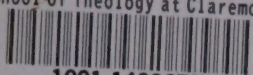


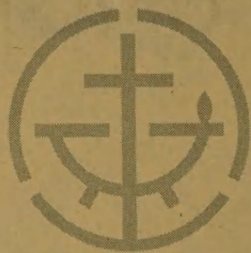
School of Theology at Claremont



1001 1403672

R. PLANEIX

Prêtre



Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California



LIBRARY
SOUTHERN CALIFORNIA SCHOOL
OF THEOLOGY
CLAREMONT, CALIF.

ACTA
SANCTORUM

ACTA

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5



PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M. DCCC. LXVIII

ff
EX
4655
A2
1.44

ACTA SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

JOANNE STILTINGO, CONSTANTINO SUYSKENO, JOANNE PERIERO

E SOCIETATE JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

SEPTEMBRIS TOMUS QUARTUS

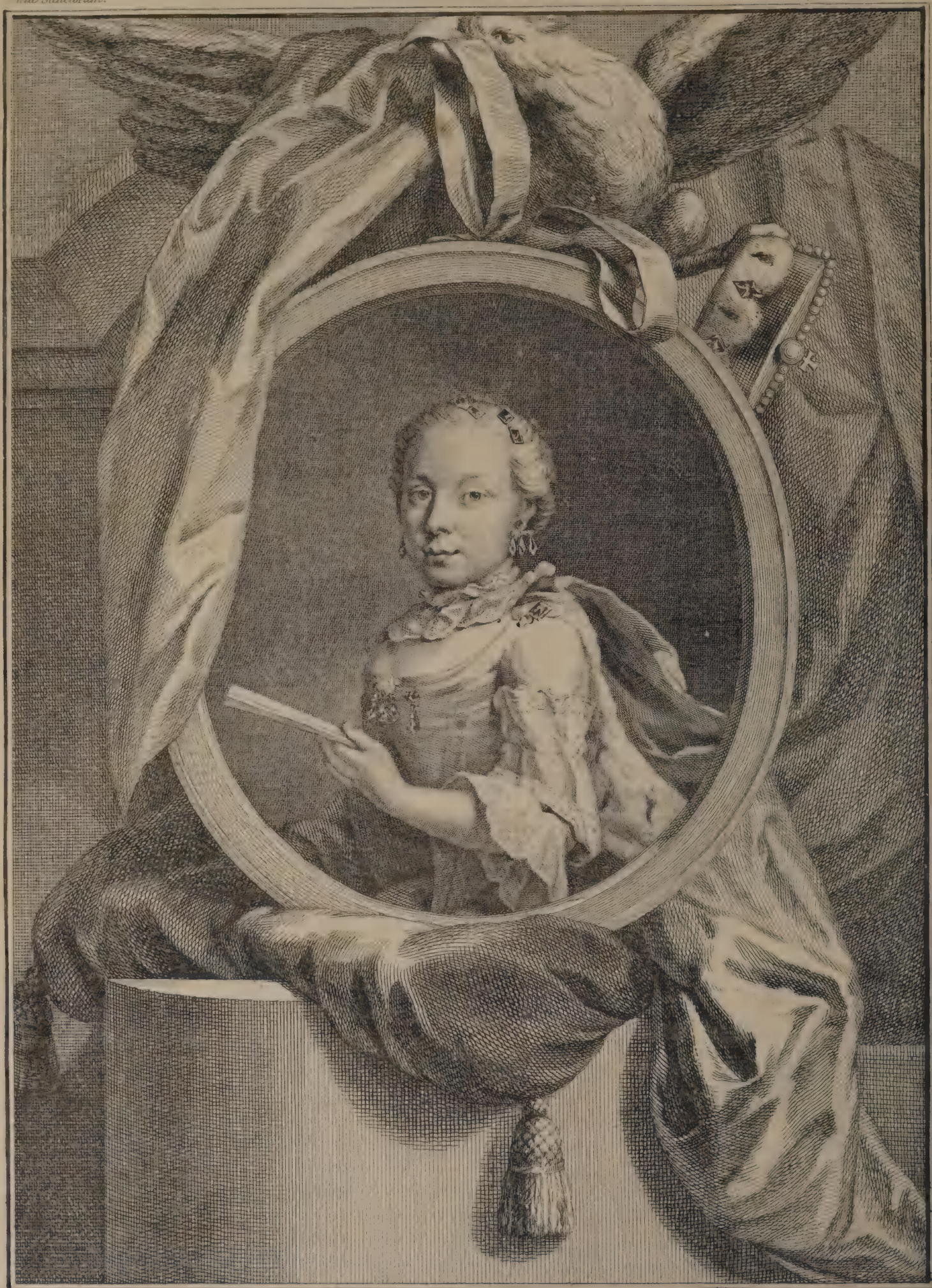
QUO DIES DUODECIMUS, DECIMUS TERTIUS ET DECIMUS QUARTUS CONTINENTUR



PARISIIS ET ROMÆ

APUD VICTOREM PALME BIBLIOPOLAM

1868



Lith du Senat Garousse Paris

MARIA ELISABETH IOSEPHA,
ARCHIDUX AUSTRIÆ. etc. etc.

MARIÆ ELISABETHÆ

REGIÆ PRINCIPI HUNGARIÆ, BOHEMIÆ
HIEROSOLYMÆ, ETC.

ARCHIDUCI

DUCI BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, LUXEMBURGI
GELDRIÆ, STYRIÆ, CARINTHIÆ
CARNIOLIÆ, MEDIOLANI etc., COMITI FLANDRIÆ
HANNONIÆ, NAMURCI, TYROLIS, etc., etc.

Cum attenta mente consideramus, SERENISSIMA ARCHIDUX,
tempus illud, quo una cum administratione regnorum suo-
rum patrocinium Operis nostri de Actis Sanctorum Regia ele-
mentia suscepit Augustissima Mater tua, ingenti cum gaudio
perspicimus, ab eo tempore annis fere singulis novos Operis
nostri Patronos ab ea feliciter procreatos. Inter hos loco non
ultimo numeraris, REGIA PRINCEPS: nam Augustissima Im-
peratrix, Regina nostra Clementissima, Mater tui amantissima,
tomum hunc quartum Septembris Nomini Tuo dedicatum desi-
derat. Ea igitur benevolentia et Patronam Te Operis nostri
constituit et simul non obscure insinuat, quantum cupiat, ut et
Sanctorum patrocinio gaudeas, et mores Sanctorum imitari
discas. Tam utilis enimvero est hæc scientia, tam honesta, tam
necessaria, tam familiaris Progenitoribus Tuis, tam feliciter ea

utuntur Archiduces Austriacæ, quæ ea arte ad excelsum virtutum culmen ascenderunt, ut dubitare nequeam, quin ipsa quoque libenter auditura sis, quo maxime modo Sanctorum exempla æmulari valeas. Etenim ea jam dedisti in tenera ætate virtutum specimina, ea pietatis indicia, ut plenior Sanctorum scientiam omnino desiderare videaris. Quapropter, dum hunc tomum devotissimo animo Tibi offerimus, SERENISSIMA ARCHIDUX, pauca disputabimus de modo, quo Sancti, quorum in eo gesta enarrantur, inter prospera et adversa illæsi steterint, ac viam sibi securam ad cœlestem patriam tam agendo quam patiando aperuerint. Magna quidem in moribus et gestis Sanctorum erat varietas, cum illam singuli sequerentur vivendi normam, quam statui suo magis congruam noverant. At longe major erat Sanctorum consensus in sententiis, in desideriis, in amoribus. Omnes non modo unam habebant fidem, non modo unum colebant Deum, non modo ad eundem tendebant finem; sed omnes etiam, certe quamdiu per semitas Sanctorum incesserint, ea erant mente, ut hanc veram, solidam, sufficientem, abundantem felicitatem crederent, si Creatori suo constanter totis viribus servirent, si Deum certa spe et fiducia in omnibus præ oculis haberent, si ardentem Dei amorem in cogitationibus, in verbis, in operibus, in prosperis, in adversis, in lætis ac tristibus indesinenter circumferrent; si nihil magnopere timerent, nihil vehementer horrerent, nihil gravi odio execrarentur et fugerent præter peccatum, malum sane omnium malorum longe gravissimum, quo homo de vera felicitate in calamitatem deturbatur acerbissimam. Hæc erant sensa Sanctorum, hæc vota, hæc desideria, dignissima profecto, PIA ARCHIDUX, quæ animo Tuo alte imprimas, et firmiter in mente insculpas. Fecerunt id Augustissimi Majores Tui, qui iis imbuti documentis, inter prospera et adversa steterunt securi. Præclara illa Sanctorum sensa quantum profuerint Religiosissimæ Matri Tuæ, noverunt illi, qui ipsius pietatem propius habuerunt perspectam. Potuit Magna Regina, gravissimo impetita bello, innumera inter pericula animo esse quieto et imperturbato, quia credebatur, ad felicitatem sibi sufficere Dei timorem et amorem, quem nullus poterat eripere. Potuit illa, tot principum armis,

armis, tot artibus undique quæsitis, tot tamque diversis modis impugnata, ita animum continere, ut nihil faceret indecorum, nihil Christiana Principe indignum, quia magis horrebat peccatum, quam amabat imperium, quia maluisset regnis suis, quam Dei amicitia carere. Potuit illa animo vere magno, vere regio, regna sua divinæ voluntati sæpius offerre, ut Dominus de iis pro arbitrio suo disponderet, quia beatius esse noverat Deo servire quam hominibus imperare. Hæc sensa Augustissimam Matrem Tuam inter prospera non minus, quam in bellicis illis tumultibus, servarunt illæsam: hæc Sanctos ita confirmarunt, ut nullis adversis lædi potuerint. Hac de causa S. Joannes Chrysostomus, cujus gesta magnam hujus voluminis partem impleverunt, præclare docuit, neminem lædi posse, si se ipse non lædat. Si quis enim ea imbutus est Sanctorum sapientia, quam statim exposuimus, quanto majora patitur, tanto plura lucratur, eaque longe eminentiora et perpetua. Exempla afferamus, SERENISSIMA ARCHIDUX, quibus dicta elucidentur. Martyres intueri complures, de quibus egimus. Ex his alii aliis graviora passi sunt tormenta, ne fidem ejurarent: mortem violentam, quæ reliquis mundi malis terribilior passim habetur, sustinuerunt omnes. Hosne Christi Athletas læsit tyrannorum injuria, tortorum crudelitas, carnificum immanitas? Adeo enimvero non læsit, ut ingentia potius ipsis creaverit bona, coronasque nexuerit immortales. Non tantum lucri Martyribus contulissent impii principes, si amplissimas ipsis provincias donassent aut dignitates primarias, quantum boni Sanctis attulerunt, dum capita illorum carnificis gladio subjecerunt. Inter prædictos Martyres, quos potentissimi tyranni lædere non potuerunt, rebus præclare gestis mire eluxerunt CORNELIUS Papa et CYPRIANUS Carthaginensis episcopus, amicitia invicem conjunctissimi. Hi ambo innumeris laboribus et doloribus fuerunt exercitati, ambo multis schismaticorum calumniis vexati, ambo exsiliis relegati a gentilibus. Illisne igitur nocuerunt calumniantium mendacia, vexantium multitudo, laborum pondus, dolorum acerbitas, exsiliis tædia? Minime vero. Etenim probe noverant, præsentis vitæ incommoda et mala eam vim habere non posse, ut vera eripiant

eripiant bona, si quis divina fretus ope, omnia fortiter ferre decreverit; sed potius fieri seminaria bonorum longe excellentiorum. Quare duplicem ambo consecuti sunt palmam, alteram studiose pro honore Dei laborando, alteram fortiter pro Christi amore patiando. Hactenus Martyres memoravi fortitudinis ac patientiæ corona insignitos. Noli tamen existimare, REGIA PRINCEPS, laudem tolerantiae ita propriam esse Martyrum, ut ea non exornentur Sancti confessores. Habebant et illi cordibus suis infixæ præclara illa documenta, quæ diximus, verum id hominis bonum esse in hac vita, si Domino suo fideliter serviat, si nec prosperis nec adversis a perpetuo Dei cultu et amore discedat, reliqua vero omnia, quæ mundus dare potest aut promittere, umbram potius bonorum esse, quam vera bona, nisi quis iis recte uti statuerit, ad Deo melius serviendum. Hac eruditi scientia, nec adversa tam vehementer horrebant, ut eorum timore a via recta virtutis deflecterent; nec prospera tam insano amore prosequerentur, ut illorum occasione in barathra vitiorum se darent præcipites. AMATUS Senonensis episcopus, cujus Vitam damus, e cathedra sua in exilium deportatus est, ibique defunctus. An hunc virum dicemus miserum, an omnino læsum, quia in exilio vitam finivit? At felicem ac beatum fuisse, declararunt miracula, tam in vita, quam post mortem ipsius patrata. Miser sane, imo miserrimus fuisset, si eo mitti potuisset, ubi Deum non habuisset præsentem, ubi Creatorem suum non potuisset diligere. Verum tanta non est improborum potentia, ut Deum Deique amorem invito homini possit eripere. Itaque exilio illo non lædebatur AMATUS; sed ad excelsam gloriæ fastigium elevabatur, beatusque erat, teste æterna Veritate, quia patiebatur propter Justitiam. Mitto plures Sanctos, EULOGIUM Alexandrinum, MATERNUM Trevirenses, MAURILIUM Andegavensem, AMATUM Habendensem, VENERIUM presbyterum, aliosque non paucos, quamvis et hi per varia mortalis vitæ certamina illæsi pertransierint, constantique virtutum exercitio multos thesauros sibi in cælum præmiserint. Visne mulierem Tibi producam, SERENISSIMA ARCHIDUX, similibus armis feliciter munitam, iisdemque et vincentem et triumphantem?

Habemus

Habemus nobilissimam, non natalium splendore, sed virtutum claritate; non divitiarum abundantia, sed magna in pauperes misericordia; non præfecturis urbium aut provinciarum, sed servitio fideliter Deo hominibusque præstito; NOTBURGAM dico; conditione quidem ancillam, sed honore et gloria principibus superiorem, miraculis in provinciis Matris Tuæ coruscantem, votivis peregrinationibus illustrissimam. NOTBURGÆ impedimento non fuit, quo minus perfectam felicitatem consequeretur, vel natalium humilitas, vel parentum paupertas, vel serviendi necessitas, vel iracundia dominæ, qua factum est, ut aliquando expelleretur, quia in servitio Dei ferventem se exhibebat et constantem. Miraberis fortasse, si dixerò, Ancillulam, nihil de gloria apud homines obtinenda sollicitam, sed unice occupatam, ut jussa heri sui impleret, ac Domino dominantium sedulo serviret, longe majores etiam apud homines consecutam esse honores, quam consequi potuerint viri complures, generis nobilitate illustres, rebus gestis celebres, qui nec labores assiduos, nec sexcenta pericula adire recusarunt, quo famam et gloriam consequerentur. Sic tamen omnino se res habet. Longe illustrior est NOTBURGA, ad cujus sepulcrum longe lateque ex variis provinciis accurritur, quam sint præstantissimi duces, qui rebus bellicis gloriam quæsi-verunt. Adeo divina providentia servos suos extollit: adeo quælibet eorum opera incredibili liberalitate solet remunerare. At vereor, SERENISSIMA ARCHIDUX, ne suavitas materiæ nobis propositæ me justo prolixiorē faciat. Attamen omittere nequeo magnum CHRYSOSTOMUM, cujus maxime sensa sunt, quæ Tibi explicanda suscepisti. Vel sola hujus Sancti Vita, si diligenter consideretur, abunde docebit, homini divina ope sub-nixo, et in id unice intento, ut Deo constanter serviat, nec prospera obesse nec adversa. Videamus igitur, quot quantæque mundi illecebræ, quibus a Dei servitio avelli potuissent alii, se juveni CHRYSOSTOMO obtulerint. Natus erat loco nobili, opibus florebat, ingenio erat acerrimo et ad magna quævis capaci, eloquentiam in adolescentia consecutus erat tantam, ut ab illa AUREI ORIS cognomen traxerit. Quantam hæc omnia spem juveni ingerere

ingerere poterant, si mundo servire voluisset, si famæ suæ vela dare, si honores et dignitates ambire? Verum talibus minime capiebatur illecebris : amor Dei alio avertit CHRYSOSTOMI curas. Cœpit forum et hominum congressus fugere, ut vitam duceret solitariam, primum in domo materna, deinde etiam in montibus et speluncis. Quid hic ageret nobilis juvenis? Bellum meditatur, arma corripit, sed læsura neminem. Munit se piis precibus, assiduis jejuniis, aliisque vexationibus corporis. His armis roboratus conflagrare cœpit cum hostibus animæ suæ, videlicet ut iracundiam domaret, avaritiam longe a se relegaret, superbiam excinderet, gulam sibi subjiceret, luxuriam et invidiam penitus exstingueret ; imo cum omnibus animi affectionibus, quæ virtutum exercitio se solent opponere, bellum exorsus est internecinum. Quando salutare hoc bellum strenue prosequeretur juvenis Pugil, multorum simul antistitum consensu ad cathedram episcopalem fuit destinatus. Poterat sane episcoporum judicium ambitionem titillare, præsertim cum episcopalem dignitatem in magno honore haberet Sanctus, eaque instructus esset doctrina et eloquentia, ut officium oblatum non modo egregie obire potuisset, sed mire etiam suis dotibus exornare. Verum ille ambitionem omnem ita abjecerat, ut dignitatem istam consideraverit tamquam laqueum sibi injiciendum, ac fuga se periculo subduxerit. Malebat in solitudinem secedere, ac severi senis imperio se submittere, ut solida virtutum omnium fundamenta jaceret, quam in juventute populo præesse, ne forsitan pravæ affectiones, quas penitus volebat excisas, reviviscere possent, viresque resumere majores. Ita plane cogitabat Sanctus ille, sic agebat, neglecta mundi cura, ut divinum amorem in pectore suo magis accenderet. Tanto ardore obibat difficillima vitæ solitariæ exercitia, ut duris corporis macerationibus cum anachoretis magni nominis certare videretur. Verum hic mecum considera, PIA ARCHIDUX, quam sapienter divina providentia CHRYSOSTOMUM ad statum ecclesiasticum reduxerit. Morbo gravi correptus, Antiochiam redire cogitur. Itaque primum diaconus, deinde presbyter ac demum Constantinopolitanus creatur episcopus. Hisce dignitatibus, minime quæsitis, sed ultro sibi oblatis, ornatus

CHRYSOSTOMUS,

CHRYSTOMUS, campum accepit amplissimum, in quo eloquentia sua ad Dei gloriam uti posset ac deberet. Mutavit igitur, quantum necesse erat, vivendi modum, non mutavit intentionem serviendi totis viribus Domino, cui semper servierat. Tantum laboravit in concionibus, ut vix credibile sit, ab homine fieri potuisse, quæ ille præstitit. Cum autem pro Dei gloria unice laboraret, omni eloquentiæ vi studebat homines a peccatis deterrere, ad bona opera excitare, vitia excindere, virtutes animis inserere, hæreses radicitus extirpare, veræ fidei dogmata confirmare, pravas consuetudines tollere, pia exercitia introducere, perversos emendare, probos ad meliora provehere, ignorantes docere, doctos sacræ Scripturæ intelligentia majori erudire, atque in omnium demum cordibus flammam divini amoris accendere. Nihil in concionibus quærebat, nisi honorem Dei, et utilitatem proximi. Nulla de re tantum lætabatur, quantum de profectu populi sui. Commoda propria, plausum auditorum, laudem, gloriam, nihili prorsus faciebat, aut etiam oderat. Finem non inveniam, si verbis exponere voluero, quanta charitate miseros quoslibet complexus sit CHRYSTOMUS, quam indesinenter diu noctuque omnium utilitati prospexerit, quantum omni industria, studio, contentione pro ovibus sibi commissis vigilaverit, laboraverit, sudaverit Pastor optimus. Quare vela contrahamus, ut eximium illum Dei Servum in exilio etiam contemplemur. Miraberis fortasse, SERENISSIMA DOMINA NOSTRA, dum audies, Virum tam sanctum, tam præclarum Ecclesiæ Doctorem, tam amantem gregis sui Antistitem, imo et Patrem suis dilectissimum, in exilium fuisse missum. Magis etiam obstupesces, tantam integerrimo Sacerdoti injuriam non a gentilibus aut hæreticis, sed a Catholicis fuisse illatam. Monstrum tam deforme peperit invidia, malum adeo perniciosum, ut ipsum quoque Dominum nostrum J. C. in Crucem egerit. Attamen noli CHRYSTOMUS plangere; sed ejus potius plange inimicos, illius injuriæ auctores: neque enim læditur ille, qui injuriam fortiter accipit; sed illi gravissime læduntur, qui innocenti injuriam inferunt. Non læditur, inquam, fortissimus JOANNES exilii malis; coronas vero sibi nectit sempiternas. Potest malitia virtutem premere; opprimere non potest :

potest: potest labores creare et dolores; non potest patientiam, tolerantiam, fortitudinem frangere, nedum fidem, spem et charitatem evellere. Hisce armis protectus CHRYSOSTOMUS, divinaque roboratus gratia, innumeras inter calumnias stetit invictus, in gravissimis exilii malis mansit illæsus. Corpus laboribus revera succubuit; at anima, pretiosissimis dilata meritorum thesauris, ad cœlestem patriam evolavit. Vides, PRINCEPS REGIA, nec prosperis læsum esse CHRYSOSTOMUM nec adversis; sed ex utrisque ipsum immensa collegisse lucra, ingentia præmia, quia id unum sibi semper propositum habebat, ut perpetuum divinæ Majestati præstaret et fidele servitium. Talis est vita Sanctorum, de quibus agimus in volumine tibi reverenter oblato; hac mente fuerunt, hac via incesserunt, hac religione ad Cœlestem patriam pervenerunt. Sanctorum mores et virtutes glorioso conatu imitati sunt Augustissimi Progenitores Tui longo ordine, horum vestigiis felicissime insistunt Religiosissimi non minus quam Augustissimi Parentes Tui. Quapropter facile videbis, SERENISSIMA ARCHIDUX, qua Tibi sit eundum, quo dirigenda sint desideria Tua, si non solum umbram quamdam felicitatis, sed veram, solidam ac perfectam beatitatem consequi desideres. Hanc ut felicius obtinere valeas, precamur Omnipotentem Dominum, ut patrocinantibus Sanctis omnibus, Te, SERENISSIMA ARCHIDUX, cum Augustissimis Genitoribus, cum Serenissimis Fratribus et Sororibus, diu incolumem servare, ac divinis favoribus cumulare dignetur.

SERENISSIMA ARCHIDUX

SERENITATIS TUÆ ARCHIDUCALIS

Devotissimi Clientes

JOANNES STILTINGUS

CONSTANTINUS SUYSKENUS

JOANNES PERIERUS

Societatis Jesu.

SYNOPSIS

TOMI QUARTI

DE ACTIS SANCTORUM

SEPTEMBRIS

Quadragesimus quartus Operis progredientis tomus tres dies Septembris elucida, duodecimum, et duos sequentes. Præter anonymos, in catalogis, ad singulos dies datis, Cœlites exhibet sexaginta et septem. Hosce secundum diversos vitæ status in varias classes de more divisos breviter recensabo. Ante tamen moneo, tomo præfigendam esse Epistolam S. D. N. Benedicti XIV, anno 1751 ad auctores datam, una cum eorundem responso, prout utraque Epistola dicto anno primum impressa est.

EX STATU ECCLESIASTICO.

In hoc statu, qui abundantem dedit scribendi materiam primum recenseo *Cornelium* Papam et martyrem. Hujus laudabilia gesta, præclara certamina contra Novatianum schismaticum, ejusque sequaces, gloriosa fidei confessio in persecutione Galli, exsilium, martyrium, ac gloria posthuma prolixo Commentario sunt exposita: Epistolæ etiam genuinæ a supposititiis discretæ. Acta tamen, ut minus accurata et sincera, edenda non censuimus. Cum in Actis *Cornelio* adjungantur socii *Cerealis*, *Salustia* et alii viginti et unus, de hisce quoque breviter actum, licet non videantur simul cum *Cornelio* passi. Duos Italiæ episcopos confessores, quorum gesta minus innotuerunt, exhibet tomus, *Maurum* Placentinum, et *Silvinum* Veronensem. Plures antistites obtulit Gallia, omnes confessores. Inter hos aliis celebrior est *Maurilius* Andegavensis, cujus Acta edita sunt, ac subjuncta Miracula. De *Lidorio* aut *Litorio* Turonensi, et de *Sacerdote* Lugdunensi pauciora sunt nota, uti et de *Nectario* Augustodunensi. *Evantius* item Augustodunensis ex solis fere Martyrologiis innotuit. *Amatus* Senonensis notior est, non gestis in episcopatu suo, sed exilio fortiter ac sancte tolerato, quo primum Peronam est relegatus: deinde in Flandriam missus, ubi et præfecturam

Septembris Tomus IV.

gessit abbatiae Broylensis, ac beato fine quievit. Martyrologiis omnibus, etiam Gallicis, ignotus est *Antonius* vel *Antoninus*, qui Beduini in comitatu Vindascino colitur, crediturque episcopus Carpentoractensis. Accedit *Reverentius*, Bajocis in Normannia inferiore, et aliis locis cultus, quem credunt fuisse presbyterum. *Maternus*, primis fidei præconibus in Belgica annumerandus, quem Trevirenses, Colonienses et Tungrenses habent episcopum, pluribus ac longioribus disquisitionibus occasionem præbuit. Missus fuit Roma cum SS. Eucharior et Valerio ad fidem in Belgica prædicandam; quod et feliciter cum illis præstitit. Missos illos fuisse a S. Petro apostolo, multi a pluribus seculis voluerunt. Verum ostenditur, missionem Eucharior, Valerii et *Materni* figendam esse seculo III. Apud Belgas fere solos notus est *Fledericus* presbyter, qui parœciam in Vlinderzele, agri Alostani in Flandria vico, tam pie rexit, ut cultum apud suos obtinuerit. Celebrior apud Hibernos est *Alveus* vel *Ailbeus*, episcopus Imelacensis in Momonia, licet Acta parum accurate sint scripta, ideoque apud nos prætermissa. In Africam transeo, ubi mire eluxit *Cyprianus*, antistes Carthaginensis et martyr, præclaris virtutibus, doctrinaque et scriptis Operibus illustris. *Cypriani* Vita conscripta est a S. Pontio diacono, hæcque edita, uti et proconsularia Acta de Sancti martyrio. Cum autem Vita sit brevior, nec omnia Sancti gesta exponat, præmissus est prolixus Commentarius ad omnia *Cypriani* tam gesta quam scripta uberius elucidanda. Locum in eo habet celebris illa controversia de baptismo hæreticorum, in qua Ecclesiæ Romanæ auctoritas, et vera doctrina prævaluit contra eruditionem et facundiam tam *Cypriani* quam aliorum. Laudandus certo S. Stephanus Pontifex, quia veram sententiam contra viros magnos constanter defendit. Laudandus *Cyprianus*, quia ab Ecclesia se separare noluit; sed impetum reprimere didicit, ac tandem se submittere. Exemplum imitentur, qui *Cyprianum* summis laudibus extollunt; nec majorem credant, quia certavit contra Romanum Pontificem; sed sanctiorem, quia maluit vinci, quam ab Ecclesia se-

parari. Inter antistites Orientalis Ecclesiæ locum principem habet *Joannes* Constantinopolitanus, ob insignem eloquentiam *Chrysostomus*, sive *Os aureum* dictus, doctor Ecclesiæ præclarissimus. Hic rerum gestarum tot habuit præcones, ut dubitem, an ullius Sancti Vita toties fuerit scripta. Attamen nulla ex Vitis nobis digna est visa, quæ integra ederetur, quia plerique biographi ab ætate Sancti nimium abfuerunt; indeque factum est, ut falsa veris immiscuerint. Dialogus Palladii hoc defectu caret, utpote scriptus a contemporaneo et sincero auctore. At ne hunc quidem integrum edendum censuimus, cum quod multa habeat ad *Chrysostomum* non spectantia, tum quod nec omnia Sancti gesta exponat, nec eo ordine, quo contigerunt. Quare malimus in commodum lectoris longissimum concinnare Commentarium, quo Acta Sancti et scripta ordine chronologico exponerentur. In hoc Commentario studiosus lector inveniet, quidquid Palladius, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, alique scriptores coævi de *Chrysostomo* narrarunt. Vel sic tamen major pars Commentarii ex ipsis *Chrysostomi* Operibus, hunc in finem sedulo perfectis, coaluit: neque enim aliunde melius intelligi potest, qualis quantusque fuerit vir plane maximus, quam ex verbis ipsius diligenter expensis. Chronotaxis non modo gestorum data, sed omnia fere scripta ad ordinem chronologicum revocata sunt; nec prætermisæ plures controversiæ incidentes. Vita hæc *Chrysostomi* ob viri celebritatem seorsum etiam impressa est. Alexandria Ægypti habet *Eulogium* episcopum, certaminibus contra hæreticos sui temporis, et amicitia cum S. Gregorio Magno illustrem, cujus gesta ex variis collecta damus. Alexandriae martyrio coronatus legitur *Theodolus*, qui *episcopus* vocatur: at non fuit Alexandrinus. Utrum ab hoc distinguendus sit *Theodorus*, qui similiter Alexandriae passus legitur, non definimus. Addendi sunt aliqui, quorum ecclesiastica dignitas habetur ex monumentis non omnino certis. Talis est *Autonomus* martyr, in Bithynia passus, qui episcopus fuisse, et fidem prædicasse dicitur in Actis Græcis, quæ edidimus. Talis *Cornutus* vel *Curnutus* martyr, qui ut Iconiensis in Lycaonia antistes celebratur. Talis *Serapion*, cum aliis forte Catanæ in Sicilia passus, cui Catanensem episcopatum probabiliter adscribimus. Talis *Julianus*, martyr Ancyrae in Galatia, in Fastis *presbyter* dictus. Ita *diaconi* dignitas asseritur *Cronidi* vel *Hieronidi*, qui cum *Leontio* et *Serapione* Alexandriae martyr occubuit, *Ammon* demum, Nicomediensis martyr, huc refertur, quia forte *lector* fuit.

EX STATU MONASTICO.

Duos dumtaxat offert hic status, videlicet *Amatum*, Habendensem sive Romaricensem in Lotharingia abbatem, cujus Vita data et diligenter illustrata, adjectis quoque iis, quæ omissa erant in Actis, et aliunde innotescebant. Alter est *Venerius*, presbyter eremita in Tyro Majore, insula maris Ligustici, qui distinguendus fuit ab altero Venerio, item eremita, sed juniore. Vita *Venerii* data, et de gestis et gloria posthumâ Sancti in Commentario tractatum.

EX STATU SECULARI.

Plures in hoc statu damus Sanctos, sed plerosque martyres parum notos. Roma exhibet *Crescentium* M., cujus acta sunt edita. Vicina Tuscia habet *Felicem*, *Demetrium*, *Honorium*, *Zetum*, et forsan alios, in aliis Fastis additos. Venetiis colitur *Nicetas*, martyr Nicomediensis, ut fertur, uti et *Ligorius* martyr. Civitas S. Marci in Calabria celebrat *Senatorem*, *Viatores*, *Cassiodorum*, eorumque matrem, *Dominatam*. Apuliæ *Felicissimum* et *Secundinum* attribuunt aliquot Martyrologia. Alexandriae Ægypti tribuitur *Philippus* M., qui subinde Alexandrinus episcopus perperam asseritur. *Macrobius*, *Gordianus*, *Zoticus*, *Lucianus*, *Heli*, *Valerianus*, *Seleucus*, et forsan alii, qui simul memorantur, partim Tomis in Ponto, partim Ancyrae in Galatia passi videntur. Merus civitas in Phrygia Salutari, habet *Macedonium*, *Theodulum* et *Tatianum*; Asia *Diofolum*, *Matronam*, *Teclam*, et *Heracliam*; Pamphylia probabilius *Syrum*: ac demum Africa *Crescentianum*, *Victorem*, *Rosulam* et *Generalem*, quos aliqui perperam in martyrio S. Cypriani socios crediderunt. Prædictis martyribus longe notior est *Guido* confessor, defunctus Anderlaci prope Bruxellas in Brabantia. Hujus Vita ex Mss. edita est, et debitis observationibus illustrata.

EX FEMINEO SEXU.

Præter eas, quas martyrum manipulis adjunctas recensuimus, duas afferimus virgines. Altera est *Margarita* Fontana, tertium Ordinem S. Dominici Mutinæ professa, cujus qualemcumque cultum ostendimus, et Vitam ex Mss. erutam dedimus. Longe celebrior est *Notburga* ancilla, quæ in arce Rottenburgica comitatus Tyrolensis vitam finivit, ibique plurimis miraculis adeo inclaruit, ut frequentes ad Sanctæ sepulcrum fiant peregrinationes votivæ. Clarissimæ

mæ hujus Virginis Vitam separato etiam volumine in quarto edemus. Accedet demum ad hunc tomum appendix de *S. Pulcheria*, in præcedenti ad 10 Septembris data, Bulla nimirum S. D. N. Benedicti XIV, qua Officium et Missa de *Pulcheria* post editam a nobis Vitam fuerunt concessa.

NOTA. Nonnullis Commentariis hujus tomi affixæ sunt superius litteræ J. T. ; initiales eæ sunt nominis P. Jacobi Trentecamp, qui, postquam concinnasset Commentarios istos, et subnexa his Acta illustrasset annotatis, propter male affectam valétudinem studiis nostris valedixit.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU FLANDRO-BELGICÆ

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti et Isabellæ, Belgii Principum, rursumque Philippi III, ac novissime Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, et 19 Julii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelticam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi typographos et bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere, et vendere possint libros et Opera quælibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtenta et præexhibita licentia prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet: cum etiam sua Cæsarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis;

Ego infrascriptus Societatis Jesu per Flandrobelticam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præposito Generali Ignatio Vicecomite, concedo Bernardo Alberto vander Plassche facultatem sic imprimendi, et per se aliosque vendendi infrascriptum Opus, ex more nostræ Societatis (quod hisce attestor) recognitum et approbatum; videlicet, Tomum Quartum de Actis Sanctorum Septembris, collectis et illustratis per Joannem Stiltingum, Constantinum Suyskenum, et Joannem Perierum, Societatis nostræ presbyteros Theologos. In quorum fidem hasce, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ 13 Januarii 1753.

JOANNES FRAEYS.

SUMMA PRIVILEGII REGII

Cæsareæ et Regiæ Catholicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Joannis Stiltingi e Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum et Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorundem, de argumento illo vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat: qui secus faxit, confiscatione exemplarium, et aliis gravibus pœnis mulctabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis die 5 Octobris anno 1735.

Signat P. VAN CUTSHEM.

Et ego Joannes Perier Societatis Jesu, nomine et loco P. Joannis Stilting absentis, permitto Bernardo Alberto vander Plassche, ut Tomum Quartum de Actis Sanctorum Septembris, nostro permissu apud ipsum impressum, publicet. Datum Antverpiæ 3 Martii 1753.

APPROBATIO

APPROBATIO ORDINARII

Præclarum Opus de Actis Sanctorum per R. P. Joannem Bollandum jam plus quam a seculo inchoatum; ejusdem ac sociorum cura et industria, accedente Augustissimæ Domus Austriacæ, de Ecclesia optime meritæ, regia munificentia, continuatum, ad Septembrem feliciter productum est; cujus mensis Tomum quartum continentem dies tres, nempe duodecimum, decimum tertium et decimum quartum, per RR. PP. Joannem Stiltingum, Constantinum Suyskenum, et Joannem Perierum Societatis Jesu Presbyteros Theologos incredibili assiduitate et infatigabili zelo elaboratum, legi et examinavi tanta animi voluptate, ut illud ipsum tempus, quod ad mentis a studiis et negotiis relaxandæ levamen conceditur, lubens impenderim. Magnam omnium passim eruditorum existimationem de tanto Opere fundatissimam reperi, tum ob Auctorum, alienos labores sibi minime attribuentium, candorem, tum ob ingenuam discernendi inter vera et falsa dexteritatem; qua, critico examine prævio, fabulosas traditiones, quantumcumque radicatae, e mentibus hominum evellere et rejicere non verentur, protestantes interim (quod notandum maxime contra obtrectationes heterodoxorum, qui suis persuadendo calumniantur, ejusmodi historias a Catholicis tamquam de fide credendas proponi) non velle se, suis aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ ab hominibus errori obnoxii scriptæ. Dignissimum itaque censeo hunc Tomum quartum, ut typis publicetur, meritissimosque ejus Auctores, qui Apostolicæ etiam prædicationis encomiis laudentur: verba sunt Sanctissimi Domini Benedicti XIV in approbatione officii Ecclesiastici de sancta Pulcheria, in fine hujus Tomi relata: utinam hoc officium continens evidentem Orthodoxæ antiquitatis notionem extenderetur ad universum clerum! Similia encomia pluribus paterno affectu testatur in Epistola ad modernos Hagiographos data 3 Aprilis 1751; quam huic Tomo præfigere expediit, utpote omni approbatione longe superiorem, non tantum apud Catholicos, qui hunc communem suum Patrem et Christi Vicarium in Domino gloriantur, sed et in æstimatione eorum, qui foris sunt; quotquot enim inter acatholicos vere litterati habentur, modernum Romanum Pontificem hominem undequaque doctissimum deprædicant. Datum Antverpiæ 27 Februarii 1753.

J. F. DE BRUYN Præses Seminarii Episcopalis, S. Theol. Licentiatus, cathed. Ecclesiæ Antverpiensis Canonicus Graduatus, Examinator Synodalis, librorum Censor.

PROTESTATIO AUCTORUM

Quod identidem protestati sunt decessores nostri in hoc de Actis Sanctorum Opere se servatas velle Urbani Papæ VIII constitutiones; neque suis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ, ab hominibus errori obnoxii scriptæ: idem ante hunc Quartum Tomum Septembris denuo protestamur.

EPISTOLA

EPISTOLA

SANCTISS. DOM. N.

DOM. BENEDICTI PAPÆ XIV

AD PRESBYTEROS SOCIETATIS JESU

QUI ACTA SANCTORUM EDUNT ANTVERPIÆ

UNA CUM

RESPONSO EORUMDEM AD EUMDEM

SANCTISSIMUM DOMINUM NOSTRUM

PRÆFATIO EDITORUM AD LECTOREM

Eadem de causa, studiose lector, qua Sanctissimus Dominus Noster mentem suam de Actis Sanctorum a Bollando inchoatis, ac deinde Antverpiæ continuatis, benignissime declarare dignatus est, nos Epistolam hanc publici juris faciendam credimus. Etenim per varios amicos moniti sumus, non deesse aliquos, cum hic tum alibi, qui credebant, aut certe credi volebant, BENEDICTUM XIV Operi nostro minus faventem esse: imo nos ipsi satis certo ex quorundam verbis intelleximus, eam opinionem necdum omnium animis evulsam esse. Habebunt illi ex hac Epistola idoneas ad mutandam sententiam rationes. Subjungimus etiam Epistolam, qua Sanctissimo Domino, non pares beneficiis nobis præstitis, sed quantas possumus, gratias agimus, ut omnes eruditi, qui Actis Sanctorum addicti sunt, magis intelligant et nobiscum admirentur insignem Pontificis vere Maximi in Acta Sanctorum benevolentiam.

DILECTIS

DILECTIS FILIIS

JOANNI STILTING S. J. ET COLLEGIS

PRO OPERE DE ACTIS SANCTORUM

BENEDICTUS PAPA XIV

Dilecti Filii salutem et Apostolicam
Benedictionem.

Cum nuper dilectus filius Hieronymus Lombardus, Societatis vestræ sacerdos, tomum tertium de Actis Sanctorum mensis Septembris Nobis nomine vestro obtulerit, munus hoc ea, qua decet, animi jucunditate accepimus, vobisque ob eam causam singulares gratias habentes testamur, supradicti tomi lectionem minime prætermisuros. In omni vitæ nostræ statu, sanctorum Confessorum, ac Martyrum, Virginum, Viduarumque evolvendis Vitis, Processibus, Actis, atque Historiis multum operæ et laboris impendimus : et quanti fecerimus libros vestros atque Opera, facile poterit quisque colligere ex iis, quæ a vobis didicimus, et non sine laude sæpius in nostro Opere de Canonizatione Sanctorum, atque alibi, nominatim produximus. Idem fecimus, posteaquam ad hoc Catholicæ Ecclesiæ culmen nullo nostro merito evecti conscendimus : quod quisque potest aperte cognoscere tum ex Præfatione, quam Martyrologio Romano præmisimus, tum ex aliis nostrorum Operum locis, quorum in præsens non subit animum recordatio. His positis, magna Nos perculit admiratio, statim ac rumor inde a vestris regionibus disseminatus huc ad nostras aures pervenit, in Nobis scilicet, mutata opinione, amorem illum deferbuisse, quo vos antea complectebamur, laboresque vestros non amplius gratos Nobis esse, ut olim habebantur : cujus fabulæ totum fundamentum consistit in Epistola, quam ad Prælatum quemdam conscripsimus jam usque ab anno 1748 die 31 Julii. Sed sufficit Epistolam illam percurrere, ut statim intelligatur, Epistolam familiarem fuisse eam, quæ intra privati commercii fines latere oportebat, nec umquam in vulgus produci, ut factum est imprudentia atque infidelitate unius, cujus nomen charitas vult ut taceatur, eo magis quod commissum errorem illi ex sincero animi affectu condonavimus. Modo memo-

rata

rata Epistola ad hunc finem conscripta erat, ut persuaderetur Prælato, parum fuisse rationi consentaneum devenire ad proscriptionem Operum viri cujusdam omni laude cumulatissimi, et de Romana Ecclesia alioquin bene meriti: tum quia eadè Opera sæpius ad examen in superiori tribunali revocata, tamquam errori minime obnoxia, ab omni censura evaserant immunia: tum quia, cum de Auctoribus res est, qui magnum nomen adepti sunt, quique suis Operibus utiles se præbuerunt Ecclesiæ; si futurum esset, ut eorundem Operum proscriptio majori cum detrimento, quam fructu, turbas suscitarret atque incommoda, prudens Ecclesiastici gubernii administratio requirit, ut nulla damnentur positiva censura, licet cæteroqui nota aliqua inuri posse videantur: quod multo magis locum habere debet, quando ea, quæ in contrarium afferuntur, ex quadam animi perturbatione, seu potius audacia, manant et fluunt; etiamsi delatores contendunt, accusationes suas ineptas non esse neque frivolas, suasque censuras esse vere theologicas, et stabili ratione fundatas. In hoc enim, non ipsorum, sed sanctæ Sedis judicio standum est. Hic nostræ mentis scopus fuit in ea Epistola conscribenda: cujus explanatio atque interpretatio Nobis unice competit, præterea nemini. Vobis exploratum est, aliqua ex vestris Operibus, nonnulla præsertim a celeberrimo auctore Papebrochio conscripta, incidisse in eam calamitatem, ut multi invenirentur accusatores, qui eadem crudelibus censuris inclementer tractarent. Nos censuras hujusmodi cursim attingere, et solo veluti nutu indicare, opportunum in illa Epistola judicavimus; quia id convenire argumento videbatur, quod tunc Nobis erat præ manibus: minime tamen ratas eas habuimus, aut approbavimus; quia semper illud Nobis laudi atque honori duximus, et quamdiu vita fruemur et communi spiritu, in ea voluntate constantes futuri sumus, reprobandi id, quod prius ab hac sancta Sede reprobatum fuit aut reprobatur; numquam vero reprobandi id, quod adhuc eadem sancta Sedes non reprobavit aut reprobat, etiamsi aliqui temere illud reprobare audeant. Nuda hujus facti narratio, et sincera nostræ mentis expositio, vobis, atque etiam aliis quibuslibet, dummodo sui compotes sint, animoque minime malo, satis abunde esse debent.

Sperare non possumus futurum, ut vestrum illud de Actis Sanctorum Opus nostra ætate ad exitum perducatur. Possumus quidem, prout cogitatione assequi licet, conjecturam facere, quod, completo ingenti Opere, nonnulla supplementa aut additamenta apponere necesse erit. Dum volumina jam edita frequenter evolventes assidua lectione percurreremus, animadvertimus, insertas fuisse pluribus in locis Relationes a sacræ Rotæ Auditoribus digestas circa Sanctorum causas, quorum Vitæ iis in locis describebantur. Cum vero ibidem nonnullæ Sanctorum Vitæ habeantur, in quibus præfatæ Relationes desunt, quamvis alias minime desiderentur; editas fuisse a vobis conjicimus eas, quarum vobis copia suppetebat, omissis cæteris, quæ ad vestras manus non adhuc pervenerant. Credi vix potest, quanta Nos in minoribus diligentia usi simus, ut Relationes hujusmodi, quotquot inveniri potuerunt, undique colligeremus; quippe qui necessario hoc apparatu minime carere posse videbamur ad ea Opera lucubranda, quæ postea typis edita in lucem emisimus. Atque adeo operæ pretium fore arbitramur, si vos elenchum texere faciatis Relationem illarum, quas in causis Sanctorum a Rotæ Romanæ Auditoribus exaratas voluminibus jam editis inseruistis; elenchum item cæterarum, quas habetis, et voluminibus posthac edendis inserere cogitatis: ut duplex iste elenchus ad Nos transmissus, et cum nostrarum Relationum catalogo collatus, Nos moneat, quæ Relationes

apud

apud Nos sint, quas vos non habeatis: easque libentissime vobis mittere parati sumus, quotiescumque opportunum id vestro Operi atque utile judicetis; quod ipsum nostræ erga vos benevolentiae argumentum, manifestissimum erit indicium, unde constet, quanti vos faciamus, et quanta in æstimatione studia sudoresque vestros habeamus. Interea, dum Litteras vestras cum significato elencho exspectamus, Apostolicam Benedictionem vobis peramanter impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, tertio Nonas Aprilis 1751, Pontificatus nostri anno undecimo.



BEATISSIME PATER

Litteras SANCTITATIS TUÆ, quibus eximia plane benevolentia perpetuum in *Acta Sanctorum* studium ac Paternum in nos animum declarare voluit, nuper accepimus non sine suavi admiratione. Etenim, etsi nec novum nec insolitum nobis fuerit, BEATISSIME PATER, repetita benignitatis in nos Tuæ testimonia accipere, ideoque minime dubitaverimus, quin totum nostrum tertium Septembris vultu non minus placido exciperes, quam aspexeras præcedentes; tam singularem tamen hisce Litteris gratiam nobis præstitisti, tantam de Opere nostro sollicitudinem ostendisti, tam prudenter ac fortiter inanes aliquot æmulorum nostrorum conatus retudisti, ut hujusce favoris Tui amplitudinem mirari magis possimus, quam verbis explicare; præsertim cum probe perspectum habeamus, quanta inter Majestatem Tuam et tenuitatem conditionis nostræ sit distantia, quantumque ex dignitate Tua præstito nobis beneficio accedat pretium. Istud enimvero non nostræ industriæ, sed totum beneficentiæ tuæ, propensoque in *Acta Sanctorum* animo acceptum referimus. Noveramus quidem, gratum Sanctitati Tuæ esse Opus de Actis Sanctorum, litterisque variorum nobis relatum erat, quam benevole de illo frequenter loquereris, ita ut lætaremur labores nostros probari a SUMMO PONTIFICE, tam eruditione quam dignitate Maximo. At rebus nostris unice intenti, minime cogitabamus de ullis umquam ad Te dandis litteris; quando mira affabilitas Tua, SANCTISSIME PATER, nos ultro attraxit, atque ita attraxit benevola affectus in nos Tui declaratione, ut crederemus de verecundia nostra aliquid remittendum esse, scribendasque ad Te litteras, quibus et debitas gratias ageremus de tanto favore, ac nos Opusque nostrum reverenter Tibi commendaremus. Hanc vero fiduciam nostram Tibi gratam fuisse, ostendunt Litteræ Tuæ non diu post datæ, quibus testaris, nostras *magna cum voluptate* a Te lectas, quibus et *plane persuasum* nobis esse vis *de amore ac benevolentia* in nos Tua, quibus iterum declaras, *magnam semper fuisse opinionem Tuam de ingenti Opere, ACTA SANCTORUM nuncupato, quod, inquis, a decessoribus Collegis vestris optimo consilio susceptum, atque incredibili labore continuatum, nunc demum vestro studio ac diligentia in hanc amplitudinem, in qua conspicitur, perductum fuit.* In iisdem demum Litteris ad prosequendum laborem nos suaviter ac benevole sic hortaris: *Vos pergite in Sanctorum monumentis colligendis illustrandisque de Ecclesia Dei bene mereri, ac filiali amore Nos prosequi: dum Nos et præclaros labores vestros, et piam vestram erga Nos affectionem confirmaturi, Apostolicam benedictionem vobis amanter impertimur.* Hæc verba, BEATISSIME PATER, quæ Tibi suggessit cura ac sollicitudo de utilitate totius Ecclesiæ, quæ benevolentia atque affabilitas Tua dictavit, recitanda censuimus, cum ut orbis universus videat, quantam dudum de Opere nostro curam gesseris, tum ut æmuli nostri magis intelligant, quam imprudenter verba aliquot Tua arripuerint ad nos oppugnandos, salubrique docti rubore non tam leviter in posterum ad pugnam prosiliant. Litteris porro addere voluisti donum nobis longe gratissimum ac jucundissimum, videlicet Patavinam editionem Operis Tui præstantissimi *de Servorum Dei Beatificatione et Beatorum Canonizatione*, quam eodem anno accepimus. Accesserunt deinde Tui in nos animi repetitæ declarationes complures. Nunc vero novis rursum beneficiis priorem beneficentiam Tuam auges et superas: nam et publica benevoli judicii Tui de *Actis Sanctorum* declaratione invidentium nobis animos confundis, et candida verborum Tuorum expositione manibus eorum excutis tela leviter arrepta. Quin et benigne polliceris Relationes ab Auditoribus Rotæ digestas, quas necdum habemus, utilissimum Operi Nostro subsidium. Enimvero tam rara et inusitata hæc est gratia, BEATISSIME PATER, ut ab ea acceptanda splendor dignitatis Pontificiæ nos deterreret, nisi eximia modestia et affabilitas Tua nobis persuaderet, Te vera animi magnitudine etiam suprema illa dignitate

longe superiorem esse, neque timere te, ne quid Majestati Tuæ detrimenti inferas, dum illam tantisper ad humilitatem nostram benigne inclinas. Cum autem clare perspiciamus, eo Te esse animo, ut Majestate Tua nolis frui ad pompam inanem, sed uti Dignitate ac potestate Tua ad utilitatem totius Ecclesiæ, reverenter et lætissimo animo accipiemus munus tam amanter oblatum, atque hunc in finem hisce adjungimus elenchos a Te petitos.

Novimus quidem nos eo non esse loco, ut Tuis beneficiis vicem reddere possimus: neque enim id permittit aut etiam requirit suprema Dignitas Tua. Attamen possumus beneficia Tuo utcumque agnoscere et magni facere. Hæc eum in finem breviter recensuimus, sed non omnia: nam et alia habemus optimæ ac beneficæ Tuæ in nos voluntatis indicia, indubiis magnorum virorum testimoniis ad nos perlata; certoque novimus, Te ab annis pluribus alia quoque subsidia nobis procurare voluisse, si judicarentur necessaria. Hanc tantam in nos longe dissitos charitatem Tuam, tantam de commodis nostris curam, tantam pro honore Operis nostri sollicitudinem dum attenta mente perpendimus, non incertas de bonitate ac puritate animi Tui facimus conjecturas. Perspicimus, quam benevole affectus sis in pios doctorum labores, qui Majorum nostrorum Lucubrationibus nostrisque conatibus tam propense faves. Consideramus, quantam de utilitate totius Ecclesiæ curam geras, qui ignotis alias scriptoribus omni modo opem ferre desideras, quia ipsorum Opera Ecclesiæ utilia existimas. Intelligimus, quantum averseris inanem fastum, qui nexu eleganti amorem cum Majestate componere novisti, ac nos privatos nullisque insignitos titulis familiariter per litteras alloqui non gravatis. Itaque cum Te talem Pontificem et communi aliorum relatione et propria experientia cognoscamus; nequaquam mirari possumus, BENEDICTUM XIV universali ac pervulgata voce Magnum Sanctumque haberi Pontificem, nomenque Tuum tantis populorum omnium studiis, tanta veneratione, tanto amore celebrari. Nam vera virtus mirabiles semper sui amores excitat apud prudentes omnes, qui eam norunt æstimare. Vera sapientia, quandocumque innotuerit, incredibili vi animos omnium ad se trahit. Si quis igitur in suprema dignitate lenitatem, affabilitatem, candorem, modestiam, amoremque subditorum cum justitia, prudentia, diligentia ac vigilantia conjunxerit; si non indignum sua Majestate ducat cum humilibus agere, quo magis prodesse valeat omnibus; si clementer, mansuete, juste, moderate, sapienter, diligenter utatur potestate a Deo sibi dato, ut omnes protegat, omnibus prospiciat, omnium utilitati, incolumitati ac saluti consulat; quis tandem, nisi plane amens sit, talem Principem laudibus non efferat? in oculis non ferat? summis studiis non prosequatur? incenso amore non complectatur? Jure enim meritissimo ab omnibus diligitur, qui non solis verbis, sed factis, sed curis de omnium vero bono, sed sollicitudine de omnium salute, sinceram omnium dilectionem ostendit. Ingentem hunc omnium populorum in te amorem luculenter testatur transactus nuper annus Sanctus, quo Jubilæum intelleximus celebratum tanto peregrinorum concursu, quantum alias non audivimus, tanta Romanorum caritate ac pietate, quantam iis inspirare nata erant exempla Tua, studiaque ardentissima ad divinam gloriam promovendam. Curaverat diligens industria Tua, ut per totam ditionem Ecclesiasticam in commodum peregrinantium viæ complanantur, ut ad eorundem solatium magna ubique cibariorum aliorumque ad victum pertinentium esset copia, ut ecclesiæ Urbis instaurarentur splendideque exornarentur ad conciliandam divino cultui majorem reverentiam, ut frequentioribus ferventium prædicatorum adhortationibus populorum animi ad pœnitentiam atque ad pietatem inflammarentur, ut demum variis Tuis Constitutionibus dubia in iis occurrentia tollerentur, omniaque in ordinem elegantem dirigerentur. Hisce autem curis ac indefessis laboribus Tuis egregie responderunt populi Romani studia, principum virorum ac mulierum pietas et misericordia, et præ ceteris S. R. E. Cardinalium eminentissima religio, modestissima charitas, insignisque liberalitas ac munificentia. Concursum vero undique advententium tantum fuisse accepimus, ut non modo longe superavit numerum eorum, qui ad posteriora Jubilæa accurrerunt; sed nulla quoque supersit memoria Jubilæi ullius, ad quod tanta confluit multitudo. Hoc certe nobis relatum est testimonio fide dignissimo. Neque Italos modo, aut alios Europæ populos Roma vidit ad se confluentes; sed Armenia, Syria, Ægyptus, aliæque remotissimæ Turcici imperii provinciæ non paucos quoque transmiserunt. Nimum sane recedemus a proposito nostro, BEATISSIME PATER, si enumerare velimus varios animarum fructus, quibus divina liberalitas anno illo celeberrimo pietatem Tuam, accensaque non veram hominum felicitatem studia, remunerare ac recreare dignata est. Hunc igitur annum merito felicem fortunatumque semper credes, et pro multis annis numerare poteris, cum illum tot ornaveris virtutibus Pontificiis, tot factis præclaris illustrem feceris, tot felicibus successibus abundantem videris, ut prolixum honestarent Pontificatum, si illa omnia in multos divisa fuissent annos. Auget felicitatem ejusdem anni gloriosa plane ac
felicissima

felicissima compositio diuturnæ controversiæ de Patriarchatu Aquileiensi, anno Sancto feliciter cœpta, et non diu post felicissime perfecta. Hanc decessores Tui intactam reliquerant, magisque optandus videbatur, quam facile sperandus finis tam antiquæ litis. Verumtamen solo salutis animarum studio Pietatem Tuam impellente, mira animi magnitudine hunc scopulum amovere voluisti, tantaque constantia, fortitudine ac prudentia recte cœptis institisti, ut ea glorioso exitu coronaris, consentientibus utrimque Principibus, lætantibus bonis omnibus, applaudente orbe Christiano. Præclaræ ejusmodi aliæque id genus res gestæ, quibus sanctitatem nominis Tui egregie exprimis et tueris, locum Tibi non minus apud posteros dabunt inter Magnos Sanctosque Pontifices, quam modo dederunt apud viventes. Ad augendam porro nominis Tui celebritatem accedunt Scripta eruditissima et plurima typis edita : in hisce enim viri docti non poterunt non perpetuo admirari accuratam diligentiam, prudentem crism, locupletem ac variam doctrinam, imo et moderationem ac modestiam singularem. Certe ea est nostra, et decessorum nostrorum, qui præstantissimum Opus Tuum *de Canonizatione Sanctorum* videre et legere potuerunt, de illo constans opinio, non raro in libris nostris breviter insinuata, frequenter in privatis congressibus repetita, sæpe visentibus bibliothecam nostram declarata. Quare non dubitamus coram orbe erudito palam edicere, quod crebro mirati sumus, nullum manibus nostris teri scriptorem posteriorum seculorum, cujus sententias ita constanter sequi potuimus, quam sequendas credidimus Tuas, ubicumque aliquid ex Opere Tuo ad propositum nostrum conducebat. Opera igitur illa, BEATISSIME PATER, eruditione atque accuratione tam insignia, Te famamque Tuam posteritati commendabunt, magnosque inter ac primæ notæ scriptores Ecclesiasticos nomen Tuum merito celebrabitur. Attamen magnas hasce inter dotes, quibus Divina liberalitas SANCTITATEM TUAM munifica manu exornare voluit, et quibus toto vitæ decursu diligentissime usus es tam agendo magna, quam scribendo utilia, suo non carebunt splendore mira illa charitas, lenitas, affabilitas, modestia, quibus tam benigne plurimum de Majestate Tua remittis, ut labores aliorum et studia tuearis, sustentas, et promoveas. Nam qui oculo perspicaciori singula solent intueri, ex modesta illa Tua charitate facile perspicient, Divini honoris amore ad magna Te impelli, ad Dei gloriam innumeros labores Tuos dirigi, ad utilitatem totius Ecclesiæ exercitatum tot doctis Operibus calamum a Te numquam deponi. Si quis enim studiis suis aut inanem sectetur magni nominis umbram, aut certe sua magis quærat, quam quæ sunt Jesu Christi : ille aliena non amat Opera, aliena sincere non laudat, alienis non delectatur ; nedum opem iis præstare desiderat.

At veremur, SANCTISSIME PATER, ne epistolarem brevitatem longissime excedamus, si omnem candidæ sinceræque charitatis Tuæ pulchritudinem curiosius investigemus. Imo etiam timemus, ne forte graves simus modestiæ Tuæ, quam et in priore Epistola Tua, et in aliis occasionibus vehementer admirati sumus. Itaque ad humillimas et maximas de singulari prorsus favore nobis præstito gratias agendas accedimus, numerosumque amicorum agmen nobis adjungere cupimus, ut, non pares quidem favoribus Tuis, pares tamen viribus nostris persolvamus grates. Hasce primum nobiscum aget tota Societas Jesu, Operi nostro mire addicta, multisque aliis beneficiis ad grates TUÆ SANCTITATI agendas obstricta. Novimus, quanta cum laude de Scriptoribus Societatis loqui consueveris, illosque in libris Tuis memorare, ut illa favorabili judicio Tuo magis lætari possit ac debeat, quam possit anxie sollicitari, si quis forte privatus scriptor magnum se nomen adepturum speret, modo præcipuos Societatis auctores acerbo calamo exagitaverit. Novimus, quam studiose proprium etiam laborem conferas, ut causæ Servorum Dei, qui eminentibus virtutibus in Societate floruerunt, non minus quam aliorum, recte dirigantur, ut tandem judicio falli nescio illos ad supremos Beatorum ac Sanctorum in terris honores provehere tuto valeas. Legimus demum Litteras Pontificias totius Ordinis nostri laudibus plenas, audivimusque varios favores ac privilegia, quibus Societati benignissime voluisti et frequenter gratificari. Nulla igitur est dubitatio, quin Societas tota, tot tantisque dudum devincta beneficiis, ad agendas SANCTITATI TUÆ de novo hoc favore gratias comitem se nobis præbeat. Adjungunt se etiam ex omnibus provinciis viri pii atque eruditi plurimi, quos Operi nostro multum faventes ac benevolos novimus, quique de benigna judicii Tui declaratione vehementer gaudebunt. Tot omnium ordinum socios ad grates referendas colligimus, quia Te sublimiori loco positum agnoscimus et lætamur, quam ut beneficentissimæ Tuæ in nos voluntati similia possimus rependere. Hoc solum possumus, quod animo propensissimo facimus : precibus nimirum Sacrificiisque Omnipotentem Deum, qui Te talem Ecclesiæ universali Rectorem et Patrem benigne dedit, supplices flagitabimus, ut senectam Tibi vegetam diu conservare, et perpetuos labores Tuos uberrimo fructu remunerare dignetur, ut omnium Pontificum maxime longævus orbi præesse Christiano ad Tuum omniumque viventium ac futurorum bonum merearis.

merearis. Demum, BEATISSIME PATER, quia et hanc fiduciam benignitas Tua nobis præbere videtur, non dubitamus, cum Opus nostrum de *Actis Sanctorum*, quod diligenter prosequi cupimus, tum universam Societatem, in omnibus fere orbis regionibus pro salute animarum laborantem, cui nos adscriptos gaudemus, continuæ benevolentiae Tuæ atque affectui vere paterno humillimis precibus commendare : prostratique ad SANCTITATIS TUÆ pedes, quanta possumus reverentia atque animorum submissione, benedictionem Apostolicam humiliter flagitamus.

SANCTITATIS TUÆ

*Humillimi, devinctissimi et
obedientissimi servi ac filii*

JOANNES STILTING
CONSTANTIUS SUYSKENS
JOANNES PERIER
JACOBUS TRENTCAMP.

INDEX SANCTORUM

AD TOMUM IV SEPTEMBRIS

A

- A**ilbeus. Vide *Albeus*.
12 *Albeus seu Ailbeus* episcopus Imelacensis, in Momonia, Hiberniæ provincia. SYLLOGE HIST. CRITICA. § 1. Sancti sedis episcopalis notitia : memoria in nonnullis Martyrologiis : Missa propria : Acta fabulosa, nec edenda 26. § 11. Tempus adventus ejus in Hiberniam, quo a S. Hilario Papa mitti potuit : gesta in episcopatu, obitus, sepultura 28
13 *Almatius* episcopus Senonensis conf., Broyli in Flandria Occidentali. COMM. PRÆV. § 1. Locorum notitia : Fasti sacri, quibus insertus legitur : tempus natale Sancti et patria incerta; cultus : Acta edenda 120. § 2. Sancti pueritia : episcopatus Sedunensis an Senonensis? quo ordine Senonensium archiepiscoporum Catalogo inserendus sit : quid de Amato eadem die a Sedunensibus culto statui possit 122. § 3. Sanctus jussu Theodorici III Peronæ sub custodia S. Ultani abbatis exsulat : ejus in prædicta abbatia conversatio : S. Ultano mortuo, Perona Broilum adducitur : miraculum, quod in itinere contigisse scribitur : accessus ad Hamaticum monasterium : ibidem a Sancto gesta illustrantur 125. VITA, auctore anonymo, ex Ms. *Atrebatensi S. Marice* 128. APPENDIX. De variis sacri S. Amati corporis translationibus, et locis, quibus colitur, et reliquæ ejusdem corporis concessæ sunt, ex codice *M. ecclesiæ collegiatæ S. Amati Duacensis* 131
13 *Amatus Abbas Habendensis* sive Romaricensis, in Lotharingia. COMM. PRÆV. § 1. Acta Sancti hic danda ; vitæ chronotaxis usque ad exstructum Habendense asceterium 96. § 11. Gesta quædam, a biographo Sancti omissa, supplentur ex Vita S. Eustasii, et examinantur 97. § 3. S. Amati, a synonymis distinguendi, tempus emortuale ; memoria in Martyrologiis, cultus antiquus 98. § 4. Loca sacra in honorem Sancti exstructa ; insignis cultus et festivitates annuæ 100. VITA, auctore anonymo coævo, ex Mss. *Romaricensi, S. Maximi Trevirensi, Ultrajectino et alio, collatis cum editione Mabillonii*. PRÆFATIUNCULA. CAP. I. Sancti natales, vita monastica et solitaria 103. CAP. II. Perducitur Luxovium a S. Eustasio ; et ipse eo allicit S. Romaricum, quocum Habendense asceterium construit 104. CAP. III. Postrema Sancti gesta et pius obitus 106
12 *Anmon* mart. et forsán lector, Nicomediæ. Ex *Hieronymianis apographis* 12
Antoninus. Vide *Antonius*.

- 13 *Antonius vel Antoninus* episcopus, ut creditur, Carpentoractensis, Beduini in comitatu Vindascino. SYLLOGE. De cultu et reliquiis : de ætate et persona conjecturæ 81
12 *Autonomus* episc. mart., in Bithynia. COMM. PRÆV. Memoria Sancti apud Græcos et Latinos : cultus apud Græcos die præcedente : Acta Græca Metaphraste multo antiquiora esse ostenditur 14. Acta, auctore anonymo, ex codice Ms. *Græco, cum Latina interpretatione, quæ edita est apud Lipomanum tom. VI fol. 245* 16

C

- C**assiodorus cum Senatore etc. Vide *Senator*.
Cerealis cum Cornelio etc. Vide *Cornelius*.
14 *Cornelius* Papa mart., Centumcellis in Etruria, item *Cerealis*, Salustia et Socii 21 mart., Romæ. COMM. HIST. § 1. Memoria Sancti varie in Martyrologiis relata : antiquissimus ejusdem et hodiernus cultus 143. § 2. Actorum examen et errores 145. § 3. Sancti martyrii palæstra non Roma, sed Centumcellæ in Hetruria : conjectura de adjunctis ipsi in martyrio Sociis, ac reliquiis Antverpiam delatis 147. § 4. S. Cornelii patria Romana : acta ante Pontificatum ; ejusdem ad illum assumptio post diuturnam sanctæ Sedis vacationem 150. § 5. Occasio eligendi Pontificis : Cornelii virtutes et præclara electio : Novati ac Novatiani notitia : schismatis ab his suscitati causa, modus ac tempus 154. § 6. Novatiani molitiones adversus S. Cornelium : acta Carthagine de hac controversia : Novatiani sacrilega ordinatio et pseudo-pontificatus : ejus legati Carthagine rejecti, et Cornelii Pontificatus ibidem agnitus 158. § 7. Tempus initi per Novatianum pseudo-episcopatus 162. § 8. S. Cornelii Pontificatus per Africam publicatus : Novatianorum molitiones et nova legatio : quorundam confessorum saluberrimus e schismate ad Ecclesiam reditus 164. § 9. Concilia Romæ et alibi celebrata, in quibus lapsi ad poenitentiam et pacem admissi, et Novatianus damnatus : Trophimus cum maxima plebis parte poenitens, in Ecclesiam receptus 167. § 10. Novatianorum nova legatio, et molitiones in Africa : eorum hæresis in Antiochena synodo damnata, et in Oriente rejecta : Felicissimus, alter schismaticus, a Cornelio repulsus 172. § 11. Persecutio

- a Gallo resuscitata : contra quam lapsis prospectum : Cornelii et Romanorum illustris confessio : Novatiani a persecutione immunes 174. § 12. Sancti exsilium : tempus sedis : martirium verisimilius per supremum supplicium ipsi illatum ; ejusdem epistolæ genuinæ, ac supposititiæ : Ordinationes ab eo factæ 177. § 13. Sancti corpus Romam translatum, et a S. Leone I, deinde a S. Hadriano I in alia ecclesia depositum : ejusdem translatio in Franciam 181. § 14. Sancti reliquiæ et cultus celebris in Indensi abbatia prope Aquisgranum 185. § 15. Sancti reliquiæ et cultus Romaci in Flandria : earum per hæreticos profanatio et per Catholicos recuperatio 187. § 16. Ejusdem Sancti cultus et reliquiæ in nonnullis aliis locis 189
- 12 Cornutus *vel* Curnutus martyr, Iconii in Lycæonia. *Ex Martyrologiis* 9
- 14 Crescentianus, Victor, Rosula, Generalis mart. in Africa. *Ex Martyrologiis* 348
- 14 Crescentius mart., Romæ. COMM. PRÆV. De Sancti Actis, cultu, et reliquiis 351. ACTA, *ex tom. N. P. Gallonii apud PP. Oratores Romæ* 352
- 12 Cronides, *vel* Hieronides diaconus, Leontius, et Serapion etc. martyres. Alexandriæ in Ægypto. *Ex Fastis Græcorum et Martyrologio Romano* 13
- Curnutus. Vide *Cornutus*.
- 14 Cyprianus, episc. mart., prope Carthaginem in Africa. COMM. PRÆV. § 1. Cur de eo hodie agamus. Vita a S. Pontio diacono scripta, et Acta proconsularia, prætermisiss aliis, unde edenda : Acta gemini Cypriani confusa ; Sanctus a variis varia de causa laudatus 191. § 11. Sancti patria Africa, forte Carthago : professio rhetorices, eloquentia, vita ante baptismum acta, et ad fidem conversio 194. § 3. Tempus suscepti baptismi incertum : mirabilis morum mutatio, et virtutes heroicæ ipsius, probabilius adhuc catechumeni 197. § 4. Neophytus in virtutum et sacrarum Litterarum studium incumbit ; profanam facundiam suam coercet ; scribit epistolam ad Donatum, et librum de Idolorum vanitate 200. § 5. Sanctus Neophytus, presbyter, nec multo post Carthaginensis episcopus, miro plebis consensu creatur ; obtrectatores suos benigne habet 203. § 6. Episcopales Sancti virtutes ; liber de disciplina et habitu virginum, ac epistola LXI, LXII, LXV et LXVI pro disciplina ecclesiastica probabiliter ante persecutionem scriptæ 207. § 8. Persecutione a Decio excitata, Sanctus ad Leonem postulat, secedit, et proscribitur : secessus hic ab omni sinistra suspitione vindicatur 211. § 8. Persecutionis progressus et atrocitas : varia lapsorum in ea genera : in quo positum fuerit libellaticorum crimen 214. § 9. Sanctus e secessu suo episcopatum strenue administrat : per litteras purgat se apud clerum Romanum : tempus, quo epistolæ II, III et XIV scriptæ sint 218. § 10. Quot et quæ supersint epistolæ ex tredecim a S. Cypriano e secessu ad suos scriptis, et in epistola XIV ab eodem memoratis 221. § 11. Et secessu scribit ad clerum suum de cura gregis, pauperum sustentatione, et captivis caute invisendis : martyres ac confessores hortatur 225. § 12. Aliquot confessorum clericorumque in lapsis ad pacem admittendis temeritatem tribus epistolis acriter objurgat 226. § 13. Scribit epistolam XII et XIII, in quibus aliquam gratiam lapsis concedit, et nimium properantes ad veniam reprehendit 230. § XIV. An solis lapsis, libellum martyrum habentibus, in periculo mortis pacem dari Sanctus permiserit 232. § 15. Confessorum lapsorumque arrogantia viriliter se opponit : Romanorum litteris recreatus, ad eos scribit : lectorem ac subdiaconum ordinat 235. § 16. Alia a Sancto contra pervicaces confessores, clericosque ac lapsos gesta : litteræ ad Romanam clerum, et ab hoc et Romanis confessoribus ad illum datæ 237. § 17. Romanorum litteras vulgari curat ; alias ab iisdem accipit : pax propinqua ipsi revelatur, ad quam accelerandam suos de orando Deo monet 240. § 18. Clero suo curam confessorum ac pauperum commendat : Aurelium, ac Celerinum lectores creat : ad confessores Romanos scribit : S. Numidicum presbyterum eidem clero adjungit 243. § 19. Illucescente Ecclesiæ pace, discolos confessores per litteras corripit : redditum suum prudenter differt : pauperum sustentationem clero denuo commendat 245. § 20. initium schismatis Felicissimi, qui una cum nonnullis ipsius assecclis a S. Cypriano ejusque vicariis excommunicatur 247. § 21. Novatus cum quatuor presbyteris Felicissimo palam adhæret : Sanctus gregem suum contra hos instruit, sed redditum suum differre cogitur 251. § 22. Sanctus e secessu redit Carthaginem : synodum de lapsis celebrat : quod de sacrificatis in ea decretum 253. § 23. Libellaticis pœnitentibus pax a synodo mox concessa : Felicissimus, Novatus, alique damnati ; alia ad hanc synodum spectantia 257. § 24. Gesta contra Novatiani antipapæ schisma : S. Cornelii Pontificatus in Africa agnitus et promulgatus 260. § 25. Romanos confessores, litteris et libro de Unitate Ecclesiæ missis, a schismate reducere nititur ; reductis gratulatur 262. § 26. Altera Novatianorum legatio et molitiones in Africa : apologia a Sancto pro se omnibusque Catholicis ad Antonianum scripta 264. § 27. Liber de lapsis a Sancto conscriptus, nonnullæ pœnæ coram ipso divinitus inflictæ : liber de Oratione Dominica ab eodem compositus 267. § 28. Respondet ad quæsitæ de causa lapsorum : synodum celebrat, in qua rejectus Privatus hæreticus, actumque de causa Therapii ac Victoris, et de parvulis baptizandis 270. § 29. Fortunatianum in persecutione lapsum ab episcopatu suo Asuritano arcendum monet : scribit contra abusum, quo aqua sine vino in Sacrificio offerrebatur 272. § 30. Fortunatus pseudo-episcopus factus : Sanctus in schismaticis reconciliandis laborat : Maximus pseudo-episcopus ordinatus : legati a Fortunato missi, Romæ rejecti 275. § 31. Sanctus ad utramque Cornelii epistolam respondet, et pro Ecclesiæ disciplina et dignitate contra hæreticos tuenda perorat 277. § 32. De instanti persecutione divinitus admonitus, Thibaritanos per epistolam hortatur ad martirium : lapsis pacem dandam in concilio decernit : scribit a S. Cornelium, ejusque successorem S. Lucium 280. § 33. Utrum persecutio, a S. Cypriano supra prædicta, in Africa sub Gallo exarserit 282. § 34. Sanctus plebem suam ad succurrendum peste infectis insigni oratione accendit : magnam pecuniæ summam pro redimendis et barbarorum captivitate fidelibus mittit 286. § 35. Christianam religionem scripto libro adversus Demetriani criminationes defendit 288. § 36. Scribit librum de Mortalitate

Mortalitate, item alterum de Opere et Eleemosyna 290. § 37. S. Stephanum Papani rogat, ut Marcianum Arelatensem episcopum deponi jubeat : scribit adversus Basilidem et Martialem episcopos lapsos in Hispania : Florentium Pupianum criminatorem redarguit 292 § 38. Controversia de hæreticorum baptismo exorta, Sanctus geminam synodum de ea celebrat, suamque ac collegarum sententiam ad S. Stephanum Romanum Pontificem transmittit 295. § 39. Jubajanum ad partes suas adducit, vel in iis confirmat, eique inter cetera librum de Bono patientiæ mittit : S. Stephani responso accepto, tertium synodum indicit; et adversus illum scribit : edit librum de Zelo et livore 298. § 40. Tertia synodus Carthaginensis, in qua prior sententia denuo confirmata : Sancti in hac causa baptismi gesta a nonnullis olim in dubium vocata 301. § 41. Afrorum legati a S. Stephano rejecti : Firmiliani de hac causa narratio æquo vehementior ; hæc legatio post tertiam synodum Carthaginensem primum adornata 303. § 42. Sanctus scribit de eadem causa ad Firmilianum, et ab eo epistolam recipit : quid S. Augustinus in Sancto circa hanc controversiam laudaverit 306. § 43. Stephanus numquam excommunicavit S. Cyprianum, sed hic in ipso et successoris ejus communione semper vixit, et martyrio coronatus est 309. § 44. Utrum, et quando S. Cyprianus, ceterique ejus sententiæ episcopi, prædictum errorem revocaverint 312. § 45. Sancti Petri ejusque in Romana Cathedra successorum primatus a S. Cypriano agnitus et assertus 314. § 46. Persecutione sub Valeriano exorta, scribit ad Fortunatum de Exhortatione martyrii : Christum confitetur, et Curubin relegatur 317. § 47. Res ecclesiasticas ordinat : pauperibus prospicit : confessores litteris et eleemosynis solatur : Curubi in hortos suos migrat : de novo edicto Valeriani fideles monet, et fugere renuens, ad martyrium se parat 320. § 48. Veritus, ut Carthagine occideretur, paulisper latet : in hortos suos reversus, capitur, Christumque confessus, capite truncatur 322. VITA, auctore S. Pontio, illius diacono, ex editione Ruinartii in Actis sinceris Martyrum. CAP. I Auctoris præfatio : Sancti ad fidem conversio : ad sacros Ordines promotio : virtutis studium : episcopatus, et virtutes 325. CAP. II Sancti proscriptio et secessus : misericordia peste infectis exhibita : exsilium : visio de martyrio 328. CAP. III. Sancti gesta in exsilio : comprehensio : condemnatio et martyrium 330. ACTA PROCONSULARIA, ex editione Ruinartii in Actis sinceris Martyrum 332. APPENDIX. De Sancti gloria posthuma, et Operibus ipsi adscriptis. CAP. I Sancti apparitiones, seu visiones de illo nonnullis martyribus oblatae : duæ ecclesiæ prope Carthaginem ipsi erectæ : eadem profanatae, præsertim a Vandalis, et restitutæ Catholicis 334. CAP. II. Sancti per universam Ecclesiam cultus 337. CAP. III. Sancti corporis translationes, et reliquæ variis in locis honoratæ 340. CAP. IV. Sancti Opuscula, exceptis, quæ de hæreticorum baptismo tractant, magni semper habita : quædam alia ipsi forte adscribenda, alia perperam attributa 343

D

Demetrius cum Felice etc. Vide *Felix*.
12 Diofolus, Matrona, Thecla, Heraclia martyres, in Asia. *Ex Hieronymianis apographis* 12
Domineta cum Senatore etc. Vide *Senator*.

E

12 **E**vantius episc., Augustoduni in Gallia. *Ex Martyrologiis vetustis* 21
13 Eulogius episc. conf., Alexandriæ in Ægypto. COMM. HIST. § 1. Memoria Sancti in Fastis sacris : elogium ex Menologio Basiliano : observationes de visionibus S. Eulogio attributis 83. § 2. Eulogius Antiochiæ presbyter consecratus, deinde episcopus Alexandrinus : de initio episcopatus, et de anno mortis disseritur 84. § 3. Gesta aliqua et scripta Sancti ex Photio 85. § 4. Concilium ab Eulogio habitum in causa Samaritanorum : utrum etiamnum exstent aliqua Sancti scripta 88 § 5. Amicitia S. Eulogii cum S. Gregorio Papa, ex cujus litteris multa recitantur 90. § 6. Prosecutio gestorum Eulogii ex epistolis S. Gregorii 92

F

13 **F**elicissimus et Secundinus mart., in Apulia. *Ex apographic Hieronymianis* 57
14 Felix, Demetrius, Honorius, Zetus et forsitan alii mart., in Tuscia. *Ex apographis Hieronymianis* 350
13 Fledericus presb. conf., in Vlinderzele, vico agri Alostani in Flandria. SYLLOGE. Locus, ubi colitur Sanctus ; gesta in vita : beneficia aliaque post mortem 133

G

Generalis cum Crescentiano. Vide *Crescentianus*.
Gordianus cum Macrobio etc. Vide *Macrobius*.
12 Guido conf., Anderlaci in Brabantia prope Bruxellas. COMM. PRÆV. § 1. Sancti memoria in Martyrologiis : cultus : Acta 36. § 2. Sancti tempus emortuale : translatio corporis e cœmeterio ad templum : ejusdem solemnitas elevatio 38. VITA, ex manuscripto *Anderlechtensi*, auctore anonymo. Prologus. Cap. I Sancti pueritia : ecclesiæ Lacensis cura suscepta : ad Terram sanctam et limina Apostolorum peregrinatio : pius obitus 41. Cap. II. Irreverentia in Sanctum divinitus punita : cultus miraculorum occasione inchoatus 44. Cap. III. Corporis e cœmeterio ad templum translatio : miracula in translatione facta : solemnitas elevatio 46

H

Heli cum Macrobio etc. Vide *Macrobius*.
 Heraclia cum Diofolo etc. Vide *Diofolus*.
 Hieronides. Vide *Cronides*.
 Honorius cum Felice etc. Vide *Felix*.

I

14 Joannes Chrysostomus episcopus Constantinopolitanus et doctor Ecclesiae, prope Comanos in Ponto. COMM. HISTORICUS. §. 1. Opera Chrysostomi in Commentario adhibenda; ut et Dialogus, cujus auctor Palladius episcopus, alter a Palladio Helenopolitano: an uterque fuerit Catholicus 401. §. 2. Alii scriptores Vitae et gestorum S. Chrysostomi, de quorum fide et auctoritate disseritur 405. §. 3. Sancti patria, parentes, annus natalis figendus circa 344 408. §. 4. Moritur Sancti tum infantis pater: uterque parens probabilius erat Christianus: Sancti praeceptores, studia, eloquentia 410. §. 5. Sancti amicitia cum Basilio, familiaritas cum S. Meletio, a quo instruitur et baptizatur: lector forsitan ab eodem, forsitan ab alio ordinatus: Sancti periculum 412. §. 6. Sancti Juvenis mores post baptismum: studia sacra sub Diodoro et Carterio: ad vitam monasticam trahit Theodorum et Maximum 414. §. 7. Theodoro, post inchoatam monasticam ad mundanam regresso, Sanctus duas scribit epistolas bene longas, et eundem in viam reducit 416. §. 8. Sanctus, hortante Basilio ad vitam monasticam, matris precibus detinetur, et pie interim ac solitarie vivit in domo materna 420. §. 9. Chrysostomus et Basilius quaeruntur ad episcopatum: prior se occultat, alter, dissimulante Chrysostomo, capitur et consecratur: Sanctus factum suum excusat 421. §. 10. Sanctus quadriennio in monasterio vivit sub disciplina severi senis, biennio solus in spelunca; qualis esset monachorum illorum vita 426. §. 11. Opuscula scripta, nimirum libri de Sacerdotio, adversus Oppugnatores vitae monasticae, Comparatio regis et monachi 428. §. 12. Alia Opuscula, videlicet liber de Compunctione ad Demetrium, alter ad Stelechium: tres libri ad Stagirium a daemone vexatum 431. §. 13. Sanctus morbo coactus redit Antiochiam, ubi ordinatur diaconus: gesta tempore diaconatus, et scripta varia 435. §. 14. Tractatus ad Viduam juniorem geminus: liber de Virginitate 436. §. 15. Liber in S. Babylam contra Julianum et gentiles: nequit ostendi, Sanctum in eo tractatu contra historiam S. Babylae errasse, ut aliqui credunt 438. §. 16. Synopsis S. Scripturae, quam edidit Montfauconus, partim potest esse Chrysostomi; sed non est tota ejusdem auctoris 442. §. 17. Sanctus presbyter consecratur, et praedicare incipit; mira ipsius humilitas in prima Homilia elucet 447. §. 18. De aliquot Homiliis anno 386, quo contra Anomaeos et contra Judaeos concionari coepit Chrysostomus 449. §. 19. Reliqua Chrysostomi contra Anomaeos certamina aliis concionibus anni 386

subinde interrupta 451. §. 20. Fervens Homilia contra Quartodecimanos, tertia contra Judaeos vocata, ad quam varia observantur: reliquae Sancti contra Judaeos Orationes 453. §. 21. Homiliae de Anathemate, de Natali Christi, et aliae quaedam sub fidem anni 386 et initium 387 habitae 457. §. 22. Aliae quaedam assignantur Homiliae, quae videntur anno 386 illigandae 462. §. 23. Seditio Antiochena ante Quadragesimam anni 387: Paschaillo anno celebratum 25 Aprilis. Quadragesima sex tantum constabat hebdomadis 465. §. 24. Ordo Homiliarum Chrysostomi ab illa, quae seditionem praecessit, usque ad secundam hebdomadam Quadragesimae 469. §. 25. Prosecutio earumdem Homiliarum usque ad Pascha 472. §. 26. Homiliae S. Chrysostomi post Pascha usque ad finem anni 387 et Quadragesimam anni 388 478. §. 27. Homiliae 57 in Genesim totam, coeptae Dominica ante Quadragesimam, anno verisimiliter 388; aliae complures Homiliae iis interposita 482. §. 28. Interpretatio Evangelii Joannis secuta videtur expositionem Genesis circa annum 389; illam vero interpretatio Evangelii Matthaei circa annum 390 487. §. 29. Homiliae Chrysostomi in Epistolas S. Pauli, nimirum ad Romanos, et geminam ad Corinthios 491. §. 30. Sanctus item Antiochiae scribit in Epistolam ad Galatas, ad Ephesios, ad Philipenses; utramque ad Timotheum, ad Titum, et probabiliter etiam ad Philemonem 494. §. 31. Interpretatio Psalmorum, non tota ad nos perducta, item Antiochiae conscripta et ad populum dicta, annis verisimiliter posterioribus 497. §. 32. Ultimum Opus Antiochenum verisimiliter est Expositio Isaiae usque ad medium caput VIII, quae ad populum dicta videtur 500. §. 33. Homiliae aliae incerto tempore Antiochiae habitae, aliquae etiam loci incerti 502. §. 34. Virtutes aliquae Chrysostomi, quae innotescunt ex concionibus Antiochenis 506. §. 35. Chrysostomus jussu Arcadii imperatoris dolo evocatus Antiochia, Constantinopolim perducitur, ibique consecratur episcopus 510. §. 36. Homiliae aliquot Chrysostomi habitae Constantinopoli anno 398, quo verisimiliter satis diu aegrotavit 511. §. 37. Sancti in episcopatu vita sobria, austera et solitaria: semper solus cibum fumit, nec redditus episcopales pro se usurpat: hospitalitatem tamen exercet 514. §. 38. Varii conatus Chrysostomi ad clerum et populum emendandum: Scripta hunc in finem aliaque praeclare praestita 516. §. 39. Insignis Chrysostomi modestia et humilitas in episcopatu: charitas proximi, aliaeque virtutes, ex quibus orta est mira ipsius in loquendo libertas 519. §. 40. Chrysostomus Novatianos insecatur: horum causa acerbior in Sanctum videtur Socrates, cujus asserta examinantur, uti et aliqua Sozomeni 522. §. 41. Quam late se ad omnes homines et ad plures provincias extenderit charitas et cura Sancti, qui pro conversione haereticorum et idololatrarum varia praestat 526. §. 42. Sanctus operam suam confert, ad conciliandas Flaviano Antiocheno ecclesias omnes: accipit reliquias aliquot Sanctorum, maximaque cum solemnitate aliquas transfert 528. §. 43. Quomodo Sanctus egerit cum Eutropio cubiculario, qui anno 399 consul factus, ac deinde relegatus est et occisus 530. §. 44. Exsilium Eutropii figendum mense Januario anni 399: bellum Tribigildi coeptum anno 398;

398 ; Chronotaxis molitionum Gainæ et belli cum eo gesti 533. § 45. Quid Sanctus apud Gainam egerit pro Saturnino et Aureliano : compescit Gainam, qui pro Gothis Arianis petebat ecclesiam : ad eundem legatur ad Arcadio 336. § 46 Homiliæ Chrysostomi in Epistolam ad Colossenses et aliæ quædam ad annum 399 spectantes 539. § 47. Antonius Ephesinus episcopus apud Chrysostomum accusatur : causa illa in annum secundum usque ad mortem Antonini protrahitur : Sanctus in Asiam profectus : horum omnium chronotaxis 543. § 48. Gesta Sancti in Asia : numerus episcoporum tempore illius itineris depositorum : Gerontius Nicomediensis item depositus 546. § 49. Emulatio Severiani episcopi contra Chrysostomum : hic ad suos reversus magno amore excipitur : Severianus occasione Serapionis a populo expulsus, eidem conciliatur a Sancto 548. § 50. Exponit utramque Epistolam ad Thessalonicenses : S. Porphyrium benigne excipit et juvat ad idololatriam excidendam : Eudoxia Sancto irata 551. § 51. Acta Apostolorum exposita Homiliis 55 : hæc Chrysostomo asseruntur, cœptæque sunt in Paschate anni 401 554. § 52. Homiliæ 34 in Epistolam ad Hebræos : Aliæ quædam Homiliæ Constantinopoli ante primum Sancti exsilium dictæ, aut temporis et loci incerti 558. § 53. De Homiliis aliquot dubiis, de Commentario in Daniele prophetam, de Liturgia Chrysostomi 562. § 54. Origo dissensionis inter Theophilum Alexandrinum et monachos Ægyptios. Theophilus persequitur S. Isidorum Hospitalarium : deinde monachos multos, qui Constantinopolim delati a Chrysostomo excipiuntur 566. § 55. Quid pro monachis expulsis apud Theophilum egerit Sanctus : dicta quædam S. Hieronymi non de Chrysostomo, sed de Rufino et aliis prolata 569. § 56. S. Epiphanius venit Constantinopolim : quid illi cum Chrysostomo et monachis negotii fuerit 572. § 57. Theophilus Constantinopolim advenit, multosque episcopos, clericos, monachos, ipsamque imperatricem in partes suas trahit contra Chrysostomum 574. § 58. Concilium ad Quercum prope Chalcedonem inchoatum : capita accusationum contra Chrysostomum cum aliquot in illa observationibus 578. § 59. Citantur ad concilium clerici Constantinopolitani, et quædam accusationum capita examinantur : quo interim modo se haberet Chrysostomus cum suis : Sancti iteratæ citationes et responsiones 581. § 60. Sanctus depositus, et ab imperatore relegatus, interque hæc imperterritus, populo tumultum minitante, tertio die se ultro tradit, et in exsilium ducitur 583. § 61. Theophilus, Severianus, alique veniunt Constantinopolim, et contra Sanctum loquuntur : hinc major populi tumultus : orto etiam terræ motu, revocatur Chrysostomus, reduxque concionatur, fugiente Theophilo 586. § 62. Chronotaxis persecutionis Chrysostomi : an omnes ejus inimici fugerint ad sedes suas : an in alia synodo sit absolutus : gesta Sancti post reditum : Eudoxia iterum irata 590. § 63. Novæ molitiones contra Sanctum, qui a congregatis rursus episcopis pro condemnato habetur, et ecclesia jussu imperatoris ejicitur 593. § 64. Clerus et populus Sancto adhærens, violenter ecclesiis expellitur : aliæ violentiæ extra urbem patratae iisdem diebus 596. § 65. Theophilus ad S. Innocentium Papam

Septembris Tomus IV.

scribit de damnatione Chrysostomi : Epistola Sancti ad Innocentium : hic acceptis variis eade re nuntiis, stat pro Chrysostomo 598. § 66. Sanctus urbe ab Arcadio ejicitur : ecclesia eodem die comburitur : hinc calumniæ in Chrysostomum, eique adhærentes 601. § 67. Arsacius pro Sancto ordinatur episcopus, Porphyrius Antiochenus : primum agnoscere recusant plurimi, qui gravem patiuntur persecutionem 603. § 68. Multi Romam se recipiunt, ibique omnia referunt S. Innocentio Papæ : hujus litteræ ad clerum Constantinopolitanum : Honorii vero et S. Nili ad Arcadium : exsilium Sancti divinitus, ut creditur, punctum 606. § 69. Iter Chrysostomi, gesta que et scripta in itinere, præsertim Nicææ : epistola 125 ad Cyriacum non est Chrysostomi 609. § 70. Aliquot Epistolæ scriptæ : Sanctus graviter ægotans venit Cæsaream, ibique alias scribit Epistolas 613. § 71. Sanctus dolo Pharetrii Cæsarea discedere cogitur, magnaque pericula et incommoda patitur : tandem venit Cuculum, ubi optime excipitur, et mox scribit ad varios 616. § 72. Aliæ Epistolæ Cucusi non diu post adventum scriptæ : quæ scripta est Theodoro episcopo, non est data ad Mopsuestenum, sed ad Tyanensem 620. § 73. Aliæ Epistolæ ad varios datæ ; ac præsertim ad plurimos amicos Antiochenos 623. § 74. Venit ad Chrysostomum Libanius Antiochenus, per quem ad varios Epistolas mittit Sanctus, qui et ad alios scribit, et dona aliquorum remittit 625. § 75. Epistolæ ad Olympiadem anno 404 datæ, quarum tres consolatoriæ librorum instar prolixæ : aliæ ad Pentadiam, ad Ampruclam, et ad alios 629. § 76. Epistolæ aliæ Constantinopolim missæ de rebus variis : aliæ quædam ad personas locorum ignotorum 634. § 77. Gravis morbus, quo Sanctus laboravit primis mensibus anni 405 : Epistolæ eodem anno ad Olympiadem et ad alios quosdam datæ 638. § 78. Aliæ Epistolæ anno 405 scriptæ, ex quibus fere omnibus intelligitur insignis Sancti zelus ad promovendam fidei prædicationem in Phœnicia 642. § 79. Mortuo Arsacio, Atticus consecratur episcopus : conatus Innocentii Papæ et Honorii imperatoris ad Synodum Thessalonicae congregandam irritus, et eorum legati ad Arcadium pessime excepti 645. § 80. Sanctus ob Isaurorum incursiones multa patitur, et Arabissum transfertur : gravis ipsius morbus : Epistolæ variæ anni 406, et liber geminus exaratus 648. § 81. Litteræ Chrysostomi ad legatos Constantinopolim missos, aliosque aliquot episcopos : aliæ deinde ad Innocentium Papam, variosque episcopos etc. 652. § 82. Epistolæ ad Cæsarium monachum, post Chrysostomi Epistolas modo edita, de qua diu disputatum, nec Calvinianis favet nec Lutheranis, sed solis Catholicis : attamen illa Epistola non est Chrysostomi 656. § 83. Vita S. Gregorii Illuminatoris non habet Chrysostomum auctorem : neque hic umquam Cucusi concionatus videtur : locum exsilii mutat, in itinere multa patitur, ac tandem de obitu monitus a S. Basilisco martyre, pie moritur 663. § 84. Quis fuerit ecclesiarum, et præcipuorum illius temporis virorum, sensus de Chrysostomo : elogia quædam necdum data 666. § 85. Chrysostomus ab Augustino mire laudatus, et ab eodem contra Julianum vindicatus : minime fuit obnoxius errori semipelagianorum

- gianorum 669. § 86. Inquiritur, an S. Hieronymus de Chrysostomo male senserit; an Theophilus famosum librum scripserit contra Sanctum; illumque Latinum reddiderit Hieronymus 674. § 87. Memoria Chrysostomi ubique restituta et nomen ipsius Antiochiæ, Constantinopoli, Alexandria, et in toto Oriente diptychis inscriptum: hac occasione Epistolæ aliquot ostenduntur supposititiæ 678. § 88. Festivitas Sancti celebrari cœpta: corpus anno 438 ex Ponto magna cum solemnitate Constantinopolim translatum 685. § 89. Examinantur duæ visiones in laudem Sancti relatæ: inquiritur a quo tempore eidem fuerit datum cognomen Chrysostomus 687. § 90. Cultus Sancti, sive festivitates variæ: forma corporis iconibus expressa: ecclesiæ eidem dicatæ: corpus Romæ: reliquiæ nonnullæ aliis locis 691. § 91. Compendium chronologicum gestorum et scriptorum secundum disputata in Commentario 695. PRÆMONITIO in Orationem sequentem. ORATIO PANEGYRICA, *auctore S. Joanne Damasceno, ex editione Lequieni, cum ejusdem interpretatione subinde emendata.* CAP. I. Ratio scribendi: generalia elogia virtutum et scriptorum Chrysostomi: ejus adolescentia, et vita monastica 700. CAP. II. Sanctus in patriam reversus, fit presbyter ac deinde episcopus: præclare docet: exsilio relegatur, revocatusque iterum pellitur: mors, sepultura, corpus Constantinopolim relatum 705
- 13 Julianus presb. mart., Ancyrae in Galatia. *Ex Fastis sacris Græcis et Latinis* 54

L

- L** eontius cum Cronide. Vide *Cronides*.
- 13 Lidorius aut Litorius episc. conf., Turonibus in Gallia. SYLLOGE. De cultu et gestis Sancti 61
- 13 Ligorius mart., qui colitur Venetiis. SYLLOGE. De cultu, miraculis, et reliquiis 57
- Litorius. Vide *Lidorius*.
- Lucianus cum Macrobio etc. Vide *Macrobius*.

M

- 12 **M** acedonius, Theodulus et Tatianus mart., Meri in Phrygia Salutari. SYLLOGE HISTORICA 20
- 13 Macrobius, Gordianus, Zoticus, Lucianus, Heli, Valerianus, Seleucus, et forsitan alii mart., Tomis in Ponto, et Ancyrae in Galatia. *Ex Fastis Græcis et Latinis* 55
- 13 Margarita Fontana virgo tertii Ord. S. Dominici, Mutinæ in Italia. COMM. PRÆV. Memoria Margaritæ apud varios scriptores cum Beatæ titulo, qui legitimus videtur: cultus publicus reliquiarum: Vita scripta Italice, ac Latine edenda 134. VITA, *auctore Desiderio Paloni Ord. Prædicatorum, Latine reddita ex Ms. Italico, Interprete J. S.* CAP. I. Scriptoris præfatio: Beatæ patria, parentes: pueritiæ, juventutis, et reliquæ ætatis virtutes 135. CAP. II. Gesta ipsius mirabilia et miracula:

- mors et sepultura 137. CAP. III. Qualiscumque veneratio et miracula post mortem 138
- 14 Maternus episc. conf., Coloniae Agrippinæ. COMM. § 1. Gravis controversia de tempore missionis S. Materni in Germaniam et Gallias, cujus examini nonnulla præmittuntur 354. § 11. Argumenta pro seculo primo deducta ex congrua verisimilitudine ac Patrum generalibus assertionibus; atque ad illa responsiones 355. § 3. Argumenta quæsitæ a traditione, juxta primæ opinionis patronos antiquissima, et nixa Actis SS. Eucharii, Valerii et Materni ac Gestis seu Historia Trevirorum; in horum ætatem inquiritur, et nec seculo IX anteriora reperiuntur, nec apta ad confirmandam traditionem 357. § 4. Examinantur argumenta desumpta a testimoniis scriptorum aliorum et Martyrologiis antiquis 360. § 5. Proponuntur argumenta petita ex Adone, Martyrologio Romano, et Bullis, ac diplomatis, et singulis subduntur responsa 362. § 6. Proferuntur ac discutuntur Catalogi episcoporum Trevirensium, allati in subsidium traditionis disputatæ 364. § 7. Exhibetur antiquus catalogus, editis hactenus et ipsi traditioni contrarius 366. § 8. Catalogi episcoporum Tungrensium et Agrippinensium nihil roboris afferunt traditioni de missione S. Materni a S. Petro 368. § 9. Maternus, qui seculo IV celeberrimus fuit, verisimilius a nostro diversus non est 371. § 10. Respondetur ad quasdam objectiones contra jam electam sententiam 373. § 11. Joannis Launoyi negantis, S. Maternum umquam Treviris episcopum fuisse, sententia proponitur, et rejicitur 374. § 12. Missio Sancti cum sociis Roma in Gallias probabilissima est; incertum tamen, an sub medium seculi III, an serius facta sit; quis fuerit sub hæc tempora Treviris status fidei Christianæ 376. § 13. Ejusdem materiæ prosecutio 377. § 14. Reliqua Sancti gesta, in Vitis et Historiis enarrata, fabulosa esse ostenduntur, vel fabulosis adjunctis exornata 379. § 15. De baculo S. Petri, cujus attactu S. Maternus ad vitam revocatus creditur, cujusque partes hodie dum asservantur 383. § 16. Templâ, quæ locis pluribus, ut traditio est, et præsertim in Alsatia ac Belgio condidit S. Maternus 385. § 17. Variæ Belgii ecclesiæ, quæ S. Maternum fundatorem suum agnoscunt 388. § 18. Templâ Coloniae et Bonnæ a Sancto ædificata; miracula pluribus locis patrata 389. § 19. Sancti virtutes, obitus, et corporis Colonia Treviros translatio 391. § 20. Locus primæ sepulturæ; translatio corporis ad metropolitanam Trevirensensem; publica ejus expositio: reliquiæ in aliis ecclesiis 394. § 21. Reliquiæ et cultus Coloniae Agrippinæ, Tugris, Leodii, et Trajecti ad Mosam 396. § 22. Reliquiæ Sancti in Bohemia ac Hispania, miracula post obitum patrata, ac generatim dumtaxat enarrata 399. APPENDIX. NOMINA EPISCOPORUM TREVIRENSIUM 400
- Matrona cum Diofolo etc. Vide *Diofolus*.
- Maurilio. Vide *Maurilius*.
- 13 Maurilius vel Maurilio episc. conf., Andegavi in Gallia. COMM. PRÆV. § 1 Sancti memoria: cultus: sacri coöporis translationes 62. § 2. Scriptores, qui Sancti Vitam scripsisse perhibentur: inquiritur an Fortunatus Pictaviensis S. Maurilii Vitam scripserit, quæ deinde a Gregorio Turonensi correctâ fuerit 64. § 3. Confertur Vita Gregorio Turonensi attributa

attributa cum alia a S. Magnobodo conscripta :
Acta edenda 66. § 4. Inquiritur, an S. Maurilius a S. Martino sacerdos et deinde episcopus consecrari potuerit ? Tempus emortuale incertum 68. VITA, auctore S. Magnobodo, ex impressis. PRÆFATIO. VITA 72. MIRACULA, auctore Harmero, ex Ms. codice Remensi 76

- 13 Maurus episc. conf., Placentiæ in Italia. SYLLOGE HISTORICA. De Sancti cultu, de tempore, quo floruisse et obiisse creditur, ac de gestis 79

N

- 13 Nectarius episc. conf., Augustodini in Gallia SYLLOGE. De cultu et gestis 59

- 12 Nicetas mart. Nicomediensis, ut fertur, cultus Venetiis. COMM. PRÆV. De cultu Sancti, Actis plane fabulosis, et de miraculis infra recitandis 6. MIRACULA, auctore anonymo, ex duobus apographis codicis Ms. 7

- 14 Notburga ancilla vig., in arce Rottenburgica comitatus Tyrolensis. COMM. PRÆV. § 1. Sanctæ, apud vulgatos ante seculum XVII scriptores parum notæ, gestorum Synopsis et hujus antiquitas 709. § 2. Enumerantur auctores, qui seu in Mss., seu impressis libris gesta Sanctæ litteris consignarunt ; Acta hic danda 711 § 3. De loco natali et emortuali S. Notburgæ 715. VITA, auctore Hippolyto Guarinonio Germanice impressa anno 1646, et Latine reddita, interprete clariss. viro Antonio Roschmanno, in alma universitate Oenipontana J. U. licentiatio etc. PRÆFATIO 717. CAP. I. Sanctæ famulitium apud dynastas Rottenburgicos ; liberalitas ejus in pauperes prodigio et morte heræ durioris comprobata 718. CAP. II. Sanctæ famulatus apud rusticum ; falceis in aere suspensio ; reditus ad Rottenburgicum, et hujus inde prosperitas 720. CAP. III. Sanctæ obitus ; mirabilis sepultura ; cultus mox inchoatus ; templum et sacella ipsi erecta 723. FRAGMENTA VITÆ fusioris, auctore Hippolyto Guarinonio, ex Mss. autographis bibliothecæ publicæ Augustæ Theresinæ Oeniponti descripta, et ex Germanico sermone in Latinum translata, interprete clarissimo domino Antonio Roschmanno. PARS I. Mirabilis boum sacrum Demortuæ corpus devehentium per Oenum transitus ; reliquus itineris ordo ac sepultura 725. PARS II. Prodigiorum in Vita, morte ac sepultura patratorum repetitio. MONITUM 727. DIPLOMA Henrici dynastæ Rottenburgici anno 1335 conscriptum, ex tabulario San-Georgiano 728. GLORIA POSTHUMA. PARS I. Cultus antiquus et hodiernus in Eben et hujus vicinia. § 1. Monumenta cultus ab ipso Sanctæ obitu inchoati 730. § 2. Sacello S. Ruperti in Eben succedit seculo XV templum S. Notburgæ nomine insignitum ; continuati cultus argumenta alia 732. § 3. Virorum principum, maxime ex Augustissima Domo Austriaca, in Sanctam pietas ac munificentia, seculo XV et XVI ; cultus usque ad nostra tempora continuatus et auctus 733. RELATIO Inventi hoc seculo XVIII, examinati, solemniter translati, ac publice expositi sacri corporis, et nonnullorum prodigiorum, auctore clarissimo viro Antonio Roschmanno, in eadem causa notario Apostolico. CAP. I. Ossa S. Notburgæ e terra

elevantur anno 1718. 736. CAP. II. Post iterata examina super cultus antiquitate, corporis identitate, et obtentis beneficiis, publica reliquiarum expositio decernitur 737. CAP. III. Decreta, quibus Brixinensis antistes reliquias publice exponi, atque prævie Schwazium, in ædibus illustrissimi comitis Tannenbergici exornandas, transferri permittit 739. CAP. IV. Sacra ossa ex Ebenensi ecclesia Schwasium deportata illustrissimæ familiæ Tannenbergicæ fidei committuntur 740. CAP. V. Templum Ebenense de novo extruitur et munifice decoratur ; episcopus ac princeps Brixinensis Schwazii examen instituit super custodia et ornatu reliquiarum 742. CAP. VI. Sanctæ ossa, Schwazii summo splendore honorata, ad Ebenense templum reducuntur 743. CAP. VII. Eximia principum personarum aliorumque liberalitas in novum templum S. Notburgæ, hujus quoque in clientes munificentia beneficiis probata 745. GLORIÆ POSTHUMÆ PARS ALTERA. Cultus in alias religiones diffusus. § 1. Altaria Sanctæ exstructa in Tyroli, Istria et Carniolia, in quibus aliisque regionibus peculiariter colitur 748. § 2. Beneficia S. Notburgæ Pisini in Istria honoratæ adscripta 749. DILUCIDA HISTORIA de origine et progressu cultus Notburgæ Tyrolensis ancillæ in ecclesia filiali SS. Hermagoræ et Fortunati in Ebensfeld prope pontem fluvii Feistriz, sub parœcia Manspurgensi, cum annexa relatione de quibusdam præclaris ac declaratis beneficiis, ex Ms. Germanico Latine reddita CAP. I. Innotescit Sancta in Ebensfeld ; altare ei erigitur ; reliquiæ exponuntur ; confluunt undique peregrini ; cultus late diffunditur per totam Carnioliam et finitimas regiones 751. CAP. II. Febris, capitis et laterum dolor epilepsia sublata ; puerpera periculoso partu levata, pecora interitus discrimini subducta 753. CAP. III. Jumenta præsentis periculo erepta, amens rationi redditus ; varii variis doloribus, morbis et defectibus liberati 754. CAP. IV. Junioribus et infantibus varia beneficia collata ; morbi a pecoribus abacti 756. CAP. V. Armentorum lues depulsa ; oculis, auribus aliisque hominum membris pessime affectis integritas impetrata 758. CAP. VI. Hominibus et jumentis ad extrema deductis sanitas concessa ; pedum dolores ac vulnera curata 759. CAP. VII. Dolores oculorum, capitis ac dentium ; ulcera, oris corruptio, et febres sanata ; ægra pecora servata 761. CAP. VIII. Cæcæ, oculorum et surdo aurium usus restitutus ; jumenta, vel amissa vel ablata furto, inventa ; infanti mortuo vita, aliis alia beneficia concessa 763. CAP. IX. Pecudum morbi abacti ; læsiones, phrenesis, calculus, febres, apostemata sanata ; infans opinione mortuus vitæ, et vir morti proximus sanitati redditus 765. CAP. X. Pedum defectus sublatus ; hydropisis curata ; morbus comitialis extinctus ; moribundis sanitas obtenta ; morbi a pecoribus depulsi 767

P

- 13 Philippus mart., Alexandriæ in Ægypto. SYLLOGE 52

R

R

- 12 **R**everentius presb. conf., Bajocis in Nor-
mannia inferiore. SYLLOGE HIST. De
cultu, Actis et translationibus 22
Rosula cum Crescentiano. Vide *Crescentianus*.

S

- 12 **S**acerdos episc. Lugdunensis, Parisi in
Gallia. COMM. HIST. § 1. Memoria in ve-
tustis et recentioribus Martyrologiis: dies et
locus emortualis: gesta unde eruenda: natalis,
episcopatus susceptus, et ecclesiae ab eo con-
ditæ 31, § 2. Interest concilio Aurelianensi v:
an etiam Pariensi 2? fabulosa legatio Hispa-
nica et episcopatus Seguntinus: mors Parisi
obita: corpus Lugdunum translatum: ejus
sepulcrum et inscriptio: caput Seguntiae asser-
vatum quale 33
Salustia cum Cerealiet Cornelio. Vide *Cornelius*.
Secundinus cum Felicissimo. Vide *Felicissimus*.
Seleucus cum Macrobio etc. Vide *Macrobius*.
14 Senator, Viator, Cassiodorus, Dominata
mart., in civitate S. Marci Citerioris Calabriae.
SYLLOGE HISTORICO-CRITICA. Cultus et marty-
rium Sanctorum: Acta fabulosa 349
12 Serapion episc. mart. et socii forte addendi,
Catanae in Sicilia. SYLLOGE, *ex Fastis Hiero-
nymianis et aliis* 5
Serapion cum Cronide etc. Vide *Cronides*.
12 Silvinus vel Sylvinus episc. conf., Veronae in
Italia. SYLLOGE 25
12 Syrius mart., probabilis in Pamphylia 13

T

- T**atianus cum Macedonio etc. Vide *Macedo-
nius*.

Thecla cum Diofolo etc. Vide *Diofolus*.

- 13 Theodolus episc. mart., Alexandriae in Aegy-
pto. *Ex Fastis Hieronymianis* 56
12 Theodorus mart., Alexandriae, in Aegypto.
SYLLOGE, *ex Græcorum Fastis* 10
Theodolus cum Macedonio etc. Vide *Macedo-
nius*

V

Valerianus cum Macrobio etc. Vide *Macro-
bius*.

- 13 Venerius presb. eremita, in Tyro Majore, ma-
ris Ligustici insula COMM. PRÆV. § 1. Memoria
in Martyrologiis: cultus antiquus et recen-
tior: Vita qualis 108. § 2. Sanctus a cogno-
mine eremita distinctus: ejusdem patria, pro-
babilis monachatus, praelatura, sacerdotium,
tempus emortuale 110. § 3. Sancti corporis
elevatio, structa super eo ecclesia, additoque
monasterio: translatio in continentem pro-
babiliter facta seculo septimo vel octavo 112.
§ 4. Postrema corporis Regium Lepidi trans-
latio: cetera ad reliquias spectantia 114.
VITA, *auctore anonymo, ex Petri Caloparte I,*
f. 256, collata cum Ms. Camaldulensi et
Genuensi. CAP. I. Sancti patria et pueritiæ
institutio, vita eremetica, miracula, fuga
in Corsicam 115. CAP. II. Reditus in Tyrum.
mors, sepultura, corporis elevatio, miracula.
translatio Regium Lepidi facta 117
Viator cum Senatore etc. Vide *Senator*.
Victor cum Crescentiano etc. Vide *Crescentianus*.

Z

- Z**etus cum Felice etc. Vide *Felix*.
Zoticus cum Macrobio etc. Vide *Macro-
bius*.

INDEX IN APPENDICES

- A**PPENDIX AD DIEM 15 SEPTEMBRIS.
DE SS. CORNELII ET CYPRIANI MM.
RELIQUIIS AC MIRACULIS IN ABBATIA
NINOVIENSI IN FLANDRIA. § 1. Monu-
menta quædam Ninovia accepta, partim
edenda: SS. Cornelii et Cypriani cultus et
reliquiæ ibidem seculo XII, præsertim prioris
lipsanoteca 769. § 2. Ninoviensis ecclesia
Præmonstratensibus tradita, a quibus nova
cum monasterio ædificata, in qua SS. Cornelii
et Cypriani reliquiæ repositæ: aliquot mira-
cula seculo XVII et XVI ibidem impetrata:
sodalitium erectum, nova ecclesia condita 771.
MIRACULA, *auctore anonymo Ninoviensis eccle-*

sie canonico Præmonstratensi, sub finem
seculi XII, ex Ms. codice membranaceo Nino-
viensi. CAP. I. Ecclesia Ninoviensis ab igne
servata: varii morbi depulsi: lipsanoteca
S. Cornelii facta, qua incendium exstinguitur:
brachium aridum vigori restitutum: Ninovia
immunis igne judiciali: multi eo laborantes.
ibid. sanati 773. CAP. II. Varii alii morbi perejus-
dem Sancti patrocini prodigiose sublati 776
De S. Pulcheria imperat. virg. Appendix ad To-
mum III Septembris. Sanctissimi in Christo
Patris et D. N. Domini Benedicti Divinam
Providentia PP. XIV. Litteræ Apostolicæ in
forma Brevis 778

INDEX CHRONOLOGICUS

SECCULO III.

Circa annum 246 figendus baptismus
S. Cypriani 497 c
Anno 248 aut 249 S. Cyprianus, paulo
ante presbyter creatus, fit episcopus
Carthaginensis 205
Anno 249 Decius fit imperator, et sævissimam
contra Christianos persecutionem movet 241 d
Anno 250 S. Cyprianus proscribitur et latet 242
d et seqq.
Anno 251 Felicissimus in Africa schisma excitat
247 et seqq.
Anno 251 S. Cornelius post diuturnam Romanæ
Sedis vacationem creatur Pontifex : contra
hunc schisma suscitatur Novatianus 152 et seqq.
Anno 251 S. Cyprianus Carthaginem, sopita per-
secutione, revertitur, et synodum de lapsis
celebrat 253 d et seqq.
Anno 252 S. Cornelius Papa, orta Galli persecu-
tione, primum relegatur, deinde martyrio cor-
onatur 443 et seqq.
Circa annum 252 martyrio coronati SS. Cerealis,
Salustia et socii viginti et unus 143 b, 148 e f,
449 a b
Anno 252 S. Cyprianus synodum habet, in qua
rejectus Privatus hæreticus, et de parvulis
baptizandis 270 c et seqq.
Circa annum 255 orta est in Africa gravis con-
troversia de baptismo per hæreticos collato,
variaque concilia eam ob causam a S. Cy-
priano habita 296 et seqq.
Anno 256 habitum de baptismo hæreticorum
tertium concilium Carthagine 301 c
Anno 257 oritur persecutio Valeriani contra
Christianos, et S. Cyprianus exsilio relegatur
317 f et seqq.
Anno 258 S. Cyprianus martyrii palmam adipi-
scitur 491, 324 et seqq.
In eadem Valeriani persecutione in Africa passi
videntur SS. Crescentianus, Victor, Rosula et
Generalis 348
Hoc seculo circiter medio aut ad finem vergente,
figenda missio SS. Eucharis, Valerii et Ma-
terni, primorum Trevirensium episcoporum,
qui Roma destinati sunt in Galliam 254 et
seqq. ac 376 et seqq.
Hoc seculo Alexandria coronatus est Philippus
martyr 52 b et seqq.

SECCULO IV.

Anno 304. S. Serapion episcopus, ut videtur,
Catanensis martyrio coronatur 5 a

Circa idem tempus S. Crescentius Romæ martyr
351
Sub Maximiano passus creditur S. Nicetas mar-
tyr, qui colitur Venetiis 6
Anno 313 S. Maternus adest concilio Romano,
in causa Cæciliani habito 371 b et seqq.
Anno 314 concilium Arelatense in eadem causa,
cui S. Maternus similiter interfuit 372
Hoc seculo, ante annum 323 passus est in Bithy-
nia S. Autonomus 14
Sub Licinio Ancyra in Galatia passus est S. Ju-
lianus presbyter martyr 54
Item sub Licinio Tomis in Ponto, et Ancyra in
Galatia, passi SS. MM. Macrobius, Gordianus,
Zoticus, Lucianus, Heli, Valerianus, Seleucus
et forsitan alii 55
Circa annum 344 natus est S. Joannes Chrysos-
tomus 408 b
Anno 361 vel 362 Meri in Phrygia Salutari mar-
tyres fiunt Macedonius, Theodulus et Tatianus
20
Circa annum 370 obiit S. Lidorius aut Litorius
episcopus Turonensis 61
Circa annum 372 S. Chrysostomus lector ordina-
tur 413 a b
Circa annum 373 Chrysostomus scribit prima
sua Opuscula, videlicet duas Epistolas ad
Theodorum lapsum 419 b c d e
Circa annum 374 Chrysostomus quæritur ad
episcopatum, et se subducit 421 et seqq.
Anno 374 aut 375 Chrysostomus fit monachus
426 c d
Anno 375 Valens imperator persequitur mona-
chos, eaque occasione S. Chrysostomus pro
monastica vita scribit 429 b c
Anno 380 aut 381 Chrysostomus ordinatur diaco-
nus 435 c
Circa initium anni 386 Chrysostomus creatur
presbyter, et prædicare incipit 447 et seqq.
Anno 387 ante Quadragesimam, gravis oritur
seditio Antiochiæ contra Theodosium impera-
torem, cujus statuæ deiciuntur 465 et seqq.
Anno 398, die 26 Februarii, Chrysostomus ordi-
natur episcopus Constantinopolitanus 510 b et
seqq.
Eodem anno templa idolorum Arcadii jussu
clauduntur Gazæ 527 f
Eodem anno et tempore æstivo inchoata rebellio
Tribigildi ducis contra Arcadium 534 b et seqq.
Anno 399, mense Januario, Eutropius eunuchus,
illius anni consul in Cyprum relegatur : ac
deinde eodem anno occiditur 530 et seqq.
Eodem anno Gainas aperte rebellare incipit 535
c et seqq.
Anno 400 Chrysostomus proficiscitur Ephesum.
ibique episcopum ordinat, et in concilio ali-
quot episcopos deponit 545 et seqq.
Hoc aut sequente seculo defunctus videtur S. Re-
verentius

verentius presbyter, Bajocis in Normannia
cultus 22

SECULO V.

Anno 401, agente S. Porphyrio Gazensi, et ipsum
juvante Chrysostomo, cui tum irata erat
imperatrix Eudoxia, templa idolorum evertun-
tur Gazæ 551 et seqq.
Anno 403 S. Epiphanius ex Cypro Constantino-
polim navigat, ac post moram aliquot dierum
inde redit, et in navi moritur 573 et 574
Eodem anno concilium ad Quercum habetur
contra Chrysostomum, qui in eo damnatur,
deinde relegatur, sed postridie revocatur 578
et seqq.
Anno 404 in alio concilio æque iniquo confirma-
tur sententia damnationis Chrysostomi, qui
relegatur Cucusum 594 et seqq.
Anno 407 S. Joannes Chrysostomus prope Cu-
menos in Ponto moritur 666 c d
Anno 408 mortuus est Arcadius imperator
679 c
Circa annum 408 Dialogus Palladii de gestis
S. Chrysostomi habitus et scriptus 402 f
Anno 412 defunctus est Theophilus Alexandrinus
episcopus 679 e
Circa annum 415 nomen S. Joannis Chrysostomi
diptychis restitutum 683 e f
Circa annum 417 obiisse videtur S. Maurilius
episcopus Andegavensis 62 et 71 e
Circa annum 428 cœpta celebrari festivitas
S. Joannis Chrysostomi 485 c
Circa annum 430 figenda mors S. Mauri, epis-
copi Placentini 79
Anno 438 translatum Constantinopolim corpus
S. Joannis Chrysostomi 685 et seqq.
Circa medium hujus seculi S. Leo Papa basili-
cam extruit, in eamque transfert corpus
S. Cornelii Papæ 181 f
Sub finem hujus seculi defunctus videtur S. An-
tonius vel Antoninus, episcopus, ut creditur,
Carpentoractensis 81
Hoc seculo floruit et defunctus est, quantum ap-
paret, S. Evantius episcopus Augustodunensis
21

SECULO VI.

Anno 549 celebratum concilium Aurelianense v,
cui interfuit S. Sacerdos Lugdunensis 33 d et
seqq.
Anno 551 vel 552 defunctus est S. Sacerdos, Lug-
dunensis episcopus 31
Circa annum 579 S. Eulogius creatur patriarcha
Alexandrinus 85 b et seqq.
Anno 588 vel 589 celebratur a S. Eulogio conci-
lium in causa Samaritanorum 88 c et seqq.,
89 a b
Hoc seculo obiit S. Ailbeus, episcopus Imelacen-
sis in Hibernia 26

SECULO VII.

Anno 605 aut 606 obiit S. Eulogius, patriarcha
Alexandrinus 83 et 85

Anno 616 Alexandria a Persis occupata, et de-
functus S. Joannes Eleemosynarius, patriar-
cha Alexandrinus 85 b
Eodem anno episcopus fit Georgius Alexandri-
nus, scriptor Vitæ S. Joannis Chrysostomi
406 c

Circa annum 620 conditum monasterium Ha-
bendense in Lotharingia 95 b et seqq.
Circa annum 625 mortuus S. Amatus, abbas
Habendensis sive Romaricensis in Lotharingia
95 et 112 b c
Circa medium hujus seculi figendus obitus S. Ve-
nerii presbyteri et eremitæ 108 et 111
Inter annum 673 et 679 S. Amatus episcopus
Senonensis exsilio relegatur 126 a
Anno 690 defunctus S. Amatus episcopus Seno-
nensis 120, 122 a, 128 c
Anno 693 idem Sanctus publico cultu honoratus,
erecto ejus nomini templo 121 f

SECULO VIII.

Vergente ad finem hoc seculo, Adrianus Papa I
corpus S. Cornelii Papæ M. transfert ad basi-
licam, eidem exstructam 181, 182 a

SECULO IX.

Circa annum 806 aut 807 ossa S. Cypriani ex
Africa in Galliam translata per legatos Caroli
Magni, depositaque primum Arelate, deinde
Lugduni 340
Ante annum 840 prima translatio SS. Amati,
Romarici et Adelphii 101 d
Inter annum 840 et 899 secunda translatio
SS. Amati, Romarici et Adelphii 101 e
Anno 877 Carolus Calvus corpus S. Cornelii
Papæ in Galliam transfert, illudque deponit
in monasterio, Compendii exstructo 182 b et
seqq.
Circa idem tempus ossa S. Cypriani Compendium
translata 340 b
Hoc seculo corpus S. Venerii presbyteri eremitæ
Regium Lepidi translatum 114 b c

SECULO X.

Inter annum 910 et 920 tertia translatio
SS. Amati, Romarici et Adelphii 101 e
Inter annum 966 et 973 Andegavum transfertur
corpus S. Maurilii 63 c
Hoc seculo facta est secunda translatio corporis
S. Reverentii presbyteri 24 a b

SECULO XI.

Sub initium hujus seculi Anderlaci in Brabantia
obiit S. Guido confessor 36 b et seqq.
Anno 1037 corpus S. Materni Treviris transla-
tum ad ecclesiam metropolitanam 394 e
Anno 1049

Anno 1049 S. Leo Papa IX Remis habet concilium, ad quod defertur corpus S. Cornelii Papæ 184 f
Anno 1061 quarta translatio SS. Amati, Romarici et Adelphii 101 e
Anno 1078 translatio corporis S. Amati Senonensis 131 e
Inter annum 1078 et 1092 translatum corpus S. Guidonis conf. 40 d e

SEculo XII.

Sub initium hujus seculi reliquiæ SS. Cornelii et Cypriani Ninoviæ in Ecclesia parœciali assertatæ 771, a
Anno 1112 elevatio reliquiarum S. Guidonis conf. 48 e
Anno 1137 exordia abbatiæ ordinis Præmonstratensis, Ninoviæ in Flandria institutæ 770 b e, 771 e f
Anno 1190 corpus S. Materni Treviris novo altari impositum 395 a

SEculo XIII.

Anno 1206 fit altera translatio corporis S. Amati Senonensis 131 f
Anno 1239 aperitur theca reliquiarum S. Maurilii, eademque recognoscuntur 63 e

SEculo XIV.

Anno 1308 inventum est Lugduni in ecclesia S. Nicetii sepulcrum S. Sacerdotis, episcopi Lugdunensis 35 b c
Anno 1313 moritur in Tyroli S. Notburga ancilla virgo 723 d
Anno 1346 Angeriacense monasterium ab Anglis evertitur 24 d

SEculo XV.

Anno 1434 templum exstruitur et consecratur S. Notburgæ ancillæ virgini 732 a et seqq.
Circa annum 1477 reliquiæ S. Maurilii in pretiosorem thecam transferuntur 63 f

SEculo XVI.

Anno 1512 corpus S. Materni Treviris solemni-

ter extractum et publicæ venerationi expositum 395 b
Anno 1513 moritur Mutinæ B. Margarita Fontana 131 e
Anno 1562 ecclesia Angeriacensis monasterii a Calvinistis devastata fuit 24 d
Eodem anno iidem hæretici ossa S. Lidorii combusserunt aut dissiparunt 62 a
Anno 1568 Imelacensis in Hibernia episcopatus, a S. Albeo fundatus, Gasseliensi cathedræ adjectus est 26 b
Anno 1572 reliquiæ Cornelii ab S. hæreticis, qui Aldenardam interceperant, disjectæ sunt; sed iterum collectæ 188 f, 189
Circa annum 1585 transfertur ad novum sepulcrum corpus B. Margaritæ Fontanæ, et Vita ipsius scribitur 135

SEculo XVII.

Circa annum 1606 Roma Dertusam translatum corpus S. Crescentii martyris 351 f
Circa annum 1622 Roma Antverpiam ad ecclesiam Societatis Jesu translata corpora SS. Fortunati, Innocentii, Cyrini, et Cerealis martyrum 147 e et seqq.
Anno 1627 elevatum corpus S. Venerii presbyteri eremitæ 115 a
Circa annum 1628 sodalitium Ninoviæ institutum in honorem SS. Cornelii et Cypriani atque ab Urbano VIII indulgentiis donatum 773 a b
Anno 1636 erectum sacellum cum imagine S. Guidonis 37 c
Anno 1651 sacellum erectum et consecratum S. Notburgæ ancillæ virgini 748 a et seqq.
Anno 1655 solemniter elevantur duodecim corpora sanctorum Martyrum in templo Societatis Jesu Antverpiæ 150 b

SEculo XVIII.

Anno 1716 Ninoviæ templum splendidissimum SS. Cornelio et Cypriano ædificari ceptum 773 a b
Anno 1718 erutum e terra corpus S. Notburgæ ancillæ virginis 736 et seqq.
Anno 1738 corpus S. Notburgæ ancillæ virginis in novo templo solemniter deponitur 743 et seqq.
Anno 1747 reliquiæ SS. Cornelii et Cypriani Ninoviæ fuerunt recognitæ 773 d
Anno 1752 Benedictus XIV PP. pro singulari suo erga Sanctorum cultum augendum studio permisit Canonicis regularibus in Lusitania et sacerdotibus Societatis Jesu memoriam S. Pulcheriæ imperatricis virginis Officio ecclesiastico quotannis die 7 Julii 778 et seqq.

NOTITIA FIGURARUM

Præter Operis Frontispicium..... et pauculas minoris formæ figuras locis
suis affixas, figuræ in folio aut majores hoc ordine ponuntur.

Effigies S. Notburgæ, ejusque gesta distinctis icunculis repræsentata	Pag. 717
Vicinia Yenbachensis, seu conspectus sacelli parvi et viæ regiæ in Bava- riam	724
Sacellum parvum in Yenbach cum arca oblationum	730
Vicinia Rotholzensis	731
Templum Ebenense et adjacentia loca plurima in duplici folio delineata	742
Vicinia Ebenensis	743
Altare S. Notburgæ in templo Ebeneusi	744
Arca et cornu reliquiarum SS. martyrum Cornelii et Cypriani Ninoviæ	773



ACTA SANCTORUM SEPTEMBRIS

TOMUS QUARTUS

DIES DUODECIMA

SANCTI, QUI PRIDIE IDUS SEPTEMBRIS COLUNTUR

<p>S. Serapion martyr, et Socii forte addendi, Catanæ in Sicilia.</p>	<p>S. Autonomus episc. martyr in Bithynia.</p>
<p>S. Nicetas mart. Nicomediensis, ut fertur, cultus Venetiis.</p>	<p>S. Macedonius M. } Meri in S. Theodulus M. } Phrygia S. Tatianus M. } Salutari.</p>
<p>S. Cornutus vel Curnutus mart. Iconii in Lycaonia.</p>	<p>S. Evantius episc., Augusto- duni in Gallia.</p>
<p>S. Theodorus mart. Alexandriæ in Ægypto.</p>	<p>S. Reverentius presbyter conf., Bajocis in Normannia Infe- riore.</p>
<p>S. Ammon M., et forsan lector Nicomediæ.</p>	<p>S. Silvinus vel Sylvinus epis- copus confessor, Veronæ in Italia.</p>
<p>S. Diofolus S. Matrona S. Thecla S. Heraclia</p>	<p>S. Albeus vel Ailbeus episcopus Imelacensis, in Momonia Hiberniæ provincia.</p>
<p>S. Syrus mart., probabilius in Pamphylia.</p>	<p>S. Sacerdos episcopus Lugdu- nensis, Parisiis in Gallia.</p>
<p>S. Cronides vel Hie- ronides diaconus</p>	<p>S. Guido confessor, Anderlaci prope Bruxellas in Bra- bantia.</p>
<p>S. Leontius S. Serapion</p>	

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

Sanctus Bernardus episcopus in Gallia hodie legitur in Mss. additionibus Cartusie Bruxellensis ad Grevenum. Insinuat S. Bernardus Viennensis, ut colligo ex addita civitate Romanense. Nam S. Bernardus Romanense cœnobium construxit, ubi nunc est oppidum, vulgo Romans dictum, situmque in Delphinatu ad Isaram flumen: ibique mortuus est et sepultus, ut videri potest in Vita ad 23 Januarii.

S. Juventii Ticinensis hodie recurrit memoria in Septembris Tomus IV.

Martyrologio Romano. Idem hodie annuntiat cum S. Syro primo Ticinensi episcopo in veteri seu parvo Romano, et apud Adonem, Usuardum, Nothorum, aliosque recentiores. Nos de S. Juventio cum Martyrologio Romano egimus ad 8 Februarii.

S. Euphrosynæ virginis hodie mentio est in Mss. additionibus Cartusie Bruxellensis ad Grevenum. At de S. Euphrosina actum est 11 Februarii.

S. Vincentius abbas et martyr Oveti in Hispania hodie annuntiat apud Ferrarium id Catalogo generali

- A *generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt. At Vincentius ille die præcedenti memoratur in Romano Legione in Hispania, ubi passus est. Acta data sunt apud nos ad* 11 Martii.
- Molassius, abbas Damhlinisensis et episcopus, hac die obiisse dicitur. Alias idem vocatur Lafreanus. Egimus ad 18 Aprilis de S. Molassio abbate Lethglinensi et episcopo. Non videmus satis clare hos esse diversos, quia utrique datur idem nomen duplex Molassius et Lasreanus, uterque abbas fuisse dicitur et episcopus. Recentiores quidem afferunt aliqua, ex quibus colligeretur fuisse distinctos, si certa essent. At ea certa non sunt, et consequenter nos certos nequeunt reddere de distinctione. Præterea, si forte alius sit ille, qui hodie obiisse dicitur ab aliquibus, refragantibus tamen aliis, de ejus cultu nobis non constat. Vide igitur dicta de Lasreano sive Molassio ad 18 Aprilis.
- S. Anastasius confessor hodie colitur Troiæ in Apulia propter reliquias eo olim Tibure translatas. At ignoratur Troiæ, cujus Anastasii sint reliquiæ. Vide itaque conjecturam Henschenii nostri in Anastasio Papa ad 27 Aprilis.
- B S. Ethelberti regis translatio memoratur in Mss. additionibus Cartusie Bruxellensis ad Grevenum. Egimus de S. Ethelberto rege Cantiorum ad 24 Februarii. Et de S. Ethelberto rege Orientalium Anglorum, cujus corpus saltem semel translatum est, die 20 Maii.
- S. Maximinus episcopus Trevirensis ad hunc diem memoratur in variis Usuardi auctariis, aliisque Fastis recentioribus, prout jam observatum est in Commentario Vitæ prævio, quando cum vetustioribus et Martyrologio Romano, de Maximino actum est ad 29 Maii.
- S. Hermagoræ episcopi Aquileiensis translatio memoratur apud Grevenum, et in Martyrologio Germanico. Acta data sunt 12 Julii.
- B. Thesaurus abbas generalis Ordinis Vallis-Umbrosæ, S. R. E. Cardinalis et martyr, memoratur in Calendario Benedictino Benedicti Dorgain, et recte, quia hac die fuit occisus. Alii tamen eundem annuntiant ad 4 Septembris, ut ibi dictum est. Latius de B. Thesauro hic agerem, nisi omnia ad eum spectantia sufficienter jam producta essent, ubi de Decem Beatis Valumbrosanis actum est, ad 1 Augusti.
- S. Euplus cum S. Serapione episcopo hodie est in Fastis plerisque Hieronymianis. Apud Rabanum vero solus annuntiat Euplus. In apographo Corbeensi adduntur Magnus et Secundinus. De S. Serapione et Sociis agemus hodie, ibique pro Euplo lectorem remitemus ad Acta S. Eupli diaconi M., data 12 Augusti.
- C S. Eusebius episcopus, ut confessor annuntiat in Hieronymianis Fastis apud Florentinium, in Epternacensi quoque et in Corbeinsi codice, sed ubique sine loco. Eusebii etiam nudum nomen exhibent tria alia apographa, Augustanum, Labbeanum, et Gellonense. Hæc Martyrologia sufficiunt, ut omnem deponamus dubitationem de sanctitate illius Eusebii; at omissio loci facit, ut nesciamus, quis sit ille ex multis ejusdem nominis. At existimo eum ad hunc diem non pertinere. Quia et suspicor posse hunc esse S. Eusebium Mediolanensem episcopum, qui die 12 Augusti colitur. Certe cultu ille gaudet vetustissimo, nec tamen est in vetustis Fastis eo die, quo colitur. Potuit igitur eodem die mensis Septembris iis fuisse insertus. Verum hæc mera
- est suspicio, atque hanc statim deponam, si quis solidiori nixus fundamento hodiernum assignaverit Eusebium. De Mediolanensi actum est 12 Augusti.
- D S. Eanswida virgo abbatissa hodie memoratur in Martyrologio Anglicano, quod secuti Ferrarius in Catalogo generali, et Castellanus in Martyrologio universalis. Nos cum aliis eam dedimus ad 31 Augusti.
- S. Timotheus martyr Antiochiæ hodie est in Martyrologio Rhinoviensi, item apud Rabanum, Grevenum, et alios. At nequeo dubitare, quin de illo jam actum sit apud nos ex aliis Fastis. Nam de Timotheo solo, qui certo idem videtur egimus ex Hieronymianis ad 2 Septembris.
- De Timotheo simul et Fausto, quorum primus forte etiam non est alius ad 8 Septembris.
- S. Oceanus martyr hodie recurrit in Menæis impressis. At de eo una cum SS. Theodoro, Ammiano et Juliano actum est 4 Septembris.
- S. Regina virgo hodie est in codice Usuardino Bruxellensi apud Sollerium laudato. Colitur S. Regina die 7 Septembris.
- SS. Martyrum 800 mentio hodie fit in Calendario Verdinensi apud Martenium tom. VI Collect. amplis. col. 682, additurque in Alexandria. De ingenti hoc Alexandrinorum martyrum manipulo, in quo primus nominatur Ammonius, egimus ad 8 Septembris.
- E S. Otgerus diaconus hac die est apud Camerarium. Colitur et datus est 10 Septembris.
- S. Patiens præsul Lugdunensis hodie est in tribus codicibus Usuardinis a Sollerio laudatis. Spectat ad diem præcedentem 11 Septembris.
- Commemoratio SS. Nominis B. Virginis Mariæ, quam ob insignem victoriam de Turcis relata Innocentius XI instituit, celebrandam quotannis Dominica infra Octavam Nativitatis B. Mariæ, hodie annuntiat in Martyrologio Romano. Verum de illa festivitate agetur in Opere separato, quod de beatissima Dei Genitrice dudum promiserunt Majores nostri.
- Protus et Santinus cum Ypolyto sunt in Hieronymianis apud Florentinium, et Romæ annuntiantur. In Epternacensi scribitur: Romæ, Perti, Sanctini, Ippoliti. In Corbeinsi: Romæ natalis SS. Proti, Sanctini, Hippolyti. In Richenoviensi: Probi, Sanctini. Augustanum, Labbeanum et Gellonense solum ex hisce commemorant Protum. Dubito, an non sint ex nominum corruptione reproducti martyres diei præcedentis Protus vel Prothus et Hyacinthus, qui Romæ passi sunt. Datus etiam eodem die Hippolytus, cum Ingenio in Portu Romano annuntiat. Quidquid sit, plura de hisce Martyribus nescimus, si forte sint distincti.
- F Ebontius aliquis, ut episcopus Balbastrensis a Ferrario Convenis in Aquitania annuntiat. Ferrarium secutus est Saussayus. Hos sequitur Joannes Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico. At, quod mireris, in Annotatis ita habet: Apud nostros nulla inter Balbastrenses episcopos talis Ebontii invenitur memoria. Hinc crederem mendum in nomine irrepsisse etc. Non debebat igitur Ebontium Martyrologio suo inserere: nam nec Ferrarii nec Saussayi error efficere potest, ut episcopus fuerit Ebontius qui omnibus est ignotus.
- Daniel in Tasio sine ullis aliis adjunctis in Menæis commemoratur. At in aliis Fastis memoratum non invenio.
- SS. Saturnini et Severinæ V. martyrum translatio Nicosiæ

A Nicosiæ in Sicilia annuntiatur ab Octavio Cajetano. At non satis novimus, quinam designentur martyres.

Wonedulphus decanus ecclesiæ collegiæ Anderlacensis prope Bruxellas in Brabantia cum titulo Sancti memoratur a Rayssio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii. Vide Vitam S. Guidonis hodie dandam, in qua referuntur varia Wonedulphi miracula : at non novimus ullibi fuisse cultum.

Juvenus presbyter hodie Sanctus vocatur in Martyrologio Germanico, et a Ferrario, qui in Annotatis pro sua opinione producit Maurolycam, Felicium, et Petrum de Natalibus in Catalogo lib. VIII cap. LXIX. Priores ab ætate auctoritatem non habent. Petrus de Natalibus, qui Hiventium vocat, satis antiquus esset ad vetustum cultum stabiliendum, si in Catalogo suo eos solum recensisset Sanctos, qui publicam in Ecclesia habent venerationem. At constat, non paucos ab eo recensitos, qui cultu ecclesiastico numquam fuerunt honorati ; nec dubito, quin his quoque annumerandus sit Juvenus presbyter. S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum ecclesiasticorum de Juvenco hæc tantum affert : Juvenus, nobilissimi generis Hispanus presbyter, quatuor Evangelia hexametris versibus pene ad verbum transferebat, quatuor libros composuit : et nonnulla eodem metro ad Sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe, Hæc idoneum non præbent fundamentum, quoniam niti possit titulus Beati aut Sancti ab aliquot neotericis Juvenco attributus. Attamen Joannes Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico ad hunc diem ostendere nititur, in veneratione publica apud Hispanos olim fuisse Juvenum.

B Chronica et carmina supposititia, quæ hunc in finem affert, missa facio, cum illa responsum non mereantur, nec responso amplius indigeant. At laudat ille etiam verba Petri de Natalibus lib. XI cap. CXXI, ubi iterum de Juvenco agit, et Sanctum vocat, hæcque de eo dicit : Et apud Hispanias confessoris nomine celebris habetur. Respondeo, scriptorem illum tam accuratum non esse, ut necesse sit in ejus jurare verba. Quare, si verbis illis insinuare voluerit, Juvenum cultum fuisse suo tempore in Hispania ut confessorem ; non ausim eidem fidem habere, cum ne urbem quidem, in qua cultus fuisset, nominaverit. Sane non perspicio, quo demum fato accidisset, ut cultus Juveni, si tempore

C Petri de Natalibus vigeret in Hispania, non perseverasset ad nostra usque tempora ; et jam ex nullis ostendi posset monumentis. Nicolaus Antonius in Bibliotheca veteris Hispaniæ lib. II cap. IV agit de Juvenco presbytero ; sed ne verbo quidem sanctitatem aut cultum ipsius attingit, licet alias virum laudibus debitis exornet.

S. Marcellini episcopi memoria sine ullis aliis adjunctis est apud Grevenum et in Florario Ms. Sanctorum. Divinare nequeo, quem designatum voluerint Marcellinum. At suspicor aut nomen corruptum, aut Sanctum alio die coli.

Guido pastor Begginarum Nivellensium in Brabantia ut beatus celebratur a Rayssio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii. Verum de cultu Guidonis hujus nihil novimus, et silent martyrologi.

Reverentianus monachus apud Saussayum in Supplemento Martyrologii Gallicani annuntia-

D tur ante Reverentium presbyterum, quocum idem est, et de quo hodie agemus.

Perpetua abbatissa Montis S. Romarici in Lotharingia memoratur ut Sancta apud Menardum et apud Saussayum in Supplemento. Attamen testatur Mabillonius tom. I Annalium pag. 426, eam cultu caruisse et carere. Præterea Chiffletius noster jam olim ad Bollandum scripsit, eam abesse ab omnibus libris ritualibus et Kalendariis monasterii Romaricensis : Si quis tamen cultum docere potuerit, dabitur alius de ea agendi locus.

Waleranus abbas Ursi-campi memoratur in Menologiis Cisterciensibus apud Chrysostomum Henriquez et Claudium Chalemot, uti etiam in Kalendario ejusdem Ordinis impresso Divione cum titulo beati. Verum sufficientia cultus ecclesiastici indicia non invenio. Agit de Walerano variis locis Angelus Manrique in Annalibus Cisterciensibus, et obitum ipsius narrat ad annum 1142 cap. x ; at nec cultum ejus probat, nec beatum nominat. Quare insignes Walerani virtutes gestaque præclara legi poterunt apud laudatos scriptores, quemadmodum et aliorum, quos ad hunc diem adjungit Henriquez, cum nec horum cultum reperiamus.

E Sifredus abbas S. Victoris Massiliensis ponitur ut Sanctus in Martyrologio Benedictino Menardi, eumque sequitur Saussayus in Supplemento. Menardum fefellit ambigua locutio Yepesii, qui in Chronico Ordinis Benedictini centuria 6 fol. 299 dat catalogum abbatum S. Victoris, usque ante Isarnum accenset Sifredum aut Difredum, ut ipse nominat illum, qui Wifredus ab aliis vocatur. At solum aliquid dicit de corpore sepulto in ecclesia inferiore illius monasterii. et in veneratione habito. At nec Beati nec Sancti titulum attribuit Sifredo, aut potius Wifredo abbati. Si autem omnino assereret Yepesius, corpus Wifredi ut Sancti ibidem fuisse honoratum, cur hac in re errare non potuit, sicut in ipso erravit nomine ? Wifredum certe apud martyrologos Gallos seculi nostri non reperio. Memoratur ille inter abbates S. Victoris tom. I Galliæ Christianæ recusæ pag. 681, et apud Mabillonium tom. IV Annalium pag. 281 dicitur obiisse anno 1021 Idibus Decembris : sed nihil ibi de cultu aut veneratione corporis.

F Joannes Michael episcopus Andegavensis ut venerabilis hodie memoratur a Castellano. Saussayus in Appendice Martyrologii Gallicani de eo sic habet : B. Joannes Michael, episcopus Andegavensis, vir incorruptæ probitatis, summæ humilitatis, perfectæ religionis, et magnæ apud Deum et homines gloriæ. Addit in margine : Obiisse (edito jam Martyrologio nostro) accepimus ex Mss. ejus Actis, 3 Idus Septembris. Verum in elogio prolixiori, quod videri potest in catalogo episcoporum Andegavensium apud Sammarthanos tom. II Galliæ Christianæ pag. 139, dicitur obiisse anno 1447, die 12 septembris, et cum eo consentit relatio Ms., quæ nobis ex Gallia anno 1738 transmissa est de venerabili Joanne Michaelae. Miraculis multis claruisse narratur, et canonizatio ipsius iteratis vicibus flagitata fuit apud summos Pontifices ; sed nihil hactenus pro ea obtentum novimus.

Anna ab Assumptione virgo clarissa vocatur de more beata apud Arturum in Gynæceo, annuntiatque Belvisii in territorio Placentino Hispanico. De cultu nihil novimus ; sicut etiam nobis

- A nobis non constat de cultu Mariæ viduæ, quæ ibi subjungitur.
 Bona virgo, quæ et Mundicorda dicta, annuntiat in Ægypto apud Grevenum in Usuardo aucto, uti etiam apud Canisium, Maurolycum, Ferrarium in Catalogo generali. Hisce omnibus prævit Petrus de Natalibus in Catalogo lib. VIII cap. LXXI, ubi dat elogium, seu vitæ compendium Sanctæ, quam apud Latinos Bonam, apud Ægyptios Mundicordam dicit nominatam fuisse, quamque obiisse asserit hoc die seu pridie Idus Septembris. Hoc Vitæ compendium adoptavit et Gallicum reddidit Gazetus in Vitis Sanctorum ad hunc diem. Habeo ante me apographum ex codice Ms. nescio quo. At video in illo verbis paulo pluribus referri illa omnia, quæ de Bona compendiosius dedit Petrus de Natalibus, ita ut vix dubitare possim, quin ille codicem istum Ms. fuerit secutus. Unica autem differentia alicujus momenti est in nomine Ægyptiaco Bonæ. Nam tale est Ms. initium : Bona apud Latinos, apud suos vero Ægyptios vocabatur Carmundica. At apud Petrum de Natalibus pro Carmundica legitur Mundicorda. Hæc autem nomina, et inusitata illa nominum mutatio, non modicam mihi suspicionem ingerunt de suppositione, non tantum Actorum, quæ certe fabulosa sunt, sed etiam nominis, præsertim cum nec Bonam, nec Mundicordam, nec Carmundicam in ullis Græcorum aut Orientalium Fastis reperiam ; cumque nullibi in Actis dicatur, in qua Ægypti urbe sit nata, aut in quo monasterio vitam monasticam sit professæ, aut qua demum ætate vixerit. Ferrarius tamen aliquid dubitationis injicit, quia in Annotatis de Bona laudat tabulas Tarvisinæ ecclesiæ, ubi, inquit, hæc colitur. Ferrario credidit Castellanus, qui hoc die sic habet : Tarvisii Bonæ virginis. Idem Castellanus Carmundicam annuntiavit in Ægypto die 10 Septembris, ut ibi in Prætermissis monui. Verum secundum Acta Mss. Bona et Carmundica est eadem. Dixi ibidem Carmundicam mihi ignotam esse : hic repeto nec Bonam mihi tam esse notam, ut eam tamquam Sanctam Operi nostro ausim inserere.
- B Franciscus Titelmannus præbyter Ordinis Capucinorum beatus nominatur in Martyrologio Franciscano apud Arturum a Monasterio hoc die, et in folio quodam Gallice impresso Leodii, cui titulus : Vita, mors et miracula beati patris Fr. Francisci Titelmanni, Religiosi Capucini Leodiensis. Multa de virtutibus, gestisque præclaris Francisci Titelmanni scribit Boverius in Annalibus Capucinorum ad annum 1537, sed a titulo beati religiose abstinet, prout etiam facit Joannes Mantelius Augustinianus in Hasselto, ubi cap. XVI egregium dat elogium Titelmanni, quem Hasselto natum, et Anticoli in agro Romano anno 1553 defunctum docet. De Francisco Titelmanno etiam agunt Miræus in Fastis Belgicis et Burgundicis, Rayssius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii, et Sausayus in Martyrologio Gallicano ; sed hi omnes ad diem 4 Octobris, Nos egregias viri virtutes, et mirabilia mortem secuta nequaquam ignoramus aut infirmamur ; sed de cultu ecclesiastico nihil quidquam novimus. Plures viri insignes
- C ex ordine S. Francisci, quibus etiam beatorum titulum more suo attribuit Arturus, videri apud ipsum possunt in Martyrologio Franciscano, et apud Fortunatum Hueberum in Menologio ejusdem Ordinis : sed hic æque ac Waddingus in Annalibus titulum beatorum recensitis hodie apud Arturum non attribuit. Secundinus hodie est in contracto Martyrologio Corbeiensi. Felicissimo in pluribus Hieronymianis Secundinus jungitur die sequenti
 13 Septembris.
- D S. Julianus sub Lucinio martyr hodie est in Menæis et in Menologio Sirletiano : at sequenti die in Martyrologio Romano
 13 Septembris.
- E S. Edippa virgo est in codice Usuardino Bruzelensi, et in Mss. additionibus Cartusiæ Bruzelensis ad Grevenum. Non dubito quin designetur S. Editha, quæ etiam Eadipa vocatur in codice alio Usuardino, et de qua agendum est ad
 16 Septembris.
- F Quimburcha aut Coenburcha virgo, soror Inæ regis, et S. Cuthburgæ abbatissæ, memoratur in Martyrologio Anglicano anni 1608 hac die, uti etiam in Catalogo generali Sanctorum Ferrarii, et in Gynæceo Arturi. Quin et Sancta vocatur apud Westmonasteriensem ad annum 727 et apud Wigorniensem ad annum 718. Hunc Sanctæ titulum eidem attribuant recentiores multi, prout etiam apud nos subinde factum est. Attamen dum paulo diligentius in legitimum Quimburchæ cultum inquirimus, certa legitimæ venerationis indicia non reperimus. Quare eam interim differimus, de ea pluribus acturi, si quis cultum legitimum docuerit, eo die, quo inserta est Martyrologio Anglicano anni 1640, videlicet
 12 Septembris.
- G S. Kunialdum hodie annuntiant Dempsterus et Ferrarius ut apostolum Avarum. Fuit discipulus S. Ruperti Salisburgensis episcopi, corpusque S. Kunialdi et S. Giselarii translatum est una cum corpore S. Ruperti, ejusque translationis festivitas instituta est, ut probatur in S. Ruperto ad 23 Martii, die, quo de SS. Kunialdo et Giselario agatur,
 24 Septembris.
- H Ademarus, alias Aymardus dictus, abbas Cluniacensis, hodie est in Ms. Calendario Antverpiensi abbatie S. Salvatoris. Mabillonius in Actis Sanctorum Benedictinorum sec. V Benedictino pag. 316 scripsit Aymardi abbatis elogium, ex quo liquet non satis constare de cultu. Hic examinari poterit die, quo celebratur a pluribus,
 5 Octobris.
- I S. Auctæ virginis et martyris translatio Serwalli in territorio Ulisipponensi memoratur ab Arturo in Gynæceo. At cum dicat fuisse unam e Sociabus S. Ursulæ ; erit locus de ea disputandi ad
 21 Octobris.
- J S. Syrus primus episcopus Ticinensis cum S. Jurentio item Ticinensi memoratur apud Adonem, Usuardum, Notkerum et alios. Recolitur etiam memoria S. Syri in Hieronymianis : at illum credimus alium, et de illo agemus hodie. De Syro Ticinensi cum Martyrologio Romano
 9 Decembris.
- K S. Stephani protomartyris translatio notatur in Menologio Coptico. De S. Stephano agendum erit ad
 26 Decembris.

V. Appendix
 ad tom. VIII
 Septembris
 pag. 772
 not. 11

DE SANCTO SERAPIONE EPISCOPO

ET SOCIIS FORTE ADDENDIS

MARTYRIBUS CATANÆ IN SICILIA

Sylloge ex Fastis Hieronymianis et aliis.

J. S.

VERISIMILITER
AN. 304.
Euplus in plu-
ribus Fastis
cum Serapione
annuntiatus

B

Serapionis

* Eupli

licet verisimi-
liter Euplus
sit idem cum
S. Euplo dia-
cono,

C

Non modicam mihi dubitationem inje-
cerunt, quæ in Fastis antiquis æque ac
recentioribus ad hunc et præcedentem
diem leguntur de Sanctis aliquot Siculis
Catanae annuntiatis modo maxime vario. Nam
in aliis Euplus et Serapion conjunguntur, in aliis
solus ponitur Euplus, in aliis Serapion sine Euplo,
aut solus aut cum Sociis anonymis, ac in aliis
demum Euplo et Serapioni Martyres quoque alii
adduntur. Primum produco Martyrologia illa,
in quibus duo præ ceteris nominati conjungun-
tur. Hieronymiana apud Florentinium habent :
In Sicilia civitate Catina natalis sanctorum
Eupli, et Serapioni * episcopi. Epternacense, ibi
in Annotatis vetustissimum dictum : In Sicilia
Eupli et Serapionis episcopi. Corbeiense ibi quo-
que laudatum : In Sicilia civitate Cathenas natal.
SS. Eupli, et Serapionis episcopi, sed additur
Magni. Eodem plane modo Corbeiense brevius
apud nos tom. VII Juni ; sed ibi additur : Magni
et Secundini : Richenoviense apud nos : Et in
Sicilia, Eupli et Serapionis. Rhinoviense ibidem :
In Sicilia, Eupoli * et Serapionis. Ibidem quoque
conjunguntur in primo ex Martyrologiis, quæ
edidit Martenius tom. VI Collectionis amplissimæ
pag. 646, sed sine loco : Et SS. Eupli et Sera-
pionis. Et ibidem in Autissiodorensi hoc modo :
Et in Sicilia civitate Catena S. Eupli et B. Sera-
pionis episcopi.

2 Ex hisce mirari nequeo Euplum et Serapio-
nem apud martyrologos posteriorum seculorum
similiter fuisse conjunctos. Miror tamen, cur illos
conjunxerint potius die præcedenti, ut ibi in præ-
termissis annotavi, quam hoc ipso die 12 Septem-
bris, quo memorantur apud veteres. Quæret modo
aliquis, qua de causa Euplum a Serapione se-
gregandum censuerim, cum toties duo illi simul
junganter apud veteres? Respondeo, vix me du-
bitare posse, quin S. Euplus sit idem cum S. Euplo
vel Euplio diacono, cujus Acta sincera jam data
sunt ad 12 Augusti, quo Sanctus ille colitur.
Florentinius in Annotatis talem dat conjecturam :
Certaminis in eadem urbe Catana socium Eupli
diaconi fuisse Serapionem episcopum, improba-
bile non est : quos, licet diversa die martyrium
consummaverint, disjungere tamen noluerint,
qui Martyrologium scripserint. Unde in die natali
S. Serapionis Euplum ejusdem diaconum iterata
veneratione addiderint. Non inepta est hæc con-
jectura : cum enim Euplus in generali persecu-
tione Diocletiani et Maximiani sit passus ; facile
potuit occasione Eupli investigatio persecutorum
iterari, episcopusque ipse Catanensis apprehendi,
atque uno post diaconum suum mense coronari.

3 Certe admodum probabile est, S. Serapionem
fuisse episcopum Catanensem, cum in plerisque
codicibus Hieronymianis episcopus vocetur, et
passim Catanae aut saltem in Sicilia dicatur pas-
sus. Præterea locus ipsi vacuus est in Catalogo
episcoporum Catanensium apud Rochum Pirrum
tom. II Siciliæ sacræ pag. 4 : neque enim ullus
recensetur episcopus inter Everium, quem circa
260 sedisse credit Pirrus, et Severinum, quem
figit circa 312. At dubitari merito nequit, quin
imperante Diocletiano, sub quo, antequam gene-
ralis persecutio erupit, satis quieta fuit Ecclesia,
aliquis ecclesiæ Catanensi præfuerit episcopus.
Itaque verisimile est, hunc fuisse S. Serapionem,
de quo agimus. Hunc vero non eodem die cum
S. Euplo diacono passum esse, videtur evinci ex
Actis S. Eupli, in quibus S. Serapione nulla fit
mentio, et ex quibus clarum apparet, S. Euplum
fuisse captum et passum sine sociis. Deinde Sera-
pionem serius esse passum, verisimile est, quia
in omnibus Fastis, quando simul memorantur,
Euplo postponitur : neque ulla alia occurrit ratio,
ob quam Episcopus post Diaconum positus esset,
nisi quod serius videatur passus, quodque Euplus
primus fortasse in illa persecutione coronatus sit
Catanae.

4 Videamus nunc, quo in aliis Fastis seorsum
annuntientur modo, aut solus Euplus, aut solus
Serapion. Rabanus solum Euplum sic habet : Et
in Sicilia civitate Cathena natale Eupli. Apud
Martenium tom. III Anecdotorum col. 1613 in
antiquo Calendario Lyrensis monasterii solus
Serapion ponitur hoc modo : Sancti Serapionis
mart. Codex Usuardinus Bruzellensis, cui con-
sonat Hagenoyensis apud Sollerium : In Sicilia,
passio sancti Serapionis episcopi et aliorum tre-
decim. Hæc ipsa verba sunt in Florario Sancto-
rum Ms. Grevenus : Item Serapionis episcopi.
Codex Florentinus : Item sancti Serapionis. Ex
hisce suscipio esse potest, Serapionem passum
esse cum aliquot Sociis, quorum fere ignoramus
nomina : nam geminus codex Corbeiensis, num. 1
laudatus, in quorum altero Magnus, in altero
Magnus et Secundinus adjunguntur, non suffi-
cit, ut certo credamus, eos Serapionis fuisse
socios.

5 Euplum a pluribus adjungi socium Serapioni
vidimus ; ideoque suspicari quis posset, hunc
Euplum revera socium fuisse Serapionis, distinc-
tumque ab Euplo diacono, qui 12 Augusti colitur :
sed id rursum valde incertum et minus probabile
est, quia Euplus ubique præponitur Serapioni
episcopo, ut ante observavi. Quare de solo Sera-
pione satis probatum existimo, passum esse hac
die,

Serapion vero
episcopus
Catanaensis ;
nec simul vi-
deantur passi.

E

Forte S. Sera-
pion habuit
martyrii
socios:

F

certe martyr
fuisse videtur.
non confessor.

AUCTORE
J. S.

die, quia episcopus vocatur et Catanæ annuntiatur, ubi verisimiliter erat episcopus. Hunc autem probabiliter existimo coronatum esse eodem anno 304, quo passus est S. Euplus diaconus, ob rationes ante datas. Ceterum opinionem Octavii

Cajetani, Ferrarii et aliorum neotericorum, qui Euplum et Serapionem confessores fuisse putant, non satis credo probabilem, cum nullum illius sententiæ inveniam, aut certe nullum satis solidum fundamentum.

DE S. NICETA MARTYRE

NICOMEDIENSI, UT CREDITUR, QUI COLITUR VENETIIS

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu Sancti, Actis plane fabulosis, et de miraculis infra recitandis.

B
SUB MAXI-
MIANO, UT FER-
TUR.

S. Nicetas
in Fastis re-
centioribus
memoratus.

Petrus de Natalibus, episcopus Equilinus, in Catalogo Sanctorum lib. VIII, cap. LXX dat compendium Actorum mox examinandorum S. Nicetæ martyris, Nicomediæ, si qua Actorum est fides; nati et passi. Dicitur compendium concluditur his verbis: Demum ad Christum feliciter migravit, die Sabbati, pridie Idus Septembris, hora 6, sepultus a Christianis in Nicomedia civitate juxta corpora aliorum martyrum, ibidem pro Christo passorum. *Elogium istud S. Nicetæ haud dubie viderat Grevenus, qui Usuardo suo Nicetam, aut Nicetum, ut ab aliis vocatur, ad hunc diem inseruit, sic de eo scribens*: Apud Nichomediam, sancti Niceti martyris, qui et Victor dictus est. Hic pro fide Christi, superatis gladiis acutis, igne, fumo, manuum ac pedum obtruncatione, cum divinitus illi membra restituta fuissent, iterum fustibus cæsus est, ac postea feliciter migravit. *Quod ait, Nicetam etiam Victorem dictum, non invenio: sed solum aliqui habent, nomen Nicetam interpretari Victorem. De S. Niceta brevius, et rectius, ut opinor, Maurolycus*: Nicomediæ sancti Nicetæ martyris. *Accedunt Canisius in Martyrologio Germanico, et Ferrarius in Catalogo Generali, ubi sic habet*: Nicomediæ S. Nicetæ martyris sub Maximiano. Porro Ferrarius in Annotatis dubitat, an hic Nicetas Nicomediensis fortasse idem non sit cum S. Niceta Gotho, quem Græci et Martyrologium Romanum celebrant die 15 Septembris. At non video ulli, qui Acta utriusque legit, probabilem oriri posse suspicionem de confundendis istis Martyribus,

Venetiis, ubi
corpus est in
ecclesia
S. Raphaelis,

2 Cultus S. Nicetæ Venetiis jam nobis utcumque innotesit ex Ordine recitandi divinum Officium juxta ritum ecclesiæ patriarchalis et diæcesis Veneticarum, quem habemus impressum anno 1657: nam ibi ad 12 Septembris præscribitur Officium S. Niceti martyris, ritu semi-duplici recitandum de communi loco, notaturque corpus esse in ecclesia parochiali S. Raphaelis. De corpore S. Nicetæ in ecclesia S. Raphaelis servato consentit Nicolaus Doglioni in Opusculo Italico de Rebus notabilibus et mirabilibus urbis Venetæ pag. 345. Verba ejus Italica huc Latine reddita transfero: In ecclesia S. Raphaelis requiescit corpus S. Nicetæ in altari proprio. Illud Nicomedia translatus est Venetias. Templum S. Ra-

phaelis archangeli, situm in Regione Dorsi duri, est parochiale, describiturque in Thesaurò antiquitatum Italiæ tom. V, part. II, pag. 195 et 196, ubi etiam dicitur: Hic S. Aniceti (lege Niceti) corpus aliæque reliquiæ habentur. *Excellentissimus dominus Flaminius Cornelius, qui pro eximia sua humanitate manum nobis auxiliatricem præbere voluit ad illustranda Acta Sanctorum, qui coluntur Venetiis, et jam iteratis vicibus in hoc Opere laudatus est, etiam de cultu S. Nicetæ hoc die, et de corpore Venetiis servato, diligenter ab aliquot annis nos monuit. Deinde vero cum alijs de Sancto repertis transmisit Officium proprium, prout olim recitatum fuit Venetiis.*

3 Ibidem vero de cultu addidit observationes sequentes: Die 12 Septembris in ecclesia S. Raphaelis archangeli Officium fit S. Niceti martyris, ut patroni contitularis. De quo etiam Sancto fit Officium semiduplex ab universo clero seculari Veneticarum de communi martyrum: quamvis olim Laurentio Cardinali Priolo patriarchæ Veneticarum lectiones propriæ fuerint concessæ ex vocali approbatione Clementis VIII. Nunc autem in desuetudinem abierunt. *Totum istud Officium ex Actis mox memorandis compositum esse video, eaque de causa nequit plus fidei habere quam Acta ipsa. Ex Officio tamen colligitur, celebrem ab aliquot saltem seculis fuisse cultum S. Nicetæ Venetiis. At nullibi dicitur, quo tempore istuc translatus sit Sancti corpus. Circa finem Actorum, quæ habemus ex codice Ms. S. Raphaelis, hæc addita invenio*: Deinde processu temporis devotissimum corpus per religiosos Venetos deportatum, et reconditum fuit honorifice in ecclesia S. Raphaelis miraculis clarum innumerabilibus. *Mox quoque scriptor, qui hæc Actis alias vetustioribus addidit, ætatem suam declarat, dicens se anno 1426 vidisse puellam energumenum S. Nicetæ meritis liberatam. Et de tempore, quo scripsit, sic loquitur*: Scripta fuerunt hæc in anno Domini 1466, die 28 Augusti. *Itaque jam facta erat translatio, dum ille scribebat seculo xv: et ex primo miraculo liquet, corpus Venetiis fuisse ab anno saltem 1344. Quare translatio verisimiliter facta est multo citius, sed tempore nobis incomperito. Hactenus de cultu Sancti, Venetiis etiamnum vigente.*

4 Actorum S. Nicetæ Nicomediensis, quæ paulo contractiora

A
Acta, quorum
compendium
habet Equi-
linus, fabulosa
sunt:

contractiora leguntur apud Petrum de Natalibus, duo ex codicibus Mss. habemus apographa. Alterum manu propria exscripsit Papebrochius noster ex codice Ms. S. Eremitae Camaldulensis fol. 139, ubi Actis hic praefixus est titulus: Passio S. Nicetae mart. 12 Septembris. Addit Papebrochius hanc notulam: Tota fabulosa. Est Graece in Ambrosiana. At Graeca Acta exscribenda non credidit: certe ea in scriniis nostris non invenio. Alterum apographum nostrum notatur acceptum, ex codice Ms. ecclesiae S. Angeli Raphaelis Venetiis, ubi ejus corpus. Apographa satis consentiunt, saltem pro factis aut potius fabulis, quae enarrantur. Rosweyodus noster horum Actorum, prout contracta sunt apud Petrum de Natalibus, meminit in Vitis Patrum col. 23, in Annotatis ad Vitam S. Pauli num. 23, atque in iis occurrere quaedam mira, nec facile omnibus probanda. Judicium illud eruditissimi Rosweyodi verum est, et minime rigidum: imo adeo mihi improbabilia et fabulosa apparent Acta illa S. Nicetae, ut omittenda potius censeam quam edenda, cum quia nequeo vera (si qua forte vera fabulis sunt admixta) discernere a falsis, tum quia videri possunt apud Petrum de Natalibus loco assignato.

B Illud igitur studiosum lectorem dumtaxat moneo, Acta Mss. nihilo meliora esse quam sit memoratum compendium, sed singula ibidem pluribus verbis latius explicari modo plane improbabili.

ex iis breviter
aliqua per-
stringuntur.

5 Brevi tamen compendio totam fere Actorum seriem explico. S. Nicetas natus dicitur Nicomediae, ac patrem habuisse Maximianum imperatorem. Juvenis vero conversus dicitur apparitione Christi crucem ostendentis, explicante visionem illam Juliana quadam. Deinde Maximianum frustra hortatus asseritur, et mox visione Michaelis archangeli roboratus. Hinc scriptor pergit ad fidei confessionem coram Maximiano, dicitque accusatum, captum, objurgatum a Maximiano, cui Sanctum acerbissime respondentem inducit. Mox vero dicitur petiisse idola aurea et argentea, eaque obtinuisse, confregisse, ac pauperibus omnia distribuuisse; his autem factis, iterum accessisse ad Maximianum. Deinde ligatus, suspensus, verberibus caesus, a S. Michaelis confortatus, castitatem suam dicitur defendisse contra impudicam puellam, cui tentandus erat traditus, et cui linguam morsu praecisam in faciem exspuuisse asseritur, quemadmodum S. Hieronymus de aliquo juvene narrat in Vita S. Pauli Eremitae. Sequitur in Actis supplicium rotarum gladii instructarum, diciturque illaesus in illo fuisse Sanctus, et sic convertisse et baptizasse quinque fere millia militum, qui missi erant, ut membra corporis in mille partes, ut credebatur, disseci colligerent, et viventem invenerant. Inde reversum ad se Maximianus interficere voluit pluribus aliis tormentis, nec potuit, ne per magos quidem ad id evocatos; sed ipse tandem occisus est Maximianus, et Martyr in pace obiit, si credimus fabulatori nulla fide digno. Nam haec aliaque aequae mirabilia et improbabilia modo retulit plane inepto minimeque verisimili. Hoc clarius est, quam ut necesse sit fabulas illas pluribus exagitare.

Miracula quaedam edenda
scriptoris fere
contemporanei,

6 Post fabulosa Acta, quae omittimus, in codice Veneto alia sequuntur de miraculis Sancti, scripta seculo xv, et, ut ibidem dicit ipse auctor anonymus, anno Domini 1466. Haec autem, licet exarata sint stylo minus expolito et saepe hiulco, omittenda non credidi: nam auctor narrat miracula suo tempore facta, aut eodem saltem seculo aut praecedente, ita ut alia reperire potuerit

scriptis commendata, alia discere ex testibus oculatis. Geminum quoque habemus horum Miraculorum apographum, alterum anno 1686 cum Actis ipsis ex codice Veneto acceptum, alterum nuper transmissum ab excellentissimo domino Cornelio superius laudato una cum antiquo Officio. Cum autem menda quaedam minoris momenti apographis irrepserint, ex utroque editionem formabo, et diversas lectiones annotabo, ubi videbitur operae pretium.

7 Unum ex istis miraculis, quod scriptor a reliquis separavit, hic similiter paulo brevius praemitto. Et ad gloriam, inquit, et magnificentiam dicti Sancti scribens haec fidelis recitator testificatur, se in anno Domini 1466 et sequenti vidisse puellam quamdam Tarvisinae diocesis vexatam a spiritu immundo, ita quod a quatuor hominibus vix illa poterat retineri, cum clamoribus et ululatu maximo tandem ante altare ejusdem devotissimi Sancti violenter apportatam, et in ore ejus ex quodam liquore aquae, subtus arcam continue emanante, perfusam. Inde, ubi multa, quae captum puellae superabant, per os ipsius effuderat daemon, ait, per Valerium Valerio ductam fuisse in sacristiam ejusdem ecclesiae, ibique liberatam per invocationem dicti Sancti et aliorum. Suis quoque amicis et consanguineis beneficia fuisse collata per S. Nicetam, generatim insinuat scriptor his verbis: Continuo autem infirmantibus caris et conjunctis praesentium relatoris ex invocatione, et continua devotissimi Sancti memoria, reddita est ipsis integra sanitas. Post pauca vero sequuntur miracula, quae modo subjungo.

AUCTORE
J. S.

qui unum
ceteris pre-
misit

E

MIRACULA

AUCTORE ANONYMO

Ex duobus apographis codicis Ms.

Insuper recitabo aliqua miracula veridice secuta fideliter scribendo, annotabo pro consolatione legentium et audientium. Fuit igitur circa annos Domini 1344 quidam vir, nomine Victor Cathanio, qui habebat uxorem nomine Christinam, prudentem et discretam, et devotam hujus gloriosissimi sancti Nicetae, cujus reliquias devote saepe et saepius visitabat, cui dictus Sanctus apparuit, et dixit: Scito Christina, quod pro filio tuo multas tribulationes patieris. Ad haec tota plena tristitiae respondit: Et quando haec erunt? At ille: In die mercati a. Puer autem erat annorum duodecim vel circa, et habitabat in contrata b sanctae Sophiae in civitate Venetiarum. Qui adolescens cum ad studium ire intenderet, aquam usque Rivoaltum c transfretando submersus fuit cum libris in sacco ad collum adnexo sub chlamyde, et subtus aquam per spatium quatuor horarum stetit, et erat dies Mercurii. Qui quaesitus a multis per dictum spatium, non fuit repertus; tandem, ut Deo placuit, apparuit parva particula chlamydis, ex qua elevatus fuit sanus, et incolumis, cum libris: et ipse solus sine sustentaculo aliquo rediit ad propriam matrem, quae cum cerneret miraculum, quamprimum ad ecclesiam sancti Raphaelis

Puer beneficio
Sancti sub
aquis incolu-
mis,

F

a

b

c

lis

A. ANONYMO.

lis properavit, et cum inundatione lachrymarum infinitas gratias prostrata coram altari devotissime sancti Nicetæ retulit de restitutione unici filii sui. Puer autem in bonis moribus crescendo, effectus est devotissimus servus Dei, et decessit in episcopali dignitate cum exemplo optimo omnibus ipsum cognoscentibus.

mulieri mem-
brorum vigor
redditus,

d

2 Circa annos Domini 1415 mulier quædam, nomine Flos, uxor providi viri Marci Laurentii, habitans in parochia sancti Raphaelis, in totum retracta et debilitata, crura [habens] d versus caput, videbatur quoddam monstrum. Ipsa quidem de per se necessaria corpori exercere non poterat; sed continuo adjutorio adstantium indigebat cum excessivis doloribus. Infirma autem fiduciam habens in Domino, et in isto gloriosissimo Sancto, ei continue se recommittebat*. Apparuit autem una dierum sanctus Niceta habitu clericali, et prope lectum stans imposuit manum, tangendo singula membra debilitata, trahendo ad loca sua sine læsione aliqua, [et sic] restituta fuit pristinae sanitati; quæ de per se descendens de lecto cum clamore jucundo cucurrit: et omnes videntes et audientes glorificaverunt Deum, referendo gratias infinitas huic devotissimo Sancto, quia jam in medio cameræ* repperunt eam se induentem de per se, quæ velociter, quasi demens, properavit ad ecclesiam ad visitandum reliquias hujus devotissimi Sancti. Quo viso et audito miraculo, tota convicia per civitatem non cessabat rem mirabilem prædicare.

* i. e. com-
mittebat

B

* i. e. cubi-
culioculus alterius
mulieris sa-
natus,

3 In domo ejusdem proximæ infirmæ morabatur quædam mulier, nomine Maria, habens oculum dextrum quasi evulsum de loco suo: nihil cum eo videbat. Viso proximo miraculo cum singulari devotione se suppliciter, quantum valuit, eidem gloriosissimo Sancto commendavit. Facta igitur oratione, quamprimum pristinae restituta fuit sanitati. Et non huic infirmanti solum, sed etiam multis suæ parentelæ, ut ipsa publice retulit, munificentia [Sancti] beneficia multa præstitit, bibentibus de aqua subtus altare scaturiente.

presbyter ex
peste sanatus,* id est vitæ
religiosæ

C

* referenti

* i. e. præ-
sentibus

e

4 Opera Dei enarrare honorificum est, ut dixit archangelus Raphael. Qua de re continuando referam rem grandem et dignam, oculis etiam hominum ad præsens viventium comprobata. Fuit quidam presbyter conscientiat*, nomine Guaspar, vir religiosus et timoratus, qui quasi singulis diebus se disciplinabat, et cum effusione sanguinis, ut presbytero Danieli confessori suo hæc retulenti* notum fuit, ex patre Rodulfo de Maurovechis aromatario in Rivo-Alto. Idem presbyter gravissime ex peste infirmatus, ita et taliter quod omni destitutus remedio, se cum omni demonstratione possibili projecit in manus devotissimi sancti Nicetæ, quem et antea summa veneratione colebat. In nocte sui transitus, ut credebatur, apparuit eidem gloriosissimus Sanctus, tamquam medicus cum ferro et medicamine solito, infirmo cum omnibus adstantibus* dormiente. Qui bonus medicus cum non modica vehementia ferrum impulit in glandem e volendo de loco evellere. Infirmus cum clamore, et dolore maximo vociferavit, dicendo, *Oïme, oïme!* ita et taliter quod mater ejus, Fantina nomine, expergefata a somno, se super filium prostravit, dicendo, o fili mi, lumen oculorum meorum, quid pateris? Cui filius expergefatus dixit: O mater mea, parcat tibi Deus, cur me a summo medico extraxisti? nam sanctus Nicetas medelam mihi præsta-

bat; et si aliquantulum tacuissetis, ego totaliter fuisset liberatus: sed gratia Dei me bene habeo. Et subito votum emisit de jejunando in vigilia ejusdem Sancti, solennizando festum suum. Et adimplevit votum suum, dum vixit; et cum magna devotione venit ad celebrandum in eadem ecclesia per multos annos ad altare devotissimi sancti Nicetæ. De hoc etiam tempore supersunt testes ad plebem: in quorum numero plebanus, dictus presbyter Andreas Venturela, et frater viri religiosi, quibus maxima fides est adhibenda, ut eorum fama redolet. Et hoc fuit circa annos Domini 1426 ad laudem Dei.

5 Circa annos Domini 1434 fuit mulier quædam, nomine Helena, uxor Dominici Zigoto f, habens tibiam sinistram ulceribus tumefactam cum maxima sanie: ex quo a medicis desperata, conclusum fuit quod pes* ejusdem tibiæ secaretur. Infirma juvenula intelligens hæc, tota afflicta continue tristabatur. Tandem omni spe destituta, reversa est ad verum et devotissimum medicum, sanctum scilicet Nicetam. Et habebat in domo de aqua ejusdem, recollecta ex devotione subtus arcam. Ex qua ulcera sua devote tetigit, et quamprimum salva facta est ab infirmitate illa incurabili. Venientes autem medici juxta solitum, audientes hoc, increduli voluerunt visitare eam: qui videntes, quasi dementes effecti, voluerunt scire modum liberationis suæ. Qui audientes seriem rei, gratias Deo agentes, læti recesserunt. Et ad plebem nunc supersunt adhuc testes, qui cognoverunt dictam juvenulam: et divulgata est fama per parochiam et civitatem.

tibia mulieris
sanata,

f

* al. pars

E

6 Quo viso miraculo, quædam convicina sua accepit de dicta aqua et super caput filiae tumefactum posuit: et quamprimum fuit libera et mundata ab infirmitate sua, ut accidit in Naaman Syro, mundato per aquam Jordanis.

item caput
puellæ.

7 Continuando ea, quæ Dominus per merita tanti gloriosi Sancti operatus est; addam, quod accidit circa annos Domini 1445 in civitate Venetiarum. Fuit quidam Græculus, qui cum videret solemnizari festum hujus Sancti, sciscitari voluit. Cui dictum fuit quod festum gloriosi Nicetæ (cum in hac ecclesia sancti Raphaelis requiescat ejusdem devotissimum corpus) [ageretur]. Qui gaudio repletus dixit presbyteris: Sciatis domini, quod in territorio extra Coronum g ibi esse ecclesiam ædificatam ad honorem ejus in uno casali h. Ob devotionem ejus quidam dives et præpotens in die occurrenti clericos solennizantes ad domum in mensa invitabat, et erat absque liberis. Visitabat devote eandem ecclesiam, rogando quod sibi præstaret filium, et in hoc sacerdotes rogabat, ut et ipsi orarent. Ut Domino placuit, uxor sua peperit pulcherrimum filium, ex quo omnes sibi congratulabantur. Puer autem crescebat moribus et prudentia: qui cum esset annorum duodecim vel circa, venerunt Teucri i et invaserunt territorium, capientes multos, inter quos fuit puer iste transportando ad multum distans ab illo territorio. Pater vero ejus dolentissime ferens, continuo lamentabatur, dicendo, o sancte Niceta, rogavi pro filio, et concessisti, et nunc abstulisti: pro certo nolo esse amplius tibi devotus, nec plus volo clericos invitare in mensa. Sacerdos autem principalis ipsum confortabat, et compatiebatur ei, et nihil proficiebat, sed magis ac magis lamentabatur de Sancto. Fiebant autem continue orationes ad Sanctum pro recuperatione filii. Prorumpebat autem, quod coram Deo peteret vindicari de hac injuria

Filius Sancti
patrocinio
impetratus,

g

h

F

i

A injuria *k*, a Sancto commissa, ut assolet fieri ab afflictis, quibus nulla subest spes.

k idemque capti-
vitate libera-
tus, ut fertur.
* i. e. principi

8 Tandem orationes tantæ fuerunt exauditæ. Quare cum exercitus inimicorum esset in quiete cum tentoriis suis, et puer serviret uni barono * ex principalibus in cratera mensali, cum esset decorus et expertus; sanctus autem Niceta equitando per exercitum accepit per capillos dictum puerum, et posuit eques a parte posteriori, et portavit quodammodo in ictu oculi ad domum presbyteri, et ibi puerum *l* dimitit, et evanuit ab eo. Presbyter autem hoc sentiens, ostium aperuit et amplexatus est eum, dicendo: O fili mi, bene veneris. Quem quam primum ad patrem conduxit: et cum vidisset pater, subito exanimis effectus est super collum filii sui: et narravit seriem rei, et si ante fuit devotus dicti Sancti, postea effectus est devotissimus, et statutam fieri fecit, et ipsam obtulit ipsi Sancto. Hæc autem omnia dictus Græculus narravit cuidam sacerdoti fide digno, et voluit certificari, si in ecclesia dicta sancti Raphaelis erat corpus dicti Sancti, et cum magna veneratione sæpissime visitabat, et publice prædicabat supra proxime annotata ad laudem Dei. Amen.

13

ANNOTATA.

A. ANONYMO.

- a Per mercatum scriptor significat mundinas publicas.
- b Contrata, ab Italico contrada, est hic vicus aut platea urbis.
- c Pars est urbis Venetæ, Latine Rivus-Altus dicta.
- d Voces uncis inclusas ad explendam phrasim additas, lector facile videbit.
- e Intellige tumorem sive carbunculum pestilentem.
- f In altero apographo legitur Mignoto.
- g Corone est civitas Peloponnesi, quæ hic potest designari; licet etiam aliæ sint civitates ejusdem fere nominis.
- h Casale haud dubie hic vicum significavit.
- i Suspicionem legendum Turci, licet aliter habeatur in apographo.
- k Græculus ille, qui hæc narravit, verisimiliter multa nugatus est. Certe, quæ referuntur, inepta sunt, nataque vindictam potius Sancti provocare quam patrociniū.
- l Factum tam mirabile est, ut id pro certo habendum non censeam, quia totum nititur relatione unius Græculi.

E

DE S. CORNUTO VEL CURNUTO

SACERDOTE MART.

ICONII IN LYCAONIA

J. S.

Ex Martyrologiis.

Hic Sanctus
Martyr, a
variis episco-
pus dictus,

C **D**e S. Cornuto, vel Curnuto, martyre nihil ullibi reperio, præterquam in sacris Græcorum Fastis, ex quibus Galesinius et Baronius eum suis inseruerunt Martyrologiis. Menologium, quod Latinum fecit Eminentissimus Sirletus, Cornutum hodie tali celebrat elogio: Eodem die natalis sacrosancti martyris Curnuti, qui fuit episcopus Iconii Christianus, homo religiosus et timens Deum, canus capite et mente. Commota vero adversus Christianos persecutione, detentus et Perennio præsidi oblatus, capitis abscissione martyrium consecutus est. In Menæis impressis similiter dicitur fuisse Episcopus Iconiensis; ibique duo adduntur, nimirum Cornutum Iconii natum fuisse et educatum; caput vero esse in loco Sursali dicto. Duo versiculi, qui ibidem brevi elogio præmittuntur, martyrium explicant hoc modo:

Κλέους καταγνοῦς τοῦ παρόντος Κουρνοῦτος,

Εἴπει τὸ μέλλον ἐμπορεύεται κλέος.

Contempta præsentis gloria, Curnutus

Gladio futuram mercatur gloriam.

De episcopatu S. Cornuti consentit etiam Synazarium Ms., ex Sirmondi Mss. a Majoribus nostris acceptum, ita ut mirari nequeam titulum episcopi apud Galesinium quoque et Baronium Cornuto fuisse attributum, eundemque Iconiensium episcoporum catalogo insertum esse apud Septembris Tomus IV.

Michaellem le Quien tom. I Orientis Christiani col. 1067.

2 Attamen non omnino certus videtur episcopus S. Cornuti, qui in Menologio Basiliano presbyter tantum vocatur. Annuntiatur enim ibidem his verbis: Eodem die certamen sacrosancti martyris Cornuti. Hoc deinde exornatur elogio: Sacrosanctus martyr Cornutus ex urbe Iconio fuit, presbyter pius ac timens Deum. Mota autem in Christianos persecutione, cum Iconii præses crudelis atque omnis humanitatis expers missus fuisset, ut Christianos ibi versantes torqueret, ceteris omnibus metu dilapsis, Cornutus ab omnibus destitutus, obviam præsidi processit: interrogatusque, cum audacter Christum confiteretur, et se ipsum perfectum Christianum prædicaret, idolorum autem imposturam redargueret, ipsumque præsidem irrideret; comprehensus est, pedibusque tenui fune adstrictus, per urbis Iconii plateas et vicos usque adeo raptatur, donec ejus sanguis fluvii instar in terram efflueret, cum interim semivivus gratias ageret, Deoque preces offerret. Atque ita diu tortus, Christumque ad extremum usque spiritum invocans, postremo præsidis jussu capite plexus, animam Deo commendavit. Hactenus Menologium, cui consonat laudatum mox Synazarium de Sancti per urbem raptatione.

alias solum
presbyter, gla-
dio coronam
consecutus est.

F

2

3 Nunc

AUCTORE
J. S.
observationes
de nomine,
aliisque ad
Sanctum spec-
tantibus.

3 *Nunc quædam veniunt observanda de iis, in quæ non consentiunt omnes Græci. Primo nomen ab aliis scriptum est Curnutus, ab aliis Cornutus: nec satis apparet, utro modo sit rectius scriptum. At certum est, apud Baronium et Galesinium non recte vocari Curonotum, et longe etiam magis recedi a vero nomine apud laudatum le Quien, dum scribitur Caronatus. Secundo, non modo episcopatum S. Cornuti pro incerto habeo, ut jam monui, sed etiam pro minus probabili, quia Basilianum Menologium, in quo presbyter vocatur, ceteris Græcorum Fastis videtur prævalere, et vel maxime quia Græci frequentius in attribuendis ejusmodi titulis excedunt quam deficiunt: neque etiam ullibi in egiis fit mentio episcopatus, sed in sola annuntiatione elogio prævia. Tertio duobus locis dicitur captus in loco Sursali, pro quo*

apud Margunium legitur εἰς τὸ χωρίον Σουρσάκου in loco Sursaci. Alii vero de urbe Iconio tantum meminerunt. Fuit fortasse locus in urbe aut urbi vicinus, quem designarunt Menæorum et Synaxarii collectores. Quarto raptatus per urbem dicitur Sanctus in Menologio Basiliano et Synaxario Ms., reliquis tacentibus de illo supplicio: hoc tamen satis est probabile, quia Menæa et Sirletianum Menologium, in quibus prætermittitur, saltem illud non negant, et breviter tantum memorant, qua pœna vitam finiverit Sanctus. Quinto sub Perennio præside passus dicitur in Menologio Sirletiano et in Synaxario; idque in Martyrologio Romano adoptavit Baronius: at, nomen præsidis tacentibus aliis, res est incerta. De tempore martyrii nihil dico, quia tempus nullo loco signatum reperio.

DE S. THEODORO MARTYRE

B
J. S.

ALEXANDRIÆ IN ÆGYPTO

E

Sylloge ex Græcorum Fastis.

S. Theodorus
hodie apud
Græcos, et
idem forte in
Hieronymia-
nis 2 Septem-
bris:

Martyres hujus nominis complures jam dedimus, interque eos reperio duos Alexandriæ passos, alterum ad 28 Junii cum pluribus aliis, alterum ad 10 Julii cum alio item martyrum manipulo. At nihil reperio ex hisce, qui aliquid habeat commune cum S. Theodoro, quem Græci hac die celebrant. Verum existimo, hunc esse Theodorum, quem Hieronymiana Martyrologia celebrant die 2 Septembris, ut ibidem quoque in Annotatis observavit Florentinius. Certe illo die apud Florentinum S. Theodorussic annuntiatur: In Alexandria natalis sancti Theodori. Codex Corbeiensis: In Alexandria natalis S. Theodori martyris. Brevius Epternacensis: In Alexandria Teodori. In aliquot etiam Martyrologiis magis contractis nudum Theodori nomen legitur. Ratio præcipua, cur hunc cum hodierno eundem existimem, non quidem tam certa est, ut fallere nequeat; mihi tamen verisimilis apparet et probabilis, nimirum quia Theodorus annuntiatur sine ullis sociis tam in Fastis Hieronymianis quam in Græcis, et utrobique constanter Alexandriæ, ita ut facile credere possimus eundem esse, ne Martyres sine necessitate multiplicemus. Nec multum movere debet, quod alio die memoretur a Græcis, alio in Hieronymianis: nam Græci frequenter sanctis Martyribus diem aliquem pro arbitrio suo attribuant; et in Hieronymianis quoque subinde avulsi sunt a die emortuali.

Græci episco-
pum faciunt
Alexandri-
num;

2 Jam vero, sive idem sit utroque loco Theodorus, sive alius hodie apud Græcos; hi suum varie annuntiant, nec sine aliquo errore. Menologium Sirletianum facit episcopum Alexandrinum, atque ita habet: Natalis sacrosancti martyris Theodori episcopi Alexandriæ, quem Alexandrini homines comprehendentes, propterea quod Christum ipsum libera voce prædicaret, furore accensi spinis coronatum, in maxilla percussum, et per urbem circumductum, in profundum mare

demerserunt, ex quo divina providentia servatus est: et præsidis jussu obruncatus, et a fidelibus et religiosis viris in eadem Alexandrinorum civitate sepultus. Menæa impressa hisce consentiunt; nec quidquam additur præter duos versiculos, quibus sectione capitis dicitur princeps factus Dei donorum: nam poeta alludere voluit ad nomen Theodorus, quod explicatur donum Dei. In hoc autem elogio omnino corrigendum est, quod vocatur episcopus Alexandrinus: inter episcopos enim Alexandrinos nullus reperitur Theodorus ante seculum VIII: at clarum est, prædicta contigisse, quando gentilium superstitio dominabatur Alexandriæ: quod locum non habuit post seculum IV.

3 In Menologio Basiliano ad hunc diem Theodorus non dicitur fuisse episcopus, sed reliqua eodem fere modo exponuntur. Istud, prout in novissima editione Latinum est factum, huc transfero: Eodem die certamen sancti martyris Theodori Alexandrini. Hunc sanctum martyrem Theodorum, Christianum pium, ac virtute præditum, cum libere Christum prædicaret, eumque Deum ac rerum omnium conditorem assereret, Alexandrinus populus, idolorum superstitioni addictus, in unum coactus, captum acriter excruciauit, Deinde spineam coronam plectens, capiti ejus imposuit; et virgis cæsum, per urbem vinetum circumduxit, ludibrio et sannis expositum. Post hæc in mare demersum, levissimus ventus in terram ejecit incolumem. Rursusque comprehensus præfecto vinctus sistitur: qui cum illum a Christi fide avertere non posset, iterum tormentis subjicit, gloriam Dei in ipsis cruciatibus dantem, ejusque nomini gratias agentem. Postremo præfecti sententia capite damnatus, et a militibus ad supplicii locum abductus, decollatus fuit. Atque ita martyrio defunctus, spiritum tradidit. Hactenus Menologium.

4 At nolim hinc statim aliquis colligat, episcopum omnino

hæc titulus ei
hodie non da-
tur in Basi-
liano Menolo-
gio,
F

A *omnino non fuisse Theodorum. Etenim in hoc ipso Menologio Basiliano æque ac in Menæis datum S. Theodori elogium recurrit, ibique clare vocatur episcopus et archiepiscopus Alexandrinus. Annuntiationem ex Menologio subjungo: Certamen sancti magni martyris Theodori episcopi Alexandrini. Accipe et versiculos in Menæis ibi additos:*

Ἐν πατριάρχεις καὶ Θεόδωρος μέγας,
Κἀν τοῖς ἀθληταῖς τοῖς διὰ ξίφους μέγας.

Et inter patriarchas Theodorus est magnus,
Et inter athletas gladio coronatos magnus.

Ex hisce manifesta est sententia Græcorum mediæ ævi, qui Theodorum hunc clare faciunt episcopum Alexandrinum. At ea in re certo falluntur, nisi episcopus aliquis primis seculis Alexandriæ fuerit nobis plane ignotus: quod tam facile non credemus. Quare nobis probabile non est, episcopum fuisse Alexandrinum. At non æque improbabile est, episcopum fuisse cujusdam civitatis in Ægypto nobis ignotæ.

Incertum est, an hodiernus sit idem cum S. Theodolo episcopo, aut cum Theodoro episcopo apud Eusebium.

B *5 Fasti Hieronymiani die sequenti, seu 13 Septembris, Alexandriæ annuntiant Theodolum episcopum, quem ab hodierno Theodoro alium non esse suspicatur Florentinus. Sane nomina Theodorus et Theodolus aliquando confusa reperimus, licet diversum alias sit nomen, et diversam habeat significationem Græcam. Attamen, cum ille tam constanter Theodolus in Fastis dicatur, et nullibi Theodorus; non ausim dicere eundem satis probabiliter videri. Studiosus lector considerare poterit, quæ de Theodolo ex Fastis ad diem sequentem colligemus, et suum hac de re sequi iudicium, Eusebius lib. VIII, cap. XIII inter episcopos, qui in Ægypto passi sunt tempore persecutionis Diocletiani, numerat aliquem Theodorum, de quo Baronius in Martyrologio Romano meminit ad 26 Novembris. Quo Theodorus ille passus sit die, non exprimit Eusebius; sed illum tamquam unum ex præcipuis cum paucis nominat, prætermissis sexcentis aliis. Græci quoque nullum Theodorum Alexandriæ passum magis celebrant quam hodiernum, quem nominant μεγαλομάρτυρα magnum Martyrem. Hinc suspicari quis poterit, hodiernum esse eundem cum commemorato ab Eusebio, idque examinari poterit ad 26 Novembris.*

Tumultui populari qualis fuit ante Decii imperium,

C *6 Interim si consideremus ea, quæ de martyrio Sancti referunt Græci, magis populari tumultu, qualis Alexandriæ fuisse narratur ab Eusebio lib. VI, cap. XLI, quam auctoritate legitima captus videtur Theodorus. Audi laudatum Eusebium ex ore S. Dionysii episcopi tunc Alexandrini loquentem: Nequaquam ex imperatoris (Decii) edicto persecutio (Alexandriæ) cœpta est, quippe quæ integro anno anteverterat. Etenim infaustus quidam vates ac poeta, quisquis ille fuit, commovebat jam antea atque incitaverat adversus nos gentilium turbas, ad innatam genti superstitionem animos eorum incendens. Ab hoc igitur homine stimulati, omnemque ad patranda scelera licentiam nacti, hanc solam pietatem cultumque*

dæmonum suorum existimabant, si cædibus adversus nostros sævirent. Tum impii illius furoris, quo et S. Apollonia occubuit, aliquot refert exempla.

7 Nunc et S. Theodori elogium, quod ad 3 Decembris, in pauculis ab ante dato diversum, Menologio Basiliano insertum est, lector, accipe, ut consideres, an martyrium Sancti non magis videatur congruere tumultui plebis Alexandriæ ante imperium Decii excitato, quam persecutioni Diocletiani, in qua occubuit S. Theodorus ab Eusebio laudatus. Alexandriæ populus, et præcipue Græci ac infideles, adversus Sanctos sævi ac crudeles fuere. Quare plurimos in ea urbe martyres effecerunt: ex quorum numero sanctus ille Theodorus, quod Christum confiteretur, et in ipsum crederet, quodque Græcos doceret eundem pro Deo habere, facto in eum impetu, comprehensus crudelissime dilaniatur: deinde contexta spinis corona capiti ejus imposita, oculisque graviter contusis, scommatis per jocum et contemptum irridetur. Tum vinctus in mare projicitur: sed inde incolumis evadens, jussu præfecti decollatur. Cujus sacer beatusque spiritus cœlos ascendit. At pretiosæ reliquiæ in eadem urbe Alexandriæ depositæ, accedentibus ad ipsas usque in præsentem diem curationes emittunt. Hactenus elogium. Hinc tamen nihil certi concludere velim de tempore, quo passus est Sanctus. Nam tumultui quidem populari historia recte congruit; at ejusmodi tumultus satis frequentes fuerunt Alexandriæ.

elogium ipsius magis congruit quam persecutioni generali:

8 Porro in Fastis sacris Ecclesiæ Alexandrinæ, quos edidit Jobus Ludolfus, mensis tertii Æthiopum die 20, qui respondet diei 16 Novembris, memoratur Theodorus martyr, idem fortasse cum hodierno. Die 5 ejusdem mensis, sive 1 Novembris, legitur: Translatio corporis martyris Theodori; quæ verisimillime est Theodori martyris, de quo hodie agimus; quandoquidem de corpore ipsius in veneratione magna habito apud Alexandrinos consentiat elogium ex Menologio datum. In laudatis quoque Fastis Alexandrinis Theodorus patriarcha Alexandrinus memoratur ad 4 Februarii nostri, quo dicitur obiisse Theodorus ille, qui cathedram Alexandrinum cum laude rexit sec. VIII, ut videri potest in Historia chronologica patriarcharum Alexandrinorum tom. V Junii, pag. 78. Hunc autem Theodorum patriarcham cum Græci non memorent, suspicor ab illis titulum Theodori patriarchæ confusum fuisse cum gestis et martyrio S. Theodori martyris hodierni. Quidquid sit, probabile non est, hunc fuisse patriarcham; valdeque incertum, an fuerit episcopus: imo episcopum non fuisse magis crediderim. Quare mihi non displicet elogium, quod S. Theodoro contexit Galestinus hoc modo: Alexandriæ in Ægypto, sancti Theodori martyris, quem fidei Christianæ cultorem eximium populus Alexandrinus, idolorum superstitioni deditus, varie exercebat: post ad præfectum perduxit: qui fortissimum Dei Athletam securi demum feriri jussit.

corpus ipsius verisimiliter translatum: incertum est, an fuerit episcopus.

F

DE S. AMMONE MART. ET FORSAN LECTORE

J. S.

NICOMEDIÆ

Ex Hieronymianis apographis.

In Ammonem, aut fortasse Ammonium, martyrem Nicomediensem tam multa consentiunt apographa martyrologii Hieronymiani, addito etiam in plerisque certaminis loco, ut omittendum non censeam, licet in aliquot exemplaribus sit prætermissus, et alias fere ignotus. Addidi etiam dubitanter titulum lectoris, quo a reliquis ejusdem nominis distinguitur, quia hic
 B clare eidem attribuitur in codice Corbeiensi. Nam Corbeense Martyrologium sic habet: Nicomediæ natalis Ammonis lectoris. Brevius Epternacense: Nicomediæ Ammoni. Locum etiam exprimit Richenoviense: Nicomedia, Ammonii. Demum Ammoni, aut Ammonii meminerunt Augustanum, Labbeanum, et Gellonense; sed nudum exhibent

nomen, ut in iis frequenter contingit. In textu apud Florentinium Ammonis nomen cum loco martyrum ibi sequentium exciderunt. Nam ibi legitur: In Nicomedia natalis, sed, prætermisso Ammone, sequuntur martyres alii, qui in aliis item Fastis occurrunt post Ammonem, et in Asia annuntiantur, ut mox videbimus. Blumianum, quod in fine Operis sui exhibet Florentinius, habet
 E sancti Ammonæ Matronæ: sed vox Matronæ significat aliam martyrem, quæ spectat ad classem sequentem. Apud Rosweydhum in Appendice Adonis item legitur: Nicomediæ S. Ammonæ. Plura non addo: at non existimo, nomen aliud fuisse huic Mart., quam Ammonis aut Ammonii: an vero officium Lectoris habuerit, certo edicere nequeo.

DE SS. MM. DIOFOLO, MATRONA, TECLA ET HERACLIA

J. S.

IN ASIA

Ex Hieronymianis apographis.

Hic quoque Martyrum manipulus ex solis innotescit apographis Hieronymianis, in quibus textus subinde est luxatus.
 C Nomina proposui secundum Martyrologium Corbeiense, quod ceteris hic videtur correctius; et in quo ita legitur: In Asia, natalis sancti Diofoli, Matronæ, Teclæ virginis, Heracliae. Epternacense habet: In Asia Diofilii, Matronæ, Teclæ virginis, Heracli. In codice Florentinii, ut supra in Ammone dixi, et ipse in Annotatis observat, exciderunt voces in Asia cum nomine marty-

ris præcedentis, indeque hi Martyres ibi videntur
 F Nicomediæ annuntiari; sed id ex aliis codicibus corrigendum recte monet. Itaque, omisso loco, verba alias etiam corrupta subjungo: Natalis sanctorum Diofoli, Matronæ, Teclæ, virgo virg. Heracliae. In codicibus magis contractis hi quatuor Martyres fere sint prætermissi: sola Tecla nominatur in Labbeano et Gellonensi. Appendis Adonis tres priores exhibet hoc modo: Item in Asia, SS. Diophili, Matronæ et Teclæ virginis.

A

D

DE S. SYRO MARTYRE

PROBABILIUS IN PAMPHILIA

J. S.

S. Syrus ut
martyr annun-
tius in vetus-
tis Martyrolo-
giis,

Sanctus aliquis Syrus martyr hodie satis innotescit ex Martyrologiis plerisque vetustis, at non sine mendis et erroribus. Hieronymiana apud Florentinum primo loco habent : In Pamphilia natalis sancti Syri. Epternacense ibi in Annotatis : In Pampilonia, Siri. Quemadmodum hic verisimiliter corruptum est loci nomen ; ita in Martyrologiis etiam valde vetustis, Rhinoviensi et Richenoviensi, apud nos editis tom. VII Junii, luxatum est Sancti nomen. Nam in primo habetur : In Pamphilia, Siriae ; in altero : In Pamphilia, Syriae. Quatuor aliis Martyrologiis Siri nomen adscriptum est sine loco, ut in iis frequenter contingit, nimirum in Augustano et Labbeano apud nos, in Gellonensi apud Acherium, et in primo apud Martenium tom. III Anecdotorum. Rabanus ita habet : Et in Pampalia, natale Syri. Wandelbertus, praetermisso loco, Martyrem sic memorat : Martyr mox pridie celsum petit aethera Syrus. Haec videntur sufficere, ut credamus Syrum martyrio hodie coronatum fuisse ; sed locum minus certo possumus assignare.

2 Auctor Martyrologii veteris Romani, quod Rosweyodus edidit, illumque sequi solitus Ado,

Usuardus et Notkerus, praetermisso Syro martyre, annuntiarunt S. Syrum episcopum Ticinensem. Hinc alicui suspicio oriri poterit, in Hieronymianis locum fuisse expressum per voces In Papia, et consequenter Syrum hodiernum non esse alium a S. Syro Ticinensi episcopo, qui post laudatos martyrologos a multis deinde aliis hac die celebratus est cum Juventio item Ticinensi, ut dictum est in Praetermissis. Verum huic suspicioni obstat primo, quod Syrus hodiernus celebretur ut martyr, cum tamen Syrus Ticinensis ab omnibus passim ut confessor annuntietur. Secundo allegata verba ex Hieronymianis verisimiliter scripta fuerunt, antequam urbs Ticinum vocaretur Papia, seu Flavia Papia : nam ubique Syrus recensetur primo loco. Tertio in nullo prorsus codice inveni scriptum : In Papia, nominaque locorum Pamphilia, Pampilonia, et Pampalia, quibus Syri palæstra indicatur, magis differunt a voce Papia, quam ut credere possimus, hanc vocem in omnibus codicibus adeo fuisse corruptam. Quapropter improbabilis est dicta conjectura : dicendumque est, S. Syrum hodiernum probabilius in Pamphylia, Minoris Asiae provincia, martyrio fuisse coronatum.

diversusque a
S. Syro Tici-
nensi, et veri-
similiter pas-
sus in Pam-
phylia.

DE SS. CRONIDE, AUT HIERONIDE DIACONO,
LEONTIO, ET SERAPIONE ETC.

MARTYRIBUS

ALEXANDRIÆ IN ÆGYPTO

C

F

J. S.

Ex Fastis Græcorum et Martyrologio Romano.

Plures Marty-
res in aliquot
Fastis uno loco
conjuncti,

Diversæ Martyrum classes uno elogio in Menæis celebrantur die 12 Septembris. Hinc factum videtur, ut confusio aliqua sit orta in Menologio Sirletiano, ubi ad hunc diem annuntiantur, qui spectant ad primam classem, et adjunguntur alii, qui ad alterum Martyrum manipulum spectare potius videntur. Confusio illa ad Martyrologium quoque Romanum translata est a Baronio hoc die, sequenti vero unum ex classe secunda cum alio etiam martyre miscuit, ut ibi videbimus. Verba Menologii, in quo nomen primi Martyris mutatum est, primum huc transfero : Eodem die certamen sanctorum martyrum, Hieronidis, Leontii, Serapionis, Seleuci, Valeriani, et Stratonis, qui imperatore Maximiano, apud Alexandriam detenti, cum idolis

nollent immolare, in mare projecti, præsentis vitæ finem acceperunt. Haec adoptavit Baronius, ut ipse in Annotatis insinuat, sed Seleucum, ut apud Græcos semper vocatur, Selesium nominavit errore verisimiliter transcribentium aut typothetarum ; pro Maximiano etiam substituit Maximinum, quod studio fieri potuit, quia Maximinus II Christianos acerbissime persequabatur in Ægypto, quando idem in variis Orientis provinciis faciebat Galerius Maximianus. Baronii verba accipe : Alexandria natalis sanctorum martyrum Hieronidis, Leontii, Serapionis, Selesii, Valeriani, et Stratonis, qui sub Maximino imperatore ob Christi nominis confessionem in mare sunt demersi.

2 Verum ex reliquis Græcorum Fastis clarum videtur,

AUCTORE
J. S.
sed tres tantum
ex hisce in
Ægypto sunt
possi.

* lege αὐτοῦ

videtur, tres priores tantum in Ægypto passos, et mari demersos esse; reliquos vero aliis locis aliisque suppliciis ad coronam martyrii pervenisse. Præterea primus, qui hic Hieronides vocatur, in Menæis constanter Cronides appellatur, et diaconus fuisse dicitur. Etenim Menæa impressa ad 13 Septembris una quidem annuntiatione memorant Cronidem, Leontium, Serapionem, Stratonem et Seleucum. At tale sequitur elogium: Ἐν τῇ Ἀλεξανδρείῃ μητροπόλει τοῦ μακαρίου Κρονίδους διακόνου ἀναλαμβάνοντος, ἐπίστευσαν δι' αὐτῶν Ἀλέντιος καὶ Σεραπίων. In Alexandrinorum metropoli cum virtutibus coruscaret Cronides diaconus, per ipsum crediderunt Leontius et Serapion. Tum subduntur alii, qui in Galatia et Nicomediæ conversi sunt. Martyrium vero trium præcedentium deinde sequitur, et his verbis exponitur: Καὶ ὁ μὲν μακρόβιος Κρονίδης, Ἀλέντιος καὶ Σεραπίων ἐν Αἰγύπτῳ, μετὰ πλείστους βασάνους, θεθέντες χεῖρας καὶ πόδας, ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀπεβίβησαν· καὶ τὰ τουτῶν λείψανα τῇ ξηρᾷ διασωθέντα, δι' ὀπτασίας ἄγγελοι πιστοῖς ἀνδράσι τῇ γῇ καλύψαι προσέταξαν. Hactenus Menæa de Martyribus in Ægypto passis, quibus alios non addunt; at reliquis alium assignant martyrii locum.

B
et post alios
cruciatos in
mare projecti.

3 Nunc, antequam verba Græca Latine exprimo, lectorem monendum censeo, vocem μακρόβιος non esse hic nomen alterius martyris: hanc enim interpretationem non admittunt antecedentia et sequentia; sed esse nomen adjectivum longævus, ita ut dicendum sit, Cronidem diaconum propectæ fuisse ætatis, nisi fortasse vox μακρόβιος longævus irrepperit pro voce μακάριος beatus: nam Menæa impressa frequentibus foedata sunt mendis. Hac observatione præmissa, quia vidi vocem μακρόβιος pro nomine proprio impressam fuisse apud Maximum Marginiū, interpretationem Latīnam subjungo: Et longævus quidem Cronides, Leontius et Serapion in Ægypto, post plura tormenta,

ligatis manibus pedibusque in mare projecti sunt. Horum porro corpora, illæsa in siccum perlata, ut terra contegerent, fidelibus viris per visionem mandarunt angeli. Eadem repetiit Maximus Marginius Cytherorum episcopus, nec alibi plura de hisce Martyribus reperio. Ceterum qui in Martyrologio Romano ex Menologio additus est Straton, is ipse est Straton, de quo cum laudatis Fastis egi ad 9 Septembris: nam quæ ibi de ejus martyrio relata sunt, die 13 repetuntur in Menæis, solumque additur Nicomediæ passum esse. De Seleuco autem et Valeriano agam die sequente una cum Macrobio et Gordiano, ad quos spectant.

D

4 Porro laudati Martyres ad diem 15 Septembris leguntur etiam apud Latīnos, sed prioris nomen maxime variatum est. Audi Hieronymiana apud Florentinū: In Alexandria natalis sanctorum Cyrini, Leonti, Serapionis. Croci. In Epternacensi locus omittitur, et sic primo loco habetur: Natalis Serapionis, Leonti. Et inter Martyres alios fit mentio Cyrini, Croci. Codex Corbeiensis ita habet: In Alexandria natalis sanctorum trium fratrum, Cyrini, Leontii, Serapionis. Croci. Tres dicuntur fratres, et quatuor enumerantur. In Corbeiensi breviori apud nos tantum legitur: In Alexandria natalis sanctorum trium Fratrum. Rhinoviense Martyrologium et Richenoviense apud nos iisdem plane verbis habent: In Alexandria, Serapionis, Leontii. His consonat Rabanus, qui sic habet: In Alexandria natale S. Serapionis, Leontii. Hos duos etiam memoravit Galesinius. Grevenus tres dedit his verbis: Alexandriæ, Sanctorum trium fratrum, Cirini, Leoncii et Serapionis. Putem nomen Cronidis, si id verum est, in Cyrini nomen esse mutatum, aut certe eundem Martyrem utroque nomine designari: et sic admitteudos tres Martyres, quos ex Græcis dedimus, Crocum vero aliunde additum, aut forte ex solo errore perperam memoratum.

idem Martyres ad diem 15 a Latīnis memorati.

E

DE S. AUTONOMO MARTYRE

IN BITHYNIA

C

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

F

Memoria Sancti apud Græcos et Latīnos: cultus apud Græcos die præcedente: Acta Græca Metaphraste multo antiquiora esse ostenditur.

SEC. IV
ANTE 323.
Sanctus in
Fastis Græcis
et Latīnis me-
moratus,

Sanctum Autonomum martyrem certatim hodie annuntiant Menæa, Menologia et Synaxaria Græcorum, ex quibus memoria ejusdem ad Latīnos derivata est. Ex hisce enim Autonomum memorant Molanus, Galesinius, et tandem Baronius in Martyrologio Romano his verbis: In Bithynia sancti Autononi episcopi et martyris, qui ex Italia, Diocletiani persecutionem declinans, illuc profectus, cum plurimos convertisset ad fidem, a furentibus gentilibus, dum sacra Mysteria perageret, ad altare mactatus, hostia Christi effectus est.

Hoc elogium ex Actis desumptum est, iisque conforme. Prolixiora Sancti elogia habemus in Menologio Basiliano et in Synaxario. Ms.: sed ea, quia Actis omnino sunt consona, huc non transfero. Menologium Sirletianum in uno tantum articulo ab Actis recedit, quia episcopi titulus ibidem Autonomo non tribuitur. Hic titulus similiter omissus est in versiculis, et in brevi elogio, quæ in Menæis impressis ad hunc diem leguntur. Attamen in hymnis Græci Officii vocatur ἱεράρχης sacerdos et ἀρχιερεὺς pontifex: quin et cum S. Paulo comparatur ob prædicatam variis gentibus fidem,

A *fidem, ita ut nequeamus dubitare, quin Græci S. Autonomum ut episcopum colant.*

a Græcis colitur die præcedente.

2 Colitur autem non die 12 Septembris, qua memoratur in Fastis, sed die præcedente una cum S. Theodora Alexandrina; ut die 12 peragatur Officium de beatissima Virgine Maria, quemadmodum in Menæis dicitur. Porro S. Autonomus miris laudibus extollitur non modo ob martyrium, sed etiam ob Evangelium ferventer et multis gentibus annuntiatum. Pauca e multis huc transfero. Παύλου ὡς μιμητῆς, γεγονῶς Ἀρχιερεὺς, πᾶσαν περιώδευσας τὴν οἰκουμένην, κηρύξας τὸ σωτηριῶδες κήρυγμα, καὶ καθελὼν τῶν ἰδῶλων βωμοὺς. Ut Pauli imitator, factus Pontifex, omnem circumivisti terram, prædicans salutarem prædicationem, et idolorum auferens altaria. Plura non affero, quia laudes sunt generalibus verbis conceptæ, nihilque Actis video additum, quod ad historiam pertinet.

Acta S. Autonomi a variis Metaphrasti adjudicata,

3 Acta S. Autonomi Græce scripta sunt, sed deinde Latine reddita, et sic edita apud Lipomanum et Surium. Hi editores crediderunt, auctorem Actorum esse Metaphrastem, cui et Baronius ea attribuit. Leo Allatius in Opere de Simeonum scriptis pag. 129, contexens catalogum Vitarum, quas Metaphrasti scriptori adjudicat, in illo etiam recenset Martyrium S. Autonomi: nec dubitandum est, quin agat de Martyrio, quod Latine editum jam dixi, cum initium ab ipso recitatum congruat cum initio editionis Latinæ, et plane consonet cum ipsis Actis Græcis, quorum ante me habeo apographum, ex Ms. Medicæo bibliothecæ regis Franciæ olim acceptum. Tillemontius tom. V Monum. Eccl. in Persecutione Diocletiani art. 62 laudata S. Autonomi Acta Metaphrasti similiter attribuit, et pro sua opinione assignat memoratum Allatii locum. Attamen nullum mihi est dubium, quin Acta S. Autonomi tribus seculis Metaphraste sint vetustiora: atque hæc ipsa est sententia Allatii duobus locis indicata et probata, licet inter Vitas a Metaphraste scriptas hanc quoque lapsu memoriæ recensuerit. Utrum veram Allatii sententiam ignoraverit, an dissimulaverit Tillemontius, ad propositum nostrum nihil interest.

licet scripta sint tribus seculis ante Metaphrastem;

4 Certe Allatius pag. 3 ita de his Actis scribit: Martyrium S. Autonomi scriptum est a multo antiquiore, quam ipse Metaphrastes fuit, ut supra ex iis, quæ de illius cadavere refert auctor, fuse probavimus. Neque de diversis Autonomi Actis agit Allatius: nam utroque loco idem recitat Actorum initium, τῆς ἱεῖς ἀπορίας etc. Porro Allatius probationem, quam memorat, adduxit pag. 42, ibique hunc in finem recitavit omnia, quæ in fine Actorum leguntur de incorrupto post ducentos a morte annos S. Autonomi corpore. Ex ea autem relatione hoc fluit argumentum. Passus est S. Autonomus seculo IV non multum provector, cum vixerit sub Diocletiani imperio, obieritque ante pacem toti Ecclesiæ a Constantino restitutam. Biographus vero ducentis post mortem annis vidit corpus incorruptum. Floruit igitur scriptor ille seculo VI non multum provector. Præterea num. 6 innuit, se scripsisse hanc Vitam imperante Justino I. Imperavit autem Justinus ab anno 518 usque ad 527. Scripsit ergo biographus circa annum 520 aut 525. Nam ducenti illi anni, qui præterierant a morte Sancti, non adeo stricte sumendi sunt, ut decem et plures anni nequeant superaddi.

ut clare probatur contra Tillemontium.

5 Tillemontius hoc argumentum vidit, et enervare conatus est. Biographus num. 1 narrat, unde hauserit gesta Sancti, ita scribens: Etenim ad nos pervenerunt res Martyris, partim quidem

a quodam, qui eas scripsit ante nos, ... partim autem a vis, qui in sacrum ordinem erant allecti in sacro templo Martyris, et qui rerum ipsarum veritatem diligentius inquisierant et collegerant. Hæc verba Metaphrasti attribuit Tillemontius, indeque concludit, scriptorem illum, qui antea scripserat, id fecisse sub Justino, et ab hoc visum esse Sancti corpus incorruptum. Verum ea explicatio plane improbabilis et commentitia est, ut facile ostendi potest. Verba allegata non sunt Metaphrasti, sed scriptoris illius, qui sub Justino vixit; atque hic affirmat Vitam jam antea fuisse scriptam. Paucis id ostendo. Relatis gestis Sancti, omnibusque ad cultum spectantibus, num. 8 auctor sic concludit: Atque hæc quidem sunt, quæ de magno narrantur Autonomo; videlicet partim in Vita priore, partim a clericis, qui serviebant in ipsius ecclesia. Tum auctor subdit testimonium oculatum de incorrupto corpore, illudque oditur his verbis: Ego vero videns Athletam etiam post mortem vincentem naturam, exurgo ad Deum glorificandum. Clarum est, ultimum esse Actorum scriptorem, qui vidit corpus incorruptum. At hic, fatente Tillemontio, illud vidit imperante Justino. Itaque hæc Acta scripta sunt sub Justino, sive ducentis annis post mortem Sancti; sed ex Vita antiquiore. Locum hic habere possunt laudati Allatii verba pag. 43: Risum, inquit, mihi sæpe movere ii, qui quidquid habuerint de Vita Sanctorum sine auctoris nomine, id totum sine alio examine stulte nimis atque impudenter Metaphrastæ dederunt. Hinc stultissimus lector colligere poterit, quanti facienda sit Tillemontiana horum Actorum censura, quæ nititur errore tam manifesto.

6 Attamen nolim contendere, Acta S. Autonomi fidei esse indubitata. Utrumque extremum vitare potius cupio. Novimus ea esse scripta ducentis circiter annis post Sancti obitum: ignoramus vero, quo tempore scripserit ille, qui horum auctori præluxit. Forte toto seculo, forte etiam diutius, defunctus erat Autonomus, dum ille res gestas ipsius suscepit enarrandas. Hinc factum suspicor, ut auctor valde jejunos appareat pro rerum ab Autonono gestarum magnitudine: varia enim Sancti itinera et expeditiones Apostolicæ perstringuntur magis quam enarrantur. Itaque relata de gestis Sancti non tam certa videntur, ac si scripta essent ab auctore contemporaneo; attamen non carent probabilitate, quia falsitatis nequeunt convinci. Mirum quidem videri potest, quod sanctus Episcopus dicatur ex Italia in Bithyniam venisse, ibique variis locis, uti et in aliis Minoris Asiæ provinciis prædicasse, numquam vero legatur ad propriam reverti voluisse ecclesiam. Locum quoque Soreos, quem auctor assignat in Bithynia ad latus meridionale sinus Astaceni seu Nicomediensis, apud alios scriptores non reperimus: mirumque apparet, quod ibi Cornelium hospitem suum ad episcopalem dicatur promovisse dignitatem.

7 Verum hæc forsitan nullam haberent difficultatem, si singulorum adjuncta nobis essent perspecta. Nam si Autonomus a Romano Pontifice ordinatus fuerit ad fidem apud infideles prædicandam, sicut et alii hunc in finem ad varias provincias missi sunt, omnia facile intelliguntur. Quod locum Soreos ignoremus, magni momenti non est, cum Acta ipsa insinuent, locum fuisse ignobilem. Nec refert, quod Cornelius ibi ordinatus sit episcopus: nam eo tempore in vicis quoque subinde ordinabantur episcopi. Hinc Michaël le Quien

AUCTORE
J. S.

E

Acta tamen probabilia magis sunt quam fidei indubia.

F

exhibentque Autonomum ut episcopum apostolicum nulli sedis affigum:

AUCTORE
J. S.

Quien in Oriente Christiano tom. I col. 619 inter ecclesias Bithyniæ recenset ecclesiam Sorei, aut potius Soreorum, et Cornelium illi ab Autonomo episcopum datum affirmat. Ipsum quoque Autonomum facit episcopum Claudiopolitanum in Honoriade provinciâ (sic pars Bithyniæ postmodum vocata est a Theodosio Juniore) primumque recenset inter Claudiopolitanos col. 567. Si revera Claudiopolitanus episcopus fuisset Autonomus, prout Claudiopoli fuisse ibique prædicasse dicitur num. 3, ordinatio Cornelii tanto minus esset miranda. At ne Acta quidem huic opinioni favent; cum Autonomum exhibeant ut virum apostolicum, asserantque ipsum prædicasse in Bithynia, in Lycaonia, in Isauria, Mantini, Claudiopoli, in Asia proprie dicta, ac tandem martyrio coronatum Soreis, quo frequenter redibat.

tempus obitus:
et brevis reli-
quorum chro-
notaxis.

8 Si tot expeditiones apostolicas suscepit S. Autonomus, quot in Actis enarrantur, et Italia egressus sit orta Diocletiani persecutione, id est, anno 303 aut 304, necesse non est, ut martyrium ipsius figamus sub imperio Diocletiani et Maximiani Herculei. Quin imo incertum quoque puto, an sub Maximiano Galerio aut sub Maximino passus sit Autonomus, cum facile potuerit vivere usque ad mortem Maximini II, anno 313 defuncti, ac deinde populari gentiliu tumultu occidi,

B

quando pax Ecclesie erat restituta per Constantinum et Licinium, aut etiam superesse usque ad instauratam a Licinio persecutionem, Hinc Sancti martyrium late fixi seculo IV ante annum 323, quo Constantinus cæpit solus imperare. Porro quæ num. 5 narrantur de exstructo per Severianum oratorio supra corpus S. Autonomi, circa posteriores Constantini annos figi possunt, nimirum circa annum 330 aut 336. Quis sit Severianus ille, non novimus: at anno 349 erat quidam Severianus Asiæ aut Achaïæ proconsul, ut colligit ex lege ad eum data Tillemontius tom. IV Imperatorum in Constantio art. 13. Hic autem Severianus ultimis Constantini annis poterat præesse Alexandriæ Troadis, et oratorium Sancti ædificare: sed res incerta est, quia et alii haud dubie fuerunt Severiani. destructio illius oratorii, relata in Actis num. 6, figi potest circa annum 431: nam Zeno imperator obiit anno 491, resque dicitur contigisse annis 60 ante ipsius mortem. Demum ultimi oratorii ædificatio contigit imperante Anastasio, ideoque locanda est circa annum 500 aut 510, ac dedicatio aut innovatio, nam utrumque significat vox Græca ἐγκαινίζεται figenda sub Justino, qui imperare cæpit anno 518, et sub cuius imperio scripta sunt Acta, quæ sub-
jungo.

D

E

A C T A

AUCTORE ANONYMO

Ex codice Ms. Græco, cum Latina interpretatione, quæ edita est apud Lipomanum tom. VI fol. 245.

Ratio scriben-
di: unde
hausta sint,
quæ nar-
rantur.

Æque esse absurdum existimo, et loqui ea quæ non oportet, et quæ sunt pulchra et honesta, mandare silentio. Quantum enim auditorum lædit animos is, qui narrat ea, quæ non sunt honesta: tantum is, qui silentio præterit bonas actiones, privat pios utilitate, quam erant ex eis percepturi. Ea de causa religiosissimam Autonomi vitam, quæ ad nos usque pervenit, statuimus non tegere silentio: sed studuimus eam tradere piis auribus. Etenim ad nos pervenerunt res Martyris, partim quidem a quodam, qui eas scripsit ante nos: cuius fuit quidem bona mens, non adfuit autem ei lingua, quæ posset consequenter suam explicare sententiam: immo propter incitiam multa confundebat et contegebat: partim autem a viris, qui in sacrum ordinem erant allecti in sacro templo Martyris, et qui rerum ipsarum veritatem diligentius inquisierant et collegerant.

C

Sanctus in va-
riis provinciis
prædicat,

2 Hic ergo divinus Autonomus, strenuus athleta veritatis, ac episcopali dignitate ornatus in Italia, postquam tempore Diocletiani cognovit acre et vehemens bellum erupisse adversus Christi Ecclesiam, recordatus divinorum ejus mandatorum, per quæ jubet, ut qui expelluntur una civitate, fugiant in aliam, (Nâm a qui manet quidem, præter id, quod non potest docere verbum, ipse quoque peribit. Quod si fuerit remotus ab iis, qui persequuntur, poterit litteris, aut etiam lingua convenire quandoque gregem

a

Τῆς Ἰσῆς ἀτοπίας εἶναι νομίζω, τὸ τε φθέγγεσθαι τὰ μὴ δέοντα, καὶ τὸ τὰ καλὰ διδόναι σιγῇ· καὶ γὰρ ὅσον ὁ τὰ μὴ καλὰ διηγούμενος τὰς τῶν ἀκροατῶν ἐβλαψέ ψυχάς, τοσοῦτον ὁ τὰς ἀγαθὰς τῶν πράξεων σιγῇ παραδοὺς τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας τοὺς φιλευσεβεῖς ἀπεστέρησε. Ταύτῃ τοι ἡμεῖς τὸν μέχρις ἡμῶν ἐλθόντα φιλοθεότατον Αὐτόνομου βίον οὐκ ἔγνωμεν σιγῇ κατακρύψαι, ἀλλὰ φιλοκάλοις αὐτὸν ἀκοαῖς παραδόναι προεθυμῶμεν, ἐφθασε γὰρ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ τοῦ μάρτυρος, τοῦτο μὲν, καὶ ἀπὸ τινος τῶν πρὸ ἡμῶν τὰ ἐκείνου συνταξάντος, καὶ διανοίᾳ μὲν ἀγαθῇ χρησαμένου, γλωτταν δὲ οὐδαμῶς εὐπορήσαντος τῇ γνώμῃ συνεπομένην, ἀλλ' ἀμαθίᾳ τὰ πολλὰ συγχέοντός τε καὶ συγκαλύπτοντος· τοῦτο δὲ καὶ δι' ἀνδρῶν τῶν ἱερᾶσθαι λαχόντων κατ' αὐτὸν τὸν τοῦ μάρτυρος εὐαγγέλιον, καὶ μᾶλλον αὐτῶν τὴν τῶν πραγμάτων ἀληθεῖαν διεμμελεστέρας ζητήσεως ἐρανισαμένων.

F

2 Οὗτος τοίνυν ὁ Θεὸς Αὐτόνομος, ὁ γενναῖος τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστής, τῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιώματι κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐμπρέπων, ὡς πολὺν καὶ ἀφόρητον ἔγνω τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας βραχύντα πόλεμον, εἰς μνήμην ἐλθὼν τῶν θελῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, δι' ὧν ἐπιτάττει τοὺς ἐκ τῆς δὲ τῆς πόλεως ἀπελαυνομένους φεύγειν εἰς τὴν ἑτέραν, καὶ εἰδὼς ὅτι μένων μὲν πρὸς τῷ μὴ δύνασθαι τὸν λόγον διδάσκειν, καὶ αὐτὸς ἀπολείται, πορρω δὲ τῶν διωκόντων γενόμενος, δυνατὸς ἔσται γράμμασιν ἢ καὶ τῇ γλώσσῃ ποτὲ τῷ ποιμνίῳ τε τοῦ Χριστοῦ διαλέγεσθαι, καὶ πρὸς εὐσεβεῖαν ἐπαλείφειν· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν σκότει πλανωμένους τῆς ἀσεβείας πρὸς τὸ τῆς ἀλη-
θείας

A θεας φέγγος χειραγωγείν, τὴν Ἰταλίαν καταλιπὼν, ἀπικνεῖται πρὸς Βιθυνίαν, καὶ θεοὶς ἐπακολουθῶν νεύμασι, προσίχει χωρίῳ τινὶ, ᾧ τοῦνομα μὲν Σωρεοί, κεῖται δὲ ἐν δεξιᾷ τῷ ἱππεδόντι τὸν τῆς Νικομηδείας κόλπον· καὶ ξενίζεται παρ' ἀνδρὶ, Κορνήλιῳ τὴν κλῆσιν. Συχνόν τε χρόνον προσδιατρέψας αὐτῷ καταρτίζει μὲν αὐτὸν ταῖς διδασκαλίαις· οἶκον δὲ Θεοῦ οἰκοδομήσας εὐκτήριον, Μιχαὴλ τῷ τῶν ἀγγέλων ἀρχηγῷ καθωσιωμένον, χειροτονεῖ τὸν Κορνήλιον ἐν αὐτῷ τῆς διακονίας τῷ ἀξιώματι, καὶ αὐτῷ παραδούς τὴν τῶν πιστῶν ἐπιμέλειαν, ἐπὶ τὴν Λυκαόνων καὶ Ἰσαύρων ἐκεῖνος ἀπαίρει, κηρὺς κάκει γενέσθαι τῆς εὐσεβείας προθυμούμενος.

3 Εἶτα πάλιν ἐπανελθὼν πρὸς Κορνήλιον, καὶ τὸν καταβληθέντα σπύρον αὐτῇ τῆς θεογνωσίας πολύγουν βλαστήσαντα καρπὸν εὐρηκώς, ἐπὶ τὸν τοῦ πρεσβυτέρου βαθμὸν εὐθὺς ἀνάγει. Ἐπεὶ δὲ καὶ Διοκλητιανὸν εἰς τὴν Νικομήδους ἤγοντα ἔγνω, πᾶν μὲν γένος Χριστιανῶν, καὶ τὴν ἡλικίαν πᾶσαν ἐκτέμνειν σπουδάζοντα, ἐξαίρετον δὲ τινα καὶ μεμερινημένην τὴν περὶ Αὐτονόμου ποιοῦμενον ζήτησιν, ἐπὶ τὸ Μαντίνιον καὶ τὴν Κλαυδιούπολιν οὗτος ἐπέπλει· πόλεις δὲ αὗται περὶ τὸν τοῦ Εὐξείνου κείμεναι πόντον, κἀνταῦθα τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας διαπεῖραι κατεπειγόμενος· ὥς δὲ κατὰ νοῦν αὐτῷ πάντα συνεργεῖα Χριστοῦ προεχέουσι. αὐτὸς ἐπὶ Σωρεοὺς ἀναστρέφει, τὸν Κορνήλιον καὶ τὴν κατ' αὐτὸν ἐκκλησίαν ἐπισκεψόμενος, ἣν πολυπλασιασθεῖσαν πάλιν εὐρύν, τὸν μὲν Κορνήλιον τῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιώματι τελειοῖ. Αὐτὸς δὲ τὴν Ἀσιανῶν ἐπερχεται χώραν, τὰς μὲν τῆς πλάνης ἀκάνθας προρρίζους ἀνασπῶν, εὐσεβῆ δὲ σπέρματα φιλοπόνως καταβαλλόμενος. Τῆς δὲ θεας χάριτος τοῖς Αὐτονόμου ὁμωρήμασι πολλὴ τῆς εὐσεβείας τὸ λήϊον ἀναδεικνύσας, καὶ πάλιν πρὸς Κορνήλιον καὶ τὴν ὑπ' αὐτῷ ποίμνην τὴν ἐπάνοδον ἐποιεῖτο. Κάκειθεν ἐν Λίμναις γίνεται· χωρίον δὲ τοῦτο, Σωρεοὶς πλησιάζον, οὗ τοὺς οἰκήτορας βαθεῖ σκότῳ τῆς ἀγνοίας κρατούμενους ὄρων, ὁδηγεῖ καὶ τούτους πρὸς τὸ φέγγος τῆς ἐπιγνώσεως· καὶ οὐ πολλὸς αὐτῷ χρόνος πρὸς τὴν ὁδηγίαν τῶν ἐπιστρέφόντων ἀνάλωτο, ἀλλ' ἐν βραχεὶ τὰ τῆς χάριτος, εἰς τὰς τῶν πλειόνων ἐνέργει ψυχὰς, καὶ τὸ σωτήριον βάπτισμα ἐπιζητοῦντες, τῇ ἱερᾷ ποίμνῃ Χριστοῦ προσετίθεντο.

4 Τοῦτων τοίνυν εὐμενεῖς Θεοῦ κατ' εὐχὰς τῷ Μάρτυρι τελεσθέντων, συμβαίνει τοὺς ἐπὶ τῇ πλάνῃ τῆς ἀσεβείας κατεχομένους ἐν τῇ δηλοφάνει γωρίῳ, κατὰ τινα παρ' αὐτοῖς τιμωμένην δαίμονος ἑορτὴν, σπουδὰς τοῖς εἰδώλοις προσφέρειν κάκεινα ποιεῖν, ὅσα ὑπὸ πονηρῶν δαιμόνων ἐκδακχυθεῖσαι ψυχαὶ πράττουσι. Ταῦτα πολλάκις οἱ τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης ὄρῳντες γινόμενα, καὶ θεοῦ πιμπλάμενοι ζήλου, κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν σὺν πλείοις τελοῦμενα λύσσει, πρὸς ὁρτὴν δικαίαν ἀνίστανται· καὶ ἀλλήλους παρακροτήσαντες, ἐπίσας κατὰ τῶν εἰδώλων, καὶ πάντα εὐθὺ συντρίψαντες καὶ εἰς χοῦν θέμενοι καὶ κόνιν, ἐπεδείκνυσιν τοῖς λατρευταῖς ἐκείνοις τὴν τῶν λατρευομένων ἀσθένειαν. Τοῦτο τοὺς ἐλληνίζοντας τότε μὲν εἰς ἐκπληξιν καὶ δέος ἐνήγε, καὶ θρήνου μάλλον, ἢ ἐκδικήσεως τὸν καιρὸν ἡγοῦντο. Φυλάξαντες δὲ ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ τοῦ Χριστοῦ θεράπων Αὐτόνομος ἐλειτουργεῖ τὰ μυστικά, καὶ ἐξόλοις τε καὶ σιδήροις ἑκάστος τὴν δεξιὰν καθοπλίσαντες, ἀθρόον κατατρέχουσι τοῦ ἐν Σωρεοῖς εὐκτηρίου, καὶ τρέπονται τοὺς παρατυχόντας· οἳ δὲ εἶχον ἐν χερσὶν ὅπλοις, τὸν Ὅσιον ἀναιροῦσι, παρ' αὐτὴν τὴν ἱερὰν τράπεζαν τοῦ αἵματος ἐκχυθέντος, ὥσπερ Ζαχαρίου τοῦ θεοῦ πρότερον, ὃ δὴ καὶ ἔββα πρὸς Θεὸν μάλλον, ἢ τὸ τοῦ Ἀδελφῶν χελέν· καὶ διὰ ταῦτα τῶν μὲν ἀνελόντων δι' αἰῶνος μαρτυρεῖ τὴν ἀσέβειαν περὶ τούτους ἀντὶ τῆς σφαγῆς ἀμυνόμενον, οὐκ ἐν βραχεὶ τὴν ὁδὸν, ἀλλ' αἰώνιαν τὴν κόλυσιν παρέχόμενον· τῷ μάρτυρι δὲ χαρὰν ἀληκτον, διηνεχῆ ζωὴν, καὶ βασιλείαν Θεοῦ μνηστεύμενον.

Christi, eumque exhortari et confirmare ad pietatem: quinetiam eos, qui errant in tenebris impietatis, deducere ad lucem veritatis) relicta Italia, venit in Bithyniam: et divinum nutum sequens, venit in locum quemdam, cui nomen quidem erat Soreæ: *b* situs est autem ad dexteram ei, qui navigat in sinum Nicomediae *c*: et hospitio excipitur a quodam nomine Cornelio. Apud quem cum longo tempore fuisset versatus, eum quidem perficit doctrina: Dei autem oratoria aede aedificata, quæ dedicata est Michaeli principi, in ea ordinat Cornelium dignitate diaconatus: et cum ei curam mandasset fidelium, proficiscitur in Lycaoniam et Isauriam *d*, desiderans ipse *e* quoque fieri præco pietatis.

3 Deinde reversus ad Cornelium, cum a se dejectum semen invenisset produxisse multiplicem fructum Dei cognitionis, eum provehit ad gradum presbyteratus. Postquam autem cognovit Diocletianum venire Nicomediam, qui Christianorum quidem omne genus et ætatem omnem studebat excindere, præcipue autem et admodum sollicitè quærebat Autonomum, is enavigavit Mantinium, et Claudiopolim *f*; (Sunt autem hæc urbes positæ in *g* Ponto Euxino) hic quoque seminare studens verbum pietatis. Postquam vero, Deo adjuvante, ei processerunt omnia ex sententia, revertitur ad Soreos, visitaturus Cornelium et ejus ecclesiam. Quam cum rursus invenisset multiplicatam, Cornelium quidem ad dignitatem provehit episcopalem, ipse autem regionem obit Asianorum *h*, erroris quidem spinas evellens radicitus, pia autem semina diligenter dejiciens. Divina autem gratia imbris Autonomi ostendente magnam segetem pietatis, redit rursus ad Cornelium et ejus gregem. Illinc venit Limnas. Est autem hic locus prope Soreos. Cujus habitatores cum videret teneri profundis tenebris ignorantiae, eos quoque ducit ad lucem agnitionis. Non multum tempus ab eo consumptum fuit ad eos in viam deducendos, qui convertebantur: sed et brevi operata est gratia in animos permultorum, et salutare baptismum requirentes, sacro gregi Christi accesserunt.

4 Cum hæc ergo Dei benignitate, ut Martyri erat in votis, effecta essent, accidit, ut qui tenebantur errore impietatis in dicto loco, in quodam dæmonis festo, quod ab eis celebrabatur, simulacris offerrent libamina, et ea facerent, quæ faciunt animæ furore percitæ a dæmonibus, Hæc sæpe videntes fieri ii, qui erant gregis Christi, et divino zelo repleti, (illo autem die peragebantur cum majori rabie) ad justam iram *i* incitantur, et se invicem adhortati, invadunt simulacra: et cum omnia protinus contrivissent, et in pulverem et cinerem rede-gissent, ostenderunt illis cultoribus imbecillitatem eorum, qui colebantur. Hoc gentiles tunc quidem stupore affecit et metu, et qui ** hi* potius esse tempus putabant, quam vindictæ. Cum autem observassent diem, quo Dei servus Autonomus mysticum celebrabat ministerium, lignoque et ferro armasset unusquisque dexteram, repente simul irruunt in oratorium, quod erat Soreis: et eos quidem vertunt et fundunt, qui inciderant **: hi* armis autem, quæ habebant in manibus, Sanctum interficiunt, ad ipsam sacram mensam fuso sanguine, quomodo prius divini Zachariæ, qui ad Deum magis clamabat, quam Abelis sanguis injuste fusus. Et ideo eorum quidem, qui interemerunt, in æternum testatur impietatem, eos igne pro cæde ulciscens, et

A. ANONYMO.

multosque convertit infideles.

f
g

E

h

Occasio martyrii, et martyrium Sancti:

F

*i*** hi*** qui præsentibus erant*

A. ANONYMO.

et non brevi tempore dolorem præbens, sed æternum cruciatum : Martyri autem, quæ non desinit, lætitiā, vitam perpetuam, et regnum Dei conciliat.

Sancti sepul-
tura : orato-
rium eidem
constructum :

* Sepulcro

k

* sepulcrum

B

5 Sed Pontificis quidem, et Præconis veritatis hunc gloriosum exitum habuit martyrium : sanctissimæ autem ejus reliquiæ a quadam Maria, quæ diaconatus dignata fuerat charismate, cum simul cum iis, qui ex propinquis emporiis non solum sibi vendicabant pietatem, sed etiam virtutem, illis præclare et sancte justa fecisset, mandata sunt sepulturæ, honorifice in capsâ depositæ. Procedente autem tempore, quando Constantinus imprimis pius imperator, sceptrâ Romana divina potius manu, quam exercitu et armis, fretus tenebat : Severianus quidam, Alexandriæ k accepta rectione, cum metu maris per viam, quæ est circa sinum, iter faceret, venit quidem prope sacram capsam * Autonomi, retinetur autem virtute, quæ non cadebat sub adspectum : cum muli quidem scuticis cæderentur, tantillum autem non moverentur, sed tanquam lapides starent immobiles. Severiano autem mirante id, quod factum fuerat, quidam vir pius et religiosus, et qui gratiam solvendi ænigmata a Deo acceperat, suam profert sententiam, mulorum statum hoc significare, oportere eum, qui vehitur, hic sistere, et excitare templum divino Martyri. Quod autem recta esset admonitio, ostendimus e vestigio. Si enim, inquit ille, solum operi annueris, videbis salientes protinus, qui sunt immobiles. Et ille quidem annuit prompto et alacri animo, ingrediebantur autem muli maximo impetu. Protinus vero Severianus jussit ædificari oratorium, et viam est ingressus. Cum autem reverteretur, templum dedicat, et efficit, ut posteris sit Martyris perpetua memoria.

eo everso,
aliud deinde
structum :

* sepulcrum

C

6 Cum non parum autem temporis interim præterfluxisset, invitaret autem memoria Martyris, ut in divino templo fieret incruentum Sacrificium, accedit quidem ad sacrum is, qui tunc fungebatur munere sacerdotali, sacra mystica peracturus. Aqua autem ex tabulatis, quæ juxta ascensum posita erant, effusa, arbitratus hoc fuisse factum ad contumeliam, sacrum quidem ministerium peragit illo die : deinde cum illud diruisset oratorium, ædificat alterum in locis, quæ sunt prope mare, nesciens quod supra religiosam thecam * Martyris Severianus olim extruxit oratorium, quod ipse diruerat. Cum sexaginta autem anni præterissent usque ad tempus mortis Zenonis, qui fuit imperator Romanorum, Johannes quidam miles, qui erat in numero eorum, qui vocantur Excubitores l, ut imperatori aliqua in re deserviret, versabatur in his locis circa Soreos et Limnas. Et cum corpus aliquando exerceret, egressus est ad venationem : et cum fuisset in eo loco, in quo martyricæ sepultæ fuerant reliquiæ, leporem arcu feriens, prædam sua manu occidit. Deinde cum etiam alia venatus esset animalia, revertitur, et in somnis videt Martyrem ei præcipientem, ut in loco, in quo erat venatus leporem, tabernaculum figeret ad habitandum, et permaneret illic ei vicinus. Cum is autem cito perfecisset id, quod jussus fuerat, post aliquot annos * ei Martyr apparet evidentiùs, et docet, quisnam sit, et quod sub illius tabernaculo conditæ sunt sacræ sue reliquiæ. Miles vero non esse a periculo remotum arbitratus eorum, quæ sibi divinitus significata fuerant, silentium, hæc aperit imperatori. Is autem erat Anastasius, qui volebat

* Græcè post
aliquod tem-
pus

5 Ἀλλὰ τοῦ μὲν ἀρχιερέως καὶ κήρυκος τῆς εὐσεβείας τὸ μαρτυρικὸν οὕτως ἔσχε καὶ καλλίνικον τέλος. Τὸ δὲ πανάγιον αὐτοῦ λείψανον, Μαρία τις, διακονικοῦ χαρίσματος κατηξωμένη, ἅμα τοῖς τῶν πλησίων ἐμποριῶν, οὐκ εὐσεβείας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντιποιοῦμένοις, λαμπρῶς τε καὶ δόξως κηδεύσασα, ταφῇ παραδίδωσιν, ἐν θήκῃ τοῦτο φιλοτίμως καταθεμένη. Χρόνου δὲ προλόντος, ἦνικα Κωνσταντίνος ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς τὰ Ρωμαϊκὰ σπῆπτρα θείκῃ χειρὶ μᾶλλον ἢ στρατιᾷ καὶ ὅπλοις θαρβύων ἐκράτυνε, Σευεριανὸς τις τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀλεξανδρέων παραλαβὼν, καὶ δεῖε τῆς θαλάσσης διὰ τῆς ἐν κύλῳ τοῦ κύλου πορείας τὴν ὁδὸν ποιοῦμενος, γίνεται μὲν τῆς ἱερᾶς Αὐτονόμου θήκης πλησίον· ἀοράτῳ δὲ δυνάμει κατέχεται, τῶν ἡμιόνων ἰσχυρῶς μὲν παιομένων ταῖς μάστιξιν, οὐδὲ βραχὺ δε κινουμένων, ἀλλ' ἴσα δὴ καὶ λίθοις ἀκινήτων μενόντων. Τοῦ Σευεριανοῦ δὲ τὸ γεγονός καταπληττομένου, τῶν εὐσεβῶν τις, καὶ μάλιστα εὐλαβὼν, καὶ λυεῖν τὰ αἰνίγματα χάριν ἐκ Θεοῦ δεδεγμένος, γνώμην εἰσάγει, τὴν τῶν ἡμιόνων στάσιν τοῦτο δηλοῦν, ὡς ἄρα δὴ τὸν ἐποχοῦμενον ἐνταῦθ' αὐτῷ τε στήναι, καὶ τέμενος ἐγείρει τῷ ἱερῷ Μάρτυρι. Καὶ ὅτι ἀσφαλῆς ἡ ὑπόθεσις, καταπόδας ἡμῖν ἀπόδειξις· εἰ γὰρ ἐπινεύσεις, φησί, μόνῳ * τῷ ἔργῳ, ἀλλομένας εὐθὺς θεάσῃ τὰς ἀκινήτους. Καὶ ὁ μὲν ἐπένευσε προθύμως. Αἱ δὲ ὁρμητικώτερον ἔβαινον· καὶ αὐτίκα τὸν εὐκτήριον ὁ Σευεριανὸς προσέταττεν ἀνοικοδομεῖσθαι, καὶ εἶχετο τῆς ὁδοῦ. Εὐανελθὼν δὲ ἐκεῖθεν, ἐγκαινίζει τὸ τέμενος, καὶ ταῖς ἔπειτα γενεαῖς ἀληστον τοῦ Μάρτυρος εἶναι τὴν μνήμην παρασκευάζει.

* forte μόνον

E

6 Οὐκ ὀλίγου δὲ διαβρέυσαντος μεταξὺ χρόνου, εἴτα τῆς μνήμης τοῦ μάρτυρος τὴν ἀναίμακτον ἱερουργίαν κατὰ τὸ θεῖον τέμενος τελεσθῆναι καλούσης, ἐφίσταται μὲν τῷ ἱερῷ ὁ τηνικαῦτα τὴν ἱερατικὴν ἔχων ἀρχὴν, ἐπιτελέσων τὰ μυστικά, ὕδατος δὲ αὐτῷ ἐκ τῶν παρακειμένων τῇ ἀνάσσει ὀρυφάκτων ἐπιχυθέντων *, * lege ἐπ' ὕβρει τοῦτο γεγενῆσθαι νομίσας, τὴν μὲν ἱερὰν λειτουργίαν καθ' ἑκείνην ἐπιτελεῖ τὴν ἡμέραν· εἴτα τὸν εὐκτήριον καθελὼν, ἐν τοῖς πρὸς τὴν θάλασσαν τόποις οἰκοδομεῖ ἕτερον, οὐκ εἰδὼς ἄρα ὅτι κατὰ τῆς εὐαγοῦς τοῦ μάρτυρος θήκης ὁ Σευεριανὸς τὸν εὐκτήριον, ὃν αὐτὸς ἄρτι καθεῖλε, πάλαι ἀνέγειρεν. Ἐξήκοντα δὲ παροχηκότων ἐνιαυτῶν ἄχρι τῆς Ζήνωνος, ὅς Ρωμαίων ἐβασίλευσε, τελευτῆς, Ἰωάννης τις στρατιώτης, ἐν τοῖς καλουμένοις ἐκκουβίτωρσιν ἀριθμούμενος, κατὰ τινα βασιλικὴν ὑπηρεσίαν, ἐν τοῖς χωρίοις διέτριβε, τοῖς περὶ Σωρεοῦς καὶ Λίμνας· καὶ ποτε γυμνασίᾳ τὸ σῶμα διδοὺς, ἐπὶ θήραν ἐξῆι· καὶ κατὰ τὸν τόπον γενόμενος, ἐν τῷ τῷ μαρτυρικῷ ἐτέθραπτο λείψανον, λαγῶν τῷ αὐτῷ βεβληκῶς, αὐτόχειρ γίνεται τοῦ θηράματος. Εἴτα καὶ ἄλλα τῶν ζώων θηράσας, ἐπάνεισι· καὶ ὁρᾷ δι' ὀνείρου τὸν μάρτυρα προτρέπόμενον ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ περιέτυχε τὸν λαγῶν θηράσας, σκηνὴν πρὸς οἰκῆσιν πηξασθαι, κακεῖσε διαμένειν ἐνγειτόνων αὐτῷ. Τοῦ δὲ θάπτον τὸ διατεταγμένον ἀνύσαντος, μετὰ τινος χρόνου ἐμφανέστερον ὁ ἱερομάρτυς ἐφίσταται, καὶ ὅστις εἶη διδάσκει, καὶ ὅτι τῆς σκηνῆς αὐτοῦ κάτωθεν τὸ ἱερὸν αὐτοῦ τεθησαύριστα λείψανον. Ὁ δὲ στρατιώτης οὐκ ἀκίνδυνον ἡγησάμενος τῶν θεῶν αὐτῷ μνηυθέντων τὴν σιωπὴν, δῆλα ταῦτα τῷ βασιλεύοντι καθιστᾷ. Αναστάσιος δὲ οὗτος ἦν, ὃς εὐσεβεῖν μὲν οὐκ ἐβούλετο, τὰ δὲ τῶν εὐσεβῶν πολλὰς ὑποκρινόμενος, τὴν ἐξ ἀνδρώπων εὐνοίαν ἐθηράτο· διὸ κατασκευάζεται μὲν παρ' ἐκείνου ὁ νῦν ἐσθλῶς εὐκτέριος οἶκος· ἐγκαινίζεται δὲ τοῦ μετ' αὐτὸν τὴν βασιλείαν Ἰωάναντος Ἰουστινίου δὴ τοῦ φιλευσεβοῦς, ὅς καὶ εἰς αἰεὶ διαμένει, πολλῶν ἀνθρώπων κακῶν ἐλευθερία γινόμενος. Ἐν τούτοις μὲν οὖν τὰ κατὰ τὸν μέγαν Αὐτόνομον διηγήματα.

F

A

7 Ἐγὼ δὲ νικῶντα τὸν Ἀθλητὴν ὁρῶν τὴν φύσιν καὶ μετὰ θάνατον, πρὸς δοξολογίαν Θεοῦ διανίσταμαι· ἐπιβαλὼν γάρ ποτε τὰς ὄψεις τῇ τάφῳ τοῦ Μαρτυρός, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σπῆνος ἐθεασάμην, καὶ ἦν ἀτητητὸν ὑπὸ γε τῆς ἰσχύος τοῦ θανάτου μεμενηκός. Ὁ γὰρ πᾶσαν τοῦ ζώου τὴν σύμπεξιν τριημέρῳ διαστήματι λύειν αὐχῶν, ἔτεσιν ἤδη διακοσίοις τρίχα τοῦ Γενναίου διαφθεῖραι οὐκ ἴσχυεν, ἀλλ' ἡ τε κόμη τῆς κεφαλῆς σαφιλῆς καὶ ἀλύμαντος, ὃ τε τῆς μορφῆς χαρακτήρ συνεστηκός καὶ ἀλώβητος, τῇ τῆς δορᾶς εὐτονίᾳ μὴδε τὰς τῆς ὑπῆνης τρίχας ἀποβαλὼν. Ἀνέωγε δὲ αὐτῷ καὶ ὁ τῶν δμμάτων κύκλος, δι' ὃν ἔμοι δοκεῖ καὶ θεώμενος, αἰδοῖ τοῦ νόμου τῆς τελευτῆς, τὴν σιωπὴν προτιμᾶν. Ἔστηκε δὲ ὁ πᾶς τοῦ σώματος τύπος, τὴν ἰδὲ συντηρῶν ἁρμονίαν· καὶ οὔτε τῆς κεφαλῆς οὐδ' ὅλως ἀποβράγεις, οὔτε τῶν λοιπῶν μορίων τὴν διάστασιν ὑπομείνας. Ὅτω γὰρ ὁ μεγάλodus Κύριος ἀντιδοξάζειν οἷδε τοὺς οἰκείους αὐτὸν μέλεισι δοξάσαι προσελομένους, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

B

quidem pure ac sincere esse pius : pietatem autem sæpe simulans, captabat hominum benevolentiam. Quam ob rem ab illo quidem construitur, quæ nunc est, ædes oratoria : dedicatur autem ab eo, qui post ipsum obtinet imperium, pio, inquam, Justino. Quæ *m* nunc quoque permanet, et in ea liberantur homines a multis malis. Atque hæc quidem sunt, quæ de magno narrantur Autonomo.

A. ANONYMO.

7 Ego autem videns Athletam etiam post mortem vincentem naturam, exurgo ad Deum glorificandum. Injiciens enim aliquando oculos in sepulcrum Martyris, adspexi sacras ejus reliquias, quæ invictæ manserant a mortis viribus. Quæ enim universam animalis compositionem se trium dierum spatio gloriatur dissoluturam, jam ducentis annis non valuit præclari illius Viri vel pilum corrumpere : sed et coma capitis est densa et formæ character consistit integer, pelle firma et intensa, ne amissis quidem pilis labri superioris *n*. Est autem ei orbis quoque apertus oculorum : per quos intuenti mihi videbatur, quod legem tantum mortis ipse reveritus, silentium simularet *o*. Stat autem universa quoque figura ejus corporis suam conservans compagem, et nec ejus capitis ruptum est aliquid, nec reliquarum corporis partium facta est ulla a se invicem disjunctio. Sic enim munificus Dominus scit vicissim glorificare eos, qui suis membris voluerunt eum glorificare : quoniam eum decet gloria, honor et adoratio, nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

corpus Sancti ducentis post mortem annis integrum.

n

o

E

A N N O T A T A.

a *Hic in Græco* : Et sciens eum, qui manet etc.

b *Græce* Σωρεοί, *itaque Latine* Sorei ; *et sic paulo post recte* Soreos *in accusativo vocavit* interpretes. *Locus aliunde notus non est.*

c Sinus Astacenus *alias vocatur, cui adjacet Nicomedia Bithyniæ metropolis.*

d *Lycaonia et Isauria provinciæ sunt Minoris Asiæ, ut etiam est Bithynia ; sed ab hac satis sunt dissitæ, et invicem vicinæ.*

e *Græce ibi quoque.*

f Mantinium *civitas erat Paphlagoniæ, ut liquet ex Socrate lib. II cap. xxxviii. Est autem Paphlagonia ad Orientem Bithyniæ, et ad Pontum Euxinum sita. Hinc igitur utcumque colligitur, Mantinium, cujus situm non assignant geographi, fuisse ad pontum Euxinum. Claudiopoli vero illam hic designari existimo, quæ alias Bithynium dicta fuit, et civitas est illius partis Bithyniæ, quæ postmodum Honorias fuit dicta.*

g *Rectius voces Græcæ exprimentur et verius, Circâ Pontum Euxinum.*

h *Per Asianorum regionem intellige Asiam proprie dictam, quæ varias complectebatur Minoris Asiæ provincias, aliis quoque nominibus notas, extensasque ad mare Ægæum, et oppositas Græciæ.*

c *Erat Asia proprie dicta ad Meridiem fere respectu Bithyniæ. Itaque Autonomus, qui antea versus Orientales partes profectus esse dicitur e Bithynia, nunc partes Meridionales dicitur adivisse : et sic plerasque Minoris Asiæ provincias lustravit, si biographi relatio sit vera et accurata.*

F

i *Quamvis horum zelus vocetur divinus, et ira justa, tamen eversio templorum et fractio idolorum non est ex factis iis, quæ imitanda dicimus. Verum cum S. Autonomus nullas in eo facto partes habuisse videatur, necesse non est de eo plura disputare.*

k *De Severiano illo Alexandriæ rectore nihil certi reperio. At, si factum pro vero admittamus, Alexandria intelligenda videtur, non celeberrima illa Ægypti eo tempore metropolis, sed Alexandria alia etiam celebris in Troade provincia. Quippe hæc Alexandria non tantum distabat Constantinopoli ut terrestre gubernatoris iter non sit omnino verisimile ; et, si quis tabulas geographicas Minoris Asiæ consideret, facile videbit, in illo itinere transeundam fuisse Nicomediam, indeque Soreos venisse Severianum, ut ulterius in Troadem pergeret.*

l *Excubitores vocabantur apud Romanos illi milites, qui imperatorem ex officio per vices custodiebant. Vox Latina jam seculo vi usitata erat apud Græcos, scriptaque ab iis fuit ἐκκουβίτωρ aut ἐξκουβίτωρ.*

m *Hic interpretes videtur scriptoris mentem non recte percepisse, et de oratorio explicasse, quæ de Justino imperatore potius videntur dicta. Malim ego verba Græca sic Latine interpretari de Justino, Qui et huc usque perseverat, multorum hominibus malorum factus liberatio. Hæc, inquam, interpretatio mihi probabilior apparet, cum quia articulus ζ; sic refertur ad vocem proxime præcedentem ; tum quia de oratorio jam ante dicitur, Quæ nunc est, et sic bis idem diceretur, si recta esset alia interpretatio ; tum demum quia multis malis subditos suos liberavit Justinus, qui pius, Catholicus, et bonus imperator successerat improbo et hæretico Anastasio ; si vero Sancti miracula auctor voluisset insinuare, pluribus et clarioribus verbis usus esset,*

n *Ultimæ*

- A n *Ultimæ voces sic Latine reddi possunt*: Pellis firmitate ne amissis quidem barbæ pilis.
 o *Si mendum non sit in apographo meo, verba Græca sic rectius exponemus*: Per quos (oculos) mihi videbatur videns, verecundia tantum legis mortis silentium observare.

D

DE SS. MACEDONIO, THEODULO ET TATIANO

MARTYRIBUS

J. S.

MERI IN PHRYGIA SALUTARI

Sylloge Historica.

AN. 361

VEL 362.

Sancti in sa-
 cris Fastis
 memorati:
 passi sunt
 Meri,

B

Horum Martyrum memoriam in Menæis brevissime, in Menologio Sirletiano cum elogio celebratam, Romano etiam Martyrologio inseruit Baronius ad hunc diem. Meri in Phrygia, inquit, passio sanctorum martyrum Macedonii, Theoduli et Tatiani, qui sub Juliano apostata ab Almachio præside, post alia tormenta, super crates ferreas ignitas positi, exultantes martyrium compleverunt. *Laudatum Menologium paulo plura adducit, mox ex Socrate uberius recitanda, et præsidem cum antiquis scriptoribus rectius vocat Amachium, sed locum certaminis omittit. Eum recte exposuit Baronius, dum dixit Meri in Phrygia. Civitas quidem illa celebris non est apud antiquos geographos, at satis innotescit Merus, Græce Μηρος, ex notitiis ecclesiasticis, quia civitas erat episcopalis in Phrygia Salutari sub metropoli Synnadensi, prout videri potest apud Le Quien in Oriente Christiano tom. I col. 839, ubi aliquot dantur illius civitatis episcopi.*

quam alias
 Comopolim no-
 minatam ex
 errore aliqui
 voluere,

C

2 Valesius in Annotatis ad Sozomenum lib. V cap. xi dicit, Merum alio nomine dictam esse Comopolim, laudatque pro ea opinione Constantinum Porphyrogenetum in libro I de Thematicis, capite I et IV. Valesium secuti sunt Tillemontius tom. VI in Persecutione Juliani art. 1, agens de hisce Martyribus; Ruinartius in Actis Martyrum sinceris pag. 580, ubi horum Martyrum dat Acta ex Socrate, aliique plures. Verum, si vel paululum attendamus ad locum Porphyrogeneti a Valesio indicatum, statim videre poterimus Comopolim non esse nomen proprium Meri oppidi, sed vocem Græca κομόπολιν apud Constantinum significare oppidum pago simile, Gallis un bourg, ideoque verba Constantini cap. iv καὶ ἕως τῆς κομοπόλεως Μηροῦ, non fuisse Latine reddenda, et usque ad Comopolim Meri, prout leguntur Latine apud Bandurum; sed hoc modo exprimenda fuisse: Et usque ad oppidulum Merum. Similiter cap. i Græca verba Constantini, ἀπὸ τῆς κομοπόλεως τῆς ὀνομαζομένης Μηροῦ male exprimuntur his vocibus Latinis, a Comopoli, quæ dicitur Merus: sed exprimenda sunt hoc modo: ab oppidulo, quod dicitur Merus. Miror viros eruditos hac in re falli tam facile potuisse, cum vox κομόπολις usitata fuerit non solum apud Græcos mediæ ævi, sed etiam apud antiquiores pro oppidulo, aut vico oppido non absimili. Nam vox illa componitur ex κόμη vicus et πόλις civitas. Quapropter Merus oppidum erat modicum, ut etiam affirmat Suidas, situmque erat teste Constantino cap. 1, in Phrygia Salutari, quæ provin-

cia est Phrygiæ Magnæ. At nomen Comopolis ei proprium numquam fuit.

3 Occasionem martyrii, martyriumque ipsum sanctorum Macedonii, Theoduli et Tatiani breviter enarrant Socrates lib. III cap. xv, Sozomenus lib. V cap. xi, et Suidas ad vocem Amachius. Horum relatio in omnibus fere consonat. In uno tamen capite Suidas ab aliis dissentit: nam Amachium, sub quo passi sunt Sancti, dicit fuisse præfectum parvæ urbis Phrygiæ, per quam haud dubie Merum designat. At Socrates et Sozomenus affirmant, Amachium fuisse provinciæ præsidem: atque hoc verisimilius est. De anno martyrii potest merito dubitari: nam cum occasio martyrii fuerit, quod templum idolorum aperiretur, idque acciderit post mortem Constantii imperatoris, Juliano jam solo imperante; dubitare possumus, utrum Sancti fuerint coronati anno 361, quo Constantius obiit die 3 Novembris, an sequenti anno 362. Sane Julianus Constantinopolim ingressus est, teste Socrate, die tertio Nonas Novembris anni 361. Potuit igitur præfectus Phrygiæ, cui mors Constantii in Cilicia defuncti jam tum nota fuisse videtur, circa idem tempus curare, ut templum idolorum expurgarentur, ideoque martyrium Sanctorum nostrorum ante finem anni 361 accidere potuit. At incertum est, an Amachius præfectus tantopere festinaverit ad restituendam idololatriam: atque hac de causa martyrium fixi anno 361 vel 362.

sub Amachio
 Phrygiæ præ-
 fecto anno 361
 vel 362:

E

4 Hisce prænotatis, accipe martyrium ex Socrate, cui plura addere non est necesse. Eodem tempore, inquit, apud Merum urbem Phrygiæ præses provinciæ Amachius templum aperiri jussit, et sordes, quæ longinquitate temporis in eo coacervatæ erant, exportari: statuas denique illic positas expoliri præcepit. Hoc illius factum, Christianorum animis gravem incussit dolorem. Itaque Macedonius quidam et Theodulus ac Tatianus, zelo Christianæ religionis incensi, eam indignitatem ferre minime potuerunt. Sed incredibili quodam virtutis amore flagrant, noctu in templum, irruunt, et statuas omnes confringunt. Quo facto præses graviter commotus, cum multos in ea urbe, qui prorsus insones erant, supplicio afficere vellet: auctores facinoris ultro sese obtulere: et pro veritatis defensione ipsi occumbere maluerunt, quam sinere, ut alii ipsorum vice occiderentur. Eos igitur comprehendens iudex, jubet ut facinus ab ipsis perpetratum eluant sacrificando: ni ita fecerint, supplicium interminatur. At illi utpote generoso animo præditi, spretis ejus minis,

F
 occasio mar-
 tyrii, marty-
 riumque ex-
 ponitur.

A minis, paratos se ostenderunt ad tormenta quælibet sustinenda, et mori multo quam sacrificiis pollui maluerunt. Judex igitur cum omni tormentorum genere eos excruciasset, tandem craticulæ impositos subdito igne cremari

jussit. Tunc vero illi extremum specimen fortitudinis ediderunt, his verbis præsidem allocuti. Si cupis, Amachi, carnes assas degustare, verte nos in alterum latus, ne forte gustui tuo semiassati videamur. Hoc illi modo vitam finierunt.

AUCTORE
J. S.

DE S. EVANTIO EPISCOPO

AUGUSTODUNI IN GALLIA

J. S.

Ex Martyrologiis vetustis.

FORTE SEC. V.
S. Evantius in
vetustis Mar-
tyrologiis
Augustoduni

B **D**e S. Evantio, Evanto aut Eventio, ut alias vocatur, episcopo, nihil habemus præterquam ex Martyrologiis, in quibus videtur annuntiari ut confessor, et constanter Augustoduni, ita ut facile credere possimus Augustodunensem fuisse episcopum, quod verisimillimum est ex loco mortis. In Hieronymianis apud Florentinum sic legitur memoratus: In Gallia civitate Augustoduno depositio beati Evanti episcopi. Epternacense habet: Augustoduno Evantii episcopi. Laudatur quoque apud Florentinum Hagilogium Franco-Gallicum a Labbeo editum, in quo sic annuntiatur: Augustoduni Eventii episcopi. Et antiquam Ms. S. Sabini de Levitania: Augustoduno S. Evanci episcopi. Mentio Evanti etiam fit in Martyrologiis magis contractis, in Augustano nimirum, Labbeano et Gellonensi, addita civitate Augustoduno, omisso tamen episcopi titulo, ut in illis plerumque sit. Idem fit in primo apud Martenium tom. III Anecdotorum col. 1560. In Calendario Verdinensi apud eundem tom. VI Collect. amp. col. 682 legitur, Evantii episcopi sine loco, qui illic passim omittitur.

annuntiatur
ut episcopus
confessor:
seculo V

C 2 Ravanus Evantium quoque memorat his verbis: In Galliis civitate Augustoduno depositio beati Evantii episcopi. In Autissiodorensi apud Martenium: Augustoduno civitate S. Evanti episcopi et confessoris. Eadem fere verba leguntur in tribus editionibus Usuardi, nimirum in editione Lubeco-Coloniensi, Greveni et Molani, in quibus Augustoduni celebratur ut episcopus et confessor. Hisce accedunt neoterici plerique, qui breviter S. Evantium hac die annuntiant Augustoduni tamquam episcopum et confessorem. In Breviario Augustodunensi nihil de S. Evantio reperio, ita ut festivitas ipsius non videatur fuisse

celebrata, saltem posterioribus seculis. Attamen allata Martyrologia sufficiunt, ut credamus ecclesiæ Augustodunensi præfuisse S. Evantium, eique titulum Sancti adscribamus. In Gallia Christiana novissimæ editionis tom. IV col. 337 S. Evantius catalogo antistitum Augustodunensium insertus est post S. Simplicium seculo V, et ante S. Leontium: quo loco in antiquioribus catalogis Eminentius aut Evultius nuncupatur, si vera est sententia recentiorum. Castellanus in Supplemento ad hunc diem S. Evantii obitum notat circa annum 405.

3 Saussayus ad hunc diem S. Evantium celebrat elogio satis verboso: sed laudati editores Gallie Christianæ observant, relata a Saussayo nullo fundamento nixa, sibi minime cohærentia, et indicibus aperte esse contraria. Tale est factum unicum, quod præter generalia elogia asserit Saussayus, videlicet S. Evantium, dum presbyter erat, pro S. Gregorio Lingonensi episcopo, interfuisse concilio Aurelianensi 3, eique subscripsisse. Nam cum illud concilium figatur anno 538, Simplicius vero Augustodunensis, cui Evantius dicitur successisse, episcopatum tenuerit seculo V, non potest S. Evantius dici interfuisse Aurelianensi 3: neque illius assertionis ulla est ratio præter solam nominis similitudinem. Hinc recte subjungunt laudati scriptores: Satius est fateri, quod res est, nihil præter nomen, ordinem, ac sanctitatem, de illo nobis suppetere. Addam tamen, illius sacellum vetustate pene collapsum etiamnum videri in Eduorum Polyandro. Illum vulgus ignarum male nuncupat St. Ouan. Hisce plura addenda non habeo: nec obitum S. Evantii alias figo quam seculo V, et quidem dubitanter, quia non omnino certum esse censeo, S. Evantium successisse S. Simplicio.

sedisse credi-
tur, sed gesta
sunt ignota.

E

F

DE S. REVERENTIO PRESB. CONFESSORE

BAJOCIS IN NORMANNIA INFERIORE

C. S.

SYLLOGE HISTORICA

De cultu, Actis et translationibus.

FORTE SEC. IV.
VEL V.
Sanctum ali-
qui

B

Sanctus hic vetustioribus martyrologis ignotus, a nonnullis recentioribus Bajocis, quæ Gallie in Normannia inferiori ad amnem Aure duobus circiter miliaribus ab ora maris Britannici sita, episcopalis est civitas sub metropoli Rothomagensi, incolis Bajeux dicta, ad præsentem diem annuntiatur. Inter hos Grevenus in Auctariis Usuardinis apud Sollerium sic ait : In Normannia civitate Bajocensi, beati Reverentii presbyteri et confessoris. Molanus ibidem : Eodem die Bajocas beati Reverentii et confessoris. Eundem pariter locum assignant Ferrarius in Catalogo Generali, Molanum secutus, et Canisius in Martyrologio Germanico ; sed uterque Sancti titulo eum compellat.

Bajocis,

2 Idem facit Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani, ubi tamen ex uno geminum faciens, ut mox videbimus, S. Reverentium sequenti elogio exornat : Bajocis natalis S. Reverentii presbyteri et confessoris, qui S. Exuperii, urbis illius apostoli, discipulus, ab eo fidei lumine illustratus, et lavaero salutari ablutus, spiritum ejus (sicut Pauli dudum Timotheus) manuum sacra impositione accepit. Quo eidem suffragatus in ministerio salutis, Bajocis prædicans Christi fidem et gloriam, innumeras animas coelesti semine beatæ æternitati progenuit. Cumque transmissio baculo paralyticum sanasset, mira que alia pleraque divinæ virtutis, qua plenus erat, signa edidisset ; candidatus gloriosæ immortalitatis, ad superna migravit tabernacula. Unde hæc didicerit Saussayus, infra dicemus.

alii Nicastrum
annuntiant ;

C

3 At Martyrologium Parisiense eundem Nicastrum, Gallice Noatre, sic annuntiant : Nicastrum in agro Turonensi, S. Reverentii presbyteri. Consonat Castellanus in Martyrologio universali ad hanc pariter diem, ubi et de sacris ejusdem reliquiis sic scribit : Nicastrum in Turonia, S. Reverentii presbyteri, Bajocis oriundi. Reliquiæ ejus in Pictaviensi S. Radegundis (monasterio) deinde in Angeriacensi S. Joannis (cœnobio) pluribus seculis honoratæ fuerunt. Aliqua etiam earumdem portio in Giffensi (virginum Ordinis S. Benedicti) abbatia, in diœcesi Parisiensi, asservatur. Bajocas primi haud dubie assignant, eo quod in Actis infra examinandis Sanctus ibidem vixisse ac sepultus dicatur, ibidemque coli constet. Nicastrum vero alii annuntiare videntur, quia ejusdem corpus eo loco olim quievit, ut ex dicendis apparebit, ac forte etiam hodie cultum pariter habet. Ego Bajocas retinendum censui ; quia de illius in ea civitate cultu mihi constat, ac ibidem vixisse obîsseque perhibetur.

4 Saussayus supra laudatus sanctum aliquem Reverentianum monachum in monasterio Ange-

liaco hoc etiam die celebrat. Angeliaci, inquit, seu Angeriaci monasterio S. Joannis Baptistæ, sub Sanctonensi præsulatu, festivitas S. Reverentiani monachi, divinarum virtutum viri, gratiæque septiformis dotibus perornati ; cujus corpus miraculis coruscum in eodem cœnobio, ubi conditum quiescebat cum honore, Calvinistæ hagiomachi impie ac ferociter diripuerunt. At hoc flagitio memoriam sancti Confessoris, quam abolere putabant, magis claram et venerabilem effecerunt ; quæ die isto, quo beatus Vir ad Dominum placidæ mortis somno migravit, ibidem conspicua, cultu anniversario sub Officii ritu duplicis perseverat. Ita ipse, subjungens deinde de S. Reverentio, quæ num. 2 retulimus : at mihi dubium non est, quin ex S. Reverentio Reverentianum, atque ita ex unico geminum, presbyterum alterum, alterum monachum, fabricaverit. Ratio est, quod constet, S. Reverentii presbyteri corpus ad prædictum monasterium seculo x translatum fuisse ; quod cum ignoraret Saussayus, Sanctum, qui ibidem colebatur, a Reverentio presbytero distinctum credidit, et ex suis conjecturis ignotum monachum Reverentianum appellavit.

hunc Saussayus male
geminavit :

E

5 Hermantius in Historia diœcesis Bajocensis, parte I, cap. iv scribit, Sanctum nostrum ad hanc diem 12 Septembris annuo festo Bajocis honorari ; verum id intelligendum non esse de festo, quod cum cessatione ab opere servili per populum celebratur, colligo ex quodam illius loci Proprio, in quo ad dictum diem Officium S. Reverentii presbyteri et confessoris sub ritu quidem semiduplici, sed trium tantummodo lectionum recitandum præscribitur ; majori utique ritu præscribendum, si eo die etiam populo feriandum esset. An postmodum tamen major festivitas ibidem inducta fuerit, ignoro : æque ac annum, quo memoratum Breviarium, quod mutilum est, impressum sit. Ex lectionibus sola tertia est propria, ceteris omnibus ex communi confessoris non pontificis depromptis. Lectio autem est hujusmodi : Reverentius, a B. Exuperio suscepto Baptismo, divina charitate ardens, Christum Bajocis prædicavit, multos ad fidem convertit. Magna sanctitate præditus, clarusque miraculis, ad sacerdotalem Ordinem evectus est ab eodem Exuperio. Paralyticus, cum sibi transmissum Reverentii baculum accepisset, sanus effectus est. Obiit pridie Idus Septembris.

cultus ejus
Bajocis

F

6 In Angeriacensi quoque Sanctonensis diœcesis oppido ac monasterio Benedictino cultus ejusdem olim celebris fuit ob delatum eo diuque servatum corpus, ut infra videbimus. Quin et ecclesiam suo nomini dicatam ibidem habuisse colligimus ex Gallia

et alibi.

AUCTORE
C. S.

A *liæ Christianæ scriptoribus tomo II, col. 1103, ubi Bulla Clementis V PP. memoratur, qua Angeriacensi monasterio univit ecclesias S. Mariæ, S. Petri et S. Reverentii, sitas in villa Angeriac. In Turonensi insuper Breviario anni 1635 ad eundem diem annua commemoratione de communi confessoris non Pontificis honoratur. Dum vero supra citatus Hermantius ait, S. Reverentium, in monasterio S. Rade Gundis, ubi sacrum ejus corpus aliquo tempore quievisse dicemus, tamquam Martyrem Officio proprio celebrari, aut is alius est Reverentius, aut male ut Martyr colitur; neque enim eum martyrii laurea donatum usquam reperi. Ceterum monasterium sive basilicam S. Rade Gundis jam a nono seculo ad canonicos transisse notant laudati Galliæ Christianæ scriptores col. 1222.*

Acta nullius
fidei:

7 Actorum ejus triplex Ms. exemplar habemus, quorum unum ex perantiquo codice Ms. D. de la Mare, alterum ex Ms. Vendocinensi, tertium ex Ms. Rubeæ Vallis in charta, in 4^{to}, transumpta notantur. Duo priora in omnibus consonant, sed tam manifeste fabulam sapiunt, ut indigna prelo judicem; eadem de causa nec tertium dabo, quia, etsi fabulas non prodat, priorum tamen non nisi breve compendium est, ipsissimis non semel phrasibus concinnatum. Ne vero hæc gratis asseruisse videar, juverit ostendisse, cur ita sentiam. Auctor, qui anonymus est, ita exorditur: Post passionem et gloriosam ascensionem Domini ad cœlos, et post transitum sanctorum Apostolorum ad felicitatis patriam, fuit vir vitæ venerabilis, nomine Exuperius, quem Dominus ad urbem Bajocensem ad prædicandum gentibus destinavit, et primum episcopum in ipso loco constituit.

preloque indi-
gna

8 Ab hoc episcopo S. Reverentium adolescentem eruditum ac baptizatum ait. Conspiciens autem in illo (Reverentio) S. Exuperius sensum prudentem, in omnibus operibus bonis consistentem, antequam quindecim esset annorum, baptizavit eum in nomine sanctæ Trinitatis, ipse autem eum de sacro fonte suscepit, et fuit ei pater spiritualis. Tempus, quo hæc acta velit, infra insinuat, dum Sanctum salutare lavacro jam ablutum, cum quodam cæco hisce inter cetera verbis de Christo loquentem inducit: Surgens a mortuis tertia die, ascendit ad cœlos; sed antequam ascenderet, corda fidelium illuminavit, leprosos mundavit, et me peccatorem nasci jussit. Secundum hæc igitur Sanctus ante Christi Domini in cœlos ascensum natus, vel saltem conceptus fuisset: quod si ita est, qui potuit igitur antequam quindecim esset annorum, a S. Exuperio, quem idem scriptor post transitum sanctorum Apostolorum ad felicitatis patriam Bajocas primum advenisse scripserat, baptizari? Hæc scilicet omnia biographum minime synchronum, patriique episcopatus plus æquo amantem olent.

esse.

9 Ab eodem S. Exuperio Reverentium primo Ostiarium atque Exorcistam, deinde vero sacerdotem ordinatum ait, multaque miracula patrantem exhibet, et inter hæc nonnulla, quæ aut ex hac Vita in fabulosa et a Papebrochio nostro tom. III Maii, die 16 pag. 618 et sequenti rejecta Acta S. Ragnoberti Bajocensis episcopi, aut ex illis in hanc transumpta fuere. Ibi enim Papebrochius de S. Ragnoberto inter cetera ait: Quod adhuc Ostiarius dicatur septem energumenos liberasse ab immundis spiritibus, invocato ejus nomine, qui ipsos de Maria Magdalena exire præcepit; et a Brivensi vico rediens consecratus episcopus, misso baculo sanasse pa-

ralyticum; ac primo in urbem Bajocensem ingressu sanguinis fluxu laborantem mulierem, multosque infirmos et energumenos; id non magni censeo faciendum. Hisce autem simillima in hac Vita de S. Reverentio narrantur. Nam primo adhuc Ostiarius et Exorcista septem pariter energumenos in Christi nomine, qui de Maria Magdalene immundos spiritus exire præcepit, liberasse narratur. Deinde sacerdos consecratus misso pariter baculo paralyticum, ac laborantem fluxu sanguinis mulierem, bene precando, uti et multos alios ægros et energumenos sanasse refertur.

10 Ex iisdem Actis præmiserat ibidem Papebrochius num. 5, S. Ragnobertum in monte Phas, uno milliari ab urbe, ubi populus Evangelium suscipere detrectabat, construxisse oratorium S. Joannis: idem denuo de S. Reverentio in Actis nostris narratur. Denique biographus noster longam texens orationem, qua Sanctum morti proximum coram discipulis usum ait, inter cetera hæc ipsi verba attribuit: Rogo te, altissime Deus, ut si homo in aliqua angustia aut periculo positus, per me famulum tuum misericordiam exoraverit, liberare eum digneris de quacumque necessitate ad te clamaverit; sive sit in mari, sive in terra, sive in itinere, sive in infirmitate corporis, aut in quacumque angustia; exaudi et adjuva et libera, ut cognoscant omnes, quia tu es Deus seculorum, et ego Reverentius, servus tuus, possim illis impetrare apud misericordiam tuam, quod juste petierint. Exaudi, Domine, omnes Christianos, quicumque ad diem transitus mei de hoc seculo venerint, et ab omni opere servili cessaverint, et oblationes et vota tibi Domine reddiderint, non veniat gladius super eos, nec ulla persecutio, nec fames nec sterilitas terræ, nec ulla perturbatio etc. Quis hic nugatorem non agnoscat? Ego sane S. Reverentium humilitatis amantorem fuisse censeo, quam ut de suo cultu sollicitus, similia precaretur.

ostenditur.

11 Ætatem, qua Sanctus vixerit, aliunde, quam ex memoratis Actis non habemus, ideoque de ea nihil certi possumus statuere. Si tamen, ut illa perhibent, S. Exuperii, primi Bajocensis episcopi, discipulus fuerit, non ad seculum primum, sed ad finem quarti vel initium quinti referendus erit, quemadmodum in S. Ragnoberto, loco supra citato, ostendit Papebrochius, et post hunc Sollierius ad diem 1 Augusti in S. Exuperio observavit. Presbyteri dignitatem omnes, qui de eo meminere, martyrologi ipsi attribuant: at in instrumentis ecclesiæ Sanctonensis, tom. II Galliæ Christianæ editis, tantummodo sancti confessoris titulo nuncupatur. Joannes Bouchet in Annalibus Aquitaniæ, parte III, cap. 1, ad annum 940 illum abbatem credidit, dum inter sacra corpora, quæ in Pictaviensi S. Cypriani abbatia esse putabat, S. Reverentii (Reverend) abbatis et confessoris recensuit; quem quidem titulum a nullo alio ipsi datum legi: Presbyteri tamen dignitatem adjudicare non ausim.

Ætas incerta;
videtur fuisse
presbyter;

12 De die ejus emortuali ac sepultura in iisdem Actis sic legitur: Plenus dierum feliciter obiit sub die pridie Iduum Septembrium. Episcopus ipsius civitatis optime condivit * corpus illius in basilica, quam S. Exuperius magister illorum et pater spiritualis construxerat ante longum tempus. Postea, dicente angelo per visionem, visum est episcopo ipsius civitatis, ut corpus B. Reverentii transferret in sublimiorem locum. Convocato itaque omni cléro et populo, cum hymnis

dies emortua-
lis et sepul-
tura.

* condidit

et

AUCTORE
C. S.

et laudibus transtulerunt corpus B. Reverentii, et portaverunt illud in locum, qui vocatur CERIFICATUS, ipso die 14 Calendas Maii, ubi Dominus postea multas virtutes per illum operatus est, quas dinumerare longum est. *Hæcunde didicerit biographus, ignoro: at apud me nullius sunt ponderis, tum ob supradicta, tum ob modum scribendi, qui eum a Sancti ætate valde remotum fuisse ostendit.*

Gemina corporis translatio

13 De sacri corporis gemina translatione certiora habemus ex Chronico S. Maxentii, alias Malleacensi dicto, apud Labbeum tom. II Bibliothecæ Ms., ubi ad annum Christi 944 ad propositum nostrum hæc lego: Eodem tempore venerandus abbas Aimo S. Joannis Baptistæ monasterii, sanctique Cypriani, quod est situm in prospectu civitatis (Pictavi), cum Rainaldo monacho, familiari suo, transtulit corpus S. Reverentii a Noiastro castro Pictavis * in monasterio S. Radegundis. Cui Aimoni successit ipse Rainaldus in abbatia, et postea eundem Sanctum transtulit cum consilio Wilhelmi ducis Aquitanorum in supradicto monasterio S. Joannis Baptistæ Angeriaco, quod cœnobium ipse dux multum diligebat, et magnis honoribus ditaverat.

B
seculo decimo facta.

14 Castrum, quod hic Noiattrum vocatur, num. 3 Nucastrum Gallice Noâtre dictum et in agro Turonensi situm vidimus: at qua occasione, quove seculo Sancti corpus eo translatum fuerit, a nemine traditum legi. Willelmus, de quo in laudato Chronico fit mentio, erat Aquitanorum dux ac Pictavorum comes, cognomento Caput-stupæ, qui Angeriacense seu Engeriacense, vel ut alias etiam dictum est, Angeliacense S. Joannis Baptistæ Benedictinum ad Vultumnæ fluvium in Sanctonensi diœcesi monasterium, olim a Normannis eversum, restauravit, accito e Pictaviensi S. Cypriani cœnobio una cum monachis Martino, qui illud incolerent, ut apud Mabillonium tom. III Annalium ad annum Christi 940, num. 10 et tom. II Gallicæ Christianæ recusæ col. 1096 videre est. Martino successit Aimo, a quo prima e memoratis translationibus Noiastro ad S. Radegundis apud Pictavos olim monasterium curata est. Quo anno secunda translatio e S. Radegundis ad S. Joannis Baptistæ monasterium per Raynaldum Aimoni successorem facta fuerit, incertum est.

Hermantii error corrigi-
tur.

C

15 Ex hisce collige, errasse Hermantium, dum in supra laudata Bajocensi Historia scripsit, S. Reverentii reliquias a Willelmo cognomento Longaspata, Normanniæ duce, in S. Cypriani apud Pictavium monasterio circa annum 934 depositas fuisse, earumque potissimam partem anno 944 per Aimonem ad S. Radegundis cœnobium inde translata, ubi suo tempore etiam honoraretur. Habet quidem ille pro prima translatione auctorem

Joannem Bouchet parte III Annalium Aquitanicæ, cap. 1, ad annum 940, ubi, ut supra vidimus, inter sacras ejus loci reliquias recenset corpus S. Reverentii (saint Reverend) abbatis et confessoris, Bajocis in Normannia oriundi; verum hoc non a Willelmo Longa-spata, sed a dictis comitibus Pictaviensibus, inter quos Guilielmum Caput-stupæ numeraverat, eo translatum fuisse affirmat; quod tamen ex dictis etiam falsum apparet, uti et abbatis titulus, quem ei minime convenire putamus. Ceterum tom. II Gallicæ Christianæ inter instrumenta ecclesiæ Sanctonensis recensentur aliqua ad Angeriacum spectantia, in quibus S. Reverentii ibidem honorati fit mentio, et in uno quidem, quod Joanni XIX PP., et altero, quod Willelmo Aquitanorum duci adscribitur, ejus corpus eo loco asservari affirmatur.

16 Quid porro sacro illo corpore factum sit, alione deinde translatum, an casu aliquo perierit, ignoramus. Certe Bucelinus illud inter Sanctorum corpora variis in monasteriis sui Ordinis acclusa non recenset, et laudatæ Gallicæ Christianæ scriptores col. 1104 notant, Angeriacense monasterium anno 1346 ab Anglis eversum, et col. 1107 ejusdem ecclesiam anno 1562 mense Junio a furentibus Calvinistis devastatam fuisse sub Joanne Chabot abbate, eadem hæresi infecto; unde gravis suspicio fit, sacrum istud cimelium, si ad id usque tempus Angeriaci superfuerit, ea clade periisse. Imo id re vera factum esse, scribit Saussayus, num. 3 relatus, licet pro S. Reverentio Reverentianum monachum dixerit.

Corpus a Calvinistis dissipatum dicitur:

17 Non tam integrum tamen corpus Angeriaci fuisse dicendum est, quin aliquot ejus portiones etiam alibi fuerint honoratæ: nam, ut num. 3 dixi, aliqua in Giffensi virginum diœcesis Parisiensis abbatia, teste Castellano, colitur. Quasdam etiam in S. Radegundis ecclesia asservari, verisimile est ex Hermantio, de quo num. 11; quamvis enim admittere nequeamus Sancti corpus ab Aimone illuc translatum, usque ad Hermantii tempora ibi mansisse, negare tamen non possumus, aliquam ejusdem portionem publicæ venerationi ibidem exponi, præsertim cum diserte addat, ipsius brachium in solempni supplicatione circumferri solere. Veruntamen cum addat sanctum illum Reverentium tanquam Jesu Christi martyrem illic honorari, gravis mihi suspicio est, ne ignoti cujusdam Martyris, eo nomine deinde insigniti, corpus eo in loco asservetur. Denique Bajocas aliquot Sancti reliquiis gavisas fuisse, antequam Calvinistarum sacrilega rabies sacra lipsana in ea urbe dissiparet, uti et ejusdem præterea baculo, quo Sanctus, dum viveret, paralyticum sanasse traditur, pretiosis ornato gemmis, auctor est idem Hermantius; sed an baculus ille S. Reverentio, an S. Ragnoberto episcopo attribuendus sit, quis edicat? Vide dicta num. 8.

E

aliquæ tamen ejus reliquæ alibi asservatæ.

F

DE S. SILVINO VEL SYLVINO

EPISCOPO CONFESSORE

VERONÆ IN ITALIA

C. S.

SYLLOGE

Memoria in
Martyrologiis:

Ex sanctis episcopis Veronensibus, quos Aloysius lipomanus, Veronensis episcopus, in proemio tom. IV Vitarum Sanctorum præfixo, triginta tres anniversariis festis Missisque solemnibus honorari asserit, Augustinus vero Valerius, ejusdem pariter sedis antistes, in Antiquis illius urbis sanctorum episcoporum monumentis ex ecclesiæ cathedralis vetusto Martyrologio, aliisque idoneis instrumentis, sex supra triginta enumerat, multos in Opere nostro jam dedimus, et hodie in Romano Martyrologio occurrit S. Silvino, his verbis: Veronæ S. Silvini episcopi, laudato in Annotatis præcitato illustrissimo Valerio. Baronio jam præiverat Galesinius, in suo Martyrologio ex eodem Valerio dicens: Veronæ S. Silvini episcopi et confessoris. Hoc secuti Ferrarius et Castellanus, eundem Sanctum, hic Martyrologio suo universali, ille Catalogo Sanctorum Italiæ inseruerunt.

Sancti breve
elogium:

2 Nullam ipsius Vitam, saltem quæ prelo digna sit, exstare colligimus ex supra laudato Lipomano, qui ab illius aliorumque sanctorum Veronensium antistitum gestis enarrandis propterea abstinuit, ut in eodem proemio testatur. Illustrissimus tamen Valerius, et qui cum eo memorata Monumenta collegerunt, breve S. Silvini elogium tradunt his verbis: Silvino Veronæ episcopus in tradenda Christiana doctrina magnopere semper laboravit. Industria sua est consecutus, ut magnam civitatis partem, a Christiana pietate alienam, ad fidem Christi converteret. Vir Dei nunquam lætior videbatur, quam cum eleemosynas pauperibus largiebatur: jejuniis et precationibus ita deditus erat, ut iis tamquam quibusdam deliciis delectari videretur. Obiit pridie Idus Septembris, morte repentina vocatus a Domino, et sepultus est in basilica S. Stephani. Simile elogium apud Ughellum tom. V Italiæ sacræ, col. 695, et Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, ex Valerio legere est, qui illud ex instrumentis num. 1 laudatis concinnasse videtur.

ætas incerta.

3 De ætate, qua Sanctus floruit, nihil certi statui potest: adeo enim incerti sunt in ea parte catalogi episcoporum Veronensium, ut Onuphrius Panvinius in illius urbis Antiquitatibus lib. IV, cap. VII nuda multorum antistitum nomina, inter quæ et S. Silvini occurrit, ex Calendario incerti temporis et loci, ordine Alphabetico texere, quam seriem ætatemque divinare maluerit. Nam, quis invicem successor fuerit, incertum (inquit,

est); tempora etiam, quibus singuli vixerint, præter sex, quos suis locis et seculis exponam, et singulorum gesta, obscurissima sunt et incerta, Quæ res nimia jam vetustate, majorumque nostrorum fatali ignavia, tenebris vetustatis oppressæ sunt. Ita ipse: at Ughellus mox laudatus omnium seriem texuit, juxta quam S. Silvino ad seculum v referendus esset; sed quo ea fundamento nitatur, mihi exploratum non est, ideoque de ætate, qua Sanctus vixerit, malo nihil statuere.

4 Pro S. Silvini, aliorumque ejusdem sedis sanctorum antistitum cultu varia monumenta et auctores producit idem illustrissimus Valerius, ex quibus unum et alterum, ex quo de cultu sat constet, produco. Recitat constitutionem synodalem anno 1503 die 15 Februarii factam; in qua dicitur: Prælibatos sanctissimos triginta sex (inter quos S. Silvino numeratur) episcopos, infra nuncupatim descriptos, et eorum quemlibet suis infra scriptis diebus, sub duplici venerabili Officio ecclesiastico per universas hujus civitatis et diocesis Veronensis ecclesias et ecclesiasticas utriusque sexus personas, cujuscumque gradus, status, ordinis, dignitatis et conditionis existant, perpetuis futuris temporibus, annis singulis devote, solenniter et inviolabiliter celebrari volumus, statuimus, ordinamus, et in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus. Recitat et aliud Joannis Matthæi Giberti Veronensis episcopi, qui eodem seculo floruit, decretum, quo omnibus utriusque sexus ejusdem urbis ac diocesis Religiosis, ad Horas canonicas adstrictis, præcipitur, ut easdem festivitates, iisdem, quibus ecclesia cathedralis diebus, Officio pariter duplici imposterum quotannis celebrent.

Colitur Officio
duplici:

5 De die cultus et loco, ubi Sancti corpus suo tempore servabatur, folio 11 verso hæc ait: S. Sylvini episcopi Veronensis corpus requiescit in ecclesia S. Petri in arce, ut ex constitutione synodali die 11 Septembris, et ex Martyrologio Fratrum ordinis Prædicatorum eodem die. Itaque cum supra num. 2 idem illustrissimus dixerit, memoratum corpus in basilica S. Stephani sepultum fuisse, oportet hinc ad S. Petri translatum esse; sed quo tempore, quave occasione, a nemine traditum reperi. Servatur quidem in prædicta S. Stephani ecclesia S. Salvani, Veronensis pariter episcopi corpus, qui Martyrologio Romano ad diem 12 Octobris insertus est, quo et Veronæ colitur, verum hunc a S. Silvino distinctum tradunt.

corpus ejus in
ecclesia
S. Petri.

DE S. ALBEO SEU AILBEO

EPISCOPO IMELACENSI

IN MOMONIA, HIBERNIÆ PROVINCIA,

C. S.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA

§ I. Sancti sedis episcopalis notitia: memoria in nonnullis
Martyrologiis: Missa
propria: Acta fabulosa, nec edenda.

SEC. VI.
Imelacæ

B

Imelaca, vulgo Emely, hodie vicus Tipperariensis comitatus in Momonia, Hiberniæ ad Austrum extensa provincia, olim urbs celebris fuisse perhibetur, unoque e primævis ejus insulæ episcopalibus nobilitata, qui tandem anno 1568 jussu supremi Angliæ concili, quod Parlamentum vocant, Casseliensi cathedræ adjectus est, teste Jacobo Waræo in Commentario de Præsulibus Hiberniæ. Hanc Imelacensem sedem fundavit S. Albeus, alias etiam Ailbeus, Alveus et Elvius dictus, qui uni Ardmachano primati subjectus, toti Momoniæ præfuisse legitur. De eo loco breviter meminit Camdenus in Hibernia, ubi Tipperariensem Momoniæ comitatum describens, sic ait: Occiduam partem longo cursu Glason flumen perfundit, a cujus ripa parum abest Emely, sive Awn sedes episcopalis, quam olim frequentissimam fuisse urbem perhibent.

notitia.

C

2 *Latius de eodem agit laudatus Waræus, cujus verba subjungo.* Post Casseliam memorabitur Imelaca, alias Imeca-Ibar; sedes episcopalis antiquissima, in regione amœna et fertili sita, ac amplissimis olim ditata prædiis; ubi et urbs erat olim celeberrima, quæ tamen paulatim in exiguum viculum decrevit. Huic loco maximum fuit decus S. Albeus, dictus alter Patricius, et Momoniensium post Patricium secundus patronus; qui dum Evangelicam doctrinam in Hibernia disseminaret, conatibus ejus ita Deus benedixit, ut quamplurimos ex nobilitate et plebe, tam docendo, quam vitæ exemplo, ad fidem Christi converterit. Tota demum insula his pietatis officiis peragrata, ecclesiam suam cathedralem fixit tandem Imelacæ juxta lacum, jam fere exsiccatum.

Sancti memoria

3 Non parum miratus sum, Sanctum hunc, qui apud Hibernos scriptores passim alter Patricius audit, martyrologis obviis pene ignotum fuisse. Sane inter eos, quos mihi consulere licuit, unus est Castellanus, apud quem ipsius memoriam ad 12 Septembris hisce verbis repositam reperi: In Momonia Hiberniæ regione, S. Albæus episcopus Emelicensis, in comitatu Tiperariensi. Nec satis notus fuit ipsi Joanni Wilsonio, dum in secunda Martyrologii sui Anglicani editione, ad diem 27 Februarii quemdam S. Elvium confesorem et Episcopum Menevensem in Penbrochiensi Angliæ in Wallia comitatu annuntiavit, ut ad

eum diem in Prætermisissis Majores mei observant; neque dubitamus, quin Wilsonius ibidem tam in episcopatu quam in cultus die assignandis erraverit, et ex Sancto nostro Elvium Menevensium antistitem perperam fecerit, quemadmodum etiam monuit Michael Alfordus in Annalibus Historiæ ecclesiasticæ Britannicæ ad annum Christi 462, num. 7. Corrigendi pariter sunt Henrici Fitzsimon Catalogi Sanctorum Hiberniæ, in quibus S. Albius recte quidem ad diem 12 Septembris refertur, sed episcopus Stanihurstus perperam appellatur.

E

4 Sancti Albei nostri præterea meminere Hibernica quædam Martyrologia, mihi ignota, de quibus Hugo Vardeus, Minorita Hibernus, in epistola anno 1634 Lovanii ad Bollandum data, hæc scribit: Alveum (sic sanctum Antistitem nostrum appellat) nusquam locorum aut librorum video extra duodecimam Septembris; uti ex Martyrologio metrico S. Æneæ Unifabri constat, et altero metrico B. Mariani Gormanii abbatis Collis apostolorum; quorum primus ante octingentos annos floruit, alter ante quadragentos. Item ex Martyrologio metrico o Bresleani, et alio antiquissimo in prosa, et libro, quem Psalterium carminum vocant, a S. Ænea eodem conscripto, et Psalterio Casselensi ac libro per Possidium, archipoetam et historicum, inde et ex aliis collecto. Et rursum post pauca: Festum hodieque S. Alvei celebratur in diœcesi Imlechensi ad diem 12 Septembris. Hæc ipse; sed an Martyrologia ab eo memorata ejus ætatis, ab iisque auctoribus, quibus ipse attribuit, conscripta sint, non inquirō.

in quibusdam Martyrologiis

F

5 Inter Mss. ad res Hiberniæ spectantia exstat in Museo nostro quoddam Carmen, de præcipuis aliquot ejus insulæ Sanctis, seu virtutibus, quibus excelluerunt; quod D. Philippus Osullevanus a S. Commينو Concrethensi episcopo Hibernicæ conscriptum ait, quodque ipse Latinitate a se donatum anno 1635 Matrilo ad Majores meos transmisit. In hoc carmine S. Albeus a munifica in egenos pietate in hunc modum laudatur:

et scriptis Hibernicis:

Albius æterna fuerit mihi laude canendus;

Haud scio, num vivat largior ulla manus.

Unicus ille quidem semper patronus egentum,

Vestibus hos, illos adjuvat ære, cibo.

Denique in variis Sanctorum Hiberniensium Vitis de Albeo nostro cum Sancti titulo frequens mentio

A tio fit, ut de antiquo ipsius cultu dubitare non possimus.

cultus ex Missa
propria.

6 Hodiernam vero ejusdem sacram venerationem certam facit exstans in Musæo nostro Missale, Missas proprias sanctorum patronorum ac tutelarum Franciæ et Hiberniæ complectens, jussu Clementis XII PP. editum, annoque 1734 Parisiensibus typis excusum. Inter ceteras enim Missa propria in festo sancti Albei, episcopi et confessoris, ecclesiæ et diocesis Immolacensis patroni generalis, Ordinis Canonici Regularium, ad diem 12 Septembris dicenda proponitur. Orationes sequentes habet: Deus, qui beatum Albeum pontificem ad regna cœlestia transtulisti, ejus intercessionem tuorum excita corda fidelium, ut ad ejus sacra virtutum exempla fideliter apprehensa, æterna gaudia consequi mereantur. Per Dominum. *Secreta*: Ipse nostrum offerat tibi, Deus, Sacrificium, qui beatum Albeum pontificem suæ charitatis ministrum, et suæ gloriæ in cœlo participem esse voluit, Dominus noster Jesus Christus, qui tecum vivit etc. *Postcommunio*: Populum tuum, Domine, bonis tuis adimpleant divina Sacramenta, quæ animam beati Albei pontificis inebriarunt pinguedine cœlesti. Per Dominum etc. *Nunc ad Acta progrediamur.*

B Vitr apogra-
pha

7 Actorum ejus tria exemplaria Mss. a laudato Patre Hugone Vardæo olim nobis concessa habemus. Unde hic ea acceperit, non adscripsit; verum eadem haud dubie sunt, de quibus in epistola supra memorata hæc ait: Item ex ejus Vita, quam habeo ex duobus diversis codicibus Hibernicis, et aliis duobus Latinis: quorum unius auctor est S. Evinus abbas monasterii S. Albani in Laginia, cœvus discipulis Alvei. Et paucis interjectis: Ipsa Vita, quam fecit Latinam D. Osullivanus ex codice D. comitis de Birhaven, etiam est penes me, inde extracta ante annos octo. Ut ut est, ex iis, quæ Joannes Colganus, Minorita pariter Hibernus ejusdem conventus Lovaniensis, in Appendice II ad Vitam S. Brigide pag. 604, num. 9 et 10 recenset, liquet eorum apographorum unum ex codice Killkennensi, alterum ex Inisensi, aut his simili desumptum esse. Prioris initium est: Albeus virorum Mumenensium pater beatissimus, ac totius Hybernici insulæ post S. Patricium secundus patronus, ortus est ex Orientali parte regionis Cliach, quæ est in Munmonia.

recensentur,

C

8 Alterum sic exorditur: Helveus episcopus beatissimus, Hybernici insulæ alter Patricius, ex Orientali parte regionis, quæ Anyeliach dicitur, oriundus fuit. Tertium denique exstat etiam in codice nostro Ms. Salmanticensi membranaceo, notato P. MS. II., habetque hujusmodi exordium: Albeus sanctus episcopus, sanctorum virorum Mumentium præses beatissimus, Hybernici insulæ alter Patricius, ex Orientali parte regionis Cliach oriundus fuit. Porro Acta illa in omnibus memoratis exemplaribus satis ampla sunt; sed, quod in aliis etiam Sanctorum Hibernici Vitis crebro contingit, quo ampliora sunt, eo plures fabulas continent, eoque pluribus fabellis et enormibus anachronismis vera sancti Antistitis gesta obscurant. Verbo, non sunt, nisi quædam figmentorum farrago, quæ visum pariter ac stomachum lectori moveant; ideoque nullam ex memoratis vitis S. Evino, quicumque demum is Sanctus fuerit, sine injuria possum abscribere. At ne hæc gratis dixisse videar, aliquot fabellarum specimina hic exhibere necesse est.

et ob insulsus

9 Legerat haud dubie fabulator noster Romuli

ac Remi ex furtivo Iliæ complexu ortum, eorumque a commentitia lupa educationem, et a simili fabella sancti Episcopi nostri Vitam placuit ordinari. Verba ex Inisensi apographo accipe. Pater quoque ejus Olcueus nomine (in aliis Olenais scribitur) cum esset in comitatu cujusdam Reguli, Cronani nomine, adamavit ejus ancillam (hæc in Killkennensi Ms. Handith, in Salmanticensi Sant vocatur) ex qua genuit hunc vitæ Filium. Intelligens vero Olcueus puellam a se esse imprægnatam, timens indignationem domini sui, a facie ejus se subtrahendo, aufugit. Decursis autem consuetis ad pariendum mensibus, peperit ancilla suum benedictum Filium: quod cum crudelis regulus audiret, ait: Hic puer contra voluntatem meam conceptus, ac modo natus, non erit nutritus in domo mea; imo jubeo eum canibus ac feris tradi devorandum.

10 Cumque servi jussa crudelis regis complerent, ac infantem sub quadam grandi petra demisissent, ecce lupa adveniens, Puerum secum asportavit, et inter catulos suos collocavit; sub eadem enim petra lupa illa catulos edidit ac nutrit. Et quod sequitur, est mirabile in oculis nostris: lupa enim feritatis suæ oblita, Puerum tenerum diligebat, et quasi mater ubera sua ei præbebat; qui enim Daniele a dentibus leonum illibate servavit, ipse hunc Infantem inter catulos lupinos nutrire fecit. Quadam vero die cum fera illa ad quærendum victum pro catulis suis veniret * nemora lustranda, ecce vir quidam, nomine Lochanus, adventit; qui licet adhuc gentilis, tamen bonitate naturali plenus, prope petram illam accessit, et videns inter catulos Puerum forma elegantem, a spelunca abstraxit, et domum suam secum portavit.

11 Tunc lupa post eum ad catulos revertens, et Puerum inter suos non inveniens, e vestigio sequuta velociter virum est. Cumque homo domui suæ appropinquaret, fera irrumpit in eum, ac pallium ejus tenuit, et non permisit eum domum intrare, donec in sinu ejus prospexit Puerum. Tunc Lochanus ad lupam ait: Vade in pace; quia Puer de cetero erit apud me, et non relinquam eum tecum. Tunc lupa rugiendo ac ululando reversa est ad speluncam suam: Lochanus vero Puerum nutriens, ejus curam quibusdam Brittonibus Christianis commiserat, a quibus hoc nomen Helveus ei imponebatur, eo quod vivus sub rupe est inventus. De hoc nominis etymo in margine apographi adscriptum est: ALVEUS, quasi ALBEO; AIL Hibernice sonat rupem aut saxum;.... BEO vero vivum; quod an verum sit, Hibernis judicandum relinquo.

12 Habes hic, lector, S. Albei natales non minus inepte quam injuriose a fabulatore confictos, qui dummodo mirabilia effutiret, famam parentum ejus parum curavit. Audi nunc quas vices, si biographo credas, lupæ nutrici suæ Sanctus jam episcopus rependerit. Haud ita longe a fine hæc ait: Quodam alio tempore cum populus Aradensium, hoc est, illius terræ, quæ Ara dicitur, lupos sibi nocentes vellent a finibus suis extirpare, et lupi huc illucque a facie persequentium multitudinis fugerent, contigit, ut lupa una ad locum, ubi Sanctus permansit, confugeret; quæ caput suum sub ancilla (in Ms. Salmanticensi est sub cuculo, id est cucullo sive veste, in Killkennensi in sinu) Viri Dei, tamquam sub firma tutela posuit. Cui S. Helveus ait: Noli timere amplius, quia nullus tibi nocere audebit. ego enim merito protector te esse debeo, quia

AUCTORE
C. S.

fabulas.

E

* adde ad

ex quibus
consuta sunt.

F

et quarum ali-
quot specimina

AUCTORE
C. S.

quia in diebus infantiae meae, cum me homines sprevisent, et feris me devorandum exposuissent, a vobis cum magna lenitate nutritus sum. Vade ergo segura ad locum, uude venisti et tu cum semine tuo de cetero nulli noceas; hora vero refectionis quotidie ad me venias cum tuis fratribus, ut panem mecum comedatis. Quod complebat fera, quotidie veniendo cum suis catulis numero quatuor, et sumebat refectionem cum Viro Dei et fratribus.

lectorī

13 *Hæc de lupa Sancti nutrice; nunc aliud accipe ejusdem biographi portentosum commentum. Duo, inquit, leones ex eremo venientes, duos equos illius regis (quis hic fuerit, lectori divinandum reliquit) occiderunt. Tunc rex ad Sanctum: O Sancte Dei, scio, quod nihil tibi impossibile est; rogo ergo te, ut equos meos, quos valde dilexi, resuscitare velitis. Tunc... equos regis, signo Crucis super eos edito, ad vitam resuscitavit. Duo quoque leones, qui equos occiderunt, ad Virum Dei accedentes, pedes ejus lambebant, et suis jubeis quasi quodam linteo tergebant. Videns autem Rex hæc insolita miracula, ad Sanctum Dei (ait:) Ejice a te hos leones, ne iterum nobis noceant. Cui Vir sanctus ait: Nolite dimittere eos vacuos a conspectu tuo; sed da eis hospitium; equi enim tui de ore ipsorum erepti sunt. Tribue illis ergo centum equos, ut a tuis finibus sine nocumento aliquo recedant.*

B

exhibentur,

14 Cui rex ait: Ego numerum tot equorum non habeo. Et respondit Sanctus: Istos equos pro te reddam in nomine Dei mei. Helveus assumens secum præfectum regis, perrexit in montem vicinum, et cum ibi Dominum devote oraret, ecce nubes magna, de cælo descendens in terram, apparuit, de cujus ventre centum equi eruperunt. Et ait sanctus Vir leonibus: Equos istos ante vos in eremum minate, et eos ibi, ut vobis placuerit, devorate. Et ita fecerunt leones, sicut dictum est illis. *Eadem in Salman-ticensi Ms. legere est: at Killkennensis scriptori haud dubie nimis iniqua apparuit proposita regi a Sancto conditio, qua scilicet is pro duobus equis centum reddere jubebatur, ideoque pro centum equos simpliciter prandium substituit, quod cum rex in promptu non haberet, eo, quo diximus, modo per nubem delatum et a leonibus in eremum asportatum fuisse fabulatur.*

ut prelo indi-
gna

C

15 *Possem hic et alia non minus insulsa nugatoris commenta recensere, cujusmodi est prodigiosa illa pomorum miræ magnitudinis melleique saporis pluvia, quæ ad Sancti preces totam urbem Romanam, ut habent Mss. Inisense ac Salmanticense, aut saltem tota, nescio cujus, in eadem urbe monasterii septa repleverit; item quinque alicæ pluviae, videlicet mellis, piscium, olei, frumenti seu panis optimi ac vini præstantissimi, quas in eandem urbem Romanam, ut habent duo priora Mss., aut in Sancti penum, ut Killkennensi præplacet, ipso, quo episcopus creatus est, die tam copiose dilapsas nugatur, ut Romanus Pontifex omnisque populus Romanus prodigiosis illis dapibus tres dies totidemque noctes abunde satiati fuerint. Hasce, inquam, similesque nugas recensere hic possem; at fabularum satis est.*

reperiuntur.

16 *Necesse tamen fuit, aliquot exhibere, ut quivis clare perspiciat, quam nullam fidem hæc Acta mereantur, et quam merito Papebrochius noster ea tunc in appendice Patriciana § 1, ubi prodigiosum istud epulum lector reperiet, tum alibi exploserit contra Colganum aliosque, qui iis-*

dem tamquam vetustis omnique fide dignis monumentis niti non dubitaverant. Itaque non lubet mihi hanc Vitam, quæ nonnisi ineptiarum fabularum farrago est, typis committere; verum ea missa facta, pauca tantum, quæ etiam aliunde aliquam veritatis speciem accipiunt, sequenti paragrapho examinabo.

D

§ II. Tempus adventus ejus in Hiberniam, quo a S. Hilario Papa mitti potuit: gesta in episcopatu, obitus, sepultura.

De tempore, quo sanctus Antistes noster episcopatus sui labores in Hibernia auspicatus fuerit, non convenit inter scriptores, aliis id ante magni Patricii in eandem insulam adventum, aliis post ejusdem obitum statuentibus. E priorum numero Joannes Colganus, apud Papebrochium tom. II Martii in appendice ad Acta S. Patricii, § 1, num. 2 relatus, hæc ait: Ex antiquissimis et ante mille circiter annos conscriptis Sanctorum nostrorum Actis habemus, non solum plurimos in Christum in diversis Hiberniæ partibus credidisse; sed multos sanctitate illustres, ut Kieranum, Albeum, Declanum et Ibarum episcopos.... et alios plures ante S. Patricium et S. Palladium in Hibernia floruisse. *Non inficior, id in prædictorum Sanctorum Actis ita asseri; sed quæ iis fides habenda sit, videri potest tum universim apud laudatum Papebrochium, tum sigillatim ad diem 5 Martii, quo S. Kierani Sagi-riensis, ad 23 Aprilis, quo S. Ibari, et 24 Julii, quo S. Declani gesta discussa sunt.*

Non prædica-
vit fidem
Christianam

E

18 Porro inter Mss. exemplaria supra enumerata solum Killkennense præproperum illum S. Albei in Hiberniam adventum asserit verbis, quæ subdo. Sanctus vero Albeus post hæc circuibat totam Hyberniam, prædicans Baptismum. et multos ibi convertit ad fidem, sed non omnes; quia voluit Deus omnipotens, ut S. Patricius episcopus, qui post S. Albeum in Hyberniam venit, converteret omnes Hybernos ad fidem. *Ita quidem ibi; sed ex eodem apographo cum duobus aliis collato contrarium evincitur. Quippe Killkennense Ms. Sancti Baptismum his verbis enarrat: Post hæc venit quidam sacerdos, missus a Sede Apostolica ad Hyberniam insulam multis annis ante S. Patricium, ut fidem Christi ibi seminaret. Hybernenses autem tunc fuerunt gentiles, et non crediderunt illi, nisi pauci. Cum autem venisset ille ad Mummonenses, invenit sanctum puerum Albeum foris orantem, aspicientem in cælum, orantemque assidue, ut ostenderetur sibi vera crudelitas, dicens: Ora, ut sciam Creatorem omnium, et credam ei, qui fecit cælum et terram et creaturas omnes..*

in Hibernia
jam episcopus

F

19 Cum ergo hanc orationem sanctus puer Albeus orasset, sacerdos ille de propinquo audiens, salutavit eum, et secundum sui cordis desiderium docuit eum de his omnibus, et baptizavit eum. Sacerdotem hunc fuisse S. Palladium affirmant Salmanticense ac Inicense apographa, quorum posterius habet: Post hoc venit S. Palladius a Papa

ante S. Patri-
cium

Papa

A Papa Cælestino ante Patricium missus ad Hiberniam, ut fidem Christi ibi prædicaret; cumque terram prædicando transisset, tandem ad terram Momonensium deveniens, hunc Puerum orantem in quodam loco invenit. *Pergit dein cetera, quæ ex Killkennensi retulimus, enarrare.*

ut quidam ex nonnullis fabulosis Actis

20 Jam vero ex S. Palladii episcopi gestis ad diem 7 Julii illustratis habemus, hunc a S. Cælestino Papa ad tentandam Hiberniæ conversionem reipsa missum fuisse, ita ut dubitare vix possimus, quin per sacerdotem illum ab Apostolica Sede missum Killkennense Ms. S. Palladium etiam significet, nisi alium ignotum ab eadem sacra Sede in eam insulam pariter delegatum sine solido fundamento fingere velimus. Porro eam Palladii expeditionem ad annum 431 pertinere ex Prosperi Chronico ibidem ostensum est: qui potuit igitur S. Albeus, si, ut memoratæ Vitæ volunt, tum tantum puer fuerit, ante S. Patricii in Hiberniam adventum, id est ante annum 432, quo Papebrochius hunc a S. Cælestino Papa missum docet, Christianam fidem in ea insula jam episcopus prædicare? Paradoxa hæc sunt, quæ nemo conciliet.

crediderunt;

B 21 Restat igitur, ut in hisce tenebris indagemus tempus, ad quod S. Albei episcopatus et ad Hibernos missio probabiliter referri possit. Præcipuæ personæ, quibus eum convixisse Vita tradit, præter Palladium sunt Hilarius episcopus, apud quem sacris Litteris Romæ eruditus, Clemens Papa, sub quo episcopus ibidem consecratus; et S. Patricius, quocum in Hibernia egisse dicitur. Collatum a S. Palladio baptismum cum biographi dictis minime coherere, mox ostensum est. Episcopalis consecratio sub Clemente facta evidenter commentitia est, nisi eam ad seculi I finem, quo S. Clemens I Pontificatum gessit, vel ad seculi XI fere medium, quo Clemens II ad eundem evectus est, referre velis; nullus enim hujus nominis Pontifex toto illo tot seculorum intermedio spatio in S. Petri Cathedra sedit.

sed probabilius est,

22 Sub Hilario Albeum Romæ eruditum fuisse, etiam tradit Vita S. Declani, ad diem 24 Julii illustrata, cap. IV, ubi de Romano hujus Sancti itinere hæc lego: Tunc in mentem S. Declani Romam ire venit, ut ibi mores ecclesiasticos disceret, et gradus acciperet, et licentiam prædicandi a Sede Apostolica haberet... Eodem tempore S. Albeus erat Romæ multis annis in discipulatu S. Hilarii episcopi, ex cujus jussione atque rogatu a beato Papa Albeus ordinatus est episcopus. Papebrochius ad diem 17 Martii in Appendice ad Acta S. Patricii, § 1 censet, Hilarium hunc ipsummet esse Romanum Pontificem, sanctum scilicet Hilarium seu Hilarum, quem ab anno 461 usque ad 467 Pontificatu sanctissime functum fuisse, ad diem 10 hujus mensis, quo colitur, probatum est. Nec immerito ita censuit: etenim licet memoratæ Albei Declanique Vitæ Hilarium suum a Romano Pontifice distinguant, cum tamen eundem et episcopum fuisse et Romæ habitasse velint, ac præterea Romani Pontificis ab Hilario S. Albei institutore diversi nomen aut non memorent, aut S. Clementem per immanem parachronismum imperite obtrudant, multasque fuitiles fabellas immisceant, non est, cur ipsis hac etiam in parte assentiamur; præsertim cum in opposita opinione præcipua, quæ de S. Albeo traduntur, conciliari possint, alioquin minime coherencia.

23 Accipe nunc Papebrochii hac super re conjecturam. Hic in laudata Appendice Patriciana

conjecit, inter varios, qui prædicata jam a S. Patricio per universam Hiberniæ insulam Christi fide, litterarum peregre discendarum causa, inde Romam perfecti sunt, SS. Albeum et Declanum fuisse, eosdemque, postquam virtutem suam doctrinamque satis probassent, a S. Hilario Papa ordinatos episcopos, et ad suæ gentis subsidium in Hiberniam remissos esse. Id vero § 5 Commentarii prævii in Chronotaxi anno 464, quo S. Patricius apostolus jam obierat, quoque alter S. Patricius, qui et Sen-Patricius dictus est, in Ardmachanam sedem jam successerat, factum putat. Consequenter ad hæc statuit, quidquid de S. Albei cum S. Patricio gestis in illius aliorumque Vitis legitur, id omne non ad magnum illum Hiberniæ apostolum, sed ejusdem synonymum in illius insulæ primatu successorem, referri oportere.

24 Hæc opinio mihi admodum probabilis apparet: negari enim non potest, quin scriptoribus a Patricii ætate non nihil remotis primum fuerit unum cum altero confundere; in quem quidem errorem eos facile inducere potuit magni Patricii celebritas, quæ alterum synonymum, ejusdem immediatum successorem, ita obscurasse videntur, ut scriptores posterius, si quid a S. Patricio præclare gestum intellexissent, id magno apostolo suo adscribendum non dubitarent, quemadmodum Papebrochius in Appendice § 1, num. 7 recte observavit. Hac autem confusione commissa, non poterat non multiplex personarum ac temporum perturbatio in varia Sanctorum Hiberniæ, ut ibidem conqueritur Papebrochius, Acta irrepere, quæ, distincto gemino Patricio, utroque Sancto, utroque Ardmachano primatu, magnam partem evanescit, ut ex dicendis, quantum ad Sancti nostri Vitam attinet, apparebit.

25 In primis S. Albeum a Palladio in Hibernia, ut Acta perlubent, puerum de Christianis mysteriis instrui baptizarique potuisse, in hac opinione inficiari non possumus, quamvis id multis ante magni Patricii in eandem insulam adventum annis factum negemus. Verumtamen cum Annales infra citandi ejusdem Sancti nostri mortem anno 527 illigent, atque adeo is centenario major obisse dicendus esset, non possumus etiam memoratam institutionem ac baptismum ex tam fabulosis Actis ut solide probabilem admittere, vehementerque suspicamur, eum non aliunde, quam ex præmaturata Sancti missione, geminoque confuso Patricio natum esse. Secundo nihil obstat, quominus eundem cum aliquot sociis Romam adiisse, ibidemque S. Hilario Apostolicam Sedem obtinente, divinis Litteris eruditum fuisse, ac deinde episcopatu initiatum, in Hiberniam reversum dicamus. Quod autem Sanctus noster nondum episcopus Romæ degens, a S. Hilario sive Hilario jussus fuerit tribus annis illius porcos pascere, messemque colligere, inter nugatoris fabulas reputamus. Nec credimus, socios ejus quadraginta vel quinquaginta numero, et inter hos duodecim Colmannos, et duodecim Coemgenos et duodecim Fintanos, ut Acta volunt, fuisse.

26 Adventum ejus in Hiberniam post magni Patricii obitum, ad annum scilicet 464, a Papebrochio collocari supra vidimus, idque cum dictis apprimè cohæret. Quippe si anno 431 puer, sed tamen parvulus admodum, re vera fuerit baptizatus, paucos supra triginta annos numerare potuit, dum in patriam reversus, episcopali munere fungi cœpit. Vide tamen, quæ de anno emortuali

AUCTORE C. S.

eum Romæ virtutibus et doctrina instructum.

indeque a S. Hilario Papa

E

in Hiberniam remissum,

F

defuncto S. Patricio.

AUCTORE
C. S.

emortuali mox meminimus, et infra dicemus. Porro in demortui magni Patricii sedem Ardmachanam, quæ toties Hiberniæ primatum obtinebat, suffectus est S. Sen-Patricius, ab aliis Patricius simpliciter dictus, de quo in Opere nostro actum est tom. VI Augusti in Appendice ad diem 24 ejusdem mensis. Sub hoc Hiberniæ primatum S. Albeum jam episcopum in eam insulam appulisse ex dictis statuendum est, ideoque sub hoc accidisse putamus, quæ de SS. Albei Patriciique circa eundem primatum controversia in nonnullis Vitis leguntur.

S. Patricius,
quem inter et
Albeum

B

27 Res in S. Declani Vita, ad diem 24 Julii, cap. V in hunc modum narratur: Supradicti quatuor episcopi, qui erant in Hibernia ante S. Patricium missi a Roma, sicut et ipse, scilicet Albeus, Declanus, Kiaranus et Ibarus, non unam voluntatem habebant cum S. Patricio, sed diversam; tamen in postremo concordiam cum illo fecerunt. Kiaranus enim omnem subjectionem et concordiam ac magisterium dedit S. Patricio, ipso præsentem et absente: Albeus autem videns, majores Hiberniæ concurrere post Patricium, venit ad S. Patricium in civitate Cassel, et accepit eum ibi cum omni humilitate suum magistrum coram rege Ænguso; quod prius non habuit in mente. Ipsum jam Albeum illi episcopi magistrum suum antea constituerunt, et ideo ipse ante eos venit ad S. Patricium, ne ipsi pro se contradicerent illi. Ibarus vero nulla ratione consentire S. Patricio, neque ei subjectus esse voluit... Sed postea, suadente angelo, pacem et concordiam et fraternitatem inter sese fecerunt.

controversia
de primatu
fuit,

C

28 Declanus autem nolebat contradicere S. Patricio; quia ante cum ipso fraternitatem fecit in Italia: neque quidem subditus ejus esse cogitavit, quia ipse dignitatem Apostolicam habuit; sed ita tandem ab angelo monitus est, ut veniret ad eum, ut voluntatem ejus faceret. Deinde cap. VI hæc legere est: Commanentes in civitate Cassel S. Patritius, S. Albeus, sanctusque Declanus cum multis sanctis discipulis apud regem Ængusum multa circa ecclesiastici regiminis et vigoris Christiani leges et in Christianæ fidei ulteriore propagationem constituerunt. Et S. Patricius et rex Æneas cum omni populo suo, ordinaverunt archiepiscopatum Momoniæ in civitate S. Albei (id est Imelacæ) qui tunc ab illis ordinatus est archiepiscopus per seculum; et S. Declanus constituerunt terminos, quos de gentilitate ad fidem convertit, id est Desios, ut ipsi in parochia episcopatus ejus essent. Subduntur deinde duo versiculi a S. Patricio prolati Hiberniæ, qui apud Usserium in Britannicæ ecclesiæ antiquitatibus pag. 867 Latine sic redditi exstant:

*i. e. Patricius

Albeus est humilis, dixit Calphurnia proles*;
Patriciusque esto hinc, Albee, Momoniæ.
Declanus pariter patronus Desius esto,
Inter Desenses Patriciusque suos.

verisimiliter
fuit S. Senpatricius,

29 Scriptor Vitæ S. Albei, controversiam illam tacite præteriens, tantum ait, hunc sese Patricio subjecisse ab eoque Momoniensium archiepiscopum constitutum esse. Verba ex Killkennensi apographo accipe. Cum B. Albeus audisset, quod S. Patricius regem Mumeniensium Ængus, id est Æneam filium Nefrich converteret ad Christum, et esset cum eo in civitate regia Cassel, venit, ut eos salutaret; rex autem et B. Patricius gavisus est videns eos. Ibi vero S. Albeus accepit B. Patricium magistrum suum; quia erat Albeus

valde humilis. Tunc rex Ængus, id est Æneas, et Patricius ordinaverunt, ut in civitate et cathedra S. Albei semper esset archiepiscopatus omnium Mumeniensium. Si hic per S. Patricium, magni Patricii successorem, quem etiam Sen-Patricium dictum fuisse monuimus, intelligamus, memorata controversia verisimilitudine non caret.

magni Patricii
successor

30 Nam, ut recte observat Papebrochius § 1 in Appendice Patriciana, SS. Albeus ac Declanus Roma, ubi episcopi consecrati fuerant, in Hiberniam cum suis reversi, æquum non putabant, ei se subijci, a quo ordinationem non accepissent; maxime postquam S. Patricius (cui forte libenter cessuri erant propter apostolatus prærogativam) vivere desiit. Quare primatum Ardmachani episcopi, quamvis ille se Patricii Comorbhanum (id est successorem) diceret, recusabant agnoscere. Itaque citra ullam ab illo dependentiam Mumonienses ecclesias Albeus, Declanus Desias ordinabat: donec Sen-Patricius non tam auctoritate et imperio, quam humanitatis officiis et miraculorum pondere, atque demissionis exemplo, illos permovit, ut futuri aliquando schismatis semina auferentes, boni publici et pacis communis causa Ardmachanam sedem ex ordinatione Patriciana, Pontificiis probata litteris primam dici et esse paterentur, ea lege, ut singulis sua, inter Desios Declano, inter Mumonios episcopos Albeo maneret præcellentia, velut metropolitæ, uni dumtaxat primati subjectis, et suos per se suffraganeos regentibus. Ita ipse valde probabiliter: nam quod supra memoratæ Vitæ velint, eos ante S. Patricium Hibernis prædicasse, atque inde repetendam esse dissidii causam, satis refutatum arbitramur.

E

31 In Missali num. 6 laudato, dicitur Sanctus noster Ordinis canonici Regularium fuisse; at quo fundamento, fateor mihi plane ignotum esse. Colganus tamen die 13 Februarii in Annotatis ad Vitam S. Dominici, num. 7 et 8 insinuat, eum aliquam Regulam scripsisse, dum ait: Quod autem in Hibernia ante Sanctum hunc Dominicum natum apes et mella fuerint, constat ex irrefragabili testimonio Regulæ S. Ailbei, in qua num. 37 ita legitur: « Cum sedent ad mensam, « adferantur herbæ sive radices, aqua lotæ, in « mundis scutellis; item poma, cervisia, et ex « aldveario mellis ad latitudinem pollicis, id est, « aliquot favi. » Idem scriptor monasterii Imelacensis, quod ipse Imleach Jobhuir et Jobhair appellat, alibi non semel meminit, ejusque primum abbatem simul et episcopum Sanctum nostrum fuisse, ex hujus Vita constare asserit in Annotatis ad Vitam S. Molaggæ, num. 27. Sed an prælaudata Regula canonicis Regularibus scripta ac monasterium Imelacense ab iisdem fuerit incultum, divinare non possumus.

Primus Imelacensis abbas
fuisse dicitur;

F

32 Mirabilia Sancti gesta, quæ in ipsius Vita narrantur plurima, ex fabulatoris fide hic recensere non lubet, ut supra jam monui. Sed et pauca alia, quæ in aliorum Sanctorum Vitis, fabulis pariter conspersis, reperiuntur, prætereo. Restat itaque, ut de sancti Episcopi obitu ac sepultura aliquid dicamus. Usserius in Indice Chronologico ad annum Christi 527 de hoc argumento sic scribit: Ad eundem annum S. Ailbei Imelacensis episcopi obitum Annales Ultonienses et Inisfallenses referunt: et Colmannum, ante annos 11 in lucem editum, facras ab eo litteras didicisse, in ejusdem Colmanni Actis legimus: quorum neutrum cum illorum rationibus potest consistere

annoque 527
obitusse

A sistere, qui Ailbeum ante adventum Patricii Christianam fidem Hibernis annu-
ciavisse statuunt. Ita ipse, recte observans, assignatum emortualem annum cum maturo illo in Hiberniam adventu, quem idem Usse-
rius ad annum circiter 412 retulerat, minime coherere; sic enim ultra centum et quadraginta annos numerasse dicendus
esset, dum obiit. Verum id nos morari non debet, qui ejusdem Sancti adventum post magni Patricii mortem verisimilius collocandum esse cum Pape-
brochio censuimus. Quod de erudito S. Colmanno additur, nullius quoque momenti est, cum hujus Acta pariter fabulosa sint, quemadmodum ad
diem 7 Junii, ubi edita sunt, dictum est.

et Imelaci se-
pultus,

33 Jacobus Waræus in Episcopis Imelacensibus, ubi Sancti adventum Patricio posteriorem nobis-
cum statuit, geminam de ejusdem obitu sententiam

profert his verbis: Hic talis tantusque Vir deces-
sit tandem grandævus, integris tamen animi et corporis sensibus, 12 septembris, anno Domi-
ni 527, vel, ut alii volunt, 541, et in ecclesia sua Imelacensi sepultus est. Quibus autem monu-
menti posterior opinio nitatur, non indicat: quare Annalibus ab Usse-
rio laudatis potius stan-
dum videtur, præsertim cum aliocum Sanctus centenario major fuisset, aut etiam serius quam
anno 464 in Hiberniam appulisset.

34 Ceterum laudatus Waræus Sancti in sede Imelacensi successores recensens, post O-ligbai
anno 1122 defunctum, subdit: Mælmorda filius Inclodnai successit, quo sedente, 1123 Imelaca
direpta est, et mitra S. Albei, ibi magna cura per multa secula asservata, a latronibus com-
busta est.

AUCTORE
C. S.

ubi ejus mitra
diu servata.

DE SANCTO SACERDOTE

B

EPISCOPO LUGDUNENSI

F

PARISIIS IN GALLIA

COMMENTARIUS HISTORICUS

C. S.

§ I. Memoria in vetustis et recentioribus Martyrologiis:
dies et locus emortualis: gesta unde
eruenta: natalis, episcopatus susceptus, et ecclesiæ ab eo conditæ.

ANNO 551
VEL 552
In vetustis
Martyrologiis
Lugduni

E x sanctis episcopis, qui Lugdunensem Segusianorum metropolitica sedem
meritis et sanctitate illustrarunt, hac die S. Sacerdos, alias etiam Sacerdus, Gal-
lice Serdot dictus, Romano Martyrologio his
verbis inscriptus est: Lugduni depositio sancti
Sacerdotis episcopi. Adoni et Usuardo is ignotus
fuisse videtur: at in prioris Appendice apud
Rosweydm ad eundem diem legitur: Lugduni
depositio S. Sacerdotis, episcopi et confessoris.
C In Usuardi quoque Auctariis apud Sollerium
eodem die frequens ejus est mentio. Similiter
Hieronymiano apographo Florentinii, ac Barbe-
riano Bedæ ante tomum 2 Martii edito, S. Sacer-
dotis episcopi depositio ad præsentem diem ab
interpolatoribus addita legitur, et Lugduni pariter
annuntiatur. His accedunt Martyrologium Ra-
bani, Gellonense apud Acherium tom. II Spicile-
gii, Florarium nostrum Ms., Hagiologium Franco-
Gallicum Labbei, aliaque recentiora, in quibus
Sancti nostri memoria Lugduni ad eundem diem
celebratur.

in aliis Pari-
siis annun-
tiatur

2 At vero aliud vetustum sub nomine Bedæ
Martyrologium apud Martenium tom. VI Veterum
scriptorum col. 646, omisso seu cultus seu obitus
loco, tantum habet: 11 Idus natale S. Sacerdo-
tis episcopi. Contra Saussayus in Martyrologio
Gallicano illum non Lugduni, sed Parisiis an-
nuntiat; Lutetiæ Parisiorum, inquit, deposi-
tio S. Sacerdotis, Lugdunensis episcopi et con-
fessoris. Huic consonat Martyrologii Parisiensis
auctor, qui ad memoratum diem sic ait: Parisiis

sancti Sacerdotis, Lugdunensis episcopi, qui
interfuit conciliis Aurelianensi quinto, et Pari-
siensi secundo. Castellanus quoque, licet torren-
tem secutus Sanctum Lugduni commemoret, Pari-
siis tamen annuntiandum monet in margine;
quia videlicet eum in hac urbe vita functum ex
S. Gregorio Turonensi didicerat, ut infra vide-
bimus. Hinc etiam Theophilus Raynaudus in
Hagiologio Lugdunensi observat sequentia: Quod
in Romano Martyrologio et Bedæ (auctariis sci-
licet) ac in Adonis appendice, 12 Septembris, quæ
dies felici S. Sacerdotis obitu est consignata,
legitur in hæc verba: Lugduni depositio S. Sa-
cerdotis episcopi; non est de obitu sancti
Præsulis in urbe Lugdunensi accipiendum, sed
de festiva memoria depositionis eo die factæ
Parisiis.

3 Itaque memorata Martyrologia Lugdunum
non pro emortuali, sed pro sedis, cultusque ac
asservati sacri corporis loco assignasse, dicendum
est. Præterea utrum hac die 12 Septembris sanc-
tus Præsul obierit, dubitare facit ejusdem epita-
phium, infra recensendum; in eo enim legitur:
Obiit tertio Idus Sept.; atque adeo die 11 Sep-
tembris felix ipsius ad cælos transitus contigisset.
Verumtamen die 12 jam antiquitus cultum fuisse
ex allatis Martyrologiis constat, quibus consonat
et aliud vetustum Hagiologium Ms., olim monas-
terii S. Martini de Canali, a scriptoribus Galliæ
Christianæ recusæ, tom. IV, col. 33 laudatum, in
quo sic legi ibidem dicitur: 2 Idus Sep. natalis
et S. Sacerdotis, et dedicatio ecclesiæ S. Pauli,

ad hanc diem
quæ forte
emortualis non
est, *

quam
* forte est

AUCTORE
C. S.

quam ipse mirabili opere construxit. Consonat pariter Breviarii Lugdunensis Ms. auctor, de quo infra sermo recurret, qui licet mortis tertio Idus obitæ ex laudato epitaphio meminerit, Officium tamen jus ad diem 12 reposuit. Forsitan ob impeditum S. Patientis festo diem 11; sancti Præsulis nostri memoria ad 12 relata est.

Martyrologio
Hispanico

4 Joannes Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico S. Sacerdotem nostrum a Lugdunensi ad Seguntinum in Hispania episcopum transiisse, ibidemque honorari contendens, ad diem 4 Maii illum in hunc modum annuntiat: Seguntia in Celtiberia Hispaniæ Citerioris, S. Sacerdotis, ipsius urbis episcopi; qui cum apud Lugdunum Galliæ præsulis munere fungeretur, a Childeberto seniore, Galliarum rege, ad Athanagildum, Gothorum principem, in Hispaniam oratoris titulo mitteretur, nostras per tempora demoratus, et Seguntinæ sedis pontifex electus, ibidem maximum de se posteris reliquit specimen. Post Lugdunum reversus, Aurelianensi interfuit concilio; demumque apud Parisios sistens, virtutibus clarus, animam Deo reddidit coronandam. Ejus sacrum caput Seguntiam delatum in ecclesiæ matricis sacrario cultu debito honorifice veneratur.

B

a Tamayo per-
peram insertus
est.

5 Pro hoc argumento laudat Juliani Chronicon et Auli Hali poemata; supposititiæ scilicet et fabulosa instrumenta. Quin et Didacum Sanctium Portocarrero, equitem Jacobeam redarguit, quod de S. Sacerdotis Lugdunensis Seguntino episcopatu, non obstantibus memoratis instrumentis, in Catalogo episcoporum istius sedis mordicus dubitaverit. At quam merito id fecerit Portocarrero, norunt eruditi, qui fabulosas illas schedulas dudum perspectas habent. Consule etiam, si lubet, tomum II Maii ad diem 5 in Prætermisissis, inter quos præsul ille Seguntinus relatus est. Ad eundem tamen diem in Romano Martyrologio Sacerdotis episcopi Saguntini memoria adscripta est, laudatis inter Annotata ejusdem ecclesiæ Tabulis ac Flore Sanctorum Hispaniæ: verum quicumque is Sanctus fuerit (quem tamen laudatus Didacus Portocarrero in antiquo ecclesiæ Seguntinæ Breviario, teste Tamayo, non reperit) eum a S. Sacerdote Lugdunensi distinctum indubitanter credemus, donec alia, quam quæ Tamayus profert, monumenta producantur.

Acta non ex-
stant.

C

6 Acta Sancti nulla exstant, aut saltem nulla ad manus nostras pervenerunt, quamvis Henschenius tom. VI Maii, pag. 10, num. 17 suum de his obtinendis desiderium ac spem eruditus hagiophilis exposuerit. Exstat tamen ipsius apud Gregorium Turonensem et in concilii Aurelianensis 5 Actis memoria, ex quibus Stephanus de Vernay presbyter Lugdunensis in Breviario, cujus supra meminimus, quodque ipse in ejusdem ecclesiæ usum seculo XVII conscripsit, lectiones Sancti proprias concinnavit, additis præterea nonnullis, aliunde petitis, et infra examinandis. Utrum tamen Breviarium illud postea approbatum et excusum fuerit, ignoramus, cum præter illud in Museo nostro nullum exstet.

E nobilibus
parentibus
natus,

7 E nobili familia prognatum fuisse S. Sacerdotem, discimus ex S. Gregorio Turonensi, qui in Vitis Patrum cap. VIII, num. 1, editionis Ruinartii, S. Nicetium, quem ibidem num. 3 illius nepotem appellat, patre Florentio, alibi Florentino, uno e senatoribus, genitum scribit. Familiam autem ejus apprimè perspectam habere potuit Turonensis; cum ipse ejusdem pariter esset, quippe cujus mater laudatum S. Nicetium avun-

culum habebat, ut lib. V Historiæ Francorum, D cap. V testatur. Eadem sanguinis conjunctio in S. Nicetii epitaphio, tom. I Aprilis, pag. 95 dato, his verbis asseritur:

Quique Sacerdotis sanctus hic proximus hæres,
Sanguine conjunctus, culmine, sede simul.
Denique ipsius Sancti sepulcralis inscriptio eum patricii generis fuisse memorat:

Patriciumque decus erexit culmine morum:
Sic partos fascies fortia corda levant.

8 De gestis ante episcopatum nihil usquam reperi: at de eo suscepto præclareque administrato Breviarium Ms. Lugdunense, quod supra laudavimus, sic habet: Sacerdos, ut nomine, sic mente, fide, meritis, pietate, officio, cultu, pretio, corde, gradu talis, ex Matricula, Ms. ecclesiæ S. Nicetii, cujus ille erat patronus, successit Leontio in episcopatu Lugdunensi, anno circiter 546, concurrente cleri populique suffragiis communibus imperio Childeberti Francorum regis. Quod onus invite quidem susceptum, in Dei timore, summa cum episcopalium virtutum testificatione administravit, ecclesiasticam disciplinam, sive bellorum præcedentium, sive hæreticorum machinis fere collapsam, sapienti pariter ac strenua vindicatione restituit. Ad hæc pauca observemus. Cum de laudatæ matriculæ ætate nihil dicatur, incertum manet, cujus ea sit fidei, atque adeo etiam, quæ de communibus populi ac cleri suffragiis ac Childeberti imperio, item quæ de suscepto invite episcopatu narrantur; quamquam et ejus temporis consuetudo et sancti Viri virtus ea verisimilia faciant.

Licontio succe-
dit in episco-
patu,

E

9 Qui hic Leontius dicitur, in tribus Lugdunensium episcoporum Catalogis, a P. Petro Francisco Chiffletio in Paulino illustrato editis, Liconcius, Lycontius et Licontius vocatur, Sanctique in Lugdunensi sede decessor pariter collocatur. Idem faciunt Galliæ Christianæ scriptores, qui Liconcium scribunt, aiuntque nihil de eo præter nomen suppetere. Severtius illum ab anno 542 usque ad sequens biennium sedisse opinatur; quod quidem non negamus, etsi id certo statuere non possimus. Ad Breviarium redeamus. Sacrorum murorum, prosequitur, dirutas reparavit moles; imo et collegiatam divi Pauli contruxit ecclesiam opere mirabili; et alteram parœcialem S. Eulaliæ sacram, quæ nunc est S. Georgii. Sancti Pauli ecclesiam a S. Sacerdote mirabili opere reipsa conditam fuisse, ex vetusto Hagiologio, olim monasterii S. Martini de Canali, ad num. 3 relato vidimus; quod Hagiologium forte idem est cum eo, quod Severtius § 8 in Sacerdote pro eadem sententia laudat sub nomine veteris Ms. Martyrologii ecclesiæ collegiatæ Belli-Jocensis, cum in eo quoque Sanctus noster memoratam S. Pauli ecclesiam mirabili opere, teste Severtio, construxisse, pridie Idus legatur.

Templum
S. Pauli,

F

10 De S. Eulaliæ sive S. Georgii ecclesia scriptores Galliæ Christianæ auctores tom. IV, col. 33 hæc notant. Quin et vulgo rerum Lugdunensium scriptores eum (S. Sacerdotum) exhibent, ut auctorem sacræ ædis SS. Georgii et Eulaliæ, quæ fuit primum monialium, et a Leydrado restaurata est, ac tandem seculo XI data est Militibus Templi, et nunc est præceptoraria Ordinis S. Johannis Hierosolymitani. Pro seculo XI aliud legendum esse liquet, cum Militum Templi Ordo seculo XII primum inchoatus sit. Mabillonius tom. I Annalium Benedictinorum, ad annum Christi 547, num. 30 utramque ecclesiam S. Sacerdoti, opitulante Childeberto rege, conditam, pariter ad-

ac forte etiam
puellare mo-
nasterium

scribit,

A scribit, et alteram quidem sacris Virginibus mox destinata arbitrat, alteram ceromachis primitus traditam a multis existimari affirmat. Monachis, inquit, non minus favebat Childebertus, quam alii reges, immo alios hac in parte longe superavit. Nam ut ne superiora repetam, Sacerdoti Lugdunensi antistiti in construendis S. Pauli et S. Eulaliae basilicis... opem tulit. S. Pauli basilicam apud Lugdunum, quae modo collegiata est, monachorum quondam fuisse, multi opinantur, auctore Sacerdote, ejus loci metropolita, qui S. Eulaliae cœnobium virginum in eadem urbe extruxit, suppetias ferente Childeberto cum Ultrogottha regina.

SS. Georgii et
Eulaliae ex-
truit;

11 Utrumque locum (prosequitur Mabillonius) instauravit Leidradus archiepiscopus, ut idem ipse testatur in epistola ad Carolum Magnum. « In eadem civitate Lugdunensi alias restauravi « ecclesias; unam in honorem S. Eulaliae, ubi « fuit monasterium puellarum in honore S. Geor-
« gii, quam de novo operui ex parte, et macerias « ejus a fundamentis erexi. Alia quoque « domus in honore S. Pauli de novo operta est. » Hanc Leydradi epistolam tom. IV Galliae Christianae auctae inter instrumenta n. 2 reperies, et ex dictis concludes primo; memoratam SS. Eulaliae ac Georgii ecclesiam probabiliter non parœciæ, ut vult Breviarii Ms. auctor, sed puellarum cœtui primitus destinata fuisse: secundo errasse Paradinum, dum lib. II, cap. VII Historiæ Lugdunensis, ex gemino istius ædis patrono geminam ecclesiam, et utramque a S. Sacerdote exstructam opinatus est. Tantum unam etiam agnoscit Severtius; sed eam a sancto Antistite parœciam primitus institutam fuisse affirmat ex quodam Homiliario, nescio, cujus antiquitatis aut fidei.

an etiam mo-
nasterium
S. Petri?

12 Idem Breviarii auctor aliud præterea monasterium puellare, S. Petri dictum, ab eodem Sancto Lugduni conditum memorat, laudans librum quemdam antiquissimum, a capitulo Nicetiano contra prædicti monasterii moniales anno 1309 exhibitum. Nescio pariter, cujus is liber auctoritatis sit: verum Mabillonius tom. I Annalium Benedictinorum, ad annum Christi 590, num. 222, et post hunc laudati Galliae Christianae scriptores col. 283 et sequenti, ostendunt quidem, obscuram esse istius loci fundationem, at nullus eorum illam S. Sacerdoti a quopiam adscribi meminit.

C Xenodochium
ejus forte
consilio erec-
tum.

13 Ipsius tamen forsitan consilio xenodochii Lugdunensis, quod Severtius a B. Maria Virgine suo tempore dictum ait, erectio debetur, quam concilium Aurelianense V, infra memorandum, approbavit, et stabilivit. Agit de eo canon 15, ubi aiunt patres: De xenodochio vero, quod piissimus rex Childebertus, vel jugalis sua Ultrogottha regina, in Lugdunensi urbe, inspirante Domino, condiderunt, cujus institutionis ordinem, vel expensæ rationem, petentibus ipsis, manuum nostrarum subscriptione firmavimus, visum est pro Dei contemplatione junctis nobis in unum permansura auctoritate decernere etc. Hujus, inquam, xenodochii erectionem forsitan impetravit promovitque S. Sacerdos, qui gratia apud Childebertum regem multum valebat, ut ex dicendis apparebit.

§ II. Interest concilio Aurelianensi V: an etiam Parisiensi? fabulosa legatio Hispanica et episcopatus Seguntinus: mors Parisiis obita: corpus Lugdunum translatum: ejus sepulcrum et inscriptio: caput Seguntiae asservatum quale?

L abbeus tomo V Conciliorum a col. 390 exhibit concilium Aurelianense V, cui episcopi quinquaginta, et inter hos S. Sacerdos Lugdunensis, multique sanctimonia illustres et in Sanctos relati, aliique inferioris ordinis, a suis episcopis delegati, subscripsisse leguntur. In eo canones quatuor supra viginti conditi; quorum cum primus Eutychetis ac Nestorii nefarias sectas a sancta Sede damnatas excretur et anathematizet, Binius ibidem in Annotatis opinatur, illud occasione Trium Capitulorum, quæ id temporis tantos in Oriente motus ciebant, coactum fuisse, quod etiam Baronius in Annalibus ad annum Christi 552 arbitrat. Præter hanc aliam etiam causam allegat Jacobus Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicanæ tom. II, ad annum 549; videlicet causam Marci, episcopi Aurelianensis, de quo S. Gregorius Turonensis in Vitis Patrum cap. VI, num. 5, editore Ruinartio, hæc habet: Apud Aurelianensem autem urbem, incriminato ab iniquis episcopo Marco, et in exilium truso, magnus episcoporum conventus est aggregatus, Childeberto rege jubente, in qua synodo cognoscentes beati episcopi hoc esse vacuum, quod contra eum fuerat mussitatum, eum civitati et cathedræ suæ restitunt.

Concilio Aurelianensi V

E

15 Idem censent Ruinartius in Annotatis, et Galliae Christianae scriptores tom. VIII, col. 1414; ratio autem est, quod nullum aliud concilium Aurelianense, in quo id factum fuerit, possit assignari; nam quartæ synodo, secundum Labbeum anno 541 habitæ, ipse Marcus subscripsit, quintæ vero minime, quia scilicet ipse tum etiam in exilio degebat, aut certe causam propriam agere coactus, locum inter patres non obtinebat. Miror tamen in editis hujus synodi canonibus nihil de hac Marci causa memorari. Porro præsedisse huic quinto Aurelianensi concilio S. Sacerdotem, scriptores passim colligunt ex eo, quid hic primo loco subscriptus legatur: non desunt tamen Mss. codices, in quibus non nisi secundo loco occurrat. Nam, teste Sirmondo in Annotatis, in Lugdunensi atque Pithœano breviori, contra quam in aliis, primum locum obtinet Aurelianus episcopus, tum Sacerdos. Is fuit S. Aurelianus Arelatensis antistes, cujus gesta elucidata sunt ad diem 16 Junii, ubi pagina 109 de hoc etiam argumento tractatur.

præsedit, aut certe interfuit

F

16 Ut hæc omnia se habeant, S. Sacerdotis subscriptio, ex qua annum habitæ synodi habemus, ita legitur: In Christi nomine Sacerdos, episcopus ecclesiæ Lugdunensis, constitutionem nostram relegi et subscripsi. Notavi sub die 5

anno Christi 549;

AUCTORE
C. S.

Kalendas Novembris, anno 38 regni domini Childeberti regis, Indictione XIII. Ex hisce chronologicis notis Sirmondus, Pagius, alique annum Christi 549 recte erunt; nam et in hunc Childeberti regni, quod exeunte Novembri anni 511 post defunctum patrem Clodoveum inierat, annus trigesimus octavus, et Indictio XIII inciderunt. At Eminentissimus Baronius in Annalibus, Binius in Annotatis apud Labbeum, ac Servertius, annum Christi 552 ex iisdem notis collegerunt, eorum scilicet secuti sententiam, qui Clodovei mortem et Childeberti regni exordia anno Christi 514 illiganda censebant, quibus Breviarii Lugdunensis Ms. auctor etiam adhæsit. Sed ex dicendis patebit, sanctum Antistitem nostrum mense Octobri anni 552 vivere jam desiisse.

ac forte etiam
Parisiensi 2,

B

17 Non diu post alterum concilium Parisiis celebratum est, dictum secundum, in quo Saffaracus Parisiensis episcopus, de gravi convictus crimine, damnatus et e sede sua expulsus est. Sirmondus et Binius apud Labbeum illud ex mera conjectura ad annum Christi circiter 555 retulerunt. Verum scriptores Gallie Christianæ tom. VII, col. 17 monent, illud paulo citius statuendum esse, eo quod velint S. Firminum, Uctiensem episcopum, qui ipsi interfuit, anno 553 obiisse, quod ad diem 11 Octobris, quo colitur, examinandum erit. Hinc illi istud anno 551 vel potius paulo tardius habitum fuisse opinantur; quod nobis etiam verisimilius ob dicenda apparet, dummodo ultra annum 552 non differatur.

anno 551
vel 552 con-
vocato.

18 Utrum huic synodo interfuerit Sanctus noster, dubium facit editio Operum S. Gregorii Turonensis per Theodoricum Ruinartium curata: quippe in ea lib. IV Historiæ Francorum cap. XXXVI, quod unum ex sex est, quæ, cum in aliis editionibus non reperirentur, ipse ex Ms. codice Casinensi inseruit, hæc leguntur: Decedente vero apud Parisios post synodum illam, quæ Saffaracum expulit, Sacerdote Lugdunensi episcopo, S. Nicetius ab ipso, sicut in libro Vitæ ejus scripsimus, electus suscepit episcopatum. Hinc verisimile fit, Sanctum memoratæ synodo adfuisse, aut saltem ejus causa Parisios accessisse, sed supremo morbo correptum, quominus interesset, fuisse prohibitum; nam inter subscriptiones, a Labbeo exhibitas, ejus nomen non occurrit.

Fabulosa lega-
tio Hispanica

C

19 Plura de Sancti gestis non habemus præter mortem, de qua mox agemus postquam Tamayi fabulas breviter refellerimus. Hic in supra memorato Martyrologio suo ad diem 5 Maii ex suppositio Juliani Chronico ad annum Christi 557 hæc recitat: Venit sanctus pontifex Sacerdos Lugdunensis ad regem Athanagildum, missus a regibus Gallis, et factus est Seguntinus ab eodem rege. Vir sanctus obiit tertia die Septembris anno Domini 570. Pro anno 570 Tamayus reponendum monet 561; legationem vero a S. Sacerdote susceptam ait, ut Brunichildem ac Gelesuintham, Athanagildi Hispaniæ regis filias, Sigeberto et Chilperico Galliarum regibus matrimonio jungendas impetraret. Porro Sancti adventum in Hispaniam circa annum Christi 556 statuit, dumque ibi moraretur, eundem Seguntinæ sedi episcopum ab Athanagildo præfectum fabulatur.

et susceptio
episcopatus
Seguntini reji-
ciunt.

20 Horum omnium falsitas, ut alia præteream, patet ex anno Sancti emortuali, quem ultra Christi 552 differri non posse mox videbimus, adeoque non potuit is ad Athanagildum Visigothorum in Hispania regem, qui, fatente Tamayo, primum Æra 592, sive anno Christi 551 regnum adeptus

est, memorata legatione anno 556, omnibus scriptoribus ignota, fungi. Deinde quis credat S. Sacerdotem, eodem tempore, quo metropolitice Lugdunensi sedi præerat, Seguntinum episcopatum in Hispania suscepisse? Duosne tum simul episcopatus habuit, an alterum post alterum primo scilicet Lugdunensem, dein Seguntinum, ac denuo Lugdunensem in Galliam redux administravit? Nugæ hæ sunt, nec responso dignæ.

D

21 De supremo Sancti morbo felicique obitu sequentia scribit Turonensis in Vitis patrum cap. VIII, num. 3, editionis Ruinartii: Ægrotante Sacerdote, Lugdunensi antistite, in urbe Parisiaca, cum a Childeberto seniore magno amore diligeretur, voluit rex usque ad ejus lectulum proficisci ac visitare infirmum. Quo veniente, ait Episcopus: Optime nosti, o rex piissime, quod tibi in omnibus necessitatibus tuis fideliter servierim, ac quæcumque injunxisti, devote impleverim; nunc precor, quia tempus resolutionis meæ adest, ne dimittas me ab hoc mundo cum dolore discedere; sed unam petitionem, quam supplico, libenter indulge. Et ille, Pete, inquit, quod volueris, et obtinebis.

Parisiis fatali
morbo decum-
bens,

22 Rogo, ait, ut Nicetius presbyter, nepos meus, ecclesiæ Lugdunensis substituat episcopus. Est enim, ut mei testimonii verba proferunt, amator castimonie, dilectorque ecclesiarum, et in eleemosynis valde devotus, et quæcumque servos Dei decent, et operibus gerit et moribus. Respondit rex: Fiat voluntas Dei. Et sic pleno regis et populi suffragio episcopus Lugdunensis ordinatus fuit. Vide etiam dictum num. 18. Post hæc S. Gregorius in S. Nicetii laudes excurret, atque ita tacite ostendit, S. Sacerdotem non sanguinis conjunctione, sed meritis ac virtutibus Nicetii, suoque erga gregem suum zelo motum, nepoti suo episcopatum postulassee; quo quidem quam dignus is fuerit, ejusdem sanctitas comprobavit: quippe qui inter Sanctos relatus, colitur die 2 Aprilis, ad quam ejus Acta illustravimus.

E

S. Nicetium
sibi successo-
rem impetrat:

23 Annum, quo Sanctus ad cælestem patriam emigravit, ejusdem epitaphium hisce notis exponit: Qui vixit in amore Dei annis 65, obiit 3 Idus Sep. post consolatam * Justini viri clarissimi consolis*, Indictione prima. Inscriptioni huic lucem affert, quod habet Antonius Pagius in Dissertatione Hypatica, pag. 324, videlicet eundem Christi annum 540, qui in aliquot provinciis Occidentalibus signabatur, VI P. C. Paulini, sive anno 6 post consulatum Paulini, in potiori parte imperii, Justino juniore solo consignatum fuisse. Itaque ex adducto epitaphio apparet, Lugdunensibus non insolitum fuisse post annum 540 annos suos per Postconsulatus Justini numerare, quemadmodum etiam in S. Aureliani Arelatensis episcopi inscriptione sepulchrali, ad diem 16 Junii pag. 61 relata, factum videmus. Ibi enim obiisse dicitur 16 Calendarum Juliarum, undecies post Justini, Indictione XIV; ex quibus Papebrochius noster statuit, annum ejusdem Sancti emortualem in Christi 551 incidisse. Idem denique in S. Nicetii epitaphio accidisse videbimus.

ibidem mori-
tur

* i. e. consu-
latum
* i. e. consu-
lis

F

24 Quotus is fuerit post Justini consulatum annus in Ms. nostro S. Sacerdotis epitaphio non exprimitur, nec in suo reperit Severtius; sive is vera additus non fuerit, sive e marmore detritus. Utrobique tamen Indictio 1 adscripta est; ex eaque Cointius ad annum 551 num. 4 epitaphium illud erroris arguit. Nam Justinus, inquit, consulatum gessit anno Christi 540, et sequens annus non Indictioni

anno 557

A Indictioni primæ, sed quartæ illigatur, cui, ut subdit, constat Sacerdotem superfuisse. Verum ego contrarium inde colligo: nam cum Indictio prima die 11 Septembris currens, a Justinî consulatione, sive ab anno 540, primum occurrerit anno 552, hunc pro Sancti vitæ postremo in memorato epitaphio designari existimo; ita ut sensus sit, eum obiisse tertio Idus Septembris (duodecies) post consulatum Justinî, Indictione prima, id est anno assignato.

vel 552.

25 Contra hosce tamen calculos aliqua difficultas oritur ex S. Gregorio Turonensi, collato cum sepulchrali S. Nicetii, quem Sacerdoti successisse diximus, inscriptione. Prior enim in Vitis patrum cap. VIII, num. 5, de Nicetio ait: Vigesimo secundo episcopatus sui anno, ætate sexagenaria migravit ad Christum. Item lib. IV Historiæ Francorum cap. XXXVI apud Ruinartium: Hic viginti duobus annis sacerdotio ministrato, migravit ad Dominum. Porro S. Nicetius obiit anno 573, ut ad diem 2 Aprilis, quo colitur, dictum est, et liquet ex ejusdem epitaphio apud Severtium, ubi legitur: Obiit 4 Nonis * Aprilis, seu 33 post Justinum, et Indictione VI, quæ omnia præcitatum annum declarant. Neque serius mors Nicetii statui potest, cum hujus successor S. Priscus concilio Parisiensi 4, eodem anno, tertio Idus Septembris habito interfuerit, ut ibidem in Annotatis ad caput II observatum est. Jam vero si a mense Septembri anni 552 usque ad diem 2 Aprilis anni 573 numeres, non nisi annum 21 episcopatus Nicetii aliquot mensibus inchoatum reperies; ideoque Henschenius noster num. 1 Commentarii ad Nicetii Vitam, S. Sacerdotis obitum anno 551 affixit. Oportet igitur, aut in Turonensis calculis, aut in epitaphio S. Sacerdotis errorem cubare; ideoque Sancti mortem 551 vel 552 sub dubio affixi.

Corpus Lugdunum delatum, ubi ejus sepulchrum

26 Defuncti corpus sive mox ab obitu, procurante forsitan S. Nicetio, ipsius nepote ac successore, sive postea, Parisiis Lugdunum delatum est, ubi ejus sepulchrum in S. Nicetii ecclesia anno 1308 una cum aliorum Sanctorum tumbis repertum et legitime recognitum fuit. Hujus inventionis instrumentum, quatenus spectat ad omnes Sanctos, quorum reliquiæ tum repertæ fuerunt, editum jam est tom. VI Junii in Appendice ad diem 13, ideoque hic tantum ea referam, quæ ad S. Sacerdotem pertinent. Itaque ad id opus delegati, postquam de S. Nicetii sepulchro egerant, ita prosequuntur: Item juxta quoddam aliud altare, vocatum ALTARE SANCTI SACERDOTIS, erat tumba sancti Sacerdotis, prout apparebat per litteras in quodam marmoreo lapide superposito comprehensas, quæ sunt tales.

C

cum inscriptione repertum an. 1308,

* al. cliens

* al. arcubus

* al. pater-numque

* al. partas

* al. vitam

27 Nomine, mente, fide, meritis, pietate, Sacerdus, Officio, cultu, pretio, corde, gradu: Dogmate, consilio, sensu, probitate, vigore, Stemmata, censura, religione cluens*: Gaudia cunctorum rapiens, lamenta relinquens, Artubus* hic clausus, laudibus ampla tenens: Patriciumque * decus erexit culmine morum; Sic partos * fascies fortia corda levant. Magnum namque bonum cœlesti numine præstat, Corpora cum desint, inclita gesta manent. Pignoris annixus lateri huc sorte suprema, Sanguine quos vita * sumere jussit amor. Cujus quanta Viri mundo sapientia fulsit, Venturi sæcli gloria testis erit.

Qui vixit in amore et timore Dei annis 45. Obiit 3 Idus Septem. post consulatum Justinî viri clarissimi consolis, Indictione prima. Idem epitaphium recitat Severtius, sed paulo aliter, quem admodum in margine ** annotavimus.

AUCTORE C. S.

28 Præterea sextum hexametrum ex eodem recensuimus, quia in Ms. nostro etiam corruptius legitur pro laceri, lasteri. Forsitan ex scripturæ vetustate hæc aliaque menda irrepserunt, atque hic legendum est:

postea a Calvinistis profanatum est.

Pignoris annixus lateri sic forte suprema,

Sanguine quos vita, funere junxit amor; Ita ut sensus sit, Sancto sepulchrum obtigisse prope S. Nicetium, cui, utpote patrius vel avunculus, sanguine junctus erat. Quid porro sacro illo corpore factum fuerit, ignoramus. Severtius suspicionem movit, illud ab impiis Calvinî sectatoribus seculo XVI dissipatum fuisse; postquam enim memoratum epitaphium recitasset, subdit: Ego autem dictator anno 1616, mense Julio relegi ex professo hos saltem versus ultimos in antiquissimo præfato marmore candido, adhuc recognito et conspicuo facto ex effossa humo sepulchri ante magnum altare ejusdem ecclesiæ S. Nicetii, quod olim concavum Calvinistæ repleverant madida terra et lapidibus anno 1562.

E Quid de capite

29 Antequam finiam, pauca mihi cum Tamayo supersunt. Hic non modo S. Sacerdotem nostrum Seguntinis episcopis, ut supra vidimus, inseruit; verum etiam ejusdem caput Seguntinæ servari contendit. Ut id probet, Juliani Chronicon producit, in quo post verba num. 18 data legitur: Cujus caput asservatur in eadem sede, corpus vero Lugduni: adducit etiam fabulosa Auli Hali poemata, in quibus eadem leguntur; ac denique vetustum Breviarium Hispanicum, quod tamen ne ipsi contrarium sit, liberaliter immutat. Verba Breviarii accipe: Sepultus est (S. Sacerdos) in ecclesia Lemovicensi (corrigere, inquit Tamayus, Lugdunensi;) sed tactu temporis postea in Hispaniam in hanc ecclesiam Seguntinam (ubi hoc die veneratur) caput ejus translatus est. Quid de his omnibus sentiendum sit, ex supradictis satis manifestum puto; juverit tamen clarissimi viri Nicolai Antonii hac super re judicium, quod reverendus admodum ac amplissimus dominus Adrianus Connink, ipsius consanguineus, Pinio nostro piæ memoriæ ex ejusdem Mss. anno 1721 Martii communicavit, hic subjunxisse, ut quid eruditus ille Hispanus senserit, lector intelligat.

F sub S. Sacerdotis nomine

30 Hic explosis, quæ de S. Sacerdotis legatione Hispanica et Seguntina sede ex Pseudo-Juliano Tamayus retrulerat, ita prosequitur: Tot mendaciis Pseudo-Juliano constitit Vitam et hominem dare capiti, quod in ecclesia Seguntina sub nomine S. Sacerdotis, ejus urbis episcopi, religiose asservatur. Cujus quidem sancti Præsulis mentio immissa fuit per Baronium, tabulas hujus ecclesiæ et Florem Sanctorum sequuntum, Romano Martyrologio die 5 Maii. Nec alicui venire in mentem poterit, ut amplissimæ ecclesiæ de suo episcopo traditioni detrahere velit: speramus tamen non sic obesæ naris Seguntinos existere, ut solius Juliani testimonia (cui nugas suas, toties expostulatas falsi et convictas, Tamayus addidit) Sacerdotem episcopum suum cum Sacerdote Lugdunensi episcopo, cum plures fuerint hujus nominis clari fama viri, maximo prudentiæ suæ doctrinæque dispendio confundere, et vanissimas pseudo-historicorum Toletanorum insanias aliquo habere pretio velint.

31 Neque animus est refellendis Joannis Tamayi

AUCTORE
C. S.
*Seguntiae in
Hispania
servato*

mayi computationibus, erroribus et correctionibus immorari; cum ea cuncta facile ex jam dictis cadant, eidemque Tamavo exciderit, unde appareat quasi e machina verum, in Lectionibus vetusti Breviarii sui habere Seguntinos, quod sepultus sit S. Sacerdos in ecclesia Lemovicensi, sed tactu temporis in ecclesiam istam Seguntinam caput ejus translatus: ubi Tamavus legi voluit pro LEMOVICENSI, quod rectum forsitan est, LUGDUNENSI; Breviarii fidem integram pseudo-Juliani nulli fidei postponens: cum verisimilius sit, a via non aberrare Breviarii Lectiones, quam ab ea non exorbitare Julianum. S. Sacerdos Lemovicensis episcopus Clodovei Francorum regis tempore mirifica sanctitate claruit, cujus memoria exstat in Romano Martyrologio die 4 Maii, pluraque de eo atque ejus obitu et translationibus descriptores Vitae sanctorum collegere, ex quibus ad rem nostram et Seguntinorum traditionem maxime facit, nullum vestigium capitis aut partis ejus fuisse in ecclesia (quo tandem pervenerat) Sarlatensi Galliarum anno 1629, quo tempore facta fuit capituli decreto exhumatio et

recognitio omnium sancti praesulis reliquiarum, ut legere est apud laudatos auctores. *Huc usque Nicolaus Antonius.*

32 *Sancti Sacerdotis Lemovicensis gesta habes apud nos tom. II Maii, ad diem 5, ibidemque pag. 23 sacra ejusdem ossa, quae Calvinistarum sacrilegiis superfuerant, enumerantur, nec ulla tamen capitis fit mentio; verum hoc, uti et alia multa ab impiis illis haereticis forsitan dissipata fuerunt. Fateor tamen Seguntinum Breviarium, quod, ut vidimus, caput Seguntiae asservatum, S. Sacerdotis Lemovicensis, non Lugdunensis, esse indicat, tanto plus apud me auctoritatis habere quam Juliani Chronicon, quanto certius de hujus nugacitate constat, de illius non item. Verumtamen alii idem illud caput Martino Hortano abbati ac deinde Seguntino episcopo adscribunt, quemadmodum in Praetermissis ad diem 5 Maii observatum est; quod quam verum sit, non est hujus loci inquirere: id unum dixisse sufficiat, Juliani Chronicon prorsus ineptum esse ad fidem de servato Seguntiae S. Sacerdotis Lugdunensis episcopi capite adstruendam.*

B

E

DE S. GUIDONE CONFESSORE

ANDERLACI IN BRABANTIA PROPE BRUXELLAS

J. T.

COMMENTARIUS PRAEVIUS

§ I. Sancti memoria in Martyrologiis: cultus: Acta.

SUB INITIUM
SEculi XI.
*Memoria
Sancti in Fas-
tis sacris.*

Belgium nostrum inter plurimos Sanctos, quos suo sinu religiose complectitur et caelo peperit, gaudet etiam sacro S. Guidonis corpore, qui in pago, qui Anderlacum et a recentioribus Anderlechtum dicitur, Bruxellis vicino natus, ibidem obiit, quiescit et colitur. Martyrologium Romanum eum 12 Septembris his verbis annuntiat: Anderlaci S. Guidonis confessoris. *Codex Bruxellensis in auctariis Usuardi apud Sollerium nostrum Sancti nostri bis meminit, ac semel quidem 24 Junii inquit: Apud Anderlacum, elevatio S. Guidonis confessoris. Deinde 12 Septembris: Apud Anderlacum, vicum Brabantiae nobis vicinum, depositio S. Guidonis confessoris, ubi reliquiae sui corporis venerantur; Vita quoque ejus atque miracula plura leguntur. Molanus in eisdem auctariis ad eundem diem eum ita commemorat: Apud nos (Anderlaci prope Bruxellas) depositio S. Guidonis confessoris; qui post septennem ac laboriosam peregrinationem, hunc locum suae quietis elegit, ubi sui sacri corporis reliquiae sub frequentia miraculorum frequentantur. Accedit Florarium nostrum, quod et miracula quaedam in Sancti obitu facta haud dubie ex Vita ejus Ms. deprompta, recenset sequentibus verbis: Apud Anderlacum villam Brabantiae juxta Brussellam natale S. Guidonis Confessoris, qui, laboriosa peregrinatione peracta, tandem ad optatum locum pervenit; ubi non diu superstes prima nocte dominica ante sui corporis dissolutionem, omnibus, qui*

aderant, cernentibus, lumine caelico circumdatus est, voxque audita est, dicens: Veniat dilectus meus ad percipiendam aeternae jucunditatis coronam. Moxque domestici accurrentes Famulum Dei a seculo migrasse cognoverunt. Corpusque illi terrae commiserunt; ubi usque hodie plura miracula fiunt tam hominibus quam jumentis. Similiter 12 Septembris S. Guidonem referunt Galesinius, Martyrologium Germanicum Canisio adscriptum, Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, Miræus in Fastis Belgicis, variisque ornant elogiis, praecipue tamen ab insigni in pauperes et egenos misericordia Sanctum commendant, atque omnes pro cultus loco Anderlacum designant.

2 *Que huc usque ex laudatis scriptoribus attulimus, nullum nobis de pervetusto Sancti nostri cultus dubium relinquunt. At quo tempore inchoatus sit non aequè constat. Si biographis credimus, non statim ab ipsius morte cultus ejus publicus viguit, sed jacuit diu Sancti corpus in caemeterio sepultum, nullaue, qua par erat, reverentia colebatur; et ita quidem, ut animalia, quae ad pascua deducebantur, pedibus sepulcrum conculcarent, in ejusque tumultu accumberent; donec, hanc in Sanctum suum irreverentiam, Deo variis poenis ulciscente, tandem pagi incolae sepulcrum venerari, Sanctumque invocare coeperint. Scribitur quidem in Vita ex Ms. Collegii RR. adm. DD. canonicorum Anderlacensium nobis communicata, id anno 42 post ejus obitum contigisse; at, quo auctore*

Incertum, quo tempore cultus inchoatus; sed antiquus certe est.

torre

A *tore id habeat, aut unde didicerit biographus, non indicat; nec legitur in altero ejusdem Vitæ exemplari itidem ab amplissimo ac R. adm. domino decano loci nobis transmissio. Si id tamen fundamento aliquo niteretur, et Sanctus noster ærumnosam hanc vitam sub initium seculi XI deseruisset, ut cum obuisse probabilius, § seq. ostendemus; cultum ejus sub medium ejusdem seculi inchoatum fuisse statui deberet.*

et colitur bis in anno.

3 Quidquid de hac re sit, quæ valde incerta est; dubitari non potes, quin Anderlechtenses jam ab immemorabili tempore Guidonis sui sanctitatem agnoverint, impensissimeque fuerint venerati et quotannis adhuc venerentur non 12 Septembris tantum, quem pro emortuali Sancti die habent, sed etiam 25 Junii, quo sacri coporis elevationem recolunt. Patet id tum ex antiquo Anderlacensi Martyrologio, in quo ad prædictum diem legitur: Eodem die S. Guidonis confessoris, qui apud nos hospitari dignatus est, cum ex responsis ad quædam interrogata, quæ venerabile capitulum ad nos 2 Augusti, anni 1750 humanissime transmissit; ex quibus ulterius habemus Officium proprium de Sancto recitatum fuisse usque ad annum 1569, quo in Anderlacensi ecclesia Officii Romani inducto usu, omnia utroque die de communi confessoris non Pontificis primo loco legi cœpta fuerunt: hoc solo discrimine, quod die 25 Junii orationis verba mutantur hoc modo: Deus qui nos beati Guidonis... Concede propitius ut, cujus reliquiarum translationem colimus, etiam etc.

Miraculum triplex, quod Rayssius recenset,

4 Recenset Rayssius in suo Hierogazophylacio Belgico pag. 52 triplex insigne miraculum, quo divina bonitas sanctitatem Servi sui contra calumniatorem quemdam dignata est declarare; quæ, cum de his altum biographus filius, huc ex laudato Hierogazophylacio transfero. A tempore eo, inquit auctor, quo rudimenta jeci Brussellis, quia tum ejus (Guidonis) ad tumbam sæpius me venerandi ergo conferebam, particulari devotionis affectu, animum erga eum contuli. Subnectam ergo ad ejus gloriam, et honorem majorem ea, quæ nec Surius aut Molanus vel Gazæus de eo meminerunt; imo vero nec ullus eorum, quod sciam, qui Vitas Sanctorum ediderunt: ut autem plane mihi fides adhibeatur, vario colore depicta, quæ refero, muris cernuntur, in sacello, ubi ejus corpus asservatur. Hæc enim enarrare desidero, tum ad Sancti, ut ante dixi, honorem, tum ne temporis vetustate oblitterata intereant. Cum vicano cuidam inopia coactus ad ducendum aratrum adhæsisset Guido noster, ac clanculum mira pietatis exercitia perageret, diabolus invidia æstuans quempiam suscitavit, qui modis omnibus sanctitati ejus tenebras obfundere admitteretur; quippe cottidie, pane herili, qui sibi ad vescendum dabatur, relictis equis, caute parentes fovebat. Contigit forte eo loci, dominum una cum delatore, ut rem videret, convenire: panem illi profert, et Guido noster pro more suo mantice imponens, festinat abdite, ut poterat, parentibus suppeditare. Ecce mirum dictu! absente Guidone, angeli ejus aratoris funguntur officio. Totus obstupefactus herus miram Dei in Guidone prospicit dispensationem; cumque festinaret, ac herum eminus prospicientem intueretur, telluris frustum in peram reponit, et arrepto ab angelis flagello, ceu ante, solum operatur. Hoc totum attente hero animadvertente, panem repetit, quem ei edendum darat*. Guido terræ massam in purum mutatam panem e pera pro-

dederat

fert. Herus exclamare et mirari: Absit, inquit, ut mihi indigno talis Dei servus inserviat, cui non sum dignus ut inserviam. Hæc cum diceret, baculum, quo artus forte sustentabat, in terram injicit demirantis more, qui continuo foliis in omnium oculis instructus et ornatus apparuit, modoque omnium conspicientium oculis visitur.

5 Hactenus Rayssius, de quo, ut dictum est, nihil habent Vitæ ejus scriptores, quod me impulit, ut, quid Anderlechtenses de eo hoc tempore sentirent, inquirerem. Accipe igitur, lector, quæ in jam laudatis responsionibus de miraculosa ista arbore scribunt. Constans, aiunt, traditio est, et legitur in Vita S. Guidonis, quod (dum Sanctus hic die quadam in agro existens baculum suum aridum, ut orationi liberius vacaret, terræ infixit) baculus statim virescere cœperit, qui tractu temporis in altissimam quercum excrevit, viruitque per sexcentos annos. Cum vero tot circumvolutis seculis arescere inciperet, ramique decedentes subjectis domibus damnum inferrent, (nota, his temporibus nullum exstat domorum in illo loco vestigium) accideritque, ut pauperes ramos hos temere comburentes, subito dissenteria correpti, misere interirent, ut patet ex diplomate regio anni 1636, tandem obtenta prævia regis et Mechliniensis archiepiscopi venia, excisa fuit anno 1636, ejusque loco sacellum cum Sancti imagine positum secus viam, quæ Anderlaco Itterbecam ducit, ubi sita arbor fuerat, et juxta sacellum alia plantata est quercus ex glandine prioris orta, quæ nunc altissima est, eodemque, quo prior, S. Guidonis quercus nomine insignitur.

6 Mirum sane tantæ rei, quæ ad Sancti nostri sanctitatem commendandam maxime valet, scriptorum omnium silentium. Dicit quidem biographus, plurima miracula per Sanctum patrata brevitatis studio a se præteriri; at difficulter inducor, ut credam, cum, si miracula prædicta ad ejus notitiam pervenissent, hæc fuisse prætermisurum. Quare ut plane certam Rayssius sibi fidem conciliet, alia requiri non immerito testimonia possent, quam quas allegat, picturarum supra dicta miracula exhibentium, præsertim cum de illarum antiquitate minime constet. Insupr quis non miretur utriusque jam exhibitæ narrationis ejusdem prodigii diversitatem? Si Rayssio credendum, contigit res, baculo terræ præ admiratione priorum prodigiorum infixio. Si vero num. præced. Anderlacensis capituli responsioni adhærere placuerit, viruit baculus, cum a Sancto, ut liberius orationi vacaret, terræ infixus fuit. Rursus; si Rayssium sequimur, non S. Guidonis, sed heri ejus baculus terræ infixus cœpit virescere, et paulatim in altissimam quercum excrevit. Hæc enim, habet, cum diceret (herus, ut ex iis, quæ præcedunt, colligitur:) baculum in terram injicit demirantis more, qui continuo foliis in omnium oculis instructus apparuit. Si autem Anderlacensium traditionem recipimus, fuit S. Guidonis baculus, qui divina virtute frondere visus est. Hoc tamen ultimum mihi longe verisimilius apparet.

7 Ista hoc loco lectori exhibenda censui, quia, etsi non omnino certa propter biographorum aliorumque, qui de Sancti nostri gestis scripserunt, silentium existinem, tamen ut plane falsa rejici non debent: non omni enim rem probabilitate destitutam esse vel ex eo judicari posse liquet, quod certe arbor quædam ab Anderlacensibus jam

AUCTORE J. T.

de quo in Vita Sancti nihil legitur:

E

ideoque incertum apparet.

F

non tamen omnino rejiciendum ostenditur.

AUCTORE
J. T.

jam a multo tempore in veneratione habita fuerit, sanctique Guidonis nomine nuncupata; quam excidere ausi non fuerunt, nisi prævia obtenta regis et archiepiscopi facultate. Accedit ramos ejus temere comburentibus divinitus, ut creditur, inflicta pœna, ex prioris glandine nova arbore priscae conservata memoria, sacellumque in eodem loco exstructum; quæ omnia haud dubie suadent saltem aliquid veri narratæ rei subesse.

ex iis, quæ de
arbore ista
Anderlechtens-
ses tradunt.

8 Porro ex arbore antiqua excisa varias S. Guidonis imagines fuisse sculptas discimus ex sæpe laudatis Anderlacensis capituli responsionibus. Ex omnibus tamen maxime conspicuam esse aiunt illam, quæ supra Sancti tumulum in navi esclesiæ jacet: cui addita est hæc inscriptio.

Guidonis manibus plantatus spicio siccus sexcentos annos viruit; nunc factus imago.

Inscriptioni additus est annus 1633, ex quo manifestum est, prædictam imaginem factam esse eodem, quo arbor excisa est anno. Sexcentos vero annos arbor viruisse dicitur; quod si certum foret, ex eo facili negotio certo determinari posset annus, quo miraculum hoc contigit, simul et tempus, quo Sanctus noster in pago Anderlacensi floruit. Sed primum est judicare, carmen hoc, quod tanto tempore post Sancti mortem compositum est, non nisi ex traditione, ex qua arbor id temporis sexcentos annos viruisse credebatur, aut forte etiam ex tempore, quo S. Guidonem vixisse arbitrabantur, imagini additum esse; unde, variantibus circa Guidonis ætatem scriptoribus; ex eo nihil certi concludi posse apparet.

B

Scriptores
Vitæ,

9 Restat, ut pauca de Vitæ Sancti nostri scriptoribus dicamus, ut, quam fidem Vita a nobis edenda mereatur, lector eruditus statuere possit. Vitas tres Mss. nobis communicatas habeo. Duplicem ex Ms. collegii canonicorum Anderlacensium, alteram ex Ms. Rubecæ Vallis desumptam, omnes auctore anonymo conscriptus. Duplex Anderlacensis canonicorum collegii, in omnibus convenit, nisi quod hæc prologum habeat, qui cuilibet Sancti Vitæ præfigi posset: altera careat. Quæ vero ex Rubecæ Vallis Ms. deprompta est, si gestorum enarratorum substantiam spectes, ab aliis non discrepat, enarrandi vero modus talis est, ut non facile dixeris, uter alterius conscriptam Vitam præ oculis habuerit; certum tamen esse fatearis, alterutrum alterius elucubrationem secutum esse.

eorum ætas in-
certa sed a
Sancto remota.

C

10 Quod ad ætatem vero auctorum attinet, nullus Sancto cœvus esse potuit, aut ad ætatem ejus prope accedere: quanto vero tempore Sancto fuerint posteriores, ex nullo capite colligere potui. Id unum affirmari tuto potest, eos centum, forte etiam plures annos a S. Guidonis temporibus abesse; nam solennem sacrorum ossium elevationem recensent, quam § seq. toto seculo post Sancti obitum factam fuisse videbimus; ex quo liquet, eam edendæ Vitæ fidem vindicari non posse, quæ ei deberetur, si ab auctore synchrono, aut ad Sancti tempora propius accedente litteris foret exarata. Dubitare tamen non possum, quin ea, quæ ab aliis relictæ accéperant, fideliter secuti fuerint, et quæ de eo audiverant, bona fide posteris tradiderint; nihil enim in Vita legere est, quod fabulam jure existimes, aut scriptorem malæ fidei arguat. Typis edam illam, quam cum prologo ex Anderlacensi Ms. accepi, non alia de causa, quam, quia ceteris brevius gesta Sancti complectitur.

D

§ II. Sancti tempus emortuale: translatio corporis e cœmeterio ad templum: ejusdem solennis elevatio.

Quæ de tempore emortuali Sancti nostri, corporis ejus e cœmeterio in templum translatione, et solenni elevatione dicturi hic sumus, certiores fidem parere non possunt, quam Acta ipsa mereantur: ex iis enim omnia depromenda sunt, cum desint certiora aliunde indicia, ex quibus id assequi possimus. Nam quæ de S. Guidone tradiderunt scriptores plurimi, ea se ex iisdem Actis hausisse profitentur; quo tamen non obstante, seculo integro circa tempus ejus emortuale inter se discrepant. Bailletus ad 12 Septembris in Sancti Vita scribit, eum ex hac Vita migrasse anno Christi 1112, et quia Chronicon Cameracense et Atrebatense Gerardum II, qui Lietberto successit, anno 1092, Gallia vero Christiana Dionysii Sammarthani Odonem sive Odoardum, Camera-censis ecclesiæ episcopos anno 1113 obiisse testatur, a neutro illorum episcoporum Sancti nostri ossa transferri aut elevari potuisse asserit, quod tamen utrumque Vitæ auctor affirmat. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, et Sanctum seculi ærumnas consummasse anno 1112, et Deo sanctitatem ejus crebris prodigiis manifestante, a Lietberti successore Gerardo in Nativitate S. Joannis Baptistæ elevatum scribit: sed mirum tam evidentem antilogiam a Molano non fuisse animadvertam.

Sancti tempus
emortuale ex
Actis eru-
endum. Bailleti
opinio:

E

12 Quoad annum Sancti emortualis Bailletus consentiunt Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 1112, ita loquens: Quo pariter anno (1112) 12 Septembris illustris meritis S. Guido confessor post Hierosolymitanam peregrinationem iterum repetitam ex hac vita migravit: ut ejus vitæ Acta scriptis data testantur. Et Surius dicens: Obiit autem Vir sanctus anno Christi millesimo centesimo duodecimo, quarto Idus Maii, ut habet historia Vitæ ejus: cum Martyrologium testetur, eum decessisse duodecimo Septembris die. Quam præ se habuerit Sancti Vitam Eminentissimus Cardinalis, fateor me ignorare: at certe Vita, quam Surius, mutato stylo, edidit, eadem omnia habet, quæ leguntur in Vitis ex Mss. Collegii Anderlechtensis et Rubecæ Vallis desumptis; sanctum tamen confessorem anno 1112 ad superos evolasse, nec in hac, nec in ista legitur, nec ex illis, ex quibus tamen id se hausisse Surius, ceterique ei consentientes profitentur, argumentis ullis deduci potest, sed manifeste contrarium. Etenim utrumque Vitæ exemplar ex Anderlacensi Ms. ad Majores nostros transmissum testatur, sanctissima gloriosi Confessoris ossa e cœmeterio jussu Gerardi II ad templum translata fuisse; idemque ex Molano notat in margine Surius. Ex quo evidentissime consequitur S. Guidonem nostrum ante annum 1092, quo Gerardus II defunctus est, obiisse. Quod etsi per errorem a biographo traditum supponeretur, nondum tamen annus 1112 Sancto emortualis cum Actis conciliari posset: quippe hoc eodem anno 1112 Sanctum sollemniter elevatum auctor Vitæ tradit ab Odoardo Cameracensi episcopo, unde consequens foret, eodem, quo vivere desiisset, anno factam elevationem fuisse, quod, quantum

cui ex Actis
consentiunt
Baronius et
Surius;

F

AUCTORE
J. T.

A quantum laudatis Actis adversetur, etsi ex iis, quæ de inchoato ejus cultu § 1 diximus, satis colligi possit, tamen paucis ulterius ostendo.

sed iis, Acta
repugnare
ostenditur,

13 Primo non tantum elevationis tempore, sed etiam quando translatio e cœmeterio ad templum, quæ certe elevationem præcessit, facta est, sola sanctissimi corporis ossa superfuisse significat Vitæ auctor: deinde quæ elevationem præcessisse narrat, luculentissime ostendunt, eam multo post Sancti obitum tempore contigisse: nam nulla, quæ par erat, inquit, reverentia sacrum corpus colebatur, quod in cœmeterio sepultum jacebat, imo vix non Sancti memoria apud Anderlacenses in oblivionem diuturnitate adducta erat, cum miraculis inclarescere cœpit; quibus permoti clerus populusque sacellum, quod muris ecclesiæ inhærebat, supra Sancti sepulcrum in honorem Deiparæ Virginis construxerunt, quo propter miraculorum famam longe lateque dispersam undequaque populus Christianus confluebat. Tandem veteri ecclesiæ ruinam minitante, ex piis peregrinorum donis in grati animi tesseram, beneficiique memoriam oblatis, templum priori augustius condere decretum est, jussuque Gerardi II S. Guidonis ossa in ejus medio terræ mandata sunt, atque demum longo post perfectam novam ecclesiam tempore ab Odardo elevata. Hæc, quæ ex Actis ejus deprompsimus, ostendunt haud dubie primo laudatos scriptores, cum ex eadem Vitæ historia S. Guidonem anno 1112 obiisse volunt, mortem pro elevatione per errorem legisse, aut describentium incuria in accepto Vitæ exemplari mortis pro elevationis notatum fuisse annum; deinde discessum Sancti ex hac vita, si biographo credendum judicamus, multo ante annum 1112 tempore contigisse.

ex quibus toto
fere seculo
citius obiisse
eum, eruit
Miræus et alii,

14 Perspectum illud habuit Aubertus Miræus; in suo enim rerum Belgicarum Chronico ad annum 1012 de S. Guidone ita loquitur: S. Guido (qui ut alter Nepotianus, a S. Hièronymo laudatus, multis annis servivit Deiparæ in basilica Lacensi haud procul a Bruxella floribus et ramis illam exornans) hoc item anno ad meliorem vitam transiit, ut ex illius loci monumentis collegi. Miræum sequitur Sanderus in Laca parthenia illustrata pag. 6; qui et Rayssium in Molani auctario S. Guidonem memorato anno obiisse sibi certo constare asserentem laudat; ex quo monumento nescio; non aliunde quam ex Actis opinor. Accedit Grammayus in Antiquitatibus Belgicis pag. 10 col. 1 dicens: Licet Molanus, imo et Baronius B. Guidonis mortem rejiciant in annum 1112, tamen Ms. codex et diplomata arguunt errorem facile unius seculi esse. Codex quidem in annum 1012 (typographiæ errorem esse opinor, legendumque 1112; ita enim laudatus codex habet, et Grammayi contextus exigit) et festum Natalis Joannis Baptistæ rejiciens ejus elevationem; diplomata vero donationum consentientia. Quæ hic donationum diplomata laudat Grammayus, credebam Anderlacensis ecclesiæ esse; quare hæc consului aliquid inde certi pro Sancti nostri emortuali anno colligendum existimans; sed in his nec mentionem de eo reperi, nec aliquid, quod mortem ipsius anno 1012 affigendam suadet.

quibus adsti-
pulantur Bra-
bantia Chronica.

15 Laudatis tamen scriptoribus adstipulantur Chronica Brabantia nostræ lingua vernacula ex antiquioribus conscripta, quæ Sanctum nostrum circa tempora Gerbergæ Bruxellarum Comitissæ floruisse cap. XXII disertis verbis attestantur. Verba Latine reddita subjungo: Circa Gerbergæ Bruxella-

rum comitissæ tempora, ducis Caroli filia in Brabantia vivebat sanctus confessor Guido. Hæc, inquam, Chronica favent scriptorum laudatorum sententiæ; nam si circa hæc tempora Sanctus floruerit, dubium non est, quin diu ante annum 1112 e vivis excesserit. Belgii enim nostri Chronica, et ecclesiæ Cameracensis, Gerbergam ducis Caroli filiam ante annum 1002, quo a fraterna hæreditate exclusa est, Bruzellensibus et Lovaniensibus præfuisse, nec diu post annum 1014 aut 1015, quo maritus ejus Lambertus in prælio contra Godfriedum ducem cecidit, superstitem fuisse tradunt.

16 Dissertatiunculum quamdam amplissimi domini Petri vande Velden capituli Anderlacensis quondam decani, viri, teste R. adm. D. de Vadder ejusdem ecclesiæ canonico, eruditissimi, Majoribus nostris anno 1631 communicatam habeo, in qua laudatus jam decanus de tempore vitæ et mortis S. Guidonis disserit. Præter rationes non paucas, quibus eum vitam hanc mortalem cum æterna anno 1012 commutasse, lectori persuadere nititur, id ipsum ex suscepta circa vitæ finem Sancti ad limina Apostolorum et terram Sanctam peregrinatione probari posse contendit, et multis probare conatur. Ratiocinium ejus in compendium contractum subjicio. Ex historia vitæ Sancti colligi inquit tam celebratam peregrinationem raram quidem et difficilem ob itinerum fatigationes, pelagique timores fuisse, sed nullum a grassantibus hostibus imminuisse periculum; unde concludi posse putat, eam pacato tempore a Sancto fuisse susceptam, quo aptius assignari nequeat, quam annus 1004, si cum latitudine quadam accipiat. Contra vero, si dicamus peregrinationem prædictam institutam fuisse circa annum 1104, quod in adversariorum sententia dici debet; nec rara, inquit, fuerit; quandoquidem circa hoc tempus Occidens universus in Orientem demigrare visus est, et forte etiam ob hostes hoc tempore grassantes, periculosa. Addit: Cur venerabilis Wonedulphus decanus Anderlacensis eandem peregrinationem cum sociis obiens, et S. Guidoni obviam Romæ factus tam sollicitè et constanter eundem rogasset, ut secum reverteretur ad loca incognita. Hæc ille.

17 Nolo inficiari argumentum jam propositum tale esse, ut aliquam pro Sancti obitu circa annum 1012 verisimilitudinem præ se ferre possit; sed meo judicio certitudinem non affert. Etenim peregrinationem a Sancto susceptam apud biographos a raritate celebratam nullibi reperio; difficultatesque, quas diuturno itinere perpessum fuisse testantur, non multo leviores fuisse futuras, etsi circa annum 1104 iter suum inchoasset, historiam vitæ consideranti patebit. Quod vero attinet ad venerabilem virum Wonedulphum, potuit is moveri, ut S. Guidonem itineris sui comitem tam impense rogaret, perspecta Viri sanctitate, suavissima illius conversatione, aliisque eximiiis ejus dotibus. His adde rationem, quam auctor anonymus affert in Vita a nobis edenda. Quoniam, inquit, viæ et linguæ gentium, ad quos nos esse venturos speramus, magis tibi quam nobis sint notiores.

18 Laudatorum tamen scriptorum sententiam non multum a vero aberrare propter jam dicta, si Actis inhærendum sit, existimo: quo minus tamen eam quoad determinatum annum 1012 admittam, facit primo versus sculptæ Sancti nostri imagini additus et § 1 exhibitus, cui si credimus, in vivis erat S. Guido anno Christi 1033; ex annis enim 1633, si sexcentos demas, restabit annus

Idem ex Sancti
peregrina-
tione ad terram
Sanctam con-
firmatur.

E

ex qua certum
reddi nequit:

F

licet a vero
eorum opinio,
si Actis insis-
tendum sit, non
multum aber-
rare possit.

AUCTORE
J. T.

1033, quo Sancti baculum terræ infixum viruisse dicendum erit. Deinde allegatæ rationes etsi Sanctum diu ante annum 1112 obiisse evidentissime ostendant, nihil tamen pro illo determinato anno probant. Denique prohibet hoc ipse Vitæ scriptor anonymus, qui eum prima nocte Dominica e vivis ereptum scribit: duodecimum namque Septembris, qui communiter Sancti dies emortualis statuitur, non in Dominicum anno 1012, sed in feriam sextam incidisse certum est.

tamen quoad
hunc determinatum annum
admittenda
non est.

19 Scio Grevenum in Usuardi auctariis apud Sollerium nostrum annuntiare Sanctum ad 12 Maii, et Bailletum in ejus Vita Gallice scribere: Sancte obiit 12 Septembris anno 1112. Opinio est illorum, qui vitæ ejus historiam corrigere voluerunt, in qua mors ejus 12 Maii posita fuerat; et si verum est, eum Dominico die mortuum esse anno 1112, sustineri nequit, duodecimam Septembris fuisse, qui in diem Jovis illo anno incidit, quo tamen anno, 12 Maii Dominica fuit. Sed verum non esse Sanctum anno 1112 obiisse, jam ostendimus; nec magis in Historia vitæ duodecimam Maii emortuallem ejus diem reperio, quam annum 1112. Unde nihil est, quod contra Martyrologium Romanum, et plerosque scriptores mortem Sancti 12 Maii affigendam suadet. Hæc de emortuali ejus tempore; nunc ad sacri corporis e cæmeterio ad templum translationem, solennemque ejusdem elevationem procedimus.

B

Confunditur
sacri corporis
translatio cum
elevatione,

20 Veteris ecclesiæ muris, quibus sacellum seu oratorium supra S. Guidonis tumulum erectum inhærebat, ruium minitantibus, clerum populumque Anderlacensem de sacris S. Guidonis exuviis sollicitum, ad episcopum Cameracensem suos misisse nuntios, præsulem, quid de iis fieri vellet, consulturos, jam ex Actis prælibavimus. Hic, ut Vitæ auctor testatur, sacrum corpus e terra effodi et in medio templi rursus humo tradi jussit, quod a clero populoque non minus reverenter, quam fideliter executioni mandatum est. De tempore, quo translatio hæc contigit, scriptores varii varia tradunt. Molani opinionem prætereo; quam enim male cohæreant, quæ scribit, ostensum est num. 11. Miræus translationem hanc cum solenni deinde facta elevatione confundit. Ita scribit in Chronico suo Belgico ad annum 1012: Deo Viri sanctitatem per crebra miracula testante, circa annum 1085 Gerardus II episcopus Cameracensis ejus ossa e terra levavit, et in capsâ honorifice collocavit. Certum quippe ex historia vitæ est, S. Guidonis ossa jussu Gerardi II non in capsâ honorifice collocata, sed e cæmeterio ad templum delata, ibidemque rursus humo tradita fuisse.

C

quam recte
distinguit
auctor Vitæ
Flandricæ, sed
errat in tem-
pore, quo con-
tigisse scribit;

21 Joannes Gooris ecclesiæ collegiæ Anderlæcensis canonicus in Vita, quam de Sancto nostro Flandricæ conscripsit, translationem jussu Gerardi II factam a solenni per Odardum anno 1112 in festo S. Joannis Baptistæ Natalibus sacro, recte quidem ex Mss. ejus Vitæ distinguit, sed errat, hanc contigisse scribens anno 1046 sub Gerardo, qui obiit 11 Augusti 1092, eodem tempore, quo corpus S. Gudulæ ex S. Gaugerici ad templum S. Michaelis delatum est: Gerardus enim, qui anno 1092 vita defunctus legitur, hujus nominis secundus est, nec Cameracensi ecclesiæ episcopum præfuisse anno 1046, sed ab anno 1078 usque ad 1092 ex ejusdem ecclesiæ Chronicis indubitatim habemus. Errori ansam et Vitas Sancti Mss. et Chronica Brabanticæ vernacula, quæ laudat, præbuisse existimo: etenim, quando translationem sæpe memoratam a Gerardo, qui anno 1092

obiit, factam tradit, ad Gerardum Lietberti successorem, cujus jussu peractam esse Vitæ omnes Sancti nostri testantur, videtur respexisse; dum vero id anno 1046 contigisse asserit, Chronica jam laudata secutus est, quæ ab eodem episcopo, eodemque tempore, quo prædicta S. Gudulæ translatio contigit, S. Guidonem elevatum fuisse cap. XXVII scribunt; sacrum enim S. Gudulæ corpus circa hoc tempus a Gerardo I, præsentem Lamberto comite, summo cum honore in ecclesia S. Michaelis Bruxellis repositum fuisse patet ex ejus Vita apud nos ad 8 Januarii illustrata.

22 Quia igitur ex Sancti Vitæ tam ex Rubicæ Vallis, quam ex Ms. codice Anderlechtensi desumptis perspicuum est, sacras exuvias jussu Gerardi II, Lietberti in episcopatu Atrebatensi et Cameracensi successoris, ad templum translatas fuisse, iis, si insistendum sit, patet translationem illam anno alicui inter 1078 et 1092 medio affigendam esse, quo tempore Gerardus ille ecclesias prædictas episcopus gubernavit; sed quo ex illis determinato anno contigerit, ex nullo colligi potest monumento; solum enim sub laudato præsule multo post Sancti obitum, oratoriumque supra tumulum ejus constructum, tempore factum fuisse, biographus scribit; quæ voces, quantum temporis spatium complectantur, divinare nequimus: Sancti tamen ossa, eo indies novis fulgente miraculis, ab Odardo solenni festivitate e terra effossa, honorificeque capsæ inclusa, in qua et hodie dum asservantur, populi venerationi exposita fuisse festo S. Joannis Baptistæ natalitati consecrato anno 1112, quo eum scriptores plurimi jam laudati diem suum obiisse ex iisdem Actis per errorem collegerunt, Vitæ omnes Sancti nostri, quæ ad manus nostras pervenerunt, testantur.

23 Nunc locus esset Vitæ, prout ea nobis communicata est, lectori exhibendæ; nisi ex iis, quæ in Prætermisssis ad 9 Februarii in Opere nostro leguntur, Majoribus nostris suspicionem quamdam hoc loco examinandam, suggestam fuisse colligerem, S. Guidonem nostrum eundem esse cum quodam S. Wynando, qui in codice aliquo recenti, ut ibidem dicitur, manu exarato, annuntiatur his verbis: in Canusina civitate SS. episcoporum Sabini et Wynandi, subjungitur: Nul- lus in Canusinorum episcoporum Catalogo apud Beatillum Winandus; neque omnino, quis hic sit, assequimur. Nec ego assequor: nam neque apud Ughellum in Italia Sacra inter Canusinos episcopos Winandum reperio, et Martyrologium Romanum, omisso Winando, ad 9 Februarii Canusii in Apulia solum S. Sabinum episcopum et confessorem annuntiat. Quidquid tamen ea de re sit, si Winandus aliquis Canusinorum episcoporum catalogo inserendus sit, quod investigare hujus loci non est, eum a Sancto nostro, quem episcopum non fuisse ex Vita liquet, distinctum esse dubitari non potest. Frequens in iisdem Prætermisssis ad eundem diem in Mosæ ac Rheni tractu esse nomen Winandi, quem alii Victorem volunt, alii Venantium propter Latinum V, quod Teutones in W transferunt, refertur; et vir quidam eruditus in litteris ad Majores nostros Colonia datis novum se vidisse Martyrologium testatur Urbano VIII dedicatum, in quo ad 9 Februarii leguntur hæc verba: In Germania festum S. Winandi, putatque esse Widonem, qui in Anderlechtensi pago juxta Bruxellam colitur. Opinionis fundamentum allegat, quod Sanctus noster qui lingua Latina Guido, vernacula Wyen nuncupetur,

quod ostendi-
tur.

E

Refutatur
quorundam
opinio San-
ctum cum alio
Sancto Gui-
done eundem
esse suspican-
tium.

F

A nuncupetur, quomodo etiam a Germanis lingua sua Winandi vocantur. Sed fundamentum hoc plane insufficiens esse ad asserendam S. Winandum illum, qui hoc die in Germania memoratur, eundem esse cum nostro, manifestum apparet; nisi quis voluerit omnes eodem appellatos nomine easdem esse personas. Eminentissimus Baronijs ad annum 1046 testatur corpus S. Guidonis abbatis Pomposiani hoc anno ab Henrico imperatore Spiram delatum esse; et Papbrochius noster in Itinerario suo ad Urbem, se collegiatam S. Guidonis ædem Spiræ vidisse scribit, in cujus sacello aliquo Sancti illius Vita aqueis cernitur coloribus depicta. Forte is est, cujus nomen in Mosæ ac Rheni tractu tam celebre esse perhibetur. Effigiem Sancti non Auderlechtensium solum, sed etiam variis in locis contra pecorum armentorumque morbos patroni, prout in vetustioribus picturis representatur, et Vitam ejus ex antiquo Anderlechtensi codice suis illustratam annotationibus subjicio.



SANCTE GUIDO
ora pro nobis.

C
VITA
Ex Manuscripto Anderlechtensi.

AUCTORE ANONYMO
PROLOGUS

Uberrimos,
quos Christi
Ecclesia quoti-
die fructus
refert, recen-
set.

Postquam Dominus et Redemptor noster vineam, quam de Ægypto transtulit, secus decursus Sanguinis et aquæ lateris sui transplantavit, verax vitis propagines humanitatis de sepulchro usque in cælum extendit; Apostolis in ministerium Evangelii toto orbe terrarum diffusis, non destitit nec adhuc desistit Ecclesia Christiana florere, et quotidie novos fructus suæ plantationis referre, non tantum in Israel, ubi passionis suæ torcular Christus calcavit solus, et de gentibus non est vir secum; sed etiam in

Septembris Tomus IV.

Idumea, ubi extensum est calciamentum ejus Incarnationis, et alienigenæ amici ejus facti sunt. Hujus igitur vineæ suæ, cujus umbra jam montes cæli operuit, et arbusta ejus cedros altos, quæ extendit palmites suos usque ad mare, et usque ad flumen propagines ejus, unum usque ad nos omnipotens Deus electum palmitem extendit, qui scilicet tanto flore adhuc fructificando non marcescit, ut non dubitetur sumptus de illa veræ repromissionis terra, cujus botrum legimus in veteri Testamento a duobus viris vecte portatum, qui apud plantatorem suum, cui vel se vel omnes fructus suos fideliter deputavit, tanti habetur meriti, ut in loco præsentationis ejus ad gloriam et honorem omnipotentis Dei, qui in membris suis quotidie nova operatur, dæmones rugiant et effugentur, cæcitas illuminetur, debilitas, et omnis morbus secundum petentis fidem relevetur, ut merito debeat laude humani oris celebrari, cujus laus semper Christus fuit, et ideo ad angelorum laudes transiit.

2 Laudis autem nostræ summa est, ut imitemur, quem laudamus, et ad ædificationem legentium aliqua gestorum ejus scribendo vel breviter attingamus; scilicet, ut per eum provocemur ad bene agendum, cujus vita bene vivendi est exemplum. Inde est, quod beatus Job inter filiorum funera, et rei familiaris damna, inter carnis suæ vermes et vulnera, ait: Quis mihi det, ut scribantur sermones mei? ut non inter tot dolores officiosum alicujus mendacium sanctum martyrem delectaret, qui hoc ipsum semper caute*, ne oleum peccatoris impinguaret caput ejus, sed ut exemplo suo nos instrueret, quibus alis pigritia nostræ infirmitatis ad Auctorem suum evolare deberet. Et ut de specie ad genus, de parte ad totum transeamus, inde est, quod ab initio rudis mundi, usque ad præsentis temporis necessitatem, tot sanctorum Patrum adhuc apud nos retinetur viva memoria, quos ad illuminandam lippitudinem nostram, omnipotens Deus quasi quosdam, ut ita dixerim, soles et sidera in hujus Ecclesiæ suæ cælo ordinavit, ut etsi cæci essemus, de viva tamen eorum lampade lumen animæ nostræ mutuare possemus. Ad horum igitur similitudinem proponimus vobis Guidonem cordibus rectorum laudabilem, minus perfectis virum imitabilem, qui, sicut ex fine ejus colligitur, in quo omnis laus secure canitur, tam probabiliter vixit in mundo, ut nulli dubium sit, quod ejus spiritus possit* in cælo, cujus meritis quotidie videmus periclitantibus seculis subveniri a Deo.

A. ANONYMO.

Sanctum imitandum proponit.

E

* subintellige curavit

F

* al. vivat

CAPUT I

Sancti pueritia: ecclesiæ Lacensis cura suscepta: ad Terram sanctam et limina Apostolorum peregrinatio: pius obitus.

Venerabilis Guido ante secularia tempora prædestinatus et electus, et his novissimis diebus huic mundo a Deo condonatus, in pago Brabantensi a, tugurio rusticano, et paupere domo natus et alitus est; qui statim in primæva ætacula sua, acsi jam viva voce audisset ex Evangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum

Sanctus pauperibus parentibus ortus.

a

6

est

A. ANONYMO.

b

c

a pueritia orationis et misericordiae in pauperes studium fovet.
* vidit

* omnes

Desiderium perfectionis et solitariae vitae amor.

B

d

Lacensis ecclesiae custodiam suscipit,

e

f

C

de cuius nitore mire sollicitus est. Eius virtutes, vitaeque muneritas.

g

est regnum coelorum; tam honestis moribus illas, quas hujus conditionis putant, necessitates ornavit *b*, ut penuriam divitias putaret, et quantum illa patiebatur aetas, de pusillo *c* Christi grege esse totis viribus contenderet.

2 Furabatur jam tunc parentum oculis certas horas, quibus vel ecclesiam oraturus adiret, vel ut infirmis, quidquid de facultatula sua corradere posset, ministraret, nec hilarem eum ulla dies videretur*, nisi prius aut orasset, aut eleemosinam de sinu suo protulisset. Stupebat genitor, vicini admirabantur, et divinum aliquid jam in eo ominis* venerabantur. Qui, ut in robur evasit virile, coepit statim maternae domus tædere, et testes operum suorum oculos hominum velle fugere, et nisi sibi ipsi quoque abrenuntiasset, de perfectione omnino desperare.

3 Interim coetui et conventibus sanctorum virorum, quando posset, frequens interesse, et quidquid de vita aeterna posset percipere, magnum sui detrimentum putare, nisi ad hoc ipsum faciendum studuisset aspirare. Antoniorum et Arseniorum vitam, hoc est solitudinis quietem, cum toto corde concupisceret, dolebat, quod nec de vicino eremum, nec, cui se traderet erudendum, invenire posset solitarium. Sed quia sancta desideria, quamvis interdum differantur, nequaquam tamen in fine spe sua frustrantur: cum quotidie progrediretur, et locum saltem inter ignotos habitandi sedulus speculator scrutaretur, ad villulam nomine Laken *d* pervenit, ubi ecclesiam sanctae Dei Genitricis nomine consecratam cum audiret, divertit, ut oraret. Ad pernoctandum a presbytero retentus, in crastinum, ut in ecclesiae suae servitio remaneret, est rogatus; notabat enim in eo quamdam venusti vultus gravitatem, breviloquium, lenitatem, et sine intermissione ad Dominum cordis intentionem.

4 Cujus petitionem Vir sanctus, acsi praeceptum Domini libenti animo suspiciens *e*, gaudebat velut si tunc demum viam mandatorum Dei initiaret, et quod seipsum quodammodo jam desereret, et alienae voluntati deservire deberet. Gaudebat ante omnia, quod in amicum conscientiae suae locum devenisset, ubi vigilas et orationem, jejuniaque sua extendere liceret secundum propriam voluntatem. Ex eo jam tempore beatus Guido veluti alter Samuel sub suo Heli in domo Domini fideliter deservire, et nullum omnino mandatorum ejus praeterire, maxime eorum, quae ad servitium Dei videret pertinere *f*. Parva quidem sunt, quae ad majorem comparisonem dicturi sumus; sed in quibus eundem animum ad bene agendum semper paratum intelligas. Sicut enim eundem artificem Dominum, non tantum in caelo et stellis, oceano et terris, leonibus et elephantibus admiramur, sed etiam in minoribus creaturis, formicis, locustis, apibus et muscis, et caeteris, quorum magis nota sunt corpora, quam nomina, et eandem in cunctis stupemus suam solertiam, sic mens sanctorum virorum aequae sollicita est circa majora et minora. Et cum inter caetera nihil studeat, egregie omnes pariter in se virtutes congregat.

5 Erat enim sollicitus, si niteret altare, si laquearia absque fuligine, si pavimenta tersa, si sacrarium mundum, si vasa lucentia, et in omnes caeremonias pia sollicitudo disposita. Ubi cumque eum quaereres, in ecclesia invenires, floribus quoque diversis et arborum ramis cancellos et consiliabula *g* Sanctorum vestiebat; ut quidquid placeret in ecclesia, vel dispositione

vel visu, labor et studium testaretur *h*. Invidiam humilitate superare, nulli umquam obscuro rumori locum dare, nec contra Evangelicum praeceptum duas tunicas habere *i*, magisque ab extraneo domino ostiatim stipem: poscere, quam poscentem se sine eleemosina dimittere. Jejunii quoque totum corpus depascere, frequens in ecclesia pernoctare, et quod difficillimum, sine detrimento animae suae omnium oculis placere. Numquam in ore ejus risus aut pueriliter effusus, aut muliebriter fractus. Peccata quotidiana, et sine quibus vita nostra nullo modo ducitur, tanto lacrymarum fonte abluere, ut gravissimorum scelerum eum putares reum. Tales tamque inexterminabiles hujus Christi palmitis flores cum videret aper *k* de silva, et singularis serus, adjunctis sibi suis vulpeculis, conabatur eum depascere et demoliri; sed triplicem ejus munitionis sepem *l* nullo modo aut scindere, aut transcendere poterat; frequenter conatus, frequenter repulsus; cum per se jam nihil proficeret, tamen non invidere non poterat et indesinenter insidiabatur, quem ferire nequibat.

6 Igitur quia Dei permissio semper justa est, sed voluntas diaboli injusta, nec quisquam a justa permissione frustra affligitur, si injustae voluntati recte renititur; sicut quondam per ostiarium Apostolum, sic hunc suum Famulum Deum tentari permisit per unum diaboli ministrorum *m*. Nam quidam mercator de Bruxella *n* victum castello veniens officiose, ut semper, ab eo susceptus est. Qui, cum liberalitate erga pauperes et benignitatem ejus ad omnes miraretur, primo de vilitate vestimentorum ejus causari, postea quasi pia compassione, ne deesset sumptus ad faciendam eleemosinam timere, tum aliquid se promittebat velle consulere, ut nec unquam deficeret pia eleemosina, et semper abundaret liberalis ejus dextera. Multis ambagibus tandem ad id perventum, ut venalitatem, et mercatorem suaderet. Quid ageret Christi Miles? regebat* velle, quod nesciebat, et tamen praeterire nolebat, quem* ille recte facienda suadebat. Consensit tandem et mirantibus omnibus, novum se exponit mercatorem. Interim carina paratur, census undecumque corraditur, et data die remorum ductu per Sennam *o* pleno flumine navigatur. Sed quia scriptum est, Comprehdam sapientes in astutia sua, hanc sui Servi astutam sapientiam statim Dominus comprehendit, et quantum in oculis ejus talis mercatura displicuerit, evidenti signo ostendit. Nam in medio flumine, pleno utroque littore carina in sicco deponitur, et suum periculum omnibus minatur. Fit clamor et strepitus, omnibusque vel fune trahentibus, vel remis impelle* conantibus frustra consumitur opus. Ipse sanctus Guido velut confidens robore et fortiori brachio, cum se in auxilium accingeret, et contum *p* subrigendae navi aptaret, ita firmiter lignum illud ejus adhæsit manibus, ut nullo modo extorqueri posset.

7 Videns sanctus Vir novae rei miraculum, stabat et hærebat, eo magis, quod lignum manui suae adhærens nullo modo projicere poterat. Ad se autem reversus, reum jam se intelligens, et ignobilis mercaturae tandem poenitens, redit ad pridie relictam ecclesiam, commissorum suorum culpam deploraturus apud beatam Dei Genitricem Mariam, oculosque a lacrymis, et os a verbis precum non continuit, donec lignum, quod suis adhæserat manibus, humi cecidisse vidit, magisque

D

h

i

k

l

E

Suasum mercatoris cujusdam Bruxellensis. mercaturae animum, relictam ecclesiam custodiam, addidit;

m n

* cogebatur
* quæ

o

F

* impellere

p

sed divina castigatione revocatus, ad relictam ecclesiam redit.

A gisque prægaudiolacrymans sanctæ Trinitati immensas agebat gratias. Nec idcirco ei hoc contigisse credendum est, quasi mercatura, si fideliter agatur, apud Deum damnetur; sed quædam sunt officia *q*, quæ vix aut nullatenus sine crimine exerceri possunt; sicut legimus beatum Petrum apostolum piscatorem ante suam a Domino vocationem, Matheum vero thelonearium fuisse; et utrique a Domino electi post resurrectionem ejus, Petrus, qui navim et retia reliquerat, ad piscationem rediit; Matheus vero ad theloneum non resedit: quia ut beatus ait Gregorius, aliud est per piscationem victum querere, aliud est per thelonei lucrum pecunias augere: et officium, quod ante conversionem sine crimine esse potuit, hoc post conversionem repeti culpa non fuit. Quia vero mercatura raro aut nunquam ab aliquo diu sine crimine exerceri potuit, et antiqui instinctu hostis a quodam suorum ministorum beatus Guido persuasus ad hanc erat devolutus; eum Dominus tali officio coinquinari non fuit passus; sed, ut ab hoc cessaret, et prioris quietem vitæ repeteret, piæ correctionis est flagello admonitus. Qui quasi gravissimum perpetrasset scelus, et per hoc omnes prioris vitæ labores amisisset, amplioribus jejuniis et vigiliis *** corpus macerare, et orationibus et lacrymis ardentius insistere.

*ad limina
Apostolorum
et terram sanc-
tam proficisci-
tur. Rediens
Wonedulpho
suisque sociis
Romæ occurrit*

8 Post aliquantum vero temporis, pro posse suo paratis viæ suæ sumptibus, Romam sanctorum Apostolorum limina visitare, ac deinde Hierosolymam sancta videre loca est profectus, ac per septennium aliorum Sanctorum ecclesias per orbem pene totum positas lustrare non cessavit. Jamque ejus barba prolixa, vultus et reliquum corpus illius fame et labore itinerum attenuatum, et capilli capitis ejus adeo increverant, ut a nullo sibi quondam noto omnino recognosci posset. Tum divina adductus gratia Romam iterum venit, ubi venerabilem virum nomine Wonedulfum in pago Brabantensi *r* decanum, cum aliis sui itineris comitibus *s* Hierosolymam ire volentibus reperit, quos utpote olim notos benigne agnoscens, ab illis minime est recognitus; eosque nominatim appellans, primo dominum Wonedulphum, et deinde cæteros benigne salutavit. Unde omnes illi in stuporem et in admirationem sunt versi, quod huic Viro, quem nunquam antea se vidisse reminiscantur, suæ facies, et sua tam nota essent nomina, eumque quisnam, aut unde esset, et quo vellet, humiliter sunt sciscitati. Tum ille: Fratres, inquit, dilectissimi, ego Guido sum ille peccator, qui in pago Brabantensi in ecclesia sanctæ Dei Genitris Mariæ nomine consecrata, in villa, quæ dicitur Laken, aliquando sum commoratus et ob amorem cœlestis patriæ, hanc ipsam Romam ac deinde Hierosolymam peregre profectus visitavi, et ab ipsa die usque nunc Sanctorum ecclesias in extremis mundi partibus sitas eorum patrocinia implorans perlustravi.

*quibuscum
rursus Hiero-
solymam pro-
ficiscitur.*

9 Quod audientes illi, et Virum utpote quondam visu, facie, et nomine satis notum modo recognoscentes et quomodo piis actibus Deo semper gestierit placere, reminiscens, eum prout in terram adoraverunt *t*, humili voce talia subjungentes verba: Quoniam, inquit, Pater sanctissime, non fortuna, sed sola Dei, qui hominum semper, quorum misertus fuerit, consulit saluti, huc te, ut credimus, adduxit gratia, tuam precamur benignitatem, ut quia adhuc peregrinari et multa pro Deo pati es paratus, nobiscum ire Hierosolymam digneris, quoniam viæ et lin-

guæ gentium, ad quos nos esse venturos speramus, magis tibi, quam nobis sunt notiores. Quod Vir Dei audiens, pio, ut erat, animo: Fratres, inquit, amantissimi, non solum vobiscum ire Hierosolymam, sed et ipsam meam, si necesse sit, pro vobis ponere animam juxta Salvatoris mandatum sum paratus. Quorum dulcedine verborum illi uti mellis favo recreati, et alacres admodum effecti, in amplexus sancti Viri ruunt, caput et manus ejus deosculantur, Deo, qui tam fidum viæ ducem eis providerat, laudes indefessa voce referentes. Quid plura? hujus Viri consortium adepti post multas itinerum fatigationes, et innumeros per pelagus timores, tandem Hierosolymam et ad alia sancta perveniunt loca, quibus ad libitum suum circumquaque perlustratis, sani et incolumes repatriabant, cum, Deo vocante, qui eos, in suo famulatu devotissimos, carnalis commorationis sordibus coinquinari ulterius nolebat, primo dominum Wonedulphum, et deinde sui conviatores terræ corpora, et sanctas cœlo animas reddiderunt: quibus beatus Guido in hac vita reservatus sepulturam exhibuit devotus.

10 At vero dominus Wonedulphus de hoc mundo recessurus, cum modica esset tactus febris, beatum Guidonem ad se accersivit, ac Spiritus sancti gratia repletus, se a carne solvendum esse pronuntiavit, dicens: Jam, inquit, Pater amantissime, Deo omnipotenti, qui sperantium in se semper adimplet vota, ore et toto corde gratias ago, qui etiam, supra quod speravimus, nostrum adimplevit votum, ipseque pietatis ac misericordiæ operibus, quæ erga nos ostendisti, in æterna tibi retribuatur vita. Ipse etiam licet indigno et infimo servo suo mihi est dignatus revelare, quod jam tempus et hora immineat, qua mortis debitum exsolvere, et, quem mihi Creator meus indidit, ei spiritum debeam reddere. Te autem in pagum Brabantensem ad locum, ubi tua Dominus requiescere ossa disposuit, reversurum scias esse. Unde illam, quam a Deo habes, oro fidem, et benignitatem, ut amicis meis, et cæteris reditum meum præstolantibus, obitum meum, quem paulo post visurus es, annunties, et hunc meum annulum aureum tecum deferens, eis pro signo veritatis ostendas; et licet corporali mea priventur visione, numquam tamen de pia Domini desperent misericordia. Verum ubi hæc fidei Socio nuntia, et alia sanctæ exhortationis locutus est verba, oculos et manus ad cœlos dirigens, seque Domino totum commendans, in circumstantium manibus angelorum beatam tradidit animam, quam quanto in cœlis pius Dominus sublimaverit honore, hominibus est declarare dignatus *u*. Nam ad tumultum ejus, beato Guidone et pluribus aliis cernentibus, tres claudi gressum, et duo cæci amissum receperunt visum; nimirum ut qui vivens, et magnæ compassionis affluens visceribus, innumera egenis contulerat beneficia, modo ad mortua ejus ossa divina fierent miracula. Nec solummodo nunc demum eum Dominus cœperat glorificare, sed etiam adhuc in hoc fragilitatis corpore positus multa pro Domino pauperibus contulit beneficia, quæ sibi in vita sua ex parte sunt restaurata, ut per hoc et magis diligeretur ab hominibus, et amplius in Deiservitio ejus accenderetur animus. Vasa enim, quæ in erogatione eleemosynarum evacuarat, dum rursus illa penitus inquiri, et si quid in eis forte remansisset, pro Dei amore dari præciperet,

A. ANONYMO.

E
In reditu moritur Wonedulphus. Miracula quædam in ejus vita, et post mortem ad ejus tumultum patrata.

F

u

ret,

A. ANONYMO.

S. Guido patriam repetit, ubi paulo post cœlesti lumine circumdatus sancte moritur.

* non

B

x

C

ret, stipendiis referta inveniebantur. Nec illud reticendum æstimo, quod famuli suæ domus sub autumnali tempore, dum quadam die ad seminandum agrum secum deferrent semina, contigit ex Dei providentia, ut agrum ipsum uberri-
mis redundantem segetibus invenirent. Quanta igitur dilectione serviendum est illi, qui fideles suos in hoc seculo tali ditat honore, et in futuro perenni sublimat jucunditate.

11 Venerabilis Guido considerans præcepta viri Domini non postposuit, sed, sicut ei promiserat, repatriare cœpit. Priusquam autem ad locum divinitus sibi prævisum perveniret, multas sustinuit tribulationes, videlicet famem, sitim, aliorum inedia: firmiter namque in corde suo locaverat, quod non essent condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelatur in fidelibus Domini, et quod, nisi qui legitime certaret, * coronaretur in cœlestibus. Tandem cum summo labore et fluxu sanguinis pæne defectus, ad villam Anderlecht pervenit, ubi hospitio cujusdam pauperis receptus, multa de itineris sui eventu aperuit, dicens, quod dominus Wonedulphus beatam cœlo reddiderit animam, et quanta in die sepulturæ ejus contigerint miracula, indicavit. Cumque sermo ad decaniæ ipsius vice-fugentem perveniret, sine mora cum quibusdam clericis domum adiit, et postquam omnia diligenter inquisivit et annulum aureum beati Wonedulphi recognovit, gratias Deo agens cum lacrymis, ipsum Dei hominem beatum Guidonem secum ad hospitium abduxit, et cum omni diligentia usque obitus sui diem custodivit. Sed Dominus nolens eum diutius hujus seculi ærumnis fatigari, in prima nocte Dominica ante sui corporis dissolutionem, omnibus, qui aderant, cernentibus, lumen cœlitus missum super Dei Servum in specie columbæ descendit, cujus splendore tota domus illuminabatur. Quod cum aliquantulum circa eum moraretur, audita est vox, quæ dicebat: Dilectus noster ad percipiendam jocunditatis æternæ coronam veniat, quia fidem servavit. Mox qui in domo erant accurrentes, Dei Famulum, quasi angelicis manibus præparatum, a seculo migrasse invenerunt x. Cujus sacrum corpus canonici illius loci ad ecclesiam deferentes, terræ commiserunt, ubi usque in hodiernum diem per eum plurima fiunt miracula, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Anderlechtum dicto. Vide Comm. § 1.

b In Vita Sancti ex Ms. Rubec Vallis desumpta ita legitur: Sic se honestis moribus studuit ornare, ut penuriam divitias reputans etc.

c De electo Christi grege, quem, teste venerabili Beda, Christus ob comparisonem majoris numeri reproborum, aut potius ob humilitatis devotionem pusillum vocat.

d Laca Bruxellensis territorii pagus medio ferme Mechliniam versus Bruxellis milliari dissitus. Deiparæ cultu miraculisque celeberrimus est. De ejus antiquitate vide Sanderum in Laca illustrata.

e Hinc in Lacensi ecclesia Sanctus noster cum ecclesiæ clavibus in manu depictus cernitur. Sanderus in Laca parthenia illustrata scribit, Sanctum ecclesiæ illius custodiam suscepisse circa annum 950; sed ex quo id instrumento hauserit, aut unde didicerit, non indicat; nec mihi admodum verisimile apparet propter susceptam a Sancto

circa finem seculi x aut initio xi ad terram sanctam liminaque Apostolorum peregrinationem: etenim cum memoratæ ecclesiæ custodem non egerit juxta biographum, nisi postquam ad ætatem virilem pervenerat; si Sanderus credimus, diuturnum hoc laboriosumque iter a Sancto institutum fuisse anno ætatis suæ ad minimum 70 dicendum erit.

f Hæc omnia usque ad num. 5 in Ms. Rubec Vallis non leguntur.

g Thecas, in quibus Sanctorum reliquiæ asservantur, significari existimo.

h Lege: Sancti laborem et studium testaretur.

i Lucæ ix.

k Metaphorice loquitur, et diabolum Sancti nostri virtutibus insidiantem intelligit.

l Forte per triplicis munitionis sepem ejus humilitatem, orationis studium, vitæque austeritatem, quibus se Sanctus contra dæmonis insidias armaverat, significare intendit biographus.

m Similitudo hæc ex scripturis deprompta in Ms. Rubec Vallis non habetur.

n Brabantiae perampla nobilissimaque civitas quondam Brabantiae Ducum, nunc Gubernatorum sedes.

o Belgii nostri flumen, quod in Hannonia prope Sonegias originem trahens Brabantiam ingreditur et Bruxellas pertransit.

p Contus est pertica oblonga, quæ in capite ferum habet, et qua nautæ utuntur ad promovendas naves.

q Sequentia, quæ scriptor anonymus ex Gregorio rursus deprompsit, in Ms. Rubec Vallis omissa sunt,

r Anderlechtum nomine.

s Quos aut quot itineris sui comites venerabilis Wonedulphus habuerit, nullibi potui reperire.

t Venerati sunt. Hæc, nisi ab auctore ipso excogitata sint, ex eximia certe venerabilis Wonedulphi humilitate profecta sunt.

u Venerabilis hujus decani elogium ex Sancti nostri Vita depromptum fere prout hic legitur, dat Rayssius in Molani Auctorio ad Natales Sanctorum Belgii 12 Septembris, eumque Sancti titulo condecorat. Wonedulphum hunc insigni fuisse virtute ornatum, et miraculis conspicuum ex iis, quæ hic de ipso narrantur, abunde liquet; sed de cultu nihil reperio. Ignoro etiam, quo nixus fundamento, natales ejus duodecimo Septembris affigat, cum et natales et diem mortis, locumque sepulturæ Historia haud exprimat.

X Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, et Rayssius in hiero-gazophylacio aliique auctores Sanctum nostrum peste inguinaria correptum, diem suum obiisse scribunt. In Historia vitæ ex sanguinis fluxu defecisse legitur. Hoc certum videtur, Sanctum non diu post reditum in patriam superfuisse et morbo aliquo ex diuturni itineris laboribus contracto e vivis discessisse.

CAPUT II

Irreverentia in Sanctum divinitus punita: cultus miraculorum occasione inchoatus.

Post multum igitur temporis a dum beati Viri corpus in tali jaceret humatum loco, a nullo ei debita exhibebatur reverentia, quia non solum aliunde advenientes, verum et habitatores loci frequenter

D

E

F

Irreverentia in Sanctum divinitus punitur.

A frequenter ibant per medium sepulchri. Sed et animalia ad pastum euntia, sive inde redeuntia supra Sancti accumbabant tumulum, quorum nonnulla tamdiu, quoadusque spiritum exhalarent, a dæmone sunt vexata. Equus quidam cujusdam domini villæ valde delicate nutritus, dum quadam die adquare duceretur, pede posteriori tumulum sancti Viri, dum reduceretur, calcavit, qui statim circumventus insania, capite super parietem conquassato, vitam finivit duriter. Qua de re ipse dominus villæ nomine Onulfus duobus suis rusticis sepe circa sepulchrum beati Viri claudere jussit: unde a quibusdam transeuntibus locus defensaretur reverentissimus. Sed, invidia dæmonis agente, qui ab hominum numquam desistit infestatione, et quantum prævalet, non cessat nocere, lusores illi instinctu dæmonis in risum excitati, et ludentes ad alterutrum; Eia, inquit, Senem istum tam diu defunctum, et in cineres redactum, ne forte a nobis etiam fugiat, includamus; quasi ex eo commodum habituri postmodum. Quæ derisionis verba, postquam nefando ore protulerunt, eodem momento, viribus corporis paulatim deficientibus, et quasi jam diem totam operi inani consumpsissent, conquirentes, domum sunt reversi. Quorum itaque unus medio noctis cum magnis cruciatibus animam reddidit, alter vero quasi amens se multum discerpens, et quæ convitia in sanctum Guidonem dixerat, advenientibus confitens, sequenti die vivendi finem fecit. Horum ego duorum interitus parvo post tempore causa salutis multis non solum prope, verum etiam procul positus exstitit, qui diversis diu erant fatigati laboribus. Fama enim volante, audientes quid duobus viris pro sua evenerat infidelitate, devota mente ac supplicii voce patrocinium sancti Guidonis sibi postulant adesse, ut sicut illi de eo cachinnantes amaritudinem mortis incurrerant, sic isti de ipso præsumentes, ipsius meritis subvenientibus, ab ea, qua tenebantur, liberarentur infirmitate. Alii itaque per somnium admoniti, alii amicorum manibus, alii vehiculis adducti luminaria ad sancti sepulchrum Guidonis detulere, ibique humilibus non diu incumbentes precibus, optatam obtinuerunt sospitatem, sicque ad sua læti redierunt.

Sacellum supra Sancti tumulum in honorem Dei paræ erigitur. Claudus gressum,

C 13 Tunc pro tempore et loco religiosi ejus loci viri supra Sancti tumulum in honorem sanctæ Dei Genitricis Mariæ basilicam construxerunt, donec, divina juvante gratia, domum dignam aut ipsi in honorem ipsius aut sui ædificarent posteris. Interea filius cujusdam viri de proxima villa, quæ vocatur Aper *b*, quinquennium utroque pede erat claudus, quem pater vehiculo impositum ad beati Guidonis detulit sepulchrum. Confestim, illo ibi relicto, ipse ad orationem in medio prosternitur ecclesiæ, et humum, ubi cubabat, lacrymis et intimo cordis affectu fuis irrigans, divinam orabat clementiam, ut ad glorificandum nomen suum et laudandum Sancti sui meritum, etiam et huic suo dignaretur subvenire infirmo. Lacrymans itaque talibus irrumpebat precibus, cum repente, eo ignorante, et cor oculosque ad cælum levante, mirabili Dei virtute, et intercessione sancti Guidonis interveniente, pedes pueri ad pristinum usum sunt restaurati. Qui oratorium clam genitore egressus, cum coævis suis cœpit per atrium ludere, et quasi nihil debilitatis umquam perpessus fuisset, ubique recto et firmo gressu ambulare. Tandem pater lacrymis perfusus ab

oratione surgens, ad locum, quo filium posuerat, respecturus, quidnam ageret, rediit, et quid misericordiæ a Deo jam acceperat, ignorans, quonam devenisset valde mirabatur. Continuo foras egressus eum incolumem cum aliis circumstantibus reperit ludentem, eumque assumens multis advenientibus, quid sibi evenerat, narrans, in oratorium, quo sanitatem receperat, reduxit, multas Deo gratiarum actiones referendo. Deinde cum magna exultatione reversus, amicos convocat et vicinos, et quantum gaudium a Deo, intercedente B. Guidone, in curatione filii sui percepit, omnibus indicat. Congratulantes igitur illi singuli parant munera pro suis viribus, et sequenti die Dominica onusti ad ipsius sepulchrum veniunt, pro impensis a Deo per sua merita beneficiis, laudes voce magna decantantes.

14 Præterea in ipsa villa Anderlecht sacerdos quidam morabatur, cujus filius caligine oculorum percussus, et totus diuturno contractus languore quasi semivivus per triennium jacebat in lectulo. Cujus parentes miracula, quæ per beatum Guidonem fiebant, cernentes, illum cum luminaribus ad sepulchrum beati Viri posuerunt, suppliciter misericordiam Dei implorando. Ecce, inquit, amantissime Dei Sancte, cum longe lateque positi munere tuorum gratulentur beneficiorum, et nos, qui tui incolæ sumus et famuli, simili modo tuum patrocinium in nostro experiamur filio, et quanto tibi habitatione sumus viciniore, tanto tibi præ aliis de collato munere simus devotiores. Tum Dei misericordia, qui, dum vult, desiderata concedit petentibus, per interventum Servi sui, puer ille lumen oculorum et gressum recepit, et ab omni reliqua, qua tenebatur, citius convaleuit ægritudine. Parentes ergo læti accurrunt, et suum filium, qui jam per triennium nusquam, nisi bajulatus aliorum manibus venire poterat, modo recto et firmo gressu ambulare, et lumen oculorum lætantur recepisse, eumque absque mora sacrarum studio tradunt litterarum, divino addicentes servitio.

15 Miles etiam quidam auditum amiserat, adeo, ut si quis experientiæ causa prope stans, eum alta voce nomine suo vocaret aut convitia ei inferret, non magis quam lapis audire valeret. Huic vero per somnium quadam nocte est visum, quasi quemdam sibi assistere senem in aure ei dicentem, ut luminare ad sepulchrum sancti deferret Guidonis, ibique tam diu moraretur, quousque soporaretur. Qui a somno expergefactus, visionem illam sedula mente pertractans, tenaci commendavit memoriæ, et Dominum, ut, quod viderat, ad effectum deduceret, humiliter exorabat. Vix autem adhuc albescente polo, stratum suum relinquens, luminare, uti admonitus fuerat, sequenti nocte ad sepulchrum præfati Sancti detulit, ibique humilibus incumbens precibus divinam præstolabatur misericordiam. Circa medium vero noctis in oratione positus dulci opprimitur sopore, multusque sanguis de ipsius cœpit effluere auribus. Evigilans igitur, et quod sibi evenerat, intelligens, ne forte pavementum oratorii sanguine cruentaretur, foras est egressus, fraxinumque quamdam c inibi stantem ventilare, et gallos propinquæ lucis nuntios clare audivit canere, sibi quæ diu optatæ gaudia sospitatis reddita non ignorans, omnipotenti Deo immensas retulit grates. Mane autem facto, omnibus in ecclesia ad divina congregatis officia, post celebrationem Missæ homo præfatus coram omnibus prosilivit, et, facto silentio, qualiter auditum quem

A. ANONYMO.

*cæcus et contractus lumen oculorum et sanitatem impetrat. * al. rectius senex*

E

Surdus auditus Sancti patrocinio redditur.

F

c

A. ANONYMO. quem per triennium amiserat, ipsa nocte a Deo per veneranda Sancti sui merita receperat, eis indicavit. Tantiigitur Sancti omnes lætantur patrocinio, ad sydera tollunt voces, Dominum, qui Sanctos suos apud homines mirificat in terris, collaudantes. Dum hæc itaque agerent, quidam adolescens, qui simili modo auditum longo tempore ex toto amiserat, advenit, cunctisque intuentibus ante Sancti sepulchrum terræ prosternitur. Vix autem unius horæ spatium transierat, et idem adolescens oratorium egressus cunctis, qui aderant, se auditum recepisse retulit, et illi audientes aliis nuntiaverunt. Iterum habitatores loci in ecclesia congregantur, omnibus aucta lætitia, quoniam idem adolescens non aliunde veniens aut ignotus, sed apud eos natus et alitus, satisque notum omnibus, quod tempore longo auditum ex toto amiserat, et modo per merita Patroni illius sospitatem fuisset adeptus, et idcirco amplius nomen Domini ab eis magnificabatur.

cæcis visus.

d

B

* aperuerunt

C

16 Interea mercator quidam de villa nomine Lenneka d satis decorum habebat filium, sed tenebris cæcitatæ perculsum. Hic ergo audiens de virtutibus, quas per suum Sanctum pius operabatur Dominus, ad ejus tumultum, turba amicorum comitante, eundem detulit puerum, ibique ipsa, qua advenerat, nocte remorari decrevit. Tum nigredo noctis abierat, et die redeunte, albescebant omnia, cum puer ad patrem: Jam pater, inquit, dilectissime, cum amicis tuis lætare, quod nostri itineris labores non incassum assumpsistis, quoniam lumen diei, quo tam longo tempore carui, per beatissima hujus Sancti merita, ad cujus tumultum consistimus et te, amantissime genitor, clare conspicio. Hoc audiens pater illius convocat amicos et sui itineris socios, puerumque, cæcitate repulsa, eis ostendit illuminatum. Tunc illi, quod eis melius visum est, et devotius, ora in laudem Dei illiusque Sancti aperuit *. Habitatores etiam loci illius, ubi, quod puero advenerat, agnoverunt, laudando mirifici nomen Domini, voces ad cælum efferebant. Hæc dum agerentur, homo quidam senex, cujus oculi quadam infirmitate capitis caligaverant, adeo ut homines tenuissimo oculorum lumine intuens ambulantes, non aliud quam arbores esse putaret, hic inquam senex divina adductus providentia in oratorium sancti Guidonis (astantibus sibi cedentibus,) eadem hora intravit. Postquam vero, quibusdam sibi narrantibus, quid præfato advenerat puero, agnovit, ad orationem humi prosternitur, eandem sibi jam quasi decrepito seni et omnibus destituto, solatiis implorans gratiam concedi. Post unam ferme horam ab oratione surgens, a Domino clarum visum recepit, quod aliquis septennis seu cujuslibet ætatis puer clarius eo non videret. Qui ne accepti ingratus existeret beneficii, quod usque vixit et corpore valuit, ætatis tempore et hiemis in Sanctorum solemnitatibus et Dominicis nocte ac die oratorium, quo sanitatem receperat, frequentabat, Missam et alia divina ibi auditorus officia. Præfati autem rustici de villa Lenneka, qui in hoc sene, et in puero, quem adduxerant, manifesta Domini viderant signa, læti ad sua remearunt, veneranda sanctissima merita Guidonis longe lateque divulgantes.

ANNOTATA.

a In altero Vitæ exemplari ab Anderlacensibus transmisso, legitur id contigisse anno 42 post

Sancti obitum. Consule, si lubet, Commentarium. D num. 2.

b Locum hunc nullibi reperire potui.

c Fraxinus, arbor quædam est procera ac teres, folio pinnata, et Homeri præconio celebris.

d Lenneka forte idem, quod lingua vernacula Lennick. Ligniaca duo, aliud S. Martini, aliud S. Quintini, utrumque in tractu Gaesbecano haud procul ab Anderlaco situm reperio. Sciri nequit, an, et quod hic e duobus auctor indigeret.

CAPUT III

Corporis e cœmeterio ad templum translatio: miracula in translatione facta: solennis elevatio.

Post non multum vero temporis, muris ecclesiæ, cui oratorium sancti Guidonis inhærebat, præ longa vetustate partim ruentibus, partim ruinam minantibus, loci incolæ et clerici in unum convenere, et ut ecclesiam alteram longiorem et latiore prioræ ædificarent decrevere; quoniam non solum vicini, sed et longe lateque positi diversis obsessi languoribus, et ad hujus Sancti tumultum sospitatem adepti, singuli pro sua possibilitate locum ipsum suis frequentabant beneficiis; unde omnibus nil visum melius, quam quod devotus ad sacrum altare deferebat populus, non alias, quam ad reædificationem ecclesiæ ponendum, ubi tam jucunda a Domino frequenter fiebant signa. Hoc itaque cunctis, ut fieret, placuit; sed quoniam oratorium sancti Guidonis ecclesiæ inhærens diruendum erat, cunctis incertum manebat, quidnam de sacratissimis ipsius ageretur ossibus; utrum ad præsens inde transferenda, an in eo forent loco relinquenda. Cumque hoc dubii nutarent, ad dominum Gerardum Cameraci episcopum, qui domino Lietberto beatæ memoriæ episcopo successerat, legationem mittunt, petentes, ut quid facto opus sit, eis consulat, ut, quod agere aut sapere per se non poterant, ejus licentia et prudenti consilio perficeretur.

18 Episcopus igitur, intellecta populi ad Dominum benevolentia, initoque cum prudentibus consilio, hoc illis remandavit, quatenus ossa beatissimi Guidonis humo, ubi quiescebant, effossa, in medio ecclesiæ cum magna tumularent reverentia, quoadusque, extracto monasterio, ad locum, ubi divinitus foret dispositum, eadem sacratissima transferrentur ossa. Clerici ergo et populus, accepto sui episcopi mandato, triduum celebrarunt jejunium, sicque ad prædicti Sancti tumultum accedentes humo illius effoderunt ossa, cum magno tremore fonte abluentes, quem reservari fecerunt, et in medio ecclesiæ in loculo decenter parato tumulaverunt. De vicinis nimirum villulis ad hanc translationem multa confluerat turba, inter quam alii febribus, alii diversis vexati aderant languoribus, qui ipsa die de aqua, qua sacratissima ossa fuerant abluta, gustantes, statim, omni fugata infirmitate, sospitatis gaudium receperunt. Quapropter, qui aderant, Deo laudes canendo pœne totam diem peregerunt, et inde recedentes, quocumque veniebant, Domini beneficia, quæ accipere

Veteri ecclesiæ ruinam minitante,

E

F jussu Gerardi II Sancti ossa e cœmeterio ad templum deferuntur. Beneficia a variis impetrata.

seu

*Mulier cæca
Sancti patrocini
visum obtinet.*

a

A seu videre meruerant, omnibus annuntiabant. 19 Unde factum est, ut ad aures cujusdam mulieris de villa Brachina *a*, quæ lumine oculorum erat privata, fama circumquaque divulgata, eadem deferrentur gesta; quæ B. Guidonem, ut sibi etiam dignaretur subvenire, totacordis invocabat contentione. Interea ad suum conversa maritum, aures ejus sedulis pulsabat precibus, quatenus eam ad hujus Sancti perduceret tumultum; quoniam, ejus beatissimis intervenientibus meritis, a suo vultu tam continuæ noctis tenebras sperabat effugandas. Profecto vir illius non minus ea sitiens sospitatem, paratis suo itineri necessariis, ad villam Anderlecht pergere cœperunt. Cumque in medium vicinæ silvæ pervenissent, vir ad inscidendum virgam, quam in manu sua gestaret, secessit, uxore cum quodam puero sui itineris comite relicta sub arbore. Mulier autem, absente viro, caput in gremio suo ponens, lacrymis faciem perfundebat, patrocinium sancti Guidonis sibi adesse flebili ac supplici implorans voce. Inde, cum caput ad cælum elevasset, statim omnem cæcitatem a suis effugatam oculis intellexit, redeuntique ad se marito, et ejus manum apprehendere volenti, ut ipsam deduceret, illa ait: Jam tuo ducatu, conjux dilectissime, non ego; quoniam per veneranda sancti Guidonis merita, te et has circumstantes arbores, cœlique serenitatem modo clare conspicio. Illo vero non minus ea de ipsius lætus illuminatione; Vis ne, inquit, nunc domum redire, et quoniam hanc Deus nobis donavit gratiam, aliquantulum honestius cum munusculis ad ipsius Sancti oratorium venire? Cui illa: Modo, inquit, iter nostrum, sicuti disposuimus, impleamus; quoniam Deus, in cujus ditione cœli et omnia sunt posita, devota sibi corda magis, quam munera probat; et cum ipse concesserit, quantum honestius et primum potuerimus, ad ipsius Sancti oratorium redibimus. His itaque dictis, ad villam Anderlecht pervenerunt, et post preces ante Sancti tumultum devote fusas, mulier quomodo visum in via receperat, loci incolis indicavit. Ipsi vero hæc audientes, Deo, qui tam mirifice Sanctos suos apud homines in terris glorificat, laudes inde retulerunt.

*Cæcus alius
illuminatur;
sed accepti beneficii
immemor, rursus
cæcitate percutitur.*

b

** al. Tancardus,
Tancredus*

B 20 Jam illa prior præ longa vetustate nutans ecclesia diu erat diruta, et, collecta multitudinem artificum, aliud ædificabatur monasterium, et sicuti plerumque solet in initio rerum fieri, omnibus præ gaudio certatim laborantibus, satis fervebat opus. Ecce autem homo, qui trans fluvium, qui Tenera *b* vocatur, habitabat, lumine oculorum orbatus, nomine Tancradus*, cum puero, qui ejus regebat gressus, ad sepulchrum Sancti advenit, ibique vix uno commoratus die, pristinum recepit visum. Cui vero more nonnullorum militantium accidit, qui ante acta beneficia officiosissimi magis ex sperato munere, quam ex corde apparent in præsentia dominorum suorum; postquam vero beneficiis et honoribus magnificati, desiderata consequuntur, minus fervidi et quasi languentes in ipsorum famulatu existunt; unde ad rationem vocati, judicio parium suorum beneficiis, quæ acceperant, privantur. Is namque adhuc cæcatus beatum Guidonem, ut suis precibus apud Dominum sibi patrocinareretur, importunis orabat vocibus; modo vero visu oculorum muneratus, non sicut alii ante eum gratias Deo reddidit: immemor enim beneficii sibi divinitus collati absque benedictione clericorum, et non petita a præfato

Sancto licentia, domum rediit, parvoque tempore exempto, rursus cæcitatis invaditur tenebris.

A. ANONYMO.

21 Tunc pro sua sospitate basilicas multorum Sanctorum visitat, quibus nil misericordiæ sibi præstantibus, tandem in se rediit, et quoniam secundo sibi pœna cæcitatis evenerat, se indignum vivere asserebat. Parat denique itineri, et futuræ moræ necessaria; cum uxore sua ad sancti Guidonis sepulchrum remeat, totoque corde lacrymas fundendo, donum, quod pro sua amiserat negligentia, sibi reddi postulat. Iterum Sancti interventu a Domino exauditur, et cæcitate ab oculis ejus effugata, visum recepit, et in eadem villa multo commoratus tempore, quoad usque corpore valuit, cum aliis artificibus ad structuram monasterii est operatus.

*penitens vi-
sui secundo
recuperat.*

22 Paulus beatissimus Apostolus, ad tertium usque cælum raptus, summi Dei secretorum auditor, verborum divinarum virtutem, judiciorum et profunditatem supra humanum esse modum investigare commemorabat, dicens: O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Et Psalmista: Venite et videte opera Dei terribilis in consiliis supra filios hominum. Quosdam namque a Domino nullis præcedentibus meritis misericorditer vocari, et in necessitatibus suis divinum eis citissime adesse suffragium; quosdam vero suis exigentibus culpis occulto Dei judicio a sua repelli misericordia intelligens, eum terribilem in consiliis super filios hominum appellavit. Ipse etiam benignissimus Jesus, ut sacrum testatur Evangelium, homini, quem a legione dæmonum purgaverat, volenti eum sequi, non concessit, sed ut domum rediret, præcepit; alii vero in via invento, et primum redire volenti, ut patri jam defuncto sepulturam exhiberet, ut se citissime sequeretur, imperavit. Cur autem ista proposuerimus, paucis aperiamus. In villa, quæ vocatur Wambeka *c*, quidam miles vi febrium laborat, adeo ut jam extremum sibi adesse diem speraret. Cui siquidem multi medici plurima ad potandum seu ad comedendum, ut sanaretur, dederant, sed a nullo eorum aliquid remedii impendi sibi potuit. Cujus amici de aqua, unde sacratissima beati Guidonis ossa abluta fuerant, ut saltem per hoc sospitatem adipisceretur, illi detulerunt; et quanto amplius inde bibebat, tanto acrioribus vexabatur febribus, adeo ut quibusdam sibi ad os, ut biberet, apponentibus, manu a se repelleret, et ut hunc pestiferum haustum longe a se auferrent, magnis clamaret vocibus *d*. Ceterum cur hoc, quod sospitatem aliis præbuerat multis, isti non profuerit, Dei solius judicio relinquimus, qui, ut fidelissimo suo Moysi ore suo est locutus, miseretur, cui misertus fuerit, ut et in sequentibus patebit.

*Aqua, qua
Sancti ossa
fuerant ab-
luta, militi fe-
bres auget,*

E

c

F

d

23 In ipsa autem eadem villa quædam mulier, cujus venter hydropico intumuerat morbo, manebat, quæ de salutifera aqua militi allata sibi dari postulavit. Quam ergo sibi transmissam ut bibit, continuo uti aliquis pannus manibus scinderetur, sic ejus venter interius sonuit, et aqua multa de ea per secessum effluente, intra paucos dies convaluit. Quod amici et cohabitatores ejus cernentes, prout poterant, singuli parant munera et hanc secum habentes mulierem ad sancti Guidonis sepulchrum voces hymnidicas ad cælum dantes veniunt, et de infirmitate militis, qui divino non meruit curari judicio, et quomodo

*mulierem hy-
dropicam
sanat:*

A. ANONYMO

etiam calculi
doloribus li-
berat.

quomodo mulier a supradicta ægritudine haustu aquæ fuerit liberata, hominibus loci indicaverunt.

24 Præterea mulier quædam in villa ipsa Anderlecht degens saxum patiebatur, quæ pœne omnem suam in medicos erogaverat substantiam, ut eorum arte et peritia a tali liberaretur infirmitate. Cumque omnia sua fere expendisset, et nulla sibi medela profecisset, in tantum ejus jam increverat morbus, ut nusquam nisi aliorum manibus ducta ire valeret. Tandem, consulentibus amicis, de aqua supradicta bibit, et vix spatium unius horæ transacto, saxum ab ea exivit. Quod in manu tollens, et ad monasterium libero gressu accurrens, cunctis, qui aderant, ostendit, ut hoc intra se antea habens, quid doloris continue fuisset perpessa, agnoscerent, nunc vero a tanto liberata malo, quanto merito exultaret gaudio; nec solum de sua, verum etiam de filii gaudebat sospitate, qui longo tempore febribus irremedicabiliter vexatus, de ipsa aqua, quam mater biberat, ea ignorante, bibit, statimque omnis febris cum suo frigore et calore ab eo au- fugit.

B

Filius mori-
bundus sanita-
ti restituitur.

e

25 Præterea nobilis quædam matrona de castello nomine Erpe e, cui nomen Ermentrudis, eo tempore in Anderlecht morabatur, cujus filius adhuc septennis, morbo invalescente, per triduum semivivus jacens eo usque pervenerat, ut jam in eo nil aliud, quam tenuissimus videretur inesse flatus. Cumque omnes ad ea, quæ funeri erant necessaria, intenderent, mater illius, quæ beati Guidonis virtutes et merita semper in ore habebat, seque et sua omnia ei attentius commendabat, spem non modicam recuperandi filium habens, eum ad hujus Sancti, de quo loquimur, fecit ferre sepulchrum, cujus adeo omnia membra laxi pendebant nervis, ut omnino mortuus putaretur. Post unam ferme horam domum reportatus oculos aperuit, cunctisque præ gaudio flentibus, cibum sumpsit, et infra dies duos ab infirmitate, qua tenebatur, ex toto convaleuit. Cujus ergo genitrix tam de hac virtute sancti Guidonis, quam de restituta filio sanitate immenso repleta gaudio, convocatis ad se suis servis, ait: Ecce filium meum nudius tertius morientem, si ullus medicorum aut aliquis hominum, uti nunc cernitur, nobis reddidisset sanum, nonne illius me amodo ancillam promitterem et dimidium bonorum meorum offerrem? Quia vero nunc illum sanum aspiciamus, et si homini mortali promittere aut dare multa habebamus, dignum est, ut huic amantissimo Sancto, et Patrono nostro ad Dei honorem, et animarum nostrarum salutem aliquid de nostro impendamus, et ipse filius meus, quamdiu vixerit, ei capitalem censum singulis annis, ut servus domino fideliter persolvat. Hæc dicens, fibulam auream in testimonium virtutis et ob æternam sui memoriam ad sepulchrum ejus tradidit, ac deinceps in omni necessitate sua eum sibi defensorem et protectorem invocabat.

C

Paralysis,
nuncupato
voto, curatur.

26 Duarum adolescentularum in prædicta villa Erpe morantium manus ad omne officium inutiles paralysis reddiderat, quæ multorum Sanctorum visitaverant basilicas, ut sanitatem assequerentur. Cumque nihil proficerent, non quia Sanctorum meritis eis reddi non posset sanitas, sed ad glorificandas sancti Guidonis merita, earum adhuc differebatur curatio, a vicinis consultum est illis, ut ipsi Sancto voverent, quod, si sua intercessione eis restituerentur manus, quidquid

primo labore manuum adipiscerentur, ad ejus tumultum fideliter deferrent. Tum sanitas illarum prosecuta est votum, paucisque transactis diebus, omnis dolor et infirmitas ab earum discessit manibus, et sicuti voverant, quidquid opere quotidiano acquirere potuerunt, ad tumultum beati Guidonis detulerunt.

27 Quodam itaque tempore dum duo captivi in ipso ecclesiæ atrio, ubi corpus quiescebat venerabile, jacerent in quadam arca inclusi, quæ erat funibus firmis circumligata, sub cujusdam noctis silentio narrantes invicem de virtutibus sancti Guidonis, nomen ejus invocare cœperunt, et statim per Dei potentiam, funibus ruptis, et compedibus fractis, arcam egressi, quantocius ecclesiam ingrediuntur, Deo et sancto Guidoni immensas referentes gratias.

28 Transacto autem multo tempore, dum beati Viri corpus elevationis honore esset glorificandum, ex vicinis regionibus multa confluit turba fidelium, inter quos quidam infirmus vehiculo adductus, qui nec gressus habere, nec etiam multo tempore super pedes stare valebat, ante sepulchrum venerabile ab amicis reponitur, qui sequenti die, dum sacri corporis reliquiæ elevatae extra ecclesiam pro devotione populi efferrentur, ex toto convaleuit, ita ut feretrum gaudens cum aliis referret ad ecclesiam.

29 Hæc ad declaranda ejus merita audientibus, ne forte fastidium generent, sufficiant, quo quisque hæc legens vel audiens agnoscat, quanta in cœlo eum Dominus cumulaverit gloria, quem apud homines in terris tam crebris et laudandis glorificavit signis; cujus patrocinio et intercessione quicumque in fide nihil hæsitans se commendaverit, ab omni liberabitur periculo. Ipse autem beatissimus Guido pro stabilitate sanctæ Ecclesiæ, et pro statu imperii Romani, et pro omni populo Christiano Dominum supplicare non desinat, ut divina adjuti gratia post hujus vitæ decursum, ad cœlestem patriam pervenire valeamus; præstante Domino Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

Facta est elevatio sancti Guidonis in Nativitate sancti Joannis Baptistæ ab Odardo episcopo f anno millesimo centesimo duodecimo Incarnationis Dominicæ g, epacta nona, concurrenti primo bissextili anno.

ANNOTATA.

F

a Locum non invenio.

b Flumen Belgii, quod in Hannonia oritur, et prope Teneramundam in Scaldim se exonerat.

c Wambeka, pagus duobus circiter milliaribus ab Anderlaco dissitus.

d De illo milite nihil in Sancti Vita ex Ms. Rubecæ Vallis desumpta legitur, in qua tamen cetera omnia beneficia Sancti meritis obtenta memorantur. Forte illud prætermisit auctor, quia ad Sancti gloriam non conducere existimabat.

e Pagus haud procul Lovanio dissitus.

f De hoc Odardo, qui et Odo, et Odoardus dicitur, Beatique titulo decoratur, vide Galliam Christianam Dionysii Sammarthani, tom. III pag. 25. Cameracensis ecclesiæ episcopus consecratus est anno 1105. Obiit 13 Junii 1113.

g Ex hoc solennis sacrorum ossium elevationis a biographo designato anno, Sanctum diu ante annum 1112 e vivis discessisse conficitur. Vide Comm. prævium § 2.

Duo captivi
vinculis libe-
rantur.

Solemnis sa-
crorum ossium
elevatio: cap-
tus pedibus
gressu do-
natur.

E

Sancti patro-
cinium com-
mendat auctor.

f
g

DIES

A DIES DECIMA TERTIA D

SANCTI, QUI IDIBUS SEPTEMBRIS COLUNTUR

S. Philippus Mart. Alexan-
driæ in Ægypto.

S. Julianus presbyter Mart.
Ancyrae in Galatia.

S. Macrobius

S. Gordianus

S. Zoticus

S. Lucianus

S. Heli

S. Valerianus

B **S.** Seleucus

S. Theodolus episc. mart. Ale-
xandriæ in Ægypto.

S. Felicissimus | Martyres in

S. Secundinus | Apulia.

S. Ligorius martyr, qui colitur
Venetiis.

S. Nectarius episc. conf. Augu-
stoduni in Gallia.

S. Lidorius aut Litorius episc.
conf. Turonibus in Gallia.

S. Maurilius vel Maurilio episc.
conf. Andegavi in Gallia.

S. Maurus episc. conf. Placen-
tiæ in Italia.

S. Antonius vel Antoninus, epi-
scopus, ut creditur, Carpen-
toractensis, Beduini in comi-
tatu Vindascino.

S. Eulogius episc. conf. Alexan-
driæ in Ægypto.

S. Amatus abbas Habendensis
sive Romaricensis in Lotha-
ringia.

S. Venerius presbyter eremita
in Tyro Majore, maris Ligu-
stici insula.

S. Amatus episcopus Senonen-
sis conf. Broyli in Flandria
Occidentali.

S. Fledericus presb. conf. in
Vlinderzele, vico agri Alostani
in Flandria.

B. Margarita Fontana virgo
tertii Ord. S. Dominici Mu-
tinæ in Italia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

S ancti Cornelii Centurionis memoria hodie
est in Menæis Græcis, uti et in Meno-
logio Sirletiano, et Synaxario Ms. At de
S. Cornelio cum Martyrologio Romano
disputatum est ad 11 Februarii

S. Barsanophius abbas hodie memoratur a Gre-
veno, Canisio, et in Florario Ms. Sanctorum
cum titulo abbatis, et apud Ægyptum. Vixisse
dicitur tempore Justiniani imperatoris. Hæc
omnia satis clare designant S. Barsanuphium
solitarium, prope Gazam in Palæstina, de quo
Castellanus agit ad diem 6 Februarii, ac in
addendis pag. 1005 De S. Barsanuphio apud
nos actum est ad 11 Aprilis

S. Barsanorii abbatis meminit Menardus in Mar-
tyrologio Benedictino, eumque ponit ibi in pago
Ebroicensi. In Observationibus vero pag. 689
ait: Fuit sanctus Barsanorius cœnobia Crucis
sancti Leutfredi in diœcesi Eboracensi (lege
Ebroicensi in Normannia). Illius fit comme-
moratio in Breviario Fiscanensi 13 Septembris.

Septembris Tomus IV.

Hæc omnia fideliter adoptavit Bucelinus in Me-
nologio Benedictino ad hunc diem, ne correcto
quidem impressionis mendo, quo diœcesi Ebo-
racensi in Anglia attribuitur. Brevius S. Bar-
sanorium abbatem memorat Saussayus. Castel-
lanus etiam in Martyrologio universali hodie
annuntiat Barsanorium abbatem, sed sine loci
aut temporis nota, nec Sanctis Galliæ eum
annumerat, observans solum aliquas illius
reliquias haberi in cœnobia Crucis S. Leutfredi
in Normannia, cujus abbatem dixit Menardus.
Ego dubitare vix possim, quin S. Barsanorius
idem sit cum S. Barsanophio aut Barsanuphio
mox memorato, cujus reliquiae seculo IX trans-
latæ sunt Uriam regni Neapolitani urbem,
unde earum pars facile in Normanniam deferri
potuit. Ratio est, quia Barsanuphium hodie
quoque annuntictum videmus, quod verisimi-
liter fit ob aliquam reliquiarum translationem.
Leviuscula nominis Orientalis mutatio minus
suadet diversum esse, quam similitudo eundem

- A esse persuadeat. Vide igitur disputata de S. Barsanuphio ad 11 Aprilis
- S. Maurili, filii Theobaldi regis Edissæ, canonici, episcopi et Martyris hoc die meminit Ghinius. De eo apud nos actum est, examinataque Acta hujus S. Maurili fabulosa, ad diem 7 Maii
- S. Urbani Papæ et martyris translatio, quam hic non examinamus, Varisii in diœcesi Mediolanensi memoratur in Martyrologio Mediolanensi. Acta S. Urbani data sunt ad 25 Maii
- S. Maximinus Trevirensis episcopus, heri a pluribus memoratus, recurrit hodie in codice Haguenoyensi. At ibi jam monui, de eo actum esse ad 29 Maii
- S. Batheneus confessor annuntiatur apud Camerarium, qui dicit de eo agi in Vita S. Columbæ abbatis, cujus fuit successor. Vitæ amborum datæ sunt ad 9 Junii
- S. Maximinus episcopus Tungrensensis hodie annuntiatur in Florario Ms. Sanctorum. Breviter de eo actum est ad 20 Junii
- S. Crispus presbyter Romanus et martyr hac die Pragæ translatus est anno 1637. Creditur is esse, de quo egimus una cum S. Joanne. Vide itaque dicta de SS. Joanne et Crispo ad 18 Augusti
- B Helena quædam in Fastis Coptitarum apud Jobum Ludolfum memoratur hodie. Si illa sit mater Constantini Magni, de ea actum est ad 18 Augusti
- S. Philiberti episcopi confessoris mentionem faciunt Mss. Additiones Cartusiæ Bruzellensis ad Grevenum. Forte designatur S. Philibertus aut Filibertus abbas, cujus Vita data est ad 20 Augusti
- S. Juliani martyris exceptio reliquiarum notatur in codice Daveronensi inter Auctaria Usuardi Solleriani. Non additur, cujus Juliani martyris sint reliquie, nec ubi fuerint exceptæ. Suspicio tamen designari S. Julianum Brivætensem, de quo actum est ad 28 Augusti
- S. Timotheus martyr Antiochiæ hodie recurrit in præcipuis Apographis Hieronymianis. In codice Florentini additur Lidori, in Corbeiensi Theodori, in Epternacensi solus ponitur. At, quod heri in Prætermissis jam monui, eundem videri Timotheum, de quo actum est ad 2 hujus mensis, et forte etiam ad 8 cum Fausto, de hodierno item existimo. Vide itaque dicta die 2 et 8 Septembris
- C S. Wilfrida abbatissa in Anglia ad hunc diem relata est a Menardo. De hac Sancta actum est ad 9 Septembris
- S. Adulphi abbatis et confessoris meminit hodie Grevenus sine loco. At non dubito, quin designetur S. Adelphius abbas Romaricensis, cujus Vita data est ad 11 Septembris
- Agatho abbas legitur in Fastis sacris Coptitarum, quos edidit Jobus Ludolfus. Suspicio designari celebrem illum Agathonem solitarium, de quo multa præclara leguntur in Vitis Patrum. Hæc collecta videri possunt apud Tillemontium tom. X in Agathone. Nam laudati Fasti nobis non sufficiunt ad Agathonem Operi nostro inserendum tamquam Sanctum, cum illum nec Latinorum nec Græcorum Martyrologiis insertum reperiam.
- Daganus memoratur a Castellano, qui tale illius contexuit elogium: In Hibernia, S. Dagani, qui titulo episcopi colitur in parœcia Dalmascorb in Lagenia, ubi fuerat abbas monasterii Inbher-Daoilé, postquam ab infantia instructus

erat per S. Mochoemocum. Elogium hoc concinnatum est pro majori parte ex Vita S. Mochoemoci abbatis, data apud nos ad 13 Martii, in qua de Dagano similia narrantur num. 35, et 36. Siletur tamen ibidem de episcopatu Dagani; sed illius episcopatus asseritur apud Colganum in Actis Sanctorum Hiberniæ ad 12 Martii pag. 584 et sequentibus. Varia ibi de Dagano colligit Colganus, variaque adducit Martyrologia Hibernica, ac demum coli Dagatum asserit, tam die 12 Martii, quem translationis credit, quam 13 Septembris, quem existimat mortualem. Majores nostri in Prætermissis Daganum memorarunt ad 12 Martii, ut hoc die cultus ipsius, de quo utcumque dubitabant, magis examinaretur. Verum non video, me istud dubium hactenus prudenter deponere posse. Nam primo Martyrologia apud Colganum laudata non tanti videntur facienda, ut sola nos de cultu satis reddant certos. Secundo in variis Mss. Catalogis Sanctorum Hiberniæ Daganum hunc non invenimus. Tertio laudata Vita S. Mochoemoci, quam præ oculis habuit Castellanus, tam certæ fidei non apparet, ut illi tuto possim insistere: et secundum illam Vitam episcopatus abjudicandus esset Dagano, cum tamen dicat Colganus in Martyrologiis episcopum vocari. Quarto demum fuit acerrime propugnator erroris illius, quem in paschate celebrando diu defenderunt Scoti et Hiberni, eaque de causa in Martyrologiis commendatur, si credimus Colgano. Verum, etsi non ignorem aliquot Sanctos, qui in eodem fuerint errore, recte excusari, nequeo intelligere laudanda esse, quæ hac occasione fecisse dicitur Daganus. Vide in Prætermissis 12 Martii ad vocem Daganus, ubi sufficientia de his dicta sunt.

Maurilius archiepiscopus Rotomagensis, de quo apud nos actum est in Prætermissis ad diem 9 Augusti, ubi ab aliquibus ut Sanctus aut beatus memoratur, hodie quoque est cum titulo Sancti apud Ferrarium, Saussayum et alios neotericos. Verum sufficientia publici cultus argumenta non magis nunc invenire possum, quam ad 9 Augusti invenit Sollerius noster: nec video titulum Sancti aut beati tanto tempore datum fuisse Maurilio Rotomagensi, ut hunc ei vindicare præsumam.

S. Amati abbatis et martyris memoria est apud Dorgainium, Ferrarium et Saussayum. Hi duo Amatam annuntiant in monasterio Luxoviensi, tamquam distinctum a S. Amato Montis Romarici abbate. Ratio distinctionis hæc adfertur a Ferrario, quod abbas Montis Romarici sit confessor, Amatus vero ille, quem male collocat Luxovii, martyr vocetur apud Trithemium lib. III cap. cccix. Verum unicus hodie est abbas illius nominis, isque Amatus abbas Montis Romarici, ut habet etiam Trithemius, qui Martyrem perperam vocat. Vita illius dabitur.

Amatos quatuor hodie annuntiat Saussayus, duos abbates, quos ex unico formatos jam dixi; duos item episcopos, Senonensem alterum, alterum Sedunensem. At unicum quoque esse Amatam hodiernum episcopum, eumque ab aliis Senonensi, ab aliis Sedunensi ecclesiæ attributum legi, ostendimus ad hunc diem in S. Amato Senonensi.

Martinus præpositus generalis Ordinis Camaldulensis, ut Sanctus memoratur a Menardo, Dorgainio, et Ferrario in Catalogo generali. At hic eum omisit in Catalogo Sanctorum Italiæ, ubi

- A *ubi etiam locum habere debuerat, si cultu ornaretur ecclesiastico. Augustinus Florentinus Historiæ Camaldulensis lib. II cap. xxxix et seq. enarrat præclara Martini gesta, ac beati titulum ejus nomini adscribit. De obitu ipsius cap. XLIII ita scribit: Obiit Idibus Septembris 1259, et sacrum corpus in claustrum Camalduli compositum. De qualicumque cultu, sed qui non videtur excedere limites privatæ venerationis, hæc præmittit: Ad cujus (corporis) contactum cum multi languidi sospitati meritis viri beati donarentur, factum est, ut, usque quo cœnobium stetit, Florentina civitas ejus mausoleum summa religione frequenter adire consueverit, sicuti et Camaldulenses justum Domini in æterna memoria esse prædicare numquam sunt oblit. Verum hæc potius indicant privatæ pietatis officia, quam cultum publicum et ecclesiasticum. Neque plura de hisce invenio in notitiis nostris Mss., neque in Vitis Sanctorum et Beatorum Ordinis Camaldulensis, quas Italice scripsit Silvanus Razzi, licet fol. 70 et seq. de Martino nominatim agat, eique titulum beati attribuat. Bucelinus beati titulum adscribens Martino, allegata verba ex Florentino non recte produxit, dum scripsit: Et usque hodie mausoleum ejusdem magna colitur religione.*
- B *Leudeberta monialis Eboriacensis beata nominatur ab Arturo in Gynæceo, sed sine ullo cultus ecclesiastici indicio. Videri potest Vita S. Burgundofaræ apud Mabillonium sec. II Benedict. pag. 445, ubi pia Leudebertæ mors narratur.*
- Landebertha monialis item Eboriacensis apud Arturum mox sequitur, sicut in laudata S. Burgundofaræ Vita de hujus quoque morte agitur pag. 447, sed Landeberga nominatur.*
- Angela de Arena, virgo Carmelitana, cum titulo beatæ memoratur in Gynæceo Arturi a Monasterio, diciturque obiisse anno 1556.*
- Simonam viduam pietate præstantem mox idem auctor subjungit, docetque defunctam Perusiæ, monasterio Annuntiatae, Ordinis Servitarum.*
- Veronicam virginem Clarissam laudatus Arturus beatam vocat tam in Gynæcea quam in Martyrologio Franciscano, ubi et alios plures recenset. Lectorem eo remitto: nam beati titulus ibi solum docet, viros aut mulieres fuisse pietate insignes. Plures Ordinis Franciscani pios viros recenset Hueberus in Menologio Franciscano.*
- C *Venerium monachum Tiburtinum commemorat hodie Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ. At fatetur ipsius memoriam non coli in ecclesia Tiburtina, nec ostendit alibi fuisse cultum. De alio Venerio agitur ad hunc diem.*
- Theophilus presbyter Ordinis Prædicatorum cum titulo beati commemoratur apud Carolum a S. Vincentio in Anno Dominicano ad hunc diem; sed nihil adjungitur de cultu. Plures ejusdem Ordinis viri ac mulieres ibidem videri poterunt.*
- Teutonium vel Teuto abbas Fossatensis, sive S. Mauri Fossatensis in agro Parisiorum, Cluniaci, ubi defunctus est, annuntiatur apud Menardum et Bucelinum cum titulo Sancti. At Teutonium inter Prætermisissos memoravit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini sec. VI part. I. Idem de Teutone meminit sec. V pag. 776 et 784, virique virtutes et miracula breviter attingit; sed a titulo Sancti*
- aut beati abstinet. Castellanus hodie Teutonium ut venerabilem prædicat.*
- D *Adamus Cathenensis in Scotia episcopus, qui a subditis suis occisus est, ut martyr hodie memoratur apud Dempsterum in Menologio cum Serlone monacho Mailrosiensi. Verum nullibi in antiquioribus Fastis hosce commemoratos, aut cultu ecclesiastico honoratos novi. Quare licet etiam hodie annuntientur a Ferrario, et Adamus ad 15 Septembris a Camerario, horum auctoritas non sufficit, ut Adamum et Serlonem Operi nostro inseramus, id facturi, si quis cultum legitimum docuerit.*
- Dedicatio ecclesiæ cathedralis Veronæ annuntiat apud Ferrarium in Catalogo generali.*
- Dedicatio ecclesiæ Resurrectionis Domini hodie est in Menæis, et apud Molanum. Spectat hæc festivitas ad Opus aliquod particulare de Christo Domino.*
- Assumptionis B. M. V. dies trigesima notatur in Martyrologio Germanico.*
- S. Felicianus episc. conf. occurrit in Mss. additionibus Cartusiæ Bruzelliensis. At nolim divinare, quis ex variis hujus nominis Sanctis designetur, cum nulla habeatur distinctionis nota.*
- E *Heracliam, nescio quam, aut cujus temporis, ex Fastis Coptitarum annuntiavit Castellanus.*
- Nectarius episcopus Andegavis annuntiatur apud Grevenum, sed ex solo errore, opinor, cum nullum inter Andegavenses episcopos inveniam Nectarium. De S. Nectario Augustodunensi agitur hodie.*
- B. Petri confessoris fit mentio in Mss. additionibus Cartusiæ Bruzelliensis ad Grevenum. At non memoratur cum iis notis, ex quibus a me dignosci queat, ut sæpe fit in aliis additionibus.*
- Enarrandus monachus in Clara-valle est in Kalendario Cisterciensi, quod excusum est Divione, sed nihil de cultu.*
- Franco secundus abbas Affligemiensis in Belgio ut venerabilis ponitur apud Bucelinum in Menologio Benedictino, et apud Rayssium in Actario ad Natales Sanctorum Belgii.*
- Guntelinus monachus in Anglia ut beatus annuntiatur apud Bucelinum, Henriquezium et Chalemotum, sed sine apparentia cultus ecclesiastici.*
- Petrus monachus Moreolæ in Hispania eodem modo habent laudati scriptores.*
- Nicetii mentio est sine loco in Martyrologio Morbacensi apud Martenium tom. III Anecdotorum col. 1569. At cum nullus ad hunc diem spectet*
- F *Nicetius, quantum novimus, aut nomen corruptum est ex nomine Nectarei, de quo hodie agitur, aut certe Nicetii præcipua festivitas non agitur hoc die.*
- S. Maternus episcopus hodie memoratur in aliquot auctariis Martyrologii Usuardini, sed die sequenti est in Romano 14 Septembris*
- Mamiliani natalis memoratur in unico codice Hieronymiano et in duobus Kalendaris per Florentinum laudatis, sed sine loco. Quapropter Sanctum aliunde perperam ad hunc diem relatum suspicor. Videri possunt Annotata Florentinii, ex quibus non satis liquet, de quo agatur. De S. Mamiliano Panormi annuntiatio agitur ad 15 Septembris*
- Martyres 75 apud Octavium Cajetanum et Ferrarium annuntiatur Mendis in Sicilia. At cum hi innotescant ex Actis parum accuratis SS. Lucie et Geminiani, simul de omnibus agendum est die, quo Lucia et Geminianus sunt*
- in

- A *in Martyrologio Romano* 16 Septembris
SS. Cassii et Florentii *Martyrum* inventio annun-
tiatur in *Florario Ms. Agemus de his Marty-*
ribus cum Martyrologio Romano ad 10 Oct.
S. Lucas monachus Ordinis S. Basilii Amenti in
Basilicata annuntiatur hodie apud Castellum.
Vita hujus Sancti edita est apud Octavium
Cajetanum in Vitis Sanctorum Siculorum
tom. II pag. 96, ibique in margine notatur
13 Sept. Verum mendosa est notula hæc mar-
ginalis, ac verisimiliter in errorem induxit Ca-
stellum. Nam in fine Vitæ Lucas obiisse di-
citur 3 Idus Octobris, atque eodem die ab ipso
Cajetano et ab aliis memoratur in *Fastis Sicu-*
lis. Itaque de S. Luca agendum est ad
13 Octobris.
Tabitham piam matronam, quam Petrus ad vi-
tam revocavit Act. ix, 36 et seqq., hodie pro
orbitrio memorat Arturus in *Gynæceo. At in*
Mencis breviter annuntiatur ad 25 Octobris
S. Amandus episcopus Rhedonensis hodie memo-
ratur apud Saussayum. Verum apud Castel-
lanum et in *Martyrologio Parisiensi ad*
13 Novembris
S. Aniani, nescio cujus, festivitas olim hac die
celebrata fuit Astæ in Italia, sed deinde remissa
ad 17 Novembris, quo colitur S. Anianus epi-
scopus Aurelianensis, ut disco ex *Dissertatione*
quadam Ms., in scriniis nostris servata, qua
auctor probare voluit, Anianum illum, qui
Astæ colitur, non esse Aurelianensem, sed po-
tius Sanctum ecclesiæ Astensis. Argumenta,
quæ mihi non omnino clara apparent, accura-
tius examinari poterunt ad 17 Novembris
- B
- Columbini abbatis Sutrensis in Britannia (imo
Lutrensis in Burgundia) meminerunt hodie
Ferrarius in *Catalogo generali et Saussayus in*
Supplemento. Eundem rectius in Burgundia
annuntiat Menardus. Galesinius vero et Dor-
gainius Columbinum breviter memorant. Redi-
bit memoria Columbini seu Columbani Junio-
ris, ut alias vocatur, quemadmodum observatum
est in Prætermissis 13 Februarii, ad diem, quo
cultus ipsius accuratius examinari poterit,
21 et 22 Novembris.
S. Maximus episcopus apud Viennam, (apud
Vimmam, Artesiæ vicum, verisimiliter legen-
dum) memoratur in *Florario Ms. Habemus*
Vitam Ms. huic annuntiationi corresponden-
tem. At ea commodius examinabitur ad
27 Novembris
S. Maximi episcopi, qui Regiensis perperam vo-
catur, inventio celebratur in variis Auctariis
Martyrologii Usuardini. In Centulensi S. Ma-
ximus ita etiam memoratur, acsi natalis esset.
Agemus de S. Maximo Regiensi cum *Marty-*
rologio Romano, ibique ostendi poterit corpus
esse alterius S. Maximi, cujus hodie memora-
tur inventio, ad 27 Novembris
SS. martyrum Mauri, Jasonis et aliorum memo-
ria est hodie in *Ms. additionibus Cartusiæ*
Bruxellensis ad Grevenum. At eos non novi,
nisi sint Maurus et Jason, qui cum aliis Mar-
tyribus in Martyrologio Romano annuntiantur
ad 3 Decembris
S. Dionysius Papa memoratur in auctariis *Mar-*
tyrologii Bedæ. At in Martyrologio Romano
est ad 26 Decembris.
- D
- E

V. Appendix
ad tom. VIII
Septembris
pag. 772
not. 12.

DE S. PHILIPPO MARTYRE

ALEXANDRIÆ IN ÆGYPTO

J. P.

SYLLOGE

SECULO III
Insignia
Sancti elogia
in Fastis

- C Philippi martyris illustris hodie memoria
est in nonnullis primæ notæ *Fastis La-*
tinis, quorum agmen ducit Martyrolo-
gium Romanum vetus a Rosweydo excu-
sum, ubi ita legitur: In Alexandria Philippi
episcopi et martyris, qui primum præfectus fuit.
Eadem quoad substantiam in Martyrologium
suum transtulit. Ado Viennensis; sed et historiæ
compendium subnexuit, aliunde depromptum.
Textum ejus describo integrum: Apud Ægyp-
tum, civitate Alexandria, natale beati Philippi
episcopi et martyris, qui præfectus primum fuit;
deinde Baptismi gratia sanctificatus, episcopii
dignitatem, suffragium ferentibus Christianis
populis, assequitur. Et sub Volusiano et Gallieno
imperatoribus, dirigitur Perennius præfectus
Alexandriam: cui imperatum est, ut Philippum
occideret. Sed cum hoc implere non posset, quia
omnis populus civitatis Philippo, veluti quibus-
dam vinculis amoris, videbatur adstrictus, im-
misit quosdam in ecclesiam, qui se fingerent
Christianus, qui ingredientibus percusserunt eum
in oratione constitutum. Sepultus modo est in
Nitria, basilica condigna Martyri supra corpus
ejus fabricata. Sedit autem in episcopatu, anno

uno, mensibus tribus. Passus est Idibus Sep-
tembris.

2 Breviora sunt elogia ad eundem diem 13 Sep-
tembris apud Usuardum et Notkerum; verum si
Martyris personam ac dignitatem spectes, si notas
temporis, martyriique palæstram, Adonis textui
prorsus consona. Brevius item est Romanum
hodiernum, ab illis tamen in punctis quibusdam
diversum. Hæc ejus annuntiatio est primo loco:
Alexandriæ, natalis beati Philippi, patris sanctæ
Eugeniae virginis. Hic præfecturam Ægypti de-
serens, Baptismi gratiam assecutus est: quem
in oratione constitutum jussit Terentius præ-
fectus ejus successor gladio jugulari. In aliis
Fastis classicis, puta in Bede et Flori, Rabani et
Wandelberti Martyrologiis, aut in apographis
S. Hieronymo attributis nihil de eo occurrit, sal-
tem ad hunc diem; quod addo, quia Rabanus ad
diem 25 Decembris elogium contexens S. Euge-
niæ V. et Ms., hujus patrem Philippum, Alexan-
driæ præfectum, conversum fuisse ait ad fidem
Christi et baptizatum; silet tamen de episcopatu
ejus et martyrio.

3 Nihil similiter hodie memorant de S. Phi-
lippo Ecclesiæ Græcæ monumenta; attamen, si is,
qui

Latinis ad
hunc diem:
F

et in Græcis

A qui hodie in Latinis proponitur, pater fuit S. Eugeniae, prout in Romano asseritur, dubium non est, quin et Graeci eum coluerint ut martyrem, quamvis ad diem alterum. In Menologio Basiliano exhibetur cum Eugenia ceterisque hujus sociis martyribus die 24 Decembris. Verba ejus, ut Latine reddita sunt et edita curis Eminentissimi Annibalis Albani S. R. E. Cardinalis, ita sonant: Die vigesima quarta. Certamen sanctae martyris Eugeniae et Sociorum. Sancta Eugenia, Commodi imperatore, Philippi praefecti Romae filia, cum ejus pater Alexandriam a Commodo, ut illius urbis praefectus esset, mitteretur, secumque uxorem et filios duceret, abiit et ipsa, ibique Graecorum Christianorumque litteras omnes didicit. Cumque Scripturas evolvisset, incidit in Epistolas S. Apostoli Pauli; quarum lectione Christianam fidem amplectens, virtutum omnium exercitationi se tradidit. Tum patrio splendore relicto, sumptoque virili habitu in monasterium secessit, ibique baptizata, monasticum institutum suscepit, cum se eunuchum dixisset. Postea ad Philippum patrem delata, et ab illo agnita, eundem cum matre ac propinquis ad Christi fidem traduxit. Paulo post Pater episcopus fit: ac omnes tandem martyrio coronantur.

ad diem 24
Decembris,

B 4 Eadem pene, sed et plura alia ad solam Eugeniā pertinentia, habet Menologium, uti vocant, Sirlletianum; eadem quoque in Menaeis leguntur; sed in his post longum de S. Eugenia elogium, carmine Iambico concinnatum, sequitur separata S. Philippi annuntiatio, et versiculi duo; hos et illam cum sua interpretatione hic subjicio:

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ἅγιος μάρτυς Φίλιππος ὁ πατὴρ τῆς ἁγίας Εὐγενίας ξίφει τελειοῦται.

Eodem die sanctus martyr Philippus, pater sanctae Eugeniae, gladio consummatur.

Μάχαίραν ὄντως δίστομον κατὰ πλάνης

Κτείνει Φίλιππον τῆς μαχαίρας τὸ στόμα.

Philippum, qui vere erat gladius biceps contra errorem, os gladii occidit.

sed deprompta

5 Pulchra sunt haec elogia, et nata ingerere insignem estimationem sancti Martyris, sponte pro servanda fide Christiana deserentis honores ac dignitates, ad quorum culmen erectus fuisse scribitur; pulchra inquam, si elogia ista seorsum legantur, si nec temporum nec personarum adjuncta considerentur, si neque, unde profluerint, disquiratur: alioqui tam implexa sunt, tot difficultatibus obnoxia, ut nescias, quid iis contineatur, quod tuto admitti queat. Ad postremi hujus probationem nominasse satis est Vitam S. Eugeniae V. M., ex qua pro majori parte dimanarunt recitata elogia; quandoquidem ea Vita pluribus justisque de causis hodie dum communi eruditorum judicio fabulis annumeretur, uti expositum fuit ac probatum aliquoties in Opere nostro, et nuperrime tom. III mensis Septembris pag. 761 et seq., occasione SS. Prothiet Hyacinthi, quorum gesta similiter complectitur.

ex Actis fabu-
losis

C 6 Porro producta S. Philippi elogia dimanasse ex Vita S. Eugeniae mihi manifestum apparet, idemque apparebit studioso lectori, si operæ pretium duxerit id attentius examinare. Ducat initium a Graecis; conferat Menologia Basilianum et Sirlletianum cum dictis Actis apud Lipomanum et Surium ante per Metaphrastem Graece exaratis, et agnoscat, illa non esse nisi horum compendium, haustum vel ex eodem fonte, ex quo habuit Metaphrastes, vel potius ex ipsiusmet Metaphrastis Graeca lucubratione; et hoc praeterea sibi persuadebit libentius, si perpendat Menologium

Basilianum, quod Sirlletiano et Menaeis antiquius est, digestum fuisse, uti censent nunc passim scriptores, temporibus et jussu Basilii Porphyrogeniti, aliquot scilicet annis, postquam Metaphrastes, qui sub imperio Leonis Sapientis et aliquot hujus successorum floruit, saepe nominatam vitam conscripserat; qua proinde uti potuit Menologii auctor.

AUCTORE
J. P.

7 Adonem similiter Usuardum et Notkerum S. Eugeniae, ac proinde usos fuisse Actis Latinis, quae valde antiqua sunt, patet ex integra dispositione elogiorum ad dies 11 et 13 mensis Septembris, atque ad diem 25 Decembris; verumtamen in eo ab iisdem Actis discrepant, quod in his Philippus dicatur martyrio affectus Severo et Antonino Caracalla imperatoribus, id est, sub initium seculi III, illi vero id contigisse scribant, sub Volusiano (Valeriano verisimiliter) et Gallieno imperatoribus: igitur post medium ejusdem seculi tertii; fortasse id ex errore seu inadvertentia factum; quia in Actis legitur Eugenia cum sociis martyribus passa sub ultimo nominatis imperatoribus. In Romano Martyrologio editionis anni 1583, inquit Dominicus Georgius in Adnotatione ad diem 13 Septembris Adoniani Martyrologii, in Philippi Elogio legebatur, eum passum fuisse tempore Galli et Volusiani imperatorum, quae verba delenda esse monet Baronius in Notationibus Mss. ad oram illius editionis, quae in bibliotheca Casanatensi asservatur. Ibi enim ita adnotavit « Nisi « haec verba demantur, tota plane de eo historia « corrui, multaque alia repugnant, ut haec dici « non possint. »

8 Idem Baronius in hodierno Romano, uti videmus, nullos imperatores exprimit: attamen in adnotatis monet errasse eos, qui Philippi martyrium protraxerunt usque ad tempora Valeriani et Gallieni, quod illud plane repugnet Actis S. Eugeniae, ubi a Commodo imperatore Aegypti praefecturam obtinuisse legitur, et decennio post martyrii lauream jussu Severi et Antonini. Verum cum Acta ipsa talia sint, ut ex eorum fide statui nil possit, pleraque hic mihi manent suspecta. Nolim quidem ire inficias, fuisse Philippum aliquem in Aegypto martyrem et forte episcopum, cujus hodie recurrit memoria; sed an is S. Eugeniae parens fuerit, an Aegypti praefectus, an coronatus Alexandriae sub nominatis imperatoribus et eo modo, quo in Actis et recitatis ecclesiasticis Fastis perhibetur, non satis liquet. Episcopum autem fuisse Alexandrinum nequaquam verisimile est. Ipsemet Baronius, licet eodem modo id referant Ado et ceteri martyrologi, falsum esse asserere non dubitat tum in Annalibus tum in adnotatis ad Martyrologium Romanum: in his ad diem 25 Decembris ita pronuntiat: Habent tamen (Acta) aliqua, quae censura indigeant, veluti, quod ibi legitur de Philippo Eugeniae patre, facto (ut ait auctor) episcopo Alexandrino, quod plane commentum esse, tabulae episcoporum Alexandrinorum; quae ab Eusebio in Chronico et in Historia, et a Nicephoro episcopo Constantinopolitano et aliis describuntur, manifeste declarant. Baronio consentiunt hac in re Papebrochius, Tillemontius, et quicumque alii Acta S. Eugeniae revocant ad crism.

valde incerta.
Non fuit epis-
copus Alexan-
driae.

F

9 Quapropter si absolute tenendum sit, Philippum, qui memoratur hodie in Romano parvo et aliis, episcopum fuisse, sic istud intelligendum erit, ut is, seu pater fuerit S. Eugeniae, seu ab hoc diversus, alibi sedem occupavit, sed vel Alexandriae pro fide Christiana occubuerit, vel postquam

sed alterius
loci forte, et
Alexandriae

AUCTORE
J. P.

quam alibi occubisset, Alexandriae cultum habuerit. Utinam quidquam invenire datum fuisset vel in Martyrologiis vel aliis Ecclesiae monumentis, quod certo dici posset non profuxisse ex Actis fabulosis! Spes aliqua affulgebat mihi, cum primum perlegerem verba, quibus elogium suum concludit Ado, sepultus modo est, inquit, in Nitria (quae solitudo est Aegypti) basilica condigna Martyri supra corpus ejus fabricata: maxime quia voces sepultus modo est, designare videbantur, exstitisse basilicam etiam tum, quando scribebat Ado. Sed spes ista evanuit, postquam consulissem praecipua Actorum exemplaria.

vel passus,
vel sepultus et
ut Sanctus
honoratus.

10 Nam quae apud Surium et Lippomanum de Philippo Eugeniae patre leguntur in hunc modum: Intra civitatem vero sepelitur in loco, qui dicitur Isium, ubi ipse, cum adhuc viveret, aedem sacram aedificavit; apud Rosweydam in Vitis Patrum pag. 346 sic exprimuntur: Juxta atria itaque, ubi S. Eugenia, filia ejus, monasterium Christi virginibus collocaverat, illic suum jussit (Philippus) collocari corpusculum; sic apud Vin-

centium Bellovacensem in Speculo lib. XI cap. III: Juxta Nitriam, ubi sancta Eugenia, filia ejus, monasterium virginum collocaverat, corpusculum suum collocari praecipit: sic denique in apographo Ms. Rubrae Vallis, quod penes me est: Fecit autem sepulturam ejus juxta Nitriam beata Eugenia, ubi dignissimam fratres ejus basilicam fabricaverunt, in qua benedicatur Deus usque in hodiernum diem, quam cum dedicassent, omnes pariter revertebantur ad Romam. Unde colligas, vocem atria, vel forte Isium paulatim in apographis immutatam fuisse, ac transiisse demum in Nitriam, quam lectionem retinuit Ado, habens verisimiliter Vitae exemplar, consonum nostro Ms. Rubrae Vallis. Plura de Sancto, qui novisse cupit, adeat tom. III Septembris pag. 761 et seq., illic enim occasione, qua dixi supra, protulimus judicia eruditorum super Actis S. Eugeniae, in quibus S. Philippus personam agit non infamam, eorundemque exhibita synopsi, auctores assignavimus, apud quos extant integra.

B

DE S. JULIANO PRESB. MARTYRE

E

J. S.

ANCYRAE IN GALATIA

Ex Fastis sacris Graecis et Latinis.

SUB LUCINIO.
Elogium
Sancti ceteris
probabilius
ex Menologio
Basiliano;

Julianum martyrem Graecorum Fasti celebrant, partim hoc, partim praecedente die. Menologium Basilianum hodie Julianum hoc exornat elogio: Certamen sacrosancti martyris Juliani. Licinio imperatore magna persecutio adversus Christianos mota est. Erat autem prope Ancyram Galatiae presbyter pius, nomine Julianus, qui vitandae persecutionis causa in densum montem sese recepit, et in specu una cum aliis quadraginta duobus Sanctis se abdidit. Cum autem juxta montem esset delubrum deae cujusdam Graecorum, quam Hecatem vocant, et Ancyrae praeses illuc sacrificandi causa adventare soleret, requirebantur Sancti, ut caperentur. Sed cum quotidie quis eorum exiret, ut aquam ex proximo fonte hauriret, quam ceteris bibendam praeberet, obtigit S. Juliano, ut aquaretur: qui conspectus a Graecorum quibusdam, comprehensusque et vinctus, ad praesidem adducitur. Cum autem praeses illum de reliquis percontaretur, ipse vero neminem proderet, sed Christum libere profiteretur; ejus capiti candens cassis imponitur: deinde scalptus et gravissime tortus, decollatur. Haec satis apparent probabilia, et compendio relata sunt a Tillemontio tom. V in Persecutione Licinii pag. 510 editionis secundae.

cui fere consonat Synaxarium Ms.:

2 Attamen non omnino cum hisce consentiunt Menaea, et Menologium Sirlletianum. Synaxarium vero Ms., quod olim Sirmundi fuit et frequenter apud nos laudatur, in plerisque consonat: sed paucula adjungit, videlicet sanctum Presbyterum fuisse ex loco Ancyrae vicino, qui dicebatur Crinteo, provecumque aetate fuisse, pietateque ac timore Dei valde conspicuum. Omittit vero conatum gentiliū ad Julianum capiendum, con-

sentiens alias de occasione et de modo, quo captus et ad praesidem fuit adductus. Cassidem candentem Juliani impositum capiti, similiter habet, caputque deinde amputatum: reliqua tormenta omittit. Haec igitur elogia videntur praeferrendis, quae breviter in Menologio Sirlletiano, prolixè vero in Menaeis ac modo improbabiliter referuntur.

3 Audiamus tamen laudatum Menologium, in quo ad 12 Septembris haec leguntur: Eodem die natalis beati martyris Juliani ex Galatia. Hic fuit sub Diocletiano in urbe Galatarum natus et educatus: qui cum apud praesidem delatus esset, quod in spelunca quadam lateret cum aliis quadraginta Christum coelens, detentus atque interrogatus Christianam fidem professus est. Itaque in ferreum lectum igne accensum injectus ab Antonio praeside, idolis immolare omnino recusans, Christi martyrio coronatus est. Antonius praeses, cujus nomen omittitur in datis mox elogiis, etiam legitur in Menaeis. Ibidem quoque candendi lecto ferreo impositus dicitur, illaesusque divinitus mansisse asseritur. Quae in Menaeis praeterea adduntur, non satis apparent probabilia. Dicitur interrogatus de parentibus Julianus, respondisse, patrem defunctum, matrem vero viventem. Haec mox ad praesidem adducta asseritur; at deinde remissa domum. Adduntur aliquot sermocinationes inter judicem et Sanctum, et hujus ante mortem oratio plane improbabilis, quam vox caelestis dicitur subsecuta. Tandem quadraginta socii, qui latebant in monte, caelesti illa voce excitati dicuntur accurrisse, ac ultro se tyranno stitisse; sed dilatum in aliud tempus fuisse supplicium illorum.

alterum ex
Sirlletiano
minus probabile,
cui fabulosa adduntur
in Menaeis:

4 Hisce igitur praeteritis, quia non apparent verisimilia,

A *verisimilia, solum pauca adjungo de Latinis martyrologis, qui Juliani meminerunt. Baronius in Romano Julianum conjunxit cum Macrobio, nescio qua de causa, cum Julianus solus sit passus, Macrobius vero cum aliis sociis, de quibus mox agetur. Ferrarius in Catalogo generali Julianum annuntiat ad 12 in Galatia, et sub Diocletiano. Hac vero die 13 Juliani presbyteri et martyris sub Licinio meminit, eumque ponit Angyræ (lege Ancyrae) in Galatia; acsi distinctus esset ab hesterno, cum merito dubitari nequeat, quin sit*

ex Latinis
Julianum recte
memorat Gale-
sinus.

idem. Rectius Galesinius ad hunc diem ita scribit. Ancyrae in Galatia, sancti Juliani presbyteri et martyris. Hic summa pietate sacerdos, Licinio rege, cum vulgo saeviretur in Christianos, a praefecto comprehensus, summa animi constantia fidem profitetur. Quare primo cassis candens ejus capiti inducitur, tum unguibus ferreis gravissime dilaniatus, post varie tortus, demum capitis damnatus, memorabili et divina Christianae pietatis virtute martyrii praemium coeleste assecutus est.*

AUCTORE
J. S.

* imperatore

DE SS. MARTYRIBUS MACROBIO, GORDIANO, ZOTICO, LUCIANO, HELI, VALERIANO, SELEUCO, ET FORSAN ALIIS

TOMIS IN PONTO, ET ANCYRÆ IN GALATIA

B

E

J. S.

Ex fastis Graecis et Latinis.

SUB LUCINIO.

Inter hos
Martyres
Seleucus uno
tantum loco
reperitur apud
Graecos:

Hos Martyres Fasti Graecorum varie et confuse referunt, nec confusione caret Martyrologium Romanum. In hoc enim solus memoratur Macrobius ex tota hac classe, isque sine loco conjungitur cum Juliano martyre Galatiae, qui non est passus cum Macrobio, sed solus. Menologium Sirlertianum ex hisce nullum hodie habet, sed Seleucum et Valerianum praecedenti die perperam conjunxit cum martyribus Alexandrinis, ut ibi ostensum est in Cronide et Sociis. Seleuco caret omnino Menologium Basilianum, et Synaxarium Ms. infra laudandum, imo etiam istud elogium Menaeorum, quod hosce solos enumerat Martyres. Attamen Seleucum memorant Menae in primo elogio, quo diversarum regionum Martyres simul recensentur, ibique fuisse dicitur in Galatia cum Valeriano, Macrobio et Gordiano. In illo etiam elogio quatuor laudati Martyres dicuntur passi in Galatia, martyriumque eorum narratur iis verbis, quae, quia minus accurata apparet relatio, Latine tantum huc transfero: Qui in Galatia erant, Seleucus et Valerianus, Macrobius et Gordianus, per illius loci praefectum igne et gladio, diversisque tormentis cruciati, tandem feris in pabulum propositi sunt, atque animas Deo tradiderunt. Haec componi nequeunt cum aliis Fastis, in quibus eorum martyrium videtur accuratius exponi, ideoque praedicta falsitatis magis sunt suspecta, quam danda mox elogia. Quod tamen attinet ad Seleucum, qui cum aliis deinde non recensetur, potuit ille in Galatia martyrium consummare.

reliquorum re-
citatur elogium
ex Menologio
Basiliano:

2 In altero Menaeorum elogio, ubi Seleucus praetermittitur, Gordianus dicitur fuisse ex Cappadocia, Macrobius ex Paphlagonia, ita ut diceret alios designari, nisi mox adderetur, eos abuisse, quemadmodum ante erat relatum. De Zotico autem, Heli, Luciano, et Valeriano, istud elogium recte consentit cum aliis jam dandis. Menologium Basilianum Martyres ita annuntiat. Certamen

sanctorum martyrum Macrobiani, Gordiani, et Sociorum. Deinde martyrium refertur hoc modo; Hi sancti Martyres Licinio imperatore claruerunt: et Macrobius quidem ex Cappadocia ortum duxit; Gordianus vero ex Paphlagonia. Cum autem florenti essent aetate, et fortitudine sapientiaque praediti, id muneris obibant, ut ad imperatoris mensam ministrarent: et ab illo ob virtutem suam, et egregiam corporis formam maxime diligebantur. Sed fidei Christianae accusati, cum nec adhortationibus nec minis ad Christum abnegandum induci possent, relegantur in Scythiam. Quo deportati, invenerunt sanctos Zoticum, Lucianum et Heli, fortissime pro Christi confessione pugnantes. Post multos autem cruciatus, Zoticus quidem et Lucianus capite plexi sunt: ipsi vero una cum Heli in carcerem detrusi. Atque ille quidem decollatus est; Macrobius autem et Gordianus in ignem coniecti occubuerunt; Valerianus vero ad sepulcrum Sanctorum plorans, spiritum emisit. Hactenus Menologium, in quo non invenio, an Valerianus aliquid praeterea pro Christo sit passus: quod nec in aliis Fastis dicitur.

F

3 In Synaxario Graeco Ms., quod ex antiquo Ms. Sirmondi Majoribus nostris communicatum est, omnia exponuntur eodem plane modo; at duo adduntur ad majorem elucidationem spectantia. Praemittitur etiam annuntiatio hoc modo: Sanctorum martyrum Macrobiani, Gordiani, Heli, Zotici, Luciani et Valeriani. De patria Macrobiani et Gordiani, et de eorum ministerio apud Licinium eadem narrantur. Hi similiter in Scythiam dicuntur relegati: at nominatur urbs, in qua substituerunt, et in qua tam hi quam reliqui Martyres ad coronam pervenerunt: nomen quoque praefecti, sub quo passi sunt, adjungitur. Illa igitur verba huc transfero: Οἱ τοὶ δὲ γενόμενοι κατὰ τὴν Τομέων πόλιν, ἐναθλοῦντας εὖρον τοὺς ἁγίους Ζωτικόν, καὶ Λουκιανόν, καὶ Μακρίμω τῷ ἡγεμόνι.

passi sunt
Tomis in Ponto
sub Maximo
praeside:

Hi

AUCTORE
J. S.
* Tomos

Hi vero (Macrobius et Gordianus) cum pervenis-
sent ad Tomitarum urbem*, invenerunt sanctos
Zoticum, Lucianum et Heli pro Christi confes-
sione decertantes apud Maximum præfectum.
Menæa quoque Τομαίων πόλιν urbem Tomitarum
nominant, in qua passi sunt posteriores. Hinc
Tomis in Ponto palæstram fixi horum Martyrum.
Tomi autem, alias etiam Tomis dicta, erat metro-
polis Ponti provinciæ, quæ medio ævo Scythia fuit
dicta a Scythis et Getis eam inhabitantibus; nunc
vero pars est Bulgariæ, quemadmodum olim erat
pars Moesiæ inferioris prope Pontum Euxinum.
Huic adjacet urbs Tomi, in qua olim Ovidius poeta
exsulavit. Maximus præfectus, sub quo passi dicun-
tur hi Sancti, gubernator erat Moesiæ, aliisque
Sanctorum cordibus innotuit. Certe ut præteream
alios, sub ipso passus est S. Julius, cujus Acta
data sunt ad 27 Maii.

aliqui tamen
Ancyra occu-
buerunt, ut
colligitur ex
Latinis.

B

4 Apographa Hieronymiana et Rabanus de
hisce martyribus meminerunt ad 15 Septembris, et
ex iis confirmatur, non omnes uno loco passos
esse, sed alios Tomis in Ponto, alios Ancyrae in
Galatia consummasse martyrium. De hisce apud
Florentinum sic legitur: Et Anciræ Galliæ na-
talis Sanctorum Seleuci. Valeri. In Epterna-
censi: Et in Ancira Gallitiæ, Seleuci, Valeri,
Cyrionis. In Corbeiensi: In Ancyra Galatiæ na-
talis sanctorum Seleuci, et Valerii. Rabanus ha-

bet: Et Ancyra Galatiæ natale S. Seleuci, Vale-
rii et Cyrionis. Ex hisce colligitur, Seleucum et
probabilius etiam Valerianum, qui orans exspi-
rasse dicitur, Ancyrae passos esse: nam, etsi Vale-
rianus in menologio memoretur cum Tomitanis,
non tamen dicitur cum iisdem fuisse relegatus.
De Cyrione Græci non meminerunt.

5 De aliis sic Hieronymianus Florentinii codex:
Et in Thomis civitate natalis sanctorum Stratori.
Valeri. Merubi* et Gordiani episcopi. Epterna-
censis: Et in Tomis Stratonis, Macrobi. Corbei-
ensis: In Tomis civitate natalis sanctorum Strato-
rii, Valerii, Merobi et Gordiani. Vides, studiose
lector, quantis hæc scateant mendis. Rabanus duos
proferthoc modo: Et in Tomis Stratonis et Macro-
bii. Vix agnoscas hic eosdem insinuari, quos pro-
duximus e Græcis, præsertim cum Straton ubique
addatur, de quo Græci inter Martyres Tomita-
nos non meminerunt. Præterea Gordianus, quem
Græci memorant, non videtur fuisse episcopus.
Fateor difficulter aliquid posse erui ex tot varia-
tionibus et consequenter mendis. At vel ea de causa
non ausim dicere hos martyres diversos esse ab iis,
quos dedi e Græcis; sed aliquos ex iis omissos,
Cyrionem vero ac Stratonem additos puto. Fieri
etiam potest, ut tam Ancyrae quam Tomis fuerit
aliquis Valerius aut Valerianus cum ceteris mar-
tyribus.

qui et Tomi-
tanos non sine
mendis memo-
rant.

* sic correxis
pro Mercibi

E

DE S. THEODOLO EPISC. MARTYRE

ALEXANDRIÆ IN ÆGYPTO

J. S.

Ex Fastis Hieronymianis.

C

Theodolum episcopum miro consensu hodie
celebrant martyrologia Hieronymiana.
Quod Florentinius edidit, ita habet: In
Alexandria natalis sancti Theodoli epi-
scopi. Epternacense ibidem in Annotatis. In
Alexandria Theodoli episcopi. Corbeiense apud
Acherium: Alexandria natalis S. Theodoli epi-
scopi. Sic in utraque Spicilegii editione legitur
Theodoli, licet Florentinius, laudans istud mar-
tyrologium, habeat Theodori, errore verisimiliter
exscribentis, aut typothetæ menda prætereuntis.
Consonant apud nos martyrologia Rhinoviense
et Richenoviense, quæ ambo habent: In Alexan-
dria, Theodoli episcopi. Gellonense quoque, Au-
gustanum, et Labbeanum hodie nomen exhibent
Theodoli, sed sine loci et officii adjunctis, ac ulti-
mum pro Theodoli habet Teudoti. Ex recentiori-

bus Grevenus hoc die Theodolum sic memorat:
Alexandriæ, sancti Theodoli episcopi. Hæc suffi-
ciunt, ut credamus S. Theodolum episcopum
fuisse, et martyrio coronatum Alexandriæ; non
vero, ut existimemus episcopum fuisse Alexandri-
num, cum primis Ecclesiæ seculis nullus hujus aut
vicini nominis inter episcopos reperiatur Alexan-
drinos. Utrum hic S. Theodolus idem sit cum
S. Theodoro martyre, quem heri dedi, aut cum
Theodoro episcopo Ægyptio, de quo in Martyrolo-
gio Romano agitur ad 26 Novembris, aut denique
cum alio quopiam, certo nequeo edicere, neque
hactenus id satis mihi apparet probabile. Longe
plures Alexandriæ passi sunt martyres, quorum
Acta ignota sunt, quam sit numerus eorum, qui
Actis innotuerunt, ita ut hic facile a reliquis possit
esse distinctus.

F

DE SS. FELICISSIMO ET SECUNDINO MART.

IN APULIA

J. S.

Ex apographis Hieronymianis.

Apographa Hieronymiana magno consensu hos Martyres hodie attribuant Apuliæ, non expressa urbe, in qua sunt passi. Florentinius in textu ita habet: In Apulia natalis sanctorum Felicissimi, et Secundini. Consonat plane codex Corbeiensis; sed addit Justini. At Epternacensis nomina utcumque mutat hoc modo: In Apulia Felicis, Secundi. Martyrologia apud nos edita hos item Martyres annuntiant. Et Rhinoviense quidem ac Richenoviense iisdem plane verbis in hunc modum: In Apulia, Felicissimi et Secundi. Augustanum vero et Labbeanum sine loco, et mixtos cum aliis Martyribus more suo Felicissimum exhibent et Secundinum; uti et Gellonense apud Acherium Felicissimum exhibet, prætermisso Secundino. Sic solus memoratur Felicissimus in aliquot Martyrologiis apud Martenium tom. III Anecdoto-

rum et tom. VI Collectionis amplissimæ, sicut etiam in Corbeiensi breviori apud nos. Hujus verba, lector, accipe, ut videas Secundinum mere esse prætermissum: In Apulia, natalis Sanctorum Felicissimi. Omissio clara est ex voce Sanctorum. Sancti Felicissimus et Secundinus reperiuntur etiam in Auctariis Usuardi et Bedæ, in Apulia annuntiati. At codex Vaticanus 5949 habet aliquid singulare, aliudque videtur designare Felicissimum his verbis: Beneventi, natalis sancti Felicissimi episcopi in sancta Sophia. Nec Felicissimum inter episcopos Beneventanos invenio, nec possum divinare, quis ille sit Felicissimus, reliquis Martyrologiis ignotus, nisi sit idem cum illo, quem passim cum Secundino conjunctum reperimus, licet hic alias nullibi vocetur episcopus, nec Beneventi annuntiatur.

DE S. LIGORIO MARTYRE

QUI COLITUR VENETHIS

SYLLOGE

J. S.

De cultu, miraculis, et reliquiis.

CLigorius Martyrologio Romano insertus ex Mss. et Catalogo Sanctorum,

Baronius in Martyrologio Romano ad hunc diem S. Ligorium martyrem commemorat his verbis: Eodem die S. Ligorii martyris, qui in eremo degens, a gentilibus ob Christi fidem necatus est. Castellanus in Martyrologio universali hæc verba de more dedit Gallice, sed ad marginem notavit, meram esse confusionem cum S. Lidorio Turonensi; de quo mox agemus. Verum S. Lidorius non vixit in solitudine, neque occisus est a gentilibus, ita ut nequeam perspicere, quo censura illa nitatur fundamento, quamve habeat verisimilitudinem, nisi forte indicare voluerit Castellanus, ex sola confusione Ligorium relatum esse ad hunc diem. Laudat Baronius in Annotatis vetera manuscripta, et Petrum de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. VIII cap. LXXIII. Ille autem scriptor de sancto Ligorio martyre ibidem tale dat elogium: Ligorius martyr in partibus Græciæ passus est. Hic natione Græcus, relicto seculo, dum vastæ solitudinis eremum coleret, hominibusque incognitus esset, et gentilibus venatoribus inter vepres inventus est. Et dum latro putaretur, interro-

gatus quis esset, respondit se esse peccatorem Christianum. Quem illi, audito Christi nomine eis exoso, mox gladiis interfecerunt.

2 Cujus corpus a Venetis de partibus Græciarum transvectum, in monasterio S. Laurentii positum est. Cumque dies ejus passionis ignotus esset, cuidam puero languenti quasi in extremis posito quidam Sanctus apparuit, seque Ligorium esse dixit, puerumque admonuit, ut abbati S. Laurentii diem suæ passionis 13 Septembris celebrandum esse indicaret: quo videlicet die ipse pro Christo passus fuisset; et eo nuntiata suam ejus meritis sanitatem perciperet. Puer autem ad se rediens, hæc, quæ viderat, abbati nunciavit, et continuo incolumis de lecto surrexit. Sicque diem passionis Ligorii Idibus Septembris esse, exinde omnibus notum fuit. Eadem brevius expressit Grevenus hoc modo: Ipso die, sancti Ligorii martyris, qui in Græciæ partibus ob Christi nomen occisus, postmodum Venetias translatus est. Cum vero dies passionis ejus ignoraretur, ipse per visum, hunc diem designavit. Consentiant de plerisque Maurolycus, Canisius

in quo vita et martyrium narratur,

* Mss. abbatissæ

* abbatissæ

AUCTORE
J. S.

prout etiam
leguntur in va-
riis Mss.
Venetis, et in
Officio,

B

at ea relatio
videtur fabu-
losa :

C

minus incre-
dibilis est re-
velatio Sancti
de die marty-
rii.

et Galesinius : at hic perperam asserit corpus Venetiis servari in ecclesia sancti Zachariæ, quod infra corrigetur. Hæc videntur sufficere ad tollendum omne dubium de confusione S. Ligorii cum S. Lidorio Turonensi, de quo nihil prædictorum unquam fuit assertum.

3 Nolim tamen ut hinc quis colligat, me pro certis et indubitatis habere omnia, quæ de S. Ligorio narrat Petrus de Natalibus. Video quidem e monumentis Mss. hauriri ea potuisse, et verisimiliter ex Mss. Venetis hausta esse, quæ refert laudatus scriptor. At hac de causa non magis sunt certa aut verisimilia. Habeo præ manibus duas relationes Ms. prædictæ consonas, certe in præcipuis capitibus, sed paulo prolixiores. Prima haurum dudum Majoribus nostris communicata fuit ex codice Ms., haud dubie Veneto; sed cujus ecclesiæ, non adjungitur. Alteram anno 1748 accepimus ex codice pergamento seu Passionario vetustissimo S. Marci Venetiarum, ut superius adscriptum legitur, per excellentissimum dominum Flaminium Cornelium senatorem Venetum, qui similiter transmisit lectiones antiqui et novi Breviarii monialium S. Laurentii, quæ olim legebantur die 8 Julii pro festivitate inferius memoranda. Relationes illæ invicem recte consentiunt, non quidem in verbis, sed in factis enarratis : atque ex hisce haud dubie sua hausit Petrus de Natalibus, qui Catalogum Sanctorum Venetiis conscripsit.

4 Verumtamen parum aut nihil fidei Actis istis deberi, quatenus de vita et morte S. Ligorii scripta sunt, mihi plane persuadeo. Si attendamus ad relata, perspicimus, nec tempus indicari, quo vixit, nec locum, nisi vago quodam modo in partibus Græciæ. Deinde quomodo Venetiis innotuit vita Sancti solitaria, et mors per venatores gentiles illata? In codice S. Marci dicuntur ea fuisse relata ab illis, qui corpus portarunt Venetias, nec additur, qui aut quales isti fuerint, aut quo tempore sacras reliquias ad Venetos portaverint. Quam igitur illis omnibus fidem habere possumus? Accedit et alia ratio, quæ facit omnia quam maxime suspecta. Etenim laudatus modo dominus Cornelius, ne quid nos lateret, quod de S. Ligorio Venetiis fuit scriptum, aliud quoque ex antiquo Breviario S. Laurentii transmisit Officium, sive lectiones secundi nocturni, in quibus plane diversa de S. Ligorio referuntur, sed nihilo magis verisimilia. In illis enim lectionibus Sancti mores laudantur verbis generalibus, sed de vita ejus solitaria altum est silentium. Dicitur ductus ad tribunal Africani præfecti, cui constanter respondet, et sic finiuntur lectiones, ne morte quidem Sancti relata. Hisce de causis fabulosa mihi apparent, quæ de vita et morte Sancti sunt relata, suspicorque nihil certi de illis unquam innotuisse apud Venetos.

5 Quod spectat ad revelationem de die, quo Sanctus martyrio coronatus est, ea innotescere potuit Venetiis, nec est adeo incredibilis. Sic S. Germano Autissiodorensi revelatus est dies martyrii S. Juliani Brivatensis, ut legitur in Vita S. Germani per Constantium presbyterum scripta apud nos tom. VII Julii pag. 215. Asseritur ea revelatio in tribus Mss. supra memoratis. In primo sic exponitur : Cumque de ejus passione inter clericos altercatio fuisset exorta, quia ejus venerabilis victoria, qua ab impiis fuerat martyrizatus, incerta erat, qua die quove tempore accidisset, et ideo nesciebant, quo mense vel die ejus festivitatem celebrare in hac patria, ad

quam delatus est, deberent, illis, qui cum Græcia Venetias transtulerunt, dicentibus, quod in mense Maio, aliis vero, quod in Septembri; abbatissa S. Laurentii cum suis sororibus similiter dubitantibus, quibus credendum foret; infantulus magno languore oppressus, cujus domus non longe a dicto monasterio sita erat, vidit B. Ligorium ad se accedere, et ejus lateri assistere. Cui territus puer ait : Tu quis es, qui me modicum, et in tam grandi languore positum ita terruisti? Cui ille : Ego sum Ligorius martyr. Cui quasi exanimato iterum Sanctus ait : Surge celeriter, festina quantocius : Vade, dic abbatissæ S. Laurentii, quia tertia dies est hodie, quam mea festivitas antecedit : nam decima tertia die mensis Septembris mihi festa annua celebrabitur : et postquam hæc narraveris, recipies tui corporis sanitatem. Et hoc dicto, disparuit.

6 Tunc infantulus vocavit ad se matrem suam, fecit se ad monasterium duci, et exposuit per ordinem abbatissæ, sicut fuerat ei jussum. Quæ bene conscia studuit hanc revelationem episcopo indicare. Qui arripiens Martyrologium, sic reperit, sicut fuerat dictum infantulo. Eodem modo res narratur in codice S. Marci; sed breviter solum attingitur in antiquo monialium Officio. Porro quod in Mss. dicitur de re episcopo indicata, consultoque per ipsum Martyrologio, omis- sum est apud Petrum de Natalibus, similiterque omittitur in Officio monialium recentiore, quod anno 1705 impressum habemus. Nam hujus Officii lectiones cum Petro de Natalibus consentiunt; unico tantum excepto revelationis adjuncto : hic enim abbatem S. Laurentii ubique vocat, Officium vero cum Mss. abbatissam. Hoc certum est, in monasterio S. Laurentii a seculo IX moniales habitasse, licet antea virorum fuisse dicatur. Itaque legendum potius abbatissæ quam abbati existimo. At mirum est, nec abbatissæ nec episcopi nomen ullibi fuisse expressum. Dubito etiam, an satis firmum sit, quod de Martyrologio dicitur. Hinc enim aliquis existimare posset, nomen S. Lidorii Turonensis inventum in Martyrologio ab episcopo, indeque factum, ut crederet S. Ligorium eo die in Martyrologio commemorari. Huic tamen suspicioni obstat Petrus de Natalibus, qui lib. XI cap. cxxix num. 246 S. Lidorium Turonensem Idibus Septembris memorat, vocans Lycorium, recteque a S. Ligorio distinguit. Cum enim hic Venetiis scripserit; non videtur ibidem dies emortalis S. Lidorii pro die martyrii S. Ligorii fuisse sumptus.

7 Præterea non est improbabile, S. Ligorium revera inventum fuisse in Martyrologiis Hieronymianis : nam in iis, quæ modo edita sunt, non obscura habemus illius nominis vestigia. Apud Florentinum, præter annuntiationem claram S. Lidorii aut Lidorii Turonensis, hæc leguntur : In Antiochia natalis sanctorum Timothei et Lidori. Timotheum jam variis diebus præcedentibus memoratum, observavi in Prætermisis. At Lidorus, qui adjungitur, facile potest ex mutatione unius litteræ pro Ligorio fuisse potitus. Magis mendose idem in Corbeiensi nominatur Theodorus. Martyrologium Labbeum apud nos Lidori etiam meminit, et Gellonense apud Acherium Lidorii, utrumque sine loco, et præter Lidorium Turonensem, addito loco annuntiatum. Fortasse igitur nomen S. Ligorii memoratum fuit in Fastis aliquot Hieronymianis. Fateor tamen id mihi minime certum videri ob silentium aliorum codicum; nam

D

nec tamen ca-
ret difficultati-
bus.

E

F

Dubium est,
an S. Ligorius
memoratus sit
in Fastis
Hieronymia-
nis :

ex

A ex eo silentio oritur suspicio, nomen S. Lidorii Turonensis, ut fit satis frequenter, fuisse eodem die repetitum. Contraria quoque suspicio oriri potest, nimirum excidisse nomen Ligorii, ut non satis cogniti, occasione S. Lidorii eodem die memorati, quod idem cum ipso crederetur.

at colitur gemina festivitate in ecclesia S. Laurentii, ubi servantur ipsius reliquiae.

8 Quidquid de hisce sit verius, corpus S. Ligorii martyris sibi aliquot saltem seculis attribuant moniales S. Laurentii Venetiis, et geminam de illo Sancto festivitatem celebrant; alteram ritu duplicis die 13 Septembris, quod Sanctum eo die coronatum credant; alteram die 8 Julii ritu item duplicis, sed hæc simul peragitur de S. Barbaro martyre, de quo egimus ad 14 Maii. Titulus hujus festivitatis est: Inventio SS. Ligorii et Barbari martyrum. In Officiis utroque die præscriptis, tam in orationibus quam in lectionibus, dicitur corpus S. Ligorii quiescere in ecclesia S. Laurentii. Accipe, lector, orationem ex Officio

hujus diei: Propitiare nobis, quæsumus Domine, famulis tuis per hujus sancti martyris Ligorii, cujus corpus in præsentī requiescit ecclesia, merita gloriosa; ut ejus pia intercessione ab omnibus semper protegāmur adversis. Per Dominum etc. Bucelinus in Sacratio Benedictino ad hunc diem de servato ibidem S. Ligorii corpore consentit. Janningus noster, dum præterito seculo Roma redibat in Belgium, adiit monasterium S. Laurentii Venetiis, et de corpore S. Ligorii hæc annotavit: Caput S. Ligorii in monasterio, reliqua ossa cum aliis aliorum Sanctorum reliquiis confusa sunt sub altari, ut aiunt. In Officio Inventionis 8 Julii narratur miraculum, SS. Ligorio et Barbaro attributum, de visu restituto cuidam presbytero Genuensi (in uno Ms. legitur Genuensi,) qui erat cæcus. At illud jam relatū est in Addendis ad Acta S. Barbari tom. VII Maii pag. 770, ubi videri potest.

AUCTORE
J. S.

DE S. NECTARIO EPISCOPO CONF.

B

E

AUGUSTODUNI IN GALLIA

J. S.

SYLLOGE

De cultu et gestis.

SEC. III AUT IV,
VEL VI.

S. Nectarius
in antiquis
Martyrologiis
memoratus,

Hieronymiana et alia pleraque Martyrologia vetusta conspirant fere omnia ad annuntiandam S. Nectarii Augustodunensis memoriam. Florentinius ex codice suo edidit: Augustoduno depositio beati Nectarii episcopi. Consonat Corbeiensis. Epternacensis habet: Augustoduno Nectarii episcopi, ut etiam habet Richenoviensis apud nos. Augustanus vero, Labbeanus et Gellonensis Nectarium sine episcopi titulo Augustoduno attribuant, sicut etiam fit in primo Martyrologio ex editis apud Martenium tom. III Anecdotorum. At in Autisiodorensi apud eundem tom. VI Collect. amp. Sanctus ita memoratur: Augustoduno B. Nectarii episcopi. Præcipua Martyrologia seculis VIII et IX conscripta de Nectario Augustodunensi non meminerunt. In Auctariis tamen Bedæ et Usuardi mentio fit S. Nectarii iteratis vicibus, sed nomine utcumque luxato in quibusdam, ut videre est apud Sollerium nostrum, ubi alias Nectarius recte scribitur, alias etiam Necarius et Neocarius. In Martyrologio S. Sabini de Levitania, apud Saussayum edito, sic habetur: Augustoduno depositio sancti Nectarii episcopi.

et elogio celebratus oratorio apud Saussayum,

2 Recentiores martyrologi, maxime Galli, S. Nectarium etiam annuntiant. Saussayus mira eloquentia Sancti gesta celebrat in hunc modum: Augustodini Æduorum S. Nectarii episcopi et confessoris, qui virtutum titulis gloriosus, eam cathedram ubi conscendit, pauperibus solatia, infirmis remedia, ignaris documenta, exempla denique omnibus omnis virtutis, et salutis multiplicia subsidia impertivit: sanctumque Germanum Parisiensem postea episcoporum, ob clara religionis insignia sibi charum, abbatem sancti Symphoriani constituit. Denique interfuit quintæ synodo Aurelianensi, in qua Eutychetis et Nes-

torii hæreses damnatæ, legesque sanctissimæ de cleri ac populi disciplina, theoriisque sacris editæ sunt. Demum religionis propagator insignis, gregis sibi commissi sedulus custos, post exactæ villicationis lucra, ad præmium æternæ patriæ evolavit. Hactenus Saussayus, qui videtur credidisse non esse opus vetustis monumentis ad virtutes alicujus Sancti exaggerandas. Potuit sane S. Nectarius iis, quas extollit, splendere virtutibus: sed malle eas simplici stylo ab antiquo scriptore relatas legere, quam calamo oratorio exornatas.

3 Sobrium magis est elogium, quod Sancto texitur a Castellano et in Martyrologio Parisiensi his verbis: Augustoduni, sancti Nectarii episcopi, qui beatum Germanum, Parisiensem postea episcopum, monasterio sancti Symphoriani Augustodunensis abbatem præfecit. Obitus Sancti fitur ab illis circa annum 555. Ex his patet error Ferrarii, qui Sanctum quoque memorat in Catalogo generali, ibique observat contemporaneum fuisse S. Germani episcopi Autisiodorensis, cum hic integro seculo præcesserit. S. Nectarium etiam breviter memorant auctor Florarii Ms. Sanctorum, et Maurolycus; non tamen Baronius in Martyrologio Romano. In Breviario Augustodunensi, quod habemus impressum anno 1534, non invenio S. Nectarium, uti nec in Calendario, quod Breviario præfigitur. Verumtamen auctores Gallie Christianæ recusæ tom. IV col. 343 de S. Nectario agentes, hodiernum ipsius cultum asserunt his verbis: Festum ejus celebrant Æduenses die 13 Septembris. Nec dubium esse potest de sanctitate cujusdam Nectarii Augustodunensis episcopi: sed fortasse minus certum est, illum ipsum Nectarium, qui S. Germano Parisiensi convixit, in antiquis celebrari Martyrologiis.

ab aliis quoque neotericis annuntiatum.

F

Priusquam

AUCTORE
J. S.

Nectarius,
circa 540 fac-
tus episcopus,
S. Germanum
promovit, sed
eundem

Priusquam dubitandi rationes allego, gesta illius Nectarii paucis exponam.

4 *Ex Vita S. Germani Parisiensis, quæ apud nos edita est ad 28 Maii, verosimillime colligitur, Nectarium ecclesiæ Augustodunensi præfectum esse post Agrippinum. Nam, ut ait auctor Vitæ Venantius Fortunatus num. 2, S. Germanus a B. Agrippino diaconus instituitur, et sequente triennio presbyter ordinatur : dehinc a pontifice Nectario abba ad S. Symphorianum merito dignus adsciscitur. Primum hoc est Nectarii factum, quod innotuit, idque Henschenius noster in Annotatis, et cum eo auctores Galliæ Christianæ figunt circa annum 540, sed solum ex conjectura probabili : nam tempus illius promotionis nullibi legitur expressum. Porro celebratur Nectarius ob promotionem viri tam Santi, quam erat S. Germanus. At magis improbatum factum, quod paulo post in Vita S. Germani sequitur, his verbis expressum : Cujus (S. Germani) bonis operibus inflammatus Episcopus, sanctum Virum, neque adhuc ista recusantem, quem etiam prædicabant dæmonia, in custodiam trusit. Cui fateor nutu divino aperiebatur ergastulum, sed non hinc egrediebatur, nisi supplex et episcopalis daretur præceptio.*

B
fortasse postea
in carcerem
trusit :

5 *Mabillonius quidem in Actis Sanctorum Benedictini Ordinis tom. I pag. 234 in Annotatis dicit, allegata verba non legi in antiquioribus sincerioribusque membranarum, ideoque ea in textu Vitæ ibidem editæ omisit. At Henschenius illa verba, in omnibus codicibus nostris et apud Surium inventa, non censuit prætermittenda ; quia nescimus, an codices, quos vidit Mabillonius, vetustiores sint quam nostri. Si vero factum ipsum consideremus, magis suspicabimur verba illa in aliquot codicibus omissa fuisse, quam vel uni postmodum intrusa. Hinc nequeo dubitare, quin ea injuria S. Germano fuerit illata. At cum nomen episcopi non exprimatur, nec tempus rei peractæ assignetur, non æque certum mihi apparet, id factum esse a Nectario : nam inter Nectarium et S. Syagrium, circa annum 560 cathedræ Augustodunensi præfectum, duo alii in Gallia Christiana memorantur episcopi. Horum alteruter verosimiliter episcopus erat ante episcopatum S. Germani circa annum 555 inchoatum, et consequenter eum tali injuria afficere potuit. Itaque, etiamsi factum credamus verum, necesse non est, ut Nectarium illius injuriæ certo credamus auctorem. Attamen fatendum est, ex modo retationis, quam servavit Venantius, nulli factum istud probabilius attribui posse quam Nectario : neque illud incredibile est in Nectario, cum mox aliud simile factum de eo sit referendum. Præterea Venantius non tanti fecisse videtur Nectarium, quanti decessorem ipsius Agrippinum : nam eodem loco de utroque scribens, Beati titulo Agrippinum honorat, Nectarium vero sine alio titulo pontificem nominat, licet satis diu scripserit post mortem utriusque.*

dicatur peregrinatus Mediolanum, ibique vidisse S. Emanum,

6 *Alia quædam de Nectario Augustodunensi leguntur in Vita S. Emani martyris, data apud nos ad 16 Maii, et jam ante sæpius laudata apud Coitium in Annalibus Francorum. Primo dicitur Nectarius peregrinatus fuisse Mediolanum ad S. Nazarium, dum ibidem quoque erat S. Emanus, et Augustodunum rediisse, eo comite. Hoc dicitur contigisse regnante Theodeberto, indeque Coitius ad annum 542, num. 29 illo fere tempore iter istud figendum credidit. Vitam laudatam audiamus : Eodem itaque tempore,*

(quo Mediolani commorabatur S. Emanus) venerandus Nectarius, ejusdem civitatis (de Augustoduno agebat) episcopus, S. Nazarium eodem voto causa orationis adiens, invenit ibi virum Dei Emanum. Deinde cum Emanum alloquendo et interrogando didicisset, ipsum velle Augustodunum ire ; subjunxit ei B. Nectarius, dicens : Ego, quamvis indignus, episcopus sum loci illius : sed, si tuæ voluntatis spes est, gradiamur simul, eroque socius tui itineris. Factus itaque vir Dei Emanus comes itineris Episcopi, pervenit ad limina S. Symphoriani, uti imperatum erat illi. Hæc Episcopi humanitas erga virum Sanctum laude certo est digna.

7 *At nullus laudabit, quod postea narratur num. 10 : ibi enim Nectarius dicitur Emanum, qui Carnotum erat profectus, ac deinde ob festivitatem S. Symphoriani Augustodunum reversus, cum per energumenos proprio nomine manifestari inciperet, carceri tradidisse. Vita sic habet : Cognito autem hoc, Nectarius episcopus, iracundia simul et livore inimici succensus, jussit eum in loco, ubi nulla lux erat, includi. Cito tamen Episcopus ad mentem rediisse dicitur, quod fores carceris ita concludi non possent, quin statim divinitus paterent. Nam, ut sequitur, tunc venerabilis Episcopus, cum ei nuntiatum fuisset, gratias agens Deo, virum sanctum deinceps in magna laude habere cœpit : et prostratus pedibus ejus veniam precabatur. Deinde egresso eo, cœpit illi suggerere, ut honorem clericatus acciperet : moxque acquiescens consilio ejus, percepta benedictione ejus, caput sibi tonderi in clericali honore fecit. Hactenus relata Nectarii gesta prodesse nequeunt ad sanctitatem ipsius magnopere commendandam ; neque etiam sufficiunt ad eam negandam : nam labi subinde hominum est, multique Sancti non fuerunt a lapsibus immunes, sed eos poenitentia eluerunt.*

8 *Plura non reperio de Nectario, nisi quod adfuerit concilio Aurelianensi 5, illique ita subscripserit : In Christi nomine Nectarius episcopus ecclesiæ Augustodunensis subscripsi. Cum hoc concilium habitum sit anno 549, mense Novembri ; obitus Nectarii contigit inter annum 550 et 560 quo ecclesiæ Augustodunensi creditur præfectus S. Syagrius, inter quem et Nectarium duo alii minus noti ponuntur medii in Gallia Christiana.*

9 *Nunc demum rationes subjungo, quibus inducor ad credendum, alium forte esse Nectarium, quem in Fastis Hieronymianis annuntiari vidimus. Primo, non posse ex gestis constare de sanctitate illius, cujus gesta recensui, jam observavi. Secundo, in omnibus fere codicibus Hieronymianis S. Nectarius annuntiatur ante S. Lidorium Turonensem, qui seculo IV floruit, et ante S. Maurilium Andegavensem, qui defunctus est seculo V. Atqui non apparet verisimile, Nectarium fuisse commoratum ante duos Sanctos longe vetustiores longeque celebriores, cum id sit contra consuetudinem Martyrologii Hieronymiani. Itaque ex hoc ordine S. Nectarius videtur potius spectare ad seculum III aut IV quam ad seculum VI, quo vixit Nectarius ille, qui notus est in catalogo antistitum Augustodunensium. Sane alteri Nectario locus non deest in catalogo præsulum Augustodunensium seculo III et IV, quibus haud dubie plures sederunt quam nobis sint noti. Nulla quoque est ratio, ob quam neoterici scriptores respexerunt ad Nectarium seculi VI, quam quod alium illius nominis non reperirent in catalogo. At simul omnino istius*

D

quem deinde
carceri man-
dat, ac paulo
post honorat :

E

adest concilio
Aurelia-
nensi v : mori-
tur inter 550
et 560.

S. Nectarius
forsan alius ab
eo, cujus gesta
dedimus.

F

A istius nominis esset in catalogo, vel sic crederent Nectarium aliquem Augustoduno præfuisse episcopum ob auctoritatem vetusti Martyrologii. Itaque similiratione, si ordo Martyrologii innuat, non esse Nectarium seculi VI, qui annuntiatur, credendum

est alium esse longe antiquiorem. Verum, si cui minus placeat hoc ratiocinium, suum ille sequatur iudicium: meamque dubitationem, quæ ex considerato frequenter Martyrologii vetusti ordine nascitur, patienter saltem ferat.

AUCTORE
J. S.

DE S. LIDORIO AUT LITORIO

EPISCOPO CONFESSORE

TURONIBUS IN GALLIA

SYLLOGE

J. S.

De cultu et gestis Sancti.

B
CIRCA AN. 370
Nomen Sancti
celebre in Fas-
tis Hieronymi-
anensis,

M emoria S. Lidorii vel Litorii tam celebris est in vetustis Martyrologiis Hieronymianis, ut vehementer mirer, dicere potuisse Bailletum in S. Lidorii Vita, Sanctum hunc non commemorari in Martyrologiis antiquis, sicut non memoratur in Romano hodierno. Nomen enim Sancti in omnibus fere Hieronymianis notum est, sed modo diverso scriptum. At, sive Lidorius, sive Litorius aut Litorus, sive aliis quoque litteris vicinis nomen exprimitur, ubique idem designatur Sanctus. Apud Florentinum in textu sic annuntiatur: In Gallia civitate Turonis depositio S. Litorii episcopi. Codex Corbeiensis habet: In Turonis civitate depositio S. Lidorii episcopi. Epternacensis: Galliis civitate Turonica depositio Litori episcopi. Martyrologium Augustanum apud nos: Turonis, Lidorii episcopi. Labbeanum: Turonis Lidori. Gellonense apud Acherium: Turonis Lidori. Apud Martenium tomum III Anecdotorum eadem verba sunt in primo col. 1560; ac ibidem in Turonensi: Turonis Lidorii episcopi, et in Calendario Lyrensis monasterii: Sancti Lectoris conf. Apud eundem tom. VI Collect. amp. col. 675 Calendarium Stabulense: Depositio S. Lidorii episcopi. Verdinense: Lidorii episcopi. Accedit Rabanus, Sanctum hodie solum annuntians his verbis: In Gallia civitate Turonis, depositio Lidorii episcopi. Hæc sufficiunt, ut ne quis existimet, S. Lidorium antiquis Martyrologiis fuisse incognitum; licet prætermisus sit ab Usuardo, Adone, Beda et aliis plerisque mediæ ævi.

et apud martyrologos recentiores:

2 In Auctariis Bedæ et Usuardi frequentissima est S. Lidorii memoria, sed nomine subinde utcumque luxato, ut fit in datis modo Martyrologiis. Reperitur etiam in Appendice Adonis, et apud plerosque recentiores. Saussayus Sanctum congruo exornavit elogio. Auctor Florarii Ms. his eum commendat verbis: Turonis S. Lidorii episcopi et confessoris. Hic vir sanctus omnibus errantibus viam salutis ostendit, hæreses confundens, triumphum in Personis et unum in essentia Deum publice prædicavit. Et sic omnibus carus exstitit, et vitam, quam petiit, impetrare meruit anno Salutis 470. At his calculus toto fere seculo aberrat, nisi id acciderit vitio transcribentis. Ghinius longe etiam abest a vera chronotaxi, dum ait Sanctum obiisse anno Domini forte 342. Propius

certe ad annum emortualem accedunt Castellanus et auctor Martyrologii Parisiensis, qui notant annum 371. Ultimius S. Lidorium ita annuntiat: Turonis, S. Lidorii episcopi, qui beato Gatiano post annos triginta septem successor datus, prædecessor vero sancti Martini, primus intra mœnia civitatis ecclesiam ædificavit, cum jam ibidem essent Christiani.

3 Cultus S. Lidorii vetustissimus est, et jam seculo V erat celeberrimus in ecclesia Turonensi. Nam S. Perpetuus, qui post medium seculi V ecclesie Turonensi præsidere cœpit, in ordinatione de jejuniis et vigiliis apud S. Gregorium Turonensem lib. X cap. XXXI vigiliis quoque præcepit Natali sancti Litorii, ad ejus basilicam. Itaque festivitas S. Lidorii eo tempore erat inter præcipuas ecclesie Turonensis, Sanctusque habebat basilicam nominis sui, sicuti etiam habebat S. Martinus. Quin imo jam tempore S. Martini videtur ecclesia illa S. Lidorii nomen habuisse: nam S. Gregorius ibidem num. 3 de translata per S. Martinum corpore S. Gatiani, primi antistitis Turonensis sic loquitur: Hic transtulit corpus beati Gatiani, sepelivitque ipsum juxta sepulcrum sancti Litorii, in illa nominis sui (id est, Litorii) præfata basilica. Fateor, ecclesiam vocari sic potuisse, quia a S. Lidorio erat exstructa. At minime quoque mirandum est, si nomen ipsius ut Sancti jam tum habuit. Certe Briccius S. Martino, cui successerat, ecclesiam struxit: et ipse quoque S. Briccius celebri festivitate colebatur tempore S. Perpetui, qui post intermedium Eustochium erat Briccii successor. Quod spectat ad cultum posteriorum seculorum, in Breviario Turonensi, quod anno 1612 impressum est, festivitas S. Lidorii ad 13 Septembris celebranda præscribitur ritu duplici, et in Oratione ac lectione de Vita Sancti, corpus ipsius dicitur servari in illa ecclesia, id est, in ecclesia metropolitana. Hæc majori amplitudine ædificata est, ubi erat ecclesia S. Lidorii, quam choro inclusam esse scribit Bailletus. Metropolitana autem olim S. Mauritio sacra fuit, deinde vero S. Gatiano Turonensium episcopo primo dicata est. Mansit ibidem corpus S. Lidorii, ut testantur scriptores Turonenses, (licet in bulla quadam Adriani II apud Baronium ad annum 871 dicatur tunc fuisse in monasterio S. Medardi) usque ad captam anno 1562 a Galhis Calvinianis

E

cultus ipsius
vetustissimus,

F

AUCTORE
J. S.

Calvinianis urbem, qui sacrilega impietate rapuerunt thecam, in qua erant ossa S. Lidorii episcopi, eaque aut combusserunt aut certe dissiparunt, ut pluribus narrat Joannes Maan in Opere de Metropolitana ecclesia Turonensi pag. 199. Hactenus de cultu et reliquis Sancti, cujus gesta nunc elucidare paucis conabor.

gesta Sancti,
qui annis 33
fuit episcopus,

5 S. Gregorius Turonensis lib. X Historiæ cap. xxxi, num. 2 brevi, sed præclaro elogio S. Lidorium sic commendat: Secundus (ecclesiæ Turonensis) anno imperii Constantis primo Lidorius ordinatur episcopus: fuit autem de civibus Turonicis et hic valde religiosus. Hic ædificavit ecclesiam primam infra urbem Turonicam, cum jam multi Christiani essent: primaque ab eo ex domo cujusdam senatoris basilica facta est. Hujus tempore S. Martinus in Galliis prædicare exorsus est. Sedit autem annos triginta tres, et obiit in pace, sepultusque est in suprascripta basilica, quæ hodieque ejus nomine vocitatur. Si vera est chronotaxis S. Gregorii, S. Lidorius factus est episcopus anno 337 aut 338: nam Constantinus cum fratribus Constantino et Constantio imperium administrare cepit post mortem Constantini Magni, anno 337, mense Maio defuncti.

B

Illo ipso igitur anno episcopatum ordiri potuit S. Lidorius, aut initio sequentis, quamdiu currebat primus Constantis annus.

D

6 Obitus Sancti a plerisque figitur anno 371. At hic annus tam certus non est ut nequeat esse mortuus anno 370, imo etiam anno 369, si incompleti fuerint 33 episcopatus anni, ut observatur in Vita Gallica S. Martini per Gervaisium scripta pag. 61. Verum, cum chronotaxis potius ordinari debeat ad 11 Novembris, quando agetur de S. Martino, plura de hisce non dissero, et obitum Sancti solum figo circa annum 370. Ceterum, utrum S. Lidorius secundus fuerit episcopus Turonensis, electusque postquam sedes vacaverat annos 37, ut affirmat S. Gregorius Turonensis; an vero plures ante ipsum præfuerint ecclesiæ Turonensi, sicut credidit Ruinartius in Annotatis ad Gregorii Historiam col. 36, allegans rationem ex Vita S. Martini per Sulpicium Severum scripta, hic non inquirō. Id solum observo, paucos fuisse Christianos, quando sedebat S. Gatianus; multos vero, dum Lidorius primam exstruxit ecclesiam, ut habet Gregorius, et haud dubie multo plures, dum obiit.

et obiit circa
annum 370.

E

DE S. MAURILIO EPISC. ET CONF.

ANDEGAVI IN GALLIA

J. T.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti memoria: cultus: sacri corporis translationes.

SEculo v.
Memoria
Sancti in
Fastis sacris.

C

Andegavum celeberrima Galliarum civitas fertilissimæque Andensis provinciæ metropolis, quam Turonibus finitimam ac ducatus Biturensi, Oceanoque proximam Ligeris nobile Celtarum flumen alluit, inter plurimos sanctos urbis suæ episcopos S. Maurilium Mediolanisplendidissimis ortum parentibus, ut Historia vitæ ejus testatur, recenset, et 13 Septembris die sub ritu duplici cum octava quotannis veneratur. S. Maurilium dixi, quia hodie dum communius sic appellatur; licet olim Maurilionem fuisse nominatum ex antiquioribus scriptoribus pateat. Ad memoratum diem Sancti, cujus illustrare gesta aggredimur, meminerunt Martyrologia satis antiqua: Hieronymiana, Rabanus, Gellonense, Richenoviense, Labbeanum, Fuldense et Ottobonianum, brevissimeque Sanctum Andegavi ut episcopum et confessorem annuntiant. Codices bibliothecæ Vaticanæ, teste Dominico Georgio in suis annotationibus, Adonis Martyrologio S. Maurilionem ut Adoniarum a Mosandro agnitum et in Appendicem a Rosweydo rejectum adjiciunt; quibus Georgius nixus Sanctum pure Adonianum existimat; sed sola Mosandri Georgiæ auctoritas non efficiet, ut ea omnia genuina Adonis esse censeam, quæ ipse ex suis codicibus post textum editionis Rosweydi in variis lectionibus adjecit. Quidquid sit, certe purus Usuardus Sanctum nostrum prædicto die ita habet: Andegavis S. Maurilioni episcopis et confessoris. Ant-

verpiense Maximum, Ultrajectin. Leyd. et Danic. addunt: Qui et vitæ sanctitate perspicuus exstitit et multis virtutibus floruit. Idem habet Florarium. Centulense adjungit: Magnarum virtutum viri. Romanum eum innumeris claruisse miraculis testatur. Saussayus in Martyrologio Gallicano, Ghinius, pluresque alii tum martyrologi, tum scriptores longum Sancto concinnarunt elogium, quod, quia totam ferme Sancti vitam complectitur, huc transferendum non judicavi.

F

2 Ab immemorabili tempore Præsulem nostrum in ecclesia Andegavensi sacris fuisse cultum honoribus ex dictis constare potest, et ex dicendis constabit amplius; sed quo præcise tempore agnosci colique cæpta fuerit sanctitas ejus, non æque constat. Si beneficia in Sancti sepultura a variis obtenta, mirabilem scilicet duorum geminorum fratrum cæcorum illuminationem, subitanam hominis ex gravissima infirmitate per 28 annos lecto affixi curationem, aliosque statim ab obitu Sancti meritis impetratos favores consideres, mox etiam a morte cives Andegavenses sanctum Præsulem suum venerari et invocare cœpisse dices. Cultum tamen tum cito communi saltem populi consensu Sancto non fuisse decretum, ex lectionibus secundi Nocturni Officii in translatione sacri Maurilii corporis, die 19 Octobris in ecclesia Andegavensi recitari soliti, liquet. Lectio prima ita habet: B. Maurilii corpus in ea crypta duplici, quam paulo ante mortem ædificari

Cultus ejus
antiquus.

A ædificari sibi extra urbem jusserat, tandiu conditum jacuit, donec divina pietate per ecclesiam a populo venerandum decernente, id e sepulcro sublatum est, ac digniore loco in basilica sui nominis ad publici cultus reverentiam positum. *Licet enim ex iis verbis determinari nequeat, quamdiu sacrum corpus in ea crypta duplici jacuerit, et per consequens quamdiu cultu, communi populi consensu decreto, Sanctus caruerit, tamen aliquo saltem tempore caruisse illo, inde certo deduci posse liquet.*

Transfertur
sacrum corpus
ad basilicam
sui nominis,

3 Si ejusdem Nocturni lectionibus insistendum sit, quievit, cultumque in prædicta basilica sui nominis fuit sacrum corpus usque ad Caroli Calvi Francorum regis tempora; quo auctore ex illo loco in ecclesiam Andegavensem translatus est. Porro quæ et ubi fuerit basilica Maurilii nuncupata nomine, in laudatis lectionibus non reperio; extra civitatem Andegavensem fuisse, certum ex eo est, quod ex prædicta basilica deinde Caroli Calvi jussu Andegavum sacræ exuvie translatae fuerint. Si tamen conjecturis locus est, mihi non improbabile videtur, basilicam hanc existisse in colle Prisciatus dicto non procul a vico Calonna miliaribus quatuor circiter Andegavis dissito.

B Conjecturæ fundamentum est, quod in Vita Sancti nostri a S. Magnobodo conscripta legatur in prædicto colle a S. Maurilio, postquam ex eo demones fugarat, monasterium fuisse conditum, quod ejus nomine nuncupatum fuit; confirmaturque ex eo, quod ex laudatæ lectionis verbis satis pateat, memoratam basilicam, antequam in eam sancti Antistitis corpus translatus esset, jam Maurilii nomine vocatam fuisse.

deinde Ande-
garum. Cor-
pus fuisse in-
corruptum
reperitum

4 Qua ex S. Maurilii basilica solennitate ad Andegavensem S. Mauritii M. ecclesiam supra dicta pretiosissimi thesauri hujus translatio peracta fuerit, laudati Officii lectiones non exprimunt, nec aliunde reperire potui; hoc unicum in iis legitur, sacras exuvias ibidem usque ad Chrysogonelli tempora intactas mansisse; quo (verba sunt lectionis primæ) comitatum Andegavorum tenente, Nefingus Andegavensis episcopus id ex theca vetere et inculta in aliam elegantiori opere fabricatam solemniter transmisit: qua in translatione Deus novis miraculis Confessoris sui sanctitatem illustravit. Translationem hanc ex veteri ad elegantiorē thecam a Nefingo factam narrat etiam Harmerus in apographo Ms. codicis Remensis a Chiffletio nostro ad nos transmissi, in quo miracula quædam modernis, ut inquit, temporibus a Sancto facta, recenset, quæ post Sancti Vitam edemus. Sed quo episcopatus Nefingi anno res contigerit, litteris traditum non invenio. Ex Gallia Christiana veteri Nefingum, Andegavensem anno 966 ecclesiam rexisse, et anno 973 obiisse, habemus. Aliquo igitur ex iis anno prædicta translatio certo facta est. Sed hoc loco minime prætereundum est, quod, etsi in laudato sacrarum reliquiarum translationis Officio non legatur, tamen Harmerus tradit; præsertim cum ad Sancti gloriam manifestandam non parum conducatur. Rem laudati scriptoris verbis exhibeo. His itaque taliter peractis, gestantes feretri interiora et conspicientes pannulorum veterima, ex quibus beatissima Maurilii obvoluta fuerant sommata, ita membra inventa sunt incorrupta, acsi ipsa die huic ministerio deputata fuissent. Ex quibus Sancti corpus per quatuor secula incorruptum divina omnipotentia fuisse serratum manifestum fit. Prodigium sane ingens; sed de quo nos dubitare non sinit auctor, dum, miracu-

losa paralyticæ puellæ sanatione in ipsa translatione facta, enarrata; de puella ista subdit sequentia: Quæ postea ad comprobendam ejus (Sancti) admirabilem virtutem, et ad augmentum declarandæ pietatis ipsius arcana, secundum natales suos, et juxta morem prisce temporis maritali connubio conjuncta et nuptiali thoro connexa usque in hunc diem domum propriam jure hæreditario sibi concessam gubernare agnoscitur, ornata filiorum genealogia sobolumque propagine, narrans et testificans virtutum incrementa sibi cœlitus concessa. Hæc ita esse, ut jam prælibati sumus, mulier ipsa, de qua ratio agitur, adhuc incolumis et vitæ superstes, et multorum testimoniorum affirmat constipulatio.

5 Scribente itaque Harmero, nondum e vivis excesserat mulier illa, quæ in translatione a Nefingo facta Sancti meritis membrorum omnium vigorem miraculose recuperaverat. Tunc vero sancti Maurilii corpus adeo incorruptum fuisse repertum, ac si eodem solum die terræ mandatum fuisset, tradit idem auctor. Potuit igitur Harmerus prodigium hoc ex ipsa muliere intelligere, potuit ex aliis, qui eodem vixerant tempore, idem habere, idque se ex iis intellexisse non obscure verbis jam exhibitus significat. Quod si ita est, prudenter de ejus fide dubitari non potest.

6 Circa annum Christi tamen 1239 quosdam fuisse, qui dubitabant, an in præfata theca S. Maurilii corpus quiesceret, testatur laudatum translationum Officium. Nam ad horum incredulitatem arguendam Guilielmum Andegavensem episcopum memorato anno rursus thecam aperuisse, sacrasque reliquias in apertum protulisse, in eo traditur, qua occasione additum fuit ad rei memoriam elogium, quod ad manus meas non pervenit, et caput, supra quod, cum Sanctus consecraretur episcopus, Spiritum sanctum in columbæ specie resedissee in ejus Vita scribitur, a reliquo corpore secretum in argentea theca separata positum fuit. Hæc si, ut in laudatis lectionibus leguntur, peracta fuerint, mihi probare videntur anno 1239, quo contigissent, Sancti corpus incorruptum non fuisse inventum: difficulter enim inducor ut credam, Guilielmum episcopum, a quo id factum fuisse scribitur, et quem hoc anno Andegavi fuisse episcopum laudata Gallia Christiana vetus testatur, Sancti caput a reliquo corpore separatum fuisse, si corpus integrum incorruptumque reperisset: quod vel ex eo stabiliri potest, quod ibidem Guilielmus episcopus reliquias omnes attente et diligenter ordine perlustrasse dicatur; qua certe attentione diligentiaque opus non fuisset, si corpus integrum et incorruptum in theca jacuisset.

7 Circa annum denique Christi 1477 rursus sacras Præsulis exuvias ex veteri theca in aliam longe pretiosiorē translatae fuisse in eodem scribitur Officio, id procurante Joanne Andegavensis capituli decano, quem cognomine de la Vignole existimo; hunc enim prædicto anno decanatus dignitatem obtinuisse reperio. Qua occasione, et qua fuerit sollemnitate peractum ipsius lectionis verbis accipe. Denique cum altera ista capsula præ vetustate collabente, alia egregio opere ex argento, auro et gemmis insignis, ad majorem sancti Confessoris venerationem fabricata esset, id agente imprimis Joanne decano anno ab Incarnatione Domini 1477, decimo octavo Calendas Octobris, qui dies Dominicus fuit, sancta pignora a Joanne Andegavensi episcopo evoluta, cum omnia integra et illæsa reperta fuissent,

AUCTORE
J. T.

tradit Harmerus ex testimoniis mulieris contemporaneæ.

E Rursus aperitur theca et visitur corpus.

F Post pretiosiori thecam includitur.

AUCTORE
J. T.

fuissent, vespertino Officio rite decantato, in novam illam capsam translata sunt. *Prædictarum translationum variis per annum diebus memoriam servatam fuisse, et nunc propter festorum numerum una solemnitate recoli subditur.*

§ II. Scriptores, qui Sancti Vitam scripsisse perhibentur: inquiritur an Fortunatus Pictaviensis S. Maurilii Vitam scripserit, quæ deinde a Gregorio Turonensi correctæ fuerit.

Scriptores de
Sancto nostro,

Absolutis iis, quæ ad Fastos sacros, quibus Sanctum nostrum insertum vidimus, cultumque ejus per vetustum spectare credidimus, ad gestorum Sancti scriptores procedimus. *Vitas S. Maurilii Mss. quatuor habemus. Unam ex Bodecensis cœnobii Ordinis Regularium S. Augustini, diœcesis Paderbornensis, Passionali pergameno Ms. insigni, a R. P. Gamans Societatis nostræ anno 1641 nobis communicatam, quæ incipit: Temporibus imperatoris Theodosii senioris S. Maurilius etc. Altera ex Ms. Accinctini monasterii per Chiffletium nostrum ad Majores meos transmissa, incipit: Igitur Maurilius Mediolanensis oppidi indigena exstitit etc. Tertia metricè conscripta est, auctoremque præ se fert Marbodum Rhedonensem episcopum, exorditurque hoc modo: Quod de Maurilio tentat mea dicere Clio etc. Quarta denique S. Magnobodum auctorem habet, scriptaque est, ipso teste auctore in præfatione, anno episcopatus sui Andegavensis decimo, et Clotharii regis, filii Chilperici, anno 36, qui in margine notatur Christi fuisse 620. Secutum se fuisse inquit auctor, quæ a Justo quodam presbytero posteritati relicta reperit. Incipit: Beatus igitur Maurilius etc. Ejusdem Vitæ exemplar typis editum habemus.*

de quorum
fide controversatur,

9 De fide laudatarum Vitarum inter eruditos jam controversum esse, præeunte Launoy doctore Parisiensi, inquit Sollerius noster in observationibus suis ad Usuardi Martyrologium die 13 Septembris. Et certe laudatus auctor omnia, quæ de S. Maurilio traduntur, in dubium revocat adeo, ut eum umquam Andegavensem rexisse ecclesiam, et Sanctis Andegavensibus annumerandum esse negaturus videatur, nisi Martyrologia antiquissima, quibus insertus reperitur, cultusque ejus vetustissimus, quo ab Ecclesia honoratum fuisse constat, id proliberent. Verba ex Dissertatione ejus de S. Renato Andegavensium episcopo pag. 81 de promptæ accipe. Hæc autem omnia, inquit, cum ita sint, non hæc Maurilii Vita Maurilium in ordine pontificum et Sanctorum Andegavensium, sed Ecclesiæ Romanæ, Usuardi, Adonis aliorumque Martyrologia, et veteres basilicæ, quibus ante annos octingentes fidem præstat Theodulfus, retinent, retinebuntque semper.

potissimum
tamen de Vita
Gregorio Turo-
nensi attributa
mouetur quæ-
stio, ex prologo
orta,

10 De Sancti Vita, quæ incipit: Igitur Maurilius Mediolanensis oppidi indigena exstitit, potissimum agit Launoyus. Ab hac vix discrepant Marbodi metrica, et quæ ex Bodecensis cœnobii Ms. desumpta est; unde corrue[n]te fide illius, eamdem participant sortem aliæ duæ. At-

tributa tamen hæc fuit a nonnullis Gregorio Turonensi, et forte adhuc a quibusdam ipsi adscribitur, propter prologum credo, qui est epistola Gregorio Turonensi ad S. Germanum. ut contendit Launoyus, supposita. Ex hac ipsa epistola multis probat Vitam laudatam Gregorio Turonensi perperam adscribi, quæ lectori exhibebo, ubi prologum hunc, utpote toti huic controversiæ fundamentum præbentem, huc transtulero, prout illum habemus ex antiquissimo Ms. S. Germani a Pratis. Sanctissimo sanctæ Parisiorum matris ecclesiæ præsulum domino Germano, Gregorius Tunicæ metropolis humilis episcopus salutem. Petistis sane, ut Vitas et miracula, quæ Dominus per B. Maurilium atque Albinum Andegavorum antistites operari dignatus est, quas Fortunatus presbyter luculento sermone descripserat, scriptorum vitiis jam pœne depravatas, nostræ auctoritatis peritia corrigeremus, vestræque devotioni mitteremus, qui priorum exemplis proficere cupitis: sed nos recolentes, si id egerimus, perfidorum nos latratibus atque morsibus, qui doctrinam quærere nesciunt, sed invidere, dilaniari; duplicis tædii mœrore concutimur, dum et vestris parere jussionibus cupimus, ipsisque displicere metuimus. Fisi tamen Omnipotentis promissionibus, qui per prophetam suum loquens, innotuit, quia qui seminant in lacrymis, metent in gaudiis, vestræ satisfaciam voluntati: scimus namque, quia si quæ digna sunt imitari et alteri possunt seculo prodesse, sanctissimorum Christi Confessorum Vitas atque virtutes stylo, qui digesserit, correxeritque vel rustico, et sibi mercedem et imitari volentibus conferet salutem. Permaximas igitur pretiosissimorum Christi confessorum Maurilii atque Albini virtutes non loqui sive corrigere, quia memoria dignæ sunt, crimen ducentes, plebeio, ut postulastis, calamo, quo potius vulgaribus prosint, de plurimis pauca, sed tamen, Deo teste, verissima corrigemus, omittentes plurima a Fortunato edita, quæ fortassis incredibilia viderentur. Quæ vero a nobis correctæ sunt, vestræ Sanctitudinis petitioni dignius offerenda putavimus, ut, qui illos imitari gaudetis, illorum proficiatis virtutibus informati. Explicit prologus.

11 Ex hoc prologo primo liquet, Gregorium Turonensem, si de S. Maurilii gestis umquam scripserit, non tam de novo Sancti Vitam composuisse, quam a Fortunato compositam scriptorum vitiis expurgasse: ex quo consequitur, si laudatus prologus vere Gregorii sit, Vitam ipsi ab aliquibus attributam Fortunati esse. Trithemius indubitanter affirmat S. Maurilii Andegavensis Vitam a Fortunato Pictaviensi conscriptam fuisse; hinc Surius ad 13 Septembris ante ejus Vitam a se editam inquit, Vitæ S. Maurilii episcopi Andegavensis auctorem duos Mss. codices non habere quidem, sed cum Trithemio constet, Fortunatum ejus beati Viri Vitam scripsisse, stylusque consentiat, Fortunatum esse auctorem, non facile negari posse. Vellem ut, unde id Trithemio constiterit, vel Surius vel Trithemius ipse edixisset. Sane cum de eo laudati scriptores sileant, vehementer suspicor, id non aliunde, quam ex memorato prologo constitisse Trithemio. Sed gratis etiam dato, quod Trithemius affirmat, nondum video, quo fundamento Surius tam indubitanter existimet, Vitam a se editam hanc esse, quam Fortunatus conscripsit. Certe Tillemontius in Notis suis ad Sancti Vitam, et Bailletus in sua Tabula critica, Vitam, de qua agimus, nec Fortunati nec

D

E

a quo tota
dependet con-
troversia.

F

Gregorii

A *Gregorii esse pro certo habent; etsi non adeo certo negandum censeant, a Fortunato S. Maurilii, ut plurimum aliorum Sanctorum, gesta litteris fuisse mandata; de quo minime dubitandum foret, si prætensam Gregorii epistolam ad S. Germanum ab eo scriptam esse constaret. Quæ rationes, quibus nec epistolam nec Vitam laudatam ejus opus esse, contendit Launoyus, quam potui brevissime contractas subjungo.*

Launoyi rationes, quibus prologum et Vitam

12 *Primo inscriptionem hanc: Sanctissimo sanctæ Parisiorum matris ecclesiæ præsulum domino Germano Gregorius humilis Turonicæ metropolis episcopus salutem, a tempore Gregorii Turonensis alienam esse contendit. Nondum enim, inquit, mos inoleverat, ut quælibet ecclesia, sancta mater ecclesia vocaretur. Secundum argumentum ex eo repetit, quod Germanus Gregorium roget, ut scriptam a Fortunato S. Maurilii Vitam, quæ jam scriptorum vitiis pæne depravata erat, corrigat; quod veri specie destitutum asserit, quia Gregorio Fortunatus æqualis existit, imo Germanus ante Fortunatum e vivis excessit, cujus ille Acta conscripsit. Mirum igitur fuisset, si tantillo tempore S. Maurilii Vita labentium temporum vices ac detrimenta sensisset; quod, inquit, etsi verum supponeretur, Gregorii tamen correctione opus non fuisset: quid enim facilius, quam, Fortunato vivente, correctione obtinere exemplaria? Præterea, cum S. Maurilii Vitam a se fuisse scriptam nusquam testetur Gregorius, etsi testandi occasio offeratur, neque in libro, quem de Vitis Patrum edidit, reperiatur; etiam ex eo suspicatur Sancti gesta nunquam ab eo fuisse scripta. Deinde argumentum depromit ex ipsa Gregorii ad Germanum epistola, in qua asserit se plurima a Fortunato edita, quæ fortassis incredibilia viderentur, omittere; et tamen, ait, in Vita ipsi attributa legitur mirabilis S. Renati post septennium resuscitatio, a Fortunato, teste Gregorio, omissa, quæ omnium maxime incredibilis apparere debet. Ita habet Vitæ scriptor: Quantum vero miraculum super eundem puerum (S. Renatum) post septimum depositionis annum per pretiosissimum antistitem suum Maurilium Dominus operari dignatus est, quamquam, uti jam diximus, illud Fortunatus omiserit, nos tamen minime reticebimus, quod verum esse scimus, quia ad gloriam Christi laudemque antistitis sui res est condigna describi. Denique Vitam, de qua agimus, falso inter Gregorii Turonensis Opera recenseri ex eo contendit, quod in Vita illa laudetur Gregorius PP. dicens: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Etenim, cum S. Maurilii Vitam Gregorius Germano dedicet, qui anno Christi 579 obiit, qui fieri, inquit, potest, ut in ea laudetur Gregorius PP., qui solum anno Christi 590 Romanæ Ecclesiæ regimen suscepisse traditur.*

Gregorio Turonensi abjudicant.

13 *Hæc sunt præcipua capita, ex quibus Launoyus S. Maurilii Vitam Gregorio Turonensi abjudicat, et ad seculum x, Rainonis scilicet Andegavensis episcopi tempora ablegat. His Sancti Vitam inventam auctamque fuisse eruitur ex Chronico Vindocinensi et vetustissimis membranæ Mss., ubi leguntur sequentia: Raino quondam S. Martini cotidianus discipulus et semper canonicus ac postmodum sanctæ Andegavensis ecclesiæ ex initio Christianitatis trigesimus tertius humilis episcopus, ob honorem omnipotentis Dei, nec non et ejusdem S. Maurilii, ac remissionem peccaminum animæ suæ, anno Incarnationis Dominicæ adhuc in 905 et ordinationis*

Septembris Tomus IV.

episcopatus sui in 25 hanc Vitam scribere ac requirere jussit. Archanaldus S. Martini discipulus et diaconus jussu præfati domini Rainonis scripsit et requisivit. Launoy non dissentit Tillemonthius, sed difficile esse asserit, cum certum sit S. Maurilii Vitam Gregorii Turonensis opus non esse, conjecturam quamdam reperire, quæ Launoyi opinione probabilior sit, Rainonem et Archanaldum hujus Vitæ auctores statuentis.

14 *Ut ut est, etsi Launoyi ratiocinia in omnibus admittenda non censeam, tot tamen gravissimi etiam ponderis argumenta ostendunt, sæpe laudatam Vitam Gregorium Turonensem auctorem non habere, ut plerosque, quos legi, scriptores in assensum rapuerint. Præter jam recensitas enim rationes, si Gregorium ejus auctorem existimamus, necesse erit dicere, illam exstilis ante annum 579, quo S. Germanus, ad cujus preces scripta esset, obiit, et per consequens, antequam S. Magnobodus Sancti Vitam scripserit. Quo posito, quid causæ subfuisse putabimus, nullam ab eo Vitæ a Gregorio scriptæ fieri mentionem? cur ea non fuit usus? cur non potius, si Vita hæc suo tempore existeret, se adjutum fuisse fatetur S. Magnobodus Gregorii Turonensis scriptis, quam monumentis, quæ a Justo presbytero relicta repererat. Dicere autem, S. Magnobodum Vitam a Gregorio scriptam ignorasse, aut jam tum fuisse deperditam, meo quidem judicio vel ex hoc solo capite ab omni verisimilitudine alienum est, quod S. Magnobodus S. Maurilii Vitam se scripsisse testetur anno Christi 620, post Gregorii obitum 25 circiter solum annis, quem per ætatem videre potuit.*

15 *Prodiit quidem ecclesiæ Andegavensis capituli Apologia quædam pro S. Renato episcopo suo adversus Joannem de Launoy typis Andegavi anno 1650 edita, in qua auctor etiam diluere conatur argumenta scriptoris memorati, quibus prædictam Vitam Gregorii Turonensis opus non esse probari contenderat; sed sicuti inficiari non possumus, ex multis aliquas in laudata Apologia Launoyi objectiones reperiri dissolutas, sic non omnibus esse satisfactum, diffiteri non debemus. Ad argumentum, quod depromptum est ex eo, quod Fortunatus illo tempore, quo Germanus Gregorium rogasset, ut S. Maurilii Vitam a Fortunato scriptam corrigeret, etiamnum in vivis esset, respondet quidem apologista, variisque adductis exemplis demonstrat, non raro contingere, ut, auctoribus vivis, eorum opera negligentia, temeritate aut etiam describentium incuria vitiis depraventur et corrumpantur; sed quid causæ fuisse dicet, cur Germanus non potius a Fortunato puriora exemplaria petierit, aut cur Gregorius ipse in Opere, quod ad Germani preces aggrediebatur, Fortunatum non consuluerit? præsertim cum inter Fortunatum, Gregorium et Germanum, Ruinartio teste, non mediocris intercederet familiaritas. Præterea difficultatem, quam Launoyus movit propter Homiliam xxvi Gregorii PP. in ea Vita laudatam, aut Apologiæ auctor non intellexit, aut certe dissimulavit: neque enim ex Homiliæ hujus laudato textu nude et sine respectu ad alia spectato, Launoyus infert, prædictam Vitam a Gregorio non fuisse scriptam, sed potius ex tempore, quo Gregorius PP. ad summum Ecclesiæ pontificatum pervenit, quod contigisse scribitur circa annum Christi 590, simul et ex eo, quod Vita, de qua movetur quæstio, Germano dedicetur, qui anno ejusdem seculi 79 vita functus esse legitur.*

AUCTORE J. T.

Aliæ rationes id etiam suadent:

E

nec Apologia capituli Andegavensis contrarium evincit;

F

AUCTORE
J. T.
unde Gregorii
Turonensis
non esse pro-
babilius statui-
tur.

16 *Omitto, ne longior sim, reliqua : vel ipsum enim Magnobodi de laudata Vita silentium suspicionem satis fundatam parit, hanc a Fortunato aut Gregorio nunquam fuisse scriptam. Accipe tamen, lector, Ruinartii verba, quæ habet in præfatione sua ad Gregorii Opera a se edita, ex quibus, quid ipse de illa censeat, intelliges, et Tillemontii opinionem confirmari videbis. Etsi, inquit, constaret B. Maurilii Vitam a Gregorio Turonensi aliquando emendatam fuisse, hanc tamen non ipsam esse contendimus, quæ vulgo circumfertur in libris editis, et nonnullis Mss., licet ei præmissa legatur Gregorii epistola. Hoc suum assertum, postquam rationibus ex Launoyo petitis probavit, subiungit : Idem evincimus ex duobus codicibus Mss., uno scilicet Vindocinensis monasterii ab annis circiter sexcentis exarato, et altero nostræ S. Germani a Pratis bibliothecæ annorum quingentorum ; ubi post præmissam Gregorii epistolam, et descriptum Vitæ ipsius capitulorum indicem, hanc jussu Rainonis, qui in Catalogo episcoporum Andegavensium, tempore Eusebii episcopi scripto, xxxv recensetur, scriptam fuisse legimus his verbis. Verba habes num. 13. Pergit deinde : Quæ vero fuerit illa Vita, indicat dominus Haarmerus in libro Vitæ ipsi subjuncto de miraculis, quæ modernis, inquit, temporibus contigerant, in translatione scilicet sub Nefingo episcopo facta, ubi Vitam hanc, quam sub libri primi nomine dederat, faceta satis urbanitate a successoribus S. Maurilii expolitam fuisse diserte profitetur. Adde, non pauca in hac Vita occurrere, quæ Gregorii aut Fortunati ætati et genio, ut fuse probat Launoyus, competere non possint. Launoyi argumenta dedimus ; ut tamen, quid de hac Vita censi debeat, certius statui possit, operæ pretium duxi eam conferre in præcipuis suis capitibus cum illa, quam a S. Magnobodo scriptam me habere dixi.*

B

§ III. Confertur Vita Gregorio Turonensi attributa cum alia a S. Magnobodo conscripta : Acta edenda.

C
Errores in Vita
Gregorio Tu-
ronensi
adscripta,

Quisquis Vitæ S. Maurilii Fortunato adscriptæ et a Gregorio Turonensi, ut aiunt, correctæ fuerit auctor, is Sanctum splendidissimis parentibus ortum Mediolani, imo patrem ejus universam fere Hesperiam gubernasse tradit ; at S. Magnobodus scribit quidem eum genere nobilem fuisse, de tanta vero potestate ditioneque nullam mentionem facit. Biographorum nullus Sancti parentum nomen expressit ; hinc certi nihil de eo statui posse liquet. In hac a teneris S. Maurilius B. Martini disciplinæ traditur, ab eoque sacris litteris et liberalibus studiis tamdiu instituitur, donec S. Martinus Arianorum perfidia e civitate Mediolanensi expulsus fuerit. In illa Sanctum sub S. Martini disciplina ante episcopatum ejus Turonensem fuisse non legitur. In ista S. Maurilius ab Ambrosio Mediolanensis civitatis episcopo lector ordinatus dicitur, deindeque, defuncto patre, matrem reliquisse, et Martinum Turonensem id temporis episcopum adivisse sub Juliano cæsare assertitur ; quæ, quantum a veritate aliena sint, quivis facile videbit eruditus : certum quippe est, S. Martinum, qui ante annum 371 aut 372 Turonicæ civitatis episcopus non fuit, sub Juliano

cæsare, qui passim anno 364 non fuisse superstes traditur, ecclesiam Turonensem non rexisse. Deinde Ambrosius circa annum dumtaxat 374 Mediolanensem obtinuisse cathedram scribitur ; quomodo igitur, antequam in Galliam proficisceretur ad S. Martinum sub Juliano cæsare, ab Ambrosio civitatis illius episcopo lector ordinari potuit S. Maurilius ?

18 Totum hoc quidem, sed emendatius in S. Magnobodo legitur. In hac enim, licet ante suum sub Juliano cæsare in Gallias adventum S. Maurilium lectorem ordinatum fuisse dicatur, tamen id S. Ambrosium præstitisse nusquam reperitur ; nec statim a suo in Galliam adventu ad S. Martinum tunc episcopum profectum fuisse S. Maurilium scribit. Unde, licet aliqui etiam a S. Magnobodo in hac parte errorem commissum esse fateantur, et pro Juliano, Valentiniano legendum existiment, hoc tamen non necessario admittendum censeo ; non video enim, cur dici nequeat, S. Maurilium sub Juliano in Gallias profectum, tamdiu in solitudine Deo servasse, donec de S. Martini episcopatu Turonensi rumor ad eum pervenerit ; quo percepto, solitudinem reliquerit, et præsulem sanctitatis fama celeberrimum adiverit. Confirmari id potest ex Sancti nostri erga solitudinem amore, quo flagravat adeo, ut S. Martinum, majoribus susceptis ordinibus, illius causa reliquerit. Nec repugnat omnino S. Magnobodus ipse, qui Sanctum sub Juliano cæsare patriam pro Christi amore despexisse, exsulemque in Gallias viam sanctæ paupertatis secutum advenisse commemorat.

D
non leguntur
in S. Magnobodo.

19 Quod hoc loco in S. Magnobodo legitur, et prædicto modo conciliari posse ostendimus, falsum esse, inquit Launoyus in Dissertatione de S. Renati Historia, Observatione XVII, pag. 79, uti quod et de eadem re apud Rainonem legitur : (Launoy Vitæ Gregorio Turonensi attributæ Rainonem esse auctorem § præc. diximus.) Rationem dat pag. 80. Quia non potuit Maurilius sub Juliano imperatore, multo minus Cæsare lectoris Officium accipere ab Ambrosio, qui nondum erat episcopus. Apud Rainonem, si is hujus Vitæ auctor dicendus sit, hoc loco falsa, imo sibi repugnantia dici, jam ostendimus ; sed hac ratione, quod apud S. Magnobodum loco laudato legitur, falsum esse, non intelligo : etenim Sanctum nostrum in Magnobodo ab Ambrosio lectorem ordinatum fuisse non reperitur ; solum sub Juliano Cæsare jam lector Ordine in Gallias profectus assertitur. Quid igitur vetat Sanctum nostrum a Dionysio, qui circa annum Christi 354 certe Mediolanensem rexit ecclesiam, lectorem ordinatum dicere, et sub Juliano in Gallias discedere ? Certe videre poterat Launoyus nullam esse hanc conclusionem : sub Juliano lector erat S. Maurilius ; ergo sub Juliano lector ordinatus est a S. Ambrosio. Sed reliqua absolvamus.

E
Refutatur
Launoyus.

20 Proceedit sive Raino, sive quisquis laudatæ sæpius Vitæ auctor est, ad prodigia quædam a Sancto nostro in loco, qui Calonna dicitur, ubi habitasse a suo a S. Martino discessu ad episcopatum usque creditur, perpetrata ; de quibus omnibus mentionem quidem aliquam facit S. Magnobodus ; sed brevius, modoque longe verisimiliori narrat. Non ingratum fore lectori confido, si id exemplo aliquo ex utroque biographo desumpto clarius ostendam. In utraque laudata Vita narratur mancipi vendit libertas a Sancto impetrata. In S. Magnobodo res hoc modo contigisse dicitur : Prætereuntibus quadam die per ipsum Calonnæ prædium negotia-

F
Utriusque
Vitæ discrimen ostenditur

toribus,

AUCTORE
J. T.

A toribus, qui solent inter alia commercia etiam homines captivos venundare, unus ex eisdem captivis, qui tamquam merces quælibet ducebantur venales, confugium in ecclesiam fecit. B. Maurilius supplex ad dominos precator accedit, ut miserum redimere posset. Tunc illi humilem superbe spernentes precem, ausu temerario fugitivum de ecclesia rapere cœperunt. At ille multo magis tunc trepidus et vociferans ait: Serve Dei succurre captivo. Illico tanta febris dominum unum, qui erat ceteris pertinacior, accinxit, ut spiritum prope redderet. Sed, ut erat B. Maurilius misericors, Dominum precatur pro impio, reddita est ei sanitas, et captivus continuo relaxatur a servitio, liber factus ex mancipio.

ex eadem,
que in utra-
que Vita legi-
tur, historia

21 *Observa nunc, lector, qui res eadem a biographo altero amplificetur, et vix sibi similis proponatur.* Proximis sane exinde diebus, inquit, dum negociatores.... utriusque sexus juvenes venales haberent, et cum eisdem ad Hispaniam tenderent; aut necessitudine commeandi, aut desiderio Sacerdotis visendi per Calunnæ prædium iter agebant. Prætereuntibus autem secus ædem beati Confessoris, unus eorum, qui vendi-

* vendendi

B ecclesiam ingressus est, et provolutus cum lacrymis pedibus Confessoris, attentius deprecatus est, ut suis precibus aut pretiis sese pro Dei amore redimeret, secumque retineret, qui furtim de propria captivatus patria vendendus ducebatur in alienam. Cujus verbis et fletibus suum patrioticum recognoscens, commotus pia mente sacerdos, sine mora pro captivo ipsius dominum supplicaturus egreditur, humiliterque supplicabat, ut sibi venderetur, quatenus a se servitio absolutus liber in patriam reverteretur. Sed cum dominus ipsius summa obstinatione nequaquam id fieri posse negaret*, annuit suis, ut ipsum de ecclesia velociter extraherent. Cedentibus autem ministris, vimque facientibus; ac domini sui præceptum exequentibus, immensis captivus clamare vocibus cœpit: Miserere et succurre, Serve Dei, quem devote liberandus expetii. Sacerdos vero, flexis solo poplitibus paululum, rursusque elevatis ad cœlum manibus, inquit: Domine Deus omnipotens, qui in angustia constitutis, et de tua misericordia vere confidentibus, celeri pietate succurris, subveni huic captivo, pro quo te supplex exoro. Ad hanc nempe Sacerdotis vocem, vis tanta febrium dominum ipsius arripuit, ut antequam pœnitentia succurreret, spiritum exhalaret. Tum tanta fortitudine ceteri percelluntur metuentes, ne sese vivos terra absorberet, ut unanimes expeterent Sacerdotem flebiliter postulantes, quatenus et sibi indulgentiam, et defuncto suis meritis acquireret vitam. Vir vero beatus nimium metuens, ne ipsa occasio eis causa perditionis esset; prostratus terræ immensis planctibus et crebris singultibus invocavit Christum, ut defuncto redderet animam. Nec antea surrexit a solo, donec et defuncto vitam, et captivo acquireret libertatem. Negotiatores denique, ut sibi retro acta præsumptio indulgeretur, multis donariis ipsum honoraverunt. et locum, quæ prope omnia Vir beatus in usus pauperum deputavit.

Idem apertius
ostenditur

22 *Discrimen inter utramque narratæ historie seriem, etiam me tacente, perspicuum est. Nihil in S. Magnobodo de itinere in Hispaniam, nihil de mancipii patria; non popularis cum Sancto dicitur, nihil de oblato pro libertate ejus pretio. Dominus mancipii vendendi, qui in Vita a S. Ma-*

*gnobodo conscripta præ febrium vehementia spiritum prope reddit, in Vita altera morte punitus legitur, quique in illa menti sanitatique restituitur, in ista insigni prodigio resuscitatur. Munera denique nulla, quorum meminit biographus alter, oblata, quæ pauperum inopiæ sublevandæ destinaverit Sanctus; recenset S. Magnobodus. Ex hoc de ceteris judicare facile poteris, lector, nam omnia Sancti gesta eodem fere modo amplificata aut potius corrupta ibidem leguntur: quapropter phoribus aliis similibusque recensendis exemplis, quæ ex eadem Vita depromere possim, superse-
debo, ubi mirabilem S. Renati, in episcopatu Andegavensi Sancti nostri successoris, prout ea in Vita Gregorio Tironensi adscripta refertur, historiam dederò, simulque, quid de ea S. Magnobodus scripserit, exhibuero.*

23 *Narrat auctor, matronam quamdam nobilem, conjugali ligatam vinculo, Sancti nostri in sterilitate sua opem implorasse, cui Sanctus precibus suis a Deo filium impetravit; sed cum is etiamtum puer de vita periclitaretur, adductus fuit a matre moribundus ad S. Maurilium, ut manuum suarum impositione Spiritum sanctum daret, antequam obiret: quod, dum Vir sanctus incruentæ Hostiæ oblatione detentus differebat, puer e vivis excessit. Spirituale vero pueri hujus detrimentum negligentiae suæ attribuens Presul, illius eluendæ causa episcopalem suam sedem deseruit per septem annos profugus, portatis secum reliquiarum clavibus, quæ dum, notato ante in lapide transitus sui die, mare trajiceret, in aquas e manibus deciderunt; quo casu tanto mœrore Presul sanctus confectus fuisse traditur, ut, nisi prædictas claves reciperet, relictam episcopatum sui sedem nunquam sese repetiturum decreverit. Interea Andegavenses suo orbatî Pastore visionibus crebris admonentur de civitatis suæ interitu, nisi S. Maurilium inventum sedi suæ restituerent. Mittunt igitur undequaque, qui eum quærant. Hi post gravissimos diurni itineris labores frustra exantlatos, tandem in lapidem, in quo S. Maurilium transitus sui diem notasse diximus, incidunt, reliquiarum claves novo prodigio in pisce reperiunt, monitique in somnis divinitus ad locum, ubi Sanctus sub hortulani habitu latebat, perveniunt, a quo post ostensas reliquiarum claves impetrant, ut cum eis Andegavum revertatur. S. Maurilio vero sequentem noctem in oratione transigenti, somnoque præ lassitudine correpto apparet angelus, puerumque jam septennio defunctum suis precibus resuscitandum prædicat. Angeli monitis animatus S. Maurilius itineri se accingit, ad pueri tumultum proficiscitur, eumque, spectantibus turbis, ad vitam revocat, Renati nomen propter eventum hunc imponit, sitque Renatus S. Maurilii defuncti in Andegavensi episcopatu successor.*

ex mirabili
S. Renati
Andegavensis
episcopi histo-
ria,

E

F

24 *De hac vere mirabili S. Renati Andegavensis ecclesiæ deinde episcopi, cultuque, quo apud eos gaudet, celeberrimi, historia in Vita Sancti nostri a S. Magnobodo conscripta nihil legitur aliud, quam, quod Sanctus mulieri sterili filium suis precibus a Deo impetraverit, qui postea ejus in episcopatu Andegavensi successor fuit. Fateor, ut hoc S. Maurilii prodigiosum adeo factum admittatur, non immerito requiri testimonia alia, et monumenta antiquiora, quam Vitam laudatam, quam Gregorii Tironensis probabilius non esse jam ostendimus, et ejus tam auctor, quam antiquitas incerta est. Assentiri tamen nolo Lau-
noyo, qui memoratam Vitam totam, fabulam non*

solum

AUCTORE
J. T.

solum existimat, sed etiam S. Renatum unquam exstitisse negare non veretur. Certe solidiora sint ejus argumenta oportet, ut episcopum a tot seculis in ecclesia aliqua publico honoratum cultu nunquam exstitisse credam.

Refutatur bre-
viter Launoyus
S. Renatum,
tamquam ex-
stitisse negans.

25 Etenim, etsi Launoyo daretur, mirabilem S. Renati resuscitati historiam, prout in sæpe memorata Vita legitur, fabulosam esse, quo fundamento inde inferet, prædictum Sanctum Andegavensis ecclesiæ non fuisse episcopum, et vixisse nunquam? Sane si Sanctos omnes, quorum gesta conscripta, erroribus fabulisque conspurcata sunt, exstitisse negandum foret, quot e cælo extirbandi essent, quos sancta Ecclesia ut Sanctos veneratur, et de quorum gloria nos beneficia per eorum patrocinia impetrata dubitare non sinunt. Scio quidem Launoyum hujus esse opinionis, ut S. Renati mentionem nullam ante Rainonis tempora, quibus memoratam Vitam scriptam fuisse contendit, admittat; quo potissimum nixus opinionem suam propugnat. Sed, præterquam quod S. Magnobodo cujusdam pueri S. Maurilii precibus impetrati, qui in Andegavensi episcopatu ei successit, et Renatus appellari potuit, meminisse vidimus, contrarium evincere conatur Apologiæ capituli

B Andegavensis contra Launoyum auctor. Qua ratione id evincat, investigare poterit 12 Novembris, quo die in ecclesia Andegavensi colitur, et de eo in Opere nostro agendum erit, uti et supra memorata mirabilis historia examinari. Si curiosus interim lector de eo plura cupiat, consulat laudatam Andegavensis capituli Apologiam pro S. Renato. Me vocat Vita a S. Magnobodo conscripta.

Vita a S. Ma-
gnobodo scri-
pta statuitur
edenda

26 Vitæ omnes S. Maurilii, quas nobis communicatas habemus, præter unam a S. Magnobodo conscriptam, saltem quoad substantiam in gestis ejus enarrandis consentire num. 10 diximus; proinde omnium eadem est fidei, quam merentur, incertitudo, iidem fere in omnibus errores. Solus S. Magnobodus iis caret. Vitam hanc testatur Cointius ad annum Christi 616, se legisse in Ms. codice bibliothecæ San Victorinæ eo majori animi voluptate, quo purior simpliciorque ipsi visa fuit. Addit in ista non legi fabulas et errores, quibus aliæ Sancti Vitæ consperse sunt. Præplacet et ceteris mihi, nec solum ob errores, quos in reliquis legi vidimus, verum etiam, quia S. Magnobodus Andegavensis etiam episcopus facile videre potuit, quidquid ab aliis scriptoribus litteris de Sancto exaratum fuerat; licet enim ducentis et pluribus forte annis post Sancti obitum scripserit, tamen se fidelissime fuisse secutum ea, quæ Justus quidam presbyter reliquerat, in præfatione testatur. Potuit vero is Justus presbyter, cujus ætatem nescimus, Sancto coævus esse, aut ætati ejus prope accedere. Ut ut est, etsi eam Vitæ huic auctoritatem tribuendam esse non contendam, quæ ei deberetur, si a coævo conscriptam esse constaret, tamen nihil in illa esse, quod a veritate alienum merito dici, aut jure falsitatis argui possit, persuasum habeo. Ut talem igitur, relictis aliis, edam, suisque illustrabo annotationibus, cum contra Launoyum prius ostendero, S. Maurilium a S. Martino Turonensi episcopo potuisse sacerdotem primo et deinde consecrari episcopum: quod utrumque ita factum esse tradit præter alios scriptores etiam S. Magnobodus. Post Vitam editam subjiciam miracula quædam per Sanctum post ejus mortem perpetrata, quæ posteritati tradidit dominus Harmerus seu Hermericus monachus, et quæ ad nos

ex Ms. Remensi codice transmissa sunt, et si quæ circa ea notatu digna occurrent, annotabimus. D

§ IV. Inquiritur, an S. Maurilius a S. Martino sacerdos et deinde episcopus consecrari potuerit? Tempus emortuale incertum.

Sanctum Maurilium, terrena pro Christi amore patria ditissimaque hæreditate derelicta, defuncto patre in Gallias adventasse, S. Martinum adivisse, qui tum temporis Turonensis episcopus erat, ab eoque majoribus ordinibus initiatum, deindeque Andegavensium episcopum consecratum fuisse, quotquot gesta ejus litteris mandarunt, disertis verbis attestantur. Vita a S. Magnobodo conscripta, quam § 3, quia prior emendatioque est, edendam diximus, num. 1 ita habet: Itaque B. Martinum virtutibus clarissimum, jam tunc Turonicæ civitatis episcopum expetiit; qui eum gratanter suscipiens, subdiaconum et diaconum ordinavit, et ei postmodum onus presbyterii tradidit. Et num. 13 dissidenti clero populoque Andegavensi in novi episcopi electione adest, S. Maurilium divinitus electum indicat, et clero populoque consentiente, episcopum consecrat.

S. Maurilium
a S. Martino
sacerdotem et
episcopum
consecratum
esse, legitur in
omnibus.

28 Tillemontius in notis ad Vitam Sancti nostri nota 10 pag. 786 de eo difficultatem moveri posse asserit, et simul difficultatis caput attingit; sed rem indecisam relinquit. Verba ejus in Gallico Latina facio. Moveri potest, inquit, difficultas particularis de eo, quod dictum est, (in Sancti Vita) fuisse S. Martinum, qui S. Maurilium consecravit Andegavensem episcopum. Diximus enim in textu post Defensorem, qui anno 371 aut 372, consecrationi S. Martini adstitit, duos adhuc ad minimum episcopos ante S. Maurilium exstitisse. Necesse igitur est, tres illos episcopos viginti sex annorum spatio, quo S. Martini episcopatus duravit, defunctos esse. Et e contrario non nisi unus statuitur episcopus inter S. Maurilium et Talassium, qui anno 453 ordinatus fuit. Crescit difficultas ex incertitudine anni Sancti nostri emortualis; nihil enim ex ejus Vita aliud habemus, quam Sanctum nonagenarium e vivis decessisse; 40 in sacerdotali, 30 in episcopali dignitate transegisse. Hinc varii varium, et meo quidem judicio pro suo beneplacito, annum determinant. Sed rem aggrediamur.

E

Paritur diffi-
cultatem,

F

29 Launoyus sacræ Theologiæ doctor Parisiensis, quem, quidquid de Sancto nostro alicubi legitur, vel in dubium revocare, vel fabellam reputare vidimus, in editione secunda duplicis dissertationis, quarum una continet judicium de auctore Vitæ S. Maurilii, altera Renati Andegavensis episcopi Historiam attingit, Maurilium a S. Martini successoribus potius, quam ab eo creatum esse Andegavensem episcopum observatione 16 pag. 74 asserit. Argumenta duo præcipua, quibus assertum suum tum laudata observatione, tum sequenti pag. 80 stabilire nititur, in compendium contracta lectori, ut de iis judicium ferre possit, exhibeo. Primo auctores sex, qui Andegavensium episcopum seriem ediderunt, recenset: Joannem Burdigneum in Annalibus Andegavensibus, Joannem Salmonium apud Democharem lib. II de Sacrificio Missæ, Joannem Chenutium in Chronologica archiepiscoporum

Launoyi argu-
mentum, quo
contrarium
probare niti-
tur

AUCTORE
J. T.

A *archiepiscoporum et episcoporum Galliae Historia, Jacobum Severtium in Chronologia episcoporum Lugdunensium et aliorum, Joannem Hirtum in libro Andegavensium Antiquitatum, Claudium Robertum in Gallia Christiana; quorum duo primi ita praedictorum episcoporum seriem texunt, ut Defensorem inter et S. Maurilium duos nument Apothemium scilicet et Prosperum episcopos: reliqui vero quatuor ita, ut inter utrumque recensitum quatuor episcopi, Auxilius, Apothemius, Funerius et Prosper intercedant. Ex hac episcoporum Andegavensium serie proposita concludit S. Maurilium a S. Martino consecrari non potuisse episcopum, nisi secundum unos Defensor, Apothemius et Prosper, secundum alios Defensor, Auxilius, Apothemius, Funerius et Prosper ante S. Martinum excesserint.*

proponitur,

30 *Illud autem vix credi posse affirmat, assertique sui simul et conclusionis veritatem primo demonstrare aggreditur ex episcopis, qui S. Martini consecrationi affuerunt, quos inter Defensorem fuisse, Severus tradit libro de Vita S. Martini cap. VII et reliqui passim de Sancto scriptores; deinde ex numero annorum, quos Martinum in episcopatu transegisse scribit Gregorius Turonensis tribus in locis. Verba accipe. Lib. I de miraculis S. Marlini cap. III habet: In quo (episcopatu) gloriosam et poene inimitabilem agens Vitam, per quinquennia quinque bis insuper geminis mensibus cum decem diebus, octogesimo primo aetatis suae anno, Caesario et Attico consulibus, nocte media quievit in pace. Rursus lib I Hist. Franc. cap. XLII: Arcadii vero et Honorii secundo imperii anno S. Martinus Turonorum episcopus plenus virtutibus et sanctitate praebens infirmis multa beneficia, octogesimo et primo aetatis suae anno, episcopatus autem vigesimo sexto, apud Condatensem diocesis suae vicum excedens a seculo feliciter migravit ad Christum: et lib. X Hist. cap. XXXI de Martino Turonensi: sedit annos viginti sex, menses 4 dies 27. Ecce tibi primum Launoyi argumentum, quo lectori Sanctum nostrum a S. Martino creari non potuisse episcopum persuasum cupit; cujus totam vim in eo sitam esse liquet, quod verisimilitudine probabilitateque destitutum esse videatur, secundum quosdam tres episcopos, secundum alios quinque, viginti sex annorum spatium, quo S. Martini episcopatum a S. Gregorio Turonensi definitum esse ostendimus, e vivis excessisse.*

C
quod ulterius
stabilire nititur.

31 *Hoc tamen forte ab aliquo negatum iri suspicatur: quare eadem observatione pag. 76 rei incredibilitatem nititur confirmare argumentis negativis, quae multum habere roboris in questionibus ex facto, usu et traditione pendentibus in peculiari Dissertatione contendit. Audi subtilem scriptorem loco jamjam laudato disserentem: Haec autem duo, cum certissima sint, (Defensorem consecrationi S. Martini affuisse, Sanctumque, 26 annis in episcopatu transactis, obiisse) restat, ut quibus in locis nulla principum grassabatur in Christianos persecutio, num tres episcopi secundum quosdam, quinque secundum alios, vivente adhuc Martino, scilicet intra viginti sex annorum spatium decesserint, vel non decesserint, judicetur. Si non decesserint omnes, quod summa cum ratione credi potest, Maurilius non potuit Andegavensis episcopus a Martino consecrari: si vero omnes decesserint, consecrari quidem potuit, sed mirum profecto esset, dictumque incredibile, duos*

juxta quosdam, quatuor juxta alios Defensoris successores fuisse a Martino pro jure Metropolitani consecratos episcopos, nec mentionem tantae rei ullam fieri a Severo, qui cognita S. Martini gesta tam accurate scripsit. Quid puer Ticini, quid miles in exercitu Constantii imperatoris, et Juliani Caesaris, quid catechumenus Ambiani, quid baptizatus Augustoriti Pictorum, quid ex Gallia reversus in Italiam Mediolani, quid in insula Gallinaria, quid constitutus episcopus Turonis in urbe et in pago, quid Treviris cum Maximo, quid alibi passim fecerit dixeritque, Severus diligenter exequitur: sed ne unius quidem Andegavensis episcopi consecrationem a Martino factam commemorat, tantum abest, ut duorum vel quatuor succedentium sibi praesulum inaugurationes vir non indiligens et magistri sui amantissimus oblivisceretur.

32 *Argumentum jam propositum Launoyi tale esse apparet, ut statim in observationis 17 initio pag. 77 ase demonstratum esse existimet, Sanctum nostrum non a Martino, sed a successoribus ejus creatum esse episcopum. Mihi tamen tanti ponderis non videtur, ut propterea in Sancti nostri Vita a S. Magnobodo conscripta in hoc puncto errorem commissum esse credam, et a ceteris, qui gesta ejus litteris tradiderunt, dissentiam. Etenim nescio; quas sibi difficultates fingat, dum Andegavensium episcoporum seriem recenset. Catalogi correctiores et eruditi passim defensorem inter et S. Maurilium non nisi Apothemium et Prosperum constituent, de Auxilio vero Funereoque silent. Gallia Sammarthanorum Christiana vetus in episcoporum Andegavensium serie pag. 112 ita scribit: In aliquibus vero Elenchis mendose inseritur Auxilius successor Defensoris, de quo in Tabulis Mauricianis, sanctorum Albini et Sergii nulla exstat mentio, neque in melioribus notae indicibus. Rectius enim in nonnullis exemplaribus pro Auxilio, quod imperite scriptum, legendum est Maurilio. Igitur 26 annorum spatium, quo S. Martini episcopatum durasse communis eruditorum tradit sententia, ex hac vita discessus Defensoris, Apothemii et Prosperi contigisse solum debuit, ut Sanctus noster a S. Martino episcopus inaugurari potuerit. In eo autem tantam difficultatem aut incredibilitatem reperire non est, quantum sibi Launoyus imaginatur. Potuit enim Defensor, quando S. Martini consecrationi affuit, jam longaevis fuisse, et paulo post e vivis discedere; episcopatus vero Apothemii et Prosperi non fuisse diuturnos, probabilissimum redditur ex paucissimis, quae de praedictis episcopis memoriae tradita reperimus. Prosperi solum nomen tabulis ecclesiasticis insertum tegitur; Apothemius autem sola sanctitatis fama claruisse traditur. Non video igitur, quid vetet praedictorum episcoporum annos, quibus Andegavensem rexerunt ecclesiam, non dico intra 26, sed etiam pauciorum annorum spatium concludere.*

Respondetur
ad primum
ejus argu-
mentum.

F

F

33 *At, Sulpicius Severus, qui S. Martini gesta etiam minutissima, magistri sui discipulus amantissimus, accuratissime conscripsit, ne unius quidem Andegavensis episcopi consecrationem a Martino factam commemorat. Argumentum negativum est, ex quo, si quid Launoyus habeat, ut S. Maurilium a Martino ordinatum esse episcopum neget, eadem ratione consequitur, nullum a Sancto fuisse episcopum inauguratum. Hujus tamen oppositum probabilissimum credo ex iis, quae scripsit Stiltingus noster in Vita S. Victoris seu Victuri Cenomanensis episcopi die 25 Augusti data,*

uti et ad ejus
confirmacionem.

AUCTORE
J. T.

data, in qua Sanctum hunc a S. Martino episcopum fuisse ordinatum non levibus testimoniis ostendit. Verba ejus, in quantum ad propositum nostrum spectant, huic loco juvabit inserere. Num. 9 in Commentario ad laudatam Vitam prævio ita habet: Primum itaque S. Victorem a S. Martino episcopum fuisse ordinatum, tot testibus probatur, ut ea de re dubitare non possimus, nisi rationes obstarent gravissimæ. Quatuor S. Liborii Vitas, tom. V Julii a pag. 407 editas, lector inveniet; in omnibus his dicitur a S. Martino sepultus Liborius, atque in quarta ita res narratur a num. 16. Hic laudatæ Vitæ verba subjicit, quibus transcribendis, quia longiora sunt, et laudato loco legi possunt, supersedeo. In his disertissimis verbis consecratio episcopalis S. Victoris a S. Martino facta asseritur. Post quæ de Vita hac S. Liborii quarta, inquit: Hanc Vitam, quæ tribus aliis prolixior est, graviter et bona fide sub finem sæculi IX scriptam esse, colliges facile ex Bollandi ad eam Commentario. § 2 num. 11 in assertæ rei veritatem adducit Acta ipsius S. Victoris in episcoporum Cenomanensium gestis tom. III Analectorum a pag. 68, in quibus idem legitur. Num. 13 laudat Vitam S. Victoris a se edendam, in qua ordinatio ejus per S. Martinum eodem modo, at paulo fusius enarratur; addit denique Rabanum, et testimonium Martyrologii sub Bedæ nomine diu circumlati ad 1 Septembris, ex quibus in fine citati numeri concludit his verbis: Habemus itaque tot testibus probatam S. Victoris ordinationem a S. Martino factam, ut iis merito acquiescere possimus, cum nulla ejusquam ponderis ratio in contrarium fuerit allata. Licet igitur Sulpicius Severus in S. Martini Vita nullum ab ipso episcopum consecratum commemoret, ex hoc tamen laudati scriptoris silentio nulla ratione consequens esse liquet, id a Sancto nunquam fuisse præstitum; de S. Victore probabilissimum esse ostendimus: quo posito, de S. Maurilio ex hoc saltem capite negari non potest. Sed ad alterum Launoyi argumentum procedamus.

Alterum Launoyi argumentum ex Sancti aut episcopatum adventu annoque emortuali depromptum

34 Observatione 17, cui hunc præfigit titulum: Quædum de Martino, deque Maurilio in Maurilii Vita notantur adscititia. Argumentum depromit ex tempore, quo S. Martinus Turonensem cathedram adeptus est, annoque ejus emortuali, collato cum S. Maurilii ad Andegavenses infulas promoti tempore, annoque discessus ejus ex hac vita. Totum ipsiusmet verbis huc refero. Pag. 80 scribit: A beato Martino cæteros gradus ecclesiasticos, sacerdotique gratiam accipere non potuit Maurilius, qui anno Christi trecentesimo sexagesimo sexto factus est presbyter, et anno quadringentesimo sexto episcopus. Nam Martinus anno Christi trecentesimo sexagesimo sexto nondum erat episcopus, et anno quadringentesimo sexto desierat esse episcopus. Quod jam alibi demonstratum est. Vides, opinor, lector, ejus argumentum legitimum esse, recteque inde deduci, Sanctum nostrum nec sacerdotem nec episcopum a Martino inaugurari potuisse; si modo, quam confidenter dicitur, tam facile admittatur, S. Maurilium anno Christi 366 factum esse presbyterum, annoque 406 episcopum. At in eo totum difficultatis caput situm esse, quis est qui non videat? Probat igitur assertam a se S. Maurilii episcopatus et sacerdotii epocham. Restat, inquit laudato loco, ut certa Maurilii asseratur ætas. Hanc autem asserere aggreditur, ita prosequens: Joannes Hiretus, Andegavensis in Theologia

doctor, Andegavensium Antiquitatum libro scribit, in Andegavensi Martyrologio legi Maurilium per annos 40 presbyteratum, et per annos 30 episcopatum gessisse, et annum agentem nonagesimum migrasse. Idem quo ad annos episcopatus et vitæ habetur in edita per Rainonem Maurilii Vita sub finem. Deinde in festo translationis Maurilii tradit, mortem illius anno quadringentesimo trigesimo sexto accidisse. *Hoc unius Andegavensis Martyrologii ab Hireto laudati testimonio nixus, integram Sancti nostrichronotaxim verbis sequentibus exhibet: Quo ita constituto, Maurilius nascitur anno Christi trecentesimo quadragésimo sexto, fit presbyter anno trecentesimo sexagesimo sexto, creatur episcopus anno quadringentesimo sexto, et anno quadringentesimo trigesimo sexto moritur nonagenarius. Subjungit: Aut error est in Maurilii Vita, aut in Andegavensi Martyrologio, quæ hac in parte conciliari nequeunt. In Martyrologio quoad episcopatus epocham maxime nullum subesse errorem crederem, cum ex aliis, tum ex hoc quoque, quod Severus Maurilium a Martino consecratum episcopum non meminerit in Martini Vita, cum ut meminisset, res ipsa exigere videatur.*

35 Reponi Launoyi potest: Aut error est in Andegavensi Martyrologio ab Hireto laudati, aut in Maurilii Vita per S. Magnobodum fidelissime conscripta, quæ in hac parte conciliari nequeunt. In Andegavensi Martyrologio maxime subesse errorem crederem, cum propter summam incertitudinem anni, quo Sanctus e vivis ereptus est, ex qua sine sufficienti fundamento in laudato Martyrologio annus quadringentesimus trigesimus sextus emortualis ejus determinatus videri potest, cum, quia ex aliis a Launoyi laudatis Severique silentio nihil contra consecrationem episcopalem Sancti nostri a S. Martino factam concludi posse jam ostendimus. Nec video, qua ratione Launoyi videatur res ipsa exigere ut Sulpicius S. Martini gesta commemorans, prædictæ consecrationis mentionem faciat: certe liquet rem non magis exigere, ut illius potius, quam cujuslibet alterius ordinationis a Sancto præstitæ meminerit. Verum quidem est, si Andegavensi ab Hireto laudato Martyrologio standum sit, annum Sancti nostri emortualis quadringentesimo trigesimo sexto illiganti, absolute dicendum esse, Sanctum non a S. Martino, sed a successore ejus Andegavensium episcopum ordinatum esse; sed quis Martyrologium illud tantæ auctoritatis existimet, ut inde, variantibus omnibus de Sancto scriptoribus, certum obitus ejus diem colligendum putet.

36 Gallia Christiana vetus Sanctum ad superos evolasse scribit anno 431, aliosque laudat Sancti discessum anno 427 affigentes. Claudius Robertus in Andegavensium episcoporum serie Sanctum ex hac vita migrasse testatur anno 410. Idem legitur in Breviario Rotomagensi a Claudio citato. Eminentissimus Cardinalis Baronius ad annum 394 Sanctis, qui hoc tempore in Gallia claruere, S. Mauritium (Maurilium) Andegavensem episcopum addendum esse scribit. Bailletus in Sancti Vita obitum ejus anno 437 figit, Antonius Summontæus in Historia Neapolitana anno 420. Quæ scriptorum variatio circa annum Sancti nostri emortualis, si attentius consideretur, nos quidem certos facit S. Maurilium initio sæculi V floruisse; at quo sæculo hujus annovitam mortalem cum feliciore æterna commutarit, tam incertum relinquit, ut qui ex iis certum annum determinare voluerit, divinare potius quam determinare dicendus sit.

37 Quo

D

E

F

Ex tempore
Sancti emortuali incerto

A
nihil pro sua
opinione confi-
cit Launoyus.

37 Quo posito, qui ex tam incerto S. Maurilii obitus anno eum a S. Martino sacerdotem et episcopum inaugurari non potuisse concludi posse existimet? Præsertim cum, si Baronium, si Claudium Robertum, si Breviarium Rotomagense, si laudatos scriptores in Gallia Christiana veteri pro anno 427, si Summontreum in Historia Neapolitanæ cum quadam latitudine sequi voluerimus, perspicuum sit, Sanctum nostrum tempore episcopatus S. Martini cum sacerdoti dignitate, tum Andegavensibus infulis potuisse donari. Nihil quidem morantur Launoyus Summontæus, Rhomæus atque recentiores, quos pag. 81 nullum rerum vel scriptorum delectum habere, quando res antiquas narrant, sed quodcumque, ubicumque, quomodocumque et quacumque ratione traditum inveniunt, id suis continuo monumentis consignare asserit; sed nec me Launoyus moratur certa ex incertis concludens, avidissimeque, quidquid ad S. Maurilii Historiam deprimendam conducere arbitratur, arripiens.

Alia a Lau-
noyo objecta
difficultas
circa idem
proponitur.

B

38 Dixi, si laudatos num. præced. scriptores sequamur, S. Maurilii sacerdotium et episcopatum in tempus episcopatus S. Martini incidisse. Hic sese haud dubie opponet Launoyus, et arguet: qui fieri potest, ut, qui per quadraginta annos presbyteratum gessit, et per annos triginta episcopatum, quod in Andegavensi Martyrologio de Maurilio legitur et a biographis asseritur, a S. Martino, qui juxta communem eruditorum sententiam ex Gregorio Turonensi haustam viginti dumtaxat et sex annos Turonensem ecclesiam episcopus administravit, sacerdos et episcopus fuerit ordinatus? Fateor, si scriptoris hujus sententiæ annos presbyteratus omnes ab episcopalibus dividendis, insistendum sit, id fieri non potuisse. Sed vellem, ut, quod tam indubitanter supponit, probasset, aut saltem ex Andegavensi Martyrologii verbis consequi monstrasset; nullam enim ego hanc esse sequelam existimo: Gessit Maurilium per annos 40 presbyteratum, per 30 episcopatum; ergo jam annos 60 in presbyteratu transegerat, quando factus est episcopus; nisi quis asserere voluerit, episcopum non esse presbyterum. Annos Sancti nostri, quibus presbyteratum gessisse legitur, ab episcopatus annis non esse dividendos pro certo habendum est, si aliquid ex tota Sancti Vitæ historia admittendum censemus; imo videre hoc potuit et debuit Launoyus vel ex hoc ipso, quod sacerdos et episcopus a sancto Martino consecratus ab omnibus ejus biographis dicatur.

C
Crescit difficul-
tas ex iis,
quæ de eadem
re habet
S. Magnobod-
us in Sancti
Vitæ;

39 Nescio tamen, quis me legentem ea, quæ de re, de qua agimus, scribit in Sancti Vitæ Magnobodus, invaserit stupor. Nam ibidem laudati scriptoris opinionem, annos Sancti nostri in sacerdotali dignitate peractos ab episcopalibus devidentis, non parum confirmari animadvertēbam sequentibus circa Vitæ finem verbis: In secundo ergo ordine sacerdotii 40 annis ecclesiam regens, (S. Maurilius) in pontificalis autem apicis dignitate 30 annis præsidens cathedræ pius pastor animam.... Christo reddidit. Quis enim ex laudatis verbis non statim inferat, S. Maurilium post 40 annorum ecclesiæ Dei in sacerdotio regimen et in episcopatu 30 ex hac vita ad superiores evolasse. Fateor igitur laudata verba, si nude, et prout jacent, accipienda sint, id præ se ferre; at ita accipienda non esse, multa sunt, quæ suadent. Inprimis Sanctum nostrum a sancto Martino utraque dignitate fuisse inauguratum diserte in eadem Vitæ historia asseritur, quod, quantum cum prædicta Launoyi sententia pugnet, cuilibet

evidentissimum est: tantam vero tamque turpem contradictionem, et temporis, quo S. Martini episcopatus definitur, ignorantiam, in Magnobodum, qui certissime, quæ a Justo presbytero literis mandata reperit, fidelissime secutus est, cecidisse non facile credidero.

AUCTORE
J. T.

40 Præterea, supposita hujus sententiæ veritate, S. Maurilius anno ætatis suæ 20 consecratus est sacerdos: at Magnobodus, omnesque ejus biographi Sanctum majoribus ordinibus initiatum esse scribunt, postquam defuncto patre, relictæque hæreditate, quam in patria possederat, exsul in Gallias adventavit. Si Itaque Launoyo creditur, 15 aut 16 ætatis suæ anno vel forte citius patriam hæreditatemque possessam reliquit S. Maurilius, et ante S. Martinum ipsum Gallias incoluit, quod non omni solum probabilitate, sed etiam verisimilitudine destitutum esse existimo. Deinde quotquot ad manus nostras Vitæ Sancti nostri exemplaria pervenerunt, S. Maurilium majores ordines consecutum statim S. Martinum deseruisse, et ad locum Calonna dictum, cujus pastorem curam suscepit, discessisse, ibidemque usque ad episcopatum permansisse testantur. Quadraginta annorum spatium, quæ hoc in loco Sanctus gessisse scribitur, certe non exigunt. Apographum Vitæ ex Bodecensis cænobii Ordinis Regularium S. Augustini Passionali pergameno ms. insigni a R. P. Gamans Societatis nostræ Majoribus meis transmissum, tradit S. Maurilium bisenos dumtaxat annos in supra dicto vico transegisse. Idem habet apographum, quod a Chiffletio nostro ex Ms. Accinctini monasterii accepimus.

sed diluitur

E

41 Quapropter biographis conformius et veritati consentaneum magis apparet, annos 40, quos in sacerdotio explevisse S. Maurilius traditur, ita accipere, ut anni 30, quibus in episcopali dignitate ecclesiam Andegavensem gubernavit, iis inclusi censeantur. Certe hanc ego sententiam ut longe probabiliorem amplectar, donec certiora proferantur monumenta, ex quibus in Sancti Vitæ ordinationem ejus S. Martino perperam attributam esse pateat, præsertim cum, stante Launoyi sententia, tam evidens sit, S. Maurilium a S. Martino sacerdotem et episcopum consecrari non potuisse, ut mirum sit, ceteros de Sancto scriptores, si in ejus opinione fuerit, illud non animadvertisse. Accedit, Launoyi argumenta tanti non esse roboris, ut Vitam a S. Magnobodo conscriptam evertere dicenda sint. Donec igitur quid certius antiquiusque proferatur, non improbabiliiter statui posse existimo Sancti natales circa annum Christi 327, sacerdotium circa annum 377, episcopatum circa annum 387, mortemque, quæ anno ætatis suæ 90 contigit, circa annum Christi 417. Quo ita constituto, evidentissimum est, ejus sacerdotium et episcopatum in tempus episcopatus S. Martini definitum incidere. Hæc tamen omnia ita accipi volo, ut annum, quo prædicta contigerunt, cum quadam dumtaxat latitudine determinent; quare si quis contenderit, eâ omnia aliquot annis citius aut serius accidisse, non refragabor, modo mihi in eo consentiat, circa hæc tempora ita esse peracta, ut sub S. Martini episcopatu contingere potuerint.

argumentis ex
biographis,
depromptis.
Sancti tempus
emortuale.

F

A. S. MAGNO-
BODO.

VITA

AUCTORE S. MAGNOBODO, EX
IMPRESSIS

PRÆFATIO

Tempus, quo
Vitam scripsit
et monumenta
quibus usus
est.

a

b

c

Necessitas et
scribendi uti-
litas.

B

In Christi nomine, ego Magnobodus episcopus, ac si peccator, ecclesiae Andecavæ, secundum titulos Justi presbyteri a Vitam sancti Maurilii episcopi et confessoris, ut rusticitas mea compos fuit, simpliciter planeque, quantum potui, explicavi. in anno decimo ordinationis meae, et in anno trigesimo sexto principis nostri domini Clotharii regis b, filii Chilperisi regis, cum fidelitate paterna et amore fraterno c.

2 Quidquid in religiosis Sanctis suis Domini gratia operatur, omnino sileri non potest: nam quia pauperes spiritu facti pro Christo fugitiva contemnant in mundo, mercantur in caelis lucra æterna, et in terris excitant in laudem Dei fidelium populorum præconia: serunt ergo in lacrymis, metunt in gaudiis.

ANNOTATA.

a Ex his liquet, quibus in S. Maurilii Vita conscribenda monumentis fuerit usus S. Magnobodus.

b Hujus nominis II intellige, qui in Chilperici patris interfecti regnum successit. Annum Clotarii hujus 36 in annum Christi 620 incidisse, quisquis Vitam hanc typis edendam curavit, in margine annotavit. Conforme est Chronologiae Philippi Labbei, qui cædem Chilperici, regnique Clotarii II initium anno Christi 584 affigit: si enim ad annos 584 addideris 36, pervenies ad annum 620. Nec dissentit Henschenius noster in tribus Dagobertis Francorum regibus, licet Pagius Chilperici cædem et initium regni Clotarii II anno 587 illiget, in cujus sententia S. Magnobodus Vitam S. Maurilii scripsisset anno Christi 623.

c Præfatio hæc in apographo impresso ab iis, quæ sequuntur distincta est. Sequentia vero ibi leguntur sub titulo prologi.

VITA

S. Maurilius
relicta patria,
S. Martinum
adit a quo
sacerdos con-
secratus rece-
dit.

a

b

Beatus igitur Maurilius sub Juliano Cæsare a terrenam patriam pro Christi amore despicens, humilis exul in Gallias adventavit, jam lector ordine, viam sanctæ paupertatis secutus. Nam de genere nobili b veniens, patre defuncto, matrem superstitem reliquit, cum facultatibus universis, quas in Mediolanensium urbe possederat, unde natalibus claris fuerat oriundus, Itaque beatum Martinum virtutibus clarissimum, jam tunc Turonicæ civitatis episcopum expetiit; qui eum gratanter suscipiens, subdiaconum, et diaconum ordinavit, et ei postmodum onus presbyterii tradidit; secum quoque jugiter ad nego-

tia ecclesiæ pariter procuranda retinere voluit; D sed tunc obtinere non potuit. Itaque se invicem osculantes et mæsti multum ab sese digressi sunt; et ille solitudinis habitationem maxime desiderans, abiit viam suam.

2 Audiens vir Dei Maurilius, quod fanum esset antiquissimum in territorio civitatis Andecavæ, loco, qui nominatur Calonna c super littus Ligeris d, ipsum fortiter expugnaturus incredulitatis fomitem, illuc constanter advenit. Ibi post multam prædicationis et abstinentiarum instantiam, tantum ejus magnanimis oratio obtinuit a Domino, ut ignis de cælo manifeste lapsus templum illud cum delubris suis repente voraret, ad similitudinem videlicet antiquæ virtutis beati Eliæ prophetæ, cujus oratio sancta ad zelum Dei in impios exercendum, ignem divinum demitti cælitus impetravit. Igitur mandato divinitus loco, ecclesiam Christi ibidem fidelis Famulus construxit, vicumque instituit, ubi et conversatus est, usquequo onus episcopatus accepit e. Quantas autem ex tunc inibi virtutes Dominus per eum operatus est, non est nostræ facultatis præ paupertate sermonis exsolvere. Sed tamen vel pauca recensere de plurimis, secundum quod parvitas nostræ vires suppetunt, ad laudem Domini ac beatissimi Confessoris venerationem conemur.

3 Erat in villa Pociacense homo f, nomine Saturnus, per longum temporis tractum manus ambas habens aridas: qui ad beatum virum Dei Maurilium pro sanitate postulanda profectus, cum noctem unam ad vigiliis ejus pernoctasset, facto diluculo, ad pedes ejus se prosternit, deprecans, immo obnixa credulitatis suæ obstinatione compellens, ut signum Crucis super manus ejus faceret; quo facto, statim restitutæ sunt sanitati, atque aptatæ diu negatis usibus operandi. Nec longo post tempore, ecce et mulier, quæ a dæmonio vexabatur jam multis annis, ex qua infestatione tyrannica etiam cæca facta fuerat, ad Sanctum Domini a fidelibus viris adducitur. Quam ubi beatus Vir præsentem sibi factam vidit, mox eam diabolus reliquit. Pariter et mens sana rediit, et oculi ejus, quod vis inimica abstulerat, lumen receperunt, præbentes foeminæ ducatum proprium, quæ paulo ante venerat alieno.

4 Cum quidam pastores pecora sua vigiliis noctis pascentes sollicitè custodirent, unus ex eis latenter mordetur a vipera g: et cum jam vi veneni in segrassante, semivivus factus esset, ad sanctum Maurilium jam in illis locis famosæ potentiae medicum desperatus adducitur: qui, ut eum vidit, de saliva sua in os pueri per universa membra tumescentis immisit, et continuo peste fugata. reddita est sanitas. Sicut enim beatum Paulum apostolum quondam vipera mordens ad interitum non læsit, ita nec puerum hunc, apostolici viri Maurilii medicante virtute mirabili.

5 Erat mulier in ipsis finibus sterilis diutius permanens; quæ multum prius præ pudore matronali cunctata, necessitate tandem compulsæ, a S. Maurilio petiit, ut oraret Dominum pro ipsa, quatenus ei filium daret, qui et ad ipsam ecclesiam devotus Domino deserviret. Exaudivit Dominus preces servi sui Maurilii: mulier concepit, et peperit filium; qui secundum vota parentum divinis traditus officiis, eidem ecclesiæ Calonnensi longo tempore deservivit. Vere consequens est sententia sicut ab Anna per gratiam

Fano idolorum, igne precibus suis cælitus impetrato, in cineres redacto, templum in eodem loco edificat.

e

d

e

E

Varia miracula, manus aridas, energumenam et cæcam,

f

morsum venenosum curat.

g

F

Sterili mulieri filium precibus impetrat.

Domini

A Domini genitus est Sumuel, qui sacerdos Dei et propheta servivit in templo, ita et puer iste. Idem enim etiam post beatum Maurilium pontifex factus, praesedit ecclesiae Andecavensi *h*.

*Idola destruit,
monasterium
construit.*

6 Remanserat diutius juxta oppidum ipsius vici Calonnæ collis, qui vocatur Prisciachus, diversis adhuc idolorum titulis repletus; ubi sancto Spiritu revelante, Vir beatus cognovit, tempus sibi a Domino praestitum illam quoque animarum fraudem destruendi; ad ipsum locum iter direxit. Cumque illuc pervenisset, statim in aere dæmonia coeperunt clamare: Quid nos et hic persequeris, Maurili? nullus est locus quo te evadere possimus. Ille autem festinans, neque quidquam motus ad plenam venenosæ malignitatis querimoniam, quidquid ibi fuerat congregatum ex diversis idolis, igne cremavit, et monasterium ibi proxime constituit, quod permanet usque in præsentem diem ad gloriam Domini nostri Jesu Christi, et memoriam inclyti Maurilii confessoris.

*febricitantem
sanat.*

7 Monachus nomine Clemens febribus quatanis jugiter annis tribus vexabatur. Cumque tandem eulogias *i* sanctissimum Virum postulasset, et ille ei libenti animo praestitisset, illico ut fumus languor iste diutinus exanuit, et sospitas optata successit.

B

*Mancipium
servitute.*

8 Prætereuntibus quadam die per ipsum Calonnæ prædium negotiatoribus, qui solent inter alia commercia etiam homines captivos venundare, unus ex eisdem captivis, qui tanquam merces quælibet ducebantur venales, confugium in ecclesiam fecit. Beatus Maurilius supplex ad dominos precator accedit, ut miserum redimere posset. Tunc illi humilem superbe spernentes precem, ausu temerario fugitivum de ecclesia rapere coeperunt. At ille multo magis tunc trepidus et vociferans, ait: Serve Dei succurre captivo. Illico tanta febris dominum unum, qui erat cæteris pertinacior, accinxit, ut spiritum prope redderet *k*. Sed ut erat beatus Maurilius misericors, Dominum precator pro impio, reddita est ei sanitas, et captivus continuo relaxatur a servitio, liber factus ex mancipio.

*alios naufragio
eripit.*

C

9 Quomodo, Christo proposito, naves necessariae humanis usibus negotia deportantes, die noctuque per Ligerim discurrentiam habent; aliquando quædam earum grandi mercium onere refertæ, subita perturbatione, flante Austro, coeperunt mergi, sub ipso, ubi Sanctus habitabat, cœnobio. Clamaverunt itaque unanimiter nautæ, mortis metu et tristitia confecti. Tunc beatus Maurilius ad eorum voces commotus primo, sed mox intrepidus per fidei constantiam factus, contra tempestatem salvaturus naufragos egreditur. Moxque ut oravit Deum, periclitantibus tranquillitas subito divina virtute facta est, et illæsi nautæ iter, quod coeperant, perrexerunt.

*Furtum puni-
tur divinitus.*

10 Cum pro subsidio humanæ infirmitatis Vir Dei asellum haberet, quem sedere ipse humilis sessor consueverat, vespere quodam, ubi diem nox clausit, furtim ei ab impio prædone ablatus est. Sed quid infelici contigit, qui hoc ausus fuit sacrilegium perpetrare? Dæmonio arreptus per totam noctem fugam celerans, et nihil tamen promovens, frustrato labore, vagabundus eluditur. Luce vero prima sancto Viro asinum suum divina coactus virtute repræsentat; quem ut Sanctus Dei conspexit, velociter eum dæmon reliquit. Effugato latrone, clementissimus Judex reum suum reputans non furem, sed custodem,

Septembris Tomus IV.

tres ei aureos dedit, sicque et animal recepit et hominem absque culpæ noxa ad propria abire permisit.

A. S. MAGNO-
BODO.

11 Matrona nomine Amelia ex nobili senatus genere veniens, longam ægritudinem incurerat, et per annos duodecim tenebatur quotidie ingravescente morbo. Tunc parentes ejus ad beatum Maurilium precantes accedunt, ut eam visitaturus pro mercedis supernæ causa adesse deberet. Timens Sacerdos futurum Domini judicantis in immisericordes dictum: Infirmus fui, et non visitastis me, cum ipsis ad eam perrexit. Et domum ingressus, ubi manu sua cum oratione unctionis oleum in ægotam fudit, illico mulier super pedes suos stetit, et incolumis gratias Deo egit, quod per sanctum Maurilium citissimam recepisset sanitatem, quæ prius magna ex parte in medicos facultates suas perdiderat: unde remedia nulla receperat, sed et deterius ei semper contigerat in contagione morbi.

*Ægotantem
sanitati res-
tituit.*

12 Cum talibus vir Domini Maurilius in Calonnensi vico claresceret conversationis atque miraculorum insignibus, evenit ut Andecavæ civitatis episcopalis sedes nudaretur a pastore *l*. Ergo, ut est consuetudo, collecti in unum sacerdotes, et cunctus populus conglobatus ad substituendum præsulem, quasi vir unus coeperunt intra se mussitare, quis de eis pontificatum accipere potuisset. Sed, variante consilio, et per favoris noxialis scissuras in diversa partito, stare non potuit, quod a Deo non fuit, ut Propheta ait: Cogitationis hominum vanæ sunt. Eligebantur enim non veri pastores, sed qui in ipso officio sua, non Jesu Christi lucra quærerent, quique, quod periisset, in Dominico grege solidare non possent.

*Ecclesia Ande-
gavensi Pastore
suo viduata.*

E

13 Cum ergo dissidentia inter se taciti consilia volverent, ecce pro hac ipsa electionis causa sollicitè festinans beatus Martinus pontifex ecclesiæ Turonicæ sanctissimus in Christo Sacerdos affuit *m*, cui scilicet et per sanctitatis meritum, et per metropolitaneæ sedis privilegium potestas erat eligendi pontificem. Ait ergo ad eos: Viri fratres, audite me; quod a Deo electum est, hoc erit; non vobis durum esse videatur. Maurilius presbyter ecclesiæ Calonensis, jubente Deo, ipse erit vobis pontifex. Tanti auctoritate censoris illico, compressis partium studiis, omni mora postposita, ad Virum diriguntur nuntii, mandatum accipientes, velit nolit, ad urbem cogatur venire. Ille autem, ut erat mitissimus, atque ut reliquarum virtutum, ita quoque sanctæ obedientiæ munere plenus, non contempsit imperium, sed adimplevit præceptum. Quo ingresso in ecclesia coram universa inspectantia plebis frequentia, ad manifestandam gratiam Domini, columba super caput ejus descendit. Quo viso, omnis multitudo ad beati Martini genua se prostraverunt, non alium conclamantes, quam Maurilium dignum esse episcopatu, non ab hominibus electum, sed a Deo sibi præsulem manifestatum. Ubi vero super caput ejus vir Dei Martinus manum posuit ad sacram benedictionem tradendam, tunc columba rursus circumvolans, ipsius consecrationis aditum dedit. Frequentius postea beatus Martinus cum gaudio in memoriam revocabat, quod certissime Spiritus sanctus, et angelorum chorus ad ipsam benedictionem affuisset.

*Populoque in
novi episcopi
electione dissi-
dente,*

m

F

14 Hic itaque pastor ovium factus et unus ex apostolicis Domini sacerdotibus electus, tanta virtutum præditus erat gratia, ut signa per eum non minus, quam dudum per apostolos Domini fierent.

*Maurilius,
consulente
S. Martino,
eligitur. Cla-
ret virtutibus.*

A. S. MAGNO-
BODO.

fierent. Nam dæmones verbo tantum fugabat. ægros sola oratione curabat, sed et cæcis visum reddebat, paralyticos ad stabilitatem corporis revocabat; et multa alia sunt ejus miracula, quæ, cum scripta non sint, etiam nunc ore hominum celebrantur. Talis igitur in ecclesiam Domini refulgebat, apostolicæ simplicitate vitæ, et cordis puritate; totusque in Christi famulatu die noctuque sine intermissione pro grege Christi, qui sibi fuerat assignatus: in vigiliis et elemosynis constitutus ad arma cœlestia se converterat, ut hostis antiquus nullum ex ovibus sibi commissis, quantum in ipso erat, morsu lethifero lædere posset.

Cæci ab utero
matris oculos
aperit.

15 Cum ad basilicam beati Petri apostoli more suo pervigilem quamdam noctem duceret, cæcus ab utero matris suæ lumen incognitum a Servo Dei sibi tribui cum fletu obsecrans postulavit. Ubi beatus Maurilius signaculum vivificæ crucis super oculos ejus fecit, erumpente sanguine, repentina lux intravit. Homo ipse ad eandem basilicam se tradens omnibus diebus vitæ suæ fideliter deservivit, et virtutum servi Dei Maurilii testimonium admirabile fuit.

B
diei Dominicæ
violatorem pu-
nitum divini-
tus pœna
liberat.

16 Nec prætereundum est, quod contigit in publico. Ut se in multis humana habet cupiditas: quidam vir agricola die Dominico, assumpta securi, præsumptuoso ordine cœpit manibus suis ruralem operam reddere. Statim eum ultio divina manibus ad ipsum ferramentum astrictis damnavit. Post menses quinque ad sanctum Maurilium properans, et pœnam demonstravit suam, et ordinem culpæ confessus est. Mox ut manubrium securis sanctus Vir, miseratus anxium, in manum suam accepit, manus damnati resolvuntur, et ut ante fuerant, in usus incolunitatis reveruntur. Redit homo correptus a Deo, et a Sacerdote suo mundatus.

Alteri cæcitate
percusso lumen
oculorum res-
tituit.

17 Nec istud quoque in oblivione per taciturnitatis nostræ negligentiam ponere possumus aut debemus, quod alias rursus in consilii re factum est miraculum. Belgicus quidam nomine.... mancipia sua primo die Paschæ crudelitate et avaritia seductus, segetes suas mundare præcepit. Ubi coacti importuno imperio famuli cœperunt noxia gramina evellere, confestim dominus eorum prius jam in mente cupiditate cæcus, oculorum quoque cæcitate percussus est. Tandem sero impietatis et irreverentiæ suæ pœnitens, rogat, ut egrederentur, nec magis intempestivo labore in satis mundarent. Quid ageret infelix nesciens, quo se verteret ignarus, tandem palpitando ducatum quærere cœpit, qualiter reverteretur domum. Post hæc annos tres in eadem cæcitate perdurans, dum demum sanctus Maurilius diœcesim circumiret pro populi benedictione, rogat Belgicus longa satisfactione emendatus, et jam aliquando fidei igne accensus, ut vestimentum Sacerdotis tangere mereatur: quo facto, lumen oculorum, quod per negligentiam suam amiserat, per Sacerdotem Dei recepit.

Frugum sum-
ma abundan-
tia toto S. Mau-
rilii episcopa-
tus tempore.

18 Nec obliviscendum est in populis, quod ex corporali præsencia sanctissimi Præsulis totius populi Andecavensis generalis fuit profectus. A die ordinationis sancti Maurilii usque ad transitum, tantæ urbem Andecavanam ubertatis abundantia replevit, ut forum publicum in pretio alimoniarum nec minueretur, nec adderetur. Cuncti populi repleta erant horrea ex ubertate tritici et vini: cessaverant enim bella, pax bona terræ multiplicaverat: cunctam quoque

plebem repleverat charitas cum reliquarum virtutum, et bonorum morum consequentia, ut eos Pastor bonus apostolicis docuerat monitis pariter et exemplis.

19 Erat in pago Commonico rupes excelsa, arborum diversarum genera multa habens, in quem lucum ex pagano adhuc ritu retenta consuetudine, tanta stultorum hominum singulis annis turba conveniebat, ut diebus septem solemnia ibi sacrilega exolverent bacchando, et choros gentiles ducendo; sed et frequenter post vina et epulas insurgentes in se multorum cæde mutua sanguinem effundebant. Quod dolens Maurilius pontifex quadam die una cum fratribus suis ad eum locum perveniens, tota nocte in oratione perdurat. Ad gallorum cantum tantus fœtor de loco egressus est, ut vix tandem Vir Dei cum suis ibi inhabitare posset: quo videlicet signo eliminatæ gentilis et dæmoniæ spurcitie palam omnibus dato, et per hoc rusticanorum quoque turbis ad destructionem suæ superstitionis animatis, luce prima sanctus Præsul arbores incidi et igne cremari præcepit; et ædificata ibidem ecclesia gloriosæ Mariæ Matris Domini, locus ipse, abolito etiam vocabulo, quod antea ex superstitionum observantia usurpaverat, a naturali positione situs nomen accepit Castrum Petræ.

20 Cum evocatus fuisset beatus Maurilius ob fratrum visitationem Cenomanicam civitatem n, revertente eo post negotium confectum in pace, ad Pontem-Leugæ jacebat puer, quem parentes ejus obviam venienti sancto Antisti posuerant; qui omnem compagem membrorum obvolutus, ita ut glomus involvi solet, tenebatur astrictus. Ad beatum Pontificem ululare miseri parentes pro filio infelici cœperunt, ut utriusque misereretur. Nec aliud Sacerdos facere potuit, non absque importunitatis violentia, petitione plebis instante, quam consueta clementia cogebat, et Domini suggerebat voluntas. Prosternit se in orationem diutius; nec longa interfuit mora, illo orante cœperunt contracti membra paulatim extendi, et venæ suos agnoscere discursus. Apprehensa tandem a Præsule ejus manu, protinus erigitur. Læti parentes cum filio incolumi reddito vadunt domum, laudantes Deum et gloriosi Pontificis merita prædicantes.

21 Cum ad Ledi o fluvium pervenisset, nullam ibi paratam reperit naviam, sed totæ ultiori ripæ fluminis tenebantur. Nullum fuit intervallum, sine humano ductu omnes simul ad eum per transversum amnem diriguntur. Vir Dei gratias egit Deo, qui sibi per mirabilem rerum famulatum tam cito navalem præbuit evocationem. Sed et nautis, qui post tempus advenerant, et factum cernentes astabant stupefacti, mercedem reddidit sui officii non laboris.

22 Villam Gerciacum p ipse Sanctus, data pecunia, comparaverat in possessionem matris Ecclesiæ, ut alimenta præberet captivis, viduis et pupillis, simulque et clericis fratribus suis. Eam cum die quadam circumiret, ecce vitula amens, obvios omnes furibunde cornu petens, in eum cum mugitu torvo fremens, rotatimque ruens veniebat. Extendit e contra dexteram suam interritus Sanctus Dei, et diabolus de capite vitulæ in specie corvi egressus, velut nebula evanuit, multis eorum, qui præsentes aderant, oculis eum videntibus. Mox bucula mansuefacta tanquam ovis, furore deposito, relictis armenti consortium repetivit.

D

Rupem a dæ-
monibus inha-
bitatam muni-
dat, templum-
que ibidem
ædificat.

E

Cenomano re-
diens contrac-
tum sanat.

n

F

Navi sine re-
mige ad eum
deducta, flu-
men trajicit.

o

dæmonem e
furibunda vi-
tula ejicit.

p

A 23 Quadam vice dum beatus Maurilius per fluvium Meduanæ *q* navali evectione cum ipso aquæ decursu descenderet, navicula cœpit mergi, fluctu intumescente : sanctum vero Dei Sacerdotem ex nocturnis fatigatum vigiliis sopor oppreserat. Accedentes socii suscitaverunt eum dicentes : Quid est, quod agis ? jam perimus. Ille clementer respondens, ait eis : Vosmetipsi hoc facere potueratis, fratres. Et accepta ampulla, ubi sanctus liquor erat, fudit in fluctus oleum cum oratione, et mox unda cessavit, sub momento tranquillitate reducta.

Moribundum incolumitati reddit.

24 Absente forte sancto Maurilio pontifice quadam die, unus de numero famulorum ecclesiæ vehementem febrem incurrit. Defertur in ecclesiæ sacrarium, ubi suspiria et singultus mixtasque lacrymas super eum deducebant oculi sociorum. Jam quidem cachecumenus erat. Subito Dei voluntate adveniens beatus Maurilius in ipso jamjam futuri exitus articulo, præcepit, ut egredierentur cuncti foras ; ipse singularis cum puero remansit, qui vix tandem supremo spiritu palpitabat. Unius horæ spatium moratus Servus Dei, ecce egreditur cum puero integræ sospitatis lætante munere repentino.

B *leprosus mundat.*

25 Miseris fœdatos vulneribus duos leprosos sanctus Dei confessor Maurilius, verbo tantummodo medicante, curavit. Nam alimonie stipem poscentes pius Pastor multo majore, quam peterent, commiseratus clementia, subito cutis reparato decore, insperatæ sanitati restauravit.

Vitæ ejus austeritas.

26 Quod ad animæ salutem, et ad sanctæ parsimonie exemplum actum est, quis libenter non audiat ? Cum sancti dies Quadragesimæ adveniebant, erat ei aridus cibus, panis hordeaceus, quem ipse manu molebat, quia et hoc voluntas boni operis exigebat ; addensquesalem et aquam, hoc pro summis ducebat deliciis. Sed tamen non ideo macilento colore torpebat, non pallens erat vultu, sed semper, mirum dictu ! robustus in attrito corpore, ut rosa resplendebat in facie, ut quoquammodo integritas animæ appareret in vegeto corpore. Navigii ergo sui indefessus vela tendebat, pedem his diebus in publicum. Ciliciis carnem terebat assidue ; et tamen, ut dictum est, corpore alacri mens robustior erat in Christo.

Mortuum ad vitam revocat.

C 27 Quod factum est ad ecclesiæ Dei ædificationem, miraculum manifestatum est universo vicinarum terrarum spatio. Cum electus Dei S. Maurilius hyemis tempore ad vicum Saponariam *r*, pro necessariis gregis sui iter illud suum incessabile faceret, ita mors subita contigerat, ut ibi peregrinus quidam a longe exul repente interiisset, et feretro compositus, parato jam sepulcro, condendus jaceret. Cum super eum pauperum turbæ lacrymarum deducerent fletus, adest Pontifex : nec aliud possumus, quam quod divina virtus per Servum suum mirabili complevit effectum. Prope enim defuncti corpus, aliis mœrentibus, affuit misericors Pastor, et dum astantes de re sepulcri loquerentur, Sacerdos Domini misericordia profundius tactus in orationem prosternitur, et invocatur diutius Deum auctorem vitæ. Cumque persisteret in perseverantia precis, cadaver de morte vivificatum surrexit, ad instar videlicet virtutis Elisæ sancti prophetæ de parvulo defuncto et misericorditer suscitato.

Pauperrime vivit. Eximie animi et corporis dotes.

28 Ab episcopatus sui primordio usque in finem sanctus hic Antistes suppellectilem vilem habuit, et victum pauperem, ut per omnia canonicam adimpleret sententiam. Quod impossibile

forsitan homini videatur, sed credentibus, Deo præstante, possibile est : jam nonagenariam pervenerat ad ætatem, ut non doleret stomachum, non viscerum cruciaretur injuria, non sicca humus crebrius superjacentia sibi membra confregerat ; sed sanus corpore, animo sanior, parsimoniam et solitudinem putabat esse delicias. Nam et in urbis frequentia Vir prudentissimus inveniebat sibi eremum monachorum. Genua ejus quadam duritie ad instar genuum camelorum, flectendo ea pro populo suo, per orandi frequentiam occaluisse perspectum est. Nos de innumerabilibus ejus bonis, et maxime per ipsum, quantum potuit, occultatis, paululum quid, quod scire possumus, explicamus. Cæterum ille intus apud se, quod elegit, arripuit, tenuit, cœpit, implevit. Sane in communi foris conversationis habitudine nihil illius severitate jucundius, nihil jucunditate severius, nihil risu tristius, nihil tristitia suavius. Cum continentiam indicaret, non redolebat ostentationem, sermone silens, et silentio loquens : nec citus nec tardus incessus ; idem semper habitus, neglecta mundities, et inculta vestis : cultus ipse sine cultu. Sola vitæ suæ æqualitate promeruit, ut in urbe pompæ, lasciviæ et deliciarum, in qua humilem esse miseriæ est, et boni eum prædicent et mali detrahare non audeant, sacerdotes omni veneratione suscipiant. Revertamur illuc, unde initium narrationis sumpsimus.

A. S. MAGNOBODO.

29 Jam beatus Maurilius senectute bona confectus, et adesse sibi desideratum sui obitus sentiens diem, ædificavit cryptam duplicem sepulturæ suæ, ad exemplum patriarchæ nostri sanctissimi Abrahamæ. In secundo ergo ordine sacerdotii 40 annis ecclesiam regens, in pontificalis autem apicis dignitate 30 s annis præsidens cathedræ, pius Pastor animam, qualem de lavacro sacri baptismatis sumpserat, Idus* Septembris Christo reddidit, lætantibus sanctis angelis, et in gaudia superna suscipientibus eam. Alumnis vero, quos in convalle terreni incolatus relinquebat, pro destitutione sua mœrentibus, quos tamen Pater piissimus, nec cum defunctus est, deseruisse se per affectum dilectionis manifestæ aperuit, cum eos etiam in funere suo consuetarum sibi virtutum ostensione relevavit.

Pia ejus mors.

* Idibus

30 Cum igitur corpusculum sanctum deduceretur sepulturæ suæ tradendum, occurrentes ei duo gemini fratres, ambo oculorum luce orbat, pariter sunt illuminati, et confestim sanctas exequias sine alieno ducatu cum laudibus prosecuti. Quidam quoque homo 28 annis tenebatur in lectulo languore vehementi ; qui ipsa hora funeris venerandi, mox, ut voces psallentium audivit, totius immemor debilitatis exsiluit agilis ut cervus, et usque ad feretrum, ubi Sanctus deferbatur, perveniens, antiquam mirabatur se subito recepisse sanitatem. Jam vero, eo sepulto, venerabilem quoque pausationis illius tumultum virtus divina magnis miraculorum insignibus clarificat, cum ibi quoque fiant virtutes assidue, et tribuantur divinitus per merita sacri Confessoris Christi et animarum et corporum sanitates multimodæ, ut benedicatur cum gloria et laudibus nomen Domini Dei viri, per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria cum eodem æterno Patre et Spiritu sancto in omnia sæcula sæculorum. Amen.

Miracula ejus in sepultura. Cæci illuminati ; Infirmus curatus.

F

ANNOTATA.

a Vide Commentarium num. 18.

b In Vita, quæ Gregorii Turonensis putata fuit, universam fere Hesperiam sub ditione sua S. Maurilii patrem tenuisse legi, in Commentario dictum est. Auctor Apologiæ adversus Launoyum pro S. Renato editæ hoc loco non universam Italiam, sed solam eam Italiæ partem significari existimat, quæ Cisalpina Gallia nuncupatur. Nos tantam Sancti nobilitatem a S. Magnobodo non expressam incertam reliquimus in Commentario num. 17.

c Galliæ vicus in Andensi comitatu. Quatuor circiter Andegavo milliaribus distat.

d Galliæ flumen, quod lingua sua la Loire nuncupant, notissimum est.

e Si Launoyo credas, 40 ididem annos habitavit S. Maurilius, cum ad episcopatum usque in hoc vico permansisse dicatur. Nobis probabilius est, Sancti habitationem 10 solum annis ibi durasse. Vide Comm. prævium circa finem.

f In altera sæpe laudata Sancti Vita legitur: In villa Potiacinse. Neutro modo invenire potui. B Suspicio tamen Podium Andegavense significari, Galliæ in Andegavensi provincia oppidulum, tribus a Salmurio in Meridiem milliaribus, et octo Andegavo dissitum.

g Illud non procul a Calonnæ vico contigisse verisimile fit ex eo, quod vicus iste viperis abundare passim tradatur.

h S. Renatum intellige, qui S. Maurilio in vulgatis episcoporum Andegavensium Catalogis in episcopatu successisse traditur, et de quo in Vita altera prodigiosa post septennium narratur resuscitatio. Vide Commentarium prævium num. 23.

i Munera quædam: Panem v. g. benedictum, quo a Sancto impetrato, febribus liberatus est.

k De illo egimus in Comm. prævio num. 21 et seqq. ubi et videri potest, quomodo res eadem in Vita altera narretur.

l Prospero scilicet, quem S. Maurilii decessorem fuisse, ex Andegavensium episcoporum Catalogis liquet.

m Vide Comm. prævium § 4 per totum.

n Urbs Galliæ perampla et provinciæ cognominis caput. Sita est ad Sartam fluvium, ubi recipit Huisnam.

C o Ledus est Galliæ Narbonensis amnis, quem lingua sua le lez nuncupant: sed dubium non est, quin hic significetur Lædus Gallice le Loir. Fluvius hic in Perticensi provincia ortus, Carnutensem Belsiæ tractum defluit; dein varia alluit loca, et tandem paulo supra Andegavum in Sartam amnem se exonerat.

p Non reperio. Credo tamen prædium aliquod in Andegavensi diœcesi situm ab auctore significari, quod Sanctus ecclesiæ suæ emit.

q Fluvius Galliæ lingua sua la Mayne dictus. In Normanniæ limite ortus per Cenomanos fluens Meduanam urbem et Lavallium rigat. Supra Andegavum auctus Sarta et Lædo fluminibus in Ligerim se exonerat.

r Reperio suburbium Tulli urbis Lotharingiæ Saponariam fuisse appellatum; sed hoc loco illud significari, non puto.

s Vide Comm. prævium circa finem.

MIRACULA

AUCTORE HARMERO

Ex Ms. Codice Remensi.

Sacramentum Regis cœlestis amplificare proficuum est, opera magnitudinis ejus per Servos ejus perpetrata divulgare perspicuum est. Nam quoties fidelium, Sanctorumque ejus laudamus ac recitamus admiranda præconia, toties ineffabilia ipsius prædicamus virtutum insignia; quia, quam palmites ubertim in populo vinitoribus expediunt copiam puri liquoris, merito ad radicem vitis refertur munus proflue fertilitatis, dicente ipsa Veritate: Ego sum vitis vera, vos palmites. Et iterum: Qui manet in me et ego in eo. Ergo advertere possumus et clarius intueri, quia sicut uvarum opulentia absque vitis incremento proferre non valet consuetam vini abundantiam, ita nec Sanctorum prodigia sine Christi recoluntur adminiculo. Unde in sequentibus idem ait; Sine me nihil potestis facere. Et Psalmographus admirabili instinctu considerans ineffabilia Sanctorum merita veridica approbatione ab omnibus esse recitanda, psallendo exclamavit: Nimis honorati sunt amici tui Deus. Et iterum sapientiæ imitator: Laudemus viros gloriosos parentes nostros in generatione sua. Hæc talia proferentes, operæ pretium est, ut ad liquidum, quæ hactenus protelando diu distulimus, edicere satagamus, et Operis nostri seriem intimare procuremus.

2 Vitam siquidem sancti ac beatissimi Maurilii Andegavensis episcopi faceta satis urbanitate a successoribus ejus expolitam esse profitemur, et quæ corporis nexibus assuetus egit, et quæ postmodum hominem exuens, Christi favente clementia, facere dignatus est. Sed restant plurima, quæ tempore moderno acta sunt, ex quibus multa oblivioni tradita sunt: quædam vero, ut modicitas nostri parvi fomitis prævalet, et quæ a veridicis comperta sunt, cernua vernulitate ad profectum multorum, Domino annuente, edicere aggredimur.

3 Tempore igitur quo Nesingus a venerabilis infulam episcopalem hujus sedis nactus, Christo auspice, plebem sibi creditam monitis, exemplis moribusque benevolis regere videbatur, decretum est ab eo, et ab edititiis ejusdem sanctæ jam prædictæ martyris ecclesiæ Andegavensis, ut pignora jam prælibati S. Maurilii episcopi, quæ longo jam dierum spatio sub theca inculta, vternosa custodiebantur, visere decernerent, et quæ a priscis acta fuerant, inspicerent, et qualiter sanctissima regeretur plebs, loculumque ejus meliorando ditarent, artusque perlustrando elucidarent. Cumque die prædicta, ut sancitum erat, ad opus ventum esset, et more solito, januis basilicæ jam prædictæ obstruis, intro prædictus antistes cum paucis sanctitatis speculo deditis ingressus esset, orationibus precumque votis vacare cœperunt.

4 Hisce debite peractis, ad Sanctissimi locum accedentes, bajulando sustulerunt, quod ex loco, ubi diutius jacere videbatur, in aram, ubi solenne celebrabatur officium b, deferentes, tantis continuo sarcina oneribus caruit, ut omnes, qui inibi aderant, et sibi adesse gratulabantur, in stuporem

Sanctorum enarrare virtutes utile est.

E

Hinc miracula a S. Maurilio perpetrata recensere aggreditur.

Sacrum inspecturi corpus precibus vacant,

a

F

post quas corpus, aperta theca, suavisimo fragrat odore,

b

A rem mentis converterentur, nimiumque invicem hæsitantes suspicati sunt pro certo Sanctissimi non adesse membra, atque ad perniciem sui ab antiquis ablata fuisse tutoribus. Itaque mœrore concussi, animisque sauciatis, aperientes beatissimi Præsulis arcam miro et inedicibili statim repleti sunt gaudio. Nam repente, ut, mausoleo patefacto, inspectæ fuerunt eximii Confessoris reliquiæ, odore perfusi sunt gratissimo. Vincebat enim omnia odoramentorum genera amœnus odor, et ultra quam credi potest, responsio suavitatis fragrabat. Aderat cum præsule supradicto Crisonphilax thesaurarius cum aliis officialibus clientibus, et arrectis auribus et visibus nectareo fruebantur odore et ignoto, ut etiam in amœnitate paradisi et in aromatum surculis putarent se fuisse positos.

et reperitur
in corruptum.
Puella mem-
brorum usu
destituta,

B His itaque taliter peractis, gestantes feretri interiora et conspicientes pannulorum veterrima, ex quibus beatissima Maurilii obvoluta fuerant sommata, ita membra inventa sunt incorrupta, ac si ipsa die huic ministerio deputata fuissent. Cumque et huic simili modo attoniti detinerentur miraculo et cordium imo grates et laudes referrent Domino, thesaurum, ex quo frustrati esse metuebant, carissimum, incontaminatum et absque damni discrimine lætantes invenerunt, omniaque lustrantes nec modica nec maxima defuere quæ ii invenirent amantissimi Pastoris membra. Ergo omnibus ex more completis, venerandum B. Maurilii corpus infra thecam digno opere constructum diligenti reverentia repositum est. Dum ergo in locum pristinum, ubi ab antiquioribus collocatum fuerat, reportari a ministris decerneretur, succolantes invicem tanto oneris pondere repente sanctissima corporis gleba aggravata est, ut quæ ante modicum possibile fuit ab uno deferri bajulo, postmodum vix a quaternis deportaretur gerulis. Cumque et in hoc facto Omnipotentis clementiam episcopus cum cléro inibi, adstante collaudarent, ac metu gaudioque replerentur, de subito puella quædam a parentibus delata est, quæ intra ambitum Andegavensis territorii nata etenutrita, clenica* permanebat et diu compagine membrorum dissoluta, penitus ab omni officiorum genere extorris agnoscebatur. Nam pedum bases attritæ, tibiæque stigmata contusa, ac lacerti brachiorum humeris adnæxi, vix soliditas manuum pectori adhærebat. Allata autem ab affinibus et in limine ecclesiæ projecta*, diutissime in oratione persistens. Dominum sanctique Maurilii auxilium tota mentis intentione deprecabatur, quatenus membris ejus redderet sanitatem et corporis incolumitatem.

Sancto invoca-
to, incolumi-
tati restituitur.

C 6 Cumque hoc vigili mente ageret, nutu divino erecta est, et ad locum beatissimi Viri velociter accedens, dicitur exclamasse: S. Maurili pastor egregie, cujus merita et reliquiæ in hoc loco venerantur et requiescunt, propitius esto mihi peccatrici, ut per tuam almifluam intercessionem merear ab his infirmitatis vinculis absolvi, et sana et incolumis a præsentia tui sancti nominis abscedere. Hæc dicens, continuo virtutem sensit adesse divinam, auxiliumque B. Maurilii congruum. Membra enim ejus et artus, quæ per longa dierum curricula debilitate tabuerant, et infirmitate diutina dirigerant, cœperunt repente vires resumere, virtutemque pristini roboris absque dilatione exercere. Pedum gressus recuperabatur, crurum tibiæque vigor expediebatur, manuumque ac articulorum officia dirigebantur. Quid plura? Omnium membrorum vir-

tuti sanitatique restituta, et ab altari S. Maurilii et ab ecclesia ipsius incolumis regressa ad redeundum domum (parentum auxilio enim eguit alieno) nec baculi sustentaculo, sed solamine corporis sui corroborata, gressibus pedum ascripta ad lares proprios regressa est, Christi virtutem collaudans super se declaratam, sanctique Maurilii clementiam, cujus auxilio pristina fuerat sanitati reddita. Quæ postea ad comprobendam ejus admirabilem virtutem et ad augmentum declarandæ pietatis ipsius arcana, secundum natales suos et juxta morem prisce temporis maritali connubio conjuncta et nuptiali thoro connexa usque in hunc diem domum propriam jure hæreditario sibi concessam gubernare agnoscitur, ornata filiorum genealogia sobolumque propagine, narrans et testificans virtutum incrementa sibi cœlitus concessa. Hæc ita esse, ut jam prælibati sumus, mulier ipsa, de qua ratio agitur, adhuc incolumis et vitæ superstes, et multorum testimoniorum affirmat constipulatio c.

7 Ergo si diligentius inspicere volumus hujus S. P. N. Maurilii ineffabilia divinis dona a Deo sibi collata, procul dubio invenire possumus, eum die ipso, quo sanctissimum corpus ejus a præsule jam prædicto et ab alumnis ejus conspectum est, plurima perpetrasse miracula. Jam ut retrovertamus articulum. In translatione reliquiarum ejus duo sensere ministri d' admiranda jam demonstrata cœlitus prodigia, quæ sub obitu* B. Martini, seu quando pignora illius translata sunt, et aliorum quorundam Sanctorum sæpissime evenerunt divino instinctu: ut enim in gestis jam dicti S. Martini, ceterorumque Deo amabilium recitamus Actis, dum examines et corporeis nexibus exuti de loco ad locum deportari decernerentur, aliquoties pondere aggravata eorum sandapila omnino immobilis permansit, ita ut nec copia hominum nec capacitate virium ulatenus moveri posset. Sed cum occulto illorum judicio, causa hominum arbitrio illorum famularetur, e contrario sarcina corporis carere videbatur sine difficultate onere ponderis, et quod dudum a multis impossibile fuerat transferri, hoc ab uno vel a duobus bajulabatur gerulis. Quod evidenti approbatione in S. Maurilii factum asserimus translatione.

8 Ex odore vero gratissimo, quo officiales corpus illud infundunt mira conspersione, particeps fuit multorum apostolorum aut martyrum seu confessorum collegium, quorum corpora Christi juvamine illorumque opitulante voluntate, dum a sarcophagis submoverentur, seu in alium commutarentur locum, seu divina revelatione diu ignota inveniri mererentur, mira odoris amœnitate præsentibus impleri solebant, ut in multis eorum memoriam recitantibus, sedula inquisitione gestis legimus. Si qui autem infirmi vel debiles huic agnitioni respectu divini Numinis aderant a propriis continuo liberabantur injuriis*. Quod apte in hujus Viri translatione compertum esse scimus, dum præsentibus odor perfundit amœnus, et paralyticam diu nodis infirmitatis obductam, mira celeritate curavit. Unde absque ambiguitate magnis sanctis Patribus consors exstitit, quorum tanta sunt exempla, ut nec inveniantur scripta.

9 Et quid hæc narrando diutius immoramur? superexcellunt enim actus ejus et mirabilia operum ejus, multorum virtutibus in hæc ærumnosa vita a Sanctis olim perpetratis; quæ, si quis veridica indagine perscrutari cupit, sumat codicem, qui de Vita ejus et miraculis plenissime insertus est.

A. HARMERO.

S. Maurilium
prodigiis in
translatione
corporis factis
S. Martino
aliisque

E

d

* obitum

similem præ-
dicat.

F

* infirmitati-
bus

Ad alia pro-
cedit mira-
cula.

A. HARMERO
* scriptus

Cæco Sancti
imploranti
auxilium

* laborans

B

lumen oculo-
rum redditur,
* lege rever-
tente etc.

e

f

* auxiliis

C

g

* ei

est*, ibique invenire potest tanta sancti Viri magnalia, quæ nusquam in aliis Sanctorum gestis recitavit solertia. Sed restat, ut ad inceptam Operis nostri seriem convertamus stylum, beatique Viri per singula explanando, quantum divina donaverit facultas, enarremus miracula, ut a veracium comperta sunt auctoritate, quæ res tantopere credibilius videtur, quanto a prudentioribus viris edocetur.

10 Erat præterea in suburbio civitatis jam prædictæ Andegavensis colonus quidam, qui, infirmitate cogente diutina, lumen oculorum amiserrat. Hic fraudatus ab omni oculorum auxilio conductu fovebatur alieno; sed tanta orbatu* cæcitate minime cessabat quotidie ingredi basilicam, ubi sancti ac beatissimi viri requiescebant pignora Maurilii, supplicans et obsecrans, ut virtus magnitudinis ejus super se dignaretur ostendi, et ab offuscantibus cæcitatibus suæ tenebris, quæ cum undique possessum detinebant, eripere. Dum autem hæc indesinenter ageret, et minime huic operi sedulus finem imponeret, supervenerunt dies sanctæ Quadragesimæ observationis, orationibus, jejuniis ceterisque competentis parsimoniam virtutibus dediti, quos plebs catholica recolit ad minuendum peccati cumulum, et ad augendum meritorum igniculos. Siquidem juxta morem ecclesiasticæ sanctionis et antiquorum documenta Patrum, dies advenit, qua clerus omnis, monachorumque contubernale collegium cum populo abstinentiæ se acriori obligans, in cinere et cilicio positus, pedumque indumentis ablatis, ac precum votis vacans, civitatem circumire solitus est, Sanctorumque patrocinia sedule invocans, basilicas eorum summa cum devotione ingrediens, orationum munia inibi, quantum Christi concesserit gratia, persolvere gestit.

11 Revertens* autem supradictus clerus cum caterva populi ex basilica S. Licinii e et ingrediens oratorii januas Christi martyris Maurilii, intererat jam prædictus cæcus altius inductione conductus f propriisque destitutus luminibus, deprecans Domini potentiam, ut, qui oculos cæci nati aperire dignatus est, ipsi quoque medelam illuminationis inferret; qui, cum ex aditu basilicæ alienis utens suffragiis*, psallente clericali concione, ad altare S. Maurilii sæpius prædicti appropinquare inciperet, dixit ad quemdam clericum penes se astantem: Domine, ut mihi esse arbitror, video manus vestras. At ille hæc audiens attonitis auribus admirari cœpit, si vera esse possent, quæ ab homine quondam cæco dicebantur. Ille vero deinde adjecit: Jam omne corpus vestrum intueor, et omnia, quæcumque facitis, patula videndo agnosco. Hoc sermone quam plurimi advenientes, et in stuporem mentis g continuo inquit: Jam altare S. Maurilii thecamque ipsius in eo positam libere video. Et protinus oculis patentibus et quodammodo more exultantis subiecit: Non solum Sancti altare, sed omnem basilicam ista cum caterva clericorum aut* laicorum, et omnia, quæ in hac ecclesia aguntur, agnosco, et clare video et lumen oculorum meorum, quod per annorum curricula amiseram, Christo propitio, sanctique Maurilii interveniente suffragio, non solum recuperavi, sed etiam clarius, quam videatis, accepi. Hoc dicto, clamor illico clericalis ac laicalis attollitur laudans et benedicens Dominum, qui facit mirabilia, et qui mirabilis est in Sanctis suis sanctique Maurilii merita mira glorificat gloria.

12 Jam prædictus olim cæcus, pristina recu-

perata claritate, apertisque oculorum suorum luminibus libere et absque ullius conductu coram omni plebe per ecclesiam deambulabat mente alacri, S. Maurilii beneficiis gratias agens et confitens. Expletis autem laudum præconiis peractisque melodiarum votis, cæcus, qui fuerat, veraci illuminatus approbatione ad domum propriam regressus est absque ullius solamine, multis postea vivens annis. Sed hæc cœpta relinquamus et ad alia enarranda, ut inchoavimus, properemus.

13 Alius præterea quidam homo pernecitate paralysis undique dissolutus, vocabulo Amalricus, pluribus jam annis transactis in porticu ecclesiæ S. Maurilii absque membrorum officio jacebat. Hic jam totius senio infirmitatis confectus* ut dictum est, ad januam basilicæ recubans, eleemosynarum stipendiis tam episcopi, quam clericorum aut laicorum sustentari cognoscebatur. Membrorum autem et omnis corporis robore destitutus, quotidie intra ecclesiam repens manibus ac pedibus more reptilium semet ipsum trahabat, qui, cum per multam annorum orbitam ita æger et debilis, spe omni amissa reparandæ sanitatis, deficiendo tabesceret, supervenit dies cultu recolendus, qui in exordio quadragesimalis jejunii positus, Dominicus vocatur. Itaque clerus ad matutinorum solemniam in basilica jam sæpe dicti martyris venerandi Maurilii ex more, dato signo, consurgens, coacervata populi caterva, psalmorum hymnorumque melos concinendo depromere studebat. Inter quos aderat ipse, de quo loquimur, ægrotus, qui, ut jam diximus, omnium artuum defraudatus viribus, linguæ solummodo officio spem loquendi retinebat. Cumque, ut jam prædictum est, psalmorum melodia a clericali collegio instanti reverentia celebraretur, finis jam magna ex parte matutinalibus Officiis, repente immensis cœpit paralyticus, qui intererat, clamore vocibus, atque in auribus omnium persrepere clamoribus. Nam quidam vir, ut ore proprio fatebatur, habitu pulcherrimus, specie jucundus, canitie floridus, aspectu venustus, vultu conspicuus, illum apprehendens contrectansque omnium membrorum ejus compagines, ab imis soli eum satagebat erigere. Ad cujus conatum gressu præcipiti et repentina festinatione motibus, quibus poterat, exurgens, a limine ad altare S. Maurilii prorumpens, ultroneus festinabat, quacumque potera animi valetudine, contingere altare ipsius.

14 At, ubi ventum est ad præsentiam jam dicti Sancti altaris, virtute, qua potuit, apprehendit speciem ejus, et diutius ambarum manuum conatu crepidinem utriusque partis tenere aggressus est, ibique quasi unius horæ spatio basibus pedum se stando annectens, prece, qua poterat et voce reciproca, sedulus supplicabat Omnipotentis, sanctique Maurilii antistitis auxilium. Quid multa? tandiu mente vigili cornua altaris tenuit, donec, divina favente clementia, sanctique Maurilii interveniente solamine, fugata omnium membrorum suorum debilitate, ac recuperata cuncta virium suarum fortitudine, nullius egens solamine super pedes proprios stare cognitus est sua virtute. Hic taliter meritis Sancti curatus ab altari ejus regressus est motu corporis ac articularum collisione deambulans, agilitate habilis, ac roboris valetudine stabilis. Quo miraculo concio clericorum experrecta, continuo clamor laudis intonat, templumque præconiorum melodiis repletur, vocisque vulgi utriusque sexus strepitus procul audiuntur. Amen.

D
qui, post acta
Deo et Sancto
gratias do-
mum sine
alieno reddit
auxilio.

Paralytico
Sanctus appa-
rens

E

F
membrorum
usum reddit

A

ANNOTATA.

a Gallia Christiana vetus trigesimum octavum ei locum in Andegavensium episcoporum serie concedit. De tempore, quo hæc translatio contigit, vide Comm. prævium num. 4.

b *Sensum vitiosum ita lege*: Ad Sanctissimi locum accedentes, corpus ejus ex eo sustulerunt, ubi eis justo diutius quievisse videbatur; quod, cum ad altare princeps deferrent, tantis etc.

c *Ex his liquet, mulierem S. Maurilli meritis miraculose sanata adhuc incolumem super-*

fuisse, quando Harmerushæc scripsit, quæ proinde certum potuit de incorrupto sacro corpore testimonium dare. Vide Comm. num. 5.

d *Loquitur de his, qui sacram thecam ex loco, ubi quieverat, ad aram detulere, nullamque inclusi corporis sensere gravitatem.*

e *In Gallia Christiana 15 Andegavensium episcopus constituitur. Colitur in Andegavensi ecclesia 13 Februarii, ad quem diem de eo in Opere nostro actum est.*

f *intellige*: Propius ad S. Maurilii aram deductus.

g *Lege*: Hoc sermone quam plurimis adventantibus et admirantibus continuo infit.

A. HARMERO

DE S. MAURO EPISCOPO CONFESSORE

PLACENTIÆ IN ITALIA

B

SYLLOGE HISTORICA

J S.
E

De Sancti cultu, de tempore, quo floruisse et obiisse creditur,
ac de gestis.

CIRCA 430.
S. Maurus qui
hodie colitur,

Inter antistites Placentinos in Italia tertius numeratur S. Maurus, successor S. Sabini, de quo actum est apud nos ad diem 17 Januarii. Hunc Sanctum Placentini die 13 Septembris colunt Officio ritus duplicis, ut liquet ex eorum Officiis propriis anno 1635 impressis, ubi ad 13 Septembris Officium duplex præscribitur, et de S. Mauro additur: Cujus corpus in basilica sancti Savini Placentiæ positum est. Memoria S. Mauri ad hunc diem celebratur apud Ferrariam in utroque Catalogo, et novissime apud Castellanium. Prior in Catalogo generali sic habet: Placentiæ in Gallia Togata S. Mauri episcopi. Plurat dat in Catalogo Sanctorum Italiæ, sed ea mox recitabimus ex Officio, ex quo ille sua deprompsit. Castellanus observat, corpus honorari in ecclesia S. Sabini. Pluribus verbis S. Mauri gesta refert Petrus Maria Campi in Historia Placentina Italice scripta. Pauciora de S. Mauro narravit Umbertus Locatus in Opere de Origine Placentiæ. Elogium quoque Sancti contexit Ughellus in Catalogo episcoporum Placentinorum tom. II Italiæ Sacræ col. 197 editionis novissimæ.

2 Laudati scriptores consentiunt, Maurum floruisse seculo v, et tertium fuisse episcopum Placentinum, sanctique Sabini successorem. Satis quoque concordant de anno, quo ad meliorem vitam translatus est Maurus. Ughellus initium episcopatus figit anno 420, mortem Sancti anno 449, eidem viginti et novem episcopatus annos attribuens cum Umberto Locato. Eundem quoque annum emortualem notat Ferrarius in Annotatis ad Catalogum generalem, licet diversa scripsisset in Catalogo Sanctorum Italiæ. Campius lib. V Historiæ pag. 125 S. Mauri episcopatum similiter orditur ab anno 420, et pag. 140 obitum figit anno 449 post annos fere viginti et novem episcopatus. Verum hujusce chronotaxis nullas invenio rationes allegatas, nullam ullius vetusti monumenti aucto-

ritatem. Hinc in danda Officii lectione rectius, opinor, anni illi fuerint prætermitti. Castellanus mortuum notat Maurum anno 445, forte quia illo anno asseritur obiisse apud Ferrariam in Annotatis ad Catalogum Sanctorum Italiæ.

3 Mihi vero, dum in decessoribus et successoribus Mauri nonnulla chronologiæ fundamenta vestigo, annis non paucis citius ad episcopatum venisse videtur Maurus, ac similiter citius obiisse. Idem quoque visum est Majoribus meis ad 17 Januarii in S. Sabino, cujus mortem fixerunt sub finem seculi iv. Certum est et ab omnibus admissum, S. Sabinum fuisse in concilio Aquileiensi anno 381, illique sexto loco subscriptus legitur ante alios multo plures, ut videri potest apud Labbeum tom. II Conciliorum col. 978. Itaque videtur inter seniores fuisse episcopos illius concilii, ita ut difficulter credi possit, Sabinum deinde annis triginta et novem superfuisse, et vixisse usque ad annum 420. Æque improbabile mihi apparet, Maurum vixisse usque ad annum 449. Certe Majoranus erat episcopus Placentinus anno 451, quo interfuit concilio Mediolanensi, et tertio loco subscripsit epistolæ S. Eusebii Mediolanensis ad S. Leonem Papam. Vide Labbeum. tom. III col. 1334. Porro ex loco, quo Majoranus subscripsit, verisimile fit, eum aliquot saltem annis fuisse episcopum ante annum 451. Præterea inter Maurum et Majoranum ab omnibus medius ponitur Florianus, cui alias novem, alias undecim, alias tredecim anni episcopatus attribuantur, ut fatetur Campius pag. 140, licet ipse tantum aliquot menses Floriano cogatur attribuire, quia S. Sabini obitum nimis sero fixit.

4 Quapropter cum S. Sabinus nullo facto innotuerit post obitum S. Ambrosii, ante seculi iv finem defuncti, probabilius est, Sabinum obiisse ante finem ejusdem seculi, aut certo sub initium sequentis, ac eidem tunc suffectum esse S. Maurum,

obiisseque videtur, non anno 449,

F

sed potius inter 420 et 430 aut circa 430.

fuit tertius
episcopus
Placentinus,
seculo v,

AUCTORE
J. S.

rum, ex cujus gestis nullam habemus notam chronologicam. Si vero Maurus sedit annis 29, ut asserunt scriptores Placentini, obitus ipsius late figi potest inter annos 420 et 430, aut circa 430, ut Floriani mors late item collocetur circa 440, et sic Majoranus satis diu fuerit episcopus, quando adfuit concilio Mediolanensi. Nihil invenio, quod huic aut simili chronotaxi repugnet. Quare hanc sequendam censeo, donec certiora reperiantur monumenta. Attamen res ulterius examinari poterit in S. Victore, qui primus fuit episcopus Placentinus, et colitur die 7 Decembris.

Elogium
Sancti ex
Officio :

5 Quod modo spectat ad gesta S. Mauri, quæ probabiliora ceteris apparent, recitantur in Officio, cujus lectio quarta sic concinnata est: Maurus Placentiæ episcopus, vir mirabilis continentiae et humilitatis. Hic quanto vixit ab omni caducarum rerum amore remotior, tanto factus est fama sanctitatis illustrior, et miraculorum gloria excellentior. In oratione frequens fuit, jejuniis et vigiliis deditus, in divinarum laudum Officiis assiduus. Corpus sancti Savini episcopi, qui ante ipsum eidem ecclesiae præfuerat; itemque corpora sanctorum Gelasii, Victoris et aliorum complurium honorificentius sepelienda curavit. Ecclesiam maxima semper sollicitudine diligentiaque rexit felicissime. Laboribus demum multis pro Dei gloria, pro populo, atque ecclesia sibi commissis perfunctus, sanctis virtutibus clarus, in coelestem patriam migravit Idibus Septembris, et in ecclesia ejusdem sancti Savini prædecessoris conditus est: cujus porro sanctitatem Deus etiam post obitum multis miraculis illustravit, et præsertim in novissima ejus sacri corporis translatione, quæ in ipsius basilicæ digniorem locum a Fabritio præsule Placentino facta fuit anno salutis millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo. *Hæc in Officio, ad quæ observo sequentia. De Gelasio hic memorato apud nos actum est ad diem 4 Februarii; de Victore ad 6 Martii, nam hic Victor alius est a Victore primo Placentinorum episcopo.*

monumentum
scriptum in
quo aliqua de
S. Mauro
asseruntur;

6 Apud Ughellum tom. II col. 197 in S. Mauro recitatur scriptum, quod ille vetustum credit, sed pro cujus auctoritate contendere nolim. Ibidem de gestis S. Mauri hæc leguntur: Ego Maurus ultimus episcopus de Lothario regno, et propter angelicam visionem veni ad propriam civitatem, et sepelivi corpus S. Sabini episcopi 16 Kal. Februarii. Istud altare ego consecravi in suum honorem et S. Antonini martyris. Pridie nonas Februarii S. Gelasium sepelivi: pridie Nonas Martii sepelivi corpus S. Victoris diaconi: Idus Madii recondivi corpus S. Domnini: 10 Kal. Januarii migravit de hoc seculo beatissima Victoria. Post obitum eorum vixit Maurus episcopus annis 6: Id. Septembris migravit. Ego abbas Effrem sepelivi corpus ejus juxta corpus S. Sabini in sinistram partem, et scripsi manu mea, et condivi hic. *Observat Ughellus, istud scriptum*

fuisse productum a Rufino monacho cœnobii S. Sabini anno 1253 in libello, qui nondum lucem vidit.

7 Campius pag. 127 istud scriptum laudat, ex eoque pag. 126 refert, S. Maurum angelicæ visionis fuisse monitum, ut veniret Placentiam, corpusque S. Sabini sepeliret, ac episcopatum Placentinum pro eo administraret. Fatetur tamen se nescire, quid sit illud regnum Lotharium, atque eo tempore nomen istud Lotharingiæ necdum fuisse impositum, sed hanc hunc Austrasiam fuisse dictam. Hinc provinciam aliquam nobis incognitam eo nomine designatam credit. At respondeo, totum istud scriptum iis verbis reddi suspectum de suppositione, quia verisimile non est, vocibus istis de regno Lothario aliam designari provinciam quam regnum Lotharii, ut vocabatur seculo IX post medium, et sequentibus seculis hodierna Lotharingia, multo tamen latius extensa. At nec Lotharium regnum nec etiam Austrasia erat nomen alicujus regni aut provincie seculo V ineunte, sive vivente S. Mauro. Hinc verisimiliter scriptum istud diu post seculum IX compositum est per hominem imperitum, qui modo suo nomine, modo nomine S. Mauri, ac demum nomine abbatis Effrem loquitur, et exiguum meretur fidem. Existimo istud potius Rufino monacho attribuendum, quam alicui scriptori vetustiori. Invenit ille fortasse inscriptionem aliquam antiquam, quam suis interpolationibus auctam dare potuit. Quidquid sit, de S. Domnino, de quo in illo scripto fit mentio, actum est ad 15 Maii.

8 Ughellus et Campius sepulturam Sanctorum memoratorum innectunt anno 443, nimirum quia mortem S. Mauri figunt anno 449, illosque sex annis ante ipsum obiisse credunt. At tota illa chronotaxis non modo incerta est, sed parum quoque probabilis. Æque incerta sunt reliqua omnia, quæ de S. Mauro refert Campius: hic enim magis sollicitus fuisse videtur, ne quid prætermitteret, quam ut ad crism accuratam singula revocaret. Compendio aliqua huc congeram. Maurum fuisse patriam Placentinum asserit pag. 125. De sepultura corporis S. Sabini contentione fuisse inter monachos et sacerdotes, eosque ad concordiam a Mauro revocatos, parum verisimiliter scribit pag. 126. Sabinum episcopum a Mauro Sanctorum canonis adscriptum, eidemque altare consecratum, et festivitatem institutam, sine idoneo fundamento affirmat pag. 127: neque magis certum est, quod habet pag. 128 de Sermonem in laudem S. Sabini composito, et de fenestra in altari constructa, ut posset utcumque perveniri ad pretiosum sanguinem S. Antonini martyris. Nihil magis fundata sunt, quæ Campius tradit pag. 130 de S. Victoria sorore S. Sabini in numerum Sanctorum relata, ac deinde de aliis, quorum corpora sepeliisse legitur. Mitto reliqua Campii asserta, quæ in ipsa ejus Historia videri possunt: nihil enim de S. Mauro reperio, quod necesse est huc transferre.

D

sed quod suspectum est de suppositione:

E

varia in Historia Campii de S. Mauro sine fundamento dicta.

F

A

AUCTORE
J. S.

DE S. ANTONIO VEL ANTONINO EPISC.

UT CREDITUR. CARPENTORACTENSI

BEDUINI IN COMITATU VINDASCINO

J. S.

SYLLOGE

De cultu et reliquiis: de ætate et persona conjecturæ.

SUB FINEM
SECVLI V.
Sanctus hic
cultus in
duobus vicis
comitatus Vin-
dascini.

B

Quem hodie produco Antonium vel Antoninum, martyrologis omnibus etiam Gallis incognitum, nos quoque prorsus ignoraremus, nisi suppetias tulisset vir humanissimus, et jam alias in Opere nostro laudatus, amplissimus dominus de Brantes, ecclesiæ Avenionensis thesaurarius et pœnitentiarius, cui debemus omnem, quam de cultu S. Antonii habemus, notitiam. Secundum litteras, quas anno 1746 ad nos transmisit, Sanctus ille colitur 13 Septembris in duobus vicis diœcesis Carpentoractensis, quæ includitur comitatui Vindascino. Hujus autem comitatus caput est Carpentoracte, spectatque cum adjacente urbe Avenionensi ad dominium summi Pontificis. Primum ex vicis, in quo S. Antonius a multis seculis fuit cultus, et ubi modo colitur ut patronus Officio communi de confessore pontifice. Beduinum Latine nominatum reperimus, Gallice Bedoin, distatque tribus circiter milliaribus Gallicis a civitate Carpentoractensi versus Delphinatum. Alter vicus, in quo S. Antonius colitur, civitati Carpentoractensi propinquior est, et Gallice dicitur Malemort.

in priore du-
dum fuit pa-
tronus, in al-
tero miraculi
occasione coli
ceptus:

C

2 Ignorant Beduini incolæ, a quo tempore patronus ecclesiæ suæ electus sit S. Antonius. Verum allegant bullam quamdam Alexandri Papæ IV ad abbatiam Montis-Majoris in diœcesi Arelatensi, datam anno 1256, ex eaque producant hæc verba: In diœcesi Carpentoractensi conservamus vobis monasterium S. Antonii de Beduino cum medietate castri. Ex hisce vero verbis recte inferunt, saltem a seculo XIII patronum Beduini fuisse S. Antonium episcopum. Attamen aiunt ecclesiam semper dicatam fuisse S. Petro. De cultu in vico Malemort hæc habent submissæ notitiæ. Miraculum, quod adhuc annis 50 aut 60 in vico Malemort contigit, cultus ibidem propagando causam præbuit. In territorio enim Malemortensi oratorium fuisse asseritur, cui nomen erat a S. Antonio vel Antonino. Rusticus autem quidam hujus oratorii lapides abstulit, ut iis uteretur ad erigendum parietem, quem exstruebat. At in pœnam commissi facinoris subito percussus est cæcitate, ita ut non ipse modo, sed reliqui etiam, qui cæcum videbant, multo percellerentur timore. Hinc monitus est, cæcitatem videri immisam in pœnam destructi modici illius oratorii, rogaturque ut lapides referat, et votum aliquod Sancto nuncupet. Paruit recte monenti, et visum recepit. Hinc dominus du Pont, qui tunc Prior Septembris Tomus IV.

erat et parochus ecclesiæ Malemortensis, curavit juridicas de facto illo fieri informationes; induxitque vici incolas, ut eodem loco, ubi ædicula illa steterat, sacellum construerent in honorem S. Antonii, effecitque ut institueretur festivitas S. Antonii, quotannis celebranda cum cessatione operum servilium usque ad meridiem: idque etiamnum peragitur. Hactenus laudatæ notitiæ.

E

3 Quod additur de S. Antonii reliquiis, fideliter ex Gallico Latine huc transferam: Nescitur, ubi Sanctus fuerit defunctus et sepultus. Reliquiæ ipsius creduntur variis locis servatæ. Ecclesia cathedralis Carpentoractensis caput ipsius conservare dicitur in eadem theca cum reliquiis S. Siffredi, quem civitas illa ut patronum colit 27 Novembris. Verum merito dubitari ea de re posse videtur, cum cathedralis Carpentoractensis nullum de Sancto celebret Officium: quod non prætermitteret, si caput, insignes utpote reliquias, possideret. Parœcia Beduinensis contendit, se longissimo tempore præcipuam reliquiarum ipsius possedissee partem: idque probat ex libro, spectante ad confraternitatem S. Antonii, in hac parœcia erectam, ubi etiamnum subsistit. Hic liber inchoatur anno 1501, habetque hunc titulum: « Liber confratriæ S. Antonii de Beduino episcopi Carpentoractensis, cujus corpus « requiescit in ecclesia S. Petri dicti loci de « Beduino, factus... anno 1501. » Traditio et vetera regionis indicia insinuant, furore Calvinistarum contigisse, ut ista parœcia sacro hoc deposito privaretur. In hodiernum usque diem assignatur locus, ubi sacræ hæ reliquiæ fuerunt combustæ. Exiguus est collis, dictus collis S. Antonini, ubi medicum erectum est altare cum cruce, quæ hodieque subsistunt. Olim Missa in illo loco caneatur uno die quotannis. Jactura harum reliquiarum facta certo non est ante annum 1610, quando dominus de Montbrun cum Calviniano suo manipulo in hasce partes primum excurrere cœpit. Hactenus de reliquiis laudatæ litteræ, quibus nihil addendum judico.

reliquiæ olim
in vico Bedu-
ino servatæ.

F

4 Pauciora et minus certa de Sancti gestis hæc subministrant. Fatentur, nullam existere de vita ipsius Historiam. Attamen asserunt, ex traditione credi, S. Antonium in celebri monasterio Lerinensi fuisse educatum, indeque promotum esse ad episcopatum Carpentoractensem. De tempore episcopatus hæc solum adduntur. Chronotaxis episcoporum Carpentoractensium scripta habetur in

Creditur fuisse
episcopus
Carpentorac-
tensis, et se-
disse circa 480:

AUCTORE
J. S.

pariete aulæ cujusdam palatii episcopalis, ubi secundus ponitur inter episcopos illius diœceseos, et hæc de eo leguntur verba : Beatus Antoninus vixit sub anno 480. Hæc chronotaxis, licet magnam ab ætate auctoritatem habere nequeat, cum verisimiliter vetusta non sit, saltem nos docere poterit, persuasionem seu traditionem fuisse Carpentoractensium, inter primos ecclesiæ suæ episcopos Antonium quemdam aut Antoninum fuisse, eumque beati titulo condecoratum. Eadem est persuasio Beduinensium, qui S. Antonium suum tamquam episcopum dudum coluerunt, et Carpentoractensem crediderunt. In Gallia Christiana Sammarthanorum tom. II aliquis catalogo episcoporum Carpentoractensium insertus est Antonius, sed collocatur ad annum 791 : idemque fit apud Cointium in Annalibus ad illum annum, et apud Dionysium Sammarthanum in Gallia Christiana recusa tom. I col. 899. At nullus ostendit, tamen sero figendam esse Antonii ætatem. Si tamen quis forte eo tempore sedit Antonius, potuit alius ejusdem nominis seculo v eandem administrare ecclesiam.

B
non videtur
confundendus
cum Antiolio
episcopo, nec
cum S. Anto-
nio monacho :

5 Porro varias fieri conjecturas de S. Antonio, qui Beduini colitur, docuit me laudatus ante dominus de Brantes. Vir quidam eruditus, qui datas de cultu notitias collegit, in eam propendit conjecturam, ut suspicetur posse eundem esse cum Antiolio episcopo, de quo S. Sidonius Apollinaris cum laude meminit in epistola ad Principium episcopum Suessionensem Epistolarum lib. VIII epist. XIV. Fuit sane Antiolius ille monachus olim Lerinensis, floruitque illo tempore, quo S. Antonium floruisse credunt Beduineses, ut colligitur ex laudata Sidonii epistola. At notabilis videtur differentia nominis. Præterea, licet nesciatur, quo loco Antiolius ille fuerit episcopus, tamen episcopatus ipsius magis videtur querendus in parte aliqua Galliæ Belgicæ circa Suessiones et Remos, quam in Gallia Narbonensi, aut in hodierno comitatu Vindascino, qui pars illius erat : nam Sidonius per Antiolium instructus est de egregiis virtutibus SS. Remigii et Principii, episcoporum Remensis et Suessionensis. Alius quidam suspicatus est, S. Antonium episcopum fortasse eundem esse cum S. Antonio Lerinensi monacho, cujus Vitam scripsit S. Ennodius Ticinensis. Hujus Antonii nomen celebratur in Martyrologio Romano ad 28 Decembris. Verum hæc conjectura minus etiam, quam præcedens, mihi apparet probabilis ; quia Antonius ille nunquam fuit episcopus, nec gesta illius ignota sunt.

potius creden-
dus est episco-
pus Carpen-
to-
ractensis,

6 Malim igitur existimare, S. Antonium revera fuisse episcopum diœcesis Carpentoractensis aut Vindascensis. (Nam fuit olim, ut habet Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana tom. I col. 893, Vindascensium et Carpentoractensium episcopatus, episcopique aliquando ab una, aliquando ab altera civitate nomen habuerunt, nisi forte duo olim episcopatus fuerint distincti, quod

hic non examino.) Certe ea est traditio illorum, qui S. Antonium diu coluerunt ; nec invenio ullum argumentum huic traditioni contrarium. Laudatus Sammarthanus orditur catalogum episcoporum Carpentoractensium a seculo III, sed illi nullum inseruit, qui locum nequeat relinquere vacuum huic Antonio ab anno saltem 460 usque ad finem ejusdem seculi. Quare, cum Chronotaxis num. 4 memorata Antonium memoret anno 480, clarum est, nihil ob stare, quominus possit Carpentoractensium tunc fuisse episcopus. Imo assignabo Antonium illius temporis episcopum, quem verisimili conjectura suum existimare possunt Carpentoractenses.

7 Quando anno 463 querelæ de S. Mamerto Viennensi episcopo ob consecratum Diensibus episcopum delate erant ad S. Hilarem Papam, uti exposuimus 10 Septembris in S. Hilario ; Pontifex scripsit ad Leontium Arelatensem, ut causa Mamerti examinaretur in conventu synodali. Habita illa synodo, causaque ibidem examinata, episcopi unum ex episcopis, qui adfuerant, Romanum legarunt ad Pontificem, ut hanc de judicio synodi faceret certiore. Nomen huic episcopo erat Antonius, qui etiam Hilari responsum ad episcopos in Galliam pertulit. Hæc omnia habemus ex epistolis tribus Hilari, nimirum IX, X et XI, editis apud Labbeum tom. IV col. 1043 et seqq. Porro probitatis et prudentiæ hujus Antonii indicium probabile est, quod ex viginti episcopis ipse potissimum ad hanc legationem fuerit electus. Antonium quoque probavit Hilarius, qui in epistola X, ad viginti alios synodi episcopos data, de eo sic loquitur : Litteræ dilectionis vestræ, fratre et coepiscopo nostro Antonio, quem dignum tanta legatione probamus interpretem, deferente, sunt traditæ. Plura de facto non addo, quia illud ulterius non conducit ad propositum nostrum.

8 At solum observo, hunc Antonium, cujus sedes aliunde non innotuit, credi probabiliter posse episcopum Carpentoractensem. Quippe episcopus Carpentoractensis erat sub metropoli Arelatensi, mediusque erat inter varios episcopos, qui dicto interfuerunt concilio. Nam ex iis innotuerunt Leontius Arelatensis, Ingenius Ebredunensis, Eustasius Massiliensis, Fonteius Vasionensis, Veranus Venciensis, Faustus Regiensis, Memorialis Diniensis, Ursus Senecensis, Eutropius Arausicanus. Mitto alios, qui probabiliter addi possunt, quia non omnes noti sunt, et aliquorum sedes minus sunt certæ, quam hactenus enumeratæ. At ex dictis colligo, Antonium illum posse eundem esse cum S. Antonio : nam qui anno 463 legatus ad Pontificem fuit missus, tam propecte verisimiliter non erat ætatis, ut facile supervivere non potuerit usque ad annum 480, et multo etiam diutius. Tempus igitur et locus favent conjecturæ nostræ, et traditioni Carpentoractensium. Verumtamen fateor tantum esse conjecturam, quam facile deseram, si quis docuerit certiora.

D

et fortasse
Antonius epis-
copus, qui
anno 463 mis-
sus est ad
S. Hilarem.

E

idem est cum
S. Antonio
hodierno.

F

V. Appendix
ad tom. VIII
Septembris
pag. 772
not. XII

A

D

DE S. EULOGIO EPISC. CONFESSORE

ALEXANDRIÆ IN ÆGYPTO

COMMENTARIUS HISTORICUS

J. S.

§ I. Memoria Sancti in Fastis sacris: elogium ex Menologio Basiliano: observationes de visionibus S. Eulogio attributis.

CIRCA 605
AUT 606.S. Eulogius
non solum in
Martyrologio
Romano, sed
in Græcis

B

Baronius ad hunc diem Martyrologio Romano sequentia inseruit verba: Alexandria S. Eulogii episcopi, doctrina et sanctitate celebris. Castellanus in Martyrologio universali ea repetens, notat in margine, Eulogii nullam in Menologiis haberi mentionem, huncque a Baronio verisimiliter electum esse diem occasione Philippi martyris Alexandrini. Vera est observatio, si solum velit, hoc die non memoratum esse a Græcis S. Eulogium. Verum jam hæc notata sunt apud nos in Prætermisssis ad 13 Februarii: S. Eulogius episcopus Alexandriae colitur hoc die a Græcis, de quo horum Menæa et Cytheræus. Eodem die in Menologio Basiliano habetur commemoratio sancti Eulogii episcopi Alexandriae, ibique hoc commendatur elogio: Sanctissimus et magnus pater noster Eulogius Alexandriae episcopus fuit, Heraclio imperatore, ante sanctum Joannem Eleemosynarium: ob suas autem virtutes, et eam, quam apud Deum inierat, gratiam, multa miracula edidit, in quibus hoc commemorandum videtur.

quoque dudum
memoratus est

C

2 Nam cum sanctissimus archiepiscopus Leo epistolam conscripsisset, qua statuta synodi Chalcedonensis commendabat, eamque sanctus Eulogius legisset, non modo illam laudavit et suscepit, sed columnam etiam orthodoxiæ appellavit, omnibusque prædicavit. Volens autem Deus utrique Pontifici honorem facere, misit angelum suum, qui in figura et specie archidiaconi sancti Leonis gratias ageret sancto Eulogio, quod memoratam epistolam exceperat. Sanctus vero, postquam cum illo tamquam homine colloquium miscuisset, angelo ex ipsius aspectu sese subducente, cognovit eum Dei angelum esse, Deumque glorificavit. Tandem, in multis Deo serviens, decessit. Non quidem accurate hæc enarrata sunt, sed sufficiunt ad ostendendum in magna apud Græcos veneratione fuisse S. Eulogium, et hac solum de causa afferuntur. Eadem fere leguntur in Menæis impressis, ubi adduntur duo versiculi nullius momenti.

Fastis; non
vero in Copti-
cis: Sancti ti-
tulo honoratur
ab antiquis.

3 Rursum in Prætermisssis apud nos ad 13 Junii de memoria S. Eulogii apud Græcos hæc fuerunt observata: S. Eulogius, archiepiscopus Alexandrinus, memoratur in Ms. Synaxario, ecclesiæ Constantinopolitanæ, et cum versibus Ms. Chiffletiano et aliis. Hæc omnia in Collectione nostra Ms. invenio; sed nullibi additum elogium de gestis Sancti aliquid continens. In Fastis Habessinorum omissus omnino est Eulogius, neque id mirandum, cum ibidem et ceteri fidei Chalcedonensis professores fuerint prætermisssi, ut

jam observavit Sollerius noster in Historia chronologica patriarcharum Alexandrinorum pag. 68, ubi agit de S. Eulogio. Nescio, qua de causa S. Eulogius apud Latinos plerosque sit præteritus: nam sanctitate et gestis insignem videbimus. Quare Constantinus Ghinius merito ad hunc diem insigni elogio Sanctum nostrum exornare studuit. Honorifica admodum Eulogii fit mentio in Miraculis SS. Joannis et Cyri apud nos tom. II Januarii pag. 1088. Sanctus quoque vocatur iteratis vicibus in Prato Spirituali Joannis Moschi, quod Opus non diu post S. Eulogium fuit scriptum. Photius quoque passim Sanctum vocat aut Beatum. Hæc satis ostendunt, sanctitatem Eulogii ab antiquis fuisse agnitam.

E

4 Quod vero spectat ad visionem supra ex Menologio datam, clare apparet, duas in Prato Spirituali relatas in unam fuisse confusas. Utramque huc transfero ex editione Græco-Latina Cotelerii, qui tom. II Monumentorum Ecclesiæ Græcæ pag. 414 textum Latinum ita exhibet: Cum essemus in Nono, in cœnobio Tugara, narravit nobis abbas Menas cœnobiarcha, de sancto Papa Eulogio per hæc verba: Nocte quadam, dum canonem suum seu Officium precum perageret seorsum in episcopii oratorio, vidit prope se assistere Julianum archidiaconum. Ut vero conspexit illum, turbatus est, quod ausus fuisset ingredi absque prævia significatione. Tacuit tamen. Et completo psalmo, prostravit se pœnitentium in morem. Qui autem ipsi apparuerat in specie archidiaconi, etiam prostravit se. Dein cum Papa surrexisset atque adorasset, ille mansit in pavimento. Conversus itaque Papa dicit illi: Quamdiu non surgis? Ille vero ait ipsi: Nisi mihi ipse porrigas manum, et erigas me, surgere non possum. Tunc Abbas, extensa manu sua, apprehensum illum erexit. Inchoavit autem iterum psalmum: et conversus, non amplius vidit quempiam.

Mirabilis vi-
sio, quæ S. Eu-
logio

F

5 Postquam igitur impleisset matutinas preces, vocavit cubicularium suum, dixitque ei: Cur non annuntiasti archidiaconi ingressum, sed ita nullo indicio facto intravit ad me, idque per noctem? Ille vero neque aliquem a se visum, nec illum ingressum fuisse asseveravit. Quod cum nollet credere Papa, ait: Voca mihi huc ostiarium. Cui venienti dicit: Nonne huc accessit archidiaconus Julianus? Ille vero cum iuramento affirmavit, quod nec vidisset nec rediisset. Ac tunc quidem quietem tenuit Papa. Mane autem facto, ascendit archidiaconus Julianus, ut adoraret seu salutaret. Ait ad illum Papa: Quare

obtigisse nar-
ratur:

AUCTORE
J. S.

Quare non servasti ordinem, archidiacone Juliane, sed absque nuntio ingressus es ad me nocte ista? Respondit ille: Per orationes Domini mei, neque huc intravi, neque egressus sum e domo mea, nisi hora ista tantum. Tunc intellexit magnus Eulogius, quod vidisset Julianum martyrem, hortantem se ad erectionem templi sui; erat enim ex tempore vitiatum et antiquatum, ruinamque minabatur. At martyr amans, divinusque vir Eulogius magna cum alacritate manum porrexit, erexitque ipsius templum, a fundamentis illud ædificans, et omnigeno ornatu illustrans, ut sacro conveniebat martyri. *Hactenus de priore visione.*

alterius de
Eulogio et
S. Leone visio
in somno:

B

6 Altera ibidem pag. 417 sic habet: Theodorus sanctissimus episcopus Darnæ civitatis, quæ in Libya est, narravit nobis hoc: Cum essem syncellus sancti papæ Eulogii, vidi in somnis virum venerabilem et magnum, dicentem mihi: Nuncia meum papæ Eulogio adventum. Ad quem ego: Quis es domine? Quo modo jubes, ut nunciem? Respondit mihi ille in hæc verba: Ego sum Leo Papa Romæ. Ingressus igitur ego nunciavi, dicens: Sanctissimus et beatissimus Papa Leo, ecclesiæ Romanorum antistes, salutare vos cupit. Ut ergo audiit papa Eulogius, exurgens, concitus cucurrit in occursum ejus, et salutantes se invicem, factaque oratione, sederunt. Tunc divinus vere ac deifer Leo dixit papæ Eulogio: Scis quare ad vos venerim? Respondit ille: Non. Ait ipsi: Veni, ut vobis gratias agerem, quia præclare et magnifice pro Epistola mea stetistis, ac respondistis, quam scripsi ad fratrem nostrum Flavianum Constantinopolitanum patriarcham; sensum quidem meum declarantes, hæreticorum autem ora obstruentes. Scito autem, Frater, quod non mihi dumtaxat vestrum inde laborem contuleritis, sed etiam Principi Apostolorum Petro, ipsique præ omnibus, quæ a nobis prædicatur, veritati, quæ est Christus Deus noster. Hæc non solum semel, sed ter intuitus, et apparitionis ternario ad credendum adductus, enarravi sancto papæ Eulogio: qui, re audita, lacrymatus est: ac extensis manibus in cælum, Deo gratias egit, dixitque: Gratias tibi ago, Domine Christe Deus noster, quod me, licet indignum, tuæ veritatis præconem constitueris, atque per orationes famulorum tuorum, Petri et Leonis, exiguum studium nostrum, tamquam viduæ illius duo minuta, bonitas tua susceperit.

C

quidam de
utraq; visio-
ne observata.

Hæc in Prato Spirituali Joannes Moschus.
7 Nunc paucis explicanda est utraque relatio. Julianus martyr, cujus ecclesiam instaurasse dicitur S. Eulogius, verisimiliter est S. Julianus martyr Alexandrinus, qui podagricus erat, et cujus gesta elucidata sunt ad 27 Februarii. Epistola S. Leonis Papæ, de qua in altera visione fit mentio, est celebris illa epistola ad Flavianum, contra errores Nestorii et Eutychis scripta, et in concilio Chalcedonensi ab omnibus Catholicis recepta et approbata. Hanc contra Eutychianos aliosque hæreticos revera defendit S. Eulogius, ut inferius videbimus. Porro quantam fidem mereantur duæ hæc visiones, malim eruditorum iudicio relinquere, quam leviter definire. Prior sic refertur, ut Sancto vigilantem videatur oblata, si fidelis est relatio. Altera vero somnium potius est, at ter repetitum, si vera narrantur. Ceterum utraque hac relatione longe ineptior est, quæ num. 2 data est ex Menologio, et vix possum dubitare, quin visio illic relata ex duabus male sit consuta. Nam S. Leo ejusque Epistola ex posteriori vide-

tur profluere, licet pro epistola ad Flavianum ponatur epistola alia, qua S. Leo concilium Chalcedonense confirmavit. Angelus vero apparens specie archidiaconi S. Leonis ex priori visione Prati Spiritualis videtur male adoptatus, cum ibi Eulogius dicatur archidiaconum suum, ut putabat, vidisset. Itaque illa saltem Menologii relatio fidem non meretur; licet aliæ, quia sunt scriptoris fere contemporanei, non omni fide videantur indignæ. Hisce observatis, ad certiora Sancti gesta progredior.

D

§ II. Eulogius Antiochiæ presbyter consecratus, deinde episcopus Alexandrinus: de initio episcopatus, et de anno mortis disseritur.

De S. Eulogio nihil fere habemus ex Græcis historicis, ita ut omnia præter episcopatum ipsius colligenda sint ex epistolis S. Gregorii Magni ad Eulogium, et ex Bibliotheca Photii, qui de scriptis hujus Sancti variis locis agit. Hæc penuria scriptorum de gestis S. Eulogii facit, ut de parentibus, patria, et de primordiis ipsius nihil habeamus. Primum, quod de Sancto asserere possumus, habet Photius cod. 230 pag. 878, sed tantum in textu Græco, videlicet monachum fuisse. Presbyterum quoque Antiochiæ fuisse Photius cod. 126 pag. 770 asserit his verbis: Ceterum hic Eulogius olim sacerdotii dignitatem Antiochiæ obtinuit. Quæ sequuntur, vitiose expressa sunt Latine. Quare verba Græca subjungo: Καὶ μονῆς ἡγήσατο τῆς παναγίας Θεοτόκου, τῆς λεγομένης τῶν Ἰουστινιανοῦ. Et præfuit monasterio * Sanctissimæ Deiparæ, quod dictum est Justinianorum. De condita Antiochiæ ecclesia Deiparæ per Justinianum ita loquitur Procopius de Ædificiis lib. II pag. 49: Ibidem (Antiochiæ nimirum Justinianus) templum Deiparæ condidit, sane amplum: cujus decus absolutamque magnificentiam verbis assequi nequeo: ipsi etiam luculentum pecuniæ censum attribuit. Admodum verisimile est, hanc illam ipsam esse ecclesiam, cui præfuit Eulogius.

S. Eulogius
primum mona-
chus, deinde
presbyter An-
tiochiæ.

E

* aut ecclesiæ

9 Hinc ambiguum est, an vox μονῆ in allegato textu sit explicanda de monasterio, licet medio ævo monasterium plerumque significet: nam cum μονῆ æque ac monasterium apud Latinos mediæ ævi, aliquando pro ecclesia sumatur, potest hic ecclesiam paræcialem designare. Ludovicus Bulteau in Historia monastica Orientis lib. IV cap. XXIX suspicatur, in dicta Deiparæ ecclesia ministrasse monachos, eique præfuisse S. Eulogium: quod satis apparet probabile. At neque ex hisce, neque ex titulo Abbatis, qui eidem semel datur in Prato spirituali, certo inferre possum, monachis ibi præfuisse Eulogium. Aliunde tamen habemus, monachum fuisse. Nam loco supra assignato Græce sic habet Photius: Καὶ τὴν ποτὲ ἔστιν ὁ μοναχὸς, ὑπογράφει· καὶ αὐτὸν δὲ τῆς αὐτῆς πολιτείας ἀπαγγέλλει. Et quid sit monachus describit: et se ejusdem esse instituti annuntiat. Itaque monachum fuisse existimo ante sacerdotium, et ex monacho presbyterum consecratum. Nolim tamen cum Bailletto asserere, a juventute in monasterio fuisse educatum: nam id sine teste asserit, quemadmodum sine ullo vetusto testimonio addit, Eulogium primo præfec-

præfuit mo-
nasterio aut
ecclesiæ sanc-
tissimæ Vir-
ginis.

F

tum

A tum fuisse clero Antiocheno sub Patriarcha; deinde vero ecclesiae Sanctissimae Virginis. Photius solum dicit, sacerdotem esse ordinatum, et monasterio aut ecclesiae sanctissimae Dei Genitricis praepositum.

indeque creatus est patriarcha Alexandrinus.

10 Quamdiu presbyter fuerit ante episcopatum, nullibi expressum invenio. Verum jam illo tempore aggressus est et alia non ignobilia opera, inquit laudatus Photius, tandem etiam Alexandriae praesul renuntiatus est. Haereticos magno zelo refutavit S. Eulogius, idque jam coepit aggredi ante episcopatum. Nam Photius cod. 127 pag. 774 agens de Opere Sancti contra Theodosianos et Cainitas scripto, ita habet: Complectitur autem Opus epistolam quoque, scriptam Eutychio archiepiscopo Constantinopolitano, quam etiamnum presbyter scripsit, certitudinem continentem pietatis et fidei orthodoxae ac Catholicae. Verisimile admodum est, et alia plura ab Eulogio scripta esse ante episcopatum: at cum de eo non omnino constet; ad episcopatum progredior. Haud dubie ob merita praecelara et insignem doctrinam in cathedra collocatus fuit S. Eulogius, quandoquidem Antiochia translatus est ad Alexandrinum patriarchatum, in quo necessarius erat praesul doctrina et virtute insignis, ut resistere valeret ob multitudinem haereticorum, qui concilio Chalcedonensi adversabantur. Porro antequam gesta et scripta Sancti recenseam, breviter aliqua de chronotaxi memorare placet, quia scriptores multum dissident in ordinanda chronologia patriarcharum Alexandrinorum, qui circa illa tempora floruerunt.

Ex anno emortuali S. Joannis Eleemosynarii.

11 Alexandrinam sedem post Apollinarem rexit Joannes, et post Joannem Eulogius, inquit Evagrius lib. V cap. xvi. Post Eulogium vero eidem ecclesiae praefuit Theodorus Seribo, et post hunc S. Joannes Eleemosynarius, de quo apud nos actum est ad 23 Januarii. Baronius, re minus exacte considerata, mortem S. Joannis Eleemosynarii retulit ad annum 620. Verum Henschenius, qui S. Joannis vitam illustravit, ad 23 Januarii ostendit, mortem illius Sancti potius figendam esse anno 616, nimirum quia obiit paulo post fugam ex urbe Alexandria, a Persis occupanda. Nam occupata est Alexandria anno 616, et consequenter eodem anno obiit S. Joannes Eleemosynarius, ut post Henschenium, aliosque admittit et probat Pagius ad annum 620 num. 3. Itaque fixam habemus epocham mortis S. Joannis Eleemosynarii, qui secundus fuit patriarcha post S. Eulogium. De die etiam constat: nam mortuus est die 11 Novembris, ut clare ex Vita eruitur. De hisce consentiunt Henschenius, Pagius, et Sollerius noster in Historia Chronologica pag. 67. At miror Michaellem Lequien vix leviter haec attigisse; et Baronii sententiam errori obnoxiam sequi maluisse.

et initio Apollinaris patriarchae, et annis apud scriptores assertis

12 Alteram epocham certam habemus in Apollinare, secundo ante Eulogium patriarcha: nam de hujus initio constat ex Victore Tununensi, qui illo florebat tempore. Hic enim ad annum 551, qui apud ipsum notatur Post consulatum Basilii V C. an. 11 (apud alios an. 12) sic habet: Apollinarius Zoilo tria memorata capitula damnare nolenti episcopus Alexandrinæ ecclesiae subrogatur. Pagius ad annum 551 num. 9 substitutum Zoilo Apollinarem mense Julio existimat. Sollerius vero non advertit ad singularem loquendi modum Victoris Tununensis, quando scripsit, designatum ab eo annum 552: nam annus 551 certo designatur. Fixis hisce notis chrono-

nologicis, quæ pro historice certis habendæ videntur, quinque patriarcharum, id est, duorum Eulogii decessorum, ipsius Eulogii, et duorum ejus successorum anni secundum hasce ordinandi sunt. Verum difficultas hic talis occurrit, ut quis facile ad annum unum alterumque aberrare possit, si certos singulis annos emortuales velit assignare. Nam inter annum 551, quo ordinatus est Apollinaris, et annum 616, quo defunctus est Joannes Eleemosynarius, tantum reperiuntur anni sexaginta quinque, quibus aliquot accedunt menses. Interim apud Theophanem et Nicephorum anni omnino sexaginta et novem attribuntur praedictis quinque patriarchis. Itaque si omnes pro completis habeantur, redundant anni fere quatuor, sive anni tres et menses circiter octo. Neque id mirandum: nam tabulae Theophanis et Nicephori tam accuratae non sunt, ut subinde non deficiant aut redundant ad annos aliquot.

13 Pagius singulis fere patriarchis assignat annos apud Nicephorum et Theophanem expressos, sed S. Joanni Eleemosynario pro decem tantum annos octo, eosque utrimque incompletos, attribuit, et sic annos alios recensendo, initium episcopatus S. Eulogii figit anno 580, mortem ejusdem anno 607. Sollerius noster maluit annos superfluos detrachere decessoribus S. Eulogii, hujusque consequenter episcopatum ordiri anno 577, mortem vero referre ad annum 604. Uterque auctoritatis aliquid allegat pro sua opinione; sed tanta non est auctoritas Chronici vulgo Alexandrini a Pagio allegati, nec tanta Anastasii, quem opponit Sollerius, praesertim quando invicem adversantur, ut aliquid certi tuto statuere possim. Quapropter epocham cum aliqua latitudine utrique intermediam figo, et initium episcopatus circa annum 579, mortem circa 605 aut 606 colloco. Annos in episcopatu viginti et septem, sed forte non completos, ipsum probabilius exegisse cum utroque credo. Nam licet apud Nicephorum annis tantum septemdecim sedisse legatur Eulogius, omnes passim existimant, in transcribentium vitio contigisse, et legendum esse viginti septem, sicut apud Theophanem et Nicephorum Callistum asserit. Certiora statuere nequeo, nisi exemplo aliorum, mihi nunquam probato, ex incertis certa tentem elicere.

AUCTORE
J. S.

colligitur, Eulogius circa 579 patriarcham creatum, obiisse circa 605 aut 606.

E

§ III. Gesta aliqua et scripta Sancti ex Photio

F

Auctor Prati spiritualis apud Cotelierum cap. CXLVII laudat S. Eulogium, ut testem facti admirabilis, quod intellexerat ex S. Gregorio Magno, quocum fuerat Constantinopoli. Factum praecipue spectat ad S. Leonem Magnum, itaque refertur: Retulit nobis hoc quoque abbas Menas ejusdem cœnobii praepositus, quod audisset eundem abbatem Eulogium Alexandriae papam, dicentem: Cum profectus essem Constantinopolim, fruitus sum contubernio archidiaconi Romani domini Gregorii, summi et singularis viri, omnique virtute praediti; narravitque mihi de sanctissimo et beatissimo Leone Romano Papa haberi scriptum in ecclesia Romana, quod cum scripsisset epistolam ad sanctum Flavianum patriarcham Constantinopoleos contra infausti nominis homines Eutychen et Nestorium, posuerit eam ad tumulum Principis Apostolorum Petri etc. Factum, quod hic proprie non spectat, vide loco

Eulogius cum S. Gregorio locutus Constantinopoli, testis laudatur de S. Leone.

AUCTORE
J. S.

toco allegato, aut in S. Leone ad 11 Aprilis. Id solum observo, scriptores passim omnes, qui de Sancto agunt, ex hoc loco agnoscere, amicitiam cum S. Gregorio Constantinopoli contraxisse Eulogium, idque verisimiliter contigisse, dum Eulogius jam erat episcopus. Non tamen omnino certum est, utrum episcopus esset Eulogius, an solum presbyter : neque enim satis constat de anno, quo Gregorius a Pelagio II Papa Constantinopolim missus est.

Scriptis contra
Novatianos
hæreticos

B

15 *Inter priora S. Eulogii scripta suspicor ea esse numeranda, quæ disseruit contra schismaticos et hæreticos Novatianos. De Opere illo in sex libros diviso tribus locis agit Photius in Bibliotheca Græco-Latina, sed interpretatio frequenter mendosa est, atque hac de causa cogar ipsa adducere verba Græca, quoties hisce non congruunt Latina. Cod. 182 pag. 411 sic habet : Lecti sunt B. Eulogii Alexandrini archiepiscopi contra Navatum (Latinis Novatum) et de administratione [ecclesiastica] libri quinque. Quod exprimitur Latine de administratione, Græce utcumque ambiguum est, περὶ οἰκονομίας. Id ego exponerem de dispensatione, nimirum in lapsis per pœnitentiam reconciliandis Ecclesiæ. Etenim constat ex patribus, eam fuisse hæresim Novatianorum, ut nolent lapsos ad pœnitentiam admittere vel absolvere. Porro necesse non est late hic exponere hæresim Novati et schisma Novatiani, nam de eo pluribus agendum est in S. Cornelio Papa : id solum observo distinguendum esse Novatum a Novatiano, licet ambo ad eandem hæresim concurrerint. Nominis similitudo fecit, ut duo illi a quibusdam confunderentur, atque id ipsi quoque contigit Eulogio, si excerpta Photii sint fidelia.*

Opus utile,

C

16 *De stylo Opusculi sic loquitur Photius : Hominis dictio, ad verba quod attinet, fere medioeriter est accurata : verum constructione non procul sæpe a solœcismo abscedit. Divinarum adhæc Scripturarum non est imperitus, quarum testimonia feliciter atque apposite cum adversus Navatianos, tum in aliis quibusdam rebus adhibet. Persuadet item, ut ejus dicendi genius est, docetque ac placet. Paulo post de argumento in libris istis tractato hæc subdit : In his igitur libris quatuor cum Navati secta in genere scriptor hic pugnans, S. Scripturæ locis ipsum misere flagellat ; dum quinto singulatim libro martyrum esse reliquias venerandas contendit : quod detrectare per Alexandriam dispersos Navatianos ait ; sive hi soli eo morbo laborarint, sive communiter illud hæresis tota profiteretur. At in sexto evertit, qui de Navatiana secta feruntur, Commentarios, et falso inscriptum Navati episcopi certamen. Tum breviter perstringit, quid illi Novatianorum Commentarii continerent, et articulum illum concludit his verbis : Librorum igitur quinque B. Eulogii hic scopus est. Qui in confutanda illa secta per sacræ Scripturæ loca progressus, explanationes quasdam perutiles attexit, quamquam neque cætera ipsius cum aliorum pia sententia pugnent, sed accommodate ad sectæ illius refutationem assumpta sint.*

sex libris distinctum :

17 *De iisdem libris rursus Photius cod. 208 hæc scribit : Legi B. Eulogii archiepiscopi Alexandrini adversus Navatianos libros quinque. Qui etsi scriptor dicendi elegantia nomen sibi quærere nullo modo curavit : nihil tamen, quo minus Navati sophismatum plene assertiones, captionesque refellantur, atque ignominia notentur, sermonis neglecti incuria impedimento fuerit. Sacræ enim Scripturæ commentationi-*

bus ac contemplationibus abunde instructus, quæ hinc ad suam hæresim afferendam atque propugnandam ille discerpserat, eadem hic interpretando, et una hæresis in iis fraudes detegendo, Navato eripit ac tollit. Quamquam et aliis Scripturarum locis ipsius venia indignam amentiam, ac peregrinam hæresim, velut cippo eam inscribendo, divulgat. Extremo denique libro falsum illud et improbe confictum, quod Navato ejus studiosi attribuunt martyrium, exagitat. Est igitur hæc Navati confutatio legentibus utilis ; præterquam quod hic non paucorum Scripturæ locorum passim sese offerat explicatio, ipsis etiam interpretum principibus profutura. Sed et illius persuadendi vim ac jucunditatem, ut in hoc characterem, nemo qui eum veneretur, contemnendam ducat. Tertio demum de Opere illo contra Novatianos scribit Photius cod. 280, ibique ex singulis libris non pauca recitat. Liqueat porro ibidem, totum Opus in sex libros fuisse divisum, licet ante subinde quinque, alias sex librorum meminerit.

18 *Multa quoque scripsit S. Eulogius contra hæreticos Eutychnianos, in festas varias tum divisos, indeque aliis nominibus appellatos. Eutychniani erant Timotheus Alerus, in patriarchatum Alexandrinum intrusus ; et Severus, qui patriarchatum Antiochenum occupavit. At Severus, quasi instaurator hæreseos, etiam hæresiarcha habetur, a quo dicti sunt Severiani hæretici. Timotheus ab integro seculo obierat, Severus vero annis forte quadraginta, quando amborum scripta refutanda suscepit Eulogius, defenditque celebrem S. Leonis ad Flavianum epistolam, quæ Tomus vocatur. De hoc Opere Photius cod. 225 sic habet : Legi B. Eulogii episcopi Alexandrini Opus libris duobus comprehensum, estque defensio S. Leonis Pontificis Romani ; accusatio vero Timothei et Severi, qui Tomum reprehendebant. Etenim hæresis utrumque superbe synodum * ac Tomum oppugnare compulit, Severum quidem planiorem (Græce πλαύτερον latius) accusationem (imo accuratius) vero Timotheum. Dometiano autem Melitenæ Opus dedicat. Primus quidem liber quatuor capitibus absolvitur, alter vero sedecim. Initio autem Operis causam reddit suscepti laboris, quo et pii homines scribentem invitarunt. Plura ex Opere ipso adducta videri possunt apud Photium.*

19 *Hic vero statim cod. 216 de alio Eulogii Opere tractare incipit, ita scribens : Lectus liber Eulogii (Græce additur τοῦ ἁγιωτάτου sanctissimi) Alexandrini episcopi, quo piæ doctrinæ causam suscepisse videtur, pudorem propugnatoribus impietatis incutiens. Sequentia adduco Græce, quia mendose expressa sunt Latine προτίθεται δὲ αὐτῷ τοῦ ἐν ἁγιοιστάτῳ Λέοντος ὁ Τόμος, id est : Proponitur vero illi (libro) sancti Papæ Leonis Tomus *, accusatus et reprehensus a Theodosio, alicubi vero a Severo Acephalis, Perstringit vero illorum dementiam improbabilitatemque etc. Acephali vocabantur Eutychniani illi, qui volebant communicare cum Petro Mongo Alexandrino episcopo, ubi ille acceptaverat Ἐνωτικὸν sive edictum ad hæreticos et Catholicos uniendum, quod malo consilio conceperat Zeno imperator, quia illud edictum non rejiciebat omnes hæresis Eutychnianæ errores. Severus Acephalorum quasi antesignanus erat ante episcopatum. Theodosius erat episcopus Alexandrinus hæreticus, de quo mox plura dicam. Modum scribendi in hoc Opusculo sic laudat. Est autem hic scriptor purus ac suavis, et breviter*

D

item contra
Eutychnianos
varios pro
Epistola
S. Leonis
E

* Chalcedonensem

et concilio
Chalcedonensi:
F

*i. e. Epistola

AUCTORE
J. S.

A viter ac leviter accusationes instituens, et sine causa nihil in medium proferens. *Addit in quatuordecim capita divisam fuisse defensionem Epistolæ S. Leonis; subjunctamque concilii Chalcedonensis defensionem.*

et contra Theodosianos et Gaianitas invicem dissidentes.

20 Ante medium seculi VI duo simul hæretici, Gaianus et Theodosius, Alexandrinam patriarchatum sibi vindicabant, et ambo habebant partem sibi adhærentem. Qui autem Gaianum sequebantur, Gaianitæ, qui Theodosium, Theodosiani fuerunt nominati. Pars utraque post mortem priorum alios suæ sectæ elegit episcopos; sed semel in eundem conspirarunt, teste Theophane ad annum ultimum Justiniani imperatoris, et mox iterum disjuncti sunt. Gaianitas pariter et Theodosianos aggressus est Eulogius oratione inectiva, de qua Photius cod. 217 sic habet: Lecta est inectiva ejusdem (sancti Viri) contra unitatem subito exortam inter Theodosianos et Cainitas Acephalos. Hi enim primum inter se cum dissidissent, postmodum ea, pro quibus obibant, dogmata invicem tradentes, in unam, sed brevem, quamdam conspirarunt impietatem. Inde iterum revertentes ad priorem impietatem, pars utraque dissecti sunt in eas, quas prius miscuerant, opiniones.

B Hoc igitur in libello impietatem eorum reprehendit, ostenditque etc. Quæ sequuntur, iterum non recte expressa sunt Latine, nec ad propositum nostrum sunt necessaria. Vult Eulogius utramque partem recessisse a propria opinione non prudenti quadam œconomia seu dispensatione, sed prodendo propriam opinionem, ut latius videri potest ibidem. At cavendum, ut vox οἰκονομία ibi pro Incarnatione sumatur, ut sumpsit imperitus interpres.

Alia Eulogii Opuscula mirum ad Romanum Pontificem de fide sua,

21 Quæ hactenus ex Photio dedi scripta S. Eulogii, verisimiliter fuerunt exarata ante pontificatum S. Gregorii Magni, et haud dubie etiam aliqua ex iis, quæ recensebo. At non invenio ulla indicia, quibus ordo et tempus, quo singula sunt composita, accurate assignetur. Photius cod. 230 fuse tractat de volumine undecim S. Eulogii Orationum, quarum prima ad summum Pontificem, haud dubie Pelagium II, non diu post acceptum episcopatum ab Eulogio data est. Legi, inquit Photius, S. Eulogii archiepiscopi Alexandrini Orationum undecim volumen. Ratio primæ Orationis, ad Romanum Pontificem scriptæ, oriebatur ex defectu epistolæ illius. quam factus Patriarcha scripserat ad communionem summi Pontificis petendam. Nam conquestus erat Papa, in illa epistola non omnia fuisse expressa, quæ requirebantur, ut certus fieret de fide ipsius Catholica. Hæc autem illa erant. Non nominaverat quatuor prima concilia, videlicet Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum, et Chalcedonense. Non fecerat mentionem de epistola S. Leonis ad Flavianum. Non promuntiaverat anathema contra Eutychetem, Dioscorum, et Severum hæresiarchas. Non satis clare expresserat tesseram illam Catholicorum contra Eutychianos in duabus naturis. Hæc latius et obscurius explicat Photius, additque de omnibus rationem reddidisse Eulogium in hac prima Oratione.

contra Eutychianos,

22 Secunda, inquit Photius, DOGMATICA inscribitur, quæ fidei expositionem continet. Ἐν ᾗ τε τριάντα εὐσεβοφρόνως θεολογεῖ. Hæc omissa erant Latine. Quare ista cum sequentibus Latina subjungo. In hac et de Trinitate secundum piam intelligentiam theologice tractat, et hæc de Incarnato Christo eodem modo prosequitur, compendiosius (quidem) hæc quam supra exequens, nihil tamen

accusationis omittens: et hæc percurrens, in admonitionem definit, et eos, qui ab Ecclesia se segregarunt, ad communem consensionem revocare conatur. Hæc nobis de secunda Oratione sufficiunt. Tertia Oratio, inquit Photius, adversus calumniantes sanctos Patres et concilium Chalcedonense decertat. Multa ex hac Oratione contra Eutychianos disputata adducit Photius, et concludit his verbis: Hæc persequens episcopus Eulogius, et admonitionem prædictis addens, ad unionem Ecclesiæ desertores revocantem, sermoni finem imponit. Mox ad quartam Orationem idem sic pergit: Proxima quoque Oratio contra calumniatores Chalcedonensis synodi serio agit. Deinde recensitis non paucis Eulogii ratiociniis, subdit: Hæc et his genuina (imo similia) cum auctor explicasset, adjecta ad concordiam ineundam adhortatione, libro huic præsentem finem imponit. Hæc tres Orationes directe impugnant Eutychianos.

23 Sequitur apud Photium Orationis quintæ argumentum: sed adducendus est textus Græcus, quia huic non respondet Latinus. Ὁ δὲ ἐφεξῆς αὐτῶν λόγος πρὸς τοὺς οἰομένους ἀνθρωπίναις ἐπινόαις δύνασθαι τὴν ἀληθῆ τῶν Χριστιανῶν ὑποβάλλειν θεολογίαν διαλέγεται. Quæ vero hanc sequitur Oratio, disserit contra eos, qui existimant, se veram Christianorum theologiam humanis subicere posse opinionibus. In hac Oratione multa subtiliter disputantur de essentia Dei, de unitate et Trinitate, de hypostasi, ac de aliis theologiæ capitibus, ut videre est loco assignato. Deinde Photius non tam clare singula distinguit Opuscula, ut undecim Orationes, de quibus ante meminit, facile reperiantur. At res est exigui momenti. Sexta Oratio fortasse inchoatur pag. 866, ubi Photius sic loquitur: Hæc et hoc genus alia prosecutus, contra eos disputat, qui hypostasim nihil aliud esse contendunt, quam nudam proprietatem, pluribusque veræ pietatis rationibus impiam illorum sententiam retundit. In hac item Oratione duas quæstiones incidentes æque subtiles pertractat, quæ videri possunt apud Photium. Septimum illius codicis Opusculum videtur esse Epistola, de qua Photius pag. 871 ita orditur: Scribit vero idem Vir sanctus ad Domitianum Militensem (imo ex Græco Melitenensem) episcopum. In hac autem Epistola explicat et defendit modum quemdam loquendi de Incarnatione, qui displicuerat quemdam Domitiano, quod existimaret, (ait pag. 874) vocem talem non sincere ex animo ab eo usurpari et proponi, sed dispensatione quadam, ut per eam auditores nullo negotio ad unitatem revocaret, causasque dissensionum ab Ecclesia Catholica præcideret.

24 Octavum forte illius libri Opusculum est altera Epistola, de qua Photius pag. 874 in hunc modum scribit: Scribit idem venerandus Vir ad Chistophorum quemdam, quem ipse Sanctissimum in inscriptione litterarum appellat, rogatus ab eo, ut ad quasdam ex sacris Scripturis dubitationes responderet. Duæ nimirum proponebantur quæstiones, sed illæ ibidem videri possunt. Porro octavum hoc dixi Opusculum, quia nonum vocatur. de quo mox subdit Photius pag. 878: Idem adhuc Eulogius in libro seu argumento nono declaravit ea, quibus vitæ solitariæ (Græce Monasticæ) laus continetur, et quid sit monachus, describit. (Addo ex Græco: Et se ejusdem instituti declarat.) Hortatur vitæ monasticæ cultores, ut ad professionis præscriptum vitam instituant, καὶ τῇ μονότητι καὶ ἐνότητι τῆς ἐκκλησίας συναρμώζεσθαι, et unitati Ecclesiæ coagmententur. Vox unitati

alia Opuscula theologica.

E

F

et de vita monastica: sed in his agit contra hæreticos.

AUCTORE
J. S.

unitati diverso modo repetitur, sed voce μονήτης non significatur vita solitaria, ut habet textus Latinus. Erant autem, quos illius admonitio respicit, ex factione et secta Severiana. Deinde, relatis aliquot illius Orationis capitibus, ita relationem concludit: His oratione decursis, cum Severum anathemate proscriptum dixisset, disputationem fine concludit. Si hoc revera nonum sit illius codicis Opusculum, ut vocatur, videntur duodecim Opuscula a Photio recenseri. At hic alibi etiam numerum variat,

eos ad unitatem invitans: scribit item contra Agnoitas, et aliud Opusculum.

B

25 Pergo cum Photio: Sequens Oratio eandem præfert inscriptionem, et adhortationem ad eos continet, qui ab Ecclesia dissidebant. Monebat Sanctus, ut ex pugnis et dissensionibus hæreticorum intelligerent veram et piam esse Ecclesiæ Catholicæ sententiam. At hæc non recte in textu Latino sunt expressa. Ostendit præterea, unde factum sit, ut opinatio hæretica in infinitas quasi sectas et sententias distracta et divulsa sit. Ex hac Oratione sat multa affert Photius, et demum ait: His breviter disputatis, longa exhortatione hunc quoque librum finit. Decima hæc fuit Oratio, si præcedens recte vocata est nona: et consequenter undecima fuerit, de qua Photius hæc subiungit: Aliam Orationem componit contra Agnoitas; monachos autem quosdam ait ex Palæstina solitudine excitasse dogma, qui Domino nostro Jesu Christo ignorantiam ex iis, quæ ipse dixit, assignare conati sunt. Hoc Opus contra Agnoitas, de quo plura apud Photium videri possunt, memorat etiam S. Gregorius lib. X novissimæ editionis epist. xxxv ad Eulogium, et rursus epist. xxxix, utroque loco mire laudans sententiam Sancti, eamque suæ omnino conformem dicens. Verba Gregorii dabo inferius. Ultimum Opusculum, quod ex codice illo recenset Photius, conscriptum fuit de concilio contra Samaritanos hæreticos celebrato, et de sententia in illos lata. Titulus lucubrationis illius erat: Decretum in Samaritanos editum. Agit quoque ibidem Sanctus de resurrectione mortuorum, et alium addidit quæstionem de animalibus mundis, quæ sacrificabantur in Lege veteri. Videri potest Photius col. 884 et seq. De concilio ipso infra agemus uberius.

C

§ IV. Concilium ab Eulogio habitum in causa Samaritanorum: utrum etiamnum existent aliqua Sancti scripta.

Cum gravis esset dissensio inter Samaritanos hæreticos,

De gestis S. Eulogii vix aliquid habemus, præterquam ex litteris S. Gregorii Papæ. At quæ narrat Gregorius, contigerunt, Gregorio Pontificatum gerente. Hinc iis omnibus præmittendum est concilium, quod habuit Eulogius anno 7 Mauriti imperatoris, id est, anno 588 aut 589: nam cum parte utriusque concurret annus Mauriti septimus. Photius col. 883 occasionem huius synodi exponit his verbis: Plebs Samaritana in contrarias divisa factiones inter se dissidebat, et peregrinis se opinionibus propugnabat. Alii enim Jesum Nave eum esse censuerunt, de quo dixit, Prophetam vobis excitabit Dominus Deus ex fra-

tribus vestris ut me. Alii, rejecta hac sententia, Dosthen quemdam nomine, sive Dositheum, prædicarunt, Samaritanum etiam gente, æqualem. Simoni Mago: et hunc illum esse a Moyse prædictum portentose commenti, ab ipsius nomine Dostheni cognominati sunt. Meminerunt de Dositheanis varii Patres.

27 Origenes lib. VI contra Celsum num. 9 jungit Simonem Magnum et Dositheum, ut impostores, qui factis mirabilibus nomen et famam sibi frustra conati sunt acquirere. Cujusmodi, inquit, fuerunt Simon Samaritanus Magus, et Dositheus ejusdem ac ille regionis. Ille se dicebat DEI VIRTUTEM, quam vocabat MAGNAM; hic vero se ipsum DEI FILIUM. Tamen nusquam gentium videntur nunc Simoniani... Dositheani vero nec primum admodum valuerunt, et nunc omnino extincti sunt, ita ut vix triginta reliqui memorentur. Idem lib. I contra Celsum num. 57 de hoc Dositheo sic loquitur: Post Jesu tempora voluit et Dositheus quidam Samarita suis persuadere, se esse Christum illum, quem Moyses prædixerat, visusque est nonnullos sibi sua doctrina conciliare. Loquitur et aliis locis Origenes de Dositheo et Dositheanis hæreticis, et Hom. xxvii in Lucam Dositheus ab eo vocatur Samaritarum hæresiarcha.

28 S. Epiphanius in Panerio cap. xiii pag. 30 etiam agit de hæreticis Dositheis. Verum, sicut recte observat Petavius in Animadversionibus pag. 26, Dositheus ille, de quo agit S. Epiphanius, antiquior est illo hæresiarcha, de quo loquitur Origenes et Photius; et consequenter Dositheis, illi, Samaritanorum in veteri Lege hæretici, non sunt confundendi cum Dositheanis tempore Apostolorum natis. De hisce vero Dositheanis brevissime loquitur Theodoretus lib. I Hæreticarum fabularum in Simone Mago. Porro, cum fere extincti essent tempore Origenis, necesse est, ut numerus illorum deinde rursus accreverit. Certe non pauci videntur fuisse tempore S. Eulogii, ut colligetur ex dicendis. Post data superius verba, de Dositheo hæc subiungit Photius: Hic in divinos Dei prophetas maledicus, potissimum tamen in Judam unum de duodecim patriarchis contumeliosus, nihil reveritus immensas de illo in voluminibus Mosaicis perscriptas laudes. His ergo prophetis omnibus expolis exhibilatisque, ipse sibi omnia et vaticinia et reliquam divinitatem arrogavit. Octateuchum spuriis scriptis et omni genere mixtis corruptelis adulteravit, aliosque libros stultitia et portentis plenos consarcinavit, suisque assecclis reliquit. Resurrectionem quoque negavit. Hactenus de Dositheanis, quibus contrarii erant Samaritani illi, qui Moysis prædictionem de propheta venturo explicabant de Josue, ut mox dictum est.

29 Hæ ergo factiones ita in dissidentes, contrarias et impias sectas et opiniones dissectæ fuerant. Utraque porro factio libellos pro sua sententia, et contra adversariam partem, suum quæque prophetam alteri præferendo, porrexerat. S. Eulogius cum synodo frequentissima, pontificibus plena insignibus, atque illustribus dignitate viris, judex his præsedebat. Marcianus* susceptum imperium Romanum septimum jam annum administrabat. B Eulogius, discussis, quæ ab utraque parte adferebantur, et utraque erroris, a veritate procul remoti convicta, illum a prophetis prædictum Messiam, ex Scripturis sacris docuit esse Dominum nostrum Jesum Christum, verum Deum; illos vero gravissimo errore laborasse: hos quidem quod Jesum Nave illum prophetam prænuntiatum

ex quibus aliqui erant Dositheani.

E

distincti a Dositheanis apud Epiphanium memorantur,

F

Eulogius in concilio utramque partem damnat,

* lege Mauriti

AUCTORE
J. S.

A prænuntiatum fingerent; illos vero quod Dosthen seu Dositheum impium portentose commiscerentur: atque ita concilium solvit. Sed argumentum et decretum cum Eulogio periit: tertius libersuperstes in nostras manus pervenit. *Hactenus Photius, dicens excidisse Acta, quibus continebantur rationes et decreta concilii, sed librum ea de re ab Eulogio scriptum ad manus suas pervenisse.*

male hoc concilium ad anteriora temporarefert Tillemontius.

30 Tillemontius tom. XV Monum. Eccles. in S. Leone Papa art. 155 de hoc concilio agit, illudque refert ad annum 7 Marciani imperatoris, Christi 456, aitque se nescire, quis sit ille Eulogius, qui concilio præfedit, nisi forte sit Eulogius Philadelphie in Arabia Petræa episcopus. Verum Ludovicus Bulteau in Historia Gallica Ordinis monastici lib. IV, cap. XXIX, eumque secuti Bailletus et Lequien recte Eulogio nostro factum illud attribuant; creduntque solo transcribentium vitio Marcianum irrepsisse pro Mauritio imperatore. Certe nullum est dubium, quin Photius factum attribuat Eulogio Alexandrino, de quo agit, et cujus opera ibi recenset. Neque tam imperitus erat Photius, ut credere posset Eulogium Alexandrinum floruisse Marciani temporibus. Itaque dubitandum non videtur, quin Mauriti et Eulogii Alexandrini temporibus habitum sit concilium, illique præfuerit S. Eulogius, cujus eruditioni et zelo omnia optime congruunt.

B

Opuscula Sancti fere deperdita, nec nota ejus epistola synodica:

31 Joannes Albertus Fabricius in Bibliotheca Græca variis locis recenset Opera omnia S. Eulogii, de quibus modo ex Photio egimus, notatque de singulis, ea dudum excidisse, exceptis tamen fragmentis iis, quæ Photius Bibliothecæ suæ inseruit. Ille autem tom. IX, pag. 481 et 482 undecim Orationes, in uno volumine a Photio inventas, ordine utcumque diverso recenset, quam a me fuerunt enumeratæ. Credit nimirum nonam Orationem, in qua agitur de vita monastica, non habendam pro oratione distincta, sed pro nono capite Orationis octavæ sive Epistolæ ad Christophorum. At id difficulter mihi persuadere possum quia dicta sua de illa Epistola pag. 878 Photius concludit, priusquam de Opusculo, quod nobis aliud videtur, loqui incipit. Ceterum res exigui est momenti, ita ut necesse non sit plura de his addere, præsertim cum Photius singulas Orationes non satis clare ubique distinxerit. Verum quod laudatus Fabricius habet tom. IX, pag. 460 Eulogii patriarchæ Alexandrini epistola Synodica ad Gregorium Papam, circa hoc tempus scripta (annus indicatur 602) exstat apud Photium in Bibliotheca cog. 230, quodque etiam legitur apud Harduinum in Indice ante tomum III Conciliorum, nequaquam est accuratum. Nam apud Photium non est ipsa epistola synodica; sed fragmenta quædam dat Photius Apologiæ Eulogii, postepistolam synodicam scriptæ. Secundo epistola synodica Eulogii non fuit data ad Gregorium Papam, neque circa annum 602 sed haud dubie ad Pelagium II, cujus tempore Eulogius factus est patriarcha, et circa annum 580.

C

Homilia edita nomine Eulogii, qui inter defensores concilii Chalcedonensis est,

32 Combefisius in Auctario Patrum tom. I, pag. 671 edidit Sermonem Græco-Latinum in diem festum Palmarum et in pullum asini, eumque attribuit S. Eulogio. In Catalogo Bibliothecæ regię Parisiensis tom. II cod. 897 ponitur Eulogii Alexandrini Homilia in Ramos Palmarum. De codice, qui partim membranaceus, partim chartaceus est, hæc ibi notantur: Hujus codicis pars membranacea duodecimo seculo, pars chartacea decimo quinto exarata videtur. Fuit eadem Homilia ante edita nomine S. Cyrilli Alexandrini ex codice Oxoniensi. Hinc Combefisius pag. 677 observat sequentia: Oxoniensis codex adscriptam habuit Cyrillo pariter Alexandrino, sed stylo ipso repugnante, uti deprehenderat ejus apud Cyrillum interpres. Sic passim celebrior quis scriptis editis etiam aliorum ad se scripta trahit, ubi maxime aliquid eis cum ipso convenit, uti hic in Eulogio et Cyrillo sedis ejusdem episcopis. Esse autem Eulogii suadet tota materia, magna-que illa ejus affinitas cum aliis ejusdem Eulogii defloratis a Photio. Ubique acris in Eutychianos depugnat, dignus plane, quem Papa Agathosua ad 6 synodum suggestionem inter primos ac præcipuos synodi Chalcedonensis ac Tomi Leonis defensores percenseat. Est Oratio partim festiva, partim polemica etc. Hactenus Combefisius. Quod autem ait de laudato Eulogio inter præcipuos defensores synodi Chalcedonensis ab Agathone Papa, videri potest in Epistola Agathonis apud Harduinum tom. III Conciliorum col. 1103. Similiter a S. Sophronio Hierosolymitano episcopo apud Photium cod. 231 pag. 890 laudatur inter egregios fidei defensores B. Eulogius episcopus Alexandriæ, qui multis verbis Acephalorum sententiam refellit.

33 At non video tantam affinitatem inter Homiliam a Combefisio editam et fragmenta Eulogii a Photio data, ut inde Homilia Eulogio indubitanter adscribi possit. Nihil magis video ex materia ibidem tractata id satis fieri certum, præsertim cum auctor nominatim impetat Judæos, Manichæos, Arianos, Marcionistas, Paulum Samosatenum, qui omnes erant longe vetustiores; at nec Nestorium, nec Eutychetem, nec ullum illorum temporum hæreticum; nec S. Leonem aut Chalcedonense concilium nominet. Quapropter, cum in diversis codicibus adscribatur hæc Homilia diversis auctoribus, neque aliunde cognosci possit, an sit Eulogii neque cognita fuerit a Photio; non ausim ego illam Sancto nostro certo attribuere. Quæ contra Eutychianos disputata credit Combefisius, non evincunt Homiliam illam non esse Eulogio longe vetustiore.

E

non videtur certo illi posse attribui:

34 Laudatus Combefisius in Operibus S. Maximi tom. II, pag. 145. dedit Beatissimi Eulogii Papæ Alexandrini capita septem de duabus naturis Domini Deique ac Salvatoris nostri Jesu Christi. Græcus titulus huic congruit; nec invenio ullam rationem dubitandi, quin illud fragmentum sit S. Eulogii, cum similia disputaverit in variis Opusculis apud Photium memoratis. Sequitur ibidem aliud fragmentum de substantia seu essentia, et natura et hypostasi; illudque præcedenti ita sine nomine subjungitur, acsi ejusdem esset auctoris. Hoc certum est, de similibus disputasse Eulogium, ideoque ei istud merito adjudicari non posse, si ipsius nomine sit inventum. In Catalogo Bibliothecæ regię Parisiensis tom. II, pag. 35 in codice 228 memorantur Excerpta ex Eulogii patriarchæ Alexandrini libris de sancta Trinitate et Incarnatione. Hæc, si eadem non sint cum datis a Combefisio fragmentis, tamen facile credi possunt Eulogii esse, cum constet ipsum de Sanctissima Trinitate et Incarnatione disputasse. Gregorius protosyncellus et deinde patriarcha Constantinopolitanus in Apologia contra epistolam Marci Ephesini, apud Harduinum tom. IX Conciliorum col. 663 laudat Opus aliquod S. Eulogii nomine Ἀπολογία, ex eoque textum satis longum adducit ad defensionem concilii Chalcedonensis. Titulus huic Opusculo ibi datus non

alia ejusdem fragmenta certiora.

F

AUCTORE
J. S.

evincit, illud fuisse distinctum ab iis, quæ pro concilio Chalcedonensi ab Eulogio scripta recensuit Photius. At inde saltem cognoscimus, superfuisse aliqua ex Opusculis Eulogii seculo xv post concilium Florentinum: nam illo tempore Apologiam istam scripsit Gregorius. Hactenus de Sancti scriptis. Nunc videbimus, quanti Eulogium fecerit S. Gregorius.

§ V. Amicitia S. Eulogii cum S. Gregorio Papa, ex cujus litteris multa recitantur.

Priores Gregorii ad Eulogium litteræ aliis communes:

B

Ubi S. Gregorius anno 590 ad pontificatum erat evectus, ad patriarchas Orientalis imperii, interque eos ad S. Eulogium de promotione sua scripsit epistolam bene prolixam, quæ in editione novissima est xxv libri primi. Quid ad hanc responderit Eulogius, ex nullo monumento discimus; at non videtur dubitandum, quin responderit. Rursus S. Gregorius ad Eulogium Alexandrinum et Anastasium Antiochenum communes misit litteras de Joanne patriarcha Constantinopolitano, in quo vehementer improbat, quod usurparet titulum patriarchæ seu episcopi universalis. Figitur hæc epistola Indictione 13, id est, anno 595, habeturque lib. V epistola XLIII. Non statim ad hanc Gregorii querelam respondit Eulogius, licet eidem de aliis rebus scripserit, ut liquet ex Epistola LX, lib. VI, quæ data est mense Augusto, Indictione 14, id est anno 596. Quippe Gregorius ibi sic habet: Præterea ante aliquantum temporis communi filio Sabiniano diacono, responsa Ecclesiæ in urbe regia facienti, scripta nostra transmisimus, quæ vestræ fraternitati dirigere debuisset. Quæ si suscepistis, miramur cur ad ea nobis minime respondistis. Et ideo quia cavendum est, ne cujuslibet superbia scandalum ecclesiis introducat, necesse est ut eadem scripta subtiliter relegentes, omni studio et tota intentione, quæ ad honorem vestrum et pacem Ecclesiæ pertinent, conservetis.

C

domi ab Eulogio ad Gregorium missa, ab hoc alia eidem remissa.

36 Quamvis ad istud non respondisset Eulogius, forte quod epistolam Gregorii necdum accepisset, aut alia de causa nobis ignota, satis tamen declaraverat reverentiam suam erga S. Gregorium. Nam ubi hic varia de caritate inter Romanam et Alexandrinam ecclesiam scripserat, ita pergit: Ad hanc autem unitatem cordium etiam vestræ sanctitatis meritis ligamur, quos auctoris sui salubriter sequi instituta cognoscimus, et semper ad Magistri* sui gremium, unde illic prædicatio salutis exorta est, tota se conferre devotione sentimus. Addit se ideo de litteris ipsius gavisum esse, sed doluisse de afflictionibus, in quibus erat. Demum munusculum aliquod ad Gregorium miserat Eulogius: huic vero ille aliud remittebat, de quibus Gregorius hæc scribit: Latorem autem præsentium Isidorum diaconum communem filium cum ea, qua oportuit, charitate suscepimus, benedictionem* nobis S. Marci Evangelistæ deferentem. Et vos quidem bonæ vitæ merito resplendentes ea, quæ paradiso vicina sunt, benevolentia nobis ligna transmisistis. Nos vero, quia videlicet peccatores sumus, ab Occidente vobis ligna transmisimus, quæ construendis apta navi-

* i. e. Romani Pontificis

* i. e. donum episcopi Alexandrini

bus, nostræ mentis tumultum signantia, in marinis semper fluctibus agitantur: et quidem transmittere majora voluimus, sed hæc navis angusta non recepit. Plura legi possunt in laudata epistola.

37. Deinde S. Gregorius iterum communem Eulogio Alexandrino et Anastasio Antiocheno scripsit epistolam, quæ xxxiv est (olim xxxi) libri septimi, figiturque Indictione 15, sive anno 597, aut certe non ante mensem Septembrem anni 596. Agit in hac epistola de Cyriaco patriarcha Constantinopolitano, qui successerat defuncto Joanni Jejunatori, quique epistolam synodicam de sua promotione cum fidei professione direxerat ad S. Gregorium. Agnoscit sanctus Papa fidem Cyriaci esse Catholicam, sed ignorare se asserit, quæ de causa inter alios hæreticos damnaverit Eudoxium, sollicitæque monet, omittendum esse a Cyriaco titulum universalis, quem decessor ipsius Joannes usque ad obitum usurpaverat. De aliis quoque Ecclesiæ negotiis scribit, atque se postea responsuram ad epistolam acceptam, quando lator istius paratus erat ad discedendum. Porro per epistolam XL (olim xxxvii) ejusdem libri, quæ soli Eulogio inscribitur, verisimiliter respondit Gregorius ad epistolam modo memoratam. Illam ita orditur. Suavissima mihi Sanctitas vestra multa in epistolis suis de S. Petri Apostolorum Principis cathedra locuta est, dicens, quod ipse in ea nunc usque in suis successoribus sedeat, etc.

38 Ad hæc ubi humiliter responderat Gregorius, sic proseguitur: Debitum autem salutationis alloquium persolvens, indico quia magno gaudio exulto, quod vos contra hæreticorum latratus assidue laborare cognovi; atque omnipotentem Dominum deprecor, ut Beatitudinem vestram sua protectione adjuvet: quatenus per linguam vestram de sinu sanctæ Ecclesiæ omnem radicem amaritudinis evellat, ne rursus germinans impediat multos, et per illam coinquantur multi. Accepto etenim talento, cogitatis quod præceptum est: Negotiamini dum venio. Ego itaque, etsi negotiari nihil valeo, lucris tamen negotii vestri congaudeo, hoc videlicet sciens, quia etsi me participem operatio non facit, laboris vestri me participem caritas facit. Quia, sicut æstimo, bonum proximi etiam otioso commune fit, qui de alterius actibus gaudere communiter scit. Præterea ligna transmittere volui: sed Beatitudo vestra, si essent necessaria, non indicavit, et majora multo mittere possumus, sed nequaquam talis navis huc mittitur, quæ hæc capere valeat. Minora autem mittere verecundum puto. Quid tamen facere debeam, Beatitudo vestra suis mihi Epistolis innotescat.

39 Parvulam vero benedictionem de amatoris vestri sancti Petri Ecclesia rex minora Aquitanica pallia, et duo oraria transmisi: quia enim multum diligo, etiam de parvis præsumo. Habet enim ipsa dilectio auctoritatem suam; et omnino certa est, quia injuria non erit in omne, quod amando præsumperit. Suscepi autem benedictionem sancti Evangelistæ Marci juxta brevem* vestris Epistolis insertum. Sed quia colatum ac virtheum non libenter bibo, præsumens cognitionem requiro, quod in hac urbe post multa tempora vestra innotescere transacto anno Sanctitas fecit. Nam nos hic a negotiatoribus nomen cognidii, et non substantiam comparamus. Peto autem ut contra omnes amaritudines, quas in hac vita patior, vestræ me Sanctitatis oratio fulciat, atque ab his apud omnipotentem Dominum suis intercessionibus

D

Gregorius Eulogium interrogat de Eudoxio hæretico.

E

ejus contra hæreticos zelum laudat.

F

de munusculis ab eo acceptis scribit, et alia ei mittit.

* al. breve

A tercessionibus defendat. *Hactenus Gregorius. Ceterum ad voces colatum aut collatum, ut alias legitur, viritheum, in alia lectione juritheum, et cognidium, varia annotantur in novissima editione Operum Gregorii. Haud dubie diversa sunt potionum genera, at fateor me ignorare, utrum vina varia, an aliæ potiones designentur. Frustra etiam divinavero, si voluero explicare, quodnam vestimenti genus per Aquitanica, aut equitanica, ut est in alio Ms., pallia designaverit Gregorius. Attamen non dubito, quin pretiosa fuerint: nam alias plura fuissent missa.*

Aliæ Gregorii
litteræ de mu-
nisculis.

40 *Duas alias S. Gregorii ad Eulogium epistolæ ad eundem annum 597, sive ad Indictionem xv pertinere existimo, etiamsi ab editoribus serius fuerint collocatæ. Harum una est, quæ lib. VIII ponitur xxix, quamque ita orditur Gregorius: Utilis semper est docti viri allocutio. Agitur autem in Actis martyrum ab Eusebio Cæsariensi collectis, quæ petierat Eulogius, quæque sibi ignota affirmat Gregorius, agens deinde de Martyrologio Romano illius temporis. Post illa vero sequentia subnectit: De lignis autem quod scribitis, quia brevia fuerint, navis, per quam transmissa sunt, qualitas fecit: quia si major navis venisset, potuimus ligna etiam majora transmittere. Quod autem dicitis, quia si majora transmittimus, pretium dabitis, largitati quidem gratias agimus, sed accipere pretium, Evangelio interdicante, prohibemur. Nos enim ea, quæ transmittimus, ligna non emimus, et quomodo possumus pretium accipere, cum scriptum sit: Gratis accepistis, gratis date? Nunc ergo juxta modum navis per nauclerum parva ligna transmissimus, quorum notitia subter annexa est. Sequenti vero anno, si omnipotenti Deo placuerit, majora præparamus. Benedictionem autem S. Marci Evangelistæ, immo quod est verius, sancti Petri Apostoli, in ea dulcedine, qua est transmissa, suscepimus, et salutationis alloquium persolventes, petimus ut Beatitudo vestra pro nobis orare dignetur: quatenus et a malis præsentibus mereamur citius eripi, et a futuris gaudiis non excludi. Ita Gregorius. De Actis martyrum, quæ ab Eusebio conscripta credebat Eulogius, hic non ago; neque de Martyrologio hic memorato. Ratio vero, qua hanc epistolam anno 597 figendam existimo, hæc est. Eulogius hic primum legitur petiisse ligna longiora, et pretium obtulisse. At dubitari vix potest, quin id fecerit, postquam acceperat ligna anno 596 a Gregoria missa. Præterea necdum hic mentionem facit de morbo, quo laboravit anno 598, ut infra videbimus.*

aliæ de res-
ponso necdum
accepto de ti-
tulo episcopi
Constantinopo-
litani.

41 *Epistola LXXVIII (alias LXXIX) libri noni, quæ figitur Indictione II, etiam citius scripta videtur. Nam queritur ibi Gregorius, quod necdum Elogius respondisset de causa patriarchæ Constantinopolitani, titulum universalis usurpantis. Quare hæc epistola certo exarata est ante aliam mox memorandam, et Indictione I datam. Scripta, inquit Gregorius, dulcissimæ vestræ Sanctitatis latore præsentium deferente suscepi, quæ mihi de ejus causa citius terminando locuta sunt. Post pauca: De causa vero, de qua mihi omnino scribendum fuerat, nihil vestra Sanctitas scripsit, in qua me et tardum esse judicavit: quæ ne fortasse in scandalo divisionis erumperet, ejusdem divisionis nolui auctor existere. Elegi enim, ut ea, quæ secutura sunt, per alios exirent. Sed subsequenti tempore Deo auctore probabit, quia in causa, in qua Deo placere cupio, homines*

non formido. De qua vobis jam etiam in Constantinopolitanam urbem venientibus scribere curavi. *Post quædam de lignis majoribus, Eulogii precibus se ita commendat: Peto autem, ut pro me enixius vestra Sanctitas orare debeat; quia et podagræ doloribus, et barbarorum gladiis, et curarum afflictionibus incessanter premor. Sed si mihi orationis vestræ opem impenditis, credo quod me contra adversa omnia fortiter juvetis.*

42 *In epistola xxx libri VIII, quæ certo data est Indictione I, et anno 598, mentio fit de gemino responso Eulogii, videlicet de Eudoxio hæretico Ariano seculi IV, quem sibi non satis notum anno præcedente scripserat Gregorius, et de rebus Constantinopolitanis, sive de titulo universalis episcopi, de quo jam in duabus epistolis ad Eulogium scripserat Gregorius. Hunc vero titulum sibi ab Eulogio tributum modestissimus Papa conqueritur. Initio autem epistolæ Gregorius gaudet de hæreticis ab Eulogio conversis, eique mox nuntiat Anglorum conversionem per S. Augustinum. Totam epistolam huc transfero: Gregorius Eulogio episcopo Alexandrino. Communis filius, præsentium lator, Sanctitatis vestræ scripta deferens, ægrum me reperit, ægrum reliquit; quæ ex re contigit ut ad largum vestræ Beatitudinis fontem, brevis epistolæ meæ vix parva potuisset aqua resudare.*

43 *Superni autem muneris fuit, ut in dolore corporis positus suavissimæ vestræ Sanctitatis scripta susciperem, quæ me de doctrina Alexandrinæ urbis hæreticorum, et de concordia fidelium sublimiter lætificaret: quatenus ipsa mentis lætitia immanitatem mihi molestiæ temperaret. Et quidem de bonis vestris nova semper exultatione gaudemus, sed tamen ita vos perfecte agere, novum esse nullo modo deputamus. Quod enim crescit sanctæ Ecclesiæ populus, quod ad cœlesti horreum spiritales segetes multiplicantur: hoc de omnipotentis Dei gratia, quæ in beatissimis vobis large influit, numquam habuimus incertum. Gratias itaque omnipotenti Deo solvimus, quia impletum videmus in vobis esse, quod scriptum est: Ubi plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo boum. Si enim bos fortis aratrum linguæ in terra cordis audientium non traxisset, tanta fidelium seges minime surrexisset.*

44 *Quoniam vero in bonis, quæ agitis, scio quod et aliis congaudetis, vestræ vobis gratiæ vicem reddo, et non dissimilia nuntio: quia dum gens Anglorum in mundi angulo posita, in cultu lignorum ac lapidum perfida nuncusque remaneret, ex vestræ mihi orationis adjutorio placuit, ut ad eam monasterii mei monachum in prædicationem transmittere Deo auctore debuissim. Qui data a me licentia, a Germaniarum episcopis episcopus factus, cum eorum quoque solatiis, ad prædictam gentem in finem mundi perductus est, et jam nunc de ejus salute et opere ad nos scripta pervenerunt: quia tantis miraculis vel ipse, vel hi, qui cum eo transmissi sunt, in gente eadem coruscant, ut Apostolorum virtutes in signis, quæ exhibent, imitari videantur. In solemnitate autem Dominicæ Navitatis, quæ hac prima Indictione transacta est, plus quam decem millia Angli ab eodem nuntiati sunt fratre et coepiscopo nostro baptizati. Quod ideo narravi, ut cognoscatis, quid in Alexandrino populo loquendo, et quid in mundi finibus agitis orando. Vestræ enim orationes sunt in eo loco, ubi non estis, quarum operationes sanctæ monstrantur in eo loco, in quo estis.*

AUCTORE
J. S.

Gregorius in
alia epistola

gaudet, mul-
tos hæreticos
ab Eulogio
conversos,

narrat conver-
sionem Anglo-
rum per
S. Augusti-
num,

F

AUCTORE
J. S.
ait se ab Eulogio instructum de Eudoxio hæretico, et de erroribus exortis,

queritur titulum universalis Papæ sibi ab Eulogio tributum,

ejusque preces postulat.

C

45 Præterea de Eudoxii hæretici persona, de cujus errore in Latina lingua nihil reperi, mihi a vestra Beatitudine largissime gaudeo satisfactum. Virorum quippe fortissimorum Basilii, Gregorii, atque Epiphanii testimonia protulistis, et manifeste peremptum cegnoscimus eum, in quem heroes nostri tot jacula dederunt. De his vero erroribus, qui nunc in Constantinopolitana ecclesia probantur exorti, doctissime omnia, et ut judicium tantæ sedis proferre decuit, respondistis. Unde omnipotenti Deo gratias agimus, quia adhuc arcæ Dei insunt tabulæ testamenti. Quid est enim sacerdotale cor, nisi arca testamenti? in qua quia spiritalis doctrina viget, procul dubio tabulæ legis jacent.

46 Indicare quoque vestra Beatitudo studuit, jam se quibusdam non scribere superba vocabula, quæ ex vanitatis radice prodierunt, et mihi loquitur, dicens: SICUT JUSSISTIS. Quod verbum jussionis peto a meo auditu removete, quia scio, qui sum, qui estis. Loco enim mihi fratres estis, moribus patres. Non ergo jussi, sed quæ utilia visa sunt, indicare curavi. Non tamen invenio vestram Beatitudinem hoc ipsum, quod memoriæ vestræ intuli, perfecte retinere voluisse. Nam dixi, nec mihi vos, nec cuiquam alteri tale aliquid scribere debere: et ecce in præfatione epistolæ, quam ad me ipsum, qui prohibui, direxistis, superbæ appellationis verbum, universalem me Papam dicentes, imprimere curastis. Quod peto dulcissima mihi Sanctitas vestra ultra non faciat: quia vobis subtrahitur, quod alteri plus, quam ratio exigit, præbetur. Ego enim non verbis quæro prosperari, sed moribus. Nec honorem esse deputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tunc ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur. Si enim universalem me Papam vestra Sanctitas dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur universum. Sed absit hoc. Recedant verba, quæ vanitatem inflant, et caritatem vulnerant.

48 Et quidem in sancta Chalcedonensi synodo, atque post a subsequentibus patribus hoc decessoribus meis oblatum vestra Sanctitas novit. Sed tamen nullus eorum uti hoc umquam vocabulo voluit; ut dum in hoc mundo honorem sacerdotum diligerent omnium, apud omnipotentem Deum custodirent suum. Proinde debitum salutationis alloquium solvens peto, ut in sanctis orationibus vestris mei memores esse dignemini: quatenus a peccatorum meorum nexibus, quia meis meritis non valeo, vestris intercessionibus me Dominus absolvat. Ita modestissimus Gregorius, nolens uti titulo, Romanis Pontificibus alias oblato, illisque solis congruo, ut exemplo non minus quam verbis modestiam doceret præsules Constantinopolitanos.

§ VI. Prosecutio gestorum Eulogii ex epistolis S. Gregorii.

Gregorius scribit de morbo suo diuturno,

Reliquias S. Gregorii ad Eulogium epistolas eo ordine, quo editas invenio, recensere pergam. Lib. X epistola xxxv præcipue agit de scriptis contra Agnoitas hæreticos, contra quos

Eulogium disseruisse jam vidimus num. 25. S. Gregorius quoque contra eosdem hæreticos se eodem modo scripsisse testatur. Epistolam vero sic orditur: Transacto anno suavissima Sanctitatis vestræ scripta suscepi, quibus pro ægritudinis meæ nimietate respondere nunc usque non valui. Ecce enim jam biennium pene * expletur, quod lectulo teneor, tantisque podagræ doloribus affligor etc.... Scripsit autem mihi dulcissima et semper honoranda Beatitudo vestra, quod ei communis filius Anatolius diaconus de Constantinopolitana urbe scripserat, ad me quosdam monachos de Jerosolymorum partibus venisse, qui a me aliquid de Agnoitarum errore requirerent: et dicitis, quia petiit, ut vestra mihi Sanctitas scriberet, quid de eadem debuisset exquisitione sentire. Sed neque ad me de Jerosolymorum partibus requirentes aliquid monachi venerunt, neque eundem communem filium vobis potuisse aliud quam erat scribere, sed interpretem suspicor in ejus epistolis erravisse. Nam idem diaconus mihi jam ante biennium scripsit, quia a prædictis partibus ad Constantinopolitanam urbem talia requirentes monachi venerunt, meque studuit requirere, quid sentirem.

49 Cui ego ante longum tempus quam vestra scripta susceperem, contra eandem hæresim ipsa respondi, quæ postmodum in epistola vestræ Sanctitatis inveni; atque omnipotenti Deo magnas gratias retuli, quia de cunctis inquisitionibus Romanorum atque Græcorum partes, quorum nos sequaces sumus, uno spiritu sunt locuti. In multis enim eandem vestram epistolam ita reperi, acsi contra prædictam hæresim scripta Latinorum Patrum legerem. Et quantum potui de sanctissimo Fratre meo amare et laudare bonum perpendite, in cujus ore venerandos Patres, quos multum diligo, recognovi. Sit ergo illi laus, sit in excelsis gloria, cujus dono adhuc in Sede Petri clamat vox Marci, de cujus effusione spiritus cum sacerdos ad perscrutanda mysteria, scilicet ad Sancta Sanctorum intrat, in sancta Ecclesia velut in tabernaculo ex verbis prædicationis spiritalia tintinnabula resonant. Recta itaque et valde laudabilis est vestra prædicatio. Sed omnipotentem Dominum deprecamur, ut diu vos etiam in hac vita custodiat; ut de Dei organo, quod estis, in hoc mundo latius vox veritatis sonet. Pro me autem, peto, intercedite, ut hujus peregrinationis via, quæ mihi asperior facta est, cum celeritate finiatur: quatenus qui ex meis non valeo, ex vestris meritis possim ad æternæ patriæ promissa pertinere, et cum cœli civibus gaudere.

50 In ejusdem libri epistola xxxix (alias xlii) non multo post scripta, de iisdem iterum hæc habet: Ante hos autem dies, Abramio Alexandrino veniente, Sanctitati vestræ rescripseram, vel quid de scriptis vestris, quæ contra hæreticos Agnoitas edidistis, senserim, vel cur tarde responderim. Sed idem Abramius, navigii necessitate compulsus, diu perhibetur in Neapolitana civitate demoratus, atque in eo sensu, quod dudum scripseram, ita rescribo: quia de doctrina vestra contra hæreticos, qui dicuntur Agnoitæ, fuit valde quod admiraremur; quod autem displiceret, non fuit. In eodem autem sensu jam dudum communi filio nostro Anatolio diacono plurima scripseram. Ita autem doctrina vestra per omnia Latinis Patribus concordavit, ut mirum mihi non esset quod in

D

* al. plene

E

laudatque scripta Eulogii contra Agnoitas,

F

aitque se eodem modo contra illos scripsisse:

A in diversis linguis Spiritus non fuerit diversus. *Deinde varia sacrae Scripturae loca contra Agnoitas exponit, et de munusculo accepto subdit ista*: Benedictionem vero S. Marci Evangelistae, et vestrae Beatitudinis accepi. *Tum ait, ligna se mittere voluisse, sed navim non fuisse satis magnam: longos quoque Eulogio precatur annos, ejusque preces flagitat.*

idem mire lau-
dans Eulo-
gium,

51 *Principium hujus epistolae tale est, ut clare non appareat, utrum Gregorius epistolam ab Eulogio accepisset, an solum nuntium, dum hanc scribebat. At satis declarat, quanti Virum faceret, dum sic oritur*: Sicut aqua frigida animae sitiienti, sic nuntius bonus de terra longinqua. Quis vero mihi esse nuntius bonus, quantum ad sanctae Ecclesiae adjutorium, potest, nisi vita atque incolumitas suavissimae mihi vestrae Sanctitatis, quae ex percepta luce viritatis, et eandem Ecclesiam praedicationis verbo illuminat, et ad meliorem viam morum suorum exemplis informat? Quoties autem in corde meo unanimitatem vestram relego, atque in corde vestro fixum me permanere cognosco, ago omnipotenti Deo gratias; quia dividi locis charitas non potest. Nam etsi corpore longe disjungimur, mente tamen semper indivisibiles sumus. *Quae hisce subduntur, satis clare insinuant, Constantinopoli habitum fuisse aliquod episcoporum concilium, ibique etiam adfuisse S. Eulogium. At verba admodum obscura sunt, et verisimiliter mendosa, ita ut ex illis nequeat colligi, quibus de rebus fuerit tractatum.*

insinuat ipsum
Constantinopoli inter-
fuisse concilio
cuiusdam:

52 Communis autem filius Anatolius diaconus, (qui Constantinopoli erat nuntius Apostolicus, sive Apocrisiarius, ut passim ibi vocabatur) suis mihi scriptis innotuit, in urbe regia nulla ecclesiastica quondam de causis terrenis mota. *Ita novissimus editor, aicens sic legi in Mss., falensque sensum esse obscurum. Hunc vero talem esse suspicatur*: Innotuit... nulla ecclesiastica, sed quaedam de terrenis causis mota. *Subjungit autem Gregorius*: Sed credo quod prius hoc mihi nuntiaverat, quam de causa Ecclesiae Beatitudo vestra loqueretur. Et gaudeo, quia ubi vos adesse contigit, me non arbitror defuisse. Nam veritatis Minister, Petri sequax, et sanctae Ecclesiae praedicator, scio quia illa loqui potuisti, quae de Sede Petri Apostoli per os doctoris sonare debuerunt. *Hec Gregorius, insinuans de rebus ecclesiasticis tractatum fuisse, praesente Eulogio.*

C *Suspiciari autem verisimili ratione possumus, actum fuisse de titulo universalis, quem Cyriacus patriarcha Constantinopolitanus necdum deposuerat. Id tamen certum non est, cum et alia nobis ignota tractari potuerint.*

observatio de
Anatolio nun-
tio Apostolico.

53 Porro hac occasione observare placet, Anatolium illum, de quo loquitur Gregorius, non fuisse diaconum Constantinopolitanum, ut per errorem vocatur in variis epistolarum titulis et inscriptionibus novissimae editionis Operum S. Gregorii. De eo enim Gregorius ipse lib. VII epist. xxx: Dilectissimum autem filium meum Anatolium diaconum, quem ad facienda responsa Ecclesiae in urbem regiam transmisi, peto ut frequenter dulcissima vestra charitas visitet. *Rursum in epistola xxxi ait, missum a se Anatolium Constantinopolim. Itaque corrigendae sunt omnes inscriptiones epistolarum Gregorii ad Anatolium in novissima editione Parisiensi monachorum Congregationis S. Mauri.*

54 Sequitur in hac editione lib. XII epistola L Gregorii ad Eulogium, cui monachos quosdam

ab errore Monophysitarum seu Eutychianorum conversos commendat his verbis: Latores praesentium Siciliam venientes a Monophysitarum errore conversi sunt, atque sanctae universali Ecclesiae semetipsos adunaverunt. Qui ad beati Petri Apostolorum Principis Ecclesiam pertendentes, poposcerunt a me, ut eos meis epistolis vestrae Beatitudini commendare debuissim; quatenus ab haereticis, qui juxta ipsos sunt, nullam jam violentiam perpeti permittantur. Et quia unus eorum dicit monasterium, in quo fuit, a parentibus suis fuisse constructum, auctoritatem desiderat a Sanctitate vestra percipere, ut hi, qui in eo sunt haeretici, aut ad sinum sanctae Ecclesiae redeant, aut de eodem monasterio repellantur. Haec a nobis indicata vobis esse sufficiant: nam de vestra Beatitudine novimus, quia quidquid ad zelum Dei omnipotentis pertinet, cum omni facere fervore festinet. Pro me vero ut oretis peto: quia inter gladios Langobarbarum, quos sustineo, podagrae doloribus vehementer affligor. *Hactenus Gregorius, cujus epistola, si revera data est Indictione 5, ut collocatur, spectat ad annum 602.*

55 *Restant alicae duae Gregorii ad Eulogium epistolae, quae ambae figuntur Indictione VI, sive anno 603. Prior est lib. XIII Epistola XLI, in qua Eulogius mire quidem commendatur, sed simul utcumque reprehenditur, quia Simoniacae haeresis dicebatur Alexandriae locum habere. Nolim quidem hanc Epistolam praetermittere; lectorem tamen praemonendum putem, Eulogium hac de causa accusandum non videri, cum quia totum factum contingere potuit, ipso inscio, et sine ulla ipsius culpa, tum quia nescimus, an res S. Gregorio relata fuerit satis accurate, et sine exaggeratione. Nam, quantumvis Gregorius videatur credidisse vera sibi relata esse, ea tamen examinare non potuit. Quapropter sibi relata scripsit ad Eulogium, ut ille, si vera esse deprehenderet, vitium istud conaretur extirpare. Hac observatione praemissa, epistolam totam subnecto.* Quadam die, dum inter me et familiares meos de consuetudinibus ecclesiarum sermo fuisset exortus: quidam, qui in magna civitate Alexandrina medicinalis * arte erat imbutus, collectorem se apud sophistam suum habuisse perhibuit, summæ pravitatis puerum, quem repente dixit esse diaconum ordinatum. Atque addidit, quod per præmia et dationes ordinatus fuisset, quia eandem consuetudinem in sancta Alexandrina ecclesia convaluisse fatebatur.

AUCTORE
J. S.
Gregorius Eulo-
gio commen-
dat haereticos
conversos,

eum hortatur.
E

* al. medi-
cinali

F

56 Quod ego audiens obstupui, et valde miratus sum: quia sanctissimi ac beatissimi viri domni Eulogii lingua, quae tam multos haereticos ad fidem Catholicam revocat, Simoniacam haeresim de sancta Alexandrina ecclesia non erasit. Et quis erit, cujus exhortatio vel correctio hoc poterit emendare, si magna et admirabilis doctrina ejus hoc sine emendatione reliquerit? Unde pro absolutione animae vestrae, pro augmento mercedis vestrae, ut ante tremendi oculos Judicis vestra in omnibus perfecta sint opera, festinare debetis Simoniacam haeresim, quae prima in Ecclesia exorta est, a sanctissima Sede vestra, quae nostra est, funditus evellere atque eradicare. Propter hoc etenim contigit, ut ecclesiasticorum ordinum a plurimis sanctitas caderet: quia personae non pro vita et actibus, sed pro præmiis ad eos ordines adducuntur. Si autem morum merita, et non præmia quaeruntur, ad ordinationem personae indignae non venient.

ut extirpet
simoniam.

AUCTORE
J. S.

In postrema
epistola, quæ
figenda est sub
finem anni 603
aut ini-
tium 604.

venient. Et tanto plus incipiet vobis merces accrescere, quanto boni quique, qui adducti ad sacros ordines fuerint, de animarum lucris studuerint cogitare.

57 Quæ lib. XIII est epistola XLII (alias XLIX) plena est laudibus S. Eulogii, miraque mutui inter Gregorium et Eulogium amoris significatione. Figitur quidem hæc epistola Indictione VI, sive anno 603; sed potius locanda est Indict. VII circa finem anni 603 aut initium sequentis. Ratio hæc est. S. Gregorius anno 603, mense Junio, scripsit ad Phocam imperatorem, ut eidem gratularetur adeptum imperium, Epistolam XXXI (alias XXXVIII) libri XIII. Deinde Bonifacium consecravit diaconum, eumque misit Constantinopolim, tanquam nuntium Apostolicum sive apocrisiarium suum, cum Epistola XXXVIII (alias XLV) ad Phocam. Profectus igitur est Bonifacius Constantinopolim mense forsan Julio, certe non ante Junium. Gregorius vero jam litteras Bonifacii acceperat Constantinopoli, antequam accepit Epistolam Eulogii, ad quam respondet. Hæc omnia certa sunt ex laudatis Gregorii litteris, et ex dandis ad Eulogium. Si modo consideremus longitudinem itineris Roma Constantinopolim, aliaque jam dicta, facile videbimus, hanc Epistolam non fuisse scriptam corrente Indictione VI, sive ante Septembrem anni 603; sed potius sub finem illius anni, et fortasse sub initium sequentis.

B

Gregorius
magnis lau-
dibus

58 Totam huc transfero, ut postremum Gregorii de Eulogio testimonium, mutuique eorum amoris clarissimum indicium. Magnas omnipotenti Deo gratias reddimus, quia in ore cordis experimento dulcis fit sapor caritatis, cum impletur, quod scriptum est; Sicut aqua frigida sitienti, sic nuntius bonus de terra longinqua. Ante hoc enim temporis Bonifacii chartularii, responsalis mei, qui in urbe regia demoratur, vehementer me scripta turbaverant, quæ dicebant dulcissimam mihi atque suavissimam Sanctitatem vestram defectum corporei luminis pertulisse. Ex quibus scriptis gravi mœrore percussus sum. Sed subito Creatoris ac Redemptoris nostri gratia prosperante, Beatitudinis vestræ suscepit epistolam, et sanam de ea, quam audiui, corporis molestia agnoscens, exultavi vehementer: quia tanta lætitia cordis secuta est, quanta prius tristitiæ amaritudo præcesserat. Scimus enim quia in omnipotentis Dei adiutorio multorum salus est vita vestra. Nam tunc inter fluctus nautæ securi navigant, quando gubernator doctus atque artifex ad clavi regimen sedet.

C

celebrat Eu-
logium.

59 In salutis autem vestræ gaudio, hæc quoque mihi est exultatio addita, quia et imminutos ore vestro Ecclesiæ hostes, et multiplicatos Dominicos greges agnovi. Crescunt enim quotidie per linguæ vestræ vomerem grana cœlestia,

atque in supernis horreis multiplicantur; ita ut in vobis impletum esse gaudeamus, quod scriptum est: Ubi plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo boum. Unde aperte colligimus, quia quanto plus ad servitium Dei omnipotentis fugitivos ejus reducit, tanto apud eum majus meritum habetis. Et quanto meritum majus accipitis, tanto potestis amplius impetrare, quæ petit. Rogo ergo, ut pro me peccatore enixius oretis, quia et dolor corporis, et amaritudo cordis, et immensa vastitas mortalitatis inter tot barbarorum gladios me vehementer affligit. Inter quæ omnia non temporalem, sed æternam consolationem requiro, quam per me impetrare non valeo, sed intercessionem vestræ Beatitudinis hanc me obtinere confido.

60 Secundo vero anno nulla Sanctitatis vestræ scripta suscepi, atque omnino contristatus sum. Et quidem vestra benedictio, quam sine epistola transmisistis, data atque suscepta est. Sed quia plus me lingua vestra quam data lætificat, minoris gratiæ esse credidi, quæ dabantur. Communem autem filium Epiphanium diaconum Alexandro atque Isidoro sanctissimæ ecclesiæ vestræ diaconis feci scribere, ut constaret, quia ea, quæ transmissa sunt, suscepissem. Scripsi vero quia grandia ad arbores ac temones faciendos ligna paraveram, sed navis parva, quæ venerat, hæc portare non potuit, et nihil mihi exinde rescripsistis. Unde si sunt necessaria, communi filio Bonifacio diacono nostro, quem nunc ad urbem regiam pro faciendis responsis transmittimus, scribite, ut mihi ipse rescribat, quatenus præparentur, ut cum Beatitudine vestra transmiserit, parata valeant inveniri. Præterea transmisimus crucem parvulam, in qua de catenis amatorum vestrorum sanctorum Petri et Pauli Apostolorum inserta est benedictio, quæ oculis vestris assidue superponatur: quia multa per eandem benedictionem miracula fieri consueverunt.

61 Omnipotens Deus cordi Beatitudinis vestræ aspiret, ut pro me orare assidue curetis: et vos vestrosque omnes sua dextera protegat, atque post longa annorum curricula ad cœlestia regna perducatur. Eulogias vero sancti Marci a beatissima Fraternitate vestra transmissas, cum ea caritate, qua sunt directæ, secundum notitiam earum suscepimus, et gratias affectui vestro referimus: quia ex his exterioribus, quales erga nos interius sitis agnoscimus. Hactenus Gregorius, qui non multis mensibus post hanc epistolam vixit. Ceterum mentionem non censui faciendam de subscripto S. Eulogii nomine sub privilegio illo, quod legitur apud Labbeum tom. V Conciliorum col. 1582, quia haud dubie fictitia est subscriptio, idque facile fatebuntur, opinor, si qui privilegium ipsum etiamnum voluerint defendere.

D

crucem eidem
cum insertis
reliquiis
mitti.

E

ac de accepto
munusculo do-
cet cum signi-
ficatione amo-
ris mutui.

F

DE S. AMATO ABBATE HABENDENSI

SIVE ROMARICENSI

IN LOTHARINGIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Acta Sancti hic danda ; vitæ chronotaxis usque ad extru-
ctum Habendense asceterium.FORTE
AN. 625.Epocha funda-
tionis Haben-
densis cænobii
eruenda

B

Notitiam Romaricensis seu Habendensis monasterii, quo nomine quondam veniebat duplex communitas virorum scilicet ac virginum, fundata et instituta a S. Romarico, simul cum S. Amato, primo ejus abbate, dedimus, quantum ex antiquis monumentis assequi nobis licuit, tom. III mensis Septembris ad diem 11 in Commentario prævio ad Acta S. Adelphii, abbatis ejusdem tertii: in Appendice autem de Gloria posthuma, Actis subnexa, multa protulimus, atque ad eum modum discussimus, unde cognoscat lector, quid sentiamus de tempore et occasione factæ translationis memorati veteris monasterii ex sacro Monte, ubi situm erat, ad subjectam vallem ultra Mosellam amnem; ubi modo existit Romaricensis civitas et illustrissimum virginum canonicarum collegium. Ad hæc diximus in eodem Commentario, foundationem ejusdem veteris monasterii passim figi circa annum Christi 620; verum quia hoc postremum tum temporis probare parum e re nostra videbatur, significavimus id fusius ostendendum, cum agendum veniret de S. Amato, ex cujus gestis chronologice deductis id facilius perspiceretur.

ex chronotaxi
vitæ S. Amati.

C

2 Res ista paucis definita esset ac sufficienter probata, si fidem mereretur instrumentum foundationis, quod sub nomine S. Romarici vulgavit Rosierus in libro, cui titulus: Stemmatum Lotharingæ ac Barri ducum, quodque adoptarunt Ruyrus in Antiquitatibus sacris Vosagi, et Meurissius in Historia episcoporum Metensium; ubi idem Romaricus postquam dixisset, se parasse locum viris religiosis in monte Rombech, et ibidem construxisse monasterium monialium, bona sua transferre in monasterium se testatur his verbis: Do et concedo libere et pure, quia Deo servire cupio, totum patrimonium meum: videlicet comitatum Avenduni, eodem modo, forma, auctoritate, proprietate tenendum, qua pater meus et ego tenuimus. Factum est autem hoc donum quarto Nonas Martii anno ab Incarnatione Domini 620, Clotario glorioso Francorum rege regnante. Testes sunt Arnoaldus episcopus Metensis etc. Verum hoc instrumentum, ut multis locis corruptum, vel potius ut ex integro confictum rejiciunt passim eruditi, qui nihilo tamen minus characterem chronologicum retinent, foundationem innectentes anno circiter 620: et recte quidem, uti patebit ex Actis S. Amati, ad quæ progredior.

Vita ex variis
exemplaribus

3 Edidit ea Surius tom. III ad diem 13 Septembris et post illum Mabillonius Seculo II Bene-

dictino, sed aucta et restituta ex Ms. codice Andreæ Chesnii. Habemus et nos triplex eorum apographum Ms., quorum primum descriptum notatur ex codice S. Maximini Trevirensi, conforme edito Mabillonii, si minutias nonnullas excipias: alterum, collatum cum codicibus Mss. Romaricensi ac Trevirensi, ut indicat in margine P. Petrus Franciscus Chiffletius, qui illud ad nos destinavit, non signato tamen codice unde depromptum fuerit. Plusculum hoc differt a Mabillonii edito et a jam nominatis nec editis apographis, quantumvis fere in sola phrasi; at tertium, quod acceptum est ex codice S. Salvatoris Ultrajectino, a ceteris omnibus, excepto Suriano, plurimum discrepat. Caret enim auctoris præfatumcula, reliquis præfixa: præterea subinde narrata in aliis fusius, valde perstringit, omittitque rerum adjuncta non pauca. Eundem tamen gestorum ordinem servat, imo ita iisdem passim vocibus inhæret, ut dubitarim primum, utrum hoc ex illis compendiose extractum esset, an vero illa juxta hoc per interpolatorem extensa.

4 Sed facta diligenti collatione probabilius judicavi, esse meras omissiones in Ultrajectino; nam primo stylus mihi ubique visus est idem: secundo adverti, ex dictis prætermissionibus oriri hinc inde sensum confusionem, et narratarum rerum obscuritatem; tertio denique alium a primo auctore ei manum apposuisse utcumque suspicatus sum ex num. 6, ubi relato miraculo aquæ per Sanctum impetratæ ex percusso silice, auctor ita pergit: Hanc ego (cisternam plumbeam ad dictum silicem constructam) repletam aqua foras eructantem jugiter vidi. Quæ Ultrajectinum, uno hoc loco ceteris uberius, sic exprimit: Hanc ergo, repletam aqua foris eructante jugiter vidit, qui prius Sancti Vitam conscripsit et Legendam. Scio equidem non esse infrequens apud auctores, ut seipsos designent in persona tertia; at cum nullus ante auctorem, de quo mox agam, videatur gesta S. Amati collegisse, vox ista prius et sequentes a posteriore scriptore, ut mihi quidem apparet, adjectæ fuerunt. Itaque Vitam dabo ex Ms. Trevirensi et editione Mabillonii collatis cum aliis Mss. et ubi tum inter se differunt, tum maxime cum Ultrajectino, monebo lectorem. Ceterum Ultrajectino Ms. plane consonat Suriano editio, sed de more stylus immutatus est: et ideo haud dubie Mabillonius suam auctam nuncupavit et restitutam.

5 Auctor anonymus est, et ut communis scriptorum

inter se col-
latis hic danda

F

AUCTORE
J. P.
scripta est a
eodem.

torum super hac materia opinio est, monachus idem, qui gesta SS. Romarici et Adelphii litteris consignavit, et hoc postremum mihi etiam persuasit non tantum styli similitudo, sed maxime silentium ejus de dissidio SS. Amati et Romarici cum S. Eustasio Luxoviensi ac de aliis huc pertinentibus, quæ studiose prætermissa sunt in Actis utriusque. Dabimus ea inferius ex Vita memorati S. Eustasii. Inde sequitur auctorem eodem seculo vixisse, quo S. Amatum, utpote qui in Actis SS. Romarici et Adelphii se his supparem manifeste significat: at convixisse cum S. Amato non satis liquet. Habet quidem nonnulla in hujus Actis, unde et hoc conjicias, præsertim num. 5, ubi, postquam narravit, quod, dum Sancto cella exstrueretur in solitudine, trabs brevior divinitus aucta fuerit, testatur se eandem auctam vidisse; sed vidisse potuit dum post Sancti obitum propter miraculum diligenter conservatam. Præterea cum S. Adelphii Acta conscripserit triennio post ejus mortem, quam contigisse scribunt alii circa annum 670, nos certo post 665, jam anni effluerant plus quadraginta a morte S. Amati, fere sexaginta ab auctæ trabs miraculo, quod factum ostendimus sub annum 610, plures verisimiliter si Clido, cujus imperio se vitam S. Amati conscripserit ait in præfatione, Habendensi cænobio abbas fuerit, prout ex conjectura existimat cum aliis. Mabillonius in Observationibus præviis: nam S. Adelphio successus est Garichramnus abbas, cui dumtaxat successisse potuit memoratus Clido. Quidquid de re sit, ex jam observatis satis colligitur, auctorem Sancto non fuisse longo tempore posteriorem, nec ignarum fuisse gestorum ejus patet ex narratorum serie.

Natus circa
annum 570, a
juventute in
Agaumensi
monasterio

6 Stirpem S. Amati, patriam ac parentes exhibet brevi hac periodo: Nobilibus natus parentibus, ex Romana stirpe oriundus, in suburbano Gratianopolitanæ civitatis (quæ caput est Delphinatus in Gallia) præclaræ indolis Puer exortus est, patre videlicet Heliodoro summæ Christianitatis religione innixo. Annum natalem non signat: eum tamen nec multo ante annum 570, neque etiam multo post eundem statui posse probabiliter conjectura assequimur ex reliquo Vitæ contextu, chronologice considerato. Verbis recitatis mox subjungit biographus sequentia: Cum ergo esset vir devotissimus (Heliodorus) filium Amatum, ut monasticis traderet excubiis, devovit, atque beati Mauritii liminibus (Agaumensi cænobio in Vallesia) mancipandus adolescens, tamquam munus Deo acceptabile, offertur. Haud mora post temporis spatium, a primævo inter scholares imbutus, primus in bonis habetur. Tum subdit, Sanctum, cum monasticis normis... fere per annos triginta se totum dedidisset, majoris solitudinis desiderio clam secessisse in eremum, haud procul dissitam a cænobio, ibidemque, assentiente abbate ac juvantibus fratribus, construxisse sibi cellam, in qua moratus fuerat fere per triennium, quando S. Eustasius, in Italiam proficiscens et illac pertransiens, eum invisit.

et solitudine
degit usque
ad 644:

7 Sed Eustasius in Italiam perrexit anno circiter 613, illuc missus a Chlotario II, tum Francici regni monachiam adepto, ut exulantem in Italia S. Columbanum invitaret ad reditum in Galliam; igitur si tres annos subtrahas, S. Amatus eremum cepit incolere anno circiter 610; si hinc triginta alios, monasticæ disciplinæ datus est anno circiter 580; si denique, ut mihi verisimillimum apparet, dictis triginta annis vitæ monas-

ticæ adnumeret tempus, quo inter scholares Agaunenses versatus est, natus supponi potest intra annos circiter 568 et 572; nam cum dicatur a primævo inter scholares imbutus, attigerat, meo quidem judicio, annum ætatis octavum, non superaverat duodecimum; quando Agaunensibus aggregatus est. Sed reliquam vitæ ejus filum prosequamur, ut deveniamus ad annum exstructi Habendensis cænobii. S. Eustasius, quem S. Columbanus, teste Jona utriusque biographo, tantisper penes se retinuerat in Bobiensi monasterio, remigravit in Galliam, magistri sui responsa ad Chlotarium regem delaturus, et ad Agaunense cænobium, teste nostro biographo, denuo divertens, invisensque S. Amatum, id efficit, ut, relicta eremo, Luxovium secum properaret, ibidemque monachos vitam transigeret; quæ non inepte affiguntur anno Christi 614.

8 Sanctus noster aliquantum temporis Luxovii commoratus, directus est a fratribus, inquit auctor noster, ut quasdam Austrasiorum urbes lustraret: multa enim gratia prædicationis in illo vigeat. Occasione illius excursionis incidit in S. Romaricum eique persuasit, ut præconceptam mundo valedicendi sententiam executioni mandaret, qui non multis post actis diebus, verba sunt rursus biographi nostri, spretis divitiis et rebus secularibus, detonso servitio Domini sui caput sese monasticis imbuendum tradidit normis. Plenius et clarius hunc secessum, et modum vivendi apud Luxovienses describit in Vita S. Romarici apud Mabillonium seculo II Benedictino pag. 417. Inveniens, inquit, hominem (Romaricum), hortatur, ut detonso capite rebusque in pauperes dispersis, tamquam sibi thesauro in coelis posito, jam ad perfectiora pergeret. Quibus ille auditis, ut erat totus sancto desiderio repletus, cum multarum rerum substantia monasterium Luxovium petiit, multis videlicet prius ex servitio libertatem adeptis, ibique sanctam humilitatem et obedientiam propter Christum sectandam accepit. Illos denique servulos, quos dudum ministros habuerat, socios sibi detondens plerosque adjunxit; et effectus est illorum subditus, quorum prius dominus præpotens fuerat. Nam in tantæ humilitatis et pœnitentiæ jugo sese submisit, ut, quidquid despicabile in monasterio ad agendum esset, ipse adsumeret. Hortorum tamen frequentius præ ceteris fratribus operator existens, Psalmos jugiter tradebat memoriæ.

9 Hinc pergit idem auctor ad primordia Habendensis seu Romaricensis asceterii; sic in Vita S. Romarici: Nam cum ad bonum opus profuturum unam tantummodo reservasset villam (S. Romaricus) consilio deinceps inito, B. Amatus cum eodem ad monasterium puellarum ædificandum pergit. Multis namque adunatis puellis in eremo properantes sanctum instituunt opus. Sic autem in Vita Sancti nostri: His (monasticis normis, ut superius dixerat) rite edoctus per idem tempus, consilio procul dubio omnipotentis Dei agente, sanctus magister Amatus et discipulus ejus Romaricus sub magna sanctitate, atque summæ perfectionis religiosissima intentione monasterium puellarum condunt. Eadem breviter, sed non minus clare ad propositum nostrum, refert Jonas scriptor synchronus in Vita S. Eustasii apud nos tom. III Martii pag. 789 sic scribens: Ad Luxovium veniens (Romaricus) monachicæ institutioni se subdidit, quo diu sub regulari tenore vitam agente, postea, Eustasio annuente, puellarum monasterium

D

hinc Luxo-
vium transit et
cum S. Roma-
rico

E

F

Habendense
asceterium

A sterium in suo proprio inseruit, et regulam Columbani custodiendam indidit.

instituit sub annum 620.

10 Latius ista hic recitare visum est, ut perspicat lector, non minus quinquennio aut sexennio intercessisse inter S. Amati ex Agaunensi solitudine transitum ad Luxoviense monasterium sub annum 614, et cœnobii Habendensis initia, quæ recte a neotericis collocata monuimus circa annum 620. Neque dicas, initia quidem illa collocari non posse diu ante præfatum annum; at posse et debere fortasse diu post; quandoquidem, teste Jona, monasterium condere aggressi sint dumtaxat, cum Romaricus inter Luxovienses diu sub regulari tenore vitam egisset. Nam, ne voces illæ nimium dilatentur, prohibet Jonas ipse, primo asserens, conditum fuisse, annuente Eustasio, qui anno 625 e vivis abiit; secundo enarrans gesta Agrestini seu Agrestii monachi improbissimi, qui, postquam aliquamdiu in Habendensi monasterio cum SS. Romarico et Amato moratus fuisset, eosque, fucata virtutis specie et occultis machinationibus deceptos, in suas partes pertraxisset, infeliciter periit, superstite Eustasio: tertio memorans aliquod Eustasium inter et Amatum ac Romaricum, occasione regiminis Habendensis monasterii dissidium, jam tum inchoatum, quando huc se contulit Agrestinus. Hujus historiam, quia notabilem in ea partem habuerunt SS. Amatus et Romaricus, primum in compendium redactam, ac dein, in quantum ad illos pertinet, ipsiusmet Jonæ verbis exhibebo paragrapho sequente.

B

§ II. Gesta quædam a biographo Sancti omissa, suppleuntur ex Vita S. Eustasii, et examinantur.

Agrestinus improbus monachus

Quæ Jonas in Vita S. Eustasii tomo superius citato a pag. 788 fusiùs narrat de Agrestino, in compendium contracta ita habent: Agrestinus, ex notario Theodorici regis monachus Luxoviensis, licentiam postulavit prædicandi gentibus Dei Evangelium, eamque a S. Eustasio abbate, renitente prius et increpante, quod rudis adhuc in religione tyro se tali muneri parem crederet, tandem extorsit. Bojovarios adiit tum hæreticos, ac nullum fructum retulit; hinc ad Aquileienses schismaticos transiit et ipse eorum schismate infectus, Luxovium rediit: errores suos in alios transfundere conatus est, atque in ipsummet Eustasium, a quo monitus frustra, ut resipisceret, e monasterio pulsus est. Cœpit dein convellere et impugnare S. Columbani Regulam, quam contra ipsum fortiter propugnavit Eustasius in synodo tertia Matisconensi (celebrata, sub annum 623, ut censent nunc plerique ob annum Eustasio emortualem) ubi demum sic hominem allocutus est idem Sanctus: In horum præsentia te ego ejus discipulus et successor, cujus tu disciplinam et instituta damnas, ad divinum judicium cum eo (S. Columbano) intra præsentis anni circulum causaturum invito, ut justi Judicis examine sentias, cujus famulum tuis detractionibus maculare procuras.

seducit SS. Amatum et Romaricum;

12 Agrestinus assecclas suos Eustasii ratiociniis convictos, et provocatione ista perculsos adeo per Septembris Tomus IV.

spiciens, ut omni conatu ipsi cum Eustasio pacem suaderent, fide eam postulavit, et obtinuit, seque paulo post ad Habendense monasterium contulit: quid autem hic machinatus sit, accipe ipsiusmet Jonæ verbis, qui post recitata superius num. 9, sic prosequitur: Cumque jam multa religione polleret (Romaricus) ad eum Agrestinus pergit, seseque subditum atque obedientem simulat, simulque Amatum, quem ibi Eustasius ob imbuendam Regulam præfecerat, mollibus sugillationibus tentat. Nam eo tempore, quibusdam neglectis, tam Amatus quam Romaricus ab Eustasio objurgati fuerant. Læsos ergo ut sensit, ut facilius exasperatas mentes suis assertionibus jungeret, stimulavit venenata verba sanas mentes recipere, et in contemptum Regulæ Columbani propriam vesaniam propagare. Proh dolor! Exitiabile vas ac lethifera imbutione munitum, sanas mentes insania diabolica maculavit. Qui, abjectis institutis pristinis, rudibus conati sunt instruere plebem doctrinis: et, educto juxta Job angue, manu obstetricante divina, rursum zelo invidiæ reducere non metuunt.

13 Deinde ad Burgundofaram iter dirigit, ut eam suis stimulationibus, si valuisset, macularet. Quem Christi virgo non femineo more, sed viri*, confudit responsione: Num tu confutator veritatis, inquit, et novorum introductor argumentorum ad hoc huc accessisti, ut veneno tuo dulcia mella perfunderes, et vitalia alimenta lethali amaritudine commutares? Hos tu detrahis, quorum ego virtutes semper agnovi, quorum doctrinam salubrem recepi, ex quorum eruditione multos cœlestia regna penetrasse comperi? Meminisse te velim Isaia dictum: Væ qui dicit malum bonum et bonum malum, et prorsus ab hac vesania festinus non recedit. Confutatur ergo his Christi famulæ responsis et ad Romaricum vel Amarum repedit, ut cœptam receptionis rugam contrahat.

14 Nec defuit eis ultio divina, cum ad hoc jam omnes aspirarent, ut contemptui pristinorum documentorum assentatores forent. Primum enim lupi, rabiei morbo detenti, duos ex his, qui fautores erant hujus assertionis, per intempestam noctem intra septa irrumpentes, morsibus laniant, atque in prædicta peste derelictos miserabiliter morti tradiderunt. Alium vero Plarevum nomine, qui ad hunc discordiæ fomitem vehementer aspirabat, dæmonum rabies pervasit, atque ignobiliter morti tradidit; nam propria manu ipse laqueo se suspendit. Sed cum hæc ultio nequaquam fuit correctio delinquentium, protinus major secuta est: nam subito fulgur e cœlo elapsum tanto fragore percutit locum, ecclesiam pervagatur, subvertit tegumenta, plebem urit, exanimatam scilicet; ut præsens correptio, quæ simplicitate nimia, præveniente calliditate jam permixta ignaviæ, persuasioni assensum præbuerat, monstraret futuram debere fugere iram; mortuique sunt ad præsens plusquam viginti, ac deinde metu perculsos paulatim monstravit*, ut tunc ex ea ultione, sicut aiunt, plusquam quinquaginta morerentur; nempe auctore criminis ad poenitentiam reservato, ut, si cognosceret et rediret, procul dubio sanitatem reciperet. Nullum etenim Dominus perire desiderat; sed semper, quamvis gravibus delictis obrutum, per poenitentiae fomenta redire expectat.

15 Cumque sibi sæpius poenitentiae locum datum non cognovisset, ut Eustasii sententia, ad

13

judicium

AUCTORE J. P.

repellitur a S. Burgundofara;

* Mabil. virili E

pluribus ejus affectis divinitus punitis,

F

* Mabil. mors rapit

servo occiditur. Resipiscunt

AUCTORE
J. P.

judicium illum evocantis, praevaleret, ante triginta dierum circulum, quam vertentis anni meta compleretur, a servo suo, quem ipse redemerat, securi percussus interiit, et occasio criminis dicebatur uxoris permixtio. Quod, quamvis multi dicerent, et verum asserere velint, tamen nostrum firmare non est. Cuncta etenim juxta Salomonem adducit Deus judicio pro omni reatu, sive bonum sive malum. Et Apostolus dicit: Uniuscujusque opus, quale sit, ignis probavit. A nobis tandem dicendum est, quod juxta eum hæc sententia divini judicii ferire non distulit, ut assentatoribus suis fugere a lacerationibus famulorum Dei monstraret, et ille contumaciæ suæ commissa per meritam ultionem lueret. Amatus vero ac Romaricus venerabilis Eustasii continentiam* postulantes recipiunt, atque, de-

* Mabil. con-
venientiam

SS. Amatus
et Romaricus;

B

16 *Historiam istam ne verbo quidem attigit biographus noster in Actis S. Amati aut S. Romarici, prout insinuavi num. 5 hujus Commentarii, ac paulo latius exposui tom. III Septembris in Commentario prævio ad Acta S. Adelphii num. 11, causamque talis silentii assignavi mihi verisimillimam, metum videlicet intempestivum ac imprudentem, ne similia memorando sanctorum Abbatum et fratrum suorum apud posteros memoriam lederet. Cardinalis Baronius in Annalibus ad annum 617 post relatam fuisse eandem historiam, Mirati sumus, inquit, eos, qui ipsorum (SS. Amati et Romarici) res gestas sunt prosecuti, de lapsu nihil dicere: adeo ut omnino hoc remansisset incognitum, nisi Jonas in Eustasio, rerum sui temporis scriptor, id amplis notis testatum reliquisset, majori utique gloria Dei et proficuo exemplo in ejus Ecclesia, in qua raro contingit, redeuntem ab hæresi sive schismate digne pœnitere. Posterior hujus periodi pars scrupulum mihi injicit. An igitur Sancti illi aliquando hæretici fuerunt aut schismatici, uti videtur supponere Eminentissimus? Vel an eo sensu hæreticos aut schismaticos fuisse supponit, ut formalem in fide Catholica errorem professi fuerint, aut ab unione Ecclesiæ Romanæ desciverint? Equidem simile quid nequeo certo vel etiam probabilius elicere ex integro Jonæ contextu, unde sua deprompsit cum ceteris omnibus laudatus Baronius.*

C
non suerant
tamen

17 Verum est; narrat Jonas, Agrestinum schismati Aquileiensi de tribus Capitulis adhæsisse, ac tentasse, ut in illud etiam alios pertraheret: verum addit, eundem, postquam a S. Eustasio repulsam passus esset, nec quidquam profecisset apud alios, in id curas convertisse, ut institutum S. Columbani criminaretur. Super hoc uno, uti apud eundem auctorem videre est, habita est disceptatio in Matisconensi synodo, nulla schismatis Aquileiensis facta mentione. Cum Agrestinus ad Amatam et Romaricum accessisset, læsos ut sensit (*Eustasii reprehensione*) ut facilius exasperatas mentes suis assertionibus (*eas intelligo, quas contra Columbani Regulam objecerat Eustasio in synodo*) jungeret, stimulavit venenata verba sanas mentes recipere, et in contemptum Regulæ Columbani propriam vesaniam propagare. Nihil hic rursus reperio, quod de schismate Aquileiensi exponi debeat. Unde dum idem auctor dicit, quod, abjectis institutis pristinis, rudibus conati sint instruere plebem doctrinis,

naturalis ejus sensus mihi videtur, quod malis artibus Agrestini magis in Eustasium incensi ab institutis, quæ sub eo Luxorii didicerant, declinarint; Agrestino in iis, quæ S. Columbani Regulis objecerat in synodo, assensi fuerint; nova et ab his Regulis aliena subditos docuerint; laxiorem fortasse vivendi normam aut permiserint aut introduxerint. Pœnas autem divinitus illatas aliis crediderim, quia vehementiore ardore atque majore contemptu Regulæ, cui obstricti erant, executioni mandabant, quæ suggesserat Agrestinus, nec impediverant Sancti.

18 Præterea sententiam nostram abunde confirmat ipse Jonas, post enarratas pœnas sic concludens: Amatus vero ac Romaricus venerabilis Eustasii continentiam postulantes recipiunt, atque, DESIDIA SUBMOTA, fruuntur. Abilinus vero (*episcopus, Agrestini consanguineus et antea patronus*) vel ceteri Galliarum episcopi post ad roboranda Columbani instituta aspirant. Videntur ut solam causetur desidiam, et unice actum fuisse innuat de Regula S. Columbani? Neque obstat, quod Sanctus noster, ut fuisse narrat anonymus biographus, post actam peccatorum suorum rigidam pœnitentiam, jam morti proximus prælegi sibi voluerit Epistolam S. Leonis PP. I ad Flavianum episcopum Constantinopolitanum, quoniam in ipsa plenissima ratio fidei catholice continetur, et per universas sententias suam semper aptaret confessionem, scilicet ut Vir sanctus se in omnibus orthodoxum comprobaret. Ad quæ Mabillonius ita observat: Hanc confessionem et pœnitentiam egisse videtur Amatus, eo quod Agrestio seu Agrestino schismatico parumper cum Romarico adhæserat. Nam, nisi aliunde probetur, inde deducere fas non est, Sanctum aliquando non fuisse orthodoxum; cum contingat frequentissime, ut homines, quorum fides semper integerrima fuit, et nemini mortalium unquam suspecta, jam morituri vel ipsi recitent vel ab aliis sibi recitari postulent Symbolum Apostolorum aut similia præcipuorum fidei articulorum summaria.

19 Nolim tamen negare, aliquo modo influxisse in istud Sancti factum præhabitam cum schismatico necessitudinem; sed eo dumtaxat sensu, quo et Mabillonii verba intelligi queunt, quod voluerit tale fidei suæ testimonium exhibere, ut omnem omnino suspicionem eriperet iis, qui cum scirent eum ab Agrestino seductum fuisse in uno, suspicarentur etiam fuisse perversum in altero. Ut res contigerit, numquam equidem ex adductis hactenus mihi persuasero, SS. Amatam et Romaricum schismati adhæsisse: imo multo probabilius mihi apparet, eos vel ignorasse, quod Agrestinus schismate infectus esset, vel saltem cogitasse, quod idem deposuisset. Adhæc vix dubito, quin idem Agrestinus, quamvis schisma etiam tum animo foveret, diligenter caverit, ne id Sanctis innotesceret, et sic (sciebat enim quam male sibi successisset apud alios) eorum animos a sese abalienaret.

in hæresim aut
schisma

E

prolapsi.

F

§ III. S. Amati, a synonymis distinguendi, tempus emortuale; memoria in Martyrologiis, cultus antiquus.

Annum Sancto emortuale non indicat anonymus noster, neque ullo caractere eum nobis

bis

A *bis per conjecturas eruendum reliquit. E vivis ab-*
Obitus Sancti, super quo va-
riant scrip-
tores
is, priusquam S. Arnulphus episcopus, Metensis, abdicato episcopatu, sese in Habendensem eremum recepisset, communis scriptorum opinio est, in eo fundata, quod memorati episcopi æqualis biographus secessum ipsius enarrans dicat, Romaricum ei Metas usque occurrisse, et in eremo aptum locum præparasse; nullibi de S. Amato abbate sermonem habeat, ac si, hoc defuncto, cura monasteriorum uni Romarico incumberet. Conjectura hæc est, natura sua non magni ponderis, sed in rebus adeo absconditis non prorsus contemnenda. Verumtamen, etiam stante hac conjectura, non convenit inter scriptores de anno ultimo S. Amati; quandoquidem neque conveniat de secessu S. Arnulphi. Hunc Pagius affigendum putat anno 625, et obitum S. Amati anno 624: Cointius secessum Arnulphi anno 626, obitum Amati anno 625: Mabillonius, quem sequuntur Calmetus, Castellanus et alii, obitum Amati differt in annum 627, quia Arnulphum episcopatum tenuisse usque ad annum 629 existimavit in annotatis ad utriusque Vitam; sed aliter sensisse videtur in Annalibus referens episcopatus abdicationem ad annum 627.

B *innotendus*
 21 Dedimus nos Acta S. Arnulphi tom. IV mensis Julii ad diem 18 et in Commentario prævio, § 3 discussis ordine chronologico annis, quibus episcopatum adiit, tenuit, ac dimisit, ostendimus, initia vitæ ejus solitariæ consignanda esse anno 625, mense circiter Septembri. Quapropter inhærendo communi conjecturæ de S. Amati e vivis discessu aule accessum S. Arnulphi ad solitudinem, utrumque eidem anno illigandum censeo, adeo ut S. Romaricus abbas S. Arnulphum in eremo suscepit diebus non multis ab obitu S. Amati, qui contigisse creditur Idibus ejusdem mensis Septembris. Ne autem anno citius statuam Amati obitum, prohibet synodus Matisconensis, habita juxta Cointium anno 623, juxta Mabillonium anno 624, juxta alios anno 627, quod posterius admitti nequit, quia S. Eustasius, qui illi certo interfuit, vivere desiit anno 625. Dictæ synodo superstes mihi videtur fuisse S. Amatus ad biennium: nam Agrestinus, teste Iona, interiit anno uno, minus triginta diebus post celebratam synodum: eo mortuo, inierunt cum Eustasio pacem Amatus et Romaricus; Amatus, uti testatur noster biographus, pœnitentiæ impendit annum alterum, qui procul dubio subsequutus est pacem initam cum Eustasio. Igitur etiamsi cum Cointio synodum innectas anno 623, obitus Amati differri debet in annum 625.

C
forte an. 625.
 22 Dixi autem S. Amati obitum illigandum esse anno 625 inhærendo communi conjecturæ, juxta quam illum superius in margine notavi, addita particula forte. Nam, ut candide eloquar, eidem conjecturæ non multum defero: quia non video, quid solide opponi posset dicenti, ex silentio in Vita S. Arnulphi nullatenus deduci posse S. Amatam tum fuisse mortuum. Amatus, inquis, abbas erat, et ubi de Arnulpho agitur solus comparet Romaricus, hic solus occurrit deducturus eum in eremum: sit ita; Romaricus fuerat ante in aula regis Arnulpho familiaris et amicus, imo jam tum in aula versantes simul meditati fuerant seculo nuntium remittere, atque ad Lerinensem insulam secedere; quid mirum, si Romaricus, quantumvis nondum abbas, certe tamen fundator monasterii Habendensis, audito amici proposito, a partibus Vosagi egressus, ad beatum pergit Arnulphum, atque ex providentia utriusque, vasti eremi aptum ei præparat locum?

Quid mirum, inquam, si hæc amico præstet Romaricus, Amato remanente in antro, quod, sicut habet noster, in obliqua montis parte... sibi soli habitaculum præpararat... e quo Dominicis diebus egrediens fratribus vel sororibus jugiter sacras Scripturas relegebat?

23 Sanctum nostrum naturali morte defunctum esse, liquet manifeste in Vita num. 27; unde non assequor, quo ex capite illum martyribus accensuerit Joannes Trithemius de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti lib. III, cap. CCCIX sequens elogium contexens: Amatus abbas monasterii S. Romarici, vir sanctus et monasticæ disciplinæ cultor zelosus, post multa bonorum operum studia, martyrii corona laureatus est Idibus Septemb.: quod de nostro Amato intelligendum esse reor, sicut etiam aliud, quod magis confusum et implexum proponit libro eodem cap. LXXXVIII in hæc verba: Amatus abbas Luxoviensis post beatum Walbertum vir devotus et sanctus, sua doctrina et exemplo multos egregios discipulos instituit. Erat enim charitate plenus, mitis, humilis, et discretus atque sanctarum Scripturarum ubertate refertus, qua cunctis prodesse potuit. Claruit anno Domini 660. Idem de tempore fere repetit ibidem cap. xc: Romaricus abbas Luxoviensis post sanctum Amatam, cujus etiam discipulus fuerat.... Claruit anno Domini 660. Neuter assignato anno superstes fuit; neuter Luxoviensis abbas præfuit, aut potuit præfuisse: cum S. Waldebertus hos monachos gubernarit abbas ab anno Christi 625 usque ad 665, atque illi subrogatus fuerit Ingofredus, prout ostensum fuit in Opere nostro locis variis et nuper tom. III Septembris in Commentario prævio ad Acta S. Adelphi § 2. Trithemium secuti sunt recentiores non pauci, omnes sicut ipse, hic corrigendi.

24 Tempora et loca perturbavit Trithemius, et aliorum, personas confuderunt alii. Inter Auctaria Usuardi codex Aquicinctinus ammittens hodie S. Amatam Senonensem episcopum, ita habet: Duaci, translatio S. Amati archiepiscopi Senonensis. Qui a Theoderico rege Francorum ab episcopatu dejectus consilio Ebroini Majoris Domus in hanc provinciam relegatus est, jussu præfati regis. Qui abbas monasterii Romarici factus, miræ abstinentiæ etc. Ad quæ recte monet Sollerius noster, post regis omisum esse: Item alterius sancti Amati, aut quid simile, ne duo diversi in unum confundantur. Henricus Murer in Helvetia sacra in elogio S. Amati episcopi, quem Sedunensem facit, et mortuum signat in margine anno 666 die 13 Septembris, pleraque ipsi attribuit, quæ biographus noster gesta narrat a Sancto nostro in Agaunensi monasterio et eremo hinc proxima; reliqua vero, quæ refert idem Murer, adeo consona sunt gestis S. Amati Senonensis episcopi, ut suspicari queas, auctoris hujus lucubrationem vel saltem, quæ secutus est illo loco documenta, conflata fuisse partim ex Sancti nostri partim ex S. Amati Senonensis Actis. Plura super eadem materia observari poterunt hoc ipso die, quo similiter illustranda veniunt Acta S. Amati Senonensis, et, quid de Sedunensi statui debeat, indicari.

25 Aliam confusionem adverte apud Sammarthanos fratres in serie episcoporum Sedunensium in hunc modum scribentes: 12 S. Amatus monasterii Agaunensis abbas episcopatum tenuit, Dagoberto II rege Francorum anno 716; et jacet in ecclesia Romari-montis in Lotharingia. Sammarthani assentitur R. D. Sebastianus Brigue, Sedunensis

AUCTORE
J. P.

De modo et
tempore obitus
hallucinationes
Trithemii,

E

et aliorum,
Sanctum

F

cum synonymis
episcopis

AUCTORE
J. P.

Sedunensis ecclesiæ canonicus in lucubratione sua, de Vallesia Christiana, typis vulgata anno præsentis seculi 44, additque ita tradi ab illis passim, qui de rebus iisdem scripserunt: citat Pantaleonem in Prosopographia virorum illustrum Germaniæ, quem consului part. I pag. 232, ubi agit de Amato Sedunensi, sicut et Joannem Stumpffen in Chronico Helvetiæ lingua Germanica exarato, ad cuius librum XI remittit laudatus Pantaleon; utrobique inveni pene eadem, quæ legeram apud Henricum Murer, citatum numero præcedente, at de corpore præfati episcopi, sepulto in Monte Romarici, mentionem nullam.

confunden-
tium.

26 Oportet igitur, ut id apud alios legerit laudatus Brigueus; quos cum non nominet, adire nequeo, quantumvis parum intersit: etenim qualescumque demum sint illi scriptores, vix dubito, quin nescientes, quo devenisset corpus Amati, secundum ipsos Sedunensis antistitis, ad Romaricum-Montem recurrerint, quod illi cuiusdam S. Amati corpus conservari, magnaque in veneratione haberi didicissent. Sed in eo manifeste hallucinati sunt, constat enim ex Jona et anonymo nostro. primo, Amatam Romaricensem seculopene integro anteriorem esse Amato, secundum Sammarthanos et Brigueum sub annum 716 Sedunensi episcopo; secundo, Amatam Romaricensem ex Agaunensi eremo ab Eustasio deductam fuisse Luxovium, non vocatum ad Sedunenses infulas; tertio, eundem erecto circa annum 620 Habendensi monasterio præfuisse abbatem, ibidemque post aliquot annos occubuisse, sepultum esse, atque haud ita dudum post colī cæpisse ut Sanctum, colique in hunc usque diem; sicut mox ostendam postquam præmiserō sacros Fastos, quibus nomen ejus inscriptum reperi.

Memoria
Sancti

27 Inter antiquiores martyrologos primus Sancti nostri memoriam sic recolit Ado ad hunc diem: Item sancti Amati presbyteri et abbatis monasterii S. Romarici, qui miræ abstinentiæ et anachoreticæ vitæ sectator, virtutum et miraculorum gratia illustrem conversationem duxit. Adonem, uti observat Sollerius, ferme ad apicem transcripsit Usuardus; neque audiendus hic Mabillonius in Observationibus præviis ad Acta Sancti, monens, priorem annuntiationis partem Adonis esse, reliquam ab illis vocibus: Qui miræ abstinentiæ, superadditam fuisse ab Usuardo; quandoquidem tota legatur in Adonis codicibus editis et Mss., a quibus longe discrepat codex, quo usus est Mabillonius, prout ostendit idem Sollerius tum alibi, tum præsertim in Præfatione ad editionem Usuardi num. 152. Non magis hoc loco dissonat Adoni Notherus quam Usuardus, unum excipe, quod apud Notherum pro Amati legatur Annjani, qui amanuensium lapsus est.

in Fastis sa-
cris;

28 Neque ab illis in substantia differt Romani hodierni sequens commemoratio: In monasterio Romarico in Gallia sancti Amati presbyteri et abbatis, abstinencia et miraculorum gratia illustris. Wandelbertus vero Sanctum hodie isto versiculo exornat:

Idibus abba nitet merito et cognomine Amatus. Mitto describere aut etiam enumerare martyrologos recentiores; paucissimi enim sunt, qui Amatam nostrum præterierint. Meminerit tantum studiosus lector, dum illos consulit, emendandos esse, qui cum Trithemio martyrem vel abbatem Luxoviensem scribunt, aut cum aliis abbatem Agaunensis monasterii et dein episcopum; ista enim vel ad alios Sanctos pertinent, vel ex conjecturis absque fundamento inserta sunt. Æquum tamen esse exi-

stimo, ut, quæ inter Auctaria Usuardi dedit hodie Sollerius ex codice Montis sancti, hic locum obtineant: Solennis jam diei fulminat orbita, quæ præclarus Christi confessor, cœlestem vitam ducens Amatus, supremam curiæ cœlestis sortitur lætabundus aulam, cujus miracula relegere, qui vult, actus et Vitam scilicet ipsius (consulat.) Qui miræ abstinentiæ etc.

29 Sancti Abbatis sui memoriam mox ab obitu Habendenses incolæ solemniter prosecuti sunt cultu annuo. Audi biographum numero Vitæ ultimo: Cum jam anni circulus peractus fuisset et sub illo tumulo, ut supra diximus, beati Viri tegerentur membra et ob illius solemnitatem nocte vigiliæ celebratæ fuissent, rursus post Matutinos cuidam fratri revelatum est, ut quantocius beata membra illa infra basilicam sanctæ Mariæ ponerentur: quod confestim, opitulante Domino sub magna reverentia est celebratum; ubi annua revolutione populorum caterva ad ipsius solemnities festinantes, per ejus interventum salvandos se fore non dubitant. Confirmatur idem in Actis S. Adelphii, eodem seculo defuncti: sic namque, inquit auctor cœtaneus num. 6, disponente Deo factum est, ut in die illo, quo festivitas sancti Amati agebatur, filius ipsius (Adelphium e sacro fonte susceperat, idque vocabulo filiolus, Gallis Filleul, hic designatur) sanctus Adelphius in eadem basilica cum magno ornatu sepeliretur. Et ibidem num. 7: Quoniam gemina sancti Amati (sicut jam præfati sumus) atque Adelphii festiva aderat dies, peractis Matutinis, hymnum beati Amati canere cœperunt, quem Adelphius a primo versu usque ad finem alta voce jugiter cantavit cum illis.

§ IV. Loca sacra in honorem Sancti exstructa; insignis cultus et festivitates annuæ.

Cultum sancti, quem ab ipso fere obitu inchoatum demonstravimus, absque interruptione semper perseverasse, suadent multa, atque in primis templa seu oratoria ipsius nomine insignita. Augustinus Calmet tom. I Historiæ Lotharingiæ col. 388 disserens de gestis S. Amati, postquam enumeravit ecclesias seu oratoria septem, quæ ab eodem erecta creduntur in monte Habendensi, ut in iis sacre virgines laudes Deo jugiter decantarent; pergit in hunc fere modum Gallico idiomate: Postea instaurata illic sunt (on y rétablit) septem alia sacella sub aliorum Sanctorum invocatione. Primum sanctæ Crucis, secundum sancti Sepulcri, tertium S. Michaelis, quartum Deiparæ Virginis, quintum S. Claræ, sextum S. Margaritæ, septimum S. Romarici et S. Amati. Sunt qui novem enumerant, sumentes pro duobus SS. Romarici et Amati sacella, quæ contigua erant, atque his jungentes basilicam monasterii, vel, si lubet, ecclesiam parœciale S. Amati, quæ sita est ad montis radicem, nec longe dissita a rupe, quam Vir iste Dei inhabitaverat.

Oratorium in
Monte sancto

F

A *et ecclesia parœcialis juxta rupem* 31 *Hisce congruunt, quæ refert Serarius nos- ter cap. VII Vitæ S. Romarici, collectæ ex Mss. Ro- maricensibus, ubi primum de variis oratoriis loquitur, suppresso tamen nomine Sanctorum, qui- bus dedicata fuerant; dein ita concludit: Si duæ, quarum vertex unam, alteram S. Amati rupes te- nebat, ecclesiæ hisce septem subditis conjungan- tur, novem veluti angelorum chori erant, qui sine fine Deum concelebrant, ac dicunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus. At vero, quia pleraque hic ver- bis efferuntur tempus præteritum denotantibus, ut dubitare queas, an ecclesia ista parœcialis et oratoria hodieum existant, vel saltem, an ini- quitate temporum et bellorum dirutis substitua fuerint alia etiam nunc existentia, audire juvat Theodoricum Ruinartium, qui locum ipsum invi- sit anno 1696 et notatu dignissima accurate de- scripsit in Itinere litterario Lotharingiæ, una cum ejusdem ac Joannis Mabillonii Operibus posthumis edito per Vincentium Thuillier Benedictinum Congregationis S. Mauri typis Parisiensibus anno 1724. Itaque laudatus Ruinartius part. III, pa. 471, præmissis nonnullis de Romaricensis op- pidi situ et origine, de insigni nobilium Canonis- sarum ecclesia ac domicilio, deque aliis huc non spectantibus, subjungit, quæ sequuntur.*

B *quam olim in- cohit.* 32 Die primo Octobris ad montem conscendi- mus, ubi olim Habundense monasterium: paulo antequam ad verticem pertingeremus, vidimus initium pontis ad duos editissimos montes con- jungendos destinati, quod sanctus Arnulphus Mettensis secesserat, vulgus Fezzèum dicit. In ipso montis supercilio duplex erat olim monas- terium, quod in suo castro Habundensi sanctus Romaricus circa annum 620 ædificaverat, ab ipso deinceps Romarici-mons dictum. Nunc trans- lato, uti diximus, sanctimonialium monasterio, superest unum virorum, quod a RR. PP. Bene- dictinis Congregationis S. Vitoni Sacer-mons vocatur. Ibi præter majorem ecclesiam, ubi offi- cia divina quotidie persolvuntur, quinque super- sunt oratoria, hinc inde in montis declivio sita. Ad Septentrionem unum in honorem sanctæ Crucis, alterum S. Micheeli dicatum; ad Aus- trum vero, primum est sanctæ Claræ seu Cæci- liæ, ubi sepulta fuit, visiturque etiam nunc ejus sepulcrum vacuum, secundum sanctæ Marga- ritæ, tertium vero, quod ceteris antiquius vide- tur, duas in alas divisum est, in quarum sinistra duo sepulcra antiqua, quatuor columnis innixa, habentur, sanctorum scilicet Amati et Romarici, quorum corpora cum aliis Sanctorum reliquiis inde translata sunt, et nunc in canonicarum ba- siliica asservantur, exceptis aliquot particulis, quæ cum corpore sanctæ Claræ in majori sacri montis oratorio habentur.

C *S. Amato con- secrata.* 33 *Laudatus auctor, interjectis quibusdam ad propositum nostrum non pertinentibus, prosequi- tur his verbis: Per Meridionalem montis par- tem, quæ abruptissima est, inter rupes et saxa descendimus, visuri antrum, quod in declivio positum est, ubi sanctus Amatus pœnitentiam egisse dicitur. Locus est ita angustus, ut vix hominem capere possit; paulo inferius ecclesia est vicinorum vicorum parochialis, cujus porta Meridionalis atriolum est cum sepulcro antiquo absque inscriptione. Huc utque Ruinartius, satis clare, ut evanescat dubium, quod suboriri natum erat ex Serario; sed ex hoc tamen, utpote antiquis Mss. uso, colligimus basilicam S. Amati juxta antrum exstructam fuisse a multis seculis et veri- similiter ante seculum IX quo contigit prima trans-*

latio corporum SS. Amati, Romarici et Adelphi, atque sacrarum Virginum transmigratio in lo- cum, ubi nunc cernitur Romaricensis civitas.

34 Ordo nunc exigeret, ut ad demonstrandam insignis cultus non interruptam perseverantiam, exponerem, quo pacto, tempore et occasione per- actæ fuerint mox allegata translatio et tres aliæ eam subsequæ, multisque prodigiis illustratæ: ve- rum cum eæ æqualiter pertinerent ad SS. Ama- tum, Romaricum et Adelphum, rem illam fuse pertractavimus ad diem 11 Septembris, S. Adel- phio sacrum: ibidem enim in Appendice de Gloria posthuma quatuor paragraphis variorum scriptorum de tempore et occasione factarum translationum protuli opiniones, et, examinatis Romaricensibus documentis, quid mihi in ea materia probabilius appareret exposui. Quinto paragrapho ostendi, qua solemnitate peragantur quotannis singularum translationum festivæ commemorationes, quibus demum subnexui pro- lixiores miraculorum atque translationum histo- rias, desumptas ex Mss. Romaricensibus, et, ubi opus erat, annotatis elucidatas. Quapropter, ne actum agam, præcipua hic sine ulteriore examine in compendium contracta exhibeo, atque pro ma- jore horum omnium notitia ad citatum diem 11 E

35 Itaque, juxta ibidem dicta, prima sancto- rum corporum translatio, quæ et translati mo- nasterii epocha est, contigit tempore Ludovici Pii regis et imperatoris, id est, ante annum 840; se- cunda inter hunc annum et 899, cum scilicet sacra corpora delata sunt ex vetustis sacellis in novam basilicam; tertiam fiximus intra annos circiter 910 et 920; huic occasionem præbuerunt Hungari in Lotharingiam irrumpentes et devastantes omnia; illorum enim metu virgines cum sacris exuviis ad Habundensem montem, antiquam mo- nasterii sedem, confugerunt, ac post illorum dis- cessum hinc reversæ sunt, corporaque in memo- rata basilica reposuerunt, præsentem Drogone Tullensium episcopo, qui ab anno 905 usque ad 921 vel 922 illam cathedram occupavit. Quarta translatio, quam non immerito Sanctum canoni- zationem, saltem prout tum temporis hæc fieri solebat, a quibusdam appellatam monuimus, peracta est Idibus Novembris anno 1051: quando rogatu Odæ abbatissæ S. Leo IX PP. Hugo- nem Bisonticensem antistitem, et Udonem tum Tullensis ecclesiæ primicerium, postea episcopum, legatos suos Romarici-montem direxit, qui, verba F

36 Officium ac Missa propria, quorum, uti hodie recitantur a Romaricensibus, Orationes, Hymnos, lectiones secundi Nocturni aliasque partes præci- puas ibidem exhibui, sunt ritu duplici secundæ classis ad diem 17 mensis Maii, quo primæ trans- lationis memoria recurrit; ritu duplici majore ad dies 15 Februarii, 20 Augusti, et 13 Novembris, quibus secundæ, tertiæ et quartæ translationis annua festivitas celebratur. In assignata aliquo- ties appendice de Gloria posthuma S. Adelphi, alterius et recentioris translationis corporum mox nominati

AUCTORE
J. P.

Translationes
quatuor cor-
poris

diversis tem-
poribus olim
factæ

totidem diebus
per annum
festive reco-
luntur:

AUCTORE
J. P.

nominati Sancti et S. Amati notitiam dedimus acceptam a Chiffletio, quam, quia brevior est, docetque, quo loco Sancti corpus existat modo, hic repetendam judicavi: 1634, 8 Octobris, Dominica Philippus de Ligneville de Tantonville, præpositus S. Deodati (Saint-Dié, oppidum est Lotharingæ) corpora S. Amati et S. Adelphii de antiquis thecis in novas argento convestitas transtulit: quæ super altare S. Romarici in forulis hinc inde præparatis collocatæ sunt; sancti quidem Amati capsula a parte Epistolæ, sancti porro Adelphii a parte Evangelii. Haud incongruum fuerit his etiam subnectere, quæ tradidit laudatus num. 31 Ruinartius de jam dicto altari, uti et de ipsa basilica a se visis: Ecclesia, inquit, amplissima est, quam terræ motu ab aliquot annis concussam reparavit princeps abbatissa atque firmissimis columnis munivit. Summum altare Leo IX Pont. Max. consecravit, in quo soli canonici septem, qui virginibus ministrandis instituti sunt, Sacrum celebrant; retro illud in ecclesiæ extremitate, aliud est excelsius, in quo quinque thecæ sanctarum reliquiarum, potissimum sancti Romarici etc. Inter Sanctos, quos supprimit, recensendos esse SS. Amatam et Adelphium liquet ex mox datis Chiffletii verbis.

B
peculiaris est
hodiernæ festi-
vitatæ solem-
nitas apud Ro-
maricenses;

37 Superest, ut exponamus quam solemnem sit hodierna festivitas, celebrata olim, ut supra observavimus, ipso anno Sancti obitum proxime subsequenti. In Proprio Sanctorum insignis ecclesiæ S. Petri Romarici Montis ad diem 13 Septembris Officium de S. Amato recitandum præscribitur ritu duplici primæ classis cum Octava. Lectiones secundi Nocturni gesta ipsius referunt usque ad fundatum Habendense cœnobium, reliquam gestorum partem perhibent Lectiones item secundi Nocturni designatæ pro die octava. Nulas transcribo, quia, quæ complectuntur, fusius enarrata inveniet lector in Actis, unde dictæ Lectiones, mutato hinc inde stylo, depromptæ sunt. Hymni similiter proprii sunt, et præcipua Sancti gesta, sat eleganti metro comprehendunt. Ad Vesperas et Matutinum iste canitur:

Hymnus ad
Vesperas et
Matutinum

C

38 Amate, patrium solum
Dum Cularonam deseris,
Ad agmen Agaunensium
Civis polorum scriberis.
Reclusus excelso specu,
Mundi procellas despicias,
Totoque mentis impetu
Cœlis amore jungeris.
De rupe cellæ proxima,
Quam fuste tantum percutis,
Virtute Mosis insita,
Aguas perennes elicis.
Lucerna talis abdito
Ne delitescat angulo,
Eustasius pertransiens
Producit hanc Luxovio.
Hinc Romaricum principem
De vanitate seculi
Ad sanctitatis tramitem
Traducis arte nobili
Deo Patri sit gloria
Ejusque soli Filio
Cum Spiritu Paraclito
In sempiterna secula. Amen.

ad Laudes et
secundas Vesperas,

39 Hic autem ad Laudes, et in secundis Vesperis.

Per te, magne Pater, vertice Habendico
Surgit sacra domus; grex ubi Virginum,
Terreni thalami posthabita face,

Christo se pius immolat.

Vicenæ quater hic, quatuor additis,
Alternæ revocant se vice Virgines:
Septenisque Deo perpetuum melos

Bis senæ agminibus canunt.

Has tu nempe piis legibus imbuis,
Exemplisque doces et precibus juvas:
Ornatasque sacris corda monilibus,

Christo pronubus exhibes.

Tot dives meritis, cilicio tamen
Prostratus moreris, et cinere horridus
Calcarique tuum corpus ad ostium

Templi virginei jubes.

Parce hospes, precor o, qui sacra limina
Oraturus adis; et penetralibus
Condendas adytis reliquias, cave,

Ne cæco pede proteras.

Te summa o Deitas, unaque poscimus,
Ut Sancti precibus, nos quoque supplices
Cœlesti facias psallere patria

Æternis tibi canticis. Amen.

40 Sunt nonnulla in istis versiculis, quæ explanatione indigerent; sed ea mox clarescent, ubi perlecta fuerint Acta et his subjecta Annotata. Missa legitur de communi Abbatum; excipe tamen Orationem mox recitandam, et Evangelium, desumptum ex cap. xi Matthæi: Respondens Jesus dixit: Confiteor tibi Pater Domine cœli, super quo item Evangelio in tertio Nocturno Officii legitur Homilia ex libro Moralium S. Gregorii Papæ. Oratio utrobique hæc est: Spiritum nobis, Domine, poenitentiae salutaris obtineat beati patris nostri Amati abbatis oratio, qui Crucis mortificationem jugiter in suo corpore pro tui nominis honore portavit. Per Dominum.

41 Ceterum prorsus verisimile est, Sanctum hodie peculiari etiam cultu affici in monte Habendensi, et præsertim in basilica ipsi juxta antrum erecta, sed defectu documentorum nihil certi hac de re lectorem edocere possumus, sicut nec de reliquiis, quæ ibidem fortasse servantur, ut suspicari nos sinit laudatus num. 32 Ruinartius; cum dicat corpora SS. Amati et Romarici cum aliorum Sanctorum reliquiis asservari in Canoniarum basilica, exceptis aliquot particulis, quæ cum corpore S. Claræ (alias Cæcilia et Gegoberga appellatur, fuit filia S. Romarici et secunda parthenonis abbatissa) in majori sacri montis oratorio habentur. Denique cum de reliquiis sermo inciderit, huc spectant, quæ Calmetus citato tomo I Historiæ Lotharingicæ col. 391 Gallice refert, quæque reddita Latine ita sonant: In sacrario sacri Montis diu conservati fuerunt duo catilli, seu minoris formæ scutellæ ex fuso ære Cyprio, non cuso. Accedit unus magnitudine sua ad scutellam, qua utuntur chyrurgi (excipiendo scilicet incisæ venæ sanguini), alter duplo pene major est. In his catillis cibus ipsi (S. Amato) proponebatur, dum cum monachis comedebat. Post hæc monet idem auctor inferius in observationibus suis, catillos istos hodiedum servari in abbacia Senonensi Gallice Senones, sita est in Vosagi montibus, et sic nuncupata, quod fundatorem habuerit archiepiscopum Senonensem S. Gumbertum, seu Gondebertum, cujus gesta apud nos Commentario historico illustrata sunt, tom. III mensis Februarii ad diem 24.

D

E
reliqua Officii
proprii ac
Missæ dispositio.

Colitur verisimiliter etiam alibi, ubi servantur reliquiae.

F

VITA

VITA

AUCTORE ANONYMO COÆVO.

Ex Mss. Romaricensi, S. Maximi Trevirensi, Ultrajectino et alio, collatis cum editione Mabillonii.

PRÆFATIUNCULA.

Imperiis tuis beatissime papa Clido *a* eloquio quidem exiguo, sed voto uberrimo parere disposui. Præcipis itaque, ut sancta illa opera, quæ in hac luce beatus egit Amatus, litterarum paginis in processu temporis mandare debeam; nec silentio magis fore prætereundum, quod dignum est summis laudibus celebrandum. Nunc igitur, annuente Domino et te jubente, pauca de multis expediam, tamquam scilicet litteratis viam hujus itineris ostendens *b*.

ANNOTATA

a Clidonem, qui alibi Dido scribitur, abbatem fuisse Habendensis cænobii nonnulli existimant, prout monui in Commentario prævio num. 4. Vox Papa omissa apud Mabillonium, legitur in nostris Mss. præterquam in Ultrajectino, in quo tota Præfatiuncula desideratur. De origine autem hujus vocis, notione, et quibus olim tribuebatur, nunc ad solum Romanum Pontificem restricta, consule Historiam chronologicam patriarcharum Alexandrinorum, præfixam tom. V Junii a pag. 25.

b In exemplari Trevirensi, ostendemus.

CAPUT I

Sancti natales, vita monastica et solitaria.

Ille denique temporibus Dagoberti *a* regis, sicut moribus egregius, ita in cunctis sanctitate, nomine et actu Amatus fuit. Nam nobilibus natus parentibus ex Romana stirpe oriundus*, in suburbano Gratianopolitanæ *b* civitatis præclaræ indolis Puer exortus est; patre videlicet Heliodoro *c* summæ Christianitatis religione innixo *d*. Cum ergo esset vir devotissimus, filium Amatam, ut monasticis traderet excubiis, devovit; atque beati Mauricii *e* liminibus mancipandus Adolecens tamquam manus Deo acceptabile offertur. Haud mora post temporis spatium a primævo inter scholares *f* imbutus, primus in bonis habetur.

3 Nam cum monasticis normis jugiter incumbens fere per annos triginta sese totum dedisset, majoris eremi secretum expetens, clam a septis monasterii egressus, paululum procul in devexa excelsissimi montis rupe semet Athleta Christi contra diabolum præliandum* dedit. Nam cum ab abbate sui monasterii vel a fratribus anxio et solerti quæreretur studio, triduo ille die cum jejunio peracto, vix tandem per obliqua montis

inter saxorum periculosos *g* scopulos sancta reperiuntur vestigia, et sic perventum est, ubi Sanctus latitabat *h* quidem hominibus, sed præsto erat Deo. Cumque repertus fuisset, ut ad monasterium remeare deberet, deposcunt: quia abbas fratresque anxii mœrentesque essent pro illo, vel quid sibi vellet ista abscessio sciscitarentur*. Illico ait; Sinite me, o Fratres, obsecro, in hoc arcto locello mea deflare admissa, atque Redemptori meo sedulo deservire obsequio.

4 Et cum ex his eum evellere non potuissent, tunc aiunt; Quid vis, ut tuæ sit sustentationis alimentum? Saltem indica nobis. Tum ille; Panis, inquit, et aqua post triduanum, quousque Dominus voluerit suppletum jejunium, ut tribuantur mihi, potiora non flagito, nec egeo, et hic hordei* sit. Hæc dicta illumque inventum narrant abbati. Tunc unus deinceps ab abbate eligitur minister e fratribus, cui nomen erat Berinus, qui continuis ei famularetur obsequiis; acceptoque pane, urceoque repleto aqua, pergit ad Virum Dei, et his datis recedit. Cumque Vir sanctus* orationi incumberet, mox tentator in corvo affuit, furatoque pane aquam effudit. Sed surgens Amatus, his contemplatis, ait: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia meum augeri jubes jejunium, et hoc per tuum aderit suffragium, quoniam nihil est in hoc mundo, quod absque tuo geratur arbitrio.

5 Post aliquod igitur tempus parvum eidem construitur antrum; sed artifex mensuram cubi- culi non tenens, accedit ad Virum Dei dicens: Sine me i Vir Dei, ad locum, quo cæditur lignum, quoniam trabs duorum manubriorum mensura brevior esse videtur. Tunc ille: Noli, inquit, fili, sed revertere et metire, habeto* fidem. Revertens igitur metiens lignum, reperit tot largius, quot dudum fuerat brevius. Illico remeans ad Virum Dei, narrat, quod actum est. Tunc ille: Sile, inquit, et noli illud recidere, quia donum Dei est: hujus operis *k* ego enim testis sum, quia forinsecus tegimen ceteris eminentem suprascriptam mensuram vidi *l*.

6 Aliud denique miraculum per eundem Virum Dominus fecit. Cumque jam per anni spatium eidem aqua de vallium amnibus a ministro deferretur, condolens injuriæ fratribus* ait: Accedamus fratres et eamus ad saxum hoc, et oremus, quoniam potens est Deus aquam de petra producere. Oratione igitur completa, surgunt utrique, atque baculo, quem Vir Dei manu gestabat, silicem percussit; egressaque mox lymphæ perennis manat; ibique parare jussit cisternam plumbeam. Hanc ergo* repletam aqua foras eructantem jugiter vidi.

7 Post hæc namque in eadem rupe parvulum spatium terræ reprens, abscisso nemore, campellum fecit, utpote capientem quartam partem modii, in quo hordeum serere solebat; justum quippe est dicens, ut proprio unusquisque vivat labore. Habuit autem et infra cellulam molam, quam tunc manu agebat, tum canenti ei fessisque membris somnus obreperet. Calceamentis nullo ibidem tempore utebatur: locellus autem, in quo ad molendum pedes extendere* consueverat, minutis et acutissimis lapillis repletus erat. Itaque mos illius exstitit, ut tentationem carnis vel somnium corporis per laborem molæ abigeret.

8 Quodam autem tempore, cum in campello, quem excolere Vir Dei solitus erat, foderet, de excelsa montis rupe saxo immani ruente, cellulæ

A. ANONYMO.
COÆVO.

g
h

* al. seiscitantur

secedit et austerius vivens vexatur a dæmone.

* al. de hordeo

* al. Dei

E .

Trabem cellæ construendæ breviorē oratione auget;
i

* Mabil. habeo

k

l
fontem elicit e saxo;

* al. fratrum

F

* al. Hanc ego

labore manuum victitat et otium evitat.

* Trevir. tenere

grande saxum in cellam ruens prodigiose sistit,

Cujus jussu scripserit auctor.

a

B

b

Ab illustri patre juvenis cænobio commissus

a

* al. oriens

b

c

d

e

f

post annos triginta in eremum

* Mab. pugnaturs

A. ANONYMO
CORVO.

cellulæ suæ intuitus mox imminere ruinam, quod reor diabolica compulisset astutia; sicque signum Crucis depingens ait: In nomine Domini nostri Jesu Christi præcipio tibi, ne amplius descendas: cumque jam in propinquo tegmine mansiunculæ esset, statim sistens monti inhæsit. Pendet autem ex latere et monti inhæret, nec omnino speluncam lædit. Crebro autem diabolus cum suis satellitibus accedens, concutiendam et evertendam cellulam a monte funditus minabatur; ille vero in Domino fortissimus præliator inconcussum et intrepidum gestabat pectus dicens: Dominus mihi adiutor est, non timebo, quid faciat mihi homo.

oblatus pecu-
nias et invito
relictas rejicit

m

n

B

o

9 Denique illius loci episcopus *m*, familiarissima ei erat devinctus caritate; qui cum crebra visitatione delectaretur adesse Virum Dei, propter Christi amorem paupertatem sectantem, decrevit auri quantitate solari, utrum sibi an pauperibus voluisset decernere: ipse vero ait: O bone præsul, hæc, quæ a te offeruntur, illis tribuenda sunt, quibus major necessitas incumbit. Ego autem spretis retinaculis mundi, nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar in terram *n*. Is namque cum hæc importuno inferre precatu vellet, nec potuisset, clam, cum egrederetur, altariolo, in quo Missas celebrare assuetus erat, aurum superposuit; cumque ex more, nocte subacta, ad sacra Mysteria hora legitima Famulus Christi venisset, repertos solidos tamquam inimici execrans *o* insidias, in vallum ima præcipiti demersit jactatu dicens: Dominus pars hæreditatis meæ; ego his non indigeo.

ANNOTATA.

a Nempe primi ejus nominis, qui cum in Austria regnaret, floruit Sanctus noster in Habendensi monasterio: quod sic intelligendum esse, patet ex hujus anno natali, quem nec diu ante, nec diu post Christi 570 figendum arbitramur. Adi Commentarium num. 6.

b Gratianopolis (Grenoble) urbs Delphinatus primaria ad Isaram fluvium: dicta fuit olim Cularo et Cularona, et hoc vocabulo usus est auctor hymni recitati a nobis in Commentario prævio num. 38.

c Ita in omnibus exemplaribus nostris; Surius Theodorum legit.

C *d Apud Mabillonium, et in Ms. Ultrajectino: Summæ Christianitati innixo.*

e Agaunense monasterium designatur, situm in Vallesia inferiori ad Rhodanum fluvium.

f Scholares scribitur apud Mabillonium et in Ultrajectino, unde et Surius scholasticos fecit. Sed in reliquis Mss. primates habetur.

g Mabillonius legit, per obliqua montis saxosi inter periculosos etc. Similes vocum immutationes et transpositiones in exemplaribus nostris hinc inde occurrentes, ortasque ex codicum diversitate, atque describentium inadvertentia, deinceps inobservatas præteribo, nisi facile ad marginem indicari possent, vel sensum notabiliter immutarent.

h Differt hic ab aliis Ultrajectina lectio, quæ hæc est: Majoris heremi secretum expetens, clam egressus est, paululum procul in rupe excelsi mentis, et cum ab abbate et fratribus sui monasterii magno studio quæreretur, triduo jejunio peracto, vix tandem reperitur, latitabat quidem etc.

i Trevirensis Ms. habet, sinite me, Ultrajectinum, sequere me.

k Voces illas hujus operis, non lego apud Mabillonium, neque in Ms. Ultrajectino.

l Hinc passim colligitur ætas auctoris. Vide Commentarium num. 4.

m Agaunum in Sedunensi diœcesi situm est; Igitur huic episcopo, uti observat Mabillonius, nomen fuerit Leudemundus, cujus circa hæc temporameminit Fredegarius Scholasticus in Chronico cap. XLIV.

n Mabillonius et Ms. Ultrajectinum: Nudus egressus sum de terra, et nudus revertar in pulverem.

o Vox execrans abest a Ms. Trevirensi.

CAPUT II

Perducitur Luxovium a S. Eustasio; et ipse eo allicit S. Romaricum, quocum Habendense asceterium construit.

E

V ervecum quippe pellibus membra tegebat. Temporibus quoque quadragesimæ quinque nucleis nucum cum parvo poculo aquæ in quotidiana refectione illius, post Vespertinis laudibus peractis, vilis quidem, sed Deo placita, mensa parabatur. Interdum quippe triduo crebroque prolixiora protrahens jejunia, fessus membris, sed Spiritu sancto repletus, Christo jugi famulabatur obsequio. Balnearum fomentis bis tantum ibidem utebatur in anno, ante sanctam videlicet Domini Natalis diem, ejusque sacræ Resurrectionis Paschæ. Hæc erat illius corporis cura, de cetero vero pleraque latent occulta, quæ tunc gesta sunt miracula.

Totus austeri-
tati addictus

11 Temporibus autem illis in partibus Vosagi *a* vir egregius et religione celeberrimus abbas Eustachius *b* constabat. Tunc forte accidit, ut egressus metas penetraret Italiæ, introiensque cœnobium Agaunense *c* sciscitari cœpit, quis inter primos sanctitate primus ibidem haberetur. Tunc aiunt: An fortassis ignoras sanctum virum Amatam, qui in hac excelsissima rupe jam fere per triennium duram gerit vitam? Illeque his auditis confestim montis perartam et pene gressu labentem conscendit semitam: inventoque Viro tanta caritate amplexus est, ut nullatenus pateretur eum sibi deesse. Quid plura? Revertens ab Italia *d* ablatum sanctum Hominem Luxovium *e* usque perduxit, affirmans lucernam non esse sub modio occultandam, quin potius illis, qui in domo Domini sunt, lumen præbendum, et illum perfectiorem viam posse tenere, qui proprias sedes reliquerit.

invisitur a
S. Eustasio et
Luxovium ad-
ducitur,

a b
c

F

12 Denique conversatus aliquod temporis spatium in monasterio illo sanctus Amatus, ab omnibus amatus effectus est. Erat utique serenus vultu, hilaris aspectu, præclarus et celer eloquio, cautus et firmus consilio, compunctioni deditus, profusus in lacrymis, temperatus in prosperis, mitis et lætus in adversis, moribus egregius, sanctitate fulgentissimus, caritate in omnibus præditus, abstinentiæ discretionis innixus. Sic utique omnibus bonis ditatus tamquam lumen

ob virtutes
carus omnibus,
prædicationi
adhibetur,

magnum

A magnum in mundo renitebat. Factum est autem in aliis temporibus, directus a fratribus ut quasdam urbes Austrasiorum lustraret: multa enim gratia prædicationis in illo vigeat.

elegantî oratione S. Romaricus

f

13 Vir autem nobilis erat in palatio et honorabilis in populo, cui nomen Romaricus f sub laico habitu, sed jam tum mentem gerebat religiosam. Nutu ergo divino, ut credo, annuente, ad hujus domum hospitalitatis gratia sanctus affuit Amatus. Intuitus autem Virum Dei cum multa reverentia et honore suscepit eum. Cumque jam mensa posita esset, cœpit inter epulas flagitare, ut sibimet desideranti verbum salutis nuntiaret. Mox ille, cum velox et cautus esset in verbo, exorsus ait: Cernis hunc discum argenteum? Quantos iste dudum servos habuit, quantosque deinceps habiturus est! Et tu velis nolis nunc suus servus es, quoniam ad servandum eum possides. Sed nunc æquum super se edentibus reddit suffragium, de quo a te, qui nunc eum servas, ratio in futuro requirendo exigitur; scriptum namque est: Aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum in testimonium vobis erit g: Unde Dominus ait: Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram h.

g
h
ad seculi fugam per-movet,

i k

14 His denique auditis, Romaricus ait: Obsecro sanctitatem vestram aliquantulam dierum moram i mecum facite, et narrate, quid faciam k: quoniam id solum, quod olim angens gestiebam, modernis nunc annuente Domino congratulor adfore temporibus. Tunc Amatus exorsus ait: Ausculta paululum, vir bone, cum sis nobilitate parentum excelsus et divitiis inclytus ingenioque sagax, miror, si non nosti responsum Domini. Cum quidam eum interrogasset, quomodo vitam æternam capere posset, dicens: Magister bone, quid faciam l, ut habeam vitam æternam? Et paucis interpositis eidem dicitur: Si vis ad vitam ingredi conserva mandata. (Dicit illi, Quæ? Jesus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices. Honora patrem tuum et matrem tuam, et diliges proximum tuum sicut teipsum m.) Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi a juventute mea, quid mihi adhuc deest? Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus et habebis thesaurum in cœlo; et veni, sequere me. Hudiens hæc vir Domini Romaricus, desiderio et amore Dei refertus, non multis postactis diebus, spretis divitiis et rebus sæcularibus, detonsum servitio Domini sui caput sese monasticis imbuendum tradidit normis n.

n
et cum illo cœnobium construit. Pedibus contractum sanat,

o

15 His rite edoctus per idem tempus, consilio procul dubio omnipotentis Dei agente, sanctus magister Amatus, et discipulus ejus Romaricus sub magna sanctitate, atquæ summæ perfectionis religiosissima intentione monasterium puellarum condunt o. Hoc autem dum ædificaretur, quidam contractus pedibus, ablato gressu, quatiebatur infelix. Adfuit ergo sancto Amato, obsecrans sibimet pristinae virtutis incolumitatem præbendam. Tunc almficus Vir ait: Domini mei Jesu Christi est est tibi dare, quæ poscis, fili mi. Sed misericordia motus rursus dixit: Et quia video, his te indigere, esto nobiscum saltem paucis diebus, oremusque pariter Dominum. Habeto ergo fidem et dabitur tibi a Domino, quod postulas p, quomodo affatim benigna est misericordia ejus. Quid plura? In proxima temporis tribuitur debili gressu

p

Septembris Tomus IV.

sus, atque q rursus arva plantas dudum peregrinas terenda exultantes recipiunt, et graditur deinceps homo pedibus propriis, qui pridem pedibus gestabatur alienis.

16 Puella sanctimonialis in eodem cœnobio absque licentia Senioris pomum edendum præsumpsit; sed mox diabolus ingressus eandem discerpere cœpit. Tunc nuntio præpeti Amatus adest, et mox astantibus ait: Numquid non prædixi vobis, quia * inimicus noster diabolus tamquam leorugiens circuit quærens, quem devoret? Denique puellis ait: Oportet, o filia, ut iste immundus spiritus vigiliis et jejuniis atque oratione pellatur et his denique impositis deceptor aufugit r. Cumque incolumis fuisset reddita sororibus, Vir almficus dixit: Intuemini, quid nobis Dominus præstitit o bonæ sorores s: sicut scriptum est: Resistite diabolo, et fugiet a vobis. Consuetudo utique illius erat, ut id, quod suis orationibus Dominus tribuebat, aliorum meritis actum fuisse adscriberet.

17 In hoc eodemque cœnobio hic Vir elegit, unam, quæ sororibus præset, et hæc erat desiderio Domini plena et religione præcipua, cujus nomen erat Mactefledis t. Hanc ad exemplum summæ sanctitatis ceteris imitandam proposuit: sed omnipotens Deus, qui suorum semper est fidelium suffragator, volens ejus laboribus et sancto desiderio quantocius æterna præmia reddere, priusquam in hac sollicitudine duorum, ut conjicio, annorum curricula peregisset, ad finem hujus vitæ pervenit u. Sed una ex sororibus præcedenti nocte per visum miræ magnitudinis stellamegredientem de monasterio vidit cœlosque introeuntem conspexit. Præfata autem Mactefledis cum in ipso articulo suæ vitæ jam in egressu anima esset, quædam soror ait: Canite psalmos, quia jam mater nostra nos relinquit. Illa inter hæc ait: Silete paululum quoniam sanctus Paulus nondum adest. Et post pusillum denique annuit, ut canerent: sicque sancta anima illa de hac luce læta properavit ad Dominum x.

A. ANONYM
CŒVO.

q

energumenam liberat.

* Mabil. quod

r

s

Prima cœnobii abbatissa moritur.

t

E

u

x

ANNOTATA.

a Vosagi (montis, saltus, silvæ, eremi) per confinia Alsatiæ, Burgundiæ et præsertim Lotharingiæ extensi, notionem dedimus sæpe alibi et nuper ad diem 11 Septembris occasione S. Adelphii abbatis.

b Eustasius scribitur ab aliis et Eustatius; de hoc sancto abbate actum est apud nos tom. III Martii ad diem 29; quædam etiam super eo pertractavimus hic in Commentario prævio anum. 7.

c Vide Annotata ad caput primum lit. e.

d Itineris in Italiam a S. Eustasio instituti tempus et causam assignavimus in Commentario anum. 7.

e Celebris abbatia in Burgundiæ ducatu ad radices Vosagi montis.

f De S. Romarico Habendensis cœnobii fundatore et secundo abbate, cujus festivitas recurrit die 8 mensis Decembris, multa diximus hic in Commentario; plura tomo præcedente in Commentario prævio ad Acta S. Adelphii, et in appendice de Gloria posthuma.

g Jacobi v vers. 3.

h Lucæ vi, vers 24.

i Trevirensis: aliquantulum spatium. Mabilionius: aliquantulum sine addito.

k Trevirensis: quid me oporteat facere.

l Matthæi xvi, unde hæc et sequentiadesumpta sunt, legitur, quid boni faciam.

A. ANONYMO
COEVO.

m *Verba sacrae Scripturae uncis inclusa non habent Mabillonius et Ms. Ultrajectinum.*

n *Congressus S. Amati cum S. Romarico, refertur etiam in hujus Vita apud Mabillonium; sed brevius: verba dedi in Commentario praevio num. 8.*

o *Sub magna sanctitate et reliqua usque ad monasterium puellarum, desiderantur in Ultrajectino.*

p *Ultrajectinum: obsecrans sibi pristinam praeberi virtutem. Cui Vir sanctus ait: Habeto fidem, et dabitur tibi a Domino, quod postulas: omissis, quae in aliis exemplaribus interjiciuntur, et sequuntur usque ad In proximo.*

q *Desunt iterum in eodem Ultrajectino voces istae usque ad et graditur.*

r *In Mabillonio: et his finitis daemon aufugit: at in Ultrajectino ab his verbis: decerpere coepit, usque ad ista: cumque incolumis, sensus ita contrahitur: Quem Vir Dei effugavit.*

s *Mabillonius legit: Intuemini dulcissimae sorores, quid vobis praestiterit Dominus: omisit Ultrajectinum.*

t *Ultrajectinum, suppressis denuo ceteris, vocibus elegit unam mox subdit: cujus nomen erat etc.*

u *Ultrajectinum etiam hic ceteris exemplaribus brevius rem sic refert: Sed omnipotens Deus post duorum annorum curricula ad finem hujus vitae perduxit.*

x *An aliquando cultum habuerit, ignoramus, non videtur eum habere hodieum apud Romaricenses; nullam certe ejus commemorationem invenio in Proprio Sanctorum. Meminerunt ejus Majores nostri in Praetermissis ad diem 13 Martii in hunc motum: Mactefledis abbatisae, a S. Amato institutae felix transitus memoratur in dicti S. Amati Vita, danda ad 13 Septembris. De ipsa nihil in Fastis publicis. Menardus, Bucelinus, Saussayus et post hos Arturus in Gynaeceo Sanctis illam adscripsere. Ceterum in Ultrajectino post verba coelosque introeuntem conspexit, mox subnectitur: Sicque sancta anima etc., nihilque memoratur de dicto illius sororis, aut responso Mactefledis.*

CAPUT III

C Postrema Sancti gesta et pius obitus.

Jugem psalmodiam instituit; in antrum se recipit,

a

b

Porro sanctus Amatus semper eremi secretum diligens infra profunda vastaue Vosagi castrum reperiens, sicut in praesentiarum cernitur monasterium, transmigravit; ibique, opitulante Domino, multis virginibus, psallentium per septem turmas, in unaquaque turma duodenis psallentibus die noctuque jugiter instituit a. Sed ipse in obliqua montis parte concavum reperiens saxum, angustum sibi soli habitaculum praeparavit, habuitque lectulum in alveolo ad status sui mensuram factum b. Siquidem et specus amplius longiusque non eminebat, et desuper immanis rupes dependebat, atque per hanc minister fune tintinnabulo ligato parvam particulam panis cum modico aquae poculo homini Dei Amato praebat.

19 Dominicis vero diebus egrediens, fratribus vel sororibus jugiter sanctas Scripturas relege-

bat, admonens illos ad aeterna gaudia et ad caelestem patriam quantocius properare. Totus enim erat dulcis consilio, totus amatus* eloquio: plenus quippe erat Spiritu sancto, caeleste semper meditans opus. Moris sui fuit, ut, dum jugiter hilarem vultum gerebat, ad instar racemi guttas lacrymarum ab illius oculis defluere videres. Saepe enim praesago spiritu etiam quorundam cogitationes prodebat.

20 Quaedam itaque die, dum quidam frater in praesentia sui graderetur; Siste, inquit, frater mi, quo loquar tecum. Vereor dulcissime meus, ait, ne forte inimici vesania ac subtilitas aliquid tibi cupiditatis malum contra Regulae decretum proprium habere injiciat. Tunc ille: Absit a me secus quippiam agere, nisi id, quod tua sanctitas praedicat, et nostra continet Regula. Inter has igitur confabulationes* sanctus Vir oram cucullae illius tenens, utroque digito hinc inde complexus consutum infra trientem reperit, moxque dixit: Hic ergo quid habes frater mi? Confestim ille pavore percussus, pedibus sancti Viri sese prostravit dicens: Heu mihi misero tremissem furatus sum. Tum ille: Surge, inquit, et age poenitentiam: qui furabatur, jam non furetur c.

21 Quadam denique die puellae sanctimoniales dum apum examen recipere gestiunt, sanctus Vir adfuit. Erant autem ibi duo vasa, apibus parata: quibus ait: Vultis hoc examen recipere? Dicunt ei: Istud vas lacte et bona herba linivimus; in hoc recipiendae sunt apes. Nolite, ait, sed in aliud vas recipiantur. Et his dictis abiit. Illae ergo postponentes sancti Viri mandatum, in vas, quod paraverant, apes aptaverunt; sed contra jussum Viri Dei capturam intromissae ferae per quinque dies nec volatum capiunt, nec suarum necessitudini florigeras decerpunt silvas. Crebro autem advenientes puellae pulsant vas; illae quidem vivae intus murmurant, nec tamen foras egrediuntur. Tandem puellae jussa Hominiis Dei ad memoriam revocantes, ad eundem pergunt, et narrant ei omnia. Tum ille: Ite, inquit, atque migrate d eas in vas, de quo dixeram. Quod dum factum fuisset, tamquam de custodia carceris exeuntes, mox laetae et volatum capiunt et esum, atque omnibus ibi laborantibus ampliora illae lucra fecerunt. Multa quidem miracula in hac vita peregit, quae nunc ut stilo pandantur affatim satisque prolixum facient. Nunc igitur ad illa narranda properemus, quae propinquante die obitus sui laudabiliter fecit.

22 Amatus igitur ante anni peractum circulum imminere obitus sui diem quibusdam fratribus praenunciavit. Erat itaque frater quidam, quem familiari retinebat affectu: quo accito, ait: Si nosti ab ineunte aetate sub quanto studio et charitate nutrierim te, volo, ut ea, quae tibi praecipio, secreta facias, et caute peragas, quoniam appropinquare jam meae mortis exitum procul dubio credas. Habeto igitur socium ad hoc opus Castorium nostrum presbyterum, pergesque in silvam hanc, atque, cinere evecto, facite de cilicio culcitam meam, quam repletam cinere in lectulo stratus mei ponite, quoniam de quibusdam factis meis me oportet poenitere et libet.

23 Tunc frater ille, o Domine, inquit, quomodo hoc potest fieri, ut sustineas talia, quoniam pro longa abstinencia et tribulationibus multis jam fessus es membris. At ille c: His, frater, te ignorante olim usus sum, sed robustum me fecit Dominus semper in illis esse. Confessionem, inquit,

D unde Dominicis diebus egrediens, suos instruit.
* Mabil. amabilis

Fratrem proprietatis reum ad poenitentiam provocat,

* Trevir. fabulas

E sanctimoniales obedientiam docet.

F Mortis suae praescius

publice confitetur delicta.

A inquit, meam coram omnibus facere disposui, et poenitentiam legitimam accipiens, ita opto de seculo quandoque exire. Tu vero age, quæ dixi. Factum est igitur, quod præcepit. Jam non post exactis multis diebus, accitis fratribus, siqua se meminit deliquisse, prostratus cilicio et cinere in eorum præsentia publica voce confessus est. Hanc igitur dum gereret poenitentiam, inæqualitatem corporis perpessus jugi quatiebatur dolore. Sed Vir sanctus cognoscens peccatorum suorum purgationem * tempus advenisse, in his infirmitatibus multiplex exultabat lætitia.

* *Ultraj. purgationis*

et post elapsum annum poenitentiae

24 Aderant denique, qui coram eo sanctas Scripturas legerent. Veniebant namque catervatim et fratres, qui verbum salutis ab eo audirent; cumque jam isti imbuti recederent, alii imbuendi accedebant. Similiter ancillæ Dei, horis competentibus turmatim commeantes, plenam ab eo de ventura vita capiebant doctrinam f. Cumque jam prope anno peracto in hoc cilicio et cinere, membris infirmitate plenis, diebus ac noctibus jugiter orationibus incumberet, cute et carnibus sublatis ossa pura patebant; sed vox illius perseverans cum fletibus semper erat ad Christum.

f

B 25 Venit ergo ultimus dies lætus quidem animæ suæ, sed fratribus et sororibus amarus. Passim tunc per omnes cellulas fletus et mœror regnabat. Lugebant igitur semetipsos a tanto Viro desertos esse, sed congratulabantur illi jam angelorum contubernia adeptum fuisse g. Mox itaque cum ad finem venisset, cuidam fratri præcepit dicens: Affer, inquit, epistolam Leonis Papæ h missam ad S. Flavianum i, quoniam in ipsa plenissima ratio fidei Catholicæ continetur. Allataque epistola coram eo legebatur. Cumque in præsentî recenseretur, sanctus Vir dicebat: Sic credo Trinitas ineffabilis, ita confiteor Deus omnipotens, ita de Te sentio, Dei Filius Jesu Christe, qui pro nostra salute dignatus es in hunc mundum venire; sic de te intelligo Deus æternæ Spiritus sancte: unum Deum in Trinitate, Trinumque in Unitate confiteor. Ita edoctus de tua sentio Incarnatione, piissime Christe k. Quid plura? Per universas sententias suam semper aptabat confessionem; scilicet ut Vir sanctus se in omnibus orthodoxum comprobaret.

prælegi sibi jubet epistolam S. Leonis.

g

h i

k

ipse dictat epitaphium sepulturæ suæ inscribendum,

26 Denique cum esset in sancta humilitate præcipuus, indignum se reputans, infra valvas basilicæ sepeliendum, in introitu ostii basilicæ sanctæ Mariæ suum parari jussit sepulchrum, scribens desuper titulum, quem ipse edidit hoc modo dicens: Omnis homo Dei, qui in hunc locum sanctum ad orandum introieris, si merueris obtinere, quæ postulas, pro anima Amati poenitentis, hic sepulti, Domini misericordiam deprecari digneris, ut si quid mea parvitas de meis peccatis obtinere non potuit, tepide poenitendo, obtineat vestra tantorum caritas, sedule Domini misericordiam deprecando.

et suis valedicens moritur.

27 Congregati ergo fratres atque sorores universusque sexus lugentes præstolabantur exitum sancti Viri. Evangelia scilicet legentes, atque psalmos hymnosque coram lectulo decantantes. Inter has igitur voces veniam ab universis petens, atque eis valedicens, ita emisit spiritum. Tunc l exultare magis ibi libet, sed flere potius compellitur. Flent ergo monachi, plangunt devotæ puellæ, lugent universi populi, sexus uterque adolescentes atque infantes, sanctum Virum defunctum fuisse, seque orphanos atque angentes relictos esse.

28 Sepultus est ergo loco, quo ipse præce-

perat: sed in die tertio cuidam fratri Matutinis dictis per visum apparuit dicens: Quid agitis o fratres? Tum ille: Lugentes atque tristes sumus de tua absentia, Pater piissime, quia orphanos nos dereliquisti. Ad hæc ille: Ne contristemini: scitote me absolutum de meis peccatis, beneque receptum in conspectum Domini mei. Vos autem nunc in hoc loco paupertatis caminus excoquit, sed non post multum temporis spatium Dominus Deus omnipotens omnibus bonis istic vos abundare faciet. Dic interim fratri Romarico, ut æquo animo sit, et de monasterio magnam sollicitudinem gerat, et memor sit mei semper. Et his dictis abcessit. Confestim surgens frater ille hæc universa cum lacrymis narravit homini Dei Romarico.

29 Post hæc regis munificentia repente circiter ducentos aureos ibidem destinavit. Nam m et deinceps largiente Domino, sicut in præsentî cernitur, plurima adjutoria Habensis monasterii mancipata sunt usibus. Hæc procul dubio obtinuit sancti Amati oratio. Denique cum jam anni circulus peractus fuisset, et sub illo tumulto, ut supra diximus, beati Viri tegerentur membra, et ob illius solemnitatem nocte vigiliæ celebratæ fuissent, rursus post Matutinos cuidam fratri revelatum est, ut quantocius beata membra illa infra basilicam sanctæ Mariæ ponerentur. Quod confestim, opitulante Domino, sub magna reverentia est celebratum: ubi annua revolutione populorum catervæ ad ipsius solemnities festinantes, per ejus interventum salvandos se esse non dubitant; præstante Jesu Christo, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

A. ANONYMO
COÆVO
Apparet semel
atque

iterum, et corpus suum
transferendum
indicat.

m

E

ANNOTATA.

a *Hujusmodi Deo laudes decantandi norma laus perpetua nuncupatur; quia semper tum die, tum nocte sine ulla interruptione, nisi quæ requiritur, ut alii aliis succedant, continuatur. Præhæxerat in eo instituto S. Alexander Acemetorum in Oriente fundator, cujus in Actis apud nos tomo I Januarii pag. 1027 sic scribit auctor ejus discipulus: Erant vero e tribus nationibus, Romani, Græci, Syri, numero trecenti (monachi,) et hos in sex choros distribuit, ut assiduum obirent hymnodiam. Sed hoc ipsum didicerat S. Amatus in Agaunensi cœnobio. Audi S. Gregorium Turonensem in compendio Vitæ S. Sigismundi Burgundionum regis apud nos tom. I Maii pag. 85: Ille (Sigismundus) ad sanctos Agaunenses abiens, per multos dies in fletu et jejunio durans, veniam (occisi insidiis novercæ Sigerici filii) precabatur, psallentium ibi assiduum instituens. Immo mos iste dein ab Agaunensibus et Habendensibus ad alios transiit. In vita S. Salabergæ, apud Mabillonium Seculo II Benedictino, auctor fere coævus hæc habet: Coacervatæ in eodem loco sunt, vel monasterio (Laudensi) adunatæ plus minusve trecentæ famulæ Christi: illisque dispositis per turmas, ad instar Agaunensium monachorum Habendique normam disposuit, die ac nocte præcepit canonem omnipotenti Deo personare, et juxta egregium prædicatorem Paulum sine intermissione orare. Porro id institutum haud grave erat in tanto personarum numero, maxime si in una dumtaxat ecclesia cantus continuaretur. Quantus fuerit præcise virginum Habendensium numerus non indicat biographus noster; at magnum fuisse innuit tum hic, tum in Vita S. Romarici apud Mabillonium tomo citato pag. 419 ubi dicit, quod Romaricus, cujus mortem*

nunc

A. ANONYMO.
COEVO.

nunc innectunt multi anno 653, animas virginum circiter centum seu amplius ex monasterio suo sibi prævias ad cœlestia regna transmiserit. Magna sane sit communilas, in qua, spatio circiter annorum triginta, moriantur centum.

b Consonant istis recitata in Commentario prævio num. 33 verba Ruinartii.

c Ultrajectinum Ms. totum hunc numerum et partem præcedentis ita perstrinxit: Totus erat dulcis consilio: sæpe etiam quorundam cogitationes prodebat. Quemdam etiam fratrem a furto arguebat dicens: Surge, et age pœnitentiam: qui furabatur, jam non furetur.

d Trevirense: migrentur in vas. Melius Ultrajectinum, cujus textum integrum, quia phrasis ejus ab aliorum discrepat, transcribo: Die quadam dum sanctimoniales apum examen suscipere vel-
lent, Vir sanctus affuit: et erant ibi duo vasa, apibus parata: in vase ad hoc aptato eas apes recipere parantibus ait: Nolite, sed in aliud vas recipiantur. Moniales vero dictis Viri non obedi-
entes, in vas, quod aptaverant, apes receperunt, qui * per quinque dies, nec suarum necessitati florigeras decerpunt sylvas; tandem jussa
Hominis Dei ad memoriam revocantes, et ad eumdem pergunt et narrant ei omnia. Tunc ille: Ite, et mittatis in vas, de quo dixeram; quod cum
factum fuisset, mox volatum capiunt, et ampliora lucra fecerunt.

e Desunt ista in Ultrajectino usque ad Factum est igitur.

f Nihil eorum, quæ ab initio hujus numeri huc usque leguntur, habet Ultrajectinum.

g Totum hoc ab initio numeri rursus desideratur in Ultrajectino.

h Sancti hujus Pontificis Vita illustrata est apud nos tom. II Aprilis ad diem mensis 9. Epistolam, cujus hic mentio est, a Patribus concilii Chalcedonensis summopere commendatam, atque omnium ecclesiarum consensu et applausu ab orthodoxis acceptam, habes apud Eminentissimum Baronium in Annalibus ad annum 449.

i Hujus etiam episcopi Constantinopolitani ac martyris gesta Commentario historico elucidata sunt in Opere nostro, tom. III Februarii a pag. 71.

k Articulus is de sanctissima Incarnatione omissus est in Ms. Ultrajectino: omissus, inquam, nam eum ab auctore expressum fuisse, verissimum mihi est ex eo, quod laudata epistola ab initio ad finem usque Verbi Incarnationem pertractet contra Eutychianam hæresim. Porro quod dictum articulum subsequitur usque ad initium sequentis numeri, ibidem similiter non legitur.

l Quæ hic leguntur usque ad proximum numerum ita contrahuntur in eodem Ultrajectino: Lugent universi populi sanctum Virum defunctum fuisse. Imo et is numerus ita contrahitur: Sepultus est ergo loco, quo ipse præceperat, et in die tertio fratribus per visum apparuit dicens: Ne contristemini, scitote me absolutum de meis peccatis, beneque receptum in conspectum Dei. Sed non post multum temporis spatium Dominus Deus omnipotens omnibus bonis istic abundare faciet vos, et his dictis abscessit.

m Ab hac voce usque ad Denique cum jam anni nihil habet Ultrajectinum.

DE S. VENERIO PRESB. EREMITA

IN TYRO MAJORE MARIS LIGUSTICI INSULA

C. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Memoria in Martyrologiis: cultus antiquus et recentior: Vita qualis.

SEculo VII.
Sancti memo-
ria in nonnul-
lis Martyrolo-
giis

In mari Mediterraneo, qua extrema Liguriæ Etruriam versus alluit, ante celebratum ab antiquis portum, a vetusta, sed dudum excisa civitate Luna, Lunensem ac Portum Veneris, nunc etiam Sinum Spediæ dictum, tres exiguæ insulæ jacent, Palmaria, Tyrus major et Tyrus minor vel Tyrolus, in Tabulis geographicis Palmacia, Tino et Tineto appellatæ, quarum mediam S. Venerius vita eremitica, beata morte ac gloria posthuma illustravit, primam autem natalem verisimilius habuit. Nullam de hoc sancto Eremicola apud vetustiores martyrologos mentionem reperi; sed apud recentiores notissimus est, quamquam de die locoque, quibus annuntiandus sit, non omnino convenient. Petrus Galesinius ad diem 13 Septembris de eo sic habet: Hoc ipso die sancti Venerii confessoris, admirabili sanctitate clari. Galesinium secutus est

Baronius in suo Martyrologio Romano, licet Petri de Natalibus Catalogum laudet, in quo die 11 Septembris obiisse refertur. Verba Baronii accipe: Ipso die sancti Venerii confessoris, admirandæ sanctitatis viri, qui in insula Palmaria vitam eremiticam duxit.

2 Eundem pariter diem 13 servant nonnulla Usuardi auctaria apud Sollerium nostrum, inter quæ Florentinus codex sic ait: Apud Lamum (lege Lunam) civitatem transitus S. Venerii, cujus corpus Regium translatus est. Editio Lubeco-Coloniensis paulo prolizius: Eodem die S. Venerii sacerdotis, notabiliter (forte nobiliter) orti. Qui in insula Tyri solitariam vitam duxit, et ibidem puerum submersum orando vitæ restituit, et multos a languoribus diversis curavit; et postea feliciter in Domino obdormivit. Brevius Belinus: Ipso die S. Venerii confessoris, admirandæ

ad diem 13
et 11 Septem-
bris;

AUCTORE
C. S.

A dæ sanctitatis viri. *Prætereo Bucelinum in Menologio Benedictino, aliosque recentiores, qui eodem illum die celebrant. At Grevenus, licet ibidem de eo etiam meminerit, ad diem tamen 11 ejusdem mensis illum potius referendum censuit: etenim hic eum sequenti elogio ex Vita inferius laudanda, sed non sine mendo, concinnato celebrat, dicens: Apud insulam Palmariam depositio S. Venerii abbatis, qui tempore Focæ imperatoris apud eandem insulam eremiticam vitam ducens, miraculis multis clarus quievit in pace, ibique sepultus manibus angelicis. Quo in loco etiam oleum effluere visum est, valens in salutem multorum. Hæc ibi; sed ad diem 13 rursum ait: Item secundum aliquos hic, Venerii confessoris, qui supra 3 Idus habetur.*

sed rectius ad
diem 13.

3 Contra Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ Venerium die 11 sic memorat, ut ad 13 remittat, ubi ipsius elogium ex Officio Regiensis ecclesiæ et Petro de Natalibus recenset. Utroque item loco Castellanus eum in suo universali Martyrologio annuntiat. Priorem diem memorati martyrologi, aut eorum aliqui, haud dubie didicerunt ex laudati Petri Catalogo similive apographo, in quo, ut monui, 3 Idus Septembris angelicis manibus sepultus dicitur: certe hunc laudat Ferrarius. Verum omnia apographa nostra Sancti obitum diei 13 constanter affigunt, eodemque die festum depositionis ejus in diœcesi Regiensi, ad quam sacrum Viri corpus denique translatus videbimus, annuo Officio celebratur, et in Portu-Venerio etiam quotannis recolli asserit Julianus Lamoratus, ejus loci presbyter, per decursum sæpius laudandus. Corrigenda etiam sunt Martyrologia, quæ Sanctum in Palmaria insula defunctum humatumque aiunt; ex dicendis enim constabit, utrumque in Tyro majore, proxima Palmarie insula, contigisse.

Ecclesia ipsi
antiquitus
erecta:
Officia ejus

4 Cultum Venerii eodem, quo floruit, septimo scilicet seculo inchoatum fuisse, habemus ex Vita, in qua Lucius episcopus Lunensis, divinitus admonitus super Sancti corpus, olei ex tumulo emanantis indicio in Tyro repertum, miraue integritate ac fragrantia donatum, ecclesiam condidisse narratur, additis ministris, qui sacro loco inservirent, de quibus sermo recurret. Inde ob barbarorum incursantium metum primo in Lunensem agrum, si Ms. nostro edendo fides habenda est, atque hinc seculo nono Regium Lepidi, quæ ducatus Mutinensis episcopalis civitas est, translatus fuit, ibique hodieum quiescit, et ipse inter Sanctos illius diœcesis Tutelares adscitus, gemino Officio ecclesiastico quotannis honoratur. De translationibus infra agemus; de cultu hæc accipe. Præ manibus habeo bina Regiensis ecclesiæ Breviaria, sive Propria, ut vocant; quorum alterum anno Domini 1567 Regii recusum, alterum anno 1673 impressum est. In utroque Officium Depositionis ejus (die 13 Septembris, ut in posteriori additur) recitandum præcipitur. Et vetustius quidem lectiones novem, hymnosque ac cetera pene omnia ex Sancti Actis propria habet; recentius anno 1625 a Sacra Rituum Congregatione Romæ approbatum, servatis secundi Nocturni tribus lectionibus, cetera ad Romani. Breviarii normam de Confessore non Pontifice reduxit, et Officium sub ritu duplici secundæ classis assignat.

in diœcesi
Regiensi..

5 Deinde ad diem 3 Novembris Translatio corporis, Regium, ut supra monuimus infraque latius dicemus, seculo IX facta, in utroque Breviario celebranda præscribitur; eodem fere, quo

festum natale Officio, si lectiones secundi Nocturni excipias, quæ translationi utrobique sunt propriæ, et ritum, qui in recentiori tantum duplex notatur. De hoc festo meminit Codex Florentinus, supra laudatus, ad 1 Novembris, sic annuntians: Civitate Regii, Translatio corporis beati Venerii confessoris, de partibus Lucensium ad Regium prædictum. Verum duplex in hac annuntiatione error occurrit; primo, quod ad 1 Novembris translationis memoriam referat, cum ad diem 3 ejusdem mensis, qua in utroque Proprio Regiensi etiam facta diserte dicitur, referenda fuerit; secundo, quod de partibus Lucensium corpus Regium advectum velit; e Lunensium enim agro eo translatus fuisse, ex dicendis constabit. Plura de Sancti cultu per decursum sese offerent.

6 De ejusdem gestis tam certa non habemus, quamvis Vita non desit, cujus tria exemplaria Mss. in Museo nostro exstant. Horum unum Papebrochii nostri manu ex Ms. codice S. Eremitæ Camaldulensis fol. 141 transumptum est; alterum a Joanne Stephano Flizio, Societatis Jesu, quantum apparet, presbytero, ad Majores meos anno 1665 Genua missum est, descriptum ex antiquo codice, sed quem ipsi, ut notat, consulere non licuit, ideoque nec dispicere, utrum menda, quibus apographum istud scatet, describentis incuriæ, an ipsi codici attribuenda sint. Hæc duo eundem prologum habent; in ceteris passim phrasibus discrepant, atque aliud alio paululum est auctiis præsertim in fine: in Genuensi enim translatio corporis facta Regium desideratur. Tertium manu item Papebrochii in fronte notatur desumptum Ex Petri Calo p. 2, f. 256, in margine vero alia manu: Ex cod. 929, sed cujus bibliothecæ non edicitur. Porro Petrus Calo alias Calotius dictus, Ordinis S. Dominici seculo XIV floruit, et præter alia scripsit Vitas Sanctorum ex antiquis monumentis collectas, et duobus voluminibus ingentis molis comprehensas, teste Jacobo Echardo in Scriptoribus Ordinis Prædicatorum; qui addit duos hujusmodi codices Bononiæ apud S. Dominicum, duosque alios in bibliotheca Barberiana Romæ servari. Ex qua vero bibliotheca apographum nostrum acceptum sit, ut dixi, incompertum mihi est.

Vitæ exempla-
ria,

E

7 Postremum hoc prologo caret, at quamdam sacri corporis translationem a Lintecario Lunensi episcopo curatam refert, quæ a duobus aliis apographis abest; nonnulla etiam de gloria posthuma sive miraculis habet, quæ Camaldulense Ms. perstrinxit aut omisit: cetera satis consonant, si minoris momenti adjuncta exeeperis. Præter enumerata Italicum Vitæ compendium pariter Ms. habemus, ad cujus calcem legitur. Ex antiquo familiæ suæ Ms. transcribenda verbis curavit D. Favoritus, Emo. Card. Chisio a secretis. Compendii compilatori exemplar Calotii aut huic simile præluxisse colligimus ex eo, quod de translata per Lintecarium Sancti corpore pariter meminerit. Quamquam vero Calotii ætas multis seculis a Sancto remota sit, malui tamen ipsius apographum recudere; tum quia alia incertæ ætatis ac forsitan etiam recentiora sunt, tum quia ceteris plenius est ac correctius, nec tamen in rebus a Sancto gestis dissonat, ita ut manifestum sit, omnibus simile Ms. præluxisse, licet Calotius translationem aliunde didicerit, quam in hoc Commentario examinabimus, observaturi etiam, ubi quid notatu dignum in aliis occurrerit.

ex quibus
unum eden-
dum.

F

8 Auctor Vitæ sese aut ætatem suam nusquam prodit,

AUCTORE
C. S.
Vita seculo
nono antiquior
non est,

prodit, nisi quod in prologo Camaldulensis ac Genuensis apographi fateatur se a S. Venerii ætate remotum vixisse. Ita enim ait: Beatissimi patris Venerii, sacerdotis ac monachi, quantum his nostris temporibus ex ejus gestis comprehendere potuimus, posteris cognoscenda perscripsimus. Unde vero sua hauserit, deinde sic indicat: Quæ vel ipse didici, vel viris religiosis narrantibus cognovi, posteris comperi fore narranda. Videtur itaque aliqua ex nonnullis monumentis alia ex traditione didicisse. Et monumenta quidem aliqua forte consulere potuit scripta a monachis, qui post Sancti obitum ipsius corporis custodes Tyrum insulam incoluisse perhibentur, ut infra videbimus: at religiosi illi viri, a quibus reliqua se audivisse profitetur, sancto Eremitæ seculo VII defuncto convixisse non potuerunt, cum biographus sacri corporis translationem, Ludovico Pio imperante factam memoret, adeoque seculo IX nequeat esse antiquior. Abest quidem ea ab apographo Genuensi; sed cum in hoc æque ac in aliis Normannorum irruptio in Italiæ maritima memoretur, non potuit auctor ante prædictum seculum scripsisse, ut ex dicendis constabit.

B
nec undecimo
posterior:

9 Ne tamen Vitam serius quam seculo XI scriptam credamus. suadet instrumentum quoddam anno 1085 consignatum, et num. 25 recitandum, in quo ex ejus admirabili Vita de Sancti corpore per angelos humato, structaque super eo per Lucium episcopum ecclesia, quod utrumque in Vitis nostris legere est, expressa fit mentio. Ex hisce omnibus statue, scriptorem illum, quisquis is demum fuerit, certam de rebus a Sancto gestis fidem facere non posse, quippe qui tribus aut forte etiam quatuor seculis illo est posterior. Hinc factum puto, ut nonnullas traditiones populares, sæpe fabulosas, rebus vere gestis, et ex meliori fonte haustis immiscuerit, nec satis tibi constans, quædam invicem non cohærentia adoptarit. Hujusmodi mihi apparet illa de terribili dracone apud Lunam, non hominibus solum, sed et integris navibus exitiali, historia, quem apud nos num. 6 et sequentibus a S. Venerio signo Crucis in profundum maris abactum scribit. Præterea Sanctum ab omni humano consortio remotum solumque in eremo viventem facit, et tamen ejusdem ibidem gesta dictaque ita enarrat, quasi aut ipse, aut alius, a quo hæc potuisset discere, præsens adfuisset.

C
quidam neo-
terici, qui de
Sancto scripse-
runt.

10 E neotericis varii de sancto Eremita nostro meminerunt. Illustrissimus Petrus de Natalibus, ut supra insinuavimus, ipsius Vitæ compendium lib. VIII Catalogi Sanctorum, cap. LXV inseruit. De eodem etiam agit Antonius de Yepes in Chronico generali Ordinis Benedictini Latine verso, ad annum Christi 603; Ludovicus Zacconius in Vitis Sanctorum Italice editis, aliique; sed ceteris auctius Julianus Lamorati, Portus Venerii presbyter, qui Vitam ejus sermone Italico conscripsit, et Genuensibus typis anno 1665 vulgavit, quam præ manibus habeo. Priores, cum Vitæ Ms. presse inhæreant, nec quidquam præterea producant in medium, nulli mihi usui erunt: at Lamoratus hinc inde discrepat, ac nonnulla etiam illustrat, quæ sequenti paragrapho examinabimus.

§ II. Sanctus a cognomine eremita distinctus: ejusdem patria, probabilis monachatus, prælatura, sacerdotium, tempus emortuale.

Sanctum Venerium nostrum sub S. Gregorii cognomento Magni Pontificatu, Phocæque imperio floruisse, docent omnia Vitæ exemplaria, omniumque, qui de ejus gestis scripsere, neotericorum consensus: unde conficitur Sanctum hunc a cognomine eremita, quem sub Ottone III imperatore apud Tiburtinos claruisse, B. Petrus Damianus in Vita S. Romualdi tome II Februarii pag. 61 et sequenti tradit, quique ad 11 et 13 Septembris diem nonnullis Martyrologiis inscriptus legitur, distinctum esse; quod utriusque gesta etiam satis declarant. Eadem Vitæ exemplaria, uti et Officia Regiensis ecclesiæ, nobiles parentes, Palmariam insulam, eam scilicet, quam num. 1 ante portum Veneris seu Spediæ sitam diximus, Sancto natalem adscribunt. Apographum Camaldulense si habet: Fuit igitur B. Venerius ex insula, quæ vocatur Palmaria, quæ vicina mari habetur non longe ab episcopatu Lunensi, nobilibus parentibus exortus. Genuense vero sic: Fuit ergo hic Vir ex insula, quæ nuncupatur Palmaria, quæ vicina maris habetur, provincia Lunensi, nobilibus parentibus exortus. Consonat et Ms. edendum, quod num. 1 Vitæ consuli potest.

Distinguitur
a cognomine:
natus videtur
in Palmaria

12 Oportet igitur, nullum ex hisce visum fuisse Lamorato, dum pag. 9 scripsit, illum quidem in diæcesi Lunensi a scriptoribus Vitæ ejus natum dici, sed locum non nominari. Scilicet ipse usus est Catalogo Petri de Natalibus, quique illum secuti sunt, in quo re vera locus natalis in diæcesi Lunensi indeterminate collocatur. Magis miror, quod subdit in hunc modum: Nihilominus, inquit, auctor Vitæ Sancti, circa finem hujus historiæ citandus, gravissimus utique ac paulo minus quam testis oculatus, in iis, quæ de hoc argumento conscripsit, determinans, quod alii in dubio reliquerant, nobilissima hac gloria eum locum honorat, qui in maris littore Palmarie insulæ vicinior jacet, quique primum Portus Lunensis dictus, deinde ex reverentia, qua hunc sanctum Filium suum prosequabatur, Portus Venerii, jam vero corrupto vocabulo, Veneris appellatur.

E

aut forte in
Portu Veneris,

13 Quid porro sit de auctore illo pene oculato teste, plane ignoro: verum ipse Lamoratus sub finem Opusculi pag. 31 recensens auctores, ex quibus omnia, quæ eo usque scripserat, se hausisse profitetur, præter Martyrologium Romanum, Petrum de Natalibus apud Benedictinum Gononum in Vitis Patrum Occidentalium, Ludovicum Zacconium ac Vivionium, laudat quidem instrumentum quoddam velut in archivio monasterii, a Sancti successoribus inculti, repertum, et a quodam e monachis, qui non multum ab illius seculo remoti vixerant, conscriptum: sed istud tantum laudat pro quibusdam miraculis post Sancti obitum factis, quæ deinde subjungit, quæque in nostris apographis etiam leguntur, sed in quibus nulla fit de ejusdem patria mentio. Quare ego vehementer ve-

F

ut vult Lamoratus,

reor,

A reor, ne *Lamoratus* suo in patriam suam studio plus æquo hic indulserit. Verumtamen si in laudato Ms. tam antiquo, ut asserit, in portu *Venerio* natus revera dicatur, libens ipsi assentiar; cum monumenta nostra ex dictis multo sint recentiora.

de cuius loci
etymo

14 Quod spectat ad memoratum oppidum, *Casarius* in *Annalibus Genuensibus* apud *Muratorium* tomo VI *Rerum Italicarum*, col. 253, *Ubertus Folieta* in ejusdem gentis *Historia* lib. I. apud *Graevium* tom. I *Thesauri antiquitatum Italiae*, col. 248, *Augustinus Justiniani* item in *Historia Genuensium*, aliique, scribunt istud anno primum Christi 1113, adeoque aliquot post Sanctum seculis, a *Genuensibus* conditum, ductaque colonia inhabitatum fuisse; verum hi de instaurato amplificatoque oppido intelligendi videntur; ex dicendis enim manifestum erit, dudum ante existisse oppidum *Portum Veneris* appellatum. De loci etymo non convenit inter scriptores, aliis illud a S. *Venerio*, ut vult *Lamoratus*, aliis a *Venere* repetentibus. *Flavius Blondus* in *Etruria illustrata* a *Veneris* templo, quod in *Palmaria*, objecta portui insula, conditum, sanctoque *Venerio* postea consecratum, dictum putat. Supremo in ejus insula fastigio, ait, *Veneris* olim templum,

B

Christianis postea temporibus S. *Venerio* consecratum, *Portui Veneris* nomen dedit. Qua vero promontorium, sive insula, Occidentem spectat sedem, oppidum est, *Portus Veneris* pariter appellatum, *Genuensis* populi Colonia, et finium quondam terminus.

aliqua obser-
vantur.

15 Idem censet *Leander Albertus* in *Liguria*, ubi oppositam sententiam pro fabula reputat. Et merito: nam ut cetera præteream, constat S. *Gregorii I* tempore, cui *Venerium* convixisse diximus, locum, *Portum Veneris* dictum, in *Lunensi* diocesi fuisse. De eo enim sanctus ille Pontifex lib. V *Registri*, epist. III novissimæ editionis *Parisinæ*, sic scribit ad *Venantium*, *Lunensem* episcopum: Præterea ad fraternitatis tuæ consulta respondentes, statuimus diaconum et abbatem de *Portu Veneris*, quem indicas cecidisse, ad sacrum ordinem non debere vel posse ullo modo revocari... In *Portu* autem *Veneris*, loco lapsi diaconi, alium, qui hoc officium implere debeat, ordinabis. De eodem loco rursum agit epistola IV ejusdem libri ad *Constantium* episcopum *Mediolanensem*, ubi prædictum diaconem ac abbatem *Jobinum* appellat. Negare tamen nolim, vetustum *Veneris* vocabulum pro sua erga Sanctum reverentia aliquando a posteris in *Venerii* mutatum fuisse; cum etiam *Jacobus Braccelleus*, *Genuensis* seculi XV scriptor dicat, portum *Lunensem*, vetusto nomine abolito, a supra dicto templo *Portum Venerii*, vel, ut plures loquuntur, *Veneris*, et a portu denique oppidum, vocitatum fuisse. At certe erravit *Lamoratus*, dum primigenium loci Vocabulum *Venerii* in *Veneris* transisse arbitratus est.

C

Monachum ac
abbatem

16 De genere quoque vitæ, a *Venerio* primum susceptæ, cum apographis nostris non convenit *Lamorato*; nam cum illa eum post operam litterarum studiis feliciter navatam, mox in insulam *Tyrum* ad vitam eremiticam abducant, ipse eundem cujusdam monasterii monachum ac deinde abbatem prius fuisse scribit, eoque clam omnibus deserto, eremi incolendæ gratia in *Tyrum* fugisse. Consentit ipsi auctor *Officii Regiensis*, a *Sacra rituum Congregatione* approbati, annoque 1673, ut diximus, excusi. In eo enim hæc lego: Maturiore ætate monachi vita professus, mox ab ipsis monachis, quod conspicuus esset virtutibus, in abbatem elegitur. Exinde in insulam, non pro-

cul a *Lunensi* territorio positam, quam *Tyrum* Majorem appellant, profectus, solitariam vitam degit. De monachatu etiam meminit *Officium vetustius*, anno scilicet 1567 recusum; at de prælatura silet. Hic dum esset, inquit, litterarum scientia illustratus, in eo taliter refulsit gratia sanctitatis, ut in ordine monachorum reciperet sacerdotii dignitatem. Postpositis igitur mundo, in insula, quæ marinis fluctibus circumdata distat a *Lunensi* territorio milliaribus octo, nomine *Tyrus Major*, vitam duxit heremiticam.

D

17 Dum hæc legerem, nonnihil timui, ne alterius *Venerii* gesta, *Tiburtini* scilicet, de quo num. 11 paucis egimus, sancti *Eremitæ* nostri actis, cum aliis tamen adjunctis, hic immixta essent: quippe ille in *Vita S. Romualdi* ibidem laudata dicitur etiam prius in quodam monasterio habitasse, dumque in eo a ceteris monachis pessime haberetur, inde in eremum clam abbate fugisse degisseque, donec a S. *Romualdo* monitus abbatem suum accessit, a quo et veniam solitarie vivendi impetravit. Verum cum apud monachos satis usitatum olim fuerit, ut e monasteriis in eremos secederent, non est, cur id a Sancto nostro pariter factum non credamus. Neque obstat, quod secessus ille in apographis nostris non legatur; manifestum enim est, in his aliquid desiderari. Etenim cum hæc S. *Venerium* non modo monachum, sed et sacerdotem fuisse constanter asserant, nec tamen de illius ordinis susceptione meminere, sed mox ad exacta in litterarum studiis pueritia eremicolam faciam, liquet, hic aliquam illius vitæ periodum prætermisam fuisse; nam verisimile non est, illum, dum ab omni hominum commercio remotus degeret, sacerdotio initiatum fuisse.

at. postposito

fuisse nonnulli scribunt;

E

18 Itaque ea opinio mihi satis probabilis apparet: at quo in loco aut cuius Ordinis monasterium ingressus fuerit, incertum est. *Yepesius* in *Chronico generali Benedictino* ad annum 603, cap. I eum inter sui Ordinis Sanctos recenset et in *Palmaria* insula, quam *Tertullus*, inquit, S. *Benedicto* olim donaverat, monachum induisse statuit. Alia hæc est ab ea insula, in qua Sanctum verisimilius natum diximus, sita scilicet in mari *Tyrrheno* contra *Tarracinam*, in qua S. *Gregorii* ætate, ut ibidem observat *Yepesius*, monachos vixisse certum est ex ejusdem Pontificis epistola L lib. I *Registri*, editionis supra laudatæ. Non alia forte de causa, quam quod hæc apud S. *Gregorium*, et in *Vita S. Venetii Palmariam* insulam legisset, censuit hunc quoque monasticam in ea vitam duxisse. Verum inanis est hæc ratio: nam præterquam quod sic duplicem *Palmariam* confundat, constetque ex ejusdem sancti Pontificis litteris etiam alias *Mediterranei* maris insulas monachis habitatas fuisse, in ipso *Portu Veneris* eodem tempore monasterium exstabat; cui præfuit *Jobinus*, ut num. 15 ostendimus.

quod non improbatum est:

F

19 Ne vero dubites, an *Jobinus* ille monachis præfuerit, addo que laudatus Pontifex in epistola priori loco citata de eodem subjungit: Quem quidem (*Jobinum*) sacro ordine privatum in poenitentiam deputare te convenit: cuius si postea actus conversatioque meruerit, priorem inter alios monachos, ubi tu tamen decreveris, standi locum obtineat. Potuit igitur Sanctus in hoc, potuit in alio quam in *Palmariæ* prope *Tarracinam* monasterio monachum induisse. Æque incertum mihi est, an, ut laudatus *Yepesius* et *Gabriel Bucelinus* in *Menologio* indubie asserunt, Ordinis fuerit *Benedictini*; attamen id ex admissis ejus

sed quo in monasterio, incertum:

A ejus monachatu non sequitur. Sed et Mabillonius, quamvis occasione Venerii Tiburtini in Annotatis ad Vitam S. Romualdi, parte I seculi VI Benedictini, pag. 291 de Venerio nostro meminerit, nullum tamen ipsi locum inter sui Ordinis Sanctos, ne inter Prætermisos quidem, concedit.

presbyteratu
iniatus fuit:

20 Abbatem fuisse, ut recentius Officium Regiense cum Lamorato asserit, nec negare possum, nec asserere: observo tantum apographa nostra, cum antiquiori Officio pariter Regiensi de ea dignitate silere, et abbatis titulum sanctis eremicis honoris gratia nonnumquam adscribi, licet nulla umquam prælatura sint functi. Quid de ea habeat Lunense, seu Sarzanense Breviarium, a Lamorato laudatum, ignoro, cum in Museo nostro non exstet. Sacerdotii ordo ipsi ab omnibus apographis ac neotericis conceditur; ideoque adjudicandum censui: at certe hallucinati sunt Leander Albertus et Augustinus Oldoinus, quorum prior in descriptione Liguriæ cum Lucensem episcopum, alter in Athenæo Ligustico Lunensem, crediderunt.

annus ipsius
emortualis

21 Annus Sancti emortualis plane ignotus est: sed cum sub Gregorio Magno ac Phoca imperatore floruisse dicatur, ad seculum VII referendus est. In tribus Vitæ apographis nostris, uti et in vetustiori Officio Regiensi ac Italico compendio convixisse dicitur Lunensi episcopo Lazaro, ejusque jussu immanem draconem abegisse: at pro Lazaro Lamoratus Lucium habet, Petrus de Natalibus ac Officium recentius nomen omiserunt. Ughellus tomo I Italiæ sacræ recusat col. 834 inter Lunenses episcopos, qui ad Sancti ætatem possunt referri, sequentes hoc ordine recenset. S. Venantium, S. Basilium, S. Salarium vel Solorium, Lucium et Lazarum.

ad seculum VII
referendus est.

22 Ex hisce Venantium sub S. Gregorii Pontificatu vixisse, docent litteræ ab eo Pontifice ad illum datæ, quas in Registro Epistolarum legere est. Lucium Ughellus ex sæpe laudato Officio tantum noverat; Lazarum anno 640 vixisse scribit, nescio, qua ductus ratione. Sed si ita est, pro Lazaro in Mss. nostris substituendus est alius, aut Lazarus Lucio præponendus; cum omnia tam edita quam inedita consentiant, S. Venerii corpus ab episcopo Lucio repertum, structaque desuper ecclesia honoratum fuisse. Si Lazarus retinendus sit, isque re vera usque ad annum 640 superfuerit, S. Venerii obitus circa medium seculi VII cum aliqua tamen latitudine statui posset, nisi illa draconis historia, saltem in adjunctis fabulam redoleret.

C

§ III. Sancti corporis elevatio, structa super eo ecclesia, additoque monasterio: translatio in continentem probabiliter facta seculo septimo vel octavo.

Sancti corpus
elevatur,

Sacri corporis translationes in Ms. edendo tres omnino recensentur, cum Camaldulense tantum duas, Genuense non nisi unam memorent. De prima, quæ quædam elevatio potius fuit, omnia

exemplaria consentiunt, eamque a Lucio, episcopo Lunensi, factam tradunt. Aient enim, laudatum Lucium, divinitus monitum, una cum clero ac populo Tyrum insulam adiisse, repertoque per emanantis olei indicium ejus tumulo, sacrum corpus, ibidem ab angelis, ut volunt, depositum, mirabili integritate cælestique odore venerandum, effodisse, et condita super eo ecclesia, ministros instituisse, qui pretiosum thesaurum custodirent, piisque obsequiis honorarent. De loco tamen, in quo hæc facta sint, nonnullis dissentiunt. In primis auctor Officii recentioris sæpe memorati, ad diem 3 Novembris, quo postrema translatio, seculo IX facta, recolitur, supponit Sancti corpus in Palmaria insula ad id usque tempus permansisse, adeoque et ibidem sepultum, temploque per Lucium condito illustratum fuisse; nam de translato ex Tyro in Palmariam corpore, nec ipse, nec quisquam alius meminit.

24 Idem censet Franciscus Orlendius parte II Orbis sacri et profani, lib. III, cap. XXX, num. 9, præcitatum Officium haud dubie secutus. In hanc opinionem induci potuerunt tum ob templum, quod in Palmaria ipsi dicatum num. 14 diximus, tum ex Vita Ms.; in qua Sanctus ex insula Corsica, ad quam honoris vitandi ergo confugerat, ad Patriam et locum, unde exierat, et in insulam suam non diu ante obitum rediisse narratur: quæ cum de Tyro, quam Eremita incoluerat, et unde exierat, intelligenda essent, ipsi de Palmaria, in quam natus fuerat, interpretati fuisse videntur. Neque obstat, quod Palmaria non Tyrus verisimilius ipsi patria obtigerit: quippe cum hæc insulæ sibi adjaceant, non incongrue dici potest in patriam rediisse, dum e Corsica in Tyrum reversus est. Ughellus ecclesiam in Cirno sive Corsica ab eodem Lucio dedicatam scribit: sed et instrumentum mox recitandum nonnihil difficultatis habet. Verumtamen nec Sancti tumulum nec structam a Lucio ecclesiam, alibi quam in Tyro quærendam esse, persuadet Vita, aliaque, quæ per decursum proferemus.

25 Lamoratus non immerito censet, custodes prædictæ ecclesiæ, cujus rudera seculo XVII, quo scribebat, etiam exstitisse ait, monachos fuisse, qui deinde ob barbarorum incursiones in continentem commigrarunt. Non sic tamen desertum fuisse eorum monasterium, quin postea fuerit restauratum, discimus ex Secundi Lancellotti Historia Olivetana lib. II, cap. XXIV, ubi de eo varia habet, ac inter cetera ait, istud annis Christi 1017, 1127 et 1237, in quibusdam instrumentis, opinor, Monasterium S. Mariæ et S. Venerii, quod est constructum in insula, quæ nuncupatur Tyrus, dictum reperiri. Addit etiam et aliud instrumentum seculi XI jam decrepiti, quo restaurandum Sancti templum ejus loci abbati ac monachis donatur: quod quia vetustum Sancti cultum manifestat, totum hic subjungo. † In nomine Dei summi omniumque Sanctorum. Statuerunt seniores Vizanienses, videlicet Einricus, Arnulfredus, filii Bellagarii, consentiente matre eorum Guaza, et Gerardus cum fratribus suis, scilicet Opizo de Ardesione cum reliquis parentibus et consiliariis, ut reædificaretur ecclesia S. Venerii Christi confessoris, in loco, qui vocitatur Antonia, dudum mirifice posita, sed nequiter a quibusdam perversitatibus destructa; ubi idem Confessor priscis temporibus, ut in ejus admirabili Vita legitur, per manus Lucii Lunensis episcopi, eidem, in Tyro majore, angelicis manibus humatum, divinitus revelato, delatus existit; cuique

D

structa super
eo ecclesia in
Tyro insula,

E

cui etiam ad-
ditum fuit
monasterium,

F

A cuique idem antistes, sicut modernus præsul Lazarus, plurimarum terrarum dona concesserat. *ut ostenditur* 26 Tali videlicet ordine, ut perpetualiter maneat, serviat et teneatur ab abbatibus et monachis in Tyro fideliter degentibus, et Deo sanctoque Venerio militantibus: neque concedatur, ut terra ejusdem basilicæ a nobis in præsens vel in futurum data, aut supra scripto monasterio a fidelibus delegata, ut venundetur, aut translatur, vel infeoggetur; sed in sumptum et usum fratrum semper servetur. Anno ab Incarnatione Domini millesimo octogesimo quinto. Ind. vi, 4 Non. Nov. etc. Actum in Castro Vezzano feliciter. *Hæc ibi, ad quæ pauca observanda. In primis in annum aut Indictionem error irrepsisse videtur, cum anno assignato non sexta sed octava Indictio cucurrerit. Vezzano in tabulis geographicis notatum reperio in limite Liguriæ, ditionis Genuensium, quæ Etruriæ adjacet, quinque circiter milliaria Italica a civitate Sarzanensi, sed ad alteram Macræ fluminis ripam.*

ex instrumento seculi xi. 27 Incertum porro est, utrum Vezzanii, ut existimat, Lancellottus, an in Tyro insula, templum, de quo agitur, restaurandum dicatur. Si primum, falsum est, quod de Sancti corpore illuc per Lucium delato ex Vita asseritur: contrarium quippe omnia, ut diximus, Vitæ apographa asseverant. Forsitan instrumenti scriptor Lucium, primamque corporis elevationem confuderit cum Lintecario vel Leothecario episcopo, factaque per ipsum ejusdem corporis e Tyro ad Macram fluvium translatione, quam mox examinabimus. Dum vero in eodem instrumento dicitur: Ubi idem Confessor... delatus existit, per verbum existit intellige fuit: seculo enim xi nec in Tyro nec Vezzanii, sed Regii Lepidi quiescebat, ut ex dicendis patebit. Ceterum Tyranum monasterium, teste Lancellotto, Olivetanis postea a Pontifice traditum est; ab iisque ad annum 1470, quo in Portum-venerium commigrarunt, habitatum fuit. Phra de eodem monasterio apud laudatum Lancellottum reperies.

Idem corpus 28 Altera sacri corporis translatio in Ms. edendo facta dicitur a Lintecario Latensi pariter episcopo. Consentit compendium Ms. Italicum, ubi Linthurius, et hymnus ad laudes vetustioris Officii, in quo Leothecarius appellatur, atque ita canitur:

C Sarzanam ossa transtulit præsul Leothecarius: Ibiq; curat languidos Deus per hunc assiduus. Translationi causam dedisse barbarorum incursionem narratur; quorum manus cum divinitus evasissent sacri corporis custodes, veriti, ne in eas aliquando inciderent, dicuntur a laudato episcopo postulasse, ut una cum Patroni sui reliquiis in continentem transire liceret; eaque facta potestate, ecclesiam juxta ripam Macræ fluminis in Sarzano, distante a civitate Lunensi per octo milliaria condidisse, in quo sacre Viri exuvie a prædicto antistite repositæ fuerunt. Est autem Macra notissimus amnis, qui Liguriam ab Etruria dividens prope Lunam, olim excisam civitatem, in mare illabitur. Ad hujus sinistram ripam Sarzana, quam alii Serezanam, Sergianum, et Novam Lunam appellant, Etruriæ quidem civitas, sed ditionis Genuensium, condita est, ad quam veteris Lunæ episcopatus a Nicolao V Pontifice, teste Ughello, translatus fuit.

ab incursionibus Saracenorum 29 De hac translatione nihil habent duo alia apographa, ut supra jam monui, siletque etiam Officium recentius Regiense. Verum tamen illorum silentium non satis efficax argumentum est, ut trans-

lationem, quæ ex adjunctis satis probabilis est, pro fictitia rejiciamus. Saracenos sec. vii Africam, viii etiam Hispaniam invasisse, atque inde maria infestasse, ex vetustis Annalibus obviis indubitatum est; ut minime mirum sit, si Tyrum quoque insulam fuerint aggressi, eaque de causa S. Venerii corpus Sarzanum translatum. Certe monachos, relicta ob barbarorum incursiones Tyro, in continentem commigrasse, scribit etiam Lamoratus, quamvis de translato corpore non meminerit, ac prætererea velit, eos non prope Sarzanam, sed prope Portum Venerium: id est, non modo ad alteram Macræ ripam, quam ubi Sarzana sita est, sed etiam ad alterum sinus Spediæ litus, fixisse domicilium: quod ille quidem censuisse videtur, quia eo loci revera fuit olim quoddam monasterium, sive eremus, quæ deinde Olivetanis donata est, teste Lancellotto supra laudato.

30 Sed ad utrumvis locum prædicti monachi concesserint, verisimile non est, eos sine Patroni sui sacro corpore e Tyro secessisse, aut mutata jam sede, illud in Tyro reliquisse. Adde, quod idem Lamoratus pag. 33 ex vetusto quodam, ut ait, instrumento referens miraculum ad Sancti monasterium factum, et num. 18 Vitæ a nobis recensendum, diserte dicat, monasterium istud in continente positum fuisse. Forsitan etiam ecclesia, quam supra num. 25 et 26 a Vezaniensibus restauratam diximus, ea ipsa fuit, ad quam prædicta translatio olim fuerat facta, confusis, ut dubitanter jam observavimus, Lucio cum Lintecario, curataque ab utroque episcopo translatione: quod quidem minus mirabimur, si advertamus, ecclesiam illam inter Sarzanam Vezanumque, quæ utraque ad Macræ ripam sita diximus, forte conditam fuisse; ita enim ob utriusque loci propinquitatem et justa ripam Macræ fluminis in Sarzano, prout Vita loquitur, puta in agro ædifica dici potuit, et a Vezaniensibus restaurari.

31 Quod spectat ad episcopum, qui translationem peregit; Lintecarius vel Leothecarius is ipse haud dubie est, qui in Ughelli Italia sacra, tomo I, col. 834 Lenthecorius dicitur, poniturque post Severum, qui concilio Romano anni 680 sub S. Agathone subscripsit, et ante Apollonium, Petroaldi decessorem, qui Petroaldus synodo item Romanæ sub Eugenio II celebratæ anno 826 interfuit. De Lenthecorio Apollonioque præter nomina nihil noverat Ughellus; unde incertum manet, an Lenthecorius ad seculi vii finem, an ad octavum referendus sit; præsertim cum 146 annorum spatium, quod inter utramque memoratam synodum intercessit, plures quam duo episcopi Severum inter ac Petroaldum Lunæ sedere potuerint. Sed ad utrumlibet seculum retuleris, transferendi corporis occasionem dare potuerunt Saraceni, qui, ut supra diximus, utroque illo seculo Mediterraneum mare infestarunt. Ex hisce omnibus perquam probabilis mihi fit prædicta translatio, quam vetustiores Regienses etiam crediderunt, ut liquet tum ex verbis Officii num. 28 datis; tum ex hymno ad Vesperas, in quo agnoscunt, sacrum Venerii corpus Sarzanum ad se delatum fuisse. Verba accipe:

Regii cujus venerantur ossa,
Vecta Sarzana, tumulata quondam,
Illa ne tactu maculare posset
Barbara turba.

ex insula in continentem

E

translatum dicitur.

F

AUCTORE
C. S.

§ IV. Postrema corporis Regium translatio: cetera ad reliquias spectantia.

(1) Saracenorum metum

i. e. mergebant

corpus Regium Lepidi

transfertur seculo IX,

sed incertum

De S. Venerii corpore Regium Lepidi in ducatum Mutinensem, Ludovico Pio imperante, translato, conveniunt omnia apographa nostra (præter Genuense Latinum, in quo desideratur ea translatio) Officia ac neoterici, quamvis in adjunctis variant. Causa translationis in Ms. nostro edendo his verbis exponitur: Tempore autem Ludovici Pii imperatoris Saracenorum gens crudelissima erumpens, Lunensium fines facto impetu devastabat, et Christi ecclesias subvertebat, et quos capiebant, alios trucidabant, alios in mari negabant*, alios captivos ducebant. Quod audiens imperator, jussit, ut fines illius provinciae a Longobardorum præsulibus vicissim custodirentur, donec barbarorum sævitia sedaretur. Deinde subdit, inter prædictos episcopos fuisse quemdam Apollinarem, qui cum ad Sancti sepulcrum pernoctaret, oppressus somno, ab ipso Sancto jussus est sacrum corpus tutiori loco deponere, eo quod Saracenorum irruptiones tum nondum essent cessaturæ; quod et ipse mox executus est, corpore Regium translato. Ita Ms. nostrum, cui Camaldulense, uti et Officia Regiensia quoad substantiam consentiunt.

33 Lunensem agrum tempore imperatoris Ludovici Pii a Saracenis depopulatum fuisse nusquam reperi, verum id anno 849 factum tradunt Annales Bertiniani apud Chesnium tom. III Hist. Francorum pag. 204, ubi legitur: Mauri et Saraceni Lunam Italiae civitatem adprædantes, nullo obsistente, maritima omnia usque ad Provinciam devastant. Occidentale imperium tum temporis regebat Lotharius, ejus nominis Imperator, isque filium suum Ludovicum, postea etiam imperatorem, Italiae regem dixerat, quem et Sergius II PP. coronavit. Hinc nonnulla oritur mihi suspicio, ne biographus duos Ludovicos confuderit, quodque Ludovico II, Lotharii filio attribuentum erat, Ludovicos Pio adscripserit.

34 Verum cum omnia apographa cum Officiis Regiensibus in Ludovico Pio conveniant, nolim negare, translationem, de qua agimus, sub ipso contigisse: nam et illius tempore Saracenos Italicum mare infestasse ex Eginhardi Annalibus certum est. Crediderotamen depopulationem Lunensis agri, si quæ sub Ludovico Pio facta est, tantam non fuisse, quanta a biographo hic describitur, sed cum posteriori, de qua mox meminimus, confusam, ex eaque male auctam fuisse. Ceterum erravit Lamoratus dum pag. 30 translationem hanc collocat circa annum Christi 860, imperante Ludovico Pio, qui scilicet anno ejusdem seculi quadragesimo obierat. Erravit et Papebrochius, dum ad diem 25 Junii in Animadversionibus ad Translationem S. Prosperi Regiensis, pag. 61, num. 18 credidit, S. Venerii corpus una cum SS. Prosperi et Jucundæ virginis reliquiis seculo VIII a Thoma episcopo in ecclesia suburbana Regiensi compositum fuisse: nam quod ad Sanctum nostrum spectat, id non nisi seculo IX et ab alio episcopo factum fuisse, non dubitamus.

35 Quis tamen is fuerit, non ita convenit inter scriptores. Apollinarem eum vocant Mss. nostra; et Regiensem fuisse addit Camaldulense apographum, cui utrumque Regiensis ecclesie Officium

consentit. Apollinaris etiam appellatur a Petro de Natalibus in Catalogo, et Lamorato in Vita; sed Lunensi, non Regiensi, episcopatu præfuisse affirmatur. Contra Ughellus tomo II Italiae sacre col. 247, Vitalem nuncupat, et Regiensibus episcopis pariter accenset. Qui Lunensi episcopo translationem adscribunt, iis favet, quod Sancti corpus, sive in Palmaria insula, sive in Tyro, sive in Sarzanensi agro, quod probabilius putamus, tum quiesceret, in hujus, non Regiensis, episcopi diœcesi jaceret, adeoque ejusdem translatio ad illum pertineret. Verum obest, quod nullus Apollinaris in Lunensium antistitum catalogo apud Ughellum occurrat, mirumque videri possit, thesaurum illum a Lunensi episcopo in alienam diœcesim, Regiensem scilicet delatum fuisse. Ut vero hæc memoratæ opinionis assertoribus, ita et oppositæ propugnatoribus, partim favent, partim adversantur.

36 Sed ad hæc responderi potest, translationem illam, consentiente episcopo aut clero Lunensi, a Regiensi antistite verisimillime peractam fuisse. Potuit enim Regiensis antistes, cujus diœcesis Lunensi adjacet, Lunam accessisse, ut cum hujus episcopo de communi salute tam periculoso tempore consilia conferret; eaque occasione ad S. Venerii tumulum pervigilans, ab ipso Sancto de corpore in suam diœcesim transferendo admoneri: quod mirum non est a Lunensi antistite permissum fuisse; tum quia sic jussa Sancti ferebant, tum quia Regium Lepidi longius a mari dissitum, barbarorum piraticis incursionibus multo minus patebat. Potuit etiam Lunensis cathedra tum temporis vacasse, atque illius curam interim gessisse vicinus Regiensis episcopus, et cum cleri assensu prædictum corpus ob memoratam causam vel ad tempus Regium deferre; ibique, cum delatum fuisset, postea permansisse. Officium Regiense recentius aliam occasionem profert, qua hæc translatio per Regiensem facta fuerit. Ait scilicet, episcopos Longobardiæ a Ludovico Pio jussos fuisse ecclesias Saranenorum furori maxime obnoxias per vices statis mensibus tueri; atque hæc ratione factum, ut Regiensis episcopus in ordine vicis suæ invigilans, Sancti corpus transferret.

37 Superest, ut de sententia Ughelli, qui translationem, ut supra monuimus, non Apollinari, sed Vitali adscribit, aliquid dicamus. Hic Apollinarem seculo VIII sub Carolo Magno ecclesie Regiensi præsedisse probat ex tribus privilegiis, quæ ibidem exhibet, ipsi a laudato Carolo concessis; sed eundem anno 786, adeoque ante Ludovici Pii imperium, obiisse statuit. Apollinari Adelmu ad annum Christi 814, et huic anno 822 decedenti Noderbertum, qui anno 824 Mantuano concilio interfuerit, successorem substituit; ac tum denique Vitalem, a quo S. Venerium translatum fuisse affirmat. Et recte quidem translationem alteri quam Apollinari adjudicat, si hujus obitum et Adelmi episcopatum annis, quos memorat, illigandos esse, ex idoneo instrumento didicerit: sed cur eam Vitali potius quam Adelmo aut Noderberto adscriptam velit, non satis dispicio; nisi forte id etiam aliunde compererit.

38 Supererant hic multa relatu dignissima de variis sancti Eremitæ nostri aliis translationibus ac elevationibus, uti et de lite super possessione sacri ipsius corporis a canonicis ecclesie collegiatæ S. Prosperi Regiensis mota Benedictinis Cassinensibus, qui monasterium ac ecclesiam suburbanam dudum incoluerant, eademque a Clemente VIII PP.

1)

quo episcopo

E

id factum fuerit.

F

Reliqua ad Sancti reliquias spectantia:

A PP. anno 1594 tandem decisa; multa, inquam, de hisce hoc loco recensenda erant, nisi ea ipsa jam data, illustrataque essent ad diem 25 Junii in S. Prospero Regiensi, de cujus sacro corpore pariter contendebatur. Ne itaque actum agam, curiosum lectorem ad Historias translationum ibidem excusas remittens, hic tantum observo, prædictos monachos in possessione corporis S. Venerii permanisse, decreto laudati Clementis VIII anno 1601 executioni tandem mandato, ut ibidem pluribus reperies.

elevatio se-
culo XVII
facta.

39 Anno denique 1627, die 23 Novembris ejusdem Sancti nostri corpus in novam urnam marmoream, caput vero in argenteum simulacrum translata fuisse, docet me compendiosa narratio anno 1692 ab ejusdem monasterii monachis hac super re Italice edita. Corpori antiquas inscriptiones, unamque novam apposuerunt. Antiquæ in Historiis translationum supra laudatis legi possunt; nova nobis transmissa est hujusmodi: Corpus S. Venerii abbatis pietate monachorum Casinensium honorificentius hic collocarunt anno Domini 1627, Urbano octavo Pontifice Max., Cæsare Estensi duce Regii et Mutinæ. RR. PP. abbatis et monachorum (nomina), quorum præsentia et solatio hæc sacra ossa recondita fuerunt, Nicolaus a Salodio abbas, Basilus Mantuanus Prior, Geminianus Mutinensis, Jacobus Brixienis, Anastasius Finalensis, Maurus Placentinus, Petrus Paulus Januensis, Celsus a Salodio, Martinus Mantuanus, Petrus M^a. Mutinensis, Claudius Patavinus, Ilarius Papiensis, Prosper Regiensis. Ego Stephanus Ghisonus, civis et Not. Regiensis, de superscriptis rogatus, hic me subscripsi et signavi requisitus.

B

VITA

AUCTORE ANONYMO

Ex Petri Calo parte I, f. 256,
collata cum Ms. Camaldulensi et Genuensi.

C

CAPUT I

Sancti patria et pueritiæ institutio, vita eremitica, miracula, fuga in Corsicam.

In Palmaria
natus, in Ty-
rum insulam
contendit.

a
b

Venerius a monachus et sacerdos oriundus fuit ex insula Palmaria Lunensis b provinciæ vicina mari, nobilibus parentibus, a quibus litterarum studiis traditus in tantum profecit, ut infra paucos annos liberalibus artibus imbutus, tam coævus quam etiam superiores superare videretur; et ad plenum instructus coepit cogitare, ne pro temporalibus careret æternis. Unde dedit operam, ut aut monachorum necteretur societati c, aut solus vitam eremiticam duceret, ut vitam adipisceretur æternam. Postposito igitur natali solo prædictam insulam d petiit, mari circumdatam, distantem a Lunensi civitate circa octo millia,

quæ dicitur Tyrus major, ut ibi orationi vacans, solitariam vitam duceret, herbis agrestibus ac pomis, quæ locus ille ferebat, contentus.

A. ANONYMO.

ab Agrestio
invisitur;

2 Cumque multis annis sic vixisset, monuit Dominus virum Agrestium, dicens, ut suum Famulum latitantem in specu inviseret, et quæ sibi imperaret, plenarie adimpleret. Exterritus ille de tantæ magnitudine visionis, priusquam sol oriretur, navem ascendens, illuc navigat, Virum quærit, et Deo faciente iter prosperum, illuc adducitur, coepitque Sancto revelationem exponere, et petere, quid placeret imperare. Quem Vir sanctus coepit de dilectione Dei et proximi, et virtutibus aliis admonere, et quia per multas tribulationes oportet Sanctos introire in regnum Dei. Tunc Agrestius procidens ad ejus pedes, oravit eum, ut pro se Dominum precaretur, quia sua virtute nihil horum, quæ audierat, perficere poterat. Tunc Sanctus eum elevans et exhortans et valedicens, remisit ad propria, rogans, ut sibi sarculum et sextarium hordei mitteret, quo sibi sereret, quatenus secundum Apostolum, unde viveret, propriis manibus laboraret.

3 Regressus vir ille domum, quæ viderat et audierat, retulit, et, quæ jussus fuerat, quanto-
cuius adimplere satagit. Transmisso itaque sarculo cum hordeo, serit illico Vir Dei tempore, quo primitivæ segetes metuntur. Crevit hordeum, et ad maturitatem perductum messuit et trivit, et decem modios protulit e. Coepit inde frequentia populi ad eum percurrere, pœnitentiæ medicamenta perquirere: ille autem ut sapiens medicus cunctos hortatur, ut postpositis saleramentis mundi, discant mortificare membra sua super terram, ne pro his delectationibus, celestibus donis priventur. Tanta in eo gratia redundabat, ut, quicumque ad illum potuisset accedere, acsi cœlitus refocillatus, ita dulcedine illius admonitionis repletus abscederet.

labore nu-
mum victum
comparat:

E

4 Pauper, Domealis nomine, ad eum visitandum advenit, et puerum suum, qui navem, quousque reverteretur, in ora maris ad prævidendum reliquit; et cum illi penitus fabulantur, puer obdormit. Cane autem, quem Vir Dei penes se habebat domi, ob adventum venientium latrante, exterritus puer, cupiens exilire in mare, demersus est. Regressus itaque puerum mortuum invenit; navis vero jactabatur vi venti. Domealis itaque de morte pueri stimulatus, de reversione sua anxians, quia qualiter domum reverteretur, non habebat, ad Virum Dei reversus, coepit compellare, ne pateretur, se ideo ad ejus visendam beatitudinem venisse, ut et puerum perderet, et navim, qua domum reverteretur, minime inveniret. Audiens hæc ille Vir sanctus, in terram cadens oravit, diuque in oratione prostratus, navim ad littus, de quo sublata fuerat, reducit, et puerum suscitavit, dominoque suo viventem reddidit. Causam rei omnibus patefecit.

puerum sub-
mersum ad
vitam revocat:

F

5 Coeperunt undique plebes, ad eum concurrere ob integram sanitatem corporum, et multi obsessi a dæmone veniebant ad eum; et ille Dei fultus auxilio curam * omnibus subveniebat. Ita autem erat fame attenuatus, ut vix vivere crederetur, ut, qui de aliorum curationibus erat sollicitus, semper in suo corpore monstraret aliis, qualiter sua corpora mortificent, qui Deo digne cupiunt deservire. Cum Viri sancti fama non solum per Tusciam, sed etiam per Romanas et Ausonias partes mirabiliter crebresceret, pervenit ejus opinio ad Focam imperatorem f, qui

summis infi-
misque inno-
tescit.

* abundat
curam

A. ANONYMO

g

Horrendum
draconem

h

i

k

l

B

ab episcopo
Lanensi roga-
tus

C

m

signo Crucis
abigit, fugit-
que in Corsi-
cam,

n

* al. fœtore

eo tempore Italicum et Constantinopolitanum imperium luculentissime gubernabat. Sed et B. Papa Gregorius *g*, audiens celebre nomen, misit ad eum epistolam, petens illius societatem ad familiare colloquium.

6 Erat autem prope Lunensem civitatem draco ingens, qui diversa detrimenta hominum faciens, carinas advenientium subvertebat *h*. Cumque crebro innumerabilium hominum multitudinem occideret, et nulla arte tam sævissimam pestem valerent effugere, necessitate compulsi unanimiter ad Lazarum *i* episcopum, qui tunc Lunensem cathedram *k* regebat, accedunt; precantur humiliter, ut illis in tali necessitate constitutis misereatur, ut suo sacro fulti auxilio crudelissimam bestiam effugerent. Anxius autem archiepiscopus accersito diacono *l* suo mittit ad B. Venerium, rogans, ut suis precibus draconem expellat. Veniens itaque prædictus archidiaconus, jussa, quæ mandabat episcopus, depromit. Quo audito, Vir Dei exterritus, ait: Quare dominus meus episcopus talia mihi mandat, cum nullius sim meriti, ut hoc miraculum facere queam? Cumque is, qui advenerat, archidiaconus instaret, ut precibus et jussionibus episcopi obediret, respondit: Nequaquam ego hoc facere conabor; quia nullius meriti me esse comperio, ut talia facere queam. Archidiaconus autem navim ascendens, venit ad episcopum, et quæ in responsis accepit, reportat.

7 Episcopus autem eundem archidiaconum cum aliis pluribus sacerdotibus et viris religiosis ad eundem Virum mittit, obsecrans, ut tam suis quam etiam populi precibus faveat, et hanc impiam mortem ab eis depellat: quibus ille, ut prius, indignum ita serio attestari cœpit, non se illius meriti, quod per ipsum peccatorem talia operari Dominus dignaretur. Regressi autem sunt illi, et de frustrato labore causam narrant. Tunc episcopus tertio ad illum mittit, multis precibus et lacrymis obsecrans, ut illis in tam magna necessitate laborantibus subveniat, et reminiscatur, Dominum ita misericordem esse, ut ad eum tota devotione clamantibus, et in necessitate constitutis propitiatus impendat. Tunc vir Dei Venerius dedit se in orationibus et jejuniis per continuos tres dies; et die quarta primo diluculo, celebrato divino Mystério, et communicans se Corpore et Sanguine Domini, sic per gradus durissimi silicis cœpit ad draconem descendere *m*: et ubi Vir Dei pedem posuit, ita vestigium fecit, acsi super nivem ambularet.

8 Veniensque ad locum, ubi jacebat draco, muniens se signo Crucis, ei clara voce dixit: Episcopus meus Lazarus præcepit tibi, o draco, ut nulli nocens vadas in profundum abyssi: sed nec tunc quidem aliquem motum fecit draco *n*. Tunc Vir Dei, extensa manu faciens signum Crucis, dixit ei; In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti præcipio tibi draco, ut neminem lædens ex eas de isto loco, ut in profundum demergaris, ita ut ulterius non appareas. Tunc draco statim exilienseum magno fragore et sonitu et intolerabili furore * ingens saxum, sub quo latebat, frustatim comminuit, et demersus in profundum maris, nusquam comparuit. Videns autem episcopus, una cum clero, et populo, navem ascendentes cœperunt navigare, ut ad eum venirent, et pro tali tropheo victoriæ ejus congratularentur: quod prospiciens Vir Dei, nocte navim ascendens, et per pelagus fugiens, venit ad

insulam, quæ dicitur Cyrenus *o*, ibique per dies aliquot latuit, donec clamor sedaretur; ne favor

D

o

9 Cumque in dicta insula moraretur, rumores hominum fugiens, solus cum bestiis heremiticam vitam ducebat, inter mirteta commorans, et eorum pomulis alebatur. Et cum jam per dies quadraginta inibi demorans, non alias dapes ab iis, quæ diximus, perciperet, affuit ibi Deus, qui famulis suis non desistit unquam parare mensam in deserto, qui et ideo permittit probare servos suos, ut probati manifesti fiant, et ut illorum præclara devotio ad notitiam hominum perveniat. Dum quandam die solus in oratione persisteret, vidit corvum ad se venire, et dimidium panis ac carnis bubulæ frustum sibi deferre: quæ Vir sanctus accipiens, gratia retulit Deo largitori, et percipiens cibum, partem suo reservavit ministro *p*.

ubi a corvo
pascitur,

p

et mortuum
suscitat.

10 Interea dum Vir Dei secus littus maris ambularet, corpus cujusdam hominis, quod mortuum mare projecerat, invenit, et stans super eo flebilibus vocibus cœpit dicere: Heu miser! quæ te dementia decepit, ut pro temporalibus commodis mare crederes navigandum? Nonne commodius tibi fore tua paupertate esse contentum, quam pro terreno lucro corporis detrimenta pati, animæque periculo subiacere? Forsam enim filii et uxor cum magnis divitiis te adventantem expectant; et proh dolor! in hoc sabulo recubas. Et hæc dicens, oculos et palmas ad cælum elevans, oravit Christum, ut juberet animam hujus reduci ad corpus, ut peccata præterita deflere valeret, et mundus ante suum conspectum assistere mereretur; et totus perfusus lacrymis jactavit se super corpus defuncti, et iterum Dei clementiam devotissime exorare cœpit, ut redderet animam. quam assumpserat *q*. Necdum ille orationem compleverat, et ecce duo viri astiterunt sibi dicentes: Veneri surge, quid jaces? Audivit Deus voces tuas, vidit lacrymas tuas, et reddidit tibi animam, pro qua rogasti. Et hoc dicentibus, surrexit homo et stetit supra pedes suos angeli autem volatu rapido repetierunt cælum, et Venerius gratias egit Deo.

E

q

ANNOTATA.

a In Camaldulensi ac Genuensi Mss. brevis hic Prologus præmittitur: Cum enim Sanctorum dicta vel facta hominibus dilucidanda comperimus (*Genuense* proponimus) ad augmentum ecclesiæ proficere pleniter credimus, ut de ipsorum exemplis aut imitando proficiant, aut si imitari non prævalent, illorum recte facta laudando, a suis sceleribus subleventur. Hac itaque fiducia provocatus beatissimi P. Venerii sacerdotis ac monachi, quantum his nostris temporibus ex ejus gestis comprehendere potuimus, posteris cognoscenda perscripsimus, ut ejus sanctitatis iste Vir fuerit, omnibus patefactis *, ad emolumentum augmentumque proficiat. Non igitur cenodoxiæ actus vitio, aut aliqua improba temeritate, tanti Viri facta narrare conatus sum; sed ob amorem ipsius, quæ vel ipse didici, vel viris religiosis narrantibus cognovi, posteris comperi fore narranda; credens me suis sacris orationibus inter hujus mundi procellas manere illæsum, si quæ ipse gresserit, fidelium auribus intimanda curaverim.

F

* patefacto

b De hac insula consule *Commentarium prævium* num. 1, consule et § 2, ubi contra *Lamortum* ostendimus, eam longe probabilius Sancto patriam

A triam obtigisse. De Lunæ dudum excisæ urbis situ pauca etiam diximus num. 1.

c Eum reipsa monachum imo abbatem fuisse, priusquam in eremum secederet, censent aliqui: quia de re num. 16 et sequentibus Commentarii prævii satis prolixè egimus.

d De nulla alia insula, quam Palmaria supra egit; Tyrum tamen designare voluisse ex sequentibus manifestum est. Situm ejus dedimus in Commentario num. 1: de templo quoque ac monasterio in ea conditis consuli potest § 3.

e Camaldulense Ms. de hac hordei satione sic habet: Seminatur Vir Dei, et quod est mirabile dictum, cum tempus esset, quo segetes metuntur de agris, crevit veleciter hordeum. et ad maturitatem perveniens messuit et trivit, et decem modios protulit. Miraculum etiam agnoscunt Officia Regiensia vetus ac novum; et in prioris hymno ad Vesperas de eo canitur:

Agrestius cum ordeo Sancto ligonem dirigit;

Mox septies sextarius decem satus reporrigit. In utroque etiam Officio dicitur hordeum illud tam prodigiose natum pauperibus distribuisse.

f Phocas imperium, anno 602 per tyrannidem occupatum, anno 610 cum vita amisit.

B g S. Gregorius I, cognomento Magnus, hic designatur, cujus Acta illustrata habes tom. II Martii ad diem 12, ubi anno 604 obiisse ostenditur.

h Tota hæc draconis historia ejusmodi est, ut, quia in multis fabulosa apparet, in omnibus non possit non esse suspecta. Nolo ariolari; vereor tamen, ne huic draconi fingendo occasionem præbuerit draco in modum trabis validæ, de quo in Vita S. Gregorii Papæ Itomo II Martii pag. 132 in Opere nostro memoratur. Consuli etiam potest tomus V Junii, pag. 481 et 482, ubi simile quid de serpente a Syro episcopo Genuensi abacto narratur.

i Alii Lucium scribunt. Consule Commentarium prævium num. 21.

k Antiqua civitas hæc, dudum, ut monuimus excisa, episcopatu cloruit, qui, teste Ughello t. I Italiæ sacræ recasæ, col. 833, a Nicolao V PP. Sarazanum, ubi hic primam lucem aspererat, translatus fuit, ejusque episcopus Lunensis et Sarzanensis deinde appellatus.

l Duplex hic mendum irrepsit describentis, ut opinor, oscitantia: legendum hic est archidiacono, et supra episcopus pro archiepiscopus.

C m Lamoratus in Vita Italica pag. 17 scribit. speluncam draconis fuisse uno milliari a vetere Luna, ad radices montis Marcello, nautis vulgo Corvo dicti.

n In Ms. Camaldulensi dicitur Sanctus ter, in Gennensi bis episcopi nomine draconi abitum nequicquam imperasse.

o Cynus Græcis, Latinis Corsica est, notissima Mediterranei maris insula, regni titulo insignita, sub dominio reipublicæ Genuensis. Lamoratus pag. 19 et seqq. ait, S. Venerium primum in insulam suam Tyrum reversum esse, ibidemque ob interfectum memoratum draconem ita inclaruisse, ut ex accurrentibus ad se magnum discipulorum numerum in ea insula congregarit, et S. Gregorius magnus ac Phocas imperator per litteras legatosque eum convenerint; sed honoris vitandi ergo in Corsicam fugisse; quæ omnia scriptoris fidei relinquo.

p Non igitur solus ibi degebat, ut eum tamen exhibet biographus. Camaldulense Ms. habet misterio; sed verisimiliter mendose.

q In Camaldulensi ac Genuensi apographis tota oratio, qua Sanctus usus sit, recensetur, sed unde hæc omnia tam enucleate novit biographus; si sanctus Eremita plane solus ibidem moratus fuerit? An et cui hæc omnia ipse Sanctus enarravit?

A. ANONYMO.

CAPUT II

Reditus in Tyrum, mors, sepultura, corporis elevatio, miracula, translatio Regium Lepidi facta.

P ost hæc Vir Dei cœpit cogitare, an ad desideratum locum, quem elegerat et reliquerat, reverteretur, an inibi, ubi morabatur, vitam exulem duceret. Hæc autem eo cogitante, in visu ostensum est illi, ut velocius ad patriam et locum, de quo exierat, rediret a; quia instaret dies dormitionis ejus. Cumque evigilasset, cœpit huc et illuc juxta littus ambulare, si quo modo navem inveniret, qua ad patriam veheretur. Dumque navim anxius expectaret, Dei providentia factum est, ut duæ naves in loco, ubi stabat, veloci cursu advenirent, quarum gubernatores referebant, se velle ad insulam Sardiniam ob mercandi gratiam proficisci. Quibus visis gavisus, rogavit, se ut ad insulam suam deducant, et sic deinceps prospero zephyro flante, jam tuti desideratum arripiant iter. Illis autem affirmantibus, se nullatenus hoc posse facere, eo quod brumale tempus eis instaret, ait Vir Dei: Melius est ob amorem Dei compati necessitatibus proximorum, quam pro terreni quæstus gratia inobediendo Dei jussionibus contraire, qui ait: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.

Repulsus primam a nautis.

a

F

12 Et cum nullatenus ejus precibus acquiescerent, Vir Dei caput suum sursum attollens, precatus est, dicens: Æterne rerum Conditor, tu servo tuo Venerio locum præpara opportunum, quo tibi, ut cupio, devotissime valeam famulari b. Nautæ autem moventes carinas in pelagus impeerunt; sed statim ventus affuit, qui naves ad locum, unde exierant, reduxit, et per quatuor dies mare nullatenus quiescens ingredi potuerunt, sed magis ac magis pelagus intumescerebat. Intelligens autem unus magister navis, ob sancti Viri injuriam mare contra se intumescere, veniens jactavit se ad pedes ejus rogans, ut illi misereretur, et commissa indulgeret; se quoque quantocius, quo vellet, ducturum dixit. Et ille: Si facitis, quæ promittitis, ego pro vobis Domini misericordiam implorabo, et recedet furor ejus a vobis, et commodo vento flante ad destinatum locum pervenietis. Et polliciti sunt omnimodis ejus obtemperare præceptis, tantum ut fluctus maris quiescerent.

orta tempestate, et per ipsum sedata.

b

F

13 Orante autem Viro Dei, quievit mare a furore suo, et facta est tranquillitas magna, et qui in navi erant, magno gaudio sunt repleti, et in littore joculari cœperunt. et quasi ad signum petras jacere decertabant. Et cum sic luderent, unus illorum petram indirectum jaciens, quemdam e sociis suis ita percussit in tempora, ut statim spiritum exhalaret; et sic versus est ludus in mœrorem et ingentem tristitiam. Cum

mortuoque suscitato, ab ipsis in Tyrum revchitur

autem

A. ANONYMO.

* al. addit
Deusubi moritur,
et ab angelis
sepelitur :

d

e

13

f

super corpus
divinitus re-
pertum ecclesia
conditur :

g

C

h

corpus divini-
tus servatum

i

Suzanum
transfertur.

autem, qui aderant, corpus terræ tradere laborarent, Vir Dei rogavit illos aliquantulum longius secedere, et genu flexo, oravit, et stans supra corpus, dixit: Jube, Deus meus, redire animam hanc in corpus, ut cognoscant hi, quia tu es noster, qui mortificas et vivificas, deducis ad inferos et reducis. Et statim, qui mortuus fuerat, revixit, et stetit supra pedes suos et ambulabat. c. Videntes autem, qui in navi erant, quod factum fuerat, glorificabant Deum, qui per Famulum suum talia operatur. Et continuo ascensa navi, prospero vento flante euro, recto cursu sanctum Virum ad suam reducunt insulam, et ab eo benedictione accepta, viam, quam disposuerant, sunt aggressi.

14 Viro autem Dei in insula Tyro aliquamdiu commorante, appropinquaverunt dies mortis ejus, et destitutus humano auxilio, angelico solamine est adjutus d; et per revelationem cognoscens, diem mortis suæ instare, ita cœpit in oratione, jejuniis et vigiliis laborare, acsi aliquid boni aliquando minime peregisset. Arreptus autem infirmitate, ad diem pervenit extremum, et vita functus e diebus sempiternis e, Idibus Septembris cœlo animam reddidit: cujus corpus angelicis sepultum manibus longo tempore mansit incognitum. Cœpit autem in loco ubi sanctum corpus jacebat, oleum fundere, quod usque hodie fit; et quicumque ex eo ungitur, statim laboris et doloris se invenit percepisse solamen, dummodo cum fide percipiat f.

15 Apparuit etiam in visione Dominus Lucio episcopo Lunensi, mandans, ut in loco, ubi Sanctus jacebat, ecclesiam fabricaret, et custodes poneret, qui eidem sancto Viro obsequium exhiberent. Qui clero et populo hoc referens, et cum eis navim ascendens, ad locum revelatum pervenit, et quærens locum sibi demum reperit, ubi oleum fundebatur. Volens cognoscere veritatem, venit ad sepulchrum, et primus ipse episcopus terræ fossor accessit: et cum cœpisset fodere, pervenit ad corpus Kalendis Maii, et ita intactum et integrum invenerunt, acsi eadem hora fuisset sepultum, tantaque odoris fragrantia ex illo loco emanavit, ut paradisi odoribus videretur æquari. Et jubens operiri sepulchrum, perpulchram ecclesiam ibi fabricavit, et custodes instituit, qui diligentia cura suum corpus custodierunt g: qui cum aquam dulcem non haberent ad bibendum, meritis Sancti hujus infra ipsam ecclesiam juxta altare erupit fons aquæ perennis, qui usque hodie manat, qui febricitantes, ex eo cum fide potantes, sanat meritis Sancti Dei h.

16 Cum autem frigescente caritate, et abundante iniquitate, bella inter gentes surrexissent, Sarracenorum gens tumultuosa et instabilis Italiam gladio insequi decertans, et locum illum, ubi Sanctus hic jacebat, polluere sunt aggressi, et circumvallantes ecclesiam et domum, ubi custodes habitabant, ignem supponere nitebantur. Dei autem nutu Sarraceni illi, cum nec postes ecclesiæ infringere, nec ignem supponere valuissent, recognoscentes, ibidem Dei esse virtutem, ascensis navibus, protinus discesserunt; et custodes Deo et Sancto suo gratias retulerunt i.

17 Et verentes, ne aliquando inciderent in manus diripientium, et sepulchrum Sancti ab impiis fœdaretur, elegerunt secum auferre reliquias tanti Patris, et in tutiori loco collocare. Et accedentes ad Lintecarium episcopum Lunensem, et ei causam suæ tristitiæ recitantes, eo annuente et jubente, ecclesiam fabricarunt juxta ripam

Macræ k fluminis in Sarzano l distante a civitate Lunensi per octo milliaria, et sic demum cum clero et populo navim ascendentes, pervenit ad sepulchrum Sancti, et elevans ejus reliquias ad prædictum locum detulit, et cum honore debito condidit, deputatis ibi custodibus, qui cum magna veneratione ejus exequias et officia celebrarent m.

18 Cum miles quidam Peruerius Bercarii comitis juxta basilicam hujus Sancti transiret, pullos, quos ibi viderat, concupivit, dixitque præsentibus, ut de pullis illis ei tribuerent: illis autem renuentibus et dicentibus, se hoc facere non audere ob illorum magnum terrorem, exiliens de equo, pullos persequi cœpit, ex quibus duobus apprehensis, abscessit. Sed ultio divina mox affuit, illumque in amentiam vertit. Cumque hi, qui circa illum gradiebantur, illum privatum sensu suo cernerent, reversi ad ecclesiam, rogant custodes, ut suos pullos accipiant: illis autem recipientibus, aperte, ut erat, remansit. Anxiantibus autem sociis de recuperatione sensus viri, obtulerunt equum ipsius et arma cum balteo suo S. Venerio; et ita est sanitati pristina restitutus, et cum sodalibus incolumis remeavit ad propria, narrans omnibus, quæ sibi contigerant: unde amplius ministris illius sinistrum aliquod facere tamquam mortiferum formidabant n.

19 Longo post tempore ferocissima gens Normannorum per mare navigans, venit ad civitatem Arelatensem, indeque ad Lunensem civitatem navigare cœperunt, et ibi domos et ecclesias dissipare conantes, ad ecclesiam S. Venerii pervenerunt. Custodibus autem et omnibus illorum terrore fugatis, præter unum senem ibi neminem invenerunt; quem comprehensum interrogant, cujus conditionis esset; aut aliis in fugam versis, cur ibi persistere præsumpisset? Qui respondit, et se Christianum esse, et B. Venerii custodem, et ob amorem dicti Patris in eodem loco mansisse, credens ejus interventu eorum manus posse effugere. His auditis, barbaria iunt illi: Credis tu, aut Dei tui, aut S. Venerii adjutorio posse effugere manus nostras? Respondit ille, quod sic.

20 At illi, ut erant severissimi, statim eum comprehensum manibus a tergo ligatis, et ad altare sancti Viri eum ligatum volentes incendere, ignem supposuerunt, dicentes illi: Modo apparebit, quid tuus Venerius tibi facere poterit. Senex autem videns se igne circumdatum, respiciens in cœlum, ait: Sancte Veneri, Christi confessor, propter tuum amorem in loco hoc perstiti; tuis nunc fave precibus, ut ignis ipse non dominetur mihi, nec in aliquo me lædat. Mirum dictu! tota ecclesia cum domibus in circuitu ita exusta est, ut nil ex totis ædificiis remaneret, et vincula, quibus idem senex ligatus fuerat, sunt exusta, super ipsum autem nec aliqua favilla cineris cecidit, nec ullus dolor ignis in eum descendit, in tantum, ut barbari mirati, eum intactum relinquerent et abirent o.

21 Cum quidam presbyter, Turingus nomine, cum commatre sua p pariter habitaret, et custodiam sui corporis, prout ei necessarium inerat, non haberet, antiquus hostis solita venena propinans, cœpit cor ejus tentare, ut eandem commatrem suam opprimeret; et neminem esse, qui hoc suspicaretur, quod illi tam nefando stupro se commacularent; et ideo hoc minus malum esse, quia hoc nemo suspicaretur, et quia lateret; quam

D

k l

m

Irreligious
divinitus pu-
nitus et sana-
tus :

E

n

custos sacri
corporis, in-
censa a Nor-
mannisecclesia, illu-
sus servatus.

F

o

Impure pres-
byter a dæ-
mone corre-
ptus et libera-
tus,

p

si

A si alteri mulieri misceretur, et latere non posset, credens, aut Deum latere, aut, si intelligeret, misericorditer relaxare. Qui consentiens, tali voluptati operam dedit, miseram commatrem opprimendo. Sed justus Judex statim affuit, ultionem adhibens: mox enim tam atrocissimo dæmoni est traditus, ut vix vinculis durissimis posset astringi, se vehementer discerpens, et quoscumque attingere poterat, morsu dilaniare certabat. Adductus autem ad ecclesiam Sancti hujus, ibique per sex dies multum garrulans et debacchans, tandem die septima interventu Sancti hujus liberatus est, et in eodem loco Sancti ministeriis excubabat usque ad mortem, peccata sua deflens; ibique sepultus est.

item energu-
mena curata.

22 Puella a dæmonio arrepta clamare cœpit, se B. Venerii precibus torqueri, et ad ejus sepulchrum se velle ire. Mirantibus autem illis, nomen S. Venerii audiendo, quibus incognitum fuerat, duxerunt eam ad ecclesiam S. Mariæ; quam ingrediens ecclesiam, clamare cœpit: Tuis precibus, beate Veneri, torqueor, et tuis orationibus expellor; et multum discerpens se et exiliens, cecidit ante altare velut mortua, et ita fere per duas horas jacuit. Præterea surgens incolumis, ad propria cum parentibus remeavit, laudans Deum et S. Venerium q.

B

Sancti corpus
Regium Lepidi
translatum,
miraculis ful-
get.

23 Tempore autem Ludovici Pii imperatoris Sarracenorum gens crudelissima erumpens, Lunensium fines facto impetu devastabat, et Christi ecclesias subvertebat; et quos capiebant, alios trucidabant, alios in mari negabant r, alios captivos ducebant. Quod audiens imperator jussit, ut fines illius provinciae a Longobardorum præsulibus vicissim custodirentur, donec barbarorum sævitia sedaretur, Inter quos erat Apollinaris s episcopus in lege Dei assiduus et clarus virtutibus, qui audita fama sanctitatis hujus, loca a Sarracenis destructa, ubi corpus Sancti hujus requieverat, ut Christi servus, frequenter visitabat. Nocte autem, dum more solito ad ejus reliquias pernoctaret, arrepto somno, apparuit B. Venerius, dicens ei: Tolle hinc ossa mea, et in tutiori loco reconde; quia adhuc furor et indignatio Sarracenorum perseverabilis est. Nec mora, gaudens de visione, convocatis suis, illico surrexit, et sepulchrum cum diligentia aperuit, et ejus fragrantia ac nimis redolentia ossa collegit, et Regium cum ingenti honore detulit, et intra basilicam B. Prosperi juxta tanti Sancti decentiam, altari superimposito, tertio Nonas Novembris recondidit. Cujus meritis quanti paralytici, et aliis passionibus gravati, liberati sunt, quis sufficiens est narrare? Quidam febribus æstuans acriter, ante sepulchrum ejus ductus, ita pristinae sanitati est restitutus, ut nullam amplius sustineret accessionem t.

C

t

ANNOTATA.

a Ex eo, quod Sanctus jubeatur hic ad patriam et locum, de quo exierat, reverti, factum videtur, ut aliqui cum in Palmaria insula, quam ei natalem fuisse biographus supra asseruit, defunctum sepultumque crediderint, ut in Commentario num. 24 observavimus.

b In Camaldulensi Ms. legitur: Æterne Conditor rerum, tu dispone de servo tuo secundum beneplacitum pietatis tuæ.

c Hic tertius est a Sancto vita donatus: totidem etiam numerat hymnus ad vespas in Officio Regiensi vetustiori, ubi sic canitur:

Draco fugit, celat petram, corvusque lupo nutrit,

A. ANONYMO.

Tribus vitam mortuis Deus per illum præbuit.

d Ita etiam habent cetera apographa et Officium vetustius Regiense: at, si omni humano consortio destitutus ibidem vixerit, unde, quæso, didicit biographus, quæ de virtutum exercitatione, mortis revelatione, die obitus ac angelorum ministerio curata sepultura mox subjungit? An hæc omnia Lunensi episcopo, dum jussus est Sancti corpus elevare, revelata fuere? Id ego quidem sine idoneo teste difficulter credidero.

e E diebus sempiternis non legitur in aliis apographis.

f De prodigioso hoc oleo eadem habet utrumque Officium Segiense, et in vetustioris hymno ad Laudes etiam hæc legere est:

Cujus latet corpusculum, fluitque Dei munere Liquor notant, quod noverat cum caritate vivere.

g De condito in Tyro insula templo, additoque monasterio, quod Olivetanis postmodum cessit, egimus in Commentario prævio num. 25 et seqq.

h Lamoratus pag. 28 asserit, fontem hunc suo tempore etiam superfuisse; sed e scopulo juxta mare scaturire ait.

E

i De tempore, quo hæc contigerint, non constat; veruntamen ad seculum VII vel VIII referenda sunt, quibus Saraceni, invasis Africa et Hispania, alias etiam regiones infestant. Porro hæc Sarracenorum irruptio narratur etiam in apographo Genuensi, sed a Camaldulensi abest. Consule Commentarium a num. 28.

k In Ms. nostro tantum legebatur Mac..., sed Macram designari didici ex compendio Vitæ Italico Ms. Genua accepto. Est autem Macro, Italica Magra, fluvius, qui in ducatus Parmensis confiniis ortus, Liguriam ab Hetruria dividit, et per Genuensium ditionem fluens paulo infra Sarzanam Ligustico seu Tyrrheno mari illabitur.

l Adi, si lubet, Commentarium num. 28.

m De translatione hac nihil habet Camaldulense apographum, nihil Genuense Latinum et Petrus de Natalibus; ejusdem tamen meminit Ms. apud Genuense Italicum, et Officium vetus Regiense. Consule Commentarium num. 28 et seqq.

n Hoc Miraculum in Ms. Genuense etiam refertur, sed post aliud, quod apud nos num. 21 recensetur. Contra Camaldulense istud ante elevatum a Lucio episcopo Sancti corpus, struatamque super eo ecclesiam perperam collocat, sic breviter inquit: Multa etiam post ejus mortem miracula ostendit Deus per Sanctum suum, ita ut quemdam hominem custodibus ecclesiæ suæ pullos auferentem in amentiam converterit, donec restituit ei, et insuper obtulit arma; Et alia miracula per sanctum suum Confessorem Dominus ostendere dignatus est. Ceterum hæc in continente, adeoque post translatam e Tyro Sancti corpus contigisse scribit Lamoratus, num. 30 Commentarii relatus.

F

o Hæc Normannorum navalis expeditio contigisse debuit ante mortem Ludovici Pii, cum illo regnante, S. Venerii corpus Regium Lepidi translatum fuerit. Porro dum supra dicuntur Normanni ab Arelatensi civitate Lunam advenisse, id non de capto Arelate intelligendum est; neque enim Normanni eam urbem occuparant; verum cum monachus Sangallensis lib. II de rebus bellicis, cap. XXII, apud Chesnium tomo II Hist. Franc., pag. 130 scribat, Normannos piratas

Narbonnensis

A. ANONYMO. *Narbonnensis Galliae littora, imperante Carolo Magno conatos infestare, non incredibile fit, eosdem per Rhodanum Arelate tentasse, indeque reversos Lunam appulisse, et Macrae fluvii ripam, ad quam Sancti corpus translatum fuisse, supra dictum est, depopulatos fuisse. Forsitan etiam biographus Normannos confudit cum Saracenis, qui seculo VIII Arelatensem urbem devastarunt.*

p *Id est, cujus prolem ipse e sacro fonte leverat. Tota haec de Turingo narratio abest a Ms. Camaldulensi.*

q *Haec energumena sanitio refertur etiam in Ms. Camaldulensi, sed in Genuensi desideratur, in quo ultimo etiam nihil dicitur de translatione Ludovico Pio imperante facta; sed post miraculum num. 19 et 20 a nobis relatum recitatur sequens de S. Venerio oratio: Deus, qui per B. Venerii confessoris tui merita mortuorum tria corpora suscitasti, concede propitius, ut qui commemorationem ejus colimus, precibus per afflatum*

tui Spiritus a morte animae resurgamus. Per Dominum etc.

r *Negare vox barbara, Latine submergere est: forte necabant legendum. Quod ad hanc Saracenorum depopulationem spectat, consule Commentarium num. 33 et 34.*

s *De nomine episcopi, et sede illius, non convenire inter scriptores diximus in Commentario, quem consule num. 35 et seqq.*

t *Qui hic febribus liberatus dicitur, is ipse fuit, qui hanc translationem, aut certe Officium Regiense vetustum concinnavit: etenim ibidem sic loquitur: Cujus deinde meritis quanti paralitici curati sunt, quanti variis passionibus irretiti, quanti etiam diversis infirmitatibus detenti, sanitatem receperint, quis narrare sufficiat? De quorum numero plures curatos vidi, et unus etiam ex ipsis fui, cujus membra acriter febribus vexabantur. Qui ante ejus tumultum deductus, ita pristinae sanitati sum restitutus, ut nullam illius calamitatis deinceps sustinuerim passionem.*

B

DE S. AMATO EP. SENONENSI CONF.

E

BROYLI IN FLANDRIA OCCIDENTALI

J. T.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Locorum notitia: Fasti sacri, quibus insertus legitur: tempus natale Sancti et patria incerta: cultus: Acta edenda.

AN. 690.
Peronæ et
Broyli notitia,
quibus in locis
Sanctus enu-
lavit.

C

Tria loca sanctitate sua illustravit S. Amatus, cujus hic gesta edimus; Peronam Broyolense monasterium, et Duacum. Perona, Galliae oppidum in Picardia ad Somonam fluvium, octo miliaribus distans Ambiano in Ortum, Cameraco in Meridiem septem, fuit olim, teste auctore Vita S. Fursei abbatis, Mons cygnopum appellatum. Ibidem S. Amatus jussu Theodorici III Burgundiae et Neustriae imperantis, episcopali sua sede ejectus, sub S. Ultani custodia non parvo temporis spatio exsulavit. Alter locus est Broylus praedium, vulgo Bruel in oppido Merghem seu Mervilla dicto, quod viri aliqui eruditi censent Minariacum in Itinerario Antonini appellari, quos inter Marchantius inquit ex communi opinione pro eo accipi. Sed Sanderus in Mauronti villa, non recte cum Minarico illo confundi ostendit, ponitque in ditione Casletana: Testibus enim, ait, Duacensium veteribus scedis, cum locus hic a situ paludoso Broylus vocaretur, abbas Morandus sive Maurontus ad annum 701, non minus sanctitate quam nobilitate celebris, eam a suo nomine appellavit, et cum prius Moranduille Gallice, vel Morandghem Teutonice diceretur, ad facilitatem denique Meerville et Moereghem, et mox Merville et Merreghem coepit appellari. Deinde in Stegra seu Minariaco ita scribit: Minariacum non esse vicum, qui hodierno die Mervilla dicitur, sed in eo loco fuisse, ubi nunc ex una parte Lisæ est Comitatus Stegrensis, ex altera finis Atrebatessii

ad pontem Lisæ, qui nunc dicitur pons Stegrensis, notavit Adrianus Scribequius senator Iprensis, qui diu praeturae gessit Casletanam et Stegrensem: Mervilla, inquit, quæ a plerisque Minor Villa dicitur, primum Morandi Villa dicta est a D. Morando, qui eo in loco quondam sylvae Niepensis angulo, omni sanctimonia vixit. Sed nulla ibi umquam, quod memoriae traditum sit, antiquitatis vestigia, aut munimenta extiterunt, nec locus ita situs est, ut Minariacum antiquum esse potuerit. Ad locum vero pontemque Stegrensem omnia sic concurrunt, ut non supersit dubitandi argumentum. In hoc S. Mauronti praedio post S. Ultani mortem sanctus Amatus exilium suum sanctissima morte finivit, et sepultus est; deinde in novam ecclesiam a S. Mauronto ibidem constructam, translatus est.

F

2 Tertijs locus, quem illustravit sanctus Amatus, Duacum, notissima urbs Gallo-Flandriae, quæ S. Amati corpus in ejus nominis ecclesia adservat. Ut enim legitur in Duacensi codice, imminente circa annum Christi 870 Danorum persecutione, Fratres Deo et S. Amato apud Mervillam servientes, corpus S. Amati patroni sui Duacum detulerunt, ut ferocissimæ gentis, sacraque omnia profanantis furori subduceretur, ubi usque in hunc diem quiescit et colitur; nam, teste eodem codice, cessante anno 874 Danorum persecutione, consuluerunt praedicti fratres Carolum Francorum regem, Arnulphum Flandriae comitem, Joannem Cameracensem episcopum agnomine Bellum et quamplures

Duaci corpus
adservatur.

res

A res alios episcopos, quid de S. Amati corpore agendum foret; decretumque est communi consensu, ut privilegiis possessionibusque suis retentis, cum Sancti corpore Duaci remanerent.

Senonis fuit episcopus. Tempus natale et patria incerta.

3 Locis habitatione, aut reliquiarum S. Amati asservatione illustribus jam recensitis addi non immerito possunt Senones civitas Galliae perampla, archiepiscopalis, sita in planitie pulcherrima ad Icaunam fluvium, qui ibidem ponte lapideo jungitur: prout enim infra ostendemus contra quosdam, qui de eo dubitant, urbis illius S. Amatus episcopus fuit. Historia Vitae Sancti nostri tempus natale, et patriam non exprimit; unde tam haec, quam illud nobis reliquuntur incerta. Scribit Malbrancus in Historia sua de Morinorum rebus lib. IV cap. XI, eum Gallica domo esse oriundum; ex quo id tamen hauserit, nusquam indicat: forte ex eo, quod Vitae ejus scriptores anonymi non obscure innuant, S. Amatam, cum unanimi cleri populi-que Senonensis consensu ad episcopatum evectus est, in hac civitate habitasse, conjecit eum patria Senonensem esse, quod non omnino improbabile videri potest, praesertim cum nusquam ex alio loco ejus ad hanc civitatem adventus legatur.

B Memoria ejus solum apud recentiores martyrologos.

4 Memoriam itidem S. Amati nostri apud antiquos martyrologos non reperio; quod eo magis mirum videri potest, quo citius publico cultu Sanctum fuisse honoratum mox ostendemus. Defectum tamen hunc suppleant recentiores. Martyrologium Romanum ad hunc diem ita habet: Apud Senonas S. Amati episcopi et confessoris. Menardus in Martyrologio suo Sanctorum Ordinis S. Benedicti eum Duaci verbis sequentibus annuntiat: Duaci, in Broilo monasterio, depositio S. Amati Senonensis episcopi et confessoris. Iisdem verbis utitur Molanus in auctario ad Usuardi Martyrologium. Saussayus in Martyrologio Gallicano longissimo Sancti nostri gesta complectitur elogio, quod, quia, ubi de Sancti exsilio agemus, discutiendum erit, hic praeterimus, uti et ea, quae ad 13 Septembris diem scribit Galesinius; nihil enim habet, quod in Sancti Vita edenda non legitur.

C Dies emortualis.

5 Laudati hactenus martyrologi 13 Septembris diem Sancto emortualem constituunt. Consonat his Historia Vitae, quam ex vetustissimis ecclesiae collegiatae ejusdem S. Amati excerptam libris Duaco communicatam habemus, in qua ita legitur: Inter has igitur cum lacrymis psallentium voces valedicens universis Idibus Septembris de hac luce transivit ad Dominum. Codex tamen Aquicinctinus apud Sollerium nostrum in Usuardi Auctario praefato die S. Amati nostri translati meminit: Duaci, inquit, translatio S. Amati archiepiscopi Senonensis, qui a Theodorico rege Francorum ab episcopatu dejectus, consilio Ebroini Majoris domus in hanc provinciam relegatus est jussu praefati regis. Et Bailletus in Sancti Vita ad 13 Septembris licet fateatur diem illum communiter S. Amati emortualem existimari, tamen quosdam esse ait qui diem Aprilis vigesimum nonum ipsi vitae hujus extremum fuisse opinantur. Sed codex Marchianensis qui S. Amati Vitam exhibet, opinionem hanc a quodam Stephano originem traxisse habet. Verba accipe quae in ejus fine teste Mathoudo leguntur: B. Amati transitum Idibus Septembris ab antecessoribus determinatum, a Stephano quodam 3 Kal. Maias affixum fuisse temere, patet ex vetustis libris, qui apud S. Medardum et in Archivo Marcianensi, atque multorum seriniis coenobiorum inveniuntur. Hinc malo cum communiori sententia decimo tertio Septembris, quam

Septembris Tomus IV.

cui libet alii, saltem donec quid certius proferatur, Sancti nostri obitum affigere.

AUCTORE J. T.

Cultum citissime inchoatum fuisse ostenditur ex miraculis

6 Dixi num. 4, eo mirum magis videri memoriam Sancti nostri apud antiquiores martyrologos non reperiri, quo citius sanctitas ejus agnosci coepta fuerit. Nam qui prodigia, quibus divinae omnipotentiae Servi sui sanctitatem placuit declarare, attente consideraverit, paralyticum scilicet omni pæne motu destitutum, solo tumuli tactu membrorum vigori restitutum, cæcos visu donatos, ægrosque alios incolumitati redditos, cubiculum Sancti statim a morte adeo suave olens, ut aromatibus conditum putaretur; ex iis facile, quantam de Amati sanctitate opinionem Broilenses statim a morte ejus habuerint, statuet. Tantam equidem sanctitatis miraculorumque famam ejus fuisse, docet nos Historia Vitae, ut Theodoricum, cujus jussu ex episcopali sede dejectus et in exilium pulsus ante fuerat, permoverit, ut ad tumulum ejus advolaret, admissique facinoris cum lacrymis veniam rogaret, et non paucis monasterium muneribus cumularet.

et ex ecclesia ipsi dedicata

7 Citissime post felicissimum suum obitum S. Amatam nostrum publico cultu fuisse honoratum evidentiùs adhuc ex S. Mauronti gestis eruitur. Etenim, Amato defuncto et in ecclesia S. Petri apud Menrivillam sepulto, aliam extruxit ecclesiam Maurontus, quam dedicari sancto episcopo Amato fecit, ut refert liber argenteus Ms. Duacensis ecclesiae, vel ut Georgius Colvenerius in Notis ad Chronicon Cameracense ex Lectionario Ms. praedictae Duacensis ecclesiae habet: Quam in honore Dei Genitricis Mariae et ipsius sancti Episcopis, idem Maurontus fabricari fecit et dedicari. In hanc jam perfectam transferri curavit Maurontus S. Amati corpus. Qua occasione et qua solemnitate id praestiterit, tradit Joannes Buzelinus in Annalibus Gallo-Flandriae sub libri secundi finem: Mauronto vitam inter Broylensis monasterii septa ducenti de caelo significatur, S. Amati corpus in eam, quam recens aedem struxerat, deportandum esse, ibique collocandum honorifice. Quod ergo dignitate ac virtute conspicuo viro ad eam rem opus esset, Bainum Taruannae Morinorum pontificem orat, ut operam praestet eam, ad cujus episcopatum pertinebat Menrivilla, sive, ut alii volunt, Minariacum, intra cujus fines situm erat asceterium Broylense. Non cunctatur ille Menrivillam inter capessere; ibi quanta potest pompa delatum e veteri loco D. Amati corpus nova sede collocat. At tunc quanti Amatam faceret, Christus Jesus eo maxime tempore patefecit, cum se videndum plerisque festivitatem celebrantium praebuit, palam multis angelorum circumfluentibus. Simulque vis ingens sanandi permultis auxilio fuit; reddita enim lux caecitate damnatis, soluta contractorum membra, patefactae surdorum aures. Translationem hanc eodem fuisse peractam modo, quo ex Buzelino dedimus, testatur etiam Jacobus Malbrancq Societatis nostrae tom. I de Morinis et Morinorum rebus lib. IV cap. XLIV.

E

F

8 In Lectionario Ms. ecclesiae S. Amati additur, translationem contigisse 4 Kal. Maii. Cointius ad annum Christi 693 num. 15, illo anno, qui habuit litteram Dominicalem E, ex diei characterem factam fuisse colligit: ex quo consequitur tribus post obitum ejus annis non publico tantum S. Amatam cultu fuisse honoratum, sed et ecclesiam suo nomini dedicatam habuisse: ut enim infra ostendemus, communis est sententia, Sanctum e vivis anno Christi 690 excessisse. Haec de per-

tribus post obitum annis Acta.

AUCTORE
J. T.

tusto cultu dubium non relinquunt; ast incertiora sunt, quæ de gestis ejus scripta reperimus. Historiam Vitæ triplicem habeo. Unam ex Ms. membranaceo Marchianensi, aliam ex vetustissimis ecclesiæ collegiatæ S. Amati libris excerptam, tertiam, quam Henschenius noster in Commentario prævio ad Vitam S. Eusebiæ num. 4 ex codice Ms. ecclesiæ cathedralis Atrebatensis se descripsisse testatur; sed quo seculo, quove auctore scriptæ fuerint, omnino ignoramus: nec erroribus carent, ut ostendimus in hujus Commentarii § 3. Quædam etiam de Sancto nostro in Vita S. Rictrudis habet Hucbaldus S. Amandi monachus, quæ in Tabulis suis criticis Bailletus Vitæ Historiæ adjicienda existimat, cum scriptoribus anonymis Hucbaldus auctoritate præstet; sed ea paucissima sunt, nec ab anonymis omissa. Solam igitur eam, quam ex Ms. ecclesiæ Atrebatensis descripsit Henschenius. edam, quæ licet a reliquis in rerum enarratarum substantia vix discrepet, minoribus tamen erroribus conspurcata est et stylo præplacet; moniturus lectorem tamen, ubi notabile aliquod discrimen animadverti poterit, aut erratum erit.

B § II. Sancti pueritia: episcopus Sedunensis an Senonensis? quo ordine Senonensium archiepiscoporum Catalogo inserendus sit: quid de Amato eadem die a Sedunensibus culto statui possit.

Sancti pueritia.

Juventutem S. Amati celebrant biographi ejus omnes. In id eum præcipue incubuisse tradunt, ut ad liberalium artium et sacrarum Litterarum peritiam, non inferiorem adjiceret in Deum pietatem. Ex hoc fonte profluxisse existimo variorum scriptorum elogia, quibus Sancti adolescentiam oratorie magis, quam biographis conformiter extollunt. Huc transfero, quod habet Jacobus Malbrancq in Historia suæ, quam de Morinorum rebus conscripsit, lib. IV cap. XI pag. 457. Gallica, inquit, oriundus est domo, e qua non tam ingenue nobilitatis, quam ingenitæ virtutis desuxit rorem. Alterum pæne Nicolaum dedit pueritia. In bonis artibus arripiendis, in sacris etiam disciplinis nulli coætaneorum secundus, ut etiam clericorum ordini ante maturiores annos fuerit adscriptus. Tum ingenii dotes, virtutum animorumque zelus, sacri eloquii fluida vis eo extulere, ut, Senecio apud Senones extincto, in unum Amatam conjicerentur oculi, coalescerent voces et prope manus in contra nitentem injicerentur. Nolens volensque archipræsullem induat, necesse est. His similia habent Saussayus in Martyrologio Gallicano ad 13 Septembris, alique passim de Sancto scriptores, quæ placerent magis, si ab antiquiore scriptore simplici licet stylo relata essent.

Eligitur episcopus Senonensis, de quo tamen dubitatur.

10 Consentiunt tamen scriptoribus jam laudatis codex Atrebatensis S. Mariæ, Marchianensis; et Duacensis ecclesiæ collegiatæ ejusdem S. Amati in eo, quod adeo feliciter Sanctum in doctrina et virtute profecisse tradant, ut, Senonensi archiepiscopo demortuo, unanimi voce ad episcopatum hunc non mediocriter invitatus fuerit evectus. Quo non obstante duplicem circa S. Amati Senonensem epis-

copatum moveri difficultatem reperio. Non desunt enim, qui dubitant, an Senonensium an Sedunensium fuerit episcopus; deinde in ordine, quo Senonensium episcoporum Catalogo inseri debeat, variant auctores plurimum. De utraque hoc loco nobis agendum est.

11 Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Christi 674 num. 41 utramque attingit: Hunc (S. Amatam) inquit, non Senonensium sed Sedunensium episcopum fuisse, ait Hucbaldus monachus in libro de Vita S. Rictrudis. Sane tunc temporis Amatam ex abbate S. Mauricii factum esse episcopum Sedunensem vulgati Indices produnt. Hugo monachus S. Mariani in Chronico Autissiodorensi hunc S. Amatam fuisse quidem Senonensem episcopum dicit, sed proxime post Lupum, quod temporum rectæ rationi repugnat. Siquidem Amatus, si Senonensi ecclesiæ præfuit, collocari non potest nisi post Emmonem, ut cum Theodorici principatu convenire possit.

12 Singula perpendamus. Pro S. Amati Sedunensi episcopatu militat Hucbaldi testimonium, cui vulgati favent Indices, Seduni Amatam quemdam sedisse circa hoc tempus referentes. Quod ad Hucbaldum attinet, consuli S. Rictrudis Vitam ab ipso scriptam, quam Mabillonius ad codicem Marchianensem restitutam edidit et notis illustravit. In ea reperi S. Amatam ad episcopatum urbis Sidunensium sublimatum fuisse. Sed vellem ut edixisset Mabillonius, qui vulgati Indices Amatam quemdam ex abbate S. Mauricii Sedunensem episcopum creatum fuisse circa id tempus tradant. Certe in pluribus contrarium legi: tempus quippe, de quo Mabillonius et quo S. Amatus sive in Senonensi sive in Sedunensi cathedra sedit, aliud esse non potest, quam quo Theodoricus III principatum Burgundiæ et Neustriæ nactus est, cum ab illo ex episcopali sede dejectum fuisse etiam Hucbaldus testetur. Unum vero invenio Franciscum Augustinum qui in episcoporum Sedunensium circa hoc tempus figit, annum scilicet 670. Huic proxime accedunt Pantaleon in Prosopographia et Henricus Murer in Helvetia sancta, qui tempus, quo ad episcopatum pervenit, non determinant quidem, sed primus eum floruisse anno 650, posterior anno 666, et uterque ad episcopales promotum fuisse infulas Sedunensis ecclesiæ scribit.

13 At Gallia Christiana Sammarthanorum habet S. Amatam ex abbate Agaunensis cænobii episcopum consecratum esse anno 716. Quoad annum hunc consentit Ricciolus noster in Hist. Chronol. reformata, ubi Sedunensem ejus episcopatum anno 716 illigat. Opinionem Ricciolii nititur stabilire Sebastianus Brigue Sedunensis ecclesiæ canonicus in Hist. Sedunensis diocesis. Pag. 87 ita scribit: Amatus autem noster, attento uniformi Syllabo et ordine episcoporum, tam Castri episcopalis Majoriæ, quam canonicorum Sedunensium Castri Valeriæ, creatus fuit circa annum 716 sub finem vitæ Dagoberti III. Ex vulgatis igitur Indicibus nihil confici potest, ut S. Amatus Sedunensem potius, quam Senonensem rexisset cathedram dicatur: præsertim si jam dictis addas in omnibus omnino Senonensium episcoporum Catalogis S. Amatam insertum reperiri.

14 Neque ex Hucbaldo plus confici existimo. Etsi enim, ut dictum est, plus auctoritatis ipsi, quam Sancti nostri biographis tribuendum sit, quia ejus ætati videtur fuisse propior, et S. Rictrudis Vitam conscripsit ex seniorum relatione, et variis acceptis fragmentis, quæ sola illo tempore supererant; tamen inde aliud elici nequit, quam præ

D
Proponuntur, quæ Mabillonius habet pro Sedunensi episcopatu,

et discutuntur.

E

Nihil ex vulgatis Indicibus

F

et Hucbaldo conficitur pro S. Amati nostri Sedunensi episcopatu.

AUCTORE
J. T.

A *præ ceteris Hucbaldo assentiendum fore, si constaret ipsum hoc loco non esse corruptum. Sed hoc non constat; imo contrarium probabilissimum est. Nam primo Mabillonius ipse ad vocem Sidunensium, quam in codice Marchianensi reperit, notat legendum esse Senonensium, quod, verba ejus sunt, ex ipsius S. Amati Vita aliisque auctoribus constat. Deinde in ejusdem S. Rictrudis Vita, quam Papebrochius noster ex Marchianensi codice aliisque ad 12 Maii dedit, legitur S. Amatus ad Senonensem fuisse episcopatum sublimatus. Præterea licet biographorum ætatem nesciamus, tamen post Hucbaldum eos scripsisse verosimillimum est; sane tam indubitate S. Amatum Senonensem episcopum fuisse non scripsissent, si in Hucbaldo contrarium legissent, aut suo tempore de hac re dubitatum fuisset. Accedit auctor Vitæ S. Eusebiæ, quem Rosweyda Hucbaldum esse, Henschenius in Comm. ad Vitam prævio, Hucbaldo antiquiorem opinatur. Hic disertis verbis scribit Sanctum ad Senonenses infulas fuisse promotum. Addi potest consensus scriptorum fere omnium, S. Amatum illum, qui Peronæ primum exsul sub Ultano abbate, postea jussu Theodorici III Mauronti custodiæ traditus, in Broylensi*

B *cænobio obiit; Normannorumque sæviæ persecutione, Duacum translatus est, Senonensium archiepiscopum fuisse attestantium, adeo ut Brigueus, qui quidquid ad Sedunensem Amatam spectare arbitratus est, diligentissime recenset, hunc ab illo distinguendum esse fateatur. Accipe, lector, quæ de hac re scribit in Vallesia sacra, pag. 88. Consequitur, inquit, etiam ex his (quæ de Sedunensi Amato dixerat) Amatum nostrum longe esse diversum ab Amato Senonum archiepiscopo, tametsi vitæ genere et sanctitate non dissimilem. Arbitror igitur Hucbaldo S. Amatum Senonensium episcopum fuisse; sed in aliquibus Mss. loco Senonensium, positum fuisse Sedunensium, aut a quodam, qui Sanctum Sedunensibus præfuisse existimabat, Sedunensium pro Senonensium substitutum esse.*

Latius discutuntur gesta, quæ Sedunensi Amato attribuantur,

15 *Operæ pretium judico, quæ de Sedunensi Amato traduntur, latius discutere. Hinc, quæ hactenus diximus, fient clariora, et qui de Sedunensi Amato censendum sit, lector eruditus statuere poterit. Vitæ ejus synopsis dat sæpe laudatus Brigueus pag. 86. Illam huc transfero. Tempore Dagoberti regis Francorum enituit maxime sanctitas Amati Sedunensis episcopi: hic enim ab ineunte ætate sanctimoniam specimen dedit, et in Agaunensi cænobio monasticum habitum indutus, piis atque religiosis virtutibus ita excelluit, ut omnibus perfectionis normam præberet. Dein cum magis solitariae vitæ desiderio impulsus, elegisset degere solus in vicini montis rupe, constructus ibidem cellula et oratorio, illic loci Dei Famulus tantæ sanctitatis spirabat odorem, ut plurimi ex omni conditione hominum ad eum invisendum undique convolarent; quare is ad majora divina virtute servatus, communi comp provincialium episcoporum suffragio ad Sedunensem episcopatum, applaudente tam clero quam populo Vallensi vocatus est. Id vero ministerium cum gereret magna fide, nec impari diligentia et prudentia, per impactas a malevolis calumnias, factus est regi Theodorico ita invisus, ut idem sanctum episcopum ejecerit in exilium. Ille exilium et contumelias et malignantium odia invicta patientia pertulit assiduæ præsertim orationis subsidio, atque multis demum miraculis clarus obiit, se-*

pultus in ecclesia Romari-Montis in Lotharingia, ut habet Gallia Christiana Sammarth. verbo: Sedunen. episcopus, et passim, qui de rebus nostris scripserunt. Pantaleon in Prosopograph. et alii. Synopsi Brigueti in substantia non dissentit laudatus mox Pantaleon, nisi quod Amatum ex episcopali sua sede pulsum cujusdam monasterii abbatem constitutum fuisse asserat. Conveniunt etiam cum hactenus dictis, quæ habet in Helvetia sancta Henricus Murer. Addit tamen hic Sanctum in exilium missum a Theodorico III Ebroini Majoris-Domus consilio, quod Brigeto loco laudato displicet, cum Ebroinus, ut ait, vivere desierit anno 681, Amatumque suum non nisi anno 716 episcopum fuisse creatum ex Sedunensis ecclesiæ documentis pro certo habeat.

16 *Si gesta hæc attentius perpendantur, partim ex Vita S. Amati Habendensis, partim ex Senonensis Amati Vita excepta esse videbimus. Ex illa scilicet, quæ ante episcopatum egisse dicitur. ex ista vero, quæ post episcopatum acciderunt. Paucis id ostendo. Ex iis, quæ mox ex laudatis auctoribus retulimus, habemus Sedunensem Amatum primo S. Mauricii monachum fuisse; sed deinde majoris perfectionis desiderio, monastica vita relicta, in eremum secessisse. Ibi sibi cellulam et oratorium construxit, et vitam maxime austera duxit. Sedunensi episcopo propter eximiam vitæ sanctitatem percarus erat. ab eoque sæpius visebatur. Confer ea cum iis, quæ in S. Amati Habendensis Vita de eo scribit auctor coævus apud Mabillonium pag. 130 num. 3. Cum monasticis normis jugiter incumbens, ut fere per annos 30 sese totum dedisset, majoris eremi secretum expetens clam a septis monasterii egressus, paululum procul in devexa excelsissimi montis rupe, semet athleta contra diabolum pugnaturus dedit. Et num. 10: Denique illius loci episcopi (Sedunensis; nam in Sedunensi diocesi Cænobium Agaunense situm erat) familiarissima ei erat devinctus caritate. Qui cum crebra visitatione delectaretur adesse, virum Dei propter Christi amorem paupertatem sectantem, decrevit auri quantitate solari etc. Manifestum est, hæc convenire cum iis, quæ ex Brigeto de Sedunensi Amato dedimus.*

17 *Omnino etiam conveniunt, quæ idem Brigueus pag. 88 a quibusdam de Amato suo narrari asserit. Si tamen adoptare velit, nescio, quomodo cum opinione sua de tempore, quo ad episcopatum pervenerit, conciliari possint. Hæc habet: Sunt, qui dicunt Amatum nostrum contulisse se Luxovium precibus Eustachii abbatis loci impulsus, cupientis ejus sancti viri exemplo monachis suis observantioris vitæ normam inspirari. Nam in laudata S. Amati Habendensis Vita num. 12 legitur: Temporibus autem illis in partibus Vosagi vir egregius et religione celeberrimus abbas Eustachius constabat. Tunc forte accidit, ut egressus metas penetraret Italiæ, introiensque cænobium Agaunense sciscitari cœpit, quis inter primos sanctitate primus ibidem haberetur. Tunc aiunt: An fortassis ignoras sanctum virum Amatum, qui in hac excelsissima rupe jam fere per triennium duram gerit vitam? Illeque, his auditis, confestim montis perarantam et pæne gressu labentem conscendit semitam; inventoque viro tanta caritate amplexus est, ut nullatenus pateretur eum sibi deesse. Quid plura? Revertens igitur ab Italia ablatum sanctum hominem Luxovium usque perduxit, affirmans lucernam non esse sub modio occultandam,*

et conferuntur cum iis, quæ de Habendensi Amato

E

auctores scribunt, et convenire ostenduntur.

F

AUCTORE
J. T.

tandam, quin potius illis, qui in domo Domini sunt, lumen præbendum, et illum perfectiorem viam posse tenere, qui proprias sedes reliquerit. Dixi, hæc si adoptet *Briguetus*, nescire me, quomodo conciliari possint cum opinione sua de tempore, quo *Amatum* suum ad episcopatum pervenisse statuit: nam annum assignat 716; *Eustasius* vero abbas circa annum 625 e vivis excessisse traditur.

Conveniunt etiam, quæ de episcopatu ipsius scribunt, cum iis, quæ in *Senonensis Amati* episcopatu acciderunt.

B

18 Hæc sunt, quæ de vita ejus monastica et eremitica reperire potui. Non minus conveniunt, quæ in *Sedunensis Amati* episcopatu acciderunt scribunt cum iis, quæ de *Senonensi* commemorantur. Scribunt biographi *Senonensem* *Amatum* jussu *Theodorici III* in exilium fuisse pulsum. Idem de *Sedunensi* tradunt *Henricus Murer*, et *Pantaleon*. Pro causa allegant biographi malignorum odia et calumnias. Eandem allegant causam cum *Brigeto* laudati scriptores *Sedunensis Amati* exsilii. Scriptores quidam suspicantur *Senonensem* *Amatum* sede sua, *Ebroino Theodorici* Majoris domus infligante, ejectum fuisse; idem de *Sedunensi* habent *Pantaleon* et *Henricus Murer*. Addit prior *Sedunensem* *Amatum* jam pulsum monasteri cujusdam abbatem factum esse; quod etiam satis consonum est *Senonensi*; nam et hunc ab *Ultano*, consulente matre ejus *S. Rictrude*, *Broylensis* cœnobii abbatem constitutum fuisse scribunt. Denique testatur *Briguetus* *Amatum* suum, exilium, calumnias et malignorum odia invicto animo pertulisse assidue præsertim orationis subsidio. Idem legere est in *S. Amati nostri Vita*.

Refellitur *Brigeti* opinio de *Sedunensis Amati* exsilio.

C

19 Nec obstat, *Briguetum* opinari exsiliū *Sedunensis Amati*, non sub *Theodorico III*, sed sub *Theodorico IV* contigisse. Nam primo in hac parte ipsi dissentire *Henricum Murer* et *Pantaleonem* vidimus. Deinde non alia de causa hanc tuetur opinionem, quam quia *Sedunensium* episcoporum seriem hunc *Amato* suo locum exigere existimat. Sed meo judicio prius probandum est, *S. Amatum* quendam *Sedunensium* episcoporum Catalogo inserendum esse, antequam de loco ipsi assignando agatur. Id autem nec *Briguetus* nec alius quisquam probat. Non ex gestis, quæ ipsi attribuant, quæ vix non eadem sunt cum iis, quæ de *SS. Amatis Senonensi* et *Habendensi* tradi ostendimus; neque ex eo, quod exilium ejus sub *Theodorico IV* contigisse dicatur: nam hoc mere gratis a *Brigeto* asseri vel ex eo manifestum est, quod hujusce rei nemo mentionem faciat, ubi tamen *Senonensis Amati* exsiliū sub *Theodorico III* nullus *Gallicarum* rerum scriptor prætermittit. Non denique ex laudati a *Brigeto* *Sedunensium* episcoporum serie, in qua præter nomen ejus cum ingenti confusione insertum nihil reperio; quod tamen mirum videri potest, si concessa ipsi episcopatus diuturnitas consideretur; nam *Amati*, qui episcopatum anno 716 tenuisse scribitur, successor statuitur *Wilcarius*, qui *Ecclesiæ Sedunensi* præfuit anno 764. Accipe, lector, ea, quæ de ipso habet *Gallia Christiana* vetus: *S. Amatus* monasterii *Aganensis* abbas, episcopatum tenuit *Dagoberto II* rege *Francorum* anno 716, et jacet in ecclesia *Romari-Montis* in *Lotharingia*. Certum est, *S. Amatum*, qui primum in cœnobio *Aganensi* monachus fuit, deinde *Luxoviense* monasterium incoluit, ac tandem *Montis Romarici* abbas factus est, in *Monte Romarici* quiescere, ibidemque annua festivitate recolitur, ut ex ejus *Vita* ad hunc etiam diem in *Opere* nostro illustrata liquet. Sed hic episco-

pus non fuit, et cujus alterius *S. Amati* exuvie ibi quiescant, ignoro, ibidemque similiter ignorari existimo.

D

20 Vidimus gesta omnia *Amati* hujus, quem *Sedunensem* fuisse episcopum laudati auctores scribunt, aut ex *Habendensis* aut ex *Senonensis Amati Vita* excerpta esse: nunc ei eundem sepulture locum cum *Habendensi* tribui videmus. Ex his omnibus, quæ huc usque diximus, conjicere prout mihi apparet, *S. Amatum*, quem *Sedunenses* episcoporum suorum Catalogo inserunt, vere hunc esse, qui in *Monte Romarici* quiescit, sed episcopatum et exsiliū ei perperam attributum esse; forte ex eo, quod a quibusdam *S. Amatus Senonensium* episcopus putatus fuerit *Sedunensem* ecclesiam rexisse. Exsiliū quippe asserunt, sed quo locorum fuerit relegatus, non edicunt. Credo timuisse eos, ne si locum eundem, in quo *Senonensem* *Amatum* exsulasse constabat, assignassent, nimis aperte confusionem indicassent. Solum igitur *Habendensis* et *Senonensis Vita* edimus, *Sedunensis* tamen pariter gesta illustraturi, si quis, confusione sublata, sanctum quemdam *Amatum* *Sedunenses* tenuisse infulas ex antiquis documentis probaverit.

Concluditur *Sedunensem* *Amatum* ab *Habendensi* indistinctum esse et episcopatum ei perperam attribui.

21 At secundam difficultatem, de qua hoc in paragrapho agendum diximus, procedimus. Ostensum est, *S. Amatum* nostrum aliquando *Senonensem* gubernasse ecclesiam. Sed quo ordine, quoque tempore prædictæ ecclesiæ præfuerit, variant scriptores. Hoc ex *Hucbaldo*, biographis ceterisque scriptoribus certum habemus, Sanctum sub *Theodorico III* episcopali sua sede expulsum fuisse, consilio, ut quidam aiunt, *Ebroini* Majoris-domus. Auctor anonymus in *Sancti Vita* scribit, *S. Amatum* nostram *Senonensi* ecclesiæ præfuisse, cum *Theodoricus III* ob gravissimam tyrannidem, quam in *Francorum* principes exercebat, in monasterium detrusus est, et tandem in exsiliū *Peronam* sub *Ultano* abbate, ab eodem, postquam, *Childerico* interfecto, regnum recuperarat, missum fuisse. Hisce si insistimus, dicendum est Sanctum nostrum tempore utriusque regni *Theodorici III* *Senonis* sedisse.

E
Difficultas de ordine, quo *S. Amatus* *Senonensium* episcoporum Catalogo inserendus est.

22 Cointius ad annum Christi 669 scribit *Theodoricum*, mortuo *Clothario*, aliquot mensibus illo anno *Neustriam* et *Burgundiam* gubernasse; sed *Pagius* ad eundem annum probat, *Clotharium* initio anni 670 adhuc in vivis fuisse, eodemque e vita discessisse. *Pagii* sententiam ante tradiderat *Papebrochius* noster in *Vita S. Rictrudis*, pag. 87 lit. b. Quo posito, si biographo credendum existimamus, *S. Amatus Senonensis* episcopus erat anno 670. Ex quo manifestum est, errare *Hugonem* cœnobii *Mariani* monachum, qui in *Chronico Altissiodorensi* pag. 66, eum beati *Lupi* successorem fuisse scribit, imo et *Jacobum Malbrancq*, qui in *Historia* sua de *Morinorum* rebus pag. 475 refert, *Senecio* apud *Senones* extincto, Sanctum nostrum ad episcopatum fuisse promotum. Nam neque beatum *Lupum*, neque *Senecium* circa id tempus *Senonensi* ecclesiæ præfuisse, luculenter ostendit *Mathoudus* in archiepiscoporum *Senonensium* Catalogo pag. 29 et 30; ubi ex *Beda* lib. IV *Hist. Anglorum*, cap. 1, *Adrianum* comitem *Theodori*, *Cantuariensis* episcopi nominati, *Roma* in *Angliam* missum, a *S. Emmone* *Senonensi* episcopo anno 668 exceptum fuisse tradit. Probat ulterius *S. Emmone* circa hoc tempus *Senonenses* habuisse infulas ex privilegio libertatis et exemptionis, quod de consensu triginta episcoporum *Senonensi* cœnobio

Post *S. Emmone* *S. Amati* probabilitus statuitur episcopatus.

F

AUCTORE
J. T.

A bio S. Petri Vivi in concilio Mansolaci habito anno 665 temporibus Clotharii III regis concessit. Item ex pari privilegio monachis S. Petri Corbeiensis circa idem tempus dato, cui S. Emmonem subscripsisse patet ex tom. VI editionis Conciliorum generalium, in quo ad annum 668 integrum habetur. Concludo igitur cum Mabillonio superius laudato, S. Amatum nostrum post S. Emmonem archiepiscoporum Senonensium Catalogo inserendum esse, legitur autem S. Emmo, quod et loco laudato ostendit Mathoudus, vitæ sanctitate et miraculorum fama perspicuus vixisse longævus ad annum usque 670, quo ad finem vergente, et Theodorico III in Neustria et Burgundia regnante, Sanctus noster ad episcopatum evectus est.

§ III. Sanctus jussu Theodorici III Peronæ sub custodia S. Ultani abbatis exsulat: ejus in prædicta abbatia conversatio: S. Ultano mortuo, Perona Broilum adducitur: miraculum, quod in itinere contigisse scribitur: accessus ad Hamaticum monasterium: ibidem a Sancto gesta illustrantur.

Sancti exsili-
um ejusque
causa.

C Regebat Senonensem ecclesiam indefesso labore sollicitus gregis sui pastor S. Amatus noster, cum Theodorici regis jussu episcopalem sedem suam relinquere, et in exsilium secedere coactus est. Exsilium hoc biographus hisce verbis describit: De monarchia igitur regni diversis varia sentientibus, et partibus hinc inde vacillantibus, qui mali prosperitati bonorum invidere consueverunt, beatus Amatus pontifex apud regem falsa accusatione accusatur, qui nec ad prætorium regis accersitus, nec a rege super hoc negotio evocatus aut interrogatus, malignantium persuasioni rege Theodorico voluntarie assentiente, sine audientia aliqua exulare jussus est, qui oves sibi creditas S. Trinitati commendans, de persecutione gaudebat, non ignorans, quia non sunt dignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Relicto itaque gregi condolens, jussu tyranni honore privatus, sed innocentie simplicitate vestitus, Peronam, quæ est regium Castrum in finibus Vermandorum, usque perductus, sub honorifico abbate Ultano custodiæ mancipatur. Brevius, exsiliique adjecta causa, rem enarrat Hucbaldus in Vita S. Rictrudis Marcianensis abbatissæ: Beatus vir Amatus, inquit, electus et sublimatus ad episcopatum urbis Sidunensium (Senonensium) eo tempore, quo Theodoricus rex iniquam exercebat tyrannidem, insimulatus falso quasi de infidelitate apud ipsum, in Perona monasterio sito in oppido Virmanduorum, cui sanctus præerat abbas Ultanus, subire jussus est exilium.

Refellitur
Saussayus.

24 Hucbaldum quoad exsili causam, sequuntur neoterici fere omnes; nisi quod plerique, Sanctus

tum, perfidarum in regiam majestatem machinationum ab Ebroino Theodorici Majore-domus insimulatum fuisse adjiciant. Saussayus tamen ad 13 Septembris diem in Martyrol. Gall. Theodorici non meminit, sed totum Ebroino sævienti attribuit. Cum enim Sanctus noster proceres, præsulesque occisos ei intrepide exprobrasset, atque iræ divinæ, nisi efferatæ menti modum poneret, fulmina interminare non cessasset, sic in ejus odium incurrisse scribit, ut parum abfuerit, quin nece cruenta a furente mactaretur. Tandem ab Ebroini satellitibus interceptum ait, et in municipio Viromanduensi, cui Perona nomen, sub custodia militari detentum fuisse, donec abbati Ultano commissus in cænobii constrictus angulo aliquandiu perstitit. Quo auctore hæc habeat Saussayus, nescio. Certe hæc omnia Hucbaldo fuerunt ignota, nescivit ista anonymus Vitæ S. Eusebiæ scriptor, ignoraverunt Sancti nostri biographi, quibus posteriora verba aperte adversantur: non enim a S. Ultano in cænobii angulo constrictum fuisse scribunt, sed (verba sunt ex Ms. Atrebatensi S. Mariæ desumpta) in subsidio alimonie, et in verbis gratiæ a beato abbate Ultano multiplici reficiebatur consolatione. Neque admodum verisimile apparet, Ultanum virum sanctitate celebrem, cui Theodorici et Ebroini sævitia non minus nota esse poterat, quam S. Amati eximie virtutes, tam dure cum sancto Viro egisse, ut eum in quodam cænobii sui angulo conclusum voluerit; præsertim cum nullibi legamus id ipsi a Theodorico fuisse mandatum. Unde hæc a Saussayo pro more et beneplacito suo explicandæ rei causa scripta fuisse arbitror.

25 Præcedenti numero dictum est, juxta plerisque neotericos S. Amati exsilium, infligante Ebroino, jussu Theodorici regis contigisse. Ita habent, Hugo monachus in Chronico Altissiodorensi, Jacobus Matbrancq in Historia de Morinis, Marchantius lib. I Flandriæ descriptæ in Mergemo, Sanderus tom. II Flandriæ illustratæ in Mauronti Villa, aliique plurimi. Nulla tamen fit Ebroini mentio apud Hucbaldum, nulla apud anonymos Vitæ Sancti scriptores; de Ebroino silet etiam Baldericus in Chronico Cameracensi. Illud Cointium impulit, ut S. Amati exsilium sub initium anni post Christum natum 674 collocaret, quo tempore Ebroinus in Theodorici Regis amicitia nondum erat. Putat opinionem suam non parum confirmari ex ejusdem exsili diuturnitate. Nam, inquit, ad annum 690 num. 15. si Theodoricus, ut Ebroino acquiesceret, illud imperavit anno Christi 679, cur Amatus, sublato e vivis Ebroino, exulare non cessavit? Sed in nullo legi, exsilium a Theodorico rege fuisse S. Amato imperatum, ut Ebroino acquiesceret. Scribunt quidem auctores laudati, id factum fuisse, Ebroino instigante, consilio ejus, aut etiam falsæ quædam ejus in regem perfidiæ accusatione, at meo judicio aliud est facere aliquid, ut alteri acquiescatur, aliud vero ejus instigatione consiliove facere: quod enim posteriori modo fit, ita fieri potest, ut etiam ab illo non invito fiat, sed quod, ut alteri acquiescatur, solum peragitur, id ordinarie ita fieri dicitur. ut non fieret, si alter sine facto hoc acquiescere vellet. Neque etiam video, quomodo ea re Cointius impelli potuerit, ut S. Amatum exsulem faceret, antequam Ebroinus Theodorico amicus devenisset. Quod ni enim potuisset, Ebroino jam Theodorico reconciliato, pelli Sanctus a rege, non consulente aut instigante Ebroino?

Tempus, quo
Sanctus in
exsilium mis-
sus est, incer-
tum:

F

AUCTORE
J. T.

Ebroino? Sane non facile persuadebit Cointius, nihil unquam absque Ebroini consilio a Theodorico fuisse actum, postquam hic in ejus amicitia erat. Fateor tamen mihi plane incertum videri, an Sanctus noster a Theodorico relegatus fuerit Ebroini consilio aut ab eo perfidiæ cujusdam insinulatus apud regem, tam propter laudatorum auctorum ea de re silentium, quam propter incertitudinem temporis, quo episcopali sua sede ejectus est.

probabilius
tamen inter
annum 673
et 679 figen-
dum est. In-
certum etiam
est.

26 Cointius levi tamen, ut vidimus, fundamento nixus initium anni 674 determinat. Aliis placet annus 679. Papebrochius in *Vita S. Rictrudis* loco superius laudato asserit tradi, S. Amatum a Theodorico anno 678 in exsilium fuisse missum. Si certum foret, quo anno Theodoricus regnum recuperavit, saltem cum quadam latitudine S. Amati annus exsilii intelligi posset; cum ex biographo ejus habeamus eum, post recuperatum a Theodorico regnum, exsulem esse factum, et ex Landeberto Senonensium episcopo (al. Landeberto et Lamberto) eum anno regni ejus 5 Senonis non amplius sedisse: hic enim anno 5 regni Theodorici apud Mathoudum laudatum pag. 31 legitur Marlacum convenisse jussu ipsius cum aliis episcopis et proceribus pro ecclesiæ statu vel confirmatione pacis sancitæ post prælium inter Theodoricum et Dagobertum pro finibus regni discernendis, eidemque subscripsisse. Quod tamen cum certo ante annum 680, quo Dagobertus suorum manibus extinctus esse traditur, contigerit, perspicuum est ante prædictum annum S. Amatum exsulem fuisse; sed quo determinato anno non liquet. Si cum Cointio et Pagio Theodoricum regno restitutum fuisse anno salutis 673 volueris, dicendum erit Sanctum nostrum ante annum 678 exsulasse; sed Mathoudo adversaberis, qui in vetustioribus suis Membranis observat, eum per quinque dumtaxat annos Senonis pacifice sedisse: ostendimus enim ex anonymo *Vite* scriptore, S. Amatum Senonensem ecclesiam gubernasse tempore primi regni Theodorici, quod probabilius anno 670 affigi jam dictum est. Unde rectius exsilii annum incertum relinquendum judico, ita tamen ut a vero aberrare non possit, qui illud annum inter 673 et 679 contigisse asseruerit.

quamdiu
Sanctus Pe-
ronæ exsulave-
rit.

27 Non minus incertum reliquerunt nobis biographi, quamdiu Sanctus noster Peronæ sub S. Ultani custodia exsul permanserit. Scribunt quidem quod ibidem non parvo temporis spatio fuerit, imo usque ad B. Ultani mortem permanserit. At quot annos non parvum hoc temporis spatium complectatur, sicut conjici nequit, ita non indicant. De anno, quo ad immortalem vitam transiit S. Ultanus, et quo proinde exsilii locum S. Amatus noster mutare coactus est, non consentiunt etiam scriptores. Henschenius noster in *Vita* ejus 12 Maii illustrata, annum emortualem 680 designat. Joannes Buzelinus, teste Cointio, S. Ultanum anno circiter 679 defunctum opinatur. Citius adhuc mortuum oportet in opinione Jacobi Malbrancq; nam in *Chronologia* sua tom. I de Morinis S. Amatum anno Christi 678 Broilensis cænobii abbatem factum fuisse tradit. Cointius ad annum Christi 686 amplectitur sententiam Luce Dacherii, qui, ut ibidem habet in *Notis ad Opera Guiberti abbatis beate Mariæ de Novigeno*, chronologicum abbatum monasterii sancti Quintini de Monte Summarium a domino Stephano le Gris e vetustis ejusdem cænobii chartis ac ruderibus erutum publicavit, in quo felix

S. Ultani transitus consignatur anno Christi 686.

D

28 Quenam istorum auctorum opinio ad veritatem propius accedat, dici nequit. Illud esse cavendum ex dictis apparet, ne annus S. Ultani emortualis anticipetur adeo ut non aliquot saltem anni relinquuntur, quibus S. Amatus cum eo Peronæ degere potuerit, aut vita ipsius ita prolongetur, ut tempus desit, quo S. Amatus gesserit ea, quæ ab eo gesta, cum in Hammatico, tum in Broilensi cænobio, biographi tradunt. Propter hanc ultimam rationem minus mihi placet Cointii sententia, S. Ultani mortem anno 686 affigentis; constat enim ex argenteo libro ecclesiæ collegiatæ S. Amati Duaci, ubi corpus ejus asservatur, S. Amatum e vivis excessisse anno 690: unde consequitur in Cointii sententia Sanctum nostrum non nisi annos 4 S. Ultano supervivisse, quod tempus brevius videri potest, ut cetera ejus gesta explicentur. Malo igitur S. Ultani mortem aliquot annis citius figere, ita tamen ut post annum 680 accidisse existimem. Porro paucis complectitur biographus, quæ Peronæ sub S. Ultani custodia gessit S. Amatus; nec mirum, cum vitam privatam ducens, totum sese haud dubie Deo dederit. Præcipue vero Sanctum occupatum asserit fuisse in sacrarum Scripturarum lectionibus, ex quibus non modicum consolationis fructum referebat.

Dependet res
a tempore
emortuali
S. Ultani.

29 S. Ultano mortuo, nondum Theodorici regis in S. Amatum offensus animus quiescebat; nam sancti abbatis morte intellecta, verba biographi sunt, S. Maurontus a rege evocatur, et ei B. Amatus, qui Peronæ exul habebatur, custodiæ mancipandus traditur, qui coactus imperatoris edicti mandato, Peronam veniens, assumpto episcopo, ad propria repedare festinabat. Biographo consentit Hucbaldus in laudata sæpius S. Rictrudis *Vita*: Mortuo Ultano, inquit, traditus est Amatus Mauronto abbati, ut is eum in custodia asservaret in Broilo monasterio, quod ipse nuper admodum construxerat in Lætiæ territorio, Hic lector obiter nota, S. Maurontum, dum S. Amatum custodiendum suscepit, non secularem, ut aliquibus placet, fuisse, sed jam tum Broilensis monasterii sui abbatem exstitisse, quod ulterius confirmatur ex eo, quod a S. Amando, cujus mors passim creditur incidisse in annum 679, ecclesiastico more, decisa capitis sui coma, clericus ordinatus fuerit. Sed ad S. Amatum redeamus.

Traditur
S. Amatus
custodiæ
S. Mauronti.

30 S. Maurontus Theodorici mandato obsecutus, Sanctum ad monasterium suum deducit, sed in via Deum Servi sui sanctitatem insigni prodigio declarasse narrat biographus; nam cum Cameracum devenissent, Sanctusque ecclesiam B. Mariæ orandi causa ingressus fuisset, solis radio pro servo usus fuisse, in eo cappam suam deponens, legitur. Miraculum hoc Baldericus in *Chronico Cameracensi* lib. I, cap. xxii hisce verbis recenset: Radio solis, qui per foramen parietis infulgebat, pro servo usus est. Quoniam fatigatus itinere, materiale onus, ut spirituale levius assumeret, deponens cappam suam atque manicæ suas, radio solis tamquam ibi protensæ ferulæ ignoranter iniecit. Quæ sol ipse suscipiens, dum orationi prostratus incumberet, famulando sustinuit. Hoc miraculo attonitum Maurontum Exsulis sui sanctitatem agnoscere, eumque, quo par erat, loco habere cœpisse subjungit biographus et Baldericus laudatus; nam cum vestigia ejus subsequens ecclesiam introisset, Sanctique exuvias de sole pendereprehendisset,

F
Ingenti prodigio sanctitatem patefacit Deus;

in

AUCTORE
J. T.

A in genua prostratus, si quid in eum peccasset, dimitti postulavit.

Hamaticum
perveniunt
SS. Amatus et
Maurontus,
ubi aliquandiu
commorantur.

31 Resumptis viribus, iter etiam resumunt SS. Maurontus et Amatus, et tandem Hamaticum perveniunt, quo in loco, si Vita ex Ms. Atrebatensi S. Mariæ excerptæ insistendum, diutissime commorati sunt. Si vero anonymo in Ms. membranaceo Marchianensi: Aliquantulum Hamatico manserunt in cœnobio. Hoc ultimum tamen rectius scriptum arbitror: verisimile enim mihi non videtur, S. Maurontum longo temporis spatio ibidem cum S. Amato commorari fuisse ausum, cum, teste Hucbaldo, ei a rege imperatum esset, ut sanctum Amatum in Broilensi suo monasterio custodiendum abduceret.

Errores com-
missi in Vita
Sancti ex Ms.
Atrebatensi,

32 Nævis etiam non carent, quæ in eodem Ms. Atrebatensi subijuncta leguntur; cum recte chronologiæ adversantur. Beatus, inquit, Maurontus, hujus sancti consortis Amati episcopi et actuum exemplo et sacræ eruditionis constantia roboratus, matri suæ Rictrudi, ad majorem salutis suæ cumulum, ut se suaque Domino consecrarent, instantissime persuadebat, quæ, licet filii devotionem, castigato sermone, videretur impedire, tamen de tanto interius gaudebat filii sui profectu, utpote quæ hujusmodi desiderio jam dudum accensa inardescibat. In pago igitur Menapensi, in fundo suo, qui Broilus dicitur, ecclesiam, plurima ibidem possessionis suæ prædia conferentes, construxerunt. Si enim verum est, quod auctor anonymus hic tradit, S. Mauronto cum S. Amato ad Hammaticum accedente monasterium, nondum seculo valedixerat, seque Deo consecrarat S. Rictrudis, nondum construxerat S. Maurontus monasterium suum Broilense; quod utrumque Hucbaldo in S. Rictrudis Vita repugnat, in qua scribit, S. Rictrudem prudenti S. Amandi, qui anno post Christum natum 679 obiit, consilio, nuptias secundas a Theodorico rege propositas respuisse, et coram eo sacro velo capiti imposito, curisque secularibus depositis, Marchianensi se cœnobio inclusisse; Mauronto vero a rege fuisse imperatum, ut S. Amatum Perona abduceret, Broilensi suo monasterio jam recens constructo includendum. Debuit igitur, cum S. Amatus ad S. Rictrudem accessit, jam tum illa se suaque Domino consecrasse, et Broilense cœnobium constructum fuisse, ad quod faciendum verbis allegatis matrem suam S. Maurontus adhortatur.

C plures alii in
Vita S. Ric-
trudis et
S. Amati ex
Duacensi et
Marchianensi
codice osten-
duntur,

33 Chronologiæ justæ amplius refragantur ea, quæ de Sancto nostro Hucbaldus aut ejus interpolator in Vita S. Rictrudis, auctores anonymi in Ms. Duacensis ecclesiæ collegiate ipsius S. Amati, et Marchianensi habent. In Marchianensi leguntur sequentia: Hæc duo vicina sibi (cœnobia Marchianense et Hamaticum) et commoda, sub una lege et societate degebant amica, ita ut quamvis loco sejuncta, omnium tamen parerent vota commixta cum simplici sacræ vitæ concordia. In uno sancta S. Adalbaldi Gertrudis avia, cum sua pronepte et virgine Eusebia; in altero simili florebat studio Jonatus inclyti pontificis Amandi discipulus, Rictrudis cum natabus duabus, in utroque etiam grex plurimus celsis illustris virtutibus. Tantis confessor Amatus copulatus ceteris, placebat nimium illis, velut aureis gemma fabricis. Hisce alia addit Ms. Duacense: Interea Christi famula Gertrudis sanctæ senectutis suæ plenitudinem dierum cumulans operibus, migravit a seculo et a beato pontifice Amato cum magna veneratione ibidem sepulta est. Proneptis autem

ejus Eusebia, soror B. Mauronti, ab ipsa Gertrude in eodem monasterio sacris moribus educata, bonæ indolis puella erat: quæ cum teneræ esset ætatis, utpote duodennis, mediante B. Amati prædicatione, virginitatem suam Christo consecravit, et in locum præfectionis proaviæ suæ successit. Hæc quotidie ad prædicationem sancti Præsulis pergens, et verba salutis ab eo retinens, sic vixit in terris, ut æternum sibi habitaculum præpararet in cœlis. Priusquam vero in hujus præposituræ officio duo, ut fertur, annorum curricula peregisset, septimo decimo Kalendas Aprilis, sacris plena virtutibus assumpta est a Christo. Sacrum vero corpus sacer præsul Amatus in supra dicto B. Petri apostoli sepelivit monasterio: in quo venerabilis proavia ejus Gertrudis sepulta fuerat ab ipso. Vix non eadem cum magna rerum temporumque confusione leguntur in S. Rictrudis Vita, si rerum enarratarum ordinem et seriem spectes; in hac tamen præterea scribitur; S. Eusebiam cum sanctissimo episcopo nomine et religiosa conversatione Amato illic (in monasterio Marchianensi) sub cura Mauronti sancti abbatis ad tempus exulante, dum capere quietem putabatur, relictis ante stratum sandaliis, silentio intempestæ noctis ad Hammaticum perrexisse monasterium, ut ibidem divino officio interesset.

34 Hæc omnia justæ adversari Chronologiæ docet abunde tempus, quo S. Amatus noster Perona cum S. Mauronto in Broilensi monasterio exsulaturus discessit. Id enim ex hactenus dictis non nisi circa annum 680 cum aliqua latitudine sumptum, fieri potuisse certum est, quo SS. Gertrudis et Eusebia jam ad Christum migrarant, quemadmodum liquet ex earum gestis illustratis. Recte Henschenius noster in Vita S. Eusebiæ observat, horum pleraque, quæ ex laudatis anonymis deprompsimus, a S. Amando, qui tum Elnone, ab eo jam Amandopoli dicto, potissimum residebat, perperam ad S. Amatum translata fuisse. Videri potest num. 4 in Commentario prævio ad laudatam S. Eusebiæ Vitam XVI Martii datam in quo hanc suam opinionem confirmat. Papebrochius in Vita S. Rictrudis ad 12 Maii pag. 89 lit. B notat a se a textu seclusa illa, quæ mox ab Hucbaldo in ejusdem Sanctæ Vita scripta retulimus: Nam, inquit, cum forte legeretur cum fidis amatisque sociis, hic (S. Amatus) assumptus est, qui diu post S. Eusebiæ obitum factus episcopus et tandem sub Theodorico relegatus est, primo ad S. Ultanum, dein ad S. Maurontum. Non displicet mihi Papebrochii conjectura; facile enim potuit sciolus quidam, aut interpolator S. Rictrudis Vitam describens pro cum fidis amatisque sociis S. Amatum assumere et cetera de suo adjicere sanctitatem Amati declarandi causa. Confirmor in ea opinione ex eo, quod parum verisimile videatur Hucbaldum tam turpiter in hoc puncto errasse. Quidquid sit, certe rectius legitur in codice Ms. ecclesiæ cathedralis Atrebatensis, in quo S. Mauronti cum matre sua S. Rictrude colloquium quidem indicatur, sed nulla mentio fit SS. Gertrudis proaviæ aut Eusebiæ.

ex tempore
quo exilii lo-
cum mutavit
S. Amatus.
Forte ad
S. Amandum
pertinent.

35 Peracto igitur aliquo temporis spatio, quod diuturnum probabilius non fuisse dictum est, cum S. Rictrude, SS. Amatus et Maurontus de itinere suo in Broilum prosequendo cogitare cœperunt. Recens constructo cœnobio præerat fundator et abbas Maurontus; sed perspectis S. Amati virtutibus, ratum erat Mauronto cœnobii sui præfecturam

Broilensis cœ-
nobii præfec-
tura S. Amato
tradita.

AUCTORE
J. T.

turam humeris ejus imponere, quam ille, teste biographo, ad S. Rictrudis preces vix non invitatus suscepit. Malbrancus lib. IV de Morinis cap. XVII exhibet contractum donationis, quem SS. Amatus et Maurontus inierunt verbis sibi a quodam Merrillano curione ex antiquis picturis, id temporis etiamnum in oppido residuis, transmissis. Sic loquitur S. Maurontus: In quo confido, Præsul, mea meque tibi do. Reponit S. Amatus: Accipio grate, quæ mihi das tua te. *Picturarum illarum antiquitatem ignoro; sed verba illa non Sanctorum fuisse, sed ab ipso pictore, aut alio quodam, ut S. Maurontum præfecturam Broilensis cœnobii abdicantem a se, sanctumque Amatum illam acceptantem exprimerent, indubitatum mihi est.*

Cointii super
hac re con-
jectura

- 36 Mirum videri potest exsulem jussu regis, qualis erat Sanctus noster, in ipso exsilii loco abbatem fieri spontanea cessione illius, cujus custodiæ traditus erat. Quis enim, inquit Cointius ad annum Christi 686 num. 49, sibi persuadeat adeo regis imperium fuisse contemptum? Quare rem non inscio rege, sed eo consentiente peractam fuisse existimat. Loco laudato ita loquitur: Totum negotium hoc ordine peractum arbitramur: Maurontus de virtutibus, quæ splendescabant in Amato, deque miraculis, quæ Deus per eum operabatur, Theodoricum regem per nuntios certior fecit, et ut episcopus tam insignis, cujus innocentiam tot prodigia declararent, amicitia regiae pristinaeque libertati restitueretur, abbasque præficeretur congregationi Broilensi, flagratissime postulavit. Petitionibus rex annuit, audita rerum adeo mirabilium enarratione. *Et infra: Ejus autem innocentia tot signis comprobata, rex odium facile deposuit, et ut abbas apud Broilum is esset, quem maledicorum hominum fraude calumniaque deceptus e cathedra Senonensi dejecerat, annuit lubentissime.*

refellitur.
Ejus obitus.

- 37 Legitur quidem apud biographos, Theodoricum regem post Sancti obitum miraculorum multitudine permotum, pœnitentiaque ductum ad sepulcrum ejus venisse, delictique veniam suppliciter rogasse; at odium a rege ante Sancti mortem aliquando fuisse depositum, eique viventi reconciliatum, nusquam reperio. Imo hæc ipsa pœnitentia a Theodorico post Sancti mortem facta, Cointii opinionem meo judicio parum verisimilem reddit. Ut quid enim festinus adeo miraculorum fama impulsus ad sepulcrum Sancti venisset pœnitendi causa, si jam ante ex miraculorum multitudine ipsi de ejus innocentia et sanctitate constitisset, et cum eo reconciliatus abbatem esse lubentissime annuisset. Malo itaque credere Theodoricum S. Amati Broilensis, cœnobii præfecturam, si hanc umquam gesserit, ignorasse, aut si rescierit, parum curasse, in id solum intentum, ne qua contra se ab eo fraus cuderetur. Dico, si hanc umquam gesserit; nam de ea silet Hucbaldus in S. Rictrudis Vita, qui tamen Sanctum a S. Mauronto in Broilum perductum fuisse tradit, conjunctionemque inter utrumque Sanctum mire extollit. Certius est, quod et Hucbaldus, et biographi omnes tradunt, Sanctum nostrum in Broilensi monasterio reliquis omnibus sanctitatis veræ exemplum præluxisse, donec anno salutis 690 hanc miseram cum feliciore et æterna vita commutavit, ut eruimus ex codice argenteo Ms. ecclesiæ Duacensis ejusdem S. Amati. Vitam subijcio ex Ms. ecclesiæ Atrebatensis S. Mariæ, quam suis illustro annotationibus.

VITA

AUCTORE ANONYMO

Ex Ms. Atrebatensi S. Mariæ.

Sacer præsul Amatus Christianis et justis parentibus exortus, litterarum studiis traditus, in ipsis pueritiæ initiis suos coætaneos scientia præcellebat, quam, quia præ cunctis desiderabilibus adoptavit, datus est ei sensus, invocavit et venit in eum spiritus sapientiæ; sed quoniam initium sapientiæ timor Domini, mandatis Domini insistendo, factus est in Dei legis observatione meditator assiduus. Mandatorum itaque Domini non surdus auditor, in hæreditate Dominicæ sortis partem habere satagens, præaccepta benedictione, coma et carnalium desideriorum superfluitate deposita, affectavit clericus institui et esse. Sui compos desiderii ita strenuus in Dei officio assumpto inveniebatur, ut vix inveniretur similis illi, qui conservaret legem Excelsi: nam scientia ornatus, morum honestate perspicuus, velut fulgurantis solis radius præ multitudine opum justitiæ in ecclesia Dei radiabat, seque exemplum vitæ laudabilis omnibus devotus Amatus exhibebat.

A pueritia
S. Amatus una
cum scientia
virtutem colit.
Clericorum or-
dines suscipit.

2 O Virum Deo dignum, et in sorte clericali beatum Domini Servum! qui cum custodiret vias Domini, ad sacros ordines promotus, ascendebat in singulis ordinibus de virtute in virtutem, ut videret Deum deorum in Sion. Unde Domino nostro non sustinente tantam lucernam sub modio latere, sed ut posita supra candelabrum in domo Domini luceret, de medio sublato Senonensium archiepiscopo a, evocatis ad pastorem ibidem eligendum vicinarum urbium episcopis, B. Amatus eligitur, et licet invitatus, acclamante clero et populo, in episcopum sublimatur b, qui, accepta ligandi atque solvendi cum B. Petro apostolo potestate, divina Spiritus sancti illustrante gratia, populum sibi creditum assidua prædicatione instruens, benedictione confirmans, oves Domini diabolica incursione lacerari non permittebat, sed piis reficiens doctrinæ pabulis cura pervigilii debitas in ovili Dominico agebat vigilias.

Dein, susceptis
majoribus or-
dinibus, Seno-
nensis epis-
copus eligitur,
et gregi suo
assiduo invi-
gilat.

3 Pontificis quoque nomen et ministerium non ignorans, in omnibus morum et bonorum operum seipsum cunctis laudabile præbuit exemplum; nam in lege et justitia Dei edoctus, parcus sibi, egenis largus, in verbo serenus, corpore castus, vigilans et orationibus deditus, fidelis servus et prudens, de familia sibi credita optatam reportans spem, divinam sibi sentiebat adesse virtutem: nam dæmonibus infestus, immundos spiritus ab obsessis corporibus Dei virtute armatus, facto signo crucis, arcebat; sed et angelorum frequenti usus colloquio, eorum multiplici instruebatur ministerio.

a

b

F

4 Eo tempore Theodoricus c Ludovici, qui a Dagoberto d originem traxerat, gravem in primos Francorum exercebat tyrannidem e, qui graviter ab eis persecutus, et tandem captus, conseratus in monasterium f mittitur, cui frater

Munificus in
egenos, sibi
parcus, dæ-
mones abigit.Jussu Theodo-
rici III falso
accusatus, et
inviditus pel-
litur in exsi-
lium.c d
e f

A ipsius in regnum succedit Childericus *g*; sed eodem a Francis ob detestabilem actuum ipsius insolentiam interfecto *h*, dudum fratre suo Clothario in juventute sua mortuo *i*, regalem, quam nuper amiserat, Theodoricus *k* recuperavit dignitatem. De monarchia igitur regni diversis variis sentientibus et partibus hinc inde vacillantibus, qui mali prosperitati bonorum invidere consueverunt, B. Amatus pontifex apud regem falsa accusatione *l* accusatur, qui nec ad prætorium regium accersitus, nec a rege super hoc negotio evocatus aut interrogatus, malignantium persuasioni, rege Theodorico voluntarie assentiente, sine audientia aliqua exulare iussus est, qui oves sibi creditas S. Trinitati commendans de persecutione gaudebat, non ignorans, quia non sunt condignæ passionēs hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

et Peronam
abductus cus-
todit S. Ultani
committitur,
ubi SS. Scrip-
turarum lectio-
nibus tempus
impendit;

m

n

B illud Apostoli dicentis: Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis; noverat enim per multas tribulationes intrandum esse in regnum cœlorum; et quoniam non derelinquit Dominus sperantes in se, beatus vir Amatus et in subsidio alimonie et in verbis gratiæ a B. abbate Ultano multiplici reficiebatur consolatione. Exulavit itaque Peronæ non parvo tempore *o* sub dicto abbate et Dei servo B. Amatus; donec, deposito carnis onere digne laudandus abbas, quam per virtutum opera meruerat, diu desideratam a Domino in cœlis recepit coronam.

sed, mortuo
S. Ultano,
traditur
S. Mauronto
in Broilensi
suo monaste-
rio custodien-
dus.

p

q

r

s

t

u

x

y

C B. Amatus, qui Peronæ exul habebatur, custodiæ mancipandus traditur, qui coactus imperatoris edicti mandato, Peronam veniens, assumpto Episcopo, ad propria repedare festinabat.

Ad solis ra-
dium, oratu-
rus in ecclesia
SS. Virginis
Cameraci
cappam et ma-
necas appen-
dit.

z

7 Aliquanto emenso itinere, gratia pernoscendi ad Cameracensem *z* diverterunt urbem, ubi, sarcinis depositis, ille beatus exul Amatus ad B. Dei Genitricis Mariæ solus subintravit ecclesiam, pro se suisque fusurus orationem. Quam ingressus, a collo suo, quæ premebatur, cappam et utramque manicam sacris manibus deponens, in infusum solis radium appendit velut nescius. Volens igitur Dominus magnificare Sanctum suum, ab ejusdem ædis oratorium educit Maurontum, visoque illo cœlestis dispensationis admirabili signo, de tanto admodum stupidus miraculo, illico ad pedes sancti viri Amati ad terram procidit, et ejulans et votis omnibus veniam poscens, aiebat: Vir beatissime et Deo diligende, ne me muneris* quod te ad custodiendum suscepi, et si

* al. ne impu-
tes in pecca-
tum

quid peccavi nescius, misericorditer indulge: ex hoc enim tempore, non tibi dux vel custos, sed tuæ paternitatis servus paratus sum modis omnibus obedire. Ductoris itaque sui B. Amatus, humili intellecta devotione, quam citius ipsum à terra erigens, sicut erat omni benignitate plenus, melliflua persequitur responsione, inquiens: Frater mi, ne videatur tibi molestum aut triste, quod tecum mihi contigit devenire, quia paratus sum, quocumque Dominus jusserit, et in carcerem et in mortem ire, et in loco, ubi præordinatum est ab ipso, ibi gratanter permanere. Indulta itaque venia, in signum veri amoris et fraternæ charitatis in osculo pacis sese receperunt.

A. ANONYMO.

8 Prædicto igitur miraculo ad notitiam aliorum accedente, mira de tanto comite viatoribus accrevit gaudii exultatio, et jam devota cordis exhilaratio, ut singuli conclamarent: Gloriabuntur, ut inquit Psalmista, omnes in te, qui diligunt nomen tuum, quoniam tu benedices justo. Omnes itaque pari et pia devotione ad eum accedentes, se ipsius precibus commendant, credentes ejus interventu multipliciter posse adjuvari: nec non in Sancto Dei minime deficit in ipso itinere gratia spiritualis, quia in ejus verbis et actibus, ita divinæ copie dulcedinis abundavit, ut ductorem suum et itineris comitem B. Maurontum ad contemptum rerum secularium magis et magis animaret, et alios ad amorem cœlestis patriæ amplius accenderet. Itaque mutui colloqui suavitate laborem itineris minuentes, tandem Hamaticum *aa* deveniunt, quo in loco diutissime commorantes *bb* non minimum Deo fructum reddiderunt.

quo miraculo
permoti Mau-
rontus ejusque
comites San-
ctum venerari
incipiunt,

E

aa

bb

9 Beatus itaque Maurontus hujus sancti consortis Amati episcopi et actuum exemplo et sacræ eruditionis constantia roboratus, matri suæ Rictrudi ad majorem salutis suæ cumulum, ut se suæque Domino consecrarent, instantissime persuadebat, quæ, licet filii sui devotionem castigato sermone videretur impedire, tamen de tanto interius gaudebat filii sui profectu, utpote quæ hujusmodi desiderio jam dudum accensa inardescerat. In pago igitur Menapensi *cc* in fundo suo, qui Broilus dicitur, ecclesiam, plurima ibidem suæ possessionis prædia conferentes, construxerunt, quam ad possessionem ipsorum B. Amatus in honorem beatissimi Petri principis Apostolorum devotissime consecravit. Cunctis itaque dispositis et ordinatis, quæ necessaria fuerant, visum est B. levitæ Mauronto et sacræ matri suæ Rictrudi, quatenus B. Amatum præsulem eidem ecclesiæ, quam Domino dedicaverat *dd*, rectorem et præcursores præficerent *ee*, qui instantiæ petitionum amborum facilius acquievit, quia locum ipsum vitæ, quam desideraverat, aptissimum esse audierat; optaverat enim antea seorsum a turba fieri, seseque a tumultuantis mundi negotiis absolutum servitio Dei arctius mancipari.

Hamaticum
perveniunt,
ubi S. Amatus
ad SS. Rictru-
dis et Mau-
ronti preces
Broilensis
cœnobii præ-
fecturam susci-
pit:

cc

F

dd

ee

10 Relicto itaque Hamatico monasterio, sacræ multitudini ibidem Deo deservientium benedictione data, Broilum usque perducitur et rei gubernandæ, quam ad multam instantiam S. Rictrudis et filii sui susceperat, licet invitus præficitur, cui B. Maurontus tanto humilitatis studio subjecitur, ut minime se fundatorem loci, sed serviendi dejectione servum Sancto Dei se exhiberet, non surdus auditor, quia, quise humiliat, exaltabitur. Manens itaque ibidem cum digno Dei levitæ venerabilis sacerdos Amatus hortum Dei diligentis prædicationis cultura ex-
colebat

quo perductus
suos ad vir-
tutem excitat,
et austeram
vitam ducens,

A. ANONYMO

colebat, multitudinem gentium undique ibi confluentium mellifluis sermonibus ad virtutum incrementa provocans, et vitiorum lolium castæ reprehensionis rastro multipliciter eradicans. Qui cum tamen ex proposito ibidem habitandi haberet solitarie vivere, solique Deo solito secretius vacare, non est ausus talentum sibi commissum abscondere, ne de commissio sibi talento a Domino mereretur reprehendi. Unde populis ibidem convenientibus divini sermonis pabula denegare metuebat; non enim poterat urbs supra montem posita abscondi, nec lucerna supra candelabrum aptata non lucere; sed tamen ne aliquando vigiliis, orationibus, jejuniis frequentius fatigaretur, et maxima ferri massa pectori appensa arctius coartaretur, cellulam fabricari juxta ecclesiam constituit. Ibi diebus et noctibus contemplationi insistens et pœnis temporalibus se macerans, Dominicis diebus egrediens gregi sibi commissio et multitudini advenientium, verbum prædicationis ministrabat.

inter psallentium voces pie moritur.

ff

B

11 Peracto ita tyrocinii ff sui termino, Rex regum ditissimus de triumpho disponens, egregium Militem suum ad præmia regni vocare dignatur, quem cum beatissimus Maurontus, ingravescente ægritudine, ad exitum properare cognosceret, suæque desolationis et populi, quem in fide B. Amatus solidaverat, et morte tanti Præsulis spem omnem abjectam conspiciens, totus in lacrymis profluens, totus dolore cordis et suspiriis attritus, aiebat: Quis plebem tuam in fide solidabit, quis seminarium æterni pabuli et sanctæ prædicationis vobis amplius ministrabit? Timeo gregi tuo, quem, sanctissime Pater, deseris. Ad hæc pater Amatus lacrimosis suspiriis et vocibus filii carissimi condolens, ut erat piissimus respondebat: Noli, inquam, fili carissime, noli de meo lugere excessu, cujus præsentia parum profuit, cujus conversatio parum utilitatis attulit: tu ipse, quos desero, suscipies, tu in fide solidabis, tu vitæ pabulum ministrabis; etenim manus Domini tibi auxiliabitur, et brachium ejus confirmabit te. Hæc et his similia in solatium suæ separationis mutuo proponentibus, illi, qui ad exitum tam sanctæ animæ convenerant, inter singultus et lacrymas hymnos et psalmos coram lectulo decantabant; quibus beatus Domini servus Amatus manu annuente silentium indicens, oculis ac manibus in cœlum erectis, submissa voce, sed interior corde clamante, tacitas effudit preces. Postmodum autem, signo dato, ut iterum ad psalmodiam reverterentur, inter psallentium voces sanctam reddit animam gg.

Cellula suavi fragrat odore, paralyticus curatur,

hh

ii

12 In cujus transitu cellula tanti odoris fragrantia respersa est, ut ipsum locum multiplici odoramentorum compositione repletum contenderes; et licet piissimus levita Maurontus, tanti Viri solatio destitutus merito tristaretur, diligentissime accurabat, quatenus terræ corpus dignissime redderetur. More igitur sepeliendi corpore attrectato hh, maximum ferri pondus de collo supra pectus appensum invenerunt ii ut certissimo occultæ afflictionis signo cum effectu aliarum virtutum omnes unanimiter crederent, Sanctum Dei ad gaudium transiisse angelorum. Cumque diei crastinæ hora tertia esset, quidam paralyticus membrorum suorum potestate destitutus, ad tactum loculi, in quo sanctum jacebat corpus, sanitatem recepit.

13 Præterea multi dæmoniaci, cæci, ad exequias Sancti convenientes, incolumes ad propria redeunt. B. autem Maurontus accipiens massam

ferri, quam Vir sanctus collo appensam gerebat, infirmorum corpora contingens per invocationem Christi sanitati restituebat. Sepultum est autem cum omni diligentia et apparatu beatissimum corpus in ipsa ecclesia juxta principis Apostolorum Petri altare, titulo sanctitatis ipsius et nominis desuper aptissime composito. Ipse vero Maurontus vir strenuissimus multa sui patrimonii prædia ad honorem ipsius et laudem per chartarum instrumenta tradidit, et ex eo ferro, quod suo collo appensum fuerat, catenam cum omni curiositate fieri mandavit, quam in sepulcro Sancti affixam probabilis patientiæ signum evidens posteris voluit relinquere. Ad declarandam ergo in terris Sancti hujus gloriæ quantitatem, qua beatissimus Confessor Dei fruebatur in cœlis, multi variis infirmitatibus detenti desideratam ad tactum catenæ recuperabant sanitatem.

14 Audiens autem Theodoricus rex multa et innumerabilia miracula meritis beatissimi pontificis Amati fieri, veniens ad sepulcrum ejus in terram procidit cum omni humilitate et devotione interius exteriusque exhibita, deposcens ut veniam indignationis omnipotentis Dei ob tyrannidem, quam in SS. ejus Amatam et Leodegariam immerito exercuerat, intercessionibus ipsius Amati assequi mereretur kk. Qui etiam in expiationem tanti facinoris plurima beneficia auri, argenti, possessionum et servorum in loco sepulturæ ejus deservientibus contulit.

15 Non longe autem a prædicto monasterio, S. Maurontus omnem hæreditatem Deo consecrare desiderans, aliam ecclesiam ædificare constituit, quam in honore Dei Genitricis ac Virginis Mariæ consecravimus ll, in qua sanctum corpus Amati, divina revelante gratia mm, translatus, advocato Morinensi episcopo nomine Baino nn et cleri ac plebis multitudine, quarto Kal. Maii juxta altare in parte Orientali honorifice condidit, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Probabilis S. Emmone, qui ab aliquibus Enno, ab aliis Emîno appellatur. Illius ad annum 668 meminit Beda. Vide Comm. prævium § 2 in fine.

b Circa finem anni 670. Vide eundem Commentarium § eodem.

c Hujus nominis tertius.

d Intellige primum, Clodovei II partem, cujus filius fuit Theodoricus III.

e Tyrannidem hanc anonymus, qui Vitam S. Leodegarii scripsit, in eo fuisse sitam tradit, quod nobilium multitudini ad regis novi occursum properanti, Ebroino mandante, aditus ad regem negatus fuerit.

f Sancti martyris Dionysii, teste eodem anonymo in eadem Vita.

g Austrasiæ rex, quem, Theodorico in monasterium S. Dionysii intruso, ad regnum Neustriæ et Burgundiæ evocaverunt.

h A quodam ex Palatinis optimatibus, inquit, in Vita S. Leodegarii anonymus, dum sui securus venationem exercebat. Teste Pagio occisus fuit anno 673.

i Nominis illius III, cui successit Theodoricus III, cum primum anno 670 Neustriam et Burgundiam gubernavit aliquot mensibus.

k Ante 15 mensis Septembris anni 673, ut probat Pagius ad illum annum num. 12.

l Perfidarum

D
dæmoniaci liberantur; massa ferrea, quam Sanctus gesserat, ægris salutifera est,

Quibus auditis, Theodoricus, ad sepulcrum penitentia ductus venit, et muneribus cumulat

E

kk

S. vero Maurontus sacrum corpus in ecclesia B. Mariæ Virginis recens a se constructa, transferri curat.

ll

mm

nn

F

A l *Perfidarum scilicet machinationum in regiam majestatem, et ut quidam volunt, ab Ebroino Theodorici Majore-Domus. Vide Comm. prævium § 3.*

m *Galliæ oppidum. Vide Comm. prævium § 1 num. 1.*

n *Acta S. Ultani dedimus 1 Maii.*

o *Vide Comm. prævium num. 31.*

p *Colitur S. Maurontus 5 Maii, quo die Vitam ejus dedimus.*

q *S. Adalbaldo festus est dies 2 Februarii.*

r *Colitur S. Rictrudis 12 Maii.*

s *Rectius legeretur: habitus fuit. Nam in Commentarii prævii § 3 notatum est, S. Maurontum, quando ejus custodiæ traditus est S. Amatus, jam tum, relicta aula, abbatem Broilensis sui monasterii exstitisse. Quas vero in aula functiones exercuerit, vide in ejus Vita 5 Maii.*

t *Filiæ S. Rictrudis nominantur B. Clotsendis 30 Junii, S. Eusebia 16 Martii, B. Adalsendis 24 Decembris.*

u *Cænobium hoc ad Scarpum fluviū in fundo S. Adalbaldi ducis mariti S. Rictrudis exstruxit S. Amandus, uti dictum est ad diem 6 Februarii ante ejus Vitam. Situm est inter Duacum et Amandopolim.*

B x *Acta ejus data sunt 6 Februarii, quæ consuli possunt.*

y *Prædium in oppido Mervilla. Vide Comm. prævium § 1 num. 1.*

z *Urbs Galliæ Belgicæ in ipso confinio Artesiæ et Picardiæ sita; nunc archiepiscopalis est.*

aa *Non procul a Marchianensi cænobio situm est, a quo quatuor stadiis distare dicitur.*

bb *Non diu in hoc cænobio SS. Amatum et Maurontum commoratos fuisse dictum est in Comm. prævio § 3. Rectius legitur in Ms. Marchianensi eos ibidem aliquantulum mansisse.*

cc *Id est in agro Casletani oppidi, quod in Flandria Occidentali situm est. Nam § 1 ostendimus ex Sandero Mervillam, in qua Broilense prædium erat, ad ditionem Casletanam pertinere.*

dd *Sanctus Maurontus, post S. Amandi mortem, cujus suasu seculo valedixerat.*

ee *De hac S. Amati præfectura consule Commentarium prævium, § 3 circa finem.*

ff *Intellige: Vitæ suæ cursu.*

gg *Anno salutis 690.*

hh *Id est: cum Sancti corpus sepulturæ debite disponerent.*

C ii *In Ms. membranaceo Marchianensi legitur, sanctum Præsulem ex massa ferrea catenam immanem sibi secreto fabricasse, quam corpori suo circumdatam gessit. Sed repugnat Vitæ a nobis editæ, in qua traditur, S. Maurontum ex massa ferrea, quam gesserat, post ejus mortem catenam jussisse confici. Quis veritatem assecutus sit, dici nequit; sed anonymo nostro consentiunt Ms. ecclesiæ Duacensis ejusdem S. Amati, et scriptores passim.*

kk *Ex hoc Theodorici regis facto parum verisimile esse in Comm. prævio § 3 diximus, Sanctum nostrum ei, dum viveret, reconciliatum fuisse, quod arbitratur Cointius. Consuli potest laudatus Comm.*

ll *In libro argenteo Ms. Duacensi dicitur: quam dedicari S. Episcopo Amato fecit, Colvenerius in notis ad Chronicon Cameracense addit: et ipsius S. Episcopi. Vide Comm. prævium § 1.*

mm *Vide Comment. prævium num. 7.*

nn *Hic, teste Malbranco, ex Fontanellensi monacho episcopus Teruanensis creatus est.*

APPENDIX

De variis sacri S. Amati corporis translationibus, et locis, quibus colitur, et reliquiæ ejusdem corporis concessæ sunt.

Ex codice Ms. ecclesiæ collegiæ S. Amati Duacensis.

S æviante Danorum persecutione, sacrum Sancti nostri corpus Duacum in ecclesiam B. Mariæ Virginis, nunc S. Amati, translatum fuisse, ibidemque permansisse, in Commentario prævio dictum est. Duacenses pretiosissimum thesaurum, quem occasione jam dictæ persecutionis consecuti fuerant, eo, quo decebat, loco habuerunt, eaque, qua par erat, veneratione coluerunt. Patet id ex eorum Ms. Codice, e quo sequentia deprompta lectori exhibeo. Anno 1528 (id est quatuor a finita persecutione annis) secundus Gerardus Cameraensis episcopus, triduo primum devote jejunato, prædictum sanctissimum corpus a feretro, in quo pridem conditum fuerat, in quodam scrinio interioris ligneo, et alio exterius plumbeo, et tertio desuper marmoreo optime præparato, diligentia et expensis Walteri Castellani in cripta subtus altare majus involutum panno serico et optimo aurifrisio cum sigillo beati Joannis episcopi agnomine Belli et suo transposuit 14 Kal. Novembris. Extra vero scrinium plumbeum et intra marmoreum, videlicet ad pedes S. Amati repositum est aliud scrinium plumbeum plenum ossibus et cineribus multorum Sanctorum, quæ cum suis nominibus combusta fuerunt a barbaris gentibus in ecclesia S. Amati apud Menrivillam.

2 *Supra dicto loco quævit sacrum corpus seculo integro et 28 annis, quando rursus transpositam fuisse docet laudatus codex, uti, qua occasione, solemnitate, et a quibus. Ita enim in eo legitur: Postmodum cum hæc ecclesia major et pulchrior construeretur majus altare fractum fuit, et alibi collocatum. Unde contigit, ut in loco, in quo corpus B. confessoris Amati prius honorifice servabatur, fossa patens, quæ tantis reliquiis minime congruebat, remaneret, ministros altaris impediens et chorum enormiter dehonestans. Consequenter idem sanctum corpus propter utilitatem et honorem ecclesiæ ab illo loco translatum et in eminentiori et pulchriori loco, cum quanta veneratione decuit, collocatur, Anno 1706, triduo primum devote jejunato, discaleiatis pedibus celebrata prius triduana processione cum feretro S. Mauronti, et aliis feretris, et reliquiis aliis, cum universo clero totius villæ, Radulphus Atrebatensis, Gerardus Cathalanensis, et Goswinus Tornacensis episcopi gloriosum corpus B. Amati, a scrinio plumbeo, in quo pridem a secundo Gerardo*

E
Transponitur
S. Amati corpus.

F
Iterum post
128 annos.

EX COD. MS.

rardo Cameracensi episcopo conditum fuerat, de pulpito extra villam, versus Atrebatum facto propter innumeram multitudinem populi, quæ nec intra ecclesiam, nec etiam intra atrium capi poterat, circumstanti populo evidenter ostenderunt: et postea idem corpus involutum panno serico et alio scrinio plumbeo et magno desuper mausoleo marmoreo in loco eminentiori, retento exterius capite, præsentibus multorum Sanctorum corporibus et reliquiis, et multis viris religiosis, levaverunt, reponentes interius plumbeum sigillum prædicti Joannis, et aliud osseum secundi Gerardi Cameracensis episcoporum cum vetusta lamina plumbea inscripta; qualiter a secundo Gerardo Cameracensi episcopo idem corpus fuerat transpositum, addentes etiam intra tegmen et fundum scrinii plumbei novam laminam plumbeam, in qua scriptum est: Joannes Cameracensis episcopus jam antiquitus hoc S. Amati corpus in scrinio ornato argento cum sigillo suo deposuit; sed revolutum multorum annorum spatio ab illo scrinio in quodam plumbeo et marmoreo secundus Gerardus Cameracensis episcopus opera et diligentia Walteri Castellani idem corpus cum sigillo prædicti Joannis et suo iterum reposuit

B 14 Kal. Novembris 6 feria anno ab Incarnatione Domini 1528. tempore Gregorii VII Papæ, Philippi Francorum regis, Manasse Remorum archiepiscopi, Roberti Flandrorum comitis et Remari præpositi. Radulphus vero Atrebatensis episcopus idem corpus posuit in hoc loco, præsentibus Gerardo Cathalanensi et Goswino Tornacensi episcopis anno gratiæ 1706, 14 Kal. Novembris, tempore Innocentii Papæ, Philippi Francorum Regis, Balduini Constantinopolitani imperatoris, Flandriæ et Hannoniæ comitis, sede Remensi vacante, præsentibus Sanctorum corporibus, S. Rictrudis, S. Eusebiæ de Marcenis et S. Ulganii confessoris de Lens, et multis aliorum Sanctorum reliquiis, tempore Godefridi præpositi. Exterius vero in illo scrinio plumbeo inscriptum est: Hic sunt ossa S. Amati confessoris Senonensis episcopi, posita a Radulpho Atrebatensi episcopo, præsentibus Gerardo Cathalanensi et Goswino Tornacensi episcopo anno gratiæ 1706 14 Kal. Novembris feria 6, præsentibus Sanctorum corporibus S. Rictrudis et S. Eusebiæ de Marcenis et S. Ulganii confessoris de Lens, et feretro S. Salvatoris de Aquicincto, et multis aliorum Sanctorum reliquiis cum multis viris religiosis. Intra vero Mausoleum marmoreum repositum est ab eisdem episcopis aliud parvum feretrum, quod Arnulphus comes Flandriæ attulit de S. Amando, in quo continetur de capillis Beatæ Mariæ Virginis, de ligno Domini, de S. Jacobo fratre Domini, de barba S. Martini, de ossibus S. Vedasti, et S. Cæciliæ virginis, et de ossibus multorum Sanctorum, quorum nomina vetustate inventa fuerunt deleta in translatione S. Amati. Post illud feretrum versus Orientem repositum est ab eisdem episcopis aliud scrinium plumbeum, quod inventum fuit ad pedes S. Amati plenum ossibus et cineribus multorum Sanctorum, quæ combusta fuerunt cum suis nominibus a barbaris gentibus in ecclesia S. Amati apud Menrivillam.

Indulgentiæ
concessæ.

3 *Hiscæ ita dispositis, ad augendam fidelium erga S. Amatam pietatem ex Ecclesiæ thesauro indulgentias concesserunt prædicti episcopi omnibus, qui die prædictarum reliquiarum elevationi sacro, S. Amati ecclesiam viserent, festumque novem lectionum officio et in populo celebrari præcepe-*

runt. Liqueat ex litteris publicis illa de re datis, quas huc transfero: G. Cathalanensis, R. Atrebatensis, et G. Tornacensis Dei gratia episcopi, omnibus Christi fidelibus, ad quos litteræ præsentis pervenerint, in Domino salutem. Inter cetera divinæ beneficia largitatis, hoc præcipuum nobis largita est clementia Largitoris, quod ad nostrorum relevationem defectuum, gloriosos nobis patronos et defensores secum in gloria collocavit, felices videlicet animas Beatorum, qui jam cum ipso Domino, quem imitati sunt in carne, glorificati in spiritu corporum etiam glorificationem expectant securi, et nostris compatiens miseriis Dei mediatorem et hominum, cujus fruuntur præsentia, pro nostris excessibus ac miseriis interpellant. Unde, Rmi., summa cum devotione et humili famulatu tantos nos decet venerari Dominos et amicos, quo et eorum fruamur gloria et consortio gloriemur. Inter hos cætus et agmina Beatorum gloriosus refulget beatus pontifex et confessor Amatus, cujus elevationi cum multo populi ac cleri comitatu præsentibus adfuimus, et quamvis indigni ejus sacris reliquiis nostrum exhibuimus famulatum. Et quia ejus vitam in terris coram Deo claruisse scimus et hominibus, ejusque merita non dubitamus apud Dominum permultum suis veneratoribus profutura, pro utilitate vestra ac salute vos hortamur, Rmi., ut tanto vos commendetis Patrono, et ejus insistentes honori, reliquias ejus, quas præsentibus habetis, in terris, et corporali præsentia et vobis a Deo collatis beneficiis visitetis. Hos vero de Dei misericordia, qui pro minimis maxima, et pro temporalibus largitur æterna, ut B. Virginis Mariæ, et ejusdem beatissimi Confessoris, et omnium Sanctorum meritis confidentes, omnibus, qui singulis annis ejusdem basilicam a vigilia elevationis suæ usque ad octavum prædictæ festivitatis diem devote visitaverint, decem dies de injunctis sibi poenitentibus misericorditer relaxamus. Prædictos omnes et eos, qui quocumque tempore ad fabricam ejusdem basilicæ beneficia contulerint, vel miserint, omnium beneficiorum, quæ in omnibus conventualibus ecclesiis nostrarum diocesium per Dei gratiam fieri confiderit, constituimus participes, et præsentis chartæ testimonio cum sigillorum nostrorum appensione firmamus. Datum anno gratiæ millesimo ducentesimo sexto, mense Octobri.

4 Quoniam autem festum B. Amati extra Duacum his diebus minus solenne habebatur, Dominus R. Atrebatensis episcopus præcepit in plena synodo, ut in singulis ecclesiis suæ diocesis in translatione ipsius S. Amati de ipso fierent novem lectiones, et festum solemniter singulis annis celebraretur in populo, et in sua ecclesia cathedrali festum ejusdem Sancti duplex fieri annuatim voluntate et assensu Atrebatensis capituli instituit, acquirens de proprio redditum quadraginta solidorum parisiensium, qui in eodem festo canonicis præsentibus distribuerentur.

5 *Deinde subjungit Ms. Codex laudatus nomina omnium, qui translationi prædictæ interfuerunt. Sic habet:* Isti interfuerunt translationi S. Amati. Gerardus Cathalanensis, maxima pars conventus de Marcenis cum duobus feretris S. Rictrudis et S. Eusebiæ, et aliis reliquiis. Abbas et magna pars conventus Aquicincti cum feretro et aliis reliquiis. Petrus præpositus et Capitulum S. Petri Duacense cum duobus feretris et aliis reliquiis.

D

E

F

Festum in populo celebrari præcipitur.

Nomina eorum qui translationi interfuerunt

A quius. Allericus Decanus et capitulum de Lens cum feretro S. Ulganii et aliis reliquiis. Abbas de S. Amando. Abbas de Hasnon. Hugo abbas S. Petri de Chant. Abbas S. Martini de Tornaco. Abbas de Cysong. Abbas de Henning. Walterus abbas S. Foillani. Wermus abbas de Castro de Moretagne. Abbas S. Matirni de Monte. Pontius archidiaconus, Joannes decanus cum magna parte capituli Atrebatensis. Godefridus Sygerus et Nicolaus archidiaconi, et Guido cantor cum magna parte capituli Cameracensis; Theodoricus archidiaconus et decanus cum magna parte capituli Tornacensis. Magna pars capituli Insulensis, Giselinus decanus de Sognies cum aliis clericis et alia innumera multitudo clericorum et laicorum.

6 Testatur et prædictus codex plurimas ecclesias, quarum administratores præcipui transla-

tionem adfuerunt, sacri corporis reliquiis fuisse donatas. Isti, inquit, habuerunt de S. Amato. Ecclesia Atrebatensis unum brachium. Ecclesia Cathalanensis, ecclesia Tornacensis, ecclesia Cameracensis, ecclesia S. Gaugerici, de qua decanus cum magna parte capituli præsentis elevationi fuerint, ecclesia S. Petri Duacena, ecclesia Leusensis, ecclesia Listeriensis, ecclesia Insulensis, ecclesia Herlebekensis, ecclesia de Sognies, ecclesia de Marcenis, ecclesia Aquicincti, ecclesia de S. Amando, ecclesia de Cysong, ecclesia S. Martini de Tornaco, ecclesia de Henning, et Gerardus præpositus de Duaco. Ecclesiæ autem seculares, quæ habuerunt de reliquiis S. Amati firmiter promiserunt, quod de festo ipsius annuatim facerent novem lectiones, monachi vero duodecim. Ex hoc statui etiam potest, quot locis illo tempore vigerit S. Amati cultus.

Ex cod. ms. Ecclesiæ, quibus reliquiis S. Amati concessæ sunt.

DE S. FLEDERICO PRESB. CONF.

B

IN VLIDERZELE VICO AGRI ALOSTANI IN FLANDRIA

SYLLOGE

J. S.

Locus, ubi colitur Sanctus: gesta in vita: beneficia aliaque post mortem.

Sanctus in agro Alostano cultus.

V linderzele vicus est comitatus Alostani in Flandria imperiali, paucis milliaribus Alosto distans in Occidentem, ac in vetustis diplomatis Flitersela legitur dictus. Dominium vici olim erat ecclesiæ S. Bavonis Gandensis, nunc vero est episcopatus ejusdem urbis, licet alias vicus sit diocesis Mechliniensis, ut post Sanderum observat Cornelius van Gestel in Historia archiepiscopatus Mechliniensis, tom. II pag. 305, ubi de Sancto addit sequentia: Celebris est hic memoria et cultus S. Fledericus pro surdastris: qui natione Francus, et a parentibus Christianis natus, quod professus est in baptismo, ab ineunte ætate observavit. Litterarum et virtutum studio adolescentiam insumpsit: in sacerdotum ordinem adscitus, pastorale munus subiit in hoc pago: et sicut Aaron vocatus, pietatem et sacram doctrinam suis subditis instillavit. Fertur autem primitias sacerdotii celebrans obtinuisse ranarum eum turbantium silentium. Similia habet Sanderus in Flundria illustrata tom. II in Alosto pag. 508.

annuntiatur in recentioribus aliquot Fastis.

2 Memoriam S. Fledericus annuntiarunt martyrologi aliqui posteriorum seculorum, nimirum Molanus, Ferrarius, et Kalendaria quædam Mss. At Ferrarius in Catalogo generali nomen utcumque immutavit, sic habens: Apud Alostum in Belgio S. Friderici presbyteri. Locus venerationis non est etiam accurate hic assignatus. Nescio vero, ubi apud Molanum legere potuerit Ferrarius, quod addit in Annotatis, Fledericum non modo Alosti, sed et Gandavi, et finitimis locis esse venerationi. Verum id est eo sensu, quod ex illis locis etiam ad festivitatem Sancti confluant homines, non quod ibidem festivitas celebretur. Mi-

ræus S. Fledericum ponit 14 Septembris cum hoc elogio: S. Fledericus presbyter, natione Francus, pastoris seu parochi munus obiit Vliderselæ apud Flandros in agro Alostano, ubi colitur ut patronus. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, ubi de S. Fledericus presbytero scribit ex informatione, quam, inquit, mecum in Vlinderzele accepit Martinus Baccius pastor Alostanus anno septuagesimo sexto (supra millesimum quingentesimum) ad 13 Septembris ipsius festivitatem annuntiat his verbis: In territorio Alostano, loco Vlinderzele, festivitas S. Fledericus presbyteri et confessoris. In fine elogii sic habet: Fit autem Missa de communi, et lectiones Matutinæ ex Maximo notantur, AD LAUDEM SANCTI.

3 Elogium, quod S. Fledericus contexit Molanus, pauca solum complectitur gesta, eaque ex traditione, ut videtur, hausta: neque enim laudat ulla scripta vetusta. Totum huc transfero: In territorio Alostano, loco Vlinderzele, festivitas sancti Fledericus presbyteri et confessoris. Qui natione Francus, a parentibus Christianis natus, quod professus est in baptismo, ab ineunte ætate observavit. Litterarum et virtutum studio adolescentiam insumpsit. In sacerdotum ordinem ascitus, pastorale munus subiit in Vlinderzele, sicut Aaron vocatus: ubi pietatem et sanam doctrinam subditis instillavit, Fertur autem primitias sacerdotii celebrans, obtinuisse ranarum eum turbantium silentium. Festos dies incipiebat pridie ab hora duodecima. Quod etiam a Scotis observari a Sabbathi meridie, testis est Hector Deidonanus. Inter alias virtutes multum studuit pacificandis discordibus. Cum autem ad senectam bonam pervenisset, virtutibus et miraculis clarus.

Elogium de gestis.

F

AUCTORE
J. S.
*beneficiis, ten-
tata reli-
quiarum trans-
latione.*

clarus, spiritum suum, quem pro grege et pro ec-
clesia laboribus exhauserat, Deo lætus reddidit.
4 Cum autem peregrinantes varia ejus senti-
rent beneficia, inter quos multi fuerunt surdas-
tri, curia Bruxellensis commissarios misit, qui
rem totam examinarent, quique sacras reliquias
secum asportare meditabantur, sed claustrum
feretri propter irruentem tremorem aperire non
poterant, quod mox pastor loci commode aperuit.
Unde reliquias ulterius attingere formidarunt.
Accidit autem quorundam adhuc viventium me-
moriam, cum ex antiquo feretro in novum reli-
quiae reponerentur, pastorem linthea vetera se-
cum tulisse, quæ ad sistendum sanguinem Joanni
de Clerck, in fomitem convertere non potuit, sed
ab igne illæsa, ejus sanguinem vulnere admota
sistebant. Hæc fere sunt, quæ ad ejus memoriam
apud pastorem loci asservantur. Vulgo fertur na-
tus apud Parisios, sed ignoratur, an fuerit vica-
rius pastor monasterii Gandavensis, an veropas-
tor, priusquam locus divo Bavoni esset collatus.
Quod ante annos multos factum esse constat.
Otho enim secundus, villam Vlitzerzele nominat
inter possessiones Gandensis cœnobii. Poste-
rior sententia mihi est verisimilior, quod tam
B pauca de Patrono suo sciant. Nam cœnobitæ
(Gandenses initio dicuntur per se divina officia
in Vlitzerzele, Hauthem, et Baveghem, justo nu-

mero et velut prioratum constituentes, perfe-
cisse : serius autem vicarios accepisse. Quare
notior foret beati Fledericici vita, si Bavonensium
fuisset vicarius.

5 Pingitur ut sacerdos, cum calice et hostia,
in altari, feretro, vexillis, et peregrinantium
imagunculis. Et solet in altari ejus nondum con-
secrata celebrari de eo sacrum, ad requisitio-
nem peregrinantium, super lapide portatili.
Ceterum anno millesimo quingentesimo quadra-
gesimo quinto, sollicitatus fuit Martinus Cuperus
coepiscopus Roberti Croy, Cameracensis, epis-
copi, ut altaresancti Fledericici consecraret, diem
festum, et processionem ei constitueret. Qui om-
nibus expensis, sua suffraganea suique episco-
pi auctoritate, feretrum annue circumferri or-
dinavit, die Dominico post natalem sanctorum
Petri et Pauli : altare in sancti Confessoris ho-
norem consecravit pridie Exaltatæ sanctæ Cru-
cis : eundemque diem annue in memoriam Pa-
troni per parochiam festivum instituit, dato
desuper Flandrico diplomate. Quod tamen intra
triennium in pestifera ædilis domo deperditum
putatur, cum diligenter quæsitum, nusquam sit
inventum. *Hactenus Molanus, qui ætatem Sancti*
valde incertam relinquit : neque ego idoneum in-
venio fundamentum, quo mortem ipsius alicui se-
culo illigare valeam.

D

*et cultu Sancti,
dat Molanus.*

E

DE B. MARGARITA FONTANA VIRG.

TERTII ORD. S. DOM.

M U T I N Æ I N I T A L I A

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Memoria Margaritæ apud varios scriptores cum Beatæ
titulo, qui legitimus videtur : cultus
publicus reliquiarum : Vita scripta Italice, ac Latine edenda.

AN. 1513.
Margarita
a variis
titulo Beate
honorata.

Q uamvis utcumque dubitaverim, an de
Margarita Fontana nobis agendum esset
tamquam de Beata; perlustratis tamen
variis scriptoribus, ac verbis eorum dili-
genter consideratis, Beatæ titulum Margaritæ tri-
buendum censui. Dictum titulum eidem dudum
adscriptit Arturus a Monasterio in Gymæceo sacro
ad 13 Septembris, ita scribens : Mutinæ in Æmy-
lia, beatæ Margaritæ Fontanæ, tertiariæ Do-
minicanæ, vitæ innocentia et pœnitentiæ ope-
ribus renitentis; cujus sepulcrum etiamnum
dæmones perhorrescunt. Attamen ea auctoritas
nobis non sufficit. Margaritam diu ante Beatam
vocavit Seraphinus Razzi Ordinis Prædicatorum
in Opere de Sanctis et Beatis ejusdem Ordinis,
quod anno 1577 primum edidit, teste Echardo
in Bibliotheca Prædicatorum in elogio Sera-
phini Razzii. Eundem titulum Margaritæ tri-
buit Vitæ edendæ scriptor, Razzio cœvus, ut vi-
debimus. Hisce accedunt Dominican scriptores
varii, qui de B. Margarita tractarunt. At ne tan-
tus quidem scriptorum in hunc titulum consensus

sufficeret, nisi et certiora qualiscumque publici
cultus indicia adessent, et Beata tam diu fuisset
defuncta, ut cultus ille facile centum annis conti-
nuori potuerit ante decretum Urbani VIII, quo
prohibetur, ne quis privata auctoritate alicui titu-
lum Sancti aut Beati tribuat, nisi is centum annis
illi fuerit continuatus.

2 Ludovicus Vedriani in Opere Italico de San-
ctis et Beatis Mutinensibus pag. 17 profitetur, se
nullis daturum Beati titulum, quibus hunc dare
non licet secundum Urbani decretum. Non inquirō,
an ab eo proposito nunquam aberraverit. At sal-
tem eam legem sibi proposuit: nec invenire possum,
eum ab illa deflexisse, quando Margaritam Fon-
tanam cum Beatæ titulo inseruit Operi suo pag.
133. Etenim ex Vita num. 14 habemus, tantam
fuisse famam sanctitatis ipsius, quando anno 1513
erat defuncta, ut dubitare vix possimus, quin ti-
tulus Beate eidem statim aut non diu post fuerit
datus, præsertim cum imago ejus appensa fuerit
in ecclesia, ut dicitur num. 15. Præterea Vedria-
nus pag. 139 meminit de solemnī translatione,
quando

F

*isque titulus
videtur satis
antiquus: cul-
tus publicus*

A quando collocata fuit (*Beata*) in loco magis decente. *Idem paulo post hæc subdit* : Hoc tempore requiescit in sacello sanctissimi Rosarii in urna marmorea cum effigie posita versus latus, ubi legitur Evangelium, et cum hac inscriptione : « Ossa B. Margaritæ Fontanæ Ord. Prædic. hic » sita sunt. » Et ibi colitur. *De eo cultu consentiunt Marchesius in Diario Dominicano, et Carolus de S. Vincentio in Anno Dominicano, ambo ad 13 Septembris.*

olim maior
fuit, quam sit
hoc tempore;

3 *Fateri tamen cogor, cultum illum admodum esse tenuem, atque hoc tempore non superesse omnia ea publici cultus indicia, quæ fuerunt ante decretum Urbani VIII jam memoratum. Etenim olim imago Beatæ super sepulcrum erat posita; at ea ibidem hodie non cernitur. Olim aliqua in veteri templo appensa erant anathemata; tabellæque votivæ apud sepulcrum Beatæ, ut habet Vita num. 19. At nulla in novo templo appensa fuerunt, nec nunc subinde appenduntur. Attamen sepulcrum B. Margaritæ elevatum est super terram altitudine triginta circiter pedum. Præterea etiamnum adest titulus BEATÆ in lapidibus super et subtus sepulcrum, his verbis exaratus. In lapide super sepulcrum: Ossa B. Margaritæ Fontanæ Ord. Prædicatorum hic sita jacent. In lapide subtus sepulcrum: Beatæ Margaritæ Fontanæ virginis, Dominicani Ordinis alumnae, ob rosas et vinum aliaque miracula claræ, hoc suæ in consanguineam devotionis monumentum Hercules Fontana, SS. Mauritii et Lazari eques, offert, dedicat, atque consecrat. An. 1620.*

attamen vi-
detur Beatæ
titulo hono-
randa:

4 *Quæ de omissis aliquot cultus indicis, et de hodierno sepulcri statu hic memoro, me rogante, communicata sunt a R. P. Priore Prædicatorum conventu Mutinensis R. P. Stanislao Bardatto Societatis Jesu, Serenissimi ducis Metinensis confessorio, et nuperrime huc missa. Additur in illo ad meas interrogationes responso, Beatam non coli Officio ecclesiastico, nec ulla festivitate, aut reliquiarum expositione. Hæc sane evincunt, Vedrianum, Marchesium et Carolum de S. Vincentio nimis liberaliter locutos esse de cultu B. Margaritæ. Hæc ipsa me etiam dubium reddiderunt, an Operi nostro inserenda esset cum titulo Beatæ. Attamen, diligenter omnibus perpensis, censui titulum Beatæ, qua Margarita centum annis ante decretum Urbani VIII honorata videtur, eidem non abjudicandum, præsertim cum hic titulus eidem semper fuerit relictus. Agere itaque statui de B. Margarita, ut de reliquis Beatis.*

C corpus circa
annum 1585
ad novum se-
pulcrum trans-
latum:

5 *Jam dixi num. 2, Vedrianum meminisse de solemni translatione corporis. At non exprimit, quo tempore ea sit facta. Seraphinus Razzi, qui post primam editionem Operis de Vitis Sanctorum Ordinis Prædicatorum, cui B. Margaritæ elogium inseruerat, in altera editione secundum ejusdem concinnavit elogium, ibidem meminuit de sepulcro renovato circa annum 1585, refertque sepulcrum antiquum tunc fuisse apertum per R. P. Desiderium Paloni Ordinis Prædicatorum, ossaque Beatæ tunc thecæ imposita et ad sacrum delata, donec sepulcrum novum et sacellum esset perfectum. Addit illo tempore, quædam ossa donata fuisse P. Innocentio Fontana Societatis Jesu, beatæ Margaritæ consanguineo. Verum non attingit relationem sacrorum ossium ad novum sepulcrum, quod illud perfectum non esset, dum scribebat. Secuta tamen haud dubie illa sacrorum ossium relatio ad novum sepulcrum: atque ea verisimiliter est translatio a Vedriano asserta.*

6 *Acta B. Margaritæ conscripta fuerunt Italice a Desiderio Paloni, sacerdote Ordinis Prædicatorum mox laudato, ut ex Actis ipsis, cum relatione Razzii collatis, satis clare potest colligi. Quippe auctor num. 1 Desiderium se vocat, idemque sibi nomen attribuit num. 11, ubi se conjungit cum Thoma Cencio, ejusdem conventus S. Dominici Mutinensis lectore, quem iterum laudat num. 12. Razzius vero, ubi in editione posteriore de B. Margarita interata agit, pag. 693 editionis Panormitanæ anni 1605, affirmat, notitias suas posteriores a Patribus Desiderio Paloni et Thoma Censio, Prædicatoribus conventus Mutinensis, communicatas esse P. Innocentio Fontana Societatis Jesu, et ab hoc se eas accepisse. Hinc igitur colligimus, Desiderium illum, qui Vitam scripsit, esse Desiderium Paloni. At, sicut Vita numquam vulgata fuit, quantum novi; ita nomen Desiderii Paloni non potui reperire in Bibliotheca Scriptorum Dominicanorum apud Echardum.*

AUCTORE
J. S.
Vita scripta
Italice a Desi-
derio Paloni

7 *Tempus scriptæ Vitæ non patitur difficultatem. Nam satis patet, scriptam esse post annum 1581, et circa annum 1585, quo de sepulcro mutando, et de translatione facienda tractari cæpit. Itaque annos fere septuaginta post mortem Beatæ exarata est Vita; cumque biographus videatur bona fide processisse, non est, cur de relatis ab eo dubitemus: neque enim hæc fidem excedunt. Laudatam Vitam olim ad Majores nostros Roma misit P. Matthæus Girardelli: et in ejus calce observatur, extractam esse, ac sic haberi in exemplari authentico apud RR. PP. Dominicanos. Interpretationem dabo Latinam quæ possum fidelissimam, ac potius styli elegantiam, quam simplicitatem interpretandi negligam. Denum in Annotatis adjungam, quæ in Actis præterita aliunde didicero.*

circa an-
num 1585.

E

VITA

AUCTORE DESIDERIO PALONI ORD.
PRÆDicatorum

Latine reddita ex Ms. Italico,
Interprete J. S.

F

CAPUT I

Scriptoris præfatio: Beatæ patria, parentes: pueritiæ, juventutis, et reliquæ ætatis virtutes.

Hoc Opus non aggredior, quod in me sit aliquid tantæ virtutis, ut illustrare valeam ac celebres reddere animos heroicos, excelsos et sublimes; non quod ex mente mea humili et sine spiritu, aut ex lingua mea balba et loqui nescia, scaturire possit cogitatio aut sermo dignus, quo laudetur virtus cœlitus infusa, et sanctitas divina humanæ creaturæ donata: caliginosæ

Auctor humi-
liter insinuat
rationes

A. DESIDERIO
PALONI.

ginosæ enim tenebræ, quales sunt meæ, lumen dare nequeunt luci essentiali: nec cæca ignorantia umquam apta erit docere Minervam, nec os aperire coram sapientia divina: verum ne aurum relinquam absconditum et thesaurum cooper-tum, ne perdam gemmas inventas, nec margaritam tam pretiosam perire sinam; quandoquidem mihi Desiderio *a* omnium minimo sors obtigerit officiumque colligendi præcipua monu-menta Animæ tanta virtute et sanctimonia ornata, coacervandique res præ ceteris notabiles et dignas, quæ conducere possunt ad cultum et venerationem hujus Virginis apud nos mortales augendum, efficiendumque ut majori cum honore in Ecclesia a piis celebretur, censui mei esse muneris, ut non modo non sinam interire lapides pretiosos cum labore repertos, sed ut eos una cum ipsius vita in charta collochem, ut specula esse possint et scopus, quo dirigamus mentem nostram, ad sanctas ipsius virtutes in terra imitandum, ut cum ea deinde possimus esse gloriæ participes in cælo.

conscribendæ
hujus Vitæ.

B

2 Hujus cœlestis Margaritæ et pretiosæ gem-mæ tanta elogia et laudes dari possunt ad glo-riam Sanctificatoris, dum sic innotescit, quam sit Deus mirabilis in Sanctis suis, quam etiam propter utilitatem nostram obligati simus ad immortalis Creatori referendas grates, quod domui nostræ donaverit Mulierem tam celebrem, ut nobis sit columna ignis et lumen a divina gratia accensum sanctique exempli huic nostræ infirmæ et peccatis obnoxie naturæ in deserto mundi hujus vitiosi ad vitam æternam; ut sit urbs refugii, quæ nos possit recipere et com-plecti in adversis calamitosæ hujus vitæ.

Patria, et no-
biles Beate
parentes:

b

c

3 Ut autem exordiar loqui de ipsius origine, de infantia ipsius, de patria, domo et familia, de nomine et cognomine, jam incipit in ipsa re-splendescere gratia divina. Voluit enim Deus, ut nasceretur, non in loco, terra aut domo rustica, indigna et vili; sed in civitate inclyta, qualis est Mutina, ex stirpe nobili et virtuti dedita Fontana per patrem dominum Alexandrum Fontana, et ex stirpe Morani per matrem dominam Francis-cam, cujus domus et familia fortasse minoris conditionis non est quam prima; nomen addidit Margaritæ in manifestum indicium et signum rei divinæ *b*, acsi diceretur, in mundo natam esse civilem et nobilem, ut in cælo esset civis nobilis a Deo, quemadmodum civis est nobilis in terra a domo sua Fontana, quæ Christianis et religiosis floret virtutibus, quemadmodum illa familia semper profitetur ob pretiosam margaritam paradiso æquivalentem.

annus et dies
natis: pia
pueritia:

virginitatem
suam Deo con-
secrat,
assumpto ha-
bitu tertii
Ordinis S. Do-
minici:

4 Nata est B. Margarita Fontana anno 1640; die 3 Maii *c*, quando terra et plantæ incipiunt germinare, quando ver novum amœna pulchri-tudine gaudet, quando horti candidis liliis, odoriferis rosis, et quodlibet genus floribus vestiuntur ac cooperiuntur. Omnia hæc conducunt ad magnitudinem rei nobis propositæ. Quippe ab ætate sua tenera vixit ut nova planta et terra fertilis Domini in vere spirituali, ut germinaret cælo, ut cor suum faceret hortum deliciarum Spiritui sancto in terra, et totam vitam suam sacrificium et holocaustum perpetuum æterno Patri, spreto jam mundo in ætate puellari.

5 Cum mundum prorsus odisset, quo ostenderet se electam ad vitam æternam, statuit virginitatem suam Deo consecrare et Altissimo ser-vire, nolens alium habere sponsum quam Jesum Christum, æternam salutem suam: idque re-

ipsa ostendit. Ubi enim pervenerat ad annos ju-ventutis, quando maligna mundi nequitia deci-pere solet instabilem et præcipitem juventutem falsis vestibis vanorum lascivorumque dilecto-rum suorum, contemnens omnem mundanum conventum, totam se dedit vitæ castæ, religiosæ et sanctæ, relinquensque omnino vestes munda-nas, pomposas et lascivas, assumpsit habitum ter-tii Ordinis S. Dominici: rem enim indignam existimabat, si ex parte tantum serviret Domi-no, atque ultimo vitæ instituto esset contenta, singularemque credebatur favorem, quod haberetur et cognosceretur ex postremis Sororibus sancti Ordinis de Pœnitentia, acsi integritatem in-nocentiæ suæ perdisset in vulgari instituto va-narum mulierum.

6 Quanto honestatis decoro vitæque sanctitate habitum gestaverit S. Dominici, ac in statu suo religioso servavit vitæ suæ decorum, et perpetuo famæ suæ bonum odorem, manifestum facit ecclesia fidelium. Vixit semper sine justa aliqua querela: semper vitam duxit inculpata, omni-bus grata, ab omnibus laudata, ab omnibus agnita et honorata tamquam Sancta; humilis et mansueta ut agna, plena charitate et pietate, recta in intentione, simplex et pura ut columba, parca verborum in loquendo, sapiens et honesta in respondendo, amabilis in conversatione, et in omni actione venerabilis. Tanto spiritus fervore serviebat Deo, et professionem suam observabat, ut non solum noctu surgeret hora præscripta ad recitandum Officium consuetum, et alias preces ex particulari pietate persolvendas; sed frequen-ter tota nocte non cubaret nisi in nudo pavimen-to, aut in stramine, aut super duas tabulas; ma-joremque noctis partem precibus, planctibus, ac piis suspiriis insumeret.

7 Si quando, ne contristaret piam matrem, apud quam cubabat et dormiebat, vesperi se in lecto collocabat, ea deinde hora, qua somnus matrem occupaverat, quaque tota domus erat in silentio, pia Virguncula tacite ex delicatis plu-mis se levabat, ponebatque se aliquando supra terram, aliquando super stramen nudum, ali-quando super duos asseres, non sine corporis incommodo, at mente quieta, cognoscens spiritu divino, non oportere servum Dei esse delicatum, sed pro Jesu Christo crucifixum et mortificatum. « Non *d* oportet Servum Dei esse delicatum, sed » pro Christo cum vitiis et concupiscentiis cruci-*f* fixum et mortificatum. » Hujus autem vitæ austera et sacrarum ipsius vigiliarum testimo-nium dat fidelissimum reverendus pater Fr. Thomas Cencius *e**, conventus mei Mutinensis S. Dominici lector bene meritus, ex relatione dominæ Sigismundæ, quæ conjux erat domini Jacobi Fontana, et cœtanea B. Margaritæ, quæ-que nata annos nonaginta, mortis tempore opti-me sapiebat.

8 Si hæc Virgo, dum vivebat, Sancta dicebatur, et ab omnibus pro Sancta habebatur, id sane mi-randum non est, quia etiam per multas personas privatps, quæ de secretis cum ipsa tractabant ipsamque familiariter noverant, innotescit, idem-que magis deinde innotuit, ipsam multas dæmo-num vexationes et persecutiones fuisse passam: nam ipsi aliquando apparebat forma horrida ad terrorem ei incutiendum, aliquando vestes ipsius undique lacerabat, aliquando de scalis ipsam de-jiciebat, ut eam ad impatientiam et desperatio-nem perduceret. Verum Ancilia Domini signo sanctæ Crucis inimicum confundebat tentatorem; quemadmodum

D

insignes Beate
virtutes, cre-
bra oratio,

F

vitæ auste-
ritas, maxime
in cubando:

d

f

* al. Lencius

tentationes
dæmonis supe-
rata.

A quemadmodum eodem signo, fideque et spiritu multas a Deo impetrabat gratias, multaue miracula domi et foris e manibus suis egredi faciebat, tamquam divina testimonia non solum vitæ fidei suæ, sed veræ quoque sanctitatis, cum facta sint ex charitate et cum humilitate; quia peccatores Deus non exaudit, nisi in favorem fidei, et in gratiam sanctæ Ecclesiæ. Nam patratio miraculorum secundum communem cursum gratia est gratis data, etiam per manus fidelium indignorum ad salutem aliorum exercita. Sic quando damnati illi in die iudicii gloriabuntur patrasse se multa signa stupendaque miracula in Ecclesia, omnia in ruinam ipsorum vertentur, neque ipsis proderit dicere: Nonne in nomine tuo, Domine, multa signa fecimus, et virtutes multas? Sed ipsis respondebitur: Amen dico vobis, nescio vos. Verum sponsæ suæ Margaritæ sanctæ dicet Dominus: Veni, electa mea, in thronum meum etc.

ANNOTATA.

a Hic auctor nomen suum indicat, quod est Desiderius Paloni, ut ostendi in Commentario num. 6.

B Cum nomen Margaritæ sit satis commune, non video, quale ex eo erui possit indicium. At auctor amat ratiocinia, sicut et mox alia sequuntur inepta.

c Hisce cum aliis consentit Vedrianus; addens ablutam esse sacro fonte die 8 Maii in ecclesia S. Agathæ tunc paræciali, et deinde sacro Chrismate confirmatam esse Ferrariæ die 1 Junii anni 1444.

d Hæc verba, quæ ab aliis distinxi, erant Latina; et sic auctor variis locis verba quædam Latina lucubrationi suæ Italicæ inseruit.

e Qui in apographo nostro scribitur Lencius, apud Razzium Cencius nominatur. Hoc autem existimo contigisse describentium errore, verumque nomen esse Cencio, Latine Cencius, cum Razzius, utpote synchronus, in eo non facile potuerit errare, facilius potuerint alii in describendo, prout video nomen cujusdam matronæ, bis repetitum in apographo meo, scriptum esse diverso modo. Hinc in textu posui Censius, lectore tamen de correctione monito.

C

CAPUT II

Gesta ipsius mirabilia et miracula: mors et sepultura.

Panis pauperibus destinatus in rosas conversus:

a

Miraculum panis fragmentorum, quæ clanculum ferebat ad pauperes, conversorum in totidem rosas recentes et odoriferas in media hieme, jam nunc, ut constat, publice innotuit, quia magnum istud prodigium R. P. Fr. Seraphinus Razzi a Florentinus, Ordinis S. Dominici, fuse inseruit Vitæ beatæ hujus Animæ hoc modo: Anno quodam, quo magna erat penuria, cum multa in stipem largiretur, reprehensa fuit a quodam fratre suo, cui nimis larga manu donare videbatur. Hinc cum vice quadam circa festum Natalis Domini, quando maximum erat anni frigus, per scalas descenderet, castulamque haberet plenum pane, pauperibus distribuendo;

Septembris Tomus IV.

occurrit eidem prædictus frater. Huic autem roganti, quid portaret in castula, Rosæ erunt, Beata respondit. Tales sunt rosæ, reposuit frater, o soror Margarita, ut omnia, quæ ad manus tuas perveniunt, eroges, neque respicias exiguum nostram facultatem, neque gravem domus familiam: turbatusque castulam aperire ipsam jussit, viditque plenam recentibus et suavissimis rosis. Tunc obstupescens miraculo frater, ad pedes Sororis accidit, perspicuens in vultu ipsius aliquid quasi divinum; sibi ut ignosceret rogavit, facultatem ei concessit, ut deinde, quantum vellet, in stipem daret, dispensaret, elargiretur, confidens, ipsam, cum posset eo momento panem in rosas precibus suis convertere, in necessitate domus in gloriam Domini etiam panem posse producere gratia et favore Sponsi sui cælestis.

10 De vino in domo ipsius, quod nunquam exauriri posse videbatur ob abundantem ipsius pietatem, res est palam nota per viciniam: et quantum hodie referunt etiam domestici, ac nominatim nobilis et veneranda domina Alchimena Calori, sic contigit. Cum dolium boni vini servatum esset pro partu conjugis fratris ipsius, B. Margarita istud jam dispensaverat, omneque istud vinum pauperibus, infirmis et egentibus distribuerat b. Ubi vero tempus partus advenerat, doliumque istud relinendi, manum admovent dolio vacuo, inveniuntque vinum esse consumptum, cum multis clamoribus contra sororem Margaritam, tamquam omnia dissipantem, et interitum domui inferentem. Omnes currunt, scireque cupiunt, an revera vinum non sit in dolio. Semel iterumque eo vadunt redeuntque: semper dolium manifeste cernitur vacuum. Cum autem patiens et humilis Domini Famula nollet revelare secretum eleemosynæ factæ, sed confideret, Deum huic casui et necessitati fratris suæ provisurum, verbis fratrem suum placare, eique animos addere studebat, monebatque, ut studiose perspiceret, an non errasset in dolio, vacuumque non sumpsisset pro pleno, dæmonem in errorem inducere, ut discordias et rixas in domo excitet. Demum tantum dixit fecitque, ut regrederentur visuri. Regressi autem invenerunt dolium, quod vacuum revera fuerat, optimo plenum vino, divinitus producto; sicut meliora et perfectiora sunt, quæ ipsius Dei manu, quam quæ ordinario naturæ cursu producuntur. Hinc manifeste colligitur, Deum meritis et patrocinio veræ suæ Servæ favere domui Fontanæ, non solum ad dandum illi panem, sicut dedit turbæ, et vinum, sicut in nuptiis Canæ Galilææ, sed etiam ad augendam domum; quemadmodum ob unicum charitatis donum fideliter promisit: « Centuplum accipietis et vitam æternam possidebitis. »

11 Necdum præterierunt anni duo, quando in civitate nostra vivebat nobilis et annosa matrona, annos octoginta et quatuor nata, domina Elisabetha Mariscotti vocata, quæ, præsentibus R. P. Rectore Societatis Jesu ejusque socio, supra dicto Patre meo Lectore conventus Mutinensis S. Dominici, P. Fr. Thoma Cencio, et me P. Fr. Desiderio, lecto decumbens ex malo crucis læsi, mense Novembri anni 1581, publice narravit hoc factum, quod sibi ipsa accidisse testabatur. Quando puella eram octo aut decem annorum, familiariter agens cum filiabus domus Fontanæ, qui domus nostræ erant vicinæ et in eodem tractu, frequenter simul eramus ad manducandum

A. DESIDERIO PALONI.

dolium vacuum divinitus vino repletum:

E

b

F

læsus oculus subito sanatus:

A. DESIDERIO
PALONI.

ducandum et una nos recreandum. Cum autem ibidem transigerem diem aliquem, multæque puellæ et pueri in platea ante domum Fontanam occuparentur lusu, qui in partibus nostris vocatur GIARE c; (hic ludus peragitur segmine ligni, sive frusto fraxini in cuspidem exacuto, quod baculi ictibus in aera vibratur, et e longinquo, quantum potest, jactatur) cumque essem in medio multarum puellarum, quæ se occupabant ejaculando acutum illud ligni segmentum: ecce, mihi recta in faciem deferitur, oculumque percussit dexterum ictu tam vehementi, tantoque cum dolore, ut me quasi cæcam faceret atque oculo privatam. Plangebam lamentabarque alta voce opem implorans, perdita quasi pupilla: ad hanc vero vocem huncque rumorem excitatur platea, commoventur domus, accurrunt homines ad videndum et opem præstandam: at nullum mali inveniebatur remedium. Monita de hoc infortunio soror Margarita, et forsitan etiam rogata ab aliis mulieribus, accedit ad me multum lacrymantem et dolentem, et verbis consolari me incipit, dicens: Confide, filiola mea, ac bono esto animo, nihil inde ulterius mali oriturum: facitque signum sanctæ Crucis super oculum læsum. Subito libera fui a malo: aperui oculum sine ulla læsione, et solatio plena. Hoc dicere possum, quia in me experta sum ipsa.

parturienti
subvenisse sua
præsentia
creditur.

12 Ex veneranda, pia, et provectæ ætatis cive, domina Francisca Cervanla, persona famæ optimæ, frequenter intellexi, quod narrare aggreior, et præsertim, quando die quadam mensis Octobris anni 1581 cum Patre lectore supra nominato eram in domo honoratæ hujus matronæ, ubi agebatur de rebus, quæ in dies singulos dicebantur et detegebantur de illa Christi Sponsa, prædicta domina Francisca ut verum narravit hoc factum, quod a socru sua, mariti sui matre, frequenter audiverat. Cum aliquando fratria religiosa sororis Margaritæ in parturitione vehementibus angeretur doloribus, et non posset parere, simulac vocata fuit beata Margarita et in cubiculum afflictæ parturientis ingressa, alacriter et faciliter peperit, et sine ullo periculo matris aut prolis. Ita S. Petrus umbra corporis sui sanabat infirmos.

Beata post
mortem dæ-
monibus terri-
bilis:

13 Nostris temporibus dæmones multum incenduntur et fugiunt intervenientes sancto nomine B. Margaritæ Fontanæ. Hoc perspectum fuit in variis occasionibus, in quibus maligni spiritus, humana corpora obsidentes, nequeunt perferre sepulcrum sive loculum, in quo sanctum illud jacet corpus: qui enim in vita sua victoriam de diabolo reportavit, apud Deum meretur, ut ejusdem sit victor, eum in fugam agendo in morte, et monstrando se cum eo pugnare in patria post mortem. Si autem sola fides fidelium illum terret et confundit: « In nomine meo dæmonia » ejicient: multo magis, quod sint uniti cum Christo, quemadmodum S. Antonius, S. Catharina Senensis, B. Margarita Mutinensis, id victoriosos facit de tenebrosis spiritus inferni. Hanc veritatem optime testari possunt reverendi admodum Patres conventus S. Dominici, visis multis exemplis, quæ contigerunt ab anno 1581 usque ad 1582: idem testari possunt multi, qui obsessis sunt præsentibus, ipsique obsessi istud publice possunt narrare.

tempus beati
obitus: existi-
matio omnium
de ejus sancti-
tate.

14 Vixit beata illa Anima annis septuaginta et tribus ac mensibus quatuor in carne humana sine carnis macula. Transacto hoc spatio temporis, annorum et mensium, reliquit vitam mor-

talem, et vitæ æternæ adiit possessionem anno 1513 die 13 Septembris. De felici ipsius transitu, gloriosa morte et sepultura habemus testimonia R. P. Jacobi Fontanæ, Religiosi magnæ auctoritatis et capacitatis, qui accedens ad ætatem octoginta annorum, etiamnum vivit; prædictæ dominæ Elisabethæ Marescotti, dictæ dominæ Alchimenæ Colori, dictæ dominæ Franciscæ Cervanla et aliorum multorum, qui locuti sunt cum illis, qui exsequiis hujus beatæ Margaritæ adfuerant. Hi ut rem certam affirmant, fuisse inventam tempore mortis cilicio indutam et catena ferrea cinctam. Beatos se credebant cum viri tam mulieres, qui vel minimam habere poterant vestimentorum ipsius particulam: et, nisi defensum fuisset a Fratribus corpus, vix satis coopertum mansisset in feretro: tanta erat turba personarum piarum, vestimenta ei detrahentium.

ANNOTATA.

a *Hoc miraculum narravit Seraphinus Razzi in prima editione Operis sui, legiturque etiam in editione anni 1605: non tamen iisdem plane verbis expositum est apud Razzium, sed summa miraculi est omnino eadem. Idem habet Vedrianus pag. 136.*

b *Cum in hoc tum in præcedente facto laudanda est Beatæ in pauperes misericordia miraculis comprobata. At nolim, quis sibi ex his factis persuadeat, licitum cuiquam esse, aliena dare pauperibus: neque enim clarum est, aliena dedisse Beatum, cum fortasse communia cum fratre suo haberet bona. At, si constaret ex alieno dedisse Beatam, dicerem exempla illa miranda magis esse quam imitanda.*

c *Razzius pag. 692 hoc factum narrans, ait ludum illum in suis partibus (scribebat autem Florentiæ) vocari la lippa. Verum quidquid sit de nomine Italico illius ludi, satis intelligitur, qualis esset ludus, quantumque fuerit oculi periculum ex injecto ligni frusto.*

CAPUT III

Qualiscumque veneratio et miracula post mortem.

Deinde post mortem imago ipsius fuit reposta, ubi remansit in hodiernum usque diem, ad columnam inter altare S. Antonii et S. Amnesii a. Crucifixum in manu tenet et rosas floridas habet in castula in memoriam miraculi panis in recentes et suavissimas rosas conversi. De sepulcro ipsius per relationem excellentis medici, domini Nicolai Fontanæ, et aliorum, innotescit et scitur hoc factum. Cum aliqui ipsius consanguinei ex domo Fontana vellent ibidem deponere corpusculum filioli cujusdam defuncti, operarius, dum tentabat aperire sepulturæ ipsius locum, ad primum ictum, quem dedit ad sublevandum primum lapidem, eo exterritus est modo tantoque correptus timore, ut animus eum deficeret ad procedendum ulterius, fracturamque b diu in eo statu relinqueret. Hanc nos vidimus, reparandamque curavimus. Manifestum id est signum, reclu-

Imago Beatæ:
sepulcrum
aperire volen-
tis terror:

A sam in eo esse loco rem divinam, quæ non patitur societatem rei alterius mere humanæ.

suavis e sepul-
cro odor:

16 Similiter constat voce publica, ex eodem sepulcro alia vice erupisse tantam suavis gratique odoris fragrantiam, acsi apotheca ibidem fuisset cooperta aromatibus plena. Hoc autem neminem admirari oportet, quandoquidem S. Paulus de se et de aliis Sanctis et justis dicat, se esse vita et sanctitate bonum Christi odorem in vita charitatis: « Nos Christi bonus odor sumus etc. » Necdum duo præterierunt anni, quando aliquis e nostris Patribus, sacerdos Religiosus Deo valde gratus, mihi narravit ut rem verissimam, se multis vicibus, dum beatæ hujus Animæ sepulcrum invisebat, inter orandum percepisse odorem rosarum suavissimum, quo plenum erat totum sacellum, ubi jacet sanctum corpus. Nimirum qui servit Jesu in vita cum bono odore virginitatis in carne humana, meretur a Jesu accipere bonum odorem admirationis, miraculorum et sanctitatis in morte: quique a libidinosa corruptione se continuerunt, carnemque refrenarunt, ne anima macularetur, et ne displicerent Domino suo, non solum meruerunt, ut in morte anima a Spiritu sancto glorificaretur, sed etiam ut corpus a corruptione præservaretur, fœtore sepulcri in cœlestes favores rosarum, violarum, liliorum, et suavissimorum paradisi odorum converso, secundum fidelissima testimonia. Sic, quemadmodum anima est in gloria cum angelis in cœlo, ita corpus, vel ut vas Spiritu sancto plenum, meretur honorari a mortalibus in terra, ut perspicitur in B. Margarita. Sic Dominus noster patrocínio gloriosæ istius et sanctæ Animæ nobis etiam gratiam concedat, ut in fine vitæ nostræ mereamur consequi gratiam et misericordiam ad obtinendum gloriam sempiternam. Amen.

oratio ad
Beatam,

17 Oratio ad B. Margaritam, advocatam nostram. O flos puritatis! o vas cœlestis pietatis et profundæ humilitatis! o ignis divini amoris, et fraternæ charitatis! o lux religionis, et spiritus sine carne, beata Margarita, quæ excelsum inhabitas cœlum, et in speculo divinæ essentiae intuearis abyssum ingentium periculorum et miseriorum, quibus expositi sumus in terra, ora pro militante Ecclesia, ut perseveret Catholica, expurgata scandalis, a vitiis pura, moribus reformata, totaque virtutibus ornata et sancta, ut cœlestis evadere valeat et triumphans: ora pro urbe tua, ut Dominus eam custodiat et defendat ab adversis et damnosis incursionibus aquarum, sanguinis, pestis, tempestatum; ut semper studeat se regere et administrare sapienti consilio, non hujus mundi, sed Angeli consilii, ad gloriam Domini, pacem suorum civium, et salutem communem omnium populorum suorum.

pro consan-
guineis con-
cinnata:

18 O sancta Margarita! o Sponsa Jesu, quæ stas coram Sponso tuo æterno, precare pro domo Fontana, ut perseveret in gratia, ut Creator non sinat illam cadere in indignationem suam, ut semper vivat in sancto ipsius timore et amore,

ut semper eat de virtute in virtutem, de bonitate in bonitatem, et post temporalem prosperitatem tandem eam vocare dignetur ad felicitatem æternam. Noli umquam cessare, o caro, o sanguis noster, o nimium felix et gloriosa paradisi Domina; noli, inquam, cessare precibus opportunis importunis instare pro devotis amicis tuis, consanguineis, auctoribus et inventoribus hujus sanctæ translationis c tuæ religiosæque pietatis, hujus gloriæ tuæ et honoris in terra, ut intercedente favore tuo pervenire possimus ad contemplandum, fruendum, æternumque laudandum et benedicendum ineffabilem divinæ essentiae Majestatem, et gloriosam Jesu Christi Redemptoris nostri præsentiam in secula seculorum.

19 Prætereundum non est, apud sepulcrum hujus beatæ Margaritæ a longo temporis intervallo conspectas esse tabellas depictas, imagines cereas, aliaque votiva donaria, uti etiamnum ostendit cooperculum ligneum: id signum est, multos fuisse exauditos d gratiasque obtinuisse favore et intercessionem hujus beatæ Animæ apud æternum Sponsum.

A. DESIDERIO
PALONI.

donaria ipsi
oblata.

d

ANNOTATA.

E

a Dubito, an id nomen recte sit scriptum in apographo meo, cum nullum noverim S. Amone-sium. Clare tamen sic habetur. Razzius in primo Beatæ elogio observat, imaginem Beatæ depictam fuisse in prægrandi tabula, repræsentatamque ut mulierem provectæ ætatis cum castula rosis plena.

b Fracturam ex primo ictu factam suo tempore mansisse, testatur Razzius, idem narrans factum. At inde Marchesius non recte collegit, illam suo etiam tempore apparuisse, cum biographus noster, toto fere seculo antiquior, reparandam curaverit.

c Hic mentio fit translationis, quæ quidem facta est, sed verimillime absoluta est post Vitam scriptam, quia de iis, quæ in translatione contigerunt, biographus non loquitur. Suspicio itaque Vitam esse scriptam, ubi decreta erat translatio, et fortasse etiam post sepulcrum apertum, quod contigit circa annum 1586, ut vidimus.

d Razzius in secundo Beatæ elogio adjungit nonnulla beneficia, quæ B. Margaritæ patrocínio impetrata creduntur post tempus scriptæ hujus Vitæ. Testem pro iis laudat Innocentium Fontanam Societatis Jesu, qui anno 1585 Mutinam se contulerat, ut cum patre suo Daniele Fontana novum Beatæ sepulcrum curaret exstruendum, sacellumque ipsum magis ornandum. Necdum absoluta erant omnia, quando scribebat Razzius, et sequens narrabat beneficium. Operarius quidam, laborans ad fornitem satis altam, imprudenter decidit in alium occupatum in pavimento. Ambo tamen illæsi fuerunt, Beatæ, pro qua laborabant, patrocínio, ut creditur. Aliud mox addit, sed illud ipse in dubium vocat, ideoque a me prætermittitur.

F

DIES DECIMA QUARTA

SANCTI, QUI XVIII CALENDAS OCTOBR. COLUNTUR

S.	Cornelius Papa mart. Centumcellis in Etruria.	}	Martyres in Tuscia.
	Item		
	S. Cerealis		
	S. Salustia et socii 21		
	Martyres Romæ.		
B	S. Cyprianus episcop. Carthaginen. martyr, prope Carthaginem in Africa.	}	Martyres in Africa.
	S. Crescentianus		
	S. Victor		
	S. Rosula		
	S. Generalis		
C	S. Senator	}	Martyres in civitate S. Marci Citerioris Calabriae.
	S. Viator		
	S. Cassiodorus		
	S. Dominata		
	S. Felix	}	Martyres in Tuscia.
	S. Demetrius		
	S. Honorius		
	S. Zerus et forsitan alii		
	S. Crescentius mart. Romæ.	}	Martyres in Africa.
	S. Maternus episcopus confes. Coloniae Agrippinae.		
	S. Joannes Chrysostomus episcopus Constantinopolitanus et doctor Ecclesiae, prope Comanos in Ponto.		
	S. Notburga ancilla V. in arce Rotenburgica comitatus Tyrolensis.		

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI

S.	sancti Defendentis <i>martyris inventio annuntiatur apud Galesinium et Ferrarium.</i>	}	Martyres in Africa.
	De S. Defendente <i>breviter actum est ad</i>		
	2 Januarii		
	S. Bertilæ virginis <i>elevatio apud Molanum aliosque hodie annuntiatur. Vita data est ad</i>		
	3 Januarii		
C	Dedicatio ecclesiae Bruzellensis, et translatio S. Gudilæ <i>ad illam memoratur apud Molanum et alios recentiores. Vita S. Gudilæ data est ad</i>	}	Martyres in Africa.
	8 Januarii		
	Dedicatio oratorii S. Meginradi <i>memoratur a Menardo. Actum est de S. Meginrado ad</i>		
	26 Januarii		
	S. Anastasius <i>martyr, de quo est Petri Damiani sermo, memoratur a Molano, et in Martyrologio Germanico Canisii. At, cum Petrus Damianus tom. II, Serm. III, Anastasium dicat magi fuisse filium, clarum est, eum agere de S. Anastasio Persa, cujus Acta illustrata sunt ad</i>		
B.	22 Januarii	}	Martyres in Africa.
	S. Ansberti <i>episcopi Rotomagensis translatio habetur apud Molanum. Vita Sancti, varieque translationes illustratæ sunt ad</i>		
	9 Februarii		
	S. Papas <i>martyr Larandæ in Lycaonia annuntiatur in Menæis; at in Menologio Basiliano in Lycia perperam locari videtur. De eo jam actum est cum Græcis et Martyrologio Romano ad</i>		
	16 Martii		
F.	B. Alberti <i>patriarchæ Hierosolymitani meminit Ferrarius cum Sancti titulo. Castellanus vero venerabilem dumtaxat vocat. Vita B. Alberti data est ad</i>	}	Martyres in Africa.
	8 Aprilis		
	S. Petrus <i>archiepiscopus Tarantasiensis hoc die annuntiatur apud Chalemotum in Serie Sanctorum et Beatorum Cisterciensium. At de S. Petro jam actum est</i>		
	8 Maii		
	S. Barnabæ <i>apostoli capitis et cinerum translatio annuntiatur Mediolani in Martyrologio Mediolanensi. Acta S. Barnabæ illustrata sunt ad</i>		
F.	11 Junii	}	Martyres in Africa.
	S. Eparci <i>episcopi meminerunt hodie codices plerique Hieronymiani, sed ubique sine loco immortalis, indeque fit, ut certo edicere nequeamus, quis designetur Epareus aut Eparchius. Apud Florentinum sic memoratur: Et alibi depositio Eparci episcopi. Consonat codex Corbeiensis, et fere etiam Gellonensis et Labbeanus. In Epternacensi nomen luxatum est: pro Eparci enim legitur Epanti, et in Augustano Epartici. Wandelbertus Eparcum celebrat hoc versiculo: Præsulis hic etiam meritum celebratur Eparci. Florentinus in Annotatis dubitat, an forte designetur Eparchius Arvenensis seu Claramontensis seculo v episcopus, cui suffectus est S. Sidonius Apollinaris. De eo S. Gregorius Turonensis lib. II Historiæ cap. XXI ita scribit: Defuncto autem apud Arvernos Namatio episcopo, Eparchius successit vir sanctissimus atque religiosus. Deinde pauca refert de gestis ipsius, et de morte ac successore ita loquitur: Quo migrante, Sidonius ex præfecto substituitur.</i>		

Saussayus

- A *Saussayus in Catalogo Sanctorum, quem Martyrologio Gallicano subiecit, pag. 1236 hunc Eparchium titulo Sancti honorat, assignatque diem 23 Augusti, quia eo die colitur S. Sidonius ipsius successor. Sancti titulum Eparchio subinde etiam attribuit Dionysius Sammarthanus tom. II Gallie Christianæ col. 231, et Tillemontius tom. XV Monum. Eccl. in articulo de SS. Namatio et Eparchio episcopis, ubi gesta Eparchii refert ex Gregorio Turonensi. Attamen nullus probat cultum Eparchii, fateorque Tillemontius non videri cultum ipsius vigere nostris temporibus. Verum ex allatis S. Gregorii verbis suspicatur, tempore Gregorii cultum fuisse. Id ego ex illis colligere nequeo: nam, licet virum sanctissimum dicat, a titulo tamen Beati aut Sancti constanter abstinet. Itaque, cum etiam novissima Martyrologia Castellani et ecclesiæ Parisiensis de Eparchio Claromontensi taceant, nec constet eum obiisse hoc die, magis existimo alium esse Eparchium, qui in vetustis Martyrologiis annuntiatur. Præterea, cum locus obitus ubique præter morem omittatur, suspicor aliquem esse Eparchium jam alio loco in iisdem Fastis memoratum.*
- B *Talis est Eparchius Engolismensis die 1 Julii annuntiatus. Hic quidem non fuit episcopus: at ibi etiam in aliquot codicibus ex errore episcopus vocatur. Vita data est 1 Julii*
- S. *Wilfrida abbatisa in Anglia ad hunc diem refertur apud Arturum a Monasterio in Gynæceo. Data est hujus Sanctæ Vita ad 9 Septemb.*
- Fledericus presbyter in agro Alostano hodie est apud Miræum in Fastis Belgicis et Burgundicis. De eo actum est die præcedente*

13 Septembris

Valerianus puer in Menæis Græcis commemoratur hodie, sed breviter admodum. Dicitur in annuntiatione ἡμεῖς τελειοῦται, ense consummatur. At in duobus versiculis, qui sine alio elogio adduntur, de supplicio nulla fit mentio, sed solum de corona hoc modo:

Βαλεριανῷ τῷ μικρῷ Θεὸς μέγας
Ἐν οὐρανῷ δέδωκε πάμμεγα στέφος.

Valeriano parvo magnus Deus

In cælo ingentem dedit coronam.

Hinc, cum Valerianus ille in aliis Fastis hodie non reperiatur, multum dubito, an non sit ille ipse, qui aliis Martyribus apud nos datis annumeratur, ac in eorum sepulcro orans obiisse dicitur. Vide igitur Macrobius et socios martyres ad

13 Septembris

Exaltatio sanctæ Crucis in omnibus passim Fastis, exceptis paucissimis, annuntiatur, ut jam observavit in suo Usuardo Sollerius noster ad hunc diem. Verum de hac festivitate agendum est in Opere singulari de festivitibus Christi Domini.

Clavi Dominici festivitas Catanæ annuntiatur apud Octavium Cajetanum.

Theocles martyr in Menæis brevissime annuntiatur; at sine loco, et sine ullis aliis adjunctis, præterquam quod gladio dicatur occisus, et sic ad cælum pervenisse asseratur in adjunctis duobus versiculis. Nullum aliud invenio elogium. Itaque, etsi de sanctitate Theoclis non videatur multum dubitari posse, cum plura de eo non reperiam, nec mentio de eo sit in Menologiis, dicta hæc de Theocle sufficiant.

Ambatii, ut episcopi Metensis et Sancti meminit Ferrarius. Nullus istius nominis reperitur inter antistites Metenses. Inter hos tamen est Sam-

bati, sed nullibi Sanctum vocatum invenio. Sambatius dicitur obiisse hac die 14 Septembris. An forte prima littera S, quæ in nomine omittitur a Ferrario, additam credidit ad sanctitatem insinuandam? Quidquid sit, de Ambatio aut Sambatio plura non addo.

Lucas Manzolus, ex Ordine Humiliatorum deinde extincto episcopus Fesulanus, et S. R. E. Cardinalis creatus a Gregorio XII, hoc die, quo obiit anno 1411, beatus vocatur apud Wionem, Menardum, et Dorgainum; at cultum legitimum nullus probat. Ciaconius in Vitis Pontificum col. 770 dat Lucæ elogium et epitaphium plane magnificum. Deinde subdit hæc verba: Hunc S. Antoninus magni consilii virum, sacræ theologiæ professorem peritum, ac magnæ famæ ac probibatis appellat. In tabulis olim Ordinis Humiliatorum pro beato habebatur. Hæc ultima verba aliquid insinuerent de cultu, si per tabulas intelligerentur libri rituales. At mentem scriptoris ignoro, et aliorum silentium facit, ut non existimem cultum unquam fuisse. Hæc autem suspicio multum crescit ex fragmentis, quæ habemus. Historiæ Ms. Humiliatorum Puricelli, ubi tractatur de Sanctis et Beatis illius Ordinis. Nam video Lucam quidem insertum fuisse catalogo eorum, qui Sancti et Beati appellantur, ita ut facile credere possim Beati titulum eidem fuisse datum. At alia legitimi cultus indicia ibidem non reperio.

Odilardus episcopus Namnetensis Sanctus vocatur apud Claudium Robertum, qui hunc ei assignat diem, apud Saussayum in Supplemento, apud Castellatum, et demum apud Simonem de Peyronet in Catalogo Sanctorum ad vocem Odilardus. Verum Albertus le Grand in Opere de Sanctis Britannicæ Armoricæ non modo silet de sanctitate aut cultu Odilardi; sed etiam in Catalogo episcoporum Namnetensium pag. 68 Odilardum recensens, insinuat se nihil scire de cultu Odilardi. In Breviario Namnetensi, impresso circa annum 1622, Odilardum non reperio, nec in Calendario, quod præfixum est eidem Breviario nomen ipsius recensetur. Hæc mihi persuadebant, cultu cavere Odilardum; quando scripsi ad Superiorem Societatis nostræ Namnetensem, ut certius quid affirmare possem. Litteræ autem inde ad me redditæ suspicionem meam de non culto in ecclesia sua Odilardo plane confirmarunt.

Eudoxius presbyter annuntiatur in Æthiopia apud Castellatum ex Fastis nimirum Æthiopicis a Jobo Ludolfo editis. At nos Fastis illis, in quibus hæretici et schismatici Catholicis additi sunt, tantum non fidimus, ut Eudoxium omni temporis nota destitutum Actis Sanctorum inserendum credamus.

Dionysius et Felix hoc die conjunguntur apud Grevenum. Id ex solo errore factum videtur, quia in aliquot codicibus Hieronymianis Felix post Dionysium statim sequitur. At disjungendi sunt. De Dionysio in Prætermisssis mox agam, Felicem vero cum Sociis aliis dabo: nam pertinet ad Martyres in Tuscia memoratos.

Nerius monachus ut Sanctus memoratur a Ferrario et Dempstero. At neutri satis fidimus ad cultum asserendum, neque hunc Nerium in certioribus Fastis reperimus.

Maria a S. Paulo virgo clarissa, et Beatrix Perez in Lusitania annuntiantur apud Arturum in Gynæceo; sed titulum beatarum, quo illas honorat,

- A *norat, legitimo niti fundamento non videmus. Ferdinandi Bassacii ex Ordine S. Francisci, aliorumque plurium ejusdem Ordinis, meminit Arturus in Martyrologio Franciscano, iis beatorum titulum de more attribuens, sed sine indicii publici cultus. Videri possunt apud laudatum scriptorem, et apud Hueberum in Menologio Franciscano etiam plures alii.*
- Antonius de Roa, presbyter Ordinis Augustiniani, et vir apostolicus, cum titulo beati ponitur apud *Herrera in Alphabeto Augustiniano* pag. 21, ibique dicitur obiisse in monasterio Mexicano, die 14 Septembris, an. 1563. Qua de causa Beatum appellaverit Herrera, insinuat his verbis: Eum episcopus Signinus inter Beatos Augustiniani Ordinis computavit. At nobis non sufficit auctoritas alicujus episcopi, ut Antonium Beatis annumeremus, præsertim cum non fuerit defunctus centum annis ante decretum Urbani VIII, quo vetatur Beatos vocare eos, qui eo titulo non fuerant centum annis honorati nisi Beatis sint annumerati a Sede Apostolica.
- Petrus conversus Ordinis Cisterciensis pietate insignis, ut beatus memoratur apud *Henriquezium et Chalemotum*; at sine indicii cultus publici, quemadmodum et alii adduntur ibidem videndi.
- B Dominicus de Cubo, Ordinis Prædicatorum, cum titulo beati memoratur apud *Carolus de Saint-Vincent in Anno Dominicano* ad hunc diem. At nec Dominici hujus, nec aliorum plurium pietate insignium, qui ibidem videri possunt, cultus nobis hactenus innotuit.
- Everardus, primus abbas cænobii beatæ Mariæ de Berna cum titulo Beati memoratur in *Natalibus Sanctorum Ordinis Præmonstratensis*; sed sine ullo publici cultus indicio.
- S. Catharinæ Fliscæ Adurnæ, quæ passim vocata est B. Catharina Genuensis, in variis Fastis hoc die fit mentio. Verum Clemens Papa XII in bulla canonizationis S. Catharinæ festivitatem celebrari jussit die 15 Septembris
- S. Ninianus episcopus in Scotia hoc die commemoratur in *Martyrologio Germanico*: at in Romano 16 Septembris
- B. Petrus de Arbues, inquisitor hæreticæ pravitatis, eaque occasione martyr Cæsaraugustæ, apud Marietam refertur ad hunc diem. At Officium docet, B. Petri festivitatem celebrari 17 Septembris
- C S. Ferreoli martyris meminit Grevenus. Colitur 18 Septembris
- Justinæ virginis mentio in margine ponitur in *Mss. additionibus Cartusiæ Bruzellensis*. Variæ sunt illius nominis Sanctæ. Forsan illa designatur, quæ cum Cypriano martyriem obivit die 26 Septembris
- S. Convallus monachus annuntiatur hodie apud *Camerarium*. Non videtur distinctus a Convallo archidiacono, de quo actum est 17 Maii
- Quia tamen iterum memoratur in *Breviario Aberdonensi* ad 29 Septembris, res ulterius examinari poterit ad illum diem 29 Septembris
- Placillæ aut Flaccillæ imperatricis, Theodosii Magni uxoris, mentio est in *Menæis impressis*, sed potius tamquam venerabilis, quam ut Sanctæ. Verba accipe. Καὶ μνήμη τῆς εὐσεβεστάτης βασίλισσας Πλακίλλης, σοῦζου γενομένης τοῦ μεγάλου βασιλέως Θεοδοσίου. Et memoria piissimæ imperatricis Placillæ, quæ conjux fuit magni imperatoris Theodosii. Adduntur duo versiculi et brevis-
- simum elogium, quo pietas Placillæ commendatur. Hæc suffecerunt Tillemontio tom. V *Imperatorum in Theodosio I* art. 26, ut diceret: Ecclesia Græca eam inter Sanctas veneratur. At ego id ex verbis *Menæorum* inferre nequeo, nisi velimus dicere, omnes Patres sive episcopos concilii 6 æcumenici a Græcis ut Sanctos honorari, quia omnium simul memoria hodie in *Menæis* celebratur, et statim post elogium Flaccillæ subicitur eorum commemoratio. Prudentius de Flaccilla imperatrice locutus est *Baronius in Annalibus* ad annum 385, ubi piissimam Augustam meritis laudibus extollit, sed a titulo Beatæ aut Sanctæ abstinet. Silent de Placilla aut Flaccilla Græcorum *Menologia*, tam *Basilianum* quam *Sirletianum*, silent *Synaxaria*, *Typica*, omnesque libri rituales, ex quibus cultus colligi deberet. Quapropter *Menæa* nobis non sufficiunt ad cultum Placillæ asserendum, præsertim cum ne Sanctæ quidem aut Beatæ nudum titulum eidem attribuant, nedum cultum afferant. Apud *Molanum*, *Canisium* et *Ferrarium* memoria est Placillæ, tamquam imperatricis beatæ memoriæ, sed ad diem 14 Octobris
- D S. Bernardus confessor in Italia hodie memoratur in *Martyrologio Anglicano*: at apud *Ferrarium* et alios 14 Octobris
- E S. Evergisili episcopi Coloniensis et martyris memoria reperitur in variis codicibus *Usuardini Martyrologii*, uti et in *Florario Ms. Sanctorum*, et in aliis aliquot Fastis recentioribus. Colitur et *Martyrologio Romano* inscriptus est ad 24 Octobris
- S. Lætus, tamquam pastor ovium, annuntiatur apud *Castellanum*, in vico Meou; nunc passim Mehon dicto, prope Macerias civitatem ad Mosam in Campania Gallica, dicitur vulgo nominari Saint Ly. Verum rogatus a me loci parochus, R. dominus Franciscus Wahart humanissimis litteris ad nos hoc anno datis diligenter nos de S. Læto instruxit, docuitque festivitatem ipsius ibidem non celebrari hoc die 14 Septembris, sed 6 Novembris, nec vulgo dici Saint Ly, sed Saint Lié. Clarum etiam est ex litteris laudati parochi, Lætum, qui celebratur in vico Mehon, non esse alium a S. Læto, qui in *Martyrologio Romano*, et apud ipsum quoque *Castellanum* annuntiatur die 5 Novem.
- S. Aurelii episcopi hodie meminit vetustum *Martyrologium Richenoviense* sine loco. Et Aurelius episcopus in Swevia annuntiatur in *Hagenoyensi codice Martyrologii Usuardini*. Est episcopus Armenus, qui defunctus est Mediolani, et cujus aliquæ reliquæ sunt in Suevia, ut latius dicitur, ubi Acta dabuntur, ad 9 Novem.
- S. Amandi Rhedonensis episcopi hoc die meminit *Ferrarius*. Jam heri monui eum a novissimis martyrologis memorari ad 13 Novembris
- F S. Dionysii episcopi et confessoris in Fastis *Hieronymianis* depositio hodie memoratur. Aliqui credunt designari S. Dionysium Papam, qui in hisce ipsis Fastis, et in aliis plerisque, uti et in *hodierno Romano* memoratur die 26 Decembris. Ratio est, quia post S. Cornelium Papam Romæ annuntiatum, illa statim sine commemoratione alterius loci subjungitur Dionysius, ut etiam Romæ videatur attribui. Horum opinionem satis crederem certam, nisi alia ratio, eaque gravior, ut videtur, alium insinualet *Dionysium episcopum*. Nam Sanctus Dionysius *Alexandrinus episcopus* clare hodie annuntiatur in

A *in Fastis Coptitarum apud Jobum Ludolfum. Hunc autem cum nullo alio die in Hieronymianis Fastis inveniam, hodie in illis memoratum omnino mihi persuadeo, atque id etiam credi-*

disse videtur Castellanus, qui eundem hodie annuntiat. Nos de S. Dionysio Alexandrino cum aliis pluribus Fastis, et cum Martyrologio Romano agemus ad diem 17 Novembris.

D
V. Appendix
ad tom. VIII
Septembris
pag. 782
not. XIV.

DE S. CORNELIO PAPA MARTYRE

CENTUMCELLIS IN ETRURIA

ITEM

DE SS. CEREALE ET SALUSTIA

CUM VIGINTI ET UNO SOCIIS MART.

ROMÆ

COMMENTARIUS HISTORICUS.

C. S.

B

§ I. Memoria Sancti varie in Martyrologiis relata: antiquissimus ejusdem et hodiernus cultus.

E

AN. 252.
In nonnullis
Martyrologiis.

Sanctum Cornelium, Fabiani Papæ ac martyris in Romanam S. Petri Cathedrali successorem et pariter martyrem, vetusta æque ac recentiora Martyrologia ad 14 Septembris diem unanimi consensu celebrant; sed alia eum solum, alia cum Sociis tribus et viginti, quorum duo tantum nomina exprimuntur, annuntiant. Hieronymianum vetustius a Francisco Florentinio editum et illustratum ad hanc diem sic habet: Romæ in Cimiterio, Via Appia, natalis Cornelii episcopi, et Saturi. Ad hæc laudatus Florentinius duo observat: primum est, in illo Martyrologio cæmeterium Callisti generico et antonomastico cæmeterii nomine designari: alterum, nonnihil suspicari se, an Saturi nomen, quod alibi quam in codicibus suis non repererat, librarii vitio scriptum non fuerit pro martyris; ut legendum sit Cornelii episcopi et martyris: quia tamen in Corbeiensi suo codice pro Saturi, Saturnini legerat, credere maluit, Saturninum retinendum esse, et hunc unum fuisse e viginti, imo viginti et uno anonymis, qui cum S. Cornelio passi dicuntur. Quod ad primum spectat, id ego Florentinio libenter assentior; nam cæmeterium Callisti, alia Martyrologia exprimunt; et recte, ut ex dicendis patebit. At Saturum vel Saturninum S. Cornelii in martyrio socium fuisse, plane incertum est; imo cum non appareat, cur e tot Sociis solus Satorus vel Saturninus recenseatur, is ad horum Martyrum classem potius non pertinere videtur. Ad Martyrologia redeamus.

2 Hieronymianum Corbeiense, quod Acherius tomo II Spicilegii recusit vetustissimum appellat, ad eundem diem sic illum annuntiat: Romæ Via Appia in cæmeterio Calesti*, natalis sanctorum Cornelii episcopi, Saturnini. Gellonense in laudato Spicilegio: Roma Cornelii; vetus item Calendarium ibidem: Nat. S. Cornelii et Cypriani. Similiter Rhinoviense tomo VII Junii a Sollerio editum Cornelii sine sociis breviter sic

meminit: Romæ Cornelii. Succinum et Richenoviense ac Labbeanum in eodem tomo excusa, in quorum primo legitur: Romæ Cornelii, et depositio, Dionysii episcopi; in altero: Romæ Cornelii et Cypriani martyrum. Liqueat autem, nec Dionysium, nec Cyprianum ad S. Cornelii consortium pertinere. Idem de Augustano censendum, dum ibidem ait: Romæ Cornelii, Cypriani, Dionysii, Saturi, Felicis, Honorii, Epartici episcopi; nam sicut S. Cyprianus aliquot annos post sanctum Pontificem nostrum, alioque in loco passus, illius sociis annumerari non potest, licet eadem annuntiatione recenseatur, ita nec aliorum cum S. Cornelio in martyrio aut palæstra societas hinc potest inferri. Hæc de Hieronymianis apographis sufficiant.

3 Nullos etiam Sancti Socios Beda ac Wandelbertus, in suo quisque Martyrologio metrico agnoverunt. Horum prior sic cecinit:

Octavas decimas Cornelius inde Kalendas Consecrat.

Alter vero sic:

Corneliusque suam virtute et sanguine Romam Antistes fulcit.

Verum alii Fasti non paucos sancto Pontifici socios, ut monui, adjungunt. In primis Martyrologium Bedæ in Opere nostro tomo II Martii præfixum ad 18 Kalendas Octobris ita habet: Romæ natale S. Cornelii episcopi: cui primo os cum plumbatis cæsum, et sic decollatus cum aliis viginti et uno*, promiscui sexus: et Cerealis miles cum uxore sua Salustia, quam Cornelius ab infirmitate sanaverat, passi sub Decio. Hæc ibi; quæ tamen non Bedæ, sed Floro ex Sollerii nostri, viri in hujusmodi quæstionibus versatissimi, iudicio adscribenda sunt. Is enim in Præfatione ad Usuardum cap. I, art. 2, num. 56 in ea fuit sententia, ut, collato inter se utroque Bedæ Martyrologio, prosaico nempe mox laudato, et metrico, quod supra citavimus, illos omnes Sanctos et Sanctorum elogia, quorum Beda in metrico meminisset,

cum multis

F

* al. 22

S. Cornelius
solus, in aliis

* I. Callisti

AUCTORE
C. S.

minisset, Bedæ attribueret, cetera Floro: in metrico autem, ut ostendimus, solum Cornelium annuntiavit.

Sociis annun-
tiatur: quo-
rum

4 *Eosdem Sancti Socios recenset auctor Romani veteris, seu Parvi, a Rosweydo editi, Romæ, inquit, Cornelii episcopi et martyris, et aliorum 21 et Cerealis et Salustiae. Utrumque secutus S. Ado Viennensis antistes, prolixum elogium, quod ex Actis, quæ circumferuntur, contexit; quodque, quia Acta danda non censui, hic subiungo.* Romæ Via Appia in Cœmeterio Callisti, natale sancti Cornelii episcopi, qui sub persecutione Decii cum presbyteris et diaconibus Centumcellis exilio deputatur. Ad quem confortandum multi Christianorum veniebant. Quo tempore beatus Cyprianus scripsit ei de Celerino lectore, quanta pro fide et confessione Christi sustinuerit. Decius Cæsar audito, quod multi ei scriberent, et de beato Cypriano, rogavit eum sibi exhiberi. Exhibitus Decio interroganti, cur a Cypriano contra rempublicam litteras accepisset, respondit: Ego de corona Domini litteras accepi, non contra rempublicam. Iratus Decius iussit, ut os ejus cum plumbatis caderetur, deinde ad templum Martis, ut sacrificaret, duceretur: quod si contempsisset, illic capite puniretur.

B

martyrium

5 Cumque duceretur, unus ex militibus, nomine Cerealis, rogare cœpit beatum Papam, ut visitaret uxorem ejus, quæ annis quinque paralytica jacebat. Ingressus autem domum ejus, tenuit manum Salustiae, et erexit eam, dicens: In nomine Jesu Christi Nazareni surge, et sta super pedes tuos: quæ protinus erexit se, clamans et dicens: Vere Christus est Dei filius. Et dixit beato Cornelio: Baptiza me, per Christum te conjuro; et currens implevit vas aqua, et attulit ei. Tunc miserunt se omnes milites ad pedes ejus, orantes se baptizari: quos ut baptizavit, obtulit pro eis sacrificium laudis, et participati sunt omnes Corpore et Sanguine Domini nostri Jesu Christi. Audiens hæc Decius, mittens tenuit omnes eos, et iussit, ut cum beato Cornelio ducerentur ad sacrificandum, et, si nollent parere, capite plecterentur.

ex Adone

6 Lucina autem foras muros portæ Appiæ, expuentes in templum, decollati sunt una cum beatissimo Papa numero viginti unus: sed et Cerealis cum uxore sua Salustia sub die 18 Kalend. Octobris. Eadem vero nocte venit beata Lucina cum clericis et familia sua, et rapuit Martyrum corpora, et sepelivit ea in agro suo in crypta in cœmeterio Callisti. Hujus beatæ Lucinæ rogatu idem beatus Cornelius corpora Apostolorum de Catacumbis levavit noctu, et posuit, Pauli quidem Via Ostiensi, ubi decollatus est, Petri autem juxta locum, ubi crucifixus est, inter corpora sanctorum episcoporum, in templo Apollinis, in monte Aureo, in Vaticano palatii Neroniani, 3 Kalendas Julias.

C

et Usuardo
exhibetur.

7 *Huc usque Ado, cujus prolixiorum textum Usuardus more suo in hæc verba contraxit: Romæ Via Appia, beati Cornelii Papæ, cui os, post exilii relegationem, iussit Decius plumbatis cædi, et sic, cum aliis viginti uno promiscui sexus decollari. Sed et Cerealis miles cum uxore Salustia, quos idem Cornelius fide instruxerat, sub eodem die capite plexus est. Denique ne longior sim, similia Martyrologiis suis seculo IX inseruerunt Rabbanus ac Notkerus, et deinde Baronius in Romano Martyrologio adoptavit. Porro necesse habui tantam martyrologorum seriem*

hic recensere, ut, quid de S. Cornelii mortis genere, palæstra, tempore, ac Sociis probabilius statui possit, dispiciamus: hæc enim omnia non leves difficultates patiuntur, quas infra exponemus.

D

8 *Miror in vetustissimo Bucherii Kalendario nullam de hoc sancto Pontifice mentionem fieri, cum tamen de S. Cypriani, qui una cum illo Romæ jam antiquitus cultus fuit, in Callisti cœmeterio veneratione in eodem legatur: Decimo octavo Kalendas Octobris, Cypriani Africae. Romæ celebratur in Callisti. At quæcumque si hujus silentii causa, sacrum Cornelii cultum seculo V Romæ viguisse liquet ex ecclesia, quam ad ejusdem sacra ossa honorifice asservanda a S. Leone I exstructam fuisse, § 13 ostendimus. Huc etiam faciunt vetusta Sacramentaria, sub ejusdem Leonis I, Gelasii I, ac Gregorii item I, nomine edita, in quibus ad 18 Kalendas Octobris sanctus Pontifex simul cum S. Cypriano, Missa utrique communi, celebratur.*

Vetustissimus
S. Cornelii

9 *Orationibus in ea Missa præscriptis, recensendis supersedeo, at Præfationem propriam, prout ea tomo IV Anastasii editionis Vaticanæ in S. Leonis, et apud Hugonem Menardum in Gregorii Sacramentario exstat, juxta recitasse. Sic itaque habet: Vere dignum etc.; Tuamque in sanctis martyribus Cornelio, simul etiam Cypriano, prædicare virtutem, quos discretis terrarum partibus greges sacros divino pane pascentes, una fide, eademque die, diversis licet temporibus, consonante, parique nominis tui confessione coronasti. Per Christum etc. Hæc de antiquo S. Cornelii apud Romanos cultu prælibasse sufficiat, de quo, et de cujus per Europam propagatione, § 13 et sequentibus plura dicenda erunt.*

cultus Romæ

E

10 *Porro quamvis omnia, quæ huc usque adduximus, Martyrologia ac Sacramentaria S. Cornelium ad 14 Septembris memorent, Papebrochius tamen pag. 34* et seq. Propylæi Maii censet, hunc diem non obitus, sed sepulturæ esse. Ita ipse scilicet opinatus est, quia cum vetustissimo Romanorum Pontificum Catalogo, infra sæpius laudando, statuit, sanctum Pontificem nostrum non Romæ, nec gladii supplicio, sed Centumcellis, ubi exsulabat, naturali morte, ex ærumnis tamen maturata, obiisse, diemque, quo sacrum ejusdem corpus Centumcellis in Urbem translatum, et in Callisti cœmeterio collocatum fuit, præ emortuali Romanis celebrem fuisse; ideoque diem 14 Septembris, quo in memorato Callisti cœmeterio annuntiatur, non pro emortuali, sed pro translato, sive depositi ibidem corporis tempore accipiendum esse.*

ad hunc diem,
qui

F

11 *De loco ac genere mortis Papebrochio consentit uterque Pagius, alter in Critica Baronii ad annum Christi 252, num. 12 et seqq., alter in Breviario Pontificum; verumtamen diem 14 Septembris pro mortuali habent. Contra Eminentissimum Baronium tomo II Anal. ad annum 255, et eruditus vir Emmanuel a Schelstrate Antiquitatis illustratæ dissertatione II, cap. VI, tria illa cum Actis retinenda censet, videlicet S. Cornelium supplicio gladii in urbe Roma, hoc ipso die martyrium consummasse. Quæstionis solutio quoad duo prima dubia pendet ab Actorum ac Catalogi mox laudati auctoritate; ideoque de iis aptius arbitramur, postquam hunc et illa discussimus: verum licet Acta rejiciamus, nihil est, cur diem in Martyrologiis omnibus annotatum, quemque etiam ælia venerandæ antiquitatis testimonia emortualem*

verisimilius
fuit illius
emortualis.

A emortualem fuisse asserunt, pro sepultura tempore cum Papebrochio accipiamus.

12 Ceterum observo SS. Cornelii ac Cypriani memoriam hac quidem die in Romano Martyrologio æque ac in antiquis haberi, at in ejusdem Ecclesiæ Breviario non nisi 16 reoli, quia dies 14 festo exaltatæ Crucis, 15 vero Octavæ Nativitatis sanctissimæ Dei Genitricis consecratæ sunt. In Lateranensi basilica Romæ ad 22 ejusdem mensis ritu duplici coluntur.

§ II. Actorum examen et errores.

Acta S. Cornelii,

A Actorum S. Cornelii varia exemplaria habemus tum in codicibus Mss. Musei nostri, tum in apographis aliunde acceptis, quorum licet alia aliis sint auctiora vitiosioraque, in rerum tamen substantia fere conveniunt. Hujusmodi exemplar jam edidit Mombrilius tom. I, pag. 210, eoque correctius Emmanuel a Schelstrate Antiquitatis illustratæ tom. I, dissert. II, cap. VI, ex bibliothecæ Vaticanæ codice 1190, ante annos facile 600, ut ait, conscripto. Exstat etiam eorum compendium in Vitis Pontificum Anastasio attributis; sic tamen, ut in hoc quædam desiderentur, quæ in aliis legere est, et contra aliqua in illo referantur, quæ absunt ab istis. Actorum auctor nusquam se vel ætatem suam prodit; verumtamen eum a Sancti ætate remotum scripsisse, error, quo illius martyrium sub Decio refert, satis manifestat, ut ex dicendis patebit.

quæ circumferuntur,

B 14 Sunt, qui velint, Hilduinum, S. Dionysii apud Parisios abbatem, Areopagitici notissimum S. Cornelii Acta, jubente Lothario, Ludovici Pii filio, concinnasse, ut habent eruditi Benedictini, Historiæ litterariæ Franciæ scriptores; quam tamen sententiam ipsi non audent affirmare, dixisse contenti, sibi de hoc Opere non constare, ceterum Hilduinum a S. Cornelii seculo longius abfuisse, quam ut de eo argumento accurate feliciterque tractasse censendus sit. Acta illius nomine insignita in codice annorum circiter 500 bibliothecæ S. Petri Resbacensis, diocesis Meldensis, exstare asserit Theodoricus Ruinartius in Actis sinceris Martyrum, admonitione ad Vitam S. Cypriani, ubi, illo teste, sic inscripta sunt: Incipit Historia [S. Cornelii] Papæ cum passione, quam, jubente serenissimo Augusto Hlothario, Hilduinus archicancellarius de diversis Opusculis S. Cypriani episcopi et martyris, aliisque auctoribus gestorum collegit et ordinavit. Deinde (subjicit Ruinartius) sic incipit: In diebus illis cum universus orbis terrarum Romanorum ditione etc.

vetustiora sunt Hilduino, sive seculo IX:

C 15 Eodem exordio, at sine Hilduini nomine, exemplar ad manum habeo ex Ms. monasterii S. Mariæ Bonifontis, in quo etiam multa ex S. Cypriani epistolis decerpta referuntur; sed ceteris apographis, si non pejus, certe melius non est, cum iisdem etiam, quæ in aliis displicent, vitiis laboret. Deinde, si Hilduinum, seculi IX scriptorem, auctorem habeat, exiguum sane ex hoc capite auctoritatem sibi potest vindicare. Ut hæc se habeant, sancti Pontificis Acta, quæ hodie circumferuntur, aut his similia, multo vetustiora sunt Hilduino: etenim dubitari nequit, quin hæc aut hujusmodi præ manibus habuerit auctor Catalogi Romanorum Pontificum, quem ex serenissimæ reginæ Sueciæ bibliotheca acceptum Henschenius ante tom. I Aprilis, ac deinde Pa-

pebrochius in Propylæo Maii, secundo loco edidit, quique si ad seculum sextum referendus non sit, antiquitate tamen Hilduino plurimum præstat. Similia etiam e Martyrologii Romani parvi, per Rosweydam vulgati, auctore; itemque a Beda seu Floro, ac deinde ab Adone. ipsoque Hilduino visa fuisse arbitramur; si laudata per Ruinartium Acta re vera ab eo scripta fuerint.

16 Schelstratius sua, quæ ex supra laudato codice Vaticano edidit, antiqua quidem esse censet; attamen non nisi post S. Leonis Magni tempora, qui post medium seculi v. felici morte obiit, conscripta. Rationem, qua ductus id credat, accipe. Sub calcem in iis hæc leguntur: Eadem vero nocte venerunt clerici et beata Lucina cum familia sua, et rapuerunt corpora sanctorum Martyrum, quæ et sepelivit in agrum suum in crypta in cymeterio Callixti, ubi hodie orationes eorum florent, ad laudem, gloriam et honorem Domini nostri Jesu Christi etc. Hinc ipse colligit basilicam, quam a S. Leone conditam fuisse præcedenti § diximus, dum Acta scriberentur, jam exstitisse, id enim hæc insinuare, dum de fusi ad eorum corpora precibus meminerunt; Acsi testarentur, inquit, laudes et orationes a clero et populo in basilica Cornelii habitas fuisse in gloriam et honorem nominis Christi. At non video, quomodo id ex allatis verbis possit deduci; cum etiam in cryptis fideles primis Christianis temporibus orare sacrosque conventus agere consueverint. Libens tamen ipsi concesserim, Acta illa S. Leone posteriora esse.

AUCTORE C. S.

Schelstratii de eorumdem vetustate iudicium.

17 Attamen cujuscumque ea scriptoris aut ætatis sint, ob manifestos, quibus inquinata sunt; errores eruditus non parum displicent, et a Papebrochio, utroque Pagio, et Tillemontio velut nullius fidei instrumenta rejiciuntur. In primis vel maxime displicet, quod Cornelius a Decio primum Centumcellas, quæ maritima Hetruriæ civitas est, relegatus, indeque ab eodem imperatore Romam accersitus, una cum Sociis tribus vel quatuor supra viginti, capite plexus fuisse in iis dicatur, quemadmodum § præcedenti ex Adone vidimus. Constat enim, Cornelium sub Gallo et Volusiano, qui Decius, patre ac filio, in bello Gothico anno Christi 251 cæsis, in imperium successerant, Centumcellas pulsum, et sub iisdem Augustis martyrio coronatum fuisse. Sub Decio vero nihil hujusmodi passum esse, diserte testatur S. Cyprianus epistola LII novissime editionis Venetæ Operum ejusdem Sancti, per Stephanum Bahuzium adornatæ, anni 1728, quam editionem per Commentarii decursum sequemur.

E

Contra ea Acta probatur,

18 Etenim S. Cyprianus epist. LII post utriusque Decii cædem ad Antonianum scribens de S. Cornelio inter cetera ait, Sedisse (illum) intrepidum Romæ in Sacerdotali Cathedra eo tempore, quo tyrannus (Decius) infestus sacerdotibus Dei, fanda atque infanda comminaretur; cum multo patientius et tolerabilius audiret, levare adversus se æmulum principem, quam constitui Romæ Dei Sacerdotem. Nonne hic, frater carissime, summo virtutis et fidei testimonio prædicandum est, nonne inter gloriosos confessores et martyres deputandus, qui tantum temporis sedit, expectans corporis sui carnifices et tyranni ferocientis ultores, qui Cornelium adversus edicta feralia resistentem, et minas et cruciatum et tormenta fidei vigore calcantem, vel gladio invaderent, vel crucifigerent, vel igne torrerent, vel quolibet inaudito genere pœnarum viscera ejus et membra laniarent?

F S. Cornelium sub Decius

AUCTORE
C. S.
nec exsilio nec
morte multatum
esse.

Respondetur
ad nonnullas
conjecturas.

quæ pro exsilio

per Decium
ipsi irrogato

C

afferuntur.

19 Etiam si majestas Domini protegentis et bonitas Sacerdotem, quem fieri voluit, factum quoque protexit, tamen Cornelius, quantum ad ejus devotionem pertinet et timorem, passus est, quidquid pati potuit, et tyrannum, armis et bello postmodum victum, prior Sacerdotio suo vicit. Huc usque S. Cyprianus, quem de Decio in bello Gothico victo cæsoque hic loqui manifestum, et apud omnes in confesso est. Nec minus clarum est, sanctum Pontificem a divina Majestate ac bonitate protectum, sub eodem imperatore nihil præter minas et terrores passum, illi superexisse, adeoque ab eodem in exsilium minime pulsum, multo minus capite plexum fuisse.

20 Non desunt tamen, qui Actorum de Decio dicta cum veritate conciliare conantur. Eruditus Schelstratius supra laudatus, et Franciscus Bencinus in annotatis ad Anastasium Bibliothecarium tom. II, pag. 195, fatentur quidem. S. Cornelium sub Gallo et Volusiano martyrium consummasse: at simul censent, eundem a Decio Centumcellas relegatum fuisse. Hinc, quæ ex Cypriano mox retulimus, Schelstratius de Cornelio Centumcellis jam exsulante dicta arbitratur: ibi enim eum corporis sui carnifices expectasse, ibi tyrannum Sacerdotio suo, sive sacerdotali mentis constantia et vigore superasse; denique tum temporis epistolam LVII a Cypriano ad Cornelium, de gloriosa hujus confessione gratulatoriam, datam fuisse.

21 Verum, præterquam quod vel sic error in Actis admittendus sit, ne id quidem, quod laudati scriptores volunt, verisimile est ob præcitatam S. Cypriani epistolam, in qua nulla exsilii fit mentio, cujus tamen faciendæ aderat opportunitas, quamque res ipsa fieri exigebat. Scribebat scilicet S. Cyprianus ad Antonianum, ut hunc, quem S. Cornelium inter ac Novatianum schismaticorum caput nutare adverterat, in Cornelii communione confirmaret. In hunc finem Cornelium modis omnibus commendare studens, ostendit, eum non modo legitime ad Pontificatum electum, sed et illo ob virtutes dotesque animi vere sacerdotales dignissimum esse. Huc certe, ipso Cypriano teste, non parum faciebat toleratum pro Christo exsilium: nam epistola LVII ad S. Cornelium jam exsulem scripta, hoc argumento utitur ad illius legitimum Pontificatum, Novatiani que, quem cum suis asseculis tyrannus non persequabatur, dirum schisma probandum.

22 Quid ad hæc Novatianus, inquit, frater carissime? Utrumne jam deponit errorem?... Agnoscitne jam, quis sit Sacerdos Dei, quæ sit Ecclesia et domus Christi, qui sint Dei servi, quos diabolus infestet, qui sint Christiani, quos antichristus impugnet? Si igitur argumentum hoc ad vindicandum Cornelii legitimum Pontificatum tam efficax visum sit Cypriano, ut vel ipsum Novatianum illo convinci debuisset credere, cur eodem usus non est. ut Antonianum in ejusdem Cornelii communione retineret, si hic jam tum Centumcellis exsul versaretur? Cur idem Cyprianus, ut Cornelium inter gloriosos confessores et martyres computandum esse ostenderet, ejusdem fidem, animique vigorem ac constantiam, quibus tyranni minas, incussosque terrores intrepide tulerat, non autem exsilium commemoravit, cujus unius titulo potiori jure inter confessores ac martyres poterat deputari? Non alia ulique de causa, quam quod sanctus Pontifex, divina illum protegente Majestate, ad id usque tempus nondum exsulasset.

23 At enim, inquires, quo igitur pacto adver-

sus edicta feralia, ut loquitur Cyprianus, Cornelius restitit, aut minas et cruciatus et tormenta calcavit, vel Decium, antequam armis et bello vinceretur, Sacerdotio suo vicit? Respondeo, id ipsum fecisse, dum spretis Decii edictis, Romanam Cathedram, quam invito tyranno ascenderat, eodem nequicquam frendente, et fanda atque infanda sacerdotibus comminante, intrepide tenuit, omnesque optimi Pontificis partes in ipsa tyranni Urbe regia, quamquam occulte, explevit, atque ita divina protectus providentia, omnem Decii industriam et operam elusit et sacerdotali constantia fideque superavit.

24 Franciscus Blanchinus in Notis historicis ad Bibliothecarium, non modo exsilium, sed et supremum capitis supplicium sub Decii Sancto inflicturn fuisse contendit; sic tamen, ut exulare jussum velit post Valeriani adventum, quem a senatu censorem creatum, a Decio Augusto cum severioribus edictis a castris in Urbem remissum ait: per Decium vero, qui Sanctum Centumcellis Romam revocatum capite damnavit, Decii Augusti filium Hostilianum intelligat, quem pater contra Gothos profecturus, Romæ relictum, Cæsarem dixerat, quique post utriusque Decii cædem a Gallo adoptatus brevi tempore cum eo imperavit. Hanc sententiam suam ibidem pluribus stabilire conatur, ac inter cetera observat, Decium illum in Actis non Augustum sed Cæsarem appellari.

25 Ad primam illius conjecturæ partem, quæ sancti Pontificis exsilium vivo Decio patre statuit, præcedentibus numeris satis responsum reor: neque enim ad argumentum, de quo agimus, quidquam interest. utrum Sanctus a præse, an ab absente Decio in exsilium pulsus sit. Minus probabilis est etiam pars altera, secundum quam Cornelius ab anno 251 exeunte Centumcellis exsulasset, donec a Decio sive Hostiliano Romam ad tribunal revocatus, ejusdemque jussu capite truncatus est: quod minime coheret cum S. Cypriani epistolis, ex quibus certum est, S. Cornelium anno 251 et 252 multa Romæ egisse, antequam in exsilium migraret, ut ex dicendis apparebit; quare pluribus hic supersedeo. At rectius fassus est Eminentissimus Baronius in Annalibus ad annum 255, num. 55 errorem in Decii nomine cubare; huncque ortum ex eo putat quod persecutio ab illo imperatore cæpta, et a Gallo post resuscitata, pro una eademque haberetur: verum hæc ratio auctoritatem Actorum scriptori conciliare nequit, qui si a S. Cornelii ætate longe non abfuisset, non substituisset Decium pro Gallo.

26 In iisdem Actis præterea displicet erudit, quod de S. Cypriani ad exsulantem Centumcellis Cornelium epistola habent. De ea apud Bibliothecarium sic legitur: Post hoc Cornelius Centumcellis pulsus est, et ibi scriptam epistolam, de sua confirmatione missam a Cypriano, quam Cyprianus in carcere scripsit, et de Celerino lectore, suscepit. Hæc, inquam, erudit, merito displicent, quia certum est, Cyprianum, dum Cornelius Pontificatum gessit, carceri numquam mancipatum fuisse. Verumtamen tota hæc difficultas in Vaticano Schelstrati codice evanescit, in quo sic legitur: Eodem vero tempore (quo sanctus Pontifex in Centumcellensi exsilio morabatur) B. Cyprianus episcopus scripsit B. Cornelio, cum esset in custodia, de Celerino lectore, quanta pro fide et confessione Christi verba sustinuerit. Hic voces illæ, cum esset in custodia, de Cornelii exsilio absolute accipi possunt. Apud Adonem præcedenti § relat-

D

Alia opinio

E

pariter non
admittenda.

F

Alter Actorum
error de
S. Cypriani
carcere.

A *tum nulla etiam fit de carcere vel custodia mentio : at Celerini confessio in utroque laudatur, de quo verbum nullum in epistola Cypriani XLVII ad Cornelium exsulem data reperio, ita ut et his Actorum locus sine scrupulo admitti non possit.*

Quid de translatione SS. Petri et Pauli

27 Ab eodem Vaticano codice absunt, quæ in aliis Mss. et editis de translatis SS. Petri et Pauli per Cornelium venerandis corporibus num. 6 recensuimus. Eadem translatio apud Anastasium Bibliothecarium, et in Catalogo Romanorum Pontificum secundo loco ab Henschenio edito, etiam legitur, cum eo tamen descrimine, quod a priore non 3 Kalendas Julias, ut habet Ado, sed 6 Kalendas ejusdem mensis ea facta dicatur, in memorato autem Catalogo matrona, quæ illic Lucina dicitur, Luciana appelletur. Eminentissimus Baronius ad annum Christi 221, num. 4 et seqq., cum eoque plures alii eruditi viri historiam hanc inter fabulas non immerito reputant.

in Actis asserta censendum?

28 Papebrochii nostri anceps fuit de eadem iudicium. Etenim tomo V Junii ad diem 29, quo SS. Petri et Pauli festivitas agitur, in *Analectis* § 4 variis rationibus eam non improbabilem reddere conatur. At vero ad diem 30 ejusdem mensis, in *S. Lucina matrona Romana*, pag. 535 eam illam translationem plane rejicit; tum quia fabulosis Cornelii Actis tantum nititur, tum quia hæc ipsi videntur contradicere Actis S. Sebastiani, jubentis sepeliri se juxta vestigia Apostolorum (ad Catacumbas, ut in Actis præmissum fuerat) ideoque adhuc in Catacumbis jacentium tempore Diocletiani. Ut verum fateor, translatio illa mihi quoque commentitia apparet: attamen propter S. Sebastiani Acta, qualiacumque ea demum sint, Papebrochio sua sententia mutanda non erat; cum per vestigia Apostolorum vetus illorum monumentum, aut forte eorumdem impressa lapidi vestigia, de quibus Baronius ad annum 286, num. 27, absolute accipi potuere. Ceterum ne actum agam, lectorem ad citatos Junii dies remitto, ubi Papebrochii argumenta perpendere poterit.

B
§ III. Sancti martyrii palæstra non Roma, sed Centumcellæ in Hetruria: conjectura de adjunctis ipsi in martyrio Sociis, ac reliquiis Antverpiam delatis.

Sanctum non Romæ, ut habent Acta,

Superest præcipua de Actis controversia, ex qua eorum fides, et quæ de SS. Cereale, Salustia et Sociis habent, maxime pendent. Ultima sanctissimi Pontificis vite scena tota Romæ in iis agitur: eo enim ob frequentem populi Centumcellas concursum, missasque a S. Cypriano eodem litteras, jussu Decii adductus, tyranno constanter restitit, ibi, dum ad sacrificandum idolo traheretur, Cerealem militem, ejusque uxorem, post impertitam huic sanitatem, cum viginti uno vel duobus, salutaribus undis abluï, cum iisdemque in Via Appia capite truncatus est, si fides Actis habenda sit. Verum his contraria prodit vetustissimus omnium, quos habemus, Romanorum Pontificum catalogus, quem Cuspinianus suo in Aurelii Cassiodori Consules Commentario sparsim inseruit, quemque Bucherius a Bollandano nostro acceptum in suo item Commentario in Canonem Paschalem Victorii, ac

deinde Henschenius correctius ante tomum primum Aprilis edidit.

30 Antequam progrediar, juverit pauca de memorato Catalogo, quantum ad præsens argumentum spectat, observasse. Henschenius ex gemina, quam putabat a SS. Damaso Pontifice et Hieronymo ultro citroque datam, epistola credit, secundam illius partem a laudato Damaso scriptam, Hieronymoque missam fuisse: at Papebrochius in Propylæo Mari utramque illam epistolam velut utrique Sancto suppositam cum aliis eruditis rejicit, eamque Henschenii sententiam merito deseruit. Aliam itaque iniens viam, censuit, partem illam quatuor auctores habere, quorum unus inceperit a S. Pontiano, cui post SS. Antherum ac Fabianum S. Cornelius successerat, et finivisse cum S. Felice I, quinondum viginti a Cornelii obitu annis elapsis ad Pontificatum evectus est. Verum tanta memoratæ partis antiquitas, quam Papebrochius a varietate auctorum ex nonnulla styli diversitate dignoscendorum repetiit, non tam certa mihi apparet, quin dubium maneat, an eadem pars cum ceteris, quæ sequuntur, ad unum eundemque auctorem, qui sub Liberio, id est, paulo post seculi IV medium scripserit, non sit referenda, quemadmodum eruditi passim admittunt.

31 Porro in hoc Catalogo S. Cornelius in Centumcellensi exilio mortuus dicitur, et ea quidem phrasi dicitur, ut naturali potius, quam violenta morte occubuisse videri possit. Verba accipe. Post hoc Centumcellis expulsus, ibi cum gloria dormitionem accepit. Itaque cum vulgata Sancti Acta manifesti erroris aliunde convicta teneant eruditi, passim malunt, hisce rejectis, vetustissimo et alias probato Catalogo adhærere, ac Cornelii obitum Centumcellis in Hetruria, eumque vel naturalem, ex ærumnis tamen maturatum, vel forte etiam violentum, consignare. Ad horum sententiam, quod ad locum emortualem pertinet, tamquam probabiliorem, certiorque nixam monumento, ego quoque accedo; sic tamen, ut sanctum Pontificem non spontanea, sed violenta morte martyrium consummasse, longe probabilius pariter existimem.

32 Adversarium hic habemus eruditum Schelstratum, qui tomo I *Antiquitatis illustratæ*, disert. II, cap. VI sic ait: Auctor antiquissimi Catalogi, tempore Liberii Papæ concinnati, refert, tantam fuisse Cornelii in exilii miseriis perferendis constantiam, ut ad mortem usque easdem pertulerit. « Post hoc, inquit, Centumcellis expulsum, ibi cum gloria dormitionem accepit. » Quod tamen nequaquam probare possum; cum non Centumcellis, sed Romæ, eum gladio percussus occubuisse, et in cœmeterio Callisti sepultum fuisse, ex perpetua Romanæ Ecclesiæ traditione acceperimus, quam Leo Magnus basilicæ constructione confirmavit, Hieronymus vero duplici testimonio comprobata esse voluit, clare affirmans, Cornelium Romæ passum fuisse. Hieronymi verba, quæ laudat, habes in Opere nostro tomo I Januarii in Vita S. Pauli primi eremita, pag. 604: Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine felici cruore damnati sunt: vel, ut Parisiensis anni 1706 editio Operum S. Hieronymi tomo IV, parte II, col. 69 legit: Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine felici cruore martyrium pertulerunt. Alter locus ejusdem sancti doctoris exstat in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum tomo ac parte illius Operum max. laudatis, col. 119, ubi de S. Cypriano scribit: Passus est... eodem

AUCTORE C. S.

sed longe probabilius Centumcellis passum

E

ex vetustissimo Catalogo probatur.

Oppositum tenet Schelstratius.

F

AUCTORE
C. S.
ad ejus argu-
menta.

a S. Hiero-
nymo

B

C
testimoniis,

eodem die, quo Romæ Cornelius, sed non eodem anno.

33 Fateor, hæc S. Hieronymi dicto initio me non parum dubium reddidere: verumtamen non propterea a vetusto Catalogo nostro recedendum puto. Hujus etenim auctor de Romanis Pontificibus, et inter hos de S. Cornelio ex professo scripsit, idque verisimiliter Romæ: Hieronymus autem in eremo et monasterio Bethlemitico degens, non nisi occasione temporis, quo Paulus floruit et Cyprianus coronatus est, de illo per transennam meminit; unde nec mirum est, quod emortuali Sancti loco, qui ad propositum non faciebat, minime indagato, illum Romæ, ubi Cathedram tenuerat, et quo fuerat translatus, martyrium subisse crediderit. Quin et gravis suspicio est, Hieronymum hæc deprompsisse ex quadam S. Pauli Vita Græca, quam ex Ms. Bavarico Latine excusam habet tomo 1 Januarii a pag. 603, quæque Hieronymianæ tam similis est, ut dubium non videatur, quin altera ex altera maximam partem concinnata fuerit.

34 Porro Græcam Hieronymo præluxisse censuit ibidem Bollandus, eo quod illius auctor Magni Antonii discipulum se fuisse insinuet, dum ait: Cum vixisset isthic (Paulus) annos septuaginta sex (mendum in numero hic latere monet Bollandus,) in alia eremo sese Antonius exercebat. Cum igitur ejus animo subiisset, ut ipsemet mihi narravit, neminem alium in interiori solitudine commorari etc. De eodem autem argumento sic scribit S. Hieronymus: Cum jam centum tredecim annos B. Paulus vitam cœlestem in terris ageret, et nonagenarius in alia solitudine moraretur Antonius (ut ipse asserere solebat) hæc in mentem ejus cogitatio incidit, nullum ultra se perfectum monachum in eremo consedissee etc. Hinc, inquam, collegit Bollandus, Vitam Græcam, præluxisse Hieronymo, qui illud; Ut ipsemet mihi narravit, verterit in istud; ut ipse asserere solebat. Jam vero ut ad propositam redeamus, Græcus ille scriptor Vitam Pauli sic inchoat: Vixit B. Paulus Decii et Valeriani temporibus, ortus in Ægypto ex inferiore Thebaide, ea tempestate, qua Romæ martyrur subiit Cornelius. Simili etiam modo suam lucubrationem post Prologum Hieronymus exorsus est: Sub Decio et Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felice cruore damnati sunt etc.

35 Nemo non videt, alterum ex altero etiam quoad improprium loquendi modum depromptum esse; neque enim sub Decio aut Valeriano Cornelius martyrio coronatus est, sed sub Gallo et Volusiano, quemadmodum ipse Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum agnoscit. Itaque hæc S. Hieronymi auctoritas ad quemdam Magni Antonii discipulum recidet, qui in Thebaidis eremo degens, in suprema S. Cornelii palestra facile potuit errare. Unicum, quod contra Bollandum objici potest, est, quod ipse Hieronymus in Prologo testari videatur, Vitam Pauli ante se a nemine scriptam fuisse; ita enim ait: Igitur quia de Antonio tam Græco quam Romano stylo, diligenter memoriæ traditum est, pauca de Pauli principio et fine scribere deposui; magis quia res omissa fuit, quam fretus ingenio. Quomodo autem in media ætate vixerit, aut quas satanæ pertulerit insidias, nulli hominum compertum habetur. At dici potest, Hieronymum dumtaxat negasse, Pauli Vitam Romano stylo, uti Antonii fuerat, memoriæ traditam fuisse, ideoque id facere voluisse.

36 Si cui tamen hæc responsio minus placeat, D malitque cum Rosweydo credere, Græcam Vitam et aliunde ex Hieronymiana Latina potius concinnatam fuisse; nec sic tamen a vetustissimo Catalogo recedendum erit: ut enim S. Hieronymus de tyranno, sub quo Cornelius coronatus est, minus proprie scripsit, ita et de loco martyrii improprie loqui potuit, non tam Romam Carthagini, quam Romanam Cathedram Carthaginensi opponendo; quasi diceret, eodem die, qui S. Cornelius Romanæ Sedis Pontifex in Italia martyrio coronatus est, S. Cyprianum Carthaginensem episcopum Carthagine passum esse. Adde, quod sanctus doctor hujusmodi rerum adjuncta parum curaverit; cum de Centumcellensi illius exsilio in ipso Cornelio ne meminerit quidem, dixisse contentus: Rexit Ecclesiam annis duobus sub Gallo et Volusiano, cui ob Christum martyrio coronato successit Lucius. Interim certum est, Cornelium sub Decio Romæ sedere cœpisse, et sub Gallo ac Volusiano in exsiliū Centumcellas pulsum esse.

37 Quod de perpetua Romanæ Ecclesiæ traditione ait Schelstratius, nihil admodum urget. Quæ enim est illa traditio, nisi Martyrologia, Catalogo nostro recentiora? Imo vero quodnam Martyrologium seculo IX aut VIII vetustius vir eruditus producet, in quo S. Cornelius Romæ passus dicatur? Annuntiatur quidem ab antiquioribus Romæ; at nihil obest, quominus de cultu ipsi ibidem ob gestum olim Pontificatum, tumulatumque corpus, exhiberi solito accipiantur; uti certe nonnulla eorum de cultu S. Cypriani accipienda sunt, in quibus Sanctus hic una cum Cornelio Romæ in cœmeterio Callisti annuntiatur. E

38 Quæ vero aut memoratis seculis posteriora sunt, non pluris sunt facienda quam Acta, ex quibus concinnata fuere. Nihil etiam urget Catalogus alter secundo loco ab Henschenio editus, qui nec antiquitate nec descriptionis accurate priori comparandus est. Denique basilica, a S. Leone Magno super Sancti tumulum structa, docet quidem illius corpus seculo V Romæ jacuisse, sed eundem ibidem passum esse, nec probat, nec confirmat: transferri enim antiquitus eo potuit, et re vera translatus fuisse arbitramur. De mortis genere, quo sanctus Pontifex subactus est, hic non disputo, aptius de eo infra post ejusdem in Pontificatu gesta acturus, ne ordine præpostero tradantur: at de exsilio loco hic disserere oportuit, ut sublesta Actorum fides panderetur. respondetur.

39 Ex hactenus dictis solvenda manet quæstio de viginti tribus vel quatuor, quos S. Cornelii Acta et Anastasius Bibliothecarius, quinque his adhæserunt, S. Cornelio in martyrio Socios adiungunt, et quorum baptismum ac cædem num. 5 et 6 ex Adonis Martyrologio, quibus Acta fere consonant, recitavimus. Enimvero cum sanctum Pontificem nec sub Decio, nec Romæ passum ostenderit, necesse est, ut horum Martyrum historiam, qualis in memoratis Actis traditur, pariter rejiciamus. Verumtamen ob plurimum Martyrologiorum minime contemnendam auctoritatem, ob eaque, quæ de sacris reliquiis, e Callisti cœmeterio extractis, infra dicemus, non dubitamus, quin sanctus aliquis Cerealis cum pluribus Sociis martyrio Romæ coronatus fuerit et in prædicto cœmeterio depositus. Quin et sanctos hosce Martyres sub Pontificatu Cornelii coronatos fuisse, et sic quidem, ut ejusdem socii vere dici possint ac debeant, omnino verisimile est.

40 Etenim ex S. Cypriani epist. LVII constat, ingentem Romanorum numerum simul cum Pontifice

verisimile tamen est, eos illius socios in confessione,

F
SS. Cerealis etc. non sunt passi cum S. Cornelio;

A *fice suo Christum confessum esse. Epistolam hanc § 11 recitabimus; interim unum tantummodo ex ea locum, unde id satis colligas, accipe. Quale fuit, inquit S. Cyprianus, sub oculis Dei spectaculum gloriosum, quale in conspectu Christi et Ecclesiæ suæ gaudium, ad pugnam, quam tentaverat hostis inferre, non singulos milites, sed tota simul castra prodiisse! Omnes enim constat venturos fuisse, si audire potuissent, quando accurrerit properanter et venerit, quisquis audivit etc. Ex hisce vero plurimos martyrii lauream consecutos fuisse, scribit S. Pacianus, Barcinonensis episcopus seculo IV, in epistola II ad Sympronianum, Habes, inquit, ejus, (Cypriani) epistolas, quibus Cornelium, Urbis Episcopum... plurimis confessoribus, plurimis quoque martyribus ducem factum, et cum plurimis gloriosissime coronatum.*

et post martyrium in Callisti cœmeterio sepultos,

B *41 Ex horum igitur numero fuisse potuit S. Cerealis miles cum conjuge sua Salustia, ceterisque Sociis viginti et uno, quos Beda vel Florus, Usuardus, Actaque a Schelstratio edita, et Romanum Martyrologium, promiscui sexus, Mss. vero nostra omnes milites fuisse referunt; quibus postremis consonare videtur Ado, qui cum milites una cum Cereali ac Salustia a S. Cornelio baptizatos prius commemorasset, viginti unum cum sancto Pontifice nec non Cereali ac Salustia cæsos narrat. Utrum tamen hi viginti ac tres, simul ac cum Cornelio comprehensi essent, an aliquo post tempore, capite plexi fuisse dicendi sint, incertum est. Primum placuit Papebrochio in Propylæo Maii pag. 34*, ubi per conjecturam censet, Cornelium, jussu Galli cæsis, quos ille baptizarat, militibus, Centumcellas in exsilium pulsum esse.*

indeque errorem in Acta irrepsisse.

C *42 Unde autem Actorum scriptor indici potuerit, ut crederet, S. Cornelium una cum prædictis Martyribus Romæ coronatum fuisse, Papebrochius ibidem his verbis exponit: Quia autem corpus (sancti Pontificis) Romam (Centumcellis) translatum, eodem loco conditum fuit, ubi Cerealem et Socios antea tumulaverat B. Lucina (vel quis-cumque alius;) factum videtur, ut, quorum fuit conjuncta confessio, ac deinde sepultura, eorum unus fuisse crederetur exitus, per martyrium uno die ac loco toleratum. Ita ipse valde probabiliter. Porro illorum Martyrum corpora in Romano S. Callisti cœmeterio reipsa tumulata fuisse, suadet S. Cerealis militis ac martyris corpus simul cum tribus aliis ex eodem cœmeterio extractum, ac deinde translatum Antverpiam, ubi in templo nostræ domus professæ honorifice deposita sunt, pieque coluntur, ut dicere modo aggredior.*

S. Cerealis et aliorum corpora

43 In insigni codice Ms., cujus involucrum argenteis deauratisque laminis compactum est, inscripta sunt exemplaria instrumentorum authenticorum de sacris reliquiis, quas ecclesia nostræ domus professæ religiose complectitur. Inter cetera autem unum recensetur de sacris corporibus SS. Fortunati, Cyrini, Innocentii, et Cerealis martyrum. Confectum est hoc instrumentum a Matthæo Sorcio, publico notario Capitolino, et ut tali ab Almæ Urbis conservatoribus comprobato, signatumque est die 24 Novembris anni 1622. In eo testatur laudatus notarius, excellentissimum dominum Joannem Fernandez Pacheco, Marchionem Villenæ, pro rege Catholico apud Paulum V Papam tum temporis oratorem, anno 1606, die 5 Septembris, ab eodem Pontifice Apostolicas litteras impetrasse, quarum vigore non-

nulla Sanctorum corpora ex pluribus Urbis cœmeteriis seu cryptis die 10 ejusdem mensis fuere extracta.

AUCTORE
C. S.

44 Huic rei se cum Hieronymo Marchetto; pariter notario, adfuisse, petitaque de iisdem corporibus instrumenta confecisse, Matthæus Sorcius testatur. Deinde subdit: Inter quæ corpora fuerunt etiam extracta infrascripta, me notario præsentem. corpus S. Fortunati, corpus S. Innocentii subdiaconi, corpus S. Cyrini et corpus S. Cerealis, qui pro fide Christi omnes martyrium subierunt etc. Quæ omnia supra nominata corpora fuerunt extracta ex cœmeterio S. Calisti extra Urbem etc., nunc autem dono data a domino Antonio Corbo, qui fuit unus ex dictis extractoribus, pervenerunt ad manus admodum R. patris Jacobi Tirini Societatis Jesu etc.

ex eodem cœmeterio accepta,

45 In eodem codice exstat et aliud instrumentum contractum ex litteris patentibus illustrissimi domini Joannis Malderi, Antverpiensis episcopi, prædictas ac nonnullas alias Sanctorum reliquias approbantis, ex quo ad argumentum nostrum spectantia eisdem verbis huc transfero. Joannes Malderus, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Antverpiensis. Omnibus et singulis has visuris salutem in Domino. Proposuit nobis R. P. Joannes de Tollenare, præpositus domus professorum Societatis Jesu in hac civitate Antverpiensi, quatenus eidem domui a variis personis fide dignis plurimorum Sanctorum reliquiæ pridem sunt donatæ, quæ in eadem domo asservantur, inter quas sunt:...

et domui professæ Antverpiensi

Sancti Cerealis mart. militis corpus,
Sancti Cyrini mart. militis corpus,
Sancti Fortunati mart. militis corpus,
Sancti Innocentii mart. Subdiac. corpus.

46 Hæc corpora extracta fuere cum venia sanctissimi domini nostri Pauli V, donata a Domino Antonio a Corbi, qui fuerat unus ex extractoribus, ut patet ex instrumento notoriali, dato 24 Novembris 1622, apposito sigillo, filo ex auro et bysso confecto. Cumque supra nominatus P. Præpositus desiderans, ut prædictæ omnes reliquiæ eo, quo decet, honore et cultu venerarentur, a nobis postulaverit, ut easdem recognosceremus, ac ut populo venerandæ exponi possent, concederemus; nos pro munere nostro iis libenter intenti, per quæ Christi fideles ad imitationem et debitam Sanctorum cum Christo regnantium cultum incitentur, RR. DD. S. Theol. licentiat, Zegero van Honsum, canonico et pœnitentiario ecclesiæ nostræ cathed., et Petro Coens, item canonico ejusdem ecclesiæ, specialem dedimus commissionem, ut supra nominatas reliquias, ac memorata diplomata et munimenta inspicerent et diligenter examinerent.

Societatis Jesu donata,

47 Postquam autem ab iisdem debite fuimus informati, supradicta omnia, prout inferuntur, vera esse et sincera; censuimus, supra nominatas reliquias tamquam veras et genuinas habendas esse, iisdemque eum cultum et venerationem deferendam, quæ hujusmodi sacris pignoribus merito debetur, ac in Ecclesia Catholica semper adhibita fuit; adeoque ut in diœcesi nostra populo venerandæ publice exponi possint, concedimus per præsentem. In quorum fidem etc. Datæ autem notantur hæc litteræ anno 1625 die 30 Octobris. Huc usque illustrissimis Malderus in laudato instrumento.

et publicæ venerationi ibidem exposita,

48 Observandum porro est, corpus S. Cerealis, ex Callisti cœmeterio acceptum, diserte dici esse Cerealis

forte sunt

AUCTORE
C. S.

Cerealis martyris militis, eodemque Martyris ac militis titulo SS. Cyrinum et Fortunatum, Innocentium vero martyris ac subdiaconi appellari : unde statuendum videtur, memorata corpora cum inscriptione cujusque nominis, ac muneris olim gesti, inventa fuisse, et in litteris patentibus, illustrissimo Maldero exhibitis, expressa, licet militum titulus in compendio instrumenti num. 44 recitati non legatur, ex librarii incuria, aut brevitatis causa forsitan prætermisus. Præterea suspicionem impositi illis post exhumationem nominis, uti sæpe fieri assolet, a duobus prioribus, Cereale scilicet ac Cyrino, remonent ipsa nomina, cum propria sint, non appellativa; hæcque, non illa, Sanctis anonymis soleant imponi, ut apud Sanctiss. Dominum nostrum Benedictum XIV in insigni suo Opere de Beatorum canonizatione ac Servorum Dei beatificatione, lib. IV, part. II, cap. xxviii, a num. 15 videre est.

prædictorum
martyrum.

49 De Fortunato potest quidem esse suspicio; attamen eo nomine re ipsa potuit appellari; deinde saltem cum militis titulo sacrum ejusdem corpus inventum fuisse dicendum est: neque enim solet Sanctis anonymis una cum nomine nuncius aliquod adscribi. An ex eorumdem numero etiam fuerit S. Innocentius subdiaconus, et an istud ipsi nomen proprium sit, an postea inditum, non disputo; neque etiam certo ausim asserere, SS. Cerealem, Cyrinum ac Fortunatum, de quorum sacris corporibus modo egimus, S. Cornelii in confessione fidei socios fuisse: id enim unum ostendere volui, sanctum aliquem Cerealem militem in cœmeterio Callisti repertum esse, qui forte is ipse fuit, quem Acta in eo cœmeterio sepultum perhibent simul cum sociis, inter quos potuere SS. Cyrinus et Fortunatus milites, nec non Innocentius subdiaconus numerari; nam ut hosce promiscui sexus fuisse referunt, ita nec ejusdem omnes numeris fuisse affirmant.

Eorundem
solemnis eleva-
tio et cultus
ibidem.

50 Ceterum ex eodem Ms. codice ecclesiæ nostræ habemus, memorata Sanctorum pignora anno Christi 1655, die 25 Julii simul cum aliis octo sacris corporibus solemnissimo ritu elevata, et in suis quæque loculis seu thronis, per ecclesiæ ambitum ex marmore variegato eum in finem elaboratis, deposita fuisse. Præterea festivitatis pompam, quæ ingenti cum magnificentia, quæ ibidem describitur, maximoque cum populi e vicinis locis confluxu celebrata est, solemniter præsertim supplicatione, in qua, comitante illustrissimo domino Mario Ambrosio Cappello, Antverpiensium episcopo, cum amplissimo cathedralis ecclesiæ canonicorum capitulo, memoratæ reliquæ ex eadem cathedrali dicæ Virginis ecclesia per urbem delatæ et in prædicta domus professæ nostræ ecclesia, ut diximus, collocatæ fuerunt. Conflagravit quidem hæc ecclesia nostra anno 1718, verum memorata Sanctorum pignora, flammis subducta, et per restauratæ ecclesiæ ambitum denuo deposita, etiam hodie pie coluntur.

§ IV. S. Cornelii patria Romana: acta ante Pontificatum: ejusdem ad illum assumptio post diuturnam sanctæ Sedis vacationem.

Vulgatis S. Cornelii Actis maximam partem rejectis, superest, ut ejusdem præclare gesta ex

melioribus monumentis, ac ipsius præsertim sanctique Cypriani ultro citroque missis epistolis colligamus. Utemur autem editione Veneta anni 1728, recensente Stephano Baluzio et post hunc quodam monacho Benedictino Congregationis S. Mauri; quod semel hic monuisse sufficiat. Cornelium natione Romanum, ex patre Castino natum esse scribit Anastasius Bibliothecarius, vel quisquis illi prævit; cui etiam nonnulla Actorum apographa, et quoad Romanam patriam etiam Catalogus Romanorum Pontificum, e serenissimæ reginæ Sueciæ bibliotheca ante tom. I Aprilis ab Henschenio editus, consentiunt. Forte igitur fuerit e celeberrima illa inter Romanas familias gente Cornelia progenitus, ut Franciscus Blanchinus censuit (ex Cornelii, arbitror, vocabulo) in Notis historicis ad laudatum Bibliothecarium.

52 Illum per omnes ecclesiasticos Ordines, insignique in Ecclesiam merita ad supremi Pontificatus apicem ascendisse, irrefragabilis testis est S. Cyprianus, in epist. LII ad Antonianum sic scribens: Quod Cornelium, carissimum nostrum, Deo et Christo et Ecclesiæ ejus, item consacerdotibus cunctis, laudabili prædicatione commendat; non iste ad Episcopatum subito pervenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, et in divinis administrationibus Dominum sæpe promeritus ad sacerdotii sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit. Ex his habemus quidem, S. Cornelium ante aditum Pontificatum Romano clero adscriptum, variisque ecclesiasticis munitis clarissime functum esse, at ejusdem gesta a nemine recensita reperimus. Attamen cum e Romano clero fuerit, haud dubie ad ipsum spectat pars, et fors non minima, eorum, quæ clerus ille, S. Petri Cathedra per Fabiani martyrium vacante, in calamitosa illa Ecclesiæ tempestate egregie præstitit, et quorum aliqua propterea hic recensebimus, cetera in S. Cypriani gestis, hoc ipso die illustrandis, relaturi.

53 Decius, Philippis patre filioque cæsis, potitus imperio, vix prius regnandi quam Ecclesiam Dei persequendi fecit initium, et quasi hujus rei gratia proventus esset ad illud principale fastigium, furere protinus contra Deum cœpit, ut loquitur Lactantius cap. iv de Mortibus persecutorum. Quamquam vero communi in omnes Christianos odio ageretur, atrociori tamen in Dei ministros furebat, e quorum numero post occisum S. Fabianum Pontificem, etiam S. Moysen et Maximum presbyteros, ac Nicostratum diaconum carceri mancipavit. Hic erat Ecclesiæ status, dum illius per Fabiani cædem viduatæ curam Romanus clerus suscipiens, omnes vigilantissimi pastoris partes explevit, donec novus Pontifex crearetur. Exstant varix inter Cyprianicas epistolæ, ex quibus perspicuum est, quanto zelo clerus ille non modo Romanam diæcesim, sed et Carthaginensem, aliasque curavit. Invenit aliquod hujus rei specimen exhibuisse.

54 Audierant, S. Cyprianum, qui martyrii coronam in aliud tempus prudenter differens, sese ecclesiæ suæ utilitati servabat, in spontaneum exilium secessisse; ignarique, qua id ipse mente fecisset, et quantum etiam absens suo gregi per litteras consuleret; suarum partium esse putarunt. Carthaginensem clerum officii commonere, suoque exemplo cohortari ad vices pastoris intrepide obeundas, ne quid detrimenti ex illius absentia grex pateretur. Itaque epistolam, quæ inter Cyprianicas secunda est, ad laudatum clerum transmisere, in qua post expositas boni pastoris partes,

D
Sanctus patria
Romanus,
patre, ut fer-
tur, Castino
genitus,

omnibus sacris
Ordinibus
initiatu,
cum cetero
clero,

E

in persecutione
Decii, sancta
Sede vacante,

F

Ecclesiam in-
genti cum zelo

A *tes, malique mores, hæc aiunt* : Nolumus ergo, fratres dilectissimi, vos mercenarios inveniri, sed bonos pastores ; cum sciatis, tum non minimum periculum incumbere, si non hortati fueritis fratres nostros stare in fide immobiles, ne in præceps euntium ad idololatriam funditus eradicetur fraternitas.

et sollicitudine

55 Nec enim solum verbis vos hortamur, sed discere poteritis a pluribus, a nobis ad vos venientibus, quoniam ea omnia nos, Deo adjuvante, et fecimus et facimus cum omni sollicitudine et periculo seculari, ante oculos plus habentes timorem Dei et poenas perpetuas, quam timorem hominum et brevem injuriam ; non deserentes fraternitatem, et hortantes eos stare in fide, et paratos esse ire cum Domino. Sed et ascendentes ad hoc, quod compellabantur (*puta, sacrificandum*), revocavimus. Ecclesia stat in fide, licet quidam terrore ipso compulsi, sive quod essent insignes personæ, sive apprehensi timore hominum, vererentur ; quos quidem separatos a nobis non dereliquimus, sed ipsos cohortati sumus et hortamur agere poenitentiam, si quo modo indulgentiam poterunt recipere ab eo, qui potest præstare ; ne, si relictis fuerint a nobis, pejores efficiantur.

curat.

B 56 Videtis ergo, fratres, quoniam et vos hoc facere debetis, ut etiam illi, qui ceciderunt, hortatu vestro corrigentes animos eorum, si apprehensi fuerint iterato, confiteantur, ut possint priorem errorem corrigere : et alia, quæ incumbunt vobis, quæ etiam et ipsa subdidimus ; ut si, qui in hanc tentationem inciderunt, coeperint apprehendi infirmitate, et agant poenitentiam facti sui, et desiderant communionem, utique subveniri eis debet ; sive viduæ, sive clenomeni, qui se exhibere non possunt, sive hi, qui in carceribus sunt, sive exclusi de sedibus suis, utique habere debent, qui eis ministrent. Sed et catecumeni, apprehensi infirmitate, decepti esse non debebunt, ut eis subveniatur. Et, quod maximum est, corpora martyrum aut ceterorum si non sepeliantur, grande periculum imminet eis, quibus incumbit hoc opus agere. *Ut vero hæc epistola sua etiam aliis prodesset, in calce rogant, ut eam quaquaversum transmittant, aut saltem per nuntios vel litteras, quos possunt, admoneant, ut stent fortes et immobiles in fide. Hæc ipsi, quæ huc transferenda censui, quia dubium non est, quin Sanctus noster in divinis administrationibus, teste Cypriano, Dominum sæpe promeritus, magnam hujus zeli ac sollicitudinis partem sibi vendicaverit.*

Multi in ea persecutione lapsi,

C 57 Pergebat interim excitata persecutio, urgente Decio, per Romanum imperium sævire, magnamque non modo corporum, sed et animarum stragem edebat. Quæ quidem quanta fuerit, ex altera ejusdem Romani cleri epistola, xxxi inter Cyprianicas, ad ipsum Cyprianum data licet colligere. Aspice, inquit, totum orbem pene vastatum, et ubique jacere dejectorum reliquias et ruinas ; et idcirco tam grande expeti consilium (*ad medendum lapsis*) quam late propagatum videtur esse delictum. Similiter Moyses, Maximus et Nicostratus, ceterique Romani confessores, vocant illud grande delictum et per totum poene orbem incredibili vastatione grassatum. Sed et S. Cyprianus lib. de Lapsis multorum in Africa ignavam perfidiam deplorat, et S. Dionysius Alexandrinus apud Eusebium lib. VI Historiæ ecclesiasticæ, cap. xli, similes Alexandrinorum lapsus exponit.

58 *Ex lapsorum tamen numero non pauci perfidiam exosi, ad Ecclesiæ pacem admitti flagitabant ; et in Africa quidem ex temeraria quorundam presbyterorum confessorumque indulgentia, contra Ecclesiasticæ ejus temporis disciplinæ vigorem, eam sine debita poenitentia sibi vindicare nitentur, ut S. Cyprianus in variis epistolis acerbè conqueritur. De eodem argumento idem sanctus antistes ad Romanos scripsit, qui ipsi per epistolas xxx et xxxi responderunt, placere sibi, quæ ipsæ prudenter egerat ; lapsos ad poenitentiam cohortandos esse, donec per maturum examen de cujusque causa statueretur : ceterum sibi fixum ratumque esse in re tanta nihil præterea decernere, donec novus Pontifex electus esset.*

59 Quamquam nobis, inquebant, differendæ hujus rei necessitas major incumbat, quibus post excessum nobilissimæ memoriæ viri Fabiani nondum est Episcopus propter rerum et temporum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur, et eorum, qui lapsi sunt, possit cum auctoritate et consilio habere rationem. *Et rursum* : Cujus temperamentum (*severitatis ac indulgentiæ*) moderamen nos hic tenere quærentes, diu, et quidem multi, et quidem cum quibusdam episcopis vicinis nobis et appropinquantibus, et quos ex aliis provinciis longe positis persecutionis istius ardor ejecerat, ante constitutionem Episcopi nihil innovandum putavimus ; sed lapsorum curam mediocriter temperandam esse credimus, ut interim, dum Episcopus dari a Deo nobis sustinetur, in suspensio eorum, qui moras possunt dilationis sustinere, causa teneatur.

60 *Incommoda sane accidebat Ecclesiæ tam calamitoso tempore viduitas ; verum huic benignissimus Deus tandem prospexit, deditque Pontificem tanto oneri parem, sanctum scilicet Cornelium, de cujus Pontificatus initio tempore apud eruditos nonnulla est dissensio. Catalogus Pontificum ex bibliotheca serenissimæ reginæ Sueciæ, ab Henschenio editus, Romanam Cathedram tantummodo sex a S. Fabiani martyrio dies vacasse notat, manifesto errore et ab omnibus agnito : ita enim jam a 26 Januarii anno 250 ad eam evectus fuisset Cornelius, quod ex dicendis admitti neutiquam potest. In Catalogo multo vetustiori apud eundem Henschenium nihil quidem de vacationis tempore memoratur, sed de Cornelio sic legitur : Cornelius annos duos, menses tres, dies decem, a consulibus Decio II et Decio, usque Gallo et Volusiano.*

61 *Hiscæ presse inhærens Henschenius in Diatriba præliminari ad memoratos Pontificum Catalogos tom. I Aprilis præfixa, S. Cornelii ordinationem post quatuor mensium et quindecim circiter dierum sanctæ Sedis vacationem, circa 4 Junii anno 250 collocat, ad quem annum diemque deducunt calculi per annos 2, menses 3, dies 10 a 14 Septembris, quo Sanctum obiisse nobis cum statuit, ordine retrogrado inito. Ejusdem opinionis est Franciscus Blanchinus in Notis chronologicis ad Bibliothecarium, ubi Papebrochium arguens, quod collegæ sui sententiam deseruerit, inter cetera pag. 197 refert veterem inscriptionem, in basilica S. Pauli antiquæ picturæ subjectam, in qua totidem annos, menses ac dies in Pontificatu ipsi attribui opinatur, ut § 12 dicturi sumus.*

62 *Verum ab hac Henschenii sententia Papebrochius, ut insinuavi, in Conatu Chronico-historico ad Catalogos Pontificum pag. 33* in Propylæo Maii recessit, et cum Eminentissimo Baronio, eruditoque Schelstratio censuit, sanctæ Sedis vacationem*

AUCTORE
C. S.

quorum causa
ab eodem clero

prudenter
tractata est.

E

Sedes Apos-
tolica

F

ultra 4 menses,

post S. Fa-
biani necem.

AUCTORE
C. S.

cationem tam exiguo mensium spatio non posse concludi; quemadmodum etiam utrique Pagio, Tillemontio, aliisque visum est. Horum omnium ratio est, quod, quæ a clero Romano, vacante Sede, in Cyprianicis epistolis gesta leguntur, annum facile exigere videantur, ut et nos in ejusdem Cypriani Actis dicturi sumus. Accedit et altera ratio non minusurgens ex tempore, quo S. Moyses et socii Romano carceri inclusi detentique fuere, quoque S. Cyprianus suas ad illos litteras, et hi ad ipsum responsorias dedere.

imo integro
anno

63 De hisce confessoribus ita habet primarius Pontificum Catalogus apud Henschenium: Post passionem ejus (S. Fabiani) Moyses et Maximus presbyteri et Nicostratus diaconus comprehensi sunt, et in carcerem missi. Eo tempore supervenit Novatus ex Africa, et separavit de Ecclesia Novatianum, et quosdam confessores, postquam Moyses in carcere defunctus est, qui fuit ibi menses undecim, dies undecim. De eorumdem diuturno carcere etiam meminit S. Cyprianus epist. xv ad illos ipsos etiam tum in carcere victos data; Erant nunc, inquiens, magistratus, et consules sive proconsules, annuæ dignitatis insignibus et duodecim fascibus gloriantur. Ecce dignitas cœlestis in vobis honoris annui claritate signata est, et jam revertentis anni volubilem victricis gloriæ diuturnitate transgressa est. Illuminabat mundum sol oriens et luna decurrens; sed vobis idem, qui solem fecit et lunam, majus in carcere lumen fuit... Per vicissitudines mensium transmeavit hibernum: sed vos inclusi tempora hiemis persecutionis hieme pensabatis.

et aliquot men-
sibus

* al. fun-
denda

64 Similia de vere ac æstate in carcere traductis locutus, de autumno subdit: Nec deest autumno ad munera fungenda* temporis gratia spiritualis. Vindemia foris premitur, et profutura poculis, in torcularibus uva calcatur: vos de Domini vinea pingues racemi, et jam maturis fructibus botri, pressuræ secularis infestatione calcati, torcular vestrum, carcere torquente, sentitis... Sic apud servos Dei annus evolvitur. Hæc Cyprianus; ex quibus liquet primo, eam epistolam scriptam esse, dum confessores jam anno integro, aut certe paulo minus in carcere perdurassent, in quem hiemali tempore eos coniectos fuisse satis clare insinuavit, dum ab illa anni tempestate eorumdem in carcere incommoda laudare exorsus est. Liqueat secundo, eandem epistolam non nisi anno 251 ineunte, aut 250 jam multum propecto scribi potuisse; alioqui enim dicendi essent confessores, imperantibus Philippis, comprehensi esse, quod nemo admiserit.

usque in
annum 251 va-
casse

65 Jam vero, ut ad propositum veniamus; certum est, Romanam Cathedram, dum ista scriberet Cyprianus, adhuc vacasse. Id enim omnino persuadet altum de suffecto Cornelio in ea silentium, cujus ordinatio Cyprianum certe latere non potuisset, si hæc, ut adversarii volunt, jam a die 4 Junii anni 250 contigisset. Nulla pariter de sancto Pontifice fit mentio in ejusdem Cypriani epistola xxv ad prædictos confessores pariter scripta; nec in horum ad illam vel ad ambas responsoria, quæ inter Cyprianicas xxvi est. Hisce argumentis negativis, quæ in hujusmodi casibus, et sub similibus adjunctis, magnam vim habent, adjungo et aliud positivum.

probat.

66 Ex dicendis patebit, S. Cyprianum e spontaneo secessu suo jam reducem, concilium Carthagine celebrasse, quando nuntii de S. Cornelii electione ad Pontificatum eo advenerunt. Secesserat autem Cyprianus anno 250 ineunte, nec nisi post

unius anni ac aliquot mensium spatium Carthaginem reversus est, ut liquet ex ejusdem epistola xl ad plebem suam circa festum Paschæ data, in qua ait: Non suffecerat exilium jam biennii, et a vultibus atque ab oculis vestris lugubris separatio! ubi tamen biennium inchoatum, non completum accipiendum esse, in ejusdem Sancti Actis ostendimus. Rediit igitur Carthaginem Cyprianus anno 251 sed non nisi post Pascha, ut ex eadem epistola habemus, eodemque ibidemque concilium celebrante, nuntii de recens suffecto in Romanam Cathedram Cornelio appulere; atque adeo ejusdem sancti Pontificis ordinatio ad 4 Junii anni 250 referri non potest.

D

67 Ad primum argumentum, quod a Romani cleri tempore interpontificii gestis desumpsimus, respondet Blanchinus, satis expeditum fuisse Romam inter et Carthaginem litterarum commercium, ut a 20 Januarii, quo Fabianus e vivis sublatus est, usque ad 4 Junii, litteræ quatuor, totidemque responsoriæ, ultro citroque mitti potuerint. Sit ita sane: verum non ab impedito litterarum commercio, locorumve distantia, sed a rebus tam Romæ, quam Carthagine, sancta Sede vacante gestis, auctores, quos laudavimus, argumentantur, rati hisce plus quam quatuor mensium spatium impendi debuisse, et re vera impensum esse, in S. Cypriano ostendimus.

Respondetur

68 Difficultatem, quam ex diuturno confessorum carcere repetimus, sibi pariter objicit Blanchinus; sed facile, inquit, respondemus, si mensium numerus supponatur in Catalogo non vitiat, Moysis carcerem iteratum intelligi oportere per aliquot menses persecutionis Decii ante mortem Fabiani, qui potiore numeri partem constituent; et unius et alterius post, qui compleant summam mensium undecim et dierum totidem. Constat enim ex Cæcilio (Lactantio) de Mortibus persecutorum, Decii persecutionem inchoasse a suscepto per eundem imperio... Cum itaque paulo post initium anni æræ Christianæ 249 viderimus imperium Decio fuisse delatum, et ipse protinus furere contra Deum cœperit, veros ejus cultores insectando, potuit quoque Moyses cum sociis carceri mancipari per octo vel novem menses ante martyrium Fabiani.

ad quasdam
rationes

69 Hæc Blanchinus: cui ego æque facile respondeo, illam Moysis sociorumque ante Fabiani obitum in carcerem confectionem contra ejusdem Catalogi assertum gratis reponi; iterationem vero carceris, adversari S. Cypriano in epistola n. 63 et seq. relata, ubi manifeste supponit, eos per quatuor circiter anni tempestates, non interrupta captivitate, durasse. Quod ad mensium numerum pertinet, si is vitiat sit, ex eadem Cypriani epistola dicendus est defectu potius quam augmento laborare. Nihil etiam ex Lactantii verbis sibi habet Blanchinus: nam quocumque anni 249 tempore Decius ab exercitu acclamatus sit imperator, non nisi post Philippi cædem, id est, non nisi eo anno exeunte aut multum propecto Roma potitus est; sed neque necesse fuit, Moysem cum sociis eo ipso anno carceri mancipari, ut Decius, adeptus imperium, contra Deum protinus cœpisse furere, a Lactantio dici potuerit. Ad veterem inscriptionem num. 61 a Blanchino laudatam, § 12 respondebimus.

pro opposita
opinione pro-
ductas.

F

70 Credimus itaque S. Cornelium anno 251 Pontificem ordinatum esse, idque ipsum per adscriptos consulatus docet vetustissimus Henschenii Catalogus, correcto errore, quem in eum irrepsisse, ostendimus. Quippe in eo dicitur Cornelius sedisse

Error Catalogi

A a consulibus Decio II et Decio : secundus autem Decii patris consulatus spectat ad annum 250 ; sed in eo non Decium filium, sed Gratum collegam habuit ; prout in emendatioribus Fastis legitur, et ipse Catalogi auctor agnoscit in Fabiano, quem Decio II et Grato passum scribit. Annus vero Christi 251 in iisdem Fastis signatur consulibus Decio III et Decio : cum itaque in Catalogo Cornelius utroque Decio consulibus sedere cæpisse dicatur ; patet in numero consulatus Decii senioris mendum esse, et pro II scribendum esse III.

in adscripto
II et IV consu-
latu Decii

71 Quam facile autem in apographa erronei numeri irrepant, quotidiana docet experientia ; et vel hinc patet, quod in eodem exemplari, in quo Henschenius legit Decio II et Decio, Ægidius Bucherius, qui illud a Bollandi commodatum prior edidit, legerit Decio IV et Decio. Posteriori modo etiam habent Cuspinianus et codex Ms. bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, a laudato Schelstratio post dissertationis III caput IX vulgatus ; quem tamen ibidem cap. II, non magis quam Henschenii exemplar, ipsum autographum esse præmonuerat. Ceterum Decius IV consulatum numquam gessit, ideoque neque hæc lectio admitenda est. At vero Onuphrius Panvinius Commentario in lib. II Fastorum ad annum Urbis 1004 testatur, Decio III et Decio, legi in Vita S. Cornelii, cujus auctorem Damasum laudat ; perquam quidem Vitam videtur hunc ipsum catalogum designare, quæ sub ejus sancti Pontificis, sanctique Hieronymi nomine exstant, sed inter spurias nunc reputantur, et de quibus Papebrochius in Propylæo Maii, pag. 3 in Apparatu Henschenii, num. 9, et Schelstratius Antiq. illust. tom. I, disert. III cap. III consuli potest.

corrigitur ex
aliis monu-
mentis.

72 Negat quidem laudatus Schelstratius cap. II, hunc Catalogum Panvino præluxisse, quia, ut inquit, in Indice librorum et Actorum Mss., quibus is usus fuit, qui exstat in Bibliotheca Vaticana, nulla illius fit mentio ; sed solum citantur « Pontificum Romanorum Vitæ Damasi Papæ, Anastasii et Guilielmi S. R. E. bibliothecariorum, » Pandulfi Pisani et recentiorum auctorum : » a quibus Onuphrius putavit conscriptum fuisse Librum Pontificalem. Sed ubi, quæso, in eo libro Ponticali ad Cornelii periodum Decius III et Decius consules leguntur ? Certe ne apud ipsum quidem Schelstratium in eodem Opere. Per Damasum igitur in Vita Cornelii aliud quidpiam, quam dictum Librum Pontificalem designavit Panvinius, et verisimilius hunc ipsum Catalogum, ut etiam suspicatus fuit Henschenius in Apparatu ejusdem Opusculi, quem Schelstratius propterea erroris perperam arguit.

Tillemontii
hallucinatio
observatur.

73 Paucis præterea hic observo, hallucinatum fuisse Tillemontium, dum Nota I in S. Cornelio ex verbis Henschenii, quem more suo Bollandum vocat, male intellectis credidit, illi visum fuisse pro Decio filio, legendum Grato. Verum hallucinationem illius locus, quem laudat, ante tom. I Aprilis, pag. 26, num. 66 manifestam facit. Henschenii verba accipe : Videtur S. Cornelius creatus circa 4 Junii anni 250... Primo autem Sedis anno inceperunt sequentem annum citati consules Decius Augustus secundo et Q. Etruscus Cæsar, ejus filius, et anno secundo 252 fuerunt consules Gallus et Volusianus. Nihil itaque aliud hic dixit Henschenius, quam utrumque Decium annum 251, dum primus Cornelii in Pontificatu annus etiam curreret, suo consulatu aperuisse ; sed ante eum jam sedisse Cornelium ; quod tamen postremum,

Septembris Tomus IV.

uti et secundus ad illum annum Decii consulatus, ex dictis admitti non potest. Ceterum laudatus Blanchinus frustra persuadere conatur, utriusque Decii consulatum anno 250 affigendum esse, patre secundum, eumque ordinarium filio suspectum per Grati cessionem gerente.

74 Quod ad tempus ordinationis ejus ulterius attinet, auctores ex S. Cypriani litteris passim colligunt, eam post Pascha, quod anno 251 in 23 Martii incidit, reponendam esse ; nec posse tamen in annum nimis provecum differri, quia illius mense Novembri Decius periit, sub quo Cornelium notabili tempore sedisse, idem S. Cyprianus epist. LII testatur verbis, quæ num. 18 recensuimus. Uterque Pagiùs, alter in Critica Baronii ad annum 251, num. 19, alter in Breviario Romanorum Pontificum, et Pearsopius in Annalibus Cyprianicis, diem 4 Junii anni 251 assignant, quam sententiam tamquam probabiliorum Tillemontius etiam amplectitur. Nituntur hi vetustissimo Catalogo sepe laudato, in quo si pro annis duobus sedis unum substituas, ut faciendum esse ostendimus, huncque cum mensibus tribus, ac diebus decem a die 14 Septembris anni 252, quo Sanctus obiisse creditur, subtrahas, ad prædictum Junii diem pervenitur.

75 At Baronius tom. I Annalium ad an. 254, num. 46 mavult ordinationem illam ad mensem Aprilem referre, quia concilium Carthaginense, quod Cyprianus in epist. LV Idibus Maii celebratum scribit, illa posterius credit : verum concilium illud anno 252 primum coactum fuisse, in S. Cypriano dicemus. Circa eundem mensem eam pariter statuit Schelstratius Antiq. illust. dissert. II, cap. VI ; Papebrochius vero etiam diem 27 determinat ; sed ex conjectura, in auctoritate Catalogi secundi, quam debilem plane ille ipse agnoscit, fundata. Cum enim in memorato Catalogo Romana Cathedra post Fabiani cædem dies sex vacasse dicatur, Papebrochius illis annum unum ac menses tres, quos perperam omissos ait, adjiciens, atque ita a Fabiani obitu, sive a 20 Januarii anni 250 progrediens, ad memoratum Aprilis diem pervenit. Mihi autem hæc Papebrochii conjectura nimis debilis apparet, ut probabilem credam ; maloque cum prioribus Cornelii ordinationem circa 3 Junii referre, quamquam nec hæc opinionem certam putem.

76 Mirabitur forsitan lector tam diuturnam Sedis vacationem : causam assignat clerus Romanus in epistola num. 59 relata rerum et temporum difficultates. Furebat scilicet contra Deum Decius, ut loquitur Lactantius num. 53, tantoque odio in illius ministros, ac præsertim Romanæ Ecclesiæ agebatur, ut, S. Cypriano in epist. LII ad Antonianum teste, Sacerdotibus Dei fanda atque infanda comminaretur, et multo patientius et tolerabilius audiret, levare adversus se æmulum principem, quam constitui Romæ Dei Sacerdotem. Hoc furore abreptus S. Fabianum Pontificem die 20 Januarii anno 250 e medio sustulerat, sanctumque Moysem presbyterum aliosque aliquot et Romano clero carceri manciparat, ut supra dictum jam est, et haud dubie etiam reliquis ejusdem Ecclesiæ ministris eliminandis invigilabat. Quid mirum igitur, si laudatus clerus iniquitati temporis nonnihil credendum ratus, novi Pontificis electionem, quam Decium impotenti animo laturum non ignorabat, prudenter distulerit, donec suscitæ persecutionis vehementia aliquantum remitteret.

AUCTORE
C. S.

Ordinatus est
S. Cornelius
anno 251,

E
probabiliter
die 4 Junii.

Tam diuturna
vacationis
causa expo-
nitur.

F

AUCTORE
C. S.

§ V. Occasio eligendi Pontificis: Cornelii virtutes et præclara electio: Novati ac Novatiani notitia: schismatis ab his suscitati causa, modus ac tempus.

Probabile est
rebellionem
Prisci vel
Valentis

B

opportunitatem
Pontificis
eligendi
dedisse.

C

Cornelius per
omnes ordines
promotus,
inventus

Cornelii Pontificatus exordio ad annum 251 et probabiliter ad diem 4 Junii relato, ordinationis illius modum, quæque eam subsequuta fuere, exponamus. Joannes Pearsonius in *Annalibus Cyprianicis* ad annum 251, num. 5, alique suspicantur, Romanos opportunitate, quam absentia Decii, bello Macedonico contra Lucium Priscum distenti, ipsis fecerat, usos fuisse ad successorem S. Fabiano in Romana cathedra tamdiu viduata substituendum. De hac Decii expeditione Sextus Aurelius Victor in *Cæsaribus* ita meminit: Per eos dies Lucio Prisco, qui Macedonas prædiatu regebat, delata dominatio Gothorum concursu, postquam, direptis Thraciæ plerisque, illo pervenerant. Qua causa Decio, quam potuit maturime Roma digresso, Julius Valens cupientissimo vulgo imperium capit: verum utrique mox cæsi, cum Priscum nobilitas hostem patriæ censisset.

78 Hæc eorum opinio mihi admodum verisimilis apparet; nam ex hujusmodi rerum perturbatione natum erat, persecutionem nonnihil mitigari, dum urgentior cura tyranni, ejusque ministrorum animos alio averteret, uti eam in Africa circa id tempus re vera sopitam fuisse, ex S. Cypriani epist. LII discimus, ac simile quid Romæ factum colligimus ex ejusdem Sancti epist. LI, in qua confessores, quos post S. Fabiani martyrium carceri inclusos fuisse supra diximus, de carcere prodeuntes schismaticus et hæreticus error excepisse dicitur; videlicet dum mortuo jam Moyse eorumdem socio, in Novatiani schisma, ejusque sacrilegam ordinationem consensere, quod initio Pontificatus Cornelii factum videbimus. Huc etiam faciunt laudate epist. LII verba: Cornelium sedisse intrepidum Romæ in Sacerdotali cathedra eo tempore, cum tyrannus... multo patientius audiret, levare adversus se æmulum principem, quam constitui Romæ Dei Sacerdotem. Hæc enim non incommode ita accipi possunt, quasi Decius eodem fere tempore S. Cornelii ordinationem ac Lucii Prisci, vel Valentis tyrannidem intellexisset.

79 Porro de legitima Cornelii electione, ejusque dignis summo Pontifice virtutibus, loco mox citato ad Antonianum hæc scribit Cyprianus: Venio jam nunc, frater carissime, ad personam Cornelii collegæ nostri, ut Cornelium nobiscum verius noveris, non de malignorum et detrahentium mendacio, sed de Domini Dei judicio qui eum Episcopum fecit, et coepiscoporum testimonio, quorum numerus universus per totum mundum concorditer unanimiter consentit. Nam quod Cornelium, carissimum nostrum, Deo et Christo et Ecclesiæ ejus, item consacerdotibus cunctis laudabili prædicatione commendat, non iste ad Episcopatum subito pervenit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, et in divinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotii sublime fastigium cunctis

religionis gradibus ascendit. Tum denique Episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit, nec, ut ceteri, quos arrogantiae et superbiæ suæ tumor inflat, invasit; sed quietus alias et modestus, et quales esse consueverunt, qui ad hunc locum divinitus eliguntur, propudore virginalis continentiae suæ, et pro humilitate ingentiae sibi et custoditæ verecundiæ, non, ut quidam, vim fecit, ut Episcopus fieret, sed ipse vim passus est, ut Episcopatum coactus exciperet.

80 Et factus est Episcopus a plurimis collegis nostris, qui tunc in Urbe Roma aderant, qui ad nos litteras honorificas et laudabiles et testimonio suæ prædicationis illustres, de ejus ordinatione miserunt. Factus est autem Cornelius Episcopus de Dei et Christi ejus judicio, de clericorum pœne omnium testimonio, de plebis, quæ tunc affuit, suffragio, et de sacerdotum antiquorum, et bonorum virorum collegio; cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri, et gradus Cathedræ Sacerdotalis vacaret... Tum deinde Episcopatum non ex ambitu, nec exortu, sed de Dei, qui sacerdotes facit, voluntate susceptum, quanta in ipso suscepto Episcopatu suo virtus, quantum robur animi, qualis firmitas fidei! (quod nos simplici corde et perspicere penitus et laudare debemus) sedisse intrepidum Romæ etc., quæ num. 18 et seq. jam recitavimus.

81 Episcopos, qui illius electioni affuere, fuisse numero sedecim, laudatus S. Cyprianus ibidem testatur, dum Novatiani, qui Pontificatum nefarie invaserat, impudentiam arguens, ibidem ait: Nisi si episcopus tibi videtur, qui, Episcopo in Ecclesia a sedecim coepiscopis facto, adulter atque extraneus episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur. Inter hos antistites forte numerati fuere Pompeius et Stephanus, a quibus in Africam Roma reversis, probe se instructum fuisse de legitima Cornelii electione, idem Cyprianus in epistolis XLI, XLII et XLV affirmat. Sed verisimile non esse, eosdem ab Africana ecclesia Romam missos fuisse, ut electioni adessent, contra Pearsonium recte observavit Tillemontius Nota 2 in S. Cornelio: sic enim minime necesse fuisset, Caldonium ac Fortunatum post Cornelii electionem rei gestæ explorandæ gratia eodem destinari, uti factum videbimus.

82 Clerum Romanum, ceterosque, qui ad Ecclesiam propius tum pertinebant, S. Cornelius in epistola ad Fabium Antiochenum antistitem, cujus fragmentum exstat apud Eusebium lib. VI Historiæ ecclesiasticæ, cap. XLIII, interprete Valesio, his verbis recenset: In qua tamen (Ecclesia Romana) sciebat (Novatianus, quem Eusebius alique Græci Novatum perperam scribunt) quomodo enim illud nescire potuisset? presbyteros quidem esse quatuor et quadraginta (Græce est: quadraginta sex) septem autem diaconos, totidemque subdiaconos, acoluthos duos et quadraginta, exorcistas et lectores cum ostiariis quinquaginta duos, viduas denique cum infirmis et egentibus plus quam mille et quingentas; quibus universis gratia et benignitas Dei alimenta suppeditat. Horum tamen pene omnium ac innumerabilis præterea populi, unanimis in Cornelium virtutibus ornatisimum, consensus obstare non potuit quin inauditum ad id usque tempus in Romana Ecclesia monstrum dirum schisma ex paucorum perfidia oriretur ut S. Cornelius ibidem ita deplorat: Et tamen tanta, tamque necessaria in Ecclesia multitudo, cætus ille divinæ providentiæ copiis opulentus et

D

eligitur Pontifex

E

summo cum
consensu
sedecim
episcoporum,

clerique ac
plebis Ecclesiæ
Romanæ.

F

A numerosus, cum immenso ac pene innumerabili populo, ab huiusmodi desperatione et audacia illum (*Novatianum pseudo-pontificem*) detertere et ad Ecclesiam revocare non potuit.

Contra illum schisma suscitatur Novatianus,

83 *Hujus schismatis auctores fuerunt Novatus ac Novatianus, quos Græci scriptores passim confundunt, Novatum pro Novatiano scribentes. De Novato plura in S. Cypriano, cujus presbyter erat, dicenda venient; ideoque scelerati hujus hominis ante ejus in Urbem adventum gesta paucis tantum infra perstringam. Novatianum antequam in Ecclesiam admissus esset, philosophiam professum fuisse, docet S. Pacianus epist. II ad Sympronianum: Novatianum, inquit, mihi ingeris? Philosophum sæculi fuisse audio; nec satis miror, ab Ecclesia Dei vivi degenerasse. Idem discimus ex S. Cypriano epist. LII, ubi illius jactantiam sic retundit; Quisquis ille est, et qualiscumque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est. Jactet se licet, et philosophiam vel eloquentiam suam superbis vocibus prædicet; qui nec fraternam charitatem, nec Ecclesiasticam unitatem tenuit, quod prius fuerat, amisit.*

qui prius philosophus Stoicus

B 84 *Secta Stoicorum fuisse colligimus ex eadem epistola, in qua S. Cyprianus immitem ejusdem hæresim, quæ omnibus lapsis omnem pacis spem præcebat, convellens, hæc ait: Alia est Philosophorum et Stoicorum ratio,... qui dicunt, omnia peccata paria esse, et virum gravem non facile flecti oportere: inter Christianos autem et Philosophos plurimum distat... Vitanda sunt a nobis, quæ non de Dei clementia, sed de philosophiæ durioris præsumptione descendunt. Ceterum illius eloquentiam probat epistola XXXI inter Cyprianicas, quam ab eo ante suscitatum schisma, pro curandis lapsis Catholice scriptam, clerus Romanus communi omnium nomine ad S. Cyprianum transmisit, ut ex hujus Sancti epist. LII constat. Sanctus quoque Hieronymus in epist. ad Damasum de quinque quæstionibus, eundem eloquentissimum appellat; et in Catalogo scriptorum nonnulla ipsius Opera recenset.*

et energumenus, moribundus baptizatus,

85 *Occasionem modumque, quo a gentiliū philosophorum placitis ad Christi Ecclesiam accesserit, Eusebius supra laudatus ex memorata S. Cornelii epistola, seu Cornelius ipse, narrare prosequitur. Agedum, inquit, exponamus deinceps, quibus operibus et cujusmodi conversatione confusus, ad Episcopalem locum aspiraverit.*

C An ideo fortasse, quod ab initio in Ecclesia versatus est, et multa pro ejus defensione certamina subivit, multisque et gravissimis periculis religionis causa conflictatus est? Minime id quidem: quippe cui causam atque initium credendi præbuit satanas, in ipsum ingressus, atque in ipso aliquamdiu commoratus. Cumque ab exorcistis foveretur, in morbum gravissimum collapsus, dum jam jamque moriturus creditur, in ipso, in quo jacebat, lectulo perfusus, baptismum suscepit; si tamen huiusmodi baptismum suscepisse dicendus est. Sed neque postquam liberatus est morbo, reliqua percepit, quæ juxta Ecclesiasticam regulam percipi debent; neque ab episcopo consignatus est.

contra Ecclesie morem presbyter factus fuerat.

86 *Sacerdotio deinde præter ecclesiasticam illius temporis disciplinam initium fuisse, Cornelius in eadem epistola testatur his verbis: Nam cum egregius ille vir Ecclesiam Dei reliquisset, in qua post susceptum baptismum presbyteri gradum fuerat consecutus, idque per gratiam episcopi, qui manus illi imponens, eum ad presbyterorum ordi-*

nem evexit: cui cum universus clerus, multique ex populo refragarentur, eo quod non liceret quemquam ex iis, qui urgente vi morbi in lectulo, perinde ac ille, perfusi fuissent, in clerum assumi; postulavit ab iis episcopus, ut hunc solum ordinari a se paterentur. Antequam ulterius progrediamur, respondendum est ad vanam Tillemontii suspensionem de Romanæ Ecclesiæ id temporis circa baptismum sensu.

AUCTORE C. S.

87 *Hic in Cornelio art. 4 ad citata verba suspicatur, Romanæ Ecclesiæ opinionem tum fuisse, per huiusmodi baptismum minus gratiæ, quam per immersionem seu ablutionem conferri; aut saltem eam opinionem a S. Cypriano epist. LXXVI adscribi eis, qui baptismi ab hæreticis collati valorem propugnabant. Verum inanis est hæc Tillemontii suspicio; non enim dicit Cornelius: Si istud baptismum appellari possit, ut ipse Gallice interpretatus est; sed: Si tamen huiusmodi (baptismus) suscepisse dicendus est. Nempe, quia de huiusmodi hominis dispositione ad baptismum, ejusque gratiam utiliter suscipiendam necessaria, nonnullum poterat dubium oriri. Eodem fere modo, quo S. Joannes Chrysostomus Catechesi 1 ad illuminandos, sive baptizandos, de similibus moribundis ait: Cum enim neque præsentibus agnoscit, neque vocem audit, neque illa respondere verba potest, quibus beatam cum omnium nostrum Domino pactionem deponat; sed est quasi lignum inutile vel lapis, a mortuoque nil differt is, qui mox illuminandus est, quæ initiationis utilitas in tanta sensus omnis inopia?*

Refellitur Tillemontii suspicio

E

88 *Porro de Novatiani dispositione peculiaris moveri poterat suspicio, eo quod, S. Cornelio teste, neque postquam liberatus est morbo, reliqua percepit, quæ juxta Ecclesiasticam regulam percipi debent; neque ab episcopo consignatus est: quod sane indicium erat, eum de officio suo, ad quod per baptismum obstrictus fuerat, parum fuisse sollicitum. Causam vero, ob quam huiusmodi baptizati in lectulis a presbyterii ordinatione ac clericatu arcerentur, expressit concilium Neocæsareense seculo IV celebratum, cujus canon 12 sic habet: Si quis ægrotus fuerit illuminatus (id est, baptizatus) non potest in presbyterum evehi: fides enim ejus non ex instituto, sed ex necessitate; nisi forte propter consequens ejus studium et fidem, hominumque necessitatem. Eundem canonem concilium Parisiense 6 laudat, admittitque can. 8. Frustra igitur suspensionem illum contra Ecclesiam Romanam, ejusque sanctum Pontificem movere conatus est Tillemontius.*

de Romanæ Ecclesiæ ejus temporis

F

89 *Quod ad S. Cyprianum spectat, is in epistola LXXVI ad Magnum, a Tillemontio laudata, primum suam contra S. Stephanum de baptizandis hæreticis opinionem stabilire conatur; deinde cum in secunda epistolæ parte, docuisset baptismum per aspersionem collatum nihilo differre ab eo, qui per immersionem confertur, subjungit: Nisi si justum quibusdam videtur, ut illi, qui extra Ecclesiam apud adversarios et antichristos prophana aqua polluuntur, baptizati judicentur; hi vero, qui in Ecclesia baptizantur, minus indulgentiæ et gratiæ divinæ consecuti esse videantur, et tantus honor habeatur hæreticis, ut inde venientes non interrogentur, utrumne loti sint, an perfusi, utrumne clinici sint, an peripatetici; apud nos autem de integra fidei veritate detrahatur, et baptismo ecclesiastico majestas sua et sanctitas derogetur.*

opinione circa baptismum

90 *Ita quidem S. Cyprianus eo tempore, quo celebris illa inter ipsum ac S. Stephanum de hæreticorum*

AUCTORE
C. S.
per aspersionem mori-
bundis col-
latum.

reticorum baptismo quæstio agitabatur : sed nec hinc pro suspitione sua quidquam habet Tille-
montius, neque eam opinionem Cyprianus Ro-
manis affingit ; sed cum in prima epistolæ parte,
ut diximus, suum contra eos errorem propugna-
set ; subiungit, quæ in secunda parte de baptismi
conferendi modo dixerat, etiam a Romanis ad-
mitti debere, nisi malint plus baptismo ab hære-
ticis, quam in Ecclesia collato adscribere ; quod
utique illos facturos negat.

S. Eulogii er-
rores historici.

91 Ex dictis etiam collige, quantum a vero
aberraverit S. Eulogius, episcopus Alexandrinus,
si in Opere contra Novatum, seu Novatianum
re vera scripserit, quæ Photius in Bibliotheca
cap. CLXXXII ex eo narrat in hunc modum : Refert
autem (S. Eulogius) Novatum (id est, Novatia-
num) Cornelio Pontifice, Romanæ esse Ecclesiæ
archidiaconum creatum, ad quem ipsum Ponti-
ficium, pro ejus temporis more, decedente e vita
Pontifice, deferebatur ; archidiaconum enim
succedere summo Sacerdoti statutum erat.
Verum hunc, ait Eulogius, superbia laborantem
Cornelius, et in suam mortem imminentem cum
cognovisset, presbyterum ordinat, omnes sic illi
ad supremam Cathedram perveniendi spes præ-
cidens. Eadem habet cap. XXVIII : sed nullum ex
hisce omnibus verbis verum esse, ex huc usque
allatis et producendis manifestius est, quam ut
oporteat narrationem illam hic refutare. Modo,
unde digressi sumus, revertamur.

B

Novatianus

92 Non mediocris Novatiani scientia eloquen-
tiæque haud dubie Pontificem impulit, sive is
S. Fabianus fuerit, seu alius, ut Novatianum,
presbyterum ordinaret, ratus ob operam, quam
Ecclesiæ collaturum sperabat, solita disciplina
ea vice posse supersederi. Et sane conceptæ existi-
mationi initio eum satis respondisse, discimus ex
auctore libri contra Novatianum, S. Cypriano
adscripti, qui ait, quod olim in domo una, id est,
Christi Ecclesia, proximorum delicta ut propria
fleverit, onera fratrum, sicut Apostolus hortatur,
sustinuerit, lubricos in fide cœlesti allocu-
tione corroboraverit. Præterea supra diximus
epistolam inter Cyprianicas XXXI, in qua lapsorum
causa eleganti stylo tractatur, Romani cleri no-
mine ab ipso conscriptam fuisse. Verum deinde
palam fecit, quam indignus sacerdotio esset, ad
quod contra consuetam Ecclesiæ disciplinam
fuerat evectus. Audi rursum S. Cornelium in
eadem epist. ad Fabium Antiochenum.

C

præ metu ne-
gat se presby-
terum : Novati
scelera :

93 Persecutionis, inquit, tempore præ metu
ac nimia vivendi cupiditate presbyterum se esse
negavit ; admonitus enim et rogatus a diaconis,
ut ex cubiculo, in quo seipsum incluserat, egres-
sus, fratribus auxilio indigentibus succurreret,
tantum abfuit, ut hortantibus diaconis morem
gereret ; quin potius ira et indignatione percitus,
abiit ac discessit. Neque enim presbyterum se
amplius velle esse respondit ; sed alterius philo-
sophiæ desiderio teneri. Hæc et cetera hoc para-
grapho recensita S. Cornelius ad Fabium scripsit,
ut ostenderet, quam nullo titulo Novatianus sum-
mam Ecclesiæ Cathedram sibi vendicasset. Qua
vero ratione id perfecerit, S. Pacianus epist. III in his
verbis exponit : Cornelius jam Romæ Episcopus
a sedecim episcopis factus, locum Cathedræ va-
cantis acceperat, et in illa, qua fuit præditus,
castimonia virginali crebras persecutiones irati
principis sustinebat : tum forte quidam presbyter
(Novatus) ex Aphrica, fraudatis in Carthagi-
nensi ecclesia viduis, spoliatis pupillis, pecunia
ecclesiæ denegata, projecto extra domum patre,

et eodem fame mortuo nec sepulto, uxoris gra-
vidæ utero calce percusso, partuque ejus effuso, 1)
Romam venit ; et cum apud Carthaginem, ur-
gentibus in ecclesia fratribus dies cognitionis
ipsius immineret, et hic latitavit.

94 Nec multo post Novatianum istum Episco-
patu Cornelii anxium (nam sibi speraverat) cum
aliquantis, ut in tali re solet, ex sua parte
fautoribus nutantem impellit, dubitantem fovet,
ut magnum aliquid speret, hortatur. Invenit
aliquos ex eorum numero, qui tempestatem per-
secutionis illius evaserunt, apud quos hanc
ipsam de lapsis receptis Cornelio conflaret invi-
diam, dat eorum epistolas ad Novatianum ; ille
ex auctoritate epistolarum, sedente jam Romæ
Episcopo, adversus fas Sacerdotii singularis,
alterius episcopi sibi nomen assumit ; Cornelium
lapsis communicasse arguit, se vero vindicat
innocentem. Habes hic, erudite lector, Novatiani
schismatis, quod Ecclesiam Dei tamdiu afflixit,
causam, auctores et initium, quæ omnia nonnihil
elucidabimus.

hoc impel-
lente, Nova-
tianus

95 Et causam quidem fuisse superbi hominis
invidiam, idem S. Pacianus in laudata epistola
repetit ; Qui quidem, inquiens, primum stimu-
latus invidia, Episcopatum Cornelii non fere-
bat ; inde se Novato paucorum epistolis derisus
addixerat. Ac rursus Novatiani sectatoribus ex-
probrans, illum non nisi ex invidia suam de
lapsis recipiendis sententiam, quam prius scripto
defenderat, mutasse, ait : Cur igitur Novatianus
tuus, ne falso quidem adhuc episcopatu sacerdos,
longe antequam Cornelius Romæ Episcopus
fieret, antequam Sacerdotio illius invideret, hæc
suasit ?... Si nemo vobis Cornelium prætulisset,
maneret illa scribentis auctoritas. Audiendus
itaque non est Socrates, Novatiani erroribus
favens scriptor, dum lib. IV Hist. eccles., cap. XXIII
ait ; ideo Novatianum, quem Novatum appellat,
a Romana Ecclesia se segregasse, quod Cornelius
Episcopus eos fideles, qui tempore persecutionis,
quam Decius.. excitaverat, idolis sacrificaverant,
in communionem recepit. Audiendus, inquam,
non est : ex dictis enim certum est, veram ejus
causam schismatis fuisse Novatiani invidiam et
ambitionem ; licet homo vafer eam prætenso
discipline vigore, id est, nova hæresi velare
niteretur. De hoc velamine intelligendi etiam sunt
Eusebius in Chronico et Theodoretus lib. III de
fabulis hæreticorum, in Novato seu Novatiano,
ubi similia habent.

Pontificatum
sibi arrogat.

E

96 De exorti schismatis tempore nonnulla est
difficultas et inter eruditos dissensio. Secundum
Paciani dicta Novatianus illud non excitavit ante
Novati ex Africa adventum, neque hic ante
S. Cornelii Pontificatum Romam advenit. At vero
S. Cornelius in epistola apud Eusebium, sæpe lau-
data, de eodem Novatiano scribit : Quem etiam
Moses beatissimus martyr, qui nuper apud nos
egregio et admirando martyrio perfunctus est,
audaciam ejus ac furorem perspectum habens, a
communione sua separavit una cum quinque pre-
sbyteris, qui se pariter cum illo ab Ecclesiæ
corpore abruperant. De Moysis autem captivitate,
ac obitu, secutoque confessorum schismate auctor
vetustissimi Catalogi Pontificum hæc memorat :
Post passionem ejus (S. Fabiani) Moyses et
Maximus presbyteri, et Nicostratus diaconus
comprehensi sunt, et in carcerem missi. Eo tem-
pore supervenit Novatus ex Africa, et separa-
vit de Ecclesia Novatianum et quosdam confes-
sores, postquam Moyses in carcere defunctus
est ;

F
Dubium circa
tempus

AUCTORE
C. S.

A est; qui fuit ibi menses undecim, dies undecim.

97 Ex hisce hujusmodi formanter argumenta: S. Moysen hiberno tempore comprehensum fuisse, ex S. Cypriano num. 63 probavimus: ergo si post S. Fabiani martyrium, quod die 20 Januarii anni 250 contigit, in carcerem missus, in eoque post menses undecim totidemque dies defunctus sit, non potuit usque ad Cornelii ordinationem superfuisse, sive hanc ad mensem Junium sive Aprilem anni 251 retuleris; adeoque nec potuit Novatianum cum quinque presbyteris ob conflatum schisma a sua societate arcere, si, ut nonnulli volunt, confessores inter eos numerandi sint, et hi non nisi post Moysis obitum schismati adhaeserint, prout Catalogi auctor affirmat. Idem argumentum contra S. Cornelii dicta etiam militat in sententia S. Paciani, qui, ut vidimus, Novatum schismatis incentorem, electo jam Cornelio, Romam primum advenisse tradit: sed huic pariter refragatur laudatus Catalogi scriptor, dum verbis mox relatis Novati adventum post Fabiani quidem mortem, sed tamen in ejusdem periodo narrat, dicens: Eo tempore supervenit Novatus etc.: ordinationem vero Novatiani non nisi sub Cornelio; sub Episcopatu ejus, inquit, Novatus extra Ecclesiam ordinavit Novatianum in urbe Roma: qua scribendi ratione ostendit, Novati adventum tempore interpontificii, Novatiani ordinationem post Cornelii electionem contigisse.

98 Ut hac difficultate se expediant, alii aliter respondent; sed in eo conveniunt, quod velint Novatum Romam advenisse, priusquam S. Cornelius ad Pontificatum eveheretur. Et ita sane dicendum est: nam cum Cornelii de sua electione, et intercedentium schismaticorum epistolae, eodem fere tempore Carthaginem allatae sint, ut infra ostensuri sumus, a vero alienum apparet, Novatum, Cornelio jam Pontifice, eo primum adventasse; praesertim cum, eodem Paciano teste, Romae latitarit, antequam Novatianum ad invadendam Cathedram impelleret, fautoresque ad id facinus ipsi conciliaret. Crediderim itaque S. Pacianum hic minus accurate locutum, unice significare voluisse, Novatiani schisma et haeresim ex invido hujus in Cornelium jam Pontificem animo ortam esse, indeque factum, ut tempus adventus Novati ab initio schismaticae ejusdem molitionis non distinxerit.

99 Henricus Valesius in Annotationibus ad lib. VI, cap. XLIII Historiae ecclesiasticae Eusebii, et Joannes Cestriensis, sive Pearsonius in Annalibus Cyprianicis ad annum 251, ut Cornelii dicta cum Catalogi auctore concilient, statuunt Novatianum non modo ante Cornelii electionem, quam prior cum Baronio mensi Aprili, alter Junio affigit, sed etiam ante S. Moysis obitum, qui ex prioris sententia in Februarium, ex posterioris autem in Januarii anni 251 incidit; statuunt, inquam, Novatianum cum quinque presbyteris, instigante Novato, jam tum schisma commovisse, quamvis confessores non nisi post S. Moysis martyrium ad illorum partes accesserint. In hac sententia recte intelligitur, Novatum ante Cornelii electionem Romam appulisse, ut in Catalogo dicitur; et Novatianum cum quinque presbyteris a S. Moysse fuisse rejectum, prout S. Cornelius in laudata epistola affirmat. Manet etiam sua Catalogo auctoritas, quia inter illos quinque presbyteros nullus confessorum numeratur.

100 Verum haec sententia aliunde vacillat quemadmodum Tillemontius Nota 3 in S. Cornelio jam observavit. Nam praeterquam quod in Pearsonii

opinione quatuor mensium schisma in Romano clero fingatur, cujus nullum vestigium in Cyprianicis litteris exstat; Novatus, primus Romani schismatis auctor, una cum quatuor aliis presbyteris et Felicissimo, non diu ante Pascha, quod eo anno die 23 Martii celebratum est, ingentes S. Cypriano molestias in Africa creabat (ut in hujus Sancti gestis dicitur) adeoque mense Januario vel Februario Romam nondum advenerat, nedum adjunctis sibi sociis ibidem in schisma eruperat. Vidit id haud dubie Pearsonius, ideoque, licet nullapraeterea ratione nixus, Novatum negavit fuisse e numero illorum quinque presbyterorum, quorum nefarios ausus ille ipse Februario affigit.

101 Attamen hunc illis accensendum esse, persuadet S. Cypriani epist. XLIX ad Cornelium de Novato aliisque schismaticis data. Idem est, inquit, Novatus, qui apud nos primum discordiae et schismatis incendium seminavit, qui quosdam istic ex fratribus ab episcopo segregavit, qui in ipsa persecutione ad evertendas fratrum mentes quaedam persecutio nostris fuit. Ipse est, qui Felicissimum, satellitem suum, diaconum, nec permittente me, nec sciente, sua factione et ambitione constituit; et cum sua tempestate Romam quoque ad evertendam Ecclesiam navigans, similia illic et paria molitus est... Plane quoniam pro magnitudine sua debeat Carthaginem Roma praecedere, illic majora et graviora commisit: qui istic adversus ecclesiam diaconum fecerat, illic fecit episcopum. Cum itaque S. Cyprianus primas in Africano aequae ac Romano schismate partes eidem Novato attribuat, non satis probabiliter is ipse negatur fuisse e quinque presbyterorum numero, quos circa festum Paschatis una cum Felicissimo infestos molestosque Cypriano fuisse praemisimus.

102 Eminentissimus Baronius tom. II Annalium, ad annum 254, num. 49 censuit quidem, Novatum, a quo Felicissimus diaconus constitutus est, eundem esse cum Romani schismatis auctore; sed hunc episcopum fuisse arbitratus est: numero autem 61 praedictum Felicissimum distinxit ab illo, quem Africanum schisma suscitasse monuimus. Quod si ita sit, Novatus, de quo hic agimus, inter quinque presbyteros Africanos numerandus non erit, et objecta a nobis difficultas evanescet. Sed hallucinatus fuit Eminentissimus annalista, dum Novatum episcopum fuisse credit, quia in laudata epist. XLIX Felicissimum ab eo diaconum constitutum legerat; ratus, Novatum sacra ordinatione fecisse, quod ambitione et factione sua praestitit; procurando scilicet, ut diaconus fieret; non aliter atque Novatianum Romae episcopum fecit. Certe non nisi presbyter a S. Paciano, Eusebio in Chronico, et S. Hieronymo in Scriptoribus ecclesiasticis appellatur.

103 Felicissimum quoque Baronius perperam geminavit ex eo, quod crederet, Africanum schismatis auctorem in Cypriani epist. XL presbyterum fuisse dici, quod in tota illa epistola non legitur. Attamen ita Baronio forte visum est, quia S. Cyprianus ibidem de quinque presbyteris conqueritur, e quibus Felicissimum unum fuisse ille crediderit; sed non recte, ut epistolam legenti apparebit. Aliud praeterea pro geminando Felicissimo argumentum ibidem producit, quod cum Felicissimus Africanum schismatis auctor doceret, lapsos omnes sine poenitentia mox recipiendos esse; Novatus vero eosdem omnes sine spe veniae repellendos; non videatur verisimile, illum ab hoc diaconum

refellitur,

E

uti et Baronii
de Novato

F

et Felicissimo.

schismatis
primum
exorti

proponitur.

Valesii ac
Pearsonii sen-
tentiaortum schisma-
tis praemature
statuentium

AUCTORE
C. S.

diaconum ordinatum fuisse. Verum inde tantum sequitur, Novatum sententiam suam pro rerum circumstantiis mutasse, uti etiam fecit Novatianus, qui cum prius cum Romano clero censuisset, lapsos ad pœnitentiam pacemque admittendos esse, oppositum huic Catholicæ sententiæ hæresim introduxit. Scilicet pensi non habent huiusmodi nefarii homines, quid doceant, dummodo ad finem sibi propositum perveniant.

ac Tillemontii
de S. Moyse
opinio.

104 Tillemontius mavult ab auctore Catalogi recedere, causatus, illum etiam alias in cysris errare, nec propter ipsum auctoritatem Cornelii deserendam esse. Itaque Moyses necem differt post electionem Cornelii, mense Junio factam; ino usque ad 25 Novembris, quo die Martyrologio Romano inscriptus est, differri posse arbitratur; allegatque in hanc sententiam Cornelium in epistola ad Fabium sæpe laudata, nec citius quam exeunte anno 251, ex ipsius iudicio scripta, dicentem, S. Moysem nuper martyrio defunctum fuisse. Neque ego a Cornelii dictis recedendum puto, nec tamen etiam repudiandum Catalogi auctorem, si cum illis conciliari possit.

S. Cornelii
dicta explican-
tur,

B

105 Quare præplacet mihi sententia cujusdam anonymi Benedictini, in Vita S. Cypriani, ejusdem Operibus præfixa in editione Veneta. Is § 20 ex verbis Cornelii, prout ea apud Eusebium Græce exstant, ostendit nihil esse, cur credamus, Novatianum cum quinque memoratis presbyteris publici schismatis causa a Moyse rejectum esse. Etenim ubi Valesius habet: Una cum quinque presbyteris, qui se pariter cum illo ab Ecclesiæ corpore abruperant; Græce est: οὐν τοῖς πέντε πρεσβυτέροις τοῖς ἀμα αὐτῷ ἀποσχίσασιν ἑαυτοὺς τῆς ἐκκλησίας. Participium autem ἀποσχίσασι æque verti potest per abruperunt, quam abruperant; et tum sensus erit Novatianum cum iisdem presbyteris, qui cum ipso schismu postmodum inchoarunt, jam prius ob audaciam et furorem a S. Moyse rejectum fuisse.

et cum vetustis-
simo Pontifi-
cum catalogo

106 Neque deest ratio, ob quam id ante schisma factum credamus: vidimus enim num. 93, Novatianum persecutionis tempore a diaconis monitum rogatumque, ut fratribus auxilio egentibus succurreret, non tantum eorum adhortationibus non obsecutum, sed etiam ira percitum discessisse: Neque enim (teste S. Cornelio) presbyterum se amplius velle esse respondit; sed alterius philosophiæ, Stoicæ scilicet, desiderio teneri. Hæc vero hominis audacia vecordiaque, qua presbyteratui philosophiam præferebat, et periclitantibus recusabat succurrere, satis justa causa Moysei videri potuit, ut nihil cum eo vellet habere commune. A vero quoque non abhorret, aliquot ex clero, puta quinque presbyteros, quos aut par periculi metus, aut viri eloquentia et auctoritas impulerat, ipsi adhæsisse, ideoque eodem cum illo loco a Moyse habitos esse. Forsitan etiam jam tunc Novatianus illicitis artibus viam sibi ad Pontificatum parabat, idque Moysei innotuerat.

C

conciliantur,

107 Præterea cur de quinque tantum presbyteris a Moyse rejectis meminit Cornelius, si sanctus ille martyr, in vivis tamdiu superfuerit, ut vult Tillemontius; cum ex dicendis dubium non sit, quin etiam alii ac nonnulli confessores, si non ante, certe non multo post Cornelii electionem ad schismaticas partes accesserint, quos æque ac ceteros repulisset Moyses, si ad id usque tempus vixisset. Plura apud laudatum Benedictinum studiosus lector reperiet. Porro in hac sententia sic integra manet Corneli auctoritas, ut vetustissimi Catalogi dicta de adventu Novati, de Moysis morte,

de reductis confessoribus, et horum omnium tempore, cum ea recte concilientur; nec necesse sit schismatis ortum ante Cornelii electionem contra S. Paciani assertum collocare.

D

108 Ex hactenus dictis res a Novato gestas, quantum ad Romanum schisma pertinent, ordinari in hunc modum posse arbitramur. Novatus circa Pascha, quod anno 251 in 23 Martii incidisse diximus, una cum Felicissimo ceterisque asseclis aperto schismate S. Cyprianum aggressus in Africa, id agebat, ne sanctus ille episcopus e secessu suo Carthaginem rediret: quippe multorum scelerum sibi conscius probe noverat, se damnationem, quam Deciana persecutio distulerat, ea jam sopita, reduceque ad sedem suam Cypriano episcopo suo, non evasurum, ut ex epist. Cypriana XLIX habemus. Hisce machinationibus impeditus Cyprianus, Carthaginem, quo ante Pascha redire decreverat, non nisi post illud reversus est, ibique concilium congregavit, in quo lapsorum causa tractata est, et schismatici ab Ecclesia proscripti.

Occasio, mo-
dus

109 At Novatus interim relicta Africa, Romanam venit, et cum apud Carthaginem, urgentibus in ecclesia fratribus, dies cognitionis ejus immineret, hic latitavit, ut S. Pacianus supra testatur. In hisce latebris videtur societatem cum Novatiano et non nullis aliis iniisse, egisseque, ut is ad Pontificatum eveheretur; scilicet ut sub tali pontifice sua crimina ferret impune. Deinde cum electo Cornelio, aliter accidisset, nec ignoraret, sibi non minus Romæ, quam Carthagine timendum fore, quamdiu Sanctus ille Ecclesiæ præsideret, Novatianum impulit, ut sua opera ad deturbandum Cornelium uteretur; tantumque suis artibus effecit, ut etiam e confessoribus quosdam ad suas partes attraxerit, atque ita aperto schismate Cornelium probabilius mense Junio aggressus sit. Ex horum numero ex epistolis Cyprianicis, et apud Eusebium lib. VI, cap. XLIII Historiæ numerantur Maximus presbyter, Nicostratus diaconus, Urbanus, Sidonius et Macharius; quos tum e carcere jam liberatos fuisse discimus ex Cypriani epist. LI, in qua quatuor ex illis ad Ecclesias reversos his verbis alloquitur: Posteaquam vos de carcere prodeuntes schismaticus et hæreticus error excepit; sic res erat, quasi vestra gloria in carcere remansisset.

ac tempus orti
schismatis.

E

§ VI. Novatiani molitiones adversus S. Cornelium: acta Carthagine de hac controversia: Novatiani sacrilega ordinatio et pseudo-Pontificatus: ejus legati Carthagine rejecti, et Cornelii Pontificatus ibidem agnitus.

F

Novatianus confessorum ad suas partes accessione in concepto scelere obfirmatus, S. Cornelii electioni intercedere, eumque confictis criminibus accusare, et velut indignum Pontificatu traducere cepit, utque cautius falleret, negavit, se illius Cathedram sibi desiderare, imo id etiam interposito jurejurando ausus est affirmare. Forsitan hac arte etiam confessores decepit; nam et hi se imposturam ab illo passos, et perfidiæ loquacitate

Novatianus
S. Cornelium
falso accusans

AUCTORE
C. S.

A *citare captiosa seductos epist. XLVI inter Cyprianicas conquesti sunt, eorumque aliqui mendaciis ejus atque perjuriis cognitis, ad Ecclesiam rediisse in epistola Cornelii apud Eusebium dicuntur. Ac in primis quidem illum sancto Pontifici invidiam conflasse ex eo, quod hic pœnitentia salutaris pacisque in Ecclesia locum concederet lapsis, quibus schismaticus ille spem omnem præcisam volebat, ideoque jactitasse, Cornelium lapsis communicasse, ex S. Paciano num. 94 ostendimus; atque inde factum num. 95 diximus, ut nonnulli veram schismatis causam ex eo fonte repetierint.*

de communi-
catione cum
lapsis,

B *111 Quapropter non possum assentiri Tillemontio, art. 6 in S. Cornelio existimanti, Novatianum initio schismatis aliud quippiam ambitioni suæ prætendisse, quia, inquit, non satis diu, in Romana Cathedra sederat, ut quidquam majoris momenti in causa lapsorum jam tum statuisset. Respondeo enim, illum nec quidquam novi statuere, nec diu sedere debuisse, ut schismatici, quibus solemne est vera mendaciis deturpare, ansam arriperent eum criminandi. Ad hoc satis erat executio eorum, quæ Sede vacante Romanus clerus interim decreverat, quæque legere est in epist. II ad clerum Carthaginensem, et XXXI ad S. Cyprianum, quam ultimam Novatianus ipse conscripserat. Certe præter alia, quæ in his de lapsis clementer statuuntur, in priori sic dicitur: Si, qui in hanc tentationem inciderunt, cœperint apprehendi infirmitate, et agant pœnitentiam facti sui, et desiderent communionem; utique subveniri eis debet.*

illius electioni
intercedit.

C *112 Idem in epistola posteriori de infirmis, cum spes vivendi secundum hominem nulla substituerit, decernitur: unde S. Pacianus epist. III ad Sympronianum merito ait: Si pœnitentiæ negandus est aditus, Novatianus in crimine est, qui hæc scripsit, suasit et legit. Porro si qui hujusmodi infirmi post acceptam pacem convalescerent, eadem gaudere perseverabant. Forte id Romæ jam contigerat, ac propterea schismatici Cornelium de communicatione cum lapsis arguebant. Certe S. Cyprianus epist. LII ad Antonianum docet, eos ex hoc capite Cornelio sibi que crimen confinxisse. Verba accipe: Quare et de Cornelio et de nobis quæcumque jactantur, nec audias facile nec credas... Si qui enim infirmitatibus occupantur, illis, sicut placuit, in periculo subvenitur. Postea tamen quam subventum est, et periclitantibus pax data est, offocari a nobis non possunt, aut opprimi, aut vi et manu nostra in exitum mortis urgeri, ut, quoniam morientibus pax datur, necesse sit mori eos, qui acceperint pacem; cum magis in hoc judicium divinæ pietatis et paternæ lenitatis appareat, quod, qui pignus vitæ in data pace percipiunt, hic quoque ad vitam percepta pace teneantur. Et ideo si accepta pace commeatus a Deo datur, nemo hoc debet in sacerdotibus criminari, cum semel placuerit fratribus in periculo subveniri. Ob hæc igitur et similia potuit Novatianus suas criminationes confingere, licet sanctus Pontifex nihil novi de lapsis adhuc statuisset.*

S. Cyprianus,
acceptis
utriusque lit-
teris,

113 Inter hæc Cornelius de sua ad Pontificatum electione ad Cyprianum litteras dedit, quæ modo perierunt; sed et eodem fere tempore schismatici epistolam maledictis in sanctum Pontificem plenam, qua illius electioni intercedebant, eodem destinaverunt. Agebat tum Cyprianus Carthagine, ubi cum Africanis episcopis ad lapsorum causas tractandas, ceteraque, quæ persecutione sæviente

ordinari non potuerant, decidenda, concilium celebrarat. Lectis utriusque partis litteris, haud difficile fuit Cypriano judicare, pro utra e duabus causæ æquitas staret: ut enim Novatianorum epistola ex maledictis et criminationibus consuta erat, ita Cornelii litteræ religioso stylo conscriptæ modestiam et moderationem animi sonabant. Itaque odoratus, quod res erat, suppressis schismaticorum litteris, Cornelianas in publico presulum consensu plebisque cœtu prælegi jussit. Ita discimus ex epistola illius XLII, in qua rationem reddens, cur Africani illius Pontificatum publice agnoscere non nihil distulissent, hæc ait: Quamquam mens nostra et propositum jam tunc fratribus et plebi istic universæ manifestatum fuisset, quando litteris nuper ab utraque parte susceptis, tuas litteras legimus, et Episcopatus tui ordinationem singulorum auribus intimavimus.

114 Honoris etiam communis memores et gravitatis sacerdotalis ac sanctitatis respectum tenentes, ea, quæ ex diverso in librum ad nos transmissum congesta fuerant acerbationibus criminosis, respuimus, considerantes pariter et ponderantes, quod in tanto fratrum numero religiosoque conventu considentibus Dei sacerdotibus, et altari posito, nec legi debeant, nec audiri. Neque enim facile promenda sunt, et incaute ac temere publicanda, quæ discordioso stilo scripta audientibus scandalum moveant, et fratres longe positos ac trans mare constitutos, incerta opinione confundant; viderint, qui vel furori suo vel libidini servientes et divinæ legis ac sanctitatis immemores, vel jactitare interim gestiunt, quæ probare non possunt; et cum innocentiam destruere atque expugnare non valeant, satis habent fama mendaciet falso rumore maculas inspergere.

schismaticas
confessorum
nomine

115 Novatiani litteras confessorum ipsi adherentium nomine scriptas fuisse, licet ipsi nescirent, quæ in iis dicerentur, colligimus ex Cornelii epist. XLVI inter Cyprianicas, in qua de iisdem ad Ecclesiam redeuntibus leguntur sequentia: Cum, ... quæ gesserant, exigerentur, novissime, quod per omnes ecclesias litteræ calumniis et maledictis plenæ frequenter missæ fuissent, et pœne omnes ecclesias perturbassent, circumventos se esse affirmaverunt, nec, quid in istis litteris inesset, se scisse. Quæ vero præter dictam de communicatione cum lapsis calumniam in priori ad S. Cyprianum epistola Cornelio crimina objecta fuerint, nescitur: verisimile tamen est, eum pro libellatico tractatum fuisse, cum S. Cyprianus epist. LII ad Antonianum, hoc scelus ipsi falso impactum fuisse testetur.

scriptas sup-
primit.

116 Porro quamvis S. Cyprianus de legitima Cornelii electione non dubitaret, idque, ut vidimus, clero populoque satis manifestasset, e re tamen Ecclesiæ censuit, eam paulisper in suspensio tenere, ne quibusdam, causa non satis examinata, nimium properasse videretur, atque ita schismaticis occasionem daret novas in Africa turbas ciendi. In hunc finem ab ipso congregatisque in concilio præsulibus Caldonius et Fortunatus episcopi Romam missi fuere, qui rem totam coram cognoscerent, et ipsorum, qui electioni adfuerant, testimonia postularent. Iidem simul in mandatis acceperunt, ut omni ope ad extinguendum schisma allaborarent. Præterea decretum est, ut suspensis eo modo, donec legati certiora retulissent, rebus, interim non ad Cornelium, sed ad clerum Romanum scriberetur.

Cyprianus
cum episcopis
Africa

AUCTORE
C. S.
electionem
Cornelii

117 *Non potuit ea tergiversatio Cornelium, quem huiusmodi consilii ratio latebat, non movere; præsertim cum Hadrumetini, qui absentis episcopi sui Polycarpi nomine litteras ad ipsum jam scripserant, postmodum, auctore Cypriano, eas ad clerum Romanum pariter destinarent; de quo et sanctus Pontifex litteris per Primitivum presbyterum ad Cyprianum datis conquestus est. Verum hanc sollicitudinem laudatus Carthaginensis episcopus epist. xli, xlii et xlv ipsi postmodum exemit. Et in epistola quidem xlii sic ait: Quod servis Dei et maxime sacerdotibus justis et pacificis congruebat, Frater carissime, miseramus nuper collegas nostros Caldonium et Fortunatum, ut non tantum persuasione litterarum nostrarum, sed præsentia sua et consilio omnium vestrum eniterentur, quantum possent, et elaborarent, ut ad Catholicæ Ecclesiæ unitatem scissi corporis membra componerent, et Christianæ caritatis vinculo copularent.*

suspensam
tenet, donec
legati,

B

118 *Et post multa: Quod autem scripta collegarum nostrorum, qui illic ordinationi tuæ affuerant, desideravimus, non veteris moris obliti, novum aliquid quærebamus; nam satis erat, ut tu te Episcopum factum litteris nuntiares, nisi esset ex diverso discrepans factio, quæ criminosis et calumniosis commentis suis collegarum pariter ac fratrum plurimorum turbaret mentes, et corda confunderet. Cui rei sopiendiæ necessarium duximus, ut scribentium nobis inde collegarum nostrorum firma et solida auctoritas pararetur. De Hadrumetinis vero epist. xlv ad Cornelium hæc habet: Legi litteras tuas, frater carissime, quas per Primitivum compresbyterum nostrum misisti, in quibus te comperi motum, quod cum de Hadrumetina colonia Polycarpi nomine ad te litteræ dirigerentur, posteaquam nos, ego et Liberalis, in eundem locum venissemus, coepissent illuc ad presbyteros et diaconos litteræ dirigi: quod scire te volumus, et pro certo credere, nulla id levitate aut contumelia factum.*

quos Romam
destinabat,
rediissent.

C

119 *Sed cum statuissimus collegæ complures, qui in unum conveneramus, ut legatis ad vos coepiscopis nostris Caldonio et Fortunato missis, omnia interim integra suspenderentur, donec ad nos iidem collegæ nostri, rebus illic aut ad pacem redactis, aut pro veritate compertis, redirent; presbyteri et diaconi in Hadrumetino consistentes, Polycarpo coepiscopo nostro absente, ignorabant, quid nobis in commune placuisset. At ubi nos in præsentem venimus, comperto consilio nostro, ipsi quoque id, quod et ceteri, observare coeperunt, ut in nullo ecclesiarum istic consistentium consensio discreparet. Hæc Cyprianus, consilii sui rationem exponens, quod quidem Ecclesiæ feliciter cessisse subiungit, et nos infra ostendemus.*

Novatianus
sacrilege ordi-
natus,

120 *Huc usque Novatianus solis calumniis S. Cornelium ejusque clerum aggressus, ambitionem suam, quo plures falleret, caute celaverat, et confessorum, quos seduxerat, auctoritate nixus, Evangelicæ disciplinæ vindicem se jactaverat, palam contestatus. Pontificatum se minime desiderare. Verum eam larvam non multo post deposuit, et quid dudum animo agitasset, mundo palam fecit. Acceptis enim a prædictis confessoribus litteris, quibus Pontificatus ei deferretur, et sacrilega extortaque manuum impositione pseudo-episcopus ordinatus, illum jam aperte sibi vindicare non erubuit. Usus ad id scelus fuisse confessorum litteris, S. Pacianus supra diserte testatur;*

sed et ex eorumdem numero Maximus, Urbanus, Sidonius et Macharius, dum postea ad Ecclesiam redirent, affirmaverunt,... circumductos commisisse se quoque schismatica, et hæreticis auctores fuisse, ut paterentur ei manus quasi in episcopatum imponi. *Quibus autem artibus episcopum se consecrari curaverit, accipe.* Mirabilem quamdam, *inquit S. Cornelius in epistola ad Fabium Antiochenum,* frater carissime conversionem in eo, mutationemque brevi temporis articulo factam conspeximus: nam egregius ille vir, qui tremendis quibusdam sacramentis affirmaverat se episcopatum non concupiscere, repente tamquam ex machina quadam in medium projectus, episcopus apparuit.

121 *Et is, qui se doctorem et ecclesiasticæ disciplinæ propugnatorem ferebat; cum Episcopatum sibi a Deo minime concessum rapere ac vindicare conaretur, duos deploratæ salutis homines sibi socios adjunxit, ut eos in exiguam ac vilissimam Italiæ partem mitteret, atque illinc accitos tres episcopos, homines plane rudes ac simplices, fraudulenta quadam molitione deciperet; constantissime affirmans, ipsos quam primum Romam proficisci oportere, ut omnis undecumque orta discordia, ipsorum una cum aliis episcopis interventu atque arbitrio sedaretur. Qui cum advenissent, homines, ut jam diximus, simplicioris ingenii, nec in his perditorum hominum artibus ac fallaciis satis triti; eos ille a quibusdam sui simillimis, quos ad id comparaverat, inclusos hora decima, temulentos et crapula oppressos, adumbrata quadam et inani manuum impositione episcopatum sibi tradere per vim cogit; eumque nullo sibi jure competentem per fraudem atque insidias vindicat.*

122 *Hæc S. Cornelius: quare dicendus est a vero aberrasse Theodoretus, dum lib. III de Hæreticorum fabulis, in Novatiano, quem Novatum vel Navatum perperam appellavit, sic scripsit: Hic autem Novatus, cum admodum paucos, et qui facile numerari possent, suæ esse hæresis socios persuasisset, abiit in Italiam, et tres opidulorum episcopos decipiens, deduxit tamquam apud Romanum Episcopum pro eo intercessuros. Cum autem in quemdam vicum cum ipsis venisset, coegit, ut eum manibus impositis episcopum ordinarent. Dicendus, inquam, est a vero aberrasse; nam episcopos, quos S. Cornelius a duobus Novatiani legatis deceptos et veluti discordiæ arbitros, accitos ait, hos ille a Novatiano ipso in Italiam, id est, in quamdam Italiæ partem profecto, tamquam suos apud Pontificem deprecatores, adductos scribit. Ex Cornelii verbis etiam apparet, Novatianum Romæ potius quam in quodam vico ordinatum fuisse, veruntamen hæc tam clara non sunt, quin cum Theodoreti dictis facile possint componi.*

123 *Porro rem totam, ut gesta fuerat, sanctus Pontifex haud dubie didicit ab uno e tribus illis, qui Novatianum initiaverant, et de quo in eadem epistola ita prosequitur: Nec multo post unus ex illis episcopis ad Ecclesiam rediit, delictum suum cum lamentis ac fletibus confitens: quem nos, cum universus populus pro illo intercessisset, ad communionem laicam suscepimus. Reliquis etiam duobus episcopis successores ordinavimus, eosque in loca eorum direximus. Hinc obiter observa, errasse denuo Theodoretum, dum loco citato de omnibus tribus subiunxit: Atque ipsi quidem, cum Romam venissent, hanc vim sibi factam conquesti sunt, et quæ facta fuerant docuerunt.*

D

a 3 episcopis,
Pontificatum
sibi vindicat.

E

Theodoreti
narratio cor-
recta.

F

Quid de Nova-
tiani ordina-
toribus factum
sit:

A docuerunt. Quo vero hi episcopi fuerint, incertum est: nam quod in Actis, quæ Navati episcopi certamen inscribuntur, teste S. Eulogio Alexandrino lib. VI contra Novatianos, apud Photium in Bibliotheca cap. CCLXXX, dicantur fuisse Marcellus et Alexander Aquileienses, et Agamennon Tiberidis, sive Tiburtinus, nullam fidem meretur; cum Acta illa, æque ac Novatianini martyrium, fictitia sint, neque verisimile sit, tum temporis duos simul episcopos Aquileiæ sedisse.

ex his non videntur fuisse Trophimus et Evaristus.

124 Henricus Valesius in Annotationibus ad Historiam Eusebii lib. VI, cap. XLIII censet, illorum unum, quem ad Ecclesiam rediisse diximus, fuisse Trophimum, alterum autem Evaristum. Primum colligit ex S. Cypriani epist. LII, in qua Trophimus episcopus ab eodem sancto Pontifice ad laicam pariter communionem admissus dicitur: sed, ut recte annotavit Tillemontius Nota 6 in S. Cornelium, hujus Trophimi crimen non videtur fuisse Novatiani ordinatio, sed idololatria; cum de episcopis, qui sacrificaverunt, ibidem agatur. Deinde, si id ita esset, numquid non Novatiani de recepto Trophimo gloriaturi potius, quam Cornelium, ut ex eadem epistola eos fecisse constat, accusaturi fuissent? Pro Evaristo paulo major stat probabilitas: hunc enim S. Cornelius epist. XLVIII auctorem schismatis appellat; quod de ordinato schismatis antesignano intelligi potest. Verumtamen cum memorati episcopi nullius præterea sceleris a Cornelio arguantur, sed tantum homines simplicioris ingenii, nec in his perditorum hominum artibus ac fallaciis satis triti dicantur; de Evaristo autem idem Sanctus epist. XLVIII scribat: Majora vero hic (Romæ) designavit malitia et inexplibili pravitate sua, quam quæ illic apud suos semper exercuit; non videtur hic quoque ex eorum numero fuisse.

Novatianus sacrilegio suos sibi astringit:

125 Ut ad Novatianum redeamus, is non minori scelere, quam quo Pontificatum invaserat, eundem sibi confirmare conatus est. Audi denuo S. Cornelium apud Eusebium scribentem. Oblatione facta, portionem singulis dividens, dum eam tradit, miseros homines benedictionis loco jurare cogit, manus ejus, qui portionem accepit, ambabus suis manibus comprehensas retinens, nec prius dimittens, quam jurati ita dixerint (ipsis enim utar illius verbis:) Jura mihi per Corpus et Sanguinem Domini nostri Jesu Christi, te nunquam meas partes deserturum, nec ad Cornelium esse rediturum. Ita miser ille non prius gustare sinitur, quam sibi ipse malum imprecatus sit. Et cum Panem illum accipiens, dicere debuisset: Amen; ejus loco dicit: Non revertat deinceps ad Cornelium. Ita ipse: utrum tamen sacrilegio hos suos assecras jam ab initio pseudoepiscopatus sui obstrinxerit, incertum est: neque enim improbabilis est Tillemontii conjectura, existimantis, illum id primum facitare cepisse, cum plurimi illius partes jam desererent.

litteras et legatos quaquaversum mittit:

126 Occupato in hunc modum pseudoepiscopatu, legatos suos quaquaversum transmisit, qui id nuntiarent; et, si Socrati lib. IV, cap. XXVIII, alias XXIII, credimus, simul edicerent, uti eos, qui simulacris immolassent, minime ad mysteria admitterent, sed hortarentur ad poenitentiam, remissionemque permitterent Deo. Ne tamen Apostolicam Cathedram turpiter invasisse videretur, simulavit veterator, sese invitum ad eam evectum fuisse, ut ex S. Dionysii Alexandrini epistola ab Eusebio lib. VI Historiæ, cap. XLV laudata, videbimus. Præcipue tamen laboravit, ut Africanam ecclesiam sibi adjungeret, missis eo

Septembris Tomus IV.

quatuor legatis, qui S. Cornelium fictis criminationibus incessere non destiterunt. Sed qua ratione a S. Cypriano, qui S. Cornelii causam jam ab initio, ut diximus, perspectam habuerat, quique nihil tale exspectabat, excepti fuerint, ipse sanctus episcopus epist. XLI, hac super re ad Cornelium data, exponit.

127 Venerunt, inquit, ad nos, frater carissime, missi a Novatiano Maximus presbyter, et Augendus diaconus, et Machæus quidam et Longinus: sed enim cum ex litteris, quas secum ferebant, et ex eorum sermone atque asseveratione Novatianum episcopum factum comperissemus, illicitæ et contra Ecclesiam Catholicam factæ ordinationis pravitate commoti, a communicatione eos nostra statim cohibendos esse censuimus; refutatis interim ac retusis, quæ obstinate ac pertinaciter asserere tentabant. Indignabantur scilicet Africani præsules, schismaticos, quos ad concordiam revocandos speraverant, consiliis suis non modo non consensisse, verum etiam sacrilegum caput sibi constituere ausos; ideoque licet Caldonius ac Fortunatus Roma nondum rediissent, Novatiani legatos nihilominus a societate sua arcendos censebant, refutatis interim, quæ inique reponebant, donec laudati episcopi certiora attulissent, quibus illorum audacia plane compressa Cornelii Pontificatus publice comprobaretur.

quibus Carthagine rejectis

AUCTORE C. S.

128 Subinde Caldonius ac Fortunatus, nec non Pompeius et Stephanus, Africanæ ecclesiæ pariter episcopi, ex Urbe appulerunt, eorumque testimoniis ac litteris allatis causa Novatiani ita profligata est, ut ullius legatos ne audire quidem ultra Africani præsules voluerint. Et hæc quidem sic se habere docet S. Cyprianus in laudata epistola, verbis recensitis subjungens sequentia: Nam et ego et collegæ plurimi, qui ad me convenerant, exspectavimus adventum collegarum nostrorum Caldonii et Fortunati, quos ad te nuper et ad coepiscopos nostros, qui ordinationi tuæ affuerunt, legatos miseramus; ut eis adventantibus, et rei gestæ veritatem reportantibus, majore auctoritate et lucida per eos probatione, partis adversæ improbitas frangeretur. Supervernerunt vero Pompeius et Stephanus collegæ nostri, qui et ipsi quoque ad instruendos istinc nos manifesta secundum gravitatem, ac fidem suam indicia ac testimonia protulerunt; ut nec necesse fuerit audiri ultra eos, qui a Novatiano venerant missi.

et de schismate ac hæresi convictis,

E

129 Qui cum in statione invidiosis quoque conviciis et clamoribus turbulentis proruerent, et flagitarent, ut crimina, quæ se afferre ac probare dicebant, publice a nobis et a plebe cognoscerentur; gravitati nostræ negavimus convenire, ut Collegæ nostri, jam delecti et ordinati, et laudabili multorum sententia comprobati, ventilandam ultra famam ore maledico et æmulantium voce pateremur. Et quia, quibus refutati et compressi sunt, et illicitis conatibus hæresim fecisse nudati sunt, in epistolam congerere longum fuit, ex Primitivo compresbytero nostro plenissime singula, quando ad vos venerit, audietis. Hæc S. Cyprianus, quibus similia repetit epist. XLII: quid vero Novatiani post hæc in Africa tentaverint, paragrapho 8 dicemus.

F S. Cornelii Pontificatus ibidem agnoscitur.

AUCTORE
C. S.

§ VII. Tempus initi per Novatianum pseudo-episcopatus.

Novatianum
Pontificatum
sibi vendi-
casse,

De tempore, quo Novatianus pseudo-episcopatu initiatus est, missique hac super re in Africam legati, non nihil dissentiunt neoterici, inter quos Tillemontius art. 9 existimat, id factum non fuisse, nisi postquam S. Cornelius ab Africanis episcopis, aut etiam ab universa Ecclesia, tamquam legitimus Pontifex publice agnitus jam fuisset; eamque opinionem suam Nota 7 variis rationibus tueri conatur. At quisquis epistolam XLI, quam num. 127 et seqq. recitavimus, mature perpenderit, non videtur prudenter dubitare posse, quin Novatiani legati ejusdem ordinationem Carthaginem pertulerint, priusquam litteris a Caldonio et Fortunato Roma allatis, necnon Pompeii ac Stephani testimonio, S. Cornelli electio in Africa comprobata, publiceque ut legitima agnita fuerit. Nam quid aliud ibidem dicit S. Cyprianus, quam Novatiani legatos, simul ac illius ordinationem nunciassent, primum a sua suorumque collegarum communione cohibitos fuisse, refutatis interim ac retusis, quæ obstinate ac pertinaciter asserere tentabant; donèc Caldonius et Fortunatus Roma reversi certiora referrent; usque tandem appulsis, ac supervenientibus etiam Pompeio et Stephano, jam non modo non amplius refellere, sed nec audiri ultra eos, necesse fuisse?

antequam Cor-
nelius ut
Pontifex

131 Idem denuo habemus ex epistola ejusdem sancti episcopi XLII, in qua totius rei gestæ rationem S. Cornelio reddens, ejusque Pontificatum agnoscens, ita loquitur: Quod servis Dei et maxime sacerdotibus justis et pacificis congruebat, frater carissime, miseramus nuper collegas nostros Caldonium et Fortunatum, ut non tantum persuasione litterarum nostrarum, sed præsentia sua et consilio omnium vestrum eniterentur, quantum possent, et elaborarent, ut ad Catholicæ Ecclesiæ unitatem scissi corporis membra componerent, et Christianæ caritatis vinculo copularent. Sed quoniam diversæ partis obstinata et inflexibilis pertinacia non tantum radicis et matris sinum atque complexum recusavit, sed etiam gliscente et in pejus recrudescente discordia, episcopum sibi constituit, et contra sacramentum semel traditum divinæ dispositionis et Catholicæ unitatis, adulterum et contrarium caput extra Ecclesiam fecit; acceptis litteris tam tuis, quam collegarum nostrorum, item adventantibus bonis varis et nobis carissimis collegis nostris Pompeio et Stephano, a quibus hæc omnia cum lætitia communi adserta sunt firmiter et probata, secundum quod divinæ traditionis et ecclesiasticæ institutionis sanctitas pariter ac veritas exigebat, litteras nostras ad te direximus. Sed et per provinciam nostram hæc eadem collegis singulis in notitiam perferentes, ab his quoque fratres nostros cum litteris dirigendos esse mandavimus.

in Africa
publice agni-
tus esset,

132 Habes hic, erudite lector, totius rei hac in parte a S. Cypriano gestæ seriem, ex qua facile agnoscas, Novatiani ordinationem non tam sero contigisse, quam Tillemontius existimavit. Certe hic ipse fatetur, id ex utraque epistola colligendum fuisse, nisi graviores rationes, quas mox examinabimus, contrarium suaderent. Ne tamen ad objectam difficultatem nihil respondisse videatur; facile fieri ait, ut in epistolis ordo rerum,

dum de eo non agitur, minus accurate servetur. In epistola vero XLII videri S. Cyprianum voluisse exponere, cur Novatiani legati, etiam inauditi, mox repulsi fuerint, ideoque eam hoc sensu esse accipiendam: Quæ Maximus, Augendus etc., adversus Cornelium probare volebant, efficacius refutavimus, quam ea, quæ primi Novatiani legati protulerant; quia rerum omnium veritatem ex Caldonio et Fortunato, ac insuper etiam ex Pompeio et Stephano, intellexeramus: ita ut, simul ac novissemus, Maximum, Augendum etc. velle accusare Cornelium, necesse non fuerit eos amplius audire, ut pellerentur.

133 Respondeo, quamvis non omnino insolitum sit, rerum ordinem in hujusmodi litteris non observari, nihil tamen esse, cur id in hisce non factum credamus, ut ex nostris ad Tillemontii argumenta responsis apparebit. Deinde verisimile non est, eum ordinem in utraque epistola turbatum fuisse: in utraque enim rerum a se gestarum rationem reddit, ad quam is certe pertinebat. Secundo cum in priori epistola dicat, eorumdem legatorum calumnias refutatas interim ac retusas fuisse, quorsum istud interim referas, nisi ad ea quæ subit: Nam et ego et collegæ plurimi... expectavimus adventum... Caldonii et Fortunati..., ut eis adventantibus et rei gestæ veritatem reportantibus, majore auctoritate et lucida per eos probatione partis adversæ improbitas frangeretur etc. Tertio denique in epist. XLII post narratum legatorum adventum, post commemoratam Cornelli, et qui ejus electioni adfuerant, litterarum acceptionem, receptaque Pompeii ac Stephani testimonia, primum meminit de scripta ad eundem Sanctum epistola, qua illius Pontificatum, quem tamen ab initio jam agnoverat, in Africa comprobatum fuisse significat. Adde, in nulla e Cyprianicis epistolis ullum exstare vestigium Pontificatus Cornelli apud Afros publice recepti, antequam de Novatiani ordinatione mentio facta fuisset.

134 Ex dictis corrui etiam Tillemontii interpretatio, qui epistolam XLII ad sensum suum torquere frustra conatus est: restat itaque, ut videamus, an rationum momenta, quibus nititur, hujusmodi sint, ut producta a nobis argumenta elidant. Præcipua illius ratio est, quod S. Cyprianus epist. LII adversus Novatianum sic scribat: Quo (S. Petri loco per Cornelium) occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis jam episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est, nec habeat ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet unitatem. Hisce verbis Cyprianus clare dicere Tillemontio videtur. Novatianum ordinatum non fuisse, nisi post S. Cornelli Pontificatum ab omnibus episcopis, aut ab universa saltem Africa, agniti et comprobati. Sed ad hæc recte jam respondit Benedictinus anonymus auctor Vitæ Cypriani alias laudatus, § 21, Sanctum hunc loqui de statu rerum, qui tum erat, videlicet cum universus orbis in Cornelli electionem jam consensisset, ideoque consensum illum a Cypriano merito objici Novatiano, qui etiam tum Pontificatum sibi asserere non erubescibat.

135 Ut responsi veritas clarius pateat, paucis elucidanda est. Antonianus episcopus, Africæ cum Cypriano, ceterisque illius ecclesiæ episcopis, ex communi omnium consensu, rejecto Novatiano, Pontificatum Cornelli agnoverat, et epistolam hac super re Cornelio destinandam, ad Cyprianum transmiserat. Deinde vero Novatiani litteris

probatur con-
tra Tillemontium.

E

et ad illius
argumenta

F

varia

A litteris commotus, nonnullas Cypriano quæstiones, et inter has de ejusdem Novatiani hæresi ac persona, per litteras proposuit, unde hic animadvertit, illum nonnihil nutare cœpisse. Ad has respondens S. Cyprianus, fuse probat, nullum amplius de Cornelii Pontificatu ambigendi locum superesse, in quem universa Ecclesia jam consenserat, ideoque nec de Novatiani, qui se Pontificem etiam tum jactabat, pseudo-episcopatu posse dubitari, quem post ejusdem Cornelii electionem, de cujus æquitate ex eodem Ecclesiæ consensu jam constaret, turpiter arripuerat.

ex variis

136 Nihil aliud Cyprianum velle, ex sequentibus liquet. Etenim dum in eadem epistola de Novatiani ordinatione agit, nulla facta de memorato consensu mentione, tantum arguit, quod Cornelio a sedecim episcopis jam creato Pontifice, Pontificatum invaserit. Quod vero, inquit, ad Novatiani personam pertinet... quisquis ille est, et qualiscumque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est... Nisi si episcopus tibi videtur, qui Episcopo in Ecclesia a sedecim coepiscopis facto, adulter atque extraneus episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur. Adde, quod idem sanctus episcopus legatis Novatiani non communem illum Ecclesiæ consensum, sed testimonia episcoporum, qui Cornelium ordinauerant, per Caldonium ac Fortunatum allata, nec non Pompeii ac Stephani testificationem objecerit; cum tamen nihil illo communi consensu fortius ad comprimendos schismaticorum conatus reponere potuisset.

B

S. Cypriani

137 Alterum argumentum desumit Tillemontius ex epist. xlii, in qua S. Cyprianus verbis num. 127 relatis scribit, Novatiani ordinationem, simul ac in Africa audita fuisset, velut illicitam, factamque contra Ecclesiam, rejectam, legatosque illius a communicatione sua mox cohibitos fuisse. Neque enim credit Tillemontius, hac ratione cum iis agendum fuisse, nisi Cornelii Pontificatus ibidem jam tum receptus fuisset. Sed quidni sic egisset S. Cyprianus, qui, cum de S. Cornelii jure minime dubius, non alia de causa Caldonium ac Fortunatum Romam misisset, quam ut electioni illius intercedentes dissidentesque componerent, aut saltem ad eosdem in Africa validius retundendos firmiora argumenta referrent, jam videbat, eos non modo in Ecclesiæ sinum redire recusasse, sed etiam gliscente et in pejus recrudescente discordia, episcopum sibi constituisse, atque adulterum et contrarium caput extra Ecclesiam fecisse, ut in epist. xlii, ex qua multa num. 131 retulimus, merito conqueritur? Quidni, inquam, Cyprianus, et qui cum eo sentiebant, episcopi, ordinationis, quam illicitam et contra Ecclesiam Catholicam factam non ignorabant, pravitate commoti, eos a communicatione sua cohibendos esse censuerint; refutatis interim ac retusis, quæ obstinate ac pertinaciter asserere tentabant, donec reversis Roma Caldonio ac Fortunato, ultimam tantæ rei manum apponerent, et Cornelii Pontificatum per universam Africam agnoscendum declararent; quemadmodum non multo post factum est.

C

epistolis

138 Præterea objicit Tillemontius epistolam S. Cypriani lxxii, ex qua sibi videri ait, Novatianum inimicum Ecclesiæ declaratum jam fuisse, dum suos in Africam legatos mitteret, ut tamquam Romanus Episcopus in eorum communicationem admitteretur; aut saltem ex ea clarissime probari, S. Cornelium pro legitimo Pontifice ibidem tum habitum fuisse. Scripta est hæc epistola

ad Stephanum Papam, S. Cornelii post Lucium successorem, in eaque petit Cyprianus, ut Marcianum Arelatensem episcopum, qui Novatiani hæresim sectabatur, exauctorandum, aliumque in ejus locum substituendum curaret.

AUCTORE
C. S.

139 Verba autem, quibus Tillemontius sententiam suam assertam putat, sunt sequentia: Facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos, ne ultra Marcianum pervicacem et superbum... collegio nostro insultare patiantur, quod necdum videatur a nobis abstentus; qui jam pridem jactat ad prædicat, quod Novatiano studens... a communicatione nostra se segregaverit; cum Novatianus ipse, quem sequitur, olim abstentus et hostis Ecclesiæ judicatus sit, et cum ad nos legatos in Africam misisset. optans ad communicationem nostram admitti, hinc a concilio plurimorum sacerdotum, qui præsentibus eramus, sententiam retulit, se foris esse cœpisse, nec posse a quocumque nostrum sibi communicari, qui, Episcopo Cornelio in Catholico Ecclesia in Dei judicio et cleri ac plebis suffragio ordinato, prophanum altare erigere, et adulteram cathedram collocare. et sacrilega contra verum Sacerdotem sacrificia offerre tentaverit.

petitu

E
respondetur,

140 Quis hinc Tillemontii assertum extundat? Scribit S. Cyprianus, Marcianum Arelatensem pro abstento habendum esse, cum ipse sese ab Ecclesia segregatum probet sequendo Novatianum, qui olim abstentus et hostis Ecclesiæ judicatus est, et quem episcopi Africæ, pseudo-episcopatu illius rejecto, a communicatione sua arcuerunt. Debitne, ut hæc vera sint, Ecclesiæ hostis declaratus fuisse Novatianus, aut Cornelii episcopatus in Africa publice comprobatus, antequam prædicti legati eo pervenirent? Id sane S. Cypriani oratio non requirit. At enim, inquires, prius dicitur abstentus et Ecclesiæ hostis judicatus, quam misisse legatos. Sit ita; sed non dicit S. Cyprianus, id prius in Africa factum esse. Potuit igitur, ut omnino verisimile est, ordinatione illius Romæ intellecta, a S. Cornelio ceterisque episcopis, qui aderant, ac clero Romano, Ecclesiæ hostis judicari, antequam legati in Africam appellerent, et ob rationes supra allegatas ab Africanis repelli; nisi forte quis velit, penes hos potius quam penes Romanos hujusmodi sententiæ ferendæ potestatem fuisse.

141 Hac denique sententia per Caldonium et Fortunatum allata, et Pompeii ac Stephani testimoniis confirmata, potuit Cyprianus legatis quos interim confutaverat, et a sua communicatione cohibuerat, supremum responsum tradere, eosque simul cum Novatiano decretoria censura proscribere. Hac ratione objecta S. Cypriani dicta optime intelliguntur, et cum ejusdem Sancti epistolis xli et xlii, quibuscum alias collidenda sunt, recte conciliantur. Multo etiam minus sibi habet Tillemontius ex epist. lii, quam postremo loco pro se laudat, quia Antonianus in eo dicitur ex Cypriani consilio communionem S. Cornelii jam admisisse, antequam Novatiani litteris commotus, cœperit nutare. Multo etiam minus hinc, inquam, sibi habet: cum enim Antonianus ibidem dicatur in eadem epistola significasse Cypriano, se cum Novatiano non communicare... et cum Cornelio... unum tenere consensum, rogasseque, ut exemplum earumdem litterarum ad Cornelium... transmitteret, ut deposita omni sollicitudine, jam sciret, illum secum, hoc est, cum Catholica Ecclesia communicare; non potest inde concludi

F

AUCTORE
J. S.
eas epistolas
sententiæ
nostræ favere.

concludi, S. Cornelii Pontificatum ante Novatiani ordinationem in Africa receptam fuisse.

142 Imo vero favet potius sententiæ nostræ, quæ et hanc ibidem damnatam et illum publice agnitum, reversis, qui Romam missi fuerant, Africæ legatis, eodem tempore fuisse statuit. Quod autem Antonianus Novatianorum litteras serius acceperit, nil mirum est; hi enim a S. Cypriano ejusque collegis, qui convenerant, rejecti, ostiatim per multorum domus, vel oppidatim per quasdam civitates discurrentes, ut in epist. xli dicitur, ad eum serius pervenire potuerunt. Sed et alios legatos a Novatiano in Africam postea missos fuisse videbimus; neque obstat, quominus de litteris per hos postremos allatis S. Cyprianus loquatur; quemadmodum recte observavit Benedictinus jam sæpius laudatus.

§ VIII. S. Cornelii Pontificatus per Africam publicatus: Novatianorum molitiones et nova legatio: quorundam confessorum saluberrimus eschismate ad Ecclesiam reditus.

S. Cyprianus
et Africani
præsules

Pontificatu S. Cornelii eo, quo diximus modo, in Africa agnito, S. Cyprianus epistolam, quæ in editone nostra xli est, ad eum dedit, et Primitivum presbyterum transmisit, qui illum de re tota, ut gesta fuerat, latius, quam per epistolam commode fieri poterat, ac plene instrueret. Ejusdem argumenti est epistola xlii, in qua totius consilii sui rationem reddens, ostendit, numquam sese de illius Pontificatu dubitasse, nec alia de causa ex communi episcoporum sententia ejusdem promulgationem distulisse, nisi ut per litteras episcoporum, qui illius ordinationi adfuerant, omnia plenius edoctus, calumniatores validius comprimeret, et omne schismatis periculum præcaveret; quemadmodum ejusdem Sancti verbis supra ostensum est. Quam vero feliciter id consilium ipsi cesserit, ibidem subjungit: Qui (episcopi Romæ degentes) moribus ac vitæ et disciplinæ tuæ condigna litterarum suarum testimonia prædicantes, æmulis quoque et rerum vel novitate vel pravitate gaudentibus omnem ambigendi et discrepandi scrupulum sustulerunt, et secundum consilium nostrum salubri ratione libratum, in hoc fluctu æstuantium fratrum mentes sincere ac firmiter tuum sacerdotium probaverunt.

S. Cornelii
Pontificatum

144 De missis quoque hac super re ad coepiscopos suos litteris in eadem epistola præmiserat: Secundum quod divinæ traditionis et ecclesiasticæ institutionis sanctitas pariter ac veritas exigebat, litteras nostras ad te direximus: sed et per provinciam nostram hæc eadem collegis singulis in notitiam perferentes, ab his quoque fratres nostros cum litteris dirigendos esse mandavimus. Juverit etiam huc retulisse partem epistolæ xlv, in qua se excusans, quod Hadrumentinis olim auctor fuisset, ut litteras suas non ad Cornelium, sed ad clerum Romanum dirigerent, hæc ait: Quidam tamen mentes nonnumquam et animos sermonibus suis turbant, dum aliter quædam, quam se habet veritas, nuntiant. Nos enim singulis navigantibus, ne cum scandalo ullo navi-

garent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, ut Ecclesiæ Catholicæ radicem et matricem agnoscerent ac tenerent.

145 Sed quoniam latius fusa est nostra provincia, habet enim Numidiam et Mauritaniam sibi cohærentes, ne in Urbe schisma factum absentium animos incerta opinione confunderet; placuit, ut per episcopos, retenta a nobis rei veritate, et ad comprobandam ordinationem tuam facta auctoritate majore, tunc demum scrupulo omni de singulorum pectoribus excusso, per omnes omnino in provincia ista positos litteræ fierent, sicuti fiunt, ut te universi collegæ nostri, et communicationem tuam, id est Catholicæ Ecclesiæ unitatem pariter et caritatem probarent firmiter ac tenerent. Quod divinitus evenisse, et consilium nostrum providenter processisse gaudemus. Sic enim nunc episcopatus tui et veritas pariter et dignitas apertissima luce et manifestissima et firmissima comprobatione fundata est, ut ex rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos litteras inde fecerunt, et ex relatione ac testimoniis coepiscoporum Pompeii et Stephani, et Caldonii ac Fortunati, ordinationis tuæ et origo necessaria, et ratio justa, et gloriosa quoque innocentia ab omnibus nosceretur.

146 Porro non videtur dubium, quin S. Cypriani exemplo etiam reliqui Africæ episcopi litteras suas de eodem argumento ad sanctum Pontificem destinarint. Certe Cyprianus in epist. xlii de litteris a collegis suis de causa Felicissimi ejusque asseclarum ad Cornelium datis meminit, in quibus illi, nisi id jam prius præstiterint, Pontificatum illius agnoverunt. De Antoniano incertæ sedis in Africa episcopo id pariter manifestum est ex S. Cypriani epistola lii; quamvis is Novatianorum litteris postea commotus, Cornelium inter ac Novatianum cæperit fluctare. Sanctus quoque Dionysius, Alexandrinus in Orientali ecclesia episcopus, Novatianum rejecit, et Cornelii partes tutatus est. Exstat hujus ad Novatianum epistola brevis, sed efficax apud Eusebium lib. VI Historiæ, cap. xlv, in qua veteratori respondet, ut, si vere invitatus et coactus, sicut præ se ferebat, ad episcopatum evectus sit, id ostendat, illo sponte deposito, ad Ecclesiam una cum sectatoribus suis redeundo; aut si id aliis persuadere nequiverit, istud ipse saltem præstet.

147 Simili zelo Romanos de pace et pœnitentia, itemque confessores Novatiano addictos commovit, teste laudato Eusebio cap. xlv, ubi legitur: Alteram item ad eosdem (Romanos) epistolam scribit de pace et pariter de pœnitentia: rursus aliam ad confessores ibidem constitutos, qui Novati (lege Novatiani) sententiæ etiam tum favebant: duas quoque alias ad hos ipsos epistolas misit, posteaquam ad Ecclesiam redissent. Idem pariter præstitit S. Cyprianus, misso ad Cornelium Mettium hypodiacono cum gemina epistola, altera ipsi Sancto, altera Maximo et Nicostrato et ceteris confessoribus inscripta, eo consilio, ut Mettius eas sancto Pontifici legendas prius exhiberet, et ex ejusdem arbitrio confessoribus traderet, vel supprimeret. Quem vero fructum hæc litteræ tulerint, infra videbimus, postquam cetera Novatianorum molimina, quæ aliquot confessorum in Ecclesiam regressum præcesserunt, exposuerimus.

148 De Novatiani legatis, Maximo scilicet presbytero, Augendo diacono, Machæo et Longino, quos ab eo in Africam missos, ibidemque ab episcopis rejectos fuisse diximus, S. Cyprianus

D

publicari
curant.

F

SS. Dionysius
Alexandrinuset Cyprianus
scribunt pro
eodem.

E

Novatiani
legati Africam
pervenerant:

Saussayus

A *epist. xli hæc scribit* : Ne eorum furens audacia unquam desisteret, hic quoque in schismatis partes Christi membra distrahere, et Catholicæ Ecclesiæ corpus scindere ac laniare nituntur, ut ostiatim per multorum domos, vel oppidatim per quasdam civitates discurrentes, obstinationis suæ et erroris sui sibi quærant comites. Quibus semel responsum dedimus, nec mandare desistimus, ut perniciose dissensione et concertatione deposita, impietatem esse sciant, matrem deserere, et agnoscant atque intelligant, Episcopo semel facto et collegarum ac plebis testimonio et iudicio comprobato, alium constitui nullo modo posse; proinde si pacifice sibi ac fideliter consulant, si se assertores Evangelii Christi esse confitentur, prius ad Ecclesiam revertantur.

Novatianus
alios legatos

149 *Interea Novatianus, Africanorum præsum audita sententia, aliam legationem, instigante Novato, adornavit, et Nicostratum, Novatum, Evaristum, Primum ac Dionysium in Africam destinavit, ut acceptam ibidem cladem repararent. Nec eorum consilia S. Cornelium latuerunt; qui per Augendum confessorem Cyprianum de omnibus mox commonuit epistola, quæ modo non superest. Exstat tamen altera, inter Cyprianicas*

B *XLVIII, ejusdem argumenti, et ad eundem episcopum Carthaginensem data, quam joverit hic recitasse. Ne quid minus, inquit sanctus Pontifex, ad pœnam futuram hujus scelerati hominis (Novatiani) deesset, prostratus virtutibus Dei, cum Maximus et Longinus et Machæus inde (ex Africa) fuissent expulsi, denuo resurrexit, et sicut prioribus litteris tibi, quas per Augendum confessorem misi, significavi, puto Nicostratum et Novatum et Evaristum et Primum et Dionysium illo jam pervenisse.*

eo mittit,

150 *Invigiletur ergo, ut omnibus coepiscopis nostris et fratribus innotescat, Nicostratum multorum criminum reum, et non solum patronæ suæ carnali, cujus rationes gessit, fraudes et rapinas fecisse; verum etiam, quod est illi ad perpetuam pœnam reservatum, Ecclesiæ deposita non modica abstulisse; Evaristum vero auctorem schismatis fuisse; et successorem plebi, cui ante præfuerat, Zetum in locum ejus episcopum esse constitutum. Nicostratus is ipse est diaconus, quem ex vetustissimo Romanorum Pontificum Catalogo, sæpius laudato, post S. Fabiani martyrium una cum sancto martyre Moyse ac Maximo presbytero, Christianæ fidei causa, in carcerem conjectum fuisse, indeque egressum in schisma incidisse ex S. Cypriani epistola LI ostendimus. Tillemontius art. 12 in S. Cornelio illum archidiaconum fuisse non inaniter suspicatur tum ex verbis mox recensitis, quibus Romanæ Ecclesiæ thesauros illius curæ creditos fuisse insinuat, tum simul ex aliis epistolis Cyprianicis, in quibus primo post Moysem et Maximum presbyteros loco nominatur.*

e quibus Ni-
costratum
episcopum
fecerat;

151 *Auctor Catalogi mox laudati scribit, illum Novati opera episcopum in Africa constitutum esse. Sic enim ait in S. Cornelio: Sub Episcopatu ejus Novatus extra Ecclesiam ordinavit Novatianum in urbe Roma, et Nicostratum in Africa. Videtur autem Novatianus præ ceteris elegisse Nicostratum, quem velut episcopum et totius legationis caput in Africam mitteret, quia is non modo confessionis ac diuturni carceris gloria, verum etiam obitumneris dignitate ad resarcienda ibidem damna sua præ reliquis idoneus videbatur; præsertim cum eum scelerum suorum conscientia et desperatio, ac proinde quædam ne-*

cessitas ad id impigre præstandum impelleret. Hinc S. Cyprianus epist. XLIX Cornelio respondens, illius epistolam sic interpretatus est, ut velit, Nicostratum... diaconio sanctæ administrationis amisso, ecclesiasticis pecuniis sacrilega fraude subtractis, et viduarum ac pupillorum depositis denegatis, non tam in Africam venire voluisse, quam conscientia rapinarum et criminum nefandorum, illic ab Urbe fugisse. De inani vero confessoris titulo, quo gloriabatur, hæc subdit: Et nunc Ecclesiæ desertor ac profugus, quasi mutasse sit hominem, mutare regionem, confessorem se ultra jactat et prædicat, cum Christi confessor nec dici, nec esse jam possit, qui Ecclesiam Christi negavit.

152 *De Novato, altero legationis socio, sat multa notavimus, ac plura etiam in S. Cypriani Actis dicenda erunt. Evaristum, ignotæ nobis sedis episcopum fuisse, discimus ex S. Cypriani epist. XLIX; eumque S. Pacianus epist. III contra Novatianorum Tractatum, inter eorundem primores pariter recenset; Nescio, inquiens, quid Novatianus egerit, quid Novatus admiserit, quid Evaristus tumuerit, quid Nicostratus nunciavit. Et rursum: Quid, apud te sancti omnes, quos Novatus erudit, quos Evaristus elegit, quos Nicostratus docuit, quos Novatianus instituit? De Primo ac Dionysio nihil plane comperi; fuisse tamen eos ex præcipuis Novatiani fautoribus S. Cornelius epist. XLVIII affirmat, dum subdit in calce: Ut scias, quales duces et protectores iste schismaticus et hæreticus lateri suo junctos semper habeat. Plura de iis forsitan haberemus, nisi epistola, qua S. Cornelius legationem illam Cypriano per Augendum primum significavit, jam periisset. Sed historiæ seriem modo resumamus.*

153 *Epistolam XLVIII num. 149 et seq. recitam jam scripserat S. Cornelius, per Nicephorum acolythum Cypriano deferendam, cum diu desideratus quorundam confessorum, qui Novatiano adhærebant, in Ecclesiam regressus, alteram ad eundem sanctum episcopum scribendi occasionem dedit. Maximus scilicet presbyter, Urbanus, Sidonius et Macharius, detecta tandem Novatiani fraude, eaque se deceptos gementes et ad saniora conversi, præteritorum veniam precati sunt, et in gratiam recepti. An hisce quatuor etiam nonnulli alii e plebe annumerandi sint, dubium esse potest ex Cornelii epistola XLVI mox recitanda, in qua inter cetera ait: In presbyterium venerunt Maximus, Urbanus, Sidonius, et Macharius, et plerique fratres, qui se eis adjunxerant, summis precibus desiderantes, ut ea, quæ ante fuerant gesta, in oblivionem caderent.*

154 *Dubium, inquam, esse potest, utrum illi plerique fratres sese illorum schismati, an vero supplicationi tantum adjunxissent dicantur. Et priori quidem interpretationi favent, quæ post pauca subduntur: Quod erat consequens, omnis hic actus populo fuerat insinuandus, ut et ipsos viderent in Ecclesia constitutos... Quorum voluntate cognita, magnus fraternitatis concursus factus. Quorsum enim convocandus populus, si jam plerique fratres ipsis adessent. Verumtamen mihi contrarium verisimilius apparet ex epistolis inter Cyprianicas XLVII, I. et II; quarum cum prima Cyprianus Cornelio, ultima ipsis confessoribus, de eorum ad Ecclesiam reditu gratuletur, media vero iidem confessores Cypriano suum reditum significant, in omnibus tamen non nisi prædicti quatuor leguntur, nec aliorum ulli fit mentio. Quare dicendum videtur, plerique pro*

AUCTORE
C. S.

qui fuerint
ceteri legati?

E

Nonnulli con-
fessores,

F

qui Novatiano
adhæserant,

pro

AUCTORE
C. S.

ad Ecclesiam
regressi, a
S. Cornelio

clementer reci-
piuntur:

B

hoc ante conci-
lium Roma-
num

C

factum vide-
tur.

pro aliquot, vel multis sumi; sed quorum nume-
rus non sufficebat, ut ad tollendum scandali pe-
riculum publice coram populo in gratiam recepti
dici possent, idque universo populo innotescere.

155 Optatissimum hunc eventum post Novati
ac ceterorum trium ex Urbe versus Africam di-
scessum reponendum esse, discimus ex S. Cy-
priani epistola XLIX, ad Cornelianam ea super re-
scriptam responsoria, in qua Novatum, publicæ
tranquillitatis hostem, qui non minus Romæ
quam Carthagine omnia turbaverat, turbini ac
tempestati comparans, tandem ait: Denique
Novato illinc a vobis recedente, id est, procella
et turbine recedente, ex parte illic quies facta
est, et gloriosi ac boni confessores, qui de Eccle-
sia, illo incitante, discesserant, postquam ab
Urbe ille discessit, ad Ecclesiam reverterunt.
Nec diu tamen post statui potest: etenim S. Cy-
prianus in eadem epistola scribit, se et Novati-
anorum ex Urbe discessum et confessorum recon-
ciliationem per Nicephorum acolythum, quem
sanctus Pontifex cum litteris ad eum miserat,
didicisse postridie, quam schismatici illi Cartha-
ginem adventassent.

156 Hisce consona habet S. Cornelius in epist.
XLVI, videlicet hanc eodem hora, eadem momen-
to, quo reconciliatio peracta fuerat, a se scri-
ptam, et Nicephoro acolytho, qui jamjam dis-
cessurus erat, traditam fuisse, quo citius Cypria-
num lætitiæ suæ participem redderet. Sic ita-
que se res habuit: Cornelius primum epistolam,
quæ in editione, qua utimur, XLVIII est, de Nicos-
trati ceterorumque discessu scripsit, per Nicepho-
rum Cypriano deferendam. Interea dum ille
navigandi opportunitatem exspectat, laudati con-
fessores ad Ecclesiam redierunt; ac mox Corne-
lius priori epistolam alteram, quæ in eadem edi-
tione est XLVI, tam læti eventus nunciam addidit,
et per memoratum Nicephorum, tum mox navi-
gaturum in Africam, ad Cyprianum destinavit.
Porro inter legatorum ac Nicephori discessum
pauci aliquot dies intercessisse videntur; quare
dicendus est hic feliciori, quam illi, navigatione
usus fuisse, ut potuerit postridie quam isti Car-
thaginem advenerant, eodem appellere.

157 Ut vero dubium non est, quin prædicta
paulo post Novatiani legatorum discessum conti-
gerint, ita Tillemontio ac Pearsonio assentiri non
possum, eadem post Romanum concilium, de quo
infra agemus, collocanda esse. In Romano enim
concilio decretum fuisse videbimus, Novatum
(id est Novatianum) et eos, qui una cum ipso
sese insolentius extulerant, et quicumque inhu-
manissimæ et a fraterna caritate alienæ ejus
opinionis consentire præsumperant, alienos ab
Ecclesia habendos esse: quibus verbis Novatia-
nus cum suis sectatoribus ab Ecclesiæ corpore
abscissus manifeste asseritur; adeoque et eadem
sententia damnati fuere confessores, si non nisi
post memoratum concilium ad Ecclesiam redie-
runt. Id autem minime probabile esse, ex S. Cor-
nelii epistola mox recitanda recte observavit ano-
nymus Benedictinus Vitæ S. Cypriani scriptor;
et hic paucis ostendo.

158 Dum confessoribus schisma objiceretur,
circumventos se esse affirmaverunt. Nos, inquit,
errorem nostrum confitemur: imposturam
passi sumus: circumventi sumus perfidiæ loqua-
citate captiosi. Nam etsi videbamur quasi quam-
dam communicationem cum schismatico et hæ-
retico homine habuisse, sincera tamen mens nostra
semper in Ecclesia fuit. Sed qua tandem ra-

tione qua fronte hæc dicere potuerint, si a syno-
do sexaginta episcoporum, presbyterorum vero ac
diaconorum multo plurium, excommunicari,
quam Novatiani partes deserere maluerint? Deinde
verisimile non est, Cornelium, et quinque
episcopos, qui aderant, ceterumque clerum tanta
in admittendis solemni excommunicatis et etiam
post tam celebris synodi sententiam contumacibus
schismaticis facilitate usuros fuisse, quanta revera
usos ex eadem Cornelii epistola habemus. Deni-
que, ut cetera mittam, Tillemontius supponit,
concilium Romanum habitum fuisse, antequam
Novatianus Pontificatum usurparet, ac secundam
in Africam legationem mitteret; quod utrumque
infra refutabimus.

159 Ut vero totam rei gestæ seriè studiosus
lector perspiciat, S. Cornelii epistolam, inter Cy-
prianicas XLVI huc transfero. Cornelius Cypriano
fratri salutem. Quantam sollicitudinem et anxie-
tatem sustinimus de iis confessoribus, qui dolo
et malitia hominis callidi et veteratoris fuerant
circumventi, et pæne decepti, et ab Ecclesia
alienati; tanta lætitia adfecti sumus, et Deo
omnipotenti et Christo Domino nostro gratias
egimus, cum ii, cognito errore suo, et intellecta
hominis maligni velut serpentis astutia venenata,
ad Ecclesiam, unde exierant, sicuti ipsi ex corde
suo profitentur, simplici voluntate venerunt. Et
primo quidem fratres nostri probatæ fidei,
amantes pacem, unitatem optantes, tumorem
illorum, horum mollitiam nuntiabant (alibi re-
ctius: Tumorem illum horum mollitum jam
annuntiabant), fide tamen non idonea, ut facile
nobis credere daretur, illos penitus esse mutatos.

160 Postea vero quam Urbanus et Sidonius
confessores ad compresbyteros nostros venerunt,
affirmantes, Maximum confessorem et presbyte-
rum secum pariter cupere in Ecclesiam redire;
sed quoniam multa præcesserant ab eis designata,
quæ tu quoque a coepiscopis nostris et ex litteris
mèis cognovisti, ut non temere eis fides habe-
retur, ex ipsorum ore et confessione ista, quæ
per legationem mandaverant, placuit audiri.
Qui cum venissent, et a presbyteris, quæ gesse-
rant, exigerentur, novissime quod per omnes
ecclesias litteræ calumniis et maledictis plenæ
eorum nomine frequenter missæ fuissent, et
pæne omnes ecclesias perturbassent; circum-
ventos se esse affirmaverunt; nec, quid in istis
litteris inesset, se scisse; tantummodo circum-
ductos commisisse se quoque schismatica, et hæ-
reticis auctores fuisse, ut paterentur ei manus
quasi in episcopatum imponi. Qui, cum hæc et
cetera eis fuissent exprobrata, ut abolerentur, et
de memoria tollerentur, deprecati sunt.

161 Omni igitur actu ad me perlato, placuit
contrahi presbyterium. Adfuerunt etiam epi-
scopi quinque, qui et hodie præsentibus fuerunt,
ut firmato consilio, quid circa personam eorum
observari deberet, consensu omnium statueretur.
Et ut motum omnium et consilium singulorum
dignosceres, etiam sententias nostras placuit in
notitiam vestram perferri; quas et subjectas
leges. His ita gestis, in presbyterium venerunt
Maximus, Urbanus, Sidonius et Macharius, et
plerique fratres, qui se eis adjunxerant, summis
precibus desiderantes, ut ea, quæ ante fuerant
gesta, in oblivionem caderent, nullaque eorum
mentio haberetur; proinde atque si nihil esset
vel commissum vel dictum, invicem omnibus
remissis, cor mundum et purum jam Deo exhi-
berent, sequentes Evangelicam vocem, dicen-
tem,

D

Horum ad
Ecclesiam
reditus

E

modus

F

et series rei
gestæ

A tem, beatos esse puros corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

et S. Cornelii
epistola

162 Quod erat consequens, omnis hic actus populo fuerat insinuandus, ut et ipsos viderent in Ecclesia constitutos, quos errantes et palabundos tamdiu viderant, et dolebant. Quorum voluntate cognita, magnus fraternitatis concursus factus est, una vox erat omnium gratia Deo agentium; gaudium pectoris lacrymis exprimentes, complectentes eos, quasi hodie poena carceris fuissent liberati. Et ut ipsorum propria verba designem: Nos, inquit, Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ electum a Deo omnipotente et Christo Domino nostro scimus. Nos errorem nostrum confitemur; imposturam passi sumus: circumventi sumus perfidiæ loquacitate captiosa. Nam etsi videbamur quasi quamdam communicationem cum schismatico et hæretico homine habuisse, sincera tamen mens nostra semper in Ecclesia fuit. Nec enim ignoramus, unum Deum esse, et unum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Spiritum Sanctum, unum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.

recensetur,

B 163 Quis ista eorum professione non moveretur, ut, quod apud potestatem sæculi erant confessi, in Ecclesia constituti comprobarent? Quapropter Maximum presbyterum locum suum agnoscere iussimus; ceteros cum ingenti populi suffragio recepinus: omnia autem remisimus Deo omnipotenti, in cuius potestate sunt omnia reservata. Hæc igitur, frater carissime, eadem hora, eodem momento ad te per scripta transmissimus, et Nicephorum acolythum descendere ad navigandum destinantem*, ad vos statim dimisi, ut nulla procrastinatione habita, velut præsens in isto clero, et in isto populi cœtu, Deo omnipotenti et Christo Domino nostro gratias ageres. Credimus autem fore, quinimmo pro certo jam confidimus, ceteros quoque, qui in hoc errore sunt constituti, in Ecclesiam brevi reversuros, cum auctores suos viderint nobiscum agere. Has litteras, puto te debere, frater carissime, et ad ceteras ecclesias mittere, ut omnes sciant, schismatici hujus et hæretici dolum et prævaricationem de die in diem evacuari. Bene vale, frater carissime. Hæc S. Cornelius, *ex quibus præter totius rei gestæ modum colligere licet admirarique mitem ipsius ac vere paternum animum, quo eorum excusationes recipere, eosdemque tam clementer in Ecclesiam admittere dignatus est.*

Litteræ gratulatoriæ

C 164 Ad utramque prælaudatam epistolam S. Cyprianus bina pariter, 47 scilicet et 49 respondit, in quarum priori, quæ gratulatoria est, suum suorumque de tam læto nuntio gaudium exposuit, idque eo majus fuisse scripsit, quod non dubitarent quin confessorum exemplum multi alii essent secuturi. Cum enim, inquit, Dominus... dicat, esse summum gaudium in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente quanto majus est gaudium et in terris pariter et in cœlo super confessoribus ad Ecclesiam Dei cum gloria sua et cum laude redeuntibus, et redeundi viam ceteris exempli sui fide et probatione facientibus? Hic enim quosdam fratres nostros error induxerat, quod sibi communicationem confessorum sequi viderentur: quo errore sublato, lux omnium pectoribus infusa est, et Ecclesia Catholica una esse, nec scindi nec dividi posse monstrata est. Nec quisquam jam facile poterit schismatici furentis verbis loquacibus decipi, quando probatum sit,

bonos et gloriosos Christi milites non potuisse diu extra Ecclesiam detineri.

AUCTORE
C. S.

165 *Nec immerito sic sperabat Cyprianus: hos enim confessores, teste S. Cornelio in epistola ad Fabium, quos statim ab initio (Novatianus) sibi sociaverat, velamentum insanix (sux) obtendit; horum auctoritate schisma potissimum steterat, nec poterat eorumdem exemplum ad revocandos ab errore animos non esse saluberrimum, sicuti ad sectandum schisma fuerat perniciosum. Enimvero eorum merita S. Cornelius loco citato his verbis exponit: Maximus Ecclesiæ nostræ presbyter, et Urbanus, ambo ex fidei confessione egregiam secundo laudem adepti; Sidonius etiam et Celerinus, vir, qui cuncta tormentorum genera per Dei misericordiam fortissime sustinuit, et qui fidei suæ constantia infirmitatem corporis sui roborans, adversarium penitus debellavit: hi omnes... ad sanctam Ecclesiam reversi sunt. His obiter adverte, lector, quantum e confessoribus Celerinum, supra Macharium appellari; unde suspicari licet, illum binominem fuisse. Observa etiam Maximum, qui hic et superius a schismate rediisse narratur, alium esse ab illo, quem a Novatiano in Africam missum vidimus, ibidemque pseudo-episcopum factum dicemus.*

166 Ceterum iidem confessores communem epistolam de eodem argumento ad S. Cyprianum dedere, quæ inter Cyprianicas est L, et ad hanc Sanctus ille per LI gratulabundus respondit. Similem etiam ad S. Dionysium Alexandrinum scripsisse videntur: nam et hic, qui, ut ex Eusebio supra diximus, epistolam dederat ad Confessores Romæ constitutos, qui Novati sententiæ etiam tum favebant, duas quoque alias ad hos ipsos epistolas misit, posteaquam ad Ecclesiam rediissent. Imo verisimile est, eos aliis similiter ecclesiis reconciliationem suam significasse, ut, qui errore suo ac auctoritate aliis fuerant scandalo, eosdem exemplo suo ad Ecclesiam revocarent. Porro quam feliciter eorum pœnitentia Romanæ Ecclesiæ cesserit, colligere licet ex eadem epistola Cornelii ad Fabium, dum ait: Scias porro illum (Novatianum) jam nudatum ac pæne solum remansisse, fratribus quotidie eum deserentibus et ad Ecclesiam redeuntibus.

E

et S. Dionysio
Alexandrino
hac super re
datæ.

§ IX. Concilia Romæ et alibi celebrata, in quibus lapsi ad pœnitentiam et pacem admissi, et Novatianus damnatus: Trophimus cum maxima plebis parte pœnitens, in Ecclesiam receptus.

F

P præter prædictos Novatiani conatus, quem in suo schismate obfirmatum videbimus, cura alia sancti Pontificis animum pulsabat, ingens scilicet lapsorum numerus, quos Deciana persecutio dejecerat, quique in Ecclesiam recipi summis precibus flagitabant. Horum causam jam tractaverat quidem, vacante Sede, Romanus clerus, sed nihil ausus fuerat statuere, nisi ut de vita periclitantibus, si prius facti pœnituisset, pax concederetur, ceteri vero ad pœnitentiam animarentur quidem,

S. Cornelius
de lapsorum
causa,

- AUCTORE
C. S. *quidem, sed ita, ut de iis iudicium suspenderetur, donec in S. Fabiani locum Pontifex subrogatus fuisset, ut in epistola inter Cyprianicas xxxi idem clerus testatur, et supra a nobis ostensum est. Ejusdem sententiae ante schisma suum fuerat Novatianus, teste S. Cypriano epist. LII, ubi de eadem epistola loquens, subdit: Additum est etiam, Novatiano tunc scribente, et quod scripserat, sua voce recitante, et presbytero Moyse, tunc adhuc confessore, nunc jam martyre, subscribente, ut lapsis infirmis et in exitu constitutis pax daretur: quæ litteræ per totum mundum missæ sunt, et in notitiam ecclesiis omnibus et universis fratribus perlatae sunt.*
- et Novatiani
hæresi, 168 *At vero postquam Pontificatum, quem ambierat, S. Cornelio delatum vidit, negavit, hujusmodi lapsis pacem ab Ecclesia posse impertiri, jamque pseudo-pontifex factus hanc hæresim, ut suum schisma stabiliret, qua legatis qua litteris per universam Ecclesiam missis cepit disseminare. Ut itaque hisce malis occurreret sanctus Pontifex, concilium Romæ congregavit, uti Carthagine pariter fecerat Cyprianus. Non exstant quidem hujus synodi decreta; verumtamen, quid in ea potissimum actum fuerit, ex Eusebii Historia lib. VI, cap. XLIII docemur. Novatus*, inquit,*
- B
* al. Novatiani
nus Ecclesiæ Romanæ presbyter, arrogantia adversus eos (qui lapsis post pœnitentiam pacem impertiebantur) elatus, quasi nulla spes salutis ipsis posthac superesset, tametsi omnia expleant, quæ ad sinceram conversionem puramque confessionem pertinent, propriæ cujusdam sectæ eorum, qui timore mentis elati seipsos Catharos (id est mundos) cognominarunt, auctor exstitit.
- concilium
Romæ,
* adde maxima 169 *Ob quam rem cum Romæ congregata esset synodus*, in qua sexaginta quidem episcopi, presbyteri vero ac diaconi multo plures conveniunt: cumque in provinciis antistites, quid agendum esset, seorsum consultassent, hujusmodi decretum cunctis promulgatum est: Novatum* quidem et eos, qui una cum ipso sese insolentius extulerant, et quicumque inhumanissimæ et a fraterna caritate alienæ ejus opinionioni consentire præsumpserant, alienos ab Ecclesia habendos esse; fratres vero, qui in calamitatem inciderant, pœnitentiæ remedio curandos esse et confovendos. Exstant adhuc epistolæ Cornelii Romanorum Episcopi ad Fabium, Antiochensis ecclesiæ præsulem, missæ, in quibus et Romanæ synodi gesta, et omnium per Italiam et Africam, aliasque locorum illorum provincias sententiæ declarantur...*
- C
et Cyprianus
Carthagine
celebrant:
* Novatiani 170 *His adjuncta erat alia ejusdem Cornelii epistola de his, quæ in synodo decreta fuerant, et rursus alia de facinoribus Novati*. Denique in calce ejusdem capituli subjungit Eusebius: Sub finem autem epistolæ numerum recenset episcoporum, qui in urbem Romanam convenientes, amentiam Novati* condemnauerant; nomina quoque illorum, et quam quisque regebat ecclesiam, adscribens. Eorum item, qui Romæ quidem minime adfuerant, superiorum tamen episcoporum sententiam litteris suis approbaverant, vocabula simul et civitates, unde singuli litteras dederant, accurate commemorat. Eisdem de causis concilium Carthagine, ut insinuaui, S. Cyprianus celebraverat, de cujus pariter decretis ibidem sic meminit Eusebius: Aliæ præterea Latino sermone conscriptæ exstant epistolæ Cypriani et aliorum antistitum, qui cum ipso in Africam congregati sunt, ex quibus colligitur, ipsis etiam placuisse, ut subveniretur iis, qui in tentationem inci-*
- derant; utque auctor nefariæ opinionis simul cum iis, qui ad partes ipsius desciverant, ab Ecclesiæ Catholicæ consortio merito abdicaretur.
- posterioris
canones in
Romano ap-
probati, 171 *Porro Carthaginenses hosce canones Cyprianus ad S. Cornelium transmisit, ibique ab eo et congregatis in memorata Romana synodo patribus, velut veritati ac sententiæ eorum conformes approbati confirmatique fuere: quare cum Romani canones perierint, ad hosce elucidandos juverit Cypriani verba recensuisse ex epist. LII ad Antonianum, quem Novatiani contra SS. Cornelium ac Cyprianum litteris nonnihil commotum fuisse diximus. Secundum quod tamen, ait, ante fuerat destinatum persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conveniendi, copiosus episcoporum numerus, quos integros et incolumes fides sua et Domini tutela protexit, in unum convenimus, et Scripturis divinis ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione libravimus, ut nec in totum spes communicationis, et pacis lapsis denegaretur, ne plus desperatione deficerent, et eo quod sibi Ecclesia clauderetur, secuti seculum, gentiliter viverent; nec tamen rursus censura Evangelica solveretur, ut ad communicationem temere prosilirent; sed traheretur diu pœnitentia, et rogaretur dolenter paternæ clementiæ, et examinarentur causæ et voluntates et necessitates singulorum, secundum quod libello continetur quem ad te pervenisse confido ubi singula placitorum capita conscripta sunt.*
- E
quales fuerint 172 *Ac si minus sufficiens episcoporum in Africa numerus videbitur, etiam Romam super hæc scripsimus ad Cornelium collegam nostrum qui et ipse, cum plurimis coepiscopis habito concilio, eandem nobiscum sententiam pari gravitate et salubri moderatione consensit. De S. Cornelii sententia quam et S. Lucium hujus successorem tenuisse affirmat, tum alibi tum in epistola LXVII ad S. Stephanum, qui Lucio successerat, rursus meminit his verbis: Servandus est... antecessorum nostrorum, beatorum martyrum Cornelii et Lucii honor gloriosus; quorum memoriam cum nos honoremus, multo magis tu, frater carissime, honorificare et servare gravitate et auctoritate tua debes, qui vicarius et successor eorum factus es. Illi enim pleni spiritu Dei, et in glorioso martyrio constituti, dandam esse lapsis pacem censuerunt, et pœnitentia acta, fructum communicationis et pacis negandum non esse, litteris suis signaverunt: quam rem omnes omnino ubique censuimus.*
- F
de variis 173 *Certum pœnitentiæ tempus nusquam reperi prefixum, quia videlicet istud lapsorum culpe, quorum varias classes Cyprianus in laudata epistola LII numerat, erat commensurandum, et quorum singulorum propterea causas et voluntates et necessitates ibidem jubet examinari, secundum libellum hac super re conscriptum, qui haud dubie sunt epistolæ illæ Cypriani et aliorum Africæ episcoporum, quas Eusebius supra num. 170 laudavit, quasque periisse dolemus. Diuturnam tamen pœnitentiam agendam fuisse, liquet ex epistola LIII, in qua S. Cyprianus consultus, an Nino, Clementiano et Floro, qui post egregiam confessionem vi tormentorum apud proconsulem subacti fuerant, triennii pœnitentia sufficeret; respondit, sibi quidem videri sufficere, sed aliorum sententiam in proxima synodo, ut rogabatur, sese inquisiturum. Non sic tamen canon ille urgebat, quin, ubi major Ecclesiæ utilitas aut pœnitentium necessitas occurreret, pax citius posset concedi: nam præterquam quod simul decretum fuisse,*

A fuisse, ut ea periclitantibus infirmis impertiretur, ex epist. LII et LIV habeamus, inferius exempla producemus, ex quibus patet, multum de severitate illa justis de causis remissum fuisse.

lapsorum
causis.

174 Episcopos vero huiusmodi criminis reos, post peractam pœnitentiam non nisi ad communionem laicam secundum ejusdem concilii canones admitti potuisse, idem S. Cyprianus epist. LXVIII ad clerum et plebem Hispaniæ testatur, acriter arguens Basilidem ac Martialem, illius regionis præsules, qui post idololatriæ scelus episcopatum gerere perseverabant. Frustra enim tales, inquit, episcopatum sibi usurpare conantur; cum manifestum sit, ejusmodi homines nec Ecclesiæ Christi posse præsese, nec Deo Sacrificia offerre debere, maxime cum jam pridem nobiscum et cum omnibus omnino episcopis, in toto mundo constitutis, etiam Cornelius collega noster, Sacerdos pacificus ac justus, et martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreverit huiusmodi homines ad pœnitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi. Exstat et alia ejusdem Sancti epistola LXIV de Fortunatiano Assuritanorum in Africa antistite, qui post similem lapsum episcopalia munia obire attentabat. Ceterum an memoratus canon de solis episcopis, an de omni clero intelligendus sit, non edicit Cyprianus; postremum tamen verisimilius est.

Theodoretus de
Novatiani
causa

175 Theodoretus lib. III Hæreticarum fabularum cap. VI, alias V, singularia quædam habet de gestis in concilio Romano contra Novatianum, quem Navatum appellat. Relata enim episcoporum de lapsis sententia, sic prosequitur: His conciliis Navatus non acquievit, sed aperte contradixit, dicens, non oportere eos, qui abnegassent, salutem consequi; similiter faciens ac ii, qui ægris prohibent, ne utantur medicamentis. Qui autem pœnitentiæ remedium postulabant, arguebant eum sæpe fuisse rogatum et admonitum, ut ad eos veniret, et verbis saltem confirmaret, qui tyranni machinis pulsabantur; eum autem se occultantem, et latere conantem, se quoque esse presbyterum inficias ivisse. Sed tamen, quamquam hæc audiisset, qui Romæ convenerant episcopi, conati sunt persuadere, ut iis, quæ optime constituta fuerant, assentiretur. Postquam autem viderunt eum furere, et Deo invisam crudelitatem statuere, eum ab Ecclesiæ corpore separarunt, cum Cornelius Romæ Ecclesiam regeret.

in Romana sy-
nodo narratio.

176 Hæc Theodoretus, quæ vera esse putamus: nam et dubitandum non est, quin Catholici præsules dirum schisma exortamque cum eo tam perniciosam animarum saluti hæresim, reducto ad Ecclesiam utriusque auctore, extinguere conati sint; et Novatianum periclitantibus succurrere reverarenuisse, seque presbyterum negasse, num. 93 ipsis S. Cornelii verbis retulimus; ideoque omnino verisimile est, lapsos hæc ipsa in concilio contra illum produxisse, ut ostenderent, quam vecorditer is in persecutione egisset, qui etiam tormentorum vi victis pacem Ecclesiæ, etiam post actam pœnitentiam, concedendam esse tam crudeliter negabat. Utrum tamen Novatianus in concilio comparuerit, ut verba præ se ferunt, incertum est: jam enim pro Pontifice se gerebat, cujus locum nec Cornelio cessisset, nec patres ipsi permississent.

Quæ fuerit
Italica syno-
dus? Romani

177 Vidimus supra ex Eusebio in provinciis quoque antistites, quid agendum esset, seorsum consultasse, ac tum demum memorata decreta Septembris Tomus IV.

manasse. Fuerunt hi haud dubie Italiæ ac finitimarum provinciarum episcopi, qui cum Romano concilio interesse non possent, collatis inter se consiliis, aut coacta in alio Italiæ loco synodo, sententiam suam ad Cornelium et congregatos Romæ patres transmiserunt; atque hæc videtur Italica illa synodus, de qua S. Hieronymus lib. de Scriptoribus ecclesiasticis in Cornelio ait: Scripsit epistolam ad Fabium, Antiochenæ ecclesiæ episcopum, de Synodo Romana, Italica, Africana. Denique dubitandum non est, quin sanctus Pontifex canones in memorato concilio conditos per universam Ecclesiam destinavit; præterquam enim quod id satis insinuet S. Cyprianus, dum num. 174 scribit, communicationem laicam lapsis episcopis a Cornelio cum omnibus omnino episcopis, in toto mundo constitutis, decretam fuisse; ita exigebat totius Ecclesiæ salus, videlicet ut lapsis, quorum ubique ingens erat numerus, salubris medela adhiberetur, ei a Novatiani caveretur insania.

AUCTORE
C. S.

178 Imo id ipsum diserte scribit Socrates lib. VI Hist. cap. XXIII, ubi de hoc argumento hæc habet: Omnibus ubique ecclesiis scripsit (Novatianus jam pseudo-pontifex) litteras, uti eos, qui simulacris immolassent, minime ad mysteria admitterent, sed hortarentur ad pœnitentiam, remissionemque permitterent Deo, qui potest et habet auctoritatem peccata remittendi. Quibus litteris ad provincias perlatis, singuli pro suo ingenio de rebus in illis significatis iudicium fecerunt. Nam, quia erat a Novato (id est Novatiano) significatum, eos, qui post baptismum peccatum ad mortem commiserant, ad mysteria non esse recipiendos; ejusmodi canonis promulgatio quibusdam acerba et severa nimis visa est; a nonnullis probata, utpote æqua et ad vitam recte instituendam multum adferens adjumenti. Dum hæc inter eos agitatur controversia, litteræ Cornelii episcopi allatæ sunt, quæ significabant, spem veniæ etiam illis esse reliquam, qui post baptismum deliquissent.

canones per
orbem missi.
Socratis,

E

179 Ab utroque igitur litteræ contrariæ missæ fuerunt: ac cum uterque suam sententiam sacrarum Litterarum testimoniis confirmare videretur, ad quam quisque opinionem erat propensior, ad eam, ut moris est, se potissimum transtulit. Nam qui peccato delectabantur, indulgentiam, quæ tum erat concessa, arripientes, in posterum tempus ea ad omne peccati genus abusi sunt. Hæc Socrates; sed ob propensum, quem hic manifestum facit, in Novatianam hæresim animum merito arguendus. Non aliter enim hic loquitur, quam si Novatiani impietas nonnullis quidem acerba et severa nimis, aliis æqua et ad vitam recte instituendam multum adferens adjumenti visa, Catholica autem veritas non nisi ab iis, qui peccando delectabantur, arrepta fuisset. Ita scilicet sanctissimos episcopos, qui per totum orbem dispersi hunc canonem admisere, non obscure accusat, quasi hi quibuslibet peccatis viam aperuissent; cum vel ex hoc ipso capite Novatiani hæresis damnanda esset.

Novatiana fa-
ventis

F

180 Recte enim S. Cyprianus epist. LII scribit, visum fuisse lapsos ad pœnitentiam cum spe veniæ admittere, ne plus desperatione deficerent, et eo quod sibi Ecclesia clauderetur, secuti sæculum gentiliter viverent. Recte ibidem exclamat: Atque o frustrandæ fraternitatis irrisio, o miserorum lamentantium et amentium caduca deceptio, o hæreticæ institutionis inefficax et vana traditio! Hortari ad satisfactionis pœnitentiam,

AUCTORE
C. S.

et subtrahere de satisfactione medicinam : dicere fratribus nostris : Plange et lacrimas funde, et diebus ac noctibus ingemisce, et pro ablundo et purgando delicto tuo largiter et frequenter operare; sed extra Ecclesiam post omnia ista morieris, quæcumque ad pacem pertinent, facies, sed nullam pacem, quam quæris, accipies. Quis non statim pereat, quis non ipsa desperatione deficiat, quis non animum a proposito lamentationis avertat? *In desperationem igitur, ex qua in omnia scelera pronus est lapsus, miseros conjiciebat Novatiani impietas; unde etiam eum in synodo Antiochena tamquam qui peccatoribus patrocinaretur, damnatum, num. 202 videbimus; atque adeo impietatem hanc Socrates æquius accusasset.*

in Ecclesiam
iniqua,

181 *At vero quam feliciter Ecclesiæ cesserit S. Cornelii ceterorumque Catholicorum antistitum sententia, tum aliunde liquet, tum ex epist. LVII, in qua S. Cyprianus de Romanis, qui in persecutione Deciana lapsi, deinde ad salutarem pœnitentiam admissi fuerant, jam in Galli persecutione certantibus hæc ait: Quot illic lapsi gloriosa confessione sunt restituti! Steterunt fortes, et ipso dolore pœnitentiæ facti ad prælium fortiores. Idem liquet ex auctore Operis contra Novatianum, S. Cypriano olim adscripti, qui inter cetera inquit: Nulli enim nostrum dubium vel incertum est, fratres dilectissimi, illos qui prima acie, id est, Deciana persecutione vulnerati fuerunt, hos postea, id est secundo prælio (sub Gallo) ita fortiter perseverasse, ut contemnentes edicta sæcularium principum, hoc invictum haberent, quod et non metuerunt exemplo boni pastoris animam suam tradere, et sanguinem fundere, nec ullam insanientis tyranni sævitiam recusare.*

refutatur.

182 *Porro ne oblata spes veniæ proniores in lapsum faceret, satis prospectum erat per canonum severitatem, quam tum ex S. Cypriani literis, tum ex ejusdem libro de Lapsis quilibet facile colliget: juverit tamen unum specimen ex epist. LIII exhibuisse. Scripsistis, inquit, ad me, fratres carissimi, quod pertulerit ad vos... Superius frater et collega noster, Ninum, Clementianum, Florum, fratres nostros, qui in persecutione apprehensi prius fuerant, et nomen Domini confessi, violentiam magistratus, et populi frementis impetum vicerant, postmodum cum apud proconsulem pœnis gravibus excruciantur, vi tormentorum subactos esse, et de gradu gloriæ, ad quam plena fidei virtute tendebant, diutinis cruciatibus excidisse; nec tamen post hunc gravem lapsum, non voluntate sed necessitate susceptum, a pœnitentia agenda per hoc triennium destitisse. De quibus consulendum putatis, an eos ad communicationem jam fas esset admittere. Respondet autem Cyprianus, sibi quidem videri eos posse admitti, sed tamen ea de re, ut rogaverant, ad episcoporum concilium relaturum. Jam vero si tam severe animadversum fuerit in eos, qui ex infirmitate tormentis cessarant; quanto severius id factum credemus in illos, qui sua sponte defecissent. Hisce contra Socratem observatis, cetera prosequamur.*

Videtur tantum unicum

183 *Huc usque distuli de tempore, quo concilium hoc celebratum fuit, disputare, ne ob Eminentissimi Baronii sententiam eadem bis recitare cogerer. Hic enim tom. II Annalium geminum concilium a Cornelio Romæ habitum censet, quorum primum anno Christi 254, alterum 255 affigit; cumque ipse annos vulgares biennio hic*

prævertat, primum concilium ad annum 252, postremum ad 253 referendum esset. Porro concilium geminandum censet ex diversis decretis; nam in priori quidem nihil contra Novatianum actum esse, sed de lapsis tantum tractatum, statutumque, ut hi pœnitentiæ functi ad communicationem admitterentur, sed laicam tantum etiam sacerdotes: in secundo autem Novatianum cum sectariis ejus a Cornelio ac sexaginta episcopis ceteroque clero damnatum, ac præterea decretum, fratres, qui casu infelici prolapsi fuissent, pœnitentiæ medicamentis curari, et ad sanitatem restitui debere.

184 *Ex hisce, inquam, geminandum concilium ad citatos annos, num. 90 et 3 existimat; posteriori loco denuo dicens: Hanc esse diversam synodum ab illa, quam Romæ itidem celebratam fuisse diximus, diversa in singulos decreta sancita declarant: siquidem in illa (ut vidimus) jussi fuerant adhuc expectare lapsi; in hac autem admitti jubentur. Ita quidem Eminentissimus annalista laudans in margine epist. LII Cypriani ad Antonianum, ac Eusebii Historiam lib. VI, cap. LV; sed pace illius dixerim, mihi nullam geminandi concilii necessitatem hic apparere. Nam primo verisimile non est, in concilio, cujus priori loco ex Eusebio neminit, nihil actum fuisse contra Novatianum, qui schismate suo, quod Baronius ad eundem annum 254 num. 47 ipso Cornelii sedis exordio, conflatum fuisse admittit, Ecclesiam perturbabat, et contra quem, etsi nulla alia suasisset causa, synodus propterea merito fuerat convocanda. Secundo in decretis a laudato Eusebio sanctoque Cypriano productis, et a Baronio citatis, nulla apparet diversitas, ut legenti patebit.*

185 *Nam quod Eminentissimus dicat, lapsos, qui secundum Cypriani epistolam LII ex concilii decreto jussi fuerant adhuc expectare, apud Eusebium dici jussos esse admitti; id equidem apud Eusebium non reperio; quippe qui tantum asserit, lapsos secundum concilii canonem pœnitentiæ remedio curandos esse et confovendos, quod ipsum Cyprianus in citata epistola sancitum fuisse asseverat. Antonius Pagius in Critica ad annum 251, num. 25, a Baronio pariter dissentiens, putat eum in hanc opinionem venisse, quia existimabat, epistolam Cypriani LII ad Antonianum scriptam fuisse ipso Cornelii sedis exordio: at serius scriptam esse vel ex eo liquet, quod, ut in eadem epistola dicitur, S. Cyprianus aliam ante hanc ad Antonianum jam dedisset, quam ille permotus, Novatiani communicationem rejecerat, et Cornelii fuerat amplexus. Hinc Labbeus licet tomo I Conciliorum, col. 714 et 715 Baronium secutus, geminum sub Cornelio Romanum concilium distinxerit, in Synopsi tamen conciliorum a Tillemontio Nota 5 in Cornelium laudata, fassus est, decreta de lapsis ad pœnitentiam pacemque admittendis, damnandoque Novatiano, in eadem synodo conditi potuisse.*

186 *Inter eos, qui nobiscum unicum tantummodo Romanum concilium sub Cornelio celebratum agnoscunt, superest alia de tempore quæstio. Tillemontius, a quo Novatiani ordinationem post Cornelii Pontificatum in Africa agnitum fixam fuisse supra diximus, concilium hoc art. 8 et 9, itemque Nota 5, eidem ordinationi præmittendum censet. Ipsius ratio est, quod dubitandum non sit, quin Africani episcopi, statim ac convenire licuit, synodum de lapsis celebrarint; ejusdemque canones ad S. Cornelium confirmandos destinarint, simul*

idque non
ante,

AUCTORE
C. S.Trophimus,
verisimiliter
episcopus,E
cum plurimīs
lapsus et pœ-
nitensin Ecclesiam
receptus.

F

§ X.

A simul atque ejusdem Pontificatum agnovissent: nec magis dubium appareat, quin Cornelius, qui Sede vacante una cum cetero clero lapsorum causam differendam censuerat, donec Pontifex electus esset, acceptis Africanorum præsulum litteris, id etiam mox præstiterit; præsertim cum Novatiani, nondum quidem ordinati pseudoepiscopi, sed tamen jam insanientis, schisma hoc ipsum suaderet.

sed post

187 Addit, ex calumniis, quibus Novatianus, ut Pontificatus usurpationem velaret, sanctum pontificem statim incessit, videlicet eum cum lapsis communicare, satis colligi, lapsorum causam ante ipsius ordinationem jam decisam fuisse. Laudat præterea Theodoretum num. 175 citatum; qui cum post verba ibidem relata, de Novatiani ordinatione primum loquatur, hanc concilio Romano posteriorem credidisse ipsi videtur. Ita fere Tillemontius, Nota 5 statuens, prædictum concilium ante Novatiani, ac uno circiter aut altero mense post Cornelii ordinationem fieri posse: tantum enim temporis sufficiens videri, ut primæ Cornelii ac schismaticorum litteræ in Africam deferrentur, Caldonius et Fortunatus legationem ad Romanos obirent, redirentque Carthaginem, si eorum reditus fuerit expectandus; ac denique ut epistola, qua Carthaginensis synodi patres Cornelii Pontificatum agnovere, et transmissere decreta de lapsis, ad ipsum potuerit pervenire, Romano concilio forte jam tum congregato.

B

188 Respondeo, me Tillemontio ob allatas ab eo rationes facile assentiri, Romanam æque ac Carthaginensem synodum primo, quo licuit, tempore celebratam fuisse: sed paragrapho 7 ostensum a nobis esse, Novatianum usurpasse Pontificatum, antequam Cornelii electio in Africa recepta ac comprobata fuisset. Quare cum, ipso teste Sillemontio, Carthaginensis synodus præcesserit Romanam, nec illius decreta ad Cornelium confirmanda, ante agnitionem ejus Pontificatum, transmissa dicenda sint, dicendum pariter est, Romanam synodum post usurpatum a Novatiano episcopatum coactam fuisse. Eodem quoque paragrapho exposuimus, qua ratione schismaticus ille sanctum Pontificem de communicatione cum lapsis criminari potuerit, quamvis de eorundem causa etiam tum nihil in concilio fuisset sancitum.

invasum a
Novatiano
pontificatum,et confessorum
reditum.

C

189 Nec morari nos debet Theodoretus, scriptor sesqui seculo synodo posterior, etsi Novatiani ordinationem huic clare postponeret; quippe qui, Tillemontio ipso censore Nota 8 in S. Cornelium, in eodem loco circa Novatiani ordinationem plus vice simplici hallucinatus est, ut et nos num. 122 et seq. admisimus. Contra Tillemontium præterea faciunt, quæ ad § 8 de tempore confessorum ad Ecclesiam reditus disputavimus: si enim is post synodum, ut ipse vult, contigerit, et hæc ordinationem Novatiani præcesserit, dicendi sunt confessores illi in eam ordinationem etiam post synodum consensisse; quod ex dictis ibidem verisimile non est. Non dubitamus igitur, quin concilium Romanum reditus confessorum præverterit; sed quo præcise mense celebratum fuerit, plane incertum est. Nihil tamen cogit nos illud cum Pearsonio usque ad hujus anni 251 Octobrem differre; cum e re Ecclesiæ fuerit primo, quo commode licuit tempore, celebrari, resque interim gestæ non obstant, quominus id mense Augusto aut Septembri factum dicatur. Ratio autem dilati ad id usque tempus concilii esse potuit persecutio, Romæ minus quam Carthagine sopita,

quæque resuscitanda videbatur, si tam numerosa episcoporum synodus in regia tyranni Urbe mox celebraretur. Deinde episcoporum synodi, quas in provinciis seorsum habitas, et quarum sententias ad Romanam missas fuisse num. 169 diximus, hanc forte præcesserunt.

190 Forsitan memoratæ synodi patres nondum Roma excesserant, cum Trophimus quidam, factorum pœnitens cum ingenti Christianorum pariter pœnitentium numero, in Ecclesiam admitti flagitavit. Hunc episcopum in Italia fuisse omnino verisimile est ex epistola LII S. Cypriani ad Antonianum, in qua S. Cornelium a schismaticorum calumniis vindicans, acturus de Trophimo præmittit: Sed neque cum episcopis, qui sacrificaverunt, communicationem sacrilegam miscuisse, comperimus. Certe sacerdotem illum in eadem epistola vocat; quo nomine episcopus solet appellare. Sed et ejusdem magna apud plebem auctoritas, cujus pars maxima ipsi peccanti æque ac pœnitenti adhæsit, satis innuit, eundem cuidam ecclesiæ præfuisse. Hujus, quique eum secuti fuerant, crimen nusquam clare expressum reperi; verum istud non fuisse Novatiani ordinationem ac schismatis societatem, sed verisimilius idololatriam, num. 124 contra Valesium statuimus.

191 Itaque, ut ad rem veniamus, cum Trophimus maximam plebis partem, quam exemplo suo ad lapsum induxerat, consiliis et auctoritate sua ad saniora jam conversam, ad Ecclesiam reduceret; visum est Cornelio, quique ipsi aderant, episcopis ob tot fidelium accessionem, severitate canonis, quantum ad pœnitentiæ diuturnitatem pertinebat, ea vice supersedendum, eosque omnes in gratiam recipiendos esse; ita tamen, ut Trophimus non nisi laica communione inposterum frueretur. Juverit hac super re S. Cyprianum in laudata epistola LII, in qua et maculam, quam ex ea S. Cornelio Novatiani inrere conati fuerant, diluit, scribentem audivisse. Explorassem autem collegas nostros, inquit, scias, et verissime comperisse, nulla illum (S. Cornelium) libelli, ut quidam jactitant, labe maculatum esse; sed neque cum episcopis, qui sacrificaverunt, communionem sacrilegam miscuisse; sed eos demum, quorum causa audita, et innocentia comprobata sit, conjunxisse nobiscum.

192 Nam et de Trophimo, de quo tibi scribi desiderasti, non ira res est, ut ad te pertulit rumor et mendacium malignorum. Nam, sicut antecessores nostri sæpe fecerunt, colligendis fratribus nostris carissimus Frater noster necessitati succubuit. Et quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abscesserat, redeunte nunc ad Ecclesiam Trophimo, et satisfaciente, et pœnitentia deprecationis errorem pristinum confitente, et fraternitatem, quam nuper abstraxerat, cum plena humilitate et satisfactione revocante, auditæ sunt ejus preces, et in Ecclesiam Domini non tam Trophinus, quam maximus fratrum numerus, qui cum Trophimo fuerat, admissus est: qui omnes regressuri ad Ecclesiam non essent, nisi cum Trophimo comitante venissent. Tractatu ergo illic cum collegis plurimis habito, susceptus est Trophimus, pro quo satisfaciebat fratrum reditus, et restituta multorum salus. Sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus communicet, non, secundum quod ad te malignorum litteræ pertulerunt, quasi locum sacerdotis usurpet. Huc usque S. Cyprianus.

AUCTORE
C. S.

§ X. Novatianorum nova legatio, et molitiones in Africa: eorum hæresis in Antiochena synodo damnata, et in Oriente rejecta: Felicissimus, alter schismaticus, a Cornelio repulsus.

Novatianus
novos legatos

Novatiani legatos, Nicostratum, Novatum, Evaristum, Primum ac Dionysium, ad reparanda, quæ ab Afris præsulibus passi fuerant, damna, in Africam profectos esse, § 8 vidimus; nunc cetera eorumdem tum hic tum alibi molitiona exponemus. Hi eo appulsi, non videntur S. Cypriani ceterorumque Catholicorum præsulum, qui cum illo Carthaginensi synodo interfuerant, ac forte tum etiam ipsi aderant, animos ulterius tentasse; id enim post agnatum eorum schisma ac hæresim inutile illis fuisset, præsertim cum socium haberent Novatum, Carthaginensis ecclesiæ olim presbyterum, criminibus ibidem jam dudum infamem et eorumdem episcoporum sententia damnatum. Certe ita colligimus ex S. Cypriani epist. XLIX, qui S. Cornelii litteris per Nicephorum acolythum allatis, de eorum adventu edoctus, ipsi respondens, de colloquio cum legatis illis habito, nihil meminit, haud dubie non taciturnus, si quid sibi cum ipsis intervenisset.

in Africam
mittit;

194 Cum pridie, inquit, istic (id est Carthagine) venisset hæreticæ pravitatis nocens factio, ipsa jam perdita, et alios, qui sibi consenserint, perditura, postero die Nicephorus cum vestris litteris supervenit; quibus et didicimus, et docere atque instruere ceteros cœpimus, Evaristum de episcopo jam nec laicum remansisse, cathedræ et plebis extorrem, et de Ecclesia Christi exsulem, per alias longe provincias oberrare, et ipsum veritatis ac fidei naufragum factum, circa quosdam sui similes paria naufragia concitare: Nicostratum vero diaconio sanctæ administrationis amisso, ecclesiasticis pecuniis sacrilega fraude subtractis, et viduarum ac pupillorum depositis denegatis, non tam in Africam venire voluisse, quam conscientia rapinarum et criminum fugisse. Et nunc Ecclesiæ desertor ac profugus, quasi mutasse sit hominem, mutare regionem, confessorem se ultra jactat et prædicat, cum Christi confessor nec dici, nec esse, jam possit, qui Ecclesiam Christi negavit etc.

Nicostratus et
Maximus

195 Videntur igitur hi Africam peragrasse, ut incautos ad suas partes jam desperatas adjungerent, quemadmodum priores legatos, a Carthaginensis synodi patribus convictos, rejectosque, ostiatim acoppidatim ejusdem schismatis propagandi gratia discurrerent vidimus. Quod malum ut præcaveret sanctus Pontifex, Cyprianum commoverat, ut eorum scelera ac molitiones ceteris ejus provincie episcopis per illum innotescerent; idque ab hoc statim prestitum fuisse, ex laudata epistola liquet. Porro non satis fuit schismaticis unum in Africa episcopum Nicostratum constituisse; sed et Maximum presbyterum, quem unum e secundæ legationis sociis fuisse diximus, ab iisdem episcopum postea pariter ordinatum fuisse, testatur S. Cyprianus epist. LV ad Cornelium scribens: Pars Novatiani Maximum presbyterum,

nuper ad nos a Novatiano legatum missum, atque a nostra communicatione rejectum, nunc istic sibi fecisse pseudoepiscopum dicitur.

196 Tillemontius art. 12, et alibi, ex hoc loco schismatici, censet, Maximum Carthaginensem episcopum ordinatum fuisse: quod haud dubie collegit ex adverbio istic, et ex eo, quod Cyprianus id a se contemni dicat, ideoque ad ipsum, velut ejusdem sedis episcopum, propius spectasse videatur. Verum hæc conjectura plane incerta est: per adverbium istic quemlibet Carthaginensis provincie locum accipi posse, manifestum est ex iis, quæ mox subdit: Nec tamen de hoc tibi scripseram, quando hæc omnia contemnantur a nobis, et miserim tibi proxime nomina episcoporum istic constitutorum, qui integri et sani in Ecclesia Catholica fratribus præsent. Extra dubium est, quin hi episcopi non Carthaginenses, sed variorum in Africa sedium fuerint, atque adeo nec priori loco adverbium istic ad Carthaginem necessario referendum est. In quacumque vero illius provincie parte Maximus episcopalem cathedram usurpaverit, ea res ad Cyprianum, velut Africæ primatem pertinebat. Ceterum hæc ipsius ordinatio anno 252 primum contigit, quo epistola scripta est.

197 Sacrilegas hujusmodi ordinationes etiam alibi a Novatianis factas esse, insinuat denuo S. Caprianus in epistola LII ad Antonianum his verbis: Cum sit a Christo una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item episcopatus unus, episcoporum multorum concordia numerositate diffusus; ille (Novatianus) post Dei traditionem, post connexam et ubique conjunctam Catholicæ Ecclesiæ unitatem, humanam conetur ecclesiam facere, et per plurimas civitates novos apostolos suos mittat, ut quædam recentia institutionis suæ fundamenta constituat; cumque jam pridem per omnes provincias et per urbes singulas ordinati sunt episcopi, in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios pseudo-episcopos audeat! Fateor tamen hæc de solis Nicostrato ac Maximo dici potuisse.

198 Nec desierunt iidem schismatici nonnullos Catholicos antistites litteris suis sollicitare, ut, relicto Cornelio, quem fictis criminationibus et maledictis onerabant, ad suas partes transirent. Inter hos Antonianum eorumdem litteris non nihil motum fuisse, declarat S. Cypriani epistola LII, quam hic ad illum conscripsit, ut eundem ad officium reduceret, et in qua Pontificatum Cornelio egregie vendicavit, reputatisque schismaticorum contra hunc sanctum Pontificem calumniis, Novatiani schisma acriter insectatus est. Sed de Antoniano satis multa jam diximus, ut hic nihil addere necesse sit. Utrum tamen saluberrimis hisce Cypriani monitis morem gesserit, incertum est: at favorabilem suspicionem movet nomen Antoniani, quod inter ceteros Numidicæ episcopos occurrit, quibus velut Catholicis Cyprianus epistolam LXX postmodum inscripsit.

199 Schismati etiam implicatus fuit, aut saltem in illud propendit Fabius, aliis Fabianus et Flavianus dictus, Antiochenus episcopus, ad quem Cornelius propterea scripsisse videtur tum epistolam illam, cujus ex Eusebio sæpe meminimus, tum aliam, quam simul cum prædicta S. Hieronymus in Scriptoribus ecclesiasticis his verbis commemorat: Scripsit (laudatus sanctus Pontifex) epistolam ad Fabium, Antiochenis ecclesiæ episcopum, de synodo Romana, Italica, Africana;... quartam

E
ac forte etiam
alii ibidem
episcopi consti-
tuti.

Schismati
favent Anto-
nians

F

et Fabius
Antiochenus
episcopus,

A quartam ad eundem Fabium valde prolixam, et Novatianæ hæreseos caussas et anathema continentem. *Posterioris magnam partem huic Commentario inseruimus ex illius fragmento, quod apud Eusebium lib. VI Historiæ ecclesiasticæ cap. XLIII exstat; aliam vero magno ecclesiasticæ antiquitatis damno periisse dolemus.*

qui synodum
Antiochiæ
indixit,

200 Allaborasse quoque S. Dionysium Alexandrinum, ut nutantem in fide Fabium confirmaret, discimus ex laudato Eusebio cap. XLV dicente, illum Fabio ad schisma aliqua ratione inclinanti multa, quæ ad pœnitentiam spectant, scripsisse; et ex S. Hieronymo, loco mox citato, ubi ait: Ad Flavianum Antiochenæ urbis episcopum scripsit de pœnitentia. Porro verisimile est, quod Boschius noster in *Historia chronologica Patriarcharum Antiochenorum*, tomo IV Julii præfixa pag. 22 censuit; videlicet Fabium hisce litteris, si non inflexus fuerit ad Catholicas partes, saltem motum fuisse, ut synodum super ea causa Antiochiæ indicendam curarit, non diu antequam e vivis excederet, quod anno Christi 252, qui S. Cornelio etiam supremus fuit, contigisse ostendit.

B in qua sub
S. Demetrio,
ejus succe-
sore

201 In hanc sententiam laudat Eusebium lib. VI, cap. XLVI de S. Dionysio Alexandrino hæc scribentem: Scribit præterea ad Cornelium Romanæ urbis Episcopum, ejus litteras adversus Novatum (*lege Novatianum*) scriptas acceperat: in qua quidem epistola significat, se ab Heleno Tarci Ciliciæ episcopo, et a ceteris, qui cum illo convenerant, Firmiliano scilicet Cappadociæ, et Theoctisto Palæstinæ provinciæ, episcopis invitatum fuisse, ut ad synodum Antiochenam occurreret, in qua quidam Novati schisma confirmare tentabant. Scribit etiam sibi nuntiatum fuisse, quod Fabius quidem diem extremum obiisset, Demetrianus vero in ejus locum episcopus Antiochenæ ecclesiæ esset constitutus. Putat itaque Boschius, Fabium, indicta synodo obiisse, et hanc in *Libello synodico apud Labbeum tomo I Conciliorum*, col. 719 S. Demetrio, Fabii successoris adscribi, quia ille exsecutus fuerat, quod hic morte præveniente nequiverat.

Novatianus
damnatus est,

202 Damnatum in ea synodo fuisse Novatianum, laudatus Libellus his verbis declarat: Synodus divina et sacra provincialis Antiochiæ collecta a Demetrio (*Græce legitur Δημητρίου*) ejusdem sanctissimo episcopo, quæ Novatum id est, Novatianum, deposuit, tamquam qui peccatoribus patrocinaretur; videlicet quia crudeli sua hæresi spem veniæ lapsis præcicens, a pœnitentia avocabat, atque ita in desperationem præcipites pertrahebat. Hac denique synodo laudatus Boschius effectum putat, quod Eusebius lib. VII cap. IV a S. Dionysio Alexandrino ad S. Stephanum, Cornelii post Lucium, successorem scriptum fuisse ait; nempe omnes ubique ecclesias, molito jam persecutionis furore, Novati turbulentam novitatem detestantes, inter se pacem iniisse.

eventu felicis-
simo, ut appa-
ret.

203 Ex mox citata Dionysii ad S. Cornelium epistola colligere licet, non solum Fabium Novatianis partibus in Oriente favisse. Quinimo cum idem Sanctus antistes apud laudatum Eusebium cap. V de memorata pace dicat: Scias autem, frater, cunctas per Orientem (*quarum infra præcipuas recenset*) et ulterius positas ecclesias, quæ prius erant discissæ, nunc tandem ad unitatem reversas esse, et omnes ecclesiarum ubicumque antistites unum idemque sentire, et ob redditam insperato pacem, incredibili gaudio exultare:

cum hæc, inquam, ille scribat, satis clare indicat, ingentes ibidem turbas a schismaticis illis excitatas fuisse. Collige etiam, memoratam synodum non nisi post S. Cornelii obitum congregatam, aut saltem tam felicem eventum non prius fuisse sortitam.

204 Ex Occidentis vero episcopis Novatiani partes sectatum fuisse Marcianum, ecclesiæ Arelatensis in Gallis antistitem, constat ex epistola S. Cypriani LXVII, qua S. Stephanum Papam rogat, ut litteris ad Galliarum episcopos datis, jubeat eum deponi, aliumque in ejusdem locum substitui, quod et factum esse colligit Boschius noster in *Actis ejusdem sancti Pontificis tomo I Augusti*, pag. 115. Porro Cyprianus in laudata epistola (quam Boschius ibidem observat non ante annum 254 scriptam fuisse) ut Stephano promptam Marciani exauctorationem persuaderet, inter cetera ait: Sufficiat multos illic ex fratribus nostris annis istis superioribus excessisse sine pace: vel ceteris subveniat, qui supersunt, qui et diebus ac noctibus ingemiscunt, et divinam ac paternam misericordiam deprecantes, solatium nostræ opitulationis exposcunt. Ex quibus posse colligi videtur, Marcianum jam a Cornelii Pontificatu Novatiano consensisse, quamvis initio latere forsitan studuerit. Plura de hujus schismatis hæresisque progressu ac extinctione, quæ ad S. Cornelii tempora non pertinent, studiosus lector apud *Historiæ ecclesiasticæ scriptores inveniet.*

205 Præter hanc hæresim etiam aliud schisma Ecclesiam Dei in Africa turbabat, eodem quidem Novato olim incentore, sed duce Felicissimo, et Novatianis erroribus plane oppositum. Ut enim Novatiani detestabili severitate omnem spem veniæ lapsus penitus negandam contendebant, ita illi, damnabili pariter conniventia, a primo statim persecutionis die, cum recentia delinquentium facinora ferverent, et sacrificiis nefandis non tantum diaboli altaria, sed adhuc manus ipsæ lapsorum atque ora fumarent, communicare cum lapsis, et pœnitentiæ agendæ intercedere non destiterunt, teste Cypriano epist. LV ad Cornelium. Hujus Felicissimi contra Cyprianum nefarias molitiones § 5 attigimus, de eoque plurimis in ejusdem Sancti gestis agendum erit; hic vero ea tantum recensebimus, quæ ad S. Cornelium spectant.

206 Felicissimus cum suis asseclis a pluribus Africæ episcopis damnatus, ut schisma suum stabiliret, non secus ac Novatiani Romæ et in Africa fecerant, suum item episcopum Carthagine constituere meditatus, sparso in vulgus rumore, viginti quinque episcopos de Numidia esse venturos, qui sibi episcopum facerent, re vera autem tantum quinque, iisque ob crimina excommunicatis, convenientibus, Fortunatum, unum e quinque presbyteris sui schismatis sociis, parique sententia condemnatum, episcopum ordinari curavit. Deinde cum nonnullis ejusdem furfuris hominibus Romam navigavit, ut in S. Cornelii communionem admitteretur; mendaciter jactitans, Fortunatum a viginti quinque episcopis ordinatum fuisse. Quo in mendacio suo, inquit ibidem S. Cyprianus, postquam quinque solis convenientibus naufragis et a nobis abstentis, (Carthagine) detecti sunt atque confusi, Romam cum mendaciorum suorum merce navigaverunt, quasi veritas post eos navigare non posset, quæ mendaces linguas rei certæ probatione convinceret.

207 Et rursus de temerario eorum ad Romanam

AUCTORE
C. S.

Schismati
etiam adhe-
sit Marcianus
Arelatensis,

E

Felicissimus
Africani
schismatis
antesignanus,

ordinato in
Africa pseudo-
episcopo

F

AUCTORE
C. S.
Cornelii com-
munionem
petit; ab eo
repulsus

multa mina-
tur, Litteræ a
Cornelio

et Cypriano
hæc super re
invicem scri-
ptæ.

S. Cornelius
a pusillani-
mitatis

nam Ecclesiam accessu ita loquitur: Post illa (scelera, quæ exposuerat Cyprianus) adhuc insuper pseudo-episcopo sibi ab hæreticis constituto, navigare audent, et ad Petri Cathedram atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis et prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides, Apostolo prædicante, laudata est, et ad quos perfidia habere non possit accessum. Nec sane aliter, quam Romanæ Ecclesiæ dignitas exigebat, seditiosi ibidem excepti fuere: quippe Cornelius, cui eorum scelera ex S. Cypriani ceterorumque, qui Carthagine congregati fuerant, episcoporum litteris, de quibus in epist. XLII fit mentio, pridem explorata fuerant, eos, quæ par erat fortitudine repulit, idque litteris per Satura acolythum missis Cypriano indicavit.

208 Nec sic tamen Felicissimus, quique cum ipso venerant, animum desponderunt; sed sanctum Pontificem denuo aggressi, minati sunt, ni litteras allatas acciperet, eas sese publice lecturos, multaque alia, quorum illum pœniteret, prolaturus. Moverunt nonnihil Pontificis animum minæ perfidorum, præsertim cum de Fortunati ordinatione nihil ipsi significasset Cyprianus; ideoque secundas ad illum litteras destinavit, quibus eum totius rei gestæ certiore faceret. Ad utramque hanc epistolam, quæ desideratur, S. Cyprianus per LV respondit, ex qua sequentia delibo: Legi litteras tuas, Frater carissime, quas per Satura fratrem nostrum acolythum misisti, et dilectionis fraternæ et ecclesiasticæ disciplinæ et sacerdotalis censuræ satis plenas; quibus significasti Felicissimum hostem Christi non novum, sed jam pridem ob crimina sua plurima et gravissima absentem, et non tantum mea, sed et plurimorum coepiscoporum sententia condemnatum, reiectum a te illic esse; et cum venisset stipatus caterva et factione desperatorum, vigore pleno, quo Episcopum agere oportet, pulsum de Ecclesia esse...

209 Sed enim lecta alia tua epistola, Frater, quam primis litteris subjunxisti, satis miratus sum, cum animadvertissem, te minis atque terroribus eorum, qui venerant, aliquantulum esse commotum, cum te, secundum quod scripsisti, aggressi essent, cum summa desperatione comminantes, quod, si litteras, quas attulerant, non accipisses, publice eas recitarent, et multa turpia ac probrosa et ore suo digna proferrent. Quod si ita res est, Frater carissime, ut nequissimorum timeatur audacia, et, quod mali jure atque æquitate non possunt, temeritate ac desperatione perficiant, actum est de Episcopatus vigore, et Ecclesiæ gubernandæ sublimi ac divina potestate; nec Christiani ultra aut durare aut esse jam possumus, si ad hoc ventum est, ut perditorum minas atque insidias pertimescamus. Hæc Cyprianus multis rationibus ac exemplis ostendens, non magis Christianis, quam gentilibus aut Judæis, cedere oportere, neque interesse ad gloriam sive ab his sive ab illis mors vel mala, Christi ergo, inferantur.

210 Tillemontius art. 15 ex his deducit, S. Cornelium schismaticorum minis quodammodo teritum in secunda ad Cyprianum epistola paululum timoris ac levitatis in se prodidisse, quod prima fronte epistolam Cypriani legenti verisimile potest videri. Verum si eam attentius perpendamus, sanctum Pontificem non difficulter ab omni meticulosi ac levis animi vitio hac in parte immunem fuisse agnoscemus, vereque prudenter egisse fatebimur. In primis intentate a schismaticis

comminationes non Cornelium sed Cyprianum petebant: id enim hic clare significat, dum eas spernendas præfatus, subdit: Quæ autem sui elatio est, quæ comminantium tumens et inflata et vana jactatio, illic (Romæ) absenti minari, cum hic me habeant in potestate præsentem? Convicia eorum, quibus se et vitam suam quotidie lacerant, non timemus, fustes lapides et gladios, quos verbis parricidalibus jactitant, non perhorrescimus etc.

211 Itaque si seditiosi illi aliquem sancto Pontifici terrorem incusserint; hic non sibi, sed Cypriano timebat, quem cum calamitoso illo tempore Ecclesiæ utilissimum sciret, non minori virtute potuit illius periculis commoveri, quam Cyprianus sua despicere. Deinde Felicissimus cum suis jactabat, Fortunatum suum a viginti et quinque episcopis Numidis episcopum constitutum fuisse; nec redarguere eos poterat Cornelius, qui hac super re nihil litterarum adhucdum a Cypriano acceperat. De hoc enim silentio illum conquestum fuisse, in eadem epistola satis insinuat S. Cyprianus, excusans se, quod ea de re citius non scripsisset, addensque, sese deinde opportunitatem nactum, id per Felicissimum acolythum præstare voluisse; sed hunc vento retardatum, aliisque epistolis accipiendis ab eo detentum, a Felicissimo præventum fuisse.

212 Potuit igitur absque ulla animi pusillanimitate sanctus Pontifex tum Cypriano, tum ecclesiæ Africanæ, ab hisce schismaticis male timere, modestæque succensere priori, quod de re tanti momenti nihil ad se perscripsisset. Potuit de vigore solito nonnihil prudenter remittere, donec de schismaticorum antistitem numero, qui Fortunatum ordinasse dicebantur, certiora accepisset; quemadmodum in S. Cornelii ac Novatiani causa ipse fecerat Cyprianus. Potuit etiam obtrusas litteras, supprimendi ergo, accipere, ne a Felicissimo, uti hic minabatur, publice legerentur. Utrum tamen eas acceperit, incertum plane est ex laudata epistola, in qua Cyprianus tantum ait, illum seditiosorum terroribus ac comminationibus intentatis, ni litteras accepisset, aliquantulum esse commotum, et sub finem, nulla facta de schismaticorum epistolis mentione, solummodo petit, ut, quod alias etiam sponte consueverat, suam coram Romano clero legi juberet; Ut hac epistola mea lecta, inquies, si quod illic contagium venenati sermonis et pestiferæ seminationis irrepserat, id omne de fratrum auribus exuatur... Quamquam sciam, illic fraternitatem nostram vestra scilicet providentia munitam, sed et sua vigilantia satis cautam, nec capi hæreticorum venenis posse, nec decipi. Ceterum quid in Felicissimi causa præterea egerit S. Cornelius, nemo veterum tradidit; sed nec forte quidquam agere potuit, sæviante persecutione, cujus jam aliquot scintillas in Africa denuo suscitatas fuisse, dum hæc scriberet Cyprianus, sequenti paragrafo ostendemus.

§ XI. Persecutio a Gallo resuscitata: contra quam lapsis prospectum: Cornelii et Romanorum illustris confessio: Novatiani a persecutione immunes.

Decio in prælio contra Gothos circa mensem Novembrem anni 251 occiso, Caius Vibius

D

et levitatis
nota

E

vindictatus.

F

AUCTORE
C. S.A
Gallus imperator persecutionem renovat,

bius Trebonianus Gallus, suscepto imperio, filioque ejus Volusiano primum Cæsare, deinde etiam Augusto dicto, persecutionem Decianam, quam sopiverat, anno 252 suscitavit, et qualemcumque Ecclesiae pacem, magno suo, ac imperii damno, perturbavit, quemadmodum S. Dionysius Alexandrinus, scriptor synchronus, apud Eusebium lib. VII Historiæ, cap. 1 verbis, quæ subjungo, testatur. Dionysius in Epistola ad Hermammonem de Gallo imperatore ita scribit: « Sed neque « Gallus culpam Decii intellexit, nec prospexit, « quid tandem illum pessumdedit: quin potius « ad eundem lapidem ante oculos suos positum « impegit. Qui cum imperium ipsius prospero in « statu esset, cunctaque ex animi sententia succederent, viros sanctos, qui pro pace et incolumitate ipsius preces ad Deum allegabant, « insectatus est: cum illis ergo orationes pro « ipso fieri solitas simul fugavit. » Hæc de Gallo Dionysius.

forte occasione sacrificiorum,

214 Pearsonius in Annalibus Cyprianicis ad annum 252, et Tillemontius in Cornelio art. 15, alique opinantur, persecutioni renovandæ occasionem dedisse sacrificia, exstinguendæ pestis ergo, a Gallo Volusianoque per Romanum imperium ubique indicta. De atroci hac lue, qua etiam Hostilianum Augustum, Decii filium, Aurelius Victor in Cæsaribus sublatum scribit, quæque universum Romanum orbem horrendum in modum depasta est, multi veterum scriptorum meminerunt, de eaque suus erit in S. Cypriano agendi locus. Nec a verisimili hæc abhorret opinio: cum enim ex ea lue, eodem Victore teste, Gallo Volusianoque favor quæsitus (sit) quod anxie studiosissimeque tenuissimi cujusque exsequias curarent, verisimile quoque est, eosdem, gentilium more, sacrificiis publicis tantum malum arcere studuisse; et sacrificare recusantes Christianos, veluti calamitatis auctores, suppliciis affecisse. Huc etiam refert Pearsonius eorundem imperatorum nummos, APOLLINI SALUTARI vel, ut Pagius in Critica ad annum 252, num. 26, habet; APOLLO SALUTARIS in postica parte inscriptos.

ad exstinguendam pestem indictorum.

215 Verumtamen laudatus Pagius num. 10 negat, persecutionem hanc, quam sub finem mensis Junii exortam statuit, memoratæ pestis occasione decretam esse, nixus Cedreni testimonio, qui de Gallo et Volusiano agens, ait: Eo tempore pestis invaluit, ab Æthiopia in Occiduum usque terræ partem propagata: neque ulla fuit urbs ejus experta; multæ etiam bis ea lue infestata. Obtulit annos quindecim, cœpit autumno, et desiit sub ortum Caniculæ; quod quidem Cedrenum ex antiquo quodam auctore, forte Philostrato mutuatum fuisse, ibidem suspicatur. Pagio favent S. Dionysii verba, num. 113 relata, quibus imperium prospero in statu fuisse dicitur, priusquam Gallus viros sanctos, qui pro pace et incolumitate ipsius preces ad Deum allegabant, insectatus est. Attamen non adeo certum est, ac velit Pagius, lue illam non ante autumnum anni 252 ortam fuisse; cum nec omnino improbabile sit, eam jam sub Decio incepisse, quamvis tum non tam atrociter, quam sub Gallo ac Volusiano grassata sit, ut apud Tillemontium Nota 14 in S. Cyprianum videre est.

Cyprianus de persecutione divinitus præmonitus,

216 Ut hæc se habeant, proposita jam fuisse Carthagine edicta, quibus sacrificia imperabantur, dum S. Cyprianus epistolam LV, de qua paragrapho præcedenti meminimus, ad S. Cornelium scriberet, his verbis testatur: His ipsis etiam diebus, quibus has ad te litteras feci, ob sacrificia,

quæ edicto proposito celebrare populus jubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in circo sum. Sed antequam persecutio cœpta esset, S. Cyprianus, de instanti persecutione divinitus præmonitus, in quadraginta et unius episcoporum synodo decreverat, pœnitentibus, qui a primo lapsus sui die pœnitentiam egerant, nec ab Ecclesia Dei recesserant, pacem mox impertiendam esse. Quia vero in synodo anni proxime elapsi statutum fuerat, ut hujusmodi homines, præterquam in periculo mortis, non nisi post diuturnam pœnitentiam ad pacem admitterentur, tam ipse, quam prædicti episcopi, communi epistola, quæ inter Cyprianicas est LIV, de hoc novo decreto S. Cornelium monere.

217 Rationem autem mutandi decreti ibidem sic exponunt: Merito enim trahebatur dolentium pœnitentia tempore longiore, ut infirmis in exitu subveniretur, quamdiu quies et tranquillitas aderat, quæ differre diu plangentium lacrimas, et subvenire sero morientibus in infirmitate pateretur. At vero nunc non infirmis, sed fortibus, pax necessaria est; nec morientibus, sed viventibus, communicatio a nobis danda est; ut, quos excitamus et hortamur ad prælium, non inermes et nudos relinquamus, sed protectione Sanguinis et Corporis Christi muniamus. Et cum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra adversarium volumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus. Hæc eadem pluribus argumentis confirmant, ac tandem subdunt: Quod credimus vobis quoque paternæ misericordiæ contemplatione placitum. Nec dubium videtur, quin sanctus Pontifex iis assensus fuerit; sed nullum hac super re monumentum habemus.

novum decretum de lapsis ad S. Cornelium mittit.

218 Non diu post hæc repentina persecutio contra Ecclesiam ejusque Pontificem S. Cornelium Romæ exorta est, in qua hic post dignam Christi Vicario confessionem, in exilium pulsus est. Papebrochius in Propylæo Maii pag. 34* suspicatus est, concilium sexaginta episcoporum, quod a S. Cornelio Romæ celebratum diximus, ac frequens illius cum Cypriano litterarum commercium, seditionis metum Gallo injecisse, et ad persequendum cum suis Pontificem impulisse. Quod licet a vero non abhorreat, cum tamen dubitare non possimus, quin Romæ non minus quam Carthagine feralia edicta, quibus populus sacrificare jubebatur, affixa fuerint, persecutionis causam non aliunde quam ex Romanorum in fide constantia repetendam putamus.

Persecutione subito exorta Romæ.

219 Porro quantam ex hac persecutione gloriam S. Cornelius, ejusque exemplo ceteri Romani fideles, non solum qui sub Decio invicti steterant, verum etiam, qui sub ejusdem tyrannide, seu metu, seu tormentorum vi succubuerant, quantam, inquam, hi omnes gloriam retulerint, discimus ex S. Cypriani epistola LVII, quam ad sanctum Pontificem jam exsulantem gratulabundus conscripsit, quamque propterea, licet tempore posteriorem huc referimus. Cyprianus Cornelio fratri salutem. Cognovimus, Frater carissime, fidei ac virtutis vestræ testimonia gloriosa, et confessionis vestræ honorem sic exsultanter accepimus, ut in meritis ac laudibus vestris nos quoque participes et socios computemus. Nam cum nobis et Ecclesia una sit, et mens juncta, et individua concordia, quis non sacerdos in Consacerdotis sui laudibus, tamquam in suis propriis gratuletur; aut quæ fraternitas non in fratrum gaudio ubique lætetur?

F

S. Cornelius

AUCTORE
C. S.
cum maxima
fidelium parte

220 Exprimi satis non potest, quanta istic (*Carthagine*) exsultatio fuerit, et quanta lætitia, cum de vobis prospera et fortia comperissemus; ducem te illic confessionis fratribus exstitisse, sed et confessionem ducis de fratrum consensione crevisse, ut, dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites, et confessorum populum suaseris fieri, dum primus paratus es pro omnibus confiteri: ut non inveniamus, quid prius prædicare in vobis debeamus, utrumne tuam promptam et stabilem fidem, ad inseparabilem fratrum caritatem. Virtus illic Episcopi præcedentis publice comprobata est, adunatio sequentis fraternitatis ostensa est. Dum apud vos unus animus et una vos est, Ecclesia omnis Romana confessa est. Claruit, fratres carissimi*, fides, quam de vobis beatus Apostolus prædicavit. Hanc laudem virtutis, et roboris firmitatem jam tunc in spiritu prævidebat, et præconio futurorum merita vestra contestans, dum parentes laudat, filios provocat.

Christum
sponte et libere

B

221 Dum sic unanimes, dum sic fortes estis, magna et ceteris fratribus unanimatis et fortitudinis exempla tribuistis. Docuistis granditer Deum timere, Christo firmiter adhærere, plebem sacerdotibus in periculo jungi, in persecutione fratres a fratribus non separari, concordiam simul junctam vinci omnino non posse, quidquid simul petitur a cunctis, Deum pacis pacificis exhibere. Prosilierat adversarius terrore violento Christi castra turbare; sed quo impetu venerat, eodem impetu pulsus et victus est; et quantum formidinis et terroris attulit, tantum fortitudinis invenit et roboris. Supplantare se iterum (*ut nuper sub Decio*) posse crediderat Dei servos, et velut tirones et rudes, quasi minus paratos et minus cautos, solito suo more concutere.

confitetur;

222 Unum primo aggressus, ut lupus ovem secernere a grege, ut accipiter columbam ab agmine volantium, separare tentaverat: nam cui non est adversus omnes satis virium, circumvenire quærit solitudinem singulorum. Sed retusus adunati exercitus fide pariter et vigore, intellexit, milites Christi vigilare jam sobrios, et armatos ad prælium stare, vincti non posse, mori posse; et hoc ipso invictos esse, quia mori non timent, nec repugnare contra impugnantes, cum occidere innocentibus nec nocentem liceat; sed prompte et animas et sanguinem tradere; ut, cum tanta in sæculo malitia et sævitia grassetur, a malis et sævis velocius recedatur. Quale illud fuit sub oculis Dei spectaculum gloriosum, quale in conspectu Christi Ecclesiæ suæ gaudium; ad pugnam, quam tentaverat hostis inferre, non singulos milites, sed tota simul castra prodiisse! Omnes enim constat venturos fuisse, si audire potuissent; quando accurrerit properanter et venerit, quisquis audivit.

C

lapsique prius,
culpam egregie
dihunt.

223 Quot illic lapsi (*in Deciana persecutione*) gloriosa confessione sunt restituti! Steterunt fortes, et ipso dolore poenitentiae facti ad prælium fortiores: ut appareat nuper subitatos esse, et novæ atque insuetæ rei pavore trepidasse; rediisse ad se postmodum fidem veram, et vires suas de Dei timore collectas ad omnem patientiam constanter et firmiter roborasse; nec jam stare ad criminis veniam, sed ad passionis coronam. *Hæc S. Cyprianus, ad quæ nonnulla veniunt observanda. Persecutionem hanc Romæ repente erupisse, idem sanctus Carthaginensis antistes in epist. LVIII ad S. Lucium, Cornelii successorem, data significat; Intelligimus, inquiens, frater carissime, et tota*

cordis nostri luce perspicimus divinæ Majestatis salutaria et sancta consilia, unde illic repentina persecutio nuper exorta sit, unde contra Ecclesiam Christi et Episcopum Cornelium, beatum martyrem, vosque omnes sæcularis potestas subito proruperit.

224 *Non omnes tamen simul, sed primo unum aliquem, ut ex eodem Cypriano vidimus, Gallus callido quidem, sed irritò consilio aggressus est; verum an is ipse fuerit S. Cornelius, an alius quidam, ad quem confirmandum Sanctus accurrerit, dubitat Tillemontius art. 16. Dubitandi ratio est, quod sanctus Pontifex dux confessionis fratribus fuisse, et præcedendo ad gloriam, multos gloriæ comites fecisse, ac confessorem populum fieri suasisse ibidem dicatur. Attamen posterius omnino dicendum videtur: neque enim Cyprianus, qui episcopos pastores, plebem gregem solet appellare, sanctum Pontificem gregali columbæ, aut ovi e grege, sed gregis pastori comparasset; prout tom. II Septembris pag. 520 in SS. Censurino et Sociis observatum jam est, addita non improbabili conjectura de Censurino per unum illum a S. Cypriano laudatum, accipiendo. Existimo itaque rem in hunc fere modum contigisse. Gallus, quo facilius Christi gregem dissiparet, singulos adoriri statuens, unum quempiam, sive e clero sive e plebe is fuerit, ad sacrificandum jussit compellari.*

225 *Hoc audito, Cornelius pro pastoralis sollicitudine ad eum mox accurrat; et quorundam in persecutione nupera ignavia non immemor, ut suo ceteros exemplo provocaret, paratum sese offert primum pro omnibus Christum profiteri. Nec eum spes fefellit: quippe Romani fideles, intellecta sanctissimi Pastoris sui sententia, tanto martyrii ardore succensi sunt, ut ad eum accurrerit properanter et venerit, quisquis audivit; utque S. Cyprianus nesciverit, quid prius prædicare deberet, utrumne Pontificis promptam et stabilem fidem, an inseparabilem fratrum caritatem. Porro sic animati, Christum sponte confiteri non timuerunt; et Gallus, qui unum aggressus, singulorum solitudinem circumvenire speraverat, retusus adunari exercitus fide pariter et vigore, intellexit milites Christi vigilare jam sobrios, et armatos ad prælium stare; vinci non posse, mori posse et hoc ipso esse invictos, quia mori non timent.*

226 *Hinc merito exclamat ibidem S. Cyprianus: Quale illud fuit sub oculis Christi Ecclesiæ suæ gaudium; ad pugnam, quam tentaverat hostis (singulis seorsum) inferre, non singulos milites, sed tota simul castra prodiisse. In hac autem sententia nostra recte explicantur etiam cetera, quæ ex S. Cypriano mox retulimus. Nam primo patet, cur unus ille, quem ante ceteros Gallus adorsus est, ovi et gregariæ columbæ comparetur; quod de omnium capite Romano Pontifice non nisi inepte dici potuisset. Patet secundo, cur Cyprianus Cornelium nihilominus ducem confessionis fratribus exstitisse, præcessisse ad gloriam, confessorem populum fieri suasisse, primum paratum fuisse pro omnibus confiteri, etc. asserat, ut consideranti manifestum erit.*

227 *Hujus tamen gloriæ partem nullam ad Novatianos spectasse, observat S. Cyprianus, tum in laudata epistola, tum in LVIII, ex divino consilio factum scribens, ut, dum hi a persecutione immanes degerent, mundo fieret palam, penes quos Christi Ecclesia esset. Audi ipsum in priori epistola Cornelium alloquentem. Quid ad hæc Novatianus,*

D

Unus ille,
quem Gallus
primum ag-
gressus est,

E

non fuit
S. Cornelius;
huic tamen

præcipua con-
fessionis laus
debetur;

F

cujus nulla ad
Novatianos

AUCTORE
C. S.

A vatianus, Frater carissime? Utrumne jam deponit errorem? An vero, qui dementium mos est, ipsis bonis et prosperis nostris plus adactus est ad furorem, et quo magis ac magis dilectionis ac fidei crescit hic gloria, illic dissentionis et zeli crudescit insania; nec vulnus suum miser curat, sed adhuc gravius et se et suos vulnerat, in perniciem fratrum lingua sua perstrepens, et facundiae venenatae jacula contorquens, magis durus saecularis philosophiae pravitate, quam sophiae dominicae lenitate pacificus, desertor Ecclesiae, misericordiae hostis interfecto pœnitentiae, doctor superbiae, veritatis corruptor, perditio caritatis.

ex divina providentia pervenit.

228 Agnoscitne jam, qui sit Sacerdos Dei, quæ sit Ecclesia et domus Christi, qui sint Dei servi, quos diabolus infestet, qui sint Christiani, quos antichristus impugnet? Neque enim querit illos, quos jam subegit, aut gestit evertere, quos jam suos fecit. Inimicus et hostis Ecclesiae, quos alienavit ab Ecclesia et foras duxit, ut captivos et victos contemnit et præterit; eos pergit lacerare, in quibus Christum cernit habitare. Quamquam etsi aliquis ex talibus fuerit apprehensus, non est, quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur; cum constet, si occisi ejusmodi extra Ecclesiam fuerint, fidei corenam non esse, sed pœnam potius esse perfidiae; nec in domo Dei inter unanimes habitaturos esse, quos videmus de pacifica et divina domo furore discordiae recessisse. *Hæc ille: sed ad confessores redeamus.*

B

§ XII. Sancti exsilium: tempus sedis: martyrium verisimilius per supremum supplicium ipsi illatum: ejusdem epistolæ genuinae, ac supposititiae: Ordinationes ab eo factæ.

Cornelius relegatur

Utrum e tanto confessorum numero nonnulli martyrio mox fuerint coronati, non tradit S. Cyprianus; imo silentio suo contrarium potius insinuat: infra tamen videbimus non paucos eorum in eadem persecutione illud feliciter consummasse quibus forte accensendi sunt SS. Cerealis ac Socii, quorum Acta et Martyrologia meminere, et de quibus § 3 hujus Commentarii pluribus actum est: verumtamen horum omnium martyrium aliquamdiu post gloriosam illam confessionem potuit contingere. Forsitan Gallus, qui unum dumtaxat primo adorari statuerat, confessorum multitudine contra omnem suam expectationem sponte et alacriter ad tribunal concurrente deterritus, initio a cæde abstinuit, consultius ratus nonnihil cunctari, donec primus ille profitentium ardor deferbuisset. Hinc nec ipsum Pontificem, qui ceteros præibat, capitali tunc pœna mulctavit, sed in exsilium expulit, ut ex primario Romanorum Pontificum Catalogo, cui hac in parte Acta consentiunt, quamquam perperam Decium pro Gallo notent, supra jam sæpius dictum est.

Centumcellas,

230 Quod ad exsilii locum attinet, fuit is Centumcellæ, Hetruriae civitas in ora maris Tirrheni condita cum celebri portu, de cujus situ et incremento consuli potest Plinius lib. VI, epist. xxxi. Eam postmodum excisam a Saracenis fuisse, et a Leone IV Pontifice munitioni loco restitutam, scribit Anastasius Bibliothecarius in ejusdem Pontificis Vita. Nunc Civitas vetus, vulgo Civita

Septembris Tomus IV.

vecchia appellatur. Porro verisimile est, cum Cornelio Pontifice etiam alios præsertim e clero illic relegatos fuisse, idque Acta apud Schelstratium insinuant his verbis: Eodem autem tempore tenuit Decius (imo Gallus) beatissimum Papam Cornelium cum universo clero ejus, tam presbyteris quam diaconibus; quem præcepit Centumcellas exilio deportari. Inter hosce gloriosos exsules Baronius ad annum 256, num. 64 S. Lucium, Cornelii in Romana S. Petri Cathedra successorem recenset: quod nec negare, nec confirmare possumus. De hoc S. Lucio actum est Opere nostro ad diem 4 Martii, quo colitur.

231 Centumcellis igitur exsulabat S. Cornelius, cum Cyprianus ipsi de gloriosa confessione sua per epistolam LVII, quam præcedenti § maximam partem recitavimus, gratulatus est. Sub ejusdem epistolæ finem sanctus ille antistes præsagens supremi agonis tempus tam sibi, quam illi appropinquare, mutuas preces petit ac pollicetur; rogatque, ut, qui prior coronari meruerit, is pro ceteris fidelibus Deum orare non desinat. Hortamur, plane, inquit, quantum possumus, Frater carissime, pro caritate mutua, qua nobis invicem cohæremus, ut, quoniam providentia Domini monentis instruimur, et divinae misericordiae consiliis salubribus admonemur, appropinquare jam certaminis et agonis nostri diem, jejuniis, vigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus.

ubi a Cypriano epistolam gratulatoriam,

232 Incumbamus gemitibus assiduis, et deprecationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma coelestia, quæ stare et perseverare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritalia et tela divina, quæ protegent. Memores nostri invicem simus, concordēs atque unanimes, utrobique pro nobis semper oremus, pressuras et angustias mutua charitate relevemus; et si quis istinc nostrum prior divinae dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus et sororibus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio. Opto te, Frater carissime, semper bene valere. Huc usque S. Cyprianus; cujus tamen præsagium ad S. Cornelium propius spectabat, quam ad illum; quippe qui aliquot annos post scriptam illam epistolam in vivis superfuit.

et instantis mortis præsentiam accipit;

233 At vero S. Cornelius non toto forsitan post mense ad cælos evolavit: quod non Romæ, ut Acta volunt, sed Centumcellis factum esse, § 3 ostendimus, vetustissimum Catalogum cum Papebrochio ac majori eruditorum numero secuti. Tempus Sedis illius in laudato Catalogo sic refertur: Cornelius annos duos, menses tres, dies decem, a consulibus Decio II et Decio, usque Gallo et Volusiano: sed pro Decio II legendum esse Decio III, § 4 probavimus, qui consulatus in annum Christi 251 incidit, a quo S. Cornelii Pontificatum etiam inchoavimus. Jam vero cum Gallus et Volusianus anno 252 consulatum gesserint, sub eoque Lucius Sancto nostro fuerit subrogatus, manifestum est, in laudatum Catalogum errorem irrepsisse unius anni additione, quo resecto, cetera recte se habebunt. Etenim per annum unum, menses tres, dies decem retrocedendo a 14 Septembris anni 252, quo Sancti mors signatur, usque ad 4 Junii anni 251 pervenitur, quo illius Pontificatus exordium collocari posse supra ostensum est. Quoad annum unum Sedis illius consentit nobis Catalogus reginae Sueciae secundo loco apud Henschenium editus; sed menses duos, dies tres adjungit.

et martyrium subit post Sedem anni 1, mens. 3, dies. 40.

F

AUCTORE
C. S.
Alii ipsi an-
nos 2

234 *Hæc sententia nostra, quamvis nunc com-
munior sit, suas tamen difficultates et eruditos
adversarios habet. Clarissimus vir Emmanuel a
Schelstraete dissert. II, cap. VI Antiquitatis illu-
strate, et Franciscus Blanchini in Notis chrono-
logicis ad Bibliothecarium, contendunt, Cornelium
biennio pontificatum tenuisse. Hunc in finem eo-
rum prior præter Catalogum Henschenii laudat
Eusebium in Chronico, S. Hieronymum lib. de
Scriptoribus ecclesiasticis, et S. Prosperum in
Chronico integro. Hisce addit præterea duos Ca-
talogos Corbeienses, quorum alterum sexto, alte-
rum octavo seculo scriptum ait; item Catalogum
Palatino-Vaticanum, tempore Caroli Magni, et
aliud bibliothecæ Alexandrinæ seculo nono, exa-
ratos; ac denique auctorem Libri Pontificalis,
et Florentina, Regia ac Vaticana Mss.*

Pontificatus
tribuit,

235 Blanchinus præter varios etiam codices,
tomo II Anastasii, pag. 97 recensitos, pag. 197
profert veterem inscriptionem in basilica S. Pauli
cuidam picturæ subjectam, quam, quia vetustate
partim detrита est, ita exhibet, ut litteras, quæ
supersunt, caractere majori, quæ vero excide-
runt, minori exprimat in hunc modum :

† Corne
LIUS
SED
AN
NI i. m. III
D X.

*Hisce itaque insistens Blanchinus, et annum
Christi 252, diem 14 Septembris pro Sancti emor-
tuali nihilominus retinendum ratus, ejusdem Pon-
tificatum a mense Junio anni 250 exorsus est,
quod probabile non esse, § 4 post eruditos pluri-
mos observavimus.*

ad quorum

236 Ad objectam a Blanchino inscriptionem,
respondeo, eam incertiore esse, quam ut quid-
quam certi possit inde haberi; imo non minus
nostræ, quam illius sententiæ favere, ex illo ipso
ostendam. Etenim in illius Prolegomenis ad eum-
dem tom. II, pag. 97, laudata inscriptio sic
legitur :

Corne
LIUS
SED
AN
NI i. m. III
D X

*Deinde vero infra sequens monitum habetur : In-
certum est, num picturæ referant sedisse AN-
NIS III, an vero ANN. I. m. III. D. X., quod videtur
verosimilius, ut ex consulibus evincitur : vide-
licet ex utriusque Decii, ac deinde Galli et Volu-
siani consularibus, quibus Cornelii Pontificatus
initium ac finem in Fastis consignatum legerat,
ut etiam a nobis superius dictum est. Gratis igitur
eruditus vir deinde pag. 197 annos duos po-
tius quam unum legendum monet; neque videtur
posteriori loco ita censuisse, nisi ut laudatam
inscriptionem chronotaxi suæ faventem haberet,
quam tamen aliunde admitti non posse proba-
vimus.*

argumenta

237 Oppositam prorsus viam iniens Schelstra-
tius, Sancti Pontificatum a mense circiter Aprili
anni 251 auspicatus, ejusdem ac vitæ finem ad
14 Septembris anni 253 perducit, atque ita uno
illo anno, quo Blanchinus illius Sedem præma-
turavit, ille eandem protraxit. Consequenter ad
hæc fatetur, Cornelium usque ad consulatum Vo-
lusiani ac Maximi, quo annus 253 signatus est,
pervenisse; neque id vetustissimo Catalogo repu-

*gnare arbitratur, licet in eo usque Gallo et Volu-
siano, id est usque ad horum consulatum, qui in
annum præcedentem incidit, sedisse tantummodo
dicatur : Catalogo namque, inquit, illi proprium
est penultimum consulatum exprimere, ne coge-
retur in sequenti Pontificatu eosdem consules
perpetuo repetere. Ita quidem viro erudito visum,
sed perperam: nam licet in prima Catalogi
parte, quæ cum S. Urbano completur, iidem con-
sules sub quibus decessores obierunt, in successoris
periodo non repetantur, secus tamen fieri solet in
parte secunda, ut Henschenius in Apparatu ad
Chronologiam Pontificiam observavit, et Catalo-
gum consulenti perspicuum erit.*

D

238 Sed demus tantisper, id in hac parte etiam
contigisse, prout in Stephano a Sixto factum
videri, potest; nihil tamen ex allata ratione sibi
habeat Schelstratius: secundum eam enim ideo
penultimus consulatus, Galli scilicet ac Volusiani,
in laudato Catalogo tantum signatus fuisset, præ-
termisso consulatu Volusiani ac Maximi, ne hic in
sequenti Pontificatu esset repetendus. Jam vero in
S. Lucii periodo, qui Cornelio successit, nulla de
Volusiani ac Maximi consulatu fit mentio, atque
adeo in Cornelio minime fuit omittendus, ne in
Lucio repeteretur. Quapropter dum de Lucio ait :
Fuit temporibus Galli et Volusiani, usque Vale-
riano III et Gallieno II, satis indicat, illum his-
dem Augustis consulibus ad Pontificatum perve-
nisse, quibus S. Cornelium dixerat obisse;
alioquin enim contra morem suum consules, sub
quibus Lucius sedere cæpit, Catalogi auctor nec
in Cornelio nec in Lucio annotasset.

respondetur :

E

239 Ad objecta Eusebii ac Prosperi Chronica,
ceteraque a Schelstratio pro biennali Cornelii
Pontificatu adducta testimonia, respondeo, in Eu-
sebii Chronico, quod ceteri secuti fuere, errorem
agnoscendum esse, nec illius dicta cum ipsa Schel-
stratii opinione posse componi, ut paucis ostendo.
Eusebius in laudato Chronico de duobus S. Cor-
nelii successoribus, sanctis Lucio ac Stephano ante
Galli et Volusiani necem sic meminit : Lucius XXI
Romanæ Ecclesiæ Episcopatum tenet menses 8,
post quem XXII Stephanus annis 3. Deinde mox
subdit: Gallus et Volusianus, cum adversum
Æmilianum, qui in Mæsia res novas moliebatur,
ex Urbe profecti essent, in Foro Flaminii, sive
ut alii putant, Interammæ interfecti sunt. Constat
autem cædem hanc, nondum expleto imperii eo-
rum biennio, anno Christi 253 contigisse; quod
etiam docet Prosper in Chronico integro, ubi verba
ipsa ex Eusebio mutuatus, octo mensium Pontifi-
catum Lucii, Stephanique successionem, nec non
Galli ac Volusiani interitum, Volusiano II et
Maximo consulibus, id est ad memoratum Christi
annum recenset.

ac præsertim

F

240 Secundum hæc Lucius S. Cornelii suc-
cessor octo circiter mensibus Pontificata functus
anno 253 obiit eodemque anno ei Stephanus succe-
ssit: quid potuit igitur S. Cornelius ejusdem anni die
14 Septembris, ut vult Schelstratius, obisse?
Porro quamvis de anno S. Lucii emortuali, san-
ctique Stephani Pontificatus initio Majores mei ad
diem 4 Martii, quo prior colitur, ac in Propylæo
Mai aliter senserint, Boschius tamen in S. Ste-
phani gestis ad diem 2 Augusti illustratis, § 2
post Pearsonium in Annalibus Cyprianicis ac
utrumque Pagium, in figendo ad prædictum an-
num ejusdem Stephani ad Pontificatum aditu sen-
tentiam Eusebii et Prosperi, veluti communio-
rem probabilioremque, amplexus est, et quidem ad
ejusdem mensem Maium diem 13 ordinationem
illius

ad auctori-
tem

A illius probabiliter referri posse existimavit. *Eusebii.* 241 Sed ut ad Chronicon redeamus, fatendum est, aut in biennio assignando errasse Eusebium, aut interpontificium, quod inter Fabiani martyrium ac Cornelii ordinationem intercessit, hujus Sedi annumerasse. Et posterius quidem mihi probabilius apparet ex ejusdem Historia Ecclesiastica, in cujus lib. VII, cap. II non modo biennium sed circiter triennium Cornelio in Pontificatu attribuit: Interea Romæ, inquiens, cum Cornelius tribus circiter annis Episcopatum tenuisset, Lucius in ejus locum substituitur: qui vix octo mensium spatio perfunctus eo munere, moriens episcopale officium Stephano dereliquit. Etenim si a die 20 Januarii anni 250, quo S. Fabianus martyrio coronatus est, numeres usque ad 14 Septembris anni 252, quo S. Cornelium obiisse dicimus, annos 2, menses 7, dies 25 intermedios reperies, qui pro tribus circiter annis ab Eusebio accipi potuere.

S. Hieronymi etc. 242 Ceterum cum S. Hieronymus et Prosper biennium Pontificatus Cornelii ex Eusebii Chronico hauserint; ex chronologis vero supra laudatis alii item biennium, alii triennium ex eodem fonte, vel ex citata Historia ecclesiastica haud dubie deprompserint, ad hos omnes eodem, quo ad Eusebium modo respondendum est. Eminētissimus Cardinalis Baronius in Annalibus ecclesiasticis tomo II ad annum 255, num. 58 errorem in laudatis monumentis pariter agnoscit, errorisque causam his verbis allegat: Quod Sedis Cornelii duos, alii tres vel circa annos ponant, cum re vera nec biennium explesse constet, inde accidisse videtur, quod omnibus illis incomperum penitus fuerit magnum illud vacationis Sedis Fabiani temporis interstitium, quod non nisi ex S. Cypriani citatis epistolis, iisdemque diligenter inspectis, assequi licet. Hæc ipse ad annum, ut diximus, 255, cui Cornelii mortem affigit, vulgarem æram more suo præveniens; qua de re consuli potest Pagius in Critica, aliique.

S. Cornelii martyrium 243 Quo mortis genere aut supplicio sanctus Pontifex obierit, plane incomperum est: nam quæ de illius in Urbe Romana sub Decio martyrio Acta ejusdem referunt, admitti non posse § 3 jam ostendimus. Vetustissimi Catalogi Pontificum auctor tantum dicit, illum cum gloria dormitionem Centumcellis accepisse; unde nonnulli existimant, eum naturali potius, quam violenta morte, defunctum esse; per exsilii tamen ac forte etiam carceris ærumnas accelerata, ideoque ab Ecclesia ut martyrem merito coli. Verumtamen non desunt gravia testimonia, quæ ambiguum illam phrasim, cum gloria dormitionem accepit, de martyrio per supremum supplicium consummato accipiendam suadeant. In primis S. Cyprianus in epist. LVIII ad S. Lucium Cornelii successorem, illum beatum martyrem diserte appellat.

ex vetustis scriptoribus 244 Idem facit epist. LXVII ad S. Stephanum pariter Papam; Servandus est, inquiens, Antecessorum nostrorum, beatorum martyrum Cornelii et Lucii honor gloriosus; quorum memoriam cum nos honoremus, multo magis tu, frater carissime, honorificare et servare gravitate et auctoritate tua debes, qui vicarius et successor eorum factus es. Illi enim pleni Spiritu Dei, et in glorioso martyrio constituti, dandam esse lapsis pacem censuerunt. Consonat Eusebius in Chronico dicens: Romanæ Ecclesiæ Episcopatum, post Fabiani gloriosam mortem, XX suscepit Cornelius annis duobus; qui et ipse martyrio coronatus est. De ejusdem martyrio cum laude meminit S. Eulo-

gius, Alexandrinus antistes seculo VI aut sub initium VII, teste Photio in Bibliotheca, interprete Andrea Schotto, col. 1622, ubi legitur: Postea vero Cornelium, Romanum Episcopum egregio martyrio vitam finisse, Alexandrinus archiepiscopus Eulogius refert. At quale istud fuerit martyrium, cum nec Photius ex Eulogio, cujus Opus non superest, nec S. Cyprianus, nec Eusebius edicat, de martyrii corona quidem constat, sed in dubio manet, supplicione an exsilii ærumnis illatum fuerit.

245 Plus aliquid dicit S. Pacianus, episcopus Barcinonensis, qui seculo IV floruit: hic enim in epist. II ad Sympronianum, S. Cornelium occisum fuisse, non obscure insinuat. Etenim cum Sympronianus jactitaret fictitium Novatiani martyrium, respondit in hæc verba: Quod ante passum Novatianum putas, et Cyprianum dixisse jungis: Præcessit me adversarius meus; vide, quam manifeste respondeam. Novatianus martyrium numquam tulit, nec ex verbis beatissimi Cypriani auditum istud aut lectum est. Habes ejus epistolas, quibus Cornelium, Urbis Episcopum, cui tunc Novatianus inviderat, inimicis principibus resistentem, sæpe confessum, sæpe vexatum refert; plurimis confessoribus, plurimis quoque martyribus ducem factum, et cum plurimis gloriosissime coronatum; vivente tunc Novatiano, etiamque securo...

246 Porro etiamsi passus est aliquid Novatianus, non tamen etiam occisus: etiamsi occisus, non tamen coronatus. Quid ni? Extra Ecclesiæ pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cujus portio debet esse, qui martyr est... Cyprianus autem in concordia omnium, in pace communi, in confessorum grege passus est, et sæpe confessus iteratis persecutionibus, et multa laceratione vexatus, et novissime salutari calice propinatus est. Hoc fuit coronari! Huc usque S. Pacianus; qui licet de S. Cypriani martyrio hic potissimum loquatur, illudque fictitium Novatiani opponat, cum tamen schismaticum hunc coronatum seu martyrium tulisse vel ex eo neget, quod occisus non fuerit, satis indicat S. Cornelium, quem cum plurimis gloriosissime coronatum fuisse dixerat, occisum fuisse; quod aliquid aliud quam naturalem ex ærumnis obitum designare videtur.

247 Adhuc clarius loquitur S. Hieronymus gemino loco; primo in Vita S. Pauli eremitæ apud nos tomo I Januarii, pag. 604: Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felici cruore damnati sunt: vel ut habet novissima ejusdem sancti doctoris Operum editio Parisiensis, tom. IV, parte II, col. 69: Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine felici cruore martyrium pertulerunt. Alter locus est in Catalogo Scriptorum tomo ac parte proxime laudatis, col. 119, ubi de S. Cypriano scribit: Passus est... eodem die, quo Romæ Cornelius; sed non eodem anno. Vide tamen, quæ de martyrii palæstra § 3 diximus. Hieronymo consonat, si cædis locum excipias, vetustus auctor homiliæ, tempore persecutionis Vandalicæ, id est, seculo V, ipsa S. Cypriani festa luce in Africa dictæ, et a Theodorico Ruinartio in ejusdem persecutionis Historia editæ, in qua auditores suos spe divini auxilii per S. Cyprianum impetrandi erigens, subdit: Adest et S. Cornelius, Romæ Urbis Antistes, qui hoc eodem die passus.

248 Non obscure etiam loquitur Prosper in Chronico integro dicens: Romanæ Ecclesiæ Episcopatum,

AUCTORE
C. S.

probatur et
ostenditur,

E

id illum pro-
babilius su-
buisse,

non per solas
exsilii ærum-
nas,

F

sed per mor-
tem violenter
illatam,

AUCTORE
C. S.

scopatum, post Fabiani gloriosam mortem, XX suscipit Cornelius annis duobus, qui post biennium eodem martyrio coronatur. Constat autem Fabianum supremo supplicio, ac forte gladio, ut Græci tradunt, coronatum fuisse, quemadmodum in Opere nostro tomo II Januarii ad diem 20, quo colitur, ostensum est. Capite plexum fuisse Cornelium, censuit etiam Abbo Floriacensis abbas, seculi x scriptor, in Vitis Pontificum, inquit: Centumcellis pulsus est, et ibidem accepit a Cypriano martyre in carcere scriptam (epistolam); quo etiam loco decollatus est. Fateor tamen huius testimonium, præterquam quod recentius sit, suspectum mihi esse, quia epistolæ a S. Cypriano in carcere scriptæ meminit; sic enim prodit, fabulosa Acta, in quibus id ipsum dicitur, sibi præluxisse, simulque suspicionem movet, ne supplicii genus ex iisdem didicerit, quamvis palæstram non Romæ, sed Centumcellis, contra ac in Actis dicitur, recte collocaverit.

sive per supremum supplicium.

B

249 Porro visum mihi est tot testimonia congerere, tum ut de sanctissimi Pontificis martyrio constaret, tum ut appareret, non tam certum esse, quam nonnulli putarunt, eum naturali, per ærumnas tamen maturata, potius quam violenta morte, sive supremo supplicio coronatum fuisse. Etenim quamvis illæ vetustissimi Catalogi voces, Ibi cum gloria dormitionem accepit, priori sententiæ favent, tamen certam non faciunt, cum martyr violenta morte coronatus etiam dici possit cum gloria dormitionem accepisse. De emortuali die jam egimus §1, diximusque, nihil esse cur a martyrologis aliisque venerandis scriptoribus, qui diem 14 Septembris signant, recedamus. De martyrii quoque Sociis §3 disputavimus.

Epistolæ a Sancto scriptæ,

C

250 Superest, ut de Sancti scriptis pauca dicamus. S. Cornelium inter scriptores ecclesiasticos a S. Hieronymo recenseri, non semel jam meminimus; verba autem sancti doctoris sunt huiusmodi: Cornelius Romanæ urbis Episcopus, ad quem octo Cypriani exstant epistolæ, scripsit epistolam ad Fabium Antiochenæ ecclesiæ episcopum de synodo Romana, Italica, Africana, et aliam de Novatiano, et de his, qui lapsi sunt; tertiam de gestis synodi, quartam ad eundem Fabium valde prolixam, et Novatianæ hæreseos causas et anathema continentem. De iisdem epistolis ante Hieronymum jam meminerat Eusebius, lib. VI Historiæ eccles., cap. XLIII dicens: Exstant adhuc epistolæ Cornelii, Romanorum Episcopi, ad Fabium Antiochenensis ecclesiæ præsulem missæ, in quibus et Romanæ synodi gesta, et omnium per Italiam et Africam, aliasque locorum illorum provincias, sententiæ declarantur... His adjuncta erat alia ejusdem Cornelii epistola de his, quæ in synodo decreta fuerant; et rursus alia de facinoribus Novati.

quarum plures desiderantur.

251 Græco sermone has conscriptas fuisse, colligere licet ex iis, quæ laudatus Eusebius post voces illas; sententiæ declarantur, ita subdit: Aliæ præterea Latino sermone conscriptæ exstant epistolæ Cypriani et aliorum antistitum, qui cum ipso in Africa congregati sunt. Frustra enim de sermone id addidisset Eusebius, si omnes Latine conscriptæ fuissent. E quatuor illis Cornelii litteris nulla ad nos pervenit, præter insigne fragmentum unius ad Fabium Antiochenum, quod Eusebius loco citato Historiæ suæ inseruit, et nos ex eo per Commentarii decursum recitavimus. Præter hasce scripsit etiam aliquot ad S. Cyprianum, inter cujus epistolas duæ etiamnum leguntur, videlicet XLVI et XLVIII, ceteræ pariter perierunt.

252 Sub ejusdem nomine circumferuntur insuper duæ Decretales, ab Isidoro Mercatore productæ, et apud Labbeum tom. 1 Conciliorum, col. 668 et seqq. relatæ. Harum altera ad universam Ecclesiam dirigitur, agitque de translatione SS. Petri et Pauli, tamquam ab eo facta, ac de Novatiano aliisque hæreticis; altera Rufo vel Rustico episcopo Orientali inscripta, tractat de sacramento, sive jurejurando episcoporum et eorum causis. Utraque ab eruditis et ab ipso etiam Labbeo velut spuria rejicitur, suamque ipsamet falsitatem per adscriptos consulatus probat. Prior enim data septimo (alibi octavo) Idus Septembris, Decio et Maximo viris clarissimis consulibus; posterior undecimo Kalendas Junii, iisdem consulibus signata est; quorum ultimum non nisi anno 253, id est secundo post Decii interitum anno, et aliquot post S. Cornelii martyrium mensibus consulatum inisse ex Fastis constat. Si quis velit per Maximum ibi designari Gratium, cui id nomen etiam fuisse legitur, nihil tamen efficiet, cum hujus consulatus ad annum 250 spectet, quo Cornelius nondum Pontifex ordinatus fuerat. Plura manifestæ suppositionis indicia adducit Natalis Alexander Hist. eccles., Sec. III, cap. IV, art. 3.

253 Constantius in Epistolis summorum Pontificum col. 26 præterea observat, decretum, quo statuitur, ut juramentum a jejunis præstetur, et ne pueri ante annum ætatis 14 jurare cogantur, quod exstat in compilatione Gratiani, 22, quæst. v, c. XVI, ab Ivone et Burchardo sancto Pontifici nostro pariter perperam abscribi. Commentitia etiam certe est ea epistola acris ac vehemens, quæ post Cyprianicis in editione Veneta, qua utimur, col. 343 inter dubias recitatur, velut a Cornelio ad Cyprianum de non rebaptizandis hæreticis data. Constat enim, hanc controversiam sub Cornelio agitatam non fuisse, sed Cyprianum inter ac Stephanum, illius post Lucium successorem, primum ortam fuisse, ut in S. Stephano ad 2 Augusti dictum est, et hoc ipso die in S. Cypriano dicturum.

254 Eminentissimus Robertus Bellarminus libro de Scripturibus ecclesiasticis in S. Cornelio, alterius perbrevis epistolæ ad Lupicinum Viennensem episcopum meminit. Exstat ea tom. III Bibliothecæ Patrum editionis Parisiensis anni 1589, apud Labbeum tomo I Conciliorum, et Joannem a Bosco in Antiquitatibus bibliothecæ Floriacensis, ex qua primum eruta dicitur, ideoque ex posterioris fide illum hic subjungo. Cornelius Episcopus fratri Lupicino Viennensi archiepiscopo salutem. Scias, frater beatissime, aream dominicam vento persecutionis acerrime commoveri, et edictis imperatorum Christianos ubique tormentis variis affici. Nam in urbe Roma præfectus ad hoc constitutus est. Unde neque publice, neque in cryptis notioribus Missas agere Christianis licet. Exortetur itaque charitas vestra omnes credentes in Christum, ne timeant eos, qui occidunt corpus; sed potius eum, qui habet corpus et animam potestatem perdendi. Jam plures fratres martyrio coronati sunt. Ora, ut perficiamus cursum nostrum, nobis a Domino revelatum. Vale, frater in Domino, et saluta omnes, qui nos amant in Christo.

255 Quamquam vero Labbeus de hac epistola nihil notet, nisi quod eam Baronius e Floriacensi bibliotheca acceperit, mentem tamen suam satis manifestat, dum ad duas certe genuinas, quas ibidem subdit, sic notat: Hæc et sequens epistola cum iis, quas clerus Romanus scripsit, docent, quid

D
Duæ Decretales

E
et alia ipsi supposita.

Idem de epistola

F
charissime

ad Lupicinum Viennensem

A quid distent æra lapinis, et subæratæ merces aureis veterum scriptis. Eadem Tillemontius et citati Natalis ac Constantius, aliique, inter supposititias similiter reponunt: et certe ea magna præfert suppositionis indicia. In primis archiepiscopi titulus ætate Cornelii in usu non erat; et si fuisset, sanctus Pontifex, seipsum tantummodo episcopum dicens, Lucipinum Viennensem eo nomine non compellasset. Baronius quidem in Annalibus ad annum 255, num. 47, ubi eam pro genuina refert, archiepiscopi titulum omittit; sed et in laudata Bibliotheca Patrum, ac Labbei Collectione Conciliorum, in hunc modum inscribitur: Cornelius Episcopus Romanus fratri Lucipino Viennensi episcopo salutem. At præterquam quod incertum sit, apud quos Floriacensi autographo conformius legatur; nec hæc inscriptio Cornelii scribendi methodo congruit: hic enim epistolas suas ad Cyprianum datas, quæ etiamnum exstant, omisso utrimque episcopatus titulo, his verbis exorsus est: Cornelius Cypriano fratri salutem; quod et Cyprianus in suis ad Cornelium pariter facitavit.

statuendum

B 256 Secundo dubium est, an S. Lupicinus, superstite Cornelio, ecclesiæ Viennensi jam præ sederit. Certe id in Baronii sententia negandum est: is enim ad annum 262, num. 58 S. Florentium, Lupicini decessorem, sub Valeriano passum scribit: ad quod Eminentissimus Annalista non advertit, dum memoratam epistolam admisit, vel contra dum illius martyrium tam sero collocavit. Laudatus Joannes a Bosco de eodem S. Florentio sic ait: Tempora Gordiani, Philippi, Decii, Galli et Volusiani decucurrit*: de Lupicino autem: Ipsi successit B. Lupicinus martyr, qui cathedram rexit, dum Valerianus et Gallienus in humanis degebant. Eadem habet Joannes Chenu in Episcopatibus Galliæ, ex quorum dictis S. Florentii martyrium circa annum 258 in Opere nostro ad diem 3 Januarii delatum est. Quinimo Tillemontio valde probabile visum est, Lupicinum non nisi post annum 374 illum sedem obtinuisse; quod in S. Lupicino ad 14 Decembris examinandum erit.

*decucurrit

videtur.

C 257 Tertio vel epistola illa scripta est post Decium ante vel post inchoatam a Gallo persecutionem. Si primum; qua veritatis specie ait, Christianos ubique tormentis variis affici, et jam plures martyrio coronatos fuisse? Si secundum; cur de sua confessione aut exilio non meminit, cum ex dictis constet, illum inter primos confes sum comprehensumque esse? Cetera, quæ in eadem epistola insuper nonnullis displicent, apud Tillemontium ac Constantium videri possunt: nolim tamen cum posteriori asserere, vocem Missas, quæ in ea occurrit, Cornelii ævo certo recentiore esse.

Duo Tractatus sine solida ratione ipsi adscripti.

258 Præterea notat Tillemontius, Tractatum de Disciplina et bono pudicitiae, qui inter dubia S. Cypriani Opuscula recensetur, Erasmo visum fuisse, S. Cornelio posse adscribi. Sed cum non alia ratio adducatur, quam quod is ab episcopo, qui a grege suo aberat, conscriptus sit; non video, cur S. Cornelio, Centumcellis exulanti, potius quam cuilibet alteri episcopo a suis absenti attribuendus sit. Nec minus divinavit idem Erasmus, dum Tillemontio denuo teste, credidit, sermonem Ad Novatianum hæreticum, Cypriano a nonnullis similiter adscriptum, Cornelii etiam opus esse. Quinimo non improbabile est, ut observat Tillemontius, eum post Galli persecutionem, in cuius exordio sanctus Pontifex relegatus et co-

ronatus est, scriptum fuisse, in eoque de ejusdem confessione ac martyrio sub boni pastoris typo memorari.

AUCTORE
C. S.

259 De ordinationibus ab eo factis pauca addo. Primarius Henschenii Catalogus more suo nullam memorat: secundus vero unam his verbis: Post hoc factum fecit ordinationem unam, presbyteros septem. Anastasius duas ipsi attribuens, sic ait: Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembris, presbyteros quatuor, diaconos quatuor, episcopos per diversa loca numero septem. Uter e duobus rectius, non divino: at si Sanctus duas ordinationes mense Decembri fecerit, utramque eodem Decembri anni 251 debuit peregis se, cum hunc solum in Pontificatu traduxerit. Quod ad episcopos ab eo ordinatos spectat, ipse Sanctus de duobus id discrete asserit num. 123, ubi illius verba dedimus, quæ etiam de tertio verisimilius accipienda sunt. Quartus potuit fuisse Zetus, quem num. 150 ejusdem pariter Sancti verbis diximus in Evaristi locum substitutum fuisse; vel forte successor Trophimi, qui pœnitentia ductus cum magna populi parte ad Ecclesiam regressus, ad laicam tantummodo communionem admissus est, ut num. 192 ostensum est.

Ordinationes
ab illo factæ.

§ XIII. Sancti corpus Romam translatum, et a S. Leone I, deinde a S. Hadriano I in alia ecclesia depositum: ejusdem Translatio in Franciam.

E

Sancti Pontificis ac martyris venerabile corpus e loco exsilii, ubi coronatus fuerit, Romam postea translatum, et secundo ab Urbe lapide Via Appia in cœmeterio Callisti depositum fuisse, ex productis § 1 Martyrologiis, quæ illius festivitatem ibidem annuntiant, manifestum est; quod ipsum quantum ad sepulturam pertinet, etiam ejusdem Acta, aliæque, quæ laudavimus, monumenta testantur. Certe Romæ diu quievisse, mox videbimus: sed quis eam translationem curaverit, nescimus. Verisimiliter tamen ea a quodam e proximis illius successoribus facta fuerit, S. Fabiani exemplo, qui S. Pontiani, in Sardinia passi, corpus in idem cœmeterium intulerat.

Corpus Ro-
mam transla-
tum ad cœme-
terium Callisti

261 Seculo quinto sacrum illud corpus basilica honoratum fuisse a S. Leone I, auctor est Anastasius Bibliothecarius, editionis Vaticanæ tom. III, pag. 156 his verbis: Fecit autem (S. Leo) et basilicam B. Cornelio, Episcopo et martyri, juxta cœmeterium Callixti Via Appia. De hac basilica, velut suo tempore, sive seculo XII etiam existente, meminit Guilielmus Malmesburiensis de Gestis regum Anglorum lib. IV, ubi inter ecclesias in Via Appia sitas recensetur ecclesia S. Cornelii et corpus: verum eamdem nostra ætate frustra requiri, Blanchinus in Notis historicis ad laudatum Bibliothecarium observat. Porro quamvis negare non possimus, illam Malmesburiensis tempore adhucdum exstitisse; quod tamen de servato ibidem Sancti corpore subjunxit, ex dicendis admitti non potest; videturque auctor ille ita sensisse, quia illud a S. Leone olim eo translatum noverat, nec de altera ejusdem translatione quidquam didicerat.

F
deinde a
S. Leone I ba-
silica honora-
tum,

262 Etenim S. Hadrianus I Papa seculo VIII jam decrepito sacrum istud corpus in erectam a se basilicam solemnissime transportavit, eodem teste Anastasio,

S. Adriano I
in aliam
Ecclesiam
defertur

- AUCTORE
C. S. *Anastasio, qui de ecclesiis, aliisque locis piis ab eo Pontifice seu exstructis, seu restauratis, tractans, hæc scribit: Hic idem sanctissimus Præsul in domo culta (id est villa) quam Capracorum vocant, quam ex jure proprio suo obtulit pro alimoniis pauperum beato Petro Apostolorum Principi, fautori, nutritori suo, a solo fundavit atque ædificavit ecclesiam, simulque speciose ornavit, et in nomine ejusdem Deo Factori suo dedicavit... In qua sacratissimam ecclesiam cum cuncto suo*, senatuque Romano pergens cum nimia gloria seu exultatione pariter ovantes, et in pauperes Christi ibidem magnam consuetam eleemosynam faciens, translatavit atque introduxit in eam corpora sanctorum martyrum simulque Pontificum, videlicet corpus sancti Cornelii, martyris atque Pontificis, et corpus sancti Felicis, simili modo martyris seu Pontificis, pariterque corpus sancti Innocentii, confessoris atque Pontificis. Quos ut patronos in Domino almus sacer Pontifex ob amorem sanctæ Sedis Apostolicæ, in qua et præ sederunt, sicut decuit, honoravit.*
- * *al. addit. clero*
- non autem a
S. Paschale I
B *263 At vero Franciscus Blanchinus in Notis ad Anastasium in S. Cornelio, pag. 206, alterius translationis, a Paschale I, ut putabat, factæ meminit: (Ubi in crypta juxta cœmeterium Calisti Via Appia, ut præmiserat) deinde Leo Magnus, ecclesiam construxit, nomine B. Cornelii insignitam, ut infra in ejus Sectione. Inde autem extractum corpus ejusdem Pontificis a Paschali I, delatum fuit cum SS. Urbano, Cæcilia, Tiburtio et Valeriano, ad Titulum S. Mariæ trans Tiberim, ubi requiescit. Hæc ipse, quæ cum supra dictis minime conveniunt. Sed et laudata Bibliothecarii editio Vaticana, uti et Parisiensis Caroli Fabroti, in S. Paschale I habent quidem, SS. Urbani, Cæcilie, Tiburtii, Valeriani, necnon Maximi ac Lucii Pontificis corpora ab eodem S. Paschale in dictam ecclesiam illata fuisse; sed de S. Cornelio silent: quare non dubito, quin erudito viro nomen Cornelii pro Lucio obrepserit.*
- Inde in Franciam translatum
C *264 Postea translatum in Franciam fuisse idem sacrum pignus, tradit Passio S. Cypriani, a Jacobo Pamelio hujus Sancti Operibus præfixa, Pauloque diacono, qui sub Carolo Magno floruit, ab eodem adscripta. In hac enim sequentia legere est. Nos ergo, fratres, oremus Omnipotentem Deum pro serenissimo imperatore Carolo, quatenus, qui B. Cornelium Papam et martyrem de Romanis partibus ob munimen sui, cunctorumque fidelium sibi proximari fecit, ac nos de tam magno Patrono honoravit, per suffragia hujus inclyti Martyris beatitudine perennis vitæ sibi concessa, Sanctorum omnium, quos venerabiliter excoluit, consortia adipisci mereamur perpetuo obtinenda. Ita laudatæ Passionis auctor, qui locum, ad quem ea translatio facta fuerit, non determinat, sed quem Compendium in insula Franciæ oppidum fuisse, ex dicendis constabit.*
- et Compendii
D *265 Ad manum mihi est Ms., quod Translatio S. Cornelii Papæ inscribitur, notaturque: Misit anno 1686 Fr. Ludov. Nicque, Biblioth. Suesion. Celest. In ejusdem margine Gallico idiomate adscriptum est, illud fragmentum cum Compendiensi S. Cornelii Ms. collatum fuisse. Illius auctor anonymus satis indicat, se translationi minime synchronum esse, dum miraculum, quod inter transferendum contigerat, narraturus præfatur: Unum saltem, quod veridica patrum cognovi relatione, meæque mandans attituli, quamquam fragili, victoriæ*,... fraternis auri-bus, prout audiui, intimare curabo. Fertur etenim etc. Ibidem pariter insinuat, asserens, Compendiensem ecclesiam a tempore depositi in ea sacri corporis usque ad tempus, quo scribebat, jam secundo flammis exustum, restauratumque fuisse: Non miretur itaque, inquiens, quis adsistentium præsentem locum auri argentique copia nudatum; quia bis post gravem lambentium invasionem flammarum hunc a præcedentibus noverit restauratum.*
- * *id*
- 226 Hæc autem ostendunt, illum post Caroli Simplicis temporibus ascriptis, in cujus diplomate apud Mabillonium de Re diplomatica pag. 560 et seq., ad annum 917 pro ejusdem ecclesiæ restoratione dato, de duplici illo incendio his verbis memoratur: Cognitum est igitur omnibus, quod cœnobium ab avo nostro Carolo (Calvo) imperatore gloriosissimo constructum in Compendio palatio, peccatis exigentibus, bis igne est succensum. Unde placuit serenitati nostræ reedificare ac restaurare eum*, quod semel ac bis fecimus.*
- Quamdiu vero post Caroli regnum scripserit, exploratum non habeo: id tamen ante annum 1150, quo in canonicorum locum Benedictini monachi ibidem successerunt, fecisse videtur, quia cum de priorum fundatione expresse meminerit, de suffectis monachis altum silet. Porro auctor multa de Cornelii laudibus ac gloria narrationi suæ pene ad nauseam interserit, quibus prætermisissis, nos ea tantum recitabimus, quæ ad propositum argumentum spectare videbuntur.*
- 267 Translationem a Carolo imperatore ac Francorum rege curatam fuisse scribit, asserens sacrum Pontificis corpus ab eo Roma allatum, et in Compendiensi S. Mariæ basilica depositum esse. S. Cypriani Passio, num. 263 laudata, eam Carolo imperatori similiter attribuit, isque secundum Pamelium fuit Carolus Magnus, cum sub hoc imperatore dictam Passionem conscriptam fuisse opinetur. At Tillemontius in S. Cornelio art. 17. et Nota 45 in S. Cypriano mavult auctorem de Carolo, cognomento Calvo, Magnique Caroli nepote interpretari; quia, ut inquit, insinuare videtur, SS. Cornelii ac Cypriani corpora, quorum ultimum sub Carolo Calvo in Compendiensem ecclesiam primum delatum est, in eodem simul loco, dum ipse scriberet, quævisse.*
- 268 Quidquid sit de ea Tillemontii ratione, de qua infra sermo redibit, illius sententiam diserte tradit Albericus, Cisterciensis Trium-Fontium seculo XIII monachus, in suo Chronico ad annum Christi 877, ubi hæc habet: Karolus iste Calvus monasterium S. Cornelii apud Compendium fundavit atque perfecit. Et post aliqua: Cum Karolus Calvus attulisset a Roma beati Papæ Cornelii corpus, in imperatorem de novo creatus, venit apud villam suam Pontigonem, quæ tunc erat fiscus regius; et ibidem cum corpore Sancti quievit; et cum vellet recedere, non potuit corpus sanctum moveri, donec eidem S. Cornelio daret rex in pago Depteto (de Perteto,) id est Pertois, silvam de Hur, inter Saum fluvium et Matronam, et quædam alia inclusa. Hucusque ipse, laudans Elinandum seu Helinandum ejusdem Ordinis ac seculi in Frigido-Monte monachum, quod tamen de fundatione Compendiensi ecclesiæ tantum accipiendum videtur. Eidem Carolo translationem hanc adscribit codex Remensis SS. Tim. et Apoll. ad diem 14 Septembris inter Auctaria Usuardi apud Solle-rium nostrum his verbis: Cujus corpus Roma translatum a Carolo juniore Augusto, positum est in monasterio, quod construxit infra palatii aedes*
- in basilica depositum*
- a Carolo imperatore,*
- non Magno, sed Calvo:*
- * id*
- * forte memorie*

A ædes Compendii. Consonat et Saussayus in *Supplemento ad Martyrologium Gallicanum*, die 4 Martii.

quod qua occasione

269 Alberico ego quoque omnino assentior, quia ex illius assertis, quæ aliunde solide probantur, et Ms. translationi sunt conformia, occasio manifeste eruitur, quia S. Cornelii corpus a laudato Carolo Roma allatum et in Compendiensi basilica depositum fuerit. In primis memoratam ecclesiam a laudato imperatore conditam fuisse constat tum ex Caroli Simplicis diplomate supra citato, tum ex ipsius Caroli Calvi præcepto apud *Maillonium* tom. III *Annalium* in Appendice p. 681 et seq., in quo diserte ait, sese ad exemplum avi sui Caroli, Magni scilicet, qui basilicam *Beatissimæ Dei Genitricis Aquisgranæ* exstruxerat, ac congerie quam plurima reliquiarum sacraverat, sese, inquam, illius exemplo in Compendiensi suo palatio, eo quod Aquisgranum sibi non pareret, eidem sacratissimæ Virgini monasterium ac ecclesiam fundotenus exstruxisse, et centum, qui in ea Deo famularentur, clericis constitutis, munifice dotasse. Dedicatio illius anno 877 tertio Nonas Maii in eodem instrumento facta dicitur. De eadem etiam meminit Annalista Bertinianus apud *Pagium* in *Critica* ad eundem annum, num. 3, sed dedicationem Kalendis Maii adscribit. Kal. Maii, inquit, episcopos Remensis provinciæ, sed et aliarum provinciarum (Carolus) Compendio convocavit, et ecclesiam, quam in eodem oratorio construxerat, cum multo apparatu in sua et nunciorum Apostolicæ Sedis præsentia ab eisdem episcopis consecrare fecit.

factum fuerit,

270 Jam vero in Translatione nostra Ms. similiter dicitur sacrum Pontificis corpus in Compendiensi palatio receptum ac in beatissimæ Virginis basilica a Carolo imperatore collocatum fuisse. Non potest hic igitur Carolus Magnus intelligi, quo imperante, memorata basilica nondum exstabat, sed ejusdem nepos, cognomento Calvus, a quo eam fundo-tenus exstructam fuisse probavimus, quique avum imitatus, similem Aquisgranensi Dei Genitricis ecclesiam condens, sacris reliquiis eandem ditare, avi exemplo, haud dubie curavit. Secundo translationis auctor asserit, Carolum imperatorem, Roma reducem, quo cum exercitu profectus fuerat, thesaurum illum advexisse: ex *Annalibus* autem Bertinianis constat, Carolum Calvum, audita Ludovici II morte, anno 875 cum copiis suis Romam profectum, ibidemque a Joanne VIII PP. imperatorem coronatum, anno sequenti in Franciam rediisse.

C

ostenditur: et Translatio exhibetur.

271 Idem igitur Carolus utrobique designatur, recteque ab Alberico dicitur Karolus Calvus... in imperatorem de novo, id est, recenter, Romæ creatus id præstitisse, ea scilicet usus occasione, ut basilicam, quam brevi dedicaturus erat, tam insignibus reliquiis ditaret. Recte etiam in codice Remensi SS. Tim. et Apoll. inter Auctaria Usuardi apud Sollerium nostrum ad diem 14 Septembris legitur: Romæ beati Cornelii Papæ et martyris, cujus sacrum corpus Roma translatum a Carolo juniore Augusto, positum est in monasterio, quod construxit infra palatii ædes Compendii. Ceterum licet in citato Caroli Calvi diplomate ea ecclesia Sanctissimæ Dei Genitricis, nulla facta de S. Cornelio mentione, consecrata dicatur, *Maillonius* tamen tom. III *Annalium*, ad annum 877, num. 94 censet, illam etiam SS. Cornelio ac Cypriano dedicatam fuisse, laudatque Caroli Simplicis ac Ludovici Transmarini Præcepta, in quibus iidem Sancti, tamquam illius

ædis patroni memorantur: ac simul subdit, eam suo tempore solius Cornelii nomine vulgo appellari.

272 Accipe nunc Translationem ex Ms. num. 265 laudato, recisis tamen, ut monuimus, superfluis auctoris digressionibus. Omni Francorum iterato exercitu congregato, dixit, (Carolus ut mox patebit) se Romam velle petere, desiderio ardentis animi plus solito: nec mora, quisque Francorum exercituum miles inclytus, in nullo jussis audens contraire imperialibus, tantæ expeditionis festinat sibi pro posse adquirere apparatus, ut hora, qua moveri castra jusserit imperator Karolus, nullam moram ingerere videretur regiis curribus, * partes Italicas ardentem prope- rantibus. Quod ita ut factum est, imperator, laxis habenis, Romam otius petiit, sanctum, quod diu mente disposuerat, desiderium compos Christo adminiculante complevit, beatissimi Papæ Cornelii corpus inde secum deferens, victoriosisque Francorum partibus, toto lætus corpore et animo, gratulanter inferens.

273 Romani itineris suscipiendi causam supra assignavimus: post hæc auctor, qui satis manifestat, sese de rei serie non nisi admodum leviter fuisse instructum, sermonem suum ad Urbem Romanam convertens, eam de tam pretiosi corporis jactura consolatur, inter cetera dicens: Noli tamen ob hoc, Urbs inclita, nimia conteri cordis mœstitia, quia nos si solamur ossium nervorumque de copia, tu quoque respergeris mole sanctæ carnis pulvere. Quibus verbis indicat, totum S. Cornelii corpus in Gallias allatum fuisse, nihil ex eo præter cineres Romæ relicto. Deinde Sancti gloriam, virtutes ac patrocinium prædicat, quibus omnibus hic prætermittis, reliqua, quæ ad translationem spectant, ex eodem subjungo.

274 Audiat, te nobis invidens, beate Papa, Romanus populus, quam dignanter sis receptus Compendiensi in palatio Francorum manibus; sed priusquam ad id veniatur, satis reor utile huic paginæ scribendo inserere, quid antequam hujusce subducereris liminibus basilicæ, actum sit in tuo felici itinere. Et si ex integro, quod est usque difficile, quæ gesta sunt illic, promerere * nequeo, unum saltem, quod veridica patrum cognovi relatione, meæque mandans attulavi, quamquam fragili victoriæ *, omnigeno, Christo loquens, propulso frivolo, fraternis auribus, prout audiui, intimare curabo. Fertur etenim, quod, dum tui sacratissimi corporis ossa per opaca supra dicti saltus (hunc saltum non memoraverat in Ms. nostro) humeris episcopali- bus ferebantur pervia, contigit divino nutu in ejusdem ferme parte media ita aggravari illa, ut penitus episcoporum, eadem ferentium, nequirent sufferre ulterius spatularum fulchra *.

275 Qui quantocius aureis subtractis vestibus, tantæ molis humotenus deponentes sarcinam, jusserunt acclamari regiam, ut huic spectaculo statim adesse festinaret, personam. Quæ simul ac communis * adesse visa esset, sese intra se colligens, divina cœpit sapienter animadvertere clementia, quid quantumve honoris tibi, beate Martyr, in hac, qua corpore eras collocandus, poscebas basilica. Procul namque dubio sensit mente imperator Karolus, non te hujus aulæ hospitem, sed post beatæ memoriæ Virginem velle gloriari, ut erat consequens, totius dominicæ basilicæ principem. Quo divinitus cognito, delatorum more plicatis vadibus, quidquid te sentire potuit velle poposcisse, imperiali dicto citius * devota mente non distulit libenter supplere.

AUCTORE C. S.

Carolus Roma adfert Sancti corpus,

* adde in

et quidem, si auctori credimus, integrum:

E

hoc gravi pondere divinitus premittitur;

* promerere

* memoria

E

* fulera sed post vota

* forte comminus

* citius

276 Ac

AUCTORE
C. S.
a Carolo

276 Ac deinde tale sanxit privilegium, ut inter tuos Sanctæque Mariæ famulos nulla distancia, nullumque deinceps adforet digladiabile discidium; sed ut vestrum æquanimitèr valuisse exequi servitium, æquali fruerentur pondere præbendarum. Ut hoc autem securi totius secularis inopiæ absque ullius impedimenti intercapedine quivisset agere, de sua propria suppellectile cum omni, quæ adesse videbatur Francorum non minima falange*, sub clarissimo tui nominis decore omnem dotem hujus aulæ regiæ duplicibus donariis imperialiter curavit ampliari. Nemo etiam tunc Francorum illic visus est exercituum, qui juxta posse proprium huic ecclesiæ denegare voluisset beneficium donativum.

eodem in loco
facta

277 Priusquam progrediamur, aliqua hic observanda sunt. Ubi prædicta gesta sint, non annotavit auctor, contentus dixisse, facta esse in supradicto saltu, quem non nominaverat. Albericus num. 267 relatus ea prope villam regiam Pontigonem contigisse asserit, illamque in Partensi pago seu tractu, illo scilicet, qui inter Campaniam Propriam et Barrensem ducatum interjacet, recte collocat. Quod spectat ad Saum fluvium, quem inter et Matronam sitam silvam ea occasione a Carolo datam ait, videtur is esse, de quo Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum ad vocem Pontico sic scribit: Litteræ Caroli, quem Simplicem et Stultum cognominant, datæ anno 907, « Pontigonem villam publicam in pago Portensi » super fluvios Saltum et Brustionem » ponunt: ex quibus Saltus fluvius Saut etiamnum vocatur. Videtur, inquam, hic Saltus seu Saut, apud Albericum Saus appellari. De Matrona notissimo fluvio nihil addere necesse est. Utrum Albericus, an auctor Translationis, donationem Caroli, ejusque causam rectius expresserit, exploratum non habeo: at posterioris narratio satis inepta est. Ceterum Pontigonis villa a Frederuna Caroli Simplicis conjuge, quæ eam dotis nomine acceperat, Compendiensi ecclesiæ postmodum donata est; qua de re videri potest Mabillonius de Re Diplomatica lib. VI, instrum. 123 et 128. Modo auctoris textum resumamus.

miraculis claret, et Compendium.

278 Quis namque mortalium tam obstinati pectoris eo loci adesse poterat, qui tot visis miraculorum signis in eadem solitudine triplicis æternæ virtute peractorum potentiae, huic beato Papæ, ejus fiebant merito requirente, famulatus fugitivæ non provideret tribuere, quo aleretur, donarium substantiæ; dum tribus cæcis visum, tribus æque surdis auditum, tribus necnon mutis solvit vinculum linguæ; paralyticos quoque quam plurimos ante præsentiam beati Papæ officium pristinae sanitatis hauriret oculus recuperare remedium? Quod verissima assertione testificatur adhuc crucis signaculum ex eodem sublimi stipite fixum. Hinc nempe tantum [in] Beati honorem excrevit locus iste, ut in tot vicibus jacturarum nullus locorum Franciæ huic se ornatu præsumpsisset ullo modo comparare.

cujus ecclesiæ varia sors narratur,

279 Sed ubi sæpe ignis vorans, exigente populi mole peccaminum accidere dignoscitur, excidium grave rerum et inextricabile terrestrium consuescit parere dispendium: non miretur itaque quis adsistentium præsentem locum auri argenticque copia nudatum; quia bis post gravem lumbentium invasionem flammaram, hunc a præcedentibus noverit restauratum: sed potius tali cessans ab ammiratione Christo satagat preces suppliciter fundere, ut ita dignetur precibus beati Papæ Cornelii hunc locum misericorditer conser-

vare, quo amplius opus non habeat restaurationis pro tali re. Auctor de stipite velut ante memorato supra meminit; nec tamen de eo in præmissa narratione quidquam reperio. Videtur tamen indicare, suo tempore in loco, ubi miracula contigerant, crucem iisdem inscriptam, vel certe in eorum monumentum erectam, etiam existisse; ideoque fortisan legendum est: In eodem loco in sublimi stipite fixum.

280 O summe et ineffabilis æternæ vigor Deitatis, progreditur auctor, quæ tam miris modis honorem numquam desinit impendere testibus suis! Mox namque ut præsentis, de quo sermo ventilatur, Martyris desiderium ex olympica celsitudine prospexit efficaciter completum, ita ejus iterum permisit allevari corpusculum, ut, si, quod ita dicam, istud voluisset discurrere per inane magnum, omni procul repagulo rerum volitare valuisset more volucrum, ipsas nubes remigio alacrum quandoque excedentium. Quod ipso rei certissimo comprobatur exitu; quia, quod dudum bis mille nequiebat moveri manibus hominum, nunc cernitur efferri binorum tantum scapulis episcoporum præsentis aulæ usque in atrium. Et, ut quibusdam nostrum tunc temporis præsentium, ipsorum ore prolatum fuisse dignoscitur deferentium, tam videbatur illisonus levissimum, ac si omnimode maneret vacuum, quo ossa vehebantur, beati Papæ capulum*. Unde minime hæsitans, Papa beate, credo, quod divinæ voluntatis obsequens nuncio, cunctis Franciæ profuturus incolis requiescere cupiebas sub umbra criptarum basilicæ adstantis. Subduntur hic versus Rhythmici, quibus auctor pro suo genio translationis magnificentiam describit, quos prætermittendos pariter censui.

281 Diximus supra, auctorem Passionis S. Cypriani apud Pamelium Tillemontio visum fuisse dicere, corpora SS. Cornelii ac Cypriani in eodem loco, dum ipse scriberet, quævisse. Sed et Mabillonius tom. III Annalium ad annum 877, num. 94 asserit, ea in una pretiosa theca Compendii asservari; et præter quoddam Martyrologium Ms., in quo ad Idus Martii legitur: Apud Compendium susceptio beatorum martyrum Cornelii et Cypriani, laudat nonnulla alia, quibus id persuadeat. Verum cum hæc ad S. Cyprianum proprius spectent, translationem hanc una cum aliis in ejusdem Sancti gestis, hoc ipso die illustrandis, examinabimus.

282 Sancti Cornelii corpus seculo XI etiam Compendii quævisse, docet charta donationis a Roberto Franciæ rege, ejusque conjuge Constantia factæ Sanctæ Mariæ Compendiensi ecclesiæ, et sanctis martyribus Cornelio et Cypriano, in eadem ecclesia requiescentibus, ut in laudata charta, signata anno 1029, apud Mabillonium lib. VI de Re diplomatica, pag. 582 legitur. Ejusdem seculi anno 49 idem Sancti corpus Compendio Remos, ubi S. Leo IX Papa concilium celebrabat, a clericis delatum fuisse, scribit Anselmus S. Remigii Remensis monachus, et rei gestæ synchronus, in Opusculo suo, quod sub Concilii Remensis titulo exstat tom. IX Conciliorum apud Labbeum a col. 1028, et apud Mabillonium in Actis Sanctorum Sec. VI, parte I, a pag. 713, ubi Historia dedicationis ecclesiæ S. Remigii inscribitur.

283 Anselmi verba huc transfero. Mane autem facto susceptus est a domno Papa (S. Leone IX) intra ecclesiam sanctus martyr Cornelius, quem cum aliis Sanctorum pignoribus Compendienses clerici

D

facillime deferitur.

E

* i. e. theca

De S. Cypriani corpore alibi examinabitur.

F

S. Cornelii corpus Compendii sec. XI: inde

Remos ad concilium deferitur a canonicis.

A clerici illo detulerant pro multis violentiis, quas ecclesia sua patiebatur a quibusdam malefactoribus. *Deinde inter gesta subditur: Excommunicavit denique (Pontifex) illos, de quibus proclamationem fecerant Compendienses clerici, propter quorum injustitiam illuc detulerant corpus sancti martyris Cornelii. Porro non hæc ita accipias, quasi Compendienses tam hoc quam cetera Sanctorum pignora Remos transportarint, ut vexantium injuriis subtracta, ibidem deponerentur. Non hæc, inquam, ita accipias: neque enim alium ob finem sacras illas reliquias Remos detulere, quam ut pro more antiquitus recepto, earum presentia et patrocinio congregatorum patrum religiosos animos ad justam misericordiam promptumque auxilium ferendum potentius commoverent, eoque impetrato, ad ecclesiam suam reducerent.*

quibus postmodum Benedictini suffecti sunt.

B 284 Ceterum cum de Compendiensibus clericis tum hic tum alibi facta sit mentio, observasse joverit, clericos seu canonicos, quibus Compendiensis ecclesia a Carolo Calvo concessa fuerat, anno 1150, ut supra jam insinuavi, inde expulsos fuisse, Benedictinis monachis in eorundem locum substitutis. Albericus in Chronico expellendi causam ab occiso, nescio, quo cervo repetit; Occasione cervi, inquiens, venientis quolibet anno ad ecclesiam S. Cornelii Compendiensis, quem interfecerant Compendienses canonici, amovit rex canonicos, et posuit ibi monachos de abbacia S. Donsyii; et ita cœpit abbacia Compendiensis. Sed, quidquid sic de hoc cervi, nisi forte legendum sit servi, seu historia seu fabula, veram expulsionis causam fuisse irreligiosam horum vitam, liquet ex epistola CLXIII Sugerii, abbatis Sandionysiani, apud Chesnium tom. IV Hist. Franc.; ubi etiam aliæ epistolæ huc spectantes recitantur. Consuli etiam potest Mabillonius tom. VI Annal., ad annum 1150, num. 99 et sequentibus.

§ XIV. Sancti reliquiæ et cultus celebris in Indensi abbacia prope Aquisgranum.

Aliquot S. Cornelii reliquiæ

C Que præcedenti paragrapho produximus, satis probant, S. Cornelii corpus ad Compendiensem ecclesiam olim translatum, ibidem sub medium seculi XI etiam quievisse; ubi Mabillonius supra laudatus illud in eadem pretiosa theca simul cum S. Cypriani Carthaginensis corpore suo quoque tempore inclusum, honoratumque fuisse asseverat. Verum si hæc de integro corpore aut etiam de ejusdem longe majori parte accipienda sint, difficulter conciliari poterunt cum iis, quæ de ejusdem sancti Pontificis reliquiis, aliis in locis asservatis, leguntur. In primis Inda, quæ vetusta imperialis abbacia est Ordinis S. Benedicti, sex passuum millibus ab Aquisgranensi palatio dissita, et a Sancto Pontifice ac Martyre nostro Monasterium S. Cornelii, vulgo Cornelismunster dicta, insignem hujus sacri thesauri portionem jam a multis seculis possidere se credit, idque populosæ peregrinationes, et crebra miracula confirmant: sed unde et quo tempore ad eam pervenerit, haud facile dictu est.

ad Indensem abbatiā prope Aquisgranum

286 Ad manum mihi est S. Cornelii Vita Ms. multis fabulis conspurcata, ne dicam, compacta, quam R. P. Lhem rector Collegii Societatis Jesu Aquisgranensis ex Mss. Indensibus exceptam anno 1644 ad Majores meos transmisit, sub cujus calcem ad propositum nostrum hæc leguntur: De Septembris Tomus IV.

mum Carolus Magnus imperator transtulit corpus beati Cornelii de Roma ad monasterium Indense S. Cornelii, Ordinis S. Benedicti, quod ipse fundaverat. Denique autem post multos vero annos Carolus secundus transtulit corpora SS. Cornelii et Cypriani ad Franciam, relicto tamen in prædicto monasterio capite B. Cornelii ac brachio ejus dextro, ubi indies magna et crebra fiunt miracula ad laudem omnipotentis Dei ac martyris sui S. Cornelii.

287 Est et inter instrumenta, ad hunc diem apud nos deposita, exemplar quoddam epistolæ reverendissimi ac amplissimi domini Joannis de Wachtendonck, abbatis Indensis, a P. Gamansio Societatis nostræ presbytero transmissum, in qua laudatus abbas universis Christi fidelibus insignes sui monasterii reliquias commemorat, eosque ad has veritatis explorandæ gratia inspectandas invitatur. Hic præfatus, abbatiam suam a Carolo Magno, ejusque filio Ludovico Pio conditam dotatamque fuisse, inter cetera sic ait: Antefatus S. Carolus... integrum corpus S. Cornelii de Roma ante annos octingentos, aut eo circiter, in et ad dictum monasterium, devote per Christi fideles venerandum, secum attulit.

288 Ac eadem reliquiæ semper a tempore prædicto per diversos valde nobiles et plebeios ac ecclesiasticos et sæculares utriusque sexus homines peregrinos, ad dictum monasterium ex cunctis regionibus Christi nomen profitentibus fluentes (qui et indies ad illud confluunt) devote veneratæ, ac multi peregrini morbo epilepsiæ (qui dicitur S. CORNELII) laborantes, ejusdem sancti suffragio adjuti, sæpe numero pristinae sanitati restituti exstiterunt, et indies restituuntur. Abbas hic, teste Gabriele Bucelino parte II Germaniæ sacræ, obiit Kal. Octob. anni 1534 post trium annorum ac quatuor mensium prælaturam. Itaque si hisce credimus, sancti Pontificis nostri corpus a Carolo Magno Indensis Monasterii fundatore, ex Urbe Roma eo translatum fuit, sic tamen, ut secundum Vitam a Carolo II, sive Salvo, Compendium deinde portatum fuerit, capite ac brachio dextero apud Indenses dumtaxat relicto; secundum laudatum vero abbatem idem corpus integrum ad sua usque tempora nunquam inde amotum fuisse videatur.

289 Quod ad translationis auctorem attinet, non fuisse illum Carolum Magnum, ex præcedenti § liquet; ut autem ita crederent tam præcitate Vitæ quam epistolæ auctores, inducti fuisse videntur, quia Monasterium Indense ab hoc imperatore primum ac deinde a Ludovico Pio ejusdem filio fundatum esse putabant, prout laudatus abbas in epistola præmiserat. Nam cum ignorarent, a quo sacras illas reliquias accepissent, primum fuit eas Carolo Magno, quem primum fundatorem suum credebant, acceptas referre; præsertim cum hic basilicam Aquisgranensem aliasque ecclesias hujusmodi sacris cimeliis, ditasse dicatur. Joannes Noppius lib. I Chronici Aquisgranensis, cap. XL istud a Carolo Magno inchoatum, et post hujus obitum a Ludovico Pio perfectum pariter scribit. Verum S. Ardo discipulus et biographus S. Benedicti, illius loci primi abbatis, laudatum monasterium a Ludovico Pio in valle, quæ sex millibus a palatio suo Aquisgranensi distabat, miro opere constructum fuisse scribit, nulla de Carolo Magno facta mentione. Exstat ea Vita in Opere nostro ad diem 12 Februarii, ubi caput VII, num. 34 consuli potest.

290 De solo Ludovico hac in parte similiter meminerunt

AUCTORE C. S.

olim delatæ;

E non tamen a Carolo Magno;

(ut quidem volunt.)

F

AUCTORE
C. S.
sed incerto
nobis tempore
et auctore :

meminerunt monachi Indenses in epistola sua de ejusdem S. Benedicti vita et obitu scripta, et post mox laudatam vitam cap. x excusa. Atque hinc corrui eorum argumentum, ex quo sacrum Cornelii corpus Carolo Magno auctore sibi donatum credidisse videntur. Falsum quoque est, quod prædicta Vita ex Ms. Indensi habet de utriusque Sancti corporibus per Carolum II, sive Calvum, Inda Compendium translatis; nam S. Cornelii quidem corpus Roma acceptum, a laudato Carolo Compendii depositum fuisse ostendimus; de S. Cypriani corpore ad hunc ipsum diem acturi sumus. Forsitan in eam opinionem auctor illius Vitæ venit, quia SS. Cornelii ac Cypriani corpora, quæ a Carolo Magno integra Indam olim allata fuisse sibi perperam persuaserat, et ex quibus non nisi S. Cornelii caput et brachium dexterum ibidem superesse sciebat, audierat a Carolo calvo Compendii deposita fuisse, ibidemque suo tempore honorari; atque inde conjectavit, translationem illam ex Indensi Monasterio ad Compendiensem ecclesiam factam esse.

ubi Sancti
caput

B

291. Porro quamvis recitata laudati abbatis Joannis de Wachtendonck verba præferant, totum sancti Pontificis martyris corpus Indæ asseruari, in eadem tamen epistola potius insinuat, non nisi aliquas ejusdem partes ibi superesse. Sic enim ait: Et si quisquam præmissis, infra septingentos annos minime in dubium revocatis, veram fidem dare noluerit, in dicto monasterio (si de hoc certior fieri optaverit) compareat, ac in illo integrum caput S. Cornelii et illius dextrum brachium in argenteis vasculis artificiose conflatis devote recondita, ac singula præmissa et subscripta ex his, quæ illic visurus et auditurus est, luce clarius veritate fulcita regnoscet. Deinde subdit: Ut autem cunctis Christi fidelibus de pretiosis reliquiis in dicto monasterio meo devote reconditis constet, sequitur earumdem specifica designatio. In primis in dicto monasterio fuit et est integrum caput et dextrum brachium magni domini Pontificis et martyris, solemnibus marschalci S. Cornelii cum ceteris reliquiis ejusdem Martyris reservatum.

et brachium
dexterum

C

292. Utroque hoc loco de capite ac brachio dextero expresse meminit, secundo loco addit quidem cum ceteris reliquiis ejusdem Martyris; sed eo ipso satis insinuat, harum portionem longe minorem esse quam caput aut brachium, nedum pro toto reliquo corpore posse haberi. Solum etiam S. Cornelii caput et dextrum brachium inter ceteras Indenses reliquias memorat Innocentius Papa, ejus nominis VI, ut apparet in Bulla, de qua infra agemus, uti et Fasti Agrippinenses ad 18 Kalendas Octobris. Solius etiam capitis mentio fit tum in Chronici Aquisgranensis cap. XL, auctore Joanne Nopelio Juris doctore, anno 1632 Colonia Germanice editi, cujus capitis Ms. exemplar præ manibus habeo; tum in libello de sacrosanctis reliquiis, quæ tam Aquisgrani, quam in Indensi monasterio singulis septenniis publicè venerationi exhibentur. In posteriori sic legitur: Caput S. Cornelli Papæ, loci illius patroni, cum aliis quibusdam SS. reliquiis minoribus.

in magna
veneratione est
et peregrina-
tionibus

293. Crediderim itaque Indenses præter sancti Pontificis caput ac brachium nullas aut certe omnino exiguas ex ejusdem sacro corpore reliquias sibi vindicare; sed quo tempore, quave occasione ea ipsa acceperint, ignorare malo, quam imprudenter divinare. Interim, donec certa de eorum illuc facta translatione tes-

timonia proferantur, probationis loco erunt immemorialis earumdem reliquiarum possessio, ecclesia ipsi Sancto dicata, abbatia ab eodem Monasterium S. Cornelii, incolis Cornelis-Munster dicta, ac denique ingens peregrinorum præsertim pro morbi epileptici remedio concursus, crebris miraculis divinitus comprobatus. Præter reverendissimi abbatis Joannis Wachtendonckii de piis ejusmodi peregrinationibus testimonium num. 287 relatum, Nopelius supra laudatus de hoc argumento sic scribit: Eo loco (in monasterio Indensi S. Cornelii) Deus omnipotens a populo præcipue invocatur, ut S. Cornelii precibus eum morbo caduco immunem præstare, ac simul cetera corporis sanitate et salute impertiri dignetur.

294 In scheda quoque ex Fastis Agrippinensibus transcripta, et ad hanc diem seposita, lego: 16 cal. Augusti... Hodie etiam fiunt populosas peregrinationes ad S. Cornelium ad Indam fluviam, quæ ad Apostolica Sede concessas Indulgentias merentur. De celebri ejusdem Sancti ibidem cultu etiam meminit Monachus in Indiculo Sanctorum Belgii de memorato monasterio dicens: Quo loci celebrior est S. Cornelii memoria, et major remansit reliquiarum portio. Ad Indulgentias quod attinet, duplex habeo apographum Bullæ Innocentii PP., quarum alterum P. Jacobus Kritzraedt, acceptum a P. Jacobo Polio Ordinis Minorum observantium historiographo, anno 1632 Colonia Agrippina ad Museum nostrum transmisit; alterum a quo missum fuerit, non indicatur; sed in utroque additur: Pendet prope aram S. Annæ in ecclesia prædicta.

frequentatur.
Indulgentiæ

295 Quotus ejus nominis is fuerit Pontifex, non exprimitur; at cum apud Villam Novam Avinionensis diocesis 4 Nonas Augusti Pontificatus... anno 7 data signetur, liquet eum fuisse Innocentium VI, qui Avenione sedit, et apud Villam Novam, cum Cardinalis esset, palatium habuit, ubi jam Pontifex Carthusiam extruxit. Bullam hanc quia brevis est, hic totam subjungo. Innocentius Episcopus, Servus Servorum Dei, universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem et Apostolicam benedictionem. Splendor Paternæ gloriæ, qui sua mundum ineffabili claritate illuminat*, pia vota fidelium de clementissima ipsius Majestate sperantium, tunc præcipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas Sanctorum precibus et meritis adjuvatur.

ibidem

* at. abest
illuminat

296 Cupientes igitur, ut ecclesia monasterii S. Cornelii Indensis, Ordinis S. Benedicti, Coloniensis diocesis, in quo, ut asseritur, Sindon munda, in qua Corpus Domini nostri Jesu Christi, postquam de cruce depositum exstitit, positum*, et linteam, quo idem Dominus noster in cæna pedes discipulorum suorum tersit, ipsiusque S. Cornelii caput et brachium dexterum, et plures aliæ SS. reliquiæ fore noscuntur: propter quas ad monasterium ipsum de diversis mundi partibus, et præcipue de septennio in septennium, quo ibidem ipsæ reliquiæ ostenduntur, et etiam singulis annis, 16 scilicet Kalendas Augusti magna confluit populi multitudo, congruis honoribus frequentetur.

F
ab Innocen-
tio VI

* at. deposi-
tum

297. Et ut Christi fideles eo libentius causa devotionis ad eandem accedant, quo ibidem dono celestis gratiæ uberius conspexerint se refectos; de omnipotentis Dei misericordia, et BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis,

et Urbano
VIII PP.
concessæ

AUCTORE
C. S.

A confessis, qui in Nativitatis et Resurrectionis ejusdem Domini, ac Pentecostes, SS. Trinitatis, ac singulis quatuor principalibus B. Mariæ Virginis, Nativitatis B. Joannis Baptistæ, prædicti S. Cornelii, et dedicationis ejusdem ecclesiæ festivitatum, et earumdem 16 Cal. Augusti diebus, ecclesiam ipsam devote visitaverint, annuatim unum annum et 40 dies de injunctis eis poenitentiis, singulis videlicet diebus prædictis, quibus ecclesiam ipsam visitaverint, ut præfertur, misericorditer relaxamus. Datum apud Villam Novam Avinionensis diocesis, 4 Nonas Augusti, Pontificatus nostri anno septimo; id est anno Christi 1359. *Ad manum mihi est et aliud exemplar anno 1641 impressum, in quo fideles invitantur ad Indulgentias plenarias lucrandas, quas flagitante Hermann van Eynatten, Indensi tum temporis abbate, Urbanus VIII PP. ejusdem anni die 31 Julii concesserat omnibus, qui in festo S. Cornelii Indensem ecclesiam confessi, sacroque Epulo refecti, invisuri, ibique solitas preces recitaturi essent.*

Aqua ibidem
sacrarî solita:
fabula decorni
rejecta.

B 298 In schedis ad S. Cornelii cultum spectantibus invenio etiam, aquam ejusdem reliquiis lustrari sacrarique solitam, quæ, ut ex precibus adhiberi consuetis liquet, ab ægris præsertim comitiali morbo afflictis feliciter potatur. Nopelius in Chronico superius citato hæc præterea ait: Insuper in S. Cornelii monasterio servatur S. Cornelii cornu, ex quo febricitantes bibere solent, multique eorum sanitate donantur. Unde hic cornu usus, quocum manu inserto Sancti effigies pingi sculpique etiam consuevere, unde, inquam, is ortus sit, plane ignoro: nam quod in Vita Ms. Indensi de grypho narratur, nimis crassa fabula est. Legitur, inquit, quod grypho, maxima avis, venit etiam ad eum (Sanctum tunc exsulem) simili morbo caduco laborans, quam oratione præmissa etiam curavit. Sentiens autem grypho se sanatum, unam ungularum suarum excutens pro gratiarum actione S. Cornelio dereliquit, qua ipse postmodum usus fuit pro scypho, et depingitur cum cornu. Verum apage insulas hasce fabulas, et alias usum hujusmodi cornu prudentius divinet.

§ XV. Sancti reliquiæ et cultus Rotnaci in Flandria: earum per hæreticos profanatio et per Catholicos recuperatio.

Ecclesia col-
legiata Rotna-
censis in Flan-
dria

R Rotnacum, sive Roturnacum, Belgis Ronsen, hodiernæ Flandriæ Austriacæ in antiquo Brabantio ultra fluvium Scaldim oppidum est, duobus et medio milliariibus Aldenarda Tornacum versus, olim in Cameracensi, nunc in Mechliniensi archidiocesi situm. Antiquo floret secularium canonicorum capitulo, quod ex monasterio, per S. Amandum olim condito, erectum est, prout in hujus sancti episcopi Trajectensis gestis, ad diem 6 Februarii illustratis, § 6 dictum est. Autbertus Miræus in Fastis Belgicis ad diem 28 Augusti, et 14 Septembris, S. Cornelii reliquias per Ludovicum II, Lotharii imperatoris filium Compendio huc delatas fuisse asseverat; ubi etiam hodiernum in pretiosa acclusæ theca ut tales honorantur. Sed Miræum audiamus.

aliquot S. Cor-
nelii reliquias
veneratur;

300 Anno 860 (ait priori loco citato) die 6 Julii S. Hermetis corpus Inda Rotnacum ad basilicam canonicorum, a S. Amando Trajectensi episcopo fundatam, est translatum per Lu-

dovicum imperatorem, Lotharii imperatoris... filium; qui et reliquias SS. Cornelii Papæ, Cypriani episcopi Carthaginiensis, et Cælestini. apud Rotnacenses deposuit, ampla dote addita, adeo ut alter post S. Amandum ecclesiæ Rotnacensis fundator Ludovicus imperator a Rotnacensibus habeatur. *Hæc ibi: ad diem vero 14 Septembris, postquam de SS. Cornelii ac Cypriani martyrio, translatisque eorum ad Compendiensem ecclesiam sacris ossibus egisset, in hunc modum prosecutus est: Compendio postea, si non omnia, saltem plurima, Ludovicus Lotharii filius Rotnacum transportavit, et cum S. Hermetis celeberrimi martyris lypsanis ibidem honorifice collocavit; ut partim ex Adone, partim ex Rotnacensis ecclesiæ monumentis collegi.*

301 Similia habet in Chronico rerum Belgicarum ad præcitatum annum 860: sed dum supra Adonem laudat, intelligendus est de præmissis, non de translatione ad Rotnacenses facta, cujus nulla apud Adonem fit mentio; de monumentis autem Rotnacensibus infra pluribus agemus. Henschenius noster in Commentario prævio ad Vitam S. Benedicti Anianæ et Indæ abbatis ad diem 12 Februarii § 1 eandem translationem ex laudatis Miræi Fastis verbo attingens, eam ex antiquis monumentis sibi probari merito desideravit, quod hactenus a nemine factum reperi, nec a me præstari posse confiteor. Attamen, quæ recensuri sumus, vix sinunt prudenter dubitare, quin aliquæ S. Cornelii reliquiæ Rotnacensibus concessæ fuerint, quamvis alio forte tempore, alioque auctore, quam Miræus opinatus sit. Ex supra dictis enim non satis probabile est, eas a Ludovico Lotharii filio donatas esse.

sed incertum
est, a quo
tempore:

302 Molanus in Indiculo Sanctorum Belgii ad propositum nostrum hæc habet: SS. Cornelii et Cypriani reliquiæ aliquæ habentur Rothnaci in Tornacensi territorio, in feretro deaurato. Quæ reliquiæ eo allatæ sunt ex Inda, sive S. Cornelii monasterio, quod est prope Aquisgranum; quo loci celebrior est S. Cornelii memoria; et major remansit reliquiarum portio. Interim nonnullæ reliquiæ inde Rothnacum translatae sunt, quando Rothnacense territorium dominum temporalem habebat abbatem Indensem: sed postea venditum est Guidoni comiti Flandriæ. Rotnacum, sive Cellam, Hrodname vocatam, a Ludovico Pio Indensi monasterio donatam fuisse, testatur is ipse imperator in diplomate, quod in Opere nostro die 3 Februarii ad Vitam S. Anscharii § 16 excusum habes: instrumentum vero venditionis, quo Reinoldus seu Rainardus, Indæ abbas, illud Guidoni, Flandriæ et Namurci comiti, anno 1280 tradidit, legi potest apud Miræum in Supplemento Diplom. par. II, num. 114.

E

forsitam eas
ab Indensi
abbate,

303 Jam vero præcedenti § vidimus, prudenter dubitari non posse, quin apud Indenses insignes sancti Pontificis ac Martyris nostri reliquiæ asserventur. Et quamquam admitti non possint, quæ de integro corpore ad dictam abbatiam, atque hinc maximam partem Compendium translato, vel in illa penitus retento, Indenses in eodem § citati ferunt, a verisimili tamen non abhorret, præter caput et brachium nonnullas alias ejusdem sacri pignoris reliquias ibidem olim fuisse, et ab hujus loci abbate eo tempore, quo Rotnaci dominio seculari gaudebat, ecclesiæ Rotnacensi donatas, ut S. Cornelii patroni sui cultus, qui apud Indam non sine ingenti miserorum solatio vgebat, in subiecto sibi oppido pariter haberetur; uti Molanus reipsa donatas fuisse scribit.

F

olim loci do-
mino,

AUCTORE
C. S.
impetravit

304 *De donationis tempore suspicionem aliquam moret Jacobus Mejerus in Annalibus Flandriæ lib. V, ad annum 1160, ubi ait : Translatum eodem anno Calend. Junii Rothornaci corpus divi Cypriani episcopi et martyris, cui interfuit translationi Arnulphus abbas Einhamensis. Ad eundem Junii diem hæc translatio in Usuardo Molani apud Sollerium nostrum inter auctaria Usuardina celebratur. Cum autem hujus sanctique Cornelii reliquias, tam Rotnacenses canonici, quam alii scriptores eo simul delatas et ibidem in una eademque theca hodiedum acclusas velint, suspicari licet, etiam hasce eodem anno Rotnaci fuisse exceptas ; nisi forte Mejerus vocem translatio pro elevatio usurparit. Ceterum cum dicat huic solemnitati interfuisse Arnulphum abbatem Einhamensem, videtur instrumentum aliquod vidisse, unde id didicerit. Eadem leguntur in Gallia Christiana recusa, tom. V, col. 34, et in Historia sacra et profana archiepiscopatus Mechliniensis per Cornelium van Gestel, tom. II, pag. 250, ex Mejero forsitan deprompta. Est autem Einhamum illustris abbatia Ordinis S. Benedicti in Belgio Austriaco, medio fere milliari ab oppido Aldenarda ad fluvium Scaldim sita.*

B
Pretiosa theca,
in qua præ-
dictæ reliquæ

305 *Nunc ad monumenta Rotnacensia, cultumque, quem S. Cornelius ibi obtinet, progrediamur. Jacobus Pamelius editioni Operum S. Cypriani inter cetera præfixit epistolam Joannis de la Haye, theologi canonici Tornacensis, ad amplissimum præsidem dominum Viglium Zwichemum Frisium olim data ; quæ licet de S. Cypriani reliquiis præcipue agat, de Cornelio tamen, cujus illic celebre nomen esse ait, simul meminit. Hic itaque cum dixisset, sese Rotnacum adiisse, ut, quæ de servato ibidem corpore S. Cypriani inaudierat, coram exploraret, his verbis proseguitur : Satis prolixo sermone habito cum canonicis, illi me deduxerunt ad gazophilacium templi, ibique oculis meis exposuerunt feretrum cupreum deauratum, Apostolorum imaginibus interstinctum, in tres veluti distinctum capsulas laminis tribus deauratis ; quod opus antiquissimum judicarunt adhibiti aurifices.*

fuert in-
clusæ,

306 *Ejus longitudo quinque fere pedes æquat, in cujus margine tales inscribuntur versus : Duplex vita tenet coelos, hic ossa tenentur : Sufficit ad titulum. Celestinum capit aula ; Ossa sigillavit hic operosa manus. Gaudent in cœlis Cornelius et Cyprianus. Vita Cælestini gladio fuerat data fini ; Cornelius gladii suscepit acumine funus, Cum quo bis deni gladio ceduntur * et unus ; Carnificisque manu sic passus erat Cyprianus. Hic Celestinum sanctos locat et Cyprianum. Hic est dæmonium pellens, morbumque caducum ; Hæc brevis arca patres conjungit apostolicos tres.*

C
* i. e. cadun-
tur

Deinde laudatus Joannes de la Haye post aliqua ait : Curavi bona fide exscribendum, quod in archivis et antiquis codicibus descriptum habebatur : quæ omnia bona fide exscripta manu secretarii capituli D. V. destino. Tandem paucis interjectis, ex eodem archivo recitat quædam ex Adonis Martyrologio, quæ ad solum S. Cyprianum spectant.

gemina ibi-
dem SS. Cor-
nelii et Cy-
priani

307 *Ut igitur de Sancti nostri reliquiis cultumque eo loci certiora cognoscerem, amplissimos canonicos per amicum oravi, ut si quid præter ea, quæ Pamelius edidit, haberent, id mecum communicare non gravarentur : quod et ab ampliss. DD. Joanne Baptista Delzoy capituli decano, et*

Joanne Ludovico De Pascal ejusdem capituli thesaurario, cantore et secretario, subscriptis etiam ad fidem faciendam nominibus suis anno 1751, die 13 Martii, humanissime ac diligenter est præstitum. Laudati hi viri inter cetera transmissere Ms. exemplar Officii, quod ibidem quotannis celebratur die 4 Julii in festo translationis reliquiarum SS. Cornelii et Cypriani, martyrum pontificum ac S. Cælestini Papæ confessoris, sub ritu duplici. Desumuntur autem ex Communi plurimorum Martyrum pontificum, præter orationem et Lectiones secundi Nocturni, quæ propriæ sunt.

D

308 *Et oratio quidem hæc est : Deus qui nos BB. Cornelii, Cypriani ac Cælestini annua solemnitate lætificas, concede propitius, ut quorum reliquiarum translationem colimus, de eorum etiam protectione gaudeamus. Per Dominum etc. In Lectione 6 dicitur Lotharius imperator, scilicet ejus nominis I, SS. Cornelii ac Cælestini reliquias ex Urbe Romana obtentas, una cum S. Cypriani corpore ex Compendiensi ecclesia sublato, Indæ deposuisse, ac deinde Ludovicus II, ejusdem Lotharii filius, eas omnes Rotnacum transtulisse : quæ narratio ex iis, quæ § 14 disputavimus, non satis est verisimilis. Porro præter dictam translationis festivitatem celebrant Rotnacenses in sua ecclesia collegiata etiam SS. Cornelii ac Cypriani festum natale, idque die 14 Septembris, quo Martyrologio Romano inscripti sunt, non 16 cum Breviario pariter Romano, prout Officio mox laudato diserte adscriptum est.*

annua festi-
tas.

E

309 *Sed ut ad sacras reliquias revertamur, hierotheca illa persuadet, aliquas S. Cornelii reliquias in ea olim acclusas fuisse, hasque in eadem adhuc asservari ex sequentibus videbimus. Errant quidem Rotnacenses, dum putant, S. Cælestini illius ossa esse cognominis Pontificis Romani, ejus scilicet nominis primi ; in quem errorem inducti videntur ex epitheto Apostolicos, quod de tribus illis Sanctis, quorum reliquæ in ea theca asservantur, velut commune ibidem prædicatur : sed præterquam quod vox Apostolicus in rigore, et prout Romano Pontifici propria est, hic accipi non possit, cum certe S. Cyprianus Romanus Pontifex numquam fuerit ; sanctus ille Cælestinus Rotnacensis, gladio martyr occubuisse in eadem epigraphe dicitur, sanctus vero Romanus Pontifex, confessor in pace quievit. Sed licet, inquam, in hac parte errarint Rotnacenses, non propterea epigraphæ auctor, qui vocem Apostolicus latiori modo usurpavit, in Cælestino aut in SS. Cornelio et Cypriano errasse dicendus est. Consule, si lubet, tom. I Aprilis ad diem 6, ubi de S. Cælestino Papa, et tom. IV Maii, ad diem 17, ubi de cognomine Sancto, cujus reliquæ Rotnaci asservantur, a Majoribus meis tractatum est.*

Prædicta
theca, de qua
nonnulla ob-
servantur,

F

310 *Seculo XVI Calvinistis hæreticis Belgium Hispanicum infestantibus, prædictæ sacræ reliquæ in arcem Pamellensem, quæ Aldenardæ adhæret, securitatis causa delatæ fuerunt ; sed ea una cum dicto oppido ab hæreticis occupata, ab iis impie disjectæ sunt, donec iisdem hæreticis a Catholici regis exercitu inde depulsis, a quodam presbytero, qui toti rei adfuerat, easque reverenter collegerat, Rotnacum remissæ fuere. Authenticum hujus rei instrumentum, a sæpe laudatis ampliss. DD. decano et cantore Rotnacensibus ad me transmissum hic transcribo. In nomine Domini amen. Cum ita sit, quod anno ejusdem Domini 1572 reliquæ divorum Cornelii, Cypriani et Cælestini inclusæ feretro, ad ecclesiam collegiatam S. Hermetis Rotnacensem, Mechliniensis diocesis, pertinente, propter*

Pamellam
delatæ, sacræ
reliquæ a
Calvinistis.

AUCTORE
C. S.

A propter metum hæreticorum passim in Belgicis ditionibus Philippi Hispaniarum regis Catholici grassantium, in arce Pamellana intra muros oppidi Aldenardensis, Gandavensis diœcesis, tamquam in tuto loco per deputatos reverendorum dominorum præpositi, decani et capituli præactæ collegiatæ ecclesiæ repositæ fuerunt.

anno 1572
Aldenarda
potitis, dis-
jectæ

311 Et postea, videlicet in Septembri ejusdem anni, dicto oppido proditorie a præfatis hæreticis die 7, quæ fuit Dominica, ejusdem mensis et anni, præfataque arce ab iisdem occupata, dissipatæ et in dicta arce abjectæ fuerunt; cumque ita sit, quod eodem tempore venerabilis vir D. Jacobus Maucouvent presbyter, artium magister, parochialis ecclesiæ Pamellensis intra muros dicti oppidi diaconus, necnon generosi ac illustris domini Jacobi Du Jongny, dicti de Aldenardo baronis Flandriæ, equitis aurati, domini de Pamella etc., capellanus, tunc in dicta arce fuit, qui optime scire potest, quid eodem tempore de dictis reliquiis factum fuit; hinc est, quod ego Jacobus Bleekerius presbyter, decanus Christianitatis districtus Rothnacensis dictæ Mechliniensis diœcesis, necnon notarius publicus per officialem Cameracensem et concilium Flandriæ admissus, ad instantiam præfatorum dominorum accessi, quo propterea erat accedendum, et evocato coram me et testibus infra scriptis præfato domino Jacobo Maucouvent, eundem super dictarum reliquiarum dissipatione et re-collectione cum circumstantiis ad hoc pertinentibus interrogavi et diligenter examinavi, et ejus depositionem medio suo juramento desuper factam in scriptis fideliter redegei in modum et formam sequentem.

in arce Pa-
mellensi, et a
presbytero
collectæ,

312 In primis antedictus dominus Jacobus Maucouvent, medio suo juramento, dextera manu pectori apposita præstito, deponit et dicit, feretrum antedictum in Septembri ultime a supra dictis hæreticis in dicta arce fuisse laceratum et confractum ad rapiendum aurum et argentum, lapidesque pretiosos, quibus ornatum fuit, et se vidisse antedictas reliquias ab iisdem hæreticis, dum idem feretrum lacerarunt et confregerunt, abjici, et in eadem arce hac illacque dissipari, seque ob hoc gravem animi mœrorem * habuisse, et easdem reliquias (utpote organa, seu instrumenta, per quæ Spiritus sanctus multa bona operatus est, et quæ aliquando reviviscent ad vitam æternam) cum omni, qua potuit, reverentia et honore levasse, ac iterum collegisse, reposuisseque in dicta arce in secreto loco; donec dicti hæretici (postquam in eodem oppido et locis vicinis plurimos tam ecclesiasticos quam politicos viros spoliaverunt, incendiaque et alia latrocinia plurima perpetrarunt) ab obsidiario milite jussu D. Ferdinandi de Tolet, ducis ab Alba etc., gubernatoris et capitanei generalis dicti Philippi Hispaniarum regis etc., per Belgicam provinciam, 5 Octobris anni supra scripti, expulsi fuerunt.

et expulsis
deinde hære-
ticis, Rothna-
cum relatæ

313 Qui quidem hæretici, aufugientes ad partes maritimas, omne aurum et argentum, omnesque lapides pretiosos, quibus dictum feretrum ornatum fuit, cum pluribus aliis rapinis abstulerunt; et paulo postea ipse testis (ut deponit) fideliter, et rursus cum ea, qua potuit, reverentia easdem reliquias tradidit præfatis dominis, videlicet magistro Ludovico de Winghene præposito, Ægidio Bacquereel decano, et aliis canonicis præactæ collegiatæ ecclesiæ; qui easdem reliquias cum omni etiam, qua potuerunt,

reverentia et honore ex ipsius manibus, ad deferendum, uti asserebant, ad præfatam ecclesiam collegiatam, receperunt, et secum detulerunt. In quorum præmissorum fidem idem testis præsentis litteras una cum me notario et testibus infrascriptis subsignavit. Actum Pamellæ dicti oppidi Aldenardensis, præsentibus probis et discretis viris, magistro Simone Bynio, Dominici gregis Etichoviensis pastore necnon canonico præactæ collegiatæ ecclesiæ, et Jacobo Bauters diacono dictæ ecclesiæ Pamellensis, anno Domini 1573, mensis Julii die 24. Et subsignatum erat: D. Jacobus Maucouvent, Si. Bynius cum cyrographo, Ja. Bauters cum cyrographo, J. B. Bleekerius not. cum cyrographo.

314 *Post instrumentum hoc sequitur in eodem Ms. nostro Rothnacensi quædam recensio reliquiarum ejusdem ecclesiæ in hunc modum:* Hæ sunt reliquiæ ecclesiæ B. Petri Rothnacensis, Cameracensis diœcesis, in majori feretro: Reliquiæ corporis illustrissimi militis Christi B. Hermetis martyris... Item reliquiæ S. Cornelii Papæ et martyris etc. *In margine vero adscriptum legitur:* Notandum, quod præter reliquias hic memoratas inveniuntur adhuc tria distincta argentea reliquiaria, nempe duo sub forma brachii, et unum sub forma crucis, in quibus singulis sub crystallo reservantur inter alias de brachio S. Cornelii. *Quo anno hæc recensio facta fuerit, non edicitur; sed cum Rothnacum ibidem Cameracensis diœcesis dicatur, facta fuit ante annum 1559, quo Paulus IV Papa Mechliniensem ecclesiam Metropolitica erexit, vel annum 1561, quo Pius IV, Pauli successor ejusdem metropolitice sedis limites constituit, intra quos Rothnacum numeratur, quod ante, uti et ipsa Mechlinia, diœcesis Cameracensis fuerat. Porro juxta eandem reliquiarum recensionem videntur tum temporis reliquiæ SS. Cornelii, Cypriani, Cælestini et Hermetis in una eademque theca fuisse, cum hæ omnes sub eodem titulo in majori feretro ibidem enumerentur.*

Reliquiarum
Rothnacensium
recensio:

315 *Porro laudatæ Sanctorum reliquiæ, in gemina theca compositæ, anno 1675, die 10 Maii recognitæ, et sub illustrissimi archiepiscopi Mechliniensis sigillo compactæ, inventæ fuerunt. Ita discimus ex sæpe laudatis canonicis Rothnacensibus, qui inter instrumenta postremo loco sequentia transmisere. Ex Registro capituli insignis ecclesiæ collegiatæ S. Hermetis Rothnaci, in quo inter alia habentur sequentia:* « Congregatio capitularis extraordinaria 10 Maii, 1673 post meridiem. In hac congregatione reverendi domini aperuerunt capsulam reliquiarum. » S. Hermetis, in qua reppererunt dictas reliquias » sub sigillo illustrissimi domini archiepiscopi » Mechliniensis debite compactas, cui adjunxerunt suum majus sigillum, et eandem capsulam » iterum cluserunt, circumcirca apponentes » membranacea sub eodem sigillo suo. Item aperuerunt thecam reliquiarum SS. Cornelii, Cypriani et Celestini, quas similiter invenerunt » debite compactas sub simili sigillo, quam thecam, ut suprascriptam S. Hermetis, etiam re- » cluserunt cum similibus ligaminibus et sigillis. » Atque hæc de S. Cornelii reliquiis cultuque apud Rothnacenses sufficiant.

earum theca
anno 1675
inspecta.

§ XVI. Ejusdem Sancti cultus et reliquiæ in nonnullis aliis locis.

P præter dicta loca sunt et alia ejusdem Sancti cultu, aut reliquiis, ut volunt, illustrata, quorum

Cultus ac reli-
quiæ Ninovia
in Flandria,

AUCTORE
C. S.

rum aliqua hic breviter perstringam. In primis Ninoviensis, Ordinis Præmonstratensis in Flandria et in Mechliniensi diœcesi abbatia, ecclesiam SS. Cornelii et Cypriano dicatam habet, eorumque reliquiis gloriatur. De hisce sic scribit reverendissimus dominus Carolus Ludovicus Hugo, episcopus Ptolemaidis et Stivagiensis abbas tom. II Annal. Ordinis Præmonstratensis, col. 380: Insigne SS. Cornelii et Cypriani reliquias possidet Ninovia multis curationum generibus crebrisque peregrinorum votis famosissimas. Quotannis geminum de iisdem Sanctis Officium celebrant; primum scilicet Natale, alterum Translationis, die 5 Novembris. In huius Officii Lect. 4 de acceptis ibidem reliquiis leguntur sequentia: Cum autem SS. Cornelii et Cypriani reliquiae e monasterio Indensi Rothacum transferrentur, earum partem apud Ninivenses relictam esse, antiqua ecclesiae Ninivensis traditio testatur. Quod et frequens a multis centuriis annorum ad easdem peregrinationem, et miracula, et annua publicaearumdem translationis populos celebris solemnitas confirmant.

et in Hem et
Engloz

B

317 Duo alia Gallo-Belgii loca in agro Insulensi, incolis Hem et Engloz dicta, S. Cornelii nostri reliquiis cultuque clara celebrat Martinus L'hermite, Societatis Jesu presbyter in Historia districtus Insulensis, Duaceni et Orchuensis, anno 1638 Gallice edita Cultum hunc in utroque loco non serius quam anno 1280 inchoatum fuisse statuit; sed nullo alio fundamento, quam quod eo anno Guido Flandriae comes Rotnacense dominium ab Indensi abbate emerit; ex quo non video qua ratione id sequatur. Certiora sunt, quae de cultu seculo xv in Hem vigente ibidem habet, si authentica Bulla sit, quam a S. R. E. Cardinalibus anno 1413 datam ait, et cujus partem Gallico sermone recitat. In hac, teste auctore, laudati Cardinales, nonnullas indulgentias largientes, id se facere dicunt, cum in ecclesia Hemensi in baptisterio altare quoddam sit ante S. Cornelii imaginem, in quo Missa solemniter soleat celebrari; cumque magna populi frequentia e longinquis partibus, variis anni tempestatibus, eo concurrat et divinam Majestatem in Sancto suo veneretur; quibus accedit, quod afflicti morbo caduco ante dictam imaginem sæpissime alleventur ac per sancti Martyris patrocinium cito liberentur.

in Gallo-Bel-
gio.

C

318 Porro S. Cornelii reliquias a Rotnacensi canonicorum capitulo Hemensibus donatas fuisse ait: ibidemque argenteae thecae inclusas honorari, confluentibus eo tum quolibet anni tempore, tum praesertim die 14 Septembris et octiduo sequenti, magno numero peregrinis ex Cameracensi et Tornacensi agro, et ex Hannonia et Flandria. Addit etiam florere ibidem sub SS. Cornelii ac Cypriani titulo utriusque sexus sodalitium, a Guilberto loci toparcha promotum. Nec minori cultu populi accursu eundem Sanctum in Engloz honorari asserit, ubi et illius aliquot ossa, quae abbati Indensi accepta refert, clara multis miraculis, quae appensa anathemata testantur, asservari, ibidemque utriusque pariter sexus sodalitium sub ejusdem sancti Pontificis tutela, auctoritate Pauli V PP. erectum, ac insignibus Indulgentiis, quae prima die Dominica post 14 Septembris plenariae sunt, ab eodem Papa donatum esse asseverat.

Ticinenses,
Trevirenses,

319 S. Cornelii nostri caput Ticini asservari scribit Jacobus Gualla in Sanctuario Papae lib. IV, cap. x: sed et ejusdem magnam partem Trevirensibus adscribit Joannes Enen sacrae Theologiae doctor in Epitome seu Medulla gestorum Trevi-

rensi, Germanice edita, ac deinde per Fr. Joannem Scheckmannum Latinitate donata, fol. 42 verso, ubi sic ait: Septimo S. Cornelii Papae et martyris capitis partem, verticem scilicet ab oculis nasoque et supra, allatam per B. Agrium. Idem asseritur in alio quodam libro Germanico, qui de sacris reliquiis Trevirensibus tractat, et in quo praeterea dimidia costa ejusdem Sancti recensetur, diciturque utrumque simul cum sacra Christi tunica Treviros antiquitus allatum, et cum eadem anno Christi 1507 inventum. At Browerus et Masenius in Annalibus Trevirensibus tom. II, lib. XV sacram illam tunicam anno 1196 repertam scribunt, nec de S. Cornelii capite aut reliquiis ibidem vel verbo meminere.

320 Spoleti quoque in Umbria in collegio Societatis Jesu ostensum sibi fuisse superiorem partem seu verticem capitis S. Cornelii Papae, ut litterae patentes praeferebant, Papebrochius noster annotavit in Ms. libello de suo Itinere Romano. Addit hasce reliquias una cum nonnullis aliis ab oratore regis Hispaniarum, marchione de Villena, auctoritate Pontificia Romae extractas fuisse, deinde vero per doctorem Vulpium praedicto collegio donatas; sed publicae tamen venerationi tunc nondum fuisse expositas. Verum quae hoc et praecedenti numero retulimus, minime conciliari possunt cum iis, quae § 14 de capite, Indae asservato, recensuimus, si hoc re vera integrum sit, et Ticinenses ac Trevirenses integrum aut majorem illius partem sibi pariter vendicent. Circa Spoletinam portionem praeterea observari potest, sancti Pontificis corpus jam a multis seculis e cryptis Romanis, unde illa Spoletina extracta fuit, sublatum fuisse, prout ex § 13 constat. Ceterum ex instrumentorum defectu nihil certi de his possum statuere.

321 Denique anonymus scriptor Historiae patriarcharum Bituricensium cap. LXI apud Labbeum tom. II Bibliothecae Ms. narrat, nobilissimum quemdam comitem, qui cum Christiano exercitu sub finem seculi xi Hierosolymam expugnasset, dum Roma in Franciam rediret, facile obtinuisse a summo Pontifice sibi donari reliquias sanctorum Cornelii et Cypriani; et deinde in Franciam reversum, quoddam caenobium in Aurelianensi territorio construxisse, quod praedictis reliquiis illustratum Corneliacum appellari voluit, et monachis e Vallisumbrosa Congregatione impetratis tradidit. Fere similia ex eo narrat Mabillonius tom. V Annalium Benedict. ad annum Christi 1088, num. 62; sed in eo discrepat, quod id aliquot annis citius factum velit; videlicet non sub Leodegario ejus nominis primo archiepiscopo Bituricensi, sed sub Richardo II; additque monasterium illud in confinio Aurelianensis et Bituricensis diœcesis conditum, vulgo Cornilly le Contres vocari et postmodum Casali-malano (nunc Casali-Benedictum appellatur) subjectum esse et suo etiam tempore parere.

322 Verum qui potuit comes ille S. Cypriani reliquias a Pontifice Romae impetrare, cum illius Sancti corpus nunquam ad eam Urbem translatum sciatur? De S. Cornelii reliquiis minor est difficultas; nam licet huius quoque corpus seculo ix Compendium adductum fuerit, necesse non est, ut nihil ex illo Romae mansisse dicamus; cum etiam alias ostenderimus, non soluisse sacra ejusmodi pignora sic Roma alio transmitti, quin aliqua eorumdem pars ibidem reservaretur. Porro scriptor ille, quem alii Benedictum Vernerium monachum Sulpicianum, Mabillonius vero laudatus potius Christophorum Vlierdenum, ejusdem monasterii religiosum,

D

et Spoletini
etiam insignes
ejusdem reli-
quias se ha-
bere credunt

E

quod et de
monasterio
Corneliaco
apud Bituriges

F

asserit scriptor
quidem anony-
mus.

A giosum, crediderunt, seculo XIV antiquior non est; ideoque per errorem facile credere potuit, memoratas SS. Cornelii ac Cypriani reliquias, quas comes ille forte Compendio vel aliunde acceperat,

ab eodem Roma allatas fuisse. Ceterum non dubito, quin et alibi ejusdem Sancti nostri, cujus cultus per orbem celebris est, aliquot reliquiae pie honorentur.

AUCTORE
C. S.

V. pag. 769.

DE S. CYPRIANO, EPISCOPO MART.

PROPE CARTHAGINEM IN AFRICA

C. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cur de eo hodie agamus. Vita a S. Pontio diacono scripta, et Acta proconsularia, prætermisiss aliis, unde edenda: Acta gemini Cypriani confusa: Sanctus a variis varia de causa laudatus

ANNO 258.
Cur hodie de-
tur.

B *S*anctum Cyprianum, cognomento Thascium et Cæcilium, præclarum Africæ, imo totius Ecclesiæ doctorem, primumque Carthaginensissedis antistitum martyrem, die octava decima Kalendarum Octobrium, sive hac 14 Septembris passum esse, docent Acta ejus proconsularia sincera, quæ infra laudabimus et recudemus. Eodem die sacram illius memoriam tum in Africa tum etiam Romæ olim celebratam fuisse, constat ex vetustis Martyrologiis, et Sacramentariis suo loco in Gloria posthuma recensendis, et ex quibus hic interim unum, Bucherianum scilicet Martyrologium adduxisse suffecerit, quod ita habet: Decimo octavo Kalendas Octobris, Cypriani Africæ. Romæ celebratur in Callisti, nempe cæmeterio. Verum cum dies illa in Romano Breviario exaltationi sanctæ Crucis, postera autem Octavæ Nativitatis sanctissimæ Dei Genitricis, consecratæ sint, S. Cypriani Officium ad diem 16 ejusdem mensis translatum fuit, eoque una cum S. Cornelio Papa ac pariter martyre colitur. Attamen sicut hujus sancti Pontificis gesta ad præsentem diem, quo martyrio coronatus creditur, et Martyrologiis inscriptus est, illustranda putavimus, ita potiori etiam ratione S. Cypriani Acta ad hunc eundem diem referenda censuimus.

C S. Pontius
ejus diaconus
et biographus,

2 Biographum illius S. Hieronymus in libro de Scriptoribus ecclesiasticis, cap. LXVIII sic memorat: Pontius diaconus Cypriani, usque ad diem passionis ejus cum ipso exsilium sustinens, egregium volumen vitæ et passionis Cypriani reliquit. Hic tam excellentis Magistri præceptis ac familiari usu tantum profecit, ut et ipse Sanctis accenseri meruerit, colique ad diem 8 Martii, ad quam ejusdem memoria in Martyrologiis occurrit, et in Opere nostro de eo actum est. In Romano parvo Rosweydiano Pontianus appellatur, de eoque sic dicitur: Apud Carthaginem, sancti Pontiani, diaconi B. Cypriani, qui Dominum semper in passionibus suis glorificans, coronam vitæ promeruit. At Ado Viennensis, Usuardus aliique, ut et Romanum hodiernum, eundem unanimi consensu cum S. Hieronymo Pontium scribunt, et ex his Ado illum in hunc modum annuntiat: Apud Carthaginem, sancti Pontii, diaconi beati Cypriani episcopi, qui usque ad diem passionis ejus cum ipso exsilium sustinens, egregium volumen vitæ et passionis ipsius reliquit, atque Dominum in passionibus suis semper glo-

rificans, coronam vitæ promeruit. Similia in Usuardo, Notkero et Romano Martyrologio legere est, in quibus de scripta per illum S. Cypriani Vita similiter mentio fit.

3 Antonius Possevinus in Apparatu sacro tom. II observat, illum in codice Gemblacensi et a Trithemio Pontinum perperam vocari. Attamen in Trithemii editione Coloniensi anni 1546, et Francofurtensi anni 1601, quas præ manibus habeo, Pontius, non Pontinus legitur. Recte pariter monuit Henschenius noster ad diem 8 Martii, ubi de S. Pontio, ut diximus, actum est, hunc S. Cypriani diaconum a Jacobo Philippo Bergomensi in Supplemento Chronicorum, ad annum 259 male presbyterum nominari, confundique cum synonymo martyre, qui Cimellæ in Alpibus maritimis passus est, coliturque die 14 Maii, ad quam Acta ejus in Opere nostro illustrata sunt. In eundem errorem, quem laudatus Possevinus etiam observavit, citatus Trithemius similiter lapsus est. Quo anno, quoque mortis genere, martyrione, an placido post vitam sancte exactum obitu, ecclesiasticum cultum meruerit, inexploratum est; at certe ineptit Tillemontius, dum tomo IV Monument. eccles., art. 63 intrepide asserit, illum ab Ecclesia in gratiam hujus Vitæ ab eo conscriptæ inter Sanctos honorari.

4 Sed ut ad Vitam ipsam veniamus, duo sunt, quibus ad eam scribendam adductum sese esse profiteatur. Primum erat, ne præclara sanctissimi Presulis gesta, licet tum vel ipsis gentibus notissima, lapsu temporum exciderent; alterum, ut fidelium votis satisfaceret. Certe, inquit, durum erat, ut, cum majores nostri, plebeiis et catechumenis martyrium consecutis, tantum honoris pro martyrii ipsius veneratione dederint, ut de passionibus eorum multa, aut, prope dixerim, pœne cuncta conscripserint, ut ad nostram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenirent, Cypriani tanti sacerdotis, et tanti martyris passio præteriretur, qui et sine martyrio habuit, quæ doceret; et quæ, dum vixit, gesserit, non paterent. De fidelium vero postulatis ibidem sic scribit: Accedit ad cumulum, quod et vos de eo multum, aut si fieri potest, totum desideratis audire, concupiscentes ardore flagranti vel facta ejus cognoscere, etsi interim viva verba tacuerunt. In qua parte si dixerō, nos opibus facundiae defici, minus dico: facundia enim ipsa pleno digna facultate, quæ desiderium vestrum pleno spiritu

E a synonymo
martyre dis-
tinguendus,

F Vitam Sancti
scripsit roga-
tus a fidelibus

AUCTORE
C. S.

professus ta-
men se

B

multa præter-
ire: quæ
vero scripsit

C

summa fide
digna sunt et
semper

spiritu satiet. Ita utrimque graviter urgemur; siquidem ille nos virtutibus oneret, vos nos precibus fatigatis.

5 *Non omnia tamen sancti Episcopi sui præclare gesta enarranda suscepit; sed ut exemplum suum, inquit, in litteras digeratur, placuit summam pauca conscribere; non quod aliquem vel gentiliū lateat tanti Viri vita, sed ut ad posteros quoque nostros incomparabile et grande documentum in immortalem memoriam porrigatur. Hinc primo omissis, quæ gentilis gesserat, Vitam a suscepta religione Christiana exorsus est. Deinde cap. 1, secundum partitionem nostram, num. 10 nonnulla præteriens, ait: Longum est ire per singula; cuncta ejus facta onerosum est enumerare. Et cap. II, num. 19: Multa alia et quidem magna prætereo, quæ temperandi voluminis ratio non patitur prolixiore sermone replicari. Ex hoc consilio factum est, ut varia Sancti gesta dumtaxat perstrinxerit, alia etiam penitus prætermiserit, ex iis præsertim, quæ S. Cyprianus ipse per epistolas suas posteritati jam commendaverat, et de quibus propterea in ipso Vitæ initio dixit: Multa conscripsit, per quæ memoria digni nominis supervivat, et eloquentiæ ejus ac Dei gratiæ larga fecunditas ita se copia et ubertate sermonis extendit, ut usque in finem mundi fortasse non taceat.*

6 *Hinc pariter, quia Acta proconsularia de sancti Martyris coram Aspasio Paterno primum, ac deinde coram Galerio Maximo Africæ proconsulibus, confessione exstabant, horum interrogata illiusque responsa non recensuit, de priori confessione dixisse contentus: Quid Sacerdos Dei, proconsule interrogante, responderit, sunt Acta, quæ referant. Plura hujusmodi in Commentarii decursu observanda occurrent. Quæ vero gesta narravit, fidei sinceroque calamo scripsisse omnino dicendus est; ea enim fides sancto scriptori merito debetur, qui sanctissimo Episcopo ac Martyri non modo synchronus ejusque diaconus, sed et fidelissimus ejusdem in postremo exsilio comes ac domesticus fuit, nec ab eo nisi per hujus martyrium, vel sic invitatus divisus; prout ipse apud nos num. 24 his verbis testatur: Eo enim die, quo primum in exsilio loco mansimus, nam me inter domesticos comites dignatio caritatis ejus delegerat exsulem voluntarium; quod utinam et in passione licuisset!*

7 *Quamdiu tamen ante memoratum exsiliū, quod annuum fuit, S. Cypriano convixerit, nescimus; sed manifestum simul est, eundem de illius gestis partim ipsum coram, partim ex oculatorum testium aut ipsius etiam Sancti relatione apprime instrui potuisse. Id ipsum apud nos in Vita num. 3 insinuat, dum ait: Postquam (Sanctus) et sacras Litteras didicit, et mundi nube discussa, in lucem sapientiæ spiritalis emersit; si quibus ejus interfui; si qua de antiquioribus ejus operibus comperi (alibi legitur: Si qua de antiquioribus comperi) dicam; hanc tamen petens veniam, ut, quidquid minus dixerō (minus autem dicam necesse est) ignorantiae meæ potius, quam illius gloriæ derogetur. Hisce promissis plane conformis est totius Vitæ contextus, qui biographum sanctum, synchronum, et de rebus, quas narrat, optime edoctum ac oculatum sæpe testem spirat. Stylo in ea usus est multum compto et oratorio, qui scriptoris eloquentiam commendat; quamquam id ipsum nonnullis fortasse minus placitum sit, quod panegyrum potius, quam Vitam scripsisse videri possit.*

8 *Ex dictis mirum non est, hanc Vitam a S. Hieronymo, perito certe æquoque librorum æstimatore, egregium volumen appellatam, dignamque visam esse, ob quam illius auctori locum inter ecclesiasticos scriptores daret. Merito igitur eam Eminentissimus Baronius in Annalibus maximi fecit, Baronioque Philippus Labbeus, Henschenius, Ruinartius, Pagius, Tillemontius, alique eruditi neoterici omnes consensere: omnes, inquam, nam iniqua atque maledica Rigaltii censura, quam Henschenius noster in S. Pontio, tom. I Martii ad diem 8, jam refutavit, non est curanda. Præter laudatam Vitam exstant præterea Acta proconsularia, geminam, ut monuimus, S. Cypriani confessionem ac martyrium continentia. Hæc fidelium cura aut pretio ex Actis publicis excepta, ac deinde ita combinata fuere, ut ea, quæ inter utramque confessionem contigerunt continuandæ historiæ gratia quam brevissime fuerint inserta. Simili modo ad eorundem calcem nonnulla de consummato martyrio, ejusque adjunctis, necnon de exposito sublatoque et sepulto sancti Martyris corpore, adjecta leguntur; in quibus omnibus propterea mirum non est, Beati ac Martyris titulum occurrere.*

9 *Cui additamenta hæc ascribenda sint, exploratum non habeo: videtur tamen Henschenius num. præcedenti laudatus Acta illa eidem S. Pontio attribuisse, aut certe cum Vita S. Cypriani confudisse, dum ibidem num. 4 hanc a Rigaltii calumniis vindicans, S. Augustini testimonium ex Annalibus Cardinalis Baronii laudat, quod non de Vita, sed de Actis accipiendum esse, ex dicendis patebit. Porro ut dicta additamenta nullo argumento adscribere S. Pontio possumus, ita nec possumus abjudicare. Stylus quidem utrobique diversus est; verum id nihil evincit, cum simplici auctor uti potuerit, ut eum ad Actorum phrasim conformaret. De iisdem Actis veluti jam tum publicatis et cuilibet notis meminit ipse S. Pontius, ut de priori illorum parte num. 6 observavimus. Sed et alteram eorundem partem, quæ postremam Sancti coram Galerio Maximo confessionem continet, fidelium manibus jam tritam fuisse, dum ille Vitam scriberet, ex eo colligimus, quod in hac nonnulla proconsulis verba, quæ in illa leguntur, expendat, cetera vero tamquam vulgo nota prætereat.*

10 *Quinimo nonnulli sunt, qui non improbabiler censent, primam illorum partem vivo etiam S. Cypriano et in Curubitano exsilio degente, vulgata fuisse. Ita colligunt ex epistola LXXVIII inter Cyprianicas, in qua SS. Nemesianus, Dativus, Felix ac Victor episcopi ad metalla damnati, ad S. Cypriani consolatorias litteras respondentes, inter cetera aiunt: Quasi bonus et verus doctor, quid nos discipuli secuti, apud præsidem dicere deberemus, prior apud acta proconsulis pronuntiasti. Eadem plane Acta utraque, eoque, quo diximus, modo connera, habuit S. Augustinus, tantique æstimavit, ut Sermonem primum in Natali S. Cypriani, qui in novissima ejusdem Operum editione Parisiensi anni 1683, tom. V trecentessimus nonus est, ex iis conscripserit, ut recedendum a nobis cum laudato Sermone conferenti manifestum erit. Unum interea locum exempli causa subijcio. S. Augustinus postquam dixisset, S. Cyprianum in exsiliū pulsum esse, in hunc modum prosecutus est: Sed jam considerare et commemorare delectat post illud, quod Cyprianus non senserat, sed inimicus putabat exsiliū, quid ex ordine Passionis ipsius consecutum sit.*

« Cum

D
magni habita.
Exstant præ-
terea gemina
Acta

E
proconsularia
cum addita-
mentis, sin-
cera

F
et a S. Augus-
tino adhibita.

AUCTORE
C. S.

A « Cum enim Cyprianus, sanctus Martyr electus » a Deo, de civitate Curubitana, in quam exsilio, » præcepto Aspasii Paterni proconsulis missus » fuerat, regressus esset, in hortis suis manebat, » et inde quotidie sperabat veniri ad se, sicut » ostensum illi erat. » *Confer modo, si lubet, verba virgulis notata cum Actis num. 3, et non nisi paucarum vocum discrimen reperies.*

Varia Actorum exemplaria

11 Porro laudatam Vitam et Acta varii edidere, eaque Theodoricus Ruinartius, ad nonnullos codices Mss. denuo exacta, selectis et sinceris Martyrium Actis inseruit. Jacobus Pamelius, Brugensis in Flandria canonicus, in sua Operum S. Cypriani editione gemina ejusdem Sancti Acta vulgavit, quorum prioribus, ex editione Manutii ac Morelii acceptis, hic titulus præfigitur: Actus passionis S. Cypriani, cujus ipse Pontius meminit. *Horum initium est:* Tempore Valeriani et Gallieni, cum gloriosum nomen Christi a Gentilibus exosum, intentione maxima conaretur auferri, et esset persecutio apud Urbem Romam, beatissimus Cornelius Pontificatum prædictæ Urbis summis virtutibus præditus tunc regebat, comprehensusque a præside, et diuturnis tormentis afflictus, gladio finivit temporalem vitam.

B Sed extra dubium est, hæc Acta numquam a S. Pontio visa fuisse. Recentiora enim esse præter cetera probat error scriptoris, quo S. Cornelium, imperantibus Valeriano ac Gallieno, Romæ sedisse et martyrio coronatum esse statuit, quem sub Gallo ac Volusiano passum fuisse ad hunc ipsum diem in Commentario historico de ejusdem gestis ostendimus. Sunt igitur Acta illa recentioris cujusdam opus, qui antiquioribus prologum pro suo genio præfixit, iisque sic usus est, ut nonnulla etiam pro libito suo in iisdem mutaverit. Altera a Pamelio Acta Ruinartianis sunt fere conformia.

a variis edita,

12 Rigaltius præter duo enumerata, aliud insuper Actorum exemplar ex Ms. S. Victoris protulit; quæ, quia brevissima sunt, etiam antiquissima arbitratus est. Sed perperam; nihil enim aliud sunt, quam utriusque confessionis pars posterior, recisis, quæ de capitalis sententiæ executione, et Martyris sepultura, proconsularibus Actis addita diximus, nec tamen omni additamento carent. Manifestum id est vel ex ipso exordio, quod hujusmodi est: Cum Cyprianus sanctus martyr, electus a Domino, de civitate Curubitana, in qua exsilio datus erat ex præcepto Passi Paterni, tunc proconsulis clariss. viri, regressus esset, ex sacro præscripto specialiter hoc et personaliter emisso, in ortis * suis manebat. Qui hæc autem cum Actis edendis num. 3 contulerit, fatebitur exordium istud ex illis similibusve, Aspasii nomine in Passi deformato, transumptum fuisse. Cetera quoque in eo Rigaltii exemplari partim non nihil mutilata, partim mutata sunt; desuntque præterea ultima Actorum proconsularium verba: Cyprianus episcopus dixit: Deo gratias; quæ in iis, quibus S. Augustinus usus est, posita fuisse, ex ejusdem Sermonem 1 de S. Cypriani natali certum est: ita ut mirum sit, exemplar istud Rigaltio præ ceteris placuisse.

hortis

uti et Vitæ, ex quibus Ruinartii editionem sequimur.

13 Est præterea et altera S. Cypriani Vita apud laudatam Pamelium edita, quam ipse Pontio olim perperam adscriptam, a Manutio Morelioque rectius Paulo diacono attribui existimavit. Incipit hæc: Temporibus Valeriani iniquissimi imperatoris fuit in Carthagine, quæ est in Africa, gloriosissimus vir, nomine Cyprianus etc. Ejusdem Vitæ exemplar ex Ms. S. Mariæ Bonifontis non nihil mutilum habemus. Sub utriusque

calcem mentio fit de translato S. Cornelii in Galiliam corpore, eaque occasione in Commentario de hujus sancti Pontificis ac martyris gestis § 13 de eadem egimus, diximusque S. Cornelii translationem post Caroli Magni tempora, cujus jussu Vitam illam a Paulo diacono nonnulli scriptam voluit, contigisse. At parum refert, a quo scripta fuerit, cum certe recentior sit, quam ut ea, dum Pontii Opusculum habemus, recudi mereatur. Nos itaque post Commentarium primo Vitam auctore S. Pontio, S. Cypriani diacono, deinde gemina Acta proconsularia ab incerto collectore combinata, ut diximus, tam hæc quam illam ex Ruinartii editione, quam reliquis castigationem arbitramur.

14 Sanctos Patres, ac veneranda antiquitatis scriptores, qui S. Cypriani elogia scripsere, suis etiam locis memorabimus. Ex hisce S. Gregorius Nazianzenus Oratione XVIII, quam de S. Cypriano nostro habuit, et Aurelius Prudentius in Carmine de eodem, confuderunt illum cum cognomine Sancto, qui una cum S. Justina virgine Nicomedie passus traditur, et ad diem 26 Septembris Martyrologio Romano inscriptus est, ad quam illorum Acta, quæ exstant apud Martenium et Durandum tom. III Thesauri Anecdotorum, a col. 1621, examinanda venient. Eundem eximii versibus ab Eudocia imperatrice celebratum fuisse, Photius in Bibliotheca, codice 184, testatur. Interim juverit ex laudata Bibliotheca, Actisque citatis nonnulla hic exhibuisse, quæ indubitatum inter utrumque Sanctum discrimen demonstrant. S. Cyprianum nostrum in Africa ac probabiliter Carthagine natum esse, ostendimus: Eudocia vero Actaque suum Antiochenum faciunt. Cyprianus noster, teste Pontio in Vita, per Cæcilium presbyterum ad fidem adductus est; alter per quemdam virum nomine Timotheum. Noster fuit episcopus Carthaginensis, ille vero Antiochenus fuisse dicitur. Carthaginensis Antistes prope Carthaginem sub Valeriano ac Gallieno capite plexus est, nec carcerem nec tormenta antea passus; alter imperantibus Diocletiano ac Maximiano, Antiochiæ captus, post rasa latera, post carcerem, toleratamque innocue sartaginem, Nicomediam ad Diocletianum missus est, ibidemque capite truncatus. Plura qui volet, legat laudatam Photii bibliothecam, Tillemontium tom. V Monument. eccles. in SS. Cypriano et Justina, ac Maranum mox laudandum § 1, ubi pro Eudociæ Opusculo contra Joannem Fellum breves vindicias scripsit. De Confessione, sive Pœnitentia Sancto perperam adscripta, alibi agemus.

Gemini Cypriani a Nazianzeno et Prudentio confusi.

E

15 Neotericos, qui de Sancti gestis scripsere, per decursum nominabimus. Inter eos autem anonymus quidam Benedictinus est Congregationis S. Mauri, vir eruditus, cujus egregiam lucubrationem editioni Operum S. Cypriani a Baluzio curatæ præfixam habes. Hunc Prudentium Maran dictum esse, didici ex Remigio Ceillier tom. III Hist. general. Auctorum sacrorum, art. 7 in S. Cypriano, quo nomine eum propterea sæpius laudabimus. Ceterum non tantum sancti Patres ac Catholici scriptores sanctum Episcopum et Martyrem summis dignisque laudibus prosecuti fuere, sed et hæretici, alique, quibus suprema in Ecclesia potestas, Romano Pontifici divinitus concessa, gravis est, eundem certatim celebrarunt, sed diverso sane animo ac fine. Hi enim posteriores non alia de causa tot in illum laudes congeriunt, quam ut ex famosa Sancti de hæreticorum baptismo cum S. Stephano contentione arma sibi contra Ecclesiam comparent; quam contentionem nemo san-

F

Vita a Marano concinnata; cur hæretici Sanctum laudent.

AUCTORE
C. S.

ctorum Patrum approbat, et in qua excusanda S. Augustinus contra Donatistas multum laboravit. Verum huiusmodi scriptorum confutatio ad Theologos pertinet, quorum etiam varii id præstiterunt, ad quos propterea lectorem remitto. Inter reliquos autem consuli potest auctor Dissertationis theologicæ de celebri disputatione SS. Stephanum inter ac Cyprianum, Gallice editæ Parisiis anno 1725, itemque altera Dissertatio, auctore pariter anonymo, anno 1749 Avenione excusa.

§ II. Sancti patria Africa, forte Carthago: professio rhetorices, eloquentia, vita ante baptismum acta, et ad fidem conversio.

Sanctus patria
Afer fuit,

Cypriano patriam Africam obtigisse testantur S. Hieronymus lib. de Scriptoribus ecclesiasticis, cap. LXVII, S. Augustinus lib. I Operis imperfecti, ubi Pœnus dicitur, alibique, et Aurelius Prudentius de eo sic canens:

B Punica terra tulit, quo splendeat omne, quidquid usquam est,
Inde domo Cyprianum, sed decus orbis et magistrum.

Neque ullus est, qui hac in parte dissentiat. Haud æque certum est, an Carthagine natus sit, ut Suidas in Lexico ad vocem Καρχηδών asseverat, et Tillemontio art. 1 in S. Cypriano non improbabile visum est ex versu Prudentii, in quo martyrium in loco natali, inquit, subiisse dicitur. Versus is haud dubie hic est:

Est proprius patriæ Martyr, sed amore et ore noster.

Verum hinc nihil aliud erui potest, quam quod in Africa natus et passus sit, non enim Prudentius ibidem Carthaginem ceteris Africæ locis, sed Hispaniæ reliquisque mundi regionibus opponit, subiiciens:

Incubat in Lybia sanguis: sed ubique lingua pollet.

et probabiliter
Carthagine

17 Favet tamen Tillemontio S. Pontius in Vita num. 20, ubi de pulso Carthagine Cypriano, non aliter, quam si hæc ejus patria fuisset, loquitur in hunc modum: Viderit sæculum, cui inter pœnas exsilium computatur. Illis patria nimis cara et commune nomen est cum parentibus: nos parentes ipsos, si contra Dominum suaserint, abhorremus. Illis extra civitatem suam vivere gravis pœna est: Christiano totus hic mundus una domus est... Adde, quod Deo integre serviens, etiam propria in civitate peregrinus est: dum enim se carnalibus desideriis continentia sancti Spiritus abstinet, conversationem prioris hominis exponens, etiam inter cives suos, aut, prope dixerim, inter parentes ipsos, vitæ terrestri alienus est. Accedit, quod, etsi hæc alias pœna posset videri, in huiusmodi tamen causis... non est pœna, quia Gloria est. Hæc Pontius, quæ Tillemontii suspicionem aliunde debilem, satis probabilem faciunt. Carthaginensem illum fuisse patriam, pariter credidit Jacobus Pamelius in Vita, quam ex ejusdem Sancti scriptis concinnavit, et editioni Operum præfixit.

natus.

18 Contra Prudentius Maranus in ejusdem similiter Vita § 1 aliunde ortum putat, nixus epistola illius xxxvi. Nam cum sanctus Martyr, inquit, hoc beneficium (nativitatis) Carthagini

acceptum non referat, sed tantum dicat epist. xxxvi: « Ubi enim mihi aut melius possit esse » aut lætius, quam illic, ubi me Deus credere » voluit et crescere? » alia cum patria videtur in lucem extulisse. Verum hinc nihil contra Carthaginensem Sancti patriam concludi potest: cum de Christiano spiritus incremento ista potius dicta videantur. In hac enim epistola sanctus Episcopus e primo secessu suo Carthaginensi clero significat, optare sese quam primum ad eos venire; sed veritum, ne suus reditus invidiam gentilium provocaret, novasque turbas cieret, existimare, nonnihil adhuc præstolandum esse. Deinde subdit: Quando ergo vos scripseritis, rebus compositis me venire debere, aut si ante dignatus fuerit Dominus ostendere, tunc ad vos veniam. Ubi enim mihi aut melius possit esse etc. Rationes igitur reddit, cur Carthaginis desiderio teneatur; scilicet, quia ibidem per fidem renatus erat et creverat: naturalis vero patriæ desiderium allegare neque tantum Episcopum decebat; neque hic is erat, qui eo caperetur, quemadmodum ex Pontii verbis mox relatis colligere licet, et ipsa Viri virtus persuadet.

19 Sanctus Gregorius Nazianzenus Oratione xviii, quam in S. Cypriani laudem habuit, magnas ipsi opes, potentiam, ac generis nobilitatem adscribit his verbis: Cyprianus, magnum, quondam Carthaginensium, nunc autem totius orbis nomen, opibus conspicuus, potentia illustris, genere clarus; siquidem maximum nobilitatis argumentum est, senatorem esse, primariamque in eo ordine sedem obtinere. Confudit quidem S. Gregorius in laudata Oratione duos Cyprianos; nostrum scilicet Carthaginensem Episcopum cum altero Nicomediensi martyre, qui cum S. Justina virgine passus est, et die 26 Septembris colitur; sed huiusmodi opes ac nobilitas de priori verisimiliora sunt, quam de posteriori, qui magis fuisse, magicisque artibus S. Justinam in cuiusdam adolescentis, qui hanc deperibat, amorem pellicere nequicquam tentasse perhibetur; quod tantæ nobilitatis ac opulentiae viros rarius cadit, ut recte observavit Tillemontius Nota 1 in S. Cyprianum.

20 Adde, quod Carthaginensi Episcopo opes minime defuisse insinuet S. Pontius in Vita num. 4, ubi res suas ac prædia mox a suscepta fide in pauperum alimoniam distraxisse, et n. 30, ubi hortos suos, eundem in finem venditos, ex divina indulgentia recepisse dicitur. Itaque, si S. Gregorii verba de alterutro Cypriano vera sint, de Sancto nostro potius accipienda videntur; lubens tamen fateor hoc incertum esse, cum aliunde nihil habeamus, quo tantam generis claritudinem, ac primarium inter senatores locum confirmare possimus, cunque aliorum de re tam memorabili et ad S. Cypriani conversionem commendandam non exigui ponderis, silentium contrarium potius suadeat. Sed certe hariolatus fuit auctor Vita Gallicæ, Gervasius, dum Sancti nostri patrem Thascium Cyprianum appellavit; laudans in margine citatam S. Gregorii Orationem in qua nihil de ejusdem patre reperire est.

21 De Vita S. Cypriani ante susceptam fidem acta Pontius nihil tradidit, ut supra jam meminimus, nisi quod bonis artibus animum probe excoluerit; Fuerint licet, inquit, studia, et bonæ artes devotum pectus imbuerint, tamen illa prætereo: nondum enim ad utilitatem, nisi sæculi, pertinebant. Multis etiam eloquentiam illius, gloriamque, quam ex oratorie artis profes-

D

E

S. Gregorii
Nazianzeni
sententia

de ejusdem
claro genere
ac opibus.

F

AUCTORE
C. S.

A *sione sibi acquisierat, laudat Lactantius lib. V Divinarum institutionum, cap. 1, ubi hæc habet: Unus igitur præcipuus et clarus exstitit Cyprianus, qui et magnam sibi gloriam ex artis oratoriae professione quæsierat, et admodum multa conscripsit in suo genere miranda. Erat enim ingenio facili, copioso, suavi, et (quæ sermonis maxima est virtus) aperto; ut discernere nequeas, utrumne ornatior in eloquendo, an faciliior in explicando, an potentior in persuadendo fuerit. Hæc Lactantius, sed partim de S. Cypriano etiam gentili, partim de eodem jam Christiano accipienda.*

Adhuc gentilis rhetorem egit.

miræ eloquentia ac eruditione celebris.

22 *De oratoria illius palæstra meminit pariter S. Hieronymus in Scriptoribus ecclesiasticis dicens: Cyprianus Afer primum gloriose Rhetoricam docuit. Similiter S. Augustinus Serm. cxcvii et cccxii ad populum, eundem ante baptismum oratorem appellat. Insigne etiam habemus S. Gregorii Nazianzeni loco supra citato de ejusdem ingenii dotibus ac eruditione elogium; ibi enim post verba num. 19 data sic progreditur: Flos juvenis, elaboratum naturæ opus; doctrinæ principatus, tam philosophicæ, quam cujusvis alius generis disciplinæ, idque quacumque eum parte censere volueris; adeo ut in eo variarum artium cognitio mirabilior esset, quam singularum exacta et perfecta scientia; et rursus singularum exquisita et modis omnibus absoluta perceptio plus admirationis haberet, quam variarum artium collecta scientia: vel, ut apertiori distinctione hæc explicem, alios multiplici rerum cognitione, alios, quod summum scientiæ gradum attigisset, alios utraque laude, omnes omnibus modis superaret. Ac eruditionem quidem libri ipsi testantur, quos ille complures et luculentos pro nobis conscripsit, posteaquam Dei, qui omnia facit atque in melius commutat, benignitate doctrinam suam transtulit, atque stoliditatem rationi subiecit.*

Non videtur umquam conjugatus fuisse,

23 *Eminentissimus Baronius tom. II Annalium, ad annum Christi 250, num. 10 ex male intellecto S. Pontii loco censuit, S. Cyprianum, dum adhuc gentilis esset, conjugatum fuisse, ejusque uxorem ac liberos, dum ille baptismo initiaretur, in vivis superfuisse. Locum illum ex Vita num. 9 accipe: Erat sane illi, inquit biographus, etiam de nobis contubernium viri et laudabilis memoriæ Cæcilii, et ætate tunc et honore presbyteri, qui eum ad agnitionem veræ Divinitatis a sæculi errore correxerat. Hunc toto honore atque omni observantia diligebat, obsequenti veneratione suspiciens, non jam ut amicum animæ coæqualem, sed tamquam novæ vitæ parentem. Denique ille demulsus ejus obsequiis, in tantum dilectionis immenso merito provocatus est, ut de sæculo excedens, arcessitione jam proxima, commendaret illi conjugem ac liberos suos, ut, quem fecerat de sectæ communione participem, postmodum faceret pietatis heredem. Hanc conjugem liberosque laudatus Baronius Cypriani credidit et ab hoc commendatos Cæcilio, cum ex ipsis verbis perspicuum sit, Cæciliū fuisse et a Cæcilio commendatos S. Cypriano: neque enim hic Cæcilium, sed Cæcilius Cyprianum ad fidem adduxit; idem autem, qui alterum de sectæ suæ communione fecerat participem, eundem quoque fecit et pietatis in relictam ac liberos exhibendæ heredem.*

ut nonnulli perperam

24 *Non minus infelicitè Joannes Felhus in Annotatis ad Vitam S. Cypriani, et Pagius in Critica Baronii prioris editionis ad annum 248,*

num. 4, ejusdem matrimonium ex alio Pontii loco eruere voluerunt. Scilicet biographus apud nos num. 7 et 8 Vitæ de Sancto jam presbytero hæc ait: Sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut, si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri, propter quæ facta Deo placuisset. Si Job Dei testimonio gloriosus, dictus est verus Dei cultor, et cui in terris nemo compararetur; faciendum docebat, quidquid Job ante fecisset: ut, dum et nos paria facimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptis ille dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata virtute profecit, ut nec pietatis temporalia damna sentiret. Non illum penuria, non dolor fregit, non uxoris suadela deflexit, non proprii corporis dira pœna concussit, etc.

25 *Hanc uxoris suadelam memorati scriptores ad S. Cyprianum retulerunt, quam, ad Jobum spectare, tum verba jam recitata, tum quæ ibidem subduntur, manifestum faciunt. Pergit enim biographus misericordiæ opera, quæ Job in sacris Litteris de se sparsim commemorat, recensere; ac tandem de S. Cypriano subjicit: Hæc debent facere, dicebat, qui Deo placere desiderant. Jobum itaque pravæ uxoris suadelas fortiter rejicientem ceteris in exemplum Sanctus proposuisse a biographo dicitur, non ipse suæ rejecisse. Nec necesse est hæc pluribus probare, cum et res clara sit, et Pagius in auctioris Operis sui editione, ad eundem annum, num. 5, hunc errorem suum candide agnoverit, correxeritque; quod et Felhus in emendationibus suis præstitisse, observavit Ruinartius in Actis sinceris martyrum, annotatione 16 ad hanc Vitam. Incertum itaque manet, an S. Cyprianus uxoratus umquam fuerit; attamen tam ex ipsius, quam biographi de uxore liberisque silentio oppositum longe probabilius est, certumque apparet, illum, si uxorem ac liberos umquam habuerit, viduum orbemque fuisse, dum Christiana sacra amplexus est.*

crediderunt:

26 *S. Gregorius Nazianzenus in Oratione XVIII jam alias laudata, S. Cyprianum, antequam Christo nomen dedisset, magis in primis deditum, eaque potissimum arte celebrem fuisse scribit; additque eundem, cum S. Justinam virginem Christianam ejusmodi præstigiis in sui amorem pellicere frustra tentasset, a dæmone arreptum torturæ, tandem ad Christianam religionem animum adjecisse. Magiæ pariter crimen, ejusdemque nefarium ad concitandam venerem usum, Prudentius in hymno supra citato ipsi adscripsit his versibus:*

at certe magus non fuit;

Unus erat juvenum doctissimus artibus sinistris,
Fraude pudicitiam perstringere, nil sacrum putare;
Sæpe etiam magicum cantamen inire per sepulchra,
Quo geniale tori jus solveret æstuante nupta.
Luxuriæ rabiem tantæ cohibet repente Christus.

Verum utrumque scriptorem in hunc errorem induxit gemini S. Cypriani confusio, de qua § 1 actum est, et conveniunt eruditi. Nicomediensis enim martyr ante susceptam Christi fidem magus fuisse perhibetur, de eoque ista narrantur, tum alibi, tum in Confessione vel Pœnitentia, quæ sub ejus nomine Græce ac Latine exstat, et ea ipsa videtur esse, quam S. Gelasius I Papa in concilio Romano inter apocrypha rejecit.

27 *Porro ut sanctum Antistitem nostrum a magiæ crimine immunem fuisse asseveramus, ita negare*

sed multis tamen vitiis deditus.

AUCTORE
C. S.

negare non possumus, quin ante baptismum mentem multis vitiis deditam gesserit, prout ipse in epistola 1 ad Donatum verbis infra citandis fatetur, nec in gentili oratore mirandum est. Certe S. Augustinus serm. cccxi, qui tertius est in natali S. Cypriani, de eo ait: Ipse scribit, ipse testatur, cujus vitæ fuerit aliquando, quam nefariæ, quam impiæ, quam improbandæ, ac detestandæ. Talis erat Thascius Cyprianus, tum eloquentiæ facultate ac naturæ dotibus, tum animi perversis affectibus, quando divina bonitas animam Servi sui, ut S. Augustinus serm. cccxii loquitur, per fidem justificando eruit ab impiis, et fecit framream suam, hoc est, gladium bis acutum; ut per illam linguam stultitia gentium nudata feriretur, per quam prius tecta atque velata, pulchra prudentibus videbatur; atque ut eloquii tam nobilis instrumentum, quo ruinosis doctrinis dæmoniorum indigna ornamenta fiebant, in ædificationem verteretur Ecclesiæ, qua crescente, illa laberentur; et ut tantæ vocis tuba, quæ forensium mendaciorum certamina solebat acuere, ad prosternendum pretiosis Sanctorum mortibus diabolum, Christo militantes, et in ipso gloriantes devotos martyres excitaret.

B
Ad fidem con-
vertitur a
S. Cæcilio
presbytero,

28 S. Pontius in Vita apud nos num. 9 indicat virum, quo Deus ad tantum opus uti voluit. Erat sane illi, inquit, etiam de nobis contubernium viri justi et laudabilis memoriæ Cæcili, et ætate tunc et honore presbyteri, qui eum ad agnitionem veræ Divinitatis a sæculari errore correxerat. Eminentissimus Baronius ad annum Christi 250, num. 6 Cæcilium hunc eundem credidit cum cognomine rhetore, Cæciliano etiam ab aliis dicto, ac Diadumeni Augusti olim magistro; putavitque S. Cyprianum huic in oratoria schola successisse: ad annum vero 211, num. 2 censuerat, rhetorem illum eundem etiam fuisse cum eo, qui in Minutii Felicis Dialogo, qui Octavius inscribitur, Christianam religionem vehementer impugnans inducitur, eamque postmodum amplexus fuisse videtur. Tillemontius art. 2 in S. Cypriano velut admodum verisimilem admittit Baronii opinionem, in quantum Minutii Cæcilium S. Cypriani ad fidem ductorem statuit; sed ibidem Nota 3 illum arguit, quod eundem etiam fecerit Diadumeni præceptorem: quod solido fundamento destitutum et cum ipsis Cardinalis dictis stare non posse arbitratur. Verum id ipsum Baronius jam revocaverat tomo XI pag. 725 inter corrigenda ad annum 211. Ceterum Cæcilius Cypriani Martyrologio Romano inscriptus est ad diem 3 Junii, ad quam de eo in Opere nostro breviter actum. De Cæcilio rhetore, ac forte eodem, videri etiam potest Tillemontius tom. III Monumentum, in Minutio Felice.

C
cui gratas
vices reddidit.

29 Quanti vero ob hoc beneficium Cæcilium Sanctus æstimaverit, colligimus ex biographo, qui verbis recitatis subjungit: Hunc (Cæcilium) toto honore atque omni observantia diligebat, obsequenti veneratione suspiciens, non jam ut amicum animæ coæqualem, sed tamquam novæ vitæ parentem. Denique ille (Cæcilius) demulsus ejus obsequiis, in tantum dilectionis immensæ merito provocatus est, ut de sæculo excedens, ... commendaret illi conjugem ac liberos suos. Quin et in perpetuam grati animi tesseram S. Cyprianus cognomentum Cæcili ab eo adscivit, teste S. Hieronymo in lib. de Scriptoribus eccles., cap. lxxvii. Eodem cognomine Sanctus ipse usus est in epistola 1 ad Donatum, sic exorsus; Cæcilius Cyprianus Donato salutem. Sed et in epist. lxxix

ad Florentium Puppianum, in proscriptionis sue publico instrumento lectum fuisse testatur: Si quis tenet vel possidet de bonis Cæcili Cypriani episcopi Christianorum etc. Hinc liquet, illum sicut Tascii cognomine, quod gentilis gesserat, ita et Cæcili vocabulo post susceptam fidem publice notum fuisse. Porro recte observant nonnulli neoterici, aut S. Cyprianum sacris Ordinibus nondum initiatum fuisse, dum Cæcilius suorum tutelam ipsi commisit, aut certe non nisi amicam commendationem hic intercessisse; tutelam enim clericis tum graviter prohibitam fuisse, ex epistola lxxvi infra ostendemus. Frustra quoque Pearsonius ex adducto Pontii loco matrimonium presbyterorum stabilire conatur, cum prius probare deberet, laudatum Cæcilium uxorem illam in presbyteratu duxisse, aut ea usum esse.

30 Qua porro occasione laudatus presbyter Cyprianum ad Christi sacra perduxerit, nescimus: sed ex ejusdem mox laudata epistola ad Donatum constat, cum aliquamdiu ac etiam diu salutaribus monitis reluctatum esse, eo præcipue ex capite, quod persuadere sibi non posset, sese ad Christianam morum integritatem, a qua tam longe aberat, per sacri baptismatis lavacrum ac divinam gratiam posse pertingere. Audi illum ipsum hac super re disserentem: Accipe, quod sentitur, antequam discitur, nec per moras temporum longa agnitione colligitur, sed compendio gratiæ maturantis hauritur. Ego cum in tenebris atque in nocte cæca jacerem, cumque in salo jactantis sæculi nutabundus ac dubius, vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabat, quod in salutem mihi divina indulgentia pollicebatur, ut quis renasci denuo posset, utque in novam vitam lavacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat, exponeret, et corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret.

31 Qui possibilis, aiebam, est tanta conversio, ut repente ac perniciousiter exuatur, quod vel genuinum situ materiæ naturalis obduruit, vel usurpatum diu, senio vetustatis inolevit? Alta hæc et profunda penitus radice sederunt. Quando parsimoniam discit, qui epularibus cœnis et largis dapibus assuevit, et qui pretiosa veste conspicuus, in auro atque in purpura fulsit, ad plebeium se ac simplicem cultum quando deponit? Fascibus ille oblectatus, et honoribus esse privatus, et inglorius non potest. Hic stipatus clientium cuneis, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse, cum solus est. Tenacibus semper illecebris necesse est, ut solebat, vinolentia invitet, inflat superbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet, libido præcipitet.

32 Hæc egomet sæpe mecum: nam, ut ipse quamplurimis vitæ prioris erroribus implicitus tenebar, quibus exui me posse non crederem, sic vitiis adhærentibus obsecundans eram, et desperatione meliorum, malis meis veluti jam propriis ac vernaculis offavebam. Ita Cyprianus luctabatur secum, priusquam divina gratia ac salutaris unde lavacrum inolititis vitiis animum exuisset. Obstabat etiam haud dubie Viri multiplex eruditio, qua inter gentiles suos plurimum eminebat, quæque inde oriri nata erat superbia, Christianis præceptis tam opposita. Hinc S. Hieronymus in Jonam cap. iii Cæcilium huic prophætæ, Cyprianum regi Ninivitarum comparans, ait: Proponamus nobis B. Cyprianum, qui prius idololatriæ assertor

D

Sanctus animi
sui luctam,

E

quam ante
baptismum
sustinuit,

F

Donato expo-
nit.

AUCTORE
C. S.

A assertor fuit, et in tantam gloriam venit eloquentiæ, ut oratoriam quoque doceret Carthagini, audisse tandem sermonem Jonæ, et ad pœnitentiam conversum, in tantam venisse virtutem, ut Christum publice prædicaret, et pro illo cervicem gladio flecteret: profecto intelligimus, regem Ninive descendisse de solio suo, et purpuram sacco, unguenta luto, munditias sordibus commutasse; non sordibus sensuum, sed verborum. *Hæc S. Hieronymus: cetera ad S. Cypriani conversionem ac baptismum spectantia sequenti paragrapho exponemus.*

§ III. Tempus suscepti baptismi incertum: mirabilis morum mutatio, et virtutes heroicæ ipsius, probabilius adhuc catechumeni.

Annus baptismi suspecti incertus,

B Annum susceptæ a S. Cypriano fidei nec Pontius, nec alii veteres tradidere, neque certus assignari potest. Attamen ne longe a vero aberremus, prohibent tum laudatus Pontius in Vita num. 10, tum S. Cyprianus ipse in epist. LV ad S. Cornelium Pontificem Romanum. Priori loco de delato ipsi episcopatu sic legitur: Ad probationem bonorum operum solum hoc arbitror satis esse, quod iudicio Dei, et plebis favore, ad officium sacerdotii et episcopatus gradum adhuc neophytus, et, ut putabatur, novellus, electus est. Idem Pontius num. 6 velut rem plane insolitam narraverat celerem illum Sancti ad sacros Ordines ascensum, dixeratque: Presbyterium et sacerdotium statim accepit: quis enim non omnes honorem gradus crederet tali mente credenti? Ex hisce liquet, Sancti baptismum non longiori temporis spatio ante initium episcopatum posse collocari, quam quo ipse adhuc neophytus ac novellus in fide censi potuerit.

sed non diu ante an. 249 collocandus.

C Jam vero S. Cyprianus, teste ejusdem epistola memorata, plebi suæ in episcopatu quadriennio jam probatus erat, quando hanc ad S. Cornelium anno 252 mense Junio aut Julio dedit, ut in S. Cornelio hoc ipso die dictum jam est; ideoque initium episcopatus illius collocandum est ad annum Christi 248, si quadriennium illud completum, vel certe ad annum 249, si incompletum fuisse censendum sit: quod posterius verisimilius esse infra ostendemus. Quantum autem temporis hinc deducendum sit, omnino incertum est, nisi quod paucissimos annos excedere non sinat Pontii auctoritas. Potuit itaque felicissimus ille eventus anno 246 contigisse, ut Joannes Cestriensis in Annalibus statuit; sed etiam paulo citius aut serius, ideoque annum divinare non lubet. Cyclus Paschalis, quem Oxoniensis editor Joannes Fellus S. Cypriani Operibus inseruit, quique in annum 243 desinens, auctorem Christianum manifeste præfert, morari nos non debet, tum quia ob styli diversitatem sancto Antistiti nostro attribui non potest, tum quia tam matura Cypriani conversio cum Pontii dictis non satis verisimiliter conciliari potest.

Pearsonii conjectura de anni tempestate,

35 Pearsonius in Annalibus Cyprianicis ad annum Christi 246, num. 3 eum inter Pascha et Pentecosten ejus anni baptizatum putat, nixus Tertulliani testimonio, qui lib. II de Baptismo, cap. XIX ait: Diem baptismo solemniorum Pascha præstat, cum et passio Domini, in qua

tingimur, adimpleta est... Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est, quo et Domini resurrectio inter discipulos frequentata est. *Ex hoc enim loco Pearsonius infert, intra hoc temporis spatium ordinandis lavacris in ecclesia Africana deputatum fuisse, ideoque tum Cyprianum solenniter baptizatum fuisse, perquam credibile putat.*

36 Nec improbabilis est ea opinio, non tamen certa; cum laudatus Tertullianus ibidem post pauca subjungat: Cæterum omnis dies Domini est; omnis hora, omne tempus habile baptismo: si de solemnitate interest, de gratia nil refert. Nihil aliud igitur ibi vult Tertullianus, quam Pascha ac Pentecosten tempora baptismo majori cum solemnitate catechumenis magno numero conferendo deputata fuisse; verum id non obstat, quo minus unus et alter, Christianis præceptis jam probe institutus, extra illa tempora baptismo initiaretur, præsertim cum justa causa subesset, qualis in adjungendo Ecclesiæ Cypriano, quem præter auctoritatem etiam insolitus in Catechumeno virtutum splendor commendabat, certe non deerat, quemadmodum nec defuit, ob quam adhuc Neophytus contra Apostoli monitum ad episcopatum eveheretur.

qui baptizatus sit.

37 Non minus incerta est ætas, in qua memoratum Sacramentum suscepit. Baronius ad annum 250, num. 7 ex Sancti verbis num. 31 a nobis recitatis, quibus ait, vix possibile sibi videri, ut repente ac perneciter exuatur, quod vel genuinum situ materiæ naturalis obduruit, vel usurpatum diu, senio vetustatis inolevit. Alta hæc et profunda penitus radice sederunt: ex hisce, inquam, Sancti verbis Baronius collegit, eum jam senescentem fuisse, dum Christo nomen dedit. Verum id memorata verba non evincunt; nam præterquam quod S. Cyprianus ibidem non tantum de se, sed etiam de quibuslibet hominibus, baptismo initiandis, loquatur, prout ex toto contextu manifestum est, vitia, quibus aliquis in virilem usque ætatem assuevit, recte dici queunt senio vetustatis in hujusmodi homine molevisse, atque ac profunda radice sedere.

E Incerta pariter est ætas, in qua

38 Adde, quod de Sancti senectute nusquam meminerit biographus, quam tamen de Cæcilio non silet, ut supra num. 28 videre est. Quinimo contrarium mihi potius insinuare videtur, dum num. 4 Vitæ velut miraculi instar narrat conceptum ab eo, in ipso conversionis suæ initio, continentiae seu votum seu propositum, quod in homine jam senescente minus admirandum erat, aut certe non tantopere, ut propterea Pontius exclamandum putaret: Quis umquam tanti miraculi meminit? Verba Pontii num. 43 dabimus, ibique lector judicare poterit, utrum hæc non potius robustum juvenem aut virum, quam senescentem hominem declarent. Fatendum tamen est, ex delato ipsi non diu post baptismum Carthaginensis ecclesiæ episcopatu satis colligi, eundem ætatem virilem jam tum superasse; præsertim cum de hac ibidem nihil observet biographus, observaturus haud dubie, si Cyprianus, ut neophytus, ita etiam solito junior, episcopus electus fuisset. Ait quidem ibidem: Humiliter ille secessit, dum ad eam dignitatem evehendus, a populo quæreretur, antiquioribus cedens, et indignum se titulo tanti honoris existimans; sed si verba hæc de antiquioribus in fide accipienda non sint, tantum inde sequitur, eum tum non admodum provecæ ætatis fuisse, quod cum supradictis optime cohæret.

baptismum suscepit.

F

AUCTORE
C. S.
Mirabilem sui
per baptismum
mutationem.

39 *Vidimus num. 30 et seq., quanto cogitationum aestu S. Cyprianus agitaretur, dum adhuc spem salutis inter ac desperationem, dubius animi fluctuaret: nunc, quos in sese divinae gratiae mirabiles per baptismi lavacrum effectus senserit, audiamus. Sanctus ipse in epistola ad Donatum post verba citato loco recensita sic prosequitur: Sed postquam undae genitalis auxilio, superioris aevi labe deteresa, in expiatum pectus serenum ac purum desuper se lumen infudit, postquam caelitus spiritu hausto, in novum me hominem nativitas secunda reparavit, mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare, quod prius difficile videbatur, geri posse, quod impossibile putabatur; ut esset agnoscere, terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum, delictis obnoxium viveret; Dei esse coepisse, quod jam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto, et mecum pariter recognoscis, quid detraxerit nobis, quidve contulerit, mors ista criminum, vita virtutum.*

concessasque
divinitus
gratias,

B

40 Scis ipse; nec praedico. In proprias laudes odiosa jactatio est: quamvis non jactatum possit esse, sed gratum, quicquid non virtuti hominis adscribitur, sed de Dei munere praedicatur; ut jam non peccare esse coeperit fidei; quod ante peccatum est, fuerit erroris humani. Dei est, inquam, Dei est totum, quod possumus: inde vivimus, inde pollemus, inde sumpto et concepto vigore, hic adhuc positi, futurorum indicia praenosimus. *Haec S. Cyprianus adhucdum neophytus. Tillemontius art. 2 ex posterioribus verbis suspicatur, illum jam tum prophetiae dono, quo postea claruit, gavisum fuisse: quod valde incertum eet, cum Sanctus ibidem ex summa animi optime sibi consciu pace et spirituali gaudio, velut pignore, hic, sive in terra, adhuc positus, de futura in caelo beatitudine sibi applaudere videatur potius, quam de futurorum inter mortales eventuum praescientia loqui.*

Sanctus neo-
phytus ipse

C

41 *Verisimilius est, quod laudatus Tillemontius de concessa ipsi divinitus facultate ad sanandos tam corporis, quam animae morbos, daemonesque expellendos, ex eadem epistola opinatur. Nam ibi quidem Sanctus post pauca sic progreditur: Profluens largiter Spiritus nullis finibus premitur, nec coercentibus claustris intra certa metarum spatia frænatur: manat jugiter, exuberat affluenter; nostrum tantum sitiatur pectus, et pateat. Quantum illuc fidei capacis afferimus, tantum gratiae inundandis haurimus. Inde jam facultas datur, castitate sobria, mente integra, voce pura, virtute sincera, in medelam dolentium posse venenorum virus extinguere, animorum desipientium labe reddita sanitate purgare, infestis jubere pacem, violentis quietem, ferocientibus lenitatem; immundos et erraticos spiritus, qui se expugnandis hominibus immerserint, ad confessionem minis increpantibus cogere, ut recedant, duris verberibus urgere, conflictantes, ejulantes, gementes incremento poenae propagantis extendere, flagris cedere, igne torrere. Res illic geritur, nec videtur; occulta plaga, et poena manifesta.*

Donato amico
exponit.

42 Ita, quod esse jam coepimus, acceptus spiritus licentia sua potitur, quod necdum corpus ac membra mutavimus, adhuc carnalis aspectus saeculi nube caecatur. Quantus hic animi potentatus, quanta vis est, non tantum ipsum esse subtractum perniciosi contactibus mundi, ut quis expiatus et purus nulla incursantis inimici

labe capiatur; sed adhuc majorem et fortio-rem viribus fieri, ut in omnem adversarii grassantis exercitum imperioso jure dominetur? *Ex hisce, inquam, verisimile fit, S. Cyprianum etiam neophytum hujusmodi facultate divinitus instructum jam fuisse; imo id omnino dicendum est, nisi forte Sanctus tantum dicere voluerit, eam a Christo Domino cap. XVI Marci fidelibus promissam ac crebro datam fuisse.*

43 *Pontius in Vita num. 4 de illo duo sane memorabilia narrat, votum scilicet vel propositum castitatis, et bonorum in pauperum usus elargitionem. De priori sic habet: Inter fidei suae prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quam si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus, et sensum ad veri capacitatem pervenire, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniae vigore calcaret. Quis umquam tanti miraculi meminit? Nondum secunda nativitas novum Hominem splendore toto divinae lucis oculaverat, et jam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Eminentissimus Baronius ad annum 250, num. 10 arbitratus est, Sanctum, carissima conjuge et dulcissimis liberis, Christi amore libentissimo animo, commendatis illis Caeilio presbytero, relictis, eminentioris vitae iter confestim arripuisse. Sed ad hanc Eminentissimi hallucinationem num. 23 satis responsum est.*

Perpetuam
castitatem
amplectitur,

E

44 *Alterum memorabile S. Cypriani inter fidei prima rudimenta factum S. Pontius verbis supra recensitis in hunc modum subjungit: Deinde, quod majus est, cum de lectione divina quaedam jam non pro conditione novitatis, sed pro fidei festinatione didicisset; statim rapuit, quod invenit promerendo Deo profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiam pauperum sustentandam, tota praedia pretio dispensans, duo bona simul junxit, ut et ambitionem saeculi sperneret, qua perniciosius nihil est; et misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis praetulit, quam nec ille, qui Legis omnia mandata servasse se dixerat, fecit, impleverat: et propterea velocitate pietatis poene ante coepit perfectus esse, quam disceret.*

et praedia sua
in pauperum
alimoniam

45 Quis, oro, de veteribus hoc fecit? Quis de antiquissimis in fide senibus, quorum mentes et aures per plurimos annos divina verba pulsaverant, tale aliquid impendit, quale adhuc rudis fidei Homo, et cui nondum forsitan crederetur, supergressus vetustatis aetatem, gloriosus et admirandis operibus perpetravit? Nemo metit statim ut sevit: nemo vindemiam de novellis scrobibus expressit: nemo adhuc numquam de noviter plantatis arbusculis matura poma quaesivit. In illo omnia incredibilia cucurrerunt. Praevenit, si potest dici (res enim fidem non capit) praevenit, inquam, tritura sementem, vindemia palmitem, poma radicem. *Inter memorata praedia, in tam piu-um usum divendita, fuere horti illius prope Carthaginem, in quos, nescio, qua ratione, sed ipsi ex Dei indulgentia restitutos, teste Pontio in Vita num. 31, e Curubitano exsilio revocatus, se receperat, ut habent Acta proconsularia num. 3, et ex quibus ad Galerii Maximii proconsulis tribunal atque inde ad martyrii palaestram deductus est. Addit ibidem Pontius, Cyprianum receptos hortos in eundem finem certo iterum venditurum fuisse, nisi a persecutorum invidia sibi cavisset.*

divendit:

F

46 *Difficile dictu est, nec inter neotericos convenit, an gemina illa heroicae virtutis facta Cypriano*

quod utrumque
catechumenus

AUCTORE
C. S.

A priano catechumeno, an recens baptizato adscribenda sint. Baronius ad annum 250, num. 10 utrumque baptismo postponit; Tillemontius art. 2, ac Nota 4 dubitat, variasque in utramque partem rationes producit: at Jacobus Pamelius, Joannes Pearsonius, ac novissime Prudentius Maranus tam continentiae votum quam bonorum largitionem baptismo præmittunt, idque posterior, discussis Tillemontii argumentis, pene extra dubium arbitratur. Juverit argumenta utrimque militantis recensuisse. Pro postrema opinione facit biographi auctoritas, qui relato priori præclaro facinore, admirabilis exclamat: Quis umquam tanti miraculi meminit? Nondum secunda natiuitas novum Hominem splendore toto divinae lucis oculaverat, et jam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Etenim quid hic sola lucis paratura, quam Pontius a secunda natiuitate, sive baptismo distinguit, quid illa, inquam, aliud designet, quam præparationem ad illud Sacramentum? Atque adeo si sola paratura pristinas tenebras vincens, castitatem amplectus sit, id ante baptismum fecisse dicendus est.

præstitisse,
verisimilius
videtur.

B 47 Facit secundo idem biographus, dum Sanctus adhuc rudis fidei homo, et cui nondum forsitan crederetur, bona sua in pauperes distribuisset ab eodem dicitur. Si enim jam tum baptizatus fuisset, cur, quæso, ipsi nondum forsitan creditum, sive cur de illius sincera conversione dubitatum fuisset, cum dubium non sit, quin non nisi probe instructi probatique ad salutare illud lavacrum admitterentur. Præterea laudatus biographus in Vita num. 12 de eodem jam Episcopo ait: Quid autem circa pauperes Episcopus faceret, quos catechumenus diligebat? Quibus sane verbis de prædicta facultatum distributione manifeste meminit, et hanc a Sancto etiam tum catechumeno factam tradit. Enimvero si jam neophytus id præstitisset, dixisset haud dubie: Quid autem circa pauperes Episcopus faceret, quos neophytus diligebat: nullo quippe argumento, quam illo, Sancti in egenos misericordiam efficacius potuisset commendare. Nec aliud indicat epiphonema quod ibidem subijcit: Prævenit, si potest dici (res enim fidem non capit) prævenit, inquam, tritura sementem, vindemia palmitem, poma radicem.

Examinantur

C 48 Ponderavit hæc omnia Tillemontius, fateaturque videri sibi Pontium utrumque præclarum opus Sancto catechumeno adscripsisse: at putat, id ipsum cum ipsius S. Cypriani in epistola ad Donatum dictis vix posse conciliari. Difficultatem in eo ponit, quod Sanctus in laudata epistola postquam verbis, quæ num. 30 et seqq. retulimus, dixisset, sibi, dum in tenebris atque in nocte cæca, ... veritatis ac lucis alienus jaceret, incredibile apparuisse, ut quis renasci denuo posset, utque in novam vitam lavacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat, exponeret, et corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret; cumque pro iis, quibus tunc erat moribus, tantam vitæ mutationem impossibilem sibi visam variis exemplis exposuisset; mox subjecerit ea, quæ num. 39 et seq. dedimus, et quibus totam animi sui mutationem baptismo adscribere videtur.

argumenta

49 Hinc Tillemontius ita fere argumentatur: Christianæ vitæ integritas, suorumque morum mutatio Cypriano ante baptismum incredibilis ac pene impossibilis videbatur; adeoque procul aberat a voto continentiae, bonorumque suorum in pauperes largitione; quippe quæ duo ipsam Christianæ religionis perfectionem attingunt. Præter-

ea perpendit sequentia in eadem epistola Cypriani verba: Scis ipse, ... quid nobis contulerit mors ista criminum, vita virtutum: scis ipse; nec prædico; in proprias laudes odiosa jactatio est: quamvis non jactatum possit esse, sed gratum, quidquid non virtuti hominis adscribitur, sed de Dei munere prædicatur. Hæc, inquam, perpendit Tillemontius, putatque, S. Cyprianum iis aliquid magni post susceptum baptismum a se præstitum memorare, neque de ulla re rectius, quam de laudatis operibus posse explicari. Huic opinioni etiam favere arbitratur SS. Hieronymum ac Pontium; Hieronymum quidem, quia in libro de Scriptoribus ecclesiasticis cap. LXVII de S. Cypriano ait: Christianus factus omnem substantiam suam pauperibus erogavit: Pontium vero, quia hic num. 3 Vitæ præfatus est, sese illius gesta non aliunde recensere incepturum, nisi ex quo Deo natus est.

50 Tota itaque rei controversia huc redit, utrum in contrarium S. Cyprianus eximia illa facinora baptismo clarius postponat, quam præmittat Pontius, et consequenter, utriusque verba ex alterius dictis explicari potius possint ac debeant: utriusque enim hac in parte magna est auctoritas. Tillemontius, ut utrumque conciliet, conjecturando proponit, an illa Pontii verba: Nondum secunda natiuitas novum Hominem splendore toto divinae lucis oculaverat; intelligi non possint, non de baptismo necdum collato, sed de eodem recenter collato, quique in Neophyto nondum totum suum lumen diffuderat: hoc enim posito, reliqua Pontii dicta facile posse explicari existimat. At mihi hæc expositio non satis probabilis apparet; quia secundum hanc baptismus, cui S. Cyprianus ex Tillemontii interpretatione serenum ac purum lumen, spiritum desuper haustum, mirabilemque sui mutationem, accepta retulisset, Pontio sola lucis paratura dictus fuisset.

51 Deinde eadem interpretatio non satis recte allata conciliari potest cum argumento, quo Pontius ad extollendum utrumque Cypriani factum ibidem utitur in hunc modum: Nemo metit, statim ut sevit: nemo vindemiam de novellis scrobibus expressit: nemo adhuc umquam de noviter plantatis arbusculis matura poma quæsit. In illo omnia incredibilia cucurrerunt. Prævenit, si potest dici (res enim fidem non capit) prævenit, inquam, tritura sementem, vindemia palmitem, poma radicem. Hic enim ita ratiocinatur biographus: Etsi nemo statim metat ut sevit etc.; plus tamen fecit Cyprianus, in quo ipsam sementem tritura prævenit etc. Sane si Sanctus jam tum baptizatus fuisset, rectius illum Pontius recens jacto semini, novellæ scrobi seu palmiti, ac noviter plantato arbusculo comparasset. Hisce adde cetera, quæ pro nostra sententia supra protulimus.

F

52 At vero Cyprianus non tam clare mutationem suam baptismo postponit, quin cum Pontii dictis facile possit conciliari. Ipse enim Tillemontius fatetur, verisimile non esse, Sanctum baptizari petuisse, quamdiu non modo Christianarum virtutum exercitium, sed etiam turpissimorum vitiorum fuga, ipsi impossibilia videbantur. Fateri ergo pariter debet, Cypriani dicta loco citato explicari debere, nec sic accipi posse, quasi tam spissas mentis tenebras ad ipsum baptismatis Sacramentum attulisset. Quinimo dubium non est, quin eæ magnam partem disputatæ jam fuerint, dum Sanctus jam catechumenus ad amplectendam fidem animum serio adjecit. Nam quis credat,

a Tillemontio.

AUCTORE
C. S.

credat, ad eum jam catechumenum referenda esse, quæ de se, ejusmodi cogitationibus agitato, ibidem ait; videlicet: Cum in tenebris atque in nocte cæca jacerem... vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus. Item: Nam, ut ipse quamplurimis vitæ prioris erroribus implicitus tenebar, quibus exui me posse non crederem, sic vitiis adhærentibus obsecundans eram, et desperatione meliorum, malis meis, veluti jam propriis ac vernaculis offavebam. Quis, inquam, hæc ad Sanctum jam catechumenum referat, dum in Christum jam crederet, illiusque præceptis vitam suam conformare decrevisset? Quis non videat, Sanctum res altius repetere, et qualis olim fuerit, exponere.

et ad ea

53 Contra, inquit Tillemontius, parum quoque probabile est, S. Cyprianum insignem illam mutationem baptismi susceptioni acceptam relaturn fuisse, si, quod in Christiana religione difficultimum maximeque sublime est, ante illam executioni jam mandasset. Sed quidni eam mutationem baptismi adscribere potuit Cyprianus, quam partim dum se ad prædictum Sacramentum disponderet, partim et multo perfectius, dum eodem initiaretur, consecutus est? Sic errorum atrarumque cogitationum depulsionem haustæ in baptismo luci attribuit, quos tamen, ipso fatente Tillemontio, ut mox vidimus, ad baptismum non attulerat. Nec inepte ad eandem objectionem respondit Maranus in Vita § 2, Cyprianum ita locutum esse ex recepto usu Ecclesiæ, secundum quem ista animi renovatio baptismi adscribebatur, quamvis virtutibus instructi ad eum accederent: adducitque S. Cyrillum Hierosolymitanum Catechesi 3 recens baptizatos alloquentem: Mortuus in peccatis descendisti, vivificatus ascendis in justitia. Sic Sanctus ipse in libro de Habitu virginum ait: Omnes quidem, qui ad divinum lavacrum baptismi sanctificatione perveniunt, hominem illic veterem gratia lavacri salutaris exponunt, et innovati Spiritu sancto, a sordibus contagionis antiquæ iterata nativitate purgantur: quis tamen neget, non paucos a catechumenis per virtutes theologicæ ac pœnitentiæ, veterem hominem exuisse, atque antiquæ contagionis sordibus purgatos esse, priusquam salutaris illo lavacro regenerarentur? Sic in ipsa, de qua agimus, epistola baptismus mors criminum, vita virtutum ab eodem Sancto dicitur: sed an propterea censendus est hic, dum ad illum accederet, etiam criminibus infectus ac virtutibus destitutus fuisse? Nefas est hoc de tam ferventi Catechumeno cogitare.

respondetur;

54 Præterea potuit Sanctus mutationem illam baptismi adscribere, quia quod prius difficile videbatur, deinde facile visum est. Potuit scilicet, quamquam reluctanti animo, ut recte ibidem observat Tillemontius, castitatem ac pauperiem, sui ipsius victor, amplecti, atque per baptismi gratiam in hoc proposito suo ita confirmari, ut jam nihil in eo sibi arduum amplius deprehenderet. Hisce positis facilis est ad cetera Tillemontii argumenta responsio. Nam primo quidem, dum ex verbis S. Cypriani num. 49 colligit, aliquid magni ab eo post baptismum præstitum fuisse: nec posse aliud quippiam præter duo illa probabilius assignari; respondeo, ex dictis patere, qua ratione sic loqui potuerit Cyprianus; neque verba illius tam clara esse, quin expositionem nostram admittant: contra vero bonorum distractionem Sancto catechumeno multo manifestius per Pontium attribui, multoque minus probabiliter aliud

charitatis opus, quam illud, a biographo designatum dici, dum ait: Quid autem circa pauperes Episcopus faceret, quos Catechumenus diligebat?

55 Multo minus refragatur nobis S. Hieronymus, dum Sanctus Christianus factus omnem substantiam suam pauperibus erogasse dicitur: nihil enim obstat, quo minus Catechumenus latiori quodam modo Christianus dici queat, animo scilicet ac fide, licet nondum Sacramento. At miror Tillemontio visum fuisse etiam Pontium contrariæ opinioni favere, eo quod hic dicat, sese S. Cypriani gesta non recensurum, nisi ex quo Deo natus est. Quasi vero ad beatam illam nativitatem in adulto non pertineat instructio, fides, aliaque virtutis opera, quæ hujusmodi hominis baptismo debent præmitti. Hinc ipse Pontius ibidem immediate præmiserat: Unde exordium bonorum ejus aggrediar, nisi a principio fidei, et nativitate cœlesti; ad principium autem fidei haud dubie etiam spectat, quod Catechumenus gesserat. Nondum ergo in scirpo quærit Tillemontius, dum biographum hic objicit.

§ IV. Neophytus in virtutum et sacrarum Litterarum studium incumbit; profanam facundiam suam coercet; scribit epistolam ad Donatum, et librum de Idolorum vanitate

De S. Cypriani gestis a baptismo usque ad presbyteratum, atque hinc ad episcopatum usque generali tantummodo phrasi loquitur Pontius; Multa sunt, inquit, quæ adhuc plebeius, multa, quæ jam presbyter fecit; multa, quæ ad veterum exempla justorum, imitatione consimili prosecutus, promerendo Dominum, totius religionis obsequio præstitit. Nam et sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut, si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri, propter quæ facta Deo placuisset. Sic inter ceteros eum Jobum sibi imitandum proposuisse ait, ut num. 24 dictum est, ac tandem subjicit: Et sic per bonorum omnium documenta decurrens, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum. Ex hisce habemus quidem, sanctum Neophytum nostrum multa præclare gessisse, atque in virtutum studio, quod ex S. Cæcili præbyteri, illiusque in fide magistri, contubernio haud dubie non parum accendebatur, insignem fecisse profectum; sed quænam illa gesta fuerint, ignoramus.

57 S. Gregorius Nazianzenus Orat. XVIII, jam alias laudata, de æditui munere per illum obituus. mox ab ejusdem conversione his verbis meminit: Deum invenit, ac sacri gregis ovis sacra efficitur, atque etiam, quemadmodum a quodam accepi, ædituus; idque multis quoque precibus ab eo adhibitis, ut ad prioris arrogantiae purgationem humilitatem exerceret. Pro ædituus Græce est νεωκόρος, a νεὸς pro νεὸς templum, et κοπέω, id est scopis purgo, quod certe humile munus indicat. Sed cum S. Cyprianum Antiochenum cum nostro Carthaginensi a Nazianzeno confusum fuisse constet, et Eudocia Augusta apud Photium in Bibliotheca codice 184 de priori expresse dicat, ipsi

A ipsi claves ecclesiae creditas fuisse, dubium non est, quin memoratum æditi munus S. Cypriano Carthaginensi ex errore fuerit adscriptum, quod ad Antiochemum pertinebat.

Sacras Litteras addiscit: Tertulliano

58 Inter Christianæ vitæ illius primordia sacrarum Litterarum studia etiam memorat biographus, in quibusquam feliciter laboraverit, ejusdem Opera, quæ magno totius Ecclesiæ emolumento exstant, luculenter manifestant. Ex scriptoribus vero ecclesiasticis Tertulliano potissimum delectatum fuisse, colligitur ex S. Hieronymo lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. LIII; ibi enim sanctus ille doctor sic scribit: Vidi ego quemdam Paulum Concordiæ, quod oppidum Italiæ est, senem, qui se beati Cypriani jam grandis ætatis notarium, quum ipse admodum esset adolescens, Romæ vidisse diceret; referreque sibi solitum, numquam Cyprianum absque Tertulliani lectione unam diem præterisse; ac sibi crebro dicere: Da magistrum; Tertullianum videlicet significans.

prudenter utitur, et Minutii Octavio.

59 Attamen sic illius lectitavit Opera, ut probe caveret errores, prout idem S. Hieronymus epist. XLI, alias LXV, ad Pammachium recte observavit. Beatus Cyprianus, inquit, Tertulliano magistro utitur, ut ejus scripta probant: quumque eruditi et ardentis viri delectetur ingenio, Montanum cum eo Maximillamque non sequitur. Quod autem S. Hieronymus ait, illius scripta probare, eum Tertulliano magistro usum fuisse, præ ceteris liquet ex libro de Vanitate idolorum, cui nonnulla iisdem quandoque verbis ex Tertulliano inserta sunt. In eodem libro multa pariter ex Minutii Felicis Dialogo, qui Octavius inscribitur, accepta leguntur; unde patet et hujus quoque lectionem ipsi placuisse: quod saneminime mirum est, si Cæcilius, de cujus ad fidem accessu in eo agitur, ipse fuerit Cæcilius presbyter, cujus opera Cyprianus eandem fidem amplexus est; quod tamen non ausim certo affirmare.

Pristinam eloquentiam suam

60 Vidimus supra, quanta profane eruditionis ac eloquentiæ copiam instructus, Sanctus Ecclesiam ingressus sit, ex divino scilicet consilio, ut, teste S. Augustino serm. CCCXII, per illam linguam stultitia gentium nudata feriretur, per quam prius tecta atque velata, pulchra prudentibus videbatur; atque ut eloquii tam nobilis instrumentum, quo ruinosæ doctrinæ dæmoniorum indigna ornamenta fiebant, in ædificationem verteretur Ecclesiæ etc. Quam egregie, id etiam scriptis præstiterit, loquuntur ejus Opera, in quibus sententiarum gravitas et copia, divinarum Litterarum scientia, atque ex his nata efficacissima ad persuadendum vis elucet. Nonsic tamen eloquentia, quam apud gentiles sibi comparaverat, usus est, quin eam ad Christianam gravitatem exigendam putarit: cujus quidem rei argumento est illius epistola I ad Donatum, de qua mox agemus, rhetoricis flosculis ornatissima, quales in ceteris omnibus ejusdem litteris ac Opusculis frustra requiras.

Christiana gravitate

61 Hinc S. Augustinus lib. IV de Doctrina Christiana, docens, quæ Christianum oratorem facundia deceat, cap. XIV sic ait: In populo autem gravi, de quo dictum est: In populo gravi laudabo te; nec illa suavitas delectabilis est, qua non quidem iniqua dicuntur; sed exigua et fragilia bona spumæ verborum ambitu ornantur, quali ne * magna atque stabilia decenter et graviter ornarentur. Tum mox ad propositum nostrum subdit: Est tale aliquid in epistola beatissimi Cypriani (ad Donatum;) quod ideo puto vel accidis, vel consulto factum esse, ut scire-

Septembris Tomus IV.

tur a posteris, quam linguam doctrinæ Christianæ sanitas ab ista redundantia revocaverit, et ad eloquentiam graviolem, modestioremque restrinxerit; qualis in ejus consequentibus litteris secure amatur, religiose appetitur, sed difficillime impletur.

62 Ait ergo quodam loco: « Petamus hanc « sedem: dant secessum vicina secreta; ubi dum « erratici palmitum lapsus pendulis nexibus per « arundines bajulas repunt, viteam porticum « frondea tecta fecerunt. » Non dicuntur ista, nisi mirabiliter affluentissima fecunditate faciundia; sed profusione nimia gravitati displicent. Qui vero hæc amant, profecto eos, qui non ita dicunt, sed castigatius eloquuntur, non posse ita loqui existimant, non judicio ista devitare. Quapropter iste Vir sanctus, et posse se ostendit sic dicere, quia dixit alicubi; et nolle, quoniam postmodum nusquam. Huc usque S. Augustinus, in Christiano oratore improbens verborum luxuriam, quam Sanctus postea vitavit, quamque in eadem epistola ad Donatum forensibus causis potius, quam sacris sermonibus congruere is ipse proficitur; In judiciis, inquit, in concione pro rostris, opulenta faciundia volubili ambitione jactetur: cum vero de Domino Deo vox est, vocis pura sinceritas non eloquentiæ viribus nititur ad fidei argumenta, sed rebus.

63 Non ita tamen hæc accipias, quasi Cyprianus omnem prorsus orationis ornatum penitus neglexerit, cum potius perfecisse dicendus sit; graviore scilicet, modestioremque eloquentia in posterum usus, qualis, teste S. Augustino, secure amatur, religiose appetitur, sed difficillime impletur. Lactantii de ejusdem Operibus judicium num. 21 jam retulimus, vidimusque, eum discernere nequisse, utrumne ornatior in eloquendo, an facilius in explicando, an potentior in persuadendo fuerit. Quanti illa pariter fecerit S. Gregorius Nazianzenus, liquet ex num. 22, ac vel maxime ex eo, quod in eadem Oratione dicere non dubitaverit, Cyprianum eloquentia tanto reliquis præcelluisse, quanto homines brutis. S. Hieronymus in epist. XLIX, alias XIII, ad Paulinum eadem fonti comparat, sic scribens: B Cyprianus instar fontis purissimi, dulcis incedit et placidus; et in epist. LVII, alias VII, ad Lætiam, eorum lectionem commendat. Plura addere necesse non est, cum Opera ipsa Auctoris sui faciundiam cuilibet manifestent.

64 Sed nec ipsi gentiles, apud quos magnum sibi nomen faciundia sua comparaverat, eloquentiam illius jam Christiani admirari desierunt, licet eum ob ejusdem doctrinam, quam aut oderant, aut non capiebant, velut hominem, qui præclementi ingenio ad vendendas nugas abuteretur, Coprianum a Græca voce κόπρος vel κοπρία, Latine stercus, quasi stercoreum contemptim dictarent. Ita discimus ex Lactantio lib. V Divinarum institutionum, cap. II, ubi, postquam S. Cypriani Opera scriptis reliquorum, qui Christianam religionem tutati fuerant, prætulisset, ita prosecutus est: Hic tamen placere ultra verba sacramentum ignorantibus (id est ethnicis) non potest; quoniam mystica sunt, quæ locutus est, et ad id præparata, ut a solis fidelibus audiantur. Denique a doctis hujus seculi, quibus forte scripta ejus innotuerunt, derideri solet. Audivi ego quemdam hominem, sane disertum, qui eum, immutata una littera, Coprianum vocaret, quasi qui elegans ingenium, et melioribus rebus aptum, ad aniles fabulas contulisset.

AUCTORE C. S.

coercet: a S. Augustino

E

Lactantio, et SS. Gregorio ac Hieronymo laudatur;

F

ab ethnicis ob doctrinam rideatur.

* forte nec

AUCTORE

C. S.

Scribit epistolam ad Donatum,

65 Porro ex variis Opusculis, quibus Christianam religionem aut defendit, aut ornavit, ad ipsum, quo baptizatus est, annum pertinere videtur epistola illius ad Donatum, cujus mox meminimus. Pamelius eam inter Cyprianicas epistolas secundo loco recensuit, præmissa scilicet una Donati ad Cyprianum, quam in codice Cambrensi reperit, quamque fragmentum potius esse opinatus est illius epistolæ, qua Sanctus monitus suam conscripserit. Ita autem existimavit, quia S. Cyprianus in ipso epistolæ suæ exordio meminit, sese de promisso opusculo a Donato interpellatum fuisse; Donati vero epistolæ in laudato codice præfixus est hic titulus: Admonitio Donati ad Cyprianum; nec tamen de illa promissione ulla in ea fit mentio. Est enim huiusmodi: Credo te retinere, sanctissime Cypriane, quæ nobis fuerit apud oratores garrulitas, unus sensus, una cogitatio, individua lectio. Quare non et in divina lectione ita animis roboramur, aut non ea semper nobis fuit cogitatio, ut simul crederemus?

pariter neophytum,

B

66 At vero Rigaltius, Fellus ac Baluzius, epistolam illam, in aliis codicibus minime inventam, supposititiam rati, prætermisere, ideoque in prioris ac postremi editionibus epistola Cypriani ad Donatum inter Cyprianicas primum locum obtinet. Fellus Librum de Gratia Dei appellare maluit, inter ceteras ratiunculas proferens editionem Spirensem, in qua Liber Cypriani ad Donatum inscribitur, consentientibus plurimis, ut inquit, Mss. codicibus. At nobis parum interest, quo nomine eam quis appellare maluerit: epistolam tamen cum pluribus vocabimus. Quod ad Donatum, cui inscripta est, spectat, hic Christi fidem similiter fuerat amplexus, nec ita pridem, quantum ex verbis Sancti illum ad virtutis studium cohortantis apparet. Sic enim eum ibidem alloquitur; Tu tantum, quem jam spiritalibus castris cœlestis militia signavit, tene incorruptam, tene sobriam religiosi virtutibus disciplinam etc. Præmiserat etiam: Si tu innocentiae, si iustitiæ viam teneas, ... si in Deum viribus totis ac toto corde suspensus, hoc sis tantum, quod esse cœpisti, tantum tibi ad licentiam datur, quantum gratiæ spiritualis augetur.

ac forte olim sodalem,

C

67 Pamelius, Rigaltius ac Pearsonius eundem Sancti in arte oratoria olim sodalem ac deinde etiam in baptismo socium fuisse scribunt: et prior quidem epistolam Donati, quam, ut diximus, genuinam credidit, pro hac sententia allegat: at cum alii eandem rejiciant, non video, quo argumento id probent. Incertum pariter est, an idem Donatus S. Cypriano cohabitaverit, quod Tillamontio ideo visum est, quia Sanctus cum eo quasi cum præsentem sodali, et quocum crebro sermones misceret, in laudata epistola colloquitur. Sed nemo, qui dialogorum morem noverit, non videt, quam hoc infirmum argumentum sit. Nec magis certa est Pamelii suspicio, Donatum hunc eundem esse cum cognomine episcopo Cibaliano, qui in famosa Carthaginensi synodo pro baptizandis hæreticis sententiam dixisse legitur.

tempore autumnali,

68 Causam ac tempus scriptæ epistolæ S. Cyprianus in ipso illius exordio sic indicat; Bene admones, Donate carissime: nam et promississe me meministi, et reddendi tempestivum prorsus hoc tempus est. quum indulgente vindemia solutus animus in quietem, solennes ac statas anni fatiscantis inducias sortitur. Locus etiam cum die convenit, et mulcendis sensibus ac fovendis ad lenes auras blandientis autumnii hortorum fa-

cies amœna consentit. Promiserat igitur Cyprianus Donato fore, ut aliquid de Christiana philosophia ad illum perscriberet; idque autumnii tempore hac epistola præstitisse videtur. Ex hoc tamen scribendi modo, totiusque epistolæ contextu, qui Sanctum cum Donato veluti præsentem loquentem exhibet, censuit Rigaltius, eos, dum autumnalibus feriis una rusticarentur, pios sermones miscuisse, et hos, rogante Donato, ab illo postea in hanc epistolam redactos esse. Verum huiusmodi conjecturas ex dialogis desumptas, infirmas esse, supra jam observavimus.

69 Porro quamvis epistola in dialogi modum conscripta sit, solus tamen Cyprianus in ea loquitur, Donatus autem ab eodem in placidum horti secessum ductus auscultat. In prima illius parte Sanctus, qualis olim fuerit, et qualis per baptismum evaserit, cum grati animi in divinam bonitatem significatione Donato in memoriam revocat: in altera mundanorum hominum scelera, libidines, fucatos honores, inania studia, discrimina, noxias anxietates, et cetera huiusmodi, per varios hominum ordines discurrens, eleganti oratione velut oculis subjicit, ac denique concludit: Una igitur placida et fida tranquillitas, una solida et firma et perpetua securitas, si quis ab his inquietantis sæculi turbinibus extractus, salutaris portus statione fundatus, ad cœlum oculos tollat a terris, et ad Domini munus admissus, ac Deo suo mente proximus, quidquid apud ceteros in rebus humanis sublime ac magnum videtur, infra suam jacere conscientiam gloriatur. Nihil appetere jam, nihil desiderare de sæculo potest, qui sæculo major est.

70 Hæc ipse et plura ibidem, ex quibus colligere licet, quo loco Neophytus ille creata omnia haberet, quæ alii tam ardentem ambiunt, et quibus carere ille ipse adhuc gentilis durum ac pene impossibile reputabat. Postremo amicum suum ad virtutum exercitia exhortatus, epistolam in hunc modum claudit: Et quoniam feriata nunc quies, ac tempus est otiosum, quicquid, inclinato jam sole in vespem, diei superest, ducamus hanc diem læti, nec sit vel hora convivii gratiæ cœlestis immunis. Sonet psalmos convivium sobrium; et ut tibi tenax memoria est, vox canora, aggredere hoc munus ex more. Magis carissimos pascas, si sit nobis spiritualis auditio, proleget aures religiosa mulcedo. Ceterum quod supra diximus, epistolam hanc ipso, quo illius Auctor baptizatus est, anno scriptam videri, suadet floridus ille stylus, qui rhetoricam artem sapit, quam gentilis professus fuerat, quoque deinde nusquam amplius usus est. Suadet etiam totius epistolæ argumentum quod ipsius conversionem veluti non ita pridem factam complectitur, ostenditque quam merito mundanas opes ac titulos contempserit. Suadet denique nullus in ea sacrarum textuum usus, qui alibi tam frequens est, et hic etiam alias opportunus videbatur; unde verisimile fit, Sanctum, dum hanc scriberet, in sacris Litteris nondum versatum fuisse, ideoque eam ad ipsius Christianæ vitæ primordia referendam esse.

71 Id unum hic objici potest, quod Pontius eam in secessu, qui in annum 250 incidit, quo Sanctus jam erat episcopus, vel etiam post, scriptam fuisse insinuare videri possit, dum num. 13 Vitæ exponens utilitatem, quam e secessu illo Ecclesia perceperat, sic scribit: Finge enim tunc (dum secederet) illum martyrii dignatione translatus, quis emolumentum gratiæ per fidem proficientis ostenderet? Quibus verbis hanc ipsam epistolam

D

de contemptu mundi,

E

et divinæ gratiæ bonis: quæ scripta ostenditur

F

circa primordia susceptæ fidei.

AUCTORE
C. S.

A *epistolam designari, eruditi passim credunt, quia illa huic optime, nec alteri congruant, ac mox alia Sancti Opera similibus phrasibus ibidem recensentur. Sed ex dictis, totoque epistolæ argumento manifestum est; eam ad ipsius episcopatum differri non posse, ideoque dicendus est biographus occasione ceterorum Operum, quæ vel in secessu vel post eum sanctus Episcopus scripsit, etiam hanc epistolam recensuisse, idque eo lubentius, quod ex ea pateret, quam pretiosa Ecclesiæ esset istius Viri vita, qui ad emolumentum gratiæ ostendendum neminem sibi parem habebat,*

Liber de Idolorum vanitate

72 *Ad idem circiter tempus, pertinere videtur aliud Opusculum, quod in defensionem fidei Sancti conscripsit, et in vulgatis editionibus Liber de idolorum vanitate inscribitur. Meminit illius S. Augustinus lib. de unico baptismo contra Petilianum, cap. IV, et lib. VI de Baptismo adversus Donatistas, cap. XLIV. Meminit et S. Hieronymus in epistola ad Magnum, ubi ejusdem præstantiam hoc brevi elogio commendat: Cyprianus, quod idola dii non sint, qua brevitate, qua historiarum omnium scientia, quo verborum et sensuum splendore perstrinxit! Erasmus, teste Baluzio in Notis, opinatus est, Opusculum illud, prout modo exstat, fragmentum tantum esse majoris Operis, eo quod ex abrupto incipiat: Quod idola dii non sint, et quod Deus unus sit, et quod per Christum salus credentibus data sit. Verum debilis hæc est ratio, cum nihil obstet, quominus a totius Operis sui argumento Sanctus mox incipere potuerit, aut etiam verba illa tituli loco præfigere, quæ scribendi methodus nec inepta est, nec inusitata.*

circa idem tempus.

73 *Est vero auctor totus in eo, ut ex ipsis gentiliū, præsertim Romanorum Historiis, idolorum, eorumdemque cultus inanitatem demonstrat. Deinde de uno Deo et de Judæorum felici regno atque dispersione disserit; ac denique præcipua Christianæ religionis mysteria perstringit, et in Christi fide ac imitatione gloriatur. Videtur igitur liber hic quædam esse apologia, quam Sanctus pro comprobanda religione, quam amplexus fuerat, reprobandaque, quam abjecerat, idololatria vulgaverit. Quapropter non possum assentiri Tillemontio suspicanti, eum a S. Cypriano suæ potius quam publicæ utilitati, scilicet ut præcipua religionis capita, in compendium redacta, ad manum haberet, compositum fuisse. Non possum, inquam, huic suspicioni assentiri: num præterquam quod nullam pro ea rationem producat, si Sanctus id sibi proposuisset, non tam prolixè de idolorum inanitate, argumentis ex profana historia petitis, disseruisset.*

ab eo scriptus videtur.

74 *Porro observant neoterici, multa in hoc Opere ex Tertulliano ac Minutio Felice de prompta legi; quod, cum non magis, quam profanarum historiarum usus in ceteris ejusdem lucubrationibus occurrat, conversionis ipsius primordia redolere probabiliter existimant. Addunt etiam, nonnulla in eo reperiri minus accurate et ex gentiliū potius, quam Christianorum loquendi more dicta; veluti cum ait: Regna autem non merito accidunt, sed forte variantur. Præterea nullas e sacra Scriptura sententias hic adducit, quibus alibi tam familiariter ac copiose usus est, etiam dum adversus ethnicos, qui hujusmodi testimonia non curabant, ex professo scriberet, quemadmodum ex libro illius ad Demetrium constat, et propter quod a Lactantio lib. V, cap. IV Instit. divin. reprehensus est. Quare verisimilius est, illum iisdem in hoc Opusculo non ex*

industria, sed quia in sacris Scripturis adhuc tyro erat, abstinuisse. Tillemontius huc etiam facere putat, quod Pontius recensens emolumenta, quæ ex Sancti secessu Ecclesia percepit, de hoc Opere non meminerit: hinc enim conjici posse, istud ante id tempus scriptum jam fuisse. Quæ ratio licet improbabilis non sit, miror tamen Tillemontio hujusmodi visam esse, qui epistolam ad Donatum, quem ante idem tempus datam nobiscum statuit, inter laudata emolumenta ibidem probabiliter recenseri admittit.

§ V. Sanctus Neophytus, presbyter, nec multo post Carthaginensis episcopus, miro plebis consensu creatur; obtrectatores suos benigne habet.

Quantum temporis S. Cyprianus inter laicos in Ecclesia degerit, ignotum est: verum illud exiguum fuisse, biographus diserte tradit. Etenim de illius presbyteratu et episcopatu acturus, primum advertit, Apostoli monitum de non admittendis ad episcopatum neophytis in eo observatum non fuisse. Aiunt Apostoli litteræ, inquit, debere neophytos præteriri; ne stupore gentilitatis, nondum fundatis sensibus, adhærente, aliquid in Deum novitas inerudita peccaret. Ille fuit primus, et, puto, solus exemplo, plus fide posse, quam tempore promoveri... Hic de imperitis gentibus veniens, tam matura cæpit fide, quanta pauci fortasse perfecerunt. Mora denique circa Dei gratiam nulla, nulla dilatio. Parum dixi: presbyterium et sacerdotium statim accepit: quis enim non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti?

Presbyteratu
initiatum
E

76 *De celeri ejusdem ad presbyteratum promotione etiam meminit S. Hieronymus in lib. de Script. Eccles., cap. LXVII dicens: Post non multum temporis (a suscepto baptismo) electus in presbyterum, etiam episcopus Carthaginensis constitutus est. De aliis Ordinibus, qui presbyteratum solent præcedere, nihil habet biographus, nisi forte hosce insinuare voluerit, dum ait: Quis enim non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti? Pearsonio in Annalibus Cyprianicis ad annum 247, num. 3 visus est Pontius Sancti diaconatum his verbis asserere: Erat sane illi etiam de nobis contubernium viri justi et laudabilis memoriæ Cæcilii etc. Hæc enim sic interpretatus est, quasi de nobis idem sit, quam de nostro Ordine, sive diaconatu, quo Pontius initiatus erat, idque non ad Cæcilium, qui presbyter erat, sed ad S. Cyprianum referretur, ita ut sensus sit: Erat illi jam diacono contubernium... Cæcilii. At parum verisimilis apparet hæc interpretatio; cum Pontius nihil aliud ibidem indicare videatur, quam Cæcilium, cujus contubernio Sanctus utebatur, et cujus opera conversus est, unum e Carthaginensi clero fuisse.*

non diu a
suscepto ba-
ptismo

F

77 *Exorcistæ munere functus fuisse videri potest ex epistola ejus I ad Donatum, in qua de accepta dæmones expellendi potestate meminit, quam ad exorcistas pertinere, et ab iis eodem seculo exercitam fuisse constat ex S. Cornelii Pontificis epistola ad Fabium episcopum Antiochenum, ubi Novatianus energumenus exorcistis curandus traditus*

post alios ve-
risimiliter
Ordines.

AUCTORE
C. S.

traditus fuisse dicitur. Verba Cypriani dedimus supra num. 41, Cornelii vero in Commentario historico de ejusdem gestis num. 85, hoc ipso die. Non diffiteor tamen exorcistæ Ordinem Cypriano inde certo vendicari non posse, cum hujusmodi in reprobos spiritus potestas ipsi, ut et pluribus aliis Sanctis, eo Ordine non initiatis, divinitus concessa fuisse potuerit. De æditui munere, quo S. Gregorius Nazianzenus Orat. xviii illum ex humilitate functum putavit, egimus num. 51.

Scribit libros
Testimonio-
rum

78 Maranus post Pearsonium Fellumque non improbabiler censet, Libros Testimoniorum adversus Judæos a Sancto presbyteratus sui tempore, aut saltem in episcopatus primordiis conscriptos fuisse. Illius ratio est, primo, quod in hoc Opere nihil occurrat circa duo illa capita, quæ sanctus Episcopus summo cum ardore deinde tractavit; videlicet nec lapsos sine pœnitentia in Ecclesiam recipiendos, ut contendebat Felicissimus, nec iisdem omnem spem pacis præcludendam, quemadmodum Novatianus insaniebat. Secundo quod in lib. III cap. xxviii dicatur: Non posse in Ecclesia remitti ei, qui in Deum peccaverit; quamquam enim is loquendimodum sanum ac Catholicum sensum patiatur, procul dubio tamen a S. Cypriano adhibitus non fuisset eo tempore, quo Novatiani hæretici remissionem peccatorum post baptismum lapsis in Ecclesia negabant. Solent quippe Patres ea dogmata cautius tractare, de quibus hæreses vigent, ne aut fidelibus scandalum, aut hæreticis calumniandi occasionem præbeant. Denique ex Fello observat, sacræ Scripturæ testimonia in his libris non eodem modo citari ac in aliis, nec ejusdem Scripturæ libros iisdem nominibus designari; ex quo colligi possit, hos ante cetera ipsius Opera scriptos fuisse.

ad Quirinum
quorum argu-
mentum

79 Presbyterum aut diaconum fuisse, dum eos exararet, suadet ipsa præfatio, in qua Sanctus Quirinum, cui inscripti sunt, filium suum carissimum appellat, atque, sese ab illo rogatum, ut divina magisteria in compendium exhiberet. Ex hisce enim omnino verisimile fit, Cyprianum jam tum sacro aliquo Ordine initiatum fuisse, quo laicis velut pater filiis præmineret. Exstant autem hujus Operis libri tres, quorum duo priores simul, et cum communi utrique præfatione, tertius cum propria et seorsum conscriptus est. Priorum argumentum in præfatione sic exponit: Complexus sum vero libellos duos pari æqualitate moderatos. Unum, quo ostendere enisi simus, Judæos, secundum quæ fuerant prædicta, a Deo recessisse, et indulgentiam Domini, quæ sibi jam pridem data, et in posterum promissa fuerat, perdidisse; successisse vero in eorum locum Christianos, fide Dominum promerentes, et de omnibus gentibus ac de toto orbe venientes. Item libellus alius continet Christi sacramentum; quod idem venerit, qui secundum Scripturas annuntiatus est, et gesserit ac perfecit universa, quibus intelligi et cognosci posse prædictus est: quæ legentibus interim prosint ad prima fidei lineamenta formanda.

proponitur,

80 Hisce duobus libris tertium postea addidit, ad eundem pariter Quirinum; sive quod ab illo denuo compellatus esset, sive quod priori illius petitioni nondum plane satisfacisset: in prioribus enim fidei mysteria ex Scriptura probaverat, in hoc vero mores format, vitandaque Christiano vitia, ac virtutes exercendas edocet. Unde in prologo ait: Quantum potuit itaque mediocritas nostra complecti, collecta sunt a nobis quedam præcepta Dominica et magisteria divina, quæ

esse facilia et utilia legentibus possint, dum in breviarium pauca digesta, et velociter perleguntur, et frequenter operantur. Ceterum ex dictis pluribusque ibidem videtur Quirinus ille neophytus fuisse, Sancti forsitan opera ad religionem adductus, aut certe cujus is instituendi curam susceperat.

81 Porro hoc Opus contra Erasmi censuram S. Cypriano invicte vindicavit Pamelius, producens SS. Hieronymum et Augustinum, a quibus istud eidem adscribitur. Certe S. Hieronymus lib. I Dialogi adversus Pelagianos, Pelagium sub Critobuli nomine ex isto his verbis redarguit: Centesimus titulus (Pelagii) est, posse hominem sine peccato esse, et Dei mandata facile custodire, si velit, de quo abunde dictum est. Quumque se imitatore, imo expletore Operis beati martyris Cypriani, scribentis ad Quirinum, esse fateatur, non intelligit, se in eodem Opere dixisse contraria. Ille in quinquagesimo quarto titulo tertii libri ponit neminem sine sorde et sine peccato posse esse, statimque subjungit testimonia, in quibus scriptum est apud Job: Quis enim mundus a sordibus? etc.: quæ de verbo ad verbum ex laudato Cypriani Opere accepta sunt. Similiter S. Augustinus lib. IV contra duas epistolas Pelagianorum, cap. viii Cypriani librum Testimoniorum ad Quirinum diserte memorat, capite vero ix ex ejusdem Operis libro III verba capituli IV, et cap. x verba capituli LIV laudat. Hisce et aliorum testimonia Pamelius, Baluziusque adjungunt, quibus referendis supersedeo, quia ex duobus laudatis sanctis Doctoribus res clara est, neque ulteriori indiget probatione.

82 Non diu post susceptum presbyteratum, at incertum, quanto post tempore, defuncto Carthaginiensi episcopo, S. Cyprianus ad illam metropolitancam sedem evectus est. Proximum illius decessorem fuisse Donatum, ex ejusdem Sancti ep. LV ad Cornelium verisimile est. In ea enim jam episcopus ad propositum nostrum hæc habet: Per Felicianum autem significavi tibi, frater, venisse Carthaginem Privatum, veterem hæreticum in Lambesitana colonia autem multos fere annos ob multa et gravia delicta nonaginta episcoporum sententia condemnatum, antecessorum etiam nostrorum, quod et vestram conscientiam non latet, Fabiani et Donati litteris severissime notatum. Dubium non videtur, quin, ut S. Cornelii, ita et suum decessorem designaverit; ut autem hic proximus Cypriani, quemadmodum Fabianus fuit Cornelii, etiam fuisse credatur, suadent adjuncta, quæ satis innuunt memoratas S. Fabiani, qui anno 250 martyrio affectus fuit, ac Donati litteras non omnino diu ante eam epistolam LV scriptas fuisse, adeoque verisimillimum est, Donatum illum fuisse proximum S. Cypriani decessorem.

83 Neque refragatur nobis S. Augustinus, dum lib. II de Baptismo, cap. vii Agrippinum prædecessorem illius dicit: non enim de decessore proximo illum ibidem agere liquet ex ejusdem Operis lib. III, cap. ii, ubi de Agrippini sanctique Cypriani circa baptismum ab hæreticis collatum errore scribens, unum aut plures inter utrumque non obscure collocat. Nos itaque, inquit, ... in ejus Ecclesiæ communionem securi sumus, per cujus universitatem id nunc agitur, quod et ante Agrippinum, et inter Agrippinum et Cyprianum per ejus universitatem similiter agebatur. Sed et S. Cyprianus in epist. lxxiii ad Jubaiam, quam S. Augustinus priori loco laudat, clare significat, Agrippinum diu ante se Carthagine

quique Sancto
vindican-
tur.

Carthaginiensis
episcopus eli-
gitur, Donato,

ut videtur,
succedens.

AUCTORE
C. S.

A *gine sedisse. Verba ejus accipe*: Apud nos autem non nova aut repentina res est, ut baptizandos censeamus eos, qui ab hæreticis ad Ecclesiam veniunt; quando multi jam anni sunt, et longa ætas, ex quo sub Agrippino, bonæ memoriæ viro, convenientes in unum episcopi plurimi hoc statuerint, atque exinde in hodiernum tot millia hæreticorum in provinciis nostris ad Ecclesiam conversi, non aspernati sint, ... ut lavacri vitalis et salutaris baptismi gratiam consequerentur. *Similiter in epistola LXXI de eodem Agrippino et adherentibus ipsi episcopis dixit*: Qui illo in tempore in provincia Africa et Numidia Ecclesiam Domini gubernabant; *quæ omnia a S. Cypriani episcopatu Agrippinum longius remonent, quam ut hic illius proximus decessor sine solido argumento credatur.*

anno 248

84 *Tempus, quo Sanctus Donato successit, eruitur ex epistola ejusdem LV ad Cornelium, in qua inter cetera de se hæc ait*: Quando Episcopus in locum defuncti substituitur, quando populi universi suffragio in pace deligitur, quando Dei auxilio in persecutione protegitur, collegis omnibus fideliter junctus, plebi suæ in episcopatu quadriennio jam probatus, in quiete serviens disciplinæ, in tempestate proscriptus etc. *Duo hic ad propositum nostrum de episcopatu suo Sanctus affirmat; primum, se in pace Ecclesiæ electum esse; alterum sese jam quadriennio in episcopatu plebi suæ probatum fuisse, dum epistolam LV scriberet. Porro scriptam eam esse anno 252 et quidem circa Pascha, quod eo anno in 9 Aprilis incidit, ex dicendis constabit. Hinc Pearsonius in Annalibus, et post hunc Tillemontius, annis quatuor a Christi anno 252 subductis, initium episcopatus illius ad annum 248 collocarunt: Pameliæ autem, quia S. Cornelium, cujus extremo anno epistola LV data fuit, anno 253 martyrio coronatum perperam putavit, ad annum 249, ac Baronius denique ex suo de duobus consulatibus errore, ad 250 referendum censuerunt.*

vel 249,

85 *Priorum sententia certa esset, si æque constaret, quadriennium a Cypriano completum ibidem memorari, quam constet, epistolam LV anno 252 scriptam esse. Certe merito observat Maranus § 4 Vitæ, S. Cypriano familiare fuisse annos inchoatos pro completis numerare; idque probat ex ejusdem epistolis XI et LIII, in quarum priori tempus elapsum a mense Januario aut Februario anni 250 usque ad Pascha anni 251 biennium vocat; in posteriori vero ait Ninum, Clementianum et Florum a pœnitentia agenda per hoc triennium non destitisse, quod de inchoato triennio pariter intelligendum esse ex dicendis constabit. A vero itaque non abhorret, eum eodem modo etiam hic loqui. Porro ex epistola illius XXIV, in secessu, id est anno 250, vel 251 scripta, erui-mus, eum in Paschate anni 249 episcopum jam fuisse: ait enim sese Saturo, quem lectorem ordinaverat, die Paschæ semel atque iterum lectionem coram clero Carthaginensi legendam dedisse; quod cum de Paschate anni 250, quo Carthagine aberat, intelligi nequeat, factum istud serius, quam anno 249 statui non potest, adeoque tum episcopus ordinatus jam fuerat.*

ut ostenditur.

86 *Ponamus igitur, eum anno 249 ineunte episcopatum adiisse, uti forsitan adiit, cum incertum sit, recensne an diu consecratus esset, dum Saturo lectionem illam prælegendam commisit: hoc posito, post Pascha anni 252 tertium episcopatus sui annum jam expleverat, quartumque inchoaverat, quando epistolam LV ad S. Corne-*

lium dedit; adeoque more suo tempus illud quadriennium potuit appellare. Utroque etiam anno, priori scilicet integro, altero autem maximam partem, sub utriusque Philippi imperio Ecclesia pace gavisa est, ut etiam nihil hinc obstat, quo minus laudata ordinatio ad anni 249 exordium referatur. Incertum ergo est, utri e duobus annis ordinatio illa attribuenda sit: sed alterutri affigenda certo est. Nunc electionis modum e biographo prosequamur.

87 *Hic eximia illius in presbyteratu facta præteriens, ad collatum eidem episcopatum sic progreditur*: Longum est ire per singula, cuncta ejus facta onerosum est enumerare. Ad probationem bonorum operum solum hoc arbitror satis esse, quod judicio Dei, et plebis favore, ad officium sacerdotii et episcopatus gradum adhuc neophytus, et, ut putabatur, novellus electus est: quamvis in primis fidei suæ adhuc diebus, et rudi vitæ spiritalis ætate, sic generosa indoles reluceret, ut, etsi nondum officii, spei tamen fulgore resplendens, imminentis sacerdotii totam fiduciam polliceretur. *Ex hisce liquet, S. Cyprianum non diu in presbyteratus gradu stetisse, cum adhuc neophytus censi potuerit, dum ad episcopatum evectus est. Monuit autem Apostolus I ad Tim. III, episcopum eligendum non esse neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli; quod monitum in hujus Sancti electione locum non habuisse, Pontius supra observavit.*

Electus autem
est miro po-
puli

88 *Enimvero, ut erat virtutibus omnibus instructissimus, ita et Christiana humilitate noverat etiam sacros honores modeste declinare, seque iis indignum reputare, nec minori ardore fugere, quam quo a populo deferretur. Audi rursum sanctum ejusdem biographum loquentem. Non præteribo, inquit, etiam illud eximium, quemadmodum, cum in dilectionem ejus et honorem totus populus, adspirante Domino, prosiliret, humiliter ille secessit, antiquioribus cedens, et indignum se titulo tanti honoris existimans, ut dignus magis fieret: magis enim dignus efficitur, qui, quod meretur, excusat. At quo humiliter Sanctus oblatos honores respuebat, eo ardentius universa plebs eundem sibi episcopum exposcebat. Hinc rursum biographus: Quo tunc ardore plebs æstuans fluctuabat, spiritali desiderio concupiscens, ut exitus docuit, non tantum episcopum; in eo enim, quem tunc latenti Divinitatis præsigio taliter flagitabat, non solummodo sacerdotem, sed et futurum etiam martyrem requirebat.*

consensu, et
aliquanto re-
huctatus,

89 *Obsederat fores domus copiosa fraternitas, et per omnes aditus sollicita caritas circuibat. Põtuisset fortasse tunc illi Apostolicum illud evenire, quod voluit, ut per fenestram deponeretur; si cum Apostolo etiam ordinationis honore similaretur. Ex his apparet. S. Cyprianum domo abditum, ne episcopatum suscipere cogeretur, etiam per fenestram fugere voluisse, quemadmodum Apostolus Paulus II ad Cor. XI, sed alia prorsus de causa, scilicet ne a præposito gentis Aretæ regis comprehenderetur, Damasci per fenestram in sporta dimissum se fuisse testatur. Apparet, inquam, Sanctum nostrum sese simili modo plebi subducere voluisse: voces enim: Quod voluit, non ad Apostolum, sed ad illum referendæ videntur. Quod autem ait, potuisse forsitan id ipsi evenire, si cum Apostolo ordinationis honore similaretur; significat, fugam Sancto ex divina providentia, quæ episcopatum illi destinaverat, præclusam fuisse; quo si jam initiatus fuisset, in alia*

F
episcopatum
suscipere

AUCTORE
C. S.
cunctus.

alia quacumque occasione, non secus ac S. Paulus, forsitan evasisset.

90 Itaque cum omnes fugæ vias obstructas sibi sanctus Presbyter videret, ne divinæ voluntati refragaretur, ardentissimis plebis precibus obsecundans, episcopatum denique suscepit; ut biographus ibidem paucis hisce verbis insinuat: Erat videre ceteros omnes suspenso et anxio spiritu exspectare venturum, cum gaudio nimio excipere venientem. Hujus ardoris, quo episcopatum adire a plebe compulsus est, ipse Sanctus epist. XL ad eandem e secessu data, diserte meminit, dum eam alloquens, ait: Dolor jugis et gemitus... me solum sine vobis continua lamentatione discruciat, ... quod Sacerdoti, quem tanto amore et ardore fecistis, necdum vos salutare, necdum complexibus vestris inhærere contingat. In epistola quoque LV populi universi suffragio episcopum electum se fuisse testatur.

paucos, qui
ejus electioni
nefarie

B

91 Non sic tamen communi omnium voto electus est, quin aliqui, licet paucissimi, refragati fuerint, ejusque ordinationem palam impedire tentaverint. Ita docet biographus, verbi supra relatis subjungens sequentia. Invitus dico; sed dicam necesse est: quidam illi restiterunt, etiam ut vinceret; id est, ne episcopatus, quem ex humilitate modestique recusabat, ipsi conferretur. Fuerunt hi procul dubio quinque illi presbyteri, qui postmodum cum Felicissimo schisma contra sanctum Antistitem suum excitarunt, et de quibus tum infra nobis sæpe sermo erit, tum ipse Sanctus ad propositum nostrum in epist. XL sic loquitur: Quorundam presbyterorum (quos quinque fuisse ibidem ait) malignitas et perfidia perfecit, ne ad vos ante diem Paschæ venire licuisset, dum conjurationis suæ memores, et antiqua illa contra episcopatum meum, immo contra suffragium vestrum et Dei judicium, venena retinentes, instaurant veterem contra nos impugnationem suam, et sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo renovant.

intercesserant,

C

92 Tillemontius art. 4 suspicatur, Carthagenensem plebem postulasse, ut prædicti presbyteri propter nefariam illam intercessionem sacro munere suo interdicerentur. Ita ipsi visum fuit, quia in epistola mox laudata sanctus Antistes de iisdem hæc ait: De Dei providentia, nobis hoc nec volentibus nec optantibus, imo et ignoscentibus et tacentibus, pœnas, quas meruerant, pependunt, ut a nobis non ejecti, ultro se ejicerent, ipsi in se pro conscientia sua sententiam darent, secundum vestra et divina suffragia conjurati et scelerati, de Ecclesia sponte se pellerent. Et post multa rursum: Conjurationis suæ pœnas soli subeant, qui olim secundum vestra suffragia, nunc secundum Dei judicia, sententiam conjurationis et malignitatis suæ subire meruerunt. Sed ex his habemus quidem, memoratos presbyteros ex plebis judicio olim ex Ecclesia expellimur, idque sanctum Episcopum, ut faceret, forsitan etiam rogatum esse; sed ad non aliud ob crimen, quam ob prædictam intercessionem, incertum est. Sane in eadem epistola de iisdem dicitur: Hi fomenta olim quibusdam confessoribus et hortamentatribuebant, ne concordarent cum Episcopo suo, ne ecclesiasticam disciplinam cum fide et quiete juxta præcepta Dominica continerent, ne confessionis suæ gloriam incorrupta et immaculata conversatione servarent. Hi vero confessores facile potuerunt esse ex eorum numero, qui post longam Ecclesiæ pacem in Decii persecutione Christum confessi sunt; ideoque et molitio-

nes illæ, ob quas dicti presbyteri damnari meruerunt, S. Cypriani ordinatione posteriores sunt, cum hic si non integro, certe majore anni parte ante imperium Decii episcopatum jam gesserit.

93 Utut isthæc se habeant, hoc certum est, Sanctum mira clementia ac benignitate in istos obtrectatores suos usum fuisse; quippe qui eos non modo non pro meritis castigavit, ut ipse supra fatetur; verum etiam singulari quadam etiam præ ceteris benevolentia prosecutus sit. Juxta hac de re Pontium audisse. Quibus tamen, (post verba num. 91 data progreditur) quanta lenitate, quam patienter, quam benevolenter indulsit, quam clementer ignovit: amicissimos eos postmodum, et inter necessarios computans, mirantibus multis: cui enim posset non esse miraculo tam memoriosæ mensis oblivio? Verum hæc tam eximia Viri clementia ac paterna benignitas rebelles illos non adeo movit, quin ad alias postmodum machinationes conversi, in apertum schisma proruperint, atque ita diu meritam excommunicationis pœnam sibi sponte intulerint, illo hoc nec volente, nec optante, imo quidquid eo usque commissum fuerat, ignoscente ac tacente, nec ingratum eorum animum exprobatante.

94 Porro licet S. Pontius de episcoporum præsentia in S. Cypriani electione non meminisset, minime tamen dubium est, quin aliqui adfuerint: alioquin enim contra Africanæ ecclesiæ consuetudinem, quam Cyprianus ipse divinæ traditionis ac Apostolicæ observationis instar habebat, electus fuisset. Id vero liquet ex epistola illius LXVIII ad clerum et plebem in Hispania consistentes, de causa Basilidis et Martialis, ubi ait: Propter quod diligenter de traditione divina et Apostolica observatione servandum est et tenendum, quod apud nos quoque, et fere per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, episcopi ejusdem provinciae proximi quique conveniant, et episcopus deligatur, plebe præsentem, quæ singulorum vitam plenissime novit, et uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit.

95 Quod et apud vos factum videmus in Sabini collegæ nostri ordinatione, ut de universæ fraternitatis suffragio, et de episcoporum, qui in præsentia convenerant, quique de eo ad vos litteras fecerant, judicio episcopatus ei deferretur, et manus ei in locum Basilidis imponeretur. Hæc ipse, qui dum dicit; Quod et apud nos quoque... tenetur, satis insinuat, idem in sua quoque electione observatum fuisse: neque enim ulla est ratio, cur contrarium suspicemur, præsertim cum in Ecclesiæ pace electus sit, cujus oportunitate proximis episcopis facillimum erat ad hujusmodi cœtum celebrandum accessus. Nec refert, quod de episcopis sileat biographus; cum nec de iis meminisset, qui Sanctum episcopum ordinarunt, quos tamen episcopos fuisse nemo inficiabitur. De plebe igitur tantummodo mentionem facit, eo quod ipsa secundum illius temporis disciplinam, licet non sola, tamen maxime habeat potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi, ut in eadem epistola loquitur S. Cyprianus.

96 Antequam huic § finem imponam, paucis redarguenda hic venit Davidis Blondelli, Calvinianæ hæresis in Gallia ministri, inepta impudentia, qua in Apologia pro sententia S. Hieronymi de episcopis et presbyteris, ea scilicet, quam ipse sancto doctori mendaciter affinxit, sect. II, § 17,

D

perquam benigne deinde habuit.

E

Modus in episcopo eligendo

tum servatus.

F

Probatur, illud presbyterum fuisse.

A *ex Potio contendit, S. Cyprianum mox a baptismo sine intermedio presbyteratu ad episcopatum evectum fuisse, neque ab eodem Pontio alium agnosci illius in Ecclesia statum, quam laici ac episcopi. Id ipse facit scilicet, ut presbyterorum et episcoporum Ordinem jure divino indistinctum esse cum hæreticis sustineat. Non est quidem hujus loci, heterodoxi illius contra Ecclesiasticam hierarchiam oblatrantis insaniam refellere; sed quod huc spectat, oppositum prorsus a Pontio hic tradi ostendisse suffecerit, ut pateat, quam impudenter hæreticus ille malam causam suam stabilire conetur.*

antequam

97 Presbyterium, inquit, Pontius, et sacerdotium statim accepit: quis enim non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti? Norunt autem sacræ antiquitatis studiosi primis illis Ecclesiæ seculis infimum sacerdotii Ordinem per presbyterium seu presbyteratum; supremum vero æque per sacerdotium, quam per episcopatum passim designari soluisse. Et quos tandem honorum gradus biographus illi creditos memorat, si unicus tantummodo, presbyterium scilicet, quod cum sacerdotio seu episcopatu idem sit, ei fuerit collatus? Dicere autem, ut facit Blondellus, Sanctum in presbyterio omnes honorum gradus adeptum fuisse, nugari est, nec ulteriori dignum responso. Attamen ostendamus, non tantum geminum, sed trinum Sancti in Ecclesia statum a biographo traditum esse. Post verba mox recitata Pontius ejusdem merita, quibus ad utrumque illum gradum, et quos ante presbyterium verisimilius etiam obtinuerat, tam cito ascenderit, his verbis perstringit: Multa sunt, quæ adhuc plebeius, multa, quæ jam presbyter fecit. Deinde subjicit, eum propositis sibi Sanctorum exemplis in virtutum studio mirifice profecisse, ac Cæcili presbyteri contubernio usum esse; tum denique ait: Longum est ire per singula, cuncta ejus facta onerosum est enumerare. Ad probationem bonorum operum solum hoc arbitror satis esse, quod judicio Dei et plebis favore ad officium sacerdotii et episcopatus gradum adhuc neophytus, et, ut putabatur, novellus electus est.

ad episcopatum

98 Post hæc ejusdem ad episcopatum electionem primum incipit cum suis adjunctis exponere. Quis non videat, hic trinum Sancti statum a biographo recenserit: primum plebeium, seu laicum, in quo multa fecit, quibus presbyterium merebatur: alterum presbyteratus, cujus insignia merita luculenter ex eo probari ait, quod adhuc neophytus, qualis ad presbyterium promotus fuerat, etiam ad episcopatum favore plebis evectus sit. Enimvero luce clarius est, multa illa, quæ jam presbyter fecit, ante illius episcopatum facta esse; alioquin enim biographus Carthaginensem plebem Cypriani meritis, post initum episcopatum comparatis, non minus inepte quam ridicule dixisset motum, ut eundem episcopatum eidem conferret. At quam procul ab his ineptiis abfuerit S. Pontius, liquet ex eadem Vita num. 12, ubi post narratam Sancti ad episcopatum electionem, mox de episcopalibus ejusdem virtutibus, veluti ceteris, quibus primum plebeius, ac deinde presbyter fulserat, longe potioribus, scribere sic orditur: Exinde quemadmodum se gesserit, quis referre sufficiat? Quæ illi pietas? Quis vigor? Misericordia quanta? Quanta censura? etc., quæ sequenti § referemus. Agnovit igitur Pontius Cypriani presbyterium ab ejusdem episcopatu distinctum, eique prævium.

99 Nec aliter sensit Eusebius Cæsarensis, in

Chronico, interprete S. Hieronymo, ad annum Chisti 259 dicens: Cyprianus primum rhetor, deinde presbyter, ad extremum Carthaginensis episcopus, martyrio coronatur. Idem plane etiam habet S. Hieronymus in Catalogo script. eccles., ubi legitur: Cyprianus... Christianus factus, omnem substantiam suam pauperibus erogavit; ac post non multum temporis electus in presbyterum, etiam episcopus Carthaginensis constitutus est. Hæc S. Hieronymus, quæ Blondellus pro se frustra citat. Ceterum cum, ut jam monui, hujus loci non sit hæreticam prædicti ministri de presbyterio ac episcopatu opinionem refellere, pluribus hic supersedeo: poterit tamen studiosus lector ex Commentario, quem hoc ipso die de gestis S. Cornelii Papæ edidimus, § 6 ex Novatiani facto luce clarius perspicere Catholice Ecclesiæ ipsa S. Cypriani ætate oppositam hæretico Blondelli dogmati sententiam. Novatianus enim, ut ibidem S. Cornelii verbis ostensum est, licet dudum presbyter ordinatus, ac deinde a schismaticis in Romanum Pontificem electus fuisset, numquam tamen sese pro episcopo habendum certo sciebat, nisi per episcoporum manuum impositionem episcopus consecraretur, ideoque a tribus episcopis dolo accitis, fraude ac vi sibi manus imponi sacrilegeque ordinari curavit.

AUCTORE
C. S.
eligeretur,
eoque initiaretur.

§ VI. Episcopales Sancti virtutes: liber de disciplina et habitu virginum, ac epistola LXI, LXII, LXV et LXVI pro disciplina ecclesiastica probabiliter ante persecutionem scriptæ.

Sanctus biographus, narrata S. Cypriani ad Carthaginensem sedem electione, eximias Viri virtutes, quibus in administrando episcopatu suo deinde emicuit, his verbis perstringit: Exinde quemadmodum se gesserit, quis referre sufficiat? Quæ illi pietas? Qui vigor? Misericordia quanta? Quanta censura? De corporis vero habitu cultuque sic loquitur: Tantum sanctitatis et gratiæ ex ore ejus lucebat, ut confunderet intentantium mentes. Gravis vultus et lætus; nec severitas tristes, nec comitas nimia; sed admixta utrimque temperies, ut esset ambigere, vereri plus, an diligi mereretur; nisi quod et vereri et diligi merebatur. Sed nec cultus fuit dispar a vultu, temperatus et ipse de medio. Non illum superbia sæcularis inflaverat; nec tamen prorsus affectata penuria sordidarat: quia et hoc vestitus genus a jactantia non minus est, quam ostentata taliter ambitiosa frugalitas.

F

101 Quid autem circa pauperes Episcopus faceret, quos catechumenus diligebat? Viderint pietatis antistites, seu quos ad officium boni operis instruxit ipsius Ordinis disciplina, seu quos sacramenti religio communis ad obsequium exhibendæ dilectionis artavit: Cyprianum de suo talem accepit cathedra, non fecit. Hisce virtutibus sine dubio adjunxit assiduum, quantum episcopatus negotia patiebantur, orandi legendique studium secundum salutare illud consilium, quod ipse adhuc laicus Donato in epist. 1 dederat; Sit tibi, inquiens, vel oratio assidua, vel lectio: nunc cum

mox mirr
fulgens.

AUCTORE
C. S.

cum Deo loquere, nunc Deus tecum : ille te præceptis suis instruat, ille disponat. Sane quanti orationem fecerit, quamque ea assidue usus sit, colligere licet tum ex ceteris ejus Opusculis, tum præsertim ex libro, quem de Oratione Dominica conscripsit, in quo et orationis necessitatem utilitatemque egregie exposuit, et diu noctuque orandum esse inculcavit. Non is autem erat Cyprianus, qui ceteris virtutem aliquam commendaret, quam ipse negligeret.

modum cum
administrandi
sibi præscri-
bit.

102 Biographus post verba numero præcedenti data, ad Sancti proscriptionem ac secessum mox progreditur, quæ cum ad anni 250 exordium pertineant, aliunde discere debemus, quæ anno 249 ac forte etiam aliqua anni 248 parte ab ipso præclare gesta fuere. In primis observandum venit, quod ab initio episcopatus sui eam sibi legem sponte præfixerit, ne sine cleri sui plebisque consensu quidquam alicujus momenti exsequeretur. Ita discimus ex epistola illius v, in qua ad presbyteros ac diaconos suos hæc ait : Ad id vero, quod scripserunt mihi compresbyteri nostri Donatus et Fortunatus, Novatus et Gordius, solus rescribere nihil potui, quandoquidem a primordio episcopatus mei statuerim nihil sine consilio vestro et sine consensu plebis, mea privatim sententia gerere. Porro divinat Tillemontius, dum art. 5 asserit ; Cyprianum id consilii cepisse, ut, quidquid faceret, ab ecclesia vere factum esset. Malim ego hoc ejusdem Sancti humilitati, prudentiæque adscribere, qui, cum ad Carthaginensem sedem, quæ non modo totius Africæ proconsularis, verum etiam Numidiæ ac Mauritanicæ metropolitana erat, cum, inquam, ad eam sedem adhuc fere neophytus eveheretur, qua erat humilitate, tantum onus formidare potuit, clerique ac plebis consilio uti prudenter statuisset, tum ut securius decerneret, tum ut decreta efficacius executioni mandarentur. Quod vero hac in parte semel statuit, eum perpetuo observasse videbimus, nisi cum aliqua singularis ratio urgeret, atque aliter fieri suaderet, de qua tum clerum plebemque suam mox certiores faciebat, ut per decursum Commentarii observabimus.

Mores gregis
sui formatu-
rus.

103 Fruebatur id temporis Ecclesia Dei sub utriusque Philippi imperio tranquilla pace, eaque etiam diu fuerat gavisa : verum, ut incurios sæpe facit tranquillitas, traditam... divinitus disciplinam pax longa corruperat, quemadmodum Sanctus in libro de Lapsis amare conqueritur, et pluribus exponit. Hinc prima sancti Episcopi cura fuit emendationi morum commissi sibi gregis incumbere : id enim ipse epist. lv insinuare videtur, dum ait, sese in quiete disciplinæ servivisse, in tempestate proscriptum. Huc certe eloquentiæ suæ vires omnes tum in publicis tum in privatis exhortationibus contulisse credendus est, a quibus nec postmodum in exsilio, ob Christi fidem relegatus, unquam destitit. Videlicet tanta illi fuit, teste Pontio in Vita num. 30, sacri cupido sermonis, ut optaret, sic sibi passionis vota contingere, ut, dum de Deo loquitur, in ipso sermonis opere necaretur.

scribit librum
de Disciplina

104 Ut vero erat castitatis, quam inter fidei exordia amplexus fuerat, cultor eximius et æquus æstimator, inter episcopatus sui primordia etiam animum ad virgines convertit, scripto ad eas libro de Disciplina et habitu virginum, in quo nonnullarum vanos ornatus indignosque tam sancto instituto mores, aut subrepentes coercuit, aut sollicita cura præcavit. Librum hunc in Ecclesiæ pace conscriptum esse, inter eruditos convenit ;

quia etsi de martyrio semel et iterum in illo meminert, nusquam tamen de sævicie tum persecutione ullum vestigium occurrit, ubi tamen minime deerat ejus memorandi occasio. Pamelius in Annotationibus illum Sancto nondum episcopo, sed jam presbytero adscripserat, nixus eo ejusdem libri loco, ubi Sanctus ait : Ad has (virgines) loquitur, has adhortamur, affectione potius, quam potestate ; non quod extremi et minimi, et humilitatis nostræ admodum conscii, aliquid ad censuram licentiæ vindicemus, sed quod ad sollicitudinem magis cauti, plus de diaboli infestatione timeamus. Verum hanc sententiam suam in Vita Operi prævia correxit, ac prædictum librum in episcopatus exordiis scriptum pariter judicavit.

105 Non carent tamen omni difficultate verba objecta, quæ presbyterum potius quam episcopum, ecclesiæ suæ virgines alloquentem, sonant : verumtamen dum ait : Has adhortamur affectione potius, quam potestate, suam in eas potestatem non negat, sed asserit ; quamvis salutaria sua monita ex affectione sua potius, quam ex potestatis suæ usu profecta accipi velit. Deinde hisce addi possunt et alia, quibus episcopalem auctoritatem suam ibidem innuere videtur, dicens : Audite itaque me, virgines, ut parentem, audite, quæso, vos timentem pariter ac monentem. Etenim dum velut parentem a virginibus audiri se vult, non obscure se episcopum significat. Videtur itaque S. Cyprianus superiori loco ex humilitate sic locutus, utque ostenderet, quanti ipse virgines æstimaret, quas proxime ante honorificis hisce titulis compellaverat : Nunc nobis ad virgines sermo est, quarum quo sublimior gloria, major et cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis et honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago, respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi etc.

106 Rigaltius in Observationibus ad laudatum librum, eundem in pace quidem et a Sancto jam episcopo, sed non nisi post persecutionem, Decii scilicet, id est, non ante anni 251 finem, scriptum esse contendit. Nititur hic auctoritate Pontii in Vita apud nos num. 13, ubi, ut Cypriani secessus, qui ad anni 250 initia pertinet, utilitatem ostendat, illius Opera in hunc modum recenset : Finge enim tunc illum martyrii dignatione translatus ; quis emolumentum gratiæ per fidem proficientis ostenderet ? Quis virgines ad congruentem pudicitiae disciplinam, et habitum sanctimonia dignum, velut frenis quibusdam lectionis dominicis coerceret ? etc. Ex his enim verbis, quorum posterioribus librum, de quo agimus, denotari nemo negaverit, deducit illum ante secessum scribi non potuisse. Sed non advertit Rigaltius prioribus ex objectis verbis epistolam ad Donatum pariter memorari, quam tamen a Sancto nondum presbytero, aut certe necdum episcopo, datam probavimus num. 65 et seqq., quamque ipse Rigaltius illius nuper ab secularibus oratorum disciplinis ad Christum conversi opus agnoscit.

107 Ex solo itaque illo biographi loco scripti Operis tempus statui non potest : at quo minus hoc post Decii persecutionem rejiciatur, obstat totus illius contextus, qui non minus diu continuatam, quam præsentem, pacem sonat. Certe S. Cyprianus non magis de nuper sedata persecutione quam de tum sævicie in eo meminit, qui, quem admodum præsentis persecutionis atrocitate liberioris

D

et habitu vir-
ginum, quem

E

ab illo jam
episcopo ante
persecutionem

F

scriptum esse,
ostenditur.

rrioris

AUCTORE
C. S.

A rioris vitæ virgines haud dubie ad officium revocasset, si ea tum vixisset; ita sumpto a recenter præterita exemplo, ne similis denuo oriretur, periculo terruisset. Præterea vix credibile est, quin virginum aliquæ in Deciana persecutione aut martyrio coronatæ sint, aut idololatria inquinatæ: id sane ex libro de Lapsis constat, multas Christum confessas esse, dicente ibidem Sancto: Veniunt et geminata militiæ suæ gloria virgines. Cur igitur aut harum gloria, dum virgines laudat, aut illarum lapsu, dum corripit, eas ad morum emendationem non exstimulat? Non alia utique de causa, quam quod ante dictam persecutionem hunc librum conscripserit. Longam item pacem præferunt pravi consuetudines, quas Sanctus virginibus maxime interdictas cupit. Huiusmodi sunt fucati coloribus vultus ac crines, nuptialium epularum frequentatio, et balneorum promiscuus cum viris usus: neque enim verisimile est, mox a persecutione, dum ecclesiastica disciplina in lapsos acriter animadverteret, et penitentium planctus ubique resonarent, sacras virgines tanta licentia usas fuisse.

Liber hic a
SS. Hieronymo
et Augustino
laudatus.

B 108 Quod ad ipsam epistolam spectat, observat Pameliū, Auctorem Tertulliani libros de Virginitate velandis, de Habitu muliebri, et præsertim de Cultu feminarum imitatum fuisse, quod de ultimo manifestum est legenti. Ceterum hujus insignis Operis, Auctore suo dignissimi, præter Pontium, ut diximus, menit S. Hieronymus in epist. XVIII, alias XXII, de Custodia virginitatis ad Eustochium, in qua illius lectionem sic commendat: Si tibi placet scire, quot molestiis virgo libera, quot uxor adstricta sit, legas Tertullianum ad amicum philosophum, et de Virginitate alios libellos, et B. Cypriani volumen egregium. Similiter epist. xcvi, alias viii, eundem librum egregium de Virginitate volumen appellat. Meminit et S. Augustinus lib. IV de Doctrina Christiana, cap. XXI, ubi locum ex eo recitat, cujus phrasim de genere temperato appellat.

Aliæ epistolæ
in pace scriptæ

C 109 Ad disciplinam pariter pertinent epistolæ LXI, LXII; LXV et LXVI, quæ in Ecclesiæ pace etiam scriptæ fuere, quasque Pearsonius ad hunc annum 249 similiter referendas censuit. Illius ratio generalis est, quod nec de præsentis, nec de præteritis, nec de prævisa persecutione in iis ulla fiat mentio, quam earundem argumentum ceteroquin exigere, vel certe opportune admittere videtur. Pameliū eas inter Miscellaneas incerti temporis, sed in pace scriptas habuit recensere. Quamvis autem non tam certa anni 249 indicia præ se ferant, quin eæ aut earum aliquæ post Decii persecutionem absolute scriptæ esse potuerint, cum tamen ad nullum tempus probabilius quam ad dictum annum spectare videantur, visum est et mihi de hisce hoc loco agere. Epistola, quæ Pameliō, Baluzioque LXI est, Pearsonio autem propter eam opinionem II, scripta est ad Euchratium, qui S. Cyprianum super quodam histrione Christiano consuluerat.

Ab Euchratio
consultus super
histrione

110 Euchratiū hic potuit fuisse episcopus Thēnensis in provincia Byzacena, qui consilio Carthaginensi de hæreticis baptizandis Euchratiū a Thenis subscriptus legitur. Porro hic S. Cyprianum consuluerat, admittendusne ad communionem esset quidam histrion, qui in ejusdem adhuc artis dedecore perseverans, eandem, magister et doctor non erudiendorum sed perdendorum puerorum, alios edocebat. Respondet Sanctus, nec majestati divinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor et honor Ecclesiæ tam turpi et infami contagione foedetur: nec excusari pos-

se, licet a theatro cessaverit, cum tamen hoc ceteros doceat. Deinde ne artem illam ad vitæ suæ sustentationem necessariam causetur; censet eum ex ecclesiæ patrimonio ali posse. Quodsi, inquit, penuriam talis et necessitatem paupertatis obtendit, potest inter ceteros, qui alimentis ecclesiæ sustinentur, hujus quoque necessitas adjuvari; si tamen contentus sit frugalioribus, sed innocentibus cibis. Nec putet, salario se esse redimendum, ut a peccatis cesset, quando hoc non nobis, sed sibi præstet.

111 Deinde Euchratiū monet, ut histrionem illum ad id inducere conetur; Ceterum, inquiens, quantum velit, inde (ex turpi arte sua) quærat; qualis quæstus est, qui de convivio Abraham et Isaac et Jacob homines rapit, et male ac perniciose in seculo saginatos ad æternæ famis ac sitis supplicia deducit! Et ideo, quantum potes, ab hac eum pravitate et dedecore ad viam innocentiae atque ad spem vitæ æternæ revoca, ut sit contentus ecclesiæ sumptibus, parcioribus quidem, sed salutaribus. Denique ne forte ex ecclesiæ, cui Euchratiū præerat, egestate histrion ille nutrirī non posset, eum ad se invitat, Carthaginensis ecclesiæ sumptibus sustentandum. Subdit enim: Quodsi illic ecclesia non sufficit, ut laborantibus præstet alimenta, poterit se ad nos transferre, et hic, quod sibi ad victum atque ad vestitum necessarium fuerit, accipere, nec alios extra Ecclesiam mortalia docere; sed ipse salutaria in Ecclesia discere. Ita scilicet sanctus Antistes Ecclesiasticæ disciplinæ strenue consulebat, simulque histrionis, et qui per eum perendi erant, salutē prospiciebat. Ceterum huiusmodi histrionice artis in Christiano homine professio diuturnam pacem potius, ex qua morum corruptelam Sanctus in libro de Lapsis repetit, quam alternantis persecutionis pacisque vices insinuat.

112 Causa epistolæ LXII ad Pomponium pupillam oculi S. Cypriani pupugerat, virginum scilicet violata disciplina, quam toto episcopatus sui tempore in primis cordi habuit, nec jam captus ac postridie occidendus curare desiit, ut ex Pontio referemus. Nec leve sane erat earum virginum crimen; quippe quæ in eodem lecto cum maribus, inter quos diaconus unus erat, cubuisse deprehensæ essent. Et illæ quidem dormisse se cum illis fatebantur, at corruptas esse negabant. Probrum autem hoc contigerat in Pomponii diocesi, id est, in episcopatu Dionysianensi, ut colligimus ex concilii Carthaginensis subscriptionibus, in quibus Pomponius a Dionysiana occurrit, quæ in Notitia provinciarum et civitatum Africae, apud Theodoricum Ruinartium in Historia persecutionis Vandalicæ, provincie Byzacenæ accenseatur.

item Pomponio
de virginibus,

113 Pomponius prædicti flagitii reos a communionē interim arcuerat, dum S. Cypriani, quem per litteras a Paconio perlatus consuluerat, hac super re iudicium intellexisset. Aderant tum forte Carthaginæ Cæcilius, Victor, Sedatus et Tertullus episcopi, cum quibus simul et cum presbyteris re mature examinata, sanctus Metropolitæ communi omnium epistola respondit, minime ferendum esse virgines, Deo dicatas, cum masculis habitare, nedum dormire; monuitque Pomponium, ut tanto malo sine mora occurreret. Probavit etiam, quidquid is eo usque in hac causa egerat, diaconum præsertim abstinendo, qui, cum virginibus bono exemplo esse debuerat, fuerat ipse offendiculo. Ceterum statuit, ut, si ab invicem recesserint, egerintque penitentiam, virginesque re vera integre fuerint deprehensæ, accepta communicatione

F

quæ deliquerant,

AUCTORE
C. S.

tione ad Ecclesiam admittantur; hac tamen interminatione, ut, si ad eosdem masculos postmodum reversæ fuerint, aut si cum eisdem in una domo, et sub eodem tecto habitaverint, graviore censura ejiciantur, nec in Ecclesiam postmodum tales facile recipiantur.

quarum aliquot
votum simplex
castitatis

114 Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat pœnitentiam plenam; quia, quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, et ideo æstimato justo tempore, postea exomologesi facta, ad Ecclesiam redeat. Monet tamen Pomponium, ut salutaribus consiliis suis tum has, quam illos, ad officium suum reducere nitatur; at si monenti obtemperare recuset, eos ex Ecclesia expellat, neque ex humano metu ab Ecclesiastica disciplina tuenda deterreatur, memor illius Apostolici dicti: Si hominibus placeam, Christi servus non essem. Porro agi hic de virginibus, voto simplici castitatis, ut aiunt, obstrictis, recte observat Pamelius in Annotatis, et tum ex hac epistola, tum ex aliis S. Cypriani Opusculis ostendit. Hinc mirum non esset, si sanctus Præsul hic votum istud iis, quæ virginitatem illibatam servare noilent, aut nimis ægre ferrent, majoris periculi scandalique vitandi gratia relaxaverit, quemadmodum Baronio ad annum 253, num. 46 visum est ex hisce ejusdem epistolæ verbis: Quod si ex fide se Christo dicaverunt, pudicæ et castæ sine ulla fabula perseverent, et ita fortes et stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est, ut nubant, quam in ignem delictis suis cadant.

forsitan relaxavit.

115 Id tamen non omnino certum est, cum non improbabilis sit Francisci Turiani, ac Cardinalis Hosii, quos citatus Pamelius laudat, interpretatio, secundum quam S. Cypriani sententiæ hic sensus erit: Quæ se semel Deo dicaverint, castas perseverare necesse est, ideoque si quæ id facere noluerint, aut virginitatem perpetuo colere nimis grave putaverint, abstineant a voto, nec virginitatem suam Christo consecrent. Secundum hanc interpretationem prior sententiæ pars virgines Deo jam dicatas obligationis ac muneris sui admonet; altera cavet, ne qua tali voto non obstricta, eo se obliget, nisi virginitatem perpetuo servare et incontinentiæ pericula vitæ mature decreverit; alioquin enim melius esse, ut hujusmodi virgo libera nubat, quam post votum temere emissum, fidem Deo datam fallat, et tamquam Christi adultera damnetur. Ceterum responsum non meretur Rigaltius et post hunc Joannes Fellus, qui negant S. Cypriani ætate ullas virgines voto castitatis Deo dicari soluisse. Certe qui tam hanc epistolam, quam LX, et librum de Disciplina et habitu virginum legerit, asserti ipsorum falsitatem manifeste deprehendet.

Scribit epistolam ad Rogatianum,

116 Similis plane vigor, et vigore mixta clementia elucet in epistola LXV, qua a Rogatiano de contumelioso diacono consultus, ex communi denovo episcoporum, qui tum ipsi aderant, sententia respondit. Rogatianus hic potuit is fuisse episcopus, qui in concilio Carthaginensi Rogatianus a Nova scriptus legitur. Nova autem in Notitia Africanæ ecclesiæ superius laudata inter Mauritaniæ Cæsariensis episcopatus numeratur. Causa vero scribendi hæc fuit. Diaconus quidam, Rogatiani senectutem aspernatus, contumeliis eum affecerat, ac alium quemdam audacie superbiæque suæ socium adsciverat. Consultus itaque hac super S. Cyprianus, Rogatiani, qui de diacono suo conqueri, quam mox eum punire maluisset, humi-

litate laudata, respondet ab omnibus episcopis ratum habendum fuisse, quodcumque in hujusmodi rebellem pro potestate sua episcopali statuisset.

117 Post hæc ex sacris Litteris docet debitam sacerdotibus reverentiam, divinamque in contumaces ultionem breviter exponit. Tandem jubet memoratum diaconum pœnitentiam agere, ac plena humilitate episcopo suo satisfacere; aut si contumax fuerit, deponi vel abstineri, similique pœna illius socium, et si qui alii ejusdem sceleris rei essent, pro Rogatiani libito coerceri. Attamen charitatis ac clementiæ suæ, non minus quam disciplinæ memor, mox subdit: Hortamur et monemus, ut peccasse se potius intelligant et satisfaciant, et nos propositum nostrum tenere patiantur: magis enim optamus et cupimus contumelias et injurias singulorum clementi patientia vincere, quam sacerdotali licentia vindicare. Ceterum hæc epistola ad alium quam ad hunc annum facile potest pertinere, cum nihil habeat, unde tempus erui possit.

118 Quinimo Marano visa est potius post motus a Novato excitatos scripta fuisse; quia Sanctus de schismaticis hæreticisque in ea sic meminit: Hæc sunt enim initia hæreticorum, et ortus atque conatus schismaticorum, male cogitantium, ut sibi placeant, ut præpositum superbo tumore contemnunt. Sic de Ecclesia receditur, sic altare profanum foris collocatur, sic contra pacem Christi et ordinationem atque unitatem Dei rebellatur. Fateor, Cyprianum hisce verbis Novati ejusque asseclorum molitiones designare potuisse, at non video pariter, cur ita loqui non potuerit, etiamsi Novatus nihil etiam tum machinatus fuisset: merito enim vereri poterat Sanctus, ne hujusmodi diaconi audacia, qui jam unum, aut forte etiam plures socios sibi junxerat, in schisma hæresinque erumperet, nisi mature ac fortiter comprimeretur.

119 Restat epistola LXVI, pro qua ad hunc annum referenda paulo major est probabilitas, ut infra ostendemus, postquam epistolæ argumentum exposuerimus. Africani antistites in quodam concilio, quod S. Cyprianus in hac epistola modo jam pridem, modo nuper, a decessoribus suis celebratum ait, caverant, ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret; ac, si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec Sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Quod eo fine decretum fuerat, ne clerici secularibus curis præpediti, a sui muneris officiis avocarentur; cum singuli, ut ibidem præmittitur, divino sacerdotio honorati, et in clerico ministerio constituti, non nisi altari et Sacrificiis deservire, et precibus atque orationibus vacare debeant. Contra hunc canonem deliquerat in Furnensi civitate, quæ episcopalis in Africa Proconsulari sedes erat, quidam Geminius Victor, Geminium Faustinum presbyterum, testamento suo tutorem nominando.

120 Re ad Cyprianum delata, et coram episcopis, qui aderant, presbyterisque discussa, statutum est, Geminium Victorem secundum canonis rigorem omnino plectendum esse. Sententiam ergo hanc S. Cyprianus in laudata epistola ad clericum plebemque Furnensem perscripsit, in qua cum æquitatem canonis probasset, dicens: Neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes et ministros voluit avocare; et ideo, inquit, Victor, cum contra formam nuper in concilio a sacerdotibus datam

D

de diacono
contumaci;

quæ forte ad
hoc tempus per-
tinet;

E

item aliam ad
Furnenses, in
qua

F

severitatis
exemplum
statuit.

AUCTORE
C. S.

A datam Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est, quod pro dormitione ejus apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in ecclesia frequentetur, ut sacerdotum decretum, religiose et necessarie factum, servetur a nobis; simul et ceteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes et ministros Dei, altari ejus et ecclesiae vacantes, ad saeculares molestias devocet. Observari enim de cetero poterit, ne ultra hoc fiat circa personam clericorum, si, quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

Cur epistolam
hanc

121 Hoc severitatis exemplum ad praesentem annum 249, quo diuturnam Ecclesiae pacem Decius nondum turbaverat, referendum esse, suadet ipsum Geminii Victoris factum, qui non videtur suorum tutelam presbytero commissurus fuisse sub Decio, aut qui huic proxime successerunt, Gallo et Volusiano, ac Valeriano, quibus impetrantibus presbyteri prae ceteris in continuo bonorum vitaeque discrimine versabantur, ideoque eorum tutelae tum quidquam tradere, erat majori periculo exponere. Secus plane sub Philippis accidit, qui religioni Christianae addicti, Ecclesiam tranquilla pace frui permiserunt. Attamen Pamelius in Annotationibus conjecturam proponit, non contemnendam. Observat in concilio Carthaginensi pro baptizandis haereticis celebrato, occurrere Geminium a Furnis, huncque verisimiliter eundem putat cum Geminio Victore, de quo modo agimus. Conjecturam hanc suam confirmat ex eo, quod laudata epistola presbyteris et diaconibus et plebi Furnis consistentibus, nulla facta episcopi mentione, inscripta sit; unde suspicari liceat, Furnensem episcopatum per Geminii Victoris obitum tum vacasse. Secundum haec dicta epistola post famosam illam synodum rejicienda esset. Verum Pamelius ipse conjecturam suam non prorsus certam agnoscit, quia S. Cyprianus Geminium Victorem fratrem tantum vocat, quo nomine licet etiam episcopos in litterarum inscriptionibus saepe appellet, dum tamen de his loquitur, eo non utitur; sed collegas et episcopos scribit.

ad hoc tempus
referamus.

122 Fratrem Geminium Victorem dixisse videtur, quia Christianus erat; ob quam causam clericum plebemque Furnensem in hac ipsa epistola, et saepe alias Christianos quoslibet fratres appellat. Adde, quod sanctus Praesul, si Geminus ille episcopus fuisset, non praetermisisset delictum ex eo capite aggravare, quod, qui concilii canones maxime curare debuisset, ipse prior violasset: quemadmodum eum supra num. 113 circa diaconum observasse vidimus. Denique, cum Geminio in memorata synodo nullum aliud nomen addatur, potuit hic aequae fuisse Geminus Faustinus, qui ex presbytero deinde factus sit Furnensis episcopus. Epistola vero clero plebique Furnensi inscribi potuit propter absentiam episcopi; episcopos enim in diuturna illa Ecclesiae pace a sedibus suis nimis saepe abfuisse, S. Cyprianus in libro de Lapsis conqueritur. Eminentissimus Baronius factum hoc ad annum Stephani PP. primum, qui ipsi est Christus 257, retulit, sed cur id fecerit, non edixit, ideoque nos morari non debet. Eruditum tamen lectorem hic denuo monitum volo, memoratas quatuor epistolas ad hunc annum 249 a nobis recensitas esse, non quod ad alios certo non pertineant, sed quia ad hunc probabiliter possunt referri.

§ VII. Persecutione a Decio excitata, Sanctus ad leonem postulatur, secedit, et proscribitur: secessus hic ab omni sinistra suspicione vindicatur.

Diuturnam Ecclesiae pacem horrenda persecutio excepit, auctore Decio, qui, caesis sub finem anni 249 Philippis, occupatoque imperio, vix prius regnandi, quam Christianos persequendi, initium fecit, prout ad hunc ipsum diem in S. Cornelio Papa et martyre, jam observatum est. Hinc Lactantius libro de Mortibus persecutorum cap. III et IV scribit: Sed enim postea longa pax rupta est. Exstitit enim post annos plurimos execrabile animal Decius, qui vexaret Ecclesiam: quis enim justitiam, nisi malus, persequatur? Et quasi hujus rei gratia proventus esset ad illud principale fastigium, furere protinus contra Deum coepit. Quantam vero non modo corporum, sed et animarum stragem edictis per Romanum orbem publice propositis, et immanium cruciatuum vi brevi illo, quo imperavit, spatio ubique terrarum excitavit, ex eodem Commentario de S. Cornelii gestis colligere licet, et ex dicendis etiam magis apparebit.

Decius persecutionem
movet,

124 Persecutionis causam, quantum ad divinam providentiam pertinet, S. Cyprianus in libro de Lapsis a morum corruptela, his verbis repetit: Habenda tamen est, fratres dilectissimi, ratio veritatis; nec sic mentem debet et sensum persecutionis infestae tenebrosa caligo caecasse, ut nihil remanserit lucis et luminis, unde divina praecepta perspicere possint. Si cladis causa cognoscitur, et medela vulneris invenitur. Dominus probari familiam suam voluit; et quia traditam nobis divinitus disciplinam pax longa corruperat, jacentem fidem, et paene, ut ita dixerim, dormientem, censura coelestis erexit: cumque nos peccatis nostris amplius mereremur, clementissimus Dominus sic cuncta moderatus est, ut hoc omne, quod gestum est, exploratio potius, quam persecutio videretur.

quam S. Cyprianus ob
fidelium delicta,

125 Mox perversos fidelium mores, qui tempore pacis irreperant, et divina castigatione egebant, in hunc modum exponit: Studebant augendo patrimonio singuli; et obliti, quid credentes aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in sacerdotibus religio devota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba in viris, in feminis forma fucata: adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati: ad decipienda corda simplicium callidae fraudes, circumveniendis fratribus subdolae voluntates. Jungere cum infidelibus vinculum matrimonii, prostituere gentilibus membra Christi. Non jurare tantum temere, sed adhuc etiam pejerare: praepositos superbo tumore contemnere, venenato sibi ore maledicere, odiis pertinacibus invicem dissidere.

quae enumerat,
F

126 Episcopi plurimi, quos et hortamento esse oportet ceteris et exemplo, divina procuracione contempta, procuratores rerum saecularium fieri, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas

divinitus inflatam

AUCTORE
C. S.

nas provincias oberrantes, negotiationis quæstuosæ nundinas aucupari, esurientibus in ecclesia fratribus, habere argentum, largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis ejusmodi mereremur, cum jam pridem præmonuerit ac dixerit censura divina : « Si dereliquerint legem meam, et in judiciis « meis non ambulaverint, si justificationes meas « prophanaverint, et præcepta mea non observa- « verint, visitabo in virga facinora eorum, et in « flagellis delicta eorum. » Prænuntiata sunt ista nobis et ante prædicta : sed nos datæ legis et observationis immemores, id egimus per nostra peccata, ut, dum Domini mandata contemnimus, ad correctionem delicti et probationem fidei remediis severioribus veniremus. *Huc usque S. Cyprianus, persecutione per Decii necem jam extincta.*

et diu ante re-
velatam

B

127 *Eandem pariter causam allegat in epist. VII, de precando Deo ad clerum suum data, in qua et eandem persecutionem, tum sævientem mirabili visione divinitus prædictam fuisse scribit.* Nam et illud, *inquit*, ostensum est, quod sederet Paterfamilias, sedente sibi ad dexteram juvene ; qui juvenis anxius, et cum quadam indignatione subtristis, maxillam manu tenens, mœsto vultu sedebat. Alius vero in sinistra parte consistens, rete portabat, quod se mittere, ut circumstantem populum caperet, minabatur. Et cum miraretur, quid hoc esset, ille, qui vidit ; dictum est ei, juvenem, qui ad dexteram sic sederet, contristari et dolere, quod præcepta sua non observarentur ; illum vero in sinistra exsultare, quod sibi daretur occasio, ut a Patrefamilias potestatem sumeret sæviendi. Hoc prius longe ostensum est, quam tempestas vastitatis hujus oriretur. Et vidimus impletum, quod fuerat ostensum ; ut dum Domini præcepta contemnimus, dum datæ legis mandata salutaria non tenemus, facultatem nocendi inimicus acciperet, minus armatos, et ad repugnandum minus cautos jactu retis operiret.

fuisse scribit.

C

128 *Cui revelatio hæc facta sit, non edicit quidem S. Cyprianus ; verisimile tamen est, eam illi ipsi obtigisse, licet velut de tertia persona ex humilitatis studio loquatur ; nam hic loquendi modus in simili materia non insolitus est, et hujusmodi visiones ipsi satis frequentes fuisse, liquet tum ex eo, quod ibidem mox subdat : Oremus instanter, et assiduis precibus ingemiscamus : nam et hoc nobis non olim per visionem, fratres carissimi, exprobatum sciatis, quod dormitemus ex precibus, nec vigilanter oremus : tum ex epist. LXIX ad Florentium Pupianum, ubi de similibus revelationibus pariter meminit ; Quamquam sciam, subjungens, somnia ridicula et visiones ineptas quibusdam videri ; sed utique illis, qui malunt contra sacerdotes credere, quam sacerdoti. Nunc, unde digressi sumus, redeamus.*

Decii hor-
rendis edictis

129 *Decius itaque potitus imperio, in Urbe Romana, quantum apparet, persecutionem exorsus, mox S. Fabianum Pontificem martyrio sustulit, de quo ad diem 20 Januarii, qua Romano Martyrologio inscriptus est ac colitur, in Opere nostro actum est. Sed et S. Moysen presbyterum, postea pariter martyrem, Maximum item presbyterum, Nicostratum et nonnullos alios carceri mancipavit. Nec intra Romana mœnia suum in Christianos odium continuit, sed missis quaquaversum edictis, in omnes provincias extendit : quæ quam impia, quamque immania*

fuerint, colligere licet ex S. Dionysio Alexandrino apud Eusebium lib. VI Hist. cap. XLI, ubi de eo, quod Alexandriam perlatus fuit, sic loquitur : Jamque aderat edictum imperatoris, illud ipsum fere, quod a Domino nostro prædictum est, horrificum ac terribile exhibens ; adeo, ut ipsi etiam electi, si fieri posset, scandalum paterentur.

D

130 *Vix ferale edictum Carthaginem perlatus fuerat, quin populi furor in S. Cyprianum, cujus non minus virtutes, quam episcopalis dignitas gentilibus odio erant, mox exarserit, eumque orto statim turbationis impetu primo, et clamore violento, ut ipse in epist. XIV loquitur, ad supplicium frequenter postulaverit. Illum ad leonem tum flagitatum fuisse, mox ex Pontio videbimus, ideoque de hoc præcipue tempore pariter intelligenda est epist. I.V, dum Sanctus toties ad leonem petitus in circo, in amphitheatro, dominicæ dignationis testimonio honoratus, in ea dicitur. Nec tumultuoso tantum populi clamore suppliciiis se destinatum, sed etiam sæpe quæsitum, in epist. V testatur. Non videtur tamen ex verbis mox recitatis eruendum, quod Pamelius in Vita suspicatus est, ante secessum aliquod confessionis pro Christo specimen ab illo editum fuisse. Exacerbatis igitur in hunc modum gentiliùm animis, sanctus Antistes prudenti, ut infra videbimus, consilio cedendum tempestati ratus, egressus Carthaginem, in locum paucis suorum cognitum secessit.*

Carthaginem
perlatis,
Sanctus ad
leonem

E

131 *Dubitandum non est, quin gentiles omnem operam intenderint, ne Sanctus elaboretur : at cum frustra quæsisissent, eum edicto publico proscripserunt. Ita discimus ex epist. LXIX, in qua Sanctus ipse de eo sic meminit : Me autem proscriptionis onere (persecutio) depressit ; cum publice legeretur : SI QUIS TENET, VEL POSSIDET DE BONIS CÆCILII CYPRIANI EPISCOPI CHRISTIANORUM. Pontius apud nos cap. II Vitæ tum primos populi motus, tum proscriptionem his verbis commemorat : Statim denique pro talibus meritis etiam proscriptionis gloriam consecutus est. Nec enim aliud oportebat, quam ut eum, qui intra secretam conscientie latebram religionis et fidei toto honore florebat, etiam publice celebrata gentiliùm fama titularet. Potuisset quidem tunc pro velocitate, qua semper omnia consecutus est, etiam martyrii circa eum debita corona prope- rare ; maxime cum et suffragiis sæpe repetitis ad leonem postularetur ; nisi per omnes ordines gloriarum transeundum illi esset, et sic ad summa veniendum ; et nisi imminens ruina ope tam fœcundi pectoris indigeret.*

postulatus.
secedit, et
proscribitur,

F

132 *Ex hoc Pontii loco laudatus Pamelius publicam sancti Episcopi proscriptionem seditiosis illis populi clamoribus præposuit, idque citata verba præ se ferunt. Verum cum Sanctus ipse in epistola XIV ad clerum Romanum, secessus sui, quem is suspectum habuerat, rationem exponens, nulla publicæ proscriptionis facta mentione, solum populi in se odium, indeque ortam non sine publicæ tranquillitatis periculo seditionem causetur, mihi verisimilius videtur, sanctum Antistitem ab insaniente populo primum ad leonem postulatum esse ; cumque communis boni gratia tempestati cessisset, nec appareret, a magistratibus publice proscriptam fuisse, bonaque ejus fisco addicta. Verba Sancti subjungo. Sicut Domini mandata instruunt, orto statim, inquit, turbationis impetu primo, cum me clamore violento frequenter populus flagitasset, non tam meam salutem, quam quietem fratrum publicam cogitans, interim secessi,*

probabilis
post secessum.

A cessi, ne per inverecundam præsentiam nostram seditio, quæ cœperat, plus provocaretur. Ceterum potuit biographus in narratione sua proscriptio-
nem seditiosis populi postulatis præmittere, quia illa auctoritate publica facta fuit.

Prædicta
anno 250,

133 De tempore, quo hæc gesta sint, nonnulla, sed exigui momenti, inter eruditos est dissensio. Pearsonius in Annalibus Cyprianicis ad annum 250 statuit, sanctum Episcopum ipso hujus anni initio flagitatum ad leonem, ac circa medium mensis Januarii proscriptum fuisse; nec tamen ullam utriusque asserti sui rationem allegat. Tillemontius tam tom. III Monument. in Persecutione Decii, art. 2, quam tom. IV in S. Cypriano, art. 7 opinatur, persecutionem Romæ mense Januario exortam, non nisi Februario Carthagine cœptam esse, edictis ob hiemale tempus eo forsitan serius allatis, postquam S. Fabianus Papa die 20 Januarii Romæ martyrio coronatum jam fuisset, et post hujus cædem Moyses et Maximus aliique confessores Romani conjecti in carcerem. Ego Tillementio in tantum assentior, ut quacumque fuerit moræ causa, existimem persecutionem in Africa, si non mense Februario, certe Januario exeunte, primum inchoatam fuisse. Cur vero ita sentiam, accipe.

sub finem
Januarii

B 134 Primarius Romanorum Pontificum Catalogus ab Henschenio nostro ante tom. I Aprilis, et a Papebrochio in Propylæo Maii editus, in S. Fabiano hæc habet: Passus (S. Fabianus) 13 Kalend. Februarii... Post passionem ejus Moyses et Maximus presbyteri, et Nicostratus diaconus, comprehensi sunt, et in carcerem missi. Ad hosce autem confessores S. Cyprianus in epistola xxv ita loquitur: Vos... primores et duces ad nostri temporis prælium facti, cœlestis militiæ signa movistis. Vos spiritale certamen, quod nunc geri Deus voluit, vestris virtutibus imbuistis. Vos surgentis belli impetus primos immobili robore atque inconcussa stabilitate fregistis. Inde initia felicia pugnandi orta sunt: inde vincendi auspicia cœperunt. Contigit hic per tormenta consummari martyria; sed qui in congressione præcedens, exemplum virtutis fratribus factus est, cum martyribus in honore communis est. Coronas vestra manu sertas inde huc tradidistis, et de poculo salutari fratribus propinastis.

aut Februarii
initium

C 135 Jam vero ex hisce ita licet argumentari: S. Cyprianus prædictos confessores Romanos tem-
peras ac duces, a quibus initia feliciter pugnandi orta fuere, laudat, quia Christum primi confessi fuissent, atque ita Africanis coronas manu sua sertas tradidissent, ac salutari poculo propinassent; id est, quia intrepidæ confessionis exemplum præbuis-
sent. Dicendi igitur sunt Christum confessi, carcerique mancipati, antequam Carthaginenses de negando Christo compellarentur. Porro in carcerem conjecti primum fuere post S. Fabiani martyrium, id est, non ante diem 20 Januarii ejusdem anni 250, ut ex dictis constat; adeoque nec persecutio prius quam mense Februario in eunte, aut exeunte Januario, Carthagine orta esse censenda est.

probabilius
contigisse

136 Maranus tamen in Vita § 5 censet, ex objectis verbis non confici, confessores illos ante motam Carthagine persecutionem carceri inclusos fuisse, sed tantum cruciatus et tormenta Romæ prius incepisse, quam Carthagine. Ipsius ratio est, quod, cum Sanctus illos, nemine excepto, primores ac duces ad sui temporis prælium statu-
at, et

S. Fabianus nihilominus, consentiente Tillemontio, antequam isti comprehenderentur, confessus et occisus fuerit, non possint recitata verba de eorundem confessione carcerique intelligi. Atque hinc concludit: Multo ergo satius est, hæc de martyrum constantia in cruciatibus perferendis, ut tota verborum complexio postulat, accipere. Verum non apparet, unde erudito viro visa fuerit tota verborum complexio ejusmodi interpretationem postulare: nam neque in textu allato, neque in tota reliqua epistola de toleratis per eos tormentis ulla fit mentio; quæ vero de corona tradita, propinatoque fratribus calice salutari in ea leguntur, æque de inflicta eis ob fidei professionem carceris pœna, quam de aliis cruciatibus dici potuere.

137 Præterea cruciatus illi vel ab ipsis confessoribus, quos alloquitur, vel ab aliis tolerati fuissent: si primum, Maranus ipse difficultatem, quam format, non tollit; cum S. Fabianus ante illorum confessionem etiam supremam supplicium pertulerit. Si alterum; his S. Fabianus certe erat annumerandus. Sed hunc S. Cyprianus istis non accenset, cum clare significet, eos, de quorum exemplis agit, etiam in vivis superesse, dicens: Contigit hic (Carthagine) per tormenta consummari martyria; sed qui in congressione præcedens, exemplum virtutis fratribus factus est, cum martyribus in honore communis est. Coronas vestra manu sertas inde (Roma) huc (Carthaginem) tradidistis etc. Sane si S. Cypriano de Romanis martyribus sermo hic fuisset, eorundem communem cum martyribus honorem a dato martyribus virtutis exemplo non repetiisset. Quam ob rem mihi potius dicendum videtur, confessores illos idcirco sacri belli primores ducesque appellari, meritaque censendos esse, quia, licet non omnium primi, id est non eodem, quo S. Fabianus die, in ipso tamen persecutionis primo impetu ac eodem pene, quo ille tempore, Christum intrepide confessi, carcerisque ærumnis mulctati fuere.

138 Ex dictis igitur S. Cyprianus sub finem Januarii aut potius Februario jam inchoato anno 250 in secretum locum secessit. Porro quia episcopi est gregem suum, maxime calamitoso tempore, tutari, displicuit nonnullis hic Sancti secessus; iis scilicet, quos facti consilium ac ratio latebat. Nam et clerus Romanus in epistola inter Cyprianicas II de eo minus honorifice scripsit, ut infra dicemus, et S. Pontius, ut similem suspicionem, si qua forte superesset, penitus tolleret, c. II Vite factum hoc ab omni vanæ formidinis suspicionem operose purgat, sanctoque Antistite vere dignum ac Ecclesiæ Dei utilissimum ostendit; quemadmodum ibidem legi potest. Quin et Sanctus ipse apud Romanum clerum hac in parte purgare sese, et consilii sui rationem in ep. XIV exponere necesse duxit verbis num. 132 allegatis; qua de re etiam infra recurret mentio.

139 Noverat scilicet sanctus Episcopus illud Christi apud Matthæum cap. x monitum: Cum autem persequantur vos in civitate ista, fugite in aliam; idque Christum non verbis solum sed et factis, dum Patris sui gloria ac humani generis salus ita exigebat, non semel docuisse. Noverat pariter, quanto Carthaginenses in se odio furerent, quod præsentia sua magis exacerbandum et in plebem suam, nisi ipse cederet locumque iræ daret, redundaturum merito censebat. Neque ignorabat, sese gregi suo salutaribus consiliis e secessu datis, ac per relictos Carthagine ministros, quos inde pariter instrueret, plus profuturum, quam si Christum publice professus, glorioso martyrio coronatus:

AUCTORE
C. S.

ostenditur.

E

Sancti secessus a sinistra suspitione

F

vindictatus:

coram

AUCTORE
C. S.

coram coronaretur. Hinc, licet ingenti martyrii desiderio, ut postmodum probavit, teneretur, fugam sibi non modo licitam, sed ob ecclesie suae utilitatem etiam necessariam reputabat, ut cum Apostolo ad Philipp. I dicere potuerit: Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum. Quod si vivere in carne hic mihi fructus operis est et quid eligam ignoro. Coaretor autem e duobus: desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos. Et hoc confidens scio, quia manebo et permanebo omnibus vobis ad perfectum vestrum. Necesse non arbitror pro secessu illo approbando hic plura addere. cum id sat multis biographus loco laudato praestiterit.

non videtur
tamen a Deo

B

140 Pearsonius in Annalibus, Tillemontius art. 6, ac Maranus § 7 Vita praeterea censent, Sanctum a Deo specialiter monitum iussumque esse secedere: laudantque in hanc sententiam Pontium, cui duo posteriores etiam epistolam x, alias ix, ad Carthaginensem clerum ex eodem secessu datam adiungunt. S. Pontius ab iis laudatus cap. II haec habet: Vultis scire, secessum illum non fuisse formidinem? Ut nihil aliud excusum; ipse postmodum passus est; quam passionem utique ex more vitaret, si et ante vitasset. Fuit vere formido illa, sed justa: formido, quae Dominum timeret offendere: quae praecipis Dei mallet obsequi, quam sic coronari. Dicata enim in omnibus Deo mens, et sic divinis admonitionibus mancipata, credidit se, nisi Deo latebram tunc suadenti paruisset, etiam ipsa passione peccare. Idem cap. III cum dixisset, Sancto, dum jamjam comprehendendus esset, ab amicis suis suasum esse, ut denuo sese subduceret, ita prosequitur: Fecisset forsitan tunc etiam, quod a plurimis et fidelibus patebatur, (nempe ut fugeret) si et divino imperio juberetur. In epistola vero ab iisdem scriptoribus citata S. Cyprianus Carthaginenses suos sic alloquitur: Audietis omnia, quando ab vos redeam me Dominus fecerit, qui, ut secederem, iussit. Haud equidem inficior, S. Cypriano, cui divinae revelationes frequentes erant, similemandatum forsitan datum fuisse, quali S. Dionysius Alexandrinus in eadem persecutione fugam sibi divinitus imperatam, initamque esse, apud Eusebium lib. VI Hist., cap. XL testatur: attamen id adducti a laudatis scriptoribus loci non evincunt.

ipsi speciali-
ter imperatus.

C

141 Etenim S. Cyprianus dum in epist. XIV clero Romano discessus suam rationem exponens, ait: Sicut Domini mandata instruunt, non tamen salutem, quam quietem publicam cogitans, interim secessi etc. consentientibus Tillemontio ac Marano, per mandata illa Evangelium designat, nec de divino praecipio sibi praeterea dato in ea quidquam meminit; quod tamen unum ipsi omnis apologiae instar fuisset; nisi quis velit istud alleganti a Romanis fidem non fuisse adhibendam. Hinc verisimile est, eum de eisdem Evangelicis mandatis egisse, dum in epist. IX se a Domino iussum discedere dixit. Eodem pariter modo intelligi potest biographus, cum neutro loco expressum Sanctoque nominatim datum praecipuum memoret, sed ex ingenti molumento, quod secessus ille Ecclesiae contulit, hunc divinae providentiae adscribendum probet. Quin et ille ipse loquendi modus; Dicata enim in omnibus Deo mens, et sic divinis admonitionibus mancipata, credidit se, nisi Deo latebram tunc suadenti paruisset, etiam ipsa passione peccare; is, inquam, loquendi modus virum timoratum, fugam sibi, ut Deo placeat, capessen-

dam judicantem denotat potius, quam manifesto mandato parentem. Manifestum enim est peccatum fuisse, quicumque contra divinum expressum praecipuum martyrio se offerret. Itaque mandatum hoc non satis verisimile mihi apparet.

D

§ VIII. Persecutionis progressus et atrocitas: varia lapsorum in ea genera: in quo positum fuerit libellaticorum crimen.

Cum praeter ordinarias episcopales curas, S. Cypriani in secessu suo latitantis vigilantiam, intentamque in omnia mentem egerit nuper orta, ac indies magis magisque saeviens persecutio, et quo nihil acerbius amantissimo sui gregis Pastori accidere poterat, fardus multorum lapsus, et in lapsos importuna aliquot confessorum conniventia, ac multo etiam deterior schismaticorum in iisdem lapsis ad communionem admittendis sacrilega temeritas; necesse est, ut de persecutionis progressu, varioque in ea lapsorum genere ad rerum gestarum clariorem notitiam hunc § praemittamus. Non statim ab initio tormentis in confessores Carthagine saevitum fuisse, non obscure indicat S. Cyprianus in epistola XIV, in qua exponens, quid in secessu suae plebi praestitisset, inter alia scribit: Nec confessoribus exhortatio, nec extorribus, quando oportuit, objurgatio... nostra defuit... Postquam vero et tormenta venerunt, sive jam tortis fratribus nostris, sive adhuc, ut torquerentur, inclusis, ad corroborandos et confortandos eos noster sermo penetravit.

Initio persecu-
tionis

E

143 Nec minus clare loquitur in epistola VII, ubi istud persecutionis incrementum nonnullorum confessorum delictis adscribens, ait: Quas autem plagas, quae verbera non meremur, quando nec confessores, qui exemplo ceteris ad bonos mores esse debuerant teneant disciplinam? Itaque dum quosdam insolenter extollit confessionis suae tumida et inverecunda jactatio, tormenta venerunt. Ex aliis epistolis similiter liquet, initio persecutionis exsilium, carceres ac facultatum multationem confessoribus inflicta esse; sed cruciatibus eo usque abstentum. Atque hinc colligitur, ex peculiari gentilis plebis in S. Cyprianum odio factum esse, ut hic ab illa ad leonem postularetur. Neque improbabilis est Pearsonii opinio, mitius actum fuisse, quamdiu absente proconsule res a magistratibus gerebatur; aut saltem quamdiu horum curae permissa est. In hanc sententiam, priorem nempe, quam tenet, laudat epistolam XXXIII, in qua Aurelius bis confessus dicitur, et sub magistratibus factus extorris, sub proconsule tormenta vicisse. Verba S. Cypriani accipe: Gemino hic agone certavit, bis confessus, et bis confessionis suae victoria gloriosus... Parum fuerat sub oculis ante paucorum, quando extorris fiebat, congressum fuisse; meruit et in foro congregari clariore virtute, ut post magistratus etiam proconsulem vinceret, et post exsilium tormenta superaret. Simile exemplum pariter adduxit Pearsonius ex epistola LVI, Baluzio LIII, in qua Ninus, Clementianus et Florus dicuntur in civitate Capsensi, quae Byzacenae provinciae erat, in eadem persecutione apprehensi primum... et nomen Domini confessi, violentiam magistratus, et populi frementis impetum vicisse; sed postmodum,

tormentis
actum non
fuit;

F

AUCTORE
C. S.

A postmodum, cum apud proconsulem pœnis gravibus exercebantur, vi tormentorum subacti fuisse.

sed deinde
gravissimis.

144 *Quam vero atrocitas apud Afros adhibita fuerint in Christianos tormenta, collige ex epistola VII mox laudata, in qua Sanctus sic prosequitur*: Tormenta venerunt, et tormenta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis; tormenta, quæ ad coronam non facile dimittant, sed tamdiu torqueant, quamdiu deiciant; nisi aliquis divina dignatione subtractus, inter ipsa cruciamenta profecerit, adeptus gloriam non termino supplicii, sed velocitate moriendi. *Ad hæc invenerant gentiles modum, quo Christiani omnes vel ad negandam religionem compellerentur, vel Christum aperte aut tacite professi, decretas in confessores pœnas meruisse censerentur. Etenim eodem S. Cypriano teste in libro de Lapsis, singulis explorandæ fidei præfiniebantur dies...* Cum dies negantibus præstitutus excessit, quisquis professus intra diem non est, Christianum se esse confessus est. *Attamen is non nisi fuga et relicto patrimonio, tormenta evadebat, prout Sanctus ibidem insinuat, subdens*: Primus est victoriæ titulus, gentiliū manibus apprehensum, Dominum confiteri: secundus ad gloriam gradus est cauta secessionem subtractum, Domino reservari. Illa publica, hæc privata confessio est.

B

145 *Porro ut magnus ex omni ætate sexuque numerus Africanam ecclesiam tum eximia confessione, tum glorioso martyrio, illa tempestate illustrarunt, ita plurimi quoque eam lamentabili lapsu affligerunt. Multum tamen inter lapsos intererat, quorum cum diversas causas S. Cyprianus diligenter distinguendas monuerit, oportet, ut de his etiam agamus. Eorum aliqui nullis cruciatibus adacti, sed solo percussi timore ac pene sponte Christum negarunt, aut etiam profanis sacrificiis cibisque idolo oblati sese inquinare; quos Sanctus propterea in libro de Lapsis acerrimo sermone castigavit. Non expectaverunt, inquit, saltem, ut ascenderent apprehensi, ut interrogati negarent. Ante aciem multi victi, sine congressione prostrati: nec hoc sibi reliquerunt, ut sacrificare idolis viderentur inviti. Ultro ad forum currere, ad mortem sponte properare, quasi hoc olim cuperent, quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent.*

In hac persecutione plurimi

C

146 *Quot illic a magistratibus, vespera urgente, dilati sunt, quot, ne eorum differretur interitus, etiam rogaverunt? Deinde post expositam criminis atrocitatem, ac post acrem increpationem; Multis, prosequitur, proprius interitus satis non fuit. Hortamentis mutuis in exitum populus impulsus est, mors invicem letali poculo propinata est. Ac, ne quid deesset ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus vel impositi vel attracti, amiserunt parvuli, quod in primo statim nativitatis exordio fuerant consecuti. Adverte tamen, erudite lector, non eam S. Cypriani mentem fuisse, ut crederet, parvulos ratione nondum utentes, baptismi gratia, quam ante acceperant, per culpam parentum fuisse spoliatos; cum id unum dicere voluerit, huiusmodi parentes, quantum in ipsis erat, ea gratia ipsos spoliasset, prout S. Augustinus in epistola XCVII, alias XXIII, ad Bonifacium cap. II observat. Hinc et ipse S. Cyprianus ibidem mox subdit: Nonne illi (parvuli) cum iudicii dies venerit, dicent: Nos nihil mali fecimus, nec derelicto cibo et poculo Domini, ad prophana contagia sponte propera-*

ignaviter lapsi sunt,

vimus. Perdidit nos aliena perfidia, parentes sensim parricidas. Illi nobis Ecclesiam matrem, illi patrem Deum negaverunt, ut dum parvi et improvidi, et tanti facinoris ignari, per alios ad consortium criminum jungimur, aliena fraude caperemur. *Hæc ipse totam culpam in parentes rejiciens, ut S. Augustinus in laudata epistola observat, ad quam curiosum lectorem remitto.*

147 *Nec defuisse pœnas divinitus inflictas, quibus tanta vesania coerceretur, S. Cyprianus, in eodem libro his verbis testatur. Si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, vel presentibus terreantur. Ecce eorum, qui negaverunt, quæ supplicia conspiciamus, quos eorum tristes exitus flemus?... Exemplum sunt omnium tormenta paucorum. Unus ex his, qui sponte Capitolium negaturus ascendit, postquam Christum negavit, obmutuit. Pœna inde cœpit, unde cœpit et crimen; ut nec rogare jam posset, qui verba ad precum misericordiam non haberet. Alia in balneis constituta (hoc enim crimini ejus et malis deerat, ut et ad balneas statim pergeret, quæ lavacri vitalis gratiam perdidisset) illic ab immundo spiritu immunda correpta, lanxavit dentibus linguam, quæ fuerat vel pasta impie, vel locuta. Postquam sceleratus cibus sumptus est, in perniciem suam rabies oris armata est. Ipsa sui carnifex exstitit, nec diu superesse postmodum potuit: doloribus ventris et viscerum cruciata defecit. Subdit et alia divinæ vindictæ in similes lapsos exempla, sed quæ postea contigerunt, et suo loco referemus.*

et eorum alii
qui divinitus
puniti.

148 *Aliorum longe minus peccatum erat, ac faciliore venia et commiseratione dignus lapsus; eorum scilicet, qui post certamen strenue initum, diuturnis repetitisque tormentis cesserant ex humana infirmitate, de quibus Sanctus in eodem denuo Opere sic ait: Sed tormenta postmodum venerant et cruciatus graves reluctantibus imminabant. Queri de tormentis potest, qui per tormenta superatus est. Potest excusationem doloris obtendere, qui victus est in dolore... Potest cito proficere ad veniam causa talis. Potest huiusmodi excusatio esse miserabilis. Ceterum tam hi, quam priores, sacrificati, thurificati, vel negantes dicebantur. Tertia lapsorum classis, prædictis minus nocens, nec innocua tamen, libellatorum erat, quorum culpa in quo posita fuerit, inter eruditos non satis convenit, ideoque juxta hanc controversiam ad S. Cypriani dicta exegisse; cum de lapsis illis crebra per decursum faciendâ sit mentio.*

Alii tormentis
victi sunt; alii
libellatici
facti.

149 *Igitur in epistola LH ad Antonianum de his habet: Cum ergo inter ipsos, qui sacrificaverunt, multa sit diversitas; quæ inclementia est, et quam acerba duritia, libellaticos cum iis, qui sacrificaverunt, jungere; quando is, cui libellus acceptus est, dicat: Ego prius legeram, et episcopo tractante cognoveram, non sacrificandum idolis, nec simulacra servum Dei adorare debere. Et ideo ne hoc facerem, quod non libebat, cum occasio libelli fuisset oblata, quem nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio, ad magistratum vel veni, vel alio eunte mandavi, Christianum me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non posse; dare me ob hoc præmium, ne, quod non licet, faciam. Nunc tamen etiam iste, qui libello maculatus est, posteaquam nobis admonentibus didicit, nec hoc se facere debuisse, etsi manus pura sit, et os ejus feralis cibi contagia nulla polluerint, conscientiam*

Horum delictum

tiam

AUCTORE
C. S.

tiam tamen ejus esse pollutam; flet auditis nobis, et lamentatur, et, quod deliquerit, nunc admonetur, et non tam crimine, quam errore deceptus, quod jam de cetero instructus et paratus sit, contestatur.

quale fuerit,
ex S. Cypriano

150 *Idem in libro de Lapsis eorundem ita meminit*: Nec sibi quo minus agant poenitentiam, blandiantur, qui, etsi nefandis sacrificiis manus non contaminaverunt, libellis tamen conscientiam polluerunt. Et illa professio denegantis, contestatio est Christiani, quod fuerat, abnue-ntis. Fecisse se dixit, quidquid alius faciendo commisit. Cumque scriptum sit: Non potestis duobus dominis servire; servivit saeculari domino, qui obtemperavit ejus edicto; magis obedivit humano imperio, quam Deo. Viderit, an minore vel dedecore vel crimine apud homines publica-verit, quod admisit; Deum tamen judicem fugere et vitare non poterit. *Et rursus post aliqua*: Derideri et circumveniri Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi... Christus in praeceptis suis dicit: Qui confusus me fuerit, confundet eum Filius hominis: et Christianum se putat, qui Christianus esse aut confunditur aut veretur? Quomodo potest esse cum Christo, qui ad Christum pertinere aut erubescit, aut metuit?

B

et ex Romani
cleri epistola

151 Minus plane peccaverit non videndo idola, nec sub oculis circumstantis atque insultantis populi sanctitatem fidei prophanando, non polluendo manus suas funestis sacrificiis, nec sceleratis cibis ora maculando. Hoc eo proficit, ut sit minor culpa, non ut innocens conscientia. Facilius potest ad veniam criminis pervenire; non est tamen immunis a crimine. *Cum paulo severiori censura libellaticorum culpam clerus Romanus in epist. xxxi ad S. Cyprianum exponit, dicens*: Hoc nos non falso dicere, superiores nostrae litterae probaverunt, in quibus vobis sententiam nostram dilucida expositione protulimus, et adversus eos, qui se ipsos infideles illicita nefariorum libellorum professione prodiderant, quasi evasuri irretientes illos diaboli laqueos viderentur, quo non minus, quam si ad nefarias aras accessissent; hoc ipso, quod ipsum contestati fuerant, tenerentur; sed etiam adversus illos, qui acta fecissent, licet praesentes, cum fierent, non adfuissent; cum praesentiam suam utique, ut sic scriberentur, mandando fecissent.

inquiritur.

C

152 Non est enim immunis a scelere, qui, ut fieret, imperavit; nec est alienus a crimine, cujus consensu, licet non a se admissum crimen, tamen publice legitur: et cum totum fidei sacramentum in confessione Christi nominis intelligatur esse digestum, qui fallaces in excusatione praestigias quaerit, negavit; et qui vult videri propositis adversus Evangelium vel edictis vel legibus satisfecisse, hoc ipso jam paruit, quod videri paruisse se voluit. *Haec illi. Ex hactenus autem dictis colliguntur sequentia. Primo, libelli illi in Africa a Christianis idcirco adhibiti sunt, ne ad publicam fidei professionem compulsi, poenas in confessores sanctitas tolerarent. Secundo libellum obtenturi, Christum vel per se vel alios apud magistratus aperte vel tacite privatim confitebantur, et idolorum cultum plane illicitum sibi-que interdictum protestabantur; ideoque ejusmodi libellum dato pretio comparabant, ne ad tantum nefas urgerentur. Tertio ejusmodi tamen erant aut libellus, aut illius obtinendi modus, aut adjuncta denique, ut qui eum accepisset, aliquo sensu fidem negasse censeri potuerit; ita tamen,*

ut non tam crimine, quam errore deceptus i-
egisset, et irretientes diaboli laqueos astutia qua-
dam se evasisse sibi blandiretur. Quarto libellatici
delictum in eo positum erat, quod voluerit videri
edictis obtemperasse, quod Christum publice con-
fiteri erubuerit aut metuerit, dixeritque, fecisse
se, quidquid alius adversus fidei confessionem fa-
ciendo commisit. Quinto denique; conficiebantur
acta quaedam, in quibus libellatici crimen abnega-
tionis, licet non ab eo admissum, publice legebatur.

153 *Hinc non satis accurate S. Augustinus*
(quod cum reverentia tanti doctoris dicere liceat)
lib. IV de Baptismo num. 6 libellaticos Africa
interpretatus fuisse videtur eos, qui in tempore
persecutionis per libellos se thurificaturos pro-
fessi erant; nam S. Cypriano teste, libellaticus
fecisse se (non facturum) dixit, quidquid alius
faciendo commisit. Nisi forte etiam alii libella-
tici fuerint, qui thurificaturos, se per libellum
professi fuere. Nec admitti potest Eminentissimi
Baronii tom. II Annal. ad annum Christi 253,
num. 19 sententia, opinantis libellatici causam
fuisse hujusmodi, ut, etsi minus quis sacrifi-
cium diis offerret, tamen aliqua per se, vel per
alium, edita professione fidem negaret: ne vero,
sicut ceteri, traheretur ignominiose ad aram, id
pecunia, ait, ut dictum est, redimebat. In hanc
opinionem ipse ivit, ut ostenderet, libellaticos ab
Ecclesia Romana aequae atque Africana merito
damnatos fuisse; sed ob aliam causam, quam
quod pretium solvissent, ne fidem negare coge-
rentur, sive quod vexationem, a gentilibus in per-
secutione inferri solitam, pecuniare demissent, quod
contra Tertull. errorem licitum esse probaverat.

Probatur, eos
fidem,

154 *Sed quemadmodum libellaticorum scelus*
ab hujusmodi redemptione, quae Tertulliano per-
peram displicuit, non posse repeti, recte docuit
Eminentissimus annalista, ita etiam aliunde
quam a negata eo, quo dixit modo, Christiana
fide repetendum est. Ex dictis enim libellaticus
per se vel per alios Christum apud magistratum
privatim saltem tacite profitebatur: dicebat
enim: Ad magistratum vel veni, vel alio eunte
mandavi, Christianum me esse, sacrificare mihi
non licere, ad aras diaboli me venire non posse;
dare me ob hoc praemium, ne, quod non licet,
faciam. Deinde quodcumque libellaticus egerit,
id ejusmodi erat, ut non tam crimine, quam er-
rore deceptus, id sibi licitum esse persuaderet,
priusquam oppositum a sancto Episcopo suo in-
tellexisset: at quis credat, Carthaginenses tam
emotae mentis fuisse, ut Christum privatim
negare sibi licitum arbitrarentur, idque S. Cy-
prianum eorum non tam crimini, quam errori,
adscripturum fuisse?

E

professione
expresse edita.

155 *Adde, quod Sanctus iisdem non objiciat*
illa Christi verba; Qui me negaverit coram ho-
minibus etc.; sed: Qui confusus me fuerit, con-
fundet eum Filius hominis; atque inde inferat:
Et Christianum se putat, qui Christianus esse
aut confunditur aut veretur? Quomodo potest
esse cum Christo, qui ad Christum pertinere,
aut erubescit, aut metuit? Damnablem scilicet
pudorem aut metum illis exprobrat, quo Chris-
tum profiteri vel erubuerant, vel metuerant, publice
scilicet; nam privatim confessos fuisse praemiserat.
At vero in Baronii sententia Christum privatim
coram magistratu non modo erubuissent, sed et
negassent; ac cetera securi, id unum dato pretio
cavissent, ne, ut reliqui, ad aras ignominiose tra-
herentur. Praeterea si libellatici verbo scriptore,
Christum expresse negassent, an S. Cyprianus eo-
rum

F

non negasse,

A *rum ora ac manus pura et incontaminata agnovisset, solamque arguisset conscientiam? Sane ea, licet non impio thure aut nefandis cibis, jam turpi tamen negatione polluta fuissent, meritoque Sanctus his dicere potuisset, quod sacrificantibus in eodem libro de Lapsis objecerat: Nonne... brachia conciderunt? Nonne sensus obstupuit, lingua hæsit, sermo defecit? Stare illic potuit Dei servus, et loqui et renuntiare Christo, qui jam diabolo renuntiaverat et seculo!*

neque id ex
Martialis ac
Basilidis

156 *At tam procul abest, ut hæc vel similia libellaticis objecerit, ut solam culpavit conscientiam, eosque non tam crimine quam errore deceptos, venia dignos ratus, in concilio anno 251 Carthaginensi celebrato, consentientibus ceteris episcopis, ad pacem admiserit, licet sacrificatis non nisi post poenitentiam plenam, aut in vite periculo eam gratiam concedendam interim decreverit, prout ipse in epist. LII ad Antonianum testatur. Existimat tamen Baronius ad annum citatum num. 24, sententiam suam solide probari exemplo Martialis episcopi in Hispania, de quo Sanctus in epist. LXVIII hæc scribit: Cum... Basilides et Martialis nefando idololatriæ libello contaminati sint, Basilides adhuc insuper præter libelli maculam, cum in infirmitate decumberet, in Deum blasphemaverit,...* Martialis quoque præter gentilium turpia et lutulenta convivia in collegio diu frequentata, et filios in eodem collegio exterarum gentium more apud prophana sepulcra depositos et alienigenis consepultos, actis etiam publice habitis apud procuratorem ducenarium, obtemperasse se idololatriæ et Christum negasse, contestatus sit,... frustra tales episcopatum sibi usurpare conantur. *Hæc autem sic excipit Baronius: Igitur ut Martialis libellaticus diceretur, hoc præcessit, quod actis publicis se Christum negare fuerit contestatus; ob eamque causam postea securitatis a proconsule, ut demonstratum est, data pecunia libellum acceperit.*

causa evinci.

157 *Ita quidem Eminentissimus; sed respondeo, Basilidem, et Martialem non solum libellis idololatriæ commaculatos, sed et nefandorum facinorum conscientia vinctos initio epistolæ dici. Libelli itaque crimen utrique fuit commune; sed præter libelli maculam Basilides blasphemiam, Martialis alia facinora commiserat, quæ verbis recitatis velut utrique propria adscribuntur, et inter quæ potuit fuisse illa Martialis impia contestatio, cujus Basilides, licet libellaticus, non fuerit reus, sicut nec ceterorum alterius criminum fuisse dicitur. Certe inter Martialis propria crimina contestatio ista eodem modo, quo inter Basilidis delicta blasphemiam ibidem recensetur. Nec mirum esset, si homo impius, qui turpia et lutulenta gentilium convivia frequentare, aliaque ex eorumdem more facere non erubuerat, plus aliquid fecerit, quam quod ad libellum obtinendum necesse esset. Præterea inferius ostendemus, quæ ratione objecta verba, si de simplici libelli impetratione accipiendi sint, sine expressa fidei negatione possint exponi.*

Natalis
Alexandri
sententia

158 *Natalis Alexander tom. V Hist. Eccles., editionis Parisiensis anni 1714, Seculo III, initio dissert. V cum libellaticis confudisse videtur eos, quos Tertullianus libro de Fuga in persecutione cap. XII et XIII graviter arguit, quod periculum ac vexationem ab ethnicis dato pretio redemissent, quamquam de cetero Christum nulla ratione verbo factore negassent, nec negare voluissent. Sed perperam: constat enim librum hunc a Tertulliano, Montanistarum pseudo-parachito jam infatuato,*

Septembris Tomus IV.

conscriptum fuisse contra Ecclesiæ doctrinam, quæ ut fugam in persecutione, ita etiam meram vexationis redemptionem permittebat. Idem Alexander duas ibi libellaticorum classes præterea statuit; alteram eorum, qui Christianos se coram iudice confessi, libellum securitatis pretio obtinebant, ne ad immolandum idolis, aut fidem palam profitendam cogerentur: alteram illorum, qui Christianos se non esse apud iudicem contestati, simili munere libellum emebant, in quo edictis paruisse dicebantur, ideoque in eos ulterius inquirendum non esse.

AUCTORE
C. S.

159 *Primam asserti sui partem ex S. Cypriano nobiscum probat: secundam exemplo Martialis, ad quod mox respondimus. Id unum hic addo, si alibi duplex fuerit libellaticorum genus, quorum unum præter libelli maculam etiam expressæ alienationis scelus contraxerit, id in Africa locum non habuisse; cum S. Cyprianus, qui sacrificatorum causas diligenter distinguendas monet, nullum inter libellaticos discrimen aliud statuatur, quam quod eorum aliqui iudicem ipsi adiissent, alii alios, qui illorum nomine libellum obtinerent, ad eundem misissent. Unde etiam in concilio Carthaginensi omnes libellaticos sine ullo discrimine admissos fuisse Sanctus in epist. LII, his verbis testatur: Placuit, frater carissime, examinatis causis singulorum, (lapsorum) libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subveniri.*

partim reji-
citur.

160 *Ne longior sim, prætereo aliorum opiniones, quæ a recensitis parum discrepant, et præ quibus omnibus mihi placet Marani sententia, existimantis, libellaticos nec voce nec scripto quidquam impie se facturos promisisse, nec a se factum declarasse; sed in eo eorum delictum positum fuisse, quod securitatis libellos ea conditione a magistratibus acceperint, ut in actis publicis scriberetur, illos sacrificasse ac Christum negasse, quamvis neutrum commisissent. In hac sententia libellaticorum delictum fuit impia ac pernicioosa simulatio, qua edictis paruisse videri voluere, ut hac ratione tam suæ quam iudicum securitati consulerent. Id ita esse præter huc usque dicta probat S. Cypriani epistola ad Fortunatum de Exhortatione martyrii cap. XI, ubi libellaticorum crimini factum Eleazari ex lib. II Machabæorum cap. VI opponitur.*

E

Libellaticorum
crimen

161 *Ac ne quis, inquit Sanctus, vel libelli vel alicujus rei oblata sibi occasione, qua fallat, amplectatur decipientium malum munus, nec Eleazarus tacendus est; qui, cum sibi a ministris regis offerretur facultas, ut accepta carne, qua liceret sibi vesci, ad circumveniendum regem, simularet se illa edere, quæ de sacrificiis, atque illicitis cibis ingerebantur, consentire ad hanc fallaciam noluit, dicens, nec ætati suæ nec nobilitati convenire id fingere, quo ceteri scandalizarentur, et in errorem inducerentur, existimantes Eleazarum nonaginta annos natum ad alienigenarum morem, relicta et prodita Dei Lege, transiisse; nec tanti esse lucrari brevia vitæ momenta, ut offenso Deo, incurreret æterna supplicia. Hæc ille; quibus cum Eleazari, mortem impiæ simulationi præferentis, exemplo Christianos a libellis accipiendis deterreat, satis indicat, libellaticorum noxam in illicita simulatione sitam fuisse.*

in eo positum
fuisse videtur

F

162 *Id ipsum insimulant varia tam ejusdem Sancti, quam Romani cleri de iis dicta: velut dum prior ait: Fecisse se dixit (libellaticus) quidquid alius faciendo commisit. Et: Derideri et circumveniri Deus non potest, nec astutia aliqua*

quod consen-
tiant, ut
Christum an-
gasse

AUCTORE
C. S.

aliqua fallente deludi. *Et Romanus clerus*: Nec est alienus a crimine, cujus consensu, licet non a se admissum crimen, tamen publice legitur. *Ac rursum*: Cum totum fidei sacramentum in confessione Christi nominis intelligatur esse digestum; qui fallaces in excusatione præstigias quærit, negavit; et qui vult videri propositis adversus Evangelium vel edictis vel legibus satisfecisse, hoc ipso jam paruit, quod videri paruisse se voluit. *Advertis haud dubie, erudite lector, in allatis textibus fraudem, astutiam, simulationem continue memorari, nec libellaticos alia ratione Christum negasse, aut edictis paruisse argui, quam quod fallaces præstigias quæsierint, et videri voluerint paruisse. Hinc collige, quid iidem scriptores sibi velint, dum de iisdem libellaticis ita loquuntur, quasi edictis reipsa paruisent, Christumque negassent; scilicet id impia simulatione, non expressa professione ab iis factum volunt. Atque ita forsitan intelligendus est locus S. Cypriani de Martiale episcopo libellatico, num. 156 nobis objectus.*

scriberentur.

B

163 *In hac sententia pariter recte intelligitur, libellaticos, S. Cypriano teste, manus et ora impoluta servasse, solamque maculasse conscientiam. Liquet etiam, cur huiusmodi lapsus non tam crimine, quam errore deceptus fuisse, ab eodem dicatur; videlicet quia is sibi licitum reputabat consentire, ut sacrificasse scriberetur, dummodo id reipsa non præstitisset, existimans sibi satis esse, quod non sacrificaverit, errore deceptus, ut in eadem epistola repetitur. Est quidem is error manifestus, sed non talis, quin incauta plebs, præsertim persecutorum metu percita, eo seduci, sicque irretientes diaboli laqueos, prout Romanus clerus ait, evasura sibi videri potuerit; simili fere errore, quo Eleazaro amici persuaderi posse speraverant, ut licitis carnibus vescens, impio edicto paruisse videretur.*

§ IX. Sanctus e secessu suo episcopatum strenue administrat; per litteras purgat se apud clerum Romanum: tempus, quo epistolæ II, III et XIV scriptæ sint.

C

Modus, quo
Sanctus Epi-
scopus

Sanctus Cyprianus in locum paucis, ut jam monuimus, cognitum, nec a biographo indicatum profectus, corpore, non animo, a suis aberat, nec ullam vigilantissimi pastoris partem, non secus atque præsens fuisset, in se desiderari patiebatur. Priusquam præclara illius in secessu facta singulatim percurramus, iuverit nonnulla circa episcopatus ex eodem loco administrandi modum generatim observasse. Quo minus detrimenti Carthaginensis ecclesiæ sua absentia caperet, presbyteros ac diaconos, quorum minime illic invidiosa, et non adeo periculosa præsentia erat, ut in epist. V loquitur, Carthagine relictos, tam suo, quam ipsorum munere strenue fungi iussit. His pauperum, confessorum, martyrumque curam, disciplinæ vigorem, et quidquid ipse præsens præstaturus fuisset, assiduis monitis commendabat.

secessu suo

165 *Inter hos in epist. XL præcipue memorantur Virtius aut Briccius, fidelissimus atque integerimus presbyter, ac Rogatianus et Numidicus presbyteri confessores, et gloria divinæ digna-*

tionis illustres; qui duo postremi inter Martyres ad diem 6 Augusti et 26 Octobris Martyrologio Romano adscripti sunt. Eosdem duos in ep. XXXVIII, una cum Caldonio et Herculano episcopis, vicarios pro se missos vocat. Forsitan his etiam additus fuit quidam Victor pariter episcopus; nam hic cum ceteris quatuor epistolam XXXIX ad S. Cyprianum scripsisse legitur. Egregiam quoque Sancto operam navavit Tertullus, presbyter, ut apparet, qui in epist. XXXVII fidelissimus et devotissimus frater noster ab eo vocatur, et pro cetera sollicitudine et cura sua, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit, præclare laudatur, quique sancto Episcopo suo auctor fuit, ne rebus nondum pacatis, Carthaginem revertetur, ut in epist. V legitur, et nos infra dicemus.

166 *Sic tamen isti cum ceteris absentis Episcopi partes explebant, ut sine illius consilio nutque nihil agerent, utque rerum a se gestarum accuratam rationem ipsi redderent; ita ut non tam illi, quam hic per illos episcopatum administraret. Sed et ipse quoque, secundum quod ante decreverat, nihil illis insciis faciebat; aut si temporis ac rerum ratio aliter exegisset, de eo mox illos certiores fieri curabat. Litteras suas more tum temporis inter episcopos recepto per latores clericos trans mittebat; ideoque cum nec ipsi, quos mitteret, adessent, et parvus eorumdem numerus, qui Carthagine degebant, ad quotidiana officia vix sufficeret, alios ad id munus ordinare debuit, ut in epist. XXIV testatur. E reliquis secessus sui sociis non nisi Victorem nominat; idque in epist. IV ad clerum suum dicens: Salutant vos Victor diaconus, et qui mecum sunt; ac rursum in epist. VI: Victor quoque ex lectore diaconus, qui mecum est, misit vobis CLXXV.*

167 *Non sic tamen ignotus erat secessus illius locus, quin præter clericos perferendis litteris destinatos etiam nonnulli alii ad ipsum quandoque accederent. Nam et in epist. XXXIII et XXXIV Aurelium et Celerinum a se et collegis suis, qui præsentibus aderant, lectores ordinatos fuisse scribit. et in XV ad confessores Romanos indicat, sese coram pluribus ibidem nonnumquam sacrificasse; Et nos quidem, inquiens, vestri diebus ac noctibus memores, et quando in sacrificiis precem cum pluribus facimus, et cum in secessu privatis precibus oramus, coronis ac laudibus vestris plenam a Domino faventiam postulamus. His prænotatis, ad Sancti gesta veniamus, quæ, cum Pontius secessum illum tantummodo perstrinxerit, ex illius epistolis eruenda sunt; ideoque id in primis curandum, ut singulæ ad suum, quo scriptæ fuerint, tempus, quantum fieri potest, referantur.*

168 *Facem reliquis præfert epistola XIV, alias XV, a S. Cypriano ad clerum Romanum data, in qua Sanctus tredecim epistolas pro suæ sedis administratione ad id usque tempus a se scriptas memorat, de quibus mox agemus, postquam rationem, ob quam XIV, sive XV, conscripta fuit, exposuerimus. Romanam S. Petri Cathedram per S. Fabiani martyrum, qui die 20 Januarii coronatus fuerat, vacantem, ejusdem Ecclesiæ clerus strenue administrabat, cum Crementius, aliis Clementius dictus, subdiaconus, incertum, qua de causa, Carthagine Romam venit, illumque de S. Cypriani secessu certiore fecit. Romani, re intellecta, et de secedendi causis, aut non, aut perperam instructi, ignarique quanta cum sollicitudine S. Episcopus etiam absens gregem suum gubernaret, duas per eundem Crementium epistolas in Africam trans misere; unam ad S. Cyprianum, qua S.*

D

episcopatum
suum

E

strenue admi-
nistrat.

F

Clero Romano.

A *S. Fabiani martyrium nuntiabant; alteram ad clerum Carthaginensem, qua hunc ad obeundas absentis Episcopi partes hortabantur.*

de secessu suo

169 *Harum prior non superest; sed de ea meminuit S. Cyprianus, ut mox videbimus. Posteriores primus edidit Morelius, et ex eo Pamelius inter epistolas loco tertio, monens tamen eam mendis scatere, quæ Mss. codicum defectu corrigere non potuit; unde paulo aliter exstat in Baluziana editione, quam sequimur, ubi e duobus codicibus Mss. secundo loco excusa est. Illius initium est: Didicimus, secessisse benedictum papam Cyprianum, a Crementio subdiacono, qui a vobis ad nos venit certa de causa: quod utique recte fecerit, propterea quod sit personæ insignis. Atque hæc quidem de S. Cypriano honorifice: verum cum deinde de boni pastoris exemplo, qui animam suam pro ovibus suis posuit, Carthaginensem clerum ad succurrendum gregi suo excitent, moneantque vitandam mercenarii ignaviam, qui viso lupo fugit, relictis ovibus; non obscure secessum Sancti improbant, de quo sinistre sive a Crementio, sive ab aliis, fuerat ipsis renuntiatum, ut ex epist. xv mox dicemus.*

sinistre suspicanti,

B *170 Cyprianus, lectis utriusque litteris, pro vario earum argumento varie affectus est, et per epistolam III Romanis respondit. Ac in prima quidem hujus parte gaudium suum de glorioso S. Fabiani martyrio significavit, iisque gratulatus est; in altera vero parte epistolam ad clerum suum datam, molestam sibi accidisse insinuavit, eamque velut de suppositione vel adulteratione sibi suspectam ad eosdem recognoscendam remisit. Legi etiam, inquit, litteras, in quibus nec quis scripserit, nec ad quos scriptum sit, significanter expressum est. Et quoniam me in iisdem litteris et scriptura et sensus et chartæ ipsæ quoque moverunt, ne quid ex vero vel subtractum sit, vel immutatum, eandem ad vos epistolam authenticam remisi, ut recognoscatis, an ipsa sit, quam Crementio hypodiacono perferendam dedistis: perquam etenim grave est, si epistolæ clericæ veritas mendacio aliquo et fraude corrupta est. Hoc igitur ut scire possimus, et scripturam, et subscriptionem, an vestra sit, recognoscite, et nobis, quid sit in vero rescribite. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere.*

rescribit.

C *171 Eo consilio Sanctus usus videtur, ut Romani mentem suam sibi metipsi aperirent, simulque intelligerent, epistolam illam, contra ac petierant, ad alios quoscunque minime transmittendam esse: quod autem ait: nec quis scripserit, nec ad quos scriptum sit, significanter expressum esse; verum est: neque enim illi præfixa legitur solita inscriptio, neque Romani aut Carthaginensis cleri in ea ulla expressa fit mentio. Verum aliter quam Sanctus sibi persuaseret, accidit: Romani enim nullum ad epistolam responsum dedere; forsitan altum illud Cypriani de suo secessu ac secedendi causis in laudata epistola silentium, remissasque sibi litteras suas, minus favorabiliter, ut promptum erat fieri, interpretati.*

Ad eundem scribit alteram epistolam,

172 Itaque diu post, cum nihil responsi acciperet, aliam epistolam, quæ Buluzio XIV est, ad eosdem conscripsit, quæ cum res ad id usque tempus a Sancto gestas compendiose exponat, ac simul quædam sit ejusdem apologia, utile duxi eam hic recitare. Cyprianus presbyteris et diaconibus Romæ consistentibus fratribus salutem. Quoniam comperi, fratres carissimi, minus simpliciter et minus fideliter vobis renuntiari, quæ hic a nobis et gesta sunt, et geruntur, necessarium duxi

has ad vos litteras facere, quibus vobis actus nostri et disciplinæ et diligentiae ratio redderetur. Nam sicut Domini mandata instruunt, orto statimurbationis impetu primo, cum me clamore violento frequenter populus flagitasset, non tam meam salutem, quam quietem fratrum publicam cogitans, interim secessi, ne per inverecundam præsentiam nostram seditio, quæ cœperat, plus provocaretur.

AUCTORE
C. S.

173 Absens tamen corpore, nec spiritu, nec actu, nec monitis meis defui, quo minus secundum Domini præcepta fratribus nostris, in quibus possem, mea mediocritate consulere. Et quid egerim loquuntur vobis epistolæ pro temporibus emissæ, numero tredecim, quas ad vos transmisi; in quibus nec clero consilium, nec confessoribus exhortatio, nec extorribus, quando oportuit, objurgatio, nec universæ fraternitati ad precandam Dei misericordiam allocutio et persuasio nostra defuit, quantum secundum legem fidei et timorem Dei, Domino suggerente, nostra mediocritas potuit eniti. Posteaquam vero et tormenta venerunt; sive jam tortis fratribus nostris, sive adhuc, ut torquerentur, inclusis, ad corroborandos et confortandos eos noster sermo penetravit.

in qua se purgat, suamque

174 Item cum comperissem, eos, qui sacrilegis contactibus manus suas atque ora maculassent, vel nefandis libellis nihilominus conscientiam polluisent, exambire ad martyres passim, confessores quoque importuna et gratiosa deprecatione corrumpere, ut sine ullo discrimine atque examine singulorum darentur quotidie libellorum millia contra Evangelii legem; litteras feci, quibus martyres et confessores consilio meo, quantum possem, ad Dominica præcepta revocarem. Item presbyteris et diaconibus non defuit sacerdotii vigor, ut quidam minus disciplinæ memores et temeraria festinatione præcipientes, qui cum lapsis communicare jam cœperant, comprimerentur, intercedentibus nobis. Plebi quoque ipsi, quantum potuimus, animum composuimus, et ut ecclesiastica disciplina servaretur, instruximus.

E
in gregem suum

175 Postmodum vero cum quidam de lapsis, sive sua sponte, sive aliquo incitatore, audaci flagitatione proruerent, ut pacem, sibi a martyribus et confessoribus promissam, extorquere violento impetu niterentur; de hoc etiam bis ad clerum litteras feci, et legi eis mandavi, ut ad illorum violentiam interim quoquo genere mitigandam, si qui libello a martyribus accepto, de sæculo excederent, exomologesi facta, et manu eis in poenitentiam imposita, cum pace sibi a martyribus promissa ad Dominum remitterentur. Nec in hoc legem dedi, aut me auctorem temere constitui: sed cum videretur et honor martyribus habendus, et eorum, qui omnia turbare cupiebant, impetus comprimendus, et præterea vestra scripta legissem, quæ huc ad clerum nostrum per Crementium hypodiamconum nuper feceratis, ut iis, qui post lapsum infirmitate apprehensi essent, et poenitentes communicationem desiderarent, subveniretur; standum putavi et cum vestra sententia, ne actus noster, qui adnatus esse, et consentire circa omnia debet, in aliquo discreparet.

vigilantiam

176 Plane ceterorum causas, quamvis libello a martyribus accepto, differri mandavi, et in nostram præsentiam reservari, ut cum pace a Domino nobis data plures præpositi convenire in unum cœperimus, communicato etiam vobiscum consilio, disponere singula et reformare possimus.

egregie probat.

AUCTORE
C. S.

mus. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere. *Hæc* S. Cyprianus, quibus modeste, sed efficaciter justissimas secedendi causas et perpetuam e secessu in gregem suum vigilantiam, curamque illi sollicite impensam, Romano clero probavit. Observare præterea licet, eum illam ipsam Romanorum epistolam, quam veluti suspectam prius remiserat, hic laudare; imo et in lapsorum causa sequendam sibi putasse; nam quod de lapsis infirmitate apprehensis ait, in illa sic legitur: Si, qui in hanc tentationem inciderunt, cœperint apprehensi infirmitate, et agant pœnitentiam facti sui, et desiderent communionem, utique subveniri eis debet. Porro hæc S. Cypriani epistola omnis, si qua de eo fuerit sinistra suspicio, e Romanorum animis penitus erasa est, floruitque deinceps inter hos et illum mira consensio et consiliorum communicatio.

Cleri Romani
epistolam

B

177 Nunc in tempus, quo Romanus clerus laudatas epistolas ad S. Cyprianum et ad Carthaginensem clerum dedit, Sanctusque per epistolam XIV, alias XV, responderit, indagandum est, ut hinc res gestas, de quibus in hac meminit, ad suum pariter tempus referre possimus. In primis cum Crementius sancti Episcopi sui secessum primus Romæ nuntiaverit, non potuit is citius quam mense Februario, aut ad summum Januario exeunte, ex Africa navigare; nam alterutro tempore S. Cyprianum secessisse supra diximus. Neque ejusdem Crementii reditum Carthaginem diu posse differri, suadet S. Cyprianus in priori epistola sua ad Romanos dicens: Cum de excessu boni viri (S. Fabiani) collegæ mei rumor apud nos incertus esset, fratres carissimi, et opinio dubia nutaret, accepi a vobis litteras ad me missas per Crementium hypodiaconum, quibus plenissime de glorioso ejus exitu instruerer. Etenim hæc insinuat quidem, aliquod notabile tempus inter S. Fabiani martyrium nunciumque de eo per Crementium allatum fluxisse; sed tamen non omnino diuturnum; alioquin enim ante Crementii adventum de re tam celebri certiora in Africa didicissent. Adde, quod alias sine satis probabili ratione dicendi sint Romani nimis diu distulisse sancti Pontificis sui mortem Cypriano puntiare.

mense Febru-
ario

C

178 Præterea Crementium in Africam remeasse ante Pascha, quod anno 250 secundum Victorii Cycum die 7 Aprilis, aut secundum Hippolyti die 31 Martii, ut apud Bucherium videre est, celebrandum erat, ex iis, quæ subdo, colligitur. Celerimus in epistola sua ad Lucianum, quæ inter Cyprianicas est XX, de sexaginta quinque confessoribus, Carthaginensium Romanam impulsis, ibidemque jam aliquo tempore benigne sustentatis meminit. Epistolam vero illam non diu post memoratum Pascha a se scriptam fuisse, ipse ibidem his verbis significat: Pro cujus factis (sororis lapsu in fide) ego in hac die lætitiæ Paschæ flens die ac nocte, in cilicio et cinere lacrymabundus dies exegi, et exigo usque in hodiernum diem. Itaque confessores illi non serius quam circa Pascha, id est, quam mense Martio aut Aprili eo advenere. Nec ignorabant hi haud dubie S. Cypriani episcopi sui secessum, ideoque nec dubium apparet, quin hunc Romano clero aut primi indicarint, aut confirmaverint.

aut Martio
scriptam esse,

179 Atqui tamen laudatus clerus in epistola ad Carthaginenses sic loquitur, quasi secessum illum ex solo Crementio accepisset; Didicimus, inquit, secessisse benedictum papam Cyprianum, a Crementio subdiacono, qui a vobis ad nos venit certa ex causa. Dicendum igitur est, Roma-

nos memoratas litteras suas, in Africam deferendas, Crementio jam dedisse, antequam confessores illi Romam advenissent; neque enim ulla alia verisimilis ratio occurrit, ob quam Romani non æque de illorum illustrium pro fide exsulum, quam de Crementii subdiaconi, qui quadam certa ex causa eodem appulerat, testimonio meminerint. Itaque ex hac usque allatis utramque Romani cleri epistolam non serius quam mense Martio non multum provento, aut forte etiam Februario exeunte, scriptam arbitramur.

180 Tillemontio tamen art. 12, et nota 12 in S. Cypriano, visum est, laudatam epistolam non nisi circa mensem Maium scriptam, et sub ejusdem finem S. Cypriano traditam fuisse. Rationem reddit, quod Sanctus in epist. XV, nobis XIV, supra recitata, dicat, se lapsis infirmitate apprehensis, qui pœnitentiam egissent, subveniendum decrevisse, secundum scripta, quæ Romani ad Carthaginensem clerum nuper fecerant, scilicet epistolam II. Porro, inquit Tillemontius, gratiam illam lapsis infirmis concesserat per epistolam XIII, nobis XII, jam cœpta æstate, adeoque non ante mensem Junium scriptam. Post hanc, et ut creditur, ante XV, nobis XIV, scripsit præterea aliam similiter ad clerum, quæ Pamelio XIV est, Baluzio XIII; adeoque epistola XV, nobis XIV, non nisi mense Julio scribi potuit. Cum igitur in hac epistola Sanctus dicat, laudatum Romanorum epistolam nuper exaratam fuisse, Tillemontius illam ad mensem Maium circiter referendam putavit.

181 Verum respondeo, nihil probare istud nuper, quod, ut recte observavit Maranus, pro varia ratione latitudinem aliquam patitur. Sic ipse S. Cyprianus epist. LXVI decretum de non committenda clericis tutela, modo jam pridem in concilio episcoporum, et per antecessores suos, modo nuper conditum ait: quare nil mirum est, si epistolam a quatuor mensibus scriptam, nuper factam appellarit, præsertim cum post hanc nullam aliam ipse aut clerus Carthaginensis a Romanis accepisset. At vero præter alia, quæ pro sententia nostra superius attulimus, contra Tillemontium facit, quod probabile non sit, Romanum clerum a die 20 Januarii usque ad mensem Maium nuncium de glorioso S. Fabiani martyrio distulisse, totoque illo tempore usque ad Maium non nisi incertum de eo rumorem, dubiamque ac nutantem opinionem, ut Sanctus in epist. III loquitur, in Africa habitam fuisse. Neque diffitetur Tillemontius, id mirum merito videri posse; sed ut se expediât, ad hiemem pariter ac persecutionem recurrit; causatus Italiæ cum Africa commercium hisce impeditum fuisse. Deinde simile nostro argumentum reponit. Cum S. Cyprianus, inquit, priorem epistolam suam scripserit, simul ac Romanorum accepisset; si id mense Februario aut Martio fecerit, valde mirum est, eundem nihil etiam responsi a Romanis recepisse, dum decimam quintam (nobis decimam quartam) mense Julio transmitteret.

182 Ad hæc respondeo, nil opus esse ad istud impeditum inter utramque regionem commercium, a Tillemontio sine solido fundamento excogitatum, recurrere; cum ex dictis non modo nihil nos cogat Romanorum litteras tam sero differre, sed etiam multa eas non parum maturius collocare persuadeant. Nihil etiam nos urgent, quæ subdidit Tillemontius: mirum enim non est, a Romanis nihil responsum fuisse ad priorem illam epistolam, in qua Sanctus tantum rogaverat, an litteræ, quas illi ad Carthaginensem clerum miserant, quasque ipse

D

ostenditur con-
tra Tillemontium.

E

ad cujus ob-
jecta

F

respondetur.

AUCTORE
C. S.

A ipse iis remittebat, eorum essent, necne, nulla interim facta de secessu suo, ejusve causis mentione. Etenim ejusmodi epistola præconceptas suspensiones Romanis eximere non poterat, sed augere, efficereque, ut, si qui secessum illius sinistre apud eos interpretarentur, fidem facilius invenirent. Hinc Sanctus Episcopus, odoratus, quod res erat, epistolam XIV tandem conscripsit, in qua præfatus comperisse se, facta sua minus simpliciter et fideliter Romæ nuntiari, rerum a se gestarum rationem luculentissime exposuit, probavitque; et ne quid ægritudinis ex priori sua epistola in eorum animis relinqueretur, eorundem ad Carthaginensem clerum litteras, quas, ut diximus, ante remiserat, laudavit, sequæ secundum eas de lapsorum causis statuisset testatus est.

Tempus scri-
ptæ epis-
tolæ XIV.

B 183 Porro postremam hanc S. Cypriani epistolam Tillemontius, et ante illum Pearsonius, ad mensem Julium omnino probabiliter retulerunt. Etenim gratiam, quam lapsis infirmis a se concessam hic ait, in epist. XII, ad clerum suum data, re vera concesserat, et hanc in æstate et magnis caloribus scriptam esse, ipse ibidem sic indicat: Quoniam tamen video, facultatem veniendi ad vos nondum esse, et jam æstatem cœpisse, quod tempus infirmitatibus assiduus et gravibus infestatur, occurrendum puto fratribus nostris etc. Hinc colligitur, hanc epistolam non citius, quam mense Junio missam fuisse. Scripsit deinde et aliam ejusdem argumenti, quæ Baluzio XIII est, in qua clero suo, qui illius mentem non satis percepit, respondens, de illa priore diserte meminit. Sed et utramque laudat in epist. XIV, de qua agimus dicens: De hoc etiam bis ad clerum litteras feci. Itaque cum hæc ad Romanum clerum epistola duabus laudatis, non ante Junium scriptis, posterior sit, merito mensi Julio illigatur.

§ X. Quot et quæ supersint epistolæ ex tredecim a S. Cypriano e secessu ad suos scriptis, et in epistola XIV ab eodem memoratis.

Inter 13 lit-
teras a Sancto

C Non levis inter eruditos est controversia, utrum tredecim illæ epistolæ, quas a S. Cypriano velut pastoralis suæ vigilantie testes ad Romanum clerum transmissas præcedenti paragrapho diximus, omnes ad nos pervenerint. In primis juxta cum Marano observasse, verbis Cyprianicis ibidem allegatis tantum undecim, vel potius decem epistolas designari, licet tredecim scriptæ misæque dicantur. Etenim cum una post adhibitos cruciatus scripta, ac quinque præterea de lapsis expresse recenseantur, necesse est reliquas septem, si omnes tredecim designatæ fuerint, his verbis comprehendere: Nec clero consilium, nec confessoribus exhortatio, nec extorribus, quando oportuit, objurgatio, nec universæ fraternitati ad precandam Dei misericordiam allocutio et persuasio nostra defuit. Hinc vero quis septem epistolas eruat.

in epistola XIV
laudatas

185 Quapropter dicendum est, S. Cyprianum aut plures, quam unam, de eodem argumento epistolas scripsisse, aut illarum trium argumenta in hac epistola non attingisse. Hoc autem quamdiu dubium est, tredecim laudatæ epistolæ ex allatis verbis certo assignari non possunt. Pearsonius ta-

men in Annalibus eas omnes a se repertas putavit; videlicet IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XXXVI, XXXVII et LXXXI, secundum ordinem Baluzii, quem sequimur. Pameliæ tantum decem, priores scilicet ex mox recensitis, velut certo ex illis tredecim, ac unam præterea ut dubiam, quæ ipsi tertia, nobis secunda est, agnovit. Tillemontius epistolas V, VI, VII, et XXXVI ex numeratis serius scriptas, ideoque quatuor e tredecim periisse statuit. Maranus Tillemontio cetera consentiens, etiam XXXVII et LXXXI ad aliud tempus pariter referendas censuit, atque adeo non nisi septem e tredecim superesse. De solis igitur epistolis IV, VIII, IX, X, XI, XII et XIII inter omnes convenit, nec de iis dubium esse potest; at de ceteris diligenter est inquirendum.

186 Ut id lucidius faciamus, incipiendum est ab epistola VII, a qua judicium de reliquis multum pendet. Qui hanc inter illas tredecim numerant, volunt eam designatam fuisse hisce S. Cypriani verbis: Nec universæ fraternitati ad precandam Dei misericordiam allocutio et persuasio nostra defuit. Et sane tota illa epistola laudatis verbis tam accurate respondet, ut si his solis standum esset, ne dubitare quidem, quin tredecim illis epistolis esset annumeranda. Nam quod Maranus ait, eam non universæ fraternitati, sed ad clerum scriptam esse, atque ita etiam a S. Augustino lib. IV de Baptismo, cap. II citari, morari nos non debet; quamvis enim clero inscripta sit, non minus tamen ad plebem pertinebat, cujus in precando discordiam arguit, cuique eam epistolam legendam tradi Sanctus diserte sic mandat: Nec ipsi denique hanc epistolam teneatis occultam, sed legendam fratribus suggeratis: intercipere enim, quibus nos Dominus admonere et instruere dignatur, ejus est, qui admoneri et instrui fratrem suum nolit.

non videtur

E

187 Contra vero in eadem epistola de tormentorum usu sic legitur: Itaque dum quosdam insolenter extollit confessionis suæ tumida et inverecunda jactatio, tormenta venerunt, et tormenta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis etc.: at illa ad precandam Dei misericordiam allocutio et persuasio, quæ in epist. XIV memoratur, tormentis clare præmittitur; subditur enim: Posteaquam vero et tormenta venerunt, sive jam tortis fratribus nostris, sive adhuc, ut torquerentur, inclusis; ad corroborandos et confortandos eos noster sermo penetravit, etc., quæ num. 174 recitavimus. Porro cum mense Aprili tormenta in Africa verisimilius adhiberi cœpta esse infra ostensuri simus, hæc epistola, quam Sanctus numero præcedenti de orando Deo a se scriptam testatur, ante Aprilē, non post eum mensem scribi potuit; at septima, quam post adhibita tormenta scriptam constat, aliquot mensibus serius referri potest.

recensenda

F

188 Ad allegatam rationem accedit et altera, superius jam insinuata, quæque epistolam VII serius scriptam esse suadet. S. Cyprianus de persecutione in ea ait: Gregem nostrum maxima ex parte populata est, et adhuc usque populatur. Et rursus; Quod si, secundum pacem, quam nobis Dominus dedit, universis fratribus conveniret, jam pridem de divina misericordia impetrassemus, quod petimus; nec tamdiu in hoc salutis et fidei nostræ periculo fluctuaremus. Deinde post multa eos Ecclesiæ pacem brevi obventuram sperare jubet his verbis: Ad minimum famulum suum, et in delictis licet plurimis constitutum, et dignatione ejus indignum, tamen ille pro sua

epistola VII: ut
varia ratione

circa

AUCTORE
C. S.

circa nos bonitate mandare dignatus est : Dic illi, inquit, securus sit, quia pax ventura est, sed quod interim morula est, supersunt adhuc aliqui, qui probentur. *Manifestum est, his omnibus indicari, persecutionem jam diu sævisse, multoque plus ex ea decursum, quam reliquum fuisse, dum hæc epistola VII scriberetur. Nam quid aliud sibi volunt ista : Pax ventura est ; sed quod interim morula est, supersunt adhuc aliqui, qui probentur. An morula ad aliquorum probationem dicta fuisset major persecutionis pars, aut etiam æqualis ei, de qua Sanctus supra dixerat : Gregem nostrum maxima ex parte populata est, et adhuc usque populatur, et in cujus decursu tamdiu in... salutis et fidei... periculo fluctuatum fuisse deplorat ? Hujusmodi sane revelatio potius irati in populum suum Dei comminatio, quam eum in spem pacis pro sua bonitate erigentis promissio et consolatio, dicenda fuisset.*

contra Pearsonium

B

189 Jam vero prædicta Ecclesiæ pax in Africa citius data non fuit quam sub initium anni 251, aut 250 finem, sic ut S. Cypriano per eam tutum non fuerit nisi circa Pascha anni 251 Carthaginem regredi, quemadmodum ex dicendis constabit. Hinc probabile non est, quod ait Pearsonius, epistolam illam mense Aprili anno 250 scriptam fuisse : sic enim morula ista, post quam pax Cypriano divinitus promissa fuerat, octo circiter aut forte etiam plurimum mensium spatium, prior autem persecutionis pars tantummodo trium fuisset. Sensit haud dubie difficultatem hanc Pearsonius, ideoque illam pacis promissionem violenter interpretatus, eam non de extincta, sed milius urgente persecutione exposuit ; quod mense Maio, proconsule martyrum sanguine satiato, alioque digresso, Carthagine accidisce credi voluit. Ad hæc fatemur quidem, persecutionem non eodem semper æstu atque atrocitate Carthagine sævisse : at negamus illas qualescumque ejusdem remissiones promissæ pacis nomine probabiliter posse appellari.

probat.

C

190 Multo igitur probabilius laudatam epistolam in eundem annum 250 aliquot mensibus proveciorem differimus, fatemurque illam aliam, de qua Sanctus in epist. XIV ad clerum Romanum meminit, ad nos non pervenisse. Quod autem epistolæ septimæ argumentum verbis Cyprianicis in epistola XIV positis cetera recte respondeat, tantum arguit, S. Cyprianum de precanda Dei misericordia ad suos bis scripsisse ; primo antequam tormentis sævitum esset, secundo post eorundem usum, promissamque a Deo post morulam ecclesiæ Africanæ pacem : id enim et mirum non est, et omnino exigere videntur, quæ huc usque disputavimus. Itaque ad ceteras epistolas progredimur.

Nec in earumdem numero

191 Epistolam V, quæ Pamelio VI est, post VII, de qua mox egimus, scriptam fuisse, ideoque in memoratarum tredecim numero haberi non posse, Tillemontio et Marano pariter consentio. Ita suadet totus illius contextus, qui pacem, quam divinitus promissum in epist. VII vidimus, persecutione pene extincta, oriri jam cæptam insinuat, sic ut sancti Antistitis Carthaginem reditum solus metus, ne præsentia sua res pacatas turbaret, retardasse videatur. Emissos e carcere tum fuisse confessores Sanctus ibidem sic testatur : Et quamquam sciam, plurimos ex his (confessoribus) fratrum voto et dilectione susceptos, tamen, si qui sunt, qui vel vestitu vel sumptu indigeant, sicut etiam pridem vobis scripseram, cum adhuc essent in carcere constituti, subministrentur eis, quæcumque sunt necessaria ; nempe ne, ut præmiserat,

quod circa fidentes tempestas non fecit, circa laborantes necessitas faciat ; id est, ne ex inopia a fide deficiant, quam in persecutione conservaverant.

D

192 De suo vero ad Carthaginenses reditu ita loquitur : Et quamquam causa compelleret, ut ipse ad vos properare et venire deberem, primo cupiditate et desiderio vestri, quæ res in votis meis summa est ; tum deinde ut ea, quæ circa ecclesiæ gubernacula utilitas communis exposcit, tractare simul, et plurimorum consilio examinata delimare possemus ; tamen potius visum est adhuc interim latebram et quietem tenere respectu utilitatum aliarum, quæ ad pacem omnium nostram pertinent et salutem, quarum vobis a Tertullo fratre nostro carissimo ratio reddetur ; qui pro cetera cura sua, quam impense divinis operibus impertit, etiam hujus consilii auctor fuit, ut cautus et moderatus existerem, nec me in conspectum publicum, et maxime ejus loci, ubi toties flagitatus et quæsitus fuisset, temere committerem.

reputamus

193 Hæc ipse, satis insinuans, solum gentilis populi in se odium obstitisse, quo minus jam sopitæ persecutionis otio usus, Carthaginem reverteretur. Quia autem longior tali tempore absentia nonnullis minus probari posset, addit, hujus consilii sui rationem a Tertullo, qui ejusdem quoque auctor erat, clero suo reddendam ; quod quidem minime necesse fuisset, si persecutionis tempestas tum etiam sævisset. Sed neque sanctus Antistes de suo reditu tunc cogitasset, cujus tamen maturandi spem non obscure subjungit, dum confessores e carcere liberos ad virtutum exercitationem cohortatus, ait : Dominus faciat, ut et ego iterum illos mature videre et salutari exhortatione componere mentes eorum ad servandam gloriam suam possim ; dumque sub epistolæ calcem ait, se gesta gerendaque compositurum, dum per Dei gratiam ad eos pervenerit.

epistolam V :

E

194 Pari modo de epistola VI, Pamelio VII, judicandum esse, docet tum epistolæ argumentum, tum facta in hac de epistola V mentio. Argumentum quidem ; nam Sanctus ibidem totus in eo est, ut confessores e carcere emissos ad dignos confessione sua mores hortetur ; ut, cum pro sua misericordia (Deus) pacem fecerit, inquit, quam se facturum repromittit, novi et pœne mutati ad ecclesiam revertamur, et excipiant nos sive fratres nostri, sive gentiles, circa omnia correctos atque in melius reformatos, et qui admirati fuerant prius in virtutibus gloriam, nunc admirentur in moribus disciplinam. Epistolæ vero quintæ in hoc mentionem fieri, manifeste ostendo. Sanctus in VI sic ait : Et quamquam clero nostro et nuper cum adhuc essetis in carcere constituti, sed nunc quoque denuo plenissime scripserim, ut, si quid, vel ad vestitum vestrum, vel ad victum necessarium fuerit, suggeratur etc. Id autem in epist. V fecerat his verbis : Si qui sunt, qui vel vestitu sumptu indigeant, sicut etiam pridem vobis scripseram, cum adhuc essent in carcere constituti, subministrentur eis, quæcumque sunt necessaria.

et probabilius

F

195 Porro Pearsonius epistolam VI inter prædictas tredecim numeravit, quia censuit, hanc in epistola XIV a S. Cypriano designatam his verbis : Nec extorribus, quando oportuit, objurgatio... nostra defuit ; et in epistola VI Sanctus confessores reipsa sic alloquitur : Cum quanto enim nominis vestri pudore delinquitur, quando aliquis temulentus et lasciviens demoratur ; alius in eam patriam, unde extorris factus est, regreditur ; ut apprehensus, non jam quasi Christianus, sed quasi

nec sextam,

A quasi nocens pereat. *Nec diffiteor, extorres hic a sancto Episcopo objurgari, ac propterea laudata ejusdem Sancti ex epistola XIV verba ad epistolam, de qua agimus, merito referri potuisse, nisi rationes supra allegatæ obstitissent. Præterea cum in tota illa epistola de extorribus nulla amplius fiat mentio, sed confessorum vitia castigentur, de illis ea occasione tantum hic locutus videtur, aliamque epistolam prius scripsisse, qua eorum temeritatem objurgaverit, ut in epistola XIV testatur.*

nec trigesimam sextam

196 Propinquam, imo potius inchoatam Ecclesiæ in Africa pacem spirat tota epistola XXXVI, adeoque nec hæc inter illas tredecim potest recenseri. *Ut id probem, satis erit Sancti verba retulisse. Saluto vos, inquit, fratres carissimi, per Dei gratiam incolumis, optans cito ad vos venire, ut desiderio tam meo quam vestro et omnium fratrum satisfiat. Oportet nos tamen paci communi consulere, et interdum, quamvis cum tædio animi nostri, deesse vobis, ne præsentia nostra invidiam et violentiam gentilium provocet, et simul auctores rumpendæ pacis, qui magis quieti omnium consulere debemus. Quando ergo vos scripseritis rebus compositis me venire debere, aut si ante dignatus fuerit Dominus ostendere, tunc ad vos veniam. Solus itaque rumpendæ ex singulari gentilium in Sanctum odio pacis timor illum tunc retinebat, quo minus Carthaginem rediret; atque adeo pax tunc conciliari jam cæperat, aut certe persecutio jam fere penitus erat sopita, dum hæc scriberet. Neque aliud reliquum epistolæ præfert, in quo nulla facta persecutionis mentione, viduarum, infirmorum, ac omnium pauperum et peregrinorum curam tantum commendat.*

ac trigesimam septimam,

197 De epistola XXXVII major est difficultas, ut quid certi statui possit, Pearsonius eam inter tredecim numerat, et ad mensem Maium refert; Tillemontius eodem mense vel etiam Aprili scribi potuisse arbitratur, ea ductus ratione, quod de turbis, circa lapsos scilicet, postea exortis in ea nulla fiat mentio. At vero Pamelius credidit, eam multo serius collocandam, quia ipsum ejusdem exordium indicat, varias de eodem argumento epistolas a S. Cypriano jam tum scriptas fuisse. Sic enim in illa legitur: Quamquam sciam vos, fratres carissimi, litteris meis frequenter admonitos esse, ut gloriosa voce Dominum confessis, et in carcere constitutis, omnis diligentia præbeatur, tamen idemtidem vobis incumbo, ne quid ad curam desit iis, quibus ad gloriam nihil deest. Pamelio consonat Maranus, sed aliis nixus rationibus. In primis recte observat, Sanctum in hac epistola curam pauperum presbyteris ac diaconis commendasse, ac deinde hortatum esse, ut corporibus etiam omnium, qui etsi torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiatur et vigilantia et cura propensior... et dies eorum, quibus excedunt, annotentur, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare posset.

quæ serius scriptæ videntur.

198 Deinde considerari jubet sequentia ejusdem Sancti verba: Quamquam Tertullus, fidelissimus et devotissimus frater noster, pro cetera sollicitudine et cura sua, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit (qui nec illic curam corporum deest) scripserit et scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt et celebrentur hic a nobis oblationes et Sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum Domino protegente celebrabimus. Ex

hisce tandem concludit, epistolam hanc persecutione jam frigescere, quæque maturi reditus spem aliquam suggererat, potius quam mense Maio, quo tormentis in martyres sæviebatur, scriptam fuisse; cum Sanctus sese eorum commemorationes cum clero suo cito celebraturum nuntiet; significetque, confessores jam non in tormentis, sed sine his, si qui morerentur, in carcere naturali morte defungi. Atque hinc præterea observat, si ea epistola mense Maio scripta fuisset, annotandos potius martyrum, inter cruciatus animam profundentium, dies, sanctoque Antistiti nuntiandos fuisse. Hæc fateor sententiam Marani mihi admodum probabilem faciunt; præsertim cum nihil nos cogat, suadeatve, epistolam hanc inter tredecim numerare, aut tam mature scriptam dicere. Nam quod Tillemontius objicit, nullam in hac de excitatione in lapsorum causa turbis mentionem fieri, nihil probat; cum necesse non sit, ut Sanctus de his in omnibus epistolis suis post eas scriptis meminerit.

199 Superest epistola LXXXI, quam Joannes Pearsonius in Annalibus, Joannes Fellus in editione Operum S. Cypriani, et Tillemontius inter sæpe memoratas epistolas referunt, Pamelius vero, Eminentissimus Baronius, et post hos Maranus, serius scriptam volunt; hic scilicet in Galli persecutione, illi autem in Valeriani. Controversiæ cardo in eo præcipue versatur, utrum Rogatianus presbyter, qui cum Felicissimo in hac epistola maxime laudatur, martyrio coronatus ibidem etiam dicatur. Consentunt enim, Rogatianum presbyterum sub Decio carceri inclusum fuisse, idque ex epistola VI a S. Cypriano e secessu suo ad illum aliosque confessores data extra dubium est. Rogatianum hunc eundem quoque statuunt cum eo, de quo idem Sanctus tamquam extra carcerem posito sub finem secessus sui in epistola XXXVI meminit, cuique inter ceteros epistolam XXXVIII inscripsit, et qui una cum Caldonio aliisque ad hanc per epistolam XXXIX respondit. Hinc colligunt, Rogatianum presbyterum post toleratum carcerem libertati restitutum, Decianæ persecutioni superfuisse, atque adeo vel laudatam epistolam LXXXI e Sancti secessu scribi non potuisse, vel Rogatianum in ea non dici martyrium consummasse.

200 Posteriori sententiæ favet primo totius epistolæ argumentum, quod non est nisi exhortatio ad martyrium fortiter tolerandum, ideoque exactissime quadrat epistolæ, quam S. Cyprianus in epistola XIV designat, dicens: Postquam vero et tormenta venerunt, sive jam tortis fratribus nostris, sive adhuc, ut torquerentur, inclusis, ad corroborandos et confortandos eos noster sermo penetravit. Favent secundo, quæ Sanctus in eadem epistola LXXXI de suo, nisi prohiberetur, eos complectendi desiderio habet his verbis: Saluto vos... optans ipse quoque conspectu vestro frui, si ad vos pervenire loci conditio permitteret... Sed quoniam huic lætitiæ interesse facultas non datur, has pro me ad aures et ad oculos vestros vicarias litteras mitto etc. Quæ quidem verba ab absente Episcopo, et vel in secessu suo latente, vel Curubi exsulante, dicta rectissime accipi possunt.

201 Quarto favet epistolæ epigraphæ ipsi inter ceteros Rogatiano inscripta. Favet denique et ejusdem clausula, quæ est hujusmodi: Victor diaconus, et qui mecum sunt, vos salutant. Victorem enim sancti Antistitis in secessu socium fuisse, liquet tum ex epistola VI, inde ad eundem Rogatianum ceterosque Carthaginenses data, in qua Sanctus

AUCTORE
C. S.

Rationes,
quæ suadent

E

episto-
lam LXXXI

F

in secessu
scriptam esse:

AUCTORE
C. S.

Sanctus ait : Victor quoque ex lectore diaconus, qui mecum est, misit vobis 175 ; tum ex epistola IV ad presbyteros et diaconos, ex eodem loco scripta, in qua similis plane clausula legitur : Salutant vos Victor diaconus, et qui mecum sunt. Valete. *Hæc omnia sane omnino verisimile faciunt, epistolam LXXXI in secessu scriptam fuisse, unamque esse ex tredecim illis, quas S. Cyprianus in epistola XIV ad clerum Romanum laudavit.*

uti et alie

202 At vero Pamelius, aliique, ut dixi, censent, Rogatianum martyrium suum jam consummasse in eadem epistola dici, ideoque eam post Decii perscutionem scriptam esse. Locus autem controversus hic est. Quam fidem vos quoque retinentes, et die ac nocte meditantes, toto corde ad Deum prompti, contemptu præsentium futura tantummodo cogitatis, ut ad fructum regni æterni et ad complexum et osculum Domini et conspectum venire possitis, ut sequamini in omnibus Rogatianum presbyterum, gloriosum senem, viam vobis ad gloriam temporis nostri religiosa virtute et divina dignatione facientem, qui cum Felicissimo fratre nostro, quieto semper et sobrio, excipiens erocientis populi impetum, primum hospitium vobis in carcere præparavit ; et metator quodam modo vester nunc quoque vos antecedit.

B

quæ pro eu-
dem

203 Quod ut consummetur in vobis, assiduis orationibus Dominum deprecamur, ut initiis ad summa pergentibus, quos confiteri fecit, faciat et coronari. Opto vos, fratres carissimi ac beatissimi, in Domino semper bene valere, et ad coronam cœlestis gloriæ pervenire. *Hiscæ, inquam, verbis laudati scriptores volunt, ac præ ceteris Maranus § 26 Vitæ pluribus ostendere nititur, Rogatianum martyrio jam coronatum affirmari, ideoque Rogatianum, cui inter reliquos epistola inscripta est, alium esse aiunt a sancto presbytero martyre, ac propterea illum juniorem appellant. Juerit Marani argumenta proposuisse. Textum S. Cypriani mox datum sic excipit* : Nulla fere vox hoc in loco, quæ non Rogatianum pro Christo passum indicet. Vocat eum Cyprianus gloriosum senem ; quod eum argumento est ad gloriam pervenisse. Confessores laudat, quod futura tantum cogitent, ut ad complexum Domini perveniant, ut sequantur in omnibus Rogatianum, quem jam in multis rebus imitati fuerant. Jam ergo pervenerat ad conspectum domini Rogatianus, Siquidem pervenire ad conspectum Domini, idem est ac Rogatianum in omnibus sequi.

C

serius figenda

204 Paraverat illis Rogatianus primum hospitium in carcere. Ubi secundum parabat, nisi in cœlo, antecedens eos, quasi metator quidam ? Denique Deum precatur Cyprianus, ut id, in quo antecedebat eos Rogatianus, in ipsis consummetur, et ad coronam perveniant. Ergo jam ad hanc coronam Rogatianus pervenerat, quam cum in Decii persecutione adeptus non sit, sed ante e carcere egressus sit, quam Cyprianus e suo secessu ; necesse est, hanc epistolam ad aliud tempus referri. *Huc usque vir eruditus : verum mihi hæc non tam certa apparent, quam ipsi visa sint. Gloriosum enim senem Sanctus Rogatianum dicere potuit, etsi is martyrio nondum coronatus fuisset : imo si jam tum coronatus fuerit, quidni martyrem appellavit ? Confessores futura tantum cogitare, ut ad complexum Domini pervenirent, utque in omnibus sequerentur Rogatianum, poterant, licet hic martyriam suam nondum consummasset, sed verbis tantum, exemplo-*

que, ac toleratis etiam forsitan tormentis, ad complexum Domini desiderandum ceteros excitaret : qua ratione eorundem metator quodammodo etiam dici potuit, quippe qui ipsos uti prius in carcere, ita et in tormentis antecedeat. Hoc autem ut consummaretur in ipsis, quidni, vivo Rogatiano, Deum precari potuit S. Cyprianus ?

D

205 Certe hæc expositio nostra plana est, eique favent ista : Ut sequamini in omnibus Rogatianum... viam vobis ad gloriam temporis nostri religiosa virtute et divina dignatione facientem, qui... metator quodam modo vester nunc quoque vos antecedit. *Respondet quidem Maranus, S. Cyprianum participio præsentis temporis hic usum esse ex Latini sermonis inopia, idque gemino exemplo ex Cyprianicis litteris deprompto ibidem confirmare conatur : at certe non prohibebat istius sermonis inopia, ne antecessit, pro antecedit scriberet. Nolim tamen dicere, ejusmodi loquendi modum omnino insolitum esse, sed eum interpretationi nostræ plane conformem esse, adverto. Contra Marano favet, quod Tillemontius Nota 8 in S. Cypriano observat, scilicet, quod in ejusdem epistolæ inscriptione primus locus datur Sergio cetera ignoto, secundus Rogatiano, neque huic presbyteri titulus adscribatur ; unde suspicari liceat, Rogatianum, cui epistola inscripta est, alium esse a Rogatiano presbytero, qui in eadem epistola laudatur, cum huic alioquin primus locus concedendus fuisse videatur, nec S. Cyprianus hujusmodi titulos soleat omittere.*

faciunt.

E

206 Sed quæcumque sit hujus inscriptionis ratio (nam apud Pameliū : Sergio Rogatiano, apud Morelium : Rogatiano et Seagrio, legitur) ego quo magis Cypriani verba perpendo, eo magis anceps hæreo, candideque fateor, me ex hisce consummatum Rogatiani ac Felicissimi martyrium nec certo asserere posse, nec negare. Atque hinc per me licebit epistolam illam vel ad S. Cypriani secessum sub Decio, vel ad ejusdem exsilium sub Valeriano referre ; quia neutrum satis certum apparet ; licet prius probabilius. Nec improbabilis quoque est Marani sententia, opinantis eam in persecutione Galli potius scriptam esse ; cum loci conditio, qua Sanctus prohiberi se ait, ne ad inclusos carceri confessores accedat ; nihil aliud, quam episcopalem dignitatem significare potuerit, prout ibidem ex epistolis IX, X, LXIII et LXV ostendit ; quod tamen ea in secessu scribi non potuerit, non probant rationes, quas ibidem allegat. Ceterum SS. Rogatianus ac Felicissimus inscripti sunt Martyrologio Parvo Rosweyiano, Adonis, Usuardi ac Romano Baronii, ad diem 26 Octobris, in quorum postremo in persecutione Valeriani et Gallieni passi dicuntur, in duobus vero mediis in persecutione Decii et Valeriani : in hisce iisdem, uti et in Annotatis ad laudatum Romanum Baronii epistola, de qua loquimur, laudatur ; utrum autem de eorundem pugilum martyrio aliunde constet, ad dictum diem pluribus inquiri poterit.

expeduntur.

F

A

§ XI. E secessu scribit ad clerum suum de cura gregis, pauperum sustentatione, et captivis caute invisendis : martyres ac confessores hortatur.

In prima
quam habe-
mus,

Ex huc usque disputatis supersunt septem tantummodo vel octo epistolæ ex tredecim illis, quas a S. Cypriano ad suos e secessu scriptas, ac deinde velut totidem pastoralis suæ sollicitudinis ac vigilantiae testes ad Romanum clerum transmissas diximus. Nunc igitur res eo tempore gestas ex iis suo ordine exponamus. S. Cyprianus in laudata epistola XIV primo omnium loco recenset eam, in qua clero consilium non defuit; exigebat enim recta ratio, ut, per quem ceteri instruendi erant, de officio suo prior admoneretur. His verbis exactissime respondet epistola, quæ Pamelio v est, Baluzio autem, quem sequimur, quarta, quæque in secessu, et antequam quidam e clero lapsi essent, certo scripta est; ideoque omnium in secessu scriptarum merito prima putatur. At Maranus § 10 Vitæ, quamvis facile admittat, hanc primam esse earum, quæ ad nos pervenerunt, sibi tamen persuadere non potest, eam omnium primam, scriptamque fuisse statim atque sanctus Episcopus secesserat.

in secessu
scripta epis-
tola

208 Opinionis suæ rationem hanc reddit, quod in laudata epistola nulla prorsus fiat mentio de luctuoso Carthaginensis populi casu, qui ad prima verba minantis inimici fidem ejurando, optimi Præsulis animum vehementer afflixerat. Hinc censet, alias litteras præmissas fuisse, quibus Carthaginensis clerus in tanta rerum difficultate consilio juvaretur; aut saltem in primis Sancti litteris dolorem, quem inde contraxerat, significari debuisse; quod in hac epistola factum non esse manifestum est. Ego erudito viro plane assentirer, si S. Cypriani de Carthaginensium lapsu verba eo modo, quo ipse illa interpretatus est, necessario accipienda essent. Leguntur ea in libro de Lapsis, suntque hujusmodi: Nec saltem sero conversi ad Domini timorem sumus, ut hanc correptionem nostram (id est persecutionem) probationemque divinam patienter et fortiter subiremus. Ad prima statim verba minantis inimici maximus fratrum numerus fidem suam prodidit; nec prostratus est persecutionis impetu, sed voluntario lapsu se ipse prostravit.

Sanctus clero
curam gregis
sui

209 Dubium non est, quin citata verba geminam interpretationem patientur. Unam quidem, ut prima minantis inimici verba pro persecutionis initio accipiantur, et maximus fratrum numerus jam tum a fide defecisse dicatur: alteram, ut eorundem plurimi statim atque de fide compellati fuere, ad primas gentilium minas, quocumque tempore sibi intentatas, lapsi referantur. Nihil autem nos cogit ea in priori sensu cum Marano accipere; cum Sanctus hic tantum intendat plurimorum ignaviam castigare, qui solis minis territi, Christum abnegaverant; quare hanc illis exprobens, ait: Nec prostratus est persecutionis impetu, sed voluntario lapsu se ipse prostravit. Itaque, quamvis negare nolum, alias epistolas, quæ modo perierint, ante quartam e secessu scribi potuisse, ex objecto tamen loco non

Septembris Tomus IV.

evincitur, eas re vera scriptas esse. Porro ex laudata epistola IV discimus paternum sancti Præsulis sollicitudinem, nihil gregi suo sive ad animæ sive ad corporis salutem necessarium desiderari patientis. Præfatus enim, sese incolumem vivere, et de cleri sui incolumitate pariter lætatus, Quoniam, inquit, mihi interesse nunc non permittit loci conditio, peto vos pro fide et religione vestra, fungamini illic et vestris partibus et meis, ut nihil vel ad disciplinam vel ad diligentiam desit.

210 Mox ad pauperum curam conversus, necessaria hisce benigne suppeditari jubet ex pecunia, quam ipse, ut apparet, antequam Carthagine excederet, ibidem inter clericos distribuerat, ut omnibus facilius subveniretur. Sed juverit ipsa illius verba recitasse. Quantum autem, ait, ad sumptus suggerendos, sive illis, qui gloriosa voce Dominum confessi, in carcere sunt constituti, sive iis, qui pauperes et indigentes laborant, et tamen in Domino perseverant, peto nihil desit; cum summula omnis, quæ redacta est, illic sit apud clericos distributa propter ejusmodi casus, ut haberent plures, unde ad necessitates et pressuras singulorum operari possint. Hanc pauperum curam ipsi perpetuo cordi fuisse ex sæpe dicendis manifestum erit. In eadem hac epistola pariter elucet Sancti prudentia, qua sollicitè cavet, ne, quid imprudens quorundam zelus peccet, et confessoribus adjuvandis viam præcludat. Nondum ad tormenta Carthagine ventum erat, soloque aut exsilio aut carcere confessores mulctabantur, et sic quidem, ut liber ad eos accessus cuilibet pateret.

AUCTORE
C. S.

ac pauperum
sustentationem
commendat,

211 Hac gentilium conniventia usi laici et clerici, captivos fratres non tantum frequenter invisabant, verbisque ac eleemosynis solabantur; sed et presbyteri cum diaconis in ipso carcere incruentum Missæ sacrificium crebro, ac forte indies, coram ipsis celebrabant, eosque, ut credere par est, divino Epulo reficiebant. Ne igitur inconsultus nonnullorum zelus invidiam gentilium concitando, liberum illum aditum obstrueret, tam pretiosa opportunitate quam cautissime utendum monet, modumque, quo hac in parte procedendum sit, præscribit. Nam etsi, inquit, fratres pro dilectione sua cupidi sunt ad conveniendum et visitandum confessores bonos, quos illustravit jam gloriosis initiis divina dignatio; tamen caute hoc, et non glomeratim, nec per multitudinem simul junctam puto esse faciendum, ne ex hoc ipso invidia concitetur, et introeundi aditus denegetur; et, dum insatiabiles totum volumus, totum perdamus.

E

monetque,
ut captivos

212 Consulite ergo et providete, ut cum temperamento hoc agi tutius posse, ita ut presbyteri quoque, qui illic apud confessores offerunt, singuli cum singulis diaconis per vices alternent, quia et mutatio personarum, et vicissitudo convenientium minuit invidiam. Circa omnia enim mites et humiles, ut servis Dei congruit, temporibus servire, et quieti prospicere, et plebi providere debemus. Huc usque S. Cyprianus, quibus nihil addi necesse est. Ex dictis autem epistola hæc mense Februario, quo persecutio moderatius procedebat, scripta fuit. Post hanc scripsit et alias, in quibus... nec confessoribus exhortatio, nec extorribus, quando oportuit, objurgatio, nec universæ fraternitati ad precandum Dei misericordiam allocutio et persuasio illius defuit; quemadmodum in epist. XIV ad clerum Romanum testatur: verum hasce non superesse, § 10 ostensum est; nisi forte epistola LXXXI, de qua

caute invisat.

F

AUCTORE
C. S.
Extorrium
temeritatem
objurgat.

qua § præcedentiegitimus, inter eas numeranda sit.

213 *Extorrium culpa, ob quam eos objurgandos Sanctus censuit, videtur fuisse eorum temeritas, qua in patriam suam, unde ob confessionem Christi expulsi fuerant, reversi, gentilibus occasionem præbebant, eos tamquam proconsulis vel magistratum contemptores, sine ullo fructu, nec sine Christiani nominis dispendio, puniendi. Certe hujusmodi importunum reditum Sanctus in epist. vi his verbis castigat, Cum quando enim nominis vestri pudore delinquitur, quando... alius in eam patriam, unde extorris factus est, regreditur, ut apprehensus non jam quasi Christianus, sed quasi nocens, pereat. Ex hoc loco credidit Pearsonius, epistolam hanc unam esse extrededecim litteris ad Romanos missis; sed contrarium verius esse, præcedenti § monstravimus, ideoque hæc non secus ac aliæ ante adhibita tormenta, id est, ante Aprilem aut hujus mensis medium scriptæ, perisse videtur.*

Tormentis
adhiberi cæ-
ptis

214 *Inter hæc persecutio, quæ eo usque aliquem modum servaverat, vehementius exarsit, et tormentorum initium fecit; cujus rei causam S. Cyprianus in epistola vii de precando Deo tum populi peccatis, tum præcipue nonnullorum confessorum inmodestis moribus et arrogantia describit. Quas autem, ait, plagas, quæ verbera non meremur, quando nec confessores, qui exemplo ceteris ad bonos mores esse debuerant, teneant disciplinam? Itaque dum quosdam insolenter extollit confessionis suæ tumida et invereconda jactatio, tormenta venerunt, et tormenta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis, tormenta, quæ ad coronam non facile dimittant, sed tamdiu torqueant, quamdiu deficiant; nisi si aliquis divina dignatione subtractus, inter ipsa cruciamenta profecerit, adeptus gloriam non termino supplicii, sed velocitate moriendi. Hæc patimur delicto et merito nostro, sicut præmonuit divina censura etc.*

Sanctus mar-
tyribus ac
confessoribus

215 *Cruciatuum usus initium ad mensem Aprilem referri solet, quia S. Mappalicus, qui inter primos passus est, ad 17 hujus mensis diem vetustis Martyrologiis inscriptus est, ad quem de eo, ejusque sociis in Opere nostro etiam Henschenius egit, ubi et S. Cypriani epistolam ix, nobis viii, quæ insigne illorum elogium continet, recitavit. De iisdem pariter, uti et nonnullis forsitan aliis meminit Lucianus, et ipse tum inclusus carceri, in epistola xxi inter Cyprianicas, non diu post Pascha anni 250 scripta, ut inter eruditos similiter convenit. Non potuit amantissimus suorum Præsul tam eximia martyrum virtute non vehementer exsultare, ac ceteros, quis in ergastulo detentis simile certamen indies imminabat, litteris suis non confirmare et ad martyrii gloriam tam illustri exemplo magis magisque accendere.*

per episto-
lam viii

216 *Id a se factum testatur in epist. xiv crebro memorata, dum ait: Posteaquam vero et tormenta venerunt; sive jam tortis fratribus, sive adhuc, ut torquerentur, inclusis, ad corroborandos et confortandos eos noster sermo penetravit. Epistolam viii, quæ Martyribus et confessoribus inscripta est, hic indicari, omnes consentiunt, idque totus epistolæ contextus probat, cujus argumentum brevissime subjungo. In primis exsultare se ait eorum fide ac virtute, in qua mater Ecclesia gloriata est. Deinde de tormentis tum primum adhiberi cæptis meminit his verbis: Gloriosa est nuper quidem (Ecclesia) cum confessione perstante suscepta pœna est, quæ confes-*

sores Christi fecit extorres; confessio tamen præsens, quanto in passione fortior, tanto clarior et major in honore est. Crevit pugna, crevit et pugnantium gloria.

D

217 *Nec retardati estis ab acie tormentorum metu, sed ipsis tormentis magis ac magis estis ad aciem provocati, fortes et stabiles ad maximi certaminis prælium prompta devotione redistis. Ex quibus quosdam jam comperi coronatos, quosdam vero ad coronam victoriae jam jamque proximos, universos autem, quos agmine glorioso carcer inclusit, pari ac simili calore virtutis ad gerendum certamen animatos etc. Post hæc invictam martyrum in gravissimis tormentis ac nominatim S. Mappalici constantiam et fortitudinem multum celebrans, eorum exemplo ceteros ad martyrii gloriam exstimulat, rogatque, ut lacrymas matris Ecclesiae, quæ plangit ruinas et funera, id est lapsus, plurimorum, sua lætitia, sive inconcussa fide, reliquosque in fide stabiles suo quoque exemplo confirmet.*

congratulator,
eosque

218 *Monet denique, ut, si in martyrii aciem evocentur, divino freti auxilio fortiter dimicent; sin vero ad Ecclesiae pacem incolumes forte perveniant, non contristentur velut spe sua frustrati. Dominus enim, inquit, scrutator est renis et cordis, arcana perspicit, et intuetur occulta: ad coronam de eo promerendam sufficit ipsius testimonium solum, qui judicaturus est. Ergo utraque res, fratres carissimi, sublimis pariter et illustris. Illa securior, ad Dominum victoriae consummatione properare; hæc lætior, accepto post gloriam commeatu in Ecclesia laude florere. O beatam ecclesiam nostram, quam sic honor divinæ dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus martyrum sanguis illustrat. Erat ante in operibus fratrum candida: nunc facta est in martyrum cruore purpurea. Floribus ejus nec lilia nec rosæ desunt. Certent nunc singuli ad utriusque honoris amplissimam dignitatem: accipiant coronas, vel de opere candidas, vel de passione purpureas. In cœlestibus castris et pax et acies habent flores suos, quibus miles Christi ob gloriam coronetur. Opto vos, fortissimi ac beatissimi fratres, semper in Domino bene valere et nostri meminisse. Valet.*

ad constantiam
excitat.

E

§ XII. Aliquot confessorum clericorumque in lapsis ad pacem admittendis temeritatem tribus epistolis acriter objurgat.

F

Non minori mœrore lapsorum ignavia, qui, ut dictum est, magno numero fidem suam turpiter prodiderant, S. Cypriani animum afflixerat, quam martyrum ac confessorum gloria recrearat. Hunc ipsum mœrorem augebat et aliud malum, quod lapsis veniam temere indulgendo, in ecclesiasticæ ejus temporis disciplinæ et episcopalis auctoritatis contemptum, pernicioso sane exemplo vergebat. E lapsis illis plurimi, priorem perfidiam suam exosi, in Ecclesiæ pacem, id est, ad delicti veniam et sacrosanctæ Eucharistiæ communicationem admitti ardebant, ideoque pro recepto tum more a martyribus ac confessoribus libellos obtinere nitebantur, quorum commendatione eam ab Ecclesiæ ministris citius impetrarent.

Aliqui e
confessoribus
libellos

AUCTORE
C. S.

A *rent. Neque hoc novi quid erat aut inusitatum; cum id ipsum temporibus suis factitatum fuisse Tertullianus in libro ad martyres cap. I testetur his verbis: Quam pacem quidem in Ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueverunt. Sed et ipse S. Cyprianus in epist. x hoc etiam in diœcesi sua olim usitatum fuisse indicat.*

ad pacem obtinendam

220 In hujusmodi igitur lapsorum gratiam nonnulli martyres ac confessores ad S. Cyprianum scripserant, precati, ut, cum persecutione extincta, convenire cum clero licuisset, cognita cuiusque causa, pacem iis impertiri dignaretur; atque horum in scribendo modestiam Sanctus ipse in epist. x plurimum commendat. At vero nonnulli e confessoribus sine ullo delectu lapsis omnibus hujusmodi libellos concedebant, eosque ad pacem admitti arroganter mandabant. Inter hos præcipuus erat Lucianus quidam, de quo S. Cyprianus in epist. xxii ad clerum Romanum sic scribit: Frater noster Lucianus, et ipse unus de confessoribus, fide quidem calidus, et virtute robustus, sed minus Dominica lectione fundatus, quædam conatus est, imperiti jam pridem se vulgi auctorem constituens, ut manu ejus scripti libelli gregatim multis nomine Pauli darentur; cum Mappalicus martyr cautus et verecundus, legis ac disciplinæ memor, nullas contra Evangelium litteras fecerit, sed tantum domestica pietate commotus, matri suæ, quæ lapsa fuerat, mandaverat pacem dari: Saturninus quoque, post tormenta adhuc in carcere constitutus, nullas ejusmodi litteras emisit.

lapsis temere

221 Lucianus vero non tantum Paulo adhuc in carcere posito, nomine illius libellos manu sua scriptos passim dedit, sed et post ejus excessum eadem facere sub ejus nomine perseveravit; dicens, hoc sibi ab illo mandatum; nesciens Domino magis, quam conservo, obtemperandum. Aurelii quoque adolescentis tormenta perpassi nomine libelli multi dati sunt ejusdem Luciani manuscripti, quod litteras ille non nosset. *Quin ei ex ipsa Luciani epistola, Baluzio XXI, ad Celerinum. patet, quam profusus is fuerit in hujusmodi libellis concedendis. Celerinus Romæ propter Christi confessionem carceri inclusus, rogaverat Lucianum, ut Numeriæ et Candidæ, in eadem persecutione lapsis martyrum suffragio veniam impetraret. Huic autem ipse inter cetera respondet: Scire debuisti, quod circa nos actum sit. Cum benedictus martyr Paulus adhuc in corpore esset, vocavit me, et dixit mihi: Luciane, coram Christo tibi dico, ut si quis post arcessionem meam abs te pacem petierit, des in nomine meo; sed et omnes, quos Dominus in tanta tribulatione arcessire dignatus est, universi litteras ex compacto, universis pacem dimisimus.*

C

et magno numero concedunt;

222 Hinc, paucis interjectis, non modo duabus illis, quibus Celerinus pacem rogaverat, sed et aliis eam his verbis concedit: Et ideo, frater, peto, ut, sicut hic cum Dominus cœperit ipsi Ecclesiæ pacem dare, secundum præceptum Pauli, et nostrum tractatum, exposita causa apud episcopum, et facta exomologesi, habeant pacem, non tantum hæ, sed et quas scis ad animum nostrum pertinere. *Hæc ipse ex zelo quidem, sed non secundum scientiam; nesciens quippe, Domino, contra cujus Ecclesiæ disciplinam tam prodigum erat, magis quam conservo obtemperandum esse, ut mox advertit S. Cyprianus. Atque hinc factum est, ut, eodem Sancto teste in epist. xiv, sine ullo discrimine atque examine singulorum, darentur quotidie libello-*

rum millia contra Evangelii legem; utque nonnulli hujusmodi libellos, etiam modestioribus confessoribus extortos, aliis pro suo libitu donarent, quodque detestabilius est, simoniaca mundinatione divenderent, quemadmodum idem denuo Sanctus in epist. x conqueritur.

223 Huic malo accedebat et aliud etiam gravius, ex ipso clero ortum: ex hoc enim aliqui tam prodigam libellorum copiam non modo probabant forebantque, sed et lapsos iis donatos, vel invitis bonis confessoribus, sine prævia pœnitentia in gratiam recipiebant, et sacratissimo Christi Corpore impertiri non formidabant. Atque hæc S. Cyprianus in lapsis, ad pacem anhelantibus, aliquo modo ferri posse concedit: at de clericis tanti mali auctoribus in eadem epistola x ad martyres et confessores hisce verbis acerbè conqueritur: Credideram quidem, presbyteros et diaconos, qui illic præsentés sunt, monere vos et instruere plenissime circa Evangelii legem, sicut in præteritum semper sub antecessoribus factum est, ut diaconi ad carcerem commeantes, martyrum desideria consiliis suis et Scripturarum præceptis gubernarent.

aliquot e clero improbantibus,

224 Sed nunc cum maximo animi dolore cognosco non tantum illic vobis non suggeri divina præcepta, sed adhuc potius impediri, ut ea, quæ a vobis ipsis et circa Deum caute, et circa Sacerdotem Dei honorifice fiunt, a quibusdam presbyteris resolvantur, qui nec timorem Dei, nec Episcopi honorem cogitantes, cum vos ad me litteras direxeritis, quibus examinari desideria vestra et quibusdam lapsis pacem dari postulastis, cum persecutione finita convenire in unum cum clero, et recolligi cœperimus, illi contra Evangelii legem, contra vestram quoque honorificam petitionem, ante actam pœnitentiam, ante exomologesin gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo et clero in pœnitentiam impositam, offerre pro illis et Eucharistiam dare, id est, sanctum Domini Corpus prophanare audeant; cum scriptum sit: Qui ederit Panem aut biberit Calicem Domini indigne, reus erit Corporis et Sanguinis Domini.

et pacem ac communionem E

225 Et lapsis quidem potest in hoc venia concedi. Quis enim non mortuus vivificari properet? Quis non ad salutem suam venire festinet? Sed præpositorum est præceptum tenere, et vel properantes vel ignorantes instruere; ne, qui ovium pastores esse debent, lanii fiant. Ea enim concedere, quæ in perniciem vertant, decipere est; nec erigitur sic lapsus, sed per Dei offensam magis impellitur ad ruinam. *Huc usque S. Cyprianus. Non omnis tamen Carthaginensis clerus, sed tantum quidam ex presbyteris ac diaconis, ut Sanctus ipse in epistola xiv scribit, temerariam illam indulgentiam inducebant, quorum præcipui et duces haud dubie fuerunt quinque illi presbyteri, qui sancti Antistitis ordinationi ab initio adversati, eidem magnas deinde molestias creaverunt, ac in schisma denique una cum Felicissimo prorupere, prout partim dictum jam est, partim infra referetur.*

temerarie largientibus.

F

226 Porro tam fœda ecclesiastica disciplina violatio vigilantissimum Præsulem et in omnia intentum ab ipso suo exordio latere non potuit; siluit tamen diu, confusus fore, ut vel solo silentio suo compesceretur. At postquam latius serpere cœpit, jamque a nonnullis e clero, a quibus compri debuerat, perniciosiores vires caperet, tanto malo occurrendum statuit, ne omnem ecclesiæ suæ disciplinam tandem penitus everteret. Tres itaque

Contra hos epistolas 3 scribit:

AUCTORE
C. S.

itaque epistolas, unam ad martyres et confesso-
res, ad clerum alteram, tertiam ad plebem suam
hac super re scripsit, quemadmodum in epist. XIV,
cum qua eas Romanis legendas etiam transmisit,
verbis num. 174 relatis testatus est. Sunt eæ ex
Baluzii recensione, nona, decima et undecima;
omnes ejusdem argumenti et eodem tempore ad
tres illos ordines separatim quidem scriptæ; sed
sic ut alter alteri suam communicare jubeatur.

unam ad cle-
rum; in qua

B

227 Harum primam, quam ad clerum dedit,
in hunc modum exorsus est. Diu patientiam meam
tenui, fratres carissimi, quasi verecundum silen-
tium nostrum proficeret ad quietem. Sed cum
quorundam immoderata et abrupta præsumptio
temeritate sua, et honorem martyrum, et con-
fessorum pudorem, et plebis universæ tranquilla-
tatem, turbare conetur; tacere ultra non oportet,
ne ad periculum et plebis pariter et nostrum
taciturnitas nimia procedat. Quod enim non pe-
riculum metuere debemus de offensa Dei, quan-
do aliqui de presbyteris nec Evangelii nec loci
sui memores, sed neque futurum Domini judi-
cium, neque nunc sibi præpositum Episcopum
cogitantes, quod numquam omnino sub anteces-
soribus factum est, cum contumelia et contemptu
Præpositi, totum sibi vindicent? Atque utinam,
non prostrata fratrum nostrorum salute, sibi
omnia vindicarent! Contumeliam episcopatus
nostri dissimulare et ferre possem, sicut dissi-
mulavi semper et pertuli: sed dissimulandi nunc
locus non est, quando decipitur fraternitas nos-
tra a quibusdam vestrum, qui, dum sine ratione
restituendæ salutis plausibiles esse cupiunt,
magis lapsis obsunt.

hosce temera-
rios acriter
arguit,

C

228 Post hæc clericorum illorum delicti ma-
gnitudinem perpendit ex blasphemiae et idolola-
triæ flagitio, quarum reos ipsi tam temere ad
pacem et Domini Corporis epulum admittebant,
cum tamen etiam in minoribus peccatis agant
peccatores penitentiam justo tempore, et se-
cundum disciplinæ ordinem ad exomologesin
veniant; et per manus impositionem episcopi et
cleri jus communicationis accipiant. Addit, eos-
dem Corporis et Sanguinis Domini reos fore, si
lapsi eorum incuria aut opera contra expressum
Apostoli I ad Cor. XI præceptum ad Sacramen-
tum illud accesserint. Deinde conqueritur, quod,
cum illi admonere ipsos martyres et confessores
deberent, si præter id, quod modeste pieque roga-
verant, quidquam peterent, ipsi eosdem in invi-
diam vocarent, dissidii semina inter eos, et Epis-
copum suum jacerent, contemptaque Dei lege, et
sublato, quem sibi debebant, honore, cum lapsis
temerarie communicarent.

et contuma-
cibus suspen-
sionem a sa-
cris,

229 Denique terret eos nonnullis visionibus,
quas non explicat, ac ecclesiasticæ suspensionis
pœnam comminatur, nisi ab incepto desistant.
Castigare nos itaque, ait, divina censura nec
noctibus desinit nec diebus. Præter nocturnas
enim visiones, per dies quoque impletur apud nos
Spiritu sancto puerorum innocens ætas, quæ in
ecstasi videt oculis, et audit et loquitur ea, quibus
nos Dominus monere et instruere dignatur. Et
audietis omnia, quando ad vos reducem me Do-
minus fecerit, qui, ut secederem, jussit. Interim
temerarii et incauti et tumidi quidam inter vos,
qui hominem non cogitant, vel Deum timeant,
scientes, quoniam, si ultra in iis perseverave-
rint, utar ea admonitione, qua me uti Dominus
jubet, ut interim prohibeantur offerre, acturi et
apud nos, et apud confessores ipsos, et apud
plebem universam, causam suam, cum Domino

permittente, in sinum matris Ecclesiæ recolligi
cœperimus. De hoc ad martyres et confessores et
ad plebem litteras feci, quas utrasque vobis legi
mandavi. Tum subditur solita finiendi epistolam
clausula.

D

230 De pœna, quam verbis mox recitatis
Sanctus contumacibus intentat, nonnulla est inter
eruditos dissensio. Pamelius in Annotationibus ad
hanc epistolam, quæ ipsi x est, et post cum alii,
suspensionem a divinis, ut modo loquimur, desi-
gnari censuerunt. Ita pariter, visum est Baronio
ad annum 253; num. 56; ubi tamen observat,
eam hic non inflictam, sed duntaxat intentatam
fuisse, nisi ab incepto desisterent. Tillemontius
art. 11 suspensionem etiam interpretatur; sed
dubitatur, an Sanctus eam verbis recensitis reipsa
influxisse dicendus non sit. Verum Baronii senten-
tiam S. Cypriani verba tam clare præferunt, ut
mihî certa videatur. Maranus tamen § 11 Vitæ
credidit non suspensionem, sed excommunica-
tionem ibi intentari; utque id probet, citat tum
epist. XXVIII, in qua Sanctus clerum suum laudat,
quod cum Gaio Diddensi presbytero, et diacono
ejus, qui communionem lapsis dederant, commu-
nicare nolissent; tum epistolam LII, in qua
aliquando se decrevisse ait, ut, si quis ante consi-
lium nostrum et ante sententiam de omnium
consilio statutam, lapsis temere communicare
voluisset, ipse a communione abstinere-
tur. Observat autem, abstineri pro excommunicari a
S. Cypriano usurpari solere.

non excommu-
nicationem,
intentat,

E

231 Sed bona eruditi viri pace, neuter locus
cogit tam clara epistolæ IX verba in alienum sen-
sum detorquere; sed tantum probat, sanctum
Episcopum cleri sui et aliquot episcoporum sen-
tentiam approbasse et imposterum sequendam
censuisse. Audiamus illum in laudata epist. XXVIII
loquentem. Integre et cum disciplina fecistis,
fratres carissimi, quod consilio collegarum meo-
rum, qui præsentibus erant, Gaio Diddensi pre-
sbytero et diacono ejus censuistis non commu-
nicandum, qui communicando cum lapsis, et
offerendo oblationes eorum, in pravis erroribus
suis frequenter deprehensi, et semel atque ite-
rum, secundum quod mihi scripsistis, a collegis
meis moniti, ne hoc facerent, in præsumptione
et audacia sua pertinaciter perstiterunt, deci-
pientes quosdam fratres ex plebe nostra. Ex his
liquet, Gaïum et diaconum ejus ob pertinaciam
suam non ex S. Cypriani epistola, de qua nulla
ibi fit mentio, sed ex aliquot episcoporum cleri-
que judicio a communione rescisos, idque a
S. Cypriano approbatum confirmationem fuisse.

licet eosdem
postea,

F

232 At, inquit, si Sanctus hujusmodi per-
vicacibus suspensionem tantummodo comminatus
fuerit, cur illi excommunicarent? Respondeo,
id eos facere potuisse, quia tantam contumaciam
post iteratum monitum ea pœna necessario coer-
cendam judicabant, ne etiam gravius invalesce-
ret; neque id Episcopo suo ac Primati ingratum
fore, rebantur. Et merito quidem: nam hic non mo-
do confirmavit eorum sententiam, sed et dehinc
sequendam præcepit, post aliqua subdens: Legite
vero has easdem litteras et collegis meis, si qui
aut præsentibus fuerint, aut supervenerint, ut una-
nimes et concordantes ad fovenda et sananda lapsorum
vulnera consilium salubre teneamus, tractaturi
plenissime de omnibus, cum convenire in
unum per Domini misericordiam cœperimus. In-
terea si quis immoderatus et præceps, sive de
nostris presbyteris vel diaconibus, sive de pere-
grinis, ausus fuerit ante sententiam nostram
communicare

cum nec sic
resipiscerent,

A communicare cum lapsis, a communicatione nostra arceatur etc.

excommuni-
caverit.

233 *Hinc ad locum ex epist. LII objectum patet responsio: in hac scilicet laudat Sanctus epistola XXVIII, in qua re vera decreverat mandaveratque, ut, qui ante consilium suum, communemque omnium sententiam, lapsis temere communicare voluisset, ipse a communione abstinere.* Lombertus in versione Gallica Operum S. Cypriani apud Tillemontium Nota XI, controversa Sancti verba Gallice sic reddidit, ut tantummodo vetentur lapsorum nomina ad altare offerri, seu recitari: quam quidem interpretationem Cyprianica verba minime patiuntur. Nec quidquam probat allegata ab illo pro eadem ratio, nullum videlicet hujusmodi suspensionis ecclesiasticæ vestigium alibi in Cypriani Operibus reperiri. Ut enim id verum esset, at certe in hac epistola reperitur; nec est cur ea pœna S. Cypriani tempore inusitata fuisse dicatur; nam et in epist. XXVIII ipse non absimilem quibusdam cleris inflixit; Interim, inquiens, se a divisione mensurna tantum contineant; non quasi a ministerio ecclesiastico privati esse videantur, sed ut integris omnibus ad nostram præsentiam differantur.

B Eadem de
causa scribit
ad martyres

234 In epistola x, martyribus et confessoribus inscripta, idem, ut monuimus, argumentum tractatur; ideoque ea hic tantummodo recenserebimus, quæ ad præsentem materiam præterea illustrandam faciunt. Hortatus eos, ut, qui exemplum virtutis ac timoris Dei ceteris facti erant, disciplinam quoque Ecclesiæ exactius servarent, et temeritate clericorum, de quibus mox egimus, castigata, docet, quid in hujusmodi libellis concedendis observandum sit. Vel ex vobis itaque inquit, discant (presbyteri illi ac diaconi) quod docere debuerant. Petitiones et desideria vestra episcopo servent, et ad pacem, vobis petentibus, dandam maturum et pacatum tempus expectent. Ante est, ut a Domino pacem mater (Ecclesia) priorumat; tunc secundum vestra desideria de filiorum pace tractetur.

et confessores,
docens, quid
in conceden-
dis

235 Et quoniam audio, fortissimi et carissimi fratres, impudentia vos quorundam premi, et verecundiam vestram vim pati; oro vos, quibus possum precibus, ut Evangelii memores, et considerantes, quæ et qualia in præteritum antecessores vestri martyres concesserint, quam solliciti in omnibus fuerint, vos quoque sollicite et caute petentium desideria ponderetis, utpote amici Domini, et cum illo postmodum judicaturi; inspicatis et acta et opera et merita singulorum, ipsorum quoque delictorum genera et qualitates cogitetis; ne, si quid abrupte et indigne vel a vobis promissum, vel a nobis factum fuerit, apud gentiles quoque ipsos ecclesia nostra erubescere incipiat. Dein paucis interjectis de divinis admonitionibus, quas æque Carthagine, quam in secessu suo, fieri scribit, factaque mentione de litteris ad clerum datis, quas ipsis pariter legendas dari præceperat, jubet comprimere eos, qui personas accipientes, in beneficiis (martyrum, sive libellis) aut gratificantur, aut illicitæ negotiationis nundinas aucupantur.

libellis obser-
vandum sit.

236. Unum præterea in martyribus corrigendum monet; Sed et illud, inquiens, ad diligentiam vestram redigere et emendare debetis, ut nominatim designetis eos, quibus pacem dari desideratis. Audio enim, quibusdam sic libellos fieri, ut dicatur; COMMUNICET ILLE CUM SUIS; quod numquam omnino a martyribus factum est: ut incerta et cæca petitio invidiam nobis postmo-

dum cumulet. Late enim patet, quando dicitur: ILLE CUM SUIS; et possunt nobis vicini et triceni et amplius offerri, qui propinqui et affines et liberti ac domestici esse asseverentur ejus, qui accipit libellum. Et ideo peto, ut eos, quos ipsi videtis, quos nostis, quorum poenitentiam satisfactioni proximam conspiciatis, designetis nominatim libello, et sic ad nos fidei ac disciplinæ congruentes litteras dirigatis. Ex his omnibus liquet, S. Cyprianum minime improbasse, libellos a martyribus et concessoribus in lapsorum gratiam dari; sed abusum eorum merito castigasse, voluisseque, ut imposterum ad ecclesiasticas leges, et præstinam consuetudinem exigerentur.

237. Ejusdem pariter argumenti est epistola XI ad plebem, in cujus exordio animi sui sensa mox aperit, significatque, quam ipse præ ceteris mallet lapsos statim in gratiam recipere, nisi divinæ offense timor aliud suaderet. Sic enim scribit: Ingemiscere vos et dolere ruinas fratrum nostrorum, ex me scio, fratres carissimi, qui et ipse vobiscum pro singulis ingemisco pariter et doleo et patior ac sentio, quod beatus Apostolus dixit. » Quis infirmatur, inquit, et ego non infirmor? » Quis scandalisatur, et ego non uror? » Et iterum posuit in epistola sua, dicens: « Si patitur » membrum unum, compatiuntur et cetera » membra; et si lætatur membrum unum, col- » lætantur et cetera membra » Compator ergo et condoleo de fratribus nostris, qui lapsi, et persecutionis infestatione prostrati, partem nostrorum viscerum secum trahentes, parem dolorem nobis suis vulneribus intulerunt; quibus potens est divina misericordia medelam dare.

238. Properandum tamen non puto, nec incaute aliquid et festinanter gerendum; ne, dum temere pax usurpatur, divinæ indignationis offensa gravius provocetur. Dehinc modestas martyrum epistolas pro lapsis ad se datas laudat, et temeraria aliquot presbyterorum causa reprehendit. De plebis vero quiete, pioque timore, securum se fore ait, nisi ab illis decepta esset, qui ipsi eam instruere debuissent. Quare cum illi suo muneri deessent, Vel vos itaque, inquit, singulos regite, et consilio ac moderatione vestra secundum divina præcepta lapsorum animos temperate. Et rursus post pauca, quibus non nimium festinandum monet, ita prosequitur: Audiant, quæso, patienter consilium nostrum, expectent regressionem nostram; ut, cum ad vos per Dei misericordiam venerimus, convocati coepiscopi plures secundum Domini disciplinam, et confessorum præsentiam, et vestram quoque sententiam, beatorum martyrum litteras et desideria examinare possimus.

239 Denique de litteris hac super re ad clerum et martyres datis meminit, dicens: De hoc et ad clerum et ad martyres et confessores litteras feci, quas utrasque legi vobis mandavi. Pari ratione epistolam hanc clero ac martyribus et confessoribus, et quas ad hos scripserat, tum plebi, tum invicem communicari secundum dicta voluerat, eo haud dubie consilio, ut trium illorum ordinum consensu et unanimi opera tam fœda ecclesiæ suæ pestis tanto ocyus ac efficacius tolleretur; verum hisce piis optimi Præsulis conatibus eventum ex nonnullorum contumacia non respondisse, per hujus Commentarii decursum videbimus.

AUCTOR
C. S.

Scribit etiam
ad plebem,
cujus operam

petit, utque
Ecclesiæ pa-
cem

F

expectet,
hortatur.

AUCTORE
C. S.

§ XIII. Scribit epistolam XII
et XIII, in quibus aliquam gra-
tiam lapsis concedit, et ni-
mium properantes ad ve-
niam reprehendit.

Miratus.
quod clerus
sibi non res-
pondisset.

B

ob æstivos ca-
lores lapsis

C

aliquam gra-
tiam facit:
cleri

Cum ad præcedentes aliasque litteras, quas ad clerum suum Carthaginensem frequenter dederat, S. Cyprianus nihil responsi acciperet, audissetque aliquos e lapsis seu sponte sua, seu ab alio invitatos, pacem, quam sibi martyres ac confessores promiserant, audaci flagitatione extorquere conatos; cumque jam cæpta æstate infesti corporibus calores in ea plaga solitos morbos minarentur, prudentissimus Antistes indulgentia aliqua utendum censuit, qua et martyribus ac confessoribus aliquid honoris deferretur, et periclitantium saluti sic consuleretur, ut tamen disciplinæ vigor inconcussus perseveraret, et contumaciam impetus simul compescerentur. Id autem gemina epistola ad clerum suum data præstitit, quam utramque in epist. XIV ad clerum Romanum memorat verbis num. 175 recitatis; ubi etiam addit, se id fecisse, quod ex hujus epistola ad clerum Carthaginensem data didicisset, hanc illius quoque sententiam esse, ad quam se conformandum judicabat.

241 Harum priorem epistolam, quæ Baluzio est XII, quia brevis est et singularis, hic totam subijcio. Cyprianus presbyteris et diaconibus fratribus salutem. Miror vos, fratres carissimi, ad multas epistolas meas, quas ad vos frequenter misi, nihil mihi rescripsisse; cum fraternitatis nostræ vel utilitas vel necessitas sic utique gubernetur, si a vobis instructi, rerum gerendarum consilium limare possimus. Quoniam tamen video, facultatem veniendi ad vos nondum esse, et jam æstatem cœpisse, quod tempus infirmitatibus assiduis et gravibus infestatur, occurrendum puto fratribus nostris; ut, qui libellos a martyribus acceperunt, et prærogativa eorum apud Deum adjuvari possunt, si incommodo aliquo et infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata præsentia nostra, apud presbyterum quemcumque præsentem, vel, si presbyter repertus non fuerit, et urgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint; ut manu eis in pœnitentiam imposita, veniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres litteris ad nos factis desideraverunt.

242 Ceteram quoque partem plebis, quæ lapsa est, præsentia vestra fovete, et ut a fide et misericordia Domini non deficiant, vestro solatio focillate. Neque enim deserentur ab ope et auxilio Domini hi, qui mites et humiles, et pœnitentiam vere agentes, in bonis operibus perseveraverint, quo minus illis quoque divino remedio consulatur. Audientibus etiam, si qui fuerint periculo præventi, et in exitu constituti, vigilantia vestra non desit, implorantibus divinam gratiam misericordia non denegetur. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere, et nostri meminisse. Fraternitatem universam meo nomine salutate, et ut nostri meminerit, admonete et rogate. Valete. Hisce S. Cypriani litteris acceptis, Carthaginensis clerus responsorias ad Episcopum suum dedit, quæ non amplius erant; sed quarum tamen argumentum discimus ex epistola XIII

qua S. Cyprianus eidem clero respondit. Rescripserunt ergo laudati clerici, non deesse consilium suam fratribus, ut temeraria festinatione deposita, religiosam patientiam Deo præbeant, expectentque, donec pace Ecclesiæ concessa, causaque eorum examinata, ipsi quoque pacem consequi mereantur.

243 Addidere tamen, nonnullos moram illam impatienter ferre, ac immoderate instare, ut omni dilatione remota, communicatio sibi ocys concedatur: qua in re quid sibi faciendum sit, in eadem epistola inquisiverunt. Hinc colligere licet, Carthaginenses clericos sancti Episcopi sui mentem, quam in epist. XII declaraverat, non satis perspexisse; nisi forte sic dubitanter scripserint tentandi causa, an præter concessam gratiam aliquid præterea in lapsorum favorem posset impetrari. At sanctus Antistes a priori sententia sua non recessit: Quoniam tamen, inquiens, significastis, quosdam immoderatos esse, et communicationem accipiendum festinanter urgere; et desiderastis in hac re formam a me vobis dari; satis plene scripsisse me ad hanc rem proximis litteris ad vos factis credo, ut, qui libellum a martyribus acceperunt, et auxilio eorum adjuvari apud Dominum in delictis suis possunt, si premi infirmitate aliqua et periculo cœperint, exomologesi facta, et manu eis a vobis in pœnitentiam imposita cum pace a martyribus sibi promissa ad Dominum remittantur. Ceteri vero, qui, nullo libello a martyribus accepto, invidiam faciunt; quoniam non paucorum, nec ecclesiæ unius, aut unius provinciæ, sed totius orbis hæc causa est, expectent de Domini protectione Ecclesiæ ipsius publicam pacem.

244 Subjungit, æquum esse, ut hujusmodi causa ab ecclesiæ præpositis et coram plebe, quæ lapsa non fuerit, communi consilio tractetur; indignum vero esse, lapsos in Ecclesiam admitti jam velle, dum gloriosi confessores extorresfacti, et patria pulsi, ac bonis suis omnibus spoliati, nondum ad ecclesiam redierint. Denique, si eos vere sincereque pœniteat, et fidei calore nullam moram patiantur, modum docet, quo desiderium suum expleant, scilicet martyrium subeundo. Si nimium, ait, properant, habent in sua potestate, quod postulant, tempore ipso sibi plus, quam postulant, largiente. Acies adhuc geritur, et agon quotidie celebratur: si commissi vere et firmiter pœnitent, et fidei calor prævalet; qui differri non potest, potest coronari.

245 Nunc circa utramque hanc epistolam nonnulla observanda sunt. Joannes Morinus in Commentario historico de disciplina in administratione Sacramenti Pœnitentiæ, lib. VIII cap. XXIII, ex priori epistola contendit, S. Cypriano visam tantam esse sacerdotalis absolutionis virtutem et ad salutem a Deo consequendam necessitatem, ut absentibus episcopo et presbyteris, et urgente mortis periculo, ea esset a diaconis extra ordinem imploranda, eorumque tum ministerio eandem gratiam misericorditer a Deo morienti divinitus infundi. Monet tamen, se non existimare, S. Cyprianum, aliosque, quos deinde laudat opinatos fuisse, potestatem clavum, quam concilium Tridentinum et ante hoc sancti Patres solis episcopis et presbyteris concessam esse docent, ad diaconos ullo modo pertinuisse: oppositum enim ex eorundem verbis, quibus illam de confitendo apud diaconum proximam adstruunt, colligi affirmat.

246 Itaque si tantum velit Morinus, S. Cypriano visum fuisse, moribundum in præsentissimo mortis

D

responsum
accipit, eique
rescribit

E

de eadem
causa.

F

Explicatur
locus epistolæ

*Alia observa-
tio*

AUCTORE
C. S.

potest, potest coronari. *Hæc autem dicta sua postmodum in epistola LII ad Antonianum, ubi eadem recitat, approbavit. Quæri, inquam, hic potest, cur Sanctus id permiserit, cum is ipse sub finem vite suæ in epistola LXXXIII, clero plebique suæ contrarium suadeat, dicatque: Nec quisquam vestrum aliquem tumultum fratribus moveat, aut ultro se gentilibus offerat: apprehensus enim et traditus, loqui debet. Siquidem in nobis Dominum positus, illa hora loquatur, qui nos confiteri magis voluit, quam profiteri.*

ad episto-
lam XIII.

254 *Item in Actis proconsularibus apud nos num. 2, Sanctus a Paterno proconsule jussus presbyteros suos deferre, inter alia respondit: Cum disciplina prohibeat, ut quis se ultro offerat, et tuæ quoque censuræ hoc displiceat, nec offerre se ipsi possunt; sed a te exquisiti inveniuntur. Sed ad hæc respondeo; etsi hujusmodi spontanea professio communiter nec consulta, nec licita sit, in nonnullis tamen circumstantiis nonnumquam licitam ac laude dignam esse; cujus rei exemplum tum alii Sancti dedere, tum S. Cornelius Papa cum Romanis suis, prout ad hanc ipsam diem in Commentario historico de ejusdem gestis § 10 a n. 219 ostendimus ex S. Cypriani epist. LVII, in qua factum hoc multum celebratur. Porro in lapsis, de quibus sanctus Episcopus in epist. XIII et LII loquitur, ea peculiaris erat ratio, quod Christi gloria, quam vitæ suæ turpiter postposuerant, ultronea ista professione esset reparanda. Credi-derim tamen, S. Cyprianum eo confidentius hic ita locutum fuisse, quod satis novisset, lapsos illos, qui nec pœnitentiam moderate ferebant, ea facultate non facile usuros; uti re vera non constat, ul- lum ex ipsis ea usum fuisse.*

B

§ XIV. An solis lapsis, libellum martyrum habentibus, in periculo mortis pacem dari Sanctus permiserit.

De gratia
lapis supra
concessa

C

Restat altera difficultas ac controversia magis ventilata; scilicet utrum istud reconciliationis beneficium, de quo mox egimus, iis solum lapsis, qui martyrum libellis donati fuerant, S. Cyprianus in laudati epistolis concesserit, an vero ad omnes lapsos pœnitentes in pari mortis periculo constitutos extenderit. Per pœnitentes autem eos intelligo, qui ante contractum morbum veniam precati, pœnitentiam egerant, in eaque perseverabant, nam de ceteris, qui contempta, dum recte valerent, pœnitentia, in morbo primum eam flagitabant, sic scribit ipse S. Cyprianus in epist. LII ad Antonianum: Dominus in Evangelio beatos dicit plangentes, quia, qui plangit, misericordiam provocat; qui pervicax et superbus est, iram sibi et pœnam judicii venientis exaggerat. Et iccirco, frater carissime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde et manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus a spe communicationis et pacis, si in infirmitate atque in periculo cœperint deprecari; quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit; nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum.

256 *De iis itaque pœnitentibus agimus, qui cum pœnitentiam, qualem Sanctus exigit, agerent, ante eam expletam redditamque Ecclesiæ pacem, ad extrema vitæ deducti, veniam flagitabant. Petavius supra laudatus etiam hoc, nisi libellum a martyre vel confessore impetrassent, a prædicto beneficio exclusos fuisse statuit, quia alioqui, inquit, nihil inter istos et priores, qui libellos acceperant interesset, quos tamen meliori aliqua conditione uti oportuit. Petavianæ sententiæ favent verba utriusque epistolæ, quibus ad concedendam lapsis in mortis periculo præcedit duo requirit, libellum scilicet martyris, et delicti pœnitentiam: utrobique enim eam illi dari concedit, qui libellos a martyribus acceperunt, et prærogativa eorum apud Deum adjuvari possunt.*

D
sententia
Petavii

257 *De libello ad eam gratiam obtinendam a se requisito diserte pariter meminit in epist. XIV ad clerum Romanum, de utraque illa epistola sic scribens: Postmodum vero cum quidam de lapsis, sive sua sponte, sive aliquo incitatore, audaci flagitatione proruerent, ut pacem sibi a martyribus et confessoribus promissam extorquere violento impetu niterentur; de hoc etiam bis ad clerum litteras feci, et legi eis mandavi, ut ad illorum violentiam interim quoquo genere mitigandam, si qui, libello a martyribus accepto, de sæculo excederent, exomologesi facta, et manu eis in pœnitentiam imposita, cum pace sibi a martyribus promissa ad Dominum remitterentur. Favet etiam, dum in hac eadem epistola ait, sese ea indulgentia in prædictos usum esse, cum videretur et honor martyribus habendus, et eorum, qui omnia turbare cupiebant, impetus comprimendus: quibus verbis Sanctus indicat, singulare aliquid lapsis, libello martyrum munitis, a se concessum fuisse: hi enim soli importuna sua et audaci flagitatione omnia perturbabant, et in his ad pacem admittendis honor martyribus habebatur.*

proponitur,
et contra
eum

E

258 *Sed hæ rationes non adeo certe mihi apparent, quin oppositam sententiam veriore censeam, cum erudito auctore Præfationis ad Opus S. Cypriani editionem Venetam ex recensione Baluzii § 14: non enim desunt gravia rationum momenta, quæ id suadeant, ut ostendere aggredior. Postquam S. Cyprianus in epist. XII periclitantium lapsorum, qui libellos martyrum habebant, salutem consulisset, mox subjicit: Ceteram quoque partem plebis, quæ lapsa est, præsentia vestra fovete, et ut a fide et misericordia Domini non deficient, vestro solatio focillate. Neque enim deserentur ab ope et auxilio Domini hi, qui mites et humiles, et pœnitentiam vere agentes. in bonis operibus perseveraverint, quo minus illis quoque divino remedio consulatur. Audientibus etiam, si qui fuerint periculo præventi, et in exitu constituti, vigilantia vestra non desit; implorantibus divinam gratiam misericordia Domini non denegetur.*

probat,ur,

F

259 *Manifestum est, hic aliquid lapsis Christianis, qui libello carebant, et audientibus, id est, catechumenis, a S. Cypriano promitti: neque dubitari etiam potest, quin misericordia Domini, quam catechumenis jubet impertiri, baptismum significet. Quidni igitur divino remedio, quo Sanctus futurum pollicetur, ut Christianis lapsis quoque consulatur, peccatorum veniam ac pacem designari arbitremur: cum hæc non minus lapsis post baptismum, quam baptismus catechumenis ordinarius sit divinum remedium. Quinimo verba illa sic plane accipienda esse, persuadet S. Cyprianus*

Sanctum in
prædictis
epistolis

A priani epistola XIV ad Romanos, in qua, ut jam alias monuimus, quid in hac parte a se factum et in utraque illa epistola scriptum fuerit, breviter sed accurate exposito, hujus consilii sui rationem edocet, illudque Romani cleri monitis ad Carthaginensem datis omnino conforme esse declarat.

non solis lapsis

260 Nec in hoc, inquit, legem dedi, aut me auctorem temere constitui: sed cum videretur et honor martyribus habendus, et eorum, qui omnia turbare cupiebant, impetus comprimendus, et præterea vestra scripta legissem, quæ huc ad clerum nostrum per Crementium hypodiconum nuper feceratis, ut iis, qui post lapsum infirmitate apprehensi essent, et pœnitentes communicationem desiderarent, subveniretur; standum putavi et cum vestra sententia, ne actus noster, qui adunatus esse et consentire circa omnia debet, in aliquo discreparet. Plane ceterorum causas, quamvis libello a martyribus accepto, differri mandavi, et in nostram præsentiam reservari, ut cum, pace a Domino nobis data, plures præpositi convenire in unum cœperimus, communicato etiam vobiscum consilio, disponere singula et reformare possimus.

B libellos martyrum habentibus,

261 Hisce S. Cyprianus dicere testatur, sese Romanorum sententiam, quam in epistola II significarant, in utraque sua epistola exactissime in omnibus secutum esse, ne, inquit, actus noster, qui adunatus esse et consentire CIRCA OMNIA debet, in aliquo discreparet. Videamus igitur, quæ fuerit Romani cleri hac in parte sententia. Hic in epist. II Carthaginensem clerum ad strenuam gregis, absente Episcopo, curam exemplo suo hortatus, ad propositum nostrum sic scribit: Videtis ergo, fratres, quoniam et vos hoc facere debetis, ... ut si qui in hanc tentationem (fidei desertionem), inciderunt, cœperint apprehendi infirmitate, et agant pœnitentiam facti sui, et desiderant communionem; utique subveniri eis debet, sive viduæ, sive clinomeni, sive qui se exhibere non possunt, sive hi, qui in carceribus sunt, sive exclusi de sedibus suis, utique habere debent, qui eis ministrent. Sed et catecumeni, apprehensi infirmitate, decepti esse non debent, ut eis subveniatur.

sed etiam ceteris,

262 Vides, lector, neminem hic vere pœnitentem, dum mortis periculum urget, a communione prohiberi, nec ullam tamen de libello a martyribus accepto fieri mentionem. Hanc porro fuisse Romanorum mentem liquet etiam ex epist. XXXI ad S. Cyprianum data, in qua de libellis martyrum pariter tacentes, inter cetera aiunt: Lapsorum curam mediocriter temperandam esse credimus; ut interim dum Episcopus dari a Deo nobis sustinetur, in suspenso eorum, qui moras possunt dilationis sustinere, causa teneatur; eorum autem, quorum vitæ suæ finem urgens exitus dilationem non potest ferre, acta pœnitentia, et professa frequenter suorum detestatione factorum si lacrymis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac vere pœnitentis animi signa prodiderint, cum spes vivendi secundum hominem nulla substiterit, ita demum caute et sollicitè subveniri; Deo ipso sciente, quid de talibus faciat et qualiter iudicii sui examinet pondera; nobis tamen anxie curantibus, ut nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec vere pœnitentes accusent nostram, quasi duram, crudelitatem.

de quorum pœnitentia constaret,

263 Idem ergo S. Cyprianus in epistola XII et seq. statuisset dicendus est; alioquin enim hic contra ac ipse testatur, Romanorum sententia non stetisset, et ejusdem actus, qui adunatus esse et

Septembris Tomus IV.

consentire circa omnia debebat, non modo in aliquo, sed in potiori parte ab illorum actu discrepasset, restricto scilicet ad eos solos, qui martyrum libellis muniti essent, beneficio, quod Romani omnibus hujusmodi pœnitentibus ad extrema deductis commune esse voluerant. Certe sanctus Antistes Romanorum vestigiis cetera presse inhæsit. Monuerant illi in epist. II catechumenis infirmitate apprehensis subveniendum esse: idem plane in epist. XII monet Cyprianus: de lapsis vita non periclitantibus nihil illi decreverant; nihil quoque statuit Cyprianus; sed eos omnes jubet expectare, donec concessa Ecclesiæ pace, communi consilio aliquid de iis decerni posset. Cur ergo eum in maximi momenti articulo ab illis dissensisse credamus, dum ipse se in nullo discrepasset profitetur, et in eadem epistola promittit fore, ut ceteris quoque omnibus lapsis, dummoado sinceram pœnitentiam egerint, divino remedio consulatur; quod de concedenda ipsis pace proprie accipi potest, et secundum dicta debet.

264 Præterea hæc Petavii opinio minus æqua in periculo et rectæ rationi minus consentanea videtur. In mortis

hac enim S. Cyprianus pacem lapsis libello donatis, qui importuna ac inverecunda flagitatione eam sibi dari impudenter exigentes, ecclesiam suam vehementer turbabant, in articulo mortis indulgisset, eamque fervidis pœnitentibus, qui etiam mox a commisso flagitio illud perpetuis lacrymis eluere non cessaverant, et præpositis suis in omnibus morigeri, Ecclesiæ pacem patienter expectabant, penitus denegasset. Id scilicet hi ex sua modestia sinceraque pœnitentia retulissent, ut etiam moribundi ab Ecclesia arcerentur, in quam alii, similiter periclitantes, per extortos a martyribus libellos, et post concitatas perturbationes admittebantur.

265 Haud equidem induci possum, ut sanctum Ecclesiasticam Antistitem nostrum tam duræ sententiæ fuisse pacem credam; præsertim cum is ipse Marcianum Arelatensem, Novatiani assecclam, postea reum egerit, quod hujusmodi pœnitentes sine pace mori crudeliter permisisset. Sic enim in epist. LXVII ad S. Stephanum Papam scribit: Dirigantur in provinciam et ad plebem Arelate consistentem a te litteræ, quibus abstento Marciano, alius in locum ejus substituatur, et grex Christi, qui in hodiernum ab illo dissipatus et vulneratus contemnitur, colligatur. Sufficiat multos illic ex fratribus nostris annis istis superioribus excessisse sine pace. Vel ceteris subveniatur, qui supersunt, qui et diebus ac noctibus ingemiscunt, et divinam ac paternam misericordiam deprecantes, solatium nostræ opitulationis exposcunt. Quis credat, ita locuturum fuisse S. Cyprianum, si hic ipse contra expressam Romani cleri sententiam similibus moribundis pacem dari vetuisset, eosque sine pace excedere debere statuisset?

266 Denique rationes, quibus Sanctus in concessisse. Tillemontii epist. XIII sententiæ suæ æquitatem persuadere conatur, in moribundorum causa non obtinent. Ait enim, expectandam prius esse Ecclesiæ pacem, ut lapsorum causæ communi consilio discutiantur; irreligiosum perniciosumque esse, lapsos velle in ecclesiam recipi, dum multi confessores patria pulsî, ad suam ecclesiam nondum rediissent; ac demum si cui mora illa nimis longa videatur, aciem adhuc geri, fuso per martyrum sanguine pacem posse obtineri: qui differri non potest, potest coronari. Hæc autem omnia ad moribundos non spectant, quibus omnis mora pacem non distulisset, sed omnem ejusdem spem penitus am-

AUCTOR C. S.

E

F

AUCTORE
C. S.

putasset, et quibus martyrii occasionem mors ipsa subtrahebat. Sed cur igitur, inquires, S. Cyprianus locis supra relatis pro dicta indulgentia obtinenda libellum martyris aut confessoris requirit, et in horum gratiam sese illam concessisse affirmat? Tillemontius art. 13 suspicatur, Sanctum, cum sciret, quosdam confessores, ac praesertim Lucianum in libellis concedendis tam prodigos esse, ut quilibet lapsus similem aut haberet, aut habere facile posset, ex industria de iis solum, qui libellum nacti essent, scripsisse, ut hoc beneficio confessores sibi demereretur, atque ita omnibus lapsis periclitantibus simul bene consultum esset.

ac Morini hac
super re

B

267 Non placet hæc Tillemontii suspicio: sic enim temerariae libellorum largitioni, quam pluribus in locis tam ante quam post epistolas XII et XIII acerrime reprehendit, Sanctus ipse liberiora frena laxasset. Nam quis lapsorum huiusmodi libellum omni conatu non ambiisset, cujus solius ope ante publicam Africanæ ecclesiæ pacem, quæ sperari non poterat propinqua, cum pace e vita excedere potuisset: aut si litteris suis de hoc abusu satis cautum esse Sanctus reputasset, eadem opera pœnitentibus morigeris unicum in periculo mortis veniæ aditum præclusisset, atque adeo horum saluti minime fuisset prospectum. Joannes Morinus in Commentario de disciplina in administratione Sacramenti Pœnitentiæ lib. IX, cap. XXIV et XXVII censet, S. Cyprianum id in martyrum gratiam hic concedere, ut, qui eorum libellis donati erant, moribundi ad pacem admitterentur, licet pœnitentiam agere abnuissent, dum recte valerent: quod lapsis moribundis, ejusmodi libello non munitis minime concedebatur.

opinio rejecta.

C

268 Verum nec hæc mihi placet responsio: nam S. Cyprianus in laudata epistola LII verbis, quæ num. 255 dedimus, omnes plane lapsos, qui pœnitentiam ad extremum usque vitæ neglexerant, a spe communicationis et pacis excludit; idque, ut ait, Quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit; nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum. Hæc autem ratio generalis est; nec potuit martyris libellus efficere, ut huiusmodi moribundus pœnitentia delicti, non mortis urgentis admonitione, ad rogandam pacem compelli crederetur. Hinc sanctus Antistes in utraque epistola sua etiam ab iis, qui libellum acceperant, pœnitentiam præviam non obscure requirit, dum in priori ejusmodi moribundis pacem dari concedit, qui libellos a martyribus acceperunt, et prærogativa eorum apud Deum adjuvari possunt; et similiter in secunda: Qui libellum a martyribus acceperunt, et auxillo eorum adjuvari apud Dominum in delictis suis possunt. Quid enim secunda ista conditio aliud indicat, quam pœnitentiam illam, sine qua in epistola LII spem omnem omnibus lapsis præcludit?

S. Cypriani

269 Respondeo igitur, S. Cyprianum in laudata epistola XII duo concessisse; unum in gratiam martyrum, alterum Romani cleri exemplo atque auctoritate motum, quod utrumque in eadem epistola collata cum XIV diserte indicasse mihi videtur. Nam primo quidem lapsis, libellos martyrum habentibus, pacem in periculo mortis in eorundem gratiam dari præcipit, dummodo de eorum sincera pœnitentia secundum supra dicta constiterit. Indulgentiam hanc in gratiam martyrum a se concessum esse, testatur in epistola XIV ad clerum Romanum, rationem allegans, quod videretur et honor martyribus habendus, et eorum, qui omnia turbare cupiebant, impetus comprimendus.

Alterum beneficium ad lapsos libellis carentes spectat, quibus in pari periculo, præmissa pariter pœnitentia, pacem similiter dari permittit; secutus in hoc Romanorum monitum, quod hi dederant in epistola sua ad clerum Carthaginensem, quæ apud Baluzium inter Cyprianicas II est.

D

270 Id ita esse, Sanctus ipse denuo in epist. XIV sic indicat; Cum... præterea vestra scripta legissem, quæ huc ad clerum nostrum per Crementium hypodiaconum nuper feceratis, ut iis, qui post lapsum infirmitate apprehensi essent, et pœnitentes communicationem desiderarent, subveniretur, standum putavi et cum vestra sententia etc. Non itaque in solos lapsos libellis donatos, nec in solam martyrum gratiam ea usus est; sed cum martyribus honorem habendum censeret, pacem moribundis, qui libellos ab aliis acceperant, concedendam statuit, quod beneficium cum a clero Romano omnibus lapsis vere pœnitentibus in periculo mortis impertiri intellexisset, ad hos pariter extensum voluit, ne a Romanis ulla ratione discreparet. Inter geminam tamen illam pœnitentium classem, concessumque utrique beneficium videtur id discriminis intercessisse, quod prioribus pacem in solam martyrum gratiam dari præcipiat, quamvis ipsi importunis suis et inverecundis postulationibus sese ea indignos eo usque reddidissent; ceteris vero eandem sperare tantum jubeat, si illam sincera pœnitentia, virtutumque exercitio promeruerint.

de hac contro-
versia

E

271 Sic enim de iis in epistola XII scribit: Ceteram quoque partem plebis, quæ lapsa est, præsentia vestra fovete, et ut a fide et misericordia Domini non deficiant, vestro solatio foveate. Neque enim deserentur ab ope et auxilio Domini hi, qui mites et humiles, et pœnitentiam agentes in bonis operibus perseveraverint, quo minus illis quoque divino remedio consulatur. Nec minus a lapsis suis clerus Romanus, quem Sanctus hic sequitur, exigebat, ut ea indulgentia gaudere possent, quemadmodum ex ejusdem epistola II ad clerum Carthaginensem constat. Hoc autem discrimen sufficiens est, ut S. Cyprianus aliquid singulare in gratiam martyrum lapsis huiusmodi libello instructis concessisse censeatur, præsertim cum hos, ut monui, sua in exigenda pace audacia minus dignos venia reddidisset. Ceterum quod S. Cyprianus in epistola XIII sic scribat, quasi solos lapsos libellis munitos admitti ad pacem juberet, morari nos non debet, tum quia de hisce solis, pacem importune nimis postulantibus, a clero consultus fuerat, tum quia hunc ad priorem epistolam remittit; Satis, inquires, plene scripsisse me ad hanc rem proximis litteris ad vos factis credo; ideoque epistolam XIII ex XII, non contra, interpretari oportet.

sententia.

F

§ XV. Confessorum lapsorum-
que arrogantiae viriliter se
opponit: Romanorum litteris
recreatus, ad eos scribit: lec-
torem ac subdiaconum or-
dinat.

H isce ita, ut diximus, præclare gestis, S. Cyprianus epistolam XIV, alias XV, ad Romanum clerum dedit, in qua et secessus sui rationem

Ex confesso-
rum, præci-
pue
tionem

AUCTORE
C. S.

A *tionem et indefessam in regendo grege vigilantiam breviter, sed nervose exposuit, et hanc tredecim illis litteris, de quibus huc usque egimus, quasque propterea simul Romam transmisit, testatissimam fecit. Epistolam hanc § 9 recitavimus, nec opus est de ea hic plura addere, ideoque ad alia progredimur. Supra jam insinuavimus, S. Cypriani epistolas, quas de lapsorum causa ad clerum Carthaginensem, ad martyres ac confessores, et ad plebem suam scripserat, non tam felicem successum, quam merito sperare potuerat, sortitas esse. Enimvero ex nonnullorum audacia, quos nec Episcopi sui monita, nec comminationes terrebant, nec movebat indulgentia, etiam crevit malum, et in tumultum prorupit.*

Luciani arrogantia

273 *Perturbationis auctor fuit idem Lucianus confessor, de cujus intemperato hac in parte zelo § 12 egimus. Nam S. Cyprianus in epistola xxii ad clerum Romanum post verba num. 220 et seq. data, tumultus causam ac progressum sic exponit: Cui rei (nimiae confessorum in libellis gregatim dandis prodigalitati) ut aliquatenus posset obsisti, litteras ad eos feci, quas ad vos sub epistola priore transmisi, quibus petere et suadere non destiti, ut Dominicæ legis et Evangelii ratio teneretur. Postquam vero ad eos litteras misi, ut quasi moderatius aliquid et temporantius fieret, universorum confessorum nomine idem Lucianus epistolam scripsit, qua pœne omne vinculum fidei, et timor Dei, et mandatum Domini, et Evangelii sanctitas et firmitas solveretur. Scripsit enim omnium nomine, universis eos pacem dedisse, et hanc formam per me aliis episcopis innotescere velle; cujus epistolæ exemplum ad vos transmisi.*

B

lapsi tumultuantur,

274 *Hæc Luciani epistola, Baluzio xvi inter Cyprianicas, perbrevis est, et in hunc modum scripta: Universi confessores Cypriano papæ salutem. Scias nos universis, de quibus apud te ratio constiterit, quid post commissum egerint, dedisse pacem; et hanc formam per te et aliis episcopis innotescere volumus. Optamus te cum sanctis martyribus pacem habere. Præsente de clero et exorcista et lectore, Lucianus scripsit. Observat autem sanctus Episcopus, ex ea epistola magnam sibi ac collegis suis invidiam imminere a lapsis, et seditionem jam tum ortam esse. Audiamus ipsum in mox laudata epist. xxii prosequentem: Additum est plane: De quibus ratio constiterit, quid post commissum egerint. Quæ res majorem nobis conflatur invidiam, ut nos, cum singulorum causas audire et excutere cœperimus, videamur multis negare, quod se nunc omnes jactant a martyribus et confessoribus accepisse. Denique hujus seditionis origo jam cœpit: nam in provincia nostra per aliquot civitates in præpositos impetus per multitudinem factus est, et pacem, quam semel cuncti a martyribus et confessoribus datam clamitabant, confestim sibi repræsentari coegerunt, territis et subactis præpositis suis, qui ad resistendum minus virtute animi et robore fidei prævalebant. Apud nos etiam quidam turbulentis, qui vix a nobis in præteritum regebantur, et in nostram præsentiam differebantur, per hanc epistolam velut quibusdam facibus accensi, plus exardescere et pacem sibi datam extorquere cœperunt. De quibus qualis ad clerum nostrum litteras fecerim, exemplum vobis misi.*

C

quibus Sanctus se opponit.

275 *S. Cyprianus itaque, acceptis Luciani litteris, confessorum omnium nomine scriptis, moveri se passus non est, quo minus pristinam*

Ecclesiæ disciplinam illibatam tueretur; sed epistolam xvii ad clerum suum direxit, in qua post expositam confessorum temerariam postulationem, statuit nihil de lapsorum causa, nisi ex communi consilio, decernere; ideoque epistolis, quas tam ad ipsum, quam ad episcopos collegas suos dederat, quasque hi suo quoque calculo approbant, standum interim esse. Memoratæ epistolæ sunt quinque illæ de lapsis, de quibus hactenus egimus. Porro ut exacerbatos animos ad modestiam revocaret, cum eadem epistola xvii ad eundem clerum transmisit exemplum epistolæ, quam a Caldonio acceperat, suumque ad eam responsum: Quod totum, ait, peto fratribus nostris legatis, ut magis ad patientiam componantur, nec delicto proprio adjiciant adhuc aliud delictum; dum nec nobis, nec Evangelio volumus servire, nec secundum universorum confessorum litteras causas suas examinari permittunt.

276 *Casum, de quo S. Cyprianus a Caldonio, ignotæ nobis sedis sub Carthaginensi metropoli episcopo, consultus fuerat, ipse Caldonius in epist. xviii ad Sanctum ejusque clerum data sic exponit: Oportebat vobis scribere, quoniam ii, qui posteaquam sacrificaverunt, iterato tenti, extorres sunt facti. Videntur ergo mihi abluisse prius delictum, dum possessiones et domos dimittunt, et pœnitentiam agentes, Christum sequuntur. Ergo Felix, qui presbyterium ministrabat sub Decimo, proximus mihi vinculis*, (plenius cognovi eundem Felicem) Victoria conjux ejus, et Lucius filius, extorres facti, reliquerunt possessiones, quas nunc fiscus tenet. Sed et mulier nomine Bona, quæ tracta est a marito ad sacrificandum, quæ conscientia non commissi (alibi legitur: Conscientiam non commisit) sed quia tenentes manus ejus ipsi sacrificaverunt, cœpit dicere contra: Non feci, vos fecistis; sic et ipsa extorris facta est.*

Aliis, qui lapsum suum

E

* al. vicinus

277 *Cum ergo universi pacem peterent, dicentes: Recuperavimus fidem, quam amiseramus, pœnitentiam agentes, et Christum publice sumus confessi; quamvis mihi videantur debere pacem accipere, tamen ad consilium vestrum eos dimisi, ne videar aliquid temere præsumere. Si quid ergo ex communi consilio placuerit, scribite mihi. etc. Ad hæc S. Cyprianus per epistolam xix Caldonio respondens, laudata illius religiosa prudentia: Recte autem, inquit, sensisti circa impertiendam fratribus nostris pacem, quam sibi ipsi vera pœnitentia et dominicæ confessionis gloria reddiderunt, sermonibus suis justificati, quibus se ante damnaverant. Cum ergo abluerint omne delictum, et maculam pristinam, assistente sibi Domino, potiore virtute deleverint, jacere ultra sub diabolo quasi prostrati non debent, qui extorres facti, et bonis suis omnibus spoliati, erexerunt se, et cum Christo stare cœperunt.*

confessione et exsilio elucrant,

F

278 *Atque utinam, subdit, sic et ceteri post lapsum pœnitentes in statum pristinum reformentur, quos nunc urgentes, et pacem temere atque importune extorquentes, quomodo disposuerimus, ut scires, librum tibi cum epistolis numero quinque misi, quas ad clerum et ad plebem, et ad martyres quoque et confessores feci: quæ epistolæ jam plurimis collegis nostris missæ placuerunt; et rescripserunt, se quoque nobiscum in eodem consilio secundum Catholicam fidem stare. Non constat, quem hic librum Sanctus Caldonio a se mitti dicat. Pamelius in Annotationibus suspicatur designari aut librum, quo descripti continebantur libelli martyrum, aut, quod ipsi præplacet,*

pacem concedit.

AUCTORE
C. S.

Litteris a
Romanis ad
Carthagini-
ses

B

dati recrea-
tur:

C

et ad eosdem
scribit
epist. XXII
et XXV:

præplacet, Librum de lapsis. De postremo id etiam interpretantur Baluzius ac Rigaltius: sed Joannes Fellus mavult per librum ipsum quinque litterarum fasciculum intelligere, quasi Sanctus dixisset: Librum tibi ex epistolis numero quinque misi; quæ interpretatio mihi quoque probabilior apparet. Nam librum de lapsis multo serius scriptum esse videbimus; prior vero Pamelii suspicio omni penitus fundamento destituta est, nec verisimilis apparet; ac denique quis ille fuisset de lapsorum causa liber, a libro de Lapsis, ac quinque prædictis epistolis distinctus, ignoratur.

279 *Rebus in Africa sic turbatis, litteræ a Romano clero ad Carthaginenses presbyteros ac diaconos, itemque aliæ a S. Moyse, Maximo, Nicostrato et ceteris confessoribus, Romæ in carcere detentis, ad Saturninum et Aurelium, reliquosque confessores Carthaginem allatæ fuerunt, quæ pro vigore Evangelii, et ecclesiastica disciplina sarta tecta servanda pariter perorabant. Perierunt quidem utræque hæ litteræ, at S. Cyprianus in epist. XXII eas sibi tam calamitoso ecclesiæ suæ tempore opportune accidisse, magnoque fuisse adjumento testatur. Opportune vero supervenerunt, inquit, litteræ vestræ, quas accepi ad clerum factas, item quas beati confessores Moyses et Maximus, Nicostratus et ceteri, Saturnino et Aurelio et ceteris miserunt, in quibus Evangelii plenus vigor et disciplina robusta legis Dominicæ continentur. Laborantes hic nos, et contra invidiæ impetum totis fidei viribus resistentes, multum sermo vester adjuvit, ut divinitus compendium fieret, et priusquam venirent ad vos litteræ, quas vobis proxime misi, ut declararetis nobis, quod secundum Evangelii legem nobiscum fortiter atque unanimiter etiam vestra sententia concurrat.*

280 *Enimvero nihil poterat sancto Antistiti ad propulsandam invidiam in eo rerum momento optabilius accidere, quam duas illas epistolas accipere, in quarum altera Romani cleri auctoritas eadem, quæ ipse statuerat, in altera confessores item Romani pari vigore severitatem Evangelicæ disciplinæ proferebant, et illicitas petitiones ab Ecclesiæ pudore revocabant; ut clerus Romanus in epist. XXXI ad S. Cyprianum testatur, addens: Nisi hoc fecissent, disciplinæ Evangelicæ ruinæ non facile sarcirentur. At ne quis miretur, cur duæ laudatæ litteræ ad clerum Carthaginensem potius, quam ad illius Episcopum scriptæ fuerint, observandum est, quod numero præcedenti Sanctus ipse notat; videlicet, hasce Carthaginem allatas esse, antequam epistola illius, quæ Baluzio XIV est, Romam pervenisset. Etenim cum ejusdem Sancti epistola, apud Baluzium ordine tertia, de qua § 9 actum est, sollicitudinem ac suspicionem, quam de secessu ejus conceperant, Romanis minime exemisset, hi, quo consilio recessisset, quantumque pro plebe sua laboraret, ignari, non ad illum, sed ad ejusdem clerum litteras suas dirigendas rebantur, ne absente Pastore, grex dissiparetur, aut enervaretur disciplina.*

281 *Advertit id haud dubie S. Cyprianus, ideoque epistolam XXII ad eundem Romanum clerum scripsit, eamque post solitam salutis appreciationem sic exorsus est: Post factas ad vos litteras, fratres carissimi, quibus actus noster expositus, et disciplinæ ac diligentiae quantulumque ratio declarata est, aliud accessit, quod nec ipsum latere vos debuit. Plura de hujus epistolæ argumento non attinet, cum illud toto hoc para-*

grapho jam tractaverim. Id unum addo, Celerini confessoris modestiam in hac multum laudari, et Luciani confessorumque temerarias litteras, necnon religiosas Caldonii, quasque tam ad has rescripserat, quam ad clerum suum de Luciani epistola Sanctus dederat, ab eodem ad Romanos eadem opera missas esse, ut rerum omnium a se gestarum ratio illis penitus esset perspecta. Alteram quoque epistolam, quæ nobis XXV est, ad Moysem, Maximum, ceterosque confessores Romanos scripsit, quibus invictam eorum in fide constantiam, et confessoribus ac martyribus dignum in tuenda ecclesiastica disciplina vigorem, gratulabundus extollit. At cum ejus temporis consuetudo ferret, ut ecclesiarum præsidēs hujusmodi litteras non nisi per clericos destinarent, neque id horum paucitas tum permetteret, Saturnum lectorem, Optatum vero hypodiatonum ordinavit, eorumque operâ usus est.

282 *Ita Sanctus ipse testatur in epist. XXIV ad clerum suum data, in qua se ita excusat, quod illo inscio id fecisset, ut simul ostendat, nihil sese hac in parte præter morem sine illius consensu egisse, cum ex communi totius cleri consilio uterque ad eos Ordines olim destinatus jam fuisset, dum Saturno semel et iterum in ecclesia legere permissum est; Optato autem inter lectores catechumenorum institutio mandata. Sicenim ibidem habet: Sed et illud ad vos perferre litteris meis debui, urgente causa, clero in Urbe consistenti litteras me misisse. Et quoniam oportuit, me per clericos scribere; scio autem nostros plurimos absentes esse, paucos vero, qui illic sunt, vix ad ministerium quotidiani operis sufficere; necesse fuit novos aliquos constituere, qui mitterentur. Fecisse me autem sciatis lectorem Saturnum, et hypodiatonum Optatum confessorem, quos jam pridem communi consilio clero proximos feceramus, quando aut Saturno die Paschæ semel atque iterum lectionem dedimus, aut quando cum presbyteris doctoribus lectores diligenter probaremus, Optatum inter lectores doctorem audientium constituimus, examinantes, an congruerent illis omnia, quæ esse debent in iis, qui ad clerum, parabantur. Nihil ergo a me, absentibus vobis, novum factum est: sed quod jam pridem communi consilio omnium nostrum cœperat, necessitate urgente, promotum est.*

283 *Hæc ipse, sollicitè cavens, ne a consilio suo, quo ab ineunte episcopatu decreverat nihil sine cleri sui consensu agere, descivisse videretur. Hallucinatus autem est Baluzius, dum in Notis censuit, S. Cyprianum hoc loco agere de litteris non ad clerum Romanum, sed ad eos, qui e Carthaginensi clero suo Romæ tum debebant, transmissis. Hallucinatus, inquam, est; nam fatente Baluzio, agit de epistola XXII, quam ad Romanum clerum scriptam fuisse legenti manifestum est. Ceterum cum duæ illæ epistolæ, scilicet XXII et XXV exaratae fuerint, antequam Sanctus ad epistolam suam XIV, quæ ex supra dictis mense Julio scripta videtur, responsum Roma accepisset, ad ejusdem mensis finem vel subsequenti initium referendæ sunt.*

D

de Lectore et
subdiacono
ordinatis

E

clerum suum
edocet.

F

A

§ XVI. Alia a Sancto contra pervicaces confessores, cleri- cosque ac lapsos gesta: litteræ ad Romanum clerum, et ab hoc et Romanis confessoribus ad illum datæ.

Lapsos mori-
geros laudat;

Interea dum Optatus ac Saturus sancti Epi-
scopi sui litteras ad Romanum clerum ac con-
fessores perferrent, nonnullorum e lapsis humilis
pœnitentia, et submissa in omnibus voluntas,
illius animum non parum recreavit. Juverit id
ipsius Sancti verbis retulisse. In epist. xxvii ad
lapsos sic loquitur: Scripserunt autem mihi nuper
quidam de lapsis humiles et mites, et trementes
et metuentes Deum, et qui in Ecclesia semper
gloriose et granditer operati sunt, et opus suum
numquam Domino imputaverunt; scientes, illum
dixisse: « Et cum hæc omnia feceritis, dicite:
« Servi supervacui sumus, quod debuimus facere,
« fecimus. » Quæ illi cogitantes, et quamvis
libello a martyribus accepto, ut tamen a Domino
satisfactio sua admitti possit, orantes scripse-
runt mihi, se delictum suum cognoscere, et pœ-
nitentiam veram agere, nec ad pacem temere aut
importune properare; sed expectare præsenti-
am nostram, dicentes, pacem quoque ipsam, si eam
nobis præsentibus acceperint, dulciorem sibi fu-
turam. Quibus quantum gratulatus sim, Dominus
testis est, qui dignatus est, ostendere, quid ejus-
modi tales servi de ejus benignitate mereantur.

pervicaces
ad ipsum
scribent arro-
ganter,

285 Verum hoc optimi Pastoris gaudium alio-
rum lapsorum intolerabilis audacia brevi post
dissipavit. Hi etenim jam non contenti pacem
importunis precibus aut seditiose, ut ante fecerant,
extorquere, sed eam sese jam habere, utpote a
Paulo martyre sibi datam, dictitare cœperunt.
Quin et eo devenerunt audaciæ, ut id ipsum com-
muni epistola, non subscriptis nominibus, sed ec-
clesiæ nomine scripta, velut hæc penes lapsos esset,
S. Cypriano significare non dubitaverint. Perit
hæc epistola, sed de ea tam Sanctus ipse in sua
xxvii mox laudata, quam in xxix ad clerum
Romanum, ac denique etiam hic in xxx ad S. Cy-
prianum, pluribus agunt. Et in posteriori quidem
conqueruntur Romani, quod lapsorum fratrum
immoderata petulantia usque ad periculosam
verborum temeritatem producta (in eorum epi-
stola) denotaretur: quodque tam immaturo atque
acerbo tempore, in tam ingenti et immenso cri-
mine atque delicto, pacem sibi non tam peterent,
quam vindicarent, immo jam et in cœlis habere
se dicerent.

quos acriter

286 Nec a durioribus in optimum Antistitem
suum verbis eos abstinuisse, idem clerus ibidem
testatur: Novimus, inquit, Carthaginensis ec-
clesiæ fidem, novimus institutionem, novimus
humilitatem. Unde etiam mirati sumus, quod
quædam in te per epistolam injecta durius nota-
remus; cum amorem vestrum mutuum et cari-
tatem exemplis multis reciproce adfectionis in
vos invicem sæpe comperissemus. Turbulenta
illa lapsorum epistola accepta, S. Cyprianus
iisdem per epistolam xxvii respondens, docuit,
Ecclesiam a Christo Domino sic institutam esse,
ut per episcopos gubernaretur, ideoque mirari se

lapsorum audaciam, ut ecclesiæ nomine litteras
facerent; quando ecclesia in episcopo et clero et
in omnibus statibus sit constituta. Deinde quam
absurda hæc eorum sit arrogantia, sic exponit:
Si autem quidam lapsi ecclesiam se esse volunt,
et si apud illos atque in illis est ecclesia, quid
superest, quam ut ipsi rogentur a nobis, ut nos
ad ecclesiam dignentur admittere? Summissos
ergo et quietos et verecundos esse oportet eos,
qui delicti sui memores satisfacere Deo debent,
nec ecclesiæ nomine litteras facere. cum se
magis sciant ecclesiæ scribere. Post hæc pro-
posito ipsis exemplo modestorum pœnitentium, de
quorum religiosa epistola num. 284 egimus, monet
nihil certi responsi illis sperandum esse, donec
aliter scripserint; et ad modestiam et quietem
hortatur.

287 Quas, inquit, litteras (lapsorum vere
pœnitentium) cum nuper acceperim, et nunc
aliud scripsisse vos legerim, peto, discernatis de-
sideria vestra, et quicumque estis, qui has lit-
teras misistis, nomina vestra libello subjiciatis,
et libellum cum singulorum nominibus ad me
transmittatis. Ante est enim scire, quibus re-
scribere habeam. Tunc ad singula, quæ scripsistis
pro loci et actus nostri mediocritate rescribam.
Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere,
et secundum Domini disciplinam quiete et tran-
quille agere. Valete. Hæc Sanctus: ex quibus
non minus invictam ejus in disciplina Ecclesiæ
contra turbulentos homines defendenda fortitu-
dinem, quam amorem in pœnitentes, miramque
animi mansuetudinem, licet admirari. Quippe
jam toties ab iis lacessitus, novoque jam, ac etiam
magis nefario auso appetitus, nec seditiosorum
numero, nec audacia movetur, sed ecclesiæ suæ
jura ac disciplinæ vigorem non secus ac prius
tuetur; quæ vero in se durius dicta fuerant, taci-
tus præterit, ad id unice intentus, ut inique ex-
asperatos animos ad officium revocet. Eodem plane
modo in epistola xxix, hac super re scripta ad
clerum Romanum, de violata pœnitentiæ lege
conqueritur, at de facta sibi injuria silet.

288 Ex epist. xxix discimus, circa idem tempus
aliam ad Carthaginensem clerum ab eo scriptam
fuisse, quæ xxviii esse creditur. In hac Sanctus
laudat clerum suum, quod ex communi tam col-
legarum, quam aliquot episcoporum, qui forte
aderant, consilio Gaium Diddensem presbyterum,
ejusque diaconum, qui communicando cum la-
psis, et offerendo oblationes eorum, in pravis
erroribus suis frequenter deprehensi, et semel
atque iterum... a collegis, sive episcopis, moniti,
ne hoc facerent, in præsumptione et audacia sua
pertinaciter perstiterunt, a sua communione ar-
cuisset. Hujusmodi quippe hominum blanditiis et
palpationibus perniciosus, quibus fit, ut agri me-
delam recusent, merito adscribendum observat,
quod salubria sua consilia optato successu eo us-
que caruissent. Hinc jubet, ut imposterum eadem
pœna coerceatur, quisquis ante sententiam suam
cum lapsis communicaverit, sive is Carthaginen-
sis ecclesiæ presbyter vel diaconus fuerit, sive pe-
regrinus; hancque epistolam suam episcopis tum
præsentibus vel superventuris prælegi jubet, ne qua
in lapsis curandis inter eos discrepantia oriretur,

289 Quæsierat prætereā idem clerus, quid
agendum esset de Philumeno et Fortunato hypo-
diaconis, et Favorino acolytho, qui, cum medio
persecutionis tempore recessissent, tum redierant.
Fugerant hi haud dubie ex ignavo metu, invitis
aut insciis Carthaginensis ecclesiæ præpositis,
cum

AUCTORE
C. S.simul et man-
sucte repre-
hendit.

E

Excommunica-
tionem a clero
latam appro-
bat;

F

ignavos cleri-
cos

AUCTORE
C. S.

cum eorum opera confessores ac plebs maxime indigerent. Respondet S. Cyprianus, non posse hujus rei se solum judicem agere, praesertim cum praeter tres illos etiam alii multi abessent, qui locum suum nondum repetendum putaverant. Expectandum igitur esse, donec reddita Ecclesiae pace, singulorumque causis examinatis, decernatur aliquid, quod in posterum circa ministros Ecclesiae constituat exemplum. Nec ab omni tamen poena eos interea immunes esse patitur; sed Interim, inquit, se a divisione mensurna tantum contineant, non quasi a ministerio ecclesiastico privati esse videantur; sed, ut integris omnibus ad nostram praesentiam differantur.

inflicta poena
castigat.

290 Porro vox mensurnus, quam Priscianus Ciceroni in lib. I de Inventione Rhetorica vindicat, idem est, quod menstruus, quo modo nonnulli etiam legendum censuerunt. Eadem voce Sanctus denuo utitur in epistola xxxiv, ubi de Aurelio ac Celerino lectoribus ordinatis sic ait: Ceterum presbyterii honorem designasse nos illis jam sciatis, ut et sportulis iisdem cum presbyteris honorentur, et divisiones mensurnas aequatis quantitibus partiantur. Erat igitur mensura divisio stipendium menstruum, clericis ex communi cujusque ecclesiae thesauro dari solitum, quo S. Cyprianus duos illos subdiaconos et acolythum in illiciti discessus sui poenam interim privatos voluit, donec de eorundem ceterorumque causa, qui ejusdem delicti rei erant, aliquid certi statuere per Ecclesiae pacem liceret.

Romanos de
rebus gestis

291 De hisce omnibus S. Cyprianus, ut Romanum clerum magis magisque sibi demeretur, eum quoque certiores fecit per epistolam xxix, latore Fortunato hypodiatcono, ut ex epist. xxx discimus. De hujus tempore cum Pearsonius dissideat, juverit eam, praesertim cum brevis sit, hic recitasse. Est igitur hujusmodi: Et dilectio communis et ratio exposcit, fratres carissimi, nihil conscientiae vestrae subtrahere de his, quae apud nos geruntur, ut sit nobis circa utilitatem ecclesiasticae administrationis commune consilium. Nam posteaquam ad vos litteras feci, quas misi per Saturum lectorem et Optatum hypodiatconum, quorundam lapsorum conspirata temeritas, qui poenitentiam agere et Deo satisfacere detrectant, litteras ad me fecerunt, pacem non dandam sibi postulantes, sed quasi jam datam sibi vindicantes; quod dicant, Paulum omnibus pacem dedisse: sicut in litteris eorum, quarum exemplum ad vos transmisi, legetis; simulque, quid ego eis breviter interim rescripserim; sed et quales postea ad clerum litteras fecerim, ut scire possitis, hujus quoque rei exemplum vobis misi.

instruit per
epist. xxviii,

292 Quod si ultra temeritas eorum nec meis nec vestris litteris compressa fuerit, nec consiliis salubribus obtemperaverit, agemus ea, quae secundum Evangelium Dominus agere praecipit. Pearsonius in Annalibus, nullo nixus fundamento, epistolam hanc ad initium mensis Octobris rejecit, et post Romanorum ad Sancti epistolam xiv et xxii responsum collocavit; quod utrumque a veritate alienum puto. Etenim si ad duas illas litteras responsum, sive epistolam xxxi, a Romanis jam recepisset, dum ipse epistolam xxix scriberet, procul omni dubio in hac de illa cum grati animi significatione meminisset. Nihil enim eo responso optabilius accidere ipsi potuit, in quo sententiam suam cleri Romani, omniumque episcoporum, qui Romae aderant, calculo laudatam confirmatamque agnovit, quodque propterea tanti fecit, ut illius exemplar omnibus tam indigenis quam ad-

venis concedi mandaverit; quemadmodum infra dicemus.

293 Attamen nullam de illo responso in hac epist. xxix mentionem facit. Imo satis insinuat sese nihil responsi etiam tum recepisse, cum dicit: Posteaquam ad vos litteras feci, quas misi per Saturum lectorem et Optatum hypodiatconum, quorundam lapsorum conspirata temeritas... litteras ad me fecerunt etc. Quemadmodum enim in epistola xxii, quam ante Romanorum responsum scriptam esse constat, et nobiscum admittit Pearsonius, rationem reddens, cur eo non expectato, denuo scribat, sic praefatus: Post factas ad vos litteras... aliud accessit, quod nec ipsum latere vos debuit; ita hic simili modo parem causam iterum scribendi ante acceptum ad priorem epistolam responsum allegat. Hinc mihi dubium non videtur, quin haec epistola xxix scripta fuerit, antequam sanctus Episcopus Romanorum ad utrasque priores litteras suas responsum recepisset, ut Eminentissimus Baronius sensisse videtur, et Maranus merito sustinuit. Porro epistolam hanc per Fortunatum hypodiatconum perlatam fuisse, discimus ex epist. xxx, de qua mox agemus, ubi etiam de tempore, quo scripta sit, aliquid praeterea observabimus.

294 Inter haec clerus Romanus, lectis tribus illis S. Cypriani epistolis, scilicet xiv, xv et xxii, quarum primam ac tertiam ad eundem clerum, secundam vero ad Moysem ceterosque Romanos confessores datas fuisse, praecedenti § diximus, aequitatem secessus illius, quem eo usque suspicionem habuerat, et indefessam in gregem suam vigilantiam agnovit, eumque pro Ecclesia Dei strenue laborantem consilio atque auctoritate sua juvare decrevit. Collecto igitur tam collegarum, quam etiam episcoporum, qui partim vicinas Romae cathedras habebant, partim e sedibus suis expulsi, eo advenerant, quid in tanta Ecclesiae calamitate agendum videretur, diu multumque ab eis deliberatum est. Placuit omnibus S. Cypriani sententia, et veluti Romanae Ecclesiae disciplinae omnino conformis laudata est: at cum Apostolica Sedes per S. Fabiani Pontificis martyrium etiam vacaret, nihil praeterea ordinare decretum est, donec novus Pontifex in S. Petri Cathedram susceptus esset.

295 His ita constitutis, laudatus clerus, nihil amplius cunctandum ratus, S. Cypriano per praeclarissimam illam epistolam, et Apostolica Ecclesia vere dignam, quae inter Cyprianicas trigesima prima est, communi omnium nomine respondit. Longior ea est, quam ut huic Commentario inserendam putem; ideoque eam per compendium exposuissesuffecerit. In primis laudant sanctissimi Episcopi humilitatem ac modestiam, qua eis omnium consiliorum suorum rationem reddere non dubitavit. Deinde salutarem illius justamque severitatem ac vigorem dignis laudibus celebrant, eandemque disciplinam in Romana Ecclesia sua semper vixisse, nec a se relaxandam esse contestantur. Probant id ex prioribus litteris suis (modo deperditis) quas ad clerum Carthaginensem dederant, et in quibus tum nefariorum libellorum usum damnaverant, tum sacrificantium impietatem fuerant detestati. Hinc procul ab Ecclesia Romana abesse profanam illam facilitatem, quae lapsos sine praevia justaque poenitentia ad pacem admittens, nervos severitatis, eversa fidei maiestate, dissolvit, quaque fit, ut... nova per misericordiam falsam vulnera veteribus transgressionis vulneribus imprimantur, ut miseris ad eversionem

quae ad hoc
tempus spectat.

E
Clerus Romanus, lectis
Sancti litteris,

ad eum rescribit, probans,

F

A nem majorem eripiat et pœnitentia,.. Hoc, enim inquiunt, non est curare; sed, si dicere verum volumus, occidere.

quidquid ipse
huc usque
gesserat.

296 Eandem plane esse mentem confessorum, quos pro Christi causa Romanus carcer tenebat, ex eorundem pariter probant litteris, ad clerum Carthaginensem etiam datis, sed quæ similiter desiderantur. Hisce laudatis, S. Cypriano maximas agunt gratias, quod illustres illos confessores per epistolam suam, quæ inter Cyprianicas decima quinta est, consolari et recreare dignatus sit. Inde ad lapsorum causam regressi, de litteris super ea in Siciliam missis, quarum exemplum ad ipsum quoque destinant, verbulo meminere; et cum Sede Romana per S. Fabiani martyrium vacante, cui rerum ac temporum difficultas alium suffici nondum permiserat, tantæ rei decisionem sibi præ ceteris differendam esse agnoscant, summopere probant S. Cypriani sententiam, ne quid de propagato per totum orbem Romanum delicto sine communi Ecclesia consensu et maturo examine statuatur.

ejusdemque
de lapsis

297 Aspice totum, inquiunt, orbem pœne vastatum, et ubique jacere dejectorum reliquias et ruinas, et iccirco tam grande expeti consilium, quam late propagatum videtur delictum. Non sit minor medicina, quam vulnus, non sint minora remedia, quam funera; ut, quomodo qui fuerunt, quod cæca temeritate nimis incauti fuerunt; ita, qui hoc disponere nituntur, omni consiliorum moderatione utantur, ne quid, non ut oportet, factum, tamquam irritum ab omnibus judicetur. Ut hæc felicem finem sortiantur, omnes ad communem Ecclesiæ pacem continuis precibus fletibusque a Deo postulandam exhortati, lapsis salutaria præcepta de pœnitentia fervide et constanter agenda, paceque patienter ac modeste efflagitanda præscribunt: eosque semper memores esse jubent non minus divinæ justitiæ, quam clementiæ: Quoniam et qui petitur, aiunt, flecti debet, non incitari; et sicut respici debet divina clementia, sic respici debet et divina censura; et sicut scriptum est: Donavi tibi omne debitum, quia me rogasti; sic scriptum est: Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo et coram angelis ejus.

sententiam
laudat.

298 Hæc eadem aliquot aliis sacre Scripturæ locis confirmant, ac tandem quid de lapsorum causa interea decreverint, his verbis subjiciunt: Cujus temperamenti (divinæ clementiæ justitiæque) moderamen nos hic tenere quærentes, diu, et quidem multi, et quidem cum quibusdam episcopis vicinis nobis et appropinquantibus, et quos ex aliis provinciis longe positis persecutionis istius ardor ejecerat, ante constitutionem Episcopi nihil innovandum putavimus; sed lapsorum curam mediocriter temperandam esse credimus; ut interim dum Episcopus dari a Deo nobis sustinetur, in suspenso eorum, qui moras possunt dilationis sustinere, causa teneatur, eorum autem quorum vitæ suæ finem urgens exitus dilationem non potest ferre, acta pœnitentia et professa frequenter suorum detestatione factorum, si lacrymis, si gemitibus, si fletibus, dolentis ac vere pœnitentis animi signa prodiderint, cum spes vivendi secundum hominem nulla substiterit; ita demum caute et sollicite subveneri, Deo ipso sciente, quid de talibus faciat, et qualiter judicii sui examinet pondera; nobis tamen anxie curantibus, ut nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec vere pœnitentes accusent nostram quasi duram crudelitatem. Optamus te, beatis-

sime ac gloriosissime Papa, in Domino semper bene valere, et nostri meminisse.

299 Epistolam hanc a S. Moyse, tum adhuc carceri, ad quem propterea deferri debuit, incluso subnotatam, a Novatione autem, qui postmodum dirum schisma ac crudelem hæresim adversus pœnitentiam in Ecclesia suscitavit, scriptam fuisse, testatur S. Cyprianus in epist. LII ad Antonianum dicens: Additum est etiam (in laudata Romani cleri epistola) Novatiano tunc scribente, et, quod scripserat, sua voce recitante, et presbytero Moyse, tunc adhuc confessore, nunc jam martyre, subscribente, ut lapsis infirmis et in exitu constitutis pax daretur. Hinc etiam S. Pacianus, Barcinonensis episcopus, epist. III contra Novationorum Tractatus ex eodem capite perfidiam Novatiani probat; quippe qui, cum clero Romano olim consentiens, exiniam illiam pro pace lapsis danda epistolam scripsisset, deinde invidiæ stimulis in S. Cornelium Pontificem incitatus, pacis spem lapsis omnibus præclusam esse volebat. Sed de schismatico hoc plura in S. Cornelii gestis jam retulimus, et in hoc ipso Commentario referemus.

300 Superest, ut de uno ejusdem epistolæ loco aliquid observemus. Romani in ea sic loquantur: Quamquam nobis in tanto negotio placeat, quod et tu ipse tractasti, prius Ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus, pariter ac stantibus laicis facta, lapsorum tractare rationem. Ad hæc notat Pamelius, cum laudata verba nusquam in superioribus epistolis exstent, verisimile fieri, ea ex epistola S. Cypriani, quæ perierit, descripta fuisse. Idem habet ad epistolam XXVI, in qua confessores Romani consentiunt, lapsorum causas debere caute moderateque tractari, consultis omnibus episcopis, presbyteris, diaconibus, confessoribus et ipsis stantibus laicis; adduntque, ut in tuis litteris et ipse testaris. Denique ad epistolam LII, quæ ad Antonianum est, denuo monet, litteras, in quibus similia ad Romanos scripserat, excidisse.

301 At frustra ex adductis locis aliam ad Romanos epistolam extundere conatur: quamvis enim in prioribus S. Cypriani litteris citata sententia iisdem plane verbis expressa nusquam legatur, quoad substantiam tamen exstat in epistola XIII ad clerum, quam unam e tredecim ad Romanos transmissis esse supra ostensum est. Sic autem in hac Sanctus loquitur: Ceteri vero, qui nullo libello a martyribus accepto invidiam faciunt; quoniam non paucorum, nec ecclesiæ unius provinciae, sed totius orbis hæc causa est, expectent de Domini protectione Ecclesiæ ipsius publicam pacem. Hoc enim et verecundia et disciplinæ et vitæ ipsi omnium nostrum convenit, ut præpositi cum clero convenientes, præsentem etiam stantium plebe, quibus et ipsis pro fide et timore suo honor habendus est, disponere omnia consilii communis religione possimus. Hæc verbis quidem, at non re, a laudatis sententiis, in quibus etiam non nulla occurrit vocum discrepantia, differunt; ideoque hanc epistolam supra designare potuerunt Romani; uti etiam XI, in qua similia legere est: nam periodos illas de verbo ad verbum ex S. Cypriani epistola descriptas esse, nemo probaverit.

302 Cleri Romani litteris supra relatis S. Moyses et Maximus presbyteri, et Nicostratus ac Rufinus diaconi, ceterique confessores, quos Sanctus per epistolam XXV consolatus fuerat, suas etiam satis prolixas, e carcere addidit, quæ inter Cyprianicas

AUCTORE
C. S.

subscribenti-
bus S. Moyse
ac Novatiano

E

Pamelius ex
hac epistola
aliam,

quæ perierit,
frustra requi-
rit.

F

Confessores
Romani ad
eundem scri-
bunt.

AUCTORE
C. S.

Cyprianicas numero 26 referuntur. Hi actis primum S. Cypriano pro epistola ejus consolatoria gratiis, qua sese in ergastulo suo mirum in modum recreatos, et ad quidlibet pro Christi fide paliendum vehementer accensos profitentur, preces illius postulant, ac pastorem ejusdem, ut ut a grege suo absentis, vigilantiam, invictumque in disciplina Ecclesiae servandam vigorem commendant. Cetera, quae subdunt, ejusdem quoque argumenti ac sententiae sunt, cujus cleri Romani litterae; ideoque necesse non est ea hic repetere.

Utramque
epistolam
Pearsonius

303 Pearsonius in Annalibus credidit, laudatas cleri ac confessorum litteras mense Augusto exeunte scriptas, Septembri vero S. Cypriano redditas esse; neque hanc moram miram videri debere consideranti, quid a Romanis, antequam responderint, factum fuerit. Ad hoc allegat illud Romanorum in epist. xxxi: Quærentes diu, et quidem multi, et quidem cum episcopis vicinis nobis et appropinquantibus, et quos ex aliis provinciis longe positis persecutionis istius ardor ejecerat, ... nihil innovandum putavimus, etc. Verum recte observavit Maramus, responsum illud a Pearsonio justo amplius differri; cum Carthaginensis ecclesiae perturbatio celeri medicina egeret, et optimo Episcopo, tot inter fluctus laboranti, eximenda esset molestia, quam sinistra illorum suspicio auxerat, omnisque responsi dilatio non poterat non gravare.

justo serius
retulit.

304 Neque tantam moram exigunt citata Romanorum verba: nam cum etiam Romae nonnulli lapsi fuerint, dubitandum non est, quin clerus ante acceptas S. Cypriani litteras eorum causam jam tractaverit, ita ut diu se deliberasse dicere potuerint, licet paucos tantummodo dies post receptas dictas litteras eidem negotio impendissent. Episcopi vero, qui in consilium adhibiti sunt, non fuere e longinquo accersendi; sed hi vel vicini Romae erant, vel ex aliis provinciis expulsi, ibidem jam versabantur; ita ut neque ex hoc capite responsum tamdiu differendum fuerit, sed mense Augusto S. Cypriano reddi jam potuerit. Hinc ulterius observa, epistolam xxix, quam paragrapho præcedenti scriptam esse ostendimus, antequam sanctus Antistes memoratum responsum accepisset, a Pearsonio ad Octobris initium perperam referri.

§ XVII. Romanorum litteras vulgari curat; alias ab iisdem accipit: pax propinqua ipsi revelatur, ad quam accelerandam suos de orando Deo monet.

Litteras a
Romanis ac-
ceptas

Quanto gaudio prædictæ Romanorum litteræ sanctissimum Præsulem affecerint, colligere licet ex magnitudine mali, quo ipsius ecclesia laborabat, et cui ipse sollicitè mederi conatus, nonnullorum e clero suo, confessorum plurimum, ac omnium pene lapsorum invidiam; quasi æquo severior in se commoverat. Huic autem malo nullum præsentius poterat esse remedium, quam laudatæ litteræ, in quibus dum ex Romani cleri confessorumque auctoritate, quidquid a S. Cypriano gestum fuerat, probabatur, Afrorum confessorum,

clericorumque temere indulgentium perniciose facilitas, et injuste lapsorum de suo Antistite querelæ ac procacitas simul retundebatur. Neque etiam eas diu latere passus est S. Cyprianus, sed earundem exemplar ad clerum suum destinavit, sollicitè curans, ut in omnium tam peregrinorum, quam indigenarum notitiam pervenirent.

306 Id liquet ex epistola ipsius xxxii, quam hac super re ad clerum suum his verbis conscripsit: Quales litteras ad clerum Romæ agentem fecerim, quidque illi mihi rescripserint; quid etiam Moyses et Maximus presbyteri, et Nicostratus et Rufinus diaconi, et ceteri cum eis confessores in custodia constituti, æque ad litteras meas rescripserint, ut scire possetis, fratres carissimi, exempla vobis legenda transmisi. Vos curate, quantum potestis pro diligentia vestra, ut scripta nostra et illorum rescripta fratribus nostris innotescant. Sed et si qui de peregrinis episcopi collegæ mei, vel presbyteri, vel diacones, præsentibus fuerint, vel supervenerint, hæc omnia de vobis audiant: et si exempla epistolarum transcribere, et ad suos perferre voluerint, facultatem transcriptionis accipiant.

307 Quamvis et Saturo lectori, fratri nostro, mandaverim, ut singulis desiderantibus describendi faciat potestatem, ut in ecclesiarum statu quoquo modo interim componendo servetur ab omnibus una et fida consensio. De ceteris vero, quæ agenda erunt, sicut et collegis meis plurimis scripsi, plenius consilio communi tractabimus, quando convenire in unum, permittente Domino, cœperimus. Easdem pariter litteras ad æquitatem sententiæ suæ probandam, ac convincendum Novationum, ut supra dictum est, laudavit in ep. lxi ad Antonianum, ubi etiam ait, illas quaquaversum transmissas fuisse; Quæ litteræ, inquit, per totum mundum missæ sunt, et in notitiam ecclesiis omnibus et universis fratribus perlatae sunt. Porro ex eo, quod Sanctus hic dicat, mandatum a se Saturo fuisse, ut memoratas epistolas describendi copiam cuilibet faceret, colligunt nonnulli, eas ab eodem Saturo Roma allatas fuisse; quod etsi ex loco incertum sit, quia tamen constat, illum una cum Optato epist. xxii ad Romanos latorem fuisse, verisimile quoque est, eundem Romanorum responsa retulisse.

308 Non admodum diu post altera Romani cleri epistola, quæ ad Cyprianicam xxix, quam num. 291 exhibuimus, respondebatur, in Africam allata videtur. In hac Romani post significationem doloris, quem cum ex optimi Antistitis afflictione, tum ex lapsorum arrogantia conceperant, horum petulantiam ac Luciani, ceterorumque confessorum, qui huic adhaerebant, inverecundiam acriter castigant, hosque ad modestiam, illos ad humilitatem et pœnitentiam reducere conantur. Cypriani vero constantiam et Evangelicam severitatem laudant, utque in ea perseveret, hortantur, ac sperare jubent fore, ut, qui tum medicinam respuebant, postmodum gauderent, se ad eam dilatos fuisse.

309 Ex eadem epistola discimus, S. Cyprianum eis de Privato Lambesitano hæretico, cujus infra mentio recurret, aliquid significasse; de quo cum nihil in epist. xxix legatur, si hæc integra exstet, videtur id per peculiarem epistolam fecisse. Sic enim scribunt Romani: Quod autem pertinet ad Privatum Lambesitanum, pro tuo more fecisti, qui rem nobis tamquam sollicitam nuntiare voluisti. Omnes enim nos decet pro corpore totius Ecclesiae, cujus per varias quasque provincias membra

D

describi, et in
omnium no-
titiam

perferri curat.

E

Alias ab iis-
dem litteras
recipit,

F

in quibus de
Privato hære-
tico memo-
ratur.

A membra digesta sunt, excubare. Sed nos etiam ante litteras tuas fraus callidi hominis latere non potuit : nam cum antehac quidam ex ipsius nequitiae cohorte venisset vexillarius Privati Futurus, et fraudulenter litteras a nobis elicere curaret ; nec, quis esse, latuit, nec litteras, quas volebat, accepit.

Quo ordine
scriptæ fue-
rint

310 *Pamelius epistolam hanc ante prolixiorē illam, de qua § præcedenti egimus, scriptam credidit, ratus per illam ad varias S. Cypriani litteras responsum interim a Romanis esse, donec prolixior ex communi maturoque consilio scriberetur. At mihi contrarium prorsus ex utraque epistola dicendum videtur, et quæ trigesima prima est, trigesimæ præponenda. Rationem accipe. S. Cyprianus post epistolam xv, in qua clero Romano secessus sui, omniumque, quæ in eo pro grege suo egerat, rationem reddidit, primum epistolam xxii, deinde vero etiam xxix ad eundem clerum conscripsit. In epistola autem xxii, quam per Optatum hypodiamonem et Saturum lectorem Romam delatam esse ex epistola xxiv habemus, Sanctus de aliquot confessorum, ac Luciani in primis temeritate, nataque inde lapsorum arrogantia conquestus est. In vigesima nona vero alias querelas de lapsis deposuit, qui etiam audaciores facti ad eum scripserant, pacem non dandam sibi postulantes, sed quasi jam datam sibi vindicantes.*

laudatæ epis-
tolæ vigesima
nona,

311 *Ad hujus postremæ epistolæ argumentum apprimè respondet epistola xxx, quam Romanus clerus sic exorsus est: Cum perlegissemus, Frater carissime, litteras tuas, quas per Fortunatum hypodiamonem miseras, gemino sumus dolore percussi, et duplici mœmore confusi ; quod neque tibi requies ulla in tantis persecutionis necessitatibus traderetur, et lapsorum fratrum immoderata petulantia usque ad periculosam verborum temeritatem producta denotaretur etc. Pergit deinde lapsorum illorum, quique eos instigabant, confessorum temeritatem acriter castigare, ac denique de Privato hæretico meminit, de quo illi Sanctus aliquid nuntiaverat. Tota itaque hæc epistola responsoria est ad solam epistolam xxix, per Fortunatum, non ad alias per alios perlatas, si dicta de Privato excipias, de quo etiam in prioribus litteris nulla exstat mentio, ut suspicari liceat, Romanos de hæretico illo aut per peculiarem epistolam, aut per Fortunatam ipsum a S. Cypriano instructos fuisse.*

C
trigesima et
trigesima
prima.

312 *Contra vero epistola xxxi responsum ad ceteras omnes sic continet, ut pateat quidem, confessorum lapsorumque temeritatem Romano clero ex prioribus litteris innotuisse, sic tamen ut summa illa audacia, quæ in epistola xxix exponitur, eundem latuisse videatur. Existimo itaque, epistolam xxxi a S. Cypriano scriptam esse, antequam hic responsum ad suas priores a Romanis accepisset, Romanque a Fortunato allatam, dum isti suam xxix in Africam jam destinassent, sic ut utriusque latores obviare sibi potuerint, dum eorum unus in Africam, alter in Italiam contenderet. Nec refert, quod Romani in ep. xxxi dicant : Hoc nos non falso dicere, superiores nostræ litteræ probaverunt, in quibus vobis sententiam nostram... protulimus. Agunt enim hic de litteris, non ad Cyprianum sed ad clerum datis, quæ perierunt, quasque Sanctus a se lectas fuisse in epistola xxii, verbis num. 279 relatis scripserat, et in quibus, eodem teste, Evangelii plenus vigor et disciplina robusta continebatur. Id ita esse, colligitur ex eo, quod Romani*
Septembris Tomus IV.

in laudata epistola xxxi dicant, sese in prioribus istis litteris sententiam exposuisse adversus libellaticos, de quibus in prioribus eorum litteris, quas habemus, nulla prorsus est mentio.

AUCTORE
C. S.

313 *Ad solatium, quod sanctus Episcopus ex Romanorum litteris perceperat, accessit et aliud multo majus, divinum scilicet de propinqua Ecclesiæ pace promissum, de quo in epistola vii alias viii, ad clerum suum sic loquitur. Denique ad minimum Famulum suum, et in delictis licet plurimis constitutum, et dignatione ejus indignum, tamen ille pro sua circa nos bonitate mandare dignatus est; Dic illi, inquit, securus sit, quia pax ventura est; sed, quod interim morula est, supersunt adhuc aliqui, qui probentur. Neque distulit Sanctus gregem suum tam leti nuntii participem facere, præsertim cum proximæ pacis spes non parum conductura videretur ad lapsorum animos componendos, qui causam suam differri eo molestius tulerant, quo longius pax abesse crederetur. Quia tamen Sanctus tum divinis Scripturarum præceptis, tum cælestibus visionibus instructus, probe noverat, horrendam illam tempestatem ad castiganda fidelium delicta immisam esse, nec tamdiu fuiss eduraturam, si hi ad pœnitentiam serio conversi, misericordiam Dei, qua par erat ratione, implorassent, pro pastoralis sollicitudine statuit suos ad tanti mali causas simul et reddendæ pacis moras tollendas demum exhortari.*

Revelatur ipsi
propinqua
pax,

314 *Facit id per dictam epistolam, quam tredecim litteris, una cum decima quarta ad Romanos missis, a Pearsonio perperam annumerari diximus § 10. Laudat eam S. Augustinus lib. IV de Baptismo contra Donatistas, cap. ii, ad clericos de precando Deo scriptam dicens, quod totius epistolæ argumentum et scopus est. Etenim id in ea unice agit, ut persecutionem illam pro delictis suis inflictam agnoscentes, pacem divinitus promissam, non voce sola, sed et jejuniis et lacrymis et omni genere deprecationis Deum exorantes, maturare nitantur. Hoc vero ut ocys impetrent, jubet eos duo in oratione diligenter cavere, quibus illos Deo vehementer displicuisse, eodem revelante, cognoverat; videlicet ne discordi animo, neve oscitanter orarent. Petamus, inquit, et accipiemus; et si accipiendi mora et tarditas fuerit, quoniam graviter offendimus, pulsemus, quia et pulsanti aperietur, si modo pulsant ostium preces, gemitus et lacrymæ nostræ, quibus insistere et immorari oportet; et si sit unanimis oratio.*

E

quam clero
nuntians,
monet,

315 *Nam quod magis suasit et compulit, ut has ad vos litteras scriberem, scire debetis (sicut Dominus ostendere et revelare dignatus est) dictum esse in visione: Petite, et impetratis; tum deinde præceptum plebi assistenti, ut pro quibusdam personis designatis sibi peterent: in petendo autem fuisse dissonas voces, et dispares voluntates, et vehementer hoc displicuisse illi, qui dixerat: Petite, et impetratis; quod plebis inæqualitas discreparet, nec esset fratrum consensio una et simplex et juncta concordia. Ab hac dissensione causam negatæ eo usque pacis repetendam docet, idque ex Matth. cap. xviii sic probat: « Dico autem vobis (verba Christi sunt) » quoniam si duobus ex vobis convenerit in terra » de omni re, quamcumque petieritis, continget » vobis a patre meo, qui in cælis est. » Quod si duo unanimes, prosequitur sanctus Episcopus, tantum possunt, quid si unanimitas apud omnes esset? Quod si secundum pacem, quam nobis*

F

ut eam concor-
dibus

AUCTORE
C. S.

Dominus dedit, universis fratribus conveniret, jam pridem de divina misericordia impetrassemus, quod petimus, nec tamdiu in hoc salutis et fidei nostræ periculo fluctuaremus. Immo vero nec venissent fratribus hæc mala, si in unum fraternitas fuisset animata.

ac assiduus
precibus

316 *Subdit hic et aliam visionem, qua persecutio in peccatorum poenam infligenda dudum ante prædicta fuerat, quamque nos num. 127 jam retulimus, ac propterea hic præterimus. De altero, quod cavendum dixerat, sic habet: Oremus instanter, et assiduus precibus ingemiscamus. Nam et hoc nobis non olim per visionem, fratres carissimi, exprobratum sciatis, quod dormitemus in precibus, nec vigilanter oremus. Ex hisce obiter collige, studiosè lector, quanta esse debuerit sanctissimi Episcopi cum Deo conjunctio, quam accepta huic illius vigilantia, quem tam crebris revelationibus instruere dignatus est. Quia vero hæc ad erudiendum gregem suum sibi dicta noverat, voluit, ut in notitiam omnium pervenirent.* Dissimulare, inquiebat, hæc singula, et apud conscientiam meam solus occultare non debui, quibus unusquisque nostrum et instrui et regi possit. Nec ipsi denique apud vos hanc epistolam teneatis occultam; sed legendam fratribus suggeratis: intercipere enim, quibus nos Dominus admonere et instruere dignatur, ejus est, qui admoneri et instrui fratrem suum nolit.

B

maturius im-
petrare co-
nuntur;

317 *Denique quanto animi ardore, quemque in finem Ecclesiæ pacem desideraret, in calce epistolæ his verbis significat: Præcessit disciplina, sequetur et venia. Nos tantum sine cessatione poscendi, et cum fide accipiendi, simplices et unanimes, Dominum deprecemur, cum gemitu pariter et fletu deprecantes, sicut deprecari oportet eos, qui sint positi inter plangentium ruinas et timentium reliquias, inter numerosam languentium stragem et exiguum stantium firmitatem. Rogemus pacem maturius reddi, cito latebris nostris et periculis subveniri, impleri, quæ famulis suis Dominus dignatur ostendere, redintegrationem Ecclesiæ, securitatem salutis nostræ, post pluvias serenitatem, post tenebras lucem, post procellas et turbines placidam lenitatem, pia paternæ dilectionis auxilia, divinæ Majestatis solita magnalia, quibus et persequentium blasphemiam retundatur, et lapsorum poenitentia reformetur, et stabilis perseverantium fiducia gloriatur.*

C

sæviebat enim
persecutio;

318 *Persecutionem, dum hæc scriberet, adhuc acriter sævisse, manifestum est, tum quod de ea in hac epistola dicat: Quæ gregem nostrum maxima ex parte populata est, et adhuc usque populatur; tum quod, cum dixisset: Tormenta venerunt, et tormenta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis, tormenta, quæ ad coronam non facile dimittant, sed tamdiu torqueant, quamdiu dejiciant; nisi si aliquis divina dignatione subtractus inter ipsa cruciamenta profecerit, adeptus gloriam non termino supplicii, sed velocitate moriendi: quod, inquam, cum hæc dixisset, mox subdat: Hæc patimur delicto et merito nostro: quæ verba præsentem persecutionis atrocitatem luculenter demonstrant. Nec inanis est Tillemontii ac Marani suspicio, circa hoc tempus nonnullos e clero, qui eo usque integer steterat, succubuisse; quorum lapsum S. Cyprianus in epistola v, circa finem hujus anni scripta, deplorat; Infesta, inquiens, tempestas, quæ plebem nostram ex maxima parte prostravit, hunc quoque addidit nostris doloribus cumulum,*

ut etiam cleri portionem sua strage perstringeret. *De iisdem etiam meminit in epistola xxxv, ut suo loco videbimus.*

D

319 *At non video, cur ad hoc potius tempus, quam ad aliquem ex anterioribus mensibus referendum Marano § 15 Vite visum fuerit, quod S. Cyprianus in epist. xl occasione schismatis quinque presbyterorum verbis plane obscuris attingit in hunc modum: Quinque isti presbyteri nihil aliud sunt, quam quinque primores illi, qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati, ut fidem nostram subruerent, ut gracilia fratrum corda ad lethales laqueos prævaricatione veritatis averterent. Eadem nunc ratio, eadem rursus eversio per quinque presbyteros, Felicissimo copulatos, ad ruinam salutis inducitur etc. De hoc schismate § 20 agemus; sed quod huc spectat, non omnes eodem modo illa de primoribus verba interpretantur. Pamelius in Annotatis credidit, non veram historiam, sed visionem referri, in qua presbyterorum schisma per quinque civitatis primores, ad persequendam Ecclesiam magistratibus adjunctos, præsignificatum Sancto fuerit.*

sed, an 5 pri-
mores urbis

320 *Huic opinioni favet is loquendi modus: Quinque isti presbyteri nihil aliud sunt, quam quinque primores illi etc.: sed cum nulla hic fiat de visione mentio, et velut de re vulgo nota agatur, dicendum tum erit, visionem illam litteris, quæ nunc desiderantur, Carthaginiensi clero jam ante indicatam fuisse. Eminentissimus Baronius ad annum Christi 253, num. 31 eadem verba de quinque aliis presbyteris accepit, qui desertores fidei facti, magistratibus operam in persequendis fidelibus dederint. Verum hæc opinio omni caret fundamento; neque ulla ratio suadet, ut per quinque primores totidem presbyteros intelligamus. Adde, quod in Baronii sententia hæc sub persecutionis initium contigissent: quod si verum esset, S. Cyprianus tam detestandam, in presbyteris præsertim, perfidiam in prioribus litteris procul omni dubio pro meritis castigasset, quod tamen nusquam legitur fecisse. Imo cum sub finem persecutionis, in epistola scilicet v et xxxv, de clericorum aliquot lapsu primum meminerit, verisimile non est, quod de quinque presbyteris illis hic refert Baronius.*

E
se magistratui
adversus
Christianos

321 *Tillemontius Nota 25, quamquam Pamelii conjecturam probabilem putet, addit tamen aliam; videlicet, magistratus Carthaginenses, dum edictum aliquod contra Christianos promulgarent, forte reipsa quinque e primoribus sibi adstare, aut edicto subscribere jussisse. Maranus denique non dubitat, quin nulla revelatio hic memoretur; sed quinque civitatis primores in promulgando exsequendove hujusmodi edicto magistratibus revera adjuncti fuisse dicantur; jamque idem Ecclesiæ periculum a quinque presbyteris schismaticis oriri, quod primores illi creaverant. Nec displicet mihi hæc interpretatio: sed quorum eam operam ad subruendam fidem a quinque istis primoribus collatam tam sero collocet, non perspicio; nisi forte quia id nuper fecisse dicuntur. Verum ea vox ad aliquot menses anteriores facile extendi potest, ipso teste Marano § 20 Vitæ, ubi eam etiam de rebus ante annum gestis accipi posse contendit.*

tum primum
junxerint, in-
certum est.

F

§ XVIII. Clero suo curam confessorum ac pauperum commendat: Aurelium ac Celerinum lectores creat: ad confessores Romanos scribit: S. Numidicum presbyterum eidem clero adjungit.

Sanctus clero
suo curam

A *Ad eundem annum 250 senescentem pertinent aliquot epistolæ, in quibus S. Cyprianus spem reditus sui, quam ex divina revelatione, ut supra dictum est, conceperat, non semel significavit. Nolo eas ad certos menses, ut nonnulli fecerunt, sine certo argumento reducere; nec contendere, quæ cui præponenda sit, cum nullas in iis notas, unde id statui possit, reperiam. In primis circa hoc tempus scripta videtur epistola xxxvii quam cum Marano huc rejiciendam putavimus contra Pearsonium ac Tillemontium, qui eam mensi Maio affixerunt. Ratio est, quam jam attigimus, scilicet, quia de maturo suo Carthaginem reditu in hac loquitur; quod non videtur observasse Tillemontius, qui eadem de causa unam et alteram epistolam inter tredecim ad Romanos missas recenseri non posse ipse judicavit.*

in carcere
morientium,

B *323 Hac epistola sanctus Antistes clerum suum, quod jam alias frequenter fecerat, de cura et honore confessoribus, cum vivis tum defunctis, necnon et pauperibus, qui a fide non defecerant, sedulo exhibendis admonuit, testatus sese hac in parte nemini concessurum, si adesse sibi liceret. Atque utinam, ait, loci et gradus mei conditio permetteret, ut ipse nunc præsens esse possem: promptus et libens solemnî ministerio cuncta circa fortissimos fratres nostros dilectionis obsequia complerem. Sed officium meum vestra, quæso, diligentia representet, et faciat omnia, quæ fieri oportet circa eos, quos in talibus meritis fidei ac virtutis suæ illustravit divina dignatio. Istud vero in ea præcipue agit, ut corporibus etiam omnium, qui etsi torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiatur et vigilantia et cura propensior; cum hujusmodi confessores inter beatos martyres recensendi sint, prout ibidem pluribus probat.*

quorum
nomina petit,

C *324 Hinc jubet eorundem nomina diesque, quibus moriuntur, ad se transmitti, ut illorum memoriam, non minus ac ceterorum martyrum, celebrare posset, quemadmodum eo usque in secessu fecerat, et brevi cum cleri suo Carthaginæ se celebraturum sperabat. Denique, inquit, et dies eorum, quibus excedunt, annotate; ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus et devotissimus frater noster pro cetera sollicitudine et cura sua, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit, qui nec illic circa curam corporum deest, scripserit et scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt; et celebrentur hic a nobis oblationes et Sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum, Domino protegente, celebrabimus.*

325 Pauperum denique, qui in fide perstiterant, sedulam curam commendat, quibus quidem, ait, nunc major a nobis et dilectio et cura præstanda est, quod nec paupertate adacti, nec persecutionis tempestate prostrati, cum Domino fideliter serviunt, ceteris quoque pauperibus exemplum fidei præbuerunt. Ex his porro colligere licet primo, quanti Sanctus martyres ac confessores faceret, quantaque cum sollicitudine non modo inopiæ, dum viverent, sublevandæ, sed etiam gloriæ post obitum celebrandæ studeret; quippe qui Tertulli opera, ut ut sedula, non contentus, eorundem nomina diesque emortuales annotandi provinciam omni clero commendatam esse voluerit. Secundo, cum in hac epistola nulla fiat mentio de martyribus per tormenta palam enecatis, sed tantum de mortuis in carcere, colligimus, persecutionem, dum hæc scriberentur, minus atrociter processisse, quod etiam spes maturi reditus significata, quodque addit de pauperibus veluti tempestate jam defunctis, confirmat.

AUCTORE
C. S.
et pauperum
commendat.

E *326 Ad hunc pariter annum exeuntem referenda sunt, quæ de Aurelio ac Celerino ordinatis lectoribus, et de Numidico in clerum Carthaginensem allecto in epist. xxxiii et duabus sequentibus leguntur. Erant Aurelius et Celerinus par nobile juvenum, qui non minus virtutibus instructi, quam gloriosa Christi confessione, toleratisque pro ea cruciatibus illustres, morum sanctitate ætatem suam superaverant; pares ambo, ut S. Cyprianus in epist. xxxiv loquitur, et uterque consimiles, in quantum gloria sublimes, in tantum verecundia humiles, quantum divina dignatione promoti, tantum sua quiete et tranquillitate summissi, et virtutum pariter et morum singulis exempla præbentes, et congressioni et paci congruentes, illic robore, hic pudore laudabiles. Illorum prior Aurelius Christum in Africa bis confessus, primo exsilium, deinde tormenta fortissime tulerat; nec sciebat sanctus Præsul, quid in eo prædicare potius deberet, gloriam vulnerum, an verecundiam morum.*

Aurelium ac
Celerinum
juvenes

F *327 Celerinus aviam suam Celerinam, et patrui ac avunculum Laurentium vel Laurentinum, atque Egnatium*, inter sanctos martyres gloriosa nece coronatos numerabat, et ipse minime degener cum persecutionis auctore Decio Romæ fortiter congressus fidem Christo servaverat, et e carcere, nescio quam ob causam, emissus ac in Africam reversus, in corpore glorioso, ut S. Cypriani verbis ex laudata epistola denuo utar, clara vulnerum signa... et in nervis ac membris longatabe consumptis expressa vestigia servabat. Is ipse est Celerinus, cujus modesta et pietatis plena epistola ad Lucianum exstat inter Cyprianicas vigesima, quamque sanctus Episcopus in ep. xxii multum laudavit. De eodem simul et de SS. Celerina, Ignatio ac Laurentino actum est in Opere nostro ad diem 3 Februarii, quo Romano Martyrologio inscripti sunt.*

virtutibus ac
confessione
illustres
* al. Ignatium

Ubi *328 Sed ut ad S. Cyprianum redeamus, hic in ecclesiæ suæ damna reparanda intentus, passus non est, tam illustres pugiles, quorum ministerium non minori ornamento quam utilitati futurum noverat, inter laicos diutius numerari: et quia eorum ætas nondum matura erat presbyterio, eos lectores interim ordinavit, sic tamen, ut jam inde nonnullis presbyterorum prærogativis gauderent. Hos tamen interim, ait in epistola xxxiv, lectores constitutos sciatis, quia oportebat lucernam super candelabrum poni, unde omnibus luceat, et gloriosos vultus in loco altiore constitui,*

ad presbyterium
ratum destinat,
et lectores

AUCTORE
C. S.

ubi ab omni fraternitate circumstante conspecti, incitamentum gloriæ videntibus præbent. Ceterum presbyterii honorem designasse non illis jam sciatis, ut et sportulis iisdem cum presbyteris honorentur, et divisiones mensuras æquatis quantitatis partiantur, sessuri nobiscum pro vectis et corroboratis annis suis; quamvis in nullo minor possit videri ætatis indole, qui consummavit ætatem gloriæ dignitate.

interim ordi-
natus;

329 Non eodem tamen die utrumque ordinatum esse, sed prius Aurelium, ac paulo post Celerinum colligitur ex gemina epistola, qua Sanctus clerum plebemque suam de utriusque ordinatione certiores fecit, quod alioquin una eademque epistola præstitisset, sicuti per epistolam xxiv Saturam lectorem, et Optatum hypodiaconum a se creatos esse nuntiaverat. Et Celerinus quidem primum ex modestia, ut credere par est, non nihil fuerat reluctatus; sed cælesti visione postea admonitus, initiari se passus est, ingenti sane sancti Antistitis gaudio. Etenim in epist. xxxiv sic suos alloquitur: Exultate itaque et gaudete nobiscum litteris nostris, quibus ego et collegæ mei, qui præsentibus aderant, referimus ad vos, Celerinum fratrem, virtutibus pariter et moribus gloriosum, clero nostro non humana suffragatione, sed divina dignatione conjunctum. Qui cum consentire dubitaret ecclesiæ, ipsius admonitu et hortatu in visione per noctem compulsus est, ne negaret nobis suadentibus. Cui plus licuit, et coegit; quia nec fas fuerat, nec decebat, sine honore ecclesiastico esse, quem sic Dominus honoravit cælestis gloriæ dignitate.

idque clero
plebique
nuntiat.

330 Porro quia utriusque ordinatio, inconsultis clero ac plebe, præter morem facta fuerat, S. Cyprianus gemina, ut supra dixi, epistola, quarum prior xxxiii de Aurelio est, altera xxxiv de Celerino, eos de hac re admonuit, docuitque, cur eorumdem consensum, quod alias solebat, expectandum non putasset. In priori epistola sic scribit: In ordinationibus clericis, fratres carissimi, solemus vos ante consulere, et mores ac merita singulorum communi consilio ponderare: sed expectanda non sunt testimonia humana, cum præcedunt divina. Deinde Aurelii præclaram confessionem et eximias virtutes insigni elogio prosequitur, iisque semotum ait, ut eum ad lectoratum promoveret; quod etiam clero plebique gratum fore non dubitabat. Eandem rationem ordinati Celerini tradit in epist. xxxiv, cujus invictam in fide constantiam, ceterasque egregias Christianas dotes pari elogio celebrat.

Pauca circa
utranque
epistolam

331 Eminentissimus Baronius ad annum Christi 253, num. 88 hæc mensi Decembri illigat; quia hunc ordinationibus sacris habendis more majorum jam tum constitutum fuisse credidit. Sed an ea temporis ratio in Africa tunc observata fuerit, non ausim affirmare; nihil tamen obstat, quo minus ea dicto mense re vera contigerint. At certe omni fundamento caret Pearsonii opinio, qui, quia in epist. xxxiii de Aurelio dicitur: Et quoniam semper gaudium properat, nec potest moras ferre lætitia, Dominico legit interim nobis; statuit, hunc ipsis Kalendis Decembribus, in quas anno 250 dies Dominicus incidere, initiatum fuisse. Omni caret, inquam, fundamento: nam licet de Decembri mense constaret, qua, quæso, vel probabili saltem ratione suadebit, diem Dominicum a Sancto designatum, primum potius, quam quemlibet alium ejusdem mensis fuisse?

observantur.

332 Incertum pariter est, quid sibi S. Cypria-

nus voluerit, dum verbis citatis mox subiecit: Id est, auspicatus est pacem, dum dedicat lectionem. Non inepta tamen eorum est interpretatio, qui hæc de affulgente Ecclesiæ pace dicta volunt; quasi dixisset Sanctus, Aurelium felici præsagio lectoris munere fungi cæpisse, dum Ecclesia primis proximæ pacis radiis recrearetur. Hanc enim opinionem probabilem faciunt tum ea, quæ de pace divinitus promissa et post morulam concedenda præcedenti retulimus; tum quæ Sanctus in hac eadem epistola de spe reditus sui denuo subdit, dicens: Vos orationibus frequenter insistite, et preces nostras vestris precibus adjuvate, ut Domini misericordia favens nobis, cito plebi suæ et Sacerdotem reddat incolumem, et martyrem (Aurelium) cum Sacerdote lectorem.

333 Porro laudatus Celerinus occasionem Sancto dedit epistolam xv, alias xvi, ad S. Moysem, et Maximum presbyteros conscribendi, quæ proinde in Pamelii Baluziique editionibus alieno loco recensita est. Celerinus e Romano carcere, quem cum prædictis confessoribus toleraverat, dimissus et in Africam reversus, ut diximus, S. Cypriano frequenter narraverat, quanti eum isti facerent, quamque honorifice de ipso loquerentur; quod optimo Antistiti, invidia apud plurimos e suis laboranti, perjucundum accidebat. Ut igitur gratas illis vices redderet, laudatam epistolam ad eos dedit, in qua gaudio, quod ex ejusmodi nuntio conceperat, breviter indicato, invictum illorum animi robur, et diuturni carceris gloriam eximiis laudibus prosecutus est, precesque flagitavit, suas pariter ipsis pollicitus, quas tamen ex humilitate longe impares agnovit. Juxta aliqua ejus verba recitasse.

Epistola xv
ad confessores
Romanos

334 Et nos quidem, inquit, vestri diebus ac noctibus memores, et quando in Sacrificiis precem cum pluribus facimus, et cum in secessu privatis precibus oramus, coronis ac laudibus vestris plenam a Domino faventiam postulamus. Sed ad reddendam vobis vicem minor est nostra mediocritas. Plus vos datis, quando nostri in oratione meministis, etc. Hanc autem epistolam anno 250 ad finem vergente scriptam esse, argumento est, quod annuum illorum carcerem, in quem ejusdem anni initio conjecti fuerant, in ea celebrat, inter cetera dicens: Ecce dignitas cælestis in vobis honoris annui claritate signata est. Attamen cum nec de pace divinitus promissa, nec de Celerino ordinato lectore, vel verbo meminerit, scripta videtur, antequam ea contigissent, dicendusque est Sanctus more oratorum, nec ipsi etiam alias insueto, hic locutus fuisse, annum non admodum diu post elapsurum, pro jam elapso reputando.

quando scri-
pta?

335 Circa idem tempus, paulone ante an post ordinationem Aurelii ac Celerini, incertum est, simile novum ornamentum ecclesiæ Carthaginensi per S. Numidicum accessit, de quo S. Cyprianus clerum et plebem certiores fecit per epist. xxxv, quæ quia rem totam breviter exponit, eam huc transfero. Sic ergo habet: Nuntiandum vobis fuit, fratres carissimi, quod pertineat et ad communem lætitiā, et ad ecclesiæ nostræ maximam gloriam. Nam admonitos nos et instructos sciatis dignatione divina, ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginensium numero, et nobiscum sedeat in clero, luce clarissima confessionis illustris, et virtutis ac fidei honore sublimis; qui hortatu suo copiosum martyrum numerum lapidibus et flammis necatum ante se misit, quique uxorem adhærentem lateri suo concrematam

S. Numidicum
presbyterum

F

A crematam simul cum ceteris, conservatam magis dixerim, lætus aspexit. Ipse semiustulatus, et lapidibus obrutus, et pro mortuo derelictus, dum postmodum filia sollicito pietatis obsequio cadaver patris inquit, semianimis inventus et extractus et refocillatus, a comitibus, quos ipse præmiserat, remansit invictus *. Sed remanendi, ut videmus, hæc fuit causa, ut eum clero nostro Dominus adjungeret, et desolatam per lapsum quorundam presbyterorum nostrorum copiam gloriosis sacerdotibus adornaret.

* al. invitus

suo clero ad-
jungit.

336 Et promovebitur quidem, cum Deus permiserit, ad ampliorem locum regionis (*Pamelius legit religionis*) suæ, quando in præsentiam, protegente Domino, venerimus. Interim, quod ostenditur, fiat, ut cum gratiarum actione suscipiamus hoc Dei munus, sperantes de misericordia Domini ejusmodi ornamenta complura, ut reintegrato ecclesiæ suæ robore, tam mites et humiles faciat in consessu nostri honore florere. De hoc S. Numidico, laudatisque plurimis sociis, qui omnes ab antiquis martyrologis præteriti fuere, sed Romano Martyrologio ad diem 9 Augusti inscripti sunt, ad eundem diem actum est in Opere nostro tomo II ejusdem mensis, ibidemque observatum est, martyrium eorum, cui S. Numidicus semianimis subductus est, non in persecutione Valeriani, ut habet Romanum, sed potius sub Decio contigisse; quod etiam Baronius in Annalibus censuit. Idem Eminentissimus ad annum Christi 253, num. 95 recte annotavit, assentiente Sollerio nostro loco mox citato, sanctum illum martyrem hic non dici presbyterum, a S. Cypriano tunc creatum fuisse, prout inter alios Pamelio in epistolæ argumento visum est; sed eundem jam tum presbyterum in primariæ totius Africæ sedis clerum ob illustre martyrium aggregatum fuisse.

B

Pearsonii in-
anis animad-
versio.

337 Frustra tamen Pearsonius ad annum 246, num. 2 suspicionem hinc movere conatur de usu matrimonii presbyteris tum permissio: quasi vero ante presbyteratum matrimonio jungi, ac filiam gignere non potuisset, nec ad latus ejus concubare ejusdem uxorem, nisi jam presbytero eam ducere illave uti licuisset. Hoc igitur primo probandum erat Pearsonio, ut ex citato loco aliquid pro presbyterorum matrimonio asserendo haberet. At verisimile est, quod tam ipse, quam Pamelius, Tillemontius ac Maranus, Pamelii lectionem secuti censuere; videlicet S. Cyprianum, dum Numidicum ad ampliorem locum religionis suæ promovendum dixit, episcopatum ipsi destinasse: sed an hunc eidem deinde contulerit, inexploratum est; cum nullus ejus nominis episcopus in litteris Cyprianicis, aut Carthaginensi concilio occurrat. Baluzius ex auctoritate duorum antiquorum codicum maluit regionis suæ legere, eamque vocem de una e regionibus, in quas civitates olim dividi solebant, interpretari.

C

§ XIX. Illucescente Ecclesiæ pace, discolos confessores per litteras corripit: reditum suum prudenter differt: pauperum sustentationem clero denuo commendat.

A Anno Christi 250 exeunte, aut certe sub initium 251, ecclesia Carthaginensi beneficio pacis, S. Cypriano divinitus promissæ, in dies magis magisque frui cæpit. Ita discimus ex epistolis V et VI, alias VI et VII, in quibus videmus confessores e carceribus dimissos, extorres in patriam reduces, ipsumque sanctum Antistitem de suo Carthaginem reditu jam serio cogitantem. Quantum hinc gaudium amantissimus sui gregis Episcopus ceperit, ex supradictis conicere licet: verum illud nova rursus nec prævisanonnulorum temeritas ac petulantia vehementer diminuit. E confessorum illorum numero aliqui confessionis suæ gloria inflati, ac Christiani nominis immemores, non modo contentionibus et conviciis certare, verum etiam temulentia lasciviaque sese coinquinare non erubuerunt; quasi e carcere emissi essent, ut Ecclesiam, quam fide et constantia victi illustraverant, infami libertatis abusu dehonarent.

Sopitu perse-
cutione, con-
fessores ali-
quot

E

339 Huic malo accedebat extorrium temeritas, qui longioris moræ impatientes, nondum facta remeandi potestate, in patriam reversi, præsentissimum periculum creabant, ne hac audacia irritati gentiles eos velut magistratum suorum legumque contemptores non sine Ecclesiæ dedecore plecterent, et vix sopitam persecutionem resuscitarent. Non diu latuere hæc vigilantissimum Præsulem, qui ut tam fædo periculosoque malo occurreret, epistolam V, alias VI, ad clerum suum, et VI, alias VII, ad Rogatianum presbyterum, ceterosque confessores conscripsit, quas utrasque ad rerum ejus temporis notitiam hic debemus expendere. In priori epistola Sanctus dolorem suum de lapsu aliquorum e clero, quos laicorum stragi persecutio addiderat, breviter testatus, ceterosque exhortatus ad constantiam, de reditu suo ejusque differendi causa sic scribit: Quamquam causa com-
pelleret, ut ipse ad vos properare et venire deberem, primo cupiditate et desiderio vestri, quæ res in votis meis summa est; tum deinde ut ea, quæ circa ecclesiæ gubernacula utilitas communis exposcit, tractare simul, et plurimorum consilio examinata delimare possemus, tamen potius visum est adhuc interim latebram et quietem tenere respectu utilitatum aliarum, quæ ad pacem omnium nostrum pertinent et salutem, quarum vobis a Tertullo Fratre nostro carissimo ratio reddetur; qui pro cetera sua circa, quam impense divinis operibus impertit, etiam hujus consilii auctor fuit, ut cautus et moderatus existerem, nec me in conspectum publicum, maxime ejus loci, ubi toties flagitatus et quæsitus fuisset, temere committerem.

in vitia ruunt:
Sanctus non-
dum ausus

F

340 Hinc rogat eos, ut ipsi, quorum minime illic invidiosa, et non adeo periculosa præsentia erat, vice sua fungerentur. Præsertim vero pauperum, qui inconcussa fide stabant, curam commendat, iisque de necessariis omnibus prospici jubet,

e secessu
prodire, pau-
perum curam

AUCTORE
C. S.

jubet, ne, quod circa fidentes, *ait*, tempestas non fecit, circa laborantes necessitas faciat; *id est*, ne fidem suam, quam saviente persecutione servaverant, egestate adacti proderent. Multo etiam magis de confessoribus e carcere emissis sollicitus erat; nam etsi sciret, horum maximam partem a fidelibus benigne susceptam esse, imo et plurimos fratres, ut in epistola vi loquitur, pro sua dilectione certatim concurrere, et necessitates eorum suis consolationibus adjuvare; si qui tamen eorum forte egerent, omnia, non secus atque dum in carcere essent, eis liberaliter suppeditari mandat. Sic enim in eadem epist. v loquitur: Confessoribus etiam gloriosis impertiatur cura propensior. Et quamquam sciam plurimos ex his fratrum voto et dilectione susceptos, tamen si qui sunt, qui vel vestitu vel sumptu indigeant, sicut etiam pridem vobis scripseram, cum adhuc essent in carcere constituti, subministrentur eis, quaecumque sunt necessaria.

missis pecuniis, clero commendat.

B

341 *Ad hosce sumptus faciendos Sanctus semel et iterum pecuniam miserat*, prout in epistola vi iisdem confessoribus testatur verbis, quæ subdo. Quamquam clero nostro et nuper, cum adhuc essetis in carcere constituti, sed nunc quoque denuo plenissime scripserim, ut, si quid vel ad vestitum vestrum vel ad victum necessarium fuerit, suggeratur; tamen etiam ipse de sumptibus propriis, quas mecum ferebam, misi vobis 250; sed et alia 250 proxime miseram. Victor quoque ex lectore diaconus, qui mecum est, misit vobis 175. Verumtamen ne ecclesia eleemosynis suis indignos aleret, in priori epistola v eam conditionem diserte apposuit, ut, qui iis frui vellent, scirent, se humiles et modestos et quietos esse debere, et confessionis suæ gloriam dignis moribus tueri; ad quod eos per clerum suum voluit sedulo excitari.

et de confessoribus queritur,

C

342 Quorsum vero id jubeat, mox indicat his verbis: Dominus faciat, ut et ego iterum illos mature videre, et salutari exhortatione componere mentes eorum ad servandam gloriam suam possim: doleo enim, quando audio, quosdam improbe et insolenter discurrere, et ad ineptias vel ad discordias vacare, Christi membra, et jam Christum confessa, per concubitus illicitos inquinari, nec a diaconis aut presbyteris regi posse; sed id agere, ut per paucorum pravos et malos mores multorum et bonorum confessorum gloria honesta maculetur; quos vereri debent, ne ipsorum testimonio et iudicio condemnati, ab eorum societate priventur. Is enim demum confessor illustris et verus est, de quo postmodum non erubescit Ecclesia, sed gloriatur. Ex fine epistolæ liquet, illum a Donato, Fortunato, Novato et Gordio, incertum, qua super re, consultum fuisse, quibus se solum respondere non posse scribit, quia a primordio episcopatus sui statuerat nihil sine cleri sui consilio et plebis consensu ex sua privata sententia agere.

ad quos scribit.

343 Non diu post epistolam alteram, quæ Pamelio vii est, Baluzio autem vi, ad Rogatianum presbyterum, ceterosque, ut diximus, confessores scripsit, qua et bonos confirmare, et immorigeros ad officium suum revocare conatus est. Ac primo ingentem gloriam, quam ex Christi confessione retulerant, cum summi gaudii significatione gratulatus, monuit, ut dignitatem nominis sui dignis moribus ac virtutibus sustinerent, meminissentque, quamdiu viverent, sese in acie stare, nec profutura sibi tam gloriosa initia, nisi recte factorum perseverantiam retinerent; quod ipsum Salomonis

ac Saulis exemplo confirmavit. Et quamquam humilitatis tranquillitatisque ac bonorum morum studium Christianis omnibus commune esse debeat, confessoribus tamen præ ceteris curandum ostendit, cum ad eorum mores reliquorum omnium componendi sint.

344 Post hæc probos confessores laudat, et discipulos corripere aggreditur: Quod quidem, inquit, maxima pars vestrum cum meo gaudio curat, et confessionis ipsius honore melior facta, tranquillis et bonis moribus gloriam suam custodit et servat. Sed quosdam audio inficere numerum vestrum, et laudem præcipui nominis prava sua conversatione destruere; quos etiam vos ipsi, utpote amatores et conservatores laudis vestræ, objurgare et comprimere et emendare debetis. Cum quanto enim nominis vestri pudore delinquitur, quando aliquis temulentus et lasciviens demoratur, alius in eam patriam, unde extorris factus est, regreditur; ut apprehensus, non jam quasi Christianus, sed quasi nocens pereat? De nonnullorum quoque superbia ait: Inflari aliquos et tumere audio; eamque divino timore, ipsiusque Christi Domini, qui sicut ovis ad victimam ductus est etc., exemplo retundit.

345 Tum vero de lascivis prosequitur; Quid deinde, inquit, illud, quam exsecrandum debet videri, quod cum summo animi nostri gemitu et dolore cognovimus, non deesse, qui Dei templa, et post confessionem sanctificata et illustrata membra, turpi et infami concubitu suo plus maculent, cubicula sua feminis promiscua jungentes; quando, etsi stuprum conscientiae eorum desit, hoc ipso grande crimen est, quod illorum scandalo in aliorum ruinas exempla nascuntur. A contentione quoque, conviciis ac maledictis, quæ et a Christiana charitate aliena, et lingua, quæ Christum confessa est, plane indigna esse ostendit, jubet cavere, et ad virtutum studium invicem cohortari, ut cum pro sua misericordia, ait, pacem fecerit (Deus), quam se facturum repromittit, novi et pœne mutati ad ecclesiam revertamur, et excipiant nos, sive fratres nostri, sive gentiles, circa omnia correctos atque in melius reformatos, et qui admirati fuerant prius in virtutibus gloriam nunc admirentur in moribus disciplinam. Denique subjungit ea, quæ de transmissis ad eorum egestatem sublevandam pecuniis supra jam recensuimus.

346 Interea Ecclesiæ pax in dies magis magisque confirmabatur, sic, ut solus illius turbandæ metus S. Cyprianum in suo secessu retineret. Ardebat scilicet post diuturnam absentiam ad sedem suam redire, tum ut sui amicissimorum, proborumque confessorum, tandiu expetito aspectu frueretur; tum ut gregi suo per persecutionem misere sauciato ipse præsens medelam afferret, et ecclesiam suam magna ex parte dissipatam componeret. Hæc sane omnia maturum ad suos reditum optimo Episcopo suadebant; sed cum non minori prudentia, quam zelo polleret, ac probe sciret, quanto ipse gentilibus odio esset, nihil præcipitandum duxit, expectandunque, donec rebus omnino pacatis, (nisi tamen Deus aliter juberet) tuto regredi posset; ne præmaturato reditu sopitas gentilium iras suscicaret, atque ita gregi suo noceret, dum ei prodesse unice conaretur. Ne quid igitur imprudens committeret, epistolam xxxvi ad clerum suum conscripsit; Saluto vos, inquit, fratres carissimi, per Dei gratiam incolumis, optans cito ad vos venire, ut desiderio tam meo, quam vestro et omnium fratrum satisfiat.

347 Oportet nos tamen paci communi consulere,

D

probos laudans, et discipulos

E

reprehendens.

Clerum de reditu suo dilato,

F

A lere, et interdum, quamvis cum tædio animi nostri, deesse vobis, ne præsentia nostra invidiam et violentiam gentilium provocet, et simus auctores rumpendæ pacis, qui magis quieti omnium consulere debemus. Quando ergo vos scripseritis, rebus compositis, me venire debere, aut si ante dignatus fuerit Dominus ostendere, tunc ad vos veniam. Ubi enim mihi aut melius possit esse aut lætius, quam illic, ubi me Deus et credere voluit et crescere! *Post hæc ad solitam suam de egentibus sollicitudinem discreditor, missasque in eorumdem alimoniam eleemosynas his verbis comemorat: Viduarum et infirmorum et omnium pauperum curam, peto, diligenter habeatis. Sed et peregrinis, si qui indigentes fuerint, sumptus suggeratis de quantitate mea propria, quam apud Rogatianum compresbyterum nostrum dimisi. Quæ quantitas ne fortè universa erogata sit, nisi eidem per Naricum acolythum aliam portionem, ut largius et promptius circa laborantes fiat operatio. Hæc ipse paterno sane animo non modo plebis suæ, sed et peregrinorum indigentiae perpetuis eleemosynis prospiciens, sollicitusque cavens, ne quid illis incommodi ex sua absentia eveniret.*

Proponitur
difficultas
B 348 Pearsonius epistolam hanc inter tredecim, quas Sanctus simul cum decima quarta purgandi sui ergo Romanis legendas misit, ut supra dictum est, recenset, et ad initium mensis Martii anni 250 refert; quod mihi parum probabile apparet. Etenim mense Martio non de rumpendæ pacis metu, quæ nulla tum erat, sed de exorta atque indies magis effervescente persecutione loquendum erat; contra ac Sanctus hic facit; ideoque ad nullum tempus ea potest aptius referri, quam ad annum 250 exeuntem, vel ineuntem 251, quando sospita persecutio spem proximæ pacis a Deo promissæ, immo et initium aliquod fecerat, ut superius ostensum est. Tillemontius, qui hac in parte nobiscum consentit, nonnullas difficultates ex verbis numero præcedente recitatis sibi objicit, misereque se torquet, ut expediat.

circa tempus
hujus epistolæ,
C 349 Laudata enim verba, inquit, insinuant, S. Cyprianum, dum Carthagine excederet, aliquam pecuniæ summam in ejusmodi usus apud Rogatianum dimisisse, jamque dubitare, an ea erogata jam esset. Id vero ipsi difficile captu videtur; quia Rogatianum primum omnium Carthagine fidem confessum, ideoque et carceri mancipatum fuisse opinatur, dum Sanctus inde abscederet; aut si deinde primum captus fuerit, veretur, ut pecunia illa manibus gentilium potuerit subduci. Si autem id ita tamen factum admittatur, non satis capit, quo pacto Sanctus post decem circiter menses, quos inter hujus discessum scriptamque epistolam collocamus, dubitare potuerit, utrum ex dimissa apud Rogatianum summa aliquid superesset. Difficultatem hanc minorem quidem esse observat in sententia Pearsonii, qui eam epistolam initio Martii illigavit; sed in eadem quoque difficilius intelligi, S. Cyprianum aliam pecuniæ summam circa Martium misisse ad Rogatianum, quem Pearsonius ipse non ante finem Aprilis e carcere liberatum esse statuit.

et ad eam
respondetur,
350 Ut igitur hisce se expediat Tillemontius, suspicatur, duos Rogatianos fuisse; vel, quod ipsi præplacet, mendum in textu cubare, et ubi legitur: Apud eundem (imo apud Rogatianum)... dimisi, legendum esse: ad eundem... misi, vel: ad eum pridem misi. Ita ipse: at nemo non videt, hanc correctionem sine ulla veterum codicum auctoritate factam, nihil aliud, quam commentum esse ad objectam difficultatem eludendam. Neque

hanc etiam solvit geminus Rogatianus, quamdiu decem mensium spatium, aut etiam paulo amplius, inter S. Cypriani discessum et epistolam xxxvi retinemus. Multo rectius Maranus § 16 Vitæ negat, ex prædictis Sancti verbis evinci, hunc Carthagine egressurum pecuniam aliquam Rogatiano commisisse; cum ea commode accipi possint de aliqua pecuniæ summa, quæ cum vel pro solito Episcopi stipendio ex ecclesiæ bonis, vel aliunde accepta, ad eum in secessu mittenda esset, ejusdem jussu Carthagine dimissa fuerit, traditaque Rogatiano, in pauperes eroganda. Certe hæc interpretatio plana est, omnesque difficultates tollit. Nam cum Rogatianus ceterique confessores non diu antequam S. Cyprianus hæc scriberet, exissent e carcere, merito dubitare potuit, utrum ex prædicta pecunia aliquid superesset; cum ingens confessorum ac pauperum numerus esset alendus.

AUCTORE
C. S.

§ XX. Initium schismatis Felicissimi, qui una cum nonnullis ipsius asseclis a S. Cypriano ejusque vicariis excommunicatur.

A nnus Christi 251 inchoatus jam erat, et S. Cyprianus in secessu responsum, quo de tranquillo rerum statu edoctus, ad carissimum sibi gregem suum convolare, a clero suo indies exspectabat, cum novæ turbæ, non jam a gentilibus, sed ab ipsismet Christianis concitæ, lætissimas ejus spes distulerunt. Sanctus Antistes præter Rogatianum presbyterum, etiam Caldonium ac Herculanum episcopos, et Numidicum pariter presbyterum, sui vicarios miserat, ut suo nomine eleemosynas egenis fidelibus distribuerent, eorumque debita solverent, et si qui eorum solitas artes suas exercere vellent, hos, quantum necesse esset, largiori stipe juvarent. Iisdem quoque in mandatis dederat, ut simul in singulorum ætatem, conditionem ac merita diligenter inquirerent, ut dignos quosque et humiles et mites ad ecclesiasticæ administrationis officia promoveret.

Sancti vicariis
opponit se

352 Tanta optimi Episcopi charitas, et de dignis Ecclesiæ ministris eligendis sollicitudo, quæ omnium animos rapere debuerat, improborum invidiam, quibus illius virtus gravis erat, in se concitavit. Erat Carthagine, vel certe prope hanc civitatem, Felicissimus quidam, Christianus professione, sed non moribus; quippe qui ad fraudes et rapinas, de quibus Sancto certo constabat, etiam adulterii crimen addidisse, a testibus fide dignissimis accusabatur, ut in epistola xxxviii Sanctus affirmat; de quo illum etiam convictum fuisse liquet ex epistola l, ubi pecuniæ commissæ sibi fraudator, ... stuprator virginum, ... matrimoniorum multorum depopulator atque corruptor dicitur. Eminentissimus Baronius variis in locis Annalium Felicissimum hunc presbyterum fuisse credidit, unumque ex illis, qui episcopatus S. Cypriani jam ab initio adversati fuere.

Felicissimus,
quem Baronius
F

353 Ita autem opinatus est, quia Sanctus in epistola xl de Felicissimi factione sic loquitur: Hoc enim quorundam presbyterorum malignitas et perfidia perfecit, ne ad vos ante diem Paschæ venire licuisset, dum conjurationis suæ memores, et antiqua illa contra episcopatum meum,

presbyterum
credidit.

immo

AUCTORE
C. S.

immo contra suffragium vestrum, et Dei iudicium, venena retinentes, instaurant veterem contra nos impugnationem suam, et sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo renovant. *Hinc idem Eminentissimus ad annum 254, num. 60 et 61 et alibi, dum in epistola XLIX Felicissimum a Novato diaconum constitutum legit, duos Felicissimos admittendos putavit, quorum unus jam presbyter, Africani schismatis, de quo modo agimus, auctor fuerit, alter diaconus factus, Novato alterius schismatis duci adhæserit: quod ex opposita hæresi utriusque schismatici confirmari ratus est; nam prior Felicissimus lapsis omnibus sine prævia pœnitentia veniam dandam contendebat, quam Novatus omnibus quantumvis pœnitentibus negatam volebat.*

sed verisimilius

354 Verum mihi minime dubium apparet, quin Felicissimus, Africani schismatis auctor, idem sit cum eo, quem Novatus paulo post diaconum constitui curavit. Nam ut ad Baronii argumenta respondeamus, S. Cyprianus Felicissimum nusquam presbyterum appellat; loco autem ex epistola XI. objecto agit de presbyteris, qui se Felicissimo conjunxerant, et sine quibus is nihil tentare aut certe efficere potuisset. *Hinc post pauca de iis ibidem sic ait: Nunc apparet, Felicissimi factio unde venisset, quibus radicibus staret. Hi fomenta olim quibusdam confessoribus et hortamenta tribuebant, ne concordarent cum Episcopo suo, ne ecclesiasticam disciplinam cum fide et quiete juxta præcepta Dominica continerent... Ac ne parum fuisset corruptisse quorundam confessorum mentes, et contra sacerdotium Dei portionem ruptæ fraternitatis armare voluisse, nunc se ad lapsorum perniciem venenata sua deceptione verterunt, ut ægros et saucios et ad capienda fortiora consilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos et minus solidos, a medela vulneris sui avocent, et intermissis precibus et orationibus, quibus Dominus longa et continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis invitent.*

tantum laicum

355 De his igitur loquitur, hos ab initio episcopatus sui sibi adversatos fuisse, quinque scilicet presbyteros, ut ibidem infra ait, Felicissimo copulatos ad ruinam salutis significat. *Ex iisdem vero Novatum unum fuisse, et hujus opera eundem Felicissimum diaconatum arripuisse, dubitare nos non sinit epistola XLIX, in qua Sanctus Cornelius Papam docet, Novatum, qui Romanam Ecclesiam perturbaverat, Africani quoque schismatis auctorem esse, et de Felicissimo simul jam diacono facto meminit. Idem est Novatus, inquit, qui apud nos primum discordiæ et schismatis incendium seminavit, qui quosdam istie ex fratribus ab Episcopo segregavit, qui in ipsa persecutione ad evertendas fratrum mentes alia quædam persecutio nostris fuit. Ipse est, qui Felicissimum, satellitem suum, diaconum, nec permitte me, nec sciente, sua factione et ambitione constituit, et cum sua tempestate Romam quoque ad evertendam Ecclesiam navigans, similia illic et paria molitus est, a clero portionem plebis avellens, fraternitatis bene sibi cohærentis et se invicem diligentis concordiam scindens. Plane, quoniam pro magnitudine sua debeat Carthaginem Roma præcedere, illic majora et graviora commisit: qui istie adversus ecclesiam diaconum fecerat, illic episcopum fecit.*

fuisse

356 Clarum est, utriusque schismatis, Africani scilicet ac Romani, præcipuum inventorem dici

Novatum, eique, quantum ad prius pertinet, adungi Felicissimum, quem contra Africanam ecclesiam fecerat diaconum, uti contra Romanam Novatianum fecerat episcopum, seu pseudo-pontificem, ut infra videbimus. Neque obstat, quod Romani schismatis hæresis directe opposita esset Felicissimi insanæ, dum scilicet hæc omnibus lapsis sine prævia pœnitentia pacem temere concedendam, illa vero eam, etiam post quamlibet sinceram ac diuturnam, denegandam impie contenderet; mirum enim non est, si Novatus, eodem Sancto in laudata epistola XLIX teste, novandarum rerum semper cupidus, errore pristino deserto, Romæ alium libenter amplexus fuerit, quem sub speciosa ecclesiastici vigoris larva magis accommodatum putabat ad confessores Romanos suis partibus adjungendos, atque ita scelerum suorum pœnas, quarum metu Africam deseruerat, inducto in Ecclesiam Romanam schismate, sub pseudo-pontifice evadendas. Quin et ipse Baronius, non satis tamen consequenter ad opinionem suam, Novatum Felicissimi factioni prius adhæsisse admittit, dum ad annum 254, num. 39 scribit: Ex hac pariter Felicissimi infelicissima officina impius Novatus, primus auctor malorum prodiit, qui eandem dissensionis pestem (ut demonstrabimus) in Urbem invexit.

357 Multo igitur rectius sentiunt alii, qui Felicissimum laicum fuisse statuunt, dum schisma ordiretur; sed virum potentem et inter ejus loci Christianos conditione ac opibus spectabilem. Porro ut ad historiæ contextum redeamus, Felicissimus ex scelerum suorum conscientia ab Episcopo suo brevi redituro male sibi metuens, et a Novato, cui simile periculum imminebat, et ceteris quatuor presbyteris clam instigatus, intercedere cepit, ne vicarii a S. Cypriano missi eleemosynas ex illius mente distribuerent, et in cujusque ætatem, dotes ac merita inquirerent. Quin et potentatu improbo et terrore violento graves minas adjecit, si quis Episcopo suo obtemperasset. Præter quinque presbyteros, qui Felicissimo clanculum adhærebant, illius partes palam sectabatur Augendus quidam, ac multi alii, quorum se ducem ac principem contra sanctum Antistitem suum publice et superbe jactabat. Seditioni suæ haud dubie prætendebat Christianam in lapsos clementiam, Sanctumque de nimia severitate accusabat; ratus sese eorum animos sibi facile devincturum, si omnes ad pacem et communionem statim admittendos esse contenderet, quos S. Cyprianus non nisi cum delectu et post examinatam uniuscujusque causam, actamque pro meritis pœnitentiam, secundum ecclesiasticam disciplinam recipi patiebatur. Attamen longe plures Episcopo suo, missisque ab eo vicariis obtemperarunt.

358 Porro S. Cyprianus de inopinato hoc casu a laudatis vicariis suis per epistolam, quam non habemus, monitus, ne malum latius serperet, epistolam xxxviii ad eosdem rescripsit, in qua Felicissimum a communicatione fidelium separavit, eandemque pœnam Augendo, nisi schismaticas partes desereret, uti et ceteris omnibus ejusdem seditionis sociis jussit infligi. Sed epistolam ipsam, ex qua hæc omnia didicimus, et in qua nonnulla obscure dicta occurrunt, subjungamus. Cyprianus Caldonio et Herculano collegis, item Rogatiano et Numidico compresbyteris salutem. Vehementer contristatus sum, fratres carissimi, acceptis litteris vestris, ut, cum mihi propositum semper et votum sit, universam fraternitatem nostram incolumem continere, et illibatam grem,

D

E

ostenditur: et schisma molitur.

F

Contra hunc Sanctus

A gem, secundum quod caritas exigit, reservare; nunc nuntietis, Felicissimum multa improbe et insidiosse esse molitum, ut præter fraudes veteres et rapinas, de quibus jam pridem cognoveram, nunc quoque cum Episcopo portionem plebis dividere, id est, a pastore oves et filios a parente separare, et Christi membra dissipare tentaverit.

epist. xxxviii
scribit,

359 Cumque ego vos pro me vicarios miserim, ut expungeretis necessitates fratrum nostrorum sumptibus, si qui etiam vellent suas artes exercere, additamento, quantum satis esset, desideria eorum juvaretis, simul etiam et ætates eorum et conditiones et merita discerneretis, ut etiam nunc ego, cui cura incumbit omnes optime nosse, et dignos quosque et humiles et mites ad ecclesiasticæ administrationis officia promoverem; ille intercesserit, ne quis posset expungi, neve ea, quæ desideraveram, possent diligenti examinatione discerni, comminatus etiam sit fratribus nostris, qui primi expungi accesserant, potentatu improbo et terrore violento, quod secum in

* al. in monte

B turbans, proripuerit se cum pluribus, ducem se factionis, et seditionis principem temerario furore contestans.

cumque ex-
communicat

360 In quo quidem gratulor, plurimos fratres ab hac audacia recessisse, et vobis acquiescere maluisse, ut cum ecclesia matre remanerent, et stipendia ejus, Episcopo dispensante, perciperent; quod quidem et ceteros pro certo scio cum pace facturos, et cito ab errore temerario recessuros. Interim, cum Felicissimus comminatus sit, non communicaturos in morte* secum, qui nobis obtemperassent, id est, qui nobis communicarent; accipiat sententiam, quam prior dixit, et abstentum se a nobis sciat, quando ad fraudes ejus et rapinas, quas dilucida veritate cognovimus, adulterii etiam crimen accedit, quod fratres nostri, graves viri, deprehendisse se nuntiaverunt, et probaturos se esse asseverarunt. Quæ omnia tunc cognoscemus, quando in unum cum collegis pluribus, permittente Domino, convenerimus.

quod et asse-
ris ejus minas
tur. Nonnulla

C 361 Sed et Augendus, qui nec Episcopum. nec ecclesiam cogitans, pariter se cum illo conspiratione et factione sociavit, si ultra cum eo perseveraverit, sententiam ferat, quam ille in se factiosus et temerarius provocavit. Sed et quisquis se conspirationi et factioni ejus adjunxerit, sciat se in Ecclesia nobiscum non esse communicaturum, qui sponte maluit ab Ecclesia separari. Has litteras meas fratribus nostris legite, et Carthaginem ad clerum quoque transmittite, additis nominibus eorum, qui cum Felicissimo se junxerunt. Opto vos, fratres carissimi, semper bene valere, et nostri meminisse. Valete. *Huc usque epistola, ad quam nunc aliqua notanda sunt. In primis ubi Bahuzius ex auctoritate suorum veterum codicum legit in morte, Pamelius, aliique habent in monte, quam ultimam lectionem etiam Angli editores retinuerunt, et Rigaltius in Observationibus suis priori præfert, quamvis in duobus exemplaribus Vaticanis in morte legi advertisset. Pamelium similiter secutus est Baronius ad annum 254, num. 35, ubi propterea existimat, Felicissimum asseclas suos in quodam monte collegisse, omnesque, qui in eo loco secum non communicarent, extorres pronuntiasse. Pamelius montem illum Carthaginivicium statuit; Joannes*

Septembris Tomus IV.

Fellus vero in Annotatione ad hanc epistolam civitatem Montem dictam prope Carthaginem fuisse sine ullo teste asseverat.

362 Difficile dictu est, utra lectio præferenda sit; præplacet tamen Pameliana, quæ communis est, magisque accommodata ad minas Felicissimi explicandas. Etenim cum hic ex supradictis duntaxat laicus esset, non minus ridicule quam inaniter minatus fuisset, non communicaturos in morte secum, qui Episcopo suo obtemperassent: certe hujusmodi hominis laici minæ ad concitandum risum potius, quam terrorem incutiendum valuissent. At si in monte legamus, potuerunt eum vim aliquam habere. Potuit enim Felicissimus ecclesiam aliquam, seu sacellum, sive in monte Carthagini vicino, sive in editiore ejusdem civitatis loco habuisse, quod ipse suis expensis extruxerat vel sartum tectum servabat, et in quo tam sibi quam ceteris fidelibus divina peragi curabat; huncque locum interdixisse omnibus, qui suæ insanie non consensissent. Quæ minæ eo forte majus incommodum fidelibus creabant, quod locus ille sub potentis istius hominis patrocinio vexationibus infidelium minus pateret, tutiusque illuc convenire liceret.

363 Non improbable etiam est, quod Maranus § 16 Vitæ suspicatur, Felicissimum præter excommunicationem etiam mortem non obtemperantibus sibi minatum fuisse. Ipsius ratio est, quod excommunicatio, ab homine laico intentata, nimis inepta ei videretur ad violentum terrorem incutiendum plebi, cui minime grave esse poterat nequissimi hominis communionem carere, quæque potius terrenda fuisset, si Felicissimus, eam ad communionem suam compulsurum se minatus fuisset. Porro cum ex epistola LV constet, Felicissimum parricidas minas S. Cypriano intendisse, observat, mirum videri non debere, si simili audacia plebeculam terruerit. Attamen cum nec in hac epistola xxxviii nec in LV, in quibus multa alia ipsius scelera recensentur, ulla fiat de ejusmodi minis in plebem jactatis mentio, non parum dubia hæc conjectura est; nam ut solent scelera crescere, facile potuit aliquid in sanctum Antistitem, quem nefariis suis cæptis viriliter obsistentem non ferebat, atrocius postea statuere, quam in plebem fecisset.

364 Haud scio pariter, an veritatem assecutus sit Eminentissimus Baronius, dum ad annum 254, num. 35 ait, Felicissimum, magistratibus secularibus secum adhibitis, Sancti vicarios prohibuisse, ne prædicta imperata facerent. Collegit id haud dubie ex eo, quod id potentatu improbo et terrore violento fecisse dicatur. Verum hæc de ejusdem asseclarum manipulo, a quibus stipatur, accipienda videntur; nam et in epistola LV etiam S. Cornelium Papam stipatus caterva et factione desperatorum Romæ accessisse narratur. Quinimo cum S. Cyprianus in epistola XL quinque presbyteros Felicissimo copulatos compareret quinque primoribus, qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati; non videntur magistratus seculares Felicissimi factionem protexisse. Enigmatis quoque instar est, an et cur Sanctus easdem litteras ad clerum Carthaginensem transmitti voluerit his verbis: Has litteras meas fratribus nostris legite, et Carthaginem ad clerum quoque transmittite, additis nominibus eorum, qui cum Felicissimo se junxerunt. Nam quorum hæc? An igitur alibi, quam Carthagine, Caldonius ceterique vicarii versabantur? An alibi eleemosynas imperatas distribuebant, et eorum, qui

AUCTORE
C. S.

in laudata
epistola

E
obscurius
dicta,

et incerta,

F

AUCTORE
C. S.

penduntur.

B

Vicarii Felici-
ssimum et
aliquot

C

alios a se ex-
communicatos

qui ad sacros Ordines promoveri possent, ætatem ac merita examinabant? Id certe non satis verisimile apparet.

365 Joannes Fellus in *Annotatis ad eandem epistolam* divinat, eam ad Caldonium episcopum, in sua diœcesi jam degentem primum datam fuisse, mittendam ab eo deinde Herculano, antequam Carthaginensibus traderetur. Baluzius in *Annotatis*, viri cujusdam eruditi, quem non nominat, judicium secutus, credere maluit, hunc locum mendosum esse, et pro Carthaginem legendum esse Romam: quam emendationem confirmari putavit ex eo, quod Felicissimus de Romano itinere tum cogitaverit, ideoque operæ pretium visum fuerit Romanum clerum de perfidia hominis præmonere. Verum hæc opinio solo Romano itinere Felicissimi, quod non nisi toto anno post, ac probabilius etiam serius suscepit, tota nititur; ideoque an de eo jam tum cogitaverit, idque S. Cypriano tum etiam notum fuerit, quis edicat? Adde, quod de hujusmodi litteris ad clerum Romanum transmissis nihil legatur in epistola LV, quam S. Cyprianus S. Cornelio Papæ super Felicissimi causa postmodum conscripsit, quodque similem correctionem contra omnium editionum veterumque exemplarium auctoritatem inducere, nodum amputare sit, non solvere. Tillemontius fatetur, sese hujus difficultatis enodationem nescire malle, quam tentare. Nescio tamen, an dici non posset; laudatos vicarios, ut primo schismaticorum furori paululum cederent, Carthagine egressos fuisse. Sed et hæc mera conjectura est, quam aliunde stabilire non possum.

366 Ut ut hæc se habuerint, certum est, memoratos vicarios jussa S. Cypriani fideliter exsecutos fuisse, Felicissimo ac nonnullis ejusdem sectatoribus, videlicet Augendo, Reposto, Sophronio et Soliasso, ac duabus mulieribus, Irene atque Paula, a communione Ecclesiæ separatis. Ita liquet ex scripto quodam, quod inter epistolas Cyprianicas loco XXXIX recensetur, estque hujusmodi: Caldonius cum Herculano et Victore collegis, item Rogatiano cum Numidico presbyteris. Abstinuimus a communicatione Felicissimum et Augendum, item Repostum de extorribus, et Irenem Rutilorum, et Paulam sarcinatricem; quod ex annotatione mea scire debuisti. Item abstinuimus Sophronium, et ipsum de extorribus, Soliassum Budinarium. Hæc ibi: at inter eruditos minime convenit, an scriptum hoc epistola sit, et ad quem missa, an excommunicationis promulgatio, seu tabella publice appensa, vel prælecta fidelibus; sed nihil certi adfertur, nec adferri potest, cum haud dubie mutilum sit, vel vehementer corruptum. Juverit tamen variorum de eo judicia retulisse.

367 Eminentissimus Baronius ad annum 254, num. 37 censuit, sententiam esse contra Felicissimum, ejusque assecclas promulgatam, et a solo Caldonio episcopo ad Herculanium, Victorem, Rogatianum ac Numidicum perscriptam. Sed hæc conjectura pugnat cum inscriptione, et verbo debuisti. Rigaltius in *Observationibus cum Manutio legere mavult*: Caldonius, Herculanus et Victor, collegis: item Rogatiano cum Numidico presbyteris S; et consequenter pro debuisti etiam debuistis dicere. Pamelius eandem inscriptionem habet, quam ex Baluzio recensuimus; sed salutem addit, et cum Morelio debuistis legit, et pro mea (annotatione) nostra substituendum in *Annotatis* coniecit. In epistola vero argumento existimat hanc velerem formam esse litterarum excommu-

nicatariorum, ex sancti Episcopi in priori epistola rescripto ad Carthaginensem clerum missam. Contra Baluzius in *Notis* non dubitat, quin epistola solius Caldonii sit, omnium nomine rationem S. Cypriano reddentis eorum, quæ adversus Felicissimum ejusque gregales fecerant.

368 Pro hac lectione laudat codicem Ms. Bodleianum 1, a Joanne Fello laudatum, in quo eam S. Cypriano inscriptam exstare putat. Verum si Felli mentem recte assequor, hic vocem Cypriano in dicto codice non invenit, sed eam ipse ex conjectura sua inscriptioni inseruit. Tillemontio potius visum est litteram S, sive Salutem expungere, ac scriptum istud non epistolam, sed tabellam quamdam credere, quæ promulgationis ergo in ecclesiis publice fuerit appensa. Ex hisce conjecturis, licet nihil certi, ut dictum est, statui possit, præplacet mihi Pameliana, secundum quam laudati vicarii per hanc epistolam exsecuti fuisse videntur, quod S. Cyprianus in priori epistola eis mandaverat, nempe ut Felicissimum excommunicarent, sicut et Augendum et ceteros, qui sese ab eo nollent segregare; utque eorundem nomina ad Carthaginensem clerum perscriberent. In laudata enim epistola XXXVIII Sanctus ait: Has litteras meas fratribus nostris legite, et Carthaginem ad clerum quoque transmittite, additis nominibus eorum, qui cum Felicissimo se junxerunt. In hac conjectura etiam intelligitur, cur vicarii illi in epistola sua de Felicissimo plura non addiderint; nempe quid in S. Cypriani litteris, quas simul cum sua trans mittebant, ipsius causa satis explicabatur.

369 Quod ad personas in epistola nominatas attinet, nullus Victor inter vicarios in epistola XXXVIII recensetur; ideoque, si lectio utrobique sit integra, is ceteris quatuor postea additus fuisse videtur, ac forte unus fuit ex Victoribus, qui concilio Carthaginensi interfuere. Augendus, qui hic primo post Felicissimum loco excommunicatur, confundendus non est cum Augendo confessore, cujus opera in litteris ad S. Cornelium Papam perferendis S. Cyprianus usum se fuisse scribit in epistola XLVIII. Repostus de extorribus (pro quo Manutius habet de extorribus) cetera ignotus est: Repostus enim Saturnicensis, quem Pamelius eundem cum illo credidit, nihil præter nomen cum eo habet commune, ut suo loco apparebit. Irene ac Paula mulieres sunt, quarum primæ gentis vel familiæ nomen, alteri opificium suum, ut videtur, adscriptum est. Ignoti pariter sunt Sophronius et Soliassus Budinarius. Salmasius in *Annotatis ad Historiam Augustam in Aureliano* censet pro Budinarium reponendum hic esse Butinarium, id est, artificem acetabulorum, a Græca voce βουτίνων, acetabulum. Fellus minus probabiliter Burdonarium, id est, mulionem, præfert. Denique Rigaltius putat Budinarium æque nomen proprium esse ac Soliassum, ideoque utrumque interpungendum, duasque personas hic admittendas esse.

esse promul-
gant;

E

de quibus
paucæ obser-
vantur.

F

A

§ XXI. Novatus cum quatuor presbyteris Felicissimo palam adhæret: Sanctus gregem suum contra hos instruit, sed reditum suum differre cogitur.

Novatus schismatis auctor

Non diu post excommunicatum Felicissimum, et quos supra diximus, illius assecclas, quinque presbyteri, de quibus superius pariter jam meminimus, schismaticas partes, quas diu clam foverunt, palam tutati sunt, seque ab Ecclesia separarunt. Horum antesignanum fuisse Novatum, mihi certum apparet ex epistola XLIX, in qua Sanctus eum primum discordiæ et schismatis incentorem, Felicissimum vero ejusdem satellitem fuisse testatur. Eminentissimus Baronius ad annum 254, num. 59 Novatum illum episcopum in Africa fuisse credidit, et a cognomine presbytero, nefario pariter homine, alterius Felicissimi, ut putavit, fautore distinxit; quia prior Novatus, teste S. Cypriano in epistola mox laudata Felicissimum, satellitem suum, diaconum... sua factione et ambitione constituit. Sed non advertit Baronius, eum id fecisse sua factione et ambitione; procurando scilicet, ut diaconus constitueretur; eadem ratione, qua Novatianum Romæ episcopum fecisse ibidem his verbis dicitur: Qui istic adversus ecclesiam diaconum fecerat, illic episcopum fecit.

B

tantum presbyter fuit:

371 Ex dictis autem in Commentario historico de S. Cornelio Papa ad hunc ipsum diem § 6 constat, Novatianum non a Novato, sed eodem instigante, a tribus episcopis Italis sacrilege consecratum fuisse. Ut vero laudata epistola XLII pro Novati episcopatu frustra citatur, ita eadem non obscure docet, hunc dumtaxat presbyterum fuisse, dum infra in ea dicitur Novatus timuisse, ne ob scelera sua presbyterio excideret. In epistola quoque V, alias VI, S. Cyprianus inter quatuor compresbyteros suos, a quibus litteras acceperat, unum Novatum nominat, quem eundem fuisse cum eo, de quo agimus, verisimillimum est. Denique S. Pacianus episcopus Barcinonensis, qui seculo IV floruit, Eusebius in Chronico, et S. Hieronymus in Catalogo scriptorum, eundem presbyterum discrete faciunt, non episcopum. Sed ut Romani æque ac Africani schismatis primum incentorem lector noverit, juverit S. Cyprianum in epistola XLIX ad S. Cornelium Papam audivisse.

C

ejus scelera

372 De Novato, inquit, nihil inde ad nos fuerat nuntiandum, cum magis per nos vobis debeat Novatus ostendi, rerum novandarum semper cupidus, avaritiæ inexplibilis rapacitate furibundus, arrogantia et stupore superbi tumoris inflatus, semper istic episcopis male cognitus, quasi hæreticus semper et perfidus omnium sacerdotum voce damnatus, curiosus semper, ut prodatur, ad hoc adulatur, ut fallatur, numquam fidelis, ut diligatur, fax et ignis ad conflanda seditionis incendia, turbo et tempestas ad fidei faciendâ naufragia, hostis quietis, tranquillitatis adversarius, pacis inimicus... Idem est Novatus, qui apud nos primum discordiæ et schismatis incendium seminavit, qui quosdam istic (Carthagine) ex fratribus ab Episcopo segregavit, qui in ipsa persecutione ad evertendas fratrum mentes

alia quædam persecutio nostris fuit ipse est, qui Felicissimum, satellitem suum, diaconum, nec permittente me, nec sciente, sua factione et ambitione constituit, et cum sua tempestate Romam quoque ad evertendam Ecclesiam navigans similia illic et paria molitus est, a clero portionem plebis avellens, fraternitatis bene sibi coherentis et se invicem diligentis, concordiam scindens. Plane quoniam pro magnitudine sua debeat Carthaginem Roma præcedere, illic majora et graviora commisit. Qui istic (Carthagine) adversus ecclesiam diaconum fecerat, illic (Romæ) episcopum fecit.

373 Et post pauca: Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ viduæ, pecuniæ quoque ecclesiæ denegatæ, has ab illo exigunt pœnas quas in ejus furore conspiciamus. Pater etiam ejus in vico fame mortuus, et ab eo in morte postmodum nec sepultus: uterus uxoris calce percussus, et abortionem properante in parricidium partus expressus. Hæc S. Cyprianus, nequissimi hominis ingenium ac scelera graphice exponens. Porro Novatus tam enormium criminum promeritas pœnas jam dudum pependisset, nisi orta sub initium anni 250 persecutio obstitisset. Etenim S. Cyprianus in eadem epistola, paucis interjectis, sic proseguitur: Hanc conscientiam criminum jam pridem timebat. Propter hoc se non de presbyterio excitari tantum, sed ex communicatione prohiberi pro certo tenebat; et urgentibus fratribus imminere cognitionis dies, quo apud nos causa ejus ageretur, nisi persecutio ante venisset; quam iste voto quodam evadendæ et lucrandæ damnationis excipiens, hæc omnia commisit et miscuit: ut, qui ejici de Ecclesia et excludi habebat, judicium sacerdotum voluntaria discessionem præcederet; quasi evasisse sit pœnam, prævenisse sententiam.

374 Pearsonius hæc de dicta Novato die ad finem anni 249 referens, ad quem, vel potius ad initium subsequenti, re vera referenda sunt, non prætermisit locum hunc pro concessio olim presbyteris matrimonii usu laudare; contra perpetuæ clericorum continentiae assertores, quos tamen non nominat, contendens, percussi uteri facinus post Novati ordinationem contigisse, et ante schismatis originem palam factum esse. Equidem postremam hujus asserti partem, quæ ex S. Cypriani verbis manifeste vera est, non negavero; sed qua ratione probabit Pearsonius primam, nempe dictum facinus a Novato jam presbytero perpetratum fuisse? An quia ante schisma erupit, non potuit ante Novati ordinationem committi? Imo vero quo longius retrogrado ordine a schismatis ortu recedis, eo facilius ante illam potuit contigisse, cum sic minus diu latere oportuerit, antequam innotesceret.

375 Nec necesse est ad schisma recurrere, ut ejus occasione in Novati gesta indagatum, dictumque scelus detectum esse dicamus. Nam præterquam quod hujusmodi graviora flagitia, etiam postquam diu latuere, sæpe divino nutu innotescant, Novati in sanctum Antistitem suum ab ipsis episcopatus illius exordiis contumacia, fraudes ac rapinæ, fideles impellere potuerunt, ut de nefarii hominis moribus diligenter inquirerent, eaque occasione detegi crimina etiam ante ordinationem illius commissa, sed ad id usque tempus caute occultata. Crimina, inquam, non enim de solo uxoris suæ uteri percussione, ut credi vult Pearsonius, verum etiam, ut fraudes ac rapinas præteream, de duplici in patrem suum impietate reus agebatur.

AUCTORE
C. S.a S. Cyprian
recensetur.

E

Inanis obiectio

F

pro matrimo-
nio presbytero-
rum.

AUCTORE
C. S.

tur. Præterea etsi constaret, istud in uxoris uterum scelus a Novato jam presbytero patratum esse, unde probabit Pearsonius, eam antequam ille sacro Ordine initiaretur, isto fœtu jam gravidam non fuisse; aut si uxore, quam ante presbyterium duxerat, deinde usus est, id ab eo licite factum, nec unum fuisse ex sceleribus, de quibus accusabatur? Certe minime mirum videri deberet, si homo tam sceleratus continentiam violasset. Hæc igitur solide probare debuisset Pearsonius, ut ex loco hoc suam de presbyterorum matrimonio opinionem probaret. Modo, unde digressi sumus, redeamus.

Qui fuerint
alii 4 presbyteri

376 *E* quatuor aliis presbyteris, qui Felicissimi schisma foverunt, unum fuisse Fortunatum, postea pseudo-episcopum, S. Cyprianus in epistola LV diserte testatur. Huic probabilius adjungendi etiam sunt Donatus et Gordius, quos una cum Fortunato et Novato non diu ante schisma ad S. Cyprianum scripsisse, ex epistola V, alias VI, constat. Ibi enim Sanctus sic loquitur: Ad id vero, quod scripserunt mihi compresbyteri nostri Donatus, Fortunatus, Novatus et Gordius, solus rescribere nihil potui, quando a primordio episcopatus mei statuerim nihil sine consilio vestro et sine consensu plebis, mea privatim sententia gerere. Sed cum ad vos per Dei gratiam venero, tunc de iis, quæ vel gesta sunt, vel gerenda, sicut honor mutuus poscit, in commune tractabimus.

B

fautores schismatis?

377 *Q*uid illi in epistola sua postulaverint, ignotum est; sed quidquid istud fuerit, parum Sancto placuisse, ex respondendi modo apparet; quare non inaniter suspicari licet, eos de lapsorum causa ipsi denuo molestos fuisse. Sunt, qui Canum Diddensem, quem una cum diacono suo supra § 16 per cleri Carthaginensis sententiam, a S. Cypriano in epistola XXVIII confirmatam, a communione Ecclesiæ rejectum diximus, quintum illorum fuisse velint; quod nescio, quomodo cum epistola XL concilient, in qua prædicti presbyteri sancto Episcopo nec volente, nec optante, imo ignoscente et tacente, sese ex Ecclesia ultro ejecisse dicuntur, ut mox videbimus. Alii etiam alios inter illos quinque, sed sine solido fundamento recensent; neque operæ pretium est hisce pluribus immorari.

Schismate palam exercitato,

C

378 *N*ovatus igitur tot scelerum, quorum pœnas persecutio distulerat, probe sibi conscius, proximum Episcopi sui reditum anxio animo prospiciebat; cumque se damnationis sententiam, illo reverso, minime evasurum sciret, eundem occultis machinationibus Carthagine arcere molitus est, ac tandem schisma, quod clanculum fovebat, una cum prædictis quatuor presbyteris, palam professus, sese a Sancti communione separavit. De hisce certior factus S. Cyprianus, per epistolam XL plebem suam mox convenit, ut novo malo remedium præsens adhiberet. Ac primo quidem nonnulla præfatus, advertit, quinque illos presbyteros eosdem esse, qui episcopatu suo olim fuerant refragati, eosque dignas conjurationis suæ pœnas, divina providentia ita permittente, de sese ipsis sumpsisse, dum sponte sua Ecclesiam Dei deseruere. Et quidem de Dei, inquit, providentia, nobis hoc nec volentibus nec optantibus, immo et ignoscentibus et tacentibus, pœnas, quas meruerant, pependerunt, ut a nobis non ejecti, ultro se ejicerent, ipsi in se pro conscientia sua sententiam darent, secundum vestra et divina suffragia conjurati et scelerati, de Ecclesia sponte se pellerent.

379 *D*einde docet, Felicissimi schisma iisdem auctoribus ortum esse: Nunc apparet, inquit, Felicissimi factio unde venisset, quibus radicibus staret. Hi fomenta olim quibusdam confessoribus et hortamenta tribuebant, ne concordarent cum Episcopo suo, ne ecclesiasticam disciplinam cum fide et quiete juxta præcepta Dominica continerent, ne confessionis suæ gloriam incorrupta et immaculata conversatione servarent. Ac ne parum fuisset corrupisse quorundam confessorum mentes, et contra sacerdotium Dei portionem ruptæ fraternitatis armare voluisse, nunc se ad lapsorum perniciem venatata sua deceptione verterunt, ut ægros et saucios, et ad capienda fortiora consilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos et minus solidos, a medela vulneris sui avocent, et intermissis precibus et orationibus, quibus Dominus longa et continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis invitent.

D
Sanctus suos
monet ab illis
cavere,

380 *H*æc et alia de eorum fraudibus, contumacia, hæresique observans, suos multis hortatur ne fallacibus eorundem verbis decepti pro luce tenebras, pro die noctem, pro cibo famem, pro potu sitim, venenum pro remedio, mortem pro salute sumant. Et quia presbyterorum illorum auctoritas minus cautos forte posset seducere; Ne ætas vos eorum, ait, nec auctoritas fallat, qui ad duorum presbyterorum veterem nequitiam respondentes, sicut illi Susannam pudicam corrumpere et violare conati sunt; sic et hi adulterinis doctrinis Ecclesiæ pudicitiam corrumpere, et veritatem Evangelicam violare conantur... Pacem nunc offerunt, qui ipsi non habent pacem. In Ecclesiam lapsos reducere et revocare promittunt, qui de Ecclesia recesserunt. Hinc jubet sermones eorum velut cancer et pestem, ipsosque, non secus ac lupos atque diaboli linguam vitari. Denique post multa, quibus pro sua pastoralis erga gregem suum sollicitudine, tam lapsos quam integros, adversus schismaticorum fallacem perfidiam confirmat et instruit, excommunicationis quoque sententiam in fine epistolæ comminatur denuo omnibus, qui Felicissimo adhæserint. Si quis autem (verba S. Cypriani sunt) pœnitentiam agere, et Deo satisfacere detrectans, ad Felicissimi et satellitum ejus partes concesserit, et se hæreticæ factioni conjunxerit, sciat se postea ad Ecclesiam redire, et cum episcopis et plebe Christi communicare non posse.

sub pœna ex-
communicationis,

E

381 *P*orro id Sanctum inter cetera male habebat, quod novæ illæ turbæ suam Carthaginem reditum, quem tamdiu in votis habuerat denuo retardarent; cum enim ante Pascha ejus anni 251 eo reverti statuisset, schismaticorum illorum molitionibus ac insidiis, ne id faceret, prohibitus est; ut in ejusdem epistolæ exordio conqueritur. Nam postquam Virtium, vel, ut alii legunt, Briccium, integerrimum presbyterum, et Rogatianum ac Numidicum, presbyteros pariter atque illustres confessores, necnon et diaconos, ceterosque ecclesiæ suæ ministros, a sedula in admonendo confirmandoque populo cura laudavit, ita progreditur: Tamen ego, quantum possum, admoneo, et quomodo possum, visito vos litteris meis. Litteris, inquam, fratres carissimi: hoc enim quorundam presbyterorum malignitas et perfidia perfecit, ne ad vos ante diem Paschæ venire licuisset; dum conjurationis suæ memores, et antiqua illa contra episcopatum meum, immo contra suffragium vestrum et Dei iudicium, venena retinentes, instaurant veterem contra nos impugnationem suam, et sacrile-

F
queriturque,
quod ab iisdem

gas

AUCTORE
C. S.

A *gasmachinationes insidiis solitis denuo renovant.*
impediatur, ne Carthaginem redeat,

382 *Id vero quam acerbè ipsi accideret, ibidem post aliqua his verbis significat:* Quas nunc pœnas patior, fratres carissimi, quod ipse ad vos in præsentiarum venire non possum, ipse singulos aggredi, ipse vos secundum Domini et Evangelii ejus magisterium cohortari. Non suffecerat exsilium jam biennii, et a vultibus atque ab oculis vestris lugubris separatio, dolor jugis et gemitus, qui me solum sine vobis continua lamentatione discriuiat, lacrymæ diebus ac noctibus profluentes, quod Sacerdoti, quem tanto amore et ardore fecistis, necdum vos salutare, necdum complexibus vestris inhærere contingat. Accessit hic tabescenti animo nostro dolor major, quod in tanta sollicitudine ac necessitate excurrere ad vos ipse non possum, dum per minas et per insidias perfidorum cavemus, ne advenientibus nobis tumultus illic major oriatur; et cum paci et tranquillitati Episcopus providere in omnibus debeat, ipse materiam seditioni dedisse et persecutionem denuo exacerbasse videatur.

quod post
Pascha tamen
se facturum
sperat.

B *Hanc tamen animi ægritudinem non parum leniebat certa spes de proximo suo regressu, de quo sub finem ejusdem epistolæ sic scribit:* Persecutionis istius novissima hæcest et extrema tentatio, quæ et ipsa cito, Domino protegente, transibit, ut repræsentar vobis post Paschæ diem cum collegis meis; quibus præsentibus secundum arbitrium quoque vestrum, et omnium nostrum commune consilium, sicut semel placuit, ea, quæ agenda sunt, disponere pariter et limare poterimus. *Hoc autem ut certius citiusque impetraret, epistolam suam claudit, monens eos, ut Deum precari non desinant:* Opto vos, inquiens, fratres carissimi, semper bene valere, et circa Domini misericordiam exorandam continuis nobiscum precibus insistere. *Quod ad tempus harum rerum gestarum spectat, ex recitatis verbis liquet, eam epistolam non diu ante Pascha, quod illo anno in 13 Martii incidit, scriptam fuisse; cum Sanctus in ea dicat, se schismaticorum insidiis prohibitum fuisse, ne ante diem Paschæ ad sedem suam reverteretur; et simul spem certam faciat fore, ut post Paschæ diem id liceret. Ad mensem itaque Februariū ac Martiū referenda sunt, quæ de missis a Sancto vicariis, et Felicissimi primum ac deinde Novati ceterorumque quatuor presbyterorum schismate huc usque exposuimus.*

C *Felicissimi ordinatio, et Novati fuga.*

384 *Eodem pariter tempore, aut certe non multo post contigit Felicissimi ordinatio, Novatique ex Africa excessus, de quibus num. 372 ex epistola XLIX meminimus. Pearsonius ordinationem illam dicti Felicissimi schismatis eruptioni publicæ præmisit; sed nullo nixus fundamento. Quinimo postponendam esse, suadent epistolæ xxxviii, xxxix et xl, quæ cum de Felicissimo, ejusque schismaticis asseclis unice agant, de ordinatione tamen illius et diaconatu ne verbo quidem meminerunt. Porro Felicissimum a Novato, qui tantum presbyter erat, non ordinatum, sed ejusdem factione et ambitione diaconum constitutum, id est, illo procurante, ab alio quopiam episcopo consecratum fuisse, supra jam observavimus: quis tamen is episcopus fuerit, non comperi, nisi quod quidam unum e lapsis fuisse, non improbabiler conjiciant. Certiora de hisce omnibus haberemus, si exstarent litteræ, quas S. Cyprianus hac super causa ad clerum et plebem a se scriptas in epistola XLII ad S. Cornelium Papam memorat, et in quibus ordinationem et rationem rei gestæ expositam fuisse testatur.*

§ XXII. Sanctus e secessu redit Carthaginem: synodum de lapsis celebrat: quid de sacrificatis in ea decretum.

P *ersecutione jam satis sopita, rebusque in eum modum pacatis, ut a gentilibus nihil amplius timendum esset, S. Cyprianus e secessu suo tandem prodit, et Carthaginem reversus est. Factum id esse post festum Paschæ, quod, ut diximus, eo anno 251 in diem 23 Martii inciderat, colligitur ex epistola XL, in qua Sanctus post Paschæ diem reditum se promisit: verum cum hic loquendi modus aliquot dierum latitudinem patitur, incertumque sit, utrum promissa sua mox perficere potuerit; incertum pariter est, an lætissimus hic eventus ad mensem Martiū, vel Aprilē, forte etiam jam propectum referendus sit. Certe inter hanc epistolam XL, reditumque suum duas alias, unam ad Clerum, ad plebem alteram, quarum in epistola XLII meminit, scripsisse videtur de ordinatione Felicissimi, quem Novatus diaconum ordinari interim factione et ambitione sua curaverat, antequam Romam proficisceretur.*

Sanctus e
secessu suo

386 *Hinc ulterius tempus, quo in secessu suo latuit, circiter determinare licet; cum enim ex dictis § 7 mense Januario exeunte, aut potius ineunte Februario anni 250 secesserit, quatuordecim menses aut paulo amplius latuisse dicendus est. Nec refert, quod in laudata epistola LX, quam non diu ante dictum Pascha scriptam esse ostendimus, bienni se exsulasse dicat: Non suffecerat, inquiens, exsilium jam biennii: certum enim est, hæc de biennio inchoato accipienda esse; cum alioquin regressus ipsius ad annum usque 252 esset differendus, quod nulla ratione admitti potest. Itaque sanctus Antistes locutus hic est ex ingenti gregis sui desiderio, ex quo omnis mora solet longa videri; ut mirum non sit, quatuordecim menses biennium ab eo dictos fuisse.*

E

Carthaginem
revertitur.

387 *Porro redeuntem Episcopum varia gregis sui facies variè affecit; dum scilicet hinc confessorum martyrumque, omnis ætatis et sexus, dudum expetitus conspectus incredibili illum gaudio, inde lumentabiles plurimorum ruinæ non minori dolore percellerent. Hunc ecclesiæ suæ statum, et quo eum exceperit, animi sui sensum, Sanctus ipse in libro, quem de Lapsis postea conscripsit, graphice exposuisse mihi videtur, ideoque inde aliqua hic transcribo. Confessores inquit, præconio boni nominis claros et virtutis ac fidei laudibus gloriosos, lætis conspectibus intuemur, sanctis osculis adhærentes, desideratos diu inexplibili cupiditate complectimur. Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis urgentis ferociam turbulentam stabili congreSSIONE fregerunt, parati ad patientiam carceris, armati ad tolerantiam mortis...*

Quis tum
fuerit

F

388 *Quam vos læte sinu suo excipit mater Ecclesia de prælio revertentes! Quam beata, quam gaudens, portas suas aperit, ut adunatis agminibus intretis, de hoste prostrato tropœa referentes! Cum triumphantibus viris et feminae veniunt quæ cum sæculo dimicantes, sexum quoque vicerunt. Veniunt et geminata militiæ suæ gloria virgines, et pueri annos suos virtutibus transientes. Nec non et cetera stantium multitudo vestram gloriam sequitur, proximis et pœne junctis*

Africanæ
ecclesiæ sta-
tus.

AUCTORE
C. S.

et quis suus
de ea sensus

B

ex libris de
Lapsis colligi-
tur.

C

Synodum de
lapsis celebrat,

junctis laudis insignibus vestigia vestra comitatur. Eadem et in illis sinceritas cordis, eadem fidei tenacis integritas. Inconcussis præceptorum cœlestium radicibus nixos, et Evangelicis traditionibus roboratos non præscripta exsilia, non destinata tormenta, non rei familiaris damna, non corporis supplicia terruerunt.

389 *His et pluribus illorum gloriam prosecutus, suumque, quod ex ea capiebat, gaudium testatus, quid contra ex lapsorum strage senserit, explicare prosequitur.* Has, ait, martyrum cœlestes coronas, has confessorum glorias spirituales, has stantium fratrum maximas eximiasque virtutes mœstitia una contristat, quod avulsam nostrorum viscerum partem violentus inimicus populationis suæ strage dejecit. Quid hoc loco faciam, dilectissimi fratres? Fluctuans vario mentis æstu quid aut quomodo dicam? Lacrymis magis, quam verbis, opus est ad exprimendum dolorem, quo corporis nostri plaga deflenda est, quo populi, aliquando numerosi, multiplex lamentanda jactura est. Quis enim sic durus aut ferreus, quis sic fraternæ caritatis oblitus, qui inter suorum multiformes ruinas et lugubres ac multo squalore deformes reliquias constitutus, siccos oculos tenere prævaleat, nec irrumpente statim fletu, prius gemitus suos lacrymis, quam voce depromat?

390 Doleo, fratres, doleo vobiscum; nec mihi ad leniendos dolores meos integritas propria et sanitas privata blanditur, quando plus pastor in gregis sui vulnera vulneretur. Cum singulis pectus meum copulo, mœroris et funeris pondera luctuosa participo. Cum plangentibus plango, cum deflentibus defleo, cum jacentibus jacere me credo. Jaculis illis grassantis inimici mea simul membra percussa sunt, sævientes gladii per mea viscera transierunt. Immunis et liber a persecutionis incursu fuisse non potest animus: in prostratis fratribus me prostravit affectus. Habenda tamen est, fratres dilectissimi, ratio veritatis, nec sic mentem debet et sensum persecutionis infestæ tenebrosa caligo cæcasse, ut nihil remanserit lucis et luminis, unde divina præcepta perspicui possint. Si cladis causa cognoscitur, et medela vulneris invenitur. *Huc usque amantissimus sui gregis Episcopus in laudato Opusculo, quod etsi post Decii cædem primum conscriptum esse contra nonnullos arbitremur, citatis tamen verbis, Carthaginensis ecclesiæ statum eo tempore, quo ad eam ille regressus est, manifeste exponit.*

391 *Inter primas S. Cypriani ad suos reducitur curas fuisse causam lapsorum, quæ Africanam ecclesiam miserandum in modum perturbaverat, certum est, tum quod ita exigeret eorum calamitas, tum quod ex hoc capite publica illius ecclesiæ quies præcipue penderet; tum denique quod eam prima data opportunitate se tractaturum promississet; reclamantibus etiam multis, et vel tantillam moram indigne ferentibus. Hinc dubitari non potest, quin simul ac concilium congregari licuit, de lapsorum reconciliatione, modoque, quo ea tractanda esset, serio fuerit deliberatum, ne lapsorum querelas, ut ut iniquas, longior mora provocaret, et salutaris vulneribus medela diutius differretur. Attamen quia non paucorum, nec ecclesiæ unius, aut unius provinciæ, sed potius orbis hæc causa erat, ut Sanctus in epistola XIII, alias XIV, loquitur, nihil temere agi, et Africæ proconsularis provinciæ, quæ, eodem teste in epistola XLV, latius diffusa erat, et Numidiam et*

Mauritaniam sibi cohærentes habebat, episcopos convocari oportebat, simulque caveri, ne nimia confidentia gentiles irritaret, facile fieri potuit, ut non ante Maium jam provectum vel circa ejusdem mensis finem initium synodo daretur.

392 *Præter copiosum autem episcoporum numerum convenisse etiam non modo presbyteros ac diaconos, sed et confessores ac martyres, ceteramque integræ fidei plebis partem, colligimus ex epistolis XI, XIII et XL, in quibus Sanctus ipse hos omnes ad eam synodum invitandos esse pollicitus fuerat. Illud quoque in ea sedulo observatum est, ut, quod etiam sæpe alias monuerat, singulorum lapsorum casus diligenter examinarentur, atque ita pro gravitate criminum pœnitentia cuilibet ex æquo et bono imponeretur. Horum aliquot genera sanctus Antistites in epistola LII ad Antonianum, post laudatam synodum scripta, his verbis enumerat: Nec tu existimes, frater carissime, sicut quibusdam videtur, libellaticos cum sacrificatis æquari oportere, quando inter ipsos etiam, qui sacrificaverunt, et conditio frequenter et causa diversa sit.*

393 Neque enim æquandi sunt, ille, qui ad sacrificium nefandum statim voluntate prosilivit, et qui luctatus et congressus diu, ad hoc funestum opus necessitate pervenit; ille, qui et se et omnes suos prodidit, et qui ipse pro cunctis ad discrimen accedens, uxorem et liberos et domum totam periculi sui perfunctione protexit; ille, qui inquilinos vel amicos suos ad facinus compulit, et qui inquilinis et colonis pepercit, fratres etiam plurimos, qui extorres et profugi recedebant, in sua tecta et hospitia recepit, ostendens et offerens Domino multas animas viventes et incolumes, quæ pro una saucia deprecentur. Cum ergo inter ipsos, qui sacrificaverunt, multa sit diversitas, quæ inclementia est, et quam acerba duritia, libellaticos cum iis, qui sacrificaverunt, jungere? etc. *Denique nonnulli statim a lapsu suo pœnitentiam egerant, et humiles et mites et tremantes et metuentes Deum, ut in epist. XXVII legitur, Ecclesiæ pacem et Episcopi sui reditum patienter expectaverant, alii martyrum libellis abusi, neglecta pœnitentia contra ecclesiasticam disciplinam pacem sibi non tam rogaverant, quam vindicant.*

394 *Quid porro in hac synodo actum fuerit, S. Cyprianus in laudata epist. LII ad Antonianum his verbis significat: Secundum quod tamen ante fuerat destinatum, persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conveniendi, copiosus episcoporum numerus, quos integros et incolumes fides sua et Domini tutela protexit, in unum convenimus, et Scripturis divinis ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione libravimus, ut nec in totum spes communicationis et pacis lapsis denegaretur, ne plus desperatione deficerent, et, eo quod sibi Ecclesia clauderetur, secuti sæculum, gentiliter viverent; nec tamen rursus censura Evangelica solveretur, ut ad communicationem temere prosilirent; sed traheretur diu pœnitentia, et rogaretur dolenter paterna clementia, et examinarentur causæ et voluntates et necessitates singulorum, secundum quod libello continetur, quem ad te pervenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt.*

395 *Eminentissimus Baronius ad annum Christi 254, num. 89 suspicatur, laudatum libellum a synodo conscriptum fuisse, et placitorum capita eadem illa esse, quæ etiam alio nomine Pœnitentiales*

D

in qua singulorum causas

diligenter
discutiendas,

E

nec pacem temere dandum, statuitur.

F

Libellus hac super re a synodo

AUCTORE
C. S.

A tiales canones antiquitas nominavit. Sed sive veteres hunc an alium librum e nomine appellarint; id mihi omnino verisimile videtur, in libello vel epistola a laudata synodo edita, hujusmodi canones relatos fuisse: nam id et S. Cypriani verbis plane consonum est, et necessarium erat ad determinandam pro delictorum varietate poenitentiam lapsis, ad quos curandos ea synodus convenerat. Certe exstitisse olim hujusmodi epistolam, non a solo Sancto nostro, sed et ab omnibus episcopis, qui dictae synodo aderant, conscriptam, testatur Eusebius lib. VI Historiae ecclesiasticae, cap. XLIII, ubi haec habet: Pervenerunt certe ad nos... praeterea aliae (litterae) Latino sermone conscriptae, Cypriani et episcopum una cum ipso (congregatorum) in Africa, per quas ostendebatur, etiam ipsis placuisse, ut subveniretur iis, qui in tentationem inciderant.

conscriptus,
qui perit.

B 396 Hasce igitur litteras a S. Cypriano designatas arbitror, dum, quid in synodo decretum fuisset, Antoniano exponens, dixit: Secundum quod libello continetur, quem ad te pervenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt. Hinc mihi Joannes Fellus ipse somniasse videtur, dum in Annotatis ad hanc epistolam, quae ipsi LV est, Baronii opinionem pro somnio reputans librum de Lapsis a Sancto hic indicatum voluit, et pro singulis placitorum capitibus ad epistolas XVIII et XIX, quae Baluzio XII et XIII sunt, diu ante laudatam synodum scriptas lectorem remisit. De libro de Lapsis suo loco contrarium probabimus; litterae vero ab illo laudatae solius S. Cyprianisunt e secessu ad clerum missae, neque singula placitorum capita, in synodo postmodum sancita continent. Multo itaque rectius Baronius, Pamelius, alique eruditi laudatum a S. Cypriano libellum, qui ad illius temporis disciplinam ecclesiasticam illustrandam haud dubie multum conduxisset, modo intercidisse fatentur.

Quae in ea
decreta? Sa-
crificatis

C 397 Attamen hanc jacturam non parum levant S. Cypriani scripta, in quibus praecipua de lapsis decreta sparsim memorantur. Ac primo quidem ex epistola LV discimus, contra errorem Felicissimi sancitum fuisse, ne cui lapsorum sine praevia poenitentia pax et communicatio concederetur. Concilio, inquit Sanctus ibidem, frequenter acto, non consensione tantum nostra, sed et comminatione decrevimus, ut poenitentiam fratres agerent, ut poenitentiam non agentibus meo temere pacem daret. Ut vero synodi patres Felicissimi assecularum sacrilegam facilitatem in admittendis ad pacem lapsis damnarunt, ita sedulo cavent, ne nimia duritia eosdem in desperationem agerent, prout num. 394 ex epistola LII ad Antonianum vidimus. Quid autem utramque impietatem evitantes decreverint, Sanctus in laudata epistola LII his verbis docet: Placuit, frater carissime, examinatis causis singulorum, libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subveniri; quia exomologesis apud inferos non est, nec ad poenitentiam quis a nobis compelli potest, si fructus poenitentiae subtrahatur.

omnibus par-
dilata non fuit

398 Qui libellatici, quique sacrificati, dicti fuerint, § 8 exposuimus. Sed quod ad verba mox recitata spectat, si quis ea seorsum ab aliis consideret, facile existimabit, reconciliationem sacrificatorum ad finem usque vitae dilata fuisse, ut nonnullis reipsa visum est; atque hinc ulterius dubitabit, ad quos tempus istud interim de libellaticis referendum sit. At si alios ejusdem Sancti locos cum hoc conferamus, omnino dicendum videbitur, libellaticos, qui, cum non tam crimine,

quam errore decepti fuissent, de peccato suo admoniti, mox a lapsu poenitentiam egerant, e synodi decreto statim ad pacem admissos esse; sacrificatos vero non nisi post certum tempus pro gravitate delicti in poenitentia exactum; cum hac tamen cautione, ut, si eo nondum expleto, periculose decumberent, eodem beneficio nihilominus gauderent. De sacrificatis id primum ostendendum est; quia de his major est difficultas, a cujus solutione etiam altera de libellaticis plurimum pendet.

399 S. Cyprianus ob instantem a Gallo, Decii successore, persecutionem, cum multis collegis suis ratus pacem omnibus, qui a primo lapsus sui die poenitentiam agere non destiterant, pacem dandam esse, in epistola LIV ad S. Cornelium Papam de superioris concilii decretis sic loquitur: Statueramus quidem jam pridem, frater carissime, participato invicem nobiscum consilio, ut, qui in persecutionis infestatione supplantati ab adversario, et lapsi fuissent, et sacrificiis se illicitis maculassent, agerent diu poenitentiam plenam, et si periculum infirmitatis urgeret, pacem sub ictu mortis acciperent. Haec ipse cum collegis suis, ad quae observandum venit, quid sit poenitentia plena, quam a sacrificatis diu agendam fuisse ait. Non fuisse illam perpetuam, sive ad mortem usque, quantumlibet diu quis viveret, productam, sed certo quodam tempore circumscriptam, discimus ex epistola LXII per quam S. Cyprianus cum aliquot collegis ac presbyteris, a Pomponio consultus de virginibus, quae castitati suae labem asperserant, ut § 6 vidimus, respondit.

usque ad pe-
riculum mor-
tis;

400 In ea enim inter cetera haec scripsit: Si poenitentiam hujus illiciti concubitus sui egerint,... et si virgines inventae fuerint, accepta communicatione ad Ecclesiam admittantur.... Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat poenitentiam plenam; quia, quae hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, et ideo aestimato justo tempore, postea exomologesi facta, ad ecclesiam redeat. Secundum haec igitur, qui poenitentiam plenam agebat, post certum tempus pro criminis magnitudine aestimatum, facta exomologesi, ad pacem Ecclesiae admittebatur. Nec aliter cum sacrificatis actum esse, liquet ex causa Victoris, de qua S. Cyprianus cum LXVI episcopis anno 252 congregatis ad Fidum per epistolam LIX in hunc modum rescripsit: Legimus litteras tuas, frater carissime, quibus significasti de Victore, quondam presbytero, quod ei antequam poenitentiam plenam egisset, et Domino Deo, in quem deliquerat, satisfecisset, Therapius collega noster immaturo tempore, et praepropera festinatione pacem dederit.

E

prout exemplis

401 Quae res nos satis movit, recessum esse a decreti nostri auctoritate, ut ante legitimum et plenum tempus satisfactionis, et sine petitu et conscientia plebis, nulla infirmitate urgente ac necessitate cogente, pax ei concederetur. Sed librato apud nos diu consilio, satis fuit objurgare Therapium collegam nostrum, quod temere hoc fecerit; et instruxisse, ne quid tale de cetero faciat. Pacem tamen, quomodocumque a sacerdote Dei semel datam, non putavimus auferendam; ac per hoc Victori communicationem sibi concessam usurpare permisimus. Locum hunc, qui praesentia controversiae magnam lucem affundit, diligenter perpendamus. Arguitur hic Therapius, non quod Victori pacem dedisset, sed quod eam dedisset, antequam poenitentiam plenam egisset, et

ex S. Cypriani
epistoli

F

AUCTORE
C. S.

et Domino Deo... satisfecisset; ideoque immaturo tempore et præpropere festinatione; sive, quod idem est, ante legitimum et plenum tempus satisfactionis, cum nulla sat urgens ratio hoc prævertendum suaderet; quippe sine petitu et conscientia plebis, nulla infirmitate urgente, ac necessitate cogente.

depromptis

402 Manifeste igitur Sanctus hic insinuat, Victori præfixum fuisse certum pœnitentiæ tempus, post quod Domino Deo satisfecisse censendus fuisset, et ad pacem admittendus, et quo nondum expleto, ad eam admitti non poterat, nisi periculosa infirmitas, vel justius populi favor, vel alia quæcumque necessitas ita fieri compulisset. Observandum præterea est, Therapium dici per immaturam illam clementiam a decreti... auctoritate recessisse. Hoc autem decretum quodnam aliud est, quam quod in epistola LIV memoratur, et quo sancitum fuerat, ut huiusmodi lapsi agerent diu pœnitentiam plenam; et si periculum infirmitatis urgeret, pacem sub ictu mortis acciperent? Sane qui verba hæc cum iis, quæ ex epistola LXVI mox recitavimus, conferre voluerit, non dubitabit, quin utrobique de eodem decreto agatur ac propterea prior epistola per posteriorem hac in parte explicanda sit. Ceterum, quemadmodum lapsi convalescentes pace, quam in periculo mortis ante exactum pœnitentiæ tempus acceperant, frui perseverabant, ita Victori quoque communicationem sibi, licet præpropere, concessam usurpare permissum est.

B

probatur;

403 Exstat et aliud exemplum in epistola LIII, quo luce clarius patet, non omnibus lapsis pœnitentiam ad mortem usque agenda fuisse; solideque confirmantur, quæ hac super re hactenus disseruimus. Casus hic erat: Ninus, Clementianus et Florus a persecutoribus apprehensi, cum violentiam magistratus, et furentis populi impetum primum fortiter excepissent, deinde apud proconsulem vi tormentorum et diutinis cruciatibus cesserant; ac mox a lapsu suo ad pœnitentiam conversi, eam in triennium jam produxerant. De hisce consultus S. Cyprianus, an eos ad communicationem jam fas esset admittere; respondit, ita sibi omnino videri; existimare enim se ad deprecandam Domini clementiam posse sufficere, quod triennio jugiter ac dolenter... cum summa pœnitentiæ lamentatione planxerunt. Certe non puto, inquit, incaute et temere his pacem committi, quos videmus militiæ suæ fertitudine nec prius pugnæ defuisse, et si acies etiam denuo venerit, gloriam suam posse reparare. Attamen, quia rogatus fuerat, ut de hac causa ad collegas suos referret, subdit, sese post adhibitum eorundem consilium de ea postmodum aliquid certius rescripturum.

C

sed ii post
pœnitentiam
plenum,

404 Non dubitabant igitur Fortunatus, Ahymnus et ceteri, a quibus Sanctus hic consultus fuit, non dubitabant, inquam, quin lapsis extra mortis periculum pax dari posset; sed an pœnitentia jam triennio continuata sufficeret ad eam concedendam illis, qui tormentis subacti ex infirmitate ceciderant; eamque sufficere censuit S. Cyprianus: manifesto sane indicio, in Carthaginensi synodo minime decretum fuisse, ut sacrificati omnes ad mortem usque pœniterent, nec nisi urgente extrema infirmitate ad pacem admitterentur. Quorsum enim hæc gemina fuisset consultatio, si huiusmodi canon recens conditus fuisset? In nostra vero sententia consultandi causa minime obscura est, quod, cum laudata synodus statuisset, ut, singulorum causis diligenter exami-

natis, pro gravitate delicti pœnitentia imponeretur, dubitari posset, an non satis diuturna esset ea, quam Ninus, Clementianus ac Florus egerant, quorum lapsus eo majori commiseratione dignus erat, quod primum fortiter congressi, per imbecillitatem carnis confessionis suæ coronam perdidissent, ut Sanctus in eadem epistola loquitur.

D

405 Quorsum etiam idem sanctus Episcopus in epistola LII ad Antonianum scribit, in concilio decretum esse, ut examinarentur causæ et voluntates et necessitates singulorum, etiam sacrificatorum; idque merito factum tam opere ibidem probat; quorsum, inquam, hæc omnia, si sacrificatis omnibus perpetua ad mortem usque pœnitentia imposita fuisset? Denique cum S. Cypriano visa fuerit, inclementia, et... acerba duritia, libellaticos cum iis, qui sacrificaverunt, jungere, isne æquum censuisset in ceteros pari pœna animadvertere, cum, eodem ibidem teste, inter ipsos, qui sacrificaverunt, multa sit differentia. Quinimo is ipse in libro de Lapsis loquens de iis, qui per tormenta victi fuerant, diserte ait: Potest cito proficere ad veniam causa talis. Potest huiusmodi excusatio esse miserabilis. Non videtur itaque prudenter dubitari posse, quin sacrificatis pax promissa sit, sed non ante expletam pœnitentiam, pro singulorum delictis æstimatam, concedenda, nisi cum gravis infirmitas urgeret. Nec enim fas erat, ut Sanctus in epistola LIV loquitur, aut permittebat paterna pietas et divina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, et dolentibus ac deprecantibus spei salutaris subsidium denegari, ut de sæculo recedentes, sine communicatione et pace ad Dominum dimitterentur; quando permiserit ipse, qui legem dedit, ut ligata in terris, etiam in cœlis ligata essent, solvi autem possent illic, quæ hic prius in Ecclesia solverentur.

nisi interim de
vita periclitarentur,

E

406 Verum, inquiet aliquis, si hæc ita se habeant, cur S. Cyprianus in epistola LII ad Antonianum de pace infirmis sacrificatis danda sic scribit, quasi nihil præterea de his lapsis in concilio decretum fuisset? Respondeo, id ideo factum esse, quia Novatianus ejusque asseclæ, in quorum partes inclinare coeperat Antonianus, SS. Cornelium ac Cyprianum ex hoc capite præcipue criminabantur. Cum enim frequenter contingeret, ut huiusmodi lapsi infirmi convalescerent, sanctisque Episcopis iniquum videretur, eos communionem, quam in infirmitate, licet ante exactam pœnitentiam acceperant, sine nova culpa privare, hinc schismatici illos de communicatione cum sacrificatis accusare non cessabant: quam calumniam Sanctus in laudata epistola convellere intendit. Hoc autem ne gratis asseruisse videar, ipsum S. Cyprianum in laudata epistola ad Antonianum audiamus.

ad pacem et
communio-
nem

F

407 Sed et quod passim, ait, communicare sacrificatis Cornelius tibi nuntiatus, hoc etiam de apostatarum fictis rumoribus nascitur. Neque enim possunt laudare nos, qui recedunt a nobis, aut exspectare debemus, ut placeamus illis, qui nobis displicentes, et contra Ecclesiam rebelles, sollicitandis de Ecclesia fratribus violenter insunt. Quare et de Cornelio et de nobis quæcumque jactantur, ne audias facile, nec credas, frater carissime. Si qui enim infirmitatibus occupantur, illis, sicut placuit, in periculo subvenitur. Postea tamen quam subventum est, et periclitantibus pax data est, offocari a nobis non possunt, aut opprimi, aut vi et manu nostra in exitum mortis urgeri; ut, quoniam morientibus

admitteban-
tur.

pax

A pax datur, necesse sit mori eos, qui acceperint pacem : cum magis in hoc iudicium divinæ pietatis et paternæ lenitatis appareat, quod, qui pignus vitæ in data pace percipiunt, hic quoque ad vitam, percepta pace, teneantur. Et iccirco, si accepta pace commeatus a Deo datur, nemo hoc debet in sacerdotibus criminari, cum semel placuerit fratribus in periculo subveniri. *Ceterum necesse ipsi non erat singula synodi decreta recensere, cum libellum, ubi singula placitorum capita conscripta, ad Antonianum jam pervenisse consideret.*

§ XXIII. Libellaticis pœnitentibus pax a synodo mox concessa : Felicissimus, Novatus, alique damnati; alia ad hanc synodum spectantia.

B *Ex his, quæ præcedenti § de sacrificatis disputavimus, sequitur, quid de libellaticis Sanctus dictum voluerit, dum in epistola ad Antonianum ait : Placuit, frater carissime, examinatis causis singulorum, libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subveniri. Cum enim postrema hujus sententiæ pars sic intelligenda sit, ut dicatur subveniendum esse sacrificatis, si hi de vita periclitarentur, antequam pœnitentiam plenam explessent, post quam etiam extra omne vitæ periculum ad pacem admittendi fuissent ; non videtur illud interim ad aliud, quam ad præsens tempus referendum ; atque adeo statutum esse, ut libellaticis, qui errorem suum, ex quo lapsi fuerant, dedocti, sinceram pœnitentiam agere non destiterant, sine notabiliter longiori pœnitentia pax et communicatio concederetur. Hoc ipsum solide confirmari potest ex laudata epistola ad Antonianum, in qua S. Cyprianus objectam sibi a Novatiani communicationem cum sacrificatis ac libellaticis sic refellit, ut hanc cum postremis non obscure admittat, probetque ; quemadmodum ostendere aggredior.*

pax et communicatio

C 409 In ea Sanctus sic scribit : Et quidem primum, quoniam de meo quoque actu motus videris, mea apud te et persona et causa purganda est, ne me aliquis existimet a proposito meo leviter recessisse, et cum Evangelicum vigorem primo et inter initia defenderim, postmodum videar animum meum a disciplina et censura priore flexisse, ut his, qui libellis conscientiam suam maculaverint, vel nefanda sacrificia commiserint, laxandam pacem putaverim : quod utrumque non sine librata diu et ponderata ratione a me factum est. *Deinde cum ostendisset, quam caute in hac causa processisset, subdidit : De quo tibi necesse nunc fuit scribere, ut scias, me nihil leviter egisse, ... et nemini quidem ex lapsis prius communicasse, quando adhuc erat, unde non tantum indulgentiam, sed et coronam lapsus acciperet (id est, quamdiu persecutio vigeat) postea tamen, sicut collegii concordia et colligendæ fraternitatis ac medendi vulneris utilitas exigebat, necessitati temporum succubuisse, et saluti multorum providendum putasse, et nunc ab his non recedere, quæ semel in concilio nostro de communi collatione placuerunt, quamvis multa multorum vocibus ventilentur, et mendacia ad*

versus sacerdotes Dei, de diaboli ore prolata, ad rumpendam Catholicæ unitatis concordiam ubique jactentur.

AUCTORE
C. S.

410 *Tum post multa de S. Cornelio Papa, quem schismatici similibus mendaciis lacerabant, ad diluendam criminationem, tam sibi quam ipsi objectam, se convertit. Ac primo quidem, quod ad sacrificatos attinet, fatetur sese ex concilii decretis in unico casu ante expletam pœnitentiam cum iis communicare. Si qui enim, inquit, infirmitatibus occupantur, illis, sicut placuit, in periculo subvenitur. Postea tamen quam subventum est, et periclitantibus pax data est, offocari a nobis non possunt, aut opprimi aut vi et manu nostra in exitum mortis urgeri, ut quoniam morientibus pax datur, necesse sit, mori eos, qui acceperint pacem etc. Ad alteram vero accusationem de communione cum libellaticis longe aliter respondet ; non enim hanc negat ; sed totus in eo est, ut ostendat, inter horum ac sacrificatorum crimen plurimum discriminis intercedere ; Nec tu existimes, inquit, frater carissime, sicut quibusdam videtur, libellaticos cum sacrificatis æquari oportere, quando inter ipsos etiam, qui sacrificaverunt, et conditio frequenter, et causa diversa sit. Deinde id ibidem operose probat, ac libellaticos, velut ex errore lapsos, quantum potest, excusat verbis num. 149 a nobis recitatis.*

E

411 *Eadem communicationem cum libellaticis non obscure admisisse videtur, dum in laudata epistola LII Novatianum, qui eam damnaverat, in hunc modum retudit. Si (Novatianus) se cordis et renis scrutatorem constituit et iudicem, per omnia æqualiter iudicet ; et cum sciat scriptum esse : « Ecce sanus factus es ; jam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat ; » fraudatores et mœchos a latere atque a comitatu suo separet ; quando multo et gravior et pejor sit mœchi, quam libellatici causa ; cum hic necessitate, ille voluntate peccaverit ; hic existimans, sibi satis esse, quod non sacrificaverit, errore deceptus sit, ille matrimonii expugnator alieni, vel lupanar ingressus ad cloacam et cœnosam voraginem vulgi, sanctificatum corpus et Dei templum detestabili colluvione violaverit. Argumentum hoc, ut vulgo dicimus, ad hominem est, quo Sanctus probat, communicationem cum libellaticis a Novatiano sibi frustra objici, dum ipse fraudatores et mœchos in communione ac comitatu suo retinet, quos, si æquum iudicem ageret, multo magis a se arcere deberet, utpote libellaticis nimium quantum deteriores.*

ex ejusdem decreto concessa est.

F

412 *Adversus hanc sententiam nonnulla tamen argumenta ex eodem S. Cypriano profert auctor Observationum in Bibliothecam Ecclesiasticam Eliæ Du Pin, tom. I, c. IV, § 4, quæ modo examinabimus. In primis observat, in laudata epistola LII a Sancto multum commendari temperamentum istud, quo in synodo cautum fuerat, ut nec in totum spes communicationis et pacis lapsis denegaretur, ne plus desperatione deficerent, et, eo quod Ecclesia sibi clauderetur, secuti sæculum, gentiliter viverent : nec tamen rursus censura Evangelica solveretur, ut ad communicationem temere prosilirent ; sed traheretur diu pœnitentia etc. Hoc autem temperamentum etiam ad libellaticos spectare idem auctor infert ex eadem epistola, in qua de istis dicitur : Quorum si pœnitentiam respuamus, habentium aliquam fiduciam tolerabilis conscientiæ, statim cum uxore, cum liberis, quos incolumes reservave-*

Respondetur

rant,

AUCTORE
C. S.
ad nonnulla
argumenta,

rant, in hæresim vel schisma, diabolo invitante, rapiuntur etc.

413 Atqui, inquit, non fuisset justum temperamentum nimis severam inter remissamque disciplinam, libellaticos, quos eodem cum sacrificatis loco habebat Antonianus, statim absolvere; neque timendum erat, ne hi ob paucorum annorum impositum pœnitentiam ad desperationem impellerentur. Ad hæc respondeo, in eadem synodo non minus cautum fuisse, ut examinarentur causæ et voluntates et necessitates singulorum; nempe ut pro delicti gravitate pœnitentia exigere-
retur. Cum autem libellaticorum peccatum, qui non tam crimine, quam errore decepti deliquerant, a sacrificatorum scelere plurimum distaret, quidni justum temperamentum videatur, istos post sinceram pœnitentiam, quam moniti egerant ad pacem admittere; sacrificatis vero pro singulorum meritis paucos pœnitentiæ annos imponere? Fateor quidem, id auctori observationum minus justum videri potuisse, quia in ea sententia processit, quæ sacrificatis pacem usque ad periculum mortis dilatam fuisse statuit; neque attendit, hic de libellaticis agi, qui de errore suo edocti, pœnitentiam amplexi fuerant, in eaque perseverabant.

B Id autem libellaticos passim præstitisse, colligitur ex eadem epistola verbis num. 149 recitatis: sed et illos eum errorem jam pridem dedoctos fuisse pariter liquet ex epistola XIV, anno priori in secessu scripta, in qua iidem libellos martyrum exambiisse dicuntur.

quibus non
nemo persua-
dere conatur,

414 Nec refert, si Antonianus, ut auctor ait, libellaticos sacrificatosque pari loco habuerit: hunc enim errorem S. Cyprianus ibidem solide convellit, monetque eum ex Stoica, non ex Christiana disciplina procedere. Alia est, inquit, philosophorum et Stoicorum ratio, frater carissime, qui dicunt omnia peccata paria esse, et virum gravem non facile flecti oportere. Inter Christianos autem et philosophos plurimum distat. Et cum Apostolus dicat: Videte, ne quis vos deprædetur per philosophiam et inanem fallaciam; vitanda sunt a nobis, quæ non de Dei clementia veniunt, sed de philosophiæ durioris præsumptione descendunt. Præterea cautio a concilii patribus, ne lapsi desperarent, adhibita, et a sancto Episcopo laudata, capitalem Novatianorum hæresim, in quam Antonianus propendere videbatur, directe ferit. Non erat scilicet Catholicos inter ac Novatianos de diuturnitate temporis, quo pœnitentia agenda esset, sed de pace danda, dissensio: negabant enim hi, post baptismum lapso, etiam quantalibet pœnitentia perfuncto, pacem ab Ecclesia dari debere aut posse; Catholici vero eam post exactum pro cuiusque delicti gravitate pœnitentiam omnino dandam esse sustinebant.

pacem iisdem,

415 Hinc errorem illum Sanctus ibidem his verbis sugillat: Atque o frustrandæ fraternitatis irrisio! o miserorum lamentantium, et amentium caduca deceptio! o hæreticæ institutionis inefficax et vana traditio! Hortari ad satisfactionis pœnitentiam, et subtrahere de satisfactione medicinam; dicere fratribus nostris: Plange, et lacrymas funde, et diebus ac noctibus ingemisce, et pro ablundo et purgando delicto tuo largiteret frequenter operare; sed extra Ecclesiam post omnia ista morieris: quæcumque ad pacem, pertinent, facies; sed nullam pacem quam quæris, accipies. Quis non statim pereat? Quis non ipsa desperatione deficiat? Quis non animum suum a proposito lamentationis avertat? Contra hanc igitur Novatianorum impiam duri-

tiam in synodo cautum fuisse S. Cyprianus ait verbis objectis; cumque illi non minus libellaticos, quam ceteros lapsos a pace perpetuo arcerent, merito observat, eos per tantam inclementiam præ ceteris in desperationem inducendos fuisse, eosdemque, dum viderent, Ecclesiam sibi ob delictum ex errore potius, quam ex pravo animi affectu commissum, crudeliter occludi, una cum uxore ac liberis ad schismaticas Felicissimi partes, qui lapsos omnes sine prævia pœnitentia recipiebat, accessuros.

416 Id ita esse, manifestum est ex iis, quæ post verba objecta mox subdit; Adscribetur, inquit, nobis in die iudicii, nec ovem sauciam curasse, et propter unam sauciam multas integras perdidisse; et, cum Dominus, relictis nonaginta novem sanis, unam errantem et lassam quæsierit, et inventam humeris suis ipse portaverit; nos non tantum non quæramus lapsos, sed et venientes arceamus; et cum pseudo-prophetæ gregem Christi nunc vastare et lacerare non desinant, occasionem canibus et lupis demus, ut, quos persecutio infesta non perdidit, eos duritia nostra et inhumanitate perdamus. Arceamus, ait; non, eorum pacem differamus, quia scilicet non de diuturnitate pœnitentiæ, quæ libellaticis obeunda esset, sed de reconciliandi potestate ac jure, Novatiani contra Ecclesiam disceptabant. Eodem modo respondendum est ad alterum ejusdem argumentum, quod ex verbis num. 411 relatis format, contendens, Sanctum ibidem inepte argumentatum fuisse, si libellaticis pax mox data fuerit. Observa tamen, nos de iis agere, qui de errore suo admoniti, jam pridem pœnitentiam privatim egerant, agebantque, dum synodus celebraretur: neque enim dicimus, eos sine ulla pœnitentia prævia ad pacem admissos fuisse; sed eam, quam jam obierant, patribus sufficere visam, ut Ecclesiæ commutationi restituerentur. Sed neque negamus, iisdem etiam aliquam pœnitentiam publicam impositam fuisse; sed eam tam brevem fuisse credimus, ut pax ipsi statim post synodum data dici potuerit.

417 Non plus ponderis habent, quæ laudatus auctor præterea objicit: nempe S. Cyprianum in libro de Lapsis, post synodum scripto, libellaticis æque ac sacrificatis necessitatem pœnitentiæ inculcasse: sed et synodi patres ab ejusmodi indulgentia tam procul abfuisse, ut etiam ii, qui de libello impetrando dumtaxat cogitaverant, non nisi post exactam notabili tempore pœnitentiam pacem obtinerent; ut in laudato libro legi affirmat. Denique in epistola LXVIII ad Hispanos, occasione duorum antistitum libellaticorum, Basilidis ac Martialis, dici, a tempore S. Cornelii cum unanimi totius mundi episcoporum consensu statutum fuisse, presbyteros ac episcopos, qui libellis sese inquinaverant, ad pœnitentiam admitti quidem posse, sed a clero tamen imposterum excludendos. Verum duobus prioribus locis S. Cyprianus agit de iis libellaticis, qui aut sibi blandientes, quod non sacrificassent, pœnitentiam agere detrectaverant; delictumque suum apud plebem extenuabant, aut sedulo occultabant.

418 Manifestum id est locum objectum inspicienti: ibi enim Sanctus tria probat: primum, conscientiam hujusmodi libello vere contaminari; alterum, libellaticum, etsi apud homines se purgaverit, Deo tamen iudici imponere non posse; tertium denique, Deum arcania omnia et corda perspicere, nec inulta crimina fore, licet homines latuerint. De hujusmodi vero libellaticis sermo nobis

D

non nisi im-
punita,

E

expletoque
diuturna pœ-
nitentia,

F

concedendum
esse,

A nobis non est. Deinde quod secundo loco auctor objicit, in laudato libro non legitur. Verba accipe: Quanto et fide majores et timore meliores sunt, qui, quamvis nullo sacrificii aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitaverant, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentes, exomologesin conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam, parvis licet et modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Ubi, quæso, Sanctus hic dicit, quod auctor objicit? Certe qui totum illum locum una cum præcedentibus ac subsequentibus considerare voluerit, fatebitur, S. Cyprianum ibidem ex sacrae Scripturae testimoniis ostendere, peccata, ut ut occulta, per poenitentiam et exomologesin expianda esse, idque piorum exemplo, qui etiam minora sic eluunt, illustrare. Hinc ibidem mox subdit: Derideri et circumveniri Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi: plus immo delinquit, qui secundum hominem Deum cogitans, evadere se poenam criminis credit, si non palam crimen admissum est.

in ea synodo decretum fuisse.

B 419 Frustra quoque epistolam LXVIII pro se laudat; nam Basilides ac Martialis præter libelli scelus alia gravia crimina commiserant, ut supra num. 156 ostensum est, et quibus recensitis, Sanctus in ea epistola ait: Cumque alia multa sint et gravia delicta, quibus Basilides et Martialis implicati tenentur, frustra tales episcopatum usurpare conantur; cum manifestum sit, ejusmodi homines nec Ecclesiae Christi posse præesse, nec Sacrificia offerre debere; maxime cum jam pridem nobiscum et cum omnibus omnino episcopis in toto mundo constitutis, etiam Cornelius collega noster... decreverit, ejusmodi homines ad poenitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione tamen cleri, atque a sacerdotali honore prohiberi. Præterea etsi gratis admitteremus, laudatum decretum etiam ad episcopos solo libello contaminatos spectare; mirandumne foret, crimen istud in episcopis severius, quam in laicis castigatum fuisse; cum illorum exemplum multo esset perniciosius, et lapsus foedior; neque error, ex quo laici potissimum excusabantur, in episcopis locum habuisse censi posset aut deberet.

Quid in ea synodo

C 420 Non videtur etiam dubitandum, quin eadem synodus aliquid statuerit in gratiam lapsorum, qui a martyribus ac confessoribus litteras commendatitias acceperant; si tamen hæc juste, moderate, religioseque date fuissent. Nam quas Lucianus ac nonnulli alii imprudenter ac promiscue dederant, sine dubio rejectæ fuerunt. Id enim S. Cyprianus non semel promiserat, et in libro de Lapsis re vera factum fuisse insinuare videtur, dum sub ejusdem finem ait: Poenitenti, operanti, roganti, potest (Deus) clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro talibus et petierint martyres, et fecerint sacerdotes. Tillemontius art. 23 suspicatus est, in eodem concilio præterea decretum fuisse, ut, si qua persecutio interim suscitaretur, lapsi omnes, qui Ecclesiam non deseruissent, et post lapsum suum sinceram poenitentiam agere non destitissent, ad communionem reciperentur. Suspicioni causam dedit epistola LII, in qua Sanctus de ejusdem synodi decretis, inter cetera sic scribit: Nec ad poenitentiam quis a nobis compelli potest, si fructus poenitentiae subtrahatur. Si prælium prius venerit, corroboratus a nobis, invenietur armatus ad prælium. Si vero ante prælium infirmitas ur-

serit, cum solatio pacis et communicationis abscedit.

421 Sed quo minus hæc ita accipiamus, obstat epistola LIV, per quam Sanctus cum pluribus episcopis, jam instante nova persecutione, S. Cornelio significavit, sese eam gratiam hujusmodi lapsis concedendam esse judicare; idque decretum suum non ex aliquo prioris synodi canone, sed multis rationibus ipsi probare conatur, ac manifeste significat, istud ad periculum animarum præcavendum recens a se conditum fuisse; ut legenti perspicuum erit, et nos etiam suo loco ostendemus. Hinc recte Maranus objecta verba sic interpretatus est, ut spes veniæ post poenitentiam consequendæ utilis dicatur ad lapsorum animos erigendos, et ad pugnam, si qua forte occasio redierit, corroborandos. Præmiserat enim ibidem sanctus Antistes: Ad virtutem de poenitentia robur armatur, quod armari non poterit, si quis desperatione deficiat, si ab Ecclesia dure et crudeliter segregatus, ad gentiles se vias et sæcularia opera convertat, vel ad hæreticos et schismaticos, rejectus ab Ecclesia, transeat; ubi etsi occisus propter Nomen postmodum fuerit, extra Ecclesiam constitutus, et ab unitate atque a caritate divisus, coronari in morte non poterit.

E 422 Porro Felicissimus, qui quæ ei adhæserant, quatuor presbyteri (quintus enim Novatus Romam jam fugerat) in eodem concilio auditi fuere, quodque de iis statutum fuerat, ad S. Cornelium Papam postea perscriptum, prout S. Cyprianus in epistola XLII testatur verbis, quæ subdo. Quantum vero hic ad presbyterorum quorundam et Felicissimi causam pertinet, quid hic actum sit, ut scire posses, litteras ad te collegæ nostri manu sua subscriptas miserunt, qui, auditis eis, quid senserint, et quid pronuntiaverint, ex eorum litteris disces. Hæc litteræ, ex quibus rem gestam clarius cognoscere licuisset, interciderunt; verumtamen schismaticos illos tum denuo damnatos fuisse, ex epistola LIV indubitatum est. In Novatum quoque, præcipuam schismatis faciem, licet tunc absentem, peculiariter animadversum fuit, cum hic in epistola XLIX quasi hæreticus semper et perfidus omnium sacerdotum voce damnatus dicatur. Sed et Jovinus et Maximus, ob nefanda sacrificia et crimina in se probata, sententia novem episcoporum collegarum nostrorum, ait Sanctus in laudata epistola LV, condemnati, ... iterato quoque a pluribus nobis anno priore (scilicet 251) in concilio abstinenti sunt. Hi duo erant incertarum sedium episcopi, qui diocesi sua exuti, partes Felicissimi amplexi sunt, et in schismate pertinaces, Fortunatum in Africa pseudo-episcopum ordinarunt, ut infra dicemus.

423 Atque hæc sunt, quæ in dicta synodo Carthaginensi præcipue gesta novimus. Ceterum canones seu decreta in illa condita, præsertim quæ ad lapsorum causam spectabant, ad S. Cornelium Pontificem deinde transmissa, ab eoque in concilio Romano approbata fuisse, Sanctus ipse in epistola LII testatur. Sic autem habet: Ac si minus sufficiens episcoporum in Africa numerus videbitur, etiam Romam super hac re scripsimus ad Cornelium collegam nostrum, qui et ipse cum plurimis coepiscopis habito concilio, in eandem nobiscum sententiam pari gravitate et salubri moderatione consensit. Similiter in epistola LIV ad eundem sanctum Pontificem memorat, laudata de lapsis recipiendis decreta participato invicem... consilio facta fuisse. Utriusque synodi, Romanæ scilicet ac Carthaginensis, etiam meminit

AUCTORE
C. S.

præterea statutum sit.

E Felicissimus
aliique dam-
nati;

F acta synodi
Romam missa.

AUCTORE
C. S.

meminit Eusebius lib. VI Historiæ Eccles., cap. XLIII, ubi in priori sexaginta episcopos præter presbyteros ac diaconos longe plures adfuisse scribit, ac nonnullas epistolas huc spectantes laudat, quæ modo perierunt. Attamen de Felicissimo non meminit, sed de Novato, seu verius Novatiano, qui multo fœdius schisma in Romanam Ecclesiam, quam Felicissimus in Carthaginensem induxerat; unde factum videtur, ut Eusebius Felicissimum præterierit.

§ XXIV. Gesta contra Novatiani antipapæ schisma: S. Cornelii Pontificatus in Africa agnitus et promulgatus.

S. Cornelii,
electi Ponti-
ficis,

B

Dum hæc in Africa agerentur, Novatus alterum schisma, novamque hæresim, quæ lapsis in fide omnem veniæ pacisque Ecclesiasticæ adiutum interdicebat, Romæ suscitavit. De hoc schismate jam pluribus egimus in Commentario historico de S. Cornelii Papæ gestis § 5 et sequentibus, ideoque hic ea tantummodo perstringemus, quæ ibidem latius tractavimus. Post diuturnum interpontificium, a die scilicet 20 Januarii anni 250, quo S. Fabianus Romanus Pontifex martyrio sublatus fuerat, usque ad 4 Junii anni subsequentis, ut in laudato Commentario § 4 velut probabilius sustinimus, post diuturnum, inquam, istud interpontificium S. Cornelius ad S. Petri Cathedram summo bonorum omnium gaudio evectus est. Sed enim id male habebat Novatum, qui, cum sub tanto Pontifice impunitatem scelerum suorum sperare non posset, veritus, ne sibi Italia æque atque Africa præcluderetur, Novatianum, Romanæ Cathedræ dudum inhiantem, ad eam sibi vindicandam impulit, adjunctisque ipsi nonnullis e confessoribus, persuasit, ut S. Cornelii ordinationi intercederet.

et Novatiano-
rum interce-
dentium

C

425 His ita constitutis, S. Cornelius una cum presbyteris suis ordinationem suam modestis religiosisque litteris S. Cypriano, ceterisque Africanis episcopis, de more significavit. Sed et Novatianus, quique ejus schismati adhærebant, litteras suas, sed longe dispares, utpote atrocibus calumniis in S. Cornelium, ejusque presbyteros, refertas, Carthaginem pariter destinarunt, illiusque electioni intercessere. Haud difficile S. Cypriano fuit ex utrisque epistolis agnoscere, ex qua parte æquitas et innocentia staret: attamen cum timeret, ne, si in re tanta nimium properasse videretur, novis turbis ansam daret, eam prudenter tractandam duxit, modumque exegitavit, quo sancti Pontificis integritatem legitimamque ordinationem testatissimam faceret, et schismaticorum impudentiam penitus comprimeret.

litteris ac-
ceptis,

426 Cornelii itaque litteras publice legit, ejusque ordinationem omnibus significavit, ac suppressa schismaticorum turbulenta epistola, e communi consensu omnium collegarum, qui concilium cum eo tunc celebrasse videntur, Caldonium et Fortunatum episcopos Romam cum litteris delegavit, ut, quantum possent, dissidentes partes componerent, certaque de S. Cornelii electione testimonia ab episcopis, qui interfuerant, exquirerent: tota interim hac causa, dum illi rediissent, per Africam suspensa. Ita liquet ex epist. XLI, XLII et XLV ad ipsum S. Cornelium postea datis. Et in

epistola quidem XLII hujus consilii rationem sic exponit: Quod autem scripta collegarum nostrorum, qui illic ordinationi tuæ affuerant, desideravimus, non veteris moris obliti, novum aliquid quærebat; nam satis erat, ut tu te Episcopum factum litteris nuntiares, nisi esset ex diverso discrepans factio, quæ criminosis et calumniosis commentis suis collegarum pariter ac fratrum plurimorum turbaret mentes, et corda confunderet. Cui rei sopiendæ necessarium duximus, ut scribentium nobis inde collegarum nostrorum firma et solida auctoritas pararetur.

427 De missis vero legatis ibidem hæc scribit: *legatos Romanos mitti.* Quod servis Dei, et maxime sacerdotibus justis et pacificis congruebat, frater carissime, miseramus nuper collegas nostros Caldonium et Fortunatum, ut non tantum persuasionem litterarum nostrarum, sed præsentia sua et consilio omnium vestrum niterentur, quantum possent, et elaborarent, ut ad Catholicæ Ecclesiæ unitatem scissi corporis membra componerent, et Christianæ caritatis vinculo copularent. Quid tamen de legitima ejusdem electione, et schismaticorum criminationibus jam tum ipse sentiret, paucis interjectis significavit; Quamquam, inquit, mens nostra et propositum jam tunc fratribus et plebi *E* istic universæ manifestatum fuisset, quando litteris nuper ab utraque parte susceptis, tuas litteras legimus, et episcopatus tui ordinationem singulorum auribus intimavimus.

428 Honoris etiam communis memores, et gravitatis sacerdotalis ac sanctitatis respectum tenentes, ea, quæ ex diverso in librum ad nos transmissum congesta fuerant acerbationibus criminosis, respuimus; considerantes pariter et ponderantes, quod in tanto fratrum numero, religiosoque conventu, considentibus Dei sacerdotibus, et altari posito, nec legi debeant nec audiri. Neque enim facile promenda sunt, et incaute ac temere publicanda, quæ discordioso stylo scripta audientibus scandalum moveant, et fratres longe positos, ac trans mare constitutos, incerta opinione confundant. Hæc et plura in citatis epistolis; ex quibus constat, S. Cyprianum hujusmodi rationem adhibuisse, non quod de S. Cornelii integritate aut legitima electione dubitaret, sed quod ad commune bonum ita factum oportere judicaret; quod et feliciter cessisse videmus.

429 Certe tam procul aberat ab iniqua suspitione sanctus Antistes, ut quos ex Africa Romam navigaturos sciret, hos sedulo moneret, ne falsis criminationibus moti, a S. Cornelii communione se segregarent quemadmodum in epistola XLV ad eundem sanctum Pontificem data non obscure significat. Quidam tamen, aiebat, mentes nonnunquam et animos sermonibus suis turbant, dum aliter quædam, quam se habet veritas, nuntiant. Nos enim singulis navigantibus, ne cum scandalo ullo navigarent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, ut Ecclesiæ Catholicæ radicem et matricem agnoscerent ac tenerent. Nam quid hic aliud commendabat, quam ut Cornelio firmiter adhærerent, quem Romanæ Ecclesiæ, quæ Catholicæ radix ac matrix est, Pontificem electum noverat, quamvis ob supradictas rationes utilius censeret, ejusdem electionis per Africam promulgationem paulo differre, donec legati Roma reversi essent.

430 In laudato concilio præterea statutum fuerat, ut rebus in hunc modum suspensis, epistolæ interim Romam mittendæ, non ad S. Cornelium, *sed*

donec legati
rediissent.

A *sed ad Urbis clerum destinarentur. Hinc factum est, ut, cum S. Cyprianus una cum Liberale episcopo Hadrumetum venisset, ejusque civitatis clerum, cujus episcopus Polycarpus aberat, de concilii placitis edocuisset, hi quoque litteras suas non Pontifici, ut Polycarpi nomine prius factum fuerat, sed clero Romano inscriberent: qua de re et S. Cornelius postea cum Cypriano conquestus est, et hic sese illi per epistolam XLV purgavit, Decretum tamen hoc non obstitit, quo minus S. Cyprianus, qui legitimam Cornelii electionem perspectam habebat, exempla litterarum, quas ad clerum plebemque suam de Felicissimo ejusque asseclis presbyteris scripserat, per Caldonium ac Fortunatum, concilii, ut diximus, legatos, eidem Pontifici legenda transmitteret, ut ipse in epistola XLII testatur.*

Novatiani
antipapae le-
gatos

B *431 Inter hæc Novatianus scelus suum, quod etiam interposito jurejurando prius celaverat, exsequi certus, a tribus episcopis Italis, quos fraudulentè accersierat, episcopum sese ordinari vi ac dolo curaverat, et asseclarum suorum suffragio nixus, pro Romano Pontifice se gerebat: quæ omnia in laudato Commentario § 7 pluribus exposuimus, ubi etiam contra Tillementium ostendimus, sacrilegam illam Novatiani ordinationem contigisse, antequam S. Cornelii Pontificatus per Africam promulgatus, publiceque agnitus fuisset. Porro Novatianus, usurpato in hunc modum Pontificatu, mox legatos suos, qui id nuntiarent, ad varias ecclesias et ad Carthaginensem quidem Maximum presbyterum, Augendum diaconum, Machæum et Longinum destinavit; haud dubie impudenter mentiens, sese invitum eo compulsum fuisse; hac enim larva eum scelus suum velasse constat ex S. Dionysii Alexandrini epistola, apud Eusebium lib. VI Historiæ Ecclesiasticæ, cap. XLV relata.*

a sua commu-
nicatione ar-
cet.

C *432 Sed procul abfuit, ut S. Cypriano hac similive ratione schismatici imponerent: cum enim hic de legitima S. Cornelii electione minime dubitaret, non potuit novum istud et ad id usque tempus in romana Ecclesia ignotum monstrum, schismaticum, inquam, ac pseudo-Pontificem, creatum esse, sine horrore intelligere, ejusdemque legatos non aversari. Sed illum ipsum in epistola XLI ad S. Cornelium audiamus. Venerunt, inquit, ad nos, frater carissime, missi a Novationo Maximus presbyter et Augendus diaconus et Machæus quidam et Longinus. Sed enim cum ex litteris, quam secum ferebant, et ex eorum sermone atque asseveratione, Novatianum episcopum factum comperissemus, illicitæ et contra Ecclesiam catholicam factæ ordinationis pravitate commoti, a communicatione eos nostra statim cohibendos esse censuimus, refutatis interim ac retusis, quæ obstinate ac pertinaciter asserere tentabant.*

et a Caldonio
ac Fortunato
aliisque

433 Non multo post Caldonius ac Fortunatus, in Africam Roma reduces, litteras a S. Cornelio, quique ejus ordinationi adfuerant, episcopis, attulerunt, quibus tum sancti Pontificis integritas ac legitima electio tam solide manifesteque probata est, tum Novatiani ejusque sectatorum impietas et fraudes tam luculenter detectæ sunt, ut jam ne æmulis quidem et rerum novitate vel pravitate gaudentibus ullus ambigendi aut discrepandi scrupulus relinqueretur. Supervenerunt quoque Pompeius et Stephanus, similiter episcopi Afri, qui Romæ fuerant, dum Cornelius eligerebatur; eademque, quæ allatæ epistolæ ac Caldonius et Fortunatus asseruerant, suis etiam testimoniis

confirmarunt; ita ut, S. Cypriano in epistola XLI teste, nec necesse fuerit audiri ultra eos, qui a Novatiano venerant missi.

AUCTORE
C. S.

434 Non destiterunt tamen hi consuetis suis calumniis sanctum Pontificem proscindere, utque criminationes sue publice expenderentur, procaciter postulare; sed a concilii patribus repulsi, ac hæreseos convicti, cum a congregatis episcopis sibi nihil sperandum intelligerent, alio se contulerunt, ut incautos sui partibus adjungerent. Juxta S. Cyprianum in epistola mox laudata prosequentem audivisse. Qui (legati a Novatiano) cum in statione invidiosis quoque conviciis, et clamoribus turbulentis proruerent, et flagitarent, ut crimina, quæ se afferre ac probare dicebant, publice a nobis et a plebe cognoscerentur; gravitati nostræ negavimus convenire, ut collegæ nostri jam delecti et ordinati, et laudabili multorum sententia comprobati, ventilandam ultra famam ore maledica et æmulantium voce pateremur.

causam peni-
tus edoctus,

435 Et quia, quibus refutati et compressi sunt, et illicitis conatibus hæresim fecisse nudati sunt, in epistolam congerere longum fuit; ex Primitivo compresbytero nostro plenissime singula, quando ad vos venerit, audietis. Ac ne eorum furens audacia umquam desisteret, hic quoque in schismatis partes Christi membra distrahere et Catholicæ Ecclesiæ corpus scindere ac laniare nituntur; ut ostiatim per multorum domos, vel oppidatim per quasdam civitates discurrentes, obstinationis suæ et erroris sui sibi quærant comites. Quibus semel responsum dedimus, nec mandare desistimus, ut perniciose dissensione et concertatione deposita, impietatem esse sciant, matrem deserere; et agnoscant atque intelligant, episcopo semel facto, et collegarum ac plebis testimonio et judicio comprobato, alium constitui nullo modo posse; proinde si pacifice sibi ac fideliter consulunt; si se assertores Evangelii Christi esse confitentur, prius ad Ecclesiam revertantur.

velut hæreti-
cos damnat.

436 Ex hisce obiter observa, Novatianum non modo ut schismaticum, sed et tamquam hæreticum, ab Africanis patribus jam tum agnitum, rejectumque fuisse: unde forte huc spectat, quod ex libello synodico Græco apud Labbeum tom. I Conciliorum, col. 719 sic legitur: Synodus divina et sacra provincialis Carthagine, Nova Africa civitate dicta, collecta a sacro martyre Cypriano, qui ejus erat episcopus, aliisque octoginta quatuor episcopis; quæ Novatum (id est, Novatianum. utpote poenitentiam lapsis negantem, abdicavit) Ex quo tamen fonte auctor libelli, qui citius quam sub finem seculi IX scriptus non est, ista hauserit, inexploratum est: damnatum tamen fuisse a S. Cypriano ceterisque episcopis Afri Novatum, id est, Novatianum, testatur etiam Eusebius lib. VI Historiæ, cap. XLIII, laudans eorundem epistolam, quæ modo intercedit.

et repellit;

437 Ordinatione S. Cornelii tam solide probata, ut nullus de ea scrupulus etiam novitatem amantibus superesse posset, S. Cyprianus Primitivum presbyterum ad Sanctum illum Pontificem cum epistola destinavit, per quam Pontificatum illius agnovit, quæque in rejiciendo Novatiano ejusque legatis Carthagine acta fuerant, breviter exposuit, commissa Primitivo provincia eadem latius explicandi. Est ea epistola ordine XLI, quam num. 432 et sequentibus recitavimus. Mox quoque curatum est, ut per omnes provincias, Carthaginensi metropoli suffraganeas, litteræ mitterentur, ex quibus

F

et S. Cornelii
Pontificatum
agnoscit.

bus

AUCTORE
C. S.

bus de legitimo ejusdem Cornelii Pontificatu apud omnes constaret, monerenturque singuli episcopi, ut Novatianum detestati, Cornelio adhærent. Ita discimus ex epistola XLII et XLV, in quarum priori S. Cyprianus, cum dixisset, ordinationem illius irrefragabilibus testimoniis in Africa comprobata fuisse, ita prosecutus est : Secundum quod divinæ traditionis et Ecclesiasticæ institutionis sanctitas pariter ac veritas exigebat, litteras nostras ad te direximus : sed et per provinciam nostram hæceadem collegis singulis in notitiam perferentes, ab his quoque fratres nostros cum litteris dirigendos esse mandavimus.

et promulgari
curat. Litteræ

B

438 *In posteriori epistola etiam clarius loquitur ; Sed quoniam, inquit, latius fusa est nostra provincia, habet enim Numidiam et Mauritaniam sibi cohærentes ; ne in Urbe schisma factum absentium animos incerta opinione confunderet, placuit, ut per episcopos, retenta a nobis veritate, et ad comprobendam ordinationem tuam facta auctoritate majore, tunc demum scrupulo omni de singulorum pectoribus excusso, per omnes omnino in provincia ista positos litteræ fierent, sicuti fiunt, ut te universi collegæ nostri, et communicationem tuam, id est, Catholicæ Ecclesiæ unitatem pariter et caritatem, probarent firmiter ac tenerent. Nec muneri suo, de quo alios admonebant, defuere congregati antistites, quin ipsi in primis S. Cornelii Pontificatum datis ad illum litteris agnoscerent, in quibus eundem de Felicissimi, ejusque presbyterorum, schismate simul instruxerunt, prout ex epistola XLII habemus.*

huc super re

439 *Nec multo post S. Cyprianus laudatam epistolam XLII per Mettium hypodiaconum, et Nicephorum acolythum ad sanctum Pontificem transmissit, eique rationem consilii sui, quo in re tanti momenti prudenter usus fuerat, paulo latius, quam in epistola XLI fecerat, exposuit. Eadem occasione rogavit illum, ut litteras, quas de Felicissimi ordinatione, ejusdemque ac presbyterorum ipsi adhærentium causa, ad clerum ac populum suum pridem scripserat, et quarum exempla prius per Caldonium ac Fortunatum, tum autem per Mettium atque Nicephorum miserat, fratribus prælegendas curaret, ut illorum quoque schisma non minus Romæ, quam Carthaginæ, omnibus perspectum esset. Subinde Primitivus presbyter, a quo Sancti epistolam XLI ad Cornelium perlatam esse diximus, Roma in Africam reversus est, litterasque attulit, in quibus sanctus Pontifex significabat, molestum sibi accidisse, quod Hadrumetini, cum Polycarpi episcopi sui nomine epistolam ad se ante dedissent, deinde ex Cypriani consilio, ut supra n. 430 dictum est, ad clerum Romanum scripsissent.*

C

date.

440 *Periit hæc S. Cornelii epistola ; sed ad eam Cyprianus per XLV respondit, purgans se, quod id nulla ex levitate aut contumelia fecisset ; sed cum episcopis in synodo placuisset, ut omnia interim integra suspenderentur, donec Caldonius ac Fortunatus Roma redissent, pacis ac concordie studium postulasse, ut Hadrumetini id, quod ceteri, pariter observarent, ut in nullo ecclesiarum istic consistentium consensio discreparet. Ceterum observat, consilium hoc feliciter cessisse, Pontificatu illius certissimis testimoniis jam confirmato, et per totam Africam agnito. Denique tam ipsi quam omnibus episcopis stabile firmumque regimen, totique Catholicæ Ecclesiæ pacem ac concordiam precatur.*

D

§ XXV. Romanos confessores, litteris et libro de Unitate Ecclesiæ missis, a schismate reducere nititur ; reductis gratulatur.

Rebus per Africam ita compositis, sanctum Antistitem nostrum impulit caritas sua et concordie amor, ut Romanos quoque confessores, quos ad Novatiani partes descivisse diximus, ad S. Cornelii communionem reducere conaretur. In hunc finem epistolam XLIV ad Maximum, Nicostrium ceterosque confessores scripsit, in qua revocato ipsis in memoriam, quanti ipse eorum confessionis gloriam semper fecisset, indeque captata benevolentia, dolorem quem ex eorundem schismate conceperat, exposuit ; utque ad Ecclesiam matrem suam reverterentur, obtestatus est, Gravatus enim me, inquiebat, atque contristatus, et intolerabilis percussus * pœne prostratus pectoris mœstitia perstringit, cum vos illic comperissem contra Ecclesiasticam dispositionem, contra Evangelicam legem, contra institutionis Catholicæ unitatem, alium episcopum fieri consensisse ; id est, quod nec fas est, nec licet fieri, ecclesiam aliam constitui, Christi membra discerpi, Dominici gregis animum et corpus unum discissa æmulatione lacerari.

Ad Ecclesiam
revocare conatur

* Pam. addit.

et
E

442 Quod, quæso, ut in vobis saltem illicitum istud, fraternitatis nostræ discidium non perseveret ; sed et confessionis vestræ et divinæ traditionis memores, ad matrem revertamini, unde prodiistis, unde ad confessionis gloriam cum ejusdem matris exultatione venistis, etc. Nohuit tamen hasce literas suas confessoribus tradi, nisi conscio et annuente S. Cornelio, ne quis forte malevolus ipsi alia, quam quæ scripserat, sensa affingeret ; ideoque Mettius hypodiacono, cui eas deferendas dederat, mandarit, ne quid hac in parte sine illius arbitrio ageret ; sanctumque Pontificem de re tota admonuit per epistolam XLIII, quam, quia brevis est, hic subijcio. Et religiosum nobis et necessarium exstimavi, frater carissime, ad confessores, qui illic sunt, et Novatiani ac Novati obstinatione et pravitate seducti, de Ecclesia recesserunt, litteras breves facere, quibus eos pro affectione mutua convenirent, ut ad matrem suam, id est, Ecclesiam Catholicam, revertantur. Quas litteras tibi a Mettius hypodiacono legi prius mandavi, ne quis aliud me scripsisse fingeret, quam quod meis litteris continetur. Mandavi tamen eidem Mettius, a me ad vos misso, ut de tuo arbitrio rem gerat, et, si easdem litteras confessoribus putaveris esse reddendas, tunc eas tradat. Opto te, frater carissime, semper bene valere.

confessores
Romanos,

F

443 Porro Mettius hic haud dubie is ipse est, quem supra n. 439 una cum Nicephoro acolytho f. XLII ad eundem Cornelium tulisse diximus ; ideoque videntur duæ illæ epistolæ, videlicet XLIII et XLIV, simul cum XLII Romanis transmissæ. Nec refert, quod Sanctus in hac sententia geminam epistolam ad eundem Pontificem eodem tempore scripsisse dicendus sit : id enim fieri potuit, quia, cum epistola XLII more tum recepto clericis prælegenda esset, in hac nulla fieri mentio debuit de XLIV, quæ ex solius Cornelii arbitrio confessoribus

qui schismati
adhæserant,

A *confessoribus tradenda erat, aut supprimenda; ac propterea necesse fuit laudatum Pontificem per secretam epistolam de eadem instruere, prout Tillemontius recte observavit. Ex eo autem, quod in epistola XLIII solus Mettius, prætermisso Nicephoro, memoretur, tantum deduci potest, eam rem soli Mettio secreto tractandam commissam fuisse, non vero hunc sine illo Romam tum adiisse.*

Scribit librum

444 Circa idem tempus S. Cyprianus librum seu tractatum de Unitate Ecclesiæ conscripsit, quem inter ejusdem Opera etiamnum habemus. Opusculum hoc Sanctus ipse laudat in epistola LI dicens: Sed et Catholicæ Ecclesiæ unitatem, quantum potuit, expressit nostra mediocritas. Ejusdem etiam meminit S. Pontius in Vita num. 13, ubi illius Opera recensens, ait, illum docuisse veritatem hæreticos, schismaticos unitatem, filios Dei pacem. Laudat eum etiam S. Augustinus lib. II contra Cresconium, cap. XXXIII, ubi Epistola... de Unitate vocatur. Sanctus vero Fulgentius, Ruspensis in Africa episcopus, lib. I ad Euthymium, cap. XXI eundem librum de Simplicitate prælatorum, vel potius secundum vetusta exemplaria, de Unitate Catholicæ Ecclesiæ appellat. De Simplicitate prælatorum eum quoque nuncupavit Remboldus in editione sua; quæ inscriptio non aliunde nata videtur, quam quod in ipso libelli exordio dicatur Deus jubere prælatos esse... ad innocentiam simplices, et tamen cum simplicitate prudentes. Verum prior titulus, quem etiam ceteræ editiones præferunt, genuinus est, et retinendus.

de Unitate
Ecclesiæ

445 Quod ad Opusculi argumentum pertinet, illud S. Pontius verbis mox recitatis compendiose complexus est. Id enim unice hic egit S. Cyprianus, ut ostenderet, Catholicæ Ecclesiæ super S. Petrum fundatæ, unitatem auctore Christo institutam esse, et quicumque ab ea, sive per hæresim, sive per schisma, segregatus diem suum obierit, huic omnem salutis spem penitus præclusam esse, etiamsi in Christiani nominis confessione per tormenta exspiraverit. Ardeant, enim inquiebat, licet flammis, et ignibus traditi, vel objecti bestiis, animas suas ponant; non erit illa fidei corona sed pœna perfidiæ, nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Hinc fideles omnes sedulo monet, ut hujusmodi homines non secus ac pestem fugiant; ceteros vero hortatur, ut ad Ecclesiam revertantur.

contra schis-
maticos.

C 446 Cum autem geminum schisma et gemina hæresis, recens exorta, Ecclesiam tum laceraret, Novatiani scilicet ac Felicissimi, dubium non est, quin tractatum hunc, velut antidotum ac medicinam, utrique opposuerit. Et Novatianum quidem, qui S. Cornelii Cathedram sibi sacrilege vendicaverat, perstringere videtur, dum ait: Hi sunt, qui se ultro apud temerarios convenassine divina dispositione præficiunt, qui se præpositos sine ulla ordinationis lege constituunt qui nemine episcopatum dante, episcopi nomen assumunt. Eodem quoque verisimilius spectant ista: Nec quisquam miretur, dilectissimi fratres, etiam de confessoribus quosdam ad ista procedere, inde quoque aliquos tam nefanda, tam gravia peccare: neque enim confessio immunem facit ab insidiis diaboli, aut contra tentationes et pericula et incursus atque impetus sæculares adhuc in sæculo positum perpetua securitate defendunt.

eumque simul

447 Eodem, inquam, hæc, quæque ibidem de confessoribus prolixè prosequitur, verisimilius spectant; ut enim novimus, quosdam e confesso-

ribus Romanis Novatiani partes auctoritate sua præcipue sustentasse, ita ignoramus, utrum ex confessoribus Afris aliqui Felicissimo adhæserint. Insignis quoque in eo Opusculo locus est de S. Petri, ejusque in Romana Sede successorum primatu, de quo opportunius alibi agemus. Porro laudatum librum de Unitate Ecclesiæ S. Cyprianus etiam Romam ad confessores, quos Novatiano adhæsisse supra dictum est, transmisit, per eundem verisimiliter Mettium hypodiaconum, per quem epistolam XLIV ad eosdem destinavit. Addidit et alios libellos, quos Tillemontius, alique librum de Lapsis fuisse censuerunt; sed meo quidem judicio non recte.

448 Etenim locus, ex quo ista habemus, est in epistola LI, ubi Sanctus iisdem ad Ecclesiam jam reversis gratulatus, ait: Propter quod et nos temperamentum tenentes, et libram Domini contemplantes, et Dei Patris pietatem ac misericordiam cogitantes, diu multumque tractatu inter nos habito, justa moderatione, quæ sunt, agenda libravimus. Quæ omnia penitus potestis inspicere, lectis libellis, quos hic nuper legeram, et ad vos quoque legendos pro communi dilectione transmiseram; ubi lapsis nec censura deest, quæ increpet, nec medicina, quæ sanet. Sed et Catholicæ Ecclesiæ unitatem, quantum potuit, expressit nostra mediocritas. Quem libellum magis ac magis nunc vobis placere confido, quando eum jam sic legitis, ut et probetis et ametis: Siquidem, quod nos verbis conscripsimus, vos factis impletis, quando ad Ecclesiam caritatis ac pacis unitate remeatis. Posteriora verba de libro de Unitate Ecclesiæ sine omni dubio accipienda esse inter omnes convenit: at prioribus librum de Lapsis designari non posse, sic ostendo.

449 Manifestum est, libellos, quos Sanctus hic laudat, diu multumque tractatu inter episcopos habito, scriptos fuisse, in eosque relata esse, quæ illi justa moderatione agenda libraverant. Hujusmodi autem nihil in toto libro de Lapsis legitur, in quo sic omnes ad agendam poenitentiam cum spe veniæ admonentur, ut nulla tamen de concilio ejusve decretis de lapsis fiat mentio, quemadmodum Tillemontius ipse Nota 32 fatetur; qui etiam hunc librum non diu post Sancti e suo secessu reditum, et ante sancitos a synodo canones conscriptum statuit. Qui potuere igitur Romani confessores, eo lecto libro, penitus inspicere, quid synodi patres, temperamentum tenentes, et libram Domini contemplantes, et Dei Patris pietatem ac misericordiam cogitantes, diu multumque tractatu inter se habito librassent? Attamen hæc in sententia Tillemontii partim procedunt; nos enim librum hunc aliquot mensibus post dictum concilium, nempe post Deciorum cædem sub finem anni 251 scriptum esse dicemus; sed eo etiam minus in epistola LI designari, et ante hanc epistolam ad prædictos confessores transmitti potuit, cum hi diu ante Deciorum interitum ad Ecclesiam reversi sint.

450 Quare ego longe verisimilius puto, libellum in dicta epistola laudatum, aut similem aut eundem esse cum eo, de quo in epistola LII ad Antonianum sic meminit: Persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conveniendi, copiosus episcoporum numerus... in unum convenimus, et Scripturis divinis ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione libravimus, ut nec in totum spes communicationis et pacis lapsis denegaretur... nec tamen rursus censura Evangelica solveretur, ut ad communicationem

AUCTORE
C. S.

cum alio libello
non tamen eo,

E

qui de Lapsis
inscribitur,

F

ad Romanos
confessores
mitti,

AUCTORE
C. S.

communicationem temere prosilirent,.... secundum quod libello continetur, quem ad te pervenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt. *De ejusmodi, inquam, libello Sanctum in epistola 1.1 loqui existimo; in quem scilicet ipse synodi canones et placita retulerit, quemque congregatis patribus, cleroque ac plebi Carthaginensi prælegi curaverit. Certe in hac sententia recte intelligitur, Romanos confessores, eo libello lecto, penitus inspicere potuisse, quid synodus statuisset; de eodemque libello merito dictum est: Ubi lapsis nec censura deest, quæ increpet, nec medicina, quæ sanet.*

quorum aliquot ad Ecclesiam redeunt

451 *Quam vero felici eventu sanctus Antistes tum epistolam XLIV, tum laudatos libellos ad hos confessores dederit, insinuat jam est num. 448, ac multo fusius expositum in Commentario historico de S. Cornelio Papa, § 8, ad quem studiosum lectorem remittens, ea tantum hic referam, quæ ad Sanctum nostrum proprie pertinent. Ex illorum confessorum numero Maximus presbyter, necnon Urbanus, Sidonius et Macharius, Novatiani impietate tandem detecta, ad Ecclesiam redire, et a S. Cornelio inter universæ plebis gaudia clementer recepti sunt. Non distulit sanctus Pontifex rem tanti momenti, et a qua plurimum aliorum a schismate reditum pendere prævidebat, S. Cyprianum nunciare; imo id eadem hora et eodem momento præstitit per epistolam XLVI, quam Nicephoro acolytho, a quo S. Cypriani epistolam XLII ad Cornelium allatam diximus, quique tum ad trajiciendum in Africam præsto erat, deferendam commisit.*

cum summo
Sancti gaudio

452 *Ad hanc S. Cyprianus per epistolam XLVII respondit, in qua incredibile gaudium, quod ex optatissimo illo nuncio acceperat, gratulabundus expressit. Et egisse, inquiebat, nos, et agere, frater carissime, maximas gratias sine cessatione profitemur Deo Patri omnipotenti, et Christo ejus, Domino et Deo nostro Salvatori, quod sic Ecclesia divinitus protegatur, ut unitas ejus et sanctitas non jugiter, nec in totum perfidiæ et hæreticæ pravitatis obstinatione vitietur. Legimus enim litteras vestras, et voti communis amplissimum gaudium exsultanter excepimus, Maximum presbyterum, et Urbanum confessores cum Sidonio et Machario ad Ecclesiam Catholicam regressos esse. Et post aliqua: Merito illos revertentes summo, ut scribitis, gaudio, et clerus et plebs, et fraternitas omnis excepit; quoniam in confessoribus gloriam suam conservantibus, et ad unitatem revertentibus nemo non socium se et participem eorum gloriæ computat.*

et Ecclesiæ
emolumento.

453 *Præter commune gaudium, quod ipse ex Romanæ Ecclesiæ, cujus amantissimus erat, prosperitate conceperat, singulari præterea, illique proprio afficiebatur, quod certo confideret fore, ut, qui in sua diœcesi confessorum istorum auctoritate abrepti, Novatianum secuti fuerant, eorundem exemplo ad Ecclesiam pariter redirent, nec ceteri imposterum facile deciperentur. Hic enim, ait, quosdam fratres nostros error induxerat, quod sibi communicationem confessorum sequi viderentur. Quo errore sublato, lux omnium pectoribus infusa est, et Ecclesia Catholica una esse, nec scindi nec dividi posse monstrata est. Nec quisquam jam facile poterit schismatici furentis verbis loquacibus decipi, quando probatum sit, bonos et gloriosos Christi milites non potuisse diu aliena fallacia et perfidia extra Ecclesiam detineri.*

Sanctus ad
eorundem
epistolam

454 *Circa idem tempus laudati confessores suam etiam epistolam, quæ inter Cyprianicas est L,*

eadem super re, sed perbreve, qualem subdo dederunt. Cypriano fratri Maximus, Urbanus, Sidonius et Macharius salutem. Certi sumus, frater carissime, te quoque nobiscum pari voto congaudere, nos habito consilio, utilitatibus Ecclesiæ et paci magis consulentes, omnibus rebus prætermisissis et judicio Dei servatis, cum Cornelio Episcopo nostro, pariter et cum universo clero pacem fecisse. Cum gaudio etiam universæ Ecclesiæ, prona etiam omnium caritate, hoc factum, his litteris nostris scire certissime debuisti. Oramus, te, frater carissime, multis annis bene valere. Prolixior est epistola, quam Sanctus ad hanc rescripsit, quæque inter Cyprianicas mox datam subsequitur, et a S. Augustino lib. II contra Cresconium, cap. XXXIV laudatur. In ea ipse confessoribus de suo ad Ecclesiam regressu multum gratulatur, æquum esse observans, eorumque fide dignum, ut ad castra, unde ad subigendum hostem processerant, reverterentur, eoque tropæa de acie referrent unde arma sumpserant.

455 *Qua vero hæc lætitia acceperit, sic exponit: Viderint, quantum vobis ceteri gratulentur, vel quantum apud se ipsos singuli gloriantur: ego me et gratulari magis vobis, et plus ceteris gloriari in hac vestra pacifica regressione et caritate confiteor. Simpliciter enim, quid in meo corde fuerit, debetis audire. Dolebam vehementer, et graviter angebar, quod eis communicare non possem, quos semel diligere cepissem. Posteaquam vos de carcere prodeuntes schismaticus et hæreticus error excepit, sic res erat, quasi vestra gloria in carcere remansisset: illic enim resedisse vestri nominis dignitas videbatur, quando milites Christi non ad Ecclesiam de carcere redirent, in quem prius cum Ecclesiæ laude et gratulatione venissent. Post hæc Novatiani hæresim, obstinatam superbiam ac furorem convellit, hisque oppositam suam et episcoporum in Carthaginensi synodo de lapsis sententiam, veluti divinæ pietati et misericordiæ conformem, breviter commendat, De missis denique ad eosdem libellis meminit, quorum lectionem ipsis placuisse, ac magis magisque placituram, ex ipsorum ad Ecclesiam regressu colligit et confidit, ut num. 448 productis ejusdem verbis ostendimus,*

gratulabundus
respondet.

§ XXVI. Altera Novatianorum legatio et molitiones in Africa: apologia a Sancto pro se omnibusque Catholicis ad Antonianum scripta.

Dum boni omnes de Romanorum confessorum reditu Ecclesiæ gratulentur, Novatiani cum suis novas in Africa turbas concitabant. Novatianus enim, intellecto, Maximum, Longinum ac Machæum, quos legatos suos Carthaginem miserat, ibidem rejectos, damnatosque fuisse, Nicostratum, Novatum, Evaristum, Primum et Dionysium eodem destinavit, acceptam cladem, si fieri posset, reparaturos, Ex his Nicostratum pseudo-episcopum in Africa constituerat, teste auctore vetustissimi Catalogi Romanorum Pontificum apud nos ante tom. I Aprilis, et in Propylæo Maii editi, in quo legitur: Novatus extra Ecclesiam ordinavit Novatianum in urbe Roma, et Nicostratum in Africa. Hoc facto confessores, qui

Novatianus
Nicostratum
ordinavit

A qui se separaverunt a Cornelio, cum Maximo presbytero, qui cum Moyse fuit, ad Ecclesiam reversi sunt. *De nova hac legatione latius egimus § 8 Commentarii historici de S. Cornelio Papa, ideoque suffecerit eandem paucis hic perstrinxisse. Cornelius eorum consilium edoctus, S. Cyprianum mox admonuit, primo quidem litteris per Augendum diaconum missis, quæ perierunt, deinde vero per epistolam XLVIII, quam Nicephorus acolythus una cum altera, qua confessorum reditum nuntiatum esse diximus, Carthaginem apportavit postro die quam illi eo appulissent.*

pseudo-episcopo, legatos

457 Scribendi causa fuit, ut Carthaginensis Episcopus ceteros per Africam antistites de eorum adventu, sceleribus ac molitionibus festinato instrueret; quod et ab illo diligenter curatum fuisse constat ex epistola XLIX, per quam ad XLVI brevissime, ad XLVIII vero satis prolixè respondit. Sic autem eam post solitam salutationem exorsus est: Et cum diligentia et cum dilectione fecisti, frater carissime, festinato ad nos mittendo Nicephorum acolythum, qui nobis et de confessoribus regressis gloriosam lætitiā nuntiaret, et adversus Novatiani et Novati novas et perniciosas ad impugnandam Christi Ecclesiam machinas plenissime instrueret. Nam cum pridie istic venisset hæreticæ pravitatis nocens factio, ipsa jam perdita, et alios, qui sibi consenserint, peritura, postero die Nicephorus cum vestris litteris supervenit; quibus et didicimus, et docere atque instruere ceteros cœpimus, Evaristum de episcopo jam nec laicum remansisse etc.

in Africam demittit,

458 Deinde de Nicostrati quoque perfidia ac fraudibus ex laudata S. Cornelii epistola locutus, scelera Novati, de quo utpote in Africa notissimo, nihil sibi nuntiandum fuisse ait, prolixè insectatur; istud inter cetera observans, eundem illum esse, qui tam Carthaginē, quam Romæ schisma concitaverat, eoque ex hac Urbe digresso, non secus atque depulsa procella, turbas quoque sedari cœpisse. Sed S. Cyprianum audiamus: Novato, inquit, illinc a vobis recedente, id est, procella et turbine recedente, ex parte illic quies facta est, et gloriosi ac boni confessores, qui de Ecclesia, illo incitante, discesserant, postquam ab Urbe ille discessit, ad Ecclesiam reverterunt. Idem est Novatus, qui apud nos primum discordiæ et schismatis incendium seminavit etc. Denique post hæc aliaque spem suam significat de ceteris fratribus, quos hæreticus ille seduxerat, ad Ecclesiæ gremium feliciter reducendis.

aliosque pseudo-episcopos

459 In Commentario de S. Cornelii Papæ gestis § 10 jam observavimus, verisimile non esse, prædictos Novatiani legatos S. Cypriani ceterorumque Catholicorum antistitem, qui cum eo synodum celebraverant, ac forte etiam tum celebrare pergebant, animos denuo tentasse. Cum enim Novatiani hæresis ab iis jam detecta damnataque fuisset, ab iisdem nihil sperare poterant, præsertim dum legationis socium Novatum haberent, Carthaginensis ecclesiæ olim presbyterum, et Felicissimi quoque schismatis præcipuum auctorem, multisque ac gravibus criminibus in Africa notissimum, et non semel condemnatum. Non destiterunt tamen schismatici illi solitis suis mendaciis ac fraudibus novos sibi sectatores conquirere, novasque turbas ibidem concitare. Etenim uno pseudo-episcopo Nicostrato non contenti, etiam Maximum presbyterum, quem unum e prioribus legatis fuisse diximus, episcopum pariter constituerunt; quam tamen insaniam S. Cyprianus adeo contemnendam putavit, ut ne monendum quidem

Septembris Tomus IV.

de ea ordinatione S. Cornelium existimaverit. Verba ejus ex epistola LV subjungo. Nam et pars Novatiani, inquit, Maximum presbyterum, nuper ad nos a Novatiano legatum missum, atque a nostra communicatione rejectum, nunc istic sibi fecisse pseudo-episcopum dicitur: nec tamen de hoc tibi scripseram, quando hæc omnia contemnantur a nobis.

AUCTORE C. S.

460 Epistolam hanc post Idus Maias anni 252 scriptam fuisse ostendimus, ideoque ea Maximi sacrilega ordinatio, quæ veluti nupera ibidem refertur, ad eum annum pertinere videtur. Verumtamen ex epistola LII ad Antonianum, quæ sub finem anni 251 vel initio 252 scribi potuit, apparet eos ab hujusmodi ordinationibus ad id usque tempus minime abstinuisse. Sic enim sanctus Episcopus noster in ea loquitur: Nisi si (Novatianus) episcopus tibi videtur, qui episcopo (S. Cornelio) in Ecclesia a sedecim coepiscopis facto, adulter atque extraneus episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur; et cum sit a Christo una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item episcopatus unus, episcoporum multorum concordi numerositate diffusus, ille post Dei traditionem, post connexam et ubique conjunctam Catholicæ Ecclesiæ unitatem, humanam conetur ecclesiam facere, et per plurimas civitates novos apostolos suos mittat, ut quædam recentia institutionis suæ fundamenta constituat; cumque jam pridem per omnes provincias et per urbes singulas ordinati sint episcopi, in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios pseudo-episcopos audeat!

ibidem constituit.

461 Non cessabat etiam Novatianus litteris suis per orbem sparsis Catholicos præsules sollicitare, ut ad partes suas accederent. Inter hos Antonianus quidam, incertæ sedis, forte in Numidia, episcopus, non parum motus, S. Cypriano occasionem dedit laudatam epistolam LII apologeticam pro se sanctoque Cornelio et omnibus Catholicis conscribendi. Is ejusdem Sancti ceterorumque episcoporum, qui Cornelii ordinationem Carthaginē agnoverant, consilium initio secutus, Novatiano rejecto, legitimi Pontificis communionem pariter amplexus fuerat, idque litteris tum ad S. Cyprianum datis, tum per hunc ad S. Cornelium transmittendis, fuerat testatus. Verum postea Novatiani litteris, et quibus hæc inspersæ erant, mendaciis ac criminationibus impulsus, mutare cœpit, Quintumque presbyterum cum epistola ad sanctum Carthaginensem Episcopum destinavit, rogans, ut ad nonnulla de S. Cornelio, Novatianoque dubia sibi rescriberet.

Sanctus scribit ad Antonianum,

462 Sanctus Antistes, odoratus, quod res erat, per epistolam LII admodum prolixam ad hæc ipsi respondit, in qua præfatus, accepisse se primum litteras, quibus ipse suam cum S. Cornelio communionem significaverat; nunc vero ex posterioribus per Quintum presbyterum allatis animadvertisse, illius animum... Novatiani litteris motum nutare cœpisse; de questione ab eo proposita, quærendique causa his verbis prosequitur: Nam, cum et consilium et consensum tuum firmiter ante fixisses, desiderasti in his litteris, ut rescriberem tibi, quam hæresim Novatianus introduxisset, vel Cornelius qua ratione Trophimo et thurificatis communicet. Quod quidem si pro sollicitudine fidei anxie curas, et rei dubiæ veritatem sollicite exploras, reprehendenda non est in timore divino æstuantis animi sollicitudo suspensa.

in schisma Novatiani præpendentem,

AUCTORE
C. S.
e exposita re-
rum a se

463 Quoniam tamen video, post primam sententiam epistolæ tuæ, Novatiani litteris postmodum te esse commotum, illud, frater carissime, primo in loco pono, graves viros, et semel super petram solida stabilitate fundatos, non dico aura levi, sed nec vento aut turbine commoveri; ne animus dubius et incertus variis opinionibus, velut quibusdam ventorum incursantium flatibus, frequenter agitetur, et a proposito suo cum quadam levitatis reprehensione mutetur: quod ne vel apud te, vel apud quemquam, Novatiani litteræ faciant, ut desiderasti, frater carissime, rationem tibi breviter exponam. *Hisce præmissis monitis, primum purgare se incipit, et quidquid in lapsorum causa ad id usque tempus egerat, statueratque, in apologia modum exponit.*

in lapsorum
causa gesta-
rum

B

464 Et quidem primum, ait, quoniam de meo quoque actu motus videris; mea apud te et persona et clausa purganda est, ne me aliquis existimet a proposito meo leviter recessisse, et cum Evangelicum vigorem primo et inter initia defenderim, postmodum videar animum meum a disciplina et censura priore flexisse, ut his, qui libellis conscientiam suam maculaverint, vel nefanda sacrificia commiserint, laxandam pacem putaverim. Quod utrumque non sine librata diu et ponderata ratione a me factum est. Nam cum acies adhuc inter manus esset, et prælium gloriosicertaminis in persecutione ferveret, toto hortatu et pleno impetu militum vires fuerant excitandæ, et maxime lapsorum mentes classico quodam nostræ vocis fortiter animandæ, ut pœnitentiæ viam non solum precibus et lamentationibus sequerentur; sed, quoniam repetendi certaminis et reparandæ salutis dabatur occasio, ad confessionis potius ardorem, et martyrii gloriam, nostris increpiti vocibus provocarentur.

serie

465 Denique cum de quibusdam ad me presbyteri et diaconi scripsissent, eos immoderatos esse, et ad communicationem accipiendam festinanter urgere, rescribens eis in epistola mea, quæ exstat, et hoc addidi: « Qui si nimium properant, habent in sua potestate, quod postulant, tempore ipso sibi plus, quam quod postulant, largiente. Acies adhuc geritur, et agon quoti- die celebratur. Si commissi vere et firmiter pœnitet, et fidei calor prævalet; qui differri non potest, potest coronari. » De eo tamen, quod statuendum esset circa causam lapsorum, distuli; ut, cum quies et tranquillitas data esset, et episcopis in unum convenire indulgentia divina permitteret, tunc communicato et librato de omnium collatione consilio, statueremus, quid fieri oporteret; si quis vero ante consilium nostrum et ante sententiam, de omnium consilio statutum, lapsis temere communicare voluisset, ipse a communicatione abstinere.

et equitate,

466 Quod etiam Romam ad clerum, tunc adhuc sine Episcopo agentem, et ad confessorem Maximum presbyterum, et ceteros in custodia constitutos, nunc in Ecclesia cum Cornelio iunctos, plenissime scripsi; quod me scripsisse, de eorum rescriptis poteris noscere. Nam in epistola sua ita posuerunt: « Quamquam nobis in tam ingenti negotio placeat, quod et tu ipse tractasti, prius esse Ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconibus, confessoribus pariter ac stantibus laicis facta, lapsorum tractare rationem. » Additum est etiam, Novatiano tunc scribente, et, quod scripserat, sua voce recitante, et presbytero Moyse, tunc adhuc confessore,

nunc jam martyre, subscribente, ut lapsis infirmis et in exitu constitutis pax daretur. Quæ litteræ per totum mundum missæ sunt, et in notitiam ecclesiis omnibus, et universis fratribus perlatae sunt.

D

467 Secundum quod tamen ante fuerat destinatum, persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conveniendi, copiosus episcoporum numerus, quos integros et incolumes fides sua et Domini tutela protexit, in unum convenimus, et Scripturis divinis ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione libravimus, ut nec in totum spes communicationis et pacis lapsis denegaretur, ne plus desperatione deficerent, et, eo quod sibi Ecclesia clauderetur, secuti sæculum, gentiliter viverent; nec tamen rursus censura Evangelica solveretur, ut ad communicationem temere prosilirent; sed traheretur diu pœnitentia, et rogaretur dolenter paterna clementia, et examinarentur causæ et voluntates et necessitates singulorum, secundum quod libello continetur, quem ad te pervenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt.

necnon Catho-
licorum anti-
stitum

468 Ac, si minus sufficiens episcoporum in Africa numerus videbitur, etiam Romam super hac rescriptimus ad Cornelium collegam nostrum, qui et ipse cum plurimis coepiscopis habito concilio, in eadem nobiscum sententiam pari gravitate et salubri moderatione consensit. De quo tibi necesse nunc fuit scribere, ut scias, me nihil leviter egisse; sed secundum quod litteris meis fueram ante complexus, omnia ad commune concilii nostri concilium distulisse, et nemini quidem ex lapsis prius communicasse, quando adhuc erat, unde non tantum indulgentiam, sed et coronam lapsus acciperet; postea tamen, sicut collegii concordia, et colligendæ fraternitatis ac medendi vulneris utilitas exigebat, necessitati temporum succubuisse, et saluti multorum providendum putasse, et nunc ab his non recedere, quæ semel in concilio nostro de communi collatione placuerunt, quamvis multa multorum vocibus ventilentur, et mendacia adversus sacerdotes Dei de diaboli ore prolata, ad rumpendam Catholicæ unitatis concordiam ubique jactentur.

E
in eadem causa
prudenti con-
sensu;

469 Sed te oportet, ut bonum fratrem atque unanimem consacerdotem, non, quid maligni atque apostatæ dicant, facile suscipere; sed quid collegæ tui, modesti et graves viri, faciant, de vitæ et disciplinæ nostræ exploratione perpendere. *Hinc ad S. Cornelii laudes digressus, insigne ipse elogium texit, legitimum illius Pontificatum probat, eumque ab hæreticorum calumniis vindicans, nec nefarii libelli, nec temerariæ communicationis cum lapsis reum esse testatur. Trophimum quoque, de quo in S. Cornelii gestis § 9 prolixè egimus, cum magno fratrum numero iustis de causis in Ecclesiam ab eo admissum fuisse ostendit; sic tamen, ut tamquam laicus communicaret, non locum sacerdotis obtineret, quemadmodum schismatici criminabantur. Hæc tamen et ejusmodi mendacia in hæreticis miranda non esse observat; Neque enim, inquiens, possunt laudare nos, qui recedunt a nobis, aut exspectare debemus, ut placeamus illis, qui nobis displicentes, et contra Ecclesiam rebelles, sollicitandis de Ecclesia fratribus violenter insistunt. Quare et de Cornelio, et de nobis quæcumque jactantur, nec audias facile, nec credas, frater carissime.*

S. Cornelium
et Catholicos

F

470 Immerito etiam se, Catholicosque omnes, de communicatione cum lapsis argui docet, quia cum

ab hæretico-
rum calumniis
vindicat;

AUCTORE
C. S.

A cum iis, qui post acceptam in mortis discrimine pacem convalescerant, communicare perseverabant; nam, ut recte monet: Postea tamen quam subventum est, et periclitantibus pax data est, offocari a nobis non possunt aut opprimi, aut vi et manu nostra in exitum mortis urgeri, ut, quoniam morientibus pax datur, necesse sit mori eos, qui acceperint pacem; cum magis in hoc indicium divinæ pietatis et paternæ lenitatis appareat, quod, qui pignus vitæ in data pace percipiunt, hic quoque ad vitam percepta pace teneantur. Post hæc convellens illorum hæresim, qui Stoicos secuti, dicebant omnia peccata paria esse, et virum gravem non facile flecti oportere; ingentia inter varia peccata discrimina esse demonstrat, probatque æquitatem canonum, per quos Catholici præsules decreverant, lapsos post exactam pro varietate criminum pœnitentiam ad pacem esse admittendos.

et Antonia-
num, Novatia-
no rejecto,

B 471 Tandem post multa ad alteram Antoniani quæstionem progrediens; Quod vero, inquit, ad Novatiani personam pertinet, frater carissime, de quo desiderasti tibi scribi, quam hæresim introduxisset, scias, nos primo in loco nec curiosos esse debere, quid ille doceat, cum foris doceat. Quisquis ille est, et qualiscumque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est. Jactet se licet, et philosophiam vel eloquentiam suam superbis vocibus prædicet; qui nec fraternam caritatem, nec Ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam, quod prius fuerat, amisit. Pergit deinde scelestissimi hominis crimina enarrare, invasum scilicet contra omne jus et fas Pontificatum, pseudo-episcopos vivis probisque episcopis substitutos, scissam Ecclesiæ unitatem, arrogantiam in asserenda sibi potestate, ac impiam denique crudelitatem in deneganda omni spe veniæ lapsis, quos ad pœnitentiam hortabatur; quam hæresim ibidem multis refutat.

in communione
S. Cornelii
servare studet

C 472 Denique epistolam claudens, Antonianum, si de eodem argumento plura desideret, ad familiare colloquium, dum opportunitas tulerit, amice invitat. Hæc interim, ait, frater carissime, pauca de multis, quantum potui, breviter decurri, quibus et desiderio tuo satisfacere, et te magis ac magis collegii et corporis nostri societati conjungerem. Si autem tibi veniendi ad nos opportunitas et facultas fuerit, plura in commune conferre, et uberius ac plenius, quæ in salutarem concordiam faciant, tractare poterimus.

Scripta est hæc epistola post mortem Decii, quem tyrannum armis et bello... victum ait (quod anno 251 ad finem vergente contigit) et antequam lapsis nondum tota pœnitentia perfunctis, ob instantem a Gallo persecutionem, pax concessa esset; ideoque scribi potuit citato anno exeunte, vel 252 jam inchoato. Libuit tamen eam hic referre, quia ad Novatiani schisma, ejusdemque in Africa molitiones pertinet. Ceterum, an Antonianus hisce Sancti monitis obsecutus sit, incertum est: favet tamen ipsi subscriptio in concilio Carthaginensi, prout in Commentario de S. Cornelio num. 198 jam observavimus.

§ XXVII. Liber de Lapsis a Sancto conscriptus: nonnullæ pœnæ coram ipso divinitus inflictæ: liber de Oratione Dominica ab eodem compositus.

Imperatore Decio una cum filio suo in pugna contra Gothos mense Novembri vel Decembri anni 251 cæso, Gallus imperio potitus est, et Ecclesiæ, quæ, persecutione sopita, aliquantum respiraverat, lætior tandem et secura pax affulsit. Hac occasione librum de Lapsis, ideoque sub hujus anni finem vel initium subsequenti scriptum esse, probabilius putamus; nec consentire possumus Tillemontio, Marano, aliisque, qui eam inter primas Sancti e secessu ad suos reversi curas referre, id est, non diu post pascha prioris anni exaratum fuisse, credere maluerunt. Non carent tamen laudati scriptores rationum momentis, quibus inducti a Pamelio Baronioque, quorum nos sententiam sequimur, recedendum putarunt; sed an recte, eruditus lector judicabit.

Pace per Decii
cædem

474 Ipsum libri initium fundamentum est opinionis nostræ: est enim hujusmodi: Pax ecce, dilectissimi fratres, Ecclesiæ reddita est, et quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impossibile videbatur, ope atque ultione divina securitas nostra reparata est. In lætitiâ mentes redeunt, et tempestate pressuræ ac nube discussa, tranquillitas ac serenitas refulserunt. Dandæ laudes Deo, et beneficia ejus ac munera cum gratiarum actione celebranda; quamvis agere gratias nostra vox nec in persecutione cessaverit. Neque enim tantum inimico licere potest, ut non, qui Dominum toto corde et anima et virtute diligimus, benedictiones ejus et laudes semper et ubique cum gloria prædicemus. Exoptatus votis omnium dies venit, et post longæ noctis caliginem Domini luce radiatus mundus eluxit.

Ecclesiæ
reddita, scri-
bit

475 Hisce verbis pacem Ecclesiæ per Decii cædem datam indicari, suadent sequentia. Primo sic recte intelligitur, cur ultione divina securitas Ecclesiæ reparata dicatur: hunc enim Deciorum interitum Deo, de Christiano effuso sanguine pœnas repetenti, jam olim adscriptum fuisse, constat ex S. Dionysio Alexandrino apud Eusebium lib. VII, cap. 1, ex Oratione Constantini Magni ad Sanctorum cætum cap. XXIV, Lactantio de Mortibus persecutorum cap. IV, sanctoque Hieronymo in caput II Nahum, et XIV Zachariæ. Sed et initium imperii Galli, qui Decio successerat, Ecclesiæ pacifice fluxisse, ex laudato S. Dionysii loco colligere est, dum dicitur: Qui (Gallus) cum imperium ipsius prospero in statu esset, cunctaque ex animi sententia succederent, viros sanctos, qui pro pace et incolumitate ipsius preces ad Deum allegabant, insectatus est. Cum illis ergo orationes pro ipso fieri solitas simul fugavit. Ita ipse, non obscure asserens, Gallo, dum Ecclesiam pace frui permetteret, omnia prospere cecidisse, eundemque sublata pace, pœnas divinitus inflictas dedisse.

librum de
Lapsis.

F

476 At necesse non est id pluribus probare, cum Tillemontius ipse Nota 32 fateatur, illa S. Cypriani verba de morte Decii, secutaque Ecclesiæ sub Gallo pace rectissime accipi, nec alias facile

quem hoc
tempore

AUCTORE
C. S.

facile explicari posse. Ut tamen ad hanc difficultatem utcumque respondeat, ad quamdam proconsulis Africae punitionem, aliumve ignotum infelicem casum recurrit, aut cum Joanne Fello in observationibus ad hunc locum dicendum putat, verba illa post intellectam Decii cædem Operi jam pridem composito ab ipso Sancto adjecta fuisse; quod mihi quidem videtur esse argumentum eludere, non solvere, aut probabili saltem ratione elevare. Maranus tamen § 18 Vitæ existimat, pacem, de qua in laudato libro fit mentio, non per Decii interitum, sed per injectum eidem metum a Lucio Prisco, qui, cum Macedoniæ præesset, imperium in ea provincia occupaverat, et vires suas cum Gothis contra eum conjunxerat, conciliatam fuisse.

post synodum
de lapsis ha-
bitam

B

477 Non diffiteor, istam Lucii Prisci rebellionem, uti et Julii Valentis tyrannidem, de quibus Aurelius Victor ac Trebellius Pollio consuli possunt, sopiendæ persecutioni verisimillime occasionem dedisse; sed non satis probabile videtur, hanc qualemcumque Ecclesiæ quietem allegatis S. Cypriani verbis designari. Nam in epistola LII ad Antonianum, Carthaginense concilium, ante quod Maranus librum de Lapsis scriptum autumat, non in Ecclesiæ pace, sed persecutione tantummodo sopita, celebratum ait. Deinde pacem, de qua in eodem libro loquitur, toti Romano orbi communem fuisse satis indicat; Exopatus, inquiens, votis omnium dies venit, et post longæ noctis caliginem Domini luce radiatus mundus eluxit. Quam procul autem abfuerit, ut memoratæ rebellionis occasione pax toti Ecclesiæ data sit, colligere licet ex laudata epistola ad Antonianum, in qua manifeste significat, Romanam Ecclesiam nihilo minus, quam ejusmodi pace, ad mortem usque Decii gavisam fuisse.

ab eo editum
fuisse

C

478 Etenim de S. Cornelio, quem inter prædictas rebellionum turbas Pontificem ordinatum fuisse, nobiscum statuit Maranus, in ea Sanctus hæc scribit: Quanta in ipso suscepto Episcopatu suo virtus, quantum robur animi, qualis firmitas... Sedisse intrepidum Romæ in Sacerdotali Cathedra eo tempore, cum tyrannus infestus sacerdotibus Dei fanda atque infanda comminaretur, cum multo patientius et tolerabilius audiret, levare adversus se æmulum principem, quam constitui Romæ Dei Sacerdotem. Nonne hic, frater carissime,... inter gloriosos confessores et martyres deputandus, qui tantum temporis sedit, expectans corporis sui carnifices, et tyranni ferocientis ultores, qui Cornelium adversus edicta feralia resistentem, et minas et cruciatus et tormenta fidei vigore calcantem, vel gladio invaderent, vel crucifigerent, vel igne torrerent, vel quolibet inaudito genere pœnarum viscera ejus et membra laniarent?

probatum con-
tra nonnullos,

479 Etiam si majestas Domini protegentis et bonitas Sacerdotem, quem fieri voluit, factum quoque protexit; tamen Cornelius, quantum ad ejus devotionem pertinet et timorem, passus est, quidquid pati potuit, et tyrannum armis et bello postmodum victum prior sacerdotio suo vicit. Quis hæc, queso, cum superioribus Sancti verbis in adversariorum sententia conciliet, et de funestis illis temporibus dictum putet: Exoptatus votis omnium dies venit, et post longæ noctis caliginem Domini luce radiatus mundus eluxit? Præterea in adversa opinione dicendum esset, S. Cyprianum, intellecta rebellionem, cujus eventus plane incertus erat, mox triumphum cecinisse, ut diceret: Ope atque ultione divina securitas nostra

reparata est; quod sane de summa Viri prudentia minime suspicandum est.

480 Videamus tamen, quibus rationibus moti oppositæ sententiæ assertores libellum illum ante Carthaginensem synodum exaratum velint, ideoque in illo Cypriani loco male torquendo tantopere laborent. Librum, inquiunt, illum S. Cyprianus in eadem synodo legisse videtur, eundemque misit ad Romanos confessores, antequam hic schismate ad Ecclesiam redirent, quod ultimum Pearsonius, contra quem hic ipsi disputant, eodem mense, quo cæsus est Decius, nos autem etiam multo citius collocamus: quare hæc nos etiam multo magis urgerent, si liber ille re ipsa in synodo prælectus et Romanis confessoribus ante desertum schisma missus fuisset. Sed § 25 a num. 448 jam ostendimus, locos, in quibus id illi asseri putarunt, de alio libello accipiendos esse, adeoque hæc nos amplius morari non debent. Ad cetera eorum argumenta progredior.

481 Observant, concilii decreta in eo Opusculo nusquam memorari; libellaticis in concilio pacem concessam fuisse, et tamen hos æque ac alios, nulla facta istius gratiæ mentione, in eodem libro ad pœnitentiam excitari; denique ex ipso libri exordio intelligi, eum inter prima pacis gaudia, dum tam ipse sanctus Episcopus, quam gloriosi confessores ad ecclesiam suam jam securi redirent, compositum fuisse. Ex his omnibus suspicantur, S. Cyprianum per libellum illum viam sternere voluisse concilio quamprimum habendo, animosque lapsorum ad canones in eo sanciendos religiose suscipiendos præparare. Verum ad primum argumentum respondeo, non minus de concilio celebrando, quam de celebrato, in laudato libro silei; cum tamen et finis scribenti propositus in sententia adversariorum, et lapsorum conditio, maxime exegissent, ut de priori expressa mentio fieret. Finis quidem, ut ex dictis manifestum est; conditio autem lapsorum, quia hi semper perquam moleste tulerant, causam suam differri; ideoque res ipsa Sanctum monuisset, ut jamjam futurum iis ediceret, quod in variis epistolis pridem promiserat.

482 Non eadem ratio erat concilium jam celebratum commemorandi; quippe cujus decreta publicata jam fuerant, et vulgo notissima. Attamen ex ejusdem scribendi modo satis colligitur, veniam lapsis post exactam pœnitentiam jam tum decretam, adeoque et concilium celebratum fuisse. Etenim lapsos omnes in eo libro ad pœnitentiam sic hortatur, ut non jam eos congregandæ synodi sententiam patienter expectare jubeat, quemadmodum in litteris ante illum scriptis fecerat, sed veniam per sacerdotes obtinendam polliceatur. Confiteantur, inquit, singuli, quæso vos, fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in sæculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes, apud Dominum grata est. Et rursus sub finem: Pœnitenti, operanti, roganti, potest (Deus) clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro talibus et petierint martyres, et fecerint sacerdotes. Quod autem libellaticis æque ac ceteris omnibus pœnitentiæ necessitatem exposuerit, tantum probat, nonnullos ex his ad id usque tempus pœnitentiam agere neglexisse, ad quam propterea eos merito excitavit, ut supra num. 417 et seq. ostendimus.

483 Ad postremum denique argumentum, ex eo petitum, quod S. Cyprianus sic loquatur, quasi confessores ac martyres tum primum ad ecclesiam suam

D

quorum argu-
menta

proponuntur.

E

et ad ea

F

respondetur.

AUCTORE
C. S.

A suam rediissent; respondeo, oratoribus minime inusitatum esse res præteritas ad movendos auditorum lectorumque animos veluti præsentis exhibere. Quid igitur mirum, si sanctus Antistes confessorum et extorrium regressum, qui non ita pridem contigerat, et quorum in suis ecclesiis securitatem pax tum stabilita firmaverat, veluti præsentem exhibuerit, ut eorum quasi conspectu ignaviam lapsorum efficacius argueret, eosque salutare pudore percelleret. Adde, quod forte etiam tum aliquot extorres et exsules in patriam redirent, qui sopita tantummodo persecutione, id facere ausi non fuerant.

Libri, ab antiquis laudati, argumentum.

484 Porro laudati libri, præter Pontium in Vita, S. Augustinus variis locis, nempe lib. de Adulterinis coniugiis cap. xxv, lib. II contra Cresconium, cap. xv, lib. de Fide et operibus, cap. xix et xxvii, lib. IV de Baptismo contra Donatistas, cap. ix, et alibi, S. Pacianus epistola III, S. Fulgentius, aliique veteres meminerunt. Scribendi finis, ut jam monui, fuit lapsos omnes de necessitate agendæ poenitentiae, ad quam omni persecutoris metu jam amoto, pax ipsa invitabat, admonere, et per hanc ad spem excitare, ne hæreticorum fraudibus decepti, de delictis suis sine prævia poenitentia condonatis sibi frustra blandirentur. Pergebant nempe Felicissimi asseclæ lapsos sollicitare, ne salubribus concilii decretis obsecundantes, poenitentiam agerent, utque ad suam potius communionem, quam ultro offerebant, accederent. Stylus elegans est, et oratorius; utque martyrum ac confessorum victorias suaviter celebrat, ita lapsorum ignaviam acriter castigat, criminumque gravitatem exponit. Persecutionis quoque causam, corruptos scilicet sui temporis mores, ejusdemque progressum, ac quidquid denique ea sæviante contigerat, compendiose expendit, ex quibus multa per hujus Commentarii decursum jam recitavimus.

Quedam divine vindictæ

485 Prætereundum tamen hic non est, quod de poenis post reditum suum, ipsoque aliquando præsentis, divinitus inflictis, ad salutarem terrorem ceteris lapsis incutiendum commemorat. Præsentis, inquit, ac teste me ipso, accipite, quid evenit. Parentes forte fugientes (tempore persecutionis) dum trepidi minus consulunt, sub nutricis alimento parvulam filiam reliquerunt; relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi apud idolum, quo populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen et ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater (persecutione sopita): sed facinus puella commissum tam loqui et indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcere.

exempla in lapsos

486 Ignorantia igitur obreptum est, ut sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis, precibus nostræ et orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda jactari, et velut tortore cogente, quibus poterat indicibus, conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Ubi vero solemnibus adimpletis, calicem diaconus offerre præsentibus cœpit, et accipientibus ceteris, locus ejus advenit, faciem suam parvula instinctu divinæ Majestatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, et reluctanti licet de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus et vomitus: in corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit:

sanctificatus in Domini Sanguine potus de pollutis visceribus erupit. Tanta est potestas Domini, tanta Majestas! Secreta tenebrarum sub ejus luce detecta sunt; Sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum circa se crimen necdum habuit ætatem.

487 At vero ea, quæ ætate provecta, et in annis adultioribus constituta, sacrificantibus nobis latenter obrepsit, non cibum, sed gladium sibi sumens, et velut quædam venena lethalia intra fauces et pectus admittens, angi et anima exæstante, concludi postmodum cœpit; et pressuram non jam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans et tremens concidit. Impunitum diu non fuit nec occultum dissimulatæ conscientie crimen: quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem. Et cum quædam arcam suam, in qua Domini Sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et quidam alius, quia et ipse maculatus, Sacrificio a sacerdote celebrato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere, Sanctum Domini edere et contrectare non potuit, cinerem ferre se, apertis manibus, invenit. Documento unius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur; nec immerentibus ad salutem prodesse, quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, Sanctitate fugiente, mutatur.

Eucharistiam indignesumentes,

488 Obiter hic observa, Catholice lector, veterem Ecclesiæ sanctissimam Eucharistiam distribuendi morem, eamque a fidelibus in domo sua servandi sumendique; tum scilicet, quando sub principibus Ethnicis incruentum Missæ sacrificium occulte ac in latebris celebrari debebat, nec ecclesiæ erant, in quibus decenter ac tuto servari, piisque fidelibus, quoties voluissent, publice dari posset. Sed S. Cypriani narrationem resumamus. Hic ita prosequitur: Quam multi quotidie poenitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitentes, immundis spiritibus adimplentur; quam multi usque ad insaniam mentis excordes, dementiæ furore quatiuntur! Nec necesse est ire per exitus singulorum, cum per orbis multiformes ruinas tam delictorum poena sit varia, quam delinquentium multitudo numerosa. Unusquisque consideret, non quid alius passus sit, sed quid pati et ipse mereatur; nec evasisse se credat, si eum interim poena distulerit, cum timere plus debeat, quam sibi Dei iudicis ira servavit. Huc usque sanctus Episcopus de prodigiis poenisque, quibus divina vindicta illatas sibi a pervicacibus lapsis injurias post ejus ad Carthaginenses reditum vindicavit.

E

aut poenitentiam respondent.

489 Hoc eodem anno 252 etiam scriptus putatur S. Cypriani liber de Oratione Dominica; quod eonititur fundamento, quod Pontius illum post librum de Unitate Ecclesiæ recenseat, in eoque satis multa adversus schismaticos dicantur, unde colligere liceat, illum post Felicissimi ac Novatiani schismata editum fuisse. Nulla quoque in eo fit mentio de persecutione, quam Gallus post ejusdem anni medium suscitavit; at præterita, Deciana scilicet, non obscurè memoratur, dum monentur confessores, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat, ne quis sibi aut confessionis aut passionis gloriam suam ducat. Ex hisce igitur probabile fit, librum hunc ad priores prædicti anni menses pertinere; quamquam etiam serius scribi potuerit. Est autem Opus præclarum, et a S. Augustino præsertim pro divina gratia adversus Pelagianos vindicanda variis in locis commendatum. Consuli potest lib. IV ad Bonifacium contra duas epistolas Pelagianorum,

F

Liber de Oratione Dominica scriptus,

AUCTORE
C. S.

Pelagianorum, cap. IX et X, lib. II cap. III contra Julianum, lib. de Correptione et Gratia, cap. VI etc. Sed et libro de Dono perseverantiæ cap. II Prosperum et Hilarium ad eundem his verbis remittit: Legite aliquanto intentius ejus (Orationis Dominicæ) expositionem in beati Cypriani martyris libro, quem de hac re condidit, ejus titulus: De Dominica oratione; et videte, ante quot annos contra ea, quæ futura erant Pelagianorum venena, quale sit antidotum præparatum, etc.

et a S. Augustino altisque laudatus.

490 *Eundem pariter librum Hadrumetinis monachis, qui, ad eum venerant, prælegit, ut illos contra Pelagianos instrueret, prout in epistola CCXV, alias XLVIII testatur; Legimus eis etiam, inquit, librum beatissimi martyris Cypriani de Oratione Dominica, et ostendimus, quemadmodum docuerit, omnia, quæ ad mores nostros pertinent, quibus recte vivimus, a Patre nostro, qui in cælis est, esse poscenda, ne de libero præsumentes arbitrio, a gratia decidamus.... Sed hunc librum S. Cypriani, quia dixerunt etiam illic (Hadrumeti) apud vos esse, non misimus. Quanti eum etiam fecerit S. Hilarius, liquet ex ipsius Commentario in cap. V Matthæi, ubi de eodem velut Opere omni ex parte perfecto scribit: De orationis autem sacramento necessitate nos commendandi Cyprianus, vir sanctæ memoriæ, liberavit. Verum hæc de laudato libro sufficiant, præsertim cum is ipse se legentibus satis superque commendat.*

B

§ XXVIII. Respondet ad quæsitam de causa lapsorum: synodum celebrat, in qua rejectus Privatus hæreticus, actumque de causa Therapii ac Victoris, et de parvulis baptizandis.

De trium lapsorum pœnitentia consultus,

C

Circa festum Paschæ, quod hoc anno 252 secundum S. Hippolyti et Alexandrinorum calculos die 11 Aprilis, secundum Victorium vero apud Bucherium, die 18 ejusdem mensis celebrandum fuit, litteræ a Fortunato, Alymmo, Optato, Privatiano, Donatulo, et Felice episcopis, de causa Nini, Clementiani et Flori S. Cypriano allatæ fuerunt. Cum laudati episcopi in Capsensem civitatem, quam Pamelius in Annotatis ad epist. LIII in Numidia sitam credidit, Notitia vero Africæ apud Theodoricum Ruinartium in Historia persecutionis Vandalicæ in provincia Byzacena statuit, cum, inquam, hi Capsam convenissent, ut episcopum (qui forte ipse Donatulus fuit, concilio Carthaginensi subscriptus) ordinarent, a Superio pariter episcopo consulti fuere, an Ninus, Clementianus ac Florus, qui Christum confessi, violentiam magistratus et populi frementis impetum fortiter tulerant, sed deinde apud proconsulem pœnis gravibus tormentisque victi defecerant, post sinceram pœnitentiam, in triennium jam productam, ad veniam et pacem possent admitti.

respondet per epist. LIII

492 Porro hi episcopi causam hanc suo iudicio terminare non ausi, S. Cyprianum metropolitam suum consulendum putarunt, rogaruntque, ut plurimum episcoporum sententiam super ea exquireret. Ad horum epistolam, quæ non exstat, sanctus Antistes per suam, quæ LIII est, rescripsit,

hujusmodi lapsis, qui ex carnis infirmitate defecerant, post dictam pœnitentiam suo quidem iudicio pacem posse concedi; verumtamen cum illi ceterorum antistitum sententiam etiam postulassent, relaturum se de hoc dubio ad ipsos, simul ac illi post Paschæ solemniam, quæ in suas quique diœceses celebraturi abierant, Carthaginem rediissent. Constat autem, epistolam hanc concilio post S. Cypriani e secessu ad suos reditum anno 251 celebrato posteriorem esse, et priorem persecutionem sancitum fuit, ut lapsis omnibus, qui mox a peccato suo pœnitentiam fuerant amplexi, pax daretur; nam de priori concilio in eadem epistola diserta fit mentio, nec S. Cyprianus ab illis episcopis, nec ab illo ceteri consulendi fuissent, si posterius decretum jam tum prodisset.

493 *Ex dictis etiam liquet, eam circa Pascha scriptam fuisse; atque hinc concludimus, triennium istud, quo Ninus, Clementianus et Florus pœnitentiam egisse dicuntur, non completum, sed inchoatum accipiendum esse; ducto scilicet ab anno 250, quo persecutio cepta est, initio. Atque hinc ulterius conficitur, laudatam Fortunati ceterorumque epistolam ad mensem Aprilem hujus anni 252 referendam esse. Festis Paschalibus celebratis, episcopi Carthaginem convenerunt, et synodum Idibus Maiis habuere; ut S. Cyprianus in epistola LV ad S. Cornelium testatur. Concilium istud ad hunc annum 252 pertinere, ex laudata epistola certum est: nam cum Sanctus de concilio anno priore celebrato in ea bis meminerit, ac præterea dicat, Privatum rejectum fuisse in concilio, quod habuimus Idibus Maiis, quæ proximæ fuerunt, satis manifeste hoc, velut nuper habitum, a priore distinguit. Neque hac in parte eruditi dissentiunt, si Lombertum excipias, qui in Præfatione, quam S. Cypriani Operibus Gallice versis præfixit, istud ad annum 251, sed sine probabili ratione, referendum putavit. Dubitandum non est, quin Nini, Clementiani, et Flori causa in hac synodo, sicut S. Cyprianus promiserat, discussa terminataque fuerit.*

D

Synodum Idibus Maii celebrat,

E

494 *Ibidem etiam comparere, suamque causam tueri desideravit Privatus, Lambesitanus in Numidia olim episcopus; sed repulsus est, nec dicere permissus, eodem Sancto nostro teste in epist. LVI ad S. Cornelium, ubi hæc habet: Per Felicianum autem significavi tibi, frater, venisse Carthaginem Privatum, veterem hæreticum, in Lambesitana colonia ante multos fere annos ob multa et gravia delicta nonaginta episcoporum sententia condemnatum, antecessorum etiam nostrorum, quod et vestram conscientiam non latet. Fabiani et Donati litteris severissime notatum: qui cum causam suam apud nos in concilio, quod habuimus Idibus Maiis, quæ proximæ fuerunt, agere velle se diceret, nec admissus esset, Fortunatum istum sibi pseudo-episcopum dignum collegio suo fecit.*

in qua repulsus Privatus

F

495 *Quam hæresim Privatus ille induxerit, aut sectatus fuerit, memoriæ proditum nusquam reperi; sed Felicem quemdam extra Ecclesiam in hæresi pseudo-episcopum olim constituisse, comitesque habuisse Jovinum et Maximum, ob nefanda sacrificia, criminaque damnatos, ibidem dicitur. Tentaverat etiam antea Romanæ Ecclesiæ communionem, litterasque obtinere; sed et hic pariter agnitus, repulsusque fuerat. Etenim laudato Ecclesiæ clerus in epist. xxx inter Cyprianicas, Sede per S. Fabiani necem vacante, ad S. Cyprianum data, de eo sic scribit: Sed nos etiam ante*

hæreticus jam ante damnatus.

A ante litteras tuas (quibus de Privato moniti fuerant) fraus callidi hominis latere non potuit: nam cum antehac quidam ex ipsius nequitiae cohorte venisset vexillarius Privati Futurus, et fraudulenter litteras a nobis elicere curaret; nec quis esset, latuit, nec litteras quas volebat, accepit. De Fortunato, pseudo-episcopo per illum constituto, § 30 agemus,

Hæc synodus diversa est ab ea.

496 Controvertitur, utrum concilium, de quo agimus, idem sit cum illo, in quo S. Cyprianus cum episcopis quadraginta et uno, quorum exstat epist. LIV, ob imminuentem a Gallo persecutionem decrevit, pacem lapsis pœnitentibus, qui ab Ecclesia non desciverant, dandam esse; an vero cum illo, in quo idem Sanctus cum sexaginta et sex episcopis de causa Therapii et Victoris, ac de infantium baptismo tractavit; quorum similiter epistola inter Cyprianicas locum LIX obtinet. Priorem sententiam Pamelius, Eminentissimus Baronius, ejusque criticus Pagius, ac Pearsonius tenuere; quorum posterior laudatam synodum sexaginta septem episcoporum in mensem septembrem anni 253, dum, Gallo Volusianoque cæsis, pax Ecclesie denuo reddita esset, rejecit.

B in qua ob instantem Galli

497 Præcipuum huius opinionis fundamentum est, quod laudati episcopi in epist. LIX "geminam de lapsis synodum memorare videantur, dum aiunt: Quæ res nos satis movit, recessum esse a decreti nostri auctoritate, ut ante legitimum et plenum tempus satisfactionis, et sine petitu et conscientia plebis, nulla infirmitate urgente ac necessitate cogente, pax ei (Victori lapso) concederetur. Censet enim Pearsonius, verbis illis, quibus de legitimo plenoque satisfactionis tempore, ac infirmitate fit mentio, primam de lapsorum causa synodum, secundam vero istis, quæ de necessitate cogente meminerunt, indicari; istud enim reipsa in priori synodo, hoc autem in secunda statutum fuisse. Atque hinc concludit, epistolam hanc utraque synodo posteriorem esse, adeoque et concilium, in quo scripta fuit, non potuisse Idibus Maiis anni 252 celebrari, sed ad aliud tempus referendum; nec denique aliud aptius posse assignari, quam mensem Septembrem anni 253, quo jam reddita pace, episcopi de rebus ecclesiasticis deliberaturi convenisse potuerunt.

persecutionem decretum est,

C 498 Verum Maranus § 24 et 25 Vitæ alias rationes producit, quæ contrarium longe verisimilius reddunt. Nam primo in epist. LV, ubi Sanctus de synodo Idibus Maiis habita diserte meminit, nullum verbum aut vestigium de novo canone, in lapsorum favorem ob instantem persecutionem condito, reperire est; sed tantum de priore agitur, quo statutum fuerat, ne quis sine pœnitentia ad pacem admitteretur. Secundo ex eadem epistola discimus, nullam de concilio Idibus Maiis celebrato epistolam synodicam ad S. Cornelium missam esse; nam cum S. Cyprianus in ea dicat, sese de repulso Privato, ordinatoque per illum pseudo-episcopo Fortunato, ad ipsum scribere distulisse, donec nactus esset occasionem Feliciani acolythi, quem sanctus Pontifex ad illum miserat; manifeste significat, ad id usque tempus nihil de rebus in dicto concilio gestis ad Cornelium scriptum fuisse; alioquin enim ejusdem opera, qui epistolam synodicam tulisset, ipse quoque uti potuisset, nec alia occasio fuisset expectanda.

pacem lapsis omnibus

499 Neque reponi hic potest, expectatam pariter fuisse occasionem, ut ea epistola synodica Romanam mitteretur, idque per Felicianum, quo S. Cyprianus usus est, factum esse. Id, inquam,

reponi non potest; non enim credibile est, sanctum Episcopum cum quadraginta et uno collegis suis rem tanti momenti, qualis erat maturanda lapsorum reconciliatio, non statim per unum clericis sancto Pontifici nuntiasse; sed expectasse, donec sese aliqua offerret occasio. Adde, quod etiam in hoc casu de epistola illa synodica in litteris S. Cypriani facienda fuisset mentio, quæ tamen non magis in his exstat, quam in illa de Privato, quem in concilio Idibus Maii coacto repulsum fuisse certum est.

AUCTORE C. S.

500 Ad Pearsonii autem argumentum respondeo neulquam necesse esse, ut, quæ in epist. LIX de necessitate cogente memorantur, de canone secundi concilii, qui ob imminuentem persecutionem lapsis pacem concessit, accipiamus; cum episcopi illi id unum dicere voluisse potuerint, sese merito commotos fuisse, quod Therapius contra ac decretum fuerat, Victori pacem dedisset, nullis plebis precibus aliave quacumque necessitate compulsus, quæ ea indulgentia utendum esse suasset. Sic S. Cyprianus in epistola LII ad Antonianum de Trophimo ad communionem admissio, quia cum eo magnus fratrum numerus ad Ecclesiam redibat, ait: Sicut antecessores nostri sæpe fecerunt, colligendis fratribus nostris carissimus frater noster (S. Cornelius) necessitati succubuit.

concedendam esse,

501 Denique ipse contextus a Pearsonio allegatus multo magis congruit anno 252, cujus mense Maio Victor magnam pœnitentiæ suæ publicæ partem explevisse jam poterat, quam Septembri anni 253, quo pace primum reddita, hujusmodi pœnæ nuperis lapsis sub Gallo imponi debebant, ac major adhiberi severitas. Non enim conqueruntur episcopi, quod Victori sine pœnitentia prævia pax data esset; sed quod ea data esset ante legitimum et plenum tempus satisfactionis. Hæc itaque, quibus etiam rerum gestarum series minime repugnat, induxerunt me, ut sexaginta et septem episcoporum synodum eam ipsam verisimilius esse credam, quam S. Cyprianus in epistola LV Idibus Maiis habitam tradit; alteram vero, in qua ipse cum quadraginta et uno episcopis pacem lapsis maturandam decrevit, eodem quidem anno, sed uno alterove mense serius celebratam esse.

E quæque eodem anno habita est.

502 Porro in laudata sexaginta septem antistitum synodo epistola Fidi, incertæ sedis episcopi, lecta est, in qua geminum dubium, unum de Therapio ac Victore, quod jam attigimus, alterum de infantium baptismo, proponebatur; ad quod utrumque laudati episcopi per epistolam LIX responderunt. Et Therapii quidem Victorisque causam, suamque de ea sententiam sic exposuere: Cyprianus et ceteri collegæ, quin in concilio affuerunt, numero sexaginta sex, Fido fratri salutem. Legimus litteras tuas, frater carissime, quibus significasti de Victore quondam presbytero, quod ei, antequam pœnitentiam egisset, et Domino Deo, in quem deliquerat, satisfecisset, Therapius collega noster immaturo tempore et præropera festinatione pacem dedisset.

Synodi patres respondent Fido

503 Quæ res nos satis movit, recessum esse a decreti nostri auctoritate, ut ante legitimum et plenum tempus satisfactionis, et sine petitu et conscientia plebis, nulla infirmitate urgente ac necessitate cogente, pax ei concederetur. Sed librato apud nos diu consilio, satis fuit objurgare Therapium collegam nostrum, quod temere hoc fecerit, et instruxisse, ne quid tale de cetero faciat: pacem tamen, quomodocumque a sacerdote Dei semel datam, non putavimus auferendam; ac per hoc Victori communicationem sibi concessam

F

de causa Therapii ac Victoris.

AUCTORE
C. S.

concessam usurpare permisimus. *Atque hæc quidem de prima causa a Fido proposita* S. Cyprianus cum ceteris episcopis rescripsit. *Videtur autem Therapius ille fuisse Bullensis in provincia Proconsulari episcopus, cum concilio Carthaginensi anni 256 aliquis Therapius a Bulla subscriptus legatur.*

et de baptizan-
dis parvulis

504 *Longe gravius, multoque majoris momenti erat dubium alterum, ab eodem Fido propositum; quippe a quo multorum infantium salus æterna pendebat. Existimabat is, Baptismum infantibus ante octavum a nativitate diem conferri non debere; tum quod in veteri Lege ante istud tempus non circumciderentur, tum quod vestigium infantis, in primis partus sui diebus constituti, mundum non esse, crederet, quod unusquisque... adhuc horreat exosculari. Verum hunc Fidi errorem S. Cyprianus, ceterique cum eo episcopi omnes, unanimi consensu reprobarunt, docueruntque, infantibus recens natis, non minus, imo etiam magis, quam adultatis, per Sacramentum Baptismatis succurrendum esse. Sed ipsos denuo audiamus.* Quantum vero, *inquiunt in eadem ep. LIX*, ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem, quo nati sint, constitutos baptizari non oportere; et considerandam esse legem circumcisionis antiquæ, ut intra octavum diem eum, qui natus est, baptizandum et sanctificandum non putares; longe aliud in concilio nostro omnibus visum est.

B

ante octavum
nativitatis
diem:

505 In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit; sed universi potius iudicavimus, nulli homini nato misericordiam Dei et gratiam denegandam. Nam, cum Dominus in Evangelio suo dicat: Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed salvare; quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. *Hanc sententiam suam solidis argumentis ibidem probant, et rationes a Fido in contrarium allatas confutant, ac denique his verbis concludunt:* Et iccirco, frater carissime, hæc fuit in concilio nostro sententia, a Baptismo atque a gratia Dei, qui omnibus misericors et benignus et pius est, neminem per nos debere prohiberi: quod cum circa universos observandum sit atque retinendum, tum magis circa infantes ipsos et recens natos observandum putamus, qui hoc ipso de ope nostra ac de divina misericordia plus merentur, quod in primo statim nativitatis suæ ortu plorantes ac flentes, nihil aliud faciunt, quam deprecantur. *Hæc ipsi secundum Catholicæ Ecclesiæ doctrinam de infantibus, soli peccato originali obnoxii, baptizandis in concilio sanxerunt; de quo quidem peccato manifestum ibidem testimonium dedere dicentes:* Recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit.

C

epistola hæc a
SS. Augustino
et Hieronymo
laudata.

506 *Epistolam hanc magni fecit S. Augustinus eaque in lib. IV contra duas epistolas Pelagianorum, cap. VIII, usus est ad peccatum originale divinamque gratiam asserendam.* In epistola autem, *inquit*, quam scripsit ad episcopum Fidum, cum sexaginta sex coepiscopis suis, a quo fuerat consultus propter circumcisionis legem, utrum ante octavum diem baptizari liceret infantem, hæc causa sic agitur, tamquam provisione divina tam longe futuros hæreticos Pelagianos jam Catholica confutaret Ecclesia, Neque enim, qui consuluerat, inde dubitabat, utrum nascentes traherent originale peccatum, quod renascendo diluerent; absit enim, ut hinc aliquando fides Christiana dubitaverit: sed ille dubitabat, utrum

regenerationis lavacrum, quo non dubitabat solvendum originale peccatum, ante diem tradi deberet octavum. Ad quam consultationem respondens beatissimus Cyprianus; Quantum vero, *inquit*, ad causam infantum pertinet etc. *Ejusdem epistolæ tum etiam alibi, tum lib. II de Nuptiis et concupiscentia, cap. XXIX meminil, ubi Liber de baptismo parvulorum vocatur. Laudat eundem etiam S. Hieronymus lib. III Dialogi adversus Pelagianos sub finem, ex eaque similiter probat Baptismum parvulis in peccati originalis remissionem conferri.*

D

§ XXIX. Fortunatianum in persecutione lapsum ab episcopatu suo Assuritano arcendum monet: scribit contra abusum, quo aqua sine vino in Sacrificio offerebatur.

Ad hoc pariter tempus, quod inter Decianæ persecutionis finem et secundam de lapsis synodum, in qua ob novam persecutionem a Gallo imminentem lapsis omnibus, qui ab Ecclesia non recesserant, pax concessa est, intercessit, referenda videtur epistola LXV ad Epictetum de Fortunatiano, quondam episcopo Assuritano. Ratio est, quod S. Cyprianus lapsos omnes in ea sic ad penitentiam agendam hortetur, ut satis liqueat, secundum istud ac favorabile decretum tum nondum emanasse. Sic enim loquitur: Lapsi vero magnitudinem delicti sui cognoscentes, a deprecando Domino non recedant, nec Ecclesiam Catholicam, quæ una et sola est a Domino constituta, derelinquant; sed satisfactionibus immorantes, et Domini misericordiam deprecantes, ad Ecclesiam pulsant, ut recipi illic possint, ubi fuerunt, et ad Christum redeant, a quo recesserunt.

E

Per epist. LXIV
circa hoc
tempus

508 *Pamelius in ejusdem epistolæ argumento eam post S. Cornelii mortem scriptam credidit, ea ductus ratione, quod S. Cyprianus videatur ipsi in hac laudare decretum illius, quo is sanxerat, ne episcopi lapsi ad priorem gradum admitterentur. Verum etiamsi decretum istud in ea manifeste laudaretur, non tamen concluderet Pamelii argumentum; cum ignoremus, quo præcise tempore S. Cornelius id decreverit. Nolim tamen contendere, eam serius, puta, post persecutionem Galli, scribi non potuisse; sed priorem sententiam verisimiliorem autumo. Casus autem, de quo tractat epistola, hic est. Fortunatianus episcopus Assuritanus in provincia Proconsulari, cum tempore persecutionis idolis immolasset, episcopatu suo fuerat exactoratus, et inter laicos jussus penitentiam agere. Verum ille non modo penitentiam detrectabat, sed et episcopatum sibi vindicare non cessabat, aliosque lapsos pernicioso exemplo suo et verbis ad similem impietatem adducere.*

probabiliter
scriptam,
Fortunatianum
lapsum,

F

509 *De hisce monitus S. Cyprianus, epist. LXIV ad Epictetum et plebem Assuritanam conscripsit, ut eos consiliis suis adjuvaret, et ad arcendum ab episcopatu sacrisque ministeriis impium hominem exhortaretur. Porro quia epistola hæc Epicteto fratri et plebi Assuras consistenti inscripta est, censent passim eruditi, Epictetum in illius sedem suffectum fuisse; favetque huic sententiæ, quod sanctus*

ab episcopatu
Assuritano,

A sanctus Metropolita de altero eidem substituendo non meminerit. Quod si ita sit, consequenter dicendum est, eum paucis annis isti ecclesiae praefuisse; cum in magna synodo Carthaginensi de rebaptizandis, quos haeretici baptizaverant, a S. Cypriano habita, alius istius loci episcopus, nempe Victor ab Assuras, sententiam dixisse legatur. Sed ut ad rem veniamus, sanctus Metropolita causam Fortunatiani, doloremque, quem ex ea conceperat, post solitam salutationem exponit verbis, quae subdo.

quem gesserat

510 Graviter et dolenter motus sum, fratres carissimi, quod cognoverim, Fortunatianum, quondam apud vos episcopum, post gravem lapsum ruinae suae, pro integro nunc agere velle, et episcopatum sibi vindicare cepisse. Quae res contristavit me, primo propter ipsum, qui miser, vel diaboli tenebris in totum excacatus, vel quorundam sacrilega persuasione deceptus, cum debeat satisfacere. et ad Dominum exorandum diebus ac noctibus lacrymis et orationibus et precibus incumbere, audet sibi adhuc sacerdotium, quod prodidit, vindicare; quasi post aras diaboli accedere ad altare Dei fas sit, aut non majorem in se iram et indignationem Domini in die iudicii provocet, qui, cum fidei et virtutis dux fratribus esse non potuerit, perfidiae et audaciae et temeritatis magister exsistat; et qui non docuit fratres in praelio fortiter stare, doceat eos, qui victi et prostrati sunt, non rogare etc. Probat deinde ex variis sacrae Scripturae locis gravitatem criminis, denique comminationes adducit, ne quis etiam minori scelere reus ad divina Sacrificia offerenda accedat.

et sibi vindicabat,

511 Observat etiam faedos in episcopis lapsus, et obstinatam temeritatem ex pecuniae cupiditate gulaque procedere, quibus jam olim fuerant irriti. Nec mirum, inquit, si consilia nostra, aut Domini praecepta nunc abnuunt, qui Dominum negaverunt. Stipes et oblationes et lucra desiderant, quibus prius insatiabiles incubabant; et coenis atque epulis etiam nunc inhiant, quarum crapulam superstitie nuper in dies cruditate ructabant; nunc manifestissime comprobantes, nec ante se religioni, sed ventri potius et quaestui prophana cupiditates servisse. Unde et ipsam venisse perspicimus et credimus de Dei exploratione censuram, ne apud altare consistere, et contrectare ulterius perseverarent pudorem incesti, fidem perfidi, religionem prophani, divina terreni, sancta sacrilegi. Hinc monet omni ope laborandum esse, ut huiusmodi hominis respiscant, et ab altaris ministerio imposterum abstineant.

arcendum curat.

512 Sed et minas contumacibus intentans, subdit: Si vero apud insanos furor insanabilis perseveraverit, et, recedente Spiritu sancto, quae cepit, caecitas in sua nocte permanserit, consilium nobis erit singulos fratres ab eorum fallacia separare, et, ne quis in laqueos erroris incurrat, ab eorum contagione secernere. Denique Epicteti plebisque Assuritanæ operam flagitat ad ceteros in officio suo continendos, si forte Fortunatianus consiliis suis non acquiesceret: Quodsi, Fortunatianus, inquit, aut immemor criminis sui per diaboli caecitatem, aut minister et servus diaboli factus ad decipiendam fraternitatem, in hoc suo furore permanserit, vos, quantum potestis, elaborate, et in hac caligine diaboli saevientis fratrum mentes ab errore revocate, ne alienae dementiae facile consentiant, ne se desperatorum delictis participes faciant; sed teneant integri salutis suae et integritatis conservatae

Septembris Tomus IV.

a se et custoditae perpetuum tenorem. Lapsos similiter officii sui admonet, et a fallaci et mortali seductione ejusmodi hominum jubet cavere, imputaturos sibi in die iudicii, si sanis et integris episcopis spretis, ad lapsos accesserint. Haec Sanctus pro Ecclesiae integritate et disciplina servanda: utrum vero Fortunatianus hisce ad meliora conversus sit, ignoramus. Credibile tamen est, cum de illo nihil praeterea legatur.

513 Majoris etiam, ac gravissimimomenti erat error, quem sanctus Praesul noster in epistola LXIII refutavit, penitusque abolendum curavit. De tempore, quo haec epistola scripta sit, nihil certi statui potest, ut infra ostensuri sumus. Nihil tamen obstat, quo minus circa hoc tempus exarata fuerit; ideoque de ea hic post litteras, hoc et praecedenti § relatas, quae ad disciplinam doctrinamque Ecclesiae pariter spectant, agemus. S. August. l. IV de Doctrina Christiana c. XXI illam librum appellat, ejusdemque styli et argumentum his verbis significat: B. Cyprianus submisso dicendi genere utitur in eo libro, ubi de Sacramento Calicis disputat. Solvitur quippe ibi quaestio, in qua quaeritur, utrum calix Dominicus aquam solam, an eam vino mixtam debeat habere. Atque hoc revera est totius Opusculi compendium, in quo Sanctus multis argumentis prolixè probat, utrumque, vinum scilicet et aquam, in sacro illo calice debere offerri. Sed occasionem, quae eum ad librum illum seu epistolam scribendum impulit, exponamus.

514 Erant nonnulli in Africa, qui in Sacrificio matutino solam aquam in calice adhibebant; sive quod crederent, eam ad Sacramentum Sanguinis Christi conficiendum sufficere, sive id sibi alia de causa licere existimarent. Neque enim eos ita egisse, quod a vino abhorrerent, sicut Encratitae, de quibus S. Epiphanius Haeresi XXVII loquitur, ex eo manifestum est, quod S. Cypriano in laudata epistola teste, dum ad coenandum convenirent, calicem vino et aqua mixtum offerrent. Hinc eos etiam, quantum potest, excusat, dicens, id a quibusdam vel ignoranter vel simpliciter factitatum fuisse, ut mox videbimus. Nec in uno tantum loco pravam illam consuetudinem tum obtinuisse, ibidem pariter indicat: Miror satis, inquit, unde hoc usurpatum sit, ut contra Evangelicam et Apostolicam disciplinam quibusdam in locis aqua offeratur in Dominico calice, quae sola Christi Sanguinem non possit exprimere.

515 Non omnino etiam recens introductum fuisse errorem illum insinuat, dum ait: Si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc observavit et tenuit, quod nos Dominus facere exemplo et magisterio suo docuit, potest simplicitati ejus de indulgentia Domini venia concedi. Verum non recte ex hisce deducit Pearsonius ad annum 253, num. 3, illum a quodam Carthaginensi episcopo quondam profluxisse, quem alii deinde simpliciter ac ignoranter fuerint secuti. Per antecessores enim Sanctus non solos suae sedis antistites, sed et Caecilii, ad quem scribit, et quorumcumque provinciae suae episcoporum decessores designat. Sed nec satis verisimile est, tam crassum errorem Carthagine, quae totius Africae metropolis erat, ad quem ceteri episcopi frequenter conveniebant, ortum esse, et hisce silentibus aut ignorantibus, alio impune propagatum. Quare rectius sensit Maranus, eundem nec in Carthaginensem, nec in aliam insigniorem quamdam ecclesiam, sed in pagum potius vel ignobile oppidum primum irrepsisse, atque

AUCTORE
C. S.

Epistola LXIII
cur huc relata?

E

Cum quidam
aquam sine
vino

F

in Sacrificio
adhiberent;

AUCTORE
C. S.
Sanctus, seu
divinitus.

inde in similes minores ecclesias introductum fuisse.

516 Dubitari potest, utrum sanctus Metropolitae noster de errore hoc e provincia sua eliminando per singularem aliquam revelationem divinitus, an per sacrarum Litterarum lectionem monitus, acscribere jussus fuerit. Dubitandi causam praebet ipsum epistolae exordium, quod propterea subjungo. Cyprianus Cæcilio fratri salutem. Quamquam sciam, frater carissime, episcopos plurimos ecclesiis Dominicis in toto mundo divina dignatione praepositos, Evangelicae veritatis ac Dominicae traditionis tenere rationem, nec ab eo, quod Christus magister et praecipit et gessit, humana et novella institutione decedere; tamen, quoniam quidam vel ignoranter vel simpliciter in calice Dominico sanctificando, et plebi ministrando, non hoc faciunt, quod Jesus Christus, Dominus et Deus noster, Sacrificii hujus auctor et doctor fecit et docuit; religiosum pariter ac necessarium duxi has ad vos litteras facere, ut, si quis in isto errore adhuc tenetur, veritatis luce perspecta, ad radicem atque originem traditionis Dominicae revertatur.

B
seu aliter monitus, per epistolam LXIII,

517 Nec nos putes, frater carissime, nostra et humana conscribere, aut ultronea voluntate hoc nobis audacter assumere; cum mediocritatem nostram semper humili et verecunda moderatione teneamus. Sed quando aliquid, Deo inspirante et mandante, praecipitur, necesse est, Domino servus fidelis obtemperet, excusatus apud omnes, quod nihil sibi arroganter assumat, qui offensam Domini timere compellitur, nisi faciat, quod jubetur. Admonitos autem nos scias, ut in calice offerendo Dominica traditio servetur, neque aliud fiat a nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit, ut calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur. Similiter non admodum longe a fine, cum dixisset, si qui ante aliter fecerint, id ob eorum simplicitatem illis posse ignosci, subdit: Nobis vero non poterit ignosci, qui nunc a Domino admoniti et instructi sumus, ut calicem Dominicum vino mixtum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus, et de hoc quoque ad collegas nostros litteras dirigamus, ut ubique lex Evangelica et traditio Dominica servetur, et ab eo, quod Christus et docuit et fecit, non recedatur.

ad Cæciliū datum.

518 Haec sane singulare aliquam revelationem, divinumque praeceptum, ipsi peculiariter datum. sonant: et huic opinioni etiam favet revelationum frequentia, quam in Sancto nostro supra jam observavimus. Veruntamen cum deinde multa testimonia e sacris Scripturis deprompta producat; cumque etiam alibi de secessu suo sic loquatur, quasi a Deo jussus fuisset secedere, quod tamen de Evangelii mandato verisimilius accipiendum esse, num. 140 et seq. ostendimus, non omnino certum est, utrum e duobus hic alleget. Peculiare tamen praeceptum allegari, mihi longe verisimilius apparet; praesertim cum in secundo textu a nobis allegato etiam dicat, admonitum se fuisse, ut de hoc quoque ad collegas suos litteras dirigeret, et ipse scribendi modus id non obscure significet. Porro epistola haec inscripta est Cæcilio, quod nomen inter episcopos in litteris Cyprianicis saepe occurrit, potuitque fuisse Cæcilius a Bilta, qui in concilio Carthaginiensi de haereticis baptizandis sententiam primus dixit. Ex ista autem epistolae inscriptione colligendum videtur, in ipsius diocesi perversam illam consuetudinem viguisse.

519 Itaque S. Cyprianus eo, ut diximus, modo admonitus, laudatam epistolam pro tollendo tam fædo abusu conscripsit, et ad omnes provinciae suae episcopos transmittendam curavit; plurimis sacrae Scripturae testimoniis invicte probans, Sanguinem Christi sine vino confici non posse; sed et aquam vino admiscendam esse, ut populus cum Christo conjunctus significetur. Duabus item objectionibus occurrit, quarum prima ab introducta consuetudine procedit, quam veluti Christi Domini facto mandatoque, nec non Apostolorum doctrinae ac traditioni, manifeste contrariam, penitus rejiciendam docet. Objectionem alteram hisce verbis proponit: Ceterum omnis religionis et veritatis disciplina subvertitur, nisi id, quod spiritualiter praecipitur, fideliter reservetur; nisi si in Sacrificiis matutinis hoc quis veretur, ne per saporem vini redoleat Sanguinem Christi. Sic ergo incipit et a passione Christi in persecutionibus fraternitas retardari, dum in oblationibus discit de Sanguine ejus et Cruore confundi.

D
errorem illum

520 Porro autem Dominus in Evangelio dicit: « Qui confusus me fuerit, confundetur eum Filius hominis. » Et Apostolus quoque loquitur, dicens: « Si hominibus placerem, Christi servus non essem. » Quomodo autem possumus propter Christum sanguinem fundere, qui Sanguinem Christi erubescimus bibere? An illa sibi aliquis contemplatione blanditur, quod, etsi mane aqua sola offerri videtur, tamen cum ad cœnandum venimus, mixtum calicem offerimus? Sed cum cœnamus, ad convivium nostrum plebem convocare non possumus, ut Sacramenti veritatem, fraternitate omni praesente, celebremus. At enim non mane, sed post cœnam, mixtum calicem obtulit Dominus. Numquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus, ut sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, ut hora ipsa Sacrificii ostenderet occasum et vesperam mundi, sicut in Exodo scriptum est: « Et occident illum omne vulgus synagogae filiorum Israel ad vesperam... » Nos autem resurrectionem Domini mane celebramus: et quia passionis ejus mentionem in Sacrificiis omnibus facimus (passio est enim Domini Sacrificium, quod offerimus) nihil aliud, quam quod ille fecit, facere debemus etc.

invicte refellit.

521 Haec recensere visum mihi est, quia partim a nonnullis pro indagando epistolae scriptae tempore adducuntur, partim ad veterem Ecclesiae disciplinam spectant, ut mox videbimus. Ceterum tota ista epistola insigne est antiquitatis monumentum, in quo sacrosanctum Missae Sacrificium, a Christo Domino institutum, et ab Apostolis traditum, et seculo tertio a fidelibus offerri solitum, tam clare asseritur, ut cæcus sit oporteat, qui id, eam legens, non videat. Invenit unum ex ea locum hic retulisse. Quod si nec minima, inquit, de mandatis Domini licet solvere, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum Dominicæ passionis et nostrae redemptionis sacramentum pertinentia, fas non est infringere, aut in aliud, quam quod divinitus institutum sit, humana traditione mutare? Nam si Jesus Christus, Dominus et Deus noster, ipse est summus sacerdos Dei Patris, et sacrificium Patri seipsum primus obtulit, et hoc fieri in sui commemorationem praecipit; utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id, quod Christus fecit, imitatur; et Sacrificium verum et plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si sic incipiat offerre,

et abolendum monet.

F

A re, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse.

Nonnulla ex
ea observan-
tur

522 Quod spectat ad objectionem, quam Sanctus num. 519 proponit rejicitque, Pearsonius existimavit, tempus persecutionis ibidem indicari, verentibus fidelibus, ne ex odore vini, qui in Sacramento Sanguinis perseverat, Christiani esse, et rei divinæ contra imperatorum edicta interfuisse, ab ethnicis deprehenderetur. Atque hinc collegit, hanc epistolam tempore persecutionis Galli scriptam fuisse; quod etiam confirmari credidit ex eo, quod de secundo Christi adventu in ea fiat mentio. Contra Maranus § 33 Vitæ censet, Christianos minime veritos fuisse, ne prædictus odor fidem suam proderet, sed, si quid revera inde metuerint, ne matutinus ille odor minus honestam, minusque dignam homine sobrio speciem haberet; ethnicos enim penitus ignorasse, quid in Christianorum mysteriis ageretur. Consequenter ad hæc ait, S. Cypriani ad objecta responso pacem potius indicari, illudque sic interpretatur, quasi Sanctus dixisset eos ad sanguinem in persecutionibus fundendum fieri tardiores, qui ex Sanguinis Christi communione tam leve incommodum reformidarent. Quod vero de facta mentione secundi adventus Christi Pearsonius advertit, nihil probare, merito observat; cum similia etiam in aliis Sancti Opusculis in pace scriptis occurrant.

B

circa tempus
scriptæ

523 Nec a vero abhorret hæc Marani interpretatio; cum Sanctus loco laudato reprehendat in eis non persecutoris metum, sed indignum Christiano pudorem, et hominibus placendi prævium desiderium, quemadmodum ex adductis ibidem sacræ Scripturæ locis manifestum est. Hinc etiam recte idem Sanctus infert, sperandum non esse fore, ut quis in persecutione sanguinem suum pro Christo fundat, qui tempore pacis Christi Sanguinem bibisse erubescit. At non placet mihi ejusdem scriptoris conjectura, ex qua suspicatur, controversiam de hæreticorum baptismo in eadem epistola attingi; ideoque hanc, exorta jam ista quæstione, scriptam fuisse. Locus, unde hoc conjicit, hic est: Et quia jam secundus ejus adventus nobis appropinquat, magis ac magis benigna ejus et larga dignatio corda nostra luce veritatis illuminat. Hisce verbis Sanctum de errore suo circa hæreticorum baptismum, quem velut veritatem divinitus revelatum amplexus est, meminisse credidit.

C

epistolæ, et
antiquum
Ecclesiæ usum.

524 Verum locum illum ad ejusdem epistolæ argumentum spectare, tum totus illius contextus, tum verba, quæ ibidem proxime præmiserat, non dubie declarant. Præmiserat enim: Quare, si in lumine Christi ambulare volumus, a præceptis et monitis ejus non recedamus, agentes gratias, quod, dum instruit, in futurum quid facere debeamus, de præterito ignoscit, quod simpliciter erravimus. Hæc autem ad subjectam de Calice materiam manifeste pertinent, et ad ea, quæ supra num. 515 et 517 retulimus, referuntur. Itaque incertum manet tempus, quo hæc epistola scripta sit, nisi quod post persecutionem aliquam scripta videatur ob factam de ea in laudata ob-
jectione mentionem. Alter locus num. 520 recensitus antiquum in nonnullis ecclesiis morem etiam vesperi sacrificandi exhibet; quem tamen S. Cyprianus ibidem non probat. De eodem usu videri potest S. Augustinus lib. I ad Inquisitiones Januariorum, sive epistola LIV, alias xcviij, cap. v et sequentibus.

§ XXX. Fortunatus pseudo-episcopus factus: Sanctus in schismaticis reconciliandis laborat: Maximus pseudo-episcopus ordinatus: legati a Fortunato missi, Romæ rejecti.

Privatus hæreticus a concilio Carthaginensi Idibus Maiis habito causam suam agere prohibitus, rejectusque, ut § 28 diximus, ad Felicissimi partes accessit, et una cum quatuor aliis ejusdem furfuris episcopis, Felice, Jovino, Maximo et Reposto, unum e quinque presbyteris, qui Felicissimo addicti, anno priore abstinenti fuerant, nomine Fortunatum, Carthagine pseudo-episcopum ordinavit. Desideraverat id jam prius Felicissimi factio, utque tam audax facinus auctoritate plurimum apud incautos commendaret, jactitaverat, viginti quinque episcopos de Numidia esse venturos, qui sibi episcopum facerent, ut S. Cyprianus in epistola LV ad S. Cornelium scribit, ex qua etiam cetera, quæ ad hanc sacrilegam ordinationem spectant, quæque eam subsecuta fuere, juxta retulisse.

Privatus cum
quatuor aliis
Fortunatum

E

526 Postquam igitur dixisset, Privatum hæreticum Carthaginem venisse, verbis num. 494 relatis sequentia subjunxit: Qui (Privatus) cum causam suam apud nos in concilio, quod habuimus Idibus Maiis, quæ proximæ fuerunt, agere velle se diceret, nec admissus esset, Fortunatum istum sibi pseudo-episcopum dignum collegio suo fecit. Venerat etiam cum illo et Felix quidam, quem ipse extra Ecclesiam in hæresi pseudo-episcopum olim constituerat. Sed et Jovinus et Maximus comites cum Privato, probato hæretico affuerunt, ob nefanda sacrificia et crimina in se probata sententia novem episcoporum, collegarum nostrorum, condemnati, et iterato quoque a pluribus nobis anno priore in concilio abstinenti. Cum his autem quatuor junctus est et Repostus Saturnicensis, qui non tantum in persecutione ipse cecidit, sed et maximam partem plebis suæ sacrilega persuasionem deiecit.

pseudo-episco-
pum ordinat

527 Hi quinque cum paucis vel sacrificatis, vel male sibi consciis Fortunatum sibi pseudo-episcopum cooptarunt, ut criminibus in unum convenientibus, talis esset rector, quales illi, qui reguntur. Hinc jam et cetera mendacia, frater carissime, potes noscere, quæ illic (Romæ) homines desperati et perditii ventilaverunt, ut, cum de sacrificatis, vel de hæreticis, amplius quam quinque pseudo-episcopi non fuerint, qui Carthaginem venerint, et Fortunatum sibi dementiæ suæ socium constituerint, illi tamen, quasi filii diaboli, et mendacio pleni, ausi sunt, ut scribis, jactitare, viginti quinque episcopos affuisse. Quod mendacium et istic (Carthagine) prius apud fratres nostros jactitabant, dicentes, viginti quinque episcopos de Numidia esse venturos, qui sibi episcopum facerent.

F
factionis
Felicissimi:

528 Verum hæc Fortunati ordinatio, qua schisma suum confirmandum sperabant, ipsis infelicitate cessit, multisque causa fuit ab illorum partibus ad Ecclesiam redeundi. Nam primo quidem Felicissimi schismatis auctores ac duces in menda-

quod schismati
male cedit.

cio

AUCTORE
C. S.

cio suo,... quinque solis convenientibus naufragis, et a nobis abstentis, ait sanctus Antistes, detecti sunt atque confusi. Deinde iidem promiserant fore, ut omnes simul ad Ecclesiam regrederentur; quod mendacium, ut prius multos in eorum societate detinuerat, ita nunc per sacrilegam Fortunati ordinationem palam agnitum, schismaticorum fraudes plurimis detexit, et meliora consilia iniecit. Hos more suo recepit S. Cyprianus benigne et caute, ne aut vere pœnitentes repelleret, aut subdolos, indignosque non sine sui gregis offendiculo, Ecclesiæque dedecore ad pœnitentiam admitteret. Magis tamen in clementiam inclinabat, reluctantem nonnumquam plebe, et obmurmurante, præsertim cum aliqui ex illis ea indulgentia abusi, non modo non resipuissent, sed et deteriores evasissent.

multis ad
Ecclesiam
redeuntibus,

B

529 De hisce omnibus Sanctus noster in laudata epistola sic loquitur: Scire enim debes, frater carissime, eum, posteaquam pseudo-episcopus ab hæreticis factus est, jam pœne ab omnibus esse desertum: namque ii, quibus in præteritum præstigia obtendebatur, et dabantur verba fallacia, quod simul ad Ecclesiam regressuri dicerentur, posteaquam viderunt illic pseudo-episcopum factum, frustratos et deceptos se esse didicerunt, et remeant quotidie atque ad Ecclesiam pulsant; nobis tamen, a quibus ratio Domino reddenda est, anxie ponderantibus, et sollicitè examinantibus, qui recepi et admitti ad Ecclesiam debeant. Quibusdam enim aut crimina sua obsistunt, aut fratres obstinate et firmiter reniuntur, ut recipi omnino non possint, nisi cum scandalo et periculo plurimorum. Neque enim sic putamina quædam colligenda sunt, ut, quæ integra et sana sunt, vulnerentur; nec utilis aut consultus est pastor, qui ita morbidas et contactas oves gregi admiscet, ut gregem totum mali cohærentis afflictatione contaminet.

in quibus ad-
mittendis
Sanctus labo-
rat.

C

530 Non attendas ad numerum illorum. Melior est enim unus timens Deum, quam mille filii impii, sicut locutus est Dominus per prophetam dicens: Fili, ne jocunderis in filiis impiis, si multiplicentur tibi, cum non fuerit timor Dei in ipsis. O si posses, frater carissime, istic interesse nobiscum, cum pravi isti et perversi de schismate revertuntur. Videres, quis mihi labor sit persuadere patientiam fratribus nostris, ut animi dolore sopito recipiendis malis curandisque consentiant. Namque ut gaudent et lætantur, cum tolerabiles et minus culpabiles redeunt; ita contra fremunt et reluctantur, quoties inemendabiles et protervi, et vel adulteriis, vel sacrificiis contaminati, et post hæc adhuc insuper et superbi, sic ad Ecclesiam remeant, ut bona intus ingenia corrumpant. Vix plebi persuadeo, immo extorqueo, ut tales patiantur admitti. Et justior factus est fraternitatis dolor ex eo, quod unus atque alius, obnitente plebe et contradicente, mea tamen facilitate suscepti, pejores exstiterunt, quam prius fuerant, nec fidem pœnitentiæ servare potuerunt, quia nec cum vera pœnitentia venerant. Huc usque S. Cyprianus.

Novatiani
Maximum
pseudo-episco-
pum creant.

531 Circa idem tempus Romani schismatis sectatores, Novatiani sibi quoque pseudo-episcopum in Africa ordinarunt, Maximum nempe presbyterum, de quo Sanctus in eadem epistola sic ait: Pars Novatiani Maximum presbyterum, nuper ad nos a Novatiano legatum missum, atque a nostra communicatione rejectum, nunc istic sibi fecisse pseudo-episcopum dicitur. Per adverbium istic Tillemontius aliquæ Carthaginem in-

tellegerunt; quod incertum esse in Commentario historico de S. Cornelii gestis num. 196 ostendimus. Si tamen id ita accipiendum sit, credibile est, Nicostratum tum jam obiisse; nam cum hic pseudo-episcopus in Africa anno priore a Novatiano constitutus fuerit, ut num. 456 dictum est, verisimile est, hunc Carthaginensem sedem sibi vindicasse.

D
Felicissimus
Romam na-
vigat,

532 Porro S. Cyprianus utramque ordinationem, Fortunati et Maximi, tam parvi fecit, ut ne monendum quidem de ea statim S. Cornelium putaret: tum quod utrumque improbitate sua ipsi satis notum sciret; tum quod huiusmodi insanias contemnendas arbitraretur; tum denique, quod ipsi proxime misisset nomina omnium Catholicorum antistitem, qui Carthaginensi metropoli suberant, eo consilio, ut, si quis præter illos ad ipsum scriberet, sciret, hunc unum de sacrificatis, vel libellaticis, aut hæreticis esse. Nactus tamen postea occasionem Feliciani acolythi, qui eo Roma appulerat, inter cetera etiam Fortunati pseudo-episcopatum S. Cornelio mentiavit: verum ea in scribendo moram minus feliciter cecedit; dum enim Felicianus adhuc Carthagine versaretur, Felicissimus schismatis antesignanus cum suorum caterva Romam venit, ut Romanæ Ecclesiæ communionem, qua mendaciis, qua minis a S. Cornelio extorqueret.

E

533 Ita demum docet nos laudata epistola, in qua S. Cyprianus post allatas rationes, ob quas scribere distulisset, his verbis prosecutus est: Nactus tamen occasionem familiarissimi hominis et clerici per Felicianum acolythum, quem cum Perseo collega nostro miserat, inter cetera, quæ in notitiam tuam perferenda hinc fuerant, etiam de Fortunato isto tibi scripsi. Sed dum istic Felicianus frater noster, vel vento retardatur, vel accipiendis aliis epistolis a nobis detinetur, Felicissimo ad vos properante, præventus est: ita enim semper scelera festinant, quasi contra innocentiam festinatione prævaleant. Littere, quas per Felicianum missas hic memorat, interciderunt; sed in iis de Privato quoque Lambesitano actum esse scribit, prout supra vidimus.

ut communio-
nem istius
Ecclesiæ

534 Felicissimus cum suis Romam appulsus, S. Cornelio schismaticorum litteras obtulit, eumque mendaciis primum aggressus est; dictitans, Fortunatum suarum partium episcopum a quinque supra viginti episcopis ordinatum fuisse. Jactaverant scilicet nuper Carthagine, totidem episcopos hunc in finem e Numidia venturos; quo in mendacio suo, ut S. Cyprianus ibidem scribit, posteaquam, quinque solis convenientibus naufragis et a nobis abstentis, detecti sunt atque confusi, Romam cum mendaciorum suorum merce navigaverunt, quasi veritas post eos navigare non posset, quæ mendaces linguas rei certæ probatione convinceret. Permolesum vero accidebat Cornelio, quod de tam audaci facinore nullas a Carthaginensi Episcopo litteras accepisset, quibus de re tota instructus, schismaticorum mendacia refutaret; non is tamen erat, cui Felicissimus, cuius scelera pridem noverat, sua vafricia et fraudibus imponeret.

fraudulenter
impetret:

F

535 Rejecit enimvero schismaticos sanctus Pontifex, ac mox datis per Saturum acolythum litteris S. Cyprianum admonuit; quemadmodum ex jam sæpe laudata epistola in Commentario de S. Cornelio, num. 207, pluribus ostensum est, et infra ostendemus. Attamen non hic stetit illorum audacia; quin etiam majori cum contumacia Pontificem iterato convenerunt, cum summa desperatione

sed a S. Cor-
nelio rejicitur.

A speratione comminantes, quod, si litteras, quas attulerant, non accepisset, publice eas recitarent, et multa turpia ac probrosa, et ore suo digna proferrent. *Sed et convicia et parricidales minas in S. Cyprianum adjecerunt; quibus S. Cornelius nonnihil motus, et non sibi, sed illi veritus, prioribus litteris alteras subjunxit, et ad Sanctum destinavit, quarum nulla ad nos pervenit.*

§ XXXI. Sanctus ad utramque Cornelii epistolam respondet, et pro Ecclesiæ disciplina et dignitate contra hæreticos tuenda perorat.

Ad geminas
S. Cornelii lit-
teras rescri-
bens,

B Cyprianus, utrisque litteris perlectis, varie affectus est; nec diutius differendum ratus, epistolam LV bene longam rescripsit, in qua et schismaticorum scelera, contumaciam ac fraudes exposuit, et suam in administrando episcopatu integritatem probavit, ac invictæ præsertim constantiæ, animique magnitudinis indicia reliquit; ideoque magnam illius partem huic Commentario inserendam putavi. Epistolam igitur sic exorsus est: Cyprianus Cornelio fratri salutem. Legi litteras tuas, frater carissime, quas per Saturum, fratrem nostrum acolythum, misisti, et dilectionis fraternæ, et Ecclesiasticæ disciplinæ et sacerdotalis censuræ satis plenas; quibus significasti Felicissimum, hostem Christi non novum, sed jam pridem ob crimina sua plurima et gravissima abstentum, et non tantum mea, sed et plurimorum coepiscoporum sententia condemnatum, rejectum a te illic esse; et cum venisset stipatus caterva et factione desperatorum, vigore pleno, quo Episcopum agere oportet, pulsum de Ecclesia esse, de qua jam pridem cum suis similibus Dei majestate, et Christi Domini et Judicis nostri severitate depulsus est, ne schismatis et discidii auctor, ne pecuniæ commissæ sibi fraudator, ne stuprator virginum, ne matrimoniorum multorum depopulator atque corruptor, ultra adhuc sponsam Christi incorruptam, sanctam, pudicam, præsentis suæ dedecore et impudica atque incesta contagione violaret.

hortatur Pon-
tificem, ne sui
causa

C 537 Sed enim lecta alia tua epistola, frater, quam primis litteris subjunxisti, satis miratus sum, cum animadvertissem te minis atque terroribus eorum, qui venerant, aliquantum esse commotum; cum te, secundum quod scripsisti, aggressi essent, cum summa desperatione comminantes, quod, si litteras, quas attulerant, non accepisses, publice eas recitarent, et multa turpia ac probrosa, et ore suo digna proferrent. Quod si ita res est, frater carissime, tu ne quisimorum timeatur audacia, et quod malijure atque æquitate non possunt, temeritate ac desperatione perficiant, actum est de episcopatus vigore, et de Ecclesiæ gubernandæ sublimi ac divina potestate; nec Christiani ultra aut durare aut esse jam possumus, si ad hoc ventum est, ut perditorum minas atque insidias pertimescamus.

schismaticis
quidquam con-
cedat,

538 Nam et gentiles et judæi minantur, et hæretici, atque omnes, quorum pectora et mentes diabolus obsedit, venenatam rabiem suam quotidie furiosa voce testantur; non tamen iccir-

co cedendum est, quia minantur, aut ideo adversarius et inimicus major est Christo, quia tantum sibi vindicat et assumit in sæculo. Manere apud nos debet, frater carissime, fidei robur immobile, et stabilis atque inconcussa virtus contra omnes incursus atque impetus oblatrantium fluctuum, velut petrae objacentis fortitudine et mole, debet obsistere. Nec interest, unde episcopo aut terror aut periculum veniat, qui terroribus et periculis vivit obnoxius, et tamen fit de ipsis terroribus ac periculis gloriosus. *Id ipsum, nempe nihil interesse ad gloriam, a quo quis propter justitiam patitur, probat ipsius Christi Domini, Abelis, Jacobi et Josephi exemplo, et Evangelii testimonio, quod fideles a consanguineis suis prodendos prædixit. Atque hinc concludit: Nihil interest, quis tradat aut sæviat; cum Deus tradi permittat, quos disponit coronari: neque enim nobis ignominia est pati a fratribus, quod passus est Christus; nec illis gloria est facere, quod fecerit Judas.*

539 Quorsum vero hæc omnia dicat, nec se de minis S. Cornelio, sed sibi apud illum intentatis agere, ibidem proxime post sic exponit: Quæ autem sui (Felicissimi ejusque asseclarum) elatio est, quæ comminantium tumens et inflata et vana jactatio, illic (Romæ) absenti minari, cum hic me habeant in potestate præsentem? Convicia eorum, quibus se et vitam suam quotidie lacerant, non timemus; fustes et lapides et gladios, quos verbis parricidalibus jactitant, non perhorrescimus. Quod in illis est, homicidæ sunt apud Deum tales: necare tamen non possunt, nisi eis Dominus necare permiserit. Et cum nobis semel moriendum sit, illi tamen et odio et verbis et delictis suis quotidie perimunt. Sed non iccirco, frater carissime, relinquenda est Ecclesiastica disciplina. aut sacerdotalis solvenda censura, quoniam conviciis infestamur, aut terroribus quatimur.

540 Subinde Felicissimi superbiam ac contumaciam reprehendens, observat, hinc schismata et hæreses nasci, dum episcopis suis, quos in Ecclesia venerandos esse, et ex divina providentia constitui docet, quidam rebelles obtemperare recusant. Mox ad causam suam reversus, episcopatum, quem hæretici maledictis insectabantur, legitime sibi collatum, et integerrime a se admistratum, pene invitum et modeste probat. Ceterum inquit, (dico enim provocatus, dico dolens, dico compulsus); quando Episcopus in locum defuncti substituitur, quando populi universi suffragio in pace deligitur, quando Dei auxilio in persecutione protegitur, collegis omnibus fideliter junctus, plebi suæ in episcopatu quadriennio jam probatus, in quiete serviens disciplinæ, in tempestate proscriptus, applicito et adjuncto episcopatus sui nomine, toties ad leonem petitus in circo, in amphitheatro Dominicæ dignationis testimonio honoratus; his ipsis etiam diebus, quibus has ad te litteras feci, ob sacrificia, quæ edicto proposito celebrare populus jubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in circo; cum talis, frater carissime, a quibusdam desperatis et perditis, et extra Ecclesiam constitutis, impugnari videtur, apparet, quis impugnet; non scilicet Christis, qui sacerdotes aut constituit, aut protegit; sed ille, qui Christi adversarius et Ecclesiæ ejus inimicus, ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione prosequitur, ut, gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

AUCTORE
C. S.

quorum minas
spernit.

E

Innocentium
suam tuetur;

F

AUCTORE
C. S.
excusat se,
quod ad eum

541 *Nec mirandum tamen monet esse, hujusmodi contumaces homines reperiri; futuros enim, a Christo et Apostolis ejus prædictum fuisse; ceterum illos sua culpa perire, neque illorum interitum episcopis imputandum, si hi operam dederint, ne perirent; denique episcopos moveri non debere conviciis perfidorum, quo minus Ecclesiasticam disciplinam sartam tectam tueantur, ne, dum hominibus placere student, Christi servi esse desinant. Post hæc suum de Fortunati ordinatione silentium, de quo S. Cornelius questus fuerat, his verbis excusat:* Quod autem tibi de Fortunato isto, pseudo-episcopo a paucis et inveteratis hæreticis constituto, non statim scripsi, frater carissime, non ea res erat, quæ in tuam notitiam deberet festinato statim, quasi magna aut metuenda perferri; maxime quando et Fortunati nomen jam satis nosset, qui est unus ex quinque presbyteris jam pridem de Ecclesia profugis, et sententia coepiscoporum nostrorum multorum et gravissimorum virorum nuper abstentis, qui super hac re priore anno ad te litteras fecerunt.

de illis non
prius scrip-
serit,

B

542 Item Felicissimum signiferum seditionis recognosceres, qui et ipse in iisdem coepiscoporum nostrorum factis ad te pridem litteris continetur; qui non tantum ab iis istic abstentus, sed et abs te illic nuper de Ecclesia pulsus est. Cum hæc in notitia tua esse confiderem, et pro certo hære memoria et disciplinæ tuæ scirem, necessarium non putavi, celeriter et urgenter hæreticorum tibi ineptias nuntiandas. Neque enim ad Catholicæ Ecclesiæ majestatem pariter ac dignitatem pertinere debet, quid apud se hæreticorum et schismaticorum moliatur audacia. Nam et pars Novatiani Maximum presbyterum: nuper ad nos a Novatiano legatum missum, atque a nostra communicatione rejectum, nunc istic sibi fecisse pseudo-episcopum dicitur: nec tamen de hoc tibi scripseram, quando hæc omnia contemnantur a nobis, et miserim tibi proxime nomina episcoporum istic constitutorum, qui integri et sani in Ecclesia Catholica fratribus præsent.

et varia nunti-
tiat.

C

543 Quod utique ideo de omnium nostrorum consilio tibi placuit scribere, ut erroris diluendi ac perspicendi veritatis compendium fieret, et scires tu et collegæ nostri, quibus scribere, et litteras mutuo a quibus vos accipere oporteret; si quis autem præter hos, quos epistola nostra complexi sumus, scribere vobis auderet, sciretis eum vel sacrificio, vel libello esse maculatum, vel unum de hæreticis, perversum scilicet et prophanum. *Subdit deinde, quæ de epistola, occasione oblata, per Felicianum acolythum missa, de rejecto a synodi patribus Privato, de Fortunato per hunc et quatuor episcopos hæreticos, vel sacrificatus, pseudo-episcopo ordinato, jactitatoque, prius Carthagine ac deinde Romæ, de viginti quinque episcopis ordinatoribus mendacio, supra jam retulimus. Cujus quidem mendacii absurditatem ut ostendat; Si nomina, inquit, ab eis quæres, non haberent, vel quos falso nominarent: tanta apud eos etiam malorum penuria est, ut ad illos, nec de sacrificatis, nec de hæreticis, viginti quinque colligi possint.*

Impietatem il-
lorum in lapsis

544 Nec me oportet, (post pauca progreditur) frater carissime, paria nunc cum illis facere et ea, quæ commiserunt, atque huc usque committunt, meo sermone decurrere; cum considerandum sit nobis, quid proferre et scribere sacerdotes Dei oporteat; nec tam dolor apud nos debeat, quam pudor loqui, et ne videar provo-

catus maledicta potius, quam crimina et peccata congerere. Taceo itaque de fraudibus Ecclesiæ factis; conjurationes et adulteria, et varia delictorum genera prætereo. Unum illud, in quo non mea, nec hominum, sed Dei causa est, de eorum facinore non puto essereticendum, quod a primo statim persecutionis die, cum recentia delinquentium facinora ferverent, et sacrificiis nefandis non tantum diaboli altaria, sed adhuc manus ipsæ lapsorum atque ora fumarent, communicare cum lapsis, et pœnitentiæ agendæ intercedere non destiterant.

545 *In hanc tam damnabilem lenitatem, qua lapsi ab agenda pœnitentia vocabantur, pro meritis invectus Sanctus, eorundem maledicentiam denuo notat; qua tamen eos sibimetipsis, non Catholicis, nocere advertit.* Compelluntur adhuc, inquit, insuper lapsi, ut, linguis atque ore, quo in Capitolio ante deliquerant, sacerdotibus convicium faciant, confessores et virgines, et justos quosque fidei laude præcipuos, atque in Ecclesia gloriosos, contumeliis et maledicis vocibus prosequantur. A quibus quidem non tam nostrorum modestia et humilitas et pudor cæditur, quam illorum ipsorum spes et vita laceratur. Neque enim, qui patitur, sed qui facit convicium, miser est; nec, qui a fratre vapulat, sed qui fratrem cædit, in lege peccator est; et cum nocentes innocentibus injuriam faciunt, illi patiuntur injuriam, qui facere se credunt,

D

admittendis,
et maledicen-
tiam notat.

E

546 *Post hæc castigata iterum eorundem in delictis suis pertinacia ac mentis cæcitate, ex qua nec ipsi pœnitentiam agerent, nec ab aliis agi permetterent, ad Felicissimi legationem regreditur.* Post ista adhuc insuper pseudo-episcopo sibi ab hæreticis constituto, navigare audent, et ad Petri Cathedram, atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis et prophanis litteras ferre; nec cogitare, eos esse Romanos, quorum fides, Apostolo prædicante, laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum. Quæ autem causa veniendi, et pseudo-episcopum contra episcopos factum nuntiandi? Aut enim placet illis, quod fecerunt, et in suo scelere perseverant; aut si displicet, et recedunt, sciunt, quo revertantur.

Felicissimum,
ejusque asse-
clas,

547 Nam cum statutum sit ab omnibus nobis, et æquum sit pariter ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum, et singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque et gubernet, rationem sui actus Domino redditurus; oportet utique eos, quibus præsumus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohærentem sua subdola et fallaci temeritate collidere; sed agere illic causam suam, ubi et accusatores habere, et testes sui criminis possint; nisi si paucis desperatis et perditis minor videtur esse auctoritas episcoporum in Africa constitutorum, qui jam de illis judicaverunt, et eorum conscientiam, multis delictorum laqueis vinctam, judicii sui nuper gravitate damnarunt. *Ex hoc loco nonnulli Romanæ Sedis adversarii argumentum depromunt contra Romani Pontificis primatum; sed ad horum cavillationes respondebimus § 45, in quo de eodem primatu per S. Cyprianum agnito agemus.*

secundum re-
ceptum mo-
rem, ad tribu-
nal suum

F

548 *Post hæc sanctus Antistes monet, causam eorum jam discussam, sententiamque in eos dictam jam esse, ideoque indecorum, nec sacerdotali constantia dignum esse, eam denuo tractare. Subdit etiam Fortunatum, posteaquam pseudo-episcopus ab hæreticis factus est, jam pœne ab omnibus*

revocat, beni-
gnitatem suam
experturos,

AUCTORE
C. S.

A omnibus esse desertum; *se vero in iisdem ad Ecclesiam admittendis multum laborare, prout supra num. 528 et seqq. ostensum est. Deinde ad Felicissimum denuo conversus, cum ceterosque legationis socios ad tribunal suum revocat, suam pariter benignitatem experturos, si cum sincera poenitentia accesserint, sine qua Ecclesiam ipsis semper oclusam fore pronuntiat.* De istis vero, ait, quid dicam, qui nunc ad te cum Felicissimo omnium criminum reo navigaverunt, legati a Fortunato pseudo-episcopo missi, tam falsas ad te litteras afferentes, quam est et ipse, cujus litteras ferunt, falsus; quam est ejus peccatorum multiplex conscientia, quam execrabilis vita, quam turpis; ut, etsi in Ecclesia essent, ejici tales de Ecclesia debuissent. Denique quia conscientiam suam norunt, nec nos audent adire, aut ad ecclesiae limen accedere; sed foris per provinciam circumveniendis fratribus et spoliandis pererrant; et omnibus jam satis noti, atque undique pro suis facinoribus exclusi, illuc etiam ad vos navigant.

si poenitentiam
agant;

B Neque enim potest illis frons esse ad nos accedendi, aut apud nos consistendi; cum sint acerbissima et gravissima crimina, quae eis a fratribus ingeruntur. Si iudicium nostrum voluerint experiri, veniant. Denique si qua illis excusatio et defensio potest esse, videamus, quem habeant satisfactionis suae sensum, quem afferant poenitentiae fructum. Nec Ecclesia istic cuiquam clauditur, nec Episcopus alicui denegatur: patientia et facilitas et humanitas nostra venientibus praesto est. Opto omnes in Ecclesiam regredi, opto universos commilitones nostros intra Christi castra, et Dei Patris domicilia concludi. Remitto omnia, multa dissimulo studio et voto colligendae fraternitatis: etiam quae in Deum commissa sunt, non pleno iudicio religionis examino. Delictis, plusquam oportet, remittendis poene ipse delinquo: amplector prompta et plena dilectione cum poenitentia revertentes, peccatum suum satisfactione humili et simplici confitentes.

sed in Eccle-
siamnumquam
admittendos.

C Si qui autem sunt, qui putant se ad Ecclesiam non precibus, sed minis regredi posse, aut existimant, aditum se sibi non lamentationibus et satisfactionibus, sed terroribus facere; pro certo habeant, contra tales clausam stare Ecclesiam Domini, nec castra Christi invicta et fortia, Domino tuente munita, minis cedere. Sacerdos Dei Evangelium tenens, et Christi praecepta custodiens, occidi potest, vinci non potest. Suggesterit et subministrat nobis exempla virtutis ac fidei Zacharias antistes Dei; qui cum terreri minis et lapidatione non posset, in templo Dei occisus est, clamans et identidem dicens, quod nos quoque contra haereticos clamamus et dicimus: Haec dicit Dominus: Dereliquistis vias Domini, et Dominus derelinquet vos.

si poenitere
recusent.

551 Hujus exemplo sacrilegis fortiter et pro dignitate sacerdotali resistendum docet; si enim ipsis cedatur; Quid superest, inquit, quam ut ecclesia Capitolio cedat, et recedentibus sacerdotibus, ac Domini altare removentibus, in cleri nostri sacrum venerandumque congestum* simulacra atque idola cum aris suis transeant, et Novatiano declamandi adversum nos, atque increpandi largior et plenior materia praestetur, si ii, qui sacrificaverunt et Christum publice negaverunt, non tantum rogari et sine acta poenitentia admitti, sed adhuc insuper coeperint terroris sui potestate dominari. Si pacem postulant, arma deponant. Si satisfaciunt, quid minantur? Aut si

* al. con-
fessum

comminantur, sciant, quia a Dei sacerdotibus non timentur. Neque enim et antichristus cum venire coeperit, introibit in Ecclesiam, quia minatur; aut armis ejus et violentiae ceditur, quia resistentes perempturum se esse profitetur. Armant nos haeretici, dum nos putant sua comminatione terreri; nec in pace nos dejiciunt; sed magis erigunt et accendunt, dum ipsam pacem persecutione pejorem fratribus faciunt.

552 Et optamus quidem, ne, quod loquuntur furore, impleant crimine; ne, qui verbis perfidis et crudelibus peccant, factis quoque delinquant. Oramus ac deprecamur Deum, quem provocare illi et exacerbare non desinunt, ut eorum corda mitescant; ut furore deposito ad sanitatem mentis redeant; ut pectora operata delictorum tenebris poenitentiae lumen agnoscant, et magis petant fundi pro se preces atque orationes Antistitis, quam ipsi fundant sanguinem Sacerdotis. Si autem in suo furore permanserint, atque in istis insidiis ac minis suis parricidalibus crudeliter perseveraverint, nullus Dei sacerdos sic infirmus est, sic jacens et abjectus, sic imbecillitate humanae mediocritatis invalidus, qui non contra hostes et impugnatores Dei divinitus erigatur; cujus non humilitas et infirmitas vigore et robore Domini protegentis animetur. Nostra nihil interest, aut a quo, aut quando perimamur, mortis et sanguinis praemium de Domino recepturi. Illorum flenda et lamentanda concisio est, quos sic diabolus excæcat, ut aeterna gehennae supplicia non cogitantes, antichristi jam propinquantis adventum conentur imitari.

Eorundem
minas spernit,

553 Denique epistolam suam clausurus, rogat S. Cornelium, ut, quod alias etiam sponte faciebat, eam florentissimo illic clero... et sanctissimae atque amplissimae plebi praelegere non gravetur; ut, si quod illic contagium venenati sermonis et pestiferæ seminationis irrepserat, id omne de fratrum auribus et pectoribus exuatur, et bonorum integra ac sincera dilectio ab omnibus haereticæ detractionis* sordibus repurgeretur. Ne quis tamen ex totius epistolae contextu putet, S. Cornelium, ejusve clerum aut plebem, schismaticorum fraudibus circumventos fuisse, ibidem post pauca subdit: Quamquam sciam illic fraternitatem nostram, vestra scilicet providentia munitam, sed et sua vigilantia satis cautam, nec capi haereticorum venenis posse, nec decipi, tantumque apud illos praevalere magisteria et praecepta divina, quantus illis in Deum timor est; tamen ex abundanti vel sollicitudo nostra, vel caritas scribere ad vos ista persuasit etc.

petitque, ut
epistola hæc
fratribus præ-
legatur,* al. detra-
ctionis.

554 Hæc aliaque S. Cyprianus in laudata epistola, quæ hic tam prolixè visum fuit referre, quia Sanctus ipse sacerdotales dotes ac virtutes suas in ea graphice depinxit. Ceterum dubitandum non est, quin S. Cornelius schismaticos illos, uti jam fecerat, lecta Sancti epistola, etiam fortius repulerit. Scriptam autem eam fuisse anno 252, ex supra dictis certum est; sed utrum quadriennium, quo se plebi suæ in episcopatu, dum hæc scriberet, probatum jam fuisse ait, pro completo, an pro inchoato accipiendum sit, in dubio reliquimus § 5, ubi de anno aditi episcopatus actum est.

Tempus scri-
ptæ epistolæ.

AUCTORE
C. S.

§ XXXII. De instanti persecutione divinitus admonitus, Thibaritanos per epistolam hortatur ad martyrium: lapsis pacem dandam in concilio decernit: scribit ad S. Cornelium, ejusque successorem S. Lucium.

De instante
persecutione
admonitus,

Dum S. Cyprianus hæreticis schismaticisque tam fortiter sese opponeret, ac Ecclesiæ dignitatem ab eorum molitionibus, calumniisque vindicaret, novæ tempestatis metus ipsius animum occupavit. Divina scilicet providentia, quæ Decianæ persecutioni pacem successuram sollicito Anstili prædixerat, eundem nunc de altera persecutione a Gallo imminente admonere non cessabat. Huc forsitan etiam pertinebat edictum, quo populum Carthaginensem sacrificare jussum esse, ex epistola LV supra num. 540 vidimus. Attamen Ecclesiæ pacem tunc nondum ruptam fuisse, tum ex eadem epistola, tum ex LIV, quam serius illa scriptam putamus, manifestum est: unde colligere licet, sacrificia per edictum illud universæ civitati, non singulis ejusdem incolis, imperata fuisse, nec adhucdum ad eam impietatem adactos Christianos, licet Sanctus ea occasione voce populari ad leonem postulatus fuerit.

Thibaritanos
per epistolam

556 Itaque cælestibus monitis de instanti certamine instructus vigilantissimus Præsul, nihil prius habuit, quam gregi suo, cujus nuperam stragem plorare nondum desierat, sollicitè prospicere, cauteque cavere, ne eum hostis imparatum et imbellem invaderet. Eadem sollicitudine epistolam LVI ad Thibaritanos de exhortatione martyrii conscripsit. Thibaritani, quorum episcopus Vincentius concilio Carthaginensi de hæreticis baptizandis interfuit, sanctum Metropolitam suum rogaverant, ut aliquando ad se diverteretur, et, quo multum pollebat, de rebus divinis sermone coram exhortaretur. Hisce votis assenserat S. Cyprianus; sed negotiorum multitudine eo usque distentus, satisfacere non potuerat, utque id jam etiam minus posset, faciebat imminens persecutio. Litteris igitur eos convenit, et de instanti periculo admonitos, ad martyrii palmam referendam incitavit.

ad martyrium
exhortatur,

557 Laudatam epistolam sic exorsus est: Cyprianus plebi Thibari consistenti salutem. Cogitaveram quidem fratres dilectissimi, atque in votis habebam, si rerum ratio ac temporis conditi permitteret, secundum quod frequenter desiderastis, ipse ad vos venire, et quantulacumque mediocritate exhortationis nostræ præsens illic fraternitatem corroborare. Sed quoniam sic rebus urgentibus detinemur, ut longe istinc excurrere, et diu a plebe, cui de divina indulgentia præsumus, abesse non datur facultas, has interim pro me ad vos vicarias litteras misi. Nam cum Domini instruentis dignatione instigemur sæpius et admoneamur, ad vestram quoque conscientiam admonitionis nostræ sollicitudinem perferre debemus. Scire enim debetis, et pro certo credere ac tenere, pressuræ diem super caput esse cœpisse, et occasum sæculi, atque antichristi

tempus appropinquasse, ut parati omnes ad prælium stemus, nec quidquam nisi gloriam vitæ æternæ et coronam confessionis Dominicæ cogitemus; nec putemus, talia esse, quæ veniunt, qualia fuerunt illa, quæ transierunt. Gravior nunc et ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta et virtute robusta parare se debent milites Christi, considerantes, iccirco se quotidie calicem Sanguinis Christi bibere, ut possint et ipsi propter Christum sanguinem fundere.

558 Hæc præfatus, tam lapsos quam integræ fidei fideles, tum promissis tum comminationibus divinis ad martyrium exhortatus est, optimisque præceptis ad agonem instruxit; quibus hic referendis supersedeo, et quorum omnium hæc summa et finis est: Armentur integri, ne perdat integer, quod nuper stetit. Armentur et lapsi, ut et lapsus recipiat, quod amisit. Integros honor, lapsos dolor ad prælium provocet. Nec exhortationibus tantum tam suæ quam alienæ dioceseos, cujus cathedra tum forte vacabat, plebem ad persecutionem fortiter excipiendam parabat; sed et animum suum in omnes sollicitè partes versabat, unde gravius aliquod periculum immineret. Inter hæc præcipue angebat illum miserabilis lapsorum conditio, qui, cum plenam pœnitentiam nondum exegissent, a divina Eucharistia arcebantur, eoque præsidio destituti, periclitari præ ceteris videbantur. Rogabant quidem illi pacem, certamque spem faciebant fore, ut priorem labem suo sanguine eluerent; sed obstabat nuperum anni præcedentis decretum, quo in synodo vetitum fuerat ne quis sacrificatorum extra mortis periculum ante expletam pœnitentiam plenam pacem donaretur.

559 Placuit igitur synodum denuo congregare, in qua ex communi S. Cypriani ac quadraginta et unius episcoporum sententia novus canon conditus est, quo omnibus, qui post lapsum suum ab Ecclesia non recesserant, nec pœnitentiam agere destiterant, pacem, cum eaque de more divinum Eucharistiæ epulum concedendum esse sancitum est. Hisce ita constitutis, concilii patres epistolam synodicam, quæ inter Cyprianicas loco LIV edita est, ad S. Corneliam Papam dederunt, in qua novi hujus canonis necessitatem solidis argumentis probarunt, certo confisi fore; ut et ipse in eandem sententiam iret. Statueramus quidem, inquiebant, jam pridem, (nempe anno proxime elapso) frater carissime, participato invicem nobiscum consilio, ut, qui in persecutionis infestatione supplantati ab adversario, et lapsi fuissent, et sacrificiis se illicitis maculassent, agerent diu pœnitentiam plenam, et, si periculum infirmitatis urgeret, pacem sub ictu mortis acciperent.

560 Neque enim fas erat, aut permittebat paterna pietas et divina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, et dolentibus ac deprecantibus spei salutaris subsidium denegari, ut de seculo recedentes, sine communicatione et pace ad Dominum dimitterentur; quando permiserit ipse, qui legem dedit; ut ligata in terris, etiam in cælis ligata essent; solvi autem possent illic, quæ hic prius in Ecclesia solverentur. Sed enim cum videamus, diem rursus alterius infestationis appropinquare cœpisse, et crebris atque assiduis ostensionibus admoneamur, ut ad certamen, quod nobis hostis indicit, armati et parati simus; plebem etiam nobis de divina dignatione commissam exhortationibus nostris paremus, et omnes omnino milites Christi, qui arma desiderant, et prælium flagitant, intra castra Dominica colligamus; necessitate cogente censuimus, eis, qui de Ecclesia

Domini

D

et de lapsis
sollicitus,
coacto, concilio

E

pacem eis dan-
dam statuit, et
S. Cornelium

F

in eandem
sententiam

A Domini non recesserunt, sed pœnitentiam agere et lamentari, ac Dominum deprecari a primo lapsus sui die non destiterunt, pacem dandam esse, et eos ad prælium, quod imminet, armari et instrui oportere.

per epistolam
synodicam,

561 Obtemperandum est namque ostensionibus atque admonitionibus justis, ut a pastoribus oves in periculo non deserantur; sed grex omnis in unum congregetur, et exercitus Domini ad certamen militiæ cœlestis armetur. Nunc non infirmis, sed fortibus, pax necessaria est; nec morientibus, sed viventibus, communicatio a nobis danda est; ut, quos excitamus et hortamur ad prælium, non inermes et nudos relinquamus; sed protectione Sanguinis et Corporis Christi muniamus; et cum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela; quos tutos esse contra adversarium volumus, munimento Dominiæ saturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut provocamus eos in confessione Nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi Sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia Poculum Domini jure communicationis admittimus?

B
urgentissimis
rationibus

562 *Observant autem, interesse debere inter eos, qui vel ad gentiles, vel ad hæreticos ab Ecclesia desciverant, eosque, qui ab ejusdem limine non digressi, continuis lacrymis pacem postulabant, seque ad subeundum fortiter certamen paratos esse profitebantur: nam hisce pacem omnino esse concedendam. Hoc enim, inquiunt, in tempore pacem nos non dormientibus, sed vigilantibus damus, pacem non deliciis, sed armis damus, pacem non ad quietem, sed ad aciem damus. Præterea advertunt, sibi perquam gloriosum fore, hujusmodi pœnitentibus pacem dedisse, si hi sic instructi, martyrii lauream reportaverint, quod certo futurum confidunt; nec sibi tamen crimini verti posse, si qui ex illis pacem subdole petierint, aut in acie defecerint; cum ipsi illorum corda scrutari non possint, nec obesse mali debeant, quo minus bonis subveniatur; sed potius malos a bonis debere adjuvari. Contra vero episcopis certo imputandum fore, si horum aut duritia aut negligentia, ejusmodi boni milites sine pace discesserint.*

adducere

563 *Ex his aliisque tandem concludunt: Ne igitur ore nostro, quo pacem negamus, quo duritiam magis humanæ crudelitatis, quam divinæ et paternæ pietatis opponimus, oves nobis commissæ, a Domino reposcantur; placuit nobis, sancto Spiritu suggerente, et Domino per visiones multas et manifestas admonente, quia hostis imminere prænuntiatur et ostenditur, colligere intra castra milites Christi, examinatis singulorum causis, pacem lapsis dare, immo pugnaturis arma suggerere: quod credimus, vobis quoque paternæ misericordiæ contemplatione placitum. Quodsi de collegis aliquis exstiterit, qui urgente certamine, pacem fratribus et sororibus non putat dandam, reddet ille rationem in die judicii Domino vel importunæ censuræ, vel inhumanæ duritiæ suæ.*

conatur.

564 Nos, quod fidei et caritati et sollicitudini congruebat, quæ erant in conscientia nostra, protulimus, diem certaminis appropinquasse, hostem violentum cito contra nos exurgere, pugnam, non talem, qualis fuit, sed graviolem multo et acriorem venire. Hoc nobis divinitus frequenter ostenditur, de hoc nos providentia et misericordia Domini sæpius admonemur; de cu-

Septembris Tomus IV.

jus ope et pietate, qui in eum confidimus, possumus esse securi: quia, qui in pace militibus suis futuram pronuntiat pugnam, debet militantibus in congressione victoriam. *Huc usque laudata epistola synodica ad S. Cornelium data, qui haud dubie in novum hoc decretum consensit. Ceterum quam feliciter ea clementia cesserit, colligitur tum ex S. Cypriani LVII epistola ad S. Cornelium, tum ex incerti auctoris Opere contra Novatianum, in quibus plurimi, qui in Deciana persecutione victi fuerant, sub Gallo invicti stetisse dicuntur.*

565 *Non diu post hæc intellexit S. Cyprianus, persecutione Romæ subito jam exorta, Romanos fortiter stetisse, duce S. Cornelio; huncque post dignam summo Pontifice confessionem, in exilium pulsum fuisse. Excepit hunc nuntium, ut decuit, sanctus Antistes, et exulanti Centumcellis in Hetruria Pontifici tam de sua, quam de Romanorum gloriosa confessione, per epistolam LVII plurimum gratulatus est; quam cum in S. Cornelio, ad cujus gesta proprius pertinet, § 11 jam dederimus, ex ea pauca dumtaxat hic referemus.*

In primis gaudium suum, quod ipse cum suis ex illorum gloria ceperat, in ipso epistolæ exordio his verbis exposuit: Cognovimus, frater carissime, fidei ac virtutis vestræ testimonia gloriosa, et confessionis vestræ honorem sic exultanter accepimus, ut in meritis ac laudibus vestris nos quoque participes et socios computemus.

566 *Nam cum nobis et Ecclesia una sit, et mens juncta, et individua concordia, quis non sacerdos in consacerdotis sui laudibus, tamquam in suis propriis gratuletur: aut quæ fraternitas non in fratrum gaudio ubique lætetur? Exprimi satis non potest, quanta istic exsulatio fuerit, et quanta lætitia, cum de vobis prospera et fortia comperissemus; ducem te illic confessionis fratribus exstitisse; sed et confessionem ducis de fratrum consensione crevisse etc. Post hæc eorundem confessionem meritis laudibus prosecutus est; ut loco citato studiosus lector reperiet. Sub epistolæ finem, sic loquitur, quasi existimasset, suum quoque postremum certamen non procul abesse, ideoque tam se, quam ceteros omnes hortatur, ut ad illud se præparent, mutuasque preces efflagitat.*

567 *Hortamur plane, inquit, quantum possumus, frater carissime, pro caritate mutua, qua nobis invicem cohæremus, ut, quoniam providentia Domini monentis instruimur, et divinæ misericordiæ consiliis salubribus admonemur, appropinquare jam certaminis et agonis nostri diem, jejuniis, vigiliis, orationibus, insistere cum omni plebe non desinamus. Incumbamus gemitibus assiduis et deprecationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma cœlestia, quæ stare et perseverare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritalia et tela divina, quæ protegent. Memores nostri invicem simus, concordēs atque unanimēs, utrobique pro nobis semper oremus, pressuras et angustias mutua caritate relevemus; et si quis istine nostrum prior divinæ dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus et sororibus nostris non cesset oratio. Hæc ibi, ex quibus simul discimus, qua ratione ipse sese ad martyrium compararet.*

568 *Sancto Cornelio Centumcellis in Hetruria, ubi exulabat, martyrii laurea die 14 Septembris hoc eodem anno, uti in ejusdem gestis ostendimus, coronato, successit S. Lucius, de quo ad diem 4 Martii in Opere nostro actum est. Probare*

AUCTORE
C. S.

S. Cornelio
exulanti, et
Romanis

E

de confessione
gratulatur,

et mutuas
preces flagitat.

F

S. Lucio in
locum S. Cor-
nelii successit,

AUCTORE C. S. *tamen non possumus, quod ibidem § 2 anno 253 creatus Pontifex, annoque 255 martyrium passus dicatur. Nam quod ad annum creationis attinet, ex laudatis Cornelii ac Cypriani actis certum est, hunc æræ vulgatæ 252 fuisse, uti Papebrochio nostro in Propylæo Maii etiam visum est. Mortualem vero fuisse annum Christi 253. Boschius pariter noster in Commentario prævio ad Acta S. Stephani, qui Lucio in Pontificatum successit, § 2 cum receptiori hujus temporis sententia statuit, quod et ejusdem S. Stephani, et S. Cypriani gestis conforme est, ac propterea nos etiam hic retinendum omnino putamus.*

et ob Christum
exsulanti

569 Porro Gallus non minori odio, quam quo Cornelium fuerat persecutus, in novum Pontificem Lucium exarsit, eumque similiter mox relegavit, ita ut eodem, aut certe eodem pæne tempore nuntius de ejusdem Pontificatu et confessione in Africam allatus fuerit. Hisce auditis, S. Cyprianus una cum ceteris Africæ episcopis communem ad eum epistolam dedit, per quam et Pontificatus apicem, et confessionis gloriam ipsi gratulatus est. Interciderunt hæ litteræ, sed in epistola LVIII ad eundem, ut mox dicemus, scripta, de iis Sanctus ipse cum collegis suis sic meminit:

B Et nuper quidem tibi, frater carissime, gratulati sumus, cum te honore geminato in Ecclesiæ suæ administratione confessorem pariter et Sacerdotem constituit divina dignatio. Quo in loco sanctus hinc Pontifex exsulaverit, ignotum est; sed non diu post ex exsilio suo Romam reversum esse, ex eadem epistola verbis mox laudandis habemus.

ut deinde Ro-
mam reduci,

570 Æque inexplorata est revertendi opportunitas, quam nec S. Cyprianus in memorata epistola, nec auctor primarii Catalogi Romanorum Pontificum tradit in Propylæo Maii pag. 49, ubi ad propositum nostrum tantum legitur: Hic exsul fuit, et postea nutu Dei ad Ecclesiam reversus. Ut ut est, sanctus Carthaginensis Antistes, ceterique Afri præsules, intellecto Pontificis ad Ecclesiam suam reditu, per epistolam LVIII de felici illo eventu denuo gratulati sunt. Post verba enim numero præcedenti data sic prosecuti fuere: Sed et nunc non minus tibi et comitibus tuis, atque universæ fraternitati gratulamur, quod cum eadem gloria et laudibus vestris reduces vos denuo ad suos fecerit benigna Domini et larga protectio, ut pascendo gregi pastor, et gubernandæ navi gubernator, et plebi regendæ rector redderetur, et appareret, relegationem vestram sic divinitus esse dispositam, non ut Episcopus relegatus et pulsus Ecclesiæ deesset, sed ut ad Ecclesiam major rediret, etc. Persecutionem tum nondum extinctam fuisse, certum est, et iidem episcopi satis insinuant, dum aiunt, eum ad plebem suam ex divina providentia rediisse, ut ad confessionis arma sumenda et facienda martyria non verbis plebem, sed factis cohortetur, et imminente antichristo paret ad prælium milites, non solum sermonis et vocis incitamento, sed fide et virtutis exemplo.

gratulatur.

571 Quin etiam sub finem epistolæ martyrium illius instare suspicantur. Postquam enim dixissent cupere sese interesse communi gaudio, quod Romana plebs ex pastoris sui reditu conspectuque capiebat, subjunxere: Vicarias vero pro nobis ego et collegæ et fraternitas omnis has ad vos litteras mittimus, frater carissime, et repræsentantes vobis per epistolam gaudium nostrum, fida obsequia caritatis exponimus; hic quoque in Sacrificiis atque in orationibus nostris non cessantes Deo Patri et Christo Filio ejus, Domino

nostro, gratias agere, et orare pariter ac petere, ut, qui perfectus est atque perficiens, custodiat et perficiat in vobis confessionis vestræ gloriosam coronam; qui et ad hoc vos fortasse revocavit, ne gloria esset occulta, si foris essent confessionis vestræ consummata martyria. Nam victima, quæ fraternitati præbet exemplum et virtutis et fidei, præsentibus debet fratribus immolari.

572 Nec vanam fuisse eorum seu suspicionem seu præsaſium, docuit eventus: sanctus enim Lucius non diu post, anno scilicet 253, die 4 aut 5 Martii, ad quam Martyrologiis inscriptus est, ad immortalem vitam migravit, beatus martyr a S. Cypriano in epistola LXVII appellatus, et ut talis in Ecclesia cultus. Præter gratulatorias litteras, quas a S. Cypriano, ejusque collegis ad laudatum Pontificem datas diximus, nihil inter utrumque intercessisse novimus, nisi quod hic ipsius Catholicam de lapsis ad pacem admittendis sententiam suo quoque calculo approbaverit, ut Sanctus noster in memorata epistola LXVII testatur dicens: Illi enim (SS. Cornelius ac Lucius) pleni Spiritu Dei, et in glorioso martyrio constituti, dandam esse lapsis pacem censuerunt, et poenitentia acta, fructum communicationis et pacis negandum non esse, litteris suis signaverunt. Ceterum epistola LVIII verisimillime ad annum. 253 pertinet; visum tamen est eam hic referre, ne narrationem postea cogere interrumpere.

Ejusdem Lucii
mors et cultus.

§ XXXIII. Utrum persecutio, a S. Cypriano supra prædicta, in Africa sub Gallo exarserit?

Persecutionem a Gallo Romæ excitatam fuisse, ex dictis indubitatum est, nec controverti potest; sed an ea ad alias etiam Romani imperii provincias propagata fuerit, dubitant nonnulli, inter quos Antonius Pagius in Critica Eminentissimi Baronii, æd hunc annum 252 num. 17 et sequentibus contendit, eam tantum localem, in Urbe nempe Romana fuisse, nec in Africam penetrasse. Consequenter ad hæc statuit, S. Cypriano revelatam quidem fuisse futuram persecutionem, sed non tempus; nec utrum illa adversus universam Ecclesiam, an ad aliquam dumtaxat illius partem decernenda esset. Pagio prævit Lombertus in versione sua Gallica Operum S. Cypriani, ubi in Præfatione ad primam partem, num. 44 ex epistola LVII, nobis LVIII, revelationes illas eo modo interpretatus est. Sed rationes Pagii examinemus.

Pagii inter-
pretatio reve-
lationis,

574 In primo profert S. Dionysii Alexandrini de Gallo textum ab Eusebio lib. VII Historiæ, cap. I relatum, qui interprete Henrico Valesio est hujusmodi: Viros sanctos, qui pro pace et incolumitate ipsius preces ad Deum allegabant, insectatus est; Græce vero sic habet: τοὺς ἱεροὺς ἀνδράς τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ καὶ τῆς ὑγιείας πρεσβεύοντας πρὸς τὸν Θεόν, ἤλασεν. Ad hunc autem locum observat cum Pearsonio, ἤλασεν, proprie esse agitavit, suis sedibus expulit, in exsilium misit; πρεσβεύειν vero πρὸς τὸν Θεόν proprie dici de clero; ideoque hæc de SS. Cornelio ac Lucio cum nonnullis e clero Romano in exsilium, ut vidimus, pulsus, accipienda esse; atque hinc ulterius conjicit, e S. Dionysii sententia in hos solos, vel saltem Romæ tantum persecutionem exarsisse, indeque factum, ut neque Eusebius in Chronico, neque

et argumenta,

S. Augustinus

A *S. Augustinus lib. XVIII de Civit. Dei, cap. LI, nobis LII, neque Sulpitius Severus eam numeraverint, neque Eusebius in Historia martyres sub Gallo et Volusiano passos memoravit.*

quibus probare
nititur.

575 *Hisce addit Orosium, qui cum lib. VII Historiarum contra Paganos, decem persecutiones, quibus Ecclesia afflicta fuit, cum decem Ægypti plagis, ut ait, conferat, septimam plagam sub Gallo et Volusiano statuit pestilentiam, non vero tormenta fidelibus inflicta. In hanc sententiam ex cap. XIV, alias XXI sequentia recitat: Gallus Hostilianus regnum adeptus, vix duobus annis cum Volusiano filio obtinuit. Exoritur ultio violati nominis Christiani; et quatenus ad profligandas ecclesias edicta Decii cucurrerunt, eatenus incredibilium morborum pestis extenditur... Hac sola perniciæ insignes Gallus et Volusianus. Notat tamen Pagius, Gallum cum Hostiliano, Decii filio, hic confundi. Subjungit et alterum S. Dionysii Alexandrini testimonium ex lib. VII, cap. XXII laudatæ Historiæ Eusebii, ubi legitur: Post hæc bellum et fames excepit; quæ quidem nos cum gentilibus junctim pertulimus. Et ea quidem mala, quibus nos attriverant, soli substituiimus; quæ autem sibi invicem intulerunt ac passi sunt, eorum partem toleravimus.*

B
persecutionem
Sancto revela-
tam,

576 Sed rursus oblectavit nos pax illa, quam nobis solis Deus indulsit: cum autem brevissimo temporis spatio nos et illi respirassemus, repente ingruit lues illa etc. *Si Pagio credimus, hic ea narrantur, quæ, imperante cum Gallo Volusiano, contigerunt; dumque S. Dionysius ait: Mala, quibus nos attriverant, soli sustinuiimus, de persecutione in SS. Cornelium ac Lucium Romanosque mota loqui dicendus est; sed non alia certe ratione, quam quod id ipsi ita visum fuerit. In Oriente itaque ex prædictis concludit, persecutio sævisse non videtur. Sed nec eam in Africam penetrasse, probari putat ex S. Cypriani ep. LVIII: in ea quippe indicari ipsi videtur, persecutionem Romæ tantum suscitata fuisse, quia Sanctus Lucio Pontifici suum ab exsilio reditum gratulatus, ibidem sic scribit: Intelligimus divinæ Majestatis salutaria et sancta consilia, unde illic (nempe Romæ) repentina persecutio nuper exorta sit; unde contra Ecclesiam Christi, et Cornelium beatum martyrem, vosque omnes secularis potestas subito proruperit; ut ad confundendos hæreticos ostenderet Dominus, quæ esset Ecclesia, qui Episcopus ejus unus, divina ordinatione delectus; qui cum Episcopo presbyteri sacerdotali honore conjuncti, etc.*

C
Romæ, non in
Africa,

577 *Ex hoc autem loco Pagius post Lombertum sic ratiocinatur. Divinæ providentiæ adscribit Sanctus, persecutionem Romæ contra duos istos successive Pontifices clerumque, subito ortam fuisse, ut, dum persecutor, Novatianis præteritis, illos affligeret, orbi palam fieret, Ecclesiam penes Cornelium, ejusque successorem Lucium, non penes Novatianum esse; cum soleat diabolus in servos Dei, non in sua principia hæreticos, persecutionem suscitare. Atque hinc infert Pagius, persecutionem in solos Romanos motam fuisse, nec oportuisse, ut ea in alias quoque provincias extenderetur. Præterea observat, in laudata S. Cypriani ad Lucium epistola, uti et in altera ad Cornelium ante illam scripta, nullam exstare memoriam ullius martyris tum temporis in Africa sub Gallo passi: sed et hujus imperium tam breve fuisse, totque barbarorum in Romanas provincias incursionibus agitatum, ut earum præfecti in earundem conservationem potius, populique quie-*

tem, quam in Christianorum perniciem intenti fuisse dicendi sint.

AUCTORE
C. S.

578 *Interpretationem autem revelationis S. Cypriano factor, num. 573 relatam, admittendam esse censet, quod Sanctus persecutionem gravio- rem multo et acriorem, quam quæ sub Decio fuerat, prædixerit; quod de Galli persecutione accipi posse negat, cum hæc longe minus violenta fuerit, quam Deciana. Ne vero cuicumque videatur hujusmodi interpretatio, eam simili exemplo ibidem illustrat. S. Pontius in Vita apud nos num. 24 et seqq. narrat, sanctum Antistitem suum primo die, quo in Curubitano exsilio suo Valeriani jussu moratus est, visum sibi fuisse a proconsule capitis damnari, sic tamen, ut diem unum rebus suis componendis impetraret: eventum autem docuisse, per diem illum annum unum significatum fuisse, quo elapso, capite plexus est. Ut igitur S. Cypriano martyrium suum ac suppli- ci genus sic revelatum fuit, ut tempus tamen incertum maneret; ita censet Pagius, persecutionem, de qua hic agimus, eidem pariter prædictam fuisse, at non quo tempore hæc oritura, aut quot, quasve provincias afflicta esset. Hisce addo et alterum argumentum, Pontii scilicet altum de Galliana persecutione, rebusque in ea a sancto Episcopo suo gestis, silentium.*

excitatum
fuisse.

E

579 *Ego sane libenter credidero, non de sola Galli persecutione, sed et de ea, quam Valerianus postea suscitavit, accipiendam esse, quæ S. Cypriano de hoc argumento prædicta fuere: nam nec admodum diuturnum spatium inter utramque intercessit, et hac ratione rectius intelliguntur, quæ de illius atrocitate Sanctus pronuntiavit. Verum Galli persecutionem Romæ dumtaxat exarsisse, nec penetrasse in Africam, Pagio assentiri non possum; neque id probant allegata ab eo rationes, quibus alias oppono, antequam ad illas respondeam. S. Cyprianus, quique cum eo conveniunt episcopi, ex crebris revelationibus divinis tam certo sibi persuasere, novam persecutionem ecclesiæ Africanæ a Gallo instare, ut omnino necessarium duxerint novum canonem condere, quo lapsis omnibus pœnitentibus, qui ab Ecclesia non recesserant, pax et communio decerneretur, ne tam potenti præsidio destitutos persecutor inopinatus invaderet, prout ex eorundem epistola LIV luce clarius est.*

Contra hæc

580 *Hinc in eadem epistola aiunt: Hoc in tem- pore pacem nos non dormientibus, sed vigilan- tibus damus; pacem non deliciis, sed armis da- mus; pacem non ad quietem, sed ad aciem damus. Et rursus idem Sanctus in epistola LVI, qua Thibaritanos ea occasione ad martyrii lau- ream exhortatus est, nullum de imminente perse- cutione dubitandi locum relictum esse voluit. Scire enim, inquit, debetis, et pro certo credere ac te- nere, pressuræ diem super caput esse cœpisse,... ut parati omnes ad prælium stemus, nec quid- quam nisi gloriam vitæ æternæ et coronam confessionis Dominicæ cogitemus. Quis non videat, hæc omnia de propinqua, eaque Africæ impen- dente persecutione, dicta esse; adeoque S. Cypria- num, ceterosque cum eo istius provinciæ episco- pos, vehementer hallucinatos fuisse, si factæ ipsi revelationes de persecutione in solos Romanos sus- citanda, vel de ea, quam Valerianus anno 256 vel 257 primum movit, accipiendæ fuerint, nec tempore intermedio ulla Africam persecutio infe- staverit.*

proponuntur
argumenta

F

581 *Hic autem error in sancto Antistite nostro eo minus admittendus est, quo majoris momenti erat*

ex ipsius
S. Cypriani

AUCTORE
C. S.

erat lapsorum reconciliatio, quam ob memoratas revelationes decernendam curavit, licet in concilio omni prioris mature cautum fuisset, ne quis lapsus extra mortis periculum ante exactam poenitentiam plenam ad communicationem admitteretur. Nihil simile occurrit in exemplo, quod Pagius n. 578 ex Vita protulit: neque etiam Pontius ibidem asserit, S. Cyprianum, aliosve ex ea revelatione sibi persuasisse, eum postridie perimendum: sed id unum ait omnibus indubitatum fuisse, Antistitem suum martyrio coronandum: diem vero martyrii ignotum fuisse. Vere, inquit num. 27 Vita, nemo cognovit, quare hoc ei ostensum fuisset, nisi quia post eodem die, quo id viderat, coronatus est. Medio nihilominus tempore imminens passio pro certo ab omnibus sciebatur; passionis tamen dies ab iisdem omnibus, quasi ignorantibus, tacebatur.

epistolis petita

582 Porro persecutionem, quam Sanctus imminere prædixerat, impetrante Gallo in Africam penetrasse, satis liquet ex libro ad Demetrianum, unum e Galli in eadem provincia ministris, quem Pagius ipse eo tempore scriptum esse, nobiscum admittit. In hoc S. Cyprianus de tormentis, quæ tum in Christianos adhibebantur, inter cetera hæc

B ait: Ecce id ipsum quale est, unde nobis vobiscum maxime sermo est, quod nos infestatis innoxios, quod in contumeliam Dei impugnatis atque opprimitis Dei servos., Dei servos et Majestati ac nomini ejus dicatos injustis persecutionibus fatigatis. Satis non est, quod ipse tu Deum non colis; adhuc insuper eos, qui colunt, sacrilega infestatione persequeris. Deum nec colis, nec coli omnino permittis; etcum ceteri, qui non tantum ista inepta idola, et manu hominis facta simulacra, sed et portenta quædam et monstra venerantur, tibi placeant, solus tibi disciplicet Dei cultor. Fumant ubique in templis vestris hostiarum busta, et rogi pecorum; et Dei altaria vel nulla sunt, vel occulta. Crocodili et cynocephali et lapides et serpentes a vobis coluntur; et Deus solus in terris aut non colitur, aut non est impune, quod colitur.

quæ suadent,
persecutionem,

583 Innoxios, justos, Deo caros, domo privas, patrimonio spoliatis, catenis premis, carcere includis, gladio, bestiis, ignibus punis. Nec saltem contentus es dolorum nostrorum compendio, et simplici ac veloci brevitate poenarum. Admoves laniandis corporibus longa tormenta, multiplicas lacerandis visceribus numerosa supplicia; nec feritas atque immanitas tua usitatis potest contenta esse tormentis: excogitat novas poenas ingeniosa crudelitas. Quæ hæc est insatiabilis carnificinæ rabies, quæ inexplebilis libido sævitæ? In hanc eruditatem eleganti, sed acri stylo ibidem pluribus invecus, Quid te, inquit, ad infirmitatem corporis vertis? Quid cum terrenæ carnis imbecillitate contendis? Cum animi vigore congregere, virtutem mentis infringe, fidem destrue; disceptatione, si potes, vince, vince ratione: vel, si quid diis tuis numinis et potestatis est, ipsi in ultionem suam surgant, ipsi se sua majestate defendant: aut quid præstare se colentibus possunt, qui se de non colentibus vindicare non possunt? Hæc S. Cyprianus adversus Demetrianum, qui petitis aliarumque calamitatum causam in Christianam religionem rejicere, eamque conviciis ac maledictis proscindere non cessabat. Manifestum autem est, persecutionem, et atrocem quidem, hic memorari.

584 At Pagius, ut argumentum hoc amoliat, reponit, ibidem agi de persecutione Deciana, quæ præcesserat; neque insolitum esse ejusmodi scribendi modum de rebus magni momenti, qualis ista fuerat. Verum etsi negare non possim, inusitatum non esse oratoribus res præteritas tamquam præsentibus exhibere, nihil tamen cogit nos istud hic factum asserere; imo oppositum suadent tum rerum adjuncta, tum ipse contextus. Nam primo quidem ex supra dictis indubitatum est, S. Cyprianum divinis revelationibus instructum, pro certo habuisse, instare proxime persecutionem, eamque non solum Romanis et Afris prædixisse, sed etiam congregata propterea synodo sollicitè cavisse, ut non minus lapsos, quam integræ fidei fideles contra imminens periculum communiret. Hic vero eundem Sanctum videmus oppressam religionem tuentem, et atrociam in Christianos tormenta, ingeniosam in poenas crudelitatem, et hæc omnia veluti præsentia, Demetriano exprobrantem; qua igitur verisimilitudine sancti Antistitis verba contra proprium eorundem sensum, contraque disertam ejusdem prædictionem, de Deciana persecutione, accipiamus, Sanctumque male intellectæ revelationis insimulare, quam verum vatem agnoscere malimus?

585 Secundo, si tum nulla viguerit in Africa persecutio, qua ratione Sanctus Demetriano exprobrans, ait: Satis non est, quod ipse tu Deum non colis; adhuc insuper eos, qui colunt, sacrilega infestatione persequeris. Deum nec colis, nec coli omnino permittis... Fumant ubique in templis hostiarum busta, et rogi pecorum; et Dei altaria vel nulla sunt, vel occulta: Qua, inquam, ratione, S. Cyprianus Demetriano hæc exprobravit, si Deum tum colere, ejusdemque altaria habere ex convenientia saltem taciteque permixtum apud Afros fuerit? Ut vero hæc de præsentia, quo scribebat, tempore accipienda sunt, ita et eodem spectant reliqua, quæ de tormentis ibidem subjungit, probans, quod dixerat, Deum a Demetriano non coli, sed nec coli omnino permitti; eosque, qui colerent, sacrilega infestatione vexari. Hinc etiam inter salutaria consilia illud ipsi ingerit, ut vexare fideles tandem desinat: Quid te, inquit, in lapsum mortis cum serpente, quem colis, sternis? Quid in ruinam diaboli per ipsum et cum ipso cadis?... Lædere servos Dei et Christi persecutionibus tuis desine, quos læsos ultio divina defendit.

586 Nunc ad Pagii objectiones venio. Ad primum Eusebii locum respondeo, verbum ἐλαύνειν, a quo aoristus 2 ἤλασεν, agitare, vexare, insectari, etc. significare; ideoque minime necesse esse, ut id per mittere in exsilium interpretemur. Nec aliud probat locus ex Dionysio Halicarnassensi, quem post Pearsonium pro se laudat, quia in ea dicitur Coriolanus φυγῇ ἀπὸ τοῦ ἐλασθεῖς, exsilio perpetuo mulctatus: nam cum φυγῇ ibidem expresse addatur, potius indicatur, ἐλαύνειν solitarie positum latioris significationis esse. Προσέειπεν quoque πρὸς τὸν Θεὸν sive legatione apud Deum per preces fungi, etiam laici possunt. Mirum tamen non esset, si S. Dionysius Alexandrinus loco objecto SS. Cornelii ac Lucii, aliquorumque e clero Romano exsilium præcipue denotare voluisset; hi enim præ ceteris memorandi erant, tum quod priores duo Pontificia dignitate eminuerint, tum quod Romani, eorumque clerus primum Galli persecutoris impetum tam fortiter tamque unanimiter exceperint, ut S. Cyprianus in epistola LVII dicere non dubitaverit: Ecclesia omnis Romana confessa est.

587 Ut tamen lector ipse judicet, an laudatus

D
a Sancto prædictam,

E
sub Gallo in Africam penetrasse.

Respondetur
ad textum

F

AUCTORE
C. S.

A *a Pagio S. Dionysii apud Eusebium textus de solo SS. Cornelii ac Lucii, nonnullorumque clericorum exsilio accipiendus sit, eum ex versione Valesii totum hic refero.* Sed neque Gallus, inquit, culpam Decii intellexit, nec prospexit, quid illum pessumdedisset. Quin potius ad eundem lapidem ante oculos suos positum impegit; qui, cum imperium ipsius prospero in statu esset, cunctaque ex animi sententia succederent, viros sanctos, qui propace et incolumitate ipsius preces ad Deum allegabant, insectatus est; cum illis ergo orationes pro ipso fieri solitas simul fugavit. Certe nihil cogit hæc ad solum Romanum clerum restringere; imo ne restringantur, obstant tum S. Cypriani dicta: Ecclesia omnis Romana confessa est; tum SS. Censurini sociorumque ejus, variae conditionis ac utriusque sexus, martyrum, quorum Acta illustrata habes in Opere nostro tom. II Septembris ad diem 5. Sed nec idem Dionysii textus quidquam continet, propter quod eum de persecutione in solos Romanos suscitata interpretemur.

pro opposita
opinionem

B 588 Ad alterum Pagii argumentum, quod negativum est, nempe nec ab Eusebio in Chronico nec a S. Augustino lib. XVIII de Civitate Dei, cap. LII, nec a Sulpitio Severo, persecutionem Galli memorari; nec denique ab eodem Eusebio in Historia martyres sub illo imperatore passos recenseri; respondeo cum ipso S. Augustino, loco citato, Ecclesiam pluribus, quam decem persecutionibus afflictam fuisse, licet decem dumtaxat suo tempore solerent numerari, quia decem persecutiones Ecclesiae per decem Aegypti plagas prae-signatae nonnullis videbantur, quod sanctus doctor non approbat. Itaque qui sic sentiebant, atrociores persecutiones tantummodo recensuerunt ne decennarium numerum excederent: libenter autem admisero, Galli persecutionem minus atrocem ceteris fuisse, praesertim temporis brevitate ob publicas calamitates, pestilentiam scilicet ac barbarorum incursiones in Romanum imperium, quæ persecutorum animos alio videntur avocasse. Ut tamen hæc non obstitere, quo minus persecutio aliquo tempore Romæ sub Gallo vigerit; ita nec in Africa ob stare debuerunt, ne ibidem similiter aliquamdiu sæviret. In eadem sententia de decem persecutionibus per totidem Aegypti plagas significatis fuit Orosius, ad cujus auctoritatem eadem opera responsum est. Dum autem ait: Hac sola perniciæ (pestilentia) insignes Gallus et Volusianus fuere, de inflictis plagis, non de causa plagarum, sive persecutionibus loquitur, ideoque illas, non persecutionem ibidem memorat. Attamen vel sic minus accurate scripsit; cum etiam ipso Pagio teste, eorundem imperium multis barbarorum infestationibus turbulentum fuerit,

a Pagio

589 Præterea eadem Galli persecutio ob dictam, quantum apparet, brevitatem, propinquitatemque ipsius cum Deciana et Valerieana, cum hac utraque sæpe confusa est. Sic S. Hieronymus in Vita S. Pauli eremita scribit: Sub Decio et Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felici cruore damnati sunt. Sic ejusdem S. Cornelii Acta, et ex his Ado, Usuardus, alique ipsius martyrium sub Decio collocant, quod sub Gallo et Volusiano contigisse, ad hunc ipsum diem ostendimus, et ipse S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum agnoscit, de Cornelio dicens: Rexit Ecclesiam annis duobus sub Gallo et Volusiano, cui ob Christum martyrio coronato successit Lucius. Similes persecutionum confusiones Baronius in Annotatis ad

Romanum Martyrologium et in Annalibus, ac Majores mei in Opere nostro non semel annotaverunt. Quod autem Eusebius martyres sub Gallo non memoraverit, parum refert, cum persecutionem agnoverit tum verbis S. Dionysii supra datis, tum quæ in fine ejusdem capituli denuo habet: Postquam, inquit, de Decii et successorum illius (Galli cum Volusiano ac Valeriani) improbitate (S. Dionysius) disseruit, pacis, quæ viguit principatu Gallieni, mentionem facit.

590 Quod spectat ad S. Cypriani in litteris suis ad SS. Cornelium et Lucium de persecutione apud Afros silentium, id mirandum non est, cum ea persecutio Romæ corperit, potueritque nondum penetrasse in Africam, dum Sanctus priorem epistolam scripsit. Quanto tempore post altera ad Lucium data sit, incertum est; nam adverbium nuper, quod in ea occurrit, aliquam latitudinem patitur: sed non exigebat epistolæ argumentum, ut de martyribus Afris in ea mentio fieret. Nihil pariter evincit Pagii observatio, quasi S. Cyprianus in laudatis epistolis insinuasset, ex divina providentia factum fuisse, ut, dum ceteræ per orbem ecclesiæ tranquilla pace fruerentur, solos Romanos fideles persecutor subito invaderet. Non enim Sanctus hic Romanam ceteris ecclesiis confert, sed Novatianis opponit; meritoque divinae providentiæ adscribit, quod persecutio Romæ nuper sic exarsisset, ut Novatianis præteritis, solum Pontificem, ejusque clerum ac plebem exagigaret, scilicet, ut ita ostenderet Dominus, quæ esset Ecclesia, quis Episcopus ejus, qui cum episcopo presbyteri sacerdotali honore conjuncti, qui essent, quos inimicus laceraret; qui contra, quibus diabolus, ut suis, parceret. Profecto hæc dici potuere, licet persecutio ad alias quoque provincias fuerit propagata.

591 Multo plus ponderis pro neganda apud Afros sub Gallo persecutione apud me haberet S. Pontii de ea silentium, nisi hic ante professus esset, se multa sancti Præsulis sui gesta præteriturum, et reipsa, etiam magni momenti facta, prætermisisse sciretur. Sic de facta ipsi persecutionis revelatione, de lapsis propterea ante expletam poenitentiam ad pacem admissis, et de ipsa famosa pro baptizandis hæreticis disceptatione, habitisque super ea causa synodis, ne verbo quidem meminit. Novatiani quoque ac Felicissimi schismata et hæreses, adversus quæ Sanctus tantopere laboravit, tacitus præterit, ita ut de hisce jam nihil haberemus, nisi ea aliunde ad nostram notitiam pervenissent. Id unum ex dicto Pontii silentio colligere licet, S. Cyprianum in Galli persecutione nihil grave passum esse, sed in gregis sui utilitatem brevi tempore, quo ea tempestas grassata est, prudenter et ex divino consilio forsitan latuisse; quod biographus eo facilius præterire potuit, quo magis laboravit, ut sinistram suspicionem, quam nonnulli ex ejusdem secessu sub Decio conceperant, ex omnium animis eximeret, quamque num. 14 Vitæ nullo argumento efficacius tolli posse censuit, quam dicendo: Ut nihil aliud excusum, ipse postmodum passus est.

592 Itaque licet istud Pontii silentium memoratam Galli persecutionem in Africa nonnihil dubiam reddat, ex supra dictis tamen mihi probabilius apparet, eam, sicut Sanctus ex factis sibi revelationibus prædicendum putaverat, ibidem reipsa exarsisse; quamvis negare nolim, alteram, quæ sub Valeriano paucis annis post suscitata est, hac graviores fuisse, ideoque per eandem revelationem fuisse pariter prædictam. Ceterum ex

supra allegata.

E

et ad S. Pontii silentium;

F

et concluditur.

iis,

AUCTORE
C. S.

iis, quæ § 10 disputavimus, improbable non est, epistolam LXXXI, quam S. Cyprianus ad confessores utriusque sexus, variæque ætatis et ordinis, in carcere detentos scripsit, ad Galli persecutionem pertinere: quod si certum esset, præsens controversia cessaret: vide tamen laudatum § num. 199 et sequentibus.

§ XXXIV. Sanctus plebem suam ad succurrendum peste infectis insigni oratione accendit: magnam pecuniæ summam pro redimendis e barbarorum captivitate fidelibus mittit.

Pestilentia
sæviante Car-
thagine,

B

Interea pestis, quæ sub Deciis probabilius inchoata, multis etiam post annis Romanum orbem afflixit, horrendum in modum Carthagine sævire cæpit, novamque charitatis materiam sanctissimo Antistiti suppeditavit. Eusebius in Chronico, Aurelius Victor in Cæsaribus, Orosius, aliique de ea sub Gallo ac Volusiano primum meminere, quia tum, ut dixi, vehementius furere cæpit. De eadem etiam agit S. Dionysius, apud Eusebium lib. VII Historiæ, cap. XXI et XXII, ubi atrocitatem, qua Alexandriam depopulata est, oculatus testis deplorat. Quam late hæc sese extenderit, laudatus Orosius lib. VII Historiarum, cap. XIV, alias XXI, sic indicat: Nulla fere provincia Romana, nulla civitas, nulla domus fuit, quæ non illa generali pestilentia correpta atque vastata sit. Quantam vero stragem Carthagine ediderit, S. Pontius illius ecclesiæ clericus, sanctique Cypriani diaconus ac biographus, num. 17 opportune exposuit.

fugientibus
ethnicis,

C

594 Erupit, inquit, postmodum lues dira; et detestabilis morbi vastitas nimia innumeros per diem populos a sua quemque sede abrupto impetu rapiens, continuatas per ordinem domos vulgi trementis invasit. Horrere omnes, fugere, vitare contagium, exponere suos impie, quasi cum illo peste morituro etiam mortem ipsam aliquis posset excludere. Jacebant interim in tota civitate non jam corpora, sed cadavera plurimorum, et misericordiam in se transeuntium contemplatione sortis suæ flagitabant. Nemo respexit aliud, præterquam lucra crudelia; nemo similis eventus recordatione trepidavit; nemo fecit alteri, quod pati voluit. De eadem gentiliū, quos hic Pontius sugillat, in moribundos duritia et impietate S. Cyprianus in libro ad Demetrianum meminit, eamque ipsis sic exprobrat: Pestem et luem criminariis, cum peste ipsa et lue vel detecta sint vel aucta crimina singulorum, dum nec infirmis exhibetur misericordia, et defunctis avaritia inhiat ac rapina.

Sanctus con-
vocatos fideles

595 Idem ad pietatis obsequium timidi, ad impia lucra temerarii, fugientes morientium funera, et appetentes spolia mortuorum; ut appareat, et ægritudine sua miseros ad hos forsitan derelictos esse, ne possint, dum curantur, evadere: nam perire ægrum voluit, qui censum per-euntis invasit. Tantus cladum terror dare non potest innocentiae disciplinam, et inter populum frequenti strage morientem nemo considerat, se esse mortalem. Passim discurritur, rapitur, oc-

cupatur. Prædandi dissimulatio nulla, nulla cunctatio. Porro mirum non est, cæptam in Africa adversus fideles persecutionem per tantam calamitatem sopitam fuisse, sanctoque Cypriano occasionem dedisse de gentilibus æque ac Christianis bene merendi. Non poterat scilicet piissimus Antistes tanta civium suorum calamitate non commoveri, nec ad opportuna subsidia non tantum gregi suo, sed et ethnicis, a quibus ad leonem toties postulatus fuerat, jamjam ferenda sollicitam mentem convertere.

D

596 Aggregatam itaque, prosequitur biographus, primo in loco uno plebem de misericordiæ bonis instituit, docens divinæ Lectionis exemplis, quantum ad promerendum Deum prosint officia pietatis. Tunc deinde subjungit, non esse mirabile, si nostro tantum debito caritatis obsequio foveremus; eum perfectum posse fieri, qui plus aliquid publicano vel ethnico fecerit; qui malum bono vincens, et divinæ clementiæ instar exercens, inimicos quoque dilexerit; qui pro persequentium se salute, sicuti Dominus monet et hortatur, orarit. Oriri Deus facit jugiter solem suum, et pluvias subinde nutriendis seminibus impertit, exhibens cuncta ista non suis tantum, sed etiam alienis; et qui se Dei etiam filium esse profitetur, cur non exemplum Patris imitatur? Respondere, inquit, nos decet natalibus nostris; et quos renatos per Deum constat, degeneres esse non congruit; sed probari potius in sobole traducem boni Patris æmulatione bonitatis.

ac succurren-
dum omnibus
hortatur,

E

597 Multa alia, et quidem magna, prætereo, quæ temperandi voluminis ratio non patitur prolixiore sermone replicari, de quibus hoc tantum dixisse satis est: quod si illa gentiles pro rostris audire potuissent, forsitan statim crederent. Quam efficaciter autem, quamque feliciter Sanctus apud suos peroraverit, biographus mox pergit exponere; Quid Christiana, inquit, plebs faceret, cui de fide nomen est? Distributa sunt ergo continuo pro qualitate hominum atque ordinum ministeria. Multi, qui angustia paupertatis beneficia sumptus exhibere non poterant, plus sumptibus exhibebant, compensantes proprio labore mercedem, divitiis omnibus cariorem. Et quis non sub tanto Doctore properaret inveniri in parte aliqua talis militiæ, per quam placeret et Deo Patri, et judici Christo, et tam bono interim Sacerdoti? Fiebat itaque exuberantium operum largitate, quod bonum est apud omnes, non ad solos domesticos fidei. Fiebat plus aliquid, quam de Tobie incomparabili pietate signatum est. Ignoscat ille, et ignoscat iterum, et frequenter ignoscat; aut, ut verius dixerim, merito concedat, tametsi ante Christum plurimum licuit, plus aliquid licuisse post Christum, cujus temporibus plenitudo debetur. Necatos ille a rege et projectos sui tantum generis colligebat. Huc usque biographus, rei gestæ spectator et socius.

isque persua-
det.

F

598 Alteram Christianæ pietatis ac misericordiæ exhibendæ occasionem obtulit plurimorum fidelium calamitas, quos irrumpentes in Numidiam barbari captivos abduxerant, et quibus proinde non mortalis tantum vitæ, sed et æternæ salutis discrimen imminebat. De tristissimo hoc casu episcopi octo, Januarius, Maximus, Proculus, Victor, Modianus, Nemesianus, Nampulus, et Honoratus S. Cyprianum metropolitam suum monuere; quos in Numidia sedes suas habuisse, colligimus ex epistola LXX ad LXXII relata. Nam cum in hac dicantur litteræ de baptizandis hæreticis

Christianis
Numidis
magno numero

ad

A ad coepiscopos in Numidia præsidentes a S. Cypriani collegis missæ fuisse; et in epistolæ LXX, quæ per citatas litteras designatur, inscriptione laudati episcopi occurrant, dubium non est, quin in Numidia resederint; ideoque et memorata captivorum abductio in eadem provincia contigerit. Scribendi autem ratio fuit pecuniarum inopia, quibus tantus miserorum numerus redimetur.

captis ab incurrentibus barbaris,

599 Neque vero permisit sanctus Metropolitam tam bene de Christo merendi opportunitatem præterlabi; sed tum ex proprio suo peculio, tum ex cleri plebisque suæ ac nonnullorum etiam antistitum eleemosynis ingentem summam conflavit, et ad laudatos Numidicæ episcopos in captivorum lytrum transmisit. Hæc omnia habemus ex epistola LX, quam Sanctus ad eorundem episcoporum litteras responsoriam dedit, quæ quia digna tanto Episcopo sensa, eximiamque ejusdem caritatem ac misericordiam demonstrat, non abs re duxi eam hic exponere. De suo in primis, quem ex fidelium captivitate conceperat, dolore exorditur; Cum maximo, inquiens, animi nostri gemitu, et non sine lacrymis legimus litteras vestras, fratres carissimi, quas ad nos pro dilectionis vestræ sollicitudine de fratrum nostrorum et sororum captivitate fecistis.

magnam pecuniæ summam

600 Doloris autem assignat, quod fideles omnes unum corpus sint, quodque dum membrum unum patitur, cetera debeant condolere, ac propterea fratrum captivitas et periclitantium dolor communis omnibus habendus sit. Deinde in captivis Christianis captiva Dei templa, imo Christum ipsum veneratur, omnesque mutue dilectionis admonet. Nam cum dicat Paulus apostolus, ait, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis; in captivis fratribus nostris contemplandus est Christus, et redimendus de periculo captivitatis, qui nos redemit de periculo mortis; ut, qui nos de diaboli faucibus exiit, nunc ipse, qui manet et habitat in nobis, de barbarorum manibus exuatur, et redimatur nummaria quantitate, qui nos cruce redemit et Sanguine; qui iccirco hæc fieri patitur, ut fides nostra tentetur, an faciat unusquisque pro altero, quod pro se fieri vellet, si apud barbaros teneretur ipse captivus. Quis enim non humanitatis memor, et mutue dilectionis admonitus, si pater est, illic esse nunc filios suos computet; si maritus est, uxorem suam illic captivam teneri cum dolore pariter ac pudore vinculi maritalis existimet.

corroget, et pro ipsis redimendis

601 Præcipuam tamen sollicitudinem exhibet de dicatis Deo virginibus, quarum pudicitia apud barbaros illos periclitabatur. Hinc, Quantus vero, ait, communis omnibus nobis mœror atque cruciatus est de periculo virginum, quæ illic tenentur; pro quibus non tantum libertatis, sed et pudoris jactura plangenda est; nec tam vincula barbarorum, quam lenonum et lupanarium stupra deflenda sunt, ne membra Christo dicata, et in æternum continentiae honorem pudica virtute devota, insultantium libidine et contagione fœdentur. Hisce ac similibus argumentis suorum animos ad promptum pecuniarum subsidium excitaverat; subdit enim: Quæ omnia istic secundum litteras vestras fraternitas nostra cogitans, et dolenter examinans, prompte omnes et libenter ac largiter subsidia nummaria fratribus contulerunt, semper quidem secundum fidei suæ sinceritatem ad opus Dei proni, nunc tamen magis ad opera salutaria contemplatione tanti doloris accensi.

602 De summa vero in tam pium usum colle-

cta, interjectis nonnullis, hæc ait: Misimus autem sestertia * centum millia nummorum, quæ istic in ecclesia Dei, cui de Domini indulgentia præsumus, cleri et plebis apud nos consistentis collatione collecta sunt, quæ vos illic pro vestra diligentia dispensabitis. Quanta hæc summa fuerit, non convenit inter neotericos, nec vacat hic inquirere: consuli potest Baronius ad annum 254, num. 110, aliique, qui de re nummaria tractarunt. Non solus autem clerus et plebs Carthaginensis cum Episcopo suo tam largum subsidium contulere, sed et nonnulli præterea episcopi, qui tum forte aderant, suo quoque, suæque plebis nomine aliquid addidere, ut mox videbimus; sed an hæc superiori summæ accensenda, an seorsum accipienda sint, incertum ex eo fit, quod Sanctus supra dixisse videri possit, illa sestertia centum millia nummorum Carthaginensis ecclesiæ cleri et plebis collatione collecta esse, ideoque hac summa non comprehendi, quæ alii episcopi ac ecclesiæ pariter contulerant.

603 Porro non dubitavit sanctus Antistes pro oblata bene merendi occasione ipsis, qui eleemosynas petierant, gratias agere. Præmiserat enim: Denique maximas vobis gratias agimus, quod nos vestræ sollicitudinis et tam bonæ ac necessariæ operationis participes esse voluistis, ut offerretis nobis agros uberes, in quibus spei nostræ semina mitteremus, expectaturi messem de amplissimis fructibus, qui de hac cœlesti et salutari operatione proveniunt. Eadem charitate, eodemque merendi studio ecclesiæ suæ preces promittit, ne in similem calamitatem relabantur; sed si relapsi fuerint, jubeteos ad se denuo recurrere, novasque suppetias promittit. Juverit ejusdem verba recitasse.

604 Et optamus quidem, ait, nihil tale de cetero fieri, et fratres nostros, Domini majestate protectos, ab ejusmodi periculis incolumes reservari: si tamen ad explorandam nostri animi caritatem, et examinandam nostri pectoris fidem tale aliquid acciderit, nolite cunctari nuntiare hæc nobis litteris vestris, pro certo habentes ecclesiam nostram et fraternitatem istic universam, ne hæc ultra fiant, precibus orare; si facta fuerint, libenter et largiter subsidia præstare. Denique memoriam eorum, quorum eleemosynas ac nomina trans mittebat, in precibus ac Sacrificiis ipsorum his verbis commendat: Ut autem fratres nostros ac sorores, qui ad hoc opus tam necessarium prompte ac libenter operati sunt, ut semper operentur, in mente habeatis in orationibus vestris, et eis vicem boni operis in Sacrificiis et precibus repræsentetis, subdidi nomina singulorum.

605 Sed et collegarum quoque et consacerdotum nostrorum, qui et ipsi, cum præsentibus essent, et suo et plebis suæ nomine quædam pro viribus contulerunt, nomina addidi; et præter quantitatem propriam nostram eorum quoque summulas significavi et misi, quorum omnium secundum quod fides et caritas exigit, in orationibus et precibus vestris meminisse debetis. Hucusque laudata epistola, quam occasione similis caritatis ab eodem Sancto, ejusque clero plebeque in pestilentia exhibita hoc loco referre visum est, quia de tempore tam rei gestæ, quam scriptæ epistolæ, nihil certi statuere possumus, nisi quod post Decii persecutionem figendam suadet tam benefica Carthaginensium caritas, tantaque ad divinum obsequium promptitudo, qui ante persecutionem tam molles erant, tantoque erga perituras divitias affectu

AUCTORE
C. S.
ad episcopos
Numidicæ
mittit,
* al. sestertium

gratus de occasione bene merendi,

E

opem in simili casu offert,

F

et preces flagitat.

AUCTORE C. S. affectu ferebantur, ut S. Cyprianus in libro de Lapsis asserere non dubitaverit, hæc et hujusmodi vitia non modo persecutionis, verum etiam multis lapsus causam fuisse.

§ XXXV. Christianam religionem scripto libro adversus Demetriani criminationes defendit.

Scribit librum
adversus
Demetrianum

Circa hoc tempus, id est, circa anni 252 finem, vel anno proxime subsecuto, scriptus videtur Liber contra Demetrianum, quem S. Cyprianus pro Christiana religione adversus ethnicorum maledicta edidit, quemque S. Pontius num. 14 Vitæ designavit his verbis: Per quem gentiles blasphemi, percussis in se iis, quæ nobis ingerunt, vincerentur? Ad hoc autem tempus illum referendum esse, duo potissimum suadent. Primum, quod in persecutione conscriptus fuerit, ut ex verbis num. 582 et sequentibus relatis dicendum videtur. Alterum, quod S. Cyprianus in eodem inter cetera dicat: Ut memorias taceamus antiquas, et ultiones pro cultoribus Dei sæpe repetitas, nullo vocis præconio revolvamus; documentum recentis rei satis est, quod sic celeriter, quodque in tanta celeritate sic granditer nuper secuta defensio est, ruinis rerum*, jacturis opum, dispendio militum, diminutione castrorum: quæ de infelici utriusque Decii contra Gothos pugna cædeque, variisque sub Gallo ac Volusiano barbarorum irruptionibus dicta apprimè accipi possunt. Tertio denique, quod in pestilentia scriptus sit, quæ omnia huic tempori optime congruunt. Adde etiam, quod eum S. Pontius ante alia, quæ sub Valeriano scripta constat, loco mox citato recenseat.

qui non vide-
tur fuisse
proconsul,

C607 Scribendi causam dedere ethnicorum maledicta, qui tam pestem, quam ceteras imperii calamitates, Christianis more suo imputabant, easque a diis suis in neglecti cultus pœnam infligi criminabantur. Præ ceteris tamen insaniebat Demetrianus quidam, qui ore maledico Christianam religionem proscindere, in ejusque cultores malorum omnium causam palam rejicere non cessabat. Hunc Africæ proconsulem fuisse, Pamelius, Baronius, aliique censuere, quia S. Cyprianus in laudato libro ipsi suam in persequendis Christianis injustitiam, in iisdemque torquendis insatiabilis carnificinæ rabiem, atque inexplebilis sævitie libidinem, pluribus exprobrat verbis, quæ num. 582 et sequentibus recitavimus.

nec sophista
tantum,

C608 At vero alii illum e iudicibus unum, quam proconsulem credere malunt, ea ducti ratione, quod in eo libro nonnullæ acerbiores voces adversus Demetrianum occurrant, quibus Sanctus in proconsulem usus non fuisse videtur; oblatrantem enim, et ore sacrilego et verbis impiis obstrepentem, ac brutum appellat. Hæc eadem ratio Maranum movit, ut illum nec proconsulem, nec iudicem, sed potius unum e sophistis fuisse statueret, quod etiam ex disputationibus cum S. Cypriano habitis satis probari existimavit. Hinc quæ sanctus Præsul de vexatis tortisque Christianis, ut diximus, exprobrat, hæc non ad Demetrianum proprie, sed generatim ad omnes ethnicos spectare arbitratus est, observans, non insolitum esse,

ut in hujusmodi orationibus modo numerus singularis, modo pluralis adhibeatur.

D

609 Non placet mihi hæc Marani sententia, quæ verbis supra citatis vim infert, ut legenti perspicuum erit. Frustra quoque suspicatus est, eruditos istis Sancti verbis; Qui alios iudicas, aliquando tu esto tui iudex, deceptos in oppositam sententiam ivisse. Non enim hoc unico dicto, sed tota illa crudelitatis exprobratione, quæ directe Demetrianum petit, quæque judicariam aliquam potestatem in eo arguit, laudati eruditi nituntur. Atque hinc etiam mox recensita verba de forensi iudicio non immerito accipere potuerunt, licet ea seorsum spectata privati hominis iudicium possint significare. Quod ad disputationes pertinet, ea inter S. Cyprianum Demetrianumque nullæ intercessere; cum hic solis clamoribus ac maledictis Sanctum aggredi soleret, quæ ille contemnebat; adeoque hæc non sophistam magis, quam mordacem quempiam magistratum insinuant.

sed unus e iudicibus

610 Nec contrarium persuadet acerbior ille scribendi modus, quem et Demetriani effrenis maledicentia ac blasphemica, et divini honoris zelus a S. Cypriano, acris indolis vero, facile potuerunt extorquere. Itaque nihil est, quod nos a communi sententia cogat recedere: ut tamen allegatis rationibus aliquid concedamus, sentire cum illis malumus, qui Demetrianum, non Africæ proconsulem, sed ex iudicibus sive ministris ipsius unum fuisse statuunt, cujus opera ipse ad persequendos fideles potissimum utebatur. Minus enim decorum, sanctoque Præsule minus dignum videtur, supremum Africæ magistratum proconsulem tam acri stylo lacerare. His prænotatis, libri conscribendi causam ex ipso S. Cypriano audiamus. Oblatrantem, inquit, te et adversus Deum, qui unus et verus est, ore sacrilego et verbis impiis obstrepentem frequenter, Demetriane, contempseram, verecundius ac melius existimans, errantis imperitiam silentio spernere, quam loquendo dementis insaniam provocare....

in Africa. In hoc libro

E

611 Nam cum ad me sæpe studio magis contradicendi, quam voto discendi venires, et clamoris vocibus personans, malles tua impudenter ingerere, quam nostra patienter audire; ineptum videbatur congregi tecum, quando facilius esset et levius turbulenti maris concitos fluctus clamoribus retundere, quam tuam rabiem tractatibus coercere. Certe et labor irritus, et nullus effectus, offerre lumen cæco, sermonem surdo, sapientiam bruto; cum nec sentire brutus possit, nec cæcus lumen admittere, nec surdus audire. Hæc considerans, sæpe conticui, et impatientem patientia vici; cum nec docere indocilem possem, nec impium religione comprimere, nec furem lenitate cohibere. Sed enim cum dicas, plurimos conqueri, quod bella crebrius surgant, quod lues, quod fames sæviant, quodque imbres et pluvias serena longa suspendant, nobis imputari; tacere ultra non oportet, ne jam non verecundiæ, sed diffidentia esse incipiat, quod tacemus, et, dum criminationes falsas contemnimus refutare, videamur crimen agnoscere.

Christianam religionem

F

612 Respondeo igitur et tibi, Demetriane, pariter et ceteris, quos tu forsitan concitasti, et adversum nos odia tuis maledicis vocibus seminando, comites tibi plures radicis atque originis tuæ pullulatione fecisti; quos tamen sermonis nostri admittere credo rationem. Ita librum exorsus est, et scribendi causam exposuit. At ne quis quærat, quo pacto tam frequens Demetriani

ab ipsius maledictis

ad

AUCTORE
C. S.

A ad S. Cyprianum accessus congruat persecutioni, quam a Gallo motam diximus, observasse juverit, congressus illos ante persecutionem frequentari potuisse; dum scilicet post Deciorum cædem, red-dita Ecclesie pace, fideles tantisper respirarunt. Neque aliud requirunt verba recitata, quæ de præteritis congressibus meminerunt. Et siluit quidem tum Sanctus, quod apud emotæ mentis hominem nihil se profecturum adverteret. At vero dum idem ille Demetrianus post exortas pestem et famem, tam hasce quam ceteras, quibus ab incursantibus barbaris Romanum imperium affligebatur, calamitates Christianis palam imputaret, ultra silendum non censuit; tum ne iste Episcopi silentio magis magisque insolesceret, tum præcipue ne maledicta illa non sine divini cultus jactura apud vulgus fidem invenirent, et minus stabilem aliquot Christianorum fidem hinc inde labefactarent.

strenue vindicat,

613 Id igitur per laudatum librum, qui Christianæ religionis adversus trita illa gentilium diceria insignis apologia est, egregie præstitit, variis sacræ Scripturæ testimoniis ac ratiociniis probans, publicas illas calamitates in scelorum poenam infligendas, a Deo diu ante prædictas esse, ideoque hasce ethnicorum impietati, ac inexplebili præsertim Christianos excrucianti libidini, quas ibidem vehementer castigat, adscribendas esse; non autem Christianæ religioni, cujus cultorum mansuetudinem, et in adversis omnibus æquanimi-tatem, precesque pro ipsis persecutoribus suis commendat. Nec prætermisit idolorum inanitatem acriter sugillare, et exposita eorundem impotentia, Demetrianum ad salubriora consilia, Christianique sacra invitare. Longum foret singula recensere, quæ omnia eo spectant, ut Sanctus probet, quod dixerat: Non enim, sicut tua falsa querimonia, et imperitia veritatis ignara jactat et clamat, ista accidunt, quod dii vestri a nobis non colantur; sed quod a vobis non colatur Deus.

eundemque ad veritatem

614 Non possum tamen tacite præterire, quæ de exorcismorum in Ecclesia usu, miroque in reprobos spiritus, quos in idolis ethnici adorabant, imperio ibidem habet, Demetrianum non dubitanter ad illos provocans, ut vel ex invitis dæmonibus veritatem agnoscat. Sic enim fidenter illum alloquitur: Pudeat te eos colere, quos ipse defendis; pudeat tutelam de iis sperare, quos tu ipse tue-ris. O si audire eos velles et videre, quando a nobis adjurantur et torquentur spiritalibus flagris, et verborum tormentis de obsessis corporibus ejiciuntur; quando ejulantes et gementes voce humana, et potestate divina flagella et verbera sentientes, venturum judicium confitentur! Veni, et cognosce, vera esse, quæ dicimus. Et quia sic deos colere te dicis, vel ipsis, quos colis, crede; aut si volueris et tibi credere, de te ipso loquetur, audiente te, qui nunc tuum pectus obsedit, qui nunc mentem tuam ignorantie nocte cæcavit. Videbis nos rogari ab eis, quos tu rogas, timeri ab eis, quos tu times, quos tu adoras. Videbis sub manu nostra stare vinctos et tremere captivos, quos tu suspicis et veneraris ut dominos.

et poenitentiam amplectendam invit.

615 Certe vel sic confundi in istis erroribus tuis poteris, quando conspexeris et audieris deos tuos, quid sint, interrogatione nostra statim pro-dere, et, præsentibus licet vobis, præstigias illas et fallacias suas non posse celare. Post hæc Demetriano salutaria monita tradit, quod et sub libri calcem denuo facit, ubi pro solita sua caritate divinam misericordiam ipsi commendat, et ad poenitentiam vel ipso etiam vitæ suæ termino

Septembris Tomus IV.

agendam hortatur. Nec quisquam, inquit, aut peccatis retardetur aut annis, quo minus veniat ad consequendam salutem. In isto adhuc mundo manenti poenitentia nulla sera est. Patet ad indulgentiam Dei aditus, et quærentibus atque intelli-gentibus veritatem facilis accessus est: tu sub ipso licet exitu et vitæ temporalis occasu pro delictis roges, et Deum, qui unus et verus est, confessione et fide agnitionis ejus implores, venia confitenti datur, et credenti indulgentia salutaris de divina pietate conceditur, et ad immortalitatem sub ipsa morte transitur.

616 Liber hic, omni laude dignissimus, displi-cuit tamen Lactantio, qui lib. V. divinarum Institutionum, cap. IV rationem reddens, cur adversus gentiles scriberet, de eo sic loquitur: Non defugi hunc laborem, ut implem materiam, quam Cyprianus non exsecutus est in ea oratione, qua Demetrianum (sicut ipse ait) oblatrantem atque obstrepentem veritati redarguere conatur: qua materia non est usus, ut debuit. Non enim Scripturæ testimoniis, quam ille utique vanam, fictam, commentitiamque putabat; sed argumentis et ratione fuerat refellendus. Nam cum ageret contra hominem veritatis ignarum, dilatis paulisper divinis Lectionibus, formare hunc a principio tamquam rudem debuit, eique paulatim lucis principia monstrare, ne toto lumine objecto caligaret. Nam sicut infans solidi ac fortis cibi capere vim non potest ob stomachi teneritudinem, sed liquore lactis et mollitudine alitur, donec, firmatis viribus, vesci fortioribus possit; ita et huic oportebat, quia nondum poterat capere divina, prius humana testimonia offerri; id est, philosophorum et historicorum; ut suis potissimum refutaretur auctoribus. Quod quia ille non fecit, raptus eximia eruditione divinarum Litterarum, ut iis solis contentus esset, quibus fides constat, accessi, Deo inspirante, ut ego facerem. Ita Lactantius.

Ad censuram Lactantii

617 Verum hanc illius censuram merito rejecit Baronius in Annalibus ad annum 256, num. 30, recte observans, S. Cypriano in hoc Opusculo propositum non fuisse Demetrianum, vel quoslibet alios gentiles, ad fidem capessendam instruere, nec omnes eorundem cavillationes diluere; sed eas tantum criminationes refutare, quas occasione famis et pestis, aliarumque cladum, Demetrianus impie spargebat. Hic fuit scribendi scopus, huc in laudato Opusculo collimavit, et feliciter attigit, dum sacrarum Litterarum sententiis et vaticiniis sic usus est, ut ejusmodi calamitates in poenam scelorum, quorum gentiles reos aliunde probabat, infligendas esse, in iis dudum ante prædictum esse ostenderit, atque ita iniquas eorum querelas compescuerit simul et Christianæ religionis sanctitatem demonstrarit, cujus veracia vaticinia tam manifesto experiebantur. Adde, quod omnino verisimile sit, S. Cyprianum eadem opera Christianos confirmare voluisse, quos gentilium maledicta forsitan concusserant, præsertim cum publicæ illæ calamitates omnibus communes essent, nec Christianos minus, quam ethnicos affligerent.

E

F

618 Tillemontius art. 34 in S. Cypriano similem de eodem libro censuram S. Hieronymo quoque adscribit; sed meo judicio perperam. Locus, quem laudat, est in epistola LXXXIII, al. LXXXIV, ubi legitur: Cyprianus vir eloquentia pollens et martyrio, Firmiano narrante, mordetur, cur adversus Demetrianum scribens, testimoniis usus sit prophetarum et Apostolorum, quæ ille ficta et commentitia esse dicebat; et non potius philoso-

eum S. Hieronymus retulit, at non ideo probavit.

AUCTORE
C. S.

phorum et poetarum, quorum auctoritati ut ethnicus contraire non poterat. Ita quidem sanctus doctor Lactantii censuram retulit; sed non propterea approbavit, nec, ut probaret, exigebat ipsius scriptiois argumentum. Quæsierat nempe ab eo Magnus, cur in lucubrationibus suis secularium rerum exempla divinis inseruisset. Respondet, id sacris scriptoribus, quos plurimos recenset, minime inusitatum esse; quin et S. Cyprianum a Lactantio argui, quod is etiam solis gentilium testimoniis contra Demetrianum usus non fuisset. Verum hanc censuram referre S. Hieronymus hic potuit, licet eam non probaret; cum ipsi ostendisse sufficeret, veteribus non displicuisse illum scribendi modum, quo etiam profana testimonia adhibebantur.

§ XXXVI. Scribit librum de Mortalitate, item alterum de Opere et Eleemosyna.

Gregem peste
consternatum,

B

Exitialis lues, de qua § 34 egimus, quæque Romanum orbem multis annis attrivit, sancto Antistiti occasionem dedit alterius Opusculi, qui de Mortalitate inscribitur, componendi, quem S. Pontius num. 14 Vitæ post librum ad Demetrianum designavit his verbis: A quo Christiani mollioris affectus circa amissionem suorum, aut, quod magis est, fidei parvioris, consolarentur spe futurorum? Adverterat S. Cyprianus, nonnullos e plebe sua tam diro, tamque diuturno malo a pristina constantia roboreque dejectos, non ea, qua Christianos decebat mente, immissam a Deo pestilentiam ferre; sed vel ex animi imbecillitate, vel mortalis vitæ desiderio, vel mollitie sexus, vel denique ex fidei suæ infirmitate ignaviter se gerere, nec divinum, ut par erat, in ipsa lue munus agnoscere. Accesserant et revelationes, per quas Sancto frequenter injunctum fuerat, ut fideles moneret, ni gentilium more suorum funera flerent, eorumve memoriam pullis vestibus prosequerentur, quorum animas indumenta alba in cælis jam exornabant; nempe ne hujusmodi luctus significatione ethnicis ansam darent criminandi Christianos, quod fidem, quam verbis profitebantur, mente non probarent, dum, quos apud Deum vivere dicerent, velut extinctos et perditos lugerent.

C
et suorum funera
lugentem

C

620 Ut igitur labantes sui gregis animos salutaribus monitis erigeret ac confirmaret, et simul divino nutui pareret, librum de Mortalitate edidit, in cujus exordio scribendi causam his verbis exposuit: Etsi apud plurimos vestrum, fratres dilectissimi, mens solida et fides firma, et anima devota, quæ ad præsentis mortalitatis copiam non movetur, sed tamquam petra fortis et stabilis turbidos impetus, et violentos seculi fluctus frangit potius ipsa, nec frangitur; et tentationibus non vincitur, sed probatur; tamen, quia adverto, in plebe quosdam vel imbecillitate animi, vel fidei parvitate, vel dulcedine sæcularis vitæ, vel sexus mollitie, vel, quod majus est, veritatis errore, minus stare fortiter, nec pectoris sui divinum atque invictum robur exserere, dissimulanda res non fuit, nec tacenda, quo minus, quantum nostra mediocritas sufficit, vigore pleno, et sermone de Dominica lectione concepto, delicatæ mentis ignavia comprimatur, et qui homo Dei et Christi esse jam cœpit, Deo et Christo dignus habeatur.

621 De cœlestibus vero monitis, quibus ad scribendum pariter impulsus fuit, post multa ait: Nobis quoque ipsis minimis et extremis quoties revelatum est, quam frequenter atque manifeste de Dei dignatione præceptum est, ut contestarer assidue, et publice prædicarem, fratres nostros non esse lugendos, accersitione Dominica de sæculo liberatos; cum sciamus, non eos amitti, sed præmitti; recedentes præcedere, ut proficiscentes, ut navigantes solent: desiderari eos debere, non plangi; nec accipiendas esse hic atras vestes, quando illi ibi indumenta alba jam sumpserint: occasionem dandam non esse gentilibus, ut nos merito ac jure reprehendant, quod, quos vivere apud Deum dicimus, ut extinctos et perditos lugeamus, et fidem, quam sermone et voce depromimus, cordis et pectoris testimonio non probemus. Spei nostræ ac fidei prævaricatores sumus; simulata, facta, fucata videntur esse, quæ dicimus. Nihil prodest verbis scire virtutem, et factis destruere veritatem.

622 Ut vero vita functos fideles minime deflendos esse docet, ita nec vivis pestilentiam illam, præsentemque mortem pertimescendam; sed desiderandam potius et veluti divinum munus amplectendam esse ostendit; quippe quæ innumeris calamitatibus ac periculis subductos ad æterna gaudia transmittit. Id autem eo argumentorum pondere, ea sermonis gravitate simul et suavitate, iisque sententiis exsecutus est, ut nihil præterea in hoc genere merito desideres, nec minus Viri eloquentiam, quam pietatem ac religionem mireris. Longum foret singula referre, neque id hujus loci est: juverit tamen aliqua specimina dedisse, ex quibus ipsius de hac pestilentia, quam multi tantopere formidabant, animi sensum, firmamque fidem ac spem, atque hinc ortum æternæ vitæ desiderium et mortalis contemptum liceat cognoscere. Regnum Dei, inquit, fratres dilectissimi, esse cœpit in proximo, præmium vitæ, et gaudium salutis æternæ, et perpetua securitas, et possessio paradisi nuper amissa, mundo transeunte jam veniunt; jam terrenis cœlestia, et magna parvis, et caducis æterna succedunt. Quis hic anxietatis et sollicitudinis locus est? Quis inter hæc trepidus et mœstus est, nisi cui spes et fides deest?

623 Ejus est enim mortem timere, qui ad Christum nolit ire: ejus est ad Christum nolle ire, qui se non credat cum Christo incipere regnare. Scriptum est enim, justum ex fide vivere. Si justus es, et fide vivis, si vere in Christum credis, cur non cum Christo futurus, et de Domini pollicitatione securus, quod ad Christum voceris, amplecteris, et quod diabolo careas, grataris. Et rursus, postquam Christi de æterno gaudio promissa retulisset; Cum ergo, prosequitur, Christum videre gaudere sit, nec possit esse gaudium nostrum, nisi cum viderimus Christum; quæ cæcitas animi, quæve dementia est amare pressuras et pœnas et lacrymas mundi, et non festinare potius ad gaudium, quod numquam potest auferri? Hoc autem fit, fratres dilectissimi, quia fides deest; quia nemo credit vera esse, quæ promittit Deus, qui verax est, cujus sermo credentibus æternus et firmus est.

624 Si tibi vir gravis et laudabilis aliquid polliceretur, haberes utique pollicenti fidem, nec te falli aut decipi ab eo crederes, quem stare in sermonibus atque in actibus suis scires. Nunc Deus tecum loquitur; et tu mente incredula perfidus fluctuas; Deus tibi de hoc mundo recedenti immortalitatem atque æternitatem pollicetur; et tu

D
Sanctus a Deo
monitus

confirmat per
librum de Mor-
talitate,

E

de defectu fidei

F

nonnullos ar-
guens,

AUCTORE
C. S.

A tu dubitas ? Hoc est Deum omnino non nosse ; hoc est Christum , credentium Dominum et Magistrum peccato incredulitatis offendere ; hoc est in Ecclesia constitutum, fidem in domo fidei non habere. *Ex hisce aliisque sic statuit* : Gratulari magis oportet, et temporis munus amplecti, quod, dum nostram fidem fortiter promimus, et labore tolerato, ad Christum per angustam Christianam pervenimus, præmium vitæ ejus et fidei, ipso judicante, capiamus. Mori plane timeat, sed qui ex aqua et Spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur. Mori timeat, qui non Christi cruce et passione censetur...

et ex mortalis
vitæ miseris

B 625 Multi ex nostris in hac mortalitate moriuntur ; hoc est, multi ex nostris de seculo liberantur. Mortalitas ista, ut Judæis et gentilibus et Christi hostibus pestis est, ita Dei servis salutaris excessus est. Hoc, quod sine ullo discrimine generis humani cum injustis moriuntur et justi, non est, quod putetis, bonis et malis interitum esse communem. Ad refrigerium justi vocantur, ad supplicium rapiuntur injusti. Datur velocius tutela fidentibus, perfidis pœna. *Hæc erat Sancti in Christum fiducia, hæc fides, et de peste, aliis tam horrida, existimatio. Quid vero de hac vita, cujus amor multos retinebat, ipse sentiret, accipe* : Ceterum quid aliud in mundo, quam pugna adversus diabolum quotidie geritur, quam adversus jacula ejus et tela conflictationibus assiduis dimicatur ? Cum avaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressus est, cum carnalibus vitiis, cum illecebris sæcularibus assidua et molesta luctatio est. Obsessa mens hominis, et undique diaboli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit.

quas mors
tollit, probans
pestem

C 626 Si avaritia prostrata est, exsurgit libido. Si libido compressa est, succedit ambitio. Si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, vinolentia invitat, invidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit. Cogitis maledicere, quod divina lex prohibet, compelleris jurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur ; et delectat hic inter diaboli gladios diu stare, cum magis concupiscendum sit et optandum, ad Christum, subveniente velocius morte, properare etc. *Præter hæc etiam alia commoda ex lue ista recenset, propter quæ eam velut divinum munus amplectendum esse, solidis rationibus demonstrat. Et inter cetera quidem ait* : Improvidi et ingrati sumus, fratres dilectissimi, ad divina beneficia ; nec, quid nobis conferatur, agnoscimus. Excedunt, ecce, in pace tutæ cum gloria sua virgines, venientis antichristi minas et corruptelas et lupanaria non timentes ; pueri periculum lubricæ ætatis evadunt, ad continentiae atque innocentiae præmium feliciter perveniunt.

velut Dei mu-
nus amplecten-
dam esse.

627 Tormenta jam non timet delicata matrona, metum persecutionis et manus cruciatusque carnificis moriendi celeritate lucrata. Pavore mortalitatis et temporis accenduntur tepidi, constringuntur remissi, excitantur ignavi, desertores compelluntur, ut redeant ; gentiles coguntur, ut credant, vetus fidelium populus ad quietem vocatur ; ad aciem recens et copiosus exercitus robore fortiore colligitur, pugnaturus sine metu mortis, cum prælium venerit, qui ad militiam tempore mortalitatis accedit. Quid deinde illud, fratr. dilectiss. quale est, quam necessarium, quod pestis ista et lues, quæ horribilis et feralis videtur, explorat justitiam singulorum et mentes

humani generis examinat ; an infirmis serviant sani, an propinqui cognatos pie diligant, an misereantur servorum languentium domini, an deprecantes ægros non deserant medici, an feroces violentiam suam comprimant, an rapaces avaritiæ furentis insatiabilem semper ardorem vel metu mortis exstinguant, an cervicem flectant superbi, an audaciam leniant improbi, an per-euntibus caris, vel sic aliquid divites indigentibus largiantur, et donent sine herede morituri. Ut nihil aliud mortalitas ista contulerit, hoc Christianis et Dei servis plurimum præstitit, quod martyrium cœpimus libenter appetere, dum mortem discimus non timere. Exercitia sunt nobis ista, non funera ; dant animo fortitudinis gloriam, contemptu mortis præparant ad coronam.

628 *Æquo longior essem, si singula sanctissimi Præsulis hujusmodi eximia sensa prosequeretur : attamen lectori non ingratum fore duxi, si alterius episcopi exemplum, quo Sanctus nonnullorum ignaviam, qui modo de persecutione, modo de lue querebantur, redarguit ; quodque ex eo in S. Augustini Hipponensis Vita cap. v, num. 59 apud nos tomo VI Augusti, tamquam sancto huic doctore notum, retulit S. Possidius, hic quoque recenserem. Sic igitur habet* : Denique ut manifestius divinæ providentiæ indicia clarescerent, quod Dominus præscius futurorum suis consulat ad veram salutem ; cum quidam de collegis et consacerdotibus nostris infirmitate defessus, et appropinquante jam morte sollicitus, commeatum (*id est, longiorem vitam et sanitatem*) sibi precaretur, adstitit deprecanti, et jam pene morienti juvenis, honore et majestate venerabilis, statu cessus et clarus aspectu, et quem assistentem sibi vix posset humanus aspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talem videre jam poterat de sæculo recessurus.

Episcopus
quidam ob
amorem vitæ

629 Atque ille non sine quadam animi et vocis indignatione infremuit, et dixit : Pati time-tis, exire non vultis ; quid faciam vobis ? Increpantis vox est (*prosequitur Sanctus noster*) et monentis, qui de persecutione sollicitus *, de accersitione securis *, non consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audivit frater noster et collega moriturus, quod ceteris diceret : nam qui moriturus audivit, ad hoc audivit, ut diceret : audivit non ille sibi, sed nobis ; nam quid sibi disceret, jam recessurus ? Didicit immo nobis remanentibus, ut, dum sacerdotem, qui commeatum petebat, increpitum esse comperimus, quod nobis expediat, agnoscere-mus. *Quod ad tempus scripti Operis spectat, ex iis, quæ num. 626 et sequenti ex eo retulimus, satis liquet, istud in Ecclesiæ pace, aut saltem sopita persecutione compositum fuisse. Hinc illud aliqui probabiliter referunt ad imperium Valeriani, qui Gallo ac Volusiano ex communiore sententia circa mensem Maium anni 253, nec diu post etiam Æmiliano, occisis, imperator creatus est, et sub quo Ecclesia paucis annis satis tranquilla pace gavisæ est.*

divinitus in-
crepitus.* forte sollici-
tus
* forte securus

630 *Præter S. Pontium ac Possidium supra laudatos, prædicti libri de Mortalitate pariter meminere, eundemque S. Cypriano adscribunt S. Hieronymus, vel Eusebius in Chronico, et S. Augustinus, variis in locis testimonia ex eo deprompta contra Pelagianos ac Semi-pelagianos producens. Suffecerit unum et alterum hujus locum assignasse. In libro de Prædestinatione Sanctorum, cap. xiv novissimæ editionis Parisiensis sic habet* : Scripsit librum de Mortalitate Cyprianus, mul-

Liber hic a
veteribus
laudatus.

tis,

AUCTORE
C. S.

tis, ac pene omnibus, qui Ecclesiasticas litteras amant, laudabiliter notum. In epistola vero cxxvii ad Vitalem, cap. vi ex adversariorum principiis veluti absurdum infert, librum illum reprobandum fore; Totusque, inquiens, ille de Mortalitate liber gloriosissimi martyris Cypriani reprobandus et abjiciendus est, in quo tota ejus intentio est, ut sciamus, bonis fidelibus gratulandum esse morientibus, quando hujus vitæ tentationibus auferuntur, deinceps in beatissima securitate mansuri. Ceterum responsum non meretur Christophorus Sandius, seculi proxime elapsi Arianus, qui, teste Pearsonio, levissimo, imo, nullo argumento ductus, eximium istud Opusculum, quale nunc exstat, inter supposititia rejiciendum esse deliravit. Consuli potest prædictus Pearsonius in Annalibus ad annum 252, num. 17, ubi inanem ipsius objectionem solide refutavit.

Scribit librum

631 Alterum S. Cypriani Opus S. Pontius post mox memoratum recensuit his verbis: Unde sic misericordiam... disceremus? quibus librum de Opere et Eleemosyna sine dubio designavit. Hunc pariter in pace Ecclesiæ scriptum esse, argumento est ejusdem clausula, quæ nullam persecutionem tum fuisse insinuat, atque ita habet: Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos vel redditionis, vel persecutionis invenerit, nusquam Dominus meritis nostris ad præmium deerit. In pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit. Hæc ibi; nec ullum in eo occurrit persecutionis tum vigentis vestigium; unde colligimus, hunc quoque librum probabiliter sub Valeriano compositum esse. Scriptionis argumentum, quod ipse libri titulus satis indicat, S. Hieronymus in epistola LIV, alias xxvi, ad Pammachium sic breviter exposuit: Quantas vires habeat misericordia, et quibus donanda sit præmiis, et beatus Cyprianus grandi volumine prosequitur, et Danielis consilium probat, qui regem impiissimum, si se audire voluisset, scit pauperum sustentatione salvandum.

de Opere et
eleemosyna:

632 De eodem Opere etiam meminit S. Augustinus in libro contra duas epistolas Pelagianorum, cap. x, et lib. II contra Julianum, cap. viii, quorum priori loco Epistola de Opere et eleemosynis, posteriori item Epistola de eleemosynis vocatur. Eundem præterea laudaverunt patres concilii Ephesini generalis, sub Cælestino I Papa celebrati, in cujus Actione I apud Labbeum tom. III

C

Concil., col. 511 illius exordium Græce versum exstat sub titulo, qui ibidem col. 512 Latine sic habet: Cypriani beatissimi episcopi et martyris ex Tractatu de eleemosyna. Phura de hoc libro, qui Auctore suo, ejusque pietate vere dignus est, non addo præter unum locum, in quo vetus eleemosynas in ecclesiis largiendi, panemque, qui in Sacrificio consecraretur, offerendi usus, in Carthaginensi ecclesia tum observatus fuisse indicatur.

vetus Ecclesiæ
usus ex eo
observatus.

633 Sanctus enim in eo aliquarum avaritiam redarguens, sic ait: Locuples et dives es; et

ferantur, dat illa, quam oportebat accipere. Pro corban Pamelius et Fellus corbonam legunt, quod ejusdem significationis est, et pro thesauro oblationum, vel pro ipsis oblatis eleemosynis accipitur. Dominicum modo pro die Dominica, modo pro Sacrificio, modo etiam pro ecclesia a veteribus usurpatum fuit, ut ex hoc etiam loco patet. Demore autem panis a fidelibus laicis in Sacrificii usum offerendi consuli inter ceteros potest Pamelius in Annotatis ad hunc ipsum locum.

§ XXXVII. S. Stephanum Papam rogat, ut Marcianum Arelatensem episcopum deponi jubeat: scribit adversus Basilidem et Martialem episcopos lapsos in Hispania: Florentium Pupianum criminatorem redarguit.

Diximus supra § 32, S. Cornelio Centumcellis in Hetruria martyrio coronato S. Lucium in Romanam S. Petri Cathedram successisse. Lucio similiter per martyrium sublato suffectus est S. Stephanus; quod anno 253 innectendum esse, Boschiu noster tom. I Augusti, ad diem 2 § 2 cum communiori sententia statuit, quam etiam nos sequimur. Dubium non est, quin S. Cyprianus cum ceteris provincie suæ episcopis ad hunc sanctum Pontificem, sicuti ad duos præcedentes fecerat, litteras transmisserit, ut suam ipsi electionem gratularetur, et Pontificatum agnosceret: verum hæ litteræ ad nos non pervenerunt. Prima quæ a Sancto nostro ad Stephanum scripta exstat, LXVII est inter Cyprianicas, quam laudatus Boschiu noster post Pearsonium non ante annum 254 missam esse merito censuit; quia in ea dicuntur multi e lapsis annis istis superioribus excessisse sine pace: cui malo ut imposterum occurreretur, laudata epistola est, ut jam exponemus.

635 Marcianus Arelatensis in Narbonensi Gallia episcopus, Novatiani hæresim secutus, lapsis omnibus, ut ut sincere pœnitentibus, et Ecclesiam cum gemitu, lacrymisque pulsantibus, pacem impie negaverat; nec ullam eis veniæ spem hic superesse volebat, licet Romani Pontifices, omnesque per orbem Catholici antistes contrarium decrevisset. Hinc factum, ut superioribus annis multi ex pœnitentibus istis sine absolutione paceque Ecclesiæ excesserint, multique etiam tum sic morentur. Neque hanc impietatem suam dissimulabat Marcianus; sed palam gloriabatur, jactabatque, se Novatiano adherere; nec a ceteris episcopis excommunicatum esse, sed sese ipsum ab eorum communicatione sponte sua segregasse. Non poterant reliqui Galliarum episcopi tantam Marciani pervicaciam, tantamque Dominici gregis stragem sine dolore intelligere; ideoque ad S. Stephanum litteras dederunt, ut pro suprema auctoritate sua pereuntibus Christianis provideret, et auctorem mali compesceret.

636 Inter ceteros vero Faustinus Lugdunensis in Gallia Celtica episcopus, hac super re semel atque iterum etiam ad S. Cyprianum scripserat, ejusque consilium, et, si quam ferre posset, opem flagitaverat.

D

E

S. Stephanum
per litteras
rogat,

ut Marcianum
Arelatensem,

F

episcopum
hæreticum,

A *flagitaverat. Hic autem rei indignitate ac tot pœnitentium periculo commotus, per laudatam epistolam ad S. Stephanum recurrit, rogavitque, ut Apostolicas litteras in Gallias ocysus destinaret, quibus Marcianum exauctorari, aliūque in ejus sedem suffici juberet. Epistolæ initium sic habet: Cyprianus Stephano fratri salutem. Faustinus collega noster Lugduni consistens, frater carissime, semel atque iterum mihi scripsit, significans ea, quæ etiam vobis scio utique nuntiata tam ab eo, quam a ceteris coepiscopis nostris in eadem provincia constitutis, quod Marcianus Arelate consistens Novatiano sese conjunxerit, et a Catholicæ Ecclesiæ unitate atque a corporis nostri et sacerdotii consensione discesserit, tenens hæreticæ præsumptionis durissimam pravitatem, ut servis Dei, pœnitentibus et dolentibus, et Ecclesiam lacrymis et gemitu et dolore pulsantibus, divinæ pietatis et lenitatis paternæ solatia et subsidia claudantur; nec ad fovenda vulnera admittantur vulnerati; sed sine spe pacis et communicationis relictis, ad luporum rapinam et prædam diaboli projiciantur.*

per cujus im-
pietatem
multi

B *637 Cui rei nostrum est consulere et subvenire, frater carissime, qui divinam clementiam cogitantes, et gubernandæ Ecclesiæ librum tenentes, sic censuram vigoris peccatoribus exhibemus, ut tamen lapsis erigendis, et curandis vulneratis, bonitatis et misericordiæ divinæ medicinam non denegemus. Mox, quid facto opus existimet, subdit; Quapropter, inquiens, facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos, ne ultra Marcianum pervicacem et superbum, et divinæ pietatis ac fraternæ salutis inimicum, collegio nostro insultare patiantur, quod necdum videatur a nobis abstentus, qui jam pridem jactat et prædicat, quod Novatiano studens, et ejus pervicaciam sequens, a communicatione se nostra segregaverit; cum Novatianus ipse, quem sequitur, olim abstentus, et hostis Ecclesiæ indicatus sit.*

sine pace
obierant

C *638 Et iterum aliquibus interjectis, sic persequitur: Quam vanum est, frater carissime, ut Novatiano nuper retuso et refutato, et per totum orbem a sacerdotibus Dei abstento, nunc adulatores adhuc nobis patiamur illudere, et de majestate ac dignitate Ecclesiæ judicare. Dirigantur in provinciam et ad plebem Arelate consistentem a te litteræ, quibus abstento Marciano, alius in locum ejus substituat, et grex Christi, qui in hodiernum ab illo dissipatus et vulneratus contemnitur, colligatur. Sufficiat multos illic ex fratribus nostris annis istis superioribus excessisse sine pace; vel ceteris subveniatur, qui supersunt, qui et diebus ac noctibus ingemiscunt, et divinam ac paternam misericordiam deprecantes, solatium nostræ opitulationis exposcunt.*

exauctorari
jubeat.

639 Pergit deinde variis rationibus sententiisque e sacra Scriptura petitis S. Stephano persuadere, ut, deposito Marciano, periclitanti ipsius gregi succurrat. Inter cetera etiam SS. Cornelii Luciique auctoritatem, honoremque adducit, qui applaudentibus omnibus per totum mundum Catholicis episcopis, pacem lapsis pœnitentibus dandam decreverunt, quam hæreticus ille tam crudeliter recusabat. Denique veluti de sancti Pontificis ad sua postulata assensu jam certus, in epistolæ fine petit: Significa plane nobis, quis in locum Marciani Arelate fuerit substitutus, ut sciamus, ad quem fratres nostros dirigere, et cui scribere debeamus. Quid porro hac in causa

egerit S. Stephanus, incompertum est; dejectum tamen ab eo e sede sua fuisse Marcianum, laudatus Boschius noster, aliique id argumento esse putant, quod ejus nomen in antiquis ecclesiæ Arelatensis diptychis, a Mabillonio tomo III Analectorum, pag. 432 editis, non legatur. Ad Joannis Launoyii objectiones, quibus hanc epistolam S. Cypriano adjudicavit, necesse non est, ut respondeam: cum eæ ab eruditis merito rejiciantur, ad easque jam responderit Pearsonius in Annalibus ad annum 254, Tillemontius, aliique.

640 Circa idem circiter tempus referri solet Martialis et Basilidis causa, de qua nonnulla S. Stephanum inter Sanctumque Cyprianum dissensio intercessit. Illorum unus erat Legionensis atque Asturicensis, alter Emeritensis in Hispaniis episcopi: sed uterque libellaticus, aliisque præterea criminibus inquinatus. Nam Basilides e morbo decumbens, Deum blasphemaverat; Martialis vero præter turpia et lutulenta convivia, in gentium collegio frequentata, ibidem etiam filios suos exterarum gentium more tumultaverat, actisque publice habitis apud procuratorem ducenarium, obtemperasse se idololatriæ et Christum negasse, fuerat confessus. Ob hæc aliaque multa ac gravia crimina episcopatu suo a plebe et vicinis episcopis dejecti fuere, in eorundemque locum Sabinus et forte etiam Felix suffecti et ordinati. Et Basilides quidem exaurationem illam satis æquo animo primo tulisse videtur; cum hic, teste S. Cypriano in epistola LXVIII, episcopatum pro conscientia suæ vulnere sponte deponens, ad agendam pœnitentiam conversus sit, Deum deprecans, et satis gratulans, si sibi vel laico communicare contingeret.

641 Sed sive eam pœnitentiam humilitatemque simulaverit, sive mentem deinde mutarit, postea Romam ad S. Stephanum recurrit, ab eoque sedi suæ restitutus est, quod et Martialem fecisse, impetrasseque omnino verisimile est; licet S. Cyprianus id tam clare non asserat, sed eum ad episcopatum suum retinendum fallacia usum esse tantum dicat. Ea res utriusque diœcesis plebem, vicinosque episcopos non parum turbavit, et ut in hujusmodi contentionibus solet, in duas partes divisit, quarum una Martialem ac Basilidem tamquam jure meritoque depositos aversabatur, alia tamquam Pontificia auctoritate restitutos recipiebat. Qui e priori parte stabant, Felicem ac Sabinum, eos ipsos forte, quos in priorem locum suffectos diximus, cum litteris rem totam complectentibus, quibus suas etiam Felix alter Cæsaraugustanus, ut apparet, episcopus addidit, Carthaginem ad S. Cyprianum destinaverunt, rogantque, ut suo ille vel solatio vel auxilio sese adjuvaret.

642 Celebrabat tum S. Cyprianus concilium, ad quod 36 episcopi, Carthaginensis sedis suffraganei, convenerant; in quo cum laudatæ litteræ lectæ, legatique auditi fuissent, visum est omnibus, Martialem ac Basilidem ob prædicta crimina merito exauctoratos, Sabinumque et Felicem illis legitime substitutos fuisse; ideoque hos in sedibus suis confirmandos, illos vero ab iisdem omnino arcendos, nec communicandum cum iis imposterum esse. Hanc sententiam suam sanctus Metropolita et triginta illi et sex episcopi per epistolam LVIII, cui omnium nomina præfixa sunt, Felici presbytero et plebibus consistentibus apud Legionem et Asturicæ, item Lælio diacono et plebi Emeritæ consistentibus remiserunt. Rationem autem hanc allegant: Cum manifestum sit, ejusmodi

AUCTORE
C. S.

Basilidem et
Martialem
exauctoratos
episcopos.

E

in sedes suas
restitui molien-
tes.

F

Sanctus ab ii
arceri curat,
vatus

AUCTORE
C. S.

ejusmodi homines nec ecclesiæ Christi posse præesse, nec Deo Sacrificia offerre debere; maxime cum jam pridem nobiscum et cum omnibus omnino episcopis in toto mundo constitutis etiam Cornelius collega noster, sacerdos pacificus ac justus, et martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreverit ejusmodi homines ad poenitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi.

S. Stephano
impositum
fuisse,

643 Quod ad S. Stephanum pertinet, respondent, eum deceptum fuisse; nec impostoribus suam fallaciam prodesse debere. Nec rescindere, inquit, ordinationem (Sabin?) jure perfectam potest, quod Basilides post crimina sua detecta, et conscientiam etiam propria confessione nudatam, Romam pergens, Stephanum, collegam nostrum, longe positum et gestæ rei ac veritatis ignarum fefellit, ut exambiret reponi se injuste in episcopatum, de quo fuerat jure depositus. Hoc eo pertinet, ut Basilidis non tam abolita sint, quam cumulata delicta; ut ad superiora peccata ejus etiam fallaciæ et circumventionis crimen accesserit. Neque enim tam culpandus est ille, cui negligenter obreptum est, quam hic execrandus, qui fraudulenter obrepit. Obrepere autem si hominibus Basilides potuit, Deo non potest. De Martiale quoque subdunt: Sed nec Martiali potest profuisse fallacia, quo minus ipse quoque delictis gravibus involutus episcopatum tenere non debeat, quando et Apostolus moneat et dicat: Episcopum oportet esse sine crimine, quasi Dei dispensatorem. Porro ex adductis locis Eminētissimus Baronius, Tillemontius, alique sine ullo scrupulo admittunt, sancto Pontifici Stephano a Basilide et Martiale, aut certe ab horum priore fraudulenter impositum, restitutionemque sedum suarum per obreptionem impetratam fuisse, quemadmodum S. Cyprianus clare asseverat.

quod non
omnino certum
est.

644 Contra vero Boschius noster loco supra laudato omnem obreptionis negligentiaque suspicionem a sancto illo Pontifice amoliri conatur, dubiumque facit, utri e duobus Sanctis, Stephano, an Cypriano potius impositum fuerit. Verum de his aliisque huc spectantibus ipse loco citato consuli potest; id unum hic observo, S. Cyprianum Romanum Pontificis in ceteros episcopos auctoritatem, quam in Marciani Arelatensis episcopi causa imploravit, in hac quoque agnovisse: cum alioquin ad obreptionem recurrere non debuisset, ut Basilidi episcopatum suum immerito restitutum probaret. Ceterum quem finem hæ turbae Hispanica habuerint, nemo veterum tradidit; nec apud neotericos de eo aliquid certi reperi. Vide tamen, si lubet, laudatum Boschium in S. Stephano, Cardinalem Aguirrium tom. I Collectionis maximæ Conciliorum Hispaniæ, dissert. XIV, excursu 3 ad epist. S. Sixti; et Pinium tom. II Augusti, die 6, § 5 in Commentario prævio ad Martyrium ejusdem S. Sixti Pontificis martyris, ubi de illius epistolæ auctoritate actum est.

Adversus Pu-
piani, qui nec
episcopus,

645 Hisce duabus epistolis subjungimus et aliam LXIX, quam justa suæ famæ suique episcopatus defensio sancto Antistiti nostro scribendam suasit. Est ea apologetica contra Florentii Pupiani calumnias, quam anno 254 vel 255 scriptam fuisse ex eo patet, quod Sanctus annum sextum episcopatus sui in illa numeret, quo illum anno 248 vel 249 initiatum esse, § 5 probavimus. An Florentius ille Pupianus episcopus fuerit, dubitavit Pamelius ob præfixum fratris in epigrapha nomen; sic enim legitur: Cyprianus, qui et Thascius,

Florentio, cui et Pupiano, fratri salutem. D Africanum episcopum illum Pearsonius quoque credidit, non alio, quantum apparet, argumento. Verum sola fratris compellatio dignitatem illam minime insinuat; nec quidquam in tota epistola occurrit, quod eam ipsi vindicet; quin potius Sanctus in ea sic loquitur, ut cum rebeli contemnendoque subdito episcopum agere decet; nihilque obstat, quo minus laicus aliquis, sed eminentioris conditionis vel auctoritatis fuisse credatur.

646 Non magis certum est, quod de confessionis illius tempore persecutionis gloria laudati Pamelius ac Pearsonius crediderunt, serio dicta rati, quæ Sanctum per ironiam dixisse alii arbitrantur, dum in eadem epistola ad Puppianum ait: Ne forte claritatis, et martyrii tui dignitas nostra communicatione maculetur (animadvertite) in mores nostros diligenter inquirere. Et rursus post multa: Persecutio enim veniens te ad summam martyrii sublimitatem provexit. Sed ironice hæc accipienda esse, verisimile facit, quod posteriori loco mox subdit, Me autem, inquit, proscriptionis onere depressit (eadem persecutione); cum publice legeretur: « Si quis tenet vel possidet de bonis Cæcili Cypriani, episcopi Christianorum: » ut etiam, qui non credebant Deo Episcopum constituenti, vel diabolo crederent Episcopum proscribenti. Nec hæc jacto, sed dolens profero, cum te judicem Dei constituas et Christi. Hæc sane ignaviam exprobrantis potius sunt, quam confessionem laudantis.

nec confessor
fuisse videtur,

647 Id ipsum sub finem epistolæ satis significat, dum ait: De iis autem, quæ tu egisti vel in persecutione, vel in pace, stultum est, ut velim te judicare, quando tu magis judicem te nostri constitueris. Ironia igitur, quam etiam alias in hac eadem epistola ab eo adhibitam fuisse videbimus, Sanctus usus videtur, dum sublimitatem martyrii Pupiani prædicavit. Porro ut ad scribendi causam argumentumque veniamus, Pupianus ille ante exortam Decii persecutionem in S. Cypriani communione vixerat, ejusdemque legitimum episcopatum agnoverat; at deinde dum Sancti obtrectatoribus nimis faciles aures præberet, ab eodem se, veluti a profano contaminatoque homine, segregavit. Obtrectatores illos fuisse e Felicissimi asseclis, qui lapsis omnibus sine prævia poenitentia pacem temere impertiebantur, colligitur ex his, quæ Sanctus ibidem sic habet: Prevaluit autem apud te contra divinam sententiam, et contra conscientiam nostram, fidei suæ viribus nixam, inimicorum et malignorum commentum; quasi apud lapsos et prophanos et extra Ecclesiam positos, de quorum pectoribus excesserit Spiritus sanctus, esse aliud possit, nisi mens prava, et fallax lingua, et odia venenata, et sacrilega mendacia.

648 Quibus vero probris schismatici illi Episcopum suum prosciderint, Sanctus non edicit, dixisse contentus, ea infanda, turpia, etiam gentilibus execranda fuisse. Hisce criminationibus infatuatus Pupianus, omnes, qui cum S. Cypriano communicabant, pro excommunicatis habebat; eoque devenerat arrogantia, ut sanctum Præsulem de objectis criminibus per litteras compellaret, negaretque sese ipsius episcopatum agniturum, nisi ea apud se purgasset. Tanta impudentissimi hominis audacia, qua sese Episcopi judicem constituerat, Sanctum, qui ad criminationes diu siliuerat, ad sui suique episcopatus defensionem denique induxit. Scripsit ergo laudatam epistolam LXIX, in qua acriter stylo causam suam sic egit, ut dignita-

Sanctus se
defendit,

A *tis suæ memor, objecta crimina singulatim refutare passim contempserit, nec nisi Dei iudicium ac Ecclesiæ suffragium pro integritate sua comprobanda adversus maledicos illos protulerit, eosdemque divinis comminationibus ad officium suum revocare conatus sit.*

et superbum hominem

649 *Superbiam tamen Pupiani, quam hic sibi inter cetera objecerat, contundere, instituit.* Quod vero dixisti, ait, sacerdotes humiles esse debere, quia et Dominus et Apostoli ejus humiles fuerunt; humilitatem meam et fratres omnes et gentiles quoque optime norunt et diligunt, et tu quoque noveras et diligebas, cum adhuc in Ecclesia esses, et mecum communicares. Quis autem nostrum longe est ab humilitate, utrumne ego, qui quotidie fratribus servio, et venientes ad ecclesiam singulos benigne et cum voto et gaudio suscipio, an tu, qui te ipsum episcopum Episcopi, et iudicem Judicis ad tempus a Deo dati constituis; cum Dominus Deus in Deuteronomio dicat: « Et homo quicumque fecerit in » superbia, ut non exaudiat, sacerdotem et ju- » dicem, quicumque fuerit in diebus illis, morietur homo ille » etc. *Subdit et sacræ Scripturæ sententias, quibus insani hominis arrogantiam retundat, eumque de debita episcopis reverentia admoneat.*

B

pro meritis spernens,

650 *Deinde eleganti, sed acri ironia illum sic aggreditur:* Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem suam præpositos et sacerdotes vocare; ac nisi apud te purgati fuerimus, et sententia tua absoluti, ecce jam sex annis et nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs præpositum, nec grex pastorem, nec ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitem, nec Deus sacerdotem? Subveniat Pupianus, et sententiam dicat, et iudicium Dei et Christi in acceptum referat, ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis et pacis exiisse videatur; ne novus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi et Spiritus sancti gratiam iudicetur; ne tot lapsis et poenitentibus pax data et communicatio nostra examinatione concessa, iudicii tui auctoritate solvatur. Annue aliquando, et dignare pronuntiare de nobis, et episcopatum nostrum cognitionis tuæ auctoritate firmare, ut Deus et Christus ejus agere tibi gratias possint, quod per te sit Antistes et Rector altari eorum pariter et plebi restitutus.

C

et acriter castigans,

651 *Simili modo ad scrupulum, in quem de illius episcopatu inciderat Pupianus, quemque sibi eximi postulaverat, Cyprianus respondit.* Dixisti sane, ait, scrupulum tibi esse tollendum de animo, in quem incidisti. Incidisti, sed tua credulitate inreligiosa: incidisti, sed tua mente et voluntate sacrilega; dum incesta, dum impia, dum nefanda contra Fratrem, contra Sacerdotem facile audis, libenter credis, aliena mendacia quasi propria et privata defendis. *Nec aliud ad hunc scrupulum reponit, quam omnium Ecclesiæ ordinum faventem sibi consensum; ac denuo nova ironia usus subjicit.* Nisi si omnes isti communicantes mecum, secundum quod scripsisti, polluto nostro ore polluti sunt, et spem vitæ æternæ communicationis nostræ contagione perdiderunt; Pupianus solus integer, inviolatus, sanctus, pudicus, qui nobis miscere se noluit, in paradiso atque in regno cœlorum solus habitabat.

conditiones quibus ad communionem suam

652 *Objecerat præterea Pupianus, Africanam ecclesiam Cypriani culpa schismate laborare; quam criminationem similiter contemnens, respondet:*

Scripsisti quoque, quod ecclesia nunc propter me portionem sui in disperso habeat; quando omnis Ecclesiæ populus et collectus sit et adunatus, et individua concordia sibi junctus; soli illi foris remanserint, qui, etsi intus essent, ejiciendi fuerant. *Plura studiosus lector in ipsa epistola reperiet, quæ, ne longior sim, prætereo. Non possum tamen omittere, quæ in fine epistolæ habet, ubi superbo isti homini, qui sese illius iudicem constituerat, conditiones proponit, quibus ad communicationem Ecclesiæ admitti posset, simulque suam Deum consulendi ac perpetuo sacrificandi consuetudinem, frequentesque visiones et revelationes cælestes commemorat.*

653 *Sic itaque habet:* Quam ob rem, frater, si majestatem Dei, qui sacerdotes ordinat, cogitaveris; si Christum, qui arbitrio et nutu ac præsentia sua et præpositos ipsos et Ecclesiam cum præpositis gubernat, aliquando respexeris; si de innocentia sacerdotum non humano odio, sed divino iudicio credideris; si temeritatis et superbiæ atque insolentiæ tuæ agere vel sero poenitentiam cœperis; si Deo et Christo ejus, quibus servio, et quibus puro atque immaculato ore Sacrificia et in persecutione pariter et in pace indesinenter offero, plenissime satisfeceris; communicationis tuæ poterimus habere rationem, manente tamen apud nos divinæ censuræ respectu et metu, ut prius Dominum meum consulam, an tibi pacem dari, et te ad communicationem Ecclesiæ suæ admitti, sua ostensione et admonitione permittat.

AUCTORE C. S.

admitti possit, proponit,

E

654 Memini enim, quid jam mihi sit ostensum, immo quid Servo obsequenti et timenti de Dominica et divina auctoritate præceptum; qui inter cetera, quæ ostendere et revelare dignatus est, et hoc addit: Itaque qui Christo non credit Sacerdotem facienti, et postea credere incipiet Sacerdotem vindicanti. Quamquam sciam, somnia ridicula et visiones ineptas quibusdam videri; sed utique illis, qui malunt contra sacerdotes credere, quam Sacerdoti. Sed nihil mirum; quando de Joseph fratres sui dixerunt: « Ecce » somniator ille venit; nunc ergo venite, occidamus illum; » et somniator postea, quod somniaverat, consecutus sit, et occisores ac venditores confusi sint; ut, qui verbis prius non credissent, factis postmodum crederent. *Denique epistolam cum hac comminatione claudit:* Hæc pro animi mei pura conscientia, et pro Domini et Dei mei fiducia rescripsi: habes tu litteras meas, et ego tuas; in die iudicii ante tribunal Christi utrumque recitabitur. *Ceterum quid Pupiano illo postea factum sit, ignoratur.*

et cælestes minas intonat.

F

§ XXXVIII. Controversia de hæreticorum baptismo exorta, Sanctus geminam synodum de ea celebrat, suamque ac collegarum sententiam ad S. Stephanum Romanum Pontificem transmittit.

Pervenimus tandem ad famosam illam de hæreticorum baptismo causam, in qua Sanctus noster exemplo suo docuit, quam periculosum

Controversia de baptismo hæreticorum

losum

AUCTORE
C. S.

losum homini sit, ut ut sancto et docto, a Romanæ Ecclesiæ traditione recedere, ut proprio aliarumve ecclesiarum sensui adhæreat. Quamquam enim propterea ab ejusdem Ecclesiæ communione nec recesserit, nec rejectus fuerit, contentionis tamen ardore abreptus aliquid humanum passus est, et errorem ab universa Ecclesia postmodum proscrip- tum justo acrius defendendo, integerrimæ vitæ suæ novum aliquem inussit, quem tamen deinde aut laudabili pallinodia ipse delevit, aut ubere caritatis cooperuit, aut cælestis Pater falce passionis in eo purgavit, ut ex S. Augustino suo loco vide- bimus. Ut autem in hac controversia exponenda ordinate procedamus, primo loco in dissensionis exortæ tempus inquiremus; secundo in occasionem, qua nata est; tertio S. Cypriani, quique ipsi adhærebant, circa eam sensum actaque exponemus.

quando orta in
Africa?

656 Controversiam illam S. Stephanum inter ac Cyprianum nondum motam fuisse, dum hic epistolam LXVII de Marciano Arelatensi episcopo scriberet, ex ipsa epistola manifestum est; neque enim ipse tum idoneus Gallorum antistitem apud sanctum Pontificem patronus fuisset, neque illius epistolæ stylus sapit ceteras inter dissensionem ab eodem scriptas. Hinc, cum præcedenti § dixerimus, eam epistolam ante annum 254 exaratam non videri, præsens controversia ante id tempus statui non potest. Deinde Boschiu^s noster tom. I Augusti in Commentario prævio ad Acta S. Stephani Papæ, § 3 ostendit, epistolam Firmiliani, quæ LXXV est inter Cyprianicas, anno 256, imminente jam hieme scriptam esse, observatque, Firmilianum S. Stephani hac in parte adversus Afros et Orientales acta sic in ea referre, ut conceptum ex iis dolorem recentem omnino fuisse significet. Inter prædictos igitur annos memorata controversia figenda est.

An Agrippini
opinionem

657 Baptizatos ab hæreticis baptizandos esse, dum ad Ecclesiam veniunt, Agrippinus, S. Cypriani in Carthaginensi cathedra decessor, non tamen proximus, ut alibi jam monuimus, primus in Africa, coacto episcoporum concilio, decrevit; eumque tanquam hujus sententiæ in ea provincia auctorem tam S. Cyprianus in epist. LXXI et LXXIII, quam S. Augustinus variis in locis commemo- rant. Morem illum contra veterem consuetudi- nem ab illo introductum usque ad tempus contro- versiae, de qua agimus, ibidem perseverasse S. Cyprianus in epist. LXXIII ad Jubajanum indi- care videtur. Sic enim ibidem loquitur: Apud nos autem non nova aut repentina res est, ut bapti- zandos censeamus eos, qui ab hæreticis ad Ec- clesiam veniunt; quando multi jam anni sint et longa ætas, ex quo sub Agrippino, bonæ memo- riæ viro, convenientes in unum episcopi plurimi hoc statuerint, atque exinde in hodiernum tot millia hæreticorum in provinciis nostris ad Ec- clesiam conversi, non aspernati sint, neque cunctati, immo et rationabiliter et libenter am- plexi sint, ut lavacri vitalis et salutaris baptismi gratiam consequerentur.

ad Cyprianum
usque Afri
tenuerunt.

658 At vero S. Augustinus lib. III de Baptismo contra Donatistas, cap. XII fatetur se non capere, quo pacto Sanctus ista dixerit; cum ex ipsa re gesta dicendum videatur, recentem illam consuetu- dinem post Agrippinum intermissam fuisse. Sed Augustinum audiamus. Quomodo autem dicat: « Atque exinde in hodiernum tot millia hæreti- corum » etc., non video; nisi forte hoc dicat: Exinde in hodiernum; quia nulla de illis, ex quo in Ecclesia per Agrippini concilium baptizati sunt, quæstio alicujus excommunicationis (quam

S. Cypriano et qui cum ipso sentiebant, Romanus Pontifex jam comminatus fuerat) exorta est. Ce- terum, si permanebat ab Agrippino usque ad Cyprianum consuetudo baptizandi ab hæreticis venientes, ut quid facta sunt a Cypriano hac de re concilia? Ut quid eidem Jubajano dicit, non se rem novam facere aut repentinam, sed ab Agrippino constitutam? Cur enim Jubajanus de novitate turbaretur, ut cum per auctoritatem Agrippini sanari oporteret, si ab Agrippino us- que ab Cyprianum hoc tenebat ecclesia? Cur de- nique tot ejus collegæ in concilio dixerunt, rationem et veritatem consuetudini præponendam, ac non potius dixerunt, eos, qui aliud facere vel- lent, et contra veritatem et contra consuetudi- nem facere? Ita S. Augustinus.

659 Sed nescio, an hæc conciliari non possint, dicendo, introductam ab Agrippino consuetudi- nem in Carthaginensi ac nonnullis aliis ejusdem sedis suffraganeis diæcesibus servatam, in aliis vero rejectam fuisse. Certe hac ratione S. Cypriani dicta, cum argumentis a S. Augustino in opposi- tum allatis non difficulter poterunt componi. Ut ut autem hæc se habeant, istud certum est, dubi- tatum hac super re in Africa fuisse, præsertim in Numidia, ex qua episcopi octodecim S. Cypria- num propterea per litteras consulendum putarunt, licet ipsi Agrippini sententiam pariter sequerentur. Horum litteræ, quæ exciderunt, lectæ sunt in Car- thaginensi triginta vel triginta et unius episcopo- rum concilio, quos sanctus Metropolitæ vel ea ipsa de causa tum convocaverat, vel alias congregatos penes se habebat. Atque hæc fuit prima Cartha- ginensis synodus sub S. Cypriano de hæreticorum baptismate celebrata, et dissensionis hunc inter ac S. Stephanum Papam origo.

660 Porro S. Cyprianus laudatque, qui ipsi aderant episcopi, Agrippini placito inhærentes, omnino censuere, baptismum extra Ecclesiam conferri non posse; ideoque baptizandos esse, quicumque ab hæreticis schismaticisve tincti, in Ecclesiam admitterentur, ad prædictos episcopos Numidas rescribere. Est ea epistola LXX inter Cyprianicas, in cujus initio hæc leguntur: Cum simul in concilio essemus, fratres carissimi, legi- mus litteras vestras, quas ad nos fecistis de iis, qui apud hæreticos et schismaticos baptizati vi- dentur, an ad Ecclesiam Catholicam, quæ una et vera est, venientes baptizari debeant. De qua re quamquam et ipsi illic veritatem et firmitatem Catholicæ regulæ teneatis; tamen, quoniam consulendos nos pro communi dilectione existi- mastis, sententiam nostram non novam promi- mus, sed jam pridem ab antecessoribus nostris statutam, et a nobis observatam, vobiscum pari consensione conjungimus, censes scilicet et pro certo tenentes, neminem foris baptizari ex- tra Ecclesiam posse, cum sit baptismus unum in sancta Ecclesia constitutum etc.

661 Non recte Eusebius præsentem controver- siam exposuit, dum lib. VII Historiæ Ecclesiasticæ, cap. II, interprete Henrico Valesio dixit: Ad hunc Stephanum Dionysius (Alexandrinus) primam earum, quæ de baptismo conscriptæ sunt, epi- stolam exaravit, cum per id tempus non medio- cris controversia exorta esset, utrum eos, qui ex qualibet hæresi convertèrentur, baptismo pur- gari oporteret. Quippe antiqua consuetudo inva- luerat, ut in ejusmodi hominibus sola manuum impositio cum precationibus adhiberetur. Et mox c. III: Primus omnium Cyprianus, qui tunc tem- poris Carthaginensem regebat ecclesiam, non nisi

D

I

Sanctus a Nu-
midis consul-
tus, in Synodo

E

hæreticorum
baptisma reji-
cit.

F

Contra Euse-
bium ac Nice-
phorum Cal-
listum

A nisi per baptismum ab errore prius mundatos, admittendos esse censuit. *Ita ipse, sed, ut dixi, non recte, aut certe obscurius. Nam, ut verba ista prae se ferunt, dicendus esset Cyprianus censuisse, haereticos, dum ad Ecclesiam venirent, ab errore seu haeresi sua per baptismum purgari oportere. Etiam longius a vero aberravit, et pejus Eusebium intellexit Nicephorus Callistus lib. VI Hist. Eccles., cap. II, scribens, sancto Antistiti nostro visum fuisse, non modo haereticos omnes, sed et lapsos in persecutione, salutari illo lavacro expiandos esse.*

genuina Sancti
sententia,

B 662 Verum longe aliam fuisse Sancti cum Stephano controversiam, aliamque ejusdem de baptismo sententiam, indubitatum est, ut ostendere aggredior. In primis, quid S. Cyprianus in lapsis reconciliandis observatum voluerit, in epistolis IX, et quinque sequentibus diserte affirmavit; nempe poenitentiam, exomologesin ac manus impositionem, quas in omnibus locis citatis exigit, sed de baptismo iisdem conferendo nec hic, nec alibi loquitur. Secundo existimasse illum, quique cum eo sentiebant episcopi, baptismi Sacramentum in sola Ecclesia Catholica posse conferri, certum est tum ex verbis num. 660 datis, tum ex aliis epistolis de eodem argumento ab illo conscriptis, sententiisque in concilio Carthaginensi prolatis. Ex falsa opinione necessario fluebat altera; nempe baptizandos esse, quotquot in Ecclesia numquam baptizati, sed ab haereticis, schismaticisve sic tincti, in Ecclesiam admitti postularent.

ortaque contro-
versia

663 Hanc fuisse genuinam S. Cypriani ipsique adhaerentium sententiam, demonstrat ejusdem epistola LXXI ad Quintum, ubi ut odiosam rebaptizandi suspicionem a se amoliretur, ait: Nos autem dicimus eos, qui inde (ab haeresi vel schismate) veniunt, non rebaptizari apud nos, sed baptizari. Neque enim accipiunt illic aliquid, ubi nihil est; sed veniunt ad nos, ut hic accipiant, ubi et gratia et veritas omnis est. Et rursus in epistola LXXIII ad Jubajanum: Hoc idem denuo sententia nostra firmavimus, statuentes, unum baptismum esse, quod sit in Ecclesia Catholica constitutum; ac per hoc non rebaptizari, sed baptizari a nobis, quicumque ab adultera et prophana aqua veniunt abluendi, et sanctificandi salutaris aquae veritate. Consequenter ad haec nefas putabat baptizari eos, qui post susceptum in Ecclesia Catholica baptismum in haeresim vel schisma prolapsi, deinde ad Ecclesiam redirent.

explicatur.

C 664 Audi ipsum denuo in eadem epistola LXXI loquentem: Nos quoque hodie observamus, ut, quos constet hic (in Ecclesia Catholica) baptizatos esse, et a nobis ad haereticos transiisse, si postmodum, peccato suo cognito, et errore digesto, ad veritatem et matricem redeant, satis sit in poenitentiam manum imponere; ut, quia ovis jam fuerat, hanc ovem abalienatam et errabundam in ovile suum pastor recipiat. Si autem, qui ab haereticis venit, baptizatus in Ecclesia prius non fuit, sed alienus in totum et prophanus venit; baptizandus est, ut ovis fiat, quia una est aqua in Ecclesia sancta, quae oves faciat. Hinc cum ceteri Catholici consuetudinem jam ab ipsis Apostolorum temporibus consuetudinem ei objicerent, respondit ibidem, haereticos schismaticosve illos, qui sine baptismo in Ecclesiam recipiebantur, in Ecclesia prius baptizatos fuisse. Dicunt, se in hoc, inquit, veterem consuetudinem sequi; quando apud veteres haereseos et schismatum prima adhuc fuerint initia, ut hi illic essent, qui de Ecclesia recedebant, et hic baptizati prius fuerant;

Septembris Tomus IV.

quos tunc tamen ad Ecclesiam revertentes, et poenitentiam agentes, necesse non erat baptizare. Vide etiam reliquam epistolam praesertim in fine. Procul igitur S. Cyprianus fuit ab ea opinione, quam Eusebius referre videtur, et longius etiam ab ea, quam Nicephorus Callistus eidem affinxit. Nunc ad res gestas redeamus.

665 Non diu post synodum num. 660 relatum, etiam a Quinto in Mauritania episcopo per Lucianum presbyterum eadem super causa S. Cyprianus denuo consultus est, eique in eandem sententiam epistola LXXI respondit, ac simul synodicam nuperi concilii mox laudati epistolam transmisit, etiam ceteris istius provinciae episcopis communicandam. Priori concilio secundum addidit longe frequentius, quippe cui, teste S. Cypriano in epistola ad Jubajanum, tam provinciae Africae quam Numidiaepiscopi, numero septuaginta et unus interfuerunt. In hoc tum alia quaedam decreta fuere, tum ea praecipue probata confirmataque, quae de haereticorum baptismate proxima synodus ordinaverat. Sed et illud additum, ut si qui presbyteri aut diaconi, qui vel in Ecclesia Catholica prius ordinati ad haereticos transissent, vel ab haereticis sacrilega ordinatione initiati fuissent, ad Ecclesiam redirent, ii non nisi ad laicam communionem admitterentur.

666 Hisce ita constitutis, congregati patres synodicam epistolam, quae LXXII est inter Cyprianicas, ad S. Stephanum Papam conscripserunt, cujus exordium huc refero. Cyprianus et ceteri Stephano fratris salutem. Ad quaedam disponenda et consilii communis examinatione limanda necesse habuimus, frater carissime, convenientibus in unum pluribus sacerdotibus, cogere et celebrare concilium, in quo multa quidem prolata atque transacta sunt. Sed de eo vel maxime tibi scribendum et cum tua gravitate ac sapientia conferendum fuit, quod magis pertineat et ad sacerdotalem auctoritatem, et ad Ecclesiae Catholicae unitatem pariter ac dignitatem de divinae dispositionis ordinatione venientem, eos, qui sint foris extra Ecclesiam tincti, et apud haereticos et schismaticos, prophanæ aquae labe maculati, quando ad nos atque ad Ecclesiam, quae una est, venerint, baptizari oportere, eo quod parum sit eis manum imponere ad accipiendum Spiritum sanctum, nisi accipiant et Ecclesiae baptismum,

667 Huic epistolae duas alias adjungere, unam ad Quintum, alteram ad Numidiaepiscopos, supra memoratas, in quibus sententiam suam solidis rationibus stabilitam arbitrabantur. Baptismum autem, ibidem inquit, non esse, quo haeretici utuntur, nec quemquam apud eos, qui Christo adversantur, per gratiam Christi posse proficere, diligenter nuper expressum est in epistola, quae ad Quintum collegam nostrum, in Mauritania constitutum, super ea re scripta est; item in litteris, quas collegae nostri ad coepiscopos in Numidia praesidentes ante fecerunt, cujus utriusque epistolae exempla subdimus hic. Confidenter etiam addunt sub finem: Haec ad conscientiam tuam, frater carissime, et pro honore communi, et pro simplici dilectione pertulimus, credentes, etiam tibi pro religionis tuae et fidei veritate placere, quae et religiosa pariter et vera sunt.

668 Attamen quia probe noverant, oppositam suae sententiam in longe maxima Ecclesiae parte ab immemoriali tempore viguisse, et etiam tum vigere, profitentur, sese nemini legem in hac cau-

AUCTORE
C. S.

Respondet
Quinto: altera
synodus ha-
bita.

E

congregati
episcopi
S. Stephanum

F

de rebus gestis
per litteras
instrunt:

aliter sentien-
tes tamen non
damnant.

AUCTORE
C. S.

sa præscribere velle, nec ab aliorum, qui aliter sentiunt, communionem recedere. Sic enim laudatam epistolam clausurunt: Ceterum scimus quosdam, quod semel imbiberint, nolle deponere, nec propositum suum facile mutare; sed salvo inter collegas pacis et concordiae vinculo quædam propria, quæ apud se semel sint usurpata, retinere. Qua in re nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus, quando habeat in ecclesiæ administratione voluntatis suæ arbitrium liberum unusquisque præpositus, rationem actus sui Domino redditurus. Optamus te, frater carissime, semper bene valere.

Hæc epistola
S. Augusti-
num latuit.

669 Hanc synodicam ad S. Stephanum epistolam laudavit Crescens a Cirta sub nomine solius Cypriani in concilio tertio Carthaginensi, de eadem causa celebrato, atque eam ibidem omnibus prælectam fuisse. At non viderat illam S. Augustinus, dum libros de Baptismo contra Donatistas conscriberet. Etenim lib. VI, cap. xv refutans argumenta prædicti Crescentis, negavit, S. Cypriani epistolam ad S. Stephanum ad præsentem quæstionem pertinere; provocavitque adversarios, ut, si possent, contrarium ostenderent. Prorsus enim, ait, illa epistola de baptismo apud hæreticos, vel schismaticos dato, unde nunc agimus, nihil habet. Itaque altera dumtaxat S. Cypriani ad laudatum Pontificem epistola ad S. Augustini manus pervenerat; ea scilicet, quæ inter Cyprianicas est LXVII, quæque de exauctorando Marciano Arelatensi episcopo tractat, ut § præcedenti dictum est. Non ignotam tamen Augustini tempore fuisse illam, quæ ad dictam controversiam spectat, manifestum est ex S. Hieronymi Opusculo contra Luciferianos, in quo eam non modo disertis verbis laudat, sed integrum etiam ex eadem locum recitat; ita ut dubium esse non possit, quin ipse eamdem viderit.

§ XXXIX. Jubajanum ad partes suas adducit, vel in iis confirmat, eique inter cetera librum de Bono patientiæ mittit: S. Stephani responso accepto, tertiam synodum indicit, et adversus illum scribit: edit librum de Zelo et livore.

De eadem
causa consul-
tus

Dum Africani antistites responsum Roma a S. Stephano Pontifice expectarent, S. Cyprianus de eodem argumento per litteras denuo consultus est a Jubajano, ignotæ nobis sedis ac provincie episcopo. Ad huius manus pervenerat epistola quædam pro traditione Apostolica adversus novam illam opinionem scripta, cujus auctorem S. Stephanum fuisse sine ullo fundamento nonnulli crediderunt. Porro ex qua parte Jubajanus steterit, incertum est; sed si veteri consuetudine standum non putaverit, multum tamen in eam inclinasse, aut certe rationibus pro eadem prolatis motus fuisse videtur. Utut est, S. Cyprianum per epistolam, quæ excidit, consulendum duxit, in eaque et dubia sua exposuit, et laudatæ epistolæ pro Catholica consuetudine scriptæ exemplar ad eum simul transmisit.

671 Ad hæc Jubajani litteras S. Cyprianus per suam, quæ LXXIII est, rescribens, in sententia sua perstitit, illamque variis argumentis stabilire, ac objecta diluere conatus est. Non vacat prolixæ epistolæ argumenta referre: id tantum observo, Sanctum sedulo studuisse, ne Novatianorum more, quem Jubajanus ei objecerat, rebaptizare, aut aliquid novi induxisse videretur. Hinc novitatis suspicioni consilium ab Agrippino olim celebratum, in quo opinio sua stabilita fuerat, opposuit. Quod autem Novatiani rebaptizarent eos, qui ab Ecclesia ad se venirent, curandum non esse respondit, nec propterea a baptizandis hæreticis magis abstinendum, quam cedendum episcopatu, quia Novatianus Episcopatum Romanum usurpaverat. Ceterum neminem a se rebaptizari contendit, quia baptismum ab hæreticis conferri posse negabat. Attamen in tota hac epistola sic disputavit, ut ceteros episcopos aliter sentientes minime damnare, nec ab eorum communionem propterea recedere vellet, uti etiam sub finem expresse testatus est.

672 Eadem opera Jubajano transmisit, quæ de hac controversia jam scripserat, egeratque, ex quibus tempus huius epistolæ simul intelligimus. Quoniam, inquit, jam super hac re quid sentiremus, litteris nostris expressimus, ut compendium facerem, exemplum earumdem litterarum tibi misi, quid in concilio, cum complures adessemus, decreverimus, quid item postea Quinto collegæ nostro de eadem re quærenti rescripserim. Et nunc quoque cum in unum convenissemus, tam provincie Africæ, quam Numidiæ episcopi, numero septuaginta et unus, hoc idem denuo sententia nostra firmavimus etc. Scripta igitur hæc epistola ad Jubajanum est post secundam in eadem causa synodum, quæ anno 256 habita videtur, et ante tertiam, quam Kalendis Septembribus eodem anno ab illo celebratam esse ostendimus.

673 Istud porro hac eadem epistola sanctus Episcopus effecit, ut Jubajanum vel ad partes suas adduxerit, vel in iis confirmarit. Ita discimus ab ipso Sancto nostro, qui cum in tertia Carthaginensi synodo dixisset, lectas in ea esse tum Jubajani ad se, tum suas ad illum litteras, deinde subiunxit: Item lectæ sunt vobis et aliæ Jubajani litteræ, quibus pro sua sincera et religiosa devotione ad epistolam nostram rescribens, non tantum consensus; sed etiam instructum se esse confessus, gratias egit. Hinc etiam obiter observa, lector, epistolam illam ad Jubajanum certo Cypriani esse, ut mirum sit, de ea tam dubitanter locutum fuisse S. Augustinum, dum lib. II contra Cresconium, cap. xxxiii eamdem citans, ait: Cum enim persuadere conaretur vel S. Cyprianus, vel quicumque illam scripsit epistolam etc. Verum etiam alia, quæ ad hanc controversiam spectant, scripta isti sancto doctore de suppositione, vel adulteratione suspecta fuisse, infra videbimus.

674 Litteris ad Jubajanum missis Sanctus adiunxit etiam libellum, quem de Bono patientiæ circa idem tempus composuerat ex amore concordie, quam super studiose coluerat, quæque tum periclitari incipiebat. Cum enim mota de baptismo quæstio plurimos adversarios pateretur, qui pro tuenda consuetudine Apostolica acriter decrabant, merito verebatur, ne disceptationes discordiam parerent, pacemque Ecclesiæ perturbarent. Ut huic ergo malo occurreret, et velut antidotum quoddam præpararet, librum de Bono patientiæ edidit, in quo generalibus tantum monitis lectores ad patientiam, concordiamque cohortatus est; nulla

D
a Jubajano
ipsi rescribit,

eumque vel
in opinionem
suam adducit,

E

vel in ea con-
firmat;

F

scribit librum
de Bono pa-
tientiæ,

AUCTORE
C. S.

A nulla tamen facta de præsenti controversia mentione, quo facilius, ut existimo, etiam ab adversariis legeretur.

quem Jubajano
simul mittit.

675 De hoc libro ipse in laudata epistola ad Jubajanum sic scribit: Nos, quantum in nobis est, propter hæreticos cum collegis et coepiscopis nostris non contendimus, cum quibus divinam concordiam et Dominicam pacem tenemus... Servatur a nobis patienter et leniter caritas animi, collegii honor, vinculum fidei, et concordia sacerdotii. Propter hoc etiam libellum nunc de Bono patientiæ, quantum valuit nostra mediocritas, permittente Domino et inspirante, conscripsimus, quem ad te pro mutua dilectione transmittimus. Eundem S. Pontius in Vita num. 14 sic breviter recenset: Unde patientiam disceremus? Laudat et illum S. Augustinus lib. IV de Baptismo, cap. VIII, et lib. IV contra duas epistolas Pelagianorum, cap. VIII, ubi Epistola de Patientia dicitur; exstatque inter S. Cypriani Opera, Auctore suo vere dignus.

S. Stephanus,
reprobata
Afrorum opi-
nione,

B ut Romanus Pontifex in sententiam suam non gravate iret, eamque auctoritate sua confirmaret; hic contra lectis eorundem litteris, merito indignatus est, quod Apostolica traditio, tamquam erronea proscriberetur, idque ab insignis sanctitatis ac doctrinæ episcopis, a quibus vel maxime fuerat propugnanda. Porro hi Afrorum in re tanta motus eo graviores sancto Pontifici accidebant, quod etiam multi in Oriente eandem traditionem, auctoribus præsertim Firmiliano Cæsareæ Cappadocum, et Heleno Tarsensi, episcopis, eodem tempore convellerent, prout ad diem 2 Augusti in Commentario prævio ad Actu ejusdem S. Stephani, § 3 in Opere nostro observatum jam est. Probe enim perspiciebat sanctus Pontifex, quantum ponderis Africanæ ecclesiæ, ac S. Cypriani in primis auctoritas, pro tuendo errore apud Orientales habitura esset, quantumque inde periculi immineret, ne is latius seminaretur, nisi eum tempestivo efficaciæ remedio compesceret.

nihil innovari
præcipit.

C Nihil itaque cunctatus, ad S. Cyprianum, ceterosque Africæ episcopos rescribens, opinionem eorum novam, et traditioni Apostolicæ, a qua recedere nefas esset, contrariam esse reposuit; ac proinde sic statuit: Si quis ergo a quacumque hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in pœnitentiam; cum ipsi hæretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum. Non pervenit quidem ad nos laudata S. Stephani epistola; sed eam hujusmodi fuisse discimus ex S. Cypriani epistola LXXIV ad Pompeium, in qua illam refutare conatus est, retulitque locum, quem mox recitavimus. Sunt, qui erroneam sententiam ex iisdem verbis S. Stephano impudenter affricare non erubere, quasi hic baptismum etiam sine verbis a Christo præscriptis apud hæreticos collatum approbasset. At necesse non est ad horum insaniam respondere, cum Boschius noster in Commentario prævio ad ejusdem sancti Pontificis Acta, § 4 jam demonstraverit, ipsius de baptismo sententiam a potiori Ecclesiæ parte jam ab initio controversiæ constanter probatam fuisse; quam etiam universa postmodum amplexa est, tenuitque Ecclesia.

adjectis gravi-
bus minis

678 Ex hac autem parte etiam fuit S. Augustinus, qui tamen lib. VI de Baptismo, cap. XXV

scribit: Quis nesciat, non esse baptismum Christi, si verba Evangelica, quibus symbolum constat, illic defuerint? Deinde ad generalem illum S. Stephani loquendi modum etiam aliud responsum subministrat, subdens: Sed facilius inveniuntur hæretici, qui omnino non baptizent, quam qui illis verbis non baptizent. Consuli etiam potest præfatio Operum S. Cypriani editioni Venetæ præfixa, § 4. Laudatus Boschius noster § 3 censuit, S. Stephanum in memorata epistola, quo litem validius dirimeret, omni auctoritate sua usum fuisse, præcepisseque tamquam Episcopum Episcoporum, ac S. Petri successorem. Id colligitur ex concilio tertio Carthaginensi, in quo S. Cyprianus hoc insinuare ipsi videtur, dum ait: Neque enim quisquam nostrum episcopum se esse episcoporum constituit; tum ex epist. LXXV, ubi de S. Stephano dicitur: De episcopatus sui loco gloriatur, et se successionem Petri tenere contendit, super quem fundamenta Ecclesiæ collocata sunt.

679 Istud certum est, sanctum Pontificem excommunicationis pœnam non obtemperaturis interminatum fuisse, aut certe hac eos dignos habendos esse pronuntiasse. Id enim indicat S. Cyprianus, dum in epistola LXXIV ad Pompeium de Stephano ait, Dat honorem Deo, qui... sacerdotes Dei, veritatem Christi et Ecclesiæ unitatem tuentes, abstinendos putat? Idem ex epistola LXXV habemus, in qua Firmilianus commotus bile in eundem sanctum Pontificem inter cetera hæc effudit: Dum enim putas omnes a te abstineri posse, solum te ab omnibus abstinuisti. Veruntamen intra solas minas S. Stephanum stetisse, nec excommunicationis sententiam in S. Cyprianum aut Afros umquam ab eo latam fuisse, laudatus Boschius noster jam probavit, et nos cum ipso contra Tillemontium, aliosque suo loco ostendemus.

inrefractorios.

680 Hæ tam inexpectatæ Romani Pontificis litteræ S. Cyprianum et collegas ejus vehementer perculerunt, quippe qui opinionem suam, quam ei probandam crediderant, velut Apostolicæ traditioni contrariam, rejectam viderent, seque eo redactos intelligerent, ut vel illam pariter reprobare, vel manifesto periculo, ne a S. Petri Cathedra proscriberentur, exponi necesse esset. Et reprobare quidem sententiam, non suo tantum calculo in gemina synodo, sed et ab Agrippino, quique cum ipso congregati fuerant, episcopis stabilitam, confirmatamque, ipsis durum, neque necesse videbatur, eo quod non de aliquo fidei articulo, sed de disciplina tantummodo, quæ in variis particularibus ecclesiis nonnumquam diversa est, hic agi crederent; consuetudinem vero a sancto Pontifice allegatam, non divinam, sed humanam esse judicarent, imo sacris Litteris contrariam. Accedebat, quod non soli ipsi sic sentirent, sed in hac parte socios haberent varios Orientis episcopos, Firmilianum præsertim ac Helenum, qui eundem errorem in synodis versus annum 230 apud Iconium et Synadam celebratis inductum mordicus tuebantur.

Non tamen
cedit Cyprianus;

681 Neque deerant sane rationes e sacra Scriptura petitiæ, quæ opinioni isti in speciem favere videbantur, quasque eo avidius arripiebant, quo majori odio in hæreticos ferebantur. Juerit S. Augustinum hac super re disserentem audire. Lib. II de Baptismo contra Donatistas, cap. VII et VIII sic ait: Irruente itaque tam magna quæstione, cum de remissione peccatorum et de spiritali hominis regeneratione, utrum posset apud hæreticos

F

cujus repu-
gnantia

- AUCTORE C. S. hæreticos vel apud schismaticos fieri. difficile ratio redderetur, et præcederet auctoritas Agrippini et nonnullorum, qui ei consenserant, hominum in hac quæstione deficientium, qui maluerant aliquid novum moliri, quam tenere consuetudinem, cujus defensionem non intelligebant; irruerunt in oculos animæ Viri * similes rationes, et intercluserunt iter pervestigandæ veritatis.
- * forte veri
- varie rationes 682 Nec arbitror, beatum Cyprianum propter aliud, contra consuetudinem quid sentiret, liberior exprompsisse, prioremque dixisse, nisi ut alium si forte existeret, cui esset melius revelatum, gratissime acciperet; et ostenderet imitandam non solum docendi diligentiam, sed etiam discendi modestiam: si autem nullus existeret, qui tale aliquid afferret, unde illæ omnes verisimiles rationes, quibus movebatur, refellerentur, in eadem sententia permaneret, bene sibi conscius, et non occultatæ, quæ putabatur, veritatis, et retentæ, quæ amabatur, unitatis. Nam et illud sic intellexit, quod ait Apostolus: « Prophetae autem duo aut tres loquantur, et ceteri examinent; si alii revelatum fuerit sedenti, ille prior taceat. Qua in parte, inquit (verba B « Cypriani ex epistola LXXI ad Quintum hic refert « Augustinus) docuit et ostendit, multa singulis in melius revelari, et debere unumquemque, quæ, non pro eo, quod semel imbiberat et tenebat, pertinaciter congregi, sed si quid melius et utilius exstiterit, libenter amplecti.»
- a S. Augustino 683 His utique verbis non solum eos admonuit sibi consentire, qui melius aliquid non videbant; sed etiam hortatus est, si qui possent afferre aliquid, quo prior consuetudo servanda potius firmaretur, ut, si tale esset, quod refelli non posset, etiam ipse ostenderet, quam veraciter dixerit, debere unumquemque non pro eo, quod semel imbiberat et tenebat, pertinaciter congregi, sed, si quid melius et utilius exstiterit, libenter amplecti. Sed, quia tunc non exstiterant, nisi qui consuetudinem opponerent; defensiones autem ipsius consuetudinis non tales afferrent, quibus illa talis Anima moveretur; noluit Vir gravissimus rationes suas, etsi non veras, (quod eum latebat) sed tamen non victas, veraci quidem, sed tamen nondum assertæ consuetudini cedere. Quam tamen consuetudinem nisi prior ante Agrippinum, et nonnulli per Africam coepiscopi ejus etiam per concilii sententias deserere tentavissent, non auderet iste saltem ratiocinari adversus eam; sed in tam obscura quæstione turbatus, et ubique intuens universalem robustamque consuetudinem, coartaret se potius et prece et intentione mentis ad Deum, ut, quod postea plenario concilio visum est, id verum esse perspiceret et doceret.
- recensentur; 684 Sed, cum fatigatum præcedentis concilii, quod per Agrippinum factum est, excepisset auctoritas, maluit prædecessorum suorum tamquam inventum defendere, quam inquirendo amplius laborare. Nam in fine epistolæ ad Quintum ita ostendit, in quo tanquam lectulo auctoritatis, quasi fessus, adqueverit. « Quod quidem, inquit, et Agrippinus bonæ memoriæ vir cum ceteris coepiscopis suis, qui illo tempore in provincia Africa et Numidia ecclesiam Domini gubernabant, statuit, et librata concilii communis examinatione firmavit; quorum sententiam religiosam et legitimam, salutarem, fidei et Ecclesiæ Catholicæ congruentem, nos etiam secuti sumus. » Quod S. Cyprianus in hanc opinionem ex odio in hæreticos propensius lapsus fuerit, idem S. Augustinus in libro de Unico baptismo contra Petilianum, cap. XIII his verbis declarat: Apud hæreticos vel schismaticos datum Christi baptismum nolebat agnoscere, dum eos nimium detestaretur, quos a Catholica unitate, quam multum dilexit, separatos dolebat. Idem pariter ex ipsius S. Cypriani epistolis super hoc argumento scriptis manifestum est.
- 685 Cum itaque sanctus Antistes, ceterique cum eo Africæ Numidiæque episcopi novæ opinioni sic adhererent, et S. Stephanus præter immemorialem consuetudinem nihil ipsis reponeret, nec aliunde probaret, eam Apostolica traditione niti; nihil omittendum statuerunt, quo et sententiam suam tuerentur, et indignantis Pontificis minus, servata unitate et communione, evaderent. In hunc finem sanctus Metropolitæ tertium de hac causa concilium in proximas Kalendas Septembris ejusdem anni 256 indixit, ad quod omnes, quotquot potuit, Africæ, Numidiæ, et Mauritanie episcopos convocavit, eo haud dubie animo, eaque spe, ut, si isti omnes sibi consentirent, tantus florentissimæ ecclesiæ episcoporum numerus atque auctoritas Romanum Pontificem, si minus ad suas partes pertraheret, saltem a ferenda intentatæ excommunicationis sententia cohiberet; sin autem dissentirent, ipse quoque ab Agrippini sententia discederet.
- 686 Inter hæc sparsa de S. Stephani responso fama ad Pompeium, Sabratensem in provincia Tripolitana, ut ex concilio tertio Carthaginensi colligitur, episcopum, etiam pervenit; qui, cum ceterarum litterarum, quas S. Cyprianus de eadem causa scripserat, exemplaria ab hoc jam accepisset, eundem per epistolam, quæ interciderat, etiam rogavit, ut de novissimis Stephani litteris se quoque instrueret. Respondit is per epistolam LXXIV, in qua acclusas Pontificis litteras solidis, ut ipsi quidem videbatur, rationibus refutare adorsus, et contentionis ardore, doloreque intentatæ excommunicationis, æquo vehementius abreptus, in sanctum Pontificem, pro Apostolica traditione servanda cum longe maximo episcoporum numero fortiter sese opponentem, nonnulla iratus conscripsit, quæ Cyprianum de S. Petri Cathedra sæpe alibi loquentem non sapiunt. Non habet ea hic retexere; sed S. Augustini exemplum sequar, qui lib. V de Baptismo contra Donatistas, cap. XXV de ea epistola tractans, ait: Jam illa, quæ in Stephanum irritatus effudit, retractare nolo, ... et ea præterire melius est, quæ periculum perniciosæ dissensionis habuerunt.
- 687 Nec sic tamen minitanti Pontifici indignatus est, quin in ejusdem communione permanere voluerit, permanseritque, ut laudatus S. Augustinus ibidem mox subdit: Stephanus autem etiam abstinendos putaverat, qui de suscipiendis hæreticis priscam consuetudinem convellere conarentur: iste autem quæstionis ipsius difficultate permotus, et sanctis caritatis visceribus largissime præditus, in unitate cum eis manendum, qui diversa sentirent. Ita quamvis commotius, sed tamen fraterne indignaretur, vicit tamen pax Christi in cordibus eorum, ut in tali disputatione nullum inter eos malum schismatis oriretur. Ceterum argumenta a S. Cypriano in eadem epistola contra S. Stephani ac Ecclesiæ sententiam producta apud eundem S. Augustinum in citato libro a cap. XXIII usque ad finem examinata, confutataque studiosus lector reperiet.
- 688 Ex ejusdem unitatis et concordie amore
- D et tertiam synodum indicit:
- E de Stephano scribit æquo acrius;
- F in communione tamen ejus perseverans:
- edit librum de Zelo et timore

A *librum de Zelo et Livore hoc circiter tempore scripsisse creditur, ut hunc, quemadmodum etiam per librum de Bono patientiæ fecerat, velut antidotum natæ simultati objiceret, et accensas utrimque partes moneret, ne intemperanti zelo livoreque abreptæ, in noxias contentiones odiaque ac invidiam fratrum prorumperent. Eodem tamen, quo librum de Bono patientiæ scriptum diximus artificio, hunc quoque composuit; sic nempe, ut de zeli ac livoris malis damnisque in eo dissereret, ut agitatum tum de hæreticorum baptismo questionem simultatemque tucius præteriret, ratus haud dubie, sic Opusculum suum adversantibus sibi episcopis pacatius utiliusque legendum. De libro hoc S. Pontius in Vita num. 14 post librum de Bono patientiæ sic meminit: Quis livorem, de venenata invidiæ malignitate venientem, dulcedine remedii salutaris inhiheret?*

a SS. Augustino et Hieronymo laudatum.

689 *Eundem laudat S. Augustinus lib. IV de Baptismo contra Donatistas, cap. VIII, ubi quia simul de unitate inter has controversias ab eo servata meminit, visus est Pamelio insinuare, librum hunc, quem epistolam vocat, occasione earum scriptum fuisse. Sed Augustinum audiamus. Legamus ergo, inquit, epistolam Cypriani de Zelo et livore, et videamus, quantum malum sit invidere melioribus; cuius mali originem ab ipso diabolo exstitisse, memorabiliter docet. Subdit deinde libri initium, unamque ac alteram sententiam, et demum prosequitur: Hæc verba Cypriani in epistola populis nota, quam vera, quam fortia sint, recognoscimus. Vere decuit Cyprianum de zelo et livore et arguere graviter et monere, a quo tam mortifero malo cor ejus penitus alienum tanta caritatis abundantia comprobavit; qua vigilantissime custodita cum collegis suis non malevole de baptismo diversa sentientibus, nec ipse malevola contentione, sed humana tentatione aliter sapiens, quod illi Deus in caritate perseveranti, cum vellet, postea revelaret, in communionis unitate permansit. Laudat eum etiam Hieronymus lib. III Commentarii in Epistolam ad Galatas, cap. v dicens: Scripsit et beatus Cyprianus librum de zelo et livore valde optimum.*

§ XL. Tertia synodus Carthaginensis, in qua prior sententia denuo confirmata: Sancti in hac causa baptismi gesta a nonnullis olim in dubium vocata.

In tertia synodo Carthaginensi

Kalendis Septembribus anni 256 celebratum Carthagine est tertium de hæreticorum baptismo concilium, cui simul cum S. Cypriano episcopi ex Africa, Numidia et Mauritania, octoginta et quinque interfuerunt; præsentibus etiam presbyteris et diaconis et maxima plebis parte. Concilium hoc serius, quam anno 256 statui non posse ex eo certum est, quod habitum fuerit vivente Stephano, qui anni proxime subsecuti mense Augusto martyrio coronatus est. Sed nec citius collocandum esse persuadent pauca, quæ post celebratum concilium S. Stephanum inter ac Cyprianum circa hanc controversiam intercesserunt. Exstat autem laudata synodus tum in Collectionibus Conciliorum, tum inter S. Cypriani Opera,

soletque Sententiæ episcoporum LXXXVII inscribi, non quia totidem interfuere, sed quia ex 85 præsentibus, quorum omnium nomina, dioceses ac sententiæ in ea recensentur, Natalis ab Oeclatam suo quam Pompeii Sabratensis ac Diogæ Lepitimagnensis nomine in eadem opinatus est.

AUCTORE C. S.

691 Concilii convocandi causam, ejusque modum et exordium, ipsa ejusdem præfatio, quam subdo, declarat. Sic ergo habet: Cum in unum Carthagini convenissent Kalendis Septembris episcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, cum presbyteris et diaconibus, præsentem etiam plebis maxima parte, et lectæ essent litteræ Jubajani ad Cyprianum factæ, item Cypriani ad Jubajanum rescriptæ, de hæreticis baptizandis; quidque postmodum Cypriano Jubajanus idem rescripserit, Cyprianus dixit: Audistis, collegæ dilectissimi, quid mihi Jubajanus coepiscopus noster scripserit, consulens mediocritatem nostram de illicito et prophano hæreticorum baptismo, et quid ego ei rescripserim, censens scilicet, quod semel atque iterum et sæpe censuimus, hæreticos ad Ecclesiam venientes Ecclesiæ baptismo baptizari et sanctificati oportere. Item lectæ sunt vobis et aliæ Jubajani litteræ, quibus pro sua sincera et religiosa devotione ad epistolam nostram rescribens, non tantum consensit, sed etiam instructum se esse confessus, gratias egit.

Sanctus congregatos hortatur

692 Superest, ut de hac re singuli quid sentiamus, proferamus; neminem judicantes, aut a jure communicationis aliquem, si diversum senserit, amoventes. Neque enim quisquam nostrum episcopum se esse episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit; quando habeat omnis episcopus pro licentia libertatis et potestatis suæ arbitrium proprium; tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum judicare. Sed exspectemus universi judicium Domini nostri Jesu Christi, qui unus et solus habet potestatem et præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, et de actu nostro judicandi. Huc usque S. Cyprianus. Præter geminam autem Jubajani epistolam, quam perisse diximus, sanctique Cypriani responsoriam, de qua supra jam egimus, lectam etiam in eodem concilio fuisse alteram ejusdem Sancti epistolam ad S. Stephanum, § 38 relatam, testatur Crescens a Cirta, episcopus unus e congregatis patribus, ut supra a nobis pariter jam observatum est.

ad sententiam suam libere edicendum;

693 Quæ vero S. Cyprianus ibidem de episcopo episcoporum, ac tyrannici terroris ad obsequendi necessitatem usu memorat, videri possunt perstringere S. Stephanum Papam, quod is auctoritate sua Pontificia, additis etiam gravibus excommunicationis in refractarios minis, Afros illos præsules ab incepto revocare studuisset. Quod si ita sit, fateamur necesse est, sanctum Antistitem hic rursus humani aliquid passum esse. Attamen hæc eadem absque ullo commoti animi vitio, ac Pontificiæ auctoritatis injuria, dicta accipi possunt. Volebat scilicet sanctus Primas congregatos episcopos de sua quemque sententia libere dicenda admonere. Hunc in finem, quod ad libertatem illam maxime conducere rebatur, observavit, sese omnes collegas esse; et licet ipse primatum Africæ teneret, nec se tamen, nec quemquam aliorum, qui aderant, episcopum episcoporum esse, aut eam potestatem sibi tyrannice arrogare, ut ceteros terrore suo ad sua sensa adigat.

F in ejus oratione

694 Hoc sensu laudatam orationem interpretatus

AUCTORE
C. S.
quædam in
speciem acer-
biora

tus est S. Augustinus lib. III de Baptismo contra Donatistas, cap. III, ubi eam expendens, Sancti mansuetudinem æquitatemque laudat, quod cuique libere sentire dicereque permisisset; simulque nonnullos redarguit, qui hæc fecte subdoleque ab eo dicta arbitrabantur. Augustini verba subjungo. Sequitur enim et dicit (in memorato concilio sanctus Episcopus): « Superest, ut de hac ipsa « requid singulis sentiamus, proferamus; neminem « judicantes, aut a jure communionis aliquem, « si diversum senserit, amoventes. » Non solum ergo mihi salvo jure communionis adhuc verum quærere, sed etiam diversum sentire concedit. « Neque enim quisquam nostrum, inquit, episco- « pum se episcoporum constituit, aut tyrannico « terrore ad obsequendi necessitatem collegas « suos adigit. » Quid mansuetius? Quid humiliter? Nulla nos certe deterret auctoritas a quærendo, quid verum sit.

dicta expli-
cantur;

695 Itane exclamasset Augustinus, si sanctum Pontificem pro Apostolica traditione servanda laborantem tyrannici terroris ac superbiæ a Cypriano hic publice insinuatim credidisset? Nihilne hac oratione mansuetius, nihil humiliter dixisset? Enimvero ab hujusmodi dictis laudandis tam procul aberat sanctus ille doctor, ut ea ne ferenda quidem in eodem Opere lib. V, cap. XXV existimaverit, ut supra jam diximus, et hic juverit repetisse. Jam illa, inquiebat, quæ in Stephanum irritatus effudit, retractare nolo, ... et ea præterire melius est, quæ periculum perniciosæ dissensionis habuerunt. His observatis, S. Augustini textum resumamus. Is cetera S. Cypriani verba similiter expendens, ibidem sic prosequitur: « Quando habeat, inquit (Carthagenen- « sis Antistes) omnis episcopus pro licentia « libertatis et potestatis suæ arbitrium proprium, « tamque judicari ab alio non possit, quam nec « ipse potest alterum judicare: » opinor utique, subdit S. Augustinus, in his quæstionibus, quæ nondum eliquatissima perfectione discussæ sunt.

Sanctique sin-
ceritus

696 Noverat enim, quantam sacramenti profunditatem tunc omnis Ecclesia varia disputatione versabat, liberumque faciebat quærendi arbitrium, ut examinata veritas panderetur. Neque enim mentiebatur, et simpliciores collegas in verbo capere cogitabat, ut, cum se diversum sentire prodidissent, tunc, contra quam promiserat, excommunicandos esse censeret. Absit ab Anima tam sancta ista scelerata perfidia: qui hoc de tali Viro quasi cum ejus laude sentiunt, nihil aliud, quam se ipsos tales esse profitentur. Ego Cyprianum Catholicum episcopum, Catholicum martyrem, et quanto magis magnus erat, tanto se in omnibus humiliantem, ut coram Deo inveniret gratiam, nullo prorsus modo crediderim, in sancto præsertim concilio collegarum, aliud ore protulisse, quam corde gestabat; præsertim cum addat, et dicat: « Sed « expectemus universi judicium Domini nostri « Jesu Christi, qui unus et solus habet potestatem « et præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, et de actu nostro judicandi. » Sub tanti ergo commemoratione judicii verum expectans audire a collegis, prior eis mentiendi præberet exemplum? Averterit Deus hanc dementia a quolibet Christiano, quanto magis a Cypriano. Habemus ergo quærendi liberum arbitrium, ipsius Cypriani nobis mitissimo et veracissimo sermone concessum.

vindicatur

697 Hæc ex S. Augustino hic referre visum est, tum ut ostenderem, necesse non esse, ut san-

ctum Pontificem in memorata oratione a S. Cypriano sugillatum fuisse dicamus; tum ut hujus sinceritas in hoc concilio celebrando vindicaretur; tum denique ut appareret, quo sensu idem Sanctus ibidem dixerit, habere omnem episcopum pro licentia libertatis et potestatis suæ liberum arbitrium, nec ab alio posse judicari. Id enim in his tantum quæstionibus, quæ nondum eliquatissima perfectione discussæ, sive decisæ, sunt, intelligendum esse monet S. Augustinus. Certe credidisse S. Cyprianum, episcopos ob certa crimina exauctorari, adeoque judicari posse, manifestum est ex variis ejusdem epistolis, ac nominatim ex LXIV, in qua Fortunatiani Assuritanorum olim episcopi, et ex LXVIII, in qua Basilidis et Martialis Hispanorum antistitem exauctorationem probavit, ratamque esse voluit, itemque ex LXVII, in qua S. Stephanum Pontificem rogavit, ut Marcianum Arelatensem in Gallia episcopum, Novatiani hæresim sectantem, ocyus deponi, aliudque in ejusdem locum subrogari juberet.

698 Denique ea, quæ pro S. Cypriani in laudato concilio sinceritate vindicanda sanctus doctor ibidem habet, directe feriunt Donatistas, qui ejusdem Sancti auctoritate pro iterando baptismo gloriabantur, sed ab amore concordie et pacis, quam ipse semper servare studuerat, plurimum abhorrebant. Dicebant autem hi, teste S. Augustino in lib. III contra Cresconium Donatistam, cap. II, quod (majores sui) ab Orientalium propterea communione discreti sunt, quia illi (Orientales) suum judicium resciderunt, quo eis placuerat de ista baptismi quæstione Cypriano atque illi Africano concilio consentiri oportere. Cumque S. Augustinus iis reponeret, propterea majores eorum contra S. Cypriani mentem egisse, qui cum collegis suis etiam diversa sentientibus servandam unitatem dixerat, idque ex ipsius in laudato concilio verbis probaret; respondebant illi; Ideo eum sic loqui voluisse, ne fortasse excommunicationis timore deterriti, non auderent libere dicere, quod sentirent; non quia cum eis esset in communione mansurus; ut sanctus doctor ibidem testatur. Unde et verba illa sic excepit: Ubi aperte dicunt, Cyprianum esse mentitum; et Donatistas ipsos mendacii arguens, sanctum Antistitem a tam fœda calumnia vindicavit.

699 Existimavit igitur S. Cyprianus, quæstionem illam non ad fidei dogmata, sed ad disciplinam pertinere; consuetudinem autem, quam solam ipsi objiciebat S. Stephanus, quamque tot Africani præsules, ac nonnulli etiam Orientales rejiciebant, ipse verisimilibus rationibus præoccupatus, mere humanam esse, ac veritati cedere debere judicabat; ideoque opinatus est, quæstionem hanc amplius discutiendam esse, ac interea posse se, salva Ecclesiæ unitate, diversa ab aliis sentire. Hinc ipse cum ceteris episcopis, in secundo concilio Carthaginiensi congregatis, quæstionem hanc inter consuetudines in variis ecclesiis aliter observatas recenset. Verbanum. 668 recitavimus. Nempe causam suam non absimilem credebat illi, quam in epistola LII ad Antonianum his verbis commemorat: Et quidem apud antecessores nostros quidam de episcopis istie in provincia nostra, dandam pacem mœchis non putaverunt, et in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clausurunt: non tamen a coepiscoporum suorum collegio recesserunt, aut Catholicæ Ecclesiæ unitatem vel duritiæ vel censuræ suæ obstinatione ruperunt; ut, quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de Ecclesia separaretur. Ma-

nente

D

e calumnia
Donatistarum.

E

Credebant
Afri, quæsti-
onem hanc

F

AUCTORE
C. S.

A nente concordiae vinculo, et perseverante Catholicae Ecclesiae individuo sacramento, actum suum disponit et dirigit unusquisque episcopus, rationem, propositi sui domino redditurus.

ad fidem non
pertinere :

700 Eodem modo de hac quaestione, veluti ad solam disciplinam, episcopi arbitrio relictam, spectante, opinatus est Firmilianus, Cæsareæ Cappadocum episcopus, in epistola LXXIV de eadem ad S. Cyprianum data. Inter cetera enim, quæ in sanctum Stephanum non minus falso, quam irreverenter, commota bile effudit, contendit hanc discipline diversitatem salvo unitatis vinculo posse servari. Eos autem, inquit, qui Romæ sunt, non ea in omnibus observare, quæ sint ab origine tradita, et frustra Apostolorum auctoritatem prætere, scire quis etiam inde potest, quod circa celebrandos dies Paschæ, et circa multa alia divinæ rei sacramenta videat esse apud illos aliquas diversitates, nec observari illic omnia æqualiter, quæ Hierosolymis observantur, secundum quod in ceteris quoque plurimis provinciis multa pro locorum et nominum diversitate variantur; nec tamen propter hoc ab Ecclesiae Catholicae pace atque unitate aliquando discessum est. Nunc ad concilium redeamus.

eorundem in
synodo sen-
tentia,

B 701 Congregati episcopio, quo diximus, modo, a sancto Primate suo ad sententiam libere dicendam excitati, singuli ex ordine opinati fuere, opinionemque suam passim aliquot rationibus confirmarunt; at in eam sententiam omnes ierunt, ut baptismum ab hæreticis collatum, velut profanum irritumque rejicerent, ideoque baptizandos decernerent, quicumque eo solo tincti ad Ecclesiam venirent. Erant autem, ut diximus, una cum Primate suo episcopi octoginta et quinque, e quibus Natalis ab Oea etiam Pompeii Sabratenis et Diogæ Leptimagnensis, antistitem; qui aberant, loco et nomine suffragium dedit; atque ita sententiae septem supra octoginta collectæ fuerunt. Postremo omnium loco S. Cyprianus suam sententiam dixit, et synodo coronidem imposuit his verbis: Meam sententiam plenissime exprimit epistola, quæ ad Jubajanum collegam nostrum scripta est; hæreticos, secundum Evangelicam et Apostolicam contestationem et adversarios Christi et antichristos appellatos, quando ad Ecclesiam venerint, unico Ecclesiae baptismo baptizandos esse, ut possint fieri de adversariis amici, et de antichristis Christiani.

quam, uti et
cetera huc
spectantia,

C 702 Porro qui rationes, a congregatis patribus pro rejiciendo baptismo hæreticorum in hoc concilio allatas, solide refutatas videre cupit, adeat S. Augustinum lib. VI et VII de Baptismo contra Donatistas, ubi singulas examinavit et refellit. Istud vero observatione dignum est, ejusdem S. Augustini tempore dubitatum fuisse, an S. Cyprianus de baptismo ita senserit, prout in laudato concilio, litterisque sensisse perhibetur; nec defuisse, qui id tum diserte pernegarent, erroremque istum illi afflictum esse contenderent. Ita docet nos ipse sanctus doctor in epistola XCIII, alias XLVIII ad Vincentium Rogatistam, cap. X scribens: Cyprianus autem sensisse aliter de baptismo, quam forma et consuetudo habebat Ecclesiae, non in canonicis, sed in suis, et in concilii litteris invenitur... Quamquam non desint, qui hoc Cyprianum prorsus non sensisse contendunt, sed sub ejus nomine a præsumptoribus atque mendacibus fuisse confictum.

S. Cypriano
afficta, ætate
S. Augustini

703 Neque enim sic potuit integritas atque notitia litterarum unius quamlibet illustris Episcopi custodiri, quemadmodum Scriptura canonica,

tot linguarum litteris, et ordine et successione celebrationis Ecclesiasticæ custoditur; contra quam tamen non defuerunt, qui sub nominibus Apostolorum multa confingerent, frustra quidem; quia illa sic commendata, sic celebrata, sic nota est. Verum quid possit adversus litteras non canonica auctoritate fundatas, etiam hinc demonstravit impiæ conatus audaciæ, quod et adversus eas, quæ tantæ notitiæ mole firmatæ sunt, sese erigere non prætermisit. Hæc S. Augustinus; observans, non incredibile videri debere, quod de afficta S. Cypriano sententia nonnulli contendebant. Deinde quod ipse sentiret, subdidit: Nos tamen, inquit, duas ob res non negamus, illud sensisse Cyprianum, quod et stilus ejus habet quamdam propriam faciem, qua possit agnosci; et quod ibi magis contra vos nostra causa demonstratur invictior.

nonnulli cre-
diderunt.

704 Verum paulo post velut dubius denuo ait: Porro autem Cyprianus, aut non sensit omnino, quod eum sensisse recitatis, aut hoc postea correxerit in regula veritatis etc. Idem dubium suum repetit in libro I contra Cresconium Donatistam, cap. XXXII, ubi ait: Nam et vos profertis concilium Cypriani, quod aut non est factum, aut a ceteris unitatis membris, a quibus ille non divisus est, merito superatum. Ex hisce non inaniter intulit Boschius noster in Commentario prævio ad Acta S. Stephani Papæ § 9, opinionem illam S. Augustino non omnino levem visam fuisse; credidero tamen hunc oppositam tenuisse, nec de altera alium in finem meminisse, quam ut Rogatistis ac Donatistis ostenderet, quam parvi eorum argumenta ex S. Cypriani concilio, litterisque petita faceret, dum tam has, quam illud pro genuinis admittebat, quæ non sine exemplo ac verisimilitudine inter fabulas posset rejicere, si eorum robur auctoritatemve pertimesceret.

E

§ XLI. Afrorum legati a S. Stephano rejecti: Firmiliani de hac causa narratio æquo vehementior: hæc legatio post tertiam synodum Carthaginensem primum adornata.

F

A b eadem synodo legatos Romam missos existimamus, de quibus Firmilianus Cæsarensis in Cappadocia episcopus, ad sanctum Antistitem nostrum scribens, in epistola LXXV inter Cyprianicas meminit; quamquam alii legationem illam citius collocent, ad quorum argumentum infra respondebimus. Sententia de rejiciendo hæreticorum baptismo communi tot episcoporum, ut præcedenti § vidimus, consensu firmata, S. Cypriano, ceterisque cum eo episcopis, visum est, legatos in Urbem destinare, qui S. Stephano eandem coram persuaderent, vel eum saltem tanti concilii auctoritate a ferenda excommunicationis sententia deterrent; et ad qualemcunque conciliationem, conniventiamque adducerent. Sperabant enim, ut credere fas est, fore, ut sanctus Pontifex, dum Africanam ecclesiam, cum qua non pauci in Oriente sentiebant, in opinione sua obfirmatam videret, non difficulter ad leniora consilia moveretur, ne tam illustris portionis Ecclesiae jacturam faceret.

Legati a
S. Stephano
rejecti,

706 Verum

AUCTORE
C. S.
de quibus
Firmilianus
meminit,

706 Verum neque hæc legatio eventum, quem sibi proposuerant, sortita est: quippe si Firmiliano in citata epistola credimus, præmonitus de eorum adventu Pontifex iisdem omni Christianorum hospitio, tectoque interdixit, accedentesque ne ad commune quidem colloquium voluit admittere. Dixi: Si Firmiliano credimus; quia hujus auctoritatem hic admodum suspectam esse ostendimus. Interim illius verba audiamus. Postquam Apostoli Pauli in Epistola ad Ephesios locum de humilitate, lenitate ac dilectione mutua protulisset, sic prosecutus est: Hæc Apostoli mandata et monita salutaria quam diligenter Stephanus implevit, humilitatem sensus et lenitatem primo in loco servans. Quid enim humilior aut lenior, quam cum tot episcopis per totum mundum dissensisse, pacem cum singulis vario discordiæ genere rumpentem, modo cum Orientalibus, quod nec vos latere confidimus; modo vobiscum, qui in Meridie estis, a quibus legatos episcopos patienter satis et leniter suscepit, ut eos nec ad sermonem saltem colloqui communis admitteret; adhuc insuper dilectionis et caritatis memor præciperet fraternitati universæ, ne quis eos in domum suam reciperet, ut venientibus non solum pax et communio, sed et tectum et hospitium negaretur.

707 Antequam hæc discutiamus, observandum est, non omnes scriptores neotericos ea de S. Cypriani Afrorumque legatis dicta accepisse. Eminentissimus enim Baronius ad annum 258, num. 15, et Natalis Alexander Hist. Eccles. Sec. III, art. 1, prop. 2, editionis Parisiensis anni 1714, censuerunt, Firmilianum hic agere de legatis Orientalibus, a concilio Iconiensi missis, quod concilium illorum prior anno 258, qui nobis 256 est, assigit, in quem et posterior consentit. Sed qui recensita Firmiliani verba perpenderit, non dubitabit, quin de legatis Africæ accipienda sint. Hinc etiam præmiserat: Quod (a pace et unitate Ecclesiæ recedere) nunc Stephanus ausus est facere, rumpens adversum vos pacem, quam semper antecessores ejus vobiscum amore et honore mutuo custodierunt. Eodem etiam spectasse videtur, dum ibidem pariter dixit: Nos gratiam referre Stephano in isto possumus, quod per illius inhumanitatem nunc effectum sit, ut fidei et sapientiæ vestræ experimentum capere-mus.

non Orientales.

708 Præterea Iconiensem synodum, a qua legatos istos missos volumus, diu ante S. Stephani Pontificationem celebratam fuisse, docet S. Dionysius Alexandrinus in epistola III ad Philemonem, relata ab Eusebio lib. VII Hist. Eccles., cap. VII, ubi hæc scribit: Illud præterea didici, non ab Afris solis hunc morem (rebaptizandi ab hæreticis baptizatos) nunc primum inventum fuisse; sed et multo antea superiorum episcoporum temporibus, in ecclesiis populosis, et in conciliis fratrum apud Iconium et Synnada, et apud alios plurimos idem sancitum fuisse. Quorum sententias et statuta subvertere, eosque ad jurgia et contentiones excitare equidem nolum. Scriptum est enim: Non commutabis terminos proximi tui, quos parentes tui constituerunt. Dionysio non obscure consonat Firmilianus in epistola superius laudata de eodem argumento scribens: Quod totum nos JAM PRIDEM in Iconio, qui Phrygiæ locus est, collecti in unum convenientibus ex Galatia et Cilicia et ceteris proximis regionibus confirmavimus, tenendum contra hæreticos firmiter et vindicandum, cum a quibusdam de ista re dubitare-

tur. Nunc ad Firmiliani locum, a quo digressi sumus, redeamus.

709 Severum hunc S. Stephani cum Africanis legatis agendi modum pro certo credere non possum soli Firmiliano asserenti, qui tum temporis (salva tanti viri pace id dicere liceat) exacerbato animo multa in sanctum Pontificem inverecunde effudit, non modo æquo acerbiora, sed et falsa. Neque enim erubuit, illum audaciæ, insolentiae, et manifestæ stultitiæ arguere; imperitum, iracundum, schismaticum, apostatam, abstentum, hæreticis omnibus pejorem dicere; de rebus improbe gestis accusare, aliisque onerare opprobriis. Illud quoque falso ait, eundem sanctum Pontificem cum tot episcopis per totum mundum dissensisse; pacem cum singulis vario discordiæ genere rumpentem; quasi potissima Ecclesiæ pars cum Firmiliano sensisset, et Stephanus propterea, aliisque de causis omnes per totum mundum episcopos excommunicasset; cum tamen S. Augustinus lib. de unico Baptismo contra Petilianum cap. XIV diserte tradat, multo plures S. Stephano adhæsisse; neque quemquam partis adversæ excommunicatum fuisse, tum hic tum alibi affirmet. Multi, inquit loco citato, cum illo (Stephano) quidam cum isto (Carthaginensi Episcopo) etiam sentiebant; utrique cum eis in unitate consistentes. Et lib. III contra Cresconium Donatistam, cap. III: Si omnino jam credendum sit, quinquaginta episcopis Orientalium id esse visum, quod septuaginta Afris, vel aliquando ejus pluribus, contra tot millia episcoporum, quibus hic error in toto orbe displicuit.

710 Nec majorem veri speciem habent, quæ de vario discordiæ genere adjungit; quippe quæ cetera sic ignoravit antiquitas, ut, teste S. Augustino mox laudato, vel ipsi Donatistæ, qui S. Cypriani auctoritate rebaptizandi morem tueri conabantur, S. Stephanum inter Romanos Pontifices recenserent, quos Episcopatum illibatam gessisse confitebantur. Quis præterea credat, quæ Firmilianus dicticia adversus S. Cyprianum sub finem epistolæ Stephano adscribit his verbis: Et tamen non pudet Stephanum, ... insuper et Cyprianum pseudo-Christum et pseudo-apostolum et dolosum operarium dicere? Ego quidem hæc non magis a sancto Pontifice dicta credo, quam vera esse, quæ Firmilianus ibidem irreverenter subjungit: Qui (Stephanus) omnia in se esse conscius, prævenit, ut alteri ea per mendacium objiceret, quæ ipse ex merito audire deberet. Eodem animi æstu, ac disputandi studio eis male intellectis S. Cypriani verbis negavit, Apostolorum temporibus hæreticos exstitisse, contendens, neminem tam stultum esse, qui hoc (non rebaptizandos esse baptizatos ab hæreticis) credat Apostolos tradidisse; quando etiam ipsas hæreses constet execrabiles ac detestandas postea exstitisse.

711 Cum itaque Firmilianus in hac epistola multa ex irati animi motu ad conflandam S. Stephano invidiam præter æquum ac decorum inconsiderate effuderit, quid mirum, si ejusdem sancti Pontificis in rejiciendis Africæ legatis severitatem simili, at minori tamen, libertate ampliasset, minasque, obstinate persistentibus ab eo intentatas, pro factis venditasset? Sic certe pacem unitatemque sanctos Stephanum inter ac Cyprianum ruptam asserit; cum tamen constet, hosce in communionem mutua semper permansisse, justamque prioris indignationem intra solas minas stetit, ut infra latius ostensuri sumus. Facile tamen Firmiliano assentior, legatos illos a sancto Pontifice severe repulsos,

Firmiliani
dicta

E

de gestis contra
hos legatos

F

dubio fidei
esse, ostendi-
tur,

AUCTORE
C. S.

A pulsos, Romaque, re penitus infecta, excedere jussos esse, repetitis etiam gravibus in Afros minis, nisi ad pristinam Ecclesiæ consuetudinem redirent. Ita enim et rei gravitas, et periculum, ne quid isti Romæ turbarent, exigebat, quemadmodum Petrus Constantius in Epistolis Romanorum Pontificum, dissert. de S. Stephani Papæ sententia circa receptionem hæreticorum § 7 erudite exposuit.

Ista legatorum
rejectio

712 Nonnulli, inter quos Maranus, memoratos Afrorum legatos, non a tertia Carthaginensi synodo, sed a secunda, Romam missos esse volunt, ac consequenter statuunt, epistolam S. Stephani ad Cyprianum, quam hic in sua ad Pompeium refellere instituit, vel a legatis istis Carthaginem allatam, vel paulo post eorundem regressum eodem missam esse. In hanc sententiam Maranus concessit ob rationem temporis, quam cum nostra pugnare arbitratus est. Est autem hæc ratio hujusmodi. Ex dictis constat, concilium Carthaginense tertium Kalendis Septembris anno 256 celebratum fuisse. Nec minus certum est ex ep. LXXV, Rogatianum diaconum post rejectos Romæ legatos ad Firmilianum, Cæsarensensem in Cappadocia episcopum, cum S. Cypriani litteris missum fuisse, ut illum de rebus Romanum Pontificem gestis instrueret. Tempus autem hujus missionis idem Firmilianus in citata epistola opportune sic indicat: Quoniam vero legatus iste (Rogatianus) a vobis missus, regredi ad vos festinabat, et hibernium tempus urgebat, quantum potuimus, ad scripta vestra rescriptimus.

B

non post secundam.

713 Secundum hæc igitur debuisset in sententia nostra a Kalendis Septembribus usque ad initium hiemis ejusdem anni 256 synodus Carthaginense celebrata, legatique Romam missi, ac inde in Africam reversi fuisse; et post hæc præterea Rogatianus Cæsaream in Cappadocia profectus, suum versus Carthaginem reditum jam visisse. Id autem Marano eo minus fieri potuisse videtur, quod concilii ad S. Stephanum legatos non maxima celeritate usos esse ex eo putet, quod eorundem adventum in Urbem fama præveniens, laudato Pontifici tempus et occasionem dederit præcipiendi fraternitati universæ, ne quis eos in domum suam reciperet; ut venientibus non solum pax et communio, sed et tectum et hospitium negaretur, prout supra ex Firmiliani epistola dictum est. Huic argumento addit locum ex S. Cypriani epistola LXXIII ad Jubajanum, quam nos cum ipso non multo post secundum concilium Carthaginense scriptam esse statuimus. Nam cum in ea Sanctus dicat: Si possessionis ergo nostræ jus tenemus, si sacramentum unitatis agnoscimus, cur prævaricatores veritatis, cur proditores unitatis existimamur? cum hæc, inquam, Sanctus ibidem dicat, Maranus eum de Stephani in legatos suos severitate conqueri arbitratur; ob quam similiter factum putat, ut sancto Antistiti in epistola LXXIV ad Pompeium nonnulla in eundem sanctum Pontificem acriora dicta exciderint.

C

sed post tertiam

714 Fateor equidem, primum Marani argumentum esse hujusmodi, ut manus ipsi libenter daturus essem, nisi et temporis spatium rebus gestis absolute sufficeret, et graves rationes aliter suaderent. Ab hisce incipiamus. Verisimile non est, S. Stephanum, aliunde tantum intellecta Afrorum sententia, ea severitate mox usum fuisse, ut eorundem legatos, eosque episcopos, inauditos, imo nondum appulsos, non modo a colloquio suo, sed et hospitio tectoque fidelium arcendos decernerent, prout ex Firmiliani epistola tenet

Septembris Tomus IV.

Maranus. Hæc ratio Tillemontio, in Romanos Pontifices, ac nominatim in S. Stephanum, aliquin minus æquo, tam valida visa est, ut propter eam a sententia, quam sequimur, minime recedendum putaverit. Neque hæc difficultas, ut Marano visum est, evanescit, observando, dissensionem eadem de causa sancto Pontifici cum Asiaticis, Firmiliano scilicet, ceterisque ipsi adhærentibus, ante hanc Afrorum legationem jam intercessisse; ideoque mirum videri non debere, si nova Carthaginensis synodi decreta accenso ipsius animo novas faces admoverint, ad eamque severitatem impulerint.

715 Non evanescit, inquam, hinc difficultas; quia ne vel sic prudentia aut æquitas permittebat, ut missi ab Africana ecclesia legati, inauditi plane, tanta cum severitate tractarentur; quippe qui nullum obstinationis indicium eo usque dedissent, nullaque hac super re jussa a Pontifice accepissent. Severitas hæc multo minor, æquiorque est in sententia nostra, secundum quam legati illi eo modo (nisi tamen exaggeret Firmilianus) tum demum excepti repulsique fuerunt, cum Africam semel auditi, contra gravissimum Pontificis rescriptum et comminationem, errorem suum etiam majori, quam prius, episcoporum numero confirmassent. Secundo si legatorum rejectio ante scriptas epistolas ad Jubajanum et Pompeium, idemque ante tertiam synodum contigerit, cur, quæso, S. Cyprianus nec in hac, nec in illis, ullam de tam insigni inexpectatoque eventu mentionem fecit?

Carthaginensem synodum,

E

716 Respondet quidem Maranus, hoc silentium lenitati, quæ summa fuit in Cypriano, tribuendum esse; de duabus vero istis epistolis vide dicta ejus num. 713. Verum ego, licet lenitatem ac mansuetudinem ipsius pariter venerer, non possum tamen, quin cum S. Augustino lib. V de Baptismo contra Donatistas, cap. xxv reverenter non laudem, quæ in Stephanum irritatus effudit in posteriori epistola, et quæ periculum perniciosæ dissensionis habuerunt. Si tamen hæc cum summa ejus lenitate recte concilientur, non video, cur religioni habuisset istam Romani Pontificis in dictos legatos severitatem commemorare, quod certe cum minori commotæ mentis suspitione, quam qua epistolam ad Pompeium scripsit, facere potuisset, ut eam legenti apparebit. Hinc verisimile non est, ea, quæ in hac eadem epistola in S. Stephanum durius scripsit, vel in altera ad Jubajanum conquestus est, a dolore ex legatorum rejectione profecta esse. Sed in priori quidem sic scripsit, S. Stephani litteris, gravique comminatione commotus, de quibus solis ibidem expostulat; in altera vero quæ de Stephano ne meminit quidem, refutare conatur epistolam ignoti nobis auctoris, cujus exemplar Jubajanus ad eum miserat, et in qua ipse, quique cum eo contra Apostolicam traditionem sentiebant, veluti prævaricatores veritatis et proditores traduci potuerunt.

primum contingisse dicenda est,

F

717 Hæc rationes mihi plane persuadent, memoratam legationem non nisi a tertia synodo Carthaginensi adornatam fuisse, nisi temporis rationem supra expositam cum rebus interim gestis conciliari non posse, ostendatur. Cur autem conciliari non possit? Nam primo quidem legatos istos in Romano itinere suo summa celeritate usos non esse, non probat epistola Firmiliani: potuit enim adventum eorum fama Romam prævenire per aliquem, qui vel pridie, quam ipsi, Carthagine discesserat, vel paulo feliciore navigatione fuerat usus; neque etiam multum tem-

nec oppositum evincunt

AUCTORE
C. S.

poris requirebatur, ut Pontifex interdictum de legatis hospitio arcendis ferret. Deinde nec ex Firmiliani verbis constat, istud ante eorumdem adventum ab illo latum fuisse; cum ea accipi possint de solis minis, quas S. Stephanus ipsis intentaverit, si in eodem errore perseverantes, imposterum redirent. Frustra igitur ex hoc capite Maranus legatorum iter tardare conatus est.

rationes a Ma-
rano allatæ.

718 Traiectus Carthagine Romani tantus non est, quin iidem legati, quorum omnis mora Romæ inutilis plane fuisset, ante finem Septembris in Africam reduces facile esse potuerint, adeoque et eodem mense Rogatianus diaconus Cæsaream Cappadocum ad Firmilianum mitti, et sub finem Octobris vel Novembris initium, illuc advenire, in inchoata jam hieme mox reverti voluisse. Inchoata jam hieme, inquam; nusquam enim dicitur Rogatianus ante hiemem eo pervenisse. Verba Firmiliani subjungo: Quoniam vero legatus iste, a vobis missus, regredi ad vos festinabat, et hiernum tempus urgebat, quantum potuimus, ad scripta vestra rescripsimus. Hæc autem æque hiemis initium, quam autumnii finem significant; eaque sic possumus interpretari, ut Rogatianus in Africam reverti festinaverit, ne jam tum inchoata hiems ingravescens, regressum suum, si minus præcluderet, saltem redderet molestiorem.

B

§ XLII. Sanctus scribit de eadem causa ad Firmilianum, et ab eo epistolam recipit: quid S. Augustinus in Sancto circa hanc controversiam laudaverit.

Scribit ad Fir-
milianum,

C

Dubitari non potest, quin Africani præsules. ac S. Cyprianus præsertim, infelici causæ suæ eventu ex legatis Roma reversis intellecto, non parum turbati fuerint, veritque, ne Romanus Pontifex, quem in proposito suo immobilem experiebantur, a minis demum ad sententiam excommunicationis procederet, animos in omnem partem versaverint, ut fulmen istud a suo capite averterent. Cum vero sanctus Præsul sciret, Firmilianum, Cæsareensem in Cappadocia episcopum, ob eandem opinionem, nec dissimili modo una cum multis collegis suis a S. Stephano reprehensum fuisse, visum ipsi est litteras ad illum dare, quibus de Africanæ ecclesiæ statu, communique periculo instrueretur, et quæ ipsi tum esset sententia, ediceret. Boschiuss noster in Commentario prævio de S. Stephano sæpe laudato, § 3 suspicatus est, S. Cyprianum id consilii cepisse, ut Firmilianum simul hortaretur, ut, si quos vel in Oriente, vel apud Ægyptum, amicos haberet, quos Romæ suspectos non esse, ac aliquid valere sciret, tanti infortunii deprecatores adhiberet. Quod etsi aliunde satis verisimile appareat, in Firmiliani tamen responso nihil plane occurrit, quod hunc suspicioni suffragetur; ea vero, quam S. Cyprianus hac occasione ad Firmilianum scripsit, non superest. Attamen S. Dionysium Alexandrinum suam in hac causa operam, precesque contulisse, infra videbimus.

et ab eo acrem
epistolam

720 Missus ergo est Cæsaream mense Septembris ad finem vergente, ut præcedenti § probavi-

mus, Rogatianus diaconus, cui S. Cyprianus litteras ad Firmilianum deferendas commisit, in quibus vel suam adversus S. Stephanum epistolam ad Pompeium scriptam recitavit, vel certe simul cum illis transmisit, ut ex dicendis constabit. Non poterat Firmiliano quidquam gratius hisce litteris accidere; quippe qui in eodem discrimine versans, partes sui tanti Episcopi, simul et plurimum Africae, Numidiæ ac Mauritaniae antistitem accessione vehementer firmatas videret, eoque minus a justa Romani Pontificis indignatione sibi metuentum confideret, quos plures sententiæ suæ patronos ipsi posset objicere. Hoc gaudium suum tum in ipso initio epistolæ LXXV, quam S. Cypriano rescripsit, per gratiarum actiones, tum denuo aliquibus interjectis, in hunc modum expressit: De vobis autem cognoscentes, quod secundum regulam veritatis et sapientiam Christi hoc, de quo nunc queritur, disposueritis, cum magna lætitia exultavimus, et Deo gratias egimus, quia invenimus in fratribus tam longe positis tantam nobiscum fidei et veritatis unanimi-
tatem.

721 Porro in hac epistola Firmilianus argumenta, a S. Cypriano in epistola ad Pompeium adversus S. Stephanum producta repetiit, approbavitque, ac nonnulla præterea addidit, quæ in rem suam esse ipsi videbantur; prout utramque epistolam conferenti manifestum erit, et Firmilianus ipse in sua testatur. Sic enim in illa scribit: Nos vero ea, quæ a vobis scripta sunt, quasi nostra propria suscepimus; nec in transcurso legimus, sed sæpe repetita memoriæ mandavimus. Neque obest utilitati salutari aut eadem retexere ad confirmandam veritatem, aut et quædam addere ad cumulandam probationem. Verum multo vehementius, quam S. Cyprianus, ipse efferbuit, plurimaque in S. Stephanum non minus ipsi injuriosa, quam se indigna, impotentius effudit, quorum aliqua § præcedenti perstrinximus, nec cetera libet hic referre; utpote quæ illum ipsum deleturum fuisse opinor, si Rogatianus, qui omnes sui reditus moras amputabat, ipsi spatium concessisset, quo turbulenta illa animi commotio deferbuisset. Neque dubitandum est, quin Firmilianus, de Ecclesia Dei contra Paulum Samozatenum bene meritus, et in Menæis Græcis ad diem 28 Octobris adscriptus, dictæ illa pœnitentia eluerit, quod ad dictum diem examinandum erit.

722 Contra non facile mihi persuaderi patiar, dictam epistolam S. Cypriano interprete e Græca Latinam factam esse, ut nonnulli ex sola styli similitudine colligendum putarunt; quamquam enim Sanctum Antistitem in præsentī dissensione nonnumquam ex humano fragilitate durius de S. Stephano scripsisse fatendum sit, non opinor tamen, eundem operam suam impendere voluisse, ut irati Firmiliani in eundem S. Stephanum convicia Latine reddita latius spargerentur. Hinc magis miror, id etiam Marano placuisse, cui sancti Præsulis inter has ipsas contentiones lenitas tanta visa est, ut huictribuendum sine dubio affirmet, quod de S. Stephani in rejiciendis Afrorum legatis severitate verbum nullum in litteris ad Jubajanum et Pompeium, nec non in concilio Carthaginensi tertio, quæ omnia Firmiliani epistolæ præmittit, facere voluerit. Præterea non satis verisimile apparet, S. Cyprianum interpretem esse epistolæ, in qua tamquam ex hujus mente ac sententia negatur Apostolorum temporibus hæreticos exstitisse, cum ipse in epistola ad Pompeium contrarium asseruisset, tantumque dixisset, postea etiam

D

adversus
S. Stephanum
accipit,

E

quam a
S. Cypriano
versam esse
non credimus.

F

A etiam acriores, quam quos Apostoli damnarunt, prorupisse.

Tempus hujus
scriptæ
epistolæ.

723 Anni tempus, quo prædicta epistola scripta est, ex ea superius annotavimus; nunc annum ipsum ex eadem accipe. Historiam cujusdam pseudo-prophetissæ in Cappadocia in hac epistola narraturus Firmilianus, de tempore hæc præmittit: Ante viginti enim et duos fere annos, temporibus post Alexandrum imperatorem, multæ istic conflictationes et pressuræ acciderunt. Scribebat ergo ista Firmilianus anno 22 post Alexandri imperium currente: hic autem anno Christi 235 ac mense Martio, ut plerisque placet, occisus est; a quo tempore si usque ad initium hiemis anni 256 numeres, habebis annum 22 aliquot mensibus jam inchoatum ab Alexandri interitu; ideoque tam laudatum concilium tertium Carthaginense, quam quæ illud usque ad rescriptum Firmiliani secuta fuere, ad annum 256 referenda sunt, nec in sequentem annum differri possunt, cujus mense Augusto S. Stephanus martyrio coronatus est, et S. Cyprianus pulsus in exilium.

Consultus a
Magno de
baptismo No-
vatianorum

B

724 Quid in hac controversia deinde utrimque tentatum fuerit, incompertum est; sed ad hoc tempus probabilius pertinere credo S. Cypriani epistolam LXXVI ad Magnum, quam Eminentissimus Baronius ad annum 258, num. 22, et post hunc Pearsonius ad annum 255, num. 2 primo loco de hæreticorum baptismo datam esse non improbabilius arbitrantur, quamque post S. Cornelli Pontificatum scriptam fuisse, ex eo constat, quod de illius martyrio in illa expressa mentio fiat. Duo autem in eadem querit Magnus: primum, an inter ceteros hæreticos eos quoque, qui a Novatiano veniunt, post prophanum ejus lavacrum baptizari et sanctificari in Ecclesia Catholica legitimo et vero et unico Ecclesiæ baptismo oporteat. Alterum, quid... de illis videatur, qui in infirmitate et languore gratiam Dei consequuntur (id est, qui de vita periclitantes, in lecto per aspersionem baptizantur, clinici propterea dicti) an habendi sint legitimi Christiani, eo quod aqua salutari non loti sunt, sed perfusi.

et de bapti-
zatis in lecto,
respondet;

C

725 Ad utramque questionem S. Cyprianus respondet annuendo; nullum enim hæreticum aut schismaticum, qualiscumque is demum fuerit, baptizare posse; neque interesse, utrum quis lotus, an perfusus, sanusne, an decumbens in Ecclesia Christi baptizetur. Sub finem tamen more suo monet, sese hæc ita sentire, ut aliter opinantes propterea damnare nolit, aut ab eorum communione recedere: Rescripsi, inquit, fili carissime, ad litteras tuas, quantum parva nostra mediocritas valuit, et ostendit, quid nos, quantum in nobis est, sentiamus, nemini præscribentes, quo minus statuatur, quod putat, unusquisque præpositus, actus sui rationem Domino redditurus, secundum quod beatus apostolus Paulus in epistola sua ad Romanos scribit et dicit: « Unusquisque » nostrum pro se rationem dabit. Non ergo nos » invicem judicemus. »

que epistola
ad hoc tempus

726 Ratio autem, ob quam laudatus Baronius et Pearsonius cum illo, eam primam omnium de hoc argumento a Sancto nostro scriptarum existiment, hæc est, quod nulla in ea mentio habeatur de scriptis ad diversos episcopos ante litteris, nec de conciliis in Africa ea causa collectis, quorum necessaria citatio videri poterat. Ita Eminentissimus annalista, nec improbabilius. Nos tamen cum Pamelio, aliisque malumus eandem postremo loco collocare ob ipsam epistolæ argumentum. Non enim hic queritur, utrum a quibus-

cumque hæreticis tincti, si ad Ecclesiam veniant, baptizandi sint, ut in Africa dubitatum fuisse supra vidimus; sed an inter ceteros hæreticos eos quoque, qui a Novatiano veniunt, post prophanum ejus lavacrum baptizari... in Ecclesia Catholica... oporteat. Jam ergo decisa erat in Africa prior quæstio de baptizandis omnibus, in quacumque hæresi baptizatis, eique sententiæ veluti certæ inhærens Magnus, tantummodo dubitabat, utrum de Novatianis idem statuendum esset.

AUCTORE
C. S.

727 Peculiare dubitandi causam S. Cyprianus ibidem sic memorat: Quod si aliquis illud opponit, ut dicat, eandem Novatianum legem tenere, quam Catholica Ecclesia teneat; eodem symbolo, quo et nos baptizare; eundem nosse Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum sanctum; ac propter hoc usurpare eum potestatem baptizandi posse, quod videatur in interrogatione baptismi a nobis non discrepare, etc. Objectionem hanc deinde pluribus refutare conatur. Hinc fluit responsio ad Baronii argumentum: nempe necesse non erat de prioribus litteris conciliisque mentionem fieri, quorum sententiam ac decreta Magnus noverat, probabatque; sed satis erat illorum æquitatem, reficandæ memoriæ ergo, paucis proposuisse, ac deinde pluribus probasse, Novatianum eodem, quo ceteros hæreticos, schismaticosque loco in causa baptismatis habendum esse; quemadmodum in laudata epistola fecit S. Cyprianus. Hinc pariter planum est, cur nec Agrippini concilium in eadem epistola memoretur, cujus non minus necessaria citatio in Baronii sententia fuisse dicenda est, ad quod ipse non advertisse videtur. Ceterum hanc epistolam exorta vigentique de baptismo dissensione scriptam esse, acriora Sancti dicta hinc et inde satis insinuant.

probabilius
referenda est.

E

728 Superest, ut cetera ad hanc S. Cypriani controversiam spectantia expediamus. Certum est, sanctum Præsulem nostrum cum ceteris ejusdem sententiæ patronis acriter defendisse errorem, quem non modo tum longe maxima Ecclesiæ pars reprobabat, sed et deinde universa Ecclesia penitus proscripsit, excommunicationis pœna in refractarios lata, quam S. Stephanus olim fuerat comminatus. Certe S. Augustinus lib. II de Baptismo, cap. IX et alibi, controversiam hanc secundum Stephani sententiam ante sua tempora in plenario concilio terminatam jam fuisse testatur. Hoc tamen S. Cypriani factum magnis laudibus celebrare solent heterodoxi scriptores, et quicumque supremam Romani Pontificis in questionibus ad fidem spectantibus auctoritatem inique ferunt; ideoque S. Stephanum livido dente arroderere non erubescunt, quem præter alia insignia merita, hæc ipsa in tuenda Apostolica traditione constantia æterna memoria dignum fecit. Sed non est hujus loci hæc pluribus tractare, quæ ad sanctum illum Pontificem ac martyrem proprie spectant, et de quibus propterea consule, si libet, Commentarium prævium ad ejusdem Sancti Acta, apud nos tom. I Augusti ad diem 2, § 4, ubi ipsius adversus S. Cyprianum et rebaptizantes gesta, a potiori Ecclesiæ parte constanter ab initio probata fuisse ostenditur.

Quid de tota
hac S. Cy-
priani

F

729 Certe S. Augustinus, licet illum variis in locis, quantum potest excuset, non ab omni tamen culpa absolvit, sed in epistola XCIII, alias XLVIII, ad Vincentium Rogatistam, cap. X scribit: Porro autem Cyprianus aut non sensit omnino, quod eum sensisse recitatis, aut hoc postea correxit in regula veritatis, ut hunc quasi nævum sui candidissimi pectoris cooperuit ubere caritatis, dum unitatem

dissensionem
S. Augustinus

AUCTORE
C. S.

unitatem Ecclesiae toto orbe crescentis, et copiosissime defendit, et perseverantissime tenuit vinculum pacis. Scriptum est enim: Caritas cooperit multitudinem peccatorum. Accessit huc etiam, quod tamquam sarmentum fructuosissimum, si quid in eo fuerat emendandum, purgavit Pater falce passionis. Sarmentum enim, ait Dominus, quod in me dat fructum, purgat illud Pater meus, ut majorem fructum afferat. *Similia repetit in epistola CVIII, alias CCLV, ad Macrobinum. cap. III. et lib. II contra Gaudentium, cap. IX.*

rariis in locis

730 *Hinc etiam lib. II de Baptismo contra Donatistas, cap. I, lib. IV, cap. VI, lib. VI, cap. II, et lib. VII, cap. I et XX hunc eundem Sancti errorem comparat cum facto S. Petri Apostoli, ob quod hunc a S. Paulo serio recteque reprehensum fuisse, ex epistola ad Galatas, cap. II existimavit. Unum pro ceteris locum primo citatum accipe: Si potuit, inquam, Petrus contra veritatis regulam, quam postea Ecclesia tenuit, cogere gentes judaizare, cur non potuit Cyprianus contra regulam veritatis, quam postea tota Ecclesia tenuit, cogere haereticos vel schismaticos denuo baptizari? Puto, quod sine ulla sui contumelia Cyprianus episcopus Petro Apostolo comparatur, quantum attinet ad martyrii coronam. Ceterum magis vereri debeo, ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit, illum Apostolatus principatum cui libet episcopatus praefendum.*

B

senserit.

731 *Neque existimo, eundem sanctum doctorem alia de causa tantopere laborasse, ut istud factum modo in dubium vocaret, quemadmodum tum verbis nrm. 702 relatis, quæque ibidem subduntur, tum in laudata epistola CVIII, tum denique lib. I contra Cresconium Donatistam, cap. LXXXII fecit; modo excusaret aut diminueret, prout locis pene innumeris in suis contra Donatistas Rogatistasque lucubrationibus praestitit; existimo, inquam, non alia id illum de causa fecisse, quam quod doleret, nævum illum in candidum istud magni Episcopi ac Martyris pectus umquam irrepisse. Simili ratione factum puto, ut S. Pontius, Cypriani diaconus ac Vitæ scriptor, hanc totam de baptismo haereticorum controversiam ne verbo quidem attigerit, haud dubie satius ratus reverenti silentio premere, quæ eximio huic Præsuli ex humana fragilitate in hac causa acciderant; neque enim hæc prætermisurus fuisse videtur, si tanta laude digna credidisset, quantam meruisse videntur adversarii Pontificiæ auctoritatis.*

C

Laudavit
tamen in eo

732 *Verum, etsi aliquid humani S. Cyprianum hic passum esse fateamur, agnoscimus tamen ac veneramur in ipso ejusdem inter hasce contentiones amorem pacis ac unitatis, quem S. Augustinus pluribus in locis merito laudavit, et Donatistas imitandum proposuit. Etenim licet sanctus Præsul decretum Agrippini rationibus, quæ illi veræ visæ sunt in obscurissima quæstione laboranti, et de remissione peccatorum fluctuanti, ut loquitur S. Augustinus lib. IV de Baptismo, cap. VI, licet, inquam, suum decretum rationibus istis plane conforme crederet, illudque non modo tot Africae, Numidiæ ac Mauritaniae episcoporum, sed et aliquot Orientalium sententia, coactisque ibidem synodis confirmatum videret, ideoque in Romanum Pontificem, istud, propositis etiam excommunicationis pœnis, proscribentem vehementius efferveresceret, studiosissime tamen cavit, ne aut ipse aut alii a Romanæ Ecclesiae communione segregarentur. Certe hunc unitatis amorem in eo tanti fecit sanctus doctor, ut crederet illum in hunc errorem labi permissum esse a Deo, ut pacis atque*

unitatis exemplum vel inter acres contentiones synchronis æque ac posteris præberet.

D

733 *Longum foret singulos S. Augustini locos recensere, ideoque unum tantum ex lib. I de Baptismo, cap. XVIII subjungo. Quod (baptizari baptizatos ab hæreticis) non recte fieri, tanto Viro nimirum propterea Dominus non aperuit, ut ejus pia et humilitas et caritas in custodienda salubriter Ecclesiae pace patesceret, et non solum illius temporis Christianis, sed etiam posteris, ad medicinalem, ut ita dicam, notitiam signaretur. Cum enim tanti meriti, tantæ Ecclesiae, tanti pectoris, tanti oris, tantæ virtutis Episcopus, aliud de baptismo arbitraretur, quam erat diligentius inquisita veritas firmatura, multique ejus collegæ, quamvis nondum liquido manifestatum, id tamen tenerent, quod et præterita Ecclesiae consuetudo, et postea totus Catholicus orbis amplexus est; non se ille tamen a ceteris diversa sentientibus separata communione disjunct et hoc etiam ceteris persuadere non destitit, ut sufferrent invicem in dilectione, studentes servare unitatem spiritus vinculo pacis. Ita enim corporis manente compage, si quid in quibusdam membris infirmabatur, ex eorum sanitate convalesceret potius, quam præcisione mortificatum diligentiam nullius curationis admitteret.*

insignem inter
ipsas disceptationes

E

734 *Et si se ille separasset, quam multi sequerentur! Quantum sibi nomen inter homines faceret! Quam latius Cyprianistæ, quam Donatistæ, vocarentur? Sed non erat filius perditionis, de quibus dictum est: Dejecisti eos, dum extollerentur; sed erat filius pacis Ecclesiae, qui tanta cordis illuminatione præditus, propterea non vidit aliquid, ut per eum aliud supereminens videretur. Et adhuc, inquit Apostolus, supereminentiorem viam vobis demonstro: Si linguis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Minus ille penetravit, ut cerneret secretum abditum sacramenti: sed si sciens omnia sacramenta, caritatem non haberet, nihil esset. Cum autem minus illud perspiciebat, hanc tamen humiliter, fideliter, fortiter custodivit, ad martyrii coronam meruit pervenire; ut si qua in ejus lucidam mentem ex humana conditione nebula irrepserat, gloriosa serenitate fulgentis sanguinis fugaretur....*

amorem concordiae

735 *Quod ergo ille Vir sanctus de baptismo aliter sentiens, quam se res habebat, quæ postea pertractata, et diligentissima consideratione firmata est, in Catholica unitate permansit, et caritatis ubertate compensatum est, et passionis falce purgatum. Hæc et similia S. Augustinus variis in locis habet, laudans in sancto Præsule nostro non dissensionem a Stephano, sed unitatis amorem, huncque eo magis crebriusque laudans, quod contra Donatistas scriberet, quos Cyprianum in rebaptizandis hæreticis auctorem sibi esse jactantes, ejusdem Sancti exemplo continue urgebat, ut ad Ecclesiae unitatem redirent, et ex suo ipsorum schismate arguebat, quantum ab hujus sancti Martyris sensu ac moribus dissiderent. Ex dictis collige, quam infideliter nonnullis varios S. Augustini locos sic referant, quasi hic sanctus doctor in tota illa controversia nihil, nisi summa laude dignum, a S. Cypriano factum dixisset.*

et unitatis
Ecclesiae.

F

AUCTORE
C. S.

§ XLIII. Stephanus numquam excommunicavit S. Cyprianum, sed hic in ipsius et successoris ejus communione semper vixit, et martyrio coronatus est.

S. Stephanus
excommunic-
tionem,

Quæ huc usque ex SS. Cypriano ac Augustino allegavimus, extra dubium faciunt, quin sanctus Præsul noster, non obstante contentione, a Romanæ Ecclesiæ communione discedere noluerit, omnique studio laboraverit, ne, qui secum sentiebant, ab eadem se segregarent. At nonnulli sunt, inter quos Tillemontius, qui eundem aut reipsa a S. Stephano excommunicatum fuisse, aperte dicant, aut certe sic loquantur, ut id lectoribus persuasum velint; nimirum ut Sedis Apostolicæ auctoritatem arrodant, dum tam insignem Episcopum ac Martyrem ab ea abstentum vixisse, obliissequæ comminiscuntur. Sed si illi tam æquo animo S. Augustinum hac in parte consulissent, quam avido arripuerunt, contraque S. Stephanum inique interpretati sunt, quidquid sanctus ille doctor pro Cypriano excusando, quodque bene egerat, laudando, adversus Donatistas et Rogatistas conscripsit, agnovissent utique, excommunicationis sententiam a sancto Pontifice interminatam quidem, sed numquam tamen latam fuisse; neque amantissimum Catholicæ unitatis Præsulem ea labe conspersissent.

quam Sancto
minatus est,

737 Itaque S. Augustinum audiamus. Hic lib. unico de Baptismo contra Petilianum, cap. XIV Donatistis, qui cum S. Cypriani auctoritatem pro baptizandis hæreticis commendarent, sui schismatis causam eam allegabant, quod in Ecclesia Catholica multi mali essent, quodque boni cum his communicando contaminarentur, velut insolubile argumentum objicit non interruptam S. Cypriani communionem, tam cum S. Stephano, quam cum iis omnibus, quos hic ab hæreticis baptizatos in Ecclesiam admittebat. Locus quidem longior est, sed insignis, ideoque eum hic subjungo. Sed volo mihi, inquit, solvat iste (Petilianus) quæstionem: quandoquidem cum Romanæ Ecclesiæ per ordinem commemoraret Episcopos, inter eos commemoravit et Stephanum, quos Episcopatum illibatum gessisse confessus est. Cum ergo Stephanus non solum non rebaptizaret hæreticos, verum etiam hoc facientes, vel, ut fieret decernentes, excommunicandos esse censeret, sicut aliorum episcoporum, et ipsius Cypriani litteræ ostendunt; tamen cum eo Cyprianus in unitatis pace permansit. Quid hic dicturi sunt? Excutiant ingenia sua, quantum possunt, et utrum valeant respondere, considerent.

numquam ipsi
influxit;

738 Ecce duo erant uno tempore, (ut de aliis taceam) qui diversa sentiebant: duo erant eminentissimarum ecclesiarum, Romanæ scilicet et Carthaginensis episcopi, Stephanus et Cyprianus, ambo in unitate Catholica constituti; quorum Stephanus baptisma Christi in nullo iterandum esse censebat, et hoc facientibus graviter succensebat; Cyprianus autem in hæresi vel schismate baptizatos, tanquam non habentes baptismum Christi, baptizandos in Ecclesia Catholica existimabat. Multi cum illo, quidam cum isto

etiam sentiebant, utrique cum eis in unitate consistentes. Si ergo verum est, quod isti dicunt, et unde causam suæ separationis asserere vel excusare conantur, in una communione Sacramentorum mali maculant bonos, et ideo corporali disjunctione a malorum contagione recedendum est, ne omnes pariter pereant; jam tum Stephani et Cypriani temporibus periisse Ecclesiam, confitendum est, nec aliquam posteris derelictam, Donatus ipse spiritaliter nasceretur.

739 Quod si dicere nefarium judicant, quia re vera nefarium est; sic mansit Ecclesia ex illis temporibus usque ad tempora Cæciliani et Majorini, sive Donati, nec eam maculando perdere potuerunt, quicumque in eam secundum ipsos sine baptismo admissi sunt, pleni omnibus peccatis et criminibus suis, nec ulla facta est a Cypriano et eis, qui pariter de baptismo sapiebant, ab illorum communione divisio, quoniam non se arbitrabantur in unitate et communione Sacramentorum Christi alienis malis posse maculari; sic potuit deinceps Ecclesia permanere, quam toto, sicut de illa prædictum est, terrarum orbe crescentem, nullo modo poterant quorumlibet traditorum ac facinorosorum aliena crimina maculare. Deinde, cum paucis interjectis, etiam sacræ Scripturæ sententias protulisset, quas Donatistæ male interpretati, se sequi jactabant, ita denuo prosequitur: Quæ tamen divina testimonia vel præcepta si eo modo, quo isti, intelligeret Cyprianus, profecto se ab Stephano separaret, nec cum illo in Catholicæ unitatis communione persisteret. Ille quippe secundum sententiam, quam de baptismo isti tenendam putant, hæreticos et schismaticos, sicut opinantur, baptismum non habentes, admittendo in Ecclesiam, communicabat peccatis alienis; quia videlicet peccata eorum, qui baptismo vero abluti non erant, in eis utique permanebant. Debuit ergo Cyprianus ab hujus communione discedere...

740 Hoc ergo quoniam non fecit, sed cum eis in unitate permansit, tota ipsius unitatis tunc massa corrupta est, nec perseveravit Ecclesia, quæ postea sanctos istorum Majorinum pareret ac Donatum. Hoc quia dicere nullo modo audent, restat, ut fateantur, bonos cum malis in Sacramentorum Christianorum communione sine ulla sua labe mansisse, et usque ad tempus Cæciliani perseverasse Ecclesiam etc. Quam prolixè, quamque vehementer Donatistas hic urget sanctus doctor, ex facto Cypriani, communionem cum Stephano, iisque, quos baptizatos non credebant, perpetuo conservantis, veluti minime dubio, notissimoque probans, perseverare Ecclesiam Catholicam, licet multi mali, quales Donatistæ baptizatos ab hæreticis reputabant, in ea communicent? Hoc vero totum argumentum enerve fuisset ac inane, si Romanus Pontifex S. Cyprianum excommunicasset: dicere enim, hunc, non obstante ista excommunicatione, in illius communione permansisse, nimis vanum est.

741 Idem sanctus doctor lib. IV de Baptismo, cap. IX ad propositum nostrum denuo sic scribit: Hac ille (Sanctus noster) caritatis patientia toleravit... in obscura quæstione bonos collegas, non malevole aliud sentientes, sicut et ipse toleratus est; donec processu temporis saluberrima consuetudo, quando Deus voluit, etiam declarata veritate plenario concilio firmaretur. Cum itaque ex ipso S. Cypriano constet, Catholicæ sententiæ propugnatores ab eo sic toleratos fuisse, ut nemi-

sed hic in il-
lius commu-
nitione,

E

semper vixit,

F

in eaque

nem

AUCTORE
C. S.

nem propterea excommunicare, et a nullius communione ac unitate recedere voluerit; consequenter nec ipse, S. Augustino teste, a Romano Pontifice excommunicatus fuit. Adde et alterum ejusdem S. Augustini testimonium ex laudati Operis lib. V, cap. xxv, ubi hæc legere est: Stephanus... etiam abstinendos putaverat, qui de suscipiendis hæreticis priscam consuetudinem convellere conarentur: iste autem (sanctus Carthaginensis Antistes) quæstionis ipsius difficultate permotus, et sanctis caritatis visceribus largissime præditus, in unitate cum iis manendum, qui diversa sentirent. Ita quamvis commotus, sed tamen fraterne indignaretur; vicit tamen pax Christi in cordibus eorum, ut in tali disceptatione nullum inter eos malum schismatis oriretur.

martyrio coronatus est.

B

742 *Quomodo vero in cordibus eorum vicit pax Christi, quomodo nullum inter eos schismatis malum exortum est, si alter ab alterius communione propterea fuerit segregatus? Porro in hac communione eundem etiam obiisse, docet tum alibi, tum in epistola cviii, alias cclv, ad Macrobius, asserens, eum martyrio coronatum esse, non quia pro Christi nomine occisus est, sed quia pro Christi nomine in gremio unitatis occisus est. Nam ipse, prosequitur, scripsit, et fidentissime asserit, eos, qui extra unitatem, etiamsi pro illo Nomine moriantur, occidi posse, non posse coronari. Neque aliter sensit S. Hieronymus, qui in Altercatione adversus Luciferianos, id pro tam certo, exploratoque habuit, ut non dubitaret vel inde probare, S. Cyprianum numquam in adversam sibi partem anathema dixisse. Ipsius verba sunt hæc: Verum si voluerunt hi, qui ab Hilario instituti sunt, et oves sine pastore esse cõperunt, de Scripturis ea proferre, quæ B. Cyprianus ob hæreticos rebaptizandos in epistolis suis reliquit; sciunt illum hæc non cum anathemate eorum, qui se sequi noluerant, edidisse. Siquidem in communione eorum permansit, qui sententiæ suæ contraierant.*

Respondetur
ad argumenta

C

743 *Testimonia e S. Augustino petita non ignoravit Tillemontius, neque tamen controversiam ex illis dirimi posse censuit. Respondet enim, art. 47, manifestum quidem esse, pacem Christi, ut S. Augustinus ait, in corde S. Cypriani vicisse, nullumque ab hoc schisma exortum esse; at non ita facile sustineri posse, S. Stephanum communionem et pacem cum eo non rupisse. Priori modo accipienda esse sancti doctoris verba, opinatur ex libro de unico Baptismo, cap. xiv, quia in eo verbis num. 737 et seqq. recitatis scribit, quamvis S. Stephanus excommunicandos censeret eos, qui hæreticos rebaptizarent, Cyprianum tamen in ipsius unitate ac pace semper perstitisse, quod nec is, nec qui cum eo sentiebant, sese ab aliorum communione unquam separaverint. Hoc sensu admittit Tillemontius, nullum inter eos schisma ortum esse, S. Cypriano in unitate caritatis constanter perseverante. Addit etiam, id dici posse, quia vel excommunicatio, quam S. Stephanus infligerat aut infligere voluerat, executioni mandata non est, episcopis in unitate utrimque persistentibus; vel quia Pontifex ipse rigorem illum remisit, vel denique quia ceteri episcopi ei in hac parte non consentiebant, licet eandem de non rebaptizandis apud hæreticos baptizatos sententiam cum eodem tenerent.*

quibus Tillemontius

744 *Deinde, quid ex hisce ipse credi malit, sic insinuat: At non tam facile sustineri potest, Stephanum ex parte sua communionem ac pacem*

non rupisse. Et forsitan ipse S. Augustinus, si mentem suam edicere debuisset, aliter locutus esset, præsertim si vidisset ea, quæ in Eusebio, multoque magis, quæ in epistola Firmiliani habemus. Quam misere hic torquet se, ut lectori, si minus persuadeat, saltem suspicionem moveat, sanctum Carthaginensem Episcopum a Romani Pontificis communione alienum vixisse, atque ita Apostolicæ Sedis auctoritatem arrodat. Verum ad hæc in primis respondeo, illam Tillemontii interpretationem, quasi S. Augustinus tantummodo dicere voluisset, pacem ac communionem Catholicam a S. Cypriano, non autem a Stephano, non ruptam fuisse, nimis inanem esse, et erudito viro indignam. Nam qua verisimilitudine, salva S. Augustini sententia, obtrudit, a Romano Pontifice excommunicatum fuisse Cyprianum, de quo is num. 737 ait: Cum eo... in unitatis pace permansit? Et num. 741: Toleravit... bonos collegas, (inter quos S. Stephanus certe numeratur) non malevole aliud sentientes, sicut et ipse toleratus est. Qua ratione suadebit, alterum ab alterius communione sejunctum fuisse, in quorum cordibus sic vicit pax Christi, ut in tali disceptatione nullum inter eos malum schismatis oriretur, utque sanctus Antistes cum illo (S. Stephano) in Catholicæ unitatis communione persisteret?

745 *Mirabilis enim hæc est Catholica pax et communio, ubi alter ab altero per excommunicationem se separat. Certe hæc ignota fuit S. Augustino, qui lib. V de Baptismo, cap. xvii concedit quidem, posse bonos erga malos habere pacem, sed tenere non posse cum iis, qui eam ruperunt. Agit ibidem sanctus doctor de eadem hac controversia, paceque nihilominus servata, et sic loquitur: Vidit et sensit (Sanctus Antistes noster) etiam diversa sentientes, posse salva caritate sentire; neque enim cum malis tenere se diceret divinam concordiam et Dominicam pacem: bonus quippe habere erga malos pacem potest; tenere autem cum eis pacem non potest, quam ipsi non tenent. Et quid tandem aliud est tenere pacem cum aliquo, quam cum eo in pace permanere, quam cum illo in catholicæ unitatis communione persistere, quod S. Cyprianum cum S. Stephano fecisse, supra diserte asserit Augustinus?*

746 *Nec admitti etiam potest, quod ibidem ait, forsitan sic nullum inter eos schisma ortum dici, quod episcopis utrimque in unitate mutua persistentibus, excommunicatio frustra lata fuerit; neque enim S. Augustinus tantum dicit, utriusque sententiæ antistites in unitate mutua, sed et cum eo (S. Stephano scilicet) in unitate semper constitisse, ac perseverasse, ut ostensum jam est. Ceterum nequicquam de excommunicationis executione loquitur, quam inflictam fuisse nos negamus, me ipse probat. Hinc inanis pariter est conjectura de remisso rigore, si velit, sententiam excommunicationis a Pontifice in S. Cyprianum, ceterosque ipsi consentientes latam, ab eodem deinde revocatam fuisse; si vero significet, sententiam illam, quam comminatus fuerat, remisso pristino rigore, nunquam latam fuisse, libenter ipsi assentiamur, ut ex dicendis patebit. Sensit haud dubie Tillemontius, S. Augustinum sibi hac in parte nimis manifeste adversari, ideoque, opinor, eo recurrit, ut diceret, ipsum, si mentem suam edicere debuisset, forsitan aliter locuturum fuisse, præsertim si vidisset, quæ de hoc argumento apud Eusebium ac Firmilianum leguntur. Verum quid hoc aliud est, quam ex propenso in alteram partem*

D

E

id in dubium
vocare

studet; et ex
quibus conjicit,

F

tem

A *tem animo contra sancti doctoris expressam sententiam divinare?*

S. Augustinum
hac de re

747 Videamus tamen, an ea, quibus hanc conjecturam suam firmare conatur, tanti momenti sint, ut S. Augustinus propterea aliter locuturus fuisse dicendus sit. Utrum hic Historiam Ecclesiasticam Eusebii, prout ea ab ipso Græce conscripta est, umquam legerit, non disputo; at certe eandem per Ruffinum Latine redditam ab se lectam esse, in libro de Cura pro mortuis, cap. VI his verbis testatur: Legimus in Ecclesiastica Historia, quam Græce scripsit Eusebius, et in Latinam linguam vertit Ruffinus. Restat igitur inquirendum, an Ruffinus, a S. Stephano in præsentī controversia minus severe actum, quam Eusebius, scribat. Eusebius a Tillemontio laudatus, lib. VII, cap. III hæc habet: Primus omnium Cyprianus, qui tunc temporis Carthaginensem regebat ecclesiam, non nisi per baptismum ab errore prius emundatos, admittendos esse censuit. Verum Stephanus nihil adversus traditionem, quæ jam inde ab ultimis temporibus obtinuerat, innovandum ratus, gravissime id tulit.

aliter scriptum
fuisse,

B 748 Deinde cap. VII, cum dixisset, Stephano successisse Sixtum, Ad hunc, inquit, Dionysius secundam de baptismo scripsit epistolam, in qua Stephani simul ac reliquorum episcoporum sententiam ac iudicium exposuit, de Stephano ita scribens: Antea quidem litteras scripserat de Heleno et de Firmiliano, de omnibus denique sacerdotibus per Ciliciam, Cappadociam, cunctasque finitimas provincias constitutis, sese ob eam causam ab illorum communione discessurum, quod hæreticos rebaptizarent. Ac vide, quæso. gravitatem negotii: revera enim in maximis, ut audio, episcoporum conciliis decretum est, ut, qui ab hæreticis ad Catholicam Ecclesiam accedunt, primum catechumeni fierent, ac deinde veteris et impuri fermenti sordibus per baptismum purgarentur. De hic omnibus ego ad illum (S. Stephanum) epistolam misi, rogans atque obtestans... Sed et carissimis... fratribus et compresbyteris nostris, Dionysio ac Philemoni, qui prius idem cum Stephano senserant, deque iisdem rebus ad me scripserant, antea quidem breviter, nunc vero pluribus verbis scripsi. Hæc sunt, quæ de SS. Stephani ac Cypriani, ceterorumque episcoporum memorata contentione, Eusebius ex S. Dionysio Alexandrino Historiæ suæ inseruit.

si Eusebii
Historiam

C 749 Ruffinus vero, postquam lib. VII, cap. II perperam dixisset, hanc de baptismo controversiam SS. Cornelium inter ac Cyprianum ortam, et hujus opinionem ab illo, manente tamen sacerdotali concordia, refutatam esse; cap. III de S. Stephano ait; Similiter Cornelio* de non rebaptizando sententiam tulit. Et rursus cop. IV: Ad quem (S. Sixtum Stephani successorem) Dionysius de baptismo commemorans, quod Stephanus quidem decessor suus, scribens ad Firmilianum et Helenum, ceterosque illarum partium episcopos, statuerit, nec communicandum esse his, qui rebaptizant; sed debere considerari magnitudinem rei, quia non quicumque, sed permagni et nobiles in episcopis viri sint, quibus hoc visum sit. Dicit etiam, quod propter hoc scripserit plenius ad Dionysium ac Filomenem presbyteros urbis Romæ. Hæc Ruffinus, a S. Augustino, ut probavimus, lectus.

et Firmiliani
epistolam

750 Judicet nunc æquus lector, ob quam utriusque narrationis discrepantiam S. Augustinus, ut Tillemontius credi vult, aliter censurus fuisset, si Eusebium legisset. Enimvero quod Ruffinus ait,

scripsisse Stephanum, nec communicandum esse his, qui rebaptizant, sanctum doctorem in contrariam sententiam impellere magis poterat, quam quod Eusebius, sive apud Eusebium S. Dionysius tradit, eundem Pontificem scripsisse, sese ob eam causam ab illorum communione discessurum; hoc enim non nisi de intentatis minis, istud vero de excommunicatione jam lata absolute interpretari potuisset. Ad Firmiliani auctoritatem supra § 41 jam respondimus, ostendimusque, eum in laudata a Tillemontio epistola multa ex perturbato, accensoque animo, in sanctum Pontificem præter æquum ac decorum, ne quid gravius dicam, effutisse, quæ nullam veri speciem habent; ut mirum non sit, si ejusdem severitatem exaggeraverit, minasque pro factis obtruserit.

751 Exempla ibidem dedimus; id unum enim hic observo, quod, si quis omnia Firmiliani dicta pro verbis habeat, is dicat oportet, S. Stephanum, cum tot episcopis per totum mundum dissensisse, et pacem cum singulis vario discordiæ genere rupisse; quod de sancto illo Pontifice, de Ecclesia Dei in servanda traditione Apostolica optime merito, ac martyrii corona honorato, et a quo Episcopatum illibate gestum esse, vel ipsi Donatistæ, ut num. 737 vidimus, agnoscebant, mihi quidem non persuadebit. Hinc parum interest, utrum S. Augustinus Firmiliani epistolam viderit, necne, cujus dicta certe non potuisset probare; cum nec S. Cypriani in eundem Pontificem, licet multo minus acriter, probaverit. His accedit, quod, etsi Afrorum legati severius ab illo rejecti, ejusque colloquio, ut Firmilianus narrat, prohibiti fuissent, non propterea ab eodem excommunicati fuisse dicendi essent; quemadmodum Petrus Constantius in Epistolis Romanorum Pontificum, dissert. de vera Stephani circa receptionem hæreticorum sententia, § 7, et Natalis Alexander Hist. Eccl. Sec. III, dissert. XII, art. 12, propositione II, editionis Parisinæ anni 1714, jam ostenderunt.

752 Dubitandum itaque non est, quin S. Stephanus, qui justis comminationibus Afros æque atque Orientales a proscribenda consuetudine Apostolica deterrendos speraverat, cum nihil his profici, sed contra animos magis magisque exacerbari adverteret, optimo consilio statuerit de severitate sua, ut ut æqua, aliquid remittendum, et in communione sua interim tolerandos, qui diversa sentirent, ne medicina ipsis cederet in venenum. Ad hanc tam salutarem lenitatem sancto Pontifici persuadendam allaboravit S. Dionysius Alexandrinus, qui, ut num. 748 ex Eusebii Historia vidimus, hac super re ad illum epistolam misit, rogans atque obtestans. Verisimiliter etiam allaborarunt S. Dionysius, tum Romanæ Ecclesiæ presbyter, deinde Pontifex, et Philemon, ejusdem Ecclesiæ pariter presbyter, quos ad laudatum S. Dionysium Alexandrinum de eodem argumento scripsisse, et responsorias accepisse, loco mox citato similiter ostensum est. Etenim dum sanctus ille Alexandrinus episcopus de illis ibidem ait: Prius idem cum Stephano senserant, hæc sic accipienda existimo, ut velit, eos prius cum S. Stephano censuisse, oppositæ opinionis patronos excommunicandos esse, sed deinde leniora consilia severis prætulisse; neque enim verisimile est, eos a sancti Pontificis sui Catholica sententia descivisse ad adversarios, quibus non modo Romani, sed et longemaxima Ecclesiæ portio refragabantur.

AUCTORE
C. S.

legisset.

E

Stephanus de
severitate
prudenter
remittit

F

AUCTORE
C. S.

§ XLIV. Utrum, et quando S. Cyprianus, ceterique ejus sententiæ episcopi, prædic- tum errorem revocaverint.

S. Augustinus
existimandum
monet,

Superest, ut videamus, an sanctus Antistes no-
ster errorem suum tandem agnoverit, et quem-
admodum in unitate Ecclesiæ et Romani Pontifi-
cis communione vixit et occisus est, ita etiam
eamdem cum illo sententiam aliquando amplexus
sit. Fatetur S. Augustinus, sese id nullo veterum
testimonio posse probare; credi tamen vult, sus-
picaturque, salutarem illam sanctissimi Martyris
palinodiam de industria fortasse suppressam esse
ab iis, qui ipsius errorem sectari malebant. In
epistola enim xiii, alias xlviii, ad Vincentium
Rogatistam, cap. x sic scribit: Cyprianus autem
sensisse aliter de baptismo, quam forma et con-
suetudo habebat Ecclesiæ, non in canonicis, sed
in suis et in concilii litteris invenitur: correxisse
autem istam sententiam non invenitur; non
incongruenter tamen de tali Viro existimandum
est, quod correxerit, et fortasse suppressum sit
ab eis, qui hoc errore nimium delectati sunt, et
tanto velut patrocinio carere noluerunt.

S. Cyprianum
errorem suum

754 Idem lib. II de Baptismo contra Donati-
stas, cap. iv de eodem denuo ait: Si enim Petrum
laudat et prædicat, ab uno posteriore collega
patienter concorditerque correctum, quanto
citius ipse cum concilio provinciæ suæ universi
orbis auctoritati, patefacta veritate, cessisset;
quia profecto et uni verum dicenti et demon-
stranti posset facillime consentire tam sancta
Anima, tam pacata: et fortasse factum est; sed
nescimus. Neque enim omnia, quæ illo tempore
inter episcopos gesta sunt, memoriæ, litterisque
mandari potuerunt, aut omnia, quæ mandata
sunt, novimus. Et ibidem cap. v: Ideo plerum-
que doctioribus minus aliquid revelatur, ut eorum
patiens et humilis caritas, in qua fructus major
est, comprobetur; vel quomodo teneant unitatem,
cum in rebus obscurioribus diversa sentiunt; vel
quomodo accipiant veritatem, cum contra id,
quod sentiebant, declaratum esse cognoscunt.
Quorum duorum manifestatum tenemus unum in
B. Cypriano; id est, quomodo tenuerit unitatem
cum eis, a quibus diversum sentiebat. Ait enim:
Neminem judicantes, aut a jure communionis
aliquem, si diversum senserit, amoventes.

postea corre-
xisse:

755 Alterum autem, id est, quomodo acci-
pere potuerit veritatem contra id, quod sentiebat,
inventam, etsi litteræ tacent, merita clamant;
si epistola non invenitur, corona testatur; si
concilium non indicat episcoporum, consor-
tium indicat angelorum. Non enim parvum
documentum est pacatissimæ Animæ, in ea uni-
tate martyrium meruisse, unde se, diversum sen-
tiens, noluit separare. Hæc de S. Cypriani pali-
nodia S. Augustinus, quam tanto Episcopo ac
Martyre tam dignam, tamque justam ac necessa-
riam censuit, ut, quia eam certo testimonio pro-
bare non poterat, si quis illam tamen negare vo-
luisset, modo ad abundantiam caritatis sancti
Præsulis, modo ad falcem passionis recurreret, ut
hunc errorem veluti nævum candidissimi pectoris
ipsius coopertum, vel a Patre-familias purgatum
fuisse persuaderet. Tantum aberat ab iis, qui in

Romanam Cathedram iniqui, et exemplo illorum,
de quibus sanctus doctor num. 253 loquitur,
quamvis dissimili ratione, ipsius errore ni-
mium delectati, credi malunt, sanctum Marty-
rem in eadem opinione sua ad mortem usque per-
stitisse.

756 Nec aliter, quam S. Augustino, visum est Bedæ id discrete
venerabili Bedæ, qui salutarem illam sanctissimi
affirmat;

Viri palinodiam pro certa, indubitataque assere-
re, et velut præmium caritatis referre non dubita-
vit in libro variarum Quæstionum, quæst. v, ubi
in illud Apostoli; Unusquisque in suo sensu
abundet, sic scribit: Si bona, quæ nostis, per ca-
ritatem operamini, tribuet vobis divina gratia,
ut, si quid aliter, quam decet, sæpitis, et hoc ali-
quando intelligatis; sicut B. Cypriano contigisse
perspicuum est; qui cum suis coepiscopis, qui
erant in Africa, rebaptizandos esse hæreticos,
contra morem Ecclesiæ statuit: sed quia in suo
sensu, qui sibi rectus videbatur, bonis abundare
operibus studuit, mox corrigi meruit, atque ad
universalem sanctæ Ecclesiæ normam spiritua-
lium virorum institutione reduci. Est quidem ve-
nerabilis hic scriptor, aliquot seculis a S. Cypriani
ætate remotus, sed ea tamen sanctitate ac doctrina
conspicius, ut nemo prudenter suspicetur, eum
hæc temere, et sine ullo veterum testimonio scri-
psisse, factumque, quod nusquam legerat, in exem-
plum adduxisse. Hinc non improbabilis est Boschii
nostri in Commentario prævio ad S. Stephani
Acta, § 4 conjectura, scriptum aliquod, quod
S. Augustinus subdole suppressum suspicabatur,
ad S. Bedæ manus pervenisse; unde illam palino-
diam didicerit.

757 Antiquior Beda S. Hieronymus in Dialogo
adversus Luciferianos, licet id de S. Cypriano ex-
presse non asserat, de ceteris tamen episcopis, qui
cum eo senserant, discrete affirmat. Conatus est,
inquit, B. Cyprianus contritos latus fugere, nec
bibere de aqua aliena; et idcirco hæreticorum
baptisma reprobans, ad Stephanum tunc Roma-
næ urbis Episcopum, qui a B. Petro vicesimus
sextus fuit, super hac re Africanam synodum
direxit; sed conatus ejus frustra fuit. Denique
illi ipsi episcopi, qui rebaptizandos hæreticos
cum eo statuerant, ad antiquam consuetudinem
revoluti, novum emisere decretum. Quid faci-
mus? Ita et nobis majores nostri, et illis sui
tradidere majores. Hæc de Africanis episcopis
S. Hieronymus; de Orientalibus vero idem testa-
tur Cresconius Donatista apud S. Augustinum,
in hujus adversus illum libro III, cap. ii, in quo
sanctus doctor hæc scribit: Majores autem vestri,
quibus tale testimonium perhibuisti, « quod ab
« Orientalium propterea communione discreti
« sunt, quia illi suum judicium resciderunt,
« quo eis placuerat de ista baptismi quæstione
« Cypriano atque illi Africano concilio consen-
« tiri oportere: » contra Cyprianum fecerunt.

758 Ecce hic ipse Cresconius, quamvis hæretico-
rum baptisma pertinaciter rejiceret, ideoque tum
S. Cypriani, tum Orientalium episcoporum aucto-
ritate gloriaretur, non potuit tamen posteriorum
palinodiam non confiteri. Porro hæc Cresconi ver-
ba S. Augustinus ibidem c. iii sic excepit: Proinde
si omnino jam credendum sit, quinquaginta
episcopis Orientalium id esse visum, quod se-
ptuaginta Afris vel aliquando etiam pluribus, con-
tra tot millia episcoporum, quibus hic error in
toto orbe displicuit; cur non potius etiam ipsos
paucos Orientales suum judicium correxisse di-
camus, non, ut tu loqueris, rescidisse? Sicut
enim

D

Bedæ id discrete
affirmat;

E

quod et
S. Hieronymus
de episcopis
Afris

F

et Donatista
de Orientali-
bus asseruc-
runt.

AUCTORE
C. S.

A enim laudabile est a vera sententia non moveri, ita culpabile persistere in falsa, quam nunquam tenere prima laus est, secunda mutare, ut aut ex initio vera permaneat, aut, mutata falsa, vera succedat. *Jam vero quis credat, solum S. Cyprianum, ceteris episcopis veritatem amplectentibus, in errore suo perstitisse, eumque contra tot millia episcoporum, quibus hic error in toto orbe displicuit, ad mortem usque propugnasse, id sane non sine aliqua pertinacia nota sanctissimo Martyri affingi posse videtur.*

Hæc salutaris
palinodia

759 At quo igitur tempore, inquires, S. Cyprianus, ceterique supra laudati episcopi, sententiam suam mutasse dicendi sunt? Eminentissimus Baronius ad annum Christi 259, num. 1 et sequentibus censet, id ab Orientalibus, vivente etiam S. Stephano, qui mense Augusto anni 257 passus est, factum fuisse. Ut ita crederet, fecit male intellectus Eusebii locus ex lib. VII Hist. Eccles., cap. IV, quem hic subjungo. Ad hunc igitur (S. Stephanum) ut dixi, multa de hoc argumento (de baptismo scilicet hæreticorum) Dionysius (Alexandrinus episcopus) per litteras scripsit; in quibus id tandem illi indicat, omnes ubique ecclesias, mollito jam persecutionis furore, Novati turbulentam novitatem detestantes, inter se pacem iniisse. Hæc Baronius de Orientalium in Catholicam S. Stephani sententiam consensu accepit, observans, ipsorum pristinum errorem propterea Novati, seu Novatiani, novitatem ab Eusebio appellari, quia is, quotquot a Catholica Ecclesia ad suum schisma desciscabant, ausu sacrilego rebaptizabat; idque Eminentissimus eo pronius credidit, quod Eusebius revera cap. III, IV et V de causa rebaptizantium loquatur, et occasione litterarum super ea a S. Dionysio ad S. Stephanum scriptarum prædictam concordiam memoret, velut hæc ad illam pertineret.

non ad Ste-
phani,

760 Verum hunc de baptismo hæreticorum errorem tempore S. Stephano ab Orientalibus nondum depositum fuisse, ex eodem capite V manifestum est. In eo enim laudati S. Dionysii Alexandrini epistolæ fragmentum refertur, quam ad S. Sixtum II, proximum Stephani successorem, sanctumque Dionysium ac Philemonem tum Romanæ Ecclesiæ presbyteros, et quorum prior deinde eidem Sixto in Pontificatum successit, de eadem causa, tamquam apud Asiaticos tum minime terminata, perscripsit verbis, quæ num. 748 recitavimus. Quod vero idem Eusebius cap. IV de S. Dionysii Alexandrini epistola, ad S. Stephanum circa Novati, id est, Novatiani novitatis detestationem, iutanque ab Orientalibus concordiam data tradit, de proscripta Novatiani hæresi accipiendum est, quam coacta verisimiliter Antiochæ synodo, sedente Romæ Lucio vel Cornelio, damnatam fuisse, licet nonnulli ex episcopis in eam prius propendissent, hoc ipso die in Commentario historico de ejusdem S. Cornelii gestis § 10 diximus.

sed Sixti II
Pontifica-
tum

761 Verisimilius apparet, memoratam de baptismo dissensionem sub laudato sancto Pontifice Sixto II tam in Oriente, quam in Africa tandem sic compositam fuisse, ut utriusque ecclesiæ episcopi, errore deposito, veritati victas manus dederint. Et de Orientalibus quidem argumento est S. Dionysii Alexandrini epistola altera ad eundem sanctum Pontificem scripta, et ab Eusebio lib. VII, cap. IX relata. Etenim cum hic, teste S. Hieronymo in Catalogo Scriptorum, in S. Cypriani et Africanæ synodi dogma prius consensisset, deinde in epistola proxime laudata sese ab ea tam alie-

num ostendit, ut ne baptizare quidem, inconsulto S. Sixto, auderet unum e grege suo, qui dudum ante in cœtum fidelium admissus, tum asserebat, sese olim ab hæreticis baptismo ab eo, quo Ecclesia utitur, longe diverso, et blasphemiae et impietatis pleno tinctum fuisse, ideoque sacro Christi lavacro ablui cum gemitu postulabat. Atque hæc quidem de Orientalibus: ab Africanis autem sanctoque Cypriano idem præstitum fuisse, prout S. Augustinus omnino existimandum monet, et Hieronymus ac venerabilis Beda factum discrete affirmant, ex Pontio in Vita num. 29 non inepte colligitur.

762 Hic enim ad propositum nostrum sic ait: Jam de Xysto, bono et pacifico sacerdote, ac propterea beatissimo martyre, ab Urbe nuntius venerat; nempe quod is martyrio coronatus jam fuisset. Non potest autem ulla verisimilior ratio adduci, ob quam Sixtus II a S. Cypriani diacono tam studiose bonus et pacificus sacerdos, ac propterea beatissimus martyr appelletur, quam quod is cœptam sub decessore suo S. Stephano litem amice composuerit, pacemque non ruptam quidem, at turbatam tamen, plene conciliaverit, episcopis, qui diversa senserant, ad Catholicam traditionem amplectendam pacifice reductis. Neque enim dici potest, ipsum propterea sic appellari, quod inflictam a decessore suo excommunicationem sustulerit, quam nunquam inflictam fuisse § 43 probavimus; multo minus, quod Cypriani ceterorumque opinionem secutus fuerit: quod nemo hactenus, ac ne ipsi quidem Donatistæ, somniarunt. Hanc pacem ac concordiam solide confirmat Africanæ ecclesiæ cum Romana sub eodem Sixto communicatio, quam inter eas intercessisse docet S. Cypriani epistola LXXXII ad Successum, in qua ipse et Romanos de persecutione consuluisse, et ab iis, sublato tum per martyrium S. Sixto, responsorias accepisse refertur.

referendu vi-
detur.

763 Porro quamvis hæc omnia omnino suadeant, SS. Hieronymi, Augustini ac Bedæ verissimam esse de S. Cypriani, ceterorumque ipsi adhærentium, tam salutari iisque dignissima palinodia sententiam; eam tamen non modo nonnulli hæretici, quod minus mirum est, sed et Launojus, Tillemontius, alique aut aperte negare, aut saltem in dubium revocare nituntur. Launojus apud Schelstratium Antiquitatis illustratæ circa concilia, part. II, dissert. I, cap. V, art. 3 citatus, S. Hieronymi verba, quæ num. 757 dedimus, falsitatis arguere non dubitat, negatque ullum pro retractando errore decretum umquam emanasse ab Africanis episcopis, qui S. Cypriano consenserant. Rationem repetit ex Arelatensis synodi canone 8, sanctique Basilii epistola ad Amphilo-chium, in quibus asseri contendit, eos omnes in sua rebaptizandi consuetudine semper perseverasse. Præterea rogat, cur, si verum sit laudatum decretum, Donatistæ S. Cypriani epistolas et Africanam synodum Catholicis toties objecerint, nec eos represserit S. Augustinus, eodem decreto proferendo. Suspiciatur denique præluxisse S. Hieronymo libellum, Pœnitentia S. Cypriani inscriptum, et a Romana synodo multis post ejusdem S. Hieronymi obitum annis inter apocrypha rejectum. Hæc ipse confidenter, ad quorum singula respondeamus.

Refelluntur
argumenta,

764 Canon 8 concilii primi Arelatensis, a Launojo objectus, apud Labbeum tom. I Conciliorum, col. 1428 sic habet: De Afris, quod propria lege sua utuntur, ut rebaptizent, placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de * hæresi venerit, interro-

quibus non-
nulli persua-
dere volunt,

* al. de hac

AUCTORE
C. S.

gent eum symbolum ; et si perviderint, eum in Patre et Filio et Spiritu sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum sanctum. Quod si interrogatus, non responderit hanc Trinitatem, baptizetur. *Hæc de Afris generatim accipi vult Launoyus, quæ de solis schismaticis dicta esse, merito monet Jacobus Sirmundus in Notis posthumis ad istud concilium, editis a Labbeo post tom. I Collectionis conciliorum. Id autem solide probat ex S. Optati Milevitani episcopi lib. I de schismate Donatistarum, ubi in Donatum, qui contra Cæcilianum Carthaginensem episcopum schisma promovebat, in concilio Romano sub S. Melchiade Papa non diu ante Arelatense I celebrato, vel propterea sententia lata dicitur, quod confessus sit, se rebaptizasse, et episcopis lapsis manum imposuisse, quod ab Ecclesia alienum est. Contra vero Cæcilianus omnium sententiis insons declaratus, testibus, a Donato inductis, fatentibus, se non habere, quod in Cæcilianum dicerent.*

predictum
errorem

B

765 Jam vero cum qua probabilitatis specie reponet hic Launoyus, aut Donatum a S. Melchiade, ceterisque concilii patribus, condemnatum esse, eo quod rebaptizasset ; Cæcilianum autem absolutum, licet hic eundem errorem teneret ; aut sententiæ non intercessisse Donati fautores, etsi ceteri Africanæ ecclesiæ episcopi, non secus ac ipse, rebaptizarent ? Profecto nihil potuissent accommodatius pro Donato hac saltem in parte producere, quam communem illam, quam Launoyus credi vult, ab Agrippini primum, ac deinde a S. Cypriani ætate, ad istud usque tempus rebaptizandi consuetudinem servatam. Porro non diu post, ut dixi, memoratum concilium Arelatense, cui etiam varii Africani præsules interfuerunt, sedente jam Romæ S. Silvestro I Papa, in eadem Donatistarum causa coactum est, et Donatistæ denuo damnati ; ideoque et de iisdem canon ille 8 pariter accipiendus est. Frustra igitur Launoyus hunc canonem clarissimis S. Hieronymi verbis opponit, qui cum S. Optati Milevitani dictis collatus, non modo istis non refragatur, sed plurimum favet, ut consideranti patebit.

a S. Cypriano, ceterisque
episcopis,

C

766 Frustra etiam pro sua opinione laudat S. Basilii epistolæ canonicas ad Amphilocho, in quibus non de Afris, sed de Asiaticis sermo est, agiturque de variis hæreticis ac schismaticis quorum aliquorum baptisma Basilii admittit, aliorum reprobatur. Ceterum canone 1 ait quidem : Antiquis visum est, Cypriano dico, et nostro Firmiliano, hos omnes uni calculo subicere, Catharos et Encratitas, et Hydroparastatas ; verum id ab ipsis revocatum fuisse non negat. Quin et de Catharis ibidem subdit : Sed quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est, eorum baptisma, pluribus consulendi causa, suscipiendum esse ; suscipiatur. Et dum can. 47 ait : apud vos (Iconii) prohibita est rebaptizatio, sicut et apud Romanos ; manifeste tradit, rebaptizandi errorem, Iconii in synodo olim stabilitum, ibidem suo tempore abolitum jam fuisse ; atque ita sententiæ nostræ non obest, sed eam potius utcumque confirmat. Denique quæ Tillemontius art. 51 similiter objicit, ad Asiaticos pariter spectant, ideoque ad S. Hieronymi auctoritatem infirmam non faciunt.

numquam
correctum

767 Ad alterum Launoyi argumentum respondeo, Donatistas S. Cypriani epistolæ et synodum Africanam Catholicis objecisse, quia hæc exstant, vulgoque notissima erant ; de Cypriani autem ceterorumque episcoporum palinodia ex nullo instrumento, quod produci posse sciebatur, ita

constabat. Hinc cum S. Augustinus eos hujusmodi instrumento convincere non posset, repressit, quantum potuit, reponendo, id de tali Viro omnino existimandum esse. Quod autem palinodiam illam scripto aliquo probare non posset, negat inde recte concludi, eam aut factam, aut litteris mandatam non fuisse, cum, ut num. 753 loquitur, istud fortasse suppressum sit ab eis, qui hoc errore nimium delectati sunt, et tanto velut patrocinio carere noluerunt. Et num. seq. : Neque enim omnia, quæ illo tempore inter episcopos gesta sunt, memoriæ litterisque mandari potuerunt, aut omnia, quæ mandata sunt, novimus.

768 Denique num. 755 denuo ait : Etsi litteræ tacent, merita clamant ; si epistola non invenitur, corona testatur ; si concilium non indicat episcoporum, consortium indicat angelorum. Ceterum quidni potuit ad S. Hieronymi ad venerabilis Bedæ manus pervenire, quod S. Augustinus non repperat, et dolose suppressum fuisse suspicabatur. Quod de libello, Pœnitentia S. Cypriani inscripta, et a Romana synodo postmodum inter apocrypha rejecto, addit Launoyus, quasi is S. Hieronymo hac in parte præluxisset, responsum non meretur ; nam ille ad alium S. Cyprianum spectat, neque ulla in eo de baptismo hæreticorum fit mentio, sed illius de magia ac idolorum cultu ad Christi sacra accessio enarratur.

§ XLV. Sancti Petri, ejusque in Romana Cathedra successorum primatus a S. Cypriano agnitus et assertus.

Cum famosa hæc de baptismo disputatio, de qua hactenus egimus, ac nonnulla etiam alia S. Cypriani gesta, per hujus Commentarii decursum relata, Romanæ Ecclesiæ invidis apta videantur, ut Apostolicæ Sedis primatum sancto Antistiti nostro ignotum fuisse persuadeant, necessarium duxi, quæstionem illam in hoc § discutere. Non est tamen mihi animus eam longa dissertatione tractare, quod ad theologos proprie pertinet, et a quibus id etiam jam sæpius præstitum esse supra observavimus. Id unum igitur ex Cyprianicis Operibus hic ostendam, Romani Pontificis in universa Ecclesia primatum a S. Cypriano non modo agnitum, sed et assertum fuisse ; neque oppositum ex memorata dissensione, aliisque ejusdem factis posse probari.

770 Sanctus Cyprianus in insigni suo libro de Unitate Ecclesiæ præfatus, hæreses ac schismata diabolo instigante oriri, sic prosequitur : Hoc eo fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur, per caput quæritur, nec Magistri cælestis doctrina servatur : quæ si quis consideret et examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est. Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum : « Ego tibi dico, inquit, quia tu es « Petrus, et super hanc petram ædificabo Eccle- « siam meam, et portæ inferorum non vincent « eam. Et tibi dabo claves regni cælorum ; et « quæ ligaveris super terram, erunt ligata et in « cælis, et quæcumque solveris super terram, « erunt soluta et in cælis. » Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit : « Pasce oves meas. »

Super

S. Petro du-
tum esse

Primum
totius Eccle-
siæ

F

E

D

AUCTORE
C. S.

A Super illum unum ædificat Ecclesiam suam, et illi pascendas mandat oves suas.

a Christo
S. Cyprianus

771 Et quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat et dicat : « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos ; « accipite Spiritum sanctum, si cujus remiseritis « peccata, remittentur illi, si cujus tenueritis, « tenebuntur ; » tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et ceteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi et honoris et potestatis ; sed exordium ab unitate proficiscitur, [et primatus Petro datur,] ut una Christi Ecclesia [et cathedra una] monstretur. *Et post pauca* : Qui Ecclesiæ renitur et resistit, [qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit,] in Ecclesia se esse confidit ? *Locus hic ex editione Veneta anni 1728, qua utimur, desumptus, quique similiter exstat in editione Manutii ac Pamelii, ad præsentem controversiam dirimendam solus sufficeret, nisi a nonnullis aliis editoribus pro interpolato habitus, et ad aliorum codicum fidem sic redditus fuisset, ut quæ de S. Petri Cathedra ac primatu hic expresse dicuntur, quæque uncis inclusimus, ex eo penitus rejecta fuerint.*

B
diserte asseruit.

772 Consuli hac super re potest Baluzius in Annotatis ad laudatam editionem Venetam, in qua textus, qualem dedimus, repositus fuit, licet ipse eadem, quæ supra dicti, ex eo expungenda censuisset. Nolo ego iudicium meum de genuina lectione hic interponere ; at licet ista Cypriani revera non essent, ejusdem tamen doctrinæ plane conformia esse ostendam, ideoque ex hoc capite minime expungenda. Sed et gratis recisis, quæ illi volunt, textus sua vi non caret ad primum S. Petro asserendum. Quomodo enim hæreticos jubens caput, utique Ecclesiæ, querere, Ecclesiam super Petrum fundatam iis mox ostendit, et ad id probandum tractatu longo atque argumentis opus non esse asserit ; sed ex solis illis Matthæi ac Joannis locis satis demonstrari, si Petro primum Ecclesiæ priori loco promissum, secundo autem datum ; sive Petrum Ecclesiæ in terris caput a Christo hic constitutum non velit ? Quomodo Ecclesiæ unitatem ex iisdem Christi ad Petrum verbis facilis probationis compendio ostendi ait, si huic præ ceteris Apostolis nihil plane collatum existimaverit ? Enimvero ea ratione plura Ecclesiæ capita asseruisset, nec ejusdem unitatem probasset, sed destruxisset ? Ad quid denique Christus, Cypriano ibidem teste, auctoritate sua usus est, dum, ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit ? Huc scilicet in sententia adversariorum spectabit illa Christi auctoritate facta dispositio, hinc unitas Ecclesiæ probabitur, quod Petro omnium primo Apostolatus collatus fuerit ; quod quam ineptum sit, nemo sane mentis non advertit. Ad objectiones infra respondebimus.

Eundem primum

773 Porro hujus unitatis Ecclesiæ, super S. Petrum fundatæ, S. Cyprianus variis in locis tamquam specialis prærogativæ ipsi collatæ meminit. Sic in epistola LXIX adducto S. Petri ex cap. vi Joannis ad Christum responso, subdit : Loquitur ille Petrus, super quem ædificanda fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine docens etc. De eodem loco in epistola LX ait : Petrus tamen, super quem ædificata ab eodem Domino fuerat Ecclesia, unus pro omnibus loquens, et Ecclesiæ voce respondens, ait : Domine, ad quem ibimus ? Et in epistola LXXIII : Nam Petro primum Dominus, super quem ædifi-

cavit Ecclesiam, et unde unitatis originem instituit et ostendit, potestatem istam dedit, ut id solveretur in cœlis, quod ille solvisset in terris.

Item in epistola LXX : Una Ecclesia a Christo Domino super Petrum origine unitatis et ratione fundata est. *Porro Romanam Cathedram S. Petri Sedem, ideoque et Romanos Pontifices ejusdem legitimos successores esse, in epistola LII ad Antonianum manifeste agnoscit, dicens* : Factus est autem Cornelius Episcopus de Dei et Christi ejus iudicio, ... cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri, et gradus Cathedræ sacerdotalis vacaret. *Hinc etiam in epistola LII, communicare cum Cornelio, ipsi idem est, quod, cum Catholica Ecclesia communicare. Sic enim Antonianum ibidem alloquitur* : Scripsisti etiam, ut exemplum earumdem litterarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem, ut, deposita omni sollicitudine, jam sciret, te secum, hoc est, cum Catholica Ecclesia communicare.

774 Consequenter ad hæc in epistola XLV Romanam Ecclesiam per Ecclesiæ Catholicæ radicem et matricem non obscure designat, et hanc contra Novatiani schisma agnoscendam ac tenendam monet. *In epistola vero LV eandem denuo Petri Cathedram et Ecclesiam principalem dicit, indignaturque, quod Felicissimus schismaticus cum suis asseclis Romano Pontifici mendaciis suis imponere se posse speraverit.* Post illa adhuc, insuper, ait, pseudo-episcopo (Fortunato) sibi ab hæreticis constituto, navigare audent, et ad Petri Cathedram (quam tum tenebat S. Cornelius) atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis et prophanis litteras ferre, nec cogitare, eos esse Romanos, quorum fides, Apostolo prædicante, laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum.

in Romanis
Pontificibus

E

775 Sancti Stephani, qui post Lucium Cornelio in Romana Sede successit, primum pariter agnovit in epistola LXXI, dum ait : Nam nec Petrus, quem primum Dominus elegit, et super quem ædificavit Ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret, se primum tenere et obtemperari a novellis et posteris sibi potius oportere. *Arguit quidem hic Cyprianus Stephanum de nimia in primatu suo confidentia, sanctique Petri modestiam ipsi opponit ; at primum tamen non negat, sed agnoscit, dum ejusdem abusum, ut contendebat, sugillat. Sic Firmilianus, qui dictam S. Cypriani epistolam legerat, in epistola LXXV de eodem Stephano conqueritur, quod, qui sic de Episcopatus sui loco gloriatur, et se successionem Petri tenere contendit, super quem fundamenta Ecclesiæ collocata sunt, multas alias petras inducat etc. Et paulo post denuo ait* : Stephanus, qui per successionem Cathedram Petri habere se prædicat, nullo adversus hæreticos zelo excitatur.

idem variis in
locis

F

776 Hæc ipse ad S. Cyprianum : quis tamen hinc inferat, negari ab eo Romanam S. Petri Cathedram per successionem a Stephano teneri ; cum manifestum sit, Firmilianum id unum contendere, Stephanum sese pro loci sui dignitate non gerere, dum hæreticorum baptismum approbando, hæreticis, ut ipse quidem existimabat, nimium faveret. Quinimo hunc Romanæ Sedis primum pro tam indubitato habuit S. Cyprianus, ut in ep. LXXVI Novatianum, quod eam impie invavisset, sugillans, dicat : Hi (Novatiani asseclæ) Ecclesiam scindentes, et contra pacem atque unitatem Christi

agnovit,

AUCTORE
C. S.

Christi rebelles, cathedram sibi constituunt, et primatum assumere... conantur. *Tum itaque connexus est cum Romana Cathedra primatus, ut qui illam invadit, hunc pariter invasisse dicendus sit. Nec aliter etiam sensit Novatianus, qui pseudo-pontifex factus, primatum quoque sibi vindicare non dubitavit, missis per orbem legatis, ac pseudo-episcopis in Catholicorum locum etiam in Africa ordinatis.*

Refelluntur
argumenta,

777 *Ad hæc reponunt Romanæ Sedis adversarii, Apostolos omnes pari consortio... et honoris et potestatis, iudice S. Cypriano num. 771 præditos fuisse. Secundo produciunt S. Cypriani verba, in concilio Carthaginensi collegas suos sic alloquentis: Neque enim quisquam nostrum episcopum se esse episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, quando habeat omnis episcopus pro licentia libertatis et potestatis suæ arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum judicare. Sed exspectemus universi iudicium Domini nostri Jesu Christi, qui unus et solus habet potestatem et præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, et de actu nostro judicandi. Addunt et alterum ejusdem Sancti locum, supra num. 547 relatum, ubi Sanctus conqueritur, quod Fortunati, schismaticorum in Africa pseudo-episcopi, asseclæ, ab Afris episcopis jam damnati, ad Romanam Sedem recurrissent, asseritque statutum fuisse, ut quisque illic causam ageret, ubi et accusatores et testes sui criminis habere posset; ac tandem subdit: Nisi si paucis desperatis et perditis minor videtur esse auctoritas episcoporum in Africa constitutorum, qui jam de illis judicaverunt.*

quæ adversus
dictum pri-
matum

778 *Quæ quidem verba Joannes Fellus in Annotatis ad hunc locum sic excipit: Beato illo Martyre iudice, pro desperatis et perditis habendi sunt, quibus minor videtur auctoritas episcoporum in Africa, quam vel Cornelii ipsius, in Petri Cathedra Romæ sedentis. Hisce addi etiam possunt, quæ de Basilidis ac Martialis episcoporum, qui in Hispania lapsi fuerant, causa n. 640 et seqq. jam retulimus. Ad harum primam objectionem respondeo, ex ipso textu, quem n. 771 dedimus, manifestam esse mentem sancti Antistitis. Ut enim unitatem Ecclesiæ evidenter demonstraret, advertit, Christum Dominum, licet Apostolis omnibus parem ad promulgandum Evangelium, ceteraque Apostolatus sui munera obeunda, potestatem, honoremque dedisset, super unum tamen S. Petrum Ecclesiam suam fundasse, eumque illis præfecisse, ut sub uno in terris capite, sui que vicario Ecclesia gubernaretur.*

ex S. Cypriani
verbis,

779 *Juvenit hoc simili exemplo illustrasse. Non contendeat certe Cyprianus, sibi plus potestatis in episcopos Africa, quam S. Petro in ceteros Apostolos concessum fuisse: erat ergo ipse, reliquique antistites Afri, pari consortio præditi et honoris et potestatis. Quis tamen neget, eundem Cyprianum Africa proconsulari, Numidiæque ac Mauritanicæ præsedisse, et inter harum provinciarum episcopos primatum tenuisse? Ut igitur istud honoris ac potestatis consortium cum S. Cypriani in Agrica primatu stare potuit, ita nec asserta ab illo Apostolorum dignitas et potestas obstat, quo minus totius Ecclesiæ primatus, supremæque in eam potestas S. Petro collata dicatur. Ceterum responsum non meretur Rigaltius, dum in Observationibus ad celebrem illum locum libri de Unitate Ecclesiæ, num. 770 et seq. relatum, quem ipse pro interpolato habet, sic ait: Destruit unitatem*

primatus: nam, qui unus est, is non primus, D
neque postremus, sed solus est.

780 *Textum e concilio Carthaginensi depromptum § 40 partim jam exposuimus, ostendimusque ista S. Cypriani dicta sic accipienda esse, ut quo liberius congregati episcopi mentem suam aperirent, ipse negaverit, quemquam ex omnibus, qui concilio intererant, episcopum episcoporum esse, aut hujus potestatem sibi tyrannice arrogare, ut ceteros ad sua sensa compelleret. Sic autem supremam illam potestatem Stephano non negabat, sed non obscure adscribebat. Quæ vero ibidem addit de cujusque episcopi arbitrio ac potestate, videlicet nullum ab alio judicari posse, nec alium pariter judicare, hæc ad eosdem illos congregatos, qui quidem sano sensu referenda sunt, aut ipsi S. Cypriani gestis manifeste repugnant. Certe S. Augustinus, num. 695 a nobis relatus, ea verba sic excepit: Opinor utique in his quæstionibus, quæ nondum eliquatissima perfectione discussæ sunt. Verissimum autem erat, quæstionem illam de hæreticorum baptismo, quam nullum ad id usque tempus concilium generale, nullus Romanus Pontifex supremo iudicio, saltem quantum existimabant, definiverat, quæque sola consuetudine nitebatur, verissimum, inquam, est, hanc quæstionem ab nullo ex episcopis cum S. Cypriano congregatis sic decidi potuisse, ut ob illius auctoritatem ceteri ab opinione sua cogerentur recedere.*

in concilio
Carthaginensi

781 *Contra si quis Sancti dicta generaliter accipienda esse contendat, is igitur dicat, necesse est, quo jure quæve injuria idem Sanctus Fortunatianum, Assuritanum in provincia proconsulari episcopum, in epistola LXIV, et Basilidem ac Martialem, Hispaniarum episcopos, in epistola LXVIII ob scelus idololatriæ recte exauctoratos, pronuntiaverit et a sedibus suis arcendos curaverit? Quo item jure epistolam LXVII ad S. Stephanum Romanum Pontificem dedit, ut is Marcianum, Arelatensem in Galliis episcopum, sede sua dejici, aliumque in eam suffici juberet, si habeat omnis episcopus pro licentia libertatis et potestatis suæ arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest alterum judicare, et si propterea exspectandum sit iudicium Domini nostri Jesu Christi, qui unus et solus habet potestatem et præponendi eos in Ecclesiæ suæ gubernatione, et de actu eorum judicandi? Negari igitur non potest, objecta S. Cypriani verba sano sensu restringenda esse, aut dicendum, eum ex contentionis ardore aliquid humani hic passum esse.*

ad congregatos
habitis.

782 *Adversus eundem Romani Pontificis primatum nihil pariter probat causa Fortunati, de quo S. Cyprianus in epistola LV queritur, quod per Felicissimum, aliosque schismatis socios, Romam ad S. Cornelium navigasset, ut mendaciis ac calumniis suis communionem ab eo extorqueret; postulaturque, ut, si quid ad latam in eos sententiam reponere velit, ad suum tribunal se sistat. Advertendum enim est, Fortunatum illum e quinque presbyteris Carthaginensibus schismaticis unum fuisse, quem ob excitatum cum Felicissimo schisma jam ante ex Ecclesia profugum et ab Africanis episcopis damnatum, ac deinde ab hæreticis schismaticisque pseudo-episcopum in Africa ordinatum fuisse, supra docuimus; adeoque hic pro episcopo haberi non poterat. Testatur autem S. Augustinus in ep. XLIII, alias CLXII, suo etiam tempore presbyteris, ceterisque inferioris Ordinis clericis permissum non fuisse ad Apostolicam Sedem appellare; quod tamen episcopis licuisse, tum ibi,*

et ex epistolis
in causa For-
tunati

tum

A tum alibi affirmat. Convenerat itaque inter Africanos antistites, ut clerici episcopis inferiores in sua quique provincia judicarentur, idque haud dubie assentiente Romano Pontifice, ne appellationes ad Sedem Apostolicam nimium frequentes essent, et injustis criminationibus occasionem darent.

qui ad S. Cornelium

783 Ut vero hæc prohibitio tempore S. Augustini non obstat, quo minus hic tum alibi sæpius, tum loco citato, Romanæ Ecclesiæ, in qua semper, ut ibidem loquitur, Apostolicæ Cathedræ viguit principatus, potestatem in ceteros episcopos, primumque agnosceret; ita nec ex simili S. Cypriani facto contra eundem primum potest concludi. Falsum autem est, quod Fellus, heterodoxus in Anglia episcopus, sanctissimo Præsuli impudenter affingit: scilicet, beato illo Martyre iudice, pro desperatis et perditis habendos esse, quibus minor videtur auctoritas episcoporum in Africa, quam vel Cornelii ipsius, in Petri Cathedra Romæ sedentis. Etenim, si quis totum locum, quem num. 546 et seq. dedimus, attente consideret, fatebitur, episcoporum in Africa auctoritatem non S. Cornelio, sed paucis desperatis et perditis, Fortunatis scilicet ac Felicissimis asseclis, a S. Cypriano, opponi. Subdit enim: Jam causa eorum cognita est, jam de eis dicta sententia est, nec censuræ congruit sacerdotum, mobilis atque inconstantis animi levitate reprehendi... Si eorum, qui de illis priore anno judicaverunt, numerus cum presbyteris et diaconibus computetur, plures tunc affuerunt iudicio et cognitioni, quam sunt iidem isti, qui cum Fortunato nunc videntur esse conjuncti. Scire enim debes, frater carissime, eum, posteaquam pseudo-episcopus ab hæreticis factus est, jam pœne ab omnibus esse desertum.

Romanum Pontificem appellaverat;

784 Itaque S. Cyprianus ibidem sic fere argumentatus est: Statutum est, ut episcopali ordine inferiores clerici in diocesi sua causam suam agerent: atqui Fortunati, Felicissimique ac ceterorum causa apud nos discussa, de eaque jam dicta sententia est, atque adeo audiendi illi Romæ non sunt, nisi forte quis paucis illis desperatis et perditis magis credendum existimaverit, quam tanto episcoporum in Africa, aliorumque clericorum numero, qui priori anno de iis judicarunt, multoque plures fuerunt, quam qui nunc Fortunato adherentes, ad Sedem Apostolicam appellarunt. Hanc ego genuinam verborum sententiam esse existimo: at si quis voces istas paucis desperatis et perditis non in auferendi, sed dandi casu accipiendas esse contenderit, nec sic tamen Felli commentum inde extundet, aut Afrorum præsulum auctoritatem Pontificæ hic æquiparatam probabit; cum sensum esse possit: Nisi forte pauci isti schismatici existiment, auctoritatem Afrorum antistitum minorem esse, quam ut eorum sententiæ secundum ea, quæ de appellationibus decreta fuerunt, se subicere debeant. Istud certum est, ibidem nullam Africanarum sedium cum Romana Cathedra comparisonem institui, Fortunatumque et ejus sectatores, desperatos ac perditos dici propter heresim ac scelera sua, non quia ad Pontificem appellaverant.

et in causa Basilidis ac Martialis,

785 Basilidis ac Martialis causa assertum Romani Pontificis primum non elevat, sed luculenter confirmat. Exposuimus illam § 37, ac propterea suffecerit eam hic paucis memorasse. Ii duo Hispaniarum episcopi præter nefariorum libellorum scelus de variis criminibus convicti, et e sedibus suis ejecti, ambo, aut certe harum prior, ad Romanum Pontificem S. Stephanum appellaverant. Et Basilidi quidem fraus sua ac mendacia

pro recuperando episcopatu suo satis feliciter successerant contra Sabinum, qui in ejusdem locum fuerat suffectus. Porro negat S. Cyprianus in epistola LXVIII hanc Basilidis appellationem ipsi posse prodesse. Sic autem scribit: Nec rescindere ordinationem (Sabini) jure perfectam potest, quod Basilides post crimina sua detecta, et conscientiam etiam propria confessione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam nostrum, longe positum, et gestæ rei ac veritatis ignarum, fefellit, ut exambiret reponi se injuste in episcopatum, de quo fuerat jure depositus.

786 Hoc eo pertinet, ut Basilidis non tam abolita sint, quam cumulata delicta, ut ad superiora peccata ejus fallaciæ et circumventionis crimen accesserit. Neque enim tam culpandus est ille, cui negligenter obreptum est, quam hic execrandus, qui fraudulentè obrepserit. Obrepere autem si hominibus potuit, Deo non potest, cum scriptum sit: Deus non irridetur. Hæc ipse, ex quibus perspicuum est, Basilidem in sedem suam restituendi potestatem Stephano a sancto Antistite non negari, sed potius asseri, cum alioquin Basilidis restitutio non ex obreptione ac fraudibus illius, sed ex defectu potestatis in Stephano, invalida probanda fuisset, neque hic de aliqua negligentia, sed de arrogata sibi immerito potestate arguendus. Utrum tamen sanctus Pontifex Basilidem sibi obrepere negligenter permiserit, consuli potest Commentarius prævius ad ejusdem Acta ad diem 2 Augusti, § 2. Ceterum Pontificiam in episcopos potestatem in eodem Stephano S. Cyprianus in epistola LXVII clarissime agnovit, dum ad eum scripsit: Dirigantur in provinciam, et ad plebem Arelate consistentem, a te litteræ, quibus abstento Marciano, alius in locum ejus substituatur. Neque dubitavit de felici eventu, dum Stephanus scripsisset; nam subdidit: Significa plane nobis, quis in locum Marciani fuerit substitutus, ut sciamus, ad quem fratres nostros dirigere, et cui scribere debeamus.

AUCTORI: C. S.

quid ad S. Stephanum recurrant.

E

§ XLVI. Persecutione sub Valeriano exorta, scribit ad Fortunatum de Exhortatione martyrii: Christum confiteatur, et Curubim relegatur.

F

Attigimus tandem annum Christi 257, multis martyrum triumphis, ac S. Cypriani confessione, exsilioque sub persecutore Valeriano memorabilem. S. Dionysius Alexandrinus apud Eusebium lib. VII Hist. Eccles., cap. xx causam persecutionis hujus, quæ octava solet numerari, adscribit cuidam Marciano, qui magis perditæ deditus, et cupiditate imperii, a magis sibi promissi incensus, Valeriani benignum in Christianos animam pervertit, in eosque vehementer incitavit. Dubium non est, quin sanctus Præsul, hisce intellectis, mox gregem suum ad sacrum istud prælium probe instruxerit, et ad martyrii lauream animarit. Eadem occasione scripsisse a nonnullis creditur epistolam ad Fortunatum de exhortatione martyrii, quam alii cum Baronio sub Gallo scriptam esse arbitrantur. Priorum ratio est, quod hæc a S. Pontio post librum de Patientia, quem imperante Valeriano, compositum esse nobiscum statuunt

Ingruente persecutione a Valeriano.

AUCTORE
C. S.

scribit de
Exhortatione
martyrii;

B

Christum
confitetur apud
proconsulem

C

et Curubim
relegatur.

statuunt, recenseatur his verbis : Quis martyres tantos exhortatione divini sermonis erigeret ? Verum incerta ratio est, ut alibi ostendimus; quia tamen pro opposita sententia etiam leviores afferuntur, malimus eam huc referre.

788 *Fortunatus, is ipse forsitan episcopus, qui in Carthaginensi concilio III Fortunatus a Tunchabori scribitur, a S. Cypriano petierat ut, quoniam persecutionum et pressurarum pondus incumberet, et in fine, atque in consummatione mundi, antichristi tempus infestum appropinquare jam cœpisset, ad præparandas et corroborandas fratrum mentes, de divinis Scripturis hortamenta componeret, quibus milites Christi ad cœleste et spiritale certamen animaret. Hisce postulatis libenter obtemperavit sanctus Antistes ; Parum est enim, inquiens, quod Dei plebem classico nostræ vocis erigimus, nisi credentium fidem et dicatam Deo, devotamque virtutem, divina lectione firmemus. Rescripsit ergo ad ipsum laudatam epistolam, in qua materiam potius tractatus, quam tractatum transmisit. Sic enim in eo loquitur : Ac ne in longum sermonem meum extendere, frater carissime, et audientem vel legentem stili latioris copia fatigare, compendium feci ; ut propositis titulis, quos quis et nosse debeat et tenere, capitula Dominica subnecterem, et id, quod proposueram, divinæ lectionis auctoritate solidarem, ut non tam tractatum meum videar tibi misisse, quam materiam tractantibus præbuisse. Ceterum epistolam hanc, quam Marianus Victorius S. Hilario Pictaviensi adscripserat, S. Cypriano nostro vindicatam vide, si lubet, apud Baluzium in Annotatis, uti et in Operum S. Hieronymi editione Parisiensi anni 1706, tom. IV, col. 241 pariter in Annotatis, et in Præfatione ad Opera ipsius S. Hilarii, editionis Parisinæ anni 1693, § 3, num. 26,*

789 *Ad persecutionem redeamus. Edictis Carthaginem allatis, S. Cyprianus ab Aspasio Paterno, Africæ proconsule de religione sua interrogatus est. Exstant hujus rei Acta proconsularia authentica, quæ cum infra post Vitam editurimus, ea hic tantum perstringemus. Tempus ac locum confessionis et iudicii laudata Acta sic indicant : Imperatore Valeriano quartum, et Gallieno tertium, consulibus, tertio Kalendarum Septembrium, Carthagine in secretario, Paternus proconsul Cypriano episcopo dixit : Sacratissimi imperatores Valerianus et Gallienus litteras ad me dare dignati sunt, quibus præceperunt, eos, qui Romanam religionem non colunt, debere Romanas ceremonias recognoscere. Exquisivi ergo de nomine tuo, quid mihi respondes ? Certum porro est ex Bucherii Cyclo, aliisque, Valeriani quartum, Gallieni vero tertium consulatum in annum Christi 257 incidisse, quo propterea in exsilium, ut ostendimus, pulsus esse dicendus est.*

790 *Ad interrogata proconsulis Sanctus sese et Christianum et episcopum esse intrepide respondit ; nec alios præter unum verum Deum colere, quem tam ipse, quam ceteri Christiani noctu dieque pro omnibus hominibus, ac pro ipsorum etiam imperatorum incolumitate, deprecabantur. In hoc proposito persistenti Paternus exsilium frustra minatus, mandavit, ut presbyteros, qui Carthagine versabantur, sibi proderet : at ille legibus bene ac utiliter prohibitum esse reposuit, ne delatores essent ; sed nec per Christianam disciplinam licere se ipsos ultro offerre ; ceterum eos, si diligenter inquireret, ab ipso invenirent. Post hæc proconsul sancto Confessori signifi-*

cavit, ex eorundem imperatorum mandato sub pœna capitis velitum esse, ne Christiani impostorum cœtus agerent, aut cœmeteria ingrederentur ; cui cum ille retulisset ; Fac, quod tibi præceptum est, ejusdem jussu Curubim relegatus est. Hic habes, lector, Actorum proconsularium sub Aspasio Paterno compendium, circa quæ nunc aliqua notanda veniunt.

791 *Quo pacto S. Cyprianus noster ad Proconsulis tribunal accesserit, vinctusne, an liber adductus, nec laudata Acta, nec S. Pontius in Vita indicavit, contentus ea ipsa citasse his verbis : Et quid Sacerdos Dei, proconsule interrogante, responderit, sunt Acta, quæ referant. At Aurelius Prudentius in Hymno 13 de Sancto nostro, eum non modo vinctum, sed et fœdo carceri inclusum canit, antequam ad proconsulis tribunal productus sit. Sic enim ait :*

Ducitur ante alios, proconsule perfurente
[vinctus.

Antra latent Tyriæ Carthaginis, abditis re-
[posta,

Conscia tartaræ caliginis, abdicata soli :
Clausus in his specubus sanctus Cyprianus, et
[catena

Nexus utramque manum, nomen Patris invo-
[cat supremi.

Deinde post multa de ejusdem coram proconsule confessione ita progreditur :

Lætior interea jam Thascius ob diem suorum,
Sistitur indomiti proconsulis eminus furori :

Dogmatis atque loci jussus genus ; Christianus,
[inquit,

Servo salutiferi mysteria consecrata Christi.

792 *Ad hæc recte observavit Tillemontius Nota 47 in S. Cyprianum, ea vera esse non posse, si de ipsius secunda confessione, quæ proxime antemartyrium coram Galerio Maximo contigit, accipiantur ; cum contrarium plane tum ex Actis proconsularibus, tum ex Vita, auctore Pontio, habeamus. De hac tamen a Prudentio dicta esse, ex eo liquet, quod post recensitos versus proconsulem sic loquentem mox inducat :*

Ille sub hæc : satis est jam criminis, ipse con-
[fitetur

Thascius, ipse Jovis fulmen negat ; expedite
[ferrum.

Carnificis gladio pœnam luat hostis idolorum.
Ille Deo meritas grates agit, et canit trium-
[phans.

Flevit obire Virum mœsta Africa etc.

Ut vero hæc admitti non possunt, ita nec de priori confessione, de qua modo agimus, vere dicta esse, Tillemontio assentior ; sed Prudentium, qui, ut alibi ostendimus, S. Cypriani Carthaginensis cum cognominis sancti martyris Nicomediensis gestis confudit, ea, quæ hujus erant, ad illum hic quoque transtulisse existimo. Ita omnino suadet S. Pontii silentium, qui cum secundum nostram Vitæ partitionem cap. II a num. 17 sanctissimi Præsulis præclara de Carthaginensibus, sæviante pestilentia, merita celebrasset, num. 20, quam ingratas hi ipsi vices rependerint, observans, de exsilio mox meminit ; His tam bonis, inquiens, et tam piis actibus supervenit exsilium : hanc enim vicem semper repræsentat impietas, ut melioribus pejora restituat.

793 *Hæc eadem ibidem pluribus prosequitur, nec ullam tamen de vinculis aut carcere mentionem facit ; sed lectorem quoad cetera huc spectantia ad Acta proconsularia remittit, in quibus nihil pariter de vincto, aut in carcerem coniecto, Episcopo*

Prudentii
narratio

E

de Sancti
captivitate

F

corrigitur, ut
et Gregorii
hallucinatio.

A *copo suo contineri, probe noverat. Simile plane silentium est in epistolis LXXVIII et LXXIX, in quibus confessores, quorum ille inter cetera carceres ac vincula in epistola LXXVII celebraverat, de confessione ipsius diserte et magna cum laude pariter meminerunt. Denique tota Sancti confessionis, exsilii ac martyrii relatio, tam in Actis quam in Vita, sic cum eo, veluti cum singularis conditionis persona, ubique actum esse significat, ut illa Prudentii narratio ne probabilis quidem appareat. Hinc mihi longe verisimillimum apparet, S. Cyprianum aut dicta ipsi die libere, aut a missis satellitibus adductum, sine prævio carcere, coram proconsulis tribunali comparuisse. Hallucinatus quoque est S. Gregorius Nazianzenus, dum in Oratione XVIII, quam in S. Cypriani nostri laudem habuit, ipsius sub Decio secessum cum ejusdem exsilio in Valeriani persecutione confundens, postremum hoc uti et martyrium, imperante Decio, contigisse arbitratus est.*

In hac persecutione primus ibi confessus videtur.

B 794 *Ex duabus mox laudatis epistolis non improbabili passim observant neoterici, sanctum Episcopum nostrum primum omnium in hac Valeriani persecutione Carthagine Christum confessum esse. Nam in priori quidem epistola SS. Nemesianus, Dativus, Felix et Victor episcopi, ad metalla damnati, Sancto nostro tum exsulanti sic scribunt: Scis et ipse, carissime, nostrum optabile votum esse, quod te videamus, doctorem et amatorem nostrum, ad coronam magnæ confessionis pervenisse. Nam quasi bonus et verus doctor, quid nos discipuli secuti apud præsidem dicere deberemus, prior apud acta proconsulis pronuntiasti, et tuba canens, Dei milites cœlestibus armis instructos ad congressionis prælium excitasti, et in acie prima pugnans, spiritali gladio diabolum interfecisti; agmina quoque fratrum hinc et inde verbis suis composuisti, ut insidiæ inimico undique tenderentur et cadaveris ipsius publici hostis nervi concisi calcarentur. Crede nobis, carissime, quoniam non est a centesimo præmio minor tua innocens anima, quæ nec sæculi primos impetus timuit, nec ire in exsilium recusavit.... et quoniam multis documentum confessionis dedit, ipsa martyrium prior duxit. Simili modo Lucius, ceterique in epistola LXXIX loquuntur. Nam ante passionem, inquit, a te sumus ad gloriam provocati, qui prior nobis ducatum ad confessionem nominis Christi præbuiisti. Nos vero secuti vestigia confessionis tuæ, parem gratiam tecum speramus.*

Locus exsilii, Curubis.

C 795 *Exsilii locus, ut ex Actis proconsularibus habemus, fuit Curubis, Africæ propriæ civitas, in provincia Zeugitana, in eaque peninsula sita, quæ in mare Mediterraneum Septentrionem versus longius excurrit. Eodem vocabulo a S. Augustino lib. XXII de Civit. Dei, cap. VIII, et Serm. cccix, qui in S. Cypriani natali primus est, nuncupatur. Consentiant Plinius, qui eam inter oppida libera recenset, Antonius in Itinerario apud Cellarium tom. II Notitiæ orbis antiquæ, part. III, lib. IV, cap. IV: at Ptolomæo ibidem Κουρούβις, vel, ut Palatinus codex habet, Curabis dicitur. Episcopatu etiam aliquando insignita est; nam apud Theodoricum Ruinartium in Historia persecutionis Vandalicæ, sive in Notitia provinciarum et civitatum Africæ, notisque ad eam, Felix Curbitanus, et Benenatus, gratia Dei episcopus sanctæ ecclesiæ Curbitanæ, uti et Victor episcopus Curubitanus, et Peregrinus episcopus ecclesiæ Curubitanæ, contracto scilicet in duobus primis locis civitatis vocabulo, legitur.*

796 *Hunc exsilii locum satis amœnum fuisse, S. Pontius in Vita, apud nos cap. II, num. 22 his verbis significat: Nolo nunc describere loci gratiam, et deliciarum omnium paraturam interim transeo. Et rursus sequenti numero: Jam nunc, quod secundo posueram loco, cum gratiarum actione repetamus; provisum esse divinitus etiam pro animo tanti Viri apricum et competentem locum, hospitium pro voluntate secretum, et quidquid apponi eis ante promissum est, qui regnum et justitiam Dei quærunt. Cum hæc Pontius, S. Cypriani diaconus, et individuus exsilii ad martyrium usque comes, dicat, non videntur eum locum satis novisse S. Nemesianus, ceterique episcopi, dum in epistola LXXVIII supra laudata de Sancto Exsule nostro scripserunt: Nec in deserto loco commorari horruit. Quare non possum hisce cum Tillemontio assentiri; attamen non inepte forsitan eorum dicta cum biographi verbis Pearsonius conciliavit, existimando, ipsam Curubim in loco deserto positam fuisse. Sed et dici potest, Sanctum non in ipso Curubitano oppido, sed prope illud in domo aliqua suburbana, et ab aliis remota exsulasse, sed aprico tamen ac amœno loco posita. Huic opinioni omnino favent, quæ de frequenti Carthaginensium ad illum accessu mox videbimus; hic enim in hujusmodi loco minus periculi habebat, quam in oppido.*

797 *Nihil hic sanctissimo Exsuli defuisse, laudatus biographus tum num. 22, tum 23 verbis mox datis observat, omnia ipsi affatim ultro largientibus loci incolis. Præterea commodum accidebat, quod Curubim inter atque Carthaginem non tanta esset distantia, quin multi e grege suo hinc eo possent accurrere, ut Episcopum suum inviserent, et si qua re indigeret, adjuvarent. Pium hoc utriusque civitatis incolarum erga Sanctum studium citatus Pontius sic indicat: Ut omittam frequentiam visitantium fratrum, ipsorum et inde civium caritatem, quæ repræsentabat omnia, quibus videbatur esse fraudatus etc. Concessum etiam ipsi fuisse nonnullos domesticos secum ducere, ex eodem biographo habemus, qui ex iis unus fuit. Nam et me, inquit num. 24 Vitæ, inter domesticos comites dignatio caritatis ejus delegerat exsulem voluntarium; quod utinam et in passione licuisset!*

798 *Porro in commemoratum locum gloriosus Exsul die 12 vel 14 mensis Septembris advenit. Ita ex eadem Vita cum Actis proconsularibus collata discimus. Nam cum in illa num. 24 eo... die, quo primum in exsilii loco mansit, ipsi nondum somni quiete sopito per admirabilem visionem martyrium post unum diem, quem ad res suas disponendas petierat, prædictum fuisse, et num. 26 eo ipso die post exactum annum coronatus dicatur; cumque ex Actis constet, ejusdem martyrium in diem 14 Septembris incidisse, constat pariter Sanctum in Curubitanum exsilium advenisse ejusdem mensis die 14, vel 13, quia incertum est, qua noctis hora laudata revelatio ipsi obtigerit. Qualis autem hæc fuerit, habes in Vita a num. 24, ubi biographus de ea pluribus disserit, ideoque hic non esse referendam putavi. Id unum observo, hanc ejusmodi fuisse, ut nemo eorum, quibus eam Sanctus narraverat, de instanti ipsius martyrio dubitaret; quamvis martyrii dies pro incerto haberetur. Nam et vere, inquit biographus num. 27, nemo cognovit, quare hoc (de martyrio post diem unum subeundo) ei ostensum fuisset; nisi quia post eodem die, quo id viderat, coronatus est. Medio nihilominus tempore imminens*

AUCTORE
C. S.
amœnus fuit.
in quo nihil
ipsi defuit.

E

et a suis sæpe
invisabatur:

huc die 13
vel 14 Sep-
temb. advenit.

F

AUCTORE
C. S.

minens passio pro certo ab omnibus sciebat; passionis tamen dies certus ab iisdem omnibus, quasi ignorantibus, tacebatur.

§ XLVII. Res ecclesiasticas ordinat: pauperibus prospicit; confessores litteris et elemosynis solatur: Curubi in hortos suos migrat: de novo edicto Valeriani fideles monet, et fugere renuens, ad martyrium se parat.

Res episcopatus et pauperum disponit:

B

Quam utiliter istud anni spatium, quod per unius diei inducias Deus in visione significatum, ipsi concedendum revelaverat, sanctus Exsul impenderit, docet tum Vita, tum epistolæ in exilio ab ipso conscriptæ. Certe biographus num. 28 Vite negat, istam martyrii dilationem aut a Sancto ipso in memorata visione petitam, aut ab ipsis gentilibus ex divina providentia illi alia de causa concessam fuisse, quam ut episcopatus sui res componeret, et pauperibus, quos semper in amoribus habuerat, tum quoque provideret. Sed S. Pontium ipsum audiamus. Dilationis autem, ait, petendæ ratio de ordinatione rerum, et de voluntatis dispositione veniebat. Quæ vero res illi, aut quæ voluntas ordinanda, nisi ecclesiastici status? Supremo idcirco accepta dilatio est, ut quidquid circa pauperum fovendorum curam supremo iudicio disponendum fuerat, ordinaretur. Et puto propter nihil aliud, immo vero propter hoc tantum, etiam indulgentia ab ipsis, qui egerant, et qui occisuri erant, admissa est, ut præsens et præsentis pauperes novissimæ dispensationis extremis, et, ut plenius dixerim, totis sumptibus relevaret.

confessores ad metallum damnatos

C

800 Nec inter Carthaginensis diœcesis suæ terminos sancti Episcopi caritas contineri se passa est; sed et ad alios ex aliis episcopatibus confessores ac martyres, longe positos, penetravit. Erat inter ceteros pro fide exsules magnus numerus variarum sedium in Africa ac Numidia antistitum, presbyterorum, ac utriusque sexus fidelium, inter quos nec virgines, nec pueri deerant, ad metallum Siguensia damnatus. Horum aliqui agonem jam consummaverant, alii in ergastulis ac fodinis longo martyrio contabescabant, quem admodum tomo III hujus mensis Septembris ad diem 10, a pag. 483, ubi de hisce sanctis martyribus cum Romano Martyrologio apud nos actum est, pluribus ostendimus. Ut vero illorum gloriam mirum in modum, nec secus ac sua esset, sanctus Præsul lætabatur, ita non poterat ex eorundem incommodis non dolere. Scripsit ergo ad eos epist. LXXVII, eamque per Herennianum hypodiamonem, et Lucianum, Maximum et Amantium acolythos transmisit, quam, cum loco mox laudato maximam partem recitaverimus, ea tantum hic referemus, quæ ad Sanctum nostrum propius pertinent.

per epistolam solatur,

801 Epistolam hanc in exilio scriptam esse, ex ipso initio liquet, ubi etiam scribendi causam, gaudiumque, quod ex illorum confessione, invitæque constantia conceperat, hoc modo declarat:

Gloria quidem vestra poscebat, beatissimi ac dilectissimi fratres, ut ad conspectum atque ad complexum vestrum venire ipse deberem, nisi me quoque ob confessionem Nominis relegatum præfiniti loci termini coercerent. Sed quomodo possum, repræsentare me vobis, et ad vos, etiamsi corpore et gressu venire non datur, dilectione tamen et spiritu venio, exprimens litteris animum meum, quo in istis virtutibus et laudibus vestris lætus exulto, participem me computans, etsi non passione corporis, consortio caritatis. An ego possim tacere, et vocem meam silentio premere, cum de carissimis meis tam multa et gloriosa cognoscam, quibus vos divina dignatio honoravit, ut ex vobis pars jam martyrii sui consummatione præcesserit, meritorum suorum coronam de Domino receptura; pars adhuc in carcerum claustris, sive in metallis et vinculis demoretur, exhibens per ipsas suppliciorum moras corroborandis fratribus et armandis majora documenta, ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cœlestibus præmiis, quot nunc dies numerat in pœnis.

802 Sic præfatus, eorundem virtutes ad confessionis gloriam pergit celebrare; toleratosque ab ipsis fustes, opprobria, vincula, carceres, squalorem, rerum omnium inopiam, ceteraque incommoda, quæ pro Christo constanter ferebant, magnis laudibus prosequitur, eosque certa æternæ beatitudinis spe consolatur. Sub finem denique epistolæ desiderium martyrii significat, et in hunc finem eorundem preces flagitat: Plane, inquit, quia nunc vobis in precibus efficacior sermo est, et ad impetrandum, quod in pressuris petitur, facilior oratio est, petite impensius et rogate, ut confessionem omnium nostrum dignatio divina consummet, ut de istis tenebris et laqueis mundi nos quoque vobiscum integros et gloriosos Deus liberet, ut qui hic caritatis et pacis vinculo copulati contra hæreticorum injurias et pressuras gentilium simul stetimus, pariter in regnis cœlestibus gaudeamus. Nec verbis tantum, sed etiam re ipsos consolatus est, missis una cum epistola pecuniis, quibus etiam Quirinus quidam aliquas addiderat, inter eosdem distribuendis: quamquam enim de hisce in laudata epistola non meminerit, missas tamen fuisse ex mox dicendis constabit.

E
preces rogat,
elemosynas
juvat:

803 Ad memoratas litteras laudati confessores per tres diversas epistolas, quæ inter Cyprianicas locum LXXVIII, LXXIX et LXXX obtinent, responderunt. Harum prima a SS. Nemesiano, Dativo, Felice ac Victore episcopis scripta est; secunda a S. Lucio pariter episcopo tam suo, quam plurimum aliorum, qui cum ipso erant, nomine exarata; tertia denique ab altero Felice, Jadere et Poliano similiter episcopis, itemque a presbyteris, ceterisque, qui cum illis in Siguensibus metallis morabantur, data. Omnes autem gratiarum actionem continent tam de litteris, quam de pecuniario subsidio ad se transmissis. Et in priori quidem de hoc sic legitur: Fecit autem et prosecutum ministerium tuum, et Quirini dilectissimi nostri, quod per Herennianum hypodiamonem, et Lucianum et Maximum et Amantium acolythos distribuendum misisti, quæcumque necessitatibus corporum defuerant, expediri. In altera vero sic: Accepimus itaque, Frater desiderantissime, id, quod a Quirino et a te ipso misisti sacrificium ex omni opere mundo. Tertia denique epistola ita habet: Resalutamus te, Frater carissime, per Herennianum

et ab his litteras recipit.
F

AUCTORE
C. S.

A nianum hypodiatonum, Lucianum et Maximum, fratres nostros,... a quibus accepimus oblationis nomine non minimam quantitatem una cum litteris tuis, quas scripsisti etc.

Curubi ali-
quandiu mo-
ratus.

804 *Sunt, qui Sancti epistolam LXXXI, ad Sergium et Rogatianum, ceterosque confessores carceri inclusos, ex hoc ipso exsilio scriptam fuisse velint, aliis eam ad Decii imperium, aliis ad Galli persecutionem referentibus, quorum opiniones § 10 examinavimus, et incertas esse ostendimus. Quid porro sanctus Exsul Curubi præterea egerit, non nisi conicere licet. Martyrium suum ipsi, ut diximus, primo, quo in exsilio suo versatus est, die divinitus revelatum fuerat, ideoque dubitandum non est, quin ad illud precibus aliisque virtutum exercitiis se probe comparaverit. Quin et incruentum Missæ Sacrificium, ut alias tam in pace, quam in persecutione solebat, eum quotidie obtulisse, seseque sacratissimo Christi Corpore ac Sanguine, quæ certaturis tam utilia in epistola LIV agnoverat, roborasse, omnino verisimile est; ad hoc enim hospitio satis libero usum fuisse, ex biographo apparet. Nec minus ceteros ad supremum illud certamen verbis, quibus plurimum valebat, teste biographo num. 30 Vitæ, hortabatur. Videlicet tanta illi fuit, ut ibidem dicitur, sacri cupido sermonis, ut optaret, sic sibi passionis vota contingere, ut, dum de Deo loquitur, in ipso sermonis opere necaretur.*

jussu novi pro-
consulis

805 *Quandiu sanctus Antistes in hoc Curubitano exsilio suo moratus fuerit, incertum est; verum inde ad hortos suos, quos prope Carthaginem habebat, a Galerio Maximo proconsule, qui Aspasio Paterno successerat, revocatum fuisse, ejusdemque jussu ibidem reliquum vitæ egisse, ex Actis proconsularibus habemus. Sic enim in hisce legitur: Cumque diu ibidem (Curubi) moraretur, successit Aspasio Paterno proconsuli Galerius Maximus proconsul, qui S. Cyprianum episcopum, ab exsilio revocatum, sibi jussit præsentari. Cumque Cyprianus, sanctus martyr electus a Deo, de civitate Curubitana, in qua exsilio, præcepto Aspasio Paterni tunc proconsulis, datus fuerat, regressus esset, ex sacro præcepto in suis hortis manebat. Inde quotidie sperabat veniri ad se, sicut illi ostensum fuerat.*

ad hortos suos
commigrat.

806 *De ejusdem in prædictis hortis suprema vitæ mora S. Pontius num. 30 meminit, observans, hos eosdem illos fuisse, quos S. Cyprianus inter conversionis suæ initia in pauperum alimoniam vendiderat, ac deinde ex divina providentia recuperaverat. Verba ejus subjungo: Et hi erant quotidiani actus destinati ad placentem Deo hostiam Sacerdotis; cum ecce proconsulis jussu ad hortos ejus (ad hortos, inquam, quos inter initia fidei suæ venditos, et Dei indulgentia restitutos, pro certo iterum in usus pauperum vendidisset, nisi invidiam de persecutione vitaret) cum militibus suis princeps repente subitavit, immo, ut verius dixerim, subitasse se credidit. Hæc ipse, prætermittis, quæ de ipsius e Curubitano ad hortos jussu Galerii Maximi adventu mox recitavimus. Videtur ergo memoratus proconsul sanctum Antistitem, Curubi accersitum, prope Carthaginem et sub arciori forte custodia morari voluisse, ut, cum in eum sententiam ferre placeret, exsiliî distantia in mora non esset.*

Nuntium
Roma accipit

807 *Quantum ex laudata Vita colligimus, in hortis suis Sanctus jam morabatur, dum epistolam LXXXII scripsit ad Successum episcopum, qui forte is est, qui in Concilio Carthaginensi Successus ab Abbir Germaniciana dicitur; ex qua Septembris Tomus IV.*

epistola sequentia didicimus. Spargebantur indies varii de persecutione effervescente rumores, de quibus laudatus Successus S. Cyprianum consuluerat; verum hic, cum nihil pariter hac super renisi ex incertis rumoribus haberet, e suis Romam miserat, qui certiora referrent. Responsum itaque dare distulit, tum quod illorum ex Urbe reditum exspectaret, tum quod difficile esset, unum e clericis ad Successum mittere, qui omnes pariter capitalem sententiam in se ferendam sperabant. Interea exspectati nuntii Roma reversi retulerunt, Valerianum ad senatum ac provinciarum præsidēs rescripsisse, ut varii Ordinis fidelis, variis pro cuiusque conditione pœnis castigarentur; ceterum addiderunt, S. Sixtum Pontificem, et cum eo quatuor diaconos martyrio coronatos jam fuisse, ac Urbis præfectos executionem edicti quotidie urgere.

808 *Hiscæ intellectis, S. Cyprianus citatam epistolam LXXXII ad Successum dedit, rogans, ut eandem etiam cum ceteris episcopis ac Christianis quantum posset, communicaret, ne persecutor imparatos invaderet. Sed juverit epistolam hanc, quæ minime proluxa est, totam lectori exhibuisse. Est autem hæc: Cyprianus Successo fratri salutem. Ut non vobis in continenti scriberem, frater carissime, illa res fecit, quod universi clerici (per quos scilicet litteras mittere solebat) sub ictu agonis constituti, recedere istinc omnino non poterant, parati omnes pro animi sui devotione ad divinam et cœlestem gloriam. Sciatis autem eos venisse, quos ad Urbem propter hoc miseram, ut quomodocumque de nobis rescriptum fuisset, exploratam sibi veritatem ad nos perferrent; multa enim varia et incerta opinionibus ventilantur.*

de ingravescen-
te persecu-
tione.

809 *Quæ autem sunt in vero, ita habent: Rescripsisse Valerianum ad senatum, ut episcopi et presbyteri et diacones in continenti animadvertantur; senatores vero, et egregii viri, et equites Romani, dignitate amissa, etiam bonis spoliuntur; et, si ademptis facultatibus, Christiani esse perseveraverint, capite quoque mulcentur; matronæ vero, ademptis bonis, in exsiliū releguntur; Cæsariani autem, quicumque vel prius confessi fuerant, vel nunc confessi fuerint, confiscantur et vincti in Cæsarianas possessiones descripti mittantur. Subjecit etiam Valerianus imperator orationi suæ exemplum litterarum, quas ad præsidēs provinciarum de nobis fecit; quas litteras quotidie speramus venire, stantes secundum firmitatem ad passionis tolerantiam, et expectantes de ope et indulgentia Domini vitæ æternæ coronam. Xistum autem (Romanum Pontificem) in cœmeterio animadversum sciatis octavo Iduum Augustarum die, et cum eo diacones quatuor. Sed et huic persecutioni quotidie insistent præfecti in Urbe, ut, si qui sibi oblato fuerint, animadvertantur, et bona eorum fisco vindicentur.*

E

et novo re-
scripto Vale-
riani.

810 *Hæc, peto, per vos et ceteris collegis nostris innotescant, ut ubique hortatu eorum possit fraternitas corroborari, et ad agonem spiritalem præparari, ut singuli ex nostris non magis mortem cogitent, quam immortalitatem, et plena fide ac tota virtute Domino dicati gaudeant magis, quam timeant, in hac confessione, in qua sciunt, Dei et Christi milites non perimi, sed coronari. Opto te, frater carissime, semper in Domino bene valere. Ex annotato S. Sixti II martyrio manifestum est, hanc S. Cypriani epistolam post diem 6 Augusti, anno 258, quo ille coronatus*

de quo fideles
moneri curat.

AUCTORE
C. S.

coronatus est, scriptam fuisse. Ceterum de eodem sancto Pontifice martyre apud nos actum est tom. II Augusti, die præcitato, ubi § 3 et sequenti Commentarii prævii disputatum est de ejusdem in martyrio sociis, qui varii a variis referuntur. Nam, ut alia mittam, Pamelius, aliique non quatuor diacones, sed Quartum dumtaxat ipsi socium in laudata epistola adscribunt; sed non est hujus loci id examinare; ideoque ad S. Cyprianum regredior.

Ad martyrium
se præparat,

811 *Allatus de Valeriani rescripto, gloriosaque S. Sixti nece, nuntius novas sancto Exsuli divini amoris faces addebat, certamque spem faciebat fore, ut dies ille martyrii cœlesti visione promissus, totique expetitus votis, brevi tandem illucesceret, qui, quo propius instare videbatur, eo ardentius desiderium sui in sacro Viri pectore excitabat. Hinc reliquum vitæ spatium in suavi ista exspectatione, non sine prolixi martyrii genere traduxit, quemadmodum S. Pontius, individuus ipsius in exsilio socius, num. 29 sequentibus verbis declarat. Ordinatis ergo, inquit, tam pie rebus, et sic pro voluntate dispositis, proximabat dies crastinus. Jam de Xysto, bono et pacifico Sacerdote, ac propterea beatissimo martyre, ab Urbe nuntius venerat. Sperabatur jam jamque carnifex veniens, qui devota sanctissimæ Victimæ colla percuteret: et sic erant omnes dies illi quotidiana exspectatione moriendi, ut corona posset singulis adscribi.*

et fugere re-
nuit.

812 *Non deerant tamen clarissimi viri, ordine ac dignitate præstantes, qui pro veteri sua erga sanctum Præsulem amicitia fugam ei suaderent, locaque, in quæ secederet, ultro offerrent: verum ille ad cœlestem patriam jam dudum anhelans, hujusmodi consilia sese indigna reputabat, ceterosque ad necem pro Christo fortiter excipiendam potius exhortabatur. Audi denuo biographum: Conveniebant interim plures egregii et clarissimi ordinis et sanguinis, sed et sæculi nobilitate generosi, qui, propter amicitiam ejus antiquam, secessum subinde suaderent; et ne parum esset nuda suadela, etiam loca, in quæ secederet, offerebant. Ille vero jam mundum, suspensa ad cœlum mente, neglexerat; nec suadelis blandientibus annuebat. Fecisset fortasse tunc etiam, quod a plurimis et fidelibus petebatur, si et divino imperio juberetur etc.*

C § XLVIII. Veritus, ut Carthagine occideretur, paulisper latet: in hortos suos reversus, capitur, Christumque confessus, capite truncatur.

Veritus, ne
Uticam abdu-
ceretur,

Dum S. Cyprianus ita, ut diximus, supremum vitæ diem in hortis suis exspectaret, novus ad ipsum nuntius allatus eum non parum sollicitum reddidit. Proconsul Galerius Maximus Uticam, quæ Africæ propriæ maritima civitas erat, discesserat, ibidemque tum judicia adversus Christianos exercebat, mense Augusto jam multum profecto, si trecenti illi martyres, a S. Augustino Uticensis massa candida dicti, et ad diem 24 memorati mensis Martyrologiis inscripti, Uticæ, ut probabilius est, coronati fuerint. Consule, si lubet, tomum IV Augusti ad præcitatum

diem, ubi § 2 Commentarii historici de eorundem palæstra diceptatum est. Proconsule itaque ibidem degente, ad S. Cyprianum perlatum est, Commentarios missos esse, qui se Uticam damnamdum perducerent. Erant autem commentarii et commentarienses, de quibus hic agitur, carcerum custodes, quibus etiam nonnumquam cura reos apprehendendi dabatur, prout ex Ulpiano, Firmico, aliisque probat Samuel Pitiscus in *Lexico Antiquit. Roman.* Manutius, Morellius ac Pamelius Frumentarios malunt legere; quo nomine etiam nonnullos milites, quorum munus erat omnia diligenter per provincias explorare, mancupatos fuisse, vide apud laudatum Pitiscum in *Lexico.* Utro modo legas, parum interest.

814 *Hic nuntius sancto Præsuli propterea gravis accidit, quod in urbe sua episcopali et in conspectu gregis sui confiteri atque occidi vehementer desideraret, ut veluti bonus pastor exemplum ovibus suis præberet, easque ad sequenda vestigia sua excitaret; qua spe sese penitus frustratum iri dolebat, si Uticam abduceretur. In hisce animi angustis constituto visum est amicorum consilio, qui securum ipsi secessum suaserant obtulerantque, eatenus utendum esse, ut tantisper lateret, donec proconsul Carthaginem reversus, spem Carthagine occumbendi sibi reddidisset. Secessit ergo, sed quem in locum, ignotum est; et proconsule Carthaginem reverso, in hortis suis denuo apparuit. Nihil de secessu hoc, quem ex ipsius Sancti epistola LXXXIII mox recitanda habemus, S. Pontius tradidit, qui propterea a Rigaltio in Observationibus, sed immerito vapulat, ut § 1 ostendimus, ubi sanctum biographum ab illius indigna censura ab Henschenio jam vindicatum fuisse diximus. Id unum hic addo, biographi verba, supra num. 812 relata, cum citata Sancti epistola minime pugnanæ; cum aliud sit ad tempus justa de causa latere, aliud fugere, quod ultimum amici apud biographum suasisse, Sanctusque recusasse, dicendi sunt.*

815 *Inter primas sancti Antistitis in latebris curas fuit, clerum plebemque suam de secessu suo certiore facere, ne fugam arripuisse, aut ex supplicii metu latitare crederetur. Noverat enim, virtutem suam non parum suspectam fuisse clero Romano, dum in persecutione Decii secessisset; meritoque vereri poterat, ne simile quid sui suspicarentur, si latitandi causam ignorarent. Ut igitur omnem sinistram de se opinionem amoveret, in memorata epistola clerum, plebemque Carthaginensem, de consilio, quod ceperat, his verbis admonuit: Cyprianus presbyteris et diaconibus et plebi universæ salutem. Cum perlatum ad nos fuisset, fratres carissimi, commentarios esse missos, qui me Uticam perducerent, et consilio carissimorum persuasum esset, ut de hortis nostris interim secederemus, justa interveniente causa, consensi; eo quod congruat, episcopum in ea civitate, in qua ecclesiæ Dominicæ præest, illic Dominum confiteri, et plebem universam præpositi præsentis confessione clarificari. Quodcumque enim sub illo confessionis momento confessor episcopus loquitur, aspirante Deo, ore omnium loquitur.*

816 *Ceterum mutilabitur honor ecclesiæ nostræ tam gloriosæ, si ego episcopus alterius ecclesiæ præpositus, accepta apud Uticam super confessione sententia, exinde martyr ad Dominum proficiscar; quandoquidem ego et pro me et pro vobis apud vos confiteri, et ibi pati, et exinde ad Dominum proficisci, orationibus continuis deprecor,*

D

secedit, donec
proconsul inde
rediisset:

E

qua de re gre-
gem suam

F

instruit, eique
salutaria con-
silia

A deprecet, et votis omnibus exoptem, et debeam. Exspectamus ergo hic in secessu abdito constituti adventum proconsulis Carthaginem redeuntis, audituri ab eo, quid imperatores super Christianorum laicorum et episcoporum nomine mandaverint, et dicturi, quod ad horam Dominus dici voluerit. *Secessus sui ratione in eum modum exposita, salutaria monita, quorum in persecutione potissimum usus futurus erat, paucis perstringit*; Vos autem, *inquiens*, fratres carissimi, pro disciplina, quam de mandatis Dominicis a me semper accepistis, et secundu a quod, me tractante, sæpissime didicistis, quietem et tranquillitatem tenete; nec quisquam vestrum aliquem tumultum fratribus moveat, aut ultro se gentilibus offerat.

per litteras
trahit.

817 Apprehensus enim et traditus loqui debet: siquidem in nobis Dominus positus illa hora loquatur, qui nos confiteri magis voluit, quam profiteri. Quid autem de cetero nos observare conveniat, antequam in me super confessione nominis Dei proconsul sententiam ferat, instruite Domino, in commune disponemus. *Post hæc epistolam suam clausula ipsi alias insolita sic absolvit*: Incolumes vos, fratres carissimi, Dominus noster in Ecclesia sua permanere faciat, et conservare dignetur. Ita fiat per suam misericordiam. *Monet tamen Baluzius, ultimam periodum*: Ita fiat etc., *ex codice Fuxensi a se additam esse. Atque hæc sunt postrema sanctissimi Præsulis monita, gregi suo scripto data, quæ ad nos pervenerunt. Utrum autem etiam cetera, quæ præterea observanda videbantur, ordinare per tempus ipsi licuerit, et an ea scriptis, an vero ore tenus tantum clericis, qui ipsi aderant, mandaverit, exploratum non habeo, nec quidquam super hisce memoriæ proditum inveni.*

B

In hortis cap-
tus,

818 Galerio Maximo post paucos dies Utica Carthaginem reverso, S. Cyprianus ad suos quoque hortos regressus, solitis virtutum exercitiis vacabat, cum tandem die 13 Septembris proconsulis jussu apprehensus, et ad tribunal adductus est; qua de re biographus num. 30 Vitæ sic loquitur: Et hi erant quotidiani actus destinati ad placentem Deo hostiam Sacerdotis; cum ecce proconsulis jussu ad hortos ejus (ad hortos, inquam, quos inter initia fidei suæ venditos, et Dei indulgentia restitutos, pro certo iterum in usus pauperum vendidisset, nisi invidiam de persecutione vitaret) cum militibus suis princeps repente subitavit; immo, ut verius dixerim, subitasse se credidit: unde enim posset, tamquam improvise impetu, mens semper parata subitari? Processit ergo jam certus expungi, quod diu fuerat retardatum; processit animo sublimi et erecto, hilaritatem præferens vultu, et corde virtutem. Ita biographus.

C

et curru im-
positus inter
duas appari-
tores,

819 Eadem cum paulo aliis adjunctis in Actis proconsularibus, sive eorundem additamentis, narrantur. Sic enim habent. Et cum illic (in hortis suis) demoraretur, repente Idibus Septembris, Tusco et Basso consulibus, venerunt ad eum principes duo; unus strator officii Galerii Maximi proconsulis, qui Aspasio Paterno successerat; alius eustrator, a custodiis ejusdem officii, qui et in curriculum eum levaverunt, in medioque posuerunt. Attamen inter utramque narrationem id tantum discriminis est, quod biographus præcipuum e duobus ministris duntaxat nominaverit, ac cetera quoque adjuncta minus exacte, quam Actorum scriptor, recensuerit. De Stratoribus officii consuli potest Pitisci

Lexicon Antiquitatum superius laudatum, citati- que ab eo scriptores. S. Augustinus, qui hæc Acta viderat, Sermonem cccix ad populum, qui primus est in Natali S. Cypriani, duos pariter missos ait, quos apparitores appellat, de eoque argumento sic loquitur: Jam ergo quod ad eum passioni exhibendum duo missi sunt, qui eum etiam secum in curriculum levaverunt, in medioque posuerunt; et hoc divinæ admonitionis fuit, ut gaudens recoleret, ad ejus corpus se pertinere, qui inter iniquos deputatus est. Christus namque inter duos latrones ligno suspensus, ad exemplum patientiæ præbebatur. Cyprianus autem inter duos apparitores ad passionem curru portatus, Christi vestigia sequebatur.

820 Sic in medio positum prædicti ministri in Sexti perduxerunt, ubi Galerius Maximus proconsul, bonæ valetudinis recuperandæ gratia, secesserat, *ut in laudatis Actis legitur. Sed sive proconsul morbi molestia sive aliis curis tum distineretur*, in aliam diem (verba item Actorum sunt) Cyprianum sibi servari præcepit. Et eo tempore B. Cyprianus ductus, ad principem et stratorem ejusdem officii Galerii Maximi proconsulis clarissimi viri secessit, et in hospitio ejus cum eo in vico, qui dicitur Saturni, inter Veneriam et Salutariam mansit. *His simillima habet biographus, præterquam quod sanctum Martyrem prius ad prætorium, atque inde, ipsius causa in proximum diem dilata, ad domum principis divertisse dicat, locorum vero nomina non exprimat. Unde locus Sexti dictus fuerit, incertum est. Venerabilis Beda in Martyrologio apud nos ante tomum II Martii edito, et post hunc Usuardus ac Baronius in Romano Martyrologio et Annalibus ad annum 261, num. 22, sic appellatum censuerunt, quod sexto a Carthagine milliario situs esset; atque hinc laudatus Baronius Paulum diaconum in Actis S. Cypriani ab eo, ut censet, conscriptis corrigendum monet, dum eundem locum quarto ab eadem civitate milliario dissitum statuit.*

in locum
Sexti ductus,
apud princi-
pem

E

821 Verum haud scio, an hæc eorum sententia satis certa sit, cum Sexti nomen etiam a quodam cognomine præclaro viro isti loco potuerit adhæsisse. Sic enim in iisdem Actis proconsularibus infra num. 7 denuo dicitur Sanctus in agrum Sexti productus ac decollatus, sicuti ibidem num. 8 ad areas Macrobii Candidiani procuratoris sepultus esse narratur. Præterea tanta palæstræ a civitate Carthaginensi distantia minus respondet sancti Martyris voto in civitate sua mori cupientis, minusque facile conciliatur cum iis, quæ de accurrente ex eadem civitate populi frequentia, tam in Actis, quam in Vita legimus. Etenim biographus num. 31 et sequenti de hisce sic scribit: Sed dilatus in crastinum, ad domum principis a prætorio revertebatur, cum subito per Carthaginem totam sparsus rumor increbuit, productum esse jam Thascium, quem præter celebrem gloriosa opinione notitiam etiam de commemoratione præclarissimi operis (præsertim tempore pestis Carthaginæ præstiti) nemo non noverat. Concurrabant undique versus omnes ad spectaculum, nobis pro devotione fidei gloriosum, gentilibus et dolendum... Plebs interim tota sollicita, ne per noctem aliquid sine conscientia sui fieret, ante fores principis excubabat.

et stratorem
officii perno-
ctavit;

F

822 Consentunt Acta proconsularia, in quibus et memorabile sanctissimi Præsulis, de grege suo vel tunc solliciti, factum narratur. Actorum verba subjungo. Illic (ante aedes principis) uni-
versus

ubi plebe sua
ante fores
excubante,

AUCTORE
C. S.

versus populus fratrum convenit : et cum hoc S. Cyprianus comperisset, custodiri puellas præcepit, quoniam omnes in vico ante januam hospitii principis manserant. *Verebatur scilicet amantissimus suæ plebis Antistes, ac castimonie insignis amator, ne quid hæc in puellis populo immixtis detrimenti pateretur, ideoque securus, quid sibi proconsul et carnifices pararent, illas custodiri jussit. Præclaram hanc sancti Martyris sollicitudinem S. Augustinus in supra laudato Serm. CCCIX expendit, dignisque laudibus prosequitur in hunc modum: Quid illud, quod in alium diem dilatus, apud custodes esset, atque illuc se multitudo fratrum ac sororum congregans, pro foribus pernoctaret, custodiri puellas præcepit, quanta intentione considerandum? quanta laude prædicandum? quanto præconio commendandum est?*

puellarum
pudicitia
prospicit.

B

823 Vicina corporis morte, non moriebatur in animo Pastoris vigilantia pastoralis; et cura tuendi Dominici gregis usque ad extremum vitæ hujus diem mente sobria tenebatur: nec excutiebatur ab animo diligentiam fidelissimi Dispensatoris manus jam proxima cruenti carnificis. Ita se Martyrem cogitabat futurum, ut esse non oblivisceretur Episcopum; magis curans, quam rationem pastorum Principi de commissis sibi ovibus redderet, quam quid infideli proconsuli responderet. Amabat quippe eum, qui Petro dixerat: Amas me? Pasce oves meas. Et pascebat oves ejus, pro quibus sanguinem fundere, illum imitans, præparabat. Custodiri puellas præcepit, sciens, non solum se habere simplicem Dominum, sed etiam versipellem adversarium. Itaque adversus leonem aperte frementem in confessione virile pectus armabat, adversus lupum insidiantem gregi sexum femineum muniebat. *Huc usque S. Augustinus. Notat autem Ruinartius in Annotatis ad Acta Martyrum, in omnibus codicibus suis, si Colbertinum I excipias, in laudatis Actis pro custodiri puellas, castigari puellas legi; priorem tamen lectionem præferendam esse, ut ex allato S. Augustini loco patet: atque ita etiam legisse S. Fulgentium Serm. VI, ex quo hæc recitat: A principe detentus, virginum pudicitiam... custodivit. Custodiri pariter legit Pamelius, et cum eo legendum puto.*

Postridie pro-
consuli siti-
tur;

C

824 Porro supremam illam vitæ suæ noctem sanctus Martyr in memorato principis hospitio duxit, in custodia quidem asservatus, sed honesta et pro conditione sua ac fama liberaliter habitus, ut biographus num. 31 Vitæ testatur; Receptum eum tamen, inquiens, et in domo principis constitutum, una nocte continuit custodia delicata, ita ut convivæ ejus et cari in contubernio ex more fuerimus. *Inde postero die, 14 mensis Septembris, coram frequentissimo populo, qui eo confluxerat, ad Galerium Maximum proconsulem adductus est. Eundi autem ab hospitio ad tribunal proconsulis, teste biographo, interfuit transitus stadii, unde etiam factum, ut nimio sudore maditatus illuc adveniret. Morante interim proconsule, secretior locus Sancto datus est, oblatumque defesso sedile, ... fortuito lintheo tectum, ut et sub ictu passionis episcopatus honore frueretur; linteis enim episcoporum cathedras olim cooperiri solitas fuisse, etiam ex S. Paciano episcopo in epistola II ad Sympronianum habemus, ubi Novatiano exprobrat, quod consecrante nullo, lintheatam sedem acceperit.*

ex itinere
fusis sudore.

825 Præterea observat idem biographus, unum e tessarariis militem, quondam Christianum,

dum Sanctus sudore perfusus in ea sede quiesceret, vestes suas cum ipsius madidis permutandas obtulisse, non alia mente, quam ut proficiscentis ad Deum Martyris sudores jam sanguineos possideret: verum illum respondisse: Medelas adhibemus querelis, quæ hodie forsitan non erunt. Hæc autem annotasse visum est, ut vel hinc pateat, quanti olim fecerint fideles quaslibet sanctorum Martyrum reliquias, et quantopere etiam hac in parte dissenserint ab hereticis, qui eas posteris seculis tam impie profanarunt. Ceterum verisimile est, militem illum apostatam sancti Martyris vestes concupivisse, ut ex iis sibi pecunias a Christianis compararet. Inter hæc S. Cypriani adventu proconsuli annuntiato, ipse ad ejusdem tribunal tandem adductus, ac Christum et episcopatum suum denuo libere confessus, et idolis adolere recusans, capite damnatus est. Quæsitâ proconsulis, quæque ad hæc Sanctus respondit, Acta exhibent num. 5 et 6, quæ consule. Sententiam in eum latam hic tantummodo subjungo.

826 Galerius Maximus collocutus cum concilio, sententiam vix ægre dixit verbis hujusmodi: Diu sacrilega mente vixisti, et plurimos nefariæ tibi conspiracy homines aggregasti, et inimicum te diis Romanis, et sacris legibus constituisti; nec te pii et sacratissimi principes Valerianus et Gallienus Augusti, et Valerianus nobilissimus Cæsar ad sectam caeremoniarum suarum revocare potuerunt. Et ideo, cum sis nequissimorum criminum auctor et signifer deprehensus, eris ipse documento his, quos scelere tuo tecum aggregasti: sanguine tuo sancietur disciplina. Et his dictis, decretum ex tabella recitavit: Thascium Cyprianum gladio animadverti placet. Cyprianus episcopus dixit: Deo gratias. *Sententia clara est, et qualem sanctissimus Martyr pro Christi gloria, suique gregis documento poterat desiderare. At incertum est, utrum, dum eam Galerius vix ægre enuntiasse dicitur, id de ejusdem ægritudine corporis, an animi, quam ex tanti Viri proxima nece conceperat, interpretari debeamus. Eadem sententiam laudat biographus, ex eaque nonnulla in Sancti gloriam expendit; at de modo, quo dicta fuerit, nihil memorat.*

et capite dam-
natus,

E

827 Quo autem animo damnationem Episcopi sui fideles exceperint, Actorum scriptor num. 7 his verbis declarat: Post hanc vero sententiam turba fratrum dicebat: Et nos cum illo decollemur. Propter hoc tumultus fratrum exorsus est, et multa turba eum prosecuta est. *Non videtur tamen tumultus is aliud fuisse, quam pia Christianorum vota, cum Pastore suo mori cupientium, lacrymæque ac dolentium voces, quas aut morituri Episcopi commiseratio, aut similis martyrii desiderium expressit: nam de hujusmodi votis etiam meminit biographus; at de excitato tumultu nihil habet. Porro cum exiret prætorii fores, (verba biographi sunt) ibat comes militum turba; et ne quid in passione deesset, centuriones et tribuni latus texerunt. Comitabatur præterea magna populi frequentia, quam partim amor Præsulis, partim celebris ejusdem fama adduxerat. Cum hoc comitatu in agrum Sexti, ut habent Acta, productus est. Ipse autem locus, teste biographo, æqualis est, ubi pati contigit, ut arboribus ex omni parte densatis sublime spectaculum præbeat. Sed per enormitatem spatii longioris visu denegato per confusam nimis turbam, personæ faventes in ramos arborum irrepserant,*

et intersuorum
lacrymas,
in agrum
Sexti

F

ne

A ne vel hoc illi negaretur, ut ad Zachæi similitudinem de arboribus videretur.

ductus, decol-
latur.

828 Locum hunc sexto a Carthagine milliario a Venerabili Beda, aliisque martyrologis ob Sexti, ut videtur, vocabulum, collocari, supra jam observavimus, nec tamen pro certo admisimus. Istud ex dictis indubitatum est, eum extra muros Carthagini fuisse, ubi etiam ecclesiam propterea postmodum erectam esse in Gloria Sanctiposthuma videbimus. Hinc, dum biographus num. 36 Vitæ scribit, sanctum Martyrem in civitate ipsa, in qua taliter vixerat, gloriosum sanguinem suum fudisse, de civitatis vicinia intelligendus est. Ad hunc igitur Sexti agrum deductus sanctus Antistes in conspectu carissimi gregis, ut optaverat, amputato capite, martyrium consummavit, cujus modus ac series in Vita et Actis videri potest; ubi etiam sancti Martyris corpus gentiliū curiositati publice expositum, noctuque a fidelibus sublatum et ad areas Macrobiū Candidiani procuratoris pro sanctissimi Viri meritis honorifice tumulatum, Galerius Maximus vero proconsul post paucos dies vita functus esse dicitur. Verum pro hisce omnibus lectorem ad laudata Acta ac biographum remitto.

B 829 Antequam tamen ista demus, tria hic examina supersunt. Ac primo quidem in Actis proconsularibus num. 7 dicitur S. Cyprianus, in locum martyrii perductus, et jamjam moriturus, suis imperasse, ut carnifici, a quo decollandus erat, viginti quinque aureos darent. Hæc largitio librariorum munificentiae adscribenda esse visa est Joanni Fello; sed nullam ipse rationem allegat, et Maranus in Annotatis suis asserit, eandem largitionem in omnibus Mss., quæ vidit reperiri. Observat tamen hic ibidem, Fello favere S. Augustinum, qui Serm. CCCIX, alias XII, qui in Natali S. Cypriani primus est, hæc ejusdem postrema ad Galerium Maximum dicta, Deo gratias, dicit venerabilis Martyris ultimam vocem. Verum hæc nihil obstant, quo minus cum laudatis Mss. ac editionibus illam Sancti in carnificem suum munificentiam retineamus; cum S. Augustinus loco citato de ultima sancti Antistitis ad proconsulem ante tribunal, non de postrema vite voce loquatur: id ex ipso textu liquet, in quo de sententiæ executione nihil præterea additur.

E Carthagi-
nensibus epis-
copis primus
martyr est;

C 830 Alteram difficultatem movet Tillemontius Nota 50 in S. Cypriano ex Vita, in qua Pontius num. 36 ait: Sic consummata passione, perfectum est, ut Cyprianus, ... etiam sacerdotales coronas in Africa primus imbueret. Præter hæc laudat Tillemontius Acta sincera SS. Montani, Lucii et Sociorum, quæ in Opere nostro data sunt ad diem 24 Februarii, et in quibus pag. 458, num. 21 dicitur S. Cyprianus, cum adhuc... solus passus fuisset, S. Flaviano apparuisse. Sed nec hoc, nec istud verisimile putat, cum ante S. Cyprianum plurimos in Africa passos esse constet, inter quos haud dubie aliqui episcopi fuere. Recte tamen Pontii dicta de solis episcopis Carthaginensibus accepit, nec alia interpretatione opus est, cum ipse Pontius, quod generalius dixerat, ibidem mentem suam explicans, mox restringat, sic prosecutus: Ex quo enim Carthagini episcopatus ordo numeratur, numquam aliquis, quanvis ex bonis et* sacerdotibus, ad passionem venisse memoratur. Quod ad S. Montani sociorumque ejus Acta pertinet, in his tantum dicitur S. Cyprianus primus in persecutione Valeriani Carthagine passus esse, quod etiam aliunde verisimile est.

* i. e. etiam

831 Sancto Martyri nostro Ado Viennensis in Martyrologio suo quatuor socios, nescio, unde acceptos, nempe Crescentianum, Victorem, Rosulam et Generalem, sed dubie tamen, adjunxit. Nam post S. Cypriani elogium ad hunc ipsum diem subdidit: Referuntur autem cum beato Cypriano passi Crescentianns, Victor, Rosula et Generalis. Adoni consonant Usuardus ac Notkerus, aliique: verum hosce martyres cum S. Cypriano minime passos esse, tam ex Vita auctore S. Pontio, quam ex Actis proconsularibus, ac denique ex loco Actorum S. Montani et sociorum, numero præcedenti relato, manifestius est, quam ut probari debeat, ideoque de illis hoc ipso die separatim ac breviter agetur. Nunc Vitam subjungo.

AUCTORI.

C. S.

non habuit
socios marty-
rii.

VITA

AUCTORE S. PONTIO, ILLIUS

DIACONO

E

Ex editione Ruinartii in Actis
sinceris Martyrum.

CAPUT I

Auctoris præfatio: Sancti ad
fidem conversio: ad sacros
Ordines promotio; virtutis
studium: episcopatus, et vir-
tutes.

Cyprianus religiosus antistes ac testis Dei gloriosus, tametsi multa conscripsit, per quæ memoria digni nominis supervivat; etsi eloquentiæ ejus ac Dei gratiæ larga fecunditas ita se copia et ubertate sermonis extendit ut usque in finem mundi fortasse non taceat, tamen quia operibus ejus ac meritis etiam hæc prærogativa debetur, ut exemplum suum in literas digeratur a, placuit summatim pauca b conscribere; non quod aliquem vel c gentiliū lateat tanti Viri vita, sed ut ad posteros quoque nostros incomparabile et grande documentum in immortalem memoriam porrigatur. Certe durum erat, ut cum majores nostri, plebeiis et catechumenis martyrium consecutis tantum honoris pro martyrii ipsius veneratione dederint, ut de passionibus eorum multa, aut, prope dixerim, pœne cuncta conscripserint, ut ad nostram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenirent, Cypriani tanti sacerdotis et tanti martyris passio præteriretur, qui et sine martyrio habuit, quæ doceret, et quæ, dum vixit, gesserit, non paterent.

Auctor ratio-
nes

F

a b

c

2 Quæ quidem tanta, atque tam magna et mira sunt, ut magnitudinis contemplatione deterrear, ac imparem me esse confitear ad proferendum

scribendi ex-
ponit;

A. S. PONTIO
DIACONO.

d
e
f
et a suscepta
per illum reli-
gione orditur.

g
h
i
B
Catechumenus
continentiam
amplectitur
et prædiorum
suorum

k
l
C
pretium pau-
peribus ero-
gat.

m
n
Ad sacros
Ordines cito
promovetur;

p

rendum digne pro meritorum honore sermonem; nec posse sic prosequi facta tam grandia, ut, quanta sunt, tanta videantur; nisi quod numerositas gloriarum *d* sibimetipsa sufficiens alieno præconio non eget. Accedit ad cumulum, quod et vos *e* de eo multum, aut, si fieri potest, totum desideratis audire, concupiscentes ardore flagranti vel facta ejus cognoscere, etsi interim viva verba tacuerunt. In qua parte si dixero, nos opibus facundiæ defici, minus dico. Facundia enim ipsa deficit *f* digna facultate, quæ desiderium vestrum pleno spiritu satiet. Ita utrimque graviter urgemur: siquidem ille nos virtutibus suis onerat, vos nos precibus fatigatis.

3 Unde igitur incipiam? Unde exordium bonorum ejus aggrediar, nisi a principio fidei et nativitate celesti? Siquidem Hominis Dei facta non debent aliunde numerari, nisi ex quo Deo natus est. Fuerint licet studia, et bonæ artes devotum pectus imbuerint *g*, tamen illa prætereo: nondum enim ad utilitatem nisi sæculi pertinebant. Postquam et sacras Litteras didicit *h*, et mundi nube discussa, in lucem sapientiæ spiritualis emersit, si quibus ejus interfui, si qua de antiquioribus ejus operibus comperi *i*, dicam: hanc tamen petens veniam, ut, quidquid minus dixero (minus enim dicam, necesse est) ignorantia meæ potius, quam illius gloriæ derogetur.

4 Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credit Deo dignum, quam si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus, et sensum ad plenam veri capacitatem pervenire, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniae vigore calcaret. Quis umquam tanti miraculi meminit? Nondum secunda nativitas novum hominem splendore toto divinæ lucis oculaverat, et jam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Deinde, quod majus est, cum de lectione divina quædam jam non pro conditione novitatis, sed pro fidei festinatione didicisset; statim rapuit, quod invenit promerendo Deo profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiam pauperum sustentandam, tota prædia *k* pretio dispensans, duo bona simul junxit, ut et ambitionem sæculi sperneret, qua perniciosus nihil est, et misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quam nec ille, qui Legis omnia mandata servasse se dixerat, fecit *l*, impleret: et propterea velocitate pietatis pœne ante cœpit perfectus esse, quam disceret.

5 Quis oro de veteribus hoc fecit? Quis de antiquissimis in fide senibus, quorum mentes et aures per plurimos annos divina verba pulsaverant, tale aliquid impendit, quale adhuc rudis fidei Homo, et cui nondum forsitan crederetur *m*, supergressus vetustatis ætatem, gloriosis et admirandis operibus perpetravit? Nemo metit, statim ut sevit: nemo vindemiam de novellis scrobibus expressit: nemo adhuc umquam de noviter plantatis arbusculis matura poma quæsit. In illo omnia incredibilia cucurrerunt. Prævenit, si potest dici (res enim fidem non capit) prævenit, inquam, tritura sementem, vindemia palmitem, poma radicem *n*.

6 Aiunt Apostoli litteræ, debere neophytos præteriri, ne stupore gentilitatis, nondum fundatis sensibus, adhærente, aliquid in Deum novitas inerudita peccaret *o*. Ille fuit primus, et, puto, solus exemplo, plus fide posse, quam tempore promoveri. Sed et si in Apostolorum Actis eunuchus ille describitur, quia toto corde crediderat, a Philippo statim tinctus *p*; non est simi-

lis comparatio: ille enim et Judæus erat, et de templo Domini veniens, prophetam legebat Isaiam, et sperabat in Christo, etsi nondum eum venisse crediderat: hic de imperitis gentibus veniens, tam matura cœpit fide, quanta pauci fortasse perfecerunt. Mora denique circa Dei gratiam nulla, nulla dilatio. Parum dixi: presbyterium et sacerdotium statim accepit: quis enim non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti?

7 Multa sunt, quæ adhuc plebeius, multa, quæ jam presbyter fecit, multa, quæ ad veterum exempla justorum, imitatione consimili prosecutus, promerendo Dominum totius religionis obsequio præstitit. Nam et sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut, si quem prædicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri, propter quæ facta Dei placuisset. Si Job, Dei testimonio gloriosus, dictus est verus Dei cultor, et cui in terris nemo compararetur; faciendum docebat ille, quidquid Job ante fecisset: ut, dum et nos paria facimus, simile in nos Dei testimonium provocemus. Contemptis ille dispendiis rei familiaris, in tantum exercitata virtute profecit, ut nec pietatis temporalia damna sentiret.

8 Non illum penuria, non dolor fregit, non uxoris suadela deflexit *q*, non proprii corporis dira pœna concussit. Permansit in suis sedibus fixa virtus, et altis radicibus fundata devotio: nullo diaboli tentantis impetu cessit, quominus Deum suum fide grata etiam inter adversa benediceret. Domus ejus patuit cuicumque venienti: nulla vidua reversa est sinu vacuo: nullus indigens lumine non illo comite directus est: nullus debilis gressu non illo bajulo vectus est: nullus nudus auxilio de potentioris manu non illo tutore protectus est. Hæc debent facere, dicebat, qui Deo placere desiderant: et sic per bonorum omnium documenta decurrens, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

9 Erat sane illi etiam de nobis contubernium viri justi et laudabilis memoriæ Cæcili *r*, et ætate tunc et honore presbyteri, qui eum ad agnitionem veræ Divinitatis a sæculari errore correxerat. Hunc toto honore atque omni observantia diligebat, obsequenti veneratione suspiciens, non jam ut amicum animæ coæqualem, sed tamquam novæ vitæ parentem. Denique ille demulsus ejus obsequiis, in tantum dilectionis immensæ merito provocatus est, ut de sæculo excedens, arcessitione jam proxima, commendaret illi conjugem ac liberos suos *s*, ut, quem fecerat de sectæ communionem participem, postmodum faceret pietatis hæredem.

10 Longum est ire per singula, cuncta ejus facta onerosum est enumerare. Ad probationem bonorum operum solum hoc arbitror satis esse, quod judicio Dei, et plebis favore, ad officium sacerdotii et episcopatus gradum adhuc neophytus, et, ut putabatur, novellus electus est *t*: quamvis in primis fidei suæ adhuc electus, et rudis vitæ spiritalis ætate, sic generosa indoles relucet, ut, etsi nondum officii, spei tamen fulgore resplendens, imminentis sacerdotii totam fiduciam polliceretur. Non præteribo etiam illud eximium, quemadmodum, cum in dilectionem ejus et bonorum totus populus, aspirante Domino, prosiliret, humiliter ille secessit, antiquioribus cedens, et indignum se titulo tanti honoris existimans, ut dignus magis fieret: magis enim dignus efficitur, qui, quod meretur, excusat.

D

Sanctos sibi
imitandos,

E

jugiter propo-
nit.

q

A Cæcilio
ad fidem ad-
ductus,

r

F

et adhuc
neophytus

t

A 11 Quo tunc ardore plebs æstuans fluctua-
episcopatum bat, spiritali desiderio concupiscens, ut exitus
assumere com- docuit, non tantum episcopum; in eo enim, quem
pulsus, tunc latenti *u* Divinitatis præsigio taliter flagi-
u tabat, non solummodo sacerdotem, sed et futu-
x rum etiam martyrem requirebat. Obsederat fores
y domus copiosa fraternitas, et per omnes aditus
z sollicita caritas circuibat. Potuisset fortasse tunc
 illi Apostolicum illud evenire, quod voluit, ut
 per fenestram deponeretur *x*; si cum Apostolo
 etiam ordinationis honore similaretur. Erat vi-
 dere ceteros omnes suspensio et anxio spiritu
 expectare venturum, cum gaudio nimio excipere
 venientem. Invitus dico; sed dicam necesse est:
 quidam illi resisterunt, etiam ut vinceret *y*. Qui-
 bus tamen quanta lenitate, quam patienter, quam
 benevolenter indulsit, quam clementer ignovit,
 amicissimos eos postmodum, et inter necessarios
 computans, mirantibus multis: cui enim posset
 non esse miraculo tam memoriosæ mentis oblivio?
 12 Exinde quemadmodum se gesserit, quis
 referre sufficiat? Quæ illi pietas? Qui vigor? Mi-
episcopalibus sericordia quanta? Quanta censura? Tantum
virtutibus sanctitatis et gratiæ ex ore ejus lucebat, ut cón-
emicat. funderet intuentium mentes. Gravis vultus et
 lætus; nec severitas tristis, nec comitas nimia;
 sed admixta utrimque temperies, ut esset ambi-
 gere, vereri plus, an diligere mereretur; nisi quod
 et vereri et diligere merebatur. Sed nec cultus fuit
 dispar a vultu, temperatus et ipse de medio. Non
 illum superbia sæcularis inflaverat; nec tamen
 prorsus affectata penuria sordidarat; quia et hoc
 vestitus genus a jactantia minus non est, quam
 ostentata taliter ambitiosa frugalitas *z*. Quid au-
 tem circa pauperes episcopus faceret, quos ca-
 techumenus diligebat? Viderint pietatis antistites,
 seu quos ad officium boni operis instruxit
 ipsius Ordinis disciplina, seu quos sacramenti
 religio communis ad obsequium exhibendæ dilec-
 tionis artavit. Cyprianum de suo talem accepit
 cathedra, non fecit.

ANNOTATA.

a Notat hic Ruinartius, in cod. Bodl. 3 et Sur-
 legi: Et ad exemplum sui litteris dirigatur; id-
 quæ deesse in codice Fossatensi et in editione Manu-
 tiæ. Apud Surium de Vitis Sanctorum editionis
 Coloniensis anni 1618, et in Pameliana Operum
 editione legitur: Ut exemplum suum in litteras
 dirigatur.

b Pauca, inquit, quia revera plurima præter-
 misit, præsertim ex iis, quæ ex S. Cypriani Operi-
 bus addisci possunt. Adi, si lubet, Commentarium
 prævium § 1, a num. 5, ubi etiam sancti biographi
 in scribendo fidem commendatam reperiēs.

c Voculam vel Ruinartius ex codice Fossatensi
 et Floriacensi restituit.

d Codices Bodleianus 1, Fossatensis et Floria-
 censis habent: gloriosa, teste Ruinartio.

e Haud dubie Carthaginenses alloquitur.

f Codex Floriacensis: Deficitur, inquit Rui-
 nartius; sed hujusmodi minutias imposterum in-
 observatas præteribo.

g De S. Cypriani excellenti ingenio, eruditione,
 et arte oratoria, quam inter gentiles cum laude
 professus est, consule Commentarium prævium
 § 2; ubi etiam eum patria Afrum, ac fortasse
 Carthaginensem fuisse ostendimus, retulimusque,
 quæ S. Gregorius Nazianzenus in Oratione XVIII
 de ejusdem illustri stirpe et opibus asseruit.
 Ibidem præterea advertimus, illum ante susceptam

fidem uxoratum fuisse, ex male intellecto biogra-
 phi loco visum esse Baronio. Sed et rejecimus,
 quæ laudatus S. Gregorius et Prudentius, cogno-
 minem sanctum martyrem cum nostro Carthagi-
 nensi Episcopo confundentes, de ipsius arte magica
 tradiderunt.

h E scriptoribus Ecclesiasticis ipsum Tertulliano
 præcipue delectatum fuisse, sic tamen, ut ab ejus-
 dem erroribus sedulo caveret, § 4 ex S. Hieronymo
 observavimus.

i Fuit S. Pontius S. Cypriani diaconus, et in-
 dividuus in postremo hujus exsilio comes, ut § 1
 Commentarii dictum est, et ex hac Vita patebit.
 Multa igitur illius facta ipse coram agnoscere,
 cetera ex aliis probe intelligere potuit. Codices
 Fossatensis, et Floriacensis apud Ruinartium, et
 Surius, omissis ejus operibus, legunt: Siqua de
 antiquioribus comperi.

k Inter hæc prædia fuere horti ipsius prope
 Carthaginem, quos in usus pauperum venditos,
 ex divina indulgentia postmodum recepisse, et in
 quibus relegatus aliquamdiu hæsisse, captusque
 esse, infra cap. III, num. 30 dicitur.

l Adi cap. XIX Evangelii secundum Matthæum,
 cap. x secundum Marcum, et XVIII secundum
 Lucam.

m Scilicet vix persuadere sibi poterant tam
 gentiles, quam Christiani, Cyprianum animum
 suum ad suscipiendam fidem serio adjecisse.

n Utrumque istud heroicæ virtutis facinus a
 Sancto verisimilius tantum catechumeno præsti-
 tum fuisse, § 3 Commentarii ostendimus. Porro
 baptismum, ad quem opera S. Cæcilii presbyteri
 illum pervenisse, § 2 probavimus, paucissimis an-
 nis ante annum 249 collocandum esse, in eodem
 § 3 ex verbis biographi collegimus.

o Laudat epistolam i S. Pauli ad Timotheum,
 cap. III, ubi Apostolus ad episcopatum requirit
 non neophytum, ne in superbiam elatus, in ju-
 dicio incidat diaboli.

p Lege caput VIII Actuum Apostolorum.

q Ex hoc loco Papius ac Joannes Fellus S. Cy-
 priano conjugem dederant; at perperam, ut illi
 ipsi agnoverunt. Consule Commentarium § 2,
 num. 24 et sequenti.

r In Fossatensi et Floriacensi codicibus Cæci-
 liani legitur apud Ruinartium: nostra lectio est
 melior. Porro ab hoc S. Cæcilio, de quo in Opere
 nostro die 3 Junii cum Romano Martyrologio ac-
 tum est, S. Cyprianus cognomentum Cæcilii ad-
 scivit, teste S. Hieronymo in Catalogo scripto-
 rum. Adi Commentarium § 2, num. 28 et sequenti.

s Quæ circa hæc annotavimus, consule, si lubet,
 locum Commentarii mox laudatum.

t Hæc ad annum Christi 248 vel 249 referenda
 esse § 5 Commentarii probatum est, ibidemque
 pariter dictum, Sanctum Donato verisimilius
 successisse.

u Fossatensis ac Floriacensis codices legunt la-
 tentem, teste Ruinartio.

x Adi caput XI Epistolæ II ad Corinthios.

y Id est, ne episcopus fieret. De hisce consule
 § 5 Commentarii a num. 91.

z Fossatensis codex, jam sæpe laudatus, habet:
 Quod ostentat aliter ambitiosa frugalitas. Huic
 consonat codex Floriacensis, præterquam quod
 pro frugalitas habeat fragilitas.

A. S. PONTIO
 DIACONO.

E

F

A. S. PONTIO
DIALOGO.

CAPUT II

Sancti proscriptio et secessus: misericordia peste infectis exhibita : exsilium : visio de martyrio.

Proscriptus et
ad leonem pos-
tulatus,

a

B

rudenter

b

C

c

et ex divinæ
providentiæ
consilio

d

e

f

Statim denique pro talibus meritis etiam pro-
scriptionis gloriam consecutus est *a*. Nec
enim aliud oportebat, quam ut eum, qui intra
secretam conscientiae latebram religionis et fidei
toto honore florebat, etiam publice celebrata
gentilium fama titularet. Potuisset quidem tunc
pro velocitate, qua semper omnia consecutus est,
etiam martyrii circa eum debita corona prope-
rare; maxime cum et suffragiis sæpe repetitis
ad leonem postularetur; nisi per omnes ordines
gloriarum transeundum illi esset, et sic ad summa
veniendum; et nisi imminens ruina ope tam fœ-
cundi pectoris indigeret. Finge enim tunc illum
martyrii dignatione translatus; quis emolu-
mentum gratiæ per fidem proficientis ostende-
ret? Quis virgines ad congruentem pudicitiae
disciplinam, et habitum sanctimonia dignum,
velut frenis quibusdam lectionis dominicæ coer-
ceret? Quis doceret poenitentiam lapsos, verita-
tem hæreticos, schismaticos unitatem; filios Dei
pacem et Evangelicæ precis legem?

14 Per quem gentiles blasphemi, percussis
in se iis, quæ nobis ingerunt, vincerentur? A
quo Christiani mollioris affectus circa amissionem
suorum, aut, quod magis est, fidei parvioris,
consolarentur spe futurorum? Unde sic mise-
ricordiam, unde patientiam disceremus? Quis li-
vorem, de venenata invidiæ malignitate venien-
tem, dulcedine remedii salutatis inhiheret? Quis
martyres tantos exhortatione divini sermonis eri-
geret? Quis denique tot confessores, frontium no-
tatarum secunda inscriptione signatos, et ad
exemplum martyrii superstites reservatos, incen-
tivo tubæ cœlestis animaret *b*? Bene, tunc et vere
spiritualiter contigit, quod Vir necessarius tam
multis et tam bonis rebus a martyrii consumma-
tione dilatus est. Vultis scire secessum illum
non fuisse formidinem *c*? Ut nihil aliud excusem,
ipse postmodum passus est; quam passionem uti-
que ex more vitaret, si et ante vitasset.

15 Fuit vere formido *d* illa, sed justa: for-
mido, quæ Dominum timeret offendere; formido,
quæ præceptis Dei mallet obsequi, quam sic
coronari. Dicata enim in omnibus Deo mens, et
sic divinis admonitionibus mancipata, credidit
se, nisi Domino latebram tunc jubenti *e* paruis-
set, etiam ipsa passione peccare. Puto denique
etiam nunc aliqua de dilationis utilitate disse-
renda, tametsi tam dudum pauca perstrinximus.
Per hæc enim, quæ videntur postmodum subse-
cuta, ut sequitur, probemus *f* secessum illum
non Homini pusillanimitate conceptum, sed, si-
cuti est, vere fuisse divinum. Vastaverat Dei po-
pulum persecutionis infestæ insolens atque acerba
grassatio: et quia omnes decipere una fraude non
poterat artifex hostis, quacumque miles incau-

tus prodiderat latus nudum, dispari genere sæ-
viendi, singulos diversa strage dejecerat.

16 Debebat esse, qui posset saucios homines,
et varia expugnantis inimici arte jaculatos, ad-
hibita medicinæ cœlestis medela pro qualitate
vulneris vel secare interim vel fovere. Servatus est
Vir ingenii præter cetera etiam spiritualiter tem-
perati, qui inter resultantes collidentium schis-
matum fluctus ecclesiæ iter medium libratolomite
gubernaret *g*. Nonne hæc, oro, consilia divina
sunt? Hoc fieri sine Deo potuit? Viderint, qui pu-
tant, posse fortuito ista contingere. Ecclesia illis
clara voce respondet, dicens: Ego sine Dei nutu
necessarios reservari, non admitto, non credo.

17 Percurramus tamen cetera, si videtur. Eru-
pit postmodum lues dira, et detestabilis morbi
vastitas nimia innumeros per diem populos a sua
quemque sede abrupto impetu rapiens, continua-
tas per ordinem domos vulgi trementis invasit.
Horrere omnes, fugere *h*, vitare contagium, expo-
nere suos impie, quasi cum illo peste morituro *i*
etiam mortem ipsam aliquis posset excludere.
Jacebant interim in tota civitate non jam corpora,
sed cadavera plurimorum, et misericordiam in se
transeuntium contemplatione sortis suæ flagita-
bant. Nemo respexit aliud præterquam lucra cru-
delia; nemo similis eventus recordatione trepi-
davit; nemo fecit alteri, quod pati voluit *k*. Quid
inter hæc egerit Christi et Dei Pontifex, qui pon-
tifices mundi hujus tanto plus pietate, quanto reli-
gionis veritate, præcesserat, scelus est præterire.

18 Aggregatam primo in loco uno plebem de
misericordiæ bonis instituit, docens divinæ lec-
tionis exemplis, quantum ad promerendum Deum
prosint officia pietatis. Tunc deinde subjungit,
non esse mirabile, si nostros tantum debito cari-
tatis obsequio foveremus; eum perfectum posse
fieri, qui plus aliquid publicano vel ethnico fece-
rit; qui malum bono vincens, et divinæ clemen-
tiæ instar exercens, inimicos quoque dilexerit;
qui pro persequentium se salute, sicuti Dominus
monet et hortatur, orarit. Oriri Deus facit jugiter
solem suum, et pluvias subinde nutriendis semi-
nibus impertit, exhibens cuncta ista non suis tan-
tum, sed etiam alienis; et qui se Dei etiam filium
esse profitetur, cur non exemplum Patris imita-
tur? Respondere, inquit, nos decet natalibus nos-
tris, et quos renatos per Deum constat, degeneres
esse non congruit; sed probari potius in sobole
traducem boni Patris æmulatione bonitatis.

19 Multa alia, et quidem magna, prætereo,
quæ temperandi voluminis ratio non patitur pro-
lixiore sermone replicari, de quibus hoc tantum
dixisse satis est: quod si illa gentiles pro rostris
audire potuissent, forsitan statim crederent. Quid
Christiana plebs faceret, cui de fide nomen est?
Distributa sunt ergo continuo pro qualitate homi-
num atque ordinum ministeria. Multi, qui angus-
tia paupertatis, beneficia sumptus exhibere non
poterant, plus sumptus exhibebant, compensan-
tes proprio labore mercedem, divitiis omnibus
cariorem. Et quis non sub tanto Doctore prope-
raret inveniri in parte aliqua talis militiæ, per
quam placeret et Deo Patri, et judici Christo, et
tam bono interim Sacerdoti? Fiebat itaque exu-
berantium operum largitate, quod bonum est,
apud omnes, non ad solos domesticos fidei.
Fiebat plus aliquid, quam de Tobiae incom-
parabili pietate signatum est. Ignoscat ille,
et ignoscat iterum, et frequenter ignoscat; aut,
ut verius dixerim, merito concedat, tamen si
ante Christum plurimum licuit, plus aliquid li-
cuisse

D

secedit.

g

Grassante dira
peste,

h

i

E

k

plebem suam
ad succurren-
dum ea infectis

F

efficaci ora-
tione adducit.

A cuisse post Christum, cujus temporibus plenitudo debetur. Necatos ille a rege et projectos sui tantum generis colligebat.

*Pellitur in
exsilium*

l

2

m

Curubim, ubi

B propria in civitate peregrinus est; dum enim de carnalibus desideriis continentia sancti spiritus abstinet, conversationem prioris hominis exponens, etiam inter civessuos, aut, prope dixerim, inter parentes ipsos, vitæ terrestris alienus est. Accedit, quod etsi hæc alias pœna posset videri, in hujusmodi tamen causis atque sententiis, quas ad probandæ virtutis experimenta perpetimur, non est pœna, quia gloria est. Sed esto sane, nobis pœna non sit exsilium: illis ultimum crimen et pessimum nefas etiam ipsorum conscientia testis adscribat, qui possunt innocentibus irrogare, quod putant pœnam.

*nihil ipsi
deest,*

n

C 22 Nolo nunc describere loci *n* gratiam, et deliciarum omnium paraturam interim transeo. Fingamus locum illum situ sordidum, squalidum visu, non salubres aquas habentem, non amœnitatem viroris, non viciniam litoris; sed rupes vastas silvarum inter inhospitas fauces, desertæ ad modum solitudinis, avia mundi parte summum. Posset, licet talis locus, habere nomen exsilii, quo Cyprianus sacerdos Dei venerat; cui si hominum ministeria deficerent, vel alites, ut Helix, vel, ut Danieli, angeli ministrarent? Absit, absit, ut credat aliquis, cuilibet minimo, dummodo in confessione Nominis constituto, aliquid defuturum: tantum abest, ut Dei Pontifex ille, qui misericordiæ semper repus instituerat, horum omnium opibus indigeret.

*a multis invi-
situr, et per
visionem*

23 Jam nunc, quod secundo posueram loco, cum gratiarum actione repetamus; provisum esse divinitus etiam pro animo tanti Viri apicum et competentem locum, hospitium pro voluntate secretum, et quidquid apponi eis ante promissum est, qui regnum et justitiam Dei quarunt. Atque ut omniam frequentiam visitantium fratrum, ipsorum et inde civium caritatem, quæ representabat omnia, quibus videbatur esse fraudatus; admirabilem visitationem Dei non præteribo, qua Antistitem suum sic in exilio esse voluit de secutura passione securum, ut imminentis martyrii pleniore fiducia non exsulem tantummodo Curubis, sed et martyrem possideret.

*de martyrio
subeundo,
ejusque dila-
tione*

o

24 Eo enim die, quo primum in exilii loco mansimus *o* (nam et me inter domesticos comites dignatio caritatis ejus delegerat exsulem voluntarium, quod utinam et in passione licuisset!)

Septembris Tomus IV.

Apparuit mihi, inquit, nondum somni quiete sopito, juvenis ultra modum enormis; qui cum me ad prætorium duceret, videbar mihi tribunali sedentis tum proconsulis admoveri. Is, ut me respexit, adnotare statim cœpit in tabula sententiam, quam non sciebam; nihil enim de me solita interrogatione quæsierat. Sed enim juvenis, qui a tergo ejus stabat, admodum curiosus legit, quidquid fuerat adnotatum: et quia inde verbis proferre non poterat, nutu declarante monstravit, quid in litteris tabulæ illius haberentur. Manu enim extensa, et complanata ad spatæ modum, ictum solitæ animadversionis imitatus, quod volebat intelligi, ad instar liquidi sermonis expressit.

A. S. PONTIO
DIACONO.

25 Intellexi sententiam passionis futuram. Rogare cœpi, et petere continuo, ut dilatio mihi vel unius diei prorogaretur, donec res meas legitima ordinatione disponerem. Et cum preces frequenter iterassem, rursus in tabula cœperat, nescio quid, adnotare. Sensi tamen de vultus serenitate judicis mentem, quasi justa petitione commotam. Sed et ille juvenis, qui jam dudum de passionis indicio gestu potius, quam sermone, prodiderat, clandestimo identidem nutu concessam dilationem, quæ in crastinum petebatur, contortis post invicem digitis significare prope- ravit. Ego, quamvis non esset lecta sententia, etsi de gaudio dilationis acceptæ læto admodum corde gauderem, metu tamen interpretationis incertæ sic tremebam, ut reliquæ formidinis cor exsultans adhuc toto pavore pulsarent.

*divinitus
admonetur:*

E

26 Quid hac revelatione manifestius? Quid hac dignatione felicius? Ante illi prædicta sunt omnia, quæcumque postmodum subsecuta sunt, Nihil de Dei verbis imminutum; nihil de tam sancta promissione mutilatum: singula denique, secundum quod ostensa sunt, recognoscite. Dilationem petit crastini, cum de passionis sententia cogitaretur; postulans, ut res suas die illo, quem impetraverat, ordinaret. Hic dies unus significabat annum, quo ille post visionem acturus in sæculo fuerat. Nam, ut manifestius dicam, eo die post exactum annum coronatus est, quo hoc illi ante annum fuerat ostensum. Diem autem Domini, etsi non annum in divinis Litteris legimus, promissioni tamen futurorum debitum illud tempus accipimus: unde nihil interrest, si nunc sub diei significatione solus annus ostensus est; quia illud plenius debet esse, quod majus est.

quam visionem

27 Quod vero nutu potius, et non sermone, explanatum est, representationi temporis servabatur sermonis expressio: solet enim tunc verbis quodcumque proferri, quotiens, quidquid profertur, impletur. Nam et vere nemo cognovit, quare hoc ei ostensum fuisset, nisi quia post eodem die, quod id viderat, coronatus est. Medio nihilominus tempore imminens passio pro certo ab omnibus sciebatur; passionis tamen dies certus ab iisdem omnibus, quasi ignorantibus, tacebatur. Sane et in Scripturis tale aliquid invenio: nam Zacharias sacerdos, promisso sibi per angelum filio, quia non crediderat, obmutuit, ita ut filii nomen scripturus potius, quam relaturus, nutu tabulas postularet *p*. Merito et hic, ubi Dei nuntius passionem Antistitis imminentem nutu potius expressit, et fidem admonuit, et Sacerdotem munivit.

F
*auctor inter-
pretatur,*

p

28 Dilationis autem petendæ ratio de ordinatione rerum, et de voluntatis dispositione veniebat. Quæ vero res illi, aut quæ voluntas ordinanda, nisi ecclesiastici status? Suprema idcirco

*et veridicam
fuisse probat.*

A. S. PONTIO
DIAcono.

accepta dilatio est, ut, quidquid circa pauperum fovendorum curam supremo iudicio disponendum fuerat, ordinaretur. Et puto propter nihil aliud, immo vero propter hoc tantum, etiam indulgentia ab ipsis, qui ejecerant, et qui occisuri erant, admissa est, ut præsens et præsentes pauperes novissimæ dispensationis extremis, et, ut plenius dixerim, totis sumptibus relevaret.

ANNOTATA.

a In persecutione Decii anno 250, ut in *Commentario ostensum est* § 7, quem de gentilium in sanctum Antistitem odio, et ejusdem secessu ac proscriptione consule.

b Hisce varia S. Cypriani *Opuscula biographus recenset*; nempe *Epistolam ad Donatum*; de qua in *Commentario prævio* § 4, a num. 65; *librum de Disciplina et habitu virginum*, de quo § 6, a num. 104; *librum de Lapsis*, de quo § 27, *librum de Unitate Ecclesiæ*, de quo § 25; *librum de Oratione Dominica*, de quo § 27; *librum ad Demetrianum*, de quo § 35; *librum de Mortalitate*, de quo § 36; *librum de Opere et eleemosyna*, de quo in eodem §; *libros de Bono patientiæ*, et de Zelo et livore, de quibus § 39, et *Epistolam ad Fortunatum de Exhortatione martyrii*, de qua § 46 *Commentarii actum est*.

c *Biographus spontaneum Sancti secessum*, in quo tempore persecutionis Decianæ justissimis de causis latuit, ad omni prava suspicione prolixè vindicare conatur, quia de illo minus favorabiliter opinatus fuerat *clerus Romanus*, prout § 9 dictum est.

d *Oxoniensis editor legit*: fides.

e *Sunt, qui hinc statuunt*, S. Cyprianum expresso præcepto divino, ipsi nominatim injuncto; *jussum esse secedere*; quod nos § 7, num. 140 et seq. minus probabile esse observavimus.

f *Codices Fossatensis ac Floriacensis apud Ruinartium*, hæc ita habent: Dum enim, quæ videntur, postmodum subsecuta sentiamus, sequitur, ut probemus etc.

g *Loquitur de causa lapsorum in persecutione Decii*; quam Sanctus inter Novatiani Felicissimique schismata, quorum primus omnem spem veniæ lapsis adimebat, alter eosdem sine ulla pœnitentiâ ad pacem Ecclesiæ admittendos esse contendebat, sic tractavit, ut lapsos nec temere ad pacem reciperet, nec impie repelleret.

h In *Fossatensi et Floriacensi codicibus legitur*: flere. De hac pestilentia, quæ sub Gallo Romanum orbem afflixit, egimus in *Commentario* § 34.

i *Codex Fossatensis*: Quasi cum illa peste morituros.

k *Surius et editor Oxoniensis legunt*: Quod sibi fieri voluit. Hanc porro gentilium in suos impietatem S. Cyprianus in libro ad Demetrianum ipsi merito objecit. Adi *Commentarium loco mox laudato*.

l Hæc Acta post Vitam recudemus. Contigit autem hæc Sancti confessio, et in oppidum Curubitanum relegatio, sub Aspasio Paterno proconsule Africæ, imperatore Valeriano quartum, et Gallieno tertium, consulibus, tertia Kalendarum Septembrium; id est, 30 Augusti anni 257.

m Ita locum sunt restituit *Ruinartius ex Fossatensi ac Floriacensi codicibus*; cum antea legeretur: Nobis patria minus cara, et commune nomen est, qui parentes ipsos etc., ut habet *Pameliuss, editus Antverpiæ anno 1568, et editio*

Surii Coloniensis anni 1618 in margine; vel contra, ut hæc habet in textu, ille in margine; Illis patria cara nimis, et totus affectus in parentes: nos parentes etc.

n *De Curubi loquitur, de qua consule Commentarium prævium* § 46, a num. 804.

o Fuit is dies 13 vel 14 Septembris anni 257, ut § 46, num. 806 probatum est.

p Factum hoc relatum habes apud S. Lucam cap. 1.

CAPUT III

Sancti gesta in exsilio: comprehensio: condemnatio et martyrium.

Ordinatis ergo tam pie rebus, et sic pro voluntate dispositis, proximabat dies crastinus. Jam de Xysto, bono et pacifico Sacerdote, ac propterea beatissimo martyre, ab Urbe nuntius venerat a. Sperabatur jam jamque carnifex veniens, qui devota sanctissimæ Victimæ colla percuteret: et sic erant omnes dies illi quotidiana expectatione moriendi, ut corona posset singulis adscribi. Conveniebant interim plures egregii, et clarissimi ordinis et sanguinis, sed et sæculi nobilitate generosi, qui propter amicitiam ejus antiquam secessum subinde suaderent; et ne parum esset nuda suadela, etiam loca, in quæ secederet, offerebant. Ille vero jam mundum, suspensa ad cælum mente, neglexerat, nec suadelis blandientibus annuebat. Fecisset fortasse tunc etiam, quod a plurimis et fidelibus petebatur, si et divino imperio juberetur b.

30 Sed nec illa sublimis tanti Viri gloria sine præconio transeunda est; quia jam sæculo tumescente, et de fiducia principum infestationem Nominis anhelante, ille servos Dei, prout dabatur occasio, exhortationibus dominicis instruebat, et ad calcandas passiones hujus temporis contemplatione superventuræ claritatis animabat. Videlicet tanta illi fuit sacri cupido sermonis, ut optaret, sic sibi passionis vota contingere, ut, dum de Deo loquitur, in ipso sermonis opere necaretur. Et hi erant quotidiani actus destinati ad placentem Deo hostiam Sacerdotis; cum ecce proconsulis jussu ad hortos ejus (ad hortos, inquam, quos inter initia fidei suæ venditos, et Dei indulgentia restitutos, pro certo iterum in usus pauperum vendidisset, nisi invidiam de persecutione vitaret) cum militibus suis princeps c repente subitavit; immo, ut verius dixerim, subitasse se credidit: unde enim posset, tamquam improvise impetu, mens semper parata subitari?

31 Processit d ergo jam certus expungi, quod diu fuerat retardatum; processit animo sublimi et erecto, hilaritatem præferens vultu, et corde virtutem. Sed dilatus in crastinum, ad domum principis a prætorio revertebatur; cum subito per Carthaginem totam sparsus rumor increbuit, productum esse jam Thascium, quem præter celebrem gloriosa opinione notitiam, etiam de commemoratione præclarissimi operis e nemo non noverat. Concurrebant undique versus omnes ad spectaculum,

D

Sanctus recusat fugere;

E

a

b

suos ad martyrium animat: capitur;

F

c

fit ingens ad eum concursus,

d

e

A spectaculum, nobis pro devotione fidei gloriosum, gentilibus et dolendum. Receptum eum tamen, et in domo principis constitutum una nocte continuit custodia delicata, ita ut convivæ ejus et cari in contubernio ex more fuerimus *f*.

f
plebs ante
fores noctem
excubabat.

g

h

i
Postridie ad
tribunal pro-
consulis
ductus,

32 Plebs interim tota sollicita, ne per noctem aliquid sine conscientia sui fieret, ante fores principis excubabat. Concessit ei tunc divina Bonitas vere digno, ut Dei populus etiam in Sacerdotis passione vigilaret *g*. Forsitan tamen quærat aliquis, quæ causa fuerit a prætorio revertendi ad principem. Et volunt hoc scilicet quidam de suo tunc proconsulem noluisse. Absit, ut in rebus divinitus gestis segnitiam sive fastidium proconsulis conquerar: absit, ut malum hoc intra conscientiam religiosæ mentis admittam, ut de tam beatissimo Martyre ructus *h* hominis judicaret; sed crastinus dies ille, quem ante annum dignatio divina prædixerat, vere crastinus esse debebat.

33 Illuxit denique dies alius, ille signatus, ille proximus, ille divinus; quem si tyrannus ipse differre voluisset, numquam prorsus valeret *i*: dies de conscientia futuri Martyris lætus, et, discussis per totum mundi ambitum nubibus, claro sole radiatus. Egressus est domum principis, sed Christi et Dei Princeps, et agminibus multitudinis mixtæ ex omni parte vallatus est. Sic autem comitatu ejus infinitus exercitus adhærebat, quasi ad expugnandam mortem manu facta veniretur. Eundiautem interfuit trasitus stadii. Bene vero et quasi ex industria factum, ut et locum congruentis certaminis præteriret, qui ad coronam justitiæ, consummato agone, currebat. Sed ubi ad prætorium ventum est, nondum procedente proconsule, secretior locus datus est. Illic cum post iter longum nimio sudore madidatus sederet; (sedile autem erat fortuito linteo tectum, ut et sub ictu passionis episcopatus honore frueretur *k*;) quidam ex tesserariis *l*, quondam Christianus, res suas obtulit, quasi vellet ille vestimentis suis humidis sicciora mutare; qui videlicet nihil aliud in rebus oblati ambiebat, quam si proficiscentis ad Deum Martyris sudores jam sanguineos possideret. Cui ille respondit, et dixit: Medelas adhibemus querelis, quæ hodie forsitan non erunt. Mirum, si contempsit laborem corpore, qui mortem mente contempserat?

lata sententia

34 Quid plura? Subito proconsuli nuntiatus est. Producitur, admovetur, interrogatur de suo nomine; se esse, respondit: et hactenus verba *m*. Legit itaque de tabula jam sententiam iudex, quam nuper in visione non legerat *n*, sententiam spiritalem non temere dicendam; sententiam Episcopo tali, et tali teste condignam; sententiam gloriosam, in qua dictus est sectæ Signifer, et Inimicus deorum, et qui suis futurus esset ipse documento, et quod sanguine ejus inciperet disciplina sanciri *o*. Nihil hac sententia plenius, nihil verius: omnia quippe, quæ dicta sunt, licet a gentili dicta, divina sunt. Nec mirum utique; cum soleant de passione Pontifices prophettare *p*. Signifer fuerat, qui de ferendo signo Christi docebat: Inimicus Deorum, qui idola destruenda mandabat: documento autem suis fuit, qui multis, pari genere secuturis, prior in provincia martyrii primitias dedicavit. Sanciri etiam cœpit ejus sanguine disciplina, sed martyrum, qui Doctorem suum imitatione gloriæ consimilis æmulati, ipsi quoque disciplinam exempli sui proprio cruore sanxerunt.

35 Et cum exiret prætorii fores, ibat comes

militum turba; et ne quid in passione deesset, centuriones et tribuni latus texerant. Ipse autem locus *q* æqualis est, ubi pati contigit, ut arboribus ex omni parte densatis sublime spectaculum præbeat. Sed per enormitatem spatii longioris visu denegato per confusam nimis turbam, personæ faventes in ramos arborum repserant; ne vel hoc illi negaretur, ut ad Zachæi *r* similitudinem de arboribus videretur. Sed jam ligatis per manus suas oculis *s*, moram carnificis urgere tentabat, cujus munus est ferrum: et labente dextera gladium vix trementibus digitis circuibat, donec ad perpetrandam pretiosi Viri mortem clarificationis hora matura centurionis manum, concesso desuper vigore firmatam, permissis tandem viribus expediret.

36 O beatum ecclesiæ populum, qui Episcopo suo tali, et oculis pariter et sensibus, et, quod est amplius, publicata voce compassus est; et, sicut ipso tractante semper audierat, Deo iudice coronatus est. Quamvis enim non potuerit evenire, quod optabant vota communia, ut consortio parisi gloriæ simul plebs tota pateretur, quicumque sub Christi spectantis oculis, et sub auribus Sacerdotis ex animo pati voluit, per idoneum voti sui Testem, legationis quodammodo litteras ad Deum misit. Sic consummata passione, perfectum est, ut Cyprianus, qui bonorum omnium fuerat exemplum, etiam sacerdotes coronas in Africa primus *t* imbueret; quia et talis esse post Apostolos prior cœperat. Ex quo enim Carthagini episcopatus ordo numeratur, numquam aliquis, quamvis ex bonis et sacerdotibus, ad passionem venisse memoratur. Licet semper Deo mancipata devotio dicatis hominibus pro martyrio deputetur; Cyprianus tamen etiam ad perfectam coronam, Domino consummante, profecit, ut in civitate ipsa, in qua taliter vixerat, et in qua prior fecerat multa præclara, prior etiam sacerdotii cœlestis insignia glorioso cruore decoraret.

37 Quid hoc loco faciam? Inter gaudium passionis, et remanendi dolorem in partes divisus animus, et angustum nimis pectus affectus duplices onerant. Dolebo, quod non comes fuerim? Sed illius victoria triumphanda est. De victoria triumphabo? Sed doleo, quod comes non sim. Verum vobis tamen et simpliciter confitendum est, quod et vos scitis, in hac me fuisse sententia. Multum ac nimis multum de gloria ejus exsulto; plus tamen doleo, quod remansi.

A. S. PONTIO
DIAcono.
coram nume-
rosissimo po-
pulo

q

r

s

capite plecti-
tur.

E

t

* i. e. etiam

Epilogus au-
toris.

F

ANNOTATA.

a *Ex incertis rumoribus audierat Successus episcopus, persecutionem ingravescere; cumque hac de re S. Cyprianum consulisset, hic Romam miserat certiora cognituros. Hi reversi, eum de S. Sixti Romani Pontificis martyrio, acrique Valeriani adversus Christianos rescripto edocuerunt, de quibus vide Commentarium § 47, a num. 807. De S. Sixto II actum est in Opere nostro ad diem 6 Augusti, ubi eodem die coronatus dicitur, post quem propterea prædicti nuntii ista referre debuerunt.*

b *Secessit tamen Sanctus aliquamdiu, dum Galerius Maximus proconsul Africæ, qui Aspasio Paterno successerat, Uticam Carthaginem rediret: timebat enim, ne, ut rumor ferebat, Uticam duceretur ad martyrium, quod Carthagine coram grege suo subire cupiebat, prout constat ex ejusdem epistola LXXXIII, relata in Commentario § 48, quem*

A. S. PONTIO
DIAcono.

quem de his consule. Quare dicendus est biographus hic de fuga Sancto ab amicis proposita, non de paucorum dierum secessu locutus fuisse; qui se cessus forsitan etiam brevissimus fuit, proconsule Carthaginem mox redeunte; tum enim sublato metu, ut in hac civitate occideretur, ad hortos suos regressus est.

c *Infra in Actis proconsularibus dicuntur ad eum venisse principes duo; unus strator officii Galerii Maximi proconsulis..., alius equestrator a custodiis ejusdem officii: at biographus præcipuum e duobus tantum indicavit. Consule Commentarium § 48, num. 818. In laudatis Actis res contigisse dicitur Idibus Septembris, Tusco et Basso consulibus, id est, anno 258.*

d *In iisdem dicitur a stratore et equestratore officii proconsulis currui medius impositus; ideoque, quæ hic de processu habet biographus, ea non de pedum incessu, sed corporis habitu, accipienda sunt.*

e *Nempe tempore pestis Carthaginensibus præstiti, ut num. 17 et sequentibus narravit.*

f *De Sancto itaque nostro accipi non possunt, quæ de ejusdem tetro carcere cecinit Prudentius, et ex eo retulimus ac rejecimus in Commentario prævio, num. 791 et seqq.*

g *Videtur alludere ad morem veterum Christianorum, qui pridie festivitatum martyrum noctem excubare solebant; unde et vigiliæ nomen inolevit.*

h *Ructus proverbialiter hic positum est pro arbitrio seu libito. Eadem voce usus est S. Cyprianus in epistola LXII ad Pomponium, ubi de viris, qui cum virginibus dormierant, ait: Divina præcepta teneamus, nec patiamur errare fratres nostros, et pro arbitrio et ructu suo vivere.*

i *Hæc cum grano salis accipienda sunt; neque enim ulla necessitas tyrannum ad inferendam ea aliave die Sancto necem adegit.*

k *Solebant scilicet olim episcopi sedilibus linteo obductis uti, ut num. 824 Commentarii dictum est.*

l *De tesserariis militibus hæc habet Vegetius lib. II de Re militari, cap. VII: Tesserarii, qui tesseram per contubernia militum nuntiant. Tessera autem dicebatur præceptum ducis, quo vel ad aliquod opus, vel ad bellum moveretur exercitus. Hinc porro disce adversus hæreticos, quanti Martyrum reliquias, etiam tum fecerint Christiani, cum vel ipsas vestes sudore Martyris imbutas tesserariis miles, quondam Christianus, desideraverit, non alio utique fine, quam ut a fidelibus, eas libenter redempturis, pecunias inde compararet; nisi forte is perfidiæ suæ poenitens, salubriora consilia animo suo tum versaret.*

m *Interrogata proconsulis Galerii Maximi, Sanctique responsa habes infra in Actis proconsularibus num. 6.*

n *Referuntur hæc ad revelationem supra num. 24 et sequenti Vitæ expositam.*

o *Consule laudata Acta proconsularia numero mox citato.*

p *Alludit ad caput XI Joannis, ubi Caiphas cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente.*

q *Fuit is ager Sexti, ut in iisdem Actis proconsularibus infra num. 7 dicitur.*

r *Nescio, an non hic levis hallucinatio Pontio, aut amanuensibus acciderit, voce Zachæi pro Christi scripta: manifestum enim est, hic alludi ad Lucæ caput XIX, in quo Zachæus, adventante Christo, præcurrens, ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum. Nempe sic S. Cyprianus ab aliis,*

qui in arbores conscenderant, visus fuisse hic dicitur.

s *In Actis quoque infra num. 7 ipse sibi oculos obligasse dicitur; sed et alia huc spectantia adduntur, quæ ibidem legesis.*

t *Adi Commentarium prævium, num. 830.*

A C T A

PROCONSULARIA

Ex editione Ruinartii in Actis sinceris Martyrum.

Imperatore Valeriano quartum, et Gallieno tertium, consulibus a, tertio Kalendarum Septembrium, Carthagine in Secretario, Paternus b proconsul Cypriano episcopo dixit: Sacratissimi imperatores Valerianus et Gallienus litteras ad me dare dignati sunt, quibus præciperunt, eos, qui Romanam religionem non colunt, debere Romanas ceremonias recognoscere. Exquisivi ergo de nomine tuo: quid mihi respondes c? Cyprianus episcopus dixit: Christianus sum et episcopus. Nullos alios deos novi, nisi unum et verum Deum, qui fecit cælum et terram, mare, et, quæ sunt in eis, omnia. Huic Deo nos Christiani deservimus: hunc deprecamur diebus ac noctibus, pro nobis et pro omnibus hominibus, et pro incolumitate ipsorum imperatorum. Paternus proconsul dixit: In hac ergo voluntate perseveras? Cyprianus episcopus respondit: Bona voluntas, quæ Deum novit, immutari non potest.

2 Paternus proconsul dixit: Poteris ergo secundum præceptum Valeriani et Gallieni exsul ad urbem Curubitanam d proficisci? Cyprianus episcopus dixit: Proficiscor. Paternus proconsul dixit: Non solum de episcopis, verum etiam de presbyteris, mihi scribere dignati sunt. Volo ergo scire ex te, qui sint presbyteri, qui in hac civitate consistunt. Cyprianus episcopus respondit: Legibus vestris bene atque utiliter censuistis, delatores non esse. Itaque detegi et deferri a me non possunt. In civitatibus suis inveniuntur. Paternus proconsul dixit: Ego hodie in hoc loco exquiro. Cyprianus dixit: Cum disciplina prohibeat, ut quis se ultro offerat, et tuæ quoque censuræ hoc displiceat; nec offerre se ipsi possunt; sed a te exquisiti inveniuntur. Paternus proconsul dixit: A me inveniuntur. Et adjecit: Præceperunt etiam, ne in aliquibus locis conciliabula fiant, nec cœmeteria ingrediantur e. Si quis itaque hoc tam salubre præceptum non observaverit, capite plectetur. Cyprianus episcopus respondit: Fac, quod tibi præceptum est.

3 Tunc Paternus proconsul jussit beatum Cyprianum episcopum in exsilium f deportari. Cumque diu ibidem moraretur, successit Aspasio Paterno proconsuli Galerius Maximus proconsul, qui sanctum Cyprianum episcopum, ab exilio revocatum, sibi jussit præsentari. Cumque Cyprianus, sanctus martyr electus a Deo, de civitate Curubitana, in qua exilio præcepto Aspasii Paterni, tunc proconsulis, datus fuerat, regressus esset, ex sacro præcepto in suis hortis manebat

Coram pro-
consule
Paterno fidem
professus,

a

b

E

c

et presbyteros
prodere re-
nuens, relega-
tur

d

F

Curubim: inde
a Galerio
revocatus,

f

A nebat *g*. Inde quotidie sperabat veniri ad se, si-
cut illi ostensum fuerat *h*.
g 4 Et cum illic demoraretur, repente Idibus
h Septembris, Tusco *i* et Basso consulibus, vene-
capitur: ad runt ad eum principes duo; unus strator *k* offi-
ejus hospiti- cii Galerii Maximi proconsulis, qui Aspasio Pa-
tium plebs terno successerat; alius equistrator *l* a custodiis
noctem pervi- ejusdem officii, qui et in curriculum eum levave-
gilat. runt, in medioque posuerunt, et in Sexti *m* per-
i duxerunt; ubi idem Galerius Maximus procon-
k sul, bonæ valetudinis recuperandæ gratia,
l secesserat. Et ita idem Galerius Maximus pro-
m consul in aliam diem Cyprianum sibi reservari
 præcepit. Et eo tempore beatus Cyprianus ductus,
 ad principem et stratorem ejusdem officii Galerii
 Maximi proconsulis, clarissimi viri, secessit, et
 in hospitio ejus cum eo in vico, qui dicitur Sa-
 turni, inter Veneriam et Salutariam *n* mansit.
n 5 Illuc universus populus fratrum convenit:
Postridie co- et cum hoc sanctus Cyprianus comperisset, cu-
ram Galerio stodiri *o* puellas præcepit; quoniam omnes in
denuo confes- vico ante januam hospitii principis manserant.
sus. Et ita altera die octava decima Kalendarum Oc-
o tobrium mane multa turba convenit ad Sexti se-
 cundum præceptum Galerii Maximi proconsulis.
 B Et ita idem Galerius Maximus proconsul eadem
 die Cyprianum sibi offerri præcepit, in atrio Sau-
 ciolo *p* sedenti. Cumque oblatus fuisset, Galerius
p Maximus proconsul Cypriano episcopo dixit: Tu
 es Thascius Cyprianus? Cyprianus episcopus res-
 pondit: Ego sum. Galerius Maximus proconsul
 dixit: Tu papam *q* te sacrilegæ mentis hominibus
q præbui? Cyprianus episcopus respondit: Ego.
capite plecti 6 Galerius Maximus proconsul dixit: Jusse-
jubetur, runt te sacratissimi imperatores cæremoniari.
 Cyprianus episcopus dixit: Non facio. Galerius
 Maximus ait: Consule tibi. Cyprianus episcopus
 respondit: Fac, quod tibi præceptum est. In re
 tam justa nulla est consultatio. Galerius Maxi-
 mus collocutus cum concilio, sententiam vix
 ægre dixit verbis hujusmodi: Diu sacrilega
 mente vixisti, et plurimos nefariæ tibi conspira-
 tionis homines aggregasti, et inimicum te diis
 Romanis, et sacris legibus constituisti; nec te
 pii et sacratissimi principes Valerianus et Gal-
 lienus Augusti, et Valerianus *r* nobilissimus Cæ-
r sar, ad sectam cæremoniarum suarum revocare
 potuerunt. Et ideo, cum sis nequissimorum cri-
 minum auctor et signifer deprehensus, eris ipse
 documento his, quos scelere tuo tecum aggre-
 gasti: sanguine tuo sancietur disciplina. Et his
 dictis, decretum ex tabella recitavit: Thascium
 Cyprianum gladio animadverti placet. Cypria-
 nus episcopus dixit: Deo gratias *s*.
 C 7 Post hanc vero sententiam turba fratrum
s dicebat: Et nos cum illo decollemur. Propter
et eorum ma- hoc tumultus fratrum exortus est, et multa turba
gna populi eum prosecuta est. Et ita idem Cyprianus in
turba decol- agrum Sexti productus est, et ibi se lacerna
latur: byrro *t* exspoliavit, et genu in terra flexit, et in
t orationem se Domino prostravit. Et cum se dal-
u matica *u* exspoliasset, et diaconibus tradidisset,
 in linea stetit, et cœpit spiculatorem sustinere.
 Cum venisset autem spiculator, jussit suis, ut ei-
 dem spiculatori viginti quinque aureos darent *x*.
x Linteamina vero et manualia *y* a fratribus ante
y eum mittebantur. Postea vero beatus Cyprianus
 manu sua oculos sibi texit; qui cum lacinias ma-
 nuales ligare sibi non potuisset, Julianus presby-
 ter, et Julianus subdiaconus *z* ei ligaverunt.
z 8 Ita beatus Cyprianus passus est; ejusque
ejus corpus a corpus propter gentiliū curiositatem in proxi-
fidelibus noctu
subducitur,

mo positum est. Inde per noctem sublatum cum
 cereis et scholacibus *aa* ad areas Macrobiani Can-
 didiani procuratoris, quæ sunt in via Mappaliensi
 juxta piscinas, cum voto et triumpho magno de-
 ductum est. Post paucos autem dies Galerius
 Maximus proconsul decessit. Passus est autem
 beatissimus Cyprianus martyr die octava decima
 Kalendarum Octobrium, sub Valeriano et Gallie-
 no imperatoribus; regnante vero Domino nostro
 Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæ-
 culorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Valerianus post Gallum et Æmilium potius imperio, Gallienum filium suum sibi sociavit. His duobus Augustis consulibus, nempe Valeriano IV, et Gallieno III annus Christi 257 signatus est apud Bucherium in Cyclo; ad quem annum hæc prima S. Cypriani confesso propterea referenda est. De causa suscitatae a Valeriano persecutionis adi Commentarium initio § 46.*

b *Infra Aspasio Paternus dicitur.*

c *Codex Conchensis apud Ruinartium in Annotatis habet: Exquiro tibi de nomine tuo, quid mihi respondeas.*

d *De Curubi, exsiliū loco, vide supra S. Pontium in Vita, a num. 22, et Commentarium nostrum num. 795 et seqq.*

e *Cryptas scilicet subterraneas, in quibus primis illis Ecclesiæ seculis Christiani sacros conventus suos tempore persecutionum agebant.*

f *Curubim, ut supra dictum est. Porro quæ hic ab initio hujus numeri usque ad alteram Sancti confessionem narrantur, a collectore Actorum proconsularium adjecta sunt, ut utraque confessio combinaretur; sed de hisce vide dicta in Commentario num. 8 et sequentibus.*

g *De hisce hortis consule Vitam num. 30.*

h *Nempe in visione, de qua biographus n. 24 et sequentibus in Vita.*

i *Eminentissimus Baronius in Annalibus ad annum 261, num. 25 ex Trebellio Pollione legi vult Fusco, non Tusco. Memmius Fuscus pariter dicitur a Vopisco in Aureliano: ex aliorum tamen assertis Tillemontius tom. III Historiæ imperatorum, in Valeriano art. 5 ait, ad hunc annum 258 in omnibus Vopisci Mss. legi Tuscum. Hunc pariter retinet tam Catalogus præfectorum Urbis, quam vetus fragmentum Fastorum apud Bucherium in Cyclo Victorii. Deinde littera ista initialis T, in F facile mutari potuit, neque ad præsens argumentum quidquam interest, utro modo legatur, Consuli potest laudatus Tillemontius, et Pagius in Critica ad annum Christi 258, num. 1. ubi contra Baronium Tusco legendum monet.*

k *Baronius in margine notat: al. stator. Sed non est, cur a communi lectione recedamus. Stratōribus reorum curam mandatam fuisse, habemus etiam ex Constantini imperatoris l. i c. Th. de Custod. rer., ubi cavetur, ut neque his, qui stratorum funguntur officio, neque ministris eorum liceat crudelitatem suam accusatoribus vendere. Alia eorundem munia videri possunt apud Pitiscum in Lexico Antiquitatum.*

l *Equistratoris, qui etiam sæpe strator vocatus est, officium inter cetera erat, ascendentem in equum dominum levare. S. August. in Serm. cccix hosce duos apparitores appellavit; Pontius supra in Vita unius tantum meminit, eumque principem dixit, qualiter etiam infra nuncupatur.*

m *De*

EX EDIT. RUINARTII.

m De hujus nominis etymo vide dicta in Commentario § 48, num. 820 et sequenti.

n Ad hæc Ruinartius notat sequentia: Omnes fere Mss. habent: VENERIAM. Colb. I et Mombricitus: INTER VENARIA ET SALUTARIA. Germ. I: INTER DUAS PLATEAS, VENERIAM ET SALUTARIAM.

o Colbertinus codex apud Ruinartium habet: castigari, quod etiam placuit Rigaltio: sed custodiri legendum esse cum eodem Ruinartio observavimus in Commentario, num. 823 ex SS. Augustino et Fulgentio, quorum primus ibidem a num. 822 factum hoc magnis laudibus celebrat.

p Codices Colbert. et Germ. I apud laudatum Ruinartium habent: Atrio Secutiolo; Conch. Sa-loutio. Sed Sauciolo retinendum esse, eruimus ex concilii Matisconensis II can. XIX, ex quo significationem simul discimus. Hic enim in Collectione Conciliorum Labbei tom. V, col. 987 sic habet: Cognovimus etiam, quosdam clericorum infrunitos ad forales reorum sententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum accesse hunc canonem protulimus, definientes, ut ad locum examinationis reorum nullus clericorum accedat, neque intersit atrio Sauciolo, ubi pro reatus sui qualitate quispiam interficiendus est.

B Notant tamen Benedictini editores Glossarii Cangii aucti, ad eandem vocem, notant, inquam ex Valerio contra Cangium, adverbium ubi, temporis, non loci esse; Romanis enim moris fuisse reos non in atrio, sed in loco aperto extra urbem, uti etiam in S. Cypriano contigit, capite plectere.

q Alii papatem legere malunt.

r Fuit is Valeriani Augusti filius secundus, aut ipsius ex Gallieno nepos; de qua controversio consule, si lubet, Antonium Pagium in Dissertatione hypatica LII et seq., et Tillemontium tom. III Historiæ imperatorum in Valeriano, art. 4, et Nota 3.

s Hæc proconsulis quæsitæ. Sanctique responsa, nec non latam ab illo in hunc sententiam mortis S. Augustinus inseruit Serm. CCCIX, alias XII, quem etiam cum ea S. Cypriani voce Deo gratias propterea finire voluit.

C t Lacerna æque ac birrum virilis vestimenti genus apud veteres fuit, de quo multa congessit Samuel Pitiscus in Lexico Antig. Roman., et Cangius in Glossario. Suni, qui alterutram vocem hic abundare existiment, quibus favet codex Germ. I apud Ruinartium, in quo ommissa lacerna, tantum byrro legitur. Sed cum Festus apud laudatum Cangium dicat: Burrum antiqui, quod nunc dicimus rusum; cumque ibidem ex Scholiaste Juvenalis sat. I legatur: Quod Græci coecum, Latini veteres birrum appellant; itemque in Glossis Isidori; Birrus, rufus; cum hæc, inquam ibidem legantur, facile potuit per birrum lacernæ color designari, ac consequenter legendum erit: Lacerna birra. De byrrho tamen, tomquam veste clericis ac episcopis non indecenti loquitur S. Augustinus Serm. CCCLVI, qui de vita et moribus clericorum II est, alias L de diversis. Nemo, inquit, det byrrhum vel lineam tunicam, seu aliquid, nisi in commune... Nolo, talia offerat sanctitas vestra, quibus ego solus quasi decentius utar: offerat mihi verbi gratia byrrhum pretiosum: forte decet episcopum, quamvis non deceat Augustinum, id est, hominem pauperem, de pauperibus natum.

u Monet hic Ruinartius, in codicibus Fossat. Colb., Conch., S. Genovesæ etc., pro dalmatica legi tunica, sed in multo pluribus dalmatica. Nec hanc vestem, que a Dalmatia, ubi primum facta

sit, sic appellata dicitur, veteribus Romanis ignotam fuisse, ostendit Baronius in Annotatis ad Martyrologium Romanum ad diem 31 Maii, de S. Paschasio diacono; et Pitiscus supra laudatus. An tamen idem Baronius in Annalibus ad annum Christi 261, num. 40 et sequentibus, ubi de prædictis, S. Cypriani vestimentis disputat, hæc de sacris vestibus, quarum nunc in Ecclesia usus est, recte interpretatus fuerit, non ausim asserere.

x Vide, quæ de hoc loco observavimus in Commentario, num. 829.

y Id est: Sudaria; nempe ut sacrum Martyris sanguinem exciperent: quanti enim etiam ejus temporis Christiani martyrum reliquias facerent, exemplo est miles ille tesserarius, olim Christianus, qui vel vestes ejusdem Sancti nostri sudore imbutas desiderabat, ut in Vita num. 33 dictum est.

z Alii codices, teste Ruinartio, habent: Diaconus.

aa Eminentissimus Baronius ad annum Christi 261, num. 36, scholaribus legit, ideoque prædicta de præcedente clero diversarum classium atque scholarum, accensas faces gestantibus singulis, interpretatus est. Ego non dubito, quin sancti Episcopi ac Martyris sui funeri plures clerici adfuerint; sed malo scholaces, vel scolaces legere, per easque funalia seu faces intelligere, ut est apud Cangium in Glossario.

APPENDIX

DE SANCTI GLORIA POSTHUMA, ET OPERIBUS IPSI ADSCRIPTIS.

CAPUT I

Sancti apparitiones, seu visiones de illo nonnullis martyribus oblatae: duæ ecclesiæ prope Carthaginem ipsi erectæ: eadem profanatae, præsertim a Vandalis, et restitutæ Catholicis.

Primum, quod de S. Cypriani episcopi ac martyris gloria posthuma habemus, est gemina ejusdem apparitio, vel visio de illo oblata sanctis martyribus Montano ac Flaviano, quorum Acta sincera in Opere nostro data sunt ad diem 24 Februarii, quo una cum sociis suis Martyrologio Romano inscripti sunt, quique non diu post sancti Martyris nostri, cujus discipuli fuisse videntur, gloriosam necem apprehensi, et post aliquot mensium carcerem pari martyrio coronati fuerunt. Horum primus S. Montanus loco laudato, p. 456, num.

Sanctus in visione monet et confirmat

AUCTORE
C. S.

A num. 11 *candide narrat, quo modo per S. Cyprianum ac Leucium de animi sui nævo, quem ex quadam discordia contraxerat, admonitus fuerit. Verba subjungo*: Nam cum Montanus cum Juliano habuisset sermones aliquos ob eam, quæ ad nostram mulierem obrepsit, communionem, quæ nec communicabat, cumque post correptionem, quam in eam congesserat, in rigore ipso discordiæ mansisset, ostensum est eadem nocte Montano hoc: Visum est, inquit, mihi, venisse ad nos centuriones. Cumque deducerent nos per viam longam, pervenimus in campum immensum, in quo occurrerunt nobis Cyprianus et Leucius.

SS. Montanum, Flavianum.

2 Pervenimus autem in locum candidum; et facta sunt vestimenta nostra candida, et caro nostra immutata, candidior vestimentis candidis. Ita autem perlucida fuit caro nostra, ut oculorum visum ad intima cordis admitteret. Et respiciens in pectus meum, video quasdam sordes, et expergefactus sum in visione. Et occurrit mihi Lucianus, et retuli illi visionem, et aio illi: Scis, quoniam sordes illæ illud est, quod non statim concordavi cum Juliano? Et in hoc expergefactus sum. *Alteram seu apparitionem, seu visionem, S. Flavianus ibidem pag. 458, num. 21 sic retulit*: Cum adhuc, inquit, Episcopus noster solus passus fuisset, ostensum est mihi hoc, quasi Cyprianum ipsum interrogarem; An patiens doleret; scilicet martyr futurus de passionis tolerantia consulebat. Qui mihi respondit et dixit: Alia caro patitur, cum animus in cælo est, et nequaquam corpus hoc sentit, cum se Deo tota mente devovit. O verba Martyris martyrem cohortantis! Negavit esse in passionis ictu dolorem, ut, qui et ipse habebat occidi, animari constantius posset, quod nec parvum quidem sensum doloris de passionis ictu haberet. *Hæc tamen generaliter accipienda non sunt; sed sic, ut vel Sanctus de speciali gratia ibidem loquatur, vel tantummodo velit, martyres divina virtute sic roborari, ut corporis cruciatus pro nihilo reputent.*

et Marianum

3 *Hiscæ subjungo et alteram ejusdem sancti Martyris S. Maurianum mirabili visione ad martyrium pariter exhortantis, apparitionem, quæ in Vita sanctorum martyrum Numidarum, ab oculato teste conscripta, et in Opere nostro ad diem 30 Aprilis, pag. 746 et seqq. edita, num. 6 in hunc modum refertur*: Mariano post illam vexationem corporis (*cruciatus a persecutoribus inflictos*) altius in soporis tranquilla resolutio, quid divina dignatio ad fiduciam spei salutaris ostenderit, experrectus sic ipse nobis narravit. Ostensum est, inquit, mihi, fratres, tribunalis excelsi et candidi nimium sublime fastigium, in quo quidam judicis ad vicem præsidebat. Illic erat catasta, non humili pulpito, nec uno tantum ascendibilis gradu, sed multis ordinata gradibus, et longe sublimis ascensus; et admovebantur confessorum singulorum classes, quas ille judex ad gladium duci jubebat. Tum exauditur mihi vox clara et immensa, dicentis: Marianum applica. Et ascendebam in illam catastam: et ecce, ex improvviso mihi, sedens ad dexteram ejus judicis, Cyprianus apparuit, et porrexit manum, et me levavit in altiore catastæ locum, et arridens dixit: Veni, sede mecum.

martyres.

4 Et factum est, ut audirentur aliæ classes, me quoque assidente: et surrexit ille judex, et nos ducebamus eum ad prætorium suum. Iter autem nobis erat per locum pratis amœnum, et

viridantium nemorum læta fronde vestitum... Et ecce, subito ab oculis nostris ille judex recessit, Tunc ibi Cyprianus phialam, quæ super marginem fontis jacebat, arripuit: et cum illam de fontis rivulis implesset, hausit, et iterum implens, mihi porrexit, et libenter bibi. Et cum Deo gratias agerem, excitatus, inquit, mea voce, surrexi. *Contigit autem S. Mariani sociorumque martyrium secundum ibidem dicta circa annum 259, adeoque non diu postquam S. Cyprianus coronatus esset, quod hac die 14 Septembris anni 258 factum esse, supra ostendimus. Ceterum quamvis prædicta non tam apparitiones, quam visiones fuerint, eatenus tamen ad sancti Martyris nostri gloriam spectant, quod Deus quasi opera illius, qui fideles tum verbis tum exemplo ad martyrium vivus excitaverat, uti voluerit, ut confessores ad illud idem præpararet et accenderet.*

5 *Vidimus supra in Actis proconsularibus num. 7, S. Cyprianum in agro Sexti capite plezum fuisse. Locus hic, teste S. Augustino, deinde summo in honore apud Carthaginienses habitus, structisque desuper altari, quod Mensa Cypriani dicebatur, ac ecclesia exornatus est. Audi ipsum Sermone cccx, qui in Natali ejusdem Sancti secundus est, alius cxiii de diversis, loquentem*: Carthaginensem ecclesiam vivus gubernavit, moriens honoravit. Ibi episcopatum gessit, ibi martyrium consummavit. In eo quippe loco, ubi posuit carnis exuvias, sæva tunc multitudo convenerat, quæ propter odium Christi sanguinem funderet Cypriani: ibi hodie venerans multitudo concurrit, quæ propter Natalem Cypriani bibit Sanguinem Christi. Et tanto dulcius in illo loco propter Natalem Cypriani Sanguis bibitur Christi, quanto devotius ibi propter nomen Christi sanguis fusus est Cypriani. Denique sicut nostis, quicumque Carthaginem nostis, in eodem loco mensa Deo constructa est, et tamen MENSÀ dicitur CYPRIANI; non quia ibi est unquam Cyprianus epulatus; sed quia ibi est immolatus, et quia ipsa immolatione sua paravit hanc mensam, non in qua pascatur, sive pascatur, sed in qua Sacrificium Deo, cui et ipse oblatus est, offeratur.

Templum in loco supplicii, et altare.

6 Sed ut mensa illa, quæ Dei est, etiam CYPRIANI vocetur, hæc causa est; quia, ut illa modo cingatur ab obsequentibus, ibi Cyprianus cingebatur a persequentibus; ubi nunc illa ab amicis orantibus honoratur, ibi Cyprianus ab inimicis frementibus calcabatur: postremo ubi illa erecta est, ibi prostratus est. « Cantate Deo, psalmum » dicite nomini ejus qui ascendit super occa- « sum » ipse fecit ista super occisum. *De eadem S. Cypriani mensa Enarratione in psalmum LXXX meminit, ad eamque varii sermones ab eo dicti inscribuntur. In eodem loco etiam habuit Enarrationem III in psalmum XXXII, ubi ad confertum populum inter cetera ait*: Locus iste, quando Martyris beati corpus percussus est, lupis plenus erat: vicit tot lupos una Ovis capta, et implevit locum ovibus Ovis occisa... Et quia ista facta sunt, modo etiam, qui vident, nondum credentes, conventicula nostra, celebrationes, solemnitates, laudes jam manifestas et publicas Dei nostri, putatis eos non dolere, putatis non fremere? Sed nunc impletur, quod de illis dictum est: « Peccator videbit, et irascetur. »

Mensa S. Cypriani dictum.

7 *Præter hoc fuit et aliud apud Carthaginem templum, erectum super ejusdem sancti Martyris corpus, quod in Actis proconsularibus supra editis, num. 8 ad areas Macrobiani Candidiani procuratoris, quæ sunt in via Mappaliensi juxta piscinas,*

F

Aliud templum super corpus ejus erectum.

AUCTORE
C. S.

nas, sepultum fuisse legimus. Ita nos denuo docet S. Augustinus in Sermonem CCCXIII, alias CXIV de diversis, quem ibidem habuit, et in cujus calce hæc ait: Cujus victricis animæ sanctam carnem, tamquam frameæ illius vaginam, hoc loco sublimitate divini altaris ornamus; eidem ipsi animæ triumphali resurrectione reddendam, et nulla deinceps morte ponendam. *Utramque ecclesiam pariter memorat Victor Vitensis in Historia persecutionis Vandalicæ, a Ruinartio edita, lib. I, num. 5 recensens extra muros Carthagini duas egregias et amplas sancti martyris Cypriani (ecclesias); unam, ubi sanguinem fudit; aliam, ubi ejus sepultum est corpus, qui locus Mappalia vocitatur; nempe a via Mappaliensi, in qua ipsius corpus humatum fuisse, supra in Actis dicitur.*

in quo S. Mo-
nica oravit;

8 Illarum alteram in maris littore sitam, et magnificam fuisse, tradit Procopius lib. I de Bello Vandalico, cap. XXI, ut infra videbimus; atque hæc eadem videtur, in qua dum S. Monica noctem precibus transigeret, ne Augustinus sine ea in Italiam navigaret, ab eodem delusa est. Contigit id anno 383, ut tom. VI Augusti in Commentario prævio ad ejusdem sancti doctoris Acta, § 5, dictum est; ipse vero in lib. V Confessionum cap. VIII, in laudato tomo pag. 403 relato, hoc ipsum narrat; Et tamen, inquit, recusanti (Monicæ) sine me redire, vix persuasi, ut in loco, qui proximus nostræ navi erat, memoria B. Cypriani, maneret ea nocte. Sed ea nocte clanculo ego profectus sum; illa remansit orando et flendo. Et quid a te petebat, Deus meus, tantis lacrymis, nisi ut navigare me non sineres, Cum autem memorias martyrum S. Augustino passim fuisse loca, ubi martyrum corpora servabantur, constet ex lib. XXII de Civitate Dei, cap. VIII et IX, et ex sermone CCCXXIII, alias XXXII de diversis, colligimus, templum, ad quod S. Monica oratura concessit, ipsum fuisse, in quo sancti Martyris nostri corpus quiescebat.

ejusdem pro-
fanatio

9 De eodem quoque mentio fit apud Sulpitium Severum Dialogo I, cap. II, ubi Postumianus, Sulpitii amicus, dum in Africa esset, ad istud devotionis causa accessisse dicitur. Sic enim Postumianus ibidem loquens inducitur: Libuit animo adire Carthaginem, loca visitare Sanctorum, et præcipue ad sepulcrum Cypriani martyris adorare. Porro in hunc tam sacrum venerandumque locum parva quædam consuetudo, qua ejusdem sanctitas profanabatur, olim irrepsit, quam Carthaginensis episcopus, inductis in eundem sacris vigiliis ætate S. Augustini, aut certe non dudum ante, feliciter extirpavit. Ita docet ipse S. Augustinus in Sermonem CCCXI, jam alias laudato, quem ipso S. Cypriani natali die ibidem habuit, et in quo de sacrilega illa consuetudine hæc ait: Dominus dicit in Evangelio: « Cantavimus vobis, et non saltastis. » Quomodo hoc ego dicerem, si non legerem? Irridet me vanitas; sed juvat auctoritas. Si non præmissem, quis hoc dixerit, quis me vestrum posset ferre dicentem: « Cantavimus vobis, et non saltastis? » Numquidnam in hoc loco, etsi psalmuscantandus est, ab aliquo saltandum est?

per Carthagi-
nensem episco-
pum inhabi-
tur.

10 Aliquando ante annos non valde multos etiam istum locum invaserat petulantia saltatorum. Istum tam sanctum locum, ubi jacet tam sancti Martyris corpus, sicut meminerunt multi, qui habent ætatem; locum, inquam, tam sanctum invaserat pestilentia et petulantia saltatorum. Per totam noctem cantabantur hic nefaria, et cantantibus, saltabatur. Quando voluit

Dominus per sanctum fratrem nostrum, episcopum vestrum, ex quo hic coeperunt sanctæ vigiliæ celebrari, illa pestis aliquantulum reluctata, postea cessit diligentia, erubuit sapientia. Cum ergo modo hic ista, Deo propitio, non fiant, quia non celebramus dæmoniis ludos, ... sed celebratur hic sanctitas et solemnitas Martyrum, non hic saltatur; et ubi non saltatur, tamen de Evangelio legitur: « Cantavimus vobis, et non saltastis. » Hæc ibi, post quæ ista verba Evangelii exponit. Videtur autem ista loci profanatio per speciem religionis, quasi hujusmodi festivitate natalis Martyris digne celebraretur, primum introducta fuisse; quemadmodum Hippone Regio natalis S. Leontii, ejusdem loci quondam episcopi, vinosis conviviis in templo recoli solebat, quem abusus S. Augustinus, tum Hipponensis presbyter, similiter abolevit, ut ipse in epistola XXXIX, ad Alypium Thagastensem episcopum scribit.

11 Multo gravior tristiorque profanatio utrumque sancti Martyris templum seculo v sub Gensericō Vandalorum rege, capta per doctum Carthaginem, desolavit. De miserabili hujus urbis excidio consuli possunt Victor Vitensis lib. I Historiæ persecutionis Vandalicæ, cap. IV et seqq., Prosper in Chronico, aliique, quos Theodoricus Ruinartius in Commentario historico ad laudatum Victoris Opusculum, cap. v recenset; ubi etiam illud anno æræ vulgatæ 439 contigisse ostendit. Quod ad præsens argumentum spectat, idem Victor cap. v sic scribit: Pulso namque episcopo (Quodvult-Deo) ut præfati sumus, cum clero venerabili (Gensericus) illico ecclesiam, nomine Restitutam, in qua semper episcopi commanebant, suæ religioni (Arianæ) mancipavit, atque universas, quæ intra muros fuerant civitatis, cum suis divitiis abstulit. Sed etiam foris muros quascumque voluit, occupavit, et præcipue duas egregias et amplas sancti martyris Cypriani; unam, ubi sanguinem fudit; aliam, ubi ejus sepultum est corpus, qui locus MAPPALIA vocitatur.

Utraque eccle-
sia a Vandalis

12 Incertum est, utrum duas istas S. Cypriani ecclesias Gensericus Arianæ hæresis exercitio addiderit, an Vandalis suis inhabitandas tradiderit. Nam neque Victor id explicat, et Prosper in Chronico diserte tradit, multas ecclesias in hujusmodi profanum usum ab eo destinatas fuisse. Nec ab ecclesiarum, inquit, despoliatione abstinens, quas et sacris vasis exinanitas, et sacerdotum administratione privatas, non jam divini cultus loca, sed suorum jussit esse habitacula. Ut ut est, cessisse aliquando Arianæ sectæ ministris earum alteram, que in littore maris sita erat, Sanctique veneranda ossa ex dictis servabat, scribit Procopius lib. I de Bello Vandalico, cap. XXI, ut mox videbimus; quamvis facile falli potuerit in eo, quod ait, illam sub Honorico sive Hunerico, qui Gensericus patri suo in Vandalorum regnum successit, Catholicis vi ademptam, dictæque Arianorum impietati addictam fuisse. Quam dolenter vero hanc sanctissimæ ecclesiæ profanationem tulerint Afri fideles, colligere licet tum ex pio eorundem animo, quo venerandas Martyris, olim Episcopi sui reliquias prosequerentur, tum ex Procopio, cujus verba mox dabimus, tum denique ex Homilia tempore persecutionis, ab iisdem Vandalis in Africa adversus Catholicos excitatæ, ipso Sancti natali dicta, et a Ruinartio in laudato Opusculo excusa.

Arianis occu-
patur

13 In hac auctor num. 2 auditores suos in
spem

A cum summo
Afrorum do-
lore :

* al. quia

et, ut Sanctus
per visiones
insinuaverat,

Vandalis a
Belisario
profligatis,

a Catholicis
tandem recu-
peratur.

spem erigens, sanctumque Cyprianum Deo supplicantem inducens, inter cetera dicit: Ait etiam (sanctus Martyr in caelis) corporis sui causas dicendo: Domine, cur membra, quæ te sic confessa sunt, passus es captivari? Cur testem sanguinis, quem tanto sublimaveras honore, tanto despectui reliquisti? Ad postremum et de nobis et de nostris, quæ tua sunt omnia, fac, sicut vis. Ubi est nomen tuum, ubi est gloria tua, ubi est virtus tua? Hæc dicendo gentes, quæ te, ut nos invaderent, blasphemaverunt. Exsurge, quare obdormis, Domine, exsurge, et ne repellas usque in finem. Redde tibi gloriam tuam, terram tuam tuis redde, redde meis ossa mea, ut te triumphante, et hostes tui pereant, et nos in sedibus nostris nostro ordine gaudeamus. Ut vero hominæ auctor tam cari pignoris recuperandi spem in auditorum animis magis confirmaret, subdidit et alterum patronum, qui id ipsum simul cum S. Cypriano postulet. Adest, inquit, S. Cornelius Romæ Urbis antistes, qui hoc eodem die passus, in tali causa Socium non relinquit, non deserit in tali postulatione Collegam.

14 Porro hæc Afrorum in sanctum Episcopum suum fiducia non ex solo pio animi affectu nata, sed ipsius Sancti promissione nixa fuisse videtur. Procopius enim lib. I de Bello Vandalico, cap. XXI scribit, sanctum Martyrem Afris de erepto sibi tam venerabili loco læstis sæpe apparuisse, jussisseque eos securos esse; fore enim tempus, quo ipse injuriam suam ulcisceretur. Hoc autem vaticinium felici eventu probatum fuisse ostendit, dum Belisarius, Justiniani I imperatoris exercituum ductor, Vandalis pridie ejusdem Sancti festivitatis ad Decimum ingenti clade affectis, Carthaginem recepit, et Africam, quæ jam amplius quam toto seculo sub iis gemuerat, imperio restituit, captoque et in triumpho ducto Gelimere, Vandalorum regnum in Africa feliciter exstinxit, prout apud laudatum scriptorem lib. I et II pluribus videre est. Attamen quod ad argumentum nostrum pertinet, ex lib. I, cap. XXI accipe. Post relatam de Vandalis apud Decimum victoriam, receptamque a Belisario Carthaginem, ipse, interprete Claudio Maltreto, sic progreditur: Patuit quoque, et lucem accepit oblatum sæpe multis secundum quietem visum, cujus exitus omnes latebat. Fuit autem ejusmodi.

15 Carthaginenses divo Cypriano, quem maxime venerantur, templum clarissimum ante urbem ad littus maris posuere; et cum alia, quæ ad ejus cultum pertinent, rite procurant, tum solenne celebrant, quod ab ipsis dicitur CYPRIANA. Hoc ipsum nomen tempestati illi, cujus mentionem proxime feci, ideo nautæ tribuunt, quia eo fere tempore cooriri solet, quo Afri festum hoc agere consueverunt. Templum illud Vandali, regnante Honorico, Christianis per vim eripuerunt, mox detrusis indignissime eorum sacerdotibus, ipsi sacra Ariano ritu deinceps curarunt. Læstis ea re, et animi dubiis Afris Cyprianum sæpe visum in somnis dixisse perhibent, ne sua causa Christianos haberet sollicitos; futurum enim tempus, cum ipse factam sibi injuriam ulcisceretur. Quam vocem pervagatam cum Afri omnes accepissent, pœnam aliquam, sacrorum ejusmodi vindicem, tandem Vandalis irrogandam, avide exspectabant: at, quo demum visum illud evasurum esset, conjectura assequi nequebant.

16 Jam vero, postquam in Africam imperatoris classis appulsa est, pridie recurrentis festi, quamvis ad Decimum, (locum 70 stadia Car-

thaginæ dissitum) Vandalos Ammatas, (Gelimeris tyranni frater, adversus Belisarium) duxisset, Ariani tamen sacerdotes templum perpurgarunt, e donariis, quæ illic asservabantur, pulcherrima quæque suspenderunt, lychnisque ornatis; et sacra suppellectili e repositoriis educta, omnia pro idoneo cujusque usu diligenter pararunt. Consecuta sunt, quæ gesta apud Decimum supra dixi: tunc fuga elapsis sacerdotibus Arianis, Christiani rectæ fidei ac veræ Religionis cultores, Cypriani ædem ingressi, lucernas omnes accenderunt, et sacra consuetudo apud se ritu curarunt. Ita, quid visum significaret, enotuit. Ita Procopius, Belisarii in hoc bello comes, et oculatus rei gestæ testis. Ceterum Ruinartius in Commentario historico de Persecutione Vandalica, cap. XII notat, recuperatam a Romanis Africam fuisse anno æræ vulgaris 534, post annos septem supra centum, quam a Vandalis occupata fuerat; Carthaginem vero anno, postquam a Genserico capta fuit, nonagesimo quinto.

17 De alterutra quoque e duabus S. Cypriani prædictis ecclesiis dicta esse videntur, quæ S. Gregorius Turonensis lib. I de Gloria martyrum, cap. xciv scribit his verbis: Cyprianus beatissimus Carthaginensis et antistes et martyr salutem sæpius infirmis supplicantibus præstat, in cujus basilica analogus (id est suggestus) in quo, libro supra posito, cantatur aut legitur, mirabiliter compositus esse refertur. Nam ex uno lapide marmoris totus sculptus adseritur; id est, mensa desuper, ad quam per quatuor gradus adscenditur; cancelli in circuitu, subter columnæ: quia et pulpitum habet, sub quo octo personæ recipi possunt. Qui numquam ibi ullo ingenio potuit exhiberi, nisi virtus Martyris præstitisset. Ad ejusdem Sancti corpus in laudata prope Carthaginem ecclesia preces pro se fundi flagitavit S. Gregorius Magnus lib. VI Regist., epist. xix ad Dominicum Carthaginensem episcopum scribens: Et me pro vobis apud sacratissimum B. Petri Apostolorum principis corpus, et vos pro me apud S. Cyprianum martyrem, orationibus decet incumbere. Hæc ibi: quo vero sacrum istud corpus denique devenerit, infra exponemus.

Ejus ecclesiæ
apud SS. Gre-
gorios
Turonensem et
Magnum men-
tio.

E

CAPUT II

F

Sancti per universam Ecclesiam cultus.

Quæ præcedenti capite produximus, celeberrimum S. Cypriani apud veteres Carthaginenses suos cultum testatissimum faciunt: nunc de eodem cultu etiam alio propagato dicendum est. Hic S. Augustini ætate jam tam late extensus erat, ut ipsius dies natalis, nempe quo martyrium tulerat, non modo in Africa, sed et in transmarinis regionibus, ne Judæos quidem, aut gentiles, aut hæreticos lateret. Sic enim ipse in serm. cccx, qui in ejusdem Natali secundus est, loquitur: Spiritus sanctus doceat nos in hac hora, quæ oporteat dicere: dicturi enim sumus aliquid de laude Cypriani gloriosissimi martyris, cujus na-

Sancti venera-
tio

AUCTORE
C. S.

talem hodie, sicut nostis, celebramus. Quod nomen sic frequentat Ecclesia, id est, Natales, ut Natales vocet pretiosas martyrum mortes. Sic, inquam, hoc nomen frequentat Ecclesia, ut etiam, qui non sunt in illa, hoc dicant cum illa. Quis enim hodie, non dicam, in hac nostra civitate (*Hipponensi*); sed plane per Africam totam, transmarinasque regiones, non Christianus solum, sed paganus, aut Judæus, aut etiam hæreticus, poterit inveniri, qui non nobiscum dicat Natalem martyris Cypriani?

per orbem pro-
pagata.

19 *Causam vero tum late diffusi cultus ibidem assignat Sancti scripta et illustre martyrium*: In omnem terram, inquit, exiit sonus ejus, et in fines orbis terræ verba ejus. Docuit fideliter, quod facturus erat; fecit fortiter, quod docuerat... Non solum dixit, quæ audirentur; sed scripsit etiam, quæ legerentur; et ad alia loca per alienas linguas, ad alia vero per suas litteras venit; et innotuit regionibus multis, partim per famam fortissimæ passionis, partim per dulcedinem suavissimæ lectionis. *Ceterum exstant S. Augustini sermones quinque in ejusdem Martyris Natali dicti, qui in editione, qua utimur, sunt trecentessimus novus et quatuor sequentes,*

B *quique a S. Possidio in Indiculo sic recensentur*: De Natali S. Cypriani tractatus quatuor, seu potius quinque, ut in codice nostro Ms. legitur. *Eundem universalem Sancti cultum pariter agnovit S. Maximus Taurinensis seculo v episcopus Homilia II in ejusdem Natali, edita in Bibliotheca Patrum, editionis Coloniensis anni 1618, tom. V, pag. 37, quam sic exorsus est*: In martyrio B. Cypriani, fratres charissimi, universa nobiscum Christi exsultat Ecclesia, quam in omne gaudium et celestis eruditione sermonis instruxit, et munere triumphalis sanguinis decoravit. *Et rursus in fine*: Nec immerito, fratres, tanto cum honore nominis ejus memoria per amplissima mundi spatia celebratur; quia per universum orbem ad firmamentum fidei nostræ et passio ejus et doctrina profecit.

Ejusdem cultus antiquus
in Italia,

20 *Quamquam autem hæc ad cultum ejus per universam Ecclesiam antiquitus receptum probandum sufficiant, non abs re tamen erit id ipsum paulo latius cum Tillemontio art. 62 exposuisse. Præter laudatas S. Maximi Homilias, aliasque olim S. Ambrosio, nunc ipsi attributas, insignem illius in Italia cultum probat etiam Homilia CXXIX S. Petri Chrysologi, Ravennatium episcopi, in ejusdem Natali pariter dicta, quam habes in supra laudata Bibliotheca, tomi seu Seculi v, parte II, pag. 758. In Lucania quoque celebre fuisse S. Cypriani festum, magnamque hominum frequentiam tum religionis, tum mundinarum causa, eo tum confluere soluisse, habemus ex Cassiodoro, qui lib. VIII, epist. xxxiii recitat Athalarici Ostrogothorum in Italia regis rescriptum, adversus nonnullorum injustitiam, ex qua factum fuerat, ut, qui ad Natale S. Cypriani religiosissime venerant peragendum, mercimoniisque suis faciem civitatis ornare, egentes turpiter, inanesque discederent. His accedit vetustissimum Kalendarium Bucherii, in quo ipsius festivitas in cæmeterio Callisti ad hanc diem adscripta est. Verba accipe*: Decimo octavo Kalendas Octobris, Cypriani Africæ. Romæ celebratur in Callisti. *Dubitatur quidem Tillemontius, an legendum non sit*: Romæ Cornelii celebratur etc.: *verum dubium hoc non alio fundamento nititur, quam quod SS. Cornelii ac Cypriani memoria in aliis vetustis Kalendaris eodem die simul occurrat, et aliunde constet, horum*

primum in illo cæmeterio sepultum esse. Deinde licet re ipsa sic legendum esset, Sancti nostri cultum in Romana Urbe nihilominus indicaret; cum Kalendarium istud in hujus Ecclesiæ usum concinnatum fuerit.

21 *Pro eodem sancti Martyris apud Romanos cultu probando faciunt vetusta Sacramentaria, quæ Leonis I, Gelasii II, ac Gregorii I nomine circumferuntur, in quibus SS. Cornelii ac Cypriani festivitas eodem die, et communi utrique Missa celebratur; prout in Commentario historico de illius sancti Pontificis gestis § 1, num. 8 et seq. ostensum jam est. Sed et istud notatu plane dignum est, quod Cypriani nomen in Canone Missæ proxime post sanctos Romanos Pontifices ab hac Ecclesia olim positum fuerit, et etiam hodie dum legatur. Præterea, licet SS. Cornelius ac Cyprianus eodem die, ut modo diximus, Romæ antiquitus culti fuerint, videtur tamen hujus præ illius memoria ibidem aliquando celebrior fuisse. Nam Kalendarium Romanum, quod Joannes Fronto edidit, quodque in Prænotatis § 2 inter annum 714 ac 731 factum esse statuit, utriusque Sancti ad præsentem diem meminit quidem in hunc modum*: Die 14 mens. Sept. Natal. SS. Cornelii Pontif. et Cypriani; *sed deinde sequentes sex hebdomadas, quæ inter hanc diem et Adventum Domini proxime occurrunt, nulla facta S. Cornelii mentione, a S. Cypriani festivitate sic recenset*: Hebdomada I post S. Cypriani... Hebdomada II post S. Cypriani, etc. *Huic Kalendario quoddam Remense Ms. conforme laudat Tillemontius.*

22 *Frontoniano addo et alterum Kalendarium pariter Romanum, a Leone Allatio ex bibliotheca Vaticana codice antiquissimo, ante annos non-gentos, ut ipse ait, descripto editum. In hoc ad diem 18 Cal. Octob. pariter legitur*: Natale SS. Cor. et Cypriani: *deinde vero post Natalem S. Matthæi Apostoli hebdomades novem usque ad Adventum simili modo se numerantur*: Hebdomada prima mensis 7 post S. Cypriani... Dominica 2 post S. Cypriani, etc., usque ad nonam. Porro ex hoc numerandi modo laudatus Fronto in Annotatis dubitavit, an S. Cypriani festum natale non fuerit solum, seu peculiari Officio ipsi soli proprio celebratum, licet Sacramentarium Pamelii ac Menardi utriusque Sancti memoriam etiam simul signent. Hanc suspensionem suam duplici observatione firmat: primo, quod, si S. Cornelius eodem Officio, communi utrique, sed primo loco, ut in Kalendaris, Sacramentariisque notatur, ibidem tum cultus fuerit, nulla ratio satis urgens afferri posse videatur, cur hebdomades illæ non æque aut potius post S. Cornelii, quam post S. Cypriani natalem recensitæ fuerint.

23 *Secundo pro eadem sententia laudat S. Gregorium Magnum Regist. lib. XII, epist. xxx, alias lib. II, epist. xxxii, in qua ad Petrum subdiaconum Siciliæ scribit*: Stude, si Deo placuerit, ut in hanc Urbem ante Natalem B. Cypriani transeas: ne ex signo, quod diebus istis mari semper imminet, quod absit, aliquod periculum possit evenire. *Huic suspicioni, quæ Tillemontio quoque placuit, favet etiam Bucherii Kalendarium in quo, ut vidimus, S. Cyprianus solus annuntiatur: verum eadem ex ceteris Kalendaris Sacramentariisque, quæ utrumque Sanctum conjungunt, minus firma est. Ad primam autem Frontonis observationem respondeo, potuisse S. Cypriani, toto orbe celeberrimi doctoris ac martyris, etiam Romæ celebriorem, quam Cornelii, venerationem fuisse; ideoque,*

D

ac Romæ
præsertim.

E

ubi celebris

F

fuisse ostenditur.

A ideoque, licet hi duo eodem Officio ac die ibidem simul colerentur, ab illius tamen nomine signari subsequentes hebdomadas, quamvis S. Cornelio ob Pontificiam dignitatem prior locus in Martyrologiis ac Sacramentariis daretur.

ex variis
probatum.

24 Minus quoque, quam Frontoni ac Tillemontio visum est, favet ipsis productus S. Gregorii locus; nam cum is Petrum subdiaconum cavere jubeat ab ea tempestate, quæ, quia circa S. Cypriani festum oriri solebat, Cypriana ab Afris dicebatur; mirum non est, quod de S. Cypriani, non Cornelii, festivitate ibidem meminerit. Hanc vero tempestatem a S. Gregorio hic designari, dubitare non potest, qui legerit Procopium, supra num. 15 relatum, librique ibidem citati cap. xx. Quod ad hodiernum sancti Martyris in Romana Ecclesia venerationem spectat, is simul cum S. Cornelio in ejusdem Ecclesiæ Breviario ac Missali colitur ritu semiduplici tantum, die 16 Septembris, ut § 1 Commentarii jam observavimus: Romæ tamen in ecclesia Lateranensi similiter una cum eodem sancto Pontifice, ritu duplici die 22 ejusdem mensis. Ex dictis autem collige, quantum a verisimilitudine aberrant, qui S. Cyprianum in suo de hæreticis rebaptizandis errore mortuum esse contendunt: non satis enim credibile est, Romanos tanta cum veneratione, Episcopi Afri memoriam persecuturos fuisse, qui errorem Apostolicæ traditioni contrarium contra suæ Urbis ac orbis Pontificem ad mortem usque defendisset.

item in His-
paniis, Galliis
et in Oriente;

25 In Hispania quoque celebrem fuisse Sancti nostri venerationem, liquet ex Aurelio Prudentio, seculi IV poeta, qui in libro Περὶ Στεφάνου, Hymno XI, Valeriano episcopo suadens, ut S. Hippolyti, martyris Romæ culti, festum diem ageret, inter solemniores festivitatem S. Cypriani memorans, sic cecinit:

Inter solemnes Cypriani, vel Chelidoni,
Eulaliæque dies, currat et iste tibi.

Exstat et alius ejusdem poetæ hymnus numero 13, qui totus de S. Cypriano est, et in quo inter cetera ait:

Est propriæ patriæ Martyr, sed amore et ore
[noster.

Antiquis Gallis etiam minime ignotam fuisse ejusdem Sancti festivitatem, habemus ex Missali Gothico, sive veteri Gallicano, per Josephum Thomasium edito, in quo propria Missa in Natale sanctorum martyrum Cornili* et Cypriani exhibetur. De Orientali ecclesia similia credere jubet S. Augustinus, dum lib. IV contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium, cap. VIII scribit, beatissimum, corona etiam martyrii gloriosissimum Cyprianum, nec Africanis atque Occidentalibus tantum, verum et Orientalibus ecclesiis, fama prædicante, et scripta ejus longe lateque diffundente, notissimum fuisse.

C
* i. e. Corne-
lii

sed an Na-
zianzi hic, an
alter

26 Non possumus tamen ipsius apud Orientales cultum aliunde probare; cum nec Menæa, nec Basilianum, nec quod Sirletus edidit, Menelogia Græcorum de illo meminerint. Habemus quidem inter Orationes S. Gregorii Nazianzeni unam, quæ XVIII est, in laudem S. Cypriani martyris, dictam ab eo postridie festi illius, quam Tillemontius pro annua sancti episcopi ac martyris nostri apud Nazianzenos in Cappadocia festivitate asserenda laudat, et cujus exordium re vera tale est: Cyprianus fere nos effugit: o ingens damnum! Idque vos passi estis, qui eum omnium maxime suspicitis, annisque honoribus, festis-

que celebratis. At mihi plane incertum est, cujus S. Cypriani festivitas hic memoretur: etenim, sicut supra non semel probavimus, S. Gregorius Nazianzenus in laudata Oratione geminum ejusdem nominis Martyrem confudit; nostrum scilicet Carthaginensem Episcopum, cum Cypriano Antiocheno, qui Nicomediæ passus traditur, et una cum S. Justina virgine in Romano Martyrologio ad diem 26 Septembris, in Menologiis vero Basiliano et Sirletano ad 2 Octobris inscriptus est, et quorum Acta metro illigavit Eudocia Augusta, teste Photio in Bibliotheca, cod. 184; stylo autem soluto edita habes apud Martenium ac Durandum tom. III Thesauri Anecdotorum.

27 Enimvero cum is Cyprianus Orientalis ecclesiæ martyr sit, ejusque apud Græcos cultum horum Martyrologia, quæ de Carthaginensi silent, diserte testentur, longe probabilius est, illius, non hujus, festum fuisse, quod Gregorius Nazianzi quotannis celebrari soluisse significat; licet hic illum eundem cum Carthaginensi fuisse per errorem existimaverit. Suspicionem hanc augent, quæ de S. Cypriani, qui ibidem colebatur, apud piam quamdam mulierem absconso corpore, deque eodem per revelationem, alteri cuidam matronæ factam, reperto in eadem Oratione narrat: ut enim hæc de S. Cypriano Carthaginensi accipi non possunt; ita ut ad Antiochenum referenda videntur, cujus corpus a nautis Romam advectum, et a Rufina, clari generis femina, receptum, et honorabili loco depositum fuit, ut in Actis prosais mox laudatis legitur, consentiente Eudocia apud Photium, quæ Rufinam de genere Claudii facit, ejusdemque opera elegans templum sancto martyri Romæ exstructum esse affirmat; quæ omnia suo loco in Opere nostro poterunt examinari. Sed et ipse Tillemontius tom. V Monumentorum, art. 7 in SS. Cypriano et Justina ista S. Gregorii de martyris corpore dicta de Antiocheno pariter interpretatus est.

AUCTORE
C. S.

cultus fuerit,
non ita cer-
tum est.

E

28 Porro prætereo hic sanctorum Patrum, veterumque scriptorum seriem texere, qui sanctum Episcopum ac Martyrem nostrum dignis elogiis persecuti sunt, aut cum honore memorarunt, et quorum multos laudatos habes apud Tillemontium art. 63. Id unum omnium instar sit, quod S. Augustinus lib. VI de Baptismo contra Donatistas, cap. VI de eodem scribens, ait: Quem inter raros et paucos excellentissimæ gratiæ viros numerat pia mater Ecclesia. Supersedeo pariter martyrologis Latinis magno numero recensendis, qui post Bucherianum Kalendarium, Hieronymiana, et Romanum Vetus, seu Parvum Rosweydi, S. Cypriani memoriam ad hunc diem 14 Septembris unanimi consensu celebrant. Hisce, inquam, recensendis supersedeo, quia ex hactenus dictis satis constat de ipsius vetustissimo in universa Ecclesia cultu, quam et vitæ sanctimonia et glorioso martyrio, et præclarissimis libris illustravit; ut non immerito Prudentius, jam alias laudatus de eo cecinerit:

Ecclesiæ de
Sancto existi-
matio.

F

Tenet ille regna cœli;

*Nec minus involitat terris, nec ab hoc recedit
[orbe,
Disserit, eloquitur, tractat, docet, instruit,
[prophetat.
Nec Lybiæ populos tantum regit, exit usque
[in ortum
Solis et usque obitum: Gallos fovet, imbuat
[Britannos,
Præsidet Hesperiae, Christum ferit ultimis
[Iberis
Denique

AUCTORE
C. S.

Denique doctor humi est, idem quoque mar-
[tyr in supernis,
Instruit hic homines, illinc pia dona dat Pa-
[tronus.

CAPUT III

Sancti corporis translationes, et reliquiæ variis in locis hono- ratae.

Sancti ossa a
legatis Caroli
Magni

Sancti Martyris venerabile corpus, quod in
insigni prope Carthaginem ecclesia digne ho-
noratum fuisse, supra vidimus, inde in Franciam,
Arelatem primum, ac deinde Lugdunum Segusianorum,
regnante Carolo Magno, translatum fuisse,
testatur Agobardus, ex chorepiscopo Lugdunensi,
ejusdem ecclesiae post Leidradum ultro cedentem
circa annum 814 episcopus, in Carmine, quod de
ejusdem Sancti, nec non SS. Sperati ac Pantaleonis
ossium apud Lugdunenses receptione composuit;
auctor synchronus, ac verosimiliter testis
oculatus. Carmen hoc studiosus lector tum alibi,
tum in Opere nostro excusum reperiet tom. IV
Julii ad diem 17, pag. 211, ubi de Martyribus
Scillitanis actum est. De eadem translatione Ado
Viennensis in Martyrologio suo ad hunc diem 14
Septembris post S. Cypriani elogium hæc habet:
Post multa vero curricula annorum, gloriosissimo
Carolo Francis imperante, contigit legationem
Francorum ferentibus, illustres ac sapientia
circumspectos legatos transitum per Africam
fecisse.

in Gallias
translata,

30 Hi, cum Carthaginem dirutam, et loca
venerabilia sanctorum martyrum, revertentes a
rege Persarum Aaron, qui, excepta India, totum
pæne tenebat Orientem, vidissent, facile sibi
conciliato principe, ac favorem in re tali præ-
stante, pro magno munere rogaverunt, ut ossa
B. Cypriani eis ferenda permetteret. Quod ille
non magni ducens, continuo postulata concessit,
utque pio imperatori, cujus gratiam omnium,
qui in toto terrarum orbe erant, regum ac prin-
cipum amicitiae præponeret, ipsi ea ferrent,
libenter assensit. Cumque venerabiles legati in-
gentia dona, Martyrum scilicet reliquias ferentes
(nam et B. Sperati martyris membra, qui unus
fuit ex illis 12 præclarissimis martyribus Scilli-
tanis, caput etiam martyris gloriosi Pantaleonis,
secum cum beatis ossibus Cypriani habebant),
reverterentur, prosperis usi velis, tandem per-
venerunt Arelaten. Ubi sacra Martyrum membra
signata interim relinquentes, legationem suam
glorioso imperatori renuntiare festinarunt, et ut
animum regis amplius sibi de legatione strenue
perfecta conciliarent, inter alia de Sanctorum
reliquiis ab Africa deportatis ejus animos
attollunt.

Arelate pri-
mum, deinde
Lugduni depo-
sita;

31 Unde ille plurimum lætus, eas tam dñi
apud Arelatem digna veneratione reservari jussit,
donec ipse magno aliquo opere in regno suo tem-
plum conderet, ubi tam pretiosum pignus ingenti
cultu et ornatu reponeret. Sed emergentibus
causis, dum opus tardius construitur, occasionem
nactus Leidradus, venerabilis Lugdunensis epis-
copus, gloriosum imperatorem rogavit, ad civi-
tatem suam deferre beata ossa Martyrum ei
liceret. Annuit imperator. Sed et iisdem ocyus vo-

tum suum pius perficit: cum honore infra civi-
tatem Lugduni deportata sunt, ibique in majori
ecclesia B. Joannis Baptistæ ac sancti martyris
Stephani aliquanto tempore custodita; et ad de-
fensionem civium, Deo id misericorditer ope-
rante, et imperatore jam votum suum de ædifi-
catione templi in longe alia transferente, sanctus
episcopus beatissimas reliquias gloriosorum Mar-
tyrum in prædicta ecclesia post venerabile et sa-
crum altare decentissima sepultura recondidit, ac
posteris civibus suis profuturas honorabiliter
commendavit. *Huc usque S. Ado laudatus.*

32 Porro cum occasione translationis ossium
S. Sperati simul factæ Cuperus noster tomo Julii
supra citato a pag. 210 jam discusserit, retulerit-
que, quidquid ad hanc S. Cypriani translationem
pertinet, studiosum lectorem eo remittendum cen-
sui, ne actum agerem. Paucis attamen observasse
juverit, Agobardum in carmine nullam de facta
legatis a Persarum rege auferendi corporis potes-
tate mentionem facere; sed contra sic loqui, quasi
hi sacras istas reliquias clam abstulissent. Sic enim
de legatis istis versibus hendecasyllabis ibidem ca-
nit:

circa quæ
nonnulla ob-
servantur.

Post multos nimiae viæ labores,
Ingressu reduci salum petentes,
Intrarunt Lybicos repente fines,
Qua Carthago gravi jacens ruina,
Deflet præteritæ decus juventæ.
Hic dum basilicas Deo dicatas,
Et Christi subeunt verenda templa,
Cernunt, ut tua, Cypriane martyr,
Servaret locus neglectus ossa.
Tum vero nimio dolore moti,
Et magno gemitu polum intuentes,
Poscunt auxilium Dei perennis,
Pro quo, Sancte, tibi caput recisum est.
Et mox poplitibus precando flexis,
Pandunt sarcophagum, studentque sacros
Artus stringere linteis paratis,
Committuntque suo corpus * locello.
Sperati quoque martyris beati,
Nec non Pantaleonis ossa, raptim
Tollunt cuncta simul, ligantque pannis.
Conscendunt celeres navem paratam etc.

E

* al. caput

33 Secundo, quod ad tempus factæ translatio-
nis spectat, Cuperus ibidem refellit Severtium,
qui suppositio Bedæ loco nixus, scribit memora-
tas Sanctorum reliquias anno 616 Carthagine al-
latas, et Arelate depositas fuisse, atque hinc anno
primum 807 Leidradi opera Lugdunum transla-
tas. Deinde cum eadem translatio ab Adone in
Chronico ad annum Christi 806, vel, ut alii volunt,
807 consignetur, huic, tamquam temporibus rei
geste viciniore, assentiendum potius monet, quam
Sigeberto, qui in suo pariter Chronico eam
anno 802 affixerat; quem ultimum Baluzius in
Notis ad Leidradum secutus est. Denique geminam
legationem ad Aaronem Amyram, Persarum re-
gem, a Carolo Magno missam esse observat, inde-
que fieri potuisse, ut Sigebertus utramque con-
fundens, ad harum priorem retulerit, quod ad
posteriorem erat referendum. Plura huc spectantia
ibidem, ut jam monui, curiosus lector reperiet.

Annus
translationis

F

34 Exstant apud Mabillonium tom. I veterum
Analectorum, pag. 407 Flori, Lugdunensis ecclesie
eodem seculo IX diaconi, versus de laudatis reliquiis
ibidem asservatis, ex quibus cum Cuperus eos solos
retulerit, qui de SS. Sperato et Pantaleone agunt,
oportet eos omnes hic recensere. Sunt igitur tales:

Versus Flori
de Sancti re-
liquiis Lug-
duni.

Hæc

- A Hac locuples Christi thesaurus conditur area,
 Purior argento, fulvo pretiosior auro,
 Clarior et cuncta gemmarum luce micantum.
 Hic nempe insigni Doctor suavissimus ore,
 Eximius Præsul, Martyr celeberrimus idem,
 Lucifer ut nitidus magna Carthagine missus,
 Emicat, et pulchra Cyprianus sorte quiescit.
 Additur huic geminum radianti lumine sidus,
 Speratus martyr cum martyre Pantaleone,
 Cujus cum capite hic pollent sacra ossa priorum.
 Quos pariter, Carolo Francorum principe, gau-
 [dens
 Gallia suscepit, Lybicis ditata talentis.
 Hos igitur nobis oratio fida patronos
 Efficiat, Christo ut cœlis veniente coruscis,
 Martyribusque suis diademata clara ferente,
 Ipsorum meritis lux nos æterna receptet.

Mabillonii
 narratio cor-
 recta.

- B 35 Ex dictis collige, vera non esse, quæ Ma-
 billonius tom. III *Annalium Benedictinorum*, ad
 annum 856, num. 9 ex libro de gestis Sanctorum
Rothonensium in Britannia Minore narrat de
 S. Cypriani corpore post medium seculi IX apud
 Carthaginem etiam quiescente, ibidemque mira-
 culis claro. Scribit enim, Frotmundum quemdam,
 nobilissimum inter Francos virum, ejusque duos
 fratres, in pœnam cædis patrui sui ab episcopis
 jussos ferreis cutenis brachia, lumbosque constri-
 ctos, loca sancta in cinere et cilicio circumire,
 etiam in Africam pervenisse ad sepulcrum S. Cy-
 priani episcopi et martyris, qui (verba sunt ex
 laudato libro a Mabillonio excerpta) secundo
 milliaro ab urbe Carthaginensi requiescit juxta
 mare, ubi multæ virtutes et multa miracula a Do-
 mino sæpius ostenduntur. Hæc, inquam, secun-
 dum supra dicta vera esse non possunt; sed vel
 de vacuo S. Cypriani sepulcro accipienda sunt,
 vel Frotmundus cum fratribus Lugdunum, non
 Carthaginem, accessisse dicendus est.

Altera trans-
 latio ex Adone
 vulgata.

- C 36 In Martyrologio Adonis Viennensis, Ros-
 weydi opera edito, post verba num. 31 data
 refertur et altera sancti Martyris nostri ossium
 translatio, eodem seculo Caroli Calvi jussu Lug-
 duno Compendium facta. Sic autem in eo legitur:
 Sed post, interposito tempore, regnante glorioso
 rege Carolo, Ludovici imperatoris filio, iterum
 reliquiæ B. Cypriani ad monasterium novum,
 quod idem rex augusto opere construxit in Com-
 pendio palatio suo, eo jubente, translatae sunt.
 Eadem in editione per Jacobum Mosandrum cu-
 rata leguntur. Verum hæc Adonis non esse, sed
 puro textui a quopiam addita, inter alios merito
 suspicatus est Cuperus supra laudatus, tum quod
 Ado nec ad diem 17 Julii, ubi occasione Scillita-
 norum martyrum priorem translationem memo-
 rat, nec in Chronico suo, de hac altera verbum
 ullum fecerit. Certe ad dictum Julii diem potius
 significat, S. Cypriani ossa, dum scriberet, Lug-
 duni etiam quiescere. Verba subjicio: Horum
 (Scillitanorum martyrum) reliquiæ cum ossibus
 B. Cypriani, et capite S. Pantaleonis martyris,
 ex Africa in Gallias translatae, venerantur Lug-
 duni in basilica beatissimi Joannis Baptistæ. Nihil
 quoque de ea habet Aloysius Lipomanus in *Elogiis*
Sanctorum, quæ ipse ex Bononiensi Ms. codice
 Adonis tom. IV *Vitarum Sanctorum* recensuit;
 unde colligere licet, illam ab eo codice pariter
 abfuisse.

sed hic non
 genatino,

37 Sed et Dominicus Georgius in *Annotatio-*
nibus ad laudatum Rosweydiamum Martyrolo-
gium, haud ita pridem ab eo recusum, testatur,
 eandem translationem minime reperiri in codici-

bus Vaticanis, quibus ad dictas annotationes fa-
 ciendas usus est. Videtur etiam Ruinartio aliquid
 de hujus loci suppositione suboluisse: nam cum
 hic in *Actis primorum martyrum*, editionis Pari-
 siensis anni 1689, pag. 203 dixisset, translatio-
 nem illam in Adonis Martyrologio sincero legi,
 in altera editione ab ipso aucta et emendata, quæ
 Amstelodamensibus typis prodit anno 1713,
 pag. 205 pro sincero substituit vulgato. Sed quod
 suppositionem magis prodit, est annus S. Adonis
 emortualis, prout hic a Mabillonio tam in *Actis*
Sanctorum Sec. IV *Benedictino*, parte II, pag. 271,
 quam in *Annalibus*, tom. III ad annum Christi
 875, num. 65 figitur, collatus cum anno, quo
 Compendiensi ecclesia a Carolo Calvo dedicata
 est. Etenim, cum Mabillonius locis citatis doceat,
 S. Adonem anno 875 obiisse, dedicationem vero
 memoratæ ecclesiæ in annum 877 incidisse, osten-
 derimus ad hunc ipsum diem in *Commentario*
historico de S. Cornelio Papa martyre, § 13,
 num. 269, consequens fit, controversa Martyrologii
 verba ipsius Adonis non esse, sed post hujus mor-
 tem ab alio adjecta.

38 Non propterea tamen translationem illam
 negare velim, cum illud ipsum additamentum
 vetustum sit, et aliunde confirmetur. De Com-
 pendensi in Francia templo plura diximus in
Commentario historico mox laudato, ibique osten-
 dimus, istud a Carolo Calvo conditum fuisse, ut
 ad Caroli Magni, avi sui exemplum, qui Aquis-
 grani insignem basilicam extruxerat, et congerie
 quam plurima reliquiarum illustraverat, ipse
 quoque Compendii similem ecclesiam haberet. Ut
 igitur hunc in finem S. Cornelii corpus Roma
 allatum in ea honorifice deposuit, ita etiam potuit
 S. Cypriani ossa, quibus asservandis Carolus
 Magnus ecclesiam condere olim cogitaverat, eodem
 pariter transtulisse, ut eam ecclesiam tanto the-
 sauro ditaret. Itaque ex hac parte verisimilis est
 ista vulgati Martyrologii assertio, seu additamen-
 tum. Hisce consonant domesticæ tabulæ Compen-
 dienses, teste Mabillonio tom. III *Annalium*, ad
 annum 877, num. 94, ac nominatim *Martyrolo-*
gium Ms., liberque *Consuetudinum* ejus loci, in
 quibus ad Idus Martii legitur: Apud Compen-
 dium susceptio beatorum martyrum Cornelii et
 Cypriani.

39 In eandem sententiam laudat Mabillonius
 citatus *Bibliothecam Ecclesiasticam Steinwchii*,
 tom. II, pag. 25, ubi legi asserit, *Responsorium*
CIVES APOSTOLORUM, occasione translationis
 corporum sanctorum Cornelii et Cypriani apud
 Compendium, compositum fuisse. Laudat præter-
 ea Caroli Simplicis et Ludovici Transmarini
 præcepta, in quibus, quæ Compendiensi basilicæ
 data sunt, sanctæ Dei Genitrici Mariæ, beatis-
 que martyribus Cornelio ac Cypriano donari
 dicuntur. Clarius loquuntur Robertus, seu Rober-
 tus Franciæ Rex, ejusque conjux regina Constan-
 tia in *Charta donationis* eidem ecclesiæ anno 1029
 factæ, prout ea exstat apud eundem Mabillonium
 lib. VI de *Re diplomatica*, pag. 582. Ibi enim
 quædam donantur Sanctæ Mariæ Compendiensi
 ecclesiæ, et sanctis martyribus Cornelio et
 Cypriano, in eadem ecclesia requiescentibus.
 Premiserat denique laudatus Benedictinus anna-
 lista: Certe SS. Cornelii et Cypriani reliquiæ in
 una pretiosa capsula in Compendiensi ecclesia...
 asservantur. De translato in eundem locum,
 asservatoque ibidem corpore similia habet Mara-
 nus § 34 *Vitæ*, ut Ado, inquit, Viennensis, et
 certissima ejusdem monasterii instrumenta te-
 stantur.

AUCTORE
 C. S.

facta Lugduno
 Compendium

E

per Carolum
 Calcum

F

AUCTORE
C. S.

ex variis
instrumentis

stantur. *Sed quid de Adone censendum sit, jam diximus; instrumenta vero ista num alia sint, quam quæ Mabillonius laudavit, ignoramus.*

40 *Ruinartius quoque in Actis primorum martyrum, editionis Amstelodamensis, pag. 205 eadem per multa vetera, et quidem sincera ejusdem loci instrumenta confirmari affirmat, et lectorem ad Marlotum tom. I Metropol. Remensis, lib. III, cap. xxxiii remittit; sed nec hic ullum hujusmodi instrumentum ibidem recitavit, laudavitque. Æque incertum mihi est, an verum sit, quod Tillemontius art. 66 in S. Cypriano asseri ait, translationem illam a Carolo Calvo factam, ex ipsis foundationis ejusdem monasterii authenticis litteris demonstrari. Illud certum est, nullum hac de re vestigium exstare in ejusdem Caroli præcepto, quod Mabillonius velut pro illius loci constructione ab illo editum, et ex primigenio transumptum, exhibet in Appendice ad tom. III Annal., instrumento xxiv. Tillemontius item art. 17 in S. Cornelio, et Nota 45 in S. Cypriano, suspicatus est, auctorem Vitæ, quem Pamelius Paulum diacomum esse credidit, in ea insinuasse, utriusque sancti Martyris corpus jam tum in uno eodemque loco, Compendii scilicet, quievisse. Verba, quibus id ipsi dicere visus est, subjungo.*

B
et testimonis

41 *Sic ergo, ait scriptor laudatæ Vitæ, B. Cyprianus subsecutus est fide gloriosa S. Cornelium, eodem martyrii genere, eodem passionis die, licet non eodem anno, devicto diabolo, triumphator migravit ad cælum. Et sicut scriptum est: Quomodo in vita sua dilexerunt se, ita et in morte non sunt separati. Ambo fide clari, ambo constantia invicti, ambo martyrio gloriosi. Nos ergo, fratres, oremus omnipotentem Deum pro serenissimo imperatore Carolo, quatenus, qui B. Cornelium Papam et martyrem de Romanis partibus ob munimen sui, cunctorumque fidelium, sibi proximari fecit, ac nos de tam magno patrono honoravit, per suffragia hujus inelyti martyris beatitudine perennis vitæ sibi concessa. Sanctorum omnium, quos venerabiliter excoluit, consortia adipisci mereamur perpetuo obtinenda. Ita ipse, nihil memorans de corpore S. Cypriani. Hinc apparet, Tillemontii conjecturam non alio niti fundamento, quam quod hi duo martyres non fuisse in morte separati dicantur, atque ea occasione mox de S. Cornelii ossibus per Carolum, scilicet Calvum, Roma in Gallia translatis fiat mentio, ideoque videri possit hic insinuari, ea apud S. Cypriani corpus jam pridem sub Carolo Magno in Gallias ex Africa advectum, jamque Compendii depositum, ut vulgo notum erat, collocata fuisse. Sed hæc debilis conjectura est, qua S. Cypriani corporis ad Compendiensem ecclesiam translatione aliunde cognita fulcitur, non eam ex adductis verbis eruit.*

traditur:
frustra refragante Severtio

42 *Ut ut est, eandem denique translationem asserunt Marlotus supra laudatus. Saussayus ac Castellanus in suo quisque Martyrologio, Gallicano scilicet ac Universali, uti et hodiernum Parisiense Martyrologium et Breviarium, alterum ad hunc diem, alterum ad 16 hujus mensis, quo die S. Cyprianus seorsum a Cornelio ibidem celebratur. Hisce adde Bucelinum, qui in Sacratio Benedictino ad diem 14 Septembris habet: SS. Cornelii et Cypriani potissima corporum pars Compendii. At vero Jacobus Severtius in Historia chronologica episcoporum Lugdunensium, in Leidrado § 5 negat, translationem illam ut veram admitti a Lugdunensibus, contenditque sancti Martyris corpus sub Carolo Magno Lugduni*

depositum, numquam inde postea avectum fuisse. Ut autem id persuadeat, producit partem epistolæ Stephani Charpini, presbyteri Lugdunensis, scriptæ ibidem anno Christi 1553, in qua is ejusdem Sancti reliquias suo tempore Lugduni etiam asservatas affirmat verbis, quæ subdo. Subiit vero, inquit, in mentem propter sacri corporis Cypriani reliquias, quas certo scimus in ecclesia Lugduni beneficio Caroli Magni, vera religione quam maximi, in ea theca, quæ altari supereminet, repositas, festum ejus optimos quosque, sicut pie, ita et digne colere. Et post pauca: Jam libenter proclamarem felicem ecclesiam Lugdunensem, quæ tantos heroas possidet, quanti sunt Irenæus, Cyprianus, Eucherius, quorum meritis amplissimis gaudet, atque hactenus præclara et illustris subsistit. Ita ibi.

43 *Verum ista epistola tot aliorum testimonia elevare non potest, nec quidquam obstat, quo minus de aliqua reliquiarum parte accipiatur: frustra enim Severtius ex eadem contendit, si quid ex Sancti corpore Compendium asportatum sit, id non nisi portionem aliquam et veritatis imaginem, nempe partem exiguam fuisse; neque etiam mihi satis verisimile apparet, Carolum Calvum, si Compendiensem basilicam suam S. Cypriani reliquis illustrare voluerit, exili earundem portione contentum fuisse. Mabillonius tom. III Annalium, ad annum 877, num. 94 alteram difficultatem adversus Compendienses sibi objicit ex Anselmo monacho in Historia Dedicationis ecclesiæ S. Remigii, seu Concilii Remensis, ut alibi inscribitur. Ibi enim narrat Anselmus, Compendienses canonicos cum S. Cornelii corpore Remos accessisse, ut apud S. Leonem IX Papam de injuria sibi a nonnullis malevolis facta expostularent, quemadmodum in S. Cornelio § 13 diximus; nec tamen de S. Cypriano mentionem faciens, tantum ait: Excommunicavit denique (S. Leo) illos, de quibus proclamationem fecerant Compendienses clerici, propter quorum injustitiam illuc detulerant corpus sancti martyris Cornelii. Ad hæc respondet Mabillonius, Anselmum compendiose locutum esse, unumque præ ceteris S. Cornelium Pontificem ac martyrem nominasse: quod inde confici probat, quod idem Anselmus ibidem præmiserit: Mane autem facto, susceptus est a domino Papa intra ecclesiam sanctus martyr Cornelius, quem cum aliis Sanctorum pignoribus Compendienses clerici illo detulerant etc. Ceterum an eodem tempore utriusque Sancti corpora Compendium translata fuerint, magis dubium me reddit scriptor Translationis S. Cornelii, quam ex Ms. in hujus Commentario historico § 13 dedimus, cum is de S. Cypriani reliquiis nullum ibidem verbum faciat.*

44 *Porro quamvis Mabillonius, aliique laudati Benedictini, S. Cypriani corpus apud Compendienses mansisse velint, non desunt tamen, qui ejusdem saltem magnam partem inde Rotnam, quod hodiernæ Flandriæ Austriacæ in antiquo Brachbanto ultra fluvium Scaldim oppidum est, jam antiquitus translata esse asserant, ubi etiam hodie in collegiata canonicorum ecclesia gemino quotannis Officio celebratur; nempe primum ad diem 4 Julii in festo translationis reliquiarum SS. Cornelii et Cypriani martyrum pontificum, ac S. Cælestini Papæ confessoris: deinde vero ad 14 Septembris, qui SS. Cornelii ac Cypriani natalis est. De hac ecclesia, de per vetusta S. Cypriani hypsotheca ibidem asservata, de reliquiarum, in arce Pamellana depositarum,*

D

alia difficultas
soluta.

E

F

Aliquot Sancti
reliquiæ Rot-
naci in Flan-
dria.

ab

A *ab hæreticis profanatione, ceterisque huc spectantibus, toto § 15 Commentarii Historici de S. Cornelio latius egimus, ut, nisi eadem repetere velimus, nihil hic præterea addendum sit.*

*et in abbatia
Ninoviensi
asservatæ;*

45 *In eodem Commentario § 16 diximus, Ninoviensem abbatiam, Ordinis Præmonstratensis in Flandria ac diœcesi Mechliniensi, suas quoque SS. Cornelii et Cypriani reliquias venerari, quas antiqua loci traditio ibidem relictas fuisse refert, dum Rothnacenses suas Inda acciperent. Incertum porro est, utrum hæc ea ipsa sit translatio, de qua Jacobus Mejerus in Annalibus Flandriæ ad annum 1160 sic scribit: Translatum eodem anno Calend. Junii Rothnaci corpus divi Cypriani, episcopi et martyris, cui interfuit translationi Arnulphus abbas Einhamensis. Vide dicta in citato Commentario § 15, num. 304, et § 16, num. 316. Unum hic addo Cornelii van Gestel testimonium in sua Historia sacra et profana Archiepiscopatus Mechliniensis, tomo II, pag. 199 et seqq., ubi legitur: A pluribus seculis ad ecclesiam abbatialem frequentissimus semper fuit, et hodie perseverat concursus epilepticorum, seu morbo caduco et aliis infirmitatibus laborantium, qui ad reliquias sanctorum martyrum atque pontificum Cornelii et Cypriani, ut authentica probant testimonia, integram sanitatem consecuti sunt, et consequuntur.*

*item aliquæ
Venetiis, aliæ
Ochsenfurti,*

B 46 *Sunt et alia loca varia, in quibus aliquæ S. Cypriani reliquie asservari dicuntur, sive istæ re vera Sancti nostri sint, sive alterius cognominis. Inter ceteros Baronius tom. IX Annalium ad annum 806 cum retulisset sacri corporis ex Africa in Gallias translationem, subdidit: Locupletatæ sunt tunc et Venetiæ eodem thesauro S. Cypriani reliquiis, quas legati (Venetorum, ut præmiserat) redeunt, a Carolo (Magno) dono acceptas in patriam detulerunt, quibus a Venetis erecta est in Murano nobilis S. Cypriani memoria, quæ hactenus perseverat. Ita ipse, sed nullum testem laudans. Ab eodem imperatore aliquam quoque portionem Egilwardo episcopo Wirceburgensi donatam fuisse, suspicatur Joannes Georgius ab Eckhart tom. II Franciæ Orientalis, ad annum 806, num. 39, rationem hanc allegans: Nam ab Humberto episcopo (pariter Wirceburgensi) postea reliquiæ SS. Cypriani et Sebastiani Ochsenfurtum ad Mœnum translatae, et ecclesia hujus loci a Gozbaldo presbytero adhuc * constructa; in honorem horum Sanctorum dedicata est. Scimus hæc ex Martyrologio Bedæ (aucto scilicet) seculo nono exarato, quod in bibliotheca ecclesiæ cathedralis asservatur. In eo ad diem 4 Non. Novembris legitur: «Dedicatio ecclesiæ Gozbaldi ad Ochsonofurt in honore «sanctorum martyrum Cypriani et Sebastiani ab «Humberto episcopo venerabiliter celebrata.»*

** forte: ad
hoc*

C

*Moissaci et
alibi honoratæ
dicuntur,*

47 *De eadem ecclesia, ejusque dedicatione per Humbertum facta, ac depositis in ea S. Cypriani reliquiis denuo meminit ad annum 835, num. 41; verum hic suspicari maluit, eas ab ipso Gozbaldo, tum archicancellario Ludovici I Germaniæ regis, et abbate Althensi, postmodum Wiceburgensi episcopo, obtentas fuisse, dum is cum laudato rege Lugduni moraretur. Bollandus noster tom. I Februarii in Annotatis ad Vitam S. Sori eremite, pag. 200, litt. b aliquas Moissacum in provincia Cadurcensi allatas fuisse; sed id pariter sine teste affirmat. Item alias Parisiis in ecclesia cathedrali S. Mariæ Virginis, aliasque in Vallis gratiæ abbatia virginum Ordinis S. Benedicti asservari asserit Bailletus in Vitis Sanctorum*

ad diem 16 Septembris in S. Cypriano. Sed et insigne ejusdem Sancti os Monasteriolo S. Austrebertæ, quod virginum Benedictinarum in diœcesi Ambianensi parthenon est, vulgo Sainte Austreberte le Montrueil, attribuit Martinus L'Hermite in Historia Sanctorum territorii Insulani, Duaceni et Orchienensis, Gallice edita, ubi de ejusdem Sancti cultu in Hem, qui Insulani agri locus est, tractat, de quo consuli potest Commentarius historicus de S. Cornelio, § 16, num. 318.

48 *Ibidem pariter num. 321 et seq. ex scriptore anonymo Historiæ patriarcharum Bituricensium relatum est, alias præterea cujusdam S. Cypriani reliquias a quodam illustri comite sub finem seculi XI una cum S. Cornelii reliquiis Roma in Franciam delatas, et in extructo in Aurelianensi territorio cænobio, quod Corneliacum appellarunt, depositas fuisse. At simul monuimus, id de S. Cypriani nostri ossibus minime verisimile esse, cum ipsius corpus Romam nunquam translatum fuerit. Quam ob rem, si vera narret laudatus scriptor, crediderim illa de alterius S. Cypriani, Antiocheni scilicet, seu Nicomediensis martyris, reliquiis accipienda esse, cujus sacrum corpus in eam Urbem a nautis transvectum fuisse legitur in hujus ac Justinæ virginis martyris Actis, quæ habes in Thesouro novo Anecdotorum Martenii et Durandi tom. III, col. 1645, ut non semel supra monuimus, dum observavimus, hunc sanctum cognominem martyrem cum Carthaginensi Episcopo a S. Gregorio Nazianzeno, aliisque confusum fuisse. Denique in Indensi abbatia prope Aquisgranum, ex qua nonnulli suas Sancti reliquias accepisse arbitrantur, ut supra dictum est, ejusdem verticem capitis, seu supremam cranii partem asservari, notat Joannes Nopelius in Chronico Aquisgranensi, Coloniae Agrippinæ anno 1632 excuso: addit tamen id non clare probari. Equo longior sim, si loca omnia, quæ sancti Martyris nostri reliquiis gloriantur, recensere velim: ideoque pluribus de hoc argumento referendis supersedeo.*

AUCTORE
C. S.

*ex quibus forte
aliquæ alterius
Cypriani
sunt.*

E

CAPUT IV

Sancti Opuscula, exceptis, quæ de hæreticorum baptismo tractant, magni semper habita: quædam alia ipsi forte adscribenda, alia perperam attributa.

F

Quanti S. Cypriani scripta Ecclesia Catholica semper fecerit, luculenter demonstrant sanctorum Patrum, ac nominatim Hieronymi, Augustini ac Gregorii Nazianzeni præclara testimonia, quæ ad singula ipsius Opuscula secundum suum quæque, ut visum nobis est, tempus relata, per Commentarii decursum recensuimus. De Opusculorum quoque variis argumentis satis multa diximus, ut nihil de his amplius hic addere necesse sit. Id unum tamen ex S. Hieronymi epist. XLIX, alias XIII, ad Paulinum observasse juverit, cur sanctus

*Sancti Opera
semper magni
facta.*

sanctus

AUCTORE
C. S.

sanctus Martyr inter tam multa fidei ac morum argumenta, quæ tractavit, nullam de sacra Scriptura lucubrationem ediderit, quamvis illum in hac versatissimum fuisse, cetera ejusdem Opera probent. Beatus Cyprianus, inquit S. Hieronymus laudatus, instar fontis purissimi, dulcis incedit et placidus; et quum totus sit in exhortatione virtutum, occupatus persecutionum angustiis, de Scripturis divinis nequaquam disseruit. Et certe, quæ de persecutionis Decianæ atrocitate, de lapsorum causa, de nonnullorum intemperanti facilitate atque audacia, de schismatum hæresumque ortu, variisque tam amplæ diocesis negotiis, in Commentario prævio disseruimus, satis manifestant, non multum ipsi otii superfluisse, quo ad sacras Litteras commentandas uteretur.

et a Gelasio
probata

B

50 Porro Ecclesiæ judicio inhæsit S. Gelasius I Papa, dum in concilio Romano canonem texens librorum, quos Ecclesia susciperet, quosque contra reprobareret, primo post divinam Scripturam et concilia loco Opuscula B. Cypriani martyris et Carthaginensis episcopi suscipienda decrevit, prout apud Labbeum tomo IV Collectionis Conciliorum, col. 1262 videre est. Verum ibidem col. 1265 etiam inter libros apocryphos recensentur pariter Opuscula Tatii (vel Tarsi) Cypriani, apocrypha: nec dubium est, quin pro Tatii, vel Tarsi, legendum sit, Thascii vel Tascii, uti legit Harduinus in sua item editione Conciliorum, tom. II, col. 942. Sed cum dici nequeat, eadem Opuscula ab eodem Pontifice, in eodemque decreto, modo probata, modo rejecta fuisse, necesse est hic aliquod mendum cubare. Eminenter Baronijs tom. II Annalium, ad annum 261, num. 46 censuit, posteriorem locum tantummodo accipiendum esse de tractatibus pro rejiciendo hæreticorum baptismo ab illo conscriptis, quos in unum volumen collectos et Opusculorum titulo insignitos fuisse opinatus est.

præter scripta
de hæretico-
rum baptismo,

C

51 Contra Tillemontius, Nota 52 cum nonnullis alijs contendit, nullum e S. Cypriani Opusculis in laudato decreto reprobatum fuisse, et pro supposititijs habenda esse, quæ in contrariam partem ex Labbeo retulimus. Suppositionis autem manifestum indicium allegat adjectum nomen Tascii parum usitatum, et in Tatii deformatum; quasi, inquit, ipsa impostura erubuerit damnare magnum Cyprianum, credique voluerit, non hunc, sed alium quempiam esse, quem censura notaret. Præterea alterum suppositionis indubitatum signum ait esse, quod apud Gratianum ejusdem Sancti Opuscula inter eos solum libros in eodem decreto referantur, quos Ecclesia non reprobatur, sed admittit. Attamen non modo in Labbei ac Harduini editionibus, sed etiam in antiquissimo Florentino, ex quo Josephus Blanchinus, et in Palatino-Vaticano, ex quo Justus Fontaninus idem decretum ediderunt, sic legitur, ut tom. IV Anastasii Bibliothecarii, inter Prolegomena, pag. 61 et seqq. videre est, in quorum altero etiam Tassii, in altero Tarsi pro Tatii scriptum est.

quæ apocry-
phis merito an-
numerantur.

52 Porro parum refert, utrum ea censura supposititia sit, an sincera; cum aliunde constet, S. Cypriani Opuscula in pretio semper habita fuisse ab Ecclesia Catholica, exceptis tamen iis, quæ de hæreticorum baptismatis inimitate conscripsit, et in quibus errorem tutatus est, a S. Stephano jure reprehensum, ac deinde ab universa Ecclesia ante S. Gelasii Pontificatum jam reprobatur; ut minime mirum videri debeat, si hic ea inter apocrypha rejecerit, imo potius mirandum, si ipsius

Opuscula generaliter admisisset, erroneis illis non expresse exceptis. Nec propterea tamen magnum Cyprianum damnasse, sed ejusdem errorem proscripsisse dicendus esset; quem Sanctus ipse ex dictis in Commentario revocasse credendus est, et ante Gelasium jam proscripserat Ecclesia. Ceterum facile potuit in censuram istam mendum aliquod irrepsisse, nam et nimis generalis est, et Baronii interpretatio ad minimum valde incerta. Sed nec genuinam puto lectionem, quam Harduinus secutus est, secundum quam inter libros, quos Gelasius admittit, recensentur. Item Opuscula B. Cypriani martyris, et Carthaginensis episcopi in omnibus recipienda. Parum quoque accurate Natalis Alexander Hist. Eccles. Sec. III, cap. IV, art. 4 scripsit, quasi omnia Sancti Opera propter eundem errorem a Gelasio rejecta fuissent. Sic enim ibid. num. 15 habet: In S. Cypriani Operibus cavendus est error de rebaptizandis hæreticis, propter quem unum Gelasius in Romana synodo ea in apocryphorum censum retulit.

53 Præter Opera, quæ genuinos S. Cypriani fœtus esse, apud omnes constat, nonnulla alia illius nomine in Mss. editisque libris circumferuntur; quorum aliqua dubia sunt, alia ipse certe afficta, de quibus hic paucis agam, secutus ordinem, quo ea in Baluziana editione Veneta recensentur. In primis occurrit de Spectaculis liber insignis, nec Cypriano indignus, cui eum etiam multi adscripserunt. Favet his tum ipsa libri inscriptio: Cyprianus plebi in Evangelio stanti salutem; tum persona scribentis, qui sese velut aliquem præsulem ab ecclesia sua absentem exhibet, et cui ægre est, quod nec coram, nec quotiescumque habet, per litteras suos alloqui possit: quod in sanctum Episcopum nostrum vel in secessu latentem, vel exsulantem Curubi recte convenit. Favet deinde temporis notæ: nam et vigente paganismo scriptus est, et de usitato tunc more sanctissimæ Eucharistiæ a fidelibus domum suam ex ecclesia deferendæ, deque exorcismis tum frequentibus meminit; quæ eadem illius ætate Carthagine viguisse, in Commentario vidimus. Favet denique, quod hujus Opusculi auctor Tertulliani libros de Spectaculis hinc et inde imitatus sit, quos Sancto nostro familiares fuisse, etiam alibi diximus.

Incertum est,
an liber de
Spectaculis

E

54 Sed et stylus libri ad Cyprianum non parum accedit, ut nonnullis eruditibus non nisi perparum ab illo discrepare videatur. Fatendum tamen est, hanc styli differentiam minime dubiam esse Cyprianum legere assuetum. Neque etiam reperire hic est eam dicendi vim et efficaciam ipsi tam propriam, nec sacrorum textuum usum, quo in Operibus suis mirum in modum excelluit. Adde, quod præter Cypriani nomen nihil in eo Opusculo legatur, quod hoc ad Carthaginenses potius, quam ad alterius ecclesiæ fideles conscriptum fuisse suadeat. Imo vero, cum auctor de ludorum in Urbe Roma, non alibi origine meminerit, et post multa sub finem Operis gregem suam ad dignum Christianis spectaculum, mundi scilicet fabricam, sacrasque Litteras, provocans, dicat: Hoc est spectaculum, quod non exhibet prætor aut consul, sed qui est solus et ante omnia, et super omnia, immo ex quo omnia, Pater Domini nostri Jesu Christi etc.: cum, inquam, hæc ibi dicat, suspicio esse posset, hunc librum ad Romanos potius, quam ad Carthaginenses scriptum fuisse; cum hi non consulem, sed proconsulem haberent, ideoque hic, non ille, nominandus fuisse videatur. Quod vero ad Cypriani nomen attinet, potuit

S. Cypriano
adscriptus,

F

A potuit hoc a librario, qui librum ipsius esse opinabatur, adscribi. Itaque Opusculum hoc inter dubia S. Cypriani relinquendum existimamus, donec in alterutram partem aliquid certius productum fuerit.

ut et liber de
Laude marty-
rii

55 Præclarum pariter Opus est liber de Laude martyrii, stylo oratorio, magisque elaborato, quam indubitata Sancti Opuscula, si epistolam ad Donatum excipias, conscriptus. Erasmus, et post hunc Joannes Fellus et Elias Du Pin, illum propterea S. Cypriano adjudicarunt, et cujusdam otiosi oratoris factum esse censuerunt. Contra Baronius tom. II Annal. ad annum Christi 255, num. 37 et seq., Erasmus ob solam styli differentiam sic censuram graviter reprehendit, et ex S. Augustino lib. IV de Doctrina Christiana, cap. XXI probat, S. Cyprianum non eodem semper scribendi genere usum fuisse; sed modo submisso, ut in libro seu epistola LXIII de Calice Domini ad Cæcilianum, modo temperato, ut in libro de Disciplina et Habitu virginum, modo etiam grandi, ut in hoc eodem libro, dum res ita posceret, ab eo factum esse, S. Augustinus ibidem observat. Idem Fellus Opusculum hoc inde præterea oppugnat, quod de huc tum grassante in eo fiat mentio, et tamen Moysi et Maximo et ceteris confessoribus inscriptum sit: nam cum S. Moysen sub Decio anno 251 martyrio coronatum constet, pestem vero Fellus, imperante Gallo primum exortam esse statuatur, hinc infert librum illum esse scriptoris de rebus ab ætate sua remotis parum instructi.

ad S. Moysen
et socios con-
fessores,

56 Ad hæc reponi potest cum Tillemontio, non probari, pestem illam sub Gallo primum exarsisse, licet tum acerbius grassata fuerit, ut etiam nos alibi observavimus; atque adeo ex hoc capite laudatum librum S. Cypriano adjudicari non posse. Baluzius in Annotatis alio responso utitur, negando scilicet libri inscriptionem Moysi et Maximo in plurimis codicibus optimis et vetustissimis, quos habuerit, reperiri; asseritque, in his tantum simpliciter præmitti: Incipit de laude martyrii, vel aliquid simile. Hinc ipse in editione sua priorem illam inscriptionem, velut ab alio additam, prætermisit. Eandem a tribus codicibus antiquis pariter abesse Joannes Fellus testatur. At necesse non est huc recurrere, cum S. Moysis, Maximi, Nicostrati, ceterorumque confessorum Romanorum epistola, quæ XXVI est inter Cyprianicas, minime inane argumentum præbeat, pro eodem libro sancto Martyri vindicando, quod Eminētissimus Bellarminus libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, in S. Cypriano haud dubie insinuavit, dum ait, memoratos confessores in prædicta epistola de ea mentionem facere. Rem ipsam expono.

in Romano cur-
cere detentos,

57 Confessores illi in epistola ista sua responsoria ad S. Cyprianum inter cetera hæc scribunt: Percepimus igitur, iterum dicimus, frater Cypriane, magna gaudia, magna solatia, magna fomenta, maxime quod et gloriosas martyrum, non dicam mortes, sed immortalitates gloriosis et condignis laudibus prosecutus es. Tales enim excessus talibus vocibus prosequendi fuerunt, ut, quæ referebantur, sic dicerentur, qualiter facta sunt. Ex tuis ergo litteris vidimus gloriosos illos martyrum triumphos, et oculis nostris quodam modo cælum illos petentes prosecuti sumus, et inter angelos ac potestates, dominationesque cœlestes constitutos contemplati sumus. Sed et Dominum apud Patrem testimonium suum illis promissum perhibentem auribus nostris quodam modo sensimus. Certum igitur est, S. Cyprianum

Septembris Tomus IV.

martyrum in cœlis gloriam, Christique apud Deum Patrem testimonium inter alia ipsis proposuisse, ut eosdem ad martyrium vehementius excitaret. Jam vero geminam quidem sancti Martyris ad eosdem epistolam habemus, quarum altera XV, altera XXV est in editione Baluzii Veneta, qua utimur; sed quamvis utraque quædam sit ad eundem agonem exhortatio, in neutra tamen cœlestis gloria martyrum aut Christi testimonium memoratur, ideoque aliud quoddam ejusdem Sancti Opusculum verbis præcitatis eos designasse necesse est.

58 Atqui utrumque istud in laudato libro de Laude martyrii occurrit. In primis de Christo apud Patrem suum testante ait: Et ut de ceteris taceam, hoc nos utique magis debet hortari, quod confessio vocis unius Christi perpetua confessione servetur, sicut scriptum est: « Qui me confessus fuerit in terris coram hominibus, et ego confitebor eum coram Patre meo, et coram angelis ejus. » De martyrum quoque gloria ibidem multis disserit, et sub finem denique ait: O beati, quos a primordio mundi Domini Sanguis infecit, et quos merito splendor iste nivei amictus induerit, et candor stolæ ambientis ornarit! Videor denique ipse mihi jam cernere, proque arbitrio mentis humanæ ante oculos et aspectum divinum illud mihi et insigne concurret; videor, inquam, mihi jam cernere, ut ille vere nobilis numerus Christi sui gloriam, iterque comitetur. Ibit ante ora ejus felix caterva victorum, et se densantibus turmis, velut solis exortu totum illuminatum agmen inferet potestatem: et utinam perabjecto mihi istud videre contingat! Hæc, aliæque, quæ studiosus lector confessorum epistolam cum laudato libro conferendo deprehendet, magnam suspicionem movent, hunc ab illis lectum fuisse.

59 Hinc laudatus Cardinalis Bellarminus illum inter dubia S. Cypriani Opera recensuit, non quod illum talem judicaret, sed quod Erasmus de eo dubitasset. Sed nec stylum a ceteris illius Opusculis dissidere arbitratus est, nisi quod magis elaboratus sit, quam alia, sed non magis, quam omnia; cum epistola ad Donatum huic minime cedat. Pro eodem sancto Martyri asserendo etiam observat Baluzius in Annotatis, illum ubique in omnibus codicibus antiquis (inter quos unum Sequierianum, litteris majusculis ante mille annos scriptum numerat) reperiri constanter inter ea Opera S. Cypriani, quæ nullam habent difficultatem, quin sint Cypriani. Præterea laudat Flori Lugdunensis Excerpta ex Operibus S. Cypriani, in quibus varios locos ex eodem libro occurrere ait, cum tamen cetera omnia certe Cypriani sint. Diffiteri tamen non possumus, quin præter diversitatem styli hinc et inde etiam nonnullæ phrasæ obscuriores in eo legantur, quas in Sancti Operibus inubilitatis non facile reperire est. Sed et in inferiorum poemis commemorandis morem gentiliū non nihil sequitur, quod haud scio, an S. Cyprianum satis sapiat. Itaque, licet multum propendeam, ut laudatum librum ipsi adscribam, id tam certo facere non ausim. Censuerunt quidem primum Lovanienses ac deinde etiam Parisienses Operum S. Augustini editores, eundem librum a sancto doctore in lib. I, cap. xxx contra Gaudentium citari; sed quæ ipse ex S. Cypriano ibi memorat, proprie ac multo expressius habentur in epistola ad Donatum.

60 Liber de Rebaptismate, qui in editione Baluziana sequitur, S. Cypriani certe non est, sed vel adversus ipsum, dum de baptizandis hæreticis contenderet, scriptus, ut multis eruditus videtur, vel, ut alii volunt, contra eundem errorem postea exaratus.

AUCTORE
C. S.

S. Cypriani
sint,

E

an auctoris
ignoti.

F

Liber de Re-
baptismate,
Cypriani non
est: dubii sunt

AUCTORE
C. S.

exaratus. Librum de Disciplina et bono pudicitiae, ac item alium ad Novatianum hæreticum de spe veniæ lapsis non neganda, quos Baluzius inter Opuscula S. Cypriano vulgo adscripta primo loco recensuit, Bellarminus ac Pamelius genuinos ejusdem fætus esse censuere contra Erasmum, aliosque, qui illos propter styli dissimilitudinem eidem adjudicarunt. Quod ad primum attinet, auctorem is certe habuit episcopum a grege suo absentem, quique cum continuis exhortationibus ad virtutum studia excitare solebat, prout ex ipso libri exordio indubitatum est. Scriptum esse persecutionum temporibus etiam colligere licet, dum in eo dicitur: Persecutionem non potest timere (virginitas); dum illam de securitate potest provocare. Hinc Pamelius opinatus est, in secessu sub Decio editum esse: verum hoc parum verisimile est, cum Pontius illius non meminerit, qui ex Operibus a Sancto editis utilitatem secessus ejusdem tam studiose commendavit, ideoque sine dubio maxime commemorasset librum in ipso secessu conscriptum.

liber de Disci-
plina et bono
pudicitiae,

B

61 Præter styli discrepantiam Tillemontius Nota 28 in eo præterea deprehendisse sibi visus est aliquem de divina gratia locum, ex quo scriptor S. Augustino posterior judicari posset, nisi de persecutione ibidem fieret mentio, quam tamen ipsam ad Vandalos aliosve hæreticos forsitan pertinere suspicatus est. Verum ad hæc recte reposuit Maranus, minus probabilem esse hanc conjecturam, cum in indubitatis S. Cypriani Operibus multo plura ejusmodi, ac forte expressiora de divina gratia testimonia occurrant. Ceterum notat Pamelius, librum hunc tum in insigni et vetusto codice Carthusiæ Coloniensis, teste Gravio, tum in codicibus Ludovici Carrionis, et S. Pantaleonis Coloniae, S. Cypriano inscribi, auctorem vero multum imitatum esse Tertullianum in libro de Pudicitia, et ex eo plurima transumpsisse: quod ad stylum autem spectat, ejusmodi breves sententias et enthymemata etiam in libro de Disciplina et habitu virginum reperiri, et ubicumque sanctus Antistes Tertullianum imitatus est. Illud certum est, præter styli dissimilitudinem, quo non semper eodem Sanctus usus est, nihil ob stare, quo minus ipsi adscribatur.

et liber ad No-
vatianum,

C

62 Alterum, qui ad Novatianum scriptus est liber, ob similem dictionis differentiam Erasmus, Tillemontius, alique, alteri auctori adscribendum judicarunt, cetera nec S. Cypriano indignum, nec ab illius ætate remotum esse confessi. Certe auctor, qui in ipso libri exordio sese episcopum esse prodit, non nisi unam post eam, quam Decius suscitaverat, persecutionem memorat, in qua posteriore multos, qui in prima ceciderant, invictos stetisse asseverat. Quam ob rem Maranus eum post persecutionem Galli in pacificis Valeriani imperii primordiis scripsisse merito autumavit. Eundem Afrum fuisse, passim colligunt neoterici, quod ad Felicissimi schisma, in Africa fere unice notum, alludere videatur, dum ait: Quid ad ista respondeant perversissimi Novatiani, vel nunc INFELICISSIMI? S. Cornelii opus non esse, ut Erasmus suspicatus est, suadent ista ejusdem verba: Sacramentum baptismatis, quod in salutem generis humani provisum, et soli Ecclesiæ cœlesti ratione celebrare (Christus) per os suum præostendit. Hæc S. Cypriani errorem de hæreticorum baptismo olent, a quo S. Cornelius remotissimus semper fuit.

quem Maranus

63 At vero Maranus præter styli dissonantiam aliud quidpiam in eodem advertisse censet, ob quod sancto Martyri tribui non possit. Librum auctor sic exorsus est: Cogitanti mihi, et intolerabi-

biliter animo æstuanti, quidnam agere deberem de miserandis fratribus, qui vulnerati non propria voluntate, sed diaboli sævientis irruptione, adhuc usque, hoc est, per longam temporum seriem agentes, pœnas darent; ecce ex adverso obortus est alius hostis, et ipsius paternæ pietatis adversarius, hæreticus Novatianus etc. Et rursus postquam dixisset, multos ex iis, qui in prima acie, id est, Deciana persecutione, vulnerati fuerunt, ... postea, id est, secundo prælio... fortiter perseverasse, subjungit: Ecce, quam gloriosos, quam Domino caros, schismatici isti ligna, fœnum, stipulam appellare non dubitant, quorum pares, hoc est in eodem crimine lapsus sui adhuc usque constitutos, nec ad pœnitentiam admittendos esse præsumunt.

64 Ex hisce vero Maranus duo infert: primum, auctorem libri episcopum fuisse, qui moleste ferebat, Novatianum sibi in lapsis pœnitentibus humaniter tractandis impie adversari. Alterum, eundem auctorem, dum scriberet, nondum pacem concessisse iis, qui sub Decio lapsi fuerant; atque adeo hunc S. Cyprianum non esse, quem constat, imminente Galli persecutione, in concilio Carthaginensi pacem lapsis, etiam ante expletam totam pœnitentiam, dandam esse decrevisse, ne persecutioni succumberent. Nec inanis est hæc Marani argumentatio; non tam certa tamen, quam ipsi vita est. Nam primo quidem, quod priori loco de pœnitentia per longam temporum seriem producta legitur, ad litteram accipi non potest, nisi quis dicere voluerit, Novatianum hæresim suam sub Valeriano primum spargere cœpisse, aut certe hujus rei notitiam tum tantum ad auctorem libri pervenisse; quorum neutrum dici potest. Non primum, quia ex Commentario prævio constat, illum sub Decio una cum schismate hæresim suam excitasse. Non etiam secundum, quia nulla verisimilis ratio produci potest, ab quam episcopus Afer, qualem Maranus auctorem libri fuisse admittit, Novatiani hæresim, in Africa notissimam, et in concilio Carthaginensi damnatam, tandiu ignorare potuerit. Videtur itaque scriptor de tempore minus exacte locutus, et ista: Adhuc usque, hoc est, per longam temporum seriem, non ad Valeriani, sed ad Galli imperii primordia referenda esse.

65 Sed neque ex secundo textu certo inferri non erunt. potest, quod inde intulit Maranus; auctorem scilicet, dum scriberet, nondum pacem concessisse lapsis sub Decio. Non enim hanc ipsi a se datam inficiatur, sed eam hujusmodi pœnitentibus ad id usque tempus a Novatiano, ejusque asseclis tam duriter negatam esse affirmat, ut, si horum iudicio standum esset, ne ad pœnitentiam quidem etiam tunc lapsi pœnitentes admittendi essent. Non satis quoque verisimile est, eundem auctorem, jam imperante Valeriano, etiam cogitasse, quid lapsis pœnitentibus agendum esset, cum jam inde sub Decio in Carthaginensi æque ac in Romano concilio decretum fuisset, lapsos ad pœnitentiam plenam, et hac expleta ad pacem admittendos esse; ac deinde præterea in altera Carthaginensi synodo, imperatore Gallo, statutum, ut propter instantem persecutionem lapsi omnes, qui a primo die lapsus sui pœnitentiam agere cœperant, nec ab Ecclesia recesserant, eadem pace mox impertinentur. Quam ob rem, si episcopus ille Afer tum etiam reipsa cogitaverit, quid de lapsis facere deberet, dicendus est de iis loqui, qui posteriori decreto non comprehenderentur: et hac ratione tota difficultas evanescit, cum hujusmodi deliberatio æque in

D

Sancto abjudi-
candum esse
nova observa-
tione sua

E

non erunt.

F

- A in S. Cyprianum, quam alium quemcumque cadere potuerit. Marani igitur observatio magis quidem dubium facit, an laudatus liber non potius alteri, quam S. Cypriano adscribendus sit, sed huic certo abjudicandum esse, non evincit.

Alia Opuscula

66 Sequuntur deinde apud Baluzium varia Opuscula, S. Cypriano olim pariter adscripta, quæ ipsius non esse, eruditi critici satis consentiunt. Ex his liber de Aleatoribus cujusdam Romani Pontificis potius esse videtur, cum auctor initio scribat: Quoniam nobis divina et paterna pietas Apostolatus ducatum contulit, et vicariam Domini sedem cœlesti dignatione ordinavit, et originem authentici Apostolatus, super quem Christus fundavit Ecclesiam, in superiore nostro portamus, accepta simul potestate solvendi ac ligandi, et curatione peccata dimittendi. Secundo librum de Montibus Sina et Sion, duasque sequentes Orationes, unum pro Martyribus, alteram sub die passionis ejus dictam, Sancti Cypriani nostri non esse similiter convenit; sed horum primus ignoto auctori, posteriores vero duæ S. Cypriano Antiocheno, seu Nicomediensi martyri solent attribui: utrum recte non examino.

B
stylo soluto
et ligato,

67 Baluzius post Arnoldi abbatis Bonæ-vallis in diœcesi Carnutensi, qui circa medium seculi XII floruit, tractatum de novissimis Domini in cruce verbis, subjicit librum ad Cornelium Papam de cardinalibus operibus Christi usque ad ascensum ejus ad Patrem, quem Pamelius S. Cypriani esse posse censuit, etsi fateatur, argumenta sibi deesse, quibus id confirmet. Sed oppositum jam ostendit Eminentissimus Bellarminus, cujus argumenta nil opus est hic retexere, cum hodie dum ei plane consentiant eruditi, et ex codicibus Mss. laudato abbati Arnoldo ab iisdem jam adju dicetur. Carmina, Genesis et Sodoma inscripta Cyprianum auctorem habere idem Pamelius arbitratus est, eo quod a Georgio Fabritio ac Morelio et in codice Ms. bibliothecæ Victorinæ apud Parisios ipsi tribuantur; quodque aliquot phrases Cyprianicas in iisdem deprehendisse sibi videretur. Verum hæ rationes exigui momenti sunt, neque memorata carmina sancto Martyre sat digna sunt, et ignoti cujusdam auctoris esse rectius creduntur. Nihil pariter suadet, alterum item Carmen ad Senatorem ex Christiana religione ad idola conversum, Sancto nostro vindicare, uti nec Hymnum de Cruce Domini, vel de Pascha Domini, ut Pamelius, vel Lignum vitæ, ut Fabritius legerunt, quem, eodem teste Pamelio, codex Dunensis Victorino adscribit, et post cujus finem alter codex Cornelii Gualteri habet: Cœlii Cypriani episcopi et martyris hymnus de Pascha Domini nostri Jesu Christi, aut certe secundum quosdam Victorini Pictabronensis (id est, Petabonensis vel Petavionensis) episcopi, cujus nomine etiam in aliis Mss. codicibus exstare dicitur. In Baluzii editione Veneta Victorinum Pictaviensem præfert.

de variis argu-
mentis
scriptu,

68 Librum de Singularitate clericorum, quem nonnulli Origeni, alii S. Augustino, falso adjudicarunt, Baronius ad annum 253, num 44 nemini æquius, quam Sancto nostro attribui posse statuit, sed ab hac opinione dissentiunt Bellarminus, Pamelius, ceterique neoterici, qui etsi librum illum insignem ac utilem atque antiqui scriptoris esse passim agnoscant, styllum tamen ejusdem, et barbaras voces, quæ hinc et inde in eo occurrunt, S. Cypriano indignum esse merito promittant. Plura de hoc apud laudatum Bellarminum, Pa-

melium, Natalem Alexandrum Hist. Eccl. s. III, cap. IV, art. 4. num. 8, Maranum § 36, Tillemontium et alios studiosus lector reperiet. Non magis S. Cypriani Operibus accenseri possunt. Expositio in Symbolum, liber Ad Vigilium episcopum de Judaica incredulitate, et tractatus Adversus Judæos, qui insecuti sunt Dominum nostrum Jesum Christum. Nam Expositionem illam, S. Hieronymo quoque olim affectam, inter cujus Opera supposititia etiam nunc exstat, Ruffino Aquileiensi deberi convenit, illaque ipsa esse existimatur, de qua Gennadius in Catalogo virorum illustrum meminit, dum ait: Proprio autem labore, imo gratiæ Dei dono, exposuit idem Ruffinus Symbolum, ut in ejus comparatione alii non exposuisse credantur.

69 Alterum, quod sequitur Opusculum de Incredulitate Judaica, non nisi præfationem esse cujusdam Christiani senis, qui sese Celsum nominat, in Jasonis Christiani et Papisci Judæi dialogum, e Græco Latine a se redditum, legenti manifestum est. Porro vetustus is Dialogus Græcus est, cum Origenes lib. IV contra Celsum ejusdem meminerit. Tertium denique adversus Judæos tractatum ob nimiam styli dissonantiam Cypriano tribui non posse critici pariter consentiunt. Revelatio capitis B. Joannis Baptistæ auctorem habet aliquot seculis S. Cypriano posteriorem; quippe qui non modo S. Athanasii et Theophili, Alexandrinorum antistitem, Theodosii et Marciani imperatorum, ac Marcellini comitis Chronici, sed Pipini quoque Aquitanicæ regis, in eadem meminit. Idem esto judicium de libro de duplici martyrio: nam licet auctor sese sub medium seculi tertii scripsisse credi velit, dum ait: Ecce, fratres dilectissimi, a Domini Redemptoris temporibus anni fluxerunt plus minus ducenti quadraginta, imposturam suam deinde ipse manifestat, persecutionem Diocletiani veluti jam tum præteritam memorans, quodque etiam multo turpius est, belli Cæsarei contra Turcas meminit, Si quis, inquit, miles juratus in verba cæsaris, profugeret ad Turcam etc.

sancto Martyri
nostro

E

70 Sequitur tractatus De duodecim abusionibus sæculi; S. Augustino olim etiam perperam attributus, quem S. Cypriani non esse, probant sacræ Scripturæ textus ex versione S. Hieronymi accepti. Coena non modo sancto Martyre nostro, sed nec Christiano homine digna est; fœtus scilicet cujusdam nugatoris, sacræ Scripturæ historiis ad ineptas fabellas suas abusi, ut mirum sit, illum S. Cypriano nostro unquam adscribi potuisse. Ad Sanctum quoque nostrum non spectat Confessio S. Cypriani, quæ Græce ac Latine exstat apud Baluzium, quæque inter apocrypha in decreto Gelasii recensetur; sed ea cognominis Sancti, Antiocheni seu Nicomediensis Martyris, esse creditur, qui una cum S. Justina virgine martyre ad diem 26 Septembris Romano Martyrologio inscriptus est, quo die examinari poterit. Interim in Commentario prævio jam sæpe monuimus, hunc Sanctum cum nostro Carthaginensi a S. Gregorio Nazianzeno et a Prudentio poeta perperam confusum fuisse.

olim perpe-
ram

F

71 Falso denique S. Cypriano Carthaginensi attributa; adscriptus fuit liber de Trinitate, qui Novatianum pseudo-papam, de quo in prædicto Commentario multis egimus, auctorem habet, teste S. Hieronymo in Catalogo Scriptorum, in Novatiano dicens: Scripsit... de Trinitate grande volumen, quasi ἐπιτομὴν Tertulliani faciens, quod plerique nescientes, Cypriani existimant. De eodem

AUCTORE
C. S.

eodem libro denuo loquitur sanctus doctor libro II adversus Ruffinum, ubi negat illum Cyprianiesse aut dici. Verba accipe: Transit ad inclytum martyrem Cyprianum (Ruffinus) et dicit, Tertulliani librum, cui titulus est, DE TRINITATE, sub nomine ejus Constantinopoli a Macedonianæ partis hæreticis lectitari. In quo crimine mentitur duo: nam nec Tertulliani liber est, nec Cypriani dicitur; sed Novatiani, cujus et inscribitur titulo: et auctoris eloquium styli proprietas demonstrat.

uti et epistolæ
quæ, a Balu-
zio editæ,

72 Præter Opuscula jam recensita Baluzius proxime post S. Cypriani epistolas subjecit tres alias velut dubias, quarum primam ex duobus codicibus vetustis Mss., uno bibliothecæ monasterii S. Remigii Remensis, altero bibliothecæ illustrissimi Joannis Bohierii, secundam ex codice Fuxensi bibliothecæ Colbertinæ, ac tertiam denique ex hoc item codice et altero Remensi S. Remigii, depromptas esse affirmat. Prima Cornelii Papæ nomine

ad Cyprianum exstat, estque brevis sed acris reprehensio erroris de hæreticis rebaptizandis. Verum, ut alibi jam diximus, non credimus, controversiam illam S. Cornelium inter ac Cyprianum unquam motam fuisse, neque Ruffini auctoritatem hac in parte admittimus. Secunda, cujus inscriptio hæc est: Cyprianus plebi Carthaginensi consistenti æternam in Domino salutem, non modo a S. Cypriani stylo nimium differt, sed etiam ejusdem ætatem non sapit, cum adversus sacræ Scripturæ traditores scripta sit. Tertia sic exorditur: Cyprianus benedicto et dilectissimo parenti Turabio in Domino æternam salutem; estque consolatoria ad eundem de obitu filie dolentem. Eadem hæc epistola sub nomine S. Hieronymi ad Tyrasium olim venit; sed ab eruditissimis ipsi penitus abjudicata, inter supposititia ejusdem Opera nunc relata est. Nec magis illam ad S. Cyprianum nostrum spectare probat styli inconcinni humilitas, et dictionis obscuritas.

V. pag. 769
et seq.

B

E

DE SS. CRESCENTIANO, VICTORE, ROSULA, ET GENERALE

MARTYRIBUS IN AFRICA

J. S.

Ex Martyrologiis.

Quatuor hi
martyres in
Fastis memo-
rati,

Ado Viennensis in Martyrologio suo, postquam ad hunc diem S. Cyprianum prolixo commendaverat elogio, subjungit hæc verba: Referuntur autem cum beato Cypriano passi Crescentianus, Victor, Rosula et Generalis. Dubitant aliqui, an vere hæc sint Adonis. Ego Adonis esse facile crediderim, cum inde videatur accepisse Usuardus, qui sic habet: Referuntur cum eo (Cypriano) passi Crescentianus, Victor, Rosula, et generalis. Notherus magis rem affirmat his verbis: Passi sunt autem cum eo (Cypriano) Crescentianus, Auctor*, Rosula et Generalis. Eadem invenio in Mss. Sanctorum Florario, et apud alios recentiores. Baronius in Martyrologio Romano ita loquitur, ut non affirmet una cum S. Cypriano, sed eodem loco, passos esse hosce Martyres. Verba ipsius huc transfero: Passi sunt etiam ibidem sancti martyres Crescentianus, Victor, Rosula et Generalis.

* lege Victor

C

clare præmissis Martyrologiis consentit, ita scribens: Quo die passus est S. Cyprianus apud Carthaginem, eodem quoque die et loco martyrium subiisse quatuor sanctos martyres, Crescentianum, Victorem, Rosulam et Generalem, testantur tabulæ ecclesiasticæ. Adeo namque incaluerunt corda fidelium martyrio Cypriani, ut omnes optarent una cum ipso mori, ac pariter coronari. Vera quidem sunt hæc ultima, ideoque verisimile est, non diu post S. Cyprianum in Africa passos esse prædictos Martyres. Attamen allegata Martyrologia non videntur sufficere, ut eos S. Cypriani Socios fuisse, aut eodem die et loco passos esse credamus. Nam gemina data sunt Acta martyrii S. Cypriani, eaque fidelissime scripta, in quibus nulla reperitur Sociorum ipsius mentio. Qua de causa neque hos simul cum S. Cypriano dandos censuimus, neque certo alicui loco aut anno affigendos, libenter sententiam mutaturi, si quid præter expectationem afferatur certius.

videntur in
Africa passi,
non tamen cum
S. Cypriano

F

2 Attamen in Annalibus ad annum 261 n. 47

DE SS. MART. SENATORE, VIATORE, CASSIODORO, EORUMQUE MATRE DOMINATA

IN SANCTI MARCI CIVITATE CITERIORIS CALABRIÆ

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA

Cultus et martyrium Sanctorum : Acta fabulosa.

Hi Martyres in
aliquot Marty-
rologiis memo-
rati coluntur

B

* al. ubique
Viatoris

Codex Usuardinus Bruzellensis, apud Sollerium nostrum in Auctariis Usuardi laudatus, hoc die ita habet: Et natale sanctorum martyrum Senatoris, Viatoris, Cassiodori fratrum, ac Dominatæ matris ipsorum. Codex Florentinus ibidem addit provinciam, in qua sunt passi, hoc modo: Apud Calabriam, sanctorum martyrum, Senatoris, Victoris*, Cassiodori, et matris eorum Dominatæ. Ferrarius in Catalogo generali urbem, in qua modo coluntur, etiam adjungit, ita de his scribens: In Civitate S. Marci in Calabria SS. martyrum Dominatæ, ejusdem filiorum, Senatoris, Viatoris, et Cassiodori. In Catalogo Sanctorum Italiæ laudatus scriptor tale hisce Martyribus contexit elogium: Dominata nobilis matrona cum tribus filiis Senatore, Viatore, et Cassiodoro Argentani in Brutiis (Marcus ea urbs nunc in Calabria citeriore nominatur) illustri martyrio coronata est. Accusata enim apud præsidem cum filiis Christianæ religionis, et comprehensa, varie excruciatæ est: sed cum omnes fortes in fidei confessione persisterent, tandem nobilem martyrii palmam adepti sunt. Quorum corpora a Christianis sepulta, postea in ecclesiam cathedralem translata, ibi honorifice condita sunt. Illos Argentanenses maximo honore prosequuntur, et hac die summa celebritate colunt. Addit, se hæc habere ex monumentis illius ecclesiæ, et Chronico Calabriæ: observatque ab Usuardo annuntiatos esse hos Martyres; at id intelligendum de iis, qui Usuardum auxerunt.

C

in civitate
Sancti Marci,
ubi corpora
conservantur,

2 Hieronymus Marafioti in Chronico Calabriæ lib. IV cap. xxii affirmat, corpora Sanctorum martyrum Dominatæ, Senatoris, Viatoris, et Cassiodori in ecclesia cathedrali civitatis S. Marci modo conservari: atque hac de re consentiunt David Romæus in Catalogo Sanctorum regni Neapolitani, quem subdidit Opusculo de Quinque custodibus Surrentanis; Paulus Regius in Vitis Sanctorum ejusdem regni part. 1 pag. 465 in Irenæo episcopo martyre, ac demum Paulus Gualtieri in Sanctis Calabriæ lib. I cap. x, ubi horum Sanctorum prolixius dat elogium. De possessione igitur corporum nulla apparet dubitandiratio. De Sancti Marci civitate recentissimus topographus Franciscus Orlandus parte II Orbis sacri et profani lib. IV cap. xxxv num. 13 hæc scribit: S. Marci civitas Calabriæ Citerioris, inter Consentiam et Temesam seu Tempsam sita, olim,

teste Barrio, fuit Argentanum, antiquissimum Brutiorum oppidum. Episcopatus sedes effecta est post medium seculi duodecimi, seu potius in locum Temesæ, seu Tempsæ successit..... Cathedralis basilica Normannorum opus est, sancto Nicolao episcopo, in quem natio illa propensiore religione ferebatur, dedicata. Ibi recondita sunt sanctorum martyrum Senatoris, Viatoris, Cassiodori, et Donunatis (imo Dominatæ) corpora. Hæc fere sumpta sunt ex Ughello, qui episcopos S. Marci recenset tom. I Italiæ Sacræ col. 876, notatque civitatem S. Marci exiguum esse. Utrum sit vetus Argentanum, ut aliqui jam laudati affirmant, quod tamen negant alii, hic non inquirō. Ceterum Ughellus perperam asserit, horum Martyrum nomina legi in Martyrologio Romano.

E

3 Ex dictis colligitur præcipuam horum Sanctorum festivitatem celebrari hoc die 14 Septembris, quo coronati dicuntur in Actis mox memorandis. Videtur tamen et translatio celebrata olim fuisse ad 15 Julii. Certe translatio eorum illo die Fastis adscripta est, ut Sollerius noster in Prætermisssis exposuit his verbis: SS. Senatoris, Viatoris, et Cassiodori martyrum, et Dominatæ matris eorum translatio refertur in codicibus Florentinis tamquam hoc die, sed nescio quo anno facta. Eorundem memoriam lego in Horologio Græco Romæ edito anno 1677 in usum monachorum Basilianorum pag. 464. In dicto Horologio soli nominatim exprimuntur Viator et Senator, additurque cum Sociis eorum. Præmittuntur vero duo alii Sancti, et unus subjungitur: nullaque fit mentio translationis, ita ut non possit resciri, translationem ibi memorari, sed ea clare exprimitur in codicibus Florentinis. Quidquid sit de festivitate, certum est, corpora ad ecclesiam cathedralem olim fuisse translata, sed non constat de anno aut seculo.

die 14 Septem-
bris: transla-
tio memoratur
15 Julii.

F

4 Exstant Acta Græca horum Martyrum, eaque et Latine sunt reddita. Græcorum geminum habeo apographum, alterum ex codice Ms. monasterii S. Salvatoris, Ordinis S. Basilii Messanæ, alterum ex codice Pontificio Alexandrini VII. Latinum exemplar desumptum est ex vetusto Ms. Sanctorum Passionario Neapolitani monasterii S. Mariæ Montis Oliveti, hucque anno 1638 missum a P. Antonio Beatillo. Græca exemplaria in verbis non omnino consonant; at in factis fere consentiunt, excepto tamen martyrii die. Nam Messanense Ms., ex monasterio Ordinis Basiliani, martyrio

Acta exstant
Mss. Græca,
eaque seculo XI
Latine red-
dita;

AUCTORE
J. S.

martyrio assignat diem 15 Julii, quo festivitatem notari in Horologio Ordinis Basiliani jam vidimus. Aliud vero Ms. Græcum, cui et Latinum consonat, diem martyrii exprimit verbis, quæ ex Latino huc transfero: Martyrizati autem sunt sancti Senator, Viator, Cassiodorus et Dominata quarto decimo die Septembris. Hæc Actorum differentia non oritur aliunde, quantum suspicor, quam quod Actis minime authenticis singuli inseruerint illum martyrii diem, quo Sanctum colebant. Porro Acta illa apud scriptores memorata non inveni, nec incidi in auctorem ullum, qui iis fuerat usus ad enarranda Sanctorum gesta. Id equidem miratus sum, cum seculo XI Latine sint reddita per Jeroldum monachum, mihi alias ignotum, ut liquet ex præfatione interpretis ad Victorem summum Pontificem directa. Seculo XI hæc facta dixi, quia tam Victor II quam Victor III illo seculo Romanæ præfuit Ecclesiæ: nam Victor I nequit designari, nec alium deinde inter Pontifices habemus Victorem. Diu ergo latuerunt in tenebris, at sine damno, quia plane sunt fabulosa, et luce indigna. Paucis id ostendam, summa rerum capita simul perstringendo.

B
sed ea prorsus mendacia sunt et omni fide indigna:

5 Tres Fratres dicuntur floruisse tempore Antonini imperatoris, patremque habuisse Cassianum, natum in Sardinia, regisque Sardinie, (hic in Latinis Dictelmus, in Græcis Delchemus, scribitur et Delmutus, quantum apparet ex apographis) ducem primum; matrem vero Dominatam, prædicti Cassiani pagani Christianam conjugem, et stirpe nobili et Romana ortam. Occiso autem Cassiano a Gallis in bello, ut Acta fabulantur, Dominata hortata est Filios, ut secum Romam irent, ibique baptismum susciperent, episcopi instar ex sacris Litteris de fide disserens, et sic Filios convertens. Ingressi igitur omnes sunt navem, sed tempestate jactitati, et subsecuta deinde tranquillitate, venerunt Cæsaream et ad S. Eusebium Cæsariensem episcopum, ab eoque sunt baptizati. Deinde orta discordia inter Cæsarienses et Carthaginenses, Senator exercitui Cæsariensium præficitur, et Carthaginem expugnat. Quis non videat, hæc omnia esse mendacia hominis inepti figmenta? Nam fictitius est rex ille Sardinie, fictitium bellum, in quo occisus esset Cassianus, fi-

ctitius haud dubie Cassianus ipse. Æque fictitium est bellum inter Carthaginenses, etiamsi quis Cæsaream Mauritanie designatam credat, et Eusebius episcopus vero etiam figmento illi attribuitur episcopus. Mitto cetera figmenta usque ad locum martyrii in Calabria assignatum, quæ non minus inepta sunt, recensere. Nam dicta sufficiunt, ut quilibet historie peritus intelligat, similes fabulas non esse natas ex errore scriptoris imperiti, sed ex commentis malesani impostoris. Hic, ut clarior sit impostura, in fine Florentium se nominat, seque Sanctorum fuisse servum affirmare non erubescit.

6 Itaque ex illis Actis nihil de sanctis Fratribus eorumque Matre certi habemus, et aliunde vix aliquid habere possumus. Verisimilia sunt, quæ num. 1 dedi ex Ferrario. Laudatus supra Gualterius prolixiori quidem elogio Sanctos honorare voluit, sed pauca datis a Ferrario addidit facta, et nullum ex hisce satis credimus certum. Ait traditionem esse, S. Petrum Apostolum una cum S. Marco Evangelista venisse in Calabriam: ab his Apostolis conversam esse S. Dominatam, et cum tribus Filiis suis baptizatam: Sanctam deinde ab idolorum sacerdotibus accusatam, jussu præsidis comprehensam cum Filtis, promissis ac minis ab eo tentatam Sanctorum constantiam, sed frustra. Hinc in conspectu sanctæ Matris tres Filii sectione capitis vitam finierunt, Filiosque secuta est Mater. Addit, corpora noctu sepulta fuisse a Christianis in loco martyrii, ibique deinde conditam fuisse ecclesiam S. Senatori dicatam: verum, constructa cathedrali ecclesia S. Marci, ad hanc translata fuisse ab ecclesia S. Senatoris prædictorum Martyrum corpora. Demum affirmat, Eminentissimum Sirletum, qui ecclesiæ S. Marci episcopus præfuit, in ea fuisse opinione, ut existimaret S. Dominatam fuisse ex primis, qui pro Christo sanguinem fuderunt. In titulo præfixo dicitur festività SS. Dominatæ, Senatoris, Cassiodori et Viatoris martyrum celebrari 14 Sept., idque indubitatum est. At non æque certum credo, eos fuisse cives oppidi S. Marci, licet malim existimare in Calabria natos fuisse, quam in alia quadam provincia. Monum. fide dignorum defectus non sinit plura de hisce Sanctis addere.

alia etiam, quæ de Sanctis asseruntur, non omnino sunt certa.

C

DE S. FELICE ET SOCIIS MARTYRIBUS

J. S.

IN TUSCIA

Ex apographis Hieronymianis.

Martyres varii hodie simul memorantur in codicibus aliquot Hieronymianis, sed modo multum diverso et ambiguo. Hæc ratio mihi persuasit, ut unum dumtaxat ubique nominatum, et duobus locis Tusciæ attributum, in titulo exprimerem, licet plures haud dubie sint admittendi, qui Sociorum nomine indicantur, et mox nominatim recensentur. Martyrologium Richenoviense, tom. VII

Junii editum, non nisi unum annuntiat hoc modo. In Tuscia, Felicis. At Epternacense apud Florentinum in Annotatis sic habet: Et in Tuscia Felicis, Demetri, et Zottæ, Setiri, Felicis, Honori, Demetri. Ex hisce quatuor tantum in suis codicibus invenit Florentinus, eosque sine loco ita memoratos: Felicis. Honori. Demetri. Zeti. Eisdem habet codex Corbeiensis, ubi sic exprimuntur: Et Felicis, Honori, Demetrii, Zeti.

F

A Zeti. In Gellonensi et Augustano mentio fit sine loco Saturi, Felicis, Honorii. Labbeanum vero solum meminit Saturi, et Felicis. Porro certius præ ceteris admittendi videntur Felix, Demetrius, Honorius et Zetus. Utrum vero adjungendi sint Setirus aut Satorius a Zeto distinctus, alterque Felix et alter Demetrius, non adeo certum apparet. Ceterum in codice Corbeiensi quatuor laudati

Martyres post Sanctum Cyprianum Carthagine annuntiatum ita mox subjiciuntur, ut videri possint etiam Carthagine annuntiari: verum jam observavit Florentinius, videri lacunam esse admittendam in codice Corbeiensi et in suis; credimusque ex illis codicibus excidisse voces in Tuscia, quas in Epternacensi et Corbeiensi reperimus.

AUCTORE
J. S.

DE S. CRESCENTIO MARTYRE

ROMÆ

J. T.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

De Sancti Actis, cultu, et reliquiis.

E

SUB INITIUM
SECVLI IV
Acta Sancti,
et Martyrolo-
gium Roma-
num,

Purimos inter gloriosos pugiles, qui, Diocletiane durante persecutione, suo sanguine Christi fidem signarunt, reperitur etiam S. Crescentius puer, S. Euthymii filius. Hujus Acta Ms. laudat Baronius in notationibus ad 14 Septembris, quæ ab Ecclesia Perusina accepit et legit. Eadem nobis communicata sunt ex tom. N. P. Gallonii apud PP. Oratores Romæ, quæ Pinius noster die 29 Augusti, qua de SS. Euthymio, uxore ejus et Crescentio filio martyre agit, ad hunc diem illustranda retulit, quo eum annuntiat Martyrologium Romanum hoc modo: Romæ S. Crescentii pueri, filii S. Euthymii, qui in persecutione Diocletiani sub Turpilio iudice via Salaria gladio percussus obiit. Consonant his laudata Acta, ex quibus de Sancti Crescentii martyrio dubium esse nequit: si tamen quæ idem Martyrologium ad 29 Augusti habet, prout jacent, accipias, eum non Romæ, sed Perusiæ, non martyrem, sed naturali morte defunctum fuisse dices. Perusiæ, inquit, S. Euthymii, Romani, qui Diocletiani persecutionem fugiens, ibi, cum uxore et Crescentio filio quievit in Domino. Antilogiam hanc notat illustrissimus dominus Petrus Gonzalez de Mendosa quondam Granatensis archiepiscopus in Historia Salicensi, quam Hispanice conscripsit, lib. IV cap. x fol. 829; quæ tamen nulla erit, si Martyrologii verba ita intelligas, ut iis S. Euthymius Roma Perusiam, ut Diocletiani vitaret persecutionem, profectus, ibidem cum uxore filioque Crescentio habitasse, solusque in Domino quievisse significetur, quod plane Perusinae ecclesiæ Actis conforme, nec omnino contra naturalem verborum sensum est.

ex quibus incertum est, quid de S. Crescentii matris exitu censendum sit,

2 De S. Crescentii matris exitu nihil in Actis legitur, unde incertum est, ubi, et quo mortis genere vitam finierit. Superfuit, quando Turpii aut Turpilii jussu Crescentius Romam captivus ductus est: nam et ipsam Perusiæ Turpio proconsuli traditam fuisse legitur, narraturque ingenue confessam fuisse se cum marito et Filio ab Epigmenio presbytero baptizatum Christo nomen dedisse. Hinc Ferrarius in annotatione ad San-

cti Crescentii gesta, quæ in compendium contracta exhibet, Mirum esse, inquit, de matris S. Crescentii exitu nullam in Actis illius fieri mentionem, cum tamen ex iisdem Actis illam una cum filio Christianæ fidei delatam constet. Subjungit: Forte manus persequentium fuga evasit; quod mihi minus verisimile apparet; Qui enim persequentium manus fuga evasisset, quæ jam capta, et proconsulis jussu non secus ac Filius ejus virgis cæsa carceri, ab eo divisa, inclusa fuit. Non infior plane incertum esse, quid de ipsa, S. Crescentio Romam abducto, actum fuerit; sed, si conjecturis locus est, malo credere eam Perusiæ aut martyrio, aut miseris, plagisque inflictis confectam, finivisse vitam, quam post certamen adeo gloriose inchoatum fuga sibi consuluisse; præsertim cum tenerrimi Filii sui vix duodecimum tum agentis annum id non pateretur exemplum. Sed ad S. Crescentium redeamus.

3 Fixi superius Sancti martyrium sub initium seculi IV. Annum non designant Perusinae ecclesiæ Acta edenda; sed Tillemontius illud contigisse existimat anno 303. Opinionis suæ rationem affert, quod circa hunc annum Diocletianus et Maximianus, sed quibus S. Crescentium passum Romæ fuisse, Acta tradunt, in urbe Romana fuerint. Ut ut est non procul a vero me aberraturum putavi, si, relicto anno incerto, seculi IV initium determinarem, cum illo tempore non paucos Christi milites sanguinem suum pro veræ fidei defensione sub his imperatoribus profudisse passim traditum reperiamus. Martyrii diem Acta Perusina exprimunt 14 Septembris, quo Sanctum in Martyrologio Romano et Ferrario annuntiari vidimus. Additur sacrum corpus a muliere quadam, quam Sanctus Romam captivus ingrediens visu donaverat, sepultum fuisse in ea crypta, in qua Sanctorum multorum corpora condebantur. Forte designatur cæmeterium Priscillæ: nam corpus anno 1606 ex hoc cæmeterio, consentiente Urbano VIII PP. Romano, per reverendum admodum patrem Mutium Vitellescum Societatis Jesu præpositum Generalem fuisse extractum liquet

F
Martyrii
tempus et locus
sepulturae.
Pars corporis
Dertusæ;

AUCTORE
J. T.

liquet ex instrumento authentico, quod habeo de translatione ejus Dertusam Tarraconensis Hispaniae civitatem. Obtinuit hanc gratiam a laudato Pontifice Eminentissimus et reverendissimus dominus Espinosa S. R. E. diaconus Cardinalis titulo SS. Cosmæ et Damiani tum Dertusensis episcopus, sed ad Granatensem archiepiscopatum nominatus.

etiam Senas
in Etruria.

4 *Integrum tamen corpus Dertusenses non habent; nam lectione nona (Acta non nisi lectiones sunt Sancto propriæ) dicitur ejusdem S. Crescentii corpus Senas Etruriæ urbem Archiepiscopalem, SS. Virginis et Matris vultu celebrem adeo, ut Deiparæ civitas dici meruerit, translatum ab Antifredo Senensi episcopo, qui illud a Stephano IX* dono acceperat; quod Ughellus in Italia sacra tom. III pag. 626 factum fuisse scribit anno 1088 quarto Idus Octobris, additque translationem memoratam in metropolitana Ecclesia antiqua exhiberi picturam, cui versus aliquot subscripti fuerint, quos vorax antiquitas adeo corripit, ut legi nequeant. Antonius Macedo S. J. in Opere singulari, quod de Sanctis tutelariis orbis Christiani in lucem edidit, pag. 122 S. Crescentium Senensis civitatis patronum cum SS. Anzano, Savino et Victore a civibus electum fuisse tradit, et quotannis 12 Octobris, quo Senas corpus translatum fuisse diximus, ut talem a Senensibus coli. Ex quo manifeste consequitur Dertusenses integrum S. Crescentii corpus non habere, sed dudum ante saltem notabilem adeo partem, ut non inepte corpus dici possit, apud Senenses quiesuisse.*

B

Imo et in
Montis Cælii
monasterio.

5 *Nec etiam, si Tamayo credimus, Senenses et Dertusenses integrum Sancti corpus asservant; in Martyrologio quippe suo ad 14 Augusti hæc habet: In monasterio Minorum Montis Cælii in Carpetania honorifice quiescunt sacra lipsana, Roma adlata S. Crescentii pueruli, filii S. Euthymii, qui in persecutione Diocletiani sub Turpilio iudice via Salaria, abscisso capite, martyr inclytus cælum palma redimitus intravit. Situm est monasterium illud Cælii Montis aut Cælii montis, teste Waddingo in Annalibus Minorum tom. I, pag. 208 et 209, in diocesi Cantiana seu Coriana in profunda valle altissimis montibus circumcincta. Est autem Coria episcopalis civitas Hispanie, Legionensis regni, nunc sub archiepiscopo Compostellado a Rodericopoli sive Roderici civitate 14 milliaribus in Septentrionem dissita.*

C

Festum ejus ibidem celebrari ait 14 Augusti, licet in Martyrologio Romano annuntietur ad 14 Septembris, propter occurrentiam Exaltationis sanctæ Crucis. Fidem facit ex illustrissimo domino Petro Gonzalez de Mendosa olim archiepiscopo Granatensi, qui loco superius laudato S. Crescentii reliquias ibidem testatur asservari et coli. Nunc Acta, prout ea accepimus, lectori exhibeo.

ACTA

Ex tom. N. P. Gallonii apud
PP. Oratores Romæ.

S. Euthymius
cum uxore et
filio S. Cres-
centio Dio-
cletiani per-
secutionem
vixit.

LECTIO I. Temporibus Diocletiani et Maximiani Romanorum principum orta est non parva persecutio Christianorum, quia, quocum-

que modo Christicolæ inveniebantur, acrioribus suppliciis submittebantur, et multi latitabant, qui occulte erant Christiani propter supra nominatorum principum metum, et a certamine cessabant; inter quos erat vir nomine Eutimius Romanus *a*, qui cum sua uxore *b* et filio Crescentio ab Epigmenio *c* presbytero occulte baptizatus est, qui cum audisset et vidisset, quod multi Christiani trucidarentur, fugam iniit, relictis omnibus, quæ habuit, cum sola uxore et filio unico nomine Crescentio Perusiam *d* civitatem occulte ingressus est.

2 LECT. II. At ubi per aliquod tempus moratus est, non palam se dicebat Christianum, sed Christum quotidie veraciter colebat. Admonens assidue sine cessatione filium suum Christianissimam regulam servare, et omnia simulacra Deo inimica despicere, et verum Dominum Jesum Christum confiteri. Quomodo esset natus de Virgine et passus et crucifixus et die tertia surrexit, sicut mos est Christianis ad credendum *e*, undecimo ætatis Filii sui anno. Eutimius pater beati Crescentii confessione beatissima migravit ad Christum, cujus accipiens Filius suus sanctissimum corpus ejus inter sacra martyrum condidit, palam omnibus nuntians patrem suum esse verissimum Christianum. Quarto Kalendas Septembris, ut annuntiat sacra pag. ejus confessionem, in Domino migravit a seculo.

3 LECT. III. Audiens Turpius proconsul civitatis Perusinæ de Christianissimo viro, qui Romæ latuit, et in sua civitate Christum coluit, iratus est valde et ait: Si audierint sacri principes nostri hominem nostræ civitatis Christum colentem, et non eum ad magnas angustias deductum contra suæ fidelitatis potentiam *f* nos esse damnandos judiciali sententia judicabunt. Qui præcepit matrem cum Filio ante se deduci. At, ubi deducti sunt, dicit eis Turpius: Vere et tu et Filius tuus, et maritus tuus, qui obiit, Christiani fuistis, et nostram civitatem condemnastis? Cui inquit vidua: Vere vir meus et ego cum Filio meo sub Epigmenio presbytero accepimus baptismum. Cui Turpius: Nonne dicitis gloriosum Deum Apollinem? Cui beatus Crescentius dixit: Non, sed dico, quia ipse est dæmon. Hinc iratus proconsul jussit ambos virgis cædi; cui et dixit, Deum noli blasphemare; et jussit eos separatim in carcerem recludi usque mane.

4 LECT. IV. Mane autem facto, dixit Turpius ad senatores suos: Melius est enim ut insanum illum Puerum transmittamus Romam, ut ibi trucidetur, quam nos in illum nostram exerceamus voluntatem, quia advena remansit nobis. Romæ fuit, Romam revertatur, et secundum principis jussum puniatur. Cui dixerunt: Bene locutus es; fac ne in te principes irascantur. Crepusculo igitur orientis diei jussit ligari innocentem Crescentium in collo et ad urbem dirigi, cum summa quoque diligentia custodiri, dicens: Diligenter perpendite, ne per magicas artes fugam ineat.

5 LECT. V. Scripsit itaque legationem in papiro dirigens Romam, cujus testis talis est: Sacratissimis atque invictissimis principibus seculorum, Diocletiano et Maximiano. Turpius per omnia, si quid audet dicere vestræ clementiæ vester fidelis proconsul, sicuti emptitium servum me rimari dignemini. De nephas. Puer, quem vobis per nostros affero, contra sacra deorum contaminatus est, edocens Christum, quem vestra sa-
cra

D

a b
c

d

*Mortuum pa-
trem S. Cre-
scentius sepe-
lit, eumque
Christianum
fuisse prædi-
cat,*

e

*quare a pro-
consule cum
matre captus
virgis cæditur,*

f

E

*Romam mitti-
tur.*

*Proconsulis ad
Diocletianum
et Maximia-
num litteræ.*

A cra sedes condemnat ; ideoque ad vos illum transmittito, ut aut vestrae voluntati placet majestatis, valeat principatus vester in eo. Cum iret beatus Crescentius per viam urbis Romae, praedicabat, et annuntiabat militibus suisque carnificibus, quomodo Jesus Christus natus et passus, et crucifixus et quomodo surrexit, et ascendit, et quomodo venturus erit in die novissimo judicare et reddere bonis bona et impiis poenam.

In ingressu
civitatis Ro-
mae caecum
illuminat.

g

6 LECT. VI. Ut autem venit ad pontem Milvius g visa Roma, ait : O Roma, quae similis tui civitas, si tu Jesum confiteris, et duos desuper te ejiceret diacones, qui te sugunt et suis te faciunt malis periclitari, ut demergaris in profundum ! Tu, quae es pulchrior cunctis. Cui milites dixerunt : Qui sunt illi diacones, qui Romam subvertunt ? Crescentius respondit : Diocletianus et Maximianus, qui filii sunt inferni. Audivit eum mulier, quae sedebat prope viam, quae habebat caecos oculos, ait ad eum : Puer, est ille Deus verus, quem tu dicis Christum ? Cui beatus Crescentius ait ; Ipse est. Cui mulier : Poterit mihi praestare lumen, quod non habeo ? Ad haec beatus Puer : Si placet, potest. Cui mulier : Ego te per illum oro : et adoravit in terra ; et surgens ab oratione Puer beatus ait : Quid tibi est mulier ? Illa ait ; Gratia Christi sana sum, et lumen video ; et Puer sanctus in terra prostratus ait : Gratias ago tibi Salvator mundi.

B

Coram Diocle-
tiano sistitur
et condemna-
tur.

7 LECT. VII. Territi ergo milites citius eum extra portam, quae nuncupatur Salaria, deduxerunt, et adducunt eum ad tribunal Salustii ante Diocletianum, et attulerunt legationem Turpii. Ut autem legit. En Puer est, de quo legitur in papiro, responderunt milites. Ipse dicit Diocletianus : Vis adorare nostros deos, et dejicere Christum tuum ? Tunc beatus Crescentius cum magna constantia dixit : Nec credo, nec adoro alium nisi Christum, quem pater meus docuit me. Iratus Diocletianus ait : Ejicite eum extra portam Sariam, et accipiat capitalem sententiam, ut omnes infantes Romani ludant de isto.

Capite plecti-
tur et sepeli-
tur.

h

C qua multi Sancti condebantur. Ubi multis diebus fulgent ejus beneficia ad laudem Jesu Christi.

Corpus Senas
transfertur,
ubi miraculis
claret.

i

9 LECT. IX. Martyrizatus est autem puer beatus Crescentius decimo octavo Kalendas Octobris, regnante Domino nostro Jesu Christo. Post vero multis temporibus transactis, venit Carolus primus i sub tempore Stephani Pontificis, cui retule-

runt ista et multa alia. Audivit quoque episcopus Senensis Antifredus nomine. Petiit ergo corpus sanctissimi Crescentii martyris per charitatem Stephani Papae. In Senam k civitatem attulit, quarto Idus Octobris, atque cum magno honore condidit, ubi fulgent ejus mirabilia usque in praesentem diem, Jesu Christo Domino nostro regnante, cujus est honor et gloria per infinita seculorum secula.

A. N. P.
GALLONII.

ANNOTATA.

a De eo actum est in Opere nostro ad 29 Augusti.

b De illa egimus in Comm. praevio, qui consuli potest.

c Vide, quae de S. Epigmenio dicta sunt 24 Martii.

d Antiquissimi nominis civitas est, unaque ex duodecim Etruriae principibus, quam hoc tempore in Umbriam plerique rejiciunt, tamquam ejusdem provinciae caput.

e Lege : Sicut mos est Christianis filios suos a teneris instruere, ut credant.

f Intellige : contra leges et edicta sua.

g Extra Romam, non procul tamen a ea dispositus, celeberrimus est victoria, quam Constantinus magnus de Maxentio retulit, qui ibidem aquis Tiberinis suffocatus est.

E

h Ex his verbis conjici posset, si Acta tanti valerent, S. Crescentium aliquos passionis suae socios habuisse, atque hinc forte Baronius in annotationibus ad 14 Septembris dicit : De (Crescentii pueri) martyrio, aliorumque sociorum Acta manuscripta legi, quae ab ecclesia Perusina accepimus.

i Dixi in Comm. praevio num. 4 ex Ughello translationem hanc factam fuisse anno 1058 ab Antifredo 38 Senensium episcopo, qui S. Crescentii corpus a Stephano IX dono acceperat. At Nicolaus Coletus in Editione secunda Ughelli Antifredum hunc post Ambrosium Senensium episcoporum Catalogo inserit, praedictamque ecclesiam rexisse autumat anno 886. Opinionis hujus rationem offert, quod hic mentio fiat Caroli I, quem alium a Carolo Crasso esse non posse existimat, qui anno 886 a Stephano V Pontifice Romam evocatus fuit. Sed, praeterquam quod Carolus Crassus non fuerit hujus nominis primus, haec S. Crescentii Acta tantam fidem non merentur, ut ex iis certo colligi possit, quo tempore praedicta translatio contigerit. Haec lectorem monendum censui, ne in comm. praevio certum translationis hujus tempus a nobis determinatum fuisse arbitretur.

F

k Vetustissima et nobilissima Etruriae civitas est Deiparaeque cultu celebris.

DE SANCTO MATERNO EPISCOPO

COLONIÆ AGRIPPINÆ

COMMENTARIUS

§ I. Gravis controversia de tempore missionis S. Materni in Germaniam et Gallias, cujus examini nonnulla præmittuntur.

SEculo IV
Occasione
Sancti expo-
nitur contro-
versia

B

Celebris est, fuitque a multis seculis per Germaniam, Gallias ac Belgium nostrum S. Materni memoria, atque eam præ ceteris peculiari veneratione, uti fusi infra exponam, recolunt tres præclarissimæ diæceses, Trevirensis, Coloniensis ac Leodiensis; utpote quarum prior ipsum cum SS. Euchariorum et Valerio apostolorum suorum agnoscit, et tertium post illos antistitem: posteriores vero duæ fidei Christianæ primordia ac sedis episcopalis fundamenta (ei accepta referunt. At celebrius multo per memoratas regiones nomen ipsius reddidit dudum inchoata et agitata vehementer inter eruditos quæstio, de origine plurimarum in hisce partibus, et eas inter jam dictarum ecclesiarum; aliis eam ad primum Christi seculum referentibus, aliis ad tertium.

de origine
plurimarum
ecclesiarum.

C

2 Eam materiam pertractaturus Jacobus Longuevallius Societatis Jesu sacerdos in Dissertatione præliminari ad Historiam ecclesiæ Gallicanæ, universim proloquitur in hunc pene modum Gallice: Quæstio agitur, an Christiana religio fundata fuerit in Galliis per Apostolorum discipulos ab ipso æræ Christianæ primo seculo, an vero ejusdem fundatæ epocha differenda sit ad medium usque seculum tertium. Utraque opinio auctoritate non caret, et propugnatores habet veneratione dignos. Horum pars una asserendo antiquitatem Gallicanæ ecclesiæ, suum esse duxit dimicare fortiter pro patriæ suæ gloria, pars altera istam antiquitatem negando, decertaturam se putavit dumtaxat pro defensione veritatis; nec immerito credidit, tam illustri ecclesiæ haudquaquam opus esse fictis nobilitatis titulis. At vero contentionis fervor, qui in hujusmodi disputationes se fere insinuat, sententiæ utriusque patronos compulit ad extrema æqualiter reprehendenda: illi quippe eo deventerunt, ut propugnarent populares ingenti numero traditiones et instrumenta maxime improbata; hi vero, ut non semper acquieverint testimoniis fide dignissimis. Ita ille.

Rationes, ob
quas missio
quorundam
Sanctorum

3 Idem auctor inter utrumque extremum medium viam eligens in ipsa Dissertatione sua rem ita expedit, ut neque nimium credulitati tribuisse videri debeat, neque nimium severitati: asserit primum, fidem Christianam in Galliis fundatam per Apostolorum discipulos primo æræ Christianæ seculo, sed mox fatetur, eandem fidem exiguos admodum primo et secundo seculo ibidem progressus fecisse; et, recitatis pro utriusque asserti probatione exemplis ac testimoniis, concludit denique, valde incerta esse, que narrantur seorsum de fundatis primo seculo Galliarum ecclesiis. Hanc autem conclusionem firmat rationibus generalibus,

deductis primum ex eo, quod, si vera sint quæcumque circumferuntur de ecclesiarum in Galliis primo seculo fundatoribus, quorum catalogum proponit bene longum, consequens sit, ut tum temporis nusquam terrarum adeo floruerit quam in Galliis Christiana religio; secundo, quod Acta pleraque aliaque instrumenta, quibus nituntur traditiones istæ, conscripta fuerint post novum dumtaxat seculum, sintque fabulis conspersa aut supposititia: tertio, quod catalogi episcoporum in plerisque ecclesiis a se enumeratis tales sint, ut nequeant statui initia episcopatum ante medium circiter seculum tertium, nisi admittantur in omnibus pene ecclesiis eadem tempestate vacationes maxime diuturnæ. Raræ sunt, inquit, ecclesiæ præter Trevirensensem, Coloniensem ac Metensem, in quibus sufficienti numero reperiantur episcopi ad continuandam successionem ab Apostolorum temporibus. Sed neque illarum (Trevirensis etc). aliarumque ecclesiarum episcoporum catalogi omni auctoritate præditi sunt necessaria, ut securos nos reddant.

4 Sat recta hæc rerum dispositio est, et ut aptissima ad conciliandos veterum scriptorum textus, in speciem sibi invicem contrarios, subinde a majoribus nostris usurpata, ut videri potest tom. V Junii ad diem 30 in Animadversionibus Papebrochii ad Dissertationem Joannis Cordesii, et illi oppositam super hac materia Epistolam Petri a Marca ibidem excusas. Aptæ sane est, sed tunc potissimum, cum vel in genere inquiratur in prædicati apud Gallos Evangelii epocham, vel in primordia alicujus seorsum ecclesiæ, cui ad evertendam traditionem generales istæ rationes facile applicentur; prout applicavit laudatus Longuevallius Lemovicensi ecclesiæ, quam primo seculo a S. Martiale fundatam nonnulli contendebant. Imo prout applicaverunt ex nostris, Henschenius tom. III Aprilis ad diem 30 S. Eutropio Santonensi; Sollierius tom. II Augusti ad diem 5 S. Memmio Catalaunensi; Stillingus tom. I Septembris ad diem 1 SS. Sixto Remensi et Sinicio Suessianensi; Limpenus eodem tomo ad diem 3 S. Mansueto Tullensi episcopis, quos omnes a primo seculo ad tertium vel quartum revocandos monuerunt; idemque statuendum de aliis passim primis harum partium episcopis, insinuat loco non uno Sollierius in Observationibus ad Martyrologium Usuardi.

figitur
seculo III. an
applicari
possint

F

5 Verum, cum juxta Longuevallii dispositionem saltem ab aliquibus primo seculo jacta sint in Galliis fidei Christianæ fundamenta, redit quæstio, an illos inter agnoscendi sint SS. Euchariorum, Valerius et Maternus; an contra his, sicut mox enumeratis aliisque, ita applicari queant memoratæ

S. Materno;
aiunt multi,
negant alii.
Momenta utri-
usque partis

AUCTORE
J. P.

A *ratae rationes, ut similiter differenda sit eorum missio ad tertium usque seculum. Posse applicari asserunt non pauci recentiores; negant alii; prioribus annumerandus ipse Longuevallius. Is quidem, postquam absolute S.S. Crescentis et Trophimi per Apostolos in Gallias missionem sustinisset, et contra S. Martialis et unius ulteriusve antistitem rejecisset ad seculum tertium (rectene utrobique nec ne, non examino) de aliis quibusdam subtimide loquitur, ac demum ita concludit universim: Supervacaneum sit ac tetricum discurre in singulos episcopos alios, qui primo seculo traduntur ecclesias fundasse in Galliis. Plurimorum Vitae non nisi incertitudinem et contradictiones pariunt, quas coarguere, caro constat semper: veremur quippe, ne laedamus genii tenerioris homines, quorum major est in Sanctos amor quam intelligentia. Ita ille in Dissertatione Gallice conscripta. Nihilominus tom. I Historiae pag. 85 satis aperte se significat adversari traditioni de missis per S. Petrum in Gallias S.S. Eucharzio, Valerio et Materno. Unde simul colligas, haud magno in pretio apud ipsum fuisse catalogos episcoporum, laudatos supra sub finem num. 3.*

B *6 Dionysius Sammarthanus tom. III Galliae Christianae novissime editae Leodiensium episcoporum seriem exorsus a S. Materno, praecipua, quae pro ejusdem primo seculo missione, et contra hanc utrimque adducta sunt argumenta proposuit, protestatus interim, id a se factum non esse, ut ulli sententiae praepjudicium afferret; sed ut lectores difficultates edoceret. Lubens equidem lectores nostros remissem ad laudati auctoris lucubrationem, evasurus eo pacto laboriosam certe discussionem et odiosam fortasse iis, qui Sancti nostri primo seculo apostolatam usque adeo certum esse volunt, ut de eo vel dubitare nefas esse significent. At vero cum idem auctor controversiae hujus puncta non nisi nude et breviter perstrinxerit, cumque praeterea post Operis ipsius editionem in lucem prodierint a partium patronis dissertationes novae, non abs re fore credidi, si eorundem rationes et momenta paulo fusius expenderem. Accedit, quod ad id ipsum me utcumque impulerint decessores nostri, dum aliquoties in Opere indicarunt fore, ut ad hunc diem gravissima illa quaestio discuteretur.*

alibi obiter
relata, hic
fusius discutienda:

C *7 Hunc autem mihi modum proposui: primo, ne aequo longius excurram, abstinere, quantum materia permiserit, a generali controversia de initiis illatae in Gallias religionis Christianae, ac Patrum veterumque scriptorum testimonia adhibebo dumtaxat, in quantum praecise apta videbuntur ad eruenda primordia ecclesiarum Trevirensis, Agrippinensis et Tungrensium seu Leodiensis. Secundo, ut confusionem evitem, praemittere argumenta eorum, qui pro primo seculo decertant et hos primae sententiae patronos appellabo: dein subjungam, quae opponuntur a parte adversa seu secundae sententiae patronis. Tertio, ne ipsemet partium studio praeventus fuisse merito dicar, dabo operam, ut nihil praetermittam, nihil negligam, quod alterutri opinioni patrocinari creditur; imo, quamvis singulorum litigantium ordinem servare nequeam, cum neque ipsi eundem servarint omnes, argumenta tamen, ubi fieri poterit, ita proponam, ut ipsi potius loqui videantur quam ego, non dissimulaturus interim, si quid minus apposite prolatum ab ipsis, aut minus recte probatum putem: nulla tamen alterutrius sententiae momenta aut monumenta improbabo, non additis ratio-*

nibus, aut assignatis locis in Opere nostro, quibus improbata fuerint, ne in me cadat dictum, quod historicus nostri temporis ardens traditionis, juxta ipsum antiquissimae, propugnator in adversarios contorquet his verbis: Mirum prorsus videri debet, reperiri hodie scriptorum turbam, qui absque dubio, quia invicem describunt, foundationem religionis Christianae in Galliis rejiciunt ad tertium seculum et fabulis annumerant veras S. Petri aut ejus discipulorum missiones.

8 Quarto denique, singulis rite perpensis, indicabo, quanam ex sententiis praeplaceat, et juxta eam reliqua S. Materni gesta conabor disponere. Longum sit enumerare utriusque opinionis patronos omnes: veruntamen majoris lectorum commodi gratia, dabo praecipuos, per decursum hinc inde nominandos. Primam tenent Browerus in Annalibus, Bucherius in Belgio Romano, Gelenius in Opere de magnitudine Coloniae Agrippinae, Fisenus in Historia Leodiensi, Laguillius in Historia Alsaciae, Bertholetus in Historia Luxemburgensi et alii, quibus addo, licet in multis dissentiat, eximium Hartzheim doctorem Coloniensem in erudita lucubratione, quam Ms. habeo, directa ad illustrissimum ab Hontheim statim laudandum. Alteri sententiae adherent Launoyus in Dissertatione de loco Sulpitii Severi, Tillemontius in Monumentis Historiae Ecclesiasticae, Calmetus in Historia Lotharingiae, Sollierius noster in Observationibus ad Usuardum, alique plures cum illustrissimo Joanne ab Hontheim, Eminentissimi electoris archiepiscopi Trevirensis consiliario intimo et suffraganeo, cujus viri, patria Trevirensis, docta dissertatione, praefixa Historiae diplomaticae Trevirensi, impressae anno 1750, plurimum usus sum in hac disquisitione.

praecipuorum
litigantium
notitia.

E

§ II. Argumenta pro seculo primo deducta ex congrua verisimilitudine ac Patrum generalibus assertionibus; atque ad illa responsiones.

P *rimae sententiae assertores disputationem passim aperiunt per generalia pro antiquitate ecclesiarum Galliae Germanicaeque argumenta, atque inde et suam antiquitatem concludunt. Verisimile non esse, aiunt, quod Apostoli, quorum sonus in omnem terram exiit, qui pervaserunt ad Scythas, Aethiopes, Indos aliorumque barbarorum fines ultimos, neglexerint Gallos aliarumve regionum incolas, Italiae tam vicinos, et ad quos ipsa locorum opportunitas ducebat atque invitabat. Id neque credi posse permissum fuisse a divina providentia, quae Evangelium per orbem universum dilatari voluit, neque factum a S. Petro apostolo, cui Occidentis cura peculiariter incumberebat. Hujusce ratiocinii veritatem stabiliant positiviis testimoniis veterum scriptorum et Patrum, Justinii potissimum, Tertulliani et Irenaei episcopi Lugdunensis, quorum prior, passus martyrium circa annum 166 vel 167, scribit, jam tum suo tempore Christi cultum penetrasse ad omne genus mortalium, quocumque nomine appellarentur; alter, qui seculo tertio inchoato floruit, diserte affirmat, suo aetate in Christum credidisse Galliarum diversas nationes; tertius sub*

Rationes a
providentia
divina et
Patrum
F

eiusdem

modus in ea
disquisitione
servandus;

AUCTORE
J. P.

ejusdem seculi exordium martyrii palmam consecutus, ita fatur: Etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis una et eadem est: et neque hæ, quæ in Germaniis fundatæ sunt, ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hæ, quæ in Iberis, neque hæ, quæ in Celtis, neque hæ, quæ in Oriente, neque hæ, quæ in Ægypto, neque hæ, quæ in Lybia, neque hæ, quæ in medio mundi sunt constitutæ.

præsertim
Justini Tertul-
liani

10 *Præter tres istos Patres citant alios auctores antiquos, quibus ideo memorandis supersedeo, quia, si res istis confici nequeat, parum ab his ad stabiliendam ecclesiarum Trevirensis, Colonien- sis ac Leodiensis antiquitatem adjumenti allatum iri existimo. Itaque cum constet per testes illos tres omni exceptione majores, Christi cultum se- culo secundo penetrasse ad omne genus mortali- um; in ipsum credidisse, Galliarum diversas nationes, fundatas fuisse in Germaniis ecclesias, excludi non posse aiunt Treviros, pro quibus stant antiquissima traditio, Annales patrii, scriptores multi et catalogus episcoporum, de quibus singulis infra redibit sermo. Juvat iis addere eximii Hartzheimii in Ms. Dissertatione sua ad textum S. Irenæi observationem his verbis conceptam:*

B Affirmat (Irenæus) ecclesias, non unam, sed per- multas; non in prima dumtaxat vel secunda Germania, sed in GERMANIIS. Dum Germanias plurium numero nominat, utramque cis-Rhenana primam seu superiorem et secundam inferioremve necessario intelligit, Romano hujus seculi more, quo nullum in Germania trans-Rhenana seu barbarica legimus antistitem, nul- lam ecclesiam.

et Irenæi gene-
ralibus asser-
tionibus, de-
sumptæ

11 *Post hæc interjicit nonnulla, quibus monet, vocem Germanias eodem modo intellectam fuisse a Bucherio lib. XVII cap. XIV Belgii Romani, ubi disserit de epistola Leonis PP. I ad universos Germaniarum atque Galliarum episcopos, et sic progreditur: Non ait (Irenæus) natus hodie aut nudius tertius, sed fundatas exstare ecclesias. In iis jam doceri (ait) prædicari, et tradi idem Sym- bolum Apostolorum, quod in Oriente puer Irenæus audierat. Hæc, qui secundo seculo veluti aperta et nulli inficienda scribit contra hæreti- cos de ecclesiis jam in Germaniis fundatis, is minimum exeunte primo aut nascente secundo ecclesias eas natas in Germaniis dicit. Habemus ergo nos Agrippinenses, Germaniæ secundæ in- colæ, religionis Christianæ primo æræ Christianæ seculo exeunte apud nos prædicatæ et sus- ceptæ, dein ecclesiarum fundatarum auctorem supparem eumque gravissimum scriptorem, doc- torem Ecclesiæ, ex ecclesiarum in Germaniis jam fundatarum fide Catholicitatem Ecclesiæ Christi contra heri natos, et in orbis terræ an- gulo quopiam circumscriptos hæreticos argu- mentantem et demonstrantem; demum duobus seculis Sulpicio Severo et Gregorio Turonensi majorem. Certo ergo errant, qui non nisi medio seculo tertio Germaniis aut Galliis Christi fidem prædicatam aut susceptam scripsere. Hactenus laudatus auctor, cui aliisque, quid ab adversa parte respondeatur, priusquam ulterius proceda- mus, audiendum.*

per allata
aliunde vete-
rum scripto-
rum

12 *Itaque secundæ opinionis assertores plerique non refragantur rationibus adversariorum genera- libus, quas Patrum textibus præmisimus, et quam- vis humanæ sapientiæ viribus assequi nequeamus, cur permiserit providentia divina, ut ad alias gentes citius perlata fuerit Christiana religio, se- rius (uti ipsimet credunt adversarii de Germanis*

quibusdam) ad alias, facile concedunt, eam ab Ecclesiæ primordiis perlatam fuisse ad Gallos; at eo modo perlatam fuisse volunt, quo traditur in Epistola sub annum 570 per septem Galliæ epi- scopos ad Radegundem conscripta et relata a Gre- gorio Turonensi lib. IX Hist. Franc. cap. XXXIX his verbis: Itaque cum in ipso Catholicæ religio- nis exortu cœpissent Gallicanis in finibus vene- randæ fidei primordia respirare, et adhuc ad paucorum notitiam tunc ineffabilia pervenissent Trinitatis Dominicæ sacramenta, ne quid minus hic acquireret, quam in orbis circulo prædicanti- bus Apostolis obtineret, B. Martinum peregrina de stirpe ad inlumptionem patriæ dignatus est dirigere (Deus) misericordia consulente.

13 *Patres objectos aliosque varii vario modo exponunt; mitto eos, qui per Galliarum diversas nationes non minus intelligi velint diversos Gal- liæ Cisalpinæ incolæ, quam Transalpinæ. Etenim S. Irenæus certo de Transalpinis locutus est. Qua- propter alios audiamus. Papebrochius tom. V Ju- nii pag. 546: Irenæus, inquit, atque Tertullia- nus dici poterunt nihil aliud velle, quam ubique gentium ab illis enumeratarum, jacta aliqua Evangelii semina, quæ tunc, cum ipsi scribebant, adhuc erant in herba, inter persecutiones utcum- que geminantis. Illustrissimus ab Hontheim in Dissertatione pag. 10, recitatis pro opinione sua laudatæ meæ epistolæ, ac Sulpitii Severi, Grego- riique Turonensis testimoniis, pergit in hunc mo- dum: His non repugnant nonnullæ conciliorum, Pontificiarumque epistolarum, Eusebii, Tertul- liani, quin et Irenæi generales assertiones de verbi divini præconibus a beato Petro et aliis Christi discipulis in Gallias vicinasque regiones missis, aut, si mavis, paucis etiam ecclesiis pri- mo, vel saltem secundo seculo in iisdem funda- tis; iis siquidem (quatenus de Gallia loquuntur) cum Sulpitio, epistola septem episcoporum Gal- liæ, Turonensi, aliisque collatis, numquam con- ficietur, tam uberes jam secundo, minus primo seculo, in ea Evangelicæ prædicationis fructus pullulasse, ut plurimi in ea tum episcopatus fue- rint.*

et aliorum
rationes

E

14 *Porro Sulpitius Severus, quo plurimum hic nituntur secundæ sententiæ patroni ita habet lib. II sacræ Historiæ: Sub Aurelio Antonini filio persecutio quinta agitata, ac tum primum infra Gallias martyria visa, serius trans Alpes Dei religione suscepta. Sulpitio jungunt auctorem Vitæ S. Saturnini apud Ruinartium in Actis Martyrum sinceris et selectis; qui scribit sequen- tia: Postquam sensim et gradatim in omnem terram Evangeliorum sonus exivit, parique progressu (Busquetus Historiarum Gallicanæ eccle- siæ lib. I lentoque progressu juxta fidem manu- scriptorum legendum contendit: sed parum in- terest, utro modo legatur, cum eadem maneat significatio, ut liquet ex contextu) in regionibus nostris apostolorum prædicatione coruscavit, cum raræ in aliquibus civitatibus ecclesiæ pauco- rum Christianorum devotione consurgerent, sed nihilominus crebra miserabili errore gen- tilium nidoribus foetidis in omnibus locis tem- pla fumarent; ante annos 50, sicut Actis pu- blicis, id est, Decio et Grato consulibus (sub annum Christi 250) sicut fidei recordatione re- tinetur; primum et summum Christi Tolosa civitas sanctum Saturninum habere cœperat sa- cerdotem. Auctor iste, si recte notatus sit is chara- cter 1, scripsisse debuit, sicuti alias monuimus, circa annum Christi 300. At certe antiquum esse, con- stat*

ac testimonia

F

A stat ex Gregorio Turonensi, utpote qui lib. I Historiæ cap. XXVIII ex eo descripsit postrema ejusdem verba: Decio et Grato consulibus etc.

sic exponitur,

15 Verum quid ad argumentum eximii Hartzhemii? Reponit illustrissimus ab Hontheim, Germaniarum generale nomen non pertinere tantum ab binas illas cis-Rhenanas provincias, sed universim loca, quæ incolebantur a Germanis, diversis nationibus in plures civitates segregatis, quæ tamen omnes institutis ac moribus ut plurimum iisdem utebantur, dicta fuisse Germanias, ut diserte docet Hertius in Notitia vet. German. part. I, cap. 1, § 5, et innumeris probatur exemplis apud Tacitum, cujus aliquot loca recenset: probabile autem non videri, S. Irenæum loco objecto in enumeratione diversorum populorum initium duxisse a Germanis cis-Rhenanis, inde saltum fecisse ad Hispaniam, et hinc ad aliam Galliæ partem, quam scilicet Celtæ incolebant, redire voluisse: primum itaque esse, ut statuatur, sancto Irenæo sermonem fuisse de iis Germanorum nationibus, quæ Daciam Sarmatiamque respiciunt, quasque signatius demonstravit Tertullianus libro contra Judæos scribens, in Christum jam credere Hispaniarum terminos omnes, Galliarum diversas nationes; et Britannorum inaccessa Romanis loca Christo jam subdita, Sarmatarum item Dacorum et Germanorum. Id enim de Tertulliano sibi persuasum esse ait illustrissimus, ex studiose facta trium illarum nationum, Sarmatarum, Dacorum et Germanorum conjunctione, quarum situm, allatis topographorum variorum testimoniis, conterminum fuisse comprobatur. Imo Christi religionem in Orientali illa Germaniæ ora, Sarmatis ac Dacis contermina et a Tertulliano denotata, secundo seculo fundatam fuisse, probari affirmat aliunde etiam et concludentibus argumentis; ac demum remittit lectorem ad Hansizium Germaniæ sacræ tom. I, cap. 1, et II, eundem Tertulliani locum declarantem et illis partibus applicantem.

ut ex illis promissione
Sancti primo
seculo

16 Utri rectius Patrum istorum mentem assecuti fuerint, pluribus non disquiro. Hoc tamen mihi satis certum est, quod etiam ab antiquis Colonia Agrippina adnumerata fuerit Galliarum ecclesiis. S. Athanasius eam, in epistola ad agentes vitam solitariam, superioris Galliæ metropolim nuncupat. Optatus Milevitanus, Constantinus Magnus et S. Augustinus, ubi scribunt de Materno, seculo IV Coloniensium episcopo, ubique Gallum episcopum appellant, nullibi Germanum. Verba dabimus § 9. Verum sepositis etiam istis, dum attentius rem considero, parum, aut nihil ad propositum nostrum pertinet, seu allegati Patres Germanos cis-Rhenanos respexerint, seu Germanos Orientales istos Dacis Sarmatisque confines: imo vix operæ pretium judicassem illorum assertiones, nedum interpretationes hoc loco exhibuisse, nisi perspicerem, collocari in iis vim majorem a primæ opinionis propugnatoribus. Demus ergo tantisper, S. Justinum, dum scripsit sub medium seculi secundi, penetrasse Christi cultum ad omne genus mortalium, notuisse exclusos Germanos cis-Rhenanos, Trevirenses et his vicinos, quantumvis ad illius asserti veritatem sufficere possit, si aliquam Germaniarum et Galliarum provinciam penetrarit memoratus cultus. Demus et Tertulliano et Irenæo de iisdem sermonem fuisse; inde conficietur. Christicolæ in partibus illis exstitisse, dum Patres isti scriberent: quid tum?

nihil determinate statui
possit.

17 At, inquis, diserte dicit Irenæus in Germaniis fuisse tum fundatas ecclesias. Dicit: demus ergo similiter in uno alterove loco inferioris et

superioris Germaniæ sub finem seculi secundi collectionem Christianorum stabilitam fuisse: nondum sequitur primo, quod magno numero Christianorum constiterit ista collectio; nam ante adventum S. Saturnini Tolosam raræ incivitatibus ecclesiæ paucorum Christianorum devotione consurgebant, uti habet biographus laudatus num. 14. Secundo non sequitur, iis ecclesiis tum proprios præfuisse episcopos. Multo minus denique sequitur, Coloniensi præfuisse sub initium seculi secundi S. Maternum, et Trevirensi haud diu post medium primi S. Eucharium. Nam ne Lugdunenses quidem, quos certo comprehendit S. Irenæus, dum apud Celtas Galliæ populos ecclesias fundatas scribit, episcopum agnoscunt ante S. Pothinum, Irenæi decessorem et anno circiter 177 martyrem, quantumvis Italiæ tanto viciniore sint, quam Trevirenses et Colonienses. Proinde generalia ista Patrum asserta, quantumcumque in favorem opinionis primæ interpretata, non apparent mihi sufficientia ad statuendum Sanctorum nostrorum primo seculo missionem, nisi rationes et documenta particularia Trevirensis, Coloniensis atque Leodiensis ecclesiarum solidiora reperiantur, quam aliarum, quarum primos episcopos serius collocarunt eruditi propter Sulpitii Severi, Gregorii Turonensis, Actorum S. Saturnini et Epistolæ septem episcoporum ad Rade-gundem auctoritates, quibuscum assertiones Patrum conciliari facile posse, licet multarum ecclesiarum primæ episcopi ad tertium usque seculum differantur, quis neget?

§ III. Argumenta quæ sita a traditione, juxta primæ opinionis patronos antiquissima, et nixa Actis SS. Eucharii, Valerii et Materni ac Gestis seu Historia Trevirorum; in horum ætatem inquiritur, et nec seculo IX anteriora reperiuntur, nec apta ad confirmandam traditionem.

Plerique opinionis primæ patroni, quod solemne est passim omnibus antiquitatem ecclesiarum suarum in dubium vocatam vindicare enitentibus, ad traditionem appellant plurimumque seculorum possessionem. Treviri Eucharium, Valerium et Maternum a Petro missos omni tempore gloriati sunt, inquit Bucherius in Belgio Romano lib. VI, cap. III, num. 10. Vetus et constans traditio (verba sunt Laguillii lib. IV Historiæ Alsatiæ ex Gallicis Latina) cum monumentis plenam, ut videtur, fidem merentibus conjuncta docet, SS. Eucharium, Valerium et Maternum a S. Petro legatos fuisse in Alsatiam et adjacentes provincias. Verum cum innumeris exemplis constet, traditiones in simili materia, post aliquot seculorum possessionem, ad lydiū veræ critices lapidem admotas, continuo concidisse, utpote nulla idoneorum testium continuatione nullisque indubiis aut satis vetustis monumentis suffultas, consignatasque dumtaxat litteris per scriptores a

rerum

Traditio obicitur multis
monumentis
firmata et
præsertim
Gestis Trevi-
rensum

AUCTORE
J. P.

rerum gestarum temporibus remotissimos, ac tum primum a levi populo, aliisve antiquitatis suæ plus æquo amantibus avide adoptatas, viri eruditione spectabiles, occurrente non una ambiendi ratione de particularis hujus traditionis soliditate, fas sibi esse existimarunt fundamenta ejus penitus introspicere; indagare, unde probetur, omni tempore de ea missione gloriosos fuisse cum ceteris Treviros; et cujusmodi naturæ sint tantopere æstimata monumenta examinare; quod et nos cum ipsis hic prosequemur, sumpto exordio ab Historia Trevirorum et Actis Sanctorum, de quibus agimus.

per varios
editis, et Actis
SS. Eucharîi,
Valerîi et
Materni, quæ
antiqua putant
Bollandus,

19 *Historiam Trevirorum typis promulgarunt Acherius tom. XII, pag. 196 Spicilegii primæ editionis, secundæ autem tom. II, pag. 208 ex Ms. codice abbatiæ S. Cornelii Compendiæ; Leibnitiæ inter Accessiones historicas ex tribus Mss., quæ nominat in præfatione; et Calmetus ad calcem tom. I Historiæ Lotharingicæ. Acta vero trium Sanctorum, quæ ab eodem seu iisdem, ut mox apparebit, conflata sunt auctoribus, a quibus ipsamet Historia, inseruit Bollandus tom. II Januarii ad diem 29, quo recurrit festiva memoria S. Valerîi, ubi de auctore ita censuit: Res gestas Eucharîi, Valerîi, Materni scripsit Goldcherus Treviris in cœnobio S. Matthiæ monachus;... quæ ætate vixerit non reperimus; antiquissimum esse ex eo patet, quod Herigerus abbas Lobien-sis, qui anno 990 Fulcuino successit, 31 Octobris anno 1007 obiit, multa hinc fere ad verbum describat in Gestis episcoporum Tungrensium, ubi de Eucharîo, Valerio atque Materno agit per 16 capita.*

multo anti-
quiora Ber-
tholetus et
Laguillius.

20 *Hanc Bollandi conjecturam amplectitur Bertholetus part. II Dissertationis pag. 305, tomo I, eamque amplius extendens putat Goldscherum (qui primus, ut ait, Actorum auctor non est, cum sub initium profiteatur, se ea, quæ de gestis sanctorum Patrum Trevericæ urbis refert, agnovisse certissima Majorum relatione) dedisse illa juxta fidem scriptorum, qui fortasse pluribus seculis eum antecesserant. Tum recitatis ex ejusdem biographi epilogo hisce verbis: Hæc de gestis sanctorum Patrum, post excidium Trevericæ urbis relictos cineres, diligentius perscrutantes sparsim in chartulis scripta invenimus, quærit tandem, an solidius probari possit auctoritas ac proinde meritum dicte lucubrationis. Laguillius loco superius citato ulterius procedit, atque ex iisdem epilogi verbis ita fere arguit: Gesta Sanctorum a Goldschero narrata sunt ex Mss., excidio Trevirensi surreptis; sed quartum et postremum excidium, teste Browero, contigit anno 451; igitur huic illa anteriora sunt: quæ ratio-cinatio, si modo justa foret, non parum firmaret traditionem: quandoquidem in laudatis Actis, sicut et in Historia, expresse dicantur missi fuisse a Petro Eucharîus, Valerius ac Maternus.*

Ea auctores
non habuerunt

21 *Longe abest, ut tantam hisce Actis vetustatem concedant adversarii: ætatem Goldscheri monachi, Bollando non compertam, ipsi erunt ex Joanne Trithemio tom. I Chronici Hirsau-giænsis ita scribente ad annum 1012 pag. 154: Anno prænotato, quinta die mensis Decembris, moritur Theodorus monachus et scholasticus monasterii S. Matthiæ apostoli extra muros Trevi-ro-rum: et paulo inferius: Post quem Goldscherus ejusdem cœnobiî monachus scholæ præfectus est,... qui scripsit inter cetera ingenii sui Opu-scula de laudibus sancti Eucharîi primi Trevi-ro-rum episcopi, discipuli sancti Petri apostoli*

librum I. De laudibus sancti Valerîi secundi epi-scopi lib. I. De laudibus sancti Materni Trevi-ro-rum tertii episcopi lib. I.... Ad Historiam Trevi-ro-rum gestasui temporis addidit. Unde colligimus, Goldscherum floruisse dumtaxat seculo XI, nec primum fuisse Trevirorum historiographum; quod postremum, ut manifestius appareat, juvat ex eodem Trithemio, qui in præfatione enume-rans auctores, a se consultos, nominat Theodori-cum et Goldscherum monachos S. Matthiæ in Gestis Trevirorum, exhibere scriptores de rebus Trevirensibus eo ordine, quo Goldscherum præ-cesserunt.

22 *In primis ad annum 1012, loco mox citato, dicitur Theodorus Goldscheri decessor scripsisse in Gesta Trevirorum additiones usque ad sua tem-pora. Ad annum 980, pag. 122, Remigius abbas Mediolacensis legitur composuisse Cantum de sanctis Eucharîo, Valerio et Materno, primis Trevirorum episcopis dulci et regulari modula-tione. Ad annum 955, pag. 98 traditur, Adelber-tum, monasterii S. Matthiæ Trevirensis scholasti-cum, ad Gesta Trevirorum addidisse sui acta temporis. Ad annum 909, pag. 56, notatur obitus Eberhardi monachi et scholastici in eodem mona-sterio, qui inter cetera ingenii sui monimenta complura ad Historiam Trevirorum addidit; Vi-tam quoque sanctorum Eucharîi, Valerîi et Ma-terni primorum Trevirensium pontificum, tam metro quam prosa elegantiori stylo conscripsit. Ad annum denique 885, pag. 37, refertur item obitus Florberti monachi S. Matthiæ, qui de Tre-virorum excidio, quod Nortmanni nuper patriæ Mosellanae intulerant, elegiaco versu libros quinque conscripsit. His antiquiores rerum Tre-virensium, ad materiam nostram spectantium, compilatores, aut trium primorum antistitem bio-graphos, nusquam assignatos reperio.*

23 *Ex adductis autem Trithemii verbis observo sequentia: primo, quod et ante me observavit il-lustrissimus Honthemius, Vitam SS. Eucharîi, Valerîi et Materni, editam a Bollando, adscri-bendam potius esse Eberhardo monacho quam Goldschero; quia nimirum dicte Vite melius quadrant ea, quæ de Eberhardo tradit Trithemius, quæque supra retulimus ex Vitæ epilogo. Neque aliter censuisset procul dubio ipse Bollandus, si aditus ipsi patuisset ad Chronicum Hirsau-giense, opus magnum, ut loquitur Trithemius in præfatione ad Chronicum Spanheimense, et in duobus volumini-bus partitum; quippe quod anno proxime elapsi seculi nonagesimo primum publicæ luci datum est, et ex quo uno tum Eberhardi aliorumque notitiam, tum horum et Goldscheri ætatem certius haurire poterat. Goldscherum quidem noverat ex Trithemii Catalogo virorum illustrium Germaniæ; sed nulla temporis nota designatum, eumque solum SS. Eu-charîi, Valerîi et Materni encomiasten; ut mirum non sit, quod ei Vitam attribuerit, et, si respexerit ad excidium Trevirensis, vetustiorē crediderit quam reipsa esset, atque Harigero anteriorem. Substituatur itaque Goldschero Eberhardus, et quæ de Harigero, seculi x senescentis historico arbitratus est Bollandus, valde congrua vide-buntur rationi ac tempori. Nolim tamen spondere, Vitam a Bollando datam ita esse Eberhardo pro-priam, ut purus sit hujus fœtus, neque ab altero interpolatus, sed ista potissimum observari, quod assentiri nequeam Casimiro Oudino tom. II Com-mentarii de scriptoribus col. 1136 existimanti, Goldscherum sua accepisse ex Harigero, quo erat junior. Neque enim mihi verisimile apparet, re-cursurum*

D

seculo IX an-
teriores;

E

quorum pri-
mus veri-
milititer fuit
Eberhardus
monachus
S. Matthiæ.

F

A *cursurum fuisse Goldscherum ad illius Historiam, quando in proprio monasterii sui litterario penu possidebat Eberhardi et aliorum Lucubrationes de rebus Trevirensibus et gestis primorum antistitum, ad quas verisimilius recurrendum fuerat Harigero, aut, si lubet, Notkero episcopo Leodiensi, cui æque atque illi Gesta pontificum Tungrensium, Trajectensium et Leodiensium attribuiuntur. Porro, an Goldscheri Opus in tres libros divisum alicubi existat hodie, incompertum nobis est.*

Unde plurimum eorum auctoritati dedit.

B 24 *Secundo observo ex assignata, juxta Hirsauensis Chronici fidem, Eberhardi et aliorum epocha, multum deperire prætensæ vetustati memorate Vitæ, et tanto in pretio habitæ a Bertholeto et Laguillio, cujus simul ratiocinatio, relatum. 20, vim omnem amittit; quandoquidem non obscure pateat, mentionem fieri in epilogo de Trevirensi excidio, quod contigit non quinto seculo, sed nono. Audi de hoc excidio Reginonem, Prumiensis abbatis in Trevirensi diœcesi monachum, ac testem synchronum: Normanni... Trevirorum nobilissimam civitatem Galliarum Nonis Aprilis (anni 882) die sacratissimæ cœnæ Domini occupant, in qua usque ad sanctum diem Paschæ, fessa ab itinere corpora recreantes, omne tentorium urbis circumquaque usque ad solum demoliti sunt; deinde civitatem flammis exurentes, Mediomatrici dirigunt aciem. De reliquis civitatibus ista præmiserat: Eodem anno (881) duo reges Nortmannorum Godefridus et Sigefridus... primo quidem impetu finitima loca depopulantes, Leodium civitatem, Trajectum castrum, Tungrensem urbem incendio cremant. Secunda incursione Ribuariorum finibus effusi, cædibus, rapinis ac incendiis omnia devastant, Coloniam Agrippinam, Bunnam civitates cum adjacentibus castellis, scilicet Tulpiacum, Vilipiacum et Nuis igne comburunt.*

Præterea auctores paucissimis.

C 25 *Tertio observo, Vitam toties memoratam, Gestaque seu Historiam Trevirorum, cum probari nequeant antiquiora esse seculo nono aut decimo, debilissima esse instrumenta ad firmandam traditionem veterem, adstruendamque missionem a S. Petro factam seculo primo. Adde, quod tam exigua eorundem auctoribus post excidium relicta sint adjumenta, ut nisi aliunde, quod minime insinuant, suppeditata ipsis fuerint, haud temere suspicari queas, integram pene Sanctorum Historiam profluxisse ex conjecturis, p̄tis cogitationibus, vulgaribus traditionibus. Quam exigua fuerint dicta adjumenta, eruimus non modo ex Vitæ epilogo, et exposita devastationis atrocitate; verum etiam ex biographis aliorum Sanctorum Trevirensium, quorum verba exhibeo. Tom. III Martii pag. 622 auctor Vitæ S. Felicis anonymus ita conqueritur: In hujus autem ter felicis Sancti mentione, sicut in omnium fere Trevirensium Sanctorum recordatione, repetitam sæpius hujus urbis vastationem cogimur plorare, per quam constat, ingentia sanctorum Patrum nostrorum Vitæ volumina ita penitus esse consumpta, quod (nisi ex paucissimis, ut ita dixerim, tanti pelagi guttis, in vetustissimis aliorum locorum schedulis, vel etiam in plumbeis, ac marmoreis tabulis, terræ penitus infossis, aliquatenus reformata fuissent) organa nostra, velut super flumina Babylonis nostræ suspensa, jam dudum in horum laude Sanctorum conticissent.*

ut ostenditur, instructi fuerunt

26 *Tom. III Maii, pag. 52, Stephanus abbas S. Jacobi Leodiensis in Vita S. Modoaldi Trevirorum episcopi, conscripta seculo XII, defectum monumentorum incusans, quod minus accurate scri-*

bere concessum esset, ita pergit: Fertur enim barbarorum gens tunc per omnes Galliarum fines furoris sui fræna laxasse, divina et humana pari abolitione contemptui habuisse, urbes ditissimas subvertisse, sanctuaria Dei profanasse, præclaros hominum labores exinanisse, monumenta Sanctorum, titulos ac nomina antiquorum heroum omnino delevisse; nulla vestigia virtutum, nulla victoriæ, nulla laudis aut probitatis avorum nostrorum nobis reliquisse, omnia gladio et incendio exterminasse. Verum supra omnes urbes, tanto subjacentes excidio, facta quasi vidua domina gentium, cum Threnis Hieremiæ lamentanda erat illa metropolis gloriosa Treviris, ... tantoque in ea miserabilius plangenda erant antiquarum virtutum monimenta, quanto damnosius multorum profectibus sunt ablata. Ubi cum antiquorum Fastos exemplariorum absumeret ignis, et ob hoc omnis veterum genealogiarum series abolita fuisset, contigit etiam, omnem B. Modoaldi (defuncti circa annum 640) retro actam parentelam usque adeo posterorum subtrahi memoriæ, ut etc. His affinia habet de Normannorum in Trevirensensem et circumjectas civitates rabie Sigehardus San-Maximinianensis seculo X monachus in Historia miraculorum S. Maximi Trevirensis apud nos tom. VII Maii pag. 32.

E 27 *Sed quid alio confugimus? Ipsemet Historiæ seu Gestorum Trevirensium scriptor, Eberhardum intellige, vel Theodoricum, vel quemlibet alium, clarissime innuit, se non modo scripsisse post excidium Normannicum, verum et paucissimis instructum fuisse documentis. Narrata enim morte SS. Eucharîi, Valerii et Materni mox subjungit: Deinde Auspicius quidam regimen tenuit; dein insignes per legitimas successiones sanctitate et gratia pollentes exstiterunt Felix et ceteri, quos enumerat viginti, quosque omnes episcopos et martyres sepultos credi asserit in ecclesia S. Eucharîi. Tum in rem nostram ita prosequitur: Quorum autem imperatorum vel consulum singuli claruerint temporibus, quosque vita eorum habuerit exitus, quotque singuli annis administraverint officium pontificatus, seu quantum quisque ampliaverit ecclesiæ suæ reditus, quia totius Galliæ ab Hunnis et Nortmannis facta abolevit eversio, nec a nobis lectorum cujusque requirat exactio; cum et antea diris 10 persecutionibus, sub quibus vivere, eorum memoriam fama scriptorum studio minus potuerit divulgando perpetuare.*

instrumentis ad ea concinnanda,

F 28 *Atque ista paulo fusius in gratiam eorum, qui Vitam primorum præsulum et Trevirensensem Historiam tanti faciunt, iis etiam locis, quibus narrantur primi et secundi seculi gesta; haud curantes, plurima hæc inter occurrere fabulam spirantia et illorum seculorum hominibus ac moribus neutiquam consona: prout patebit inferius, ubi præcipuas Vitæ partes discutiam. Accipe interim quorundam eruditorum, quos citat Honthemius, super illis judicia: Jacobus Sirmondus tom. IV Operum pag. 501 in epistola ad Alexandrum Wilthemium, In Gestis, inquit, pontificum Trevirorum, fabulosa permulta. Acherius eorundem editor tom. II Spicilegii pag. 208: Hujus historiæ in iis quidem initiis futilitatem nemo est, qui non intelligat. In priore editione monuerat, initia mendis futilibus et fabulis respersa esse. Martenius tom. IV col. 143 et 144 Amplissimæ collectionis editurus Gesta Trevirensium archiepiscoporum monet se prætermittere gesta primorum archiepiscoporum, quæ in editione*

Acheriana

AUCTORE
J. P.

Acheriana et Leibnitiana, aut fabulosa, aut valde incerta, aut brevius quidem perstricta sunt, *orditurque ab anno 880. His alios non addo, quia vel inter secundæ opinionis assertores recensiti sunt, vel eorum verba recurrent inferius.*

ut fidem facere
nequeant.

29 Dicta hactenus sufficiunt, ut percipiat lector, tales lucubrationes infirmiora esse fundamenta, quam ut iis traditio rei, tot seculis ab ejusdem scriptoribus remotæ, stabiliatur, in quod hic unice inquirimus. At, inquis, horum Lucubrationum auctoribus adjumento saltem fuere veteriores chartulæ excidio superstites, et certissima majorum relatio, ad quas provocant; et proinde, quantumvis iis collectis immiscuerint illi adjuncta fabulosa, nihil impedit, quominus substantia missionis a S. Petro retineatur, et admittatur ut vera. Equidem, licet res minus utrimque disputata esset, reponerem primo, non constare mihi de sufficienti chartularum istarum antiquitate, et auctoritate eorum, quos appellant, Majorum. Secundo neque constare, an in chartulis istis, vel Majorum relatione testimonium fuerit de missione a S. Petro; nam cum allati biographi et Historici merito suspecti sint in aliis, absque injuria etiam super hoc puncto requiri possunt testimonia magis indubitata. Malo tamen adhibere verba illustrissimi ab Hontheim, quibus ad idem argumentum in Dissertatione sua § 3 ita respondet: Non repugno, si per substantiam traditionis intelligatur verbum Dei, per SS. Eucharium. Valerium et Maternum primum nobis et vicinis nostris prædicatum fuisse. Renuo autem, si circumstantia temporis hujus prædicationis, si qualitas discipulorum D. Petri, ad hujus Historiæ seu traditionis substantiam referri velint. Reliquum est igitur, ut indagemus, an exstent alibi antiqua et certiora hujus missionis indicia; nam si reipsa contigerit, vix credibile est, id ignoratum fuisse apud alios, aut a scriptoribus seculo nono anterioribus ad posterorum notitiam non fuisse transmissum.

§ IV. Examinantur argumenta desumpta a testimoniis scriptorum aliorum et Martyrologiis antiquis.

Harigeri et
aliorum recen-
tiorum aucto-
ritas

Præter allegata Gesta Trevirensium, et Vitam primorum antistitum, in aciem producitur a primæ opinionis assertoribus longum agmen auctorum, missionem a divo Petro adstruentium. Horum antesignanus est Harigerus Lobiensis abbas cum Anselmo Leodiensi canonico et Ægidio Aureæ vallis monacho in Gestis Pontificum Tungrensium, Trajectensium et Leodiensium, quem subsequuntur Marianus Scotus, Otto Frisingensis, Albertus abbas Stadensis, Albericus Trium fontium monachus, singuli in suis Chronicis, et plures numero alii vel recentiores vel saltem non vetustiores, per decursum a nobis subinde nominandi. Neque tamen hi morari nos debent hoc loco; quandoquidem omnes seculo nono, multi decimo, plures undecimo juniores sint, atque adeo eorum auctoritas id evincere unum nata sit, traditionis famam, quam usque nunc ex nullo octo primorum seculorum probato auctore accepimus, celebrem fuisse iis temporibus, quibus viverent, et paulatim

magno incremento invaluisse. Ne tamen omnibus prorsus neglectis supersedeatur, unum alterumve e præcipuis seligimus, paucis examinandos.

31 Ad Harigerum quod spectat, verisimilius, uti num. 23 insinuavi, cum de primis episcopis scriberet, usus est Gestis Trevirensibus post Normannicum excidium concinnatis, quod et de Mariano Scotosuspiciatur illustrissimus ab Hontheim, atque collatis textibus nonnullis, eadem verborum phrasi conceptis, ostendit § 4 Dissertationis suæ. Præterea quantumcumque Harigeri et Ægidii Aureæ-vallis fidem extollat cum aliis Bertholetus, inficiari tamen non audet, hunc plus æquo credulum fuisse, illum miraculis apocryphis ornasse Historiam: Quid refert, inquit Gallice, narrari ab ipso identidem miracula apocrypha? Adjuncta fabulosa, veritati missionis admixta, ipsam missionem non destruunt. Sed ad simile argumentum responsum est præcedente §. Plus negotii facessere hic posset primo intuitu Marianus Scotus, non quidem propter ætatem suam; sed propter ejus, quem citat Methodium. Enimvero in Chronico suo, lib. II post narratam sub Nerone Sancti nostri cum Sociis a S. Petro missionem, addit expresse: Huc usque Methodius episcopus. Ejusdem quoque se verbis usum fuisse significat, ubi temporibus Vespasiani mortuum Eucharium memorat, et Adriani Maternum.

32 Si modo quæras, quis sit iste Methodius, quo ævo scripserit, quam sedem occuparit; respondet Browerus, qui tamen ejus auctoritati defert plurimum, auctorem esse temporis necdum explorati. Confidentius bini Browero recentiores, quorum alter Methodium Mariani vixisse supponit seculo IV, alter non modo idem asserit, sed præterea ad hujusmodi quæstionem, in hunc fere modum pronuntiat: Respondebitur, eum a Mariano Scoto, qui floruit anno 1058, fieri plurimum, citarique ad annos Neronis 14, Vespasiani 1, et Domitiani 3: eum in Mss. S. Maximini martyrem appellari et episcopum Patarensem etc. Sane si verba a Mariano producta liquido probari possent esse Methodii Patarensis episcopi, cessaret apud me controversia, ac, seposito omni scrupulo, traditionem amplecterer, saltem quoad substantiam. Sed tanta ætas Mariani Methodio jam dudum merito denegata est ab aliis, et nuper a nobis tom. IV Augusti pag. 38, ubi ad allatum in hac ipsa materia ejusdem Methodii testimonium, responsum est, illius testimonium non sufficere, fallique eos, qui scriptorem hunc cum Methodio Patarensi confundunt; cum hic circa annum 300 martyrium consummarit, ille apud Marianum nonnulla referat, quæ dudum post dictum annum contigerunt, uti productis exemplis ibidem ostenditur.

33 Plura addit Honthemius mox laudatus, cuius huc verba transfero: Non fuisse celebrem illum episcopum Patarensem, circa annum 300 martyrio coronatum, nec etiam quemcumque alium ex antiquis scriptoribus, inde dignoscitur, quod in Chronico Mariani pag. 410 col. 1 ad annum 408 referat mortem S. Augustini; quæ quinto sæculo evenit; quod citet Historiam tripartitam, quam Epiphanius scholasticus sub finem sæculi VI ad requisitionem Cassiodori compilavit; quod denique temporum intervalla ab Incarnatione Christi metiatur, qui mos computandi octavo demum seculo usu receptus est. Sed ne ante finem quidem sæculi X eum scripsisse, manifestum facit versus ille, quem pag. 375 col. 1 pangit in laudem S. Celsi, a nobis jam supra relatus his verbis: « Nomine et meritis
« Celsus,

D
non admitti-
tur.

E

Sicut nec Me-
thodii, a Ma-
riano Scoto ci-
tati, qui per-
peram a qui-
busdam

F

Patarensis
episcopus cre-
ditus, non vi-
detur seculo X
antiquior.

A « Celsus, animo sublimis, sed et genere clarus, « non segnis patriæ semper ubique vicens. » Qui totidem litteris desumptus est ex lapide sepulchrali hujus Sancti, circa annum 979 demum detecto, cujus inventionis Historiam, una cum hoc sepulchrali titulo a Bollando ad diem 23 Februarii editam, scripsit Theodoricus monachus S. Matthiæ, Gestorum Trevirensium aut compilerator aut augmentator. *Hactenus illustrissimus, qui deinde concludit, suspicari se, Methodium istum personatum esse scriptorem ad origines Trevirensis ecclesiæ (cujus præcipuam notitiam affectat) secundum sistema monachorum S. Matthiæ auctoritate sua firmandas theatro datum. Quidquid de re sit, talis non est Methodius iste, qui mihi traditionem persuadeat.*

Inter Martyrologia perperam obijciunt nonnulli

34 Hinc confugiunt primæ sententiæ patroni ad Martyrologia; cumulum ingentem adducit auctor anonymus epistolæ Gallico idiomate concinnatæ et datæ ad amicū anno 1743 ita inquiens: Novisti, domine, quod juxta traditionem ecclesiæ nostræ (Trevirensis) fundata fuerit per sanctos Eucharium, Valerium et Maternum, proximos discipulos (discipules immédiats) Principis Apostolorum. Ita nobis persuadent Martyrologia S. Hieronymi, Rabani, Usuardi, Bedæ, Adonis, Notkeri et Romanum. Bertholetus, qui epistolam istam tom. VI Operis sui inseruit ejusque auctorem canonicum Trevirensē nuncupavit, ejusdem pene sententiæ est: tom. I pag. 76 in Observationibus in hunc modum scribit: Ado, Beda, Usuardus in suis Martyrologiis et Petrus Cluniacensis meminerunt SS. Eucharii, Valerii, et Materni, ut fundatorum ecclesiarum Trevirensis, Coloniensis et Tungrensis temporibus Apostolorum. Ibidem pag. 114: Omnia Martyrologia ix et x seculi, Wandelberti, Rabani, Adonis, Usuardi et Notkeri, meminerunt SS. Eucharii et Valerii, æque ac Romanum Martyrologium, eosque appellant S. Petri discipulos. Iterum pag. 306 recitat ex Vita Sanctorum verbis, quibus a S. Petro in Gallias missi dicuntur, mox subdit: Eandem rem confirmant scriptores plurimi: quales sunt Marianus Scotus, Albertus abbas Stadensis etc. Qualia sunt Martyrologia S. Hieronymi, Radani, Usuardi, Adonis, Bedæ, Notkeri et Romanum, ubi verbis expressis dictum est: « Treviris depositio beati Valerii episcopi « discipuli sancti Petri. »

Hieronymiana,

35 Istæ assertiones, quæ, si satis constaret de præcipuis earum partibus, magnum sane pondus adderent veteri traditioni, eo mihi mirabiliores visæ sunt, quo firmius credideram, nihil quidquam ex Hieronymianis, Rabani, et aliquot aliis adductis Martyrologiis hauriri posse pro discipulatu aut missione Sanctorum nostrorum a S. Petro; maxime quia a nullis, quod sciam, præterquam ab hisce duobus primæ opinionis assertoribus, ea in subsidium vocata sunt. Quapropter operæ pretium ducebam de novo perlustrare singula. Adivi itaque Florentinū, Acheriū, Martenium et nostrum Sollerium, qui vetustissima et notæ melioris S. Hieronymo adscripta apographa, cum aliis collata, publicæ utilitati prodiderunt; ut tamen diligenter ea perscrutatus sum, nusquam occurrit mihi vel nomen Eucharii Trevirensis vel Materni, nedum eorum a Sancto Petro missio.

et mihi responso

36 Valerium inveni, sed iis terminis constrictum, ut rear, annuntiationes magis traditioni obesse quam prodesse; cæ apud laudatos editores pro varietate codicum variæ leguntur, suntque Septembris Tomus IV.

sequentes: Treviris Valerii episcopi; Treviris depositio Valerii episcopi; Treviris depositio beati, vel, beatissimi Valerii episcopi; Treviris depositio B. Valerii episcopi et confessoris. Quis inde conficiat, Valerium fuisse S. Petri discipulum eo sensu, quo prætendunt illi, vel vixisse seculo primo? Quod autem rear, magis obesse traditioni quam prodesse recitatas annuntiationes, suasit observatio Sollerii in notitia Martyrologiorum versatissimi; quia videlicet nullibi additur signum distinctivum De antiquis, quo apposito in Hieronymianis primi duorum primorum Ecclesiæ seculorum episcopi passim gaudent, et quod in hoc ipso laterculo S. Hippolito tribuitur, in vetustiori Hieronymiano apud Florentinū; in vetutissimo apud Acheriū et in eo, quod Reginæ Sueciæ appellamus apud nos tom. VI Junii, ubique ad diem 39 Januarii. Redeo ad eos, qui ad ista Martyrologia appellarunt, et dico me non percipere, quo ex fonte ista hauserint: duo sunt, quæ suspicari fas est; primum, quod auctores isti perlegentes Bollandi Commentarium de S. Valerio, non modo existimarint, omne id, quod in Fastis ibidem enumeratis dicitur de solo Valerio, etiam inveniri de Euchario et Materno in omnibus, sed et insuper crediderint, legi in Hieronymi et Rabani Martyrologiis, quod in aliis de discipulatu S. Petri adstruitur. At profecto hallucinati sunt; id minime elicitur ex Bollandi textu, quem quantum huc spectat, subjungo integrum: Valerii nomen plerisque etiam vetustissimis inscriptum est Martyrologiis. Ms. S. Hieronymi, Rabanus, Ms. S. Maximini: « Treviris depositio S. Valerii episcopi. » Usuardus, Beda vulgatus, Ado, Notkerus, Martyrologium Romanum variaque Mss.: « Eodem die Treviris depositio B. Valerii episcopi, discipuli S. Petri « apostoli. » Alterum est, quod fortasse Hieronymianum apographum habuerint, nobis incognitum; sed, uti credam, donec de contrario convincar, recentiorum additionibus auctum. Idem de Rabani et aliis nonnullis Fastis, de quibus infra, dictum esto.

37 Tali responso mitius a me exceptos reor traditionis defensores, quam nuperrime a neoterico Henschenium nostrum, qui in materia non multum absimili auctores multos citaverat pro sua sententia, ipsorumque textus recitaverat, in quibus re ipsa habebatur, quod prætendebat, ut non potuit diffiteri idem memoratus neotericus ita inquiens: Celebris iste hagiographus (Henschenius in Exegesi de episcopatu Tungrensi et Trajectensi) contendit, omnes S. Servatii successores numero viginti vocatos fuisse episcopos Trajectenses. Citat Gregorium Turonensem, Baudemundum discipulum S. Amandi, Harigerum, Anselmum, Notgerum, Ægidium Aureæ-vallis, auctorem Chronici Magni, Godeschalcum, varia Martyrologia, demum diplomata imperatorum ac regum, qui successoribus S. Servatii, titulum dederunt TRAJECTENSIS EPISCOPI NON TUNGRENSIS. Audi nunc quam belle difficultatem perrumpat, et Henschenium explodat: Unica observatio sufficit, ut evanescat cumulus iste citationum; quæ eruditionis ejus potius sunt incidium (fortasse mitius expono sensum Gallicum: une montre de son érudition, et ostentatio dictum oportebat) quam veritatis probatio. Numquam negatum est, scriptores fuisse, qui illis (episcopis) dederint hunc titulum, difficultas est, an justa ratione dederint. Quid non dicturus erat hujusmodi auctor, si id, quod asserebat Henschenius, apud plerosque vel saltem

AUCTORE
J. P.

corrigendi
similiter, dum
Rabanum

saltem antiquiores et potiores auctores minime reperisset?

38 Idem, quod de Hieronymianis apographis dixi, censendum esse monui de Rabani et aliis plerisque Martyrologiis, genuina volo, et in quantum producuntur ad probandum de S. Materno discipulatum S. Petri. Etenim Rabanus, qui sub medium seculi ix scripsit, nihil habet præter istas annuntiationes : 29 Januarii : Treviris. B. Valerii episcopi. 14 Septembris : Et depositio S. Materni episcopi. 8 Decembris : Et depositio S. Eucharii episcopi. Idque in singulis, quæ vidi exemplaribus : quod addo, quia Launoyus verisimiliter habuit corruptum Rabani apographum, quando in Dissertatione de loco Sulpitii Severi, edita anno 1651, ita scripsit cap. xxix pag. 119 : Adeo parva est apud veteres Eucharii memoria, ut eum vetus Romanum Martyrologium, Usuardus, Ado, Rabanus necdum vindicaverint. Et pag. 122 : De omni Materno apud Usuardum, Adonem, Rabanum, Notkerum silentium est. Rectius de Beda judicavit idem Launoyus, dum illius Martyrologium (vulgatum scilicet sub nomine ejus tom. III Operum, ac dein seorsum typis Plantiniani) purum non esse dixit, et merito dubitari posse, an inter exscribendum addita non fuerint, quæ leguntur de Valerio.

et Bedam alle-
gant, ex quo-
rum genuinis

39 Nam id Martyrologium absolute hodieum Bedæ adjudicatur ab eruditibus, nec jam passim sub alio nomine venit, quam Bedæ spurii et supposititii. Ipsemet Bollandus in præfatione sua generali, præfixa tom. I Januarii cap. iv, § 6 : Non potest, inquit, id Bedæ merito tribui, et post allatas asserti hujus rationes, monet, citare se tamen illud vulgatum Bedæ, quia eo nomine tum innotuerat. Hinc intelligas, quæ mens ipsi fuerit, dum tom. II Januarii pag. 117 scripsit, quod Beda vulgatus habeat sequentia : Eodem die Treviris depositio Valerii episcopi, discipuli S. Petri apostoli. Adde, quod idem Bollandus, quantumvis majorem isti Martyrologio auctoritatem tribuendam censuisset, quam tribuatur hodie, de solo Valerio, quod et supra innuebam, dixerit ista legi ibidem. neutiquam de Euchario et Materno, qui nusquam in dicto Martyrologio dicuntur discipuli S. Petri. His ergo, qui ab auctoritate venerabilis Bedæ probatum volunt, tres Sanctos missos fuisse a S. Petro, incumbit alterum ejusdem Martyrologium assignare : sed vereor, ut id exsequantur successu prospero.

C
Fastis nihil
eruitur.

40 Certe in eo, quod Henschenius et Papebrochius ante tom. II Martii ex octo antiquis Mss. ediderunt, ut genuinum Bedæ, a Flori auctariis distinctum, in eo, inquam, aut in ipsis Flori auctariis, ne nomina quidem SS. Eucharii, Valerii et Materni Trevirensium invenio. Exstant et apud Martenianum in Collectione amplissima tom. VI col. 638 et 650 bina Martyrologia seu Calendaria antiqua, quorum alterum monasterii S. Maximi Trevirensis, ad omnes anni dies completum et ante annos octingentos exaratum, vocatur : Libellus annalis Domini Bedæ presbyteri ; sed purum esse Bedæ fœtum asserere non audeo editor ; Si tamen, inquit, non fallit titulus, Bedæ hoc Martyrologium variis Sanctorum præsertim Trevirensium et circumvicinorum locorum accessionibus auctum esse fatendum est. Alterum est descriptum ex Floriacensi Bedæ Operum codice, cujus character, teste eodem editore in Observatione prævia, circiter nongentos annos repræsentat, paucosque singulis mensibus Sanctos præferens, ac magnam cum Bedæ metrico affinitatem

habens, potiore jure huic attribuendum est. Sed qualiacumque ea demum sint, nihil juvant traditionem ; in posteriori enim, sicut nec in ipso Bedæ metrico, non reperiuntur nomina Sanctorum nostrorum : in priori vero eæ leguntur commemorationes : 4 Cal. (Februarias) Treviris depositio S. Valerii episcopi et confessoris. 18 Calendas Octobris... et S. Materni, monetque editor, hoc scriptum esse altera manu. 6 Idus (Decembris) Natale S. Eucharii episcopi Trevirensis. Hinc satis liquet, nihil ex Beda præsidii posse repeti pro traditione. Consulendi nunc Ado, Notkerus, Usuardus et alii.

§ V. Proponuntur argumenta petita ex Adone, Martyrologio Romano, et Bullis, ac diplomatis, et singulis subduntur responsa.

Martyrologium suum composuit Ado anno circiter 858, aut forte paulo citius, uti censet cum aliis Sollerius, isque Ado primus est, qui Sanctorum discipulatu S. Petri utcumque videtur favere, quandoquidem apud eum die 29 Januarii legantur ista : Eodem die depositio B. Valerii episcopi, discipuli S. Petri apostoli. Utcumque, inquam, videtur favere. Nam de solo Valerio hæc leguntur, de Materno nulla mentio per totum Martyrologium, nec ulla etiam, si recte judicavit Rosweyda, de Euchario, cujus ille annuntiationem ad diem 8 Decembris hæc verbis conceptam, Ipso die Treviris depositio S. Eucharii episcopi et confessoris, ad Appendicem relegavit, ut Adoni non propriam. Istud de S. Materno et verisimillime etiam de Euchario silentium, adeo mirum mihi apparuit, ut mox suspicio incideret, an non ille ipse Valerio adscriptus S. Petri discipulatus Adoni accessisset aliunde. Imo, inquis, aliunde accessisse verisimile non est ex eo, quod, si quis ex amore in Trevirensis ecclesiam Valerium ut S. Petri discipulum adjecisset Adonis Martyrologio, is profecto neque Eucharium neque Maternum fuisset neglecturus. Recte sane : sed contra ; si Adoni ipsi missio S. Valerii a S. Petro satis perspecta fuit, quomodo latuit eum missio SS. Eucharii et Materni ab eodem Apostolo ; vel cur eos, certe S. Maternum, ita præterit, ut ne locum quidem concesserit in Martyrologio?

42 Ceterum qui sese opponunt isti discipulatu, vario modo exponunt Adonis textum de S. Valerio. Sunt, qui eam a S. Petro missionem intellectam velint sensu improprio ; non eo scilicet, ut Valerius missus fuerit ab ipso S. Petro tum superstiti, sed ab aliquo ex successoribus S. Petri, seu a Sede S. Petri, quo pacto de missione S. Martialis Lemovicensium primi episcopi censuit Cordesius in Dissertatione sua, inserta a nostris tom. V Junii a pag. 538 : Cum, inquit ille num. 18, Romana Ecclesia Petri Sedes fuerit semper appellata, illi, qui ab ea Sede legati sunt, a Petro missi fuisse dicti sunt ; licet a Petri successoribus longa post tempora venerint : quod pluribus scriptorum locis manifestum, confirmatur dignitate Bonifacii, a Gregorio II in Germaniam Evangelii gratia legati.

E
In Adonis Mar-
tyrologio
S. Valerius
S. Petri disci-
pulus dicitur ;

F
quomodo id
exponant ad-
versæ senten-
tiæ patrōni
plerique ;

A legati, qui Missus S. Petri dicitur in Caroli Martelli Epistola, et cap. II, lib. V Capitularium. Eadem pene mens fuit Castellani in Annotatis ad duos primos menses Martyrologii Romani Gallice redditi; etenim pag. 451 observans cum Solerio superius laudato, quod in Hieronymianis apographis S. Valerius distinctus non sit ea formula: De antiquis, qui primi ac secundi seculi episcoporum character est, tandem sic pronuntiat: Itaque dum ab Adone titulo discipuli S. Petri insignitur (Valerius,) eo id sensu accipiendum est, vel quod a Sede S. Petri fuerit destinatus, vel quod sequeretur aut exsequeretur ea, quæ in Epistolis S. Petri observanda proponuntur.

quomodo
Hontheimius,
juxta ejus
expositionem

43 Illustrissimus ab Hontheim inter alias, quas ostendit vias, elevandi roboris, ex Adone ab adversariis quæsi, assignat etiam sequentem; potuisse nimirum deceptum fuisse Adonem populari isto rumore, qui seculo x jam tum viguit. Attamen cum in ista hypothesi non satis percipiam, cur præterisset Ado SS. Eucharium et Maternum, magis placet altera illustrissimi conjectura, hisce verbis expressa: Forte etiam Valerii nomen, quod in S. Clementis Rom.

B Epist. I ad Corinthios legitur, ei (Adoni) ansam præbuit, ut nostrum, ab illo utique diversum, B. Petri discipulum scriberet. In hac hypothesi admitti potest, nihil aliunde Adoni adjectum fuisse, nihilque sensu improprio esse accipiendum. Præterea sic utcumque concipitur, quomodo nec Eucharium meminerit Ado nec Materni. Quippe quos in Hieronymiano Martyrologio, ejus copiam ipsum habuisse contendit Sollerius, notatos non reperit, sicut reppererat Valerium. Imo cum Ado Martyrologium suum conscripserit ante annum 860, uti post Mabillonium, Castellani aliosque contendit Sollerius in Præfatione ad Usuardum num. 151, si conjecturas conjecturis addere cuiquam lubeat, suspicari non inepte is poterit, famam de S. Valerii discipulatu S. Petri ab Adone inchoatam modo jam proposito, dimanasse ad Usuardum et Notkerum, ambos Adone, non tamen diu, recentiores, ejusque locis multis descriptores, atque hinc etiam ad monachos S. Matthiæ Trevirenses, nominatim Eberhardum, qui Vitas SS. Eucharium, Valerii et Materni composuit et anno 909 vivere desiit. Ad istum modum constituta tantisper origine famæ discipulatus S. Petri in Valerio, haud difficulter concipitur, eundem discipulatum attributum fuisse SS. Eucharium et Materno per dictos Trevirenses monachos, utpote qui hisce eandem prærogativam debitam existimarent, quam soli Valerio adscriptam legerant in dictis Martyrologiis; nam, quod notandum est, neque apud Notkerum SS. Eucharium et Materni memoria est, neque apud Usuardum, nisi in Auctariis.

variae formantur
conjecturae
de origine tra-
ditionis.

44 In eadem denique hypothesi facile assequimur, cur Wandelbertus eodem seculo nono Prumiensis in Trevirensi diocesi monachus, et Rabanus ex Fuldensi monacho episcopus Moguntinus, nec Valerium, quem ille solum memorat, nec Eucharium aut Maternum titulo discipuli S. Petri ornaverint; quandoquidem, uti probat Sollerius in Præfatione ad Usuardum, uterque Martyrologium suum concinnaverit ante Adonem. Et hinc ulterius observari potest, confirmari eandem ipsam, in qua jam hæsimus, hypothesin ex tanto duorum virorum adeo vicinorum silentio, neque parum infirmari traditionis antiquitatem, nisi ei aliunde accedat robur: quod ab aliis seu editis

seu Mss. Martyrologiis non videtur posse repeti, quia cum hæc jam recensitis posteriora sint, merito censentur profluxisse ex Adone, aut ejus sequacibus, quæ habent de tribus episcopis; vel, si vetustiora sint, quale est Romanum Rosweydi, de iisdem episcopis altum silent. Ne Belinus quidem, ejus Martyrologium impressum fuit Venetiis anno 1498 et Parisiis 1621 sub hoc titulo: Martyrologium secundum morem Romanæ curiæ, Maternum aut Eucharium annuntiat.

45 Si autem objicias auctoritatem Romani hodierni, ejus ad diem 14 ista annuntiatio est: Treviris sancti Materni episcopi, discipuli beati Petri apostoli, qui Tungrenses, Colonienses et Trevirenses aliosque finitimos populos ad Christi fidem perduxit: similesque fere ad dies 29 Januarii, et 8 Decembris de Valerio et Eucharium; respondet illustrissimus ab Hontheim: Quæ quantaque reverentia habenda sit Martyrologio Romano, et pietissimo juxta ac doctissimo Cardinali, ejus studio illud, quo hodie utimur, debemus, non ignoro. At ipsæ illæ, quas vir Eminentissimus antiquis Martyrologiis intulit, quasque proprio suo Martyrologio, pluries jam tum recognito, emendationes adhibere adhuc constitutum habebat, satis evincunt, Martyrologiorum definitiones ipsimet irrefragabiles visas non fuisse. Quæ et aliorum sententia est, et nominatim beatissimi Patris Benedicti XIV, hodie universam Christi Ecclesiam feliciter gubernantis, qui lib. IV, part. II, cap. XVII, num. 9 et 10 de Servorum Dei Beatificatione et Beatorum canonizatione, sic scribit: Postremo asserimus, Apostolicam Sedem non judicare, inconcussæ esse et certissimæ veritatis, quæcumque in Martyrologium Romanum inserta sunt... Quod et optime colligitur ex mutationibus et correctionibus a sancta ipsa Sede demandatis. Enimvero, præter supra exposita, scimus Cardinalem Leandrum Colloredum multa parasse pro nova expurgatione Martyrologii Romani; at morte præreptum Opus absolvere et typis edere non potuisse. Nec vero urgent Apostolicæ Litteræ Gregorii XIII Martyrologio Romano præfixæ, in quibus dicitur, emendatum fuisse Romanum Martyrologium, idque esse legendum in choro, nec aliud ulla in re minutum, auctum, aut mutatum esse edendum. Ex hoc etenim recte non infertur, omnes et singulos errores fuisse a Martyrologio sublato; nec viris in ecclesiastica Historia peritis prohibitum dici potest confugere ad sanctam Sedem, si novæ correctionis fundamenta suppetant: quod ex ipsa colligitur sanctæ Sedis disciplina, quæ etiam post Litteras Apostolicas supra memoratas Gregorii XIII novas Martyrologii correctiones demandavit et admisit.

46 Eodem capite proferuntur nonnulla magni sane momenti correctionum exempla, in quibus titulus Sancti quibusdam attributus, postea mutatus fuit, vel nomen ipsum ejus, qui ut Sanctus memorabatur, e Martyrologio expunctum: neque tamen vel sic auctoritatem ejus imminutam fuisse, censetur, ac proinde neque imminuendam hic, ubi non de sanctitate trium episcoporum, sed de adjunctis dumtaxat temporis, quo Treviros venerunt, et personæ, a qua missi perhibentur, disceptatur, quæque plurimum pendet a fide auctorum vel monumentorum, unde in Martyrologium devenerunt; præsertim si res sint tanto temporis intervallo a nobis disjunctæ. Lainoyus in Dissertatione de Loco Sulpitii Severi § 29 Galesinius, inquit, primus Maternum Romano inseruit Martyrologio,

AUCTORE
J. P.

Ejusdem
Hontheimii
responsum ad
Martyrolo-
gium Roma-
num

E

F

multorum
auctoritate
confirmatur.

AUCTORE
J. P.

tyrologio, quod recognovit (*seculo XVI, sedente Gregorio XIII PP.*) neque inseruit modo, sed eum beati Petri discipulum posuit. *Et post pauca:* In eo (*Martyrologio*) quod Patavii ante annum 1500 et Venetiis anno 1549 prodiit, nullus Maternus comparet, tantum abest, ut aliquis ibi discipulus beati Petri dicatur. *Et certe laudatus Galesinius, in notationibus, in quibus passim assignat, unde, quæ in Martyrologio habentur, petita sint, pro S. Materno ad nullos antiquos Fastos remittit, sed ad Tabulas tantum Trevirenses, Democharem et Eisengrenium.*

Respondetur
ad Bullas et
diplomata

47 *A Martyrologiis progredimur ad Bullas Pontificias, ad quas similiter appellant nonnulli opinionis primæ assertores: verumtamen cum Bullæ istæ, uti mox patebit, non superent seculum X et similem materiam operose pertractarint nostri; præsertim Papebrochius in Responsionibus ad exhibitionem P. Sebastiani a S. Paulo part. I Art. 2, §§. 10 et 14, ubi sat clare exposuit, quid juxta theologos citra irreverentiam erga Sedem Apostolicam censi possit de factis historicis, quæ ad rem fidei, morum et rituum non spectant, et quæ ex relatu dumtaxat alieno, et communi pro tempore opinione in similibus Bullis sine definitione referuntur; ne acta agam, recitabo simpliciter, quæ hic habet illustrissimus ab Hontheim, unde et Bullas ipsas noverit lector, et ejus ad illas responsum; sic scribit: Gravioris ponderis (quam aliorum scriptorum seculi X et XI testimonia, de quibus egerat) videri possent nonnullæ Romanorum Pontificum Bullæ et imperatorum diplomata seculi X et XI, quibus B. Eucharius cum Valerio et Materno a S. Petro Treviros missus, et ab his Trevirensis ecclesia plantata asseritur. Eo pertinet Bulla Joannis XIII de 22 Januarii 969 apud Browerum Annal. Trevir. tom. I pag. 472, et in Bullario magno Rom. tom. IX pag. 1 edit. Luxemb. Alia Bulla Benedicti VII de 18 Januarii 975 apud Browerum cit. tom. I pag. 476. Tertia Leonis PP. IX de 13 Aprilis 1049 apud eundem pag. 706. Diploma Henrici IV imp. de 13 Julii 1066 in Zillesii Defensionali S. Maximini part. III pag. 43. Horum primus Joannes XIII, se hanc historiam PRIDEM AUDIENDO, IMO ET LEGENDO COMPERTAM HABUISSE asserit. Potuit nimirum illam facile legisse in scriptis Eberhardi, monachi S. Matthiæ, anno 909 defuncti (acceptis fortasse a Theodorico archiepiscopo Trevirensi, qui tum Romam venisse dicitur in Bulla) neque enim dicit Pontifex, se eam IN ANTIQUIS SCRIPTIS legisse.*

quæ pro traditione allegantur.

48 Erat ea scilicet sententia tunc in orbem satis sparsa; at opinio, quamquam ab uno vel pluribus, imo ab omnibus per plura secula credita fuerit, novum per hoc pondus non acquirit, manetque talis, etsi in cartas principum relata fuerit. Firmabimus id auctoritate Sirmondi tom. IV Operum pag. 500, in alia quidem causa, Trevirica tamen, ad P. Alex. Wilthemium ita scribentis: « Quod igitur ad Dagoberti pro « S. Maximino diploma spectat, idem, opinor, « judicium esse debet, ac reliquorum omnium, « quæ a Pontificibus vel a principibus prodeunt. « Quæ singula in iis, quæ statuunt, aut quæ « concedunt, vim ac auctoritatem obtinent; « in ceteris, quæ sibi ab aliis exposita narrant, « fidem non aliam faciunt, quam eorum fuit, « qui exposuerunt. Incerta autem et falsa plerumque suggeri, haud dubium est. » Quare et nullus eruditorum virorum hactenus existimavit, memorata Pontificum et imperatorum Di-

plomata (quamquam ea jam a centum et amplius annis in publica luce sint) ad hujus quæstionis decisionem multum conferre.

§ VI. Proferuntur ac discutuntur Catalogi episcoporum Trevirensium, allati in subsidium traditionis disputatæ.

Superest, ut examinemus catalogos episcoporum, maxime Trevirenses, quo plurimum niti creditur disputata hic traditio: quod ut rite fiat, illum in quantum huc spectat, præmitto eo ordine, quo passim descriptus exhibetur ex Broweri Annalibus:

Catalogus
episcoporum a
Browero et
aliis exhibitus

1. Eucharius.	14 Auctor I.
2. Valerius.	15 Mauritius I.
3. Maternus.	16 Fortunatus.
4. Auspicius.	17 Cassianus.
5. Celsus.	18 Marcus.
6. Felix.	19 Navitus.
7. Mansuetus.	20 Marcellus.
8. Clemens.	21 Metropolis.
9. Moyses.	22 Severinus.
10. Martinus I.	23 Florentius.
11. Anastasius.	24 Martinus II.
12. Andreas.	25 Maximinus.
13. Rusticus I.	26 Valentinus.

27. Agritius.

En tibi, inquiunt nonnulli, qui pro traditione decertant, seriem episcoporum sex supra viginti, qui Trevirenses ecclesiam gubernarunt usque ad Agritium, quem communi hodie eruditorum consensu constat gubernasse eam anno 314, contra calculos Broweri, Agritii primordia differentis in annum 327: idque profecto, addunt, plurimum conducit ad hujus ecclesiæ gloriam, quæ inter tot tantasque persecutiones, devastaciones, incendia, conservavit peculiari prorsus beneficio nomina pastorum suorum; cum aliæ pleræque Germaniæ Galliæque ecclesiarum tabulæ hiatus patiantur seculi unius passim aut alterius.

50 Multa hic rursus opponi possunt, opponunturque ab adversæ sententiæ patronis: ac primo quidem non usque adeo commendandus apparebit recitatus episcoporum catalogus, si primum ejus fontem, aut si vis, antiquissimum, unde depromptus est, momentum inquirentibus sistendum sit in Historia Trevirensi (et vere in ea sistendum esse contendunt ipsi, nec contrarium evincunt adversarii) quæ neque ab ætate, neque ab auctoritate multum ponderis ei asferre nata est. Idem censi potest de Mariani Scoti Methodio, incerti temporis auctore, et, ut suspicio est, Historiæ Trevirensis descriptore. Vide supra num. 32 et 33. Illud tamen inter Mariani Methodium et nominatam Historiam discrimen est, quod ille in sua enumeratione octo posteriorum episcoporum nomina supprimat et post Marcum adjiciat istas particulas: Ceterique quamplurimi; ac præterea Celsus vel Serenus, in Historia Trevirensi non expressum, Auspicio successorem assignet. Neque dicas, in hisce minime sistendum esse, sed ulterius procedendum ad certissimam Majorum relationem et vetustiores chartulas, excidio Normannico ereptas, de quibus supra num. 29: nam, quæ

non probatur
vetustior Historia
Trevirensi;

F

A quæ citato numero responsa sunt, hic similiter locum obtinent.

multa sunt,

51 Adhæc quid censeas de auctoribus, qui postquam fusam, sed fabulis refertam, Historiam de gestis trium primorum antistitum concinnarunt, viginti circiter successores subnectunt, martyres omnes, sepultos omnes in ecclesia S. Eucharîi, quorum nec originem, nec patriam, nec gesta ulla, nec initium aut finem episcopatus, nec mortis genus, neque aliquid demum præternomina se comperit habuisse agnoscunt? Demus ipsa verba Historiæ Trevirensis apud Calmetum et alios. Post enarratam S. Materni mortem capite xxvi, sic inchoatur cap. xxvii: Dein Auspicius quidam ecclesiæ regimen tenuit; dein insignes per legitimas successiones sanctitate et gratia pollentes exstiterunt Felix (et reliqui supra enumerati usque ad Agritium) quorum octo ultimi (Navitus seu Avitus etc.) etiam Tungrensi ecclesiæ præfuisse noscuntur. Qui omnes diversis temporibus non solum in propria provincia, sed et in extimis et ultimis industrii et illustres, non solum confessione, quin et martyrio existentes regna tyrannorum vicerunt, qui videlicet episcopi omnes in ecclesia S. Eucharîi sepulti esse creduntur. Quorum autem imperatorum vel consulum singuli claruerint temporibus, quosque vita eorum habuerit exitus, quotque singuli annis administraverint officium pontificatus, seu quantum quisque ampliaverit ecclesiæ suæ redditus, quia totius Galliæ ab Hunnis et Nortmannis facta abolevit eversio, nec a nobis lectorum cujusquam requirat exactio; cum et antea diris 10 persecutionibus, sub quibus vixere, eorum memoriam fama scriptorum studio minus potuerit divulgando perpetuare.

B

quæ eum

52 Nonne jam nunc, quod ex post dicendis clarius patebit, suspicari fas est, nomina ista episcoporum aliunde accersita, verisimilius ex diptychis aliarum ecclesiarum, in catalogum Trevirensis translata fuisse in eum finem, ut, sublato ducentorum fere annorum hiatu, plausibilior evaderet traditio missionis a S. Petro? Quippe ad hoc minus idoneum videbatur, quod legitur eodem cap. Historiæ Trevirensis; mortuo nempe Materno, Treviros rectæ fidei credulitatem amisisse et ad pristinum paganismi vomitum ex maxima parte rediisse: vel quod generalius dicitur a biographo S. Agritii apud nos tom. I Januarii pag. 775 hisce verbis: Sicut enim diligenti supputatione collegimus, ducentos et unum annos inter S. Materni ex hoc mundo gloriosum excessum et B. Agricii felicem in hanc urbem ingressum esse cognoscimus; quo temporis spatio intercurrente, cessavit hujus sedis episcopatus, paganis ipsam civitatem obtinentibus. Hunc auctorem fuisse putat Honthemius monachum S. Matthiæ Trevirensis Lambertum de Legia, ac floruisse medio seculo xii. Et profecto haud multo se antiquiorem esse abunde prodit, dum cap. v de re quasi dudum transacta scribens, Ottonem I memorat, et isto nomine tres exstitisse monet imperatores.

C

ad firmandam
traditionem

53 Hinc sane conjicias, vel dicto seculo non adeo celebrem fuisse famam de S. Materni usque ad S. Agritium successoribus, quin aliquibus non innotuerit, vel si innotuerit, admissam non fuisse ab omnibus; quid enim impulisset jam citatum biographum, ut duorum pene seculorum sedis vacationem adstrueret, si episcopos ejusdem novisset, et vere ut tales admisisset? Sed, quod mireris, ne omnibus quidem Historiæ Trevirensis continuatoribus ea episcoporum successio cognita fuit, vel

saltem fide digna apparuit. Ad caput lxvii, ex illis unum, qui seculo eodem xii gesta Brunonis, ab anno 1102 usque ad 1124 Trevirorum antistitis, exaravit, sic scribentem invenies: Ita enim S. Sylvester beato Agritio, quarto episcoporum Treberensium, quorum nomina cognita habemus, scribit etc. Equidem cum Calmeto credrem ex tam ingenua scriptoris domestici confessione confici, needum eo seculo excogitata fuisse nomina viginti episcoporum, qui S. Materno dantur successores, et S. Agritio decessores; nisi Harigerus et Marianus Scotus, ut sileam hujus Methodium, nescio quem, id prohiberent: quandoquidem Marianus seculo xi jam nominasset ex illis quindecim, addita hac clausula: Ceterique quamplurimi; Harigerus sub exitum seculi x reliquos octo, qui Trevirenses simul et Tungrensem ecclesiam gubernasse crediti sunt.

54 Quapropter, nisi quis velit his etiam locis seculo xii aut serius interpolatos fuisse Harigerum et Marianum, in sententia rejicientium seriem istam successorum S. Materni, duo sunt, quæ malim dicere. Primum est, ejus inventorem fuisse monachum S. Matthiæ, verisimilius ob mox dicenda juniorem Eberhardo, qui anno 909 defunctus scribitur, sed vetustior Goldschero, qui ab anno 1012 usque ad 1038 continuandæ patriæ Historiæ curam habuit. Ita enim intelligo, quo pacto Harigerus, cujus obitus affigitur anno 1007, et a quo dictam Historiam visam fuisse volunt, aliquot episcopos, Trevirensi simul et Tungrensi ecclesiæ ibidem adscriptos, acceptavit; Methodius vero Mariani suos deprompsit, atque iis præterea adjunxit S. Celsum propter versus in sepulchrali lapide inventos anno 979, et ex Honthemio recitados a nobis num. 33. Alterum est, quod ipsemet fortasse Mariani Methodius conflaverit memoratam episcoporum seriem, eaque, ut percipias vere ignoratam fuisse a seculo xii Trevirensibus monachis, ab horum dumtaxat successoribus adoptata fuerit auctaque ex Harigero; quamvis in hac hypothesi non videam, cur nomen S. Celsi omiserint; vel cur adeo incauti fuerint, ut, postquam nomina episcoporum inseruissent cap. xxvii, non correxerint locum, quem dedimus num. præcedente ex cap. lxvii, illi episcoporum catalogo prorsus contrarium. Sed quocumque demum modo rem explices, sufficienter conjicimus, seculo xii vel non omnibus, uti mox dicebam, etiam Trevirensibus scriptoribus cognitos fuisse antistites istos S. Materni successores, vel ut tales non fuisse universaliter admissos.

55 Porro suspicionem de interpolatione catalogi Trevirensis plurimum auget testimonium Calmeti in Observatione prævia ad Historiam Trevirensis, editam ad calcem tom. I Historiæ Lotharingicæ, quod sic sonat: Vidimus autographum hujus Historiæ in abbacia S. Matthiæ Trevirensi, idque contulimus cum antiquiore et contractiore Ms., quo verisimiliter usus fuit Theodoricus, quodque est quasi fundamentum et basis hujus Historiæ. Initium et Vitæ primorum episcoporum Trevirensium Eucharîi, Valerii et Materni iisdem verbis leguntur in utroque Ms. sed alibi variæ sunt additiones ac correctiones, quas per decursum assignabimus. Tum inferius in margine ad cap. xxvii monet, nullam fieri in antiquo Ms. Trevirensi mentionem de successione episcoporum a S. Materno; sed post relatam Sancti hujus sepulturam mox transiri ad historiam martyrii militum Thebææ legionis, ac proinde desiderari integrum cap. xxvii. Laudatus

minus aptum
faciunt et in-
terpolationis
valde suspec-
tum:

E

F

cum exstent
exemplaria ve-
tusta,

AUCTORE
J. P.

Laudatus auctor id ipsum monuerat in Dissertatione de episcopis Trevirensibus præfixa memorato tom. I his pene verbis: Antiquum Ms. S. Matthiæ, visum a nobis in eadem abbatia, non loquitur de viginti istis et uno S. Materni successoribus episcopis.

in quibus inter
S. Maternum
et Agritium
seculi IV epis-
copum

56 *Fatetur quidem Honthemius, qui eodem hoc argumento utitur, inquisivisse se apud S. Matthiæ monachos in allegatum a Calmeto antiquius Ms., nec invenisse; putat tamen alio translatum fuisse, vel fortasse adhuc ibidem latere, non facile reperiendum, inter Mss. voluminum copiam, nullo ordine consistentium, ut ipse loquitur, nullis numeris aut titulis distinctorum, sed ne in catalogos quidem seu indices relatorum. Deinde addit: De (Calmeti) viri amplissimi et religiosissimi fide eo minus hæreo dubius, quod alius vir eximius et harum rerum prudentissimus, simile Ms. Gestorum exemplar, in quo pariter nulla episcoporum nomina inter Maternum et Agritium media sunt, alio loco a se visum, mihi retulerit. His stantibus testimoniis, neque enim justam video rejiciendi ea rationem, consequi mihi videtur, quod observabam supra, inventorem disputatæ successionis, si monachus fuerit S. Matthiæ Trevirensis, juniorem fuisse Eberhardo, quo non agnoscitur scriptor antiquior Historiæ Trevirensis: quandoquidem unum saltem alterumve, cui desit hujus successionis memoria, dictæ Historiæ exemplar reperitur vetustius eo, quod Calmetus edidit, quodque sibi probabile esse ait compositum fuisse a Theodorico, atque a Goldschero continuatum. Imo eidem semper hypothesei inhærendo, verisimile mihi fit, quod Gestorum Brunonis archiepiscopi seculo XII conscriptor fassus sit, cognita tantum haberi nomina SS. Eucharii, Valerii et Materni usque ad Agritium, quia alia non legerat in vetustiori Gestorum exemplari, et novos, si viderit tamen, a recentioribus adstructos, catalogos episcoporum negligendos putaverat, utpote nullo antiquiore et fide digno fultis testimonio.*

medius non
legitur.

57 *Idem censi potest de biographo S. Agritii laudato num. 52; vel non habuisse scilicet interpolatos istos catalogos (quod malim credere, quia non videtur multum laborasse, ut certa ab incertis seu vera a dubiis distingueret) vel, si habuerit, satius ipsi visum esse, admittere sedis adeo diuturnæ vacationem quam hujusmodi catalogos, postmodum fortasse ab oculatioribus repudiandos, et traditioni de discipulatu S. Petri nocituros potius, quam profuturos, si videlicet vetustiores et primigenii catalogi alicubi forte latitantes detegerentur. Prout revera factum existimat illustrissimus ab Hontheim, idque gravissimum sententiæ suæ præsidium appellat. Nam § 5 Dissertationis suæ producit catalogum, erutum e bibliotheca monasterii S. Gisleni in Hannonia, una cum litteris Gallico idiomate ad se conscriptis anno 1747 per dominum Petrum Baudry monasterii Priorem, qui in iisdem testatur, catalogum istum, a se diligentissime descriptum, reperiri ad calcem Actorum SS. Eucharii, Valerii et Materni in codice membraneo prædictæ bibliothecæ, signato DDD. Quod autem ad ejus ætatem attinet, videri sibi ait exaratum non fuisse serius seculo XI, idque colligi tum ex membrana crassiore, minusque nitida ac depolita, quam fieri consueverat seculis posterioribus, tum ex characteris vetustate. Dabimus eum § sequenti.*

§ VII. Exhibetur antiquus catalogus, editis hactenus et ipsi traditioni contrarius.

Memoratus catalogus, quem et Mabillonius tom. I *Annalium Benedictinorum* pag. 487 a se visum innuit, et veterem appellat, nuda episcoporum Trevirensium nomina absque ulla temporis nota exhibet, videturque sub initium illæsus, at mutilus est sub finem: causam allegat laudatus Baudry sic scribens: Quoniam catalogus iste valde antiquus est, collocatusque in postrema codicis pagina, tempus omnia consumens, et tegumenti aspreto ita exederunt nomina quorundam antistitum, ut plura ex toto deleta sint, alia ex media parte: de iis loquor, quæ sunt in aversa paginæ facie; id est, tegumento codicis proxima. Haud abs re fuerit ipsum huc transferre integrum ut exstat apud Honthemium, § 5 *Dissertationis*.

Catalogus, ab
Honthemio
vulgatus im-
perime,

59 INCIPIUNT PER ORDINEM

NOMINA TREVIRORUM EPISCOPORUM.

Eucharius.	Niceci...
Valerius.	Ma.....
Maternus.	Gun.....
Agritius.
Maximinus.	Modualdus.
Paulinu.	Numerianus.
Bonosius.	Basinus.
Britto.	Liutwinus.
Felix.	Milo.
Mauricius.	Vuiomadus.
Legontius.	Rimbodus.
Severus.	Vuizo.
Quirillus.	He. ti.
Jamnecius. ga. dus.
Emerus.	Bertolfus.
Marus.	Ra. bodus.
Volusianus.	Rotgerus.
Miletus.	Ruothbertus.
Modestus.	Heinricus.
Maximianus.edericus.
Fibicius.er. us.
Abrunculus.	
Rusticus.	Rubert.

E
et carens me-
diis inter Ma-
ternum et
Agritium epis-
copis

60 *Ad hunc catalogum præter id, quod ad propositum nostrum hic proprie pertinet, tria advertimus. Primum est, quod hinc inde, ut sæpe obtingit in vetustis chartis, antistitum nomina alio modo quam in ceteris catalogis conscripta sint, nec ubique eodem ordine collocata: sic Quirillus alibi Cyrillus est; sic Rusticus postponitur alibi Nicetio. Secundum, quod Auctor, qui in aliis inter Legontium et Severum; Hidulfus, qui inter Milonem et Vuiomadam; Hamelanus seu Hamelarius, qui inter Vuizonem et Hetti statuuntur, et qui certo creduntur præfuisse Trevirensi ecclesiæ, hic locum non habeant, neque spatium relictum sit illis inserendis. De Hidulfo, probabilis tamen collocando inter Numerianum et Basinum, suspicatur Honthemius id contigisse, quia abdicatione episcopatu diem extremum clausit in Mediano monasterio, quoniam frequens est, inquit, in veteribus episcoporum catalogis omissio illorum, qui in sua sede defuncti non sunt: sed nec minus frequens librorum in describendis catalogis inadvertentia. Tertium est, quod detruta et mutila,*

F
vetustate de-
tritus quidem
est in fine

A mutila, imo prorsus exesa nomina haud difficulter restitui queant et assignatum vacuum replevi ex aliis catalogis si Rubert* omnium postremum excipias, in quo equidem hæreo.

* I. Robert

sed initio
preferendus
aliis;

61 Honthemius intelligit Ludolfum, quem in aliquo Ms. Rudolfum legi, notat in margine, ab anno 994 usque ad 1008 episcopum, atque inde credit, catalogum S. Gisleni antiquiorem esse catalogo, citato a Majoribus nostris passim sub nomine Regine Sueciæ; quandoquidem hic desinat in Egilberto, electo dumtaxat ad Trevirenses infulas anno 1078. Fateor, dum catalogum hunc Regine Sueciæ, alaudato illustrissimo propositum e codice Ms. bibliothecæ Vaticanæ tom. III Operis sui pag. 962, considero, mox video, duos successores Henrici, quorum nomina in S. Gisleni mutila sunt, fuisse Theodoricum et Eckbertum; at tam exigua affinitas mihi apparet inter vocem Ludolfus, quæ in Regine Sueciæ catalogo proxime sequitur, aut, si mavis, Rudolfus et Rubert*, ut aliqualis relinquatur suspicio, Rubert* coaluisse ex Egilbert, ac mediis inter Eckbertum et Egilbertum nominibus, Ludolfus, Meingaudus, Poppo, Eberhardus, Udo, fortasse præter paucas litteras prorsus deletis in S. Gisleni codice; quod facilius determinari posset, si dicti codicis consulendi esset copia. De cetero lubens assentior Honthemio, magis genuinum esse catalogum bibliothecæ S. Gisleni; et probabilius reliquis omnibus antiquiorem, vel ex hoc capite, quod careat viginti et ultra successoribus S. Materni episcopis et martyribus.

* I. Robert

B

quibus præ-
terea ratio
temporis

62 Cave tamen in me retorqueas, quod mox insinuaui de inadvertentia librarium; aliud enim est unum alterumve in longa serie prætermittere, aliud tantum numerum episcoporum unico tractu, et eorum præcise, de quibus controversia est, quosque ignorarunt domestici duo scriptores seculi XII, Historiæ Trevirensis continuator et biographus S. Agritii, laudati num. 52; verbo quos apud nullum seculo IX anteriorem memoratos invenias, ut Trevirenses episcopos et martyres. Interim si Mariani Methodio, credas, omnes illustres, non solum confessione, sed etiam martyrio existentes regna etiam tyrannorum vicerunt: quæ ipsissima verba habes similiter in Historia Trevirensi cap. XXVII, dicta non modo de primis quindecim, verum etiam de octo posterioribus, qui Tungrensi simul et Trevirensi ecclesiæ præfuisse asseruntur. Imo non desunt, qui tam exiguo spatio temporis quindecim primos martyrio sublatos volunt, ut Navitus, sub annum 128 vel 130 subrogatus proxime S. Materno Tungris, post illorum obitum Trevirensis etiam ecclesiæ suscepit curam circa annum 180 vel etiam citius. Quæ quam parum consonent dicto Sulpitii Severi, primum intra Gallias martyria visa fuisse sub Aurelio Antonini filio, nemo non videt. Præterea non facile mihi persuasero, usque adeo constanter sævisse Treviris et in locis vicinis persecutiones, ut quindecim omnino episcopi sublatis fuerint istic tantillo temporis spatio, et ne unus quidem Tungris. Accedit, quod intra annos Christi 130 et 180 imperium tenuerit Antoninus Pius per annos circiter viginti tres, quo tempore pax ecclesiis fuit, eodem Sulpitio teste lib. II Histor.

ac status

63 Revoca nunc in memoriam tempora antecedentia, et quam dispari modo cum tribus prioribus Trevirensium præsulibus, si fides eorum biographo, si Mariani Methodio, si Harigero, si Historico Trevirensi habenda sit, fuerit actum, demirare: Anno igitur Incarnationis Dominicæ

54, verba sunt Historici apud Calmetum, regni autem Claudii Caesaris 9, Episcopatus vero beati Petri apostoli in Roma anno 8, sanctus Eucharis, tertius in ordine 70 duorum discipulorum Domini, cum sociis suis Valerio et Materno, ad prædicandum Gallicis gentibus directus, demum Treberim pervenit. Cujus infidelitatis aciem devincens, veræ religionis arcem obtinuit, et ejusdem urbis pontificatum 23 annis tenuit. (Obiit autem 6 Idus Decembris ac) sepultus est in ecclesia beati Joannis Evangelistæ, quam ipse ante portam mediam construxerat, et in circuitu ejus cœmeterium benedixerat. Post ejus obitum Valerius in ministerium sacerdotale successit, illudque per 15 annos sancte vivendo, et verbum vitæ prædicando probatissime rexit. Cujus prædicationis tanta fuit instantia, ut jam tunc per Galliam et Germaniam Christiani paganos et numero superarent et religione. Obiit autem 1 Kal. Febr., sepultus est et ipse in eadem ecclesia juxta corpus S. Eucharis. Post ejus decessum beatus Maternus pontificalem suscipiens apicem, quadraginta annis talentum sibi creditum fideliter multiplicavit. Hic Tungrenses et Agrippinenses ad fidem Christi convertit, et his tribus civitatibus pontificali jure præsedet.

64 Noli, quæso, studiose lector, inhærere examini (cui postmodum locum dabimus) veritatis aut verisimilitudinis singulorum hic relatorum: sed, quod huc spectat, attende quam expedite, quam quiete, quam fructuose tres isti Viri sancti apud Gentiles Evangelium propagasse, ecclesias et episcopatus fundasse, ac per annos circiter 78 gubernasse perhibeantur. Quando autem? Perturbatissimis temporibus, in mediis tyrannorum persecutionibus, imperantibus Nerone, Domitiano, Trajano, Hadriano. Hi scilicet atrocissimi cultorum Christi insectatores, qui in omnes Romano imperio subjectas provincias dirissima in Christianos decreta direxerunt, vel ante directa observari jusserunt, et qui ubicumque possent contra detectos Christianos sævitiam suam exercuerunt; interea temporis florentissimam Trevirensis ecclesiam, (ut mittam alias per Galliam et Germaniam, in quibus Christiani numero superarent paganos) pacato oculo animoque aspexerint: cum tamendictorum tyrannorum successores, asserente eodem historico, ita sævierint in Trevirensis ecclesiam, ut post mortem Materni, juxta aliquos istius historici interpretes, quindecim episcopi martyrii lauream adepti sint per decursum annorum 50, vel saltem omnes numero prorsus viginti duo ante præsulatum S. Agritii.

65 Hæc profecto concilient ii, apud quos Methodius auctor incerti temporis, sed probabiliter seculo X non anterior, atque fabulis conspersa Historia Trevirensis tanti est, ut nihil auctoritatis obtineat Sulpitius Severus; nihil suspicionis de suppositione catalogi tot episcoporum et martyrum injicere nata sint, primum ea, quæ leguntur in eadem Historia de amissa post S. Materni obitum Treviris rectæ fidei credulitate et reditu ad paganismum; secundo, quæ biographus S. Agritii tradit de duorum seculorum vacatione sedis episcopalis; tertio, quæ seculi XII continuator ejusdem Historiæ profitetur de non cognitis sibi episcoporum præter Eucharis, Valerii, Materni usque ad Agritium nominibus; quarto denique catalogus vetustus e codice bibliothecæ S. Gisleni num. 59 recitatus, et exemplar antiquius sæpe dictæ Historiæ visum a Calmeto, in quibus series viginti duorum

fidei Chris-
tianæ

F

adversatur:

rum

AUCTORE
J. P.

sicut et silen-
tium tot mar-
tyrum iis con-
tentorum

rum aut trium episcoporum et martyrum non
comparat.

66 Velim tamen, ut illi serio edicant, quo fato
accidisse putent, ut ne eorum quidem nomina
videantur innotuisse seculi x et xi summis Pon-
tificibus et imperatoribus citatis num. 47, qui,
sicut ante nos observavit Honthemius, dum Tre-
virensi ecclesiae benefaciunt, se id meritis
SS. Eucharrii, Valerii, Materni, Agritii, Maxi-
mini, Paulini, Severi agere declarant, neutiquam
in honorem Auspicii, Celsi etc. Idem quæri pos-
set de auctore gestorum, translationis et miracu-
lorum S. Maximini seculo octavo, ut opinatus est
Henschenius, exarata, editæque ab eo tom. VII
Maii pag. 21 ex pervetusto Ms. Parisiensis
S. Victoris. Nam auctor ille loco duplici honori-
fice meminit SS. Eucharrii, Valerii, Materni et
Agritii; de Auspicio ceterisque ita silet, ut merito
censeas, ipsi incognitos fuisse, quandoquidem
eorum memorandum ratio esset sufficiens et locus
aptissimus, ut perspiciet lector ex verbis ejusdem
infra recitandis. At, quod hisce difficilius est,
edicant, quo fato acciderit, ut neque in historiis
aut monumentis ullis, neque in Fastis seculo ix
anterioribus, neque in Martyrologiis classicis,
gemina loquor et ab additionibus recentiorum
purgata, tot illustrium episcoporum et martyrum
ulla exstet notitia. Mirum plane fateor, inquit
Sollerius tom. II Julii pag. 464 agens de S. Na-
vito, tot sanctos Trevirenses episcopos, qui solis
tribus primis seculis ad unum supra viginti nu-
merantur, martyrologis istis classicis, qui de
aliis circumvicinis Sanctis meminerunt, negligi
potuisse, si vere omnes sedem illam cum sancti-
tatis gloria occuparunt.

in antiquis
monumentis

67 Dicens fortasse, hujus silentii causam assi-
gnari in ipsamet Trevirensi Historia, persecu-
tiones nimirum et urbis excidia; ac præsertim;
quia totius Galliae ab Hunnis et Nortmannis facta
abolevit eversio. Sed unde eruerunt Historiæ
Trevirensis auctor vel interpolator et Mariani
Methodius ignota episcoporum Trevirensium toti
antiquitati nomina, unde martyria? Juvat hic
rursum proferre verba illustrissimi Honthemii:
Illud histumultibus(persecutionum) effectum non
est, quin aliorum verorum antistitum notitia
nobis servata sit in documentis suo ævo venera-
bilibus et quidem totius ecclesiae communibus.
Eucharium loquitur Gregorius Turonensis; Va-
lerium Hieronymi et alia classica Martyrologia;
Maternum Eusebius, Optatus Milevitanus, alia-
que; Agritium Acta concilii Arelatensis; Maxi-
minum Athanasius, Hieronymus et cæteri; Pau-
linum iidem cum Hilario; Britonium concilia
Valentinum et Romanum; Felicem Sulpitius
Severus etc. Et solos illos viginti duos interme-
dios, atque una quidem, quod notandum, serie,
tacebunt omnes? quis credat, aut absque idoneis
testibus persuadeat vel parum prudentibus?
Hactenus ille.

atque in ipsis-
met Fastis

68 Laudatus illustrissimus recensens deinde ex
viginti duobus vel tribus disputatis episcopis no-
vem, qui in hodierno Breviario et Officiis ecclesiae
Trevirensis occurrunt, Celsum, Fortunatum, Navi-
tum, Auspicium, Valentinum, Martinum, Marcel-
lum, Metropolum, Severinum, pluribus probat,
eorum nomina inscripta fuisse dictæ urbis Kalen-
darii aliisque ecclesiasticis monumentis post secu-
lum xi, nec tamen seculo xiii annua festivitate
celebratos fuisse omnes; novem jam enumeratos
intellige; quod addo, quia non percipio, cur his
potius quam ceteris concessa fuerit festivitas;

quandoquidem a Methodio et historico Trevirensi
omnes æqualiter dicantur illustres fuisse confes-
sione et martyrio, ne quidquam ex antiquioribus
scriptoribus proferatur, unde magis elicias novem
nominatorum ut Trevirensium antistitum sancti-
tatem quam aliorum, quorum annua festivitas non
recolitur. Actum est de nonnullis memoratis no-
vem episcopis in Opere nostro, et idem passim,
quod probat Honthemius, observatum. Sic ad
diem 8 Julii Sollerius S. Auspicium Trevirenses,
de quo agit, non modo antiquis seu classicis Fa-
stis non consignatum esse dixit, verum nec in ipsis
antiquioribus Calendariis et Martyrologiis urbis
Trevirensis et S. Maximini usquam memorari, ac
primam ejus mentionem exstare in Usuardo
aucto editionis Lubeco-Coloniensis anni 1490 his
verbis: Treviris, S. Auspicii episcopi et confes-
soris.

69 Ad diem 10 Junii in Prætermisissis, de
S. Fortunato, cujus in laudato Usuardi auctario
similiter ut confessoris memoria est, montem suam
satis candide aperuit Papebrochius sic scribens:
S. Fortunatus, ut episcopus Trevirensis et con-
fessor refertur in Calendario et Lectionario illius
ecclesiae anni 1645 et jubetur in lectio de com-
muni recitari, ritu Officii simplicis. Acceptus est
ille ex Chronico Trevirensi, sub initium valde
fabuloso, ubi post Mauritium nominatur Fortu-
natus, et uterque censetur sedisse circa an-
nos 240 et 250, quando de iis agit Browerus.
Nobis utriusque dubia existentia est, et diem
sumptum putamus a die, quo obiit Amalaricus
Fortunatus, de quo mox infra. Hic sistimus;
nam de singulis quid fuerit dictum repetere, vel
quid deinde dicendum exponere tædium et nobis
pareret et lectoribus, parumque utilitatis con-
ferret. Enimvero quo penitus rem hanc introspeci-
mus, eo prætensa præsulum Trevirensium inter
Maternum et Agritium successio magis dubia
evadit ac minus verisimilis, minusque idonea, ut
traditioni de missione S. Materni a S. Petro sup-
petias ferat.

§ VIII. Catalogi episcoporum Tungrensium et Agrippinen- sium nihil roboris afferunt traditioni de missione S. Ma- terni a S. Petro.

Nihilo magis traditioni roborandæ idonei sunt
catalogi Tungrenses ac Colonienses. Tungren-
ses enim auctorem vel testem non habent Harigero
Lobiensi vetustiore, quem probabilius octo
S. Materni usque ad S. Servatium successores
episcopos mutuatum esse diximus ab historico
Trevirensi, Tungris eos una et Treviris præfuisse
significante. Adhæc laudatus Harigerus idem,
quod historicus de viginti duobus aut tribus Tre-
virensibus fassus fuerat, per eadem pæne verba, ex-
cipe martyrii lauream Trevirensibus adscriptam,
de suis Tungrensibus affirmat. Sic habet: Post
ejus (Materni) decessum in Pontificio sibi per
ordinem successerunt, Navitus, Marcellus, Me-
tropolus, Severinus, Florentius, Martinus,
Maximinus, Valentinus. Et hi, quorum impera-
torum vel consulum claruerint tempore, vel
quos

D

Trevirensibus.

E

F

Octo S. Ma-
terni Tungris
successores, et
catalogis Tre-
virensibus

A quos vita singulorum habuerit exitus, quotque annis administraverint singuli officium pontificatus, vel quis illorum sepulturæ sit locus, nullius a nobis requirat exactio, cum ecclesiarum totius Galliae memoriam aboleverit facta per Hunnos subversio.

ab Harigero
desumptos,
Ægidius
Aureæ Vallis

71 *Harigero incognitaprehendisse quædam se prodit in additionibus Ægidius Aureæ-Vallis duobus facile seculis posterior. De Navito tradit sequentia:* Post decessum beati Materni in pontificio sibi per ordinem successerunt. Vir pretiosus et omni laude dignissimus beatus Navitus surrexit secundus episcopus. Hic multos convertit ad fidem; videntibus signa et miracula, quæ per eum Dominus faciebat. Qui postquam sacerdotium multis gubernasset annis, scilicet sexaginta et amplius, in senectute bona migravit ad Dominum, sepultusque est in urbe Tungrensi. Floruit sub Apostolicis Evaristo, Alexandro, Sixto, Telesphoro, Hygino et Pio, cujus tertio anno abiit. *Dein post breve reliquorum elogium, repetit recitata num. præced. verba Harigeri, suppressa tamen hac clausula;* vel quis illorum sepulturæ sit locus, *et in hunc modum claudit caput XVII a se adjectum:* Qua subversione (per

B Hunnos), imminente, beatus Servatius, de quo dicturi sumus, eorum corpora in urbe Tungrensi sepulta, apud Trajectum transtulit, et in cripta, ubi postmodum ipse sepultus est, cum aliis multis Sanctorum reliquiis, quas de Tungrensi urbe transtulerat, honorifice sepelivit. Non est autem prætereundum, quod hi octo jam dicti episcopi etiam Trevirensi ecclesiæ præfuisse leguntur. *Hæc Ægidius, sed absque vade aut teste, et absque verisimilitudine, ut equidem reor, etiam in sententia repetentium primordia episcopatus a primo seculo.*

et Joannes
Placentius
fabulis exornant,

72 *Hi enim obitum S. Materni illigant anno 130, ut habet Harigerus, vel 128, ut legerunt apud alios. Quo pacto igitur Navitus Materni successor, postquam sacerdotium seu episcopatum gubernasset annis sexaginta et amplius, obiit anno tertio Pii PP., cujus annum primum nemo, quem sciam, serius collocat, quam Christi 158? Plus eo ausus est Joannes Placentius Trudonensis, aut forte non multo antiquior, quem secutus sit, scriptor imperitus, in Catalogo omnium antistitum Tungarorum, Trajectensium et Leodiorum, ubi narrato S. Materni, post SS. Eucharium et Valerium Trevirensis, dein Coloniensis, postremo*

C *Tungrorum primi antistitis obitu, Navitum ait, ducis Galliarum filium, et Tunrgorum regis ex fratre nepotem, a moriente Matrioni apprimè commendatum, omnium suffragiis electum esse anno Salutis centesimo trigesimo primo, et postquam vice sua gloriose perfunctus esset annis quadraginta, obiisse anno Salutis centesimo nonagesimo, duodecimo Calendas Octobris, sepultumque esse Tungris. Enormis in annorum computu sua sponte error se prodit. Porro, sicut de Naviti, ita et de Materni, quem Longodardum et Papiæ comitis filium fabulatur, atque de reliquorum septem antistitum usque ad S. Servatium, patria, genere, sedis tempore, rebus gestis adeo secure et imperite pronuntiat, ut risum moveat cuilibet primis antiquitatis rei que historicæ et chronologicæ rudimentis leviter tincto, prout mox fatebitur, quicumque ejus lucubratiunculam, sub annum 1529 typis Antverpiensibus vulgatam, adire voluerit, aut in hujus defectu consulere tom. III Galliae Christianæ auctæ col. 809, ubi, quæ huc spectant, ex Ms. auctoris anonymi sub annum 1506 ex-*

Septembris Tomus IV.

rato, in compendium contracta sunt et explosa.

73 *Fullonius, qui cum Browero, Fisenio aliisque Trevirensibus et Leodiensibus scriptoribus fabellas istas, a paucis minus oculatis admissas, procul amandandas merito judicavit, addit de Ægidio Aureæ Vallis, temere eum pronuntiasse de duratione episcopatus S. Naviti, nec dispicere se, unde ille auctor divinarit, quæ de ejusdem Sancti sepultura Tungris tradidit, vel ubi inveniit alia haud magis aliunde explorata, nec ante ab Harigero deprehensa, utique sagacior et antiquiore. Sed mirum, quam diversas in opiniones tum laudati tum alii scriptores conjecti fuerint per verba primum Trevirensis historici, testantis, quod Navitus post Maternum et quindecim hujus successores Trevirensi simul et Tungrensi ecclesiæ præsedere; secundo Harigeri, indicantis, quod idem Navitus post Materni decessum absque medio in episcopatum Tungrensem successerit; demum Ægidii utrumque confirmantis. Aliqui enim, nihil horum auctoritati derogatum cupientes, successionem hoc ordine statuerunt. Defuncto Materno sub annum 129 vel 130 subrogatus est Treviris Auspicius; Tungris Navitus. Auspicio autem et aliis numero quatuordecim Trevirensibus martyrio coronatis, spatio annorum 30 juxta*

AUCTORE
J. P.

uti fatentur
recentiores, qui
mire se tor-
quent,

Chronici magni Belgici auctorem, vel 50 juxta alios, ut superius verbo insinuabam, superstes Navitus utriusque populi regimen suscepit, tenuitque ad annum usque 180 vel 190, neque enim de sedis duratione etiam inter hos convenit.

74 *Aliis probabilius visum est, ecclesias, ut erant ætate S. Materni, unitas remansisse, ac proinde Auspicio et quatuordecim successoribus æque in Tungrensi atque Trevirensi episcoporum catalogo locum concedunt; ad hæc Navitum S. Materni discipulum non agnoscentes et longius ab hujus temporibus removens, post medium seculum tertium, quousque extendunt Auspicii et aliorum vitas ac sedis durationem, numerant non Tungrensem secundum, sed undevigesimum utriusque unitæ sedis antistitem. Alii denique plane in diversum abeunt; negant quippe Auspicium et reliquos quatuordecim unquam Tungrensi, Navitum vero et septem alios unquam Trevirensi ecclesiæ præfuisse; sed illos aiunt Treviris a Materno usque ad Agritium pastorem curam obtinuisse; hoc Tungris ab eodem Materno usque ad Servatium, atque inepte ab Historicis Trevirensis auctore Trevirensibus episcopis fuisse immixtos. Sunt præter illos, qui paulo aliter nodum intricatissimum dissolvere conantur, sed quia hi, quocumque se vertant demum, tandem aliquando in unam aut alteram, jam relatum exponendi viam incidunt, iis referendis supersedeo. Hæc sufficiunt, ut advertas, quantopere se torqueant, atque inter se discrepent ii ipsi, qui missionem Sancti nostri a S. Petro factam credunt; ne scilicet eo compellantur, ut vacuum duorum pene seculorum in episcopalibus sedibus admittant: de iisdem episcopis sermo recurret § 10.*

E

ut verisimilem
successionis
viam repe-
riant.

F

75 *Rerum Agrippinensium scriptores plerique, quamvis ecclesiæ suæ primordia itidem S. Materno, ut S. Petri discipulo, accepta referant, non adeo laboriose devitant memoratum mox vacuum, Non defuerant tamen, qui et illud utcumque replere conati sint. Sic Ægidius Gelenius lib. I, syntagmate 5, de Magnitudine Coloniae Agrippinæ S. Materno, quem primum vocat, mortuo sub annum 128 vel 130, duos quidem successores attribuit, sed quorum nomina et res gestæ Coloniensibus claudibus oblitterata fuerint; successorem*

Colonienses
catalogi pu-
rior, contra
ac sentit Gele-
nius, inter
S. Maternum

AUCTORE
J. P.

tertium statuit B. Aquilinum sub annum 237, atque hinc pergit ad annum 312, quo Maternum ejus nominis secundum collocat, et hujus præsulatum exceptum fuisse ait ab Euphrata, ac dein a S. Severino, circa seculi v initia defuncto. Laudatus auctor ibidem syntagmate 6 seriem episcoporum non nihil ab hac diversam exhibet; in ea est S. Maternus primus; 2 anonymus, a nonnullis creditus S. Paulinus martyr, cui sententiæ non subscribit; 3 anonymus, aliis Charentinus dictus, sed hunc ipse duodecimum dumtaxat statuit; 4 B. Aquilinus; 5 anonymus, 6 Maternus II, quem tamen in antiquis catalogis omitti aperte profitetur, quod et de aliis vere profiteri potuisset, ut equidem colligo ex iis, quæ ei manifeste adversantur.

et S. Severinum vel potius Euphratam,

B

76 Nam ut sileam Magnum Chronicon Belgicum, in quo legitur post obitum S. Materni usque ad Euphratam, inveniri neminem, qui ecclesiæ Coloniensi præfuerit; et Catalogum antistitum Coloniensium, concinnatum a Petro Merssæo Cratepolio, ubi dicuntur Ubii, defuncto Materno, ad paganismum et gentilitas abominationes transiisse, fuisseque sine legitimo episcopo annis 244; ista, inquam, ut sileam, exstat apud Henricum Meisboom juniorem tom. II de Scripturis rerum Germanicarum pag. 4 catalogus archiepiscoporum Coloniensium, collectus per Levoldum a Northof seculo XIV, et eo tenore vulgatus, quo ipse reperit, nihil addendo, vel corrigendo, vel aliquid immutando; in eo autem a S. Materno primo episcopo usque ad Severinum nullus medius collocatur, ne Euphratas quidem, cui, quod hereticus fuisse crederetur, in catalogo locus concessus non est, et usque ad quem, teste Levoldo, nullus Coloniensi ecclesiæ præfuisse invenitur.

quem nonnulli perperam hæresi

C

77 Huc accedit Vita S. Gereonis M. apud Surium ad diem 10 Octobris, in qua leguntur verba sequentia: Igitur S. Maternus, Trevirorum episcopus, Agrippinæ Coloniae primus pastor dignis gubernaculis rexit, cujus vitam multis claruisse virtutibus, gestorum ejus scripta commemorant. Hujus sedis antistes nobis cognitorum tertius, S. Severini confessoris Christi successor nomine Evergisus. Scio Vitæ hujus, ex antiquis tamen tabulis juxta mentem Baronii, collectorem Helinandum, Frigidi Montis ex Ordine Cisterciensi in episcopatu Bellovacensi monachum, floruisse dumtaxat sub initium seculi XIII; sed quo junior est, eo apparet mihi aptior ad confirmandum id, quod volumus, nondum scilicet id temporis cognitos fuisse, quos produciunt cum Gelenio aliqui Maternum inter et Severinum episcopos Colonienses. Euphratæ autem non meminit Helinandus ob easdem verisimiliter rationes, ob quas eum Catalogo suo exclusit Levoldus. Similes rationes etiam indicantur in Sermonem historico de S. Severino, quem idem Surius ex antiquis Mss. edidit ad diem 24 Octobris, hisce verbis: Actumque est mira omnipotentis Dei dispensatione, ut non Euphratæ scelestissimæ perversitatis doctori (supra mercenarium hunc dixerat non pastorem) Severinus æterni Judicis præco succederet; sed, pestiferi seminis auctore expulso et exterminato, Materni, fortissimi Christianæ fidei propugnatoris, et vigilantissimi propagatoris, nec fidei nec doctrinæ dissimilis successor existeret.

infectum fuisse,

78 At rationes istas, ob quas Euphratæ nomen ex episcoporum albo eradendum putarunt hi atque alii scriptores, falso nixas esse fundamento, plurimorum hodie et melior est opinio, negantium,

dictum Euphratam vel hæresi umquam fuisse infectum vel condemnatum in concilio Agrippinensi, quod anno Christi 346 celebratum esse creditur. Cum idem Euphratas concilio Sardinensi anni 347 non modo interfuerit cum plerisque episcopis Gallis, per quos antea condemnatus fuisse legitur in Actis Agrippinensibus; verum etiam cum Vincentio Capuano episcopo delectus fuerit, ut nomine omnium Patrum Sardicensium imperatorem conveniret, uti testatur S. Athanasius, cujus causa agebatur, in epistola ad vitam solitariam agentes: Missis, inquit, a sancto concilio in legationem episcopis, Vincentio Capuæ, quæ metropolis est Campaniæ, et Euphrate Agrippinæ, quæ est metropolis superioris Galliæ, ut pro synodi decretis imperator Constantius episcopos, quos ipse ejecerat, in suas sedes reverti pateretur, et in eam sententiam a Constante pientissimo ad fratrem suum litteris datis, quibus episcopos illi commendabat.

79 Credibile non esse, aiunt Euphratæ defensores, eum, qui anno 346 turpiter condemnatus et e sede dejectus fuisset, quia Christi divinitatem abnegaverat, ut in iisdem Coloniensibus Actis scribitur, post tam breve tempus e tot episcopis delectum fuisse, ut honorificentissima legatione fungere, dato etiam, quod hæresim deposuisset; quapropter cum de testimonio S. Athanasii suspicio suboriri nequeat, Baronius ad annum 346 Acta Coloniensis synodi imposturæ suspitione vehementer laborare credit: Henschenius tom. III Maii pag. 210 arbitratur, aliud nomen in textum irrepsisse, aut falso suppositum a sciolo aliquo, aut ab imperito librario longe a vero deformatum. Sunt qui aliter hunc nodum dissolvant, ut videre est apud eos, qui materiam istam pertractarunt; nos brevem hanc digressionem faciendam rati sumus, ne, dum Levoldum, Helinandum aliosque hic citamus, existimet lector, admitti a nobis quæcumque ipsi retulerint; decipi enim potuerunt Actis corruptis, at in eo tuto ipsis credi potest, dum a Materno usque ad Euphratam, vel hoc excluso, usque ad Severinum episcopos sibi ignotos asserunt.

scripserunt, seculi IV episcopos,

E

80 Addamus his alium de rebus sacris Coloniensibus scriptorem, Erhardum Winhemium Carthusianum, qui nullus a S. Materno usque ad S. Severinum illi ecclesiæ episcopos præfuisse absolute significat in Sacrario Agrippinæ, conscripto et typis commisso Coloniae sub initium proxime elapsi seculi. Etenim is auctor p. 6 et seq. illam urbem præreliquis omnibus extollendam scripsit, tum ob varias prærogativas, tum quod semper in suscepta fide inconcusse permanens, etiam 313 annorum spatio, ab obitu scilicet S. Materni usque ad S. Severini tempora pastore orbata 15 mediantibus Romanis familiis a Trajano in præsidarios urbis eductis, præ aliis pastores habentibus sed deficientibus, desuper adjuncta perseveraverit constans. Dictum sane splendide, sed nec verisimiliter, nec, si ad singula advertas, vere. Cum certum sit aliquem Maternum, seu primus is fuerit, seu secundus, Agrippinenses in fulgur gestasse sub annum 313; ac proinde inhærendo etiam Winhemii sententiæ de Materno primo, circa annum 128 vel 130 defuncto, orbatam non fuisse pastore ecclesiam illam spatio annorum 313.

medium episcopum

F

81 Denique, ut quam omni fundamento destituta sit Gelenii episcoporum primorum series, ulterius percipias, audienda sunt testimonia viro- rum, qui momenta Coloniensia diligentissime perscrutati sunt, ac de quibus illustrissimus Honthe-
mius

non exhibent.

A minus refert sequentia in Dissertatione sua § 6 ; De Coloniensibus Chronicis hæc ad me vir plane eximius, patriæque suæ antiquitatum studiosissimus Josephus Hartzheim S. J. doctor Coloniensis familiaribus litteris perscripserat Colonia 5 Januarii 1744. » Chronica Coloniensia anti- » quiora septem habeo non edita; unius Materni » meminere; dein lacuna trium seculorum, » porro Severinus comparet quarto seculo. Quare » si iis standum, confiteri cogemur vegrande » intervallum, et quidem episcopis vacuum inter » Maternum et Severinum. » Pari sinceritate de omnibus antiquis monumentis P. Michael Morckens, Carthusiæ Coloniensis alumnus, in qua, teste Bibliotheca Coloniensi mox laudati Hartzheim pag. 232, quinquaginta octo annis sacræ ascesi historiæ Coloniensis culturam conjunxit; is, inquam, Morckensius in Conatu Chronologico ad Catalogum archiep. Colon. anno 1745 cum approbatione Ordinarii Coloniæ edito pag. 5. « Nec post Maternum, ait, quicquam » reperio, ne nomina quidem successorum, et ea, » quæ posterior ætas adinvenisse se jactat, me- » lior mens in erudito hoc et critico seculo non » admittit.»

B

§ IX. Maternus, qui seculo iv celeberrimus fuit, verisimilius a nostro diversus non est.

Maternus
episcopus
Coloniensis,
qui seculo iv

C

Cathedram Agrippinensem sub annum 313, ut § præcedente dicebam, fuisse occupatam ab antistite, cui nomen Materno, usque adeo certum est hodie, ut cœciat in media luce, qui id ausit revocare in dubium; quapropter nolim existimes, de eo hic memoranda in medium a me proferri, quasi sic probare intendam, quod perspectum est eruditibus omnibus; sed in eum dumtaxat finem, ut quis quantusque is vir fuerit exhibeam, et quid inde ad propositum nostrum probabilissime concludi queat, expromam. Accipe igitur compendium historiæ cœvorum testimoniis comprobata, in qua Maternus Agrippinensis personam egit in paucis illustrem. Mensurio Carthaginiensium in Africa episcopo vita functo, legitimis suffragiis successor electus est et ordinatus Cæcilianus ejusdem ecclesiæ archidiaconus: at cum hic sacra vasa, quæ Mensurius, Romam vocatus, ante discessum suum penes seniores ecclesiæ deposuerat, repeteret, hi, thesaurum istum sibi eripi non sustinentes, in Cæcilianum insurgunt, eum multorum criminum reum arguunt, et quidem vitiosam esse confingunt ejus ordinationem; quod Felicem Apingitanum, a quo consecratus erat, mentirentur fuisse traditorem; sic vocabantur, qui in persecutione sacros Codices infidelibus comburendos tradiderant. Itaque a Cæciliani communionem discedunt, ipsum in conciliabulo condemnant, et Majorinum a Donato, schismatis cognominis hac occasione inchoati auctore, ordinatum substituunt.

in causa Cæci-
liani contra
Donatistas,

83 Nihilominus plures Africani episcopi Cæciliano adhæserunt, atque ingens utrimque oriebat tumultus, ut tandem Donatistæ, misso ad Constantinum Magnum libello, episcopos Gallos causæ judices postularint. Verba sic refert Optatus Milevitanus lib. I de Schismate Donatistarum ad-

versus Parmenianum: Rogamus te, o Constantine, optime imperator, quoniam de genere justo es, cujus pater inter cæteros imperatores persecutionem non exercuit, et ab hoc facinore immunis est Gallia; nam in Africa inter nos, et cæteros episcopos contentiones sunt: petimus, ut de Gallia nobis judices dari præcipiat pietas tua. Data a Luciano, Digno, Nassutio, Capitone, Fidentio et cæteris episcopis partis Donati. Subdit Optatus: Quibus lectis, Constantinus pleno livore respondit; in qua responsione et eorum preces prodidit, dum ait: « Petitis a me in seculo judicium; cum ego ipse Christi judicium » expectem. » Et tamen dati sunt judices, Maternus ex Agrippina civitate, Reticus * ab Augustoduno civitate, Marinus Arelatensis.

AUCTORE
J. P.

* al. Reticus

84 Sanctus Augustinus, qui hanc Cæcilianum inter et Donatistas controversiam pertractat locis plurimis, quod hic de judicibus dictum est, confirmat tom. II novæ editionis in epistola XLIII alias CLXII ad Glorium, Eusebium et alios: Rogatus quippe, inquit, imperator judices misit episcopos, qui cum eo (Melchiade PP., ad quem causæ judicium remiserat Constantinus) sederent, et de tota illa causa, quid justum videretur, statuerent. Sed ipsemet Constantinus episcoporum nomina diserte exprimit in Epistola sua ad Melchiadem PP. apud Eusebium lib. X Historiæ Ecclesiasticæ cap. v, in hunc modum scribens: Placuit mihi, ut idem Cæcilianus una cum decem episcopis, qui accusare ipsum videntur, et cum decem aliis, quos ipse ad suam causam necessarios esse judicaverit, Romam naviget, ut ibi coram vobis et coram Reticio, Materno ac Marino collegis vestris, quos ea causa Romam properare jussi, possit audiri, quemadmodum sanctissimæ legi convenire optime nostis.

ut ostenditur
ex auctoribus

E

85 Rei Romæ pertractatæ modum sic describit laudatus Milevitanus: Ad urbem Romam ventum est, et ab iis tribus Gallis, et ab aliis quindecim Italis: convenerunt in domum Faustæ in Laterano, Constantino quater et Licinio ter consulibus (ita in editione, anni 1599; Baronius legit: Constantino et Licinio tertium consulibus; id est, anno Christi 313) sexto Nonas Octobris die, sexta FERIA. Cum consedissem Miltiades Episcopus urbis Romæ, Reticus et Maternus et Marinus episcopi Gallicani, et Merocles a Mediolano etc. His decem et novem consedentibus episcopis, causa Donati et Cæciliani in medium missa est a singulis. In Donatum sunt hæ sententiæ latæ: « Quod confessus sit se rebapti- » zasse, et episcopis lapsis manum imposuisse, » quod ab Ecclesia alienum est. » Testes inducti a Donato confessi sunt, se non habere, quod in Cæcilianum dicerent. Cæcilianus omnium supra memoratorum sententiis innocens est pronunciatus, etiam Miltiadis sententia, qua judicium clausum est his verbis: « Cum constiterit Cæci- » lianum, ab iis, qui cum Donato venerunt, juxta » professionem suam non accusari, nec a Donato » convictum esse, in aliqua parte constiterit; » suæ communioni ecclesiasticæ integro statu » retinendum merito esse censeo. »

synchronis.
Romæ cum
Pontifice præ-
sedit,

E

86 De concilio etiam S. Augustinus sermonem habet locis pluribus, et nominatim in Breviculo collationis diei tertiæ cap. XII ita scribens: Tum deinde lectæ sunt etiam litteræ supradicti imperatoris ad episcopos datæ, ubi eis causam Cæciliani injunxit audiendam; atque inde ex ordine legi cœpit etiam episcopale judicium Melchiadis Romani Episcopi et aliorum cum illo Gallorum

et Cæcilianum
absolvit:

AUCTORE
J. P.

Gallorum et Italorum episcoporum in eadem urbe Roma factum, . . . ubi accusatores Cæciliani, qui missi fuerant, negaverunt se habere, quod in eum dicerent; ubi etiam Donatus a Casis nigris in præsentī convictus est, adhuc diacono Cæciliano, schisma fecisse Carthagine etc. *Sed Donatiste, ut est hæreticorum ingenium, ea sententia minime contenti, novas querelas detulerunt ad Constantinum, qui, teste Milevitano, sic respondit: O rabida furoris audacia! Sicut in causis gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.*

ac dein concilio Arelatensi, ob eandem causam congregato,

87 Nihilominus eo schismatici sua procacia et improbabilitate adegerunt imperatorem, ut amplioris examinis gratia anno proxime sequente cogeret concilium Arelate. Audi hic denuo S. Augustinum epist. cv, alias clxvi ad Donatistas: Iterum vestri ad imperatorem venerunt, de iudicio, in quo victi fuerant, murmuraverunt. Quomodo enim potest malus litigator laudare iudices, quibus iudicantibus victus est? Iterum tamen clementissimus imperator alios iudices episcopos dedit apud Arelatem Galliæ civitatem. *Et epist. xliii, alias clxii: Dedit ille (Constantinus) aliud Arelatense iudicium, aliorum scilicet episcoporum, non quia jam necesse erat, sed eorum perversitatibus cedens, et omni modo cupiens tantam impudentiam cohibere; neque enim ausus est Christianus imperator sic eorum tumultuosas et fallaces querelas suscipere, ut de iudicio episcoporum, qui Romæ sederant, et ipse iudicaret.*

B

interfuit

88 Porro, dum S. Augustinus causam hanc aliorum episcoporum examini commissam fuisse ait, non sic intelligendus est, ut ii, qui iudicium Romanæ tulerint, ad Arelatensem synodum vocati non fuerint, sed ita, ut plures numero episcopi illis juncti fuerint ex orbe Christiano undequaque accersiti. Patet id non tantum ex eo, quod synodus habitat sit in ipsa Arelatensi civitate, cui Marinus ex tribus Gallis unus præerat episcopus, verum etiam ex subscriptionibus, quas canonibus subnexas habes apud Sirmondum tom. I conciliorum Galliæ et alios, in quibus ex Patribus Romani concilii leguntur Proterius Capuanus, Merocles Mediolanensis, Marinus jam memoratus Arelatensis, Reticius Augustodunensis et Maternus Agrippinensis episcopi; posterioris subscriptio ista legitur: Maternus episcopus, Macrinus diaconus, de civitate Agrippinensium. *Eorundem episcoporum nomina, et Marini quidem primo loco, præmittuntur epistolæ, qua, post condemnationem Donati, et Cæciliani iteratam absolutionem, canones Arelatensis concilii S. Sylvestro Mechiadis successorī oblati sunt confirmandi et promulgandi, et in qua simul insinuant Patres, quantopere desiderarint ipsiusmet Pontificis presentiam. Sed hæc sufficiant, ut tandem ad id, quod intendimus, perveniamus.*

C

quique ob virtutes celebris existit, idem est

89 Quis, jam relata vel obiter considerans, rationem utcumque accommodam producat, cur Vir adeo præstans, cujus apud Optatum Milevitano et apud Eusebium tam honorifica memoria est in epistola Constantini imperatoris, cui ac binis sociis idem imperator ut viris integritate vitæ suæ et laudabili instituto (prout loquitur in altera epistola apud Sirmondum tom. I conciliorum pag. 1) spectabilibus, causam tanti momenti commissam exivit: qui non modo Romæ cum summo Pontifice litem eandem dijudicavit, sed et Arelatensi concilio toti orbi notissimo interfuit ac subscripsit, ut vel ex his solis non potuerit non

ejus nomen esse ubique celeberrimum; quis, inquam, rationem producat, cur Vir tam præstans solis Agrippinensibus, qui eo gloriari merito potuissent, tamdiu ignotus fuerit, ut neque episcoporum catalogis antiquis incertus sit, neque in veteribus chronicis aut monumentis ejusdem civitatis vel minima ejus mentio occurrat? Quod tamen fateri coguntur hodie quicumque Maternum, in catalogis loco primo expressum, S. Petri discipulum fuisse prætendunt.

verisimilius, quem catalogi primo loco exhibent,

90 Causabuntur fortasse hi persecutiones, hostium incursiones, excidia, in quibus deperierint diptycha Agrippinensia, atque una interciderit memoria Materni hujus; sed, præterquam quod ea memoria facile restitui potuisset per tot assignata jam instrumenta alibi existentia; cur potius celeberrimi illius antistitis nomen per tot secula tenebris obvolutum mansisset, quam proximorum ejusdem successorum Severini, Evergisili, Solini et ceterorum, quorum series conservata fuit, non obstantibus excidiis aut hujusmodi temporum rerumque vicissitudinibus? Perculerunt ista Cardinalem Baronium usque adeo, ut in Observatione ad Martyrologium Romanum die 14 Septembris existimasse videatur, quod Maternus, positus in capite Catalogi Coloniensium antistitum, issit, qui floruit seculo iv: Cum autem, inquit, omnes uno ore fateantur, hunc (quem in textu annuntiat) fuisse S. Petri apostoli discipulum, profecto necesse est dicere, duos ejusdem nominis, ejusdem Coloniensis ecclesiæ fuisse episcopos, scilicet majorem hunc, de quo hac die agitur, Petri discipulum, et minorem, qui claruit temporibus Constantini imperatoris. Dein minoris seculo iv existentiam ostendit iisdem instrumentis, quibus nos uti sumus, et ita proseguitur: Miramur vehementer, quomodo in tabulis episcoporum Coloniensium, quas descripsit Demochares lib. de Sacrificio Missæ, unus tantum adnumeretur Maternus, qui si (ut in illis idem ponit Demochares) præcessit Euphratem, qui ut Arianus damnatus est in concilio Agrippinensi, manifeste constat, illum non vixisse temporibus Apostolorum. *Sed in hac hypothesi recurrit eadem difficultas: nam si minor iste Maternus locum obtinuit in catalogo, ut quid neglectus est major, quem omnes (propter traditionem scilicet aliaque superius impugnata) uno ore fatebantur Sancti Petri discipulum, quem Colonienses ut talem ac primum suum apostolum et episcopum venerabantur?*

E

F

91 Quapropter, ut aliquando super hac difficillima controversia mentem candide ac plene aperiamus, cum constet Maternum aliquem existisse seculo quarto, cumque Agrippinenses sicut et Tungrenses primum suum episcopum a S. Petro primo seculo in Gallias missum non probent documentis aut ratiociniis aliis, quam quæ a Trevirensibus allegata jam examinavimus, eanec satis solida nec satis antiqua nobis sunt, ut eorum assertioni subscribamus; contra, quæ eis per adversarios opponuntur, solidiora et magis consona temporibus et scriptoribus antiquis ac fide dignis; quorum proinde sententia longe nobis præplacet. Credimus itaque, S. Maternum, quem Trevirenses, ut tertium episcopum suum, Colonienses vero ac Tungrenses ut primum venerantur, probabilius alium non esse a Materno seculi iv Agrippinensium episcopo, Constantini Magni legato, et Donatistarum iudice, famamque de ejus a S. Petro missione ortam esse et invaluisse modo aliquo in responsis ad argumenta hinc inde exposito. Ad reliqua,

et quem posteri S. Petri discipulum appellarunt.

A reliqua, quæ hic objici vel quæri possunt, respondimus §§. sequentibus.

§ X. Respondetur ad quasdam objectiones contra jam electam sententiam.

Bollandus
S. Maternum
et socios
S. Petri disci-
pulos dixit,
quod hanc
controversiam
evitaret,

B

Objiciet hic fortasse nonnemo, quod per factam mox electionem sententiæ negativæ præ affirmativa recedamus a placitis Majorum nostrorum præsertim Bollandi, locis variis agnoscens SS. Eucharium, Valerium et Maternum S. Petri discipulos, et primi ac secundi seculi per Gallias fidei propagatores. Respondemus, verum id esse; nec tamen mirum. Nam vel sic Majorum nostrorum vestigiis inhærere nos arbitramur, quos numquam puduit, ut ingenuos scriptores decet, propriam etiam sententiam, antea Operi insertam, immutare vel deserere, postquam de oppositæ majori probabilitate aut veritate melius instructi essent. Bollandus fluxu traditionis, quam pro fide Actorum, et Martyrologiorum, quæ supra retulimus, vetustioris verisimiliter judicabat, eo facilius abripi se passus est, quo studiosius quæstiones quasdam ac disceptationes, quas inter etiam præsentem non obscure indicavit, evitasse se monuit in Præfatione generali, excusa ante tom. I Januarii, ubi cap. II § 6 scribit in hunc modum: Alter scopolus, ad quem ne affigerem aut quoquo modo appellerem navim, hactenus cavi, est de Galliarum apostolis disputatio. Omnes fere Gallicanæ ecclesiæ a Christi et Apostolorum ejus discipulis plantatæ apud se fidei primordia repetunt. Multis viris doctis etiam Gallis ea non probatur opinio. Tum paucis refert, quid dicant hi, quidve iis opponi queat, et sic pergit: Cum Vitam nactus sum Sancti alicujus, quid de ejus ætate in ea tradatur, quid ab aliis scriptoribus adstruatur, et quatenus id probem, expono. Plenior de ea re omni disceptationem vel relinquo doctoribus, quorum nonnulli nuper de hac controversia præclare scripserunt, vel alteri loco ac tempori reservo.

C
vel quod careret instru-
mentis, postea
in lucem pro-
latis;

93 Sane vix dubito, quin vir ille, in arte critica minime rudis, si vidisset instrumenta, post ejus obitum e tenebris eruta, doctisque recentiorum observationibus elucidata; atque animus fuisset revocare ad examen præsentem quæstionem, vix dubito, inquam, quin aliter fuisset judicaturus de ætate SS. Eucharii, Valerii, et Materni, et Vitæ eorum, a Trevirensibus conscriptam, minoris facturum; quamvis eam tanti non fecerit, quanti voluit aliquis neotericus; quandoquidem in superius laudata Præfatione cap. III § 3 dictam Vitam eas inter recensuerit, quæ ex fama (sunt) conscriptæ, longo postquam Sancti decesserunt tempore, aut ex monumentis non ita vel authenticis vel illustribus. Ut autem confidentius statuerem, quod mox de Bollandi innuebam, animos addidit epistola, manu ejus propria exarata et die 11 Aprilis anni 1651 directa Coloniam ad P. Jacobum Kitsraedt Societatis nostræ sacerdotem, in qua super S. Materno se fluctuare aperte significat.

certe dubium
habuit circa
S. Maternum.

94 Verba epistolæ huc spectantia ista sunt: De S. Materno, quod alias quærebat Rev. vestra, nihil habeo, nisi quod 29 Januarii de S. Va-

lerio edidi. Sed mihi semper hæret scrupulus, an Maternus, qui apud vos colitur, non sit is, qui ducentis post alterum fere annis episcopus Coloniensis fuit. Notandum, quod in ora epistolæ, recitatis verbis opposita, hæc posita sit interrogatio: Quid sentit R. adm. D. Gelenius? Ei subnexa est manu propria ejusdem Gelenii ut equidem judico ex caractere alias cognito, responsio sequens: Hoc D. Streithagen aliquando suspicans et mecum altercans super eo (suppleo mihi objecit). Esset, meo judicio, convulsio omnis antiquæ traditionis Coloniensis et Trevirensis. Sic remissa est eadem epistola ad Bollandum. Unde colligas non modo fluctuasse hunc, non visis, erutis deinde, instrumentis, sed et ipsum Gelenium, causæ suæ diffisum, subterfugisse ulterius ejus examen.

95 Queres nunc, quid sentiamus de assignatis in Historia Trevirensi et Mariani Chronico successoribus S. Materni Trevirensibus usque ad Agritium; quid de Tungrensibus usque ad S. Servatium expressis apud Harigerum in Gestis pontificum Tungrensium, Trajectensium et Leodiensium? Respondemus, idem pene sentire nos de Trevirensibus, quod Honthemius et Calmetus; omnes Sanctos fuisse vel certe pro magna parte episcopos, nullum tamen Treviris ante Agritium; sed quod jam ante suspicari nos significavimus, inscriptos fuisse catalogo ab iis, qui primordia suæ ecclesiæ repetentes a SS. Euchario, Valerio et Materno, juxta ipsos primo seculo episcopis ac discipulis S. Petri, lacunam ducentorum fere annorum replendam opinati sunt, ut sic traditio evaderet plausibilior; quod in hunc modum facile factum fuisse potuit, ut primo in antistites suos adoptarint viros, quos in odore sanctitatis apud se mortuos, vel iisdem in partibus martyrio affectos intellexerant, vel quorum reliquias in aliqua diocesis ecclesia honorari noverant. Secundo, ut episcopos aliarum civitatum, in Trevirensi ecclesia, uti frequentissimum est, annuo cultu celebratos, suos fecerint.

96 Nec desunt his conjecturis rationes verisimiles. Nam ad primam fundamenta habemus in S. Celso, qui passim quinto loco statuitur in indicibus, et qui tamen in Ms. Historia Trevirensi, edita a Calmeto, sicut ipse testatur in adnotationibus, recentiore manu adscriptus est: imo qui tamquam Trevirensis episcopus non est agnitus a Theodorico S. Matthiæ monacho, scriptore seculi XI; is enim in historia inventionis S. Celsi, factæ anno 979, in relatione miraculorum, quæ illam subsequuta sunt, et in sermone de ejusdem solemnitate, impressis a Bollandi tom. III Februarii, nunquam episcopi eum titulo exornat. Secundæ conjecturæ fundamentum præbent variarum ecclesiarum diptycha. Sic Tullensia inter primos antistites Mansuetum habent et Auspicium; Mentensia Clementem, Felicem et Auctorem; Coloniensia et Burdigalensia Severinum, ut prout sit conicere, alios non esse a synonymis, qui in Trevirensi Catalogo locum occupant, prout de Mansueti et Clemente statutum est tom. I Septembris pag. 634 et seqq.

97 Præter illos Honthemius et Calmetus Marcellum arbitrantur accersitum esse Cabilone in Burgundia; Fortunatum vero et Felicem eos esse, qui a S. Irenæo Lugdunensi Valentiam missi sunt ad prædicandum Evangelium. Sed cum unicuique dumtaxat Felix legatur inter eos, qui Trevirensibus ante Agritium aliunde accesserunt, verisimilius mihi fit, hunc Metensem fuisse episcopum. De Fortunato

AUCTORE
J. P.

S. Materni
Treviris usque
ad Agritium
successores

E

verisimiliter
desumpti
sunt

F

ex aliarum
ecclesiarum
indicibus aut
diptychis,

AUCTORE
J. P.

Fortunato vide, quæ attulimus ex Papebrochio num. 69. Ad Marcellum quod pertinet, nolim inficiari, recte arbitratos fuisse viros eruditos, sed præter Cabilonensem, quem martyrem fuisse non episcopum ostendimus tom. II Septembris pag. 195, alii in Gallia episcopi synonymi fuerunt; Dienses in Delphinatu Marcellum episcopum suum colunt die 9 Aprilis, Parisienses suum 1 Novembris, ut difficile sit etiam per conjecturas statuere unde suum mutuati sint Trevirenses; unde autem alios acceperint, ex conjecturis fortasse deprehendere posset is, cui grave non foret singularum ecclesiarum Galliae vel Germaniae diptychaperscrutari. Quamvis tamen non omnino abhorreat a verisimilitudine, nomina aliquorum episcoporum, qui post Agritium Treviris sederunt, fuisse duplicata; puta Felicis, Rustici, Auctoris, Mauriti, Maximini, quæ leguntur ante et post Agritii nomen in catalogis.

Idem censemus de quibusdam ejus successoribus Tungrensibus.

B

98 De Tungrensibus octo assignatis ab Harigero Lobienſi inter SS. Maternum et Servatium episcopis quid probabilius in jam electa a nobis sententia dici queat, utcumque expositum fuit tom. II Septembris pag. 202 in Sylloge de S. Marcello episcopo et martyre Tungris vel Treviris in Germania; ubi, postquam observatum esset, nihil præter nuda nomina octo illorum antistitum memorari a laudato Harigero, subnexa sunt sequentia: Non adeo sinceri et prudentes fuere scriptores Harigero juniores, qui de iisdem varia tradiderunt, quæ vel tamquam figmenta ab eruditibus hodie rejiciuntur, vel tamquam opiniones incertæ in dubium vocantur. Imo non desunt viri docti, quibus S. Maternus tertius Trevirensium et primus Tungrensium antistes non distinguendus videtur a S. Materno Coloniensi episcopo, qui anno 314 concilio Arelatensi subscripsit. Unde consequitur, ut inter illum et S. Servatium, qui anno 347 concilio Sardicensi interfuit, pauciores procul dubio quam octo præsules ecclesiam Tungrensem rexerint, cum unus alterve sufficiat ad annos complendos, qui inter Materni et Servatii episcopatum medii fluxerunt. Adeo ut de Sancto nostro (Marcello) nihil extra omnem controversiam positum sit quam ejus cultus, cujus solius gratia locum hic ei damus. Porro sicut cultum S. Marcelli, ita et reliquorum septem agnoscimus, at quinam ex iis a S. Materno usque ad S. Servatium medii fuerint Tungris episcopi, aut quas ecclesias rexerint ceteri, non liquet.

C

Satisfit objectioni contra hanc opinionem petito:

99 Dices, istam in catalogis Tungrensibus, et præsertim Trevirensibus tot episcoporum factam immutationem, alienam esse a statutis hinc inde in Opere nostro; neque enim solus Bollandus, sed et alii e decessoribus nostris episcopos istos, si non omnes, saltem pro majori parte admittendos crediderunt. Sic Henschenius tum alibi, tum maxime in Exegesi historica de episcopatu Tungrenſi ac Trajectensi, præmissa tom. VII Maii, ex viginti tribus prætensis Trevirorum episcopis, octo quidem posteriores soli Tungrenſi ecclesiæ adscribendos voluit, verum tamen reliquos saltem reliquisse visus est Trevirensibus. Responsum ad ista, in quantum Bollandus respiciunt, petendum est ex dictis supra num. 93 et seqq., in quantum vero ad alios pertinent, idem ipsum pene hic dari potest. Nam cum Bollandus obitum S. Materni illigasset initio seculi secundi, et ipsi vel nondum vidissent instrumenta, dein in lucem prolata, vel operose non ponderassent rationes eruditorum, operositas Bollandianæ epochæ, ab hac sibi aperte

recedendum non putarunt, priusquam rei fusius examinandæ advenisset opportunitas. Interea tamen subdubie passim processerunt, non raro indicantes, vix dubitare se de interpolatione catalogorum.

D

100 Sane vel ex ipso loco objecto patet, quam parvi fecerit catalogum Trevirensē Henschenius, dum octo episcoporum nomina ei inepte intrusa expunxit, et quotiescumque occasio recurreret, Chronicon Trevirensē initio fabulosum dixit. Ceterum, quod de decessoribus nostris hic objectum est, id de omnibus accipiendum non est: certe Sollerius in Observatione ad diem 29 Januarii Usuardini Martyrologii ita locutus est, ut dubitare nequeas, quin jam tum censuerit, omnes e dicto catalogo expungendos esse assignatos S. Materno successores usque ad Agritium, et ad partes a nobis jam electas transierit. Nam postquam notasset in proprio sensu accipi non posse, cum apud Adonem Valerius scribitur S. Petri discipulus, mox addit: Verum hæc operosius discutientur aut in supplemento Januarii, aut 14 Septembris ad Vitam S. Materni, quem si tempore Constantini Magni floruisse memineris, Valerii hujus ætatem nullo negotio deprehendes. Cum enim eodem imperante Constantino floruerit etiam Agritius, prout constat ex concilio Arelatensi anni 314, cui ita subscribitur: Agræcius episcopus, Felix exorcista de civitate Treverorum; consequitur, ut Sollerius inter Maternum et Agritium mediis episcopis locum non dederit. Sed et illud sequitur, quod eidem Sollerio certum fuerit, Maternum Trevirensē non fuisse distinctum ab eo, quem sub imperio Constantini Magni Coloniensem ecclesiam moderatum fuisse supra ostendimus. Etenim ex hujus epocha non asseruisset, nullo negotio deprehendi posse ætatem S. Valerii Trevirensis episcopi, si dubitasset de identitate ejusdem cum eo Materno, qui Valerio Treviris proxime successisse creditur. Cur autem hoc observem, docebit sequens §.

ex scriptis Majorum nostrorum.

E

§ XI. Joannis Launoyi negantis, S. Maternum umquam Treviris episcopum fuisse, sententia proponitur, et rejicitur.

F

Diximus supra, probabilius nobis esse S. Maternum, quem colunt Trevirenses, Colonienses et Tungrensenses ut episcopum suum, non esse alium a Materno seculi IV Coloniensi antistite. Restat una difficultas, quam movet Launoyus: an scilicet is Maternus revera Trevirensē ecclesiam gubernarit; hoc ipse in Dissertatione de loco Sulpitii Severi vindicato non obscure negat § 29: Primo enim, ait, quod Baronius nullum Maternum Trevirensē episcopum esse contendat, nullum agnoscat; in quo, inquit, non peccat, sed in eo, quod duos hujus nominis Colonienses episcopos fuisse velit, unum, qui tempore Apostolorum, alterum, qui Constantini, vixerit. Tum post pauca sic pronuntiat: Ceterum, si quæstio hæc monumentis, quæ ad octo priora Ecclesiæ seculæ pertineant, expendatur, unicus sub Constantino statuetur Maternus Agrippinensis episcopus;

Ratiocinium Launoyi

AUCTORE
J. P.

A episcopus; sed illum postea fecerunt Trevirenses episcopum, ut in Actis sancti Gereonis et alibi: deinde beati Petri discipulum, ut in Gestis Eucharistii, Valerii et Materni et apud Galesinium. *Equidem Baronium consului; at ne verbum quidem seu in Annalibus seu in Observationibus ad Romanum Martyrologium reperi, ex quo eruam, id contendisse Eminentissimum; cum contra Maternus in Martyrologio, uti paulo inferius fatetur ipse Launoyus, Trevirensis episcopus indicetur. Sed ad posteriora ejusdem Launoyi verba redeamus.*

ab Hartzhemio

102 Vim eorum persensit eximius Hartzhemius, eamque fusius expositam in laudata Responsione sua ad illustrissimum Honthemium, elevandam proposuit. Postquam enim duobus primis paragraphis conatus est ostendere religionem Christi primo seculo exeunte Galliis et Germaniis illatam fuisse, eodemque, vel saltem ineunte secundo, Agrippinensibus notam fuisse et susceptam, tertio paragrapho concludit, missos igitur fuisse Evangelii præcones, sed an iis nomen fuerit Eucharistii, Valerii et Materni, fatetur non constare ex ullo auctore suppare aut coævo, insinuans se id credere propter multorum seculorum traditionem. Quarto paragrapho, fatetur iterum, eorum primo seculo existentiam non demonstrari ex Martyrologiis antiquis aut vetustissimis catalogis Trevirensibus et Coloniensibus; admittit Gesta eorundem fabulosis parergis fuisse deturpata; nec plus auctoritatis se tribuere ait Mariano Scoto, Methodio et Harigero; vere judicatum fuisse agnoscit, quod medios inter Maternum seculi I et Maternum seculi IV episcopos ignoraverit antiquitas. At, inquit, hæc omnia cum volens largior exactæ disquisitioni tuæ, illustrissime domine, non possum tamen consentire paragrapho 6, quo aiebas, Maternum Agrippinensem, qui initio quarti seculi floruit, eundem esse cum Trevirensi Agritii antecessore. *Hujus causam allegat argumento, ut aiunt, ad hominem, quod propriis ejus verbis, recisis tamen, quæ ad vim ejus percipiendam necessaria non sunt, huc transfero.*

fusius declaratum,

103 Unus solus Maternus nobis notus est ex monumentis antiquis ante seculum nonum, et hic Maternus, cujus nomen novimus ex coævis scriptoribus, floruit nascente seculo IV. Treveris sedisse Maternum ex vetustis catalogis constat, sed ex nullo auctore coævo, nullo suppare, nullo catalogo ante decimum sæculum scripto; nam qui a te, illustrissime domine, profertur antiquissimus omnium § 5 ex bibliotheca San-Guislenensi prope Montes Hannoniæ, is desinit in Rudolpho anno 994 ad Trevericam cathedram evecto; unde catalogus sex seculis posterior est Materno, de quo quæritur; totidem fere seculis absunt ab ætate Materni, Vita, Chronica, Lectoria, Breviaria, Martyrologia: quare intestatus et intestabilis videri debet criticis modernis Maternianus Treviricus episcopus.

et quo impugnatur episcopatibus Trevirensis S. Materni

104 Deest ergo Treverico Materno asserto testis omnis coævus aut suppar: nec nisi post sex secula nomen Materni Treverici in Fastis ecclesiæ Trevericæ saltem nobis notum relatum est. Atqui pari argumento, illustrissime vir, Maternum primi seculi utrique ecclesiæ detrahendum putas; quia nullo coævo, nullo suppare teste probatur talis viri ætas.... Quare si Launoyi argumento negante semel utar, tuoque postulato affirmanti existentiam hujus illiusve personæ, hoc illove seculo, incumbere probandi onus, et quidem per testes coævos aut suppares, admit-

tere nequeo Agrippinensem Maternum, sæculi IV initio florentem, umquam in cathedra Treverica sedisse, donec certis argumentis id docear. Nam Golscherus, Helinandus, Harigerus sine testibus antiquioribus coævis aut supparibus non majorem fidem merentur, dum primo, quam dum quarto seculo Maternum exstitisse narrant.

105 Ingeniosum sane ratiocinium, et aptum urgere eos, qui ad eum gradum crism suam eveherent, ut in rebus historicis fidem abrogandam statuerent omni ei, quod coævi vel supparis testimonio non firmatur. Nos, cum ei sententiæ ut probabiliori adheremus, quæ Eucharistii, Valerii et Materni missionem in Gallias retrahit ad seculum tertium, unumque Maternum Trevirensibus, Agrippinensibus et Tungrensibus communem admittit, non ita arguimus: missio ista seculo I caret testimonio scriptoris coævi aut supparis, igitur facta non est: sed ita: similes missiones multorum in Gallias episcoporum ab eruditissimis merito rejiciuntur, ut serius dumtaxat excogitata ex amore antiquitatis, quid ergo de hac particulari, quam rejiciunt etiam nec pauci, nec ineruditi?

multum differt a nostris ratiociniis

106 Post laboriosum examen deprehendimus, Historiam dictæ missionis, seculo nono conscriptam, scatere apertis apertis fabellis, pugnare cum moribus hominum primi seculi, cum assertis veterum scriptorum præsertim Sulpitii Severi; et quia talis est, requirimus testimonia antiquiora et solidiora, nec invenimus. Contra advertimus catalogos episcoporum, dicta scriptorum etiam seculo nono recentiorum, aliaque monumenta talia, ut obsint potius traditioni quam prosint: ut proinde his ecclesiis applicari queat, quod de plerisque aliis asserit Bucherius: Profecto, inquit, neque paulo in hisce versatior non videt, catalogos plerosque omnes antiquarum sedium in censendis primorum suorum antistitem ætatibus, ordine ac numero in incertum ferri, et pleraque poetarum fabulis, quam priscorum moribus similiora repetere: nullaque est paulo vetustior ecclesia, quæ originem suam jam inde a D. Petro arcessere non conetur. Tantus est antiquitatis amor. Hinc maximum historiæ chaos inductum, et, nescio quod, vacuum ducentorum pene annorum intervallum, cui scilicet explendo tanto brevior episcoporum numerus non sufficiat. Plane in Gregorii Tironensis sententiam concedo, majori Galliarum parti episcopos circa imperium Decii, seu annum Christi 250 primum Roma transmissos. *Hactenus Bucherius apud Chapeavillum tom. II in Addendis ad Disputationem historicam apud eundem Chapeavillum tom. I subnexa.*

contra Sancti existentiam seculo I;

E

107 Nihil hujusmodi refragatur episcopatui Trevirensi S. Materni exeunte seculo tertio: non tempora, non hominum mores, non asserta vetera, non fabulosa adjuncta; ut diversa ratio sit, cur potius ad traditionem de missione ejus seculo primo certiora argumenta exigantur, quam ad traditionem de ejus episcopatu Trevirensi seculo tertio aut quarto. Porro illustrissimus Honthemius, quem respicit objectio Hartzhemii, unitatem Materni Trevirensis, Tungrensibus et Coloniensibus probat in Dissertatione sæpe laudata § 6, et quod, jam dedimus inter utramque traditionem, discrimen paucis insinuat. Unicum, inquit, solum Maternum in Trevirensibus tabulis semper lectum fuisse, hodieque legi perinde ac in Tungrensibus, omnibus compertum est; unicum vero hunc eundem esse cum Agrippinensi, probant cultus et traditio ecclesiarum Trevirensis, Coloniensis et Leodiensis constantissima ac legitima; non talis, qualem de interpolatis

nec sufficit ad negandum ejus

F

AUCTORE
J. P.

episcopatum
Trevirensem
seculo IV.

B

interpolatis episcopis impugnamus, quamque antiquitati adversari probavimus; faciuntque de hujus memoratis tribus ecclesiis communis Antistitis cultu fidem earumdem ecclesiarum Breviaria et Lectionaria, Martyrologium Romanum Galesinii, Molanus, Baronius laudans Bedam, auctum tamen, et alii ad diem 14 Septembris, quo die festum communis hujus Patroni in tribus illis ecclesiis peræque celebratur.

108 *His addit illustrissimus auctor catalogos Trevirorum antiquissimos; dein allegat Vitam S. Maximini Trevirensis episcopi, secundum judicium Henschenii, qui eam edidit tom. VII mensis Maii pag. 22, conscriptam seculo VIII; ubi Maternus inter S. Maximini antecessores numeratur. Profert etiam instrumentum anonymi alterius, quem scripsisse credit ante medium seculi IX, in quo dicitur Hetto Trevirensis antistes monitus a S. Materno, qui erat tertius Trevirorum archiepiscopus, ut monasterium in Confluentia construeret, et in eo corpus S. Castoris conderet. Habes hoc instrumentum apud Lambecium lib. II Commentariorum de Bibliotheca Cæsarea pag. 391. Quidquid de re sit, rationem non video mihi sufficientem, ut, in Launoji opinionem concedens, abjudicem Trevirensibus Maternum episcopum communem Coloniensibus et Leodiensibus, tum propter jam recitata, tum quia illa traditio talis est, ut non solum scriptores exteri, sed et ipsi domestici Tungrenses ac Colonienses, licet in aliis discrepent, et errent sæpe in numero atque ætate episcoporum suorum, in hoc tamen passim conspirent, ut eum Maternum, qui primus episcopus Tungris, Coloniae et in vicinis locis ac civitatibus Christianam fidem predicavit et propagavit, etiam dicant præfuisse Trevirensibus, et apud hos conservari sacrum ejus corpus. Quid autem causæ fuerit, cur S. Maternus in monumentis seculi IV, recitatis § 9, appellatus fuerit episcopus ex Agrippina civitate, de civitate Agrippinensium, non Tungrensium vel Trevirensium, mox ex verisimili conjectura evolvere tentabimus.*

§ XII. Missio Sancti cum sociis Roma in Gallias probabilis- sima est; incertum tamen, an sub medium seculi III, an se- rius facta sit; quis fuerit sub hæc tempora Treviris status fidei Christianæ.

C

Sanctorum
Roma missio

Post collocatam unius S. Materni Coloniensis, ejusdemque cum Trevirensi ac Tungrensi probabiliorem nobis epocham, ex qua, ut recte observat Sollerius, nullone negotio eruitur ætas SS. Valerii et Eucharii, ratio instituti nostri exigit, ut, in tanto veterum, qui saltem fide digni sint, scriptorum silentio, edisseramus, quid nobis etiam probabilius statui posse videatur de loco, unde, et anno, quo in Gallias missi sint, quoque ordine et modo populos instruxerint, atque ecclesias istas administrarint. Ac primo quidem, cum tres Viros istos communi consensu primos apostolos et ecclesiarum suarum fundatores agnoscant Treviri; Tungri vero et Ubii Maternum, vera nobis apparet constans apud eos traditio, quod illuc a sancta

Sede Romana directi fuerint; conformiter ad ea, quæ sub initium seculi V Innocentius I PP. scripsit in Epistola ad Decentium episcopum Eugubinum, Manifestum esse inquit, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam atque Siciliam, et insulas interjacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi eos, quos venerabilis apostolus Petrus, aut ejus Successores constituerint sacerdotes.

110 *Nam cum ista Pontificis assertio: Petrus aut ejus Successores, uti disjunctivarum natura est, unius dumtaxat partis veritatem requirat, ut tota vera sit, cumque ut sæpe dictum est, non videantur nobis SS. Eucharis, Valerius et Maternus constituti ab ipsomet S. Petro, relinquatur, ut dicamus, constitutos fuisse ab aliquo e S. Petri successoribus Pontificibus: a quo autem, quis certo definiat? Conjicit Honthemius, missionem illorum contigisse circa illa tempora, quibus celebriorum in Galliis ecclesiarum primos episcopos Roma transmissos credunt eruditi, id est, circa imperium Decii seu medium seculum tertium, ut de pluribus testatur Gregorius Turonensis. Calmetus Christianæ religionis apud Treviros epocham figi posse ait anno 254, atque Eucharis concedi episcopatus annos viginti, totidem Valerio, ceteros Materno sicque perveniri ad annum 313. Non prorsus repugno utriusque viri eruditi dispositioni; sed, quominus etiam ei omnino assentiar, remoratur ætas magna. S. Materni; admittunt namque, hunc juxta eandem traditionem una cum binis decessoribus suis Roma venisse in Gallias; igitur si demus ei tum ætatis annos viginti quinque aut triginta, nonagenarius pene fuerit, dum anno Christi 313 a Constantino imperatore jussus est ire ad concilium Romanum, et anno sequenti ad Arelatense, qua ætate raro fit, ut quis ad tam longinqua itinera se accingat.*

111 *Si auctori Gestorum Trevirensium, et nonnullis non gravioris ponderis aliis scriptoribus, fides haberi major posset quoad socios missionis, quam quoad tempus, alio equidem modo rem disponerem et æque ut minimum verisimili. Narrat enim prior in editionibus Calmeti et Leibnitii cap. XX, cum Eucharis, Valerio et Materno Roma simul in Gallias destinatos fuisse Sinicium et Mansuetum, Clementem et Felicem atque Memmium aliosque quam plures: cap. XXI: Divertit, inquit, Clemens cum Felice Mediomatricum, Mansuetus Tullum, Sinicius Rhemis, Memmius Catalaunum, ceterique in loca sibi a Deo præordinata. Eisdem pene socios assignat S. Eucharis auctor Vitæ S. Memmii apud nos tom. II Augusti pag. 11, et S. Materno biographus S. Mansueti, item apud nos tom. I Septembris pag. 639. Illis, inquam, scriptoribus, si in hoc puncto saltem fides haberi posset, non absque fundamento conjiceremus, missionem Sanctorum nostrorum factam esse sub annum 288, sub quem figenda nobis videtur missio S. Sixti, quem S. Memmii biographus Eucharis etiam socium attribuit, et S. Sinicii, uti ostendimus tom. I Septembris pag. 122.*

112 *Nam Acta memoratorum SS. Sixti et Sinicii, quæ nihil habent, ut seculo V vel VI posteriora credamus, clare dicunt, quod SS. Crispinus et Crispinianus postquam Suessionibus in Galliam martyrium subiissent, apparuerint Romano Pontifici, cum de suo martyrio certiores fecerint, monuerintque, ut Evangelii præcones, qui tum propter persecutionem admodum rari erant in Galliarum partibus, illuc dirigeret; tum monitis paruisse*

D

statuatur a
recentioribus
sub medium
seculi III;

E

monumenta
quædam iis
sociis jungunt
SS. Sixtum et
Sinicium,

F

missos in
Gallias post
annum dum-
taxat 287:

A paruisse dicitur Pontifex, et eo direxisse Sixtum ac Sinicium. Passio autem SS. Crispini et Crispiniani annectitur anno 287 vel 288, quia in eorum Actis, examinandis ad diem 25 Octobris, Rictius Varus, qui eis sub imperio Diocletiani et Maximiani mortem intulit, etiam sub idem tempus e vivis ereptus scribitur. Certe haud diu ante dictos annos eam contigisse, patet ex nominatis imperatoribus, qui nominantur etiam cum Rictio Varo in Actis SS. Sixti et Sinicii, ac alibi semper.

sed incerto
fidei ea sunt,
et difficultates
utrimque

113 In hac dispositione consulitur antedictæ longiori ætati S. Materni; verumtamen cum nitatur dumtaxat monumentis incertæ fidei, nec Eucharri aliorumque sociorum meminerint Acta SS. Sixti et Sinicii, nolim eam probabiliorē asserere, quam alteram. Accedit, quod ante annum 288, puta sub annum 286, juxta calculos Broweri in Annalibus, idem Rictius Varus Treviris immanissime sævisse perhibeatur, et innumeros Christianos non tantum e Thebæa legione milites, sed et civitatis senatores atque incolæ utriusque sexus martyrio coronasse, de quibus agendum veniet mense Octobri ad diem quartum, quintum aut sextum, quibus eorum cædes facta scribitur in tabula plumbea, quæ ingruente vastatione Nortmannica circa annum 882 (ut loquitur Honthemius tom. I Historiæ Trevirensis diplomaticæ pag. 221) juxta Sanctorum corpora, ad servandam eorum memoriam defossa est, et detecta simul cum reliquiis anno 1071. Postrema ejusdem tabulæ verba, ut eam ibidem exhibet laudatus auctor, ista sunt: Ingressus est autem Trevirim Rictiovarus quarto Nonas Octobris, et eadem die occidit Tirsum (qui Thebææ legionis, ut superius dicitur, ducatum gerebat) cum sociis; sequenti autem die Palmatium cum aliis principibus civitatis; tertia vero die cædem exercuit in plebem sexus utriusque.

occurrentes
rem dubiam
faciunt.

114 Quæ si vera sint, et eo sensu admittenda, quo vult Browerus ad citatum annum, fides haberi nequit scribentibus, Sanctos nostros una cum SS. Sinicio et Sixto in Gallias demigrasse, nisi credamus, ingentem Trevirorum numerum Christi fidem fuisse amplexum, antequam illuc accederent iidem Sancti, ideoque vocatos fuisse primos apostolos et antistites, quia extinctam in ea persecutione pene religionem susceperunt, et novam quodammodo fundarunt ecclesiam. Mirum tamen, si ante persecutionem illud advenerint, quomodo Valerius et Maternus, etenim juxta Calmeti computum Eucharrius jam tum e vivis excesserat, in tam generali atque atroci persecutione tyrannorum manus effugissent; nam Valerius uti et Eucharrius, ut supra dictum est, constanter in antiquis documentis exhibentur, tamquam confessores, idque de Materno nequit esse dubium.

Status fidei
Christianorum
Treviris

115 Utra demum sententia prior sit, satis apparet, paucos admodum sub annum 288 Treviris exstitisse Christianos, eosque seu ad fidem conversi fuerint a Sanctis nostris ante persecutionem, cui se subdixerunt, seu post eandem Christo nomen dederint, non habuisse nisi occultum religionis exercitium; quandoquidem iisdem temporibus Maximianus in Christianos acerbissimus imperator diu in his partibus resederit, et Mamertinus orator in sua panegyri, habita ad eundem Treviris, de hac civitate in eum modum loquatur, ut idolis prorsus deditam percipias. Audi verba apud Browerum ad annum 287: Rursus ex acie cum triumpho redisti, totamque hanc urbem, repentina tua in hostes eruptione sollicitam,

Septembris Tomus IV.

lætitia et exultatione, et aris flagrantibus et sacrificiis et accensis odoribus numini tuo, implevisti. Ita utroque illius diei tempore bis divina res pari religione celebrata est: Jovi, dum pro futuris novetur; tibi, dum pro victoria solvitur.

116 Ea sane erat indoles Maximiani Herculi, ut, dato etiam, quod deinceps non adeo severe in Christianos per Gallias dispersos inquisierit, numquam fuisset passurus, ut hi aperte ac publice fidem suam profiterentur, iis in partibus, in quibus ejus jussu tanta militum Thebæorum aliorumque fidelium clades facta erat paulo ante; nam sicut a Browero Trevirensium martyrum, ita et a plerisque aliis scriptoribus affigitur anno 286 passio SS. Mauricii et Sociorum, quod examinabitur ad diem 22 Septembris. Porro Maximianus in Galliis et pro majori parte Treviris hæsisse dicitur usque ad annum circiter 292, ut pronum sit cogitare, haud numerosum fuisse fidelium gregem, quos adhuc usque tempora fovebant ac regebant Sancti nostri; at merito conjectare licet, liberiores deinde ipsis fidei propagandæ viam fuisse apertam; quando scilicet Constantius Chlorus, Constantini Magni pater, circa mox memoratum annum per Diocletianum et Maximianum Augustos creatus est cæsar cum Galerio, et paucos post tempore nactus totius Galliæ regimen, Treviris sedem fixit.

117 Is nempe benigno semper in Christianos animo exstitit, et non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit, præcipue quod Diocletiani suspectam prudentiam et Maximiani sanguinariam temeritatem imperio ejus evaserant. Verba sunt Eutropii lib. X Breviarum. Eutropio consonat Lactantius lib. de Mortibus persecutorum: ubi cap. xv agens de persecutione omnium gravissima, sub annum 303 instituta, litteras ait missas fuisse a Diocletiano ad Maximianum Herculum et Constantium Chlorem, ut hi in sua quisque imperii parte exsequerentur, quod ipse jam Nicomediæ inchoarat. Et quidem, Lactantii verba sunt, senex Maximianus libens paruit per Italiam, homo non adeo clemens. Nam Constantius, ne dissentire a majorum præceptis videretur, conventicula, id est, parietes, qui restitui poterant, dirui passus est. verum autem Dei templum, quod est in hominibus incolume servavit. Tum cap. xvi: Vexabatur ergo universa terra, et præter Gallias ab Oriente usque ad Occasum tres acerbissimæ bestię (Diocletianus, Maximianus et Galerius) sæviebant. Aequè honorificum eidem Constantio testimonium præbuerunt Donatistæ, verba dedimus num. 83 ex Optato Milevitano.

§ XIII. Ejusdem materiæ persecutio.

Pulchris omnino coloribus Constantium depingit Eusebius in Vita Constantini filii, cujus verba, quantumvis paulo longiora, non abs re fuerit hic transcribere, Sic habet apud Valesium lib. I cap. xvii: Qualis autem exitus vitæ illi (Constantio) contigerit, cum se talem erga Deum præstitisset, quantumque discrimen inter illum et reliquos imperii consortes, is, quem coluerat, Deus esse voluerit, quisquis rem ipsam attentius expendit, facile cognoscet. Postquam enim multa regiæ virtutis indicia diutissime præbuisset,

AUCTORE
J. P.

sub Maxi-
miano Hercu-
lio usque ad
annum 292;

E

ac dein sub
Constantio
Chloro.

F

Ita affectus
erat in Chris-
tianos Constans
Chlorus,

AUCTORE
J. P.

unum quidem summum omnium Deum agnoscens, eorum vero, qui plures deos colerent, impietatem condemnans, et sanctorum hominum precationibus domum suam undique munivisset, reliquum deinceps vitæ tempus expedite ac tranquille summa cum gloria exegisse dicitur, compos ejus felicitatis, quam vulgo perhibent in eo positam esse, ut neque ab aliis afficiamur, neque alios ipsi afficiamus molestia. Ad hunc igitur modum toto imperii sui tempore, quod æquabile perpetuo ac placidum fuit, universam familiam, conjugem scilicet ac liberos cum omnibus ministris uni omnium regi Deo consecravit. Adeo ut multitudo eorum, qui in ipsius palatio simul versabantur, nulla re ab ecclesia Dei differret. Inter quos erant etiam ministri Dei, qui continuis precationibus pro salute principis Deum venerabantur; cum tamem vulgo apud alios ne ipsum quidem Dei cultorum nomen proferre fas esset.

at ipso re-
gnante, nulli

119 *Similia tradit alibi de Constantio laudatus Eusebius, sed hæc ad propositum nostrum abunde sufficiunt; etenim ex sola postremæ periodi oppositione discimus, aliam plane faciem fuisse in Galliis cum illic versatus est Maximianus, quippe apud quem, sicut et reliquos collegas, ne ipsum quidem Dei cultorum nomen proferre fas esset, aliam vero, dum ibidem moratus est Constantius, cujus adunati domestici ecclesiæ Dei comparantur. Nam quamvis dicta oppositio accipi possit de tempore, quo sub initium seculi IV cæpta est sævissima imperatorum persecutio, tamen ex ea non parum firmatur id, quod diximus num. 115 de paucitate Christianorum Treviris, dum hic aut in vicinia hærebat Maximianus anno 287 et seqq. Ceterum ex recitatis testimoniis non immerito censent nonnulli, plures Galliarum martyres, quorum passio in Historiis provinciarum et civitatum refertur ad persecutionem Diocletiani et Maximiani, palmam consecutos fuisse, non in persecutione ista generali, incepta anno 303, sed in particularibus, quas historici cum illa confuderunt, ita ut mors plerorumque consiguanda sit initio imperii Diocletiani, et attribuenda præsertim Maximiano, cum scilicet in Gallias profectus est contra Bagaudas, et eodem tempore etiam in Christianos rabiem exercuit.*

vel pauci ad-
modum, ipso
invito,

120 *Si tamen absolute tenendum sit, quorundam martyrium pertinuisse ad persecutionem generalem, id profecto Constantio nequit adscribi, sed præfectis civitatum et provinciarum, aut populi in Christianos concitati furoribus, quos ipse forte absens reprimere non potuit, vel, evitandi majoris mali consilio, non est ausus propter decreta Diocletiani, quibus non modo Galerius cæsar, præcipuus persecutionis auctor, sed et Maximianus Augustus tanta rabie obsecundabant. Eam causam de locis sacris in Gallia eversis clare allegat Lactantius: Constantius ne dissentire a majorum præceptis videretur, conventicula, id est, parietes, qui restitui poterant, dirui passus est. Passus est, inquit, dirui, non autem jussit, vel ipse diruit. Et hinc patet, Lactantium non pugnare cum Eusebio in Historia Ecclesiastica lib. VIII cap. XIII sic scribente: Denique tum aliis in rebus humanissimum se ac beneficentissimum erga omnes præstitit, tum concitati adversus eos (Christianos) belli nullatenus particeps fuit. Sed cum veri Dei cultores, qui sub imperio suo degebant, immunes ab omni noxa et calumnia servasset, nec aut ecclesiarum ædes subvertisset, aut quidquam adversus nostros esset molitus; tandem fe-*

licissimum ac beatissimum vitæ exitum consecutus est.

121 *Cum autem et Lactantius et Eusebius universim affirmant, homines Christianos sub ejus imperio incolumes et immunes fuisse servatos, consequatur, ut, si absolute tenendum sit, quod præcedentem num. diximus, de paucissimis id martyribus intelligatur, qui primo impetu, absente Constantio, inscio aut certe invito, ceciderint. Ex descripta modo Galliæ universæ, quo tempore gubernabat Constantius, felicitate, facile dignoscimus, quis fuerit status urbis Trevirensis, quanta libertas profitendæ fidei: quæ sane libertas non potuit non extendi magis, quando sub annum 305 Constantius e cæsare Augustus et imperator factus est, nihilque proin obstabat, quominus suum erga Christianos favorem aperte ac plene testaretur.*

122 *Hæc quisquis attente considerarit, credat adhuc, si lubet, Brouero et aliis, qui, ne Historiæ Trevirensi refragentur, sequentes, juxta illam, Trevirenses episcopos martyrio affectos fuisse scribunt, Metropolum anno 303, dein post annos aliquot Severinum, Florentinum etc. Sed ut ad Sanctos nostros revertamur, quorum causa paulo prolixius ista digessimus, perspicuum fit similiter, patuisse eis sub toto Constantii regimine latissimum campum ad exercendos labores apostolicos, promovendam religionem, augendumque notabiliter fidelium numerum. Imo cum illa tempestate Treviris fixa sedes esset Cæsaris aut Augusti, Galliarum principatum habentis, vix dubium mihi est, quin et noti fuerint Constantio iidem Sancti et apud ipsum valuerint gratia.*

123 *Nam cum, teste Eusebio, inter eos, qui in ipsius palatio versabantur, essent etiam ministri Dei; quid vetat credere, his designari vel ipsos Sanctos, vel saltem eos sacerdotes, quos ex illis tum episcopus ibidem constituerat? Quis autem e tribus, imperante Constantio, Trevirensis episcopatum gesserit, difficile sit determinare. Certe Eucharis in sententia Calmeti et aliorum, collocantium ejus in Gallias adventum circa mediæ seculi tertii, jam tum ad cælos abierat, et forte etiam, licet eundem adventum statuamus serius. Quare mihi verisimilius est, Valerio id temporis gubernandæ ejus ecclesiæ curam incubuisse, et remansisse usque dum suprema Galliarum potestas devoluta erat ad Constantinum Magnum. Quo temporis intervallo etiam mihi verisimillimum est, excurrisse S. Maternum ad Tungros, Colonienses et circumjectos populos, apud quos Evangelium prædicaverit et prima episcopatus jecerit fundamenta: donec, defuncto Valerio, Treviros vocatus sit, atque ita tribus simul ecclesiis præfuerit episcopus; at quoniam immensum interea excrescebat Christianorum numerus, præsertim quando ad hunc accessit ipse imperator Constantinus sub annum 311, cujus conversioni adlaborasse creditur S. Maternus, credibile est, orasse hunc et exorasse, ut sibi Treviris saltem substitueretur episcopus alter.*

124 *Hoc pacto liquet, cur idem Maternus, anno 313 ad concilium Romanum missus, solo Agrippinensium episcopi titulo ornetur, ipseque eodem dumtaxat se subscribat canonibus concilii Arelatensis anni 314, quibus, ut ante memoravimus, Agritius Trevirensis episcopus subscriptus legitur. Sed et ex hac item subscriptione ruit ille Brouerianæ Chronologiæ locus, quo Agritii episcopatus initium rejicitur ad annum 327 propter traditionem aliquam, qua idem Agritius juxta nonnullos patriarcha Antiochenus, juxta alios e*

D
passi sint in
Galliis, et
fidei promul-
gandæ

magna esset
libertas

E

Sanctis impe-
ratori fortasse
amicis. Horum
successio sic
disponitur,

F

ut intelli-
gatur, cur
S. Maternus
legatur episco-
pus tantum
Agrippinensis,

clero

A clero dumtaxat Antiocheno, interventu Helenæ Constantini M. matris, jam e Palæstina reducis, adeoque circa mox allegatum annum, credebatur Trevirensi archiepiscopatu præfectus a S. Sylvestro PP. Huic Pontifici affictum diploma et monumenta alia, quibus ea traditio nitebatur, discussa et improbata sunt alibi. Adiri possunt tom. I Januarii pag. 773 in Commentario prævio ad Acta S. Agritii; Historia patriarcharum Antiochenorum præfixa tom. IV Julii pag. 38 et seqq.; et tom. III Augusti pag. 550 in Commentario prævio ad Acta S. Helenæ.

et quomodo,
relicta Trevi-
rensi sede,

B 125 Ad jam statuta aliquam sibi formant nonnulli difficultatem, sed, meo judicio, levissimam. Proponit illam ac diluit Honthemius § 6 Disquisitionis: Memini, inquit, a nonnemine etiam objectum fuisse, difficulter credi posse, Maternum ad Coloniensem cathedram transiisse, relicta Trevirensi; eo quod transitus ille videatur repugnare mori istorum temporum. His reponebam, exulare hic omnem proprie dictam Materni translationem, quæ statui non potest, ubi ante conversionem Constantini ne diœcesis quidem in propria significatione nostris in partibus apparet; sed hactenus indefinitus nullisque limitibus circumscriptus ager, verbo Dei per Eucharium et Valerium aretioribus, per Maternum latioribus terminis excultus et irrigatus, demumque sub hoc pro majori nunc exultantis Ecclesiæ bono divisus. Pone tamen, hanc translationem dici debere: fuisset ea optimis saluberrimisque consiliis suscepta, non talibus, queis Ariani alique hæretici usi sunt, ambitionis nimirum et avaritiæ, quorum facinora ansam dedere Patribus concilii Nicæni adversus episcoporum translationes statuendi canonem, qui vel ipse satis probat, minime raros eo ævo fuisse transitus episcoporum de una ecclesia ad aliam, sed frequentes potius.

Agrippinen-
sem ac Tun-
grensem

C 126 Nusquam, quod sciam, definierat laudatus illustrissimus, an S. Maternus, priusquam S. Valerio successisset Treviris, apud Tungros et Ubios Evangelii semina atque episcopatus fundamenta jecisset; et inde, credo, difficultatem in eo sitam esse putavit, quod a Trevirensi ad Coloniensem sedem transiisset. At vero juxta dispositionem nostram difficultas esset, an non repugnaret mori istorum temporum, quod Maternus, jam curam gerens ecclesiarum Tungrensium et Agrippinensis, etiam Trevirensis regimen adierit post Valerii obitum, eaque difficultas per allatas ab illustrissimo rationes facile dissolveretur. Contra nihil difficultatis apparet in dispositione nostra pro transitu a Trevirensi sede ad Coloniensem et Tungrensem, qualis nullo sensu hic obtrudi potest, quandoquidem omnes simul ecclesias jam gubernaret, et parte tanti oneris per alium sublevare tantum voluerit ob allatas superius rationes, in quo facto humiliationem et demissionem animi potius suspicias, quam vel levissimam ambitus aut avaritiæ umbram tibiingas.

sibi retinuerit.

127 Adhæc in nostra hypothesis probabiliter etiam assequimur, cur Sanctus partem oneris in alium translaturus non elegerit potius remanere apud Treviros quam ad Tungros et Colonienses reverti. Quippe, sicut antea ad majus Dei obsequium et fidei Christianæ emolumentum conducturum judicaverat, si curas ac labores divideret et fideles Trevirenses pastore suo orbatos consolaretur, foveret ac regeret, ne defectu alterius episcopi, vel saltem sufficiente auctoritate præditi, dissiparentur, Constantino fortasse necdum ad fidem con-

verso; sic postquam is conversus est, et Materno satis constitit de virtutibus S. Agritii ac dotibus ad episcopalem dignitatem requisitis, æquum ratus est, huic gregem istum committere, ut ipse curam ac laborem omnem impenderet solis Tungrensibus, Coloniensibus ac vicinis populis, atque ita inchoatum opus perficeret. Nam licet haud dubie adlaboraverit etiam sub initium Eucharium et Valerio ad Trevirorum conversionem, mirum videri non debuit, quod paterno quodam studio ac sollicitudine officeretur erga Colonienses ac Tungros, utpote quos peculiari labore recens Christo genuerat. Posteriores hunc rerum ordinem proposuimus dumtaxat, ut deductum ex conjecturis nostris, quibus sicubi necesse sit plusculum concedere, hic profecto fuit: interim, si quis meliorem et temporibus magis consentaneum excogitarit, proponat, haud gravate ei acquiescimus; quod et de singulis ante dictis, et post dicendis intellectum volumus.

§ XIV. Reliqua Sancti gesta, in Vitis et Historiis enarrata, fabulosa esse ostenduntur, vel fabulosis adjunctis exornata.

F use disseruimus § 3 de auctoribus Vitæ SS. Eucharium, Valerii et Materni; Gestorum item tum Trevirensium, tum Tungrensium, Trajectensium ac Leodiensium pontificum, ac deinde conclusimus exiguam hisce lucubrationibus accedere posse auctoritatem ab ætate, qua scripta sunt, præsertim cum fontes anteriores, unde profluxerint, nequeant assignari. Ex discussis autem et statutis usque nunc sponte elucet, quis nobis sensus sit de gestis ipsis, quæ de Sanctis nostris enarrantur; idem nimirum, qui est hodie scriptorum plurium, pleraque fabulosa esse, vel saltem fabulosis temporum et personarum adjunctis adornata; imo ejus naturæ esse nonnulla, ut fidem non facerent, etiamsi Sanctorum seculo primo in Gallias adventus solidissimis documentis probari posset; idque majore jure statuimus de narrationibus, quæ temporis decursu ab aliis excogitatae et scripto aut typo commissæ sunt. Demum de singulis specimina.

Fabulosa sunt

129 De SS. Eucharium, Valerii, aut Materni natalibus nulla mentio est in Vitis; de solo Eucharium dicitur in Gestis Trevirensibus, fuisse Græcum, ut nomen indicat. Nihilominus silentium istud non obfuit, quominus Materni patriam et parentes invenerint alii. Placentii, eum Longobardum et Papiæ comitis filium scribentis, nugæ retuli num. 72. Sed magis miros ei natales adstruxit fabulator alter, isque fidem obtinuit saltem apud paucos. Audi Gelenium de Colonia Agrippinæ magnitudine lib. I, syntag. 5: Quis vero Maternus hic? Breviter dicam: «Adolescens ille ex Naim, annorum forte novemdecim a Christo Domino nostro suo et salutis publicæ natæ, anno 32 in Autumno circa Idus Septembris vitæ restitutus.» Dein subdit auctor, se dicta ab aliis et scripta referre, citatque in margine codicem Ms., cujus meminit Malbrancus lib. II de Morinis cap. VII. Et vere, dicit citato

quæ de S. Materni natalibus

AUCTORE
J. P

tato loco Malbrancus se anno 1603, cum Namurci hospitaretur, incidisse in hujusmodi codicem, at nihil ex eodem recitat. Sunt tamen Gelenio vetustiores, apud quos referantur eadem. Sic in Martyrologio Germanico post Sancti elogium ista sequuntur: Arbitrantur nonnulli, ipsum fuisse viduæ filium a Christo ad vitam revocatum. Idem habet Cratopolius de Sanctis Germaniæ; idem Browerus in Annalibus, sed hoc ipse non credit, sicut nec aliud, quo dicitur Maternus postea aggregatus fuisse ad collegium septuaginta duorum discipulorum.

de presentia
S. Eucharistiæ
in Cœna ult-
tima,

B

130 Ad fabulas similiter relegare potuisset idem Browerus, quod habet auctor Gestorum Trevirensium de S. Eucharistia, quem, licet natione Græcum crederet, tertium fuisse affirmat in ordine 72 discipulorum, quemque ideo a S. Petro aliis episcopis, in Gallias missis, præfectum fuisse ait, quia cum eodem S. Petro, ab ipso Domino in carne commorante, sicut a majoribus, inquit, nostris traditum accepimus, sacræ fidei rudimenta percepit, qui et in illa sanctissima Cœna, qua discipulis suis Dominus pretiosa Corporis et Sanguinis sui mysteria celebranda contradidit, convescentibus affuit, resurgentemque a mortuis ac in cœlos ascendentem, cum Apostolis beata visione videre promeruit, sanctumque Spiritum, ac linguas omnium nationum in ignis accepit apparitione. Convесcentibus in Cœna affuisse, ait tantum, non ausus dicere, quod cum ipsis incubuerit. Prudenter quidem, cum apud Evangelistas mentio sit dumtaxat de duodecim Apostolis discumbentibus cum Christo. Sed prudentius omisisset totum, cum apud Marcum cap. XIV mentio tantum fiat de duodecim Apostolis, qui Christum ad locum Cœnæ comitati sint: Vespere autem facto, venit cum duodecim. Sed numquid etiam in sententia eorum, qui, pro primo seculo stantes, S. Eucharistiæ mortem illigant anno circiter 73, fabulam non spirant, quod narratur apud eundem Gestorum Trevirensium auctorem cap. XXVI? Sic habet: Obiit autem 6 Idus Decembris, ac sepultus est in ecclesia beati Joannis Evangelistæ, quam ipse ante portam mediam construxerat, et in circuitu ejus cœmeterium benedixerat.

de erecta
ecclesia S. Jo-
annis apostoli
sub annum 70,

C

131 Numquid, inquam, istud fabulam non spirant, si verba sumantur uti jacent, et uti accepta sunt a Joanne Enen in Epitome Gestorum Trevirensium, a Cratopolio in Annalibus, et ab aliis? Horum primus, defunctus sub annum 1549, loquitur in hunc modum lib. II cap. I: Erat tempestate illa (addit Cratopolius anno Domini 70) senatrix quædam nobilissima, nomine Albana, marito non fide viduata, habens filium unicum, quem extinctum morte, interveniente beato viro Eucharistia, bona gratia repleto (id enim nomen ejus interpretatum resonat) suscitandum obtulit fide, qua plena erat. Resuscitato filio in nomine ejus, qui filium viduæ ante portam Naim a mortuis revocavit, eam in pace abire permisit. Tum illa domum, quam præminentem habebat, sanctificante beato Eucharistia, in ecclesiam deputavit, quam beatus Eucharistia sub nomine sancti Johannis apostoli et Evangelistæ consecravat. Paulo inferius Eucharistiam in ea basilica sepultum esse asserit. Credant, qui voluerint; equidem etiam si concederem, exstitisse primo seculo Eucharistiam, et ei fuisse integrum construere ecclesiam cum cœmeterio, nunquam mihi persuaserim, fuisse intra annos 70 et 73 consecratam S. Joanni Evangelistæ, qui per annos viginti

quinque in vivis superstes fuisset, demortuus sub finem ejusdem seculi.

D
et de resusci-
tato S. Sym-
metrio cir-
cumferuntur,

132 Quoniam Albanæ ejusque filii ad vitam revocati mentio incidit, obiter observet lector, idem miraculum etiam attributum fuisse S. Materno in duabus Vitis S. Symmetrii M., quarum neutram dare visum fuit Henschenio tom. VI mensis Maii, ubi de S. Symmetrio actum est, quia multis conspersæ sunt fabulis: Narrat, inquit, S. Symmetrium a S. Materno in infantia resuscitatum, eaque occasione Albanam ejus matrem cum prole fidei sacramenta suscepisse, cui nomen dederit Symmetrius, sextus comes Salmensis Albanæ frater. Dein recitat versus nonnullos, in quibus eadem referuntur, ac demum concludit, fabulosa esse omnia. Displicuerunt quoque Browero ad annum Christi 50. Aliter sensit Gelenius in pretiosa Hierotheca, cap. V, ubi Symmetrium infantem a S. Materno resuscitatum e Salmensium familia regulum nuncupat, et inde multa haviatur de stemmatis ejusdem antiquitate lib. II de Coloniae magnitudine, Syntag. XXXIV. Quæ et similia explodit Henschenius mox laudatus.

133 Diximus sub initium hujus §, pleraque, quæ de Sanctis nostris narrantur, fabulosa esse, vel saltem fabulosis temporum et personarum adjunctis exornata. Prioris generis putamus, quæ jam recensuimus de natalibus S. Materni, ejusque ad vitam per Christum revocatione, de presentia Eucharistiæ in Cœna ultima etc.: posterioris vero, quæcumque ad illos pertinentia perhibentur in Vitis aut Gestis sæpe memoratis. Quippe cum omnia primo seculo, aut secundo non multum provento, illigentur, adjuncta temporum admittere non possumus, nec per consequens etiam personarum, nisi ut fabulosa. Quod autem spectat ad ipsam rerum gestarum substantiam, non inficiamur, esse multas, quæ, si a memoratis adjunctis depurerentur, vere contigisse potuerint, imo verisimiliter contigerint; quales sunt conversiones innumera-bilium gentiliū, eversiones idolorum, miracula, virtutes et his similia, quæ ipsis adscribuntur, quæ seculo tertio et quarto, præsertim quando Constantinus M. imperavit, valde quadrant. Sed an singula Eucharistia adscripta, ab eo vere patrata sint, et similiter a Valerio ac Materno, quæ ipsis peculiariter tribuuntur; imo an in illis non sint gesta etiam quoad substantiam conficta, et quænam illa sint, nemo facile definierit. Id nempe evincunt nugatores isti et inepti fabulatores, vel, ut mitius dicam, encomiastæ nimium creduli aut plus æquo tenaces popularium traditionum, ut, dum Sanctos suos, nescio qua antiquitatis et præeminentiæ ambitione, extollere gestiunt, facta eorum tot tamque alienis a verisimilitudine adjunctis farciant, ut in se alioqui verissima, omnem pene veri speciem amittant, indignenturque merito posteris, se nihil deprehendere, ubi tuto pedem figant.

alia pleraque
incertæ fidei
propter ad-
iuncta fabu-
losa.

E

F

134 Quæret hic non nemo, quis igitur sensus nobis sit de celeberrima S. Materni per S. Eucharistiam baculo S. Petri apostoli resuscitatione, fuse exposita in memoratis Sanctorum Vitis ac Gestis, et hinc devoluta ad alios magno numero scriptores? Ad quæstionem antequam respondeamus, juvat historiam, circa quam versatur, ipsiusmet biographi verbis lectorum oculis subicere. Sic habet in Opere nostro tom. II Januarii pag. 918: Qui satis idonee a magistro (S. Petro apostolo) instructi, injunctum sibi mandatum alacri mente susceperunt, et accepta benedictione ad supra-dictas regiones (Galliam et Germaniam) ire cœperunt.

Miraculum de
S. Materno

AUCTORE
J. P.

A perunt. Pergentes per viam incessanter sanam doctrinam cunctis evangelizabant, et multos ad soliditatem sacræ fidei signis et virtutibus provocabant. Cumque in quoddam Galliæ castellum, nomine Elegia, pervenissent, ibique aliquantum temporis commorantes, omnes ad credulitatem constanter incitarent, unus illorum, Maternus scilicet, febre correptus graviter ægrotare cœpit, atque crescente eadem infirmitatis molestia, non post multos dies vitam finivit.

in via defuncto

135 Qua orbitate B. Eucharius nimium contristatus, faciem ubertim lacrymis profudit, simulque ingemiscens ait : O inimica et odiosa mors, quæ invidia diaboli in orbem terrarum introisti, quare contra nos tam crudeliter exarsisti? Cur, quod superna pietas ad depellendam mortem infidelitatis destinavit, tu violenter abstulisti? Scio te, impiissima, in pretiosissima Christi morte occubuisse : et unde te iterum adversum servos ejus erexisti? Sed confido in Dominum meum Jesum Christum, quia, quod per nos fieri disposuit, hoc auctor tuus impedire non poterit : et quod ipse ad salutem credentium præordinavit, hoc inventor tuus diabolus pervertere non valebit. Hæc dicens lacrymas repressit, et corpus Discipuli terræ commendans, assumpto Valerio, cum celeritate Romam rediit, et cuncta, quæ sibi in via accidissent, flebiliter magistro per ordinem narravit, dicens : Non possumus iterum remeare per viam, qua misisti nos, et gentes prædictas docere, nisi Maternum discipulum tuum sanctis precibus tuis resuscites a mortuis, ut virtus Domini nostri Jesu Christi gentibus illis manifestetur.

et ad vitam revocato,

136 Quem ille clementer consolabatur dicens : Noli lugere, carissime, nec tristis esse, quia, quem nunc mortuum doles, ipsum per gratiam Redemptoris nostri citius resurgere videbis, et tui itineris fidelem et incolumem socium habebis : mortem enim, quam ille ad tempus corporaliter pertulit, hanc omnipotens Deus ad salutem plurimorum providit. Sed jam nunc accipe baculum meum, et cœptum iter perage, et cum illic perveneris, ipsum baculum super corpus defuncti pone, dicens : Præcipit tibi Petrus apostolus in nomine Jesu Christi filii Dei vivi, ut a morte resurgas, et commissum ministerium nobiscum perficias. Sanctus vero Eucharius cum fratre Valerio imperium magistri grātanter suspiciens, ad prædictum castellum veloci gressu pervenit : atque ad sepulchrum Fratris accedens, dilectissimumque thesaurum effodiens, baculum funeri superposuit : et dum Apostoli verba, quæ mandaverat, retulisset, statim Maternus, resumpto spiritu, resedit, dataque manu pontifici, vivus et incolumis coram populi multitudine de tumulo surrexit. In hoc ostenditur prophetam dixisse : Mirabilis Deus in Sanctis suis. Et in alio loco : Omniaabilia sunt apud Deum. Tunc omnes, qui aderant, laudes in cœlum extulerunt, et multi ex paganis, Baptismi gratiam consequentes, veritati fidei se conjunxerunt : sicque impleta est præmissa Apostoli sententia, quod mortis illius occasio multorum fieret ad salutem resurrectionis. In quo loco postea ecclesiam Christiani construxerunt, eique ex eo, quod ibi acciderat, nomen Resurrectionis imposuerunt.

post dies quadraginta, licet ejus relatio

137 Laudatur biographus tom. citato pag. 922 : spatium temporis, quo S. Maternus in tumulo jacuit, indicat verbis sequentibus ; Sicut quadraginta diebus jacuit in sepulchro, ita etiam totidem annos mansit in sacerdotali ministerio. *Harigerus*

apud *Chapeavillun* : Apostolica consolatione firmati quadagesimo defunctionis beati Viri die ad corpus cum fide regressi sunt ; *Historicus Trevirensis* : Habens jam in sepulchro dies quadraginta. *De cetero convenit inter illos de miraculi modo et ordine, in eo discrepant, quod quisque stylium suo genio accommodaverit, et id, quod unus pluribus verbis exposuerat, alter paucioribus perstrinxerit. Nunc ad questionem. Necesse non est hic repetere, quod historia ista non probetur nobis in adjunctis temporis et personæ S. Petri mittentis Sanctos in Gallias, et in Urbem reversis baculum suum tradentis : alia sunt, quæ rem integram suspectam nobis faciant ; ac primo quidem ex eo, quod idem miraculum, vix, aut ne vix quidem mutato ordine, aliis Sanctis afflictum sit ab historicis.*

138 Sic in Vita S. Memmii Catalaunensium episcopi, apud nos tom. II Augusti pag. 11, narratur Sanctus iste missus a S. Petro in Gallias cum Dionysio Parisiensi, Sixto Remensi, Euchariorum Trevirensi, Sabiniano Senonensi, Sinici Suessionensi episcopis et aliis sex ejusdem Ordinis viris, cum Donatiano item diacono et Domitiano subdiacono. Verum cum hi omnes ad decem et octo millia passuum processissent, contigit, ut Memmii subdiaconus Domitianus obierit ; quem postquam dolens ille sepelivisset, Romam reversus est, et acceptum a S. Petro vestem mortuo dein imposuit et suscitavit. In Actis S. Frontonis Petrocoriorum episcopi apud Busquetum part. II Historiarum ecclesiæ Gallicanæ pag. 7 ; et ibidem in Actis S. Gregorii Velaunorum antistitis, dicitur Fronto, in Gallias directus a S. Petro, sub tertium peregrinationis diem amississe Georgium socium, sed admoto baculo S. Petri, ad quem auxilium petiturus redierat, suscitasse, idque adeo conformiter ad recitata ex biographo Sanctorum nostrorum, ut si nomina, spatium itineris, et mutatas phrases excipias, eandem plane historiam fatearis. Idem fateberis, si operæ pretium duxeris, adire Surium ad diem 30 Junii, et obiter perlegere, quæ in Actis fabulosis S. Martialis episcopi Lemovicensis traduntur de Austricliniano per baculum S. Petri ejusdem Martialis opera resuscitato in loco, qui Else vocatur. Dubitare equidem non possum, quin historiam illam ab uno scriptore exornatam, mutuati sint alii, et quique suo Sancto applicaverint.

ob varias rationes

E

139 Porro ut paucis absolvam, quæ displicent præterea in recitata historia, non satis verisimilis mihi est, Euchariorum viro apostolico ad omnem eventum paratissimo, adscripta ad mortem apostrophe ; nec magis accommodata tui viro ad Pontificem querela ; ac si, mortuo Materno subdiacono, præclusus esset ad gentiliū conversionem omnis aditus ; adhuc intempestivus et incredibilis Romam reditus post emensum tam ingens viæ spatium ; ac denique nimis arctum mihi apparet quadraginta dierum intervallum, ut ex Alsatia, in qua sita est Elegia, aliis Alegia, Legiacum, Hellum seu Helellum, olim civitas, nunc pagus, Romam et hinc denuo confectis negotiis in Alsatiam remigraverint, ut ut veloci gressu iter instituisse perhibeantur.

fictionis F

140 Browerus ad annos Christi 49 et 50 in confirmationem miraculi præter nominatas Vitas et Gesta producit testimonia Petri Chuniacensis, Honorii Augustodunensis, Thiofridi Epternacensis et aliorum plurimum, quos citat in margine ; sed quoniam hi prioribus recentiores sunt, et res non adeo curiose indagantes, facile decipi potuerunt, licet

suspecta sit, contigisse potuit seculo III,

AUCTORE
J. P.

licet in rebus, ab ætate eorum minus remotis, fides eis negari non debeat, hic nihilo amplius valet eorum auctoritas ad confirmandum miraculum, quam ad stabiliendam Sanctorum primo seculo missionem, quam tradunt similiter. Neque tamen inde concludas, omnino a me negari miraculum resuscitati Materni; contra enim, sicut certe credo, missionem, mox dictam vere, sed serius factam esse, sic nihil video, quod cogat negare, resuscitatum fuisse Sanctum, si omnia reducamur ad seculum tertium, quo simile miraculum non minus conducebat ad promovendos Evangelicos fructus, quam seculo primo.

et reipsa contigisse dicendum esset,

141 Imo, si tuto admitti possent, quæ ad hanc materiam habet Cæsarius Heisterbacensis in *Dialogis distinct.* VIII cap. LXXVIII, omnis evanesceret de veritate hujus miraculi disceptatio: sed is auctor hinc inde adeo mirabilia et incredibilia enarrat, ut facile perspiciat, primum fuisse incredulitatem. Audiamus interim quod spectat ad propositum nostrum: Bonæ memoriæ domnus Gerardus abbas Clarævallis, qui nostris temporibus fuit, cum tempore quodam visitandi gratia pergeret ad claustrum, et apud religiosos fratres sancti Matthiæ hospitaretur, eadem nocte dictis Matutinis, ecclesiæ cryptam solus intravit, ad sepulchra sanctorum Eucharîi, Valerii atque Materni, qui Trevirorum primi erant episcopi et nostrarum regionum apostoli, devote oravit: maxime tamen petivit sibi divinitus revelari, utrum magis expediret in officio abbatiæ manere, vel illam resignare. Cui gloriosi illi tres Præsules, in multo splendore simul apparentes, dixerunt: Frater, nequaquam officium tuum resignes: quia in brevi cum palma martyrii ad nos pervenies. Sicque disparuerunt. Mane, cum esset profecturus, Præpositus S. Simeonis eum, ut secum in reditu hospitari dignaretur, rogavit: quod et promisit.

si, quæ suo tempore facta narrat

142 Cumque completa visitatione rediret Trevirim, de promissione satis eum pœnituit, volens iterum orare ubi prius, quædam neglecta in prima visitatione sperans sibi denuo esse revelanda. Quærit hic, qui cum Cæsario loquens inducitur, Apolloniûs: Quænam fuerunt illa? Pergit Cæsarius: Ubi anima sancti Materni fuisset infra illos quadraginta dies, quibus sepultus fuerat. Quid plura? Promissi sui memor in domo Præpositi se recepit: et sicut ipse procuraverat, in ipsa nocte solito maturius surgens, et Matutinas decantans, monachis relictis et converso assumpto, ad ecclesiam S. Eucharîi perrexit, cryptam intravit: ubi sub forma prioris visionis præfatos Pontifices videre meruit. Ad quem S. Eucharîus: Novi, ad quid veneris. Ecce Maternus, interroga eum. Quod cum fecisset, respondit ille: Anima mea per illos quadraginta dies fuit in paradiso, et quia sciebat, se ad corpus esse reversuram, mercede sibi in cœlestibus præparata frui non potuit. Mane ergo in officio tuo: quia per palmam martyrii cito nobis sociaberis. Quod ita factum est; nam a quodam misero propter zelum Ordinis latenter interfectus est. Deinde beatus Pontifex adjunxit: Existente me in paradiso, nil actum est in mundo, quod non viderim. Hactenus ille apud Tissierum mox laudandum.

Cæsarius Heisterbacensis,

143 Ea relatio illius generis non est, cujus sunt pleræque de Sancti gestis conscriptæ, quarum scilicet auctores a temporibus rei factæ remotissimi fuerunt; sed litteris consignata a cœvo, ut ipse innuit, et constat aliunde. Etenim Cæsarius

seculo duodecim exeunte monachum induit in Heisterbacensi abbatiâ Cisterciensis Ordinis, sita ex opposito Bonnensis urbis haud procul a Rheno, et ibidem circa annum sequentis seculi 22 Dialogos suos composuit, uti affirmant quicumque de ætate ejus sermonem habent. At eodem seculo XII contigisse debuit relata apparitio, quandoquidem Gerardus Clarævallensis Lingonensis dioceseos abbatiæ præfuerit abbas sextus anno 1170 et sequentibus usque ad annum 1175, quo vel sequenti crudeliter interfectus est Igniaci ab Hugone de Basoches monacho, ut allatis testimoniis ostenditur in Gallia Christiana novissime edita, tom. IV col. 801.

144 Nihilominus ut ut Cæsarius vicinus fuit temporibus, quibus illam apparitionem contigisse scribit, nolim spondere de ejus, sicut narrata est, veritate. Certe anni quinquaginta vel etiam triginta non requiruntur, ut immulentur et accrescant alicujus facti adjuncta, atque admittantur a viro pio quidem, sed nimium credulo, qualem fuisse Cæsarium opinamur. Ipsemet Bertrandus Tissier monachus Cisterciensis, qui tom. I Bibliothecæ Patrum Ordinis sui inseruit Dialogos Cæsarii, et hunc pluribus locis contra adversarios vindicare conatus est, apparitionis dictæ relationem non modo suspectam habuit, sed nec dubitavit notare in margine, illam ejus partem fabulosam esse, qua Gerardus S. Maternum interrogasse, et hunc illi respondisse traditur; quia scilicet fuisset curiosa, inutilis ac indigna B. Gerardo, martyre mox futuro, oratio, qua peteret sibi revelari, quid egerit, et ubi fuerit anima ipsius Materni per dies 40, quibus mortuus fuisse dicitur. Sic habet in *Notis ad cap. XXIII Distinct. II Exordii Cisterciensis eidem Tomo inserti, et in quo dicta apparitio refertur modo multo minus verisimili.*

145 De rationibus Tissieri, uti et de tota apparitionis historia lectori judicium relinquimus. Si vera sit præsertim ea parte, quam reprobat laudatus auctor, satis probatum est miraculum; si fabulosa, miraculi traditioni non officit quidem, sed traditio ipsa incerta manet, utpote, sicut alia plurima, nullis testimoniis seculo nono vetustioribus confirmata. Viget tamen usque nunc ejus fama in Alsatia, et miraculi indicia exstare creduntur eo loco, quo contigit. Testatur id Beatus Rhenanus Selestadiensis lib. II *Rerum Germanicarum verbis sequentibus*: Apud Hellum, vicum tribus milliariis a Selestadio distantem, adhuc conditorium ostenditur, in quo jacuerit mortuus aliquamdiu (Maternus) sed mox vitæ restitutus, ut adhuc Treveros Agrippinensesque erudiret. Jacobus Wymphelingus et ipse Selestadiensis in prologo ad Catalogum episcoporum Argentiniensium, editum anno 1508, post narratam Materni resuscitationem pergit in hunc modum: Superædificata est ibidem ecclesia, ad quam in hodiernum diem populus confluit; præcipue tamen Sabbatho ante Dominicam JUBILATE usque in tertium diem, ob peccatorum veniam a summis Pontificibus illuc proficiscentibus concessam. Idem referunt Browerus in *Annualibus ad annum Christi 49* et Laquille in *Historia Alsatiæ lib. IV.*

fidem mereventur.

Miraculi indicia superesse creduntur in Alsatia.

A

§ XV. De baculo S. Petri, cujus attactu S. Maternus ad vitam revocatus creditur, cujusque partes hodiedum asservantur.

Stante nostra
sententia, non
revertitur tra-
ditio de baculo
S. Petri.

B

Quoniam S. Materni a morte revocatio, de qua § precedente, passim facta perhibetur per attactum baculi S. Petri apostoli, isque baculus, seu potius ejusdem partes servantur hodie et summo pretio habentur locis infra assignandis, juverit et de eo hic sermonem instituisse, ne quis existimet, nos veritatem ejus impugnare voluisse superius, deducta qualicumque sequela ex eo, quod missionem Sancti a S. Petro rejecerimus. Itaque sicut ipsam a morte revocationem negandam non censemus, licet lapsu temporis vestita fuerit adjunctis temporum ac personarum, quæ nobis improbantur; sic neque putamus negari debere, baculo isto vere usum fuisse aliquando S. Petrum, ejusdemque attactu ad vitam rediisse S. Maternum, etsi non admittamus, eum ab ipso S. Petro traditum esse S. Eucharzio. Neque enim sequitur: Baculus I seculo ab ipso S. Petro huic personæ traditus non est; igitur non fuit umquam a quoquam traditus S. Petri baculus, etiamsi longa seculorum serie ut talis habitus ac veneratione summa conservatus fuerit. Ut talem autem habitum fuisse longa seculorum serie, ex ipsismet discimus, qui seculo nono et sequentibus gesta S. Materni ac Sociorum fabellis deturparunt, effeceruntque, ut verum baculi S. Petri in has regiones determinare non possimus translationis modum. Audiamus, quid de ipso scribant alii.

Detegitur
quorundam
error de ejus
translationis
epocha.

C

147 Sigebertus in Chronico ad annum 953 agens de Brunone Ottonis I imperatoris fratre et Coloniensium archiepiscopo, Hujus studio, inquit, translata sunt, a Roma Colonia corpora sanctorum Elisii (Elifii) Patrocli, Privati, Gregorii cum baculo S. Petri. Eadem fere habet auctor anonymus Chronici Turonensis apud Martenium tom. V Amplissimæ collectionis col. 988; eadem Albericus Trium fontium monachus item in Chronico, qui tamen mox subdit: De isto baculo sancti Petri habetur plena narratio, quod per eundem Maternus fuerit resuscitatus, ac processu temporis de Treviri Metis translatus et in magna veneratione habitus; per istum tandem Brunonem de Metis fuit Colonia translatus; deinde, ut habetur in sequentibus, Warinus Coloniensis archiepiscopus partem ejusdem baculi Erberto Trevirensi episcopo reddidit. Et sane errorem cubare in assignata per Sigebertum et alterum chronographum anonymum epocha perlato Roma Colonia baculi, manifestum sit ex Vita dicti Brunonis, conscripta per Rotgerum jubente Folcmoro, Brunonis successore proximo, et typis vulgata a Leibnitio de Scriptoribus rerum Brunsvicensium tom. I pag. 283, in qua sic legitur: Baculum et catenam sancti Petri, qua diligentia, quo fervore, quo gaudio Colonia, alterum Meti, alteram Roma adduxerit, omnes noverunt.

Metis deli-
tuisse seculo IX
colligit Bro-
werus

148 Browerus in Annalibus ad annum Christi 49 antiquius testimonium allegat existentiae ejusdem baculi in hisce partibus: nam post nar-

ratam Sancti resurrectionem sic pergit: Facit huic affirmandæ narrationi mos item in synodis provincialibus, hic ante nongentos annos plus minus usitatus, quo præter auctoritatem scripto testatam ecclesiastica decreta baculo sancti Petri seu sacrosancto confirmare suetum episcopis, addito baculi elogio: Cum quo B. Maternus a mortuis suscitatus exstisset. Citat in Margine Mss. synodalla sub Lothario ex æde primaria, designans haud dubie decreta synodi, cujus iterum meminit in iisdem Annalibus ad annum 980, quamque habitam existimat in Metensi civitate tempore Adventii ab anno circiter 855 usque ad 873 ejus sedis antistitis, qua tempestate Lotharingiæ regnum tenebat Lotharius, imperatoris cognominis filius, sub annum 869 vita functus. Horum autem decretorum, quæ in membranis primarii templi Trevirensis asservari testatur, loco mox citato clausulam recitat in hæc verba: Hæc ergo statuta, Dei omnipotentis spiritu promulgata, unusquisque nostrum propria manu roboravit, et cum baculo S. Petri, quem a Romana sede per manum B. Clementis, Metensis ecclesiæ primi episcopi, in Gallias direxit, cum quo et B. Maternus a mortuis suscitatus existit, qui postmodum Trevirensis ecclesiæ sanctissimus pontifex fuit; imo per clavem a S. Flodulpho * episcopo, beato Trudoni traditam, solidius ea confirmamus.

149 Non indagamus, quæ qualisve fuerit ista synodus, neque an verum sit, quod istic adstruitur de missione S. Clementis a S. Petro, dabitur alibi ejus rei discutiendæ locus. Quod huc spectat, evidenter patet, quod, licet recitata decretorum clausula utcumque firmet assertam a Browero antiquam in provincialibus synodis consuetudinem, prorsus repugnet ejusdem auctoris de allato in Gallias baculo sententiæ; quandoquidem ipse cum aliis passim allatum contendat a S. Eucharzio; synodus autem id attribuat S. Clementi. Advertit hoc ipsum laudatus auctor, atque idecirco eandem decretorum clausulam, primo loco allegatam ad confirmandum morem antiquum, non potuit non improbare loco altero, utpote contrariam traditioni de perlato per Eucharium S. Petri baculo. En tibi ejus verba ad annum 980: At quod cautionem habet necessariam, quo tempore apud Mediomatrices depositum hoc, incertum quo jure, delituit, corrupta jam tum istic et abolita tantis cladibus ipsius rei gestæ memoria, sic sentiebant posteri, ceu baculum eum B. Clementis, Metensium primus episcopus, in Belgicam pertulisset. Cujus sententiæ, ut olim memini, synodus fuit antiqua Metis, si probe judico, Adventio sedente, contra sacrilegorum audaciam et insolentiam coacta.

150 Credamus, id vere ita accidisse, sed fateamur simul, verissimum esse, quod hujusmodi traditiones, ubi favent particulari cuidam ecclesiæ, absque debito examine facile acceptentur ac fidem inveniant. Porro si credas auctori Gestorum Trevirensium apud Calmetum et Leibnitium, baculus iste Treviris Metas delatus fuit temporibus S. Servarii Tungrorum episcopi ob metum ingruentium hostium, et hic, nequicquam repetentibus Trevirensibus, retentus usque ad imperium Ottonis primi; sed jam plus semel indicavimus, auctorem istum et ejusdem continuatores, in rebus ad anteriora secula spectantibus et aliunde non comprobatis, levioris apud nos auctoritatis esse, quam ut juxta ipsos quidquam statuere libeat. Accedit, quod horum omnium ne mentio quidem fiat

AUCTORE
J. P.

E

* Clodulpho

ex Mss. decre-
tis synodali-
bus, in quibus
errorem alte-
rum latere
putat.

F

Quomodo ba-
culus Metas
pervenerit,
incertum.

fiat

AUCTORE
J. P.

Coloniæ de-
latus et bifa-
riam dissectus
est seculo x;

et pars altera
ibidem reman-
sit, altera
Trevirensibus
concessa est.

Ejus particula
etiam Pragæ
honoratur

illuc a Ca-
rolo IV impe-
ratore

fiat in *Gestis seu Historia Trevirensi*, editis ab Acherio.

151 Pergamus itaque ad ea, quæ magis com-
perta sunt de baculi Coloniæ ac dein pro parte
Treviros translatione. Verba Rotgeri biographi
dedimus num. 147. ex quibus certo concludimus,
translatum fuisse baculum ad Colonienses intra
annos Christi 953, cui passim alligatur initium
archiepiscopatus Brunonis, et 965, quo desiit vi-
vere. Servatus est autem integer baculus Coloniæ
usque ad tempora Warini archiepiscopi, qui
sedem occupasse legitur ab anno, juxta aliquos
974, juxta alios 976, usque ad 985, quique ad
preces B. Egberti Trevirensium archipræsulis
eundem in duas partes dissecuit, atque alteram
sue ecclesiæ reservavit, alteram concessit Trevi-
rensi.

152 Totius rei historia, accommodata tamen
traditioni de discipulatu S. Petri, inscripta est
thece, qua baculi pars inclusa est Treviris, asser-
vaturque cum veneratione in hunc usque diem.
Dat eam Brouerus verbis sequentibus: Baculum
B. Petri, quondam pro resurrectione Materni
ab ipso transmissum, et ab Eucharico huc dela-
tum, diu hæc ecclesia tenuit, postea Hunnorum,
ut fertur, temporibus, Metim cum reliquis hu-
jus ecclesiæ thesauris deportatus, ibi usque ad
tempora Othonis piissimi imperatoris senioris
permansit. Inde, a fratre ejus Brunone archie-
piscopo expetitus, Coloniæ est translatus. Ju-
nioris autem Othonis imperatoris tempore, pe-
tente Egberto Trevirorum archiepiscopo, et
annuente venerabili Werino Coloniæ archiepis-
copo, ne et hæc ecclesia tanto thesauro fraudar-
etur, in duas est partes transectus. Una, supe-
rior videlicet, huic ecclesiæ reddita, et a domino
episcopo in hac theca recondita, reliqua cum
apice eburneo ibidem retenta. Anno Dom. Inc.
980 Ind. 8.

153 Ejusdem etiam baculi parte, Treviris ob-
tenta, gaudet Pragensis ecclesia, ut discimus ex
Diario reliquiarum, quæ in ejusdem metropoli-
tana S. Viti ecclesia asservantur. Exstat illud in
Phosphoro de Gloria et majestate dictæ ecclesiæ,
typis edito ad annum 1673 per Thomam Joannem
Pessinam de Czechorod, pag. 501 et ad diem 22
Februarii, quo recolitur memoria Cathedralis S. Pe-
tri Antiochiæ, hæc habet: Pars inferior baculi
S. Petri apostoli in latitudine trium digitorum,
quam Carolus in Trevirensi ecclesia anno 1354
obtenuit, et in baculum seu pedum archiepiscopi
Pragensis recondi curavit, impetravitque ab In-
nocentio VI, ut in certis festivitatibus, nempe
SS. Viti, Wenceslai, Adalberti, Dedicationis ip-
sius ecclesiæ; Natalis item Domini, Circumci-
sionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis,
Pentecostes, Corporis Christi, quatuor principa-
lioribus B. V. Mariæ, videlicet Purificationis,
Annunciationis, Assumptionis et Nativitatis,
S. Petri apostoli, Omnium Sanctorum, dum eo-
dem baculo archiepiscopus in Sacris utitur, qui-
cumque iisdem Sacris interessent, haberent in-
dulgentiam unius anni et unius quadragenæ,
perpetuis temporibus duraturam.

154 Occasionem ac modum, quo illo thesauro ali-
isque reliquiis ditata fuit ecclesia Pragensis, ipse
exponit Carolus IV imperator in litteris ex Trevi-
rensicivitate ad capitulum metropolitane Pragen-
sis destinatis, et laudato Phosphoro insertis p. 438,
unde ejus verba, quæ huc potissimum pertinent,
transcribo: Honorabilibus decano, scholastico,
totique capitulo sanctæ Pragensis ecclesiæ, de-

votis nostris dilectis, Carolus Dei gratia Roma-
norum rex semper Augustus et Bohemiæ rex.
Devoti dilecti. Dum his diebus proxime trans-
actis, post obitum felicis memoriæ venerabilis
Balduini archiepiscopi Trevirensis, principis et
patruï nostri carissimi, tristes de obitu ipsius in
Moguntina civitate, in civitatem Trevirensensem
veniremus: consolator ille paraclitus Spiritus
sanctus in tribulatione nos dignatus est inibi mi-
rifice consolari, omnem ab oculis nostris abster-
gens lachrimam, mœstitiæque nostræ tristitiam
convertens in lætitiæ et jucunditatis gaudium et
solamen: dum nobis sanctarum reliquiarum
pignora ibidem occurrunt, quæ dudum in votis
regiis præcipua, ardenti desiderio gestabamus.

155 Et quamquam magnas et innumerabiles
pecuniarum quantitates ab electo et capitulo
ecclesiæ Trevirensis juste et rationabiliter ac
sine ulla reprehensione habere potuissemus,
regalis tamen dignitas ipsas respuens, censuit
thesauros hujusmodi cœlestes, et spirituales, quos
nec tinea demolitur, erugo non consumit, nec
fures effodiunt vel furantur, videlicet reliquias
infra scriptas ab eisdem clero et capitulo, licet
invitis et cum dolore cordis eorum, obtinere. Et
nisi pro tunc ipsa Trevirensis ecclesia destituta
fuisset pastore, et, ut eo promptiores essemus
partes nostras interponere, in promotione eccle-
siæ prædictæ apud Sedem Apostolicam, eamque
regiæ Celsitudini nostræ recommissam dignare-
mur habere, nequaquam præfatas reliquias ha-
buisset ab eisdem.

156 Post hæc recenset magno numero reliquias
eo pacto acquisitas, et eas inter partem memorati
baculi: Præterea habuimus, inquit, partem ba-
culi B. Petri in latitudine trium digitorum, sci-
licet inferioris partis baculi, quam manu propria
serra præcidimus, quo resuscitatus fuit B. Ma-
ternus post quadraginta dies. Denique interjectis
phuribus subdit: Præterea scire velitis, quod
intentionis nostræ sit omnimoda voluntas, ut
partem illam baculi inferamus baculo pastoralis
archiepiscopi Pragensis, ut sicut pallio B. Petri
vestiri dignoscitur, sic et suo baculo ipse archie-
piscopus et successores sui in ipsa Pragensi ec-
clesia utantur temporibus perpetuis in futurum,
quod novum erit in prædicta ecclesia Pragensi,
nec alibi in toto orbe terrarum credimus posse
huic simile reperiri; facturi nobis in præmissis
omnibus et singulis et eorum quolibet, gaudium
singulare. Datum Treviri sub annulo et sigillo
secreto prædicti Henrici imperatoris die 17 men-
tis Februarii, regnorum nostrorum anno 8,
Christi scilicet 1354. Per Henricum imperatorem,
avum suum designat ejus nominis septimum, cu-
jus sigillum et annulum similiter Treviris nactus
fuerat.

157 Insigni ejusdem baculi portione gloriatur
etiam hodie Weingartense in Suevia monaste-
rium Ordinis S. Benedicti, ut testis est dicti mo-
nasterii quondam alumnus Gabriel Bucelinus in
Germania sacra parte I pag. 24, una insinuans,
qua occasione et quo tempore ista portio illuc de-
venerit: Eum S. Petri baculum, cum nec Colo-
nienses nec Trevirenses postea (singulari utique
Numinis voluntate, neque absque mysterio) ser-
vare potuissent, inter utramque tandem divisus
(est) ecclesiam. Pars spectatissima, utque videtur
suprema, Monasterio Suæviæ Weingartensi ce-
dens ibidem religiosissime asservatur. Huc usque
Bucelinus. Novimus baculum ad preces S. Eg-
berti intra annos, ut supra diximus, 953 et 965
quæ

D

Treviris

E

transmissa
seculo XIV.

F

Creditur et in
Suevia ejus
servari parti-
cula.

A dissectum fuisse in partes binas, earumque alteram custodiri Coloniae, Treviris alteram; at quantumque adhibuerimus diligentiam, nihil invenimus, quo confirmaremus dicta laudati auctoris, penes quem proinde sit eorum fides. Meminit ejusdem etiam part. II laudati Operis pag. 304 in catalogo reliquiarum monasterii sui, verbis sequentibus: Litui sive scipionis Apostolorum principis Petri, et quidem suprema ejus pars ferro obarmata; ejus, quem pro excitando a mortuis Materno discipulo per SS. Eucharium et Valerium in Germaniam miserat.

§ XVI. Templi, quæ locis pluribus, ut traditio est, et præsertim in Alsatia ac Belgio condidit S. Maternus.

B **M**iratus sum aliquando, cum Vitas SS. Eucharium, Valerii ac Materni, et Gesta Trevirorum atque Tungrorum perlegerem, quod eorumdem auctores, alioqui valde attenti in signandis annis imperii Claudii imperatoris et Pontificatus S. Petri, quibus Sanctorum juxta ipsos in Gallias facta est missio; industrii in describenda historia resuscitati Materni; eloquentes in extollendis laboribus apostolicis et fructibus prædicati Evangelii; solliciti in figenda singulorum episcopatus duratione, Eucharium nempe annorum 23, Valerium 19, Materni 40; denique liberales in exponendis ceteris, quæ narrant; miratus sum, inquam, quod laudati auctores parci fuerint et incurii in aliis quibusdam haud parum ad gloriam, nominatim S. Materni, conducentibus: templa loquor plurima ab hoc Sancto, ut est traditio, post eversam idololatriam Deo. Beatissimæ Virgini Matri et S. Petro exstructa variis in locis, quorum nulla apud ipsos est mentio. De una civitate Trevirensi habet biographus in S. Eucharium: Interim civitas a pollutione idolorum mundatur, error superstitiosus abjicitur, destruuntur dæmonum aræ, fabricantur per loca Christi ecclesiæ, ... et quæ antea Creatorem suum non cognoscendo erat adultera, ipsa se per fidem convertendo facta est Christi sacratissima sponsa.

C **templa a Sancto constructa memorat Ægidius Aureæ-Vallis, repugnat**

159 Haud facile crediderim, alia istorum auctorum evasisse notitiam, cum et locis vicini essent, et Ægidius Aureæ-Vallis seculis duobus a temporibus Harigeri remotus, plura memoret ac nominet in Additionibus ad Gesta Tungrorum pontificum. Porro templa a S. Materno erecta ex Ægidio et aliis collegerunt pleraque Foulionius in Historia Leodiensi t. I p. 27 et seqq., ac Bertholetus in Historia Luxemburgensi tom. I pag. 119; sed uterque de rei veritate ambigit. Prior loquitur in hunc modum pag. 29: Ego licet dubitare nefas putem, quin divus Maternus omnes ferme Tungrorum fines ac confinia Nerviorum prædicando Evangelio peragravit, de tot tamen ædibus sacris passim palamque exstructis, quid asseram non habeo, si unam Tungrensem exceperis, quam mihi et urbis celebritas et consensus paululorum persuasit; neque enim convellere facile est inveteratas animis vulgi opiniones, præsertim ubi blanditur antiquitatis nomen, quod omnes, quasi ad nobilitatis speciem, affe-

Septembris Tomus IV.

ctant. Nec tamen ea erant tempora, ut facile incertis auctoribus crediderim, templa in aperto Christianis collocata, aliamque tunc in hoc sodo Romano fuisse vivendi formam, quam Romæ, cæterisque in orbis Romani partibus, ubi paucissimæ ædes sacræ palam positæ; aliæ in cryptis aut intra parietes privatarum domuum clausæ erant ad fallendam hostium Christiani nominis curiosam crudelitatem.

160 *Magis absolute pronuntiat Bertholetus citato loco in Annotatis, cujus verba Gallica ita sonant:* Quidquid asserant de istis ecclesiis auctores nonnulli, pars ea historiæ testata non est, et, excepta Tungrensi, aliæ possunt, imo debent vocari in dubium: easdemque subdit rationes, quas Foulionius. Recte sane; neque enim tot ecclesiæ congruunt primo seculo; at vero, an causa, ob quam uterque Tungrensem ecclesiam hic excipiendam velit, satis sit verisimilis, aliis esto judicium. Nos interim plurimarum ecclesiarum a Sancto nostro exstructarum traditiones, quas ipsi improbant, ut primo seculo, ac proinde suæ sententiæ non congruas, omnino verisimiles existimamus: imo per illas utcumque firmari credimus statutam de S. Materni ætate epocham; cum certum sit, non modo mitissime actum fuisse cum Christianis, imperante in hisce regionibus Constantio Chloro, sed plenissimam ipsis fuisse potestatem erigendi templa, imperium tenente et ad fidem converso Constantino Magno; hæc autem cura potissimum respiciebat antistites, ut ipse sufficienter significavit postea Constantinus, illos ad hoc sanctum opus adhortans per litteras. Adeo ut nullus merito inficiari queat, id etiam a S. Materno fuisse præstitum; quapropter honor ejus exigit a nobis, ut, quæ super iis tradita reperimus, referamus.

161 Referamus, inquam; neque enim animus est adoptare singula, nedum propugnare: quandoquidem probe noverimus, traditiones istas de ecclesiis per Sanctum erectis, lapsu temporis et hominum imperitia aut amore antiquitatis convestitas fuisse fabellis et iis adjunctis, quæ cum epocha nostra non consistent. Igitur, ut mentem nostram plene percipiat studiosus lector, observet sequentia: primo, dum supra diximus, istas traditiones esse omnino verisimiles, id intelligimus simpliciter de erectis templis, id est, de nuda rei traditæ substantia, et in quantum hæc congrua est temporibus, quibus vixit Sanctus. Secundo, ne compellamur ad ejusdem rei repetitiones inutiles ac tædiosas, prorsus improbamus id, quod in verbis hinc inde recitandis adstruitur de missione S. Materni a S. Petro. Tertio, haud scrupulose examinabimus, quæ traduntur de civitatibus et locorum origine et nomenclatura, utpote ad scopum nostrum non pertinentia. Quarto, dum in recensendis ecclesiis alteram alteri præmittimus, non idcirco innuimus, quod arbitremur illo ordine temporis fuisse exstructas. Quinto denique, quia de quibusdam locis alibi non agimus, eadem occasione hic adnotabimus quidquid de Sancti cultu aut reliquiis ad notitiam nostram pervenerit.

162 Ordinur ab Alsatia, in qua, ut supra diximus num. 134 et seqq. creditur Sanctus a morte revocatus, eo loco, ubi ecclesiæ postea excitatæ hodieum supersunt vestigia, convenarum religione et votivis peregrinationibus contrita. Franciscus Guillimannus libro de Episcopis Argentiniensibus pag. 41, agens de primordiis fidei ibidem positus, sic scribit: Divo Materno debetur ea gratia, ea gloria. Is missu D. Petri Apostolorum principis, imperante Nerone, Roma in Galliam

AUCTORE
J. P.

primo seculo,
congruit sententiæ nostræ
de ætate
S. Materni;

E

sensu tamen
hic æposito.

F

In Alsatia,
cujus Aposto-
lus nuncupa-
tur,

AUCTORE
J. P.

liam progressus cum sociis Euchariorum et Valerio, in Alsatia primus fuit, qui Christi Liberatoris nostri cultum religionemque et beneficia perdocefecit, inania et dolosa idola demonstravit, plurimos ex adcolis vana superstitione liberavit, ad sanam mentem et Dei veram cognitionem perduxit, nonnullas etiam sacras aedes constituit, magnis et illustribus miraculis dicta, facta comprobavit. Merito igitur tamquam Christianae fidei apud eos Apostolus et Princeps ab Alsaticis colitur et praecipuo in honore Maternus habetur: quamvis episcopalem Treviris sedem cum iisdem suis condiscipulis constituerit, et Belgarum populos praecipue frequentarunt excolueritque. *En traditionem de fundatis ecclesiis, et testimonium de hodierno cultu.*

ecclesias ere-
xisse perhibetur,

B

163 *Ex ecclesiis binas nominat Jacobus Wymphelingus in prologo ad Catalogum episcoporum Argentinensium, easque S. Petro consecratas, alteram prope Molshemium, oppidum duobus circiter miliaribus Germanicis Argentorato distans, quae usque in hunc diem Latine Domus S. Petri, Teutonice Dompierter nuncupatur, quamque Browerus testatur, se vidisse, frequenti concursu et speremediorum, quae febricitantibus querebantur, teri colique: alteram extra portam Argentinensis civitatis, quae hodie in civitate est et collegiata, ac S. Petri senioris nomen habet ad discrimen recentioris. Utriusque ecclesiae, ut a Sancto nostro erectae, meminit item Laguillius in Historia Alsatie sub fine libri IV, sed mox subjungit, non invenisse se ejus traditionis satis solida documenta.*

et insignem
cultum obti-
nit.

164 *Quod scribit autem laudatus Wymphelingus de cultu et veneratione Alsatarum in Sanctum nostrum, confirmatur in Breviario Argentinensi anni 1489, ubi ad 18 Julii (nescio, qua ratione ad istum diem) praescribitur ejus Officium cum commemoratione S. Arnulphi episcopi Metensis; totum est de communi confessoris pontificis, exceptis lectionibus secundi Nocturni, quae desumptae sunt partim ex Actis, partim ex aliis, nescio quibus, non minus fabulosis; et oratione, quae ita habet: Deus, qui sacerdotibus gloriosis oves tuas per florem doctrinae cibare concedis, beato Materno confessore tuo atque pontifice succurrente, cujus hodie natalitia veneramus obsequiis, in coelis tibi assistere mereamur in latere dextero. Per Dominum.*

Tungris tem-
plum Beiparæ
et alia,

C

165 *Sunt et Coloniae Agrippinae templa, quae a S. Materno constructa perhibentur, sed de iis agendi locus aptior erit infra, ubi de morte ejus et corporis translatione. Itaque ad Tungros primum descendimus et vicina nobis loca. De prisca Tungrorum amplitudine, origine, nomenclatione ac nobilitate plura narrat Aegidius Aureae-Vallis, ut videri potest apud Chapeavillum in Additione ad caput XIII Harigeri, ubi et exordia religionis nostrae, adveniente et praedicante S. Materno, fuse describit, et in rem praesentem habet ista: Damnatur cultura Jovis, Junonisque ac Veneris, extruitur templum B. Mariae perpetuae Virginis: emundantur delubra daemonum; dedicantur ecclesiae Sanctorum usque ad numerum septuaginta duarum congregationum. Sed et per suos episcopatus plurimas fundavit ecclesias. Aegidio consonat collector Chronici magni Belgici, addens tamen ac ecclesia Beatissimae Virginis (quae postmodum a Nortmannis destructa est, ac dein restaurata, et insigni collegio canonicorum nobilitata): Ista dicitur prima ecclesia in honorem beatae Mariae consecrata ex ista parte Alpium: et post pauca: Fertur, quod omnes ecclesias, quas beatus Mater-*

nus in illa diocesi consecravit, beatae Mariae consecravit, quamvis post aliter ab aliis denominatae sint.

D

166 *Laudatos fuisse Aegidium et chronistam Belgicum quoad ecclesiam Beatissimae Mariae Virginis Tungris a Materno consecratam, secuti sunt Fisenus, Foullonius et recentiores alii; verum quod illi asseverant de dedicatis ecclesiis usque ad numerum septuaginta duarum congregationum, hi passim silentio supprimunt, sive quod sensum, vere obscurum, non sint assecuti, sive quod tot ecclesias in una civitate, prout contextus innuit, constructas fuisse, juxta eorum sententiam primo seculo, incredibile visum sit. Et sane, si id absolute de tot diversis stricti nominis ecclesiis interpretandum sit, mihi aequum incredibile apparet pro tertio aut quarto seculo. Quare id, ut alia multa, gratis confictum esse reor ab aliquibus, alludentibus, ad septuaginta duos discipulos, in quorum seriem intrudunt S. Maternum, vel, si quid veri subsit, per ecclesias intelligenda esse conventicula seu loca designata a Sancto, ut in iis sub patrocinio Sanctorum statutis temporibus fidei Christianae leges exponerentur, et Dei laudes decantarentur. Huic expositioni videtur favere, quod habet cap. XXIV ipse Aegidius, ubi narrans adventum S. Servatii ad civitatem Tungrensem, ait: Illo die illuc convenerant septuaginta duae congregationes in basilica S. Mariae, praedominante Dei nutu, ut sic Servatio convenirent die illo.*

ut scribunt
nonnulli, plu-
rima edifica-
vit.

E

167 *Trajecti ad Mosam, quae celebris est Belgii civitas et quondam episcopalis fuit, etiam a Sancto nostro posita fuisse ecclesias traditio est. Trajecti ad Mosam a divo Materno templum divae Virginis positum asserunt cives, inquit Foullonius. Idem legitur in lectionibus propriis Officii, quod de Sancto praescribitur in Proprio Officiorum dioceseos Leodiensis anni 1625, et in Breviario anni 1636 verbis sequentibus: Primus Tungris, Trajecti ad Mosam, Hoi, Dionanti, Walcuriae et diversis circum locis Deo in honorem Dei Genitricis semper Virginis Mariae construxisse ecclesias... apud scriptores traditur. Fisenus lib. I Historiae Leodiensis pag. 35 binas apud Trajectum ecclesias memorat in hunc modum: In vicino Mosae trajectu, qui frequentari jam coeperat, posita strenue opera, templum unum Servatori principique Apostolorum, Magnae Dei Matri alterum condidit in ipsa via militari, inquit Aegidius. Persolvi diligenter Aegidii Additiones ad Harigerum, ubi de Sancto nostro mentio occurrit, et vere agit locis variis de templo S. Salvatoris atque Apostolorum principis; at nihil inveni de condita ecclesia Magnae Dei Matri in via militari. Quapropter, siquidem laudatus Aegidius eam traditionem scripto reliquerit, dicendum est, quod id vel in exemplari nostro omissum sit, vel oculos nostros subterfugerit. Sed parum interest, cum ejus auctoritas tanta non sit, quae traditioni obsit. Audiamus tamen, quid de altera ecclesia litteris consignarit.*

Trajecti ad
Mosam eccle-
siam erexisse
creditur S. Ma-
riae Virginis

F

168 *Cap. XIII, quod addidit ad Harigerum in Vita S. Materni, sic habet: Cumque praedicando et aegrotos sanando per villas et oppida transiret, pervenit Trajectum, ubi in strata publica, quae appellatur Via regia, dedicavit ecclesiam in honorem Domini Salvatoris et apostolorum principis. Dictum caput hisce verbis absolvit: In Vita B. Servatii legimus, quod ipse (S. Maternus) fundaverit ecclesiam Trajectensem, quae modo dicitur AD SANCTUM SERVATIUM, in honore S. Petri apostoli. De ecclesia a S. Ma-*

et alteram
Domino Sal-
vatori ac
S. Petro, in
qua S. Serva-
tius,

terno

AUCTORE
J. P.

A terno constructa aut fundata nihil legitur in Vita S. Servatii per Harigerum collecta; sed in Additione ad illius caput xxiv, quam fecit ipsemet Ægidius, ut observat Chapeavillus, ista leguntur: In strata publica, quæ appellatur Via regia, erat basilica a beato Materno dedicata in honore S. Petri Apostolorum principis; hanc ingressus (S. Servatius) intimis lachrymis et verbis considerabat et dicebat: Hic sanctus Domini Maternus deambulavit, isthic verbum vitæ pronunciavit, hic sedit, hic oravit. Idem Ægidius sic incipit Additionem suam ad cap. xxviii Vitæ S. Servatii: Et cum Trajectum pervenisset in basilica juxta aggerem publicum, a beato Materno quondam ibi constructa, imperat criptam in medio fieri; illuc universum Octaviæ (ita Tungrensem civitatem compellat) transtulit thesaurum, suumque interlocat sarcophagum. Tum post narratum S. Servatii obitum ac celebratus exsequias; Octavo, inquit, die sepultus in præfata ecclesia juxta aggerem publicum. Quæ postrema periodus pugnat cum dictis S. Gregorii Turonensis, Harigeri, et ipsiusmet Ægidii.

B 169 Gregorius cap. lxxii de Gloria confessorum sepulturam S. Servatii hoc modo describit: Servatius vero Trajectensis episcopus tempore Hunnorum, cum ad irrumpendas prorumperent Gallias, fuisse memoratur, qui et sepultus refertur juxta ipsum pontem aggeris publici; circa ejus sepulchrum, quamvis nix defluxisset, numquam tamen marmor, quod super erat positum, humectabat. Et cum loca illa nimii frigoris gelu ligentur et nix usque in trium et quatuor pedum crassitudinem terram operiat, tumulum ullatenus non attingit. Datur enim intelligi, verum Israelitam hunc esse: nam illis inter muros aquarum, aquæ non sunt pernicipi sed saluti; et circa hujus Justi tumulum nix decidens non humoris causa est, sed honoris; videasque in circuitu montes niveos elevari, nec tamen attingere terminum monumenti: et non miramur, si terra operiatur nive, sed admiramur, quod attingere ausa non est locum beati sepulchri. Nam plerumque devotio studiumque fidelium oratorium construebant de tabulis ligneis levigatisque; sed protinus aut rapiebantur a vento aut sponte ruebant. Et credo idcirco ista fieri, donec veniret, qui dignam ædificaret fabricam in honorem Antistitis gloriosi. Procedente vero tempore, adveniens in hanc urbem Monulphus episcopus, templum magnum in ejus honorem construxit, composuit, ornavitque: in quod multo studio et veneratione translatus corpus magnis nunc virtutibus pollet. Hæc Turonensis in codice Ms. Leodiensi, quod usus est Henschenius tom. III Maii pag. 217, et, si exiguas vocum immutationes excipis, in eo, quo usus est Ruinartius. Quæ manifeste ostendunt, sepulchrum S. Servatii non in basilica, sed nudo caelo expositum fuisse, ibidemque remansisse usque ad seculum vi, quo et Gregorius ipse et S. Monulphus, hodiernæ Servatianæ ecclesiæ conditor, floruerunt.

C 170 Harigerus, qui in S. Servatio cap. xxviii simpliciter dixerat, sepultum illum fuisse juxta aggerem publicum, cap. xxxii agens de S. Domitiano eadem pene scribit, quæ Gregorius; Ægidius vero in Additione ad idem caput non modo eadem repetit, verum etiam dictorum suorum testem appellat ipsum Gregorium. Et hinc rursus liquet, quanti facienda sint, quæ sola nituntur Ægidii auctoritate. Henschenius noster in Exegesi præliminari ad tomum VII Maii cap. ix disserens

de ecclesia cathedrali, quæ fuit Trajecti ante S. Monulphum, eandem materiam paucis attigit, atque sic disposuit, ut in nostra sententia, mutatis tamen quibusdam, sat verisimilis maneat traditio de constructis SS. Mariæ virginis et S. Petri apostoli ecclesiis. Præmissis nonnullis de origine civitatis Trajectensis, ita pergit: Muros autem ejus non longum a ripa spatium occupasse, eo libentius credo, quod omnino existimem, extra mœnia fuisse locum, ubi juxta ipsum aggerem publicum sepultus a fidelibus S. Servatius fuit, omnium consensu proximus ei aræ, in qua nunc Servatiana basilica consistit.

171 Etenim Romanis in usu, imo lege fuit, conjectura, efferre mortuos extra cinctus murorum: idque etiam Christiani fere tenuerunt, quamdiu sub Romanis fuere, ut cœmeteria extra urbes haberent, intra autem minime. Eadem quoque occasione, tum etiam ut sacris suis cum minori ethnicorum offenculo vacarent liberius, factum est primis Christianismi temporibus, ut, quatenus persecutiones sinebant, sua oratoria ibidem haberent: quale istic quondam a S. Materno consecratum fuisse, Trajectensium fert communis opinio, quam optarem videre confirmatam antiquiori ac fideliori teste, quam sit Jucundus (qui seculo xi S. Servatii Vitam conscripsit, fabulis permixtam) sequacem post se trahens Ægidium. Utut est, Constantino Magno libertatem Christianis faciente, templa in omnibus Romani imperii civitatibus erigendi habendique, et suo omnes exemplo animante ad opus, non est credibile, Trajectenses diu contentos fuisse suburbano illo, si quod fuit, oratorio: sed æquum est credere, media, ut tunc erat, urbe extructam ecclesiam populicapacem. Hanc credere possumus, eo fuisse loco, ubi nunc est S. Mariæ collegiata ecclesia, sive illa a principio fuerit Deiparæ sacra, sive postea hanc appellationem acceperit: neque enim alius locus ullus hujusmodi prærogativam prætendit inferiori atque ripensi tractu, qui solus oppidum constituebat, antequam mœniis includeretur arca, Servatiano sepulcro sacrata. In hac igitur dixerim, divinis operatum fuisse Sanctum brevi illo, quo inter Trajectenses vixit tempore, in hac ordinatum Agricolaum, in hac cathedram pontificalem fuisse, usque ad tempora S. Monulphi sub episcopis undecim. Hactenus laudatus Henschenius.

172 Hæc sic disposita, traditionem de ecclesiis, a Sancto nostro hic constructis, verisimilem relinquunt, sed, ut monui, quibusdam mutatis aut certe aliter intellectis, quam intellexerit Henschenius. Is nempe tum hic tum alibi juxta eam opinionem processit, in qua S. Maternus seculo i statuitur, et in qua proinde S. Petri ecclesiæ seu oratorii primordia illi quidem adscribi possent, nequaquam autem ecclesiæ S. Mariæ Virginis initia, quæ merito retrahit Henschenius ad tempora Constantini Magni. At in nostra sententia de S. Materni temporibus, facile utriusque loci exordia ipsi attribuantur, dicendo, quod extra urbis ambitum non procul a loco, ubi post sepultus fuit S. Servatius, oratorium seu humilem ecclesiam erexerit S. Petro, quando primum illuc pervenit, Constantino etiam tum gentili; alteram vero multo ampliore SS. Mariæ Virgini in ipsa civitate, quando, Constantino ad fidem converso, curam ecclesiæ Trevirensis transtulit in Agritium, et ad suos Ubios, Tungros ac Trajectenses rediit.

F nostræ sententiæ aptata traditionem verisimiliter exponit.

AUCTORE
J. P.

§ XVII. Variæ Belgii ecclesiæ, quæ S. Maternum fundato- rem suum agnoscunt.

Templa po-
suisse scribi-
tur

Quod Tungris et Trajecti præstitisse creditur S. Maternus, idipsum ei acceptum referunt ejusdem Leodiensis dioceseos civitates aliæ et oppida, atque imprimis Hoyum, aliis Hujonum, Hujonium et Huum, situm ad Mosam fluvium, æquali distantia quinque milliarium Namurco et Leodio. Sic scribit Magnus chronista Belgicus: Fidelium multitudinem augeri conspiciens, circumivit villulas diocesis et venit Hoyum, et ibi ecclesiam beatæ Mariæ construxit ad radicem montis, ubi et usque hodie altare, quod ipse erexit de lapide tartaro, inviolabile servatur ante fontes, ante quod dominus Theodinus 24 Leodiensium episcopus sepultus est. *Hugus ecclesiæ mentio est etiam apud Ægidium Aureæ-Vallis tum alibi, tum præcipue in gestis memorati Theoduni episcopi apud Chapeavillum tom. II pag. 3, ubi produci-
tur sequens ejus privilegium: Ego Theodinus Dei gratia Leodiensis episcopus notum esse volo tam præsentibus, quam futuris, qualiter post libertatem Hoyensis ecclesiæ, quam dominus Maternus beatæ memoriæ episcopus consecrando primitiavit, adjecerim libertatem etiam villæ. Præfatam siquidem ecclesiam a fundamentis ad laquearia, a laquearibus et ultra reædificavi, quam etiam in auro et argento et gemmis et prædiis pro modulo meo ditavi, et de Agar Saram esse feci. Hæc cum brevi elogio Theoduni, qui ad sedem episcopalem passim erectus scribitur sub annum 1049, confirmari ait Chapeavillus in Gestis abbatum S. Laurentii, eorumque verba recitat in hunc modum: Post Wasonem Theodunus successit, placidum Leodiensis ecclesiæ sydus, qui basilicam sanctæ Dei Genitricis Mariæ, ut magna devotione, sic magna operositate, in Hoyo extruxit, in qua et sepultus quiescit ante altare, quod ibi B. Maternus extruxit.*

Hoi,

174 Ægidio et chronistæ Belgico assentiuntur rerum Hoyensium hodierni scriptores, cum de ecclesiæ prima fundatione eis sermo est; at dicti altaris meminerunt pauci; imo nullam ejus hodie superesse memoriam, testis est Fisenus in Historia Leodiensi pag. 35. Eodem loco subdit idem Fisenus traditionem alteram de Joanne Trevirensi S. Materni discipulo, quam paulo fusiùs repetit in Paralipomenis florum ecclesiæ Leodiensis pag. 585 sub hoc titulo: S. Joannes Trevir discipulus S. Materni; et dein, citato Magno Chronico Belgico, sic pergit: Treviris natus patre senatorii ordinis adolescens spes omnes, in rebus humanis sitas, parentesque ipsos reliquit, ut ad vitæ sanctioris institutum expeditus contenderet. Venit ad Maternum, cum ille Hoji sub annum Christi centesimum Christianam legem prædicaret. Venientem excepit apostolica caritate, præceptionibusque adeo salutaribus illum ad omnem sanctitatem instituit, ut integerrimam duxerit vitam proxime ædem, quæ jam tum ea in urbe ad pedem præaltæ rubis Virgini Matri constructa erat. Sed aperte hallucinatus est laudatus auctor, si ista aliunde non habuerit, quam ex Magno Chronico; neque enim hic de Hoyensi ecclesia agi-

tur sed de Tungrensi, ut patet ex verbis Chronici, quæ huc similiter transfero. Item filius cujusdam consulis Trevirensis hoc tempore, nomine Joannes, seculum et parentes fugiens, a beato Materno juxta ecclesiam sanctæ Mariæ TUNGRIS in arcta cella recluditur, sancte Deo serviens,

175 Hinc Dionantum, aliis Dinantum, progredimur, oppidum ejusdem Leodiensis ditionis, de cujus conversione ad fidem ac primaria ecclesia a Sancto nostro exstructa scribit hoc modo Fisenus in Historia Leodiensi pag. 35: Dionantum quippe urbs tum erat (quando illuc advenit S. Maternus) longo situ, in angusta valle Mosam inter et abruptas rupes, cui a Diana nomen fuisse commemorant. Hodie certe antrum urbe media ostentatur, quod Dianæ sacrum fuisse quondam, vulgus affirmat, et redditus oraculis celebratum. Ipse locus is est, qui famæ fidem faciat. Exterminata impietate, sincerum Numinis cultum aggressus stabilire Maternus, Memmium habuit adiutorem, Catalanorum apostolum; quem sacer mentis impetus extra diocesis suæ fines Dionantum abduxerat. Communi conatu, cum inferis bellum indixissent, gessissentque feliciter, ædes sacras condiderunt singuli et consecrarunt. Virgini Parenti Maternus, Memmius protomartyri Stephano. Eadem pene habent Foullonius ac Placentius, sed sine testimoniis. S. Memmii gesta discussa sunt ad diem 5 Augusti, ejusque in Gallias adventus collocatus seculo III.

176 Leffia quoque, quæ nunc abbatia est Ordinis Præmonstratensis in suburbio Dionantensi, ubi in Mosam influit fluvius Leffia, a S. Materno templum constructum fuisse Magnæ Dei Matri, incolarum traditio est, uti testantur iidem Fisenus et Foullonius. Addit ille in Floribus ecclesiæ Leodiensis, quod in isto templo Maternus SS. Mariæ Virginis imaginem, quam suis ipse manibus effinxerat, collocavit, postea miraculis celebrem. Simile memorat idem auctor de Cennacensi Leodiensis ditionis oppido, in quo et ædem optimæ Matris sacram erexit, et ejusdem imagine ornaverit, quam perpetrata in nostram ætatem prodigia illustravit. Brouerus autem lib. II Annalium pag. 163 ex Ms. gestorum Trevirensium compendio insigne miraculum adducit a Sancto patrato cum Cennaci ageret; quinque scilicet eosque, ut traditur, regios filios, ruina oppressos, divina virtute a morte ad vitam revocatos. Sunt qui et Andaini, qui locus in Arduenna situs est et hodie dum ad S. Hubertum appellatur, Saint Hubert, templum a S. Materno positum volunt, atque divo Petro Apostolorum principi consecratum.

177 Sed mira sunt, quæ circumferuntur de Namurcensis ecclesiæ initiis. Audi Fisenum p. 36: Namurcum etiam signa Christiana intulit, ut illato bello cacodæmonem, isthic quoque sua mendacia miseris mortalibus ceu oracula venditantem, profligaret; ejus quippe simulacrum nomine NAM venerationi fuisse, ab antiquo fama est. Quod adveniente Materno, cum obmutuisset, et nulla deinceps redderet oracula, amplexi Christiana sacra incolæ, Nammutum appellaverunt: ex quo urbi Namuco primum, deinde Namurco parva litterarum mutatione manserit nomen. Ita ferunt: nulla ejus a veteribus fides est. Quamquam sub hoc tempus oracula toto pœne terrarum orbe obmutuisse, constet. Porro Dei Parenti ædem sub ardua item rupe posuisse Maternum, ac dicasse, nemo ambigit. Infixam intimis animi medullis dulcissimam Matrem circumferebat:

A cumferebat: utilitatem enim laboribus suis nullam, nullam eorum fructibus perennitatem sperabat, nisi ejus auspiciis.

in civitate,

178 *Eadem quoad substantiam leguntur apud Foullonium, subditurque, ostendi hodiedum in divæ Virginis templo parvum columnæ cavum, quod idoli istius fuisse autumant, eodemque loco sacellum a divo Materno ad divæ Virginis memoriam ædificatum. Alia exstare usque nunc pietatis S. Materni monumenta, auctor est Joannes Baptista Gramay in Historia Namurcensi part. I septenarii, ita inquit: Namurcensis provincia... hæc illa, cui nomen fuit muta, mutataque in religionem idololatria. Hæc illa, quæ omnium Belgii provinciarum prima Discipulum principis Apostolorum præconem nacta, exemplum Stratonis Tyrri imitata, oculos in occidentem conversa superstitionem, meruit prima fidei nostræ orientis auroram aspicere et venerari. Hæc illa, quæ quatuor a D. Materno dicata monstrans altaria, doctrinæ ab eo perceptæ ita tenax fuit, ut per mille quingentos amplius annos nullo hæreseos inquinata adulterio, nullis atheorum infecta fraudibus, integra perseverat. Non examino, quæ hic effert stylo oratorio laudatus historicus; at quod ait de quatuor altaribus, non satis explicat, ut assignare queam, quibus in locis Namurcensis provinciæ supersint hodiedum singula. Unum tamen ipse indigitat tom. II ejusdem Historiæ sect. xxvi hisce verbis: Succedat (collegio cathedralis ecclesiæ) collegium canonicorum D. Virginis vetus illud, et quod de præeminentia longo tempore cum D. Albani collegio (cathedralis ecclesiæ) certavit. Monstrant enim altare et locum ubi S. Maternus, conversioni infidelium operam dans, rem divinam peregit.*

B

ac ejusdem comitatus

179 *Alia in comitatu Namurcensi a Sancto nostro erecta templa enumerantur in ejusdem diæcesios Sacratio, anno 1619 typis vulgato, pag. 22 sequenti ordine: S. Maternus, divi Petri discipulus, Namurcensium apostolus, templa Hastensiense, Walcuriense, Namurcense, Namecense in Namurcena patria cœlorum Reginae dedicavit, quæ etiamnum hodie ejus in cultu perstant integra. Tum in asserti testimonium vocantur earundem ecclesiarum archiva. De Hastensiensi, quod antiquum cœnobium est Ordinis S. Benedicti trans Mosam fluvium, id ipsum affirmat Gramayus in Antiquitatibus comitatus Namurcensis sect. III de præfectura Boviniensi, producitque, in quo id confirmatur, diploma foundationis dicti cœnobii, conscriptum, uti ipse quidem putat, seculo VII; sed id manifeste supposititium esse, e pluribus capitibus probatum est apud nos tom. III Aprilis pag. 820, quod proinde sicut nihil detrahit veritati traditionis de fundata a S. Materno ecclesia, sic nihil etiam ad illam confirmandam valet.*

C

locis aliis, ubi colitur Officio die 19 Septembris.

180 *Idem Gramayus sect. x agens de Walcuriensi oppido, ad præsens institutum sic habet: Quoad rem sacram, accepit hic locus in pago Arduanensi, ut tunc loquebantur, situs, lumen fidei annunciante beato Materno, qui, ad meliorem frugem converso Arbo horum locorum tyranno, ecclesiam Virgini Matri dedicavit, in eaque iconem suis, ut creditur, manibus delineatam reposuit, miraculis clarissimam et frequenti peregrinorum concursu visitari solitam. Hæc item pene ad verbum leguntur in Sacratio citato num. præced. p. 13. De Namecensi autem templo, quod supra ultimo loco enumeratum est, nihil ulterius reperio. Ceterum S. Materni annua festività recurrit per totam diæcesim Namurcensem*

ad diem 19 Septembris, uti colligo ex Proprio Sanctorum, in quo ad præfatum diem præscribitur Officium de eo recitandum sub ritu duplici de Communi confessoris pontificis cum lectionibus secundi Nocturni propriis, ex memorata sæpe ejus Vita depromptis.

AUCTORE
J. P.

§ XVIII. Templa Coloniae et Bonnæ a Sancto ædificata; miracula pluribus locis patrata.

Coloniam Agrippinam per S. Maternum templis fuisse nobilitatam, unanimis incolarum consensus est; neque ejus rei silentium est apud ullum, qui de celeberrimæ hujusce civitatis Christianis primordiis conscripsit. Bina nominat Aegidius Aureæ-Vallis in Additione ad cap. XIII Hariheri: Pervenit Coloniam, inquit, in qua prædicatione sua, destructo juxta Capitolium in porta cultu Martis, ac per civitatem templis diversorum deorum, duas principales ecclesias cum aliis Sanctorum diversis oratoriis, unam in honorem Domini nostri, quæ nunc dicitur S. Cæcilie, aliam B. Petri, quæ nunc dicitur S. Victoris, ... ædificavit. Et paulo inferius: Fundavit per diæcesim Coloniensem multas Sanctorum diversorum ecclesias, primo destructis idololatriæ templis. Hunc ducem in iis, quæ habet de duobus templis Coloniensibus, secuti sunt Fisenus, Brouerus et Gelenius in Pretiosa Hierotheca Coloniensi cap. v. Ea ipsa nominat similiter auctor Magni Chronici, additque, quod in S. Petri basilica S. Maternus posuerit sedem episcopalem. Eisengrenius vero lib. I Rerum Spirensium, ecclesiam, nunc S. Cæcilie nomine insignitam, primum beatissimæ Virgini dedicatam fuisse ait, et intra urbis mœnia constitutam, alteram vero extra mœnia S. Petro.

Ecclesias Deo
ejusque Matri,
ac S. Petro

E

182 Gelenius de iisdem ecclesiis denuo agens lib. I de Magnitudine Coloniae syntag. v ea, quæ ex Chronico Belgico et Eisengrenio dubium parere nata erant, sic exponit: Quæ nunc S. Cæcilie dicitur, a B. Materno antistite Deo Optimo Maximo, Deiparæque erecta est, et seu metropolitana seu cathedralis dignitas illata in urbem ex suburbio, ut monumenta et Vitæ scriptores asserunt. Hæc Gelenius, qui tamen paulo altius ipsemet templa ac Sanctorum nomina confudisse videtur hisce verbis: Coloniae Agrippinæ majores fecit S. Maternus progressus, ædificulam in portu ædificasse traditur, quam S. Severinus restaurans, beati Servatii, hospitis memoriæ reliquit. Traditur etiam, Deo metropolitanam primam ad ipsam urbis fossam ante Paphiæ deæ portam extruxisse, ubi nunc est divi Andreae basilica. olim dicta B. Matthæi in fossa, id cum alia monumenta, tum sæpe et nuper effossum vestigium operis ostendit. Dum autem primo adventu basilicam erectam dico, domos et cœnacula larga in titulum conversa intellige, qualia Baronius describit ann. 57 num. 100, tum alibi. Facile advertit studiosus lector, cur postremum hoc addatur; quia scilicet primo seculo, cui S. Materni episcopatum illigat laudatus auctor, non satis congruit tot basilicarum erectio. Sed reliqua perpendamus.

condidit; non
item sacellum
hodieu S. Servatii dictum,

F

AUCTORE
J. P.
ut putavit
Gelenius, qui
etiam situm
ecclesiae S. Pe-
tri

183 *Primum, quod asserit de ædícula in portu, cui dein nomen S. Servatii, excitata a Sancto nostro, nullis aliorum scriptorum suffragiis suffultum deprehendo; contra Erhardus Winhemius in Sacratio Agrippinae diserte asseverat pag. 305, sacellum S. Servatii, quo nomine unum dumtaxat venit in serie ædium Coloniensium, situm in platea S. Joannis, conditorem habuisse ipsummet S. Servatium, qui id ex occasione, quod ibidem in somnis columnam igneam vidisset, in honorem Dei extruxit, et Portam cæli cognominavit; quod nomen dein exiit sacellum, et ipsius Servatii fundatoris assumpsit. Quod secundo loco adstruit, et lib. III syntag. 137 repetit laudatus Gelenius, basilicam S. Andreae, olim sub nomine S. Matthæi, fuisse primam metropolitanam S. Materni, nullius similiter scriptoris testimonio firmatum novi, pugnatque non tantum cum Chronico Belgico, in quo dicitur, quod Sanctus ecclesiam dedicaverit S. Petro, quæ nunc est S. Victoris, in eaque posuerit sedem episcopalem; sed et adversariam sibi habet famam, quam hodie vigere apud Colonienses ipsemet fatetur lib. III, syntag. 1, § 4, ubi agit de structura metropolitanae ecclesiæ.*

B
traditioni
adversantem
designat.

184 *Fama autem, ut colligo ex ipso Gelenio, Winhemio et aliis, hæc est: S. Maternus primum sibi ac sedi suæ excitavit humilem ecclesiam seu oratorium extra urbis, veteris scilicet, mœnia, et illud consecravit S. Petro. Dein rebus Christianis incrementum summentibus, sedem transtulit in civitatem ad augustiorem ecclesiam, a se quoque Deo ejusque sanctissimæ Genitrici, erectam. Lapsu temporis S. Petri oratorium in civitatis ambitu conclusum est, et SS. Mathiæ ac Victoris, imo communis S. Materni, nomen obtinuit, atque hodiedum suum in parochia S. Pauli, Antiquum summum, Teutonice, Der alten thum, a vulgo appellatur. Basilica beatæ Mariæ Virginis, deinde S. Cæcilie titulo venit, habuitque cathedralis ecclesiæ dignitatem usque ad tempora Caroli Magni: Nunc, teste Winhemio, collegium est, tam virorum, præpositum tamen et decanum non habentium, quam virginum nobilium et patriciarum sub regula B. Augustini, per reformationem in clausura admodum stricta, disciplina satis viventium; quorum abbatissa collegii totius caput, ut plurimum comitissa est.*

Alia templa
Coloniensia

C

185 *Plura de hac ecclesia collegiata vide apud laudatum auctorem pag. 415 Sacratio, ubi fuse disserit de nomine per S. Maternum ei primum imposito, atque una indicat, quod ecclesia paræcialis S. Petri illi contigua, etiam ejusdem S. Materni opus sit, et hoc quidem postremum absolute asseverat pag. 249, ubi de paræcia S. Petri ei peculiaris sermo est. Addamus hic ex eodem, quæ tradit de initiis collegiatae ecclesiæ S. Andreae pag. 64: Primitus sub patrocinio S. Matthæi apostoli a S. Brunone ejus nominis primo, episcopo vero Coloniensi 25 fundata, sacratis Deo virginibus assignata, sed paulo post ab eodem in collegium canonicorum, Matthæi patrocinio in S. Andreae commutato, conversa fuit. Nihil prorsus de ea antiquitate, quam ipsi attribuit Gelenius. Porro sedit memoratus Bruno episcopus post medium seculum x. Est et alia in civitate Coloniensi ecclesia eaque paræcialis sub titulo B. Mariæ Virginis in littore, cujus incunabula ad Sancti nostri tempora spectare videntur Gelenio lib. III, syntag. xxii, imo ipsiusmet Sancti opus esse, credi ab aliquibus affirmat, præsertim veterem ecclesiolam, quæ nunc subterranea specus est seu cripta, S. Maternicella nuncupata,*

in qua referunt funus beati confessoris depositum fuisse, ante translationem Treviros, de qua inferius.

D

186 *Nomina aut situm reliquarum ecclesiarum, quas per Coloniensem diocesim erectas fuisse volunt a S. Materno plurimas, non comperi apud rerum patriarum collectores, præterquam unius, memoratæ a Cratepolio in Annalibus archiepiscoporum pag. 2 his verbis: Apud Bonnam ecclesiam in honorem sancti Joannis Baptistæ dedicavit, quæ postea in virginum nobilium collegium evasit. In margine indicat, vocari id collegium Dedonis, vulgo Ditzkirchen: unde, teste Winhemio pag. 267, sub annum 1313 translatae sunt sacrae virgines ad ecclesiam Sanctæ Agathæ, sitam in meditullio urbis Coloniensis, ubi usque nunc visitur parthenon Ordinis S. Benedicti.*

Sancto ad-
scripta et
nomen Bonnae,

187 *Certe Bonna, quæ urbs est distans Colonia quatuor miliaribus Germanicis, et ordinaria sedes Coloniensis electoris, S. Maternum, primum suum apostolum agnoscit, uti conjicio ex Ægidio Aureæ-vallis ita scribente in Additione sæpe assignata ad cap. xiii Harigeri: Cumque per descensum Mosellæ et Rheni secus ripam castellis et villis prædicasset, et dominos oppidorum et villarum convertisset, et maxime dominum Bonnensem, pervenit Coloniam. Petrus Bertius lib. III Commentariorum rerum Germanicarum, perstringens originem Christianæ religionis apud Bonnenses, refertur ait, quod hic docens S. Maternus aras et idola Mercurii subverterit, non aliis usus armis, quam efficaci doctrina Christi. Gelenius item lib. I, syntag. v, verba Ægidii mox citati paulo auctius perhibens, sic loquitur: Inter cætera vero opera S. Maternus non tacendum Bonnæ præstitit beneficium. Præerat istic, uti Vitæ scriptores tradunt, vel oppidi præses, aut legionum Romanorum ductor; hunc Christo lucratus, insignem istic ad præsens tempus servatam ecclesiam fundavit. Hinc promanare videtur tanta Bonnensis cleri potestas. Sic ille, pergens dein potestatem istam pluribus describere.*

per ipsum ad
fidem con-
versæ.

E

188 *Sicut nihil sese offert, quominus plura, quæ hactenus ex particularium locorum traditionibus retulimus de ecclesiarum constructionibus, quoad substantiam credamus esse vera, etiamsi nulla eorum speciatim notitia relicta sit apud biographos et historicos, quos defectu aliorum retustiores compellare cogimur, Eberhardum, Theodoricum, Goldscherum et Harigerum; sic nec ratio se prodit, cur merito dubitemus, quin vera sit traditio, qua creditur Sanctus divina virtute variis in locis, ad confirmationem fidei a se traditæ, miracula et prodigia patrasse, eaque numero plurima, uti generatim saltem insinuant jam laudati auctores, dum sic scribunt: S. Maternus pontificalem suscipiens apicem cœpit per civitates et regiones veram fidem, quæ est in Christo, constanter prædicare, magnis virtutibus quotidie crescere, signis ac miraculis longe lateque clarescere. At paucorum dumtaxat explicationem notitiam ad nos similiter transmiserunt, quam præterea aliunde supplere concessum non est, silente hic cum aliis ipsomet Ægidio.*

Miracula
multa patrasse
scribitur:

F

189 *Itaque præter unum alterumve, occasione erectarum ecclesiarum supra recitatum, et in quantum spectat ad adjunctorum verisimilitudinem, lectoris judicio relictum, tria tantum prodigia distincte exposita reperimus, quorum primum hoc loco exhibemus, reliqua bina reservantes in paragraphum sequentem. Illud paucis his verbis*

ex illis unum
a multis rela-
tum

A *verbis proponit auctor Gestorum Trevirensium apud Leibnitium et Calmetum sæpe memoratos : Hic Tungrenses et Agrippinenses ad fidem Christi convertit, et his tribus civitatibus pontificali jure præsedit, in quibus singulis fertur uno eodemque Paschali (apud Acherium Pentecostes) die divinum Officium celebrasse. Auctorem hunc descripsit Ægidius in Additione ad Harigerum cap. XIV, indicans tamen, prodigium istud factum esse angelo ducente. Ex Ægidio autem id passim recitant recentiores, at non omnes idem super eo ferunt judicium. Credit Browerus ad annum 92 et adductis e Scriptura exemplis, atque expositis primorum fidei nostræ antistitum ritibus ac moribus, conatur etiam ei fidem conciliare apud alios, contra nonnullos, qui id incredibile esse adstruerent.*

fidem non invenit apud omnes; rationes, ab quas a neoterico scriptore

190 *De Facti veritate judicium suspendit Foulonius; Fisenus magnopere se dubitare non dissimulat; utriusque autem ratio est, quod Ægidium, antiquissimum juxta ipsos ejus testem, hominem agnoscat in prodendis mirabilibus justo leviozem. Accedit Bertholetus, qui lib. I Historiæ Luxemburgensis pag. 121 de facto ita disserit, ut facile perspicias, quod fidem ei non attribuat. Nam postquam dixisset, Ægidium auctorem esse alioqui aliqujus ponderis, sed in materia miraculorum nimis credulum, mox Gallico suo idiomate subdit sequentia in Latinum versa : Hoc ut exploratum nobis sit, ad unum tantum attendendum, quod narrat; quod scilicet S. Maternus Missam celebravit eodem die Paschatis Tungris, Coloniae et Treviris. Rectius locutus fuisset, si dixisset, quod illic prædicarit; cum Missæ caerimoniae determinatæ non essent id temporis. Scio, Sanctum eodem tempore potuisse esse diversis in locis, quandoquidem nihil impossibile sit apud Deum; at hoc miraculum patratum esse a S. Materno, non probat Ægidius Aureæ-Vallis.*

in dubium vocatur,

191 *Facile assentior laudatis historicis in iis, quæ de nimia Ægidii credulitate pronunciant : imo plus dico; ejus auctoritas adeo exigua est apud me, dum refert res gestas primorum seculorum, ut nihil nisi ambigua fide ab eo recipiam, quod aliunde probatum non invenio. At non satis percipio, cur vapulet hic, quia scribit, quod S. Maternus divinum Officium celebravit, curve rectius fuisset locuturus dicens, quod prædicarit; quia Missæ caerimoniae non erant determinatæ id temporis. An Ægidius vel verbo indicat, quod S. Maternus, primo et secundo seculo juxta ipsum episcopus, iis caerimoniis usus sit, quæ postmodum ab Ecclesia constitutæ sunt? Nude dicit, quod Officium divinum celebravit, unde illud non magis elicias, quam ex iis, quæ leguntur apud venerabilem Bedam de S. Marco Evangelista in Martyrologio ad diem 25 Aprilis : Videntes (pagani) eum die sancto Paschæ Missas celebrantem, miserunt funem in collo ejus etc. An fortasse carpitur Ægidius, quia dicit, S. Maternum tribus in locis, ac proinde ter uno eodemque die Paschatis celebrasse? Sed quomodo probabitur, illum morem in tanta sacerdotum penuria non exstitisse primis seculis, qui vixit deinceps, et viget etiam hodie, ut propter multitudinem fidelium ab uno sacerdote iteretur sacrosanctum Missæ Sacrificium in diversis locis?*

nobis non probantur.

192 *Quapropter si factum, de quo agimus, in dubium vocari debuit, aut rejici ut fabulosum, nihil prorsus ad hoc valebant rationes a laudato historico allegatæ, satiusque erat inhærere terminis Foulonii et Fiseni, Ægidium scilicet non esse testem idoneum, qui fidem faciat. Sed neque satis*

assequor, cur Ægidius hic traducatur, ut primus miraculi assertor, quandoquidem legatur in omnibus editionibus Gestorum Trevirensium, quorum auctores, licet ad persuadendum nobis non magis idonei, certe Ægidio multum antiquiores creduntur, et qui apud historicum Luxemburgensem aliosque, propugnantes missionem S. Materni a S. Petro apostolo, auctoritatem habent omni exceptione majorem.

AUCTORE
J. P.

§ XIX. Sancti virtutes, obitus, et corporis Colonia Treviros translatio.

S *anctum nostrum egregiis animi dotibus fuisse ornatum, atque peculiariter in ipso eluxisse, præter sanctitatem vitæ, doctrinam, prudentiam et summam in pertractandis rebus fidei dexteritatem, sufficienter colligimus ex Eusebio, Optato Milevitano ac Constantino imperatore citatis § 9: verum præter generalia horum testimonia nihil nobis certo compertum est de ejus virtutibus. Compendium quidem peculiarium ejus virtutum aliarum exhibent biographus apud nos tom. II Januarii, et Harigerus apud Chapeavillum tom. I, illudque tale, ut nihil absonum contineat, nihil incredibile; sed cum non alios habeat testes præter illos, super quibus sensum nostrum sæpe aperuimus, cumque adhæc hujusmodi nobis appareat, ut facile quibusvis sanctis præsulibus et divinæ gloriæ promovendæ studio incensis pastoribus aptari queat, non possumus non suspicari, quod pie excogitatum potius fuerit, quam aliunde acquisitum. Quare transcribimus illud sub ea cautela, quæ sæpe alias gesta Sanctorum ab auctoribus, nimio temporis intervallo remotis, nec sufficienti monumentorum auctoritate munitis, concinnata et valde suspecta.*

Quamvis ea, quæ de Sancti

194 *Tale est apud biographum, et viâ dissimile apud Harigerum: Quanto quotidianis incrementis fidelium multitudinem plus augeri conspexerat, tanto diligentius injectum ministerium regulariter ordinare studebat. Hic etenim quamvis esset magnæ Vir auctoritatis et prudentiæ, nihil tamen ex proprio imperio, quasi libera utens potestate, exercuit; sed omnia humiliter atque simpliciter egit, communemque se subditis studio sanctæ dilectionis exhibuit; in omnibus etiam, quæ probabiliter gerebat, non suam, sed Christi gloriam quærebat, quique inter cetera sanctarum virtutum exercitia mitissimus existens, consolabatur afflictos, pavit ex his, quæ habebat, egenos, vestivit nudos, redemit captivos, suscepit peregrinos, errantibus viam salutis misericorditer ostendit, desperatis spem veniæ consequendæ clementer promisit, currentes viam mandatorum Dei semper ad anteriora impulit, in eadem remorantes verbo exhortationis instigavit, et modo docendo, modo exhortando, modo sustinendo, modo in periculis se objiciendo. omnibus indesinenter pio solamine occurrit. Dein dicitur, his fultus virtutibus pervenisse ad sanctam et laudabilem senectutem, et annos quadraginta mansisse in sacerdotali ministerio, sicut totidem diebus jacuerat in sepulcro.*

E

virtutibus.

F

AUCTORE
J. P.

præmuniata
ipsi morte.

pulero, quando scilicet per baculum S. Petri
revocatus est ad vitam, de quo superius actum
est.

195 Scimus S. Maternum episcopatum tenuisse
anno 313 et 314, ac deposuisse credimus ante
347, quo Euphratas Coloniensium antistes Sar-
dicensi synodo interfuisse legitur; quo anno mor-
tuus sit, et an biographus ex traditione meliore,
quam alias, acceperit, quæ tum de longa sedis
duratione tradit, tum fusius enarrat de Sancti
obitu ejusque adjunctis, ignoramus; ac proinde
hæc, non nisi sub ea cautela, qua monuimus
n. 193, transcribimus. Is itaque solitus erat per
nocturnam quietem, locum, ubi corpora San-
ctorum requiescunt, silenter frequentare, et
ibidem diutius in oratione solus persistere: unde
dum quadam nocte juxta morem eandem ec-
clesiam intraret, ibique prolixius divinas laudes
celebraret, circa mediam noctem cœpit somno
gravari, et ab instantia precum, offendente sap-
pius lingua, retardari; ille in subsellio, quod ibi
erat, considens, infixis ad genua cubitis, at in-
ter se utrasque manus sanctum caput reclinavit,
et paululum somno cedens, celeriter obdormi-
vit: statimque apparuerunt ei per visionem S. Eu-
charius et B. Valerius, clarissimis vultibus splen-
dentes, sacerdotalibus infulis coruscantes, coro-
nas singulas, rosis et liliis ac ceteris odoriferis
floribus mirabili arte intextas, in capitibus ge-
stantes, consimile sertum demonstrantes et di-
centes: Ecce Materne, sicut olim tibi promisi-
mus, ita ante diem dormitionis tuæ visitandi
gratia ad te venimus. Nunc ergo gaude et lætare,
quia die tertio ex hoc seculo migrabis, et ad ine-
narrabilia Domini tui gaudia introibis. En cerne
præmii tui incorruptibilem coronam, quæ a pa-
radiso perpetuæ amœnitatis est sumpta, et
tibi a Christo per famulos suos destinata; cujus
flos numquam marcescit, cujus odor numquam
a suavitate deficit, cujus perseverantia finem non
novit; quam post corruptionem præsentis vitæ
incorruptibiliter possidebis, et in conspectu Re-
gis regum cum ea laureatus æternaliter perseve-
rabis.

aliisque hujus
adjunctis,

166 His dictis mox disparuerunt; ille autem
a tenuissimo somno evigilans, valde quidem læ-
tus de ostensa sibi visione exstitit, sed tamen
statim adesse corporis molestiam sensit, accer-
sitoque ministro, cum ejus juvamine ad cellam re-
diit, et seorsum familiaribus discipulis hoc, quod
sibi ostensum fuerat, retulit. Die autem crastina,
convocata ad se fratrum caterva, cœpit eos stu-
diose de fidei integritate admonere, et animos
eorum ad cœleste desiderium delectabilibus ver-
bis accendere, ac per totum diem salutaria mo-
nita eis dare non cessans, usque ad octavam ho-
ram subsequentis noctis sermonem exhortarium
protraxit; et, quod reliquum noctis supererat,
in psalmis ethymniscum fratribus transegit. Post
pullorum vero cantum, instante jam die, venit
desuper clara vox, cunctis, qui in ipsa cellula
erant, audientibus, dicens: Materne dilecte Dei
veni. Qui mox quasi assuetam vocem audiens,
conversus ad circumstantes fratres ait: Valet,
filioli mei, et viscera mea: ego enim jam migrabo,
et in præsentī seculo amplius vobiscum non ero.
Et hæc dicens communionem Dominici Sacra-
menti accepit, statimque sanctam animam exha-
lavit. Tunc, qui præsentēs erant, fideles condi-
gnas exequias expleverunt, et ejus corpus non
longe a reliquiis SS. Eucharīi et Valerii hono-
rabiliter posuerunt, die 18 Kal. Octob. Hactenus

biographus, et post eum, mutata dumtaxat phrasi, D
omissoque die obitus, Harigerus.

197 Locus emortualis in apographis, quibus
usus est Bollandus, non signatus, clare exprimitur
in aliis Vitæ exemplaribus, et una describitur pro-
digiosa sacri corporis translatio, cujus neque in illis,
neque in Harigero apud Chapeavillum ulla mentio
est. Demus textum integrum ex memoratis et post
assignandis exemplaribus: Obiit autem apud Co-
loniam 18 Kalend. Octobris anno Domini 130. Cu-
jus obitu Treviri comperto, mox Coloniam profecti
sunt, Pastorem suum repetentes. Aderant et
Tungrenses, qui simul cum Coloniis * eum sibi
retentare satagebant *. Certatum est diu ab
utrisque. Interim quidam venerabilis senex in
urbe apparens monuit cives, ut, a lite desistentes,
suis parerent consiliis, et corpus Pontificis in navi
ponentes, deinde a littore fluctibus impellentes,
quo Deus velit, abire sinant. Mira res! Mox ut
angelus consuluerat, factum est, navisque sacro
corpore onusta, nullo se regente nauclero, an-
gelico remige * contra fluctus dirigitur, et parvo
horæ spatio, milliario confecto, in loco, qui ex
tristitia Coloniensium Ruigne (aliis Rowehe,
Roze, Rawenkirch) tunc vocatus est, littori ap-
plicatur. Tunc Treviri corpus sui Pontificis, a
Deo sibi destinatum, cum gratiarum actione sus-
cipientes, Trevirim revexerunt, et in ecclesia
non longe a corporibus sanctorum Eucharīi et
Valerii honorabiliter sepelierunt.

translatione
corporis Colo-
niæ Treviros

* al. Colo-
niensibus
* al. tenta-
bant

* al. remigio

E

198 Ita habent, si minutias excipias, quarum
notavi præcipuas, duo codices membranacei apud
nos Mss. et signati P. Ms. 14, et P. Ms. 19. Item
duo apographa Mss., quorum alterum desumptum
est ex codice Ultrajectino S. Salvatoris, alterum
ex Ms. monasterii B. Mariæ Munsteriensis Luxem-
burgi. Consonant et Gesta Trevirensia apud Cal-
metum, Acherium et Leibnitium, nec non ad sin-
gula pene verba Chronicum Magnum Bellicum,
denique Ægidius Aureæ-Vallis in Additione ad
cap. XVI Harigeri. Accedunt Ms. Trevirensis eccle-
siæ cathedralis, cum Majoribus nostris communi-
catum a Joanne Gamansio Societatis nostræ pres-
bytero, ac Medulla gestorum Trevirensium,
concinnata a Joanne Enen et Latine reddita per
Joannem Schekmannum: sed in his contentio
trium populorum de Sancti corpore paulo aliter
proponitur. Seriem istam monumentorum et scrip-
torum, idem de loco emortuali attestantium, non
eo animo adduxi, quod ex tanto consensu tueri
intendam singula in iis tradita: contra enim, ut
ex dictis perspicuum fit, non possum non refragari
anno emortuali, ibidem designato, cui ut equidem
reor, refragatur ipsamet subjuncta translationis
historia.

referuntur,
incerta sint,

F

199 Nam rationem non reperio sat probabi-
lem, ut cum media gentilitate, quæ certe illis in
partibus dominabatur sub annos 128 et 130, con-
nectam concursum istum Trevirensium et Tun-
grensium ad urbem Coloniensem, publicam trium
populorum de sacro corpore contentionem, ejus-
demque salvi et incolumis translationem ad Tre-
viros, quæ sane, si facta sint, aptius quadrabunt
seculo IV. Itaque testimonia ista protuli propter
neotericos nonnullos, alias non multum incredu-
los, qui obitum Sancti affigentes annis 128 vel
130, non modo translationis historiam ad fabu-
las videntur relegare, verum insuper expresse ne-
gant, mortuum esse Sanctum apud Colonienses,
quia id, ut putant, assertum non est a vetustiore,
quam ab Ædigio Aureæ-Vallis, et quia Harige-
rus dicit, quod Maternus sepultus fuerit juxta
S.

magis tamen
congruunt
quarto, quam
primo seculo;
mortuum esse
Coloniæ,

A *S. Eucharium a fidelibus, qui illius morti interfuerant, ac proinde Treviris obiisse innuit. Etenim ut paucis utrique rationi respondeam, dubium non est, quin inter citatos scriptores sint vetustiores Ægidio et nominatim auctores Gestorum Trevirensium, ut proin perperam ipsi affricetur historia ut primo inventori. Vide præcedentem § in fine.*

quod non sat
consequenter
negat scriptor
neotericus

200 Præterea ex Harigero, quem neque memoratis Gestorum auctoribus anteriorem existimo. non sequitur, mortuum esse Sanctum Treviris. Nam licet dicat, eum Treviris sepultum fuisse a fidelibus, qui morienti adstiterant, id ita exponi potest, ut ex his aliqui, præsertim domestici, corpus sancti Pastoris Colonia Trevirim comitati fuerint, ipsique ibidem parentarint. Repeto ante dicta, non defendo Ægidium, non Gestorum Trevirensium conscriptores, aliosve: sed miror scribendi normam hic a nonnemine usurpatam; dum missionem S. Materni a S. Petro propugnat, nihil ei adversatur silentium antiquorum, nihil rationes in contrarium allatæ. Traditio est, firmata testimoniis scriptorum, sufficit, licet hi multis seculis a re tradita remoti sint, et, uti ipse inficiari non audet, fabulosis adjunctis historias suas consarcinarint. Hic interim, quia unus aut alter similium scriptorum locum emortualem non exprimit et subticet translationem corporis, nihil valet traditio, nihil obtinet aliorum plurium consensus.

omnium pene
consensu tradi-
tur:

201 Plurimum, inquam, nam præter enumeratos corpus S. Materni apud Colonienses defuncti Trevirim translatum fuisse tradunt Albericus Trium fontium monachus, Albertus abbas Staudensis, Guilielmus Eysengrenius, Petrus Mercæus Cratopolis, Gelenius et alii, quos plerosque ipsemet neotericus, ubi S. Maternum S. Petri discipulum facit, in subsidium vocat. Accedunt auctaria Usuardini Martyrologii Lubeco-Coloniense, Greveni et Molani ad dies 14 Septembris et 23 Octobris: Breviaria item Coloniense anni 1618, ac Leodiense anni 1636, nec non Lectionarium Trevirense, in quorum lectionibus de Sancto propriis describitur ejus apud Colonienses obitus et translatio ad Trevirenses. Præterea juxta ipsum neotericum reliquosque omnes, qui miraculum suscitati quondam in Alsatia S. Materni defendunt, plurimum juvant ad ei traditioni fidem conciliandam conditorium, quod usque nunc ostendi ait Beatus Rhenanus apud Helsum vicum, in quo Sanctus aliquamdiu jacuerit mortuus, et vestigia templi olim eo loco exstructi, quæ, teste Browero, hodie supersunt, et convenarum religione et votivis peregrinationibus continentur. Quid causæ est igitur, cur minus robur habeant similia monumenta, hodie dum exstantia, ad confirmandam traditionem demortui apud Colonienses Sancti ac dein Treviros translati?

202 Enimvero, ut mittam veterem ecclesiolam, quæ nunc subterranea specus est seu cripta, S. Materni cella nuncupata, et in qua, ut loquitur Gelenius, referunt funus beati Confessoris depositum fuisse, antequam Colonia Treviros transportaretur, celebris usque hodie locus est, ubi navicula cum sacro pignore Treviros devehendo quiescere creditur. Demus aliquot testimonia. Ad Trevirorum vero Augustam, inquit Eysengrenius lib. I Historiæ Spirensis, ut sepeliretur, tanto urbis Coloniae gemitu, tam lugubri lamentatione fletuque mœrenti defertur, ut eo loci, quo tum temporis ager erat incultus, in perpetuam rei memoriam fanum, Materno sacrum, exstruere-
Septembris Tomus IV.

tur, atque ob facti eventum Rawenkirch nominaretur, quod templum hodie cultissimum cum optima villa corrupte Rodenkirch appellatur. Gelenius in Hierotheca pag. 22: In eo tamen loco, ubi navicula suum stitit cursum, ipsius S. Materni humata sunt intestina, quæ Colonienses perpetuo honorarunt monumento. Illic enim in istius rei memoriam sacellum excitarunt, vulgo Rudenkirchen, quasi Ruhen et Rewenkirchen, id est, quietis aut doloris ecclesiam nuncupatam. De iisdem loco ac reliquiis scribit similiter Winhemius in Sacrario Agrippinæ pag. 23; neque de aliis intelligendum reor, quod legitur sub finem lectionis VI in Breviario Coloniensi ante nominato: Ejus reliquiarum portiuncula extra Coloniam ad Rhenum in vicino loco relictæ, frequenti hodieque concursu celebratur. Habeo et epistolam, datam ad Papebrochium nostrum Calcaria, civitate Germaniæ, die 30 Julii anno 1689, a viro, cujus subscriptum nomen non satis distinguo, sed qui testatur, se fuisse sæpius in Rubenkirchen seu corrupte Rodekirchen, visitarique ibidem a Coloniensibus partem reliquiarum S. Materni a die 14 Septembris usque ad festum S. Michaelis. His accedat Theodorus Rhay, Societatis Jesu sacerdos, in libro, cui titulus Animæ illustres Juliæ, Cliviæ, Montium, Marchiæ etc., ita scribens ad diem 14 Septembris pag. 154: In Montensi ducatu, præfectura Levenburgica, pago Rodenkirchen, duabus super Coloniam Agrippinam leucis, festum S. Materni, Trevirensium, Tungerensium, Coloniensium episcopi, cujus viscera istic quiescentia quatuordecim dierum visitatione populus Coloniensis (secundum faciem Sanctorum jucundus) constanter, una cum vicinis accolis, celebrat.

203 Ceterum, sepositis etiam hisce monumentis, juxta nostram sententiam prorsus verisimile est, obiisse Sanctum apud Ubios, non apud Treviros, cum illis, non his, episcopus præfuerit annis vitæ posterioribus, ut ante statutum est. Sed an eo prodigio iisve adjunctis peracta sit translatio corporis, neque velim asserere, quia demum testem non habeo antiquiorem seculo IX, neque ausim negare absolute, quia constat ex Vitis aliorum Sanctorum, plurima contigisse non minus prodigiosa. Hoc mihi certum, quod nihil occurrat in miraculo translati corporis magis incredibile, quam in altero suscitati in Alsatia Sancti, ut mox innuebam, et si pro rei factæ veritate recurrendum sit ad traditionem, monumenta, auctores, primum solidius probatum mihi non est, quam secundum. Demum ponamus, accessisse ad utriusque rei gestæ historiam adjuncta, postmodum conficta, nondum laborabimus, ut per conjecturas utcumque assequamur, quo pacto Trevirenses potiti sint sacris exuviis, quove his destitui se passi sint Ubii. Nam cum Eucharis et Valerius Treviris defuncti et humati essent, fieri potuit, quod factum esse scribit auctor Chronici Belgici, ut scilicet rogarit Sanctus, ut post obitum Treviros transportaretur cum sociis suis sepeliendus, cui postremæ sancti Parentis voluntati refragari noluerint vel ausi non sint Colonienses.

aliisque de
causis nobis
prorsus verisimile est.

et ex monu-
mentis, quæ
supersunt,

AUCTORE
J. P.

§ XX. Locus primæ sepulturæ;
translatio corporis ad metro-
politānam Trevirensē; pu-
blica ejus expositio; reliquiæ
in aliis ecclesiis.

Corpus primo
sepultum juxta
SS. Eucha-
rium et Vale-
rium,

Pretiosa S. Materni *lipsana* primum honori-
fice deposita fuisse apud Treviros non longe
a corporibus SS. Eucharīi et Valerii, vidimus
§ præcedente. Browerus lib. II num. 98, locum
depositionis fuisse, ait, ipsum oratorium, olim
S. Joanni Evangelistæ consecratum, quod Cella
seu basilica S. Eucharīi deinde nuncupatum fuit,
et ubi nunc extra civitatis ambitum cernitur basi-
lica S. Matthiæ ac celeberrimum Ordinis S. Be-
nedicti monasterium, ejusdem Apostoli nomine
insignitum. Inde vero sacra *lipsana* translata
fuisse, innuit laudatus annalista, ad sacellum se-
ptentrionale extra novam S. Mathiæ basilicam,
sub nomine ipsius S. Materni exstructum, ibidem-
que usque ad hanc diem supra solum eminere tu-
mulum ejus marmoreum. Idem de tumulo con-
firmat *Lectionarium Officiorum Trevirensium*
anno 1645 excusum, idemque de sacello.

dein in eccle-
sia S. Materni,

205 Exstat apud Calmetum inter probationes
ad *Historiam Lotharingicam* tom. I col. 385 pri-
mæ editionis, instrumentum insignis donationis ei
sacello seu templo factæ sub annum 379 per Eg-
bertum archiepiscopum Trevirensē, unde tran-
scribo sequentia: Donamus et legamus (*villam*
Longa-Suram) cum campis, arcis, ædificiis, dec-
imis, curtibus, familiis, mancipiis utriusque
sexus, agris, pratis, vineis, pascuis, sylvis, ven-
ationibus, aquis, aquarumque decursibus, molen-
dinis, piscationibus, vicis, viis et inviis, exitibus,
et reditibus, terris cultis et incultis, quæsitis et
inquirendis, ac cum universis appendiciis et ad-
jacentiis suis, Sancto Materno, cujus basilica ad
Aquilonem basilicæ S. Eucharīi confessoris prope
constructa est: ea videlicet ratione, ut a præ-
senti die divini Officii stabilitas vigilanti solertia
in perpetuum ibidem permaneat, et omnibus ho-
ris nocturnis ante sanctum altare lucernæ in-
censæ lumen adesse perpetim non deficiat. Si
qua vero persona etc. Unde intelligas, etiam tum
ecclesiam fuisse potius, quam exiguæ molis sacel-
lum. Ecclesiam similiter appellat Gabriel Buceli-
nus part. II *Germanicæ sacræ* pag. 224, ubi recen-
sens abbates cænobii S. Matthiæ, citansque
Antonium Mesenich, ejusdem cænobii ascetam et
historicum, sic scribit; 20 (abbas) Fridericus de
Heinsenbergh. Sub hoc constructum dotatum-
que est altare S. Elisabetæ in ecclesia S. Materni
per nobilem ac strenuissimum virum Henricum
Schenck, vulgo Zizermundt dictum. E vita mi-
gravit 1344, 16 Cal. Sept.

post octavum
tamen, ut ap-
paret, secu-
lum,

206 Quo tempore conditum sit templum istud,
quoque in idem delatæ sacræ exuvie S. Materni,
litteris mandatum non reperi; at certe seculo
octavo corpus ejusdem etiam tum quiescebat juxta
corpora SS. Eucharīi et Valerii, si recte notavit
biographus S. Maximini, qui secundum Hens-
chenii conjecturas dicto seculo floruit, quique
sic scribit apud nos tom. VII Maii pag. 22;
ubi enarrat translationem S. Maximini ex Aqi-

lania Treviros. Post denique veniens (*populus*
Trevirensis, corpus S. Maximini deferens) in Tre-
virorum parochiam ad castellum, quod dicitur
Ebosius; ecce quædam femina, immundum ha-
bens spiritum, exclamabat Trevirorum populo,
et ait: Quid fecisti nobis sic? Numquid non suf-
ficiebant vobis sancti Dei Eucharis, Valerius,
et Maternus et B. Agritius, qui nos torquent in-
desinenter, multasque inferunt angustias, quia
huc adduxisti S. Maximum? Et confestim cu-
rata est ab immundo spiritu... Deinde civitati
appropinquaverunt Trevirorum. Tunc univer-
sus populus utriusque sexus cum thymiamatis
et incensis et luminaribus et frequentia multa
ornamentorum, obviam contra suum exierunt
pontificem. S. Paulinus igitur civitatis antistes
in basilicam S. Joannis, quam antecessores ejus
ædificaverant, ferri eum imperavit. Videlicet
SS. Eucharis, Valerius atque Maternus alium
illie præparaverunt sibi locum ad quiescendum:
ibique vir beatissimus in ecclesia, cujus superius
meminius, honorifice conditus est. At sancti
Eucharis, Valerius, Maternus ex altera quies-
cunt parte civitatis, infra ecclesiam, quam sibi
procul a civitate mirabili construxerunt opere.

207 Posteriora verba, quibus alia præmittere
visum fuit ob rationem allegatam num. 66, suf-
ficienter innam, tria Sanctorum corpora simul
delituisse eadem in ecclesia, cum scriberet auctor,
juxta cujus proinde fidem haud ita diu gavisum
fuit templum S. Materni sacro hoc thesauro, quo-
niam paulo post tempora Egberti archiepiscopi,
supra memorati, eo ditata fuit ipsa Trevirensis
ecclesia metropolitana. Browerus lib. XI num. 62
translationem innectit anno 1037, eamque refert
hoc modo: Poppo (archiepiscopus Trevirensis) 12
Kalendas Novembris sacrum divi Materni pi-
gnus ex monasterio beati Eucharīi, pompam in-
signi veneratione episcopis cleroque ducentibus,
ad summam ædem transtulit, templique partem,
eximiis ante donariis atque ornamentis affecta-
tam, magna hominum ad spectaculum effusa
multitudine dedicavit, atque inde pristinus sur-
gere divi Petri basilicæ nitor, cultusque sacro-
rum intermissus, alacrius repeti cœpit. Ita ille:
corrigendus tamen quoad diem translationi assi-
gnatam tum ex ipsiusmet verbis infra recitandis,
tum ex Scheckmanno lib. III fol. 42 verso, et ex
Lectionario Trevirensi mox citando; utrobique
enim clare dicitur, peractam esse translationem 10
Kalendas Novembris seu die Octobris 23 anni 1037.
Idem annus signatur etiam in libello de osten-
sione reliquiarum ecclesiæ metropolitanæ lingua
Germanica conscripto, et typis vulgato sub aus-
piciis Richardi archiepiscopi, qui ab anno 1511
usque ad 1531 Trevirensē ecclesiam gubernavit,
et de quo mox recurret sermo; additur, transla-
tioni adstitisse tres episcopos, Metensem scilicet,
Tullensem et, quantum conjicio ex nomine urbis
Teutonico, Wirden, Virodunensem, ac deinceps
annua memoria celebratam fuisse translationis
festivitatem in ecclesia metropolitana. Plus dicit
Browerus lib. II *Annalium* num. 98 sic scribens:
Cujus rei memoriam priscis tota diœcesi feriatam
veteres Fastorum libri custodiunt hac nota:
X KALEND. NOVEMBRIS TREV. TRANSLATIO S. MA-
TERNI.

208 Certe etiam hodie in dicta diœcesi recolitur
quotannis translationis festivam memoriam, habemus
ex *Lectionario* aliquoties citato, ubi ad diem
23 Octobris, Officium præscribitur de translatione
S. Materni, recitandum ritu semiduplici cum
lectionibus

ejusque trans-
lationis me-
moriam Officio
annuo ibidem
recolitur.

E
et inde trans-
latum fuit
anno 1037 ad
metropolita-
nam Trevi-
rensem.

F

A *lectionibus secundi Nocturni propriis, quarum quarta et quinta historiam continent translationis Colonia Treviros, sexta autem post assignatum primæ depositionis locum clauditur hoc modo: Tandem ordinatione divina per inclytum Poppo- nem archiepiscopum ad majorem ecclesiam Tre- virensis, sanctis Petro et Paulo apostolis dedica- tam, translatus est decimo Kalendas Novembris. Quo loco mirabilia magna operans, neutiquam primæ pausationis obliviscitur, utrumque locum incredibili miraculorum multitudine collustrans.*

Anno 1190
novo altari
impositum
fuit.

209 *Ceterum sacer iste thesaurus, uti intelligo ex Medulla Scheckmanni lib. III fol. 43 verso, reconditus fuit in ea ecclesiæ parte, quæ post Chorus S. Nicolai fuit appellata, donec circa annum 1190 Johannes archiepiscopus Trevirensis ejusce nominis primus (verba sunt Scheckmanni) dum chorum ecclesiæ novum erexisset et divo Petro novum statuisset altare, quo illud reliquiis magnificentissimis potuisset ornare, tulit in Ka- lendis Maii ex altario divi Nicolai tunicam illam Domini Jesu inconsutilem, recondiditque in novum per se beato Petro apostolo dicatum altare, una cum corpore gloriosi pontificis sancti Materni, munivitque firmissime repagulis et vectibus ferreis, ne pateret facile aggressus et apertio. Reliquit itidem memoratus et perpetuo memo- randus pontifex altare duci * Nicolai satis super- que reliquiis (etiam S. Materni, ut post videbitur) magnæ æstimationis onustum et refertum.*

* divi

et inde extra-
ctum an. 1512,

210 *In altari S. Petri eo, quo dictum est, modo occlusæ fuerunt Sancti nostri sacræ exuviæ usque ad annum 1512, quo Maximilianus imperator cum illustrissimo principum imperii comitatu Treviros adveniens, apud Richardum archiepisco- pum et electorem institit, obtinuitque, ut tunica Domini, reliquiesque sacer thesaurus in eo altari delitescens, recluderetur ac publicæ venerationi exponeretur. Postremum hoc habemus ex binis testibus coævis, et verisimiliter oculatis, Joanne Enen sacrarum Litterarum doctore, tunc ædis primariæ ecclesiæ, ac dein episcopo suffraganeo, et Joanne Scheckmanno, Enenii interprete, sub idem tempus in monasterio S. Maximini cænobita. Dicunt itaque, quod archiepiscopus cum nobilis- simo canonicorum collegio sese contulerit ad eccle- siam primariam præfati anni die 14 Aprilis, Feria quarta Paschatis, jussitque aperiri aram, in qua repertæ fuerint tres cistæ; tumque post enumeratas reliquias, contentas in duabus priori- bus, de tertia ad rem nostram tradunt sequentia: In medio altaris tertia cista fuit lignea, tribus repagulis ferreis amicta, super quam denarius argenteus, cui illud insculptum sive anaglyphum habebatur: SANCTUS MATERNUS. In qua reper- tum corpus sancti Materni cum capite ejus, qui Trevirorum tertius, Coloniensium, Tungrensium primus præsul fuit. Ita apud Scheckmannum lib. III pag. 45.*

assistentibus
imperatore,
electoribus,
prælati,
principibus

211 *Sequenti pagina describit pompam ac modum, quo reliquiæ post dies aliquot publice expositæ fuerunt: Celebrabantur, inquit, ea die Maiana tertia (inventioni sanctissimæ Cru- cis consecrata) funerales observantiæ dominæ illustrissimæ Mariæ Blankæ, serenissimæ im- peratricis, filiæ ducis Mediolanensis cum ma- gna (ut par erat) solemnitate, devotione, cultu. Intererat illustrissimus, excellentissimus, in- victissimus princeps ac dominus maximus, dominus Maximilianus Romanorum imperator selectissimus, semper Cæsar Augustus, cum ceteris sacri imperii electoribus, archiepi-*

scopis, episcopis, primoribus, summatibus, ducibus, comitibus, baronibus, ambasiatoribus et id genus reliquis, ut excusum postea videbis. Exportatæ reliquiæ inventæ, tribus argenteis cistis ad chorum super altare, quod tum locatum fuerat ante Cæsarei culminis potentiam. Augus- talis claritas his principibus fulcita erat seu sti- pata: Electores imperii, quos chori principes vulgus forense nominat; Uriel Moguntinus archiepiscopus, Richardus Treviricus archiepisco- pus, Philippus Colonianus archiepiscopus, Ludo- vicus comes Palatinus cis Rhenum. Episcopi, et duces et marchiones: Albertus marchio Bran- denburgensis, magister et dominus totius Ordinis Teutonicorum; Fredericus marchio de Bran- denburg; Fredericus Bavarie dux et comes Palatinus; Georgius episcopus Bambergensis; Wilhelmus Argentinensis episcopus; Ulricus dux Wirtembergensis; Christophorus marchio Ba- densis; Mathæus episcopus Gurtzensis; Hugo episcopus Tullensis; Kasimirus (et) Johannes marchiones Brandenburgenses, Philippus (et) Ernestus marchiones Badenses.

212 *Nomina ambasiatorum sive legatorum et quorundam magnatum: Legatio domini Papæ; legationis regis Franciæ ambasiator, Claudius epi- scopus Marsiliensis; legationes regis Hispaniæ, re- gis Angliæ regis Navarræ, ducis Wilhelmi de Ba- varia, ducis Ferrariæ, episcopi Wormaciensis, episcopi Spirensis, Lantgravii Hessiæ; ambasia- tor domini de Walachia in confinio Constantino- poleos. Item Lantgravia Hessiæ, comes Hennen- berg et multi alii præclari proceres, comites, barones, milites, domicelli, doctores, prælati, qui omnes hic cum brevitatis amore, tum ob copiam pene innumeram subticentur. In ora marginali calamo adscripta sunt verba sequentia: Hæc tum vidi præsens ego F. Christophorus, tunc annorum circiter 18; additumque est inferius eadem manu, tres cistas tapetibus pretiosis circumductas cum debito ornatu præcedentibus cereis magnis ex ca- mera reliquiarum delatas fuisse per venerabiles et nobiles dominos canonicos, dominum Ottonem a Breythbach archidiaconum, dominum Christo- phorum a Reineck, et tertium item canonicum, cujus sibi nomen excidisse ait scriptor.*

213 *Brouerus lib. XX Annalium n. 48, iisdem de inventione et ostensione reliquiarum enarratis subjungit, quod, ubi res ad finitimos longiusque positos populos permanasset, Trevirim tunc religionis causa confluisse memorentur ad centum hominum millia. Post hæc ob frequentem peregrinantium accursum, et procurante Richardo archiepiscopo, et rogante toto capitulo metropoli- tano, insignes visitantibus dictam ecclesiam con- cessæ sunt indulgentiæ a Leone X PP., statutum- que, ut septimo quoque anno per continuos quatuordecim dies, incipiendo a die 10 mensis Julii, earundem reliquiarum iteraretur publica exhibitio; uti fuse enarrat Sckehmannus lib. III pag. 41 et 42, ubi denuo recensens exhibendas reliquias, secundo loco ponit baculum S. Petri apostoli, quo suscitatus fuit S. Maternus; octavo, corpus odorum S. Materni episcopi.*

214 *Huc item pertinet, quod refert pag. 50 in hæc verba: Anno Dominicæ Incarnationis mil- lesimo quingentesimo decimo tertio, tertia decima die Aprilis, cum jam reliquiis prænominatis con- struere intenderent domini canonici majoris ec- clesiæ Trevirensis locum conservationis insignem, necesse habuerunt infringere altare divi Nicolai, quod in eadem est ecclesia. Quodubi apertum fuis-*

eorumque le-
gatis, publice
expositum
fuit,
E

ac visitanti
populo con-
cessæ indul-
gentiæ, idque
repetitur sin-
gulis septen-
niis.

F

Reliquiæ
Sancti

set,

AUCTORE
J. P.

set, invenerunt cistam angulatim ferro munitam, sigillatam sigillo felicissimæ recordationis domini Johannis, hujus nominis primi archiepiscopi Treverensis, in qua subscriptæ sunt reliquiæ repertæ, et in festo Philippi et Jacobi apostolorum, ubi celebratur ejusce ecclesiæ dedicationis dies, denunciatae populo et intimatae.

asservantur
etiam Trevi-
ris in eccle-
sia S. Paulini

215 Tum longa serie easdem describens, ait de Sancto nostro : De maxilla S. Materni episcopi cum duobus dentibus et aliæ reliquiæ ejusdem involutæ panno. Hinc demum progreditur laudatus auctor ad enumerationem reliquiarum, quæ in aliis urbibus Treviricæ præcipuis ecclesiis servantur quamplurimæ : at in iis (excipe ecclesiam S. Matthiæ) nullas Sancti nostri assignat; credo, quia notabiliores dumtaxat producere intendit. Nam certe possidet aliquas ejus reliquias ecclesia collegiata S. Paulini, uti discimus ex libello impresso de solemni ostensione reliquiarum, quæ in eadem fit annis bisextilibus Dominica proxima tertio Idus Maii. Laudatus Scheckmannus pag. 56 agens de monasterio S. Matthiæ, ejusque basilica atque una dans catalogum præcipuarum reliquiarum, quarum illic ostensio, uti ipse loquitur, singulis annis bis celebratur, quarta Feria in pœnosa (sancta) ebdomada mane circa nonam; item in Vigilia Pentecostes mane circa nonam, post prandium circa primam, eas inter collocat et S. Materni reliquias; idem fit in altero catalogo seorsum excuso sub annum 1515, sed in neutro, quæ qualesve hæ sint, exprimitur.

in monasterio
S. Matthiæ, et
Luxemburgi
civitatem ejus-
dem diœce-
seos;

216 Adservantur in eadem ecclesia et aliæ Sancti nostri exuviae, sed eæ in secretis altarium abdite sunt ab anno 1148, quando illa de novo exstructa, et per Eugenium tertium Pontificem, assistentibus et cooperantibus pluribus S. R. E. Cardinalibus ac episcopis, solemni pompa S. Matthiæ apostolo dedicata fuit Idibus Januarii, atque una consecratae sunt aræ septem, pluribus Sanctorum reliquiis locupletatae, et tres quidem S. Materni; primaria, quæ SS. Joanni Evangelistæ, Eucharior, Philippo et Jacobo, ac S. Stephano protomartyri sacra est; altera, quæ ad lumbam S. Matthiæ sita est in honorem sanctæ Crucis ac sanctorum apostolorum Matthiæ et Jacobi fratris Domini erecta; tertia vero, quæ in parte inferiori SS. Gregorio PP., Nicolao, Benedicto abbati atque omnibus Christi confessoribus dicata est. Hæc et alia ad eandem rem pertinentia fuse descripta habes ad diem 24 Februarii apud nos tom III pag. 453 ex instrumento Treviris accepto, in quo et nomina leguntur quindecim Eminētissimorum Cardinalium, qui præter eas, quas concesserant ipse summus Pontifex et Adelbero Trevirensium archipræsul, singuli indulgentias contulerunt omnibus (verba instrumenti sunt) visitantibus limina sanctorum apostolorum Joanni et Matthiæ, Philippi et Jacobi et sanctorum confessorum Eucharior, Valerii, Materni, Agritii et multorum aliorum Sanctorum, qui in nostro monasterio requiescunt. Alias Sancti exuvias non inveni in civitatibus aut locis Trevirensi archidiœcesi subjectis, præterquam Luxemburgi in Munsteriensi Ordinis S. Benedicti cœnobio, ubi, testibus Rayssio et Bucelino, visuntur S. Materni chirothecæ.

bis per an-
num recurrit
ejus festivitas.

217 Ex deductis hoc et præcedente § proum est judicare quanto cultu et honore olim in eadem fuerit affectus, ut necesse non sit in ejus rei testimonium producere Fastos aut alia hujusmodi antiqui cultus monumenta. Hodierni autem cultus non dubium indicium est Lectionarium Officiorum, in quo bini per annum dies designantur

S. Materno sacri, 23 Octobris, quo translationis memoria recolitur Officio semiduplici, ut superius dictum est, et 14 Septembris, quo natalis ejus in cælis festivitas celebratur Officio sub ritu duplici, sed hoc anticipari posse, indicatur in Calendario, quod Lectionario præfigitur; haud dubie propter concurrens eodem die festum Exaltationis sanctæ Crucis, Officium fere totum, ut conjicio, desumitur ex communi Confessoris Pontificis; nihil etenim notatur proprium præter lectiones secundi Nocturni, quæ partim ex Vita, partim ex traditionibus hactenus expositis et examinatis collectæ sunt, ut etiam supervacaneum sit eas hic describere. Itaque ad alios transimus, apud quos S. Materni cultus viget, et reliquiæ honorantur.

§ XXI. Reliquiæ et cultus Coloniae Agrippinæ, Tungris, Leodii, et Trajecti ad Mosam.

De reliquiis S. Materni servatis apud Agrippinenses nonnulla jam prælibavimus; puta de iis, quæ honorantur in ecclesia ipsi erecta haud procul a civitate, loco, quem Rodenkirche appellant; et de prodigioso S. Petri baculo, utrumque ad Sanctum nostrum pertinente, utpote quo ad vitam revocatus creditur, et cujus pars hodie cum aliis pretiosissimis cimeliis ostenditur in sacro thesauro ecclesiæ cathedralis. Si recte scribat Gelenius in Sacris et piis Fastis Agrippinensibus ad 14 Septembris, notabiles ejus reliquiæ custodiuntur etiam in ecclesiis B. Mariæ Virginis ad Indulgentias et B. Mariæ Virginis ad littus, et in utraque quidem pollex sancti Episcopi, uti notat lib. III syntag. XXII et XXVI de Magnitudine Coloniae, citatque posteriore loco Winhemium, qui vere id habet in Sacratio de ecclesia S. Mariæ ad Indulgentias; verum de pollice asservato in ecclesia S. Mariæ ad littus nihil apud ipsum invenio.

E
In diœcesi
Coloniensi
varie sunt
reliquiæ.

219 Præclarum summæ Coloniensium erga Sanctum nostrum venerationis indicium est hierotheca argentea, in qua anno 1633 reconditum fuit corpus S. Engelberti, quamque delineans separato libello laudatus Gelenius, sic habet cap. II: In latitudinis, quæ est unius pedis et medii, frontispicio exhibentur B. Petri, Apostolorum principis et B. Materni primi Coloniensium præsulis statuæ, quas inter medium ponitur Christi Salvatoris simulachrum; aversam et ultimam latitudinis faciem ornat B. M. Virgo cum Magis Evangelicis, munera Θείοτοξο, deferentibus. Annua autem festivitate natalem ejus celebrant die 13 Septembris, ad quem tum annuntiatur in Usuardi aucti editione Lubeco-Coloniensi aliisque apud Sollerium, tum præcipitur Officium legendum ritu duplici in Breviariis diœceseos. Bina habemus exemplaria excusa, alterum anno 1458, alterum 1618. Omnia utrobique dicenda notantur de communi Confessoris Pontificis, præterquam, quod in vetustiore lectiones primi et secundi Nocturni dentur propriæ, conflatae, ut de Trevirensibus dictum est, ex Vita et traditionibus; Responsorium ad octavam lectionem sequens legebatur: Laudemus Dominum in beati antistitis Materni meritis gloriosi. Ad sepulchrum ejus ægri veniunt et sanantur. VERS. Venerabilis Deus, qui assiduis beatum Maternum miraculis choruscare facit. Oratio

et insignis est
cultus S. Ma-
terni.

f

cero

A *vero hæc* : Deus, qui diversarum nationum populis præclaros veræ fidei constituisti prædicatores, concede quæsumus, ut omnes, qui ad sanctissimi doctoris nostri Materni festa conveniunt, præsentis viræ prosperitatem et futuram æternæ beatudinis gloriam consequantur. Per Dominum. *Remansit eadem Oratio in recentiore Breviario, at omissum est responsorium; lectiones autem ex Vita ad tres redactæ sunt et ad normam Breviarii Romani pro secundo tantum Nocturno assignatæ. Atque hæc sunt, quæ de reliquiis et cultu in Coloniensi diœcesi notata reperi; venio ad Leodiensem.*

Brachium ejus
et pedum epi-
scopale Tun-
gris; Leodii
ossa aliquot,

220 *Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 330 scribens de ecclesia B. Mariæ Virginis Tungris, insigne hic servari memorat S. Materni reliquias, unum nempe brachium, ac præterea pedum ejus episcopale. Et de pedo quidem eadem traditio est apud Trevirenses: etenim in Ms. hujus ecclesiæ cathedralis, de quo memini num. 198, post enarratam baculi S. Petri divisionem Trevirenses inter et Colonienses, ita sequitur: Cum autem Tongrenses ipsius baculi saltem aliquam partem supplicarent sibi dare, nec ad hoc Trevirenses possent induci, de consilio prudentum, ita provide ordinatum fuit, ut Tongrensibus daretur sancti Materni baculus, quo ipse uti consueverat officio pastoralis. Quod et factum est. Gaudet similiter insignibus Sancti reliquiis ecclesia cathedralis Leodiensis, ex urbe Trevirensi illuc delatis seculo IX. Hujus rei notitiam habemus ex Historia visitationis reliquiarum factæ anno 1489 mense Aprili, conscripta ab auctore contemporaneo, adjectaque ad calcem capitis XLV Gestorum pontificum Leodiensium apud Chapeavillum tom. III pag. 213.*

anno 1489

221 *Qua occasione et auctoritate quibusque præsentibus instituta fuerit dicta visitatio, exposuimus tom. III Septembris pag. 108 et seq. in Commentario prævio ad Acta S. Madelbertæ, cujus sacræ exuvie ibidem similiter quiescunt, quo brevitate causa lectorem remittimus, hic unice descripturi, quæ de S. Materno referuntur. Itaque memoratus anonymus, præmissa narratione visitationis feretri S. Lamberti, factæ die 14 Aprilis, et SS. Petri et Andoleti MM. die 18, Deinde, inquit, altera die sequente idem D. cantor (Henricus ex Palude) virtute ejusdem commissionis feretrum B. Materni confessoris visitavit, in quo nonnulla ossa ejusdem Confessoris reperiit, una cum pluribus aliis reliquiis aliorum Sanctorum, et in eodem feretro scedulam talis tenoris: « In « isto feretro habentur ossa S. Materni confessoris, primi episcopi Tungrensis, ex Treviris « Leodium translata, una cum quamplurimis « reliquiis sanctorum Apostolorum, martyrum, « confessorum, virginum atque aliorum electorum, anno Domini octingentesimo quadragesimo secundo per Ottherum decanum de licentia Stephani Papæ quarti. »*

visitantur,

222 *Inde pergit anonymus ad feretrum S. Madelbertæ, et exposita ejus visitatione, sic scribit: Quibus omnibus sic visitatis et decenter relocatis, idem dictus cantor ambo feretra suis ferramentis claudi et conclavari jussit et similibus scedulis etiam ab extra positis et affixis, jussit ambo feretra rubeo colore dignissime colorari, et ad suum locum pristinum, prout posita sunt, collocari. Demum, paucis interpositis, ita Historiam concludit: Tandem omnibus his sacrosanctis reliquiis dignissime in suis collocatis, clares feretri tam exteriores quam interiores fuerunt per do-*

minos meos decanum et capitulum portatæ et collocatæ in archivis ecclesiæ in capsâ superiori, quæ intitulatur, MECHLINIA. *Eadem ad verbum refert ante memoratus Rayssius pag. 264, citans Bzovium in Annalibus ecclesiasticis ad annum 1489. Sed miror, non fuisse observatum mendum chronographicum, quod verisimillime oscitantia describentium irrepsit in schedulam, repertam in feretro reliquiarum S. Materni; ubi Stephanus IV conjungitur cum anno 842; cum Stephanus V, dictus IV, post Pontificatum mensium septem et dierum aliquot obierit mense Januario anni 817. Substituendus igitur Stephano Gregorius PP. IV, qui ab anno 827 usque ad 843 S. Petri Cathedram occupavit. Si quis tamen omnes schedulæ characteres retinere cupit, dicat is, dummodo satis verisimile appareat, licentiam, a Stephano concessam sub annum 816, fuisse executioni mandatam anno 842, sedente Gregorio.*

223 *Memoratæ Historiæ visitationis reliquiarum subnectitur apud Chapeavillum citatum, relatio altera, ab eodem anonymo concinnata, de solemnissima festivitate, eodem anno 1489 Leodii celebrata, quæ quidem potissimum respicit S. Lambertum, atque idcirco dabitur fortasse integra, cum de ipso agendum veniet; verum tamen quoniam et Sanctus noster aliquam in ea partem habuit, juverit ea saltem inde decerpere, in quibus ejus fit mentio. Orditur auctor extollendo solemnitate suis diebus habitam, asserendoque talem non fuisse visam antehac Leodii: tum pluribus describit ejus occasionem, apparatus ad eam prævium, ornatum ecclesiæ et civitatis, indictas preces peculiare, instituta jejunia, aliæque hujusmodi, ac demum supplicationis, ad quam convenerant clerus universus, omnesque Ordines religiosi, depicta quasi serie, sic prosequitur: Post omnium eo modo progressum, exeunt abbatiarum et ecclesiarum capellani reliquiarum latores, torres ex utroque latere deferuntur, nitent vestibus, miratur populus, pronus adorat. Hinc sancti feretrum Theodardi, a quatuor parvæ mensæ canonicis, et pari modo post eos a totidem S. Materni; aliud pretiosius sancti Lamberti omni cum solemnitate cappas indutis rubeas portabantur.*

AUCTORE
J. P.

insigni pompa
circumferuntur.

E

224 *Subsequitur et tertia ibidem ejusdem auctoris relatio, qua graphice denuo depingit publicam reliquiarum, quæ ad introitum chori ecclesiæ primariæ in ornatissimo altari repositæ fuerant, ostensionem, magna solemnitate inchoatam die 10 mensis Julii anni 1489, et, affluente innumera populi frequentia, singulis pene diebus continuatam usque ad festum S. Mariæ Magdalene, quo simili pompa pristinis locis collocatæ sunt. Relationi subjicit reliquiarum catalogum, et, quo ostensæ sunt, ordinem. Pro quarta vice, inquit, feretrum S. Madelbertæ etc. Feretrum sancti Materni, primi episcopi Tongrensis, in quo sunt multa ossa corporis ejus, per Ogerum decanum de licentia Stephani Papæ quarti, anno Domini octingentesimo quadragesimo secundo Leodium translata. Hæc de reliquiis. Ceterum idem anonymus sub finem Catalogi sacellum memorat in cathedrali ecclesia, nomine S. Materni insignitum, et reliquiis ornatum; verba transcribo: Item sunt ultra præmissas sanctissimas reliquias in ecclesia Leodiensi in summo altari et infra septa feretri S. Lamberti in cappella S. Materni et in cappella S. Ægidii diversæ aliæ venerandæ reliquæ, quæ propter earum multitudinem non fuerunt ostensæ.*

et publica venerationi
exponuntur.
Sacellum

F

225 Præterea

AUCTORE
J. P.

et collegium
canonicorum
ibi idem a
S. Materno
nuncupatum.

225 *Præterea in eadem S. Lamberti ecclesia etiam nunc collegium est Canonicorum, a S. Materno nuncupatum, cujus primordia et fundatorem perhibet in hanc modum Fisenus ad annum 1113: Produxit ecclesia Leodiensis his temporibus virum gente nobilem, sed religione, charitate Christiana, justitiaque clariorem, Helinum nomine, quem S. Lamberti præpositum appellat Transmosanus, alii abbatem S. Mariæ multis præclare factis nobilitatus est in posteritatem perennaturis. Denos inferioris notæ canonicos, quibus a S. Materno nomen dedit, in æde principe collocavit; quos cum aliis ejusdem conditionis, quos Parvæ mensæ (titulo S. Ægidii) canonicos appellant, rem divinam procurare voluit.*

Festum ejus
celebratur
19 Septembris,

226 *Festum S. Materni, quod prævenitur a Coloniensibus, differtur a Leodiensibus usque in diem 19 Septembris, isque mos observatus fuit a tribus certe seculis, et verisimiliter pluribus; ad eum diem memoria ejus fit in variis additamentis ad Usuardum; scilicet in Ms. desumpto ex Matricula Cartusie Ultrajectinæ, et altero, quod Ms. D. Du Cheval appellamus: item in editione Lubeco-Coloniensi atque Greveno, et in his quidem, quia Sanctus ad alios dies annuntiatur Treviris et Colonia, ad distinctionem additur civitas hoc modo: Ipso die, commemoratio sancti Materni archiepiscopi et confessoris apud Tungerim. Id ipsum etiam observatum est in Florario nostro Sanctorum Ms. Consonant Missale Leodiense et Breviaria Trajectense et Leodiense valde antiqua. At in Tungrensi Breviario vetusto Officium ejus statuitur ad diem 25 Septembris.*

ad quam
Missale anti-
quum Leodiense
Missam.

227 *Missale typis Parisiensibus prodiit anno 1509, habetque ad dictum diem 19 Septembris Missam de Sancto partim propriam, partim ex communi Confessoris Pontificis compositam. Accipe orationes: COLLECTA. Deus, qui populo tuo sanctum dedisti Maternum prædicatorem, concede, ut tanti Pontificis intercessione et tuæ pietatis defensione ab omnibus liberemur adversis et tranquilla prosperitate in tua laude lætemur. Per Dominum. SECRETA. Sancti confessoris tui Materni nos Domine quæsumus annua festivitatis pietati tuæ reddat acceptos, ut hæc piæ oblationis officia, et illum beata retributio comitetur, et nobis gratiæ tuæ dona conciliet. Per Dominum. COMPLENDA. Sancti Materni confessoris tui atque pontificis supplicationibus. Domine, tribue nos foveri, ut cujus solemnitatem annuo celebramus obsequio, apud te intercessionibus commendemur et meritis. Per Dominum.*

et varia Bre-
viaria Offi-
cium habent
proprium;

228 *Breviarium Trajectense ecclesiæ S. Servatii, valde antiquum, sed in fine mutilum, dicta die Officium habet integrum de communi præter lectiones sex primas, ex S. Materni Vita desumptas, et orationem sequentem: Sancti Materni confessoris tui atque pontificis nos, Domine, tuere præsidis, ut, cujus solemnia celebramus, ejus semper intercessionibus et meritis cominemur. Per Dominum. At Tungrense, quod pariter mutilum est nec minus vetustum, et Leodiense editum anno 1558, talia continent Officia de Sancto nostro, ut si psalmos demas et in Tungrensi tertii Nocturni Lectiones, reliqua sint propria pene singula. Hoc Officium, paucissimis mutatis, insertum quoque fuit Proprio Sanctorum Leodiensis dioceseos ad annum 1623. Orationem dedimus ex Breviario Trajectensi, cetera passim accommodata sunt ad eam opinionem, qua Sanctus statuitur divi Petri discipulus, et ad alia, que*

discussimus. En tibi specimen in Hymno, qui canebatur ad utrasque Vesperas.

229 Ad honorem Conditoris,
Cui vivunt omnia,
Diem magni Confessoris
Celebret Ecclesia,
In qua cursus et laboris
Est adeptus præmia.

unde hymnus
ad utrasque
Vesperas

Primum hic præordinatus
Divina Clementia,
Ad Germanos destinatus
Petri providentia,
Unus fuit sociatus
Prædicandi gratia.

Qui insistens votis plenis
Sermonis officio,
Prægravatus mortis poenis,
Raptus est e medio,
Et diebus quater denis
Terræ tentus gremio.

Sed a morte suscitatus
Sacro Petri baculo,
Et tot annis præsul datus,
Quem convertit, populo,
Quot diebus sic humatus
Fuerat in tumulto.

E

230 Tandem cursu consummato,
Corpus a Tungrensibus
Expetitum planctu grato
Et Coloniensibus,
Rhenos sursum obliquo,
Datur Trevirensibus.

describitur.

Serve Dei præelecte,
Tua per suffragia,
O Materne, Deum flecte,
Impetrata venia,
Nos salutis ut perfectæ
Consequamur gaudia.

Gloria et honor Deo
Usquequaque altissimo,
Una Patri, Filioque,
Inclyto Paraclito,
Cui laus est et potestas,
Per æterna sæcula. Amen.

231 *Dubitamus tamen, an laudatum Officium usurpetur hodie in ulla ecclesia dioceseos Leodiensis. Etenim in Breviario, quod reverendissimi ac serenissimi Ferdinandi episcopi-principis auctoritate, et utriusque cleri consensu recognitum fuit, preloque vulgatum anno 1636, præcipitur quidem Officium S. Materni, dicendum ritu duplici ad diem 19 Septembris; sed nihil datur proprium præter orationem ac lectiones; pro ceteris remittitur ad Commune de confessore pontifice. Videntur autem Leodienses olim non tantum hac die celebrasse præcipuam Sancti festivitatem, sed præterea annum recoluisse memoriam translationis reliquiarum ad diem 19 Martii, ad quam, uti in Prætermisistis monuimus, tom. III Martii pag. 767, inscripta est Ms. Adoni Leodiensi monasterii S. Laurentii, et Florario nostro Ms., sequens annuntiatio: Leodii translatio reliquiarum S. Materni episcopi et confessoris. Quidquid sit, ex dictis abunde constat, quod Leodienses, æque ac Trevirenses, Colonienses, aliique populi emmerati, summa semper veneratione ac pietate affecti fuerint erga S. Maternum, per quem fidem acceperunt et divinæ sapientiæ puritatem, quæ longo tot ætatum lapsu perseverat intaminata, quamque nos, inquit Fisenus, apostolici illius*

Officium re-
centius, ali-
que ad cultum
spectantia.

F

Herois

A Herois seri nepotes tenemus, veneramur, tenebimusque in ævum ac venerabimur, cœlo favente; atque ita, ut Christo per Maternum vivimus, sic Materni vivet in nobis immortalis gloria, nulla umquam re claudenda, nisi æternitate.

§ XXII. Reliquiæ Sancti in Bohemia ac Hispania; miracula post obitum patrata, ac generatim dumtaxat enarrata.

Pragæ ob insignes reliquias annua fit Sancti commemoratio.

B Diximus § 15, gaudere Pragensem ecclesiam portione prodigiosi baculi, per cujus contactum ad vitam revocatus fuisse fertur S. Materni et qua occasione eo thesauro potita fuerit, ostendimus tum ex Phosphoro de Gloria ac majestâtē memoratæ ecclesiæ, tum ex Diario seu indice mensis ac diei, quo reliquiæ ibidem conservatæ per anni decursum honorantur: ex hoc autem Diario discimus, et alias in eadem ecclesia reliquias esse Sancti, earumque præcipuam venerationem haberi ad diem 14 Septembris, ad quam ita legitur: 14 S. Materni episcopi, qui erat discipulus S. Petri Apostoli. De brachio frustum insigne, allatum 1357. Aliud Aquisgrano per Carolum (IV imperatorem) allatum 1372. Item crucula ipsius pectoralis ex metallo. Ob easdem haud dubie insignes reliquias annua fit in archidiœcesi commemoratio S. Materni ipso die festo Exaltationis sanctæ Crucis cum oratione propria, quam huc transfero ex Proprio Sanctorum per Bohemiam, Moraviam et Silesiam, impresso Vetro-Pragæ ad annum 1732. Deus, qui beatum Maternum confessorem tuum atque pontificem per merita beati Petri apostoli tui quadragesimo die a morte resuscitasti, et eundem exinde per annos quadraginta pontificali infula decorasti; tribue quæsumus, ut, quem tot miraculis in terra coruscare vidimus, ejus apud te precibus adjuvemur, et ab omni malo corporis et animæ liberemur. Per Dominum nostrum.

Regium monasterium S. Laurentii in Hispania

C 233 Servantur et in Hispania Sancti nostri reliquiæ, cum aliis Sanctorum multis, seculo XVI per archiepiscopum electorem Trevirensensem transmissæ ad regem Catholicum Philippum ejus nominis secundum, ac repositæ in celeberrimo regioque monasterio S. Laurentii, quod Escorial vulgo appellatur, prout intelligimus ex documento, quod ibidem existens Cuperus noster mense Februario anni 1722 manu propria descripsit ex ejusdem monasterii Ms. Lipsanologio. Verba Hispanica latine reddita ita sonant. Item reliquiæ, quas suæ Majestati misit archiepiscopus Trevirensis in magna hierotheca in formam libri cum seris ex argento inaurato. In antica tegumentiparte quatuor (sunt) minora scuta (escudos) in nigro heteromallo acu picta auro et minoribus margaritis; in medio scutum grandius. In parte vero interiori numismata quatuor ex argento inaurato cum quatuor Evangelistis, atque in medio grande numisma in modum solis cum resurrectione Christi in medio. Quam (hierothecam) dictus archiepiscopus Trevirensis suæ Majestati misit cum infra dicendis reliquiis, impositis stragulo ex heteromallo rubro (de camersi) cum fimbriis

auro intertextis et coopertis panno bombycino rubro.

234 Post hæc ordine Sanctorum reliquiæ assignantur et eas inter Una costa S. Materni archiepiscopi Trevirensis, longa quarta ulnæ parte et duobus digitis, lata uno digito. Reliquiarum catalogo subjicit Cuperus testimonia, seu potius fragmenta testimoniorum, monetque in margine magnam eorum partem a se studio recisam fuisse, verisimiliter temporis lucrandi intuitu. Priori testimonio, quod ipsiusmet Trevirensis archipræsulis et principis est, sequens initium esse ait: Jacobus Dei gratia archiepiscopus Trevirensis, sacri Romani imperii per Galliam et regnum Arelatense archicancellarius et princeps elector. Post nonnulla de laude et patrocinio reliquiarum ac elogio regis Philippi ac ducis Albani, proceditur ad enumerationem earundem et locorum, unde desumptæ fuerint, puta ex monasterio S. Matthiæ prope Trevirum de reliquiis S. Matthiæ et S. Philippi apostolorum, S. Blasii episcopi martyris et S. Modesti episcopi Trevirensis. Præterea, hæc instrumenti ipsa verba sunt, ex metropolitana nostra Trevirensi ecclesia subscriptas addidimus venerandas reliquias. Primum de S. Materno... Festum depositionis S. Materni 14 Septembris: translationis vero 23 Octobris, quotannis cum magna totius populi frequentia et devotione celebratur.

235 Sequuntur dein plura de reliquiis SS. Mo- doaldi archiepiscopi Trevirensis et Barbaræ virginis martyris, ex eadem metropolitana desumptis. Item de reliquiis SS. Paulini, Felicis, Mari episcoporum, et Thebæorum martyrum, sumptis ex ecclesia S. Paulini extra muros civitatis, ac tandem clauditur testimonium hac formula: In supradictorum omnium fidem nos præsentibus propriæ manus inscriptione et nostri sigilli appensione muniri volumus. Datæ in civitate nostra Confluentina anno Domini 1570 die 27 mensis Maii. Jacobus archiepiscopus Trevirensis, princeps Elector M. P. SSbt. De secundo instrumento ista notat laudatus Cuperus: Sequitur aliud testimonium Latinum anni Domini 1570, die ultima mensis Junii, qua asseruntur per deputatos ab illustrissimo Principe supradicto missæ reliquiæ supra memoratæ, apertæ et exhibitæ D. Viglio a Zwichen, ecclesiæ S. Bavonis apud Gandenses Præposito etc., ac postea denuo reclusæ. Nihil autem ex eo recitat præter sequentem clausulam: Acta hæc sunt Bruxellis in ædibus præfati reverendi domini præpositi, cancellarii et præsidis, anno, mense ac die suprascriptis, præsentibus ac cooperante reverendo in Christo patre D. Gerardo abbate Boneffensi; nobili ac eximio D. Jacobo Hessel, equite aurato, regiæ Catholicæ Majestatis consiliario; D. Urbano De Scharenborg, secretario regio; D. Henrico de Palude presbytero, aliisque pluribus Catholicis et fide dignis, et me Gisleno Grafeo, regiæ Catholicæ Majestatis secretario subscripto. De mandato reverendi clarissimique domini Præpositi et præsidis, G. Grafeus subscr.

236 Institutio nostri ratio et affectus erga Sanctum exigeret modo, ut quemadmodum, qua potuimus accurratione, disservimus de ejus gestis, cultu, reliquiis, et ad hæc spectantibus, ad eundem etiam modum lectorum oculis subjiceremus miracula ac beneficia post obitum ejus patrocinio impetrata, qualia, si ea consideres, que generatim litteris mandata sunt, conjicies fuisse nec pauca nec communia. Acto-

AUCTORE J. P.

costam ejus possidet, acceptam Treviris

E

anno 1570

F

Miracula ad sanctum ejus corpus plurima

AUCTORE
J. P.

rum SS. Eucharîi. Valerîi ac Materni apud nos tom. II Januarii pag. 922 : Hæc de gestis sanctorum Patrum post excidium Trevericæ urbis relictos cineres diligentius perscrutantes, sparsim in chartulis scripta invenimus, quæ in unum redacta utilitati legentium tam præsentium quam futurorum fideliter commendamus : et quamvis in præsentî libello pauca de eorum sanctissimis actis propter casum superius memoratum contineantur, credendum sine dubio est, multas virtutes, dum adhuc in corpore viverent, per eos Dominum exercuisse ; quando nunc ad reliquias ipsorum hoc idem non cessat agere. Nam in eodem loco cæci frequenter illuminantur, ægroti sanantur, dæmones ab obsessis corporibus fugantur, variæque infirmitates tam corporis quam animæ curantur : et quicumque illic pio desiderio ac fidei devotione venerit, ibique Dominum per merita ipsorum de quacumque necessitate exoraverit, non solum ea, quæ postulaverit, consequitur ; verum etiam et his potiora se percepisse lætatur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita secula seculorum. Amen.

B
generatim per-
stringuntur :
apparitio
ipsius facta
seculo IX.

237 Audi et periodum ultimam lectionis sextæ Officii, quod legitur Treviris die 23 Octobris de translatione corporis S. Materni : Quo loco (in metropolitana) mirabilia magna operans nequam primæ pausationis (canobii S. Matthiæ) obliviscitur, utrumque locum incredibili miraculorum multitudine collustrans. Haud minus honorifica de miraculis mentio est in Responsorio, quod supra descripsimus ex antiquiore Breviario Colon. Adde Scheckmannum in Medulla lib. III fol. 42 verso sic scribentem : Meritorum ejus suffragia cum omni morbo medentur, tum præcipue febri. Veruntamen quidquid laboris impenderim perscrutando seu Mss. libros seu impressos, nusquam succurrit mihi peculiaris beneficiorum aut miraculorum enarratio. Quapropter Commentario finem impono per unam Sancti apparitionem, quam seculo IX factam lego in sæpe memoratis Gestis Trevirorum cap. XL paucis hisce verbis : Post Fortunatum Trevirorum ecclesiæ Hettipræfuit abbas Mediolacensis. Hic admonitus in visu a S. Materno, in 23 anno Ludovici imperatoris, asportavit corpus S. Castoris de loco, qui vocatur Cardenna (Cordona) ad Confluentiam, ad monasterium, quod ipse construxerat. Plura de his videri possunt tom. II Februarii ad diem 13, quo S. Castoris illustrata sunt Acta.

C

APPENDIX

Jam paragraphus septimus Commentarii nostri de S. Materno prehum subierat, quando allatæ nobis sunt litteræ, die 20 Februarii anni 1752 Treviris conscriptæ a laudato sæpe illustrissimo domino Joanne Nicolao ab Hontheim, episcopo Myriophitano, archiepiscopi electoris Trevirensis suffraganeo, in quibus sic scribit vir ille de Opere nostro optime meritis : Cum nuper negotiorum causa in abbacia Prumiensi essem, incidi in librum, quem AUREUM vocant, antiquiora monasterii documenta, et alia memoranda continentem. Est codex pretiose compactus seculi XI. Visuntur in eo catalogi imperatorum, archiepiscoporum Trevirensium et abbatum Pru-

miensium. Primus desinit in Henrico IV, alter in Egilberto, tertii prima manus in Nizone ; quæ omnia in idem tempus recidunt. Putavi, hunc Trevirensium præsulum catalogum cum revda P. V. communicandum, quia quoad immediatam successionem Materni et Agritii est similis Sanguislenensi, quem edidi in Dissertatione de Æra fundatæ ecclesiæ Trevirensis, ac proinde thesin, eadem Dissertatione stabilitam, non leviter firmat. Firmat sane catalogus iste illustrissimi sententiam, firmatque similiter ea præsertim, quæ nos in memorato nostro Commentario paragraphis 6 et 7 observavimus de viginti duobus vel tribus Maternum inter et Agritium episcopis, qui comparent in Broueri et aliorum catalogis antistitum Trevirensium, et pro quorum vero ibidem episcopatu non ostenduntur monumenta antiquiora Gestis Trevirorum et Mariani Scoti Chronico ; in quæ tamen Gesta Trevirorum verisimiliter illati non sunt a primo eorumdem compilatore, sed postmodum imprudenter intrusi a continuatoribus et interpolatoribus, ut scilicet, sublata ducentorum pene annorum sedis episcopalis vacatione, ab aliis asserta, plausibilior evaderet traditio illa popularis de missione SS. Eucharîi, Valerîi et Materni a S. Petro apostolo, primæ æræ Christianæ seculo ; uti citatis locis probare conati sumus, tum ex ipsismet Gestis Trevirorum, tum ex aliis monumentis, quorum auctores, quævis etiam domestici, vel ignorarunt prætenso istos episcopos, S. Materni successores, vel cognitos non admiserunt ut tales. Ea inter monumenta produximus mox laudatum catalogum, descriptum e codice membraneo bibliothecæ monasterii S. Gislei in Hanonia, cui certe, quia mutilus erat saltem in fine, operæ pretium fuisset adjungere hunc Prumiensem, si tempori advenisset. Quapropter eum, lectoribus rem gratam præstituros nos arbitantes, hic subnectimus.

D

E

NOMINA

EPISCOPORUM TREVIRENSIUM.

Ex libro aureo monasterii Prumiensis fol. 108.

S. Eucharîus.	Gundericus.
S. Valerîus.	Sabaudus.
S. Maternus.	S. Modoaldus.
S. Agricius.	Numerianus.
S. Maximinus.	S. Basinus.
S. Paulinus.	S. Leutwinus.
Bonosus.	Milo.
Brito.	Yviemadus.
Felix.	Richbodo.
Mauricius.	Vuizo.
S. Legontius.	Hetti.
Severus.	Tietgaudus.
Quirillus.	Beredolfus.
Jamnerus.	Radbodus.
Emerus.	Ruodgerus.
S. Marus.	Ruopertus.
Volusianus.	Henricus.
Miletus.	Deodericus.
Modestus.	Egbertus.
Maximianus.	Leudolfus.
Fabicius.	Meingaudus.
S. Abrunculus.	Poppo.
S. Rusticus.	Eberhardus.
S. Nicetius.	Udo.
S. Magnericus.	Egilbertus.

F

DE

DE S. JOANNE CHRYSOSTOMO

EPISCOPO CONSTANTINOPOLITANO ET ECCLESIAE DOCTORE

PROPE COMANA IN PONTO

COMMENTARIUS HISTORICUS

§ I. Opera Chrysostomi in Commentario adhibenda; ut et
Dialogus, cujus auctor Palladius episcopus, alter
a Palladio Helenopolitano : an uterque fuerit Catholicus.

B

ANNO 407.
Opera Chrysostomi pro
Commentario
hoc adhibenda:

Vitam celeberrimi Ecclesiae doctoris, S. Joannis Chrysostomi, Annalibus et Historiis ecclesiasticis inseruerunt scriptores plurimi posteriorum seculorum, quorum studio et labore utar more nostro, singula videlicet examinando secundum antiqua monumenta. Inter hæc primum haud dubie locum tenent ipsa Chrysostomi Opera frequenter impressa, ac nuper tredecim tomis recusa Parisiis opera et studio Bernardi de Montfaucon, monachi Ordinis S. Benedicti e Congregatione S. Mauri. Hac editione Græco-Latina, utpote ceteris plenior et commodior, sic utendum statui, ut alteram etiam Græco-Latinam Parisiensem, quam Fronto Duceus Societatis Jesu adornavit, subinde simul consulturus, nec omnino neglecturus Græcam editionem Henrici Savilii, Etone in Anglia factam, quando loci cujusdam ambiguitas id exigere videbitur. Ex Operibus autem Chrysostomi præ ceteris copiosam materiam dabunt Epistolæ, eodem prorsus ordine et modo impressæ apud Duceum et Montfauconum, exceptis paucissimis, quæ apud utrumque extra numerum sunt relictæ.

C

et Dialogus
Palladii de
gestis S. Joannis.

2 Secundum locum inter scriptores, qui gesta S. Joannis Chrysostomi enarranda susceperunt, meretur Dialogus ille de Vita S. Chrysostomi, quem dudum Latine edidit Ambrosius Camaldulensis, quemque anno 1680 accuratius Græco-Latine vulgavit Emericus Bigotius, eruditus Gallus, sub hoc titulo: Dialogus historicus Palladii episcopi Helenopolis cum Theodoro ecclesiae Romanæ diacono de vita et conversatione beati Joannis Chrysostomi episcopi Constantinopolis. Hanc editionem Græco-Latinam nuperrime recudit Bernardus de Montfaucon tom. XIII novissimæ editionis Operum S. Chrysostomi. Gemina hæc editio facit, ut Dialogum illum ne Latine quidem Operi nostro inserendum censeam, præsertim cum gesta Sancti in eo non enarrantur ordine suo, cumque multa contineat ad Chrysostomum minus spectantia, et aliqua etiam inutilia. Verumtamen quidquid in eo Opusculo de sancto Doctore refertur, suis locis transferam ad hunc Commentarium. Hac de causa in auctorem Dialogi diligenter est inquirendum.

Septembris Tomus IV.

3 Bigotius in præfatione variorum scriptorum auctoritate evincit, auctorem hujus Dialogi esse episcopum quemdam nomine Palladium; tametsi mox visuri simus hunc non esse Palladium Helenopolitanum, ut ipse quoque agnoscit. Totum Bigotii ratiocinium huc transfero: Dialogus de vita Joannis Chrysostomi inter episcopum, et Theodorum Romanæ Ecclesiae diaconum habitus est Romæ coram multis, et per plures dies. Hunc episcopum vocatum fuisse Palladium, et præfuisse ecclesiae Helenopolitanæ, fidem faciunt hæc tituli verba, Διάλογος Παλλαδίου ἐπισκόπου Ἐλενουπόλεως, eadem in fine libelli repetita. Apud Savilium habetur elenchus auctorum, qui aliquid de Johanne Chrysostomo scripserunt. Fuit autem excerptus Patavii ex codice vetustissimo Michaelis Sophiani; et præfigitur apud eundem Savilium Vitæ S. Joannis Chrysostomi, scriptæ ab auctore quodam anonymo, qui se eam concinasse dicit ex omnibus, qui in dicto elencho nominantur, scriptoribus. Hos inter legitur Παλλάδιος ἐπίσκοπος Ἐλενουπόλεως, (Palladius episcopus Helenopolitanus).

Hujus auctor
Dialogi

4 Georgius Alexandrinus patriarcha, qui multa ex hoc Dialogo in Vitam Joannis Chrysostomi, a se scriptam, transtulit, ea omnia accepta refert Palladio episcopo: quæ eadem omnia in hoc Dialogo scripta leguntur. Tum subdit verba Græca Georgii. At missis Græcis, Latina tantum subjungam tam hujus Georgii quam aliorum, ut sic brevitati consulam. « Quædam eorum, inquit » Georgius, ex Dialogo Palladii episcopi cum » Theodoro Romanæ Ecclesiae diacono hausimus. Ille temporibus istis vixit Constantino- » poli, et interfuit omnibus, quæ acta sunt. » Postea vero urbe, atque episcopatu suo decessit, abominatus communionem cum iis, qui » insidias struxerant adversus beatum Johannem, atque contra ipsum, immo contra sua » capita sententias tulerant, nulla canonum habita ratione. » Photius, qui hanc sancti Joannis a Georgio compositam Vitam legit, et ex ea quædam in sua Bibliotheca nobis reliquit, hæc habet. « Refert quædam ex Palladio. Palladius » ille episcopus fuit, et Dialogi forma pulcre et » studiose

F

Palladius
episcopus vocatur a Georgio et Photio.

AUCTORE
J. S.

» studiose res Chrysostomi conscripsit. » Theodorus Trimithuntis in Cypro insula episcopus (*infra latius memorandus*) de nostri auctore Dialogi hæc habet: « Disserit de Johanne, et de » omnibus, quæ ipsi acciderunt, cum Theodoro » magnæ urbis Romæ diacono vir quidam venerandus, Palladius nomine. Ille primum multos annos eremum incoluit, deinde ad episcopatum in Bithynia promotus fuit et scripsit » virtutes multorum patrum. Idem ipse communicavit cum Johanne, et in obscura domuncula » undecim menses latuit. » Ex his colligere licet, episcopum, auctorem hujus Dialogi, nominatum fuisse Palladium a Georgio Alexandrino, atque a Photio.

ab aliis etiam
Helenopolitanus
fuit creditus.

B

5 Addit Theodorus Trimithuntis episcopus, eum in Bithynia donatum episcopatu. Solus titulus codicis Græci Dialogi, et Indiculus, qui exstat apud Savilium, hunc episcopum fuisse Helenopolitanum testantur. Hoc porro animadvertendum est, in codice Florentino (est autem sexcentorum annorum) adscriptum haberi in margine, ἐν ἄλλοις γράφεται Ἀσπόνων (*id est*, in aliis scribitur Asponensis) e regione vocis Ἐλενοπόλεως: quæ notatio indicat, hunc ipsum Palladium, qui dicitur Helenopolitanus, etiam dictum fuisse ab aliis episcopum Asponensem. His adstipulari videtur Socrates, qui libro septimo cap. xxvi Historiæ ecclesiasticæ, in catalogo episcoporum, qui ab uno episcopatu ad alium translati fuerunt, ait: « Palladius ab Helenopoli Asponam » translatus est... » Helenopolis est in Bithynia, Aspona vero in Galatia prima sub Ancyra metropoli. Mihi autem admodum probabile videtur, auctorem hujus Dialogi nomen suum dedita opera reticuisse, neque adscripsisse fronti Operis, aut narrationis corpori inseruisse.... Palladii nomen additum deinde fuit: ac tandem Palladius ab aliquibus episcopus Helenopolitanus, ab aliis episcopus Asponensis nominatus, ab aliis autem creditus est episcopus in Bithynia, et idem auctor Historiæ eremiticæ ad Lausum, quæ vulgo Lausiaca dicitur. *Hactenus Bigotius, qui deinde dubitat, an auctor Dialogi revera dicendus sit Palladius, et an fuerit Helenopolitanus episcopus, ut præfert titulus.*

Videtur ille
omnino fuisse
Palladius
episcopus;

C

6 Tillemontius tom. XI Monum. Eccl. in Palladio Helenopolitano art. 12 existimat, auctorem Dialogi revera Palladium fuisse dictum, sed diversum esse a Palladio Helenopolitano, qui auctor est Historiæ Lausiacæ. Hanc sententiam sequitur Remigius Ceillier in Opere Gallico de Auctoribus sacris tom. X, in Palladiomm. 14. Uterque opinionem suam iis probavit ratiociniis, ut mihi omnino videatur vera, et tuto sequenda. Conjectura Bigotii, qui suspicatur Palladii nomen non fuisse adscriptum Dialogo ab auctore suo, sed postea additum, prorsus incerta est, nec sufficeret illa nominis ommissio, etiamsi certa esset, ad repudiandum Palladii nomen, cum Georgius Alexandrinus et Photius asserant, Dialogum fuisse conscriptum a Palladio episcopo. Non addunt illi, Helenopolitanum fuisse episcopum, ideoque erroris nequeunt convinci. Nulla igitur est ratio, qua fidem ipsis de Palladii nomine abrogare possimus aut debeamus. Hinc mihi alia occurrat conjectura, quæ tamen ad propositum nostrum non est necessaria. Suspicio, Dialogo ab initio adscriptum fuisse nomen Palladii episcopi, sed ommissum fuisse locum episcopatus. Sic Palladii nomen Georgio et Photio potuit innotescere. Posteriores vero scriptores, cum Palladium Helenopolitanum

inter amicos Chrysostomi reperirent, ex fallaci conjectura hunc Dialogi auctorem credidisse, et sic locum episcopatus falso videntur Palladio apposuisse.

D

7 Porro, quidquid sit de occasione illius erroris, dubitare nequeo, quin erratum sit, quando Palladio Helenopolitano attributum est Opusculum, quod alterius est Palladii. Primo enim Palladius Dialogi auctor canitie venerandus erat, sive senex, quando paulo post mortem Chrysostomi, sive circa annum 408, disserebat cum Theodoro diacono, quem pag. 36 sic alloquitur: Ipsa canities et dignitas nostra, ut de me ipso loquar, tibi sufficere debebant, ut vera esse crederes, quæ dicimus. Theodorus vero pag. 38 ad hæc sic respondet: Ignosce mihi, optime, nec mihi canos capillos testes profer: senuerunt enim etiam improbi etc. Atqui Palladius Helenopolitanus anno 408 vix excesserat annos quadraginta. Nam Historiam Lausiacam edidit circa annum 420, ut modo consentiunt eruditi. Tunc autem natus erat annos quinquaginta et tres, ut ipse ait in Epistola prævia ad Lausum. Itaque auctor Dialogi erat ætate multo profectione quam auctor Historiæ Lausiacæ, et consequenter duo illi Palladii sunt diversi.

at variis
rationibus

E

8 Deinde Palladius Helenopolitanus Roman venit anno 405, ut in laudato Dialogo pag. 26 narratur his verbis: Elapso mense (post adventum aliorum episcoporum) accessit Palladius episcopus Helenopolis absque litteris, qui et ipse fugisse se magistratuum furorem dicebat, et nobis omnia expressius declaravit etc. Post horum et aliorum adventum coacta est Synodus Occidentalium episcoporum, indeque legati missi ad Arcadium imperatorem anno 406 cum litteris Innocentii Papæ, Honorii imperatoris et aliorum. Hi vero legati, ut legitur pag. 31, profecti sunt cum Cyriaco, Demetrio, Palladio et Eulysio episcopis. Verum legati illi pessime fuerunt excepti, redicesque re infecta, nesciebant, ubi essent Demetrius, Cyriacus, Eulysius, atque Palladius episcopi, quemadmodum pag. 34 Theodorus diaconus Palladio nostro exponit. At quod Romæ ignorabat Theodorus, intellexerat Palladius noster, antequam Romam veniret, illique de singulis enarrat pag. 494, ubi de Palladio affirmat, Palladium episcopum in vicinia Blemmyum aut Æthiopum custodiri, in oppido, Syene dicto. Hunc autem esse Helenopolitanum, ostendunt socii, quibuscum Roma discesserat, et de quorum detentione ibi quoque disseritur.

exvincitur,
Palladium
Dialogi au-
ctorem

F

9 Ex hisce clarissime patet, Palladium Helenopolitanum alium esse a Palladio, qui in Dialogo disserit cum Theodoro. Etenim hic Palladius Romanam primum venit, mortuo Chrysostomo, id est, circa annum 408: nam pag. 7, interrogante Theodoro diacono: Unde ad nos nunc advenis? eidem respondet: Ab Oriente scilicet. Nunc enim primum Romam video. Mortuum autem tunc fuisse Sanctum, Theodorus pag. 36 affirmat his verbis: Simul declara nobis,... qui ejus vitæ finis: siquidem mortuus est, ut audimus. Itaque, cum obierit Chrysostomus anno 407; Palladius Dialogi auctor Romam non venit, nisi circa annum 408. Palladius igitur hic eo venit tribus fere annis post Helenopolitanum, et postquam Helenopolitanus toto fere biennio inde recesserat, et demum quando Helenopolitanus custodiebatur in oppido Syene prope Æthiopiam. Hæc tam manifeste evincunt, diversos esse Palladios, ut necesse non sit observare, tam Palladium nostrum quam

alium esse a
Palladio
Helenopoli-
tano.

A quam Theodorum in Dialogo de Palladio Helenopolitano ubique loqui tamquam de alio et de absente. Itaque cum in ipso Dialogo Palladius Helenopolitanus ab auctore Dialogi clare distinguatur, inter amicos Chrysostomi alius quoque fuerit Palladius episcopus.

Inter amicos
Chrysostomi
duo numerandi
Palladii;

10 Neque mirum videri debet, inter episcopos Chrysostomo fauentes, duos fuisse Palladios, sicut inter eos et duos reperimus Cyriacos; cum quadraginta ipsi adhererent episcopi, et horum pars major sit ignota. Epistola cxiii Chrysostomi, inscripta Palladio episcopo, ad auctorem Dialogi forsan data est. Data enim est ad episcopum Constantinopoli latitantem, ut constat ex his verbis: Nam cum in occulto delitescatis, spatium habetis cum mente contrita precibus inhærendi. Atqui auctor Dialogi diutissime ibidem latuit, ut patebit ex mox dicendis. Contra non constat, an Palladius Helenopolitanus manserit Constantinopoli post expulsionem Chrysostomi. Certe ibi non diu permansit, cum Romam venerit anno 405. Scribebat autem Chrysostomus ad Palladium, a quo, ibidem latitare volente, litteras acceperat, ita ut verisimile sit, hasce ad alterum Palladium esse datas, eumque Dialogi esse auctorem. Verum sive ad hunc Palladium, ut verisimile est, at non omnino certum, data fuerit illa Epistola, certe Dialogus variis locis probat, Palladium illius auctorem ex amicis fuisse ejusdem Sancti.

auctor Dialogi
frequenter ad-
fuit Sancto.

11 Theodorus pag. 8 ipsi dicit: Credo autem te esse ex Johannis Constantinopolitani consortio. Respondet Palladius: Sic est, ut dixisti. Idem pag. 124, et rursum pag. 125 affirmat, se adfuisse iudicio, quo Antoninus Ephesinus damnatus, aliique episcopi depositi sunt a Chrysostomo, et pag. 140 addit: Horum etiam Acta exstant, quæ servantur apud nos cum subscriptionibus viginti duorum episcoporum etc. Deinde cum Chrysostomo erat hic Palladius anno 403, quando Sanctus in concilio ad Quercum fuit damnatus, ut liquet pag. 66 et 67, ubi dicit: Eramus quadraginta episcopi cum Johanne episcopo etc. Anno etiam sequenti, dum expulsus ex urbe fuit Chrysostomus, cum eo haud dubie erat Palladius inter quadraginta episcopos pag. 82 et 83 generatim memoratos. Erat idem Constantinopoli anno 406, quando ibi gravia passus est Stephanus monachus, qui Romanorum epistolas Constantinopolim detulit: nam de ejus cruciatibus dicit p. 197: Cujus rei ipse oculatus testis fui. Videtur igitur Palladius Constantinopoli latuisse usque ad auditam ibi Chrysostomi mortem, eaque intellecta, Romam petiisse, ubi fortasse obiit.

ejusque causa
deinde consula-
vit:

12 Quidquid vero sit de commoratione ipsius Constantinopoli usque ad Sancti obitum, certum est, Palladium Chrysostomi causa exsulasse ab ecclesia sua, et amore pacis, in Occidentali ecclesia vigentis, Romam venisse, ut affirmat pag. 7. Etenim pag. 8 sic loquitur: Sicut in resolutis membris animæ operationes ad saniores membrorum partes recurrunt; ita patitur infelix Orientis ecclesia. Resolutis enim ejus membris, neque ob pulsam concordiam munia sua exsequi valentibus, plerique de expeditis, et ejus desiderio accensis, exsules a patria erramus, qui sine periculo et tranquille alumnæ nostram incolere non possumus ob amorem veritatis, si quo modo paucos, qui adhuc supersunt, vitæ dies secundum Evangelium apud vos vivamus. Ex hac tenus dictis habemus, Palladium hunc multis Chrysostomi gestis fuisse præsentem, amicitia cum Sancto fuisse conjunctum, fuisse ætate prorectum, et amore

veritatis et defensione sancti Episcopi et patriæ et episcopatu suo exsulem. Si hæc omnia scriptis ipsius fidem historicam et historice certam nequeant conciliare, nescio quo tandem opus futurum sit scriptore ad fidem faciendam; præsertim cum tantum non juramento dicta sua confirmet, et Theodorus diaconus gravissime eum hortaretur ad vera narrandum, insinuans etiam facile aliorum testimonio deprehendi posse, si narraret falsa.

13 Aliqua huc transfero. Rogo te, inquit Theodorus pag. 8, ut Deo teste narres nobis vere ea, quæ singillatim scire avide cupimus; de isto certus quod, siquid præter veritatem nobis nuntiaveris, Deum habebis quæsitorem et judicem. Argueris quoque etiam a nobis, qui aliter acceperimus. Non enim unus, aut alter, aut tres, aut decem, aut cujuscumque generis homines ea, quæ Constantinopoli contigerunt, nobis denarrarunt, sed plures; et ex illis alii episcopi, alii presbyteri atque ex ordine monachorum. Idem rursus pag. 35: Velis igitur, pater, et libenter velis coram Deo nobis dicere, unde et illorum adversus Johannem odium etc. Respondet ibi Palladius: Ipsa canities et dignitas nostra, ut de me ipso loquar, tibi sufficere debebant, ut vera esse crederes, quæ dicimus. Quoniam vero id non fecisti, et bis me jam ad iudicium Dei vocas, posthac saltem, omisso omni prætextu, aures mihi accommoda, ne in vanum decurrat oratio. Scio enim, quæ in Lege divina scripta sunt: Perdet Deus omnes, qui loquuntur mendacium. Et apud apostolum Johannem: Qui loquitur mendacium, non est ex Deo. Et rursus apud Davidem: Quoniam obstructum est os loquentium iniqua. Reverra enim inique agit, qui fallit eum, cui persuadet: et qui credit mentienti, etiam inique agit, dum facile credit. Hisce plura mox addit.

14 Rursum Theodorus pag. 38: Si de vulgari ac levis momenti negotio inquisitio esset, sacratissime pater, sufficeret ad spectus tui species ad faciendam verbis tui fidem. Sed quoniam cum de veritate inquiritur... ignosce mihi, optime, nec mihi canos capillos testes profer etc. Hisce aliisque de veritatis ratione habenda approbatis, subdit Palladius pag. 39: Unde me tibi libenter permitto, qui trutinam tuam in neutram partem inclinare exploraverim. Iterum Palladius p. 141 fidem suam in narrando obtestatur his verbis: Eadem mihi ac prius erit ratio veritatis. Non enim obliviscar vocem Domini dicentis: De omni verbo otioso reddent rationem homines in die iudicii. Ego autem audacter addidero, et de omni otioso auditu. Itaque et te ipsum tuere cautius, ne siquid me non vere loqui animadvertas, non canis meis cedas, sed ipsi rerum veritati. Quid enim mihi ex iis, quæ hodie aut heri dicta sunt, utilitatis accedat, si mentiar: quæ in perpetuum coram exacto iudicio confusioni mihi forent. Quomodo autem feram molarem detractationis lapidem in vertice mentis, in profundum gehennæ detractus propter eos, qui a mendaciis scandalum passi sunt. Hactenus Palladius, de cujus sinceritate non videtur mihi dubitandum, neque tam multa de fide ipsius adducenda fuissent, nisi ea Eminentissimo Baronio fuisset suspecta; qua vero de causa, nunc exponendum.

15 Nimirum Eminentissimus scriptor auctorem Dialogi subinde confudit cum Palladio Helenopolitano, et partibus Origenistarum addictum credidit. Origenis erroribus infectum fuisse Palladium Helenopolitanum, variis rationibus inculcat

AUCTORE
J. S.

gravissimisque
verbis decla-
rat,

non nisi vera
narrare se
velle.

* redundat
cum

F

Baronius
utrumque Pal-
ladium confun-
dens,

ad

AUCTORE
J. S.

ad annum 388 num. 103 et sequentibus, ubi tamen num. 110 observat, diversos esse Palladium Helenopolitanum et Palladium Dialogi auctorem, ita scribens: Licet hunc, de quo agimus, Palladium diversum ab illo esse oporteat, qui in eo dialogo interloquitur, addens etiam qualemcumque probationem nobis non necessariam. Verum ad annum 400 num. 61 auctorem Dialogi cum auctore Historiæ Lausiacæ non obscure confundit, et Palladium pro Origenista habet, sic disserens: Sed a quo Sozomenus ejusmodi est mutuatus historiam? Invenies plane eadem ferme et alia a Palladio, et ipso jam dudum Origenista, esse conscripta (in Dialogo nimirum.) Quantum autem ipse ejusdem sectæ hominibus faverit, consule ipsius Lausiaca, ubi totus versatur in laude Isidori ac consodialis monachorum. Huc imbutus opinione Baronius, Palladionostro frequenter fidem abrogare nititur, eundemque ex duobus unum factum ut Origenistam, et Origenistarum gratia mentientem in suis Annalibus compellat.

Origenistam
credidit.

B

16 Verum lubet magis in hisce consilium religiosissimi Baronii quam opinionem sequi. Ad annum 400 num. 62 ita prudenter monet: Quod igitur a suspectis auctoribus tota historia de expulsis ab Ægypto monachis Origenistis (ut volebat saltem Theophilus Alexandrinus, in hac re ipse suspectus) esse accepta noscatur; quodque insuper ex utraque parte stare videas sanctissimos viros; necesse est, ut magna cautela attendat oratio, ne privato quodam affectu incedens, declinet in dexteram vel sinistram etc. Non dubito, quin id pro viribus conatus sit facere vir pius et eruditus. At cum homini etiam erudito et diligenti error possit obrepere, cumque agatur de duobus Chrysostomi amicis, qui nec Sancto nostro, nec S. Innocentio Papæ, nec Constantinopoli nec Romæ, ubi ambo satis diu morati sunt, de hæresi videntur fuisse suspecti; omnino examinandas puto Baronii rationes, nec sequendam ipsius opinionem, nisi fuerit solide fundata. Examinabo autem argumenta, etsi pleræque contra solum Helenopolitanum possint objici, eo ordine, quo proposita sunt a Baronio: nam si neuter videatur Origenista habendus, tanto minus suspectus erit Dialogi auctor.

Argumenta
Baronii,

C

17 Prima Baronii objectio est, quod Palladius fuerit discipulus Evagrii Pontici, qui secutus dicitur errores Origenis. Evagrii Pontici consuetudine (inquit ad annum 388 num. 103 de Palladio, Origenis erroribus imbutus est, laudatque testes S. Hieronymum et S. Epiphanium, quorum verba afferam inferius. Respondeo interim ad argumentum de Evagrío, non negare me, errasse Evagrium. Sed nunquam in vita sua damnatum fuisse ut hæreticum, abunde probat Tillemontius tom. X in Evagrío art. 8, ubi multa affert ad excusandum Evagrium, de quibus judicare poterunt alii. Mihi ad defensionem Palladii sufficere videtur, quod Evagrius de hæresi accusatus non sit, quomdiu vixit, ita ut ab ipsius consuetudine abstinendum sibi non crederet. Etenim ad Evagrium venit, sicut ad alios plurimos solitarios, ex quibusarii sunt Sancti, ut exercitationes et virtutes monachorum disceret, non ut fidei dogmatis imbueretur. Itaque non video, qua consequentia ex commoratione aliquot annorum cum Evagrío inferri possit, Origenistam fuisse Palladium. Certe ita ratiocinatus non est S. Chrysostomus, qui Palladium ex Ægypto reversum ad episcopatum Helenopolitanum promovit, ejusque opera in gravibus negotiis usus est.

Sic ratiocinatus non est S. Innocentius Papa et clerus Romanus, cum Romæ honorifice exceptus fuerit Palladius. Sic ratiocinatus non est Constantinopolitanus ille episcopus, qui post pacem Ecclesiæ redditam, Palladium promovit ad ecclesiam Asponensem in Galatia. Quapropter nullius momenti videtur istud argumentum.

18 Deinde num. 107 objicit Hieronymi verba ex præfatione Dialogi contra Pelagianos: Palladius servilis nequitiae, eandem hæresim (Origenis) instaurare conatus est etc. Velim scire, unde noverit Eminētissimus scriptor, Helenopolitanum esse Palladium, de quo ibi loquitur Hieronymus, cum non pauci eo tempore vixerint Palladii. Quidquid vero causæ Baronio fuerit ita existimandi, ego difficulter credere possum, S. Hieronymum tanto cum contemptu, quantum hæc indicant verba, Palladius servilis nequitiae etc., locutum fuisse de episcopo Chrysostomi amico. Addit Baronius ex Epistola S. Epiphani ad Joannem Hierosolymitanum hæc verba: Palladium vero Galatam, qui quondam nobis carus fuit, et nunc misericordia Dei indiget, cave, quia Origenis hæresim prædicat et docet, ne forte aliquos de populo tibi credito ad perversitatem sui inducat erroris. Tillemontius in Palladio art. 11 observat, epistolam illam S. Epiphani fuisse scriptam anno 396, et consequenter ostendit, minime esse verisimile, S. Epiphanium loqui de Palladio Helenopolitano, qui in Ægypto mansit ab anno 388 usque ad 399. Quis enim credat, S. Epiphanium monuisse, ut episcopus Hierosolymitanus caveret a monacho, qui septem aut octo annis in ipsius diocesi non fuerat, et cujus unica tunc cura fuisse videtur, ut monachos consuleret, eorumque virtutes imitaretur? Verisimilius longe mihi est, Palladium hunc ne cognitum quidem tunc fuisse S. Epiphanio, episcopo Salaminæ in Cypro insula, ubi nunquam fuisse videtur Palladius.

19 Præterea S. Isidorus Pelusiota plurimas ad varios Palladios scripsit epistolas. Aliæ enim datæ leguntur ad Palladium episcopum, aliæ ad diaconum, aliæ ad subdiaconum, aliæ ad lectorem ejusdem nominis, aliæ denum ad Palladium nullo titulo insignem. Inter hos Palladius diaconus reprehenditur lib. III epist. cccxxxix ut lapsus in errorem et hæresim. Et lib. II epist. cxlvi eidem, opinor, Palladio diacono ita scribit: Ne dum per inficiationem id aucuparis, ut minime errasse videaris, in aliud peccatum incidas (nemo enim malo malum curat, incredibilis enim cujusdam absurditatis hoc quidem etiam apud externos ac prophanos esse censetur:) verum per poenitentiam allata peccato medicina, in eum statum te adducas, ut non amplius pecces. Idem Palladium diaconum, fortasse eundem, objurgat, quod desideraret episcopatum. Cum autem S. Isidorus jam ante quintum seculum florere cæperit, verisimile apparet, Palladium diaconum, a S. Isidoro reprehensum, illum ipsum esse Palladium, quem Origenis sectatoribus annuerant Epiphanius et Hieronymus. At inde non intulerim, eundem quoque esse commemoratum a S. Hieronymo in Epitaphio S. Paulæ his verbis: Quidam veterator callidus, atque, ut sibi videbatur, doctus et sciolus etc. Narrat Hieronymus eum quæstiones aliquot proposuisse S. Paulæ ad insinuandos eidem errores Origenis, sed nomen non exprimit.

20 Baronius vero credidit, se deprehendisse, illum non fuisse alium, quam Palladium Helenopolitanum, ita disserens: Cum Origenistarum nullum

ex conjecturis
fere

E

iusque incertis

F

petita, non
videntur
errare.

- A nullum alium nominet (*S. Epiphanius*), nisi Palladium; certe, etsi alii essent eadem labe conspersi, tamen non alium quam ipsum id muneri subiisse, ut Origenis deliramenta doceret, satis apparet. Quamobrem Origenistam illum, quem *S. Paulam* tentasse Hieronymus scribit, neminem certe præter Palladium tunc in Palæstina morantem fuisse conspicio. Ita quidem eruditissimus *Annalista per conjecturam*. At conjectura illa nequaquam mihi apparet verisimilis: neque *Baronius* ipse, opinor, in eam conjecturam incidisset, si magis attendisset ad ætatem Palladii, et ad commorationem ipsius in Ægypto. Etenim *Palladius* in Ægyptum venit secundo consulatu *Theodosii Magni* imperatoris, id est, anno 338, quando annos agebat viginti fere et unum, eaque de causa cap. I dicit, se venisse in Ægyptum ad *Isidorum presbyterum*, dum erat adolescens. Nulla igitur verisimilitudine dici potest, illum hæreticas quæstiones ante id tempus *Paulæ* proposuisse. Ex Ægypto recessit anno 399, ut clare colligitur ex epistola ipsius ad *Lausum*, et ex totius vitæ chronotaxi. Discessit autem ob morbum *Alexandriam* primum, inde in *Palestinam*, ac demum in *Bithyniam*, ubi eodem anno aut initio sequentis ordinatus est episcopus, quem admodum narrat in *Historia Lausiaca* c. XLIII apud *Rosweydatum* in *Vitis Patrum*. Poterat revera ad *S. Paulam* tunc accedere, in *Bethleem* commorantem. At verisimile non est, cum quæstionibus iis, quas refert *Hieronymus*, Sanctam tentasse, cum quia ægrotabat, tum quia exiguo tempore in *Palestina* subsistere potuit: neque enim credibile est, ausum fuisse primo aut secundo congressu talia proponere matronæ piæ et doctæ, qualia nullibi in *Historia* sua commemoravit.

Palladium Helenopolitani fuisse Origenistam.

- B 21 Objicit tertio *Baronius*, *Palladium* in *Historia Lausiaca* stylum convertisse contra *S. Hieronymum*, quem de invidia accusat. Respondeo, *Palladium* pauca de *Hieronymo* scripsisse, eidemque Sanctum illum, qui non paucos etiam Catholicos habebat obtrectatores, minus fortasse fuisse cognitum, sed inde certo inferri non posse, Origenistam fuisse. Demum objicit *Baronius*, non paucos Origenistas in *Historia Lausiaca* fuisse laudatos a *Palladio*, indeque colligit, cum potius Catholicici personam induisse, quando egit cum *S. Chrysostomo*, quam Catholicum revere fuisse. Verum non video, ex laudibus illis, quas aliquibus de erroribus Origenis utcumque suspectis attribuit *Palladius*, certo inferri posse, illum iisdem erroribus fuisse obnoxium. Quippe mores et monasticas eorum exercitationes virtutesque laudat *Palladius*: non vero doctrinam eorum Origenis erroribus fœdatam. *Hieronymus* ipse Origenem et *Didymum* non raro laudavit, licet doctrinam ipsorum malam vehementer improbet. Datæ argumentis adjici posset, quod *Palladius* ut Origenista accusatus fuerit in conciliabulo ad *Quercum*, contra *Chrysostomum* coacto. At constat, in illo concilio crimina fuisse objecta sine ullo fundamento, ita ut illa objectio nullam quoque vim habere possit.

Uterque Palladius pro Catholico habendus videtur.

- C 22 Contra iudicium *Chrysostomi*, *Innocentii*, eorumque omnium, qui pro causa *Chrysostomi* steterunt, quique *Palladium* minime habuisse videntur suspectum de hæresi Origeniana, majoris est ponderis ad bene de ipso sentiendum, quam sint allata argumenta ad memoriam ipsius maculandam, cum quod illa majori ex parte incertis tantum nitantur conjecturis, tum quod *Palladius*

notior fuerit iis, qui ipsum ut Catholicum magni fecerunt, quam aliis, qui eundem accusarunt, ita ut priorum auctoritas prævalere deberet, etiamsi constaret, inter accusatores *Palladii* recte memorari *S. Hieronymum*. Quapropter, si *Majores* nostri, auctoritatem *Baronii* subinde secuti sunt, et *Palladium* memorarunt ut Origenistam, mentem mutarent, si viverent. Quod vero spectat ad *Palladium Dialogi* auctorem, hunc nullus antiquorum accusavit de hæresi Origeniana, nullus forte etiam recentiorum, nisi ipsum confundendo cum *Helenopolitano*. Necesse igitur non est, ulteriorem hujus apologiam adornare. Id unum observare placeat, ipsum non minus contrarium videri persecutoribus *Chrysostomi*, quam addictum huic Sancto. Hinc fieri potuit, ut, licet fide optima in scribendo uti vellet, aliquando facile crediderit, quæ spargebantur de adversariis Sancti. Quare, si qua opus est cautio in *Opusculo Palladii*, illa maxime videtur adhibenda in iis, quæ contra inimicos *Chrysostomi* variis locis disserit.

AUCTORE
J. S.

§ II. Alii scriptores Vitæ et gestorum *S. Chrysostomi*, de quorum fide et auctoritate disseritur.

P ost *Palladium* primi de gestis *S. Joannis Chrysostomi* satis late scripserunt *Socrates* et *Sozomenus*, pauciora vero, sed minime contemnenda, de eodem habet *Theodoretus*. Tres illi historici non quidem in Sancti gestis partem habuerunt; vixerunt tamen eo tempore, eaque fuerunt ætate, ut omnia haurire potuerint ex illis, qui adfuerant, resque gestas oculis lustraverant, ac partem etiam gestorum ipsi videre potuerint, præsertim *Socrates*, qui *Chrysostomum* haud dubie *Constantinopoli* vidit et audivit, cum ibidem natus sit et educatus, ut ait lib. V cap. XXIV, ibique etiam habitaverit, dum scribebat. Certe in proœmio libri VI, in quo agit de *Chrysostomo*, monet, se ibidem scripturum res sua ætate gestas, visasque a se, vel auditas ex iis, qui viderant. Ex hisce igitur magna videretur *Socratis* auctoritas in illis, quæ refert de *S. Chrysostomo*, nisi clarum esset ex tota ipsius *Historia*, exiguum fuisse *Socrati* curam ad verum indagandum, et nisi se Sancto in variis locis iniquiorem præberet, ut recte observavit *Tillemontius* in *Chrysostomo* art. 1. Hac de causa dicenti *Socrati* non statim credendum existimo, sed potius examinandum puto, an ipsius asserta cum relatis a *Palladio* congruant, an cum ipsa verisimilitudine subinde non pugnent, an cum ipsius inimicorum *S. Chrysostomi* aures non præbuerit nimis faciles, et demum an vera videantur singula, aut certe probabilia, quæ de gestis Sancti nostri more suo scriptis mandavit.

24 Quod attinet ad *Sozomenum*, æquior hic fuit in Sanctum, quam *Socrates*, illique pro gestis *Chrysostomi* haud dubie preferendus est. Attamen, cum *Sozomenus* plurima ex *Socrate* haurire consueverit, illamque nimis credulitate passim imitari, ipsius quoque dicta ad examen revocanda sunt, ac cum certioribus aliorum scriptis conferenda. *Socrate* et *Sozomene* accuratior est *Theodoretus*

De Sancti plurima scribit *Socrates*; sed ea sine examine non admittenda.

F

uti nec dicta *Sozomeni* ex hæc aliisque cœvis.

AUCTORE
J. S.

doretus in illis certe, quæ narravit de S. Chrysostomo, sed pauciora commemoravit, et inimicis Sancti parcere diligenter studuit. Hi itaque tres historici cum Palladio Dialogi auctore præcipuam subministrabant materiam ad conserendum de Vita Chrysostomi Commentarium historicum, præter ipsa S. Chrysostomi Opera, quæ hunc in finem perlegere volui: nam ex illis non pauca de gestis Sancti hauriri possunt: ex his maxime elucescit, quibus fuerit moribus, quantaque animi fortitudine constantiaque vixerit in exilio. Porro alii quidam contemporanei scriptores, doctrina et sanctitate incliti, de Chrysostomo honorificam mentionem fecerunt: quorum verba suis locis adducemus.

quorum aliqui
nominantur,
enarranda
sunt Sancti
gesta.

25 *Henricus Savilius* in Græca editione Operum S. Joannis Chrysostomi tom. VIII varias edidit Sancti Vitæ Græcas, et pag. 295 recitat nomina viginti scriptorum, quos anonymus biographus, cujus ibi lucubrationem edidit, sibi præluxisse affirmat. Ex scriptoribus illis jam nunc memorati sunt Palladius, Socrates et Theodoretus. Sozomenus vero, quod mirum apparet, ibi cum reliquis non recensetur. Verum ex cœvis scriptoribus adduntur S. Proclus patriarcha Constantinopolitanus, cujus tempore corpus ipsius translatus est Constantinopolim; S. Nilus Magnus, et S. Isidorus Pelusiota. Hi tres Sancti Chrysostomum mire laudaverunt; at Vitam ipsius non scripserunt. Nominantur apud laudatum Savilius duo alii contemporanei, nimirum Cosmas, qui temporibus Chrysostomi diaconus erat ecclesiæ Apostolorum; et S. Cyrillus Alexandrinus episcopus. Prior ex hisce ne notus quidem est eruditus, nec memoratur apud Photium. Notissimus vero est S. Cyrillus, sed ignota sunt illa, quæ de S. Chrysostomo narravit (exceptis paucis verbis:) si revera de eo scripsit, ut anonymus ille affirmat. Nam habet Græce, prout ejus verba hic reddo Latine: Post hos (Socratem, Palladium et Proclum) S. Cyrillus Alexandrinus post visionem istam, quam de ipso (Chrysostomo) vidit. Hujus schedas post multos annos inveniens papa Alexandrinus Georgius, et aliorum scriptorum Opera colligens, spissum perfecit volumen.

Vita Sancti
per Georgium
Alexandrinum
Græce edita, et
antea Latine:

C

26 Alium hic habemus de S. Chrysostomo scriptorem, qui primus gesta ipsius sic enarravit, ut Sancti Vitam composuerit reliquis omnibus prolixior. Edita ea est Græce apud Savilius tom. VIII a pag. 157 usque ad 265. Eadem jam ante reddita erat Latina, et sic edita per Godefridum Tilmanum monachum Cartusianum. Vitæ hujus compendium dat Photius in Bibliotheca col. 251, ubi observat, humilem esse scriptoris stylium, eumque non omnino Grammaticæ præceptis conformem. In fine compendii sui col. 266 addit, quædam relata videri præter historiæ fidem. Verum prius inquiramus, quis sit ille Georgius: quod se ignorare fatetur Photius. Mirum id quidem, cum Georgium dicat episcopum Alexandrinum: nam inter patriarchas Alexandrinos post tempora S. Chrysostomi usque ad Photium unus tantum reperitur Georgius, qui seculo VII Alexandrinæ ecclesiæ præfuit, post S. Joannem Eleemosynarium, cui circa annum 616 successit, ut videri potest apud nos in Historia Chronologica patriarcharum Alexandrinorum tom. V Junii pag. 68. Fuit igitur hic scriptor duobus seculis Sancto posterior.

alii Chrysostomo scripsisse dicuntur:

27 Post Georgium in laudato Indiculo recensetur S. Sophronius patriarcha Hierosolymitanus qui eodem seculo VII floruit. At, si hic Vitam aut elogium Chrysostomi conscripsit, illud hactenus

ignotum est. Forte laudatur S. Sophronius ob paucula illa, quæ de Chrysostomo leguntur in Prato spirituali: nam hoc a quibusdam Sophronio fuit attributum. Post Sophronium in Indiculo illo sequitur Joannes Damascenus. Designatur haud dubie S. Joannes Damascenus, qui seculo VIII floruit, aliaque non pauca scripsit: nam laudatus Savilius pag. 942 testatur, se habere Græcam Orationem panegyricam S. Joannis Damasceni de S. Chrysostomo, et initium illius recitat, uti etiam facit Leo Allatius de Simeonum scriptis pag. 87. Edita est hæc Oratio in nuperima editione Operum Damasceni tom. II, p. 886. At Junior est S. Damascenus, quam ut gesta S. Chrysostomi ex ejus Oratione panegyrica discere debeamus. Deinde apud memoratum anonymum sequitur Martyrius patriarcha Antiochenus. Floruit Martyrius seculo V, et consequenter satis propinquus erat temporibus Chrysostomi ad gesta ipsius recte enarranda; sed nihil scriptorum ejus innotuit. Post quatuor alios jam memoratos sequitur Evagrius Asceta. Quisquis hic designetur Evagrius, nulla ipsius scripta de Chrysostomo innotuerunt.

28 Decimus quartus apud Savilius recensetur Cosmas Vestitor, aliis Comas Vestiarus dictus. Scripsit ille panegyricum de relatione corporis Chrysostomi ad urbem Constantinopolitanam. Hujus initium dat Savilius pag. 944, et Leo Allatius pag. 94. Opusculum Cosmæ Vestitoris habeo ex Ms, Medicæo regis Franciæ cum adjuncta interpretatione Latina, illudque laudabo in Posthumus Sancti Gloria. Oudinus de Scriptoribus ecclesiasticis tom. II col. 400 agit de Cosma Vestitore, quem credit vixisse tempore Leonis Sapientis sive seculo IX. At certa illius ætatis argumenta non adducit. Verisimile tamen est, Cosmam illius fere ætatis esse, quia mox subjungitur in elencho Anonymi Leo imperator. Etenim Leo imperator, cognomento Sapiens, Orationem panegyricam de S. Chrysostomo composuit satis prolixam, quam Græcam edidit Savilius tom. VIII pag. 267. De illa pag. 959 notat sequentia: Leo, cognomento Sapiens, hujus auctor libelli, cœpit imperare in Oriente anno Christi 886, regnavitque annos circiter 24. Et liber quidem hic fortasse rectius potuit omitti, cum nihil sit aliud, quam breviarium Georgii, non bono judicio collectum, et pene barbare scriptum.

29 Post Leonem ponitur Nicetas πνευμαλῆς (sive custos sacrorum vasorum) nobis prorsus ignotus. Deinde Nicetas Paphlago, qui seculo IX floruit, multasque de Sanctis composuit orationes. At latent hactenus, quæ scripsit de S. Joanne Chrysostomo. Porro in dicto scriptorum catalogo subjicitur Eustatius Primi, et mox Basilius prothronus, quos omnino ignoramus. Demum Constantinus imperator Porphyrogenitus, qui floruit seculo X, encomium Sancti concinasse dicitur. Illam Constantini Orationem de reditu corporis fuisse existimo. Certe Savilius pag. 943, et Allatius pag. 111 produciunt initium Orationis, quam Constantinus Porphyrogenitus composuit de relato Constantinopolim Chrysostomi corpore.

30 Post omnes modo memoratos scripsit anonymus auctor, cujus Opusculum de vita Chrysostomi edidit Savilius tom. VIII pag. 293. De eo Sonilius pag. 963 hæc observat. Hujus bellum invenimus exemplar in bibliotheca Cesarea Viennæ, transcriptum ex codice vetustissimo Michaelis Sophiani opera Sambuci anno 1557 Patavii...

D

E

Opusculum
Cosmæ Vesti-
toris de rela-
tione corporis:
Oratio Leonis
Sapientis:

F

alii de Sancto
scriptores fere
ignoti:

Anonymi Vita
seculo X scripta
et Græce
edita:

A Patavii... De auctore nihil habeo certi, quod dicam, nisi eum Constantino Porphyrogenneta imperatore, hoc est, anno Domini 950, posteriorem fuisse, ut ex præfixo auctorum indice statim patet. Multa certe habet communia cum Metaphraste, non dico, in re ipsa et argumento Operis, (hoc enim necesse est, cum utrique eadem sit subjecta materia) sed etiam in verbis. Auctor certe, quisquis est, non aspernandus, Metaphraste uberior et copiosior, Georgio certe multo γρηγοριώτερος. Hactenus Savilius, qui recte observat, Anonymum illum scripsisse post Constantinum Porphyrogenitum. At inde non recte colligit, eundem scripsisse post annum 950. Etenim nescimus, quo anno Constantinus de S. Chrysostomo scripserit. Cumque natus sit circa annum 904, juvenis eam Orationem componere potuit circa annum 930 aut 940; et consequenter anonymus paulo post scribere poterat jam ante annum 950. Sane cum indici suo non inseruerit Metaphrastem, qui scripsit seculo x sub imperio Constantini, verisimile est, Anonymum illum paulo ante Metaphrastem, aut eodem fere tempore cum eo, scripsisse. Quare ætas illius Vitæ figenda videtur circa medium seculi x.

B 31 Vitam S. Chrysostomi a Metaphraste scriptam quarto loco Græce edidit Savilius a pag. 373, observans pag. 967, se eam dare Vitam ex regio codice Lutetiæ descriptam, et ex altero utcumque emendatam. Præter Vitam Metaphrastes etiam scripsit translationem corporis Constantinopolim, de qua meminit Allatius pag. 124, tale illius dans initium: Ἀλλὰ πῶς etc., Hujus exemplar Ms. habemus ex codice Medicæo regis Franciæ. Præterea Leo Allatius alias quasdam jam dictis adjungit Vitas S. Chrysostomi, nimirum pag. 81 Theodori episcopi Trimithuntis, cujus habemus exemplar Ms. ex codice Pontificio Alexandri VII. Dubitare nequeo, quin auctor sit ille Theodorus episcopus civitatis Trimithuntenæ insulæ Cypri, qui concilio VI, Constantinopoli anno 680 habito, subscripsit apud Labbeum tom. VI col. 1029. Floruit igitur seculo VII jam adulto, scripsitque post Georgium Alexandrinum, ac totis duobus seculis et medio post mortem Sancti, ita ut auctoritas ipsius nequeat in hisce magni esse momenti. Unicum quidem scriptorem laudat Palladium, nec videtur habuisse lucubrationem Georgii, cum hujus fabulas non adoptaverit. At ipse tot tamque apertis figmentis Vitam illam fœdavit, ut eam sine tædio non potuerim perlegere, nec edendam censeam.

C 32 Breve Vitæ S. Joannis compendium Græco-Latinum edidit Bigotius post Palladii Dialogum pag. 229; sed incerti illud est auctoris, nec caret erroribus aliquot. Aliud incerti auctoris Græci scriptum de translatione reliquiarum S. Chrysostomi memorat Allatius pag. 120, hoc recitans initium, Ἡμεν ἡμεῖς ἡ λαμπρὰ etc. Hujusce lucubrationis exemplar Ms. habeo, prout ab ipso Papebrochio nostro transcriptum est Florentiæ ex codice bibliothecæ Medicææ S. Laurentii. In hoc autem Opusculo, quo per decursum uti potero, non solum agitur de ipsa corporis translatione; sed varia etiam exponuntur, quæ ante translationem contigerunt. Hisce Græcis accedunt alii quidam, qui eadem Oratione laudarunt Basilium, Gregorium Nazianzenum, et Chrysostomum, quod communem habeant festivitatem, ut postea videbimus. Hosce, quia nobis prodesse nequeunt, breviter tantum recensebo ex Bibliotheca Græca Joannis Alberti Fabricii, qui etiam agit

de scriptoribus modo laudatis, iisque adjungit Chronicorum et Historiarum scriptores Græcos, laudandos a nobis, ubi eorum utemur scriptis. Apud Fabricium tom. VII pag. 558 illi recensentur Basilii simul et Gregorii Chrysostomique laudatores, Joannes Euchaitarum metropolita, Philotheus patriarcha Constantinopolitanus, Nicolaus Cabasilas, Theodorus Metochita, Matthæus Camariota, et Theodorus Prodromus.

33 Laudatus Fabricius aliquot etiam recenset scriptores Latinos, qui aliqua de gestis S. Chrysostomi enarrarunt. Alios quosdam enumerat Montfauconus tom. 13 Operum S. Joannis Chrysostomi. Satis erit ad propositum nostrum, si illos assignavero, ubi eorum auctoritate uti oportebit. Ad manum quoque habeo duas Vitas Latinas S. Chrysostomi, alteram ex codice Ms. S. Maximini Trevirensis; alteram ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris. Verum ille prodesse nequeunt, cum fere nihil afferant præter ea, quæ ex Socrate, Sozomeno et Theodoretis corrasit auctor Historiæ Tripartitæ. Ex recentioribus Vitam Chrysostomi prolixè et critice scripsit Godefridus Hermant, quem Tillemontius tom. XI Monument. Eccl. in plerisque sequitur. At Tillemontium magis adducam, quam Hermantium, quia Tillemontius auctores suos ita allegat, ut facile perspicere possit, quam certa sint aut probabilia, quæ adducit, argumenta. Post hosce Vitam S. Chrysostomi Latino sermone contexit Bernardus de Montfaucon tom. XIII Operum Sancti a se editorum. Hunc quoque præ oculis habeo: neque negligam Baronium, Pagnam, Alexandrum, aliosque neotericos, qui de gestis Chrysostomi tractarunt.

34 Enumeratis modo præcipuis auctoribus, qui de S. Chrysostomo egerint, aliqua restant dicenda in fide, quam merentur Georgius Alexandrinus, aliique ipsum secuti. Savilius, qui Georgii, Leonis imperatoris, Anonymi et Metaphrastis Opuscula edidit, pag. 941 observat, neminem ex illis sobrio usum esse stylo, sed omnium illorum lucubrationes fabulosis fœdatis esse narrationibus, idque fuisse de Georgio, de aliis brevius ostendit apud Guilielmum Cave in Historia litteraria, ubi Dissertatio Savilii de scriptoribus rerum Chrysostomi impressa est pag. 189. Nihilo favorabilius est judicium Patavii nostri lib. XI Doctrinæ temporum cap. XLVI, ubi Georgium vocat in Historia futilissimum et mendacissimum, variosque ipsius errores chronologicos ostendit. Hisce consentiunt Hermantius, Tillemontius, reliquique passim historici, qui aliqua in scribendo crisi sunt usi, ac novissime Montfauconus tom. XIII in præfatione pag. 4, ita de Georgio scribens: Hic humili et ineleganti stylo innumera refert fabulosa, iis exceptis, quæ ex Palladio et Socrate mutuatus est. Excipere etiam licet ea, quæ ex Theodoretis, Sozomeno aliisque scriptoribus cœvis, partim cognitis partim ignotis, haurire potuit. Itaque ad enarrandam Sancti Vitam alia non habemus magni momenti subsidia præter ipsa Sancti Opera, Dialogum Palladii, scriptaque Theodoretis, Socratis, Sozomeni, et paucula ex aliis aliquot cœvis ante memoratis.

35 Attamen, quia instituti nostri est non solum vera probare, quantum possumus; sed falsa et improbabilia etiam refutare; asserta Georgii Alexandrini aliorumque biographorum breviter saltem examinabo; etenim multi scriptores ex Vitis illis non pauca de Chrysostomo narrarunt, illique ipsi auctores, qui Georgio maxime adversantur, ipsius auctoritate subinde uti voluerunt, quia

AUCTORE
J. S.

Vita Latine
ad propositum
inutiles: scrip-
tores recen-
tiores.

E

Fides Georgii
Alexandrini
aliorumque
scriptorum
medii ævi sus-
pecta est:

F

hinc illi brevi-
ter tantum su-
biunde attingendi.

AUCTORE
J. S.

quia multa etiam narravit vera. Potuit sane Georgius aliqua haurire ex monumentis modo ignotis, quæ a Palladio aliisque erant prætermissa, eaque de causa non statim repudianda sunt omnia, quæ ab eo scripta sunt, quæque non reperiuntur apud Palladium, aut alios coætantos. Nam infirmum sane erit argumentum, si quis Georgium eo solum nomine mendacii accusare voluerit, quod aliqua referat a Palladio ommissa; cum ex ipso ejus Dialogo clarum sit, Palladium non omnia suscepisse enarranda; sed de sola fere Sancti persecutione egisse. Leo Allatius de Simeonum scriptis pag. 46 Georgium Alexandrinum defendere utcumque voluit contra censuram Savilii, paucis verbis repudiantis omnia miracula, quæ attribuantur Chrysostomo. Sane quæ adferemus ex S. Nilo Chrysostomi discipulo, quæque Sozomenus et alii contemporanei narrant, satis ostendunt, subinde aliqua Chrysostomo contigisse naturali ordine superiora. Nolim tamen contendere, ut vera admittenda esse omnia aut pleraque miracula, quæ Georgius aliique recentiores Chrysostomo adscribunt. Verum de hisce postea. Nunc ad Vitam Sancti enarrandam accedamus, solis fere ad id usuri scriptoribus contemporaneis, aut de iis, quæ biographi posteriores addiderunt, breviter rationem reddituri.

§ III. Sancti patria, parentes, annus natalis figendus circa 344.

Sanctus Antiochie nobili genere, patre Secundo, matre Anthusa

De patria et parentibus S. Chrysostomi Palladius in Dialogo pag. 40 ita habet: Johannes ille genere quidem erat Antiochenus, ... natus e parentibus, qui nobiliter vixerunt in officio magistri militum Syriæ; patri in lucem editus post sororem. Socrates lib. VI cap. III nomina parentum addit, hæc scribens: Joannes igitur oriundus fuit Antiochia, quæ urbs est Syriæ Coeles, patre Secundo, matre Anthusa, nobili apud suos prosapia. De generis nobilitate consentit Sozomenus lib. VIII cap. II. Georgius apud Savilium pag. 159 non modo primariam nobilitatem utrique parenti, Secundo et Anthusæ attribuit, sed amplas quoque divitias. Huic alii plures subscribunt. At horum auctoritate non nitor, ut jam monui. Verum Chrysostomus ipse lib. II de Sacerdotio satis innuit, generis splendorem opesque sufficientes et amplas sibi non defuisse. Verba ipsius dabo num. 110. In Menologio Græcorum, prout Latinum fuit factum ab Eminentissimo Sirleto ad 9 Octobris agitur de S. Publica discognissa, illaque dicitur mater S. Joannis cognomento Chrysostomi. Hunc errorem late refutat Baronius ad annum 362: et Hermantius in Vita cap. II, sed nimis liberaliter vocat opinionem novorum Græcorum. Etenim, cum illud in aliis Græcorum Fastis aut Historiis non reperiatur, non ausim errorem illum Græcis tam certo attribuire. Cujuscumque sit error ille, omni caret fundamento: nam Joannes S. Publicæ filius nunquam fuit episcopus, ut videri potest apud Theodoretum de S. Publica agentem lib. III Historiæ ecclesiasticæ cap. XIV.

37 Natalis S. Chrysostomi annus difficulter

assignari potest, aut certo determinari, quia nulli reperitur expressus apud scriptores antiquos. Baronius ad annum 362 num. 133 existimat, Sanctum fuisse natum anno 354, quia Græci aliquot recentiores annos ætatis tantum quinquaginta duos et menses octo Chrysostomo attribuunt. Savilius apud Caveum pag. 191 Baronio fere assentitur. Hæc sententia exprimitur in Epitome Vitæ Chrysostomi apud Bigotium pag. 227. Attamen longe a vero abesse videtur tota illa chronotaxis. Sane Chrysostomus viginti, ut plurimum, annos habuisset, quando postulatus fuit ad episcopatum suscipiendum, et quando Basilius ipsius sodalis revera factus est episcopus, si natus esset anno 354: nam res illa nequit probabiliter figi post annum 374, ut suo loco videbimus. Secundo Sanctus noster a S. Meletio creatus creditur lector, idque non potest figi post annum 371, ut ostendamus num. 57. Atqui eo tempore annos, ut minimum, habebat viginti et tres. Natus igitur est diu ante annum 354, aut potius 355, ut ex ætate ipsi assignata figendus esset annus natalis.

38 Chrysostomus ipse in Opusculo ad Viduam juniorem tom. I pag. 344 clare meo judicio insinuat, se natum esse ante annum 350, sub cujus initium occisus est Constans imperator, Constantini Magni filius, dum ita loquitur: Atque, ut vetera omittamus, ex iis omnibus, qui ævo nostro imperarunt (fuerunt autem novem) duo soli (id est Constantinus et Valentinianus I) communi morte vitam cluserunt. Reliquorum autem hic quidem (Constans) a tyranno (Magenio), ille vero (Julianus) in bello, alius (Jovianus) domesticorum custodum insidiis, alius autem (Gallus cæsar) ab illo ipso (Constantio), qui coronam ac purpuram imposuerat, interfectus occubuit. Mox addit mortem Valentis omnium maxime tragicam, utpote combusti. Hisce septem adde duos viventes, Gratianum et Theodosium, quorum tempore scribebat, et quorum conjuges in perpetuo timore vivere affirmat, et sic habebimus imperatores novem, qui ætate Chrysostomi vixerant aut vivebant, dum hæc scribebat, non diu post cædem Valentis, anno 378 interfecti. Ex hac novem imperatorum enumeratione colligitur, Chrysostomum esse natum ante annum 350, sive ante mortem Constantis, et post annum 340, quo Constantinus junior in bello contra fratrem Constantem cæsus est.

39 Attamen scio, novem istos imperatores alio modo enumerari a Tillemontio Nota 14 in S. Chrysostomum, et a Montfaucono in Monito prævio ad allegatum Opusculum. Voluit illi omnes imperatores, de quibus Chrysostomus loquitur, fuisse defunctos, dum scribebat; ideoque inter memoratos novem numerant Constantinum Magnum, ejusque filium Constantinum, quos ante cælatem Sancti defunctos fatentur. Contendunt nimirum, voces illas ἐπὶ τῆς γυναικὸς τῆς ἡμετέρας, ævo nostro, et ad litteram, generatione nostra, aut ætate nostra, non tam stricte sumendas, ut respicere non liceat ad præcedentes, et maxime ad celeberrimum Constantinum. Addunt, simili modo loquendi usum esse Chrysostomum Hom. xv in Epistolam ad Philippenses, ubi Faustæ imperatricis et Crispi cæsaris mortem refert inter ea, quæ facta ἐπὶ τῶν χρόνων ἡμετέρων temporibus nostris, inquit. Respondeo, vel solum illum locum cum allegato collatum sufficere, ad ostendendum falsitatem sententiæ Tillemontianæ, quam nimis facile secutus est Montfauconus. Locum allego Græcum cum optima interpretatione Frontonis Ducei, ubi tom. XI pag.

D
natus est diu
ante an-
num 354.

imo et ante an-
num 350, ut
colligitur ex
loco ipsius

E

F
de novem im-
peratoribus sui
temporis.

A pag. 143 : μάλιστα μὲν καὶ τὰ παλαιὰ ἔρω, πλὴν ἄλλ' ὅμως ἔτιτ ἡ μνήμη φυλαττόμενα, ἅτε καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων γεγόμενα τῶν ἡμετέρων. Ac potissimum quidem vetera dicam, quæ tamen adhuc memoria non exciderunt, sed et nonnulla, quæ nostris contigere temporibus. *Hæc interpretatio genuina est, ut consideranti patebit, et conformis est iis, quæ mox incipit narrare. Nam primo narrat Faustæ et Crispi cædem, aliasque tragædias domus Constanti Magni, et paulatim pergit ad recentiora suis temporibus facta, inter quæ refert mortem miserabilem Valentis imperatoris.*

qui sic exponendus est.

40 Montfauconus tom. XI pag. 317 Græcorum verborum interpretationem dedit accommodatam magis sententiæ, quam ante adoptaverat, quam dictioni Græcæ. Nam sic habet: Ac potissimum quidem vetera dicam: quæ tamen adhuc memoria non exciderunt, quippe quæ nostris contigere temporibus. Nequeo hanc probare interpretationem, etiamsi vox ἅτε alias explicari possit quippe: Chrysostomus enim clare insinuat, se facta duplicis generis narrare velle, dum ante dicit, se narraturum καὶ τὰ παλαιὰ, et vetera, et dum subdit, ἅτε καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων etc.; et quæ nostris temporibus sunt facta: nam alius maxime recentia vocaret vetera, cum de ipso etiam sui temporis imperatore loquatur. Accipe, lector, totum locum secundum voces Græcas expressum. Maxime quidem et vetera dicam, nihilominus adhuc in memoria conservata, et ea etiam, quæ nostris temporibus sunt facta. Nunc mecum, lector, considera, quam certum videatur, Chrysostomum in Opusculo ad viduam non loqui de Constantino, sed solum de imperatoribus suæ ætatis. In loco objecto dicit, se vetera relaturum et recentia; et tamen orditur a factis Constantini, nec attingit vetustiora. Hic vero ad viduam dicit, se vetera omisurum. Quis igitur credat, eum de Constantino loqui?

ut novem istis imperatoribus

41 In loco objecto loquitur de Crispo cæsare, jussu Constantini patris occiso. Quis magis ad propositum Chrysostomi, viduam consolantis, conducere poterat, quam innocens Crispus, jussu patris peremptus, nisi intra suam ætatem se continere voluisset? Rursum in loco objecto loquitur de Fausta imperatrice per Constantinum maritum sublata. Si igitur ad viduam loquatur de Constantino, cur tragicam Faustæ mortem tacet? Nam infortunia imperatricum suæ ætatis etiam enarrat. Præterea Chrysostomus in loco allegato ad Viduam determinat novem sui temporis imperatores. At numerum certum non poterat determinare, nisi stricte determinaret tempus, a quo enumerationem suam ordiretur. Loquitur igitur stricte de tempore, quo vixerat: atque hinc orditur a cæde Constantis, qui revera primus ex illis erat occisus. Mox memorat Julianum, tunc Jovianum, quem etiam in loco mox objecto pharmacis venenatis sublatum asserit; deinde Gallum cæsarem, et demum Valentem cum exercitu suo cæsum docet. Si de Constantino juniore loqui voluisset, non prætermisisset, occisum esse in bello contra fratrem Constantem, et primum omnium illum produxisset. Aliud quoque in sententia Tillemontii est incommodum: nam inter novem imperatores ab ipso enumeratos communi seu non violenta morte defuncti sunt tres, Constantinus, Constantius, et Valentinianus. Fatetur ipse Tillemontius, se nescire, utrum Constantium an Valentinianum annumerare debeat defunctis morte violenta: Ambo enim, inquit, visi sunt obisse morte naturali, et non violenta. Hoc ipsum et nos dicimus, nec merito negari posse credimus.

Septembris Tomus IV.

Certe Chrysostomus neutrum memorat inter defunctos morte violenta Hom. 15 in Epistolam ad Philippenses, de qua mox egimus.

AUCTORE
J. S.

42 Ultimum incommodum, quod ipse quoque in sua sententia agnoscit Tillemontius, hoc est, quod nequeat ostendere, de omnibus illis imperatoribus loqui Chrysostomum, prout fatetur ad ipsius propositum conducere. Hinc textum Græcum mutandum suspicatur, suspicaturque Valentinianum accenseri forsitan defunctis in bello. At nec in bello obiit Valentinianus, nec textum Græcum mutandum existimo: et vel sic de omnibus locutus fuerit Sanctus. Nam loquitur de duobus communi morte defunctis, de quinque morte violenta, et de duobus viventibus, quorum item sortem minime invidendam ostendit. Audi, quo pacto eorum sortem describat, de uxoribus loquens: Quod ad eorum autem, qui nunc imperant, uxores; altera ex pristinis calamitatibus respirans, voluptati magnum habet dolorem admistum, eo quod, qui rerum potitur (Gratianus) nimis juvenis ac inexpertus sit, multosque habeat undique insidiantes: altera vero timore exanimata iis, qui capite damnati sunt, miserorem vitam ducit, eo quod vir ipsius (Theodosius) ab eo tempore, quo diadema suscepit, usque ad hodiernum diem in bello et præliis versetur etc. Itaque in nostra sententia de omnibus novem loquitur Sanctus, et eo quidem modo, ut ex dictis ipsius omnes facile agnoscantur. Tota hallucinatio Tillemontii in eo sita est, quod crediderit Chrysostomum loqui de novem defunctis. At non dicit, nisi novem suo tempore imperasse, nec excipit viventes. De Valentiniano II, qui solum imperatoris titulum tunc puer gerebat, non loquitur, ut admittit Tillemontius. Hoc diverticulum æqui consulat studiosus lector, quia saltem facit ad explicationem verborum Chrysostomi; licet alias tot verbis opus non esset ad probandum, S. Chrysostomum natum esse ante annum 350.

annumerentur
duo viventes:

43 Hermantius, Tillemontius et Pagijs natalis Sancti figunt circa annum 347. Nullum mihi est dubium, quin hi scriptores longe magis accedant ad verum, quam auctores ante laudati. Nihilominus, dum cogito Sanctum nostrum ad episcopatum fuisse expetitum circa annum 374, et sodalem ipsius Basilium tunc factum episcopum, malim existimare, Sanctum fuisse natum circa 344, ut saltem triginta fere annorum fuerit, quando consilio prudentum episcopus designabatur. Tanto probabilior mihi apparet epocha illa, quanto debiliora sunt, quæ afferri possunt ad natales Sancti serius figendos, quantoque plura occurrunt ad existimandum, ætate proveciorem fuisse Chrysostomum, quam illum crediderint scriptores allegati. Certe Opuscula, quæ jam circa annum 372 aut paulo post scribere cœpit, ut videmus, ostendunt jam tum in sacris Litteris exercitatum fuisse. At ostendemus num. 48, annos fere viginti quatuor natum fuisse, priusquam sacrarum Litterarum studium exorsus est. Itaque ad annum vitæ trigesimum verisimiliter accedebat, quando priora scribere cœpit Opuscula in domo materna. Præterea ætas matris, ante recessum Sancti ad solitudinem senescentis, etiam probabiliter innuit, Sanctum non esse natum post annum 344 aut 345. Demum tota chronotaxis, suis locis elucidanda, insinuabit, natales Sancti propinquiores videri anno 340 quam 350. Auctoritas vero recentiorum Græcorum, quæ hisce sola fere opponi potest, nullius est momenti.

natalis Sancti
figendus
videtur circa
annum 344.

F

AUCTORE
J. S.

§ IV. Moritur Sancti tum infantis pater : uterque parens probabilius erat Christianus : Sancti praeceptores, studia, eloquentia.

Via natus erat
Sanctus, dum
pater obiit,

Georgius Alexandrinus apud Savilium pag. 159 affirmat, parentes S. Chrysostomi fuisse gentiles, sed baptizatos esse post Joannem, quem in pueritia aut adolescentia sacro fonte ablutum innuit. Idem tradunt alii Georgium secuti. Verum fictitia illa sunt : Joannes enim baptizatus est, quando vigesimum aetatis annum diu erat prætergressus, ut videbimus num. 56. Patrem vero Sancti obiisse, quando hic vix erat natus, docet ipse lib. I de Sacerdotio, seu tom. I pag. 363, ita loquentem inducens matrem : Ego, inquit, Fili, virtute patris tui non multo tempore, ita providente Numine, frui potui. Nam partus tui dolores excipiens illius obitus, te pupillum, me viduam præmature reliquit, additis viduitatis incommodis, quæ expertis solum probe nota sunt. Idem Sanctus ad Viduam juniorem scribens tom. I pag. 340 satis insinuat, parentes fuisse Christianos his verbis : Nam et ego aliquando, cum essem junior, doctori meo (Libanio aut Andragathio) erat autem ille omnium hominum maxime superstitiosus, animadverti matrem meam in multis magnam excitasse admirationem. Nam cum eos, qui sibi assidebant, more suo interrogasset, quis ac cujus ego essem, ac responsum esset, me viduæ mulieris esse filium, de me quæsit ætatem matris, et viduitatis tempus.

et mater viginti erat annorum, ambo Christiani.

Cum primum vero audivit, quadraginta annos natam esse, vigesimum vero jam annum agi, ex quo patrem meum aniserit, obstupuit plane, atque ad eos, qui aderant, conversus clara voce exclamavit : Papæ ! quales mulieres apud Christianos sunt. Hic mater Sancti necdum baptizati clare asseritur Christiana, idemque fit verisimillimum de patre. Ex eodem loco habemus, viginti fere annorum fuisse matrem Chrysostomi, dum hic natus est, et dum paulo post pater obiit. Hom. 11 contra Anomæos tom. I pag. 541 asserit, se natum in ecclesia Antiochena, dum ait se non minus diligere Constantinopolitanos Christianos, quam ecclesiam illam, in qua, inquit, nati, educati et eruditi sumus, utcumque innuens parentibus Christianis se natum, quia mox non urbem cum urbe, sed ecclesiam cum ecclesia comparat : ecclesia autem solis constat Christianis.

Sanctus studium eloquentiae

46 De ingenio et prioribus Sancti studiis ita breviter habet Palladius pag. 40 : Cum autem esset ingenio solertiori, sese in litterarum studio exercuit ad sacrarum Scripturarum ministerium. Hinc decem et octo annos natus a sophistis, qui vuculas captant, descivit. Ita quidem Palladii verba Latine expressit Bigotius et post eum Montfauconus. Nolim tamen ex allatis verbis inferre, Joannem anno aetatis decimo octavo munitionem remisisse litteris politioribus. Nam, ut recte observat Tillemontius Nota 2, verba Græca admodum

sunt ambigua et fortasse corrupta, aut alio modo exponenda. Verba Græca sic dedit Bigotius : ἐκεῖθεν ὀκτωκαδέκατον ἔτος ἄγων τὴν σώματος ἡλικίαν, ἀφηνίασε τοὺς σοφιστὰς τῶν λεξευδρίων. Georgius Alexandrinus apud Savilium pag. 166 locum exprimit hoc modo : ὀκτὼ καὶ δέκατον ἔτος ἄγων τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἀφηνίασε τοῦ σοφιστοῦ τῶν λεξευδρίων. Quid hisce vocibus innuatur, non omnino liquet. Sane nec λεξευδρίον invenio, nec λεξευδρίον : at λεξευδρίον vuculam significat, ideoque suspicor utroque loco legendum esse λεξευδρίων vucularum. Verbum ἀφηνιάζω passim exponitur frænos respuo, sive imperium detrecto, potiusque legendum videtur τοῦ σοφιστοῦ, ut est apud Georgium, quam τοὺς σοφιστὰς, ut editum est in Dialogo Palladii.

47 Hoc modo sumpta phrasis significat, Chrysostomum anno aetatis decimo octavo noluisse amplius regi a præceptoribus inferioris notæ, qui ad solam vucum constructionem aut verborum elegantiam attendunt : neque aliquid præterea ex illo loco inferri potest, quocumque demum modo intelligitur. Novi quidem in opinione apud Bigotium pag. 227 hæc legi : Octodecim annos natus recessit a rhetore Libanio, atque a Moletio Antiochensi archiepiscopo baptizatur et lector ordinatur. Scio et Leonem imperatorem apud Savilium pag. 270, imo et Georgium post allegata ipsius verba sic loqui de S. Joanne, ut videantur credidisse, ipsum anno aetatis decimo octavo ab eloquentiæ et profanæ philosophiæ studio recessisse, et ad Meletium venire tunc cæpisse. Fateor quoque, verba Palladii ita explicari posse, atque ex iis alios verisimiliter in eam sententiam fuisse deductos. Verum quidquid sit de mente Palladii, sive ille in ea opinione fuerit, sive solum visus sit ita sentire, quod nimia brevitate Sancti studia profana perstrinxerit, ne quidem probabilis apparet illa opinio, aut potius certo falsa. Nam ex verbis num. 44 et 45 datis clare consequitur, Sanctum fuisse in schola doctoris Græci, (sive hic fuerit Libanius rhetor, ut verisimile est, quia erat maxime superstitiosus, sive fortasse Andragathius philosophus) quando mater ipsius vigesimo anno, Græce viginti annis, erat vidua ; et consequenter quando ipse annos viginti jam habebat aut superaverat : nam post natum Sanctum obiit pater, et fortasse mors illa tam cito secuta non est, ut aliquot menses aut annus integer non intercurrerit.

non reliquit
anno aetatis
decimo octavo,

48 Præterea, si consideremus, Joannem viginti annos natum ita ignotum fuisse superstitioso doctore suo, ut ille rogaret, quis, et cujus esset filius, hinc facile colligemus, viginti fere annos fuisse natum, quando se ipsi instituendum dedit. Attamen verisimile est, Sanctum pluribus annis fuisse sub disciplina præceptorum eloquentiæ et philosophiæ doctorum, Libanii et Andragathii : neque enim tanta doctrina, tantaque eloquentia, quanta in primis quoque Chrysostomi Opusculis perspicitur, exiguo tempore contrahitur : neque artes liberales accuratissimaque dialecticæ ac eloquentiæ præcepta deinde didicit Chrysostomus, postquam sacris Litteris se totum tradidit. Itaque si consideremus, quanto tempore studium eloquentiæ continuaverint celeberrimi patres Basilii et Nazianzenus, non existimabimus Chrysostomum, nihilo illis inferiorem, sive orationis elegantiam et perspicuitatem spectemus, sive accuratissimam in disserendo dialecticam, paucis annis et quidem in adolescentia, ad tantum eloquentiæ culmen ascenderit ut neminem forte superiorem umquam habuerit in arte dicendi. Quapropter, quidquid de ætate

E

F
sed verisimiliter circa
annum vigesimum quatuor-

A *ætate Sancti crediderint alii, ego magis existimo, Chrysostomum sub Libanio et Andragathio artibus liberalibus operam dedisse usque ad annum ætatis suæ saltem vigesimum quartum, et annum Christi fere 368, et tum demum adhaerere cœpisse Meletio, atque inchoasse studium sacrarum Litterarum: nihil enim invenio, quod huic chronotaxi repugnet, nisi scriptores Græcos mediævi, qui sine judicio chronotaxim formarunt, et recentiores aliquot, qui eorum dictis facile consenserunt.*

Magistros eloquentiæ Sanctus habuit Libanium et Andragathium

49 *De præceptoribus Sancti nostri jam laudatis ita loquitur Socrates lib. VI cap. III; In Rhetorica Libanium sophistam, in philosophia vero magistrum habuit Andragathium. Consonat Sozomenus lib. VIII cap. II his verbis: Cum enim egregia esset indole, magistros habuit in arte quidem Rhetorica Libanium, in philosophia autem Andragathium. Ex hisce Libanius fuit notissimus, diuque Antiochiæ docuit, ac tunc temporis inter professores principem locum obtinebat, teste Theodoretō lib. III Historiæ cap. XXIII: at simul impius erat, et gentilitiæ superstitioni addictissimus. Andragathius vero aliunde non innotuit. Quanti porro Joannis eloquentiam faceret Libanius, laudatus Sozomenus declarat, ita scribens de Sancto: Erat Antiochiæ ad Orontem presbyter quidam, nomine Joannes, nobili genere natus, vita integer, dicendi persuadendique artifex egregius, et omnium sui temporis oratorum præstantissimus, sicut Libanius Syrus sophista testatus est. Nam cum moriturus esset, percontantibus amicis, quis in ejus locum succederet: Joannes, inquit, nisi Christiani illum subripiissent. Hæc Libanius, quando Chrysostomus aliquot annis fuerat presbyter, Christianamque et sacram fecerat eloquentiam suam: nam, ut ostendit Tillemontius tom. IV Imperatorum in Juliano art. 36, vixit Libanius saltem usque ad annum 390. Sola igitur vis veritatis hominem superstitiosum adegit ad commendandam adeo Sancti eloquentiam.*

prior Sancti eloquentiam

50 *Hanc dudum ante laudaverat, quando egressus e schola ipsius Chrysostomus, necdum amplexus erat certum aliquod vitæ institutum. Testis hujusce laudis omni exceptione major est S. Isidorus Pelusiota lib. II Epistolarum epist. XLII ad Ophelium, ubi epistolam Libanii ad Joannem suæ insertam recitat. Totam Pelusiotæ epistolam huc transfero: Quod, non dicam alii, (parvum enim id fortasse plerisque videri queat) verum etiam ipse Libanius, qui eloquentiæ nomine apud omnes clarus ac celebris est, præclari viri Joannis linguam, ac sententiarum pulchritudinem, et argumentorum densitatem, ad stuporem usque miratus sit, argumento est ea Epistola, in qua non modo eum, qui tanta dicendi facultate præditus sit, beatum prædicat: verum etiam eos, quorum laudes oratione celebrarat, et quidem qui imperatores essent, quod ejusmodi laudum suarum præconem consecuti essent. Hujus autem Epistolæ hoc exemplum est.*

elogiis celebravit,

51 *Libanius Joanni S. Cum pulchram tuam et elegantem orationem acceperissem, viris quibusdam, qui et ipsi orationum opifices et architecti snnt, eam legi. Quorum nullus erat, qui non saltaret et clamorem ederet, eaque omnia faceret, quæ homines admiratione perculsi et attoniti facere solent. Ego igitur eo nomine voluptate affectus sum, quod ad forensem operam, in qua artis specimen edis, demonstrativum quoque dicendi genus adjungis. Atque et te beatum duco,*

qui ad hunc modum laudare queas, et item eos, qui talem laudum suarum præconem nacti sunt, hoc est, et patrem, qui imperium dedit, et filios qui acceperunt. Atque hæc quidem scripsit Libanius. Plutarchus autem perspicuitatem ac facilitatem germanum Atticismum esse censet. Sic enim, inquit ille, locuti sunt oratores. At vero Leontinus Gorgias primus hunc morbum in forenses orationes invexit, ut qui sublime ac tropicum dicendi genus amplexus sit, ac perspicuitatem labefactarit. Hic porro morbus, inquit ille, admirandum quoque Platonem attigit. Quamobrem si hac in re Plutarcho fides habenda est (ut habenda est, *Græce additur*) præclarus ac celebris Joannes omnes superat, ut qui et Atticum se verbis præbuerit, et perspicuitatem, qualem haud scio an alius quisquam, adhibuerit. *Hactenus S. Isidorus Pelusiota, qui haud dubie loquitur de Sancto nostro. Attamen latet hic aliqua difficultas, ob quam Valesius in Annotatis ad Socratem pag. 75 existimat, litteras Libanii non esse datas ad S. Chrysostomum.*

52 *Etenim, cum oratio illa dicta videatur circa annum 368, quando in foro et judiciis versabatur Chrysostomus, non satis apparet, de quibus imperatoribus actum fuerit. Nam Valentinianus quidem, qui tunc imperabat, Valentem fratrem et Gratianum filium imperio aggregaverat, at non filios. Tillemontius Nota 3 probabiliter suspicatur, Sanctum oratione celebrasse imperatores dudum defunctos, Constantinum videlicet ejusque filios. Probabilius tamen mihi videtur, laudatos a Chrysostomo fuisse Valentinianum, Valentem et Gratianum, filiosque nominari Valentem et Gratianum, quia Valens filii instar Valentiniano, a quo imperium acceperat, obtemperasse dicitur. Potuit illa oratio dici occasione assumpti anno 367 ad imperium Gratiani. Quidquid sit, auctoritas S. Isidori sufficit, ut credamus Libanii epistolam ad Chrysostomum fuisse datam. Verum auctoritas Anonymi apud Savilium nequit sufficere, ut pro vero admittamus, quod ille asserit pag. 296, nimirum Libanium dixisse Juliano imperatori, neminem inter Græcos reperiri, qui Joannem eloquentia superaret. Nam cum Julianus apostata occisus sit anno 363, necdum vigesimum annum attigerat Chrysostomus, quando postremum cum Juliano locutus est Libanius, cui Sanctus eo tempore parum videtur fuisse cognitus, ut colligitur ex dictis num. 44. Detanta igitur sancti Adolescentis eloquentia locutus non videtur cum Juliano. Veruntamen multo apertius fabulosa est longa historia, quam contexit Georgius Alexandrinus pag. 161 et seqq., quamque tres alii biographi apud Savilium adoptarunt, de studiis Chrysostomi Athenis, ac celeberrima ibidem ipsius disputatione cum Anthemio. Nam ex monumentis vetustissimis abunde liquet, Sanctum Athenis non dedisse operam eloquentiæ, ibique verisimillime numquam fuisse.*

AUCTORE J. S.

non tamen coram Juliano: Sanctus Athenis non studuit.

E

F

AUCTORE
J. S.

§ V. Sancti amicitia cum Basilio, familiaritas cum S. Meletio, a quo instruitur et baptizatur : lector forsitan ab eodem, forsitan ab alio ordinatus : Sancti periculum.

Magna Sancti
amicitia cum
Basilio,

Inter amicos S. Chrysostomi, cum studiorum tempore tum post liberalium artium studia absoluta, eminuit Basilius quidam, aliunde parum notus, quocum deliberavit de communi et solitaria vita agenda. De illa amicitia Sanctus lib. I de Sacerdotio, tom. I pag. 362 ita scribit: Mihi quidem amici complures fuere, iique germani et veri, qui amicitiae leges et probe intelligerent et diligenter observarent. Horum vero complurium unus, qui ceteros omnes amicitia longe superabat, tantum illos retro relinquere studebat, quantum illi reliquos mediocriter erga me affectos. Is ex eorum numero erat, qui lateri meo perpetuo haerent. Etenim iisdem tum disciplinis tum magistris operam dedimus: unum utriusque erat circa litteras studium, una sollicitudo: par desiderium iisdem ex rebus natum. Neque enim solum cum ad magistros ventitarem, sed etiam cum illinc egressos, consilium inire oporteret, quod praestantius vitae genus nobis capessendum esset, tunc etiam idem consensus apparebat. Erant et alia, quae hanc concordiam firmam inconcussamque servarent. Neque enim ob patriae amplitudinem alter adversus alterum se efferre poterat: mihi non opes summæ erant, ille extrema [non] premebatur inopia: imo et facultatum modum propositi paritas æmulabatur. Par generis conditio erat, omniaque ad sententiam nostram concurrebant. *Hactenus* Chrysostomus. *At velim, studiosus lector advertat, illud non quod uncis inclusum addidi, necessario addendum esse, ne Basilius pauper fuisse videatur. Græcum, οὐτε neque, sic utrique membro præponitur, ut neget nimias Chrysostomi divitias, et extremam Basilii paupertatem: idque liquet ex verbis mox sequentibus.*

Cui ad vitam
monasticam
hortanti non
statim paret,

54 Porro, licet tantus esset amicorum illorum consensus, quamdiu deliberabant tantum, et neuter institutum aliquod vitæ eligebat, non statim tamen in idem consenserunt vitæ genus, ut explicat Chrysostomus, ita pergens: Cum autem proximum esset, ut beatus ille vir monachorum vitam veramque philosophiam amplecteretur, jam non par erat statera; sed ejus lanx, utpote levior, sublimis ferebatur; ego vero mundi cupiditatibus irretitus, lancem meam juvenilibus onustam cogitationibus deprimebam. Hic demum amicitia quidem firma, ut ante, manebat, sed consuetudo dirimebatur: neque enim una versari poterant, qui non iisdem studiis tenerentur... Neque enim poterat is, qui iudiciis et foro hærebat, et scenæ oblectamenta sectabatur, cum eo sæpe versari, qui libris deditus, in forum nunquam ventitaret. *Ex his verbis habemus, S. Chrysostomum, postquam e scholis excesserat, non statim se totum dedisse studiis sacris, sed mensibus saltem aliquot, et fortasse anno uno alte-*

rove in foro versatum esse, ut causas agere disceret, aut etiam ageret. Eo tempore, opinor, orationem illam dixit in laudem imperatorum, quam Libanius tantopere laudavit, ut dictum est num. 50 et 51.

55 Hinc Socrates lib. VI cap. III de Sancto sic habet: Cumque causas agere jam pararet, considerans, quam laboriosum quamque iniquum esset vivendi genus eorum, qui in foro versantur, tranquilliorē vitam sequi maluit. Quod quidem fecit exemplo Evagrii, qui sub iisdem cum illo præceptoribus eruditus, ad quietam vivendi rationem jam pridem se contulerat. Confestim igitur mutato habitu atque incessu, lectioni sacrarum Litterarum animum applicuit, et frequenter ad ecclesiam orationis causa properabat. *Sozomenus lib. VIII cap. II brevius idem dicit his verbis:* Porro cum causas acturus, atque id genus vitæ sectaturus crederetur, ipse sacris Scripturis incumbere, et juxta leges Ecclesiæ philosophari constituit. *Tillemontius Nota 4 quærit, cujus Evagrii exemplum secutus dicatur Chrysostomus, nec invenit ullum, quem hac in re sequi potuit. Suspicio Evagrii pro Basilio, cujus exemplum secutus est Sanctus, irrepsisse apud Socratem, sive lapsu memoriæ, sive transcribentium vitio. Certe nullus innotuit Evagrius, quem secutus est Chrysostomus. At ipse aperte proficitur, se Basilii mores deinde secutum.*

sed actis
aliquamdiu in
foro causis,

56 Relictis igitur iudiciis, majorem iterum cum Basilio consuetudinem contraxit, et non solum cum Basilio, sed etiam frequenter cum S. Meletio patriarcha Antiocheno. *Palladius in Dialogo pag. 40 de hisce sic loquitur:* Ubi vero mente virili fuit, amore captus est sacrarum Litterarum. Præerat tunc temporis Antiochenæ ecclesiæ beatus Meletius confessor, genere Armenius, qui animadvertens Juvenis illius felix ingenium, et pulchritudine mentis illius captus, permittebat ei, ut secum assidue versaretur, lumine prophetico prævidens Juvenis illius successum. *In his congressibus Meletius haud dubie Joannem fidei dogmatis accurate, et sacræ Scripturæ scientia instruxit. Eo etiam tempore sacris undis ablitus est; et deinde lector ordinatus. Textus Latinus apud Bigotium talis est:* Cum vero tres annos assidue apud eum mansisset, sacro lavacro ab eodem initiatus, lector promovetur. *Hæc verba obscurum relinquunt, quanto tempore post baptismum lector ordinatus sit Sanctus. Græca vero videntur insinuare, triennio fere post susceptum baptismum ad officium lectoris promotum esse. Verba profero; ὡς δὲ παρ' ὁρέουσε μυσταγωγῆθης τὴν τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίαν ἀμφὶ τὰ τρία ἔτη, προάγεται ἀναγνώστης. Ad litteram hæc Latine sic exprimuntur:* Ubi vero assedit * initiatus lavacri regeneratione circiter annos tres, promovetur lector. *Existimo triennium fere statui inter baptismum et officium lectoris; indeque probabile est, Sanctum initio conversationis suæ cum Meletio baptizatum esse circa annum 369, lectorem vero factum anno 371 aut serius. At clare non dicitur lector ordinatus a Meletio: nec deest qualiscumque ratio dubitandi.*

E

iterum frequenter cum Basilio agit, et cum S. Meletio a quo baptizatur.

F

* ul. assiduus fuit

57 Certe Socrates lib. VI cap. III asserit, Joannem nostrum a Zenone episcopo lectorem ordinatum, ita scribens: Zeno episcopus Hierosolymis rediens, lectorem Antiochenæ ecclesiæ designavit. Idem habent Georgius Alexandrinus, Leo imperator, aliique recentiores. Verum Marcellinus in Chronico ad annum 398 illis contraria scribit. Joannes, inquit, Antiochiæ natus, ibique

deinde lector ordinatur:

A ibique a Meletio ejusdem civitatis episcopo, eodemque confessore, lector ecclesiae ordinatus, per singulos officii gradus ascendit. *Socratem sequitur Baronius ad annum 382 num. 72, putatque Chrysostomum ordinatum lectorem a Zenone Tyri episcopo, aut a Zenone episcopo Marmaræ. At Hermantius Meletio ordinationem attribuit, eumque sequens Tillemontius Nota 13 Socratem erroris arguit ob duas rationes, quarum neutra est legitima. Scimus, inquit, ex Palladio lectorem ordinatum esse a Meletio episcopo suo secundum canones. Nequeo tamen invenire, id Palladium dicere. Certe ubi paulo post dicit, ordinatum fuisse diaconum, clare addit, id factum a Meletio; hic vero ordinantem tacet, nec asserit, ab eodem ordinatum esse, apud quem tribus annis fuerat assiduus. Quod spectat ad canones, si Sanctus fuerit ordinatus a Zenone Tyri episcopo, qui tunc sedebat, quique sedem metropolitanam obtinebat in patriarchatu Antiocheno, nihil actum est contra canones, cum haud dubie contigerit, quando Meletius erat in exsilio. Quare res mihi videtur utcumque dubia: solumque moneo non esse ordinatum post anni 372 initium, si ordinatus sit a Meletio; nec ante annum 372, si Zeno ipsum ordinaverit.*

B
atque iterum
urgetur a Ba-
silio ad vi-
tam commu-
nem.

58 Porro, licet Chrysostomus ad S. Meletium frequenter accederet ante ipsius exsiliū, non minus frequens erat tunc temporis cum amico suo Basilio, ut ipse testatur lib. I de Sacerdotio post verba superius allegata. Ceterum, inquit, ubi et ipse a vitæ hujus fluctibus caput paululum erexi, me ille ambabus apprehendit manibus: at ne sic quidem potuimus æqualitatem pristinam retinere. Etenim cum ille nos tempore antevertisset, ardensque studium exhibuisset, rursus sublimior ferebatur, in altum valde sublatus. Attamen bonus cum esset, amicitiamque nostram magni faceret, a ceterorum omnium contubernio se abducens, nobiscum omni tempore versabatur, quod antea ipsi in voto erat, sed, ut dixi, a segnitie nostra prohibitus fuerat. Quamobrem cum antea repulsus, nos ad eandem vitæ societatem accepisset, quod jam pridem desiderium parturiebat, confestim peperit, ac ne minimam quidem diei partem a nobis abesse patiebatur, sed assidue hortabatur, ut domo uterque sua relicta, commune domicilium incoheremus, quo impetrato, jam res in manibus erat. Persuaserat Chrysostomo Basilius, ut consensisset in communem habitationem (sicut Græce clarius dicitur;) sed obstitit Sancti mater, quæ volebat Filium a se separatim, quæque omnia ad pie domi vivendum eidem procurabat commoda. De hisce plura inferius.

C
Sanctus sine
culpa in peri-
culum incidit;

59 Interim videamus, in quale sanctus Juvenis inciderit periculum, ut inde discamus, quam sinceræ de singulis favoribus divinæ misericordiæ ageret gratias. Factum narrat Sanctus ipse Hom. xxxviii in Acta Apostolorum, quando jam erat Episcopus. atque ita loquitur: Mota est tyrannorum suspicio in civitate nostra, dum adhuc adolescens essem. Militibusque omnibus circum civitatem foris positis, forte libellos quærebant præstigiarius et magicos. Et, qui scripserat librum, incompactum projecit in flumen, captusque est. Et cum ab illo requireretur, dare non potuit; sed per urbem vinctus ducebatur: auctis vero indicibus et probationibus, poenas dedit. Tunc ego cum in martyrium ire vellem, transibam per hortos juxta flumen cum alio quodam, qui ut vidit supernatantem librum, primo se linteum

videre putavit, ac descendens recepit. Ut accessit vero, librum esse vidit, et descendens cepit. Ego vero contendebam quasi de re communi reperta, ridebamque. Sed videamus, inquit ille, quid sit: revolutaque paginæ parte, magica descripta invenit. Accidit autem eodem tempore militem transire. Hinc vero socius, illo occultato abiit, et timore tabescebat. Quis enim credidisset nos e flumine illum sustulisse, cum omnes etiam non suspecti detinerentur? Abjicere non audebamus, ne videremur; pari timore prohibebamur, ne divideremus. Deo tamen juvante projecimus, et ab extremis periculis erepti sumus. *Haec Sanctus, qui utilem monitionem subjungit, ut si quis, si non in paria, in alia tamen incidat, eorum memoriam semper servet... Hoc, inquit, nobis magnam Dei amicitiam conciliat.*

AUCTORE
J. S.

60 Hermantius refert illud Sancti periculum lib. I cap. viii, creditque contigisse anno 370. Tillemontius vero art. 6 anno 374 idem factum innecit. Uterque tamen indubitanter affirmat, istud Sancti periculum accidisse, quando magica arte aliqui inquisiverant in nomen imperatoris, qui Valenti erat successurus. Verum alter istud illigat anno 370, alter anno 374. Existimo ego istud Valentis periculum incidisse in annum 372: at nescio, an satis clarum sit, istam occasionem a Chrysostomo designari, quamvis et Baronius crediderit non aliam insinuari, et factum quoque referat anno 370. Quin potius existimo, non insinuari a Chrysostomo tempus illud, quo magicis præstigiis deceptus Theodorus notarius tyrannidem affectabat. Etenim Chrysostomus de mago comprehenso ob scripta magica meminit; at quando nomen futuri imperatoris quesitum erat magicis artibus, plures capti sunt, non ob scriptum librum magicum, sed quia in futurum imperatorem inquisiverant, aut cum Theodoro contra Valentem conspirabant. Secundo Valens imperator Antiochiæ præsens erat, quando magorum et Theodori molitiones detectæ sunt. At ne minima quidem voce insinuat Chrysostomus, Valentem fuisse Antiochiæ eo tempore, de quo loquitur. Tertio magum unum per urbem circumductum et postea punitum narrat Chrysostomus. At historia Theodori, quæ narratur ab Ammiano lib. XXIX cap. i et ii, longe majoris est momenti, plurimique ea occasione excruciatii sunt et morte multati.

tempus illius
periculi vario
assignatur.

61 Præterea totum, quod dicit Chrysostomus, contingere potuit singulis annis, quibus Valens cum Valentiniano fratre imperavit ante tempus, quo imperium affectavit Theodorus. Etenim Ammianus fatetur, salutem Valentis et antea sæpius per occultas coitiones, et tunc in extrema demersam. Idem lib. XXVI cap. iv asserit, clandestinis præstigiis attributum a multis morbum, quo Valentinianus et Valens initio imperii simul decumbebant; et in suspicionem vocatos Juliani apostatæ amicos, inter quos non pauci erant magi. Ad hæc Procopius, qui anno 365 tyrannidem arripuit, teste Ammiano lib. XXV cap. ix, sepulto corpore Juliani, statim discessit, nec inveniri usquam potuit studio quæsitus ingenti, nisi quod multo postea apud Constantinopolim visus est subito purpuratus, anno nimirum 365. Non diu ante hanc Procopii tyrannidem data est lex contra nocturnos magorum conventus, notata 5 Idus Sept. anni 364. Eodem anno comprehensi sunt Priscus et Maximus, philosophi gentiles, tamquam suspecti de magia.

sed sine idoneo
fundamento

1^a

62 Itaque cum Chrysostomus istud periculum ita ut incertum contigisse dicat, quando suspicio erat tyrannorum, sit.

* i. e. eccle-
siam marty-
rum

AUCTORE
J. S.

rum, et quando libri magici quærebantur; cumque illa æque congruant anno 364 aut 365, quam gravissimæ illi magorum calamitati, quam anno 374 figit Tillemontius, de anno, quo Sanctus in istud periculum incidit, nihil certi statuo. Atamen magis existimo, rem contigisse prioribus Valentis annis, quando Chrysostomus viginti circiter ætatis annos numerabat, quam serius. Nam suspicio magiæ in Sanctum minus cadere potuisset, dum jam erat lector, quam dum non erat baptizatus. Ex hisce ulterius infero, ex historia allegata nullum haberi fundamentum pro minori ætate Chrysostomi, argumentumque, quod ex ea sumit Tillemontius Nota 1, non esse ullius momenti. Erat Sanctus eo tempore μειράκιον adolescens, quod cum ætate viginti annorum optime congruit, quodque etiam cum ætate viginti sex aut viginti septem annorum componi posse credit Tillemontius. Id quidem admittere possum. At non facile admisero, Sanctum adeo timuisse, ne de magia suspectus fieret, postquam lector erat ordinatus, et quæsitus ad episcopatum. Num tunc mores ipsius satis erant noti Christianis, qui talem facile depulissent suspicionem. Itaque hæc historia utcumque extra ordinem relata est, sicut etiam officium lectoris, quod neutrum anno alicui certo affigi queat. At nunc videamus, quales fuerint Sancti mores post Baptismum.

B

§ VI. Sancti Juvenis mores post baptismum : studia sacra sub Diodoro et Carterio : ad vitam monasticam trahit Theodorum et Maximum.

Sancti verecundia, modestia, et lenitas,

C

In Prato Spirituali cap. CXCI apud Rosweydhum pag. 92 tale Sancti nostri legitur elogium : Dicebant de S. Joanne Constantinopolitano archiepiscopo, qui juste dignissime pro puritate doctrinæ et splendore venustissimi eloquii Chrysostomus cognominatus est, quod, ex quo salutarem baptismum accepisset, numquam omnino juraverit, neque aliquem jurare compulerit, neque mentitus sit, neque alicui umquam maledixerit, neque scurrilia locutus sit, neque jocos admisero. Hisce consentit Palladius in Dialogo pag. 183, ubi refutat calumnias quorundam, qui Joannem dicebant contumeliosum, hisce verbis : Probare autem mihi non potes, Johannem, ex quo baptizatus est, aut jurasse aut quemquam adjurasse, aut maledixisse, aut mentitum, aut imprecatum esse; aut facetias sustinuisse. Plura deinde addit Palladius, ut ostendat Sanctum non fuisse solitum alicui inferre contumeliam; sed ea proprie spectant ad ætatem proveciorem. Postiores biographi apud Savilium de adolescente Chrysostomo narrant similia.

ab ipso etiam humiliter agnita.

64 Verum huc spectat, quod Socrates, vanis rumoribus nimium credulus, lib. VI cap. III scripsit in hunc modum : Fuit autem, ut ferunt, ob nimium temperantiæ studium acerbior; et sicut aiebat quidam, qui cum illo ab ineunte ætate familiariter vixerat, iræ magis deditus quam verecundiæ. Nullus ignorat, quam frequenter contingat, ut eadem facta ab aliis laudentur, repre-

henduntur ab aliis, pro affectu personarum et pro diversitate opinionum. Hinc nec S. Paulus, nec reliqui Apostoli, nec ipse Christus Dominus, qui omnia bene fecit, liber fuit a linguis calumniantium. Mirari igitur non possumus, Sanctum nostrum similiter expositum fuisse dicteris hominum, præsertim cum tot tamque potentes habuerit inimicos. Verum Chrysostomus ipse lib. III de Sacerdotio pag. 390 aperte fatetur, se juvenem iracundiæ obnoxium non fuisse. Nam, postquam multa dixerat de malis ex iracundia nascentibus, Basilus eum sic alloquitur : Ego vero te sic dissimulantem non ulterius patiar. Quis enim ignorat, quantum hoc morbo sis alienus? Tum Chrysostomus non inficiatur, id verum esse; sed dominium iræ humiliter attribuit vitæ suæ quietæ et solitariæ.

D

65 Rursum lib. VI pag. 431 de ira subinde exurgente ex iniquorum virorum et facinorum memoria loquitur, sed statim se illam compescere adjungit. Verba dabo postea. Nunc solum observo, Chrysostomum pro modestia sua addere utroque loco, timere se, ne non posset iram frenare, si iis jactaretur fluctibus, quibus exposita est vita episcoporum. Quis igitur credat, iracundiæ deditum fuisse sanctum Juvenem, cum in Opere, ubi defectus suos candide aperit, itam compescuisse se fateatur, ejusque mala fuse describat, et adeo ab ira timeret, ut timorem illum alleget inter rationes episcopatum recusandi? Nescit distinguere ingenuum liberumque excelsi animi candorem inter et turpem iracundiæ affectionem, qui Juvenem talem, qualis erat Chrysostomus, iracundiæ deditum ausit dicere. Erat sane animo magno nobilique Joannes, et jam Juvenis æstimare noverat cælestia bona humanaque, ut liquet ex primo Opusculo ad Theodorum lapsum. Noverat mundana omnia præ cælestibus adeo contemnere, ut aurum argentumque pro luto, honores et gloriam pro fumo, voluptates et delicias pro somnio, ac dedum peritura omnia bona pro imagine bonorum haberet et umbra inani.

Attamen animi magnitudo cum candore juncta forte fecit,

E

66 Ea magnanimitate cum animi candore conjuncta, factum esse existimo, ut ferocior visus fuerit iis etiam, qui ipsum ad episcopatum pertrahere cupiebant. Ex eadem verisimiliter causa contigit, quod ait Socrates lib. VI cap. III: In congressibus vero arrogantior videbatur iis, qui mores ipsius ignorabant. Etenim, si, teste Apostolo I Cor. II, Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, et non potest intelligere; quis mirabitur, Chrysostomum tanto rerum terrenarum contemptu arrogantior videri potuisse illis, qui divitias, qui honores, qui gloriam magni faciebant, quique conditionis suæ amplitudine non minus delectabantur, quam pueri sua amant et admirantur crepundia? Nesciunt ejusmodi homines, quanta sit vis divini amoris. Existimant, non posse serio contemni mundanam illam felicitatem et splendorem, cui pusillos affixerunt animos. Hinc facile suspicantur et temere credunt, generosos mundi contemptores fastumagis et inani gloria plenos esse quam divino amore, gloriamque in speciem ab ipsis contemni, ut homines in admirationem trahant, et majorem gloriam consequantur. Tales revera erant multi gentilium philosophi. Tales inter Christianos reperti sunt subinde aliqui. At nequaquam talis umquam fuit Chrysostomus, quem per totum vitæ decursum sui similem videbimus; nimirum non arrogantem, sed in loquendo liberum, non iracundum, sed fervido contra peccata zelo animatum;

ut mundi amatoribus arrogantior videretur et iracundior.

F

AUCTORE
J. S.

A *animation; non superbum, sed mundanorum omnium contemptorem sincerissimum.*

Sarris Litteris imbutur a Meletio donec is post duo exsilia

67 His moribus erat Joannes, quando post baptismum frequenter ad S. Meletium ventitare pergebat. Huic autem consuetudini finem imposuit exsiliū, in quod a Valente imperatore missus est sanctus ille praesul. At non convenit inter scriptores de tempore, quod tertio Meletii exsilio dedit initium. Fucrat primum relegatus a Constantio, revocatus deinde a Juliano. At rursus a Juliano exsulare coactus est, et ecclesiae suae restitutus est a Joviano, ut refertur apud nos tom. II Februarii ad diem 12 in Meletio § 2, 3 et 5. Tillemontius quidem tom. VIII Nota 8 in Meletium non acquiescit Bollandi nostri sententiae de tempore secundi exsiliū, et mavult dicere, relegatum anno 365 a Valente, et ab eodem anno 367 revocatum. Verum quam improbabilis sit illa sententia brevi observatione studiosus lector intelliget. Valens Catholicos persequi cepit post susceptum baptismum. Atqui baptismum suscepit anno 367 ab Eudoxio Ariano, qui ipsum contra Catholicos excitavit, ut scribit ipse Tillemontius tom. V Imperatorum in Valente art. 7. Qua igitur verisimilitudine Meletium anno 365, quo Catholicis necdum adversus erat, relegasse creditur? Qua item veri specie dicitur eundem ab exsilio revocasse anno 367, quo Catholicos persequi cepit? Rationes opinionis tam improbabilis refutavit Boschius noster ante tomum V Julii in Patriarchis Antiochenis pag. 55.

tertio relegatur circa initium anni 372:

68 Tertium Meletii exsiliū contigisse, quando Valens prima vice Antiochiam venit, existimat Bollandus § 6. Tillemontius vero Nota 10 in Meletium ex litteris S. Basilii ostendit, exsilio relegatum fuisse ante Pascha anni 372. Sane epistola Basilii LXXXIX novae editionis, alias COLXXIII, scripta ponitur ante pascha anni 372, innuitque Meletium tunc in exsilio fuisse, cum Basilius dicat, Meletium accuratius edocendum de rebus Orientalium ab epistole illius latore: nam de rebus Orientalium edoceri non debuisset Meletius, si fuisset Antiochia. Contra in Epistola LXVIII, olim LXXVII, Basilii ad Meletium nihil legitur, ex quo colligi possit, Meletium tunc in exsilio fuisse. Itaque ex laudatis epistolis tertium Meletii exsiliū videtur figendum sub finem anni 371 aut initium 372. Ea autem epocha optime congruit cum adventu Valentis in urbem Antiochenam. Etenim hunc adventum figendum sub finem anni 371, aut sub initium anni 372 omnino existimo. Pagius ad annum 372 num. 6 contendit, ipsum eo non pervenisse ante initium anni 372; sed argumenta, quae affert, non evincunt, Valentem venisse Antiochiam post finem anni 371. At res exigui est momenti, cum dicat laudatus Pagius; Currentis itaque anni (372) initio Valens Antiochiam ingressus est.

tum Carterium et Diodorum habuit magistros,

69 Ex hisce habemus tempus, quo S. Chrysostomus, Meletio in exsiliū pulso, alios doctrinae sacrae magistros adire cepit. De hisce Sozomenus lib. II cap. II ita loquitur. Hujus porro philosophiae (Christianae nimirum, et sacrae Scripturae) magistros habuit eos, qui tunc temporis nobilibus illic monasteriis praesidebant, Carterium scilicet ac Diodorum, qui et Tarsensis ecclesiae episcopus fuit, multosque, sicut accepi, libros posteris scriptos reliquit, et sacra volumina ad litteram exposuit, repudiatis allegoriis. Socrates lib. VI cap. III Chrysostomo ejusque sociis eosdem attribuit magistros his verbis: Tunc temporis vero summo studio ad virtutis apicem

contententes, monasticam vitam sub Diodoro et Carterio didicerunt: qui tunc quidem monasteriis praerant. Postea vero Diodorus ad episcopatum Tarsi promotus, multos conscripsit libros, simplicem dumtaxat atque obvium Scripturarum sensum inquirens, allegoricam vero earum interpretationem fugiens. Ex hisce magistris Sancti Diodorus notissimus est, minus vero notus Carterius. De utroque pauca dicam.

70 S. Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum Diodorum hoc laudat elogio: Diodorus Tarsensis episcopus, dum Antiochia esset presbyter, magis claruit. Exstant ejus in Apostolum Commentarii, et multa alia, ad Eusebii magis Emiseni characterem pertinentia: cujus cum sensum secutus sit, eloquentiam imitari non potuit, propter ignorantiam saecularium litterarum. Diodorum eleganti oratione celebravit Chrysostomus ipse, patrem vocans, ipsiusque vitae austeritatem, ac certamina, quae sustinuit pro ecclesia Antiochena, dum exsulabat sanctus Meletius. Videri illa potest apud Bigotium post Dialogum Palladii, et in novissima editione Operum Chrysostomi tom. III pag. 745. Aliud ibi pag. 750 sequitur Chrysostomi fragmentum, quo mire laudatur Diodorus, quia servaverat ecclesiam Antiochenam, exsulante Meletio. Idem fuit amicus S. Basilii, et aliorum Sanctorum, multumque laudatus est, quamdiu vixit, et post mortem, donec exorta est haeresis Nestorii, cujus defensores in Scriptis Diodori praesidium quaesiverunt, eaque occasione viri maculatu est fama. Plura de Diodoro videri possunt apud Tillemontium tom. VIII in ipsius titulo. De Carterio nihil invenimus, nisi sit ille Carterius, quem celebrat Nazianzenus in Carmine XLVII pag. 108, ut suspicatur Tillemontius tom. IX in Nazianzeno art. 25. Res illa est incerta, nec aliud de Carterio dicit Nazianzenus, quam quod mentem ad caelum elevaret, indeque apud caelicolas magna ejus esset gloria.

71 Dum sub hisce magistris Litteras sacras et vitae monasticae exercitia discebat sanctus Juvenis, duos magnae expectationis juvenes, suos olim in schola Libanii sodales, ad idem pertraxit vitae institutum. De illis Socrates lib. VI cap. III sic loquitur: Persuasit etiam Theodoro et Maximo condiscipulis suis, qui una cum ipso Libanium sophistam audiverant, ut relicta professione, quae nihil praeter quaestum spectaret, simplicem potius ac tenuem vitam amplecterentur. Ex his Theodorus quidem Mopsuestiae in Cilicia postmodum episcopus fuit: Maximus vero Selucia in Isauria. Idem habet Sozomenus lib. VIII cap. II. Ex iis autem Maximus in proposito constans permansit. Attamen pauca de ipso innotuerunt, eaque videri possunt apud Le Quien in Oriente Christiano tom. II col. 1013, ubi Maximus recensetur inter episcopos Seleusienses in Isauria. Etsi enim Maximus aliquis apud Chrysostomum subinde laudetur, isque hic ipse esse possit; id tamen certum facere nequeo. De Theodoro, qui occasionem praebuit Sancto nostro zelum et stylum suum egregie exercendi, plura sunt dicenda.

de quibus ali-
qua memoran-
tur:

E

ad illos San-
ctus pertrahit
Theodorum
et Maximum.

F

AUCTORE
J. S.

§ VII. Theodoro, post inchoatam
vitam monasticam ad mun-
danam regresso, Sanctus
duas scribit epistolas bene
longas, et eundem in viam
reducit.

Theodorus, ad
vitam monas-
ticam reductus
a Chrysostomo,

Sozomenus de Theodoro ad vitam religiosam
pertracto hæc tradit: Theodorus vero Mop-
suestiæ in Cilicia posthac episcopus fuit, vir
tum in sacris Litteris, tum in reliquis disciplinis
rhetorum, ac philosophorum non mediocriter
eruditus. Atque hic quidem cum sacræ philoso-
phiæ leges primum didicisset, et sanctorum viro-
rum contubernio usus esset, eam vivendi ratio-
nem probavit, civilem autem vitam damnavit.
Verum in eodem proposito haudquaquam per-
severavit: sed pœnitentia ductus, ad priorem
vivendi rationem abripiébatur. Cumque proposi-
tum suum confirmasset contrariis argumentis,
quæ ex rhetorum exemplis desumpserat: erat
enim multiplici eruditione præditus: in urbem
reversus est, rectius esse judicans, id assequi,
quod cupiebat. Joannes itaque cum eum negotiis
vacare intellexisset, et de uxore ducenda cogi-
tare, Epistolam ejusmodi verbis ac sententiis
conscriptam, quæ humanæ mentis captum exce-
dunt, ad eum misit. Quam ille cum accepisset,
pœnitentia tactus est: rursusque relictis facul-
tatibus, et nuptiis renuntians, Joannis consilio
servatus et ad philosophicam vitam regressus
est. Ex quo non difficile meo quidem judicio con-
jici potest, quanta persuadendi vis in Joannis
oratione inerat. Vicit enim illa eos, qui pari di-
cendi ac persuadendi facultate pollebant. *Hac-*
tenus Sozomenus, qui de una tantum meminit
Chrysostomi ad Theodorum Epistola, licet duas
ad eundem a Sancto nostro datas, omnes fere
scriptores consentiant. At cum repugnent aliqui,
res hoc loco venit examinanda. Exstant ambæ
apud Montfauconum tom. I, et prolixior est, quæ
prima est impressa, prout prima fuisse creditur.

qui hunc in fi-
nem ad ipsum
scripsit,

C 73 Montfauconus in *Monito utrique Epistolæ*
prævio Valesii opinionem primo breviter refutat
his verbis: Jure ab omnibus exploditur Valesius,
qui unam putans haberi Chrysostomi ad Theo-
dorum Parænesin, nempe secundam, ausus est
circa prioris γρηγόρητα dubitare. Certe Chryso-
stomum ne vel primoribus quidem labris attige-
gerit oportet, qui primam Parænesin non inter
elegantissimos ejus fœtus recenseat. *Talis sane*
et mihi iterato perlecta omnino videtur. Mox ad pro-
ponendam Tillemontii sententiam sic progreditur:
Unam igitur Epistolam ad Theodorum Mopsue-
stenum hic memorat Sozomenus, et quidem, ut
videtur, secundam. Unam item ad eundem Hesychius
in synodo Constantinop. collat. 5 pag. 470
(apud Labbeum tom. V Conciliorum.) Unam
pariter Theodorus Cæsareæ ibid. pag. 490,
sed multorum versuum. *Hoc de prima potius,*
quam de secunda intelligere vult scriptor lauda-
tus. At secunda etiam est Epistola bene prolixa,
licet multo brevior sit quam prima. Leontius ta-
men Bysantinus duas ad Theodorum Mopsue-
stenum Epistolas sive Paræneses commemorat;
pariterque Isidorus Hispalensis... His perspectis,

Tillemontius in eam omnino propendet senten-
tiam, ut putet, unam tantum ad Theodorum
Mopsuestenum haberi Parænesim, nempe se-
cundam: primam vero ad alium cognominem
missam arbitretur.

74 Præter auctoritatem vero, quam profert,
Sozomeni, Hesychii, et Theodori Cæsariensis,
qui unam, ut vidimus, ad Theodorum Mopsue-
stenum commemorant Epistolam, his rationi-
bus et argumentis nititur Tillemontius. Qui
fieri possit, ut in neutra Parænesi nulla alterius
Paræneseos mentio occurrat, etiam ubi Chry-
sostomus iisdem rationibus utitur et exemplis?
Cur in primæ decursu numquam compellatur
Theodorus, cujus nomen in titulo solum compa-
ret; in secunda vero non infrequenter Theodori
nomen profertur? Quod autem gravius existi-
mandum est: Theodorus in secunda memoratus
nondum vigesimum, teste Chrysostomo, attige-
rat annum; contra vero, eodem auctore Chry-
sostomo, ad quem prior Parænesis mittitur, an-
nos vitæ reliquos non plus quinquaginta sperare
poterat, etiamsi ad extremam proveheretur se-
nectutem, quod de viro fere tantum quadrage-
nario dici possit. Ad hæc vero is, quem in priori
Parænesi alloquitur Chrysostomus, in aperta vi-
tia et crimina proruperat, ut ex variis Orationis
locis colligitur. At non eo usque perniciæ deve-
nerat Theodorus Mopsuestenus, qui si jam bap-
tizatus in ea crimina lapsus esset, nequaquam
potuisset secundum canones in episcopum pos-
tea cooptari. *Hæc sunt argumenta Tillemontii fi-*
deliter explicata, ad quæ recte respondet Mont-
fauconus, ut ibidem videri potest. Ego brevitat
gratia tantum ea ex ipso desumam, quæ sufficere
videbuntur.

75 Primo auctoritas Sozomeni, Hesychii et
Theodori Cæsariensis nequit multum prodesse
Tillemontio, cum illi sic memorent unam Chry-
sostomi ad Mopsuestenum Epistolam, ut alteram
non negent; sed solum de illa taceant: neque
enim laudati viri catalogum texebant Operum
Chrysostomi, ut necesse haberent omnia recen-
sere. Itaque hisce longe prævalent S. Isidorus
Hispalensis et Leontius Byzantinus. Prior in
Opusculo de Scriptoribus ecclesiasticis, edito per
Suffridum Petri, cap. VI utramque Epistolam
clare designat his verbis: Johannes Constanti-
nopolitanæ sedis sanctissimus episcopus, cogno-
mento Chrysostomus, cujus oratio et plurimam
cordis compunctionem, et magnam suaviloquen-
tiam tribuit. Condidit iste Græco eloquio multa
et præclara Opuscula, quibus utitur Latinitas.
Legi duo ejus de lapsis libellos, scriptos ad
quemdam Theodorum, lamentis et exhortationi-
bus plenos, ut puta illum a bona conversatione
dejectum. Et quia monachi vitam cum eo in
uno eodemque monasterio exercuerat, ideo con-
versationis ibi factæ eum in libris ipsis admo-
nuit, provocans eum ad propositum, atque
ostendens, nulli peccatori vel impio, si ad pœni-
tentiam redeat, desperandum.

76 Leontinus Byzantinus t. VI Bibliothecæ Pa-
trum editionis Coloniensis pag. 476 de Theodoro
Mopsuesteno ait: Quem magnus Joannes, utpote
ex proposito monastici instituti lapsum, et qui
promissionem abjuraverat, duobus funibus for-
tibus et prælongis lapsum in profundum intem-
perantiæ, extrahere studuit. *Hisce addo auctori-*
tem veterum codicum, de quibus Montfauconus
ita disserit: Utraque certe (Epistola aut Paræne-
sis) ad eundem Theodorum inscribitur in omni-
bus

D

non unam ut
aliqui volunt,

E

sed duas Epi-
stolas

F

bene prolixa:

A bus manuscriptis, quorum quidam remotissimæ vetustatis sunt: πρὸς τὸν αὐτὸν Θεόδωρον, ad eundem Theodorum, habent omnes; *nimirum pro secunda Epistola. Nam prima habet: πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα*, ad Theodorum lapsum: *sive ad litteram*, ad Theodorum, qui exsiderat, *ex vitæ nimirum religiosæ instituto. Itaque auctoritas scriptorum et codicum longe præponderat pro sententia nostra. Præterea ex datis inscriptionibus colligitur, eam esse primam Epistolam, quæ inscribitur*, Ad Theodorum lapsum: *idque etiam probari ulcunque potest ex ipsis Epistolis, si utraque diligenter expendatur.*

argumenta
Tillemontii,

77 Nunc rationes Tillemontii examinemus. Miratur primo, alteram in altera numquam laudari. At Sanctus in secunda pag. 41 saltem innuit, se sæpius ad Theodorum scripsisse, dum ita loquitur: Scio me justos epistolæ limites excessisse: sed ignosce, non enim lubens hoc egi, sed amoris dolorisque vi compulsus. Hic me affectus ad hanc etiam scribendam Epistolam necessario induxit, vetantibus licet multis ac dicentibus: Finem fac vane laborandi, ac in petris serendi. *Hæc verba ostendunt, sæpius ad Theodorum scripsisse Chrysostomum, neque tamen ullius Epistolæ verba in hac allegantur, ita ut illa ratio Tillemontii sit nullius momenti. Præterea, dum dicit se epistolæ limites excessisse, videtur loqui de prima illa longiore, de qua disputamus; non vero de secunda, quam allegamus. Eam autem de prioris longitudine excusationem afferre poterat, quod Theodorus de tanta litterarum prolixitate aliquid respondisset. Sane præpostera est prolixitatis excusatio, nisi de prima intelligatur Epistola. Quis enim dicat de eadem Epistola: Amor coegit limites Epistolæ excedere, idemque coegit hanc etiam Epistolam scribere? Dicit igitur Chrysostomus, se amoris dolorisque vi in priori Epistola limites excessisse, et alteram hanc quoque addidisse.*

num tantum
ad Theodorum
scriptam con-
tendentis,

78 Altera Tillemontii ratio, quod in contextu prioris Epistolæ Theodorum nomine suo numquam compellet, id vero subinde faciat in secunda, non est præcedente solidior. Etenim diverso illo scribendi modo usus est Sanctus pro arbitrio, prout eundem quoque facere in Epistolis ad Olympiadem observat Montfauconus. Ea mutatione uti potuit, sive ad eundem scriberet, sive ad diversos. Tertia Tillemontii ratio, licet eam magni faciat, æque inepta est. Theodorus necdum erat viginti annorum in secunda Epistola pag. 39. At in prima Epistola pag. 13 Sanctus dicit: Equidem non puto tibi plus quinquaginta annis vitæ superesse, ut ad extremam senectutem venias. Hinc ille vult, quadragenarium fere fuisse, ad quem primam Chrysostomus dedit Epistolam. At Montfauconus tom. XIII in Vita pag. 93 adducit locum Chrysostomi de Socrate, quem tom. X pag. 29 dicit ad extremam propectum esse senectutem, quando natus erat annos septuaginta. Itaque, iudice Chrysostomo, Theodorus viginti fere natus annos, ante extremam senectutem quinquaginta tantum alios sperare poterat. Quare locus a Tillemontio objectus nostræ potius favet quam ipsius sententiæ.

refutantur.

79 Denum aperta Theodori crimina in prima Epistola invenisse se credit Tillemontius, non item in secunda, indeque colligit diversitatem duorum, ad quos datus existimat. At Montfauconus hoc etiam argumentum abunde refutat; neque invenit tantam diversitatem peccati, quod in Theodoro reprehendebat Sanctus. Theodorus, inquit, qui

sacrum cœtum deseruerat, negotia sæcularia tractabat, voluptatibus deditus erat, Hermiones puellæ cujusdam amore flagrabat. Non aliud de Theodoro crimen refert Chrysostomus: id tamen ille magni criminis loco habere videtur in priori Parænesi, ubi hæc recensentur. *Hæc ipsa non negantur in secunda Epistola; sed hanc scripturus, intellexerat Sanctus, quibus excusationibus uteretur Theodorus, videlicet quod paternarum rerum sollicitudinem gereret, et legitimis nuptiis uxorem vellet ducere. Nam hasce excusationes ibidem refellit Chrysostomus, consiliumque Theodori brevius quidem, sed non minus improbat in Epistola secunda, quam in prima, ita ut plane inutile sit, quod de sacris canonibus addidit Tillemontius. Nam ex utraque Epistola liquet, Theodorum a sacro cœtu se segregasse, ad sæcularia vero negotia et ad nuptias transire voluisse. Hæc sufficiunt ad depellenda Tillemontii argumenta. Verum ut zelus sancti Juvenis ex hisce primis ipsius Opusculis magis pateat, ex utraque Epistola huc transfero varia invicem consona.*

80 Primam Epistolam sic orditur: Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? Id longe opportunius nunc dicam, quam ille quondam propheta. Licet enim non urbes plurimæ, non gentes integræ deplorandæ mihi sint; at animam defleo hujusmodi nationibus dignitate parem, imo etiam pretiosior. Nam vel unus, qui voluntatem Dei faciat, sexcentis impiis melior est: sane tu melior antea eras innumeris illis Judæorum millibus. *Mox animam Theodori cum Judæorum templo comparans, subdit: Hoc templum illo sanctius erat: neque enim auro vel argento, sed Spiritus gratia fulgebat, ac pro arca ac Cherubim, Christum ejusque Patrem atque Paracletum habuit inhabitantem. Ac nunc non ita se habet; sed desertum quidem est, nudatumque pulchritudine illa atque decore, divino ineffabilique ornatu spoliatum, vacuum autem omni securitate atque custodia; ita ut neque janua, neque vectis adsit, sed pateat omnibus animæ exitiosis fœdisque cogitationibus. Sive arrogantia, sive fornicationis, sive avaritiæ spiritus, sive illis deteriores intrare voluerint, nemo prohibebit. Prius vero, quemadmodum cœlum his omnibus inaccessum est, ita et puritas mentis tuæ... Quapropter nunc doleo lugeoque, neque finem lugendi faciam, donec in pristino te splendore videro.*

81 Audiamus modo initium secundæ Epistolæ, quo refellitur excusatio de suscepta paternarum rerum sollicitudine, alias non mala, sed in Theodoro intempestiva. Si fletus possent et gemitus per litteras exhiberi, his repletam Epistolam ad te misissem. Equidem fleo, non quod paternarum rerum sollicitudinem geras, sed quod ex Fratrum te catalogo deleveris, quod pacta cum Christo inita calcaveris. Ad hæc horreo, super his angor, propterea timeo et tremo, gnarus horum contemptum magnam afferre condemnationem iis, qui in sacram hanc militiam adscripti, per segnitiam ordinem suum deseruerunt. Quod autem supplicium iis destinatum gravius sit, vel ex re ipsa planum est. Privatum enim hominem nemo desertæ militiæ accusaverit; sed qui semel miles effectus est, si in desertioneprehendatur, extremo periculo subjacet. *Clarum est, Theodori peccatum ex eo repeti, quod deseruisset vitam religiosam; non vero, quod constaret, ipsum in alia prolapsus esse crimina.*

82 In Epistola a pag. 22 ait Sanctus: Scio te

Sanctus in
utraque Epis-
tola Theodo-
rum arguit,
E

F
quod vitam
monasticam
reliquisset,

AUCTORE
J. S.
turpique cap-
tus amore,
uxorem ducere
vellet,

* ἐθέλει, vis

memorans in
utraque sup-
plicia gaudia-
que æterna,

B

C

nunc Hermiones formam mirari, nihilque in terris ejus pulchritudini par esse putare. Verum, si velis, o amice, tanto illa elegantior et pulchrior eris, quanto luteis aureæ statuæ. *Hunc Hermiones amorem, licet ibi non nominetur, Sanctus gravissimis verbis ante deplorat pag. 4*; Qui ad cælum pervenerat, qui vitæ vanitatem deridebat, qui formam corporum perinde atque lapidea simulacra respiciebat, qui aurum quasi lutum, delicias omnes quasi cœnum contemnebat; hic derepente febris correptus insulsæ concupiscentiæ, valetudinem, robur et speciem omnem perdidit, voluptatumque servus effectus est. An non hunc deplorabimus, dic mihi, an non lugebimus, donec eum recuperemus? *Amorem illum titulonuptiarum contrahendarum excusare conantem quomodo repellat Sanctus, ex secunda Epistola pag. 38 accipe*: Legitima res est conjugium, id ego confiteor: « Honorabile enim est connubium, et torus immaculatus. Fornicatores autem et adulteros judicabit Deus. » Sed tibi jam non est integrum jura connubii servare. Eum enim, qui semel cœlesti Sponso junctus est, si ab eo divellatur et uxorem ducat, adulterium admittere certum est, quamvis millies hoc ipsum nuptias voces: imo hoc tanto gravius adulterio est, quanto præstantior Deus homine. Ne quis te decipiat dicens: Uxorem ducere non vetat Deus. Id ego quoque novi. Sed adulterium prohibuit, et tu admittere volebas*, quod absit, ut nimirum connubio jungaris umquam. Ecquid miraris si nuptiæ pro adulterio computantur, quando contemnitur Deus?... Nam, ut initio dicebam, si privatus esses, nemo te desertæ militiæ accusaret. Nunc autem tui juris non es amplius, qui tanto Imperatori militare cœpisti.

83 *In utraque Epistola Chrysostomus Theodorum vehementer urget commemorando pœnas inferni cœlique delicias et ambarum æternitatem, quacum comparat brevitatem ac vanitatem rerum omnium præsentium. Pauca e multis recitabo. In Epistola I pag. 12 ita loquitur*: An non vidisti quosdam, qui in deliciis et ebrietatibus, et in reliquo hujus vitæ ludibrio mortui sunt? Ubi nunc sunt, qui tumidi superbia cum multis sequacibus per forum incedebant? Qui sericis induti vestibibus et unguentum olentes, parasitosque alentes, schenæ semper affixi erant? Ubi nunc ostentatio illa et pompa? Abiit cœnarum sumptus, musicorum turba, assentantium clientela, risus immodicus, animi remissio, mentis effusio, vita mollis, otiosa, luxu perditâ. Quo nunc evolarunt omnia? Quid factum est de corpore, quod pridem tanto famulatio, tanta munditia abundabat? Perge nunc ad sepulcrum: contemplare pulverem, cineres, vermes: loci deformitatem intueri, et amare suspira. Atque utinam ad cineres damnum sisteret! Jam autem a sepulcro et a vermibus cogitatum transfer ad immortalem illum vermem, ad ignem inextinguibilem, ad fremitum dentium, ad tenebras exteriores, ad afflictionem et angustiam, ad parabolam Lazari et divitis, qui tot pecuniis instructus, purpuræ indutus, ne stillam quidem aquæ postea in potestate habuit, in tanta calamitate constitutus, Hujus enim vitæ conditio somniis nihilo melior est. Quemadmodum enim qui metalla effodiunt, aut aliam quamdam pœnam luunt hac graviorem, si quando sub duris illis laboribus et acerbissima vita dormitantes, per somnium se viderunt in deliciis et rerum affluentia, experrecti postea, nullam somniis gratiam habent; sic et dives ille, cum

in præsentî vita, quasi in somnio, divitiis abundasset, posteaquam hinc emigraverat, duro supplicio plectebatur. *Hæc, commemoratis inferni pœnis, felicitateque Beatorum in cœlo, late et eloquenter prosequitur Sanctus.*

84 *In Epistola II brevius quidem, ut cetera omnia, idem tamen frequenter argumentum adhibet*: Qui nunc contemnitur, inquit pag. 38, ipse est, qui tunc judicabit. Hunc semper cogita, nec non fluvium illum igneum... Qui enim semel igni traditus ab illo fuerit, nullum potest supplicii sperare finem. Et absurdæ quidem vitæ voluptates nihil ab umbris et somniis differunt: priusquam enim peccata ad finem deducantur, delectatio voluptatis extinguitur, supplicia vero iis destinata nullum habent terminum. Suavitas illa brevissima est; cruciatus æternus. Dic mihi, quid in hoc mundo stabile est? An divitiæ, quæ sæpe ne quidem ad vesperam usque manent? Num gloria? Sed audi justum quemdam virum dicentem; « Vita mea velocior est cursoribus. » Sicut enim illi, priusquam steterint, exsiliunt, ita et hæc evolat, antequam veniat. *Et post alia non pauca, pag. 41*: Vidisti, Theodore, naufragia eorum, qui in hoc mari navigabant. Quamobrem fuge pelagus, fluctus declina, editumque locum occupa, ubi intercipi nequeas. Resurrectio futura est, judicium aderit, horrendum nunc hinc egressos tribunal expectat: « Omnes ad » stare oportet ante tribunal Christi. » Non frustra cum minis denuntiatur gehenna: non incassum tanta nobis parata sunt bona. Umbra, imo umbra inaniores sunt res hujusce vitæ, timoribus plurimis, multis periculis, extremaque servitute plenæ.

85 *In hac tamen Epistola addit incommoda conjugii, de quibus pag. 40 sic loquitur*: An vis de domesticis curis uxoris, liberorum, famulorum agamus? Grave est pauperem uxorem duxisse, grave opulentiorum. Alterum enim facultates, alterum viri auctoritatem libertatemque lædit. Molestum est liberos suscepisse, molestum est non suscepisse: illud enim est frustra duxisse conjugem, hoc amaræ servituti subjectum esse. Ægrotat puer, hinc non levis formido: immaturus decessit, hinc non consolabilis dolor: ad singulos ætatis gradus, curæ de ipsis, sollicitudines et labores. Quid de domesticorum improbitate dicamus? Hæccine vita est, Theodore, ubi anima una in tot curas distrahitur, tot servit, tot vivit hominibus, sibi numquam? Nihil apud nos hujusmodi reperitur, dilecte, te testem appello. Brevi quippe illo tempore, quo ex fluctibus emergere voluisti, nosti quanta lætitia, quanto gaudio fruebaris. *Hæc Sanctus, ubi intellexerat Theodorum de conjugio cogitare.*

86 *In utraque etiam Epistola multum laborat Chrysostomus, ut ne animos abiciat Theodorus, nec de vita emendanda desperet: in utraque demum magnam erga Theodorum benevolentiam multumque amoris declarat. In prima pag. 3 hæc scribit*: Mulier illa, quæ drachmam unam invenerat, vicinas advocabat lætitiæ suæ participes, dicens, Congratulamini mihi. Ego vero amicos omnes et meos et tuos ad rem plane contrariam nunc convocabo: nec dicam, Congratulamini mihi; sed, Lugete mecum, eundemque luctum assumite, et lamentabili nobiscum voce clamate. Extremam quippe jacturam fecimus: non quod tot et tot auri talenta e manibus exciderint, nec quod magna vis lapidum preciosorum: sed quod vir his omnibus preciosior, qui in hoc magno et vastissimo

D

ac rerum præ-
sentium vani-
tatem.

E

addens in se-
cunda matri-
monii incommo-
da:

* hoc
* illud

F

suum denique
ac aliorum luctum
declarat,
hortaturque,

A vastissimo mari nobiscum navigabat, nescio quo pacto excussus, in ipsum perniciem profundum deciderit. In *Epistola II pag. 39*: Multos per Dei gratiam magnosque viros habes, qui vicem tuam dolent, qui te cohortantur, et pro anima tua formidant; sanctum nempe Dei Valerium, ipsius omnimode fratrem Florentium, sapientem et quidem Christi sapientia Porphyrium, multosque alios. Hi quotidie lugentes, nullum precandi finem faciunt, et jam diu optata consequuti essent, si vel paululum te inimici manibus subtrahere voluisses. Quomodo igitur non absurdum fuerit, dum alii de salute tua non desperant, et ut membrum recipiant suum, assidue precantur, te semel lapsum nolle resurgere, sed jacere... Ne, quæso, ne usque adeo te ipsum lædas, ne tantum nobis dolorem infundas.

ut ne desperet;
sed ad monas-
terium redeat
Theodorus:
quod hic fecit.

B 87 *Primam Epistolam Sanctus ita claudit*: Tantum ne desperes, neque concidas. Hoc enim tibi in omni sermonis congressu, ubicumque te videro, et aliorum etiam ore repetere non cessabo: quod si audieris, aliis amplius remediis non egebis. *Alterius Epistolæ finem similiter subdo*: Speramus autem te per Dei gratiam, quæ in tua potestate sunt, præstiturum esse, foreque ut te rursus videamus in grege Christi florentem; valentemque vera valetudine, teque citius orationibus Sanctorum recipiamus, o dilectum caput. Si quam nostri rationem habeas, neque penitus nos e memoria tua ejeceris, nobis rescribere digneris, hoc enim modo magna nos lætitia afficies. *Hactenus Chrysostomus, ejus zelus admirabilis optatum tunc habuit effectum, licet fama Theodori, Mopsuesteni postea episcopi, non manserit semper integra. Etenim rediit ad vitam religiosam Theodorus, scriptisque non paucis inclamavit. At in hisce viam straxisse hæresi Nestorianæ creditus est, damnatusque est diu post mortem in concilio Constantinopolitano tempore Vigiliæ Papæ et Justiniani imperatoris.*

Utraque Epi-
stola scripta
est.

C 88 *Restat, ut inquiramus, quo tempore elegantes hasce ad Theodorum Epistolas scripserit Sanctus. Eminentissimus Baronius ad annum 382 num. 71 Epistolas illas recenset inter lucubrationes in eremo compositas a Chrysostomo: atque hanc opinionem secutus est Hermantius in Vita cap. XVI. Verum Tillemontius Nota 5, Montfauconus in Monito prævio, et Ceillier tom. IX Auctorum Sacrorum cap. I art. 2 ab ea opinione merito recedunt, sic tamen, ut Tillemontius opinionem illam non improbet pro prima Epistola, quam perperam credit ad alium scriptam. Montfauconus autem ex verbis Chrysostomi mox datis, in omni sermonis congressu, ubicumque te videro; ita ratiocinatur: In loco igitur erat Chrysostomus, ubi cum Theodoro negotiis et voluptatibus immerso congregari, ipsumque casu offendere et videre poterat, atque adeo Antiochiæ. Tillemontius vero tali utitur argumento. Theodorus una cum Chrysostomo eloquentiæ operam dedit in schola Libanii sophistæ. At hoc ab ætate Theodori verisimile non est, si Chrysostomus ad ipsum scripsit in solitudine, sive anno 374 aut serius: nam Theodorus necdum agebat annum vigesimum, quando Sanctus ad ipsum scripsit, teste secunda Epistola pag. 39, Quando annum vigesimum necdum agis. Si autem anno 374 aut serius annum vigesimum necdum agebat; verisimile non est secundum Tillemontium, Theodorum fuisse discipulum Chrysostomi in schola Libanii, cum ex ea Chrysostomus recesserit anno 368. Argumentum illud probabile est, non*

omnino convincens; cum Theodorus in tenera ætate ad Libanii scholam se conferre potuerit. Quare aliud afferro, quod ille etiam attigit.

89 *Secundum Socratem, Sozomenum et Theodoretum, Theodorus una cum Chrysostomo sacras Litteras didicit sub Diodoro, postea Tarsensi episcopo. Theodoretus lib. V cap. XL agens de Theodoro Mopsuesteno illud declarat his verbis: Hic præstantissimi quidem Diodori auditor, divini autem Joannis socius atque adjutor fuerat. Atqui Diodorus una cum Flaviano præcipuam curam gessit ecclesiæ Antiochenæ ab anno 372 usque ad 378, quando exsulabat S. Meletius episcopus, ut rursus testatur Theodoretus lib. IV cap. XXV. Itaque Antiochiæ studiis sacris operam simul dederunt sub Diodoro, ibique degebat Chrysostomus, quando Theodorus in ipso melioris vite initio, ut videbimus, resiliens in viam revocavit. Hisce aliud addo argumentum. Chrysostomus, quando vixit in eremo, quatuor primis annis fuit sub disciplina Syri cujusdam senis, et deinde duobus annis solus, ut habet Palladius in Dialogo pag. 41. At Diodorus, ad cujus disciplinam revocavit Theodorus, senex tunc non erat: nam post aliquot annos ordinatus est episcopus, et annis sex et triginta episcopatum gessit, teste Theodoro lib. V cap. XL. Itaque Sanctus illas scripsit epistolas, priusquam circa annum 374 ad solitudinem se reciperet.*

90 *Nequeo tamen adstipulari sententiæ Tillemontii, Ceillieri, et Montfauconi de anno 369, circa quem secundum Tillemontium, alii ambas crediderunt exaratas. Nimirum sane hic festinavit Tillemontius, quem alii facile secuti sunt. Etenim Nota 5 Chrysostomum, (quem viginti annos natum ante dixerat ad scholam venisse Libanii) inde egressum dicit anno 368, et jam anno 369 auctorem facit Opusculi tam insignis, in quo de rebus sacris, idque ex sacra Scriptura tam eleganter et solerter disputat, ac si vitam suam in Litteris sacris consumpsisset. Ego magis existimo, Sanctum anno 369 sacrarum Litterarum studium solum inchoasse. Secundo exsilium S. Meletii figendum est circa initium anni 372, ut vidimus num. 68. At verisimile non est, Chrysostomum sub Diodoro studuisse, quamdiu Meletius erat Antiochiæ. Oportet igitur primam conversionem Theodori, quem ad Diodori disciplinam perduxit Chrysostomus, figere anno 372 aut serius, et consequenter Epistolas Chrysostomi ad Theodorum datas circa annum 373. In hac chronotaxi sanctus Juvenis aliquot annos habuit ad discendas Litteras sacras, antequam eis tam solerter uteretur, et aliquo tempore sacra studia continuare sub Diodoro potuit cum Theodoro in viam reducto.*

91 *Quæ pro sua chronotaxi adducit Tillemontius, nullius contra meam sententiam sunt momenti. Neque enim Socrates aut Sozomenus asserit, Theodorum eodem tempore cum Chrysostomo mundi vanitatibus renuntiasse. Neque mirari poterimus, si Theodorus junior Chrysostomo Libanium cum ipso frequentaverit, ac deinde annis tribus quatuorve frequentare perrexerit. Theodorus cito et ab ipso principio, sive in ipso prociectu certaminis, ut Sanctus loquitur pag. 36, a cæptis resilierat. Potuit igitur Chrysostomus scribere eodem anno, quo ille Diodorum et Carterium frequentare cœperat, sive id contigerit anno 372, sive 373. Unicum igitur restat dubium, quid sit sacer ille cætus ex quo erant Chrysostomus et Theodorus: nam subinde fratres vocantur, quod de*

AUCTORE
J. S.

priusquam in
solitudinem se
recepit Chry-
sostomus,

E

circa ann. 373,
non anno 369,

F

quo Sanctus
necdum tantam
habebat sacræ
Scripturæ periti-
tiam.

AUCTORE
J. S.

de monachis explicandum putat Tillemontius; at solum de fidelibus recte viventibus istud exponit Montfauconus in Vita pag. 93. Verum existimo, Fratres illos, qui erant sub disciplina Diodori et Carterii, non quidem omnes simul habitasse, cum in domo materna habitaret Chrysostomus; voto tamen, saltem castitatem servandi, fuisse obstrictos. Alias enim non capio, quia ratione Chrysostomus, num. 82 laudatus, nuptias tam fortiter dissuadere potuerit Theodoro, ut dicat ipsi non esse integrum jura connubii servare, ut dicat coelesti sponso junctum, nuptiasque ipsi non minus quam adulterium esse illicitas. Hæc et plura alia ostendunt, fratres illos voto continentiae fuisse obstrictos.

§ VIII. Sanctus, hortante Basilio ad vitam monasticam, matris precibus detinetur, et pie interim ac solitarie vivit in domo materna.

B

Chrysostomum de vita monastica cogitantem,

De insigni amicitia Chrysostomum inter et Basilium jam varia diximus § 5, ubi num. 54 narravimus, multum instituisse Basilium, ut Chrysostomus secum amplexeretur vitam communem et monasticam. Non abhorrebat ab eo proposito Sanctus, et libenter amici acquievisset consilio: Verum, inquit lib. I de Sacerdotio, tom. I pag. 263, assiduæ matris illecebræ obstiterunt, quo minus hanc illi gratiam redderem; imo vero, quo minus id beneficii ab eo acciperem. Enimvero ubi illa odorata est, me id consilii inire, dextra apprehensum introduxit me in peculiare sibi domicilium, ac me prope lectum, ubi me enixa fuerat, assidere jussu, emissis lacrymarum fontibus, ipsis lacrymis miserabiliora verba proferebat, his me gemebunda compellans: Ego, inquit, fili, virtute patris tui non multo tempore, ita providente Numine, frui potui. Nam partus tui dolores excipiens illius obitus, te pupillum, me viduam præmature reliquit, additis viduitatis incommodis, quæ expertis solum probe nota sunt. Nullus enim sermo illam tempestatem ac procellam exprimere possit, quam puella subit, cum nuper e domo patris emissa, ac negotiorum imperita, repente luctu intolerabili percussa, sollicitudinem ætate ac sexu suo majorem suscipere cogitur. Opus enim et servorum ignaviam emendare, nequitiam observare, cognatorum insidias propulsare: publicanorum molestias, et in vectigalibus exigendis immanitatem fortiter ferre.

C

mater multis precibus in domo sua detinet,

93 Quod si is, qui mortem obit, prolem relinquat; si sit femina, magnam utique matri curam exhibet; sed tamen sumptibus et metu vacantem. At filius sexcentis quotidie timoribus replet, multisque sollicitudinibus; mitto enim pecuniarum expensam, quam multam facere cogitur mater, si liberaliter illum educare cupiat. Me tamen horum nullum ad alteras nuptias vel ad alterum in patris tui ædes inducendum sponsum permovit. Sed in procella et turbine mansi: ferreamque viduitatis fornacem non evasi, primo quidem superno fulta subsidio: deinde non modico mihi in calamitatibus solatio erat, quod vulgo frequenter tuum aspicerem, ac vivam de-

functi imaginem servarem, quæ illum accurate referret. Quapropter cum adhuc infans esses, necdum loqui valeres, cum maxime pueri parentes oblectare solent, magnæ mihi consolationi fuisti. Neque illud mihi vitio vertere possis, quod licet viduitatem fortiter tulerim, paternas tamen ob viduitatis incommodum tibi minuerim facultates, quod multis in orbitate infeliciter accidisse novi: nam illas tibi integras servavi, licet nihil eorum sumptuum prætermiserim, qui ad liberalem institutionem tuam necessarij erant; idque ex facultatibus meis, exque pecuniis, quas e domo paterna attuleram.

94 Ne vero putes me tibi exprobrantem hæc dicere: sed pro his omnibus unam postulo gratiam, ne me altera viduitate involvas, neu sopitum jam luctum denuo excites: verum mortem expectes meam: hinc fortasse brevemigrandum mihi erit. Nam juvenes quidem ad provectam perducere senectutem sperare possunt; nos autem, qui consenuimus, nihil aliud, quam mortem præstolamur. Cum itaque me terræ tradideris, patrisque ossibus admiscueris, longas suscipito peregrinationes, et quodcumque volueris pelagus trajicito: nemo tunc prohibiturus est. Cæterum donec respiramus, contubernium meum ne respuas, neu in Dei offensionem temere incurras, dum nos, nihil tamen læsus a nobis, tot malis involves. Etenim si conqueri potes, quod te ad mundanas curas pertraham, ac negotiis prospicere tuis cogam, ne leges naturæ, ne educationem, ne consuetudinem, neu aliud quidpiam reverearis, sed nos tamquam insidiatores et inimicos fuge; sin vero nihil non agimus, ut tibi otium paremus ad vitam instituendam, si minus aliud vinculum, certe hoc unum te apud nos detineat. Nam etiamsi te a sexcentis aliis amari dicas, nullus tibi tantam libertatem procurabit, quandoquidem nemo est, cui existimatio tua æque ac mihi cara sit.

95 Hactenus Chrysostomus, apud quem matris preces tanto majus pondus habebant, quanto minus Filii pietatem ulla in re impediabat. Præterea parce cum ipsa matre agebat, sed summa cum animorum conjunctione, ita ut solitudinem in ipsa matris domo haberet. Nam lib. VI pag. 426 de se Basilio ita loquitur: Ne itaque mireris, si forum multorumque consortium fugientes, accusatores multos non habeamus... Quis, quæso, quis improbitatem meam revelare poterit? An tectum, an ædes? At ne vocem quidem emittere possint. An mater potius, cui res omnes meæ notæ sunt! At ne cum illa quidem mihi consortium* est, neque inter nos ulla umquam rixa suborta est. Ita laudes suas modeste tegens, extremam simul solitudinem suam declarat Sanctus. Tantæ huic solitudini duras quoque corporis vexationes adjunxisse Sanctum, liquet ex verbis, quibus Basilium alloquitur lib. III pag. 389: Ne mihi enim hic jejunium alleges, vel vigilias, vel humi cubationem, et reliquam corporis macerationem: nam quantum ab his virtutibus absimus, non ignoras. Etiamsi vero a nobis accurate prædictos, ad hanc præfecturam (episcopatum) juvarent. Homini quippe in domuncula quadam incluso, et sua solum curanti, hæc magnam afferrent utilitatem etc.... Nam delicatum cibum, potum, lectum despicere, multis facile esse videmus. Non possumus merito dubitare, quin memoratas virtutes exercuerit Sanctus, licet humiliter neget se eas accurate perfecisse.

D

ibique ei omnia ad pie et solitarie vivendum commoda præbet.

E

Vivit igitur austere et solitarie in domo materna

F

** al. aliquid commune*

A
atque in prava
animi
affectiones

96 Quo porro solitudinem suam dirigeret et corporis macerationem, videlicet ad pravas animi affectiones domandas, rectæque rationi subjiciendas, colligimus ex iis, quæ modeste declarat Sanctus lib. VI pag. 430 et 431, ita scribens: Nam præter illa, quæ dicta sunt, quamquam multum nunc laborem subire oportet, ne ab animi affectibus omnino prosternar; attamen laborem suscipio, nec certamen subterfugio. Etenim a vana quidem gloria nunc capior; attamen sæpe resipisco, et me captum fuisse video: interdum vero in servitutem redactum animum increpo. Absurdæ cupidines me etiam nunc incessunt, sed quæ remissiolem flammam accendant, quod externis oculis materia nulla igni apta suppetat. A maledictorum probro et auditu prorsus vaco, cum nulli, qui me alloquantur, absint: neque enim hi parietes emittere vocem queant. Sed nec ab ira temperare possum, etiamsi nullus adsit, qui exasperet: iniquorum quippe virorum ipsorumque facinorum memoria animum mihi intumescere facit; verum id non usque in finem: statim enim ipsum ardentem compescimus, et ad quiescendum deducimus in nobis ipsis dicentes, admodum insulsum extremæque miseriæ esse, dum nostra omittimus mala, de alienis tam curiosos esse.

B
diligenter
inquiri,

97 Verum si ad turbam me conferam, innumerisque tumultibus occuper, jam non hujusmodi admonitione perfrui potero, neque cogitationes illas me probe instituentes reperire. Sed quemadmodum ii, qui per præcipitia, vel fluentis aliquibus, vel alio quodam modo ducuntur, proximam quidem perniciem prævidere possunt, auxilium vero nullum sibi excogitare valent; sic et ego, si in tantum ægritudinum tumultum incidam, supplicium quidem quotidie mihi augeri cernere potero; in meipso autem cogitare, ut nunc cogito, ac furentes animi impetus frænare, non ita facile erit mihi, ut prius erat. Mihi quippe anima est infirma, pusilla, captuque facilis, non his solum affectibus, sed et omnium acerbissimo, nempe invidia: neque illa contumelias, neque honores moderate ferre novit; sed et illis admodum extollitur, et his valde deprimitur. Quemadmodum ergo feræ immanes, dum corpore bene valent ac gestiunt, se adorientes facile vincunt, si maxime ii infirmi sint et imperiti; si quis vero illas fame maceravit; hinc evenit, ut illarum furor sopiatur, viriumque magna pars exstinguatur; sic et animi affectus, qui imbecillos reddit, eosdem rectæ rationi subjicit, si quis contra diligenter aluerit, graviorem sibi adversus eos pugnam parat, et ita terribiles reddit, ut in servitute ac metu totam vitam ducat.

C
ut eas et vincat
et excindat:

98 Quænam igitur belluarum harum alimenta; vanæ gloriæ quidem, honores et laudes; arrogantiae vero, potentiæ et dignitatis magnitudo; livoris, aliorum celebritas; avaritiæ, largientium liberalitas; luxuriæ, deliciæ et frequens mulierum consuetudo; et sic aliud ab alio fovetur. Hæ porro omnes belluæ me in rerum medium accedentem invadent, animam meam dilaniabunt, terrorem incutient, et gravius mihi adversus illa bellum parabunt; hic vero sedenti mihi, magna tamen adhibita violentia subjicientur: subjicientur tamen per Dei gratiam, ita ut præter latratum nihil plus habeant. Ideo hanc domunculam incolo, nemini aditum do, cum nemine consortium, colloquiumque misceo. Huc usque Chrysostomus tanta modestia animæ suæ hostes enumerans, quanta diligentia ipsum cum illis de-

certasse, quilibet asceticæ vitæ utcumque peritus facile perspiciet. Etenim nisi strenuum cum vana gloria, cum iracundia, cum invidia, ceterisque affectionibus enumeratis, gessisset bellum; non ita accurate earum impetus observasset, non tantopere a belluis illis timuisset, nec singularum alimenta tam diligenter perspecta habere studuisset. Nam homines, qui refrænandis affectionibus suis non student, eas ne quidem nosse solent.

99 Ex hisce, quæ attulimus, Tillemontius art. 3 suspicatur, Chrysostomum eo tempore, quo tantam in domo materna captabat solitudinem, egressum fere non fuisse, nisi ad S. Meletium, quem exsilio mulctatum credit sub finem anni 370, et cujus exsiliium nos figimus circa initium anni 372. Verum non constat, an ante exsiliium S. Meletii tam severæ se solitudini addiderit sanctus Juvenis. Quare rectius dicemus, eum tunc temporis non egisse, nisi cum Diodoro et Carterio, quorum discipline se tradiderat, aut cum condiscipulis ejusdem scholæ, ac solum fere de rebus sacris. Certe cum Basilio frequenter loquebatur, ut liquet ex recitatis Sancti verbis num. 58; et rursum ex iis, quæ Basilius, episcopus consecratus, Chrysostomo dicit lib. I de Sacerdotio tom. I pag. 367, ita de eo conquerens: Attamen, ut dixi, nihil eorum crimini do, neque solitudinem exprobro, in qua nos constituisti, cum colloquia illa abstulisti, ex quibus et voluptatem et utilitatem non minimam sæpe carpebamus... Etenim quod non mediocre mihi damnum intuleris, ipse nosti, si modo meminisse velis sermonum, tum quos exteri de nobis, tum quos nos de nobis ipsis perpetuo habuimus. Hi porro sermones erant, magnum nobis fore lucrum et concordia, præsidiumque ex amicitia mutua. Alique omnes dicebant, aliis etiam bene multis non modicæ utilitati fore concordiam nostram. Plura sequuntur de fructu mutue illius concordie, uti et alia plura in eodem Opere leguntur de eximia illa inter Chrysostomum et Basilium amicitia. Non sic igitur solus erat in domo sua Sanctus, ut non ageret cum amicis, qui sibi idem vitæ genus præscripserant; sed ut cum mundi amatoribus colloquia non misceret de rebus profanis.

AUCTORE
J. P.

non ita solus
erat Sanctus,
ut non loqueretur frequenter cum Basilio.

E

§ IX. Chrysostomus et Basilius quærantur ad episcopatum: prior se occultat, alter, dissimulante Chrysostomo, capitur et consecratur: Sanctus factum suum excusat.

F

Quæ modo narrabimus de quæsito ad episcopatum Chrysostomo, promotoque ad illam dignitatem amico ipsius Basilio, figuntur a Tillemontio Nota 7 anno 372. Montfauconus in Vita pag. 94: Circa annum vero, quo hæc gesta fuere, Hermantio et Tillemontio adstipulor, qui eadem ad annum Christi 372 vel circiter referunt, putantque non ultra annum 374 posse differri. Unum est, quod a tali computandi ratione avertere possit, quod nempe Joannes tunc 25, vel ad summum 27, tantum

Chrysostomum ad episcopatum provehere conantur episcopi:

AUCTORE
J. S.

tum annorum esset, et Basilius ejusdem circiter ætatis, quæ ad tantum suspiciendum munus non idonea videatur. Sed licet ætas, qua episcopi ordinantur, major ut plurimum requiratur, non desunt exempla eorum, qui ante vigesimum quintum annum episcopi adlecti et constituti sunt, et alioquin ipse Basilius apud Chrysostomum ait in crimen a nonnullis vocatos fuisse eos, qui se ordinaverant, et qui Joannem, ut episcopum consecrarent, frustra quæsierant; utpote qui, tot tantisque relictis viris, *μειζότερα*, heri ac nudius tertius in sæcularibus curis volutatos, ut ad breve tempus supercilia contraherent, pullas vestes induerent, vultusque tristitiam simularent, derepente ad tantum honorem adduxerunt, quantum ne in somnis quidem assequi speravissent: quo arguitur, admodum juvenes tunc fuisse Joannem et Basilium ejus condiscipulum. *Hæ rationes utcumque pro fixa epocha aliquibus forte sufficere videbuntur: attamen datæ epochæ nequaquam acquiescendum mihi videtur.*

hoc factum non
anno 372,

B

101 Sane, cum ipsi Tillemontius et Montfauconus fateantur Chrysostomum non abiisse ad vitam solitariam ante annum 374, non satis capio, quia de causa maluerint anno 372, quam 374 fingere memorabile istud factum. Etenim verisimile est, Sanctum periculo illo non opinato permotum fuisse ad urbem tandem deserendam, ac vitam solitariam exercendam in loco deserto, de quo dudum deliberabat. Quo enim modo poterat non timere, ne pertraheretur ad episcopatum, si maneret in urbe? Præterea rara exempla aliquorum, qui ante annum ætatis trigesimum ad episcopatum promoti sunt, non videntur sufficere, ut statim credamus, duos simul juvenes circa annum vigesimum quintum ab episcopis Syriæ quæsitos fuisse, ut ad gradum tam sublimem promoverentur, prætermittis aliis maturioris ætatis viris, quos non defuisse illo tempore, habemus ex ipso Chrysostomo. Certe in Neocæsuriensi concilio anni 314 statutum erat can. XI, ne quis presbyter ordinetur ante annum ætatis trigesimum, etiamsi sit vitæ probabilis: neque existimo duorum simul consecrationem contra canonem illum fuisse tentatam eodem seculo ab episcopis Syriæ, cum nulla sit ratio alienius ponderis, quæ cogat Basilii consecrationem anno 372 fingere.

sed circa 374
figendum.

C

102 Chrysostomus ipse in libris de Sacerdotio, quantumvis frequenter de juventute sua loquitur, omnino persuadere videtur, nec sibi nec Basilio defuisse ætatem per canones requisitam. Nulibi enim dicit, aliquid contra canones tentatum fuisse ab episcopis, a quibus ad episcopatum quærebatur. Quin potius lib. III pag. 380 videtur dicere, Basilii electionem legibus ecclesiasticis fuisse conformem. Nam, ubi dixerat, calumniatores de sua consecratione dicturos fuisse, res tantas pueris insipientibus commiserunt, addit id ob suam fugam dici non amplius posse: Si enim, inquit Basilio, tui causa ista protulerint, statim illos ex ipsa re docebis non oportere prudentiam ætate metiri, neque senem ex canitie probatum habere, neque juvenem a tali ministerio prorsus arcere, sed neophytum; multum est autem inter utrumque discrimen. Probabile mihi non apparet, Chrysostomum hic contradicere canoni Neocæsuriensi, sed illos nominare Juvenes, qui annos quidem habebant triginta, juvenes tamen videri potuerunt ad suscipiendum sublime episcopatus officium. Quod spectat ad pauca exempla eorum, qui ante eam ætatem ordinati creduntur; nescio, an omnia sint satis certa; si qua vero in-

dubitata sint, ex paucissimis exemplis solidum nequit deduci argumentum. Malim igitur existimare, Chrysostomum paulo ante secessum ad eremum quæsitus fuisse ad episcopatum, et tunc fuisse annorum circiter triginta. At certum est, factum illud contigisse ante secessum Sancti, ut ex verbis mox dandis colligitur; ideoque figendum est circa annum 374.

103 Nunc factum ipsum subjicio. Chrysostomus lib. I de Sacerdotio tom. I pag. 364 narrat, Basilium instare perrexisse, ut simul solitariam vitam ducerent, atque ita pergit: Hæc cum inter nos versaremus, illo frequenter instante, me abnuente, exortus subito rumor utrumque turbavit; fama enim erat, nos ad episcopalem dignitatem promovendos esse. Quibus auditis, ego timore simul et hæitatione percussus sum; timore, ne invitus raperer; hæitatione, cum identidem disquirerem, quo pacto viris illis in mentem venisset de nobis quidquam hujusmodi cogitare. Nam meipsum inspicienti, nihil succurrebat illo dignum honore: generosus autem ille, ne seorsim conveniens, cum famam quasi ignoranti aperuisset; rogabat, ut quemadmodum ante, hic etiam factorum consiliorumque consortes videremur: paratum se esse, ad utramvis viam (quam) amplecterer, sive fugiendum, sive consentiendum esset, persequendam. Ejus ego animum conspicatus, damnumque ratus me universæ Ecclesiæ illaturum, si tam probo, tam ad multorum præfecturam idoneo juvene gregem Christi ob infirmitatem meam privarem, quod in animo erat, non detexi, etsi antea nullum consiliorum meorum ipsi occultassem. Sed cum respondissem ea de re consultationem aliud in tempus rejiciendam esse, neque enim id in præsentia urgere, statim persuasi nihil propterea curandum esse, fiduciamque indidi, me ejusdem sententiæ consortem fore, si quando res hujusmodi contingeret.

104 Haud ita multo elapso tempore, cum is, qui nos ordinaturus erat, advenisset, ac me ipse occultassem, horum ignarus ille, quasi ad aliud negotium ducitur, jugumque accipit, sperans me, ut promiseram, perinde sequuturum esse: imo potius se, me præeunte, sequuturum. Etenim nonnulla ex iis, qui aderant, videntes eum, quod comprehensus esset, ægre ferentem, ei verba dederunt, clamantes, absurdum esse, eum, qui omnibus ferocior videatur, me designantes, cum magna modestia patrum placito obtemperasse; illum autem multo prudentiorem et moderatiorem, ferocire, vanam gloriam appetere, subsultantem, resilientem, repugnantem. His ille verbis obsequutus, postquam audivit me au fugisse, tristis admodum me adit, assidetque mihi, verba facere cupiens; verum animi angustia detentus, cum eam, quam passus fuerat, vim declarare non posset, in ipso oris hiatu fari prohibebatur, mœrore orationem, antequam dentes transiliret, interrumpente. Illum ego intuitus lacrymis perfusum, animoque turbatum, rei causam edoctus, multa cum voluptate in risum prorupi, apprehensumque dextera deosculari conatus sum, Deoque gloriam referebam, quod machinamenta mihi recte ac pro voto cessissent. Ille ut me lætum hilaremque vidit, ubi primum se a nobis deceptum esse animadvertit, id longe gravius indigniusque ferebat. Hactenus Chrysostomus, de modo, quo ipse episcopatum fugit, et quo amicum suum Basilium ad eam dignitatem dissimulando perduxit.

Basilii de
episcopatu
Chrysostomum
consult; hoc
autem dissimu-
lante,

E

et in tempore
se occultante,
capitur et con-
secratur epis-
copus:

F

A
hinc ille do-
lum exprobat.
At Sanctus
respondet,

105 *Verum cum eo consilio non modo Basilium moderate agentem, sed alios quoque offenderit Sanctus, operæ pretium erit, si investigemus, quæ objecta sint Chrysostomo, et quibus hic rationibus se defenderit. Basilium querebatur, se deceptum, proditum, callida dissimulatione circumventum.* Nos quippe, *inquit pag. 367,* animam nostram, ut ita dicam, tibi allatam in manibus tuis reposuimus: tu vero tantam adversus nos calliditatem adhibuisti, quantam si ab inimicis tuis cavendum tibi fuisset. Atqui oportuit, si consilium hujusmodi utile esse putabas, illius lucrum non fugere; sin damnosum, nos quoque, quos omnibus semper præferre dicebas, damno eripere. Tu vero nihil non egisti, ut eo incideremus; neque dolo vel simulatione opus erat adversus eum, qui sine dolo et simpliciter omnia dicere et agere apud te solebat. *Ad hæc pag. 368* Chrysostomus, *præfatus virum omnium amicissimum sibi placandum esse excusatione, respondet astutiam non semper malam esse, sed subinde etiam laude dignam. Deinde id probat variis similitudinibus, et maxime exemplo medicorum, qui dolo prudenti ægros sanant. Subdit pag. 370:* Fraudis quippe magna vis, dum ne doloso consilio offeratur. Imo vero hæc minime fraus appellanda est, sed œconomia, sapientia et ars quædam, quæ possit multos exitus in rebus arduis reperire, animæque delicta emendare.

se dissimula-
tione recte
usum, ne Basi-
lius ampla
mercede,

106 *Mox vero lib. II pag. 371 incipit ostendere, magnum lucrum ex illa sua œconomia sperandum esse Basilio, nimirum quia episcopus agit, quæ dilectionis erga Christum argumenta esse dixit ipse Christus, qui Apostolorum coryphæum sic alloquitur. « Petre, inquit, amas me? » Id illo confitente adjungit: « Si amas me, « pasce oves meas. » Interrogat discipulum Magister, num diligatur ab eo; non ut ediscat: quomodo enim ediscat, cum omnium corda norit? sed ut nos doceret, quantum cordi sibi esset hujusmodi gregis præfectura. Id cum palam sit, illud item manifestum erit, magnam fore mercedem laboranti in iis, quæ magno apud Christum in pretio sunt. Plura hisce addit, quibus ex amore, quo Dominus Ecclesiam suam prosequitur, eleganter ostendit, amplam bonorum Ecclesiæ pastorum fore mercedem. Deinde vero p. 372 Basilium sic compellat: Etiamne igitur nunc nobiscum contendes, quasi te male in fraudem conjecerimus; cum omnibus Dei bonis præficiendus sis, illa agens, quæ agenti Petro potentiam indidit, cæterisque Apostolis longe anteposuit. Nam « Petre, inquit, amas me plus his? Pasce oves meas. » Atqui poterat sic eum alloqui: Si amas me, jejunia exerce, humi cuba, vigilias cole, injuria affectis patrocinare, esto pupillis quasi pater, et matri eorum quasi maritus. Nunc vero his prætermisiss omnibus, quid ait? « Pasce oves meas. » Illa enim, quæ supra dixi, ex subditis multi facile præstare possunt, non viri solum, sed etiam mulieres.*

et Ecclesia
egregio priva-
retur episcopo.

107 At cum de Ecclesiæ præfectura, deque concredenda tot animarum cura agitur, recedat a magnitudine tanti negotii totus feminens sexus, imo etiam virorum pars maxima. Agantur in medium, qui magno intervallo cæteris omnibus antecellunt, et qui secundum animi virtutem cæteris tanto sublimiores sunt, quanto universa Hebræorum gente Saul secundum corporis proceritatem, imo et longe majori spatio. *Hæc item egregie probat. Cum igitur charitatem, prudentiam, aliasque insignes Basilii dotes haberet*

perspectas, ut ait pag. 377, Ego, quæ te spectabant, plus quam parentes tui, ut ipse fateris, noveram: Sanctus luculenter ostendit, se dissimulando sine mendacio propositum suum, tam Basilio profuisse quam Ecclesiæ. Nam Basilio se profuisse probat, quod non impediverit, quo minus in amplum multa merendi campum ingrederetur; Ecclesiæ vero, quod ea occasione episcopum acceperit plane insignem. Tota autem dissimulatio in eo erat, quod non declarasset Basilio, se velle episcopatum fugere, ne ille imitaretur exemplum.

108 Porro humilis Chrysostomus, qui tam favorable de amico suo ferebat judicium, longe aliter de se ipso judicabat: episcopatum enim suum et sibi et Ecclesiæ noxium futurum existimabat, aut certe id verebatur, quia humiliter de se suaque capacitate sentiebat. Ubi Sanctus probaverat, charitatem in munere pastoralis maxime ostendi; petebat Basilium: Tu vero Christum non amas? Sanctus vero respondit: Et amo, et amandi finem nunquam faciam: at vereor ne, quem amo, eum irriterem. Dicenti Basilio, id ænigma esse, rursum reposuit Sanctus: Non est, inquam, ænigma, imo res admodum clara et simplex. Nam si idoneus essem administrando muneri juxta Christi placitum, et tamen effugerem, argute posses dicta mea refellere. Quia vero animi imbecillitas huic me officio inutilem constituit: cur objectione opus erit? Etenim vereor, ne, si gregem Christi bene valentem ac vegetum accipiam, deindeque ipsum incuria perdam, Deum adversum me irriterem, qui ita ipsum amat, ut ad ejus salutem in pretium sese tradiderit. *Hisce aliisque similibus amico suo Basilio satisfacere poterat* Chrysostomus.

109 At volebat Basilium, ut ad aliorum quoque querelas et calumnias responderet Sanctus. Quæ autem illi jactitarent, explicat lib. I pag. 366 his verbis: Nunc vero omnium ora aperuisti, teque ex inanis gloriæ amore cuncti dicunt hoc ministerium recusasse, nec quisquam est, qui te ab hac criminatione eximat. Et paulo inferius: Nam alii te arrogantiam, alii vanæ gloriæ accusant: qui autem reis minus parcere volunt, et hæc utraque impropere, et præterea adjiciunt eam, quam iis, qui nos honore affecerunt, intulimus contumeliam: quos etiam dicunt hæc jure passos esse, imo graviora promeruisse; utpote qui tot tantisque relictis viris, pueros heri ac nudiustertius in secularibus curis volutatos, ut ad breve tempus supercilia contraherent, pullas vestes induerent, vultusque tristitiam simularent, derepente ad tantum honorem adduxerint, quantum ne in somnis quidem assequi speravissent. Atque ii quidem, aiunt, qui a prima ætate ad extremam usque senectutem ascensim sive exercitationem sectati sunt, in subditorum numero sunt; imperant autem illis ipsorum filii, qui ne leges quidem noverunt, huic exercendo magistratui positas. *Hæc præcipua sunt, quæ contra Sanctum dicebantur, quia quæsitus ad episcopatum se occultaverat. Verum illa facile poterant refelli.*

110 De contumelia primum respondet lib. II pag. 378, non curandum esse de illatis contumeliis, si quis alias in Dei offensionem incurrere coactus fuisset. Illos quippe, *inquit,* qui Deo addicti sunt, et ad ipsum solum respiciunt, ita pie affectos esse debere censeo, ut id non pro contumelia habeant, etiamsi sexcenties sic inhonorentur. Deinde negat, se vel cogitasse de contumelia iis inferenda, aut fastu vel inanis gloriæ cupidine episcopatum fugisse, ita mox pergens:

AUCTORE
J. S.

Fugam vero
suam excusa-
bat, dicens,
capacem se non
esse:

E

cumque alii
objicerent,
fastum, arro-
gantiam,
contumeliam
episcopis illa-
tam;

F

respondet
Sanctus de
contumelia,
ostenditque
eorum

Sin

AUCTORE
J. S.

Sin autem id ne cogitavimus quidem, sed alio longe consilio ab onere declinavimus; quorsum illos, quibus, si non approbationem, saltem veniam dare debuissent, criminantur, quod animæ pepercerimus nostræ? Tantum enim abest, ut ipsis contumeliam irrogaverim, ut etiam recusando ipsos honore affecisse me putem. Neque vero paradoxum me dixisse putaveris; etenim mox hujus explicationem proferam. Tunc enim, si minus omnes, saltem ii, qui maledictis delectantur, multa cum de me ordinato, tum de iis, qui me elegerant, suspicari potuissent; verbi gratia, quod ad divitias respicerent, quod generis splendorem mirarentur, quod adulatione nostra moti ad id nos cooptarint. Quod autem pecunia adducti id egerint, dicere non possum, an quis suspicaturus fuisset. Christus quidem, dixissent, piscatores, tabernaculorum opifices et publicanos ad hujusmodi magistratum vocavit: hi eos, qui sibi quotidiano opere victum parant, respuunt; si quis autem exterorum litteris operam det, otioseque vivat, hunc approbant et admirantur. Nam cur tandem eos, qui in Ecclesiæ negotiis mille sudores pertulerant, contempserunt, eumque, qui hos numquam expertus labores, totam ætatem in vanis exterorum disciplinis contriverat, statim in tantum honorem pertraxere? Hæc et similia dicere poterant, si hanc dignitatem acceperissem. Nunc vero secus; omnis enim illis maledicendi occasio refecta est, nec mihi adulationem, nec illis accepta munera exprobrare possunt, nisi fortasse sint, qui ultro insanire velint.

honori recte se
consultasse:
tum calum-
niam de inani
gloria repellit.

111 *Mox ostendit, se calumniis quoque exponendum fuisse in ipsa episcopatus administratione, ita scribens pag. 380*: Postquam autem ministerium attigissemus, numquam potuissemus quotidianas accusatorum calumnias refellere, etiamsi inculpate omnia egissemus: ne dicam, nos hac ætate rerumque imperitia in multis necessario aberraturos fuisse. At nunc illis criminationis hujusmodi occasionem sustulimus. Tunc autem probris eos innumeris obnoxios reddidissemus. Quis enim non dicturus erat, res tantas tamque admirandas pueris insipientibus commiserunt, Dei gregem pessumdederunt, res Christianorum jam risui ac ludibrio expositæ sunt. *Hactenus de contumelia electoribus non illata. Non minus fortiter lib. III refellit Sanctus calumniam illorum, a quibus superbiæ et inanis gloriæ accusabatur ob fugam dignitatis episcopalis, quam maximam esse ostendit. Mox vero subjungit*: Porro si id me gloriæ causa fecisse dicant, secum dissentiri ac pugnare palam deprehenduntur: nescio enim, quam aliam orationem quæsiissent, si nos ab inanis gloriæ crimine liberare voluissent. Nam si hujusmodi me umquam amor invasit, accipere potius, quam fugere oportuit. Quare? Quia magnam id nobis gloriam attulisset. Siquidem virum hac ætate, qui nuper a secularibus curis se abdicaverit, usque adeo admirandum apud omnes derepente videri, ut iis etiam, qui in hujusmodi laboribus totam ætatem contrivissent, anteferreretur, et plura his omnibus suffragia acciperet; id certe magnam et admirabilem de nobis opinionem omnibus indidisset, nosque conspicuos et illustres exhibuisset. Nunc vero, paucis exceptis, maxima pars Ecclesiæ nos ne nomine quidem norunt; adeo ut ne omnibus quidem notum sit, quod abnuerimus, sed paucis tantum, quostamen omnes non puto probe nosse, quid gestum sit: verisimile autem est eorum

multos aut nullatenus nos electos fuisse censere, aut post electionem depulsos fuisse, ut non sat idoneos visos, neque sponte aufugisse. *Hæc clara sunt et manifestu argumenta.*

112 *Depulsa sufficienter inanis gloriæ calumnia, Sanctus tractare incipit de sublimitate dignitatis sacerdotalis, ac de dotibus et virtutibus episcopo necessariis; indeque sua humilitate alias invenit rationes, quibus dignitatem illam sibi fugiendam censuit. Pag. 385 expensis S. Pauli dotibus, et præ ceteris eximia illius charitate, subjungit*: Si quis possit hanc emittere vocem (*Pauli*) si quis ea præditus sit anima..., is jure possit argui, si fugiat. At si quis tantum ab hac virtute remotus sit, quantum nos sumus; non cum fugerit, sed cum munus susceperit, odio dignus est... Nam si satis est pastorem vocari, et munus utcumque accipere, nullumque adsit periculum, quivis pro lubito nos inanis gloriæ accuset: sin magna prudentia, si ante prudentiam magna Dei gratia, morum probitas, vitæ puritas, et major humana virtus requiritur in illo, qui talem curam suscipit; ne me venia privatum velis, si frustra ac temere me in perniciem dare nolim.... Novi animam meam, infirmam illam et exiguam, necnon ingentem rei difficultatem. *Hasce difficultates eloquenter mox exponit.*

113 *Deinde pag. 389 aliam allegat rationem, qua sibi fugiendum credidit sacerdotium. Ubi enim probaverat, cupiditatem episcopatus expellendam esse ex animo sacerdotis, de se addit*: Nos autem (ne vero putes modestiæ causa ulla-tenus apud te mentiri velle) magna hujusmodi cupidine tenemur: quæ res una cum aliis omnibus non parum nos exterruit, et in hanc fugam vertit. *His consona scribit lib. VI pag. 426, ita Basilium alloquens*: Quod autem non modestiæ causa sic loquar, recordare, quoties tibi dixerim, cum idem sermo sæpe inter nos incideret, si optio mihi daretur, ubinam magis splendescere vellem, in Ecclesiæ præfectura, an in monastica vita, me prius illud vitæ genus mille calculis antepositurum: neque enim finem faciebam umquam eos apud te suspiciendi, qui illo ministerio probe fungi possent. Quod autem illud, quod tanti faciebam, non declinaturus fuisset, si modo rite administrando par fuisset, nemo negaverit. Verum quid faciam? Nihil enim minus aptum ad Ecclesiæ præfecturam, quam socordia et incuria, quam alii exercitationem quamdam admirabilem esse putant: ego vero illam ceu velamen ignaviæ meæ habeo, qua defectuum meorum partem maximam obtego, neque sese prodere patior.

114 Nam qui tanto est otio et tantæ quieti assuetus, quantumvis magna sit præditus indole, peritiæ defectu statim perturbatur et angitur, ac non minimam virtutis ejus partem resecat exercitationis inopia. Cum autem simul et tardi-oris ingenii, et verborum certaninumque hujusmodi experts fuerit, quæ sane nostra conditio est, a lapidibus nihil differet, si hanc suscipiat administrationem. *Habemus hic aliam rursum causam fugiendi episcopatum, quam mira sancti Juvenis modestia sibi finxit. Accipe et aliam a sola Sancti modestia profectam. Cum lib. III pag. 396 exposuisset, quantopere ab iracundia alienus debeat esse sacerdos, Basilius loquentem sic interpellat*: Ego vero te sic dissimulantem non ulterius patiar. Quis enim ignorat, quantum ab hoc morbo (*iracundiæ*) sis alienus?

Respondit

D
Deinde expo-
sita sublimi-
tate muneris
sacerdotalis,
ineptum se ad
illud

E
ob varias ra-
tiones; quas in
suis defectibus

F

solerti repe-
riebat candore.

AUCTORE
J. S.

A *Respondit Sanctus*: Quid igitur, inquam, o vir beate, vis me huic rogo admove, ac feram quiescentem irritare? An ignoras, id nobis non nostra virtute successisse, sed ex quietæ vitæ amore; eum vero, qui sic affectus est, seorsum degentem, et uno alterove utentem amico, huiusmodi incendium effugere posse; secus vero, si in tot curarum abyssum incidat? Tunc enim non se solum, sed et alios permultos ad interitus præcipitium secum trahit, et ab probitatis curam segniores efficit. Solet enim subditorum turba præfectorum sibi mores ceu archetypum et quamdam imaginem spectare, seque ad illorum formam effingere. Qui ergo possit ille eorum tumores sedare, si ipse tumeat? etc.

queque ingen-
tem et timorem

115 *Plura ex eodem Opere afferri possunt, quæ idonea sunt ad insignem Sancti humilitatem ostendendam. At unum duntaxat locum præcedentibus adjiciam. Lib. VI, pag. 432 sic Basilium alloquitur*: Tempus itaque est, ut quod unum mihi superest arcanum, id in te tandem effundam; quod fortasse multis incredibile videatur: neque tamen im medium proferre pudebit. Etiam si enim, quod dicturus sum, et malæ conscientiae, et innumerorum delictorum argumentum sit; cum is, qui nos iudicaturus est, Deus omnium accurate noverit, quid ultra nobis ex hominum ignorantia conferri poterit? Quid est igitur illud arcanum? Ab eo ipso die, quo mihi hanc suspicionem iniecisti, sæpe fuit periculum, ut hoc corpus mihi penitus dissolveretur; tantus timor, tantusque mœror animum meum occupavit. Mecum enim reputans Christi sponsæ gloriam, sanctitatem, spirituales pulcritudinem, prudentiam, ornatum; meaque considerans mala, non cessabam illam deflare, meque miserum dicere, ac frequenter gemens, hærensque, talia mecum loquebar: Quis consilii huius auctor fuit? Quid tantum peccavit Ecclesia Dei? Quæ tanta res Dominum ejus exacerbavit, ut omnium ignominiosissimo mihi traderetur, et tantam pateretur infamiam? Hæc frequenter mecum revolvens, cum indignitatis tantæ ne cogitationem quidem ferre possem, quasi attonitus et stupore percussus, nec videre nec audire quidpiam poteram.

incutiebant
mira humili-
tate declarat.

116 Cum me hoc animi deliquium desereret, interdum quippe desistebat; succedebant lacrymæ et mœstitia: tum post lacrymarum satietatem, iterum adventabat timor, mentem turbans, tumultu replens ac concutiens. In æstu tanto præteritum transegi tempus. Tu vero ignorabas, et in tranquillitate me versari arbitrabare. At nunc tibi animæ meæ procellam revelare tentabo: hinc fortasse mihi, positis criminationibus, veniam concedes. Qui illam tibi, qui detegere possim? Siquidem clare videre velles, non alio modo possem, quam cor detegendo meum. Cum autem id fieri nequeat, per obscuram quamdam imaginem, pro facultate mea, mœstitiæ meæ interim fumum tibi depingere conabor. Deinde duas affert similitudines, ut timorem suum his declarat. Prima petitur a filia regis, corporis animique dotibus ornatissima, et a proco suo ardentissime adamata, quæ viro ignobili nequissimoque sponsa traderetur. Altera ab exercitu undique instructissimo, cui ad conflictum ineundum præficere-
tur adolescens in agro educatus, qui præter pastortiam lyram et pedum nihil prorsus sciat. Ita Sanctus considerabat Ecclesiam, ut virginem nobilissimam, Christoque amantissimam, se vero ut nuptiis tantæ sponsæ prorsus indignum. Considerabat

Septembris Tomus IV.

Ecclesiam ut exercitum instructissimum, se vero ut adolescentem rusticum, belli contra hostes Ecclesie gerendi prorsus imperitum. Si omnes tantopere meditarentur dignitatis episcopalis sublimitatem et difficultatem, viresque suas tanta melirentur humilitate, pauciores sane ad ecclesiarum præfecturas ultro accurrerent.

117 *Restat examinandum, quis sit Basilus ille Sancti amicus, qui tunc ad episcopatum fuit promotus. Socrates quidem lib. VI cap. III Basilium Magnum Cæsareæ in Cappadocia episcopum designat. Verum tam apertus est hic error, ut longiore refutatione opus non sit, quia S. Basilus Magnus nec juvenis erat, nec Antiochiæ degebat, dum hæc gerebantur; sed multis annis Cæsareæ in Cappadocia fuerat presbyter, et aliquot annis ibidem episcopus, antequam ageretur de electione Basilii, qui Chrysostomi diu amicus fuerat Antiochiæ. Hermantius in Vita cap. XII suspicatur, Basilium Chrysostomi amicum non esse alium a Maximo Seleuciensi in Isauria episcopo, quem Sanctus ad Diodori scholam pertraxit, ut dictum est num. 71. Poterat Maximus ille, inquit, utrumque habere nomen, et constat de ejus amicitia cum Chrysostomo.*

Basilus Chry-
sostomi amicus
non est S. Ba-
silus Magnus,

118 *Opinionem hanc refutat Tillemontius Nota 8 hoc præcipue argumento, quod Seleucia Isauriæ longe admodum distet Antiochia, cum tamen episcopatus Basilii non longe abfuerit ab urbe Antiochena, ut videbimus. Le Quien in Oriente Christiano tom. II col. 778 Maximum Chrysostomi amicum inseruit catalogo episcoporum Seleuciæ Syriæ, quæ non multum distat Antiochia. Verum Seleucia illa non est Seleucia ad Taurum, ubi Theodoretus, ab ipso laudatus, lib. V cap. XXVII Maximum Chrysostomi amicum facit episcopum. Perperam igitur in illo catalogo recensetur Maximus, rectiusque ab eodem ponitur in catalogo episcoporum Seleuciæ Isauriæ col. 1013. Verum neque Maximus ille, neque Basilus Seleuciensis, (ut visum est Photio in Bibliotheca pag. 378) idem est cum Basilio Chrysostomi amico. Nam, ut alia mittam argumenta, Symposius anno 381 Seleuciæ in Isauria præerat, ut videre est apud laudatum Le Quien. Itaque cum Basilus ante annum 381 fuerit promotus, nequit idem esse cum Maximo Symposii successore, neque cum Basilio Seleuciensi, qui ad annum 451 usque superfuit, cum fuerit in concilio Chalcedonensi.*

E
nec Maximus
aut Basilus
Seleuciensis;

119 *Eminentissimus Baronius ad annum 382 num. 69 duas suggerit alias sententias, ita scribens: Quisnam vero fuerit ille Basilus Chrysostomi pernecessarius, haud quid certum habemus, quod firmiter affirmare possimus. Scimus tamen, eodem tempore in eadem Syriæ provincia, duos vixisse Basilios, qui interfuerunt synodo Constantinopolitanæ, nempe Basilium Raphanensem in Syria, et alium episcopum Bibli in Phœnicia. Quod Baronius de Bibli episcopo suggerit, mihi æque ac Tillemontio non satis apparet probabile, cum quia ille episcopatus erat in Phœnicia, et Antiochia longe dissitus, tum quia non Basilus, sed Basilides dictus legitur in subscriptione concilii. At tanto probabilior et verisimilior est alia Baronii sententia de Basilio Raphanensi, quæ Tillemontio item placuit art. 5, et Montfaucono in Vita pag. 94. Certe apud Labbeum tom. II Conciliorum col. 955 inter episcopos Syriæ ultimus concilio Constantinopolitano anni 381 subscriptus legitur Basilus Raphanensis. Civitatem vero Raphanæas memorat Cellarius*

F
sed verisimili-
ter Basilus
Raphanensis
in Syria:

AUCTORE
J. S.

tom. II *Geographiæ antiquæ* pag. 258 in *Seleucide mediterranea*, cujus caput erat Antiochia, locatque inter Antaratium Syriæ oppidum et fluvium Orontem, cui adjacet Antiochia, ita ut non longe admodum ab hac metropoli videatur abfuisse. Hæc autem propinquitās facit rem verisimillimam.

cum roget
Chrysostomum,
ut sæpe
ad se veniat.

120 Etenim episcopatum Basilii non longe abfuisse Antiochia, colligitur ex Chrysostomo lib. VI de Sacerdotio in fine, ubi Basilium Sanctum ita compellat: Cæterum te rogo et obsecro,... manum mihi porrigas, illa dicens faciensque, quæ nos emendare possint. Ne animum inducas, ut ad brevissimum nos tempus deseras; sed nunc magis, quam prius, commune sit nobis contubernium. Tum Sanctus; Ego autem ad hæc subridens: et qua in re, tibi usui esse possim in tanta illa negotiorum mole? Cæterum quia id tibi in voto est, bono animo esto, o dilectum mihi caput. Quo enim tempore a curis hujusmodi tibi respirare licebit, adero tibi, teque consolabor, quantum in me erit, nulla in re tibi defuturus. Ad hæc ille magis illacrymans surgit. Ego vero virum complexus, caputque deosculatus, ipsum deduxi, hortatus, ut, quod acciderat, fortiter ferret, his verbis: Fiduciam in Christo habeo, qui te vocavit, suisque præfecit ovibus, te tantam ex hoc ministerio acquisitorum fiduciam, ut nos illa die periclitantes in æterna tabernacula recipias. Promissio Chrysostomi, qui nolebat procul ab urbe Antiochena recedere, sed vel apud matrem manere, vel in vicinis urbi montibus, innuit Basilium ipsum non abiisse ad aliam provinciam, ita ut verisimillimum sit, ipsum fuisse Raphanensem in Syria episcopum.

B

§ X. Sanctus quadriennio in monasterio vivit sub disciplina severi senis, biennio solus in spelunca: qualis esset monachorum illorum vita.

C
Sanctus vitam
amplectitur
monasticam,

Palladius in *Dialogo* pag. 41, ubi narraverat, Chrysostomum lectorem ordinatum, hæc subjungit: Verum impellente eum animo ut contentus non esset civitatis laboribus, in ardore juventutis, tametsi mens sana esset, ad vicinos montes adit. Hic cum in Syrum quemdam incidisset severissimæ continentiæ senem, duriora vitæ ejus instituta imitatur annis quatuor, quos apud ipsum, luctans cum voluptatum cautibus, exegit: quas ubi facilius, non tam labore quam ratione superavit: tum secessit in speluncam solus, delitescere cupiens. Illic annos moratus est duos, quibus insomnis ut plurimum perstitit, Christi Testamentum, quo ignorantiam expelleret, addiscens. Cum toto illo biennio nec interdiu nec noctu decubisset; proxima ventri ei sunt emortua lumborumque vires præ frigore profligatæ. Hactenus Palladius de monastica et anachoretica Sancti vita, quæ sane austerissima fuit, sed ob adversam valetudinem ultra sexennium continuari non potuit. Georgius pag. 168 refert

mortem matris Chrysostomi ante vitam ipsius monasticam, bonaque ab eo post mortem matris relicta. At hæc et antiquis ignota, et parum verisimilia sunt. De tempore, quo Sanctus ad montes recessit, omnino consentio Tillemontio et Montfaucono, qui factum illud referunt ad annum 374 aut initium 375, quia sic reperiuntur sex anni, antequam diaconus ordinatus est: hoc enim contigisse sub finem anni 380 aut initium 381, suo loco ostendimus. Senex ille Syrus, sub cujus disciplina quadriennio fuit Sanctus, Hesychius vocatur apud Georgium Alexandrinum, aliosque ipsum secutos.

122 Porro sanctum Juvenem non sine gravi lucta e domo materna recessisse, liquet primum ex dictis num. 92 et seqq. Alia ab eo proposito deterrentia narrat insigni illa modestia, qua semper de se loquitur, in *Opere de Compunctione ad Demetrium* lib. I, seu tom. I, pag. 132, ita scribens: Cum nuper ego decrevissem, relicta urbe, ad tabernacula monachorum accedere, sollicite quærebam et sciscitabar, undenam necessarium commeatus adfuturus esset, et num fieri posset, ut panis recens ac diurnus comederetur: an quis me coacturus esset eodem uti oleo pro lucerna et pro cibo: an quis me impulsurus ad miseram leguminum escam, an assignaturus opus durum, ut est, fodere, ligna deferre, aquam comportare, et cætera omnia hujusmodi ministeria: et, ut summatim dicam, multa de quiete corporis percunctabar. Hæc sane moram injicere poterant Juveni nobili, diviti, delicate nutrito, et commodis omnibus, quibus uti volebat, in domo materna assueti; licet austeritates aliquas vitæ monasticæ ibidem exercere dudum cœpisset. Noverat enim cæcæ prudentiæ Juvenis, longe facilius esse, aliqua penitentiae opera assumere pro arbitrio, quando pietas et amor Dei ad ea peragenda invitat, quam se totum alieno permittere arbitrio ad exsequendum dura severi magistri imperia. Attamen, cum eximio Dei amore ferveret, sciretque Dei amantibus abnegandam esse propriam voluntatem, impellente verisimiliter etiam timore, ne invitatus ad episcopatum traheretur, quælibet rupit vincula, ut tutius ac perfectius divinæ serviret Majestati.

123 Qualem in monasterio vitam duxerit Sanctus, utcumque colligere possumus ex iis, quæ ipse de monachis Antiochiæ vicinis, ad quos visendos hortatur Antiochenos, variis locis eleganter enarravit. Neque enim dubitare possumus, quin Vir animi maximi, qui in omnibus operibus suis ubique excelluit, summa etiam magnanimitate exercuerit labores vitæ monasticæ et monachorum virtutes, quas toties in ore postea habuit, tot orationibus celebravit; præsertim cum a vitæ cænobicæ exercitiis ad duriores vitæ anachoreticæ labores se transluerit; eosque non nisi necessitate virium reparandarum deseruerit. Audiamus igitur Sanctum de monachis Syriæ loquentem, ut discamus, qualem ipse in monasterio vitam duxerit. Hom. LXVIII, alias LXIX, in *Matthæum*, tom. VII pag. 673 confert vitam monachorum cum vita seculari, Ut discatis, inquit, vitam, quæ dura et onerosa videtur, monachorum scilicet et eorum, qui seipsos crucifixerunt, longe dulciorem desiderabilioremque esse hac vita, quæ videtur suavior delicatiorque... Tantum inter utramque vitam inveniemus intervalum, quantum inter portum et fluctibus agitatum pelagus. Ex habitaculis statim ab exordio horum felicitatem considera: fora enim et urbes, tumultusque

D

non sine gravi
carnis lucta.

E

Qualis autem
esset vita mo-
nachorum,
quam tran-
quilla.

F

AUCTORE
J. S.

A tumultusque in medio positos fugientes, vitam in montibus delegerunt, quæ nihil cum præsentī vita commune habet, quæ nihil humanum patitur; non dolorem pro rebus secularibus, non mœrorem vel sollicitudinem, non pericula, non insidias, non invidiam, non livorem, non turpes amores, non aliud quidpiam simile. Jam hic illi, quæ ad regnum cœlorum pertinent, meditantur, in saltibus versantes, montibus, fontibusque, cum quiete multa: præcipue autem Deo hærent, tuguriumque illorum omni tumultu vacuum est, anima omni morbo et pravo affectu libera, levis, expedita, et tenuissimo aere purior.

quam
sublimis,
quam intenta
rebus divinis

124 *Mox pag. 674 ad singularia magis accedit*: Illi, qui luminaria sunt orbis, *inquit*, cum sol ortus est, imo diu antequam luceat, e lecto surgentes, sani sunt, vigiles, expediti: nullus enim ibi dolor, vel sollicitudo, vel sopor; non labor, non negotiorum turba, non quid simile... Surgentes igitur statim læti et hilares, chorum facientes unum, læto vultu et conscientia simul omnes quasi uno ore hymnis universorum Deum celebrant, laudantes eum et gratias ipsi agentes pro omnibus, sive propriis, sive communibus beneficiis... Vestis autem illis viris digna est... Ut beati illi angeli, Elias, Elisæus, Joannes, Apostoli, vestiuntur, alii ex pilis caprinis, alii ex pilis camelorum: quidam pellibus tantum amiciuntur vetustate tritis. Deinde post illa cantica, genua flectentes Deum precantur pro rebus, quæ multis ne in mentem quidem venire possint. Præsentium enim nihil petunt, illa quippe nihil curant; sed ut cum fiducia stare possint ante tribunal illud horrendum... atque ut cum pura conscientia et bonis operibus laboriosam hanc vitam emetiantur, et procellosum hoc mare tranquille transmeent. Dux est autem illis orationis, pater et præfectus. Deinde surgentes post sanctas illas et frequentes orationes, oriente sole singuli ad suum opus se conferunt, hinc magnum egenis proventum parantes. *Pag. 675 insinuat*, divitum filios, et majorum insignium nepotes (*qualis ipse quoque erat*) iis vestitos indumentis, quæ ne pauperum quidem ultimi ferre dignarentur.

et sacris Litte-
ris; quanta
humilitate
ornata.

125 *Pag. 676*: Neque solum canentes vel præcantes, sed etiam libris intenti, jucundum videntibus præbent spectaculum. Soluti quippe choro, alius Esaiam sumens, cum ipso loquitur; alius cum Apostolis versatur, alius ab aliis conscriptos libros legit, ac de Deo philosophatur, de universo, de visibilibus, de invisibilibus, de spiritualibus, de vilitate hujus vitæ, de futuræ magnitudine. Aluntur autem cibo optimo, non decoctis animalium carnibus, sed eloquiis Dei. *Humilia illorum monachorum opera exponit* Chrysostomus *Hom. LXXII, alias LXXIII, in Matthæum pag. 705, ipsorum humilitatem ita celebrans*: Vultisne rursum in virtutis civitatem eamus, sanctorum tabernacula, montes dico, atque saltus? Ibi namque sublimem aliam humilitatem reperiemus. Homines quippe, qui vel a dignitate, vel a divitiis conspicui erant, undique sese deprimunt, a veste, a domo, a ministerio, aque ex his omnibus quasi litteris humilitatem descriperunt. Quæ vero ad superbiam incendunt, vestium magnificentia, ædificia splendida, famulorum multitudo, quæ vel invitos sæpe in superbiam conjiciunt; hæc, inquam, omnia illinc sublata sunt. Illi ipsi ignem accendunt, ligna secant, coquunt, hospitibus ministrant. Neminem illic contumelio-

sum audire contingit, neque contumeliis affectum videre, neminem cui præcipiatur, neminem præcipientem: sed omnes ministri sunt, singuli hospitum pedes abluunt, et magna hac in re est concertatio. Id porro faciunt non inquirentes, quis sit, an servus, an liber, sed erga omnes hoc ministerium implent. Nullus ibi magnus aut parvus. Quid igitur? an confusio? absit, sed optimus ordo. Etiam si enim quis parvus sit, qui magnus est, ad id non respicit, sed se illo inferiore putat, et ideo major efficitur. Una mensa omnibus, servientibus, sedentibus, eadem alimenta, indumenta, eadem domus*, et genus vivendi idem. Magnus ibi est, qui viliora opera abripit. Non est ibi meum et tuum, sed hoc verbum inde exsulat, quod mille bellorum causa est.

* l. ædícula

126 Ecquid miraris, si genus vivendi, mensa, vestis una sit omnibus, non secundum substantiam modo, hæc enim una in omnibus est, sed secundum caritatem. Quomodo igitur ipsa contra seipsam superbiat umquam? Non est ibi paupertas, non divitiæ, non gloria, non infamia. Quomodo illuc receptum habeant superbia et arrogantia? Sunt enim et minimi et magni secundum rationem virtutis; sed, ut dixi, nemo hoc videt. Qui parvus est non angitur quasi despectus: nemo quippe est, qui despiciat. Etiam si vero esset, qui despiceret, in hoc maxime erudiuntur, ut contemni, despici, vilipendi assuescant, verbis, rebus, cum mendicis et mutilis versantur, et in mensa ipsorum multos hujusmodi convivas videas; ideoque cœlo sunt digni. Alius vulnera curat ægri, alius cæcum ducit, alius mutilum gestat. *Hiscæ humilitatis operibus alia quædam mox jungens, iis omnibus humilitatem monachorum animis facile inseri, docet his verbis*: Alioquin autem ipsa opera modestiam exhibere docent, nec sinunt tumere. Quis enim, quæso, terram fodiens, irrigans et plantans, sportulas nectens, saccumque consuens, vel alia quædam tractans, altum unquam sapiet? Quis in paupertate vivens, et cum fame pugnans, hoc morbo laborabit? Nemo certe. Ideo facilis illis est humilitas.

quanta chari-
tate conspicua,

127 *De austera monachorum vita multis locis agit Sanctus. At solum aliqua huc transferam ex Homilia XIV in I ad Timotheum Epistolam, ubi tom. XI pag. 628 sic loquitur*: Vere domus luctus sunt monasteria, ubi cilicium et cinis, ubi solitudo, ubi nullus risus, nec secularium rerum tumultus, ubi jejuniū, ubi humi cubatio, ubi pura sunt omnia a nidore, a sanguine, a turbis, a tumultu, a perturbationibus, *Et pag. 631*: Hi (*monachi*) semper sobrii sunt, sine cibo ad vesperam usque persistentes, et hymnis operam dantes... Adveniente vespera, hi a laboribus quiescentes ad mensam accumbunt, non... apponentes opsonia multa odore fragrantia, sed alii panem solum cum sale, alii oleum apponunt. Alii vero, qui infirmiores sunt, herbas et legumina habent. Deinde postquam paululum sederunt, hymnisque totum concluderunt, singuli quiescunt in stratis, ad quietem, non ad delicias adornatis. *De somni brevitate et moderatione pag. 630 hæc dicit*: Magnus enim Dei timor non sinit eos in profundum somnum incidere, sed quasi in superficie quiescunt... Verum, ut dixi, gallus cantavit, et statim veniens præsul, et pede jacentem pulsans, omnes excitat. Neque enim nudos istic dormire fas est.

quam duris
pœnitentia
operibus ad-
dicta,128 *Post cantum matutinum quid agant, mox ibidem*

AUCTORE
J. S.
quam perpetuo
utilibus occu-
pata, Sancti
verbis expo-
nitur.

ibidem ita enarrat: Postquam horas Matutinas et hymnos compleverunt, ad lectionem Scripturarum se conferunt: sunt etiam, qui libros scribere didicerunt. Singuli constitutum domicilium habentes, quiete semper agunt, nemine nugis proferente, nemine loquente. Deinde Tertiam, Sextam, Nonam, et Vespertinas orationes persolvunt, et in quatuor partes totam diem dividentes, singulis in partibus psalmodia et hymnis Deum honorant, aliis omnibus prandentibus, ridentibus, ludentibus, ciboque nimio sese dirumpentibus, hi hymnis dant operam. Nullum fere mensæ et sensibilibus rebus tempus deputatur. Rursus post prandium eadem exercitia resunt, postquam paulum somno se dederunt. *Ex hisce colligi potest, qualem fere vitam inter monachos istos duxerit Chrysostomus, qui satiari vix poterat illorum pia exercitia et virtutes commemorando. Multa ex ipso addi possunt, multaque enucleatius explicari: sed vereor ne justo fiam longior, si huic proposito diutius insistam, Ceterum Georgius Alexandrinus pag. 168 Chrysostomum facit monachorum præfectum. At eam præfecturam non tacuisset Palladius.*

B

§ XI. Opuscula scripta, nimirum libri de sacerdotio, adversus Oppugnatores vitæ monasticæ, Comparatio regis et monachi.

Libri sex de
Sacerdotio
conscripti,

Quamvis merito dubitare non possimus, quin S. Joannes vilissima monachorum opera diligenter ac studiose exercuerit. Non ita tamen omne tempus a precibus vacuum monasticis istis occupationibus absumpsit, ut subinde libris conscribendis operam non dederit. Hoc enim monachorum instituto nequaquam contrarium, multis vero erat utile; ideoque non raro rogabatur, ut Opusculum aliquod componeret. Hinc dubitandum non videtur, quin superiores non modo permiserint, ut stylum utiliter exerceret, sed impulerint, etiam, ut id faceret. Certe eruditi passim consentiunt, aliqua Opuscula a Chrysostomo scripta tempore vitæ monasticæ, sed in designandis illis Opusculis non æque consonant. Ambrosius Camaldulensis, qui Dialogum Palladii de Vita Chrysostomi Latine interpretatus est, et cujus interpretationem habemus in exemplari Ms., in hac sic habet, ubi refert Sanctum a Flaviano presbyterum ordinatum: Presbyter... consecratur, invitatus licet et multum renitens. Notatur id ex his libris, quos de Sacerdotio adhuc solitarii scripsit. *Hanc ob causam Hermantius cap. xiv libros de Sacerdotio in solitudine a Chrysostomo scriptos existimat. Verum, ut jam observavit Tillemontius et Montfauconus, in textu Græco per Bigotium edito, ea non leguntur, ita ut potius videatur additio Ambrosii, quam sententia Palladii.*

non postea in
diaconatu, sed
verisimillime

130 Socrates lib. VI cap. III asserit, libros de Sacerdotio a Chrysostomo scriptos, postquam diaconus a Meletio ordinatus est. Tillemontius autem art. 5 ait, nihil sibi occurrere, quo minus sequatur dictam Socratis opinionem. Montfauconus vero de tempore conscripti illius Opusculi nihil certi statuit. Baronius ad annum Christi 382

existimat, S. Chrysostomum libros de Sacerdotio exarasse, postquam res peracta erat, ut fugæ suæ apologiam, notatque annum vigesimum secundum ætatis Chrysostomo cucurrisse, cum scripsit de Sacerdotio, et secessit in eremum. *Hæc sententia mihi omnino sequenda videtur, non pro ætate Sancti, quæ haud dubie erat multo major, sed pro tempore Operis conscripti non diu post rem peractam, de qua agitur. Etenim propositum erat Sanctotum fugæ suæ, tum dissimulationis cum Basilio, apologiam texere, rationesque reddere Antiochenis, cur electioni suæ non acquievisset, et cur consilium illud suum intimo amico non manifestasset, ut sic dicteria multorum et calumniæ cessarent. At verisimile non est, offensionem illam Antiochenorum, orta quæ inde dicteria totis sex annis durasse, et Chrysostomum tunc denum ad apologiam confugisse, ut factum tam diu præteritum excusaret: nam id tum potius fuisset memoriam facti renovare, quam offensionem sedare.*

131 Præterea Sanctus diligenter narrat, quid Basilius, quid alii contra factum suum objecissent. At verisimile non est, aut ipsum ea omnia totis sex annis in memoria servasse, aut post tantum tempus proferre voluisse ea, quæ tum Antiochæ fere memoria exciderant. Quapropter improbabilis mihi apparet sententia Socratis, cujus auctoritas nullius est momenti ipsi etiam Tillemontio. Montfauconus quidem in Monito prævio ita loquitur: Neque enim audiendi sunt ii, qui volunt eodem ipso tempore, quo res peracta est, hæc scripsisse sanctum Doctorem. Siquidem vel ipsa ordiendi ratio aliquod elapsum tempus indicat, et series tota rem meditatam, et in otio adornatam præ se fert. *At ego non video, ex qua initii voce, si solum consideremus textum Græcum, inferri possit, a re peracta notabile tempus fuisse elapsum, quando apologiam suam scribebat Chrysostomus. Id unum mihi videtur ex Operis initio et fine probari, Basilium non amplius fuisse cum Chrysostomo, sed ad episcopatum suum fuisse profectum, quando Sanctus apologiam suam, sive libros de Sacerdotio edidit. Verum si Chrysostomus querelas Basilii, et intellectas ex Basilio aliorum censuras mox annotaverit, ut iis per otium responderet, potuit post aliquot menses præclaram illam apologiam in lucem edere. Tota autem Operis series insinuat, scriptum fuisse, dum recens erat offensio ex declinato episcopatu nata. Qua de causa existimo, Chrysostomum, simulatque intellexit, quantum multis displicuisset consilium suum, ad Apologiam se parasse, eamque magna cura elaboratam post aliquot menses edidisse. In ea cum multa præclare de Sacerdotio disputaverit, inde nomen Operi adhæsit.*

132 Secundum hanc sententiam, quam verisimillimam credimus, libri de Sacerdotio scripti sunt circa annum 375, aut paulo ante vitam monasticam, aut initio hujusce vitæ, In hac autem sententia necesse non est, ut dicamus, dicta illa, quæ Basilio attribuentur, ad componendum dialogum conficta esse; sed facile intelligimus, ipsa fere dicta Basilii stylo Chrysostomi potuisse exponi, uti et minutissima rerum inter utrumque gesturarum adjuncta, imo et aliquorum Sancto obmurmurantium dicteria. Porro hoc Opus de sacerdotio magna meruit elogia. S. Hieronymus illud tantum ex Operibus Chrysostomi legerat, quando circa annum 392 scribebat de Scripturibus ecclesiasticis. S. Isidorus Pelusiota lib. I epist. CLVI ad Eustatium libros illos tali commen-

D

aut sub ini-
tium vitæ
monasticæ.

E

F

aut ante eam
susceptam:
laus hujusce
Operis.

dat

A *dat elogio* : Ego quidem librum, quem a me petisti, misi : fructumque ex eo per te exspecto, qui ab omnibus exigi consuevit. Nullum enim, nullum inquam, pectus hujus lectio penetravit, quod non divino amore sauciarit ; ut qui augustam quidem ac venerandam rem accessuque difficilem sacerdotium esse ostendat, verum sine ulla reprehensionis labe consecrandam esse doceat. Siquidem sapiens ille ac eruditus arcanorum Dei interpret Joannes, Bysantinæ ecclesiæ, atque adeo ecclesiarum omnium oculus, librum eum ita subtiliter et prudenter atque accurate condidit, ut omnes, tam qui, ut Deo gratum est, sacerdotio funguntur, quam qui negligenter et ignave sacerdotalem dignitatem administrant, hic et virtutes suas et offensiones reperiant. *Aliorum elogia missa facio.*

Cum Valens imperator monachos ad militiam cogere vellet ;

B 133 *Alterius Opusculi, pro monastica vita conscripti, occasionem allegat* Chrysostomus ipse mox laudandus, videlicet quod monachi e cellis suis extraherentur, graviatque paterentur, ut videbimus. Tempus colligitur ex *Historia Pauli Orosii lib. XVII cap. XXXIII, ubi narrat, Valentem quatuor annis solum imperasse, Valentiniano mortuo, addens sequentia de Valente* : Illico velut effrenata libertatis audacia legem dedit, ut monachi, hoc est, Christiani, qui ad unum fidei opus, dimissa secularium rerum multimoda actione, se redigunt, ad militiam cogerentur. *Consentit S. Hieronymus in Chronico his verbis* : Valens legem dedit, ut monachi militarent. *Eodem hæc anno ponit, quo mortem Valentiniani I, quæ passim figitur anno 375, mense Novembri. Itaque lex Valentis data videtur sub initium anni 376, et quidem Antiochiæ, aut certe in Syria, ubi Valens erat sub finem anni 375 et initium 376. Hinc dubitandum non videtur, quin persecutio contra monachos cœperit in Syria anno 376. Inceptam fuisse circa Pascha insinuat S. Basilus in epistola CCLVI, olim CC, ad monachos illo anno data, quam sic orditur* : Ego cum audissem vehementem illam persecutionem, quæ in vos excitata est, et statim post Pascha eos, qui ad judicia et pugnas jejunarunt, vestris tabernaculis supervenientes, igni tradidisse labores vestros, vobis quidem domicilium in cœlis non manufactum præparantes, sibi vero ignis thesaurum comparantes, quo ad vobis nocendum usi sunt ; ingemui ex hoc eventu, non vestri, fratres, commiserescens, absit, sed eorum, qui ita sunt a malitia absorpti, ut eo usque nequitiam suam extenderint.

illique anno 376 e monasteriis extraherentur ;

C 134 *Ubi igitur circa Pascha anni 376 capta erat illa Valentis persecutio, qua multi monachi occubuerunt, testibus Hieronymo et Orosio, vir pius ad Joannem in monasterio agentem accurrit, et ab ejus calamo, per libros maxime de Sacerdotio jam tunc cognito, contra tantum malum opem petiit. Secundum Baronii chronotaxim Joannes tum viginti annos vix superaverat, secundum alios necdum annos agebat triginta. At ex nostra sententia annorum triginta ætatem uno alterove anno supergressus erat, quando calamum strinxit contra tantam virorum potentum impietatem. Audiamus modo ex ipso Opere adversus oppugnatores vitæ monasticæ, quo modo acerbissimum illum nuntium exceperit, quaque ratione ad propugnandos vitæ monasticæ cultores permotus sit. Tom. I pag. 45, ubi aliqua præmiserat de pœnis eorum, qui olim infesti fuerant templo Hierosolymitano, non sine causa illa a se memorata dicit* : Sed quia accedens quidam

nuntium attulit plenum amaritudinis, molestiæ, ingentisque adversus Deum contumeliæ. Quosdam enim esse homines ait, qui hodieque eadem, quæ illi olim barbari, admittere audent, imo longe iniquiora : eos quippe, qui philosophiæ nostræ capessendæ auctores sunt, undique expellere, multisque additis minis vetare, ne quidpiam hujusmodi ullum unquam hominem doceant.

AUCTORE J. S.

135 His auditis, ego statim clamavi, et narrantem sæpe perconctatus sum, ludensne hæc loqueretur ? Apage, inquit ille, numquam enim in re tam seria jocarer, neque dicerem, vel confingerem ea, quæ plurimi redemissem : ac plurimis votis expetiissem, ut ne nunc quidem, quando facta sunt, vel aure perciperem. Tunc porro acerbius ingemiscens : Vere, dixi, hæc tanto sceleratione sunt iis, quæ Mithridates omnesque illi admiserunt, quanto templum hoc est illo honorabilius et sanctius. Sed quinam isti, quæso, aut unde sunt, qui talia præsumunt ? Quare, et qua de causa, quem respicientes finem, lapides in sublime jaciunt, telaque in cœlum jaculantur, ac cum Deo pacis bellum gerunt ?... Quanam sibi imminuta libertate, qua sublata licentia, quo principum auxilio hæc ausi sunt ? Illi enim Persarum reges hæc volentes habuere, nostri vero contraria penitus, ut mihi ipse persuadeo, et cupiunt et optant. Quapropter magno stupore plenus sum, quod imperatoribus piam religionem sectantibus, hæc in mediis urbibus impune fieri dicas. *Ita Sanctus, parcens utrumque Valenti, licet non ignoraret Arianum esse, quia saltem erat Christianus, ideoque monachos non debebat aversari. Gratianus vero, qui in Occidente imperabat, Catholicus erat et pius. At audiamus nuntium respondentem. Nam ex verbis illius legem Valentis verisimiliter didicit Sanctus.*

Sancto hæc nuntiantur

136 Quid vero, inquit ille, si his quoque mirabiliora didiceris, quod scilicet horum auctores pii videri velint, et Christianos se nuncupant, plurimi autem ex illis etiam initiati * sint : imo eorum quidam, diabolo vehementer afflante, execranda lingua sua dicere ausus sit, se a fide recessurum et dæmonibus immolaturum : suffocari enim se videndo homines liberos, nobiles, vitamque deliciis plenam agere valentes, ad hanc duram vitæ rationem abduci. His auditis, ego acerbiori vulnere percussus sum, et mala inde futura conjiciens, orbem simul flebam universum, Deumque compellabam his verbis : Tolle animam meam a me, et de necessitatibus meis erue me, atque ab hac mortali vita libera me, et ad locum illum transfer, ubi nullus hujusmodi quidpiam profert, neque ipse audiam.... Videns autem me ille admodum lugentem : Non id, inquit, tempus postulat : neque enim his lacrymis eos, qui jam perierunt, et quotidie pereunt, recuperare umquam poteris : neque malum hic finem habiturum puto. Sed providendum est, ut rogam istum exstinguamus, hancque pestem cohibeamus. Ac, si mihi morem gesseris, his missis fletibus librum edes, quo ægris hujusmodi seditiosis monita dabis ad suam omniumque hominum salutem. Hoc ego assumpto libro, medicaminis cujusdam vice illum ægotantium in manu ponam. Sunt enim ex horum numero plerique mihi amicitia juncti, qui patientur me ipsos adire semel et bis et pluries, novique illos cito ab hac peste liberandos esse.

in solitudine.

* baptismo scilicet

137 Tu quidem, respondi ego, ex caritate tua

E

F

AUCTORE
J. S.
rogaturque,
ut scribat pro
monachorum

tua vires metiris nostras: mihi vero nulla inest vis dicendi, et ea, quæ inesse videtur, in hoc argumento uti pudet me: nec alium quemquam ita vereor, ut Gentiles omnes, tum eos, qui modo sunt, tum eos, qui post futuri sunt, quos ego non minus pro vitæ segnitie, quam pro doctrinæ ratione semper carpere solitus sum, ne jam ipsos mala nostra doceam. Nam si qui ex illis senserint apud Christianos esse homines adeo virtuti et philosophiæ inimicos, ut non modo labores ad eam adipiscendam refugiant; sed ne de illa quidem verba facere sinant; imo ne hac tanta quidem insania contenti, si quem hanc consulentem, deque illa disserentem videant, hunc undique expellant; si hæc, inquam, illi senserint, timeo ne nos existiment non homines, sed feras, et monstra hominis forma, dæmonesque quosdam noxios, ac communis naturæ inimicos, nec de sontibus modo, sed de tota simul gente talem sententiam ferant. Et ille ridens, Ludis, inquit, hæc dicens: ego enim opportuniora jam loquar. Num vereris, ne ex verbis tuis id ediscant, quæ illi jam dudum ex ipsis operibus edicerunt? Nam ac si nequissimus aliquis spiritus omnium animos occuparit, per cunctorum ora hi sermones vertuntur; sive in forum te contuleris; sive in tabernas medicorum; sive in quamlibet urbis partem, ubi sedere solent ii, qui nihil operari volunt, videbis ingentem risum ab omnibus moveri.

instituto; quod
ille, persecu-
tionis relatione
motus,

138 Risus autem ejus et comœdiæ argumentum est eorum, quæ adversus sanctos viros acta sunt festiva narratio. Quemadmodum enim bellatores, qui multas pugnas confecerint ac tropæa erexerint, gesta sua fortia narrare gaudent; sic et isti in facinoribus suis lætantur. Hunc sane audias dicentem, Primus ego manus in illum monachum injeci, et plagas intuli; alium vero, At ego cellulam ejus ante alios inveni; alium, Ego judicem plusquam omnes adversus illum concitavi. Jactat alius carcerem, carcerisque miseras; quodque per forum Sanctos traxerit, id laudis in parte constituit; alius item aliud: deinde omnes profusis cachinnis hæc prosequuntur. Et hæc quidem in Christianorum consensibus. Gentiles vero et hos irrident, et eos, qui ab illis irridentur; illos, quod hæc perpetrarint; hos, quod talia passi sint: omniaque civili quodam bello repleta sunt; imo hujusmodi bello longe atrociora isthæc sunt. Nam qui bellum illud gesserint, cum postea illius reminiscuntur, auctores ejus maledictis insectantur, ac dæmoni cuidam malo cuncta, quæ in illo gesta fuerint, accepta referunt: et ii ampliore afficiuntur pudore, qui plura quam alii perpetrarint; hi autem de suis ausibus gloriantur. Neque ideo tantum hoc sceleratius illo bellum est, quod adversus sanctos, qui neminem læserint excitetur; sed etiam quod adversus homines, qui nemini malum facere noverunt, et ad patiendum solummodo parati sunt.

tandem facere
proponit:
primo autem
libro describit

139 Siste gradum, dixi ego, siste, satis jam hujusmodi narrationum, nisi me expirare velis: sed modicum mihi hoc virium relinquens, missum me facito. Quod jussisti, penitus exequemur: tantum nihil aliud jam dictis adjicias; sed digressus precare, ut excussa mihi mœroris nebula, quamdam a Deo, qui impugnatur, opem consequar ad medelam inimicorum ejus. Id vero dabit haud dubie, clemens cum sit, ac mortem peccatoris nolit, sed ut convertatur et vivat. Sic illo a me dimisso, hæc scribere sum aggressus. Hactenus Chrysostomus, lucubrationis suæ occa-

sionem exponens. Mox vero addit, se magis scribere in gratiam illorum, qui prædictas monachis contumelias inferebant, quam causa ipsorum monachorum, quandoquidem hi cœlestia bona malis istis lucrentur, illi vero æternis se obnoxios reddant suppliciis. Quam primum enim probare incipit, persecutores ingentia sibi ipsis inferre mala, non vero Sanctis nocere. Deinde vero ostendit, quantis se periculis subducant, qui mundo remittant, et vitam religiosam amplectuntur, idque probat ex peccatis frequentibus criminibusque gravibus, quæ regnant in urbibus.

140 Librum vero illum concludit his verbis: Ut enim alia omittam, hoc ipsum, quod nos ad hæc scribenda impulit, nonne vel solum sufficit ad præsentis morbi pestem indicandam. Si enim propriorum sensu peccatorum non affici, sed sine ullo dolore scelera perpetrare, extremus malitiæ terminus est, ubi tandem novos istos legislatores, recentis hujus adsurdissimæque legis auctores statuemus, qui majori cum fiducia virtutis magistros, quam alii malitiæ repellunt, eosque multo acrius oppugnant, qui peccata emendare volunt, quam eos, qui ipsi peccaverunt? Imo potius eos nec illibenter ferunt, nec criminantur; hos autem vix ferre possunt, quodammodo et verbis et operibus clamantes, nequitiae mordicus inhærendum esse, atque ad virtutem numquam redeundum; ita ut non modo eos, qui ipsi operam dant, verum etiam eos, qui vocem pro illa emittere audent, ulcisci oporteat. Ita Sanctus noster etiam tum Juvenis magna libertate murum pro domo Domini se opponebat potentibus adversariis. At libertatem illam timere nesciam nemo vehementer mirabitur, modo diligenter consideraverit, quantus Dei amor rerumque terrenarum contemptus in omnibus Sancti scriptis eluceat: neque enim hominum metu a Dei causa libere defendenda abstinere poterat, qui nihil nisi Deum desiderabat.

141 Magis itaque miror, tantum fuisse humili alias Juveni fiduciam, ut ipsis quoque infidelibus felicitatem vitæ monasticæ probandam suscepit. Porro secundi et tertii libri argumenta Montfauconus in Monito prævio exponit his verbis: In secundo libro patrem infidelem, sive nondum credentem in Christum, cujus filium Christianum religionem amplexatum, in montem recessisse monachorumque vitam suscepisse fingit, alloquitur: humanisque ratiociniis atque exemplis veterum Græcorum probat eum, qui omnia despicit, vere divitem esse, virtuteque clariorem effici, quam opibus efficeretur, atque a nemine lædi posse. Licet autem illud fingentis more proponat, in fine tamen libri ait, amicum sibi fuisse Ethnicum viri filium, qui cum Christianam philosophiam amplexus esset, patrem, se minis, vinculis, aliisque ærumnis ad priorem vitam revocare conantem, demum constantia sua eo adduxerit, ut demum palinodiam caneret, atque filium illum cæteris anteferebat, imo patris loco haberet.

142 In tertio longe prolixiori oratione patrem fidelium alloquitur, monetque ne filium secedere volentem a sententia deducat: tum parentum incuriam circa filiorum salutem insectatur: quanta morum corruptio civitatem invaserit παθητικῶς describit: vix posse salutem curari in tanta vitiorum colluvie. Laudat monachorum vitam; historiamque affert juvenis a solitario in urbe educati, remque notatu dignam docet, nempe Antiochenos filios suos adolescentes ad monasteria

D

impietatem
illorum, qui
monachos
vexant:

E

secundo patri
infideli probat
felicitatem
filii monachi:

F

tertio de insti-
tuto monastico
agit cum patre
fidei.

ria

A ria mittere consuevisse, ut postquam in virtute pietateque probe exercitati fuissent, domum repeterent. *Hi tres libri mole fere pares sunt cum sex libris de sacerdotio. Ceterum leves aliquot difficultates, quas contra epocham scripti Operis movit Tillemontius, licet hanc ipse sequatur, non attingemus, quia illas abunde solvit Montfauconus.*

Solitudinis
item fructus
videtur aliud
Opusculum,

143 Post laudatum Opus apud Ducerum tom. IV, et apud Montfauconum tom. I aliud sequitur minoris molis, quod in laudem vitæ monasticæ eleganter est scriptum. Huic Opusculo apud Montfauconum talis est titulus: Comparatio potentiæ, divitiarum et excellentiæ regis cum monacho in verissima et Christiana philosophia vivente. Montfauconus eidem sic præfatur: Jam supra (in Opere mox memorato) lib. II num. 6 Chrysostomus monachum cum rege vel imperatore comparatum, illo fortunatiorem et potentiorum esse probavit. Id ipsum autem in hoc Opusculo toto demonstrat: nempe eum, qui philosophiæ, sic enim passim monasticam vitam appellat, det operam, rege ditiorum et potentiorum esse, in bello fortiorum, hominibus demerendis ac beneficiis ornandis aptiorum, in obitu beatiorem. Cum igitur ejusdem argumenti sit hic libellus, atque tres priores, opportune post illos una serie locatur. Savilius, qui inter spuria hoc Opusculum incaute posuerat, in notis postea suis id incogitantem ac temere factum esse declaravit, vereque Chrysostomo dignum Opus esse fassus est. Certe non modo Chrysostomi factum, sed etiam inter elegantiores numerandum esse censemus. De tempore scripti Opusculi nihil addit hoc loco. At in Vita pag. 96 eodem fere tempore scriptum putat, et Tillemontius art. 9 existimat, solitudinis fructum esse; idque mihi verisimile admodum apparet. Res tamen certa non est ex ulla temporis nota, et Opusculum istud etiam in diaconatu scribi potuit. At serius non videtur scriptum, quia non est dictum pro concione.

in quo probi
monachi felicitas
regiæ fortunæ præponitur,

144 Quidquid sit de tempore, Opusculum sic orditur: Ego cum intuear ex hominibus complures, quæ bona esse videntur, eo majori et amore et admiratione sectari, quam quæ natura ac verissime bona sunt: necessarium esse reor, brevi oratione de utrisque hic agere, et componere inter se, tum quæ vulgo neglecti sunt, tum quæ magno mortales studio sequuntur, ut utrorumque differentiam edocti, illa quidem ut seria ac salutaria magni faciamus, hæc autem tamquam nihil æstimanda contemnere discamus. Tum divitias, gloriam, honores, aliaque principum commoda comparat accurate cum bonis vitæ religiosæ monachorum; et tandem concludit: Hæc omnia reputantes, atque ediscentes, oportet non divites admirari...: Ergo ubi conspexeris divitem veste ornatum, auro superbum, curru vectum, incessu magnifico incedentem, ne hominem beatum dixeris. Temporariæ enim divitiæ, et quidquid bonum esse videtur, una cum vita hac corrumpitur. At monachum ubi videris solum incedentem, humilem, mansuetum, quietum, pacificum, hominem æmulare, fac videre imitator philosophiæ ipsius... Hæc enim vere sunt bona, salutaria, manentia etc. Hæc non intelligent illi, qui hujusce mundi commodis, amoreque rerum terrenarum quasi ebrii, futura æternaque bona non satis considerant. In morte tamen et supremo judicio omnes fatebimur verissima esse, quæ sapientissimus Orator facunde more suo exposuit.

XII. Alia Opuscula, videlicet liber de Compunctione ad Demetrium, alter ad Stelechium: tres libri ad Stagirium a dæmone vexatum.

Que modo memoramus Opuscula, in solitudine a Chrysostomo scripta probantur: et fortasse exarata sunt, antequam monasticam vitam suscepit defendendam; at hujusce ordinis nulla occurrit idonea probatio. Dicit quidem Chrysostomus pag. 132, Cum nuper ego decrevissem, relicta urbe, ad tabernacula monachorum accedere etc., indeque recte infertur, primum hunc de Compunctione librum in monasterio scriptum esse: at illud nuper fortasse tam stricte sumendum non est, ut necesse sit dicere, Opusculum esse exaratum anno 375, aut initio anni 376, priusquam Sanctus scriberet contra oppugnatores vitæ monasticæ. Itaque in medio relinquo, utrum sit compositum anno 375, 376, an anno 377, et solum pro certo habeo, scriptum esse, quando Sanctus cum monachis degebat monachus. Illum vero ex duobus de Compunctione libris primum esse, qui ad Demetrium scriptus est, ex altero ad Stelechium certo evincitur: nam in eo pag. 143 Sanctus priorem laudat his verbis: Quod autem hæc non sint per hyperbolem dicta, videre poterit, quisquis ea legerit, quæ ad Demetrium eadem de re scripsimus.

Sanctus item
in solitudine,

146 Ratio scribendi hunc librum ad Demetrium monachum, fuit iterata sæpius petitio Demetrii, ut Chrysostomus ipse declarat, ita librum exorsus tom. I pag. 122: Cum te video, beate Demetri, assidue insistentem mihi, et multa cum vehementia de Compunctione sermones exposcentem, beatum te semper prædico, animique tui puritatem demiror. Neque enim fieri potest, quemquam in hujusmodi sermonis venire desiderium, nisi prius sese probe purgaverit, atque omnibus sæcularibus curis superior evaserit. Quod facile deprehendas ex iis, qui pari desiderio tenentur, in quibus tanta repente mutatio efficitur, ut confestim in cælum transferantur: animam quippe mundanis curis, ceu vinculis gravissimis solutam, ita sinunt ad proprium naturalemque sibi locum advolare. Sed hoc multis quidem per totam vitam raro contingit: te autem, o divinum caput, hoc semper compunctionis igne flagrare novi. Cujus rei testes sunt noctes insomnes, lacrymarum fontes, solitudinis amor, in anima tua perpetuo residens et accrescens. Quænam igitur ex sermone nostro tibi accessio speranda? Nam vel hoc ipsum, quod cum ad verticem jam perveneris, putes te cum humi repentibus incedere, animamque tuam alis instructam, lapideam appelles, quodque frequenter dexteram meam contingens ac deosculans cum lacrymis dicas: Contere obduratum cor meum, quantæ pietatis, quanti fervoris signum esse putandum est?

E

crebris Demetrii
precibus
inductus,

F

147 Certe si ut nos dormientes excites, ad hoc argumentum pertraxisti, magnam illam tuam sapientiam providentiamque approbo; sin autem ut tibi consuleres, ratus te excitante opus habere, nescio, quo pacto nos aliunde docueris. Ut ut vero sit, tibi obtemperabimus

scribit librum
præclorum de
Compunctione

AUCTORE
J. S.

obtemperabimus et obsequemur nullis non rationibus permoti, tua nempe in Deum fiducia, studioso rogatu, amore nostri. Tu gratiam rependas velim precibus tuis, ut possimus et vitam emendare nostram, et in præsenti dignum quidpiam proferre, quod possit et jacentes animas erigere, et remissas constringere, restituereque. *Ita humiliter more suo loquitur Chrysostomus, qui mox diligenter disputare incipit de crebris hominum etiam piorum peccatis.* Vellem jam silere et sermonis cursum sistere, ita pudore afficior, vereorque ulterius progredi, *inquit pag. 130, mox addens:* Sed quid lucri ex silentio nostro, rebus ipsis pugnam illam (*cum Dei præceptis*) clamantibus, et illo, qui nos judicaturus est, omnia perspicue cognoscente vel ante rerum eventum? *Pag. 133 hominum negligentiam, rerumque præsentium vanitatem docet his verbis:* Nullus hactenus, carissime, ita cœlestium desiderio correptus est, ut corripi par erat. Alioquin quæ gravia videntur esse, umbram et risu digna esse putasset. Sane qui præsentia suspicit, numquam futurorum contemplatione dignabitur, qui autem illa despicit, et omnia nihilo meliora esse quam umbras et somnia existimat, cito magna illa et spiritalia assequetur. *Hoc in ipso Chrysostomo perspicitur.*

ad Demetrium
monachum.

148 *Librum satis prolixum et elegantem claudit eadem modestia, et cum laude Demetrii, quae eundem inchoverat, ita scribens:* Poteramus quidem sermonem longius producere, sed quia obedientiae gratia solum, et non alia de causa hæc a nobis dicta sunt, plus quam satis erunt. Nam probe novi, te compunctionis virtutem perfecte tenere, et aliis eam posse vel silentem tradere, si vellet tantum ad breve tempus cum pietate tua vivere, vitamque illam crucifixam videre: ita ut si velint ii, qui nunc vivunt, compunctionem ediscere, ad habitaculum tuum se conferant: qui vero post futuri sunt, gesta tua audiant oporteat: magnam enim ad id opem allaturam esse puto vel vitæ tuæ narrationem. Quamobrem obsecro, vices mihi rependas, precesque tuas in mercedem tribuas; ita ut non modo de compunctione loquar, sed et rem ipsam operibus exhibeam. Quandoquidem doctrina sine opere non modo nihil lucri, sed etiam detrimentum magnum et condemnationem affert ei, qui cum tanta socordia vitam ordinat suam. « Non enim, inquit, omnis, » qui dicit mihi, Domine, Domine: sed qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno » cœlorum. »

Alter ad ro-
gantem Stele-
chium

149 *Alter de Compunctione liber, ad rogantem similiter Stelechium datus, verisimiliter scriptus est, non statim post præcedentem, sed postquam ille a multis erat lectus et approbatus. Ex desiderio tantorum virorum, scripta ad inflammandam pietatem suam a Chrysostomo postulantium, clare liquet, quanti facerent, non profanam eloquentiam disertissimi Oratoris, sed divinam sapientiam juvenis Monachi, cui perfectus rerum mundanarum contemptus, ardensque Dei amor ignita suggererat verba, in frigidis quoque pectoribus celestem flammam accendere nata. Attamen cum non ignoraret, quantum abesset ab eo amore, quo suprema Majestas et infinita Bonitas amari digna est, non minus vere quam humiliter de frigore pectoris sui conqueritur, ita Opusculum exordiens:* Et quomodo fieri possit, sanete Dei homo Stelechi, quod imperas, ut ab anima ita infirma et frigida de Compunctione sermones edantur? Puto enim opus esse eum,

qui in hac materia aliquid boni dicturus est, præ omnibus aliis hoc studio fervere et incendi; ita ut verba, quæ proferunt, candenti ferro vehementius in auditorum animos incidere valeant. Nobis autem ignis hujusmodi non adest, sed omnia interiora nostra sunt cinis et pulvis. Undenam, dic mihi, unde flammam accendamus illam, cum neque scintilla adsit, neque ligna subjaceant, neque spiritus ad illam perflandam adveniat, ob caliginem nempe illam ingentem, quam vis peccatorum animæ nostræ obtendit? Ego quidem non novi, sed tuum est dicere, qui imperas, quo pacto jussum tuum in opus procedat, et congruentem finem assequatur.

150 Nos certe linguæ præbebis ministerium; tu vero precare eum, qui sanat contritos corde, qui dat pusillanimis longanimitatem, qui suscitatur de terra pauperem, ut hunc in nobis incendat ignem, qui humanam omnem infirmitatem solet absumere, ac somnum, segnitiam gravitatemque carnalem præscindere, animæque alas ad cœlum sublimes erigere. Ab illa autem apside, ceu ex quodam excelso vertice, omnem ostendit præsentis vitæ vanitatem ementitamque speciem. Qui enim neque illuc avolare, neque in illa specula sedere potuit, is neque terram, neque terrena negotia, ut videre par est, videre potest. *Huic exordio multa subduntur consona. At omnia brevitate causa mitto, et solum Opusculi finem subjungo, ut modestissimum Virum rursus de se audiamus loquentem:* Vobis itaque magnis, *inquit,* hæc satis sunt: nobis autem cum tot remediis necessitas superest valida, quæ possit superbiam et arrogantiam omnem de medio tollere. Ecqua illa est? Peccatorum multitudo, conscientia mala, quæ postquam nos occupavit, ne volentes quidem sinit ad sublimia erigi.

151 Quare obsecro et rogo per fiduciam illam, quam ex bonis operibus apud Deum acquisivisti, nobis frequenter precantibus manum porrigas, quo possimus tantorum malorum sarcinam pro merito deplorare, et post luctum viam quamdam amicam, et ad cœlum nos ducentem assequi, ne in infernum deducti, ubi nemo confiteri potest, ea patiamur, quæ patiuntur reprobi, nemine nos deinceps eripiente. Donec enim hic erimus, et nos a vobis magnum percipere fructum poterimus, et vos nobis beneficia conferre maxima valebitis. Cum autem illo advenerimus, ubi nec amicus, nec frater, nec pater juvare poterunt, neque nobis pœnas dantibus adesse; necesse demum erit in anxietate et densis tenebris, omnis consolationis expertes, immortale supplicium luere, omnia devorantis flammæ escam numquam consumendam effectos. *Ita humillimus Chrysostomus. At nemo ex allegatis verbis inferat, ipsum vel unius gravioris peccati conscium sibi fuisse: nam profundam Sanctorum humilitatem parum novit, si quis sic velit ratio-*

cinari.

152 *De tempore, quo scriptum est Opus majorem molis ad Stagirium monachum, a demone obsessum direque vexatum, non convenit inter Tillemontium et Montfauconum. Ego illud in monasterio scriptum, aut certe inchoatum existimo, hujusque opinionis meæ rationes allegabo, ubi occasionem Operis scribendi ejusque argumentum exposuero. Erat Stagirus filius viri potentis, sed moribus valde corrupti, ut liquet ex lib. II tom. I pag. 183, ubi adulteria ipsius, fastusque et alia vitia perstringuntur. Amabat tamen Stagirium, antequam amplexus erat vitam monasti-*

D

liber de Com-
punctione,

E

quem humil-
limis verbis
concludit
Sanctus.

F

Stagirus viri
potentis filius.

cam

A *cam, non sic postea. Nosti enim, inquit ipsi Chrysostomus loco assignato, plane nosti, cum te ille nimium antea diligeret, teque omnium loco haberet, ex quo te ad monachorum vitam transtulisti, affectus omnis illequam exstinctus sit. Rem enim ille te facere turpem, ac majorum suorum splendore indignam, gloriamque suam te deturpare dicebat: et nisi naturæ illum necessitas cohibuisset, te forsitan abdicasset. Stagirus autem ab infantia sacras Litteras didicerat, ut loquitur Sanctus lib. I pag. 157, et quando secularis erat, honestam duxerat vitam, ut testatur Chrysostomus lib. III pag. 226.*

fit monachus
ac deinde a
dæmone arri-
pitur:

153 *Deinde vero, relicto patre, ad vitam transierat monasticam, sed non statim tanto cum fervore inter monachos Deo servierat, quantum postea, doctus demonis vexatione, consecutus est. In monasterio autem ipsum cum Chrysostomo vixisse, liquet ex verbis Sancti mox dandis. De arreptione ipsius a dæmone Chrysostomus p. 156 sic loquitur:* Cum ab initio scelestus ille dæmon animam invasit tuam, atque cum cæteris prostravit orantem, non equidem tunc præsens aderam, gratiasque ago clementissimo Deo; didici tamen omnia diligentissime, non secus acsi ipse affuissem. Nam Theophilus Ephesius utriusque nostrum amicus, profectus ad me, cuncta mihi per ordinem retulit, distortas manus, torvos oculos, oris spumam, horrendam illam et confusam vocem, corporis tremorem, diuturnam sensus privationem, visumque terribile, quod ea nocte ostensum est. Suem enim quemdam ferocissimum, maxima vi luti inquinatum, in te insilire jugiter, atque tecum concertare aiebat. Cumque is, qui juxta obdormiebat, ea visione turbatus, experrectus esset, invenisse te rursum a dæmone vexari.

hanc ob rem
dolens Chry-
sostomus,

154 Cum igitur hæc ille denunciaret, tantam fateor mœroris nebulam mihi offudit, quantam hic ipse durissimus dæmon caritati tuæ. Postea vero quam me ex acerbo ac diutino dolore collegi, nihil mihi jam in mundo grave, nihil dulce videbatur: sed cum olim vanitatem sæculi contemptui habuerim, ac reprehendere solitus sim, tunc maxime id passus sum, majorque affectus, ac desiderium subiit dilectionis tuæ: quippe ea est casuum tristem natura, quæ amicitiam peraugere consuevit: idque ex eo liquet, quod inimicitias quoque facile revocare in gratiam possit. Nullus enim fere tam immanis, tamque insanus est, qui si videat gravi aliquo casu angi inimicum, adversus illum servare odium possit. Quod si inimicorum quoque miseremur, eosque amicorum habemus loco, cum grave aliquid atque insperatum illos perpeti videmus: considera, quæso, diligenter, quid me pati, quove esse animo necesse fuerit, dum eum, quem ex omnibus maxime diligo, quemque non minus quam me carum habeo, vexari acerrime, ac mœrore deficere audirem. Noli itaque putare nos vexationis tuæ immunes, fomenta tibi consolationis admove. Etsi enim a perturbatione illa, ac dejectione diaboli sum Dei gratia liber, hujus tamen mœstitiæ ac doloris æquas partes mihi tecum vendico: atque in hoc mihi credent, qui ita ut oportet, diligere noverunt. *Hæc de suo dolore in casu amici Sanctus.*

sciensque mul-
tiplices mœro-
ris causas,

155 *Ingentem vero ipsius ex variis causis mœrorem explicat pag. 155 his verbis:* Videtur itaque una esse causa mœroris tui, nequissimi scilicet hujus dæmonis insania: verum ab hac veluti radice plurima tristitia oriri, si quis recte

Septembris Tomus IV.

pepspexerit, animadvertet. Quod non ex meipso modo colligo, sed ex illis, quæ, dum adesses coram, te sæpius conquerentem audiivi. Primo te nuper, cum seculari more viveres, nihil tale passum esse; sed cum teipsum mundo crucifixisti, tum in morbi sensum venisse, quæ sane res possit in perturbationem inque desperationem conjicere. Secundo, quod quam plurimos noveris, dum delicate viverent, hac peste correptos: eos tamen parvo post tempore ita ea infirmitate liberatos, ut perfectæ integritati restituti et uxores ducerent, et plurimos procrearent liberos, omnibusque vitæ præsentis commodis fruerentur, nihilque postmodum tale paterentur: contra, tu cum tantum tempus in jejuniis ac pernoctationibus, et reliqua vitæ austeritate contriveris, nullam ærumnarum tuarum liberationem hactenus inveneris. Tertio, quod cum sanctus ille vir tantam in reliquis viris potentiam ostenderit, nihil ejusmodi potuerit in tua dilectione perficere, neque ipse, neque ii, qui cum illo erant, illo etiam in hoc genere potentiores, verum omnes, re infecta, abs te cum rubore discesserint. Ad hæc alia ex parte nimium te angi dicebas, quod ita animum tuum vis mœroris occupaverit, ut sæpius parum absit, quin ad laqueum, fluvium et præcipitium accurras.

156 Quinto deinceps loco, quod æquales tuos et contubernales, qui tecum vitam hanc inierunt, tranquille agentes aspicias: te vero sævisimæ procellæ adhuc expositum, et quod omnium profecto miserrimum est, carceri addictum. Neque enim his, qui ferro vincti sunt, ita lacrymandum asserebas, ut iis, qui hujusmodi catena colligati fuerint. Aiebas et aliud esse præterea, quod maxime te turbaret; vereri enim ac tremere, ne si ista pater sentiat, maximis injuriis atque incommodis afficiat sanctos illos, qui te a principio susceperunt: quippe summis viribus atque opibus fretum, atque indignatione concitatum, cuncta adversus eos summa audacia moliturum, parciturum nemini, qui sibi ex illorum numero occurrerit. Et hactenus quidem potuisse matrem rem gestam notitiæ patris subducere, repulisseque illum sæpe, cum de te inquireret: fore autem ut processu temporis deprehendatur cauta hæc matris simulatio, jamque ille et ipsi, et monachis acerrime immineat. Postremo, quod omnium malorum supremum culmen est, nullam tibi certam esse futurorum confidentiam dicebas, neque apertius scire, si quando futura sit morbi hujus absolutio atque liberatio, cum sæpius hac expectatione habita, rursus in eadem miseriam incideris. *Hactenus Chrysostomus de causis maximi mœroris, quo Stagirus affligebatur.*

157 *Hunc vero dolorem cum lenire, afflictionemque illam acerbissimam Stagirus utilem redere desideraret S. Chrysostomus, nec virum adire posset, capitis dolore impeditus, tres libros satis prolixos ad ipsum conscripsit, eosque inchoavit verbis sequentibus:* Oportuerat quidem, o amantissime omnium Stagiri, nos tibi nunc adesse, atque in ærumnarum tuarum consortium transire, et opere juvando, verbis exhortando, cunctaque reliqua pro virili nostra parte inferendo obsequia, partem aliquam lenire mœroris: quoniam vero et corporis mala valetudo, et invecus in caput nostrum dolor, domi nos manere compulerunt, nobisque tanti lucris ministerium abstulerunt: jam quod reliquum est

AUCTORE
J. S.

quibus Stagi-
rius obsessus
affligebatur,

F

tres libros ad
ipsum conso-
landum et ro-
borandum
scribit,

AUCTORE
J. S.

pro consolatione tua, et pro utilitate nostra, hoc, ut facultas feret, inducere non negligemus. Pro- fuerit enim id tibi fortasse magis ad præsentes adversos casus fortissime ferendos. Sin vero ni- hil tale perfecimus, certe vel in nullo nos offi- cium deseruisse, nihilque omisisse diligentiae nos consolabitur, meliorique animo esse in reliquum faciet. Is enim, qui cuncta impleverit, quæ ad levandos dolores maxime conferre arbitratus fuerit, etiamsi nihil aliud peragat, vel cogitatio- nis saltem atque conscientiae accusatione libera- tur, criminumque onere deposito solam mœsti- tiae sarcinam proferre cogitur.

in primo osten- dens, vexatio- nem illam esse signum Dei amoris,

158 Si igitur ex illorum essem numero, qui Deo familiarius conjuncti, plurimum apud illum possunt, numquam profecto orare et obsecrare pro mihi carissimo capite desisterem: quoniam autem hujusmodi vires atque confidentiam mihi scelerum meorum multitudo abstulit, verborum consolationem tibi afferre conabor. Nam et iis, qui corporea mala valetudine laborant, cum me- dicorum sit fugare dolores, infirmitatemque compescere; non tamen famulis, qui sunt in mi- nisterio, interdicitur verborum consolatio: imo vero hi maxime sunt, qui plurimis in conso- lando verbis utuntur, cum erga dominos bene affecti sunt. Si quid itaque dictum fuerit a nobis, quod hunc immensum dolorem tuum possit ex- stinguere, factum erit, ut optamus: sin vero hu- jusmodi nihil invenire aut loqui potuerimus, voluntatem tamen nostram, ac propositum ille approbabit, qui per beatum Paulum flere cum flentibus, humilibusque condolere jussit. *Hec de consilio suo ac de ratione Operis scribendi con- sueta sibi modestia Sanctus, mox addens causas mœroris Stagirii jam datas, ut sic ingrediatur in materiam. Deinde vero multa eloquenter disputat de providentia Dei, non malos tantum, sed bo- nos etiam in hac vita variis afflictionibus exer- centis ad ipsorum utilitatem: et hanc ex disputa- tis, qua librum primum finit, elicit conclusionem:* Itaque quod divinæ derelictionis signum videtur, id ejus summi in te affectus et amoris est argu- mentum.

secundoque et tertio contra nimium mœro- rem disserens.

159 *Secundum vero inchoat hoc modo:* Et ista quidem de Dei providentia, utque ille non aver- sans et execrans, sed et admodum diligens hoc te exerceat modo, dixisse sufficiat. Quoniam vero alia etiam ex parte vehementer te angere questus es, quod sæpenumero dæmon vel pelago, vel præcipitio, vel alio quovis lethi genere vitam tibi eripere suadeat: age de hujusmodi quoque co- gitationibus, paucis disseramus. Neque enim so- lius dæmonis est illud consilium, sed etiam mœ- roris; imo vero plus mœroris quam dæmonis, fortasse vero mœroris solius. *Hunc porro mœro- rem auferre conatur; exemplis veteris et novi Testamenti adductis, multisque rationibus alle- gatis. Inter alia autem Stagirio ob oculos ponit utilitatem ex afflictione illa jam tum obtentam.* Tanta enim audio, *inquit pag. 180,* tibi acces- sisse pietatis incrementa, ut non jam cum adoles- centulis illis, sed cum magnis admirandisque viris virtute contendas. *etc. Tertius liber ad eundem tendit finem, ut Sanctus profitetur initio, quod tale est:* Sufficere quidem poterant ea, quæ dicta sunt, ad extinguendam mœroris flammam, at- que persuadendum meliore ac tranquilliore esse animo: verum ut consolatio sit cumulator, et hunc librum adjicere institui. *Huc usque de pro- posito Operis sane elegantis, aptique ad afflictos quoslibet consolandum.*

B

C

160 *De tempore sequendam opinor sententiam Baronii et Tillemontii, qui existimant insignem illam lucubrationem in eremo perfectam a Chry- sostomo. Socrates quidem libros ad Stagirium, Græce πρὸς Σταγίριον, non adversus Stagirium, ut verba Græca male expressit Valesius, scriptos as- serit, postquam ad diaconatum promotus erat Sanctus: sed ipsius auctoritas exigui omnino est ponderis, ut fatetur Montfauconus, licet ejus opi- nionem sequatur ob rationes quas examinabimus. Allato Operis initio, quod dedi man. 157, ita in Monito prævio ratiocinatur Montfauconus: Allo- quitur (istis verbis) Stagirium Antiochiæ tunc degentem; dumque ait se domi manere coactum ab infirmitate corporis, nec posse Stagirium adire, subindicat se eadem in urbe commorari: nam si tunc in deserto et in montium recessibus degisset, hoc ipsum, ut videtur, dicturus erat. Verum hoc ratiocinio mihi non videtur evinci, Antiochiæ fuisse Chrysostomum, dum scripsit ad Stagirium, nedum fuisse diaconum. Nam primo necesse non erat, ut Chrysostomus locum diceret, ubi degebat, cum ille haud dubie Stagirio esset cognitus. Secundo locus ille tam longe non aberat Antiochia, ut Chrysostomus non potuisset Antio- chiam ad Stagirium venire, nisi corporis infirmi- tate fuisset impeditus.*

161 *Quod porro ut certum supponit Montfau- conus, Stagirium Antiochiæ tunc degisse, conje- ctura tantum nititur incerta, ex qua illud colligit Tillemontius Nota 12. Chrysostomus lib. III p. 223 ait Stagirio, eat ad xenodochium, ad carcerem, ad balnearum vestibula, ad pauperum diversio- rium, ut multiplicia morborum variarumque mi- seriarum genera intueatur: indeque concludit Tillemontius, eum fuisse in urbe, ubi illa erant, et verisimiliter Antiochiæ. Verum incerta est illa consecutio. Etenim, si omnino voluerit Sanctus, ut Stagirius loca illa adiret, et non potius ita lo- cutus sit, ut ipse brevi oratione, Stagirius vero cogitatione, multorum simul miseries percurreret, poterat Stagirius ad omnia loca se conferre, etsi non in ipsa urbe degeret, si solum esset in mona- sterio aliquo urbis satis vicino. Certe Stagirius multa adierat loca, ut sanationem consequeretur; sed spe sua frustratus, domum redierat, teste Chrysostomo lib. I pag. 179. Cur igitur alia adire non poterat alia de causa, etsi non in urbe, sed in monasterio suo degeret? At supponamus tan- tisper, ipsum fuisse Antiochiæ; tanto erit certius, ibidem non fuisse Chrysostomum. Quis enim cre- dat, Sanctum nostrum non fuisse impeditum sua infirmitate, quo minus tres tantæ molis libros scriberet; tanto vero eidem impedimento fuisse infirmitatem, ut commorantem in eadem urbe amicum adire non posset?*

162 *Nunc rationes subdo, quibus inducor ad credendum, in monasterio potius, quam in diaco- natu, Opus illud fuisse exaratum. Primo Chry- sostomus insinuat, se monachum fuisse, dum Stagirius primum a dæmone correptus est; nul- libi vero innuit, se postea morbo coactum fuisse Antiochiam redire. At verisimiliter non siluisset, si vitam deserere monasticam morbo fuisset co- actus. Secundo ait Chrysostomus lib. II pag. 181: Plurimosque hic, dum tua narrarent instituta, compunxerunt. Atqui verisimile non est, spectantia ad Stagirium narrata plurimis fuisse Antiochiæ, ne illa patri ipsius innotescerent. Illud hic igitur non de Antiochia videtur intelligendum, sed de monasterio, in quo degebat Chrysostomus. Itaque probabilius existimo, tres libros ad Stagirium scriptos*

D
Credit non-
nemo hoc Opus
Antiochiæ in
diaconatu
scriptum:

E
at illud non
evincunt ullæ
rationes:

F
probabilius
scriptum est
in solitudine
anno 377
aut 378.

AUCTORE
J. S.

A scriptos esse anno 377 aut 378, antequam ad speluncam se reciperet Chrysostomus, ut solus ibi habitaret; infirmitatem vero hanc, de qua initio loquitur, aliam fuisse ab illa, qua Antiochiam redire coactus est, neque adeo fuisse gravem. Fa-teor tamen rationes, quas allegavi, non tam gra-ves esse, ut tempus conscripti Operis omnino sit certum.

Aliqua mira-bilia incerta
ex Georgio.

163 Georgius Alexandrinus apud Saviliū pag. 169 varia narrat ordine naturali superiora, quæ vult Chrysostomo contigisse in vita monasti-ca. Primo exponit apparitionem Apostolorum Pe-tri et Joannis, quæ significat eximium Sancti in exponendis sacris Scripturis peritiam, si vera est. Nam S. Joannes ei Scripturæ volumen tradidisse dicitur, Petrus claves. Totius vero visionis testis citatur Hesychius, qui eam narrasse fratribus asseritur. Mox pag. 170 Georgius referre incipit aliqua miracula, nimirum nobilem Antiochenum capitis et oculi malo Sancti patrociniō liberatum: deinde Antiochenum alterum nobilem, Archeluum nomine, qui lepra erat infectus, emundatum. Post alia quædam de secutis Sanctum ad vitam monasticam, adjungit pag. 173 miraculum de oculo dextero restituto cuidam Eucleo, et mox aliud de sanato sanguinis fluxu Christinæ: imo et sævum leonem sub fixa cruce occisum affirmat. Verum illa omnia magis incerta sunt, quam ut attentionem nostram mereantur: neque plura de iis addenda censeo, cum tacuerint veteres, fides vero Georgii non satis probata sit. Hisce igitur breviter perstrictis, redeamus ad certiora.

§ XIII. Sanctus morbo coactus redit Antiochiam, ubi ordi-natur diaconus: gesta tem-pore diaconatus, et scripta varia.

Sanctus gravi
infirmate
coactus, ex
eremo redit
Antiochiam;

C

Palladius in Dialogo pag. 41, exposita vita austera Chrysostomi in spelunca habitantis, ita pergit: Cum autem sibi opem ferre non pos-set (in corporis infirmitate,) rursus ecclesiasticum portum apprehendit. Atque id divinæ providen-tiæ opus fuit, quæ ad utilitatem Ecclesiæ eum per infirmitatem a monasticæ vitæ laboribus re-traxit, ut necessitate impeditus a speluncis avel-leretur. Inde postquam altari annos quinque mi-nistrasset, a Meletio diaconus ordinatur. Ultima verba ex Græcis rectius sic reddemus Latine: Inde ordinatur diaconus a Meletio, et servivit altari annis quinque. Sic in Epitome vitæ apud Bigo-tium pag. 227; Rursus redit ad Ecclesiam, et ordinatur diaconus, et claruit annos quinque. Consentit Socrates lib. VI cap. III a Meletio ordi-natum esse diaconum. Meletius autem, qui post mortem Valentis imperatoris ab exsilio reversus erat Antiochiam, obiit anno 381 tempore concilii Constantinopolitani, ad quod profectus erat eo-dem anno, verisimiliter verno tempore, cum obie-rit circa mensem Maium aut Junium, quantum apparet. Certo non videtur obiisse 12 Februarii, ut credidit Bollandus, quia illo die fuit cultus.

ibique ordina-tur diaconus.

165 Ex hisce sequitur, ordinationem illam non posse figi post priores menses anni 381. Si modo

consideremus, Sanctum quinque annis fuisse dia-conum, et annis duodecim presbyterum, antequam consecraretur episcopus, quod factum mense Fe-bruario anni 398 videbimus, nullum restabit du-bium, quin ordinatio ad diaconatum contigerit anno 380 ad finem vergente, aut ineunte anno 381. Hinc existimo Chrysostomum anno 380 rediisse Antiochiam, et post restitutam eidem utcumque sa-nitatem eodem anno 380 aut initio 381 diaconum ordinatum. Si ordinatio facta sit anno 381, quin-que annos diaconatus et duodecim presbyteratus habemus ante ordinationem episcopalem sine aug-mento saltem notabili; si vero contigerit anno 380, septemdecim illis annis aliquot menses accesserunt.

166 Socrates lib. VI cap. III, relatæ ordinationi hæc subjungit: Posthæc Meletio mortuo Constan-tinopoli; (illuc enim profectus fuerat Meletius propter ordinationem Gregorii Nazianzeni) Joannes a Meletianorum consortio recedens, nec ta-men Paulini communionem amplexus, tres annos continuos in summa quiete vixit. Hæc ut intelli-gantur a lectoribus minus peritis, pauca breviter observanda sunt de divisione, quæ Meletii occa-sione orta erat Antiochiæ, quæque eo etiam tem-pore durabat. Meletius tempore Constantii impera-toris Ariani electus fuit patriarcha Antiochenus, adiuventibus Arianis, qui eum suis partibus cre-debant addictum. Hinc, licet Meletius statim se palam profiteretur Catholicum et orthodoxum, ali-qui ex orthodoxis eum habebant suspectum, nec cum Meletio communicare voluerunt. Ea de causa Lucifer Calaritanus, Sedis Apostolicæ legatus, anno 362 Paulinum Antiochenis ordinavit episco-pum. Hac ordinatione duos ecclesia Antiochena habebat episcopos orthodoxos, et in duas partes Ca-tholici erant divisi, aliis adhærentibus Meletio, aliis Paulino. Multi laboraverunt frustra, ut eam tolle-rent divisionem. Si credimus Socrati lib. V cap. v, pax inter utramque partem inita erat ea condi-tione, ut mortuo alterutro, alter solus deinde An-tiochenis Catholicis præesset, nullo in locum de-functi substituto. Verum ea conditio, si facta est, certe non fuit servata post mortem S. Meletii, sed in locum defuncti electus est Flavianus, nequic-quam laborante S. Gregorio Nazianzeno, ne quis Meletio substitueretur.

167 Poterat igitur dubitare Chrysostomus, qui S. Meletio semper adhæserat, an similiter adhæ-rere deberet Flaviano, cuius substitutione divisio erat continuata; Sanctumque revera dubitasse, et neutri parti tribus annis se adjunxisse, vult So-crates. Verum Tillemontius Nota 13 Socratem refutat, tamquam improbabilia hic narrantem, eaque occasione multos ipsius de S. Chrysostomo errores recenset. Inter hos ille est, quem statim allegatis verbis subjungit hoc modo: Tandem vero post obitum Paulini, ab Evagrio ejus suc-cessore presbyter ordinatur. Certum enim est, presbyterum ordinatum a Flaviano, antequam Evagrius Paulino successerat: indeque verisimile non est aut probabile, Sanctum totis tribus annis a communionem Flaviani abstinuisse, licet fortasse aliquo tempore dubitaverit, utri episcopo, Pauli-none an Flaviano, se adjungeret, quia electionem Flaviani, viri alias præclari, tamquam speratæ paci contrariam, multi improbant. Georgius Alexandrinus pag. 176 ex datis, opinor, Socratis verbis asseruit, reversum esse ad monasterium post ordinationem suam, ibique mansisse annis tribus. Verum reditus ille ad monasterium non satis con-gruit verbis Palladii, qui asserit, Sanctum quinque annis altari ministrasse, inquitque utcumque, id

eum

Sententia
Socratis, qui
tribus annis
dubitantem
facit Sanctum,

E

utrum Flavi-
ani episcopi
partes seque-
retur, non est
probabilis:

F

AUCTORE
J. S.

at magis
aperte errat,
cum ab Eva-
grio ordina-
tum dicit :

nam Flaviano
constanter
adhæsit.

Zelus cujus-
dam diaconi
ad instru-
endum ignoran-
tes :

C

non erat is
ipse Chrysos-
tomus, sed
ejus sodalis,

eum fecisse Antiochiæ, non in monasterio. Quare nec summa illa trium annorum quies, asserta a Socrate, nec reditus ad monasterium inde verisimiliter confictus, satis sunt probabiles.

168 Imo Socrates etiam plus videtur insinuare, præsertim cum subdat, Chrysostomum ab Evagrio presbyterum ordinatum; quo supponit, alienum fuisse a Flaviani communione. Hoc omnino falsum esse, evincunt ipsa Chrysostomi verba in primo Sermone, ubi presbyter erat ordinatus. Nam in eo tom. I pag. 442 de Meletio et Flaviano sic loquitur : Sane cum priorem illum patrem amissemus, qui et hunc nobis genuit, in angustia res nostræ erant... Verum ubi hic advenit, et in clara luce visus est, effecit ut omnis illa angustia veluti nubes præterierit, et omnes molestiæ evanuerint. Neque sensim nobis luctum illum exemit, sed adeo repente, quasi idem ille beatus e tumulo redivivus in hunc thronum denuo ascendisset.

169 Rursus in Homilia de S. Meletio tom. II pag. 522 hæc habet : Benignus enim et clemens Deus, misertus nostri doloris alium cito nobis dedit Pastorem, qui virtutes illius accurate referret. Qui cum sedem ascendisset, humili et lugubri veste nos statim exuit, et dolorem exstinxit, beati autem Meletii magis memoriam renovavit. Hæc omnino sufficiunt, ut credamus Chrysostomum partes Flaviani, quem multis aliis locis multum laudavit, semper fuisse secutum; licet initio caute fortasse processerit, et cum amore vitæ solitariæ, tum odio divisionis ecclesiæ Antiochenæ, a consiliis conferendis diutius abstinere potuerit. Nimis etiam censuræ, quibus Meletiani Paulinianos impetebant, efficere poterant, ut illorum consortium fugeret Sanctus. Certe post aliquot annos in Homilia de Anathemate Meletianos suos gravissimis verbis ob censuras ejusmodi reprehendit, ut videri potest tom. I pag. 691.

170 Tillemontius art. 11 factum aliquod laudabile, quod Chrysostomus narrat Hom. XLVI in Acta Apostolorum de sodali suo, ad hoc tempus non modo revocandum, sed ipsi etiam Chrysostomo attribuendum suspicatur. Factum huc transferri meretur. Sanctus illic sic præfatur : Dicam aliquid, quod uni familiarium meorum accidit. Recte hic expressa sunt verba Græca ex editione Frontonis Ducæi, ἔγωγε τι καὶ τινὶ τῶν ἐμῶν συγγενῶν συνέβη. At apud Montfauconum perperam sic exprimuntur. Dicam aliquid, quod et mihi et familiari cuidam meo accidit. Nam illud et mihi non est in Græco. Res ipsa apud Montfauconum Latine sic exponitur : Cum ira Dei incideret, et ille admodum juvenis esset, atque in diaconorum ordine : absente tunc episcopo, cum presbyterorum nullus curaret; una nocte confertim et temere baptizarunt multa hominum millia, et simpliciter baptizabantur omnes nihil scientes. Hos ille privatim accipiens, et centenos et ducentenos alloquebatur, de alia nulla re, quam de mysteriis tantum, quod nempe non concederet accedere non initiatos. Hunc putarunt multi ambientem principatum hoc facere. At ille eorum opinionem nihili faciens, non perrexit diutius id agere, sed cessavit statim; nimirum quando cessabat necessitas.

171 Factum laudat Chrysostomus, docetque illum non præbuisse justam offendiculi causam, quia legitima erat ignorantes instruendi ratio : recte vero cessasse, quando sublata erat necessitas. Ceterum nequeo existimare, diaconum illum fuisse ipsum Chrysostomum : cum enim dicat, id accidisse cuidam suo sodali, eum clare videtur a se

distinguere : et consequenter incertum est, an res contigerit tempore diaconatus Chrysostomi, an citius. Imo si consideremus tempora, facile videbimus, rem non contigisse, quando Chrysostomus erat diaconus, sed potius tempore Meletii exsulantis. Nam asserit Sanctus, absente tunc episcopo, diaconum illum suscepisse curam ignorantes instruendi. At tempore diaconatus Chrysostomi episcopus Antiochenus nunquam absuit tanto tempore, ut videatur oriri potuisse diacono necessitas illa instruendi ignorantes : illa vero facile oriri poterat tempore exsulantis Meletii : eo etiam tempore Chrysostomus erat juvenis, qualem asserit fuisse sodalem suum, dum illa peragebat.

172 Marcellinus in Chronico ad annum 398 de Chrysostomo ait : Ubi (Antiochiæ nimirum) per quinquennium continuum diaconus, multos divinosque edidit libros. Ex hisce Sancti Scriptis aliqua assignabimus inferius. Baronius ad annum 382 num. 53 et seq. existimat, Chrysostomum non solum multa in diaconatu scripsisse, sed etiam varia perorasse ad populum Antiochenum illo tempore. Verum Chrysostomus ipse huic opinioni aperte est contrarius in laudato modo Sermone, quem habuit, cum presbyter fuit ordinatus : clare enim ibi ostendit, se antea non dixisse ad concionem. Pauca huc transfero. Tom. I p. 427 sic populum alloquitur : Quandoquidem tantam aleam subivimus propter vos vestramque caritatem, qua nihil violentius aut imperiosius, ut quæ nos non admodum dicendi peritos ad dicendum pertraxit, effecitque ut ad doctrinæ stadium exiremus, licet antehac hoc palæstræ genus nunquam attigerimus, sed semper in auditorum ordine quieto silentio frui soleamus. Circa finem iterum ait : Opus quidem erat nobis et prius tutela (precum, quas petebat,) dum soli vitam degereamus a negotiis liberam etc. In Homilia XVI ad Populum Antiochenum tom. II pag. 162 dicit : Ecce secundus hic annus est, ex quo vestræ dissero caritati. Illam vero Homiliam secundo item sacerdotii anno dictam esse videbimus suo loco. Itaque publice ad populum non disseruit, quando diaconus erat Chrysostomus, ut jam observavit Tillemontius. At multa præclare eo tempore scripta vulgavit, ex quibus aliqua investigabo.

Scripta varia
edidit Sanctus,
non dixit ad
concionem tem-
pore diacona-
tus.

E

§ XIV. Tractatus ad Viduam junioem geminus : liber de Virginitate.

F

Inter priora Sancti scripta tempore diaconatus numerandum existimo elegantem tractatum, quo Chrysostomus consolatus est viduam Therasii viri primarii ætate juvenem, quique ea de causa inscribitur ad Viduam junioem. Porro hic tractatus fuit certo scriptus post tragicam Valentis imperatoris mortem, quæ enarratur pag. 345, ut non diu præterita. Nam de clade tunc accepta sic loqui incipit pag. 344 : Et quoniam hujus belli mentio incidit, magnum mihi viduarum agmen occurrit, quarum aliæ olim ex virorum quidam dignitate plurimum splendoris acceperunt, nunc vero repente omnes nigra ac luctuosa stola amictæ omne tempus in lacrymis ducunt. Hinc nullum est dubium, quin de Theodosio lo-

Liber ad Vi-
duam junio-
rem

quatur,

A *quatur, quando dicit uxorem ipsius timore quasi exanimatam, eo quod vir ipsius ab eo tempore, quo diadema suscepit, usque ad hodiernum diem in bello et praeliis versetur, verecundiaque et probris, quibus undique afficitur, magis quam ex calamitatibus tabescat.*

scriptus probabilius
anno 381 :

174 Nam Theodosius bellum contra Gothos, quo Valens perierat, feliciter prosecutus est, et cum ipsis conflixit anno 379 et 380 ; sed ante annum 381 tantas non retulerat de Gothis victorias, ut eorum compescuisset insolentiam, de qua Chrysostomus multa subjungit, ita pergens : Quod enim antea numquam, nunc evenit, ut barbari propriam relinquentes regionem, multa stadiorum millia regionis nostrae percurrerint, et agris incepsis captisque urbibus, domum redeundi omnem cogitationem abjecerint. Multa alia de Barbarorum illorum insolentia subjunguntur. Quare cum res Gothorum maxime labare cepissent anno 381, et pax cum illis secuta sit anno 382 ; existimo tractatum illum fuisse conscriptum anno 381. Etenim figi nequit anno 379, quo Theodosius factus est imperator, nec anno 380, quo Chrysostomus aeger Antiochiam rediit. Eligendus igitur annus 381 aut 382 ; et prior quidem mihi apparet probabilior, quia de Gothorum arrogantia tam multa dicuntur, ut ea vir dici potuisse videantur anno 382. De bello illo Theodosii cum Gothis videri potest Tillemontius tom. V Imperatorum in Theodosio.

hunc de morte mariti consolatur, hortaturque, alium ne cupiat.

175 Occasio scribendi erat dolor illius viduae, quae post annos quinque matrimonii cum Therasio, viro nobili, pio et probo, quem brevi ad praefectorum thronum sperabat evehendum, hanc tam dilectum conjugem immatura morte amiserat. Hanc igitur viduam consolandam illo Opusculo suscepit Sanctus, postquam prima mœroris vehementia nonnihil deferbuerat, ut ipse circa initium declarat. Audivimus enim, inquit, a patruo tuo, confidendum posthac esse : nam et famulas, quae paulo honoratiores sint, audere de his rebus prolixos inferre sermones ; imo externas quoque mulieres, atque eas, quae aut genere tibi cognatae, aut alias quavis ratione ad hoc munus obeundum sunt idoneae. Quod si illarum sermones admittis ; valde confidimus, ac pro certo habemus fore, ut nostros non contemnas, sed quietem ac tranquillitatem, quoad poteris, ipsis audiendis adhibeas. Porro Chrysostomus non solum piis rationibus viduam illam consolatur, sed non obscure etiam hortatur, ut ne alium ducat maritum, in viduitate vero permaneat, solumque Deum quaerat. Donec igitur, quemadmodum dicebam, ait pag. 341, cum beato Therasio vivebas, eum ille tibi honorem tuorumque commodorum studium praestitit, ejusmodi a viro exspectanda erant. Nunc autem illius loco habes Dominum omnium Deum, qui cum antea tibi affuit, tum vero id nunc multo impensius ac cumulatius faciet. Pag. 547 : Cœlum quære, et omnia quaecumque ad vitam illic degendam conducunt, ac nihil eorum, quae hic fiant, lædere te poterit, ne ipse quidem tenebrarum imperator, dummodo ne nobis ipsi noceamus. Nam etsi quis bonis spoliaret, etsi corpus concidat, nihil horum ad nos, modo animus nobis incolumis maneat. Plura non adduco : at historica non pauca ex eodem Opusculo jam ante recitavi.

Ad eandem probabilius scripsit de non iterando conjugio ;

176 Apud Montfauconum tom. I pag. 349 huic aliud subjungitur Opusculum, cui hic praefixus est titulus : Ejusdem ad eandem de non iterando conjugio. Titulus ille insinuat, Opuscu-

lum istud quoque directum esse ad viduam Therasii. Præterea huic sententiæ favet argumentum ipsum de non iterando conjugio : nam quod in primo Opusculo variis locis suaserat, id in hoc multis omnino persuadere argumentis nititur. Verumtamen, quia Sanctus in illo Opusculo non unam nominatim viduam, sed omnes generatim alloquitur, Tillemontius art. 12 et Montfauconus in Monito pag. 337 existimant, non fuisse scriptum ad eandem viduam, sed potius esse sermonem pro concione dictum. Montfauconus id colligit ex conclusione Opusculi, quia illud claudit hoc modo : Quoniam ipsum (Christum) decet omnis gloria, honor et adoratio etc., sicut concludere solet homiliae. Hæc, inquit, concionis epilogum esse nemo non videt. Quare vel in titulo illud : Ad eandem, a librario quodam temere adjectum est ; vel, si eam orationem ad Therasii uxorem vere miserit Chrysostomus : ipsam postea homiliae more concinnatam in cœtu recitaverit. Verum huic opinioni deinde minus inhæsit in Vita pag. 97 : sed dubitat, liberne sit an homilia.

177 Quidquid alii senserint, mihi videtur liber aut tractatus esse, non homilia ad populum. Neque enim solebat Chrysostomus ita totum sermonem ad unum hominum genus dirigere, sicut hic liber ad solas dirigitur viduas. Nihil etiam in toto tractatu invenio, quo evinci possit, sermonem dirigi ad circumstantem multitudinem. Quod vero spectat ad conclusionem, ipse Montfauconus de ea sic notat : Hæc vulgata conclusio deest in Colbertino (codice), estque fortasse additamentum librarii. Major igitur suspicio est, additam esse conclusionem illam, quam titulum. Præterea, etsi conclusio certo esset Chrysostomi, ex ea non fieret certum, homiliam potius esse, quam librum. Certe in fine Commentarii in Epistolam ad Galatas similis reperitur clausula : neque tamen ex illa legitime concluderetur, Commentarium illum, sicut modo exstat, ad populum fuisse peroratum. Poterat Sanctus laudem Sanctissimæ Trinitati adscribere in scriptis Opusculis æque ac in homiliis, licet illud non ubique fecerit. In hoc autem Opusculo mentio fit de Christo ante conclusionem, eaque occasione invitari etiam poterat ad ipsum cum Patre et sancto Spiritu laudandum. Itaque probabilius mihi apparet, titulum esse legitimum, et hoc quoque Opusculum in diaconatu exaratum, inscriptumque uni viduæ, ut omnibus prodesset.

178 Ceterum, quidquid sit de tempore scripti Opusculi, Sanctus solum suadet, ut viduæ secundas nuptias non contrahant, sicut Apostolus virginitatem suadet, non vero præcipit. Hanc mentem suam jam ante declaraverat, et in fine iterum declarat his verbis : Hæc non, quo necessaria judicarem, attulimus ; aut quo illas, quæ in viduitate permanere nolunt, condemnarem ; sed hoc unum cohortatione admonitioneque nostra agentes, ut ne terræ perpetuo affixæ hæerere velint, sed semel solutæ in libertate maneant, ad cœlum aspirent, cœlestem vivendi rationem adhibeant, ac junctæ Christo ea omnia præstent, quæ iis conveniunt, quæ tantum nactæ sunt Sponsum : quoniam ipsum decet omnis gloriæ etc.

179 Montfauconus in Vita Chrysostomi pag. 97 post Opuscula modo memorato de alio molis majoris ita loquitur : Longissimum et eximium de Virginitate librum, qui plusquam sexaginta octo paginas implet, emisisse Joannem putamus Antiochiæ, et antequam presbyter esset. Quod enim Antiochiæ ediderit, ipse testificatur Homilia

nam id Opusculum liber est, non homilia :
E

F
in eo Chrysostomus dissuadet, at non improbat secundas nuptias.

Liber de Virginitate certo ante episcopatum compositus,

AUCTORE
J. S.

lia XIX in epistolam ad Corinthios his verbis :
« Si autem præterimus ea, quæ dicenda essent
« de virginitate, nemo nos negligentiae damnet.
« Integer enim liber in hunc locum a nobis est
« editus : et cum quam potuimus accuratissime
« et diligentissime omnia illic persequuti simus,
« supervacaneum esse duximus, ea rursum hic
« exponere. » Locum porro illum, quem Hom. XIX
in Epistolam I ad Corinthios in argumentum sibi
proponit, scilicet, « Bonum est homini mulierem
« non tangere » etc., in hoc de Virginitate libro
perpetuo versat et discutit ; ita ut perinde cer-
tum sit, hunc de Virginitate librum in Homilia
illa commemorari, ut certum est, ipso teste
Chrysostomo, et fatente Tillemontio, Homilias
in Epistolam I ad Corinthios Antiochiæ habitas
fuisse... Indubitatum itaque est, ... librum de
Virginitate emissum Antiochiæ fuisse...

ac probabilius
in diaconatu :

B

180 Quo tempore autem illum scripserit, nus-
quam reperimus. Probabiliter tamen dici posse
puto, ipsum, antequam presbyter esset, hunc
librum adornavisse, cum plus sibi otii esset.
Postquam enim presbyter ordinatus fuit, concio-
nandi officio frequentissime fungebatur, ut non
vacaret ipsi tam prolixos concinnare libros. Alio-
quin autem, si presbyter hæc scripsisset, in ho-
milias, ut credere est, totum distribuisset, ut
Homilias de Pœnitentia, de Incomprehensibili,
de Lazaro etc. *Hoc ratiocinium certo evincit,
librum illum Antiochiæ editum fuisse, aut certe,
antequam Antiochiam relinqueret Chrysostomus.
At dubitat ipse Montfauconus tom. I pag. 267
in Monito ante librum de Virginitate, utrum forte
editus non sit, quando in solitudine degebat
Sanctus. Fateor, certo evinci non posse, in diaco-
nato editum esse. Attamen id mihi apparet veri-
simillimum, cum quod Sanctus toto diaconatus
tempore libros videatur scripsisse, ideoque otium
habuerit sufficiens ad hunc cum aliis illi tempori
innectendis concinnandum, tum quod eo tempore
de viduitate scripserit, quæ materia vicina admo-
dum est argumento de Virginitate. At in solitudine
non videtur de tali materia egisse, nec totum
tempus ita studiis impendisse.*

refutatur Til-
lemontius
illud Opus
episcopatus
innectens.

C

181 Tillemontius Nota 46 fatetur, librum de
Virginitate videri commemoratum a Chrysostomo
supra laudato, illum tamen innectit tempori epi-
scopatus, quia Chrysostomus in eo num. 9, apud
Montfauconum pag. 275 sic loquitur : *Ecquidigi-
tur conjugium veto, qui conjuges non accusem ?
Stupra veto et adulteria, matrimonium non
item : et illa audentes castigo, atque ab Ecclesiæ
cœtu proscribo. Existimat ille, non sic loqui
potuisse Sanctum, nisi fuisset episcopus. Verum
ostendit Montfauconus in Monito, Chrysosto-
mum aliis quoque locis tanta cum auctoritate
locutum esse, antequam esset episcopus ; nititurque
ostendere, Chrysostomum ea dicere in persona
S. Pauli, seu S. Paulum inducere loquentem.
Mihi sane non videtur necesse, ut eo recurramus.
Loquatur Chrysostomus ipse : quid tandem signifi-
cabunt verba illa, Ab Ecclesiæ cœtu proscribo ?
Hoc nimirum, mea quidem sententia, Ab Eccle-
siæ cœtu proscribendos censeo et doceo. Etenim
satis usitatus est ille loquendi modus. Illa ipsa
verba, quæ præcedunt : Stupra veto et adulteria,
sic fere exponenda sunt. Quippe sic loquens non
significat, se legem ferre ad stupra prohibenda ; sed
docere se, ea esse vetita, Nullum igitur est dubium,
quin ante episcopatum Sanctus ediderit insigne
illud Opus de Virginitate : neque illud ulli tem-
pori tam probabiliter innecti potest quam diaco-*

nati. In eo Sanctus non solum virginitatem
magnis elogiis extollit, sed egregia simul Virgini-
bus dat præcepta ad recte et sancte vivendum.

§ XV. Liber in S. Babylam contra Julianum et gentiles : nequit ostendi, Sanctum in eo tractatu contra historiam S. Babylæ errasse, ut aliqui credunt.

Postquam sacerdotes, monachos, viduas, vir-
gines a S. Chrysostomo ante dignitatem pre-
sbyteratus susceptam instructos vidimus, aliaque
ab eodem conscripta Opuscula, tempus est, ut
et gentiles ipsius calamo impugnatos videamus.
Etenim tempore diaconatus calamum exercere
cœpit contra gentiles, et nominatim Julianum im-
peratorem apostatam, et Libanium sophistam,
suum olim in eloquentia magistrum. libro satis
prolixo impetiit. Opusculum illud apud Ducæum
habetur tom. I Operum Chrysostomi ; apud Mont-
fauconum vero tom. II. Hic vero pag. 573 San-
ctus de combusto Apollinis prope Antiochiam
templo, quod conflagravit tempore Juliani apos-
tate anno 362, sic loquitur : *Ecce namque vige-
simus annus ex illo tempore agitur etc. Ex hoc
loco Baronius, Tillemontius et Montfauconus
recte colligunt, librum illum a Chrysostomo
scriptum esse circa annum 382, sive tempore dia-
conatus.*

Liber in
S. Babylam
contra Julia-
num et genti-
les circa
annum 382

E

183 Hermantius quidem in Vita cap. XX cre-
dit, serius esse compositum, quando Sanctus erat
presbyter, quia putabat orationem esse pro con-
cione habitam. At ea opinio est improbabilis :
licet enim Chrysostomus, subinde sermonem ali-
quo modo dirigat ad populum, id alias etiam
faciunt, qui Opuscula a multis legenda scribunt ;
ita ut ex eo nihil possit inferri. Contra libri pro-
lixitas satis ostendit, non fuisse pro concione dic-
tum. Stylus quoque libri magis est quam homi-
liæ : et pag. 560 Chrysostomus aperte dicit, se
hæc scribere, ubi sic habet : *Ideo enim vivis etiam-
num testibus hæc scribo, ne quis me vetera
quædam ignorantibus narrantem, magna licen-
tia mentiri existimet. Ex iis enim, qui ea vide-
runt, et senes et juvenes adhuc supersunt, quos
rogo omnes, ut si quid a me additum fuerit, acce-
dant meque redarguant : sed quod aliquid addi-
derim me arguere non possunt ; quod omiserim,
possunt. Nullum igitur est dubium, quin liber sit
contra gentiles scriptus, non homilia coram popu-
lo habita.*

scriptus est ;
non ad concio-
nem dictus.

F

184 Præterea ex allegatis verbis liquet, ma-
gnam in hoc Opusculo curam fuisse sancto Diaco-
no, ut non nisi vera narraret facta. Et sane non
sola Viri sanctitas nobis persuadere debet, mag-
nopere advigilasse Chrysostomum, ne quid falsi
produceret ; verum ipsi quoque, quos impetebat,
adversarii cautum quam maxime in hac parte
reddere poterant. Redarguendum suscipiebat Ju-
lianum imperatorem, cujus fama gentilibus omni-
bus

In hoc Opere
Sanctus ma-
gnam veritatis
curam habuit,

A *bus erat carissima, et cujus vindices esse poterant, quotquot vivebant eruditi gentiles. Carpebat et ridebat viventem Libanium, sophistam ætate pro-
vectum, eloquentia multisque scriptis celebrem, qui nec Julianum nec seipsum sivillet inultum, si Chrysostomus falsareferendo occasionem dedisset, qua ipsum ille vicissim carpere et ridere potuisset. Summa igitur erat necessitas accurate veritatis, ne gentiles dicerent se impeti fictiliis historiis. Porro, sicut erat necesse, ut non nisi vera allegaret facta; ita tempore et loco videtur fuisse satis vicinus illis, quæ refert de martyrio et causa martyrii S. Baby læ, ad non errandum in paucis factis, quæ de iis allegat.*

ut necesse omnino erat.

185 Quippe scribebat Antiochiæ, ubi res erat peracta. Scribebat annis circiter centum et triginta post S. Baby læ martyrium. Toto tempore intermedio Antiochia suos habuerat episcopos cum clero. Quis igitur credat, nulla de martyrio S. Baby læ servata fuisse monumenta apud Antiochenos usque ad tempora Chrysostomi? Quis prudens existimet, virum tam religiosum, tam sapientem, tam prudentem, incertis vulgi rumoribus usum esse, ut religionem Christianam contra gentiles eruditos, eloquentes, audaces propugnaret? Hæc sane mihi incredibilia apparent. Quin et incredibilia apparere debebant Tillemontio, qui observat, historiam vitæ et miraculorum S. Baby læ tanti momenti pro tota Ecclesia visam S. Chrysostomo, ut omni sua usus sit eloquentia ad eam enarrandam, eaque utatur ad gentiles confundendos. Sic enim loquitur tom. III Monum. Ecclesiæ, quando articulum de S. Baby læ orditur.

Attamen Tillemontius et Montfauconus credunt,

186 Verumtamen Tillemontius loco allegato et in Annotatis, rursumque tom. III Imperatorum Nota I in Philippum, multos in S. Chrysostomo agnoscit errores, talemque de S. Baby læ refert historiam, ut gentiles Sanctum nostrum non immerito ridere potuerint, tamquam ineptum declamatorem, insulas fabellas allegantem, si credere malimus crisi Tillemontianæ, quam diligentia Chrysostomi gentiles oppugnantis. Tillemontio sane credidit Montfauconus in Monito prævio: et licet Boschiùs noster in Historia chronologica patriarcharum Antiochenorum pag. 16 et seqq. Tillemontium solidis rationibus refutaverit; Montfauconus, ignorata aut dissimulata refutatione illa opinionis suæ, fixis semel vestigiis institit in Vita Chrysostomi, ubi pag. 98 suam et Tillemontii opinionem exponit his verbis: Argumentum libri et historia martyrii S. Baby læ episcopi Antiocheni, declamatorio more exque rumore vulgi plerumque recensita, tropis redundans, in qua veritatem sæpe desideres. Nam ut certum existimo, S. Baby lam pro Christo cæsum fuisse; ita genus et causa* martyrii ex populi rumore potius, quam ex vera rerum gestarum historia a Joanne proferri, non dubium est. Quis enim, quæso, ille fuerit Romanorum imperator Christianus, qui inita cum rege Barbaro pace ea conditione, ut filium illesibi educandum traderet, acceptum pro pignore pacis filium confestim jugulaverit, eaque de causa a beato Baby læ ecclesiæ aditu interclusus, eundem sanctum præsulem in carcerem trudi et obtruncari jusserit? Hunc imperatorem quidam, sive scholiastes sive librarius, dicit esse Numerianum: quo quid ineptius? Nam vel Christianum dicere Numerianum, vel interfectorem cujusdam filii regis barbarorum, æque cum vera pugnat historia...

187 Verisimile igitur est hic imperatorem Philippum memorari, qui imperii invadendi causa

cæso Gordiano augusto, postquam per tantum scelus voti compos factus Antiochiam venerat, Paschatis tempore ad ecclesiam, precum Mysteriorumque consors futurus, accedebat. Quo comperto, S. Baby las, accedentem imperatorem repulit, ecclesiæ aditu interdixit, et pœnitentium loco se sistere jussit, donec pœnitentia abluto expiatoque scelere, ad communionem Ecclesiæ postea reciperetur. Hanc a sancto præsule repulsam grato animo modesteque tulisse Philippum, narrat Eusebius, itemque pœnitentium locum adisse; ac tum, posteaquam tam grave peccatum secundum Ecclesiæ statuta per confessionem deposuerat, in ecclesiam admissum fuisse. Sub hæc autem, imperante Decio Christianorum hoste, S. Baby las pro Christo cervicem dedit. Quod de pœnitentia deque Christianismo Philippi ab Eusebio dicitur, non quasi certum, sed ceu a quibusdam ab se auditum narratur, et a multis vocatur in dubium. Verisimile porro est, ex historia illa Gordiani, a Philippo cæsi, manasse illam, quam superius ex Chrysostomo retulimus; sed ita deturpatam deformatamque in omnibus fere sui partibus, ut alia penitus esse videatur. Hactenus Montfauconus Tillemontium secutus. At velim mihi ignoscant eruditi viri, si candide edixero, totam hanc crism non solum videri injuriam in S. Chrysostomum, qui sic in plurimos absurdissimosque lapsus esset errores; sed eandem æque esse ridiculam, sanoque judicio contrariam, a omni destitutam fundamento.

188 Accipe primum, lector studiose, quot errores quamque absurdi et incredibiles attribuantur Chrysostomo. Etenim primo Philippus occidit imperatorem Romanum. Chrysostomus vero occisum dicit barbari regis filium. Philippus teste Julio Capitolino, Gordianum occidi per milites jussit. Chrysostomus manu imperatoris cædem scribit peractam. Philippus occidebat, ut solus imperaret. Chrysostomus imperatorem ad cædem illam pervenisse dicit ex sola crudelitate et perfidia, qua innocentem peremit pro pacis pignore traditum. Itaque, si vera sit conjectura adversariorum, Chrysostomus absurdissimam et Romano imperio ignominiosam commentus est, aut certe scripsit fabellam. Neque enim tam parum erat versatus in rebus historicis, ut historiam Gordiani et Philippi videatur ignorasse, aut sic potuerit deturpare. Secundo, si credamus crisi adversariorum, Philippus repulsam moderate tulit, plurimamque ex ea utilitatem hausit. At Chrysostomus de suo imperatore affirmat pag. 544: Sine emendatione mansit. Et pag. 551: Neque enim ille quidpiam ex loquendi libertate ad imperatoris utilitatem lucratus est... Acsi enim non satis esset necem patrasse, et in templum Dei impudenter insiliisse, cædi cædem alteram adjecit. Statuunt adversarii martyrium S. Baby læ contigisse sub Philippi successore. At Chrysostomus clare dicit, martyrium S. Baby læ illatum ab illo ipso imperatore, quem ab ecclesia arcuerat. Hic consideret æquus lector, quam gloriosum fuisset S. Baby læ, si imperatorem æque mandatis suis habuisset obsequentem, ac Ambrosius obedientem in simili casu habuit Theodosium; perpendatque, an ejusmodi factum ignorari potuisset Antiochiæ, si id omnino ibidem accidisset. Attamen non modo modestam illam imperatoris obedientiam ignoravit Chrysostomus, sed miser ille imperator, illo teste pag. 552, graviora prioribus posteriora adjunxit. Postquam enim juvenem illum pegerat, a cæde ad inferendam templo injuriam progressus

AUCTORE
J. S.
Historiam
S. Baby læ.
prout scripta
est a Sancto.

plurimis turpibusque erroribus fedatam esse.

F

AUCTORE
J. S.

progressus est, ac rursus ulteriori via procedens, ad arrogantiam contra sacerdotium exhibendam se accinxit, Sanctumque ferro vinctum, et in carcerem conjectum sic ultus est, beneficio pœnas rependens etc. *Vides, opinor, lector, in quantos errores lapsus sit Chrysostomus, si recta sit adversariorum opinio.*

Et Eusebio, incertis conjecturis expósito, credidit Tillemontius,

189 *At videamus, unde in eam opinionem deductus sit Tillemontius. Eusebius lib. VI Historiæ cap. XXXIV ita scribit: Interea cum Gordianus sex totis annis Romanum imperium administrasset, Philippus una cum Philippo filio in ejus locum successit. Hunc utpote Christianum, fama est in postrema Paschæ vigilia precationum in ecclesia participem simul cum reliquo populo fieri voluisse: sed episcoporum, qui tunc Ecclesiæ præerat, non prius illi aditum permisisse, quam confessionem scelerum fecisset, iisque, qui humanitus lapsi fuerant, et in pœnitentium ordine stabant, sese adjunxisset... Et imperator quidem libenter obtemperasse dicitur, sincerumque ac religiosum affectum timoris Dei operibus ipsis declarasse. Hunc locum Eusebii, famam referentis incertam, ita adoptat Tillemontius, ut simul annum, locum, et episcopum non nominatum, assignare se posse crediderit. Nam statuit, rem peractam anno 244 Antiochiæ, et S. Babylam fuisse episcopum illum, qui Philippo ingressum in ecclesiam interdixit. At nihil horum habet Eusebius.*

Philippum imperatorem a S. Babyla ab ecclesia pulsum an. 244.

190 *Auctor Chronici Paschalis, alias Alexandrini dicti, Babylæ Antiocheno rem attribuit, sed annum tacet. Nam apud Cangium pag. 270, ad Indictionem XIV, Chronicon istud, multis fabulis inquinatum, habet sequentia: Ex majorum porro relatione et hoc de S. Babyla ad illos pervenit uti his, qui ante hæc tempora vivere, narravit beatus Leontius Antiochiæ episcopus. Hic Decius sanctum Babylam, non solum quod Christianorum religionem profiteretur, interfecit: sed et quod imperatoris Philippi uxorem, atque adeo ipsum Philippum, utrumque Christianum, ab ædis sacræ ingressu arcere est ausus etc. Idem auctor pag. 274 ad Indict. III, martyrium S. Babylæ figit sub Caro imperatore, anno 284, sive duos ille Babylas Antiochenos episcopos faciat, sive in eodem sibi contradicat, quod non examino. Certe auctoritas illius Chronici ob multas fabulas, quibus redundat, nullius est momenti.*

C
At verisimile non est, Philippum

191 *Quam parum sit verisimilis conjectura Tillemontii, stramineo hoc fundamento nixa, nunc considerabimus. Tillemontius tom. III Imperatorum Nota 1 in Gordianum disputat ambigue de tempore mortis ipsius. Vult ille Gordianum esse occisum mense Martio anni 244 contra Pagium, qui mortuum statuit post 7 Calendas Maias, quia exstat lex illo die ab eo data. Sententia Pagii ideo mihi probabilior apparet, quia Gordianus fuit occisus, dum redibat ab expeditione contra Persas, fatente Tillemontio. Atqui non est verisimile, expeditionem illam media hieme cœptam esse, ut fieri tamen debuit, si ab ea Gordianus redibat mense Martio. Itaque probabilius est, Gordianum occisum tempore æstivo, præsertim cum sic inchoare potuerit septimum imperii annum qui in aliquot nummis Gordiano attribuitur. Stante autem hac epocha mortis Gordiani, non poterat Philippus esse Antiochiæ ante Pascha anni 244. Porro, etsi crederemus Gordianum occisum mense Martio; ne sic quidem verisimile fieret, Philippum ante Pascha fuisse Antiochiæ. Certe antequam ex finibus Persarum cum exercitu discederet, mortuo Gor-*

diano, pacem iniit cum Sapore Persarum rege, eamque juramento firmavit.

192 *Hæc vero pax inter Philippum et Saporē paucis diebus coalescere non potuit: nam Sapor ad interiora regni se receperat, et Romanus exercitus cum Philippo erat prope Euphratem. Tam longe igitur invicem distabant Sapor et Philippus, ut conclusio et confirmatio pacis saltem aliquot hebdomadas absumpserit. Deinde Philippus cum exercitu erat trans Euphratem longe admodum ab urbe Antiochena. Quare nequeo concipere omnia illa, quæ narrat Tillemontius ipse in Philippo art. 2, peracta fuisse, et Philippum tamen fuisse Antiochiæ ante Pascha. Quin potius dubitare possumus, an Philippus Antiochiā omnino venerit: nam id a nullo auctore vetere assertum inveni. Quare, si vera sunt, quæ de pœnitentia Philippi narrat Eusebius, illa serius facta sunt, et Romæ potius quam Antiochiæ. S. Fabio Papæ ea verisimilius attribuuntur, quam S. Babylæ, ut videri potest in S. Fabiano ad 20 Januarii. Vel sola auctoritas S. Chrysostomi sufficere debet, ut credamus, S. Babylæ non obtemperasse imperatorem, quem arcebat ab ecclesia: neque enim rem tantam ignorare potuisset, si facta esset. Itaque narratio Eusebii certo erit falsa, si quis velit Antiochiæ facta esse, quæ ille ex sola fama asseruit.*

1) Antiochiæ fuisse in Paschean. 244.

193 *At Christianus erat imperator, de quo agit Chrysostomus, si credimus adversariis, qui id tamquam certum supponunt. Mihi vero id adeo non apparet certum, ut non dubitem reponere, certo esse falsum. Sane Chrysostomus in libro contra Judæos et gentiles, tom. I Operum pag. 578 ita loquitur: Gentiles erant imperatores, Augustus, Tiberius, Nerō, Vespasianus, Titus, et post illum omnes usque ad tempus beati Constantini imperatoris: omnesque illi, alii minus, alii vehementius Ecclesiam oppugnabant, tamen oppugnabant omnes. Quod si qui eorum visi sunt mitius agere; hoc ipsum tamen quod imperatores palam in impietate viverent, materia bellorum erat etc. Non disputo, an certa sit hæc sententia Chrysostomi, cum aliqui Philippum excipiant, et de eo probabiliter in utramque partem disputetur. At ex allegatis verbis concludo, Chrysostomum in ea fuisse opinione, ut crediderit omnes imperatores ante Constantinum fuisse gentiles. Qua igitur probabilitate dicemus, Chrysostomum de Christiano loqui imperatore, dum narrat imperatorem a S. Babyla ab ingressu ecclesiæ prohibitum? Potuitne sic loqui, si Christiani imperatoris historiam in Opere non diu ante scripto ipse narrasset? Aveo intelligere, an adversarii nostri eadem reverentia, qua ipsi absurdissimos errores impingunt, contradictionem apertam Sancto sint adscripturi.*

Credidit nimirum, Babylam certasse cum imperatore Christiano;

194 *Verum gentilem fuisse imperatorem, quod de agitur, ex illo ipso libro, quem examinamus, clare ostendam. Chrysostomus pag. 548 num. 7 et 8 comparat Christianorum nobilem libertatem cum turpi gentilium lucri amore, atque ita de gentilibus loquitur: Itaque ubicumque contingit quempiam imperatorem creari, qui cum illis religione non consentiat, si quis idolorum templa ingrediatur, in muris passim videbit extensas araneorum telas etc. Addit multa, ut ostendat, sola spe lucri idola gentilium fuisse culta. Tum de Christianis sic disserit: At nostra non hoc se habent modo, sed plane contrario. Cum enim quis religione nobiscum consentiens imperatorium adit thronum, Christianorum res segniores evadunt, tantum abest, ut humanis honoribus erigantur:*

at certum est, ipsius certamen fuisse cum gentili:

E

E

AUCTORE
J. S.

A *gantur: cum autem quis impius, nobis plane infestus innumerisque nos malis afficiens, imperium tenet, tunc florent nostra et splendidiora efficiuntur, tunc præmiorum et tropæorum tempus, tunc coronarum, præconiorum, ac fortitudinis exhibenda occasio. Quis nisi plane stupidus ad hæc verba attendere poterit, qui non videat, certamen S. Babylæ non fuisse cum imperatore Christiano secundum Chrysostomum, sed cum impio et gentili? Factum enim S. Babylæ extollit, ex eoque infert, res Christianorum floruisse, dum imperabant gentiles. Itaque si Chrysostomus credidit, S. Babylæ rem fuisse cum Christiano, non modo ineptus erit historicus, sed ineptissimus quoque dialecticus. Certum igitur est, Chrysostomum de gentili agere imperatore: ideoque pag. 555 ait, Babylam pro veritate certasse, et pag. 554 propter Christum esse passum. Neutrum dixisset, si pro disciplina Ecclesiæ cum Christiano certasset Babylas.*

voces quædam,
quæ contra-
rium videntur
innuere,

B *195 Attamen Tillemontius Nota 1 in Philippum contendit, non posse dubitari, quin Chrysostomus loquatur de principe Christiano. Ad hoc probandum allegat voces et dictiones quasdam, ex quibus id probabiliter posset inferri, si aliunde tam clarum non esset contrarium. Lubet huc objecta, et alia similia verba transferre. Dicit pag. 546: Quapropter se totum a terra in cælum transferens, quasi illi Judici adstaret, ipsumque imperantem audiret, ut nefarium illum ac scelestum ex ovili expelleret, sic eiecit, et a reliquibus ovibus sequestravit*. Pag. 545: Quasi vile ac nullius pretii mancipium ab ecclesia expulit cum tanta firmitate animique constantia, quanto pastor scabiosam et morbidam ovem a grege arceat, cohibens ne morbus ejus cæteras oves afficiat.... Statim ergo imperanti præcepit subditus, et de omnium moderatore judicium tulit, atque damnationis sententiam emisit. Denum pag. 550 sic habet: Interim ille injurium illum punivit, quatenus sacerdoti fas erat, principum altos spiritus coercuit, violatis Dei legibus opem tulit, supplicium pro cæso juvene exegit, omnium suppliciorum gravissimum, iis certe, qui mente valent. Hisce, quæ Tillemontius observavit, addo alia, nimirum imperatorem illum pag. 553 vocari discipulum, et quasi filiis ac domesticis aut potius propriis annumerari. Hæc partim objecta sunt, partim possunt objici. At omnia illa verisimilitudinem solum aliquam imperatoris Christiani præbent: at Christianum fuisse non evincunt.*

post aliquot
observationes,

C *196 Ut igitur ad hæc respondeam, primum observo, crimen imperatoris fuisse, quod impudenter ingredi vellet ecclesiam Christianorum; Babylam vero eidem occurrisset in vestibulo, eique quantu poterat modestia insinuasse, illicitum esse gentilibus templum ingredi Christianorum. Recessit imperator hac de causa, verisimiliter quia tumultum populi verebatur, sed Sanctum comprehendendi jussit, in carcerem duci, ac postea etiam occidi. Hoc est factum, quod Chrysostomus eloquenter versat et amplificat. Cædem filii regis præcipue videtur commemorasse, ut audito scelere illo, reliquam illius imperatoris morum immanitatem cognoscamus, ut ait pag. 542. Priori crimini alterum, quod gravissimis verbis amplificat pag. 544, addidit imperator, dum ad ecclesiam Dei concessit. Huic se opposuit S. Babylas, ut habet pag. 545, et imperatorem subditus... ab ecclesiæ vestibulo eiecit, et miserum illum a sacro limine repulit, ut loquitur pag. 547: impudenter*

Septembris Tomus IV.

in sacra septa insilientem, omniaque confundentem, ceu canem aut improbum famulum a dominicis atrii depellens, *inquit pag. 550. Fecit id viriliter quidem ac genere, utpote qui vitæ curam abjecisset, eodem teste pag. 546; moderate tamen et modeste processit, dum imperatoris furorem reprimere ausus est, ait pag. 547. Neque enim, ut habet pag. 553, templi solum causa dolens hæc agebat; sed etiam affectu erga imperatorem inductus.*

197 Ex hisce aliisque habemus, S. Babylam sic locutum esse cum imperatore, ut exhibuerit charitatem patris, sapientiam doctoris et magistri, auctoritatem pastoris, amorem subditi, judicis severitatem, ac fortitudinem sacerdotis. Hinc nomina hisce correspondentia Chrysostomus attribuit imperatori; non vero quia credebatur Christianum. Vocat filium, discipulum, ovem, quia ut filius tractabatur a patre, ut discipulus a magistro erudiebatur, ut ovis noxia a reliquis per pastorem arcebat. Dolebat Babylas ob peccatum unius e suis, quia ipsum ut imperatorem suum amabat. Dicitur imperator condemnatus et punitus, quia judicis severitate habitus est ingressu in ecclesiam indignus, et fortitudine sacerdotali ab eodem ingressu est prohibitus. Hæc igitur minime ostendunt, Christianum fuisse imperatorem illum. Quin potius absurdum mihi apparet vel cogitare, Chrysostomum usum esse contentione inter Christianum imperatorem et episcopum, quæ hujus morte finem accepit, ut disputaret contra gentiles, nam ea contentio ob pertinaciam impietatemque imperatoris longe magis pudenda fuisset Christianis, quam iisdem ob episcopi fortitudinem gloriosa. Narrat igitur S. Chrysostomus, S. Babylam occurrisset gentili imperatori, templum Christianorum introeunti, aut certe ingredi volenti; sicut in Oratione II in S. Romanum martyrem tom. II pag. 610 refert, S. Romanum in vestibulo ecclesiæ se opposuisse tyranno ingressum tentanti.

accurate exponuntur.

198 At, si credimus Tillemontio, fecisset S. Babylas contra consuetudinem Ecclesiæ, si opposuisset se imperatori gentili vim meditati. Respondeo, id verum fore, si diceretur vim vi repellere voluisse. Verum id non asseritur: sed verbis intrepide simul et modeste monuit imperatorem, ne ingrederetur. Ne quidem clare edicit Chrysostomus, utrum obtemperaverit imperator: sed Babylam laudat de officio peracto. Hic dicebat imperatori: Non licet tibi ingredi, ita gentilem a Christianis separans, quantum in se erat. Præmium vero illius libertatis habuit martyrium, sive imperator tunc recesserit, sive ingredi perrexerit. Frustra Tillemontius laudat Leontium episcopum Antiochenum Arianum circa medium seculi IV, ut persuadeat, errasse Chrysostomum; ac Philippum imperatorem fuisse, cui ecclesiam interdixit S. Babylas. Neque enim credimus, Leontium ea narrasse, quæ ab eo narrata ait auctor Chronici Paschalis, cujus verba dedi num. 190. Quippe si illa de facto S. Babylæ narrasset Leontius, nec Chrysostomus contraria affirmasset, nec suppar Chrysostomo Philostorgius Arianus, qui lib. VII num. 8 docet, ab aliis Numerianum, ab aliis Decium fuisse creditum imperatorem illum, cujus ingressui in ecclesiam restitit S. Babylas.

Alia Tillemontii objectio refellitur:

199 Porro, cum constet S. Babylam martyrio coronatum esse sub Decio, non alius videtur querendus imperator gentilis, nisi quis secundum admittere voluerit Babylam sub Numeriano, eique hoc factum attribuere. Decio optime congruit

ostenditurque nihil ob stare, quo minus de Decio

AUCTORE
J. S.

immanis illa crudelitas, quam imperatori suo attribuit Chrysostomus, ideoque vix dubitandum videtur, quin de eo egerit. At Tillemontius t. III Monumentorum Nota I in S. Babylam asserit, Decium numquam Antiochiæ fuisse, quamdiu fuit imperator. Potest similiter objici, nusquam legi, per Decium fuisse occisum regis Barbari filium, ut Chrysostomus asserit de imperatore suo. Respondeo, nec itinera nec gesta Decii satis esse cognita, ut agnoscit ipse Tillemontius. Hinc nequit dici, Decium numquam Antiochiæ fuisse. Certe in Syria tempore Philippi exortus est Jotapianus tyrannus, quem occisum sub Philippo aut Decio constat. Præerat tunc illi provinciæ Priscus Philippi frater. Quis igitur tuto asserat, Decium ibidem non fuisse post occisum Philippum, ut Syriam sibi assereret contra Jotapianum aut contra Priscum: nam alteruter Syriam tenebat, quando Decius factus est imperator, nec verisimile est, Decium mox agnatum esse a Jotapiano tyranno, aut a Prisco fratre Philippi.

vera esse possint, quæ narrat Chrysostomus.

B

200 Verisimile etiam est, Decium, qui in Mœsia aut Pannonia imperator acclamatus est, antequam contra Philippum cum exercitu in Italiam pergeret, aut postmodum, pacem cum aliquo rege barbaro fecisse, eamque postea rupisse, cæso ipsius filio. Demum, si constaret, Decium non esse tyrannum illum, de quo Sanctus agit, dicendum esset, illum quidem tyrannum nobis esse ignotum; satis tamen constare auctoritate Chrysostomi de causa martyrii S. Babylæ. Certe multo probabilius est, factum tam pudendum Romano imperio ab historicis fuisse omissum, quam confictum a S. Chrysostomo. Hæc paulo longius protraxi, ut Sanctum vindicarem a turpissimis erroribus, qui temere prorsus et sine fundamento eidem attribuntur: ac ex sola inscitia rerum gestarum illius temporis.

§ XVI. Synopsis S. Scripturæ, quam edidit Montfauconus, partim potest esse Chrysostomi; sed non est tota ejusdem auctoris.

C

Montfauconus primum edidit Synopsim sacræ Scripturæ,

Montfauconus tom. VI Operum S. Chrysostomi produxit Synopsim quamdam sacræ Scripturæ, illiusque partem edidit, Sanctoque adscribendam ita censuit, ut nihil tamen certe statuere, sed iudicium eruditorum expectare se velle affirmet. In Vita Sancti pag. 98 de easic loquitur: In hoc circiter tempus (diaconatus) referenda videtur Synopsis illa Scripturæ sacræ, cujus magnam partem edidimus: non enim integra ad ævum usque nostrum pervenit. Opus esse genuinum probavi in Diatriba, ad quam lectorem mitimus. Sane Synopsim Scripturarum scripsisse eum, qui divinis Litteris addictus, earum lectioni et meditationi perpetuam dabat operam, facile credatur. Alia vero argumenta, quæ in Diatriba attulimus, orbi litterario exploranda, et ad trutinam examinanda mittimus. Ceillierus in Opere de Auctoribus sacris tom. IX cap. 1 art. 7 § 4 Montfauconum plane sequitur, ejusque argumenta breviter exhibet. Iudicium Isaaci Vossii contrarium sibi fuisse fatetur Montfauconus in lau-

data Diatriba tom. VI pag. 308. Examinabo pro instituto Operis nostri argumenta Montfauconi, antequam de re tam incerta iudicium meum qualecumque proferam.

202 Orditur ille Diatribam hoc modo: Exstat hæc Synopsis in duobus codicibus manuscriptis: quorum alter est bibilothecæ Coislinianæ, olim Seguerinæ num. 388, alter bibliothecæ Lugduni Batavorum, olim Isaaci Vossii. Prior est omnino recens, et circa typographiæ exordia, sed a perito nec indocto scriba exaratus ad fidem antiquioris; alterum etiam, etsi non licuerit oculis ipsis explorare, recentem quoque puto, fuitque ab imperitiorum amanuense descriptus. Hi porro codices ne ambo quidem totam Synopsim complectuntur, qualis ab auctore adornata fuerat; sed in alio alia deficiunt; in utroque autem tota Novi Testamenti Synopsis desideratur. Coislinianus initio exhibet præfationem, ab ipso scriptore concinnatam, et optimæ notæ: quam προθεωριαν protheoriam inscribit. Hæc autem προθεωρία tota abest a codice Lugdunensi; vicissimque Lugdunensis multa habet, quæ in Coisliniano prorsus desunt; nimirum Synopsim in Leviticum, Epilogum in Synopses librorum Regum, Synopses in Paralipomena, in Esdram, in libros Esther, Tobiae, Judith, Job, in librum Sapientiae, in Proverbia. Ex hisce duobus Mss. prodit Synopsis isthæc, in qua nonnulla etiam ex Veteri Testamento desiderantur; nimirum Synopsis Psalmorum, et quinque Prophetarum minorum. In utroque porro codice Synopsis Joanni Chrysostomo tribuitur: in titulis enim Coisliniani et Lugdunensis codicis Chrysostomi esse dicitur. Hactenus Montfauconus. Verum hæc novitas et discrepantia codicum, ex quibus Synopsim illam edidit, non favet opinioni ipsius de attribuenda S. Joanni Chrysostomo totalucubratione illa. Ad Vossii, Synopsim Chrysostomo abjudicantis, iudicium deinde sic respondet: Opinor Vossium hæc perfunctorie legisse, et ex styli fortasse ratione calculum tulisse: quam styli formam non potuit in tam compendiosa narrationeprehendere. Adhæc vero codex ille Vossianus Protheoriam illam in fronte Synopseos positam non habet: quæ sane προθεωρία sat proluxa, et a sagaci viro scripta, quasdam suppeditat notas, quæ Chrysostomo Synopsim vindicare videntur. Ita ille.

203 Audiamus aliqua ipsius argumenta. Primum sumit ex ultimis verbis, quæ sic habent: Et tres ex Catholicis Epistolis. Enumerantur ibidem libri Novi Testamenti. Hinc infert tres tantum ab auctore Synopseos admissas fuisse pro Canonicis Epistolas Catholicas, videlicet Epistolam Jacobi, primam Petri primamque Joannis. Deinde observat, ex septem Epistolis Catholicis, quas omnes maxima Orientalis Ecclesiæ pars et tota pene Ecclesia Occidentalis inter Canonicos libros censebat, tres tantum prædictas tempore Chrysostomi Antiochiæ pro canonicis fuisse agnitas. Ex duplici illa observatione infert, auctorem illius Synopseos Antiochenum esse, jamque hinc aliquam titulo conciliari fidem, in quo dicitur esse Joannis Chrysostomi. Et vere, inquit, sanctus hic Doctor, qui Scripturæ sacræ libros omnes in Homiliis suis adhibet, quatuor illarum Epistolarum (secundæ Petri, secundæ et tertiæ Joannis et Judæ) loca nusquam affert, aut saltem hujusmodi loca in ejus scriptis nondumprehendi. Ita Montfauconus.

204 Respondeo ad observationem primam, illam

D

ex duobus codicibus non admodum vetustis, in quibus multa desunt.

E

F

Ratio, qua Synopsim Antiochiæ scriptam credit,

A inepta apparet; cum locus allegatus videatur mutilus:

illam prorsus esse inutilem ad propositum, et consequenter totam hanc machinam collabi. Etenim clarum est, multa esse prætermissa in illa Protheoria tam ex Veteri Testamento quam ex Novo. Nominat auctor scriptores Novi Testamenti Paulum, Joannem, Matthæum, Lucam, Marcum, omissis reliquis. Fatente tamen Montfaucono, inter auctores Novi Testamenti saltem agnoscit Petrum et Jacobum. Quo igitur modo probabit, non plures ab illo scriptore agnitas fuisse Epistolas Canonicas ex Catholicis quam tres, præsertim cum ipse voces allegatæ insinuent, plures fuisse agnitas? Cur, obsecro, dixit ex Catholicis tres, et non potius Catholicæ tres, sicut ante dicit, Epistolæ quatuordecim Pauli; si non plures quam tres agnoverit Catholicas? Cur illarum Epistolarum auctores non nominat, sicut scriptores aliorum librorum Novi Testamenti ante nominavit, si nihil hic exciderit? Quis non potius credat, tres ex Catholicis Epistolis Joanni ante nominato adscriptas fuisse, sicut Lucæ, qui inter Evangelistas erat nominatus, deinde liber Actuum adscribitur, quam tres ex Catholicis Epistolis tantum admitti, neque addi, quænam illæ ex septem, aut quorum sint auctorum? Certe hæc non erant viri sagacis, sed supina laborantis negligentia.

B multique alii S. Scripturæ libri in Protheoria sint omisi.

205 At videamus, quo modo laudatus auctor tractaverit Testamentum Vetus. In enumeratione librorum Veteris Testamenti nusquam comparent libri Paralipomenon, Tobiae, Judith, Esther et Job, nisi forte pag. 316, ubi libri prophetici recensentur, Job legendum sit pro Ruth. Machabæorum libri expressis verbis non memorantur, hisce tamen insinuantur pag. 315: Deinde Antiochi Epiphanis gesta sequuntur etc. Nam de Antiocho agunt soli libri Machabæorum. Jam vero in ipsa Synopsi de omnibus hisce libris agitur, præterquam de Machabæorum libris, qui cum Prophetis posterioribus prætermittuntur. Contra Liber Ruth primo libris historicis, deinde propheticis annumeratur. Id fortasse ferendum esset, nisi auctor moneret, in historiis etiam prophetiam inveniri, ita ut nullo modo necesse esset, propheticis annumerare hunc librum, qui non magis videtur propheticus, quam prophetici sint reliqui historici. Itaque admodum imperfecta est illa Protheoria, qualis edita est: neque ex illa aliquid concludi potest ob crebras omissiones, sive hæc sint ipsius auctoris, sive transcribentium. Hinc similiter ruit aliud argumentum Montfauconi, qui ob prætermissam ibidem Apocalypsim iterum judicat, Opus Chrysostomi attribuendum. Certe, inquit, Joannes Chrysostomus, qui auctor Operis fertur in titulo, numquam Apocalypsi usus est in Homiliis aliisque libris suis. Magnam sane quærendi occasionem imponit laudatus scriptor tam intrepide id asserendo: at mihi otium non est relegendi iterum omnia Opera S. Chrysostomi. Novi tamen Apocalypseos verba subinde a Sancto nostro adduci, ut etiam verba quædam ex secundo S. Petri Epistola.

C Libros aliquot Novi Testamenti a Chrysostomo non fuisse habitos

206 Primo hæc verba Apocal. xx, 12, et libri aperti sunt, recitantur a Chrysostomo in Psal. cxvii, tom. V pag. 416, ubi Montfauconus in margine assignat Dan. vii, 10; nam et ibi eadem verba leguntur Latine. Græcæ non nihil differunt. Nam in Apocalypsi legitur, βιβλα ἀνεῳχθησαν; in Daniele apud Septuaginta, βιβλοι ἀνεῳχθησαν; apud Chrysostomum, βιβλοι ἀνεῳχθησαν. Epist. II S. Petri laudat Chrysostomus Hom. xxiii in Acta Apostolorum, ut observat ipse Mont-

fauconus, in margine sic notans: II Pet. iii, 10. Longe plures locos assignat Duceus ad marginem, cum pro Apocalypsi tum pro secunda S. Petri Epistola. Verum quisquis Montfauconi vestigiis insistere voluerit, contendere perget, loca pleraquæ ex aliis potius Scripturæ libris deprompta esse, quam ex illis, de quibus disputamus, quia Chrysostomus Scripturæ loca, prout memoriæ sese offerebant, allegabat. Quin et cum eodem fortasse dicet, ex aliquot librorum illorum allegatis locis non sequi, eam Scripturæ partem canonicam haberi, aut habitam fuisse Antiochiæ tempore Chrysostomi; quia illis temporibus non pauca erant in quibusdam ecclesiis, quæ legebantur quidem, sed canonica esse non reputabantur. Inutile igitur fuerit plures locos assignare.

207 Præterea, licet admiserim Epistolam secundam Petri, duas posteriores Joannis, Judæ Epistolam, atque Apocalypsim Joannis, raro admodum fuisse laudatas a Chrysostomo; hinc certo nequit colligi, illos sacræ Scripturæ libros non fuisse pro Canonicis a S. Joanne habitos. Etenim, si modo inspicimus indicem generalem locorum Scripturæ sacræ, quæ adhibentur in duodecim tomis S. Chrysostomi, sicut habetur apud Montfauconum in fine tomi decimi tertii, videbimus alios aliquot libros nihilo frequentius laudari. Ex libro Ruth nullus assignatur locus, nisi unicus in Opere imperfecto, quod Chrysostomi non est. Nullus allegatur ibi ex libro I Paralipomenon, nisi unus ex Homilia, quam inter Opera dubia reposuit Montfauconus: nullus omnino ostenditur ex prophetia Abdiæ. Atqui de horum librorum auctoritate canonica nec Syri nec ulli Catholici dubitarunt unquam. Idem quoque recensentur in Synopsi, de qua disputamus. Non minus in illa Synopsi recensentur libri Tobiae et Judith: nec tamen ullum illorum locum ex geminis Chrysostomi Operibus habet index Montfauconi. Ex libro Esther unicum assignat locum. Sic alios quosdam Scripturæ libros raro allegavit Sanctus, ut libros Josue, Judicum, secundum Paralipomenon et Cantica Canticorum. Fateor tamen me dumtaxat consuluisse indicem, cui non omnino fido. Nam libri Machabæorum ibi ne quidem comparent, licet tres de Machabæis homilias contineat tomus secundus, atque aliis etiam locis Machabæos subinde laudet Chrysostomus.

208 Hæc igitur hunc in finem allata tantum sunt, ut nemo existimet, libros illos, quos raro aut numquam allegasse deprehenditur Chrysostomus, idcirco ab eo pro canonicis habitos non fuisse: nam passim quærebat faciliores sacræ Scripturæ locos, aptioresque ad docendum; sed non curabat omnes ordine quodam adhibere libros. Ut studiosus lector perspiciat, quam fragile sit argumentum, inspiciat indicem generalem locorum sacræ Scripturæ Operum S. Augustini. Ibidem raro item assignatas videbit Epistolas canonicas et Joannis Apocalypsim, licet maxima sit moles Operum S. Augustini. Inde tamen inferre non possumus, non agnovisse S. Augustinum canonicam auctoritatem illorum librorum: omnes enim Scripturis canonicis annumerantur ab ipso S. Augustino lib. II de Doctrina Christiana cap. viii. Quare inutile est illud argumentum Montfauconi ad propositum nostrum.

209 Itaque non ulterius inquiram, quoties libros illos laudaverit Chrysostomus: sed examinabo, utrum solida sint argumenta, quibus Montfauconus probare nititur, quatuor ex septem Epistolis canonicis non fuisse in ecclesia Antiochena et apud Syros

AUCTORE J. S.

pro canonicis, argumentu Montfauconi non evincunt;

E

nam et alios aliquot libros raro laudat Sanctus.

F

Quatuor ex Epistolis Catholicis non fuisse Antiochiæ

AUCTORE
J. S.

Syros admissas tamquam canonicas. Intrepide id ille asserit his verbis : At ecclesia Antiochena quatuor illas supra memoratas Epistolas Joannis Chrysostomi tempore non admittebat, imo pristini tenax propositi, ne tempore quidem Justiniani imperatoris illas adhuc adoptaverat, id quod Syrorum proprium erat, ut modo videbimus. Hæc opinio Montfauconi leviter prorsus est asserta, licet paulo post in eodem tomo VI p. 417 Homiliam in dictum illud : In qua potestate hæc facis, eo argumento Antiochiæ habitam contendat, sic disputans : Innuit Tillemontius Homiliam illam posse Severiani esse, qui coram Chrysostomo archiepiscopo Constantinopolitano tunc episcopus concionaretur ; sed non advertit Tillemontius, hæc in ecclesia quadam dicta fuisse, ubi Joannis secunda et tertia Epistola inter canonicos libros non admittebantur, id quod de Antiochena ecclesia verum, certum, exploratumque est, ut jam vidimus in Diatriba in Synopsin supra ; de Constantinopolitana vero ecclesia nemo, quod sciam, dixit. Vides, opinor, lector, quam confidenter hæc asserantur. At, ne dictorum confidentia te decipiat, ostensurum me recipio, levissima prorsus et inepta esse argumenta, quibus opinio illa nititur, eamque esse improbabilem et fundamento destitutam.

B

ut canonicas
admissas, mi-
nime probat

210 Primum Montfauconi argumentum ex illa ipsa Homilia, cui allegata verba præmisit, desumptum est. Nam in illa num. 6 pag. 430 auctor incertus ita disserit : Idem ille præco (Joannes Evangelista) in Epistola sua scribit. Prima autem Epistola inter ea quæ in Ecclesia recipiuntur, non inter apocrypha recensetur : nam secundam et tertiam Patres extra canonem ponunt. Primam vero Epistolam Joannis esse, omnes consentiunt. Fatetur Montfauconus, Homiliam non esse Chrysostomi, ita loquens : Chrysostomi certe non esse, arguit omnimoda styli diversitas, tanta scilicet, quantam vix alibi umquam deprehendas. Verum homiliam esse presbyteri Antiocheni, probat ex verbis allegatis in Monito prævio, quia, si ipsi credimus, ecclesia Antiochena non admittebat duas posteriores Joannis Epistolas, ut videlicet probavit in Diatriba Synopsi præmissa pag. 309. Qua autem ratione id ibidem ostendit ? Ex iisdem iterum verbis hoc modo : Homilia illa est presbyteri Antiocheni : in Antiochena igitur ecclesia non admittebantur secunda et tertia Joannis Epistola.

C

vitiosus Mont-
fauconi circu-
lus :

211 Aut ego dialecticam non intelligo, aut in vitioso circulo ambulat Montfauconus, præsertim cum alia argumenta, quæ idonea sunt ad alterutram partem probandam, non attulerit. Frustra inferre nititur, Antiocheni aut Syri esse Homiliam, nisi certo aliunde ostenderit, prædictas Epistolas in Syria fuisse rejectas, et in aliis omnibus ecclesiis admissas. Frustra item ex iisdem verbis inferre conatur, in Syria et Antiochiæ admissas non fuisse posteriores Joannis Epistolas, nisi certo aliunde ostenderit, Homiliam in Syria habitam esse, et quidem a viro Catholico et fide digno, ac demum verba illa non esse additionem marginalem, quæ postea in contextum Homiliæ transcriptione irreperit. Certe allata verba dictionem reddunt minus expeditam, et vox, ἀποκρυφίζουσι, alibi non facile reperietur, ne inter barbaras quidem.

nec auctoritas
Cosmæ
Ægyptii.

212 Videamus modo, quid ulterius alleget Montfauconus in laudata Diatriba, ut ostendat quatuor ex septem canonicis epistolis rejectas fuisse in Syria. Affert auctoritatem Cosmæ Ægyptii,

qui tempore Justiniani imperatoris scribebat. Ex eo autem producit hæc verba : Apud Syros autem non nisi tres prædictæ reperiuntur, videlicet Jacobi, Petri et Joannis : aliæ quippe penes illos ne quidem habentur. Ut intelligamus, quam nullius ponderis sit hæc auctoritas, solum oportet legere, quæ profert de omnibus Epistolis Catholicis nugator Cosmas. Audiamus ipsum Montfauconum, qui Topographiam Christianam Cosmæ Ægyptii edidit. Quippe in Præfatione cap. v hæc scribit : Non perinde probandum, quod de Catholicis Epistolis habet Cosmas. Qua de causa, obsecro ? Silentio autem mittimus, inquit Cosmas, Catholicas Epistolas jam inde a priscis temporibus inter dubias ab Ecclesia reponi. Certe nemo ex iis, qui in divinas Scripturas Commentaria ediderunt, Catholicarum Epistolarum rationem aliquam habuit. Quin etiam quotquot librorum, qui in divina Scriptura locum habent, canonem texuerunt, illas inter dubia locarunt ; nimirum Irenæus Lugdunensis episcopus, ... Eusebius Pamphili, Athanasius Alexandrinus episcopus, et Amphilocheus Iconii episcopus, amicus et familiaris B. Basilii, in Iambis suis ad Seleucum scriptis, dubias illas pronuntiarunt. Similiterque Severianus episcopus Gabalorum in libro contra Judæos illas proscripsit, etc.

D

213 Hæc pleraque falsa sunt. At audiamus Montfauconum ipsum, qui hunc opinionis suæ habet auctorem : Hic sane Cosmas non accurate rem agit. Nam quod ait, Epistolas Catholicas nullis veterum Commentariis illustratas fuisse, id perperam dicitur : Didymus enim Alexandrinus integros in septem illas Epistolas Commentarios edidit, teste Hieronymo.... De Irenæi quidem canone Scripturarum, si quidem illum umquam edidit, nihil superest. Quod ad Athanasii vero canonem, miror Cosmam, qui Epistolas ejusdem festales perlegerat, quarum fragmenta multa lib. X adfert, non advertisse canonem Scripturarum in trigesima nona haberi, ubi Epistolæ septem canonicæ inter Scripturæ sacræ libros, et quidem nulli suspicioni obnoxios, recensentur. Hactenus Montfauconus, qui hinc potuit colligere, quam exiguum fidem mereatur Cosmas, cum in illo ipso loco, quem allegat, tam clare a vero aberret. Attamen hunc solum habet auctorem Montfauconus, hunc opinionis suæ dicem, eique adjunxit circulum mox improbatum.

qui de Episto-
lis Catholicis
plane nugatur,
fatente Mont-
faucono,

214 Malim ego audire Athanasium, qui tom. I Operum ultimæ editionis pag. 962 sic habet in catalogo librorum canonicorum : Postea Acta Apostolorum, et Epistolæ Canonicæ, quæ Apostolorum vocantur, numero septem : nempe Jacobi una, Petri duæ, Joannis tres, Judæ una. Malim item audire eruditissimum in sacris Scripturis Hieronymum, qui in Epistola ad Paulinum ita loquitur : Jacobus, Petrus, Joannes, Judas, septem Epistolas ediderunt, tam mysticas quam succinctas, et breves pariter ac longas : breves in verbis, longas in sententiis ; ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat. Consonat canon 60 concilii Laodicensi seculo IV habiti. Nazianzenus quoque Carm. 33 septem Epistolas canonicas genuinis Scripturis annumerat, uti et Cyrillus Hierosolymitanus Catech. IV. Mitto Augustinum aliosque patres, quia Montfauconus ipse non dubitat de canonica auctoritate illarum Epistolarum a plerisque antiquis agnita. Verum, inquiet aliquis, ex Eusebio lib. III, cap. XXIII, et ex Amphilocheo in Carmine Iambico ad Seleucum, saltem habemus, usque ad seculum IV ab aliquibus

F
scribitque
contraria
Athanasio,
Hieronymo,
Nazianzeno.

bus

A *bus dubitatum fuisse de canonica auctoritate quatuor Epistolarum Catholicarum et Apocalypseos. Hieronymus ipse in Catalogo Scriptorum ecclesiasticorum in elogio S. Joannis se dubitare ostendit de auctore duarum posteriorum ipsius Epistolarum. Hæc vera esse libens admisero. At dubitationem illam deinde non diu viguisse apud Catholicos, depositamque a S. Hieronymo, tam ex hujus quam aliorum scriptis ostenditur.*

aliisque Patri-
bus; fuitque
homo parum
doctus.

215 Quod vero unice facit ad propositum nostrum, nec Eusebius, nec Amphilochius, nec Hieronymus asserunt, apud Syros magis dubitatum de illis fuisse, quam apud alias nationes. Hoc igitur Cosmæ non credimus, nisi fortasse intelligat Syros Jacobitas, hæreticos Eutychetis et Severi sectatores. Nec tanta fuit eruditio illius Cosmæ, qui ex mercatore monachus factus dicitur, ut necesse sit dicenti statim fidem habere, idque in eo ipso loco, ubi in varios labitur errores. Certe Syrus erat S. Ephrem, et Chrysostomo fere contemporaneus, sive paulo antiquior. Ephrem tamen et Apocalypsim et secundam Petri Epistolam frequenter laudat, ut videri potest in Operibus ipsius nuperrime recensis, præsertim in Græcis, ubi t. I pag. 76 ex tertia Joannis Epistola recitatur totus versus quartus, præmissis his verbis: Ait enim Scriptura. Itaque Cosmas Ægyptius aut non loquitur de Syris Catholicis, aut fallitur, totumque argumentum Montfauconi redigitur ad circulum vitiosum. Porro argumentum tot vitiis laborans potuisset brevius refutari, nisi ad Chrysostomum spectare credidissem inquisitionem illam, an, ut leviter asseruit Montfauconus, sanctus Doctor rejecerit sacræ Scripturæ libros, quos Athanasius, Nazianzenus, Cyrillus Hierosolymitanus, concilium Laodicenum, Ephrem Syrus, alique Patres ante ipsum admiserant, quosque Hieronymus et Augustinus, Sancto nostro contemporanei, agnoverunt. Ceterum quam inutilis ad propositum Montfauconi sit tota illa machina, satis liquet: nam omnia, quæ certa esse deberent, ut argumentum aliquam vim haberet, sunt prorsus incerta, et pleraque etiam improbabilia.

Alia argu-
menta ex simi-
litudine

216 Verum Montfauconus alia addit argumenta, eaque meliora. Nimirum producit ex Synopsi loca aliquot sacræ Scripturæ, ostenditque ea ibidem illo modo exponi, quo exponuntur in aliis S. Chrysostomi Operibus. Primo maledictionem Chanaan Gen. ix. 25 et 26 in Gabaonitis completam docet Synopsis, idem quoque asserit Chrysostomus in caput II Isaie tom. VI pag. 49. Hæc est sententia Chrysostomo propria, inquit Montfauconus, quam apud cæteros ecclesiasticos scriptores non memini me legere; nempe maledictionem Chanaan in Gabaonitis impletam fuisse. Secundo locum Gen. xi, 31, Tulit itaque Thare Abram filium suum etc., alio modo, quam habetur etiam in Septuaginta, affert Chrysostomus Hom. xxxi in Genesim, et rursus ille locus sic allegatur in Synopsi: nam utroque loco Nachor cum Thare et Abram jungitur. At Nachor ibidem in sacræ Scripturæ exemplaribus non reperitur. Hinc Montfauconus: Hanc porro lectionem nusquam alias reperi, nisi apud Chrysostomum, quem certum est ita legisse in exemplari suo. Verba ipsa, prout allegantur a Chrysostomo, subiungo: Et accepit Tharra Abram et Nachor filios suos, et Lot etc. Hæc tam singularis lectio ter in eadem Homilia deinde repetitur, et habetur in omnibus omnino Homiliis illius exemplaribus, cum editis tum manuscriptis, teste Montfaucono, ita ut nihil dubii subesse possit, quin

hic locus sic expressus fuerit in exemplari, quo Chrysostomus utebatur: quo usus est etiam auctor Synopseos, sive ipse Chrysostomus, ut ex hoc et ex præcedentibus argumentis probari videtur. Ita ipse, et sane verisimilis admodum est hæc ratio. Hic tamen observo, nomen Thare, apud Chrysostomum scribi $\Theta\alpha\rho\alpha$, in Synopsi vero $\Theta\alpha\rho\alpha$: at ea est levis mutatio nominis.

217 Tertio in Compendio Deuteronomii habet Synopsis pag. 337: Hic jacet illud: « Maledictus omnis, qui pendet in ligno » * Quia ergo maledictio prolata erat in eos, qui non servarent Legem: « Maledictus omnis, qui non manet in » omnibus scriptis in hoc libro » * de Lege loquitur Moyses: nec poterat Christus in hanc incurrere maledictionem, implevit namque Legem; maledictionem maledictione commutavit, suspensus in ligno. Plane similia, sed fusius explicata, affert Chrysostomus in Epistolam ad Galatas cap. iii sive tom. X pag. 700, ubi locos allegatos satis diu versaverat, ita subjiciens: At Christus hanc maledictionem (non servatæ Legis) altera permutavit, quæ dicit: « Maledictus omnis, » qui pendet in ligno. » Quoniam igitur qui pendet, maledictus est, et qui Legem transgreditur etiam maledictus: non oportuit illum, qui maledictum illud erat sublaturus, obnoxium eidem fieri maledicto: verum pro illo aliud suscipiendum erat maledictum, quod et suscepit, per quod illud aliud sustulit etc. Hoc quoque argumentum minime videtur contemnendum.

218 Phara deinde brevius loca affert Montfauconus, quibus ostendit, Synopsim aliis interpretationibus Chrysostomi mire consentire. Initio Synopsis Geneseos dicit, filios Dei in Genesi dici eos, qui a Setho orti erant, et hunc locum Psalmi affert: Ego dixi dii estis. Id ipsum vero pluribus dicit Homilia xxii in Genesim, allato eodem Psalmi loco. Ex Hebero Hebraicam linguam nomen accepisse, dicit hic eodem fere modo, quo in Genesim (Hom. xxx) pag. 300. Utrouque etiam loco observat, in Heberi familia mansisse antiquum idioma. Utrouque loco observat, vocem $\beta\alpha\beta\lambda\acute{o}\nu$ significare confusionem. Hoc observo, quia vox Hebraica est Babel, Græca apud Septuaginta $\beta\alpha\beta\lambda\acute{o}\nu$. Quod ad decimas spectat, quæ obtulit Abraham Melchisedeco, eadem brevius hic dicit, quæ in Commentario in Genesim p. 357, eodem allato B. Pauli loco. De filiabus Lot idem hic paucioribus dicit, quod pluribus narrat in Genesim pag. 453, 454. Allegoriam de natalibus Phares et Zaræ eodem modo hic explicat, atque Commentario in Genesim pag. 593, 594. Id quod circa finem Synopsis Geneseos dicit, Sicimam a Simeone et Levi captam fuisse, id ipsum narrat pluribus Homil. in Gen. pag. 637. Hæc porro lectio capitis XLIX, v. 10, quæ in Synopsi sic habet « $\xi\omega\varsigma\ \acute{\alpha}\nu\ \epsilon\lambda\theta\eta\ \tilde{\varsigma}\ \acute{\alpha}\pi\acute{o}\kappa\epsilon\iota\tau\epsilon\iota$; donec » veniat is, cui repositum est; » semper sic effertur a Chrysostomo: alii vero scriptores variant. Nam quidem hoc ipso modo legunt; alii vero: $\xi\omega\varsigma\ \acute{\alpha}\nu\ \epsilon\lambda\theta\eta\ \tau\acute{\alpha}\ \acute{\alpha}\pi\kappa\epsilon\iota\mu\epsilon\nu\alpha\ \alpha\upsilon\tau\tilde{\iota}\rho$. In Exodo, quod dicitur in Synopsi, manus Moysis extensas, quæ victoriam Israelitis pepererunt, figuram Crucis fuisse; hoc ipsum refert Chrysostomus Homil. in illud: « Pater, si possibile est » t. III pag. 20. Hactenus Montfauconus recte et verisimiliter.

219 Hisce argumentis, quæ multum afferunt verisimilitudinis ad Synopsim Chrysostomo vindicandam, aliæ quædam adduntur observationes minoris momenti, nec tamen prorsus inutiles; ut quod

AUCTORE
J. S.

interpretandi,
locosque Sacra-
Scripturæ alle-
gandi,
* Deut. xxi.
23.
* Deut. xxvii.
26.

E

admodum pro-
babilia sunt ad
Synopsim
Chrysostomo
vindicandam:

F

aliæ observa-
tiones verisi-
militudinem
augentes.

AUCTORE
J. S.

quod auctor *Synopseos* æque ac Chrysostomus *Judæos* non raro impetat; *legalem Sabbati observationem* ab antiquis subinde omissam, ut et alia *præcepta legalia*, observet; *Pauli Epistolas* ostendat se magni facere et frequenter alleget. De stylo *Operis* sic disserit Montfauconus: Stylum autem quod spectat, profluentem illam verborum et similitudinum copiam, qua uti solet Chrysostomus, in *Synopsi* et compendio exquirere illud esset nodum in scirpo quærere. Verum dictio Chrysostomi esse deprehenditur: ita pura, clara nitidaque est. Etsi vero res compendio referat, aliquando tamen interpretem agit, res explicat, et alia *Scripturæ*, maximeque *Pauli*, loca affert ad explanationem apta. Nec nimis jejuna *Synopsis* est, sed in *Pentateucho* maxime justa pene longitudine historiam textit, ut exemplaris loco hac in parte haberi possit. Verisimile autem est, ipsum ad usum suum totam *Scripturam* sic in *Synopsis* atque compendium redigisse. Si porro *Novi Testamenti Synopsis* aliquando ex tenebris emergerit; inde nova, ut dixi, prodibunt argumenta, quæ verus totius *Synopseos* auctor deprehendatur. Ita ipse. Nunc meum de re tota *judicium* studioso lectori candide exponam.

B
Pars *Synopseos*, ex uno codice edita, videtur Chrysostomi: pars altera,

220 Quæ allata sunt argumenta ad ostendendum consensum inter auctorem *Synopseos* et Chrysostomum, mihi sufficere videntur ad partem *Operis* probabiliter adjudicandam illi auctori, cui in codice adscribitur, sive S. Joanni Chrysostomo; imo etiam ad ei attribuenda illa omnia, quæ ex codice *Coisliniano* edidit Montfauconus. Nam illis quoque recte congruunt, quæ mox de stylo et de interpretatione locorum aliquot dicta sunt. Omnia enim argumenta ex illa parte profluxerunt. At miror, Montfauconum non vidisse, eadem argumenta non militare pro iis, quæ ex solo desumpsit codice *Lugdunensi*. Miror, virum eruditum, et in *Operibus* Chrysostomi tantopere versatum, non observasse differentiam styli, quæ clara mihi apparet et manifesta. Ego sane, omnibus diligenter collatis et consideratis, dubitare nequeo, quin duorum scriptorum *Opuscula* in sua editione miscuerit Montfauconus, parsque *Synopseos*, quam edidit, spectet ad auctorem illius *Synopseos*, quæ S. Athanasio fuit attributa, quamque in *Operibus* S. Athanasii editam habemus tom. II pag. 126 novissimæ editionis *Parisiensis*, ubi *Synopsis* illa S. Athanasio abjudicatur in præfatione editoris.

C
cum eadem fere sit cum illa, quæ olim S. Athanasio attributa fuit,

221 Rationes hujusce opinionis ex ipsis Montfauconi dictis partim desumo. In *Diatriba Synopsi* prævia pag. 308 faletur, hæc in solo codice *Lugdunensi* reperta esse, nimirum *Synopsis* in *Leviticum*, *Epilogum* in *Synopses* librorum *Regum*, *Synopses* in *Paralipomena*, in *Esdras*, in *libros Esther*, *Tobiæ*, *Judith*, *Job*, in *librum Sapientiæ*, in *Proverbia*. Deinde pag. 513 observat, omnia fere hic enumerata consonare cum *Synopsi* S. Athanasio attributa, ita scribens: In *libris* vero *Salomonis*, in *Sapientia*, in *Siracide*, *Esther*, *Tobia*, *Judith*, eadem ipsa est, hæc nimirum *Synopsis* cum illa, quæ attributa est *Athanasio*. Idem mox dicit de *Synopsi* *Leviticæ*, saltem quoad magnam sui partem. Eandem fere similitudinem pag. 361 notat de *Synopsi* in *Paralipomena*, et pag. 362 de *Synopsi* in *Esdras*, et pag. 366 de priori parte *Synopseos* in *Job*, ac demum pag. 358 de *Epilogo* in *libros Regum*. Hæc omnia collatione utriusque *Synopseos* vera esse deprehendi, exceptis tamen paucis. Nam *Synopsis* in *Siracidem* sive in *Ecclesiasticum* satis diversa

est, ut utraque non videatur ejusdem auctoris. Ipse Montfauconus pag. 381 hanc differentiam observat his verbis: Quæ *Synopsis* (*Athanasio adscripta*) in *Ecclesiasticum* sive *Siracidem* longior hac, pauca habet ad verbum his similia. Præterea *Synopsis* in *Proverbia* tota quidem est *Athanasianæ* similis, sed adjunctam habet recapitulationem alterius instar *Synopseos*. An hæc pars *Coisliniano* codici defuerit, uti et pars posterior *Synopseos* in *Job*, videre poterunt, qui codicem illum modo habent penes se. Ego interim ex dictis colligo, omnia illa, quæ ex solo codice *Vossiano* seu *Lugdunensi* edita sunt, exceptis forte duabus partibus memoratis, consonare cum iis, quæ leguntur in *Synopsi* S. Athanasio olim attributa.

222 Hinc certum est, alterutram ex altera accepisse magnam partem. Agnoscit et observat istud ipsum Montfauconus pag. 313, Augurorque, inquit, illum (*Athanasianæ* auctorem) *Synopses* librorum hujusmodi ex nostra *Synopsi* mutuatum esse. Nam illius *Synopseos* scriptorem nostræ *Synopseos* auctore ætate longe inferiorem esse, non dubito, nec dubitabit, puto, quisquam. Nolim hic disputare de antiquitate majori aut minori utriusque *Synopseos*: neque enim id necessarium est ad propositum nostrum. At candide edicere ausim, improbabile omnino esse conjecturam Montfauconi de translatis ad *Synopsis* *Athanasii* vulgo dictam partibus illis *Synopseos* recenter editæ. Contra existimo, non deesse indicia satis evidentia ad asserendum, ex *Synopsi* *Athanasiana* in codice *Lugdunensi* suppletam esse illam, quam Chrysostomo attribuendam credit Montfauconus. Rationes hujusce opinionis studioso lectori examinandas subjungo.

223 Primo in codice *Coisliniano* desiderantur illa omnia, quæ in *Synopsi* *Athanasiana* reperiuntur. Cur illa magis quam reliqua in codice illo prætermittenda dicamus, si idem scriptor sit, qui reperta in *Coisliniano* codice composuit, et alia omnia *Athanasianis* similia? Non video sane idoneam posse rationem afferri, cur illa omnia magis ex illo codice excidissent, quam reliqua. Contra haud difficulter dici potest, cur *Athanasiana* in codice *Lugdunensi* sint addita: nam collector aliquis, cum videret in *Synopsi* *Chrysostomiana* multorum sacræ *Scripturæ* librorum deesse compendia, ex *Athanasiana* lacunas illas implere potuit, ut alias non raro factum videtur in codicibus *Mss*. Dicendum igitur est, *Athanasiana* illa omnia in codice *Lugdunensi* reperta esse, quia ibi addita sunt; non vero inventa in altero codice, quia Chrysostomi, aut certe ejusdem non erant auctoris. Secundo *Stylus* illarum partium plane congruit cum stylo totius *Synopseos* *Athanasianæ*; non vero cum stylo *Synopseos*, de qua disputamus. Itaque partes illæ spectant ad *Athanasianam Synopsis*, in qua editæ sunt, et cui sunt conformes, non ad *Chrysostomianam*, cujus aliis partibus nullo modo congruunt. Hoc modo est ostendendum.

224 Auctor *Synopseos* *Athanasianæ* in *Synopsi* singulorum librorum explicat nomen libris impositum illiusque rationes allegat. Hoc videre poterit, quisquis *Synopsis* *Athanasianam* voluerit inspicere. Contra id nullibi fit in iis compendiis, quæ ad *Chrysostomianam Synopsis* certo pertinent. Inspice, lector erudite, apud Montfauconum *Synopses* *Geneseos*, *Exodi*, *Numerorum*, *Deuteronomii*, *Josue*, *Judicum*, *Ruth*, librorum quatuor *Regum*, *Siracidis* sive *Ecclesiastici*, *Isaiæ*, *Jeremiæ*, *Ezechielis*, *Danielis*, *Osee*, *Joel*, *Amos*, *Abdiæ*,

ex illa videtur priori addita:

E

neque enim credibile est illa omnia ex uno codice deleta, et non potius in altero addita,

F

præsertim cum illa, quæ credimus addita,

A *Abdiæ, Jone, Michææ, Nahum, quæ nihil habent cum Athanasianis commune, et videbis ipse, nullibi rationem assignari, cur Genesis, Exodus, alique libri sua sortiti sint nomina. Considera deinde Synopses Levitici, Paralipomenon, Esdræ, Esther, Tobii sive Tobie, Judith, Job, Sapientie et Proverbiorum; et perspicies, ubique ab initio rationem dari nominis libro impositi. Accipe pauca exempla. Synopsis Levitici ita orditur: Leviticus vocatur hic liber, quia proprie et peculiariter totam Levitici ministerii formam continet, etc. Initium in Paralipomena tale est: Paralipomena vocantur, quia multa in libris regnorum prætermissa in hisce libris continentur. Hisce conformia sunt initia Esdræ ceterarumque synopseon mox dictarum, idemque fit per totam Synopsim Athanasianam, in qua omnia illa compendia reperiuntur, excepta parte posteriore in Job, et additione quadam in Proverbia. Hic character clare insinuat, omnia illa ex Synopsi Athanasiana in codicem Lugdunensem translata esse.*

stylo congruant cum Athanasiana, non vero cum Chrysostomiana.

B *225 Præterea in Synopsi Athanasiana passim agitur de auctoribus, qui libros singulos conscripserunt, et habetur ratio chronologicæ. Hæc perspicimus in illis, quæ ex solo codice Lugdunensi edidit Montfauconus; non item in iis, quæ Chrysostomo probabiliter attribui possunt: nam in his neque auctores assignari solent, nisi hi legantur in ipsis titulis, neque ulla assignatur chronotaxis, nisi subinde in historiis referendis. Adhæc stylus alius est in editis ex codice Coisliniano, alius in additis ex Lugdunensi. Hic plane congruit cum stylo totius Synopseos Athanasianæ: ille liberius fluit, estque hominis eloquentis, multaque celerime percurrentis, at non raro subsistentis ad aliquid interpretandum, aut locos aliorum librorum allegandos. Neutrum facit Athanasianæ auctor Synopseos, sed passu fere æquabili incedens, librorum nomen, auctorem, et contentum breviter enarrat. Demum Synopsis Athanasiana in reliquis libris toto cælo differt a Chrysostomiana, fatente Montfaucono pag. 313; et tamen illa in omnibus partibus sui est satis similis et ejusdem characteris. Nequeunt igitur partes illæ, in Chrysostomiana editæ sunt, ceteris hujus partibus esse conformes, ut revera non esse conformes jam satis ostendi. Hac de causa prorsus mihi improbabile est, totam Synopsim, prout edita est a Montfaucono tom. VI, Opus esse S. Joannis Chrysostomi.*

Recensentur partes, quæ attribui possunt Chrysostomo:

C *226 Illa vero, quæ in codice Coisliniano invenit editor, probabiliter Chrysostomo adjudicari possunt, videlicet Conspectus sive præfatio Operis, Synopsis Geneseos, Exodi, Numerorum, Deuteronomii, Josuæ, Judicum, Ruth, librorum quatuor Regum sive Regnorum, ut vocat, excepta tamen appendice illa chronologica, quæ inchoatur pag. 358. Si posterior, et major pars libri Job, quæ inchoari potest pag. 367, inventa sit in codice Coisliniano, illam quoque nolim Chrysostomo adjudicare, uti neque Synopsim illam quasi secundam Proverbiorum, quæ inchoatur pag. 379. At non clare edicit Montfauconus, an partes illas invenit in codice Coisliniano; sed potius contrarium, si accurate locutus est pag. 308. Inter Synopses Chrysostomo probabiliter attribuendas etiam est Synopsis Ecclesiastici pag. 380, nisi et illa Coisliniano codici forte defuerit, quod non dicit Montfauconus; ac demum omnium Prophetarum Synopses, quæ exstant. At quinque posteriorum Synopses omnino desiderantur, uti et Psalmorum, et aliorum aliquot librorum Veteris Testamenti.*

Nulla Novi Testamenti librorum Chrysostomi nomine hactenus innotuit.

227 Montfauconus tamen existimat, totam sacram Scripturam a Chrysostomo in Synopsim fuisse contractam. At non adducit ulla istius opinionis rationes, neque Chrysostomus in Protheoria asserit, se Novi Testamenti Synopsim concinnasse, aut totius Veteris; ideoque non ausim id pro certo habere. Potuit enim Chrysostomus eos libros primum contrahere, quos sibi ad propositum suum utiliores fore crederet, aliisque deinde impeditus curis, Opus relinquere imperfectum. Certe, si dicta Synopsis revera sit Chrysostomi, crediderim, potius concinnatam esse ad usum proprium, quam ad ipsam edendam aliisque communicandam. Hinc facile poterat imperfecta relinquere, quia aliæ graviores curæ urgebant. Hinc etiam fieri potuit, ut diu lateret, quod edita non esset a Sancto, nec sæpius exscripta. Hinc demum valde dubium est, an in reliquos omnes Veteris Testamenti libros et in Testamentum Novum similes Synopses umquam scripserit Chrysostomus. Socrates lib. VI cap. III recenset aliqua Chrysostomi Opera, in diaconatu scripta, ut libros de Sacerdotio, et ad Stagirium, quos antea scriptos suo loco probavi; deinde de incomprehensibili Dei natura, et de commanentibus mulieribus. Verum quæ de Incomprehensibili natura Dei habemus disputata a Chrysostomo, dicta sunt ad populum Antiochenum, quando erat presbyter, sicut etiam contra Judæos varia tunc composita videbimus, licet Socrates dicat, librum contra Judæos a Sancto scriptum, dum erat in lectorum ordine. Demum de cohabitatione mulierum cum clericis in episcopatu probabilius egit Sanctus, ut suo loco ostendam.

§ XVII. Sanctus presbyter consecratur, et prædicare incipit: mira ipsius humilitas in prima Homilia elucet.

D e suscepta a S. Chrysostomo dignitate presbyteratus, ac gestis in eo gradu, Palladius brevissime agit in Dialogo p. 42, ita scribens, Ceterum cum ejus ad docendum facultas jam inclaresceret, et populus ex sæculi amaritudine dulcesceret ejus conversatione; a Flaviano episcopo presbyter ordinatur. Cumque duodecim annos in ecclesia Antiochiæ effulsisset (imo potius effulgeret,) exacta vitæ norma clerum Antiochensem illustrat; hos sapientiæ sale condians, hos doctrina illuminans, illos Spiritus sancti latibus irrigans. De tempore istius ordinationis utcumque constat: nam cum Sanctus episcopus fuerit ordinatus anno 398, die 27 Februarii, ut videbimus suo loco, duodecim anni presbyteratus nos ducunt ad priores menses anni 386. Hunc quoque annum utcumque confirmant anni quinque diaconatus: neque enim horum initium figi potest post menses priores anni 381. Hinc Baronius ad annum 386 num. 52 ita habet: Hoc item anno Joannes Chrysostomus, præcedentibus prophetiis, presbyter ordinatur. Colligimus id ex Marcellino comite, Leone augusto, et antehos ex Palladio in Dialogo, dum aiunt, ipsum duodecim annis egisse in presbyteratu, antequam crearetur episcopus, consulibus Honorio quarto et Eutychiano, anno Domini 398.

AUCTORE J. S.

incertum est, an totam Scripturam in Synopsim contraxerit.

E

Sanctus presbyter ordinatus an. 386,

F

AUCTORE
J. S.
aut certe circa
initium illius
anni:

229 Non examinat Baronius, quo fere anni mense consecratus sit Chrysostomus. At Tillemontius Nota 16 ambigue disserit de parte illius anni, qua ordinatio est figenda. Chrysostomus Hom. XVI ad populum Antiochenum t. II p. 162 auditores suos sic alloquitur: Ecce secundus hic annus est. ex quo vestrae dissero charitati, et neque centum Scripturarum versus vobis enarrare potui. Hæc dicebat Sanctus tempore Quadragesimæ, quando Antiocheni in metu erant ob disjectas imperatoris statuas, quod factum figemus anno 387 mense Februarii. In hanc quoque sententiam concedit Tillemontius, indeque colligit circa initium anni 386 figendam esse ordinationem. Imo nequit certo ostendi, non esse peractam paulo ante annum 386, sive ultimis mensibus anni 385, cui illam illigat Hermantius lib. II c. 1. Certe anni duodecim presbyteratus tam stricte numerandi non sunt, ut tres quatuorve menses nequeant addi, præsertim cum Antiochia discedere debuerit Constantinopolim ante ordinationem episcopalem, ac duodecim annis Antiochiæ presbyter docuisse dicatur. Tillemontius quidem ex Homiliis illis in Genesim, quas in Quadragesima anni 386 habitas videbimus § 18, colligit Sanctum non diu ante Quadragesimam illius anni fuisse ordinatum; sed illa verecundia, qua Sanctum tunc usum fuisse perspicimus, non evincit, ordinationem ita prope Quadragesimam esse figendam, ut non potuerit tribus aut quatuor mensibus præcedere, ut ibidem observabo. Omnibus tamen consideratis, uti certum apparet, Sanctum fuisse consecratum ante Quadragesimam anni 386, sic probabilius videtur, id non contigisse ante illum annum, ita ut ordinatio figenda videatur circa initium anni 386: nam § 22 aliquot Homilias assignabo, dictas verisimiliter ante Quadragesimam.

ordinatus est a
Flaviano
episcopo,

230 De episcopo, qui Chrysostomum ordinavit, more suo parum accuratus, sic loquitur Socrates, Tandem vero post obitum Paulini, ab Evagrio ejus successore presbyter ordinatur. Verum hoc de Evagrio ordinatore satis refutavit laudatus Baronius, docens reliquos Græcorum historicos ordinationem Flaviano attribuire, subjiciensque hæc verba: Certe quidem ipsum communicationis Flaviani fuisse, in ecclesiaque ejusdem ministrasse, concionesque ibi ad populum habuisse, nemo inficias ire poterit: nam id ipsum Homiliæ tunc in ea dictæ testantur. Nominatim Homilia in laudem S. Meletii, primo sacerdotii anno dicta, ostendit Meletii gregem, et consequenter Flaviani, Joannis nostri concionibus fuisse instructum, neque ullum ea de re est dubium. Porro observat Baronius, fuisse quidem dissensiones inter Flavianum et Romanos Pontifices, imo et patriarchas Alexandrinos, numquam tamen eo esse ista progressa, ut fuerit interceptione communicationis schisma conflatum, anathemative Flavianus subjectus. Nam spe concordiae tolerata res est: atque eo modo, quo cœperat, ad plures annos producta. Ad exsulandum Chrysostomum interim dixisse sufficiat, ambigua admodum fuisse jura utriusque partis, ita ut multiprobe Catholici et Sancti episcopi, alii huic, alii oppositæ parti se adjunxerint: in illa vero parte mansisse Chrysostomum, in qua semper fuerat, ac demum perfecisse, ut Flavianus cum omnibus episcopis Catholicis conciliaretur, quemadmodum referetur § 42, ubi plura de tota illa discordia videri poterunt.

231 Quæ de miraculis in ordinatione Sancti

addit Baronius, habet non solum Leo imperator, quem laudat, sed eadem prolixius ante Leonem scripsit Georgius Alexandrinus, alique hunc deinde secuti sunt biographi. Rem totam compendio huc transfero. Cum Flavianus hymnos recitaret nocturnos, dicitur illi apparuisse angelus, mandasseque, ut Joannem crearet presbyterum. Deinde Joanni quoque apparuisse angelus asseritur, eique præcepisse, ut dignitatem presbyteratus accipere non detrectaret. Demum in ipsa ordinatione super caput Sancti candida columba, ut fertur, visa est. Hæc summa est miraculorum, quæ multis exornantur adjunctis parum verisimilibus, eaque de causa hic omissis. Ipsa quoque miracula, propter silentium Palladii, aliorumque synchronorum, non satis certa videntur. Attamen illorum silentium efficere nequit, ut certo fictitia credamus: præsertim cum ipse Chrysostomus in prima Homilia insinuet, se ad sacerdotium fuisse provectum, non humano studio, sed favore divino, ut videri potest num. 235. Aliquid igitur singulare, aliquid ordine naturali superius, ordinationem illam aut præcessisse aut honestasse videtur. Præterea silentium Palladii aliorumque minus urget, quia illi alia plurima ad Sanctum pertinentia omiserunt, gesta quoque ipsius in presbyteratu leviter tantum attigerunt. S. Nihil lib. II Epist. CCXCIV refert singulares favores Chrysostomo divinitus concessos, quorum alii antiqui nullam etiam faciunt mentionem, ita ut non statim improbanda sint omnia, quæ illi non habent. Laudata S. Nili Epistola dabitur § 84.

232 Ordinatus presbyter Chrysostomus, mox cœpit munus exercere, ad quod erat destinatus, habuitque primam Homiliam ad immensam populi multitudinem. Natus tunc erat Sanctus secundum chronotaxim nostram annos saltem quadraginta, aut hosce potius paulo superaverat; et vel sic tamen iteratis vicibus *μεταπαύων* juveniculum aut adolescentulum se nominat. Verum ea modestissimi Viri propriæ ætatis extenuatio movere neminem debet, cum in eadem Homilia de aliis qualitatibus suis non minus humiliter loquatur. Ea scilicet est Sanctorum multorum humilitas, tam modeste ac dimisse de rebus suis loquuntur et sentiunt, ut alii non pauci, qui nec ornati sunt tanta humilitate, nec omnem illius virtutis in animos potentiam satis habent perspectam, vix intelligere valeant, qua demum ratione possint vere et sincere dicere, quæ illi humiliter de se pronuntiant. Attamen necesse non est in gratiam illorum humilia Sanctorum dicta suppressere, ac ne illorum quidam causa, qui similia Sanctorum verba maligne interpretantur, ut mores eorum inique carpant. Neutrum faciet æquus et prudens lector, atque huic considerandum subjungo initium Homiliæ illius primæ, ubi Sanctus explicat ingentem suam admirationem de dignitate sibi collata.

233 Itaque tom. I Operum pag. 436 ita orditur: Num vera sunt, quæ nobis acciderunt? num re ipsa gesta sunt, nec falsi sumus, neque quæ nunc fiunt, sunt nox et somnia? An vere dies est, et vigilamus omnes? et quis credat, quod in die, cum sobrii sunt ac vigilant homines, Adolescens infimæ sortis et abjectus, ad tantum dignitatis fastigium subvectus sit? Nam nocte talia accidere nihil sit incredibile. Tum enim quidam et corpore mutili, et adeo tenues, ut ne necessarius quidem suppetat victus, in somnis sibi videntur integris membris, et formosi, et regali frui mensa: sed quæ videbantur, somnus erant, et insomniorum ludibria: siquidem hæc est natura

D
qui divinitus
aut ut monitus
dicitur.

E

Sanctus primam habet
Homiliam ad
populum;

F

mira in ea
Sancti, sua
omnia

A tura somniorum, vafra quædam ac versuta res est, ac prodigiorum artifex, gaudet novis et incredibilibus simulacris illudere. At vero nec interdiu, nec revera quis umquam videat hoc accidere. Verum omnia nunc contigerunt, facta sunt, perfecta sunt, quemadmodum videtis; hæc, inquam, somniorum visis incredibilia: et civitas tantæ magnitudinis, tam frequentata, populus et multus et admirandus ad meam inhiat exitum, tamquam a nobis magnum quiddam ac præclarum auditurus. Atqui etiamsi mihi amnium more perennium proflueret oratio, sique verborum fontes essent in ore meo, protinus ex tantæ multitudinis ad audiendum concursu, metu sisteretur profluvium, et retro fluenta resilirent. Nunc vero cum tantum absimus a fluminum ac fontium copia, ut nec exiguae pluviole mediocritatem obtineamus, qui fieri possit, ut me non deficiat tam exiguus fluxus, metu arefactus. *Hactenus Chrysostomus, qui mox ait, se timere, ne exilia illa, quæ multo cum labore excogitaverat, metu excidant, ideoque auditorum pro se preces flagitat.*

extenuantis,

B 234 Deinde pag. 438: Cupiebam equidem primum in ecclesia dicturus, procemiorum primitias illi dicare, qui linguam nobis hanc dedit, nimirum Deo. *Hoc quam rationi sit consonum, ostendit, et sic id ipsum prætereundo breviter facit. Attamen ab eo prohiberi se dicit verbis sacris:* Non est speciosa laus in ore peccatoris, ista subjungens mira humilitate: Quemadmodum enim in coronis non sat est flores esse puros, nisi pura sit et manus eas contexens: sic et in sacris hymnis oportet non verba tantum esse pia, verum etiam animum hymnos concinentem. At is mihi impurus est, fiduciæ vacuus, utpote multorum plenus scelerum. *Rursum pag. 439, productis ex Psalmo CLVIII verbis, quibus etiam bestiae ad laudandum Dominum invitantur, hæc subdit:* Haud frustra neque temere, dum hæc loquor, intersilui. Quia et mentis cogitatio metu confusa est, ad amaras usque lacrymas gravemque ejulatum fere perducta. Quid enim, obsecro, possit esse mirabilius? Scorpii, serpentes ac dracones invitantur ad laudandum eum, a quo conditi sunt: solus peccator ab hac sacra chorea submotus est, idque jure optimo. Mala et effera bestia est peccatum, non quidem in conserva corpora malum proferens, sed in ipsam Domini gloriam effundens malitiam. *Hiscæ nonnihil immoratus Sanctus, ad laudandum Flavianum episcopum progreditur.*

precesque
postulantis
humilitas.

C 235 Demum pari humilitate orationem conchudit, atque auditores suos alloquitur: Si qua vobis etiam nostri ratio est, neque enim jam nos ipsos in sacerdotum numero ponere audebimus, quando nec fas est abortivos partus cum legitimis ac perfectis numerare; quod si qua, inquam, est apud vos et nostri ratio tamquam foetus cujusdam abortu ejecti, orate ut e supernis nobis multus accedat vigor. Opus quidem erat nobis et prius tutela, dum soli vitam degeremus a negotiis liberam: at postquam in medium producti sumus; omitto quomodo, sive humano studio, sive favore divino: nihil enim vobiscum hac de re contendam, ne cui videar per dissimulationem et ironiam loqui; attamen quando producti sumus, ac jugum hoc validum graveque suscipimus, multis nobis opus est manibus, infinitis precibus, quo possimus depositum salvum reddere Domino, qui deposuit, in die illo, cum ii, quibus talenta credita sunt,

Septembris Tomus IV.

citabuntur, et judicio sistentur rationem reddituri. Orate igitur, ne nobis eveniat, quod evenit illis alligatis et in tenebras exteriores conjectis: sed simus in eorum numero, qui poterunt qualemcumque assequi veniam. *Hactenus modestissimus Orator. Ad allegata autem verba solum observo, ausum non fuisse negare, se ad illam dignitatem favore divino evectum.*

§ XVIII. De aliquot Homiliis anni 386, quo contra Anomæos et contra Judæos concionari cœpit Chrysostomus.

T illemontius et Montfauconus multa disserunt de tempore, quo Homilias suas ad populum habuit Chrysostomus. At sæpe satis clara non reperiuntur indicia, quibus tempus determinatum singulis assignari valeat. Hinc factum est, ut illi scriptores non raro in diversas abierint sententias, pluraque disputaverint, quam potuerint certa facere. Hac de causa non solum eorum rationes accurate et sine præjudicio expendendas censeo, sed etiam diligenter investigandum, an non alia reperi valeant indicia ordinis Operum Chrysostomi, quam illi attulerunt hactenus, ut possim utcumque annis singulis eas assignare Homilias, de quarum tempore certa aut saltem valde probabili ratione satis constiterit. Video sane difficilem me suscipere laborem, ac subinde non posse me sequi, quo laudati ductores conantur trahere, etiam quando illi consentiunt. Verumtamen fretus favore Sancti, quantum potero, elucidabo, et conferendo relegendoque ipsius lucubrationes, plerasque ad ordinem et tempus, quo scriptæ videntur, revocare conabor. Ne tamen cogamur statim prolixas disputationes texere, certiores anni 386 Homilias primum assignabo, uti et alias subinde de eadem materia dictas. De aliis vero, probabiliter anno 386 habitis, tractabo § 22, omnium ordinem brevi compendio oculis subjecturus circa finem hujus Commentarii.

Consilium
auctoris in
recensendis
Sancti Operi-
bus.

E

237 Inter priores Homilias numerandos esse Sermones octo in Genesim, quos apud Montfauconum habemus tom. IV a pag. 645, observarunt Tillemontius et Montfauconus, quorum sententiam satis certam existimo. Ratio præcipua petitur ex Sermone II, quem Sanctus ita inchoat pag. 651: Numquid meministis quæstionum, quæ vobis nuper sunt propositæ? In tantam enim arrogantiam et audaciam nos provexistis, ut quæstiones intrepide aggrediamur. Imo nec audaciæ nec arrogantiae id facinus est: non enim viribus nostris confidentes, sed antistitum precibus ac vestris omnia committentes, ad stadium nos accinximus. Tanta porro vis est precum Ecclesiæ, ut licet magis muti quam lapides essemus, penna leviolem linguam nostram efficiam.... Propterea nos etiam quotidie confideret ad certamen nos accingimus. *Hæc verba ostendunt, verecunde adhuc agere Chrysostomum, et non diu ante ad concionandum fuisse accitum. Quæstiones autem, quas memorat, proposuerat in Sermone primo.*

Sermones octo
in Genesim,

F

238 Porro primus hic Sermo habitus est in principio Quadragesimæ, ut habet inscriptio, eaque de

anno 386 in
Quadragesima
dicti,

AUCTORE
J. S.

de causa sanctus Orator initium duxit a laude jejunii, cujus bona breviter enumerat. Reliqui vero septem in eadem Quadragesima sunt secuti, et variis diebus consequentibus subinde Sermones illos continuavit. Certe quantum sic orditur: Audivistis heri etc. In quinto sub initium dicit: Hesterno die mulieres accusavimus etc. Itaque tertius, quartus et quintus tribus diebus consequentibus habiti sunt. Sextus quoque et septimus duobus diebus sunt dicti, ut ex initio septimi liquet. Observationem Montfauconi, quam verissimam comperi, lectori hic trado: In his concionibus, inquit in Vita pag. 99, etiamsi inter primas, quas Chrysostomus habuit, numerentur, non modo eloquentiam, ubertatem in dicendo, nitidum genus verborum, et inventionis felicitatem admireris, quæ in cæteris omnibus ejus Operibus elucet, ubi stylum semper videmus populari assensionem accommodatum. Sed etiam animadvertas, quantum ad extemporaneam declamationem semper comparatus fuerit tantus Artifex, et quam ad res quantumvis inopinatas stylo persequendas præsto fuerit. Tum exemplum adducit ex Sermone IV num. 3, ubi antea meditatis non pauca præclare ex tempore interponit Orator, carpens auditores, quia aversis a se oculis ad accendentem lucernas respiciebant.

in quibus hortatur auditores, ut audita suis enarrent.

B

239 *Hæreticos in illis Sermonibus frequenter impugnat Chrysostomus, Manichæos præ ceteris, Marcionistas quoque et Valentinianos, nec gentiles præterit. Mores etiam instruit, sed brevius, quam deinde passim fecit. Multum quoque hortatur auditores, ut optatum ex sermonibus suis fructum conentur colligere, dicta repetendo atque aliis communicando. Circa finem Sermonis VI pag. 673 ista inculcat his verbis: Hæc igitur omnia retineamus, dilectissimi, ac domum reversi duplicem mensam apponamus, unam ciborum, alteram sacræ lectionis: et vir quidem ea, quæ dicta sunt, repetat, uxor autem ediscat, audiant liberi, neque famuli ea lectione fraudentur. Domum tuam effice ecclesiam: siquidem et liberorum et famulorum salutis est tibi ratio reddenda. Et sicut a nobis exigentur rationes pro vobis, sic ab unoquoque vestrum pro famulo, pro uxore, ac pro filio ratio reposcetur etc. Similia repetit in Sermone VII, et cum plausu audita fuisse testatur pag. 674 ita loquens: Cum enim heri dixissem, quisque vestrum domum suam ecclesiam efficiat, magna voce acclamastis, ac voluptatis, qua vos illa verba perfuderant, significationem dedistis. Præter octo Sermones istos, et alias Homilias in illa Quadragesima verisimiliter habuit Chrysostomus; sed non constat ita certo de illis, de iisque disputabitur § 22.*

C

Homilia in laudem S. Meletii.

240 *Eodem anno 386 et in laudem Sanctorum dicere, et Anomæos, sive Arianos Eunomii sectatores, et mox etiam Judæos cepit acriter impugnare. Ex Homiliis pluribus, quas de Sanctis Antiochiæ habuit, illa certe ad hunc annum pertinet, qua S. Meletium episcopum Antiochenum celebravit Chrysostomus. Dicta illa est prope capsam reliquiarum S. Meletii, ut circa finem insinuat, et verisimiliter mense Maio, in ipso die, quo ad vitam meliorem Meletius erat translatus, ut recte observat Tillemontius Nota 21. Edita est apud Montfauconum tom. II pag. 518, unde initium huc transfero: Sacrum hunc gregem oculis undique circumspectans, et universam civitatem videns hic præsentem, nescio quem prius beatum pronuntiem, sanctumne Meletium, quod vel post mortem tanto honore frua-*

tur; an vestram caritatem, quod tantam in vestros pastores benevolentiam etiam post decessum ostendatis... Quintus enim annus jam præterit, ex quo ille migravit ad Jesum, quem desiderabat, ac perinde acsi heri et nudiustertius eum vidissetis, tam ferventi amore ad eum hodie accessistis. Montfauconus, nescio qua hallucinatione motus, ait non in anniversario obitus die Homiliam hanc fuisse habitam, neque enim, inquit, dixisset Chrysostomus jam præterisse annum quintum. Verum nullo alio die congrue magis dicere poterat, annum quintum præterisse, quam illo ipso die, quo præterierat, sive ipso die obitus annis quinque post mortem, De aliis Homiliis in laudem Sanctorum dictis postea agemus.

241 *Egregia S. Chrysostomi contra Anomæos certamina anno 386 cepta jam dixi, uti etiam contra Judæos et festa Judæorum ac jejunia observantes. Nam cepta contra Anomæos certamina interrupit Sanctus, ut contra Judæos diceret. Hoc liquet ex prima Oratione contra Judæos apud Montfauconum tom. I pag. 587. Hanc enim sic orditur: Quod reliquum erat materiæ, de qua nuper vobis disserui, Deum comprehendere non posse, id hodie absolvere, et dilucidius docere volebam. De hoc enim præterita die Dominica tantum verborum, tamque copiose fecimus. Tum repetit aliqua dicta sua, quæ habentur in prima Homilia de incomprehensibili Dei natura contra Anomæos, maxime pag. 449 et 450. Deinde vero testatur, ea mirum in modum auditoribus suis placuisse, ita loquens: Proinde certa magno cum applausu fiebat demonstratio, theatrum incalcescebat, cœtus auditorum inflammabatur. Neque vero ego me laudari gaudebam, sed Dominum meum laudibus cumulari. Nam applausus atque laus ista animorum vestrorum in Deum amorem commonstrabant etc.*

242 *Post hæc rationem reddit, cur alios aggrederetur hostes, sic prosecutus: Volebam igitur et hodie in certamen illud descendere. Nam si veritatis hostes nulla capit satietas convitiis in beneficium: multo magis nos inexplibili cupiditate celebrandi Deum universorum ardere decet. Sed quid faciam? Alius gravissimus morbus linguæ nostræ medicinam flagitat, morbus in Ecclesiæ corpore insitus. Is prius est tollendus; dein domesticorum prius quam exterorum cura gerenda: postea extraneorum habenda est ratio. Quinam est morbus iste? Feriæ Judæorum miserorum atque ærumnosorum continuæ, et frequentes instant: Tubæ, Scenopegiæ, jejunia: et multi nostri ordinis, qui se nobiscum sentire dicunt, partim spectatum illas ferias prodeunt, partim etiam una celebrant, una jejunant: quam pravam consuetudinem nunc ab Ecclesia volo arcere. Nam verba contra Anomæos alio tempore fieri potuerunt; nec quidquam damni propter moram facietis: Judæorum autem morbo correptos nisi jam curaverimus, dum præ foribus illorum feriæ propeque adsunt; vereor, ne forte quidam, intempestiva consuetudine magnaue ignorantia, illorum nequitiae consortes fiant, atque deinceps frustra de his verba faciamus. Si enim nihil audiendo hodie cum illis jejunarint, perpetrato peccato, remedium frustra adhibebimus. Quare ad præoccupandum impellor. Idem etiam medici in urgentibus et acutissimis morbis observant, quos prius curare instituunt. Omnino autem hoc certamen priori est cognatum: quia enim impietas Judæorum et Anomæorum affine*

D

Homilia prima contra Anomæos, postquam Judæos,

E

quorum festa instabant,

F

quid

A quid habet: certamina etiam nunc, prioribus affinia, nobis sese offerunt.

et contra quos
ab factum
singulare zelo
inveniens erat,

243 *Qua vero occasione zelus Chrysostomi contra Judæos, et Christianos cum Judæis communicantes, magis exarserit, declarat in eadem Oratione pag. 591 his verbis:* Nam ante hoc triduum, mihi credite, non mentior, matronam quamdam honestam, ingenuam, modestam, et fidelem vidi, quam homo quidam impurus, stolidus, opinione Christianus, talia enim audentem, sincerum Christianum non dixerim, Hebræorum ædem intrare, ibique jusjurandum de negotiis sibi controversis dare cogebat. Ut vero illa opem implorabat, et vim sceleratam amolliri cupiebat, sibi enim, quæ divinorum mysteriorum particeps facta esset, illum locum adire nefas esse: incensus ego zelo atque ardens surrexi, nec illam porro ad prævaricationem trahi sum passus, eripuique ab iniqua ista abductione. Postea eum, qui traxerat illam, Christianusne esset, rogavi. Cui confitenti graviter institi, fatuitatem exprobrans, extremamque dementiam, et asinis illum quidquam præstare negavi, si Christum se adorare profitens, ad Judæorum, qui ipsum crucifixissent, speluncas quemquam traheret. Productoque longius sermone, primum prorsus non licere jurare, neque ad jusjurandum quemquam incitare, et sacro Evangelio docui. Deinde, non fidelem et initiatam, quin neque eum, qui nondum sit initiatus, in istam necessitatem trahendum fuisse. Postquam diu multumque loquutus, animum ejus ab errore opinionis liberavi, causam sciscitatus sum, cur Ecclesia relicta ad Judæorum collegia illam traxerit. At ille, multos sibi dixisse, inquebat, jusjurandum, quod ibi daretur, magis formidandum esse. Ob quæ ingemiscebam, itaque incendebar, deinceps rursus ridebam. Cernens enim diaboli astutiam, ingemui, quod hominibus id persuadere posset: considerata vero eorum, qui deciperentur, sordidia, excandui: et eorumdem quanta esset amentia, mecum reputans, risi.

sub finem
Augusti aut
initium Sep-
tembris aggre-
ditur: septem
diebus ante

244 *Porro ex festis Judæorum, quæ instabant, quando hanc Orationem habuit Chrysostomus, colligi potest, dictam esse sub finem mensis Augusti aut initium Septembris.* Tubæ enim, sive Tubarum festum erat die 1 mensis Tisri, Scenopægiæ sive Tabernaculorum festum die 15 ejusdem mensis, atque eodem mense varia erant Judæorum jejunia, nominatim die 10 Expiatio erat solemnitas, illiusque festi causa accuratum jejunium. Mensis autem ille Tisri inchoatur mense Septembri, modo citius modo serius, sive cum novilunio illius mensis. Itaque, cum oratio habita fuerit aliquot saltem diebus ante festum Tubarum, necesse est habitam fuisse sub finem Augusti, aut mense Septembri. Septem vero diebus ante hanc, sive Dominica præcedente, habita est Homilia prima contra Anomæos jam memorata. Horum Arianorum numerus cum non modicus esset Antiochiæ, ubi et episcopum habuerant Dorotheum, Theodosii imperatoris jussu in exilium anno 381 missum; dudum contra eos disputare desideraverat Chrysostomus, qui in eadem Homilia indicat, qua occasione istud distulisset, ac demum cœpisset, ita scribens pag. 450: Volebam rem prolixius agere: sed quando nunc primum in hæc certamina descendi, e re vobis fore puto, si præmissis contenti sitis, ne eorum, quæ dicenda supersunt, copia multo impetu succedens, eorum memoriam detrahat. Plane, si Deus permiserit, hoc argumentum diu tractabimus.

245. Equidem jam pridem vobis hos conferre sermones cupiebam: sed cunctabar et procrastinabam, quia multos eo morbo laborantes videbam nobis cum voluptate aures præbere: cumque nollem prædam abigere, interim linguam ab his concertationibus coercere, ut cum illos firmiter detinerem, tunc in arenam descenderem. Quoniam vero per Dei gratiam illos audiivi hortantes, ut in hoc certamen descenderem, me demum fidens ad pugnam accinxi, armaque arripui illa, quæ purgant rationem, et omnem celsitudinem, quæ extollitur contra scientiam Dei. Hæc porro assumpsi arma, non ut ferirem adversarios, sed ut jacentes erigerem. *Hiscæ alia subdit, quibus ostendit, se non odio, sed amore, contra Anomæos disputare, et unice de eorum salute esse sollicitum.* Hæc porro occasione observare placet, Chrysostomum multo durioribus verbis Judæos impetere, quam Anomæos; non alia, opinor, de causa, quam quod præcipue contra Judæos disputaret, ut Christianos, eorum festis et jejuniiis se immiscentes, ab ea prævaricatione, commemoratis Judæorum sceleribus, potentius deterreret; Anomæos vero disputatione moderata magis convertendos speraret. Attamen ne Anomæos quidem tam molliter tractat in sequentibus maxime Homiliis, ut subinde acriter non pungat.

AUCTORE
J. S.

contra Ano-
mæos prima
Homilia dicta:

246 *Post decem aut plures dies a prima Oratione contra Judæos alteram dixit quinque diebus ante ipsorum jejunium, eamque pag. 601 sic orditur:* Jam iniquum illud et immundum Judæorum jejunium in foribus adest... Iniquum igitur ipsorum jejunium post quinque deinceps dies instat: At ego autem decem dies vel plures cohortationem ad vos habui, ut fratres vestros præmunirem. Tum insinuat, se tot diebus ante illam habuisse Orationem, ut singuli possent Christianos ab eo Judæorum jejunio avertere, eademque de causa secundam hanc habere. Porro hanc decem diebus post primam fuisse dictam, patet ex iis verbis num. 3: Non audisti, in priore tractatu quam clare fuerit oratione demonstratum, ipsas animas Judæorum et loca, in quibus congregantur, a dæmonibus habitari? *Hæc enim ostendit in primo Sermone num. 6. Non videtur igitur dubitandum, quin hi duo Sermones invicem sint secuti, primique ex illis, quos contra Judæos habuit Sanctus. Verum et alias plures mense Septembri orationes contra Judæos dixit Chrysostomus, ut ipse insinuat in Homilia de Natali die Domini nostri, quam eodem anno dictam videbimus, tom. II pag. 361 ita loquens:* Tempus autem tum erat festi Tabernaculorum et Jejunii, ... idque a Judæis sub finem mensis Septembris... celebrabatur. Tunc enim longis copiosisque orationibus in Judæos usi sumus, importunum eorum jejunium accusantes. *Hinc liquet, multos tunc de hac materia Sermones fuisse dictos a Chrysostomo. Attamen reliquos omnes, qui exstant, ad annum sequentem pertinere existimo. Hinc cum Montfaucono suspicor, ex iis aliquos esse deperditos, aut etiamnum latere.*

E

secunda con-
tra Judæos
Oratio: alie
forsan per-
ditæ.

F

AUCTORE
J. S.

§ XIX. Reliqua Chrysostomi contra Anomæos certamina aliis concionibus anni 386 subinde interrupta.

Sanctus post
varia impedi-
menta, mense
novisimiliter
Novembri,

Post certamina illa contra Judeos, et alias quasdam de Martyribus conciones, arma contra Anomæos resumpsit sanctus Presbyter, qui secundum contra Anomæos Sermonem sic exorditur: Age iterum adversus infideles Anomæos certamen ineamus.... Nuper enim, cum in hujus disputationis arenam descendimus, ut meministis, et eadem certamina inivimus; pugnae contra Judeos nos statim exceperunt, quod tutum non esset propria membra ægrotantia negligere. Nam Sermones contra Anomæos semper opportuni sunt. Tunc autem fratres nostros quosdam ægrotantes, et Judaico morbo laborantes, nisi præoccupantes statim ex incendio Judaico eruissemus, nihil juvare deinceps potuit admonitio, cum jam illud peccatum circa jejunium admisissent. Post commissa adversus illos prælia, nos patrum spiritualium diversis ex locis adventantium frequentia rursum excepit. Neque enim tunc opportunum fuisset, illis ceu fluminibus in hoc spirituale mare confluentibus, nostrum Sermone extendi. Post illorum profectum, martyrum memoriæ frequentes adventarunt: athletarum hujusmodi laudem negligi non oportuit.

resumit dispu-
tationes contra
Anomæos:

248 Hæc autem dico et numero, ne putetis nos ex segnitie et desidia quadam certamina illa distulisse. Nunc itaque, quandoquidem a pugna cum Judæis liberi sumus, patresque in patriam suam reversi sunt, ac martyrum laudes nos satis delectarunt; age diuturnum vestrum audiendi desiderium expleamus. Ita Chrysostomus, per patres spirituales, quorum adventus moram auce-
rat, haud dubie designans episcopos, cum honor dicendi ad populum ipsis fuerit datus. Porro recensita impedimenta effecerunt, ut secundus hic contra Anomæos Sermo habitus tantum videatur mense Novembri: nam post hunc tres solum Sermones contra Anomæos invenimus ante 20 Decembris, quo de S. Philogonio dictum videbimus. Attamen post quintum de Anomæis forsan duæ aliæ Homiliæ sunt dictæ, ut videbimus § 52.

C
quatuor contra
illos Homiliis
dictis,

249 Quatuor autem illæ Homiliæ consequenter contra Anomæos sine multis aliis intermediis videntur habitæ. In omnibus elucet mira Sancti charitas, et zelus ad destruendam hæresim ferventissimus. In secunda ex illis, sive in tertia Homilia contra Anomæos, pag. 462, Deum prece-
mur, inquit, ut nobis Spiritum gratiæ emittat, ut omni vento vehementius ingruens, hæresim radicitus evellat, nobisque laborem reddat levio- rem. Ad similes preces fortiter hortatur p. 470. Post quintam in Anomæos Homiliam et forte duas alias § 52 memorandas, pag. 492 de S. Philogonio Antiocheno præsule, qui colitur die 20 Decembris, ita orditur: Ego quidem et hodie destinaram, adversus hæreticos luctaturus vestes exuere, quodque restabat debiti, vobis persolvere; verum beati Philogonii dies, cujus festum celebramus, ad ipsius benefactorum enarrationem linguam nostram evocavit.

250 Hanc Homiliam quinque diebus ante Na-
talem Domini habitam esse, innuit Chrysostomus

in ea num. 4 pag. 498, dum dicit: Sufficit enim horum quinque dierum tempus, nimirum ad conscientiam expurgandum, ut digne celebrarent Natalem Domini. Interruptæ igitur rursum fuerunt concertationes contra Anomæos, non solum una illa concione de S. Philogonio, sed etiam aliis multis, et, ut existimo, usque ad Februarium sequentis anni. Hoc minus mirabimur, si cogitemus disputationem de incomprehensibili hic fuisse finitam.

251 Attamen deinde disputationes suas contra Anomæos resumpsit Sanctus per Homiliam, quam pag. 501 sic incepit: Iterum Circensia, iterumque nobis imminutus est conventus: imo vero quamdiu vos adestis, fieri nequit, ut imminuat. Hanc porro Homiliam non diu admodum post præcedentes in Anomæos habitum fuisse, Chrysostomus satis insinuat num. 2, ubi docet, se hactenus contra Anomæos ostendisse, incomprehensibilem esse Dei naturam; nunc vero ostensurum, Filium Patri esse Consubstantialem. Ex initio, quod Circensia, (Græce ἱπποδρομῆαι, quod equorum cursus ad litteram exponitur) tunc essent, existimat Tillemontius art. 19, die 3 Januarii habitam, quia eo die ludi notantur in Fastis apud Bucherium pag. 281. Montfauconus quoque in Monito pag. 492 dicit, ludos Circenses fuisse celebratos die 5 Januarii. Idem in alio Monito pag. 966 ait, die tertia vel quarta vel quinta Januarii, nam his diebus ludi Circenses agebantur.

252 Verum sine fundamento illa videntur dicta: neque enim probari posse existimo, Circenses potius esse ludos quam alios, qui illis diebus adscripti sunt Calendario apud Bucherium. Sane toties Ludi singulis mensibus notantur ibidem, ut ridiculum sit, ex notatis ibi ludis diem habitæ Homiliæ investigare. Videat studiosus lector illud Calendarium apud nos recusum una cum altero etiam antiquo tom. VII Junii pag. 178; et videbit, Circenses ibi distingui a ludis. Notatur ibi circus privatus die 2 Januarii, iterum notantur Circenses 15 Januarii, 20, 24, et tandem ultima ejusdem mensis die; ludi vero aliis et pluribus diebus. Itaque observatio Tillemontii, ab aliis adoptata, plane inutilis est ad certam diem illi Homiliæ assignandam, præsertim cum ludi Circenses etiam celebrarentur extraordinarii.

253 Nequit tamen dubitari, quin illa Homilia sit habita non tanto tempore post priores contra Anomæos de incomprehensibili Dei natura, ut harum memoria excidisset. Quæ porro post primam illam de Consubstantiali Filio cum Patre, sive de Gloria Unigeniti, ut has frequenter vocat Sanctus, videtur sequenti die dicta, idque certum credit Montfauconus, quia tale pag. 513 habet initium: Ex bello reversi hesterno die sumus etc. Verum illa verba solum evincunt, Sanctum præcedenti die contra hæreticos sive Anomæos disseruisse; at evincere nequeunt, Homiliam illam nominatim fuisse dictam, quam præmisit Montfauconus. Quin imo contrarium innuere videtur Chrysostomus in eadem Homilia pag. 514: nam explicaturus objectionem Anomæorum, quam ex responso Christi ad petitionem filiorum Zebedæi sumebant, quamque solvendam suscipiebat, ita loquitur: Quia nuper de Unigeniti potestate disseruimus etc. Designat Sanctus Homiliam præcedentem, quæ de illo argumento prima est. At non videtur dicturus nuper, sed potius heri, si illa pridie erat habita. Existimo igitur aliam inter utramque fuisse mediam. Aliqua porro contra Anomæos a Montfaucono edita est tom.

D
20 Decembris
dicit in lau-
dem S. Philo-
gonii.

Resumpta
disputatio
contra Ano-
mæos,

E

non prioribus
diebus Janua-
rii, ut aliqui
volunt.

sed paulo se-
rius; per
Homiliam,
cujus initium:
Iterum Cir-
censia:

F

A tom. VI pag. 255: *credidit enim serius dictam, At mihi quidem videtur huic tempori recte congruere.*

hanc secula
videtur alia,
tom. VI edita,
cujus initium:
O violentiam:

254 *Initium huc transfero: O violentiam! O tyrannidem! doctor noster (Flavianus episcopus), qui ante nos præfatus est, plenam cum haberet phialam, summis tantum labris poculum degustandum nobis offert. Id autem fecit, non ob doctrinæ penuriam; nam fontis instar scaturire solet; sed, quemadmodum dixi, ut vestræ caritatis tyrannidem palam faceret, quam erga tenuitatem nostram exhibere soletis. Ea de causa cito tacuit sermonemque conclusit, ut vestro desiderio gratificaretur; et toti solvendo debito nos obnoxios constituit. Quia igitur et is nobis dicendi loco cessit, et vos nostro ab ore pendere video, necesse tandem est, ut ad certamina nos exuamus. Post pauca, quibus preces et attentionem auditorum flagitat, argumentum sibi propositum sic exponit: In priore itaque concione, hoc dicto evangelico in medium adducto: « Pater « meus usque modo operatur, et ego operor » cum hinc ostendissem ejus cum Genitore æqualitatem, ... ita sermonem clausi. Hodie autem opus est ea solvere, quæ adversus hæc objiciunt hæretici. Tum elucidanda sumit verba ab hæreticis objecta Joan. v, 19: Non potest Filius a se facere quidquam etc, et objectionem eloquenter repellit, ac demum solvit. Jam vero verba illa, quibus se usum dicit, revera adduxit in Homilia I de hoc argumento pag. 503. At multos alios Scripturæ locos ibidem recitavit, ita ut certo non constet, an illam indicaverit Homiliam, an aliam quamdam deperditam. Id tantum mihi dicendum videtur, laudatam Homiliam non minus quam ceteras contra Anomæos videri figendam sub finem Januarii aut potius mense Februarii: nam multas alias Homilias mense Januarii dictas videbimus. Quod ait Montfauconus, dictam esse Homiliam illam, quando magnam auctoritatem habebat Chrysostomus, inutile est: potius tamen dixisset: quanto libenter audiebatur: nam id solum Homilia evincit. At neutrum Chrysostomo deerat post anquam prædicationem.*

B Tum elucidanda sumit verba ab hæreticis objecta Joan. v, 19: Non potest Filius a se facere quidquam etc, et objectionem eloquenter repellit, ac demum solvit. Jam vero verba illa, quibus se usum dicit, revera adduxit in Homilia I de hoc argumento pag. 503. At multos alios Scripturæ locos ibidem recitavit, ita ut certo non constet, an illam indicaverit Homiliam, an aliam quamdam deperditam. Id tantum mihi dicendum videtur, laudatam Homiliam non minus quam ceteras contra Anomæos videri figendam sub finem Januarii aut potius mense Februarii: nam multas alias Homilias mense Januarii dictas videbimus. Quod ait Montfauconus, dictam esse Homiliam illam, quando magnam auctoritatem habebat Chrysostomus, inutile est: potius tamen dixisset: quanto libenter audiebatur: nam id solum Homilia evincit. At neutrum Chrysostomo deerat post anquam prædicationem.

deinde tres
aliæ, tom. I
editæ.

255 Porro Homilia illa, cujus initium: Ex bello reversi hesterno die sumus, ex bello pugnaque cum hæreticis etc.; et quæ jam dictam non minus sæpius potuit quam præcedere, aliam solvit Anomæorum objectionem, ex Christi verbis Matth. xx, 23: Sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis etc. Hanc apud Montfauconum pag. 525 sequitur alia, quæ eorundem hæreticorum solvit objectionem, quam sumebant ex precibus, quibus usus est Dominus, dum resuscitavit Lazarum. Ultima demum contra Anomæos ex iis, quæ habitæ sunt Antiochiæ, legitur pag. 529, multasque simul Anomæorum objectiones solvit. Habita hæc est diebus non paucis post ceteras, ut liquet ex initio, ita ut figenda videatur post medium Februarium. Dictam tamen esse ante Quadragesimam anni 387, ostenditur ex iis, quæ num. 2 repetuntur compendio ex Oratione de Unigeniti gloria, cujus initium, Iterum Circensia. Subjunxit Montfauconus duas alias contra Anomæos Homilias, sed Constantinopoli dictas. Ceterum Homilias illas, ut inter præstantissima sancti Doctoris Opera numerandas, merito laudat Montfauconus in Vita pag. 100.

§ XX. Fervens Homilia contra Quartodecimanos, tertia. Contra Judæos vocata, ad quam varia observantur: reliquæ Sancti contra Judæos Orationes.

Expeditis modo iis, quæ Sanctus solide peroravit contra Arianos hæreticos, qui Filium Patri æqualem negabant, indeque Græca voce Anomæi vocabantur, redibo ad ea certamina, quæ pari studio contra Judæos habuit, ut Christianos Judaizantes ab eorum festis et jejuniis potenter avelleret. De duabus Orationibus, anno 386 circa Septembrem contra illos prævaricatores habitis, egimus § 18. Hisce tertiam adjunxit Montfauconus pag. 606, eamque similiter circa Septembrem, aut certe non diu post, habitam contendit. Tillemontius vero Nota 25 rectius credit, aliquo tempore ante Quadragesimam anni 387 dictam fuisse. Attamen hic etiam varia ibidem observat, quæ solum ex titulo et mente Chrysostomi perperam intellectis proficisci videntur, qualia etiam reperio apud Montfauconum, et huic in hærentem Ceillierum tom. ix pag. 86 et seqq. Hisce de causis spectantia ad hanc Homiliam paulo prolixius explicabo. Nam laudati scriptores sibi difficultates finxerunt, revera tantum imaginarias.

Oratio tertia
contra Judæos.

257 Titulus Græcus hic est: Εἰς τοὺς τὰ περὶ τὰ πάσχα νηστεύοντας, idque Latine sic exponit Montfauconus: In eos, qui primo Pascha jejunant. At hæc verba non elucidant obscuritatem tituli Græci. Laudatus Tillemontius credit, tituli verbis significari, homines illos, contra quos Sanctus disserit, serius Pascha celebrasse quam Catholicos, eaque de causa coactos fuisse jejunare in Paschate Catholicorum. Verum falsa est hæc expositio, cum agatur contra illos, qui citius jejunium inchoabant. Tillemontius ipse in sua opinione summam agnoscit difficultatem, qui anno 387 Pascha Christianorum celebrabatur 25 Aprilis. Hanc etiam agnoscit Montfauconus in Vita pag. 102, hæc subjungens: Atqui secundum tabulas Paschales anno 387 Pascha incidit in 25 Aprilis, nempe quam tardissime potest occurrere. Quomodo ergo Judaizantes illi poterant hoc anno in Paschate jejunare, cum Pascha Judæorum numquam possit ultra vigesimam quintam Aprilis occurrere? Propter illud argumentum, quod singulis annis formari potest, et ex quo discere debuerat, titulum alio modo exponendum; demum suspicatur, Antiochenos illo anno secutos non esse Alexandrinorum calculos, et Pascha Antiochiæ citius celebratum.

E

cujus titulus
male fuit ex-
positus,

258 Verum illa gratis dicuntur, neque ullo modo prodesse possunt. Nam quocumque demum die Pascha illo anno celebraverint Christiani, illud certo non celebrarunt ante Judæos; cum hi suum Pascha stato die celebrent, videlicet luna decima quarta mensis Nisan, sive in plenilunio; Christiani vero numquam suum Pascha celebrent ante illum diem, sed illud habeant Dominica prima post plenilunium, exceptis Quartodecimanis, quæ illud cum Judæis celebrabant, et quos in hac

F

dicta est contra
Quartodecima-
nos, Pascha
cum Judæis
celebrantes,

AUCTORE
J. S.

hac Oratione impetit Chrysostomus. Itaque titulum Orationis male intellexerunt Tillemontius et Montfauconus, indeque in varios lapsi sunt errores. Nam Quartodecimani, contra quorum sectatores Sanctus agit, nunquam jejunare cogebantur in Paschate Christianorum, cum Pascha semper cum Judæis celebrarent luna 14 ante festum Paschatis Christianorum, et consequenter jejunium Quartodecimanorum finitum esset ante finem jejunii Catholicorum. Hæc tam certa sunt, et eruditis vulgo nota, ut mirer, laudatos scriptores ad eam observationem non attendisse. Ex dictis igitur constat, non agere Chrysostomum contra jejunantes in Paschate Christianorum, et perperam expositum esse Orationis titulum.

ideoque quadraginta dierum jejunium ante Catholicos inchoantes.

B

259 Cum autem Chrysostomus clarissime agat contra Quartodecimanos, titulus hæc significat: Contra eos, qui ante Pascha Judæorum quadraginta diebus jejunant. Verba Græca totum istud non habent; sed Oratio ipsa ostendit, ista de re agere Chrysostomum, et Quartodecimanos impugnari, qui Pascha celebrabant cum Judæis, et ante suum Pascha quadraginta habebant jejunii dies, quemadmodum et diebus quadraginta ante Pascha jejunabant Catholici. Superfuisse suo tempore Quartodecimanos aliquos Antiochiæ, variis locis in laudata Homilia affirmat Sanctus. Imo et n. 3 fatetur, eam consuetudinem inchoandi jejunium quadraginta diebus ante Pascha Judaicum olim apud Antiochenos communem fuisse, nimirum ante concilium Nicænum, cujus decreto abrogatam damnatamque esse consuetudinem Quartodecimanorum Chrysostomus mox ostendit. Nulla igitur est dubitatio, quin Sanctus agat contra reliquias Quartodecimanorum, Pascha eodem cum Judæis die celebrantes, ideoque Quadragesimam suam inchoantes ante Catholicos. Cum autem anno 387, ut docet pag. 613, Pascha Judæorum incideret in diem Dominicum, totis septem diebus celebrabatur ante festivitatem Catholicorum, ac similiter Quadragesima Quartodecimanorum totidem diebus Catholicorum Quadragesimam præcedebat. Ex dictis duo observo, primo Pascha in titulo significare Pascha Judaicum, quod frequenter in illa Homilia a Paschate Christianorum distinguit: secundo non agi contra eos, qui in ipso Paschate jejunabant, sed qui prævio jejunio ante alios ad Pascha se præparabant.

C

Contra hos, miro incensus zelo Sanctus

260 Hisce de tota Homilia observatis, videamus, quanto studio exarserit Chrysostomus, ad Quartodecimanos ad Ecclesiam reducendos. In exordio Homiliæ statim docet, se ceptam contra Anomæos disputationem interrompere, ut Quartodecimanos avertat a jejunio ante Catholicos inchoando, ita loquens: Rursus, necessarium quoddam et urgens negotium eorum, quæ nuper dicta sunt, seriem interrumpens, ad seipsum orationem traducit, et a susceptis cum hæreticis certaminibus hodie nos abducit. Nam nos quidem rursus de Unigeniti gloria verba facere ad caritatem vestram parati eramus; sed eorum, qui primo Pascha jejunant, (Græce τῶν τὰ πρῶτα πάσχα νεστευειν βουλομένων, quod exponi potest: eorum, qui quamprimum Pascha jejunare volunt,) importuna contentio doctrinam omnem nostram cogit hodierno die totam in iis curandis occupari. Tum breviter ostendit illius discordiæ mala, atque ita pergit: Ac scio equidem per Dei gratiam potiorum hujus gregis partem ab hac ægritudine immunem esse, et paucos morbum invasisse: non tamen idcirco est curatio negligenda.

Nam etsi decem tantum, etsi quinque, etsi duo, etsi unus tantum esset ægrotus, ne sic quidem negligi oporteret. Licet enim vel unus sit vilis et objectus, frater tamen est, propter quem mortuus est Christus, et magnam vilium rationem habet Christus. Non capio, cur Montfauconus crediderit, negotium illud de jejunio et Paschate tam urgens fuisse circa mensem Septembrem. At urgens erat mense Februarii exeunte aut incipiente Martio, ne contentiosi illi iterum jejunium suum ante alios inchoarent.

Lubet modo aliqua ex disputatis adducere. Chrysostomus pag. 608 de Quartodecimanis sic loquitur: Quos equidem sciscitarer lubens, quid sit Pascha, quid sit Quadragesima? et quid sit Judaicum, quid sit nostrum: aut quam ob causam illud quidem semel annis singulis, hoc vero singulis in collectis celebretur: quid sibi velint azyma, et alia his multo plura, quæ ad hoc pertinent argumentum. Tum vero probe cognoscetis, quam intempestiva illorum sit contentio, qui ne rationem quidem reddere de illis possunt, quæ faciunt. Hæc et alia ad eos perstringendum Chrysostomus, qui per Pascha Christianorum, quod singulis in collectis celebratur, intelligit Missa Sacrificium et communionem Corporis et Sanguinis Christi, ut sæpius inferius, secundum illud Apostoli: Pascha nostrum immolatus est Christus I Cor. v. 7. Hinc dicit n. 5: Sane catechumenus numquam Pascha celebrat, quamvis jejunet singulis annis, quoniam oblationi non communicat, quemadmodum et qui non jejunat, si cum pura accedat conscientia, Pascha celebrat, sive hodie, sive cras, sive alio quovis tempore communionis fiat particeps. Hunc loquendi modum in tota Oratione servat Chrysostomus, et multa hunc in finem disserit pag. 611, ubi ait: Non enim idem sunt Pascha et Quadragesima: sed aliud Pascha, aliud Quadragesima. Siquidem Quadragesima semel in anno fit, Pascha vero ter in hebdomada, nonnumquam etiam quater, vel potius quotiescumque volumus. Est enim Pascha non jejunium, sed oblatio et Sacrificium etc. Ita loquitur Sanctus non improbens morem nostrum, quo diem solemnem, qua Resurrectionem Domini celebramus, Pascha vocare solemus, sed quia Judæi et gentiles inde arripiebant ansam carpendi Christianos, ut paulo inferius dicit.

261 Occasio autem arguendi Christianos oriri poterat Judæis ex nomine Pascha, quia Christiani celebrabant Resurrectionem Domini alio die, quam Pascha Judæis celebrandum præceperat Deus. Hinc pag. 613 ostendit Sanctus, non posse Christianos, etiamsi vellent, stabili die mensis Nisan mortem Domini et deinde Resurrectionem celebrare, idque evidenter evincit, supponens mortem Domini Christianis semper celebrandam esse die Veneris, Resurrectionem die Dominico. Verba Chrysostomi, male a Montfaucono intellecta, subjungo: Nam ne nos quidem, inquit, etiamsi vehementer cupiamus et annitmur, diem illum omnino observare posse, quo crucifixus est, inde constat. Licet enim transgressores Judæi non fuisset, neque ingrati fuissent, neque stupidi, neque desides ac contemptores, neque a paternis ritibus excidissent; sed eos etiamnum diligenter observarent: ne sic quidem fieri posset, ut nos illorum vestigiis insistendo diem istum, quo crucifixus est, et Pascha celebravit, assequeremur. Quo vero pacto, ego dicam. Quando crucifixus est, tum primus dies Azymorum erat, et Para-

D

acriter disse-
rit, docetque,

E

F

nec debere nec
posse Christi-
anos Pascha
eo die

scève:

AUCTORE
J. S.

A sceve : hæc enim utraque fieri nequit ut perpetuo concurrant. Ecce namque primus dies Azymorum hoc anno in Dominicum diem incidit, et omnino necesse est, ut tota hebdomada jejunemus, et cum Passio præterierit, et Crux advenit, et Resurrectio, nos adhuc jejunantes maneamus. Et sæpenumero istud accidit, ut post Crucem, post Resurrectionem, hebdomada nondum absoluta, jejunium observemus. Ita nulla temporis est observatio; *nimirum pro diebus mensis Nisan, secus pro diebus hebdomadæ post plenilunium dicti mensis.*

celebrare,
quo passus est
Dominus.

262 Nunc varia observanda veniunt ad verba allegata, quæ mire torserunt Tillemontium, quæque Montfauconus alleganda credidit in Vita pag. 102, ubi hanc subdit observationem: Hæc contra eos dicuntur, qui jejunium Judaico more servabant, quique aliquando in ipso Paschate jejunabant, quando scilicet Judæorum calculus Pascha assignabat post Christianorum Pascha. Tunc enim Christiani illi, qui Judaico ritu jejunium servabant, illo die jejunabant, quo ceteri Christiani Pascha celebrarent. Ignoscat lector, si candide edixero, tot hic esse errores, quot asserta. Primo enim Sanctus, licet agat contra Judaizantes, illa non dicit de Judaizantibus, sed de Catholicis, quos ostendit non posse Pascha celebrare cum Judæis, quia non semper est idem concursus dierum mensis cum diebus hebdomadæ. Sic itaque argumentatur. Resurrectio Domini nobis semper celebranda est die Dominico: sed hanc partem argumenti, ut notam, supponit. Atqui dies ille mensis Nisan, quo resurrexit Dominus, non semper cadit in Dominicum. Non possumus igitur semper eodem mensis illius die Resurrectionem celebrare.

ut liquet ex
simplici ver-
borum ejus
expositione.

Tum assumit exemplum anni, quo hæc dixit, eoque exemplo confirmat argumentum suum in hunc modum. Primus dies Azymorum incidit in Dominicum. Eo die necdum possumus celebrare Resurrectionem Domini, qui eo die necdum resurrexerat; sed ea festivitas differenda est in Dominicum sequentem. Itaque cum jejunemus usque ad festivitatem Resurrectionis, illis diebus mensis Nisan, quibus Dominus in Cruce obiit, et deinde resurrexit, nobis adhuc jejunandum est. Ita Sanctus ostendit, non posse a Christianis secundum leges Ecclesiæ Pascha eodem tempore celebrari cum Judæis, postquam ante ostenderat, Pascha Judaicum abrogatum esse æque ac reliquos eorum ritus. Secundo igitur non dicit, Quartodecimanos jejunasse in Paschate Christianorum, quod nunquam fieri poterat, cum illi Pascha semper haberent ante Christianos; sed dicit, Christianis jejunandum in Paschate, quod illi cum Judæis celebrabant luna 14 mensis Nisan: nam festivitas Resurrectionis ex calculo Christianorum semper celebratur serius, nisi error admisus esset in calculo. Ceterum ex allegatis verbis ulterius liquet, Orationem istam esse dictam anno 387, quo primus dies Azymorum cadebat in Dominicum, et quo consequenter Judæi Pascha erant celebraturi tota hebdomada ante Christianos.

Quartodecimanorum rationes
recitat et re-
fellit Sanctus,

263 Audiamus modo, quam consuetudinis suæ rationem allegarent Quartodecimani, et quo eam modo refutet Sanctus, agnoscens tamen, eam consuetudinem celebrandi Pascha eodem die cum Judæis aliquando etiam Antiochiæ viguisse. Quis porro sapiens est illorum sermo? ait num. 3: Vos, inquiunt, nonne hoc jejunium antea observabatis? Hoc vero tuum non est mihi dicere: sed hoc ipse tibi jure dixerim, nos quoque sic

antea jejunasse, verumtamen temporum observationi præferendam concordiam censuisse. Quam id fuerit æquum, probat exemplo Apostoli, Veteris Legis ritus abjicientis, et ulterius ex decreto concilii Nicæni de Paschate, ita prosequens: Trecenti Patres vel etiam plures, cum in regione Bithyniæ convenissent, hæc decreverunt, scilicet ut Pascha fieret eo tempore, quo illud celebrant Christiani. Et post magnificum Nicænorum Patrum elogium, Atqui, inquit, ex his athleticis collecta tum fuerat synodus universa, communique definitione fidei hoc quoque decreverunt, ut simul unoque consensu festum istud celebraretur... Vide, quid agas, dum tantos Patres condemnas, adeo fortes, adeoque sapientes. Addit mox alia argumenta contra ritus Judaicos, respondet ad objectionem petitam ab exemplo Christi, qui Pascha cum Judæis celebravit, docet quid sit verum Christianorum Pascha, quare institutum sit quadraginta dierum jejunium, ac demum ostendit verbis jam datis non posse Pascha Christianorum concurrere omnino cum Judaico.

264 Mox hortatur, ut malam deponant consuetudinem, ita loquens num. 6: Ne igitur contendamus, neve illud dicamus: Tanto tempore jejunavi, et nunc morem mutabo? Propter hoc ipsum muta, quod tam multo tempore fueris ab Ecclesia divisus: ad matrem deinceps revertere... Est enim pudor et ignominia non in melius mutari, sed in importuna contentione persistere. Hoc Judæos etiam perdidit, qui dum veterem consuetudinem semper inquirunt, ad impietatem devolvebantur. Hisce multa subdit de bono concordie et discordie malo, multa contra observationem rituum Judaicorum, quos abrogatos docet, quemadmodum demonstravimus, inquit, cum hac de re multi habiti fuerint a me sermones (nimirum contra Judæos circa Septembrem anni 386) sed unum id quæro, ut in pace concordiaque cuncta faciamus, ne dum nos jejunamus ac populus omnis, et preces pro terrarum orbe fundunt sacerdotes (in hebdomada sancta) tu ebrietati domi vaces. Hic eos reprehendit non jejunatuos, sicut ante jejunatuos reprehenderat, nimirum quia quadragesimale jejunium inchoabant ante Ecclesiam, ante Ecclesiam finiebant. Hoc ipsorum schisma gravissimis verbis reprehendit usque ad finem Orationis.

eosque horta-
tur ad concor-
diam cum
Ecclesiâ inuen-
dam.

E

265 Ceterum, quod spectat ad Tempus Orationis habitæ, omnia insinuant, dictam esse octo, ut minimum, diebus ante Quadragesimam anni 387. Etenim illo anno, ut diximus, prima dies Azymorum erat Dominica. Illo anno Chrysostomus perrexerat mense Februario impugnare Anomæos, seu concionari de Unigeniti gloria, ut se fecisse eo tempore hujus Orationis initio dicit. Quod hinc argumentum sumit Montfauconus, ad figendam hanc Orationem circa Septembrem anni 386, prorsus ineptum est. Nam mense Septembri contra Anomæos non dixit Chrysostomus; sed contra eos primam Homiliam habuit ante Septembrem; reliquas diu post, videlicet Novembri et Decembri, ac demum Februario: neque enim illa certamina, licet sæpe interrupta, omnino deposuisse videtur, nisi post ortam seditionem Antiochenam, quæ aliam concionandi dedit materiam. Æque ineptum est aliud ipsius argumentum, ex hac ipsa Oratione petatum, et ex Oratione in Natalem Domini, ubi dicit se mense Septembri multos prolixosque sermones contra Judæos habuisse. Nam de illis in hac ipsa Homilia mentionem facit ut de diu præteritis. Demum ex dictis colligitur, laudatam

F
Habita est illa
Homilia ali-
quot diebus
ante Quadra-
gesimam
anni 387.

AUCTORE
J. S.

Liber contra
Judæos et
Gentiles

13

ad ostenden-
dam Christi
divinitatem.

C

Tum rursus
contra Judæos
concionari
incipit,

laudatam Homiliam esse habitam sub finem Februarii aut Martii initium: cum Pascha incideret in 25 Aprilis, et Quadragesima sex constaret hebdomadis, ut postea certis evincam argumentis, Quartodecimani vero una hebdomada citius Quadragesimam inchoare vellent, sive 7 aut 8 Martii.

266 Ab hac Homilia, quam contra Judaizantes in tempore Paschali habuit, transeo ad alias, quibus alia Judæorum festa et jejunia imitantes corrigere Sanctus voluit. Sunt eæ numero quinque, omnes contra Judæos dictæ, omnes circa Septembrem anni verisimiliter 387, ut recte advertit et ostendit Montfauconus in Monito pag. 586. Sanctus porro hisce Homiliis insignem præmisit librum, contra Judæos et Gentiles conscriptum, ad probandum, quod Christus sit Deus. Editus hic est apud Montfauconum tom. I pag. 558, conscriptum que ante quinque illas Homilias, ostendit Montfauconus ex verbis, quæ circa finem leguntur pag. 582: Daniel autem hæc omnia aperte narrat; universa nempe tollenda esse, hostiam, libamen, unctionem, judicium. Verum hæc, quando adversus Judæos sermonem instituemus, clarius fusiusque explicabimus. Quod hic ostensurum se promittit, insigni prorsus modo ostendit in quinque illis Homiliis. Itaque Chrysostomus, qui anno 386 contra Judæos in arenam descenderat ex occasione num. 243 relata, deinde magis paratus et instructus ad certamen regressus est, ac librum præmisit satis prolixum, quo Judæos simul et Gentiles Christi divinitatem doceret. Hunc librum pro concione non dixit, sed solum dedit legendum, ut patet ex prolixitate modoque scribendi.

267 Porro Sanctus præfatur, se brevitatis curam habiturum, eoque usurum stylo sine lenociniis, ut dicta sua famulo, ancillæ, viduæ, institori, nautæ et agricolæ captu facilia sint futura. Primum autem, inquit, cum Gentilibus manus conferam. Contra hos vero utitur argumento conversi per Christum ejusque discipulos orbis terrarum, repugnantibus frustra tyrannis, regibusque et imperatoribus. Tum incipit contra Gentiles et Judæos ostendere, omnia, quæ ad Christum spectant, in Veteri Testamento prædicta esse, videlicet futurum Deum, et hominem nasciturum in Bethleem, ceteraque ordine, non modo de Christo, sed etiam de Ecclesia, de Apostolis, de Judæorum pertinacia et miseriis. Addit prædictiones Christi, Apostolorum gloriam, destructionem templi Judaici, frustratumque Juliani Apostatæ conatum ad illud instaurandum. Plura in ipso Opere legi possunt.

268 Post editum hunc librum contra Judæos et Gentiles, quod fieri potuit mense Augusto aut initio Septembris, eodem mense primam ex quinque ultimis, sive quartam contra Judæos Orationem, propter instantia eorum festa, habuit Chrysostomus, eamque pag. 616 sic inchoavit: Rursus infelices illi, mortaliumque omnium miserimi Judæi jejunaturi sunt: rursus Christi gregem muniamus necesse est. Et post pauca: Nec mirum vobis videatur, si, cum jejunium illud post decem et eo amplius dies venturum sit, nos ab hoc statim tempore munimus et armamus animas vestras. Tum hujuscerei rationem reddit, ac deinde multis ostendit, impium Deique voluntati contrarium esse Judæorum jejunium, ritusque eorum abrogatos. Attamen num. 7 dicit: Hodie solum eminus in illos jaculis velitati sumus, tantum loquuti, quantum satis erat ad depellendum

periculum a fratribus nostris, imo multo etiam amplius. Hæc sane verba promittunt alteram contra Judæos Orationem, ad quam audiendam magna confluit multitudo. Nam illam, quæ quinta est contra Judæos, pag. 627 exorditur his verbis: Unde nobis hodie frequentior conventus factus est? Ad efflagitandum, quod polliciti sumus, plane convenistis... Benedictus Deus, qui vobis tantum audiendi spirituales sermones inspiravit ardorem.... Quam ob rem et nos quoque propensiore studio, quod polliciti sumus, aggredimur; et quæ promisimus, libentissime præstamus. Itaque pugna nobis cum Judæis suscepta exitum, quem debuit, sortita est. Tropæum erectum est, et corona nobis parta est, et bravium ex superiore concione reportavimus. Siquidem hoc suscepamus agendum, ut demonstraremus quod ea, quæ nunc fiunt ab istis, sint quædam transgressio Legis prævaricatioque, nec aliud quam hominum adversus Deum commissa pugna bellumque: idque Deo auxiliante nobis accuratissime demonstratum est. Deinde prolixissimam disertissimamque Orationem continuat ad Judæos ulterius confutandos.

269 In sequenti Oratione, adversus Judæos sexta, pag. 649 docet, ipso certamine contra Judæos sibi ardorem eos refutandi crevisse, mox tamen subjungens: Sed quid faciam? Videtis mihi vocem factam imbecilliolem, quæ tantæ sermonis rursus prolixitati par esse non possit, idemque mihi nunc accidere, quasi si quis miles, concisis aliquot ex hostibus, magnoque animo impressione facta in hostium condensatam aciem, pluribus prostratis, mox fracto gladio consternatus ad suos sese referat.... Quid igitur? Fugiemus et nos? At non permittit hoc vestræ caritatis tyrannis. Vereor et patris * præsentiam, et vestram vereor alacritatem: proinde ea, quæ supra vires sunt, aggrediar, omnia committens et precibus hujus et caritati vestræ. Addit excusationem, quod in festo Martyrum contra Judæos, et non in laudem Martyrum peroret: Nam et ipsis martyribus, inquit, hic sermo est exoptatior. Pauca tamen de martyribus breviter perstringit, ac deinde prolixam contra Judæos Orationem prosequitur. Hanc porro Orationem non fuisse habitam ante annum 387, liquet ex iis, quæ leguntur pag. 659 de statu Antiuchiæ dejectis: nam id ante Quadragesimam anni 387 contigisse videbimus. In fine demum hujus Orationis innuit, habitam esse tempore jejunii Judæorum.

270 Non multo post secuta est sequens Oratio, contra Judæos septima, circa festum Tabernaculorum, aut fortasse in illo ipso Judæorum festo, ut liquet ex initio, quod tale est pag. 662: Num vos pugnae hujus cum Judæis susceptæ satietas cepit? An vultis ut rursus hodie quoque materiam eandem tractemus? Quamquam enim multa sint jam dicta: attamen arbitror vos sic affectos, ut cupiatis iisdem de rebus iterum audire. Etenim qui non satiatur amore erga Jesum, is nec unquam satiabitur pugna adversus eos suscepta, qui Jesum oderunt. Præterea autem nobis hic sermo necessarius est: supersunt enim adhuc festorum Judæorum reliquiæ. Sed quemadmodum eorum Tubæ * multo sceleratiores erant iis, quæ sonant in theatris, et jejunia quavis ebrietate et comessatione erant turpiora: ita et Tabernacula, quæ nunc apud illos figuntur, nihilo sunt honestiora diversoriis, in quibus scorta versantur ac tibicinæ. Ubi horum dictorum rationem reddiderat,

D

E

nec vocis rancore nec festo Martyrum,

* i. e. episcopi

Flaviani

F

hanc interruptens disputationem,

* i. e. festum Tubarum

AUCTORE
J. S.

A *derat, et Judaicarum caeremoniarum abrogationem multis ostenderat, omnes gravissimehortatur, ut cohibeant accurrentes ad festa Judaica: Propter hoc enim, inquit pag. 671, nos tantum laborem suscipimus; non ut frustra loquamur, neque ut plausum strepitumque referamus; sed ut avulsos ad viam veritatis reducamus.*

sed ceptam
anno 386
perficit
anno 387,

271 *Octava demum et ultima Oratio, quæ adversus Judæos inscribitur apud Montfauconum pag. 673, aliquot diebus post festa Judæorum dicta est, cum tale habeat initium: Præterit jejunium Judæorum, imo potius ebrietas Judæorum. Attamen hæc Oratio non est proprie habita contra Judæos, de quibus pauca tantum, maxime initio, dicuntur; sed tota fere spectat ad mores corrigendos, sublevandosque eos, qui in festis Judæorum erant lapsi. Horum peccata Sanctus vult corrigi, non vulgari. Nunc pauca de tempore harum Orationum, in quibus mirifice elucet Sancti zelus. Observavi num. 269, sextam non posse figi ante annum 387: omnes vero consequenter fuisse dictas, liquet ex connexionem. Itaque cum sciamus, Chrysostomo anno 386 circa mensem Septembrem cœpisse concionari contra Judaizantes et Judæos; cumque jejunia eadem festaque Tubarum Tabernaculorum in hisce rursum Orationibus impetat; dubitare vix possumus, quin cœpta anno 386 perficere voluerit anno 387.*

mense Septem-
bri et Octobri.

272 *Has igitur quinque ultimas inchoavit mense Septembri, finivitque circa aut post medium Octobrem. Omnes fuisse dictas minus quam viginti dierum spatio, ait Montfauconus pag. 586. At id ego invenire non possum. Magis credo, mensem fere totum iis fuisse insumptum. Etenim quatuordecim dies sunt inter festum Tubarum, quod 1 die mensis Tisri, et Tabernaculorum festum, quod die 15 celebratur. Judæi autem jejunare incipiunt ante festum Tubarum. Hinc clarum est, primam ex hisce Orationibus habitam esse decem dies, ut minimum, ante festum Tubarum. Ultima vero habita est, absoluto aliquot diebus festo Tabernaculorum. Qui modo computum inire voluerit, inter primam et ultimam facile inveniet triginta fere aut plures dies intermedios. Ceterum rogare quis poterit, quæ de causa, conciones contra Judæos anno 386 sub finem Augusti ceptas dixerim; anno autem 387 earum initium removeam usque ad medium fere Septembrem? Respondeo, festa Judæorum multo citius inchoata fuisse anno 386 quam anno 387, ut colligitur ex Paschate utriusque anni. Nam quanto serius celebratur Judæorum Pascha, tanto etiam serius reliqua eorum festa.*

C

§ XXI. Homiliæ de Anathemate, de Natali Christi, et aliæ quædam sub finem anni 386 et initium 387 habitæ.

Homilia de
Anathemate,
anno 386 ha-
bita,

Quandoquidem recensui pleraque scripta Chrysostomi, quæ scimus anni esse 386, et aliqua etiam anni 387 ob connexionem cum precedentibus; agendum modo restat de aliquot Homiliis sub finem anni 386 et priores menses sequentis anni dictis. Inter has primo loco memoranda venit Homilia de Anathemate, sive de non anathematizandis vivis vel defunctis. Ea tom. Ip. 691

Septembris Tomus IV.

sic inchoatur: Nuper vobis de incomprehensibilis cognitione Dei disserens, multa verba feci, ac tum Scripturarum vocibus, tum naturalibus rationibus demonstravi, etiam ipsis invisibilibus virtutibus inaccessam prorsus esse Numinis comprehensionem etc. *Hæc verba omnino cœcitant, Homiliam illam fuisse habitam, quando de incomprehensibili natura Dei contra Anomæos perorabat Sanctus. Ex quinque autem Homiliis, quas de eo argumento dixit Chrysostomus, prima habita est mense Augusto anni 386; aliæ quatuor Novembri et Decembri ejusdem anni; ita ut dubitandum non videatur, quin mense Novembri aut Decembri dicta sit Oratio de Anathemate. Cum autem dicat, ostendisse se, ne angelis quidem comprehensibilem esse Dei naturam, idque præcipue tractaverit in tertia contra Anomæos Homilia, existimo hanc de Anathemate mediam esse inter tertiam et quartam contra Anomæos, figendamque mense Novembri exeunte aut Decembris initio: nam duæ aliæ contra Anomæos secutæ sunt ante 20 ejusdem mensis, et forte etiam aliæ.*

274 *Nonnemo dubitavit, an memorata Homilia legitimus sit Chrysostomi fœtus. At illam dubitationem satis refutavit Montfauconus in Monito prævio. Tillemontius quoque Nota 106 suspicatur, initium huic Homiliæ assutum esse, et serius dictam esse Homiliam, cujus hanc solum partem fuisse existimat. Verum suspensiones illas refutat similiter Montfauconus: neque enim ullum hiatus aut lacunæ cuiuspiam indicium in tota reperitur Homilia; neque tam brevis hæc est, ut variæ non reperiantur breviores. Ut lector argumentum Tillemontii intelligat, breviter exponendum est, quæ de re agat Sanctus. Divisi erant Antiochiæ Catholici, et pars quælibet suam habebat episcopum, ut latius exponetur § 42: Eustathiani habebant Paulinum, eique defuncto substituerunt Evargrum. Meletiani, qui ante Meletium erant secuti, tunc episcopum habebant Flavianum. Ad hosce loquitur Chrysostomus: hos acriter reprehendit, quod Paulini sectatores imperite ac petulanter damnarent, censurisque in eos gravibus uterentur, ita ut illos non minus quam Apollinariis sequaces anathemate ferirent. Quam temeraria esset hæc inconsultæ multitudinis levitas, pluribus exponit Sanctus, illamque temeritatem graviter reprehendit. Imo etiam reprehendere videtur illos, qui Apollinaristas, quorum episcopus Antiochiæ erat Vitalis, inconsulto illo anathemate feriebant. Nam, licet illi revera essent hæretici, malebat Sanctus, ut suavi charitate ad Ecclesiam reducerentur, quam ut sine ullo emolumento magis exacerbarentur: et vel maxime timere poterat, ne imperiti Catholicos pro hæreticis anathemizarent.*

275 *His breviter expositis, subjungo locum obscurum, cujus causa Tillemontius existimat, Homiliam post mortem Paulini Eustathianorum Catholicorum episcopi fuisse habitam. Sed quid dicunt illi ad omnem malitiam audaces? Hæreticus, aiunt, ille factus est: inhabitantem habet diabolus, et loquitur contra Deum nequitiam, multosque suadela vanaque fallacia in profundum exitii abducit: ideoque a patribus ejectus est maxime hujus magister, qui partem Ecclesiæ abscidit, sic aut propter Paulinum, aut propter Apollinarium loquentes. Nam de horum singulorum differentia, sermo multis novitatis notam pulcre effugit, errorem in penetralibus præjudicatae opinionis invaluisse arguens. Leguntur hæc num. 3, creditque Tillemontius, Paulinum in*

exponitur
breviter, quæ
occasione de
istâ materiâ
E

F

eegerit Sanctus,
et quos carpat
defectus.

* λόγος αὐ-
ratio

AUCTORE
J. S.

verbis istis ut mortuum memorari, et ut magistrum illius, quem viventem anathematizabant. Verum nec Montfauconus allegata verba sic intellexit; neque ego existimo, ea sic legitime exponi posse. Magis credo, Apollinarium vocari magistrum Paulini: nam illius dogma revera diu erat damnatum, atque ipse quoque Apollinaris in concilio Constantinopolitano. Calumniabantur igitur Meletiani aliqui Paulinum, acsi factus esset Apollinarista, multosque seduceret; idque acriter reprehendit Chrysostomus, et merito sane: nam Paulinus probe erat Catholicus, iisque Catholicis præerat episcopus, qui nunquam cum Arianis communicaverant. Forte ex Catholicis Meletianis aliqui ad Paulini ecclesiam transiverant: forte etiam Apollinaristæ aliqui redierant ad Paulinum. Primum exacerbare poterat Meletianos; alterum calumniæ occasionem dare. Quidquid sit vivebat Paulinus, et totum argumentum Tillemontii non nisi vitiosa obscuri loci interpretatione nititur.

Homilia in
Natalem
Domini, ha-
bita ad festi-
vitatem illam
B

276 Eodem anno habita est Homilia in Natalem Domini nostri Jesu Christi, quæ dicta est die 25 Decembris, impressaque apud Montfauconum tom. II pag. 354. Propositum Chrysostomi in illa Homilia erat, populo Antiocheno persuadere, Christum revera natum 25 Decembris, ideoque festivitatem merito institutam eo die apud Antiochenos, quo Romæ et in Occidente multo ante, et ex antiqua traditione celebrabatur, ut affirmat pag. 355. Romani ad nos usque, inquit, illius notitiam tunc transmiserunt. Nova illa institutio, non omnibus probabatur Antiochenis. Nam multos, inquit, etiam nunc inter se de eo ipso disceptare probe novi: et hos quidem illum reprehendere, alios defendere: multus ubique de hoc die sermo, partim incusantium, quasi novus sit, partim eundem propugnantium, tanquam antiquum ac vetustum, cum et olim nativitatem ejus prophetæ prædixerint, et jam inde a primordio ab ipsa Tracia Gades usque incolentibus manifestus et celebris fuerit.

recenter An-
tiochiæ insti-
tutam, populo
magis proban-
dam.

277 Itaque cum hæ disceptationes amantem concordie, tum ipsa festivitatis dignitas Virum Christi amantissimum excitarunt, ut hac Homilia et festivitatem ipsam et concordiam de ea stabilire conaretur apud Antiochenos. Novitatem institutionis agnoscit, dicens: Nondum decimus annus est, ex quo hic ipse dies manifeste nobis innotuit. Attamen, perinde acsi jam olim a multis annis nobis traditus esset, ita opera vestra celebratus inclaruit.... Agedum igitur de hisce sermonem exordiamur. Si enim hic ipse dies adhuc in disceptatione positus tanta animi vestri propensione fruitur; utique, si notior atque adeo manifestus evadat, haud dubie longe majorem hujusce studii vestri fructum percipiet. Ex hisce, liquet, cur Chrysostomus ostendere studuerit, Christum Dominum die 25 Decembris natum. Eo die dictam esse Homiliam, ex ipsa clarissime patet. Habitam autem anno 386, colligitur ex iis, quæ dicit num. 7: Ad quod nuper vos cohortatus sum, ad id etiam nunc, et in posterum semper vos cohortari non desistam. Tum sequitur exhortatio, ut digne accedant ad divina Mysteria, sive ad sacram communionem, qualis etiam reperitur in Oratione de S. Philogonio, quæ dicta erat 20 Decembris anni 386, ita ut hanc omnino videatur designare, præsertim cum ibi jam multa dicere cœpisset de festo Nativitatis. Videri potest ea Homilia tom. I pag. 497 et seq.

278 Circa idem tempus, quo Natalem Domini

celebravit Sanctus, Homiliam habuit contra quosdam non recte de fide sentientes, et abutentes illis Pauli verbis, Sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntiatur etc. Edita est prædicta Homilia apud Montfauconum tom. III pag. 300, ubi tale habet initium: Cum nuper Pharisæi et Publicani mentionem faceremus, ac duos currus ex virtute et ex vitio jungeremus, utrumque ostendimus, quantum sit in humilitate lucri, et quantum in arrogantia damni. Hæc verba, ut recte observavit Montfauconus, clarissime designant Homiliam quintam contra Anomæos, in qua sub finem ad humilitatem hortatur, sicut initio hujus, et ubi tom. I pag. 489 sic loquitur: Ut autem discas, quantum bonum sit non altum sapere, duos finge currus, junge justitiam cum arrogantia, et peccatum cum humilitate etc. Deinde adducit Pharisæum et Publicanum, ac utroque loco ostendit, Publicanum, licet alias peccatorem, a Deo præpositum fuisse Pharisæo bona opera jactanti. Itaque cum quinta illa Homilia contra Anomæos figenda sit mense Decembri, et saltem aliquot diebus ante 20 Decembris, ut ostendi num. 249, hæc recte figitur circa Nativitatem Domini, et verisimillime inter Nativitatem et initium anni sequentis.

279 In hac porro Homilia Sanctus ostendit malum superbiæ, et contra humilitatis bonum. Philosophiæ quippe nostræ fundamentum est humilitas, inquit pag. 301. Etsi innumera sursum ædifices, etsi eleemosynam, preces, jejunium, omnesque virtutes congeras, nisi eam pro fundamento posueris, omnia frustra et incassum ædificasti, citoque corruent, perinde atque ædificium illud super arenam extructum. Nullum quippe opus bonum non illa eget, nullum sine illa stare poterit etc. Deinde allegata Pauli verba sumit exponenda, ostenditque illa hæreticis prodesse non valere. Hac autem occasione laudes S. Pauli Apostoli, cujus verba exponebat, late prædicandas sibi sumpsit, ita ut hæc sit pars magnæ illius Homiliæ. Pauca accipe: Quis enim non tum obstupescerebat, inquit pag. 306, virum cernens catena constrictum? Tum maxime dæmones fugiebant, cum viderent eum in carcere degentem. Neque enim diadema regium caput perinde conspicuum facit, atque catenæ manus illius, non quidem suapte natura, sed per gratiam in ipsis efflorescentem. Hinc magna consolatio discipulis. Videbant enim corpus vinctum, linguam vero minime ligatam; manus ligatas, sed verbum solutum, quod velocius quam solaris radius totum mundum percurreret etc. In fine Orationis eleganter hortatur ad preces perpetuo fundendas.

280 Porro eximie laudes S. Pauli, quæ reperiuntur in præcedente Homilia, probabilem mihi rationem suggere videntur, ad Homiliam Sancti in Kalendas inscriptam, quæ prima die anni Romani, seu prima Januarii habita fuit, figendam post præcedentem, sive Kalendis Januarii anni 387. Etenim in hac Homilia, impressa tom. I pag. 697, sub initium Chrysostomus ita loquitur: Nuper autem cum beatum Paulum encomiis celebraremus, ita exsultavistis, quasi ipsum præsentem vidissetis.... Volebam autem in idem quoque argumentum hodie descendere, sed ad alia quædam, quæ magis urgent, oratio nostra provehitur, in quibus a tota hodie civitate peccatur. Eos enim, qui laudes Pauli audire cupiunt, prius virtutis Pauli æmulos esse oportet, et hujusmodi concione dignos. Multa simul persuadent, ut credam Chrysostomum hic loqui de Homilia

D

Homilia in
abutentes
verbis Apo-
stoli,

E

in qua humi-
litas multum
commendatur
et Paulus ex-
tollitur.

F

Post hanc
Homilia in
Kalendas
primo die
anni 387
dicta:

A *Homilia præcedente. Nam primo tam multa ibi tamque præclara de S. Paulo dixit, ut vix plura de eo dixisse videatur in ulla concione, in iis etiam, quas deinde unice ad celebrandum S. Paulum habuit. Secundo agnoscunt adversarii, præcedentem Homiliam esse dictam non diu ante Kalendas Januarii, quod ostendi nequit de ulla alia in laudem S. Paula dicta. Tertio ipsa materia Homiliæ suspicionem nostram anget; nam Chrysostomus primo predicationis anno præcipue intentus fuit ad pessimas quaslibet consuetudines concionibus suis excindendas, ac totas Homilias in eum finem composuit: postea vero magis studuit ejusmodi abusus in parte aliqua Homiliarum suarum reprehendere, et sacrarum Litterarum expositionem simul prosequi.*

ad tollendos illius diei abusus, ex gentilitia superstitione ortos.

281 *Hermantius credit, Chrysostomum fuisse locutum de Homilia contra Anomæos, in qua exponitur petitio filiorum Zebedæi. Tillemontius illam assignavit, cum Tom. III pag. 211 titulus est, Quales ducendæ sint uxores. Verum in utraque breviter tantum laudatur Paulus; et prior dicta est diu post Kalendas Januarii, imo probabilius mense Februarii: de altera ne quidem scitur, Antiochiæ habitam esse. Montfauconus in Monito prævio pag. 966 illorum conjecturam rejicit, existimatque a Sancto insinuatam fuisse unam ex illis Homiliis, quarum hypothesis seu argumentum erant Pauli laudes. At non dicit Chrysostomus, se solas Pauli laudes pro argumento Homiliæ habuisse; nec scimus, an ulla ex illis Homiliis dicta sit paulo ante Kalendas Januarii, neque id admodum verisimile est, cum eo tempore nulla celebretur S. Pauli festivitas. Quapropter magis existimo, designatam Homiliam mox dictam de verbis et laudibus Apostoli; et consequenter Homiliam in Kalendas refero ad primum diem anni 387. Sanctus in illa Homilia sermonem fortiter dirigit contra profanos ritus, Kalendis Januarii exerceri solitos, partimque gentilitios, partim ex gentilium superstitione relictos. Fidentes igitur, inquit pag. 698, in pugnam procedamus. Nam et nobis hodie bellum indictum est, non Amalecitis invadentibus, aut aliis barbaris incursantibus; sed dæmonibus pompam in foro ducentibus. Diabolicæ enim pernocationes, quæ hodie fiunt, et cavillationes et convitia, et saltationes nocturnæ, et ridicula hæc comoedia quovishoste deterius civitatem nostram captivam faciunt etc. Hæc aliaque vitia ibi sic reprehendit Sanctus, ut eadem opera egregias doceat virtutes.*

Sequenti die Sanctus dicitur quorundam

C 282 *Die sequenti Sanctus habuit Homiliam, qua etiam sequitur apud Montfauconum pag. 707, atque in ipso titulo dicitur postridie Kalendas Antiochiæ habitam. Initium hos est: Hesternum diem, cum esset festum satanæ, fecistis festum spiritus, quia multo cum animi studio recepistis ea, quæ a nobis dicebantur. Et pag. 708: Age itaque et hodie adversus ebrietatem armemus linguam, istamque vitam madidam ac dissolutam prosternamus... Quod si post nostram etiam admonitionem in iisdem vitis perseveraverint, ne sic quidem nos desistemus illis, quod rectum est, consulere... Siquidem hæc lex nobis, qui sacri sermonis administrationem suscepimus, a benigno præscripta est Deo, ne umquam, quod quidem in nobis fuerit, facere defatigemur. Tum profert Jeremiæ exemplum, non silentis, etsi quorundam diceris impeteretur; et mox subdit: Meo quidem ipsius animo persuasi, sive quis attendat, sive non attendat, fa-*

cere ea, quæ præcipiuntur. Verum quoniam sunt nonnulli, qui multorum manus dissolvunt, neque contenti, quod ipsi nihil utilitatis afferunt vitæ nostræ, etiam aliorum studium ac fervorem refrigerant sannis ac diceriis, dum aiunt, Desine bene consulere, desine monere: nolunt tibi auscultare: ne quid sit tibi cum illis commercii. Quoniam ergo sunt quidam ista loquentes, inhumanam hanc sententiam, insidiasque diabolicas excutere volens e multorum animis, pluribus hæc de re dissero. Pergit Sanctus referre diceria quorundam, qui viderant aliquos cauponam ingresses, postquam in concione fuerant; ostendit quæ sermonem suum idcirco non caruisse fructu; et demum, si fructu caruisset, sibi lucrum sermonis non defuturum.

283 *Hæc diceria videntur excitasse Chrysostomum, divino fervore plenum, ad contemendam longissimam Homiliam, et totam ad mores corrigendos tendentem, qualis hæc est, cum ut exemplo suo non minus quam verbo auditores doceret, ne ob quorundam diceria a bene monendo desisterent; tum ut perniciosis istis nugatoribus spem omnem adimeret. Hæc verisimiliter de causa parabolam divitis epulonis et pauperis Lazari, molissimos etiam animos percellere natam, tractare cepit in hac Homilia num. 6, ubi sic habet: Heri quidem Paulum illis opposuimus dicentem: Sive editis, sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. (Vide hæc verba in Homilia in Kalendas pag. 706.) Hodie vero ipsum Pauli Dominum illis proferemus, non modo consulentem aut monentem a deliciis abstinere; verum etiam insultantem ac punientem eum, qui in deliciis vixerat. Nam historia de divite* nihil aliud quam hoc declarat, ac Lazaro, deque iis, quæ utrique acciderunt. Hic igitur Sanctus historiam aut parabolam illam fuse pertractare incepit, ut a deliciis deterreret, ac sermonem tamdiu produxit, ut longa esset Homilia, etiamsi abscissa essent anteriora omnia, quæ mediocrem Homiliam facere possunt.*

284 *Porro non contentus fuit Sanctus unica hæc de Lazaro et divite concione; sed post aliquot dies de eadem materia addidit alteram, deinde et tertiam et quartam, ut liquet ex singularum initiis. Admiratus sum caritatem vestram, cum nuper de Lazaro verba facerem, quod et pauperis illius tolerantiam laudastis, et divitis immanitatem inhumanitatemque detestati estis, inquit secundam exordiens. Et mox: Quoniam igitur multa cum animi benevolentia sermones illos excepistis, age, quæ restant, etiam vobis persolvamus. Tum subnectit multa documenta, præsertim ad mores spectantia, quæ ex allegata de Lazaro parabola hauriri possunt, ac num. 3 declarat, quam sit alienus a plausibus audientium, dicens: Multo majorem vobis habeo gratiam pro silentio, quam pro plausibus; propterea quod plausus quidem ac laudes me faciunt splendidiorem, silentium vero hoc vos reddit modestiores. Novi quod hæc, quæ dicuntur, molesta sunt: verum multum lucri et inenarrabilem fructum afferunt. Hæc utilitas permovit sacrum Oratorem, ut tertiam adderet de Lazaro Homiliam, quam pag. 736 sic orditur: Haudquaquam mediocrem nobis utilitatem attulit de Lazaro parabola, cum a divitibus tum pauperibus, ut quæ hos quidem docuerit facile perferre inopiam, illos vero non passa sit efferri, sibi que placere ob divitias... Age igitur et hodie denuo tractemus idem argumentum. In hac autem Homilia multum hortatur ad lectionem*

AUCTORE
J. S.

fortiter refellit, ac de Lazari et divitis parabola concionari incipit:

E

* de divite ac Lazaro etc. nihil aliud etc.

secunda et tertia de Lazaro Homilia

F

AUCTORE
J. S.

deinde vero
S. Babylam,
ac mox etiam
SS. Juventi-
num et Maxi-
minum cele-
brat.

B

Homilia
quarta de pa-
rabola La-
zari et divitis.

C

vos

Anno 387 re-
versimiliter
locanda Ho-
milia in Epi-
phaniam,

lectionem sacrarum Litterarum, aliaque tradit documenta moralia.

285 Post tres Homilias de parabola divitis et Lazari, illud argumentum necdum deseruit Chrysostomus, sed festa martyrum, nimirum S. Babylae episcopi Antiocheni 24 Januari, et SS. Juventini ac Maximini martyrum eodem mense occurrentia, Sancto persuaserunt, ut quartam de Lazaro Homiliam ea de causa differret. Exstat Homilia de S. Babyla apud Montfauconum t. II pag. 531, atque hoc habet exordium: Volebam equidem hodierno die debitum reddere, quod nuper vobis, cum hic essem, promisi. Sed quid faciam? Beatus Babylas interveniens apparuit, et ad se ipsum nos vocavit. Exstat ibi quoque Homilia de SS. Juventino et Maximino, non diu post secuta, cum ita inchoetur pag. 578: Nuper beatus Babylas cum tribus pueris nos hic congregabat: hodie vero par sanctorum militum in acie exercitum Christi constituit. Nuper quadriga martyrum, hodie biga etc. Licet verisimiliter pluribus vicibus de Sanctis illis dixerit Chrysostomus; verisimillimum tamen est, duas hasce Orationes invicem secutas, quia in posteriore de Juliano Apostata mentionem faciens, haec verba adjungit: De quo et nuper pluribus a me dictum est. Nam revera de Juliani impietate multa leguntur in Homilia de S. Babyla.

286 Aequè est verisimile, duas illas esse Homilias, quarum causa quartam de Lazaro distulit Sanctus. Hujus initium tom. I pag. 751 ejusmodi est: Quod superest de Lazari parabola, necessum est ut persolvamus hodie. Nam vos fortasse creditis totum nobis absolutum esse. Atqui ego non utar ad fallaciae occasionem vestra ignorantia, neque prius desistam, quam totum, quod mihi visum est, tractavero.... Oportebat quidem superiore conventu debitum hoc dissolvere. Verum non existimavimus esse tutum, beati Babylae et bigae sanctorum martyrum, qui post illum occurrerant, praeclara gesta praeterire: eoque distulimus solutionem, differentes in praesentem diem, ut totum debitum dissolvamus etc. Debitum hoc non ita clare, obscure tamen insinuaverat in Homilia III, pag. 736, ubi simul rationem reddit, cur diu eidem argumento insistat, ac futurae concionis materiam saepe praedicat, ita loquens: Proinde ne vobis itidem, quod traditum fuerit, effluat, non confertim vobis inclinavimus doctrinae poculum, sed in dies aliquot partiti sumus, passi vobis * interim hisce diebus interquiescere ab audiendi labore, quo simul et ea, quae deposuimus, sic infigantur animo vestrae caritatis, ut excidere non possint; et ea, quae dicuntur, sedatis ac vegetis mentibus excipiat. Eoque crebro vobis praedicimus multis antediebus argumentum, de quo sumus loquuturi, ut his in medio diebus sumpto libro, perpensaque rei summa tota, posteaquam intellexeritis, quid dictum sit, quid restet dicendum, mentem vestram instructionem reddatis ad audienda, quae post disserentur. Ita curabat Sanctus, ut non modo doceret utilia, sed etiam, ut ea auditorum animis alte infigerentur.

287 Nactenus recensui Homilias illas de Lazaro cum iis, quas ipse Chrysostomus illis interpositas fuisse docet. Attamen non negaverim, duas alias inter primam et secundam de Lazaro verisimiliter dictas esse. Certe Montfauconus post Tillemontium probabiliter existimat, Homiliam de Epiphania et Baptismo Christi, quam die 6 Januarii habuit Chrysostomus, ad annum 387

pertinere. Ratio illorum petitur ex qualicumque similitudine inter hanc Homiliam, quae legitur tom. II pag. 367, et Homilias non diu ante dictas in S. Philogonium et in Natalem Domini. Nam in tribus illis Chrysostomus auditores suos multum hortatur, ut curent digne ad divina accedere Mystera. Quare verisimile omnino est, Homiliam de Baptismo Christi anno 387 habitam esse, praesertim cum alias duae tantum Homiliae invenirentur inter diem 2 et 24 Januarii. Porro Homiliam de Baptismo Sanctus orditur morali exhortatione, ut frequentes intersint divinis officiis et concionibus, hunc in modum: Omnes vos in laetitia hodie, ego vero in mœrore sum solus. Nam cum in hoc spirituale pelagus oculos meos converto, et immensas Ecclesiae divitias contempler, ac deinde perpendo fore, ut cum primum solemnitas ista praeterierit, multitudo rursus ista resiliat ac discedat, crucior et animi dolore angor; quod, cum tam multos liberos pepererit Ecclesia, non illis itidem in singulis collectis, sed in festo solummodo frui possit etc.

288 Sequenti die post hanc Homiliam habitam est panegyrica illa in S. Lucianum martyrem et presbyterum Antiochenum, quae impressa est tom. II pag. 524. Clarum id est ex hoc initio: Quod hesterno die pertimescebam, evenit, et ad effectum jam perductum est: nempe tibi festum praeteriit, simul etiam multitudo nobis abcessit, minorque nobis coetus est factus. Hoc equidem prorsus eventurum sciebam: non tamen ideo destiti a cohortatione. Licet enim non omnes morem gesserint, qui hesternae luce audierunt, non tamen omnes etiam non obtemperarunt: neque vero parum apud nos ad consolationem hoc valet. Quamobrem neque hodierno die ab hac admonitione desistam etc. Peracta autem exhortatione illa ad frequentandum conciones, de S. Luciano num. 2 sic loqui incipit: Heri itaque Dominus quidem noster aqua baptizatus est, hodie vero servus sanguine baptizatur etc. Haec de duabus istis Homiliis sufficiant. Accedamus igitur ad mensem Februarium, a quo longe non abfuit Homilia quarta in Lazarum superius memorata,

289 Post hanc apud Montfauconum tom. I pag. 762 sequitur Homilia de Dormientibus in illud Apostoli I Thess. iv, 12: Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus. Tota Homilia eo tendit, ut ne Christiani nimium doleant aut indecore se gerant in obitu propinquorum suorum, scandalumque et offensionem praebent ethnicis. Pudet me, inquit pag. 765, mihi credite, et erubesco, cum per forum video mulierum, turbas, indecore agentes, capillos vellentes, brachia genasque lacerantes; idque coram ethnicis etc. Cum hunc abusum tollere, tum nimium luctum mitigare morali hac Oratione conatus est Sanctus, idque verisimiliter sub initium Februarii: nam ex initio liquet, post quartam de Lazaro hanc fuisse secutam, cum sic ordiatur: Dies quatuor in explicanda vobis Lazari parabola consumpsimus, thesaurumque exhausimus, quem invenimus in corpore ulceribus scatente. Et mox ait, se posse ex illa parabola etiam contra Manichaeos disputare, sed ad aliud converti argumentum, ne satietatem atque fastidium oratio auditoribus afferat. Nam, inquit, unius generis cibo instructa mensa satietatem parit, variis vero eduliis frequentata appetitum excitat. Hac quoque ratione permotum fuisse Sanctum existimo ad differendum secundam partem certaminis sui contra Anomaeos, qua probavit, Filium Dei Pa-

D

ae postridie in
S. Lucianum.

E

Homilia con-
tra nimium
luctum in
funeribus
mortuorum:

F

tri

AUCTORE
J. S.

A tri esse consubstantialem. Nam conciones de illa materia tantum inchoatas post prædictam existimo mense Februario.

alia mense
Februario
dicta de Resur-
rectione
mortuorum,

290 Hinc Homiliam de Resurrectione mortuorum, quæ impressa est apud Montfauconum tom. II pag. 422, mense item Februario hujus anni habitam existimo, post duas aut plures de Consubstantiali contra Anomæos. Accipe Homiliæ principium : De fidei nostræ dogmatibus, deque gloria Unigeniti Filii Dei pridem apud vos disse-ruimus, obturantes hæreticorum ora, qui gloriam illi detrahunt, et a Genitore suo illum alienum dicunt. Hodie de moribus deque vita instituenda sermonem in medium afferre, et in genere admonere decrevimus. Imo sermo non moralis solum, sed etiam dogmaticus erit : paratus enim sum, ut ad materiam de resurrectione descendam. Quod sane argumentum varium est et copiosum : nam et in iis, quæ fidei sunt, nos dirigit, et vitam nostram componit, et divinam providentiam ab omnibus calumniatoribus vindicat etc. Omnia illa in hac Homilia sane proluxa tractat Chrysostomus. Habitam ante Quadragesimam anni 387 agnoscit Montfauconus ; sed hic Homilias de Gloria Unigeniti absolutas existimat ineunte anno, ego vero serius finitas credo, videlicet ante Quadragesimam, si omnino fuerint finitæ, et non potius ob seditionem Antiochenam abruptæ.

uti et alia
prolixa de
Viduis :

291 Ad mensem Februarium cum Tillemontio art. 22 refero etiam Homiliam de Viduis in illud Apostoli : Vidua eligatur non minus sexaginta annorum. Edita hæc est tom. III pag. 311, taleque ibi est exordium : Commodum, divini Spiritus gratia disponente, contigit, ut is vobis Apostolicæ locus Epistolæ, quem hodierno die audivistis, legeretur. Habet enim cum iis, quæ nuper diximus, cognitionem et connexionem haud mediocrem, si minus in verbis, certe in sententiis. Hoc enim illud est, quod nuper legabatur : De dormientibus autem nolo vos ignorare fratres : et de resurrectione multa tum a nobis sunt dicta etc. Ex hisce certum est, hanc de Viduis habitam esse non diu post Homiliam de Dormientibus superius memoratam. Cum autem hic dicat, se multa de Resurrectione dixisse, verisimile quoque est, iis verbis designari mox dictam Homiliam de Resurrectione : neque enim tam multa de Resurrectione dixit in Homilia de Dormientibus, ut de illa sola hic loqui videatur. Ceterum in laudata de Viduis Homilia Sanctus egregia dat documenta moralia, non viduis solum, sed nuptis etiam, et cuilibet generi hominum profutura.

due alie
Homiliæ
mense Febru-
ario figendæ.

292 Restant aliæ duæ Homiliæ, quas verisimiliter figere possumus eodem mense Februario, quia habitæ videntur, quando apud Antiochenos satis recens erat memoria Homiliarum in Lazarum, ad quem Sanctus in hisce iterum recurrit. Hinc prior apud Montfauconum tom. I pag. 772 inscribitur : In terræ motum et divitem et Lazarum. Altera ibidem pag. 790 longiorem habet titulum, in quo Lazari etiam fit mentio. Vigisse autem memoriam dictorum de divite et Lazaro, dum priorem Homiliam habebat Chrysostomus, ex ea colligitur num. 4, ubi sic loquitur : Jam ostendere illum volo, qui deliciis hic fruatur, et illic plectatur. « Dives erat quidam. » Ex hoc parabola initio mox intelligebant auditores, quo tenderet, idque signis indicabant. Hinc omissis sequentibus parabola verbis, auditores hoc modo alloquitur : At tametsi historiæ narrationem anteveritis, expectate finem orationis : hæc

enim mea laus est, vestrumque præconium, ut jam, dum principia seruntur, vos segetes colligatis : assidua vos sermonum auditio doctores reddidit. Sed quoniam vobiscum et nonnulli peregrini sunt ingressi, nolite currere, sed eos, qui claudicant, expectate. In sequenti item Homilia num. 3 insinuat, auditores suos illa parabola fuisse imbutos. Unum igitur, inquit, ex iis, qui per latam hanc portam intrarunt, et unum ex iis, qui per angustam et arctam viam inceserunt, vobis in medium proferentes, eorum, quæ a Domino dicta sunt, veritatem ostendamus, et eadem rursus Domini parabola utamur. Mox intellexerunt auditores, divitem et Lazarum iis verbis insinuari, teste Chrysostomo. Nam hæc statim sequuntur : Ac scio equidem vos homines perspicaces jam, quid dicturi simus, intelligere etc. Itaque duæ illæ Homiliæ etiam spectant ad mensem Februarium.

nimirum prior
in Terræ
motum.

293 Priori occasionem præbuit terræ motus, a quo exordium ducit sacer Orator, ita loquens : Vidistis Dei potentiam ? vidistis Dei benignitatem ? potentiam quod orbem terræ concusserit, benignitatem, quod eum cadentem firmaverit : imo vero in utroque potentiam et benignitatem.... At enim terræ motus quidem præterit : metus autem maneat : transiit illa tempestas, sed timor non transeat : supplicationes spatio trium dierum obiimus ; verumtamen studium non restinguamus etc. Proluxa admodum est Homilia, tenditque præcipue ad ostendendam rerum mundanarum vanitatem, peccatorum gravitatem, et ad peccatores ad pœnitentiam et meliorem vitam pertrahendum. Porro de terræ motu, quæ materiam huic Orationi suggessit, loquitur haud dubie Sanctus in Homilia III ad populum Antiochenum tom. II pag. 46, ubi dicit : Etenim terræ motibus sæpius comprehendentibus et fame et siccitate, tribus vel quatuor diebus moderati et mansuetiores facti, rursus ad priora redivimus, proptereaque hæc acciderunt. Loquebatur Chrysostomus de seditione Antiochena, qua omnes in summo erant metu, circa initium Quadragesimæ anni 387, ita ut omnino videatur designare concussiones illas terræ, quarum causa tribus diebus institutæ erant supplicationes.

E

294 Timebat Chrysostomus, ne parum constantem ex concione sua de terræ motu fructum haurirent auditorum multi, aliquorum tamen sperabat emendationem. Hinc num. 2 hanc ponit objectionem : At enim, mihi dices, quid dicendo proficis ? Proficio, si quis me audiat : ego quod officium meum est, id præsto... Et vero nunc in tantam multitudinem projectum semen fieri non potest, quin mihi segetes proferat. Tametsi omnes non audiant, dimidia pars audiet : et licet non dimidia, pars tertia : et licet nec tertia, decima : et licet nec decima, licet unus ex ea multitudine auditurus sit, audiat : non enim exiguum est, vel unam ovem servari... Hominem non contemno, licet unus sit... Licet servus sit, contemnendus mihi non videtur : non enim dignitatem quæro, sed virtutem : non dominationem aut servitutem, sed animam. Licet unus sit, homo est,.... propter quem Unigenitus Dei Filius factus est homo. Dominus meus immolatus est, ac Sanguinem suum pro homine fudit, et illum ego contemniam ?... Equidem dicere non cessabo, licet nullus sit, qui audiat : medicus sum, adhiæeo medicamenta : doctor sum, mandatum mihi est, ut admoneam etc. Hæc latius, et plura ad hoc propositum admirabili zelo prosequitur.

inquit admirabilem zelum ostendit Sanctus.

F

295 Vidit

AUCTORE
J. S.
in altera quo-
que graviter
reprehendens
currentes ad
hudos profanos.

295 Vidit sane Chrysostomus ante alteram concionem, monita sua a multis negligi. Hinc illa Christi verba Matt. VII § 13, Intrate per angustam portam etc. exemplo divitis et Lazari elucidanda sumpsit. Exordium vero deduxit ab acerrima reprehensione eorum, qui satanico se Circensium spectaculo dederant post tam multas cohortationes, post tam multas admonitiones et castigationes. Neque enim cessavimus, inquit, vobis in memoriam revocare tremendum illud tribunal, inevitabiles illas pœnas, ignem illum, qui numquam exstinguitur, et vermem, qui numquam moritur. Monet tamen, se non omnes accusare, et num. 2 reprehensionem lenit his verbis: Asperiore forsitan reprehensione usi sumus: si spectetur quidem paternus hic amor noster, asperiore; sin autem gravitas delicti spectetur, ne quidem satis digna. Verumtamen quoniam lapsis manus est porrigenda, atque erga illos, qui tam negligentes fuerunt, paterna exhibenda est benevolentia, ne sic quidem de illorum salute desperamus: dummodo non amplius in eadem velint recidere,... sibi que ipsis aditu Circensium et omnis ejusmodi satanici spectaculi interdicant. Benignum enim, clementem, ac providum habemus Dominum, qui cum naturæ nostræ noverit imbecillitatem, ubi negligentia supplantati, in peccatum aliquod prolapsi fuerimus, unum id solum a nobis requirit, ut ne desperemus, sed a peccato resiliamus, et ad confessionem propereamus. Noverat nimirum prudens Medicus et vulnera secare, ne putrescerent, et nimium sectionis dolorem suavis fomentum delinire.

B

§ XXII. Aliæ quædam assignantur Homiliæ, quæ videntur anno 386 illigandæ.

Homilia secunda de Ozia aut de Seraphim.

Hactenus prosecutus sum Homilias illas, quas primo circiter prædicationis anno habuit Chrysostomus, aut potius quas eo anno Sanctum habuisse, certa aut valde probabili ratione ostenditur. Neque enim dubium est, quin et alias habuerit inter Pascha et mensem Augustum anni 386; sed eas non æque distinctis temporum notis assignare valeamus. Attamen probabilis admodum mihi videtur opinio Tillemontii, qui Nota 17 existimat, aliquas ex Homiliis, quæ de Ozia et de Seraphim tractant, quæque habentur t. VI pag. 95 et seqq., dictas esse primo prædicationis anno; sed non omnes eo ordine habitas, quo reperuntur editæ. Sane in secunda pag. 106 verecunde adhuc agit Chrysostomus, et videtur primam suam Homiliam laudare. Gaudeo, inquit, conspiciens vos ad audienda sacra eloquia concurrentes, idque indicium esse maximum judico vestri in Dei cultu et pietate progressus... Itaque, tametsi nobis mensa multam habet penuriam, ne sic quidem eam occultabimus: sed nostra omnia in medium proferentes, apponemus vobis. Quod si pauca hæc sunt vilique, præbebimus tamen...

in qua prima omnium Homilia clare allegatur,

297 Audistis nuper, cum nobis datum esset hoc honoris, ut apud caritatem vestram dissereamus, psalmum illum legentibus nobis, qui peccatorem e sacris septis ejiciens, angelos supernasque virtutes hortabatur ad laudandum uni-

versorum Deum. Loquitur de Psalmo CXLVIII, de quo multa dixit in concione prima, quando presbyter erat ordinatus, ut videri potest tom. I p. 438 et 439. Itaque recte collegit Tillemontius, Homiliam illam esse unum ex primis, quas habuit Chrysostomus. Montfauconus quidem in Monito prævio ad Homilias de Ozia, seu de Seraphinis tom. VI pag. 94 argumenta Tillemontii ut levissima rejicit; sed non video, cur ita loquatur. Mihi sane tam clara videntur, ut nullibi pro epocha Operum Chrysostomi clariora inveniam apud Montfauconum. Operæ pretium erit, id paucis ostendere. Psalmos, qui lectus erat, quando concionandi apud Antiochenos honor delatus erat Chrysostomo, ut hic dicitur, angelos supernasque virtutes hortabatur ad laudandum universorum Deum. Idem Psalmus peccatorem e sacris septis ejiciebat, eodem teste.

298 Audiamus modo aliqua ex Homilia tom. I pag. 439. Dixerat ibi Sanctus: Non est speciosa laus in ore peccatoris. Dixerat in Psalmo CXLVIII utramque invitari creaturam, et quæ sursum est, et quæ inferne; sed nequaquam invitari peccatorem ad laudandum Deum. Tum num. 2 subjungit: Ceterum, ut vobis, quod dico, fiat evidentius, ipsum Psalmum ab initio vobis prælegemus. « Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus. » Mor et alia ex eodem Psalmo legit, observatque nullibi peccatorem invitari ad laudandum Deum. Clarum igitur et manifestum est, primum omnium Chrysostomi Sermonem, ut nuper habitum, laudari in Homilia secunda de Ozia, præsertim cum Sanctus id ipse quoque dicat his verbis: Cum nobis datum esset hoc honoris, ut apud caritatem vestram dissereremus. Græce legitur ὅτε... διαλαχθῆναι κατηξιώθημεν, quando disserendi (apud vos) honore dignati sumus. Loquitur de honore concionandi sibi primum delato. Hinc, quia nuper concionari cœperat, circa finem Homiliæ comparat orationem suam vino, quod recens sub torculari haustum est. Nisi hæc clara sint ad laudatam Homiliam inter priores Chrysostomi figendam, frustra meo judicio de ordine disputabitur.

299 Objicit tamen Montfauconus verba illa, quæ habentur num. 3: Verum de nominibus alio tempore disseram. Dicuntur hæc occasione mutati nominis Abram in Abraham. Cum autem quatuor exstent Homiliæ de Mutatione nominum tom. III Montfauconus sic infert: Certum itaque exploratumque habeo, hanc Homiliam eodem anno habitam fuisse, quo illæ de Mutatione nominum dictæ sunt, quo etiam Homiliæ in Genesim LXVII etc... Quis vero sit ille annus, nondum potui probabili conjectura assequi. Hæc omnia in annum 388 conjici forte possent. Verum levior est hæc conjectura, quam ut in comparisonem venire possit cum allatis argumentis. Nam suspicor, eo anno in Genesim dicere voluisse Sanctum, ut revera cœpit, ibique de mutato Abraham nomine agere. At eam expositionem potuit Chrysostomus differre, quia urgentiora et magis necessaria tractanda se offerebant. Secundo Homiliæ illæ, in quibus de nominibus agitur, non tam certo omnes serius dictæ sunt, quam certum est, secundam de Ozia initio prædicationis habitam. Itaque dubitandum non est, quin ante Quadragesimam anni 386, Chrysostomus dixerit secundam Homiliam de Ozia.

300 Porro Homilia illa, licet secundo loco sit impressa,

D

omnino inter priores anni 386 figenda est,

E

frustra se opponente Montfaucono.

F

A
Secutæ tres
aliæ in eum-
dem Isaia
locum,

impressa, prima est ex illis, quas Chrysostomus habuit in locum Isaiaë, Vidi Dominum: nam recte observarunt Tillemontius et Montfauconus, illas, quæ primo et quarto loco sunt impressæ, cum ceteris non coherere, et forte Constantinopoli dictas. Secunda igitur de illo argumento, est, quæ tertio loco impressa est pag. 3. Hanc a martyribus, de quibus dicturus erat Flavianus episcopus, orditur Chrysostomus, subditque: Ipsi vero nunc de Ozia disseremus jam pridem debitum æs alienum dinumerantes, diuturnosque audiendi nixus solventes. Indicant hæc, non paucos dies inter utramque intercurrisse. In hac rursum Homilia modeste sua extenuat Orator, dum pauperum mensam cum iis comparat, et sub finem dicit: Nam nostra quidem, qualiacumque sunt, habent juventutis indicia. Tertia ex iis est, quæ quinto loco impressa est pag. 131, quamque orsus est hoc modo: Age expositioni de Ozia ceptæ hodie finem imponamus. Quarta demum in eumdem Isaiaë locum, quæ sexto impressa est loco pag. 137 et de Seraphim inscribitur, hoc habet exordium: Vix tandem Oziaë pelagus emensi sumus. Vix autem sumus emensi, non propter itineris longitudinem, sed propter vestram, qui nobiscum navigatis, discendi cupiditatem.

B
dictæ omnes
ante Quadra-
gesimam:

301 In illa igitur Homilia de Seraphinis loquitur, de quibus in prima Homilia loqui jam cæperat. Quo autem anni tempore habita sit, insinuatur num. 3 his verbis: Sed ecce adventant jejunia, quæ pennas animæ leves reddunt etc. Pascha anno 386 incidebat in diem 5 Aprilis: Quadagesima vero, sex tantum constans hebdomadis, inchoabatur die Lunæ 23 Februarii, ita ut hæc Homilia verisimiliter sit dicta pridie Quadagesimæ, sive die Dominico, qui erat 22 Februarii. Si modo supponamus, Chrysostomum quatuor aut quinque hebdomadas illis quatuor Homiliis impendisse, neque ullas alias inter has et omnium primam intercurrisse, prout nullæ videntur fuisse intermediæ, tota chronotaxis accurate cohererebit. Nam ordinatus fuerit, et prædicare cæperit mense Januario, adsolutaque mense Februario expositione loci Isaiaë, transierit ad Homilias in Genesim, de quibus egi num. 237. Hæc omnia tam apte coherere, ut non videatur dubitandum, quin quatuor laudatæ Homiliæ statim secutæ sint post omnium primam. Et sane hasce jam § 18 inter certiores recensuissem, nisi opinio Montfauconi me tum ad rem examinandam minus attentum fecisset.

C
respondetur
ad scrupulos
Tillemontii.

302 Tillemontius Nota 18 agnoscit, quatuor dictas Homilias invicem apte respondere. At scrupulum sibi movet ex tertia, quinto loco edita, in qua num. 3 hæc leguntur: Quid autem hoc est? Quod pridem ab initio quærebamus: cur cum in rebus externis inque prophetiis omnes soleant designare tempora vitæ regum, hic, eo prætermisso, tempusumat, quo mortuus sit Ozias? Nam hanc questionem propositum ipse non invenit. Duplici modo ad hunc scrupulum responderi potest: nam initio ejusdem Homiliæ clare sibi questionem illam proponit, et ad eam circa finem post allegata verba respondet. Secundo illam questionem sibi proposuit, sed magis generatim, in Homilia prima, secundo loco edita, num. 2 pag. 109 his verbis: Operæ pretium est inquirere primum, cur propheta nobis tempus designarit, neque enim hoc fortuito temereve facit. Illic questionem proponit, eamque allegatis supra verbis magis explicat, ac demum solvit. Atter scrupulus Tillemontii est, quod in Homiliis hisce Chrysostomus

magis libere loqui videatur quam in Sermonibus in Genesim, quos dixit in illa Quadagesima. Respondeo, me non reperire majorem libertatem in hisce de Ozia quam in illis in Genesim: nam in prioribus frequentius de tenuitate sua Orator loquitur quam in posterioribus. Aliter tamen loquitur, et multo liberius in duabus illis, primo et quarto loco impressis, quas adhuc seriem non spectare, et multo serius habitas, jam observavimus.

303 Ostendi § 18, octo Sermones in loca aliqua Geneseos dictos esse initio Quadagesimæ an. 386. Ad eandem Quadagesimam pertinere credo duas præclaras et prolixas de Prophetarum obscuritate Homilias. Habentur illæ tom. VI p. 168, sed nullum iis annum assignat Montfauconus. Accipe prioris initium: Prophetica vobis hodie volo mensam instruere, atque in pelagus sapientiæ Esaiaë meditor orationem immittere. Sed quid faciam? Dubito ac metuo, ne cum e portu egressi fuerimus, atque ad profundum sententiarum prophetæ pervenerimus, quod nautis contingit, qui navigationi assueti non sunt, vertigine laboremus... Non tamen ex natura maris, sed quod inexperti sint, qui navigant, oboriuntur vertigines. Hæc comparatio cum nautis inexpertis, timorque ille Oratoris, licet non se tantum, sed etiam auditores cum nautis inexpertis conferrat, satis insinuat, Orationem primo prædicationis anno fuisse dictam: neque enim tantum timoris aut trepidationis postea insinuare consuevit. Sic sub initium Homiliæ II pag. 181 loquitur consueta tunc sibi modestia de concionatoris egestate, et reliquum de obscuritate Veteris Testamenti debitum ait se persoluturum, Quia, inquit, ne mei quidem pauperis et mendici res contemnitis. Hæc tanta Sancti modestia etiam congruit primo prædicationis anno; nam licet semper mira fuerit humilitate ornatus, post aliquot annos non ita fuisset locutus de suis concionibus, sed majori utebatur auctoritate.

304 Materia utriusque Homiliæ etiam huic anno est conformis. In priori multa disputat contra Judæos, aliqua etiam contra Anomæos, ut videatur prælusisse certaminibus istis, quæ contra utrosque certavit, præsertim cum nullibi dicat, se antea contra illos disputasse. Manichæos jam erat aggressus Chrysostomus in Sermonibus in Genesim. Hos iterum subinde in hisce Homiliis aggreditur, aut potius totas contra Manichæos dirigit, cum hi inter rationes Vetus Testamentum calumniandi allegarent obscuritatem. At causas et rationes illius obscuritatis affert Sanctus, et sic Manichæorum objectionem refellit. Manichæos similiter impugnatos videbimus in Homiliis, quæ post hasce sunt secutæ. Itaque mihi dubitandum non videtur, quin Homiliæ de Prophetarum obscuritate, quas Antiochiaë habitas ostendit Montfauconus, dictæ sunt anno 386; et consequenter nulli mensi aptius innecti poterunt quam Aprili, Maio aut Junio, ob alias ante finem Augusti secutas. Secutæ invicem sunt post aliquot dies, ut liquet ex secunda pag. 181.

305 Hanc vero excepit post aliquot dies Homilia illa, qua Manichæorum blasphemie refutantur, et cui hic est titulus: Adversus eos, qui dicunt, dæmones gubernare res humanas, et Dei punitiones iniquo animo ferunt, atque ob malorum prosperitates et justorum adversitates scandalizantur. In hac multa compendio repetuntur ex secunda de Prophetarum obscuritate. Attamen Tillemontius Nota xxxi observat, verba illa S. Petri, Exi a me, quia homo peccator sum, quæ

AUCTORE
J. S.

Homiliæ duæ
de Prophetarum obscuritate,

E

præcipue contra
Manichæos
dictæ:

F

tertia contra
eosdem,

AUCTORE
J. S.

quæ cum aliis ex ista Homilia allegantur, non fuisse reperta in ea. Verum illa observatio, quæ tum accurata erat, modo locum non habet, quia Montfauconus dicta verba in Ms. antiquo invenit, atque Homiliæ inseruit loco suo, ut videri potest tom. VI pag. 195. Porro Homilia, cujus titulum dedi, impressa est tom. II pag. 246, luculentumque præbet testimonium insignis zeli, quo ad dicendum accedebat Sanctus, et incredibilis studii, quo audiebatur. Accipe igitur initium lector: Verebar quidem, ne vobis tractatus assiduitas verborum meorum fastidium crearet: veruntamen contrarium evenisse video, nec vobis assiduitatem creasse fastidium, sed desiderium auxisse, nec satietatem, sed voluptatem addidisse: idemque penitus, quod in profanis conviviis ebriosis hominibus solet, accidisse. Nam et illi, quo plus infuderint meri, tanto magis sitim accendunt: et nos quanto prolixiorē doctrinam vobis inculcamus, tanto majorem cupiditatem accendimus, majorem appetitum, ac vehementiorem amorem excitamus.

ex qua intel-
ligimus pro-
pensa populi
in Sanctum
studia:

B

306 Quo fit, ut tametsi mihi summæ sim conscius paupertatis, liberales imitari convivatores non desinam, et assiduam mensam vobis apponam, ac plenum statuam doctrinæ craterem. Siquidem video vos, ubi totum illum exhauiseritis, sitibundos rursus discedere. Atque hoc quidem ab omni tempore jam innotuit, præsertim autem a Dominica superiore. Numquam enim divina vobis eloquia fastidium parere, dies ille præsertim indicavit, quo non debere vos mutuo vobis maledicere docebam, quo etiam tempore vobis tutissimam præbebam occasionem accusationis, cum ad propria peccata maledictis inces-senda vos cohortarer, non ad aliena curiosius investiganda. Hæc Sanctus, plura pergens repe-tere ex illa Homilia, et mox subjungens: Tum nimirum, tum inexplibilem præ vobis amorem tulistis. Nam quoniam in prolixitatem sermo noster est productus, ac prolixitatem immen-sam, et quanta numquam fuit, sic ut metuerent multi, ne verborum multitudine animi vestri alacritas exstingeretur, contrarium penitus accidit. Amplius enim cor vestrum incalescebat, amplius desiderium exardescebat. Unde id constat? Majores quidem certe plausus sub finem fuerunt et clariores acclamationes... Initio quidem non admodum mihi commovebatur hic cœ-tus: ubi vero longius sermo productus est, et omnes argumenti propositi partes invasit, am-
piorque proseminata doctrina est, tum nimirum ad majorem audiendi cupiditatem exarsistis, ac vehementior plausus erupit. Quo factum est, ut tametsi me ad pauciora dicenda comparaveram, tum modum excesserim: imo vero numquam ego modum excessi: siquidem doctrinæ quantitatem non ex eorum, quæ dicuntur, multitudine, sed ex affectu eorum, qui audiunt, soleo metiri.... Sed quoniam nonnumquam accidit, ut tanto in populo sint imbecilles nonnulli, qui sermonis prolixitatem assequi minime possunt, ad hoc eos statui cohortari, ut cum audierint, quantum ca-pere possunt.... recedant, ne nobis ante tempus finiendi sermonem necessitatem imponant. Post hæc Sanctus erudite de providentia Dei disserere incipit, et demonis impotentiam ostendit.

quarta contra
ignaviam;

307 Hanc Homiliam, quæ proluxa admodum est, biduo post secuta est alia satis longa de dia-bolo, contra desidiam hominum, qui se demonum tentationibus simunt decipi. Etenim ex tribus, quæ apud Montfauconum editæ sunt, illam fuisse se-

cundam, quæ pag. 267 edita est tertio loco, ex di-ligenti collatione omnino existimo. In illa enim, quam loco secundo edidit, aliæ duæ satis clare allegari videntur, ut mox ostendam. Secundæ huic est titulus: Quod ex desidia improbitas, ex diligentia virtus oriatur: quodque nec improbi homines, nec ipse diabolus homini vigilanti no-cere possint. Demonstratio autem petitur tum aliis multis ex locis, tum ex iis, quæ Adamo et Jobo contigerunt. Sic vero Orator exorditur: Ante hesternum quidem diem de diabolo nobis apud caritatem vestram est instituta oratio. Alii vero eodem die, cum nos hic ea de re dissere-remus, in theatris sedentes diaboli pompam spe-ctabant... Quis ergo illos aberrare fecit? Quis a sacro ovili segregavit? Num illos quoque dia-bolus decepit? Et vos et illi homines estis, secun-dum naturam loquor: eadem utrique natura præditi estis, iisdem naturalibus cupiditatibus: quomodo igitur non idem vestrum eorumque studium? Ita pergit ostendere, homini esse libe-rum arbitrium, mälæque voluntate peccari. Pro exemplis demum affert Adamum a diabolo vic-tum, et Jobum diaboli victorem.

308 Tam hæc quam prima de diabolo Homilia laudatur in tertia, quæ rursus biduo post secuta est, quæque edita est pag. 260 sub hoc titulo: Ad eos, qui objiciunt, cur e medio sublatus non sit diabolus; et quod hujus malitia nihil nos lædat, si attendamus, et de pœnitentia. Etenim San-ctus, post quedam de episcopi præsentia initio dicta, materiam tractandam proponit his verbis: Verum enimvero jam tempus est, ut mensam apponamus. Quæ porro illa est? Reliquiæ nimi-rum eorum, quæ nuper caritati vestræ dicta sunt: adhuc enim, adhuc, inquam, de diabolo sermonem habemus, quem ante duos hos dies instituimus, quem et mane ad eos habuimus, qui mysteriis initiantur, cum de abrenuntiatione, deque aggregatione apud istos dissereremus. Hoc autem agimus, non quod delectet nos de diabolo verba facere, sed quod tuta sit, quæ de eo doctrina profertur. Est enim inimicus et hos-tis noster: illud porro securitatem magnam parit, si nobis res inimicorum plane sint notæ. Diximus nuper eum per violentiam non vincere, neque per tyrannidem, neque necessitatem af-ferendo, nec cogendo: quoniam, si ita esset, omnes utique perderet: hujusque rei protuli-mus argumentum porcos, in quos nihil agere dæmones potuerunt, antequam a Domino per-missum esset; armenta Job et greges; neque enim hæc diabolus ausus est perdere, quousque desuper potestatem accepit. Hæc leguntur in prima Homilia pag. 255 et 256 sive num. 6.

309 Unum igitur hoc primum didicimus, eum per vim aut necessitatem non vincere. Secundum post illud addidimus (in altera nimirum Homi-lia) eum, quamvis fraudibus vincat, non tamen hac ratione cunctis superiorem evadere, et rur-sus athletam ipsum in medium protulimus Job, cui licet mille machinas admoverit, non eum ta-men hac ratione superavit, sed et victus abscessit. Exemplum illud Jobi vide in Homilia tertio loco edita num. 5, ubi eloquenter enucleantur Jobi certamina. At redeamus ad Sanctum, qui ita pergit: Una jam restat quæstio. Quænam illa tandem? Quod licet per vim, inquit, non vin-cat; attamen fraudibus vincit: ideoque melius foret, ut penitus deletus esset: quamvis enim Job superior evaserit, Adam tamen deceptus est et supplantatus. Hæc rursus ad eandem Homi-liam

D

E
quinta de dia-
bolo tentatore,
in qua lau-
dantur præce-
dentes,

F

ita ut hæc
quingue con-
tra Manichæos
eo ordine fue-
rint dictæ.

A *liam referuntur. Nam in illa repetitis vicibus num. 3 et seq. de victis Adamo et Eva, ac deinde de Jobo agitur victore. Itaque, licet in hac, quam secundam male posuit Montfauconus, plura citentur, quam in prima sola reperiantur, ideo non recte dubitabimus, an omnes illæ tres intra paucos dies sint dictæ, sed solum mutabimus ordinem. In prima ostendit Chrysostomus, mundum regi divina providentia, non tyrannide dæmonum. Secunda docet, diabolum non nocere nisi desidibus, et liberum stabilit arbitrium. Tertia demum repellit objectionem, docetque cur diabolus sit relictus, ac in fine pœnitentiam commendat.*

Ostenditur
rationibus
variis, quin-
que illas Ho-
milias

310 Quandoquidem clara videtur consequentia duarum Homiliarum de Obscuritate prophetarum, et trium de diabolo, sive illarum quinque de divina providentia, et contra Manichæorum errores; pauca adjungo de tempore. Ultimam fuisse dictam, quando Sanctus mane catechumenos instituerat, liquet ex verbis num. 308 datis. Hinc colligimus in Quadragesima dictam esse. Itaque et quatuor præcedentes in Quadragesimam inciderunt. Hanc vero fuisse Quadragesimam anni 386, conjicio ob rationes sequentes. Primo Chrysostomus se comparat cum nautis inexpertis. Id autem facere non poterat anno 388 aut serius, quando jam ultra biennium concionatus fuerat cum applausu omnium. Anno 387 non potuit has Homilias habere, cum toto fere Quadragesimæ tempore aliis concionibus fuerit occupatus. Habitæ igitur sunt anno 386, ut etiam innuit modesta facultatis suæ in dicendo depressio, quæ in his Homiliis observatur.

fuisse habitas
in Quadragesi-
ma anni 386.

311 Accedit perpetua laudatio Antiochenorum, ac moderatio in reprehendendo maxima, ita ut initio Homiliæ de Desidia pag. 267 insinuet quidem, aliquos fuisse absentes ob ludos celebratos et male egisse; sed id facit quasi aliud agendo, et ab omni aperta reprehensione abstinet. Non ita procedebat, ubi per annum fere concionatus fuerat: sed acri oratione in abeuntis ad ludos solebat invehi. Demum quod dicit num. 306, Homiliam II de Prophetarum obscuritate prolixiorē fuisse quam ullam aliam, verum erat anno 386: nam omnes præcedentes sunt multo breviores. At id vere non dixisset anno 388, cum Oratio quinta contra Judæos sit multo prolixior. Adde alia jam dicta, et dubitare merito non poteris, quin relatæ Homiliæ pertineant ad annum 386. Habemus igitur Homilias tredecim ad primam Quadragesimam spectantes. Verum sequentibus annis multo plures in Quadragesima a Sancto habitas videbimus. Forte primo illo anno Flavianus episcopus aliquando ad populum dixit. Forte et alias dixit ipse Chrysostomus, quæ ad nostram notitiam non pervenerunt.

Alia Homilia
eodem verisi-
militer anno
dicta,

312 Attamen et alia forte est causa, cur pauciores habeamus illius anni Homilias. Nam certum est modo recensitis expletum non fuisse omne tempus post Pascha usque ad Augustum satis protractum. Cum autem nullibi appareant Homiliæ, quæ illi tempori videntur congruere, nisi paucissimæ, suspicor, Chrysostomum in illa ipsa Quadragesima aut deinde fuisse morbo correptum, præsertim cum inveniam Sancti morbum in Homilia, quam ex initio ad hunc annum pertinere existimo. Edita ea est primum a Montfaucon tom. VI pag. 278, ubi Sanctus in hunc modum loqui incipit: Infirmus quidem sum et egenus, atque ad dicendum imperitus; sed cum vestrum cœtum intueor, infirmitatis obliviscor, pauper-

tatem ignoro, imperitiam non novi; tanta nempe est caritatis vestræ tyrannis. Magnanimitatis porro hujus vos auctores mihi estis, dum lapsos erigitis, quia ad audiendum proni estis, atque ab ore nostro pendetis.

313 Hæc omnia primo anno congruunt, maxime tamen, quod de imperitia sua dicit, et de alacritate auditorum: neque enim ullibi deprehendi, Sanctum de sua in dicendo imperitia sic locutum esse in Homiliis, quas ad annos posteriores pertinere constat. Raro etiam in iis reperias, auditores ita generatim ab audiendi studio laudari. Quare hanc Homiliam anno 386 ab infirmo dictam existimo. Quin et ulterius suspicor, iterum deinde coactum fuisse a dicendo abstinere, cum in fine dicat: Plura dicere vellem, sed hæc proferre infirmitas corporis vix permisit, qua a vobis longo tempore avulsus sum. Longum mihi tempus fuit non numero dierum, sed secundum mensuram affectus animi etc. Morbus hic tum diuturnus necdum fuerat, ut explere possit totum tempus anno 386 Homiliis vacuum. Hinc verisimile est, infirmitatem deinde etiam durasse. Alias tamen aliquot Homilias eodem anno dictas, satis est verisimile.

AUCTORE
J. S.

quæ ostendit
Sanctum
ægrotasse,

E

§ XXIII. Seditio Antiochena ante Quadragesimam anni 387: Pascha illo anno celebratum 25 Aprilis. Quadragesima sex tantum constabat hebdomadis.

P erduximus sanctum Prædicatorem usque ad Quadragesimam fere anni 387. At priusquam ulterius progrediamur, figendum est tempus famosæ seditionis Antiochenæ, quæ multis concionibus illius Quadragesimæ materiam subministravit. Causam adjunctaque varia illius seditionis curiosius non investigabo, quia minus conducunt ad propositum nostrum; sed tempus accurate magis indagandum, cum quia scriptores de anno dissentiant, tum quia istius notitia omnino necessaria est ad chronotaxim scriptorum Chrysostomi recte concinnandam. Factum breviter accipe ex Sozomeno lib. VII cap. xxiii: Inter hæc... magistratibus... e re publica visum est, ut tributa solito graviora a provincialibus exigantur. Hanc ob causam ad seditionem concitatus Antiochenorum populus, statuas imperatoris atque uxoris ejus deiecit, et fune injecto per urbem traxit, contumeliosa insuper verba adjiciens, sicut a multitudine exacerbata fieri solet. Porro cum imperator multos Antiochenorum interficere ob id vellet, ad solum ejus rei rumorem plebs obstupefacta est. Jamque sedato furore, ipsos facti pœnitebat: et quasi mala, quæ nuntiabantur, jam adessent, gemebant omnes ac lugebant, Deumque precabantur, ut imperatoris animum placaret. Addit, Flavianum episcopum legatione functum esse ad Theodosium imperatorem pro populo, ejusque patrocinio iram ab imperatore depositam. Ac profecto, inquit, ingens cædes consecuta esset, nisi imperator iram suam repressisset.

Gravis seditio
in qua Antio-
chiæ Theodo-
sii imperato-
ris statuas de-
jectæ,

F

AUCTORE
J. S.
certo contigit
anno 387
aut 388.

repressisset, sacerdotis intercessionem pro pietate sua reveritus.

315 Tillemontius tom. V *Imperatorum*, Nota 27 in Theodosium, de tempore hujusce seditionis fuse disserit, ac primum certis argumentis ostendit, eam contigisse anno 387 aut 388. Deinde vero varias affert rationes pro utroque anno, atque annum priorem non sine dubitatione eligendum existimat. Pro alterutro anno mihi sufficient verba Chrysostomi. In Homilia XVI ad Populum Antiochenum tom. II pag. 162 dixit: Ecce secundus hic annus est, ex quo vestrae dissero charitati. Ita loquebatur Sanctus in Quadragesima, quando metus populi ob seditionem necdum erat omnino sublatus. Atqui Chrysostomus prædicare coepit anno 386, aut certe non ante finitum fere annum 385. Secundus igitur annus prædicationis ipsius nequit incidere in aliam Quadragesimam quam anni 387 aut 388. Cum res eatenus certa videatur, plura hunc in finem non allego, plura tamen allegata videri possunt apud Tillemontium.

nec dubitan-
dum est, quin
anno 387 sit
orta.

B

316 Præterea non video, merito dubitari posse, quin seditio contigerit anno 387. Primam rationem suggerunt allegata modo Chrysostomi verba. Etenim Sanctus presbyter fuit ordinatus ante Quadragesimam anni 386, cum initio illius Quadragesimæ habuerit Sermones in Genesim, ut dictum est § 18. Imo jam ante illam Quadragesimam habuit quatuor Homilias in verba Isaïæ, Vidi Dominum etc., ut ostensum est § 22. Hasce omnes præcessit prima Homilia et Sancti consecratio, ita ut hæc facta videatur mense Januario anni 386. Quapropter, cum circa medium Quadragesimæ dixerit, secundum esse suæ prædicationis annum, id dicere non potuit nisi anno 387: nam eo tempore anni 388 tertius dudum currebat. Ad hanc rationem, quæ clara est et solida, accedit alia non minoris momenti.

cum id certis
rationibus

C

317 Pagius ad annum 388 num. 3 late ostendit, Theodosium imperatorem sub initium anni 388, et nominatim mense Martio, non fuisse Constantinopoli, sed Thessalonicae in Macedonia. Idem observat Tillemontius loco assignato. At Flavianus Theodosium invenit Constantinopoli, quando eum accessit, ut intercederet pro Antiochenis, ibique fuit Theodosius ab eo tempore, quo primum accepit seditionis nuntium, donec Antiochenis ignoverit, ut satis apparet ex tota relatione seditionis hujus apud Tillemontium tom. V *Imperatorum* in Theodosio I art. 30 usque ad 38. Pagius mox laudatus num. 3 allegat tres Orationes Libanii, qui Antiochiæ tunc vivebat, quique asserit Theodosium tempore seditionis fuisse Constantinopoli. Idem satis clare insinuat Chrysostomus in Homilia XXI ad Populum tom. II pag. 216, de adventu Flaviani ad imperatorem ita loquens: Ut vero magnam civitatem illam ascendit, et regias ingressus est aulas etc. Nullam aliam urbem, in qua Theodosius esse poterat, magnum vocasset loquens populo Antiocheno, nisi Constantinopolim, in qua etiam erat aula imperatoris, quam ingressus est Flavianus. Sic in Homilia XVII pag. 174 eodem nomine designatur Constantinopolis, dum ita loquitur Sanctus: Audiet imperator, audiet magna civitas, audiet et totus orbis.

clare ostenda-
tur.

* substitit

318 Rursum, ubi Hom. XXI pag. 223 recessum Flaviani ab imperatore post obtentam Antiochenis veniam narrat Chrysostomus; eo modo celebrat Theodosii clementiam, ut colligi ex verbis possit, Flavianum Constantinopoli ab imperatore recessisse: Non enim haec tunc subsistit piis-

simus imperator, inquit, sed et postquam ex urbe sacerdos (Flavianus) exivit, et pertransiit mare, misit ad eum quosdam, sciscitans et satagens, ne forte tempus tereretur, et civitati voluptatem diminueret, extra urbem (Antiochiam) solemnitatem (paschalem) celebrans. Bosphorum transiverat Flavianus, quando nuntios misit Theodosius, ut iter Antiochiam maturaret. Discedebat igitur Constantinopoli, sita ad Bosphorum, fretum tam angustum, ut nuntii morantem trans fretum possent reperire. At id locum habere non poterat Thessalonicae, aut in alia magna Orientis urbe. Plura afferri possunt ad ostendendum, Constantinopoli fuisse Theodosium eo tempore: at pluribus opus non est, cum res sit minime dubia. Certum igitur apparet, seditionem illam non contigisse anno 388, cum illo anno Theodosius Constantinopoli non fuerit, saltem illo anni tempore, quo seditionis veniam efflagitavit Flavianus.

319 Restat itaque, ut examinemus rationes oppositas, quibus viri etiam magni, quales sunt Baronius, Petavius, Valesius, abducti sunt in contrariam sententiam pro anno 388, et quibus ipse quoque Tillemontius, licet rationes jam allatas perspexerit, tantum detulit, ut qualemcumque dubitationem ubique insinuet. Pagius ad annum 388 num. 2 et 5 recenset præcipua illorum argumenta, eaque solvere conatur, cum nostram sequatur sententiam. Primum tale est. Exactio pecuniae, ex qua orta est seditio, facta est, quia Theodosius celebrare volebat quinquennalia filii sui Arcadii, et decennalia sua. Adeam exactionis causam probandam hæc adducuntur tamquam Libanii verba apud Pagium: Principi ob necessitatem imperii pecunia opus fuit, maxime cum ipsi quidem decimus, filio autem quintus imperii annus procederent. Quo tempore solent imperatores aurum militibus largiri. At decimus Theodosii annus tantum inchoabatur 19 Januarii anni 388, licet Arcadii annus quintus inchoaretur anno 387. Respondet ad hoc argumentum Pagius, errorem in numeros irrepsisse, nec quidquam ex eo loco concludi posse. Tillemontius vero observat, in Chronicis Marcellini et Idacii quinquennalia Arcadii celebrata notari ad annum 387: eaque de causa existimat, Theodosium eodem tempore decennalia sua celebrasse, licet annus ipsius decimus tantum inchoaretur anno 388, die 19 Januarii. Responsio Pagii est desperantis de vera solutione. Melior est observatio Tillemontii, incerta tamen, cum nequeat probari, Theodosium revera ante inchoatum imperii sui annum decimum decennalia celebrasse.

320 Supponamus igitur, Theodosium voluisse decennalia sua celebrare anno decimo ineunte, ut passim fieri solebat, sive mense Januario anni 388; non video, quid inde incommodi sit oriturum contra sententiam nostram. An forte pecunia, quæ colligebatur ad sumptus ferendos, et ad distributiones militibus in ipsa festivitate faciendas, colligenda erat, postquam omnia illa erant peracta? Ita sane ratiocinantur adversarii nostri, acsi in ea essent persuasione. Quippe seditio orta est mense Febuario aut Martio. Si ergo exorta est anno 388, exactio pecuniae, quæ seditioni occasionem præbuit, instituta est post festivitatem peractam factasque militibus distributiones. Quapropter non invenio, ex causa colligendi pecuniam aliquid contra sententiam nostram difficultatis: nam pecunia colligenda erat anno 387, ut ea usui esse posset mense Januario anni sequentis,

D

Difficultas
contra datum
epocham pro-
posita ex de-
cennialibus
Theodosii,
E

F

imaginary
potius videtur
quam vera;

A *tis, et sic ille locus Libanii confirmat sententiam nostram. Tres pecunie exigendae rationes allegat Libanius, necessitatem reipublicae defendendae, decennialia Theodosii et quinquennialia Arcadii. Si quinquennialia Arcadii celebrata sunt mense Januario anni 387, cessabat illa necessitas mense Martio ejusdem anni, sed magis anno sequenti. Idem est de decennialibus Theodosii. Quare haec ipsa Libanii verba, omnino insinuant, figendam esse seditionem anno 387, sive hoc, sive sequenti anno decennialia sua Theodosius celebraverit.*

cum verba
Libanii recte
exposita epo-
cham datam
confirmant.

321 Ceterum quod suspicatur Pagius in Dissertatione Hypatica ad annum 387, distributiones fieri potuisse militibus, postquam solemnitas erat peracta, quando anticipabatur, omni videtur carere fundamento: nam distributiones illae erant pars magna ipsius solemnitatis, ut etiam advertit Tillemontius. Majori cum fundamento suspicari quis posset, exactiones imperatorum aliquando tantum factas esse post solemnitatem celebratam, ut exhaustum distributionibus aerarium impleretur. Sane non improbabile nihi apparet, Theodosium eodem tempore pecuniam exegisse pro quinquennialibus Arcadii paulo ante celebratis, et pro decennialibus suis anno sequenti celebrandis. Ipsa

B *verba Graeca Libanii, quae recte recitata non sunt apud Pagium in laudata Dissertatione pag. 263, huic conjecturae praebent fundamentum: neque enim eodem modo loquitur de decimo anno Theodosii et de quinto Arcadii. Dicit pecuniam fuisse imperatori necessariam πρὸς τὴν τῶν ὅλων σωτηρίαν καὶ μάλιστα δὴ τῷ μὲν εἰς ἔτος δέκατον, τῷ παιδί δὲ πέμπτον τῆς βασιλείας προΐουσης * etc. pro omnium (sive reipublicae) salute et maxime huic pro anno quidem decimo, filio vero quinto imperii procedente. Loquitur Libanius de anno quinto Arcadii ut praesente, et de decimo Theodosii ut futuro, sicut revera quintus Arcadii inchoatus est anno 387, decimus Theodosii anno 388, uterque mense Januario. Nec Graece nec Latine verba, quae dedi ex Libanio tom. II pag. 526, recte sunt expressa apud Pagium. Verum quocumque modo verba Libanii sumuntur, semper indicabunt, exactionem esse factam anno 387, et consequenter seditionem eodem anno exortam.*

* Legendum
putem προΐον-
τος

Alia difficul-
tas Tillemontii,
multis
ambagibus

C *Tillemontius, intermissionem illius doloris figi a Libanio pag. 48 illo tempore, quo Valens venit Antiochiam, id est, anno 372, ut adjungit. Hinc inferendum credit, seditionem figi non posse ante annum 388, praesertim cum inter capitis dolorem instauratum et seditionem Antiochenorum alia quaedam Libanius referat. Tanti fecit Tillemontius eam difficultatem, ut ea maxime de causa sententiam nostram non videatur pro certa, sed solum pro magis probabili habuisse. Verum respondeo, inutilem prorsus esse Tillemontii ratiocinationem, ex qua nihil concludi possit pro chronotaxi, etiamsi verba omnia vanissimi Libanii, qui sanationem suam Aesculapio attribuit, ut vera velimus admittere. Tam pauca alia narrat Libanius inter Joviani adventum, et adventum Valentis Antiochiam, ut fere de morbo suo, podagra et capitis dolore, tantum loquatur, cumque videatur ordini ab adventu Joviani, sive ab anno 363, usque ad Valentis adventum, sive annum 372. Inter utrumque medii sunt anni octo et aliquot menses. Attamen morbum suum se-*

ptennio videtur circumscribere, sive ab anno aetatis quinquagesimo, quem sibi attribuit pag. 46, morbum narrare incipiens, usque ad quinquagesimum septimum, quando sibi morbum ablatum asserit pag. 48.

323 Deinde narrat, se Valenti Antiochiam venienti orationem dixisse. At non asserit, se eodem tempore, aut paulo ante sanatum. Nihil enim obstat, quo minus anno integro et aliquot mensibus citius sanatus credi possit. Praeterea paulo ante dicit: Fluctus hic per annos quatuor invaluit. Deinde asserit, se utcumque recreatum medicamento, sed malum non usquequaque expulsum. Quis modo dicat, utrum postea sexdecim annos, quibus mali vis minor erat, numeraverit a sanatione vera per medicamentum, an ab illa, quam Aesculapio mendax attribuit. Certe testatur ipse pag. 5, se numquam a contracto semel in juventute capitis dolore omnino liberum fuisse. Itaque facile potuit sexdecim illos annos numerare a tempore diminuti medicamento mali. At ne id quidem necesse est, ut intelligamus sexdecim illos annos sententiae nostrae non repugnare. Si enim sanatus fuerit uno tantum anno ante adventum Valentis, sive anno 371, jam sexdecim illos annos habemus. Neque enim intermissionem mali sui ita cum adventu Valentis connectit Libanius, ut inter utrumque annus intercedere non potuerit. Ex tota igitur illa ratiocinatione Tillemontii nihil eruitur certi.

ACTORE
J. S.

implexi, sed
nihil certi
pro alterutra
opinionem
afferens:

324 Duas alias levioris momenti objectiones affert Pagius in Critica ad annum 388 num. 5. Prima petitur ex responso Theodosii ad Flavianum episcopum, qui petebat, ut filium mitteret Antiochiam. Respondet ei imperator apud Chrysostomum tom. II pag. 223: Orate, haec auferri obstacula, haec bella extinguere, et ego veniam omnino. Subdit Pagius: Unde inferri posse videtur, seditionem Antiochenam hoc anno (388) contigisse, dum bellum adversus Maximum tyrannum pararetur. At respondet, Theodosium varia gessisse bella, verbaque illa de alio bello intelligenda, Imo, etiamsi omnino de bello contra Maximum verba essent intelligenda, nihil evincerent pro adversariis. Etenim dubitari vix potest, quin perniciose Maximi consilia jam tunc nota utcumque essent Theodosio, aut saltem valde suspecta. Haec enim dicebat Theodosius mense Aprili. Maximus vero mense Augusto contra Valentinianum Alpes transivit. Valentinianus quoque varias ante exortum palam bellum legationes ad Maximum miserat, ut pacem conservaret. Altera objectio est, quod Chrysostomus de episcopo, qui imperatorem adiverat, dicat, In castra se contulit. Respondet Pagius, verba intelligenda de castris, quae prope Constantinopolim erant. Verum rectius observat Tillemontius, per vocem Graecam στρατόπεδον (castra) intelligi aulam imperatoris. Certe adire castra apud viros praesertim ecclesiasticos, frequenter idem erat, atque adire aulam, in qua debebat imperator. Itaque nulla alicujus ponderis ratio contra sententiam nostram prolata est; nec ullum videtur dubium, quin seditio Antiochena contigerit anno 387.

duae aliae ob-
jectiones sol-
vuntur.

325 Priusquam pergamus ad mensem, in quo seditio exorta est, assignandum, duo alia examinanda. Pascha eo anno in tabulis Paschalibus figitur 25 Aprilis: nec dubitantem ullum inveniri, quin eo die fuerit celebratum, ante Montfauconum. Hic vero repetitis vicibus in Monitis praeviis, et in Vita Chrysostomi asserit, Pascha anno 387 Antiochiae non fuisse celebratum die 25 Aprilis,

F

Pascha an. 387
celebratum
25 Aprilis.

AUCTORE
J. S.

Aprilis, additque subinde id fuisse a se demonstratum. Verum jam ostendi num. 257, totum illius opinionis fundamentum plane ruinosum esse, ortumque ex loco Chrysostomi male intellecto. Non adducam nisi illam ipsam Chrysostomi Orationem, ex qua ille errandi occasionem accepit, videlicet tertiam contra Judæos, in qua tom. I pag. 613 Chrysostomus sic loquitur: Ecce namque primus dies azymorum hoc anno (387, ut ipse Montfauconus observat) in Dominicum diem (18 Aprilis) incidit, et omnino necesse est, ut tota hebdomada jejunemus, videlicet usque ad Dominicum sequentem, sive diem 25 Aprilis, quo Pascha erat Christianorum, seu festum Resurrectionis Dominicæ. Nescio, quid clarius dicere potuerit Chrysostomus, ut intelligeremus, Antiochenos eo anno Pascha celebrasse tota hebdomada post Pascha Judæorum, et consequenter illud celebrasse secundum tabulas Alexandrinæ in Ecclesia receptas.

Quadragesima
erat jejunium
quadragesima
dierum,

B

326 Non tam facile dici potest, ad quot hebdomadas Antiochiæ extenderetur Quadragesima tempore Chrysostomi. Hic quidem in laudata Oratione iteratis vicibus numerat quadragesima dies istius ante festivitatem paschalem jejunii; nec difficile primo intuitu videtur dicere, quot hebdomadæ ad explendos quadragesima dies sint necessariæ; nec tamen facilis est dubii solutio. Dabo igitur primum ea, quæ ex Chrysostomo certa sunt, deinde dubitandi causam explicabo. Certum est primo, Quadragesimam fuisse jejunium dierum quadragesima. Nam Chrysostomus illud jejunium non modo Quadragesimam frequenter nominat, sed in laudata quoque Oratione pag. 611 etiam sic loquitur: Quam igitur ob causam jejunamus per hos dies quadragesima? Tum ait, multos temere olim ad sacra Mystéria accessisse, subditque: Cum igitur intelligerent patres, quantum ex temerario accessu detrimenti caperetur, convenientes quadragesima dies jejunii, precum, auditionis verbi Dei, et conventuum designarunt etc. Idem Serm. I de Anna tom. IV pag. 699 comparans transactum jejunium cum peregrino, qui abiit, de eo loquitur hoc modo: Nam cum apud nos dies quadragesima fuerit conversatum, comiter illud excepimus ac dimisimus. Itaque jejunium illud erat quadragesima dierum, indeque vocatur Quadragesima.

in qua diebus
Dominici et
Sabbatis non
jejunabatur.

C

327 Secundo constat ex Chrysostomo, duobus hebdomadæ diebus Antiochiæ non fuisse jejunandum, Dominico videlicet et Sabbato. Notum est aliunde, illis diebus non fuisse jejunium apud Orientales. Pro Antiochena ecclesia testis accedit Chrysostomus Hom. XI in Genesim, tom. IV pag. 84, dicens, in sacræ Quadragesimæ tempore, quo loquebatur, etiam subinde quietis aliquid concedi, ut in rebus aliis. Ita et nunc, inquit, qui in Quadragesima jejunii cursum suscepere,.... hosce duos hebdomadæ dies Dominus quietem largitus est, ut et corpori aliquantulum jejunii laborem remittentes, et animam recreantes, exactis duobus illis diebus, in pulcre cœpto itinere alacriter pergant ii, qui illud susceperunt. Age igitur, quia hodie remissionis dies est etc. Ex hac duorum dierum remissione oritur dubium, utrum hi annumerari debeant diebus quadragesimæ, an vero sine istis remissionis diebus numerus quadragesimæ dierum explendus fuerit per solos dies, quibus strictum erat jejunium. Si quis attendat ad hodiernam consuetudinem fere universalem, statim clamabit, solos jejunii dies fuisse computandos. Nam hodie Ecclesia Latina habet quadragesima stricti jejunii dies, non computatis Domini-

cis, quibus non jejunatur. Ecclesia vero Græca, ut quadragesima dies jejunii habeat, exceptis Sabbatis ex Dominicis, jejunium ad octo hebdomadas protrahit. At non querimus, quid modo fiat; sed quid Antiochiæ factum sit tempore Chrysostomi.

328 Tillemontius eumque secutus Montfauconus septem integras hebdomadas. Quadragesimæ Antiochenorum attribuit. Hermantius vero in Vita Chrysostomi lib. II cap. XVII hebdomadas octo. Hujus opinionem, ut antiquorum omnium auctoritate destitutam rejecit Tillemontius Nota 28 in Theodosium, dicens: Thomassimus in Tractatu suo de jejuniis non invenit, in ullo Orientis loco tunc extensam fuisse Quadragesimam ultra septem hebdomadas. Argumentum desumpsit Hermantius ex Homilia XVIII, post mediam Quadragesimam facta, in qua dicitur pag. 187 nondum viginti dies esse, quod balnea jussu imperatoris essent occlusa. Verum ea verba nihil evincunt, ut ex ordine Homiliarum videbimus, et Sanctus sic loqui potuit, etsi credamus Quadragesimam sextantum hebdomadarum fuisse. Exiguū etiam momenti est auctoritas Sozomeni, quem pro sua opinione allegat Tillemontius. Scribit ille lib. VII cap. XIX de varietate jejunii quadragesimalis hunc in modum: Quadragesimam vero, quæ hoc festum (Pascha) proxime antecedit, in qua populus jejunare solet, alii quidem sex dierum septimanis computant, ut Illyrii et Occidentales, totaque Africa et Ægyptus ac Palæstina. Alii vero septem hebdomadas computant; ut Constantinopoli et per cunctas in circuitu provincias usque ad Phœnicen. Hæc verba Sozomeni Antiochenos, utpote inter Constantinopolim et Phœniciam medios, annumerant iis, qui jejunabant septem hebdomadas.

Alii vero septem cum Sozomeno, alii sex, alii octo hebdomadas Antiochiæ jejunatum volunt.

329 Verum Sozomeni auctoritas nequit magna hic esse, cum quia et alia quædam parum probabilia ibidem affirmat, tum quia conciliari non possunt septem hebdomadæ cum quadragesima diebus, quos Quadragesimæ attribuit Chrysostomus. Si enim omnes septem hebdomadarum dies numeremus, dies habebimus quadragesima et novem; si Sabbata et dies Dominicos, quibus non jejunabatur, de numero detrahamus, dies tantum habebimus triginta et quinque. Contra, si sex tantum hebdomadas attribuamus Quadragesimæ, quadragesima dies haud difficulter reperimus. Nam inchoanda videtur Quadragesima a die Lunæ, sexto ante Pascha, finiendaque die Veneris Sancto, ita ut dies Sabbati seu pervigilium Resurrectionis Dominicæ, non annumeratum fuerit Quadragesimæ, licet eo die jejunaretur, certe apud Latinos omnes, quia Paschatis erat pervigilium. Porro nullus opponat, in hac opinione jejunium triginta et sex tantum dierum fuisse apud Latinos, qui singulis hebdomadis tantum sex dies jejunio vacabant; apud Orientales vero, qui Sabbata etiam eximebant, triginta tantum fuisse jejunii dies; aliter enim credo computatos ab antiquis Quadragesimæ dies.

Sex hebdomadæ cum diebus 40 congruunt, non item septem.

330 Quadragesima consequentes dies erant jejunio deputati, sicut Moyses, Elias, et demum Christus Dominus quadragesima continuis diebus jejunaverant. Verum humana fragilitas non poterat illos perfecte imitari, sive omni alimento carere toto illo tempore. Poterat tamen toto illo tempore a cibis aliquot alias licitis abstinere. Hinc lex abstinendi a carnibus data est, vigetque totis quadragesima diebus, etiam Dominicis et Sabbatis. Itaque, sicut recte dici poterant quadragesima diebus

quia videntur intelligendi dies continui quadragesimæ,

bus

A *bus jejunare Christiani, licet singulis diebus carnem sumerent; ita etiam satis proprie dicebantur jejunare quadraginta diebus, licet aliqui horum dierum deputati essent jejunio minus severo, sive soli abstinentiæ a cibis aliquot. Patres igitur, qui dicunt totos quadraginta dies jejunandum fuisse Christianis, sic commode exponi possunt. Inter Opera S. Hieronymi tom. IV tres habemus libros Paschales Theophili Alexandrini episcopi, Chrysostomo contemporanei. In his initium et finis Quadragesimæ assignatur col. 705, 716 et 726. In singulis autem assignantur quadraginta dies, excepto Paschatis pervigilio, qui dies erat quadragesimus primus. Consulat curiosus lector locos assignatos, et videbit ubique assignari mensem et dies undecim, id. est, dies quadraginta et unum, cum menses Ægyptiorum sint triginta dierum.*

quia saltem
toto illo tem-
pore erat ab-
stinendum a
variis cibis.

331 Cassianus Collat. 21 cap. XXIV satis insinuat, suo tempore sex hebdomadis jejunatum fuisse in plerisque ecclesiis, in aliquibus septimam fuisse adjectam. Quid causæ est, inquit, ut sex hebdomadibus Quadragesima celebretur, licet in quibusdam provinciis religionis forsitan propensior cura adjecisse hebdomadam etiam septimam videatur, cum neuter numerus, die Dominico Sabbatoque subtracto, quadraginta dierum impleat summam? Non implent illæ hebdomadæ summam quadraginta dierum stricti jejunii, atque ea de causa Græci postmodum addiderunt hebdomadam octavam; Latini vero plerique dies quatuor, et sic utrique invenerunt quadraginta illos dies. At Chrysostomus frequenter dicit, Quadragesimam fuisse quadraginta dierum, eaque de causa existimo, eam fuisse Antiochiæ sex hebdomadarum, sicut erat in Palæstina, in Ægypto, in toto Occidente, et sicut etiamnum observatur in ecclesia Mediolanensi. Certe hæc sententia mihi apparet probabilior: nam, etsi crederemus hebdomadam septimam jejunio deputatam fuisse apud Antiochenos, dum scribebat Sozomenus, potuit illa consuetudo recipi post annum 387, de quo agimus: nam ille annis facile quinquaginta serius scripsit. Itaque secundum hanc opinionem chronotaxis ordinanda est. Imo hæc ipsa opinio mire firmabitur ex Homiliis in Genesim in Quadragesima anni 388 dictis. Consule dicenda § 27.

Seditio An-
tiochena sub
initium Mar-
tii figenda.

332 De tempore, quo exorta est seditio Antiochena, ita statuendum est. Ex Chrysostomo liquet, ortam esse diebus circiter decem ante Quadragesimam, ut jam observavit Tillemontius, et ordo Homiliarum insinuat. In prima enim Homilia post seditiorem, quæ secunda est inter Homilias ad populum Antiochemum inscriptas, tom. II pag. 20 Sanctus, de seditione loqui incipiens, ait: Tacuimus diebus septem, sicut et amici Job. Itaque tunc septem dies transiverant ab orta seditione, nisi forte dies illos recenseat ab ultima sua concione. Hoc non omnino improbabile est, etsi contrarium innuat per comparisonem cum amicis Job, qui, visa hujus calamitate, septem dies tacerunt. At quocumque modo verba intelligamus; quatuor, ut minimum, aut quinque diebus post seditiorem habita est illa Homilia. Tertia vero rursum duobus saltem aut tribus diebus post secundam habita est, et in ipsa Dominica, quæ Quadragesimam præcedebat, ut videbimus. Habemus igitur decem fere dies ante Quadragesimam, et sic incidit seditio in hebdomadam Sexagesimæ, ut vocamus, sive inter Dominicam Sexagesimæ et Quinquagesimæ; et consequenter, cum Pascha illo anno esset 25 Aprilis figenda est seditio sub initium Martii.

§ XXIV. Ordo Homiliarum Chrysostomi ab illa, quæ seditionem præcessit, usque ad secundam hebdomadam Quadragesimæ.

A *ntequam oriretur famosa illa seditio, Chrysostomus prolixam admodum habuit Homiliam in illa Pauli ad Timotheum verba: Modico vino utere etc. Edita hæc est ante reliquas Homilias ad Populum Antiochenum tom. II. Propositum Santo erat ostendere, quam multa varique documenta hauriantur ex paucis sacræ Scripturæ verbis; idque præclare præstitit, diversa corrigens vitia, ac virtutes iis oppositas commendans. Unum tamen præ ceteris inculcare hic incepit, nimirum ut a blasphemis verbis caveant, miroque zelo omnibus commendat, ut in civitate blasphemantes non corrigant modo sed etiam castigent. Hanc Homiliam memorat Sanctus ipse in secunda pag. 24 his verbis: Longam nuper apud caritatem vestram extendi concionem, et omnes obsequentes cernebam, nullumque ex media reversum via: gratiam vobis de illo animi studio habeo, et laborum mercedem accepi: sed et aliam tunc a vobis mercedem exegi. Forte nostis et meministis. Quæ vero merces erat? Civitatis blasphematores punire et castigare Deum contumelia afficientes, et furiosos cohibere.*

Homilia anti-
seditionem
habita, in qua
contra blasphe-
mantes agit
Sanctus.

334 Non ex me ipso talia me dixisse arbitror: sed Deum futura providentem in mentem nostram verba misisse. Si enim talia ausos punissemus, non talia nunc accidissent, quæ acciderunt... Propterea clamare et contestari non destiti, blasphemantium furorem puniamus, ipsorum mentem castigemus,... ne communem Dominum contumeliis affici negligamus. Magnum civitati malum pariet talia despicere. Hæc prædicebam, hæc nunc acciderunt, et torporis illius poenas pendimus. Deum contumelia affectum despexisti: ecce permisit imperatorem contumelia affici, et de extremis periculum omnibus impendere, ut in hoc timore illius negligentiae poenas demus. Ex hisce clarum est, seditionem fuisse mediam inter duas has conciones. In hac porro secunda, quæ habita paucis diebus ante Quadragesimam, et antequam Flavianus episcopus Constantinopolim erat profectus, misera civitatis facies vivis coloribus exprimitur.

atque iterum
in sequenti: in
hac etiam or-
tam ex sedi-
tione

335 Accipe, lector, initium: Quid dicam, aut quid loquar? Lacrymarum præsens tempus, non verborum; luctuum, non sermonum; precationis, non concionis. Tanta patratorem est magnitudo, tam immedicabile vulnus, tam vasta plaga, et omni medicamine major, et superno indigens auxilio... Date mihi, ut præsentia lugeam. Tacuimus dies septem,... concedite hodie. ut os aperiā, et hanc communem lugeam calamitatem... Unde tanta facta est mutatio? Nihil fuerat nostra civitate venerabilius: nihil nunc est miserabilius. Populus tam compositus et mansuetus... repente tantum nunc nobis resiliit, ut tot mala fecerit, quot neque dicere fas est. Lamentor et lugeo nunc, non propter expectatæ

civitatis misera-
riam describit.

E

F

AUCTORE
J. S.

tatæ comminationis magnitudinem, sed propter nimiam patratorum insaniam... Nihil civitate nostra prius erat beatius, nihil nunc injucundius... Supremo enim destituta auxilio, solitaria remansit, omnibus fere habitatoribus nudata... Omnes terram, quæ se tulit, tanquam laqueum fugiunt: deserunt tanquam baratrum, tanquam ab igne resiliunt... Ænigma nunc facta est miseria nostra: sine hostibus fuga, sine pugna transmigratio, et sine urbis excidio captivitas. *Multo plura dabit de hisce Homilia ipsa, ex qua liquet, quantus esset Antiochenorum timor, cum dicat pag. 23:* Civitas tam magna et Orientalium caput e medio tolli terrarum orbe periclitatur.

populum tamen utcumque consolatur.

336 Attamen propositum Chrysostomi non erat terrere magis Antiochenos, sed consolari, ut more solito ad conciones accurrerent. Quapropter p. 23 sic eos alloquitur: Sed præbete mihi animam vestram, præbete mihi aliquantulum aures: tristitiam excutite: ad priorem consuetudinem redeamus: sicut consuevimus semper cum lætitia huc advenire, sic et nunc faciamus, omnia in Deum rejicientes. *Deinde vero longum contexuit sermonem in illud Pauli ad Timotheum, Diviti- bus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, ostendens divitiarum ac rerum omnium mundanarum vanitatem, aliæque præclara tradens documenta. Plaudentes vero pag. 25 cohibet his ver:* Non est theatrum ecclesia, ut ad delectationem audiamus... Quæ mihi horum plausuum utilitas! quæ laudum et tumultuum? Laus mea est, ut vos omnia, quæ dicuntur, operibus exhibeatis. Tunc ego felix habendus et beatus; non quando cum applausu exceperitis, sed quando omnia cum alacritate feceritis, quæcumque a nobis audieritis. *Uno forsitan alterove die post hanc Homiliam discessit Flavianus, ut apud imperatorem pro Antiochenis intercederet.*

Tertia de stantibus Homilia, post quam diebus consequentibus

337 Certe Flavianus discesserat, antequam habita est Homilia tertia, quam orditur a laude illius antistitis, ita loquens pag. 35: Quando ad sedem hanc derelictam et magistro vacuum respicio, gaudeo simul et lacrymo: lacrymo quidem, quod præsentem non video patrem: gaudeo autem, quod pro salute nostra profectus abiit, tantum populum a furore imperatoris erepturus. *Mox ostendit charitatem Flaviani, qui senex, et tali tempore, ægrotante etiam graviter unica sorore, tantum iter suscipere non recusaverat. Tum docet quibus verbis et rationibus usuris sit episcopus ad imperatorem placandum, quem benignissimum et mitissimum vocat, undique conquirens argumenta ad spem bonam ipsis ingerendam. Interim commendat, ut precibus bonisque operibus insistant, atque instans quoque jejunium in auxilium vocent ad impetrandum divino favore felicem illius periculi exitum. Prolixa est Homilia, et optimis monitis ac documentis referta. Habitam esse die Dominico ante jejunium postridie inchoandum, ex duabus sequentibus colligitur. In sequenti seu quarta p. 58 ita loquitur:* Ecce hodie totam jejunii diem exegimus, et mensam in vespera apponemus, non hesternæ similem, sed immutatem et honestiorem. *Hæc igitur dicta est primo jejunii die. Quinta vero pag. 70 habet ista:* Etsi enim heri et nudiustertius de hac vobis locutus sum materia (de vitandis juramentis) neque tamen hodie desistam neque cras, neque perendie eadem monere. *Hæc verba evincunt, Sanctum duobus præcedentibus diebus concionatum fuisse. Hæc igitur quinta dicta est die Martis 16 Martii,*

quarta die Lunæ, tertia die Dominico 14 Martii: neque enim de aliis loquitur Homiliis.

D

338 Initio quartæ statim declarat, non inutili fuisse consolationem, qua auditores recreare in tertia conatus erat, sic exordiens: Benedictus Deus, qui dolentes animas vestras consolatus est, et vacillantes mentes confirmavit. Quod enim congruam ceperitis consolationem, per studium hoc et audiendi promptitudinem demonstrastis. *Et mox pag. 49 de ingenti ad ecclesiam concursu:* In urbe quidem viros cernere desideramus, tanquam deserta habitantes; in ecclesiam vero confugientes multitudine comprimimur. *Plura de hisce Sanctus memorat, pergitque in hac Homiliæ partim consolari, partim egregiis monitis instruere populum. Idem rursum facit in quinta Homilia, in qua pag. 66 auditores his verbis alloquitur:* Non sum equidem propheta, neque filius prophetæ: futurum tamen manifeste scio, et magna et clara voce proclamo, quod si mutemur, et aliquam animæ nostræ curam agamus, et ab improbitate absistamus, nihil molestum ingruet et triste: atque hoc manifeste novi ex Dei clementia etc. *Longam in fine exhortationem subdit contra juramenta.*

dictæ quarta, quinta,

339 Alia iterum sequenti die secuta est Sancti Homilia, quæ sexta est, et die Mercurii habita, ut colligitur ex hisce verbis pag. 84: Facite igitur, quod et heri admonui, et hodie dicam, nec dicens quiescam, contra jurantes mulctam definientes. *Nova bonæ spei argumenta Antiochenis affert in hac Homilia, quam exorditur hoc modo:* Multos quidem impendimus dies caritatem vestram consolantes: non propterea tamen ab hac desistemus materia; sed donec tristitiæ vulnus remanserit, consolationis medicamentum imponemus. *Tum istius consiliirationes allegat, variasque ad consolandum rationes. Hunc quoque in finem narrat, iter illorum, qui seditionem Theodosio nuntiaturi abierant, fuisse retardatum. Et considera, inquit pag. 75, providentiæ modum, quomodo et terruit et consolatus est: ipso enim die, quo omnia illa patrata sunt facinora, ipsos quidem exire, tanquam omnia, quæ acciderant, imperatori nuntiatturos permittens, exeundi celeritate omnes perterrituit. Postquam vero abierunt, et duos tresve dies contriverunt; cum jam inanem esse antistitis nostri profectionem putabamus, utpote qui posterior esset futurus; tunc metum dissolvit, et nos consolatus est, illos, sicut dixi, media detinens via, efficiensque, ut ii, qui illinc ad nos proficiscebantur, illorum per viam ærumnas nobis annuntiarent.*

E

sexta, in qua pergit

340 Hæc quidem Sanctus, ut spem faciat auditoribus, Flavianum ante illos nuntios, aut certe non diu post perventurum ad imperatorem. Attamen id futurum non dicit; neque ita contigit. Nam qui Antiochiam missi sunt post auditam seditionem, Flaviano in medio itinere occurrerunt, ita ut seditionis nuntii verisimiliter Constantino- polim aliquot diebus pervenissent, antequam hæc dicebat Chrysostomus. Neque id incredibile est: nam quatuordecim circiter diebus præterita erat seditio, et totum iter sex diebus deinde fuisse confectum videbimus. Hi itaque, licet impedimentis aliquot fuerint retardati, intra octo dies eo pervenire potuerunt: nam velut alati Antiochia exiverant, teste ipso Chrysostomo. Quare solidiori fundamento nitebatur alia ratio, quam pag. 76 subjungit ab humanitate et clementia Theodosii, qui olim in gratiam festivitatis Paschalis omnes fere carcerem habitantes dimiserat. Addit etiam

populum con-
solari;

F

AUCTORE
J. S.

A etiam rationes morales, docetque pag. 77, per singulos dies tunc temporis populum fuisse in ecclesia congregatum ad conciones audiendas, et hesternæ Homiliæ rursus ibi mentionem facit.

item septima,
in qua resu-
mit expositio-
nem sacræ
Scripturæ,

341 Homilia septima die sequenti, sive die Jovis, habita est, ut ex initio colligitur pag. 84, ubi dicit: Multa quidem et de multis heri apud vestram disserui caritatem. Post pauca vero ad populi consolationem prolata, pag. 85 subdit: Sed hic consolationis sermonem solvamus. Etenim quintam diem agimus vestram consolantes caritatem, et jam molesti videmur: attentis enim dicta sufficiunt, pusillanimis autem, etiamsi dictis plura addamus, nihil profuerit. Tempus vero nobis jam ad Scripturarum expositionem convertere doctrinam etc. Quinque illi dies, quibus populum consolatus est, sunt continui a dio Dominico usque ad diem Jovis, quo consolationem illam initio continuavit, ac finire voluit. Verum Tillemontius Nota 29 in Theodosium aliquid scrupuli contra hunc dierum ordinem movet, suspicaturque sextam et septimam eodem die dictas. Ratio est, quia Chrysostomus in hac septima sic habet initio: Multa quidem et de multis heri disserui, .. De multis vero si omnia vobis retinere haud est facile, illud omnium maxime vos meminisse rogo, quod tristitiam nobis Deus non obaliud indiderit, nisi propter solum peccatum etc. Etenim hoc argumentum fuse tractat in Homilia v num. 4, indeque colligit Tillemontius, quintam uno tantum die ante septimam fuisse habitam, et consequenter sextam, quæ utrique intercedit, mane dictam esse die Mercurii, quo septima post meridiem est habita. At speciosa magis est quam solida objectio: nam Chrysostomus in Sexta num. 4 iterum docuit, non esse homini dolendum, nisi ob solum peccatum. Pauca e pluribus inde huc transfero: Ne igitur propter mortem tristeris, naturæ enim est: tristare propter peccatum, voluntatis enim est culpa. Fundamento igitur caret illa objectio. Hac autem occasione lectorem moneo, me plures ejusmodi scrupulos omnino præterire, ne hic Commentarius in nimiam excreseat molem; at non omissurum difficultates solidis rationibus nixas.

uti et octava,
dicta die
Veneris:

342 Post septimam mox secuta est octava Homilia, quæ dicta est die Veneris, et quidem sine ullo meo dubio, licet repugnet Montfauconus in Vita pag. 107, et multos sibi scrupulos moveat Tillemontius, priusquam sententiam nostram amplectatur. Chrysostomus cæptam pridie explicationem initii Geneseos prosecuturus, ita incipit: Audistis nuper, quomodo omnis Scriptura consolationem afferat et refrigerium, licet historica sit narratio, Etenim illud, « In principio fecit » Deus cælum et terram » historiæ expositio erat: sed demonstravit oratio, et multa plenam consolatione dictionem esse. Hæc in Homilia septima ostenderat Sanctus. Illud autem nuper, cujus causa octavam in Sabbatum rejicit Montfauconus, idem hic est ac heri. Nam eandem septimam iterum allegat pag. 92, ut heri dictam, his verbis: Nunc autem interim dicemus, quod heri relictum fuit. Et mox allegat verba in præcedenti non exposita: Deambulabat Deus in paradiso etc. Rursum pag. 7 de juramenti loquens, ita habet: Sextus hic dies est, quod de hoc vos præcepto admoneo: in futurum vobiscum pacisci volo tamquam desistens, ut caveatis. Erat igitur dies Veneris, quo hæc dicebat, cum de juramenti loqui cæperit die Dominico. In illa porro Homilia differt rursum quæstionem in septima

pag. 89 promissam, cur liber Geneseos non ab initio mundi sit scriptus, hanc allegans rationem: Ad finem nobis devenit hæc hebdomas, et materiam attingere metuo, deinde statim expositionem intercepturus: multis enim diebus opus habet hoc argumentum. Nimirum jejunium hebdomadæ finiebatur die Veneris, Chrysostomus autem, etsi Sabbatis etiam et Dominicis in Quadragesima ad concionem frequenter dicebat, diebus tamen illis, quibus non erat jejunium, difficiles sacræ Scripturæ locos non videtur tractare voluisse, sed potius moralem tradidisse doctrinam, fortasse quia istis diebus plures accurrebant simpliciores.

343 Quidquid sit causæ, cur difficilem illam quæstionem maluerit inchoare die Lunæ sequenti in Homilia nona, quam die Sabbati, nequeo dubitare, quin hoc etiam die ad populum peroraverit Sanctus, atque Homiliam quidem illam habuerit, quæ decima quinta est impressa. Vidit Tillemontius illam a loco suo esse divulsam, sicut et aliæ quædam suo ordine non sunt positæ. At maluit credere, secundo Quadragesimæ Sabbato dictam esse quam primo. Montfauconus vero in Vita pag. 108 contendit, hanc suo ordini relinquendam, uti et decimam quartam, et decimam sextam. Verum is ordo mihi nequaquam videtur probabilis. Accipe igitur, studiosè lector, tria indicia satis manifesta, ad dictam Homiliam xv inter octavam et nonam figendam. Initium tale est pag. 151: Oportebat et hodie, et superiore Sabbato (nimirum ante Quadragesimam) de jejunio facere sermonem: intempestivum hoc dictum esse cogitet nemo. Nam in diebus quidem jejunii consilio nihil opus est et admonitione, ipsa dierum præsentia etiam negligentissimos ad jejunii certamen excitante.

344 Sed quoniam hominum multi jejunium aggressuri, tamquam longæ cuidam obsessioni tradendus sit venter, crapulæ et ebrietati præoccupantes indulgent: rursumque egressi tamquam ex longa quadam esurie, et gravi jejunii carcere soluti, cum multo dedecore ad mensas currunt, seu studentes sibi ortam ex jejunio utilitatem crapulæ excessu rursum perdere; operæ pretium fuit et tunc et nunc de temperantia instituere sermonem. Ad hæc attentos lectores desidero. Quo Sabbato admonere oportebat illos, qui ante inchoatum jejunium crapulæ se dedere solent et ebrietati, nisi illo Sabbato, quod præcedit Quadragesimam? Nam postea fuisset sera monitio. Quo rursum Sabbato prima vice egrediuntur jejunio, qui jejunio liberati mox ad intemperantiam progrediuntur, nisi Sabbato primæ hebdomadæ? Itaque vel inepte ratiocinatur Chrysostomus, vel Homiliam illam habuit primo Quadragesimæ Sabbato; ut etiam ostendit tota Homilia, qua ostendit timorem illum, in quo adhuc erant Antiocheni, ipsis esse utilem. Quin et hunc timorem pro ratione allegat, qua non censuit necesse de temperantia et jejunio verba facere.

345 Non minus clare apparet, Homiliam illam dictam esse sequenti die post octavam. In Octava habet verba data num. 342, ubi dicit se velle desistere contra juramenta perorare. Ad hæc vero verba apertissime respicit in illa, quæ vulgo est decima quinta, quando dicit pag. 158: Et quidem heri cum vestra caritate constitui, me non amplius de hoc mandato dicturum; quoniam omnibus superioribus diebus de illo sufficienter dissertum est. Sed quid faciam? Donec vos correctos videam, non possum a consilio dando abstinerere.

post hanc vero
postridie ha-
bita est decima
quinta,

E

quæ et primo
Sabbato
Quadragesimæ

F

et post octa-
vam, et ante
nonam

AUCTORE
J. S.

tinere. Loquitur de juramentis, loquitur de Sabbato. Ad quam igitur Homiliam respiciemus, nisi ad octavam die Veneris habitam; cum nulla alia exstet, ad quam allegata verba referri possunt, fatente Tillemontio. Accipe modo, lector, indicium tertium, quo probatur, laudatam Homiliam habitam esse ante nonam. In illa pag. 158 contra juramenta laudat Zachariam prophetam secundum Septuaginta cap. v, 1 his verbis: Audistis prophetam de juramento hodie nobis loquentem? « Respexi oculis meis, et vidi (inquit.) Et « ecce falx volans longitudinis cubitorum viginti, et latitudinis cubitorum decem. Et dixit « ad me: Quid tu vides? Et dixi: Video falcem « volantem longitudinis cubitorum viginti, et « latitudinis cubitorum decem. Et ingredietur « domum (inquit) jurantis nomine meo, et destruet in medio, et suffodiet lapides et ligna. »

dicta ostenditur.

346 Hanc falcem volantem ibi pluribus eloquenter et terribiliter contra jurantes intorquet. Huc igitur respicit in Homilia nona pag. 105, ubi jurantibus tale dat consilium: Ut autem celerior fiat emendatio, hoc fac, quod dico. Scribe in pariete domus tuæ, et in cordis tui pariete falcem illam volantem, et hanc ad maledictionem volare puta; et assidue ipsam recogita etc. Nulla alia hic additur falcis explicatio. Quotus quisque igitur novisset, de qua falce loqueretur? Quomodo intellexissent auditores, quid falx illa volans significaret, nisi præcessisset explicatio, quæ data erat paulo ante in Homilia vulgo xv, sed verius nona. Quæ hisce opponuntur apud Tillemontium et Montfauconum, nullius sunt momenti: neque enim adverterunt ad argumenta jam data. Itaque nullum mihi superest dubium, quin illam Homiliam primo jejunii Sabbato habuerit Chrysostomus. At nullum novimus Homiliam sequenti Dominico dictam.

In secunda hebdomada Quadragesimæ die Lunæ dicta est nona,

347 Die autem Lunæ tractare cœpit questionem in Homilia vii propositam, ac eo usque dilatam, in Homilia vulgo nona, quam et nonam vocabo. In hac pag. 98 sic illam proponit: Nuper itaque quærebamus, qua de causa post tot annos editæ sint Scripturæ, eaque de re tum prolixè disserit. Figenda est hæc Homilia die Lunæ in hebdomada secunda Quadragesimæ. Initium tale est: Et nuper ad vos et nunc ad vos verba facio. Utinam præsentia, saltem caritatis vi: nec enim mihi est alia vita, nisi vos, et salutis vestræ cura... Ideo et omnes vos in mente mea circumfero, nec vero hic tantum, sed et domi. Etsi enim multus est populus, et brevis cordis mei mensura, sed lata est caritas, et non in nobis angustiamini: sequentia vero non addam: neque enim nos apud vos angustiamur. Tum laudat Antiochenos, quia intellexerat, multos operam dare ad pravam juramentorum consuetudinem evellendam, et subjungit: Propterea vos in corde meo assidue gero, propterea non sentio docendi laborem, auditorum lucro relevatus. Attamen conqueritur, multos ad hanc concionem non venisse, quod, cum corporis infirmitate non possent jejunare, non auderent pransi ad ecclesiam venire. Hanc itaque noxiam formidinem tollere conatur, docetque non esse a concionibus abstinendum ob omissum ex necessitate jejunium.

verisimiliter postridie decima.

348 Decimam Homiliam sequenti die Martis dictam existimo, quia sub finem nonæ Sanctus dicit, alia plura dici posse, sed illa se in crastinum differre. Etenim in decima eandem Chrysostomus tractat materiam, utilemque fuisse non

jejunantibus admonitionem suam initio declarat, ita exorsus dicere: Gaudeo et gratulor omnibus vobis, quod admonitionem nostram, quam pro non jejunantibus, et propterea absentibus nuper feci, re præstitistis. Arbitror enim multos jam pransos hodie adesse, et pulcram hanc nobis implere concionem: et hoc conjicio, eo quod amplius nobis theatrum factum sit, et major audientium conventus etc. Illud nuper igitur se verisimiliter ad præcedentem dumtaxat extendit diem, ut in Homilia viii, de qua num. 342: nulla enim est ratio, cur dicamus diem aliquem intermedium concione caruisse, cum illa in Homilia nona pro sequenti die esset indicta. In fine hujus Homiliæ contra juramenta perorat, quod in Quadragesima necdum intermiserat. Post Homiliam decimam novus terror Antiochenos perturbavit, et Chrysostomum silere coegit, ut habet Homilia xi pag. 15. Hinc oritur dubium, an Homilia illa sequi debeat, ut habent editiones, an vero alia quæpiam.

§ XXV. Prosecutio earumdem Homiliarum usque ad Pascha.

Ut autem ordinem recte constituamus, necesse est ut observemus, qua de causa tantopere perturbati fuerint Antiocheni, ut populum congregare ac docere non potuerit Chrysostomus. Non alia sane erat, quam quod aliqui post auditam seditionem missi ab imperatore venissent Antiochiam et judices expectarentur de seditione inquisituri. Hinc non potuit ad populum dicere Chrysostomus, quia Antiocheni, ut loquitur in Homilia xi pag. 115, infinitis tota die rumoribus erant pulsati, perturbati, et undique circumacti, et singulis satagentes diebus, et curiose seiscitantes: Quis venit e castris (id est, ab aula imperatoria?) Quid vero veniens nuntiavit? Numquid verum an falsum, quod dicitur? et noctes sine somno transigentes, et civitatem respicientes cum lacrymis tamquam mox perituram. Propterea, inquit, et nos superiores hos dies tacuimus, quoniam civitas nostra omnis erat exhausta, omnes in solitudines transmigraverant, et residui tristititiæ nube caligaverant. Hic perturbationis initia solum narrat Sanctus et leviora: graviora vero, quæ secuta sunt, dum inchoata fuere judicia, referuntur in Homilia xiii, et præsertim in Homilia xvii, quam primam dixit post sublata judicia, quantum existimo.

350 Diem ipsum, quo primi illi nuntii imperatoris mandata pertulerunt, ratione satis verisimili me assignaturum confido. Quid fecerit Theodosius, audita seditione, exponit Libanius Orat. xiii ad Theodosium, seu tom. II Operum Libanii pag. 407 his verbis: Quomodo igitur hic princeps se gessit? Castigat quidem animadversione quadam remedium continente... Dum hæc sanciret: Ne videlicet certamen equestre fieret in circo: neve ad theatrum quisquam iret; neve esset, qui oblectaret, neque qui oblectaretur: et ut parvi oppidi nomine urbs magna vocaretur: postremo ut quivis a balneorum deliciis abstineret... Ad judicium vero de quibusdam statuendum mittit eos, quorum justitiæ conscius et certus erat. Judices hi erant Hellebichus et Cæsarius,

qui sæcra mandata ferebant, judicesque venturos præcesserant:

D

E

F

AUCTORE
J. S.

A *Cæsarius, ambo variis præfecturis functi, ut videri potest apud Tillemontium tom. V Imperatorum in Theodosio art. 34. Adventum horum iudicum innotuisse Antiochenis notabili tempore, antequam in urbem venerint, liquet ex eodem Libanio Orat. XXI pag. 528. Venerant igitur aliqui ante illos imperatoris mandata perferentes, idque etiam colligitur ex datis Chrysostomi verbis de perturbatione Antiochenorum. Cum autem illorum adventus interruperit conciones Chrysostomi, nequit statui post diem Martis aut Mercurii secundæ hebdomadæ jejunii, cum silere tunc cæperit.*

hi Antiochiam
venerunt die
20 Martii,

351 At prima imperatoris mandata Antiochiam perlata fuisse Sabbato primæ septimanæ, mihi magis persuadeo, quia video aliqua saltem ex illis jam tum executioni mandata. Audiamus Chrysostomum in *Homilia* vulgo xv, quam illo Sabbato habitam ostendi. Dicit, se multos frustra impendisse sermones, ut theatra et spectacula profana dimitterent Antiocheni: Sed ecce nunc, inquit pag. 152, tacentibus nobis et nihil de hoc dicentibus, sponte orchestram obstruxerunt, et circus inaccessibilis factus est. Ignorabat tum quidem, aut dissimulabat, si forte noverit, quæ de causa id factum esset; quia verisimiliter magistratus mandatum imperatoris necdum vulgaverant, ne Antiochenorum timor et fuga augeretur. Verum, postquam omnis inquisitio cessabat, veram causam docuit Chrysostomus in *Homilia* xvii pag. 175, ubi sic habet: At quæ ab imperatore profecta sunt? contristant? Sed nec illa profecto gravia: verum et ipsa multum attulerunt emolumenti. Quid enim molesti, dic mihi, factum est? Quod orchestram obstruxerit, quod circum inaccessibilem fecerit, quod nequitiae fontes excluserit et obruerit?... Propterea tristaris, carissime? Imo ideo et gaudere et lætari oportet, et gratias imperatori agere: quoniam ipsius ultio, correctio fuit, et pœna, eruditio, et ira, doctrina. An quia balnea nobis oclusa sunt? Sed hoc non intolerabile... An quod civitatis abstulit dignitatem, nec amplius ipsam metropolim appellari permisit? etc.

ut factum
esse, ac fieri
potuisse osten-
ditur,

C 352 Videmus, omnia illa esse facta mandato imperatoris. Orchestra autem et circus oclusa sunt Sabbato primæ hebdomadæ, et haud dubie balnea eodem die. Mandatum igitur imperatoris Antiochiam venerat Sabbato primo Quadragesimæ, quod incidebat in 20 Martii, cum sex tantum hebdomadas Quadragesimæ fuisse dixerim. Multa hisce contraria scripsit Tillemontius, multa Montfauconus; sed nullam contra hanc chronotaxim allegarunt rationem, quæ parit difficultatem. Qui ipso die seditionis Constantinopolim summa celeritate abiverant, intra octiduum eo pervenire potuerunt. Alii poterant eadem celeritate Constantinopoli Antiochiam proficisci, ac mandata Theodosii perferre: nam Cæsarius, peracto Antiochiæ iudicio, sexto die Constantinopolim pervenit, teste Libanio Orat. xx pag. 519. Atqui intra seditionem et primum Sabbatum Quadragesimæ sexdecim, ut minimum, numerandi sunt dies. Itaque inutiliter utriusque urbis distantiam metitur Tillemontius Nota 31 in Theodosium, ut ostendat mandata imperatoris serius Antiochiam venisse, cum ipse agnoscat, totum iter sex diebus a Cæsario confectum.

discussa opi-
nione contra-
ria.

353 Frustra ratiocinatur, quando observat, Flavianum episcopum in media via occurrisse Hellebicho et Cæsario, iudicibus ab imperatore delegatis, ut probet, hosce tantum venisse Antio-

Septembris Tomus IV.

chiam die Lunæ tertiæ hebdomadæ: neque enim via media tam stricte intelligenda est, ut ex hac de die adventus certo statui possit: neque supponere debuit Tillemontius, nullos imperatoris nuntios venisse Antiochiam ante iudices ipsos. Nihil magis supponere debuit, mandatum imperatoris de orchestra, circo et balneis occludendis per ipsos iudices fuisse perfectum. Etenim prudentiæ non minus erat quam severitatis, loca illa, in quibus tantæ civitatis populus congregabatur, prius occludere, ne novæ contra iudices ipsos orirentur seditiones, et ne Antiocheni metu pœnæ omnino rebellarent.

354 Prædictis terroribus et rumoribus agitati sunt Antiocheni, donec habita est *Homilia* decima sexta, quæ figenda est Sabbato aut Dominico post secundam jejunii hebdomadam, id est, 27 aut 28 Martii. Hoc liquet ex ipsa *Homilia*, in qua pag. 168 ita legitur: Secundam jejunii septimanam expeditimus. Nam jejuniū secundæ septimanæ Sabbato finiebatur; sed verba illa æque dici poterant Dominico. Habita est *Homilia* tempore perturbationis tantæ, ut pag. 161 Chrysostomus dicat: Nisi multa a patribus vi compulsus fuisssem, neque surrexissem, neque locutus fuisssem, dolore obtenebratus ex pusillanimitate vestra: sed neque nunc in me ipsum redire possum: sic animum mihi indignatio et tristitia obsidet, quando post tantam doctrinam gentilibus opus habuistis doctoribus, qui hortarentur et monerent, ut præsentem generose timorem ferretis. *Titulus et initium Homiliæ causam tantæ indignationis Sancti utcumque exponunt. Titulus sic habet:* Nunciata ad præfectum populatione, et omnibus de fuga consultantibus, cum intrasset præfectus in ecclesiam et consolatus fuisset, habita est præsens *Homilia. Initium est:* Præfecti quidem providentiam laudavi, quoniam tumultuantem conspicatus civitatem, et omnes de fuga deliberantes, ingressus, vos consolatus est, et in bonam spem adduxit. Pro vobis autem rubore pudoreque affectus sum, quod exterioris post multos prolixosque sermones illos consolationis indigueritis. *Hanc increpationem Sanctus acerrime prosequitur, et mox in iurandi consuetudinem, ut malorum causam, invehitur. Deinde vincula et tribulationes S. Pauli multis extollit, ut vincula timentibus addat animos. Num. 2 multa repetit breviter ex Homilia vulgo xv dicta, et nominatim falcem illam volantem hoc modo:* Ex his igitur omnibus sane multis illa mihi maxime reminiscimini, quæ de volante falce dicta sunt, in iurantis domum divertente, lapides et ligna subruente, et omnia consumente. *Ex hisce liquet, Homiliam illam esse dictam, dum in maximo timore erant Antiocheni. Dictam tamen puto, antequam iudicia exercerentur; et illo ipso die, quo iudices ingressi sunt urbem, ita ut præfectus ille, qui populum consolatus est, verisimiliter sit unus ex iudicibus, nisi forte urbis præfectus turbatum, instante illorum ingressu, populum consolari voluerit. At magis credo fuisse unum ex iudicibus.*

Durante illo
terrore, dicta
Homilia xvi.

E

F

355 Quicumque ille fuerit, post hanc *Homiliam* iterum silere coactus est Chrysostomus, quia terrore iudiciorum et nimio carceris metu omnes erant percussi. Illa multorum comprehensione et acri examine cæpta sunt in tertia Quadragesimæ hebdomada die Lunæ, et per tres aut quatuor durarunt dies, quantum ex Chrysostomo potest colligi. In *Homilia* xiii pag. 133 de illo tempore Sanctus sic loquitur: Quale præteritum vidimus,

Mox iterum
siluit Sanctus
ob severa iu-
dicia:

AUCTORE
J. S.

quatrimum, et quale nunc videmus præsens? Quanta in illo obscuritas tum erat? quanta nunc in præsenti tranquillitas? Tremendum in civitate tribunal illud, et omnium corda concussit, et nocte fecit diem nihilo esse meliorem, non radiis extinctis, sed tristitia et timore oculos offuscantibus vestros. *Tillemontius vocem τετραῖα quatrimum explicat de feria quarta, sive de die Mercurii: nec improbabilis est ea expositio, cum vox Græca talem expositionem admittat, et Homilia die Mercurii sit habita, ita ut oppositio præsens diei Mercurii cum præterito saltem æque probabilis sit, quam præsens quatrimum cum quatrimum præterito. Hac de causa nequit determinari, an tribus aut quatuor diebus duraverint judicia. At finita esse die Jovis suspicor, ac Sabato figendam Homiliam illam, quam post finita judicia primam dixit Chrysostomus.*

illorum judi-
ciorum terror

B

356 De severitate illorum judiciorum multa narrat Sanctus in Homilia jam laudata. Pauca huc transfero: Postquam enim civitatis major pars præ timore et comminatione illa ad deserta et fauces montium et occulta locorum transmigavit, metu ipsos undique cogente; et vacuæ mulieribus erant domus, vacuum viris forum, vix autem duo vel tres euntes in medio simul videbantur, et ipsi tamquam animati mortui circumcumbentes; abibamus in forum judiciale gestorum finem visuri: et collectas civitatis reliquias cernentes, illud omnium maxime admirati fuimus, quod multitudine circa fores morante, tamquam præsente nemine, silentium erat profundissimum, omnibus inter sese respicientibus, et nemine assistentem interrogare, aut quidquam audire ab illo audente. Proximum enim quisque suspectum habebat: quoniam multi jam præter omnem spem ex medio rapti foro intus coercerantur: et omnes pariter in cælum aspiciebamus, et manus extendebamus cum silentio superne subsidium expectantes etc... Et hæc quidem erant præ foribus.

et severitas,
Homilia XVII.

C

357 Postquam vero interiorem aulam introivimus, rursus alia his terribiliora vidimus, milites armatos ensibus et clavis etc. Multa addit de miserabili spectaculo mulierum nobilium pro suis supplicantium, de flagris et verberibus eorum, qui torquebantur, ita ut exclamare cogeretur pag. 135: Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, et severitatem extremi judicii in memoriam revocaret. Atqui, inquit, civitatis primates, qui tunc judicabantur erant: multique pro ipsis intercedebant. Verumtamen nihil eorum iudices interiorum causas audientes tunc inflexit: sed unum solum respiciebant, ut diligens commissorum quæstio fieret. Multo hisce plura ibidem legi possunt apud Chrysostomum, qui egregia de vanitate rerum mundanarum documenta ex similibus proponere solet. At videamus modo, quorum maxime opera severitati tantæ finis demum sit impositus. Refert hoc Sanctus in Homilia XVII, quam hac de causa primam figo post judicia peracta: neque enim verisimile est de ulla alia re tractasse Chrysostomum, priusquam Antiochenos illa Homilia erat consolatus. Tota quoque Homilia, et præsertim initium, hunc ordinem indicat. Hoc enim orditur modo pag. 170: Opportune omnes hodie simul concinimus: « Benedictus Dominus Deus » Israel, qui facit mirabilia olus. » Etenim miranda et opinionem excedentia facta sunt negotia. Urbem totam et populum tantum jam submergendum, et sub undas agendum, et perdendum funditus, statim uno temporis mo-

mento ab omni naufragio liberavit... *Modum accipe.* D

358 Tunc, ait pag. 172, vertices montium habitantes monachi propriam exhibuere philosophiam. Namque tot annis in cavernis suis conclusi, nemine advocante, suadente nemine, postquam nubem tantam civitatem circumstantem viderunt, tabernacula speluncasque suas dereliquentes, undique confluerunt, velut angeli quidam de cælo profecti... Nec hoc solum erat mirabile, sed quod ad principes ipsos accedentes cum fiducia loquebantur pro reis, et omnes sanguinem effundere parati erant et capita deponere, ut captos ab expectatis tribulationibus eriperent: et dixerunt se non prius recessuros, quam iudices parcerent civitatis populo, vel se simul cum reis ad imperatorem legatos mitterent. Religiosus est, inquit, qui nostro orbi dominatur, fidelis, cum pietate vivens. Nos igitur ipsum omnino reconciliabimus: non permittemus vobis, neque concedemus ense polluere, nec ullius abscindere caput. Si vero non abstineatis, et nos cum ipsis omnino moriemur etc. Deinde pag. 175 de sacerdotibus, ex quibus ipse hæud dubie unus fuit, sic loquitur: Nec monachi tantum, verum et sacerdotes eandem præstiterunt animi magnitudinem, nostramque salutem dispensarunt. Et alius quidem (Flavianus) in castra * se contulit... Alii vero hic remanentes, et eadem, quæ monachi, exhibentes, propriis manibus iudices continentes, non sinebant ingredi, priusquam de iudicii fine promitterent. Et cum renuentes quidem videbant, multa fiducia et ipsi vicissim utebantur. Ut autem annuentes viderunt, pedes et genua complexi, et manus exosculati, utramque virtutem superabundanter exhibuere, libertatem et mansuetudinem.

quæ docet
monachos et
sacerdotes

E

* i. e. ad aulam

359 Intercessio illa monachorum et sacerdotum eodem die finem iudicii impetravit, effecitque ut nullus morte ulterius puniretur; sed omnia ad imperatorem referrentur. Monachorum fortitudinem cum pusillanimitate gentilium philosophorum comparans, utrumque declarat pag. 173: Etenim (monachi) ante prætorii januas totos dies (imo totum diem, Græce διημέρουν) agebant sedentes, abducendos de carnificum manibus eripere parati. Ex hoc facto, quod piis magis quam doctis monachis condonabimus, satis colligitur, nullum ab eo tempore occisum. Alterum clarius dicit Chrysostomus his verbis: Monachi... malum dissolvere non multis diebus, sed brevi temporis momento... Hi die una et descenderunt (de montibus suis) et disseruerunt (coram iudicibus,) et solverunt calamitatem (judiciorum) et ad propria reversi sunt tabernacula. At nullus hinc inferat, judicia uno tantum die durasse, et secundo sic fuisse finita; nam ignoramus, quot diebus iudices fuissent occupati ante monachorum adventum. Præterea, qui erant in carcere, aut in exilium missi, tunc liberati non sunt; sed eorum causa imperatori permissa, ut liquet ex Chrysostomo pag. 179, ubi commendat, ut pro illis Deum precentur Antiocheni.

pro reis inter-
cessisse, ut
iudicia fini-
rentur,

F

360 Porro voluerunt monachi adire imperatorem, ut pro Antiochenis intercederent, teste Chrysostomo pag. 174. Sed iudices, inquit, ipsorum sapientiam (Græce φιλοσοφίαν, id est, virtutem) reveriti, et sensus altitudine * perculsi, hanc eos longam obire viam non permisere: sed si dumtaxat ipsorum voces haberent in scriptis, se cum litteris discessuros, et imperatorem exoratu-
ut

post illa prima
est habita,

* magnani-
mitate.

A et fore expectamus. Etenim cum sententia diceretur, ingressi multæ sapientiæ verba dixerunt, ac per litteras imperatori supplicaverunt, et post has sumptas in litteris voces iudices abierunt... Et quæ sunt hic nunc gesta, audiet imperator, audiet magna civitas, audiet et totus orbis, quod tales Antiochenorum urbem habitent monachi, ut Apostolicam exhibeant fiduciam. *Hactenus Chrysostomus. Ex iudiciis autem Constantino-polim profectus est Cæsarius, verisimiliter sub vespere diei Veneris in tertia hebdomada Quadragesimæ. Certe ipsum discessisse sub vespere, asserit Libanius pag. 219, addens tanta usum celeritate, ut sex diebus ad Theodosium pervenerit. Solum dubito, utrum ipso die, quo iudicia cessarunt, profectus sit; an vero sequenti, ut omnia magis ordinarentur, quæ ad imperatorem perferenda erant. Æque dubium mihi apparet, an Chrysostomus Homiliam laudatam, quæ decima septima est impressa, die Veneris dixerit, an Sabato. Hoc tamen apparet verisimilius, quia sequentem malim figere die Dominico, dum media erat Quadragesima, sive post tertiam hebdomadam.*

ac postridie
decima octava,
dicta in media
Quadrage-
sima:

B *Impressa hæc est decima octava, ac tale habet initium: Multos vidi gaudentes, et inter se dicentes: Vicimus, superavimus: jejunii dimidium profligatum est. Tales autem hortor non propterea gaudere, quia profligatum sit jejunii dimidium, sed illud considerare, si peccatorum sit profligatum dimidium. Deinde docet, quale debeat esse jejunium, ac divitiarum rerumque omnium mundanarum vanitatem ostendit, præsentis exemplo eam sic elucidans pag. 182: Ecce enim pauperes quidem omnes evaserunt, populus periculo liberatus est... Qui autem rempublicam tractabant,... et alia administrabant, ipsi carcerem nunc habitant, de extremis timent,... omnibusque nunc miseres sunt, non propter periculorum magnitudinem, sed quia præteritum tempus in deliciis egerunt. Multi namque, cum eos hortarem et monerem, ut generose res adversas ferrent, dicebant: Nil umquam tale meditati sumus, nec talia philosophari novimus: propterea magna indigemus consolatione. Post multa de vanitate, pag. 187 reprehendit eos, quoniam in flumine se lavabant, quod balnea essent occlusa, eosque sic alloquitur: Nondum viginti dies balneis exclusus egisti etc. Hoc loco abusi sunt Hermantius et Tillemontius, prior ut octo hebdomadas Quadragesimæ attribueret, alter, ut Homiliam transferret ad quintam hebdomadam Quadragesimæ, cui hebdomadas septem adscribit. At, cum balnea occlusa sint primo Quadragesimæ Sabbato, ut ostendi num. 351 et seq. in sententia nostra decimus sextus currebat dies a balneis conclusis, quando hæc in media sex hebdomadarum Quadragesima dicebat Chrysostomus; in illorum vero opinione plus quam viginti dies præterierant. Itaque hæc optime coherent cum chronotoxi nostra.*

mox conse-
quentibus
diebus
undecima,
duodecima,

C *362 Post hanc Homiliam mox die Lunæ secuta est illa, quæ vulgo undecima ponitur. Hæc p. 114 sic inchoatur: Cum præteritam tempestatem, et præsentem cogito tranquillitatem, non desino dicere: Benedictus Deus, qui facit omnia, et ipsa transmutat, qui fecit lucem de tenebris etc. In hac Sanctus resumit materiam in Homilia x tractatam de mundi creatione, et tunc interruptam ob turbas Antiochiæ ante iudicium adventum excitatas, ut dictum est num. 348. Hæc de causa num. 2 prius dictorum memoriam renovat. Nam duodecim circiter dies post dictam Homiliam x præterierant, quando habebat unde-*

cimam, quæ verisimiliter eo ordine in collectione Homiliarum posita est ob connexionem argumenti, quod tractatur. Undecimam sequitur duodecima, sequenti die Martis habita, ut clarum est ex initio pag. 123, quod subjungo: Et heri dixi, Benedictus Deus, et hodie hoc ipsum rursus dicam. Etsi enim gravia præterierunt, tamen gravium memoria ne prætereat, non ut doleamus, sed ut gratias agamus. In hac tamen Homilia num. 2 aliquid argumenti contra Tillemontium, et consequenter contra ordinem Homiliarum a me concinnatum, se reperisse credit Montfauconus, quia Sanctus dicit: Tribus igitur præteritis diebus unum cognitionis Dei modum quærebamus etc. Hodie vero paulisper in hanc rursus philosophati materiam, ad alium transibimus sermonem.

363 Observat nimirum pag. 108 in Vita, tribus illis diebus dictas esse Homilias nonam, decimam et undecimam. Recte id quidem: nam ea de re merito dubitari nequit. Rogat deinde: An non Chrysostomi dictis vim infert Tillemontius, cum decimam inter et undecimam vult inseri decimam quintam et decimam sextam? Hoc argumentum, si quid valeret, etiam ordinem nostrum subverteret, cum tres Homilias, videlicet decimam sextam et duas sequentes inter decimam et undecimam posuerim medias. Verum pro nobis ipse Montfauconus respondet, dum mox subdit: Ceterum cum dicit Chrysostomus, tribus præteritis diebus, non intelligitur de tribus postremis diebus, in quibus scilicet concionatus erat. Hæc verba præcedentibus contraria sunt, iisque longe meliora. At fateor, non videri eam Montfauconi mentem, sed vitium impressionis verisimiliter esse, cum in præfatione ad tomum II velit, Chrysostomum loqui de tribus ultimis diebus, quibus erat concionatus. Verum cum ipse fateatur, Homiliam decimam in secunda jejunii hebdomada dictam esse, undecimam vero in quarta hebdomada, ut et duas sequentes, et quidem post iudicia illa terribilia, de quibus multa narrantur in Homilia XIII, explicanda sunt verba Chrysostomi de tribus Homiliis, in quibus agitur de cognitione Dei per creaturas. Illam autem materiam, quam assumpserat, ut ostenderet, necesse non fuisse, ut sacræ Litteræ ab initio mundi scriberentur, absolvit in hac Homilia, et aliqua adjungit contra juramenta.

364 Secuta est die Mercurii Homilia XIII, in qua Sanctus multa refert de iudiciorum, quæ præterita hebdomada erant peracta, severitate et rigore, ostenditque calamitates hominibus utiles esse ad salutem. Orditur hoc modo pag. 133: Ab eodem principio, et iisdem procemiis, quibus heri et nudiustertius cœpi, et hodie incipiam. Dicam et nunc, Benedictus Deus etc. Simile fere est exordium Homiliæ XVII, quam dictam credimus Sabbato præcedenti. At Tillemontius illam suspicatur posteriorem hisce tribus, quia Sanctus dicit heri et nudiustertius tali exordio se usum. Aptæ esset hæc observatio, nisi post Homiliam XVII secuta esset decima octava, quam alio modo orditur Chrysostomus. Itaque Tillemontius recte fatetur, decimam septimam videri dictam statim post iudicia, illique subungere nobiscum potuisset decimam octavam, si novisset balnea fuisse clausa primo Sabbato Quadragesimæ. At ordinem subinde turbavit, quia hoc non advertit. Dum porro considero, quam multa de iudiciis hic referat Chrysostomus, non possum satis admirari, quæ demum ratione tres hasce Homilias, aliquot

ut contra
Montfauco-
num ostendi-
tur,

E

F

ac decima
tertia, quam
ille inepte
ante iudiciu
posuit.

AUCTORE
J. S.

aliquot diebus post absoluta judicia habitas, ante adventum ipsorum judicum Hellebichi et Cæsarii locare potuerit Montfauconus. Si vigilans hæc scripserit, saltem oculos non habuit apertos ad omnia considerandum. Quis enim alioquin non videat, ante judicum adventum judicia peragi non potuisse? Ceillierus tom. IX pag. 117 incommo- dum illud vidit, atque alios judices, qui ante Hellebichum et Cæsarium Antiochiæ judicia exercuissent, adducendos credidit. At id nihil est, nisi errorem nimis evidentem alio errore obvelare: nam de aliis in illa causa judiciis nuspiam mentio apud Chrysostomum aut Libanum. Contra clarum est ex Libanio Orat. XXI in Hellebichum, in hujus judicio facta esse illa, quæ refert in Homilia XIII Chrysostomus, ut ea de re nullum sit dubium. Obijciunt etiam ordinem illum Homiliarum, qui est in editis, in Mss. codicibus repertum esse. At id argumentum nullius est ponderis: nam ipse Montfauconus coactus est ordinem immutare in posterioribus Homiliis. Collectores videntur undecimam statim post decimam collocasse ob continuationem ejusdem argumenti, et fortasse temporis ordinem ignorarunt.

Homilia XIV
dicta post tur-
batam pridie
falsis rumori-
bus urbem,
B

365 *Hactenus certa aut saltem verisimillima invenimus indicia temporis, quo dictæ sunt singulæ Homiliæ. At non æque clara se offerunt signa, ad reliquas hujus Quadragesimæ certis diebus illigandas. Homilia in editis decima quarta verisimiliter habita est non diu post decimam tertiam; at probabilius non ipso die Jovis sequente, sed circa finem hebdomadæ quartæ. Etenim ex ipso initio verisimile est, Sanctum uno saltem die a dicendo abstinuisse ob exortam iterum perturbationem. Non parum inquit p. 140, civitatem nobis heri diabolus perturbavit; sed et Deus nos iterum non parum consolatus est. Causam perturbationis explicat titulus præfixus hoc modo: Populo omni ab angustia liberato, et constituto in fiducia, quidam rursus civitatem confictis rumoribus tremendis turbaverunt, et convicti sunt. De hoc igitur habita est Homilia etc. Titulis illis non multum quidem fidendum existimo, cum verisimiliter postea sint additi. Attamen hic titulus tam apte cum toto Homiliæ contextu congruit, ut saltem sit verisimilis. Quales fuerint rumores sparsi, exponit etiam Chrysostomus in Homilia XXI (apud Duceum xx) p. 214: Multis namque post communis patris peregrinationem in carcere habitantes terrentibus, et dicentibus: Non lenitur rex *, et de totius civitatis subversione cogitat, et alia multa his plura divulgantibus, vincti nihilo tunc ex hac fama timidiore redditi sunt: sed nobis dicentibus, Hæc falsa, et diaboli fraudis opera sunt, animos vestros consternare volentis, Nihil egemus, aiebant, verborum consolatione etc. Vincti illi per judices erant in carcerem missi. Itaque rumores illi fuerunt sparsi post judicia aliquo tempore peracta.*

ex illa liquet,
aliam aut
saltem alicujus
partem exci-
disse.

366 *Hinc monet Sanctus in laudata Hom. XIV, ejusmodi timoribus non abjiciendum animum. Cum igitur videris, dilecte, inquit pag. 141, tentationem nunc quidem extinctam, rursus autem accensam, ne animo concidas, neu refugias; sed bonam spem teneas etc. Novus autem ille timor effecisse videtur; ut Sanctus iterum fortius contra juramenta sermonem dirigeret, quam fecerat diebus præcedentibus. Etenim, ait pag. 150, nascente miseria hac, quæ civitatem detinet, hanc incepti admonitionem. Et illa quidem jam debet finiri: nos vero non unum explevimus manda-*

tum etc. Porro ex hac quoque Homilia colligitur, aut Homiliam aliquam totam, aut partem alicujus ignotam esse, cum pag. 141 sic loquatur: Etenim antea * vos rogavi, ut Joannis caput abscissum adhuc calido cruore distillans sumentes, sic domum quisque suam redeatis, et putetis ante oculos habere ipsum vocem emittentem, et dicentem: Odio habete jugulatorem meum juramentum etc. Dixit igitur in aliqua Homilia Chrysostomus, mortem S. Joannis Baptistæ ex juramento Herodis ortam esse. At id modo non invenitur. Itaque excidit aliqua Homilia non diu ante hanc dicta, aut certe ex aliqua præcedentium pars illa, in qua historiam eam tractaverat.

D
* Gr. Παύλος
nuper

367 *Post hanc Homiliam infirmitas aliquot dierum Chrysostomum coegit a concionibus abstinere, ac domi manere. Fuit interim aliqua martyrum festivitas, cui adesse non potuit propter infirmitatem. Testatur illa ipse in Homilia XIX, quam sic orditur pag. 188: Epulis sanctorum martyrum excepti estis his præteritis diebus, spirituali celebritate repleti exsultatis honestis, exsultationibus;... sed nos et invitos infirmitas domi manere cogebat. Tamen, etsi solennitati non interfuimus, de voluptate participavimus... Talis est enim caritatis vis, non fruentes pariter cum fruentibus gaudere facit. Ex his liquet, Sanctum ægrotasse, antequam habuit Homiliam XIX, et consequenter postquam habuerat decimam quartam: nam hanc secuta est decima nona, ut mox ostendam. Necdum omnino convalescerat, quando ob adventum quorundam monachorum, opinor, ad ecclesiam venit, et Homiliam XIX habuit. Quippe datis modo verbis subjungit: Propterea et domi sedens gaudebam vobiscum, et morbo nondum solutus surrexi, et cucurri ad vos, ut desiderabiles facies vestras intuerer, et præsentis festivitatis particeps fierem: festivitatem enim maximam esse puto præsentem diem propter fratrum præsentiam nostrorum, qui urbem nobis adornaverunt, et Ecclesiam honestarunt. Populus lingua quidem nobis diversus, fide vero consonus.*

Post mortem
aliquot die-
rum.

368 *Quales fuerint fratres illi, quorum causa necdum bene sanatus Chrysostomus ad ecclesiam venit, et hanc Homiliam dixit, non convenit inter Tillemontium et Montfauconum. Tillemontius in Chrysostomo art. 27 existimat, fuisse episcopos et presbyteros, qui venerant ex regione longinqua, ideoque Græce non loquebantur. Montfauconus vero in Vita pag. 110 ait, fuisse rusticos sive agricolas, de quibus agitur. Utrumque æque mihi improbabile apparet ex verbis Chrysostomi, qui monachos clare videtur designare. Etenim eos laudat a modesta vita, a castitate, a laboribus, ab optima philosophia, et a multis aliis ornamentis, quæ minime congruunt vulgaribus agricolis, nec omnia etiam episcopis aut presbyteris, sed solis monachis, qui diversa illa ornamenta in suis personis conjungebant. Pauca ad propositum huc transfero. Horum quemque cerneret, inquit p. 189, nunc quidem boves jugantem aratorios, et aratrum trahentem, ... nunc autem sacrum ascendentem suggestum et subditorum animos arantem: nunc quidem agri spinas excidentem falce, nunc vero sermone ex animis peccata extergentem... Hi sunt maxime, qui nobis optimam philosophari videntur philosophiam, non ex habitu, sed ex sententia virtutem suam exhibentes. Et pag. 190, ubi dixerat, illos longe sapientiores esse gentilium philosophis, subdit: Multæ mens ipsis philosophiæ spiritualis est plena.*

cum multi
monachi ve-
sent Antio-
chiam,

Eorum

* imperator
C

F

- A *Eorum mox sobrietatem laudat; Quoniam omnes delicias expulerunt, et nequissima ebrietatis fluenta fugaverunt, et tantum comedunt, quantum ad vivendum sufficit. Hæc aliaque ostendunt, monachos fuisse: nam hos ejusmodi laudibus frequenter exornat. Nec mirari debemus, si inter monachos Syros multi non noverant linguam Græcam, ut de his innuit.*

Sanctus habuit
Homiliam XIX,

- 369 *Nunc paucis ostendam, qua ratione hæc Homilia intelligatur dicta post decimam quartam. In posteriore pag. 197 contra juramenta fortiter agens, sic loquitur: Vidisti falcem? Vidisti caput Joannis? Audisti historiam de Saüle? Audisti captivitatis Judaicæ modum? etc. Falcem illam jam in prima hebdomada ex Zacharia protulerat, et num. 2 in hac Homilia repetierat. Caput S. Joannis Baptistæ ante protulerat, et repetierat in Homilia XIV. Historiam Saülis, cujus juramento Jonathas tantum non periit, fuse tractaverat in Homilia XIV. In eadem num. 6 ait: Licebat et aliam narrare historiam, et ex illa demonstrare graviolem hac et majorem calamitatem unum fecisse juramentum. Loquitur de juramento Sedecie regis, et de historia captæ et eversæ Hierosolymæ, eamque ibidem omittit, ne Homilia fieret nimis proluxa. At historiam ibi dilatam fuse narrat in Homilia XIX. Itaque clarum est, Homiliam XIX esse quasi prosecutionem decimæ quartæ, pro illa nimirum parte, in qua contra juramenta utroque loco prolixè disputatur. Tillemontius suspicatur, Homiliam XIX esse habitam Dominica Passionis, sive secunda ante Pascha. At non dubito, quin serius habita sit, nam una tantum superest ante Pascha, neque in illa dicit Chrysostomus, se morbo fuisse impeditum.*

circa Domi-
nicam aut in
ipsa Dominica
Palmarum
figendam.

- 370 *Montfauconus in Vita pag. 110 contendit, Homiliam XIX dictam esse post Pascha, et quidem Dominica quinta, sive Dominica ante Ascensionem Domini. Pro illa opinione affert titulum, quem sic exprimit Græce: Τῇ Κυριακῇ τῆς ἐπισωζομένης πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς χόρας etc., ac Latine reddit hoc modo: Dominica servatæ ad homines agros colentes etc. Tum notat, voce ἐπισωζομένη apud Cappadoces Ascensionem designari, indeque apud eosdem nominari Dominicam. At apud Ducæum et alibi legitur Ζωζομένης servatæ, ut ipse Montfauconus Latine posuit. Quapropter existimo, nihil ex titulo haberi posse certi, quandoquidem nesciamus, quando tituli illi sint additi. Certe ne probabile quidem est, ipsius Chrysostomi esse titulos. Quod addit Montfauconus, Flavianum in Homilia XIX memorari illis verbis pag. 188, Hoc honesto duce vos circumagente etc.; est improbabile, cum ille tota Quadragesima abfuerit. Flavianus a Chrysostomo passim vocatur pater. At dux vocari potest, quicumque in aliqua festivitate primas agit partes. Itaque Montfauconus pro sententia sua duas attulit voces ambiguas, et nihil præterea; Homiliam vero, quæ quasi prosecutio est decimæ quartæ, plus quam duobus mensibus ab eadem separat, ac demum Chrysostomum, qui tempore Paschali destitit dicere contra juramenta, post quinque hebdomadas ad eandem materiam improbabiler reducit. Figenda igitur est Homilia XIX circa Dominicam Palmarum, aut in ipsa Dominica, et sic intelligimus, cur in duabus ultimis Quadragesimæ hebdomadis tam paucas habeamus Homilias.*

Vigesima
Homilia,
contra simul-
tates et jura-
menta pu-
gnans.

- 371 *Post aliquot dies, quibus Chrysostomus verisimiliter a dicendo abstinuit, ob vires necdum satis firmas, secuta est Homilia XX apud Montfauconum, quæ apud Ducæum ponitur vigesima secunda. Dicta hæc est, non decem, ut aliqui vo-*

lunt, sed duobus aut tribus diebus ante Pascha, ut ex ipso colligitur principio. Ad finem jejunii jam tempus deproperat. Quare et nos majori studio virtuti operam demus.... Nihil nobis lucri erit ex multis laboribus et sudoribus jejuni insumptis, nisi cum pura conscientia sacra mensa frui possimus. Ob hoc enim jejunium et Quadragesima, et tot dierum synaxes, auditiones, præces et doctrinæ susceptæ sunt etc. Mox pluribus prosequitur, non solum jejunium sufficere, sed jejunium aliosque in Quadragesima labores suscipi, ut vitia emendentur, et sacra Communio in Paschate pura cum conscientia peragatur. Deinde contra diversos defectus disputat, et præcipue contra inimicitias ac simultates, in fine etiam adversus juramenta disserit breviter, sed magna cum severitate. Quadragesima dies jam præterierunt, inquit pag. 213; si Pascha quoque sacrum præterierit, nulli jam deinde veniam dabo, non admonitionem, sed vim imperii, et severitatem non contemnendam adhibebo... Jam igitur denuntio et protestor, si conveniam singulos, et experimentum sumam, nam haud dubie sumam, quod, si deprehendam aliquos, hæc vitia (Græce vitium) non correxisse, pœnam irrogabo: edicam, ut foris extra sacra Mysteria consistent, idque non eo animo, ut foris maneant, sed ut, postquam se emendaverint, intus recepti, cum pura conscientia sacra mensa fruuntur. Ex his liquet primo, Flavianum Chrysostomo multum auctoritatis attribuisse.*

AUCTORE
J. S.

* i. e. con-
ventus

372 *Secundo ex allegatis verbis clarum etiam apparet, Pascha proximum fuisse, quando hæc Sanctus perorabat. Nam illæ voces, Quadragesima dies jam (Græce λοιπὸν deinceps) præterierunt, idem significant, ac Quadragesima jam præterit, præsertim cum sequatur, Si Pascha quoque (Græce τοὺς igitur) sacrum prætereat. Finiebatur Quadragesima die Veneris sancto, et Sabbatum erat pervigilium Paschatis. Ex hisce Homilia videri potest habita die Veneris sancto. Attamen nolo verba tam stricte sumere, ut id omnino certum putem: nam auditores mentem Sancti percipiebant, ita ut sic loqui posset, etsi aliquot dies Quadragesimæ superfuissent. Certe eodem fere modo loquitur initio Homiliæ XXX in Genesim tom. IV pag. 293, cum tamen illa habita sit in principio hebdomadæ sanctæ. Verum nullo modo assentiri possum Tillemontio et Montfaucono, qui Homiliam istam figunt decem diebus ante sanctam et vivificam Domini nostri Jesu Christi resurrectionem ex mortuis, quia hæc verba in aliquot codicibus titulo fuerunt addita. Etenim additionem illam tanti non facio, ut dubitem dicere falsam et Chrysostomo contrariam. Memorat Sanctus finem Quadragesimæ, nec ullibi distinguit inter Quadragesimam, et quadraginta jejunii dies. At adversarii ex Quadragesima revera Quinquagesimam finxerunt: quod tunc demum probabo, si quis mihi ostendere potuerit, Chrysostomum distinguere inter quadraginta dies jejunii et Quadragesimam. Accipe, lector, initium Homiliæ XXX in Genesim: Ecce tandem ad finem sanctæ Quadragesimæ venimus, et jejunii navigationem perfecimus. Ita loquitur, quia ultima inchoata erat hebdomada, et non aliter hic loquitur de quadraginta diebus finitis.*

E

habita est
paucis diebus
ante Pascha.

F

373 *Accipe, lector, et aliam probationem, ut perspicias illam sententiam esse improbabilem. Chrysostomus pag. 240 auditores ita alloquitur: Quæ omnia cum cognita habeamus, liberemus nos ipsos a pœna et supplicio, et PRÆSENS festum*

non vero die-
bus decem
ante illam so-
lemnitatem.

AUCTORE
J. S.

stum cum omnibus jam dictis revereamur, et quod illius gratia ab imperatore optamus adipisci, id etiam aliis concedamus. Nam ex multis audio, imperatorem, Paschale festum reveritum, civitatem in gratiam recepturum, omnesque offensas remissurum etc. *Hortatur, ut invicem offensas condonent in reverentiam presentis festi Paschalis, sicut imperator ejusdem festi gratia urbi erat condonaturus. Quis modo non videat, Pascha fuisse proximum, quando hæc dixit, cum vocaverit præsens festum? Non aberat igitur decem diebus. Præterea, quod asserit de imperatore, haud dubie intellectum erat ex nuntio per Flavianum præmisso. Nam, ut in Homilia xx pag. 223 legitur, Flavianus in itinere nuntium præmisit, ut illa citius intelligerent Antiocheni. Cum autem Flavianus tantum potuerit Constantinopoli discedere circum Dominicam Passionis, ut mox dicemus, nuntius ille adesse non poterat nisi paucis diebus ante Pascha, et certe non poterat totis decem diebus Pascha prævenire. Itaque ultima hæc Quadragesimæ Homilia non decem, sed paucissimis diebus ante Pascha est dicta.*

Dux Catecheses in eadem Quadragesima

B

374 Porro ne quid omittamus de laboribus in hac Quadragesima a Sancto exantlatis, recensendæ etiam sunt duæ Catecheses, sive conciones ad Catechumenos institutæ, quas Tillemontius in Chrysostomo Nota 30 et 33 ad sequentem annum amandavit, dubitante Montfaucon in Monito prævio tom. II pag. 224. Unica ratio Tillemontii priorem alio amandandi oritur ex falsa hypothesi, quod Quadragesima septem haberet hebdomadas: nam secundum illam opinionem prior Catechesis revera incidit in tertiam hebdomadam, quando propter judiciorum terrorem concionibus non erat locus. At in nostra opinione figi debet secunda hebdomada Quadragesimæ. Etenim Sanctus pag. 226 declarat, triginta dies superesse ante Catechumenorum baptismum, idemque repetit pag. 231. Verum utitur numerorotundo, ita ut forte superfuerint duo tresve dies ultra triginta. Et sic Catechesis illa fuerit dicta prioribus diebus secundæ hebdomadæ: nam longa ad fugienda juramenta exhortatio ostendit dictam esse anno 387.

sunt dictæ.

C

375 Altera, ut liquet ex initio pag. 234, secuta est post decem circiter dies, ita ut dici potuerit die Sabbato aut Dominico post tertiam Quadragesimæ hebdomadam. Hanc autem similiter spectare ad annum 387, colligitur ex his verbis pag. 241: Cum enim ii, qui imperatori contumeliam intulerant, ad tribunal trahebantur, et de extremis periclitabantur, tunc matres et uxores monilia aurea, et margaritas deponentes, ornamentumque omne et vestimenta aurea, vilem et abjectam vestem sumentes, ... sic Judices exorabant. *Hæc ut recentissime facta* Chrysostomus memorat. Nam præmittit: Quæ utilitas tibi in die illa de margaritis istis veniet? Et quid opus diem illam (Judicii) commemorare, cum liceat et ex præsentibus hæc omnia demonstrare? Tum verba mox data subjicit de abjectis per mulieres pretiosis indumentis. Et recte quidem præsentia vocat, cum ante paucissimos dies essent facta. At nequaquam præsentia vocasset, si Homilia habita esset toto anno serius. In hac Catechesi de juramenti non agit Sanctus, neque id mirandum, cum loqueretur ad Catechumenos, de multis simul necessario monendos, eosque de juramenti ante satis monitos.

376 Vidimus, quanto studio quantaque constantia Chrysostomus in Quadragesima, de qua egi-

mus, perniciosam jurandi consuetudinem exagitaverit. Itaque æquum est, ut etiam breviter dicamus, quos tanti laboris collegerit fructus. Testatur id ipse in Homilia de Debitore decem millium talentorum eodem anno habita tom. III pag. 2 his verbis: Nos autem unam chordam pulsavimus per totam Quadragesimam, dum legem vobis de juramenti recitavimus, et Dei gratia effectum est, ut pleraque auditorum a nobis ora in hac legis melodia ita instituta sint, ut depulsa prava consuetudine, pro eo quod antea Deum jurabant, jam nihil, nisi EST, NON EST, et CREDE MIHI, in lingua sua circumferant, idque in omni colloquio, adeo ut inter mille negotiorum necessitates ulterius progredi non sustineant. *Non hoc tantum evicerat Chrysostomus, sed alterum etiam, quod perpetuo commendaverat, ut invicem corrigere in juramenti conarentur. Hinc omnes, qui eatenus pravam consuetudinem non abjecerant, se tacente, corrigendos sperat.* Deprehendi enim, inquit, tantam esse hujus rei curam, ut et domi et in mensa viri cum mulieribus, servi cum ingenuis certamen * de hujus præcepti observatione contendant, et beatos dixi, qui ad istum modum convivium celebrarent. Addit de his plura, quæ legi ibidem poterunt.

377 Felicissime quoque Antiochenis cessit illa morum emendatio: nam Theodosius imperator omnes injurias ipsis condonavit, ac civitatem in gratiam recepit. Multum ad id contulit Flavianus episcopus, hanc ob rem ad imperatorem profectus, multum Chrysostomus ipse cum suis concionibus populum continendo et spem fiduciamque suggerendo, ne ad consilia desperata laberentur, tum ipsis apud missos ab imperatore judices patrocinando. Felicis rei nuntium attulit Flavianus, aut potius in itinere, quoniam lentius ibat, alium quemdam velociter equitare doctum se prævertere rogavit, et bona civitati nuncia afferre, ne ex redivit sui tardatione tristitia prolongaretur. Flavianus haud dubie Constantinopoli mansit, donec eo advenisset Cæsarius: nam Libanius Orat. xx Cæsario maxime attribuit conciliationem imperatoris. At Cæsarius tantum discessit Antiochia uno alterove die ante mediam Quadragesimam, et sex diebus iter confecit. Quare Flavianum dimittere non potuit imperator, nisi uno aut duobus diebus ante Dominicam Passionis aut circa illam Dominicam, maxime si allatas a Cæsario litteras et judicia studiose examinaverit. Venit tamen Flavianus ante Pascha Antiochiam, forte in ipso Paschatis pervigilio. Hinc Chrysostomus Homiliam XXI, apud Duceum xx, de reditu Flaviani dixit in ipsa festivitate Paschali, mire celebrans episcopi charitatem, et mansuetudinem imperatoris.

§ XXVI. Homiliæ S. Chrysostomi post Pascha usque ad finem anni 387, et Quadragesimam anni 388.

Peracta solemnitate Paschali, Chrysostomus aliquot habuit Homilias, aut perditas aut ignotas. Nam et contra gentiles eo tempore disputavit, et varios Martyres oratione celebravit, ac demum rusticam plebem monuit, ut juramenta fugerent. Successit postea Homilia prima in Annam Samuelis matrem, quæ edita est tom. IV pag.

D

Quanto cum fructu per illam Quadragesimam contra juramenta dixerit,

* certamine

E

quantumque Sanctus profuerit populo, cui condonavit Theodosius.

F

Atque Homiliæ post Pascha dictæ et modo perditæ

A pag. 699. *Hanc Sanctus habuit mense Maio, Dominica fortasse secunda aut tertia post Pascha: de jejuniometiam in exordio loquitur, ut nuper trans-
acto, hortaturque auditores ut illius semper memores, sobrios ac temperantes se præbeant. Tum recenset sermones post Quadragesimam habitos, quos multos dicit, hoc modo pag. 701: Nam re-*

* Flaviano
* i. e. aula
imperatoris

primus Sermo
in Annam
Samuelis
matrem,

B 379 Successit his ad abstinendum a juramento cohortatio; cum enim totam rusticorum nationem in urbem ingressam cerneremus, hos illo instructos a nobis viatico censuimus dimittendos. *Habemus hic ordinem Sermonum octo fortasse aut decem. At hi multas non poterant absumere hebdomadas, cum Sermones de Martyribus haberent singulis diebus, quibus eorum festivitates celebrabantur. Porro quod dicitur de Sermone ad rusticos, Montfauconius detorquet ad Homil. XIX ad Populum, ut observavi num. 370; sed prorsus improbabili-
ter. Nam tunc monachi urbem erant ingressi, eorumque occasione ad populum dicebat Sanctus, non ad monachos ipsos, qui erant populus lingua, ut ubi dicitur, diversus; post Pascha vero rusticos eadem exhortatione excepit, quam tota Quadragesima habuerat ad Antiochenos. Præterea in festivitate martyrum, quæ præcessit Homiliam illam XIX, agrotaverat Sanctus: in hisce vero martyrum festivitibus eorum laudes oratione celebravit, neque hic de ulla infirmitate meminit. Alia igitur hic ad rusticos memoratur concio, eaque post Pascha mense Maio habita. Ceterum in hoc primo de Anna Sermone Chrysostomus prolixè disserit de providentia divina, aliaque utilia dat documenta.*

et quinque se-
quentes, ex
quibus unus
excidit,

C 380 Post primum de Anna Sermonem secutus est alter, fortasse sequenti Dominica. Hunc pag. 711 sic orditur: Nihil precationi par est, carissimi, neque quidquam fide potentius. Utrumque nobis nuper (perperam heri apud Duceum) declaravit Anna etc. Orationem; mansuetudinem, aliasque virtutes exemplo Annæ in hoc Sermone commendat Sanctus. Post aliquot dies tertium dixit de Anna Sermonem, ut patet ex hoc illius initio pag. 721: Nisi videor aliquibus fastidio et oneri esse, volo idem argumentum rursum attingere, de quo vobis nuper disserui: vosque ad Annam introducere, atque in pratum virtutum illius inducere sermonem. Quartum etiam de Anna subjunxit Sermonem, in quo Canticum ipsius I Reg. II cœpit exponere. At hunc Sermonem non habemus: dictum tamen fuisse, clarum est ex duobus sequentibus, qui modo numerantur quartus et quintus de Anna. In quarto pag. 733 dicit Sanctus. Quid significant hæc verba: Confirmatum est cor meum in Domino, nuper me apud caritatem vestram disseruisse scitis. Superest, ut nunc ea, quæ deinceps sequuntur, interpretemur. Tunc incipit sequentia exponere verba, Exaltatum est cornu ejus etc. In quinto dicit, se omnia paulatim perscrutari, et singulas explicare dictiones, ut

ne minimum quidem nos, inquit, quantum fieri potest, effugiat. Siquidem propterea duas integras dissertationes in duo sola ejus dicta insumpsimus Tum affert verba jam data Cantici, ex quibus priora exposuit in Sermone deperdito, posteriora in eo, qui nunc est quartus.

381 Sex igitur Sermones de Anna habuit Chrysostomus, quibus Historiam Annæ I Reg. I et initium Cantici sequentis fuisse elucidavit. Ex his Sermonibus modo quintus et ultimus post Pentecosten dictus est, ut liquet pag. 741, ubi Chrysostomus dicit, se regredi ad argumentum festivitatis tempore interruptum. Quemadmodum enim, inquit, in Pentecoste intempestivum erat, ommissa beneficiorum per id tempus in nos collatorum commemoratione, inceptum antea contextum continuare; ita nunc exacta Pentecoste, opportune historiam in manus resumptam prosequemur, pristinum de Anna argumentum tractaturi. Porro Homilia illa in Pentecoste dicta modo non exstat, cum in ista adduxisset exemplum filii prodigi, ut hic testatur pag. 739; illud vero exemplum nullibi reperiatur in Homiliis, quas habemus de Pentecoste. An similiter exciderint posteriores de Anna Sermones, certo edici nequit. Nam vix dubitare possim, quin Chrysostomus proposuisset totum Annæ Canticum paulatim enucleare. At magis existimo, morbum isti consilio intervenisse, quam totum fuisse expositum. Certe morbo satis diuturno circa id tempus correptum fuisse Chrysostomum, mox videbimus.

382 Antea lubet observare, Sanctum in ultimis Sermonibus de Anna vehementer fuisse conquestum de paucitate auditorum, quod multi accurrerent ad ludos circenses. Accipe quarti initium pag. 729: Haud scio, quibus verbis debeam uti hodie: cum enim videam collectas parum frequentari, Prophetas affici contumelia, Apostolos despici, Patres contemni, eamque contumeliam, qua servi appetuntur, ad ipsum eorum Dominum pertransire, libet quidem accusare, sed eos, qui accusationem hanc audire deberent, non hic video. Vos soli adestis, quibus hac admonitione nihil opus est. Verumtamen ne sic quidem silendum est nobis: nam et indignationem, quam nobis moverunt, mitigamus, unaque cum verbis ejiciemus: et illos ipsos ad ruborem ac verecundiam compellemus, tot in eos accusatoribus immissis, quot nunc auditores estis. Si enim venissent, nostras solum objurgationes audirent: nunc fugitantes nostram increpationem, eadem hæc a vobis audituri sunt omnia. Deinde hortatur, ut auditores omnia dicta sua absentibus referant, atque acriter disserit contra illos, qui ad ludos circenses mahunt, quam ad conciones sacras venire.

383 Inter hæc pag. 730 dicit, congregationes fieri semel in hebdomada, nimirum diebus Dominicis. Ex hac autem observatione colligitur, quantum de Anna Sermonem incidisse in Dominicam ante Pentecosten, quantum in Dominicam post Pentecosten quæ tunc erat 20 Junii, cum Pentecoste anno 387 fuerit 13 Junii. Ex hisce et sequenti Sermone admodum verisimile est, Chrysostomum post 20 Junii in morbum esse lapsum, illoque mense non amplius esse concionatum et forsitan majore parte Julii. Quapropter sub finem Julii habitam existimo Homiliam in Parabolam de debitore decem millium talentorum, quam tom. III p. 1 orditur a declaratione morbi præteriti tenerique in auditores amoris hoc modo: Quasi ex longinqua peregrinatione ad vos rever-

sus

AUCTORE
J. S.

uti et Homilia
in Pentecoste
habita:

ultimus in
Annam Ser. 20
Junii dictus:

I'

deinde vero
correptus est
morbo, con-
tusque

AUCTORE
J. S.

sus essem, ita me hodie affectum sentio: cum enim nullum amicorum consortium esse potest, nihil commodi affert eorum præsentia. Quamobrem nos, qui domi versabamur, peregre versantibus nihilo hac in parte feliciores fuimus: nimirum qui superiore tempore nulla vobiscum colloquia habere potuimus: sed danda est venia, cum illud non inertiae, sed infirmitatis silentium fuerit.

aliquo tempore
a dicendo
abstinere:

384 Gratulamini igitur, me ab ea infirmitate convaluisse, ego vero gaudeo, quod vos carissimos mihi recuperavi. Erat mihi inter ægotandum ipso morbo gravius, quod hujus dilecti cœtus particeps esse non poteram: nunc vero restituta valetudine, ipsa sanitate mihi optabilius est, quod vestrae caritatis deliciis perfrui secure liceat. Non enim febris tantum ardorem invehit febricitantium corporibus, quantum animis nostris amicorum absentium desiderium, et ut illi phialas et pocula, et frigidos fontes, ita isti amicorum vultus exoptant. Norunt illi, qui amare consueverunt. Age igitur, quando morbum deposuimus, invicem expleamur, si modo fieri liceat, ut hic illam satietatem inveniamus. Dilectionis enim natura satietatem non novit, et ex usu amicitiae majores flammæ accipit: quod ipse alumnus dilectionis Paulus testatum reliquit, qui ita dixit: Nulli quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. Illud enim debitum semper quidem fundatur, numquam autem solvitur. Hic perpetuo debere pulcrum est, et in laude positum.

post morbum
habet Homi-
liam de De-
cem millium
debitore,

385 Deinde asserit, per totam Quadragesimam se contra juramenta dixisse, ut hoc anno factum vidimus, et ad aliud præceptum se transire, quod est de contemptu iræ, ait pag. 3. Didicit os tuum non jurare, inquit, discat etiam convitium omne adversari, majoremque curam ad hoc præceptum adhibere, quandoquidem et majore labore opus est. Hanc materiam sibi tractandam jam proposuerat Dominica ante Quadragesimam in Homilia III tom. II pag. 47, ubi dicit se tria mandata velle proponere, quorum duo prima sic exprimit: Nemini detrahat, inimicum habeatis neminem. Utrumque satis frequenter attigerat in Quadragesima et post Pascha, ac subinde etiam fuse de iis tractaverat. At in præsentia Homilia eadem charitatis præcepta magis et studiosius cepit inculcare, sic tamen, ut in proliza illa Oratione alia etiam morum documenta eleganter immisceat. Ut autem præcepta charitatis suavius instillaret per exempla, mox tractandam suscepit historiam Davidis et Saülis, de qua tres habuit Homilias, tom. IV pag. 748 et seqq. impressas. In prima post initium sic hunc declarat ordinem: Nuper igitur Parabolam vobis de centum denariis, ac decem millibus talentorum enarrantes, ostendimus, quantum esset malum injuriarum meminisse...

ac mox tres
consequentes
de Davide:

386 Sed hodie de diverso argumento dicere tentabimus. Oportebat enim, si fieret, quod æquumerat de humanitate ac mansuetudine verba facientem, ex sese istius præclaræ philosophiæ exempla præbere. atque ita simul et verbis eam docere, et factis ad eam instituere. Quoniam autem nos ab hac virtute longo absumus intervallo, uno quopiam e numero Sanctorum in medium producto, oculisque vestris subjecto, perspicuam quamdam ac potentem adhibebimus exhortationem, ut quasi ad archetypi cujusdam æmulationem adhortemur et vos et nos ipsos. Ita loquitur Vir humilis, qui eximiam Davidis mansuetudinem egregie celebravit tribus Homiliis conse-

quenter dictis, nimirum tribus Dominicis sub finem Julii aut initium Augusti: nam initium secundæ ostendit, hanc esse prosecutionem primæ, et in tertia pag. 771 dicit, se redire ad Davidem, ut cœptam perficiat picturam. Cur autem tamdiu uni inhæreret materiæ, declarat initio primæ Homiliæ, nimirum quia non satis est ad correctionem unius duorumve dierum admonitio. Verum, inquit, oportet frequenter ac diebus compluribus hanc rem tractare, si modo non ad ambitionem ac voluptatem, sed ad fructum et utilitatem, munus hoc concionatoris gesturi sumus... Nam hic mihi videtur optimus esse docendi modus, si non prius desistamus consulendo quacumque de re, quam viderimus admonitionem ad affectum pervenisse. Initio tertiæ acriter, et magna auctoritate reprehendit illos, qui ad spectacula currere solebant.

387 Tillemontius art. 29 eodem ordine recenset Homilias de Davide: sed post illas ponit duas alias, alteram contra Anomæos, alteram de Resurrectione mortuorum. At cum nullas illius ordinis rationes alleget, nec Montfauconum consentientem habeat; dixisse sufficiat, utramque a me suo loco datam: neque enim necesse existimo, alibi dicta repetere. Post Homilias de Davide unam alteramve Homiliam de dilectione inimicorum secutam existimo, antequam Judæorum festa rursum exagitare cœpit Sanctus. Una certe, quæ est tom. III pag. 157, videtur non diu post Homilias de Davide habita, licet Constantinopoli dictam existimet Montfauconus in Monito, quia num. 4 in similitudinem adducitur aula et curia imperatoria. At ea ratio nullius est momenti, cum Antiochenis nota satis esset aula et magnificentia imperatorum. Gravior sane est ratio, qua illam post Homilias de Davide dictam credamus. Etenim agit in ea Chrysostomus de dilectione inimicorum in illum Apostoli locum Rom. XII, 20, Si esurierit inimicus tuus, ciba illum etc. Ad hanc autem virtutem auditoribus persuadendam exempla ex Historia Davidis multa adducit, sed brevissime tantum facta perstringendo, ut facere solet, quando historiam ipsum ante satis exposuit. Præterea ætas erat et magnus calor, quando hanc Homiliam habuit Chrysostomus, ut dicitur pag. 159. Hoc autem convenit tempori, in quo versamur. Attamen necesse est, ut inter hanc et tertiam de Davide aliqua fuerit intermedia, cum pag. 163 dicat, se superiori concione hortatum auditores, ut unusquisque fratrem ad ecclesiam secum pertraheret, quod in illa non invenitur.

388 Porro post absolutam materiam de inimicorum dilectione, Chrysostomus mense Septembri contra Judæos et Judaizantes rursum acriter disputare cœpit, ut ostendi § 20 num. 271 et seqq. In prima autem Oratione illius temporis contra Judæos, inter omnes quarta, tom. I pag. 616 ait, rursum appropinquare Judæorum jejunia, rationemque mutandi argumenti pulchra similitudine sic explicat: Quandoquidem et pastores quamdiu noxia bestia molesta non est, sub illicem aut populum porrecti, sistula canunt, finentes oves libere pro suo arbitratu pascere. Verum simul atque senserint alicunde luporum incursionem imminere, mox abjecta fistula fundam arripiunt, et omisso calamo, fustibus et saxis obarmant sese, proque ovili consistentes, magno clamore ingentique ululatu vociferantes, frequenter ipso clamore feram, priusquam irrumpat, abigunt. Itidem et nos superioribus diebus in Scriptura, velut in prato ludentes choreasque ducentes, ni-

hil

non diu post
dicta videtur
Homilia de
Dilectione ini-
micorum.

Ubi vero Ju-
dæos oppugna-
verat Orationi-
bus quinque

A hil in enarratione attigimus contentiosi sermonis; eo quod nullus esset, qui nobis obturbaret, aut molestus esset. *Hæc verba ostendunt primo, non dixisse Sanctum paulo ante contra Anomæos.*

redit ad mo-
rulem mate-
riam, dicitque
in Psal. xli

389 *Ex iis secundo colligimus, post quinque Orationes contra Judæos, quæ ante medium fere Octobrem finitæ non sunt, secutum esse Homiliam in Psalmum xli, quam habemus impressam tom. V pag. 130. Etenim ibidem de præmissis Homiliis et de mutato rursus concionum argumento loqui incipit hoc modo: Vos quidem nos nuper admirabamini, quando verba fecimus de Melchisedec (in septima contra Judæos) propter eorum, quæ dicta sunt, longitudinem: ego autem vos admirabar propter vestram inaudiendo attentionem et sapientiam, et quod, cum prolixior se obtulisset oratio, nos ad finem usque consequuti estis. Quamquam non solum erat longa oratio, sed magnam etiam in se habebat difficultatem. Sed neque longitudo, nec rei difficultas vicit vestram animi alacritatem. Age ergo vos pro illo labore remuneremur, dilucidius hodie vobiscum colloquentes. Neque enim semper intendenda auditorum animus; facile enim disrumpitur: nec cursus semper remittendus ac relaxandus; hinc enim rursus redditur otiosior. Ideo utendum est vario docendi genere; et nunc quidem populariori, et ad delectandam concionem accommodatiori oratione utendum est, nunc autem acriori, et ad contendendum aptiori. Quemadmodum ergo tunc dicebam (in prima seu quarta contra Judæos) quod dum lupi gregem invadunt, relicta fistula, fundam in manum sumunt pastores; ita nunc, dum festa Judæorum præterierunt, qui sunt quibusvis lupis immaniores, relicta rursus funda, redeamus ad fistulam; et a contentiosiore dicendi genere cessantes, aliqua alia apertiora aggrediamur, ipsius David citharam in manum sumentes etc. Ita Chrysostomus, deinde eleganter ac pie disserens in illa Davidis verba: Quemadmodum desiderat cervus etc. Ex dictis figenda est hæc Homilia post medium Octobris.*

Deinde ordo
Homiliarum
obscurus et
incertus:

390 *Hactenus totum fere Chrysostomi ordinem investigare conati sumus. At ea investigatio nunc multo facta est difficilior: neque enim ullam invenio Homiliam, quam sub finem anni 387 aut initium 388 dictam fuisse ostendere possum. Multæ quidem formari possunt conjecturæ, videlicet de explicatis eo tempore Psalmis aliquibus, demorbo, quo impeditus fuerit Sanctus, de perditis aliquot hujus temporis Homiliis, pluresque aliæ; sed hæc satis incertæ apparebunt. Nam potuit quidem alia in Psalmos, quæ modo non habemus, tunc Sanctus commentari, et ad populum dicere. At continua Psalmorum explicatio serius videtur cepta. Morbi indicia non habemus satis probabilia. Itaque ceteris probabilior hæc erit conjectura, si existimemus aliquas illius temporis Homilias excidisse exstare alias. Certe non paucas invenio apud Montfauconum tom. III Homilias, quæ nulli anno aptius illigari poterunt, quam tempori inter Octobrem anni 387 et Quadragesimam anni 388. Hasce igitur, ne maneant indictæ, hoc loco recensere placet.*

Homilia de
Eleemosyna,

391 *Prima occurrit Homilia de Eleemosyna tom. III pag. 248, quæ saltem hiemali tempore dicta fuit, quia variis locis de frigore in ea fit mentio. Antiochiæ etiam habita fuit, ut colligitur ex loco num. 6, ubi pecunia dicitur famis tempore missa Hierosolymam ab incolis hujus civitatis... per Paulum et Barnabam, ut factum narratur ab Antiochenis Act. xi, 30. Itaque Homiliae Septembris Tomus IV.*

subjungo initium, ut ex eo industriam Sancti charitatem lector perspiciat: Legationem quamdam justam, inquit, utilem, vobisque congruentem apud vos obiturus accessi hodie, non ab alio quoniam orator constitutus, quam a pauperibus, qui vestram hanc civitatem incolunt; non verbis, non calculis, non senatusconsulto missus, sed miserabilibus acerbissimisque spectaculis. Nam cum ad cœtum vestrum properans per forum et angiportus transirem, videremque multos mediis in biviis jacentes, alias exsectis manibus, alios effossis oculis, alios ulceribus vulneribusque insanabilibus plenos,... extremæ inhumanitatis esse duxi, si apud caritatem vestram de his verba non facerem,... hac tempestate maxime tanto urgente frigore. Ex hoc initio Montfauconus colligit, Homiliam esse dictam ex tempore. At hoc non facile crediderim, quia accuratio et eruditior est de eleemosyna disputatio, quam ut videatur extemporale. Initium forte ex tempore additum est. Verum ne hoc quidem certum: neque enim ignorabat Chrysostomus, se visurum miseria pauperum mox relatas; easque haud dubie sæpius viderat.

392 *Post illam porro Homiliam secutas esse tres alias de verbis Apostoli II Cor. iv, 13, Habentes eundem spiritum fidei etc., verisimilis ex collatione mihi oritur suspicio. In illa pag. 257 graviter pungit illos, qui pauperes carpunt ob otium, cum ipsi otiosi sint in theatris, præmissis his verbis: Dicam aliquid onerosum et molestum: scio fore ut vos succenseatis: attamen dicam; non enim ut offendam, sed ut emendem, dico. In prima vero ex sequentibus pag. 260 orditur a reprehensionis excusatione his verbis: Sapientissimi medici, ubi vident ulcus egere ferro, admovent quidem sectionem, sed hoc faciunt non sine affectu et commiseratione: verum et mœrent et gaudent non minus quam ipsi, qui secantur; mœrent quidem propter dolorem, quem secando inferunt; gaudent autem propter sanitatem, quæ hoc modo comparatur. Tum utitur exemplo Pauli, quocum gaudet, quod contristati essent ad poenitentiam. Luculentior est hodie, inquit, noster conventus, festivius nostrum theatrum, numerosior fratrum chorus, hæc ipsa alacritas tristitiæ illius est fructus. Hæc nonnullam ingerunt de sequela suspicionem, eaque augetur, quia in hac quoque eleemosyna prolixè commendatur, et aliis plane rationibus quam in præcedenti. In secunda item de allegatis Apostoli verbis, et rursum in tertia, ad erogandam eleemosynam sub finem auditores exhortatur. Has autem tres de verbis Apostoli invicem secutas, clare videbit studiosus lector, si initium secundæ et tertiæ consideret. Omnibus vero præmissam fuisse illam de Eleemosyna, persuadet materiæ similitudo: nam Sanctum diu insistere uni rei commendandæ, jam sæpe vidimus.*

393 *Quidquid porro sit de sequela, omnes saltem Antiochiæ sunt habitæ, ut probat Montfauconus: nulla etiam aliquid habet, quo minus congruat tempori, in quo versamur. Nihil similiter habet incongruum huic tempori alia Homilia, quæ mox ibidem sequitur pag. 291 in hæc Pauli verba: Utinam substineretis modicum quid insipientiæ meæ II Cor. xi, 1. Hanc Chrysostomus ita orditur: Omnes equidem amo Sanctos, maxime vero beatum Paulum, vas electionis, tubam cœlestem, Christi pronubum. Id vero dixi, meumque erga illum amorem in medium protuli, ut ejusdem vos participes efficerem.*

AUCTORE
J. S.

E
tres aliæ in
locum Apo-
stoli: Haben-
tes eundem
spiritum etc.:

F

alia in verbu
Pauli: Ulti-
nam sustine-
retis etc.

AUCTORE
J. S.

Rursum suspicio non infundata mihi videtur, si credamus, hanc Homiliam fuisse dictam post tres modo memoratas. Ratio est, quia tota est composita ad commendandam S. Pauli humilitatem, atque ad ostendendum, necessitate sola factum esse, ut Apostolus non raro se ipse laudet. Hæc igitur est quasi antidotum ultimæ ex tribus præmissis: nam in ea Paulus sæpissime adducitur, et frequenter ea afferuntur loca, ubi laudes proprias coactus est recensere. Plures non invenio Homilias, quas ad hæc tempora verisimiliter transferendas censeo. Attamen certum est, totum tempus usque ad Quadragesimam anni 388 iis impleri non potuisse.

§ XXVII. Homiliæ 67 in Genesim totam, cœptæ Dominica ante Quadragesimam, anno verisimiliter 388; aliæ complures Homiliæ iis interpositæ.

Ante Quadra-
gesimam
anni 388

B

Transseo ad Quadragesimam anni 388: in Dominica enim illam præcedente cœptam existimo expositionem totius libri Geneseos, sexaginta et septem Homiliis absolutam, sed aliis concionibus aliquanda interruptam. Nullam quidem hujus chronotaxis rationem, quæ id sola plane evincere possit, invenire potui: nec Tillemontius nec Montfauconus annum huic Operi certum assignare potuerunt. Attamen multa simileam mihi chronotaxim adeo persuadent, ut non modo probabilem credam, sed etiam vix dubitare possim, quin recta sit et vera. Primo enim Chrysostomus in prima Quadragesima, qua prædicavit, mox aliqua ex Genesi elucidanda suscepit, ita ut verisimile sit, Sanctum voluisse ad expositionem Geneseos primum procedere. Secundo expositio Geneseos aliis multis Homiliis fuit interrupta; idque prioribus annis, quibus concionatus est Sanctus, magis congruit, quam posterioribus, ut videbimus. Tertia et præcipua ratio est, quia totus junioris in concionandi munere Chrysostomi stylus et genius relucet tam in hisce in Genesim Homiliis, quam in illis, quibus Geneseos expositionem interruptam novimus. Ex hoc enim caractere colligimus, Genesim fuisse expositam ante librum Psalmorum, ante Matthæi et Joannis Evangelia, ac demum ante Pauli Epistolas.

C
cœpta expositio
in Genesim,
ut ex variis

395 Tum ulterius ita ratiocinamur. Si ex Operibus Sancti detrahamus expositionem omnium librorum modo enumeratorum, aliæque omnia, quæ anno primo et secundo Antiochiæ, aut deinde Antiochiæ vel Constantinopoli concionatus est Sanctus, non reperiemus Homilias sufficientes ad implendum unius anni cursum; imo etiam ne vel unicam quidem Quadragesimam implere poterimus, ut ex diligenti perscrutatione et consideratione certum mihi videtur et indubitatum. Hinc Tillemontius et Montfauconus nullas pro anno 388 et tribus sequentibus produxerunt Homilias, nisi perpaucas, quas omnes ad annos præcedentes pertinere, suis locis ostendi. Atqui verisimile non est aut probabile, Chrysostomum tanto tempore a concionando abstinuisse, aut omnes fere tanti temporis Homilias excidisse. Necesse est igitur, ut dicamus, Chrysostomum tunc cœpisse integros sacræ Scripturæ libros exponere, et initium duxisse a Genesi, cum ex caractere et stylo hic liber ante reliquos omnes videatur expositus.

396 Cum autem stylum et characterem dico, non loquor de majore aut minore sermonis elegantia aut puritate; sed de methodo, qua prioribus annis in concionando usus est Chrysostomus, et de dictis aliquot eidem tunc admodum familiaribus: atque hos characteres ita in expositione Geneseos relucere assevero, ut in nullis alterius libri commentationibus idem reperiantur. Consideret studiosus lector initia Homiliarum primi et secundi anni, quas magna saltem ex parte recensui; passim inveniet, proluxa textu exordia, priusquam orator perveniat ad illud, quod præcipue tractandum suscepit aut exponendum. Adeat deinde Homilias in Genesim, ac similem exordiorum prolixitatem in illis deprehendet, maxime tamen in illis, quas fere consequenter dixit in Quadragesima. Adeo perspicua est illa prolixitas præfationum, ut amici quidam Chrysostomum de ea monendum censuerint eodem anno, quo Genesim exponebat, et quando jam Homilias triginta duas in Genesim habuerat. Testatur id Sanctus ipse in Homiliæ Ferendis reprehensionibus t. III p. 115. ac prolixitatis istius rationes allegat p. 120. Prima est, quod loqueretur ad multitudinem hominum occupatorum, quibus dicta sua studebat proxiis intellectu facilia reddere. Altera est, quod aliqui negligentes essent in accedendo ad concionem. Necesse itaque, inquit, eos, qui accedunt, laudibus ornare, eos vero, qui absunt, reprehendere. Tertia ratio est, quia ex ante dictis aliqua erant repetenda; dum questio aliqua non potuerat tota exponi.

D
colligitur,
maxime et
methodo, et
longioribus
exordiis,

E

397 Hasce quidem rationes tunc allegabat Chrysostomus. Attamen vela paulatim contraxit, et amicorum consilio cessit, ut clare perspicui potest in omnibus Sancti commentationibus, quibus Psalmos, Evangelium Matthæi, Acta Apostolorum, atque Epistolas S. Pauli exposuit: neque enim longiora illa proœmia in illis reperiuntur, nisi rarissime. In expositione Joannis, quæ post Genesim secuta videtur, aliquid ex more illo pristino adhuc retinuerat. In ipsa quoque Genesim expositione diligens lector deprehendet, longiora esse exordia in triginta duabus prioribus Homiliis, quæ dictam amicorum Chrysostomi monitionem præcesserunt, quam in posterioribus, quæ eandem sunt secutæ. Hic character Homiliarum in Genesim tam manifestus videtur, ut necesse non sit observare voces aliquot translata, aut modos loquendi ita familiares Chrysostomo prioribus illis annis, ut frequentissime recurrant tam in Homiliis in Genesim, quam in aliis istorum annorum. Sane sæpissime dicit, se mensam apponere, convivium parare, thesaurum in sacris Litteris absconditum quærere, effodere, aut quid simile. Cum medico, cum agricola, cum patre, cumque aliis hominum generibus frequenter se comparat. Auditorum diligentiam passim laudat aut negligentiam reprehendit. Hæc vero omnia, aliæque similia styli utcumque luxuriantis, quæ observari possunt, in expositione aliorum sacræ Scripturæ librorum non invenias, nisi rarissime, excepta tantum expositione Joannis. Itaque dubitare vix possim, quin expositio Geneseos aliorum librorum expositiones præcesserit, et inchoata fuerit anno 388.

quæ monitus
paulatim
contraxit, ac
demum omisit.

F

398 Incidebat anno 388 Pascha in diem 9 Aprilis. Prima autem Homilia dicta sex hebdomadis ante Pascha, sive die 27 Februarii, ac Dominica, quæ Quadragesimam præcedit, ut liquet ex initio aliisque Homiliæ locis. Secunda id etiam clarissime indicat pag. 8 his verbis: Unde cum mecum cogito repentinam mutationem hodie factam

Prima Homilia
27 Februarii
dicta:
aliæ

AUCTORE
J. S.

A ctam, et repeto memoria hesterni diei perturbationem, admiror et obstupesco jejunii vires et potentiam. *Primam vero, qua necdum Genesim explicat, sed jejunium eloquenter commendat, sic exorsus est*: Gaudeo et lætor, videns hodie ecclesiam Dei filiorum suorum multitudine ornari, vosque omnes multa cum jucunditate concurrere. Nam cum alacres vultus vestros intueor, voluptatis, quæ in animabus vestris est, conjecturam capio maximam... Eapropter et ipse hodie ingenti alacritate surrexi, una vobiscum lætitiæ spiritualis particeps futurus, et volens adventus sanctæ Quadragesimæ, remedii, inquam, animarum nostrarum, vobis annuntiator esse. *Secunda Homilia, in qua Genesim exponere incipit, et Manichæos, Marcionistas et Valentinianos aggreditur hæreticos, mox die sequenti fuit subsecuta; uti et tertia, et quarta continenter diebus singulis.*

secuta singulis fere diebus,

399 At in quinta non invenio mentionem hesternæ concionis, ita ut forte die uno alterove cessaverit, aut de alia materia egerit. Verum quintam rursum secutæ sunt sexta, septima, octava et nona diebus continuis. In quinque prioribus auditorum alacritatem laudat: in sexta vero acerrime objurgat illos, qui ad ludum equestrem se contulerant. B In decima rursum non meminit de hesternis dictis. Quare iterum fuerit unius forte diei interruptio. Id certum est, Homilia XI dictam fuisse in Sabbato aut Dominica post secundam Quadragesimæ hebdomadam. Nam in prolixo exordio monet Sanctus, duobus hebdomadæ diebus non jejunari, dicitque ibidem pag. 84, se tradere velle doctrinam faciliorem, Quia hodie, inquit, remissionis dies est. Itaque in duabus primis hebdomadis tres dies caruerunt. Homiliis ordinariis in Genesim, aut etiam quatuor, si undecima illa die Dominico fuit habita. Post Homiliam XI rursum ad alia divertit Sanctus, et contra Judaizantes Homiliam saltem unam habuit, et ad catechumenos quoque dixit, prout ipse indicat iis verbis, ut videatur plures interruptionis dies insinuare. Attamen duodecima vel sic potest dicta esse die Lunæ tertiæ hebdomadæ: nam verba mox danda explicari possunt de die Dominico præcedente, et de interrupta in prioribus hebdomadis Genesos expositione.

subinde tamen interruptæ per Homilias perditas,

400 Accipe igitur, lector, initium Hom. XII, inde que perspice, quam sollicitè singulorum vulnera curare studeret Sanctus: Age, inquit, promissum nostrum hodie impleamus: et consuetam doctrinam tractantes, dicenda nunc iis, quæ supra dicta sunt, contexamus, Scitis enim nos semel atque iterum hoc facere decrevisse, et ad hoc paratos fuisse; sed curam fratrum, quam gerimus, in illorum admonitionem linguam nostram alio rapuisse. Quandoquidem interdum infirmis fratribus, quibus consuetum erat sequestrare se ab hoc spirituali conventu, et mutilare nobis sanctæ festivitatis gaudia, suasimus consulendo et exhortando, ne diutius ab ovili Christi absint, et extra caulam hanc spiritualem aberrent, nomine quidem et appellatione nobis juncti, revera autem Judæos sectantes, qui adhuc umbræ assident, lucernæque addicti sunt, postquam Sol justitiæ illuxit. Interdum etiam nondum initiatos, qui in cœtu aderant, hortati sumus, ut ad spiritua-lem vocationem accurrant, excussoque omni ignaviae somno, ferventi desiderio, et ingenti alacritate paratos se ad suscipienda regia munera præstent, et properent ad eum, qui remissionem donat peccatorum, et liberaliter innumera bona suppeditat. Itaque postquam eorum, qui circa Paschæ festum errabant, quique per hanc minimi, ut pu-

tabant, momenti observationem, magnum sibi damnum inferebant, congruentem curam gessimus, idoneo adhibito vulnere medicamento, et non initiatis ea de re probe commonitis, restat ut omnibus vobis hodie spirituale pareatur convivium. *Hactenus Chrysostomus. At conciones hinc memoratæ videntur excidisse.*

401 Post duodecimam secuta est decima tertia, sed forte non statim die sequenti: nam in proæmio non meminit de hesternis, sed de dictis nuper. Id tamen indicium non est omnino certum, quia jam ante vidimus nuper subinde dici a Chrysostomo, etiamsi loquatur de die præcedente. Præterea se quotidie concionari solere initio indicat, cum sic ordiatur pag. 99: Videns vestrum inexplebile desiderium et multam aviditatem, mentemque attentam, nec non omnes ad spiritualem hanc doctrinam advolantes; quamvis valde sim meæ inopiæ mihi conscius, frequenter tamen et quotidie inopem et tenuem hanc mensam vobis proponere studeo. Et paulo post alacritatem auditorum quotidie increescere affirmat. Non facile igitur interrompebat expositionem Genesim, nec dicit in decima tertia, tunc fuisse interruptam. Hoc itaque dubium est. Certum vero est, decimam quartam et sequentem continua dierum serie esse secutas, cum in singulis illud insinuetur. Certum item videtur, decimam quintam dictam esse non ante diem Veneris aut Sabbatum tertiæ hebdomadæ, cum in ea pag. 121 dicat: Neque hoc attendamus, si dimidium Quadragesimæ transierit. Verum ne longior dierum enumeratio tædiosa magis fiat quam utilis, generatim observo, nullam deinceps fieri mentionem satis claram interruptarum Homiliarum in Genesim in hac Quadragesima usque ad trigesimam secundam, quæ dicta est in Hebdomada Sancta die Mercurii.

402 Attamen cum enumerationem fecerimus usque ad finem circiter tertiæ hebdomadæ; et sic videam unum aut duos dies plures esse ante hebdomadam Sanctam quam Homilias, necesse est, dicamus, diem saltem unum ab hisce Homiliis cessasse Sanctum, forte ad catechumenos institutos. Multo plures vacarent dies, si septem hebdomadas attribueremus Quadragesimæ, sed ea opinio ex ordine harum Homiliarum iterum non satis fit verisimilis. Etenim vigesima quarta spectat ad penultimam hebdomadam, cum in ea pag. 228 Sanctus ita loquatur: Nam si sermo meas in vobis proficit, ... nunc maxime dum adhuc sanctæ Quadragesimæ tempus vobis reliquum est pusillum, poteritis peccata abstergere... Non enim multis diebus opus habet Dominus, neque tempore: sed, si voluerimus, et in duabus hisce hebdomadis corrigere peccata nostra poterimus. Hæc Chrysostomus verisimiliter die Lunæ illius hebdomadæ. Atqui undecim priores Homiliæ spectant ad primas duas hebdomadas. In tribus igitur hebdomadis mediis tantum supersunt duodecim Homiliæ, pro quibus habent in sua opinione dies viginti unum aut duos; nos vero duas hebdomadas. Attamen rursum in vigesima quarta Chrysostomus pag. 229 meminit de suis quotidianis admonitionibus; ipsæque Homiliæ insinuant, plerasque continuis diebus dictas esse, nec ullam fuisse interruptionem notabilem. Tillemontius ipse Nota 36 agnoscit, Homiliam XV juxta ordinem suum incidere in hebdomadam tertiam, et tamen dictam esse in media Quadragesima.

403 Homilia XXX, licet ex initio videatur dicta post Quadragesimam, habita est sub initium hebdomadæ Sanctæ, et die Lunæ, ut existimo. Ecce tandem

dicimus aut duobus: hoc modo consequuntur dictæ

E

priores triginta duæ in sex Quadragesimæ hebdomadis:

F

ex illis ultimæ die Martii hebdomadæ Sanctæ.

AUCTORE
J. S.

tandem, inquit pag. 294, ad finem sanctæ Quadragesimæ venimus, et jejunii navigationem perfecimus. *Verum per finem intelligi ultimam partem, sive hebdomadam postremam, ostendunt additæ similitudines nauclerî, cursoris et athletæ, qui, ubi ad finem veniunt, magis enituntur et vigilant; præsertim cum subjungat: Eodem modo et nos faciamus oportet, quia in magnam hanc hebdomadam Dei gratia pervenimus, nunc maxime jejunii cursus intendendus, et ferventiores fundendæ preces, faciendaque diligens et pura peccatorum confessio etc. Post hanc secutæ sunt diebus continuis duæ sequentes. At post Homiliam XXXII hanc Geneseos expositionem diu interrupit Chrysostomus, tractavitque materiam temporî ac festis accommodatam, ut ipse testatur initio sequentis Homiliæ postea laudandæ.*

Homilia de
Juda proditor, forte ab
iis, quæ ex-
stant, diversa,

B

404 In Cæna Domini, sive die sequente Homiliam XXXII in Genesim, Chrysostomus dixit de Proditione Judæ. Duas de hoc argumento habemus Homilias tom. II pag. 376 et 386 impressas. Eadem fere in utraque tractantur, ita ut solum fere principium sit mutatum. Si alterutra hoc anno habita est, haud dubie ea est, quæ loco secundo est edita, et cujus hoc est initium: Volebam, dilecti, de patriarcha rursus sermonem habere, et inde vobis spirituale convivium apponere: sed ingratus proditoris animus, ad illius pertractandum facinus linguam nostram pertrahit, et diei opportunitas, ut de infamia sceleris ejus agamus, nos cohortatur. Hodie quippe Dominus noster Jesus Christus a proprio discipulo Judæorum manibus traditus est. Per patriarcham designat Abrahamum, cujus historiam tractare cœperat in expositione Geneseos. Attamen aliqua est difficultas, quæ sequelam hujus Homiliæ reddit ambiguum. Nam in ea pag. 387 dicitur: Ideo quarta jam die apud vos sermonem habeo de oratione pro inimicis. At in præcedentibus in Genesim Homiliis de eare non egerat. Hinc non modo incertum, sed etiam minus probabile existimo, hanc Homiliam ad hunc spectare annum.

uti et Homiliæ
de Cruce,

C

405 Æque incertum est, an alterutra ex Homiliis de Cruce et latrone, quæ sequuntur pag. 403 et 411, hoc anno fuerit habita. Prima haud dubie secuta est alterutram de Juda, cum in illa pag. 409 Chrysostomus dicat, se jam quinto die monere auditores de oratione pro inimicis: nam in utraque de Juda id quarto die agebat. Illa igitur ex dictis huic anno non videtur affigenda. In secunda pag. 419 dicit: Imitemur igitur et nos Dominum, et pro inimicis precemur. Quæ heri monui, eorundem et nunc commonefacio, sciens præclari facti magnitudinem. Imitare tuum Dominum: ille crucifigebatur, et pro crucifigentibus orabat. In hac quidem nihil invenio, quod hoc anno dici non potuit; at nihil quoque continet, cur hoc potius quam alio anno dicta credatur, præsertim cum in illis festivitatis Chrysostomus haud dubie singulis fere annis fuerit concionatus. Quare id solum est certum, Chrysostomum utroque die ad concionem dixisse. Quippe in Homilia XXXIII in Genesim pag. 351 causas interruptæ expositionis ita recenset: Nam sanctæ festivitatis adventus seriem nobis interpellavit; neque enim par erat, ut, dum Crucem Domini celebrarem, de aliis sermonem afferremus. Mensa autem vobis proponenda erat suis congrua temporibus. Et idcirco, quando venit dies traditionis, continua doctrinæ serie relecta, præsentibus, quæ urgebant, nos accommodantes, in proditorem lin-

guam laxavimus: deinde de Cruce aliqua in medium protulimus.

406 Postea, illucescente Resurrectionis die, necessarium erat, ut de resurrectione Domini caritatem vestram doceremus: et sequentibus diebus per ea miracula, quæ tunc facta sunt, resurrectionis demonstratio iterum afferenda erat: quando etiam Apostolorum Acta explamare cœpimus, inde vobis continua proponentes convivia, et crebis quotidianisque admonitionibus eos, qui nuper baptismi gratiam acceperant, exhortantes. Hactenus Chrysostomus: at non exstant omnes conciones hic memoratæ; aliquas tamen assignabo. Homilia contra Ebriosos et de Resurrectione, quæ impressa est tom. II pag. 437, dicta videtur in festo Resurrectionis, cum hoc habeat initium: Jejunii sarcinam deposuimus; sed ne jejunii fructum deponamus. In titulo quoque legitur dicta in sancta et magna Dominica Paschæ. Veruntamen pauca dicuntur de Resurrectione Domini; et pleraque diriguntur contra ebrietatem. Dictam vero esse hoc anno, liquet ex illis verbis pag. 438: Abstineamus ab ebrietate. Non dico, Abstineamus a vino; sed, ab ebrietate abstinemus. Non vinum efficit ebrietatem: est enim Dei creatura: Dei porro creatura nihil efficit mali: sed voluntas maligni efficit ebrietatem. Nam in prima Homilia in Principium Actorum tom. III pag. 52 huc respicit, dum dicit: Sicut nuper de ebrietate verba faciens non vinum accusabam, quippe cum omnis creatura Dei bona etc.

D
earstat tamen
Homilia contra
ebriosos
in Paschal
habita.

E

407 Porro tota hebdomada Paschali singulis diebus Sanctum perorasse existimo, quia id se facturum insinuat in Homilia de Resurrectione aut potius contra ebriosos pag. 445 his verbis: Tollamus igitur ubique peccatorum principia. Idcirco quotidie continua doctrina perfrui mini. Idcirco septem dierum spatio consequenter collectam agimus, ac spiritualem mensam vobis apponimus, ut nostra opera divinis eloquiis perfrui mini, ut vos singulis diebus instruamus, atque adversus diabolum armemus. Nuper baptizatos maxime alloquitur Sanctus, atque illorum gratia quotidie se concionaturum affirmat. At non habemus Homilias illa hebdomada dictas. Verum Dominica sequenti, opinor, habuit Homiliam in Principium Actorum, editam tom. III pag. 50. In hac autem prolixo admodum utitur exordio, ut auditores excitet ad conciones frequentandas, ita incipiens: Quid hoc sibi vult? Quo nobis festa longius progrediuntur, eo minores collectæ fiunt.... Præcedenti Dominica civitas hic aderat universa etc. Hæc fuse proseguitur Chrysostomus, et pag. 53 innuit, se pergere velle in quotidianis concionibus, dicens: Non impero, ut septem decemve diebus ab operibus abstineas, sed duas mihi diei horas ut commodas, reliquas ipse tibi habeas. Hic, velim, æquus lector consideret, quantus esset Chrysostomi ad concionandum fervor, quam indefessum plane studium. Etenim quotidie per Quadragesimam et hebdomadam Paschalem ad populum dixerat; et vel sic auditores ad quotidianas conciones invitat.

Sanctus post
Quadragesimam
pergit
quotidie concionari.

F

408 Quam porro materiam sibi tractandam proponeret, exponit num. 3 pag. 54 his verbis: Superioribus apud vos diebus de Apostolicis verbis, deque Evangelicis disseruimus, cum de Juda verba faceremus. Disseruimus et de prophetiis. Hodierno die volumus de Apostolorum Actis verba facere... Prius sciamus opus est, quis librum scripserit... Disquirendum nobis est, quis scripserit.

In Principium
Actorum
Homiliæ

A scripserit, et quando scripserit, et de quibus, et qua de causa præceptum sit, ut ille in hac solennitate legeretur. Nam toto fortassis anno legi librum non auditis. Enimvero hoc quoque nosse prodest. Ac deinde quærendum est, qua de causa hunc titulum præ se ferat, ACTA APOSTOLORUM. *Exposita hoc modo futurarum Homiliarum materia, probat negligendos non esse sacrorum librorum titulos, ac moralem exhortationem subiungit ad neophytos.*

quarum secunda excidit,

409 *Homilia, quæ illam secuta est, docebat, quis sit scriptor libri Actorum. At excidit illa, vel hactenus latet. Existimat quidem Montfauconus tom. III pag. 757, partem illius Homiliæ insertam esse prolixissimæ Homiliæ de Assumptione Christi, quam ibi edidit, quia num. 8, 9 et 10 exponitur et probatur, quis auctor sit libri Actorum, dicitque illam partem vere esse Chrysostomi. At ea conjectura plane improbabilis mihi apparet. Neque enim stylium Chrysostomi in illa parte magis invenio, quam in reliqua Homilia; sed omnia brevius sunt exposita, quam soleat exponere Orator noster. Itaque, sicut fatetur Montfauconus Homil. totam non esse Chrysost. ita non dubito asserere, nihil in tota mihi apparere Chrysostomi; sed Homiliam Hierosolymæ dictam esse ab auctore, qui Chrysostom. legere potuit, non imitari.*

habuit quinque: ex his quatuor editæ.

410 *Quæ tertia fuit in Principium Actorum Homilia, et secunda a Montfaucono edita tom. III pag. 60, brevi post secuta est, ac docet, cur liber ille nominatus sit Acta Apostolorum, datque differentiam inter acta et miracula, atque indicia ostendit veri Apostoli, præter alia documenta moralia. Deinde Homilia quarta, ex Notis tertia, vehementer commendat lectionem sacræ Scripturæ, et pag. 74 argumenta Homiliarum quatuor sic recenset: Primo die non esse temere prætereundas inscriptiones dicebam... In hoc desiit priori die tota doctrina. Post illam secundo die, qui libri esset illius auctor, quæsimus, et invenimus Dei gratia Lucam evangelistam. Et mox: Prima igitur die de inscriptione, secunda vero die de eo, qui librum scripsit, tertia die heri disseruimus apud eos, qui advenerant, de initio Scripturæ, et ostendimus... quid sit Actum, quid sit Miraculum, et quid sit conversatio, quid signum et prodigium ac virtus, et quantum inter utraque sit discrimen... Hodie reliquum inscriptionis operæ pretium est dicamus, et quid significet Apostoli nomen, ostendamus. Quintam et ultimam de principio Actorum Homiliam, quæ in editis quarta est, pag. 81 sic orditur: Majorem debiti partem, quod ex occasione inscriptionis Actorum Apostolorum contraximus, superioribus vobis diebus exsolvimus: sed quoniam modicum adhuc reliquiarum quippiam restat, hoc quoque vobis hodierno die numeraturus exurgo. In hac autem Sanctus docet, cur in Pentecoste liber Actorum legatur, eamque huiusce consuetudinis dat rationem: Statim post crucem, resurrectionem Christi annuntiamus: porro demonstratio resurrectionis miracula sunt Apostolica: atque nihil aliud est liber iste, quam Apostolorum schola miraculorum. Quod igitur Dominicæ resurrectionis maxime fidem facit, hoc statim post Crucem et vitæ largitricem Resurrectionem patres legi statuerant. Videbit facile studiosus lector, Pentecosten vocari, non festivitatem Pentecostes; sed tempus illud, quod inter festivitatem illam et festum Paschale est intermedium. Eo tempore has Homilias, et plures alias habuit Sanctus.*

411 *Modico post intervallo ad caput IX Actorum progressus, conversionem S. Pauli exposuit Chrysostomus, indeque occasione mutati nominis Sauli in Paulum, disputare cœpit de mutatione nominum. In hac Homilia de Mutatione nominum prima post longum exordium, quo queritur numerum auditorum minui, pag. 100 propositum suum his verbis exponit: Totum igitur debitum inscriptionis vobis persolvimus, inscriptionis, inquam, Actorum Apostolorum. Ut igitur initium libri attingeremus, ordo exigebat... Verumtamen non sinit Paulus, ut hanc seriem ordinis sequar, sed ad se suaque recte facta linguam nostram invitat. Cupio namque videre illum introductum Damascum, non ferrea catena, sed Dominica voce vinctum. Et paulo post: Propterea misso exordio, ad medium propero transilire: nam Paulus et in Paulum amor hunc dare saltum nos coegit. Ignoscite mihi: vel potius nolite ignore; sed et amorem istum æmulamini. Mox insinuat, medium fere fuisse tempus inter Paschatis et Pentecostes festa, quando Homiliam habuit, ita loquens num. 4. Nam si, dum solam vobis inscriptionem legimus et enarramus, dimidium solennitatis (Pentecostes sive quinquaginta dierum inter duo jam dicta festa) consumpsimus etc. Sequenti die secundam habuit de Mutatione nominum Homiliam, in cuius exordio pag. 107 queritur, se auditoribus omnibus non posse satisfacere, quod aliqui prolixos admodum sermones desiderarent, alii de nimia prolixitate conquererentur. Deinde pag. 109 ait, se acturum de re, quæ cœpit quidem hesterno die proponi, non potuit autem solutio quæstionis afferri... Quid illud porro est? De nominum impositione quæstio erat, quæ Deus Sanctis imposuit.*

412 *Post secundam hanc de Mutatione nominum, secuta est Homilia, quæ apud Montfauconum tom. IV pag. 687 edita est post Sermones 8 in Genesim. Etenim in exordio pag. 688 clare laudat Homiliam I de Mutatione nominum, ut superioribus diebus dictam. Deinde pag. 691 multa recitat ex secunda, tamquam nuper dicta; pergitque ad mutatum Abrahami nomen, in quo desierat circa finem secundæ, ubi dicit: Restat enim, ut ad Abraham, et ad filios Zebedæi, Petrumque veniamus; sed ad alterum Sermonem ista differemus. Porro hæc verba mihi persuadent, unam certe Homiliam, et forte plures, latere de Mutatione nominum: neque enim dubitare possim, quin item disseruerit de mutatis nominibus Petri, Joannis et Jacobi, cum id se facturum allegatis verbis insinuet. Nam in ultima quoque de hoc argumento Homilia pag. 133 innuit, se de Petro, Joanne et Jacobo disputasse, cum rationem mutati eorum nominis brevissime dicat, ac statim subiungat: Sed ne eadem rursus memorando molestiam pariat oratio nostra, his omissis, illud dicam, ipsa Sanctorum nomina seorsim semper religiosis et piis viris veneratione digna esse, ac peccatoribus formidanda. Nohit eadem rursus dicere Chrysostomus. Egerat igitur de mutatis Apostolorum illorum nominibus; at nulle comparet Homilia, in qua argumentum istud more suo exponit. Videtur ergo dicendum, unam aut plures excidisse.*

413 *Quidquid autem de hisce fuerit, non diu post secuta est Homilia de Ferendis reprehensionibus et mutatione nominum, quam habemus tom. III pag. 115. Hanc ita orditur: Reprehenderunt nos amicorum quidam, quod prolixiora sermonum initia faceremus. An jure vel injuria reprehenderint.*

AUCTORE
J. S.

Deinde conversionem
Pauli enarrans, de Mutatione nominum

E

disputat; ac de illo argumento Homilias, quarum allque excidisse videntur.

F

dicat varias: exstant ex his quinque:

AUCTORE
J. S.

reprehenderint, tunc intelligetis, cum audita defensione nostra, quasi in publico tribunali sententiam feretis. Ego vero prius, quam id ostendam, ob reprehensionem gratias ipsis refero: nam ex mei cura atque studio, non ex malo animo illa proficiscitur: amicum vero, non cum laudat modo, sed etiam cum reprehendit et corrigit, tunc me amare dixerim. *Mox multa disputat de utilitate reprehensionum; deinde rationes prolixitatis suae in proœmiis allegat, ac tum de mutato Pauli nomine breviter, de conversione vero ipsius prolixè disserit. In sequenti Homilia, cuius initio de paucitate auditorum conqueritur, rursus attingit mutationem nominum; sed simul disserit in principium Epistolæ I ad Corinthios: Paulus vocatus Apostolus. Hanc porro Homiliam post memoratas esse secutam, insinuat pag. 133 his verbis: Nam si recordamini, tres integros dies de solo hoc nomine (Pauli) disseruisse me scitis, dum causas afferrem, ob quas, cum Saulus antea vocaretur, Paulus deinde vocatus est etc. Hæc verba tamen non evincunt, nullas alias Homilias inter hanc et præcedentes fuisse medias; sed potius innuunt, alias intercessisse.*

B
verisimiliter
et tunc Homi-
liæ de Pen-
tecoste et As-
censione ha-
bitæ.

414 *Hinc suspicor, ultimam hanc fuisse dictam post festum Pentecostes, ac Chrysostomum in festis Ascensionis Domini et Pentecostes alias habuisse Homilias, sive illæ modo exstant, sive cum aliis non paucis sint deperditæ. Quæ exstat tom. II pag. 447 de Ascensione Domini Homilia, nihil habet, quod huic anno repugnet; sed caret probabili temporis nota. Quæ ibidem sequuntur pag. 457 et 468 de sancta Pentecoste, hoc item anno dici potuerunt. Prima autem inchoatur a querela Chrysostomo tum temporis maxime familiari, atque hoc modo: Rursus festivitas, rursusque festus conventus, ac rursus Ecclesia filiorum multitudine gloriatur. Hæc multorum liberorum parens, eademque filiorum amans. Sed quid prodest amor filiorum, quandoquidem in festis solum, non perpetuo dilectos filiorum vultus intuetur etc. Hæc sane querela, quam longius prosequitur, suspicionem aliquam ingerit. Attamen nihil certi hinc erui potest: nam et secunda eidem anno satis congruit. Verisimiliter etiam aliquot in festis Martyrum Homilias eodem anno habuit Chrysostomus. Verum tempus est, ut redeamus ad expositionem Geneseos, post Pentecosten mense forsan Junio resumptam.*

C
Resumpta
Geneseos ex-
positio per
Homilias fere
quotidianas,

415 *Hanc autem expositionem magno resumpsit animo per Homiliam xxxiii, in qua sic loqui incipit: Cum alacrem vestrum conventum, et ingens audiendi desiderium hodie videam, volo debitum solvere, quo erga caritatem vestram obstrictus sum. Et scio ejus fortasse vos oblitos esse, eo quod multi dies intercesserint, sermoque noster ad alia interim sit deductus. Nam sanctæ festivitatis adventus seriem nobis interpellavit.... Nunc igitur necessarium est, ut debiti memor sim, et vobis satisfaciam. Agit in illa Homilia de Abrahamo et Lot, ac prioris humilitatem lenitatemque extollit. Hinc trigesimam quartam p. 339 inchoat his verbis: Didicistis heri, carissimi, eximiam patriarchæ humilitatem, vidistis lenitatem egregiam. Sequenti rursus die habuit trigesimam quintam longam, et sic fere quotidie pergebat de Genesi ad populum dicere, ut ipse asserit in trigesima sexta pag. 362, idque ex eo etiam liquet, quia frequentissime hesternæ concionis meminit. In quadragesima prima pag. 410 multum conqueritur, multos ex illis ipsis, qui aderant, totos dies in spectandis ludis equestribus perdere, et qui-*

dem nobis, ait, quotidie concionantibus. Post hanc secutæ sunt Homiliæ xlii et xliiii.

D
quibus inter-
venerunt
paucæ alie

416 *Verum deinde intercessit una saltem alia Homilia de muliere Samaritana Joan. iv, et forsan etiam alie: interruptio tamen non fuit diuturna. Totum id habemus ex Homilia xliiv, quæ sic inchoatur pag. 447: Heri nos argumentum de muliere Samaritana satis docuit ineffabilem Domini longanimitatem, et excellentem erga illam providentiam, atque illius gratum animum. Tum aliqua repetit ex illa Homilia, quæ creditur excidisse. Nam, quæ exstant inter Spuria de Samaritana Homiliæ, abjudicantur Chrysostomo. Mox pag. 448 dicit: Age igitur, si videtur, et hodie ad seriem eorum, quæ prius dicta sunt, veniamus. Dein repetit quædam ex præcedenti in Genesim Homilia, et interpretationem prosequitur. Hanc porro sine interruptione deinde prosecutus videtur usque ad Homiliam liii, passim tribus, aut pluribus etiam, diebus continuis populum docens, ut clarum est ex frequenti mentione concionis hesternæ. Id ipse confirmat pag. 523 his verbis: Ea enim de causa quotidie vobis concionamur, ut aliquid lucri faciatis, et virtutes vestræ crescant, nosque lætemur vestrum videntes profectum. Numquid enim temere et in vanum dicere volumus, ut a vobis laudum fructus recipiamus, et ut plaudentes manibus recedatis? Non hoc spectamus, absit, sed vestram utilitatem. Mea maxima laus est et summus plausus, si quis a vitiis ad virtutem convertatur etc.*

E

417 *Ante Homiliam liv dixit de conversione S. Matthæi apostoli, ut liquet ex illius initio, quod sic habet pag. 521: Vidistis heri publicani bene affectum animum, et Domini ineffabilem misericordiam, et Judæorum stupiditatem immensam. Vidistis, quomodo omnes nos erudierit beatus Matthæus, statim obediens etc. At hæc de S. Matthæo Homilia non magis nota est, quam prædicta de Samaritana. Quæ autem hic fuit interruptio, brevis admodum fuit: nam in Hom. liv pag. 523 resumens Genesim, ait: Audistis nuper etc. Deinde in hac et in quatuor sequentibus Homiliis, quas habuit quinque diebus continuis, interpretationem Genesim prosequitur. Ante Homiliam lix intercessit alia quædam contra caeremonias Judaicas dicta, sed hactenus ignota. Docet id prædictæ Homiliæ principium, his verbis conceptum pag. 569: Vidistis heri et nostri omnium Domini eximiam clementiam, et discipulorum philosophiam, et Judæorum ingratum animum? Vidistis quanta cum patientia eorum impudentem audaciam obmutescere coegit, cum suos excusaret discipulos, monstrans ipsos, qui legem vindicare volebant, legis voluntatem ignorare, et irradiante veritate, adhuc umbræ assidere velle? Vidistis, quomodo jam inde ab initio observationes legales auferre studebat, docens eos, exorto Sole justitiæ, lucernæ lumen nihil jam efficere posse? Hæc aliaque ibidem sequentia satis ostendunt, Homiliam fuisse dictam contra caeremonias et festivitates Judæorum. Hinc verisimile fit, dictam esse mense Augusto, quando festa et jejunia Judæorum appropinquabant. Cum hac autem chronotaxi recte congruit series Homiliarum modo data, quæ ducere potest usque in mensem Augustum, nec sufficere videtur usque ad Septembrem, quia passim tres, quatuor aut quinque Homiliæ unica hebdomada fuerunt dictæ, et fortasse etiam sex. Ceterum Homiliam hic memoratam amissimus, inquit in annotatis Montfauconus, qui et recte addit, in ea haud dubie actum*

modo perditæ,

F

A *actum fuisse de accusatione Judæorum, quod Apostoli fame laborantes Sabbato spicas vellent et comederent, prout narratur Matth. XII et Marc. II, ubi Discipulos suos Christus excusat.*

finita expositio totius libri mense Septembri aut Octobri:

418 Post Homiliam istam deperditam postridie ad Genesim rediit Chrysostomus, ac novem ultimas Homilias partim interpolatis, partim continuis dienus habuit, atque ita expositionem Geneseos finivit Homilia sexagesima septima. Alias hisce posterioribus fuisse interpositas, nullibi insinuat Sanctus. Attamen aliquarum Homiliarum exordia iis verbis concepta sunt, ut potuerit facile una alterave alia concio hisce intercedere. Neque improbable est, aliquas de Sanctis eodem anno a Chrysostomo fuisse habitas. Cum hac de causa, tum etiam quia clare non videmus, quot diebus aliquando cessaret Chrysostomus, nequit certo dici, quo mense tota Geneseos expositio sit finita. Attamen vix possim dubitare, quin mense Septembri aut Octobri finem imposuerit huic interpretationi. Photius in Bibliotheca cod. 172 pag. 386 et 388 agit de Homiliis S. Chrysostomi in Genesim; sed in non paucos incidit errores, neque enim numerum recte exprimit, neque tempus, quo sunt habitæ. Credit, in episcopatu compositas, ac totius libri Actorum interpretationem Homiliis in Genesim fuisse interjectam. At sola fere expositio tituli libri Actorum hoc anno data est a Chrysostomo; libri vero ipsius interpretatio diu post secuta est. Antiochiæ quoque, non Constantino- poli, habitas esse Homilias in Genesim, satis ostendit Montfauconus in præfatione, idque ulterius liquet ex allatis supra rationibus, quibus expositionem illam huic anno illigamus.

stylus Chrysostomi in hisce minus nitidus quam in aliis quibusdam.

419 De stylo ex Photio Montfauconus in Præfatione § 3 sic loquitur: Photius... ait, ejus dictionem istiusmodi esse, ut in iis observetur consueta Chrysostomo claritas, puritas, splendor et copia dicendi, sententiarum frequentia, et aptissimarum similitudinum abundantia; sed eas remissiore et humiliore dicendi genere scriptas; tantumque Homiliis seu Commentariis in Acta stylo inferiores, quantum illa in Acta Commentaria inferiora sunt Commentariis in Epistolas Pauli, et in Psalterium. Hisce Photii observationibus Montfauconus hoc loco subscribit, additque longissimas subinde texi periodos, ita ut sententia relinquantur imperfecta. At defectus ille oriri potuit exscribentium vitio. Ipse quoque Montfauconus id observat tom. IX in Præfatione ad Homilias in Acta, ibique merito dubitat, an stylus Homiliarum in Acta melior sit et accuratior quam stylus harum in Genesim Homiliarum. Verum de hisce satis.

C § XXVIII. Interpretatio Evangelii Joannis secuta videtur expositionem Genesis circa annum 389; illam vero interpretatio Evangelii Matthæi circa annum 390.

Homilia 2 in illud: Salute Priscillam et Aquilam.

Q uo longius progredimur in recensendis Chrysostomi Operibus, eo incertiora se offerunt chronotaxeos vestigia, quæ sequamur. Hujusce mutationis ea mihi videtur causa, quod Sanctus, quo diutius pro concione dixit, eo minus de se, de concionibus suis, ac de auditoribus fuerit locu-

tus, ita ut ea paulatim deficient indicia, quibus ordo priorum amorum utcumque innotescebat. Post expositam totam Genesim verisimiliter aliquot Homilias habuit de particularibus sacre Scripture locis, antequam alium librum susceperet exponendum. Tales apparent due in illud Apostoli, Salute Priscillam et Aquilam, quæ leguntur tom. III pag. 172 et 180. Nam præter prolixam commendationem lectionis sacre Scripture, quæ toto anno 388 familiaris fuit Chrysostomo, multum disserit, ut ostendat, nihil supervacaneum esse, nihil negligendum in sacris Litteris, sicut antea frequenter fecit eodem anno. Sunt et alia, quæ idem suadent, sed res minoris est momenti, quam ut incertas accumulare velim conjecturas. Hac de causa prætereo alias ejusdem tom. Homilias, quæ forsan dictæ sunt post expositam Genesim, et transeo ad librum integrum, cujus expositionem sub finem anni 388, aut initium sequentis, a Chrysostomo inchoatam conjicio.

421 Tillemontius et Montfauconus iis rationibus ostenderunt Homilias in Joannis et Matthæi Evangelia habitas esse Antiochiæ, ut ea de re nullum superesse debeat dubium. At neuter inquisivit, utrum Evangelium prius exposuerit Chrysostomus, licet ambo videantur supposuisse, Matthæi expositionem præcessisse. Ego quoque cum illo præjudicio de Homiliis in Matthæum agere jam cœperam; neque mentem mutavi, nisi post multam dubitationem, atque inquisitionem satis diuturnam. Verum ex repetita sæpius collatione utriusque eas tandem rationes invenisse me credo, ut non dubitem affirmare, Homilias in Joannem præcessisse, hisque posteriorem esse Matthæi expositionem. Prima ratio petitur ex stylo utriusque Operis. Etenim hic quoque locum habere potest observatio num. 396 data de longioribus exordiis, quæ prioribus prædicationis suæ annis contexere solebat Chrysostomus, antequam attingebat materiam, quam præcipue tractandam sibi proponebat. Reprehensus ideo fuit ab amicis, ut videmus num. 397, nec tamen omnino consuetudinem illam mox deposuit; sed semper in expositione Geneseos aliqua præfari perrexit, brevius tamen. Eundem morem utcumque retinuit Sanctus, dum Homilias in Joannem habuit, ut videre poterit studiosus lector, modo singularum initia attente consideret, maxime vero priorum. In Homiliis vero in Matthæum, modo paucissimas e prioribus excipiamus, statim orditur ab expositione Evangelii, ut postea semper facere perrexit, quando Epistolas S. Pauli et Psalmos exposuit.

422 Quare ea styli mutatio in Homiliis Chrysostomi observanda mihi videtur. Quanto diutius Antiochenos docuit, tanto magis a methodo concionatoris ad characterem interpretis accessit. Totus fuit concionator duobus primis annis, ac frequenter ab una materia ad aliam transivit. Tertio anno Genesim exposuit stylo fere concionatorio, cœptamque expositionem aliis Homiliis non raro interruptit, sic tamen, ut interpretationem totius libri ad finem eodem anno perduxerit. In explicando Joannis Evangelio magis assumpsit characterem interpretis, nec tamen deposuit personam concionantis, cum et ibi auditores frequenter alloquatur more dicentis ad concionem. In Matthæo exponendo, licet ubique ad mores recte informandos intentus sit, pressius inhæret interpretationi, præceptaque moralia deducit ex locis Evangelii expositis, atque ita fere perrexit in explicandis S. Pauli Epistolis. Hæc igitur est prima ratio, cur Homilias in Joannem prius dictas existimem.

AUCTORE
J. S.

Expositio
Evangelii
Joannis ante
expositionem
Matthæi
figenda.

E

F

tum ob styli
magis concio-
natorium,

AUCTORE
J. S.

tum quia
Sanctus ipse
dicta sunt in
expositione
Joannis

videtur alle-
gare in Homi-
lia in Mat-
thæum.

B

Homiliæ in
Joannem in
quibus fre-
quens cum
Anomæis cer-
tamen,

C

non minus
quam omnes
alia,

existimem, nimirum quia illarum stylus magis accedit ad methodum Homiliarum in Genesim, magisque distat ab Homiliis in Epistolas S. Pauli dictis.

423 Altera ratio, quæ statim in oculos magis incurrit, hæc est. Homiliam XI in Joannem t. VIII pag. 62 sic inchoat Sanctus : Unam a vobis gratiam petam, antequam ad verba veniam Evangelica : sed rogo, ne postulatum negetis. Neque enim grave quidpiam vel onerosum requiro, neque accipienti mihi solum utile erit ; sed et præbentibus vobis ; imo forte vobis longe utilius. Quid igitur a vobis postulo ? Ut una Sabbatorum, vel in ipso Sabbato, illam Evangeliorum partem, quæ vobis in concione legenda est, præ manibus singuli accipientes, domi sedentes frequenter legatis, ac dicta sæpe exploretis et examinatis : ac, quid clarum, quid obscurum sit, annotetis, quid in verbis pugnare videatur, licet non pugnet : sicque omnibus frequenter expensis, ad concionem accedatis. Hæc deinde pluribus verbis commendat, neque ullo verbo insinuat, se alias auditoribus suis tale dedisse consilium.

424 Idem multo brevius monet Hom. I in Matthæum tom. VII pag. 13 his verbis : Ut porro facilius hæc addiscere possitis, rogamus et obsecramus, ad quod etiam in aliis Scripturarum libris (Græce in aliis Scripturis) fecimus, ut illam Scripturæ clausulam, quam interpretaturi sumus, prælibetis, ut lectio cognitionem præcedat, id quod in eunucho contigit, quodque multam præbeat facilitatem. Non invenio consilium illud auditoribus a Chrysostomo datum in Homiliis in Genesim, quamvis lectionem sacræ Scripturæ ibi frequentissime commendat. Quapropter, id Sanctum puto primum commendasse in Homilia XI in Joannem, atque eo respexisse, quando expositionem Matthæi inchoabat. Ex hac igitur observatione colligitur, Joannem fuisse a Chrysostomo expositum ante Matthæum.

425 Montfauconus tom. VIII in Præfatione recte observat, Homiliæ in Joannem aliis passim breviores esse, ac præsertim Homiliis in Matthæum ; creditque, se in iis deprehendisse novum prorsus concionandi ritum, insolitam quoque disserendi rationem ; sed stylum eundem, dictionem prorsus similem. Verum de hac diversitate jam dixi. Addo tamen, Anomæos hæreticos frequentissime in illis Homiliis oppugnari ac refutari, quia Evangelium Joannis plurima ad illos oppugnandos subministrat argumenta, sicut vicissim hæretici illi sua ex Joanne præcipue mutuabantur, quæ Sanctus egregie refellit. Observat insuper laudatus editor ex Homilia XXXI p. 182, dictas has esse sub auroram. Insinuat revera ibidem Chrysostomus, se concionari tempore matutino. At non video, ex una recte inferri, omnes matutino tempore dictas. Multo minus admiserim, quod ex allatis observationibus atque ex brevitate adhortationum moralium § 2 colligit Montfauconus, Homiliæ in Joannem non esse dictas coram universo populo, sed iis tantum viris ac mulieribus, qui ferventiores essent, quique ingenio valerent, possentque in quotidianis cum hæreticis velitationibus lucifugarum argumenta, ex Evangelio Joannis ut plurimum petita, Chrysostomi monitis institui confutare. Existimat nimirum, hæc in Joannem Homiliæ ita ad selectos aliquot matutino tempore habitas, ut cursum aliarum concionum non interromperent.

426 Verum hæc conjectura nequaquam mihi verisimilis apparet aut probabilis, quia in hisce

quoque Homiliis frequenter ostendit Sanctus, ad quodlibet hominum genus se loqui, nec tam jejunos est in morum disciplina, quam contendit Montfauconus ; vitia enim acriter insectatur, aut virtutes vehementer commendat, in omnibus passim Homiliis, et subinde satis prolixè. In prima statim Homilia et alia dat præcepta moralia et contra profana spectacula fortiter perorat ; nec hortatur auditores, ut ad concionem veniant ad discendum artem pugnandi contra hæreticos, sed ad vitam emendandam. Ne catechumeni quidem ab illis concionibus erant exclusi, ut colligitur ex verbis Chrysostomi pag. 6 : Scitis autem, inquit, quotquot initiati estis, quæ pacta nobiscum (videlicet tempore baptismi) inieritis ; imo quæ cum Christo, quando ille ipse est, qui vos initiat : quid illi dixeritis : quæ de satanica pompa cum illo verba habueritis ; quomodo satanæ et angelis ejus simul abrenuntiavetiris etc. Non ita loqueretur ad solos diligentiores et selectos ; non diceret, quotquot initiati estis, si non adfuissent alii, quam baptismo initiati.

427 Postquam in Homilia II iterum ad attentionem et diligentiam hortatus erat, tertiam pag. 16 sic exorditur : Supervacaneum jam esset vos de attentione concioni adhibenda monere : tam cito nempe admonitionis fructum re et opere exhibuistis. Concursus enim, diligens attentio, præpropera cum impulsu festinatio ad interiorum occupandum locum, unde facilius vocem nostram audire possitis, perseverantia, qua vel in angustia positi recedere non vultis, donec spirituale theatrum solutum fuerit, plausus, strepitus, cæteraque similia, et fervorem animi et intentam concioni mentem indicant. Quapropter superfluum esset hac de re monere : sed illud dicere et monere operæ pretium fuerit, ut hoc animo esse perseveretis ; nec modo hic idem studium exhibeatis ; sed etiam domi vir uxorem, pater filium de his alloquantur : sua hi dicant, et paria ab illis exigant, omnesque hoc mutuum pignus in medium afferant. Multa alia afferri possunt, quæ ostendunt, Homiliæ in Joannem non minus ad universum populum habitas, quam reliquas omnes Chrysostomi : nec ea de re dubitabit studiosus lector, qui illas voluerit diligenter perlegere.

428 Dictas vero Antiochiæ has Homiliæ, jam ostenderunt Tillemontius et Montfauconus. Quare unica ad id probandum nobis sufficiet observatio. In Homilia VII in primam Epistolam ad Corinthios tom. X pag. 53 affert Chrysostomus verba Joan. VII, 28. Et me scitis, et unde sum scitis, aliaque in speciem iis opposita Joan. VIII, 19, Neque me scitis, neque Patrem meum, subditque : Sed quis sit modus hujus et illius lectionis, in Evangelii dictum est ; et, ne illud frequentius versemus, eo remittimus lectores. Utrunque autem locum excussit, et apparentem contradictionem amovit in Homilia I, aliis XLIX, in Joannem apud Montfauconum pag. 294. Itaque certum est, Homiliæ in Joannem fuisse dictas, et in gratiam lectorum editas, priusquam Chrysostomus exposuit laudatam Apostoli Epistolam. Hanc vero Antiochiæ certo expositam, suo loco videbimus. Itaque, cum etiam præcesserint expositionem Matthæi, necesse est dicamus, non diu post expositam Genesim secutas esse Homiliæ in Joannem, sub finem nimirum anni 388 aut initium 389. Sunt eæ numero octoginta et octo in editione Græca et apud Montfauconum. At apud Ducem et in aliis editionibus tantum numerantur octoginta

D

coram universo
populo sunt
dictæ.

E

Antiochiæ
certo habitæ
sunt, incho-
atæque viden-
tur sub finem
anni 388,

F

A *ginta et septem, qui ibidem prima Homilia datur ut præfatio totius Operis.*

et intra an-
num omnes
absolutæ.

429 Porro Homiliis illis octoginta et octo an-
num fere attribuendum, suadent varia. In prima
pag. 5 innuit, spatium dierum quinque inter unam
et alteram concionem fuisse intermedium. In Homi-
lia xxv pag. 143 bis per hebdomadam se concionari
significat his verbis : Neque enim quotidie, sed
bis tantum in hebdomada : idque per brevem diei
partem, ut laborem levemus, vos concioni ad-
esse et attendere hortamur. In tertia vero pag. 16
unum dumtaxat hebdomadæ diem concioni attri-
buit, ita loquens : Verum ex septem his diebus
unum rogo communi Domino nostro consecretis.
Erat igitur subinde frequentior, subindeminus fre-
quens in concionando, prout alias prolixior erat,
alias brevior, attemperans se majori aut minori
auditorum studio, ne fastidium generaret. Hanc
brevitatis suæ rationem allegat in Homilia II
p. 13 his verbis : Scio multos dictorum longitudi-
nem fastidire. In Homilia LVIII pag. 342 ait :
Neque enim hodie has, cras alias Scripturas legi-
mus, sed semper easdem. Insistebat igitur perpe-
tuo Joannis Evangelio exponendo, certe sine
interruptione notabili, cumque ut plurimum bis
per hebdomadam diceret, Dominicis videlicet et
Sabbatis, poterat Homilias 88 absolvere intra an-
ni spatium. Imo malim existimare non integrum
annum Homiliis istis impensum a Chrysostomo,
quam eorum cursum ultra annum fuisse extensum,
cum frequenter soleret concionari in Quadragesima.
Forte in Quadragesima habita fuit Hom. LXIV
in qua pag. 387 dicit : De hoc quotidie dis-
serimus, et nihil proficimus. Si revera sub fi-
nem Quadragesimæ Homiliam illam dixit Sanctus,
omnes verisimiliter absolverit circa medium
anni 389. Certe ante finem illius anni omnes abso-
lutas existimo.

Observatio
Tillemontii,
quæ, si quid
valet, chrono-
taxi nostræ
congruit;

430 Tillemontius art. 142 laudat hæc verba
Chrysostomi ex Homilia XXXIV (alias XXXIII) p. 200:
Non enim longe a consummatione absumus, sed
ad finem jam mundus vergit. Hoc prænuntiant
bella, ærumnæ, terræ motus, hoc extincta ca-
ritas. Ex hisce vero ait, tunc fuisse tempus bello-
rum, terræ motuum, aliarumque calamitatum;
observatque, ea non male convenire anno 394.
Verum non video, ex eo aliquid solidi pro chro-
notaxi posse colligi : nam Chrysostomus facta va-
riis annis simul recensere poterat. Verba Apostoli
ad Philippenses IV, 5, Dominus prope est, ad-
ducebat et explicabat, ut timore futuri iudicii
auditores ad pœnitentiam excitaret. Quare non
recte ex allegatis verbis inferemus, omnes illas
calamitates eodem anno contigisse, aut Chrysosto-
mum fuisse in ea opinione, ut crederet finem mun-
di instare. Attamen hæc non observo, quod rela-
tæ calamitates minus contigerint initio anni 389,
quam anno 394. Gravissimum certe bellum anno
388 gestum est inter Theodosium et Maximum
tyrannum, qui captus est et occisus. Gallia quo-
que varia eodem anno vidit bella. Cometes anno
389 apparuit terribilis, aliaque ejusdem anni pro-
digia referuntur ab ipso Tillemontio in Theodosio I
art. 50. Si quid igiturtribuendum sit observationi
datæ, ea chronotaxi nostræ apte congruit.

verba Suidæ
de Expositione
Joannis et
Matthæi elu-
cidata.

431 Suidas in Lexico col. 1258 Homilias in
Joannem, uti et in Matthæum mox memoran-
das, recenset inter elegantiora Chrysostomi scri-
pta his verbis : Hic multa scripsisse fertur, in
quibus excellunt Sermones de Sacerdotio, tum
sublimitate et elocutione, tum lenitate et ele-
gantia verborum. Cum his certant, et his pro-
Septembris Tomus IV.

pemodum sunt pares etiam illi Sermones in Psal-
mos, et in Joannis Evangelium Annotationes, et
in Matthæum, Marcum et Lucam Commentarii.
Quod hic dicitur de Commentariis in Matthæum,
Marcum et Lucam, non ita intelligendum putem,
acsi Chrysostomus in Marcum et Lucam seorsum
integros scripsisset Commentarios ; quandoqui-
dem hi nusquam comparent, nec unquam fue-
runt noti. Verum existimo, Suidam loqui de
Homiliis in Matthæum, quibus Evangelia Marci
et Lucæ simul utcumque elucidantur, quia Chry-
sostomus Marci et Lucæ Evangelia cum Evange-
lio Matthæi concilianda suscepit. Si quas tamen
in Marcum quoque ac in Lucam Homilias com-
posuit Chrysostomus ; ille nobis note non sunt :
nam inter spuria Sancti Scripta habentur, quæ
olim in aliquot editionibus nomine Chrysostomi
vulgatæ sunt Homiliæ in Marcum et in Lucam.
Ceterum de Homiliis in Joannem, quas habemus,
sine dubio loquitur Suidas. Nam, licet recentiores
aliqui, inter quos est Montfauconus in Præfatione
§ 5, non tantam in illis invenerint eloquentiam,
quæ breviores sunt, ex illa judiciorum diversitate
nihil evincitur. Addit Montfauconus : Ab aliis
quoque scriptoribus cum laude memorantur hæc
in Joannis Evangelium Commentaria, a concilio
nempe Chalcedonensi, a Theodoro, ab Ephræ-
mio Antiocheno apud Photium, et a Facundo
Hermianensi. Horum verba ibidem videri possunt.

432 Ab Evangelio Joannis ad Matthæum trans-
eamus, quemadmodum fecisse Chrysostomum
existimo ob rationes supra datas. In hoc etiam
Opere dissentiant editores de numero Homilia-
rum. Nam Latini etiam antiqui olim numerarunt
Homilias nonaginta et unam in Matthæum. At
recentiores in exemplaribus Græcis tantum inve-
nerunt nonaginta : indeque intulerunt, Homilias
tantum nonaginta in Matthæum fuisse compositas.
Quin et rationem illius diversitatis allegant, con-
tenduntque, Homiliam XIX in duas fuisse divisam
a Latinis. Hoc certum est, in Græca editione Sa-
vilii unam dumtaxat esse Homiliam XIX, quæ
apud Duceum et antiquiores editores in duas est
divisa, facitque Homiliam XIX et XX. Montfauco-
nus tom. VII, ubi Homilias in Matthæum edidit, di-
visionem Græcam adeo certam credidit, ut duas
Latinorum Homilias conjunxerit secundum edi-
tionem Græcam, et sic nonaginta tantum Homi-
lias ediderit. Attamen, consideratis omnibus, ea
divisio usque adeo mihi non apparet melior et
certior, ut probabilius existimem, Chrysostomum
Homilias nonaginta et unam in Matthæum con-
cinnasse, quam nonaginta tantum. Rationes affe-
ram, et iudicium de re tota æquo lectori libenter
permittam.

433 Anianus Pelagianus, qui Homilias in Mat-
thæum primus in sermonem Latinum transtulit,
ut ostendit ipse Montfauconus in Præfatione § 5,
Homilias numerat nonaginta et unam. Nam in
Epistola ad Orontium episcopum, ibidem data
§ 6, de Commentario Chrysostomi in Matthæum
sic loquitur : Jubes enim, beatissime, ut Com-
mentarium sancti Joannis Constantinopolitani
episcopi, quem in Matthæo evangelista nona-
ginta et uno libro explicuit, in Latinam linguam,
quo possim sermone, transfundam. Ita ille an-
nis non multis post mortem Chrysostomi. At non
capio, quæ de causa interpret ille numeret libros
nonaginta et unum, si nonaginta tantum a Chry-
sostomo sint compositi : Homilias enim vocat li-
bros. Itaque mihi magis verisimile apparet, Ho-
milias nonaginta et unam revera in Matthæum a
Chrysostomo

Homiliæ in
Matthæum
ab aliis 91,
ab aliis 90
numeratæ,

F

Anianus li-
bros 91 asserit
in Matthæum
compositos,
idque est
probabilius.

AUCTORE
J. S.

Chrysostomo conscriptas; Græcam vero Homiliam XIX, quam ut decimam nonam et vigesimam dederunt Latini, ex hisce duabus revera esse constatam, sed partem aliquam prioris excidisse, et forte initium, aut solum fere titulum posterioris. Suspicio sane, excidisse adhortationem moralem Homiliæ XIX: nam moralis sermo, qui post vigesimam sequitur, unice spectare videtur ad locos Matthæi in illa expositos, nec attingit verba Matthæi, quæ elucidata sunt in Latina XIX. Post hanc si modo sequeretur ordinaria exhortatio, Homilia esset justæ molis, qualis etiam est vigesima Latina, etsi credamus decimam nonam illius partem non esse, sed potius esse Homiliam diversam, et parte posteriore truncatam.

Illæ certo
Antiochiæ
sunt habitæ.

B

434 Verum, quidquid ea de re fuerit, pergamus ad inquirendum tempus, quo habitæ sunt Homiliæ in Matthæum. Tillemontius art. 142 et Montfauconus in præfatione § 1 consentiunt, omnes fuisse dictas Antiochiæ, dum presbyter erat Chrysostomus. Hoc tam certum videtur et clarum, ut mirer aliquos dubitare potuisse. Primo in Homilia VII pag. 116 Sanctus ita loquitur: Vos certe, cum de primo consessu agitur, vos totum orbem præcedere contenditis, quoniam civitas vestra prima Christianorum nomen adhiuit. Constat autem ex Actibus Apostolorum cap. XI, 26, Christianorum nomen primum usurpatum esse Antiochiæ, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani. Ex hoc loco certum est, priores saltem Antiochiæ fuisse dictas. Accedit creberrima laus monachorum in montibus degentium, nec modo in priore aut media Operis parte, sed vel maxime in Homilia LXXII aut LXXIII. Hæc autem commendatio monachorum montes incolentium congruit Antiochiæ, in cuius vicinia multi monachi eo tempore montes incolebant, præsertim cum Sanctus auditores hortetur, ut monachos accedant, eorumque mores considerent. At nescimus, tot monachos propter Constantinopolim fuisse tempore Chrysostomi: nec monachos tantopere ibidem ab eo celebratos novimus.

et ante Homi-
liam in Epi-
stolam ad
Corinthios.

C

435 Tertio clarissime ostendit Sanctus, Antiochiæ se loqui in Homilia LXVII aut LXVIII p. 665. An non audistis, inquit, quomodo meretrix illa, quæ lascivia omnes superabat, omnes postea pietate viciit? Non de illa loquor, quæ in Evangelis fertur, sed de illa, quæ nostro ævo ex Phœnicie civitate omnium nequissima fuit. Hæc quippe meretrix apud nos erat, primasque in scena tenebat, cuius nomen ubique celebrabatur: nec in nostra urbe tantum, sed usque ad Cilicas et Cappadocas. Illius conversionem huc non spectantem mox subjicit. Quod huc pertinet, solum observo, Antiochiæ sic loqui Sanctum potuisse, non Constantinopoli. Nam Antiochia Phœnicie, Cilicie et Cappadocie tam erat propinqua, ut verisimilia sint relata. At omnes istæ provinciæ longissime distabant Constantinopoli. Mitto argumenta alia, unamque dumtaxat adjungo observationem, quæ etiam servare poterit ad tempus propius assignandum. Chrysostomus Antiochiæ exposuit Epistolam ad Corinthios, ut proprio ipsius testimonio ostendam § 29. At exposuit Matthæum, priusquam exposita est memorata ad Corinthios Epistola. Quippe in expositione Hom. XXVIII p. 242 adducens verba Christi Mat. XVIII, 7, Necesse est, ut veniant scandala, observat, illa prædicatione non labefactari liberum hominis arbitrium, additque: Sed hæc pluribus disseruimus in ipso loco, nimirum laudati Evangelii. Videat igitur studiosus lector Homiliam LIX, secundum Latinos LX, in Mat-

thæum, et perspiciet, ibidem prolixè agi de allegatis Christi verbis Matth. XVIII, 7. Itaque Chrysostomus Matthæum jam erat interpretatus, quando Antiochiæ elucidabat primam ad Corinthios Epistolam.

436 Contra rationes allegatas objicitur, quod Chrysostomus in aliquot harum Homiliarum locis magna cum auctoritate loquatur, acsi esset episcopus. Illud nominatim profertur, quod sub finem Homiliæ LXXXII aut LXXXIII pag. 789 habetur. Nam ibi Sanctus ministros divinarum Sacramentorum ita alloquitur: Non parvum vobis supplicium deputatum est, si quem improbum vobis notum ad hujus mensæ participationem admittatis. Sanguis ejus exquiretur de manibus vestris. Quamvis dux quispiam sit, quamvis præfectus, sive is ipse, qui diademate redimitur, si indigne accedat, cohibe: majorem tu quam ille potestatem habes. Et paulo post. pag. 790: Si non audes, mihi adduc: nec permittam hujusmodi ausus. Animam* potius amittam, quam indigno Sanguinem Dominicum præbeam: et sanguinem potius profundam, quam tremendum Sanguinem dem, cui non par est... Hæc de iis, qui manifesti sunt, dicta sint. Tillemontius Nota 112 agnoscit difficultatem in his verbis, dicitque non videri hæc dici potuisse ab alio, quam ab episcopo.

Verba Sancti,
quæ objiciun-
tur,

* i. e. vitam

E

437 Verum nihil ego hic invenire possum præter ingenuam et prædicatore dignam libertatem. Nihil enim monet Vir sanctus, quod sub gravi peccato faciendum non erat administris sacrosancti Corporis et Sanguinis Domini; nec video episcopalem dignitatem esse necessariam, ut quis vera dicat et moneat. Ego sane magis miror Chrysostomum in Homilia XX ad Populum, dicta in Quadragesima anni 387, ubi tom. II, pag. 213 sic loquitur: Jam igitur denuntio et protestor, si conveniam singulos, et experimentum sumam (nam haud dubie sumam) quod si deprehendam aliquos hæc vitia non correxisse, poenam irrogabo, edicam, ut foris extra sacra mysteria consistent etc. Hæc sane magis videntur esse episcopi. Attamen nullus dubitat, quin presbyter fuerit Chrysostomus, dum hæc peroravit. Quare objectio illa nullius est momenti. Pergamus igitur ad animum propius inquirendum.

nihil evincunt
nec sunt epi-
scopi, sed li-
beri prædica-
toris,

438 Tillemontius art. 142 suspicatur, sub finem presbyterii compositas esse Homilias in Matthæum, sed rationem allegat mihi minime probatam. In Homilia LXXII, aut. LXXIII, pag. 703, locum exponens Matth. XXIII, 6, ubi Pharisei dicuntur amare primos confessus, ita loquitur: Hæc, etsi parva videantur esse, grandium tamen sunt causa malorum. Hæc et civitates et ecclesias everterunt. Neque a lacrymis abstinere possum, cum primos consessus audio et salutationes, et cogito, quanta hinc mala Dei ecclesiis pariantur: quæ jam vobis recenseri opus non est. Seniores quippe id a nobis ediscere non debent. Existimat Tillemontius, Chrysostomum loqui de ecclesia maxime Antiochena, quæ ab ordinatione Paulini, facta anno 362, usque ad obitum ipsius, anno 388 defuncti, et ulterius usque ad obitum Evagrii, qui Paulino fuit successus, id est, usque ad annum 391 aut. 392, sub duobus aivisa erat episcopis Catholicis. Facile credidero, Sanctum, licet generatim loquatur, eo maxime oculos intendisse.

Tillemontii
conjectura de
tempore expo-
siti Matthæi,

F

439 At non placet observatio, quam addit Tillemontius, Sanctum de hisce loqui tamquam de rebus transactis et quidem vetustis. Nec placet, quod inde infert, videri Chrysostomum illa scripsisse post

nullo nititur
fundamento,

A post mortem Paulini et Evagrii sub finem presbyterii sui. Non placet, inquam, data observatio nec consecutio addita, quia Chrysostomus non mansit Antiochiæ, nisi usque ad annum 387 fere finitum, id est, quinque aut sex annis post mortem Evagrii. Præterea, quando mortuus est Evagrius, necdum sublata est divisio, sed ea etiam durabat, discedente Constantinopolim Chrysostomo. Non poterat igitur de illa divisione loqui Sanctus, tamquam de re præterita et quidem vetusta; sed solum divisionis initium ut vetustum considerare poterat, eaque consideratione tanto magis lacrymas fundere, quanto minus præterierant mala, nata ex divisione illa vetusta. Quare locus ille plane ineptus est ad ordinandam hujus Operis chronotaxim.

que vero
Montfauconus
de hisce

440 Montfauconus in Præfatione § 1 datam Tillemontii rationem rejicit; sed aliam substituit nihilo meliorem, imo longe deteriorem. In postremos inquit, illius presbyteratus annos harumce Homiliarum tempus conjicere possumus, quantum auguror conjectura, videlicet ab anno 390 ad 398. Nam annis præcedentibus 386, 387, 388 Antiochenos juramentis assuetos hac de re perpetuo carpebat et insectabatur, ut videas in Homiliis ad Antiochenos, de Incomprehensibili, contra Judæos. et in aliis bene multis. At in his in Matthæum concionibus vix semel aut bis hanc rem leviter tractat; neque ultra jurandi consuetudinem apud illos vigere meminit. Hæc Montfauconi ratio solum evincere potest, Homilias in Matthæum non esse dictas ante Pascha anni 387. Nam tunc finivit perpetuas monitiones contra juramenta, ut observavimus. 376. Eliminatam perpetuis illius Quadragesima concionibus jurandi consuetudinem raro attigit deinceps Antiochiæ Chrysostomus, ita ut non nisi memoriæ lapsu reliquam partem anni 387, ac totum annum 388 isti argumento attribuire potuerit Montfauconus.

recte observa-
vit, nostræ
congruunt
chronotaxi

441 Veriora sunt, que inferius addit his verbis: Annis quippe 386, 387, 388 tantum Homiliarum concionumque numerum habuit Chrysostomus, tum quæ hactenus supersunt editæque fuerunt, tum quæ ab ipso memorantur, et temporum injuria perierunt, ut nullo modo potuerit hisce annis, nec fortasse sequenti, Matthæo explanando incumbere. Nam præter Homilias illas viginti duas ad populum Antiochenum, sexaginta septem in Genesim, sex septemve de Incomprehensibili, totidem contra Judæos, novem in Principium Actorum et de Mutatione nominum, tot alias hisce tribus annis habuit conciones, vix ut intelligatur, quomodo hoc decursu temporis toties potuerit concionari etc. Hæc ratio plane evincit, expositionem Matthæi non fuisse inchoatam ante ultimos menses anni 388; ac non probat, inchoari non potuisse sub finem illius anni, aut anno 389. Recensui enim Homilias multo phres, omnibusque tempus facile inveni, et vel sic annum 388 necdum omnino implere potui ante expositionem Evangelii Joannis.

qua initium
expositionis
figitur sub fi-
nem anni 389
aut initium
390.

442 Quapropter dicta Montfauconi nos tantum perducunt usque ad posteriores menses anni 388. At, cum etiam Homiliæ in Joannem, ut ostendi, expositionem Matthæi præcesserint, nos illæ perducere poterunt usque ad finem fere, aut certe posteriores menses anni 389. Itaque expositionis Matthæi initium non videtur probabilius figi posse, quam sub finem anni 389 aut initium 390. Numerus vero Homiliarum 90 aut 91 facile annum totum et plus etiam temporis implere potuit, ita

ut illarum finem probabiliter locare possimus circa finem anni 390, aut anno 391. Hac ratione non omnia Sancti Operarejicientur ad posteriores Antiochenæ prædicationis annos, sicut pleraque eo rejicere cogemur in opinione Tillemontiana.

443 Montfauconus in Præfatione ad Homilias in Matthæum varia recte observare mihi videtur. Ex hisce aliqua huc transfero. Homiliæ in Matthæum, inquit, morali omni disciplina refertæ, universam Christianæ vitæ et instituti summam præ se ferunt. Hic omnes virtutis adeundæ et excendæ modi, universæ fugiendi vitii rationes afferuntur et explanantur: nec quidquam prætermittitur, quod possit aut ad sanctam aut ad improbam vitam pertinere; ut altera suscipiatur, ab altera totis viribus declinetur. Nullus in orbe Christiano liber est tot tantaque referens Christianæ ethices præcepta. Nusquam Chrysostomus tanta usus est inventione, facundia, sagacitate ad mores informandos, eliminanda vitia, Christianas familias recte componendas. Deinde § 2: Non concionatorem modo, sed etiam interpretem agit Chrysostomus. Sicubi enim series verborum Evangelii, quam explanationi suæ præmittere solet sanctus Doctor, aliquam præ se ferre videtur difficultatem circa tempus vel occasionem rerum gestarum, aut circa Evangelistarum, eadem ipsa narrantium, dicendi inter se varietatem; ea ille omnia sagaciter excutere solet. Temporum rationem observat et explorat, occasionem vel editi signi et miraculi, vel gestæ rei diligenter scrutatur; diversorum sententias circa res obscure plerumque significatas affert et examinat; si confutandæ sint, id mira exsequitur dexteritate atque ingenii acrimonia. Si qua vero inter Evangelistas in narrando discrepantia esse statim videatur; id ille pro virili excutit, ostenditque illam, quæ verbo tenus esse videtur, dissonantiam nullam revera esse... Ad hæc vero Scripturæ litteram, si quid præ se ferat difficultatis, explicat ille, et quidem recte appositeque... In omnibus Homiliis moralia præcepta gravesque admonitiones extremam semper concionis partem occupant. Ibi ille subditi sibi populi vitia recenset, illumque ad virtutem capessendam acuit. Hæc nobis sufficiant; sed plura videri possunt apud Montfauconum.

AUCTORE
J. S

Præstantia
Homiliarum
in Matthæum

E

§ XXIX. Homiliæ Chrysostomi in Epistolas S. Pauli, nimirum ad Romanos. et geminam ad Corinthios.

F

Postquam satis disseruimus de expositis per Chrysostomum Joannis et Matthæi Evangelii, ad Epistolas S. Pauli progredimur: harum enim elucidationem deinde secutam credimus, cæptamque sub initium anni 391 tam late sumptum, ut ad menses aliquot extendatur: neque enim ulla habemus indicia temporis, quo dictæ sunt hæ Homiliæ. At dictas esse post exposita Evangelia, conjicio primo ex stylo, qui semper magis recedit a methodo concionatoris, magisque accedit ad stylium interpretis. Præterea constat, ipso Chrysostomo teste, Epistolam primam ad Corinthios ab eo expositam esse, postquam in Evangelium utrumque jam erat commentatus, ex quo verisimile fit, omnium Epistolarum Apostoli interpretationem non fuisse inchoatam, nisi post expositionem Evangeliorum.

Expositio
Epistolæ ad
Romanos
probabiliter
figitur an. 391

AUCTORE
J. S.

Evangeliorum. Secundo argumentis idoneis mox ostendam, Antiochiæ scriptas esse Homilias in Epistolam ad Romanos, non Constantinopoli. Tertio Chrysostomus ipsi mihi persuadet, Epistolam ad Romanos ex omnibus S. Pauli Epistolis primam fuisse, quam Commentariis illustrandam suscepit. Itaque ordo, quem hactenus conceinnavi, exigit omnino, ut hujus Epistolæ expositionem referam ad annum 391.

certe composi-
tum dictumque
Antiochiæ

445 Tillemontius art. 142 dubitat, utrum Antiochiæ an Constantinopoli dictæ sint laudatæ Homiliæ prout dubitaverat Savilius in Notis t. VIII pag. 225. Uterque tamen in eam propendit sententiam, ut Antiochiæ habitas credat, secundum regulam criticam Photii, qui elegantiora et accuratiora Chrysostomi scripta Antiochiæ composita asserit. Verum hæc regula tam certa non est, ut non fallat, sicut ipse Tillemontius agnoscit. Quare certiora sunt argumenta, quæ ad id ostendendum assignavit Tillemontius, et adhibuit Montfauconus in Præfatione ad Homilias in Epistolam ad Romanos, tom. IX editas, pag. 418. Primo Chrysostomus in Homilia VIII pag. 508 eundem pastorem sibi et suis auditoribus attribuit. Verba accipe: Non omnes vides intra eosdem parietes, in uno eodemque ecclesiæ septo, ... sub eodem pastore, simul clamantes, simul dicta audientes? etc. Sic inducit loquentes, quibus discordiam exprobrabat, auditores; et mox ad illam objectionem respondens hæc habet verba Græca, minus accurate ibi Latine data: ὁρῶ μὲν γὰρ, ἃ ὁρῶ, καὶ οἷδ' αὖτε ὑπὸ τὸν τῆζόν τὸν αὐτὸν ἔσμεν, καὶ τὸν ποιμένα etc. Video enimvero, quæ video, scioque nos sub eodem tecto esse et pastore. Ita sane loqui poterat Antiochiæ, ubi Flavianus episcopus erat pastor; non item Constantinopoli, ubi ipse erat pastor et episcopus.

aliquot indicii
ostenditur.

446 Secundo in Homilia XXX, pag. 743 insinuat, se loqui in eo loco, ubi S. Paulus fuerat. Nam si nos, inquit, post tantum temporis spatium illo ingressi, ubi Paulus manebat, ubi ligatus est, ubi sedit et disseruit, quasi alis assumptis erigimur, et ad diei illius recordationem ex locis ipsis remittimur* etc. Hæc nequaquam Constantinopolitanis congruebant, cum non sciamus, S. Paulum umquam fuisse Byzantii. Nam quando in Græciam aut Macedoniam ex Asia proficisceretur aut ex illis provinciis revertebatur, semper per mare iter instituisse legitur. Verum Antiochiæ frequenter et diu fuit S. Paulus, ita ut Antiochenos apte sic alloqui posset Chrysostomus. Unum tamen ne Antiochenis quidem omnino congruit, illud videlicet, Ubi ligatus est, neque enim novimus Paulum Antiochiæ umquam fuisse in vincula conjectum. Quapropter suspicor, vocem Græcam ἐδεσθῆν ligatus est, corruptam esse, legendumque potius ἐδεσθῆν oravit: nam sæpe apud Antiochenos oravit Apostolus. Montfauconus existimat, Chrysostomum ita loqui, quia Antiocheni facile adire poterant locum aliquem, in quo Paulus fuerat vincitus. At nullum invenio locum Antiochiæ tam vicinum, qui Pauli vinculis nobilitatus fuit. Malim igitur credere, unam excidisse litteram e voce Græca. Quidquid sit, allegata verba non fuerunt prolata coram Constantinopolitanis, ideoque necesse est dicamus, illa Antiochiæ perorasse Chrysostomum.

objecta a Tille-
montio Sancti
verba

447 Contra allegata argumenta Tillemontius objicit verba quædam ex Homilia XXIX, quibus Chrysostomus videtur se pastoribus annumerare, et eo quidem modo, inquit, ut verba difficulter congruere possint presbytero. At ego minime per-

spicio, cur sic loqui non potuerit Chrysostomus, ad quem Flavianus episcopus omnem fere docendi populi curam transtulerat. Loquitur ibi Sanctus de bono pastore, docetque quædam difficultatibus obnoxium sit pastoris officium. Tum auditores alloquitur his verbis: Propterea vos, laborem cognoscentes, cooperamini precibus, sollicitudine, alacritate, amicitia, ut nos vestra gloriatio, et vos nostra sitis. Et mox: Hæc porro a me dicta sunt de optimis pastoribus, non de meipso, et de nostri similibus; sed si quis talis sit, qualis Paulus erat, qualis Petrus, qualis Moyses. Hos itaque imitemur et præfecti et subditi. Licet enim subdito pro parte pastoris numerari, domi, in amicos, in domesticos, in uxorem, in filios. Hæc verba Tillemontium impediverunt, quo minus pro certo haberet, Homilias in Epistolam ad Romanos Antiochiæ dictas esse.

448 At inanis mihi videtur iste scrupulus: nam pastor revera erat Chrysostomus, eumque haud dubie pro pastore habebat populus Antiochenus, quem quinque aut sex annis doctrina sua egregie paverat, dum ita loquebatur. Agnoscebat quidem sanctus Doctor Flavianum ut episcopum, pastorem, et patrem: sed non ignorabat, se ab eo electum ad populum perpetuo pascendum: neque ignotum erat populo, cujus maxime doctrina pasceretur. Itaque Vir humilis amovet a se laudem istam, quam optimis pastoribus attribuerat; cumque non sua auctoritate, sed aliena, officium pastoris pro magna parte tot annis obvisset; nec pastorem clare se dicit, nec negat; sed solum monet, allegatas pastorum laudes sibi non convenire. Multis aliis locis eodem fere modo Antiochiæ locutus est, de quibus aliqua videri possunt apud Montfauconum.

449 Porro Epistolam ad Romanos non modo Antiochiæ expositam esse, sed etiam ante reliquas Pauli Epistolas, conjicio ex verbis Chrysostomi, qui præfationem suam in hosce Commentarios sic orditur pag. 425: Cum Epistolarum S. Pauli lectionem frequenter, ac sæpe ter quaterve per singulas hebdomadas audio, quando sanctorum martyrum memoriam celebramus, gaudeo et exulto, tuba fruens spirituali, desiderioque ardeo, cum amicam mihi vocem ausculto; fereque mihi videor illum præsentem ac disserentem conspiciere; sed angor ac discrucior, quod non omnes tantum virum, ut par esset, cognoscant, et usque adeo quidam ignorent, ut nec numerum quidem Epistolarum ejus sciant. Illud vero non hinc evenit, quod discere non valeant, sed quod nolint cum sancto viro frequenter versari. Neque enim nos, quæ scimus, si qua tamen scimus, ex ingenii acrimonia novimus: sed quod ejus scripta assidue tractemus, illumque affectu maximo complectamur. Nam qui amant, amatorum acta plusquam alii omnes norunt, utpote qui de iis solliciti sint etc. Hæc verba videntur esse ordientis explicationem Epistolarum S. Pauli, præsertim cum de ordine illarum Epistolarum mox etiam multo plura disserat, quam ad ullam aliam Epistolam. Accedit initium primæ Homiliæ pag. 429, ubi Sanctus inquit, cur Paulus magis quam Moyses, Matthæus, aliique Evangelistæ, nomen suum omnibus præposuerit Epistolis, excepta solum Epistola ad Hebræos: illa enim inquisitio ad singulas Epistolas erat opportuna; sed non amplius erat necessaria, ubi semel idonea erat allata ratio. Hæ rationes me movent, ut existimem Pauli expositionem a Chrysostomo inchoatam fuisse per Homilias in Epistolam ad Romanos.

D

non ostendunt
ab ipso jam
Episcopo illa
fuisse dicta.

E

Epistola illa
ante reliquas
videtur expo-
sita

F

A 450 *Homilias illas, numero triginta et duas, præter præfationem, quæ aut pars primæ Homilie videtur esse, aut brevis Homilia alia, maximi semper fecerunt tam antiqui quam neoterici. Montfauconus illas numerat inter elegantiores et præstantissimas Chrysostomi conciones, adducitque hunc in finem sequentia S. Isidori Pelusiote verba lib. V Epist. xxxii: In Commentario maxime in Epistolam ad Romanos sagacissimi Joannissapientiæ thesauri deprehenduntur. Puto enim (ac ne quis me ad gratiam loqui existimet) si divinus Paulus, Attica usus lingua, semetipsum interpretatus fuisset, non alio modo expositurum fuisse, quam memoratus conspicuus Vir. Ita nempe sensu, elegantia, et verborum proprietate ejus interpretatio ornatur. Porro cum Julianus Pelagianus contra S. Augustinum objecisset auctoritatem S. Chrysostomi ad negandum peccatum originale, S. Augustinus longe rectius adducit ejusdem Sancti verba ex Homilia x ad peccatum originale asserendum, nec sine insigni elogio Chrysostomi. Verum quia alios quoque Sancti nostri locos laudat Augustinus, mensque Chrysostomi de peccato originali clara est, videri interim potest Montfauconus, et Augustinus suo loco uberius laudandus, qui hæc habet lib. I contra Julianum cap. vi.*

B *Antiochiæ item exposita utraque Epistola ad Corinthios: 451 Utramque ad Corinthios Epistolam Antiochiæ etiam exposuit Chrysostomus. De prima id ipse testatur in Homilia xxi, apud Montfauconum tom. X pag. 188, ubi dicitur aliquorum reprehendens, ita loquitur: Et hæc Antiochiæ, ubi primum appellati sunt Chrysostomi. In Hom. xxvi ad Secundam ita loquitur Chrysostomus de Constantinopoli, ut satis aperte insinuet, se ibidem non fuisse, quando Homiliam illam habuit. Ostendit nimirum, sepulcra sanctorum Christi servorum majori in honore haberi, quam regum et imperatorum; atque ita pergit pag. 625: Atque id non Romæ solum fieri quispiam viderit, sed etiam Constantinopoli. Nam et hic quoque Constantinum Magnum filius ita demum ingenti honore affecturum existimavit, si eum in piscatoris vestibulo conderet. Non ita de Constantinopoli locutus esset Sanctus, si illic fuisset præsens, ut jam observavit Tillemontius art. 143, et Montfauconus in Præfatione tom. X pag. 7. Restat igitur, ut dicamus utramque ad Corinthios Epistolam Antiochiæ expositam esse. Verisimile quoque est, harum interpretationem esse secutam post expositam Epistolam ad Romanos circa annum 392. In priorem ad Corinthios Homilias habemus quadraginta et quatuor cum brevi præfatione, quæ pars videtur Homiliæ i; in Secundam Homilias triginta, quarum prima præfationem includit.*

C *utriusque expositio multum laudata: verum errores, 452 Utriusque Epistolæ interpretatio ob elegantiam et accuratorem ab eruditis multum laudatur, et merito. Homilias tamen in priorem Epistolam ab aliquibus præferri, testatur in Præfatione Montfauconus. At præfatumculam iis Homiliis præpositam in dubium revocat Tillemontius, et Chrysostomo indignam pronuntiat. Hoc certum est, in paucis præfatunculae versibus tres legi errores, eosque contrarios sacre Scripturæ. Verba hæc sunt: In hac quoque (de Corintho agitur) dæmon exiit, quem Judæi adjurantes, gravia ab illo passi sunt: in hac item quidam pœnitentia ducti libros magicos combusserunt, et visa sunt quinquaginta millia: in hac demum Gallione proconsule in tribunali sedente, Paulus verberatus est, Non facile enim vero crediderim, hæc versatis-*

simi in sacris Litteris esse Chrysostomi: nam ex Actis Apostolorum cap. xix constat, duo priora facta Ephesi contigisse, non Corinthi, et modo paululum diverso. Judæi enim illi, Scenæ principis sacerdotum septem filii, qui dæmonem adjurabant, non leguntur eum expulisse, sed male excepti ab homine, in quo erat dæmonium pessimum. Deinde pretium librorum, qui combusti sunt, erat denariorum quinquaginta millium. Hic vero dici videtur, tot libros esse combustos. In tertio, quod narratur Act. xviii, quodque Corinthi revera contigit, perperam dicitur Paulus coram Gallione proconsule verberatus, cum ibi verberatus sit Sosthenes princeps Synagogæ. Hæc Chrysostomi esse nequaquam crediderim.

453 *Montfauconus quidem § 1 non audet hos errores Chrysostomo plane abjudicare, cum non infrequenter, inquit, memoria labatur, et alium pro alio Scripturæ librum commemoret. At non invenio, id recte probatum, sed nimis facile assertum et sine idoneo fundamento. Certe quod ibi affert argumentum, nihil omnino probat. Ait Chrysostomum in Commentario Epistolæ ad Galatas tom. X pag. 660 memoriæ lapsu Milesios posuisse pro Ephesiis. In loco allegato Chrysostomus loquitur de sermone, quem Paulus habuit Miletî Act. xx, Attendite vobis et universo gregi etc. v. 28, dicitque Paulum verba fecisse τοῖς Μιλησίων πρεσβυτέροις, Milesiorum presbyteris aut senioribus. Id vero ibi in Annotatis corrigit. dicens: Ephesiorum seniores alloquebatur, quos Miletum evocaverat. Verum non video, hac opus esse correctione. Nam misit quidem Paulus Ephesum, ut Ephesii venirent Miletum: at non solos allocutus est Ephesios, sed etiam Milesios, imo verisimiliter longe plures concioni aderant Milesii quam Ephesti: Miletus enim clara erat civitas, et caput Ioniæ, teste Plinio lib. V cap. xxix. Paulus igitur non minus loquebatur Milesiis quam Ephesiis, ordiensque sermonem non dirigit ad solos Ephesios, sed ad omnes Asianos præsentem, dicens v. 18: Vos scitis, a prima die, qua ingressus sum in Asiam etc. Milesios igitur non memoriæ lapsu posuit Chrysostomus, sed quod concio Miletî habita esset, ideoque maxima verisimiliter pars concionis fuissent Milesii. Hæc paucis, ne quis temere in citandis sacris Scripturis accuset Chrysostomum, aut relatos mox errores eidem facile attribuat.*

454 *Attamen nolim totum illum prologum Chrysostomo adjudicare: cum, quia excepto illo loco, prologus tam apte concinnatus est, inquit Montfauconus, ut mihi ipse Chrysostomus loqui videatur; tum quia ante alias Pauli Epistolas similia præfatus est Sanctus. Quare suspicor, ineptam esse cujusdam additionem, initio forte ad marginem scriptam, ac deinde in textum insertam. Certe, si locus ille rescindatur, qui nihil prorsus facit ad propositum, aptissime cohærebunt cetera. Accipe, lector, antecedentia et consequentia, ut id perspicias. Multa autem in hac urbe passus est Paulus, et Christus in illa apprensus ei, dixit: « Ne taceas; sed loquere: quia » multus est mihi populus in hac civitate. » Et mansit ibi duos annos.... Videns ergo diabolus civitatem magnam et populosam, veritatem accepisse etc. Omnia sequentia sic recte congruunt antecedentibus.*

AUCTORI
J. S.

qui in præfatione leguntur, non videntur esse Chrysostomi,

E

sed cujusdam interpolatoris.

F

AUCTORE
I. S.

§ XXX. Sanctus item Antiochiæ scribit in epistolam ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses; utramque ad Timotheum, ad Titum, et probabiliter etiam ad Philemonem.

Expositiones
reliquæ An-
tiochenæ
quinque ulti-
mis annis
figendæ:

B

Praeter tres S. Pauli Epistolas, quas a Chrysostomo Antiochiæ expositas vidimus, sex alias ibidem illustratas existimo, uti et librum Psalmorum, aut totum aut magna ex parte. Tanta hæc est scriptorum moles, ut tres facile tomos impleret, si tota Psalmorum expositio ad notitiam nostram pervenisset. Quare illis occupare se potuit Chrysostomus ab anno 393, ad quem circiter perducit expositio trium priorum Pauli Epistolarum, usque ad finem fere anni 397, quando Constantinopolim translatus videbimus. Potuit, inquam, iis occupare se quatuor aut quinque annis posterioribus, quibus docuit Antiochenos, præsertim cum et alias subinde Homilias huic continuæ interpretationi integrorum librorum verisimiliter interposuerit, licet illæ majori ex parte exciderint. Jam vero, quantumvis multum investigaverim, nullo tamen modo reperire potui, quo ordine reliquas Chrysostomus Epistolas exposuerit. Nihil magis invenio, an expositio Psalmorum sit postremum Opus Antiochiæ elaboratum. Quare satis mihi erit, si ostendere potuero, quænam adhuc habeamus Antiochiæ scripta, et in Pauli Epistolis sequar ordinem, quo editæ sunt.

compositus
Antiochiæ
Commentarius
in Epistolam
ad Galatas,

C

456 Hoc ordine primus occurrit præclarus Commentarius in Epistolam ad Galatas, impressus tom. X pag. 657. Hic Commentarius in Homilias divisus non est, indeque suspicio oriri potest, non esse dictum ad populum, sed aut populo prælectum, aut editum, ut legeretur; cum alia omnia, quæ Sanctus in novum Testamentum edidit, in Homilias sint divisa. Attamen totum istum Commentarium per partes in ecclesia aut populo prælectum, aut concionantis more pronuntiatum existimo, et quidem Antiochiæ, ubi certo exaratus est. Etenim in cap. I, pag. 673 movens quæstionem, cur Paulus non sit vocatus cum aliis Apostolis, auditores ita alloquitur: Fortassis inhiantes avetis hoc ab initio audire, cur tandem non eum cum duodecim Apostolis vocaverit. Verum ne ego digressus ab eo, quod magis urget, prolixiorem faciam sermonem, oro caritatem vestram, ne omnia ex me velitis discere, sed ex vobis etiam ipsis inquiratis, Deum obsecrantes, ut vobis patefaciat. Quamquam et nos super hac re alias sumus loquuti, cum de mutato Pauli nomine apud vos dissereremus, causamque redderemus, ob quam Deus prius dictum Saulum, Paulum appellavit. Quæ si vobis e memoria exciderunt, ex eo libro hæc omnia cognoscetis. Hæc sane sunt loquentis ad populum Antiochenum: nam Homilia, quæ assignatur, videtur esse prima de Mutatione nominum, dicta Antiochiæ anno 388, et impressa tom. III, pag. 98,

aut certe una ex iis, quæ de Mutatione nominum ibidem sequuntur.

D

457 Hoc igitur certum est indicium, Antiochiæ scriptum esse Commentarium in Epistolam ad Galatas, ita ut necesse non sit, alia hunc in finem adducere argumenta. Ex eodem loco verisimillimum fit, Chrysostomum Epistolam ad Galatas æque ac alias coram populo exposuisse: eadem enim exponendi methodo utitur, qua in ceteris Epistolis: interpretationi vero suæ immiscet præcepta moralia, ac dissertationes contra varios hæreticos, ut solet facere in Homiliis. Quare vehementer suspicor, Commentarium hunc in Homilias revera fuisse divisum; sed ab editore sublatam divisionem ut minime necessariam. Quidquid sit, In hoc certe Commentario, inquit Montfauconus in Præfatione, Chrysostomus longe accuratius Apostoli dicta explorat et explicat, quam in multis aliis Homiliis et Commentariis, Anomæos non semel egregie refellit, necnon Marcionistas et Manichæos. Contra Antiochenos multos declamat, qui Judaicos ritus sectabantur etc.

isque videtur
ad populum
dictus:

458 Porro in laudatam ad Galatas Epistolam et aliam Homiliam composuit Chrysostomus, ut exponeret nominatim illa Pauli verba Gal. II, 11, Cum autem venisset Cephas (Græce Petrus) Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis (Græce reprehensus) erat. Eandem materiam tractat Chrysostomus in Commentario paulo brevius. At nullum invenio indicium temporis, quo dicta est Homilia illa particularis, nisi quod fuerit habita, quando locus ille lectus erat in ecclesia. Certum tamen est, Antiochiæ habitam esse, cum Sanctus dicat pag. 364: Sed et in laudem urbis vestræ cedunt, quæ dicuntur. Illa quippe certamen exceperit, illa pugnam: imo vero non pugnam, sed quæ videbatur esse pugna, cæterum pace quavis utilior exstitit. Non enim ita membra nostra nervorum amplexibus inter se junguntur, ut Apostoli caritatis erant inter se vinculis copulati. Hæc clare ostendunt, Homiliam esse dictam Antiochiæ, ubi res contigit.

Homil. alia ad
inhanc Episto-
lam Antiochiæ

E

459 Insinuant etiam opinionem Chrysostomi, in tota Homilia multis expositam ac egregie probatam, nimirum omnia facta esse, collata opera inter Petrum et Paulum, ut Judaizantes corrigerentur. Illud miror, cur editor verba Apostoli, de quibus agitur, partim dederit secundum textum Græcum, partim secundum vulgatam editionem Latinam. Etenim cum Græce habeatur reprehensus et Petrus, Latine reprehensibilis et Cephas; ipse Latine dicit Petrus, et quia reprehensibilis erat, cum Græce habeatur: quia reprehensus erat. At intelligere poterat, multo sine culpa esse reprehensus; ideoque verba Græca stricte erant exponenda Latine, ne lectionem Chrysostomi mutaret. Certe, dum hic scrupulosius, quam solet, vocem ex Latina vulgata mutuatus est, obscuriorem Latinis auribus reddidit orationem Chrysostomi, etiam in Commentario Epistolæ ad Galatas. Ceterum suspicor, laudatam Homiliam a Chrysostomo dictam in prioribus prædicationis suæ annis.

verisimiliter
prioribus an-
nis habita.

F

460 Epistola ad Ephesios Homiliis viginti et quatuor Antiochiæ etiam exposita est, ut recte ostendit Tillemontius art. 144 et Nota 113: quem sequitur Montfauconus in Præfatione tom. XI, ubi Homiliæ illæ sunt impressæ. Ratio præcipua petitur ex Homilia XI, in qua sub finem Chrysostomus graviter perorat contra schisma, quo divisa erat ecclesia Antiochena, et de quo jam varia diximus. Attamen nequeo assentiri conjecturæ

Epistola ad
Ephesios
Antiochiæ
exposita;

AUCTORE
J. S.

A *turæ Tillemontii, existimantis parti Eustathianæ superfuisse episcopum, quem suspicatur Evagrium anno 392 defunctum, quando ita contra illud schisma perorabat Sanctus. Contra Eustathiani videntur episcopo caruisse, quando Chrysostomus illa disseruit: atque ea, opinor, est causa, cur tam gravibus verbis illorum causa improbetur. Ideo hæc dicimus, inquit pag. 88, hæc loquimur, ne illo die liceat vobis dicere: Nemo nobis dixit, nemo distinxit, ignoravimus, nullum existimavimus esse peccatum. Propterea dico et protestor, Ecclesiam scindere non minus esse malum, quam incidere in hæresim. Dic mihi, si quis alicui regi subjectus, ad alium quidem non defecerit, neque se alicui regi dederit, sed illius acceptam et detentam purpuram a fibula totam demiserit, et in multa fragmenta diruperit, an minus punietur, quam qui ad alterum defecerunt? Hæc satis clare videntur insinuare, nullum fuisse episcopum illis, qui volebant eo tempore cum Flaviano episcopo communicare, sed sub aliquot presbyteris aut aliis Eustathianæ partis ecclesiasticis fuisse divisos.*

B *et quidem, ut videtur, postquam Eustathiani carebant episcopo,*

461 *Hoc etiam colligitur ex iis, quæ subjungit de personis schismati addictis. Dicite quotquot adestis: nam magna ex parte hoc est delictum mulierum: absentibus narrate hoc exemplum: eas terrete. Et pag. 89: Ex iis enim, qui hæc faciunt in Ecclesiam, alii quidem aut nunquam accedunt, aut semel in anno, et tunc temere, et quomodocumque. Alii autem frequentius quidem, sed ipse quoque temere et leviter disserentes, et de nihilo nugantes. Alii autem, qui videntur serio agere, hi sunt, qui sunt auctores hujus calamitatis... Ea res est adulterium... Si hæc ergo de nobis vos suspicamini (non fuisse videlicet legitime constitutos) parati sumus cedere regendi munus, cui voletis; modo una sit Ecclesia. Si autem legitime creati sumus, persuadete, ut deponantur, qui sedes præter leges ascenderunt. Hæc insinuant, plures fuisse doctores Eustathianorum: idque conforme est historiæ illius divisionis: nam post mortem Evagrii diu sine episcopo Eustathiani aliqui schisma continuarunt. At nullus ex illis verbis, Parati sumus cedere regendi munus, colligere debet, Chrysostomum tunc fuisse episcopum. Nam ita loquitur de se, quia simul cum Flaviano regebat et docebat ecclesiam. Apertissime id dicit pag. 87 his verbis: Non dominamur vestræ fidei, o dilecti, nec domini more hæc imperamus: doctrinæ verbi præfecti sumus: non est autem nobis mandatus magistratus, nec data auctoritas. Consiliarium admonentium locum tenemus. Consiliarius dicit, quæ a se procedunt, non necessitatem afferens auditori, sed in ejus potestate dimittit, ut facienda eligat, quæ dicta sunt.*

C *cum Sanctus magno zelo declamet contra Eustathianos,*

462 *Ex hisce certum est, presbyterum tunc fuisse Chrysostomum. Eadem verisimillime insinuant, episcopo tunc privatos fuisse Eustathianos; et consequenter dicta ea esse post mortem Evagrii circa annum 393. Huic epochæ satis concordant, quæ de bellis et calamitatibus referuntur sub finem Homiliæ vi; nam anno 392 occisus est Valentinianus imperator, indeque ortum est bellum gravissimum inter Theodosium imperatorem et Eugenium tyrannum anno 394 finitum, occiso Eugenio. Barbari quoque anno 391 et 392 contra imperium bella gesserunt, ut refert ipse Tillemontius, qui ob bella et terræ motus ibi memoratos ad annum 395 Homilias illas differendas suspicatur. Verum, quidquid sit de uno aut altero*

anno, audiamus insignem Chrysostomi zelum ad abolendum schisma Antiochenum ex Homilia xi mox laudata, in qua pag. 88 ad æmulos suos ita loquitur: Nam si nos vis ulcisci, ego tibi do modum, quo absque damno tuo ulcisci, imo vero non absque damno, sed cum minori saltem damno possis ulcisci. Colaphos mihi impinge, conspue in publico occurrens et plagas inflige... Horrescis hæc audiens, horrescis, si dixerò, Colaphos mihi impinge: et Dominum tuum discerpis, nec horrescis? Membra Domini dilaceras, et non contremiscis? Ecclesia est Domus paterna, unum corpus, et unus spiritus.

463 *Sed vis me ulcisci, ad me usque consiste. Cur pro me Christum ulcisceris?... Hoc est extremæ insanis. Non per ironiam dico, quod sum dicturus, neque temere, sed ita ut sentio et sum affectus. Vellem unumquemque eorum, qui vobiscum in nos ulcerato sunt animo, et nobis male volunt, et propter hunc suum animi dolorem seipsos lædunt, et alio vadunt, nobis in ipsa facie plagas infligere, et nudatos flagris cedere, sive jure, sive injuria accuser, et iram in nos immittere potius, quam ea, quæ nunc audent, facere. Si hoc fieret, nihil esset hominem nihili et nullius æstimationis hæc pati. Alioquin autem ego injuria et contumelia affectus Deum rogarem, et vestra peccata dimitteret: non quoniam tantam habeo fiduciam, sed quoniam qui est affectus injuria, quando rogat pro eo, qui fecit injuriam, magnam habet fiduciam... Si autem non possim ego, alios Sanctos quærerem et rogarem, et hoc efficerent. Nunc autem quem rogabimus, Deo a nobis affecto contumelia? Mirabitur æquus lector insignem Sancti charitatem. Magis etiam mirabilia sunt, quæ de amore vinculorum S. Pauli in eodem habet Opere; sed aliqua ex illis alia occasione dabimus.*

divisionem ecclesiæ Antiochenæ continuantes.

E

464 *Transeo ad Epistolam ad Philippenses, quam item Antiochiæ a Chrysostomo expositam credo, licet Montfauconus contrariam sententiam amplexus sit in Præfatione tom. XI pag. 188, ubi dedit Homilias quindecim, in hanc Epistolam exaratas, et præfationem Chrysostomi satis prolixam, ut credatur alia brevis Homilia. Ratio sententiæ meæ, quæ mihi certa videtur, petitur ex Homilia xv pag. 319, ubi Chrysostomus loquitur de aliquot imperatorum defunctorum miseriis, de vivente autem, qui erat Theodosius Magnus, ita prosequitur: Alter vero, qui nunc rerum potitur, nonne, ex quo diadema gestat, perpetuo versatur in laboribus, in periculis, in molestiis, in moeroribus, in calamitatibus, in insidiis? Hæc optime congruunt Theodosio, qui singulis fere annis ad bellum profectus est, plurimisque adfuit præliis, partim contra barbaros imperium invadentes, partim contra tyrannos, Maximum et Eugenium. Dolores idem et calamitates expertus est, dum Gratianum occisum intellexit, postea Valentinianum II Italia pulsum, atque eundem post aliquot annos circumventum et occisum, et dum audivit indignam Antiochenorum rebellionem, ac postea Thessalonicensium, ut mittam alia minora. Arcadius vero, cui allegata verba improbabilius attribuit Montfauconus, juvenis erat, et per legatos pauca tantum bella gessit, ita ut de eo sic loqui non posset Chrysostomus. Præterea ordo ipse Theodosium clare designat. Nam ubi tacitis nominibus de aliis pauca dixerat, Valentem ejusque successorem, qui Theodosius est, ita insinuat: Eorum vero, qui successerunt, alter quidem (nempe Valens) combustus est... Alter vero, qui*

Epistola ad Philippenses:

F

nunc

AUCTORE
J. S.

nunc rerum potitur etc. Itaque loquitur de Theodosio vivente. Theodosius mortuus est mense Januarii anni 395. Quapropter existimo, Epistolam ad Philippenses expositam esse post predictam ad Ephesios anno 393 aut 394.

item Antiochiæ
exposita.

465 Quod pro sua sententia allegat Montfauconus, nullam mihi videtur difficultatem habere contra nostram. Ait, Chrysostomum assumere personam episcopi in Homilia ix, ubi Ille, inquit, inter sacerdotes et populum iudex sedere videtur. Et ibi pag. 272 dicit: Sed quid agam? Pater sum. Verum non loquitur ut iudex Chrysostomus, sed contra obtreactiones et dicteria populi sic defendit sacerdotes, ut addat prudenter, nolle se sacerdotes criminibus liberare, si qui excedunt, sed populi non esse iudicium ferre de sacerdotibus. Ubi vero se patrem dicit, populum alloquitur, non sacerdotes, ut in tota Homilia. Patrem vero non in hac tantum Homilia, sed alias frequenter se Antiochiæ vocavit Chrysostomus, ut suum erga populum declararet amorem. Audi igitur, qua occasione se patrem dicat. Oportebat, inquit, vos in hac dubitatione relinquere, nullamque afferre quæstionis explicationem; sed hanc a vobis pœnam exigere pro ea, qua in Scripturis utimini, negligentia. Inde enim omnia hæc existunt. Propterea in aliorum peccatis acerbi inquisitores sumus, de nostris autem ne cogitamus quidem, quoniam Scripturas non tenemus, quoniam in divinis legibus non erudimur. Erat igitur hæc a vobis pœna repetenda. Sed quid agam? Pater sum. Multa etiam ultra, quam oportet, filiis gratificantur patres etc.

B

Utraque ad
Timotheum
exposita

466 In utramque Epistolam ad Timotheum Antiochiæ etiam commentatus est, quantum existimo cum Montfaucono. In priorem habet Homilias octodecim, in posteriorem decem. Prima ratio Montfauconi in præfatione tom. XI p. 546 petitur ex laudatione monachorum: nam eæ frequentes sunt in Homiliis Antiochenis, non item in Constantinopolitanis. Videri potest Homilia xiv in Priorem, in qua monachi prolixè laudantur, imo et repetitis vicibus invitantur auditores, ut eos invisant: Perge ad Sanctorum tabernacula, inquit, pag. 629, quasi a terra in cœlum, ita licet ad monasterium sancti viri confugere etc. Media fere pars hujus Homiliæ de monachis est, eorumque mores egregie describuntur. Tillemontius ipse, vitam monachorum prope Antiochiam tempore Chrysostomi degentium describens art. 6 et 7, frequenter laudat memoratam Homiliam, ita ut tunc non dubitaverit, quin dicta sit Antiochiæ. At hujus iudicii oblitus videtur, quando art. 144 Savilio utrumque acquiescit, has Homilias Constantinopolim amandanti, ob rationem inferius refutandam, ipsique Tillemontio non probatam. Aliud argumentum inde mutuamur, ait Montfauconus, quod licet in his concionibus de episcoporum officio passim agatur, quia Paulus Timotheum episcopi munere fungentem alloquens, quid exercere episcopus, quid vitare debeat, perpetuo decantat; nihil tamen innuit Chrysostomus, nihil in tanto concionum cursu vel carptim tangit, quo possimus vel suspicari, illum tunc episcopum fuisse. Quod tamen in aliis Commentariis, ubi par occasio non habebatur, sæpe fecit.

videtur Antiochiæ.

467 Hæ rationes ad primam fere tantum Epistolam pertinent: neque enim in Homiliis ad secundam de monachis agitur aut de officio episcopi. Attamen dubitare nequeo, quin post expositam primam, statim ad secundam perrexerit.

Suadet hoc brevissima præfatio, ubi quærit, cur secundam ad Timotheum Epistolam scripserit Paulus, et de priore sic meminit, ut etiam de priore Epistola significavit. Nimirum necesse non erat multa præfari, quia spectantia ad Timotheum docuerat in præfatione ad primam. Porro et alia ratio me movet, cur potius Antiochiæ quam Constantinopoli utramque expositam credam: video enim ultimis Antiochenæ prædicationis annis hæc facile exponi potuisse, nec defuisse tempus sufficiens, cum perpetuo ibi concionaretur Chrysostomus; Constantinopoli vero multis aliis negotiis occupatus erat Sanctus, ut patebit per decursum, ubi recensēbimus gesta Sancti Constantinopolitana.

468 Epistolam ad Titum item Antiochiæ Homiliis sex exposuit Chrysostomus, ut ostendit Tillemontius art. 144, et Montfauconus in Præfatione sua tom. XI pag. 728, ubi hæc dedit Homilias. Res clara est ex Homilia iii pag. 746, ubi adherentes superstitiosis Judæorum et Gentilium ritibus perstringit his verbis: Quid de iis dixeris, qui una cum illis (Judæis) jejunt, qui Sabbata servant; de iis, qui ad consecrata illa loca pergunt, in Daphnem, inquam, atque in speluncam Matronæ dictam, in locum illum Ciliciæ, Saturni appellatum? Hæc Antiochiæ dici poterant, ubi judaizantes frequenter perstringit. et cujus suburbium erat Daphne: at Constantinopoli ea non dixisset, cum loca nominata longo nimis intervallo ab ea urbe distarent. Scrupulum tamen movet Montfauconus ex Homilia i p. 735. Defendit ibi Chrysostomus episcopos, innumeris dicteriis expositos, atque iis utitur verbis: Sic etsi quis ex subditis talis sit, atque ex criminationibus hujusmodi labores nobis mœroresque intulerit, ulcisci non audemus: id enim a paterno animo procul est; sed necesse est molestiam ferre, donec ille ad sanam mentem reducat. Videtur hic episcopis adnumerare se Chrysostomus. At ante et post multa habet, ubi de solo loquitur episcopo. Loquitur igitur de se quoque, non quia episcopus erat; sed quia iisdem expositus erat obtreactionibus, eodemque prædictus animo paterno, ut ulcisci nollet. Quare modus ille loquendi non facit rem dubiam, certumque est ex allato argumento, Antiochiæ compositas esse prædictas Homilias.

469 Magis obscurum est, quo loco Chrysostomus Homilias illas tres composuerit, quas habemus in Epistolam ad Philemonem apud Montfauconum tom. XI pag. 772. Diligens sane est minima hujus Epistolæ expositio. At fatetur laudatus editor, nullam sibi occurrere loci aut temporis notam. Ego vero vel hac ipsa de causa magis credo, Antiochiæ expositam esse memoratam Epistolam, cum quia in Operibus Constantinopolitanis sæpe aliquid insinuat de episcopali dignitate aut de aula imperatoria, tum quia tempus facilius videtur inveniri Antiochiæ quam Constantinopoli. At leves hæc sunt rationes, idcoque res valde incerta. Savilius in Notis ad Chrysostomum pag. 255 laudat Photii verba, dicentis ex Commentariis Chrysostomi in Epistolas S. Pauli eos, qui ceteris accuratores sunt, esse Antiochiæ compositos; minus vero diligenter elucubratos esse, qui exarati sunt Constantinopoli. Hoc autem criterio usus Savilius est, quando non invenit argumenta certiora, et sic Homilias in Epistolas ad Ephesios, ad Philippenses, utramque ad Timotheum, et ad Philemonem annumerat Constantinopolitanis. Verum illud criterium adeo mihi incertum

D

Hoc certum est
de Epistola ad
Titum:

E

de Epistola ad
Philemonem
verisimile.

F

A certum et fallax apparet, ut prorsus ab eo abstinendum censuerim. Cum enim Photius nullibi edicat, quenam ex Epistolis S. Pauli sint præ ceteris magis accurate elucidatæ, scire non possumus, an iudicium Savilii cum Photii iudicio hisce de rebus consentiat.

Reputatur
Savilius fi-
gens aliqua
Opera Con-
stantinopoli.

470 Merito etiam dubitamus, an Photius ipse, utpote plus quam quatuor seculis Chrysostomo posterior, recte noverit distinguere inter Opera ipsius Antiochena et Constantinopolitana. Ratio Photii est, quod Chrysostomus in episcopatu plures habuerit occupationes, ideoque minus otii ad meditandum, quæ exponeret. Verum reponi facile potest, Sanctum Constantinopoli ideo non adeo frequenter concionatum esse quam Antiochiæ, ubi in Quadragesima singulis fere diebus ad concionem dicebat, et subinde etiam extra Quadragesimam sæpius in hebdomada. Contra Constantinopoli nunquam videtur quotidianas habuisse conciones; sed semel aut bis in hebdomada dicebat ad populum, quamdiu minus distractus fuit externis negotiis; deinde vero multo rarius concionatus est, ut suis locis videbimus. Itaque non facile admittam, Chrysostomum Constantinopoli passim minus paratum ad dicendum accessisse quam Antiochiæ: ac Photii criterium, quod fallere in multis dudum observavit Tillemontius art. 144, uti et Montfauconus locis variis, prorsus inutile existimo. Ceterum quatuor reliquas S. Pauli Epistolas, de quibus necdum memini, Constantinopoli a Chrysostomo expositas esse suis locis ostendam.

B

§ XXXI. Interpretatio Psalmorum, non tota ad nos perducta, item Antiochiæ conscripta et ad populum dicta, annis verisimiliter posterioribus.

Interpretatio
Psalmorum

C I nter Scripta Antiochena S. Joannis Chrysostomi numeranda etiam venit Expositio Psalmorum, ab antiquis æque ac neotericis mire laudata, cujus partem edidit Montfauconus tom. V: nam totam Psalmorum Expositionem necdum habemus editam, quia pars major aut perditæ est, aut latet in tenebris. Verba Suidæ, Expositiones Psalmorum elegantioribus Chrysostomi Operibus adnumerantis, dedi num. 431. Photius cod. 174 agit de Homiliis Chrysostomi in Genesim, variæque Sancti Opera inter se comparat, eumque locum adducit Montfauconus in Præfatione in Psalmos § 4. At neutro loco verba Græca accurate expressa sunt Latine. Hac de causa dabo versionem Montfauconi tom. XIII pag. 278, ubi Photius, exactius demum Latinus, ita habet: Tanto tamen inferior est dictio (Chrysostomi in Genesim) in humile loquendi genus delapsa, stylo Homiliarum in Acta, quanto istæ a Commentariis in Apostolum et in Psalmos superantur. Ubique enim in Operibus suis puritate, splendore, sagacitate cum suavitate conjuncta, atque artificio usus est, in his maxime Commentariis hujusmodi splendet ornamentis, exemplorum ubertate, enthymematum copia, et (sicuti opus est) gravitate: atque, ut uno verbo loquar, dic-

Septembris Tomus IV.

tione, constructione, methodo, sententiis, ac reliquo apparatu, has Expositiones mire exornavit.

472 Hæc de variis simul dicuntur. At de Opere in Psalmos nominatim deinde sic loquitur: Commentarios autem in Psalmos quandonam fecerit, scitu difficile est; nisi quis fortasse dixerit, vim et præstantiam sermonis miratus, ipsum potius in otio degentem, quam in publicis versantem negotiis, hæc emisisse. Si qua autem dicta, quæ vel interpretatione, vel profundiore speculatione egerent, non ita diligenter ab eo explanata fuerint, nihil mirum. Nam ea quidem, quæ auditorum captui accommodata erant, vel quæ ad eorum salutem et utilitatem pertinebant, numquam prætermisit. Quamobrem mirari subit beatissimum illum Virum, quod semper in omnibus suis hunc sibi scopum proponeret, auditorum nempe utilitatem; cætera autem vel non curaret, vel levissime attingeret. Sed et auditorum utilitati solum advigilans, illud contempsit, ita ut* alicui, ipsum vel sensus quosdam ignorasse, vel ad profundiora quædam penetrare refugisse, vel id genus alia præteruisse, videri posset. Sensus Photii est, Sanctum neglexisse ob auditorum utilitatem, quod aliqui possent suspicari, ipsum aliqua ignorasse aut præterivisse. Montfauconus in Præfatione § 4 non dubitat dicere, in Operibus Chrysostomi nihil præstantius, nihil ad mores instituendos aptius esse Psalmorum Expositionibus. Et mox ibidem num. 2: Hæc vulgata fuit omnium opinio, has (Expositiones) inter præstantissima illius Opera censi. Id ipsum porro existimaturi sunt, quotquot exploraverint, quotquot attente legerint. Nam hic, omni superfluitate resecta, inventionis ipsius sancti Doctoris specimina passim reperias. Ea vero in re cæteris omnibus oratoribus, quotquot vel sacri vel profani fuerunt, antecellere deprehenditur, ut argumentum omni ex parte, singulari quodam inexpectatoque modo convertat, sic apto tamen, sic genuino, et ad rem, qua de agitur, accommodato, ut nihil supra. Ad disciplinam item morum hi Commentarii apprime idonei sunt, nullum ethices articulum hic non tractatum invenias: occasioneque sumpta ex Psalmorum argumentis, omne genus virtutum hic commendatur, vitia omnia exagitantur. Exemplis semper iisque frequentibus, et ad rem, quæ tractatur, aptatis, modo fugiendum peccatum, modo amplectendam virtutem esse suadetur. Hactenus Montfauconus de præstantia Operis.

473 Idem observat § 1 tantæ molis Opus esse, ut duos tomos bene spissos implere debuisset, si integrum ad nos pervenisset. Verum vix tertia pars Operis ad notitiam nostram pervenit, videlicet quinquaginta et octo Psalmorum expositio, atque absunt longissimorum Psalmorum Commentarii. Attamen præter expositionem Psalmorum illorum quinquaginta et octo, quos ibi lector enumeratos inveniet atque integre expositos, Sanctus etiam aliquot habet Homilias, videlicet in Psalmum III, cujus titulum exponit, (sed de hac aliqui dubitant, an sit Chrysostomi:) in principium Psalmi XLI, de qua egi num. 389, et duas Constantinopoli dictas in illud Psalmi XLVIII, Ne timueris, cum dives factus fuerit homo. Hisce aliam adjungit Montfauconus pag. 525, dictam in Sabbato hebdomadæ Sanctæ, sive in pervigilio Paschatis, in illud præcipue, Lauda anima mea Dominum Psalm. CXLV. Clarum non est, quo anno aut loco illa fuerit dicta; at Chrysostomo plane digna, et probabilius saltem Antiochiæ habita, quia num. 6 memorantur monachi in montibus

63

degentes.

AUCTORE
J. S.

multis laudibus ornata.

* pro ita ut
lege quod

E

F

non tota ad
nos pervenit.

AUCTORE
J. S.

degentes. Aliam quoque breviorē ibi subjungit editor pag. 535 in Psalmum L, sed ut dubium, et merito, cum videatur stylo differre a genuinis Chrysostomi Homiliis: multo enim brevius multa allegantur et attinguntur in Homilia illa, quam soleat Chrysostomus tractare materiam sibi propositam. Dat etiam Montfauconus pag. 539 breve procemium in librum Psalmorum; sed illud Chrysostomo abjudicat, prout multa alia in Psalmos exarata, quæ mox ut spuria subnectit.

Probabile est,
omnes Psalmos
a Sancto ex-
positos;

B

474 Porro dubitari potest, an Chrysostomus revera omnes Psalmos exposuerit. Etenim non tantum hoc tempore pars major desideratur; sed nec Photius plura habuisse videtur Chrysostomi scripta in Psalmos, quam nos modo habeamus, imo et pauciora habuit, ut colligitur ex ipsius verbis apud Montfauconum in Præfatione § 6. Existimat tamen Montfauconus ibidem, totum Psalterium a sancto Doctore Commentariis illustratum esse, eamque sententiam, saltem ut probabiliorem, sequendam existimo, Primum argumentum desumit laudatus editor ex ordine Psalmorum, quorum habemus Commentarios. Etenim novem consequenter Psalmorum expositio ad nos pervenit, a quarto videlicet usque ad duodecesimum item expositum; deinde rursum septem habemus continuis Commentario elucidatos a quadragesimo tertio usque ad quadragesimum nonum. Tertia series inchoatur a centesimo octavo, pergitque usque ad centesimum decimum septimum. Quarto demum, omisso Psalmo CXVIII omnium longissimo, reliquorum continuam usque ad finem habemus expositionem. Sic igitur in partes distractæ Expositiones in Psalmos ad nos usque devenerunt, ait Montfauconus, ita ut laciniae singulæ multos Psalmos habeant. Hincque jam conjicitur, etiamsi nullum aliud adesset ad rem probandam argumentum, totum Psalterium fuisse a Chrysostomo explanationibus illustratum: nam si delectu habito hos explanare, alios prætermittere voluisset, illæ series Psalmorum consequenter positorum non haberentur, sed alium hinc, alium inde, sumpsisset explanandum. Verisimilis admodum apparet hæc conjectura, præsertim cum omnium posteriorum Psalmorum habeamus Expositiones: neque enim invenimus, Chrysostomum unquam posteriorem alicujus libri sacri partem suscepisse explicandam, prætermissa parte priore: neque ullibi in his Commentariis insinuat Sanctus, aliquot solum Psalmos expositurum se, alios vero se prætermittere aut prætermisurum.

C

certumque est
aliquos saltem
excidisse.

475 Verisimile igitur est, Commentarios Psalmorum per partes fuisse editos, et in variis voluminibus; ex hisce vero partibus alias ad nos pervenisse, alias latere aut esse deperditas. Nam plura Chrysostomum in Psalmos edidisse, quam modo habemus, ipse quoque est testis. In Commentario Psalmi cXL pag. 427 affert initium Psalmi LXII, Deus Deus meus, ad te de luce vigilo, obiterque ex illo pauca ad propositum suum exponens, mox adjungit hæc verba: Sed ne eo, qui est præ manibus, relicto, alium obiter introducamus, transmissio auditore ad ea, quæ de illo dicta sunt, ad ea, quæ sunt nobis proposita, accedamus. Exposuerat igitur Psalmum LXII, illaque Expositio jam tum erat edita. Itaque certum est, has Expositiones editas esse per partes, et non omnes partes nobis innotuisse. Hisce argumentis aliquid ex Photio addit Montfauconus, ubi ille videtur dicere, se invenisse fragmentum Chrysostomi, interpretantis Psalmum LIX. At locus est minus clarus. Veruntamen vera apparet hæc Photii

observatio, etiam pro toto Psalterio: Unde animadvertere licet, etiamsi nos non invenerimus, divinum tamen illum Virum ipsum interpretatum esse. Hæc ille quidem de toto Psalterio verum esse existimo, cum ob rationes jam allegatas, tum quia videbimus Antiochiæ id præstare potuisse Sanctum: nam ibidem hosce scriptos, et ad concionem dictos esse Commentarios, modo ostendere incipiam.

476 Tillemontius Nota 107 dubitanter disserit de loco, ubi composita est Psalmorum expositio, magis tamen propendit in eam partem, ut Opus illud Antiochiæ adscribat. Hanc autem sententiam complectitur, et confirmat Montfauconus in Præfatione § 1. Sane non video, hac de re merito dubitari posse. Primo in Psalmum cx p. 271 ita loquitur sanctus Doctor: Multa autem videri possunt et privatim, et in domo, et in civitatibus facta miracula. Sed quæ sunt generalia, et omnibus manifesta et cognita, et quæ fiunt in unaquaque generatione, videamus. Quot Juliano imperante, qui omnes impietate superavit, dum oppugnaretur Ecclesia, facta sunt? quot Maximino? quot ante istos imperatores? Sed si vultis ea etiam, quæ in nostra generatione evenerunt, nempe cruces repente in vestimentis impressæ, Apollinis templum fulmine dejectum, sancti martyris Babylæ, qui in Daphne erat, translatio, et aperta adversus dæmonem victoria, quæstoris imperatoris pecuniæ inopinata mors, et admirabilis ipsius imperatoris cædes, ipsius, inquam, Juliani, qui omnes impietate vicerat, et avunculi illius interitus, vermium fontes, aliaque innumerabilia: fames, siccitas et sterilitas, aquarum penuria, quæ una cum eo civitates invasit, et alia ubique innumera. Ea quoque, quæ in Palæstina tunc evenerunt, cognovistis. Quando enim illud templum, divina sententia dirutum, rursus ædificare volebant Judæi (sub Juliano,) ignis, qui e fundamentis exsiliit, omnes abegit, et id testatur opus, quod mansit imperfectum.

477 Hæc omnia Antiochiæ, ubi pars magna contigerat, notissima erant, non ita Constantinopoli, ubi Daphnem, Apollinis ibi templum, S. Babylam, ejusque translationem plerique verisimiliter non noverant; ac certe minus noverant, quæ Juliano, ejus quæstori, et ipsius avunculo, item Juliano dicto, contigerant. Ea Antiochenis narraverat variis vicibus Chrysostomus, videlicet in libro de S. Babyla tom. II pag. 562 et seqq. In Homilia IV de Laudibus S. Pauli tom. II pag. 492 omnia etiam fere prosequitur, ac nominatim duorum obitum ita refert: Post quæ ipsius regis (Juliani) avunculus, qui profano attactu consecrata Deo vasa temeraverat, vermibus exesus interiit. Præpositus quoque regalis ærarii ob aliam, quam Ecclesiæ intulerat, injuriam medius repente diruptus est. Tunc etiam regionis nostræ fontes, qui prius flumina ipsa cursu inundante vincebant, subito in se resiliendo fugerunt, numquam hoc ante perpassi, nisi postquam loca illa rex sacrificiis ac victimis inquinavit. Mitto alia, quæ ibidem legi possunt: nam clarum est ex jam allegatis, Chrysostomum ea tam breviter non dicturum fuisse ad Constantinopolitanum populum, cui pleraque erant ignota; ideoque dicendum esse, ipsum in Expositione Psalmi cx loqui ad Antiochenos.

478 Aliud argumentum subjicit Montfauconus, his verbis conceptum: Nullum unquam tanti otii

D

Psalmos fuisse
Antiochiæ
expositos,

E

ex dictis in
Psalmum cx
ostenditur;

F

idque ex ipsa
Operis mole
confirmatur.

AUCTORE
J. S.

A otii Opus emisit Chrysostomus; Opus, inquam, magno labore concinnatum, quod vix posset duobus amplis voluminibus comprehendere, si quidem integrum ad nostram usque ætatem pervenisset. Quomodo autem potuit Constantinopoli tantum otium nancisci, ubi præter solitum concionandi officium, ... præter episcopales illas curas in præcipua illa et populosissima totius Orientis diœcesi, cui regendæ sanctus Antistes assiduo et infatigabili studio advigilabat; aliis etiam iisque gravissimis ex transverso accidentibus negotiis pene obrutus erat. Et quomodo potuerit sex annorum spatio inter tot tumultus atque curas hos tam amplos Commentarios, exploratis etiam veterum interpretationibus adornare? *Hoc argumentum nullam mihi relinquit dubitationem, modo aliam addamus observationem. Etenim potuisset quidem fortasse Chrysostomus illo tempore, quo fuit Constantinopoli, cum omnibus curis officii episcopalis conjungere Commentarios in Psalmos, eosque ibidem perficere, si alias Scripturas ibidem interpretari non esset aggressus. Verum exposuit ibi Acta Apostolorum, et quatuor S. Pauli Epistolas, ut suis locis ostendam. Homiliæ autem in hosce libros dictæ, si conjungantur cum aliis separatim assignandis, ita implebunt omnes episcopatus annos, ut non relinquendum sit spatium vacuum concionibus illis, quas in Psalmos habuit. Nam hæc, ut minimum, ducentæ fuerunt: at dubito, an multo plures quam ducentas Constantinopoli unquam habuerit; itaque assignabo plerasque, ut nullibi notabile spatium sit futurum vacuum, ita ut nec otium ibi fuerit exponendis Psalmis.*

Interpretationem Psalmorum ad populum fuisse dictam,

479 Tillemontius Nota 107 dubitat, an Psalmorum Expositiones ad concionem dixerit Chrysostomus, in eamque propendet opinionem, ut suspicetur scripto tantum commendatas, ut ab unoquoque legi possent. At conjecturam illam improbabilem egregie refellit Montfauconus § 2, ubi multos adducit locos, qui loquentem ad populum et non solum scribentem ostendunt Chrysostomum. Itaque, ne prolixior sim in re satis demonstrata, eo lectorem remitto, et pauca e multis huc transfero. Expositionem Psalmi VII sic orditur, pag. 49: Oporteret quidem Scripturarum et historiarum adeo accuratam habere cognitionem, ut longiore ad earum doctrinam oratione non egeremus. Sed quoniam alii quidem in rebus sæcularibus occupati, alii vero seipsos socordiae dedentes, ea non audiverunt, necesse est paulo longiori uti oratione, Psalmi argumentum explanantes: sed attendite diligenter. Quid longior oratio, nisi loquentem designat? Quid illud Non audiverunt, et Attendite, nisi auditores? Quid totus contextus nisi concionem? Ad Psalmum XLIII pag. 146 ter repetit vocem Audite. Psalmum XLIV expositurus, ita loqui incipit pag. 160: Vellem nunc adesse omnes Judæos et Gentiles, et hoc libro a Judæis accepto Psalmum ita legere. *Hæc sane scribentis non sunt, sed concionem alloquentis, librumque Psalmorum eidem ostendentis. Idem liquet ex verbis ibi sequentibus, quibus edicit, cur Judæos et Gentiles concioni adesse vellet, mox subjungens: Sed sive adsunt, sive non, nos nostro officio fungamur, et aggrediamur interpretationem.*

ex cæcis locis vincitur.

480 Idem rursum liquet ex verbis Sancti ad Psalmum XLIX pag. 228: Sed ea, quæso, quæ dicuntur, attendite etc. Rursum in Psalmum CIX pag. 249: Mentem tuam excita, arrectæ tibi sint aures: Judæos primum invadimus. *Psalm. cxxxvii*

Confitebor tibi Domine etc. pag. 405 sic exponere incipit: De hoc apud vos sæpe disserui. Quocirca eo prætermisso, veniemus ad id, quod est proximum. *Quid clarius dici potest, ut intelligamus loquentem? Etenim si Commentarios solum scripsisset, non iis scripsisset solis, apud quos sæpe disserterat, sed omnibus legere volentibus. Loquentem similiter indicant verba data num. 475 in Psalmum CXL, et recitata num. 476 in Psalmum CX. Mitto igitur sexcenta alia, quæ afferri possunt ad ostendendum, omnes Psalmorum Expositiones pro concione fuisse dictas. Attamen scrupulos Tillemontii breviter examinemus. Objicit hæc verba in Psalmum XLVII pag. 200: Ita etiam significavit Hebræus per dictionem, quam vestra causa adjecimus in lectione contextus: eaque credit legentibus potius scribi, quam dici audientibus. At contrarium est verum. Nam dicit, se vocem Hebraicam adjecisse in lectione contextus, id est, quando contextum exponendum prælegebat, prout factum videri potest pag. 199. Præterea, Hebraicam vocem se adjecisse non dicit in gratiam lectorum, sed præsentem alloquens, dicit, in gratiam vestram, ὑμῶν χάριν. Hæc itaque sunt populum alloquentis, non scribentis. Altera objectio est, quod aliquot Psalmorum Expositio brevior sit, quam ut integram faciat Homiliam; aliorum vero tam longa, ut unica vice dici non potuerit. Vera hæc sunt; sed nullam habent difficultatem: nam poterat facile, Psalmo brevi exposito, alium quoque aut illius partem explicare; longiorem vero per partes interpretari, uti fecit in exponendis reliquis sacrae Scripturae libris.*

481 Restat examinandum, quo fere tempore in Psalmos scripserit et dixerit Chrysostomus. Montfauconus § 3, considerata hujus Operis amplitudine, in eam ducitur conjecturam, ut suspicetur scriptum fuisse tempore diaconatus, antequam anno 386 presbyter erat ordinatus, et concionandi munus suscepit. Rationem hujus conjecturae exprimit his verbis: Magni certe otii Opus fuit diuturnique laboris. Otii autem parum habuit Chrysostomus ab eo tempore, quo cœpit concionari, perque annos duodecim concionatus est: et numquam ab hoc officio destitit; sæpe etiam cum morbis conflictatus. *Hæc lubens ut vera admittam, sed aliam prorsus conclusionem formabo. Per annos fere duodecim Antiochiæ concionatus est Chrysostomus. Necesse igitur est, ut materiam populo prædicandam annis fere duodecim etiam præparaverit. Parum toto illo tempore otii habuit ad alia agenda, multum ad Homilias concinnandas, et præparandas, quæ diceret ad concionem. Porro enumeratione Operum Chrysostomi non potui implere nisi annos circiter novem, et ne hos quidem ita, ut subinde spatium non relinquatur vacuum, vel quia Sanctus subinde ægrotavit, vel quia non pauca ex Homiliis singularibus exciderunt. Itaque ut annorum fere duodecim conciones habeamus, Expositiones Psalmorum reliquis oportet adjungere: nam illis duos facile et fortasse tres annos impendere potuit.*

482 Accipe, lector studiose, brevi compendio totum cursum Antiochiæ prædicationis. Anno 386 aliqua ex Isaia et ex principio Geneseos exposuit, contra Anomæos et Judæos acriter disputavit, aliasque plures habuit Homilias particulares. Anno 387 de rebus moralibus et contra Anomæos initio dixit, in Quadragesima Homilias occasione seditionis Antiochenæ habitas post Pascha varios ac nominatim de Anna et Davide sermones habuit, deinde etiam contra Judæos disceptavit.

Non in diaconatu, sed in presbyteratu,

in quo tempus non defuit,

AUCTORE
J. S.

ceptavit. Anno 388 in Quadragesima Genesim exponere cepit, interruptamque multis aliis Homiliis Genesios expositionem finivit eodem anno. Secuta videtur interpretatio Evangelii Joannis, cui fere assignamus annum 389, quemadmodum Homiliis in Matthæum tribuimus annum 390. Ne quis vero dicat, singula Evangelia uno anno explicari non potuisse, videat Homilias in Genesim cum intermediis, quæ numero superant Homilias in Matthæum aut in Joannem, octo circiter mensium spatio dictas. Attamen credamus, Expositionem Matthæi protractam esse usque ad medium, imo etiam usque ad finem anni 391; vel sic tempus abundans fuerit Chrysostomo ad interpretationem Psalmorum præparandam et dicendam. Nam supererunt sex anni, quos dividere possumus ita, ut tres circiter attribuamus ducentis fere Homiliis, quas (si Commentarium in Epistolam ad Galatas dividamus) dixit in decem ante recensitas Pauli Epistolas; alios fere tres expositioni Psalmorum datos credamus. Ita ut cumque implebimus duodecim Antiochenæ prædicationis annos. Neque illi anni tam erunt pleni, ut aliquot Homiliæ separatæ, quæ etiamnum sunt enumerandæ, facile addi non possint.

B
posterioribus
annis Psalmi
sunt expositi.

483 Ceterum, si de tempore inchoatæ et finitæ Psalmorum Expositionis conjecturam facere licet, atque observationem num. 422 datam de stylo Chrysostomi a concionatorio semper magis magisque recedentis et ad stylum meri interpretis paulatim accedentis; necesse est, dicamus, interpretationem Psalmorum inter ultima Opera Antiochena habendam, figendamque non modo post exposita Joannis et Matthæi Evangelia, sed etiam post decem S. Pauli Epistolas Antiochiæ elucidatas. Hoc pacto inchoari potuit anno 394 aut 395 et perfici anno 397, qui postremus est prædicationis Antiochenæ. Assignato tempori optime congruit querela Chrysostomi de infidelitate Barbarorum, de quibus in Psalmum CXIX pag. 331 ita loquitur: Hic autem mihi videtur (David in Psalmo) subindicare Barbaros. Et ideo alius quoque interpres hoc significans dicebat: « Li-
« hera animam meam a labio mendaci. » Talia enim sunt verba, tales doli, et tales insidiæ, plena omnia fraude et maximo scelere. Sic, inquam, merito de Gothis loqui poterat Chrysostomus anno 396 aut 397. Nam Gothis frequenter victis pacem dederat Theodosius Magnus. At, eo defuncto, Alaricus Gothorum rex, qui postea Romanam cepit, anno 395 et 396 Thraciam, Macedoniam, Thessaliam et Græciam misere devastavit.

§ XXXII. Ultimum Opus Antiochenum verisimiliter est Expositio Isaiaë usque ad medium caput viii, quæ ad populum dicta videtur.

Verisimile est,
imperfectum
Isaiaë exposi-
tionem Antio-
chia factam,

Quandoquidem constat, Chrysostomum nihil tale cogitantem Antiochia discessisse, aut vi potius et dolo inde abductum esse; dubitare vix possumus, quin egregius Interpres Opus aliquod abruptum coactus sit, illudque aut imperfectum relinquere, aut perficere Constantinopoli. Hac de

causa credere nequeo, Expositionem Psalmorum, quæ tota Antiochia videtur perfecta, extremam esse lucubrationem Antiochenam Chrysostomi; sed alterius libri sacræ Scripturæ interpretationem, absolutis Psalmis, ab eodem susceptam existimo, et discessu inopinato abruptam. Talis mihi sane apparet laudatissima Expositio Isaiaë Prophetæ, quæ imperfecta mansit, perductaque est solum usque ad medium fere capitis octavi. Ipsa Operis imperfectio in hanc conjecturam præcipue me impellit: nam sic intelligimus, cur non fuerit perfectum, videlicet quia Chrysostomus non poterat amplius dicere ad Antiochenos, quos a facilioribus Scripturæ libris paulatim perduxerat ad obscuriores; nec existimabat expedire, ut ad Constantinopolitanos ab initio diceret continuas in sacros libros Homilias, nedum ut ordiretur ab obscurioribus. Altera ratio petitur ex stylo, qui merum fere interpretem refert, ita ut Tillemontius art. 32 velit, Commentarium esse scriptum legentibus, et nunquam dictum ad populum.

485 Montfauconus quoque tom. VI, ubi hoc Opus imperfectum in Isaiaem edidit, in Præfatione § 1 Tillemontio assentitur, multam tamen indicans dubitationem. Labet aliqua ipsius verba huc transferre. Hic Commentarius, inquit, non modo interpretatus, sed etiam inter præstantissima computandus, si stylum spectes, si orandi genus, si ethica præcepta et morum institutionem. Quæritur primo, num hæc umquam concionando dixerit Chrysostomus, an vero sibi tantum scripserit, atque in scriniis servarit. Et mox respondet: Primam questionem, num videlicet hæc præsentem populo concionando protulerit, solve, non ita facile est. Certe non paucis in locis populum alloqui videtur, id quod animadvertere est per totum secundum caput, et in tertio quoque capite. Tum affert duos locos, qui id clare non evincunt, subditque: Alia bene multa occurrunt in hoc Commentario, quæ concionantem Chrysostomum exhibere videntur.

dictamque ad
populum, licet
Tillemontius

486 Vix tamen putaverim hæc, ut hodie jacent, in cœtu populi dicta umquam fuisse: nullum enim in toto Commentario procemium comparet, qualia solet adhibere Chrysostomus, orationis faciendæ et ornandæ auctor locupletissimus; nullus epilogus, nulla in fine moralis exhortatio, Christi vel Trinitatis laude terminata: qui mos tamen perpetuus est Chrysostomi in concionibus, Imo vero, etsi multa sint, quæ concionanti et cœtum alloquenti competere videantur, etsi multa afferantur ex Scriptura, quæ ad persuadendum maxime valeant, hic tamen non habentur tales ἀποστολῆς, quales conspiciamus in Expositionibus in Psalmos. Quamobrem difficile crediderim, hæc in cœtu populi vel dicta vel lecta fuisse. Hactenus Montfauconus, cujus sententiæ me assensurum credidi, imo jam aliqua scripseram ad illam opinionem confirmandam, figendumque tempore diaconatus Commentarium in Isaiaem. Verum contraria sententia longe probabilior demum mihi apparet, quia concionantem Chrysostomum in illo Opere multis locis clare deprehendo, nullibi vero se convertentem ad lectorem agnosco.

E

et Montfauconus
solum
scriptum cre-
dant:

487 Hoc paulo pluribus ostendere placet, quia ab hac quæstione pendet etiam tempus compositi Commentarii: nisi enim dictum crederem ad populum, non existimarem scriptum in fine presbyteratus. Accipe igitur, studiosè lector, rationes sententiæ meæ. Primo in toto Commentario, diligenter hunc in finem relecto, nullam invenire potui sententiam, nullam periodum, ac ne vocem quidem

F

nam Sanctus
in eo passim

A *quidem unicam, qua apte non potuit uti interpres coram multitudine congregata; nihil quoque reperio, quod scribentem potius indicet quam loquentem. Verisimile igitur est, non minus hunc Commentarium fuisse pro concione dictum, quam reliquas Chrysostomi sacrae Scripturae interpretationes. Secundo Interpres ubique sermonem dirigit ad populum, videturque ubique praesentes alloqui, neque modo in expositione capitis secundi et tertii, sed ab initio usque ad finem. Pauca asseram e multis ad id ostendendum. Haec clariora erunt iis, qui Opera ante presbyteratum scripta attente legerint. In caput I ait pag. 16: Ut discas, qualiscumque sit ira Dei et vindicta, eam non in malum, et ut poenae inferantur, solum infligi, sed ut ii, qui puniuntur, ad meliorem frugem revocentur... Non ergo cum castigamur, sed cum peccamus, nos dolere par est. Rursum inferius: Illud vero nobis non parum utile erit, cum Judaei a nobis petent vocis EMMANUEL interpretationem: Esaias namque dixit Christum sic vocandum fore, et tamen numquam sic vocatus est. Respondeamus ipsis etc. Haec omnia sunt alloquentis populum.*

populum allo-
quitur

B *Domum Dei Jacob, ne turberis, dilecte; etenim Unigenitus Dei filius, Deus Jacob erat. Mox ibidem: Quod autem haec non captiose dicamus, quae dicta sunt, vel impudentioribus fidem facere possunt. Rursus ibidem: At haec Judaei supra modum impudentes ne hiscere quidem poterunt. Deinde pag. 27: Quod si Judaei de talibus accusantur, quam nos veniam consequemur, quam defensionem, qui post tantam gratiam et ineffabilem honorem, spemque immortalem, in parem, quam illi, decidimus inopiam? Multi namque jam sunt, qui hoc morbo laborant etc. Similia sunt haec pag. 46: Si igitur Judaeae mulieres ob talem ornatum tantas subiere poenas,... an non perspicuum est, nos graviora passuros esse, qui in eadem peccata incidimus? Cur utroque loco Sanctus dicit nos, licet primo agat de auguriis, secundo de ornatu nimio mulierum, in quae peccata certo non incidebat? Induit personam auditorum, ut reprehensionis acerbitatem tollat, ut alias frequentissime facere solet. Eodem modo rursum loquitur pag. 47: Cum igitur eadem scelera admittimus, quae admiserunt illi, qui supplicio affecti sunt, nec eadem, quae illi patimur, ne confidamus, sed magis timeamus... In hisce porro non sine causa sum immoratus; sed quia noxius ille morbus in hominum aedes ingressus est ob mulierum mollietatem, amor videlicet ornamentorum etc.*

tumquam
praesentem:

489 *Manifeste auditores alloquitur pag. 51 his verbis: Scitis igitur alios Scripturae libros multis hodieque ne de nomine quidem notos esse: Psalmorum autem Opus omnes in ore ferre. Pag. 56: Et quid miraris, si iniquitas terrae fertilitatem obtundat hominumque fecunditatem, quando etiam propter nos corruptibilis facta est? Rursum pag. 65: Et ut discas, rem non conjectura tantum niti, sed hunc illi morem fuisse, ex alio quoque propheta id palam facere tentabo.... Verum haec studiosis relinquentes; ut colligant et apponant, et utriusque prophetiae consonantiam addiscant, uti jam dixi, eam, quam nobis proposuimus, jam accurate tractemus, pro virili nostro singulas dictiones expendentes. Ita enim et nobis et vobis dilucidiora erunt ea, quae dicta sunt. Nescio, an quid clarius afferri possit, ut in-*

telligamus Sanctum loqui ad multitudinem. Ita pag. 85 petit, ut attentus sit auditor, Haec porro omnia, inquiens, in sequentibus subindicavit. Animum autem adhibe. At vereor, ne tædium pariam, si omnia accumulare voluero. Quare multa id genus alia praetermitto.

490 *Verum alio argumento nunc ostendam, diu post diaconatum Chrysostomi compositum esse hunc Commentarium. Expositionem capitis septimi pag. 73 orditur hoc modo: Id quod saepe dixi, id et nunc dicam, prophetias olim non ideo emissas fuisse solum, ut Judaei futura discerent, sed ut edocti lucrum inde perciperent etc. Haec verba ostendunt, Chrysostomum diu concionatum esse, antequam haec proferret: loquitur enim de dictis in concione. Atqui concionatus non est ante presbyteratum. Diu igitur erat presbyter, quando hunc composuit Commentarium. Rursum pag. 81 et 82 ita loquitur: Prophetia erat id, quod dicebatur, et sub umbra annuntiari debebat, ut saepe dixi, ob ingratum audientium animum, ne omnia clare discentes, libros omnes comburerunt. Hoc autem non modo dixit, sed etiam probavit in Homilia I de Prophetarum obscuritate tom. VI p. 174 et seqq. Idem probatur ex iis, quae habet in cap. VI pag. 63 et seqq., si conferantur cum quatuor Homiliis de Ozia et Seraphim, quas dixit primo presbyteratus anno, ut ostendi § 22. Etenim de Ozia ejusque peccato in tribus disseruit Homiliis, ut rationem redderet, cur a morte ejus tempus propheta indicaret. At in hoc Commentario breviter tantum eadem asserit, utpote antea abunde disputata. Contra in ultima ex illis Homiliis, praetermittit in expositione verborum Isaiae VI, Vidi Dominum sedentem super solium, qualis fuerit visio, cur videatur sedens, cur super solium. De hisce vero omnibus eleganter ac erudite hic disserit. At non omisisset, opinor, Chrysostomus de iis in laudata Homilia ad populum loqui, si jam in diaconatu compositus fuisset iste Commentarius.*

491 *Argumenta, quibus Tillemontius art. 32 et Montfauconus in Praefatione § I usi sunt, ut ostenderent, Commentarium in Isaiam scriptum fuisse, non dictum, non sunt magni momenti. Nullum, inquit Montfauconus, in toto Commentario aliquis Homiliae proemium comparet,... nullus epilogus, nulla in fine moralis exhortatio, Christi vel Trinitatis laude terminata. Respondeo, proemio item carere Homilia plerasque Chrysostomi in Matthaeum, in Epistolas S. Pauli, in Acta Apostolorum, et vel maxime Expositiones Psalmorum: nam Homiliae istae passim inchoantur ab interpretatione loci sacrae Scripturae, ad quem in praecedenti Homilia Sanctus pervenerat. Itaque proemia non sunt necessaria, ut credamus, Isaiam in publica concione a Chrysostomo expositum. Quod spectat ad epilogum, exhortationemque in fine, illa similiter non observantur in Commentario in Psalmos et in Epistolam ad Galatas, ita ut nequeat dici, nisi ex conjectura, ubi loqui coeperit, ubi sermoni finem imposuerit Chrysostomus. Haec autem contigisse videntur, quia editor divisiones Homiliarum, ac laudationes Christi ac sanctissimae Trinitatis, tamquam non necessarias lectoribus, videtur abscidisse, ut continua interpretatio appareret clarius. Si quid valet illud ex epologo argumentum Montfauconi, valet etiam in Expositionibus Psalmorum, quas tamen coram populo dictas credit.*

492 *At, inquit laudatus editor, Hic tamen non habentur tales apostrophae ad auditores, quales conspicimus in Expositionibus in Psalmos. Fateor,*

AUCTORE
J. S.

diu post dia-
conatum com-
positus hic
commentarius.

E

Respondetur

F

ad objectiones
Montfauconi

AUCTORE
J. S.

teor, prolixiores subinde sermones morales ad populum reperiri in Psalmorum Explicatione, quam in hoc Commentario. At nec ibi perpetuo tum prolixæ sunt: neque hic desunt observationes morales satis longæ ad populum erudiendum. Quare illa differentia admodum exigua est: et parum evinceret, etiamsi esset major; nam Chrysostomus methodum concionandi et interpretandi frequenter variavit. In Orationibus contra Judæos vix alia miscet documenta moralia, quam ut ab iis caveant Christiani, et eorum ritus aversantur. Ad refutandos autem et confundendos Judæos opportuna admodum erat Isaia expositio. Itaque mirandum non est, si hic brevior est in adhortando, præsertim cum per totum decursum moralia admisceat. Sic in Joannem, ubi hæreticos frequentissime impugnât, brevior solet esse in moralibus, longior in Matthæum. Itaque vim non habent datæ objectiones contra argumenta a nobis producta, quæ et loquentem arguunt, interpretem, idque facientem diu post diaconatum.

Verba vero a
Tillemontio
allata nostræ
potius

B

493 Tillemontius assumit verba, quæ de pace imperii Romani leguntur pag. 25. Quod si alicubi nunc bella gerantur, ea procul sunt et in extremis imperii Romani limitibus, non per singulas urbes et regiones, ut olim. Tunc enim, ut jam dixi, vel in una gente innumeræ sæpe seditiones oriebantur, et diversa bella. Nunc autem quantum terræ spatium sol respicit a Tigride usque ad Britannicas insulas, ipsa tota, et cum illa Africa, Egyptus, et gens Palæstinorum, imo quodeumque Romano imperio subjacet, in pace degit. Hæc Chrysostomi temporibus, maxime ante annum 377, convenire dicit Tillemontius, indeque suspicatur, Opus esse compositum aut in solitudine aut in diaconatu. Verum similibus conjecturis deceptum aliquoties Tillemontium jam vidimus. Degebat anno 377 in solitudine Chrysostomus, poteratque ea de imperio Romano dicere, non nego. At tam juvenis de Isaia interpretando non cogitabat, opinor. Certe non poterat dicere, Quod sæpe dixi, id et nunc dicam, et Ut sæpe dixi etc.; acsi jam tum rationes de prophetiis earumque obscuritate frequenter allegasset. Post annum 377 minus magnifice de imperio Romano locutus fuisset Chrysostomus ob Gothicum bellum, clademque Valentis anno 378 acceptam, præsertim cum anno 383 secuta sit tyrannis Maximi et cædes Gratiani. Hinc modo multum diverso de statu imperii Romani locutus est Chrysostomus tom. I pag. 344 in Opusculo ad Viduam juniorem, quod scripsit in diaconatu.

C

favent senten-
tiæ: altera
ejusdem ob-
jectio inepta.

494 Verum allegata verba optime congruunt anno 397, cui nos Commentarium innectimus: nam relevata erat imperii Romani gloria multis Theodosii victoriis, et eo anno nullum in imperio Romano bellum gestum invenio. Cumque annis 395 et 396 Hunni et Gothi aliquot provincias vastassent, recte subjungit Chrysostomus, permisisse ad castigationem ignavorum Christum, ut Barbarorum adhuc incursiones essent. Verum, subdit Tillemontius, non videtur tantum otii habuisse Chrysostomus, postquam creatus est presbyter, ut tantum Opus fuisset aggressus. Inepta rursum observatio. Nam, si Genesim, si Evangelia Joannis et Matthæi, si plerasque Pauli Epistolas, si demum maximum Psalmorum librum suscepit exponendum, cur, iis absolutis, Isaiam non æque aggressus esset exponere, idque otii defectu? Objectio verisimilis esset, si Interpretatio esset suscepta præter conciones ordinarias. Verum cum ostenderim, ad populum quoque dictum esse

hunc Commentarium, non est amplius de otio querendum.

D

§ XXXIII. Homiliæ aliæ incerto tempore Antiochiæ habitæ, aliquæ etiam loci incerti.

Tandem pervenimus ad finem annorum duodecim, quibus populum Antiochenum studiosissime erudit Chrysostomus. Attamen necdum omnes enumeravimus Homiliæ ipsius Antiochenas; sed restat breve spicilegium, ut etiam recensamus Homiliæ aliquot hactenus indictas, quia notis certi temporis sunt destitutæ. Agmen hic merito ducent Homiliæ septem, de laudibus S. Pauli, quas apud Montfauconum habemus tom. II pag. 476 et seqq. Quartam ex hisce Antiochiæ dictam esse, clare indicant verba ex illa num. 477 data, aliæque ibidem pag. 492 et 493 legenda. Has septem Homiliæ ex Græcis Latinas fecit Anianus Pelagianus, quod crederet, in iis reperiri aliquod subsidium hæresi Pelagianæ contra Augustinum aliosque Catholicæ fidei defensores. Verum S. Augustinus, suo loco laudandus, eorum inutiles conatus irrisit, ostenditque Chrysostomum æque hæresi Pelagianæ contrarium, ac alios sanctos Patres.

Homiliæ septem de laudibus S. Pauli,

E

496 Montfauconus in Admonitione prævia, ut certum tradit, has omnes septem conciones Antiochiæ habitas fuisse. Attamen non video, id certis argumentis evinci posse. Omnes Antiochiæ sunt dictæ, si dictæ sunt consequenter. Hoc quidem verisimile est, quia mira est in singulis argumenti varietas: nam in omnibus eundem laudat Sanctum, in singulis diversam adducit laudum materiam. Hæc tanta argumenti diversitas forte non reperiretur, si diversis essent habitæ temporibus, et maxime si earum pars dicta esset Constantino-poli. Quare probabile est, omnes consequenter Antiochiæ habitas. De anno nihil est certum: neque assentior Montfaucono, credenti unam ex illis dictam esse ante Homiliam in Kalendas, ut dictum est num. 281.

verisimiliter Antiochiæ dictæ.

497 Homiliæ de Pœnitentia novem edidit Montfauconus tom. II pag. 279 et seqq.; ex hisce vero sex priores certo attribuit Chrysostomo, posteriores tres inter genuinas quidem edidit; sed cum qualicumque dubio ob minorem styli elegantiam: alii etiam ediderunt plures hoc titulo; sed non omnes videntur Chrysostomi. Porro Montfauconus credit, plerasque dictas esse Antiochiæ; sed fatetur, se certa non invenire indicia, quo ordine fuerint pronuntiata, nisi quod tertia secundam statim sit secuta. Hoc certum videtur, quia secunda varia docet pœnitentiæ genera, eaque ut nuperrime dicta repetuntur in tertia pag. 295. Verum has duas præcessit alia de Pœnitentia generatim dicta, eaque mihi videtur esse, quæ quinta est apud Montfauconum pag. 309, ubi sic inchoatur: Læta nobis hodie ac festiva celebritas, solitoque illustrior cœtus. Quænam ergo causa? Jejunii præclarum opus hoc esse novi, jejunii non præsentis, sed expectati. Hanc autem ante prædictas duas esse habitam, existimo hac de causa. Laudat hic Sanctus jejunium ac pœnitentiam generatim, ut diabolo terribilia ac Deo grata, vimque pœnitentiæ ostendit exemplo Petri, et maxime

Homiliæ de Pœnitentia, ex quibus aliquæ invicem secutæ,

F

AUCTORE
J. S.

A *xime Ninivitarum. Huc igitur videtur respexisse, dum secundam exorsus est hoc modo pag. 287: Vidistis superiori Dominica pugnam et victoriam; pugnam quidem diaboli, victoriam autem Christi? Vidistis, ut poenitentia laudaretur, et diabolus plagam non ferret, sed trepidaret et horreret.*

partim saltem
in Quadrage-
simu,

498 Itaque verisimile est, has tres consequenter Antiochiæ dictas, ibique secutam quartam, in qua circa initium pag. 302 Sanctus ita loquitur: Hac quarta jam die ad poenitentiae modum hunc pascimus gregem, neque vel hodie digredi paramus. Postrema verba insinuant, necdum voluisse Sanctum Homilias de poenitentia abrumperere, ita ut sexta Montfauconi pag. 316 edita, post quatuor laudatas secuta esse possit, maxime cum dicta sit post mediam Quadragesimam, ut liquet pag. 317. Sane si consideramus argumenta quinque jam dictarum Homiliarum de Poenitentia, invicem aptissime sequuntur, videnturque habitae Dominicis Quadragesimæ, ita ut prima sit dicta Dominica, quæ Quadragesimam præcedit. Hoc etiam conforme est consuetudini Chrysostomi, qui solebat diebus Dominicis Quadragesimæ plerumque, intermissa tantisper subtili Scripturarum expositione, faciliora tractare ad mores instituendos. Nolim tamen dictam conjecturam ut omnino certam dare, nec quidquam certi de anno statuere. Id solum addo, in singulis fere reperiri certa aut probabilia indicia, quod dictæ sint Antiochiæ.

et Antiochia
sunt habitæ,
amisque po-
tius prioribus

499 In quinta, quæ nobis prima, sub finem pag. 316, ait Orator: Quare necesse est dicendi finem facere: nam cupio patris (id est, Flaviani episcopi) audire vocem. Quoniam ipsi quidem quasi pastorales pueri subtili calamo sibilamus, veluti sub quercu aut fago quadam ad umbram sacrorum horum sedentes. Hic autem veluti musici optimus, auream citharam modulatus, sonorum concentu universum excitat theatrum. Ex his certum est, Homiliam esse Antiochiæ dictam: verbaque allata optime congruunt primo predicationis anno 386, quo tam verecunde agere solebat Chrysostomus. Tertia, quæ secundam certe secuta est, Antiochiæ item habitæ est, ut colligitur ex his verbis pag. 294: Is enim laudum est cumulus civitati nostræ, non tumultum et suburbia, non domos deauratis trabibus et triclina, sed diligentem populum habere atque excitatum. Etenim de Constantinopoli si locutus esset, aulam, senatum, aliaque plura afferre poterat. Præterea anno primo rursum optime quadrant allegata verba: nam initio predicationis multus erat in laudanda populi diligentia. In quarta non invenio indicia tam clara, utrum Antiochiæ, an Constantinopoli dicta sit.

quam posterioribus.

500 Tillemontius art. 37 Antiochiæ habitam credit anno 396, quia pag. 304 hæc dicuntur: Quandoquidem et nos cum exagitabamur vexati fame, peste, grandine, siccitate, incendiis, hostium incursu, nonne quotidie ecclesia multitudine convenientium angustabatur? Humorum, a quibus anno 395 vexatus est Oriens, incursiones designari credidit Tillemontius. Verum sæpe fallunt ejusmodi conjecturæ, et bellum quoque fuit in Oriente anno 385, ut refert ipse Tillemontius in Theodosio I art. 14. Non satis notæ sunt calamitates singulorum annorum ad argumentum ex iis formandum, quod sit satis certum. Itaque nolui aliquid certi statuere, neque de ordine, neque de tempore hujus Homiliæ III imo ne de loco quidem: non quarta illa dicta esse

potest post tres alias de Poenitentia, et æque Constantinopoli ac Antiochiæ, quemadmodum et prima Montfauconi et sexta. Quare de hisce nihil addo, nisi primam fuisse dictam, postquam Sanctus ægrotaverat, eaque de causa aliquo tempore ruri degerat. Fateor, et hanc posse figi ante secundam, et sic quatuor priores Montfauconi consequenter dictas esse posse; sed incertum id esse fatetur ipse Montfauconus, et secunda magis videtur locanda post quintam, quæ certo dicta, quando Chrysostomus necdum diu prædicaverat.

501 Tomus secundus offert alias non paucas Homilias necdum memoratas. De duabus in Proditionem Judæ dictis jam memini num. 404, ubi et alias duas attigi ibidem pag. 403 sequentes de Cruce et Latrone. De his breviter dico, tam similes esse, ut una potius sit leviter mutata. Existimo priorem Antiochiæ, secundamque, sive priorem parum mutatam et auctam Constantinopoli dictam esse. Alia ibi habetur pag. 397, dicta de Cœmeterio et cruce, quæ extra urbem habitæ est, in Martyrio, sive in aliqua martyrum ecclesia. Post hanc non totis viginti diebus secuta est Oratio panegyrica de Sanctis martyribus Bernice et Prosdoce virginibus, et Domnina matre earum, hoc titulo edita tom. II pag. 634. Etenim hanc ita orditur Sanctus: Nondum elapsi sunt dies viginti, ex quo memoriam Crucis celebravimus, et ecce martyrum memoriam celebramus. Tunc dicebam: « Contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit » etc.

Homilia de
Cœmeterio et
de Cruce quam
secuta est

502 Hæc verba indicant Homiliam de Cœmeterio et cruce, in qua num. 2 de istis disseruit. Itaque, cum laudatæ Martyres Antiochiæ celebrarentur, ambæ Homiliæ eodem anno ibidem sunt dictæ, prior die Veneris sancto, ut modo loquimur, sive in festivitate Passi Domini, ut ex ipsa clarum est; altera duabus circiter hebdomadis post Pascha. Tillemontius Nota 34 ambas retulit ad annum 392, quia credidit S. Dominam ejusque filias Antiochiæ cultas fuisse die 14 Aprilis, eique facile assensus est Montfauconus. Verum Antiocheno non videtur, quæ illo die in Martyrologiis reperitur Domnina; ideoque dies æque ac annus incertus est. De Domnina ejusque filiabus accuratius apud nos agi poterit ad 4 Octobris. Alia brevior Homilia item Antiochena sequitur de iisdem Martyribus pag. 646.

altera de Ber-
nice, Prosdoce
et Domnina:
de hisce etiam
alia:

503 Antiochenam quoque agnoscimus Homiliam in festo Ascensionis Domini dictam extra civitatem, cui pag. 447 præfixus est hic titulus: In Ascensionem Domini nostri Jesu Christi Sermo, recitatus in martyrio Romanesiæ, ubi martyrum corpora sub pavimento prope cadavera hæreticorum condita, ablata fuerunt, et editiore loco separatim sepulta. Vel sola mentio episcopi, qui martyrum corpora, ut dicitur pag. 448, seorsum in puro mundoque loco collocavit, sufficit, ut intelligamus, prope Antiochiam fuisse habitam Homiliam. Idem probari potest ex initio: sed annus inde erui nequit, secundum mox dicta. Porro sequuntur ibidem pag. 457 duæ Homiliæ de sancta Pentecoste, de quibus, uti et de prædicta, ante breviter memini. At non invenio indicia satis certa loci, in quo illæ sunt dictæ.

aliquæ jam
ante memo-
rata.

F

504 Homilias panegyricas de Sanctis Antiochiæ dictas, præter enumeratas antea, habemus tom. II sequentes. Gemina de S. Pelagia virgine Antiochena et martyre, de qua apud nos ad 9 Junii actum est, ubi et utraque data, impressa est pag. 585 et seqq. Mox pag. 592 sequitur Homilia de S. Ignatio episcopo Antiocheno et martyre;

Homilia plu-
res de Sanctis.

AUCTORE
J. S.

martyre; in qua circa initium dicitur: Nuper puella plane adolescens et virgo, beata martyr Pelagia, magna cum lætitia convivium nobis exhibuit: hodie celebritatem illius beatus hic ac generosus martyr Ignatius vicissim excepit. Hæc igitur dicta est post aliquam de S. Pelagia, sed anno incerto. Acta S. Ignatii apud nos data et elucidata sunt ad diem 1 Februarii. De S. Eustathio episcopo item Antiocheno similiter disseruerunt Majores nostri ad 16 Julii. Hunc quoque Chrysostomus celebravit Antiochiæ anno incerto panegyrica Oratione, quæ edita est pag. 603.

inter has
Sancto
attribuenda
est utraque de
S. Romano.

505 *Mox ibi subjungitur Laudatio S. Romani martyris Antiocheni gemina pag. 611. Harum alterutra verisimiliter dicta est paucis diebus post Homiliam de S. Eustathio. Certe utrumque Sanctum laudavit Chrysostomus, ut mox videbimus. Verum observat Montfauconus in secunda de S. Romano non perspicui styli Chrysostomi, idemque observaverat Tillemontius art. 137. Fateor illius Homiliæ styli magis videri turgidum, quam soleat esse styli Chrysostomi. Attamen verba sub finem pag. 622 Chrysostomum utrumque insinuant. Voluissem equidem, inquit, in hujus martyris argumento exsultantem orationem ad finem usque deducere: at justis spatii tempus advenit, et ut sileamus hortatur: nam... necessaria sunt patris documenta, ut dicta illa perficiantur. Hæc sane insinuant Flaviani præsentem et concionaturum. Invenire autem nequeo, alium presbyterum sub Flaviano concionatum esse, quamdiu illud munus obivit Chrysostomus. Magis igitur credo, ipsius revera esse Homiliam: neque enim dictio multum differt a stylo aliarum quarundam Chrysostomi Orationum in Sanctos. Neque mirandum est, si junior Chrysostomus in laudationibus aliquando styli plusculum elevaverit.*

Homilia in
verba Jeremiæ:
Domine non
est etc.

506 *Post Homilias de S. Eustathio et de S. Romano secuta est alia, tom. VI pag. 457 impressa, in verba Jeremiæ cap. x, 23, Domine non est in homine via ejus etc., quibus abutebantur hæretici, et nominatim Manichæi, ad oppugnandum liberum hominis arbitrium. Nam ibi pag. 158 Chrysostomus rationes allegat, cur modo faciliora tractet, modo difficiliora, eaque occasiones tres Homilias isti prævias sic enumerat: Propterea nuper, cum de Petro et Paulo disseruimus, et de exorta inter ipsos Antiochiæ controversia; pugnamque illam, quæ inter eos esse videbatur, pace quavis utiliore vobis ostendissemus, cumque ad præruptam et asperam vos illam viam deduxissemus; quoniam defatigatos vidimus, sequenti die ad aliud argumentum vos traduximus, dum beati Eustathii præconia narravimus, et post illum generosi martyris Romani laudes percurrimus, cum illustrius nobis factum est theatrum amplior applausus, ac major strepitus acclamantium. Ex hisce quatuor Homiliarum sequelam habemus. De prima egi num. 458 occasione Epistolæ ad Galatas, in qua narratur illa Principum Apostolorum controversia. Hic solum de omnibus addo, certo Antiochenas esse, nec mihi dubium apparere, quin dictæ sint aliquo ex prioribus Antiochenæ prædicationis annis, quando solebat Chrysostomus ita transire ab una materia ad alteram, atque auditoribus familiariter consilii sui rationes reddere, prout etiam facit in Homilia de Petro et Paulo, ubi et peregrinationis suæ cum Flaviano episcopo meminit pag. 36: nam omnia illa non solent reperiri in Homiliis posteriorum annorum.*

507 *Redeo ad tomum secundum, ubi pag. 622 et seqq. tres habentur Homiliæ de Sanctis Machabæis. Harum duas priores duobus consequentibus diebus Antiochiæ habuit Chrysostomus. In prima fere sola laudatur Machabæorum mater, ut Sanctus ipse observat in secunda pag. 628 his verbis: Heri siquidem in solius matris laudes sermonem totum impendimus. Cur tam brevis sit Homilia, pag. 631 innuit hoc modo: Sed jam tempus est, ut finem dicendi faciamus, quo pluribus illi laudibus a communi doctore (Flaviano) cumulentur. Mentio illa Flaviani concionaturum non modo Antiochiam indicat, sed etiam, verisimillime annum aliquem ex prioribus concionantis Chrysostomi: neque enim ullibi invenio mentionem dicturi ad populum Flaviani, nisi in Homiliis, quæ ad annos priores videntur pertinere. Tertia de Machabæis Homilia ob nimiam breviter, et qualemcumque styli differentiam, ut dubia est data; ibique etiam fragmentum Chrysostomi in Machabæos ex S. Joanne Damasceno.*

508 *Post Homilias dictas, aut aliam quandam de Machabæis, subsecuta est Homilia prolixior de Martyribus, cui pag. 650 hic præponitur titulus: Cum episcopus martyrum diem ruri celebratum abisset, habitus est in urbe Sermo in martyres, et de compunctione cordis et elemosyna. In illa de Flaviano, et de nuper celebrato Machabæorum festo meminit Sanctus pag. 651. Multus in eadem est sermo de martyrum reliquiis. Acriter vero perstringuntur, qui Sacrosanctum Christi corpus indigne præsumunt suscipere. Hinc intelligitur, paulo post secutam esse Homiliam, cui pag. 658 est hic titulus: Rem esse periculi plenam cum iis, qui dicunt, tum iis, qui audiunt, ad gratiam concionari etc. Hanc ita orditur: Satis, opinor, vos nuper increpavimus, ac profundior plagam infliximus. Itaque necesse est hodie medeamur, ac mitiora medicamenta quædam apponamus. Et post pauca: Diximus, quid sit, « Reus erit Corporis et Sanguinis Domini » easdem nimirum pœnas daturum, quas et illi, qui Christum crucifixere, sustinebunt. Hoc revera in precedenti dicit p. 654 n. 3, ita ut sequela sit certa.*

509 *Ambæ hæc Homiliæ penitentiam vehementer commendant, et accuratum conscientie examen, antequam ad sacram Mensam quis accedat. Non itaque revocat in posteriore, quæ in priore fuerant dicta, sed potius confirmat et magis explicat. Occasionem autem secundæ narrat p. 660 his verbis: Atque hæc non sine causa nunc conqueror, sed quoniam permulti eorum, quæ dicta sunt, acerbiter non ferentes, cum hinc recessissent, accedentes indignabantur et excarescebant. « Avocas nos, aiebant, a sacra mensa, et a Communione repellis. » Idcirco hæc dicere sum coactus, ut intelligatis me non avocare, sed potius convocare, non repellere nec arcere, sed per ipsas reprehensiones magis allicere. Et mox: Non est igitur ob ea, quæ dicta sunt, succensendum, sed ea approbanda sunt et laudanda. Quod si forte imbecilliores sint quidam, neque defensionem hanc nostram ferant, ita cum illis agam, ut moneam me non a me ipso latas leges exponere, sed de cælo delapsas Litteras legere, ac proinde necessarium esse, ut, cum hoc mihi creditum sit ministerium, aut, quæ continentur illis, confidenter ac libere cuncta dicam, et utilitatem ubique, non voluptatem, quæram auditorum, aut eorumdem odium reformidem, et hoc intempestivo beneficio salutem meam simul et illorum prodam.*

D
Homiliæ duæ
de Machabæis:
et tertia dubia.

Homiliam de
SS. Martyri-
bus secuta est
illa,

F

quæ ostendit,
non esse ad
gratiam con-
cionandum.

F

AUCTORE
J. S.A
Alia de mar-
tyribus, et de
Sanctis variis:

510 Post istam Homiliam sequitur apud Montfauconum pag. 667 alia perbrevis de Martyribus, in agro Antiocheno dicta, ut liquet ex toto contextu, maxime circa finem, ubi hortatur, ut modeste ad urbem revertantur. Aliqui hanc mutilam credunt: neque id improbabile apparet. Antiochena quoque est prolixior Chrysostomi Oratio in S. Julianum Anazarbenum martyrem, quæ sequitur pag. 671: nam corpus S. Juliani erat Antiochiam translatum, et mentio suburbii Antiocheni Daphnes fit pag. 677. De S. Juliano egerunt Majores nostri ad 16 Martii. In agro item Antiocheno S. Chrysostomus celebravit S. Barlaamum martyrem, cujus memoria Martyrologio Romano inserta est ad 19 Novembris. Homilia illa satis prolixa pag. 681 est impressa.

secuta alia in
locum Pauli:
Nolo vos igno-
rare etc.

511 Post laudatam Homiliam die sequente aliam habuit in illa Apostoli verba I Cor x, 1, Nolo vos ignorare fratres etc., editam tom. III pag. 228. Nam pag. 229 ita loquitur: Horum omnium vos testes estis, qui in certaminibus beati Barlaam heri oblectati, ... leves et expediti domum rediistis. Verno tempore videtur dicta hæc Oratio, cum in ea paulo ante Chrysostomus dicat: Ego hanc anni tempestatem maxime diligo, non quia liberati sumus hieme, nec quod æstate fruamur zephyro suaviter afflante; sed quia adsunt spirituales portus, qui nos frequenter excipiunt, festi nempe sanctorum martyrum dies. Ex allegatis duo colligimus, nimirum Antiochiæ hanc quoque Homiliam esse habitam; priorem vero de S. Barlaam non esse dictam mense Novembri, sed veris tempore aut initio æstatis.

Laudatio
S. Drosidis,
de SS. Marty-
rum Egyptio-
rum,

512 Redeamus ad Orationes panegyricas. Quæ tom. II pag. 668 habetur, S. Drosidis martyris Laudatio, certo Antiochena est, cum pag. 690 mentio fiat Flaviani: at extra urbem dicta est, ubi erant hujus sanctæ Martyris reliquæ, ut ibidem dicitur. Ceterum sancta Drosis aliunde parum nata est: aliqui tamen credunt, nomen ipsius in aliquot Martyrologiis reperiri ad 14 Decembris, sed non parum corruptum. De eo in Opere nostro disputari poterit suo loco. Apud Montfauconum pag. 699 sequitur Laudatio martyrum Egyptiorum, quam Tillemontius opinatur Constantinopoli potius quam Antiochiæ dictam, ut observat Montfauconus in Monito prævio, rem tamen relinquens incertam. At mihi videtur mentem Chrysostomi non recte intellexisse. Nam credunt Homiliam fuisse habitam occasione reliquiarum ex Ægypto eam in urbem, in qua hæc concionatus est Chrysostomus, translatarum. Verum non loquitur Chrysostomus de translatis corporibus, sed de martyribus Ægyptiis, qui non solum in Ægypto, sed in aliis quoque provinciis sunt passi. Celebrat nimirum Ægyptios martyres, qui ad metalla effodienda fuerant condemnati, eaque de causa in Syriam missi, ibique martyrio coronati.

qui vivi, in
Syriam erant
translati: alia
de martyribus.

513 Non dicit, ex Ægypto allata esse martyrum corpora aut reliquias, sed ex Ægypto martyres, haberi, ex Ægypto missos esse religionis athletas, ex Ægypto missos esse viros, qui urbibus, quæ illis obvenierint, post obitum etiam præstent securitatem. Hæc omnia vivos martyres designant, non defunctorum corpora, licet hæc Antiochiæ aut certe in vicinia conservarentur, et magni fierent, ut subjungit Chrysostomus. Itaque nullum mihi est dubium, quin hæc Homilia sit dicta apud Antiochenos. Verum aliam de S. Phoca, utpote Constantinopoli dictam, transilio. Sequitur deinde p. 711 Homilia Chrysostomo satis a Montfaucono

asserta, cui hic præfigitur titulus: Laudatio Sanctorum omnium, qui martyrium toto terrarum orbe passi sunt. Ita hanc orditur Sanctus: Nondum septem dierum elapsus est numerus, ex quo sacram Pentecostes solemnitate celebravimus, et nos rursus martyrum chorus assecutus est. At nulla invenio indicia loci, in quo hæc habita fuit. Ex hoc ipso tamen magis fit verisimile, Antiochenam esse Homiliam, quandoquidem Constantinopolitane passim aliquid habent, quo locus possit innotescere. At quocumque loco fuerit dicta, certo Chrysostomi est, cujus in ea stylus agnoscitur.

514 Post hanc sequitur pag. 717 Homilia post terræ motum. Dicta hæc est ab Oratore ægrotante, ad quem auditores accesserant, imo etiam a decumbente, ut videtur; licet Montfauconus in alia sit opinione, concionemque in ecclesia aliqua habitam credat extra urbem. Sic incipit Orator: Etsi adversa valetudo impedierit, quominus vobiscum spirituales choros ageremus, vos tamen itineris labor non deterruit. Licet enim labor ille vos multo sudore perfusus huc adduxerit: at verbi doctrina cum ægitudine meam in bonam valetudinem mutavit, tum laborem vestrum per psalmodiam recreavit. Idcirco neque ego ob infirmitatem linguam coercui, neque vos defatigationis ergo audire abnuistis. Hæc omnia insinuant, venisse auditores ad Oratorem ægrotantem; hunc vero, non obstante morbo, brevem ad illos habuisse sermonem. Mox quoque innuit, se decumbentem loqui. At adducenda sunt verba aliqua Græca, quia Latina in alienum detorta sunt sensum: οὐκ ἀπεστερήθη οὐδὲ τὴν ἡμέραν τῆς καλῆς ταύτης ἑορτῆς· ἀλλ' ἕως μὲν ἔρτε τῇ κλίνῃ ἤμεν προσηλωμένοι. Non privatus sum ne hodie quidem pulcra hac festivitate. Sed hactenus quidem lecto sumus affixi; Deus tamen non permisit, ut fame penitus deficeremus. Ut enim vobis fames est non audire, sic et mihi fames non concionari. Clare videtur dicere, se lecto affixum; non omnino tamen ea festivitate, cui interesse non potuerat, privatum esse, quia venerant auditores, ad quos brevem hunc habuit Sermonem. Itaque existimo, extemporalem esse adhortationem ægrotantis Chrysostomi ad paucos circumstantes, qui terræ motibus exterriti ad ipsum confugerant. De tempore aut loco nihil in ea invenio. Forte dicta fuerit Constantinopoli anno 398, ut observabo n. 553.

515 Alia brevis Homilia subditur pag. 721, de Juda proditore inscripta, quæ certo est Antiochena, quia Daphne suburbium in ea memoratur; sed fortasse non est Chrysostomi, ut ipse observat Montfauconus. Hic editor ut dubias subjecit sequentes, videlicet pag. 724 de S. Basso episcopo et martyre, pag. 730 de S. Petro apostolo et S. Elia propheta. pag. 741 de S. Abraham patriarcha, pag. 749 de S. Thecla virgine et martyre, pag. 751 sex Orationes de Fato et providentia, et demum pag. 778 duas de Precatione. Has igitur omnes transilio: neque enim ullam ex illis Chrysostomo ausim asserere. Rationes vero, ob quas admodum dubie videantur, videri poterunt in Monitis præviis apud Montfauconum loco assignato. Porro relatas modo Homilias omnes de Sanctis, aliasque cum iis memoratas ad priores prædicationis Antiochenæ annos referendas putem, cum quia illis annis maxime videtur de Sanctis perorasse, tum quia Homiliæ aliæ enumeratæ familiarem concionandi methodum, qua prioribus annis usus Chrysostomus, præ se ferant.

516 Ceterum Homiliis Antiochenis addendus

Homilia post
terræ motum
ab ægrotante
habita:

E

aliæ Homiliæ
dubie.

F

AUCTORE
J. S.
Sanctus a
Diodoro Tar-
sensi laudatus,

est Sermo perbrevis in laudem Diodori Tarsensis episcopi, dictus anno incerto, sed certo Antiochiæ, cum Diodorus aliquot annis ante episcopatum Chrysostomi sit defunctus. Editus primum est hic Sermo ab Emerico Bigotio, ac deinde recusus apud Montfauconum tom. III, pag. 747. Diodorus Chrysostomum prior laudaverat, ut ille initio Sermonis exponit his verbis; Sapiens ille ac generosus doctor, nuper deposita infirmitate corporis, cum ad sedem hanc ascendisset, a me sermonis fecit exordium, Joannem Baptistam, et vocem Ecclesiæ, et virgam Moysis, et alia cum his multa me appellans. Ille tunc laudavit, vos exclamastis: ego procul sedens amare ingemui... Ego ingemiscebam, quod laudum mole obruerer.

ipsum vicis-
sim pro con-
cione laudat.

517 Laudum enim magnitudo, non minus quam peccata, mordere solet conscientiam: et cum quis sibi nullius boni conscius, alios audit multa magnaue bona de se prædicantes, et præsentem opinionem, et futurum diem reputat, in quo omnia nuda et aperta erunt: quodque is, qui tunc judicabit, non ex vulgi opinione, sed ex ipsa rerum veritate judicabit... Hæc omnia cogitans, crucior laudibus, et bona opinione vulgi, magnum perspicies illam inter et futurum judicium discrimen... Hæc igitur omnia mecum reputans, amare gemebam. Ideo celeriter hodieque præsto sum, ut a vobis auditoribus hujusmodi opinionem excutiam. Tum incipit laudes sibi datas ad Diodorum deferre, dicitque pag. 748: Nam Joannis quidem nomen ad nos, animus ad ipsum pertinet: nos ejus appellationem habemus, ipse ejus philosophiam nactus est. Istud vero de Diodoro usque ad finem ostendere conatur, de se nihil adjungens, Aliud Homiliæ cujusdam fragmentum in laudem Diodori ibidem pag. 750 ex Facundo Hermianensi subjunxit Montfauconus.

§XXXIV. Virtutes aliquæ Chrysostomi, quæ innotescunt ex concionibus Antiochenis.

Sanctus humi-
litate Chri-
stianis quam
maxime neces-
sariam cen-
suit.

Quamquam ex enumeratione Operum, quæ Sanctus Antiochiæ composuit, non pauca de virtutibus ipsius jam innotescant; lubet tamen ex recensitis modo scriptis aliqua huc congerere, ut magis pateat, quanta humilitate, quanta charitate in Deum et homines, quanta fortitudine ac constantia, et quibus demum virtutibus Antiochiæ vitam suam exornaverit sanctus Presbyter. Ab humilitate cujus jam varia data sunt specimina tanto libentius ordiar, quanto eam frequentius commendavit Chrysostomus, præsertim cum inimici deinde superbiam et arrogantiam modestissimo Viro objecerint. Primum quam necessaria sit Christiana humilitas, declarat in Homilia de Profectu Evangelii tom. III, pag. 301: Hæc cum sciamus, dilecti, inquit, etiamsi in ipsum virtutis fastigium pervenerimus, nos omnium extremos existimemus... Philosophiæ quippe nostræ fundamentum est humilitas. Etsi innumera sursum ædifices, etsi eleemosynam, preces, jejunium, omnesque virtutes congeras, nisi eam pro fundamento posueris, omnia frustra et incassum ædificasti, citoque corrueunt, perinde atque ædificium illud super arenam extractum. Nullum quippe opus bonum non illa eget, nullum sine illa stare poterit. Sed etiamsi continentiam dixeris, etiamsi virginitatem, etiamsi pecuniarum contemptum,

etiamsi quidvis aliud, omnia immunda, exsecranda et abominanda, absente humilitate, sunt. Ubique igitur illam in verbis, in operibus, in cogitationibus assumamus, et cum illa hæc ædificemus. Similia frequenter aliis locis dat monita.

519 Quod autem aliis prædicabat, ipse exsequi studiose conabatur. Vidimus variis locis humilia ipsius verba ante presbyteratum. Vidimus § 9, quanta humilitate episcopatum fugerit. Vidimus § 17, quibus verbis usus sit, dum presbyter erat ordinatus. Pergo ad alia necdum data. Tom. II pag. 455 ait: Tunc et nos rapiemur, sed mox ita dicta corrigit: Non equidem me ipsum in numerum ac calculum rapiendorum (obviæ Christo) referens, dixi nos: non equidem ita sum expers sensus ac rationis, ut propria ignorem peccata. Et nisi jam metuerem conturbare lætitiā præsentis festivitatis, flerem sane amarissime istius dicti memor, et mea peccata in memoriam revocans. Tom. IV p. 339 humilitatem verbo et facto docet, ita loquens: Vera autem humilitas est, quando cedimus iis, qui nobis videntur esse minores et eos veneramur, qui nobis inferiores esse videntur. Quod si recte sapimus, nullos etiam nobis esse minores arbitramur, sed nos superari ab omnibus hominibus dicemus. Et hoc dico non de nobis, qui innumeris immersi sumus peccatis; sed etiamsi quis sibi plurimorum bene gestorum conscius sit, nisi apud se sentiat, se omnium esse postremum, nulla ei futura utilitas ex omnibus bonis suis operibus. Similia alia prætermitto.

520 Humilitatis pariter erat et amoris Dei, quod probrosa et gravia pro Deo pati desideraret. Hoc animo dicebat tom. I pag. 453: Vocet me quivis ex illis infidelem, non indigne fero... Et quid dico, vocet me infidelem? Me stultum in Christo appellet: et hac de re quasi de corona gloria labor: etenim cum Paulo in partem ejusdem appellationis venio. Ait quippe: « Nos stulti propter Christum. » Rursum tom. VII pag. 243: Contingat mihi et contumeliis affici et contemni propter Deum potius, quam honorari ab omnibus regibus: nihil enim, nihil utique huic honori par est. Altiori sane incedit cothurno, ac divino amore quasi ebrius loquitur tom. XI pag. 53, agens de vinculis S. Pauli. Nihil est enim æque præclarum, inquit, atque vincula propter Christum, atque catenæ sanctis illis manibus impositæ. Vincitum esse propter Christum est præclarior, quam esse Apostolum, quam esse doctorem, quam esse Evangelistam. Si quis amat Christum, novit quod dicitur. Si quis in Dominum insanit, et ejus amore utitur, novit vim vinculorum. Maluerit esse vinctus propter Christum, quam habitare cœlos. Quovis auro splendidiore eis ostendebat manus; et quovis regali diademate. Non enim tam splendidum facit caput vitta ex gemmis composita ei imposita, quam catena ferrea propter Christum. Tunc erat regis ædibus? ipso quoque cœlo: habebat enim vinctum Christi. Si quis Christum diligit, novit hanc dignitatem, novit hanc virtutem, novit, quantum generi hominum sit gratificatum, quod propter ipsum sit vinctus. Hoc fortasse est præclarior, quam sedere a dextris ejus: hoc est magnificentius, quam sedere super duodecim sedes, vinctum esse propter Christum. Et quid dico de rebus humanis? Me pudet conferre divitias et ornatum aureum cum vinculis. Sed magna illa missa faciens, etiamsi res nullam haberet mercedem, hoc solum est magna merces et sufficiens remuneratio, hæc gravia pati propter eum, qui amatur.

D

cumque virtu-
tem studiose
semper exer-
cuit.

E

Ardentissimus
Dei amor,

F

AUCTORE
J. S.

A tur. Sciunt, quod dicitur, qui amant, si non Deum, at homines : qui magis lætantur, si male patiuntur prois, quos amant, quam si honorentur.

quo flagravat
Chrysostomus,

521 Hoc sancti chori solum est intelligere, Apostolorum, inquam. Audi enim beatum Lucam dicentem, eos rediisse gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Christi contumeliam pati. Atque aliis quidem videtur esse ridiculum ; si probro et contumelia esse affectum, sit esse dignitatem assequutum, si probro esse affectum, sit lætari. Iis autem, qui sciunt Christi desiderium, hoc esse existimatur omnium beatissimum. Si quis mihi offerret totum cœlum, aut illam catenam, ego illam præferrem. Si quis me apud superos collocaret cum angelis, aut cum Paulo vincto, eligerem carcerem. Si quis me faceret unum ex potestatibus, quæ sunt circa cœlos, aut circa thronos, aut talem esse vinctum, potius optarem talis esse vinctus, et jure quidem. Nihil enim est illa catena beatius. Vellem nunc esse in illis locis, in quibus dicuntur manere illa vincula, et videre, virosque illos admirari propter Christi desiderium. Vellem videre catenas, quas pertimescunt quidem et horrent dæmones, reverentur autem angeli. Nihil est melius quam male pati propter Christum. Non tam beatum prædico Paulum, quod raptus sit in paradysum, quam quod conjectus sit in carcerem. Non tam eum dico beatum, quod audierit arcana verba, quam eum censeo beatum propter vincula ; non tam beatum dico, quod raptus sit in tertium cœlum, quam propter illa vincula. *Hactenus* Chrysostomus, qui sic loqui non poterat, nisi anima ipsius felici vulnere divini amoris vehementer fuisset sauciata.

ex incenso pro
Christo patiendi
desiderio

522 *Neque etiamnum sistit : neque ego aurea Amantis verba lectori subtrahenda censeo, sed pauca tantum brevitatibus causa resecabo* : Mihi est optatius, inquit, male pati pro Christo, quam honorari a Christo. Hoc magnus est honor, hoc est gloria, quæ omnia exsuperat. *Allatoque exemplo Christi, pro servis et peccatoribus passi, rursum exclamat* : O beata vincula ! o beatas manus, quas ornavit illa catena ! Non erant adeo honorandæ Pauli manus, quæ claudum, qui erat Lystris, erexerunt et fecerunt surgere, ut quæ indutæ erant vinctis. Si ego fuisset illis temporibus, tunc maxime eas essem amplexus, et pupillis meis admovissem : non cessassem deosculari manus, quæ dignæ sunt habitæ, quæ pro Domino meo vincirentur.... Si quis mihi dederit nunc, ut suscitarem mortuos, non hoc elegerim, sed catenam. Si ab ecclesiasticis curis essem remotus, et esset mihi corpus sanum ac validum, non recusarim hanc suscipere peregrinationem, ut solum viderem catenas, ut carcerem, in quo fuit vinctus. *Deinde Christi testimonio valorem vinculorum probat, et pag. 55 subdit* : Dignus quoque est habitus Petrus hac catena.... Si quis ergo mihi diceret : Quid malles, an esse angelus, qui Petrum pupugit ; an Petrus, qui salvus evasit ? Mallem esse Petrus, propter quem venit angelus. Illa mihi prodessent vincula... Revera est maxima gratia (*pati pro Christo*) et major illis omnibus, quam solem et lunam sistere, quam mundum movere. Hoc majus, quam vincere aut expellere dæmones...

luculenter
cognitus,

523 Non propterea bonum est vinctum esse propter Christum, quod ea res regnum conciliet, sed quod ea fiat propter Christum. Non propterea beata prædico vincula, quod transmittant in cœ-

lum, sed quod ea sint propter Dominum cœli. Quanta est gloriatio scire, quod propter Christum sit vinctus !... Vellem hæc perpetuo effari, vellem hæerere catenæ, etsi reipsa sum privatus ; at ratione per affectionem animam ea circumdare. *Vides, opinor, studiose lector, Virum vinctis purissimi ardentissimique amoris constrictum. At necdum a Pauli vinctis abscedit* Chrysostomus, neque ego adhuc Chrysostomi suavissima verba desero. Parum mihi concedite, inquit pag. 57, et permittite, ut dum a verbis abscesserim Apostolicis et in factis Apostolicis me expleverim deliciis, in Pauli catena convivari : date mihi in ea paulo amplius versari. Apprehendi vinculum, nemo me abducet. Tutius ego nunc sum vinctus desiderio, quam ille tunc ligno. Hoc nemo solvit vinculum : est enim a Christi desiderio. Hoc neque angeli, neque regnum cœlorum potest solvere. Licet audire ipsum Paulum dicentem : « Neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, potest nos separare a Caritate « Christi. »

524 *Mox multa subtiliter de carcere Apostolorum disserit, atque iterum pag. 64 subjungit* : Quid agam ? Volo tacere, sed non possum... Volo cœptam interrumpere orationem : ea vero non sinit. Nam... apprehenso admirabili carceris poculo eorum, qui vincti sunt propter Christum, non possum cessare, non possum silere. *Hactenus* Chrysostomus, qui multa de vinctis pro Christo subjungit, et in sequenti quoque Homilia eandem materiam attingit. At data verba mihi videntur sufficere, ut ardentissimam divini Viri charitatem possimus agnoscere ; præsertim cum tota ipsius vita allegatis verbis sit conformis. Nam sive Chrysostomum spectemus in domo materna solitarium, sive in eremo monachum, sive Antiochenæ ecclesiæ diaconum, sive docentem Antiochenos presbyterum, sive in cathedra Constantinopolitana rectorem, sive in exilio multis calamitatibus affectum, modo dicta ipsius et facta mature expendamus, ubique reperiemus tam prosperis quam adversis superiorem, miroque ardore ad Deum recta volantem.

factisque
abunde probatus.

E

525 *Ab eximio Sancti amore in Deum transeo ad dilectionem proximi, ex illo tamquam ex fonte profluentem. Amorem suum erga Antiochenos declarat tom. III pag. 362, ubi Homiliam de controversia inter Petrum et Paulum sic exorditur* :

Chrysostomi
tenera charitas

Unum a vobis abfui diem, et perinde quasi anno integro separatus a vobis fuisset, ita tristis mœstusque permansi. Atque hæc vera esse ex iis, quæ vobis acciderunt, ipsi cognoscitis. Ut enim lactens puerulus a maternis avulsus uberibus, quocumque tandem abductus fuerit, crebro se huc illucque convertit, et matrem suam circumspicit : sic ego quoque procul a materno sinu translatus, crebro circumspiciebam, et undequaque sacrum hunc vestrum cœtum requirebam. Sed ea me res tamen satis consolabatur, quod dum amantissimo patri (*episcopo Flaviano*) parem, id mihi accideret, et conceptum ex separatione mœrorem obedientiæ præmium abstergebat. Est enim hoc mihi vel quovis diademate illustrius, et corona gloriosius, ubique cum genitore peregrinari. Hoc mihi ornatus est et securitas ; ornatus quidem, quod sic eum manciparim, et ad amorem meum pellexerim, ut nusquam sine Filio velit apparere ; securitas autem, quod dum præsentem intuetur atque certantem, omnino suarum etiam precum auxilium nobis suppeditet.

F

AUCTORE
J. S.

ac dilectio
Antiocheno-
rum.

peditet. *Hæc verba simul et amantem populi, et observantem episcopi sui, et modestum exhibent Chrysostomum.*

526 *Charitatem suam non minus testatur tom. II pag. 279, ubi post morbum, cujus causa ruri fuerat commoratus, ut dicitur pag. 280 suos redux sic alloquitur* : Num, quaeso, memores nostri fuistis, quanto tempore a vobis abfuimus? Nam ipse quidem vestri nusquam oblivisci potui, sed urbem dimittens, memoriam vestri non dimisi : quemadmodum enim, qui corporum præstanti forma capiuntur, quocumque recesserint, secum desideratam faciem circumferunt : haud secus ipsi venustate animarum vestrarum tacti, eam mentis vestræ speciem semper nobiscum circumferimus. Et quemadmodum pictores coloribus variis mixtis corporis imagines effingere consueverunt : ita et ipsi studium vestrum in collectis, in audiendo alacritatem, benevolentiam erga Concionatorem, cæteraque omnia officia, veluti colores virtutum varios immiscentes, atque ipsum animarum vestrarum characterem imprimentes, mentisque apponentes oculis, ea speculationi satis nostræ peregrinationis accepimus solatii. Hæc et sedentes, et surgentes, et ambulantes, et quiescentes, et introeuntes, et exeuntes, continuo versabamur, caritatem vestram vel in somniis intuentes, neque interdiu solum, sed etiam noctu iisdem cogitationibus quasi deliciis enutriebamur, illud cum Salomone scientes : « Ego dormio, et cor meum vigilat. » Id ipsum et nobis contingebat : nam somni quidem necessitas palpebras ipsas contrahebat, tyrannis vero amoris vestri oculos nostræ mentis excitabat : atque sæpenumero per somnum vobiscum loqui mihi videbar. Etenim consuevit anima, quæ interdiu cogitat, eadem in somnis per phantasiam cernere, quod et nobis tunc accidit : et vos carneis oculis minime videns, oculis caritatis cernebam, corporeque absens, affectu præsens eram, meæ aures semper clamore vestro personabant. Quare et corporis ægritudine ibi diutius cogente immorari, et aeris salubritate ad carnis sanitatem proficiente, id vis amoris vestri non tolerabat, sed exclamabat, neque prius molestando cessavit, quam nobis suaserit ante præfixum tempus exsurgere, et sanitatem, et voluptatem, et omne quodcumque est bonum, conventum hunc vestrum existimare. Huic igitur morem gerentes, maluimus redire, tametsi morbi reliquiæ restarent, quam corporis infirmitatem prorsus deponere satagentes, de cætero caritati vestræ molestias inferre. Nam et illic manens criminationes vestras audiebam : continuæ enim litteræ has nobis afferebant, animumque adhibui criminantibus non minus quam laudantibus. Nam animæ scientis amare illæ criminationes fuerant, absentiam nostram accusantes. Propterea surgens cucurri ; propterea numquam mea vos mente quivi excludere. *Hactenus Chrysostomus, cujus allata hactenus verba quam tenerimum amoris affectum insinuant. Plura id genus prætermitto, ut fortem quoque et prudentem Chrysostomi amorem videamus.*

quos increpa-
bat quidem
ali defectus.

527 *Adeo non semper auditores suos laudabat Chrysostomus, ut illos sæpe etiam increparet, quando deerant officio suo, et quidem multo frequentius, atque acriter reprehenderet. Vel sic tamen prudens Orator insignem frequenter innuit dilectionem. Queritur tom. VII pag. 374, ab aliquibus maledicta et convitia in se jaci, pergitque hoc modo* : Ego enim, etsi sexcenties male-

dicas, puro tibi corde pacem dico sinceraque mente, nec quid mali de te possum dicere : paterna quippe gero viscera. Si te quandoque car-pam, cura tui permotus id facio. Tu vero clanculum mordes, et cum me in dominica domo non excipias, vereor ne mihi mœrorem augeas : non quia contumelia affecisti, non quia ejecisti, sed quia pacem repulisti, et grave illud tibi supplicium attraxisti. Etiam si enim pulverem non excutiam, etiam si non avertar, comminatio tamen immota manet. Ego namque pacem vobis sæpe repeto, neque dicendi finem faciam. Quod si me cum contumeliis excipiat, neque sic pulverem excutiam : non quod Domino non paream, sed quia amore vestri vehementius ardeo.

528 *Loquitur contra eos, qui immodeste se gerebant in ecclesia, et sic Concionatorem quasi expellebant, ut patet ex antecedentibus et consequentibus verbis.* Ideo lugeo, inquit infra, et lugendi finem non faciam... Suscipite ergo nos, sicut Paulus præcepit. Neque enim de mensa loquebatur ille, sed de voluntate et animo. Hoc et nos a vobis postulamus, caritatem et amorem illum ardentem et sincerum. Quod si hoc non fertis, saltem vos mutuo amate, præsentem deponentes negligentiam. Hoc nobis ad consolationem satis est, si videamus vos recte agentes et meliores effectos. Sic majorem ego caritatem exhibebo, si ferventius amans, minus amer a vobis. *Ita sacer Orator, cupiens a suis diligere, quia id illis erat utile.*

sed cum cha-
ritate.

529 *Prudens ille populi Amator non plausum desiderabat audientium, sed utilitatem et emendationem, ut frequentissime declarat.* Laudastis ea, quæ dicta fuere, ait tom. I pag. 471, cum magno tumultu et plausu admonitionem accepistis. Sed ut nobis laudes ipsis operibus exhibeatis, non longum tempus quæritur ad obsequentiam demonstrandam : exhortationem oratio sequatur : hanc quæro laudem, hunc per opera ipsa plausum. *Acrius insurgit tom. VII pag. 232, ita loquens* : Hæc dicta laudastis : sed plausibus, tumultu, et sonitu non opus est mihi. Unum volo tantum, ut cum quiete et sagaci attentione, quæ dicuntur, audientes, dicta exsequamini. Hoc mihi plausus et laudis loco est. Si vero ea, quæ dicuntur, audias, et non facias ea, quæ laudas, majus erit supplicium, gravior accusatio, nobisque pudor et irrisio. Non enim theatrum sunt hæc, non tragædos nunc spectatis, ut solum plaudatis. Magisterium est hic spirituale. Quapropter unum studium est, ut, quæ dicuntur, opere compleatis, et obedientiam gestis commonstretis. Tunc enim omnia assequuti erimus : at nunc pene desperare cogor.

E

Auditorum
utilitatem
quærebat, non
plausum :

F

530 Nam et privatim eos, qui me conveniunt, hæc monere non cessavi, et vobis in commune loquutus, nihil tamen hinc fructus hactenus perceptum video.... Ideo et nos lugemus et plangimus. Ac si perseverantes vos videro, vos demum sacrorum liminum aditu interdicam, necnon participatione immortalium Mysteriorum, quemadmodum fornicatores, adulteros, et eos, qui de cædibus accusantur. *Hæc tam gravia contra jurantes intorquet. Contra eosdem jam anno 387 tales intentaverat minas, ut dictum est num. 371. Addit mira libertate* : Ne quis dives, ne quis e primoribus infletur, vel supercilia attollat. Hæc omnia mihi fabula sunt, umbra et somnium. Nullus enim eorum, qui opulentiores sunt, mihi tunc patrociniabitur, cum accusabor et rationes dare cogar, quod non cum debita vehementia

hinc acer erat
in objurgando

AUCTORE
J. S.

A vehementia leges Dei vindicaverim. *Ejusmodi reprehensiones deinde tamen non raro leniebat.*

ut reprehensio-
nis acrimo-
niam sæpe
deinde lenie-
bat:

534 *Hinc tom. VIII pag. 66 Homiliam XII in Joannem sic orditur*: Forte plus, quam par erat, vobis nuper onerosi et molesti fuimus, acriori usi sermone, et longa contra multorum desidia oratione habita. Verum si id mordendi solum causa fecissemus, jure nobis singuli succenserent; si vero utilitatem vestram spectantes, auditorum gratiam inire non curavimus; etiamsi illam profectus vestri curam, quam gessimus, acceptam habere nolitis, amor saltem nostro veniam concedatis oportet. Admodum enim timeamus, ne nobis cum studio multo concionantibus, vobis autem dictis attendere negligentibus, graviores vobis rationes reddendæ sint. *Hac de causa dolorem suum iterum declarat in Homilia sequenti pag. 71*: Numquid frustra currimus, et frustra laboramus? Num supra petras semen jacimus? Num secus viam vel inter spinas jacta semina latent: Anxius sum et timeo, ne inutilis nobis agricultura sit; etiamsi nullum in hujusce laboris mercede detrimentum passurus sim... Attamen, licet hanc firmam consolationem habeamus, licet de retributione fidamus, quando vos nihil opere proficere videmus, nihilo melius afficimur, quam agricolæ, qui gemunt et lacrymantur. Hoc doctoris misericordia, hoc patris cura est. *Et mox ait, se meliora de ipsis confidere, subditque*: Hæc vobis dicimus, ut studium vestrum augeamus, et vitæ probitatem in dies accrescere curemus. *Similia multis aliis locis repetit.*

pauperum cau-
sam frequen-
ter agit,

532 *Eadem charitas impellebat Chrysostomum ad causam pauperum frequenter ac fortiter agendam, divitesque immisericordes et avaros. gravissimis verbis perstringendos. Teterriam avari imaginem disertis verbis pingit tom. X pag. 78 et seq., cum feris et demonibus avaros comparans. Tum addit pag. 80*: Scio multos esse, qui ob hæc verba nos odio habent. Ego vero illos non odi, sed eorum misereor, et eos, qui sic affecti sunt, lacrymis prosequor: etiamsi percutere velint, libenter id tulerim, si ab hac feritate abstinere velint. Neque enim ego solus, sed etiam propheta nobiscum hujusmodi homines ab humana cognatione expellit. *Tanto autem liberius poterat pro aliis postulare, quanto minus aliquid pro perpetuo concionandi labore desiderabat, patrimonio suo victitans. Hinc ita loquitur tom. X pag. 401*: Et scio quidem, quod multi ex iis, qui una assident, nos rursus reprehendent, cum de his disseramus, dicentes: Ne, rogo, ne sis gravis et molestus auditoribus: sed permitte libero arbitrio et voluntati auditorum... Sed hæc verba non feram. Neque enim Paulum pudebat pro his assidue esse molestum, et mendicantium more loqui.

divitesque avaros ea de causa objugat.

533 Nam si hoc dicerem, Da mihi et deponere in meis ædibus, pudendum forte esset, quod dicerem, imo vero ne tunc quidem. Nam, Qui altari, inquit, assident, altaris sunt participes. Cæterum fortasse quispiam me reprehenderet, ut qui pro me verba facerem. Nunc autem supplico quidem pro egentibus: imo vero non pro egentibus, sed pro vobis, qui præbetis; et ideo loquor libere.... Non ergo erubescam, sed libere dicam: Date egentibus, et majori voce, quam qui egent. Nam si quispiam posset ostendere et probare, quod hæc dicentes, ad nos ipsos traheremus, et prætextu pauperum ipsi lucraremur, non solum probro ac dedecore digni es-

semus, sed qui vel a mille fulminibus feriremur, et qui hæc agerent, ne mererentur quidem vivere. Si autem Dei gratia pro nobis minime molesti sumus, sed sine sumptu vobis posuimus Evangelium; non laborantes quidem sicut Paulus, sed contenti propriis, dicam cum omni fiducia, Date egentibus; nec cessabo hoc dicere, et eorum, qui non dant, ero gravis accusator. Si enim essem dux exercitus, et milites haberem, non me puderet alimenta petere pro militibus: valde enim amo vestram salutem. *Hactenus Amator pauperum.*

534 *Lubet etiam paucis ostendere, quanta animi fortitudine vigeret præstantissimus Presbyter. Egregium sane exemplum dat in Homilia, post terræ motum dicta tom. I pag. 775, ubi sic loquitur*: Alii quidem omnes ob terræ motum timore correpti erant, ego vero propter causam terræ motus. Satisne capitis, quid dixerim? Illi quidem pertimescebant, ne concideret civitas, et interirent: ego vero, quod nobis Dominus iratus esset, metuebam. Non enim grave est mortem obiisse, sed grave est Dominum irritasse... Noli umquam supplicium timere, sed supplicii parentem peccatum etc. *Tom. VII pag. 790 sic alloquitur eos, qui sanctissimi Sacramenti sunt dispensatores*; Sed etiamsi præ stultitia ille (*indignus*) ad Communionem accedat, cohibe illum, ne timeas. Time Deum, non hominem. Si timeas hominem, ab illo irrideberis; si Deum, etiam hominibus venerabilis eris. Si non audes, mihi adduc, nec permittam hujusmodi ausus. Animam potius amittam, quam indigno Sanguinem Dominicum præbeam: et sanguinem potius profundam, quam tremendum Sanguinem dem, cui non par est. *Hæc de virtutibus sancti Presbyteri interim nobis sufficiant, licet plura addi possint ex Operibus ipsius.*

Eximia Sancti
fortitudo:

535 *Lubet tamen Sozomenum audire, de fructu prædicationis Antiochenæ loquentem lib. VIII cap. 11*: Erat Antiochiæ ad Orontem presbyter quidam, nomine Joannes, nobili genere natus, vita integer, dicendi persuadendique artifex egregius, et omnium sui temporis oratorum præstantissimus, sicut Libanius Syrus sophista testatus est... Multos porro, qui in ecclesia ipsum audiebant, ad virtutis studium impulit, et in doctrina fidei ut idem cum ipso sentirent, effecit. Nam cum vitam ageret plane divinam, ad æmulationem virtutis suæ auditorum animos excitabat. Post hæc vero facile eos adducebat, ut eandem secum sententiam amplecterentur: quippe qui non arte quadam aut eloquentiæ vi istud ageret; sed sincere, tamquam veritatis studiosus, sacras Scripturas exponeret. Etenim oratio, quæ operibus exornatur, merito videtur fide digna. Si vero operibus destituta sit, oratorem impostorem esse arguit, ac suorum ipsius dictorum reprehensorem, tametsi is in docendo magnæ sit diligentia. Porro Joannes utraque laude ex æquo floruit. Nam ejus quidem vivendi ratio et conversatio, gravis fuit ac severa; dictio vero perspicua simul ac splendida.

fructus prædi-
cationis Antio-
chenæ,

536 *Et post alia quædam*: Vicit enim illa (*persuadendi vi*) eos, qui pari (*imo simili*) dicendi ac persuadendi facultate pollebant. Hac ipsa populum etiam ad se pertraxit, eo maxime quod peccantes crebro coargueret in ecclesia, et adversus eos, qui injuriam fecissent, tamquam ipse injuria affectus, commoveretur. Quæ res grata quidem erat multitudini; molesta vero opulentioribus ac potentioribus, a quibus fere deli-

quia Sancti
vita cum elo-
quentia con-
gruebat.

cta

AUCTORE
J. S.

eta committi solent. *Hactenus Sozomenus, Sancto nostro aetate proximus. Quam irreprehensibilis fuerit vita Chrysostomi toto tempore, quo vixit Antiochiæ, colligitur etiam ex Dialogo Palladii. Nam, eo teste pag. 49, cum postea inimici ipsius misissent primum Antiochiam, adolescentiæ ejus (imo et juventutis et haud dubie etiam presbyteratus) delicta perquisituri: defecerunt scrutantes scrutationes, et nihil invenerunt. Georgius Alexandrinus pag. 180 duo narrat miracula, videlicet filium Euclie mulieris primariæ febre divinitus liberatum, et conjugem præfecti, qui Marcionistæ fuisse dicuntur, ex dysenteria ad integram sanitatem, simulque ad fidem cum marito perductam. Nihil quidem in hisce prodigiis est, quod fidem superet: sed auctor tantam non meretur fidem, ut ea, tacentibus antiquioribus, pro certis habere possimus. Ceterum quanti fieret Chrysostomus ab Antiochenis, luculenter patebit ex modo, quo clanculum abductus est Constantinopolim.*

§ XXXV. Chrysostomus jussu Arcadii imperatoris dolo evocatus Antiochia, Constantinopolim perducitur, ibique consecratur episcopus.

Defuncto Nectario episcopo Constantinopolitano,

De modo, quo S. Joannes ad episcopatum promotus est, consentiunt scriptores. *Socrates lib. VI cap. II tempus, quo decessor ipsius obiit, aliaque tunc Constantinopoli facta, exponit his verbis: Nectarius Constantinopolitanus episcopus extremum diem obiit, Cæsario et Attico consulibus (id est, anno 397:) quinto Calendas Octobris. Statim igitur de ordinando episcopo contentio exorta est, aliis alium postulantes. Cumque hac de re consilium sæpius initum fuisset, placuit tandem, ut Joannes Antiochenis ecclesiæ presbyter Antiochia accerseretur. Fama enim de illo increbuerat, eum doctrina simul et eloquentia pollere. Modico igitur temporis spatio interlapso, imperator Arcadius communi omnium suffragio, cleri videlicet ac populi, eum accersit. Palladius in Dialogo pag. 42 de hisce habet sequentia; Dum hæc ad Christi fidelium gubernationem optime sic succedunt (concionante Chrysostomo Antiochiæ) moritur beatus Nectarius, episcopus Constantinopolitanæ ecclesiæ.*

Chrysostomus, ab Eutropio commendatus,

538 Tunc concurrunt quidam, qui non quærebantur, ambientes episcopatum viri quidam minime viri; presbyteri quidem dignitate, sed sacerdotio indigni; alii prætorium fatigantes, alii donis corrumpentes, alii vero ad plebis etiam genua procumbentes. Super his commovetur orthodoxorum populus, imperatorem sollicitans, sacerdotii peritum requirens. Summam autem rerum tenebat Eutropius eunuchus, præpositus sacri cubiculi. Cum Johannem optaret præponere civitati (ejus enim virtus nota ei fuerat, cum imperatoris negotia ipsum ad interiorem Orientem abduxissent) efficit ipse, ut imperator litteras scribat ad comitem Orientis, ut sine strepitu, nihil conturbans Antiochiam, Johannem emitteret. Is statim, acceptis litteris, hortatur ipsum, ut extra civitatem usque ad martyria juxta portam Romanensem dictam, sistat se: et publicæ rhedæ impositum, eunucho ad id misso cum

milite magistri tradit. Sic adductus ordinatur episcopus Constantinopolitanæ ecclesiæ.

539 *Sozomenus lib. VIII cap. II, hisce consentit, et aliqua magis explicat hoc modo: Cum igitur apud notos quidem usu ipso et consuetudine, apud eos vero, quibus erat ignotus, fama ac rumore per universum orbem Romanum clarissimus evasisset, tum orationum, tum virtutis causa; idoneus visus est, qui Constantinopolitanam Ecclesiam gubernaret. Quod cum populus simul et clerus uno consensu decrevisset, imperator quoque comprobavit, misitque, qui eum adducerent. Episcoporum præterea synodum convocavit, ut eo pacto illustriorem redderet ejus ordinationem. Non multo post Asterius comes Orientis, cum imperatoris litteras accepisset, Joannem ad se accivit, quasi quidpiam ab eo postulaturus. Qui cum venisset, confestim Asterius eum una secum in vehiculum imposuit, et concito cursu Pagras usque eum deduxit, quæ statio est ita dicta. Ibi cum Joannem illis, qui a principe missi erant, tradidisset, Antiochiam reversus est. Prudenter autem hoc negotium curasse visusest, antequam Antiocheni quidquam rescirent, qui et asperi erant in seditionibus, nec unquam sua sponte Joannem dimissuri videbantur, priusquam mali quidpiam aut patrassent ipsi, aut passi essent. Porro discessus ille Sancti quomense aut die contigerit, nullibi expressum lego. Attamen necesse est, illum figamus circa finem anni 397 aut initium sequentis. Nam episcopum ordinatum videbimus 26 Februarii anni 398. Aliquot autem hebdomadæ itineri longissimo attribuendæ sunt, et Constantinopoli moram ordinationi injicit Theophilus Alexandrinus, ut modo videbimus.*

540 *Laudatus Sozomenus ad propositum nostrum ita pergit: Porro cum venisset Constantinopolim, cumque episcopi, qui vocati fuerant, jam adessent, ordinationi ejus impedimentum attulit Theophilus, favens Isidoro, qui tum quidem presbyter erat sub illo constitutus, et pauperum ac peregrinorum curator in urbe Alexandria. Cæterum ab ineunte ætate apud Scetim egregie philosophatus fuerat, sicut a quibusdam viris, qui cum illo versati fuerant, accepi. Socrates eadem fere narrat, et causam adducit, ob quam Isidoro faveret Theophilus. Utque ejus ordinationi, inquit, plus accederet auctoritatis, ex imperatoris mandato adfuerunt cum alii complures episcopi, tum Theophilus Alexandrinus. Qui quidem summo studio laborabat, ut Joannis quidem gloriam dederet, Isidorum vero presbyterum suum ad episcopatum urbis regie promoveret. Hunc enim præcipue diligebat, propterea quod periculosum quoddam negotium ipsius causa suscepisset. Quodnam vero illud fuerit, jam dicendum est. Dum Theodosius imperator adversus Maximum tyrannum bellum gereret, Theophilus per Isidorum munera mittens ad imperatorem, binas ei tradidit epistolas, mandans ut victori munera simul ac litteras offerret. Quibus mandatis obsequens Isidorus, cum Romam venisset, eventum belli expectabat. Verum ea res diu latere non potuit. Nam lector, qui eum comitabatur, epistolas clam surripuit. Quo facto contritus Isidorus, illico aufugit Alexandriam. Hæc fuit causa, cur Theophilus Isidoro tantopere studeret. Hæc quidem Socrates. At vix dubito, quin sit tantum rumor popularis, aut mera potius fabula.*

541 *Certe Sozomenus, alias nimis facile dicta*

dolo Antiochia eductus, Constantinopolim ducitur:

ibi tamen consecrationi ipsius obsistit Theophilus,

A
studens pro-
movere Isido-
rum, nescimus
qua de causa,

cta Socratis adoptare solitus, causam illam solum refert ut jactitatum ab aliquibus, sed non audet veram dicere. Palladius omnino silet de conatu Theophili pro Isidoro, quamvis narret, Theophilum S. Chrysostomo fuisse contrarium. Tempus ipsum, quod assignatur a Socrate, videtur maxime ipsius relationi contrarium. Nam bellum cum Maximo gessit Theodosius, eumque vicit anno 388. Venit tunc Romam Isidorus, si Socrati credimus. At Palladius in Historia Lausiaca c. 1 testatur, se venisse in Ægyptum et Alexandriam secundo consulatu Theodosii Magni, id est, anno 388, ibique invenisse quemdam virum admirandum, et omni ex parte ornatum sermone, moribus et scientia, nempe Isidorum, qui erat et presbyter, et xenodochus Alexandrinæ ecclesiæ. Hæc data apud nos sunt ad 15 Januarii tom. I pag. 1016, ubi de S. Isidoro illo est actum. Jam vero si consideremus maximam distantiam, quæ est inter Romam et Alexandriam, difficulter illa conciliare poterimus. Res quoque ipsa non est verisimilis, cum propter eximiam Isidori pietatem, tum quia Theophilo illa cautio minime erat necessaria, cum remotissimus esset a loco, ubi bellum gerebatur, et consequenter nihil timere deberet, sive Theodosius, sive Maximus fuisset victor. Meram itaque fabellam existimo, ab adversariis Theophili confictam. Tillemontius suspicatur, alium fortasse fuisse Isidorum, quem Theophilus ad munera victori offerenda destinarat, ut videri postest Nota 6 in Theophilum.

B
at certo con-
trarius Chry-
sostomo,

542 Palladius pag. 43 aliam adducit rationem, cur Chrysostomo adversaretur Theophilus, ita scribens: Ab initio igitur Theophilus Alexandrinus episcopus, cum ad ejus ordinationem venisset, irreprehensibilem ejus loquendi libertatem videns, ejus ordinatione exanimatus est: Vafer enim est ex ipso adspectu occultum cujusque hominis consilium et mentem dignoscere. Et post alia pag. 44: Sic et Theophilus, ex quo in Johannis adpectu non invenit, quod oculis suis responderet aut gratum esset; conjectura, non certa scientia, contrarium suspicatus est. Hæc quidem Palladius, neque ea displicuerunt Tillemontio art. 40. Verum fatendum est, Palladium justo acerbiorum videri posse in Theophilum, præsertim cum statim sequentia addat: Mos ipsi talis erat, ut bonos et cordatos non ordinaret, nisi quando sua eum conjectura fefellisset, omnibus imperare volens ut stupidis, satius judicans insipientibus imperare, quam sapientibus parere. A salubri tamen providentia volens nolens superatus est. Ita ille, quem non negaverim sincere dixisse, quæ sibi persuaserat. Certum quoque est, Theophilum multa peccasse deinde in Chrysostomum. Attamen, cum existimem, non ita clare edixisse Theophilum, qua de causa Isidorum, virum sane probum et dignum, Chrysostomo præferret, nolim ego de intentione ipsius ferre judicium: forsan enim Isidorum præferebat, ut melius sibi cognitum, aut ut sibi magis addictum, et ecclesiæ suæ presbyterum.

C
in ejus ordi-
nationem tan-
dem consentit:
illa figitur

543 Placet igitur cautio Sozomeni, sic loquentis: Verum sive hac de causa, sive tamquam virum bonum, ordinare illum (Isidorum) voluerit Theophilus; tandem Joannis electioni assensum præbuit, Eutropium veritus, imperialis cubiculi tunc præpositum, qui Joannis ordinationi magnopere favebat. Hic enim palam ei denuntiasset dicitur, ut aut reliquorum sacerdotum suffragiis accederet, aut iis, qui accusare ipsum volebant, responderet. Quippe multi tum

aderant, qui coram synodo eum accusarant. Socrates cap. II idem asseverantius dicit. Verum, inquit, qui in palatio erant, Joannem prætulērunt. Et quoniam multi Theophilum accusabant, et libellos varia crimina continentes episcopis, qui tum aderant, offerebant, Eutropius præpositus imperialis cubiculi acceptos libellos ostendit Theophilo, eligere eum jubens, utrum mallet, Joannemne ordinare, an de criminibus ipsi objectis judicium subire. His perterrefactus Theophilus, Joannem ordinavit. Ordinatus igitur Joannes in episcopali sede constituitur quarto Calendas Martii, consulatu proxime insequenti, quem Romæ quidem imperator Honorius, Constantinopoli vero Eutychianus præfectus prætorio, editionibus ludisque celebrarunt. Consulatus ille designat annum 398. Hoc igitur anno, die 26 Februarii, ad episcopatum evectus dicitur Chrysostomus. Cum autem Pascha eo anno incidere in 18 Aprilis, secundum datum calculum res peracta est die Veneris ante Dominicam Quinquagesimæ.

544 Pagius tamen in Critica ad annum 398 num. 20 se opponit, atque ita loquitur: Socrates dum illum non ad Chrysostomi ordinationem, sed ad ejus entronismum manifeste refert, et ex dicendis patebit, episcopos Constantinopolitanos Joannis successores diebus Dominicis aut festis solemnioribus semper consecratos fuisse. Verum Tillemontius Nota 43 refutat Pagium, dicitque: Axioma est, quod propria auctoritate statuit: nihil enim citat. Nos vero dicere non dubitamus, ordinationem S. Chrysostomi satis clare fixam esse die Veneris, ut ex ea probari possit falsitas regulæ illius. In Epitome Vitæ S. Chrysostomi apud Bigotium pag. 228 dicitur Chrysostomus ordinatus archiepiscopus Constantinopolitanus, Arcadio imperante, vigesimo quinto mensis Decembris, Indictione quarta. At illa epocha plane vitiosa est, ut liquet ex Indictione quarta, quæ sub Arcadio non cucurrit ante Septembrem anni 405. Tota quoque illa Epitome varios continet errores. Quare standum videtur hic calculo Socratis, 26 Februarii figentis ordinationem Sancti.

26 Februarii
anni 398.

E

§ XXXVI. Homiliæ aliquot Chrysostomi habitæ Constantinopoli anno 398, quo verisimiliter satis diu ægrotavit.

F

Vix dubitari potest, quin celeberrimus ille Prædicator illo ipso die, quo episcopus fuit consecratus, Sermonem habuerit ad populum Constantinopolitanum. At prima ipsius Homilia aut perdita est aut latet hactenus. Secundam vero habemus tom. I pag. 541, ubi de prima sic loquitur: Tunc enim (in prima) de armis David et Goliath apud vos philosophabamur, ostendentes, hunc quidem omnigena gravique armatura undique munitum, illum autem armis nudum, fide munitissimum, et hunc quidem extrinsecus fulgidum thorace et scuto, illum autem intus spiritu et gratia radiantem; atque hanc ob causam a puero certamine victum juvenem, a nudo superatum armatum, a pastore prostratum militem, a pastoralis lapidis natura bellici æris naturam contritam, et labefactatam. Proinde et nos lapidem

Sanctus Con-
stantinopoli
incipit con-
cionari: sed
prima Homilia
perdita:

AUCTORE
J. S.

lapidem illum in manus accipiamus, angularem illum et spiritualem, inquam. *Hæc sequentiaque insinuant, Chrysostomum in prima Homilia promississe, se disserturum contra hæreticos, maxime Anomæos, usurumque hunc in finem sacris Scripturis. Nam pag. 542 ait : Pollicebamur vobis nihil ex ratiociniis dicturos. Et mox : Proinde quia tanta rationum infirmitas est : age Scripturis contra adversarios pugnemus.*

in secunda
hæreticos
maxime Ano-
mæos aggredi-
tur,

546 Quod autem in prima Homilia promiserat, in hac secunda præstare cæpit, disputans ita contra Anomæos, ut alios quoque hæreticos et Judeos non negligat. *Hac de causa ait, se argumenta sumpturum ex veteri Testamento. Ita enim, inquit, non illos tantum, sed et multos alios hæreticos, simul prosternere poterimus, videlicet Marcionem, Manichæum, Valentinum, Judæorumque cætus omnes. Porro observo, Chrysostomum, quando Constantinopoli cæpit concionari, iterum usum esse familiari illo auditores alloquendi modo, quem usurpavit prioribus annis apud Antiochenos. Nam laudatam Homiliam sic exorditur : Unum apud vos diem disserui, et inde tantum vos dilexi, quantum si ab initio vobiscum essem educatus : ita sum vobis caritatis vinculis conjunctus, acsi plurimo tempore fructus dulcissimæ consuetudinis a vobis percepissem. Quod fit, non quia ego admodum ad amicitiam et caritatem sim idoneus, sed quia vos desiderabiles, omniumque maxime amabiles. Quis enim non admiraretur igneum zelum, caritatem absque simulatione, benevolentiam in præceptores, concordiam inter vos, quæ sane omnia satis essent, ut vel lapideam animam vobis conciliarent ?*

quorum ma-
gnus ibi erat
numerus :

547 Propterea non minus vos amamus, quam ecclesiam illam, in qua nati, educati, et eruditi sumus : soror enim illius hæc est, vosque cognitionem illam opere declarastis. Quamvis autem illa tempore sit antiquior, hæc tamen fide ferventior est ; et illic major conventus est ac celebrius theatrum, sed hic major patientia, majorisque fortitudinis indicium. Nam video undequaque hic lupos obambulare, ovile autem non imminui. Circumdant sanctam hanc navim continuo tempestas et hyems, procellarumque vis : non submerguntur tamen, qui in ea navigant. Undecumque invadunt hæreticæ flammæ, et qui in medio sunt camino, rore spirituali perfrauntur. *Non mirabitur lector, plures fuisse auditores Antiochiæ, quam Constantinopoli, si consideraverit verba Chrysostomi, Hom. LXXXVI in Matthæum de Antiochenis ita loquentem, t. VII pag. 810 : Per Dei gratiam puto eos, qui hic congregantur, ad centum mille pertingere. Noli tamen existimare, illos simul omnes venisse ad ecclesiam.*

tertia item
contra Ano-
mæos habita,

548 Crevit continuo Constantinopoli numerus auditorum Chrysostomi. *Nam Homiliam tertiam, in Paralyticum et contra Anomæos dictam, ita exorsus est tom. I pag. 547 : Benedictus Deus : singulo quoque conventu video arvum crescere, agros comatos florere, aream impleri, multiplicari manipulos ; tametsi non multi dies præterierunt, postquam sementem hanc jecimus. Ecce vero quamprimum dives nobis obedientiæ spica geminavit. Mox pag. 548 clare ostendit, hanc Homiliam præcedentis esse sequelam, ita loquens : Quando igitur et vos pauco ex labore magnum nobis præbetis proventum, magna cum attentione ad hanc accedimus agriculturam, et eorum, quæ antea dicta sunt, reliquias vobis distributuri venimus. Tunc igitur ex veteri Te-*

stamento disputationem illam texuimus, quæ de gloria Unigeniti Filii Dei habebatur : nunc ex eodem hoc ipsum faciemus : tunc illud afferebamus, quod dicebat Christus : « Si crederetis « Moysi, crederetis utique et mihi. » (*Vide illa verba in præcedenti allata num. 2.*) Nunc autem dicimus hoc a Moyse dictum : « Prophetam vo- « bis suscitabit Dominus Deus » etc. *Sub finem hortatur, ut diligenter intersint concionibus, quemadmodum prolixius fecerat in præcedenti.*

549 Non diu post dictam modo Homiliam, in qua agitur de paralytico, qui post morbum triginta et octo annorum ad piscinam a Christo sanatus est, dicta est alia de Paralytico, qui per tectum dimissus ad Christum, ibique sanatus est. *Edita hæc est tom. III pag. 32, ubi tale est exordium : Cum in paralyticum juxta piscinam in lecto jacentem nuper incidissemus, multum et ingentem thesaurum invenimus, non terram effodientes, sed ejus animi sensa scrutantes : thesaurum invenimus, non aurum et pretiosos lapides continentem, sed tolerantiam, philosophiam, patientiam, et multam in Deum spem, quæ auro quovis et lucro quovis est pretiosior. Hæc revera tractavit in dicta Homilia, ita ut non possimus dubitare, quin hæc pæncis post diebus illam sit secuta. Nam et in illa sic disserit contra Anomæos aliosque hæreticos, ut egregia simul tradat documenta moralia, et in hac moralia sic docet, ut adversus gentiles et adversus Judæos et adversus multos hæreticos, sicut dicit pag. 37, de Evangelistarum concordia disputet, atque Anomæos deinde rursus aggrediatur, ostendens Christi divinitatem.*

550 Porro si interpretationem Latinam dumtaxat spectaremus, dicendum esset, tribus diebus continuis concionatum esse Sanctum : nam illa sic habet num. 8 pag. 45 : Hæc igitur omnia, et quæ hesterno die ac nudiustertius dicta sunt, diligenter memoria teneamus. *At verba Græca non ita sunt interpretanda. Ταῦτα οὖν ἅπαντα, καὶ τὰ πρόην καὶ τὰ πρὸ ἐκείνης εἰρημένα τῆς ἡμέρας μετὰ ἀκριθείας κατέχωμεν inquit Chrysostomus. Latine autem ea sic reddenda : Hæc igitur omnia, et quæ nuper, et quæ ante illum diem dicta sunt, diligenter memoria teneamus. Itaque hortatur Sanctus, ut memoria teneant, quæ dicta erant in tribus ultimis Homiliis, non tribus ultimis diebus. Etenim cura episcopalis non permittebat, ut ita continuis diebus concionaretur Constantinopoli, sicut fecerat Antiochiæ, etiam in Quadragesima : nam in Quadragesima verisimillime habita est Homilia ista. Testem habemus Chrysostomum ipsum, qui Hom. XLIV in Acta Apostolorum de consuetudine sua concionandi in episcopatu sic loquitur : Ecce per gratiam Dei nos triennium jam habemus, non quidem nocte et die hortantes, sed post tres sæpe dies, aliquando post septem, hoc facientes. Concionabatur igitur Chrysostomus aliquando semel, aliquando bis in hebdomada, quando aliis negotiis non erat omnino impeditus.*

551 Aliam quoque Homiliam contra Anomæos eodem anno a Chrysostomo habitam existimo in illa Christi orantis verba : Pater, si possibile est, transeat a me calix iste Matth. XXVI, ex quibus Anomæi argumentum mutuabantur contra æqualitatem Filii cum Patre. *Edita illa est t. III pag. 15, dubitatque Montfauconus, Antiochiene dicta sit, an Constantinopoli. Ego vero Constantinopoli dictam credo, quia plane videtur conformis proposito Chrysostomi, qui, ut dictum est num. 546, Anomæos ex Veteri etiam Testamento refutandos*

D

ut et quarta
de Paralytico

E

quæ non fuit
dicta post duas
alias diebus
continuè ha-
bitas :

F

alia contra
dictos hæreti-
cos in verba
Christi habita,

AUCTORE
J. S.

A *refutandos credidit, ut simul refellerentur Marcionistæ, Manichæi et Valentiniani. Nam in hac Homilia frequenter adducit locos Veteris Testamenti, et memoratos hæreticos pag. 22 ita nominat: Si enim his omnibus gestis, malignum os diaboli per Marcionem Ponticum, et Valentinum, et Manichæum Persam,... sermonem de dispensatione potuit, quantum in ipsis erat subvertere etc. Præterea objectionem illam Anomæorum Antiochiæ refutavit in alia Homilia, quæ apud Montfauconum tom. I pag. 501 est septima contra Anomæos, ut videri potest pag. 508 et sequentibus. Hic vero verba illa explananda suscipit ut necdum exposita, nimirum quia Constantinopoli non erant explicata.*

et quidem
Constantino-
poli: sed post
unam aut
plures inter-
medias.

552 Itaque dubitandam non videtur, quin hæc Homilia habita sit Constantinopoli, ubi et alias contra Anomæos anno 398 dictas verisimile est, quando quidem Chrysostomus promiserat, se disputaturum contra memoratos hæreticos. Fateor tamen, non videri habitam statim post præcedentes: initium enim tali suspicioni repugnat. Profundam, inquit, sectionem nuper infiximus iis, qui prædantur, et alios per avaritiam fraudare conantur: non ut eos vulneraremus, sed ut eos corrigeremus; non quod homines odio prosequamur, sed quod improbitatem aversemur. Quam his verbis Homiliam designet, non constat. Porro non paucas ejusdem tom. Homilias eodem anno habitas existimo. At quia illarum ordinem nequeo reperire, illas deinde extra ordinem recensebo: atque interim ad alia transeo.

Homiliæ pri-
mam editæ a
Montfaucono
non sunt
anni 398.

553 Montfauconus tom. XII pag. 323 et seqq. undecim dedit Homilias ante ineditas, et Constantinopoli dictas, quas omnes dicit habitas anno 398 et 399, et quidem ante fugam cædemque Eutropii. Verum rationes non allegat de omnibus, nec in Monito prævio pag. 319 asserere audet, omnes fuisse habitas eo ordine, quo sunt editæ. At ego intelligere nequeo, qua ratione certum sit, ut loquitur, habitas esse omnes ante lapsum Eutropii, quomodo certissimum, omnes annis 398 et 399 habitas, si non constet de ordine, cum pleræque nullam habeant temporis notam. Quin imo adeo pro certo non habeo, ante lapsum Eutropii prædictas Homilias esse habitas, ut ipsam primam exilio Eutropii posteriorem sim ostensurus § 38. Credidit Montfauconus, in ea agi de aliquo terræ motu. Verum ostendam, non terræ concussionem, sed lapsum Eutropii in illa Homilia commemorari, dictamque esse mense Februario anni 399. Siqua Homilia habita est tempore terræ motus anni 398, poterit illa esse, quæ ab ægrotante dicta est, ut ostendi num. 514: nam verisimile admodum est, Sanctum anno 398 Constantinopoli ægrotasse.

Ex Homilia
in verba
Apostoli post
morbum dicta:

554 Certe apud Montfauconum t. III p. 150 Homilia legitur post morbum satis diuturnum habita, quam dictam Constantinopoli omnino mihi persuadeo. Ratio est, quia idem fere hujus Homiliæ est exordium cum exordio Homiliæ de Debitore decem millium talentorum, quam anno 387 Antiochiæ habuit Sanctus, ut dictum est num. 383. Utriusque Homiliæ exordium prorsus simile fatetur Montfauconus in Monito prævio. Attamen non audet inde inferre, hanc Constantinopoli dictam esse. Cum, inquit, Chrysostomus Antiochiæ frequenter adversa valetudine laboraverit, ut ex multis ejus Homiliis arguitur; et alioquin eadem in urbe Antiochia non modo proœmia, sed etiam conciones integras, retractatas et parumper mutatas, intercurrente quodam

Septembris Tomus IV.

annorum spatio, repetere solitus sit, ut jam sæpe vidimus. Ita quidem vir eruditus loquitur. At hæc propius tangunt Chrysostomum, quam ut dicenti statim credere audeam. Quin potius existimo, me satis pervolvisse Opera Chrysostomi, et Monita Montfauconi illis prævia, ut asserere possim, nullibi probasse Montfauconum, nullibi probare potuisse, quod hic leviter asserit de repetitis Antiochiæ integris concionibus.

555 Credidit ille quidem, ambas Homilias de Juda proditore, ambas item de Cruce et latrone fuisse Antiochiæ dictas, et sic sane integræ propemodum Homiliæ fuissent in eadem urbe repetitæ. At non ostendit, ambas fuisse in eadem urbe dictas; neque id ego verisimile existimo. Imo dubitari potest, an etiam Constantinopoli fuerint repetitæ, cum illarum diversitas tam sit modica, ut videatur oriri potuisse ab exscribentibus in variis codicibus. Verum, quidquid sit ea de re, fuerint illæ repetitæ Constantinopoli, ut satis est probabile; certe non alias alicujus momenti repetitiones Chrysostomi in scriptis Antiochenis reperire potui, nisi quod in explicatione librorum sacrorum aliquando pauca aliis verbis repetat ex iis, quæ in Homiliis particularibus fusiùs probaverat. Quapropter laudatam Homiliam in illa Apostoli verba, Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, omnino Constantinopoli figendam existimo. Præterea verisimile mihi est, morbum Sancti, post quem hanc habuit Homiliam, contigisse anno 398, antequam ullum sacræ Scripturæ librum pro concione ibi interpretandum suscepit Chrysostomus, et quando adhuc abstinerebat a gravibus illis reprehensionibus, quibus vitia Constantinopolitanorum deinde exagitare cœpit Sanctus.

in qua fere
repetitur ex-
ordium alte-
rius Antio-
chene,

556 Exordium tale est: Quasi longo veniam ad vos intervallo, sic affectum hodierno die me sentio. Quamquam enim domo conclusus propter corporis infirmitatem manebam: tamen perinde quasi alicubi procul a vestra caritate translatus degerem, sic animo afficiebar. Qui enim sincere diligere novit, cum in congressum venire non datur ejus, quem diligit, quamvis eandem urbem incolat, non aliter afficitur, ac si in aliena regione versaretur. Hoc norunt, qui vere diligunt, etc. Hæc aliaque sequentia indicant non modo charitatem Chrysostomi, sed etiam congruunt primo anno prædicationis Constantinopolitaneæ, cum quia per totam Homiliam ab omni objurgatione abstinet, tum quia statim etiam addit sequentia: Ac vos quidem gaudere nunc omnes scio, quod ægritudinem deposuerimus: ego vero gaudeo non modo quod ægritudinem deposuerim, sed quod optatos vultus vestros rursum intueri possim, et caritate vestra secundum Deum oblectari. Congruunt hæc primo anno, quo tam amice et familiariter Constantinopolitanos alloqui cœpit Chrysostomus, ut etiam fecerat Antiochiæ. At utroque loco paulatim severius agere cœpit: licet magna semper usus sit charitate.

verisimile est,
Sanctum
anno 398
ægrotasse.

F

AUCTORE
J. S.

§ XXXVII. Sancti in episcopatu vita sobria, austera et solita- ria: semper solus cibum su- mit, nec redditus episcopales pro se usurpat: hospitalita- tem tamen exercet.

Sanctus sem-
per solus co-
medebat

Qua ratione Chrysostomus clericorum vitam emendandam ab initio episcopatus suscepit, mox videbimus, ubi exposuerimus, quo ad se spectantia ordinavit modo, ut exemplo non minus doceret quam verbo. Palladius variis locis aliqua breviter memorat de more vivendi Chrysostomi. Primo eam sibi legem indixit, ut semper solus comederet, neque accedens ad aliena convivia, neque alios ad mensam suam invitans. Hoc inimici postea Chrysostomo crimini verterunt; at laudarunt amici. Hac de causa rationes illius consuetudinis allegat Palladius pag. 101, ubi Theodorus interrogat hoc modo: Dic nobis lubenter, quæ causa fuerit, cur solus ille cibum sumeret, et an vere solus, ut aiunt, ederet. Respondet Palladius: In confesso quidem est, quod solus ederet. Sed nollem, lepidissime Theodore, quæ sunt gulosorum infantium, quæsisisse te. Vir enim cum sis, virorum virtutes exquirere debes; quemadmodum esset intrepidus, qualis esset in pecuniis, in temperantia, in mansuetudine et iustitia, in eleemosyna, prudentia atque fortitudine, in oblivione vel memoria.... Ipse vero solus edebat, ut ex parte novi, has ob causas.

ob rationes
varias, ex qui-
bus hæc sunt,

558 Primum quidem vinum non bibebat ob capitis calorem; nisi forte per æstum rosaceo uteretur. Secundo, quia stomachus ejus ob quamdam infirmitatem inordinatus erat, ita ut edulia bene præparata ipsi injucunda viderentur; et requireret alia, quæ non adessent. Deinde aliquando edere obliviscebatur, ad vesperam usque differens; partim curis ecclesiasticis occupatus, partim divinis contemplationibus abstractus. Contendebat enim, ut nihil divinarum Scripturarum sibi impervium esset. Talia autem aut in ediam aut levem cibum amant. Porro mos est convivis, nisi quis cum ipsis sudet aut sorbeat, aut indecenti risu cachinnetur, summis digitis tepidum poculum gestans, mensæ comitatem in maledictum vertere. Ad summam autem, ut puto, et verissime, valde parvus erat erga convivas luxuriosos, sacrilegium ratus sumptus, qui in tales fierent, simul et œconomis furandi occasiones præciciens, ne decuplarent pretia opsoniorum in brevibus, necessitates pauperum sibi vindicantes.

nimirum ne
aliquos invi-
tando, aliis
invidiæ occa-
sionem daret,

559 Præterea civitatis multitudinem considera-
rans, videbat, aut omnes honoratos debere se
tali honore dignari, ut Christi dispensatorem,
aut nulli rem illam præbere. Respiciens quoque
et ad mensæ tumultus, et ad magnitudinem im-
pensarum, exhorruit rem illam, longum vale di-
cens ejusmodi maledictis; illud de Actibus Apo-
stolorum sibi succinens: « Viri fratres, non licet
« nobis ministrare mensis; sed constituamus vi-
« ros religiosos ad hoc opus; nos vero vacemus
« prædicationi et orationi. » Hactenus Palladius,
qui prolixam subjicit disputationem ad proban-
dum Chrysostomi consilium. Ex ea huc aliqua

transferam. ut de moribus et intentione Chryso-
stomi inde quid lucis affulgeat. Ostendit primo,
non esse episcopo epulis instruendis querendam
hominum amicitiam aut inanem gloriam, imo ne-
cum quidem in finem, ut non male audiat. Ad
objectionem vero, ex mandata episcopo hospitali-
tate petitam, hæc reponit pag. 105: Oportet au-
tem hospitum susceptorem, et prudentiam ser-
pentis habere, et simplicitatem columbæ,... ne
lupum pro ove admittens, aut ursum pro bove,
damno lucrum permutet.

560 Primo autem locum probare debet, in
quo constitutus est, an desertus, an frequens;
deinde ingenium suum, an possit absurdos mo-
res tolerare: tunc dignoscere, qui beneficio affici
debet, an dives sit an pauper, an sanus an
infirmus, an cibo egeat an vestibus: in his enim
actuosa misericordia occupatur. Beatus enim
Abraham non consules, non duces, non præcel-
lentes hujus terreni sæculi viros,... sed deser-
tum habitans locum, eo convenientes excipie-
bat... Porro si quis civitatem optime moratam
habitans, qualis Constantinopolis, in qua omnes
sunt hospitum susceptores, superfluo forte quis e
presbyteris, relicto prædicationis ministerio, exa-
minandis opsoniorum brevibus vacaret, oblitus
sui, cauponem pro doctore se reputans. Hoc ra-
tionem longius protrahit, ostendens, institutionem
populi pro concione multo præstantiorem esse
ea hospitalitate, quæ in mense exhibetur. Certum
autem est, non potuisse sanctum Doctorem tanta
sedulitate populum docere, si voluisset quotidie
convivas aliquot in mensa habere, eosque non so-
lum epulo, sed sua quoque præsentia honorare.

561 Porro cum pag. 118 Theodorus hæc objice-
ret: Potuit... solos episcopos vocare, et ex his
præsertim religiosos; et, si minus hos, saltem
proprium clerum, imitans Dominum, vescentem
cum duodecim Apostolis, Respondet Palladius:
Valde consentanea respondisti, hominum vera-
cissime: si quidem passi fuissent clerici cum
Johanne prandere, qui post horam et post diem
interdum edebat: ipsi vero multo cum apparatu
tantas epulas quam celerrime sectabantur. Et
pag. 120: Etsi enim ille se mensis devovisset, an
tot magistratibus et honoratis sufficere poterat,
tam magnam civitatem habitans, singulis aut
propter benedictionem, aut propter inopiam, aut
propter gulam, apud ipsum vesci postulantibus?
Ubi autem locum habuisset Dei meditatio, populi
procuratio, scientia Scripturarum, sollicitudo
viduarum, virginum solatium, infirmorum cura-
tio, afflictorum auxilium, errantium conversio,
contritorum cura, carcere detentorum visitatio?
Ad hæc aliaque rursum Theodorus pag. 121:
Poterat eos quoque certo tempore curare, et ec-
clesiasticarum rerum curam habere, ne in eo
male audire videretur, qui in cæteris magnus
erat. Tum Palladius: Hoc nempe est, quod in
sacerdote requiritur, videre, ne male audiat,
seu potius, ut largiter sermonem præbeat, cu-
ram, zelum, atque reliquum sacerdotalem affe-
ctum... Quomodo autem os, in divinis eloquiis
exercitatum, et auris divina oracula audire as-
suetæ, mensæ loquacitatem tolerasset?

562 His similes rationes affert Palladius p. 169,
ubi exponit cur ad convivia aliorum non accede-
ret. Patrum imitator Johannes, inquit, ut legiti-
mus filius, non autem spurius, putrescentem
variis cupiditatibus hominum gregem sanare de-
siderans, ad arctius vitæ genus sui iudex et le-
gislator fuit, constanti proposito se roborans, a
conviviis

D

aut omnes vo-
cando per vi-
ces, ipsis pa-
rum emolu-
menti.

E

sibi vero in-
gens pretiosi
temporis dan-
num crearet:

F

accedit amor
vitæ sobriæ
ac solitariae,

A convivii et conventibus facetorum, ridiculorum, scurrarum, recedens, mentis suae oculum spiritali armatura muniens, ne per epulas, et intempestivos sermones ingressum nacta vecordia castimoniam deleret... Ideo insidiis appetitus est: gravis enim ipsis erat, qui luceret ut lucerna lippientibus oculis. *Rursum pag. 183*: Quem (*Christum*) pro viribus imitans optimus Johannes, et ipse turbis se subducebat, eisque maxime delectabatur, qui veraciter aliquid dicere vellent. *Tum Theodorus*: Quid autem ad hoc dicis, quod contumeliosus fuisse dicitur, nec solum multitudinem fugisse, sed vel unum, aut duos? *Reponit Palladius*: Bene quidem: etiam unus inutilis et agyrta, turba est. *Et pag. 186*: Quo autem modo dixisti, contumeliam eum fecisse, ejusmodi est. Primo quidem, numquam consueverat cuivis obvio facetus et urbanus esse, multo minus contumeliam facere.

quam sequetur
verae virtutis
aestimatio,

563 Si vero quosdam e germanis discipulis suis, aut clericis aut episcopis, vidisset propter rei abstinentiam, aut propter rectum corporeae alicujus virtutis opus superbire, ipsos objurgans, contrariis nominibus appellabat; veluti aquae potorem, ebriosum; et nihil possidentem, plus habendi cupidum; et misericordem, furem nominans. Haec enim gratiosa est institutionis forma erga veros discipulos, per ea, quae non insunt, ea, quae insunt, approbare. Ceterum hoc certum est, temperantem adolescentem pluris aestimabat, quam intemperantem senem; et senem discendi cupidum, quam adolescentem indoctum; et idiotam nihil possidentem, quam doctum pecuniae avidum; atque saecularem virtute praeditum, quam monachum inertem ac otiosum. Quae forte contumelias vocant, qui honores sectantur.

ut omnibus
magis prodesset.

564 *Deinde refutata magis illa inimicorum calumnia, pag. 191 ostendit*, Chrysostomum fecisse, quemadmodum facere debet optimus animarum medicus, qui non studet placere paucis divitibus, sed omnibus simul prodesse. Hoc enim vitae institutum, inquit, Magistro convenit, tempus cum multitudine non terere, sed quiete et sollicite perquirere variam morum atque ingeniorum differentiam, sicut periti medici faciunt. Nam illi saepe libris immorantes, morborum causas praedicunt, et remedia tradunt, tantum cum aegris versantes, quantum sufficit ad inveniendam causam morbi, et ad remedium adhibendum, nec cum ipsis ludentes, nec prandentes. Haec enim medicae virtutis professio non est, cum aegris convivari aut ludere, sed eos ad sanitatem reducere. *Recte haec ac prudenter Palladius*. Porro non miretur aequus lector, si hisce diutius immorari videar. Etenim in illo Chrysostomi consilio tanto major solidae virtutis splendor mihi apparet, quanto illud magis displicuit vanis aliquot sui ac mundi amatoribus.

Attamen illud
Sancti consilium
non parvis

565 Socrates, qui tanto iniquior solet esse in Chrysostomum, quanto addictior est Novatianis, lib. VI cap. IV de hisce ita disserit: Ut multi audientium criminationibus (contra Sanctum) fidem accommodarent, id praecipue faciebat, quod Episcopus cum nemine umquam vesci vellet, nec vocatus ad convivium accedere. Qua potissimum ex causa gravis adversus illum calumnia invaluit. Ceterum quo consilio solus cibum capere instituerit, nemo umquam pro certo potuit exponere. Nam qui illum defendere cupiunt, aiunt illum imbecillioris fuisse stomachi, et morosum ac difficilem in sumendo cibo; atque idcirco so-

lum comedere solitum. Alii dicunt, propter strictioris vitae disciplinam id ab illo factum esse. Sed utcumque se res habuerit, non parum momenti attulit hujus accusatoribus ad struendam in eum calumniam. Populus tamen ob conciones, quas ille in ecclesia habebat, ei favebat, eumque singulari amore prosequabatur, spretis iis, qui accusare illum conabantur.

566 *Sozomenus lib. VIII, cap. IX item agnoscit, vehementer aliquos calumniatos esse Sanctum ob dictam causam*. Tentarunt etiam ejus vitam criminari apud populum, eaque potissimum ratione fidem dictis suis adstruere, quod ille cum nemine cibum sumeret, nec ad convivium vocatus accederet. Hujus autem rei causam nullam aliam afferre possum, praeter eam, quam quidam vir, ut opinor, minime mendax, interroganti mihi retulit; eo quod scilicet ob assiduam in virtutis studio contentionem capitis et stomachi aegritudine laborans, prandiorum coetus ac frequentiam detrectaret. Et isti quidem hinc potissimum adversus eum calumnias texebant. *Ex dictis liquet, quantopere offenderentur aliqui ex clericis et divitibus Constantinopolitanis solitaria illa comestione Sancti; nec dubitari potest, quin episcopi illi, qui malebant aulam imperatoriam frequentare, quam diligentem gregis sui curam habere, in eadem fuerint sententia*. Illorum porro eadem judicium non fuisse omnino ignotum Chrysostomo, verisimillimum est. Attamen ille omnia contempsit, cogitavitque cum Apostolo: Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

567 Consideret modo aequus lector, quanta fortitudine, constantia, magnanimitate, honoris et gloriae contemptu, opus fuerit sancto Praesuli, ut consilium amore Dei caeptum constanter exsequeretur. Poterat aule imperatoriae, cujus tanto ambitu Constantinopolim translatus erat, gratiosus esse. Poterat procerum amicitiam facile sibi conciliare, utpote ditissimi episcopatus opibus abundans. Poterat episcopis et clericis venerabilis esse et amabilis, cum eruditione et eloquentia omnes superaret, si eorum moribus se omnino accommodare, usque familiaris esse voluisset. Poterat ipse lauta ac delicata mensa, jucundaque amicorum societate frui. Fecisset haec Chrysostomus, si gloria, honorem, vitae hujus commodam et oblectamenta, sibi sectanda credidisset, si per viam latam maluisset incedere, quam per arctam et angustam ad regnum caelorum contendere, si, quae sui erant, magis quaesivisset, quam quae sunt Jesu Christi. Verum ab ea mente longissime aberat Sanctus, qui ad altiora se natum noverat, quam ut corporis sui commodis inutilia praestaret servitia, aut popularis aurae vile fieret mancipium. Hinc studiose considerandum erat, quid perpetuus hominum convictus ad finem sibi propositum commodi afferre posset, quid contra incommodi ac detrimenti.

568 Hac autem consideratione procul dubio longe majora damna ex aliorum in mensis societate oritura sibi praevidebat Sanctus, quam lucra aut commoda. Sane non poterat eodem tempore linguam relaxare ad inutiles confabulationes, et flammam divini amoris in corde suo caelestibus contemplationibus pascere. Non poterat cum familiaribus convivium ad multas horas protrahere, easque simul impendere ad visitandum aegros captivosque, ad consolandum afflictos et miseros, ad erudiendum pro concione populum, ad meditandum in hunc finem sacras Scripturas, ac demum ad suscipiendum perficiendumque negotia quaelibet ecclesiastica.

Non

potentioribus
et clericis
displicuit,

E

ita ut tanto
magis suspi-
cienda sit
Sancti con-
stantia,

F

qui solitariam
elegit mensam,
ut utiliore se
Deo et homini-
bus praerberet.

AUCTORE
J. S.

Non poterat census ac reditus ecclesiæ suæ effundere ad exstruenda sumptuosa convivia, pecuniaque expensa deinde uti, ut famelicis cibos, nudis vestes procuraret, ut ægris solatia, egentibus quibuslibet præberet subsidia. Demum non poterat familiaritates sua divitibus, proceribus, episcopisque et clericis tantum prodesse, quantum ex illa profluxisset utiliorum operum jactura. Hisce, opinor, de causis Chrysostomus mensam elegit solitariam ac sobriam, fugitque congressus hominum, ut omne tempus, omnes facultates, ac se totum divino servitio, et saluti populorum devoveret.

Censibus ecclesiæ pro se non utitur Sanctus,

B

569 *Ut porro reditus ecclesiæ servarentur in causas pias, nihil ex iis pro se accipiebat Sanctus, teste Palladio pag. 166, ubi sic habet: Johannes tamen, utpote missus, qui exemplo esset, ut ita dicam, venturis episcopis, quomodo vivere debeant, decreverat secundum Paulum suis stipendiis prædicare pœnitentiam, nihil ecclesiasticarum rerum attingens, quotidianum dumtaxat cibum sumebat, talem semper curam fugiens. Aiunt autem, verecundia affici visum, dum sensibili vinceretur cibo. Quemadmodum enim in pomis, cum ea ad summam pervenerint maturitatem, in ramo permanere non sustinent, domini manum poscentia: sic et in Sanctis, cum supra modum coelestium rerum pulcritudine capti sunt, ante definitum vitæ exitum frui promissa beatitudine festinant. Ad hæc cum reposuisset Theodorus, eadem de Chrysostomo fama fuisse vulgata, addit: Hoc autem dico, nihil oneri ecclesiæ futurum fuisse victum Episcopi, si ab ecclesia eum accepisset beatus Johannes. Verum id esse agnoscit Palladius pag. 168; sed utile fuisse Chrysostomi exemplum ostendit, ita disserens: Quoniam autem, qui post nos futuri sunt, nobis ut magistris utentur, legem nostram et consuetudinem sibi proponentes; non nobis ipsis tantum vivere necesse est, sed ei, qui pro nobis mortuus est et resurrexit: atque populi infirmitatem roborantes exemplo nostro ad temperantionem et frugaliorē vitam adducere, nos ipsos corripientes.*

cibum quotidianum cura S. Olympiadis accipiens.

C

570 *Hæc satis manifestant, Chrysostomum ne quotidianum quidem victum sumpsisse ex bonis Ecclesiæ. Verbis vero mox datis, Quotidianum dumtaxat cibum sumebat, nimirum Chrysostomus, non dicitur victum accepisse ex bonis Ecclesiæ, sed liberalitate S. Olympiadis, de qua ante agitur. Idem clarius dicitur pag. 165, ubi, dicente Theodoro de S. Olympiade, Dicitur etiam ipsa multum curasse beatum Johannem; sic respondet Palladius: Ecquid dignum ejus virtute in eum præstitit? nisi quod non permisit quotidiano eum cibo distrahi: quod quidem minimum non est Christi operariis, interdiu noctuque de rebus Christi sollicitis. Similia servitia admittebat Sanctus, ut liberius saluti animarum prospiceret. De S. Olympiade, vidua nobilissima et ditissima, quæ non solum Chrysostomo, sed aliis quoque pluribus liberaliter servire studuit, frequenter redibit sermo. Nomen ipsius Martyrologio Romano insertum est ad 17 Decembris, ubi insignes ipsius virtutes latius exponi poterunt.*

Hospitalitatem tamen commendabat,

571 *Porro nolim ex relatis inferat aliquis, curam hospitalitatis neglectam fuisse a Chrysostomo. Sane non erat Sanctus ille ex iis, qui dicunt, et non faciunt. Hospitalitatem autem gravibus verbis frequenter commendavit Constantinopolitanis, ut videri potest in homiliis in Acta Apostolorum Constantinopoli dictis. Prolixa ad hanc virtutem est adhortatio in Homilia XLV, ubi p. 342 dicit: Et, ut ne sis incredulus, supplicium*

(Christus) decernit non recipientibus, honores recipientibus, hospitio videlicet. Et paulo post: Hæc quippe omnia oportet habere eum, qui peregrinos excipit, fervorem, hilaritatem, liberalitatem. Et pag. 344: Sit Christi pandocheum nostra domus... Circumcursemus undique, trahamus, venatum abripiamus: majus beneficium accipimus, quam damus. Plura non affero, quia in ipso Opere quæri facile possunt. Verum fecisse Chrysostomum, quæ de hospitalitate docuit, habemus ex Theodoro in Opere, cujus compendium superest apud Photium cod. 273, ex quo col. 1515 hæc recitat: Si hospites curandi, omnia factus, benignum se exhibet. Sic postea videbimus, a Chrysostomo invitatum fuisse S. Epiphaniū, ut hospitaretur in episcopali domo, sed venire noluisse, uti et Theophilum Alexandrinum, multosque hujus comites. Alios bene exceptos omitto.

D

572 *Attamen omnino dicendum videtur, Chrysostomum de sumptibus, qui ad excipiendos hospites mensamque instruendam adhiberi solebant, multum detraxisse, quod mallet prudenti administratione bonorum ecclesiasticorum multis prodesse, quam profusa liberalitate in eos, qui minime indigebant, magnificentiæ nomen venari. Habemus istud ex Palladio pag. 46, ubi ita loquitur: Post hæc œconomi tabulas scrutatur, et reperit sumptus Ecclesiæ inutiles, et horum subsidium cessare jubet. Venit inde ad examinandos sumptus episcopī, et invenit immodicam profusionem: atque illorum profusos sumptus ad nosocomium transferri jubet. Non sequēbatur igitur Vir humilis magnificentiam decessoris sui Nectarīi. Hinc verisimiliter contigit, ut deinde Acacius Berœensis episcopus se neglectum quereretur. De eo Palladius pag. 48 sic habet: Contigit autem, ut id temporis Acacius, episcopus Berœæ, qui advenerat Constantinopolim, haudquaquam bonum hospitium nancisceretur, ut dicebat, et ob hoc mœrens, ira intumescerebat, quasi neglectus a Johanne. Nimirum religiosa Sancti parcimonia non omnibus placebat, licet ille optima procul dubio intentione uteretur.*

et exercebat, sed sine sumptibus superfluis.

E

§ XXXVIII. Varii conatus Chrysostomi ad clerum et populum emendandum: scripta hunc in finem aliaque præclare præstita.

F

Quod primum ad correctionem clericorum Chrysostomus tentasse videtur, Palladius pag. 45 ita exponit: Raro autem adhibens etiam pedum increpationis, intendit sermonem adversus fictam sororiam, ut vocant, vitæ societatem (id est, cohabitationem clericorum cum mulieribus) revera autem adversus inverecundam et improbam vitam cum mulieribus illis, quæ dicuntur subintroducæ, ostendens, si malorum detur optio, meliores illis lenones esse. Illi enim longe a medicorum officina habitantes, apud se morbum habent, sed volentibus. Hi autem in salutis officina habitantes, etiam sanos impellunt ad morbum. Inde pars cleri minime religiosa, quæque morbo illo tenebatur, commota est. Quam ferventi studio malam illam consuetudinem exterminare conatus sit Chrysostomus, ostendunt duo

Duo Opuscula de illicita cohabitatione

Opuscula

AUCTORE
J. S.

A *Opuscula hunc in finem conscripta, quæ apud Montfauconum edita sunt tom. I pag. 228 et sequentibus. Prioris hic est titulus: Adversus eos, qui apud se habent virgines subintroductas. In hoc clericos ipsos alloquitur. Alterum vero, in quo sermonem ad mulieres dirigit, hanc habet inscriptionem: Quod regulares feminae viris cohabitare non debeant.*

in episcopatu
composita.

574 *Utrumque hoc tempore scriptum esse, non in diaconatu, ut voluit Socrates, evincunt primo allegata Palladii verba. Idem confirmatur ex articulo octavo accusationum apud Photium p. 55, qui talis est, Quod sycophantiis plenum librum in clerum conscripsit: primum enim ex prædictis Opusculis clare iis verbis indicatur, licet non calumniatur Sanctus, sed pericula, mala, scandala illius cohabitationis solum ob oculos ponat, frivolasque rationes, quibus illa colorabatur, refutet. Non fuisse pro concione dicta illa Opuscula, innuit Sanctus ipse in secundo pag. 253, ubi libellum vocat. In eodem pag. 255 priorem allegat. Unde constat, eo ordine scriptos esse, quo eos recensui. Secundus autem insinuat, quantum de sacris quoque virginibus curam gesserit Chrysostomus. Hinc Tillemontius art. 48 insignem Sancti librum de Virginitate ad hæc quoque tempora revocat. At illum fuisse Antiochiæ editum, et verisimiliter in diaconatu, ostendimus. 179 et seqq.*

Contra avaritiam et gulam
in concionibus
disserit:

575 *Palladius post data mox verba, de conatu Sancti ad clerum populumque corrigendum ita pergit: Post ejusmodi sermonem, aggreditur injustitiam, destruens malorum omnium metropolim avaritiam, ut ædificium justitiæ construeret. Hoc enim proprium est sapientum architectorum, prius mendacii ædificium destruere: deinde veritatis jacere fundamenta, ut dicitur apud Prophetam: « Constitui te super gentes et regna, « ut evellas et plantes, ut destruas et reædifices: » illud quidem ut agricola, hoc autem ut architectus. Ex eo rursus perturbatur pars eorum, qui marsupia spectant. Quam vehementer avaros, injustos, raptores, quamque frequenter in Homiliis suis exagitaverit Sanctus, in ipsis ejus Operibus quilibet videre potest. Redeo ad Palladium, qui hæc subjungit: Post hæc curam victus eorum (nimirum clericorum) habet, hortans eos, ut contenti sint suis opsoniis, nec divitum nidores sequantur: ne, dum ducem habent fumum, intemperantiæ igni tradantur, adulatorum et parasitorum vitam sectati. Hinc plerique e luronibus emergere incipiunt, et copulantur calumniæ artificibus. Posthæc œconomi tabulas scrutatur, et reperit sumptus Ecclesiæ inutiles, et horum subsidium cessare jubet.*

C

e. c. reserctis
sumptibus
nosocomia
ædificat:

576 *Contra, ex his et ex sumptibus proprio usui subtractis augebat sumptus ad usum infirmorum et pauperum destinatos. Nam Palladius mox asserit, nosocomio data esse, quæ illis subtraheretur, idque prosequitur: Cum autem necessitas invalesceret, plura nosocomia ædificat, præponens presbyteros pios duos; præterea et medicos, et coquos, atque bonos opifices e cælibum ordine ad eorum ministerium, ut advenientes hospites, et morbo correpti curarentur: idque cum propter bonum ipsum, tum propter gloriam Servatoris. Allata verba Latina, quibus Græca respondent, sic mihi videntur intelligenda, ut in dictis nosocomiis reciperentur hospites sive peregrini, etsi morbo non laborarent, et infirmi tam Constantinopolitani quam alii. Tillemontius art. 45 credidit, solis peregrinis infirmis destinata fuisse ea nosocomia. Agnoscit tamen fuisse Con-*

stantinopolitæ xenodochium, in quo recipiebantur peregrini. De eo meminit Chrysostomus Hom. XLV in Acta Apostolorum, ubi hortatur Constantinopolitanos ad hospitalitatem egenis exhibendam. Est, inquit tom. IX p. 346, communis domus Ecclesiæ, quam xenona vocamus. Et pag. 347: An, si a communibus Ecclesiæ pecuniis alantur (peregrini pauperes) in vobis prodesse poterit?... Hæc enim ratione nihil facies, omnia ei remittens. Ideo commune domicilium est ab Ecclesia assignatum, ut hæc non dicas... Cur ergo non adjuvas mediocritatem ejus? etc. Plura ibidem de hospitalitate videri possunt. Nos ad Palladium redeamus.

577 *Post hoc, inquit, advocat viduarum ordinem, unde quaque quærens, quænam inter eas non recte viverent: et, si quas invenisset corpori deditas, admonebat, ut aut jejunarent, abstinentes a balneis atque exquisitis vestibus, aut protinus ad secundas nuptias concederent, ne lex Domini injuriam pateretur. Idem pag. 66 exponit, quibus rationibus increparet viduas, quas ne ætas quidem ingravescens vanitatem dedocuerat: Quid, inquiebat, ætate jam anus, etiam corpus repubescere cogitis, cincinnos veluti meretriculæ gerentes in fronte, contumelia afficientes etiam honestas reliquas, et decipientes eos, qui vobiscum loquuntur, idque viduæ? Similia non raro repetebat Chrysostomus, atque ita divites aliquot viduas, quæ vanitati deditæ erant, sibi inimicas reddidit. Solebat enim, teste Palladio, Beatus ille exemplo Pauli et publice et privatim honestum et decorum edocere, præsertim tales assidue increpans. At ea libertas bonis quidem placebat; non item vanis et improbis. Verum eo animo erat Sanctus, ut Deo placere vellet, non hominibus.*

viduas hortatur
ad modestiam:

E

578 *Palladius pag. 47 præcedentibus hæc subnectit: Deinde hortabatur populos, ut in nocturnis precibus assidui essent; horum autem uxores domi manerent, eas interdium orare exhortans, quod viri interdium non vacarent. Hæc autem omnia angebant negligentiores e clero, noctem totam dormire solitos. Ad orationem nocturnam miro fervore Constantinopolitanos exhortatur Chrysostomus in Homilia XXVI in Acta Apostolorum, ubi tom. IX pag. 212 eos ita alloquitur: Non ideo facta est nox, ut per totam dormiamus et otiemur. Hoc testificantur artifices, negotiatores, mercatores. Ecclesia Dei media surgit nocte. Surge et tu et vide stellarum chorum, profundum silentium, quietem multam. Obstupesce de Domini tui providentia. Purior tunc est anima, levior, subtilior, sublimis, expedita. Tenebræ ipsæ, silentium multum, in compunctionem inducere possunt. Et pag. 213: Hic vero mihi et ad viros et ad mulieres sermo est. Flecte genua, ingemisce, Deum precare, ut tibi sit propitius: nocturnis ille precibus magis flectitur, cum requiei tempus in luctum verteris... Hoc fac et tu vir, non sola mulier. Sit ecclesia domus viris et mulieribus constans... Si tibi sint liberi, excita illos et sit omnino noctis tempore domus ecclesia: si vero sint teneri, nec vigilare possint, unam alteramve emittant orationem, et quiescant. Tantum surge, et illud in consuetudine pone. Verumtamen non hortatur hisce Sanctus, ut noctu ad ecclesiam veniant, sed ut dormiant: idque clarum est pag. 214, ubi dicit: Non te cogo, ut sub dio circumeas, sed in ipso penuario vel cubiculo flecte genua.*

nocturnam
orationem
omnibus com-
mendat:

F

579 *Theodoretus, cujus quinque libros, de lau-*
dibus

AUCTORE
J. S.
atque hymno-
rum cantum.

*dibus Chrysostomi conscriptos, compendio recita-
vit Photius in Bibliotheca col. 1514 et seq., memi-
nit de instituta per Chrysostomum modulatione
Psalmorum. Cujusnam est, inquit col. 1515, illa
concinna modulatio Psalmorum, in hanc usque
diem publice instituta? Sozomenus lib. VIII
cap. VII et VIII insinuat, hymnos illos nocturnos a
Sancto fuisse institutos occasione Arianorum, qui
similia factitare coeperant, quique chorum Catho-
licorum vi quoque et pugna adorti sunt, ita ut Ar-
cadius imperator eorum violentiam cohibuerit.
Ecclesia vero, inquit Sozomenus, magnopere
florebat, ... et in cultu divini Numinis amplius
proficiebat. Sed et populus Constantinopolitanus
matutinis ac nocturnis hymnis exinde promptius
uti coepit hanc ob causam. Nam cum Ariani, qui-
bus regnante Theodosio adeptæ fuerant eccle-
siæ Constantinopoli, extra urbis mœnia con-
ventus ecclesiasticos agerent, noctu in publicis
porticibus primum congregabantur. Et in cœtus
divisi, antiphonatim psallebant, clausulas quas-
dam juxta ipsorum dogma compositas adjicientes.
Prima autem luce, eadem publice canentes, per-
gebant ad loca, in quibus collectas celebrabant.
Atque id facere consueverant in celebrioribus
quibusque festivitatis, et primo ac septimo cu-
jusque hebdomadis die. Tandem vero cantica
quoque adjecerunt, quæ ad rixam et contentio-
nem spectarent. Ubinam sunt, qui tres dicunt
esse unicam potentiam? et alia hujusmodi hym-
nis suis interniscentes.*

occasione
Arianorum
captum.

580 Joannes itaque, veritus ne quis ex eccle-
sia sua per hæc in fraudem induceretur, ple-
bem, quæ sub ipso erat, ut similiter psalleret
incitavit. Qui brevi tempore illustriores facti,
Arianos et multitudine et apparatus splendore
longe superarunt. Nam et crucium argentea
signa, præcedentibus cereis, eos anteibant: et
eunuchus imperatricis huic rei præpositus erat,
qui idoneum ad hæc sumptum et hymnos ad ca-
nendum præpararet. Hinc Ariani seu invidia
moti, seu vindictæ cupiditate, Catholicos pugna
adorti sunt. Ac nonnulli quidem ex utraque parte
cecidere. Briso vero, id enim nomen erat im-
peratricis cubiculario, saxo in fronte percussus
est. Qua re imperator commotus, hujusmodi
Arianorum conventus deinceps inhibuit. Catho-
lici vero, cum ex hujusmodi causa hymnos eo,
quo diximus, modo canere coepissent, in hunc
usque diem ita perseverarunt. Ex his rebus, et
ex ecclesiasticis concionibus, populi quidem be-
nevolentia erga Joannem in dies augebatur.
*Hactenus Sozomenus. Eadem habet Socrates
lib. VI cap. VIII, in hoc tamen dissentiens, quod
dicat sumptus ab Eudoxia imperatrice suggestos,
cum id a Brisone factum dicat Sozomenus.*

miræ floren-
tem efficit:

581 Chrysostomus ipse in Homilia v ex undecim
ante ineditis, quas tom. XII edidit Montfauconus,
pag. 349 cantum Psalmorum mirifice laudat, ita
loquens: Ecce namque ingressus Psalmus voces
miscuit, et ut unum cum harmonia canticum
efferreretur, effecit. Juvenes et senes, divites
et pauperes, mulieres et viri, servi et liberi,
melos unum omnes emisimus. Si enim citha-
rædus diversos nervos arte temperans, sonos
multos unum efficit, quid mirum si et Psalmi
et spiritualis cantici vis id ipsum fecerit?
Neque enim nos solum præsentis, sed etiam
mortuum cum vivis miscuit. Ille namque no-
biscum psallebat beatus propheta.... Loquitur
propheta, et omnes respondemus, omnes una
canimus. Neque licet hic servum videre, nec

liberum, nec divitem, nec pauperem; sed pel-
litur illa sæcularis inæqualitas: unus chorus ex
omnibus congregatur: æqualitas quoque multa
in vocibus est, ac cælum terra imitatur. Tanta
est Ecclesiæ nobilitas. Neque enim dici potest,
dominum quidem cum multa confidentia psallere,
servum autem reprimi: neque rursus, divitem
quidem linguam movere, pauperi autem silen-
tium imperari; neque iterum, virum quidem
cum fiducia canere, mulierem vero tacere et sine
voce stare. Sed omnes pari æqualitate fru-
entes, commune offerimus sacrificium, communem ob-
lationem. Neque plus habet hic quam ille, nec
ille quam hic; sed omnes in eodem honore, et
una vox a diversis linguis ad orbis Creatorem
emittitur. Ita Sanctus, qui multa quoque de
diurno nocturnoque Psalmorum cantu loquitur
in Homilia post terremotum habita et apud Mont-
fauconum tom. II pag. 717 impressa.

582 *Ut porro conjungam omnia, quæ de cona-
tibus Sancti ad emendandam urbem Constanti-
nopolitanam conjunxit pag. 47 Palladius, subjicio
reliqua. Posthæc, inquit, apprehendit gladium
reprehensionis adversus divites, abscessus animi
eorum secans, humilitatem ipsos edocens, et cum
hominibus reliquis modeste agere, Apostolico
sermoni morem gerens, qui est ad Timotheum.
« Divitibus hujus sæculi præcipe, non sublime
« sapere, neque sperare in incerto divitiarum. »
Ejusmodi admonitionibus referte sunt Sancti
Homiliæ. Cum igitur, ait Palladius, res ita se
haberent, ecclesia in dies efflorescente in melius,
et tota civitate in pietatem transformata, ani-
mabusque castitate et psalmodia exsultantibus,
non tulit bonorum osor dæmon fugam eorum,
qui ab ipso tenebantur, quos Domini sermo per
Johannis prædicationem ab eo amoverat; ita ut
qui circi amore insaniebant et theatralium spec-
taculorum, relictis diaboli atriis, cursim ad cau-
las Servatoris accederent, capti amore fistulæ
Pastoris ovium amanti.*

583 *Socrates et Sozomenus consentiunt de co-
natu Chrysostomi ad clerum corrigendum, et de
fructu, qui ex concionibus ipsius oriebatur. Au-
diamus primo Sozomenum lib. VIII cap. III, ubi
hæc scripsit: Porro Joannes, simulatque in epis-
copatu collocatus est, ante omnia clericorum suo-
rum vitam emendare studuit: et in processu ac
victum ac reliquam eorum conversationem dili-
genter inquirens, redarguebat illos et corripiebat.
Ex illo studio aliquid offensionis enatum fuisse,
indicat cap. VIII his verbis: Potentium autem ho-
minum et clericorum odium in eum gliscebatur
ex loquendi libertate, qua adversus eos utebatur.
Hosenim ille, quoties injuste agentes viderat, re-
prehendebat. Illos vero, operibus et impietate, et
fœdis voluptatibus corruptos, ad virtutem revoca-
bat. Hæc datis ante ex Palladio recte consonant.
Theodoretus quoque consentit apud Photium
col. 1514, qui compendio dicit scripsisse Theodore-
tum, Quomodo sacerdotium et summum sacerdo-
tium ad antiquam normam omnino* revocare ni-
teretur. Hæc de insigni fervore Chrysostomi. An
vero hic justo vehementior fuerit, deinde exami-
nabimus.*

584 *De fructu Sozomenus cap. v ita loqui-
tur: Interea Joannes Constantinopolitanam ec-
clesiam egregie administrans, multos tum ex
gentilibus, tum ex hæreticis alliciebat. Conflue-
bat ad illum quotidie multitudo, partim eorum,
qui utilia ex eo discere, partim eorum, qui peric-
ulum ejus facere cupiebant. Capiebat autem ille*

D

divites vero
modeste agere
docet.

E

Zelus Sancti
ad clerum
emendandum

F

* Gr, omni
studio

et mirus con-
cionum fru-
ctus.

A ille universos, utque idem cum ipso de Divinitate sentirent, eis persuadebat. Porro populus tantopere ejus sermonibus inhiabat, nec illis satiari ullo modo poterat, ut, quoniam sese mutuo impellentes ac prementes periclitabantur, dum singuli propius nitebantur accedere, ut illum dicentem exactius audirent de proximo; ipse in medio omnium consistens, ex lectorum suggestu populum sedens docuerit. *Magnum ex Sermonibus Chrysostomi fructum fuisse, insinuat quoque Socrates, licet passim in Sanctum iniquior, lib. VI, cap. IV ita scribens*: Quales porro fuerint ejus conciones, seu quæ ab ipso editæ, seu quæ ex ore dicentis a notariis excepta sunt, quam illustres et ad alliciendos auditorum animos accommodatæ, quid nunc attinet dicere, cum liceat iis, qui voluerint, eas persolvere, et uberem ex illis fructum percipere? *Hactenus ille, cujus dicacitatem statim examinabimus.*

Miraculum,
quo hæretica
convertitur.

B 585 At prius huc transfero prodigium, quod mulieri hæreticæ, Catholicam se fingenti, accidisse narrat Sozomenus lib. VIII cap. v: Hic vero, inquit, opportunum mihi videtur, miraculum quod illius temporibus accidit, Historiæ nostræ inserere. Vir quidam ex secta Macedonia-
C norum, uxorem habebat ejusdem sectæ. Hic, cum Joannem aliquando docentem audisset, quomodo de Divinitate sentiendum sit, fidem ejus amplexus est: uxoremque hortari cœpit, ut idem secum sentire vellet. Sed cum illa priore consuetudine et familiarium sibi mulierum congressibus quasi captiva teneretur, nec maritus crebris admonitionibus quidquam proficeret, tandem ille: Nisi, inquit, in Divinis mysteriis mecum communicaveris, nec vitæ consors mihi eris in posterum. Tum mulier id se facturam pollicita, consilium suum aperit ancillæ, quam sibi fidam esse judicabat; eamque sibi sociam adjungit ad fallendum maritum. Allapso igitur tempore Mysteriorum, intelligunt fideles quid velim dicere, mulier, quod acceperat, retinens, quasi Deum oratura, caput submisit. Ancilla vero, quæ ei adstabat, id quod domo attulerat, clanculum ei tradidit. Quod cum mulier dentibus admovisset, instar lapidis obduruit. Tum mulier, verita ne quid sibi gravius eveniret, tanto erga se patrato miraculo, confestim ad Episcopum pergens, seipsam accusavit: simulque lapidem ostendit, qui morsus vestigia retinebat, materia quadam prorsus ignota, et colore inusitato præditum: cumque effusis lachrymis postulasset, ejusdem fidei cum viro deinceps permansit. Quod si cui forte hæc minus credibilia videntur, testis est lapis ipse, qui in thesauro ecclesiæ Constantinopolitanæ etiamnum servatur.

§ XXXIX. Insignis. Chrysostomi modestia et humilitas in episcopatu: charitas proximi, aliæque viatutes, ex quibus orta est mira ipsius in loquendo libertas.

Chrysostomus
calumniis ap-
petitus,

S i omnibus Sanctis cum Apostolis, Prophetis, et cum ipso etiam Christo Domino, qui omnia bene fecit, commune fuit, amicos habere et inimicos, laudari ab aliis, ab aliis vituperari,

variisque impeti calumniis, nequaquam mirari possumus, eam quoque Chrysostomi fuisse sortem. Id tamen vehementer miramur, non defuisse historicos, qui post mortem Sancti, post Sanctitatem ipsius a calumniis vindicatam, post famam ipsius ab adversariis restitutam, mores ejusdem acerbo calamo carpere non dubitaverunt, ipsamque ut nimis severum, iracundum, violentum traducere. Quapropter, ut horum calumniæ clarius refutentur, varias Sancti virtutes ex Operibus ipsius Constantinopolitanis colligere statui, quemadmodum ex Operibus Antiochenis eximias ipsius virtutes jam deduxi § 34. Ex iis enim studiosus lector primum intelliget, Sanctum in omnibus vitæ statibus sui semper fuisse similem. Deinde etiam facile perspicere poterit, ex quibus orta fuerit mira illa loquendi libertas, et qualiscumque in delinquentes severitas, quæ tot calumniis occasionem præbuerunt.

587 Quanti Christianam humilitatem faceret Chrysostomus, quamque necessariam Christianis omnibus crederet hanc virtutem, indicat in Homilia xxx in Acta Apostolorum tom. IX pag. 237, auditores suos ita alloquens: Vis vere magnum quidpiam facere: ne unquam præsumas tamquam de magnis operibus... Nihil humilitati par: hæc mater est, radix, nutrix, fulcimentum et vinculum bonorum. Sine illa abominandi, execrandi et impuri sumus. Esto enim quis, si placet, qui mortuos suscitaret, claudos erigat, leprosos mundet cum arrogantia; nihil hoc impurius, nihil magis impium, nihil scelestius. Nihil tui ipsius esse reputa. Facultatem verbi et doctrinæ gratiam habes? Ne ideo te putes plus quam alios habere. Ideo maxime humiliari te oportet, quia pluribus dignatus es donis, etc. Deinde contra illos, qui ad plausum populi sermones suos accommodant modesto candore pag. 239 sensa sua sic explicat: Credite mihi, non abs re dicenti, cum prædicans laudibus excipior, illo quidem tempore humanum quid patior. Cur enim vera non dixerim? Lætor et effundor. Ubi vero domum reversus, cogito plaudentes nullum excepisse fructum, sed, si quid utilitatis accipiendum erat, illud ex plausu et laudibus periisse, discrucior et ingemisco, lacrymor, acsi omnia frustra dixerim, ita affectus etc. Mox multa subjungit ad illam plaudendi licentiam omnino abrogandam. At dum illa de re loquebatur, rursum iterato applaudebant.

etiam in epi-
scopatu humi-
litem coluit.

588 Preces subditorum suorum magna humilitate variis locis flagitat Chrysostomus. In Epistola II ad Thessalonicenses Hom. IV, seu tom. XI pag. 533 id prolixè facit, variisque utitur rationibus, ut persuadeat. Nemo, inquit, ex immodica humilitate tanto nos privet auxilio. Neque enim eodem animo dicimus, quo dicebat Paulus. Nam ille quidem hæc dicebat, volens consolari discipulos: nos autem, ut magnum quid et bonum consequamur. Et valde credimus, si velitis omnes unanimes ad Deum manus extendere pro nostra vilitate, futurum ut omnia nobis recte succedant. Et mox: Nunc autem cum gratia Dei aucta sit, et inter subditos inveniamus multos, imo longe plures, qui ea in re imperantem longe superant, ne nos hoc commilitio privetis. Erigite manus nostras, ne resolvantur: aperite os nostrum, ne obstruatur: Deum rogate: propter hæc rogate. Rursum pag. 534: Vestris precibus valde egeo. Nemo me, ut dixi ex immodica humilitate hac privet ope et auxilio. Plane credo futurum, ut vestræ preces mul-
tum

F
eamque et
verbis, et pe-
tendis suorum
precibus,

AUCTORE
J. S.

tum possint, quæ cum tanto consensu fiunt. Eodem humilitate subditorum preces postulat Hom. XI in Epistolam I ad Thessalonicenses. Utroque loco humillimis verbis insinuat, se etiam pro suis preces fundere. Nos autem, inquit pag. 504, et pudore suffusi sumus, et fiduciam non habemus (ad monendum et orandum pro aliis.) Sed quoniam ad hoc constituti et ordinati sumus, hoc agimus, cum indigni quidem simus et adistere, et vel ultimorum discipulorum locum tenere. Quoniam autem etiam per indignos operatur gratia, non propter ipsos, sed propter eos, quibus sunt profutura, nostra afferimus.

factisque semper ostendit.

B

589 *Miranda quoque modestia utitur Sanctus in Homilia IV in Epistolam ad Hebræos, etiamsi ibidem pari fortitudine superstitiosam quamdam exsequiarum consuetudinem omnino abrogandam decernat, et inobedientibus minetur excommunicationem.* Nam, inquit tom. XII pag. 49, etiamsi nos simus miseri et nihili, et digni, qui despiciamur, sicut revera digni sumus, non tamen nos ulciscimur, neque iram referimus, sed salutis vestræ curam gerimus... Ignoscite, nemo vincula contemnat ecclesiastica. Non est enim homo, qui ligat, sed Christus, qui nobis dedit hanc ligandi potestatem... Nam nos quidem uti volumus potestate ad solvendum. Imo vero vellemus, ne hoc quidem nobis esse necesse. Nul- lum enim volumus esse apud nos vinctum; non adeo sumus infelices et miseri, etiamsi simus plane nihili. Sed, si necesse habuerimus, ignoscite. Non enim lubentes nec volentes, sed magis quam vos vincti dolentes, vincula injicimus. *Hæc non modo Sancti humilitatem, sed etiam charitatem ostendant. Quantum autem neglexerit hominum de se existimationem, quando id exigebat divinum servitium, tum alia plurima ostendunt, tum verba ipsius, quæ sequuntur pag. 50:* Melius est enim, inquit, ut vos me suspicemini audacem, sævum, et arrogantem, quam ut vos faciatis ea, quæ Deo non placent. *Hæc sufficiunt de sincera minimeque fucata Chrysostomi episcopi humilitate.*

Ardentissi-
mum Sancti
de salute

C

590 *Posteriora insignem quoque ipsius charitatem ostendunt. Innumeris hanc aliis locis Operum suorum declarat. At pauca tantum adducere placeat. In Homilia XLIV in Acta Apostolorum tom. IX pag. 335 ingentem dolorem de exiguu auditorum suorum profectu indicat his verbis:* Cum autem animo deficiamus, videntes vos nihil proficere, an non major pars virium nostrarum concidit? Quid enim, quæso, factum est?... Objurgamus, increpamus, lacrymamur, dolemus, etsi non palam, at in corde... Nisi quis me putaret auram superfluum captare, quotidie me videres fontes lacrymarum emittere. Harum vero consciæ sunt domuncula et solitudo. Credite namque mihi, de salute mea desperavi (id est, multum timuit, opinor:) et dum vestra lugeo, non cesso etiam mala mea plangere. Sic vos mihi omnia estis. Si sentiam vos in virtute augeri, præ voluptate mala mea non sentio: sin nihil proficere videam, præ mœrore rursum mea missa facio. Lætus quidem sum de bonis vestris, licet mille malis onustus: mœstus de tristibus, quæ vobis accidunt, etsi innumera essent præclare gesta mihi. Quæ spes enim Doctori, grege corrupto? qualis vita? qualis expectatio? cum qua fiducia stabit ante Deum?... Utinam vobis salutem nactis, dem ego de vobis rationem, et accuser, quod officium meum non impleve-

rim. Non enim ita curo, ut per me vos servemini ut curo ut a quovis servemini.

et profectu
subditorum
studium:

591 Non nostis spiritualium partuum tyrannidem, quomodo is, qui ita parturit, millies in frustra concidi peroptat potius, quam unum ex genitis perire vel corrumpi videat... Possumus et nos dicere, nos nihil subterfugisse; attamen dolemus.... Etsi potuissemus dicere: Quid mihi curæ est? Ego quod meum erat feci. Ego mundus sum a sanguine. At hoc non sufficit ad consolationem. Si posset cor nostrum discindi et patere, videretis vos omnes illic esse in magna latitudine, mulieres, filios, viros. Tanta quippe est caritatis virtus, animam cœlo latiore reddit. « Capite nos, inquit Paulus, neminem læsimus, non anguste in nobis estis. » Hoc et nos nunc dicimus: Capite nos. Totam in se Corinthum ille habebat, et dicebat: « Dilatamini et vos, non in angustia estis. » Sed hoc non ego dicere possem. Nam bene novi, quod vos me diligatis et capiatis. Sed quid lucri vel ex mea vel ex vestra caritate, quando ea, quæ Dei sunt, in vobis non recte procedunt? Hinc majoris causa doloris, majoris perniciæ occasio. In nullo possum vos incusare: « Testor enim vobis, quia si fieri potuisset, oculos vestros eruissetis et dedissetis mihi. » Vicissim daremus non modo Evangelium, sed etiam animas nostras. Amamus et redamamus. At hoc non quaeritur. Amemus ergo Christum primo: primum quippe mandatum est etc. *Hactenus ardens ille subditorum, at minime mollis amator.*

E

592 *Ex tanta porro charitate oriebatur insatiabile studium subditos in via virtutis promovendi, ut illa ipsa verba, quæ dedi, abunde indicant, et sexcenta alia Homiliarum loca. In Hom. XXXIX pag. 230 ita loquitur:* Sæpe statui ego silere, videns nihil ex sermonibus nostris vobis lucri accedere. Forte tamen accedit, et ego, quod insatiabilis et cupidus sim, id ipsum patior, quod ii, qui circa pecunias insaniunt. Nam sicut illi, quantumvis accumulent, nihil se putant habere: sic et ego, quia salutem vestram admodum cupio, donec videro vos profecisse, nihil me fecisse puto, quod multum desiderem, ut ad ipsum culmen ascendatis. Vellem ita se habere; idque ex affectu meo, non ex vestra ignavia proficisci. Sed timeo, ne forte bene conjectem... Quid ergo faciendum? Non enim objurgandum est tantum. Obsecro et oro, ne id solum spectetis, ut in ecclesiam veniatis, sed ut etiam domum regressi, accepto contra vitia pharmaco, si non a nobis, saltem a Scripturis, congruentia habeatis remedia.

quos dolebat
non tantum
proficere,
quantum cupiebat:

F

593 *Tantum vitia corrigendi studium efficiebat, ut acrius subinde inveheretur in peccata, quam ut id sine offensione audirent, qui vanitatis erant amantiore quam virtutis. Ita in Hom. VII in Epistolam ad Colossenses acerrime perstrinxerat divites, qui in luxum profusi erant, in pauperes vero immisericordes: deinde intellexerat multos fuisse offensos. Sequentem igitur Homiliam ita orditur:* Scio multos esse offensos ea, quæ hanc præcessit, disceptatione. *Et post pauca contra avaritiam dicta, subdit:* Ne ægre feratis: non enim lubens, neque temere volo habere inimicos. Sed velim vos eo venire virtutis, ut ego de vobis audiam, quæ oportet. Quamobrem non sunt, quæ dixi, auctoritatis, neque imperii, sed tristitiæ et doloris. Ignoscite, ignoscite: nolo me indecore gerere de iis disserens, sed cogor. Non pro dolore pauperum hæc dico, sed pro vestra salute. Peribunt enim, peribunt, qui Christum

indeque aliquando libere reprehendebat.

A Christum non aluerunt. Quid enim si alis pauperem? Sed quamdiu sic luxui et deliciis indulges, sunt omnia supervacanea. Non enim quæritur, multane dederis, sed num minus dederis, quam ferant facultates etc. *Vides, lector studiose, Sanctum quidem se excusare; at ipsum eo id facere modo, ut non revocet recte dicta, sed magis confirmet. Similia homines vanos et avaros offendeant: malisset enim blanda quam vera audire. Verum Chrysostomus subditos suos amabat propter Deum, malebatque Deo placere quam hominibus.*

Nam ne Deum offenderet,

594 *Testem hac de re habemus Chrysostomum ipsum tam aliis locis, quam in Homilia IX in Epistolam I ad Thessalonicenses, in qua tom. XI pag. 494 ita loquitur: Nam si lapidibus appetiti prophetæ non silebant: multo magis nobis ferendæ sunt inimicitiae: et non est vobiscum loquendum ad gratiam, ne, si vos deceperimus, ipsi discindamur. Sequentem deinde Homiliam iis orditur verbis, ut satis liqueat, liberam illam et sinceram Sancti charitatem aliquibus displicuisse. Necesse est, inquit, ut, qui præest, multas habeat simultatum occasiones, sicut medici necesse habent in multis molesti esse ægrotis, et cibos et medicamenta parantes, quæ voluptatem quidem non habent, sed multam utilitatem: et sicut patres crebro filiis sunt molesti, ita etiam doctores, et multo magis. Nam medicus quidem, etiamsi ab ægrotis habeatur odio, a cognatis tamen et propinquis ejus placide excipitur; et sæpe ab eo, qui ægrotat. Pater quoque tam natura quam externis fretus legibus, magna facilitate suo utitur in filios imperio, et si invitum castigaverit et increpaverit, nemo est prohibiturus; sed nec ille ipse eum audebit ex adverso aspicere. In sacerdote autem magna est difficultas. Atque primum quidem debet imperare ac præesse volentibus, qui ei gratiam habeant, quod imperet. Fieri autem non potest, ut hoc cito accadat.*

hominibus displicere non metuebat; nec prospera amans,

595 *Nam qui arguitur et reprehenditur, cuiusmodicumque sit, omnino mittens habere gratiam, est infensus. Similiter faciet is, cui suadet, qui monetur et rogatur. Si itaque dixero, Pecunias tuas effunde in egentes, dixi quid grave et molestum. Si dixero, Seda iram, animi exstingue furorem, nefariam compesce libidinem, ex deliciis aliquam partem amputa, sunt omnia gravia et molesta. Et si castigavero socordem et ignavum, aut abduxero ab ecclesia, aut ei communibus precibus interdixero, dolet, non quod ab iis exciderit, sed propter commune probrum ac dedecus. Hactenus Chrysostomus, multo rectius exponens originem inimiciarum, quibus impetitus est, quam eam exposuerunt scriptores postea refutandi. Ex iisdem quoque verbis abunde liquet, non ignorasse Sanctum, libertatem suam in monendo, arguendo, increpandoque multis odio fuisse. Verum excelso animo laudes amicitiasque hominum non curabat, qui terrena omnia pro nihilo habebat. Audiamus loquentem Homilia IX in Epistolam ad Hebræos tom. XII pag. 100, ut intelligamus, quanti omnem mundi gloriam faceret. Quid enim, inquit, sunt res humanæ? Cinis et pulvis, et tamquam pulvis ante faciem venti, fumus et umbra, et folium, quod circumfertur, et flos, et somnium, et narratio, et fabula, ventus, et aer mollis temere diffluens, penna non consistens, fluentum prætercurrens, et quæ sunt, quam hæc, magis nihili. Habent in hisce vani amatores mundi, quæ meditentur. Ha-*

Septembris Tomus IV.

bent omnes, quod admirentur in Chrysostomo, tot nimirum quæsitæ fuisse rerum nihili similitudines, ut rerum mundanarum vanitatem altius animo suo infigeret. Neque semel ita locutus est, sed frequentissime.

596 *Porro ut carebat amore rerum transeuntium, ita vacuus erat timore illorum omnium, quæ adversa et mala nominat humana infirmitas, quæque sapiens ille rerum Æstimator ut multorum bonorum originem considerabat, si quis iis sapienter uti novit. Jam dudum ante exsilium ea sensa habebat, quæ in exilio præclare integro libro exposuit, videlicet neminem lædi, nisi a se ipso. Sic variis locis loquitur: at satis ea de re loquentem audiemus, quando consentientia iis verbis agentem videbimus. Tanta igitur erat magnitudine animi, ut nihil in vita magnopere timendum, nihil fugiendum crederet, præter peccatum. Hac vero mente præditus, liberrime unumquemque monebat pro officio suo, et delinquentes arguebat. Faciebat id quidem cum dolore, faciebat tamen. Audiamus loquentem Hom. XXIII in Epistolam ad Hebræos tom. XII pag. 217: Unusquisque est valde sollicitus, quomodo suis addat pecuniis: nemo quomodo suam servet animam... Hæc digna sunt lamentationibus, hæc accusatione, hæc reprehensione. Sed hæc nolebam dicere: verum dolor me cogit, ignoscite: cogit me luctus multa dicere, quæ nolebam....*

597 *Fleamus, o dilecti, fleamus, ingemiscamus. Sunt fortasse quidam, qui dicunt, Nihil aliud nobis dicit, quam lamentationes, nihil aliud quam fletus. Nollem, credite, nollem, sed laudes persequi et encomia. Nunc autem est horum tempus. Non est grave, o dilecti, lamentari; sed digna facere lamentationibus... Ne puniaris, et non lugeo! ne moriaris, et non defleo... Sed non possum esse pater, si non fleam: pater sum amans et benevolus... Utinam liceret videre ipsum ardorem mentis, et videres, quod magis uror quam quævis mulier et quævis puella, quæ immaturam passa est viduitatem. Non ita luget illa suum maritum, neque pater filium, ut ego hanc, quæ est apud nos, multitudinem, nec ullum video profectum. Hæc interim de eximiiis Chrysostomi virtutibus ad propositum nostrum sufficiunt. Nam si quis diligenter expendat insignem Sancti modestiam et humilitatem, si immensam in subditos omnes sinceramque charitatem, facile intelliget, acres ipsius reprehensiones non ex superbia, arrogantia, aut nimia iracundia fuisse ortas; sed ex ferventi studio salutis omnium subditorum, quos ut bonus Pastor omnimodo in viam virtutis reducere, et ad æternam felicitatem perducere conabatur. Nunc Socratis asserta, secutique ipsum in quibusdam Sozomeni, examinabimus.*

AUCTORE
J. S.

nec mundi adversa formidans. Hisce instructus dotibus,

E

et flagranti salutis omnium zelo, liberrime monebat.

F

AUCTORE
J. S.

§ XL. Chrysostomus Novatianos insectatur: horum causa acerbior in Sanctum videtur Socrates, cujus asserta examinantur, uti et aliquot Socrateni.

Chrysostomus
cum Antio-
chia tum
Constantino-
poli

Quanto magis considero omnia, quæ de S. Chrysostomo et de Constantinopolitanis Novatianorum episcopis scripsit Socrates, tanto mihi verisimilius apparet, scriptorem illum, Novatianorum ubique patronum, et procul dubio Novatianum, acerbiori in Sanctum stylo usum esse, quia ipsius contra Novatianos zelum habebat perspectum. Certe Chrysostomus, qui omnes sui temporis hæreticos æque ac Judæos et gentiles in scriptis suis aggressus est, Novatianos similiter impetiit. Jam Antiochiæ, dum exponebat Epistolam S. Pauli ad Ephesios, tom. XI pag. 105 de ipsis dixerat; Ubi sunt, qui dicuntur CATHARI, id est, mundi, qui omni sorde pleni ita se audent nominare? At plures Novatiani erant Constantinopoli, ubi et episcopum habebant, et tolerabantur in urbe. Hos igitur aggressus est Chrysostomus in Homilia VI ex undecim ante ineditis, quam Montfauconus dedit tom. XII p. 353, ubi illo insignitur titulo: Homilia habita in ecclesia Apostolorum in die Theodosii imperatoris, adversus eos, qui se Catharos appellabant, postquam duo alii episcopi locuti fuerant. *Mutila est Homilia, ita ut videatur excedisse pars illorum, quæ contra Catharos sive Novatianos in ea fuerunt disputata, præsertim quia contra ipsos pag. 355 ita loqui incipit, ut videantur alia præcessisse, et revera paulo ante duas paginas deesse credat editor.*

contra Nova-
tianos dispu-
tarit;

C 599 Audiamus tamen aliqua: Quænam ergo, inquit, est hæc arrogantia? quænam jactantia? quænam insania? Homo cum sis, te Catharum sive purum esse dicis, et te purum esse persuasum habes? Et quantum hoc insaniæ est? Nam cum te purum dicis, perinde facis, ac si quis diceret, mare fluctibus esse purum. Sicut ergo ei fluctus numquam deficiunt, ita neque nobis peccata. An non nosti quinam simus? Gaudentes, mœrentes; divites, pauperes; contumelia affecti, laudati; pulsi, bello impetiti, requie fruantes; esurientes, satiati: sexcenti sunt animi motus ac perturbationes, sexcentæ negotiorum circumstantiæ, sexcenti corporis morbi, sexcentæ rerum inæqualitates: et audes dicere te in euripo procellarum talium purum esse? Et quid impurius fuerit eo, qui ita affectus sit? Post plura ad hoc propositum dicta, subdit: Vos autem vestramque caritatem rogo, hæc omnia cogitantes, ab illorum jactantia vos eximatis, et illorum arrogantiam vitetis: et cum omni studio curetis admissa peccata abluere, et accedentia depellere... Et quomodo id eventurum sit, audi. Si in ecclesiam nos conferamus, si de peccatis nostris ingemiscamus, si ipsa peccata confiteamur etc. Novatianos rursum refutat in Homilia XX in Epistolam ad Hebræos tom. XII pag. 186, ubi solvit argumentum, quod illi sumebant ex verbis S. Pauli male expositis.

600 Socrates ipse satis indicat, Chrysostomum

allaborasse, ut Novatianos compesceret Constantinopoli. Verum adeo addictus erat istis hæreticis, ut figmenta quædam suæ relationi immisceat. Nam lib. VI cap. XXII, ubi Sisinnium Novatianorum episcopum celebrat variis laudibus, de gestis inter ipsum et Chrysostomum sic loquitur: Cum aliquando a Joanne episcopo reprehenderetur (Sisinnius,) Joannesque diceret, civitatem non posse duos episcopos habere; respondit Sisinnius: Nec profecto habet. Hic cum Joannes indignaretur, ac diceret: Solus, ut video, vis esse episcopus. Subjecit Sisinnius: non hoc dico, sed quod apud te solum episcopus non sim, qui tamen episcopus sum aliis omnibus. Quò responso exasperatus Joannes, Faciam, inquit, ne in posterum concioneris; hæreticus enim es. Cui Sisinnius facete respondit: At ego, inquit, mercedem tibi solvam, si me tanto labore liberaveris. Mollitus eo dicto Joannes, Ego, inquit, non faciam, ut ne in posterum concioneris, si quidem molestum tibi est concionandi munus. Hoc ultimum Chrysostomi responsum ne vel umbram Sancti abhorret. Ex tota vero relatione, quam haud dubie ab aliquo Novatiano accepit Socrates, id unum tuto admitti posse existimo, Chrysostomum conatum esse efficere, ne libere concionaretur Sisinnius; at id ipsum perficere non potuisse.

D
eorumque
episcopum
compescere
studuit.

601 Idem scriptor cap. XXV, ubi refert mortem Chrysostomi, ineptissimum Novatianorum contra absolutionem poenitentium argumentum adoptat, Chrysostomum carpens his verbis: Vir, ut antea dixi, propter abstinentiæ studium iracundiæ magis indulgens quam verecundiæ: et qui ob singularem sanctimoniam immodica oris libertate perpetuo usus est. Porro mirari non immerito subit, cur, cum tanto studio flagraret temperantiæ, eam tamen contemnendam esse in concionibus suis docuerit. Nam cum a synodo episcoporum semel dumtaxat iis, qui post baptismum peccassent, concessa fuisset poenitentia, ipse pronuntiare non dubitavit: Licet millies poenitentiam egeris, accede. Obquam doctrinam, tum a familiaribus suis reprehensus est, tum etiam a Sisinnio Novatianorum episcopo, qui librum quoque adversus hoc dictum conscripsit, et ob id ipsum graviter exagitavit. Verum hæc diu ante contigerant; diu nimirum ante mortem Chrysostomi. Valesius in Annotatis pag. 82 ad hunc locum istud recte observat. Ex hoc loco certius, quam ex ullo alio colligi potest, Socratem Novatianum fuisse. Nam et Chrysostomi sententiam perperam interpretatur, et Sisinnio Novatianiæ partis episcopo palam favet adversus Joannem Chrysostomum.

Hic autem
cum faveat
contra Chry-
sostomum
Socrates,

602 Imo etiam utitur argumento Novatianorum, qui dicunt, remissione peccatorum per poenitentiam, quasi veniam peccatoribus concedi ad peccandum. Nugæ hæc sunt hæreticorum, ab omni recta ratione abhorrentes. Quis enim sapiens dicat, sacerdotem, qui peccatori serio poenitenti absolutionem impertit, permittere ipsi, ut peccata repetat, præsertim cum absolutionem non impertiatur, nisi serio proponenti peccata numquam repetere? Quin potius sacerdos poenitenti dicit cum Christo Joan. v, 14: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Tillemontius art. 49 Chrysostomum ita contra Socratem defendit, ut ipsum potius nimis ad Socratis et Novatianorum ineptias appropinquantes facere videatur, quam vere defendere

ejusque argu-
mento utatur,
Novatianum
se ostendit.

A *fendere. Non inveniet (Socrates) S. Chrysostomum promittere umquam absolutionem illis, qui illam semel violarent, inquit Tillemontius, qui varia deinde addit, sed omnino nihil, quo intelligi possit loqui de pœnitentia publica aut solemnî, quæ non iterabatur.*

At male et
inepte contra
Socratem
Chrysostomi
verba

603 Itaque illa Tillemontii excusatio mihi potius videtur gravis accusatio Chrysostomi, quem videtur facere tam durum et immisericordem, tam Christi præceptis et Ecclesiæ moribus contrarium, ut perpetuo quidem ad pœnitentiam hortantem fingat, sed post pœnitentiam semel relapsis veniam deinceps non indulgentem. Tam iniqua videtur hæc excusatio, ut mallem accusari a Socrate, quam sic excusari. Verum ipsa accusatio Socratis, quantumvis frivola sit, satis ostendit, quam inepte talis expositio attribuitur verbis Chrysostomi, quamque immerito duritia et immisericordia tanta attribuitur Sancto; præsertim cum inimici Chrysostomum similiter accusaverint de nimia facilitate peccatoribus ignoscendi. Quippe inter octodecim accusationum capita, quæ Chrysostomo ab Isaacio, obscuri nominis episcopo, in conciliabulo objecta narrat Photius col. 58, hoc erat septimum: Quod licentiam peccatoribus præberet, dicens: « Si iterum peccasti, iterum « pœnitentiam age, et quoties peccaveris, veni « ad me: et ego te sanabo. » Inepta quidem hæc est accusatio, præsertim cum proferatur contra Chrysostomum, qui toties tantaque vi homines a peccando deterret, ut nullus ei hac in parte palmam præripuerit.

B præberet, dicens: « Si iterum peccasti, iterum « pœnitentiam age, et quoties peccaveris, veni « ad me: et ego te sanabo. » Inepta quidem hæc est accusatio, præsertim cum proferatur contra Chrysostomum, qui toties tantaque vi homines a peccando deterret, ut nullus ei hac in parte palmam præripuerit.

exponit Til-
lemontius;
cum Sanctus

604 Attamen hæc ipsa accusatio luculenter ostendit, quam ineptum se defensorem, aut accusatorem potius, hic exhibuerit Tillemontius. Nam illa verba, Veni ad me, et ego te sanabo, non possunt aliter explicari quam de remissione peccatorum, serio pœnitentibus danda. Sic multis aliis locis remissionem peccatorum confessione et pœnitentia obtinendam promittit. Videri possunt verba num. 509 data. Accipe, lector, et alia. In Homilia III de Davide et Saule tom. IV pag. 668 et 669 graviter objurgat illos, qui profana spectacula adiverant, vultque ut tamquam excommunicati maneat extra ecclesiæ septa, donec satisfecerint. Deinde pag. 770 ita loquitur: Quapropter equidem hortor rogoque, ut prius confessione ac pœnitentia aliisque remediis omnibus sese a peccato ex theatricis spectaculis contracto perpurget, atque ita divinos audiant sermones.

C Ibidem pag. 175 in Homilia xx in Genesim de gravibus peccatoribus ita loquitur: Attamen qui hæc fecit, si voluerit, ut decet, uti conscientia adjumento, et ad confessionem facinorum festinare, et ulcus ostendere medico, qui curet et non exprobet, atque ab illo remedia accipere, ac soli ei loqui, nullo alio conscio, et omnia dicere cum diligentia, facile peccata sua emendabit: confessio enim peccatorum, abolitio etiam est delictorum.

non modo ad
pœnitentiam
et confessio-
nem frequen-
tem

605 Si quis hæc aliaque plurima, quæ de pœnitentia ac confessione peccatorum in Operibus suis habet Chrysostomus, restringere ita voluerit, ut ea intelligere contendat de confitentibus prima vice, ineptissimus sane erit: neque enim verba sua restringit sanctus Doctor. Contra frequenter insinuat, pœnitentiam et confessionem suo tempore iterari sæpius consuevisse, quemadmodum hodieque fieri solet. In Homilia contra Judaizantes tom. I pag. 611 rationem dat, cur institutum sit quadraginta dierum jejunium his verbis: Multi quondam temere ac sine iudicio, præcipue vero

hoc tempore, quo Christus ea tradidit, ad sacra Mystera accedebant. Cum igitur intelligerent Patres, quantum ex temerario accessu detrimenti caperetur, convenientes quadraginta dies jejunii, precum, auditionis verbi Dei, et conventuum designarunt, ut in his diebus omnes per preces, per eleemosynam, per jejunium, per vigiliis, per lacrymas, per confessionem, ac per cætera omnia diligenter expurgati, ita procapto nostro cum conscientia pura accedamus. Quis non videat, Chrysostomum hic confessionem exigere, ut quis ad sacra Mystera accedat, si conscientiam habeat peccatis onustam? Quis etiam non perspiciat, annuam saltem confessionem ab ipso requiri? Non igitur negabat absolutionem illis, qui in peccata erant relapsi post pœnitentiam.

606 Sic frequentem confessionem aliis locis insinuat, et nominatim in Epistolam ad Hebræos Hom. IX, in qua rursus refutat Novatianorum dogma, docetque, qualis debeat esse pœnitentia et confessio. Iterum lapsi sumus, inquit pag. 98, et ne sic quidem punit, sed dedit medicamentum pœnitentiæ, quod sufficit ad delenda et abstergenda omnia peccata nostra, si modo viderimus, cujusmodi sit medicamentum, et quomodo id sit applicandum... Primum est ex suorum peccatorum condemnatione, et ex confessione. Deinde post varia exposita de confessione bona, pag. 100: Nunc autem cum ea didiceritis, per quæ recte agitur pœnitentia et remissio, et quod omnia poterimus effugere, si ea utamur, ut oportet, quamnam assequemur veniam, si ne in mentem quidem nobis veniant nostra peccata? Nam si hoc esset, omnia essent confecta. Sicut enim, qui ostium est ingressus, est intus; sic qui propria mala cogitat, si illa supputet, omnino veniet ad eorum curationem. Sin autem dicat; Sum peccator; ea autem per species non cogitet ac supputet; et non dicat; Hoc et illud peccatum admisi, numquam cessabit, semper quidem confitens, curam autem nullam gerens correctionis. Mitto alia multa, quæ de iteranda peccatorum confessione, et de remissione obtinenda, variis locis habet Chrysostomus, ita ut capere nequeam, quomodo allata superius verba proferre potuerit Tillemontius; nisi forte verba illa vitiose impressa fuerint. Ego certe illa sensu commodo explicare nequeo, nedom cum mente Chrysostomi conciliare.

607 Inquiramus modo, unde nata videatur illa Novatianorum et inimicorum Chrysostomi accusatio. Quantum conjectura assequi possum, desumpta ea est ex Homilia de Pœnitentia octava, edita apud Montfauconum tom. II pag. 340, apud Duceum vero tom. IV pag. 487: nam ibidem multus est Chrysostomus in extollenda Dei clementia, atque in commendanda utilitate pœnitentiæ et confessionis. Comparat primo ecclesiam cum arca Noe, eaque præstantiorem ostendit. Etenim, inquit, arca animalia excipiebat, et animalia conservabat; ecclesia vero animalia excipit et immutat: exempli causa... huc ingressus accipiter, exit columba; ingressus lupus, exit ovis; ingressus serpens, egreditur agnus, non mutata natura, sed explosa nequitia. Ideo frequentem de pœnitentia moveo sermonem. Est enim pœnitentia molesta et formidabilis peccatori, medela delictorum, consumptio iniquitatum, effusio lacrymarum, fiducia apud Deum. armatura contra diabolum. gladius ejus caput abscindens, spes salutis, desperationis profligatio. Hæc homini cœlum aperit... Peccator es, ne desperes. Non desino vos jugiter hisce medicamentis allinere...

invitet, sed
absolutionem
etiam promit-
tat.

E

Calmnia illa
Novatianorum
videtur orta

F

AUCTORE
J. S.

ex aliqua
Sancti Homi-
lia,

B

in qua Dei
misericordia
multum fue-
rat commen-
data.

C

Nam Sanctus
benigne pecca-
tores ad pœni-
tentiam trahe-
bat,

allinere.... Si in peccatis sis, ne desperes: hæc dicendi nullum finem facio. Si quotidie peccas: quotidie pœnitentiam age... Inveteratus es hodie a peccato? Renova te ipsum per pœnitentiam.

608 Licetne, inquires, per pœnitentiam salutem consequi? Plane licet. Totam vitam in peccatis contrivi, et, si pœnitentiam egero, salvus ero? Prorsus eris. Id unde liquet? Ab ipsa Domini tui erga homines benignitate... Nam malitia quidem tua mensuram habet, remedium vero mensuram non habet; malitia tua, qualiscumque sit, humana est malitia; Dei vero clementia est immensa: confide fore ut ea tuam vincat malitiam... Hæc dico, non ut vos segniores reddam, sed ut diligentiores efficiam. *Hiscæ alia addit similia, ut lapsos ad pœnitentiam perducatur, ac nominatim alloquitur illos, qui eundo ad profana spectacula peccaverant, et deinde etiam raptos ac fornicatores. Mox vero se convertit ad illos, qui inordinato pudore a confessione peccatorum suorum deterrentur; docetque eam esse fallaciam diaboli, qui pudorem aufert in peccando, in pœnitentia vero pudorem incutit.* Facinus perpetrat, inquit pag. 343, et non pudore afficitur, et de verbo erubescit? Diaboli astutia est: in peccato non sinit eum erubescere... in pœnitentia vero erubescere facit; novit enim eum præ pudore pœnitentiam non acturum esse. Duo mala facit, ad peccatum pellicit, et a pœnitentia arceat. Cur te jam pudet? Cum fornicareris non erubescebas, cum remedium admoveas, pudore suffunderis? cum te ipsum a peccato liberas, erubescis?... Cum peccator fieres, non erubescebas; cum justus efficeris, erubescis? « Dic « tu iniquitates tuas primus, ut justificeris. » Non dixit, ut non plectaris supplicio, sed, ut justificeris.

609 Tum affert exemplum boni latronis, se peccatorem in cruce confessi, et statim justitiam adepti; subditque: Admodum benignus est Deus, Filio non pepercit, ut servo parceret: tradidit Unigenitum, ut ingratos servos redimeret: Sanguinem Filii sui in pretium deposuit... Ne mihi rursum dicas: Peccavi multum, quomodo potero salutem consequi? Tu non potes: Dominus tuus potest; atque ita potest, ut deleat peccata tua. Attende diligenter: ita delet peccata, ut ne vestigium quidem eorum maneat. *Hæc sane non poterant non displicere Novatianis hæreticis. Nihil magis ipsis placere poterat comparatio potestatis regum et sacerdotum, quam ita instituit pag. 344: Medicamenta paro medicorum remediis præstantiora, quæ ne reges quidem adornare possunt. Quid rex potest? E carcere eruere, a gehenna autem eximere non potest; pecunias largiri, animam vero servare non valet. Sed in manus pœnitentiæ vos trado, ut vimejus ediscatis, ut discatis peccatum non ei prævalere, neque ullam esse iniquitatem, quæ vim ejus superare possit. Hactenus Chrysostomus; qui mox late ostendit, nullum esse peccatum, quod pœnitentia deleri nequeat.*

610 Itaque mirari non possumus, Novatianis hanc aut similem Chrysostomi Homiliam displicuisse. Quin imo inimicos Chrysostomi ex similibus quoque verbis colorem aliquem calumniæ suis quesivisse, non ita vehementer mirabimur, si consideremus, quam multa inepta plane et frivola eidem objecerint. Nam si Sanctus eodem semper modo misericordiam Dei erga pœnitentes extulisset, ejusmodi sermones potuissent efficere, ut aliqui peccatum minus horruissent. At sapiens ille

Medicus nunc lenibus utebatur medicamentis, ut peccatores ad pœnitentiam attraheret; alias ferrum et ignem intentabat, ut subditos a peccando deterreret, atque omni modo homines conabatur ad viam virtutis adducere, et a semita peccatorum abstrahere. *Hæc autem concionandi methodus non poterat merito accusari: neque benignitas Sancti in pœnitentes de peccatis. Certe S. Augustinus in libro de Agone Christiano cap. xxx vere Catholicæ sanctitatis esse dicit, peccatoribus misericordiam exhibere. Nusquam enim, inquit, tam vigere debent viscera misericordiæ, quam in Catholica Ecclesia, ut tamquam vera mater, nec peccantibus filiis superbe insultet, nec correctis difficile ignoscat. Hæc ille contra duritiam Luciferianorum.*

611 Deinde cap. xxxi Novatianos non minus acriter perstringit is verbis: Nec eos audiamus, qui negant Ecclesiam Dei omnia peccata posse dimittere. Itaque miseri, dum in Petro petram non intelligunt, et nolunt credere datas Ecclesiæ claves regni cœlorum, ipsi eas de manibus amiserunt... Qui nomen suum si vellent agnoscere, MUNDANOS se potius quam MUNDOS vocarent. Nolentes enim, si peccaverint, corrigi, nihil aliud elegerunt, nisi cum hoc mundo damnari. Nam quibus veniam peccatorum negant, non eos aliquas sanitate * custodiunt, sed ægris subtrahunt medicinam. *Hæc sufficiens contra Novatianum argumentum Socratis: nam, si in aliqua synodo statutum sit, quemadmodum vult Socrates, ut lapsis semel tantum pœnitentia concederetur, statutum illud fuit de pœnitentia solemnem, quæ ob gravissima crimina imponi tum solebat, quæque non iterabatur; non vero de pœnitentia vulgari, de qua loquitur Chrysostomus; nisi forte Socrates conciliabulum aliquod memoret Novatianorum, ceteris minus rigidorum. Porro ex hisce tam ineptis criminationibus Socratis facile videbit studiosus lector, quam nullam fidem mereatur in iis, quæ de iracundia et nimia Chrysostomi libertate venenato calamo conscripsit.*

612 Audiamus tamen dicta hominis, præmissa cautione jam data. His moribus, inquit cap. iv, præditus Joannes, et ad episcopatus honorem proventus, majori, quam par erat, severitate in subditos usus est, dum clericorum suorum vitam, sicut sperabat, corrigere vellet. Statim igitur in ipso episcopatus exordio, cum ecclesiasticis viris asperior visus esset, in odium illorum venit, multique eum aversari, et tamquam iracundum vitare cœperunt. *Sozomenus hisce nimis de more credulus, temere cap. iii ita philosophatur: Nam cum ad redarguendum suoapte ingenio proclivis esset, et adversus eos, qui injuriam fecissent, justa indignatione commoveretur, eos affectus multo magis auxit in episcopatu. Natura enim licentiam nacta, linguam ad arguendum facile impellebat, et iram adversus delinquentes promptius incitabat. Eo ratiocinio explicare voluit scriptor ille, unde oriretur nimia Chrysostomi severitas, nimiaque in arguendo et reprehendendo libertas. At prius examinare debuisset, an revera in iis modum excessisset sanctus Episcopus; nec tam facile Socrati atque inimicis Chrysostomi credere.*

613 Quis enim ignorat, Sanctorum zelum passim calumniis impeti ab illis, quorum vitia reprehenduntur, et quorum perniciose libertas iustis vinculis coercetur? Sane, si mentem Sancti in Homiliis passim expressam consulamus, abunde videbimus, eum nec arrogantia nec iracundia immoderata

D

quemadmodum S. Augustinus faciendum monet.

* al. sanctitate

Socrates et Sozomenus, Sanctum nimis iracundiæ accusantes,

F

refutantur: cum Sanctus non ex iracundia, sed ex odio peccatorum,

A *immoderata incitatum fuisse ad vitia subditorum reprehendenda, sed odio delictorum, sed ingenti cura de omnium salute, sed sincera et forti charitate, qua malebat subditorum animas salvas facere, quam eorum laudibus applausibusque frui, ac se omnibus cum eorum detrimento charum reddere. Hæc satis colliguntur ex deductis supra § 19. Palladius in Dialogo pag. 175 docet, quid S. Joannem incitaret ad vitia acriter perstringenda. Noverat ex sacris Litteris, quantum immineat periculum pastoribus illis, qui subditorum correctionem negligunt. Ejusmodi periculum, inquit, nequaquam dormiens infidelitatis somno, neque voluptatis pigritia piger, beatus Johannes ante oculos habens, altius tuba clamabat, non obscurum edens sonum, sed apertam plane scientiam dans diaboli gladii, fugere omnes hortabatur.*

et pro officio
pastoris sibi
commisso,

614 Quicumque autem conscientiam puram, veluti signum in animæ fronte habuerunt, per gratiam Deicum vobis Romanis fidelibus servati sunt: qui vero rursus inquinatam, populos ac sacerdotes in mutuum certamen accenderunt. Deinde ostendit, præcipuos veteris ac novi Testamenti Sanctos mira in vitiis reprehendendis libertate usos, eaque de causa persecutionem passos, interque ipsos adducit Christum ipsum Dominum nostrum, cujus in reprehendendo libertas certe malanon erat, etiamsi improbi quidam ac superbi ea offenderentur. Ne igitur, inquit pag. 179, admiseris eos, qui cum quadam increpatione Sanctorum loquendi libertatem culpant. Gentilium enim et iudicio suo sapientum ista consuetudo est, qui amore hujus vitæ etiam martyrum constantiam irrident. Neque enim vel gladium obtusum, vel otiosam esse loquendi libertatem oportet. Et quemadmodum ab unguento fragrantia separari non potest, sic neque a loquendi libertate benevolentia. Ac siquidem coram famulis aut amicis aut suis reprehensio fieret, coram quibus erubescere molestum est, forte accusandus esset, qui libere redargueret: quippe qui tempus et locum ignoraret.

peccata gene-
ratim et pu-
blice reprehen-
deret.

615 Si autem in ecclesia, velut in macello, proborum encomia fiunt et increpationes negligentium; quid exasperamur adversus increpationes, quæ sine nomine et utiliter fiunt?... Hoc igitur modo in ecclesia libere loquebatur Johannes; imo potius esurientibus partiebatur virtutis cibum, peccatum manifestis reprehensionibus exterminans... Porro si qui superbiam aut vesaniæ morbo laborantes, velint etiam voluptates suas eum laudibus efferre, hanc consuetudinem non habent Dei servi. Qui enim indignatur ob vituperatam avaritiam et fornicationem, aut aliam quamvis foedam libidinem, nihil aliud re ipsa dicunt, quam hujusmodi perniciosum virus debere admittere. Hactenus Palladius, cujus verba satis ostendunt, Socratem adoptasse calumnias inimicorum Chrysostomi; Socrati vero nimis facile adhæsisse Sozomenum. Hæc autem sufficiunt ad retundendam generalem illam accusationem. Veniamus modo ad particularem contra diaconum Sancti institutam.

Quæ illi de Se-
rapione dia-
conoscunt,

619 Socrates cap. iv ita pergit: Incitabat autem illum Serapio ejus diaconus, ut omnium animosa se alienaret. Qui quadam die coram universo clero contenta voce Episcopum sic allocutus est: Numquam istis dominari poteris, o Episcopo, nisi una virga omnes abegeris. Hoc ejus dictum cunctorum odium adversum Episcopum excitavit. Sozomenus lib. VIII, cap. ix ita

habet: Odium porro clericorum adversus illum auxit Serapion, quem ipse archidiaconum constituerat, homo Ægyptius, promptus ad iracundiam, ad contumeliam paratus. Ita quidem illi. At talem fuisse Serapionem, qualem Socrates et Sozomenus describunt, nequaquam est verisimile: neque enim facile credidero, Chrysostomum adeo fuisse deceptum. Hoc sane constat, Serapionem amicitia Sancti constanter gavisum esse. Nam primo diaconum consecravit, deinde presbyterum, ac demum, teste Socrate cap. xvii, Heracleæ in Thracia episcopum constituit. Hanc autem primariam Thraciæ sedem Serapioni attribuit Chrysostomus, postquam ille variis vicibus fuerat accusatus, ut videbimus, ita ut videatur Serapionis innocentiam omnino habuisse perspectam.

617 Qua occasione Severianus Gabalorum episcopus, qui inter præcipuos Chrysostomi hostes locum habuit, in Serapionem exacerbatus fuerit, postea videbimus. At ea videtur fuisse causa tot calumniarum, quibus Serapion æque ac ipse Chrysostomus fuit impetitus. Verba vero mox data, quæ Serapioni attribuit Socrates, nequaquam sunt verimilia, nisi forte dicta fuerint in cætu Novatianorum, et de clericis Novatianis. Hos omnes urbe exigendos suadere poterat Serapion. At omnes simul Catholicos exigere, aut iis presentibus tale consilium dare Episcopo, non erat hominis sani: insanum vero tamdiu placuisse Chrysostomo nullus credet, modo sano sit iudicio.

non sunt veri-
similia:

618 Redeo ad Socratem, qui sic prosequitur: Haud multo post Episcopus multos variis de causis ecclesia ejecit. Illi vero, sicut in violento dominatu fieri solet, contra eum conspirarunt, eumque apud populum calumniati sunt. Sozomenus cap. iii, dicit: Quosdam etiam ecclesia ejecit. Hisce accedit Theodoretus lib. V Historiæ cap. xxviii ita scribens: Porro magnus Joannes, simulatque Ecclesiæ gubernaculis admotus est, iniqua quorundam facinora libere cœpit reprehendere... Sacerdotes quoque, ut juxta Ecclesiæ leges viverent, commonebat; eos vero, qui leges illas transgredi auderent, ad altare accedere prohibebat, nefas esse dicens, ut sacerdotum honore fruerentur ii, qui verorum sacerdotum vitam nollent imitari.

clericos aliquos
Sanctus depo-
suit,

619 Palladius pag. 65 inter accusatores Chrysostomi fuisse dicit duos diaconos, quos ille ex ecclesia ob enormia scelera ejecerat. Erat autem, ait, eorum crimen, hujus quidem adulterium, illius vero homicidium. Hunc eundem cum Joanne diacono, qui primus est Sancti accusator apud Photium col. 54, suspicatur Tillemontius. Porro ejusmodi homines Ecclesia a Sancto ejectos non dubitamus. At innocentes fuisse ejectos, nemo probat. Magnum quoque fuisse expulso-
rum numerum, non existimamus, cum alios enumeratos aut assignatos non inveniam, nisi forte Martyrius archidiaconus illis sit addendus, de quo agitur inter accusationum capita apud Photium col. 55.

sed ob gravia
crimina.

F

AUCTORE
J. S.

§ XLI. Quam late se ad omnes homines et ad plures provincias extenderit charitas et cura Sancti, qui pro conversione hæreticorum et idololatrarum varia præstat.

Mira Sancti de omnibus afflictis aut ope indigentibus cura,

* millenæ

sollicitudo variarum ecclesiarum. Gothi Constantinopoli

B

C

Theodoretus, apud Photium col. 1515 compendio datus, miram Sancti charitatem adjuvandos omnes ope indigentes tali celebrat elogio: Alius illum rapiens in auxilium trahit, alius iudicatus patronum vocat, alius famelicus cibum orat, nudus vestem, alius illum exuit, alius dolens consolationem petit, alius ligatus solvi postulat, alius trahit illum ad morborum inspectionem, peregrinus hospitium efflagitat, alius sese sistens debitum deplorat, alius arbitrum et pacificatorem domesticarum turbarum accersit; nec servus ad alium fugit, amaram domini indignationem exponens. Vidua clamat, Miserere; alia viduitatem deplorat. Multæ* ac variæ Patri [quotidie] re nata in singulos pro singulis mutationes. Rapitur quis, et patronus Pater: fames vexat, et nutritor ex patrono fit: aliquis ægrotat, et in medicum Pater mutatur: dolore aliquis concidit, et nosocomii Curator solatium adfert. Si hospites curandi, omnia factus benignum se exhibet. Et quid singula attinet, quæ per omnem ejus vitam gesta sunt, commemorare, cum de solo sacerdotio referre nequeam; tanta homines operum salutarium varietas supra dicta non reliquit. *Hæc ille de eximia Sancti charitate.*

621 Idem Theodoretus lib. V. *Historiæ* cap. xxv, de cura ecclesiarum ita loquitur: Neque vero urbem dumtaxat regiam hujusmodi cura ac sollicitudine gubernabat; sed et universam Thraciam, quæ in sex provincias divisa est; et Asiam totam, quæ ab undecim præsidibus regitur; Ponticam præterea iisdem legibus exornavit, quæ totidem rectores habet, quot Asia. *Relatæ hic provinciæ hodierno patriarchatui Constantinopolitano omnes inclusæ sunt. Verum longius etiam se porrexerunt Chrysostomi studia: nam et Gazæ in Palæstina et in Phœnicia magno zelo contra idololatriam bella moventem deinde videbimus. At prius audiamus, quid ad conversionem Gothorum præstiterit Constantinopoli. Laudatus Theodoretus cap. xxx de iis scribit sequentia:* Præterea cum Scytharum gentem (*Gothos eo nomine indicat*) Arianæ perfidiæ laqueis irretitam teneri cerneret, ipse quoque machinas omnes adhibuit; et, ut prædam caperet, hac arte usus est. Ejusdem enim cum ipsis linguæ presbyteros et diaconos ac lectores cum ordinasset, unam illis ecclesiam adsignavit; eorumque opera multos a pristino errore revocavit. Nam et ipse eo sæpius veniens concionem habebat, utens interprete quopiam, qui utramque linguam calleret; et eos, qui dicendi facultate præditi essent, ut idem facerent, hortabatur. Et hæc quidem intus in ipsa urbe agere non desinebat; multosque, qui decepti fuerant, venabatur. Apostolicæ prædicationis veritatem eis ostendens. *Ecclesiam Gothorum*

anno 400 a militibus combustam, quando Gothi, Gainæ adhærentes, in eam confugerant, refert Sozomenus lib. VIII cap. iv; nec dubium videtur, quin fuerit illa ipsa ecclesia, quam Gothi attribuerat S. Chrysostomus.

622 *Eruta nuper e tenebris est* Chrysostomi Homilia, qua Gothorum conversio Constantinopoli confirmatur. Edita ea est apud Montfauconum, inter ante ineditas octava, tom. XII p. 371, ubi hic præfigitur titulus: Ejusdem Homilia, habitata in ecclesia S. Pauli, Gotthis legentibus, postquam presbyter Gotthus concionatus fuerat. *Accipe etiam aliqua ex Homilia ipsa:* Vellem hodie adesse Græcos, ut, quæ lecta sunt, audirent, et discerent, quanta sit Crucifixi virtus, quanta crucis potestas, quanta Ecclesiæ nobilitas... Non nunc illa (*Christiana dogmata*) in Judæa solum, sed etiam apud Barbaram linguam, ut hodie audistis, splendidius, quam sol ipse, fulgent. Et Scythæ, et Thraces, et Sarmatæ, et Mauri, et Indi, et ii, qui ad extrema orbis sedes habent, iis, quæ scripta sunt, in linguam suam translatis, philosophantur. *Et pag. 372:* Non ergo quis putet, id pudori esse Ecclesiæ quod barbaros in medio surgere et loqui præceperimus. Hoc enim Ecclesiæ ornatus et decor, hæc demonstratio est virtutis, quæ in fide sita est etc. *Plura videri possunt in ipsa Homilia satis prolixa, quæ commendat Ecclesiam. Superfuisse Constantinopoli aliquos Gothos Catholicos, postquam inde Gainas eorum dux cum suis expulsus est, colligo ex Epistola, quam ad Gothos monachos in exilio scripsit Chrysostomus, ut videbimus § 75: de iisdem mox etiam fiet mentio.*

623 *De Gothorum, qui prope Danubium degabant, conversione Theodoretus cap. xxxi ita loquitur:* Jam vero cum accepisset (*Sanctus*) Scythas quosdam Nomadas, qui ad Istrum tentoria fixerant, salutem quidem sitire; sed, qui latice ipsi præberet, neminem reperiri; viros conquistavit, qui Apostolicos labores æmularentur, eosque Barbaris illis præfecit. Ego certe litteras ejus perlegi, ad Leontium Ancyrae episcopum scriptas, quibus et Scytharum conversionem et significat, et viros mitti postulet idoneos, qui salutis viam eis demonstrent. *De horum conversione et episcopo ad ipsos misso loquitur Chrysostomus ipse in Epistola xiv ad Olympiadem, apud Montfauconum tom. III pag. 600 ita scribens:* Narrauerunt mihi Marsi ac Gotthi monachi, apud quos Serapion episcopus perpetuo delitescerebat, Moduarium diaconum venisse, illud afferentem, admirandum illum episcopum Unilam, quem non ita pridem ordinavi, atque in Gotthiam misi, multis ac magnis rebus gestis, diem suum extremum clausisse; ac regis Gotthorum litteras attulisse, quibus, ut ad eos episcopus mittatur, petit.

624 *Quid de iis tum faciendum censuerit Chrysostomus, suo loco videbimus. Interim videmus, Unilam episcopum a Sancto pro Gothi longe Constantinopoli dissitis ordinatum fuisse, ita ut non videatur dubitandum, quin illi sint Scythæ ad Istrum degentes, de quibus loquitur Theodoretus. Quo anno Unilas sit missus, non invenio: at non potest res contigisse diu ante aut post annum 400, cum contigerit in episcopatu, et aliquo tempore ante exsilium Chrysostomi. Forte etiam aliqui ad Gothos instruendos missi sunt a Chrysostomo, antequam Unilas, qui verisimiliter Gotthus erat Constantinopoli conversus, episcopus ordinaretur.*

625 *Laudatus Theodoretus post allegata verba mox*

ad fidem conversis ecclesiam tribuit: in eaque subinde concionatur.

E

Gothi item ad Istrum degentibus

F

episcopum mittit.

mox

A *Agit contra Marcionistas in Syria: lex Arcadii* *mox ita prosequitur*: Sed et in regione nostra (Syria) vicos quosdam Marcionis hæresi laborare cum didicisset, episcopo, qui tunc præsedebat, litteras scripsit, hortans, ut morbum illum repelleret, et imperialium legum auxilium offerens. Qualiter igitur ecclesiarum curam ac sollicitudinem, juxta divinum Apostolum, animo suo circumtulit, ex his abunde cognosci potest. *Baronius ad annum 398 num. 78 existimat, severissimam contra Eunomianos et Montanistas legem ab Arcadio imperatore conditam esse, suadente Chrysostomo. Lex ipsa ibi poterit videri: at præmissa a Baronio verba huc transfero*: In sublimem jam thronum Joannes evectus, primum omnium curavit, ut Catholicæ fidei in omnibus prospectum esset, auctorque exstitisse putatur, ut severissima lex adversus Eunomianos detestabiliores ceteris, et Montanistas, post dies sex tantum a sua ordinatione sanciretur. *Verisimillima est hæc conjectura, præsertim cum Sanctus in Homiliis suis Anomæos, sive Eunomianos mox fuerit aggressus, ut vidimus § 36.*

contra Eunomianos et Montanistas, **B** *626 Attamen Tillemontius art. 52 quædam Chrysostomi verba opponit Baronio, ex iisque concludit, Sanctum non vehementer fuisse sollicitum de novis legibus contra hæreticos obtinendis. Accipe verba assignata, lector studiose, et considera, an ex iis recte concludat aliquid, quod conjecturæ Baronii adversetur. Habentur illa apud Montfaucorum tom. II pag. 705, atque ita sonant*: Psalmus siquidem hodie in aciem contra hæreticos nos educit: non ut illos stantes prosternamus, sed ut jacentes erigamus. Ejusmodi namque nostrum est bellum: non ex vivis mortuos reddit, sed ex mortuis vivos efficit, mansuetudine ac multa redundans benignitate. Non enim factis insector, sed verbis persequor; non hæreticum, sed hæresim: non hominem aversor, sed errorem odio prosequor, et avellere conor. Non est mihi bellum susceptum cum substantia; Dei siquidem opus est substantia: sed corrigere mentem volo, quam diabolus corrumpit. Sic et medicus, dum ægrotum curat, non corpus oppugnat, sed corporis vitium tollit.

forte impellente Chrysostomo lata. **C** *627 Sic igitur ego quoque, si cum hæreticis bellum gessero, non cum hominibus bellum gero, sed errorem expellere volo, ac putredinem expurgare. Mihi consuetum est persecutionem pati, non persequi; vexari, non vexare. Sic et Christus vincebat, non cruci affigens, sed cruci affixus; non alapis cædens, sed alapis cæsus. Hæc quidem Chrysostomus, ostendens se amore potius quam odio moveri ad impugnandos hæreticos. Verum eodem charitatis affectu poterat excitari ad leges contra eos obtinendas, quia vexatio dat intellectum, eoque modo multi facilius convertuntur quam erudita disputatione. Sane, si imperialium legum auxilium, teste Theodoro, obtulit contra Marcionistas; si edicta imperialia impetravit contra idololatriam, ut mox videbimus, si Novatianis et Quartodecimanis multas ecclesias ademit, ut dicitur § 48; non video, cur non potuerit Arcadio auctor esse legis prædictæ. Certe id ex allegatis verbis nullo modo potest colligi.*

Idololatriam exscindere conatur in Phœnicia: **628 De zelo Sancti contra idololatriam Theodoretus cap. xxix hæc habet**: Porro cum didicisset, incolas Phœnices circa cultum simulacrorum adhuc insanire, monachos quosdam zelo Dei ferventes collegit; eosque imperialibus edictis munitos, adversus idolorum templa direxit. Pecunias vero, quæ artificibus templa diruentibus,

eorumque ministris præbebantur, non ex regiis thesauris depromebat; sed opulenti et fide ac religione insignibus matronis persuadebat, ut hos sumptus liberaliter suppeditarent, benedictionem quæ ex hujusmodi largitione proveniret, iis ostendens. Hac ratione dæmonum templa, quæ adhuc supererant, solo æquavit. *Baronius ad annum 399 num. 59 recitat legem Arcadii imperatoris, ut illa templa idolorum diruerentur, quæ essent in agris. Data est illa lex 13 Julii anni 399, ibique videri potest. Observat Tillemontius art. 56, hanc legem Damasci nominatim publicatam esse. At labitur memoria, dum Damascum vocat Phœnicie metropolim, cum illa urbs non sit Phœnicie, sed Cœle-Syrie. Verum hinc liquet, in aliis quoque provinciis factum esse, quod de Phœnicia narrat Theodoretus. Ceterum S. Chrysostomum mire sollicitum fuisse de conversione gentium in Phœnicia, quando degebat exsul in Armenia, suo loco videbimus.*

629 Auxilium insuper S. Chrysostomus præstitit S. Porphyrio Gazensi episcopo ad extirpandam idolatriam Gazæ in Palæstina. Verum hoc loco tantum referam, quo modo per Sanctum fuerit obtentum, ut jussu imperatoris templa idolorum Gazæ clauderentur; ad annum vero 401 latius disputabo de eversis, opem rursus conferente Chrysostomo, ibidem templis, quia chronotaxim hujus historiæ, cum aliis quoque connexam, quam recte ordinaverat Henschenius noster mire involvit et corrumpit Tillemontius. Mandatum vero de templis claudendis recte uterque innectit anno 398, quo S. Porphyrius Marcum diaconum legavit Constantinopolim cum litteris ad Chrysostomum datis. Factum narravit Marcus ipse in vita S. Porphyrii, apud nos data tom. III Februarii, ubi cap. iv, pag. 650 Marcus ita scribit: Videns autem sanctus Pater noster Porphyrius nefaria, quæ quotidie fiebant ab idololatriis, statuit mittere Byzantium, ut peterem ab imperatoribus, ut diruerentur templa simulacrorum: Gazæ enim adhuc maxime celebrabatur, quod vocatur Marneium. Et scriptis litteris ad sanctissimum Episcopum Constantinopolitanum, cujus laus et gloria memoratur ab omnibus, navigabimus, et spatio viginti dierum eo pervenimus: et redditis litteris B. Joanni, ore eum omnia docui.

630 Cum primum autem audivisset, id significavit Eutropio cubiculario, qui tunc erat assiduus apud imperatorem Arcadium. Cumque ei legisset epistolas beati episcopi, et petiisset ab eo, ut concurreret cum litteris; acceptis ab eo promissis, exiit, et dixit mihi: Quietio animo esto, o fili. Spero enim in Dominum Christum, quod suam, sicut solet, sit facturus misericordiam. Ego vero non cessabam quotidie eum admonere: ille autem mittebat et instabat Eutropio. Septem vero post diebus pronunciatur edictum imperatoris, ut clauderentur simulacra Gazæorum civitatis, et ne consulerentur amplius. Traditur autem hic jussus in manus cujusdam Hilarii, hominis Subadjubæ magistri. Ego vero tribus post diebus egressus sum Byzantio, et spatio decem dierum pervenio in civitatem Gazæorum, septem diebus præveniens Hilarium. Inveni autem sanctissimum Porphyrium ægrotantem: postquam vero ei tradidi responsum beatissimi Joannis episcopi Constantinopolitani, et id legit, lætitia affectus convaleuit a febre. Dicebat autem, se in morbum ineidisse ex multa afflictione idololatrarum. Hactenus ille scriptor, qui mox subiungit, quomodo advenerit Hilarius et templa fuerint

AUCTORE
J. S.

et mandatum
imperatoris
pro S. Porphyrio
impetrat.

E

quo templa
idolorum clau-
duntur Gazæ.

F

AUCTORE
J. S.

fuertint clausa. Rem fuisse peractam anno 398, liquet ex episcopatu Chrysostomi et officio Eutropii. Nam prior ante illum annum non fuit episcopus. Eutropius vero consulatum inuit initio anni sequentis, et non diu post omnino de gradu dejectus est, ut videbimus § 43.

§ XLII. Sanctus operam suam confert ad conciliandas Flaviano Antiocheno ecclesias omnes: accipit reliquias aliquot Sanctorum, maximaque cum solemnitate aliquas transfert.

Diuturna divisio ecclesiarum Antiochenarum,

B

Jam variis locis mentionem fecimus de diuturna illa controversia, quæ ecclesiam Antiochenam in duas divisit partes, effecitque ut duo episcopi Catholici in eadem sederent urbe. Cæpta illa erat una cum ordinatione S. Meletii anno 361, quia ille multis erat suspectus de hæresi Ariana, licet revera probe esset Catholicus. Pulso deinde in exilium Meletio per Constantium imperatorem Ariamum, anno 362 ordinatus est Paulinus item orthodoxus: atque huic adhæserunt Catholici illi, qui Meletium recusabant ut suspectum, aut certe ut illegitime ab Arianis ordinatum. Inter duos hosce episcopos, qui singuli varias habebant ecclesias suis partibus faventes, pax aliqua videtur demum composita. Verum recrudit divisio post mortem S. Meletii anno 381 defuncti, quando in ejus locum ordinatus est Flavianus. Nam Flaviani ordinationem improbat Ecclesia Romana cum Occidentalibus ecclesiis, uti et Alexandrina cum Ægyptiis et Cypriis. Eam vero ratam habuerunt pleræque ecclesiarum Orientales. Mansit ea divisio etiam post mortem Paulini: nam in hujus locum suffectus est Evagrius anno 388, defunctoque Evagrio circa annum 392, necdum sublata est divisio.

C
quæ non erat sublata ante episcopatum Chrysostomi,

632 Theodoretus lib. V cap. xxiii dicit, diuturnam illam simultatem durasse septemdecim annos, illam nimirum ordiens ab ordinatione Flaviani sive anno 381, et consequenter finiens anno 398. At memoria lapsus est, quando ait, id factum esse tempore Innocentii Papæ, qui Pontifex non fuit ante annum 402. Palladius in Dialogo pag. 51 videtur viginti annos dissensionem inter Flavianum et Theophilum Alexandrinum attribuisse. At suspicor, eum rotundo numero usum esse, ut annos fere viginti significaret, quia forte numerum annorum accurate non noverat. Socrates lib. V cap. xv conciliationem Flaviani cum Alexandrina primum et mox cum Romana Ecclesia ponit sub Damaso Papa, qui jam anno 384 defunctus est. Verum Socrates ipse lib. VI cap. ix iis contraria scribit, acceditque ad tempus mox assignandum, quo Sozomenus et Palladius rem peractam affirmant. Ex dictis colliget studiosus lector, quam parum fidere possimus scriptoribus modo relatis pro figendo tempore, etiamsi illi non longe abfuerint a factis, quæ examinamus.

633 Certe Sozomenus lib. VIII cap. iii initio

episcopatus Chrysostomi Flavianum cum Romana Ecclesia conciliatum opera Chrysostomi et Theophili scribit his verbis: Neque vero suam ipsius duntaxat, sed et reliquias ubique locorum ecclesias, tanquam bonus et excelso animo præditus, corrigere conabatur. Proinde in ipso episcopatus sui exordio, cum Occidentales et Ægyptii sacerdotes Paulini gratia ab Orientalibus episcopis adhuc dissiderent, et publicum quoddam discordium ob eam rem totius imperii Romani ecclesias obtineret, ipse Theophilum rogavit, ut suam ipsi operam commodaret, et Romanum Episcopum Flaviano reconciliaret. Quod cum placuisset, electi sunt ad id negotium Acacius episcopus Berœæ, et Isidorus; is cujus gratia Theophilus Joannis ordinationi adversatus fuerat. Hi Romam delati, cum legatio ipsis ex animi sententia successisset, in Ægyptum navigarunt. Inde Acacius in Syriam reversus, Ægyptiorum et Occidentalium antistitem litteras pacificas attulit Flaviano. Sero tandem hunc in modum ecclesiarum ea dissensione liberatarum, in pristinam rursus concordiam redierunt. Antiochiæ vero ii, qui Eustathiani dicebantur, aliquandiu perstiterunt collectas seorsum celebrantes, etiam sine episcopo. Evagrius enim, qui Paulino successerat, brevi temporis spatio supervixit, uti jam diximus. Atque idcirco, ut opinor, episcopis facilis fuit reconciliatio, cum nullus superesset adversarius. Populus vero, ut mos est vulgi, paulatim sese adjungens iis, qui sub Flaviano conventus ecclesiasticos agebant, progressu temporis majori ex parte in unum coaluit. *Hactenus Sozomenus.*

634 Hujus relationem utcumque confirmat Palladius, pag. 50 ita alloquens Theodorum: Tu vero et ipse nosti hominem (de Isidoro presbytero loquitur) quando cum Acacio veniens, Flaviani cum Theophilo communionem attulit, viginti annos abruptam beati Evagrii causa. Evagrium solum nominat, opinor, quia ille fuerat ultimus episcopus Flaviano oppositus. Eodem teste pag. 39 Acacius Berœensis Romam venit, ferens ordinationis Johannis episcopi decretum. Theodoretus lib. V cap. xxiii ait, egregios quosdam episcopos... cum aliquot presbyteris et diaconis Antiochenis ecclesiarum ab ipso Flaviano Romam missos, Horum omnium, inquit, princeps erat Acacius, Berœæ urbis Syriæ episcopus, vir ubique gentium terra marique celebrimus. Hic una cum reliquis Romam veniens, diuturnam simultatem, quæ septemdecim annos duraverat, sedavit, pacemque inter ecclesias composuit. Ex hisce omnibus liquet, ad concordiam componendam concurrisse varios. At, cum S. Chrysostomus omnium dissidentium tunc esset amicus, facile credi potest, ipsius maxime opera factum esse, ut Theophilus et Flavianus in legationem consentirent.

635 Martyrum aliquot reliquias primo aut secundo episcopatus anno accepit Chrysostomus, eaque occasione aliquas habuit Homilias, celebrimæque fuit reliquiarum translatio, quam imperatrix Eudoxia voluit sua præsentia honorare, ipseque imperator sequenti die ad solemnitatem accessit, ut habemus ex Homiliis duabus ante ineditis, quas tom. XII dedit Montfauconus ap. 330. Certum ex illis est, reliquias fuisse ex ecclesia magna Constantinopolitana delatas ad ecclesiam suburbanam S. Thomæ tunc dicatam: at ex illis Homiliis nequit colligi, cujus martyris eæ essent reliquiarum. Attamen verisimile apparet, agi de reliquiis S. Phocæ martyris

D
hujus maxime opera tota fere exstinguitur,

E

conciliato Flaviano cum Ecclesia Romana.

F

Sanctus reliquias verisimiliter S. Phocæ, ex Ponto acceptas,

A *martyris Sinopensis : nam has ad Chrysostomum ex Ponto perlatas, constat ex alia ejusdem Homilia tom. II pag. 704 edita. Hanc Sanctus ita orditur : Splendida nobis hesterno die facta est civitas, splendida et illustris ; non quia columnas, sed quia martyrem habuit cum pompa incedentem, qui ad nos ex Ponto advenit. Vidit vestram hospitalitatem, et vos benedictione cumulavit... Beatos illos, qui convenerant prædicavi, quique suavis ejus odoris participes fuerant ; et eos, qui aberant, miseros appellavi. Verumtamen, ne damnum eorum fiat irreparabile, rursum ipsum altera die prædicamus, ut et ii, qui ob negligentiam abfuerunt, a martyre impertitam duplicent diligentia benedictionem. Hec ostendunt, præcessisse alteram Homiliam in adventu reliquiarum dictam ; at illam nusquam editam invenio.*

laudato prius Sancto, solemni pompa transferri curat,

B *636 Sequentia vero indicant, transferendas fuisse magna cum solemnitate S. Phocæ reliquias, trajiciendumque multo cum lumine maris sinum, ita ut omnino videatur insinuari maxima illa solemnitas, quæ mox enarrabitur, præsertim cum prædicat Orator, imperatores solemnitatis fore participes. Certe Chrysostomus auditores suos sic alloquitur : Abfuisti heri ? Saltem hodie adesto, ut eum in proprium videas locum deduci. Vidisti eum per forum ductum ? Cerne jam ipsum per mare navigantem, ut elementum utrumque ejus benedictione repleatur. Nemo ab hac sacra solemnitate absit : non virgo domi remaneat : non mulier ædibus se contineat. Exhaustamus urbem, et nos ad sepulcrum martyris conferamus : nam et imperatores una nobiscum choreas ducunt. Quamnam igitur veniam meretur privatus, cum regia palatia deserant imperatores, et martyris sepulcro assideant. Et mox pag. 705 : Iterum mare ecclesiam efficiamus, cum lampadibus illuc prodeuntes, et ignem humectantes, et aquam igne complentes. Nemo pelagus reformidet : mortem martyr non reformidavit, et tu aquam pertimescis ? Deinde Sanctus ad confutandos Anomæos hæreticos sermonem dirigit. Omnia autem, ad quæ auditores hortatur, in translatione abunde peracta esse, docet Homilia modo assignata tom. XII pag. 330.*

assistente translationi imperatrice,

C *637 Titulus Homiliæ hic est : Cum imperatrix media nocte in magnam ecclesiam venisset, indeque reliquias martyrum tulisset, misissetque per medium forum usque ad Drypiam ; cum martyrium ab urbe distaret novem signis seu milliariibus, dicta est in martyrio ipsa præsentem cum tota civitate et magistratibus. Homiliam vero cum vehementi admiratione ita orditur Sanctus : Quid dicam et quid loquar ? Exsulto et insanio ; sed insania, quæ ipsa sapientia melior est. Volans et choreas agens, sublimis feror : ebriustandem sum ex hac voluptate spirituali. Quid dicam et quid loquar ? Martyrumne virtutem ? an caritatis alacritatem ? an imperatricis zelum ? an principum concursum ? an diaboli infamiam ? etc. Et mox pag. 331 : Mulieres in thalamis versantes et cera molliores, relictis ædibus et tectis, cum robustissimis virorum alacritate certabant, tantum itineris pedibus emensæ, non juvenes modo, sed etiam anus : neque naturæ infirmitas, neque solitæ vitæ mollietates, neque celebritatis pompa, impedimento fuere. Principes rursum, relictis curribus, lictoribus et satellitibus, plebi sese admiscuere. Ecquid mulieres principesque memorem, quando illa ipsa, quæ diadema gestat et purpura induitur, per totam viam ne tantillum quidem a reliquiis separari voluit ; sed ancillæ instar*

Septembris Tomus IV.

Sanctos sequebatur, thecam et velum superpositum tangens, et humanum fastum omnem calcans : atque in tanti theatri medio a populo videbatur illa, quam ne eunuchis quidem omnibus illis, qui in imperatoria aluntur aula, conspici licet. Sed martyrum amor pene tyrannicus et caritatis flamma ipsi, ut larvas omnes illas abjiceret, suasit.

638 Rursum pag. 332 post expositam reliquiarum virtutem de solemnitate sic pergit : Propterea exsulto, ... quia desertum civitatem effecistis, postquam ex urbe exiistis... Mare ab urbe ad hunc usque locum extensum est. Mare a fluctuum procellis liberum, naufragium non habet, a scopulis vacuum est... Neque aberraverit, qui hoc mare fluvium ignis vocaverit : ita nempe lampades, quæ noctu frequentes ac continuæ ad usque martyrium hoc ferebantur, fluvei ignei imaginem videntibus exhibebant etc. Ad imperatricem laudandam redit pag. 333, modestum ipsius habitum ita exponens : Imperium quidem, diademata, et omnem hinc oriri solitum fastum constantissime abjecit : induit vero pro purpura humilitatis vestem, per quam magis resplendet... Hæc namque sola imperatrix cum tanto honore, studio atque pietate martyres comitata est, plebi intermixta, cum satellitum omne amovisset, et fere omnem vitæ et conditionis inæqualitatem cum multa exsuperantia abjecisset. Ideo non minus quam martyres populo profuit. Quemadmodum enim reliquias aspiciebant omnes, ita ejus assiduitatem mirabantur et divites et pauperes, videntes illam sine intermissione per tantum viæ spatium ossibus inhærentem, nec umquam defessam vel resilientem, sed arcæ semper adstantem.

639 Demum sermonem ad ipsam convertit Eudoxiam, ita loquens : Propterea te beatam prædicare non cessamus... Sed te beatam prædicabunt omnes, quod Sanctos hospitio excipias, quod ecclesiis patrocineris, quod zelo par sis Apostolis... Ideoque nos non aberrabimus, si te, cum quia tu ecclesiarum omnium portus es, et præsentem regno uteris ad futurum regnum acquirendum, ecclesias erigens, sacerdotes honorans, hæreticorum errorem dissolvens, martyres excipiens, non ad mensam, sed animo tantum etc. Hasce Eudoxiæ laudes omittere nolui, etiamsi postea Sanctum fuerit persecuta. Nam in aliis quoque occasionibus videbimus, piam satis fuisse Eudoxiam, honoremque sacerdotibus exhibere solitam. Felix sane fuisset, si audire Chrysostomum semper voluisset, eique potius obedire quam affectibus animi inordinatis, quibus gloriam suam deinde maculavit. Laudat eam demum Chrysostomus, quod curasset, ut imperator sequenti die, et non eodem, veniret, ne tantus equitum numerus, inquit, neve armatorum militum tumultus, ætate provectis virginibus senioribusque viris molestiam pareret.

640 Quare auditores quoque hortatur, ut adsint, his verbis : Quoniam igitur celebritas isthæc spiritualis in sequentem quoque diem extendi debet ; idem rursus studium exhibeamus ; ut sicut hodie illam Christi amantem cum civitate vidimus, sic die crastino religiosum imperatorem cum exercitu videamus accedentem, et idem sacrificium Deo cum pietate offerentem etc. Adfuit revera postridie Arcadius, ut liquet ex Homilia ibidem sequente pag. 335, cui talis præfigitur titulus : In sequenti die, adveniente imperatore in martyrium seu ecclesiam Apostoli et martyris Thomæ, quæ sita est in Drypia, cum recessisset

AUCTORE
J. S.

quam in Homilia tunc habita ob eam pietatem

multum laudat Chrysostomus.

F

ad eandem solemnitatem postridie venit Arcadius.

AUCTORE
J. S.

ante concionem, hæc Homilia habita est ad populi cœtum. *Exordium subjungo*: Benedictus Deus: quantæ sunt martyrum virtutes! Heri nobis illi totam civitatem cum imperatrice; hodie imperatorem cum exercitu et pietate multa nobis attraxerunt, non vinculis, sed catena caritatis... Ideoque et ipse diademate, et satellites omnes, alii clypeis, alii lanceis depositis, et fastu illo depulso, cum dimisso animo accessere omnes, quasi a terra in cœlum ingressi. *Reliqua ibidem videri possunt. Nunc aliqua sunt observanda.*

Conjectura de
ecclesia, ad
quam trans-
latæ sunt
illæ reliquæ:

B

641 *Primo non invenio, ubi sit locus Drypia dictus, in quo erat ecclesia S. Thomæ, ad quam portatæ sunt hæ reliquæ. Aberat ab urbe novem τημέια, idque novem milliaria explicat Montfauconus, ut vox non raro sumitur. Alias dici potest ad nonum ab urbe lapidem, quia lapides aut alia signa ponebantur ad singulos mille passus. Secundo ecclesia illa in Drypia sita erat ad mare, nam tota via erat juxta mare extensum. Non aliud autem mare intelligendum existimo, quam fretum istud, quod inter Constantinopolim est et Pontum Euxinum, quodque Stenum olim appellarunt Græci, ut ostendit Cangius in Constantino- poli Christiana lib. IV pag. 167, ubi etiam docet tractum illum maritimum, qui a Galata usque ad Pontum Euxinum extenditur, a freto subinde Stenum dici. Assignat autem pag. 188 S. Phocæ monasterium virorum, situm ἐν τῷ καλούμένῳ στενῷ in Steno dicto, quod prædicto freto adjacet, quod- que Codinus a Basilio Macedone exstructum scribit pag. 58. Transmittendus igitur fuit angustus ille sinus, qui Constantinopolim a Galata dividit, atque urbis portum constituit. Fateor tamen conjecturam de loco non esse certam.*

erant hæ ve-
risimiliter
S. Phocæ,
forte et alio-
rum:

C

certe trium
aliorum mar-
tyrum reli-
quias accepit
Sanctus.

642 *Verum quidquid sit de loco ecclesiæ, probabilissimum est, translatas fuisse in illa solemnitate S. Phocæ martyris reliquias: nam ea, quæ facta vidimus, optime conveniunt cum iis, ad quæ facienda in Homilia de S. Phoca hortatur Sanctus. Attamen non inficior, aliquid mihi occurrere, quod suspicionem ingerat, in celebri illa solemnitate non solas S. Phocæ reliquias fuisse translatas. Etenim Chrysostomus in utraque Homilia de pluribus semper loquitur martyribus, et nullum nominatim exprimit, ita ut variorum reliquæ simul videantur translatae. Aliunde etiam habemus, reliquias aliquot trium aliorum martyrum ad Chrysostomum fuisse missas a S. Vigilio episcopo Tridentino.*

643 *Certe Majores nostri tom. VII Maii pag. 38 illustrarunt Acta Sanctorum martyrum Sisinnii, Martyrii et Alexandri, qui anno 397 in agro Tridentino coronam adepti sunt, ibique dederunt Epistolam S. Vigili episcopi Tridentini, cui in codice Vaticano hic erat titulus: Incipit Epistola S. Vigili de laudibus beatissimorum martyrum Sisinnii, Alexandri et Martyrii, quorum reliquæ per Jacobum virum illustrem ad Joannem episcopum urbis Constantinopolitanæ pervenerunt. Eadem verba iterantur in fine Epistolæ, ubi vocatur Joannes sanctus episcopus Constantinopolitanus, observatque Papebrochius noster, rationem temporis exigere, ut non alius intelligatur quam Chrysostomus. Itaque horum etiam et fortasse aliorum martyrum reliquæ in solemnitate illa transferri potuerunt.*

§ XLIII. Quomodo Sanctus ege- rit cum Eutropio cubiculario, qui anno 399 consul factus, ac deinde relegatus est et occisus.

C eleberrima apud scriptores est historia Eutropii eunuchi, qui ex vilissima et servili conditione ad summos paulatim ascendit honores, et præcipuam in aula Arcadii auctoritatem aliquot annis habuit. Verum ad consulatum tandem evectus, diu in illo culmine stare non potuit, sed tanto gravius cecidit, quanto altius erat elevatus. Vidimus § 35, Eutropii maxime consilio factum esse, ut Chrysostomus ad episcopatum pertraheretur. Vidimus num. 630, cum Eutropio Sanctum egisse, ut idololatria Gazæ exterminaretur. Ex hisce colligimus, amicitiam inter Chrysostomum et Eutropium fuisse initio episcopatus. At cum Sanctus perversos Eutropii mores brevi haberet perspectos, ipsum sinceris monitis in viam reducere studuit: noverat enim sincere amare, non turpiter adulari. Eodem modo cum Arcadio et Eudoxia processit Chrysostomus, qui tum imperatori, tum augustæ, utilia monita suggerebat, teste Theodoretō lib. V cap. xxviii. Verum Eutropius illis Sancti monitis adeo non obtemperabat, ut potius exacerbaretur in Monitorem, et ad pejora paulatim progrediretur. Habemus hæc ex ipso Chrysostomo, qui Homiliam in Eutropium dixit, quando ille ad ecclesiam confugerat. Edita illa est apud Montfauconum tom. III pag. 381.

Cum Eutropius
ad magnam
evectus poten-
tiam,

E

645 An non assidue tibi dicebam, inquit Eutropio, fugitivas esse divitias? Tu vero nos non ferebas. An non dicebam, eas ingratum domesticum esse? Tu vero credere volebas.... Nonne dicebam tibi, cum me indesinenter objurgares vera monentem, me tibi potius amicum esse, quam adultores; me, qui arguerem, majorem tui curam gerere, quam eos, qui tibi per omnia obsequerentur? Nonne et hoc addebam, fide digniora esse vulnera ab amicis, quam voluntaria oscula inimicorum? Si mea vulnera tulisses, haudquaquam tibi illorum oscula hoc exitium attulissent: mea enim vulnera sanitatem afferunt, illorum oscula morbum immedicabilem tibi conciliaverunt.... At non tales nos, sed et tunc, quamvis ægre ferentem non destituimus.... Theatra magnis obsequiis a te culta, quorum causa sæpius nobis infensus fuisti, et prodiderunt te et perdiderunt. Attamen numquam destitimus his te verbis alloqui: Cur ista facis? In Ecclesiam debaccharis, et te ipsum in exitium præcipitem agis: et tu hæc omnia monita negligenter prætercurrebas. Hæc Chrysostomus, qui deinde etiam insinuat, Ecclesiam indesinenter impugnatam fuisse ab Eutropio.

sæpe monitus
esset a Chry-
sostomo,

F

646 *Quid autem fecerit contra honorem Ecclesiæ, Socrates et Sozomenus utcumque expli- cant. Prior lib. VI cap. v ita habet: Eutropius eunuchus, præpositus imperialis cubiculi, et qui consulatus dignitatem ab imperatore primus ex omnibus eunuchis acceperat, cum de nonnullis, qui ad ecclesiam confugerant, pœnas sumere vellet, operam dederat, ut lex ab imperatoribus promulgaretur,*

legem tulit
contra asylum
ecclesiæ,

A promulgaretur, jubens, ne quis ad ecclesias profugeret, sed, ut ubicumque ad eas confugissent, inde abstraherentur. Verum Dei vindicta continuo subsecuta est. *Sozomenus lib. VIII cap. VII de Eutropio ista scribit*: Hic enim cum præpositus esset imperatoris cubiculariis, primus ac solus ex omnibus, quos aut vidimus aut auditione accepimus, consulis ac patricii honorem adeptus est. In hac vero potentia constitutus, cum nec futurum tempus animo reputaret, nec consuetas rerum humanarum vicissitudines sibi ob oculos proponeret, supplices divini Numinis, qui ipsius causa ad ecclesiam confugerant, inde extrahere conatus est, atque inter cæteros Pentadium uxorem Timasii, quem ille magistrum militiæ, antea potentem et cunctis formidabilem, perpetuo exsilio in Nasim Ægypti deportaverat, affectatæ tyrannidis crimen ei impingens. Verum hic quidem, sive siti oppressus, ut a quodam viro accepi, sive metuens, ne quid pejus pateretur, dum per arenas regionis illius vagaretur, mortuus repertus est. Eutropius vero legem ferri curavit, qua vetabatur, ne quisquam ad ecclesiam confugeret, et qui jam confugissent, expelli jubebantur.

B 647 *Legem aliquam contra honorem Ecclesiæ latam recitat Baronius in Annalibus ad an. 398 num. 88, ibique data notatur illo anno 6 Kalend. August. Ejusmodi legem Eutropii consilio conditam, insinuat ipse Chrysostomus pag. 383, quando ita loquitur, dum ille ad ecclesiam confugerat*: Dices: At præcluserat hujus loci refugium legibus scriptis, quibus hoc irritum facere conatus est. At nunc re ipsa didicit, quale sit, quod fecit; et suomet facto legem suam primus abrogavit, factus orbis totius spectaculum. Porro dubium mihi videtur, an lex illa, quam loco assignato recitat Baronius, eadem omnino sit cum ista, quam contra asyllum ecclesiæ latam dicunt laudati scriptores. Etenim non videtur illa lata contra omnes ad ecclesiam fugientes, sed potius contra varia hominum genera, quæ clero cupiebant adscribi. At in illa lege non videtur ordinari, ut homo quilibet, qui ad locum sacrum fugerit, inde expellatur, aut abstrahatur. Chrysostomus certe meminit de pluribus legibus Ecclesiæ contrariis. Præterea *Sozomenus lib. VIII cap. VII dicit*: Et lex, quæ promulgata fuerat, ex monumentis publicis penitus sublata est. Itaque magis existimo, eam non exstare. Hactenus de lege Eutropii consilio lata, ob quam ipsum a Deo punitum multi existimant.

Verum, cum
Arcadius ob
rationes

648 At breviter modo videamus, quid causæ fuerit Arcadio ad Eutropium, quem tempore elevaverat, quemque dignitate patricia et consulatu anni 399 ornaverat, subito de gradu dejiciendum. Aliqui scriptores, quos laudat Tillemontius in Arcadio art. 13, præcipuam causam ruinæ Eutropii tribuunt Gothis ducibus, Gainæ et Tribigildo. Hoc certum est, perfidos istos duces multa molitos esse contra Arcadium, multoque ab ipsis excitatos esse motus, ut videbimus. At non æque constat, an illi id fecerint ad Eutropium dejiciendum: et multo minus probabile apparet, soli ipsorum ambitioni id datum ab Arcadio, ut Eutropium dejiceret; præsertim cum illam causam ne quidem attingant Socrates, Sozomenus, Philostorgius, ipseque Chrysostomus; sed alias allegent rationes. Primus solum dicit, offensum ab Eutropio imperatorem: alter imperatricis Eudoxiæ injuriam allegat: Chrysostomus causam non exponit, sed culpam Eutropii generatim

agnoscat in *Homilia de capto Eutropio tom. III pag. 390, subitam rerum mutationem ita exponens*: Sed venit peccatum, et omnia prostrata sunt: famuli judices, adulatores carnifices effecti sunt: qui manus ejus osculabantur, ipsum ab ecclesia abripuerunt: qui heri manum ejus osculabatur, hodie inimicus illius est. Quare? Quia heri non vere illum diligebat. Venit tempus, et larvæ deprehensæ sunt. etc.

649 *Philostorgius a Gothofredo editus, prout in compendium contractus est, lib. XI num. 6 subitam Eutropii ruinam ita exponit*: Quo tempore (*Eudoxia*) jam duorum liberorum mater erat, ab Eutropio contumelia affecta, sic quidem, ut ei minaretur, se eam regia propediem expulsurum, liberos utraque manu tenens maritum accessit, simul et infantes ostentans, lacrymarum nubem emisit, aliaque fecit, qualiacumque mulier irata muliebri arte, ad ciendum affectum convenientissima, marito commovendo facere solet. Arcadium vero miseratio infantium subiit, ex sympathia una cum matre ejulantium, ira que incensa fuit. Et vero tum et ira, et exinde verborum atrocitate Arcadius imperator [revera] erat. Unde statim Eutropium omni honore exuit, opesque ei abstulit, inque Cyprum insulam in exilium misit. *Mox et mortem subjungit. Attamen compendii auctor hanc addit observationem*: Et hæc quidem Philostorgius de Eutropio ait. Alii vero alias causas dignitatis ademptæ, exsilique tandem et mortis narrant.

650 *Zozimus lib. V Historiarum pag. 793 dolo Gainæ factum ait, ut Eutropius, postulante Tribigildo, qui in armis erat, et varias Minoris Asiæ provincias percurrebat, dignitate exueretur. At non paucos errores eosque manifestos ibi miscet Zozimus, ut mox videbimus. Præterea, si Zozimo credimus, Tribigildi postulata hæc erant*: Ut malorum omnium maximus auctor Eutropius sibi dederetur, in quem ipse statueret, quidquid vellet. At constat, nec eo tempore, nec postea, Eutropium Tribigildo fuisse deditum; ita ut minime credibile sit, voluisse Arcadium metu Tribigildi Eutropium dejicere, nec tamen barbaro satisfacere omnino voluisse. His auditis Tribigildi postulatis, ait Zozimus, Arcadius et accessit Eutropium, et abrogata dignitate dimittit. At hoc non petebat Tribigildus. Subjungit: Eutropius se cursu Christianorum ad ecclesiam confert, quæ ab illo jus asyli habebat. Imo potius, cui jus asyli auferre erat conatus.

651 *Rectius igitur Socrates cap. v, postquam dixerat, legem contra asyllum ecclesiæ fuisse latam, ita pergit*: Vix enim lex proposita erat, cum Eutropius in offensionem veniens imperatoris, ipse quoque ad ecclesiam confugit. Episcopus igitur, dum Eutropius sub mensa altaris jaceret metu percussus, sedens in ambone, unde etiam antea concionari solebat, quo facilius ab omnibus exaudiretur, objurgatoriam in eum habuit orationem. Quo facto visus est adhuc quorundam animos a se alienare, quod hominem adversa utentem fortuna non modo miseratus non esset, verum etiam corripuisset. *Sozomenus quoque lib. VIII cap. VII ita habet*: Nec multo post (*legem de abrogando asylo*) Eutropius calumnia appetitus, quasi imperatoris conjugem contumelia affecisset, primus ipse legem transgressus est, et ex palatio sese proripiens, supplex ad ecclesiam confugit.

652 Quo quidem tempore Joannes in illum sub sacra mensa jacentem eleganti quadam oratione invectus

AUCTORE
J. S.

altius, varie
a variis re-
latus,

E

Eutropium
omni digni-
tate exutum

F

relegaret, ipse
primus ad
ecclesiam fu-
git.

Sanctus ora-
tionem habet
in Eutropium,

AUCTORE
J. S.

invectus est, tum potentium hominum supercilium deprimens, tum populo ostendens, nihil esse in rebus humanis, quod eodem in statu diu permanere possit. Hi ergo, qui Joanni infensi erant, hoc illius factum criminati sunt, quod, cum ejus vicem miserari debuisset, qui de capite periclitabatur, eum reprehenderat, insultans adversæ illius fortunæ. *Hactenus Sozomenus. Huic autem facile crediderim, non defuisse homines aliquos quibus displicuerit oratio Chrysostomi in Eutropium. At eos magis fuisse offensos, quod viderent factum suum libera voce deprimi, aut levitatem suam merito reprehendi, quam Eutropii causa omnino mihi persuadeo. Nam in Eutropium quidem benignissimum se exhibet, eumque servare se velle luculenter ostendit. Si qua vero immisceat, quæ dolorem ipsius utcumque augere poterant; ea profert, ut mitiget animos auditorum in Eutropium nimis exasperatos, vel ut alios fragilitatem humanæ conditionis doceat, superbiamque dedoceat et arrogantiam. Etenim sanctus Orator perpetuo imminabat in occasionem ostendendi vanitatem rerum humanarum; hæc autem hunc in finem aptissima erat.*

B
vanitatem re-
rum munda-
narum eo
exemplo,

653 *Quare sic orditur:* Semper quidem, nunc vero maxime opportunum est dicere, vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Ubi nunc inclytus ille consulatus splendor? ubi illustres illæ faces? ubi applausus ille ac choreæ, epulæque et festi conventus? ubi coronæ et aulæa? ubi strepitus urbis, et illæ Circensium faustæ acclamationes, spectatorumque adulationes? Omnia illa perierunt: procella vehemens folia dejecit, arborem spoliata reddidit, jam radicitus vacillantem: tantaque vis venti impacta est, ut cum nervos ejus universos concusserit, tum ipsam funditus prosternere minetur. Ubi nunc fucati illi amici? ubi computationes et cænæ? ubi parasitorum examen, et merum per totam diem exhaustum, variæque coquorum artes, et potentatus cultores illi, ad gratiam omnia dicere ac facere assueti? Omnia illa nihil nisi nox et somnium fuerunt, et appetente die evanuerunt: flores fuerunt verni, et vere exacto emarcuerunt omnia: umbra erant, et præterierunt: fumus erant, et soluta sunt: bullæ erant, et dirupta sunt: araneæ erant, et lacerata sunt.

atque infidelitatem amicitiarum

C 654 Quapropter spirituale hoc dictum occinimus, frequenter dicentes, « Vanitas vanitatum, » et omnia vanitas. » Hoc enim dictum in parietibus, in vestibis, in foro, in ædibus, in viis, in januis, in atriis; sed potissimum in ipsa cujusque conscientia continenter inscriptum esse oportet, omnique tempore cogitationi observari: quandoquidem negotia fraudulenta et personata ac mimica veritatis opinionem apud plerosque sibi paraverunt: hoc dicto, in prandio, in cœna, in cœtu hominum, quemque proximum suum compellare oportebat, idemque ab illo vicissim audire, nempe « Vanitas vanitatum, » omnia vanitas. » *Hactenus de vanitate rerum omnium, ad quam demonstrandam deinde iteratis vicibus regreditur. Mox pergit ad infidelitatem illorum, qui Eutropio adulati erant, et ipsum tunc deserebant, aut etiam persequabantur. Cum eorum vero levitate constantiam Ecclesiæ ita comparat:* At non tales nos, sed et tunc quamvis ægre ferentem non destituimus, et nunc collapsum protegimus ac curamus. Ecclesia a te hostiliter habita, expanso sinu te suscepit... Et Circensis quidem multitudo, exhaustis in se tuis facultatibus, gladium in te acuit. Ecclesia vero

importuno tuo furore exagitata, ultro citroque cursitat, si quo pacto te ex his casibus implicitum extricare queat. Et hæc nunc dico, non quo prostrato insultem, sed quod eos, qui adhuc stant, tutiores reddere cupiam; nec ut plagas vulnerati refricem, sed ut nondum vulneratos in sanitate conservem etc.

D

655 *Deinde, exposita miseria, et ingenti timore Eutropii, iterum rationem dictorum illorum dat pag. 383 hoc modo:* Hæc dico non exprobrandi causa, neque insultans ejus infortunio, sed ut vestrum animum molliam, et ad commiserationem pertraham, eoque inducam, ut præsentis hominis poena sit contentus. Quoniam enim multi sunt e nostris adeo inhumani, ut nos etiam incusent, qui eum sacrario exceperimus; illorum durtiem nostris sermonibus mollire volens, miseras illius traduco. Quid enim, quæso, est, dilecte, quod indigne fers? Dices, quia in ecclesiam confugit, qui eam indesinenter impugnabat. Atqui hoc potissimum nomine glorificandus erat Deus, quod permisit eum in tanta constitui necessitate, ut et potentiam ecclesiæ et clementiam disceret; potentiam, eo quod in tantam inciderit mutationem ob bella, quæ ipsi intulerat; clementiam vero, quod ipsum objecto nunc scuto protegat, et alarum obtentu tueatur, præteritarumque injuriarum oblita, sinus ei amantissime pandat.... quod hosti captivo parcat, et ab omnibus desertum ac contemptum sola ut amantissima mater suis velamentis occultet, imperatoris simul iræ, et intolerabili populi furori se opponens: hoc ipsum est eximium altaris ornamentum.

ostendens: ac
populum Eu-
tropio iratum

656 *Pergit pluribus populum mitigare, ac deinde majora parat, ita loquens pag. 384:* Num igitur mollivi vestros animos, aut indignationem expuli? num inhumanitatem extinxim? num ad commiserationem adduxi? Equidem adduxisse me opinor, idque ex vultibus vestris ac lacrymis colligo. Quandoquidem igitur petra cordis vestri in pinguem et fertilem agrum versa est: age, jam fructum quoque misericordiæ proferentes, uberesque commiserationis spicas præ nobis ferentes, procumbamus imperatori ad genua; vel potius deprecemur benignissimum Deum, ut molliat iram imperatoris, et cor illi tenerum dare dignetur, quo hanc gratiam integram ab ipso auferre possimus. *Mox docet, imperatorem utcumque jam mitigatum esse, et rursus ita hortatur: p. 385:* Ne igitur quis vestrum accendatur, neve ægre ferat, sed potius mitissimum Deum deprecemur, ut reo vitam proroget, eumque ex impendente cæde eripiat, ut ipse errata sua corrigat: et communi opera interpellemus clementissimum imperatorem pro ecclesia et altari, unum hominem sacrosanctæ mensæ donari obsecrantes etc. *Hæc sane mitissime et piissime Chrysostomus; nec minori fortitudine Eutropium suscepit defendendum, quamdiu mansit in ecclesia, ut liquet ea Homilia de capto Eutropio, quam præcedenti subjunxit in sua editione Montfauconius.*

E

mitigare stu-
dens, ad ser-
vandam reo
vitam.

657 *Dicta est Homilia illa, postquam Eutropius erat captus, quia exiverat ecclesia, sive quod sperasset clam egressum se et evasurum, sive quod alicujus dolo fuerit circumventus: neque enim expositum invenio, qua de causa fuerit egressus. At egressum fuisse, et idcirco captum testatur Chrysostomus p. 386 his verbis:* Ne dicas eum, qui proditus est, ab ecclesia proditum esse. Nisi deseruisset ecclesiam, captus non fuisset. Ne dicas, ipsum confugisse et proditum fuisse: non eccle-

Quandiu in
ecclesia man-
sit Eutropius,

sia

A sia ipsum dimisit, sed ipse ecclesiam dimisit. Non intus proditus est, sed foris. Cur reliquit ecclesiam? Te servatum volebas? Altare complecti oportebat: non hi muri, sed Dei providentia te tutum præstare poterat. *Hinc titulus Homiliae est, Cum extra ecclesiam deprehensus Eutropius abreptus fuit. Deceptus igitur aut mentitus fuit Zozimus, quando scripsit, Eutropium vi ab ecclesia abstractum esse. Fateor tamen milites vim minitatos esse. At mira Chrysostomi fortitudo minas eorum irritas reddidit, miserumque servavit, quamdiu illenon est egressus.*

contra milites
vim minitan-
tes,

658 Ante dies aliquot, *inquit pag. 386*, obsessa fuit ecclesia: venit exercitus, qui ignem oculis emittebat, neque tamen olivam marcidam reddidit: nudabantur enses, nemoque vulnus accepit: imperatoria ostia in anxietate versabantur, et ecclesia in tuto posita erat, etiamsi huc bellum eruperit. Hic quærebatur is, qui huc confugerat: illorumque furorem non formidantes adstitimus. *Et post multa in laudem Ecclesiae prolata iterum pag. 387*: Aderatis illo die, ac vidistis, quanta moverentur arma: militaris furor igne vehementior erat: nosque ad aulam imperatoriam properabamus. Sed quis? Per Dei gratiam nihil eorum nos terruit. Hæc porro dico, ut et vos imitemini. Cur non perterriti sumus? Quod nulum præsentium malorum formidaremus. Quid enim grave est? an mors? Nequaquam gravis est illa, citius enim ad tranquillum portum deveniemus. An bonorum publicationes? « Nudus « egressus sum de utero matris meæ, et nudus « revertar. » Num exilia? « Domini est terra, « et plenitudo ejus. » Num calumniæ? « Gau- « dete et exultate, cum dixerint omne malum « verbum adversum vos mentientes, quoniam « merces vestra multa est in cœlis. » Videbam gladios, et cælum cogitabam. Exspectabam mortem, et in mentem veniebat resurrectio: has infimas ærumnas cernebam, et superna præmia numerabam: insidias observabam, et supernam coronam meditabar: certaminum argumentum satis erat ad consolationem. Abducebar utique, sed id mihi contumeliæ non erat: una quippe contumelia est peccatum etc.

Sanctumque
ad imperato-
rem ducentes

659 *Quæ hic narrat Chrysostomus, facta videntur eodem die, quo Eutropius ad ecclesiam confugerat, et antequam Sanctus habuit Homiliam in Eutropium, ad mitigandos populi animos dictam. Milites autem, qui vim tantam Ecclesiae minabantur, id fecisse videntur injussu Arcadii, et fortasse mandato Gainæ Gothorum ducis, si ille tunc erat Constantinopoli. Quin imo, invito imperatore, illa fuisse facta, insinuat Chrysostomus pag. 388, humanarum rerum et divitiarum vanitatem ex illo facto sic ostendens*: Vidistisne divitias, quas semper fugitivas dixeram, non modo fugitivas, sed etiam homicidas?... Cum milites, cum gladii aderant, cum urbs incendebatur, cum diadema nihil poterat, cum purpura contumeliis afficiebatur, cum omnia furore plena erant, ubinam divitiæ? ubi vasa argentea? ubi argentei lecti? ubi domestici? In fuga omnes. Ubi eunuchi? Omnes se proripuerunt. Ubi amici? Larvas ponebant. Ubi domus? Claudebantur etc. *Abductus igitur fuit Chrysostomus ad imperatorem, quia seditiosis resistebat, et Eutropium tradere recusabat. Sperabant verisimiliter illi, se imperatorem illato timore permoturum ad mandatum aliquod, quo aut Chrysostomus Eutropium tradere cogeretur, aut vim ecclesiae inferre juberentur.*

660 *Verum decepti illi fuerunt: nam præsentia fortissimi Antistitis effecisse videtur, ut Arcadii auctoritas tandem prævaluerit. Certe Chrysostomus in Homilia in Eutropium pag. 385 exponit gesta eo tempore his verbis*: Jam enim ex illo die, quo huc confugit iste, non parva est facta mutatio. Postquam enim cognovit imperator, eum ad asylum hoc se recepisse, affluente exercitu et concitato ob ejus crimina, deposcenteque hominem ad supplicium, longam habuit orationem, qua militarem indignationem compesceret, postulans, ut non culparum modo, sed etiam recte factorum rationem haberent... Cum autem illi de integro urgerent ad vindictam læsi imperatoris, clamantes, exsistentes, ad mortem deposcentes, hastas vibrantes; tum vero fontes lacrymarum clementissimis oculis effundens, et sacrosanctæ mensæ, ad quam perfrugerat, religionem illis incutiens, ægre tandem iram eorum sedavit. *Vix dubitare possum, quin hæc præsentia Chrysostomo sint peracta. Itaque ordo rerum gestarum ita concinnandus est. Arcadius gravibus verbis objurgavit Eutropium, omnique dignitate privavit. Hic vero mortem timens ad ecclesiam fugit. Ubi hoc innotuit militibus, hi ad arma concurrerunt, ac vim ecclesiae minati sunt, recusante Chrysostomo reum tradere. Deinde Sanctum ad palatium abduxerunt, ipsumque imperatorem terruerunt: sed tandem mitigati sunt.*

AUCTORE
J. S.
defensus est a
Chrysostomo,

661 *Post diem unum alterumve Chrysostomus orationem habuit coram tanta auditorum multitudine, acsi fuisset solemnitas Paschalis, ut dicit pag. 384, eaque oratione populum inducere studuit, ut vitam Eutropio exorarent apud imperatorem. Deinde Eutropius ecclesiam deseruit, et captus est atque in exilium abductus, eaque occasione Chrysostomus alteram habuit Homiliam de capto Eutropio. Dubitant tamen aliqui, et merito quidem, an illa tota sit Chrysostomi, cum pars posterior sancto Doctore non videatur digna. Verum merito dubitare non possumus, quin pars prior, in qua de Eutropio agitur, omnino sit Chrysostomi, cujus sensa in illa pulchre relucent. Si vero stylus utcumque concisior videatur, quam soleat esse stylus Chrysostomi, hoc attribuire possumus argumento, de quo agit, et fortasse Homilia ex tempore habita fuit. Pars vero posterior, in qua exponitur illud Psalmi XLIV, Astitit Regina a dextris tuis, non satis videtur cohærere cum prima, magisque existimo, priori assutam esse, quam a Chrysostomo compositam aut dictam, saltem eodem tempore.*

E

at deinde, re-
licta ecclesia,
captus est:
altera ea de
re Homilia.

F

§ XLIV. Exsilium Eutropii figendum mense Januario anni 399: bellum Tribigildi ceptum anno 398: chronotaxis molitionum Gainæ et belli cum eo gesti.

R estat, ut examinemus, quo tempore lapsus ille Eutropii contigerit. De anno nullum est dubium: nam anno 399 consulatum suscepit: eodemque anno in Cyprum primo relegatum, deinde

Lex de exsilio
Eutropii data
17 Januarii.

AUCTORE
J. S.

deinde vero revocatum, et Chalcedone occisum, consentiunt scriptores. Verum de mense dissentiunt, cum tamen lex Arcadii, qua Eutropius omni dignitate spoliatur et in Cyprum relegatur, data notetur 16 Kalend. Febr., id est, die 17 Januarii anni 399, eaque sufficere videatur. ad lapsum Eutropii figendum mense Januario. Eo revera mense lapsum Eutropii figit Pagius ad annum 399 num. 3, ubi etiam satis apte respondet ad objectionem Baronii, qui circa tempus Paschale, et ad argumentum Gothofredi, qui factum istud in Quadragesima figendum credebatur. Pagium ego ipse secutus sum in S. Pulcheria, sive tom. III Septembris pag. 505 : at ibidem necesse non credidi, sententiam meam multis rationibus stabilire, aut argumenta Tillemontii, ab ea longe recedentis, fuisse examinare, quia res ea magis pertinet ad hunc locum. Itaque epocham datam hic magis probabo, et contraria argumenta refutabo.

Rebellio Tri-
bigildi, cujus
gesta

B

663 Tillemontius in Arcadio Nota 22 varia colligit, ut ostendat, lapsum Eutropii contigisse potius sub finem anni 399, quam sub initium. Verum omnia, quæ allegat, non modo dubia mihi apparent, sed pleraque etiam falsa. Primo supponit, ad postulationem Tribigildi dejectum esse Eutropium, ut asserit Zozimus. Ad id non modo dubium, sed etiam parum probabile est, quia omnes antiqui eam causam tacent præter Zozimum frequenter mendacem. Secundo contendit, rebellionem Tribigildi coeptam esse tempore verno anni 399, aut potius media æstate, inquit : sed mox redit ad tempus vernum, ut statuat belli finem circa finem æstatis, eumque interitu Eutropii ab Arcadio obtentum. At ea chronotaxis nequit conciliari cum multitudine rerum a Tribigildo, et contra ipsum gestarum, quas Tillemontius ipse narrat in Arcadio art. 14. Quapropter necesse est, dicamus bellum Tribigildi coeptum esse anno 398, finitum vero sequenti anno. Accipe, studiose lector, quid factum in illo bello. Tribigildus dux erat Gruthungorum et Ostrogothorum, cum quibus locatus erat Nacoliæ in Phrygia, quando rebellare coepit, instigante clanculum Gaina, præcipuo Gothorum ductore. Primo Nacoliæ ipsam vastavit, ac mox alias Phrygiæ urbes : nam plurimas Phrygiæ urbes occupavit, magnamque hominum stragem fecit, inquit Philostorgius lib. XI cap. VIII. Eutropius, audita illa rebellionem, muneribus placare studuit Tribigildum. Frustratus vero hac spe Eutropius, contra Tribigildum misit agmen militare, cui præfecit Leonem.

C
compendio
dantur, non
anno 399,

664 Leo autem, transmisso Bosphoro, cum agmine suo diu hæsit in Bithynia, non ausus progredi. Tribigildus vero, populata Phrygia, Pisidiam invasit, eamque similiter vastavit. Verum, dum ex Pisidia in Pamphiliam ducere suos tentat, in angusta via per collectam a Valentino quodam manum ad tantum adductus est periculum, ut vix cum trecentis evaserit. Aliud Tribigildi periculum subdit Zozimus pag. 792 dicens, ipsum cum trecentis, quos servaverat, inter duos Pamphyliæ amnes inclusum fuisse. At hoc omisit Tillemontius. Interim cum altero exercitu in Asiam missus est Gainas, isque Leonem præmittit adversus Tribigildum. At hic agmen Leonis improviso aggreditur et cædit adeo, ut ipse quoque Leo in fuga occubuerit. Hæc omnia æstati includit Tillemontius, additque reditum Tribigildi ex Pamphylia in Phrygiam ante exsilium Eutropii. Nam, dum Tribigildus et Gainas erant in Phrygia, ruinam Eutropii fuisse postulatam pro conditione pacis existimat. Eutropium vero iis petentibus in

Cyprum primo relegatum, indeque postea revocatum, et ante finem anni 399 Chalcedone occisum scribit.

665 Verum locorum distantias non satis considerasse videtur Tillemontius, quando ea omnia tribus aut quatuor mensibus inclusit usque ad exsilium Eutropii. Ipsa Zozimi relatio, quam præ ceteris amplectitur, prolixius intervallum exigere videtur : et Claudianus, ex cuius verbis argumenta sumit, omnino videtur indicare, Tribigildum in armis adhuc fuisse, quando in Cypro jam exsulabat Eutropius. Quapropter multo rectius et probabilius chronotaxim sic disponemus. Phrygiam vastare coepit Tribigildus anno 398, tempore æstivo, agmenque Arcadii cum duce Leone sub finem illius anni profligavit, ac libere populari perrexit usque ad exsilium Eutropii, mense Januario anni 399 figendum.

666 Ejusmodi rerum ordinem Claudianus exigit. Etenim dum ille scribebat librum secundum in Eutropium, exsul hic erat, et Tribigildus, cæso ante Leone, populari pergebat, pace necdum inita. Primum dicit lib. II pag. 108 his verbis :

At vos egregie purgatam creditis aulam,
Eutropium si Cypros habet etc.

Idem variis modis dicit pag. 106 et 107. Alterum non minus clare, relata pag. 119 Leonis clade, effatur pag. 122, inducens Orientem sic loquentem :

Nec jam mihi Caucasus hostes,
Nec mittit gelidus Phasis. Nascuntur in ipso
Bella sinu. Legio pridem Romana Gruthungi,
Jura quibus victis dedimus, quibus arva domosque
Præbuimus, Lydos Asiæque uberrima vastant
Ignibus, et si quid tempestas prima reliquit,
Nec duce, nec numero freti ; sed inertia nutrit
Proditioque ducum, quorum per crimina milles
Captivis dat terga suis, quos teste subegit
Danubio, partemque timet, qui reppulit omnes.

De Gaina nequidem meminit Claudianus, ita ut hic contra Tribigildum profectus videatur, quando Eutropius de gradu jam erat dejectus. Hanc suspicionem confirmabunt ea, quæ de Gaina nobis erunt explicanda.

667 Quæ Tillemontius objicit, ut ostendat, Tribigildum anno 399 rebellare coepisse, hausta sunt ex Claudiano male intellecto. Ait primo, Claudianum initio libri II in Eutropium memorare festivitates aliaque facta verisimiliter, quando consulatum suscepit Eutropius ; bellum vero Tribigildi postea ab eodem enarrari. Verum inepta plane est ea observatio. Nam et exsilium Eutropii ibidem præmittit bello Tribigildi. An inde inferemus, Eutropium in exsilium fuisse actum ante istud bellum, imo etiam ante ipsas festivitates causa consulatus sui datas ? Nam et his exsilium præmittit. Secundo objicit, Eutropium munera obtulisse promissaque fecisse Tribigildo rebellanti ; sed ea fuisse rejecta ab illo, teste Claudiano pag. 116, ubi hæc addit verba.

Nam quis non consule tali

Vilis honor ?

Erat igitur consul Eutropius, inquit Tillemontius, dum Tribigildum rebellantem donis placare studebat. Respondeo, designatum fuisse consulem pro anno sequenti, si vera dicat Claudianus. Sicut ipse Claudianus toto libro primo mire debacchatus

D

sed in æstate
anni 398
coepit videtur,

duravitque
adhuc exsulante Eutro-
pio.

E

F
Objectiones
Tillemontii ex
Claudio,

AUCTORE
J. S.

A *chatus est in Eutropium consulem designatum; ita et hic Tribigildum inducit futurum consulum ennucli contemnentem. Quare chronotaxi Tillemontianæ nullo modo prodest Claudianus.*

Zozimo, et
Philostorgio
petite,

668 Verum et Zozimum in auxilium advocat. Nam ille pag. 795 asserit, Gainæ cum imperatore paciscenti traditum esse Aurelium, qui ejus anni consulum gerebat. Aurelianus autem consulum gessit anno 400. Hæc sane ratio suaderet, apertam Gainæ rebellionem usque ad annum 400 differre, si auctoritas Zozimi tanta esset, ut aliis præponderaret. At ea de causa necesse non esset, quidpiam mutare in data epocha exsilii Eutropii, cum hæc ab illa Aureliani calamitate non dependeat. Objicit tertio Tillemontius Chronicon Paschale, quod habet, S. Pulcheriam ex Euxodia natam esse 19 Januarii, anno 399. Atqui, ut narrat Philostorgius num. 649 laudatus, Eudoxia duas habebat filias, quando venit ad Arcadium de Eutropio conquestura. Itaque serius videtur contigisse lapsus Eutropii, cum Pulcheria secundum Tillemontium sit secunda Arcadii filia, imo et meo judicio prima.

refutantur:
testatur etiam
Prosper,

B 669 Respondeo, tenuem admodum esse auctoritatem illius Chronici, multis erroribus inquinati, maxime pro factis seculi IV. Porro in S. Pulcheria tom. III Septembris pag. 505 ostendi, natales S. Pulcheriæ potius figendos esse anno 396 aut 397, quam tempore per Chronicon Paschale designato. Eo igitur lectorem remitto. Nihil præterea attulit Tillemontius, quod alicujus sit momenti. Quapropter nulla est idonea ratio, cur credamus epocham legis, qua Eutropius mense Januario in exsilium pulsus est, corruptam esse. Præterea cum nihil sciamus de gestis ab Eutropio in consulu; ex eo etiam verisimile fit, ipsum post aliquot dies festivitatum fuisse dejectum, Prosper in Chronico ad hunc annum id clare dicit his verbis: Cum hoc (Theodoro) consulum inierat Eutropius eunuchus, qui mox honore et vita exutus est.

Eutropium sub
initium consu-
latus relega-
tum.

C 670 Hoc item fit verisimile ex iis, quæ de nece Eutropii narrat Philostorgius lib. XI num. 6, post relatum ipsius exsilium ita prosequens: Nec multo post, cum nonnulli eum accusassent, quod consuli factus ornamentis iis usus esset, quibus nemini præter imperatorem uti licebat, ex Cypro revocatus est. Cumque judices Pantichio (inter Chalcedonem et Nicomediam) consedisent, Aurelianus vero præfectus prætorio, et alii, qui præcipuos magistratus gerebant, ad exercendam quæstionem constituti essent, Eutropius convictus criminis, cujus accusabatur, capite penas dedit. Si hæc fuit causa mortis Eutropio illatæ, fuerit verisimiliter et causa offensionis primæ Arcadii. Etenim, cum variis vicibus S. Chrysostomus dicat Eutropium in imperatorem fuisse injurium, satis verisimile est, ipsum ea de re jam tunc fuisse accusatum, quando Arcadii gratia primum excidit. Iis vero ornamentis usum esse statim ab initio consulu, idque ab Eudoxia observatum esse, suspicari possumus. Quidquid sit, vix credidero, motum Tribigildi causam fuisse exsilii. At minus improbabile videtur, Gainæ et Tribigildi postulatis ab exsilio revocatum et capitis damnatum.

Aperta Gainæ
Gothi rebellio
cæpta an. 399:

671 Nunc chronotaxim ulteriorum Gainæ machinationum, quæ tandem in apertam tyrannidem eruperunt, examinabimus, postmodum narraturi, quam strenue se crudeli homini opposuerit S. Chrysostomus. Marcellinus comes in Chronico ad annum 399 ita habet: Gaina comes apud

Constantinopolim ad præparandum civile bellum barbaros suos occulte admonet: ipse valetudinem simulans urbe digreditur. Cæpto adversus Byzantios prælio, plurimi hostium cadunt, cæteri fugientes ecclesiæ nostræ succedunt; ibique relecto ecclesiæ culmine, jactisque desuper lapidibus obruuntur. Idem ad annum 400: Bellum navale contro Gainam tyrannum inter Cheronnesum et Hellespontum gestum est: multa millia Gothorum cæsa vel demersa sunt. Gaina comes de hoc bello fugiens evasit. Ipso tamen anno occisus est mense Februario. Hic mensis est mendosus, ut omnes passim notant. Vides, opinor, lector, bellum istud in duos annos dividi. Eadem videtur mens Socratis: nam lib. VI cap. VI de fine belli sic loquitur: Ceterum hoc bellum finem accepit consulu Stilichonis et Aureliani, id est, anno 400. Quandoquidem finem belli innectit anno 400, insinuat, cæptum fuisse ante illum annum. Tota series rerum gestarum, si mature consideretur, favet huic opinioni. Veruntamen Tillemontius Nota 28 in Arcadium, et Pagius in Critica ad annum 400 omnia in unum annum congerunt, aut potius in paucos menses. Verum illi non videntur satis considerasse multitudinem rerum gestarum, quas omnes inter medium Julii et finem anni contigisse statuunt.

672 Accipe, lector, breve compendium eorum, quæ a die 12 Julii usque ad 3 Januarii gesta ponunt Tillemontius et Pagius. Ego vero magis existimo, annum totum dictis mensibus adjiciendum esse. Gainas per Gothos suos Constantinopolim occupare conatus est. Hinc declaratur hostis, et Constantinopolitani occidunt Gothos omnes in urbe repertos. Hoc factum 12 Julii figunt ex Chronico Paschali. Tum Gainas Thraciam populari cæpit; sed urbes munitas cum capere non posset, in Chersonesum duxit, ut per Hellespontum in Asiam trajiceret. Verum Arcadius, ubi intellexerat id ipsum moliri, Fravitam ducem cum exercitu misit in Hellespontum provinciam, ut se tractioni barbarorum opponeret. Ubividebat Gainas Fravitam sibi ab altera Hellesponti parte oppositum, multa ad transitum tentandum parare coactus est, longasque in Chersoneso moras traxit: neque enim naves habebat, quibus barbaros suos per fretum transveheret. Contra Fravitam non modo exercitum habebat in littore opposito, sed etiam classem navalem. Itaque, teste Zozimo, in silva Chersonesi ligna cecidit, atque ita inter se connexuit, ut iis homines et equos imponeret ad fretum trajiciendum.

nam series
rerum gesta-
rum ab initio
rebellionis

673 Inopia comeatus tam audax et temerarium suggestit consilium. At illa inopia efficere non poterat, ut tot trabes, quot erant necessariae ad exercitum transvehendum, brevi tempore cederentur, ad fretum transferrentur, ac demum apte connecterentur ad tot homines equosque vehendum. Paratis tandem omnibus, Gainas transitum tentavit, sed Fravitu navibus instructus in ipso occurrit freto, multaque Gothorum millia occidit, aut mari demersit. Hinc fractus animo Gainas, ex Chersoneso in Thraciam se recepit, ac per Thraciam versus Istrum perrexit, obvia quæque diripiens, Romanosque, quos secum habebat, occidens. Cum Barbaris vero, inquit Zozimus pag. 798, trajecit Istrum, ad sua reverti, atque ibi deinceps vivere cogitans. At alium ibi invenit hostem. Nam princeps Hunnorum, qui sedes habebant trans Istrum, Gothos invadere collecto exercitu statuit. Gainas vero, cum non nisi pugnando evadere posset, non semel, sed multoties

usque ad mor-
tem Gainæ

manus

AUCTORE
J. S.

nequit sex
mensibus in-
cludi:

sed ad annum
et sex fere
menses exten-
denda est.

B

C

manus cum Hunnis conseruit, et strenue aliquot præliis restitit, sed tandem etiam Gainas ipse... interfectus est.

674 Tum princeps Hunnorum ad Arcadium misit occisi caput, quod Constantinopolim advenit die 3 Januarii anni 401, ut habet Marcellinus et Chronicon Alexandrinum. Fravita vero, postquam viderat Gothos recessisse, venit Constantinopolim, ibique pro anno 401 consul designatus est. Chronicon Alexandrinum pugnam navalem, qua victi sunt Gothi, figit anno 400, die 23 Decembris, et cum eo Pagius. At fatetur Tillemontius, eam epocham defendi non posse: nam Gainas, cujus caput die 3 Januarii sequentis portatum est Constantinopolim, non paucis certe hebdomadis, et verisimiliter aliquot mensibus post illam pugnam vixit. Fravita quoque non poterat consul designari, postquam reversus erat Constantinopolim, si illo die pugnasset in Hellesponto. Itaque illa pugna multo citius contigit, et sic Tillemontius nullum suæ chronotaxeos habet auctorem.

675 Quare omnino mihi videtur sequenda Marcellini sententia, resque hoc fere modo ordinanda. Gainas, postquam anno 399 hostis declaratus erat Constantinopoli, Gothique ibidem occisi, reliquam ætatis partem insumpsit vastando misere Thraciam. Ingruente hieme, contendit in Chersonesum, ut æstate sequente Asiam similiter vastaret. Paratis hiemali tempore omnibus ad trajiciendum, tentavit transitum, sed magna cum clade repulsus est. Hoc forte mense Februario contigit: nam verba Marcellini, quæ mendose edita sunt, leviuscula mutatione sic exponi possunt, ut voluerit scribere, Gainam mense Februario anni 400 navali prælio victum, ac deinde eodem anno occisum. Verum, sive illam cladem acceperit mense Februario, sive serius, et sub initium ætatis, reliquum tempus dandum est itineri ipsius cum exercitu ad Istrum, variisque præliis cum Hunnis, a quibus sub finem anni victus occisusque est; cum occisi caput 3 Januarii venerit Constantinopolim. Tota hæc chronotaxis optime cohæret, consonaque est Marcellino et Socrati. Ex ea recte intelligitur, quomodo Thracia devastari, reliquaque omnia fieri potuerint per Gainam, quæ eidem attribuant scriptores, ac præ ceteris fuse refert Zozimus. Secundum hanc quoque chronotaxim optime exponi poterunt gesta S. Chrysostomi in Asia, omniaque, quæ de causa Antonini Ephesini veniunt enarranda. Quod de consulatu Aureliani objicitur, examinabimus infra, ubi Chrysostomum pro Saturnini et Aureliani salute sollicitè laborasse videbimus.

§ XLV. Quid Sanctus apud Gainam egerit pro Saturnino et Aureliano: compescit Gainam, qui pro Gothis Arianis petebat ecclesiam: ad eundem legatur ab Arcadio.

Gainas con-
spirans cum
Tribigildo
terret Arca-
dium,

Postquam Tribigildus deprædationes suas aliquo tempore continuaverat in Asia, Gainas impetravit, ut ipse contra Tribigildum dux statueretur. Hoc quidem modo occultus inimicus im-

perii cum aperto hoste conjungebatur. At Arcadius magis studebat Gainam demereri, quam ab ejus insidiis cavere, ut scriptores consentiunt. Ubi vero satis vastata erat Phrygia, in qua tam Gainas quam Tribigildus exercitum habebat, ambo versus Thraciam anno 399 duxerunt, Gaines in Bithyniam, alter versus Hellespontum, inquit Zozimus pag. 794, rebus omnibus, quæ semet offerrent, Barbarorum comitantium direptioni concessis. Posteaquam ille Chalcedonem, hic Lampsaco finitima tenebat, extremo in periculo tum Constantinopolis, tum ipsum Romanum imperium versabatur. Hisce consona scribunt alii. Et sane non poterat non esse magnus Arcadii timor, cum tantos non haberet exercitus, quos Gothi opposeret, quantos illi habebant; nec milites aut duces æque exercitatos. Legatos igitur Arcadius mittit ad Gainam.

676 Verum homo insolentissimus voluit, ut ipse imperator veniret Chalcedonem, secum tractaturus. Fecit hoc Arcadius: atque ita in ecclesia S. Euphemiæ pax in speciem inita est, et utrumque juramento firmata. Arcadius omnia concedere cogebatur Gainæ, qui remissiatus est equitum peditumque Romanorum præfectus. Verum etiam petiit viros, maxima dignitate conspicuos, sibi tradendos: atque in illud ipsum etiam consensit Arcadius. De illis Socrates lib. VI cap. vi ita habet: Cumque ille obsides sibi tradi postulasset duos ex senatorii ordinis primoribus consulares viros, Saturninum et Aurelianum, quos quidem conatibus suis obsistere posse existimabat, imperator temporis necessitati cedens, invitatus eos tradidit. Et isti quidem pro republica mortem oppetere parati, imperatoris mandato libenter ac forti animo obtemperarunt, et procul a Chalcedone, in loco, qui Hyppodromus dicitur, barbaro obviam processerunt, parati perpeti, quidquid illi placuisset. Sed illi quidem nihil perpassi sunt mali.

677 Brevius Sozomenus lib. VIII cap. iv hoc modo: At ille (Gainas) Saturninum et Aurelianum consulares viros, quos adversari sibi suspicabatur, dedi sibi postulavit. Cumque accepisset, iis pepercit. Uterque traditionem horum virorum præponit colloquio imperatoris cum Gaina. At Zozimus traditionem postponit colloquio itaque rem refert, acsi Arcadius in colloquio illorum traditionem concessisset. Præterea ad mortem traditos asserit, et duobus memoratis tertium adjungit Joannem, de quo alii non meminerunt. Malim credere, Saturninum et Aurelianum, tamquam obsides, a Gaina postulatos, sive eos ante colloquium sive in ipso colloquio postulaverit, quam ad mortem; sed timuisse Constantinopolitanos, ne eos occideret. De duobus (nam tertius ad nos minus attinet) sic loquitur Zozimus: Hi erant, Aurelianus, qui ejus anni consulatum gerebat; et Saturninus consularis. Et mox: Quumque viros illos Gaines accepisset, eisque gladium admovisset, eatenus tamen, ut cutem tantummodo stringeret, satis habuit eos exsilio dumtaxat poenas luere. Ita ille. Quid porro videatur de gladio viris illis admoto, non inquirō.

678 Id solum observo, Aurelianum non videri consulem fuisse anno illo, quo traditus est Gainæ; sed anno sequenti. Forte consul erat designatus, aut etiam suffectus. At malim credere, errasse Zozimum, prout in multis aliis fallitur, quam ordinarium illius anni consulem fuisse Aurelianum; si ille id omnino dicere voluerit illis verbis ὁ τὴν ὑπατον ἔχων... τμήν, id est, consularem habens

D

durasque pa-
cis condiciones
eidem impo-
nit,

E

petitis Satur-
nino Aurelia-
noque etc.

F

Aurelianus
non erat illo
anno consul.

AUCTORE
J. S.

A habens honorem. Certe Saturninus, qui consul fuerat anno 383, ab omnibus nominatur ante Aurelianum, præterquam apud Zozimum. Præterea in Legibus anni 400, consulatus Stiliconis et Aureliani constanter notatur, etiam illo tempore, quo fuisset in exsilio, si exsiliū contigisset illo anno. Contra anno 399, quo præfectus erat prætorio Aurelianus, nulla reperitur lex ad Aurelianum data iis mensibus, quibus exsulare potuit; sed altera ad ipsum data legitur mense Januario de pœna Eutropii, ut videri potest in codice Theodosiano apud Gothofredum tom. III pag. 312; altera de Majuma, data 6 Non. Octobr., eodem anno. Prior data est ante Aureliani exsiliū, quod verisimiliter inchoatum est mense Maio vel Junio: nam mense Julio in apertam tyrannidem erupit Gainas, hujus exsiliū auctor. Altera data est, postquam redierat Aurelianus, quod contigisse videbimus circa mensem Augustum.

ut ex legibus
datis etiam fit
verisimile.

679 Lex XVIII de Pœnis apud Gothofredum tom. III pag. 316 data est 8 Kalend. Augusti eodem anno ad Eutychianum, quia Aurelianus, opinor, etiam tunc in exsilio erat, et verisimiliter detentus a Gaina. Hæc porro lex totam chronotaxim nostram admodum facit verisimilem: lata enim videtur, ne multi, qui Gainæ fuerant amici, familiares aut affines, metu pœnæ ad ipsum transfugerent. Nam lata est duodecim circiter diebus post apertam Gainæ tyrannidem; atque ita habet: Sancimus ibi esse pœnam, ubi et noxa est. Propinquos, notos, familiares procul a calumnia submovemus, quos reos sceleris societas non facit: nec enim affinitas vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperitur delictum etc. Legem hanc dejectis Eutropii occasione latam credidit Gothofredus. Verum jam sex menses præterierant ab exsilio Eutropii, ita ut multo verisimilius sit, latam esse ob tyrannidem Gainæ, ne multi agmen ipsius auferent, calumniam veriti ob amicitiam aut familiaritatem, quam cum ipso habuerant. Hæc sufficiant ad confirmandam chronotaxim ante datam; aut potius ad solvendum argumentum, quod contra chronotaxim satis firmatam prolatum fuit.

Saturninum et
Aurelianum

680 Nunc examinemus, quid pro Saturnino et Aureliano effecisse videatur Chrysostomus. Tillemontius art. 18, et Montfauconus in Monito ad Homiliam mox laudandam, existimant, ope Chrysostomi vitam iis conservatam, quando traditi sunt Gainæ. Baronius vero ad annum 400 num. 46 credit, ipsos per Sanctum exsilio liberatos post apertam tyranni rebellionem, quando ad ipsum legatus est Chrysostomus. Hæc sententia mihi probabilior apparet, tum ex titulo Homiliæ, tum ex ipsa Homilia, in qua de his agit Chrysostomus. Habetur illa apud Montfauconum t. III pag. 405 sub hoc titulo: Homilia, cum Saturninus et Aurelianus acti essent in exsiliū, et Gainas egressus esset e civitate; et de avaritia. Certe opinionem nostram favet, quod habetur de Gaina civitate egresso: hic enim, quando per suos Constantinopolim occupare tentavit, ante egressus est, ut cum Gothis in vicinia degentibus in civitatem irrumperet. Hac de causa Tillemontius Nota 25 in Arcadium contendit, titulum hac ex parte mendosum esse.

exsilio libera-
vit Sanctus,

681 Nam existimat, Saturninum et Aurelianum in exsiliū missos esse, quando Gainæ fuerunt traditi. Respondeo, eos verisimiliter in urbe aliqua fuisse depositos, ubi tamquam obsides custodirentur a Gothis; indeque ad aliud exsiliū

Septembris Tomus IV.

longius amandari potuisse, quando Gainas videbat, sedes sibi mutandas esse, alioque migrandum sum suis. Quare verba illa, Cum acti essent in exsiliū, facile exponi possunt, post exsiliū, sive, Postquam acti erant in exsiliū: nam verba Chrysostomi insinuant, eos fuisse liberatos ea, in qua erant, calamitate, nimirum detentione illa in exsilio. Accipe, lector, initium Homiliæ, ex quo id videtur colligi: Multo tempore silui, inquit Sanctus, et post longum temporis spatium ad caritatem vestram reversus sum. Verum id non accidit ulla vel animi socordia, vel corporis desidia, sed abfui tumultus componens, fluctus atque tempestatem sedans: eosque, qui jam demergi cœperant, ad portum et in tranquillū porrecta manu reducere studens. Sum enim communis omnium pater, eoque necesse est curam agere non tantum eorum, qui stant, sed eorum quoque, qui collapsi sunt: non illorum tantum, qui secundis navigant ventis, sed et illorum, qui tempestate jactantur: non eorum modo, qui in tuto sunt, verum etiam illorum, qui periclitantur.

682 Harum sane rerum gratia reliqui vos ad temporis spatium, obambulans, exhortans, obtestans, supplicans, ut a dominis ea calamitas depelleretur. Posteaquam autem inamœnis illis ac tristibus finis est impositus, denuo me ad vos recepi, qui in tuto estis, qui multa cum tranquillitate navigatis. Ad illos profectuseram, ut tempestatem sedarem: ad vos reversus sum, ne qua tempestas exoriat. Ad illos discesseram, ut eos a molestiis liberarem: ad vos redii, ne in molestias incidatis. Quemadmodum enim oportet habere curam, non eorum modo, qui stant, sed eorum quoque, qui lapsi sunt: ita rursus non lapsi tantum nobis debent esse curæ, sed et stantes: illi, ut erigantur, hi, ne cadant: illi, ut ab urgentibus malis liberentur, hi, ne incurrant in ærumnas imminentes. Nihil enim est in rebus humanis stabile, nihil inconcussum, sed ea sunt quasi mare vesaniens, quotidie parturiens naufragia stupenda gravissimaque. Omnia tumultuum ac turbarum plena sunt, omnia scopuli et præcipitia, omnia rupes sub aquis latentes, omnia terrores, discrimina, suspiciones, tremores et angores. Nemo cuiquam fedit, a suo quisque proximo metuit. Hactenus S. Chrysostomus, ad cuius verba modo nonnulla observabo.

683 Primo abfuerat Sanctus multo tempore, ut eos servaret. At nullus asseruit, eum ad Gainam fuisse profectum, quando illum accesserunt Saturninus et Aurelianus, et si omnino illis tunc adfuisset, necesse non erat, ut diu abesset, cum ille conventus habitus sit non longe ab urbe, sed prope Chalcedonem. At novimus Sanctum ad Gainam fuisse missum, dum ille Thraciam populabatur. Eo tempore longe abesse poterat, obambulans, exhortans, obtestans, supplicans. Gainam enim comitatus videtur, donec impetrasset, ut a dominis ea calamitas depelleretur, Græce λυθῆναι τὴν συμφορὰν. Certe mox innuit, se impetrasse, quod petebat, dicens: Posteaquam autem inamœnis illis ac tristibus finis est impositus etc. Hæc verba etiam insinuant, illos manibus tyranni fuisse omnino liberatos: nam quamdiu in ipsius erant potestate, non modo erant in statu tristi, sed etiam in perpetuo periculo. Hæc aliaque faciunt, ut existimem, tantum effecisse Chrysostomum apud Gainam, ut Saturninum et Aurelianum restituerit. Mirum id esse non inficior. At non regum modo piorum, sed barbarorum quo-

et quidem
eo probabili-
us tempore,
Equo Gainas
jam apertus
erat hostis:
F

AUCTORE
J. S.

in Homilia
tunc habita
infideles ami-
citius im-
probat,

B

liberatosque
a se viros il-
los, aperte
declarat.

C

Cum Gainas
ecclesiam
pro Arianis
posceret in
urbe,

que corda in manu Dei sunt ; et mox videbimus, quanta veneratione Gainas Chrysostomum, fortissime sibi antea resistere ausum, ad se accedentem exceperit.

684 Quod porro Sanctus in laudata Homilia subjungit de odiis occultis, non ad Gainam hostem apertum, sed ad Constantinopolitanos spectare videtur. Non est, inquit, amicus tutus, non frater firmus. Sublatum est caritatis bonum ; civile bellum occupat omnia, civile, et non apertum, sed obumbratum. Innumeræ ubique larvæ, simulataque facies. Multa ovium vellera, innumeri lupi sub his occultati, ut jam inter hostes aliquis totius vixerit, quam inter eos, qui videntur amici. Qui heri adulabantur, qui manus osculabantur, hodie repente comperti sunt esse hostes, abjectisque larvis facti sunt omnibus accusatoribus acerbiores. Pro quibus hesternæ die gratias agebant, hos nunc incusant et calumniantur. Hisce Sancti querelis haud dubie occasionem dedit Gainæ tyrannis : neque enim dubitare possumus, quin multi calumnias passi sint illius causa. Eodem igitur hasce querelas tendere existimo, quo tendebat lex Arcadii num. 679 data, nimirum ut accusationes calumnieque, quibus amici et familiares Gainæ periclitabantur, finem acciperent. Tantum veræ amicitiae et charitatis defectum avaritiæ attribuit Sanctus, gravique oratione hanc insectatur.

685 Porro hæc prosecutus sum hoc loco, licet alia, ad que mox accedam, tempore præcesserint, ut conjungerem ea, quæ ad Saturninum et Aurelium spectant. De eorum reditu Constantinopolim aliqua innuit Zozimus pag. 799, asserens, Eudoxiam augustam ea de causa contra Chrysostomum fuisse exacerbata. Hoc an verum sit, non examino : neque contendere velim, viros illos in ipsa legatione Chrysostomi inferius referenda certo reductos esse. At sive in illa legatione, sive in alio itinere Chrysostomi, libertatem ipsis procuratam, data Sancti verba videntur omnino evincere. Se autem pro illis laborasse, iterum declarat pag. 406, ad querelas eorum, qui dicebant divites ab eo semper impugnari in concionibus, sic respondens : Num ego cum illis bellum gero ? Num adversus illos armor ? An non potius pro illis cuncta tum dico, tum facio ? Ipsi vero adversus se ipsos gladios acuunt. An non id declaravit ipsa rerum experientia, quod ego quidem increpans et assidue objurgans, quærebam illorum commodum ? Sed illi verius sunt hostes, qui nobis hæc loquentibus culpam impingunt. Hæc ostendunt, Sanctum non minus studuisse commodis divitum quam pauperum ; sed sinceram ipsius et liberam charitatem fuisse calumniis expositam.

686 Videamus modo, quid Chrysostomo negotii intercesserit cum Gaina, quando hic pacem simulabat, et ante apertam tyrannidem debebat Constantinopoli. Socrates lib. VI cap. v more suo factum improbat, ita scribens : Gainam præterea tunc magistrum militum Joannes episcopus, solita libertate utens, contumeliose reprehendisse dicitur, propterea quod ab imperatore petere ausus esset, ut ex ecclesiis intra urbem regiam positæ una Arianis, ejusdem cum ipso fidei cultoribus, attribueretur. Plura de hisce Sozomenus lib. VIII cap. iv, ubi post relatum Gainæ cum Arcadio pactum, sic pergit : Sed cum præter meritum res ei prospere successisse viderentur, eam ille felicitatem moderate non tulit. Verum quoniam prior temeritas ex voto ipsi cesserat, Ec-

clesiam quoque perturbare aggressus est. Erat enim Christianus e secta Barbarorum, qui Arian opinionem sectantur. Persuadentibus igitur episcopis ejus sectæ, seu potius ipse ambitione ductus, postulavit a principe, ut suæ sectæ hominibus una ex ecclesiis urbicis traderetur. Injustum enim, ac præterea indecorum esse querebatur, ut ipse, qui magister erat Romanæ militiæ, extra urbis mœnia orandi causa proficisceretur.

687 Quod ubi comperit Joannes, non amplius quievit. Sed assumptis episcopis, qui tum forte Constantinopoli morabantur, in palatium perrexit. Et coram principe, ipso quoque Gaina adstante, multis verbis in eum invecus est : patriam illi et fugam objiciens, et in memoriam revocans, quomodo tum ab imperatoris parente servatus, jurasse se Romanis amicum, ipsique ac legibus, quas nunc abrogare conabatur, fidum perpetuo mansurum esse. Quæ cum diceret, legem a Theodosio datam proferebat, qua vetuerat, ne hæretici intra urbis mœnia collectas celebrarent. Post hæc ad imperatorem conversus, suasit, ut legem, quæ adversus reliquas hæreses lata fuerat, ratam servaret. Satius esse dicens imperio cedere, quam, prodita Dei domo, piaculum admittere. Et Joannes quidem cum ad hunc modum constanter ac libere locutus esset, nihil in ecclesiis sibi commissis novari passus est. Hactenus Sozomenus, cujus relatio in plerisque cum Theodoretæ relatione conciliari potest. In leviusculis tamen adjunctis utcumque dissonant. Nam secundum Sozomenum Chrysostomus, comperta postulatione Gainæ, ultro accessit ad Arcadium ; secundum Theodoretum ab ipso fuit accersitus. Varia quoque singuli habent, ab altero prætermissa, sed quæ simul consistere possunt.

688 Audiamus itaque Theodoretum lib. V cap. xxxii : Sed et aliunde, inquit, fiduciam ejus licet perspicere. Gaina quidam natione Gothus, sed animo magis barbarus, et insolentia fastuque tyrannico præditus, eo tempore magister erat militiæ : ex gente sua quamplurimos sub se habens, et pedestres atque equestres Romanorum copias ductans. Metuebant autem illum, non alii solum omnes, sed ipse etiam imperator, quippe qui tyrannidem eum moliri suspicaretur. Hic cum esset Ariana labe inquinatus, unam sibi ecclesiam ab imperatore dari postulavit. Imperator vero, deliberaturum se dixit, daturumque operam, ut desiderio ejus satisfaceret, promisit. Mox divino Joanni ad se accersito petitionem Gainæ indicat, ejusque potentiam commemorat, et tyrannidem eum meditari non obscure innuit ; hortaturque ut hac donatione animum barbari compescat. Verum generosus ille Vir imperatori ita respondit : Noli ista promittere, imperator, nec sancta canibus dari jube. Neque enim umquam adduci possum, ut eos quidem, qui Deum Verbum palam prædicant ac laudant, ejiciam : iis vero, qui illum blasphemant, ecclesiam Dei tradam. Nec vero barbarus ille metum tibi injiciat, imperator. Sed ubi ambos nos accersiveris, me atque illum, tu quidem tacitus auscultas iis, quæ dicuntur. Ego vero linguam ejus comprimam, faciamque, ne deinceps ea postulet, quæ non expedit dari.

689 His auditis, imperator magnopere gavisus est, et postridie utrumque acciri jussit. Et Gaina quidem promissa sibi dari flagitabat. Magnus autem Joannes reclamabat, dicens non licere imperatori, qui pietatem profiteretur, adversus res divinas quidquam præsumere. Cumque ille æquum esse diceret, ut ipse quoque ædem sacram, in qua

D

Chrysostomus,
re intellecta,

E

apud Arca-
dium agit, ne
consentiat,

F

ipsique deinde
Gainæ os
obstruit.

A qua precaretur, haberet : Omnes, inquit magnus Joannes, tibi apertæ sunt ædes sacræ, nec ullus aditum prohibet, si orare volueris. Tum Gaina : At ego, inquit, alterius sum sectæ ; et cum consortibus meis unam ut habeam ecclesiam peto : idque jure mihi petere videor, quippe qui multa pro Romanis bellorum discrimina pertulerim. Ad hæc Joannes : Sed habes, inquit, præmia laboribus tuis multo majora. Nam et magister militum, et consulari veste ornatus es. Consideres oportet, quid olim fueris, et quid nunc sis : et quanta quidem fuerit prior egestas tua ; quanta vero nunc rerum omnium copia : quibus vestimentis usus sis, priusquam Istrum trajiceris ; et quibus nunc induaris. Perpende igitur, quam exigui sint labores tui, et quam ampla sint præmia ; nec ingratus esse velis erga eos, qui te honoribus auxerunt. Hujusmodi usus sermonibus Doctor ille orbis terrarum, os Gainæ obturavit, et tacere eum compulit. *Hæc Theodoretus.*

Legatur
Sanctus ad
Gainam jam
hostem, ac
bene excipi-
tur :

B 690 Porro non modo Constantinopoli tanta erat Chrysostomi fiducia, sed illa etiam clarius demonstrata est, quando barbarus ille reipublicæ hostis fuerat declaratus. Nam Theodoretus ita pergit : Aliquanto post tempore Gaina in apertam tyrannidem erupit : collectoque per Thraciam exercitu, vastare omnia ac prædari cœpit. Quibus nuntiatis, omnes metu perculsi sunt, tam magistratus quam privati. Nec ullus erat, qui prælio congredi cum eo vellet ; nullus, qui legationem ad eum obire tutum crederet, cum singuli barbarum ejus ingenium reformidarent. Tunc ergo, omissis reliquis omnibus, quippe qui metu perculsi essent, fortissimum hunc Virum rogarunt, ut legatus ad Gainam proficisceretur. Qui nec susceptam adversum eum altercationem considerans, nec ortam ex ea re simultatem, statim alacri animo perrexit in Thraciam. Porro Gaina de Legati adventu certior factus, et pristinam ejus pro pietatis defensione fiduciam memoria repetens, libenti animo obviam ei processit longissime, ejusque dextram oculis suis imposuit, et filios suos sacris illius genibus admovit. Adeo virtus infestissimo cuique reverentiam ac terrorem injicere solet. *Hactenus Theodoretus. At pacem hac legatione obtentam non dicit ; certumque est, Gainam deinde hostem fuisse usque ad mortem.*

Gainæ Arcadius non dedit thesaurum ecclesiæ.

C 691 Ceterum inter Opera Chrysostomi apud Duceum tom. VI pag. 324, et apud Montfauconum tom. VIII inter spuria pag. 14, exstat Sermo in S. Thomam apostolum, in quo videtur mentio fieri de Gaina ejecto ex Thracia et occiso. Observant editores, Sermonem illum nomine S. Chrysostomi contra Monothelitas citari in duobus conciliis ; prout etiam notat Tillemontius Nota 26 in Arcadium. Videtur sane Oratio esse dicta circa initium seculi v ; sed stylus non est Chrysostomi, ut omnes observant. Quod vero ex illa infert Tillemontius, videri Arcadium dedisse Gainæ thesaurum ecclesiæ Apostolorum ; nequaquam est probabile, nec ex illa Oratione colligi potest. Sane Chrysostomus non permisisset, ut hoc fieret ; nec Arcadius id eo tempore fecisset, invito Chrysostomo.

§ XLVI. Homiliæ Chrysostomi in Epistolam ad Colossenses et aliæ quædam ad an. 399 spectantes.

Quamquam ad annum 399 etiam spectare videtur accusatio Antonini episcopi Ephesini, coram Chrysostomo facta, de ea necdum agere statui, quia causæ illi finis non est impositus ante medium fere annum 400 ; sed interim præcipua Sancti scripta ad hunc annum pertinentia recensimus. Prima se offert expositio Epistolæ S. Pauli ad Colossenses, quæ cœpta est circa finem anni 398 aut initium 399, ut ex duabus notis invicem collatis clare videtur colligi. Nam in Homilia II, tom. XI pag. 339 indicat, paulo ante varios fuisse terræ motus. Hi autem fuerunt sub finem anni 398, postquam consul designatus erat Eutropius, et ante initium ab eo consulatum, sive ante Kalendas Januarias anni 399. Quis exspectasset ea, inquit, quæ nunc fiunt in diversis locis, terræ motus, et urbium eversiones ? Audiamus modo Claudianum lib. II in Eutropium pag. 108, hosce terræ motus eorumque tempus describentem :

Expositio
Epistolæ ad
Colossenses
cœpta est

E

Induerat necdum trabeas : mugitus ab alto
Redditus, infernas rabies arcana cavernas
Vibrat, et alterno configunt culmina lapsu.
Bacchatus per operta tremor Chalcedona movit,
Pronus et in geminas nutavit Bosphorus urbes etc.

693 De hisce terræ motibus loqui Chrysostomum, liquet ex Homilia VII, in qua pag. 374 lapsus Eutropii, ut recens admodum, clare insinuatur his verbis : Et, si vultis, examinemus, non priora, sed præsentia, num omnia instar pulveris et aquæ esse reperiamus. Quid enim vis nos dicere ? magistratus et principur ? Nihil enim in hac vita videtur magis esse æmulandum. Sed magis inveneris pulverem in aere stantem. quam hæc, nunc maxime. Cui enim non sunt subjecti ? Iis, qui ipsos amant, eunuchis, iis, qui pecuniæ gratia faciunt omnia, iræ populi, potentiorum indignationi. Qui heri sublimis in tribunali habebat præcones alta voce clamantes, et multos præcurrentes, et in foro superbe et gloriose incedentes, est hodie vilis, humilis, abjectus, ab omnibus illis desertus et nudus, tamquam pulvis eventilatus, tamquam unda, quæ præteriit etc. *Hæc aperte insinuant Eutropium de consulatu reliquisque honoribus dejectum mense Januario, die 17. Optime igitur congruunt hæc duæ notæ. Nam Homilia secunda septimam aliquot hebdomadis præcessit ; sicut terræ motus præcesserunt consulatum et magis lapsum Eutropii. Utramque notam consideravit Montfauconus, exposuitque eo modo, quo et nos utramque explicamus. Verum etiam ex utriusque collatione discere debuerat, Eutropii lapsum contigisse sub initium anni, neque enim probabile est, multos menses intercurrisse inter Homiliam secundam et septimam : neque ullum habemus exemplum in Chrysostomo hiatus tam diuturni in expositione alicujus libri sacri.*

sub finem
anni 398 aut
initium 399.

F

AUCTORE
J. S.
constatque
Homiliis
duodecim,

694 *Tota hujus Epistolæ expositio constat Homiliis duodecim, ex quibus priores aliquot verisimiliter dictæ sunt ante finem anni 398, reliquæ prioribus mensibus anni 399. Luxum in iis vehementer insectatur sanctus Orator, aliaque Constantinopolitanorum peccata. Hereticos etiam varios subinde impugnat. Vincula Pauli in Homilia x mire extollit, brevius tamen, quam fecerat Antiochiæ, ut dictum est num. 520. Hac autem occasione Eudoxiam pag. 402 attingit his verbis: Sed si contingeret, et Paulum eo tempore vinctum, et imperatricem ingredi ecclesiam, omnes ab illa in eum converterent oculos, et merito. Videre enim hominem humana superiorem, et qui nihil habet hominis, sed est angelus in terra, est admirabilius, quam videre ornata mulierem. Nam hæc quidem licet videre et in spectaculis, et in pompis, et in balneis, et multis in locis, et ubique etc.*

certo habitis
in episcopatu.

695 *Ceterum Constantinopoli dictas esse Homilias, clarum est ex locis variis. In tertia iteratis vicibus se dicit episcopum. Quamdiu, inquit pag. 349, in hac sede sedemus, quamdiu præsidentes, habemus et auctoritatem et virtutem, etiamsi simus indigni. Etrursum pag. 350: Legatione ergo fungimur: honore autem frui volumus; non propter nos, absit: scimus enim, quam sit vilis; sed propter vos, ut vos, quæ dicimus, diligenter audiat; ut utilitatem accipiat, ut non cum socordia et negligentia ea, quæ dicuntur, attendatis. Non videtis, quomodo legatos cuncti circumstant et observant? Nos autem Dei legationis munus obimus apud homines. Si autem hoc vobis durum videtur; non nos, sed ipse episcopus: non iste aut ille, sed episcopus. Nemo me audiat, sed dignitatem.*

B

Homilia prima ex ante ineditis, non post terræ motum,

696 *Porro Homiliis istis interjectæ fuerunt duæ in Eutropium dictæ, et § 43 memoratæ. Hisce accedit alia, non diu post lapsum Eutropii dicta, quæ prima ponitur inter undecim ante ineditas, quas tom. XII dedit Montfauconus a pag. 323. Editor quidem pag. 319 existimavit, Homiliam illam fuisse habitam ante finem anni 398 post terræ motus a Claudiano memoratos, de quibus in hac agi credidit. Verum ingentem urbis Constantinopolitanæ motum, quem peperit lapsus Eutropii, in Homilia illa luculenter expositum invenio; sed nihil de terræ motu. Decepit Montfauconum vox σεισμός, quæ frequenter pro terræ motu sumitur, non tamen semper: nam voce illa generatim significatur motus, concussio, aliquando etiam tremor. Titulus Homiliæ hic est: Homilia habita in martyrio sive in ecclesia, quæ est in Antiqua veteri petra, ubi pauci ob delapsam pluviam convenerant: quod frequenter conveniendum sit, neque oporteat eos, qui in peccatis sunt, de salute desperare, sed pœnitentiam exhibere. Exorditur Sanctus a paucitate eorum, qui aderant; dicitque non pluvie aut luto attribuendum, quod multi absint, sed sæcularibus curis affixos, et pecuniarum amore, qui omnia pessumdat, vehementius incensos, a præclara illa festivitate abfuisse.*

C

sed post lapsum Eutropii non totis 30 diebus,

697 *Deinde avaritiam ita oppugnat: Quo usque hæc pecuniarum rabies?... Si autem gehennam despicias,.. saltem præsentia id tibi suadeant. At non scitis, qualem fructum amor pecuniæ nuper exhibuerit? An non hujusce rei monumenta ob oculos habetis? An non manet adhuc tanti exitii demonstratio? Urbs tota plena est tanti naufragii reliquiis: et quocumque etiam procul abieris, quasi navi magna demersa, alius tabu-*

lam, alius remum, alius velum, alius sarcinarum partem penes se servat et circumfert. Sic in eo, qui nuper accidit, terræ * motu, alius domo, alius agris, alius mancipiis, alius argento, alius auro relictis et distributis, latum exhibuere calamitatis spectaculum, effeceruntque, ut tanti motus ubique monumenta dispergerentur. Et alius quidem insomnes transigens noctes, cum tot peccata ex tali habendi cupiditate accumulasset, domo et urbe relictæ, fugitivus extra fines se contulit, rebus ad victum necessariis privatus, quotidie se in extremo periculo videns, gladios, carnifices et baratra imaginans, mille mortibus graviores vitam ducit. Alii vero ejus bonis et possessionibus fruuntur, et qui pridem illi adulabantur, nunc ipsi insidias struunt. An hæc non satis fuerint vel ad eum, qui omni sensu careat, ad sanam mentem reducendum? Verum post tantam plagam, post tantam tempestatem, post tantam eversionem, post tantam et talem mutationem, quæ non ante totos triginta dies invecta est, tanta rursus insania correpti estis; et quam veniam, et quam excusationem habueritis? *Hactenus Chrysostomus, clarissime designans lapsum Eutropii non totis triginta diebus præteritum, ejusque exsilium.*

698 *At in versione Latina pro terræ motu substituendum est motu. Præterea, ubi Montfauconus habet, Alius domo, alius agris, alius mancipiis, alius argento, alius auro relictis et distributis; ita corrige: Hic quidem domum, ille vero agros, alius mancipia, alius argentum, alius aurum partiti etc. Græce enim sic habetur: ὁ μὲν τὴν οἰκίαν, ὁ δὲ τοὺς ἀγροὺς, ὁ δὲ τὰ ἀνθρώπων, ὁ δὲ τὰ ἀργύριον, ὁ δὲ τὸ χρυσίον διανεμίσμενοι etc. Nam vox διανεμίσμαι a qua διανεμίσμενοι, non significat relinquo aut distribuo aliis, sed partior; eamque significationem exigit comparatio Eutropii cum fracta navi, cujus frusta varii acquirunt. Itaque dicta est illa oratio triginta fere diebus post lapsum Eutropii, sive mense Februario anni 399. Ceterum major pars Homiliæ, cui in medio aliquid deest, concinnata est ad animandum peccatores, ne desperent, sed ad ecclesiam accedant, et pœnitentiam de peccatis agant.*

699 *Quæ ibi sequuntur Homiliæ, secunda et tertia, jam recensitæ sunt § 42, habitæque citius. Verum quarta verisimiliter circa id tempus est dicta. Hæc talem pag. 340 habet titulum: Homilia hortatoria, habita in templo S. Anastasiæ adversus eos, qui non adfuerant: ac demonstratio de agonibus et certaminibus beati et justi Jobi. Elegans est Homilia, in qua Jobi exemplo ad varias virtutes auditores excitantur. Quinta ejusdem rursus fere temporis videtur. Nam et in hac auditores excitat ad frequenter conveniendum, et ad divitiarum contemptum eos excitare studet. Accipe, lector, verba pauca, quæ habet pag. 348: Sed o pecuniarum tyrannis, quæ multos fratrum nostrorum ab hoc ovili amovet! Nihil enim aliud eos hinc amovet, quam gravis ille morbus et numquam exstincta fornax. Mox de extremo judicio contra illos loquitur, ita ut gemitus auditoribus exprimeret, illique vultum percuterent. Cantum Psalmorum in hac quoque commendat Homilia, cujus titulus est pag. 347: Ejusdem Homilia habita in templo S. Irenes de studio præsentium et de ignavia absentium. Quod sit psallendum, et quod mulieribus sexus non impedimento sit ad virtutis cursum.*

700 *Utrum sexta eodem anno sit habita, plane dubito. Verum si alio dicta sit anno, nullum eidem*

1)
* vox hæc
redundat

E
sive mense Februario
anni 399 habita est.

Quarta et quinta ex ineditis,

F

item sexta,
septima et octava.

- A *eidem tempus assignare possumus. Titulus p. 353 explicat totum Homiliæ argumentum his verbis: Homilia habita in ecclesia Apostolorum in die Theodosii imperatoris adversus eos, qui se Catharos appellabant, postquam duo alii episcopi loquuti fuerant. In laudem Theodosii hæc habet pag. 254: Neque parvo erga beatum Theodosium officio obstricti sumus; non quia imperator, sed quia pius ille erat; non quia purpura amictus, sed quia Christo indutus erat etc. Prosequitur hunc in modum, et victorias ipsius contra Maximum et Eugenium tyrannos breviter attingit. Post hanc subditur pag. 356 Homilia habita in templo Sanctæ Anastasiæ, quam Montfauconus in codice Ms. invenit post Homiliam in festivitate Paschali habitam, et mox latius memorandam. At idcirco non facile ipsi assenserunt, hanc fuisse eo ordine dictam in hebdomada Paschali. Nam quæ inter has nona est, post dictam in die Paschali prima fuit, ut clare videbimus. Quapropter vel ante Pascha hæc fuit habita, vel paulo diutius post Pascha. Eodem fere tempore octavam, de qua jam meminimus num. 622, habitam existimo; nam utraque fere ejusdem est argumenti, in utraque nempe extollitur mira fidei propagatio in Ecclesia. Utraque satis probabiliter figi potest inter Pascha et Pentecosten.*
- B

Sanctus ob
messis pericu-
lum supplica-
tiones habet:

701 Quæ in ipsa festivitate Paschali anno 399 habita fuit, data est a Montfaucono tom. VI pag. 272, et ab eodem iterum inventa inter alias undecim ineditas. Varia hæc ad propositum nostrum suggerit. Primum, cum die 6 Aprilis, sive die Mercurii ante Pascha, nimio imbre messis periclitaretur, institutæ sunt supplicationes, de quibus Chrysostomus p. 273 ita loquitur: Ante tres dies, irrupente pluvia ingenti, atque omnia secum trahente, et ab ore, ut ita dicam, agricolarum mensam rapiente, comatas spicas dejiciente, cæteraque omnia per humidæ materiæ copiam devastante, litanie et supplicationes fuere, totaque civitas nostra quasi torrens ad loca Apostolorum currebat: advocatosque implorabamus sanctum Petrum et beatum Andream, par illud Apostolorum; Paulum item et Timotheum. Post hæc vero, cum ira sedata esset, audacter trajectis pelago fluctibusque, ad coryphæos accurrimus, Petrum fundamentum fidei, et Paulum vas electionis, festum celebrantes spirituale, eorumque certamina prædicantes, tropæa victoriasque contra dæmonas. Hæc facta sunt die Mercurii hebdomadæ sancte. Non dicit Sanctus, illo die ortum esse messis periculum; sed eo die cessasse. Inter Homilias Chrysostomo olim attributas habetur aliqua de laudibus SS. Petri et Pauli apud Montfauconum t. VIII inter Spuria pag. 7. Posset quis existimare, eam hac occasione fuisse dictam; sed stylus non est Chrysostomi, ut agnoscunt editores.

populum acer-
rime objurgat,
quod ad ludos
profanos

702 Porro post supplicationes prædictas ipso die Venerissimo fuerunt ludi Circenses, sive cursus equorum, et die sequente spectacula theatralia. Utrisque ludis interfuerunt Christiani nonnulli, idque ægerrime tulit Chrysostomus, ita ut in ipsa festivitate Paschali hac Homilia acerrime in illos fuerit invecus. Hæcine, inquit pag. 272, ferenda? hæcine toleranda? Post longa sermonum curricula, post tantam doctrinam, quidam, nobis relictis, ad spectaculum concertantium equorum transfugerunt, atque ita debacchati sunt, ut totam urbem vocibus clamoribusque repleverint inconditis, multumque risum moventibus, imo potius luctum afferentibus. Ego itaque domi sedens, et

erumpentem vocem audiens, graviora patiebar, quam ii, qui tempestate jactantur.

703 Et mox de die, quo hæc facta sunt: Hæcine agit populus Christi amans, ne ipsam quidem diem reveriti, in qua symbola salutis generis nostri consummata sunt? Verum in Parasceve, cum Dominus tuus pro orbe crucifigebatur, et sacrificium tale offerebatur, paradisus aperiebatur, et latro in antiquam inducebatur patriam; maledictio dissolvebatur, peccatum delebatur, diuturnum tollebatur bellum, Deusque reconciliabatur cum hominibus, atque omnia mutabantur; in illa die, in qua jejuna oportebat, confiteri, et gratias precando referre ei, qui tot bona orbi contulit: tunc tu, ecclesia relicta et sacrificio spirituali, fratrumque cœtu atque jejunii gravitate, captivus a diabolo ad illud spectaculum abductus es. Mox quoque addit, id factum esse, uno tantum interposito die post supplicationes jam dictas. Deinde pag. 274: Nec tibi satis fuit priore die id egisse, etiam in sequenti, cum a nequitia pristina paulum quiescere oportuisset, ad theatra iterum conscendisti, a fumo currens ad ignem, teque in aliud deterius barathrum coniecisti. Senes canos suos dehonestabant, adolescentes juventutem suam præcipitabant, patres filios suos eo adducebant, jam a principio ætatem nequitie expertem in improbitatis barathra inducentes; ita ut non aberret quispiam, si illos, non patres, sed filiorum interfectores appellet, qui nequitia sua animam liberorum in exitium impellant.

704 Pergit acri sermone turpitudinem illorum spectaculorum et manifestissimum animæ periculum, si quis ea videat, exponere, ita ut auditores commoverentur ad dolorem. Demum pag. 276, ubi paucos spectaculis illis interfuisse insinuaverat, ita minatur: Ideo prædico, et perspicua voce clamo: si quis post hanc cohortationem atque doctrinam, ad iniquam theatrorum perniciem defecerit, non illum intra hæc septa recipiam, non administrabo ei Mysteria; non permittam, ut sacram Mensem attingat. Sed quemadmodum pastores oves scabie plenas a sanis sequestrant, ne cæteris morbum communicent; ita et ego faciam... Ut enim primo cohortatione et consilio usus sum; sic et nunc post tantam adhortationem et doctrinam, necesse est demum sectionem etiam infligere. Etenim annus tandem est elapsus, ex quo in vestram civitatem advectus sum; neque cessavi hac de re vos frequenter cohortari. Quia igitur quidam in hac sanie permanserunt; age demum sectionem inferamus...

705 Quamvis enim viles admodum ac miserabiles simus; attamen a divina gratia dignitatem accepimus, qua possimus hæc efficere. Ejiciantur ergo hujusmodi homines... Si vero perhorruistis hanc audientes sententiam: video namque omnes ingemiscientes et compunctos; respiscant, et sententia soluta est. Quemadmodum enim alligandi potestatem accepimus; sic et solvendi, ac rursus sententiam ferendi... Nemo itaque ex iis, qui in eadem permanent fornicatione, in ecclesiam veniat; sed a vobis corripiatur, et communis sit hostis. » Si quis non obedit verbo » nostro per Epistolam, hunc notate, et ne comisceamini cum illo. » Hoc autem facite: neque colloquamini, neque domi recipiatis, neque mensæ participes admittatis, neque ingressus, neque in foro cum illis versemini; et sic facile illos recuperabimus. Addit pag. 278

rationes

AUCTORE
J. S.

in ultimis
diebus hebdo-
mada sancta
accurrisset.

E

excommunica-
tionem mini-
tans:

F

imo sub pœna
excommunica-
tionis

AUCTORE
J. S.

accessum ad
ejusmodi ludos
prohibens.

Secuta deinde
Homilia nona
ex nuper editis

B

in qua laudat
auditores de
studio audi-
endi :

C

decima et
undecima ex
iisdem.

rationes alias hujusce severitatis, nimirum quod rationem de omnibus esset redditurus.

706 Quamobrem, inquit, non finem faciam omnia agendi et dicendi, etiamsi vos mœrore afficere oporteat, etiamsi molestus videar et onerosus ; ut possim adstare ante tribunal illud horrendum, nullam habens maculam aut labem, vel quid hujusmodi. Ceterum dubitat Montfauconus, an sententiam excommunicationis revera tulerit Chrysostomus, an solum fuerit comminatus. Respondeo, nullum mihi esse dubium, quin Sanctus revera sententiam tulerit, non in eos, qui jam obnoxii erant, sed contra illos, qui imposte- rum theatra adirent, ita ut adeundo theatra in sententiam modo latam incideret. Nam id clarum videtur ex verbis. Non excommunicavit igitur illos, quos objurgat ; sed vetuit sub excommuni- catione latæ sententiæ, (ut loquuntur theologi) ne quis deinde spectaculis illis turpibus interesset.

707 Bono animo videntur exceperisse Constanti- nopolitani, saltem plerique, eximium hunc Sancti zelum. Certe id utcumque colligitur ex Homi- lia, quæ post prædictam prima fuit secuta. Hæc apud Montfauconum tom. XII pag. 382 nona po- nitur, et talem habet titulum : Ejusdem, quod non oporteat ad circum vel ad theatra ascende- re : et dum illis molestiam creasset, deinde in conventu sequenti post illam Dominicam cum concessisset episcopo cuidam, qui ex Galatia venerat, concionandi facultatem, et ipse tacuis- set, atque in hoc quoque illos offendisset, hanc habuit Homiliam in magna ecclesia, in illud : » Pater meus usque modo operatur, et ego ope- » ror. » Hactenus titulus, qui Homiliæ contextum compendio explicat. Sanctus orditur hoc modo : Nuper valde vos pupugi de theatris et de eque- stribus ludis loquens.

708 Tum gaudium suum de fructu illius repre- hensionis declarat, fructumque illum probat hoc modo : Etenim qui sic increpati fueratis, ut doleretis et animo deficeretis, adveniente Domi- nica illam insequente splendidius nobis theatrum exhibuistis, numerosiorem conventum et majo- rem alacritatem. Omnesque suspensi eratis, sicut hirundinum pulli a nido pendentes, et ad lin- guam nostram inhiantes. Deinde quia fratri nostro, qui ex Galatia venerat, quem et propter ipsam Ecclesiæ legem, peregrinos ita suscipere jubentem, et propter venerandam canitiem ho- norabamus, locum cessimus, ut concionaretur, occlamantes recedebatis, graviter ferentes, quasi jam diu fame premeremini, et linguam nostram ita secantem exoptantes. etc. Mox etiam declarat uberius, quantum lætetur, se tam gratos habere auditores, qui non modo plaudere, sed etiam corrigi volunt, qui increpari non resiliunt, sed ad increpantem confugiunt. Maxima vero pars sermonis contra Eunomianos dirigitur ex allega- tis in titulo Christi verbis.

709 Que ibidem sequitur Homilia xx, ad diem quoque tempus referenda est. Titulum hunc habet pag. 387 : Ejusdem Homilia habita in ecclesia Apostoli, postquam episcopus (alius) paucis con- cionatus fuerat, in illud : « Messis quidem multa, » operarii autem pauci. » Laudat episcopum illum, conqueritur de aliquorum absentia ; Neque enim, inquit pag. 388, multos tantum hic adesse vel- lem, sed omnes, et neminem in ecclesia deside- rari. Quapropter quamdiu extra caulam illisunt, dirumpor et doloribus discindor. Explicat dein- de prædicta verba, et maxime agit de propa- gatione Evangelii. Homilia xi pag. 395 habita

est, ut habet titulus, postquam alius admodum senex concionatus fuerat, de Eleazaro et de sep- tem pueris, Machabæis videlicet. Chrysostomus initio Homiliæ laudat senem illum, seque vocat Juvenem, νέον, licet quinquagenario major esset. Quin et senectutem ipsius tanti faciebat, ut eam reveritus tacere cogitaverit.

710 Cur autem non tacuerit, exponit his verbis, quibus una auditorum suorum alacritatem com- mendat : Sed quod sæpe dixi, nunc etiam dicam : neque vestram fero tyrannidem, neque horum necessitatem. Ideo rursus ad consuetos cursus me comparo, rem difficilem, nempe loquendi, cum facilitate multa tractans, non propter facul- tates meas, sed propter vestram audientium ala- critatem. Nam nuper ad tantam profunditatem deductus sermo, non suffocatus est, et tantum pelagus emensus, non naufragium passus est... Vestro nempe audiendi studio ad tranquillum portum appellebamus. Statim enim atque a lin- gua sermo proferebatur, omnes supinis illum manibus excipiebant, etiamsi multam haberet difficultatem.... Neque enim in petram, neque in spinas, neque secus viam cadere sinebatis ; sed omnia in pingue et profundum arvum exci- piebatis, in profundum nempe mentis vestræ. Ideo singulis diebus comatas segetes videmus, zephyri loco Spiritus auris innutritas ; et thea- trum nobis quotidie splendidum effectum. Hæc ostendunt, Constantinopolitanis plerisque non minus, quam olim Antiochenis, gratas fuisse Chrysostomi conciones.

711 Porro habentur et aliæ quædam Homiliæ, maxime tom. III, quæ forsitan hoc anno sunt dictæ. At cum notas temporis non habeant satis certas, hoc loco duas tantum commemorabo, quæ viden- tur habitæ post turbas Constantinopoli per Gainam excitatas. Utraque edita est tom. V, utraque in illa Psalmi XLVIII verba : Ne timueris, cum dives factus fuerit homo etc. Utraque vanitatem rerum humanarum nativis coloribus repræsentat. At quæ ponitur secunda, fortasse prima est dicta, et ha- bita est, postquam alius breviter perorasset, ut ex titulo et ex initio liquet pag. 418. Hunc porro oratorem ubi laudaverat Sanctus, ita pergit : Age ergo nos quoque, tumultuum, qui jam contige- runt, procella liberati, tamquam fluvialibus qui- busdam aquis, aures nostras lectione Scriptura- rum abluamus. Ita faciunt et nautæ, postquam tempestatem evaserunt, et multum pelagus emensi, ad tranquillum portum pervenerunt, demissis velis, deposito remo, et exscensu a navi facto, balneis, cibo, potu, somno ac deliciis corpus refocillant, ut vegetius illud et aptius ad reliquam navigationem reddant. Hos imite- mur nos quoque, ac nupera illa perturbatione, tumultu, fluctibusque perfuncti, tamquam ad quietum quemdam portum animam nostram ad Scripturarum lectionem appellamus. Tumultus et fluctus hic memoratos non alios esse suspicor, quam quos excitavit Gainas, quando Constantinopolim occupare voluit ; ita ut Homilia dicta videatur prima post sedatos illos tumultus.

712 Altera pag. 504 prolixior est, dictaque videtur, postquam animi auditorum ad tranquil- litatem magis erant reducti, ut initio insinuat. In hac de divitiis pag. 507 ita loquitur Sanctus : Sæpe namque non cum homine desinunt, sed etiam ante hominem. Nostis vos innumera exem- pla in hac urbe circa intempestivam hujusmodi divitiarum jaecturam : et didicistis, vivente pos- sessore possessionem periisse : divitiarum enim fi- nis

D

in qua iterum
laudatur ala-
critis audito-
rum.

E

Homilia ge-
mina in illud :
Ne timueris
etc.

F

dicta videtur
post sedatos
turbas a Gaina
excitatas;

A nis est mutatio in paupertatem. *Deinde pag. 508, observat, divitem rapacem odio esse omnibus, etiamsi plures ipsi adulentur, idque probat his verbis*: Quod autem hæc illo modo se habeant, ingruente vento, cadentibusque foliis, cum scilicet mutatio rerum advenit, tunc ementiti amici comperiuntur, tunc assentantium larvæ noscuntur, tunc manifestus evadit simulantium chorus, tunc schena aperitur. Aperiuntur ora omnium dicentium: Scelestus ille, improbus, perditissimus. Quid ais? An non heri ipsi adulabaris; an non manus ejus osculabaris? Hæc larva erant: venit tempus, et larvam posui mentemque aperui. Quid ergo times, quæso, eum, qui a tot hominibus accusatur?

utraq; de
vanitate divi-
tiarum.

713 *Hæc videntur insinuare Gainam urbe exclusum et hostem declaratum, de quo haud dubie ita loquebantur, qui ante ipsi fuerant adulati. Quare utraq; Homilia videtur dicta, antequam Chrysostomus ad Gainam legaretur. Certe in hac pag. 509 indicat, aliquos ægre tulisse, quod toties loqueretur contra divites et contra raptores. In Homilia vero post illam legationem dicta tom. III pag. 406 id ipsum indicat his verbis*: Hanc ob causam et nos, quæ prius dicebamus, nunc dicere non desinemus, tametsi nuper complures incusabant nos, talia loquentes: Itane numquam desines adversus divites armatam habere linguam? etc. *Hactenus de scriptis anni 399.*

B

§ XLVII. Antoninus Ephesinus episcopus apud Chrysostomum accusatur: causa illa in annum secundum usque ad mortem Antonini protracta: Sanctus in Asiam profectus: horum omnium chronotaxis.

Antoninus
episcopus
Ephesinus ab
Eusebio epi-
scopo

C

De accusatione Antonini episcopi Ephesini apud Chrysostomum solus fere ex antiquis agit *Palladius in Dialogo, cujus relationem dabo, priusquam ex aliis adjuncta temporis rerumque elucidanda suscipiam. Rem pag. 125 ita narrare incipit*: Tertia decima Indictione venerunt Constantinopolim Asiani episcopi necessitatum quarumdam gratia: ii nobiscum commorabantur, præsentibus etiam aliis ex Scythia episcopis, Theotimo scilicet, atque ex Thracia Ammone Ægyptio, et ex Galatia Arabiano, metropolitibus omnibus ac senibus, usque ad viginti duorum episcoporum numerum. Et omnibus congregatis, atque communicantibus, Eusebius quidam e Cilibianis jugis, episcopus Valentinopolitanus, congregatam synodum cum observasset, una sabbati adveniens, libellos tradidit synodo; præposito scilicet, ut consequens erat, Johannis nomine, contra Antoninum, episcopum Ephesi, septem capitula inserens.

de septem cri-
minibus accu-
satur:

715 Primum quidem, quod conflatis sacris vasis argentum in usum filii fecisset. Secundum, quod ablatum de ingressu baptisterii marmor in balneum suum transtulisset: deinde columnas ecclesiasticas, a pluribus annis jacentes, intra suum statuisset triclinium. Quartum, quod puer ejus cædem patrasset, quem adhuc haberet in mini-

sterio irreprehensum. Quintum, quod prædia Ecclesiæ relicta a Basilina, Juliani imperatoris matre, vendidisset, sibi que vindicasset. Sextum, quod dimissa uxore sua, cum ea rursus congressus esset, filiosque ex ea procreasset. Septimum, quod pro lege et constituto haberet ordinationes episcoporum vendere juxta rationem reddituum. Adsunt et qui dederunt, quique ordinati sunt, et ipse qui accepit: ac præterea probationes habeo. *Hæc accusator Eusebius secundum Palladium, qui pag. 124 ait, se toti judicio adfuisse.*

716 *Audiamus modo, quam moderate accusationem exceperit Chrysostomus, quamque tarde potius quam præcipitanter processerit*: Patienter feras me, obsecro, ait *Palladius Theodoro p. 127*, ut hinc quoque Johannis moderationem admitteris, qui sedato interim zelo, dixit Eusebio: Eusebi frater, quoniam sæpe fit, ut accusationes, quæ fiunt a perturbatione animi, faciles probationes non habeant: sine te exorari, ut cesses Antoninum fratrem scripto accusare, nobis causas molestiæ corrigentibus. Ad hæc ira accensus, durioribus usus est verbis adversus Antoninum, totus se efferens, et in accusatione persistens. Hortatur Johannes Paulum episcopum Heracleæ; nam is Antonio favere videbatur; ut eos in amicitiam compelleret. Surgensque, ecclesiam ingressus est, una cum episcopis. Erat enim Sacrificii tempus: pacemque populo ex more precatus, sedit cum reliquis episcopis. Clam autem subingressus accusator Eusebius, coram omni populo et episcopis libellum alium offert, eadem continentem, adjurans Johannem horrendis juramentis, quibus salutem quoque imperatorum complexus est, multa cum perturbatione: ut putarent populi ejus imprudentia perterriti, eum a Johanne petere, ut vitam sibi ab imperatore impetraret. Johannes vero, ut vidit instantiam hominis, studens imperturbatum tenere populum, libellum recepit, lectisque divinis eloquiis, Pansophium, Pisidæ episcopum, orat, ut divina dona offerat: ipse cum reliquis episcopis egressus est. Nolebat enim animo turbido Sacrificium facere, his Evangelii obtemperans: Quando offers munus tuum, et reliqua.

ac tardante
Chrysostomo
pacemque
suadente,

E

717 Et post dimissionem populi, considerans apud se, et sedens in baptisterio cum reliquis episcopis, accusatorem coram omnibus advocat, dicens ei: Rursus eadem tibi dico, quod multi rærore vel ira compulsi multa et dicunt et scribunt, quæ probare non possunt. Si igitur manifeste ea nosti, de quibus illum accusare vis, neque enim si possis, repellimus; neque trahimus, si non possis: antequam legatur libellus, elige, quod expedit: postquam enim lectus fuerit, et in aures omnium venerit confectis Actis, non amplius licebit, cum sis episcopus, abolitionem petere. Post hæc rursus ille in proposito persistit. Tum jubent legi libellum: lectaque sunt supra dicta capita. Dicunt seniores episcopi Johanni: Audite tenorem libelli, etsi unumquodque uniuscujusque capitis maxime impium est, et undequaque sacris legibus interdictum, ne videamur in his, quæ leviora sunt, tempus omne insumere, ab eo, quod est horribilius, fiat inquisitio. Si enim illud inventum fuerit verum, nullus de capitibus reliquis erit contradicendi locus: cum illius capitis radix omnem iniquitatis speciem progerminet, juxta illum, qui ait: Radix omnium malorum est avaritia. Qui enim super innocentes munera accepit, et Spiritus sancti distributionem argento vendere non dubitavit: quo pacto

accusatio re-
petitur.

F

AUCTORE
J. S.
Causam examinat Sanctus, et cum testes abessent,

pacto jam parceret sacris vasis, aut lapidibus, aut prædiis ecclesiæ.

718 Tunc Johannes quæstionem inchoat, dicens Antonio: Quid ad hæc dicis, frater Antonine? Negavit ille necessario. Quomodo enim posset sub exordium ipsum confusionem suam confiteri? Interrogati sunt, qui dederunt, negarunt et ipsi. Post hæc cum inquisitio ad horam usque octavam diligenter ageretur, ex indiciis quibusdam iudicium formatum est. Postremo, ut par erat, ventum est ad testes, coram quibus et hi dederant, et ipse acceperat. Non aderant testes: opus erat eorum præsentia. Difficultatem sistendorum testium respiciens Johannes, ut purgaret Ecclesiam, et testibus parceret, per se in Asiam ire sese ultro offert, et examen peragere. Antoninus, visa Johannis strenuitate atque incorrupta integritate, utpotesibi conscius, adiit quemdam e proceribus, cujus prædia, quæ in Asia erant, ipse curabat: orat ut inhibendum Johannem procuret, ne in Asiam abiret, promittens testes se exhibiturum. Qui statim molitur, ut hæc ad Johannem episcopum e palatio denuntiarentur: Absurdum est te, qui sis episcopus, et animarum nostrarum inspector, in tanta tumultus expectatione, relinquere civitatem, et peregrinationem in Asiam obire, cum facile testes deduci possint. Erat autem expectati tumultus causa Gaina barbarus. Enimvero, ne longior sim, persuadetur illi, ut maneat, curam simul habens et iudicii et molestiæ testium. Interim lucrum insperatum reo fuit ad adventum testium dilatio, quos aut pecunia, aut potentia fugare poterat.

cum synodo iudices in Asiam delegat:

719 Prævidens ista Johannes, cum præsentibus episcopis in Asiam mittere ad interrogandos testes. Derepente igitur tres episcopi electi sunt, qui mitterentur: Syncletius, metropolitanus Trajanopolis; Hesychius, episcopus Parii, et Palladium Helenopolis. Cum in Actis interlocuta esset synodus, ut qui intra duos menses non occurrisset Hypēpis, Asiæ civitate, jura sua persecutus non fuisset, quia vicini essent et qui arguebantur, et reliqui episcopi, qui cum Syncletio iudicare debebant, is excommunicatus esset. Post hæc descenderent Smyrnam dicti Syncletius et Palladius. Hesychius autem, qui amicus erat Antonini, simulavit morbum: et per litteras illico significarunt utrisque partibus adventum suum, ut concurrentes in dictam civitatem implerent promissa. Illi autem cum se mutuo corrupissent, partim auro, partim jurejurando, amici facti erant ante adventum iudicum. Cum autem dicis causa ad civitatem Hypæpinorum venissent, sperabant rursum eludere iudices dilatione testium, quasi peregre profecti essent ob varias causas.

sed culpa accusatoris res protrahitur, et reus moritur.

720 Post hæc iudices accusatorem rogant: Intra quot igitur dies adducturus es testes? et expectabimus. Ratus ille eos aeris inclementiam ægre ferentes, discessuros, erat enim æstatis ipse ardor, scripto promittit intra quadraginta dies, aut producturum testes, aut poenas canonum subiturum. Dimissus igitur ad inquirendos testes, omissa inquisitione, Constantinopolim venit, ibi delitescens. Expectabant iudices, ut par erat, ad quadragesimam diem: et cum diu nullibi ille compareret, scribunt omnibus Asiæ episcopis, eum denuntiantes excommunicatum, sive ut desertorem, sive ut calumniatorem. Ceterum post hoc alios etiam triginta dies perstiterunt: et cum non

compareret, discesserunt, et Constantinopolim redierunt. Illic cum ipsum offendissent, facinus illi exprobrarunt. Rursus ille infirmitatem corporis prætexens, pollicebatur testes se adducturum. Quæ cum in longum tempus sic abirent, moritur Antoninus, cum quo litem habebat Eusebius. *Hactenus Palladius, cujus relationem si recte expendamus, facile videbimus, causam illam non paucis diebus tractatam esse Constantinopoli, antequam eligerentur deputati iudices, qui in Asia testes examinarent. Nam clarum est, plures ibi habitos esse episcoporum conventus, licet illos non distinguat Palladius. Certe alio die accusatio instituta est; alio die monitum accepit Chrysostomus, ne ex urbe discederet, alio rursum die episcopi sunt electi, qui in Asiam proficiscerentur: neque verisimile est, hæc tribus diebus continuis esse peracta. Lectis vero iudicibus, duos menses accepit Eusebius ad testes producendum. Hisce deinde adjecti rursum quadraginta dies. Post hos aliis diebus triginta expectarunt iudices in Asia. Reversi demum Constantinopolim, Eusebius ibi invenerunt. Eoque iterum testes promittente, ac infirmitatem allegante pro excusatione, tandem moritur Antoninus. Itaque hisce omnibus usque ad mortem Antonini, octo facile aut decem menses attribuire possumus.*

721 Verum mors illa litem necdum finivit. Nam et novus Ephesius dandus erat episcopus, et vivebant illi episcopi, qui data pecunia episcopatum sibi comparaverant. Audiamus igitur Palladium, qui pag. 133 ita proseguitur: Rursus ab Asia venit decretum ad Johannem, partim a clero civitatis Ephesiorum, partim ab episcopis, postulationem cum horribili jurejurando continens. Quoniam superioribus temporibus inordinate, et leges, et nos gubernati sumus, oramus Venerationem tuam, ut descendas, et formam Deo dignam imponas ecclesiæ Ephesiorum, a longo tempore afflictæ, partim quidem ab Arii sectatoribus, partim ab iis, qui cum avaritia et dominandi libidine Catholicos se esse gloriantur. Quia permulti insidiantur, ut lupi graves, episcopalem sedem pecuniis rapere festinantes. Johannes in tanta corporis infirmitate, etiam tempore hiberno, nihil molesti sibi ob oculos proponens, ut rebus totius Asiæ dioceseos ægris mederetur, vel propter imperitiam, vel propter solitudinem pastorum, alacritate animi roboratus, ingressus navim, urbe discessit. Irruente interim sævo aquilone, metuentes nautæ, ne in Proconnesum ejicerentur, posito velo in partem navis quæ vento verberabatur, Tritonis promontorium prætervehuntur: et ibi jactis ancoris manserunt, austrum exspectantes, ut Apamiæ applicarent. Cum igitur biduum jejuni perstitissent, in navicula agitati, tertia die Apamiam devenere, ubi eum exspectabant, Paulus, Cyrinus et Palladius: hos enim viæ comites assumpserat Johannes, pedibusque, confecto itinere Ephesum perveniunt. *Hæc Palladius, cujus relatio in ordinem chronologicum ut cumque redigenda videtur, priusquam ad gesta Sancti in Asia progrediamur.*

722 Tillemontius Nota 49 initium hujus causæ, sive accusationem Antonini, figit anno 400, mense Maio: deinde Nota 51 iter Chrysostomi in Asiam anno 401, mense Januario aut Februario; finem vero totius causæ non diu post Pascha ejusdem anni. Secundum hanc chronotaxim tota causa non duravit integro anno sive duodecim integris mensibus. Verum longiore tempore causa illa durasse videtur, quia Palladius pag. 137 dicit:

D

E

Chrysostomus ipse Ephesum navigat

F

Causa Antonini duravit ultra annum.

AUCTORE
J. S.

A *cit*: Neque uno die facta est disquisitio, ... sed per biennium. *Græce habetur* ἐπὶ δύο ἔτη, ad duos annos. *Et pag. 135 ante finitam causam dicit*: Quoniam caussa ista biennio maxima ex parte examinata est etc. *Hæc verba vix possunt cum chronotaxi Tillemontianâ conciliari*: videntur enim exigere, ut causæ saltem annum integrum et partem aliquam alterius attribuamus, seu menses, ut minimum, tredecim aut quatuordecim.

Antiqua est post Pascha; sed non statim post istud festum.

723 Quapropter existimare malim, causam fuisse inchoatam circa Martium aut Aprilem, finitam vero circa Maium aut Junium anni sequentis: nec quidquam protulit Tillemontius, quod huc nostræ conjecturæ repugnat. Credit nimirum verba illa num. 720 data, Erat enim ætatis ipse ardor, designare mensem Julium, dicique de tempore, quo duo menses effluerant a prima accusatione. At neutrum est certum. Imo potius ætatis ipse ardor futurus erat illo tempore, quo ultieris erant expectaturi et plus temporis, quam duorum mensium effluerat, quando ulterior dilatio ad testes producendos petebatur ab Eusebio, ut verbis relationi interjectis observavi. Serius quoque ex itinere Asiatico rediit Chrysostomus, quam credidit Tillemontius. Nam, ut infra videbimus, dicit quidem, se abfuisse Paschali tempore; sed nullibi affirmat, se paulo post Pascha rediisse.

B 724 De anno, quo causa illa fuit inchoata, nihil magis Tillemontio consentire possum. Habet tamen rationes non contemnendas, quæ omnino me impellerent ad ipsius opinionem sequendam, nisi aliæ in contrarium viderentur præponderare. Palladius in Dialogo, prout hic editus est, dicit accusationem ab Eusebio institutam tertia decima Indictione, quæ non cæpit currere ante mensem Septembrem anni 399, ideoque figenda esset anno 400 circa Martium aut Aprilem, si illam Palladii epocham presse crederemus tenendam. At constat eruditis, in notandis Indictionibus frequentissime errari, ita ut ex sola Indictione solidum nequeat haberi argumentum, ubi aliæ non concurrunt notæ chronologicæ. Error autem Indictionis oriri potuit non solum a scribente, sed etiam ab eis, qui Dialogum transcripserunt, cum exigua sit litterarum differentia inter vocem τρισκαίδεκατος decimus tertius et vocem δυοκαίδεκατος duodecimus. Itaque non sola Indictione hic standum existimo, sed alia quoque adjuncta considerare oportet. Tam multa autem mihi occurrunt, quæ persuadent, causam Antonini anno 399 fuisse inchoatam, finitam vero anno 400, ut ea longe præferenda existimem.

sed anno 399, ut variis argumentis

725 Primo episcopi illi, qui a Chrysostomo depositi sunt in Asia, ut videbimus § 48, restituti sunt ab inimicis Chrysostomi, quando depositi fuerant ante quadriennium, teste Palladio p. 137, cujus Græca verba sunt πρὸ τετραετίας. Hoc quadriennium exacte invenitur in sententia nostra secundum quam depositi sunt a Chrysostomo post Pascha anni 400, restituti vero circa idem tempus anni 404. Secundo S. Porphyrius episcopus Gazensis venit Constantinopolim anno 401, ibique mansit ad aliquot hebdomadas usque ad peracta Paschalia festa. Atqui Chrysostomus erat Constantinopoli, quando venit Porphyrius, nec inde discessisse videtur, quamdiu ibidem Porphyrius mansit. Itaque anno 401 non igit in Asiam Chrysostomus, cum eo profectus sit hiemali tempore, et Pascha non celebraverit Constantinopoli eo anno, quo profectus est in Asiam. Tertio dum Chrysostomus deposuit Asianos aliquot episcopos, videtur

Septembris Tomus IV.

satis confidere potuisse amicitia et benevolentia imperatoris: nam depositis ob simoniam episcopis exorturum se pro ipsis imperatorem promisit, ut videbimus num. 731. Verum, quando advenit Porphyrius, Chrysostomo iratus erat imperator adeo, ut Sanctus dicat, se non posse loqui cum imperatore, ut dicitur num. 753 et seq. Hinc colligo, Chrysostomum usque ad iter Asiaticum aula imperatoris satis gratiosum fuisse; sed eidem offensam fuisse Eudoxiam ante adventum Porphyrii, et consequenter hujus Sancti adventum itinere Asiatico esse posteriorem.

726 Quarto Chrysostomus baptizavit Theodosium Arcadii filium, ante Pascha anni 401 natum, et non multo post baptizatum. Etenim in Sermone post reditum ab exilio tom. III p. 429 de Eudoxia imperatrice ita loquitur: Memor erat, memor certe erat et filiorum et baptismatis: » Recordor per manus tuas filios meos fuisse baptizatos, » Hæc imperatrix: inquit Chrysostomus, referens curam Eudoxiæ. ut ab exilio rediret, citansque verba Epistolæ ipsius ad se scriptæ. Tillemontius hæc verba observavit, sed credidit exponi posse de solis filiabus Arcadii et Eudoxiæ. Verum Theodosius inter omnes erat præcipuus. Quare non videtur Eudoxia ita generatim locutura fuisse de liberis suis a Chrysostomo baptizatis, si eam gratiam alterius manibus accepisset Theodosius. Objicit Tillemontius etiam hæc verba Adonis in Chronico pag. 157 de Severiano Gabalorum episcopo dicta: Hic juniorem Theodosium ex sacro fonte suscepit. Verum illa verba nihil evincunt contra sententiam nostram: nam suscipere e sacro fonte Theodosium potuit Severianus, et baptizare Chrysostomus. Certe neque cum Tillemontio verba ex sacro fonte suscipere sic interpretari, ut idem significant ac baptizare. Itaque, si omnino Adoni tanta hic auctoritas debetur, quantum eidem attribuere conatur Tillemontius loco assignato, et rursum in Arcadio art. 21, allegata ipsius verba nobis minime oberunt. Attamen miror, auctoritatem Adonis tanti hac in re fieri a Tillemontio, Theophanem vero, non loco tantum, sed etiam tempore propinquiorem Theodosii baptismo, prorsus negligi. Verum non ita sentiret, opinor, Tillemontius, si non credidisset Chrysostomum abfuisse, quando sacro fonte tinctus est Theodosius, ita ut nec auctoritas Adonis, nec ulla alia ratio, sed sola chronotaxis, quam vitiosam existimo, ipsum impulerit ad abjudicandum Chrysostomo Theodosii baptismum.

ostenditur, figenda est accusatio Antonini,

E

727 Quinto inchoatam esse causam Antonini Ephesini anno 399, colligitur etiam ex chronotaxi nostra, quam dedimus de rebellionem Gainæ Gothi. Nam tumultus expectabatur, dum primum accusatus est Antoninus, ut liquet ex verbis Palladii num. 718 datis. Erat autem expectati tumultus causa Gaina barbarus. Hæc verba insinuant illud tempus, quo cum exercitu suo Gainas versus Constantinopolim tendebat, ante initum cum Arcadio contractum. Atqui id contigisse anno 399, circa mensem Aprilem aut Maium, ostendi § 44. Eo igitur fere tempore ab Eusebio primum accusatus est Antoninus. Quapropter tota illa causa sic ordinanda videtur. Circa Aprilem aut Maium anni 399 concilium episcoporum habitum est Constantinopoli, in quo Eusebius Antoninum accusavit. Tractata est primum causa aliquot diebus Constantinopoli, deinde electi sunt iudices, qui in Asiam proficiscerentur, testes audituri. Hi primum expectarunt testes duobus mensibus, deinde insuper diebus quadraginta, et post alios triginta

F
ejusque et aliorum antistitum causa finita an. 400.

AUCTORE
J. S.

dies redierunt Constantinopolim. Horum itaque reditus figendus est quinque circiter mensibus post initium causæ circamensem Septembrem aut Octobrem. Secuta est mors Antonini, quæ contigit sub finem anni 399 aut initium sequentis. Post hanc anno 400, verisimiliter mense Januario aut Februario, ab Ephesiis invitatus est Chrysostomus. Hic vero hiemali tempore, forte mense Februario aut Martio, iter suscepit. Abfuit ultra centum dies, reversumque putem, non paulo post Pascha, quod nullibi apud antiquos dicitur, sed tempore æstivo, et fortasse transacta magna æstatis parte.

§ XLVIII. Gesta Sancti in Asia: numerus episcoporum tem- pore illius itineris deposito- rum: Gerontius Nicomedien- sis item depositus.

B
Sanctus Ephe-
sum profectus,
cum concilio
episcopopo-
rum 70

Ex verbis Palladii num. 721 datis habemus, Chrysostomum in Asiam partim per mare, partim terrestri itinere profectum esse, postulanti-
bus id Ephesinis, ut huic ecclesiæ prospiceret, ac toti provinciae Asiæ, cujus metropolis est Ephesus. Sozomenus lib. VIII cap. vi docet, non solum Asiam strictissime sumptam, sed alias quoque Minoris Asiæ provincias opus habuisse correctione, ita scribens: Porro Joannes, cum audisset Asiæ et finitimarum provinciarum ecclesias ab indignis sacerdotibus gubernari; et alios quidem donis ac muneribus, alios vero gratia corruptos, sacerdotia vendere, Ephesum perrexit. De episcopis ibi a Chrysostomo congregatis, et ordinatione Ephesini episcopi, sic loquitur Palladius pag. 134: Et congregatis Lydiæ episcopis, Asiæ atque Cariæ, numero septuaginta, ordinationem (novi episcopi Ephesini) faciunt, cum plures spontanea alacritate occurrissent, maxime e Phrygi-
bus, ut oris sapientia fruerentur. Heraclidem fuisse ibi ordinatum. consentiunt scriptores. Illum Palladius pag. 139 nominat virum encycliis disciplinis optime institutum, et divinarum Scripturarum peritum, qui in eremo monasticam vitam egerat, et qui per tres annos diaconus fuerat.

C
Heraclidem
Ephesi ordi-
nat episcopum.

729 Sozomenus cap. vi consentit his verbis: Ephesinæ autem ecclesiæ, cujus episcopus tum forte mortem obierat, Heraclidem præfecit, virum origine Cyprium, qui olim quidem monachus fuerat apud Scetim, et discipulus Evagrii monachi, tum vero unus erat ex Joannis diaconis. Socrates lib. VI cap. xi plura habet; eaque admodum verisimilia. Forte contigit, inquit, ut episcopus Ephesiorum eo tempore migraret e vita. Quam ob causam necesse habuit Joannes eo proficisci, ut episcopum ordinaret. Cum igitur Ephesum venisset, et alii alium ad episcopatum promovere studerent, et eorum causa, quibus quisque suffragabatur, acriter inter se contenderent, cernens Joannes utramque partem pervaciter altercari, suisque hortationibus nullatenus obsequi velle, jurgium illorum sine illius offensa dirimere statuit. Ipse ergo Heraclidem quemdam diaconum suum, genere Cyprium, ad episcopatum illum promovit. Atque ita tandem ambæ partes, pertinaci contentione deposita quievere. Hanc ob causam coactus est Joannes in urbe Epheso diutius morari. Alia hujusce electionis re-

latio est in iis, quæ Valesius addidit libro VIII Socratis pag. 333, ibique dicitur Seditio Ephesi orta, ... eo quod Heraclides sacerdotio indignus videretur. Verum, quicumque sit illius relationis auctor, verisimile est, eum confudisse, quæ postmodum contigerunt, cum factis tempore ordinationis: nam Heraclides revera accusatus deinde est una cum Chrysostomo, depositusque et carceri inclusus. Utrum justæ fuerint accusationes, hic non inquirō. At saltem Chrysostomus virum bonum credidit, et non alios habuit accusatores et judices, quam Chrysostomus ipse.

730 Postquam Heraclides ordinatus erat, resumpta est causa illorum, qui ab Antonino ipsius decessore erant ordinati. Nam Palladius p. 135, relata Heraclidis ordinatione, hæc subjungit: Dum hæc geruntur, accessit ad nos episcopos, prolixi sermonis causa, Eusebius accusator etc. At hic corrigenda est interpretatio Bigotii. Palladii enim verba hæc sunt: προσήλθεν ὁ τῆς μακρογορίας ἡμῖν αἴτιος τοῖς ἐπισκόποις πᾶσιν Εὐσέβιος etc. Accessit, qui nobis prolixi sermonis est causa, ad omnes episcopos, Eusebius etc. Verum audiamus sequentia: Accessit..., inquit, ... Eusebius accusator sex reliquorum episcoporum, rogans ut ad communionem admitteretur. Contradicunt quidam episcopi, adduntque, calumniator cum esset, non oportere ipsum admitti. Post hæc supplicat, dicens: Quoniam caussa ista biennio maxima ex parte examinata est, et ad testium adventum facta est dilatio: rogo pietatem vestram, ut hodie jamjam testes producam. Etsi enim Antoninus mortuus est, qui nummos accepit, et ordinavit, attamen supersunt et qui dederunt, et qui ordinati sunt. Justum visum est præsentī synodo rem perquiri. Incipit caussa a lectione Actorum, quæ prius facta fuerant. Ingressi sunt testes: ingressi et sex illi, qui pecuniam dederant, et ordinati fuerant. Et initio quidem negabant. Instantibus autem testibus partim laicis, partim presbyteris, quibus confidere videbantur necnon mulieribus quibusdam, qui etiam pignorum, seu munerum species dicebant, et loca, et tempora, et quantitatem; cum vero* eorum conscientia recta non esset, ultro confitentur, levi adhibita necessitate: dedimus, confessum est: et ordinati sumus: talem putantes esse consuetudinem, ut videremur a curia liberari.

731 Et nunc oramus, si fas est, simus in ministerio Ecclesiæ: sin minus, aurum, quod dedimus, recipiamus. Quidam enim e nobis uxorum supellectilem dedimus. Ad hæc Johannes synodo pollicitus est: quod ad curiam quidem attinet, ego eos, Deo juvante, liberabo, exorato imperatore. Vos autem mandate, ut ab heredibus Antonini, ipsi accipiant, quæ dederunt. Præcepit synodus, ut aurum acciperent ab heredibus Antonini et communicarent intra altare: essent autem jam non sacerdotes, sed ex sacerdotibus*. Ne si ista concederentur, mos fieret Judaicus aut Ægyptius, vendendi atque emendi sacerdotium. Ita Palladius, qui mox pag. 137 dicta sua confirmat his verbis: Horum omnium exstant Acta et judicum nomina: neque uno die facta est disquisitio, ut mentitus est Theophilus, (hac de causa Chrysostomum accusans) sed per biennium, sive duos annos non integros. Atque acquieverunt, qui fuerant depositi, ut a futuro judicio liberarentur; ita ut unus ex iis factus sit publicorum negotiorum defensor: et in eorum locum suffecti sunt alii, non conjugati, vita et doctrina ornatī. Porro depositionem illorum episcoporum

D

Deinde sex
episcopos, si-
moniam con-
fessos,

E

* vero abundat.

deponit, alios-
que pro ipsis
ordinat.

* i. e. Sacer-
dotio privati

A scoporum sine ulla violentia a Chrysostomo peractam, Asianisque non ingratis fuisse, testatur Palladius pag. 223 ita loquens: Novi quidem sex episcopos merito a Johanne depositos, ut sacerdotalis dignitatis emptores, de quibus superius dixi. Quis lacrymatus est? Cujus e naribus stillavit sanguis? Quæ aranei tela conscissa est? Quis domo sua pulsus est? Quis vel obolo multatus est? Quis vero Asiæ circulator, aut opifex, aut agricola, aut sutor, aut plebeius gratanter non audit, quod acciderat pro vindicandis sacris legibus?... Ubi enim Deus operatur, omnia fiunt in patientia. Hæc ille, ut moderationem Chrysostomi opponat violentiæ, qua usi sunt ipsius accusatores et iudices.

In illo concilio sex tantum videntur depositi.

B 732 Numerus episcoporum, qui in concilio illo Ephesino depositi sunt, ambigue dubitationi est obnoxius, cum ipsi antiqui varie admodum de numero sint locuti. Apud Palladium pag. 124 ita loquitur Theodorus: Theophilus (Alexandrinus Chrysostomi adversarius) temeritatem suam maxime honestare sive operire volens, in libello suo ait, beatum Johannem dominandi libidine permotum, die una sexdecim episcopos deposuissè, et suos loco illorum ordinasse. Respondet Palladius; Nihil a suis moribus alienum fecit mirificus ille, et cum contra Johannem scripsit, et cum falsa scripsit.... De his autem, qui in Asia depositi sunt, non sexdecim, sed sex tantum episcopis, ut coram Deo iudice dicam, nihil de numeri quantitate subtraham etc. Post expositam rem totam pag. 140 rursum dicit: Hæc autem sunt, quæ in Asia gesta sunt, de quibus interrogasti, eo quod Theophilus scripserit, sexdecim episcopos a Johanne depositos fuisse. Certo scias, quod sex fuerint. Horum etiam Acta exstant, quæ servantur apud nos cum subscriptionibus viginti duorum episcoporum, qui ab initio (Constantinopoli) causam audierunt, et septuaginta eorum, qui deposuerunt, et causam (Ephesi) terminarunt. Hæc verba mihi persuadent, sex tantum episcopos in illo septuaginta episcoporum concilio depositos esse.

plures tamen tempore totius itineris:

C 733 Attamen facile crediderim, multo plures fuisse depositos, priusquam Constantinopolim reversus est Sanctus. Nam Palladius loqui solum videtur de episcopis Ephesi in concilio depositis; non vero de aliis in eodem itinere de dignitate merito dejectis. Socrates lib. VI cap. xv generatim dicit: Joannes multos in Asia deposuerat episcopos, tunc cum Heraclidis ordinandi causa profectus est Ephesum. Sozomenus lib. VIII cap. vi ait: Ac tredecim episcopis depositis, partim in Lycia et Phrygia, partim in ipsa Asia, alios in eorum locum substituit. De Gerontio Nicomediensi similiter deposito cum Sozomeno inferius agemus. Vel solum illud Gerontii exemplum abunde probat, non omnes a Palladio enumeratos episcopos, quos deposuit Chrysostomus. Nam sex illi, de quibus ille loquitur, ordinati erant ab Antonino Ephesino: quod non convenit Gerontio. Præterea in concilio Chalcedonensi apud Labbeum tom. IV col. 700 Philippus reverendissimus presbyter Constantinopolitanæ magnæ ecclesiæ dixit: Sanctæ memoriæ Joannes episcopus Constantinopolitanus quindecim episcopos deposuit, profectus in Asiam, et pro eis alios ordinavit. Si hisce quindecim addatur Gerontius, qui non erat in diocesi Asiana, sed in Pontica; habebimus episcopos sexdecim, quot depositos dicebat Theophilus. At certe calumniabatur Theophilus, si dicebat die una illos fuisse damnatos. Hanc vero calumniam maxime re-

futare voluisse videtur Palladius, qui non omnia narrat; sed aliqua etiam dissimulat, ut vel ex hoc loco clarum mihi videtur.

AUCTORE
J. S.

734 Chrysostomus in Homilia, quam habuit post reditum ex Asia, tom. III pag. 412 dicit, se in Asia fuisse ad corrigendas ecclesias. Socrates de illo itinere cap. xi hæc addit: Qui cum obiter Novatianis et Quartadecimanis multas ecclesias ademisset, Constantinopolim rediit. Ex hisce variæ fieri possunt conjecturæ ad implendum numerum sexdecim episcoporum, quos a Chrysostomo depositos invidiose asseruit Theophilus, eosque revera dejectos de dignitate suspicor, et quidem omnes in provinciis Ephesinæ ecclesiæ subjectis, præter Gerontium Nicomediensem. Nam et episcopi Lyciæ et Phrygiæ, in quibus provinciis aliquos depositos asserit Sozomenus, Ephesino tamquam primati erant subjecti. Ex illis porro quindecim saltem sex ob simoniacam ordinationem fuisse damnatos, habemus ex Palladio. Fortasse reliqui novem Quartadecimani fuerunt aut Novatiani, quos numerare noluerit Palladius, quosque cum aliis miscere potuit Theophilus, ut invidiam auget contra Chrysostomum. Quidquid vero sit de numero et crimine aliorum, diversa haud dubie fuerunt judicia, primumque depositi sunt sex Simoniaci, quorum causa jam Constantinopoli fuerat inchoata.

hi forte fuerunt partim Quartadecimani, partim Novatiani,

735 Sozomenus lib. VIII cap. vi depositionem Gerontii episcopi Nicomediensis mox narrat post præcedentia, ita ut videatur insinuare, illam eodem anno contigisse. Attamen dubitare non possumus, quin Sanctus eam ob causam convocaverit episcopos Bithyniæ, quorum caput erat Nicomediensis, aut potius diocesis totius Ponticæ, sub qua erat provincia Bithyniæ. Audiamus Sozomenum: Sed et Gerontium, ait, Nicomediensi ecclesia expulit. Hic enim cum diaconus esset sub Ambrosio Mediolanensis ecclesiæ episcopo, nescio quid passus, utrum fucum facere volens, an dæmonis arte et vanis imaginibus deceptus, retulerat quibusdam, se noctu Onoscelidem comprehensam, capite raso, in pistrinum conjecisse. Qui de causa Ambrosius eum, utpote qui indigna ministro Dei locutus esset, domi ad tempus manere, et pœnitentia expiari jusserat. At Gerontius, cum et optimus esset medicus ac diligentissimus, et ad dicendum ac persuadendum, parandosque amicos aptissimus, quasi Ambrosium deridens, Constantinopolim perrexit. Illic brevi temporis spatio in amitiam quorundam, qui in palatio plurimum poterant, sese insinuavit: nec multo post Nicomediensis ecclesiæ episcopatum adeptus est. Ordinavit autem illum Helladius Cæsareæ Cappadocum episcopus, hanc illi gratiam referens, eo quod suffragio suo splendidam in palatio militiam filio ipsius comparasset. Quæ cum didicisset Ambrosius, scripsit Nectario episcopo Constantinopolitano, ut Gerontio sacerdotium adimeret, nec se, et ecclesiasticam disciplinam contumelia affici pateretur. Verum Nectarius, quamvis omni studio id perficere conatus, numquam tamen obtinere potuit, universis simul Nicomediensibus ei fortiter resistentibus.

E

præter Gerontium Nicomediensem, sacerdotio indignum,

F

736 Johannes vero cum illum deposuisset, ejus loco Pansophium ordinavit. Hic uxoris Arcadii imperatoris pædagogus fuerat, vir pius quidem et placidis moribus ac moderatis, Nicomediensibus tamen minime gratus. Itaque seditio- nem crebrius excitantes, tum privatim, tum publice, Gerontii beneficia recensebant, et uberimam utilitatem, quam ex illius arte medica percipiebant:

cui Pansophium substituit.

AUCTORE
J. S.

percipiebant : dexteritatem denique ac sedulitatem, qua erga omnes ex æquo, tam pauperes, quam divites utebatur. His alias quoque ejus virtutes adjiciebant, utpote amici ac benevoli. Nec secus ac in terræmotu aut siccitate, aut alia quapiam calamitate cœlitus invecta, per plateas civitatis suæ et Constantinopolis circumeuntes psallebant, Deoque supplicabant, ut illum episcopum haberent. Tandem vero coacti, illum quidem cum luctu ac gemitibus dimiserunt: Pansophium vero cum odio ac metu susceperunt. *Hæc Sozomenus, ex cujus relatione satis liquet, quam indignus sacerdotio esset Gerontius.*

Aliqui ex episcopis depositis postea Sanctum accusarunt :

737 *Inter capita accusationum, quas contra Chrysostomum formarunt ipsius inimici, apud Photium col. 59 habetur depositio trium episcoporum, Gerontii nimirum, Faustini et Eugnomonii, qui se injuste a Joanne episcopatu motos querebantur. De Proæresio etiam Lyciæ episcopo ibidem fit mentio col. 55. Quin et illic accusatur, quod una ordinatione quatuor simul episcopos creavit. Adeo omnia Sancti gesta æmulis ipsius deinde accusandi occasionem præbuerunt. Facile igitur credere possumus laudato Sozomeno, verbis jam datis hæc addenti :* Exinde hi, qui depositi fuerant, et illorum necessarii, Joannem accusare cœperunt, quod rerum novarum in ecclesiis auctor fuisset, et contra morem institutumque majorum, ordinationum jura immutasset. Ac præ dolore animi atque indignatione ea quoque reprehendebant, quæ omnium judicio præclare gesta erant a Joanne.

alia in itinere Asiatico forte gesta.

738 *Ceterum ad Asianum quoque iter Chrysostomi pertinere possunt verba S. Procli, illum in Oratione XXI sic laudantis :* In Epheso artem Midæ nudavit : in Phrygia matrem, quæ dicebatur deorum, sine filiis fecit. *At obscurum est, quid per artem Midæ intelligat Proclus. Tillemontius art. 61 credit, innotuisse per Chrysostomum omnia secreta cultus Midæ. At nullibi invenio, Midam inter fictitios deos cultum. Quare magis existimo, per artem Midæ designari artes illicitas aurum comparandi, qualis ars est simonia : nam fabula Midæ, tactu suo omnia in aurum vertentis, haud dubie orta est ex ipsius avaritia, qua artibus quibuslibet lucrum ille captabat. Hanc sane avaritiam Midæ imitantur simoniaci, qui sacerdotia vendere non dubitant. Phryges Rheam colebant et matrem deorum dicebant, alias Cybelem dictam, et aliis quoque nominibus insignitam. Hanc sine filiis fecit Chrysostomus, cultum ipsius destruendo.*

§ XLIX. Æmulatio Severiani episcopi contra Chrysostomum : hic ad suos reversus magno amore excipitur : Severianus occasione Serapionis a populo expulsus, eidem conciliatur a Sancto.

Sanctus concionari sinit Antiochum Ptolemaidis episcopum,

Eo tempore, quo S. Chrysostomus fuit in Asia, jacta videntur prima semina illius discordiæ, qua Sanctus injustissime demum e sede et urbe sua episcopali expulsus est. Certe Severianus Gabalorum in Syria episcopus, qui inter præcipuos numeratur Sancti inimicos, ea occasione

usus dicitur ad captandam gratiam multorum, quos deinde a Chrysostomo alienare studuit : et vero illius præsertim machinationibus attribuentum videtur, quod Eudoxia imperatrix, quæ huc usque Antistiti suo satis addicta fuerat, eidem postea maxime fuerit contraria. Res paulo altius repetenda est ex Sozomeno, qui lib. VIII cap. x ita ad propositum nostrum scribit : Accessit autem illi alia quoque simultatis causa adversus imperatricem, auctore Severiano Gabalorum Syriæ episcopo. Hinc enim, et Antiochus episcopus Ptolemaidis, quæ urbs est in Phœnice sita, ambo eruditi, et ad populum in ecclesia docendum idonei, eodem tempore exstiterunt... Cæterum Antiochus cum prior venisset Constantinopolim, eloquentiæ causa magnam laudem retulerat ; collectisque abunde pecuniis, ad civitatem suam redierat.

740 Cujus exemplum secutus Severianus, cum post illum venisset, et Joannem forte benevolum nactus esset, sæpe in ecclesia concionatus, magnam sui admirationem excitavit, multumque honoris et auctoritatis adeptus est ; ipsique adeo imperatori et augustæ familiaris exstitit. Et cum Joannes in Asiam proficisceretur, ecclesiam suam ei commendavit. Illum enim amicum et studiosum sui existimabat, eo quod assentationibus ipsum palparet. Verum ille auditoribus gratificari, et populum demulcere impensius studebat. Quæ cum audisset Joannes, æmulatione succensus est, Serapione, ut aiunt, eum in id incitante. *Hactenus Sozomenus, cui addit interpres, hujusmodi ex causa. At ea verba non sunt in Græcis, et plane redundant : nam sequentia pertinent ad tempora reditu Sancti posteriora. Socrates lib. VI cap. XI eadem fere de Antiocho et Severiano narrat. Quare ea tantum, quæ præ ceteris ad propositum spectant, huc transfero :* Postea vero, inquit, Severianus audiens Antiochum Constantinopoli ingentem quæstum fecisse, exemplum ejus imitari studuit. Cum igitur diu se exercuisset, multasque conciones elucubrasset, venit et ipse Constantinopolim. Ibi libenter exceptus a Joanne, initio quidem eum palpatat eique assentabatur : et ab eodem amabatur vicissim et colebatur. Florebat interim in concionibus ; eaque de causa multis proceribus civitatis, ipsique adeo imperatori familiaris effectus est. *Quamvis arte dicendi Chrysostomo, longe inferior esset Severianus, multis verisimiliter magis placebat, quia minus vitia carpere solebat.*

741 Porro Socrates post data verba narrat iter Chrysostomi in Asiam, et mox subjungit : Interim vero, dum ille ibi moram faceret, Severianus Constantinopoli carior in dies auditoribus fiebat. Neque ea res Joannem latuit : quippe cui cuncta celeriter nuntiabantur. Cum itaque Serapio, cujus paulo antea fecimus mentionem, Joanni id suggessisset, et ecclesiam a Severiano perturbari retulisset, æmulatione (imo potius cura gregem suum in pace conservandi) accensus est Joannes : qui... Constantinopolim rediit. Et ipse quidem injectam sibi ecclesiarum curam de integro gerebat. *Maxima Constantinopolitanorum lætitia exceptus est Chrysostomus, ut liquet ex Homilia, quam post reditum suum habuit, quamque Latine tantum habemus. Laudat suos, quod charitatem in absentem quoque conservaverint, ita ut qualiscumque Severiani eloquentia nequam nocuerit Chrysostomo apud multitudinem. Ego autem, inquit tom. III pag. 411, non quadraginta dies tantum, sed et quinquaginta et centum,*

et Severianum Gabalorum, cui et ecclesiam suam committit.

Redus ex Asia, Homiliam habet ad populum,

AUCTORE
J. S.

A tum, et amplius (*abfui*,) et inveni vos lætantes et philosophantes, et in Dei timore perseverantes.... Ideoque etsi ampliori tempore demoratus sum foras, non me pœnit, quia confidebam de vestræ caritatis affectu et integritate fidei; sciebam enim uxorem mihi desponsatam castitate esse munitam.... Et cum paululum mihi infirmitas corporis accidisset, non me inquietavit vestra absentia, sed securus de vobis, ægrotationis meæ exspectavi medelam... Nam etsi tardavi parumper a vobis, non hoc ad detrimentum vestri, sed ad divitias puto proficere vestras: quæ enim per me, imo magis per gratiam Dei correctæ sunt, vestra corona est, vester profectus est...

a quo magna
cum lætitia
fuit exceptus.

742 Quid ergo faciam? quomodo indicabo exultationem mentis meæ? In testimonium voco conscientiam vestram, quoniam video ex adventu meo gaudio esse repletam. *Post alia de populi et sua dilectione, mox de gaudio declarato pridie in adventu suo ita loquitur*: Quid dicam desiderio vestro et favori, quem hesterna ostendistis die, quomodo voces vestræ cum gaudio cælum penetrarunt? Ipsum sanctificantes aerem, civitatem fecistis ecclesiam. Honorabar ego, et Deus glorificabatur; hæretici confundebantur, ecclesia vero coronabatur: quia magna lætitia est matri, cum exsultant filii: et grande gaudium pastori, cum exsultant agni gregis. Veni ad gaudia virtutum vestrarum: audivi quia cum hæreticis colluctati estis, et quia inique egerunt in baptisma, redarguistis. *Ita ipsos laudare pergit, et se excusat, quod in Paschate abfuerit: at nullum invenio verbum de Severiano aut ejus concionibus, saltem in laudem, ita ut servitium illud ipsius non videatur magni fecisse. Forte etiam tacito nomine ipsum tangit, quando dicit pag. 412*: Florere video vineam, et nusquam spinæ, neque sentium ulla vestigia: exsultant oves, et nusquam lupo. Quod si etiam alicubi repertus fuerit, demutatur, et fit ovis. Tanta enim vestra est fides et caritas, ut æmulatione vestra cæteros provocetis. Ipse Dominus vos conservavit, et ipse me reduxit, et in infirmitate positus orationum vestrarum sensi auxilium, quas mihi quotidie in suffragium postulo. *Mox ad charitatem illorum redit, ita loquens*: Peregrinatio mea coronavit civitatem vestram. Et quia diligebatis ex initio, nunc omnibus manifestum est: sic enim me absentem tamquam præsentem habuistis. Nam in Asia cum essem ad corrigendas ecclesias, hinc illo venientes nuntiabant nobis, dicentes: Inflammasti civitatem etc.

C 743 *Ex datis hactenus Chrysostomi verbis verisimile est, molitiones Severiani satis fuisse perspectas Sancto nostro; at hunc maluisse dissimulatione uti, quam querelis de æmulo suo. Verum non diu post gravior exorta est discordia inter Severianum et Serapionem Chrysostomi diaconum, eaque ad ipsum quoque perlata est Sanctum. Socrates factum illud primus narravit, sed solita usus acerbitate contra Serapionem. Attamen verba ipsius audiamus, ut iis debitam addamus correctionem.* Serapionis vero fastum et arrogantiam inquit cap. xi, nemo erat, qui ferre posset. Nam quoniam apud episcopum Joannem plurimum libertatis ac fiduciæ erat consecutus, ultra debitum modum omnibus insultabat. Unde etiam odium adversus Episcopum gravius exarsit. Quodam etiam tempore prætereunti Severiano honorem, qui episcopo debetur, non præstitit: sed in sede sua, sicut erat, permansit; ostendens eo

Inter Severia-
num et Sera-
pionem dia-
conum

facto Severiani præsentiam a se quidem parvi fieri. Hanc Serapionis contumeliam non tulit Severianus: sed contenta voce coram omnibus dixit: « Si Serapio moriatur Christianus, Christianus homo factus non est. » Hanc nactus causam Serapio, Severianum Joanni aperte reddidit inimicum; prius quidem sententiæ membrum reticens, hoc est: Si Serapio mortuus fuerit Christianus. Id vero solum a Severiano dictum esse affirmans: Christus profecto homo factus non est. Multos autem suæ factionis viros producebat, qui id ita dictum fuisse testificarentur. Joannes itaque nihil cunctatus, Severianum urbe expellit. *Hactenus auctor ille Novatianus, qui more suo adoptavit calumnias hac occasione contra Serapionem sparsas. Tam vero parum ille in fidei Catholicæ dogmatis versutus est, ut non videatur advertere, quam gravis blasphemia lateat in dicto, quod Severiano attribuit. Sane tam impium illud est et blasphemum, ut necesse non fuerit Serapioni, priorem partem omiltere, ad ostendendum verba illa non episcopo tantum indigna esse, sed etiam quovis homine Christiano.*

744 Audiamus Sozomenum de eadem historia scribentem cap. x: Cum Joannes reversus esset ex Asia, forte accidit, ut Severianus alicubi præteriret; Serapio vero eum conspicatus minime assurgeret, de industria ostendens iis, qui aderant, sese illum contemnere. Ea re commotus Severianus, exclamavit protinus his verbis: Si Serapio moriatur Christianus, Christus numquam homo factus est. Ob hæc a Serapione accusatus Severianus, urbe expulsus est a Joanne, tamquam contumeliosus, et impie locutus in Deum. Harum enim rerum testes quidam inducti sunt. Quidam vero ex Serapionis familiaribus, integrum dictum supprimentes, id solum a Severiano dictum esse affirmarunt, quod Christus homo factus non esset. Joannes porro utrumque Severiano objecit: neque enim, aiebat, si Serapio non moriatur clericus, ideo Christus homo factus non erit. *Hæc Sozomenus, utcumque mitigans dicta Socratis; plura tamen adoptans, quam vera esse existimo. Primo dubitari potest, an ex contemptu factum sit, ut Severiano non assurrexerit Serapio: neque enim crediderim, Serapionem illud esse confessum. Et revera id contingere potest ex inadvertentia aut leviori negligentia. Secundo nequaquam verisimile est, Serapionem aut ipsius familiares mutilasse dictum blasphemum Severiani. At forte id Severianus dixit, quia secundum dicti membrum præcipue accusabatur.*

gravis nascitur
discordia,
accusaturque
Severianus:

E

745 Tertio difficultatem aliquam patitur expulsiō Severiani ex urbe, cum eam non haberet auctoritatem Chrysostomus, ut Severianum vi posset expellere. Forte aliquid lucis affulgere poterit ex articulo 7 accusationum contra Chrysostomum, qui apud Photium col. LIII hic est: *ὅτι κατὰ Σεβηριανοῦ τὸ σκευὴν ἐποίησαντο, κινήσας κατ' αὐτοῦ τοὺς δεκανοὺς*; quod insidiarum adoratione appetiisset Severianum, commovens contra ipsum decanos. *Vox decani ambigua hic est, cum significationes habeat varias. Tillemontius art. 63 intelligit illos, qui pauperum sepulturæ habent curam. At non putem eo modo vocem decanos hic exponendam. Chrysostomus in Homilia XIII in Epistolam ad Hebræos decanos memorat, ut versantes in aula imperatoris, ibique infimum locum tenentes, ubi lictores interpretatur Montfauconus. Sunt et aliæ vocis illius significationes, quæ videri possunt in utroque Cangii Glossario.*

qui, orto tu-
multu, ex
urbe fugere
cogitur:

Quæcumque

AUCTORE
J. S.

Quaecumque sit hoc loco vocis interpretatio, ex allegatis verbis habemus, tumultum populi ortum esse contra Severianum, idque etiam habemus ex verbis ipsius Chrysostomi num. 748 dandis. Hunc vero populi tumultum, cujus timore fugit Severianus, (nisi forte vi expulsus sit, et a populo trans Bosphorum deportatus), S. Chrysostomo imputarunt calumniatores ipsius, hosque secutus est Socrates, cujus dicta adoptavit Sozomenus. Verum a tali violentia semper abhorruit Chrysostomus, et quam longe ab hoc concitando abfuerit, patebit ex verbis, quibus Severiano populum conciliavit.

verum, quid-
quid dicant
Socrates et
Sozomenus.

746 Socrates post verba de expulso Severiano allegata, sic pergit: Quibus cognitis, Eudoxia augusta Joannem quidem graviter reprehendit; Severianum vero Chalcedone Bithyniae quamprimum revocari jussit. Et hic quidem statim adfuit. Joannes vero ab illius familiaritate se removit, nec ulli ipsum ad hoc hortanti obtemperavit. Donec tandem Eudoxia augusta in ecclesia Apostolorum filium suum Theodosium, qui nunc feliciter regnat, tunc temporis admodum puerum, ad genua Joannis abiciens, et per illius caput crebro eum obtestans, ægre ab illo obtinuit, ut Severianum in amicitiam suam admitteret. Ad hunc modum ambo isti palam quidem reconciliati sunt: intus tamen alter adversus alteram exulcerato animo permansit. Hæc Joanni adversus Severianum causa jurgii fuit. *Sozomenus eadem nonnihil mitigata tradit his verbis:* Imperatrix vero simulatque hæc gesta fuerant, ex Severiani fautoribus rescivit: statimque eum Chalcedone revocavit. Sed Joannes, quamvis multis eum obsecrantibus, colloquium ejus detrectavit: donec augusta in ecclesia Apostolorum, imposito Joannis genibus Theodosio filio, illum identidem obsecrans atque adjurans, ægre in gratiam reduxit cum Severiano. Et hæc quidem ita gesta esse accepi. *Verum non dubito, quin fabulosa sint, quæ dicuntur de Eudoxia filium Theodosium interponente ad pacem conciliandam, nisi forte post primum Chrysostomi exsilium Eudoxia studuerit pacem inter Chrysostomum et Severianum conciliare, eoque tempore quid simile contigerit.*

Chrysostomus,
petente Arcadio,
benignum se præbet,

747 Certe sanctus Præsul hoc tempore facilem se præbuit ad pacem cum Severiano instaurandam, petente Arcadio imperatore, ut id faceret. Testis est brevis ille Chrysostomi Sermo, qui inscribitur, De recipiendo Severiano, Latine tantum editus, quo Sanctus Severianum studiose in gratiam populi reduxit. Illum tom. III pag. 412 ita ordinatur: Sicut capiti corpus coherere necessarium est, ita ecclesiam sacerdoti, et principi populum; utque virgulta radicibus, et fontibus fluvii, ita et filii patri, et magistro discipuli... Adornate me, filii, et imponite mihi obedientiæ vestræ coronam: facite me apud omnes beatum judicari, et doctrinam meam magnificate per obedientiam vestram... Pater enim sum, et necesse est me filiis consilium suadere... Pater sum, et pater nimis super filios tremens, ita ut sanguinem meum pro vobis fundere paratus sim... Hæc autem præmitto, ut cum omni affectu, quæ dicimus, audiat; neque aliquis vestrum incipiat perturbare. Loquimur rem, quam dignum est in ecclesia loqui, et quam dignum est libenter audiri. Pro pace loquimur ad vos... Pro pace loquimur, pro qua Filius Dei descendit ad terras... Pro pace loquimur, pro qua Filius Dei passus est etc. Tam multa præmittit, primum ut gra-

tiam populi sibi conciliet, deinde ut nomen pacis amabile ostendat; antequam ad rem ipsam pervenit, ne statim reclamarent.

748 Mox paulatim obsecrando ad propositum suum accedit, ita pergens: Nolite mihi incutere pudorem, nolite legationem meam fœdare: acquiescite mihi, quæso vos. Multa dudum tristia gesta sunt in ecclesia. Deum confiteor, sed non laudo perturbationes, seditiones non amplector. Sed omittamus jam hæc: desinite, conquiescite, cohibete animos, refrænete iracundiam. Sufficit jam, quod laboravit ecclesia: finis sit, desinat turbatio. Hoc enim et Deo placitum, et piissimo principi acceptum est. Oportet enim et regibus obedire, maxime cum et ipsi obtemperant ecclesiasticis legibus. Dicit enim Apostolus: « Principibus et potestatibus subditi estote » quanto magis religioso principi, et pro ecclesia laboranti? Si ergo præparavi animos vestros ad suscipiendam legationem meam, recipite fratrem nostrum Severianum episcopum. *Assensit mox populus orationi charitate et arte prorsus insigni; cum Sanctus ita pergit:* Habeo gratiam, quod sermonem meum laudibus prosequuti estis. Dedistis mihi fructus obedientiæ... Retribuat vobis Dominus præmium benignitatis, et obedientiæ mercedem. Nunc enim veram hostiam pacis obtulistis Deo, quia nemo turbatus est audito hoc nomine, sed cum caritate suscipitis: simul ut sermone loquuti sumus, omnem ex animo fugastis iracundiam. Suscipite ergo eum pleno pectore, apertis manibus. Si quid triste gestum est, omittite; quia tempus pacis, recordatio dissensionis nulla est, ut sit gaudium in cœlo, gaudium in terra, lætitia et exultatio spiritualis in ecclesia Dei. Et oremus de reliquo, ut pacificam Deus custodire dignetur Ecclesiam, pacem fixam et perpetuam dare etc.

749 Ex hoc Sermone certum est, sinceram pacem desideratam fuisse a Chrysostomo, et ex ipsius certe parte sincero animo initam; neque enim ea de re dubitare nos sinit eximius Sancti candor. Ex eodem etiam Sermone liquet, petente imperatore gratiam Severiano præstitam a Chrysostomo, cui verisimiliter Severianus utcumque satisfecit, temerarium dictum summ improbandum, et forte subitæ indignationi attribuendum. Quidquid sit, sequenti die brevem quoque Sermonem habuit Severianus, qui in ea dicit nequaquam fide, sed invidia diaboli, ortam fuisse dissensionem, ita ut videatur suspectus fuisse ob dictum illud temerarium, et revera blasphemum. Chrysostomum pag. 414 communem vocat patrem, ab eoque se hesterno die dicit in verbo pacis exceptum. Ceterum pacem plurimum commendat, dicitque in fine; Vidit satanas firmitatem fidei, stabilitatem in ea pietate dogmatum septam; vidit et bonorum operum fructibus abundantem: et ideo pro his omnibus ad insaniam venit, et rabie furoris exarsit, ut scinderet amicitiam, et evelleret caritatem, ut disrumperet pacem: sed pax Domini semper sit nobiscum. *Potuit hæc sincere eo tempore dicere. At certum est, ipsum postea multa contra Chrysostomum molitum esse. Forte etiam Sanctus ipse non tanta familiaritate deinde complexus est Severianum, nec toties ipsum concionari permisit, quia cito animadvertit, amicitiam ipsius non esse sinceram.*

ac brevi oratione
populum
cum Severiano
conciliat,

ita ut pax
fuerit restituta.

§ L. Exponit utramque Epistolam ad Thessalonicenses : S. Porphyrium benigne excipit et juvat ad idololatriam excidendam : Eudoxia Sancto irata.

Utraque Epistola ad Thessalonicenses

Utramque Epistolam S. Pauli ad Thessalonicenses Constantinopoli expositam esse a Chrysostomo, consentiunt Tillemontius et Montfauconus : neque id obscurum est aut dubium, cum Sanctus non semel in illis Homiliis clarissime loquatur ut episcopus. In priorem Homiliis habet undecim, in secundam quinque. Impressæ hæ sunt apud Montfauconum tom. XI Operum Chrysostomi a pag. 425. In priorem Hom. VIII pag. 484 ita loquitur Sanctus : Unusquisque quidem ex vobis de sua timet anima : ego autem sum obnoxius reddendæ rationi hujus præfecturæ, ita ut ego omnium maxime effugere nequeam. *Item Hom. XI pag. 504* : Orate etiam pro nobis. Nam etsi non magnam nec admirandam a nobis accipitis utilitatem, sed tamen propter ipsum honorem, propter ipsam appellationem... Propterea nos quoque dicimus : Orate etiam pro nobis, non temere hoc dicens, sed vestras preces valde desiderans. Si enim sum obnoxius omnium vestrum curam gerere, et sum redditurus rationem : multo magis debeo vestras assequi preces. Propter vos sum magis obnoxius reddendis rationibus, et vos ergo mihi debetis majus dare auxilium.

Constantinopoli exposita,

751 In secundam Hom. IV pag. 534 studiose item subditorum preces efflagitat, et has addit rationes : Ad id enim, quod est vobis utile, sumus collocati, et de rebus vestris sumus solliciti. Rogate unusquisque et privatim et publice.. Acrem enim et vehementem habemus hostem : unusquisque enim vestrum res suas curat, et de eis est sollicitus : nos autem simul omnium. Stamus in ea parte belli, quæ laborat. Adversus nos diabolus armatur vehementius. In bellis enim ante alios omnes belli ducem sternere conatur adversarius etc. *Pergit enixissime preces flagitare, et alias addere rationes ad movendos auditores, ut pro se orent. Rursum pag. 536 ita loquitur* : Multos ex vobis genui, sed postea fuerunt dolores partus. *Et mox* : Nam etsi alius sæpe genuit, ego autem curis dilanior. Neque enim ex nobis generamus, sed totum est Dei gratiæ. *Ex his habemus, dictas esse hasce Homiliæ, quando jam multos baptizaverat Chrysostomus, et verisimiliter posteriores habitas esse post Pascha anni 400, quando multi fuerant baptizati, absente in Asia Chrysostomo, ut ipse dicit in Homilia post reditum tom. III pag. 412. Præterea habitæ videntur Homiliæ illæ, quando aliquam turbationem timebat Chrysostomus, eaque verisimiliter de causa in illis frequentius, quam in aliis Operibus, et studiosius auditorum preces postulat.*

verisimiliter anno 400.

752 Quare conjicio, Expositionem Epistolarum ad Thessalonicenses compositam esse anno 400, et partim saltem post iter Asiaticum : Eudoxiam vero imperatricem Chrysostomo fuisse iratam, antequam tota Expositio fuerit finita. Etenim id alia etiam suadent. Nam Homiliam x sic exor-

ditur : Necesse est, ut, qui præest, multas habeat simultatum occasiones, sicut medici necesse habent in multis molesti esse ægrotis. *Hujusce rei rationes late reddit, ostenditque episcopos esse diligendos, ista subjungens pag. 496* : Nemo seditionem agitet, nemo contendat : qui Christum diligit, cujusmodicumque sit sacerdos, eum diliget, quod per eum sit veneranda assecutus Sacramenta etc. *Hæc aliaque, in iisdem Homiliis occurrentia, abunde insinuant, apud potentes aliquot in offensa fuisse Chrysostomum, dum explicuit laudatas Epistolas. Præcipuam autem ex hisce fuisse Eudoxiam, facile mihi persuadeo ; nam illa Chrysostomo infensa erat, quando anno 401 mense Martio Constantinopolim venit S. Porphyrius, de quo mox agam. Demum verba Chrysostomi in secundam Epistolam Hom. V pag. 543, cum me in mense semel, aut bis, aut ne semel quidem audiant, aptissime dici poterant sub finem anni 400 aut initium sequentis, non item aliis temporibus tam apte. Nam multo frequentius concionari solebat Chrysostomus : sed creberrima habuit impedimenta anno 399 et 400, ita ut sæpe abesse cogeretur, et ad multos consequenter menses anno 400 abfuerit.*

753 Vidimus § 41, quam studiose S. Chrysostomus anno 398 juerit Marcum diaconum, quem S. Porphyrius Gazensis Constantinopolim miserat ad opem imperatoris obtinendam contra idololatrias. Anno 401 S. Porphyrius ipse Constantinopolim venit mense Martio, ut templa idolorum penitus posset destruere. Res in Vita S. Porphyrii tom. III Februarii pag. 651 narratur hoc modo a Marco diacono S. Porphyrii comite. Venit Porphyrius ad Joannem Cæsareæ in Palestina episcopum, eumque rogavit, ut secum navigaret Constantinopolim. Ille primum dixit : Non est aptum tempus (ad navigandum) jam enim imminet conversio hiemalis. Ex his verbis liquet, hiemale tempus fuisse, quando navigationem susceperunt : nam ulterius instanti Porphyrio mox acquievit Joannes, et post aliquot dies simul solverunt. Dies assignatur vigesimus tertius mensis ; at mensis non exprimitur. Henschenius in Annotatis observat, designari vigesimum tertium mensis Peritii, cujus dies 23 apud Gazæos incidit in 17 Februarii. Deinde spatio decem dierum, id est 27 Februarii, appulerunt ad Rhodum insulam. Ibi consuluerunt S. Procopium anachoretam, prophetiæ dono insignem. Hic autem episcopos ita allocutus est : Primum convenite sanctissimum episcopum Joannem, et cum eo preces ad Deum fundite, et ei rem exponite : et ipse est vobis consulturus ea, quæ ipsi revelavit Dominus. Non potest enim loqui in palatio, quoniam ei irascitur imperatrix Eudoxia. Ipse ergo vos commendabit Amantio cubiculario dominæ, viro pio, et qui habet in honore sacerdotes : ipse vos introducet ad imperatricem. De hac addit : Est enim prægnans, et hic est mensis nonus. Hæc verba ostendunt, non integro mense post hoc colloquium figendos esse natales Theodosii junioris.

754 Mox sequitur in Vita : Et solventes illo die, navigavimus : et post alios decem dies pervenimus Byzantium. Et accepto hospitio, die sequenti ivimus ad sanctissimum archiepiscopum Joannem. Itaque die 9 Martii venerunt Constantinopolim, et die 10 adierunt Chrysostomum. Pergit Vita : Cum vero cognovisset, quinam essemus, nos excepit magno honore et observantia. Nos autem rogavit, quanam de causa hunc vi-

laborem

E
S. Porphyrius
Gazensis
anno 401.
mense Februario,

F

navigat Constantinopolim.
eoque venit
9 Martii :

AUCTORE
J. S.

laborem sustinimus, et ei narravimus. Et cum cognovisset, recordatus est, nos longo ante tempore hoc rogasse litteris. Et cum me agnovisset, benigne est complexus. Rogat vero nos, ne angamur animo, sed spem habeamus in Dei misericordia. Dixit autem nobis: Ego quidem non possum loqui cum imperatore, eum enim in me irritavit imperatrix, quoniam eam reprehendi propter possessionem, quam cum concupiisset, eripuit. Et mihi quidem non est hoc curæ, quod irascantur. Seipsos enim læserunt, non me. Nam eisi lædant meum corpus, animæ multo magis proderunt: hoc tamen relinquamus Dei misericordiæ. De nostro autem edicto, si videatur Domino, eras accersam eunuchum Amantium, qui est eunuchus imperatricis, et multum potest apud eam, et est vere Dei servus, et ei rem exponam, et est magnum studium adhibiturus, Deo annuente. Nos vero, cum ille sic nobis promississet, et nos Deo commendasset, ivimus in nostrum hospitium.

benigne a
Chrysostomo
exceptus et
adjutus est.

B

755 Die autem sequenti (9 Marti) ivimus ad Sanctum, et invenimus apud eum cubicularium Amantium: rei enim nostræ curam gesserat: et, eo accersito, de re nostra eum docuerat. Postquam autem ingressi sumus, et cognovit Amantius nos esse eos, de quibus cum ipso fuerat locutus, surgens adoravit sanctissimos episcopos, facie inclinata in terram... Porro autem eis quoque jussit sanctissimus episcopus Joannes ore proprio cubicularium docere de re sua. Sanctissimus autem Porphyrius ei omnia narravit de idololatriis, quemadmodum libere et confidenter faciunt res nefarias etc. *Mox opem suam addixit Amantius apud Eudoxiam augustam, jussitque Porphyrium sequenti die ad eam accedere, ac sic episcopis valedixit.* Nos quoque, inquit Marcus, cum multa spiritalia locuti essemus cum sanctissimo archiepiscopo Joanne, isque nos Deo commendasset, recessimus. *Obtinuerunt omnia hoc modo, quæ petebant, agente Amantio apud Eudoxiam, Eudoxia vero ipsa apud Arcadium, prout ibidem legi potest. De Chrysostomo hæc solum addit Marcus num. 43: Et ibamus quotidie ad sanctissimum Joannem archiepiscopum, et fruebamur sanctissimis ejus eloquiis, dulcioribus super mel et favum. Verum stabilienda modo est chronotaxis Henschenii, et Vita ipsa S. Porphyrii contra objectiones Tillemontii.*

Obiectio Tille-
montii contra
chronotaxim

C

756 Etenim scriptor ille tom. X Monum. Eccl. in S. Porphyrio agnoscit quidem manifestissima veritatis indicia in hac Vita relucere: attamen Nota 1 multas in ea reperit difficultates, formatque objectiones non paucas, quas conatur ipse solvere. Inter objectiones autem præcipuam credit illam, quam petit ex chronotaxi propria; sed ea vim nullam habet in chronotaxi nostra. Itaque ut amoveat difficultatem ex vitiosa chronotaxi sua natam, statuit, et probare conatur, S. Porphyrium duobus mensibus citius discessisse, quam ipsius discessum figit Henschenius. Ratio prima, qua nititur probare, mense Decembri discessisse S. Porphyrium, hæc est. Imminet conversio hiemalis, quod ante discessum dicebatur Porphyrio, ut dixi num. 753, non potest, inquit, aliud significare quam solstitium hiemale. At meo quidem iudicio nullus unquam probare poterit, quod tam asseveranter dicit Tillemontius: neque putem, aliud significari per conversionem hiemalem, quam instabilitatem hiemalis temporis. Itaque non debuerat ex vocibus significationis incertæ argumentum mutuari Tillemontius, præsertim cum Vita non

sit scripta Latine, ideoque scire non posset, an voces Græcæ accurate essent Latine expositæ. Non habebat Vitam Græcam Henschenius, quando dedit Latinam interpretationem Gentiani Herveti, at eam deinde accepimus ex bibliotheca Cæsarea.

757 Quare ipsa verba Græca huc transfero: *refellitur, verbaque exponuntur;* ἡ γὰρ χειμέριος τροπή λοιπὸν ἐπιλαμβάνεται. Hæc verba ita Latine exponi possunt: Nam hiemalis tempestas (sive mutatio) nunc apprehendit navigantes videlicet. Certe vox τροπή apud Plutarchum, in variis Lexicis laudatum, ita sumitur, dum dicit, γενομένης περὶ τὸν ἀέρα τροπῆς, Facta aeris mutatione, sive coorta tempestate. Deinde etsi vox τροπή etiam solstitium aliquando significet; necdum tamen vocem illam pro solstitio usurpatam inveni, quando ita ponitur, sicut in verbis allegatis. Nam additur ἡλίου solis, aut vox ponitur in numero phrali τροπαί, qualia exempla afferuntur in Lexico Henrici Stephani. Præterea, vocem τροπή de tempestate aut instabilitate hiemali potius exponendam esse, persuadent alia. Primo enim navigantibus nocere nequit solstitium, sed multum nocent procellæ hiemales. Secundo, si consideremus intervallum temporis, quo Constantinopoli substitit S. Porphyrius; diemque 18 Aprilis, quo domum rediit; clare videbimus, ipsum non venisse Constantinopolim die 7 Januarii, ut vult Tillemontius, sed probabilius die 9 Martii, ut statuit Henschenius. Vidit ipse Tillemontius, in quas deductus fuerit angustias chronotaxi suæ: nam fatetur, non esse verisimile, Porphyrium duobus mensibus mansisse Constantinopoli post expedita negotia sua; non tamen invenire potuit rationes idoneas, quibus ostenderet, id fieri non debuisse, si exactam concinnavit chronotaxim.

758 Accipe breviter, lector studiose, quam concinne omnia cohæreant apud Henschenium. Discessit Porphyrius Cæsarea 17 Februarii, et itinere viginti dierum venit Constantinopolim, sive 9 Martii. Die 10 Martii accessit Chrysostomum; die 11 hunc simul et Amantium. sequendi 12 primum ad Eudoxiam; rursum ad Eudoxiam vocatus est die 13, et tunc ei dixit num. 42 in Vita: Labora propter Christum, et ipse pro tuo labore est tibi daturus filium etc. Et mox num. 44: Paucis autem post diebus parit imperatrix masculum. Dies non additur: at conjicit Henschenius, natum esse 10 Kalendas Aprilis, indeque contigisse, ut Socrates, omissa voce Kalendas, scriberet, natum esse die 10 Aprilis: nam ex hac Vita liquet, natum esse ante diem 10 Aprilis. Idem colligitur ex prædictione S. Procopii, qui die 27 Februarii dicebat, nono mense gravidam esse Eudoxiam. Porro cum impleti essent septem dies a puerperio, secundum Henschenium, die 30 Martii, rursum Eudoxia advocavit Porphyrium, dixitque infantem baptizandum paucis post diebus, monuitque, ut tunc adesset, libellum supplicem oblaturi. Baptizatum vero fuisse post paucos illos dies Theodosium, colligitur clare ex Vita num. 47, ubi habetur: Cum autem dies præteriiissent, (nimirum pauci ab Eudoxia predicti) venit dies, in quo erat illuminandus novus imperator Theodosius etc. Tum baptismus enarratur. Hic tamen vitilitigat Tillemontius, querens aliquod effugium. Nam dicit, non asseri a Marco, baptismum revera fuisse datum puero post dies paucos, sicut futurum dixerat Eudoxia. Verum quicumque attente legerit assignata verba, videbit, baptismum fuisse collatum Theodosio tempore ab Eudoxia predicto, ita ut certo collatus sit sub initium Aprilis.

chronotaxis
vero ipsa
abunde se de-
fendit,

F

AUCTORE
J. S.A
cum omnia
apte cohæ-
reant in
nostra, non in
Tillemont-
iana.

759 Die autem sequenti post baptismum, ut dicitur num. 50, iterum ad Eudoxiam vocatus est S. Porphyrius, ac rursus postero die accepit rescriptum desideratum, quo jubebantur everti idola. Itaque hæc omnia contigerunt ante Pascha, 14 Aprilis eo anno celebratum. Demum post celebratum Pascha valedixerunt imperatrici, et discesserunt die 18 Aprilis, ut dicitur num. 54. Hæc omnia apte inter se connectuntur, ita ut nulla dies deficiat, nulla redundet. Unum forte objici posset ab aliquo minus attento, quod habetur num. 52: Cum transegissemus vero reliquum hiemis, et fecissemus sanctos dies festos Paschales, et diem Resurrectionis, parabamus nos ad navigandum. At candide agnoscit ipse Tillemontius, hæc verba exponenda esse de toto tempore, quo fuerant Constantinopoli negotiis suis occupati. Et sane, inquit, difficulter credi potest, ipsum (Porphyrium) fuisse duobus mensibus Constantinopoli post absoluta negotia sua etc. Verba Græca omnino favent datæ expositioni. Nam hæc sunt: διατρίψαντες δὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ χειμῶνος etc, consumpto vero reliquo hiemis etc. Venerant post mediam hiemem, et reliquam hiemis partem negotiis suis ibi impenderunt. Omnia sic recte cohærent, et consequenter duo menses redundant in chronotaxi Tillemontiana.

B
Altera objectio
Tillemontii
petitur ex chro-
notaxi ipsius
ante refutata.

760 Altera objectio Tillemontii contra Henschenium, quæ soli meo quidem iudicio ipsum impulit in chronotaxim jam refutatam, petitur ex itinere S. Chrysostomi in Asiam. Etenim hoc iter ipse figit anno 401, et quidem mense Januario. Non poterat igitur Porphyrius Chrysostomum Constantinopoli invenire eodem anno, mense Martio. Verum § 48 ostendit, iter illud figendum esse anno 400, et sic tota illa difficultas evanescit. Cæpit Tillemontius ab anno 398 facta ad chronotaxim Vitæ Chrysostomi spectantia uno anno serius figere, quam oportebat, indeque consequenter adventum Porphyrii suo loco amovere debuit. Nimirum rebellionem Trebigildi, quam nos figimus anno 398, distulit usque ad annum 399. Hoc posito principio, Gainæ rebellionem, quam credimus contigisse anno 399, non potuit figere ante annum 400. Cumque tempore tumultus expectati ex rebellionem Gainæ inchoata sit causa Antonini Ephesini; iter Chrysostomi in Asiam secundum suam chronotaxim necessario differre debuit in annum 401. Hinc Porphyrium Constantinopolim ducere coactus est duobus mensibus citius, quam eo revera pervenit. Hinc et in aliud incidit incommodum. Nam coactus est dicere, Theodosium juniorem mense Januario natum esse, non integris decem mensibus post Arcadium sororem, cujus nativitatem tom. V Imperatorum in Arcadio art. 20 ipse figit die 3 Aprilis anni 400. Consideret æquus lector, quam improbabile sit, Theodosium novem mensibus et duabus fere aut tribus hebdomadis post sororem suam esse natum. Interim vitiosam chronotaxim suam, tamquam præcipuam difficultatem, contra sinceritatem Vitæ S. Porphyrii objicit. Addit alias minoris momenti difficultates. At has suo loco examinandas modo prætereo, quia ipse Tillemontius agnoscit, Vitam pro sincera habendam.

C
Discessus Por-
phyrii dies
recte fixus

761 Lubet tamen examinare, an Tillemontius recte Henschenium, cujus sententiam secutus sum, corrigere tentaverit in die discessus S. Porphyrii Cæsarea. Nam nos existimamus, ipsum discessisse die 17 Februarii, huncque diem concurrere cum 23 die mensis Gazæorum Peritii. At notat Tillemontius, potius figendum fuisse 17 Februarii, Septembris Tomus IV.

quia in Vita num. 21 Marcus ipse dicit: Præcedunt autem quinque diebus eorum (Gazæorum) menses Romanos. Loquitur ibi Marcus de mense Lydenæo (alias Audynæo) qui concurret cum Januario, ac quinque diebus præcedit. Sic apud illos mensis Xanthicus quinque diebus præcedit Aprilem nostrum, ut colligitur ex Vita num. 54. At illud non potest dici de omnibus Gazæorum mensibus: nam singuli horum menses sunt dierum triginta, ac post absolutos menses duodecim addunt quinque dies intercalares; ut ostendit Norisius in Opere de annis Syro-Macedonum dissert. v cap. 11, ubi et pag. 480 schema exhibet, ex quo liquet, ultimum Gazæorum mensem, Hyperboretæum dictum, totis octo diebus inchoari ante Octobrem nostrum. Quare verba Marci generatim sumenda non sunt; sed tantum intelligi possunt de tribus mensibus, quando non est annus bissextilis. Videri potest schema apud Norisium assignatum.

762 Illud solum observo, ut liqueat Henschenii calculum esse accuratum, mensem Peritium sex diebus currere ante Februarium, quia Januarius, quem Audynæus præcedit quinque diebus, habet dies triginta et unum. Contra Dystros Gazæorum quatuor tantum dies præcedit Martium nostrum, quia Februarius, quando non est bissextilis, habet dies solum viginti et octo. Rursus Xanticus quinque diebus præcedit Aprilem, quia Martius habet dies 31. Quod monui de Dystro quatuor tantum dies ante Martium currente, colligitur ex ipsa Vita in fine, ubi dicitur obiisse S. Porphyrius secundo mensis Dystri. Nam memoria Sancti Fastis inserta est die 26 mensis Februarii. Ex quo liquet, Martium quatuor diebus Dystro posteriorem esse. Itaque erravit Tillemontius ipse, dum credidit errasse Henschenium, eumque corrigere voluit in chronologica scientia, hac ex parte sibi non satis nota.

763 Porro vidimus num. 753 et 754, Eudoxiam imperatricem Chrysostomo fuisse offensam, dum S. Porphyrius venit Constantinopolim, quia reprehensa fuerat a Sancto propter ereptam alicui possessionem. Nata videtur illa offensa, vergente ad finem anno 400, aut sub initium sequentis, quia tamquam recens exponitur a Chrysostomo. Pagius in Critica ad annum 401 num. 26 hac de causa baptismum Theodosii junioris Chrysostomo adjudicat, addens tamen silentium Marci in Vita S. Porphyrii. Verum tanta non fuisse videtur ira Eudoxiæ, ut voluerit filium suum ab alio baptizari, quam ab ipso urbis Episcopo, quem maxime semper fecerat. Potest offensa aliqua facile impedire, ne quis gratiam qualemcumque petere velit a persona sibi offensa, prout hic contigit Chrysostomo. At persona utcumque alicui irata non æque facile ipsum impedit, quo minus obeat officium ordinarium, præsertim si illum aliunde magni faciat, et ab omnibus passim magno in honore haberi sciat. Silentium Marci opinioni meæ prodest magis quam obest: nam ille de Chrysostomo silere poterat, quia ordinarius Constantinopoli erat baptismi collator. Si quis vero alius baptismum contulisset, illum nominare fuisset magis operæ pretium. Quare magis credo Eudoxiæ, liberos suos a Chrysostomo baptizatos dicenti, ut observavi num. 726, quam Pagio Theodosium sine justa causa excipienti.

764 Quod porro spectat ad offensam Eudoxiæ, Georgius Alexandrinus aliqua narrat facta, quæ illi occasionem præbuerint, sed omnia saltem sunt incerta et falsis adjunctis fœdata, licet non vi-

ab Henschenio
17 Februarii
male a Tillemontio 18

E

Eudoxia sub
initium
anni 401 San-
cto irata.

F

Factum du-
bium ex Geor-
gio,

AUCTORE
J. S.

deantur singula æque improbabilia. Primonarrat pag. 95, Eudoxiam a Theodorico patricio, viro admodum opulento, petiisse, ut pecuniam sibi mutuat daret; Chrysostomum vero, rogante Theodorico, instituisse apud imperatricem, ut ab exigenda illa pecunia abstinere, idque impetrasse: deinde Theodoricum magnam pecuniæ vim dedisse Chrysostomo in usum xenodochii Constantinopolitani; quod audiens Eudoxia ægerime tulerit, ita ut ira fuerit accensa in Chrysostomum. Hæc fuse refert Georgius, miscens adjuncta non pauca parum probabilia. Eminētissimus Baronius ad annum 401 num. 61 idem factum brevius narrat ex Leone Augusto, nec ullam de veritate insinuat dubitationem. Lubens agnosco, non improbabile videri, donationem aliquam pro nosocomio, aut certe in usus pauperum, factam a Theodorico: eaque offensam fuisse Eudoxiam. Verum rem eo plane modo peractam, quo narratur a Georgio, ex quo alii hauserunt, mihi non facile persuasero.

alterum verisimiliter fictitium,

B

765 Modo etiam magis improbabili Georgius pag. 203 et seq. narrat prolixam historiam de vidua Alexandrina, cui nomen Callitrope. Hanc ex Leone brevius dedit Baronius num. 60. Rem tradam compendio. Paulacius Ægypti præfectus exegerat a Callitrope aureos quingentos. Defunctus præfectura rediit Constantinopolim, quo secuta est Callitrope, repetens nummos ipsi datos. Apud prætorem urbis agit, ac nihil obtinet. Accedit per amicum ad Eudoxiam, quæ centum aureos a Paulacio pro mulcta postulat, ex iisque triginta et sex tantum dat viduæ. Hæc igitur recurrit ad Chrysostomum, qui dicitur accersisse Paulacium, eumque tam diu retinuisse, mandante nequidquam imperatrice, ut hominem dimitteret, donec ille quingentos aureos viduæ restitueret. Additur ad ornamentum fabulæ (vix enim dubitare possum, quin fabula potius sit, quam vera historia) milites ab Eudoxia missos ad Paulacium vi e manibus Episcopi abstrahendum, sed eos aspectu minantis angeli territos, re infecta, rediisse. Verum Chrysostomi non erat viros primarios violententer detinere, ut debitum solverent. Res utcumque probabilis appareret, si diceretur vinculis excommunicationis adstrictum fuisse iniquum ac violentum debitorem; sed istud Georgius non affirmavit.

tertium compendio datum:

C

766 Tertiam historiam, apud Baronium n. 56 ex Leone datam, refert Georgius p. 215 et seqq.; sed eo loco et ordine, ut illa potius anno 402 figenda esset, quam citius, ita ut non potuerit occasionem præbere offensionem, qua benevolentia Eudoxiæ in Chrysostomum refrixerat sub initium anni 401. Hæc de causa laudatus Baronius existimat, factum istud citius contigisse, quam referant biographi, cum omnino sibi persuaserit, illud ipsum esse, quod Marcus in Vita S. Porphyrii breviter attigit verbis num. 754 datis, ubi Eudoxiam a Sancto reprehensam ait propter possessionem, quam cum concupiisset, eripuit. Verum, priusquam dicamus, illud ipsum a Marco insinuari, quærendum est, an historia a biographis relata satis appareat certa, aut saltem verisimilis ac probabilis. Ad hoc examinandum necesse est, factum ipsum compendio recitare. Narrat Georgius, Theognostum senatorem exsilio relegatum fuisse, bonis ipsius fisco adscriptis præter unam vineam, ibique mortuum. Hujus viduam consolabatur Chrysostomus, et ex bonis Ecclesiæ eam alebat cum liberis. Interim Eudoxia tempore vindemiæ ad suburbana egreditur, transitque per

vineam illius viduæ, ac racemum in ea abscindit comedique. Porro, si credimus Georgio, lex erat antiqua, qua prædium quaecumque, per quod transit imperator aut imperatrix, si ex illius fructibus manducaverit, in jus transeat imperatoris; antiquus vero illius prædii dominus pro eo accipiat aut aliud simile aut pretium æquivalens. Itaque Eudoxia jussit vineam illam asseri secundum legem juri imperiali. Chrysostomus vero, re intellecta, dicitur multis verbis instituisse apud Eudoxiam, ut vineam restitueret; neque eidem acquiescere, simile prædium, aut justum pretium offerenti, ita ut in dura etiam erumperet verba. Quin imo et in festo Exaltationis sanctæ Crucis, cum imperatrix veniret ad ecclesiam, dicitur fores ecclesiæ sibi soli clausas reperisse, quod eas Chrysostomus venienti imperatrici jussisset occludi. Additur, manum exaruisse cuidam adstanti, cum janitorem ecclesiæ gladio ferire vellet, illum tamen sanatum, postquam se laverat, mandante Sancto. Hactenus compendium historiæ, aut potius fabulæ: nam figmentum alicujus poetæ magis videtur esse, quam vera historia.

767 Certe lex illa, quæ Eudoxia vineam vendicasse dicitur, prorsus videtur fictititia. Chrysostomus vero totus fingitur alius, quam revera fuit. Neque enim Vir mitissimus litigasset cum Eudoxia pro re nihili. Quidenim intererat viduæ, vineamne illam haberet aut aliam æque utilem? Non litigasset Sanctus sine ulla utilitate contra legem imperii: nam si revera talis lex exstisset, qualem fingunt biographi, culpanda non erat Eudoxia, nedum ecclesia excludenda. Si id umquam a Chrysostomo factum esset, forte tacuisset Paddius: at minime tacuissent Socrates et Sozomenus, ad facta ejusmodi attentissimi. Quapropter non dubito asserere, totam illam Georgii relationem adeo mihi fabulosam videri, adeo a moribus Chrysostomi absonam injuriosamque in Sanctum; adeo etiam ab indole Arcadii, qui exclusionem Eudoxiæ non ægre tulisse fingitur, ut vix aliquid magis aperte fabulosum in tota lucubratione Georgii reperiam. Pessime profecto meriti sunt de sancto Episcopo, qui illum fictionibus suis aliquando exhibent, non modo magnanimum, fortem, et constantem, qualis revera fuit; sed imprudentem quoque non raro et violentum, qualis nunquam fuit, sed qualem subinde finxerunt impudentissimi calumniatores. Hisce igitur repudiatis, quæ pluribus argumentis, si opus esset, falsitatis convinci possent, ad scripta Sancti redeamus.

quod fabulosum et a moribus Sancti alienum est.

E

F

§ LI. Acta Apostolorum exposita Homiliis 55: hæ Chrysostomo asseruntur, cœptæque sunt in Paschale anni 401.

Temporis ordo nos deduxit ad prolixum Chrysostomi Opus in Acta Apostolorum, quem librum exponere cœpit anno 401, mense Aprili, sive tempore Paschali, totamque expositionem absolvit Homiliis quinquaginta et quinque. Has dedit Montfauconus tom. IX, præmissa præfatione ad dubia aliquot examinanda. Orditur autem hoc modo: In nullum incidimus S. Joannis Chrysostomi Opus, a consueto et eleganti tanti Artificis stylo ita alienum, ut sunt Homiliæ in Acta. Hactenus

Homiliæ 55 in Acta Apostolorum: de harum stylo

AUCTORE
J. S.

A ctenus orationis poliendæ et ornandæ auctorem locupletissimum vidimus: hic Oratorem conspicimus plerumque humilem, jejunum, intricatum. Sicubi autem pristinum eloquentiæ gradum resumat, subinde recidit in abjectum et strigosum dicendi modum. Hinc suborta dissensio fuit inter criticos, aliis Homilias hasce Chrysostomo vel abjudicantibus, vel ut suspectas habentibus; aliis illas ut omnino elegantes defendentibus; aliis, quibus nos astipulamur, plerumque incul-tas illas, sed γυνῆας et vere Chrysostomi esse pugnantibus. *Hactenus Montfauconus. Verum omnia ipsius dicta plus exaggerationis mihi habere videntur quam soliditatis.*

nimis conque-
ritur Montfau-
conus:

769 *Hinc malim audire eundem Montfauconum in Vita Chrysostomi pag. 138 sic loquentem:* Hinc fortasse accidit, ut aliis distentus negotiis Chrysostomus, minus culto, jejuno, et plerumque intricato stylo has conciones scripserit, maximeque initio Homiliarum, ubi quædam videntur olere aut sonare peregrinum. Nam in ethica adhortatione, quæ Homilias claudit, hic semper sui similis est, imo etiam alias conciones superat. *In Præfatione etiam pag. 4 ait,* non multas esse apud Chrysostomum conciones informandis moribus aptiores. *Hac de causa, opinor, Photius asseruit, Homilias in Acta tanto elegantiores esse Homiliis in Genesim, quanto illæ cedunt Homiliis ejusdem Sancti in Psalmos et in Epistolas S. Pauli. Verba ejus jam data sunt num. 419, et prolixius citantur apud Montfauconum. Ex dictis autem colligo, non esse tantopere conquerendum de styli humilitate: nam, cum adhortationes morales magnam singularum Homiliarum partem occupent; si hæ non cedant aliarum Homiliarum partibus ethicis; imo si in hisce, judice Montfaucono, alias etiam conciones superet, non habemus hic Oratorem plerumque humilem, jejunum, intricatum; sed in magna Operis parte sui semper similem, mores egregie informantem, et seipsum frequenter superantem.*

dubitavit
Erasmus, an
Opus esset
Chrysostomi,

770 *Velim modo scire, quinam sint illi critici, qui Homilias in Acta Chrysostomo abjudicarunt, ut asserit Montfauconus: nam neminem nominat: neminem quoque nominatum invenio apud Savili-um, ex quo ille exaggerationes suas hausit: neminem indicavit Tillemontius, qui de hisce agit Nota 51. Dubitantem omnes illi adduxerunt Erasmus, Opus Chrysostomo plane abjudicantem neminem. Si Erasmus in Epistola ad amicum aliquando dixit: Nihil umquam legi indoctius. Ebrius ac stertens scriberem meliora: quis imprudentem adeo censuram magni faciat? Quis non potius credat, ebrio aut dormitanti similia excidisse verba, quam sobrio vigilantique atque omnia mature consideranti? Certe Erasmus ipse, postquam hasce Homilias ex Græcis Latinas fecerat, moderatius locutus est, dixitque subdubitare se, quod stylus haberet concisum quiddam et abruptum, id quod a phrasi Chrysostomi videbatur alienum. Si docti tamen, inquit, censebunt Opus Chrysostomo dignum, se libenter hoc, quidquid est, suspicionis positurum. Ita Erasmi verba adduxit Savilius tom. VIII pag. 624, ubi et Opus Chrysostomo asseruit, quemadmodum Tillemontius et Montfauconus fecerunt.*

sed alii id
Sancto indu-
bitanter tri-
bunt: videtur
minus elegans

771 *Montfauconus attribuit multis Chrysostomi occupationibus, quod in exponendis Actorum Apostolicorum verbis jejuniior solito fuerit et humilior. Nolim quidem hanc rationem omnino improbare. Attamen existimo, Sanctum de industria brevitati studuisse, quia librum exponebat maxi-*

ma ex parte historicum, quemadmodum brevis est in verbis Geneseos exponendis. Occupationes item allegat Montfauconus, ut ostendat, mirandum non esse, si tumultuarium aliquid in hoc Opere deprehendatur. At mihi magis placent, quæ subdit hoc modo: Alia vero perplexæ et nonnullis in locis hiulcæ seriei causa non abs re affertur, quod videlicet librarii, qui dicta sancti Doctoris excipientes describebant, in tumultuariis illis, et ex tempore prolatis concionum partibus alii aliud conscriberent. Hinc haud dubie orta est illa tanta varietas, quæ in codicibus, has Homilias efferentibus, observatur. Ut enim in ima pagina aliquoties monuimus, tanta in manuscriptis occurrit lectionum diversitas, ut, si omnia exscripsissemus, novam seriem, concionibus longitudine pene parem, attulissemus.

772 *Hæc meo quidem judicio præcipua ratio est minoris elegantiae, videlicet quia Sanctus ipse Opus illud non correxit aut edidit, prout edidit Opera Antiochiæ composita, et aliqua verisimiliter Constantinopolitana. Qui enim verba dicentis veloci calamo excipiunt, facile aliqua prætermittunt, aut minus accurate exarant. Dubitat Tillemontius, utrum Homiliæ illæ omnino pro concione fuerint dicta, an solum præparatæ. At ca dubitatio caret fundamento: toties enim sermonem ad populum dirigit Sanctus, toties pro re nata ex tempore aliqua profert, ut clarum sit, Homilias coram populo fuisse habitas. Verum neque ex scriptis Chrysostomi editas putem, neque ab ipso revisas aut correctas, quando sunt editæ, fortasse post exsilium aut etiam post mortem Sancti.*

istud Opus,
quia non ab
ipso Sancto
editum et
correctum.

773 *Jam vero tam certum mihi et manifestum apparet, Homilias in Acta Apostolorum opus esse Chrysostomi, ut existimem non multum in Sancti hujus Operibus versatum esse, si quis in illis nequit agnoscere modos loquendi Chrysostomo familiares, totumque Sancti genium et stylium. Verum cum hæc diligenti lectione melius possit deprehendi, quam brevi disputatione ostendit, aliis utar argumentis ad idem ostendendum. Cassiodorus, qui uno tantum seculo post Chrysostomum floruit, de Institutione divinarum litterarum cap. ix ita habet: Sed in Actibus Apostolorum sancti Joannis episcopi Constantinopolitani in Græco sermone Commenta reperimus, quæ amici nostri in duobus codicibus, quinquaginta quinque Homiliis, juvante Domino, transtulerunt. Enumerat ille Homilias quinquaginta et quinque, quot modo habemus, ita ut obijci non debeat calculus Photii, quinquaginta numerantis. Non Photius etiam erravit in numero Homiliarum in Genesim, et alias frequenter in enumerandis alicujus Operis partibus errantem deprehendi. Nolim tamen asserere, eos esse Photii errores, cum magis verisimile sit, numeros in ipsius Opere describentium negligentia subinde esse corruptos. Hic autem tale mendum facile potuit irrepere, cum pro v⁶, 55, solum scribendum fuerit v⁵, 50, omissa unica littera. Opus Chrysostomi in Acta Apostolorum laudarunt etiam Damascenus, Oecumenius et alii, quos jam memoravit Savilius.*

E

Homilias in
Acta Cassio-
dorus aliquæ
memorant:

774 *Vel ipso Homiliæ primæ initio innuitur, Chrysostomi eas esse Homilias. Multi perinde ignorant, inquit, an hic liber exstet, et quis sit ejus auctor. Quæ mihi potissimum causa fuit, ut hoc opus aggredider, quo hujus rei ignaros instituerem, nec tantum latere thesaurum sine-rem. Non minus enim nobis quam ipsa Evangelia utilis esse poterit: tanta nimirum plenus est phi-losophia,*

vel initium
ostendit, illas
esse Chrysos-
tomi,

AUCTORE
J. S.

losophia, tanta dogmatum sinceritate, miraculo-
rumque copia, eorum maxime, quæ a Spiritu
sancto patrata sunt. Ne itaque deinceps hunc
librum prætercurramus, sed cum maxima accu-
ratione exploremus. *Eadem fere diu ante dixerat
Antiochenis, quando ex Actis Apostolorum aliqua
exponere cepit, tom. III pag. 54. ubi hæc legun-
tur verba: Multis quidem certe nec notus est
liber iste etc. Et mox: Prius sciamus opus est,
quis librum scripserit. Quemadmodum hic eodem
modo Actorum librum exponere cepit, quo de illo
primum loqui cæperat Antiochiæ; sic alia plu-
rima sibi familiaria expositioni huic immiscuit:
eosdem enim hæreticos, Judæosque et gentiles
frequenter exagitat, sicut facit in aliis quoque
Operibus: eundem quoque zelum contra jura-
menta, quem secundo Antiochenæ prædicationis
anno exhibuerat, hic resumpsit Constantinopoli.
Hoc autem paulo latius lubet ostendere, quia si-
mul spectat ad virtutem Sancti declarandam.*

qui in illis
zelum contra
juramenta,
qualem osten-
derat Antio-
chiæ,

B

775 Incipit agere contra jurandi consuetudi-
nem in Homilia VIII pag. 66, atque ita loquitur:
Ponamus itaque nobis quotidianas leges, et a
facilibus incipiamus. Juramentorum frequentiam
abscindamus, frenum imponamus linguæ. Nemo
per Deum juret. Nullus hic sumptus est, labor
nullus, non diuturna meditatio; sufficit velle,
et totum perfectum est. Nam consuetudinis res
est. Etiam oro et obsecro, talem curam adhibea-
mus. Dic, quæso, mihi, si pecunias inferre jube-
rem, an non singuli pro viribus alacriter con-
ferretis? Si me in extremis periculis videretis,
an non de carne vestra excisam partem, si fieri
posset, daretis? In magno nunc sum periculo;
ita ut, si in carcere essem, si mille plagas exce-
pissem, si in metallis agerem, non magis dole-
rem. Manum ergo porrigite. Cogitate, quantum
sit periculum, quod ne vel hoc minimum; mini-
mum vero dico, quantum ad laborem, possitis
perficere. Quid dicam tunc accusatus? Cur non
hortatus es? Cur non præcepisti? Cur non legem
posuisti? Cur non temperantes non cohibuisti?
Non satis erit mihi dixisse, Admonui.

resumit, ex-
communicationem
mānitans

C

776 Et mox: Timeo, ne intempestivæ et ni-
miæ indulgentiæ in futuro illo die rationem red-
damus. Ideo magna et clara voce omnibus præ-
dico et testificor, ut, qui sic prævaricantur,
quique ea, quæ maligni sunt, loquuntur (hoc
est enim juramentum) ne limina ecclesiastica
ascendant. Præstitum vero tempus sit vobis hic
mensis, ut corrigamini.... Scio quosdam esse,
qui nos irridebunt: at melius est nos nunc irri-
deri, quam tunc uri. Ridebunt sane insani. Quis
enim, quæso, sanæ mentis de servato præcepto
ridebit? Quod si irrideant, non nos, sed
Christum irridebunt.... Ecce rursus dico et testi-
ficor: rideat et subsannet, qui voluerit; (In hoc
positi sumus, ut rideamur, subsannemur, omnia-
que patiamur: Purgamenta mundi sumus, se-
cundum beatum Paulum): si quis noluerit hoc
præceptum perficere, hunc verbo quasi tuba
prohibeo, ne limina ecclesiastica pertranseat,
sive princeps sit, sive ille ipse, qui diademate
cingitur. Aut me ab hoc principatu dejicite, aut
manentem me in pericula conjicite. In hunc thro-
num ascendere non audeo, nisi quid magni præ-
stitero etc.

nolentibus se
corrigere,
eamdemque
monitionem
repetens

777 Post alia ad suadendum idonea, pag. 69
comminationem de excommunicatione eorum, qui
nollent se corrigere in jurandi consuetudine, repe-
tit his verbis: Ecce iterum denuntio et clara vo-
ce clamo: nemo jocum esse putet. Excludam et

arcebo non obtemperantes, et donec in hoc throno
sedebo, nihil illius justificationibus præferam.
Si quis me dejecerit, jam non obnoxius ero.
Donec vero obnoxius sum, non possum negli-
gere, non tam metu supplicii, quam propter
vestram salutem, quam admodum cupio: pro
illa crucior et doleo etc. In Homilia IX iterum
prolixè disputat contra jurandi consuetudinem,
sed sine comminatione excommunicationis, quia,
inquit pag. 76, Hodie necesse est, ut vobis man-
suetius loquamur: quia enim audistis, magna
pars rei a vobis perfecta est. Ibidem etiam p. 79
ut princeps et episcopus loquitur. De Juramentis
iterum disputat sub finem Homiliæ x. In Hom. XI
de illis disserere incipit hoc modo: Interim legem
de juramento implete ac firmiter tenete; et qui
servat, non servantem manifestum faciat, incu-
set, vehementerque increpet. Præfinitum enim
tempus prope est, et rei perquisitionem faciam,
deprehensumque segregabo et excludam.

778 Deinde pag. 95 insinuat, adhortationes
suas de hisce multum profuisse auditoribus, ita
loquens: Etiam obsecro per caritatem, per dolo-
rem partus, quo vos parturivi. « Filioli mei,
» (quod sequitur non addam) quos iterum par-
» turio (neque dicam) donec formetur Christus
» in vobis. » Credo enim Christum in vobis for-
matum esse. Sed alia vobis dicam. « Fratres
mei dilecti et desiderati, gaudium et corona
mea. » Credite mihi, me non aliter dicturum
esse. Si quis mihi coronas regias gemmis ornatas
capiti meo nunc imponeret, non ita gauderem,
ut gaudeo in profectu vestro: imo nec ipsum
imperatorem ita gaudere puto, ut ego de vobis
gaudeo. Quid dico? Si, omnibus adversis genti-
bus expugnatis, victor rediret, ac præter solitam
coronam, alias acciperet coronas et diademata
victoriæ symbola, non puto illum de tropæis ita
gavisurum esse, ut ego de profectu vestro gau-
deo. Nam ita exulto, acsi mille coronas capite
gestarem, ac jure merito etc. Hæc multorum
emendatio effecisse videtur, ut in sequenti Homi-
lia de juramentis non agat, nisi brevissime: ac
breviter tantum exhortationem resumat in fine
decimæ tertiæ, ubi se loquitur pag. 109: Ne simus
ergo negligentes, dilecti, sed multam adhibea-
mus diligentiam: qui sese emendarunt, ut id,
quod emendatum est, conservent... Qui autem
adhuc retro relictis sunt, ut resurgant, et curent
id, quod deficit, implere. Interimque ii, qui se
emendarunt, illis, qui nondum id potuerunt,
quasi in pelago nantibus, manus porrigentes,
ipsos in portu a juramentis vacuo recipiant etc.
Hactenus de fervore Sancti contra pravam ju-
randi consuetudinem.

usque ad emen-
dationem ple-
rorumque, de
qua exsultat.

E

F

779 Optime etiam Chrysostomi mentem per-
spicere licet ex iis, quæ de plausibus auditorum
egregie disputat in Homilia xxx. Sæpe antea
breviter declaraverat, istos applausus sibi displi-
cere, hic vero prolixiore sermone illam consuetudi-
nem omnino abrogare tentat. Pauca ex pluribus,
quæ habet p. 239, huc transfero: Sæpeque cogi-
tavi legem proferre plausus prohibentem, et per-
suadere vobis, ut cum silentio audiatis, et cum
decenti modestia. Sed sustinete, quæso, ac cre-
dite mihi; ac, si placet, hanc firmemus legem:
ne cui auditorum liceat loquentem plausibus in-
terpellare; sed, si admirari voluerit, silens admi-
retur: nemo prohibebit: omnis cura, omne stu-
dium sit, ut dicta excipiantur. Quare applausistis?
Hac dere legem pono: vos vero ne audire quidem
sustinetis. Id multorum causa bonorum erit, phi-
losophiæque

Ex verbis
Sancti, quibus
plausus abro-
gare studet,

AUCTORE
J. S.

A losophiæque disciplina. Externi philosophi disse-
rebant, nemine umquam plaudente; et Apostoli
concionabantur, neque uspiam legitur, ipsos lo-
quentes ab auditoribus fuisse plausu interpellat-
os. Magnum hoc nobis lucrum erit: sed stabi-
liamus illud, et cum silentio omnes audiamus,
omniaque dicamus. Etiam si post plausum disce-
deremus, quæ audivimus retinentes, neque sic
etiam utilis laus esset. Verum non ulterius dis-
quiram, ne quis me rusticitatis accuset. Quia
vero nihil hinc lucri, imo potius damnum, solva-
mus impedimentum; animæ saltus illos tollamus
exscindamusque. Christus in monte concionatus
est; et nemo quidpiam dixit, donec finem dicendi
fecit. Nihil damni facio iis, qui plaudere vellent:
imo id officio, ut magis admirentur.

colligatur, Ho-
milias hasce
ab eo ad
populum
dictas:

780 Multo melius est, cum silentio audientem,
in mente et memoria omni tempore plaudere,
domi, in foro; quam amissis omnibus, domum
redire vacuum, nullam habentem plausum cau-
sam. Quomodo enim non ridiculus erit auditor,
quomodo non adulator et irrisor putabitur, qui
recte loquutum esse doctorem declarat, nec quid
dixerit, proferre potest? Hoc adulationis est....
nihil ita decet ecclesiam, ut silentium et modes-
tia. Tumultus ad theatra pertinet, ad balnea, ad
pompas, ad forum... Hæc, oro et obsecro, omnes
sciatis. Omnes circum modos exploro, quæ po-
tero vestris prodesse animabus. Non exiguus ille
mihi modus videtur, qui non vobis tantum, sed
etiam mihi proderit. Non sinet nos prosterni, ne-
que laudes et gloriam amare, neque oblectantia
loqui, sed utilia etc. Hæc et plura de illis Chryso-
stomus, cui ante finitam Homiliam iterum applau-
serunt. Attamen effectum habuisse videtur illa
adhortatio: neque enim de plausibus mentionem
invenio in posterioribus Homiliis in Acta, neque in
secuta deinde expositione Epistolæ ad Hebræos.
Porro ex allegatis verbis clarissimum est, hæc esse
dicta ad populum, ita ut mirer, ea de re dubitare
potuisse Tillemontium.

dictusque ab
eo Constanti-
nopoly, ex
aliis probatur.

781 Porro ex datis Sancti verbis num. 775 et
776 liquet, episcopum fuisse, et num. 778 sic lo-
quitur de imperatore, ut ex illis colligatur, epis-
copum fuisse Constantinopolitanum. In Homilia
vero LII pag. 395 nomen quoque suum exprimit,
dicens: Non sum Joannes, sed vocor. Quin et
Juliani Apostatæ temporibus vixisse se testatur
Hom. xli pag. 311, dum dicit: Nostris quippe
temporibus acciderunt ea, quæ beatum Babylam
spectant, quæ Jerosolymis geste sunt. Nam lo-
quitur de miraculis sub Juliano factis, dum ille
ossa S. Babylæ transferenda curavit, et dum co-
natus est instaurare Hierosolymis templum Ju-
deorum. Itaque tempus, nomen, episcopatus Con-
stantinopolitanus, stylus et sensa toti Operi inserta,
omnia demum consentiunt, Chrysostomum esse
revera auctorem Homiliarum in Acta Apostolo-
rum. Nullum vero alicujus momenti argumentum
hisce opponi potest, ita ut nulla de auctore Ope-
ris debeat esse dubitatio. Æque certum est, Con-
stantinopoli hasce Homilias fuisse habitas, atque
ea quoque de re eruditi consentiunt.

Expositio
Actorum in-
choata in
Paschate,

782 Inchoatam vero videri tempore Paschali
expositionem Actorum, observavit Tillemontius
Nota 50, quia in Homilia I pag. 10 hæc leguntur.
Inquirat Sanctus, cur non æque in Pentecoste
baptizarentur catechumeni, quam illo tempore,
quo loquebatur ad populum. Respondet vero
hoc modo: Respondebimus, inquit, gratiam
eamdem tunc fuisse (lege esse), quæ nunc est,
sed mentem sublimiorem nunc esse, quod jeju-

nio præparetur. Loquebatur igitur Paschali tem-
pore, in quo conferebatur baptismus, et cui præ-
vium est jejunium. Hoc supposito expositionis
initio, in quod Tillemontio et Montfaucono assen-
tior; priori nequeo consentire de anno, quem il-
le statuit 400. Et sane Tillemontius solum videtur
expositionis initium anno 400 fixisse, quia credidit,
Chrysostomum in Paschate anni 401, quem ego
longe præferendum existimo, non fuisse Constanti-
nopoly. Itaque scriptor ille secutus est chrono-
taxim a se positam, et jam ante refutatam, non
ipsas notas chronologicas, quas in hoc Opere sugge-
rit S. Chrysostomus. Hasce tamen sententiæ suæ
conatus est accommodare. Nostra vero chrono-
taxis, secundum quam hæc expositio in Paschate
anni 401 inchoata est, cum dictis Chrysostomi
optime congruit, ut modo palam facere studebo.

783 Primo Chrysostomus in Homilia v. 31
pag. 335 explicans caput xx Actorum, ubi v. 31
Paulus dicit: Propter quod vigilitate, memoria
retinentes, quoniam per triennium nocte et die
non cessavi, cum lacrymis monens unumquem-
que vestrum; ita de se loquitur: Quid enim,
quæso, factum est? Ecce per gratiam Dei nos
triennium jam habemus, non quidem nocte et
die hortantes, sed post tres sæpe dies, aliquando
post septem hoc facientes. Ultima verba Latine
æque exponi possunt, per tres sæpe dies aut per
septem hoc facientes: nam Græce habetur, διὰ
τριῶν δὲ πολλῶν ἡμερῶν ἢ δι' ἑπτὰ etc. Atqui anno 400
non expleverat Chrysostomus triennium in epi-
scopatu, quem suscepit anno 398, die 26 Februarii.
Quapropter illa a Sancto omnino videntur
dicta anno 401. Respondet quidem Tillemontius,
intelligendum esse triennium inchoatum,
non expletum. At illa responsio ejus chronotaxi
potius est necessaria, quam mentem Chrysostomi
recte declaret. Certe in Homilia contra Ludos
tom. VI pag. 276 non loquitur de anno incom-
pleto, quando dicit: καὶ γὰρ ἐνιαυτὸν ἔχω λοιπὸν etc.
ad litteram, Etenim jam annum habeo etc.
Sic hic: καὶ ἡμεῖς λοιπὸν τριετίαν ἔχομεν etc. Etenos
jam triennium habemus etc. At priora verba
dixit in Paschate anni 399, seu die 10 Aprilis,
quando jam anno integro, et sex fere hebdo-
madis fuerat Constantinopoli; posteriora vero,
quando triennium et septem aut octo menses ibi-
dem fuerat.

et quidem
anno 401, ut
cariis

E

784 Alterum argumentum, quo evincitur cer-
tius, Commentarium in Acta fuisse ceptum
anno 401, petitur ex terræ motu, quo agitata est
Constantinopolis anno 400. Testis hujusce terræ
motus est Synesius episcopus Ptolemaidis in Epi-
stola Lxi, in qua meminit Aureliani consulis,
quando tempore illius terræ motus Constantino-
poli discedebat. Discessus igitur æque ac terræ
motus contigit anno 400, quo consulatum gessit
Aurelianus. Atque antea, inquit, quo tempore
discedebam ab urbe, terram movebat Deus in die
sæpius, supplicesque Deum precabantur homi-
nes, proni complures: nam solum concutiebatur.
Quo tempore ratus mare terra tutius esse et pe-
lagus, tendo cursu ad portum etc. De hoc terræ
motu meminit Chrysostomus in Homilia xli,
pag. 311 ita loquens: An non meministis, idipsum
etiam nostris temporibus accidisse. Die enim
mihi. Nonne anno superiore concussit Deus civi-
tatem totam? Quid vero? Nonne omnes ad
baptismum accedebant? Nonne scortatores,
molles et corrupti homines, relictis domibus et
habitatibus, conversi et pii effecti sunt? Ubi au-
tem tres dies transierunt, rursus ad pristinam
reversi

argumentis et
maxime ex
terræ motu
F

AUCTORE
J. S.

contra Tille-
montium

B

ostenditur.

C

Verba Sancti
de paucitate
salvandorum

reversi sunt nequitiam. Si terræ motus contigit anno 400, si Homilia sequenti dicta est anno: dicta igitur fuit anno 401.

785 Vidit sequelam Tillemontius chronotaxi suæ incommodam: et variis modis nodum solvere conatus est, sed frustra. Ait primo, alterum potuisse contingere terræ motum anno 399: sed nimis frigida hæc est responsio. Ait secundo, annum Constantinopoli cum Indictione simul inchoatum fuisse die 1 Septembris, allegatamque Homiliam verisimiliter dictam esse mense Septembri aut etiam serius, ita ut tunc alius esset annus, quam quo fuerat terræ motus. Verum quod dicit de annis inchoatis die 1 Septembris, non facile admittero, nec ipsum juvare posset, si verum esset. Etenim, etsi primus Græcorum mensis ecclesiasticus sit September, prout nos annum ecclesiasticum inchoamus a prima Dominica Adventus; putem tamen Constantinopolitanos a Calendis Januariis anni principium desumpsisse, quando novi, consules inibant consulatum, atque eum loquendi, annosque distinguendi modum Chrysostomo usitatum esse. Tillemontius ipse art. 19 agens de Homilia in Kalendas Januarii habita, ita titulum posuit: Concionatur contra abusus initii anni. Et Chrysostomus in illa Homilia tom. I pag. 699 minime negat, illum esse primum anni diem, sed reprehendit eos, qui ex illo die quasi augurium captabant pro reliquo anno. Et pag. 700 ita habet: Ubi annum expletum videris, gratias age Domino, qui te ad hanc annorum circuitionem perduxit. Compunge cor tuum, vitæ tuæ tempus tecum reputa: tecum ad hunc modum verba facito: Dies avolant et prætereunt, anni finiuntur etc. Hæc itaque satis insinuant, annum Romanum fuisse usitatum, ut annus alter ab altero distingueretur.

786 Attamen, si omnino ita locutus fuisset Chrysostomus, ut dixisset mense Septembri, anno præcedente facta esse, quæ facta erant Aprili aut Maio præcedente, necdum id satis juvaret Tillemontium. Etenim jam in Homilia VII pag. 58 de eodem terræ motu Chrysostomus loquitur, nec de eo loquitur ut de re nuperrima, sed ut de facto, cujus non erat recens memoria. Verba accipe: Si meministis, inquit, quomodo, cum Deus concussit civitatem nostram, omnes attoniti erant etc. Hæc verisimiliter Sanctus dixit mense Maio, cum prima Homilia habita sit mense Aprili. Si autem terræ motus uno tantum aut duobus mensibus fuisset præteritus, non addidisset, Si meministis. Itaque ex hoc etiam loco referendus est ad annum præcedentem, præsertim cum discessus Synesii tempore istius terræ motus, satis insinuet, non contigisse illum hiemali tempore: neque enim hiemali tempore tam velociter ad mare cucurrisset, aut navem tam cito paratam habuisset: neque etiam de hiemali tempore meminit Synesius, quando dicit se mare tunc terra tutius credidisse. Itaque figendus est terræ motus non initio anni 400 neque etiam in fine, sed in æstate aut certe extra menses brumales. Expositio vero Actorum referenda est ad annum 401. Hinc continuata videtur sine ulla notabili interruptione, quod fieri non potuisset anno 400. Vel sic tamen finitam non existimo ante annum 402, quia Homiliæ quinquaginta et quinque novem facile aut decem menses absumere debuerunt, si aliquando duas, alias unam tantum, singulis hebdomadis habuerit Sanctus.

787 Ceterum in Homilia XXIV aliqua habet Chrysostomus de paucitate eorum, qui viderentur

salutem consecuturi Constantinopoli. Multa profert, ut ostendat paucos probatos esse præferendos multis non recte ex norma legum Christianarum vitam instituentibus. Deinde pag. 198 hæc subjicit verba: Quot putatis in urbe nostra esse, qui salutem consequentur? Molestum quidem est, quod dicturus sum, dicam tamen. In tot millibus non sunt centum, qui salutem consequantur: sed de illis etiam dubito. Hæc verba ingentem in urbe illa amplissima morum corruptionem, quam ibidem late insectatur Sanctus, clare insinuant. Attamen non existimo, sic intelligenda esse, ut Chrysostomus crediderit; ex omnibus Christianis, quos centum mille Constantinopoli esse pag. 93, conficit, non salvandos centum.

788 Verum hic mihi videtur sensus esse; inter tot Christianos vix centum reperiri posse, qui ita viverent, ut satis certa de illorum salute spes concipi posset. Nam quod Latinus interpres dicit, Qui salutem consequentur, Græce est σωζομένους. Et mox: οὐκ ἔστιν ἐν τοσαύταις μυριάσιν ἑκατὼν ὑπερὶ τοὺς σωζομένους. Quod ita ad litteram Latine exprimo: Non est in tot decem millibus centum reperire, qui salvantur. Hinc ait, de illis etiam dubito: neque enim salus illorum, qui videntur recte vivere, omnino certa est. Attamen non negat, ex aliis, qui necdum satis bene vivebant, aliquos etiam salvandos. Nam pag. 196 dicit; Magna sunt pœnitentiæ pharmaca: nemo de se desperet: idque ibi latius prosequitur.

§ LII. Homiliæ 34 in Epistolam ad Hebræos: Aliæ quædam Homiliæ Constantinopoli ante primum Sancti exsilium dictæ, aut temporis et loci incerti.

Postremum Chrysostomi Opus in libros sacros videtur Expositio Epistolæ S. Pauli ad Hebræos, quam anno 402 inchoatam existimo, postquam Actorum Apostolorum interpretatio erat absoluta. Consentientes hic habeo Tillemontium art. 145 et Montfauconum in Præfatione tom. XII, edidit Homilias hasce triginta et quatuor, quibus exposita est tota Epistola. Nam uterque existimat, ad posteriores episcopatus annos referendam esse hanc Epistolam. Hoc vero colligunt ex titulo, eadem tam in manuscriptis codicibus, quam in editis præfixo, qui sic habet: Sancti patris nostri Joannis Chrysostomi, archiepiscopi Constantinopolitani, enarratio in Epistolam ad Hebræos, ex notis post ejus obitum a Constantino presbytero Antiocheno edita. Præterea jam annis aliquot apud Constantinopolitanos concionatum fuisse Sanctum, antequam hanc explicaret Epistolam, colligitur ex Hom. IX, quam pag. 92 sic orditur: Audivistis, quantum reprehenderit Hebræos, volentes semper de iisdem discere; et merito. « Nam cum deberetis esse magistri propter tempus, rursum opus habetis, ut vos doceamini, quænam sint elementa initii eloquiorum Dei. » Vereor, ne hæc quoque vobis dicere sit tempestivum, quod cum

D

exponuntur.

E

Expositio
Epistolæ ad
Hebræos
figenda

F

A cum deberetis esse magistri propter tempus, ne discipulorum quidem locum teneatis etc. *Episcopum fuisse Chrysostomum, dum hæc scripsit, mox ostendam.*

circa an. 402.
Episcopum
fuisse San-
ctum,

790 *Ex hisce igitur liquet, Expositionem hujus Epistolæ posteriorem esse Homiliis in Acta, conjiciendumque esse in annum 402, quo nullum aliud habemus Sancti Opus, quod alicujus sit molis. Episcopum autem fuisse Chrysostomum, dum Epistolam ad Hebræos exposuit, colligitur ex Homilia IV pag. 48, ubi excommunicationem comminatur illi, qui præficas adduceret ad funera Christianorum. Non aliter enim dico, inquit, quam sum affectus: qui velit, irascatur, eum longo tempore arceamus ab ecclesia, tanquam idololatram. Et paulo post: Illis autem infelibus et miseris mulieribus per vos prohibemus, ne umquam ingrediantur in fidelium funera, quæ efferuntur, ne revera ipsas cogamus sua mala deffere, et erudiamus eas non in alienis hoc facere, sed suas potius deplorare calamitates. Etenim pater quoque benevolus, quando habet insolentem et immodestum filium, non illi soli suadet, ne consuetudinem habeat cum improbis, sed illos quoque terret.*

B dum has ha-
buit Homilias,
clarum est.

791 Ecce ergo nos quoque et vos et illas per vos hortamur, ut nec vos illas vocetis, neque illæ accedant. Et faxit quidem Deus, ut sermo aliquid efficiat amplius, et valeant minæ. Sin autem, quod absit, contemptui simus habiti, necesse habemus de cætero minas deducere ad effectum; vos quidem erudientes legibus ecclesiasticis, illas autem, ut illis convenit. *Et pag. 49: Si quis autem contemnit, quæ sunt apud nos vincula, eum rursus Christus erudiat, dicens: « Quæcumque ligaveritis super terram, erunt » ligata et in cælo, et quæcumque solveritis » super terram, erunt soluta et in cælo. » Rursum; Neque enim hæc dicimus volentes ostentare potestatem. Quomodo enim? qui optamus, ut nec ad eorum veniat experientiam; sed de vobis dolentes et plangentes. Ignoscite, et nemo vincula contemnat Ecclesiastica. Non est enim homo, qui ligat, sed Christus, qui nobis dedit hanc ligandi potestatem etc.*

Hæc Homilias
certo sunt
Chrysostomi,
sed forte post
mortem ipsius
edite.

C 792 *Erasmus, qui rursus de hoc Opere dubitationem injecit, satis refutat Montfauconus in præfatione his verbis: Erasmo autem nemo assentitur: qui cum in titulo videret, μετὰ τῆν θάνατον, POST OBITUM; dixit, « titulum » ipsum satis verecunde fateri, Opus hoc non » esse Chrysostomi. » In his quippe Homiliis Chrysostomi stylus, dictio, sales, ethica præcepta, a lectore perito statim percipiuntur. Erasmus vero levissime non semel censuras hujusmodi protulit, quæ res serio tractantibus levissimæ visæ sunt. Hisce addo gravissimum testimonium Cassiodori, qui lib. de Institutione cap. VIII ita habet; Ad Hebræos vero Epistolam, quam sanctus Joannes Constantinopolitanus episcopus triginta quatuor Homiliis Attico sermone tractavit, Mutianum virum disertissimum transferre fecimus in Latinum. Habemus apud Montfauconum non modo Homilias triginta quatuor Græcas, sed illam ipsam quoque Mutiani scholastici interpretationem Latinam, ita ut nullum de auctore illarum Homiliarum possit esse dubium. Ceterum observat Montfauconus in præf. n. 4, miram fuisse lectionum varietatem in codicibus Græcis. Id vero contigisse existimo, quod non ipse Chrysostomus Homilias hasce ediderit; sed id alii fecerint aut tempore exsilio, aut potius post ipsius mortem.*

793 Porro, enumeratis modo præcipuis Chrysostomi Operibus, restant Homiliæ aliquot Constantinopoli habitæ, quas hoc loco lubet recensere, quia certo anno nequeunt illigari. Prima se offert tom. III pag. 157 Homilia bene proluxa et elegans, cui hic est titulus: Adversus eos, qui ad collectam non occurrerunt, et in dictum illud Apostoli: « Si esurierit inimicus tuus, cibaillum » et de inimicitiarum memoria. Dictam hanc esse Constantinopoli, colligitur ex iis, quæ num. 4 de aula imperatoris dicuntur. Fieri nequit, pag. 162, ut ex alio congressu conventive tantum lucrum reportes, quantum ex eo, quod hic verseris; sive judiciale forum commemorares, sive curiam, sive ipsam regiam. Rationem subjungit, ita pergens. Non enim gentium urbiumque regimen, neque ducatum exercituum his, qui huc ingrediuntur, committimus; sed alium principatum augustiorem ipso regno; vel potius non committimus nos, sed Spiritus gratia....

794 Docentur absurdis passionibus imperare, pravas libidines regere, iram moderari, invidiam subigere, inanem gloriam in servitutem redigere. Non perinde veneratione dignus est imperator in regio considens solio et diademate redimitus, atque homo, qui rationem in folium dominatus servilium passionum subvehit, et imperio, quod in illas exercet, tanquam splendido quodam revinctum caput habet diademate. etc. Hæc aliæque multa profert Chrysostomus, ut excitet auditores ad frequentandum conciones: ordiens enim a paucitate, qui convenerant, tali exhortationi mediam facile partem Homiliæ impendit, laudes et applausus auditorum se nihili facere dictitans, nisi videret eos in pietate progressum facere. Refutat eos etiam pag. 159, qui æstatem ac nimium æstum pro excusatione non conveniendi afferebant. Habita igitur est Homilia tempore æstatis, sed anno incerto.

795 Tres alias Homilias, consequenter Constantinopoli dictas, invenio tom. III pag. 193 et seqq. De nuptiis et matrimonio in illis agitur, modis tamen diversis. Primæ titulus hic est: De verbis illis Apostoli: Propter fornicationes autem unusquisque suam uxorem habeat. In hac autem Sanctus vehementer improbat lascivias nuptiarum pompas, ac deinde adversus adulteria disserit, refutatque errorem illorum, qui putabant, non esse adulterii crimen, si quis matrimonio junctus cum muliere non maritata peccatum commiserit. Post aliquot dies secuta est secunda, cui pag. 203 hic præfixus est titulus: In illum locum: « Mulier alligata est legi, quanto tempore vixerit » vir ejus: si autem dormierit, libera est, cui « voluerit, nubere, tantum in Domino. Beatior » autem est, si sic manserit. » Hanc vero esse præcedentis sequelam, ex initio clare discimus. Sic enim orditur Sanctus: Nuper nobis beatus Paulus de conjugio conjugiique juribus legem tulit, Corinthiis sic scribens ac dicens: « De quibus autem scripsistis mihi; bonum est homini » mulierem non tangere. Propter fornicationem » autem suam quisque uxorem habeat, et suum » quæque virum habeat. » Ea propter et nos totum sermonem in hoc insumpsimus. Itaque necesse est hodie de eodem argumento iterum vobiscum disserere, quandoquidem de eodem etiam ipse Paulus hodie disserit. In hac autem Homilia docet Sanctus, inseparabile esse matrimonium, nec licitum esse, quacumque de causa repudiatam, vivente marito, ducere uxorem. Hinc Homilia etiam inscribitur, de libello repudii. Disserit quoque

AUCTORE
J. S.

Homilia in
illud: Si
esurierit ini-
micus tuus
etc.

in æstate Con-
stantinopoli
habita anno
incerto.

E

Tres Homilias
de nuptiis

F

AUCTORE
J. S.

et matrimonio

quoque iterum contra adulteria, et totum explicat locum in titulo allegatum.

796 *Tertia, quæ pag. 211 titulum habet, Laus Maximi, et quales ducendæ sint uxores, secuta est, postquam ab uno conventu, in quo alius episcopus erat concionatus, abfuerat Chrysostomus, ut ipse docet, ita exordiens: Quod quidem proximæ collectæ interesse mihi non contigerit, dolui: quod vero ipsi tum magis opiparam mensam nacti sitis, gavisus sum. Meus enim in trahendo jugo compar nuper proscisso sulco ubere lingua inspersit etiam semina, omnique diligentia vestras excoluit animas. Tum mirifice laudat eloquentiam illius, qui in titulo Maximus dicitur, quique ab aliquibus creditur Maximus Seuleuciensis episcopus, quem in juventute sua ad vitam religiosam traxit Chrysostomus, ut dictum est num. 71. At, quidquid sit de loco episcopatus, episcopum fuisse credimus, quia sæpe Constantinopoli aliorum locorum episcopos concionari sinebat Chrysostomus, et quia ille vocatur in trahendo jugo compar. Itaque ex hoc loco colligimus, Homiliam hanc Constantinopoli fuisse habitam, ubi et duas præcedentes ea de causa collocamus, quia has illa brevi secuta est.*

B

brevi invicem
secutæ sunt
Constantino-
poli.

797 *Etenim, ubi Sanctus consueta sibi modestia suam dicendi facultatem, cum illius episcopi eloquentia collatam, mire extenuaverat, subjungit: Attamen nihilo segnius orationem aggrediar: nostis enim a Paulo docti, et saturari et esurire, et abundare, et egere, mirari divites, nec tamen pauperes contemnere... Quod autem hæc non loquar ad gratiam, proximo, quem nuper ad vos habui, sermone satis apparuit. Cum enim multa verba faceremus de conjugio, docentes merum esse adulterium dimittere uxores, aut dimissas, vivo etiamnum priore marito, ducere, allegaremusque legem ab ipso Christo latam,... animadverti multos, demisso capite, cedere sibi faciem, ac ne vultum quidem posse attollere: ad quod spectaculum sublatis in cælum oculis, Benedictus, dixi, Deus, quod non mortuis inclamemus auribus, sed nostra verba vehementer tangant auditorum animos. Tum laudans illum dolorem, declarat velle se de eodem agere argumento, ut quibus cordi sunt nuptiæ, mature de hoc negotio deliberent. Deinde in majori parte Homiliæ, quæ longissima est, præclare docet, qualitates ac virtutes mulierum maxime considerandas esse volentibus uxorem ducere; allatoque Abrahami exemplo, ea occasione de hospitalitate etiam disserit. Ceterum Homiliis Constantinopoli incerto tempore dictis annumerandæ etiam sunt ex Homiliis sex de Seraphim prima et quarta.*

C

Homilia in-
certi loci de
angusta porta
etc.

798 *Hactenus recensui Homilias aliquot anno incerto Constantinopoli, ut videtur, habitas. Pergam modo alios commemorare, de quibus probabilis satis conjectura statui nequit, utrum Antiochiæ, an Constantinopoli sint habitæ, licet certo videantur Chrysostomi. Inter has prima se offert tom. III pag. 25 præclara Homilia hoc titulo insignita: De instituenda secundum Deum vita, et in illud: Angusta et porta etc. Item explicatio orationis, PATER NOSTER. Dubitationis aliquid ab Hallesio ingestum de auctore hujus Homiliæ merito rejicit Montfauconus. In hac Sanctus num. 2 miro fervore vana hominum studia improbat, ita loquens: Vellem utique sublimem quamdam reperire speculam, quæ universa mihi hominum genera oculis subjiceret; vocemque dari mihi, quæ posset ab universis terræ finibus exaudiri, ut Da-*

vidicum illum sonum ederem: « Filii hominum, » usque quo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium? » dum terrena coelestibus, temporanea æternis, corruptibilia incorruptilibus antepontis. Agit deinde de precandi modo, ac totam explicat orationem Dominicam.

799 *Altera ibidem habetur pag. 140 Chrysostomo sane dignissima, sive elegantiam spectemus, sive materiam Sancto familiarem, ita ut suspicionem qualemcumque Hermantii de suppositione, apud Montfauconum satis refutatam, merito negligamus. Titulus est: In dictum illud Apostoli: « Non solum autem, sed et gloriamur in » tribulationibus, scientes, quod tribulatio patientiam operatur » et reliqua. Agit autem de tribulationibus totius Ecclesiæ et particularium personarum, ita ut suspicio esse possit, dictam esse anno 403, quando ipse persecutionem patiebatur. At ea conjectura nimis est incerta, cum illud argumentum sæpe tractaverit. Conclusio pag. 149 talis est: Hæc igitur omnia cum nobis explorata sint, dilectissimi, generose quæcumque accidunt adversa toleremus, quod, cum ita Deo visum fuerit, ad utilitatem nostram id fiat: neque spem adjiciamus; nec animis concidamus, afflictionum impressione prostrati, sed fortiter stantes, pro collatis in nos beneficiis perpetuo gratias Deo agamus etc.*

800 *Alia loci et temporis æque incerti, sed certo Chrysostomi, Homilia sequitur pag. 240 hoc titulo: In dictum illud Apostoli: Oportet et hæreses esse in vobis, ut qui probati sunt, manifesti fiant. Locum hunc egregie exponit, et pauperum curam commendat. Hujus initio meminit de Homilia alia, quam excidisse existimo, ita loquens: Satis nuper hoc spirituale theatrum incaluit, cum Jerosolymam oratione vobis inducerem, et plorantem et proprias calamitates annuntiantem. Vidi enim oculos vestros lacrymarum flumina parturire: vidi ex affectu vestro singulorum animos gemitibus oppletos atque turbatos etc. Rursum alia anni incerti sequitur pag. 328, cui titulus: In Heliam, et in viduam, et de eleemosyna. Hoc unum de tempore constat, dictam esse non diu post jejuniū quadraginta dierum; sic enim orditur: Diebus illis, quibus jejunabamus omnes, cum sæpenumero sermonem instituere de eleemosyna statuissem, superveniente vespera sum impeditus, quæ nobis cursum orationis interrupit. Tum dicit, se illo die de eleemosyna dicturum: atque idcirco Historiam Eliæ et viduæ Sareptanæ deinde exponendam assumit, tamquam opportunam ad propositum suum.*

801 *Alia Homilia, quam loci æque ac temporis incerti puto, sequitur pag. 337. Existimat quidem Montfauconus, eam Antiochenis annumerandam esse, quia extra urbem dicta est. At incerta est ea conjectura: nam Constantinopoli etiam subinde extra urbem concionabatur Chrysostomus, ut satis liquet ex § 42. Titulum hunc habet: De futurorum delictis et præsentium vilitate. Dicta est tempore æstivo, cum sacer Orator ita ordiatur: Vehemens æstus est, et molestus ardor. Attamen alacritatem vestram non debilitavit, nec audiendi cupiditatem repressit. Tum observat, diligentes ejusmodi incommodis non terreri, negligentes vero ne maximis quidem commodis ad audiendum attrahi; pergitque hoc modo: Vos autem tales non estis: sed iis, qui nostram incolunt urbem, multo meliores estis: siquidem*

D

alia de feren-
dis tribula-
tionibus:

E

alia in dictum:
Oportet hæ-
reses esse,
alia in Eliam
et viduam:

F

alia de futu-
rorum delictis
et præsentium
vilitate.

A siquidem vos urbis caput ac vertex estis, adeo erecti ac vigiles, et qui ea, quæ dicuntur, perpetuo persequi studioso soletis. Hoc mihi theatrum regum aulis est augustius. Nam illic quidem ea, quæ tribuuntur, una cum hac vita finiuntur etc. *Et mox* : Nolo enim mihi commemorare eum, qui sedeat in curru, supercilia attollat, multoque sit satellitio cinctus, neque cingulum et vocem præconis. Nolo mihi magistratum inde designes; sed ab animi statu : si affectibus imperet, si vitia subigat, si non invidia tabescat, si non inanis gloriæ perturbatione distrahatur, si egestatem non metuat et tremat, si non in deterius mutationem, si hoc timore non exanimetur. Talem mihi magistratum ostende : hoc enim est gerere magistratum. Quod si hominibus quidem imperet, sed affectibus animi serviat, hunc ego dixerim plus quam omnes homines esse servituti obnoxium etc. *Hæc tantam, ut minimum, suspicionem ingerunt de Homilia prope Constantinopolim dicta, quantam observatio Montfauconi de ea dicta prope Antiochiam. Locus itaque incertus est.*

Duæ Homiliæ
invicem se-
cutæ,

B 802 *Post hanc autem mox duæ aliæ sequuntur temporis hactenus incerti ; at hæ consequenter sunt dictæ ; Priori pag. 344 titulus est* : Quod non oporteat peccata fratrum evulgare, neque inimicis imprecari. *In hac autem iteratis vicibus mentionem facit de Homilia diei præcedentis* : Heri quidem certe audiistis, *inquit*, quo pacto virtutem orationis laudarim, quo pacto eos, qui negligenter orabant, vituperarim, nec ullum tamen eorum palam notavi. *Et pag. 347* : Disseruimus apud vos hesterno die de orationis virtute : ostendi, quo pacto tum temporis diabolus, ut maleficus est, insidias struat. *Et pag. 338* : Audistis heri, quo pacto tres pueri victi impetum ignis represserint, quo pacto flammam calcarint, quo pacto fornacem superaverint, quo pacto virtutem elementi devicerint ? *Hæc porro dum attente considero, et insinuatam his verbis Homiliam quæro, eam tandem invenisse me suspicor. Etenim allegata verba optime congruunt Homiliæ v de Incomprehensibili Dei natura, editæ tom. I pag. 480, habitæque anno 386 mense Decembri, ut ostendi num. 248 et seqq. Si non fallat hæc conjectura, ambæ hæ Homiliæ spectant ad mensem Decembrem anni 386, dictæque sunt Antiochiæ.*

quæ omnino
post quintam

C 803 *Quare pauca huc afferro ex laudata contra Anomæos Homilia, ut liqueat, quam apte allegata verba illi congruant. Hortatur Antiochenos tom. I pag. 483 ; ut orent pro Anomæis, subditque hanc rationem* : Magnum enim telum oratio, thesaurus indeficiens, divitiæ inexhaustæ etc. Orationem dico, non hanc levem et segnitie plenam, sed ferventem, quæ animo dolente, et intenta mente funditur etc. *Deinde pag. 489* : Verum quisnam ille frigidus multorum sermo ? Vereor, inquit, pudore suffundor, neque possum vel os diducere. Satanica est hæc verecundia, segniticius obtentus. Tibi namque diabolus aditum ad Deum occludere tentat. *Demum pag. 490 de tribus pueris in camino exstantibus sic loquitur* : Orationis vis vim ignis exstinxit etc. *Itaque sat clare illam Homiliam videtur designare.*

contra Ano-
mæos

804 *In sequenti Homilia simul de publicano et Isaaco meminit Chrysostomus, dum. tom. III p. 356 ita loquitur* : Sed quam tandem ob causam publicanum tam cito exaudivit Deus, Isaac autem viginti annos orare permisit, eique pro uxore sua supplicare ?... Sunt enim vobis hesternæ doctrinæ reliquæ persolvendæ. *Hæc dicta*

Septembris Tomus IV.

de Isaaco, quæ vocat hesternam doctrinam, clare ostendunt, Homiliam illam fuisse secutam post illam de non evulgandis fratrum peccatis, jam memoratam. In hac enim pag. 351 docet, Isaacum viginti annis orasse pro uxore sterili. Quod vero additur de publicano, difficultatem non habet. Nam de publicano cito exaudito meminit in quinta contra Anomæos pag. 490, et rursum in principio Homiliæ, de qua agimus, et cui t. III pag. 354 titulus hic est : Non oportere quemquam de se ipso desperare, aut preces contra inimicos fundere, aut animo deficere, quamvis petens non accipiat etc. *Hæc igitur secuta est post duas jam memoratas, neque ullum ea de re mihi superesse videtur dubium.*

805 *Nam et initium huic sequelæ optime congruit. Magnas, inquit Sanctus, vobis ago gratias, quod cum animi alacritate habitos de precibus sermones exceperitis...* Id mihi non ex plausibus laudibusve tantum, sed ex iis, quæ fieri a vobis cernebam, persuasum est. Cum enim, ut adversus inimicos preces minime funderetis, vos cohortarer, ac dicerem nos, dum id agimus, Deum irritare, ... multos inter vos cernebam faciem percutientes et pectus, graviter ingemiscientes, manus in cælum tendentes, veniam a Deo propter ejusmodi preces fusas postulantes. Tum vero ego sublatis in cælum oculis Deo gratias egi, quod tam cito nobis doctrinæ sermo fructum protulisset. *Plura non afferro : nam ex dictis abunde probatum videtur, duas hasce Homilias invicem secutas post quintam contra Anomæos, in qua docet pro illorum conversione orandum : in hisce vero hortatur, ne orent contra inimicos, quales revera erant Anomæi. Poteram igitur has Homilias sub finem anni 386 suo loco memorare : sed satis mihi fuit, illas ibi breviter assignare, quia sequelam serius observavi.*

806 *Homiliam incerti temporis et loci, quæ tamen certo sit Chrysostomi, unicam offert tomus quintus, ubi habetur pag. 525 hoc titulo insignita* : Homilia habita in magnam hebdomadam, in qua docetur, cur ea magna hebdomada appelletur : et in illud : Lauda anima mea Dominum : ac de custode carceris in Actis. *Initium tale est* : Confecimus jejunii navigationem, et per Dei gratiam ad portum jam pervenimus : sed ne ideo negligenter agamus, quod ad portum appulerimus : imo ideo majorem curam adhibeamus, quia finem attigimus. *Deinde docet, vocari hebdomadam magnam, quam alias Sanctam dicimus, propter ingentia beneficia nobis illa hebdomada a Deo collata. Mox quoque pag. 527 ostendit, Sanctos nobis psalmos canentibus adesse, multaque eleganter disserit, ut cantum hymnorum precesque internas æque ac ore prolatas auditoribus suis commendet.*

807 *Plures incerti loci Homilias continet tomus sextus. Prima, eaque proluxa et elegans, habetur pag. 145 hoc titulo* : In propheticum dictum illud : « Ego Dominus Deus feci lumen, et tene- » bras : faciens pacem, et creans mala. » *Dicta est, postquam alius quispiam, quem initio multum laudat, breviter peroraverat ; et quando celebres erant ludi Circenses. Manichæos impugnat, docens omnia a Deo creata, omniaque recte utentibus bona esse et utilia. Amorem suum erga S. Paulum apostolum luculenter declarat p. 149 his verbis* : Lecta sunt etiam stigmata Pauli, vulnera, carceres, abductiones ad judicium, naufragia, vincula, catenæ, insidiæ diversæ ac continuæ, quotidianæ mortes, fames, sitis, nuditas,

71

instantia

AUCTORE
J. S.

Antiochiæ
anno 386 vi-
dentur dictæ.

E

Homilia alia
loci incerti :

F

alia contra
Manichæos :

AUCTORE
J. S.

aliæ quatuor
loci æque du-
bii.

instantia quotidiana. Sed quid faciam? Magnocum impetu me proripiens hinc aufugiam necesse est, ne rursus nos detinens Paulus a proposito argumento abducat. Nam, ut scitis, sæpenumero alibi me incedentem et conversum occurrens in medio sermone detinuit, et ita cepit, ut in ipso finire sermonem suaderet etc.

808 *Altera item proluxa Homilia, ac digna Chrysostomo, sequitur pag. 287, ubi hic præfigitur titulus*: Chrysostomi de perfecta caritate, de mercede operum pro merito tribuenda, deque compunctione. *Monet Savilius apud Montfauconum laudatus*, multa reperiri in Homilia octava in primam ad Thessalonicenses affinia iis, quæ hac in Oratione habentur. *At credit*, eundem de iisdem rebus eodem pene modo diversis temporibus dixisse. *Id ego etiam facile credidero, præsertim cum non admodum multa sint similia. Post illam porro Homiliam p. 299 sequitur alia, cujus initium Græce, reliqua Latine tantum edita sunt, hoc titulo*: Ejusdem, de continentia. *Habita hæc est ad recens baptizatos. Mox vero pag. 302 sequuntur aliæ duæ, De consolatione mortis inscriptæ, et Latine solum editæ. Omnes illas tres Chrysostomo sine dubitatione attribuit*

B *Montfauconus, quia stylus et inventio Chrysostomi in Latina quoque versione videtur deprehendi. Attamen observo, clausulam illam, qua sanctissimæ Trinitati laudem et gloriam adscribit Chrysostomus, ab usitata ipsius forma diversam esse in hisce tribus. Sed hoc facile contingere potuit, quia interpretes non omnia verba Græca Latine exprimere curaverunt.*

§ LIII. De Homiliis aliquot dubiis, de Commentario in Daniele Prophetam, de Liturgia Chrysostomi.

Inter dubia
Sancti Opera
locanda est
Homilia in
sanctum
Pascha

C *Præter scripta Chrysostomi satis certa, quæ recensui usque ad persecutionem infra memorandam, alia quædam reperiuntur ejusdem nomine edita, de quibus dubitatur, an sinceræ sint ipsius lucubrationes, multoque plura, quæ omnino creduntur spuria Sanctoque supposita. Inter dubia jam memoravi num. 497 Homilias aliquot de Pœnitentia; imo ibidem § 33 omnes recensui, de quibus dubitatur in duobus prioribus tomis. Duas aut tres invenio tom. III huc spectantes. Prima autem pag. 750 inscribitur*: In sanctum Pascha concio. *Montfauconus ibidem hæc præmonet*: Hanc Homiliam inter spuria ablegavit Fronto Ducaeus. Illam contra melioris esse notæ dixit Savilius in notis. Ut genuinam etiam habuere alii docti viri, inter quos Tillemontius. Notat Savilius, in ea multa haberi iis similia, quæ in Homilia contra Ebriosos et de Resurrectione leguntur supra t. II pag. 441..., quæ loca in notis indicantur. In principio etiam Homiliæ quædam habentur eadem, iisdemque pene verbis, quæ in Homilia de Cœmeterio et de Cruce pag. 398. Alia quoque leviora hinc inde deprehenduntur, quæ in aliis Chrysostomi Operibus habentur. Hæc fortasse Frontonem Ducaëum virum sagacem induxerunt, ut hanc Homiliam inter spurias ablegaret.

810 Putavit haud dubie esse centonem ex va-

riis Chrysostomi locis consarcinatum, non cogitans Chrysostomum eadem ipsa, quæ pridem dixerat, sæpe repetere, et aliquando Homilias integras retractatas, mutatisque initiis ad conciones adhibere suas. Non dubito certe, hanc Homiliam a Chrysostomo vere habitam dictamque fuisse. Cum enim annis octodecim concionatus sit, recurrente Paschatis solemnitatem, eadem ipsa aliquando repetierit: neque enim in promptu est cuivis concionatori, qui tam longo temporis curriculo in Paschate quotannis oraverit, nova semper efferre, et ex prius dictis nihil umquam admiscere. *Ita quidem Montfauconus: at nunquam probari poterit, Chrysostomum toties eadem in Homiliis suis repetiisse, quam hic et alibi leviter asserit.*

811 *Non satis quoque consideravit ditissimam atque uberrimam Chrysostomi venam, quando insinuavit, in promptu non fuisse nova semper efferre. Sane iisdem rationibus, si quid valent, Chrysostomo etiam attribui poterit Sermo II in Ascensionem Domini; quem inter spuria locavit tom. III pag. 778. De illo tamen ob repetitiones minoris momenti pag. 776 ita pronuntiat*: Nam libenter crediderim esse centonem ex variis Chrysostomi locis consarcinatum. *Idem de hac Homilia credere poterat, cum in hac multo plura aliunde deprompta sint quam in alia. Aut certe utramque poterat dubiam relinquere, prout utraque mihi dubia apparet, non solum ob repetitiones, sed etiam ob methodum disputandi probandique minus solidam, stylumque languidiorem, quam passim sit stylus Chrysostomi, maxime in hortationibus moralibus.*

812 *Quæ apud Montfauconum sequitur Homilia admodum proluxa, hoc titulo pag. 758 impressa*: In ascensionem Domini nostri Jesu Christi, et in principium Actorum II, certius Chrysostomo abjudicari potest. *Attamen Montfauconus illam edidit inter dubia potius quam spuria Opuscula, quia existimat, partem aliquam ad Chrysostomum pertinere. Verum illa Montfauconi conjectura idoneo carere videtur fundamento, ut jam insinuavi § 27; quando disserui de Homiliis Chrysostomi in Principium Actorum. Etenim Montfauconus in præfatione docet, quinque Homilias a Chrysostomo Antiochiæ habitas, secundamque ex illis proluxæ huic de Ascensione partim insertam. Opinionem suam his verbis probare nititur*: Ex his (Chrysostomi verbis, quæ allegaverat) liquidum est, Homiliam secundam in principium seu in titulum Actorum illam esse, in qua disquirebatur, quis esset auctor libri Actuum Apostolorum. *Hactenus recte: nam Chrysostomus id clare dicit.*

813 *Subdit vero*: Neque minus constat, illa omnia, quæ articuli 8 et 9 infra complectuntur, ad hanc homiliam pertinere. *Audiamus, quomodo id probetur.* Nam ibi, inquit, primo quæritur, quid significet titulus ille ACTA APOSTOLORUM: deinde pluribus disquiritur, quis sit istius libri auctor, probaturque esse Lucam; estque dissertatio illa vere Chrysostomo digna: neque dubitare licet, ni fallor, eam ad Homiliam jam memoratam pertinere. *Verum totum hoc ratiocinium tam parum sapit sanam dialecticam, ut non modo dubitare liceat, an Chrysostomi sint illa, quæ eidem attribuit laudatus scriptor; sed ut etiam ipsa Montfauconi verba contrarium potius evincant. Etenim num. 8 exponitur primo, fatente Montfaucono, quid significet titulus Acta Apostolorum. At id Chrysostomus non exposuit in*

D
ob repetitiones
crebras alibi
dictorum,

neque etiam
Sanctus frequenter eadem
repetiit.

E

Homilia vero
in Ascensionem,
edita
tom. III,

F

non probatur
partim esse
Chrysostomi,

A in secunda Homilia, quæ perdita est; sed in tertia, quæ edita est tom. III pag. 60, ubi secunda vocatur, quia hæc latet; et rursum in quarta, quæ ibidem sequitur. Deinde pluribus disquiruntur, inquit, quis sit istius libri auctor. Hæc probatio melior esset, si in magna Homiliæ parte de illo argumento ageretur, et non præcessisset expositio tituli, ac demum, si non sequerentur multa alia, quibus initium Actorum exponitur.

sed inter spurias locanda est.

814 Verum auctor unico argumento, ex primis libri verbis recte deducto, breviter ostendit, Lucam esse illius libri auctorem. At ea breviter minime congruit verbis Chrysostomi, qui tom. III pag. 74 de Homilia secunda in Principium Actorum ita loquitur: Post illam secundo die, qui libri esset illius auctor, quæsimus, et invenimus Dei gratia Lucam evangelistam, multisque vobis demonstrationibus, rem in quæstione positam probavimus, quarum aliæ clariores, abstrusiores aliæ fuerunt. Hæc verba ostendunt, magnam saltem Homiliæ partem compositam fuisse ad probandum, S. Lucam esse libri auctorem: non vero rem unico argumento esse peractam, ut fit in laudata Homilia. Quare non dubitem asserere, Montfauconum in margine illius supposititiæ Homiliæ pag. 764 perperam notasse num. 8: Hæc, quæ numeris 8, 9, 10 feruntur, vere Chrysostomi sunt. Velim sane scire, unde colligatur, ea, quæ num. 9 et 10 disseruntur de Theophilo, cui Lucas Acta inscripsit, et de Christi apparitionibus, Chrysostomi esse: neque enim ullam invenio rationem a Montfaucono allegatam. Quapropter multo rectius circa finem præfationis Homilia vocatur cento, a Græculo quopiam variis ex locis consarcinatus. Potuit auctor ex scriptis Chrysostomi aliqua mutuari, sed nimis temere divinabimus, si assignare velimus, quid quantumque desumpserit ex Homilia omnino nobis ignota.

Homiliæ aliquot dubiæ in tomo V.

815 Cum tomus Operum quartus, nec dubia offerat nec spuria, transeo ad quintum, ubi primo loco ponitur Expositio Psalmi tertii, aut potius solius tituli, eaque variis rationibus sic impugnatur ab Halesio, ut merito dubitet Montfauconus, an sit Chrysostomi. Rationes apud ipsum videri possunt in præfatione § 8, ubi adducit Halesii verba, totam ut spuriam abjicientis. Mihi sane, si non certo supposititia, saltem admodum apparet dubia. Deinde in eodem tom. V pag. 535 edita est Homilia in Psalmum I, hoc insignita titulo: Ejusdem in Davidem regem in Paulum Apostolum, et in varia dicta Psalmistæ etc. Non quidem absona et omnino a stylo Chrysostomi aliena est brevis hæc Homilia. Vix tamen crediderim, ait Montfauconus, esse verum Chrysostomi fœtum: nam scriptor iste nimis est jejunos, exclamationibus tamen et interrogationibus abundans, ac nescio quid olet peregrinum. Si omnino Chrysostomi sit Homilia, partem potius aliquam longioris sermonis crediderim, quam Homiliam integram. Porro ibi pag. 539 breve sequitur in Psalmos præmœnium, ut dubium quoque editum. Attamen præmonet Montfauconus, non videri omnino Chrysostomi.

Homilia in Natalem Christi laudata a S. Cyrillo,

816 Homilia in Natalem Christi diem, impressa tom. VI pag. 392 longiori dissertationi occasionem dare potest, cum fuerit laudata a S. Cyrillo Alexandrino duobus locis, et vel sic inter dubia ab aliis, ab aliis inter spuria ablegatur. Attamen non invenio rationes magni momenti allegatas ad Homiliam illam Chrysostomo abjudicandam. Nemo stylium vehementer accusat, nemo

contendit illum a stylo Chrysostomi valde videri diversum: duo solum observata invenio apud Tillemontium nota 114. Primo ait, Eadem sæpe repetuntur: nimirum quia quinque repetuntur hæc verba: Quid dicam, aut quid loquar? Verum frivola est hæc objectio: nam in signum admirationis illa verba præmittit Orator, quoties transit ad alia nativitatis mirabilia enarranda. Secundo observat, verba priora a S. Cyrillo citari, tamquam dicta de beatissima Virgine Maria; nunc vero eadem in hac Homilia legi de Bethleem. Hoc quoque observat Montfauconus, indeque concludit, centonem videri, modo Athanasio, modo Chrysostomo tributum. At minime accuratum est, quod dicit, hanc Homiliam aliquando Athanasio attributam esse. Nam Homilia Athanasio olim attributa, et ab ipso Montfaucono inter spuria ipsius edita pag. 410, habet initium et alia quædam ex hac desumpta, ut ipse ibidem advertit. Verum hæc nunquam Athanasio attributa fuit

817 Unica igitur contra hanc Homiliam difficultas est, quod non de sanctissima Virgine hic dicta videantur, quæ de illa dicta laudat S. Cyrillus lib. ad Reginas apud Labbeum tom. III Conciliorum col. 118. Verum ob hanc difficultatem asserere nolim, merum esse centonem, ubi is, qui illam variis ex locis consarcinavit, ut facilius fucum faceret, duo illa loca a Cyrillo allata inseruerit, sicut loquitur Montfauconus. Nam si quis tali usus esset dolo, ut Homiliam Chrysostomo supponeret, studuisset utique de beatissima Virgine dicere, quæ de illa laudaverat Cyrillus. Quapropter longe mihi probabilius apparet, Chrysostomi revera esse Homiliam; sed verba quædam excidisse ante locum a S. Cyrillo laudatum: nam verba non multa excidere debuerunt, ut viderentur ad Bethleem referri, quæ Sanctus de Virgine pronuntiaverat. Levis omnino vocum rescissio, aut vocum aliquot corruptio, totam hanc mutationem inducere potuit. Locus modo ita habet: Hodie Bethleem cælum imitata est, quæ stellarum quidem loco angelos canentes exceperit, solis autem loco justitiæ Solem incircumscripse complexa fuit. Neque hic quæsieris, quomodo hoc factum sit: ubi enim Deus vult, sibi naturæ ordo cedit. Voluit enim, potuit, descendit, salvavit, omnia Dei nutum sequuntur. Hodie qui est, gignitur, et rursum qui est, fit id, quod non erat; nam, cum Deus esset, fit homo; ab ea tamen, quam habebat, Deitate non excidit; neque enim cum Deitatis jactura factus est homo: neque rursum per succedentia incrementa ex homine factus est Deus: sed Verbum existens, natura propria ob sui impatibilitatem manente immutata, factum est caro.

818 Hæc omnia adduxit Cyrillus, exceptis prioribus, ordiens ab illis vocibus, solis autem loco etc. Cum autem Orator post priora verba a Cyrillo adducta mox subdat: Neque hic quæsieris, quomodo hoc factum sit: ubi enim Deus vult, sibi naturæ ordo cedit etc.; satis innuit, se locutum fuisse de conceptione aut partu Virginis. Nam miraculum Virginis sine corruptione parientis deinde pag. 393 et 394 late prosequitur, silentioque religioso venerandum docet, non vero curiose investigandum. Hæc igitur mihi persuadent, Homiliam Chrysostomi esse, præsertim cum et alius locus a Cyrillo citetur, cumque styli cum stylo, quo in similibus festivitatis usus est Chrysostomus, satis congruat. Fatetur Tillemontius, auctoritatem Cyrilli, tempore tam propinqui, majorem esse debere, quam ut liceat de auctore Homiliæ dubitare, modo constet, hanc ab eo fuisse citatam.

At

AUCTORE
J. S.

videtur subinitium aliquid mendi habere;

E

F

sed Chrysostomo abjudicanda.

AUCTORE
J. S.

At non video. cur ea de re merito dubitare possimus, cum non paucula verba, sed locos satis notabiles adduxerit, eosque disjunctos, sicut in Homilia longe invicem distant. Maneat igitur ea Chrysostomi Homilia, sed in quam circa initium aliquid mendi irrepserit.

Homilia de
Legistatore
dubia; spuria
vero, quæ
illam sequitur;

819 Non ausim idem ferre iudicium de Homilia ibi sequente pag. 403, cui titulus: unum et eundem esse legislatorem et veteris et novi Testamenti etc. Illam acriter ut spuriam impugnant Savilius, Tillemontius et Montfauconus, quibus prævit Fronto Ducæus, illam primo loco inter spurias edendo. Montfauconus, præmissis Savilii et Ducæi verbis, allegat styli differentiam, allegoriarum frequentiam, seriem intricatam, aliaque nonnulla, quæ Chrysostomo insolita videntur. Non inficior, illa sufficere posse ad dubitandum de auctore, non obstante iudicio Photii, qui Homiliam Sancto nostro attribuit. Attamen non adeo notabilia mihi illa omnia videntur, ut omnino necesse sit, lucubrationem illam Chrysostomo lata sententia prorsus abjudicare. Certius appareat, Chrysostomi non esse Homiliam, quæ sequitur mox apud Montfauconum pag. 417, etsi illam Chrysostomo non plane indignam crediderit primus editor Cotelerius. Habita est, ut præfert titulus, in dictum illud: « In qua potestate hæc facis? » estque admodum proliza. Cujus sit, quove dicta loco, non inquirō. Chrysostomi certe non esse, ut recte ait Montfauconus, arguit omnimoda styli diversitas, tanta scilicet, quantam vix alibi umquam deprehendas.

B

duæ aliæ dubiæ,
tredecim
aliæ spuria,

820 Duas quoque Homilias ut dubias edidit Montfauconus tom. XII. Ex illis prima pag. 415 habita est in illud: « In principio erat Verbum. » Pugnat auctor contra Eunomianos sive Anomæos, et contra Macedonianos. At stylus minus est floridus et amænus, quam ut videatur Chrysostomum habere auctorem, ut jam observavit Montfauconus. Idem ille censet de brevi Sermonem mox pag. 422 sequente, cui titulus: De mansuetudine. Quia ut observat, in ea frustra quæras sales, tropos, vim elegantiamque dicendi, quæ in sancti Doctoris scriptis passim occurrunt. Ipsius de utraque Homilia iudicio lubens assentior. Demum tom. XIII tredecim ededit Sermones, ex Anglia acceptos, et plerosque perbreves. Ex hisce autem omnibus primum dumtaxat Chrysostomo attribui audet, ut videri potest in Monito pag. 185. Et sane dubito, an hunc ipsum Sermonem sancto Doctori satis certo adscribere possimus. Nam principium quidem tale est, ut a stylo Chrysostomi non multum abludere videatur. At pars major Sermonis nequaquam videtur stylo et methodo Chrysostomi consona. Dicit quidem Montfauconus in Monito pag. 185: Chrysostomi omnino esse videtur. Stylus sancti Doctoris hic eminet: morales adhortationes pro more suo adjicit: et tres affert causas, cur Deus permiserit justos, ut Abrahamum, Moysen et Davidem, in peccata incidere.

C

ut nominatim
de prima contra
Montfauconum
probat.

821 Verum non solet Chrysostomus iudicia Domini ita examinare, quodque de Abrahamo pag. 206 dicitur, vel solum mihi sufficere videtur, ad Sermonem istum Chrysostomo abjudicandum. Sic igitur, dicit auctor, Abraham quoque non credens peccavit, et pœnas a Deo immissas subiit: « Et serviet semen tuum annos quadringentos; » Gen. xv, 13. Numquam de Abrahamo, cujus sexcentis locis fidem celebrat, ita locutus fuisset Chrysostomus; neque ita de illo loquitur, quando allegatum locum exponit in Homilia xxxvii

in Genesim. Celebratur paulo ante Abrahæ fides v. 6 his verbis. Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam. Omnia vero, quæ sequuntur, hisce sunt conformia. Inepte igitur Græculus ille, quicumque fuerit, incredulitatem in Abrahamo quæsit. Longissime hæc absunt a mente Chrysostomi, uti et alia quedam in eodem Sermonem habentur, quæ nunquam existimo dicturum fuisse Chrysostomum. Quapropter tam primum illum Sermonem, quam duodecim sequentes, sancto Doctori nostro suppositos omnino credo.

822 Examinanda superest unica Homilia, non inter dubias, sed sine ullo scrupulo inter genuinas edita a Montfaucono tom. VI pag. 265. Titulus est: Ejusdem Homilia de Melchisedeco. Observat Montfauconus, hanc erutam fuisse ex codicibus Anglicanis, editamque primum Upsaliæ ab Erico Benzelio. At miror, non advertisse Montfauconum, totam illam disputationem, exceptis paucis in fine additis, jam datam fuisse in Homilia I de Prophetarum obscuritate, quæ habetur eodem tomo VI pag. 168. Initium dumtaxat levissime mutatum est. Accipe, lector, utriusque initium. Prophetiam vobis hodie volo mensam instruere, atque in pelagus sapientiæ Esaiæ meditor orationem immittere. Sed quid faciam? etc. Alter vero de verbis S. Pauli agere volens, ita Chrysostomi dictionem mutavit: Apostolicam hodie vobis mensam apponere volo, et ad pelagus vocis illius D. Pauli sermonem extendere paro. Sed quid faciam? etc. Habemus hic ineptum plagiarium, qui deinde Chrysostomi Homiliæ duos numeros exscribere ad litteram pergit, paucissimis vocibus mutatis. Substituit nempe pro Isaia propheta Paulum Apostolum, mutatque voces consequenter mutandas. Quam vero inepte, considera.

823 Dixerat Chrysostomus, se orationem in pelagus sapientiæ immittere velle. Plagiarium dixit, se velle orationem extendere ad pelagus vocis Pauli, et nequidem addit de qua Pauli voce agat. Porro post duos numeros ex Chrysostomo sumptos, pauca addit num. 3 contra Melchisedecitas hæreticos. At ea disputantur stylo plane diverso, jejunoque et arido. Hæc ab plagario addita existimo: nec puto id negandum ab ullo, qui in Operibus Chrysostomi versatus sit, modolacinium illam plane frigidam attente consideraverit. Inveniet ibi quoque vocem Θεοτόκος, qua nunquam forte usus est Chrysostomus, licet sanctissimam Virginem sæpe agnoscat Dei Matrem. Vox enim Θεοτόκος ante Nestorium parum usitata fuit: sed Patres agnoscebant rem ea voce significatam. Itaque Homilia illa de Melchisedeco ad spuria videtur atleganda.

824 Inter dubia Chrysostomi scripta etiam numerandus venit Commentarius in Prophetiam Danielis, a Cotelerio primum editus, ac deinde recusus apud Montfauconum t. VI pag. 200. Hoc certum est, Opus illud, si omnino Chrysostomi est, relictum esse imperfectum. Cotelerius credidit, lucubrationem esse sancti Doctoris nostri, dum hæc præfatur: Interpretatio in Daniele prima fronte plerisque videtur supposititia, qui forsitan, ac merito solennes illas doxologias, consuetam perspicuitatem, aliasque librorum melliti Patris dotes desiderabunt ac requirunt. Incredibile certe memoratu, quam pleraque omnia hic aut imperfecta, aut perturbata, magisque tentata quam perorata, epitomes denique ac eclogarum præferentia speciem. Verumtamen, ut, quod res habet, dicam, inter centones, ardens purpura elucet, in turbidis

Homilia de
Melchisedeco
spuria,

E

et inepti est
plagiarium.

F

Commentarium in Daniele
licet brevem et huiusmodi,

AUCTORE
J. S.

A dis rivulis limpidissimi fontis venæ scaturiunt. Quare ita censeo, Chrysostomum, quem in universam scripturam Commentarios scripsisse prodidit antiquitas, hujusce prolis patrem esse: sed illam pie expositam in eas incidisse manus, quæ in tollenda parum operæ posuerunt; eoque factum, quod inficienda parenti soboles appareat. *Hisce ita plane assentitur Tillemontius art. 153, acsi rem non ulterius examinasset.*

Chrysostomo
attribuant
varii: non
tamen sine
scrupulo:

825 *Montfauconus in Monito prævio, ubi allegaverat verba Cotelerii jam data, hæc subjungit:*

Verum certe est, in tam hiulea, tam strigosa, tam compendiosa narratione, qualem hic omnes haud dubie animadversuri sunt, aliquot dictionis Chrysostomi vestigia comparere, verba ipsi familiaria usurpari, imo etiam explicandi modum a sancti Doctoris sententia non discedere, ut cum dicitur, abominationem desolationis positam esse tempore Hadriani Augusti, quæ est ipsissima Chrysostomi opinio, ut diximus in nota. At vitia et intricata series, quæ non paucis in locis deprehenditur, hinc haud dubie procedit, quod unus tantum codex Ms. hujus Operis compareat, qui codex multis in locis mendosus est. Quod vero tam compendiosæ hic explanationes offerantur; illud Chrysostomi interpretandi modo admodum repugnat: qui uberiores ubique præfert dicendi copiam. Unde fortasse dubitabunt quidam, utrum Chrysostomi sit hic Commentarius, meque fateor non sine aliquo scrupulo hoc Opus inter germana illius Opera ponere. Verum potuit Chrysostomus hæc notulas primo scripsisse, ut ampliores deinde explanationes aggrediretur, ac cum Tillemontio existimo, posse hunc Commentarium inter *ὑπομνήματα* Opera connumerari. *Hactenus Montfauconus, qui similia repetit in præfatione totius tom. Ceillierus tom. IX Auctorum sacrorum prædictis omnino subscribit.*

forte scriptus
fuerit paulo
ante exsilium:
nam imperfectus est.

826 Porro hæc doctorum virorum judicia effecerunt, ut Commentarium variis vicibus pervolverem. Verum nullibi in illo invenire potui totum Chrysostomum. Verba quidem et modos loquendi Sancto familiares multis locis invenias, præsertim in expositionibus priorum capitum, masculam vero illam atque uberem Chrysostomi eloquentiam in illo Commentario frustra quæras, uti et eximiam hortandi excitandique animos virtutem, qua mire excelluit. Hac de causa non possum non dubitare de auctore istius Operis; neque existimo, Opus esse perfectum. Non displicet tamen conjectura de brevibus hisce observationibus a Chrysostomo scriptis, ut deinde proluxiori Commentario Prophetiam pro concione exponeret: nam satis verisimile est, Sanctum, quando librum aliquem sacrum exponere meditabatur, primo breves in illum scripsisse annotationes, ut totum contextum funditus haberet perspectum: deinde vero aut meditatam, aut etiam ex tempore, longiores deduxisse Commentarios, atque adhortationes morales addidisse. Si ita se res habet, scriptus fuerit hic Commentarius circa finem episcopatus, secutoque deinde exsilio imperfectus relictus. Hæc pro conjectura.

Liturgiam a
Chrysostomo
contractam,
docet S. Pro-
clus,

827 Superest denum Liturgia Chrysostomi, de qua breviter saltem agendum, cum variæ ipsius nomine circumferantur. De Liturgia a S. Chrysostomo contracta agit S. Proclus episcopus Constantinopolitanus, Sancti discipulus, in *Tractatu de traditione divinæ Missæ, inter Opera S. Procli edito pag. 580, ubi recenset Liturgias S. Clementis Papæ, S. Jacobi episcopi primi Hierosolymitani, S. Basilii Magni, ac denum S. Joannis*

Chrysostomi. *Monet vero Basilium et Chrysostomum populi negligentia ac tædio, quo a proluxiore Liturgia solebant abesse, permotos fuisse, ut breviorer facerent.* Quamobrem, inquit p. 581, et divus Basilus medicâ quadam ratione usus, breviorer eam concisiorerque reddidit. Haud vero multo post Pater ille noster, aurea præditus lingua Joannes, de ovium salute, ut pastorem decet, strenua cura sollicitus, naturæ humanæ socordiam ignaviamque respiciens, fibras omnes ac radices satanici prætextus hujus prorsus voluit evellere. Et idcirco multa præcidit, et concisiori pressiorique oratione Sacrum confiendum statuit, ne sensim homines, qui libertatem quamdam et inertiam quam maxime complectuntur, fallacibus adversarii rationibus decepti, ab ejusmodi Apostolica hac et divina absterri traditione, eam omitterent, quemadmodum hoc ipsum multis variis sæpe in locis accidisse, ad hunc usque diem deprehendimus.

828 *Hæc omnia videntur sufficere, ut indubitanter credamus, Liturgiam aliquam a Chrysostomo concinnatam esse. Verumtamen Tillemontius art. 47 huic auctoritati opponit silentium Leontii Byzantini, illudque alicujus momenti esse credit; licet revera nullius sit valoris, ut mox patebit.* Leontius Byzantinus, inquit, citat Liturgiam S. Basilii, nihil dicens de illa S. Chrysostomi, quamvis etiam esset aliqua occasio de illa loquendi. *Verum si consideremus verba Leontii paulo attentius, facile videbimus ineptum esse argumentum. Locus allegatus est ex opere Leontii contra Nestorium et Eutychetem lib. III cap. XVIII, apud Henricum Canisium tom. IV Antiq. lection. pag. 74, ubi Leontius arguit Theodorum Mopsuestenum, quod aliam concinnasset Missam, blasphemis fœdatam, neque reveritus illam Apostolorum, nec illam Magni Basilii in eodem spiritu conscriptam. Quæ, obsecro, hic erat occasio loquendi de Liturgia sive Missa S. Chrysostomi? Etenim Theodorus Mopsuestenus sex septemve annis ante Chrysostomum fuit episcopus, et consequenter maxime est verisimile, Theodorum ante Chrysostomum aut eodem fere tempore Liturgiam suam composuisse. Non erat igitur memoranda Chrysostomi Liturgia Leontio, accusanti Theodorum, quod præcedentes Liturgias contempsisset. Æque ad propositum nostrum inutile est silentium Palladii, Socratis, Theodoret, aliorumque, quos de Liturgia Chrysostomi siluisse, objicit Ceillierus in Chrysostomo art. 13 § 4. Cum enim nullus eorum vel decimam partem scriptorum Chrysostomi recenseat, quid silentium ejusmodi scriptorum apud eruditos efficere poterit contra auctoritatem scriptoris contemporanei, clare et aperte loquentis? Quapropter dubitandum non est, quin Chrysostomus Liturgiam aliquam concinnaverit.*

ita ut dubitandum non sit, quin aliquam composuerit.

E

829 At non æque certo dici potest, utrum ea ad nos pervenerit sine ulla mutatione. Variæ quidem Chrysostomi nomine circumferuntur Liturgie; sed certo probari nequit, ullam ex eis esse Chrysostomi. Unam edidit Jacobus Goar in *Euchologio* pag. 58, eique multas addidit observationes. Verum non audet asserere, Chrysostomi esse Liturgiam illam, licet ipsius nomine eam ediderit, credideritque præcipuas partes a Chrysostomo fluxisse. Savilius Liturgiam Græcæ edidit huic pene in omnibus consonam, eamque recudit *Montfauconus tom. XII pag. 776. Hanc autem, sive prout edita est apud Goarum, sive prout ex Savilio eam recudit Montfauconus, non esse totam*

Edita nomine
Chrysostomi
Liturgia,

F

AUCTORE
J. S.

tam Chrysostomi, clarum est; cum in illa Chrysostomus ipse invocetur cum aliis Sanctis ipso posterioribus apud Goarum pag. 61, apud Montfauconum vero pag. 778. Hac de causa Montfauconus tom. XIII pag. 183, ubi plura de Liturgia Chrysostomi disputat, fatetur, editam a se Liturgiam potius posteriorum temporum esse, quam Chrysostomi. In *Monito autem Liturgiæ prævio ita loquitur*: Imo vero, quæ Chrysostomus diversis in locis de Liturgia sui temporis refert, mire diversa sunt ab istis inferioris ævi Liturgiis, ut videre erit in diatriba nostra de Liturgia tomo sequenti, ubi omnia, quæ sparsim in Operibus suis Chrysostomus retulit, accurate referuntur. Verum existimo Montfauconum nimis credidisse verbis Savilii, quæ allegat. Certe hic plura promittit, quam in diatriba, mox tom. XIII assignata, præstare potuit.

quæ habet
ipsius Chryso-
stomi nomen:

B

830 Profecto si quis attente consideraverit allata a Montfaucono ex Operibus Chrysostomi, paucissima reperiet, quæ faciunt ad propositum nostrum. Etenim Liturgiam concinnavit Chrysostomus, quando erat episcopus. Itaque ex iis, quæ Antiochiæ dixit, quando erat presbyter, nihil habere possumus ad cognoscendam Liturgiam a Chrysostomo compositam. Interim Montfauconus locos multo plures affert ex Operibus Antiochenis, quam ex Constantinopolitanis. Secundo ea solum conducere possunt ad cognitionem Liturgiæ Chrysostomi, quæ de ipsa Liturgia aut Missa fuere prolata. At Montfauconus affert multa, quæ extra illud tempus ab episcopo aut diacono fiebant in ecclesia. Hæc igitur omnia si omittamus, vix pauca inveniemus, quæ ad rem faciant. Quare facile quidem admiserim, Liturgiam, prout a Goaro, Savilio et Montfaucono edita est, non pervenisse ad nos a Chrysostomo sine mutatione, quia in illa memoratur ipse Chrysostomus, Sanctique aliqui juniores; at non video, id evinci ex illis, quæ coacervavit Montfauconus: neque enim video aliquid ab ipso allatum esse, quod in Liturgia non invenerim.

alia forte an-
tiquior.

C

831 In Operibus Chrysostomi, prout edita sunt a Duceo, et postea a Morello, tom. IV pag. 522 edita est Liturgia nonnihil diversa hoc titulo: Sancti Joannis Chrysostomi sancta Missa, a Desiderio Erasmo Roterodamo in gratiam episcopi Roffensis versa. In hac autem nec Chrysostomus memoratur, nec ullus Sanctus, qui non sit illo longe antiquior. In hac quoque nihil reperire potui, quod non congruat cum paucis illis, quæ de Liturgia ex Operibus Constantinopolitanis Chrysostomi collegit Montfauconus. Itaque existimo hanc altera vetustiore esse, propiusque accedere ad puram Chrysostomi Liturgiam. Hanc tamen aliquid etiam mutationis passam, omnino persuasum habeo. Etenim ad id existimandum sufficere mihi videtur vox Θεοτόκος Deipara, variis locis repetita, quam post damnatum Nestorium additam suspicor, ubi de sanctissima Virgine in Liturgia fiebat mentio. Nam si Chrysostomus ipse vocem illam toties Liturgiæ inseruisset, non prætermisissent Patres monumenti tam vulgaris auctoritatem citare contra Nestorium, quod nunquam fecisse videntur. Levi-
usculæ aliæ ejusmodi additiones aut mutationes in eadem fieri potuerunt justis de causis. Attamen vix dubito, quin illa Chrysostomi Liturgiam propius referat, quam edita a Montfaucono, in qua p. 778 memoratur Joannes Eleemosynarius, plusquam duobus seculis Chrysostomo posterior. Ceterum duas quoque Liturgias Syriacas habemus no-

mine Chrysostomi insignitas, quas edidit Renaudotius in *Collectione Liturgiarum Orientalium* pag. 242 et seqq.: sed ipse editor observat, eas magis differre a Græcis, quam ut credibile sit, auctoris esse Chrysostomi.

832 Porro editores Operum Chrysostomi multa collegerunt, quæ Sancti nomen mentiebantur, sive in codicibus Mss., sive in editis. Verum spuria illa ac supposititia scripta examinare non lubet, ne prolixum hunc Commentarium ea quoque disputatione prolixiorem faciam. Nihil igitur dicam de Opere imperfecto in Matthæum, nihil de multis Homiliis aliisque Opusculis, quæ ad spuria amandarunt eruditi. Videri ea possunt apud Montfauconum in singulis fere voluminibus sub finem edita, ubi et prævia editoris reperiuntur Monita. Nihil quoque dicere statui de Eclogis Chrysostomi, quæ Montfauconus dedit tom. XII, ubi etiam assignat in margine, ex quibus Sancti Operibus singula fuerint collecta. Restant tamen aliqua Sancti Opera, quæ memorabo iis temporibus, quibus videntur composita. Num vero ad persecutionem illam, qua in exilium pulsus est, paulatim accessuri, præcipuas illius causas examinabimus.

D

Plurima Opu-
scula Sancto
perperam ad-
scripta.

E

§ LIV. Origo dissensionis inter Theophilum Alexandrinum et monachos Ægyptios. Theophilus persequitur S. Isidorum Hospitalarium: deinde monachos multos, qui Constantinopolim delati a Chrysostomo excipiuntur.

Theodoretus lib. V cap. xxxiv relaturus ea, quæ passus est Chrysostomus, ita præfatur: Verum invidia splendorem ejus sapientiæ ferre non potuit. Itaque consuetis utens artibus, Constantinopolim, seu potius orbem terrarum ejus eloquentia ac doctrina privavit. Ego vero ad hanc historiæ partem delapsus, qualiter affectus sim, nescio. Nam dum injurias ei illatas narrare cupio, eorum, qui injuriarum auctores fuere, reliquæ omnes virtutes mihi pudorem injiciunt. Quocirca ipsorum etiam nomina tegere conabor. Hi ergo cum diversas haberent odii ac simultatis causas, coruscantem quidem ejus Viri virtutem intueri noluerunt. Ita Theodoretus, reveritus famam quorundam Chrysostomi persecutorum, qui revera præclaris operibus nomen adepti erant. Maculam quidem hi persequendo Chrysostomum contraxerunt. Verum cum Sancti etiam non pauci in peccata sint lapsi, eaque deinde pœnitentia ac bonis operibus deleverint: cumque alii multi ex errore non raro mala commiserint; quæ minime fecissent, si omnia satis habuissent perspecta; non statui illos imitari, qui calamum in persecutores Chrysostomi nimium mihi videntur acuisse; sed potius ea moderatione examinare singula, ut innocentia Sancti pateat, et inimicorum ipsius famæ, quantum fieri potest, parcatur.

Invidia incita-
vit Chryso-
stomi persecu-
tores,

F

834 Caput illorum, qui Chrysostomum per-
secuti

A *secuti sunt, fuit Theophilus Alexandrinus episcopus, vir magni nominis, sed justo vehementior contra illos, quos aliqua in re contrarios habebat, ut ex variis factis luculenter colligitur. Ad persequendum autem Sanctum nostrum hisce gradibus adductus est. Primo odium concepit contra S. Isidorum presbyterum xenodochio Alexandrino præfectum, quem antea amaverat. Cum vero Isidorus in eremum se reciperet, honorificeque ibidem exciperetur a monachis, hosce similiter adeo persequi cepit, ut fugerint Constantinopolim, atque opem Chrysostomi implorarint. Hinc, cum Sanctus consueta sibi charitate monachos excepisset, eosque Theophilo reconciliare studuisset, vehemens Theophili indignatio in ipsum accensa est Chrysostomum. Ita brevissime exponi potest occasio, qua Theophilus Sanctum cepit persequi. Multa de hisce scribunt Palladius, Socrates et Sozomenus. Ex his Palladius quidem, reliquis alias præferendus, justo acerbior videtur in Theophilum, ita ut verisimile sit, ipsum facile credidisse rumoribus quibusdam contra Theophilum sparsis. Nam suos quoque inimicos habebat Theophilus, indeque vix dubitari potest, quin de illo multa in vulgus sparsa sint falsa, sicuti constat, multa mentitos esse Chrysostomi inimicos. Non omnia igitur huc transferam, quæ de Theophilo narrat Palladius, cum quia ad propositum nostrum necessaria non sunt, tum quia aliqua fortasse sunt fictitia, leviterque ab ipso adoptata.*

Hic primo persequitur Isidorum presbyterum;

B *835 Hoc tamen pro certo habendum videtur, Theophilum sine justa causa exacerbatum fuisse in S. Isidorum presbyterum, de quo apud nos actum est ad 15 Januarii. S. Isidorus Pelusiota lib. I epist. CLII ad Symmachum docet, odium Theophili adversus Isidorum fuisse causam, qua usus est ad persequendum Chrysostomum; dumque insano lapillorum amore flagrantem, atque aurum pro numine habentem Theophilum, ibidem nominare non dubitat, non obscure innuit, ex avaritia Theophili odium adversus Isidorum fuisse exortum. Hinc admodum verisimilis est odii causa, quæ recitatur a Palladio pag. 51 his verbis: Huic igitur Isidoro mulier quædam vidua e magnatibus dat mille aureos; adegitque iurejurando per Servatoris mensam, emptis vestibus pauperiores Alexandriæ feminas contecturum clam Theophilo, ne is nummos illos caperet, atque comparandis lapidibus insumeret. Lapidum enim furor quidam Pharaonius ipsum possidet ad ædificia (exstruenda) quibus nihil indiget Ecclesia. Hoc, ut subdit, rescivit Theophilus. Cum igitur Isidorus eos nummos accepisset, impendit pauperculis et viduis mulieribus. Alicunde id novit Theophilus.... Isidorum evocat, moderate interrogans, an ea ita se haberent. Non negavit Isidorus, reique totius administrationem fassus est. Quo ille audito, scenam mutat, et qui paulo ante in interrogatione moderatus ac lenis apparuerat, momento post, audito Isidori responso, totus intumuit mutata subinde facie.*

deinde monachos, ad quos ille fugerat, ut Origenistas

C *836 Sozomenus lib. VIII cap. XII alias quoque allegat rationes iracundiæ Theophili: at omnes æque sunt frivolæ, ita ut certum sit, sive una sive plures fuerint ejusmodi causæ, Theophili avaritiæ et violentiæ fuisse causam persequendi Isidorum. Hunc autem, si credimus Palladio, gravissima primum impetiit calumnia, ac deinde ecclesia ejecit. Isidorus vero, agens annos octoginta, cursu petit montem Nitriæ ad monachorum ordinem, ubi commoratus fuerat adolescens, inquit Palladius pag. 54. Isidorus optime exceptus*

frat a monachis, et aliqui ex illis pro eo intercesserunt apud Theophilum, qui ea de causa illos quoque persequi violenter cepit, si Palladio, aliisque credimus. Mitto violentias, quas ea occasione contra monachos exercuisse dicitur, utpote ad propositum nostrum non necessarias, et forte ex rumoribus incertis non parum exaggeratas. Hoc certum est, Theophilum congregasse concilium episcoporum, in eoque ut Origenistas fuisse damnatos atque monachos, quos deinde curavit expellendos, quique Constantinopolim venerunt. At non æque certo constat, an Origenistæ revera fuerint, aliis id affirmantibus, negantibus aliis.

837 Sozomenus lib. VIII cap. XII dicit quæstionem de Origenistis denuo excitatam a Theophilo ob privatas inimicitias, dum, inquit, insidias struit Ammonio, Dioscuro, Eusebio atque Euthymio, qui LONGI vulgo dicebantur: quos quidem, cum fratres essent, celebres exstitisse inter eos, qui apud Scetim philosophabantur, ex superioribus cognovimus. Hi enim præ cæteris Ægypti monachis Theophilo cari erant: eosque in contubernio et familiari congressu, ut plurimum, habebat. Denique Dioscorum etiam Hermopolis episcopum constituit. Odium vero adversus eos concepit ex inimicitias ab ipso susceptis cum Isidoro; nimirum quia pro Isidoro intercedebant. Hac de causa eos per Theophilum expulsos asserit, nihil dicens de illorum in concilio damnatione. Palladius multis locis quatuor istos fratres ut viros Sanctos mire celebrat; vehementerque pag. 54 et 55 in Theophilum invehitur, quod ipsos pro Isidoro intercedentes male tractasset. Tum subdit: His non acquiescens Theophilus, mittit ad vicinos episcopos, et adversus monachos cogit concilium, neque ad defensionem vocatis ipsis, nec facta illis dicendi potestate, tres viros e præcipuis excommunicat, veritus simul contra multitudinem pœnam decernere, prætexens dogmatum perversitatem etc. Quinam essent hi tres, colligitur ex Epistola Theophili ad S. Epiphanium, tom. IV Operum S. Hieronymi editionis anni 1706 col. 830, ubi ait: Egrediventes de cavernis suis Origenis colubros Evangelico ense truncatos. Et mox nominantur tres calumniatores veræ fidei, Ammonius, Eusebius et Eutinius, supra Euthymius dictus, quos dicit Constantinopolim navigasse. Tres illi etiam damnati ut Origenistæ dicuntur in Epistola S. Hieronymi ad Ctesiphontem tom. IV col. 476, ubi et de aliis fit mentio: sed trium illorum frater Dioscorus episcopus damnatis non annumeratur.

838 De damnatione porro illorum fratrum non modo neotericorum, sed etiam antiquorum, diversa admodum est sententia. S. Hieronymus illam mire laudat variis locis, uti et S. Epiphanius. Varias Hieronymi ad Theophilum Epistolas exhibet tomus IV col. 797 et seqq. In illa, quæ ibidem est LVIII (alias LXVIII) dolet Hieronymus, Origenistas necdum a Theophilo damnatos. In sequenti LIX, (alias LXX) eidem gratulatur de illis damnatis, ibique hæc subjungit: Dolebamus te nimium esse patientem, et ignorantes magistri gubernacula, gestiebamus in interitum perditorum. Sed, ut video, exaltasti manum diu, et suspendisti plagam, ut ferires fortius. Iterum Hieronymus laudat Theophilum ea de re in epistola LXI, (alias LXXI). Attamen ibidem col. 599 ex verbis Hieronymi satis colligitur, ipsum non fuisse instructum de modo, quo in concilio fratres illi fuerant damnati.

839 Nam dicit: Simulque obsecro, ut, si qua synodica

AUCTORE J. P.

damnat in concilio episcoporum.

E

F

Damnationem laudarunt SS. Hieronymus et Epiphanius;

AUCTORE
J. S.
at non viden-
tur scripsisse
modum.

synodica habes, ad me dirigas: quo possim tanti pontificis auctoritate firmatus, liberius et confidentius pro Christo ora reserare. Itaque non videtur Hieronymus legisse gesta illius synodi, solaue auctoritas Theophili videtur impulsisse Hieronymum, ut recte damnatos crederet. Missa tamen ad Hieronymum est generalis Epistola, de eorum damnatione ad omnes Catholicos scripta, ut liquet ex Epistola S. Epiphani, qui illam misit, ibidem edita. Applaudit Epiphanius damnationi: sed nec ipse quidquam videtur scivisse de modo procedendi, præterquam ex illa Epistola, quam eidem transmiserat Theophilus, scribens Epistolam ibidem III (aiias LXVII) quando jam intellexerat, tres fratres navigasse Constantinopolim, ut habet dicta Epistola col. 830.

Alii damnationem illam improbarunt.

B

840 S. Isidorus Pelusiota non ita videtur sensit de fratrum illorum damnatione, secutaque expulsionem. Nam in Epistola CLII jam laudata sic loquitur: Vicina Ægyptus hoc semper in more habuit, ut inique et perditæ se gereret, Mosem videlicet repudiens, et Pharaonem asciscens, humiles ac demissos flagris lacerans, laborantes opprimens, urbes exstruere jubens, et mercedem negans: atque ad hoc usque tempus in iisdem studiis hærens etc. Tum subdit, Theophilo calcare ad persequendum Chrysostomum fuisse odium videlicet atque inimicitiam, quam (fovebat) adversus eum, qui eodem, quo ego, nomine appellatur; id est, adversus Isidorum. Si odium Isidori fuit causa Theophilo persequendi Chrysostomum, videtur etiam causa fuisse persequendi istos fratres; nam propter illos Constantinopoli receptos cepit Sanctum persequi, In Dialogo Sulpitii Severi Posthumianus, qui tum Alexandriæ fuit, cap. III ambigue mentem suam exponit. Primo dicit: Alexandriam pervenimus, ubi fœda inter episcopos atque monachos certamina gerebantur ex ea occasione; quia congregati in unum sæpius sacerdotes, frequentibus decrevisse synodis videbantur, ne quis Origenis libros legeret aut haberet. Si vera narret Posthumianus, non disputabatur de dogmatis Origenis: sed ejus defensores fatebantur, errores esse in libris Origenis; non ideo tamen omnino libros abjiciendos contendebant.

Videtur Theophilus omnia Origenis Opera prohibere

C

841 Adversum hæc, inquit, Episcopi obstinatius renitentes, pro potestate cogeant recta etiam universa cum pravis et cum ipso auctore damnare: quia satis superque sufficerent libri, quos Ecclesia recepisset, respuendam esse penitus lectionem, quæ plus esset nocitura insipientibus, quam profutura sapientibus. Et post pauca: Illud me admodum permovebat, quod Hieronymus, vir maxime Catholicus, et sacræ legis peritissimus, Origenem secutus primo tempore putabatur, quem nunc idem præcipue, vel omnia illius scripta damnaret. Nec vero ausus sum de quoquam temere judicare: præstantissimi tamen viri et doctissimi ferebantur in hoc certamine dissidere. Sed tamen, sive illud error est, ut ego sentio; sive hæresis ut putatur: non solum reprimi non potuit multis animadversionibus sacerdotum, sed nequaquam tam late se potuisset effundere, nisi contentione crevisset. Istiusmodi ergo turbatione, cum veni Alexandriam, fluctuabat... Sed non fuit animus ibi consistere, ubi recens fraternæ cladis fervebat invidia. Nam, etsi fortasse videantur parere episcopis debuisse, non ob hanc tamen causam multitudinem tantam, sub Christi confessione viventem, præsertim ab episcopis oportuisset affligi. Ita ille, qui ante mo-

nuerat, per Ægypti præfectum monachos ita fuisse dispersos, ut nullibi sinerentur consistere.

D
voluisse, etque decreto contradicisse monachos.

842 Ex dictis autem colligi videtur, Theophilum, cui omnino consentiebat S. Epiphanius, omnem Operum Origenis lectionem prohibuisse; huic vero decreto parere noluisse dictos fratres. Vehemens igitur est mihi suspicio, illos non quidem prava Origenis dogmata defendisse; noxios tamen et culpabiles fuisse, quia a legendis Origenis libris nolebant abstinere, et quia audebant improbare decretum episcoporum, illos prohibentium. Hac ratione utcumque conciliari potuerunt illi, qui Theophili in monachos illos violentiam carpunt, alique, qui zelum ejusdem contra Origenistas laudant. Nam priores volunt, Origenis lectionem non debuisse tam generaliter prohiberi, nec tam severe procedi contra illos, qui omnia Origenis Opera statim non abjicerent. Quin imo aliqui insinuant, totum non nisi prætextum fuisse Theophili ad persequendum monachos sibi invisos. At ea de re iudicium mihi arrogare nolim. Posteriores pro Origenistis habuerunt dictos monachos, qui audebant improbare prohibitionem omnium scriptorum Origenis; nec plane immerito, etiamsi illi errores Origenis fortasse non defenderint.

843 Quidquid porro sit de culpa monachorum atque intentione Theophili, hic ad augustalem sive ad præfectum Ægypti venit: atque ab eo milites petiit ac obtinuit, ad monachos illos violenter expellendos. Quanta autem violentia in illos irruerit Theophilus, narrat Palladius pag. 56 et 57, sed forte non sine exaggeratione, ita ut verba ipsa nolim huc transferre. Cum autem, inquit pag. 57, impotens ejus ira paululum deferbuisset, Alexandriam repetit, locum fugæ dans sanctis illis viris: qui sumptis statim melotis suis, in Palæstinam profecti, Æliam (sic Hierosolyma tunc vocabatur) adventant. Cum iis egressi sunt, præter presbyteros et diaconos illius montis, trecenti optimorum monachorum: alii vero per diversa loca dispersi sunt. Secessum eorum non ferens obliqui cursu coluber, rursus contra eos Theophilum suscitavit, qui ira succensus litteras exarat ad episcopos Palæstinæ. « Non oportebat, inquit, quatenus vestras hos recipere: sed quoniam ignari id fecistis, vobis ignosco. Imposterum igitur cavete, ne illos aut in ecclesiasticum aut in privatum aliquem locum admittatis »... Illi multa necessitate acti, cum in alia ex aliis loca migrarent, tandem in comitatum (id est, urbem imperatoriam) veniunt, ubi divina manu ad curam potentium agendam Johannes collocatus erat episcopus: atque ad ejus genua provoluti, orabant, succurreret animabus calumniam passis et devastatis ab iis, qui id potius, quam benefacere, consuevissent.

E
Illos violenter expellens Theophilus, nec in Palæstina consistere sinens,

844 Stetit Johannes: atque ut vidit quinquaginta electorum hominum canitiem, sacris laboribus tinctam et ornatam; veluti Joseph, fraterni amoris acri dolore stimulatus, in lacrymas effusus est; percunctans ex eis, quisnam aper desilva aut singularis ferus huic fœcundissimæ viti invidisset. Illi autem: Sede, Pater, et nobis medere non mediocriter vulneratis a Theophili papæ furore: si tamen poteris vulnere nostrorum tumores ad cicatricem perducere. Nam si et ipse nos negligis, Theophili seu reverentia seu timore ductus, ut alii episcopi, nihil jam reliqui nobis fit a vobis, nisi ut imperatorem adeamus, et prava illius facta in contumeliam Ecclesiæ exponamus. Si ergo ecclesiasticæ tibi existimationis cura

F
Constantinopolim fugere cogit.

A cura est, nobis annue, ipsique persuade, ut nobis nostrum in Ægypto domicilium concedat: qui nihil peccavimus, neque contra legem Servatoris, neque in eum ipsum. Ad hæc Johannes, sperans facile se Theophili adversus eos odium demutaturum, libenter negotium arripit, admonens eos, ut apud omnes religioso silentio adventus sui caussam tegerent, donec ipse, inquit, misero ad fratrem Theophilum. Et dato eis in ecclesia, dicta Anastasia, hospitio ad requiescendum, ipse quidem non suppeditabat, quæ ad usum illis necessaria erant: sed religiosæ mulieres victum ipsis subministrabant, et ipsi quoque nonnihil conferebant ex opere manuum. *Hactenus Palladius.*

ubi a Chrysostomo bene excipiuntur.

845 *Sozomenus lib. VIII cap. XIII de secessu monachorum illorum ex Ægypto, eorumque ad Chrysostomum adventu fere consentit, ita scribens.* Porro Dioscorus et Ammonius ac reliqui, cognitis Theophili insidiis, Hierosolymam se contulerunt: atque inde perrexerunt Scytopolim commodum sibi ejus loci domicilium fore arbitrati ob copiam palmarum, quarum foliis ad consuetam monachorum opera utebantur: sequebantur enim illos viri circiter octoginta. Eodem tempore Theophilus quosdam misit Constantinopolim, qui et calumnias adversus illos præstruerent, et, si quid illi ab imperatore peterent, ipsi obsisterent. Quæ cum didicisset Ammonius, et qui cum illo erant, Constantinopolim navigarunt, comitante eos Isidoro. Junctique inter se, id perficere studebant, ut coram imperatore judice et Joanne episcopo insidiæ ipsis comparatæ convincerentur. Etenim arbitrabantur hunc, utpote justæ libertatis studiosum, in iis, quæ justa essent, posse ipsis opitulari. Joannes vero illos ad se venientes benigne excepit, et in pretio habuit, et in ecclesia orare nequaquam prohibuit. Cum illis tamen haudquaquam communicandum sibi esse existimavit, propterea quod ante causam cognitam id fieri non liceret. *Adhibita hac cautela, nec prudentiæ Chrysostomus defuisse videtur, nec charitati. Nec perspicere possum, peccasse pias mulieres, ex quibus præcipua fuit S. Olympias, victum monachis illis subministrando. Verum quo se modo Chrysostomus erga Theophilum et monachos illos gesserit, mox latius dicemus.*

C § LV. Quid pro monachis expulsis apud Theophilum egerit Sanctus: dicta quædam S. Hieronymi non de Chrysostomo, sed de Rufino et aliis prolata.

Baronii ad excusandum Chrysostomum observatio,

Baronius, qui paulo severius ubique tractat monachos a Theophilo expulsos, ad annum 400 existimat, eos fuisse a Chrysostomo exceptos, quod ipsorum causam necdum satis haberet perspectam. De quo quidem, inquit num. 62, illud in primis admonendum putamus esse lectorem, cum sæpe contingat sapientissimos quosque falli, eosdem tamen a sapientia et insita probitate non excidere, cum nimirum ad ea, quæ agunt, recto sinceroque mentis feruntur intuitu. Quis enim adeo ingenio perspicax, industria solers, atque rerum usus experimento probatus; ut falsis subre-

Septembris Tomus IV.

ptionibus, illorum maxime, qui omnem extrinsecus sanctitatis speciem præ se ferunt, non decipi interdum contingat, cum et ipsos etiam prophetas, ad futura noscenda spiritu Dei imbutos, quod non semper eodem Numine afflari detur, acciderit sæpe aliqua ignorasse præsentia, eosque præterisse ob oculos posita. Quamobrem evangelica illa norma sunt actiones hominum metiendæ: « Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te »; ut dum videris aliquem recta mente puroque animo aliquid operari, etsi quid perperam inde oboriri contigerit, ad suum revocans principium opus, invenias, unde auctorem excuses.

847 Cum igitur de sanctissimorum virorum Epiphani, Hieronymi (ut de Theophilo dicere prætermittamus) atque Joannis Chrysostomi optima mente dubitare religio sit, quæcumque ab eis acta sunt, in meliorem partem accipias necesse est. *Hactenus Baronius, cujus excusatio Chrysostomo forte non est necessaria. Attamen verba illa afferre volui, ut ex illis liqueat, quæ ratione fieri potuerit, ut a Chrysostomo dissentirent SS. Epiphanius et Hieronymus: neque tamen hi peccarent, neque ille. Nam, si revera Origeniste fuerint monachi illi, quos Constantinopoli exceptos a Chrysostomo vidimus, recte factum istud improbarunt Epiphanius et Hieronymus; nec tamen eos excipiendo peccavit Chrysostomus; modo bona fide crediderit innocentes; sicut non peccarunt Hieronymus et Epiphanius, si idoneis rationibus nixi, hæreticos esse crediderint; licet fuisse innocentes supponantur. Hæc breviter interim: verum nolim hinc inferat lector, Hieronymum inter adversarios Chrysostomi a me computari.*

Ipsi forte minus, quam ejus adversariis necessaria.

848 Quid porro pro monachis illis egerit Chrysostomus, *Palladius pag. 60 ita narrare incipit:* Contigerat autem sub id tempus, ut clerici quidam Theophili Constantinopoli adessent, magistratum, qui regendæ Ægypto designabantur, promotiones præmercantes, et benevolentiam Theophilo conciliantes in perniciem eorum, qui illi minime placebant. Hos igitur ad se accitos Johannes percunctabatur, an præsentem monachos novissent. Illi candide de ipsis testimonium perhibuere, dicentes Johanni: Et novimus eos, et vim magnam perpessi sunt. Ac, si placet, Domine, spiritualem eis communionem impertire noli, ne offendas Theophilum: in ceteris benignum te præbe; hoc enim te ut episcopum decet. Sic Johannes eos quidem ad communionem non admisit: Theophilo autem scribit, orans: In hoc mihi ut filio et fratri gratificare, hosce viros amplector. Adhæc Theophilus, gratiam quidem negavit Johanni: mittit autem quosdam ad contentiosas verborum pugnas exercitatos, de quibus superius diximus: et monet, dentilli libellos precum, quos more suo ipse dictaverat, qui continebant apertum quidem mendacium, amictum vero varia et multiplici calumnia eorum, quæ sunt invisibilia; cum nihil haberet, unde eorum vitam calumniaretur; facitque ut in palatio quasi præstigiatores digito monstrarentur. *Hactenus Palladius, fortasse justo acerbior in Theophilum. Talis certe visus est Baronio, qui Origenistam credidit.*

E

Chrysostomus monachos conatur

F

849 *At necesse non est, ut credamus Origenistam fuisse. Etiam si Catholicum fuisse existimemus, non difficulter credere poterimus, defensorem Chrysostomi faciles præbuisse aures iis omnibus,*

AUCTORE
J. S.

omnibus, quæ contra Theophilum dicebantur, modo non essent aperte falsa. Miror itaque Tillemontium adeo omnia Palladii in Theophilum dicta amplecti, ut nullum de iis moveat dubium, licet stylus ipse exacerbatum animum Palladii satis insinuet. Audiamus tamen sequentia ipsius dicta: Monachi, inquit, ut viderunt se non solum Theophilum non placare, sed in maiorem iram impellere, dum multos intercessores ad illum mittunt; insuper paratos se esse dicentes falsam omnem doctrinam anathematizare, supplices libellos Johanni offerunt, diversa Theophili tyrannidis genera denotantes, adjunctis quibusdam capitulis, quæ pudet coram simplicioribus dicere, ne eos a credendo deterream, fortasse etiam apud perfectiores fidem non inventurus.

qui acerbè
ipsi respon-
det, et cano-
nem

850 Rursus et per seipsum, et per alios episcopos, hortatur eos Johannes, ut desinant ipsum accusare ob molestiam, quæ ex huiusmodi iudiciis nasci solet; et scribit Theophilo: «Eo desperationis homines ejusmodi devenere, ut scrip-
«pto te accusent. Ceterum, quod tibi videtur,
«rescribe. Non enim me audiunt, ut a comitatu
«discedant.» Ob ejusmodi scripta totus ira incensus Theophilus, ab Ecclesia excludit fratrem monachorum Dioscorum, qui in Ecclesia senue-
rat: et ad Johannem episcopum scribit: «Arbi-
«tror equidem non ignorare te canonum Nice-
«norum decretum, quo sancitur, ne episcopus
«litem extra fines suos judicet. Si autem igno-
«ras, disce; et a libellis adversus me abstine.
«Nam si judicari me oporteret, ab Ægyptiis
«episcopis judicandus sum; non a te, qui septua-
«ginta quinque dierum itinere hinc abes.» Ita Theophilus, cujus responsio acrior quidem videtur et acerbior, quam erat necesse, cum Chrysostomus nihil vellet, quam monachos cum ipso conciliare. Attamen non video, tantopere in hisce accusandum esse Theophilum, quam ipsum accusant Hermantius lib. V cap. II, et Tillemontius art. 67.

allegat, quo
vetabatur
Chrysostomus

851 Sane, si omnia velimus examinare sine partium studio, facile videbimus, modum procedendi, quo adversus monachos illos usus est Theophilus, non ita omni ratione caruisse, quam velint laudati scriptores. Baronius ad annum 400 num. 71 existimat, justam fuisse Theophili causam. Justam certe eam crediderunt Hieronymus et Epiphanius. At cum hi potius secuti videantur auctoritatem Theophili, quam sollicitè examinasse, utrum Theophilus hæreseos causa persequeretur monachos illos, an privato odio incitatus, causam illam prætexeret, ut vult Palladius, cui utcumque consentiunt Socrates et Sozomenus; nolim ego de re tam ambigua judicare. Illud tamen certum videtur, Theophilum minus benigne de intentione Chrysostomi judicasse, quam oportebat; et violentius, quam par erat, bellum convertisse in Virum pacis amantissimum.

de causa ex-
communica-
tionis mona-
chorum judi-
care.

852 Porro canon, quem Theophilus allegare videtur, quintus est Nicænus apud Labbeum tom. II col. 30, ubi ad propositum nostrum hæc leguntur verba: De iis, qui a communione segregati sunt, sive clericorum sive laicorum sint ordinis, ab episcopis, qui sunt in unaquaque provincia, valeat sententia secundum canonem, qui pronuntiat eos, qui ab aliis ejecti sunt, non esse ab aliis admittendos. Examinetur autem, numquid vel pusillanimitate, vel contentione, vel aliqua ejusmodi acerbitate, congregatione pulsi sint. Ut hoc ergo convenientem examinationem accipiat, recte habere visum est, ut singulis annis in una-

quaque provincia bis in anno synodiffant, ut cum omnes provinciæ episcopi in eundem locum communiter conveniant, ejusmodi quæstiones examinentur; et sic, quos episcopum offendisse constiterit, juste esse a congregatione separati congregationi videatur, pro iis humaniorem apud omnes videantur, donec episcoponem proferre sententiam etc. Si Theophilus juste Ecclesia ejecit memoratos monachos, recte produxit hunc canonem, recteque deterruit Chrysostomum, ne examinandas susciperet excommunicationis rationes.

853 Intellexit id ipse Sanctus, qui monachos tantum audisse videtur ad pacem inter ipsos et Theophilum conciliandam, non vero ad judicandum de justitia excommunicationis, et a negotio periculoso deinceps abstinuit, ut Palladius pag. 62 referre pergit his verbis: Accepta lectaque ea epistola, Johannes eam quidem penes se servavit; monachis autem partis utriusque (id est, pulsus a Theophilo, aliisque ab ipse contra illos Constantinopolim missis) ea dixit, quæ ad pacem erant. Quibus auditis, exasperata est utraque pars, illa quidem ut tyrannide oppressa; altera vero, quod absque Theophilo facultatem non haberet ineundæ pacis, cujus jussu dederat libellos calumniis plenos. Sic Johannes, dato eis responso, eos ab sua cura et cogitatione dimisit. Ita caute et prudenter procedebat sanctus Episcopus. Quid vero postea contra Theophilum ejusque legatos moliti sint monechi, inferius videbimus.

Hac de causa
curam mona-
chorum depo-
nit Sanctus,

854 Interim valde verisimile est, falsos rumores de Chrysostomo delatos esse ad Theophilum, indeque in Sanctum quoque magis fuisse exacerbatum. Certe Socrates lib. VI cap. VIII hæc scribit: Dum res in hoc statu esset, falsus rumor ad aures Theophili perlatus est, Joannem eos ad sacra quoque Mysteria admisisse, et ad opem illis ferendam paratum esse. Quamobrem Theophilus totus in hoc cœpit incumbere, ut non modo Dioscorum et Isidorum ulcisceretur, verum etiam Joannem ex episcopali sede dejiceret. Hæc admodum verisimilia sunt; licet necesse non sit, ut pro certis habeamus ea, quæ de mala Theophili intentione subjungit Socrates, acsi tantum se conciliasset cum S. Epiphanio contra Origenistas, et contra hos concilia in Ægypto et in Cypro celebrata essent, ad facilius opprimendum monachos exsules: nam Socrates in Theophilum æque ac in Chrysostomum justo acerbior fuisse videtur.

de cujus inten-
tione male
suspicitur
Theophilus,

855 Illud tamen certum est atque indubitatum, Theophilum diligenter laborasse, ut multos in suam pertraheret sententiam, suasque partes confirmaret contra Chrysostomum, quem Origenistarum fautorem aut credebatur, aut credi volebat. Hinc illa quoque Socratis verba facile admitti possunt: Mittit igitur epistolas ad singularum civitatum episcopos, consilium quidem suum occultans, palam vero in illis reprehendens libros Origenis. Certe Theophilus in Epistola ad Epiphanium (inter Hieronymianas CXI, alias LXVII) ita loquitur: Dignationis tuæ est, quæ in hujusmodi certaminibus sæpe ante nos pugnavit, et positos in prælio consolari, et congregare totius insulæ (Cyprî) episcopos; ac synodicas litteras tam ad nos, quam ad Constantinopolitanæ urbis Episcopum, et si quos alios putaveris, mittere, ut consensu omnium et ipse Origenes nominatim, et hæresis nefaria condemnentur. Didici enim, quod calumniatores veræ fidei, Ammonius, Eusebius et Eutinius * novo pro hæresi furore bacchantes, Constantinopolim navigarint, ut et

F
multos in
suam opinio-
nem pertra-
here studens

* al. Euthy-
mius

NOVOS,

A novos, si quos valuerint, decipiant; et veteribus suae impietatis sociis conjungantur.

suasque firmare partes.

856 Curæ igitur tuæ sit, ut cunctis episcopis per Isauriam atque Pamphyliam, et cæterarum provinciarum, quæ in vicino sunt, rei ordinem pandas, et nostram, si dignum putas, Epistolam subicias, ut omnes uno spiritu congregati, cum virtute Domini nostri Jesu Christi tradamus eos satanæ in interitum impietatis, quæ possidet eos. Et ut celerius nostra Constantinopolim scripta perveniant, mitte industrium virum, et aliquem de clericis, sicut et nos de ipsis Nitriæ monasteriis patres monachorum cum aliis sanctis continentissimis viris misimus, qui possint cunctos in præsentī docere, quæ gesta sunt. Et super omnia quæsumus, ut impensas ad Dominum fundas preces, quo possimus etiam in isto certamine victoriam consequi. *Hæc Theophilus, priusquam audiverat, quomodo monachi exsules Constantinopoli fuissent excepti. Dubitandum igitur non est, quin majori etiam studio partes suas firmare studuerit, ubi intellexit, se a monachis illis in periculum adductum, suosque legatos in carcerem detrusos.*

Monachi Theophilum apud magistratus accusant,

B

857 Nam monachi, ubi intellexerant Chrysostomum nolle amplius se controversiæ isti immiscere, ad aulam imperatoris recurrerunt, ut Palladius refert pag. 62, ita pergens: Post hæc monachi, qui injuria affecti fuerant, recedentes, libellos grandes et verbosos componunt, monachos quidem (*Theophili legatos*) tamquam calumniatores, accusantes: adversus Theophilum vero, ne quid aliud dicam, ea inscribentes, quæ erant Theophili, et quot et quanta quisque noverat. Cumque libellos obtulissent augustis, imperatricem adeunt in martyrio sancti Johannis, orantque, ut adversariorum quidem monachorum libellus apud præfectos examinaretur, Theophilus vero vel invitus adesset, et coram Johanne judicaretur. Admissa est postulatio, quæ hoc responsum tulit: Ut Theophilus volens nolens exhibitus per magistrum, coram Johanne causam diceret: monachi autem ex partibus Theophili ut sibi constarent in his, quorum sanctos accusaverant, aut calumniatorum poenas subirent.

faciuntque, ut ejus legati custodiæ mancipentur:

C

858 Sic igitur Alexandriam missus est Elaphius, qui nunc ex principibus est, ut Theophilum adduceret: reliqua responsi imperialis præfecti executi sunt. Cum accusatio examinaretur, et in incertum desineret, leges quidem instabant gladium renudantes; miseri autem illi eventum veriti, dilationem petunt usque ad Theophili adventum; quippe qui ipsos subornasset, et supplicationes dictavisset. Ita officiales eos in carcerem conjiciunt usque ad adventum Theophili, nolentes in tali causa vades accipere. Et horum quidem moriuntur nonnulli in vinculis diu demorati ob adventus Theophili tarditatem: alii vere post adventum Theophili, qui rem pecunia facilem reddiderat, in postrema interrogatione tamquam calumniatores Proconnesum a iudicibus relegati sunt. *Hactenus Palladius, qui de more se Theophili adversarium, et monachorum amicum ostendit. Porro si totam illam rerum gestarum ostentat attentè perpendamus, non mirabimur, magnam ex illis invidiam Chrysostomo fuisse conflatum, præsertim quia Theophilus aut fidei causa monachos illos revera persequabatur, aut saltem hoc nomine persecutionem prætexebat, multisque facti sui honestatem persuaserat.*

859 Certe S. Hieronymus Theophilum ea de

causa frequenter laudat, et in Epistola LXXXVII, (alias LXXVIII) ad Pammachium et Marcellam simul Theophilum laudat et in Origenistas invehitur, eorum versutiam his verbis perstringens: Soli sunt hujus hæreseos sectatores, qui cum ecclesiasticis non valent foederari; quia quod sermone coguntur dicere, mente condemnant. Et quando aperta blasphemia publicis auribus fuerit revelata, et viderint contra se audientium turbam circum fremere, tunc simulata simplicitate dicunt, audisse se primum, quæ magistrum dicere antea nescierint. Quumque eorum scripta teneantur, voce negant, quod litteris confitentur. *Tum ad monachos Constantinopolim profugos ita se convertit: Quid necesse est obsidere Propontidem, mutare loca, diversas lustrare regiones, et clarissimum pontificem Christi (Theophilum) ejusque discipulos rabido ore discerpere? Si vera loquimini, pristinum erroris ardorem ardore fidei commutate. Quid maledictorum pannos hinc inde consuitis, et eorum carpitis vitam, quorum fidei resistere non valetis? Num idcirco non estis vos hæretici, si nos quidam assertionem vestra crediderint peccatores; et os impietate foetidum non habebitis, si cicatricem potueritis in nostra aure monstrare? Quid juvat vestram perfidiam, vel prodest pellis æthiopica et pardi varietas, si in nostro corpore nævus apparuerit? Hæc omnia clare ostendunt, in ea persuasionem fuisse S. Hieronymum, ut crediderit monachos revera fuisse hæreticos, Theophilumque laudabili zelo in illos concitatum.*

860 Hac de causa Eminentissimus Baronius ad annum 402 num. 2 existimat, S. Chrysostomum insinuari sub nomine Barnabæ, quando Hieronymus in Epistola xcvi (alias xvi) ad Principiam de Origenistis ita loquitur: De Occidentis partibus ad Orientem turbo transgressus, minitabatur plurimis magna naufragia... Refrigerata charitate multorum, pauci, qui amabant fidei veritatem, nostro lateri jungebantur, quorum publice petebatur caput, contra quos opes omnes parabantur, ita ut Barnabas quoque duceretur in illam simulationem, imo apertum parricidium, quod non viribus, sed voluntate commisit. *Existimat Baronius, Theophili caput petitum fuisse accusationibus monachorum, Chrysostomum vero Hieronymo fuisse suspectum, tamquam illius accusationis machinatorem. Opinioni isti assentitur Tillemontius in Chrysostomo art. 67. Verum (pace tantorum virorum id dixerim) mihi adeo improbabilis apparet, ut mirer, prudentissimum Baronium in eam venisse cogitationem. Nam loquitur Hieronymus de Rufino, qui multa Romæ turbaverat, Latine reddito Opere Origenis de Principiis. Contentio illa transiit in Orientem per Apologias Rufini, quas S. Hieronymus refutavit.*

861 Conqueritur autem Hieronymus, Rufinum vitæ suæ struxisse insidias, mortemque sibi machinari voluisse. Per Barnabam vero obscure designat virum aliquem sanctum Rufino favorabilem. *Constat porro, plures viros sanctitate et eruditione conspicuos Rufino fuisse, aut certe doluisse, tam graves inter ipsum et S. Hieronymum fuisse contentiones. Inter hosce fuit ipse sanctus Augustinus. Itaque varios Barnabæ nomine designare poterat Hieronymus, at nullum minus insinuare potuit, quam Chrysostomum, cui nullum umquam cum Rufino aut Hieronymo fuit negotium. Editor Hieronymi in margine notat: Johannes Jerosolymitanus voluit occidere Hieronymum. At id quoque sine fundamento dicitur, quia Hieronymus Rufinum*

AUCTORE J. S.

hac de causa in monachos illos invectus est S. Hieronymus.

E

Minime tamen Hieronymus dicit,

F

Chrysostomum vitæ suæ struxisse insidias,

AUCTORE
J. S.

num notat, nec asserit Barnabam illum, quicumque fuerit, eo furoris venisse, ut mortem sibi voluerit machinari. Hoc vero de solo asserit Rufino: neque hoc tantum loco, sed etiam aliis pluribus, ut mox videbimus. Interim ex tempore, quo scripta est Epistola, clarum quoque est, Rufinum designari. Etenim scripta est illa Hieronymi Epistola post captam ab Alarico Romam, post mortem S. Marcellæ viduæ, cujus est Epitaphium, et post obitum Rufini.

sed de Rufino
ejusque amico

862 Omnia illa eodem fere tempore contigisse, habemus ex ipso Hieronymo, qui in Prologo ad Ezechielem prophetam ita loquitur ad S. Eustochium: Finitis in Isaiam decem et octo explanationum voluminibus, ad Ezechiel.... transire cupiebam.... Et ecce subito mors mihi Pammachii atque Marcellæ, Romanæ urbis obsidio, multorumque fratrum et sororum dormitio nuntiata est. Non autem obsessam modo, sed captam quoque Romam intellexerat, ut mox clarius, et pluribus verbis dicit. Quin et capta est aliquot diebus ante mortem Marcellæ, ut in hujus Epitaphio circa finem docet. De morte Rufini in laudato Prologo sic loquitur: Verum quia et tu indesinenter id flagitas, et magno vulnere cicatrix paulatim obducitur; Scorpiusque (Rufinus) inter Enceladum et Porphyrum Trinacriæ (id est, Siciliæ) humo premitur, et hydra multorum capitum contra nos aliquando sibilare cessavit, datumque tempus, quo non hæreticorum respondere insidiis, sed Scripturarum expositioni incumbere debeamus, aggrediar Ezechiel prophetam. Plerique captam Romam, mortemque Marcellæ et Rufini figunt anno 410. Pagius Romam uno anno citius captam contendit: sed ea controversia non spectat ad propositum nostrum. Scripsit deinde Hieronymus biennio post mortem Marcellæ Epistolam ad Principiam, ut initio dicit, seu Epitaphium Marcellæ, in quo habet verba supra allegata, de quibus disputamus.

ibidem loquitur,

863 Post illa vero verba subjungit: Et ecce universa tempestas, Domino flante, deleta est, expletumque vaticinium prophetale: «Auferes spiritum eorum et deficient, et in pulverem suum revertentur. In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.» Et illud evangelicum: «Stulte hac nocte auferetur anima tua a te: quæ autem præparasti, cujus erunt?» Hæc tam clare insinuant mortem Rufini, ut nulla videatur relinqui dubitatio. Cessavit igitur illa Orientis turbatio, aut potius controversia S. Hieronymi, morte Rufini, ut ipse quoque dicit verbis mox datis ex Prologo in Ezechielem. Locus certaminis etiam designatur ab Hieronymo, qui allegatis mox verbis hæc subdit: Dum hæc (certamina) aguntur in Jebus, id est, Hierosolymæ, quo Rufinus mittebat Invectivas suas contra Hieronymum, terribilis de Occidente rumor affertur de capta Roma, ut subdit. At Chrysostomus dudum erat mortuus ante captam Romam, non item Rufinus. Itaque illa certamina non erant cum Chrysostomo, nec cum monachis, quos fugaverat Theophilus; sed inter Rufinum erant et Hieronymum, quiambo amicos habebant et inimicos.

cui et aliis
locis

864 Veritas hæc solide confirmatur ex scriptis Hieronymi contra Rufinum; nam quæ hic dicuntur, Rufino variis locis exprobrat Hieronymus. Lib. III in Rufinum circa initium ita ipsum alloquitur: Quid enim necesse fuit accusationis volumina mittere, et maledicta proferre in medium; si tu in ultima parte Epistolæ denunciata morte me deterres, ne audeam respondere criminibus,

imo laudibus tuis? Et post aliqua: Mortem minaris, quam et serpentes inferre possunt. Mors omnium est, homicidium pessimorum. Quid enim? Nisi tu me occideris, ego immortalis ero? Quin potius habeo gratiam, quod facis de necessitate virtutem. Et mox iterum: Testem invoco Jesum conscientiae meæ, qui et has litteras et tuam Epistolam judicaturus est, me ad commonitionem sancti papæ Chromatii voluisse reticere, et finem facere simultatum, et vincere in bono malum: sed quia minaris interitum, nisi tacuero, respondere compellor etc. Hæc aliis verbis sæpe repetit.

865 Denum sub finem ad eadem redit, ita Rufinum alloquens: Veniam ad epilogos, id est, maledicta tua, in quibus me ad poenitentiam cohortaris; et nisi conversus fuero, id est, nisi te accusante siluero, mihi minaris interitum... Scire enim te jactas crimina, quæ tibi soli amicissimo sim confessus, et hæc in medium prolaturum, meisque me coloribus esse pingendum etc. Ex his colligi videtur, Rufinum minitatum esse accusationem in judicio. Hinc iterum Hieronymus post pauca: Non necesse est, ut cum periculo tui capitis accuses. Uno percussore conducto, satis potes facere desiderio tuo. Et scandalum timere te simulas, qui dudum fratrem, nunc accusatum, semper inimicum, es paratus occidere. Hactenus Hieronymus, qui in Epitaphio Marcellæ repetit, quod hic toties dicit. An vero Rufinus, in quem ubique vehementior est Hieronymus, tam perversa fuerit voluntate, non auisim ego definire. At S. Chromatius, qui pacem inter Hieronymum et Rufinum conciliare studuit, longe probabilius credetur nomine Barnabæ designatus, quam ullus alius: modo credamus, Barnabam illum carpi tantummodo, quia cupiebat Hieronymum cum Rufino conciliare, et quia Rufinum non damnabat, ut non damnarunt multi alii Sancti.

D

idem exprobrat.

E

§ LVI. S. Epiphanius venit Constantinopolim: quid illi cum Chrysostomo et monachis negotii fuerit.

Inter eos, qui jam ante Theophilum ferventissime Origenistas impugnarunt, fuit S. Epiphanius. Hoc autem studio incitatus S. Epiphanius, atque exemplum Theophili secutus, libros Origenis in concilio prohibuit, conatusque est litteris persuadere Chrysostomo, ut idem faceret. Verum, ut scribit Socrates lib. VI cap. x, Joannes ea, quæ tum ab Epiphanio, tum ab ipso Theophilo significata fuerant, parvipendens, doctrinæ ecclesiasticæ sedulo incumberebat. Consentit Sozomenus lib. VIII c. xiv. Hoc Chrysostomi consilium magis excitavit S. Epiphanius, eumque impulit, ut ipse veniret Constantinopolim, contra Origenistas acturus, aut etiam defensurus Theophilum, qui hoc iter ei persuasisse dicitur. Sozomenus lib. VIII cap. xiv de molitionibus contra Chrysostomum hæc habet: Ex potentioribus vero et ex clero hi, qui Joanni privatim infensi erant, cum intellexissent Theophilum id agere, ut Joannem episcopatu exueret, ipsi quoque operam suam ac studium contulerunt, utque Constantinopoli maxima synodus fieret procurarent. Quibus cognitis, Theophilus adhuc magis incubuit,

F

S. Epiphanius venit Constantinopolim.

AUCTORE
J. S.

A incubuit, et episcopos quidem Ægypti navigare jussit Constantinopolim. Epiphano vero et aliis per Orientem episcopis scripsit, ut quamprimum in unum convenirent. Ipse pedestri itinere proficiscitur. Nec multo post Epiphanius, cum primus ex insula Cyprio solvisset, ad locum haud procul ab urbe Constantinopolitana, quem Septimum vocant, applicuit. Factaque oratione in ecclesia, quæ illic est, in urbem introivit. Eum ingredientem Joannes occursum cleri totius honoravit.

ubi alienum a
Chrysostomo
se præbet,

867 At vero Epiphanius perspicue declaravit, quod calumniis adversus Joannem concinnatis fidem habuisset. Invitatus enim, ut in ædibus ecclesiasticis manere vellet, neutiquam acquievit. Et cum Joanne quidem congregari penitus detrectavit: privatim vero convocatis episcopis, qui tum Constantinopoli morabantur, ea, quæ adversus libros Origenis decreta fuerant, illis ostendit. Ac nonnullis quidem persuasit, ut decretis subscribere: plures vero id facere recusarunt. Quin et Theotimus episcopus Scythiæ palam reprehendit Epiphanium. Nam neque pium esse dicebat, eum, qui jam pridem mortuus esset, contumelia afficere: neque citra calumniam judicia antiquorum reprehendi, et quæ ab illis probata essent, damnari posse. Atque hæc dicens, prolato Origenis quopiam libro, locum ex eo recitavit. Cumque ea, quæ recitaverat, ecclesiis utilia esse ostendisset: Absurde faciunt, inquit, qui ista vituperant. Cavendum enim est illis, ne et ea damnent, de quibus conscripti sunt hi libri. Porro Joannes adhuc nihilominus reverentiam exhibebat Epiphano, eumque hortabatur, ut collectas secum celebrare, et contubernalem ipsum habere vellet. Verum Epiphanius, se neque ejus domo usurum, nec cum eo oraturum esse respondit, nisi Origenis libros prius damnasset, et Dioscorum una cum sociis expulisset. Sed cum ille ante causæ cognitionem hæc facere, haudquaquam justum esse duceret, et procrastinaretur; die, quo collecta agenda erat in ecclesia Apostolorum, procurarunt Joannis inimici, ut Epiphanius in ecclesiam veniret, et publice coram populo tum Origenis libros, tum Dioscorum et eos, qui cum illo erant, tamquam idem cum Origene sentientes, anathemate damnet: eademque opera Episcopum urbis perstringeret, ut qui illis addictus esset. Atque hi quidem istud moliebantur. Quippe existimabant, se hac ratione plebem ab illo alienaturos.

C
cohibetur tu-
men: videtur
voluisse,

868 Postero igitur die, cum ad id agendum progressus Epiphanius, jam ecclesiæ appropinquaret, obviam ei occurrit Serapio, missus a Joanne. Præsenarat enim Joannes ea, quæ pridie fuerant constituta: palamque denunciavit Epiphanio, illum ea gerere, quæ nec justa essent, nec ipsi privatim utilia: siquidem tumultu ac seditione populi excitata, ipse tanquam ejus rei auctor periculum subiturus esset. Hac ratione cohibitus est impetus Epiphani. *Hactenus Sozomenus, cujus relationi similia habet Socrates lib. VI cap. XII et XIV, addens tamen aliqua inferius examinanda. Porro Eminentissimus Baronius ad annum 402 num. 10 recte observat, Theotimum episcopum Scythiæ fuisse virum magnæ sanctitatis. De eo breviter apud nos actum est ad 20 Aprilis. Deinde laudatus Baronius multa in data Sozomeni relatione reprehendit, sed fortasse immerito. Contendit primo, non instituisse Epiphanium et Theophilum, ut lectio librorum Origenis omnino damnetur, sed solum voluisse, ut*

errores ipsius proscriberentur. At non tantum Sozomenus et Socrates id asserunt, sed etiam Sulpitii Severi Posthumianus, testis sane omni exceptione major, cum eo tempore fuerit in Ægypto. Verba dedi num. 841. Rationes vero Baronii tales mihi non apparent, ut evincant contrarium, præsertim cum nullus dicatur elenchum aliquem errorum, quos damnandos proponeret, ex Operibus Origenis concinnasse. Dicit quidem S. Hieronymus variis locis, non omnia in Origene mala esse, scribitque in Epistola LVI (alias LXXVI) ad Tranquillinum, ex parte legi posse Origenem, sed prava ejus dogmata non suscipienda.

869 Quin et libens credidero, in hac sententia Hieronymum semper perstitisse. At inde difficulter concludi poterit, in eadem sententia fuisse Theophilum et Epiphanium, cum scriptores synchroni contrarium asserant, cumque illi credere possent, ex lectione Origenis plus damni quam utilitatis oriri. *Hæc igitur videtur ratio, cur S. Epiphano Chrysostomus et Theotimus non statim consenserint, licet ab erroribus Origenis essent alienissimi. Quapropter non existimo, necessariam Chrysostomo esse excusationem Baronii, dicentis, etsi non justam causam, justos saltem causæ prætextus fovisse Chrysostomum. Cum enim fateatur laudatus scriptor, uno ferme ore asserere Chrysostomi defensores, contendisse Epiphanium, ut damnarentur libri Origenis, merito requirimus scriptores, qui id negent, aut contrarium doceant, priusquam rem satis ex adjunctis verisimilem inficiamur. Verba Hieronymi ad Tranquillinum, judicantis non penitus respuendum Originem, æqua videntur, et partim huc transfero: Nec enim propter doctrinam ejus, prava suscipienda sunt dogmata: nec propter dogmatum pravitatem, si quos Commentarios in Scripturas sanctas utiles edidit, penitus respuendi sunt. Quod si contentiosum inter amatores ejus et obrectatores funem duxerint, ut nihil medium appetant, nec servent modum; sed totum aut probent aut improbent, libentius piam rusticitatem, quam doctam blasphemiam eligam. Hæc Hieronymus, antequam Theophilus Origenistas persequi cepit. Meminit ibi de Faustino, qui volebat, ut Origenis libri penitus respuerentur. Quis modo ostendere poterit, in eadem sententiam non concessisse Theophilum et Epiphanium? Imo potius longe mihi probabilius apparet, eam revera illorum fuisse mentem, ideoque respondisse Chrysostomum, rem tantam magis esse ponderandam.*

870 Baronio æque displicent, quæ mox subiungit Sozomenus, ita prosequens cap. xv: Interea accidit, ut imperatoris filius (Theodosius Junior) admodum puer morbo corriperetur. Mater vero sollicita, ne quid tristius ei contingeret, misso ad Epiphanium nuntio, ut pro illo Deum precaretur, postulavit. Ille puerum victurum esse respondit, si augusta hæreticos, qui cum Dioscero erant, aversaretur. Verum augusta: Si Deus, inquit, filium meum eripere mihi voluerit, ita fiat. Dominus enim, qui dedit, idem et aufert. Addit plura, quæ jam data sunt in S. Epiphano ad 12 Maii, ubi etiam ad Baronii objectionem breviter respondetur. Illud solum observo, augustam usque ad id tempus noluisse causam monachorum deserere. Affirmat etiam Sozomenus, Crispionem, Epiphani archidiaconum, haud multo antea fuisse defunctum. Hæc autem mors si initinere contigerit, ut verisimile est, occasionem præbere potuit Epiphano diaconum ordinandi prope Constantinopolim, ut factum ab Epiphano

asserit

ut omnia Ori-
genis Opera
damnarentur.

E

F
quod obtinere
non potuit.

AUCTORE
J. S.

asserit Socrates, tacente Sozomeno. Factum illud impugnat Baronius, nec plane immerito; alii tamen ut verum admittunt: mihi pro dubio habendum videtur. At ea ad Epiphanium potius spectant, quam ad Chrysostomum.

Deinde locutus cum monachis Aegyptiis,

871 *Magis huc spectant, quæ laudatus Sozomenus subdit de congressu monachorum cum Epiphanio, ita scribens: Ammonius vero, et qui cum illo erant, Epiphanium adierunt; id enim ipsi quoque Augustæ placuerat. Cumque Epiphanius interrogasset, quinam essent, respondit Ammonius: Longi sumus, o pater. Sed libenter equidem discerem, utrum aliquando in discipulos aut in libros nostros incideris. Illo negante, iterum quæsit Ammonius: unde ergo hæreticos illos esse judicasti, qui nullum habes argumentum, quo sententiam illorum possis convincere? Et cum Epiphanius diceret, id se auditu accepisse: Nos vero, ait Ammonius, plane contrarium fecimus. Nam et discipulos tuos sæpenumero vidimus, et libros perlegimus: ex quibus unus est, qui Ancoratus inscribitur. Cumque multi vituperare te et tanquam hæreticum calumniari vellent, nos pro patre, uti par erat, propugnauimus, et causæ tuæ defensionem suscepimus.*

B Proinde nec tu ex solo auditu absentes damnare debuisti, quos nequaquam tu ipse certis argumentis inductus conviceras: nec ejusmodi gratiam referre laudatoribus tuis.

et utcumque placatus, domum discedet.

872 Posthæc Epiphanius lenius eos adlocutus, tum quidem ab se dimisit. Brevi autem interjecto tempore, Cyprum navigavit: seu quod Constantinopolitanæ profectionis ipsum pœniteret: seu quod Deus oraculo ipsum admonuisset, mortemque ipsi suam, ut verisimile est, prænuntiasset. Dum enim navigaret, priusquam appulisset in Cyprum, fato interceptus est. Cæterum cum navem conscensurus esset, episcopis, qui ipsum ad litus usque persecuti fuerant, dixisse fertur: Urbem vobis et palatium, et scenam relinquo. Ego vero abscedo: festino enim et quidem valde. *Hactenus Sozomenus, contra cujus auctoritatem Baronius allegat Leonem augustum et Metaphrastem. Verum jam observatum in Epiphanio, nec auctoritatem scriptorum tot seculis posteriorum, nec alia Baronii argumenta sufficere, ut falsa credamus, quæ modo ex Sozomeno dedi. Sane si perpendamus præproperum S. Epiphaniū recessum, vix dubitare poterimus, quin ipsum consilii sui pœnituerit, propriaque experientia didicerit,*

C Chrysostomum in omnibus multo moderatius et prudentius processisse, quam Theophilum. Facile quidem excusare possumus sanctum virum, quia non modo Theophilus monachos illos ut hæreticos accusabat, sed eosdem quoque damnandos curaverat in concilio episcoporum, quorum auctoritatem Epiphanius erat secutus. Attamen, cum discesserit ante adventum Theophili, cujus rogatu Constantinopolim venerat, haud dubie aliqua intellexerit, quæ ante non noverat, quæque ipsum induxerunt ad manum penitus subtrahendam ab illo negotio.

Fuit Constantinopoli anno 403 post Pascha:

873 Tempus, quo fuit Constantinopoli, varie assignatur. Baronius et Pagius ad annum 402 gesta ejus Constantinopoli referunt. Papebrochius noster in S. Epiphanio, et Tillemontius Nota 63 in Chrysostomum, tam gesta Constantinopoli quam mortem S. Epiphaniū figunt anno 403. Horum sententia mihi certa videtur. Rationes istius chronotaxis sunt hæc. Discesserunt eodem fere tempore, certe eodem anno, teste Sozomeno, Epiphanius per mare, et Theophilus terrestri itinere. Dum vero

Theophilus episcopos Aegyptios ad iter excitat, primus omnium discessit S. Epiphanius ex Cypro, verisimiliter post Pascha celebratum, quod erat 29 Martii, sive sub initium Aprilis. Epiphanius viginti diebus Constantinopolim pervenire potuit ex Cypro, aut etiam citius, id est, circa 20 Aprilis. Ubi vero decem aut duodecim diebus Constantinopoli fuerat, aut forte etiam paucioribus, subito iterum discessit, et in navi occubuit die 12 Maii, si colatur ipso die, quo obiit, ut verisimile est. Post discessum Epiphaniū advenit Theophilus, et concilium celebravit, ut videbimus. Hæ conjecturæ de diebus et mensibus conformes sunt Sozomeno, Socrati et Palladio, ut per decursum patebit.

874 Ceterum quæ de mutuis vaticiniis Epiphaniū et Chrysostomi habent Socrates et Sozomenus, ab eventu rerum adinventæ videntur. Prior cap. XIV ita scribit: Sunt, qui dicant, eum (Epiphaniū) cum jam navem conscensurus esset, hæc Joanni denuntiasse: Spero te non moriturum esse episcopum: Joannem vicissim illi sic respondisse: Spero te non perventurum esse in patriam. Utrum porro vera mihi dixerint, qui ista narant, equidem non possum affirmare. Utrique tamen illorum hujusmodi exitus contigit. Nam neque Epiphanius navem appulit Cyprum: post discessum enim mortuus est in navigio. Et Joannes haud multo post ex episcopali sede dejectus est. *Digna hæc sunt Socrate, ineptas vulgi aut Novatianorum narratiunculas passim amplectente; at indigna Sanctis, de quibus narrantur.*

875 Sozomenus item dubitanter fabellam illam sic refert: Aliud præterea quidpiam audiui, quod multorum sermonibus etiamnum circumfertur; Joannem quidem Epiphanio prædixisse, illum in navigatione esse moriturum: Epiphanium autem prænuntiasse Joanni abdicationem episcopatus. Nam dum inter se dissiderent, Epiphanius quidem Johanni scripsisse dicitur: Spero te nequaquam episcopum esse moriturum. Joannes vero rescripsit Epiphanio: Nec ego spero te in urbem tuam ingressurum esse. *Hæc sane non producerem, quia prorsus fictitia credo, nisi in multis libris reperirentur. Inter crimina, quæ Chrysostomo ab accusatoribus objecta sunt, hoc sextum ponitur apud Photium col. 53: Quod S. Epiphanium delirum, et parvulum dæmonium appellavit. Verum tam alienum id erat a moribus Sancti, tam contrarium doctrinæ ejus multis locis traditæ, ut non dubitem calumniam dicere omni verisimilitudine destitutam.*

§ LVII. Theophilus Constantinopolim advenit, multosque episcopos, clericos, monachos, ipsamque imperatricem in partes suas trahit contra Chrysostomum.

Jam vidimus, Theophilum eodem saltem anno Alexandria discessisse, ut terrestri itinere veniret Constantinopolim, quo illuc navigaverat S. Epiphanius. Verum certe ultra duos menses longissimo itinere impendere debuit, et verisimiliter non festinavit, ut in ipso itinere partes suas firmaret. Vocatus enim erat ab imperatore, ut judicaretur,

quæ de mutuis eorum vaticiniis scripta sunt,

pro fabulis habenda.

Theophilus venit Chalcedonem.

AUCTORE
J. S.

A *dicaretur, non ut judicaret. Attamen ita suæ fidebat industriae, ut se judicaturum speraret. Nam Chrysostomus, teste Palladio pag. 72, cum ad concilium citaretur, judicem recusabat Theophilum, Quem, inquiebat, revinco dixisse Alexandriæ et in Lycia: In comitatum proficiscor, ut Johannem deponam. Tillemontius Nota 67 adventum Theophili figit circa medium Junium: sed verisimiliter justo citius, ut ostendam § 62. De illo adventu Sozomenus cap. xvi sic habet, gesta Chalcedone simul referens: Haud multo post ipse quoque Theophilus Chalcedonem Bithyniæ advenit, et una cum illo complures episcopi, alii a Theophilo invitati, alii imperatoris jussu acciti. Verum studiosius quam reliqui convenere, tum ii, quibus Joannes in Asia episcopatum ademerat, tum quicumque, alius aliam ob causam, illi infensi erant. Jamque aderant ex Ægypto naves, quas Theophilus exspectabat, et Chalcedonem appulerant.*

multosque ad
se trahit
maxime Cyri-
num Chalcedo-
nensem,

B *777 Cumque universi simul illic convenissent, atque inter se consultarent, qua ratione conatus ipsis adversus Joannem ex voto succederet, Cyrinus, qui tunc Chalcedonensem regebat ecclesiam, Theophilo fortassis gratificans ob generis conjunctionem: erat enim Ægyptius, et alioqui a Joanne dissidebat: multis eum probris et conviciis oneravit. Verum Divina justitia, contumeliam istarum brevi ab illo pœnas exegit. Maruthas enim ortus ex Mesopotamia, qui una cum episcopis illic aderat, forte alterum ejus pedem calcavit. Unde affectus dolore, una cum reliquis episcopis Constantinopolim trajicere non potuit, licet ad struendas Joanni insidias admodum necessarius videretur. Postea vero, cum ex eo vulnere male haberet, crus ei non semel a medicis dissectum est. Superveniens enim putredo totum corpus depascebatur: adeo ut alter quoque pes idem passus sit ex mutua doloris communicatione. Et Cyrinus quidem haud multo post in doloribus expiravit. Hactenus Sozomenus, cui consentit Socrates cap. xv. Attamen tam cito non obiit Cyrinus Chalcedonensis, quam aliqui fortasse crederent ex verbis Sozomeni: nam Palladius pag. 158, recensens infortunia persecutorum Chrysostomi, tacito nomine de Cyrino sic loquitur: Alteri vivo crura ad genua usque paulatim per triennium dissecta sunt, erisipelate videlicet materiam suppeditante. Socrates cap. xix iterum de Cyrino sic loquitur: Cyrinus Chalcedoniensis episcopus, ... adeo male affectus est eo casu, ut, putrefacto pede, necesse habuerit eum abscindere. Neque vero id semel factum est, sed sæpius iterata sectio. Totum enim corpus depascebatur vis mali, adeo ut alter quoque pes, eo correptus malo, id remedium sustinuerit. Hujus autem rei idcirco mentionem feci, quod plerique affirmabant, Cyrium hæc passum esse propter probra et convitia, quæ in Joannem conjecerat; quippe qui durum et inexorabilem eum dentidem appellaret, sicut antea dixi. Hæc et plura scriptores de Cyrino, cujus calumniæ id efficere potuerunt, ut multi episcopi, alioquin minime mali, adversus Sanctum concitarentur.*

Acaciumque,
Severianum
et Antiochum
episcopos:

C *778 Attamen inter præcipuos Chrysostomi inimicos Cyrium non recenset Palladius, sed alii quidam ipso etiam fuerunt deteriores, quamvis minus fortasse essent maledici, et moribus magis expoliti. Palladius pag. 34 præcipuos ita recenset: Omnium malorum, ut quis dixerit, fons et principium Dei osor dæmon, semper insidians ut lupus rationalibus Christi gregibus, peritos quos-*

que pastores variis malis atrociter infestans, ... fucatos vero et falsos pastores terrenarum voluptatum fallaciis saginans. Porro pessimi hujus fontis canales, ut omnis terrarum orbis novit, sunt Acacius, Antiochus, Theophilus et Severianus, qui vocantur quidem id, quod non sunt; sunt vero, quod dici se non ferunt. Ex ordine autem clericorum presbyteri duo, et diaconi quinque, partim quidem ex impuro, partim ex maleficorum numero congregati... Ex imperatoris autem aula duo aut tres solummodo fuerunt, qui Theophilum roborarunt, militari præsidio opem illi ferentes. E mulieribus præter illas, quæ vulgo notæ sunt, tres, viduæ quidem, sed a viris divites factæ, multam ex rapinis pecuniam possidentes in propriæ salutis perniciem, tumultuum et seditionum commotrices; Marsa Promoti uxor, Castricia Saturnini, et Eugraphia quædam usquequaque furiosa: reliqua autem pudet dicere. Ceterum hæc atque illi, tardo corde in fide cum sint, velut phalanx furore ebria, in unam sententiam odio doctrinæ adunati, exitii torrentem adversus Ecclesiæ pacem concitarunt. Tres tantum episcopos Theophilo hic adjungit Palladius. At S. Isidorus Pelusiota l. I ep. cliv dicit, Theophilum quatuor sociis, imo coepostatis septum ac munitum fuisse contra Chrysostomum, per quartum fortasse intelligens Cyrium jam memoratum.

879 De singulis porro eo ordine, quo recensentur, paulo plura sunt dicenda. Acacius Bræensis in Syria erat episcopus ætate admodum provecta, et variis meritis illustris. Laudat ipsum Theodoretus lib. V cap. xxvii, et ad hunc forte præ ceteris respexit, quando cap. xxxiv dicit, se taciturnum nomina Chrysostomi persecutorum propter alias illorum virtutes. Sic apud Photium col. 1518, idem Theodoretus utcumque excusat persecutores Chrysostomi, observatque illam persecutionem divina providentia permissam esse ad gloriam Sancti. At non omnes in persecutores illos tam benigni sunt, ac nominatim in Acacium, quem ob alia merita venerabatur Theodoretus. Inter capita Chrysostomo objecta apud Photium col. 55 hoc est vicesimum: Quod injuria sanctissimum Acacium affecerit, et ne ad colloquium quidem ipsum admiserit. Injuriam verisimiliter sibi illatam crediderit vir ille, forte meritis suis nimium fretus, quando Chrysostomus aliqua ipsi dedit monita, aut quando gravioribus distentus curis ipsum non statim ad colloquium admisit. Certe Chrysostomus monita salutaria dare solebat, vocatusque ad judicium, exceptit contra Theophilum, Acacium, Severianum et Antiochum, quos generatim vocat manifestos inimicos, qui, inquit, ex sua negligentia erga me male animati sunt. Videtur igitur Acacium amice monuisse, eumque sic offendisse.

qualis esset,
Acacius Bræ-
ensis, et
quare

880 Aliam tamen offensionis causam prætexuit Acacius, ut refert Palladius p. 48 his verbis: Contigit autem, ut id temporis Acacius, episcopus Bercæ, qui advenerat Constantinopolim, haudquaquam bonum hospitium nancisceretur, ut dicebat, et ob hoc mœrens ita intumescebat, neglectus a Johanne. Cogitationibus autem immoderatis victus, absurdum sermonem ex abundantia cordis effert, dignum sua mente, presentibus quibusdam Johannis clericis, dicens: Ego ipsi ollam condio. Exinde igitur conjunctus est Severiano, Antiocho, Isaacio Syrisco, circumforaneo, præposito falsis monachis, trito in perpetuis adversus episcopos calumniis. Habe-

Chrysostomo
infensus:

mus

AUCTORE
J. S.

mus hic levissimam offensionis occasionem, et simul quintum Chrysostomi hostem. Sozomenus lib. VII cap. XXVIII Acacium mire laudat ab hospitalitate. Inde conicere possumus, ipsum ægre tulisse, quod non adhiberetur ad mensam Chrysostomi, qui semper solus cibum capiebat. Quæcumque fuerit offensionis occasio, Acacius famæ suæ maculam inussit persequendo Virum sanctissimum, eidemque haud dubie auctoritate sua non mediocriter nocuit.

quales Antiochus et Severianus,

881 Antiochus Ptolemaidis in Phœnicia erat episcopus, Severianus Gabalorum in Syria, ambo eloquentiæ ac eruditionis nomen adepti, ac subinde concionati erant Constantinopoli. Si autem vera scribit Sozomenus l. VIII c. x, ambo inanis gloriæ ac pecuniæ cupidiores erant, quam veræ virtutis, ideoque mirandum non est, illos Chrysostomo invidisse, eique fuisse adversatos, nec monita ipsius patienter tulisse, præsertim cum Severianus jam antea se Chrysostomo nequaquam probasset, et cum eo simultates habuisset, ut vidimus § 49. Breviter dixisse sufficiat, eos a nemine illius temporis laudatos fuisse; ut vera virtute ornatos, Chrysostomum vero ipsum contra ipsorum iudicium sic exceperit apud Palladium pag. 72: De Severiano et Antiocho quid attinet dicere, quos citius excepiet divina justitia, quorum temerarios conatus etiam sæcularia theatra canunt?

B

qui jam ante Theophilum machinati sunt contra Sanctum;

882 Porro quid Acacius, Antiochus et Severianus una cum Isaacio monachorum præposito ante adventum Theophili contra Sanctum moliti sint, Palladius pag. 49 narrat his verbis: Deliberant armari scilicet adversus Johannem, revera autem contra gloriam Servatoris. Ceterum, cum misissent primum Antiochiam, adolescentiæ ejus delicta perquirunt. Ubi vero defecerunt scrutantes scrutationes, et nihil invenerunt: mittunt Alexandriam ad Theophili vafritiem, qui dicebatur Cothurnus, solertis talia moliri. Qui statim replicans mentis suæ volumina, cum otio et quiete latrociniali cujusvis etiam prætextus speciem diligenter perscrutabatur. De Theophilo plura dicuntur per decursum: nam vehementer ubique in ipsum invehitur Palladius, ac fortasse ultra modum, usus verisimiliter accusationibus inimicorum ipsius. Quidquid sit, saltem vehementior semper fuisse videtur in adversarios suos, quam parerat, ac totius conspirationis in Chrysostomum factus est antesignanus. S. Nilus magna libertate episcopos illos variis locis carpit. Nam l. III Ep. cxcix non modo dicit, invidentia compulsos fuisse contra Joannem, in eumque egisse, divino metu valere jusso; sed et viros pestilentes vocat et malignos pastores. Eisdem l. III Ep. cclxxix nominat episcopos mente male valentes, prout liquebit ex ipsi Epistolis postea recitandis.

C

quid alios quosdam forte offenderit.

883 Quod spectat ad Isaacium monachorum præpositum, illum etiam commemorat Sozomenus cap. ix inter hostes Chrysostomi, causam offensionis una insinuans his verbis. Fuit etiam illi similitas quædam ac dissensio cum monachis nonnullis, ac præcipue cum Isaacio. Hujus enim philosophiæ sectatores, qui in monasteriis suis quiete degerent, magnopere laudabat; utque a nemine afficerentur injuria, et necessaria cuncta haberent, sollicitè procurabat. Eos vero, qui foras egrederentur, ac per vicos urbis conspicerentur, tamquam qui professionem suam dedecore afficerent, carpebat atque objurgabat. Hujusmodi ex causis clerici et monachi complures Joanni infensi erant, et morosum atque iracundum, sævumque ac superbum cum appellabant. Quid porro, præter

severas objurgationes, offendere potuerit mulieres divites, ac forte etiam alios non paucos, tam clericos inferiores quam episcopos, præmitti ibidem Sozomenus, narrans ipsum suis monitis id effecisse apud S. Olympiadem, divitiis abundantem ac liberalitate insignem, ut non temere bona sua in quoslibet petentes effunderet, sed ea egenibus prudenter distribueret. Certe asserit ille auctor, multos eo ipsius consilio offensos fuisse. Ita omnia Sancti facta dictaque ægre ferebant homines sui amantes, modo ea vanitati aut avaritiæ suæ non invenirent favorabilia.

884 De ingressu Theophili in urbem eadem scribunt Socrates et Sozomenus. Hic cap. xvii ita loquitur: Porro cum Theophilus Constantinopolim trajecisset, nullus ex clericis urbis regiæ obviam ei processit. Jam enim palam factum fuerat, illum Episcopo infestum esse. Nautæ vero Alexandrini, qui tum forte erant Constantinopoli, tum ex aliis navibus, tum præcipue ex frumentariis, in unum collecti, cum gaudio et faustis acclamationibus eum exceperunt. At ille ecclesiam prætergressus, in imperialem domum concessit, in qua ipsi diversorium fuerat præparatum. Domus illa Placidiana vocabatur, ait Socrates cap. xv, ubi addit: Exinde multæ adversus Joannem accusationes moveri cœpere: nec jam librorum Origenis ulla fiebat mentio: sed absurdas alias criminationes intendebant. Palladius pag. 64 habet illa: Sic adveniens Theophilus, veluti scarabæus fimo onustus, pulcherri-marum rerum, quæ in Ægypto sunt et in ipsa India, suavissimum odorem pro fœtida invidia spargens, sexta hora, quinta Sabbati, Constantinopolim venit, nautis circumplaudentibus, infamem referens gloriam, et hospitatur in tentoriis inistorum, fugiens ecclesiam etc. Præparaverat tamen Chrysostomus hospitia, hortatusque est Theophilum, ut ad se diverteret: ipse vero non modo hospitium, sed etiam congressum Sancti remittit, ut ipse narrat Chrysostomus apud Palladium pag. 12.

885 Verumtamen necdum eo loco apud Arcadium et Eudoxiam videtur fuisse Theophilus, quando primum advenit Constantinopolim, ut timere non deberet. Nam primo consentiunt scriptores laudati, nullum ex clericis Constantinopolitanis ipsi obviam processisse, ita ut illos necdum sibi faventes haberet, ut eosdem postea magna ex parte habuit. Secundo ut reus erat vocatus ad causam dicendam, ut testatur Chrysostomus apud Palladium pag. 11: neque ea in re ulla tum erat mutatio, ut Chrysostomi Epistola ad Innocentium Papam ibidem habet pag. 12, ubi Sanctus hæc scribit: Attamen facientes id, quod nosmetipsos decebat, et assidue ipsum adhortantes, ut congregaretur nobiscum, et diceret, qua de causa statim ab initio tantum bellum accendisset, tantæque civitati excitasset scandalum; neque ipse causam dicere voluit: et cum urgerent ejus accusatores, nos in ulteriorem urbis regionem, ubi degebat, piissimus imperator evocavit, atque causam ejus jussit audire. Nam et irruptionem et cædes, et alia innumera objiciebant.

886 Sed et nos, qui leges Patrum, et virum honore ac reverentia prosequeremur, habentes etiam super hac re ejus litteras: Non oportere judicia extra limites trahi, sed in ipsis provinciis res provinciales tractandas esse, non solum iudicium non obliimus, sed vehementissime recusavimus. Ita Chrysostomus recte et moderate. Litteras autem Theophili hic memoratas dedimus.

D

Theophilus Constantinopolim ingressus Chrysostomum aversatur:

E

hic vero ipsum placare studet, et judex ejus esse recusat,

F

et recte, licet iudicium offerret Arcadius.

AUCTORE
J. S.

A *num. 850, ibique ostendi, recte Chrysostomum a iudicio illo abstinuisse. Tillemontius pag. 71 observat, nullas leges vetuisse, quo minus episcopus aliquis iudicaretur ab universali Orientis concilio. Verum ea observatio non spectat ad propositum nostrum: neque enim universale consilium congregatum erat Constantinopoli, nec tale ibidem congregabatur, ut perperam asserit Tillemontius, cum eo vocati non essent patriarchæ Antiochenus et Hierosolymitanus. Multos quidem secum ex Aegypto duxerat Theophilus, alique aliquot Chrysostomi hostes se eidem adjunxerant; sed nec ipse habuit generale Orientis concilium; nec generale magis concilium habuisset Chrysostomus, si causam Theophili tunc iudicandam suscepisset. Quare recte rationibus recusandi iudicii a Chrysostomo allatis acquievisset Tillemontius; et perperam alias querere voluit.*

Deinde vero
Eudoxia,
variis delatio-
nibus

B *887 Ex illis porro, quæ de oblato iudicio contra Theophilum ostendi, et ex damnatione legatorum Theophili, qui in exsilium missi sunt, ipso jam agente Constantinopoli, ut liquet ex verbis n. 858 datis, recte colligi potest, errasse Socratem et Sozomenum, dum Eudoxiam jam ante adventum Theophili adeo Chrysostomo contrariam faciunt, ut velint, Eudoxiam hortatam esse Theophilum, ut quantocius adveniret, et Synodum congregaret. Ita Sozomenus cap. XVI. Verum ea putem facta, postquam Theophilus cum suis Chrysostomum variis artibus imperatrici odiosum reddiderat. Causam mutata Eudoxiæ talem affert Socrates cap. xv; Etenim post discessum Epiphani, quidam Joanni retulerunt, Epiphanium adversus ipsum subornatum fuisse ab Eudoxia augusta. Ille, cum esset suapte ingenio ferventior, et ad dicendum paratus, sine mora orationem habuit ad populum, quæ omnium generaliter mulierum vituperationem continebat. Eum sermonem vulgus ita accepit, quasi contra augustam figurate dictus fuisset. Exceptus igitur a malevolis ad principum notitiam perfertur.*

aliisque arti-
bus inimico-
rum Chryso-
stomi victa,

C *888 Quo cognito, augusta illatam sibi contumeliam apud imperatorem conquesta est, utriusque communem dicens esse hanc injuriam. Curat igitur, ut Theophilus quamprimum synodum convocet adversus Joannem. Idem quoque urget Severianus: adhuc enim reconditam animo simultatem adversus Joannem gerebat. Eadem habet Sozomenus cap. XVI, sed addit: Utrum porro Joannes fortuito ad eam orationem proventus sit, an, ut quidam dicunt, eo quod suspicabatur, Epiphanium ab imperatrice impulsam fuisse, ut insidias ipsi strueret, equidem certo affirmare non possum. At ego dubitare vix possum, quin mera fuerit calumnia adversariorum Chrysostomi, quæ de suspitione ipsius et de intentione in perorando allata est. Si nimias mulierum delicias ac luxum immoderatum acriter perstrinxit Chrysostomus, eaque reprehensio Eudoxiam magis tetigit, quam ullam aliam; id fecit, ut ipsam eique similes mulieres emendaret; nam eo adhortationes ipsius collimabant; non vero, ut se ulcisceretur, quod a moribus Sancti erat alienum.*

contra San-
ctum se decla-
ravit: alios
quoque mul-
tos,

889 Interim facile credimus, non unam solum, sed et plures Sancti Homilias in invidiam vocatas fuisse apud Eudoxiam, sive a mulieribus num. 878 nominatis, sive a Severiano aliisque inimicis Chrysostomi. Ipsa quoque recusatio iudicii de Theophilo, licet æquissima et Ecclesiæ legibus congrua esset, imperiosam mulierem offendere poterat, et in partem omnino contrariam vertere. Theophilus quoque sexcentas adhibebat ma-

Septembris Tomus IV.

chinas, ut victoriam consequeretur, nulli magis quam ipsi victori turpem ac luctuosam. Audiamus Palladium pag. 64: Commoratus igitur tres septimanas, neque cum Johanne episcopo congressus est, ut solent episcopi, neque omnino accessit ad ecclesiam; verum assidue interdium et noctu contendebat, novum odium veteri accumulans, ut Johannem episcopum non solum Ecclesia expelleret, sed ipsa vita privaret, partim largitione auri contra veritatem supersticiosos e potentibus redimens, partim lautioribus epulis gulæ deditos sibi mancipans, partim blanditiis et spe majoris dignitatis sui similes impostores e clericis in suas partes abducens. Istos cum sine funiculo voluptatibus colligasset omnes, veluti seductor quidam dæmon, animumque iudicium fascinasset; ad fabulæ ministerium dæmoniacam personam quæsiit: quam quidem etiam est assecutus.

890 Testatur quoque Chrysostomus ipse p. 13, subornatos fuisse clericos ad accusandum, ut jam cepit dicere Palladius, qui ita prosequitur: Nam cum diaconi duo a Johanne episcopo ejecti essent ex Ecclesia ob enormia scelera, horum ille levitate abusus, persuadet, ut libellos adversus Johannem dent, pollicitus eos in locum ministerii sui se restitutum. Erat autem eorum crimen, hujus quidem adulterium, illius vero homicidium: quod et præstitit. Nam post exsilium Johannis eos in loca sua reposuit, cum scilicet libellos dedissent, quos ille ipse dictaverat, nihil quidem veri continentes, præter hoc unum, quod admonebat, ut omnes post communionem aquam aut pastillum degustarent, ne cum saliva aut pituita aliquid e symbolo Sacramenti præter voluntatem expuerent: quod primus ipse faciebat, et eos, qui vellent, ad religionem ac reverentiam erudiebat. Acceptis libellis, coit in ædibus Euphrasie cum Severiano, Antiocho, Acacio, et reliquis Johanni infensis propter modestas ejus admonitiones. Solebat enim beatus ille exemplo Pauli et publice et privatim honestum et decorum edocere...

et cum iis im-
probos accusa-
tores ad se
rapuit Theo-
philus,

E

891 Congregati autem quærebant, quomodo iudicium ordirentur. Unus vero ex iis, qui aderant, suggessit: darent libellos imperatori, et Johannem vel invitum ad consessum traherent. Id igitur fit, sicut olim apud Judæos, auro omnia prona et facilia reddente. Hæc quidem stylo satis amaro retulit Palladius. Attamen non video, aliquid ex omnibus illis rejiciendum esse. Etenim Theophilus ipse clarissime fecit contra legem, quam Chrysostomo præscripserat num. 850; ex quoque tempore tantam rerum iniecit mutationem, ut ex reo iudex sit factus, omnesque fere Chrysostomi clericos in mala causa sibi faventes reddiderit, cum advenienti nullus occurrisset.

qui auctoritate
Arcadii
abutitur ad
inchoandum
iudicium.

F

AUCTORE
J. S.

§ LVIII Concilium ad Quercum prope Chalcedonem incho- atum: capita accusationum contra Chrysostomum cum aliquot in illa observatio- nibus.

Conciliabu-
lum contra
Sanctum in-
choatur:

Postquam Theophilus machinas suas contra Chrysostomum abunde instructas habebat et paratas, conciliabulum inchoare decrevit in suburbano Chalcedonis, quod Quercus dicitur, inquit Socrates. *Sozomenus cap. xvii plura de loco habet, ita scribens: Porro cum multos esse animadvertisset, qui Joannem odissent, et accusare parati essent, præparatis omnibus, prout ipsi conducere videbatur, ad Quercum perrexit. Id suburbanum est Chalcedonis, quod nunc ex Rufini viri consularis nomine appellatur: in quo palatium est et ecclesia maxima, quam Rufinus ipse in honorem Apostolorum Petri et Pauli construxerat, et Apostoleum ob id cognominarat. Monachos quoque juxta eam collocavit, qui clericorum in ea ecclesia munus explerent. Observat Chrysostomus in Homilia, post reditum a primo exsilio habita, tom. III pag. 427, non ausos fuisse inimicos suos concilium illud iniquissimum in ipsa urbe celebrare, ita suos alloquens: Hæc mirabantur timentes virtutem vestram, caritatis vim, amoremque mei. Nihil audemus, aiebant, in urbe. Eum nobis date foris. Hac fortasse etiam de causa Bosporum transierunt, ut tutiores essent a tumultibus Constantinopolitanorum, nisi id forte fecerint, ut secum haberent Cyrinum Chalcedonensem episcopum, et Chrysostomi obtrectato-rem.*

ut eo fuerunt
triginta sex
episcopi

B 893 *De numero episcoporum, qui illuc convenerunt, satis videtur constare ex Palladio, licet apud Photium aliter legatur. Nam apud Palladium pag. 71 episcopi Chrysostomo adherentes, numero quadraginta, Theophilo per legatos dicunt: Tu enim trigesimus sextus es ex unica provincia, pro maxima scilicet parte: dicuntque, se numero superiores esse. Rursum apud Palladium pag. 23 dicuntur Romam allata conciliabuli Acta, in quibus videbatur Johannes a triginta sex episcopis condemnatus, quorum undetriginta erant Ægyptii, septem vero aliarum regionum. Ex his septem erant jam sæpe dicti Acacius, Antiochus, Severianus, et Cyrinus, nisi forte hic inter Ægyptios numeratur, quia in Ægypto erat natus. S. Maruthas, de quo plura postmodum, quique episcopus erat in Mesopotamia, etiam adfuisse videtur. Macarius Magnesiæ episcopus, qui accusavit Heraclidem, non erat Ægyptius. Apud Photium etiam est Paulus Heraclæensis, et Isaacius episcopus, qui verisimiliter non erant Ægyptii. At ultimus forte non erat episcopus, licet ibi episcopus vocetur. Apud Marcellinum comitem etiam enumerantur episcopi triginta sex ad annum 403.*

licet plures
habeat Pho-
tius.

C 894 Quapropter postponenda sunt Acta concilii illius, prout referuntur apud Photium cod. 59, nisi commodo sensu cum hisce conciliari queant: nam Acta ibidem col. 59 habent, fuisse nume-

ro omnes quinque et quadraginta, qui sententiam tulerunt contra Chrysostomum. Forte numerus ille corruptus est, ut jam dixi. Forte aliqui episcopi postmodum sententiam probarunt, et Actis idcirco fuerunt adjecti. Forte Theophilus, ut videretur numero prævalere, episcopos aliquot olim a Chrysostomo depositos ad sententiam dicendam admisit, aut Actis finiti concilii subscribere jussit. Certe illi ad concilium venerant, et tres apud Photium nominati, videlicet Gerontius olim Nicomediensis, Faustinus et Eugnomonius, libellos obtulerunt, ut in locum suum restituerentur, tamquam injuste depositi. Forte etiam ad augendum numerum adjecti sunt illi, quos in locum depositorum creaverunt episcopos. Quidquid sit, de numero episcoporum, qui ad Quercum conveniunt, standum est Palladio.

D 895 *De initio conciliabuli Sozomenus lib. VIII cap. xvii loquitur hoc modo: Hoc igitur in loco Theophilus una cum reliquis episcopis cum consedisset, de libris quidem Origenis nullam amplius mentionem fecit: sed Scetienses monachos ad pœnitentiam invitavit, oblivioni se traditurum præterita, nec mali quicquam facturum pollicitus. Cumque fautores Theophili inclamarent monachis, ut veniam peterent; et synodum pro illis supplicare fingerent: conturbati monachi, idque sibi faciendum esse existimantes, considentibus tot episcopis, id, quod solemne est ipsis dicere, etiamsi injuria affecti fuerint, PARCE scilicet dixerunt. Cum autem Theophilus libenter eos in gratiam recepisset, et communionem eis restituisset, finita est quæstio de injuriis monachorum Scetiensium. Quod meo quidem judicio factum non esset, si Dioscorus et Ammonius una cum aliis monachis illis adfuissent. Nam Dioscorus quidem, antequam hæc fierent, mortuus, et in ecclesia Mocii martyris sepultus fuerat, Ammonius vero paulo ante, dum synodus pararetur, languore correptus est. Cumque ad Quercum trajecisset, ingravescente morbo, non multo post extremum diem clausit: et apud vicinos illic monachos, ubi cadaver ejus jacet, splendidam meruit sepulturam, Cæterum Theophilus, hoc audito, lacrymas fudisse dicitur, cunctisque audientibus dixisse, neminem inter sui temporis monachos parem Ammonio exstitisse, quamvis illum in maximas perturbationes conjecisset. Sed tamen hoc illi ex animi sententia successit. Hactenus Sozomenus, cui consentiunt alii de receptis facile a Theophilo monachis illis.*

E 896 *Socrates tamen brevius agens de illis monachis, videtur supponere gratiam illis præstitam post depositum Chrysostomum. Constantinopolitani, audita Sancti depositione, præcipue, inquit Socrates cap. xvi, in Theophilum culpam hujus calumniæ conferebant. Neque enim amplius fraus ejus in obscuro esse poterat: idque tum ex aliis multis indiciis, tum ex eo maxime, quod statim post Joannis depositionem, cum Dioscoro ejusque fratribus, qui Longi dicebantur, communicasset. Hæc de communione monachis impertita ex Palladio confirmari possunt: nam tradit, illos, qui post concilium supervixerunt, in solitudinem rediisse. Fallitur tamen Socrates, dum Dioscorum episcopum, qui ante erat defunctus, ut viventem Theophilo conciliatum adducit. Defunctus quoque circa id tempus est Ammonius monachus, Dioscori frater, ut habet Sozomenus laudatus, et Palladius pag. 157, et 159 de utroque agens, et utrumque multum laudans. Solitudinem vero repetierunt alii quidam ab eodem longis elogiis or-*

Ibi monachi
ad communio-
nem admittuntur:

F
ex illis aliqui
defuncti, alii
ad eremum
reversi.

nati,

A nati, inter quos pag. 160 nominatur Hierax. Eminentissimus Baronius, qui monachos illos pro Origenistis habet, eorumdemque cum Theophilo reconciliationem narrat ad annum 403 num. 21 et 22, leviter prætervolat argumentum, quod pro illorum innocentia ex hisce haberi potest. Ego vero, ut jam ante monui, nolim monachos istos in omnibus excusare, nec tamen certo etiam credere, Origenis erroribus fuisse addictos. Illud solum tuto observare me posse existimo, intentionem Theophili in zelo illo, quo Origenistas visus est persequi, ex conciliatione ista suspectam admodum reddi, et minus certe laudabilem.

Acta conciliabuli, quæ non videntur supposititia,

897 Acta qualiacumque illius conciliabuli dedit Photius in Bibliotheca cod. LIX col. 54. Baronius ad annum 403 num. 17 eadem suppositionis suspecta facit, quia credit Sanctum de aliquibus fuisse accusatum, quæ ibidem non leguntur inter accusationum capita. Tillemontius Nota 68 opinionem sive suspicionem Baronii refutat, observans, non omnia, quæ in aliquo concilio fiunt, Actis semper inseri. Certe nequaquam verisimile est, libellis oblati contra Sanctum in conciliabulo graviora inserta fuisse crimina, quam legantur in Actis apud Photium, præsertim cum Innocentius Papæ, ubi vidit Acta a Theophilo transmissa, compererit, teste Palladio pag. 23, nullas graves esse accusationes. Itaque data responsio sufficeret, etiamsi constaret, graviores calumnias in Sanctum fuisse jactitatas. Verum illud ipsum non recte ostendit Baronius, cum solam allegat Epistolam cxxv. Hanc vero supposititiam credimus, talemque solidis argumentis probabimus § 69: et sic ipsum illius opinionis fundamentum plane concidit. Non video itaque, cur illa Acta non possumus admittere, certe ut in compendium contracta, ideoque fortasse in aliquibus mendosa.

in compendium contracta a Photio.

898 Photius ea, prout Latine redditus est, sic orditur: Lectum est illegitime coactum adversus S. Johannem Chrysostomum conciliabulum, cui præsidēs adfuerunt Theophilus Alexandriae, Acacius Berrhœæ, Antiochus Ptolemaidis, Severianus Gabalorum, et Cyrinus Chalcedonis episcopi: qui infesto in illum animo cum essent, simul omnia et iudices et accusatores et testes erant. Tredecim hæc actionibus peracta; duodecim quidem contra S. Chrysostomum, tertiadecima contra Heraclidem, quem Ephesiis ille ordinarat episcopum. Hujus tamen depositionem validam reddere, aliis nonnullis prohibentibus, minime potuerunt. Heraclidæ accusator Macarius quidam nomine fuit Magnetum episcopus: Beati Johannis vero palam hostis, primusque accusator, Joannes ejus diaconus. Macarius Magnesiae in Asia ad Meandrum, quæ urbs non longe Epheso distabat, erat episcopus, aut Magnetum, id est, populi istius urbis. At dubitari potest, an forte non fuerit ex iis, quos anno 400 Chrysostomus exauctorarat.

Capita accusationum,

899 Accusationum capita, quæ Joannes diaconus, ob homicidium, ut ait Palladius, depositus, contra Chrysostomum intulit, huc transfero cum brevibus observationibus, et correcto Latino textu, ubi id necessarium videtur. Accusat hic (primo) Chrysostomum actione illatæ sibi injuriæ, quod se ejecisset ob domesticum puerum Eulalium pulsatum. Tanta verisimiliter fuit percussio, ut mors secuta sit. Vix enim dubitari potest, quin hic diaconus accusator sit idem cum illo, quem ob homicidium Palladius pag. 65 depositum asserit.

Secundo, quod Joannes quidam monachus,

jubente Chrysostomo, verberatus esset, ut ait, ac raptatus, ferreaque catena dæmoniacorum more adstrictus. Hæc facta esse per ministros imperatoris, dicam num. 906.

Tertio, quod pretiosarum rerum magnam vim, divendidisset.

Quarto, quod marmora S. Anastasiæ, quæ Nectarius illi ecclesiæ marmoribus ornandæ reliquerat, ipse vendidisset. Hæc duo capita sane levissima sunt, cum SS. Ambrosius, Augustinus, aliique etiam sacra vasa vendiderint ad succurrendum captivis et pauperibus.

900 Quinto, quod per contumeliam appellet clericos, viles, corruptos, suis usibus sponte paratos, tribolaresque. Similia potuit Sanctus nomina adhibere in concionibus aut scriptis suis, quando malorum clericorum vitam generatim corrigere studebat. Sed alias a contumelia alicui inferenda erat alienissimus.

quæ Joannes diaconus

Sexto, quod S. Epiphanium delirum, et parvulum dæmonium appellarit. Haud dubie mera est calumnia.

Septimo, quod Severiano insidias struxisset, incitatis contra eum decanis. Mendacium est. Vide dicta num. 745 et seqq.

Octavo, quod sycophantiis plenum librum in clerum conscripsit. Designat accusator librum num. 573 relatum, contra eos, qui subintroductas habent. Vel hic solus articulus ostendit, quam omnia sint exaggerata, cum præclara etiam facta pro criminibus objecta sint.

E

901 Nono, quod totius cleri habito conventu, tres diaconos citarit, Acacium, Edaphium et Joannem, et quasi humerale ipsius furati essent, accusarit, quærens, utrum et ad alium illud usum aliquem cepissent. Hoc aliunde elucidare nequeo. At res ipsa ostendit, nugas esse exaggeratas, aut in deteriorem partem detortas.

in libello suo

Decimo, quod Antonium, ut sepulcrorum effossorem accusatum*, episcopum ordinarit. Aut calumnia est in Antonium, aut crimen ipsius latuit Chrysostomum.

* alii vertunt convictum

Undecimo, quod Joannem comitem in tumultu militari ipse prodiderit. Dubium nullum est, quin sit calumnia.

Duodecimo, quod neque incedens ad templum, neque ingrediens, Deum precatus sit. Hæc accusatio risu digna, cum ab homine irreligioso profatur in Virum piissimum.

Decimotertio, quod sine altari diaconorum et presbyterorum ordinationes fecerit. Hujus accusationis, quæ sine dubio æque ridicula alias appareret, fundamentum ignoramus.

F

Decimoquarto, quod una ordinatione quatuor simul episcopos crearit. Forte id fecerit unica die. Certe melius noverat sapientissimus Antistes, quid sibi licitum esset, quam ineptus ille accusator.

902 Decimoquinto, quod mulieres suscipiat, solus cum solis, aliis omnibus foras emissis. Si quis librum mox memoratum, quem Sycophantiis plenum... in clerum dicit calumniator, pervolvere voluerit, facile videbit, quam caute cum mulieribus agendum censuerit Sanctus, solitus documenta aliis tradita ipse servare, et mirabitur impudentem calumniatorem.

contra Chrysostomum

Decimosexto, quod hæreditatem a Tecla relictam per Theodulum vendiderit. Hoc verum esse potest, si Tecla pauperibus aut Ecclesiæ suæ legaverit bona.

Decimoseptimo, quod Ecclesiæ redditus nemo noverit, quo abeant. Ridicule duo illa capita obiciebantur Viro quam maxime studioso, ut census Ecclesiæ.

AUCTORE J. S. *Ecclesiae, non in luxum aut delicias, sed in usus honestos et pios converteret.*

Decimo octavo, quod Serapionem accusatum, causamque etiam tum dicentem, presbyterum ordinavit. *Noverat scilicet Chrysostomus, multis Serapionem impeti calumniis; at causam ipsius in legitimo iudicio agitatam fuisse eo tempore, quo ordinatus est, non credidero.*

conciliabulo obtulit,

903 Decimo nono, quod communicantes cum orbe universo, ipsius voluntate inclusos, et in custodia mortuos contempserit, et ne corpora quidem ipsorum sepulturae mandanda curarit. *Calumnia est: nam procul dubio agitur de legatis Theophili, quos iudices imperatorii, ut calumniatores, carceri iniecerunt et condemnarunt, postquam Chrysostomus a lite inter ipsos et monachos fratres manum omnino abstraxerat. Vide dicta § 55.*

Vicesimo, quod injuria sanctissimum Acacium affecerit, et ne ad colloquium quidem ipsum admiserit. *De inepta hac Acacii querela egimus num. 879 et 880.*

Vicesimo primo, quod Porphyrium presbyterum Eutropio, ut in exilium pelleretur, tradiderit. *Haud dubie falso id imputatur Sancto, quo nullus erat fortior ad subditos suos defendendos. Idem dicendum de sequente capite.*

B

Vicesimo secundo, quod item Venereum (Gr. Berenium) sacerdotem contumeliis multis male acceptum dederit.

Vicesimo tertio, quod illi soli balneum succendatur, et ubi laverit, Sarapion claudat labrum, ita ut alius nemo lavet. *Quas mugas non profert inopia accusatoris?*

Vicesimo quarto, quod sine testibus multos ordinavit. *De mendacio non dubito.*

Vicesimo quinto, quod solus edat, intemperanter cyclopi vitam degens. *Impudens est calumnia. Cur solus ederet, dictum est § 37.*

Vicesimo sexto, quod idem ipse accuset, idemque testis sit, ac iudex: planum id esse ex illis, quae cum Martyrio archidiacono, et cum Proaeresio Lyciae episcopo gesta referuntur. *At multo clarius est, calumniatorem manifestum in similibus nullam mereri fidem.*

cum debitis in ea animadversionibus.

C

904 Vicesimo septimo, quod pugno contuderit Memnonem in Apostolorum sacra aede, et sanguine ex ore ipsius manante, nihilominus Eucharistiae obtulerit Martyria. *Forte infortunio Memnonem truserit. Nam tam manifestae ubique sunt calumniae, ut contusio aliqua fortuito facta pro deliberata percussione afferri potuerit. Certe calumnia est, cum Sanctus peregerit sacrum Officium. Quam autem facile abstinerit ab offerendo Missae Sacrificio ob qualemcumque iracundiae motum, etiam justum, colligi potest ex dictis num. 716.*

Vicesimo octavo, quod in throno exiit et induitur, et pastillum edit. *Hoc solum ut verum admittit Palladius num. 890 laudatus, ubi et ratio additur. Nimirum quia reliqua omnia, aut plane commentitia, aut nimia exaggeratione, aut prava interpretatione sunt corrupta. Quod sequitur, laudabile sane erat: sed in eo etiam perversa interpretatione crimen invenit calumniator.*

Vicesimo nono, quod episcopis a se ordinatis pecunias largiatur, ut per illos laboribus clementerum opprimat. *Imo potius, ut ex sua abundantia aliorum sublevaret inopiam. Haec accusationis in sanctum Virum capita sunt, inquit Photius. Attamen et alia sequuntur deinde ex aliis libellis, eaque huc transferenda censeo, sive con-*

tra Heraclidem, sive contra Chrysostomum fuerint objecta, quia Heraclides propter Chrysostomum, a quo anno 400 ordinatus est episcopus, maxime impetebatur.

905 Hinc, inquit Photius, coeperunt in Heraclidem et Palladium Helenopolis, episcopos ambos, conquirere. Et Joannes monachus (cujus Joannes diaconus in suis beati Chrysostomi accusationibus meminerat) libellum itidem porrexit, accusans Heraclidem, quod Origenista esset, et Caesareae Palaestinae in furto deprehensus fuisset, Aquilini diaconi vestimenta furatus. Et quamvis talis esset, inquit, Joannes episcopus Ephesiorum eum episcopum ordinavit. Accusat praeterea ipsum Chrysostomum, quod multa Origenistarum causa adversa passus sit a Serapione, quodque hunc ille a se miserit. *Deinde tertium libellum recitat Isaacii episcopi. At suspicio mihi est, Isaacium episcopum non fuisse, quia praeter Isaacium septem videntur fuisse episcopi non Aegyptii, ut dictum est num. 893. Forte Isaacius fuit ille Syrius, inter praecipuos Sancti inimicos num. 880 et 883 memoratus. Qualiscumque fuerit calumniator ille, primum ipsius caput huc transfero, una cum dictis ejus contra Heraclidem. Postea rursum, ait Photius, Isaacius episcopus Heraclidem accusat ut Origenistam, minimeque susceptum a sanctissimo Epiphania, neque in precationis neque in ciborum communionem. Protulit et idem Isaacius libellum contra Chrysostomum, haec continentem.*

Accusatus item Heraclides Ephesiorum episcopus.

E

906 Primum de Joanne monacho saepius jam nominato, quod propter Origenistas vapulasset, et ferro vinctus fuisset. *Hoc caput prodit impudentiam calumniatorum, Chrysostomo adscribentium, quae facta erant per iudices imperatoris. Cum enim propter Origenistas ea passus dicatur Joannes monachus, clare intelligimus, ipsum fuisse ex monachis a Theophilo missis, quos ut calumniatores in carcerem conjecerunt praefecti imperatoris, nihil in hisce Chrysostomo. Ex hoc uno capite, quod clare innotescit, colliget studiosus lector, quam multa alia Sancto a calumniatoribus fuerint adscripta, in quibus nullam ille partem habuerat. Quod spectat ad Heraclidem, malim credere prope Catholicum fuisse, justumque et piū, quia Chrysostomus ita de eo censuit, alias non ordinaturus episcopum; quam aut Origenistam fuisse aut furem, licet impudentes calumniatores talia ei crimina impingere non dubitarent. S. Heraclidem ad communionem admittere noluit S. Epiphanius, quia forte statim noluit consentire in condemnationem librorum Origenis; ex eo non magis evinci potest, addictum fuisse erroribus Origenis, quam id possit probari de Chrysostomo, cujus fidem ne impudentissimi quidem calumniatores illi in dubium vocare sunt ausi.*

Capita accusationum

Secundum in libello est, quod B. Epiphanius propter hos Origenistas, Ammonium, Euthymium, Eusebium, Heraclidem et Palladium, communicare cum illo nolisset. *De his abunde egimus § 56.*

907 Tertium, quod hospitalitatem, solus quotidie cibum capiens, desereret. *Refutatum est § 37.*

Quartum, quod in ecclesia dicat, mensam esse furiarum plenam. *Facile credidero, simile quid a Sancto in quapiam Homilia dictum esse de mensa ebriosorum aut intemperantium: sed non video, quid in eo sit criminis.*

Quintum, quod in ecclesia se ita jactet ἐπὶ, παλιν ἰδὲ ἔστι, ἀνοήτως, insanio. Similia fere leguntur

ab Isaacio

D

F

A *tur in Homilia II ex nuper editis tom. XII pag. 330.*

Sextum, oportuisse illum interpretari, quænam illæ furia essent; et quid sit, ἐπὶ, μάλιστ' : has enim Ecclesia voces ignorat. *Gravis ille Cato magnas adfert nugas: nam loquitur Sanctus eo fere modo subinde, ut illa hyperbolo ingentem letitiam insinuet.*

Septimum, quod licentiam peccantibus præbeat, sic docens: « Si iterum peccasti, pœniteat iterum: et quoties peccaveris, veni ad me, ego te sanabo. » *Digna est Chrysostomo vox, saltem sano sensu intellecta. Digna vero Novatiano magis quam Catholico objectio. Vide dicta § 40.*

Octavum, quod in ecclesia docens blasphemet, Christum orantem ideo non esse exauditum, quod non, ut oportet, orasset. *Hic strenue calumniatur, æque ac primus; uti et in sequenti articulo.*

Nonum, quod ad seditionem populum concitaret, etiam adversus synodum. *Modus, quo Sanctum urbe videbimus egredientem, satis refutabit hanc calumniam.*

Decimum, quod ex gentibus quosdam, qui Christianos valde afflixissent, suscepisset, et in Ecclesia haberet, atque defenderet. *Objectio est ineptissima. Si enim S. Paulus, qui Ecclesiam persecutus, vas electionis factus est, cur persecutores conversos non susciperet Chrysostomus?*

oblata.

908 Undecimum, quod aliorum invadat provincias, ordinetque ibidem episcopos. *Designat accusator gesta Ephesi anno 400. At eo vocatus erat Sanctus, ut componeret ecclesiam Ephesinam, viduam, et in factiones scissam. Vide dicta § 47 et 48.*

Duodecimum, quod episcopos injuria afficiat, et ἐπιγύατος (vox est ignota) domo sua pelli jubeat. *Si simile quid umquam contigerit, factum fuerit, inscio Chrysostomo.*

Decimumtertium, quod clericos inusitatis injuriis affecerit. *At usitata est consuetudo calumniatorum, generatim accusare, ut hic facit, quando deficit accusandi materia.*

Decimumquartum, quod aliorum deposita vi rapuerit. *Calumniæ procul dubio est.*

Decimumquintum, quod sine conventu, præterque cleri mentem ordinet. *Hoc idem fere est cum articulo 24 primi libelli, ubi aliqua observata.*

C Decimumsextum, quod Origenistas receperit; communicantes vero cum Ecclesia monachos, etsi commendatitias litteras adferrent, in carcerem coniectos non dimiserit, quin et in eo morientes ne inviserit quidem. *De hisce calumniis vide observata ad articulum 19 primi libelli.*

Decimumseptimum, quod aliena mancipia nondum manumissa, imo et accusata, episcopos ordinarit. *Non dubito, quin sit calumnia: at non invenio, unde huic accusationi occasio fuerit data.*

Decimumoctavum, quod ipsum hunc Isaacium male sæpe multarit. *Facile crediderim, monitum fuisse a Sancto, et forte etiam gravibus verbis castigatum. At hæc ipsa accusatio satis ostendit, hominem fuisse vitæ perversæ, acrique reprehensione dignum.*

Observatio in accusationum articulos.

909 Hæc sunt accusationum capita apud Photium recitata, ubi in ultimo hoc libello Græce tantum habentur septemdecim, Latine vero octodecim. Ratio est, quia Græce duo capita consequenter eodem numero notantur, decimum videlicet et undecimum. Suspicio, articulum quintum in duos fuisse divisum: nam apud Baronium,

ubi etiam dantur solum septemdecim articuli, quintus et sextus pro uno habentur: et revera sextus tantum est quarti et quinti articuli qualiscumque probatio. Verum, quidquid sit denumero articulorum, facile videbit lector eruditus, nihil vere contra Sanctum fuisse objectum, quod aliqujus sit momenti, aut quod crimen vocari possit: sed facta aliena non pauca ipsi fuisse per calumniam imputata, aut facta ipsius laudabilia perversa interpretatione in vitium fuisse detorta. Si quas præterea Sanctus calumnias passus sit, eas suis locis videbimus. Interim transeo ad gesta concilii: nam libelli modo dati ante concinnati erant et preparati.

AUCTORE
J. S.

§ LIX. Citantur ad concilium clerici Constantinopolitani, et quædam accusationum capita examinantur: quo interim modo se haberet Chrysostomus cum suis: Sancti iteratæ citationes et responsiones.

E

S ozomenus lib. VIII cap. XVII de Synodo ad Quercum ad propositum nostrum ita scribit: Porro synodus cunctos Constantinopolitanæ urbis clericos ad se evocavit, depositionem illis interminata, qui non obtemperassent. De hisce Chrysostomus ipse ad Innocentium Papam scripsit sequentia, apud Palladium pag. 13: Porro ille (Theophilus) quasi cum prioribus certans, vocat archidiaconum meum magna cum auctoritate, quasi jam vidua esset ecclesia, nec episcopum haberet: per illum, clerum omnem in se transtulit. Subvertebantur ecclesiæ, cum abducerentur singularum clerici, et subornarentur, ut adversus non libellos darent, et ad accusationem accingerentur. Dubitari nequit, quin favor Eudoxiæ, quæ Arcadium in hisce regebat, tantam Theophilo et conciliabulo auctoritatem dederit. Prætextus vero advocandi clericos speciosus erat, nimirum ut concilium eorum testimoniis uti posset, ac rectius in causam inquirere. Porro neque ex Actis Photii, neque aliunde clarum est, utrum illa clericorum citatio fuerit facta ante inchoatum examen libellorum, quibus accusabatur Chrysostomus, an vero aliquot accusationum capita prius fuerint examinata. Hoc igitur in dubio relinquo, et ad examen ipsum transeo.

Clerici ad concilium citantur:

911 Laudatus Photius post datum libellum Joannis diaconi, ob homicidium olim depositi, de examine subdit sequentia: Examinarunt itaque, ut putabant, horum omnium caput primum et secundum. Primum erat de ipsius accusatoris depositione. Secundum de iis, quæ passus erat Joannes monachus, alter accusator, qui Heraclidem ut Origenistam, indeque Chrysostomum, qui ipsum consecraverat, accusabat. Libellus Joannis monachi item examinatus dicitur, ac mox caput nonum Joannis diaconi et vigesimum septimum. Nam sic habet Photius col. 58: Horum itaque cognitione peracta (secunda scilicet libelli) inquisitum deinceps est in caput nonum accusatio-

aliqua accusationum capita ibidem examinata:

num,

AUCTORE
J. S.

num, mox in vigesimum septimum *primi libelli*. *Videri hæc capita possunt num. 901 et 904. Oblatus deinde tertius libellus, post quem de examine subdit Photius: Harum accusationum primum caput, quod id antea (ut rebantur) examinatum esset, excutere noluerunt: at in secundum (de S. Epiphano) et septimum inquisitum. Quod septimum hic dicitur, forte illud est, quod octavum posuimus, de Christo non exaudito etc. Calumnia hæc erat omnium gravissima.*

presbyteri ali-
qui contra
Sanctum tes-
tantur.

912 Mox, ait Photius, tertium quoque accusa-
tionis a Joanne diacono factæ caput examinatur.
In eo capite Arsacius archipresbyter, qui ipsi
Chrysostomo successit, et Atticus presbyter, ne-
scio quo modo testes adhibiti, contra B. Chry-
sostomum testimonium dixerunt; uti et Elpidius
presbyter. Idem, et cum ipsis etiam Acacius pre-
sbyter, in quartum criminationis caput testati
sunt. *Duo illa capita, etiamsi vera supponamus,
nullum continebant crimen, cum tantum agatur
de venditis aliquot rebus ecclesiæ: neque enim
dubitare debemus, quin aliqua minus necessaria
aut utilia vendiderit Sanctus, ut pecuniam in alia
magis necessaria magisque utilia impenderet. At-
tamen, cum similia non tantum recte et bona
intentione fieri possint, sed etiam ex avaritia et
injuste; callidi calumniatores ex iis quoque cri-
minandi occasionem arripuerunt.*

B

Chrysostomus
interim cum
episcopis qua-
draginta,

913 Quo animo esset S. Chrysostomus, quid-
que ageret cum episcopis, quos apud se habebat
Constantinopoli, scribit Palladius, ita loquens
pag. 66 et seqq.: Erant quadraginta episcopi
cum Joanne episcopo, sedentes in triclinio epis-
copii; stupentes quomodo reus, et propter impia
crimina solus ad comitatum venire jussus, cum
tot episcopis advenisset; quo pacto principum et
magistratum sententias subito commutasset,
plerisque de clero in pejus perversis. Ceterum
admirantibus nobis, Deispiritu afflatus Johannes
omnibus dixit: Orate fratres, et si amatis Chri-
stum, nemo mei causa ecclesiam suam deserat.
Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis
meæ instat, juxta Paulum, cujus ea sunt verba.
Et multas perpessus afflictiones, vitam, ut video,
relicturus sum. Novi enim satanæ insidias; eo
quod non amplius sustineat pondus meorum ad-
versus ipsum sermonum. Ita misericordiam con-
sequamini. In orationibus vestris memores estote
mei. Incredibili igitur mœrore correpti, alii qui-
dem lacrymabantur, alii vero egrediebantur e
concessu, oculos et sacrum caput atque facun-
dum ac beatum ejus os deosculabantur, in lacry-
mas effusi et singultus. Cum vero eos obsecrasset
Johannes, ut ad consessum redirent, huc illuc
volitantes, veluti apes circa alvearia obstre-
pentes: Sedete, ait, fratres, et flere desinite, eo
amplius me emollientes: Mihi enim vivere Chri-
stus est, et mori lucrum. Nam percrebuerat,
illum securi percussum iri ob nimiam loquendi li-
bertatem. Et si meministis, memorias vestras re-
plicatæ, quod semper vobis dixerim: Via est vita
præsens, cujus læta atque molesta pertranseunt.
Et mercatus est præsens sæculum: emimus,
vendidimus, et discedimus. Num meliores sumus
Patriarchis, Prophetis, Apostolis, ut nobis hoc
vitæ immortale permaneat?

C

quibus pacem
commendat,
consultans,

914 Tunc quidam ex iis, qui aderant, ejulans
dixit: Sed lamentamur orbitatem nostram,
ecclesiæ viduitatem, sacrarum legum eversionem,
ambitionem eorum, qui non timent Dominum,
et Ecclesiæ gubernacula invadunt, omni ope de-
stitutos pauperes, et doctrinæ penuriam. Cum

autem digito indice palmam sinistræ manus per-
cussisset, (consueverat enim Christi amans Jo-
hannes, cum esset cogitabundus, id facere) se
alloquēti ait: Sufficit, frater, ne plura loquere,
sed, quod dixi, ecclesias vestras ne dimittite.
Neque enim a me incipit prædicationis munus,
neque in me desiit. Nonne mortuus est Moyses?
et non inventus est Jesus? Nonne decessit Sa-
muel? et non unctus est David? Vitam reliquit
Hieremias, non exstitit Baruch? Assumptus est
Elias, nonne prophetavit Elisæus? Paulo ampu-
tatum est caput, nonne reliquit Timotheum, Ti-
tum, Apollo et alios innumeros? Post hæc verba,
Eulysius, episcopus Apameæ in Bithynia, ait:
Necesse est, nos, ecclesias nostras obtinentes,
cogi et communicare et subscribere. Dixit san-
ctus Johannes: Communicate quidem, ne scin-
datis Ecclesiam, sed nolite subscribere: nullius
enim facinoris mihi conscius sum, propter quod
deponi meruerim.

D

915 Hæc cum ita sese haberent, nuntiatum
est, adstare, qui a Theophilo missi essent. Jubet
eos introire, ingressos interrogat, cujus gradus
essent. Dicunt, Episcopi. Ille orat, sedeant, et
dicant, cujus causa adsint. Illi autem dicunt:
Has solummodo schedulas legendas habemus:
jubete igitur illas legi. Jubet Johannes legi. Tum
isti imperant Theophili puero, ut dictata illa le-
geret: et legit. Textus autem erat ejusmodi:
Sancta synodus ad Quercum congregata, (locus
est sic dictus trans mare, Rufini suburbanum, in
quo erant congregati) Johanni. (Omittebant id,
quod erat, Episcopo). Solet enim ferme obæca-
tus animus non recte cernere, sed ea sibi imagi-
nari, quæ affectus ipsi suggerit. « Libellos accepi-
mus adversus te, infinita crimina continentes.
« Adesto igitur, tecum adducens Serapionem et
« Tigrium presbyteros: iis enim opus est. » Erant
autem, qui ad eum venerant, Dioscorus et Pau-
lus, qui nuper in Lybia ordinati fuerant juvenes.
Hactenus Palladius de citatione Chrysostomi ad
conciliabulum. Socrates vero et Sozomenus, hisce
consentientes, addunt citatis Paulum lectorem.
Verba Sozomeni hæc sunt cap. xvii: Joannem
quoque (synodus) ad causam dicendam vocavit:
et una cum illo Serapionem adesse jussit, et
Tigrium presbyterum cum Paulo lectore.

citatur ad
concilium.

E

916 Audita hac citatione, primum responde-
runt episcopi, qui erant cum Chrysostomo, ac
deinde Sanctus ipse. Audiamus Palladium
pag. 70: Lectis (citationis) chartulis, inquit, qui
cum beato Joanne erant episcopi, contradicunt,
denuntiatis Theophilo per tres episcopos, Lupi-
cinum, Demetrium et Eulysium; et presby-
teros duos, Germanum atque Severum, omnes
quidem viros sanctos et fide dignos: Noli res
Ecclesiæ subvertere, nec Ecclesiam scinde, pro-
pter quam Deus in carnem descendit. Si autem
inordinate Nicænos canones subvertis trecento-
rum decem et octo episcoporum, et extra limi-
tes litem judicas: tu transito ad nos in urbem,
optimis legibus fundatam, non provocans more
Caini Abelem in campum, ut nos te prius audia-
mus. Habemus enim adversus te libellos septua-
ginta capitum, manifesta piacula continentes: et
plures sumus, quam tua synodus, Dei gratia con-
gregati, non ad eversionem Ecclesiæ, sed in
pace. Tu enim tricesimus sextus es ex unica pro-
vincia: nos vero sumus quadraginta e diversis
provinciis, inter quos sumus etiam septem metro-
politæ. Et consentaneum est, ut minor numerus
a majori atque potiori secundum canones ju-
dicetur.

Respondent
ad citationem
episcopi cum
Sancto congre-
gati,

F

A dicetur. Habemus enim et epistolam tuam, per quam mones coepiscopum nostrum Johannem, accusationem extra limites non debere admittere. Unde legibus ecclesiasticis parens, accusatores tuos ora, ut ab accusando te desistant, aut ab accessu et perfugio ad Johannem. *Hæc episcopi libere, nec minus solide ostendentes, Theophilum ejusque assecclas potestate legitima carere ad arrogandum sibi de Chrysostomo judicium.*

suo etiam nomine respondet Sanctus ipse:

917 Attamen Chrysostomus ipse, ut ostenderet æquum judicium sibi formidandum non esse, sed hostium suorum judicio nolle se subesse, alia usus est exceptione. Palladius enim ita prosequitur: Ad hæc permotus Johannes, episcopis quidem suarum partium dixit: Vos, quod vobis videtur, significate. Ceterum me oportet ad ea, quæ mihi delata sunt, rescribere. Theophili autem partium episcopis hæc rescripsit: Ego, an quis contra me dicendum aliquid habeat, hactenus omnino nescius sum. Si quis vero adversus me dixerit, et adessee me vultis; manifestos inimicos meos, qui ex sua negligentia erga me male animati sunt, ex conventu vestro ejicite. Neque de loco contendendo, in quo judicium subire me oportet; etsi id maxime in civitate fieri oportuit. Sunt autem, quos rejicio, Theophilus, quem revinco dixisse et Alexandriæ et in Lycia: In comitatum proficiscor, ut Johannem deponam. Id autem verum est ex eo, quod postquam accessit, neque me allocutus est, neque mecum communicavit. Qui igitur ante auditionem hostiliter se gessit, quid post judicium facturum est? Similiter et Acacium coarguo, qui dixerit: Ego illi ollam condio. De Severiano et Antiocho quid attinet dicere, quos citius excipiet divina justitia, quorum temerarios conatus etiam secularia theatra canunt? Igitur si revera adessee me vultis, quæso eos quatuor, si quidem ut judices, ex consensu ejicite; sin ut accusatores, judicio sistite, ut sciam, quomodo me ad certamen instruam, an ut contra adversarios, an ut contra judices. Et omnino veniam, non solum ad vestram caritatem; sed et ad quamvis orbis terrarum synodum. Scitote ergo, si decies millies ad me miseritis, nihil amplius ex me vos audituros. *Huc usque Palladius de prima citatione, et gemino ad illam responso, aliorum videlicet episcoporum, et ipsius Sancti, quod tulerunt tres episcopi et duo presbyteri superius nominati.*

iteratæ citationes,

918 Photius ex Actis de omnibus simul citationibus hæc breviter tradit: Ille vero quater appellatus non comparuit, citantibus respondens: « Si apertos hostes judicium ordine submoveritis, præsto sum, meque sistam, ut, si quis me accusaverit, causam dicam: sin id facere detrectaveritis, quoties citabitis, nihil proficietis. » Consonat Socrates lib. VI cap. xv. Sozomenus cap. xv de legatis ad concilium profectis addit aliqua, ita scribens: At Joannes, missis ad eos quibusdam clericis familiaribus suis, et Demetrio Pesinuntis episcopo, nuntiavit illis, se non subterfugere judicium, immo paratum esse, dummodo prius accusatores cognoverit, et accusationis libellum inspexerit, coram majore concilio causam suam defendere: neque enim velle se stultum ac temerarium facinus admittere, et judicium eorum subire, qui manifesti essent ipsius inimici. Verum cum indignarentur episcopi adversus Joannem, tamquam parere synodo recusantem; ex iis, qui ista nuntiaverant, quidam metu territi non amplius reverterunt. Demetrius vero, et quicumque Joannis consortium cunctis rebus anteponebant, ad illum rediere. *Certe Demetrium et Eulysium,*

qui Apameæ in Bithynia erat episcopus, uti et Germanum presbyterum postmodum quoque pro Chrysostomo laborantes videbimus. At de Lupicino, aut Luppiciniano, ut vocatur pag. 13, Apamæ episcopo, plura deinde non invenio, ut nec de Severo presbytero, nisi quod ad Severum aliquem presbyterum deinde scripserit Sanctus. Quare, si vera scripsit Sozomenus, illi forsitan periculo se subduxerint.

919 Subjungit vero post allata verba Sozomenus: Eodem die cursor et notarius ex palatio venientes, Joannem quidem urgebant, ut ad episcopos accederet: istos vero hortati sunt, ut judicium accelerarent. *Hæc Eudoxie potius, sive Arcadii per ipsam excitati, citatio erat, quam conciliabuli; putem tamen, hanc inter citationes quatuor numerari. Porro eadem citatio ostendit, potentia imperatoris fretos Chrysostomi hostes, non vero legibus ecclesiasticis, quas violabant, judicium sibi de sancto Episcopo arrogasse. Palladius pag. 73 de illo imperatoris mandato sic habet: Illis egressis (conciliabuli legatis), venit statim notarius, habens rescriptum imperatoris, cui inserta erat supplicatio episcoporum, petentium ut Johannes invitatus ad judicium sisterefer, eumque ad judicium urgebat. Verum huic notario idem verisimiliter datum est responsum, quod modo legatis conciliabuli datum vidimus.*

920 Itaque mox secuta est tertia citatio, sive secunda conciliabuli, cum Palladius ita pergat: Post factum notario responsum, prodierunt duo presbyteri Johannis, Eugenius quidam, qui Heracleæ episcopatum conspiracy mercedem acceperat (*Gæce accepit, nimirum postea*) et Isaacius monachus, ne quid aliud dicam, dicentes: Scripsit tibi synodus: Transi ad nos, ut objecta crimina diluas. Ad hæc Johannes per alios episcopos renuntiavit: Quonam tandem ordine judicatis, qui neque inimicos meos ejeceritis, et me per clericos meos accersatis? *Episcopos autem, qui hæc renuntiabant, pessime excepit furibundum illud conciliabulum, teste Palladio: Illi autem, inquit, arreptis episcopis, alium verberibus affecerunt, alterius vestes concepserunt, alteri ferreas catenas collo circumposuerunt, quas sancto Johanni paraverant, ut sic conjectus in naviculam, in ignotum locum amandaretur, dæmone illos veluti leones efferante. Secuta est haud dubie ultima citatio, de qua nihil nominatim habent scriptores. Verum subjungit Palladius: Et Beatus quidem, cognito impudenti eorum consilio, seipsum cohibuit: id est, nullis citationibus impelli potuit, ut ad violentum illud conciliabulum se conferret.*

AUCTORE
J. S.

quarum una per Arcadii notarium facta:

E

at constanter remittit adessee Sanctus.

F

§ LX. Sanctus depositus, et ab imperatore relegatus, interque hæc imperterritus, populo tumultum minitante, tertio die se ultro tradit, et in exsilium ducitur.

De sententia contra Chrysostomum in conciliabulo lata Socrates c. xv scribit hoc modo: Sed quoniam Joannes exceptione utens, eos, qui ipsum vocabant, tamquam inimicos rejiciebat,

Depositionis sententia in Chrysostomum fertur,

et

AUCTORE
J. S.

et ad generale concilium provocabat, illi nihil cunctati, quater eum citaverunt. Cumque ille sistere se in iudicio noluisset, sed idem semper responsum daret, condemnarunt eum, ac deposuerunt, nullum ei crimen objicientes, nisi quod vocatur non paruisse. *Consentit Sozomenus c. xvii his verbis*: Porro cum ille quater vocatus, ad œcumenicam synodum provocasset, nihil ei aliud objicientes, quam quod vocatus non paruisset, eum deposuerunt. *Photius ex Actis conciliabuli paulo plura tradit, ita scribens*: Postquam ita excussa fuere hæc, (imo potius post citationes frustra peractas) prædicti presbyteri (Arsacius, Atticus, Elpidius, Acacius) ac præter hos Eudæmon et Onesimus, sententiam accelerari postularunt. Itaque primus ex synodo Paulus Heraclæensis omnes rogavit, ut sententiam dicerent. Et statuerunt, ut ipsis visum est, beatum Virum sede pellendum, incipiente Gymnasio episcopo, et finiente Theophilo Alexandrino, numero omnes quinque et quadraginta (aut potius triginta sex, sicut ante dictum).

et ad impera-
torem mitti-
tur, una cum
delatione

B

922 Post missa est ad clerum Constantinopolitanum tamquam e synodo epistola de Chrysostomi e throno dejectione. Relatio quoque ad imperatores facta. Ad hæc tres oblato libelli, a Gerontio, Faustino, et Eugnomonio, qui se injuste a Joanne episcopatu motos querebantur. Imperatorum vicissim ad synodum missum est rescriptum. Atque in his fere duodecima actio consumitur: nam decimatertia, uti diximus, ea continet, quæ ad Heraclidem Ephesi episcopum pertinebant. *Hactenus Photius. Palladius p. 74 magis aperit perniciosam illius conciliabuli intentionem*. Illi generosi scilicet, inquit, confectis diebus causa Actis, araneæ tela infirmioribus, decernunt adversus Johannem, cujus vultum ne viderant quidem neque vocem audiverant, longo tempore contextam malitiam uno die terminantes: dæmoniaca enim audacia cohiberi non potest, nec consilium admittit. *Quod auctor ait*, uno die terminantes, *verisimiliter significat, post citationes factas, sententiam eodem die latam et scripto ad imperatorem missam*.

de crimine
læsæ majesta-
tis,

C

923 De hac vero subdit: Et missa ad imperatorem relatione, sic orsi sunt. « Quoniam quorundam criminum acensatus Johannes, et sibi « conscius, noluit adesse, leges talem deponunt: « quod et ipse subiit. Libelli autem etiam læsæ « majestatis crimen continent. Jubebit igitur pietas vestra eum vel invitum ejici, et pœnas læsæ « majestatis dare; quandoquidem in hæc inquit, « rere nobis non licet. » *Ita illi, religiose scilicet, dicunt sibi illicitum esse in crimen læsæ majestatis, quod morte expiari solet, inquirere; eodemque tempore imperatorem sollicitant, ut hanc pœnam infligi jubeat. Quare merito Palladius eos sic alloquitur*: O ter miseri! quæ cogitatis et facitis, ea vos pudet exsequi, non Deum, sed homines veriti aut pertimescentes. *Quid autem criminis objectum fuerit Chrysostomo, quo majestatem imperatoriam contendebant lœsam, Palladius explicat his verbis*: Erat crimen læsæ majestatis convitium in augustam, ut ipsi retulerunt: quod eam vocasset Jezabel. *Hoc fortasse ex Homilia aliqua inferre voluit criminatorem, quicumque ille fuerit: nam in libellis a Photio datis illud non invenitur*.

ac si mortem
Sancti cupiis-
sent episcopi.

924 Pergamus ergo cum Palladio: Et illi quidem mirabiles viri, ipsum gladio truncatum cupientes videre, sic retulerunt. Verum Deus absconditam eorum malitiam patefecit, et principum

cor emollivit, ut Danieli Babylone contigit. Illic enim leones cicurati sunt, parcentes Danieli: homines autem efferat, non parcentes prophetæ... Sic ab ecclesia expulsus est Johannes, misso ad id comite cum militari manu, non secus ac ad prælium adversus Barbaros. Ejectus venit in prædiola ad Prænetum Bithyniæ. *Hactenus Palladius, qui ubique Arcadio et Eudoxiæ studet parcere; hic tamen per similitudines allatas illos tangit non leviter. Theodoretus lib. V cap. xxxiv condemnationem et expulsionem Chrysostomi breviter refert, ita scribens*. Hi ergo (qui auctores fuerunt totius tragædiæ) cum diversas haberent odii ac simultatis causas, coruscantem quidem ejus Viri virtutem intueri noluerunt. Infelices vero quosdam accusatores nacti, cum calumnias manifestas esse perspicerent, procul ab urbe synodum congregarunt, et sententiam tulerunt. Porro imperator credens sacerdotibus, eum procul ab urbe regia relegavit. Joannes igitur, cum nec audisset accusationem, nec defensionem attulisset, quasi convictus fuisset de criminibus, quæ ipsi objecta erant, coactus est urbe excedere, et ad navale, in ostio Ponti situm, quod Hieron vocatur, perrexit. *Ita ille*.

925 Verumtamen non ita statim post condemnationem in exsilium abductus est Chrysostomus, quam allegati scriptores videntur dicere: neque enim populus Constantinopolitanus permisit eum tam cito abduci, et Sanctus ipse ad legitimum concilium appellabat. *Exponendum igitur est, quo se modo in hisce populus gesserit, ac quomodo Sanctus ipse. Socrates lib. VI cap. xv exponit breviter, quibus animis sententiam depositionis intellexerint Constantinopolitani, hæc scribens*: Ea res sub vesperam nuntiata, populum ad gravissimam seditionem excitavit. Itaque tota nocte excubantes, eum ab ecclesia abduci nequaquam siverunt: sed causam ejus in majore concilio dijudicandam esse proclamabant. Verum imperatoris jussione præscriptum fuerat, ut continuo expelleretur, et in exsilium abduceretur. *Consonat Sozomenus cap. xviii, sic ordiens*: At plebs Constantinopolitana, cum hæc sub vesperam cognovisset, ad seditionem prorupit. Et prima luce concursu ad ecclesiam facto, tum alia multa vociferati sunt, tum majorem synodum de hac causa cognoscere debere. Et cum ii, quibus ab imperatore mandatum fuerat, ut eum in exsilium abducerent, id ipsum urgerent, illi reluctabantur. *Hæc plane significant, mandatum expulsionis ab imperatore statim fuisse datum; sed nimiam populi multitudinem impedivisse, quo minus id executioni mandaretur. Nescio igitur, unde Tillemontius art. 75 colligere potuerit, Arcadium non libenter id mandasse*.

926 Testis est ipse Chrysostomus immensæ populi in se benevolentie, qua imperatoris mandato resistebat. Nam in Homilia ante exsilium habitata tom. III pag. 417 sic illos alloquitur: Tot diebus vigilastis, nihilque vos inflectere potuit, non temporis diuturnitas emollivit, non timores, non minæ. Ad omnia strenuos vos exhibuistis. *Verum ex his verbis nullus colligat, placuisse Chrysostomo obstinatam illam populi voluntatem, qua diebus noctibusque ipsum observabat, ne abduceretur, paratusque erat ad vim vi repellendam. Nam si quis brevem illum Sermonem attente perpenderit, eo totus dirigitur, ut populus exsilium Sancti patienter ferre discat. Hinc post allegata verba, quibus unice laudat constantem populi benevolentiam, non vim, neque pertinacem obsistendi voluntatem,*

D

E

Populus audita
sententia,
Sanctum ser-
vare studet:

F

Sanctus vero
in Homilia
tunc habita

AUCTORE
J. S.

A *voluntatem, statim se corrigit, et ad alia magis laudabilia sermonem invertit, ita pergens: Et quid dico, vos exhibuistis? Quod semper optaveram, sæcularia despexitis, terræ vale dixistis, a vinculis corporis vos expeditistis, ad beatam illam philosophiam certatim properastis. Hæc mihi corona sunt, hæc consolatio, hæc unctio, hæc vita, hæc immortalitatis argumentum. Hic finis est illius Sermonis, ut recte observat Mont-fauconus: nam id colligitur ex veteri interpretatione Latina, quæ huc usque tantum protenditur. Reliqua vero videntur aliunde addita.*

non modo exi-
miam animi
fortitudinem
ostendit,

927 *Quanto autem animo calamitatem illam exciperet Sanctus, tota illa Homilia luculenter ostendit. Ejus initium, lector, accipe: Multi fluctus instant gravesque procellæ; sed non timeamus, ne submergamur: nam in petra consistimus. Sæviat mare, petram dissolvere nequit: insurgant fluctus, Jesu navigium demergere non possunt. Quid, quæso, timeamus? Mortemne? Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. An exilium, dic mihi? Domini est terra, et plenitudo ejus. An facultatum publicationem? Nihil intulimus in hunc mundum, certumque est, nos nihil hunc efferre posse: terribiliaque hujus mundi mihi despectui sunt, et bona ejus risu digna. Non paupertatem timeo, non divitias concupisco: non mortem metuo, nec vivere opto, nisi ad profectum vestrum. Ideo præsentia commemoro, rogoque caritatem vestram, ut fiduciam habeat: nullus quippe nos separare poterit etc. Mox incipit ostendere, Ecclesiam in persecutionibus semper esse invictam. Hanc autem disputationem aggressus est, ut Constantinopolitani de Deo confiderent, prout insinuant hæc verba pag. 416: Ne vos conturbent ea, quæ acciderunt: hanc mihi gratiam præbeatis, immobilem fidem. Tunc in eadem disputatione pergit, suamque de ope divina fiduciam declarat.*

sed eo etiam
populum in-
ducere cona-
tur,

928 *Attamen nullus existimet, eo tendere ea Sancti ratiocinia, ut Constantinopoli ipsum pergant defendere contra vim inferendam: neque enim dubitare possumus, quin Chrysostomus, quando illa perorabat, jam statuisset se ultro in manus præfecti dedere. Eum igitur in finem hoc modo loquebatur, ut, quidquid sibi accidisset, id illi constanter ac patienter ferrent. Hinc fiduciam suam egregie declarat his verbis: Ejus (Christi) pignus habeo: num propriis sum viribus fretus? Scriptum ejus teneo. Hic mihi baculus: hæc mihi securitas: hic mihi portus tranquillitas. Etsi conturbetur orbis totus, rescriptum teneo: ejus litteras lego: hic mihi murus, hoc præsidium. Quas litteras? « Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. » Christus mecum, quem timebo? Etsi fluctus adversum me concitentur, etsi maria, etsi principum furor: mihi hæc omnia aranea sunt viliora. Ac, nisi caritas vestra me detinisset, ne hodie quidem abnuissem alio proficisci. Semper enim dico: Domine, fiat voluntas tua: non quod talis aut talis, sed quod tu vis. Hæc mihi turris: hæc mihi petra immobilis; hic mihi baculus non vacillans. Si id Deus velit, fiat. Si velit me hic manere, gratias habeo. Ubi cumque voluerit, gratias refero. Nemo vos conturbet: precibus vacate. Hoc effecit diabolus, ut vestrum circa supplicationes studium interciperet. Sed nihil profecit: imo vos diligentiores alacrioresque invenimus. Cras ad supplicationem vobiscum pergam. Atque ubi sum ego, illic et vos estis; ubi vos estis, illic et ego. Unum corpus sumus: neque corpus a ca-*

Septembris Tomus IV.

pite, neque caput a corpore separatur. Loco dis-siti sumus, sed caritate jungimur: neque mors ipsa poterit abscindere.

929 *Posteriora hæc verba clare innuant, quo sensu Sanctus dixerit, se semper cum ipsis futurum, nimirum charitate et dilectione, uti et sequentia ostendunt. Etsi enim corpus meum, inquit, moriatur, vivet tamen anima, quæ populi recordabitur. Vos mihi patres estis: qui possim vestrum oblivisci? Vos mihi patres, vos mihi vita, vos mihi gloria. Si vos proficiatis, id mihi in gloriam vertitur, ita ut vita mea ceu divitiæ quedam in vestro reposita sit thesauro. Paratus sum ad vitam sexcenties pro vobis effundendam; nec gratiam exhibeo, sed debitum solvo. Nam bonus pastor animam suam dat pro ovibus. Millies jugulent, toties caput abscindant. Mors enim talis mihi immortalitatis est argumentum: hæc mihi insidiæ securitatis sunt occasio. Num ob divitias insidiis objectus sum, ut doleam? num ob peccata, ut lugeam? Id patior ob vestrum amorem, quia nihil non ago, ut vos in tuto collocemini, ut nemo alienus se in ovile ingerat, ut illæsus grex maneat. Certaminis argumentum mihi sufficit ad coronam etc. Facundus Hermianensis in Defensione trium Capitulorum lib. IV cap. I observat, noluisse Chrysostomum constanter uti illo populi favore ad se defendendum, ne sui causa scinderetur Ecclesia. Qui inquit, pro unitate servanda Ecclesiæ, quam dilexit, maluit suæ causæ ferre jacturam. Nam si eam vellet asserere, sicut erat vitæ probabilis, et facundiæ singularis, habens etiam magnam gratiam populi Christiani, cui pro majoribus suis meritis erat acceptus, et defensionem sedis Apostolicæ, sine cujus erat judicio condemnatus, facile posset obtinere victoriam, quæ illum etiam fugientem est persecuta post mortem. Sed metuens, ne absolutus aliorum judicio, per obstinationem adversariorum suorum non reciperetur ab aliis; atque ita, quibusdam ei communicantibus, quibusdam vero aversantibus ejus communionem, Ecclesia scinderetur, pro cujus utilitate sciebat se episcopum factum; elegit consultissime et admodum mirabili pietate, cathedram episcopatus sui relinquere, quam ut per ejus defensionem unica Christi divideretur hæreditas. Hæc non primo tantum, sed secundo etiam Sancti exilio congruunt.*

ut omnia
patienter fe-
rat:

E

930 *Præcipua tamen ratio, quæ Chrysostomum ad secedendum impulit, ea fuisse videtur, quod timeret, ne pugna oriretur et cædes, simulatque imperatorii præfecti vim inferre voluissent: nam ea de causa occulte se illis die tertio post latam sententiam tradidit. Hinc recte, opinor, Socrates cap. xv post relatum Arcadii mandatum de expellendo Chrysostomo hæc subdit: Quo comperto, Joannes tertio post damnationem die circa meridiem ultro se ipse tradidit, inscia populi multitudine. Cavebat enim, ne ipsius causa tumultus excitaretur. Consentit Sozomenus cap. xviii his verbis: Sed Joannes, veritus ne alterum sibi crimen affingeretur, vel quod principi parere nolisset, vel quod populum ad seditionem concitasset, triduo post latam depositionis sententiam, disperso hinc inde populo, circa meridiem latenter ex ecclesia discessit. Cumque jam abduceretur, populus graviter tumultuatus est, et imperatorem totamque synodum, sed præcipue Theophilum et Severianum, maledictis appetiit: ambo enim isti auctores fuerant injuriarum. Laudatus Socrates de tumultu illo plane consentit.*

Deinde vero
clam impera-
toris ministris
se tradit,

F

931 *Sanctus interim abducebatur in Bithyniam*

74

navi

AUCTORE
J. S.
et vespere ad
navim abdu-
citur.

navi vehendus, sed non nisi vespere per tenebras ad navim ductus est, ut ipse narrat Innocentio apud Palladium pag. 15. Igitur procedente jam vespere, inquit, cum nos omnis populus comitaretur, tractus a Curioso urbis per mediam civitatem vi abducor, et in navim conjecior, et noctu abnavigo, quia synodum ad justum iudicium appellabam. Ceterum quam pie in hisce omnibus Sanctus se gesserit, quantoque amore omnis populus ipsum vel absentem fuerit persecutus, abunde patebit ex Homiliis ipsius post reditum dictis. At abstinendum existimo ab altera Homilia ante exsilium, edita apud Montfauconum t. III pag. 421, quia nihil esse videtur præter farraginem dictorum aliquot, quorum alia Chrysostomi quidem esse putem, sed ea in præcedenti Homilia habentur; alia vero numquam fortasse a Chrysostomo prolata sunt. Certe lucubratio illa Sancto nostro videtur indigna, talisque visa est etiam Montfaucono.

§ LXI. Theophilus, Severianus, alique veniunt Constantino- polim, et contra Sanctum loquuntur: hinc major populi tumultus: orto etiam terræ motu, revocatur Chrysostomus, reduxque concionatur, fugiente Theophilo.

Theophilus
episcopum
Constantino-
poli ordinare
conatur:

Ubi Theophilus intellexerat, Chrysostomum ab urbe expulsum esse, ipse cum suis venit Constantinopolim, ea intentione, quantum apparet, ut alium ibidem ordinaret episcopum. Hoc enim non obscure insinuat ipse Chrysostomus in Homilia post reditum habita tom. III pag. 427, in cuius principio Theophilum comparat cum Pharaone Saram repiente, sed hujus pudicitiam corrumpere non valente, et post aliqua sic loquitur: Hæc tunc in Abrahamum gesta sunt, gesta item hodie in Ecclesiam. Ægyptius sic (Theophilus), ut ille Ægyptius erat: hic satellites habuit, ille protectores: ille Saram, hic Ecclesiam rapuit: una nocte ille detinuit, hic per unum diem occupavit; ac ne quidem per unum diem occupare permissus est; sed solum ut sponsæ castitas nota esset, quia illo ingrediente ejus castitatis decor corruptus non est: tametsi mœchum (id est, episcopum ordinandum) paraverat, et tabellæ adornatæ erant, et multi e domo (id est, clerici) subscripserant. Adornata est machina, sed exitum non habuit. Eluxit simul ejus nequitia, et Dei benignitas. Deinde laudem impeditæ electionis ac ordinationis proluxe attribuit populo Constantinopolitano, ut mox videbimus.

ac Severianus
contra San-
ctum perorat,

933 Tentavit Severianus illum populi pro Sancto ardorem perorando ac calumniando extinguere, sed illum magis accendit. Hac de re Sozomenus cap. xvi ita habet: Tunc etiam Severianus, cum in ecclesia Verbum Dei prædicaret, visus est importune Joannem carpere, ita dicens: Etsi ob nihil aliud esset condemnatus Joannes, ejus tamen insolentia satis grave crimen est, ut ob eam solum deponi meruerit. Cuncta enim reliqua peccata hominibus condonantur: superbis vero

Deus resistit, ut sacræ Scripturæ docet. Hæc dicta plebis animos ad majorem pervicaciam provocarunt. Sozomenus quoque cap. xviii: Severianus vero cum in ecclesia per id tempus sermonem haberet, depositionis Joannis sententiam laudavit, utpote in hominem arrogantem, etsi nullum aliud crimen esset, prolatam. Cæterea enim delicta, ut aiebat, Deus hominibus indulget: superbis autem resistit.

934 Hunc quoque Sanctum condemnandi prætextum attulit in ipso concilio Acacius Beræensis, ut habemus ex Epistola Cyrilli Alexandrini ad Acacium, scripta post concilium Ephesinum, editaque a Baluzio in Nova collectione conciliorum, ubi col. 759 Cyrillus Acacium ita alloquitur: Quando enim in magna Constantinopoli sancta vestra synodus congregata est, tunc quando Johannes est accusatus, cum futurum esset, ut contra eum definitio proferretur, et essem ego unus adstantium, scio me audisse sanctitatem tuam sanctæ synodo sic dicentem: « Quia » si scirem, quod nunc, si Johanni veniam largi- » remur, melior fieret semetipso, et recederet a » duritia et asperitate, quæ in eo est, omnes » vos rogassem pro eo. » Hinc liquet, Cyrillum isti synodo adfuisse, licet necdum esset episcopus. Liqueat præterea ex allegatis, inimicos Chrysostomi non alio magis prætextu condemnationem ipsius urxisse, quam quod superbum, arrogantem, durumque et intractabilem vocarent. Huc Acacius, Cyrinus, Severianus, et procul dubio Theophilus etiam et Antiocheus ingerebant apud Ægyptios episcopos, quorum nullus fortasse Sanctum unquam noverat, quique idcirco speciosis ejusmodi mendaciis facile circumveniri poterant.

935 Verum non ita facile decipi potuit S. Isidorus Pelusiota, qui lib. I Epist. clii ad Symmachum hac de re sic loquitur: Petis a me, ut divini viri Joannis tragediam tibi exponam. At eam explicare nequeo. Mentem enim res ita superat. Deinde, ubi de iniquo procedendi modo aliqua dixerat, affirmat, Theophilum quatuor sociis, imo coapostatis, septum ac munitum fuisse, ut pium Virum ac divinarum rerum doctrina præditum expugnaret. Non minus graviter iudicium inimicorum Chrysostomi improbavit S. Nilus in variis Epistolis postea dandis, ac nominatim lib. I Epist. cccix defendit Sanctum contra modo dictas adversariorum calumnias. Nihil magis Constantinopolitanis, qui humilitatem charitatemque Chrysostomi probe perspectam habebant, imponere potuit calumniator Severianus. Verum ob ejus calumnias populus magis exarsit, ut subjungit laudatus Sozomenus, ita pergens: Ob hæc populus indignatus est, iramque suam renovavit. Nec jam amplius a seditione revocari poterat: sed tum in ecclesiis tum in foro tumultuabatur. Denique ad ipsum usque palatium progressi, cum ululatu et lamentis orabant, ut Joannes revocaretur. Hactenus Sozomenus.

936 Attamen seditio non videtur inchoata ab iis, qui stabant pro Chrysostomo; quique precibus magis, quam ulla re alia, miraue concordia impedire conabantur, ne Sancto daretur successor. Theophilus vero si illata ecclesias occupavit, eosque qui Chrysostomi partes tuebantur, et ecclesiam servabant, violenter fustibus expelli curavit, quantum colligi potest ex Sozimo, si ipsum addamus Chrysostomum. Etenim Sozimus lib. V pag. 800 scribit, occupatam fuisse a monachis Christianorum

eidem super-
biam ac duri-
tiam expro-
brans:

E

at populi indi-
gnatio hisce
augetur,

F

Theophilus
ecclesiam vi
occupat

A *Christianorum ecclesiam; hosce vero postea a plebe et militibus expulsos non sine clade. Cum hisce conferamus dicta Chrysostomi in Homilia post Reditum, in qua pag. 427 de Theophilo sic loquitur: Vide barbari insaniam. Sermonemque ad ipsum dirigens, ita pergit: Ejecisti Pastorem: cur gregem dissipasti? Amovisti Gubernatorem: cur gubernacula confregisti? Vinitorem ejecisti: cur vites avulsisti? Cur monasteria pessumdedisti? Barbarorum invasionem imitatus es.*

non sine effusione sanguinis:

937 *Rursum pag. 428 suos his verbis alloquitur: Insidiati sunt illi, bellum moverunt, et victi sunt. Quomodo bellum gesserunt? Fustibus. Quomodo victi sunt? Precibus. « Si quis te percusserit in dexteram maxillam, verte illi et » aliam. » Tum iterum ad absentem Theophilum se vertens, pergit hoc modo: Tu fustes in ecclesiam inferis, et eam oppugnas? Ubi pax est omnibus, bellum moves? Nec locum revereris, miser et infelix, non sacerdotii dignitatem, non principatus amplitudinem? Baptisterium sanguine repletum est: ubi peccatorum remissio, ibi sanguinis effusio. In quanam acie hæc facta? Imperator intrat et projicit clypeum et diadema. Tu intrasti, et clavus arripuisti. Ille imperii symbola foris relinquit: tu belli symbola intromittis. Sed sponsam meam nullo modo læsisti: at manet illa pulchritudinem suam exhibens; nimirum quia non alius erat ordinatus episcopus.*

populus tamen constanter orat.

938 *Hanc porro suorum victoriam mire celebrat Sanctus, illos iterum alloquens his verbis: Idcirco gaudeo, non solum quia vicistis, sed quia me absente vicistis. Si adfuisssem, in partem victoriæ vobiscum venissem. Quia vero secessi, nudum vobis tropæum fuit. Verum et illud mea laus est: atque rursum in partem victoriæ vobiscum venio, quia sic vos educavi, ut etiam absente Patre vestram nobilitatem ostenderetis. Quemadmodum enim strenui athletæ, etiam absente pædotriba robur suum exhibent; sic et fidei vestræ generositas, etiam absente Doctore, bonam suam indolem exhibuit. Quid opus verbis? Lapidés clamant, muri vocem emittunt. Adi imperatorias aulas, et statim audis: Populi Constantinopolitani! Ad mare te confer, desertum pete, montes, domos, encomium vestrum ubique descriptum est. Quibus telis vicistis? Non opibus, sed fide. O popule doctoris amans! O popule patrem diligens! Beata urbs, non propter columnas et laquearia aurea, sed propter virtutem vestram. Tot tantæque erant insidiæ, et preces vestræ vicerunt: idque jure merito. Nam preces erant assiduæ, et lacrymarum fontes effluebant. Illi tela vibrabant, vos lacrymas: illi furorem spirabant, vos mansuetudinem. Quod vis facito: vos oratis. Illi vero, qui obsistebant, ubinam sunt? An arma movimus? an arcus intendimus? an tela emisimus? Procabamur, et illi fugiebant. Nam quasi aranea dissipati sunt, et vos quasi petra stetistis.*

ut recipiat Chrysostomum.

939 *Quemadmodum hic precibus Constantinopolitanorum totam attribuit victoriam, ita p. 427 celebrat filiorum suorum generosam indolem, militum virtutem, armatorum robur, diadematum splendorem, divitiarum facultatem, amoris magnitudinem, constantem patientiam, libertatis florem, victoriæ gloriam. At per hæc omnia non intelligit, nisi concordiam et constantiam in orando, amoremque suum in Chrysostomum, ac desiderium recipiendi Episcopum suum, et non alium, libere declarando. Nam mox bellicis istis vocibus alias subdit, quibus illæ explicantur:*

Pastor abest, inquit, et grex exsultat: Dux procul, et milites armantur. Non solum ecclesia exercitum habuit, sed tota civitas ecclesia fuit. Vici, fora, aer sanctificabantur: hæretici convertebantur: Judæi meliores efficiebantur, sacerdotes (qui Sanctum deposuerant) damnabantur, et Judæi Deum laudabant, atque ad nos accurrebant. De illorum concordia paulo ante hæc habet: Absente Pastore, grex simul manebat, et Apostolicus sermo implebatur: Non in præsentia mei tantum, sed etiam in absentia, cum timore et tremore salutem vestram operati estis. Hæc porro constanti concordia obtinuerunt tandem, ut Eudoxia imperatrix Chrysostomum urbi redditum vellet, ut ipse insinuat pag. 429.

940 *Attamen et alia concurrisse videntur, quibus mutata Eudoxia, Arcadium imperatorem mox in suam pertraxit sententiam. Palladius pag. 75 causam mutationis ita indicat: Una vero dies (post abductionem) intercesserat, cum plagam quamdam in regio cubiculo fieri contigit. Eo perterriti, Joannem revocant per domesticum notarium, eumque [paucos post dies] suo throno reddiderunt. Bigotius ita verba Græca interpunxit, et Latina fecit, ut illud paucos post dies, referatur ad revocationem: at æque referri potest ad restitutionem in thronum episcopalem, eoque revera referendum est, ut mox videbimus. Theodoretus lib. V cap. xxxiv causam revocati Chrysostomi exponit hoc modo: Sed cum noctu ingens terræ motus contigisset, ipsamque augustam gravis invasisset terror, legati primo diluculo ad Exsulem mittuntur, rogaturi, ut quamprimum ad urbem rediret et civitatem periculo liberaret. Post hos secundi missi sunt, et post secundos tertii, adeo ut Bosphorus legatorum multitudine completeretur.*

AUCTORE J. S.

Hisce populi precibus, accedente terræ motu,

941 *Socrates et Sozomenus non alias Chrysostomum revocandirationes allegant, quam populi tumultuantis preces, asseruntque Brisonem, jam alias memoratum Chrysostomi amicum, ad eum fuisse missum. Audiamus Sozomenum cap. xviii: Proinde imperatrix, supplicationibus populi victa, marito, ut annueret, persuasit: missoque confestim Brisone, omnium, quos circa se habebat, eunuchorum fidelissimo, ex oppido Bithyniæ Preneto Joannem reduxit, scribens se nullatenus participem esse insidiarum, quæ adversus illum structæ fuissent, seque illum honore prosequi, ut sacerdotem et iniciatorem liberorum suorum. Sic ille, nihil de terræ motu memorans, uti nec Socrates. Attamen Theodoretus auctoritas præponderare debet horum silentio, præsertim cum Socrates non minus soleat prodigia et miracula in gratiam Catholicorum facta silentio premere, quam confingere miracula Novatianorum; Sozomenus vero, qui tunc non fuisse videtur Constantinopoli, rem facile ignorare potuerit.*

mutata Eudoxia, per Brisonem

942 *Certe tanta tamque subita Eudoxiæ mutatio etiam insinuat, terrorem aliquem nec opinatum ei objectum fuisse, idque confirmat laudatus Palladius, rem tamen non satis clare explicans. Studium autem imperatricis etiam pluribus exponit Chrysostomus in Homilia jam iterato laudata, ubi pag. 429 ait se revocatum, non multo post tempore, sed post unum diem. Et mox ita loquitur: Discessi vestra curans, separatus corpore, mente conjunctus. Discessi Deo supplicans, ac vobis dilectione junctus. Sedebam solus de rebus vestris sollicitus, solus de profectu deliberans. Protinus intempesta nocte hæc religiosissima domina (Eudoxia, paulo ante ab ipso laudata)*

magno studio Sanctum

ipso

E

F

AUCTORE
J. S.

* Gr. παῖδια
liberos

querendum et
reducendum
curat.

Chrysostomus
urbem noluit
statim ingredi:

sed cum moratur
in villa
suburbana,

ipso primo die litteras misit, quarum hæc erant verba. *Ex litteris deinde hæc recitat*: Ne arbitretur Sanctitas tua, me illa novisse, quæ gesta sunt: innocens ego sum a sanguine tuo. Improbi et perditii homines hanc struxere machinam. Merarum vero lacrymarum testis Deus, cui sacra facio... Recordor, per manus tuas filios* meos fuisse baptizatos. *Non crediderit verisimiliter Sanctus, immunem a culpa fuisse Eudoxiam; sed poterat dissimulare et ignoscere: neque necesse erat ea verba aperte refutare. De ea tamen dicit*: Quæ Deo offerebat lacrymas, confessionem et poenitentiam, non pro Sacerdote, sed pro Ecclesia, pro populo disperso: *ita obscure præcedentem ipsius insinuans culpam, quæ populo non erat ignota.*

943 *Mox vero exponit, quanto studio Sanctum curaverit investigandum.* Sacerdotes porro omnes, *inquit*, invidia excæcati, locum ignorabant, quo diverteram. Quodque mirabile dictu est, illa, ac si filio timeret, quoquoersum ibat, non corpore, sed militaris manus missione. Neque enim sciebat locum, ubi degerem. Quoquoersum mittebat, ne Pastor dolo circumventus occideretur, et venatum amitteret... Hostes undique circuibant, expandentes retia, ut caperent, et in illorum manus adducerent. Hinc illa rogabat imperatorisque genua tangebatur, ut virum faceret venationis consortem... Perdidimus, *inquit*, Sacerdotem, sed reducamus. Nulla nobis imperii opes superest, nisi illum reducamus. Non possum cum quopiam eorum communicare, qui hæc perpetrarunt, lacrymas fundens, Deo supplicans, nullamque machinam non movens. *Hactenus de Eudoxia Chrysostomus, qui eam, opinor, tam prolixè laudat, ac pluribus deinde ornat titulis, ut populo Constantinopolitano eamdem reconciliet: neque enim dubitare possumus, quin in Eudoxiam æque ac in Arcadium, Theophilum, et episcopos ipsi adherentes, populus fuerit commotus ob expulsum Chrysostomum.*

944 *Attamen Sanctus, postquam circa Prænetum Bithyniæ oppidum, quod ex adverso Nicomediæ statuit Socrates, a Brisone fuerat inventus, noluit statim Constantinopolim redire; sed in ejus vicinia aliquo tempore substitit. Certe Socrates cap. xvi hæc scribit*: Missus igitur Briso, eunuchus augustæ, offendit illum Præneti, quod emporium est ex adverso Nicomediæ situm; et Constantinopolim eum redire jubet. Sed quoniam Joannes ab exilio revocatus, negabat se urbem ingressurum esse, nisi prius in majore judicium consessu innocentiam suam probasset, mansit interim in suburbano, quod Marianæ appellatur. Porro dum moras necteret, nec civitatem ingredi vellet, plebs ad indignationem prorupit; statimque in ipsos imperatores maledicta congressit. Qua de causa Joannes redire coactus est.

945 *De his Sozomenus cap. xviii*: At Joannes reversus, in suburbano imperatricis ipsius circa Anaplum resedit: nec ante judicium majoris synodi, quo palam fieret, episcopatum ipsi injuste ademptum fuisse, ingredi in urbem sustinebat. Sed cum populus denuo indignaretur, et imperatores convitiis incesseret, coactus tandem introivit. *Redierat jam Sanctus ex Bithynia in Thraciam, quando hæc contigerunt: nam Anaplum esse in Thracia inter Constantinopolim et Pontum Euxinum, colligitur ex Procopio de Edificiis lib. I cap. viii. Porro dum Sanctus ibi morabatur in suburbana imperatricis villa, contigisse existimo illam pugnam inter Constantinopolitanos et Ale-*

xandrinos, de qua meminit Socrates cap. xvii. Ratio esse videtur, quod Theophilus cum collectis ad Quercum episcopis, qui Chrysostomum damnarant, litem prosequi vellet contra Heraclidem episcopum Ephesium, qui cum Chrysostomo accusatus erat, sed necdum condemnatus.

946 *Certe laudatus Socrates hæc scribit*: Prius vero Heraclidis ordinationem in quæstionem vocari curavit Theophilus, ut inde, si posset, occasionem arriperet ad Johannem exauctorandum (*inopotius ad confirmandam ipsius depositionem.*) Et ipse quidem Heraclides non aderat: absens tamen judicabatur, quasi quosdam injuste verberasset, et catenis vinctos per mediam Ephesium urbem traduxisset. Cumque Joannes ejusque fautores dicerent, de absentibus judicium fieri non debere, contra Alexandrini contendebant, admittendos esse accusatores Heraclidis, licet eum absentem accusarent. Gravis inde seditio, et concertatio inter Constantinopolitanos et Alexandrinos conflata est: commissaque pugna, multi vulnerati, quidam etiam interempti sunt. Hæc cum videret Theophilus, illico Alexandriam profugit. Idem alii quoque fecerunt episcopi, præter paucos, qui Joannis partes tuebantur: cunctique, arrepta fuga, ad suas sedes revertunt. His ita gestis, Theophilus omnium judicio condemnabatur. *Hæc Socrates, cui de his consentit Sozomenus cap. xix dicens, fugisse Severianum omnesque Theophilo adherentes.*

947 *Ac deinde*: Ipse etiam Theophilus illico, nihil cunctatus, ineunte jam hieme, fugiens una cum Isaacio monacho, in Ægyptum navigavit. *Hæc utcumque confirmari possunt ex Actis apud Photium. Nam actione duodecima sententia contra Chrysostomum lata dicitur; at decima tertia habita est contra Heraclidem. Hic tamen in ea actione necdum est condemnatus: nam de Heraclide col. 54 dicit in Actis Photius*: Hujus tamen depositionem validam reddere, aliis nonnullis prohibentibus, minime potuerunt. *Nimirum ante finitam causam, latamque sententiam, intervenit memorata pugna, indeque secuta est omnium fuga. Hujus verisimiliter pugnae causa Zozimus, Christianorum calumniator vehementissimus, ausus est asserere pag. 800, Chrysostomum jam reversum tentasse in urbe tumultus excitare. Nam utcumque reversus erat, quamvis urbem necdum esset ingressus; et homo ethnicus facile potuit Episcopo attribuire, quod coeptum erat a temerariis quibusdam, qui seditionis forte ac rapinae amantiore*

948 De illo, opinor, tumultu loquitur Chrysostomus in Homilia sæpe laudata, ubi pag. 430 et 431 habet sequentia: Miratus sum conscientiam vestram. Hæc dico, non ut ad seditionem vox excitem. Nam quæ illi paravere, seditio sunt; quæ vos fecistis, zelus. Non enim rogastis illos occidi, sed impediri, quominus illud eveniret vel vobis vel Ecclesiæ, ne rursus submergeretur. Virtus quippe vestra non sivit ingruere tempestatem: sed illorum sententia fluctus concitavit. Ego vero rem non secundum exitum, sed secundum illorum mentem æstimo. Tu homo, qui altari adstas (*aut Theophilum aut alium ex adversariis intelligit*) cui tanti populi cura commissa, cum hæc tristitia comprimere deberes, tempestatem auxisti, contra te ipsum gladium vibrasti, filios

D

Theophilus
vero pergit
contra Hera-
clidem agere;

E

pugna oritur
Constantino-
poli,

F

in qua præva-
lent amici
Chrysostomi;

AUCTORE
J. S.

A lios tuos consumpsisti, si non reipsa et experimento, certe animo. Sed Deus prohibuit. Itaque vos (*auditores alloquitur*) demiror et laudo, quod post bellum pace conciliata, caveatis, ut perfecta pax maneat. *Hæc omnino insinuant, pugnam aliquam fuisse ortam culpa inimicorum Chrysostomi. Nec dubium videtur, quin illa acciderit tempore intermedio inter revocationem Sancti ejusque in urbem reditum. Utrum vero orta sit, quod ecclesias occupatas dimittere nollent assecræ Theophili, an quod violentum suum concilium continuare vellent contra Heraclidem, idque fortasse Constantinopoli, an utraque simul de causa; non ita clare liquet.*

inde cum suis
aufugit Theo-
philus.

949 Porro cum Chrysostomus dicit: Non enim rogastis illos occidi, sed impediri, quo minus illud eveniret vel vobis vel Ecclesiæ, ne rursus submergeretur; *satis insinuat, Constantinopolitanos petiisse militarem manum contra violentiam inimicorum Chrysostomi; idque post revocationem Sanctum, ut colligitur ex his, ne rursus (Ecclesia) submergeretur. Nam per revocationem Sancti, causa Ecclesiæ et periculo emergerat; sed ea rursus demergi poterat novis inimicorum molitionibus, quas pati noluerunt Constantinopolitani, qui aulam tunc habebant faventem. Hinc Theophilus cum grege suo satis advertit, nihil sibi superesse præter fugam, quod vehementer exacerbati essent Constantinopolitani. Ita Theophilus, ait Palladius pag. 73, cum Ægyptiis suis fuga salutem quærit: civēs enim eum quærebant, ut in mare demergerent. Et ipse Chrysostomus p. 430: Quid opus clamore? Abierunt, et depulsi sunt, nemine insequente in fugam versi. Non homo illos, sed conscientia accusat. Nunc triumphalem Sancti in urbem ingressum videamus.*

Reditus Sancti
plane trium-
phalis:

950 Theodoretus lib. V cap. XXXIV breviter de reditu sic loquitur: Quod cum cognovisset fidelissimus populus (*revocatum scilicet esse Sanctum*) statim ostium Propontidis navigiis obtexit. Universi enim obviam processerunt, cereas faces præferentes. Actum quidem caterva inimicorum dissipata est. *Hiscē Chrysostomus ipse adstipulatur pag. 429, celebrans suorum in se amorem his verbis: Beatus ego propter vos. Sciebam et antea, quantis instructus essem divitiis, id tamen nunc miratus sum. Procul enim, et civitas alio transferrebat. Hominis unius causa pelagus in civitatem mutatum est. Mulieres, viri, immaturationis ætatis parvuli: mulieres infantulos gestabant, pelagus adire nondubitabant, fluctus spernebant. Non metuebat herum servus, mulier infirmitatis suæ non meminerat. Forum in ecclesiam versum est, omnia ubique propter nos movebantur. Hactenus Chrysostomus. Ex hisce autem Tillemontius art. 77 suspicatur, Sanctum ex villa imperatricis navigasse Constantinopolim. Sed istud admodum est incertum: ea enim, quæ de pelago et navigiis dicuntur, jam facta videntur, quando Chrysostomus ex Bithynia trajecit in Thraciam, ita ut dubium sit, an rursus se navim commiserit, dum ex villa illa suburbana processit ad urbem.*

urbem ingres-
sus, ex tem-
pore

951 Hoc ultimum iter describunt Socrates c. XVI et Sozomenus cap. XVIII, nec quidquam memorant de navigiis. Chrysostomus in Epistola ad Innocentium apud Palladium pag. 16 ait se rediisse, inducentibus triginta episcopis, et piissimo imperatore, qui notarium ad id miserat. Omisso Socrate, salis erit audire Sozomenum, qui sic habet: Porro populus psalmos canens ad præsens negotium compositos, plerique etiam cereos accen-

sos manibus gestantes, obviam ei progressi, ad ecclesiam eum deduxerunt: et quamquam recusantem, ac sæpius affirmantem, prius necesse esse, ut, qui ipsum condemnaxerant, mutata sententia nunc absolverent, compulerunt, uti mos est episcopis, pacem populo dare, et in episcopali solio consedere. Coactus itaque, extemporalem quoque habuit orationem: sumptoque argumento ex elegantissima similitudine, figurate indicavit, Theophilum quidem tentasse vim inferre Ecclesiæ suæ, perinde ac olim regem Ægyptium uxori patriarchæ Abrahami, ut refertur in sacris Hebræorum libris. Populum vero ob propensum erga se animum, et imperatores ob prolixam benevolentiam, ut par erat, laudibus prosecutus, tantos multitudinis plausus totque acclamationes in laudem imperatoris et augustæ excitavit, ut orationem imperfectam abrupte sit coactus.

952 Ad hæc Sozomeni verba observo primo, nequaquam certa videri ea, quæ ipse cum Socrate asserit de recusato a Chrysostomo toties regressu ad sedem episcopalem. Nam de ea recusatione nihil ullibi habet Palladius, nihil Theodoretus, nihil Chrysostomus ipse, qui contrarium potius insinuare videtur: neque ullibi in duabus primis post reditum Homiliis insinuat, se invitum loqui. Rogavit quidem Chrysostomus novum concilium ad se defendendum, ut postea videbimus; at alibi non invenio, noluisse ipsum ad cathedram regredi, priusquam in illo fuisset absolutus. Hoc igitur mihi non modo incertum; sed etiam minus probabile apparet. Secundo Homilia illa, de qua loquitur Sozomenus, illa ipsa est, quam frequenter jam laudavimus. At ea nec prima est post reditum dicta, nec omnino videtur extemporale, sed meditata utcumque, et sequente post reditum die dicta, ut consentiunt Tillemontius Nota 73 et Montfauconus in Monito tom. III pag. 423. Ad hoc ostendendum sufficiunt dicta Chrysostomi, docentis populum, quid sibi reverso nuntiari jusserit Eudoxia. Nam. pag. 430 hæc habet de imperatrice: Dicamne ardentem ejus amorem? Dicam ejus erga me sollicitudinem? Heri vesperi hæc ad me verba misit: « Dicito ei: Oratio mea » impleta est, rem impetravi: melius coronata » sum, quam per ipsum diadema. Recepi Sacer- » dotem, caput corpori restitui, gubernatorem » navi, pastorem gregi, thalamo sponsum. Pu- » dore affecti sunt adulteri. Seu vivam, seu mo- » rior, nihil mihi curæ est. » Huc usque putem esse verba Eudoxiæ, a Chrysostomo relata in Homilia, de qua disputamus. Ex his autem manifeste colligitur, illam non esse habitam ipso reditu die, cum ea pridie Homiliæ dictæ nuntiari jusserit Eudoxia Chrysostomo jam reverso.

habet brevem
orationem,
postridie lon-
giorem.

E

F

953 Quare extemporalem Oratiunculam, Sancti pietate et eloquentia dignam, ex Montfaucono pag. 424 pro majori parte huc transfero: Quid dicam, aut quid loquar? Benedictus Deus. Hoc egressus dixi, hoc iterum profero; imo illic cum essem, non intermisi dicere. Meministis me Jobum in medium adducere, ac dicere: Sit nomen Domini benedictum in sæcula. Hæc vobis pignora exiens reliqui, has gratiarum actiones repeto: Sit nomen Domini benedictum in sæcula. Diversæ res, sed una glorificatio. Pulsus gratias agebam, reversus gratias ago. Diversæ res, sed finis unus hiemis et æstatis; unus finis, agri felicitas. Benedictus Deus, qui permisit egredi, benedictus iterum, qui ad reditum evocavit. Benedictus Deus, qui tempestatem permi-

Mira Sancti,
de omni'bus
Deo gratias
agentis,

sit,

AUCTORE
S.

sit, benedictus Deus, qui tempestatem solvit, et tranquillitatem paravit. Hæc dico, ut vos ad benedicendum Deo instituiam. Bona contigerunt? Benedic Deo, et bona manent. Mala acciderunt? Benedic Deo, et mala solvuntur. Quandoquidem et Job dives cum esset, gratias agebat, et pauper effectus, Deo gloriam reddebat. Neque tunc rapuit, neque postea blasphemavit. Varia tempora, et una mens fuit. Gubernatoris virtutem nec tranquillitas resolvit, nec tempestas demergit. Benedictus Deus, et cum a vobis separatus sum, et cum vos recuperavi. Utraque ejusdem providentiæ fuerunt. A vobis separatus sum corpore, sed nequaquam mente.

pietas in prima
Homilia.

B

954 Videte, quanta fecerint inimicorum insidiæ; studium intenderunt, desiderium incenderunt, et sexcentos mihi procurarunt amatores. Antehac me mei amabant, nunc etiam Judæi honorant. Sperabant, se a meis me separaturos esse, et alienos adsciverunt. Verum non illis, sed Dei nomini gratiæ referendæ, qui illorum nequitia ad honorem nostrum usus est: nam et Judæi Dominum nostrum crucifixerunt, et servatus est mundus: neque gratiam Judæis habeo, sed Crucifixo. Videant, quomodo Deus noster videt: quam pacem eorum insidiæ pepererunt, quam gloriam paraverunt. Antehac ecclesia sola implebatur, nunc forum universum ecclesia factum est. Unum caput inde huc usque locum occupat. Nemo choro vestro silentium imperavit, et tamen omnes in silentio, omnes in compunctione versantur. Alii psallebant, alii beatos prædicabant eos, qui psallerent. Hodie Circenses sunt, et nemo adest; sed omnes in ecclesiam ceu torrentes confluerunt. Torrens vero vester cœtus, et flumina sunt voces, quæ in cœlum ascendunt, quæque amorem erga Patrem perhibent. Preces vestræ diademate splendidiore mihi sunt. Viri mulieresque simul: in Christo enim Jesu non est masculus neque femina. Quomodo loquar potentias Domini? Scitis, quam sit verum id, quod dico: si quis fortiter tentationes ferat, magnum inde fructum demet. Ideo vos ad Apostolos convocavi. Venimus pulsi ad eos, qui pulsi sunt. Nos insidiis sumus appetiti, illi pulsi sunt. Venimus ad Timotheum, novum Paulum. Venimus ad sancta corpora, quæ Christi stigmata gestaverunt. Nunquam timeas tentationem, si animo sis instructus generoso: Sancti omnes sic coronati sunt. *Hactenus Chrysostomus, qui aliqua addit de amore suorum et fuga inimicorum. Verum de iis sat multa sunt prolata ex Homilia sequentis diei, quam per partes fere totam recitavi, ita ut necesse non sit de hac quoque plura addere.*

C

Homilia de
Chananæa,

955 Post aliquot certe dies, et fortasse post plures hebdomadas, Chrysostomus aliam habuit Homiliam, in qua rursus loquitur de præteritis inimicorum suorum molitionibus. Inscríbuitur hæc de Chananæa, aut in dimissionem Chananææ, apud Montfauconum tom. III pag. 432. Aliqui voluerunt, Homiliam illam non esse genuinum Opus Chrysostomi; sed eas non attulerunt rationes, ut iis possim assentiri. Quin potius cum Savilio, Tillemontio et Montfaucono Homiliam Chrysostomo omnino attribuendam existimo. Rationes videri possunt apud Montfauconum in Monito prævio. Porro Sanctus eam sic orditur: Tempestas ingens sævit; sed eorum, qui convenerunt, alacritatem non cohibuit: multæ tentationes, sed desiderium vestrum non solverunt. Non cessat Ecclesia oppugnari et vincere; insidiis impeti et su-

perare insidias. Quanto magis alii insidiantur, tanto magis illa augetur: fluctus dissipantur, et petra stat immobilis... Quid non obstupescat? quis non miretur? Non modo, qui nostri sunt, non abfuerunt; sed etiam, qui nostri non sunt, accesserunt.

956 *Et post pauca*: Quo in statu sunt res nostræ? Laudibus celebrantur. Quo in statu res illorum? Ignominia cumulantur... Quis fugavit illos? Nemo. Sed domesticum habent hostem, conscientiam post peccatum. Sciunt, quid fecerint. Nam et Cain volebat fratrem suum occidere... Hi vero, licet reipsa non occiderint, at voluntate tamen occiderunt. Perpetrata est cædes, quantum in illorum malignitate situm fuit; sed vita concessa est Deibenignitate... Verum... sinamus eos fugere, nemine persequente... nosque consuetam mensam vobis apponamus. *Tum incipit docere, et memorat Homiliam pridie habitam ex S. Paulo. Hinc Tillemontius Nota 16 suspicatur, designari Homiliam in illa S. Pauli verba, Sufficit tibi gratia mea etc., quæ apud Montfauconum tom. VIII inter Spuria pag. 24 edita est. Habet revera circa finem Homilia illa aliquid, quod prolatum videtur de persecutione Chrysostomi. Verum stylus longissime abest ab eloquentia Chrysostomi, et oratio tam inepta, ait Montfauconus, ut meo judicio indigna sit, quæ legatur.*

in qua de per-
secutione sua
meminit
Sanctus.

E

§ LXII. Chronotaxis persecutionis Chrysostomi: an omnes ejus inimici fugerint ad sedes suas: an in alia synodo sit absolutus: gesta Sancti post reditum: Eudoxia iterum irata.

Tillemontius Nota 65 dat chronotaxim persecutionis Chrysostomi, et de ultima expulsiōe etiam disserit Nota 82. At non videtur, attendisse ad omnia, quæ conducere possunt ad tempus singularum rerum exactius investigandum. Itaque fundamenta totius chronotaxeos primum assignabo, ut ex iis ordo clarius elucescat. Primo secundum Sancti exsilium contigit anno 404, die 20 Junii, ut clare habet Socrates, et admittit Tillemontius. Hanc epocham suo loco magis stabiliam, Secundo certum æque est, primum exsilium contigisse anno 403. Tertio Palladius pag. 80 de molitionibus contra Chrysostomum dicit: Dum hæc sic atque alia aliter geruntur, novem aut decem menses præterierunt etc. Hinc saltem habemus, persecutionem durasse ad menses novem aut decem, ut minimum: nam examinandum erit, an totum persecutionis tempus iis verbis designetur, an vero pars tantum; et unde illi menses inchoandi sint, ubi finiendi. Quarto Sozomenus c. XIX asserit, Theophilum, revocato in urbem Chrysostomo, fugisse in Ægyptum, ineunte jam hieme. Hæc verba apud Tillemontium nullibi laudata invenio, ita ut non videatur ad ea attendisse, ideoque concilium ad Quercum fixisse citius, quam oportebat. Nam ex iis liquet, concilium istud figendum esse paulo ante hiemem, cum fugerit Theophilus

Cum processus
contra
Chrysostomum
duraverit
menses 9
aut 10:
F

A philus statim post concilium, imo etiam necdum absoluto, sed potius abrupto concilio.

concilium ad
Quercum vide-
tur inchoatum
circa initium
Septembris.

958 Jam vero ex allegatis Sozomeni verbis ulterius colligo, per menses illos novem aut decem, quos memorat Palladius, aut totum persecutionis tempus intelligendum esse, a congregato ad Quercum concilio usque ad secundum exsilium, aut saltem totum tempus, quod utrique exsilio est intermedium. Nam si menses illos finiamus initio Quadragesimæ, aut in Paschate anni 404, ut facit Tillemontius; eosque cum eodem inchoemus a reditu Chrysostomi ex primo exsilio, id est a fuga Theophili, dicendum necessario erit, fugisse Theophilum mense Julio, aut potius Junio, aut etiam citius; quod non solum Sozomeno, sed ipsi quoque Tillemontio est contrarium: nam hic synodum illam figit mense Julio. Contra, si synodum inchoemus circa initium Septembris, facile usque ad 20 Junii sequentis anni reperiemus menses novem aut decem, simulque intelligemus, fugam Theophili contingere potuisse circa initium Octobris, quod cum ineunte hieme satis congruit. Restat igitur solum, ut ostendamus, nihil quidpiam occurrere, quo minus violentum istud concilium circa initium mensis Septembris figere possimus.

B Chronotaxis
usque ad fi-
nem concilii,

959 Si supponamus Theophilum Alexandria discessisse una tantum alterave hebdomada, postquam S. Epiphanius ex Cypro solverat, sive currente mense Aprili; necesse non erit, ut dicamus, ipsum venisse Chalcedonem ante initium Augusti, cum iter longissimum instituere deberet, ac tarde processerit, ut dicitur apud Palladium pag. 64. Ipse ibidem pag. 62 scribit, Septuaginta quinque dierum itinere Constantinopolim distare Alexandria. Potuit igitur facile tres menses, et partem quarti, tanto itineri impendere, cum moras nec teret, et per viam episcopos aliquot sibi faventes reddere cuperet. Præterea, si quis tot menses itineri noluerit attribuere; non cogetur idcirco credere, ipsum ante Augustum venisse Chalcedonem, cum non habeamus idonea argumenta, cur potius mense Aprili quam Maio discesserit. Statuimus igitur, Theophilum venisse Chalcedonem circa initium Augusti.

circa initium
Octobris, fu-
gente Theo-
philo, abrupti,

960 Porro dies aliquot Theophilum mansisse Chalcedone, habemus ex gestis ibidem, § 57 relatis. Deinde Constantinopoli, teste Palladio pag. 64, mansit tres septimanas ante concilium. Itaque gemina hæc mora ducere poterit usque ad initium Septembris: circa quod tempus concilium inchoatum credimus. Hoc vero constat actionibus tredecim, ita ut facile existimare possimus, concilium durasse tribus aut quatuor hebdomadis, cum in conciliis non soleant diebus singulis novi conventus institui. In Actione duodecima damnatus est Chrysostomus, id est, secundum dicta, vergente ad finem Septembri: deinde tertio post die ab urbe expulsus. Uno autem die post expulsionem revocatus est, ac rediit post duos tresve dies: quo tempore Theophilus fuga se eripuit. Hæc igitur fuga circa initium Octobris figenda.

et ejusque ad
ultimam
Sancti expul-
sionem.

961 Post duos menses quieti datos, teste Palladio pag. 75, iterum fremere incipiunt hostes Chrysostomi, qui erant Constantinopoli, ac circa initium Decembris ad Theophilum mittunt. Iidem ex Syria, aliisque provinciis, alios accersunt episcopos. Effluxerint facile tres menses, antequam hi omnes, aliique a Theophilo missi, advenerint, ita ut credere possimus, secunda hac vice causam Chrysostomi ceptam examinari mense Februario. Mense vero Martio, aut certe in Quadragesima,

mandavit Arcadius, ut Sanctus ecclesia egrediretur, quod facere renuit, nisi vi cogeretur. Iteratum est hoc mandatum die 16 Aprilis in pervigilio Resurrectionis Domini, eodemque die vesperi terribilis vis adhibita. Mansit tamen deinde Constantinopoli duobus fere mensibus, ac tandem 20 Junii ductus est in exsilium. Hæc omnia latius referemus.

962 Nunc et alia dubitatio breviter examinanda est. Vidimus num. 946 et 949, scriptores, qui loquuntur de fuga Theophili, ita generatim loqui de fuga inimicorum Chrysostomi, ut nullus videatur mansisse Constantinopoli. Attamen sanctus Doctor in Epistola ad Innocentium Papam apud Palladium pag. 17 dicit: Hic enim remanserant Syrorum quidam, qui tunc adfuerant, et una cum ipso (Theophilo) omnia patrarant. Tillemontius Nota 77 observat, allegatis verbis non alios innui posse quam Severianum et Antiochum, cum Acacius, qui alias hisce addi posset, apud Socratem et Sozomenum deinde cum aliis episcopis Constantinopolim venisse dicatur. Accurata est hæc observatio. Verum non æque illi possum assentiri, dum suspicatur, omnes episcopos, qui adversabantur Chrysostomo, eo Constantinopolim redeunte, ad cathedras suas fuisse reversos. Tanti faciendam non putem auctoritatem Socratis et Sozomeni, præsertim cum ne hi quidem aperte dicant, in Syriam reversos esse Severianum et Antiochum, aut inde postea rediisse, sicut asserunt de Acacio. Quapropter conjicio, illos, quidem initio ex urbe fugisse, sed non diu post, pacatis omnibus, in urbem rediisse, ut occasione Chrysostomum expellendi constanter imminerent. Potuerunt illi aliquo tempore apud Cyrinum Chalcedonensem, aut alibi in vicina subsistere, ac deinde in urbem ad amicos suos clanculum redire.

963 Porro Chrysostomus, postquam reversus erat in urbem, imo etiam verisimiliter ante ingressum, dum in suburbana Eudoxiæ villa morabatur, rogavit Arcadium imperatorem, ut synodum congregandam curaret, cum ut Theophilus gestorum suorum contra Sanctum rationem redderet, tum ut Chrysostomus ipse in ea innocentiam suam probaret. Testis est hujusce postulati sui ipse Sanctus in Epistola ad S. Innocentium, danda § 65, ubi etiam narrat, se ter preces illas iterasse apud imperatorem; et ad primam quidem ejusmodi postulationem Theophilum cum suis fugisse; ad secundam ab Arcadio revocatum esse, sed parere noluisse; tertiam vero postulationem fuisse, ut saltem episcopi Syri, Severianus nempe et Antiochus, secum in judicio comparerent, ac præterea, ait pag. 17, ut aut Acta nobis darentur, aut libelli accusatorum, aut criminum genus examinaretur, aut ipsi accusatores: et nihil horum impetravimus. Hæc Sanctus ipse, ita ut certum videatur, causam ipsius non fuisse eo tempore in synodo examinatam. Verumtamen æque apparet indubium, irritam judicatam fuisse sententiam depositionis, in illegitima ad Quercum Synodo latam.

964 Hinc Sozomenus cap. xix hæc scribit: Joannes vero Constantinopolim reversus, multitudini adhuc gratior apparuit. Porro cum eo tempore sexaginta circiter episcopi Constantinopolim convenissent, statutumque ab illis esset, ut ea, quæ apud Quercum gesta fuerant, irrita essent, utque Joannes episcopatum retineret; ille deinceps Missarum solemnias celebrare, ordinationes facere, et alia in ecclesia disponere,

AUCTORE
J. S.

Ex inimicis
ipsius aliqui
cito post fu-
gam redierunt:

E

Concilium ad
examen causæ
sue Sanctus
frustra petit:

F

habuit tamen
concilium
sexaginta fere
episcoporum,

AUCTORE
J. S.

in quo senten-
tia, ad Quer-
cum lata,

B

irrita fuit
declurata.

C

Eudoxia ite-
rum Sancto
irascitur,

prout sacerdotibus jus fasque est, perseveravit. Quo quidem tempore etiam Serapionem Hera- cleæ in Thracia episcopum constituit. *De hisce apud Labbeum tom. II Conciliorum col. 1331 ex libello synodico recitantur hæc verba:* Verum haud ita multo post (*depositionem Sancti*) regiam Constantinopolim synodus alia veritatis patrona sexaginta patrum conveniens, beatum Chrysostomum, per fraudem dejectum, suo throno restituit. *Tillemontius Nota 78 Sozomenum erroris accusat, creditque non posse sustineri synodum fuisse congregatam Constantinopoli, quæ deliberat et cum auctoritate decidit, ut loquitur. Attamen existimat, non aberrare Socratem, quando cap. XVIII asserit, Chrysostomum accusatoribus suis de resumpto munere episcopali respondisse, Quinque et sexaginta episcopos, qui ipsi communicaverant, id decrevisse.*

965 *Verum non video, magnam esse utriusque assertionis differentiam. Si enim sexaginta et quinque episcopi decreverunt, ut Chrysostomus in sede episcopali maneret, id nec sine deliberatione nec sine auctoritate decrevisse censendi sunt: neque est ratio, cur dicamus, non fuisse simul congregatos, quando id decreverunt. Quare, si vera sunt verba Socratis, non est, cur negemus, vera dixisse Sozomenum. Ego sane non dubito, quin uterque vera dixerit; neque ullam in illo concilio difficultatem reperio. Etenim episcopi illi noverant, Chrysostomum non fuisse præsentem, aut subjectum synodo ad Quercum habitæ, sed merito et legitime noluisse iudicium illud agnoscere, aut illi se submittere. Itaque episcopi cum Chrysostomo congregati facile iudicare poterant, irritam esse sententiam depositionis Chrysostomi, cum lata esset ab hominibus, qui legitima jurisdictione carebant.*

966 *Hoc ipsum respondisse Chrysostomum, testatur Theodoretus lib. V cap. XXXIV, ita scribens: Paucis vero mensibus elapsis, iterum conveniunt, pœnasque ab eo exegerunt, non jam falsorum criminum illorum, sed quod post depositionem ministerio suo functus fuisset. Verum ille aiebat, se iudicatum non fuisse (a legitimis videlicet iudicibus), et nec crimina objecta audisse, nec iis respondisse, nec præsentem condemnatum esse; sed ab imperatore expulsum, ac denuo esse revocatum. Quapropter aliud est plane concilium, quod irritam iudicavit depositionem Chrysostomi ob jurisdictionis et debitæ formæ defectum; aliud, quod insuper flagitavit Sanctus, ut se non modo injuste depositum, sed etiam innocentem probaret. Nam hunc in finem examinandi fuissent accusatores, discutiendaque accusationum capita. Non egebat tali concilio Sanctus, ut munia sua exercere posset; illud tamen optabat, ut publico iudicio de innocentia sua constaret.*

967 *Interim Chrysostomus, dum digna episcopo libertate pravorum abusus cohibere ac corrigere nititur, in odium Eudoxiæ, et per eam Arcadii, rursus incurrit: quod contigisse videtur mense Decembri, aut non diu ante. Occasio refertur a Socrate cap. XVIII, ubi dat sequentia: Argentea statua Eudoxiæ augustæ supra columnam purpuream erecta fuerat, amicta muliebri stola. Stabat hæc in edita basi, nec admodum contigua ecclesiæ, quæ Sophia cognominatur; nec ab ea proculdissita: sed inter utramque media dumtaxat plateæ via interjecta erat. Ad eam statuam popularium lusus celebrari consueverant. Porro Joannes, cum ad contumeliam Ecclesiæ ista fieri*

censeret, pristinam loquendi libertatem resumens, contra eos, qui hæc agebant, linguam suam denuo armavit. Et cum blanda hortatione potius persuadere debuisset principibus, ut ab huiusmodi ludicro abstinerent, istud quidem non præstitit: sed eloquentiæ suæ impetu abreptus, probris eos appetiit, qui ista fieri præceperant. Hoc factum augusta iterum ad se rapit: et Joannis verba contumeliam suam reputans, rursus episcoporum synodum adversus illum congregari curat. Id ubi sensit Johannes, celebrem illam in ecclesia habuit orationem, cujus initium est: « Rursus Herodias furit: rursus turbatur: « rursus saltat: rursus Joannis caput in disco « accipere concupiscit. » Ea res augustam multo amplius exacerbavit.

968 *Sozomenus cap. XX idem factum narrat his verbis:* Haud multo post, cum argentea imperatricis statua purpureæ columnæ imposita dedicaretur, quæ etiamnum cernitur ad meridianam ecclesiæ plagam, ante ædem magnisenatus, super excelso tribunali collocata; plausus illic saltatorum ac mimorum publica spectacula edebantur, sicuti tunc mos erat in dedicatione imperialium imaginum. Hæc Joannes ad contumeliam ecclesiæ gesta esse, in sermone ad populum criminatus est. Imperatrix vero, cum recens adhuc esset memoria offensarum præteriti temporis, quasi injuriam passa, denuo excanduit: deditque operam, ut alia rursus synodus congregaretur. Joannes tamen haudquaquam cessit; sed adhuc apertius eam in ecclesia vituperans, ad iram excitavit. Quo quidem tempore celebrem illam orationem habuit, hunc in modum exorsus: Rursus Herodias furit: rursus saltat: rursus Joannis caput in disco gestit accipere. *Hactenus Sozomenus, Socratem secutus. Verum aliqua ad utriusque relationem veniunt observanda.*

969 *Theophanes pag. 68 de statua Eudoxiæ erecta scribit sequentia: Hoc anno imperatrix Eudoxia suam statuam argento conflari, et ad S. Irenes templum, loco, qui Pittacia dicitur, collocari jussit. Præfectus autem urbis Manichæorum hæresi vitiat, et adhuc gentilium ritibus addictus, ex plausibus, choreis et saltationibus, ibidem loci actis, tumultum et strepitum ciens immodicum, Pontificem angebat, nec pacate et cum animi quiete, cantoribus frequentius interruptis, divina Mystiria eum permittebat celebrare. Quare sacer Joannes verbis in ipsum vehementer invectus est. Is autem Eudoxiam in Joannem, quasi ejus imaginem communi populi cultu honorari indignaretur, commovit. Inde rursus odia in Joannem, inde rursus iræ. Ex hoc Theophanis loco facile intelligimus, justissimas fuisse Chrysostomo rationes improbandi ludos illos, quos homo Manichæus prope ecclesiam edebat, non solum quia strepitu inde orto divina officia perturbabantur, sed etiam quia gentiles, a quorum impietate Manichæi parum aberant, supersticiosos et idololatricos ritus similibus ludis miscere solebant.*

970 *Quod vero ait Socrates, blanda hortatione principes fuisse ab eo consilio avocandos, frivolum est, cum Eudoxia non tam facile ejusmodi monita audiret, et fortasse periculum in mora esset. Sane de libertate in reprehendendo, quæ us est Chrysostomus, non ita iudicavit S. Nilus, quando quidem lib. I Epist. CCCIX Sostheni Commentaresio, similes nugas objicienti, sic responderit: Fatuum te insulsumque esse deprehendo. Nam si deiferum virum Joannem episcopum Constantinopolitanum,*

D

quia impedire
conatur, ludos,
ad statuam
ipsius

E

per hominem
Manichæum
celebratos:

F

libertas Chry-
sostomi in
objurgando

A tinopolitanum, tanquam iracundiæ deditum, et nimium se injuriis in facinorosis reprehendendis oblectantem, et illis, qui præ indolentia ac stupore nihil persentiscunt, duriter aspereque objurgandis, culpas; tempus jam est, ut et Joannem Baptistam, GENIMINA VIPERARUM nonnullos, qui venenosis moribus erant, nuncupantem insimules; et Apostolum injuriosum esse, bis Galatas INSENSATOS appellantem, judices; injuriæque dicam Prophetis impingas, cum equorum fœminas deperientium, et canum latenter mordentium, et luporum, et cornicum nominibus, rationis compotes insigniant, reprehensionibus pererrantem in meliorem frugem revocantes.

a S. Nilo
recte defensa.

971 Quid porro de omnium Deo et provisore Christo humili, qui propria clementia et mansuetudine omnem mansuetudinem superaverat, cum audis ab ipso stultos et cæcos, et filios diaboli, et zizania, et canes, et porcos, et aliis quibusdam mordacibus peccatores vocitari, pronuntiabis? *Hactenus S. Nilus prudenter et solide. Ne quis tamen dicat, mitius agendum fuisse Sancto, ne imperatricis Eudoxia offenderetur; ille considerare dignetur, an S. Ambrosius non laudetur ac celebretur ab omnibus, quia Theodosium imperatorem ab ecclesia arcere sustinuit, donec egisset poenitentiam? Consideret deinde an Ambrosio id agenti nihil timendum videretur a Theodosio, principe quidem præstantissimo, sed ab iracundiæ subitis motibus minime immuni? Nam hisce considerationibus intelliget, non posse laudari Ambrosium, ac imprudentiæ argui Chrysostomum, nisi quis ab eventu facta probanda aut improbanda censuerit.*

Homilia, cu-
jus initium:
Rursus Hero-
dias etc.

972 Quod spectat ad Homiliam, cujus initium dant Socrates, Sozomenus et Theophanes, major est dubitandi ratio. Edita quidem est olim inter Opera Chrysostomi Homilia, cujus exordium cum allegatis a Socrate verbis satis congruit: et Baronius ad annum 404 num. 5 illam assignat, tanquam a Chrysostomo dictam. Verum recentiores Operum Chrysostomi editores illam Homiliam Sancto adjudicant, nec immerito; cum nihil habeat ingenio atque eloquentia sancti Doctoris dignum; nihil, quod styli ipsius sapiat, ut videri potest apud Montfauconum tom. VIII, ubi inter Spuria primo loco est edita. Savilius ibi laudatus in Monito judicium suum expromit his verbis: Cum Græculus quispiam ineptus et indoctus Orationem cum hujusmodi principio a Johanne nostro habitam esse apud ecclesiasticæ scriptores Historiæ reperisset, affinxit homo impudentissimus humano capiti corpus plane belluinum, nobisque pro vero hunc spurium et falsissimum fœtum supposuit, vix lectione, nedum emendatione dignum. Ita ille recte meo judicio, quatenus statuit, Homiliam non esse Chrysostomi. Idem existimat indubitanter Montfauconus: sed non minus recte refutat opinionem cujusdam scriptoris Galli, quem nominare non est necesse, cum id operæ pretium nunquam existimaverim.

supposititia est
sed antiqua,

973 Credebat ille, Homiliam esse Græculi recentioris. Verum ostendit Montfauconus, magnam illius Homiliæ partem nomine Chrysostomi laudatam esse ab Anastasio Sinaita, qui floruit seculo VI. Mox vero addit: Quodque mireris, eadem ipsa, nec plura nec pauciora, ad verbum habentur in Opusculo XLIX S. Ephremi, cui titulus: «Contra improbas mulieres.» Sine alio discrimine, quam quod interpretum diversitas intulerit, Unde colligatur, ineptum scriptorem ex S. Ephremo hoc assummentum mutuatum esse. Si quid ex

Septembris Tomus IV.

stylo Chrysostomi reperiretur in Homilia illa ineptissima, vel solum istud plagium evinceret, fœtum non esse Chrysostomi. Verum alia ex dictis mihi oritur suspicio, quam æquis lectoribus ut conjecturam proponere lubet.

974 Vehementer suspicor, Socratem et Sozomenum loqui de dicta Homilia, eamque sancto Doctori fuisse suppositam dolo inimicorum ipsius, et exhibitam Eudoxiæ, ut ipsam contra Sanctum exacerbarent. Magnum quidem id fuerit flagitium, si ita factum est. Verum si consideremus, ab inimicis Sancti nihil fere sceleris fuisse prætermisum, ut ipsum e solio deturbarent, magnitudo flagitii non obstat, quo minus res fiat verisimilis. Certe mihi longe verisimilius apparet, talia ab inimicis Sancti conficta esse, quam ab eo pro concione dicta. Quantumvis enim mira esset Chrysostomi in dicendo libertas, quando sperabat, eo modo defectus corrigi posse; gratis tamen et sine utilitate nolebat offendere aliquem, nedum imperatricem, ut facile ostendi potest. Præterea suppositionis testem habemus Homiliam ipsam, a seculo saltem sexto ipsius nomine laudatam; aliam vero, quam cum tali initio dixisset Chrysostomus, nullus unquam produxit.

975 Demum si consideremus ipsa verba, quæ Socrates attulit, non modo videbimus indigna esse Viro mansueto et prudente, sed nihilo esse digniora Viro erudito et in Scripturis versatissimo, cum duæ mulieres aperte in unam confundantur. Rursus Herodias furit: rursus turbatur, rursus saltat. Duo priora Herodiadi congruunt; tertium ipsius filiæ, quæ saltavit. Non ita male in Scripturis versatus erat Chrysostomus, ut credibile sit, duas personas ab ipso confusas, ita ut caput non minus sit belluinum, quam totum corpus. Quapropter verimile est, Socratem adoptasse has calumnias inimicorum Chrysostomi; sicut alias non paucas adoptavit, et Homiliam supposititiam, deinde in vulgus sparsam, pro vera Sancti Homilia venditasse: hunc vero seculos esse alios.

AUCTORE
J. S.

et forsan no-
mine Sancti
conficta,

E
ab ipsum apud
Eudoxiam
accusandum.

§ LXIII. Novæ molitiones contra Sanctum, qui a congregatis rursus episcopis pro condemnato habetur, et ecclesia jussu imperatoris ejicitur.

De nova contra Chrysostorum conspiratione Palladius pag. 75 ita agere incipit: Post duos menses, cum (hostes Chrysostomi) a plaga tantillum respirassent, denuo adversus Johannem fremunt (animos iis haud dubie suggerente Eudoxia, iterum Sancto irata:) nec habentes, unde speciose ordirentur, mittunt Alexandriam ad talium artificem Theophilum, scribentes: Aut rursus accurre adversus Johannem dux futurus; aut, si plebem reformidas, nobis modum quemdam suggere, unde sumamus exordium. Ad hæc Theophilus ipse quidem non venit, memor quomodo effugisset: misit autem miserabiles tres episcopos, Paulum, Pœmenem, et alium recens ordinatum. Cum iis misit et quosdam canones, quos adversus beatum Athanasium Ariani conflaverant, ut ejusmodi canonibus utentes, Johanni lites necerent, quod post depositionem per se rediisset.

Novæ molitiones contra
Sanctum,

AUCTORE
J. S.

subjiceretur. Posthæc servus quoque Elpidii presbyteri, qui diaconi aperte erat inimicus, effuso cursu in ædes episcopales irrupit. Quem quidem ex iis, qui forte illic aderant, cum agnovisset, impetum ejus repressit, causam cursus interrogans. Ille, nullo responso dato, protinus hominem sica percutit: alterum deinde, qui priore percusso inclamaverat, similiter vulneravit. Tertium quoque præter illos transfixit. Tandem vero, cum omnes, qui aderant, commoti, clamorem ingentem sustulissent, ille aversus fugere cœpit. Et cum ii, qui illum persequerentur, procul positos inclamarent, ut fugientem comprehenderent, accurrens quidam ex balneo, qui jam lotus domum redibat, hominem apprehendit: letalique vulnere ab eo percussus, exanimis concidit.

ut a suis fuerit
custodiendus.

B

999 Ad extremum, cum a populo undique circumdatus, ægre admodum captus esset, ductus est in palatium. Testatique cives, hasesse insidias inimicorum Joannis, clamabant, et sicarium, et eos, qui illum ad hoc incitavissent, pœnas dare oportere. Præfectus autem urbis, cum eum tanquam judicaturus accepisset, populi furorem compescuit. Abhinc ii, qui ferventiores erant ex plebe, Joannem custodire cœperunt, noctu atque interdum episcopalem domum alternis circumsidentes. *Palladius pag. 197 posterius factum breviter narrat hoc modo*: Elpidii vero presbyteri famulus, quinquaginta, ut aiunt, aureis conductus, ut sanctum Johannem dolo interficeret; cum deprehensus esset tres gladios habere, septem ex iis, qui ipsum apprehenderant, singillatim percussit: quorum quatuor continuo sepulti sunt, alii autem tres post diuturnam curationem salvi evaserunt, absoluto homicida. *Tres illi vulnerati, quos quatuor peremptis addit Palladius, verisimiliter vulneribus affecti sunt, quando multi simul homicidam comprehenderunt. Ostendunt relata exempla, quanto odio inimici Sanctum prosequerentur, nullique parcerent sceleri, ut ipsum de medio tollerent. Ex iisdem habemus, cum subditorum amorem in Antistitem suum, tum lenitatem Sancti, ejusque in suos quoque persecutores benevolentiam et charitatem.*

C

§ LXV. Theophilus ad S. Innocentium Papam scribit de damnatione Chrysostomi: Epistola Sancti ad Innocentium: hic acceptis variis ea de re nuntiis, stat pro Chrysostomo

Theophilus de
Chrysostomi
damnatione

Ex iis, quæ Romæ nuntiata dicuntur in *Dialogo Palladii pag. 9, utcumque colligimus, Theophilum de condemnatione Chrysostomi in synodo ad Quercum scripsisse ad Innocentium Papam anno 404, quando jam sperare incipiebat, sententiam illam a congregatis iterum Constantinopoli episcopis confirmandam, et executioni mandandam. Nam ipsius nuntius Romam venit ante litteras a nuntiis Chrysostomi ad Innocentium perlatis, quæ post Pascha ejusdem anni sunt scriptæ, ut videbimus. Non potuit igitur expectare, do-*

nec intelligeret, sententiam suam esse Constantinopoli confirmatam; eaque videtur ratio, cur illam Epistolam ad Innocentium solus scripserit, et sine ulla rerum gestarum narratione. Theodorus diaconus apud Palladium pag. 9 de variis nuntiis Romam perlatis hæc præmittit: Non enim unus aut alter, aut tres, aut decem, aut cujuscumque generis homines, ea, quæ Constantinopoli contingere, nobis denarrunt, sed plures, et ex illis alii episcopi, alii presbyteri, atque ex ordine monachorum. Quod si nosse vis, quæ ad Ecclesiam Romanam pervenerunt, breviter exponam.

1001 *Tum incipit hoc modo*: Primus omnium ad nos venit Alexandrinus lector cum Theophili papæ litteris, in quibus referebat se deposuisse Johannem. Quibus lectis, beatus Papa Innocentius parum abfuit, quin, temeritatem Theophili atque superbiam condemnans, exhorresceret, quod et solus scripsisset, nec claram ejus rei notitiam misisset: aut cur, aut quibus assumptis sociis, Johannem deposuisset. Ad hæc dubius animi manebat, rescribere nolens ob rei gestæ levitatem. Interea Eusebius quidam Constantinopolitanæ ecclesiæ diaconus, qui tunc Romæ erat ecclesiasticarum rerum causa, adiit Papam Innocentium, et supplices libellos dedit, adjurans eum, ut modicum temporis exspectaret; fore enim ut brevi factionem patefactam videret. Interim post triduum advenerunt quatuor episcopi e partibus Johannis, viri religiosi, Pansophius Pisidiæ, Pappus Syriæ, Demetrius Galatiæ Secundæ, Eugenius Phrygiæ, qui tres Epistolas reddiderunt, unam quidem Johannis episcopi, alteram quadraginta episcoporum de communionem Johannis, tertiam vero cleri Johannis, omnes inter se consentientes, et imperitorum quorundam tumultum significantes. *Ex tribus hisce sola exstat Chrysostomi, in qua referuntur gesta omnia ab initio usque ad tempus Paschale, et ultra; non vero usque ad ultimum Sancti exsilium, ita ut scripta certo sit ante ultimum exsilium, et verisimiliter non diu post Pascha, quod anno 404 celebrabatur die 17 Aprilis.*

1002 *Edita est illa Sancti Epistola apud Palladium, et in Operibus S. Chrysostomi, ubi apud Montfauconum tom. III pag. 515, sic habet Latine*: Etiam, antequam redditæ sunt litteræ nostræ, opinor pietatem vestram audivisse, quidnam hic patrare ausa fuerit iniquitas. Ea enim rerum est magnitudo et gravitas, ut nulla ferme orbis pars relicta sit, quæ tristem hanc tragediam non audierit. Quandoquidem fama usque ad fines terræ perlata, plurima ubique lamenta et ejulatus excitavit. Verum quia non satis est plangere, sed opus etiam, ut cura geratur, et spectetur, qua ratione, et quo consilio gravissima illa Ecclesiæ tempestas sedetur: necessarium esse duximus ut persuadeatur Demetrio, Pansophio, Pappo, et Eugenio, dominis meis maxime venerabilibus, piisque episcopis, relictis ecclesiis propriis, pelago se tanto comittere, susceptaque longinqua peregrinatione hac, ad vestram properare Caritatem, de omnibus vos manifeste docentes; quo quantocius rebus succurratur. Misimus autem cum eis venerabiles dilectosque diaconos Paulum et Cyriacum: et nos quoque paucis Caritatem vestram, quæ facta sunt, in epistolæ formam docebimus.

1003 Theophilus enim ille, qui Alexandrinæ ecclesiæ episcopatum regendum suscepit, cum a piissimo imperatore, cui adversus illum quædam nuntiata erant, jussus esset venire solus; collecta multitudine

scribit ad Innocentium
Papam; Chrysostomus ipse.

Epistola
Chrysostomi
exponit,

quam leviter
Theophilus
inimicum se
præbuerit,

A multitudine episcoporum non paucorum, huc venit: quo praeludio quasi declarare volebat, se ad bellum et aciem pergere; cumque in magnam divinoque cultui deditam urbem Constantinopolim ingressus esset, non pro more et consuetudine veteri intravit in ecclesiam, neque ad nos accessit, neque participem se fecit vel sermonis, vel precum, vel communionis: sed egressus e navi, et prætercursis ecclesiae vestibulis, alicubi extra urbem diversatus est, tametsi nos plurimum obsecrarem et ipsum et eos, qui cum ipso advennerant, ut apud nos diverterent: erant enim diversoria, et omnia alia, quæ oportebat, bene instructa: at neque illi, neque ipse, nobis morem gerebant.

*Chrysostomus
contra amicitiae non defuerit,*

1004 Unde nos ea videntes, valde consternabamur animo: et quamvis injustarum inimicitarum causam nullam invenire possemus, nihilominus tamen officia eis impendimus, quæ par erat nos illis exhibere. Ac frequenter ipsum obsecravimus, ut se nobis conjungeret, diceretque, cujus gratia statim ab initio tantum excitaret bellum, in tantaque urbe discordiam induceret. Verum cum ille causam dicere nollet, meque urgerent accusatores ejus, vocavit nos imperator pietissimus, et jussit ire ad locum, in quo ille agebat, et illic crimina, quæ ipsi offerrentur, audire. Nam incursiones, et cædes, et alia plurima objiciebant: nos autem scientes leges patrum, viroque honorem deferentes, habentes etiam super hac re ejus litteras, oportere in quibusque provinciis sua negotia tractari, neque extralimites illarum trahi, vehementer detrectavimus, ne causam suscipere judicandam.

quo modo conciliabulum ille habuerit,

1005 Porro ille, quasi prioribus conatibus cumulum addere contendens, multa auctoritate vocato archidiacono meo, quasi jam ecclesia viduata esset, ac episcopum non haberet, clerum omnem sibi per illum adjunxit: fiebantque desertæ in dies ecclesiæ, dum e singulis ecclesiis abducebantur clerici, et instruebantur, ut nos accusarent, et libellos adversus nos producerent. Post hæc vocavit et nos ad judicium, nondum dilutis sibi objectis criminibus, id quod maxime contra omnes canones et leges erat. Porro scientes, nos non ad judicium; nam alioquin sexcenties venissemus; sed ad hostem et inimicum venturos, id quod satis declarant, quæ prius ac postea sunt facta, misimus ad eum episcopos, Demetrium episcopum Pesinuntis, Eulysium Apameæ, Lupicinum Appiariæ: presbyteros autem, Germanum et Severum, respondimusque modeste ex nostro instituto: Non vitare nos judicium, sed inimicum apertum, et hostem manifestum. Nam qui nondum acceptis libellis statim ab initio talia fecit, et seipsum abstraxit ab ecclesiæ precibus et communione, et insuper accusatores subornavit, clerum ad se traxit, ecclesiam desolavit: quomodo idoneus censeri possit hujusmodi, ut in iudiciis thronum conscendat sibi minime congruentem? Neque enim congruum est, ut ii, qui in Ægypto sunt, judicent eos, qui in Thracia, et præsertim ille, qui ipse reus est, inimicus et hostis.

Sanctumque urbe expellendum curaverit.

1006 At ille nihil horum reveritus, magno studio anhelabat, ut perficeret ea, quæ mente conceperat. Cum autem contestaremur, paratos nos ad diluendum crimina, et ad innocentiam, sicut et innocentes sumus, declarandam coram centum vel mille episcopis, non assensit: sed licet absentes essemus, et ad synodum appellaremus, judiciumque requireremus, et non tribunal,

sed manifestas inimicitias fugeremus; ipse tamen accusatores suscepit, excommunicatos a me absolvit, et ab illis, qui nondum se de suis purgaverant criminibus, libellos accepit: et Acta perscribi jussit, quæ omnia legibus et canonibus prohibita erant. Et quid opus est multa dicere? Non destitit omnia facere ac moliri, donec nos vi et potentia e civitate et ecclesia ejiceret, etiam jam provecta vespera, et universo populo nos prosequente. Tractus igitur vi et abductus a curioso urbis in media civitate, et in navim coniectus, per noctem navigavi, eo quod ad synodum et justum judicium provocarem. Quis hæc sine lacrymis, etiamsi cor lapideum habeat, audiret? Verum quia, sicut prius dixi, ea, quæ perperam fiunt, non solum deploranda, sed et corrigenda sunt: ideo Caritatem vestram obsecro, ut provocetur ad condolendum, faciendumque omnia, quo mala hæc sistantur. Neque enim hic facinorum illis finis, sed ad priora adjecerunt et alia.

1007 Nam postquam eos, qui ecclesiam impudenter invaserant, piissimus imperator ejecit, et multi episcopi, qui aderant, cognoscentes iniquitatem, et invasionem illorum, quasi incendium depascens omnia, fugientes, in suas regiones concesserunt, nosque iterum in urbem et in ecclesiam, a qua injuste ejecti eramus, vocati sumus, inducentibus nos episcopis supra triginta, et notario ab imperatore piissimo in hoc misso, ille statim aufugit. Cur et qua de causa? Eo quod ingressi mox obsecrabamus religiosissimum imperatorem, ut concilium cogeret, quo facta hæc punirentur. Male igitur conscius sibi, et reprehensionem pertimescens, cum imperatoris litteræ in omnia loca mitterentur, et undecumque omnes congregarent, occulte, mediaque nocte ipse cum suis omnibus conscensa navi elapsus est. Porro nos, utpote conscientiae nostræ fidentes, non propterea destitimus, sed eadem iterum a religiosissimo imperatore petivimus. Qui et pro sua pietate missis ad illum nunciis, eum, et omnes, qui cum eo erant, ex Ægypto vocavit, ut rationem factorum redderent: neque putarent ea, quæ ipsi una solum præsentem parte, nobisque absentibus, contra canones injuste attentarant, esse sibi ad purgationem satis.

1008 At regis litteris ille non obtemperavit, sed domi mansit, prætexens seditionem populi, studium nimirum quorundam intempestivum, qui ei favebant; tametsi populus illic quoque antelitteras conviciis eum innumeris prosciderat. Verum hæc nunc exacte prosequi nolumus, sed hæc tantum idcirco diximus, ut eum in nefariis conatibus deprehensum ostenderemus. Itaque nos non quievimus, sed in hoc incubuimus, orantes imperatorem, ut haberetur judicium, in quo agere et respondere liceret: dicebamus enim nos paratos ad ostendendum, nos non esse reos, sed illos legum extremos transgressores. Erant autem relictis hic Syri, qui cum eo affuerant, et cum illo communiter omnia fecerant; ad hos accessimus, ad dandam rationem parati, atque super ea re sæpe eos interpellavimus, obsecrantes, ut dignarentur nobis libellos et accusationum Acta dare, vel genus criminum, vel accusatores ipsos significare. Verum nihil horum impetravimus, sed iterum ex ecclesia ejecti sumus.

1009 Quomodo, quæ tunc gesta sunt, et omnem excedunt tragœdiam, enarraverim? Quis ea sermo explicabit? quæ auris sine horrore percipiet? Cum enim illa, quæ dixi, prætenderemus, ipso

AUCTORE
J. S.

deinde redeunte Sancto, fugerit, quæ ratione

E

Chrysostomus synodum sæpe petierit,

F

quam crudeliter populus ecclesia expulsus,

ipso

AUCTORE
J. S.

cum jejunium, instar veris post annum adveni-
niens. Ingressus igitur privatim cum suis Antio-
chus, sic de Joanne imperatori locutus est, tam-
quam is jam victus esset, ut imminente Pascha
juberet ejici. Imperator, cum ab illis urgeretur,
iis, utpote episcopis, fidem necessario adhibuit.
Qui enim vere presbyter aut episcopus est, men-
dacium non novit. Ita ille excusans Arcadium,
quantum potest. Dictis autem Palladii consonat
Theodoretus, ita scribens: Altera igitur synodo
congregata, judicio opus non habuerunt Joannis
inimici: sed cum imperatori persuasissent, jus-
tam ac legitimam fuisse sententiam, non urbe
solum regia eum expulerunt etc.

legitimam
fuisse priorem
sententiam:

B

987 Itaque non protulerunt novam sententiam
contra Chrysostomum, licet Socrates et Sozome-
nus id dicere videantur, sed Arcadio persuaserunt,
non esse amplius inquirendum, sed expellendum
Sanctum, qui id ipse in Epistola ad Innocentium
satis confirmat, dicens, se vi expulsus esse, quando
adhuc flagitabat, ut audiretur in judicio. Itaque
juxta eum sensum exponenda sunt verba Socra-
tis, hæc scribentis: Leontius et ceteri, repudiata
ejus defensione, sententiam in illum dixerunt,
istud minime reputantes, quod hac regula (id
est, canonibus prædictis) usi, ipsum etiam Atha-
nasium deposuissent. Hæc gesta sunt festo Pas-
chæ die appropinquante. Imperator igitur
Joanni significavit, non posse se ad ecclesiam
venire, eo quod ille duabus jam synodis esset
condemnatus. Itaque Joannes deinceps quievit,
nec amplius ad ecclesiam perrexit. De relictis a
Chrysostomo ad mandatum imperatoris ecclesia
consentit Sozomenus cap. XXI: attamen non du-
bito, quin uterque fallatur, cum contrarium asse-
rat Palladius, qui adfuit.

ejusque jussu
Sanctus eccle-
sia ejicitur;
at necdum
urbe.

C

988 Audiamus igitur Palladium pag. 81: Joanni
ergo denuntiat imperator, ut ecclesia egredia-
tur. Ille renuntiat: Ego a Deo Servatore accepi
ecclesiam hanc, ut curam geram salutis populi,
nec possum eam relinquere. Si autem id vis (ad
te enim civitas pertinet) vi me ejicito, ut deserti
ordinis excusationem habeam, tuam auctorita-
tem. Ita cum verecundia quadam mittentes ex
palatio, eum expulerunt, jubentes interim, ut in
domo episcopi maneret, divinæ iræ eventum ali-
quem expectantes; ut, si quid ipsis triste acci-
deret, citius illum ecclesiæ redderent, et Deum
placarent: sin minus, ut rursus insidias strue-
rent, veluti Pharaon Moysi. Hactenus Palladius,
ex cujus et Sozomeni relatione constat, non statim
ecclesiam fuisse relictam a fautoribus Chrysos-
tomi; licet Socrates id insinuet, multas violentias.
in eorum ejectione patratas, omnino præter-
mittens.

§ LXIV. Clerus et populus Sancto adhærens, violenter ecclesiis expellitur: aliæ vio- lentiae extra urbem patratae iisdem diebus.

In pervigilio
Paschatis

Observat Tillemontius Nota 81, diversitatem
quamdam reperiri in relatione Chrysos-
tomi et Palladii, dum narrant violentas ir-

ruptiones militum in ecclesias, quæ contigerunt
in pervigilio Paschatis circa vesperam et medium
noctem. Verum eo modo conciliandi videntur.
Gemina fuit militum irruptio, ut habet Sozome-
nus cap. XII. Primam ex his sub vesperam figit
Chrysostomus. Verum, cum nollet historiam
scribere, sed breviter referre violentias eo tempore
patratas, videtur conjunxisse facta in utraque
irruptione. Hac de causa, opinor, dicit, milites
in ecclesias ingressos, non in ecclesiam, ut di-
xisset, si unam solum irruptionem memoraret.
Itaque milites primum ex principe ecclesia popu-
lum expulerunt sub vesperam. Deinde vero, cum
in lavacro Constantiano iterum congregatus esset,
iterum circa mediam noctem expulsus est per
milites, ac verisimiliter majori violentia. Palladius
primam irruptionem breviter transiit, et narrat
maxime, quæ circa medium noctem facta sunt
in balneis Constantianis, quo pulsus ecclesiis po-
pulus et clerus se receperat. Palladius pag. 82,
ad illam historiam perrecturus, præmittit se-
quentia: Interea venit magni Sabbati dies, quo
Servator crucifixus expoliavit infernum: rur-
sumque illi (Chrysostomo principes) denuntiant,
ut ecclesia egrederetur. (Forte ob festivitatem
ad ecclesiam redierat.) Rescribit ille, quæ con-
sentanea erant.

D

990 Ceterum veritus imperator diei sanctimo-
niam et motum civitatis, accersit Acacium et
Antiochum, ipsis dicens: Quid facto est opus?
Videte, ne non recte consulueritis. Tunc generosi
illi, et supra modum magnanimi, dixerunt im-
peratori: Imperator, in caput nostrum sit Jo-
hannis depositio. Ultimum subsidium, qui cum
Johanne erant, episcopi quadraginta, sacri
jejunii diebus numero pares, adierunt augustum
atque augustam in martyriis, orantes cum la-
cymis, ut Christi Ecclesiæ parcerent, maxime
propter Pascha, et propter eos, qui regenerandi
erant, cum jam catechizati essent, ut Sacerdotem
suum ea reciperet. Non auditi sunt super ea re;
ita ut sanctus Paulus episcopus Cratiæ imperter-
rita fiducia diceret: Eudoxia, Deum time: tuo-
rum te liberorum misereat: neque viola sanctam
Christi solemnitatem sanguinis effusione. Hæc
verba ostendunt, minas fuisse intentatas de vio-
lenta ejectione. Illam porro secutam circa vespe-
ram, testis est Chrysostomus in Epistola inferius
recitanda.

milites in eccle-
siam irrum-
punt,

E

991 Sozomenus Chrysostomo consentit, sed
paulo tardius militum irruptionem figit, quam
oportebat, ita scribeus cap. XXI: Exeunte autem
Quadragesima, in ipsa sacra nocte (imo sub ve-
esperam pervigili) in qua anniversaria festivitas
in memoriam Resurrectionis Dominicæ celebra-
tur, fautores Joannis pelluntur ex ecclesia, militi-
bus et quibusdam Joannis inimicis in eos, baptisimi
sacramenta adhuc peragentes, impetum facienti-
bus. Quæ res cum præter expectationem accidisset,
inquens tumultus in baptisterio exortus est,
mulieribus ejulantibus ac turbatis, pueris ploran-
tibus; sacerdotibus vero ac diaconis vapulantibus,
et in eo, quo erat, cultu atque ornatu violenter
fugatis. Cætera, quæ in ejusmodi perturbatione
evenisse verisimile est, fideles quidem non igno-
rant: ego vero de industria silentio præteribo,
ne quis forte nondum initiatus ea hic conscripta
legat. Hisce recte subjungam, quæ de quadra-
ginta episcopis habet Palladius post data mox ver-
ba pag. 83: Reversi igitur quadraginta episcopi,
in diversoriis suis pervigilarunt, alii cum lacry-
mis, alii cum mœrore, alii denique insuperabili
stupore

F

ac omnes
Chrysostomo
adhærentes
expellunt,

A stupore mentis detenti, prout unumquemque suus affectus regebat.

deinde congregati in lavacro Constantiano,

992 *Sozomenus, relata prima militum irruptione in gregem Chrysostomi, mox ita prosequitur* : Reliqua autem populi multitudo, cum insidias intellexisset, postridie (*imo sequenti nocte*) relicta ecclesia, in publico lavacro admodum spatio, quod imperatoris Constantii nomine nuncupatur, Pascha celebrarunt sub episcopis et presbyteris, et cæteris aliis, quibus res ecclesiasticas administrare jus fasque est : qui tum, ut Joanni faventes, cum populo versabantur. *Secundum Palladium non fuerunt ibidem episcopi, sed tantum presbyteri Constantinopolitani. Expulsos inde, breviter asserit Sozomenus. Verum, quibus auctoribus, quantaque cum violentia, id factum sit, docet Palladius pag. 83 sic exordiens* : Johannis tamen presbyteri, qui Dei timorem habebant, in publico lavacro, quod Constantianas vocant, convocatis populis, vigiliis agebant; alii Scripturas divinas legentes, alii catechumenos baptizantes, ut par est, propter Pascha. Hæc eadem pravæ mentis atque impostores Antiochus, Severianus et Acacias ad patronos referunt, rogantes ut populi ab ejus loci conventu arcerentur.

B urgentibus iterum episcopis,

993 Renuit is, qui tunc magister erat, dicens : Nox est, atque ingens est multitudo : ne quid temere fiat. Respondit Acacius : Nemo in ecclesiis mansit, et timemus ne forte imperator ecclesiam ingressus, et neminem inveniens, sentiat populi erga Johannem benevolentiam, nosque ut invidos condemnet, præsertim cum ipsi dixerimus, neminem omnino esse, qui libenter Johanni adhæreat, utpote homini infido. Ita magister eis contestatus, quæ eventura erant, tradit illis Lucium quemdam, gentilem, ut dicebatur, rectorem numeri scutariorum, mandans, ut moderate ecclesiam ingressus, populum convocaret. Profectus ille, et non auditus, rediit ad Acacium, populi ardorem et frequentiam indicans. Post hæc illum suppliciter orant, aureis verbis deprecantes, adjunctis etiam promissis majoris processus, ut impediret Domini gloriam, præcipientes ei, ut vel oratione persuasos populos ad ecclesiam adduceret, vel vi turbatos impediret, ne festum celebrarent.

inde quoque magna cum violentia pelluntur :

C 994 Hic ergo subito, assumptis secum clericis ex parte Acacii, egressus est secunda vigilia noctis ad id, propter quod missus erat. Nam in eos, qui populum in partibus nostris usque ad primum galli cantum detinebant, derepente noctu impetum fecit, ipse tirones habens, districtos gladios gestantes, instar Esau, quadragenos, egregie impudentes, cum indicibus clericis et militibus, insolenter ut lupo, coruscante ferro multitudinem perrumpens, penetrat usque ad sanctas aquas, ut prohiberet eos, qui initiabantur sacramento Dominicæ resurrectionis. Et in diaconum procaciter illis, symbola effudit : presbyteros vero grandævos fustibus in capite feriens, sacrum fontem cruore conspersit. Tunc videre erat angelicam illam noctem, in qua etiam dæmones corruunt perterriti, in labyrinthum conversam. Nudæ enim mulieres cum viris metu mortis aut turpitudinis, turpi fugæ se dabant, indecorum cursum præferentes. Alius manu vulneratus abibat plorans, alius virginem trahebat conscissis vestibus, omnes autem deprædantes sacra vasa sibi rapiebant. Sic presbyteri et diaconi, qui capti erant, in carcerem detrudebantur : qui autem in populo erant honorati, urbe regia pellebantur. Deinde edicta alia super alia per com-

pita proponebantur, varias minas continentia ; nisi quis cum Johanne communionem abnegaret,

995 Cum hæc maxime fierent, et plura iis, qui decebantur episcopi, in publico molirentur : conventus tamen eorum, qui Doctorem suum aut potius qui Deum amabant, non minuebatur. Sed, ut in Exodo legitur, quanto magis occidebant, tanto plures fiebant. Die sequenti egressus imperator, ut sese exerceret in vicino campo, vidit agrum circa Pemptum seu Quintum, non consitum et candentem, et stupefactus ad aspectu coloris nuper baptizatorum, (erant enim ad tria ferme millia) satellites rogat, quinam esset illic congregatorum cœtus. Illi autem mentiti, dicunt hæreticorum esse, ut iram imperatoris excitarent. Re cognita, statim hujus rei ministri et invidiæ patroni, atrociores e sequacibus a tergo summittunt, ad auditores dissipandos, et doctores comprehendendos : qui illuc profecti, denuo paucos e clericis, plures vero e laicis corripunt.

996 *Hic Palladium interpellat, qui cum ipso ratiocinatur, Theodorus, petitque cur tanta multitudo se non defenderit. Cum vero ille respondisset, ad mansuetudinem institutos fuisse a sancto Doctore suo, ita prosequitur pag. 87* : Cum clericis igitur et laicis, qui detenti erant, comprehensæ sunt virorum nobilium conjuges. Sunt, et quibus rapti mafortes, aliis in aures cum ima parte aurium simul detraxere ; adeo ut, cum videret Eleutheri cujusdam uxor opulentissima, relicto maforte, et veste ancillari assumpta, cursu civitatem petierit, ut pudicitiam suam servaret : erat enim profecto decora specie ornata et elegantia forma. Hunc ergo in modum impleti variorum magistratuum carceres, mutabantur in ecclesias. Et hymni quidem atque oblationes Mysteriorum in carceribus peragebantur : flagra vero et cruciatus et horribilia juramenta in ecclesiis certatim adhibebantur ; ut anathematizarent Joannem, qui ad mortem usque cum diaboli malitia depugnabat.

997 *Testatur ipse Chrysostomus, gregi suo sacra fuisse celebranda variis locis extra civitatem. Sozomenus vero de hisce ad propositum nostrum dat sequentia* : Verum cum inde (*ex balneis nimirum Constantianis*) expulsi essent, convenerunt in locum extra urbem, quem imperator Constantinus, civitate nondum condita, ad Circensium ludorum spectaculum complanaverat, et assensibus circumseperat. Atque ex eo tempore modo istic, modo alibi, prout copia dabatur, seorsum collectas egere, et Joannitæ vulgo dicebantur. *Hisce consonat Socrates cap. xviii ita scribens* : Erant cum illis multi episcopi ac presbyteri, alique ecclesiastici ordinis viri, qui quoniam exinde collectas variis in locis seorsum agere instituerunt, Joannitæ sunt nominati. Joannes vero bimestrispatio in publicum non processit, donec imperatoris præcepto jussus est in exsilium duci. *Toto illo tempore persecutio illa contra adherentes Chrysostomo duravit.*

998 *Verum et alia Sancto creata sunt pericula, quæ Sozomenus cap. xxi narrat his verbis* : Per idem tempus vir quidam dæmoniacus, aut dæmoniacum simulans, deprenditur, pugionem habens, tanquam ad Joannem occidendum paratus, nondum tamen id facinus aggressus. Qui comprehensus a multitudine, perinde acsi pretio conductus fuisset ad cædem faciendam, ad præfectum urbis perductus est. Sed Joannes, missis quibusdam episcopis ex numero eorum, quos circa se habebat, hominem liberavit, priusquam tormentis subiceretur.

AUCTORE J. S.

impetus alius extra urbem in recessu baptisatos :

multi in carcerem conjecti :

E

hinc sectatores Sancti variis in locis congregantur.

F

Vita quoque Sancti insidiis oppetita,

AUCTORE
J. S.

consentiente
Theophilo
cæptæ.

diisset, Audax enim natura est Theophilus, præceps, temerarius, et admodum contentiosus.

977 Nam nihil est, quod ipsi sub aspectum venerit, quod citius, quam par est, non appetat, in seipso neque iudicium neque deliberandi moram sustinens. Irrationabili autem impetu abreptus, inordinate ad ejus approbationem fertur: et decretæ sententiæ firmiter insistens, pertinaciter et contentiose obsistit cunctis, qui voluerint contradicere: contendens semper, ut iudicium suum atque sententia vincat et obtineat. Quod certe etiam fecerunt, qui ingenium ejus norant. Nam convocatis e Syria, Cappadocia, Ponto, et Phrygia universis metropolitanis et episcopis, Constantinopoli eos congregant. *Hæc ille de convocatione episcoporum, quam etiam Arcadio attribui possumus, et Eudoxiæ. Nam et Arcadius, petente Chrysostomo, episcopos convocavit, et Eudoxia rursus irata eos quoque vocandos curasse dicitur. Attamen facile credimus, ab inimicis Chrysostomi illos esse monitos, quos Sancto adversari noverant, et præ ceteris Theophilum.*

Communione
cum Sancto
rumpit Arca-
dius:

B

978 Ex iis, qui primi advenierunt, plerique non fuerant in concilio ad Quercum. De his vero intelligenda putem sequentia Palladii verba: Illi cum venissent, juxta canonum ordinem communicarunt cum Johanne, ne eadem, quæ prius (*Græce priores*) committerent. Quod ubi rescivere principes, ægre tulerunt eorum cum Johanne communio. Nam, teste Socrate, Arcadius ipse communionem cum Chrysostomo abruptit. Interea vero, inquit cap. 18, cum Natalis dies Servatoris illuxisset, imperator ad ecclesiam, sicut consueverat, non processit: sed Joanni mandavit, se non prius communicaturum cum illo, quam illata sibi crimina diluisset. Idem asserit Sozomenus cap. xx. Ex episcopis vero, qui circa id tempus advenierant, juxta ordinem, quem in narrando servarunt Socrates et Sozomenus, aut qui forte post ruptam ab Arcadio communionem primi adfuerunt, hi nominantur apud Socratem, Leontius scilicet episcopus Ancyrae, quæ est in Galatia: Ammonius Laodiceæ, quæ est in Pisidia: Briso Philipporum Thraciæ: Acacius Berœæ, quæ est in Syria, et quidam alii. Ex his tres priores, qui in priori concilio non fuerant, cum Chrysostomo communicasse initio existimo; non item Acacium, inter inimicos Sancti notissimum.

episcoporum
vero diversa
st sententia:

C

979 Porro venisse aliquot episcopos, quibus non constabat de conspiratione contra Chrysostomum, satis liquet exemplo Theodori, secundæ Cappadociæ metropolitanus, de quo Palladius pag. 77 hæc scribit: Et Theodorus quidem Tyanorum episcopus, vir ornatus, intellecta conspiratione ex his, quæ ad ejus aures venerant, ne Theophili temeritatem sequeretur, insalutatis relictis omnibus, ecclesiam suam repetiit, longum vale dicens Comitatu, suamque provinciam pietatis muro permuniens, ad finem usque in communionem fidelium Romanorum perseverans. Leontium et Ammonium similiter venisse animo non malo, verisimile est, quia Palladius pag. 78 illos principum minis victos et spe deceptos asserit. Contra Pharetrius, alter Cappadociæ metropolitanus, venire timuit; at non timuit conspirare cum inimicis Chrysostomi, Theophilum inhiatans, Pharetrius autem, ait Palladius, episcopus Cæsareæ, quæ est ad Argeum, supra modum formidans, ut larvas pueruli, sua civitate ne egressus quidem, per litteras cum adversariis Johannis consentit, quamvis non vocatus in medium, ine-

pte in episcopatu sese gerens, meliorum inscitia. Plures episcopos nominatos non reperio, quamvis multo plures adfuerint præter antesignanos, Severianum, Antiochum, et Cyrinum, qui nunquam div abfuerant, et hic rursus cum Acacio primas egerunt partes.

980 Inter postremos, et forte omnium ultimi, adfuisse videntur tres illi Ægyptii, quos submisit Theophilus. Nam illi serius discesserunt, et ceteris longius aberant. Itaque ante horum adventum, et ante auditum Theophili consilium, contigisse putem ea, quæ Socrates cap. xviii narrat his verbis: Qui (episcopi priores) cum adessent, hi, qui prius Joannem accusaverant, iterum excitati sunt. At Joannes coram istis iudicibus fidenter animo; postulabatque, ut de criminibus sibi objectis inquireretur... Porro cum accusatores Joannis ob excelsam illius fiduciam cadere animis viderentur etc. Sozomenus ait: Cum vero Joannes respondisset, paratum se esse ad causam dicendam, accusatores ejus metu perculsi, accusationem proseguere non sunt ausi. Ita quidem ante acceptum Theophili consilium. At postquam illud audiverant, quid moliti sint, statim subjungit his verbis: Iudicibus vero visum est, eum, qui quomodocumque depositus fuisset, ad secundum iudicium admitti non debere. Ac de aliis quidem criminibus nullam quæstionem habuerunt, de hoc autem uno Joannem respondere jubebant, quod depositus, antequam synodus ei licentiam dedisset, in episcopali solio consedisset. Consentit laudatus Socrates, ita scribens: Episcopi, qui aderant, reliqua quidem omnia scrutari supersederunt: de hoc autem uno quæstionem habendam esse dixerunt, quod post depositionem absque synodi auctoritate, suo ipsius arbitrio in episcopalem sedem invavisset.

981 Quinam iniqui illius consilii potest Theophilum auctores fuerint, exponit Palladius, ita ordiens pag. 77: Denique Leontius, Ancyrae Galatiæ episcopus, conjunctus est cum Ammonio, episcopo Laodiceæ Adustæ, et combustam reddidit Ecclesiam. Hi non solum victi principum minis, sed e contrario imperialium donorum spe decepti, in secunda synodo improbam sententiam Acacio et Antiocho suggerunt, ut valeret Theophili non iudicium consilium, et nullo modo locus daretur Johannis defensionis allegatione canonum a Theophilo missorum, quos composuerant quadraginta de Arii communione, qui sic habent. « Si quis episcopus aut presbyter jure » aut injuria depositus, perse redeat ad Ecclesiam » absque synodo, talis non habeat amplius locum » defensionis, sed absolute expellatur. » Canon procul dubio est concilii Antiochemi, quod an. 341 celebratum est ab episcopis magna ex parte Arianis, qui ibidem prævaluerunt. Attamen nullum ibi invenio canonem iisdem plane verbis expressum, ita ut putem, canonem sic datum a Palladio, ut simul adjungat sensum, quem episcopi istis canonibus attribuerunt. Submiserat verisimiliter Theophilus canonem illius concilii quartum et duodecimum. Quartus vetat, ut episcopus, a synodo depositus, propria auctoritate reformat munia episcopalia: si vero id fecerit, ut nullam amplius spem restitutionis in alia synodo, neque defensionis locum ei habere liceat. Canon duodecimus æque omnem restitutionis spem eripit episcopo, si a synodo depositus, ausus fuerit imperatoris auribus molestiam exhibere, cum oporteat ad majorem synodum converti, et jus, quod se habere putat, ad plures episcopos referre. Videri possunt integri

D

Episcopi
Sancto adversi
Theophilo
suadente,

E

contra ipsum
allegant ca-
nones Antio-
chemi concilii.

F

A *integri hi canones apud Labbeum tom. II col. 563 et 567, ubi etiam sequitur decimus quartus, quem forte etiam misit Theophilus; sed eo non sunt usi.*

ab Arianis
contra S. Athanasium condi-
tos,

982 Probrosum quidem erat adversariis Chrysostomi illos allegare canones, quos Ariani composuerat, ut S. Athanasius, injuste ab iis depositus, difficulter restitui posset; quosque Ecclesia Catholica usque ad illud tempus nunquam admiserat, sed constanter neglexerat, imo etiam abrogarat in concilio Sardicensi, ut asserit Palladius. Verum necessitas et odium adversus Sanctum effecerunt, ut hanc machinam, non minus inutilem futuram, nisi violentiora consilia opem tulissent, quam probrosa erat et ignominiosa, non illibenter arripèrent; scriptoribus omnibus hanc eorum amentiam improbantibus. Sozomenus ait, canonem esse hæreticorum. Nam, inquit, cum Ariani, concinnatis adversus Athanasium calumniis, Alexandrinam ecclesiam ei ademissent, mutationem temporum formidantes, eam regulam condiderunt; studiose videlicet caventes, ut ea, quæ adversus illum machinati fuerant, indiscussa remanerent. Consentit Socrates, Arianorum fuisse canonem, id ita probans: Episcopi enim olim Antiochiæ congregati ad evertendam Consubstantialis fidem, præ odio, quo adversus Athanasium flagrabant, eum canonem condiderunt. *Hac sane non ignorabant defensores Chrysostomi, qui ipsius inimicos in summas sic conjecerunt angustias coram Arcadio imperatore, ita ut hic facile oculos aperire potuisset, si æque voluisset videre turpitudinem episcoporum sibi servientium, quam omni modo prosequi damnationem sancti Doctoris.*

quod ipsis
coram Arcadio obijciatur:

983 Ammonius tamen, inquit Palladius p. 79, et Leontius, par admirabile, conjuncti Acacio, Antiocho, Cyrino Chalcedonensi, ac Severiano, ingressi sunt ad imperatorem, monituri evocandos esse ex parte Johannis decem episcopos (erant autem plures quadraginta) ad conciliandam canonibus auctoritatem, aliis quidem contententibus, orthodoxorum eos esse, aliis autem Arianorum esse demonstrationibus. Ingressi autem Elpidius, episcopus Laodiceæ Syriæ, senex et mente et canitie, atque Tranquillus, suadebant imperatori, non oportere indicta causa ejici Johannem. *Primam rationem infra dabo. Secunda hæc est:* Et quos nunc proferunt canones, hæreticorum eos esse ostendimus; *aiebant*

C *Elpidius et Tranquillus.* Cum autem Johannis adversarii inordinate altercari persisterent, alii quidem contentiori voce, alii tumultuoso pectoris motu impudenter agitati coram imperatore; canonum scientissimus atque observantissimus Elpidius, modica facta quiete veluti malacia, leniter imperatori dicit: Imperator, ne diutius mansuetudinem tuam vexemus, sed unum id fiat. Subscribant fratres nostri Acacius et Antiochus, ejusdem esse se fidei, ac eos, qui canones ediderunt, quos tanquam ab orthodoxis editos proponunt: et soluta controversia est. Imperator, animadversa propositionis simplicitate, subridens dixit Antiocho: Nihil isto mihi videtur utilius. Erat autem omnium, quæ acta sunt, insons imperator (*id est, non erat primus aut præcipuus illius tempestatis auctor*) aliis mutantibus, quæ bene constituta erant (*Eudoxia præ ceteris, quantum videtur, sed id Arcadius permittere non debuerat.*)

984 *Verum audiamus, quomodo se gesserint persecutores Chrysostomi, ab Elpidio sic ad an-*

gustias redacti. Vertigine igitur acti, inquit, atque in se conversi, qui cum Severiano erant, instar aquæ instabilis, ob id, quod fuerat prudenter ab Elpidio dictum, et imperatoris judicio comprobatum, obticuerunt facie livescente. Angustiis tamen loci constricti, etiam nolentes promittunt subscribere. Sic egressi promissum quidem non implent, utpote involuntarium, metuentes ne vincerentur: machinabantur autem, quo pacto expelleretur Joannes. *Ita ille. Porro illi antistites non ignorabant, Arianorum canonibus se uti contra Chrysostomum: at id adeo coram Arcadio fateri erubescabant, ut pernicioso mendacio se angustiis illis evolvere conati sint. Præterea de canone contra Chrysostomum allato ait Palladius pag. 78:* Et hic quidem, canon, ut impius ab impiis editus, in Sardicensi concilio a Romanis, Italici, Illyrii, Macedonibus atque Græcis abrogatus est, ... quando Liberius aut Julius, Constantis principatu, Athanasium in communionem admisit et Marcellum Galatam, propter quos et hic canon factus fuerat. *Palladio adstipulatur S. Innocentius Papa in Epistola ad Clerum Constantinopolitanum apud Montfauconum tom. III Operum Chrysostomi pag. 524, ubi canones contra Chrysostomum productos, tamquam ab hereticis excogitados, plane improbandos asserit, quemadmodum, inquit, et antea in Sardicensi synodo ab episcopis, qui ante nos fuerunt, factum est.*

985 Porro inimicis Chrysostomi tam male cesserat prima coram imperatore disputatio, quam cum paucis Sancti defensoribus inire voluerant, ut secunda vice ad certamen non videantur processisse. Certe alteram disputationem nemo memorat. Sane, si vel maxime Catholicorum fuisse allegati canones, ne sic quidem vim habuissent contra Chrysostomum. Nam primo depositus non fuerat Sanctus, sed solum ejectus ab imperatore, ut observat laudatus Elpidius, ita Arcadium alloquens apud Palladium pag. 79 his verbis: Neque enim prius depositus fuerat, sed ejectus a comite; neque per se redierat, sed jussu tuæ pietatis, misso ad id notario. *Depositum non fuisse Sanctum, facile sustinere potuisset Elpidius, quia ille se judicio non subjecerat, nec, ut se illi subjeceret, fuerat obligatus. Hinc etiam observat Theodoretus ante laudatus, id respondisse Sanctum.* Verum, inquit, ille aiebat, se judicatum non fuisse. *Secundo, æque probare poterat, se non sua auctoritate, sed plurium episcoporum judicio munia sua resumpsisse. Nam tempore iniqui illius ad Quercum concilii secum habebat episcopos quadraginta, qui omnes pro ipso stabant, et judicabant munia episcopalia ipsum licite obiturum. Quin et Socrates dicit; Cumque ille (Chrysostomus per suos) diceret, quinque et sexaginta episcopos, qui ipsi communicaverant, illud decrevisse: Leontius contra: Plures fuerunt, O Joannes, qui te in synodo condemnarant. Verum hæc Leontii responsio, si umquam data est, falsissima erat. Satis itaque viderunt hostes Chrysostomi, ulterius sibi ratiocinandum non esse.*

986 Quid ergo egerunt? Audiamus Palladium pag. 80: Dum hæc sic, inquit, atque alia aliter geruntur, novem aut decem menses præterierunt, cum Johannes episcopus, adjunctis quadraginta duobus episcopis conventus ageret, et populus magna cum animi alacritate ejus doctrina frueretur. Solet enim vanæ gloriæ expers animus in afflictionibus jucundiores et potentiores sermonem effundere. Interea effloruit Domini-

AUCTORE
J. S
canones illi
in Sardicensi
dicuntur abro-
gati:

E

nec poterant
obesse causæ
Chrysostomi.

F

Hinc illi per-
suadent Arca-
dio,

cum

AUCTORE
J. S.

ipso magno Sabbato collecta manus militum, ad vesperam diei in ecclesias ingressa, clerum omnem, qui nobiscum erat, vi eiecit, et armis sanctuarium undique obsedit. Mulieres quoque sacrarum ædium, quæ per illud tempus se exuerant, ut baptizarentur, metu gravissimum incursum nudæ aufugerunt. Neque enim concedebatur, ut se velarent, sicut mulieres honestas decet. Multæ etiam acceptis vulneribus eiciebantur, et sanguine implebantur piscine et cruore sacralices rubescebant. Neque hic rerum finis erat. Nam et locum, in quo sancta condita servabantur, ingressi sunt milites, quorum aliquos scimus nullis initiatos mysteriis, et viderunt omnia, quæ intus erant. Quin et sanctissimus Christi Sanguis, sicut in tali tumultu contigit, in prædictorum militum vestes effusus est, fiebantque quasi in barbarica captivitate omnia; vulgus enim in solitudinem fugabatur, multitudo omnis extra civitatem versabatur, erantque in tanto festo vacuæ populo ecclesiæ, et plures quam quadraginta episcopi, qui nobis communicarant, cum populo et clero sine causa fugabantur.

quantoque
cum gemitu
omnium.

B

1010 Et ob prodigiosa flagitia, ubique per fora, per domos, per solitudines, per omnes civitatis partes, omnia lamentis, ejulatibus, et fontibus lacrymarum plena erant: ut non modo, qui affligebantur, sed et qui nihil tale patiebantur: et non solum qui nostræ fidei erant, sed et hæretici, et Judæi, et Gentiles, ob sceleris atrocitatem nobiscum dolerent, et quasi per vim capta civitate, tumultu, trepidatione ac planctu plena erant omnia. Talia ausi sunt præter sententiam piissimi imperatoris, nocte multa, episcopis hæc instruentibus, et multis in locis ordines ducentibus, nec erubescitibus, quod pro diaconis campiductores præeuntes haberent. Ubi vero illuxit dies, omnis civitas extra muros sub arbores, et in nemora emigravit, ibi festum diem celebrans, quasi oves dispersæ. Licet vobis ex his et cætera omnia pensare: nam omnia, quæ facta sunt, sigillatim sermone complecti, ut dixi, impossibile est. Est autem et hoc perquam molestum, quod talia tantaque mala nullum adhuc finem accipiant: neque spes sit ea finem habitura: sed augentur in dies magis ac magis, nosque plerisque ridiculi facti sumus: imo ridet nullus, etiamsi valde sit perversus; lugent autem omnes propter extremam et inauditam hanc malitiam, malorum facile colophonem.

C

Tum Sanctus
aliarum eccle-
siarum pertur-
bationem,

1011 Qui vero reliquarum ecclesiarum perturbationes eloqui possit? Non enim hic cessavit hoc malum, sed usque ad Orientem pervenit. Nam sicut a capite malis humoribus defluentibus, reliqua membra corrumpuntur: ita nunc quoque tumultus, qui in hac magna civitate cœperunt, quasi ex fonte in omnia loca sensim effluunt, et clerici ubique in episcopos insurgunt, et episcopi ab episcopis, et populi a populis scissi sunt, et alii propediem scinduntur, et expectatur ubique malorum partus, orbisque totius subversio. Igitur, domini mei maxime venerandi et pii, cum hæc ita se habere didiceritis, studium vestrum, et magnam diligentiam adhibere, quo retundatur hæc, quæ in ecclesias irruit, iniquitas. Quippe si mos hic invaluerit, et fas fuerit cuivis in alienam parœciam irrumpere, idque ex tantis intervallis, et eiecere, quos voluerit, et auctoritate propria quæque pro libidine sua facere, scitote quod brevi transibunt omnia, et totus orbis premetur bello inexpiabili, omnibus ejectis, et omnes ejicientibus.

1012 Quapropter ne confusio hæc omnem, quæ sub cœlo est, nationem invadat, obsecro, ut scribas, quod hæc tam inique facta, et ab una solum parte, absentibus nobis, et non declinantibus iudicium, non habent robur, sicut neque sua natura habent: illi autem, qui adeo inique egisse deprehensi sunt, pœnæ ecclesiasticarum legum subiaceant: nobis vero, qui nec convicti, nec redarguti, nec habiti ut rei sumus, litteris vestris et caritate vestra, aliorumque omnium, quorum scilicet et antea societate fruebamur, frui concedite. Si autem adversarii nostri, qui ita inique egerunt, adhuc fingunt crimina quædam, propter quæ nos injuste ejecerunt, non datis nobis Actis, neque libellis, neque manifestatis accusatoribus, si dentur iudices incorrupti, agemus et tuebimur etiam nos libenter causam, monstrabimusque, nos non esse reos eorum, quæ nobis objiciunt, sicut et plane innoxii sumus: et contra, quæ ab ipsis facta, contra omnem omnes ecclesiasticos canones. Et quid dico canones ecclesiasticos? Neque in Gentilium iudiciis, neque in barbarorum tribunalibus talia attentata sunt unquam: imo vero neque Scythæ, neque Sauromatæ unquam judicarunt, iudicium dandum uni parti, absente ea, quæ accusatur, et vitante non iudicium, sed inimicitias, et invocante multa millia iudicum, et protestante coram toto orbe, declaraturam se non esse ream, depulsuramque crimina, et ostensuram suam in omnibus innocentiam.

1013 Hæc igitur omnia cum ita se habere intellexeritis, a dominis meis piissimis fratribus nostris episcopis obsecro, ut præstetis id, quod petent, officii. Quo non solum nobis gratificabimini, sed et ecclesiarum universitati, mercedemque accepturi estis a Deo, qui nihil non propter ecclesiarum pacem facere dignatur. Semper vale, et ora pro me, Domine reverendissime et sanctissime. *Hactenus Epistola apud Montfauconum. At apud Palladium additur pag. 22:* Hæc ipsa etiam scripta est ad Venerium episcopum Mediolani, et ad Chromatium Aquileiæ episcopum. *Ambo hi Sancti sunt, uti et Innocentius Papa. De Venerio apud nos actum est ad 4 Maii, de Innocentio ad 28 Julii; de Chromatio agendum est ad 2 Decembris.*

1014 *Theodorus autem apud Palladium p. 22 subdit sequentia:* Ad hæc beatus Innocentius Papa utrique parti pares litteras communionis misit, improbens iudicium, quod a Theophilo factum videbatur; dicens, deberi aliam cogi synodum irreprehensibilem Occidentalium et Orientalium: primum quidem secedentibus ab illo consensu amicis, deinde et inimicis: a neutris enim, ut plurimum, rectum proficiscitur iudicium. *Hæc ille: at litteræ communionis videntur excidisse. Epistola vero alia Innocentii ad Chrysostomum exstat apud Montfauconum tom. III p. 522, ubi hanc habet inscriptionem:* Dilecto fratri Joanni Innocentius. *Hæc fortasse, ad consolandum utcumque Chrysostomum, communicationis Litteris fuit addita. Certe circa initium persecutionis iteratæ videtur scripta. Quare totum ejus contextum Latine subjungo:* Etsi insontem omnia expectare bona, et a Deo misericordiam petere deceat, tamen etiam a nobis, qui patientiam suademus, competentes litteræ per Cyriacum diaconum sunt transmissæ: ne contumelia plus virium habeat ad opprimendum, quam bona conscientia ad spem habendam.

1015 Neque enim tu doceri debes, tot populorum

D
ac iniquitatem
iudicii contru-
se lati expli-
cat;

E

opemque Inno-
centii postulat.

Innocentius
vero impro-
bens gesta
contra San-
ctum,

F

AUCTORE
J. S.

A pulorum doctor et pastor, optimos quosque semper et assidue probari, num in vigore patientiæ permaneant, nec ulli labori ac molestiæ succumbant; et conscientiam esse rem admodum firmam adversus omnia, quæ injuste accidunt: quæ nisi quis tolerantia superavit, malæ suspicionis argumentum de se præbet. Cuncta enim tolerare debet is, qui Deo primum, deindeque propriæ conscientiæ confidit. Vir quippe bonus exerceri quidem potest ad tolerantiam, vinci autem nequit, quia ejus mentem divinæ Scripturæ custodiunt: abundant enim exemplis divinæ lectiones, quas populis tradimus: quæ omnes fere Sanctos variis modis sæpeque vexatos fuisse, et quasi in examine quodam probatos fuisse, atque ita patientiæ coronam adeptos esse, testificantur. Consoletur caritatem tuam ipsa animi conscientia, Frater carissime, quæ in calamitatibus solet esse virtutis consolatio. Inspectante enim Domino Christo, in portu pacis purgata conscientia sistetur. *Hactenus S. Innocentius, qui necdum sciebat, Sanctum Constantinopoli expulsum esse, dum hæc scribebat.*

Theophilus
Acta concilia-
buli mittit
Innocentio,

B 1016 *De aliis Theophili ad Innocentium nuntiis, qui ante expulsum Chrysostomum etiam missi videntur, laudatus Theodorus apud Palladium pag. 23 ita loquitur:* Paucis post diebus rursus advenit presbyter quidam Theophili Petrus cum Martyrio ecclesiæ Constantinopolitanæ diacono; qui reddiderunt ejus litteras, et quosdam Actum Commentariolos videlicet; in quibus videbatur Johannes a triginta sex episcopis condemnatus, quorum undetriginta erant Ægypti, septem vero aliarum regionum. Quibus Actis perlectis, Papa Innocentius, cum comperisset nullas graves esse accusationes, neque Johannem adfuisse, neque coram reprehensum esse, Theophili furorem exsibilare perstitit, quod contra absentem tam præcipitem et abruptam sententiam effudisset. Dimissis igitur illis cum increpatoriis litteris, precabatur Deum supplicans cum jejuniis, ut sedaretur quidem Ecclesiæ discordia, fraternus vero amor compingeretur. Erat autem Epistolæ tenor hic.

qui cum Chrysostomo communicare pergit.

C 1017 Frater Theophile, nos quidem habemus te et fratrem Johannem nobis communicantes, ut et in prioribus litteris mentem nostram manifestam fecimus: ac ne nunc quidem ab eo proposito desistentes, rursus eadem tibi scribimus, et quotiescumque ad nos miseris; quod, nisi congruum judicium subsequatur in his, quæ per ludibrium gesta sunt, fieri non potest, ut sine ratione a Johannis communione discedamus. Tu igitur, si iudicio confidis, siste te ad synodum, quæ secundum Christum cogitur, et ibi expositis criminationibus sub testibus Nicæni concilii canonibus (aliud enim canonem Romana non admittit Ecclesia) irrefragabilem securitatem habebis. *Sozomenus lib. VIII cap. xxvi prædicta etiam confirmat, ita scribens:* Porro Innocentius Romanæ Urbis Episcopus, cognitis iis, quæ adversus Joannem gesta fuerant, vehementer commotus est, et ea quidem damnavit. Cum autem œcumenicam synodum congregare studeret, scripsit ad Joannem, et seorsum ad clericos urbis Constantinopolitanæ. *Deinde dat utramque Epistolam. Primam supra dedi; sed altera serius scripta est, et suo loco dabitur.*

§ LXVI. Sanctus urbe ab Arcadio ejicitur: ecclesia eodem die comburitur: hinc calumniæ in Chrysostomum, eique adhærentes.

Palladius pag. 88 ultimum Chrysostomi exsilium ita narrare incipit: Quinto porro die a finita Pentecoste (*id est, opinor, post completam hebdomadam festivitatis Pentecostes*) Aecius, Severianus, Antiochus atque Cyrinus imperatorem adeunt: et, Nobis, inquit, a Deo constitutus es imperator, nemini subjectus, et omnes tibi subditos habens: licet tibi, quod lubet, facere. Ne sis presbyteris mitior, nec episcopis sanctor. Diximus tibi coram omnibus: In caput nostrum Johannis depositio esto. Ne igitur, Homini uni ut parcas, nos omnes perde. Judaicis verbis, fortasse et factis, subdole persuaserunt id imperatori. Sic imperator, misso Patricio notario, hæc Johanni denuntiat: Aecius, Antiochus, Severianus et Cyrinus condemnationem tuam in caput suum rejecerunt. Igitur, ubi res tuas Deo commendaveris, egredere ecclesia. *Quo modo paruerit Sanctus, mox referemus. Tempus autem Socrates cap. xviii ita designat:* Id accidit 12 die Calendas Julii Honorio sextum et Aristinæto consulibus: *id est, die 20 Julii anni 404, ita ut Arcadius Sanctum egredi jusserit tribus fere diebus, postquam id petierant episcopi secundum expositionem Palladii supra datam.*

Urgentibus iterum episcopis, Arcadius jubet

1019 Tillemontius Nota 82 credit, preces ad expellendum Chrysostomum imperatori ab episcopis oblatas die 9 Junii. Verum ita exponendo Palladium sibi difficultates creat minime necessarias. Nam Palladii verba hæc sunt: τῆς πεντεκοστῆς δὲ συμπληρωθείσης, μετὰ πέντε ἡμέρας etc. Pentecoste vero completa, post quinque dies etc. *Festum Pentecostes celebrabatur die 5 Junii, ita ut quinque dies saltem perducerent ad diem 10 Junii, si omnino velimus ita locum exponere de diebus quinquaginta, quorum primus est Pascha, ultimus festivitas Pentecostes. Nam illud tempus Pentecoste vocabatur primis seculis. Attamen ipsa quoque festivitas missi Spiritus sancti non raro Pentecoste dicebatur, ut modo passim nominatur. Hinc Chrysostomus tom. II pag. 459 dicit, Semper possumus Pentecosten celebrare. Cum autem festivitas celebraretur cum Octava, quæ ante institutum festum sanctissimæ Trinitatis agebatur sequenti Dominica, ut videre est in Calendario Frontonis pag. 88, ultima illius festivitatis dies incidebat in 12 Junii. Adde modo dies quinque, et facile videbis, inimicos Chrysostomi ad Arcadium se contulisse die 17 Junii. Ille vero Sanctum abire jussit die 20 Junii. At nescimus, utrum mandatum illud eodem die miserit, an vero unum alterumve diem Sancto concesserit, ut res suas disponeret. Hæc de tempore.*

E

Sanctum urbe egredi: quod factum 20 Junii, anno 404.

1020 De mandato Arcadii Sozomenus cap. xxii ita scribit: Porro episcopi, qui adversus Joannem convenerant, ecclesiasticas leges calcari conquirentes, damnationis sententiam in eum latam, utpote (ut contendebant) justissimam,

F

Sanctus, accepto eo mandato,

AUCTORE
J. S.

insidiis et vexationibus, quas toleraverant; et similia in aliis subinde quoque habet. Verum dicta de hisce ad propositum nostrum sufficient, modo addiderimus, Sanctum in Epistola II vehementer conqueri de malis, quæ monachis et sacris virginibus erant illata; eique consentire illa, quæ Domitianus presbyter Romæ nuntiavit, quæque recitabimus num. 1049. Attamen calumnia illa de incendio tandem cessavit per primam partem legis, quam Arcadius tulit die 29 Augusti direxitque ad Studium urbis præfectum. Nam in Codice Theodosiano lib. XVI tit. II leg. 37 hisce plane concepta est verbis: Quoniam personæ ad inquisitionem perpetrati incendii, ut tui culminis suggestio patefecit, nequeunt inveniri, clericos carceris custodia relaxamus, ita ut navibus impositi ad lares proprios revertantur. Hæc nata erant utcumque consolari amicos Chrysostomi, qui hac lege de calumniatoribus suis triumphabant.

sed simul lex
severa fertur
contra con-
ventus secta-
torum Chry-
sostomi;

B

* forte obse-
randos

1042 Verum, quantum solatii pars prior attulerat, tantum fere doloris afferre debebat pars altera, quæ sic habet: Ne proscriptionis periculo domus careant, quas episcopi vel clericos peregrinos, post publicationem edictorum, et nostræ serenitatis adfatus, probabitur suscepisse (pari forma servanda, si qua domus cives clericos nova ac tumultuosa conventicula extra ecclesiam celebrantes suscepint) ad observandos * siquidem seditionis aditus, id nostro sedit arbitrio, ut omnes episcopi et clerici et peregrini ab hac sacratissima urbe pellantur. Dat. 4 Kal. Septembr, Constantino, Honorio VI et Aristeneta coss., id est, anno 404. Prohibet lex, ne quis in domo sua suscipiat aut retineat episcopum nullum aut clericum peregrinum, vultque ut illi omnes domum se recipiant, videlicet ne quis ex illis sacra administrare posset iis, qui cum Arsacio volebant communicare. Eadem de causa prohibet omnes conventus celebrandos extra ecclesiam per clericos Constantinopolitanos. Efficacissima sane erat hæc lex, ut omnes cogerentur cum Arsacio communicare. Attamen id obtinere non potuit Arcadius, ne post alias quidem leges, ut videbimus postea.

alia rursum
hunc in finem
lata 11 Septem-
bris, et tertia

C

1043 Alia lex eundem in finem lata est, et ad Studium urbis præfectum directæ 3 Idus, id est, die 11 Septembris. In hac jubentur advigilare in servos suos, ne ad separatos conventus se conferant, mulctæque puniuntur pecuniaria pro singulis servis, qui fuerint deprehensi, quique insuper corporali pænæ subjiçuntur. Graviori mulctæ subjiçuntur corpora integra, si quis ex illis fuerit deprehensus. Lex videri integra potest in Codice Theodosiano lib. XVI tit. IV leg. 5. Quæ vero ibidem sequitur sexta, data est ad Eutychianum præfectum prætorio 14 Kalend. Decembr., id est, 18 Novembris, atque ita habet: Rectores provinciarum moneantur, ut conventus eorum arceantur inliciti, qui orthodoxorum religione subfulti, spretis sacrosanctis ecclesiis, alio convenire conantur: his, qui ab Arsacii, Theophili, Porphyri (reverendissimorum sacræ legis antistitem) communione dissentiunt, ab ecclesia procul dubio repellendis.

pro toto impe-
rio Orientali.

1044 Hæc spectabant ad totum imperium Orientale, eratque erectum vexillum contra omnes episcopos et clericos, qui cum illis tribus Chrysostomi persecutoribus volebant communicare. Sozomenus c. XXIV occasionem hujus legis legemque ipsam commemorat hoc modo: Antiochiæ vero mortuus est Flavianus, qui Joannis depositioni haudquaquam consenserat. Cujus loco Porphyrius Antioch. ecclesiæ sacerdotium suscepit. Qui cum

condemnationi Joannis subscripsisset, multi in Syria ab ecclesiæ illius communione sese abruerunt: et seorsum collectas celebrantes, multas ærumnas ac molestias perpessi sunt. Etenim in gratiam communionis Arsacii, et hujus, quem diximus, Porphyrii, et Theophili Alexandriae episcopi, studio eorum, qui in palatio plurimum poterant, lata lex est, ne orthodoxi extra ecclesias convenirent, utque ii, qui cum supradictis non communicarent, expellerentur.

1045 Ceterum controversiæ hic aliquid breviter tractandum. Tillemontius art. 90 scribit, anno 405 instauratam esse inquisitionem de incendio per Optatum urbis præfectum. Idem credidit Gothofredus in Commentariis ad Codicem Theodosianum tom. IV pag. 76. Fundamentum hujusce opinionis est Socrates, qui lib. IV c. XVIII præfectum urbis, per quem Christiani propter incendium afflicti sunt, vocat Optatum: nam anno 404 Studiuserat præfectus urbis Constantinopolitaneæ, ut habemus ex legibus supra datis; at anno 405 præfectus fuit Optatus. Verum, cum nulla ullibi occurrant indicia quæstionis illius instauratæ, malim credere, Socratem in nomine præfecti errasse, quam tempestatem illam ab Optato resuscitatam esse. Errare profecto facile potuit, quia Optatus deinde etiam contra Christianos inquisivit, sed solum quia communionem Arsacii fugiebant, ut patebit ex iis, quæ ex Palladio recitabimus num. 1049. Si tanti esset faciendæ auctoritas Socratis, posset quis existimare, Optatum pro Studio præfecto quæstiones instituisse; sed magis credo, utramque inquisitionem a Socrate confusam.

Inquisitio de
incendio non
videtur
anno 405 re-
sumpta.

E

§ LXVIII. Multi Romam se recipiunt, ibique omnia referunt S. Innocentio Papæ: hujus litteræ ad clerum Constantinopolitanum: Honorii vero et S. Nili ad Arcadium: exsilium Sancti divinitus, ut creditur, punitum.

E

Leges mox memoratæ effecerunt, ut multi episcopi aliique viri ecclesiastici Romam se receperint, cum ad persecutionem declinandam, tum ad quærendum aliquod tantis malis remedium. Quo audem ordine advenerint Romam, quæque ibidem narraverint, exponit Theodorus diaconus apud Palladium pag. 26 ita loquens: Rursus igitur post aliquot dies adfuit Synadorum (in Phrygia) episcopus Cyriacus, litteras quidem nullas habens, idoneus vero ad apte et concinne narrandum, qui dicebat fugisse se ob imperialis edicti comminationem, quod sic habet: « Si quis « non communicat Theophilo, Arsacio, et Porphyrio: ille quidem episcopatu arceatur, simul « etiam amittat, si quam visus fuerit habere substantiam pecuniarum aut prædiorum. » Ipsa lex data est num. 1043, ubi diximus latam esse die 18 Novembris. Cyriacus hic Chrysostomum Constantinopoli exeuntem fuerat comitatus, at capus ob calumniam incendii. Deinde vero per legem 29 Augusti latam, supraque num. 1041 recitatam,

Cyriacus epi-
scopus venit
Romam,

carcere

A *carcere liberatus, et ad ecclesiam suam est missus. Verum ibi non potuit diu subsistere, cum statim videatur fugisse, ubi intellexerat legem 18 Novembris latam. Adventus ipsius in Urbem figi nequit ante inchoatum annum 405, cum longum iter tempore hiemali coactus fuerit instituere.*

deinde Eulysius, post hunc Palladius,

1047 Post Cyriacum, inquit Theodorus, advenit Eulysius, episcopus Apameæ Bithyniæ, reddens litteras quindecim episcoporum e synodo Johannis, et optimi senis Anysii, Thessalonices episcopi, in quibus et priorem et præsentem totius Constantinopolis direptionem perscribebant. Anysius vero scribebat, se iudicio Romanæ Ecclesiæ acquiescere: qui et ipse Eulysius omnia Cyriaco consentanea narravit. Elapso mense, accessit Palladius, episcopus Helenopolis, absque litteris: qui et ipse fugisse se magistratum furorem dicebat, et nobis omnia expressius declaravit, ostendens edicti exemplum, quod sic habet. « Quicumque occultaverit episcopum aut » clericum, automnino exceperit in domum suam » aliquem, qui communicet Johanni, domus ejus » publicetur. » Non obstante hac lege, quæ lata est 29 Augusti, ut diximus, non pauci episcopi manserunt aliquo tempore Constantinopoli, sed ibidem latuerunt, ut colligitur ex Epistola cxxiii Chrysostomi ad Palladium. Itaque Eulysius et Palladius haud dubie aliquot mensibus ibi latuerunt, indeque recta verisimiliter se Romam contulerunt.

tum Germanus presbyter cum Cassiano diacono:

1048 Post Palladium, ait Theodorus, advenere Germanus presbyter una cum Cassiano diacono, qui erant e partibus Johannis, viri religiosi, litteras totius cleri Johannis reddentes, quibus scribunt ecclesiam ipsorum vim atque tyrannidem perpessam esse, ipsorum Episcopo militari manu ejecto, atque in exilium acto per factionem Acacii Berœæ episcopi, Theophili Alexandriæ, Antiochi Ptolemaidis, et Severiani Gabalorum. Inter ea breviculum prædicti ostenderunt, quo pretiosa vasa tradiderant coram iudicibus, Studio præfecto urbis, et Eutychiano præfecto prætorii, et Joanne comite thesaurorum, et Eustathio quæstore, actabulariis, in auro, argento, et vestibus, calumniam a Johanne episcopo depellentes. Nimirum quia Sanctus fuerat accusatus, quod pretiosam ecclesiæ suppellectilem vendidisset. Ad litteras cleri Constantinopolitani respondit Innocentius, cujus litteras mox dabo.

C post illos Demetrius episcopus, ac demum duo presbyteri.

1049 Interim Theodorus ita pergit: Post illos denuo venit Demetrius Pesinuntis episcopus, qui Orientem percurrerat, prædicans Romanorum communionem cum Johanne episcopo, ostensis Papæ Innocentii litteris, afferens epistolas ab episcopis Cariæ, quibus illi Johannis communionem complectuntur; atque alias a presbyteris Antiochiæ, quibus Romanorum disciplinam sequuntur, et deplorant Porphyrii ordinationem, factam contra jus et fas. Post quos omnes venit presbyter Domitianus, œconomus ecclesiæ Constantinopolitanæ, et Vallagas quidam, presbyter Nisibenus, narrans monasteriorum, quæ sunt in Mesopotamia, afflictionem. Qui etiam reddiderunt Optati cujusdam præfecti Acta, in quibus honestæ mulieres ex genere consulum (*Olympias videlicet, Pentadia, et aliæ*) diaconissæ ecclesiæ Constantinopolitanæ, in oculis populi ad eum ducuntur, coactæ aut communicare Arsacio, aut fisco dare ducentas auri libras. Non tacuissent hæc Acta accusationem incensæ ecclesiæ, si illa calumnia ab Optato instaurata fuisset, ut aliqui voluerunt. Addit Theodorus: De ascetis et virgini-

bus quid attinet dicere? qui ostendebant fulcata latera in eculeo, et in tergo verberum notas. Hactenus Theodorus de munitis Romam perlatis. At ea muniti non potuerunt ante annum 405.

1050 Varia porro exempla crudelitatis in amicos Chrysostomi, multorumque episcoporum, presbyterorum et monachorum exilium narrat Palladius in Dialogo suo. At aliqua serius facta sunt, neque ad propositum nostrum necesse est ea omnia enumerare. Quare pauca solum huc transfero. Serapionem primo diaconum ac deinde presbyterum amaverat Sanctus, ac tandem eundem ordinaverat episcopum Heracle in Thracia, ut dictum est num. 964. Latuerat ille aliquo tempore apud monachos Marsos, teste Chrysostomo in Epistola xiv: verum detectus fuit, pessimeque tractatus. Palladius enim pag. 195 de eo hæc scribit: Serapionem autem, post innumeras absque ulla probatione calumnias, summa cum iudicum crudelitate cæsum, ad excussionem usque dentium, ut fama est, in patriam suam relegarunt. Magnum quoque et fidelem Chrysostomi amicum fuisse Hilariū episcopum, liquet ex laudata mox epistola xiv. De eo verisimiliter loquitur Palladius, qui sic pergit: Hilarius, vir sanctus et senex, in intimum Pontum pulsus est, plagis concisus, non a iudice, sed a clero: qui decem et octo abhinc annis panem non gustavit, olera sola et frumentum coctum edens. De Heraclide, cui Ephesiorum ecclesiam commiserat Chrysostomus, post pauca sic loquitur: Heraclidas Ephesius quadriennium jam Nicomediæ in carcere inclusus est. Reliqua mitto, ut videamus, quo animo tantam ecclesiarum vastationem intellexerit sanctus pontifex Innocentius.

1051 Hic acceptis cleri Constantinopolitani litteris, quas attulerunt Germanus et Cassianus, rescripsit ad clerum Constantinopolitanum litteras a Sozomeno primum editas lib. VIII cap. xxvi. Eas igitur inde huc transfero: Innocentius Episcopus presbyteris et diaconis, et universo clero ac populo ecclesiæ Constantinopolitanæ, quæ est sub Joanne episcopo, dilectis fratribus salutem. Ex litteris caritatis vestræ, quas per Germanum presbyterum et Cassianum diaconum misistis, scenam malorum, quam ab oculis posuistis, anxia sollicitudine cognovi: quantisque ærumnis et calamitatibus fides laboret, repetita sæpius lectione perspexi. Quam quidem rem sola consolatio patientiæ sanare potest. Dabit enim brevi Deus noster finem tantis tribulationibus, et hæc tolerasse proficiet. Enimvero hanc ipsam necessariam consolationem, in exordio litterarum caritatis vestræ positam, propositum vestrum laudantes, agnovimus, multis testimoniis ad patientiam hortantibus confirmatam. Nam consolationem nostram, quam per litteras nostras vobis afferre debebamus, vos ipsi litteris vestris prævenistis. Hanc siquidem Dominus noster patientiam laborantibus præbere solet, ut famuli Christi etiam in tribulationibus semetipsos consolentur; apud se reputantes, sanctis viris jam antea contigisse ea, quæ ipsi patiuntur. Sed et nos ex ipsis litteris vestris consolationem nobis mutuari possumus. Neque enim a doloris vestri consortio alieni sumus; quippe qui affligimur in vobis. Quis enim ferre possit ea, quæ ab illis admissa sunt, quos præ cæteris decebat, tranquillitatis ac pacis et concordie esse studiosos. Nunc præpostero more ex sedibus ecclesiarum suarum exturbantur innoxii sacerdotes. Quod quidem primus ac præcipuus injuste perpessus est frater et comminister noster

Joannes,

AUCTORE
J. S.

Hi vero exposuerunt crudelia contra amicos Chrysostomi gesta.

E

Innocentii
Papæ ad acceptas cleri

F

AUCTORE
J. S.

secundam, quam diem Dominicum, pro ordinatione elegissent. Sozomenus de illa ordinatione cap. XXIII hæc memorat: Haud multo post Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopus ordinatur Arsacius, frater Nectarii ejus, qui ante Joannem episcopatum illum rexerat, vir mansuetus et erga Deum religiosus. Verum laudem illam, quam omnium consensu adeptus fuerat presbyter, imminuerunt postea clerici quidam, qui quodcumque ipsis lubitum fuerat, agebant: facta vero illi imputabant.

ordinatur
episcopus
Constantino-
politanus;

1031 Sed præcipue infamarunt illum ea, quæ Joannis fautoribus postmodum acciderunt. Nam cum illi haudquaquam sustinerent, nec cum ipso, nec cum consortibus ipsius, communicare aut precationem facere, eo quod permixtos illis videbant Joannis inimicos: atque idcirco seorsum, uti diximus, congregati, in extremis civitatis partibus collectas celebrarent, ipse ea de re ad imperatorem retulit. *De persecutione hinc nata inferius. Erat Arsacius archipresbyter sub Chrysostomo, et testimonium contra ipsum dixerat, ut vidimus num. 912. Palladius pag. 94 ipsum gravius accusat, ita scribens*: Arsacius autem, frater beati Nectarii, substitutus est in locum

B Joannis, magni sacrorum interpretis, homo pisce magis mutus, et rana rebus agendis minus idoneus, ... violato suo in Evangelia juramento. Quippe fratri suo Nectario juraverat, nullius umquam episcopatus ordinationem admissurum se, quando Nectarius exprobravit ipsi, quod nolisset Tarsensi ecclesiæ præfici, quasi mortem ipsius specularetur. Fuit causa perjurii, primum quidem vana gloria, propter quam ambiebat, ut ita dicam, nuptias uxoris fratris sui; deinde pudor increpationum, ipsi a fratre prophetice factarum. *Ita ille de Arsacio, qui communionem Ecclesiæ Romanæ numquam obtinere potuit.*

Antiochenus
vero Porphy-
rius, inimi-
cus etiam
Chrysostomi.

1032 *Eo tempore ad persecutores Chrysostomi accessit Porphyrius, mortuo Flaviano substitutus episcopus Antiochenus. Hunc tamquam hominem pessimum, doloque malo ordinatum, describit Palladius pag. 142 et seqq. Ad propositum nostrum suffecerit observasse, ordinatum fuisse ab Acacio, Antiocho et Severiano, idque factum invito populo et clero Antiocheno: nam hi desiderabant Constantium presbyterum, amicum Chrysostomi frequenter memorandum. Itaque plerique Antiocheni cum Porphyrio communicare noluerunt, sicut Constantinopolitani nihil commune*

C *habere voluerunt cum Arsacio. Utrumque testatur Palladius pag. 149 ita scribens*: Clerus quidem Antiochensis insignior clam plebem colligit, ne ipsi quidem ecclesiæ parietibus appropinquans; nec non et tota insignis mulierum societas, propter quas maxime insaniunt pecuniarum avidi pastores. De rebus autem Constantinopolitanis quid attinet dicere, quanta multitudo ab ecclesiis recesserit, conveniens sub dio, ut superius diximus? Ita ut, qui rerum ecclesiasticarum potiantur, non habeant totidem auditores silentii sui: nusquam enim apud eos sermo. *Præterea Porphyrius, ut communionem obtineret, teste Theodoro apud Palladium pag. 141, ad Ecclesiam Romanam scripsit; et responsodignus habitus non fuit. Ordinationem Porphyrii Boschius noster in Historia Chronologica patriarcharum Antiochenorum pag. 64 probabiliter figit mense Julio. Ad propositum nostrum nihil interest, utrum facta sit mense Julio, an Augusto aut Septembri.*

1033 *De persecutione, jam ante ordinationem Arsacii inchoata, sic cap. XXII loquitur Sozome-*

mus: Alii episcopos et clericos, qui una cum Joanne profecti fuerant, Chalcedonem abductos, custodiæ manciparunt. Alii per urbem circum-euntes, eos, qui delati fuerant, quod Joanni fa-verent, comprehenderunt; et in custodiam datos, ut Joanni anathema dicerent, coegerunt. *Præ-textus hæc faciendi erat incendium ecclesiæ. Porro Chrysostomus illos per litteras consolari et excitare non dubitavit, ut ostendam, quando facta in itinere ipsius late referam. Pauca huc solum transfero, ex quibus liqueat, quanta illi sint passi. Epistolam ad Episcopos et presbyteros ob pietatem in carcere inclusos tom. III p. 526 editam, quæ tertia videtur ad illos data, sic ordi-tur*: Beati vos ob carcerem, ob catenas, ob inje-cta vincula...

1034 Nihil, quamvis grave videatur, vos deter-ruit: non tribunal, non carnifex, non tormento-rum multa genera, non minæ, quæ innumeras mortes nuntiabant: non judex, qui ignem ab ore spirabat; non adversarii, qui fredebant denti-bus, et innumeras insidias struebant; non tantæ calumniæ, non impudentissimæ accusationes, non mors ante oculos quotidie proposita: sed hæc omnia vobis uberem potius ac sufficientem consolationis materiam præstiterunt. *Et paulo in-fertius, ubi illos martyres dixerat*: Vos quoque dixistis: En exposita sunt etiam nostra corpora pœnis, suppliciis, tormentis: absume, confice ista, quibus voles suppliciis: adduci non possu-mus, ut calumniemur; sed millies mori nobis satius est. At capite truncati non estis: imo longe acerbiora tulistis. Non enim idem est brevi temporis momento caput amittere, et tanto tem-pore cum talibus luctari doloribus, terroribus, minis, carceribus, abductionibus ad tribunal, carnificum manibus, sycophantarum impudentis-simis linguis, convitiis, salibus, et dicacitatibus. *Similia mox repetit, et verbera adjungit ac gla-dios acutos.*

1035 *Postquam Arsacius conquestus erat, quod fautores Chrysostomi seorsum congregarentur, gravio orta est persecutio, de qua Sozomenus, cap. XXIII sic habet*: Tribunus itaque cum militi-bus, in congregatos impetum facere jussus, plebem quidem fustibus et saxis cædens fugere compulit. Nobiliores vero, et eos, qui Joannes partes ardentius tuebantur, custodiæ tradidit. Tum vero, sicut fieri solet, cum militibus licentia conceditur, mulieres ornatu suo per vim spoliatae sunt, dum alii monilia, zonas aureas, et torques diripiunt: alii inaures simul cum auriculis ipsis detrahunt. Cumque ingens perturbatio ac luctus in urbe exstisset, ne sic quidem pristinam erga Joannem benevolentiam abjecerunt. Ac publice quidem non amplius conveniebant: multi vero nec in forum nec ad balnea procedebant. Qui-busdam vero ne tutum quidem erat domi manere; sed indicto sibi ipsis exsilio, urbe excedebant, cum alii multi viri boni, tum honestæ mulieres. Ex quibus fuit Nicarete Bithynia, nobili genere apud Nicomedienses orta, ob perpetuam virgini-tatem, et ob vitæ sanctimoniam celeberrima. *Præclarum huic sanctæ Virgini pergit texere elo-gium, quod dari poterit ad 27 Decembris, quo Martyrologio Romano inscripta est. In fine dicit, tam modestam fuisse, ut nec honorem diaconissæ umquam ambierit, nec virginibus ecclesiasticis præesse, licet Joanne sæpius eam hortante, vo-luerit.*

1036 *Mox vero ita pergit*: Cum igitur ingens metus omnibus injectus esset, tandem, ubi appa-ruit

D
Episcopi et
clerici, qui
egressum
Sanctum erant
comitati.

gravissima in
carcere pa-
tiuntur.

E

Gravis impe-
tus in sectato-
res Sancti,
aversantes
Arsacium:

F

A
inquisitio de
incendio gra-
vissima in
amicos Sancti:

ruit populum non amplius tumultuari, præfectus urbis in publicum procedens, tanquam quaestionem habiturus de incendio et de curiae conflagratione, multos gravibus suppliciis affecit. Nam cum esset paganus, ecclesiae calamitatibus insultans, eo, quod acciderat, oblectabatur. *Tum cap. xxiv aliquos nominatim producit. Primus est S. Eutropius lector, qui post torturam gravissimam obiit martyr. De eo apud nos actum est ad 12 Januarii, ubi simul agitur de Tigrio presbytero, quem paulo post Sozomenus memorat, uti et Epistola xii Chrysostomi de ipso meminit. De utroque similiter in Dialogo pag. 196, et seqq. scribit Palladius, mortem Eutropii memorans, et exsilium Tigrii. S. Olympias, diaconissa nobilissima, quam effusis laudibus prosequitur Palladius, et frequenter etiam ipse Chrysostomus, ad idem certamen vocata est, et a præfecto mire fuit exagitata. Acta quidem hujus Sanctae illustranda venient ad 17 Decembris, ideoque necesse non est eximias ipsius virtutes fusiùs hic recensere; attamen aliqua lubet afferre ex iis, quae sancti Doctoris sui causa constanter fuit perpessa, praesertim cum multas laudaturi simus litteras, a Chrysostomo ad Olympiadem datas.*

B
inter hos
egregie certavit S. Olympias,

1037 *Sozomenus de ea hæc memorat*: Jam vero Olympias quoque diaconissa, in hoc rerum discrimine fortitudinem animi sui declaravit. Nam cum eandem ob causam in iudicium adducta esset, interroganti præfecto, cur ecclesiam incendisset, respondit: Non est hoc vitae meae institutum. Ego enim facultates meas, quæ multæ erant et maximæ, templis Dei instaurandis impendi. Cumque ille diceret, sibi probe cognitam esse illius vivendi rationem, subiecit illa: Tu ergo in accusatoris locum transi, et alius de nobis iudicet. Porro cum accusatio testibus destitueretur, præfectus nihil habens, quod jure culparet, paulo clementius ad aliud crimen se convertit. Ac veluti consulendi gratia, tam Olympiadi, quam reliquis mulieribus amentiam exprobravit, quæ communionem episcopi sui aversarentur: cum resipiscere ipsis liceret, seque ipsas molestiis omnibus liberare. Sed cæteræ quidem præfecto ista præcipienti cesserunt. Olympias vero; Minime æquum est, inquit, ut quæ in multitudine per calumniam capta, in iudicio vero nullius criminis convicta sum, ad defensionem trahar querelarum, quæ in iudicium non venerint. Permite igitur mihi, ut adversus priorem accusationem patronos adhibeam. Nam si contra jus ac leges coacta fuero communicare illis, quibus non oportet, non faciam id, quod piis nefas est facere. Præfectus ergo cum ei persuadere non posset, ut cum Arsacio communicaret, tum quidem eam dimisit, quo advocatos suos instrueret. Altero autem die, cum eam exhiberi jussisset, magno auri pondere mulctavit. Sic enim illam a sententia sua sese abducturum putabat. Verum illa pecunias contemnens, nullatenus cessit: et relicta Constantinopoli, in urbe Cyzico domicilium fixit. *Hæc ille: sed posteriora seriùs contigerunt, ut videbimus.*

C
cui etiam incendii crimen fuit objectum;

1038 *Objectum Olympiadi fuisse incendii crimen, testatur Chrysostomus Epist. vii pag. 588 his verbis*: Gaude igitur et exulta. Non enim parvum, sed perquam ingens hoc certamen est, nimirum calumniae; ac praesertim cum ob tam ingens crimen existit, ejusmodi nunc nobis affixerunt, in publico nimirum tribunali nobis incendium objicientes. *Hinc Epistolam illam sic orditur*: Quid ais? Tropæum non erexisti; nec

præclaram victoriam obtinuisti, nec perpetuo virentem coronam adepta es?... Patria pulsa es, domo, amicis, cognatis. In exsilium missa es. Quovis die mori non desiisti etc. *Sic nimirum Vir sanctus, eximia sane animi fortitudine, de ærumnis pro pietate toleratis ubique loqui solet, tanquam de coronis, bonisque maxime expetendis. Eadem sensa Olympiadi inspirare conatur, et simul ærumnas ejus memorat in epistola xvi pag. 603, ita Sanctam alloquens*: Nam quod araneæ tela, et umbra, et fumus est, et si quid his vilius fingi potest, hoc sunt omnes tibi inflictæ acerbitates, si cum iis præmiis conferantur, quæ hinc tibitribuenda sunt. Quid enim est civitate pelli, et ex aliis locis in alia subinde migrare, atque undique exagitari, et proscribi, et ad tribunalia trahi, et a militibus raptari, et ab iis, qui sexcentis beneficiis affecti fuerint, contraria nunc perpeti, atque tum a famulis, tum a liberis vexari, cum horum præmium cælum sit, et parissima illa bona, quæ nec verbis ullis explicari queunt? etc. *Hactenus de S. Olympiade, qua inferius sæpe redibit.*

1039 *Plures similia passas, discimus ex Sancti Epistolis. Inter hasce præcipuum locum meretur Pentadia diaconissa. At hanc in Epistola xlii pag. 643 scribit sequentia*: Proinde gaudeo et exulto, maximamque etiam in tam deserto loco degens consolationem mihi positam esse duco in ea, quam in omnibus rebus adhibes, fortitudine, constanti sententia, ingenti prudentia, linguæ libertate, ac sublimi fiducia, per quam et adversarios ignominia perfudisti, et mortiferam diabolo plagam inflixisti, et eos, qui pro veritate decertabant, ad dimicandum acuisti, ac fortissimi militis instar præclarum in bello tropæum erexisti.... Quamobrem gaude et lætare, quod hujusmodi victoriam assecuta sis, atque hujusmodi belluarum ora facili negotio compresseris, impudentesque eorum linguas et rabida ora obstruxeris. Veritas enim, cum qua pugnasti, et pro qua jugulata es, hanc vim habet, ut paucis sæpe verbis de sycophantibus triumphet etc.

1040 *Et pag. 644*: Ecquod enim insidiarum genus prætermiserunt? Ecquod machinarum genus non moverunt, dum solidæ tuæ, ac Deo fideli, generosæque et fortissimæ animæ insidias struere conantur? In forum te, quæ præter ecclesiam et cubiculum nihil noras, pertraxerunt; a foro ad tribunalia, a tribunalibus ad carcerem. Falsorum testium linguas acuerunt, impudentem calumniam concinnarunt, cœdes perpetrarunt, cruoris torrentes profuderunt, igni ac ferro juvenum corpora consumpserunt, multis ac præclaris viris innumeras plagas et cruciatus intulerunt, nullum denique lapidem non moverunt, quo te metu perterritam huc adigerent, ut iis, quæ videras, contraria diceres. At tu instar aquilæ sublime volantis, eorum retibus fractis, ad libertatis fastigium virtutis consentaneum ascendisti, sic te comparans, ut ab ipsis minime circumscribereris, imo etiam, quantum ad hujus incendii crimen attinebat, ejus nomine miseri atque infelices homines praesertim gloriari videbantur, eos calumniae convinceres. *Hæc de Pentadia nobili diaconissa, ac Timasii consulis vidua, quæ Chrysostomum ipsa de omnibus certiore reddidit, ut in eadem Epistola .αυγ.ι.ρ.*

1041 *Fuerunt et aliæ mulieres, quæ gravia passæ sunt, ut colligi potest ex Epistolis Chrysostomi. Certe in Epistola xcvi ad Ampruclam diaconissam, ejusque socias, generatim meminit de insidiis*

AUCTORE
J. S.

uti et Pentadia, nobili item diaconissa,
E

quæ fortissimam se præstitit:

F

alii multi similia passi. Cessavit ea inquisitio 29 Augusti:

AUCTORE
J. S.

in semetipsos recipere se aiebant, jubebantque ut ex civitate excederet: alioquin nec populum umquam quieturum esse. Sed cum quidam ab imperatore missus advenisset, et minaciter præcepisset Joanni, ut id faceret, insciis populi custodibus, qui ex plebe ipsum custodiebant, clam egressus est: id tantummodo questus, quod contra leges per vim ejiceretur, denegato ipsi iudicio, quod homicidis et maleficis et adulteris juxta leges concederetur: parvoque impositus navigio, protinus in Bithyiam transportatur: atque inde confestim iter arripuit. *Plura de hisce Palladius pag. 89.* Ita Johannes episcopus, *inquit*, post apertam ac minime adumbratam jussionem, ex episcopio discedens cum episcopis, dicit omnibus: Venite, oremus, et angelo ecclesiæ valedicamus. Lætus quidem ob res ipsas, mœrens autem ob populi mœrorem. Protinus quispiam ex religiosi proceribus hæc Joanni significat: Quandoquidem Lucius, vir audax et facie impudens, paratus est in publico lavacro cum militibus suis, si forte contradicas aut differas, vel invitum te trahere atque expellere, plebs autem civitatis commovetur; festina clam egredi, ne te defendens populus cum militibus pugnam committat.

B
suis valedi-
cens, pia dat
monita,

1021 Tunc Johannes cum lacrymis aliquos ex episcopis osculatus, reliquos enim osculari non sinebat dolor, valedixit cæteris intus in sacrario: Manete, inquiens, hic interim, ut perfectus modicum quiescam. Ingressus autem baptisterium, Olympiadem vocat, quæ ab ecclesia non discedebat, simul et Pentadiam, et Proclam diaconissas, et Silvinam beati Nebridii uxorem, quæ viduitatem suam honestate ac modestia decorabat; atque eis dicit: Venite, o filiæ, audite me. Quæ ad me attinent, finem, ut video, habent: cursum meum consummavi, et forte vultum meum non amplius videbitis. Hoc unum est, quod rogo, ne qua vestrum a solita erga ecclesiam benevolentia avellatur; et quicumque reluctans fuerit ad ordinationem deductus, ex consensu omnium, non id ambiens, ei tamquam Joanni caput vestrum submitte: non potest enim ecclesia esse sine episcopo. Ita misericordiam consequamini, et memores estote mei in orationibus vestris. Illæ lacrymis perfusæ ad ejus pedes adolvebantur. Tunc innuens cuidam e venerandis presbyteris ait: Tolle eas hinc, ne populum perturbent. Sic igitur paululum retentæ, visæ sunt acquiescere.

C
deinde ecclesia
egreditur,

1022 Et sic abiit in partem Orientalem: (nihil enim apud illum erat Occidentale.) In Occidentali autem parte, ubi est magnum ecclesiæ vestibulum, jumentum, cui solebat Joannes insidere, stare ante portam jussit, ut populum ea ex parte expectantem abs se dimoveret. Una cum eo egressus est angelus ecclesiæ, solitudinem ecclesiæ non ferens, quam principatus nequam et potestates fecerant, speciem theatri iniquitatum exhibentes. Erat enim ut in theatro sibilus impiorum explodentium et irridentium, Judæorum ac Gentilium immodice deridentium ac subsannantium: ut autem in carcere plagæ et in viscera illisi cruciatus a militibus: et omnium mentis virium distentio, cum ob ablatum Doctorem, tum ob blasphemiam in Deum. Ubi enim peccatorum fit remissio, ibi sanguinis fiebat effusio. *Hactenus Palladius, qui subjungit incendium ecclesiæ mox referendum.*

quæ, eo egresso
mox clauditur.

1023 *Laudatus Sozomenus ait, Sanctum, ubi transito Bosphoro in Bithyniam venerat, confestim se itineri dedisse. Id scilicet curabant inimici*

ipsius, ut minus reduci posset, quemadmodam liquet ex illis, quæ narrat de clausa per ipsos ecclesia. Nonnulli vero, *inquit*, ex Joannis insidiatoribus, prævidentes, si populus id sensisset, fore ut insequeretur ac rursus eum redire cogeret, fores ecclesiæ occludere properarunt. Porro qui in plateis erant, cum hæc cognovissent, alii ad mare cucurrerunt, tamquam eum assecuturi: alii metu conterriti, fugam arripuerunt, cum post tantum tumultum tantamque perturbationem, seditio et imperatoris ira exspectaretur. Hi vero, qui in ecclesia erant, adhuc magis aditus obstruebant ad portas confluyendo, et semetipsos mutuo impellendo. Tandem vero ægre portas magna vi reserarunt, cum alii eas lapidibus perfregissent, alii ad se retraherent, et turbam, quæ a tergo erat, retrorsus repellerent.

1024 *De incendio ecclesiæ ita mox scribere pergit:* Dum hæc aguntur, ignis repente exortus ecclesiam undique corripuit: et cum universam percurrisset, ædem quoque amplissimam senatus, quæ illi ad Meridiem vicina erat, combussit. Cujus rei culpam sibi mutuo adscribebant; Joannis quidem insidiatores, accusando fautores illius, quod synodi iudicium moleste tulissent: isti vero calumniam se pati asseverantes, sibi que imputari facinus illorum, qui ipsos una cum ecclesia incendere voluissent. *Socrates, calumnias facile adoptare solitus, ait:* Quidam autem ex Joannitis eo ipso die ecclesiam incenderunt. Quæ dum arderet, subsolano vento vehementius flante, curia etiam, in qua senatus haberi solet, conflavit... Porro quibus malis Optatus præfectus urbis Constantinopolitanæ religione gentilis, atque ideo Christianis infensus, Joannis amicos propter hoc incendium affecerit, et quomodo multos eorum capitali animadversione sustulerit, omittendum puto. *Multo etiam rectius omisisset, quod dicit de ecclesia per amicos Chrysostomi incensa: nam ex ipso verisimiliter calumniam illam adoptarunt scriptores aliqui multo recentiores, quorum præcipuus est Theophanes. Zozimus quidem scriptor gentilis, Christianos passim calumniis aspergens, amicos Chrysostomi pag. 801 gravius etiam accusat, ac si urbem igne perdere voluissent: sed illi in similibus fidem non solet ullus habere, et adjuncta refert plane falsa; imo etiam pag. 802 fatetur, causam incendii non fuisse deprehensam. At si causa non sit inventa, ille certe non nisi temerarias suspensiones ad causam enarrandam habuit.*

D
Eodem die
ecclesia et cu-
ria confluat,

E

1025 *Palladius pag. 91 ignem ecclesiæ divinitus immissum asserit, ac de re tota ratiocinatur hoc modo:* Post illam autem inenarrabilem atque inexplicabilem caliginem, flamma e media sede, in qua solebat Johannes sedens, veluti medio in corpore cor, membris ceteris Domini eloquia interpretari, visa, verbi Dei interpretem requirebat; quo non invento, sedem depascebatur: in altum arborescens per catenas ad tectum usque serpsit, atque viperæ instar ventre exeso, ad posteriora ædificii ecclesiæ ferebatur, Deo mercedem injustitiæ veluti definitam ad id poenam redente, ad correptionem et ad monitionem eorum, qui nesciunt resipiscere ad aspectum malorum divinitus immissorum. Non solum autem eam ob causam, sed ut feræ illius synodi monumentum relinqueret. Nec id mirum de ecclesia, cum senatum, qui apud externos dicitur, multis passibus dissitum ex adverso ecclesiæ ad Meridiem, ignis ille, interjectam populi multitudinem pontis instar sapienter prætergressus, pessumdederit, non prius

F
incendio divi-
nitus immisso,
ut Palladius

A prius partem ecclesiae vicinam, ne damnum illud viciniori adscriberemus: sed partem palatio imperatorum proximam, ut rei miraculum sapienter id a Deo factum esse probaret. Videre enim erat inter duos igneos montes illæsos populos ad sua negotia commeantes.

aliique crediderunt.

1026 In hunc igitur modum ignis circumvolans et inundans tamquam mare violento austro jactatum, veluti signo dato progrediens, vicinas circumquaque aedes citra discrimen corripuit, et soli aediculae, in qua sacrorum vasorum reposita erat copia, pepercit: aurum non reveritus aut reliquam argenti supellectilem, sed ut ne locum mentiendi calumniatoribus daret adversus Justum, quasi ipse pulcherrima quæque sibi vindicasset. Ita ignis agitatus retrorsum se reflectebat, pervestigans invidiam eorum, qui hæc perpetrarant, ad revincendam Theophili insaniam, in eo quod ob sacra vasa Johannem ejecisse se comminiscitur. Ac nullius quidem anima periit in tali ac tanto tumultu, non hominis, non animantis. Ceterum sordes ibi scelestæ conversantium ignis virtute abluebantur ab hora sexta ad nonam, tribus diurnis horis multorum annorum opere deleta. *Hactenus Palladius de incendio.*

B Cum vero Theodorus interrogaret, ubi Chrysostomus aliique episcopi tunc essent; respondet hoc modo: Episcopi quidem reliqui alii inclusi detinebantur, alii trahebantur, alii autem delituerunt. Porro Johannes una cum Cyriaco et Eulysio vinctus in Bithynia detinebatur a præfecti militibus, supplicium minitantibus ob incendium ecclesiae. *Non potuit episcopos Chrysostomi inimicos in Epistola ad Innocentium Papam de eodem incendio Sanctum accusare, ut videri potest apud Palladium pag. 25. Verum tanta calumniandi licentia ipsos magis, quam Chrysostomum, suspectos facere posset, si constaret humana opera ortum fuisse incendium.*

Attamen accusatus fuit Sanctus cum suis,

1027 Porro Palladius datis modo verbis subdit sequentia: Postea Cyriacus et Eulysius cum reliquis clericis vincti adducti, atque innocentes pronuntiati, dimissi sunt. Sanctus autem Johannes ad reliquam fiduciam, qua semper antea usus fuerat, hanc quoque ultimam adjecit, scribens eis hæc verba: « Etsi in aliis non dedistis » mihi legem defensionis, saltem in rebus ecclesiae audiar, an auctor sim, ut dicitis, ejus incendii. » Ita ne in eo quidem auditus, noctu diuque per milites ducitur in desertissimum Armeniae oppidulum, Cucusus id est, ab Isauris, obsessum, ut trucidaretur. *Ita Palladius, longum Sancti iter, de quo multa erunt narranda, æque breviter perstringens, ac alii fecerunt historici. Porro Chrysostomus in aliquot epistolis postea recitandis non dubitat calumniam dicere, quidquid assereretur de igne per suos in ecclesiam injecto. Præterea non solum Palladius jam laudatus, et Marcellinus in Chronico ad annum 404 videntur agnoscere, ignem fuisse divinitus accensum.*

et cum alii agnoscerent divinam punitionem,

1028 At etiam clarius id enuntiat auctor anonymus *Historiae conciliabuli contra Chrysostomum habiti cujus verba Græca adduxit Cangius in Constantinopoli Christiana lib. III p. 8, ubi ea sic fecit Latina*: Eo die, quo fidelium Sol ab iis expulsus est, divinus ignis e medio throno, in quo sedens sacris doctrinis auditores inflammabat, nulla humana arte accensus, et in altum per catenas serpentis instar proserpens, ad Austrum agitur, episcopii materiam consumens. Tum vero ventus subsolanus vehementer flans, et ab ecclesia in regiam domum senatus, quæ ad Meti-

diem sita est, ignem transferens, ipsam tandem consumpsit. Intra igitur diei tres horas operum diuturnorum constructio, et inenarrabilis pulchritudo absumpta est. *Hæc sane probabilis est sententia: at nullus, opinor, scriptorum certo scivit veram illius incendii causam. Quo autem modo expulsio Sancti et incendium ecclesiae nuntiata atque audita sint Romæ, exponit Theodorus diaconus, ita loquens apud Palladium pag. 24*: Modico post tempore advenit presbyter Constantinopolitane ecclesiae, Theotecnus nomine, reddens epistolas synodi Johannis, viginti quinque episcoporum, aut paulo plus, (*videlicet quia aliqui episcopi ex quadraginta ipsi adhærentibus cum ipso abiverant, alii fugerant aut capti erant*) quibus docebant, et Johannem militari manu urbe expulsum, et Cucusum in exsilium esse missum, atque succensam esse ecclesiam.

1029 Cui etiam dedit Innocentius communicationis litteras et ad Johannem episcopum et ad omnes ei communicantes episcopos, cum opem ferre non posset, eo quod ad malum potentes quidam obstarent. Paulo post venit homuncio quidam visu deformis, et qui difficile intelligi posset, Paternus nomine, presbyterum se Constantinopolitane ecclesiae dicens: qui et ipse totus efferatus, inimicitias adversus Johannem vultu ipso prodens, multisque eum probris lacrans, litteras paucorum episcoporum reddidit, Acacii, Pauli, Antiochi, Severiani, et aliorum quorundam: in quibus calumniabatur Johannem, quasi ecclesiam incendisset. Tam falsa nobis oratio apparuit, ut ne Johannes quidem in celebri synodo hujus rei defensionem attulerit: quem usque eo despexit Papa Innocentius, ut respondere dignatus non sit. *Persecutionem ex illa calumnia contra fautores Chrysostomi natam necdum hic describo, ut ante agamus de intruso in cathedram Sancti Arsacio: nam hic præcipuus fuit persecutionis auctor, quia dolebat a magna civium parte se non agnosci pro episcopo: incendium vero ecclesiae speciosus erat pretextus ad minuendam persecutionis invidiam.*

AUCTORE
J. S.

* Gr. combustam

Romam usque perlata est ea calumnia.

E

§ LXVII. Arsacius pro Sancto ordinatur episcopus, Porphyrius Antiochenus: primum agnoscere recusant plurimi, qui gravem patiuntur persecutionem.

F

Socrates, relata expulsionem Chrysostomi, mox scap. XIX ita pergit: Paucis post diebus Arsacius Constantinopoleos episcopus constituitur: qui frater quidem erat Nectarii ejus, qui episcopatum regiae urbis ante Joannem optime administraverat, sed admodum senex. Jam enim octogesimum ætatis annum impleverat. *In Chronico Paschali ad hunc annum ordinatio Arsacii figuratur 6 Kalendas Julias, id est, die 26 Junii, qui erat dies Dominicus; sed additur feria secunda: ideoque Tillemontius art. 89 existimat, ordinationem esse peractam die 27 Junii. Verum auctor Chronici æque errare potuit in die hebdomadis quam mensis: nec video, cur potius feriam secundam,*

Arsacius ante archipresbyter et senex,

AUCTORE
J. S.

Constantino-
politani litte-
ras respon-
soria,

B

qua docet,
necessariam
esse synodum.

C

Hæ scriptæ
anno 405.

Johannes episcopus vester, qui in judicio auditus non est. Nullum crimen profertur, nullum auditur.

1052 Et quodnam est hoc perditum consilium? Ne sit, aut ne quaeratur ulla species judicii, in locum viventium sacerdotum alii substituuntur: quasi qui ab hoc facinore auspicati sunt, aliquid boni habere, aut aliquid recti egisse, a quoquam judicari possint. Neque enim talia unquam a patribus nostris gesta esse comperimus, sed potius prohibita, cum nemini licentia data sit in locum viventium alium ordinandi. Reproba enim ordinatio honorem sacerdotis auferre non potest: quandoquidem is episcopus omnino esse nequit, qui injuste substituitur. Quod autem spectat ad canonum observantiam, solis illis parendum esse dicimus, qui Nicææ definiti sunt. Quos solos canones sectari et agnoscere debet Ecclesia Catholica. Quod si a quibusdam alii proferantur, qui a Nicænis canonibus dissentiant, et ab hæreticis compositi esse arguantur, hi a Catholicis episcopis rejiciendi sunt. Nam quæ ab hæreticis sunt excogitata, ea Catholicis regulis adjungere non licet. Quippe illi perpetuo id agunt, ut Nicænorum Patrum concilium evertant. Non solum igitur illos canones non sequendos esse dicimus, verum etiam una cum hæreticis ac schismaticis dogmatibus penitus condemnandos, quemadmodum etiam in Sardicensi synodo jam condemnati sunt ab episcopis, qui ante nos fuerunt. Sati enim fuerat ea condemnari, quæ, recte facta sunt, quam ea, quæ contra canones acta sunt, firmitatem ullam obtinere, fratres carissimi.

1053 Sed quid adversus ista in præsentī faciemus? Necessaria est cognitio Synodi, quam et nos jam pridem congregandam esse diximus. Hæc enim sola est, quæ hujusmodi tempestatum motus sedare possit. Quam quidem ut obtineamus, utile fuerit medicinam horum malorum ex voluntate ac nutu Dei optimi maximi, et Christi domini nostri, interim exspectare. Omnia siquidem, quæ nunc per invidiam diaboli ad fidelium probationem conturbata sunt, pacabuntur. Firmi ac stabiles in fide, nihil non sperare a Domino debemus. Nam et nos diu multumque cogitamus, quonam modo œcumenica synodus congreganda sit, ut turbulenti motus cœlestis Numinis arbitrio tandem conquiescant. Sustineamus igitur aliquantisper, et vallo patientiæ communiti, cuncta auxilio Dei nostri restituenda esse speremus. Omnia porro, quæ vos perferre dixistis, jam antea a coepiscopis nostris, qui Romam, licet diversis temporibus, confugerunt, id est Demetrio, Cyriaco, Eulysio et Palladio, qui nobiscum sunt, accurata interrogatione didicimus.

1054 Hæc Innocentius, ex cujus verbis posterioribus liquet, hæc litteras non esse datas, antequam Demetrius Pesinuntis in Galatia episcopus, qui anno 404 cum aliis litteras Chrysostomi Romam tulerat, indeque in Orientem reversus erat, Romam rediisset anno 405 cum litteris episcoporum Cariæ. Dictas Innocentii litteras forte Constantinopolim tulit Stephanus monachus: de quo ita Palladius pag. 197: Stephanus monachus, qui Romanorum epistolas detulit, ob id ipsum verberatus, decem menses Constantinopoli in carcere vitam egit. Cum autem ei communio proposita esset, et non acquievisset, lateribus et pectore ungularum violentia laceratis, ejus rei ipse oculatus testis fui, Christi providentia in secunda fortasse certamina servatus, post de-

cimum curationis suæ mensem, Pelusium relegatus est.

1055 Honorius imperator fortiter etiam scripsit ad fratrem suum Arcadium, improbens omnia, quæ contra Chrysostomum erant patrata. Epistolam illam primum edidit Eminentissimus Baronius indeque illam recudit Montfauconius inter Opera Chrysostomi tom. III pag. 524. Non satis liquet, utrum data sit anno 404, an 405, neque refert, hocne an illo anno fuerit scripta. At ex illa ad propositum nostrum aliqua delibo. Meminit primum Honorius de aliis ad nos parum spectantibus, deinde conqueritur de iis, quæ Constantinopoli patrata erant sacratissimo Paschæ venerabilis die, quando asserit, clausas subito Catholicas ecclesias, trusus in custodiam sacerdotes, ... omniaque bellicum in modum turbata Mysteria, nonnullos in ipsis ecclesiæ sacrariis interemptos, tantamque circa altaria vim sævisse; ut et venerabiles episcopi in exilium traderentur, et sanguis humanus, quod dictu neflasest, cœlestia Sacramenta perfunderet. Deinde docet, non fuisse Arcadii se immiscere judiciis ecclesiasticis, cum... episcopale oportuerit esse judicium: ad illos enim, inquit, divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis spectat obsequium. Mox deplorat combustam ecclesiam, idque divinæ vindictæ attribuit.

1056 Non minus queritur tantam perturbationem religionis inductam, ut omnem Catholicæ fidei statum necesse sit fluctuare. Erat, inquit, inter episcopos causa, quæ collato contractoque concilio deberet absolvi. Missis ad sacerdotes Urbis æternæ* atque Italiæ utraque ex parte legatis, exspectabatur ex omnium auctoritate sententia, informatura regulam disciplinæ: integrum nempe esse debuerat, neque quidquam novari, dum definitio deliberata procederet; cum interea mirum quoddam præcipitium festinationis exarsit, ut, non expectatis litteris sacerdotum, qui fuerant mutua partium legatione consulti, non examinatis rebus, in exilium traderentur antistites, animadversioni prius addicti, quam sententiam judicii episcopalis experti. Denique quam immatura illa damnatio fuerit, res probavit. Namque ii, quorum exspectabatur auctoritas, pacifica Joanni episcopo communionem præmissa, sancientiam concordiam censuerunt, nec quamquam putarunt ante judicium consortio repellendum. Hæc aliaque ibidem Honorius, qui plura cum S. Innocentio deinde pro Chrysostomo tentavit, ut suo loco videbimus.

1057 S. Nilus non minus improbavit gesta contra Chrysostomum, mentemque suam miro candore exposuit in Epistola ad ipsum Arcadium, quem ad penitentiam hortatur, verisimiliter an. 404 data. Impressa est illa l. III, Ep. CCLXXIX, atque ita habet: Joannem, maximum illius* orbis terrarum lumen, Byzantinæ urbis præsidem, præter rationem omnem extorrem fecisti, ob ingentem animi levitatem ab episcopis mente male valentibus persuasus. Itaque inculcata sinceraque doctrina Catholicam Ecclesiam privans, ne absque dolore vitam transigito. Idem Sanctus lib. II Ep. CCLXV ad Arcadium, preces ob frequentes terræ concussiones petentem, ita rescripsit: Quam ipse ratione a frequentibus terræ motibus æthereique ignis conflictibus liberam ac immunem Constantinopolim cernere cupis, cum innumera propemodum ibidem scelera perpetrentur; et iniquitas pro lege multa cum libertate et audacia præscribatur: quando jam solo ejecta est Eccle-

D

Epistola
Honorii impe-
ratoris ad Ar-
cadium,

E

gesta contra
Chrysostomum
improbantis.

* id est, Ro-
mæ

F

Gemina
S. Nili ad
Arcadium
æque libera.

* illius redun-
dat

sia

AUCTORE
J. S.

A siæ columna, veritatis lumen, Christi tuba, Joannes beatissimus episcopus? Quomodo me adhortarit, ut preces elargiar urbi, iracundia divina concussæ, et fulmina quotidie desuper exspectanti, cum ipse jam mœroris igne exustus sim, et cogitationibus concussus, et mente discerptus, ob scelerum, adversus leges Byzantii patratorum, hisce temporibus excessum? *Non minus exsilium Sancti improbat Nilus lib. III Ep. cxcix, sed illa alio loco dari poterit.*

Mala quædam
Constantino-
poli illata,

1058 Porro in ultima Epistola non obscure S. Nilus divinæ ultioni attribuit mala illa, quibus urbs affligebatur iis temporibus, ac magis etiam terrebatur. Huic consentiens Honorius imperator in laudata superius epistola affert quædam de vindicta divina ob præcipitatum Chrysostomi exsilium. Rebus denique ipsis docetur, inquit, quid super his senserit divina Majestas. Primum quidem hoc præsentis commonitionis iudicium * fuit, atque utinam solum. Facit enim humana trepidatio tanti sibi conscia perpetrati, ut gravius aliquid, quod avertat omnipotens Deus, post terribilis ultionis experimenta metuamus. Forte his verbis ecclesiæ et curiæ combustionem, quam mox subjungit, designare voluit; forte illa ipsa, de quibus jam egimus ex S. Nilo: forte etiam alia. Certe eodem tempore bellis vexatum esse Orientale imperium, testatur Sozomenus cap. xxv ita scribens: Eodem tempore, sicut in sacerdotum dissensionibus fere evenisse reperies, respublica quoque turbis ac motibus agitata est. Etenim Hunni, trajecto Istro, Thraciam vastarunt. Latrones quoque Isauri, coacta ingenti multitudine, urbes omnes, quæ inter Cariam et Phœnicem interjacent, una cum vicis populati sunt. Tum subdit motus Stiliconis et Alarici Gothi, quos prætermitto.

et mors Eu-
doxiæ, quæ
divinæ ultioni,

1059 Verum, quæ magis communi hominum opinione Deo punienti attribuebantur, recenset cap. xxvii his verbis: Per idem tempus Constantinopoli, et in suburbanis, grando immensæ magnitudinis cecidit: et quarto post die imperatoris uxor finem vivendi fecit. Quæ quidem Deo Joannis causa indignante accidisse, plerique omnes opinabantur. Nam et Cyrinus Chalcedonensis episcopus, qui præ cæteris illi convitiatus fuerat, non multo ante, cum ob fortuitum pedis dolorem, alterum ei crus a medicis exsectum fuisset, miserabili exitu interierat. Teste quoque Socrate lib. VI cap. xix, plerique affirmabant, Cyrinum hæc passum esse propter probra et convitia, quæ in Joannem conjecerat...

ob Sancti ex-
silium fuerunt
attributa.

1060 Et quoniam inusitatæ magnitudinis grando, tam Constantinopoli quam in ejus suburbanis, forte sub idem tempus deciderat (id autem contigerat pridie Calendas Octobres anni 404, id est, tribus mensibus et aliquot diebus post Chrysostomi ejectionem) hoc divina ultione factum esse dicebant ob injustam Joannis depositionem. Mors augustæ statim subsecuta auctoritatem hujusmodi sermonibus addidit: quarto siquidem die post delapsam grandinem migravit e vita. Ita scriptor ille hominum sermones refert, atque unicuique liberum de hisce relinquit iudicium: quod tolerabile est, quia judicia Dei abyssus multa. At non æque tolerari potest, quod dubitet, an forte non fuerit justa depositio Chrysostomi propter ablatas Novatianorum et Quartadecimanorum, aliorumque ecclesias. Nam ea dubitatione ostendit, se hæreticorum magis quam Sanctorum patronum.

§ LXIX. Iter Chrysostomi, gestaque et scripta in itinere, præsertim Nicææ: epistola cxxv ad Cyriacum non est Chrysostomi.

Quandoquidem multa fuerunt narranda de iis, quæ Chrysostomi exsulantis causa Constantinopoli, Romæ et in aliis locis, a variis facta sunt; ipsum Sancti iter ad locum exsilii, gestaque in illo itinere non pauca, huc usque distuli, ut omnia consequenter exponi facilius possent. Historici iter illud breviter tantum attigerunt. Nam Sozomenus cap. xxii dicit: Hi, qui Joannem prosequabantur, Cucusum Armeniæ eum perduxerunt, ubi degere litteris principis jussus fuerat. Nephura de his alii. Verum Sanctus ipse multa de itinere suo refert in Epistolis ad varios scriptis, quæ editæ sunt a Montfaucono tom. III, sed sine ullo temporis ordine. Itaque ordo ille, quantum fieri potest, investigandus est, saltem pro itinere. Inter primas S. Chrysostomi Epistolas illa est ad S. Olympiadem, quæ ponitur xi, imo verisimiliter est omnium prima: nam scripta verisimiliter est aut primo aut secundo die post discessum, simul ac aliquam quietem et otium nactus erat Sanctus. Mire declarat, quanto animo Sanctus calamitates omnes et pericula perferret, ita ut custodes ac ductores suos etiam laudet.

Iter Sancti ad
locum exsilii:
in quo prima
videtur

1062 Quare totam huc transfero ex Montfaucono pag. 591: Quo tentationes nostræ magis ingravescent, hoc etiam magis consolationes nostræ augmentur, lætoremque de futuris spem concipimus. Nunc autem omnia nobis ex animi sententia cedunt, ac secundo vento navigamus. Quis vidit? quis audivit? Petræ et sub aquis latentia saxa, et turbines et procellæ cum fragore ruunt: nox illunis, densa caligo, præcipitia et scopuli: et tamen per ejusmodi mare navigantes, nihilo pejore statu sumus, quam qui in portu jactantur. Hæc igitur ipsa quoque cum animo tuo perpendens, domina mea religiosissima, hos tumultus ac strepitus supera: deque tua valetudine fac me, quæso, certiores. Non enim et commoda corporis valetudine et in animi hilaritate degimus. Nam et corpus nostrum firmitus redditum est, et purum aerem haurimus: atque præfecti milites ii, qui nobiscum peregrinantur, ita nos officiis prosequuntur, ut ne famulorum quidem operam requirere nos sinant, cum ipsi famulorum munia exsequantur. Etenim pro suo erga nos amore hoc munus præripuerunt. Atque ubique satellitum manu cingimur: unoquoque videlicet hujusce ministerii nomine beatum se prædicante. Unum id demum molestum est, quod te quoque incolumi valetudine esse non exploratum habeamus. Fac itaque istud sciamus: ut hoc etiam lætitiæ nobis accedat, ac domino meo suavissimoque filio Pergamio ingentes gratias habeamus. Si tibi ad nos litteras dare placuerit, ipsius opera ad hanc rem utere. Nam et sincerus amicus est, nobisque addictissimus: et tuam modestiam ac pietatem admodum reveretur. Hactenus Chrysostomus, cujus hanc primam in exilio epistolam existimo, cum quia nullius ante scriptæ meminisset, tum quia omnia insinuant, datam esse non diu post peractam navigationem.

scripta ad
Olympiadem
Epistola xi.

E

F

AUCTORE
J. S.

gationem. Præterea in Epistola x, quam 3 Julii Nicææ datam videbimus, de hac meminisse videtur, cum dicat, se jam ante ad eam scripsisse, corpus suum firmitus redditum, prout hic facit.

Sub finem
Julii aut ini-
tium Julii
scribit

1063 Inter hanc modo datam et alteram ad S. Olympiadem intercessit illa, cujus partem ex Palladio num. 1027 dedimus, de calumnia incensæ ecclesiæ, nisi forte hæc sit omnium prima. At malim credere, Sanctum ad Olympiadem scripsisse, priusquam aliquid de illo incendio inaudierat. Nam, ubi illud ab ipsius custodibus intellectum erat, aliquo tempore detentus est in vinculis, et minus benigne habitus. Similiter ante diem 3 Julii scriptam crediderim Epistolam cxviii, cujus inscriptio est, Episcopis et presbyteris in carcere degentibus. Ingentem hæc rursus declarat Sancti animum, ac fortitudinem Viro Christiano dignissimam. Quare totam subjicio: Carcerem incolitis, et catena vincti estis, et cum squalidis et sordidis inclusi: et quid tandem hoc nomine beatius vobis fingi queat? Quid enim tale habet aurea corona caput cingens, quale catena manum propter Deum circumdans? Quid tale ingentes et splendidæ domus, quale carcer, caliginis, sordium, ingentis foetoris et calamitatis plenus, Dei causa toleratus?

ad episcopos
et presbyteros
carcere
detentos.

1064 Quæ cum ita sint, gaudete, exsultate, coronis caput cingite, tripudiate, quod molestiæ, in quas incidistis, magnam vobis commodorum materiam accersant. Hoc nimirum semen est, messem copiosissimam prænuncians: hoc luctæ, victoriam et palmas afferentes: hoc navigatio, amplum et uberem quæstum concilians. Hæc igitur omnia cum animis vestris reputantes, reverendissimi ac religiosissimi domini mei, gaudete ac lætaminini, nec tempus ullum intermitte, quin Deum in omnibus rebus laudetis, ac mortiferas diabolo plagas inferatis, ingentemque vobis ipsis in celis mercedem recondatis. Non enim condignæ sunt passionες hujus sæculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in vobis. Ad nos autem quam sæpissime scribite. A vobis etenim, qui Dei causa vincti estis, litteras, quæ afflictiones vestras exponant, magnopere accipere cupimus: hincque ingentem, etiam in externa terra degentes, consolationem capiemus. Ita sanctus Exsul, qui hanc verisimiliter scripsit, simulac eorum carcerem intellexit. De eo autem per amicos custodes suos moneri potuit, quando Constantinopoli mandata advenerunt, ut ipsum ulterius ad locum exsilii perducerent; alios vero in carcere detinerent.

Nicææ 3 Julii
scripta Epi-
stola x

1065 Post hasce vero litteras Nicæam perductus est Sanctus, quo pervenisse videtur circa initium Julii, ibique duobus aut tribus diebus substitisse. Nicææ didicit, locum exsilii sui esse Cucusum, Armeniæ Minoris oppidum. Fama ante cucurrerat, Sebastiam, quæ alias in Ponto, alias in Minore Armenia ponitur, ducendum esse Sanctum. Nicææ varias Epist. Chrysostomus scripsit, ex quibus jam dicta colligimus. Brevis est ad Olympiadem 3 Julii data, quæ inter editas ponitur decima, atque ita habet p. 590: At hunc quoque metum excutias velim, quem ex itinere nostro concepisti. Etenim, ut jam ante per litteras tibi significavi, corpus nobis et sanitatis et roboris accessionem habuit. Siquidem et aer benigne nobiscum egit, et ii, a quibus in exsilium avehimur, curam omnem et studium, etiam supra quam volumus, adhibent, ut nos recreent ac reficiant, eaque in re operam navant. Cum autem

Nicæa discessurus essem, hanc epistolam ad te dedi tertia die Julii.

1066 Fac igitur ad nos de tua valetudine quam sæpissime scribas. Ad eam enim rem operam tibi navabit dominus meus Pergamius, cui magnopere confido. Nec vero de tua dumtaxat bona valetudine certiores nos facias; verum illud etiam significes velim, mororis nubem a te dissipatam esse. Nam si hoc ex tuis litteris intellexerimus, sæpius quoque ad te litteras dabimus, ut qui scribendo aliquid proficiamus. Quamobrem si crebras a nobis litteras accipere cupis, illud nobis aperte indica, ex frequentibus nostris litteris aliquid commodi promanere: ac videbis nos id muneris largissime præstantes. Nam nunc quoque, cum multi, qui litteras ad nos afferre poterant, hac iter facerent, nec epistolam a te accepissem, ægre admodum id tuli. Tillemontius art. 94 ex hac et priori ad Olympiadem Epistola collegit aliqua, quæ in iis minime habentur. Primo ait, iter Sancto incommodam valetudinem intulisse, sed benigno aere Nicææ utcumque recreatum esse. Neutrum habent allegatæ litteræ: nam in ambabus de sanitate sua, et de puro aut benigno aere loquitur. Deinde asserit, perditas esse litteras, quas Sanctus scripsit ad Olympiadem ante diem 3 Julii, excepta una xi. At nullus, opinor, ostendet, plures a Sancto fuisse scriptas: nam de una tantum meminit in undecima.

ad Olympiadem:

1067 Nicææ etiam scriptam suspicor alteram Epistolam, quæ apud Montfauconum est clxxiv, Episcopis, presbyteris et diaconis Chalcedone inclusis. Nam responsum eorum interim accipere potuit, quo et locum, ubi detinebantur, et eorundem constantiam didicerat. Tillemontius etiam art. 94 suspicatur, hanc Nicææ conscriptam: quod certe probabile est, quia otium ibi ad scribendum habuit; sed non omnino certum. In priore eos solum hortabatur ad fortiter patiendum; in hac vero simul ad alacriter ac modeste agendum stimulos addit. Beati, inquit, vos et ob vincula, et ob animum, quo vincula toleratis, et in his Apostolicæ fortitudinis specimen exhibetis: quandoquidem illi etiam, dum flagellarentur, vexarentur, ac vincirentur, hæc multa cum voluptate tolerabant. Neque vero tantum multa cum voluptate tolerabant, sed etiam dum catenis vincti essent, suo munere fungebantur, et de toto terrarum orbe solliciti erant.

altera Sancti
Epistola ad
suos carceri
mancipatos,

1068 Quocirca vestram etiam caritatem oro, ut ne idcirco animo concidatis, sed quanto majorem vobis sentitis infligi dolorem ex iis, quæ patimini, tanto etiam majorem animi alacritatem ostendite, vosque singulis diebus ecclesiarum curam gerite, quæ in toto sunt orbe terrarum, ut conveniens malis remedium adhibeatur, neque idcirco reddamini segiores, quod numero paucos vos esse videatis, et quod undequaque vexemini. Non enim dubium est, quin, cum ex his, quæ patimini, majorem vobis apud Deum fiduciam concilietis, majores inde quoque vires adepturi sitis. Date igitur operam, ut cum sese offeret occasio, studium et alacritatem exhibeatis, ac tum per vos ipsos, tum per alios quoscumque, per quos licuerit, ea facere ac dicere studete, quæ procellam poterunt exortam sedare. Sic enim maxime profici poterit, si vos studium adhibueritis: quod si nihil profici poterit, vos nihilominus ob hanc animi alacritatem mercedem a benigno Deo recipietis.

quos hortatur
ad fortiter
pro Ecclesia
agendum.

1069 Præstitisse Chrysostomum, quod in data Epistola faciendum monet, discimus ex alia, quæ

F

A
Nicaea item
scripta Epi-
stola CCXXI ad
Constantium,

quæ certo Nicaea composita est, dataque ad Constantium presbyterum Antiochenum, illum ipsum nimirum, quem Antiocheni desiderabant episcopum, quemque ambitio Porphyrii non modo cathedra arcuit, sed etiam Antiochia eiecit, ut dicemus postea. Epist. hæc ponitur CCXXI, et pag. 721 sic inchoatur: Nicaea quarto mensis Julii die (Græce quarto die Panemi mensis) soluturus, hasce ad pietatem tuam dedi litteras. Hæc epocha non caret difficultate, cum Panemus mensis inchoetur 25 Junii, sive diebus sex ante Julium. Attamen editores Operum Chrysostomi, uti et Hermantius lib. VII cap. IV, Tillemontius art. 94, et Montfauconus in Vita pag. 157, sine scrupulo asserunt, hasce litteras datas 4 Julii: quin et Montfauconus addit, Panemum esse Julium nostrum. Verum Panemus pro majori quidem parte concurrat cum Julio nostro; sed sex diebus præcedit. Suspicio igitur mendum irrepisse in textum Græcum, et pro τῇ τετάρτῃ quarto, forte legendum τῇ δεκάτῃ decimo, nisi Epistola sit data die vigesima octava Junii, qui cum quarto Panemi concurrat. Poterat certe jam Nicaea esse Chrysostomus 28 Junii, si eo usque celeriter profectus est, ibique deinde ad quinque aut sex dies detineri.

B Attamen id mihi minus apparet verisimile, ita ut magis credam Græcum textum esse corruptum. Quidquid sit, tertio die Julii Nicaea erat, ut patet ex Epistola eo die ad Olympiadem data; indeque eodem die aut sequenti discessit.

presbyterum
Antiochenum,
cui Phœnicie

1070 Scribit vero ad Constantium, ad id te cohortans, inquit, ad quod numquam cohortari desii, ... ut ne intermittas ea, quæ officii tui sunt, in ea, quam ab initio cepisti, administratione adimplere; Græcæ superstitionis exterminationem dico, ecclesiarum constructionem, animarum curam: neque te supinum aut socordem rerum difficultas faciat. Tum rationes addit, ac deinde sic pergit: Hæc igitur tecum reputans, domine mi, ne omiseris Phœnicia, Arabia, et Orientis ecclesiarum curam gerere.... Neque tibi grave sit identidem ad nos scribere, sed et creberrimas litteras dato. Nam, sicuti nunc cognovimus, non Sebastiam, sed Cucusum, exsulatum ire jussi sumus, quo tibi litteras mittere facilius erit. Scribe igitur nobis, quot anno quolibet structæ sint ecclesiæ, et qui viri sancti in Phœniciam commigrarint, et si qua majora accesserint incrementa. Nam cum Nicænum quemdam monachum inclusum reperissem, ei, ut ad pietatem tuam iret, et in Phœniciam proficisceretur, persuasi. An is ad te venerit, fac sciam.

C
et aliarum
provinciarum
ecclesias com-
mendat.

1071 De Salamine, quod oppidum est in Cypso situm, et ab hæresi Marcionistarum opprimitur, acturus, cum quibus oportuit, et rem omnem feliciter confecturus eram, nisi ejectus fuisset. Quod si dominum meum Cyriacum episcopum Constantinopoli esse cognoveris, scribe ad eum hac de causa, et perficere is omnia poterit. Cohortare omnes, et potissimum eos, qui fiduciam apud Deum habent, ut multum et assidue orent, ut præsens orbis terrarum naufragium conquiescat. Intolerabilia enim Asia, aliasque urbes et ecclesias invaserunt mala etc. Hæc Chrysostomus, in exilio etiam et in ipso itinere curam gerens, non modo ecclesiæ Constantinopolitaneæ aliarumque eidem subjectarum, sed simul quoque ecclesiarum ac provinciarum maxime dissitorum. Qui autem in illa Epistola memoratur Cyriacus episcopus, non est Cyriacus Synnadorum antistes, qui Chalcedone erat in carcere, sed alius Cyriacus, de quo iteratis vicibus fiet mentio, et

qui revera erat Constantinopoli, ut ibidem satis patebit; sed cautius videtur processisse et timidius.

1072 Nomen porro Cyriaci episcopi me monet, ut hoc loco tractem controversiam, quam omittere non licet, de Epistola CXXV inter Epistolas Chrysostomi, quam aliqui supposititiam crediderunt, alii defenderunt. Posset quidem post iter hæc questio agi; sed toties illa Epistola adducitur a Tillemontio in enarrando Sancti itinere, ut malim hoc loco, quam serius, judicium meum proferre. Supposititiam credidit Halesius Anglus apud Savilium in Notis tom. VIII col. 856, rationesque attulit varias, quas utcumque discutit Joannes Boisius apud Savilium col. 888: atque ob styli diversitatem is opinatur, Epistolæ hujus auctorem non Chrysostomum fuisse, sed alium aliquem, cum Chrysostomo nec ingenio nec eloquentia comparandum. Idem procul dubio opinatus est ipse Savilius, cum Halesii judicium in Notis suis afferat, et eidem nihil opponat. Tillemontius Nota 91 dictam Epistolam propugnare nititur ut genuinam, adducitque auctoritatem Photii, qui col. 1566 de illa Epistola, tamquam de fœtu genuino Chrysostomi meminit. Eam quoque totis viribus defendere conatur Montfauconus in Monito prævio tom. III pag. 665 et seqq. Porro cum rationes Halesii non viderentur mihi contemnendæ, nec Boisi aut Montfauconi responsiones mihi facerent satis, oculos frequenter in hanc Epistolam intentos habui in enarrandis Sancti gestis, ut perspicerem, an aliunde confirmari possent, quæ in illa dicuntur. Verum quanto diutius suspensio judicio in singula investigavi, tanto minus Epistola illa mihi congruere videtur cum moribus ac gestis Sancti.

1073 Quapropter vix ausim dubitare, quin fœtus sit supposititiis, centoque male consutus, partim ex scriptis Chrysostomi, partim aliunde. Nolim tamen, studiosus lector meo acquiescat judicio, nisi rationes, quas allegabo, id videantur evincere. Prima ratio hæc est. Epistola illa habet aliqua, quæ cum historia Chrysostomi nequeunt conciliari. Nam primo titulus est: Cyriaco episcopo exsulanti. Exsilium illud Cyriaci etiam asseritur in Epistola ipsa pag. 669. At, licet inter amicos Chrysostomi duos agnoscamus Cyriacos episcopos, alterum Synnadorum, alterum civitatis non satis notæ, neuter erat in exilio, quando hanc Epistolam scripsisset Chrysostomus: scripta enim supponitur, vivente Eudoxia, et Cucusi anno 404, ut credit Montfauconus, et quidem, ut vult Tillemontius art. 103, quando non diu fuerat Cucusi, seu circa finem Septembris. At Cyriacus Synnadorum episcopus anno 406 missus est in exsilium, alter fortasse numquam. Quapropter titulus ipsaque Epistola impostoris esse videtur.

1074 Secundo nullibi in Chrysostomi Epistolis, nec alibi reperire potui, quod in illa Epistola sub finem dicitur his verbis: Ut autem in Cappadociam, atque etiam in Tauro-Ciliciam venimus, magno agmine sancti patres, ac monachi et virgines obviam nobis prodibant, infinitam lacrymarum vim profundentes. Hæc, inquam, nullibi invenio, ac fictitia credo, præsertim pro Tauro-Cilicia. Nam in Cappadocia quidem, antequam Cæsaream veniret, Sancto obviam venerunt viri multi ac mulieres. Attamen nec agmina sanctorum patrum, nec monachorum aut virginum multitudines ibi quoque memorat, nedum in Tauro-Cilicia, quam Tillemontius art. 97 explicat, Superiorem Ciliciam, ubi Taurus transitur. Verum

AUCTORE
J. S.

De Epist. CXXV
ad Cyriacum
proponitur
questio.

E

Suppositia
videtur, primo
quia varia
habet,

F

quæ alias
nullibi repe-
riuntur,

rum

AUCTORE
J. S.

num ut Sanctus Cæsarea Cucusum perveniret, non erat transeunda Cilicia, neque mons Taurus, sed solum Antitaurus, ita ut illa Tauro-Cilicia aliud quidpiam significare debeat, aut omnino transeunda non fuerit. Verum, quidquid vox illa significaverit, choros multos patrum sanctorum virorum, ut sonant voces Græcæ, distinctasque ab iis multitudines monachorum et virginum, Chrysostomo in Tauro-Cilicia obviam venisse, tum demum credam, quando id in aliquo monumento magis probato invenero.

quæque falsa
videntur,

1075 Tertio in hac quoque Epistola legitur, Chrysostomum fuisse accusatum de concubitu cum muliere; uti et de communione aliquibus impertita post epulas. Verum hasce criminationes nec in Actis apud Photium, nec in Socrate aut Sozomeno, nec apud Palladium aut in ullo genuino Chrysostomi Opere, nec demum in ullo monumento probatæ fidei reperimus. Quarto in omnibus editionibus, excepta editione Montfauconi, Cucusus in illa Epistola dicitur Ciliciæ oppidum, cum sit in Armenia Minori, ubi semper memoratur a Chrysostomo in multis litteris; aut certe in Cappadocia latius extensa, ubi ponitur ab Athanasio in Historia Arianorum ad Monachos tom. I pag. 348, dum narrat S. Paulum Constantinopolitanum quarto fuisse relegatum Cucusum Cappadociæ ad deserta Tauri. Theodoretus lib. II cap. v narrat, S. Paulum Cucusum fuisse relegatum, additque: Id exiguum oppidum est, olim quidem provinciæ Cappadociæ; nunc vero Armeniæ Secundæ attributum. De Chrysostomi vero relegatione lib. V cap. xxxv sic loquitur: Cum imperatori persuasissent, justam ac legitimam fuisse sententiam, non solum urbe regia eum expulerunt, sed in parvum quoddam ac desertum Armeniæ oppidum relegarunt, cui nomen est Cucuso. Poterat igitur aut Cappadociæ attribui Cucusus aut Armeniæ; at nullo modo Ciliciæ, quam ab illa parte terminat Taurus, inter Cucusum et Ciliciam medius: neque ullum inveniri scriptorem, qui Cucusum Ciliciæ attribueret, neque ullum invenit Tillemontius, ut fatetur.

nec satisfacit
responsio ab
aliquibus
data.

1076 Montfauconus in editione sua omisit illas voces, Quod Ciliciæ oppidum est, dicitque, eas non reperiri in duobus manuscriptis. Verum duorum Mss. auctoritas tanta esse nequit, ut credamus, voces illas ab aliis editoribus inventas, fuisse omittendas. Neque majoris ponderis est responsio Tillemontii, asserentis terminos provinciarum subinde mutari, ideoque Cucusum olim forsan Ciliciæ fuisse, et tum etiam sic vocari ab aliquibus potuisse. Nam nulla est apparentia, aliquid olim Ciliciæ annumeratum fuisse, quod situm erat ultra Taurum. Si vero Cucusum aliqui alii Ciliciæ annumerassent, id non prodesset ad Epistolam Chrysostomo attribuendam, cum hic in suis Epistolis, tam in ipso itinere, quam deinde Cucusi scriptis, Cucusum constanter figat in Armenia. Itaque non intelligimus, cur in hac una locum exsilii sui fixisset in Cilicia. Magis capimus, impostorem aliquem indoctum, qui Sanctum per Tauro-Ciliciam, omnibus antiquis ignotam, Cucusum ducere voluit, eique agmina sanctorum patrum, monachorum et virginum in locis desertis, et incursionibus Isaurorum maxime expositis, occurrentia exhibere, Cucusum quoque in Cilicia figere potuisse.

Secundo quia
varia habet, a
moribus

1077 Secunda, qua Epistolam illam supposititiam credo, ratio est, quia nonnulla habet a moribus Chrysostomi aliena. Talis est primo mo-

dos, quo calumnias in Epistola memoratas refutare fingitur. Nemo utcumque in Operibus Chrysostomi versatus ignorat, quam frequenter quamque graviter ille damnaverit juramenta temere prolata; quis igitur ferat impostorem illum, qui Virum sanctum sine necessitate, sine utilitate, temere cum sui execratione jurantem inducit, ut rejiciat calumniam, de cujus falsitate constabat amico, ad quem scribebat? Quis tam ineptum credat Chrysostomum, ut mox voluerit defendere factum, quod cum sui execratione negat, ac si ne jurans quidem fidem mereretur? Quis tam indoctum dicat Chrysostomum, ut non videatur distinxisse inter baptizare post cibum sumptum et sacrosanctum Christi Corpus alicui communicare? Hæc tamen omnia simul habemus in centone illo, pro quo, tamquam pro genuina Sancti Epistola, pugnaverunt viri eruditi. Locum Epistolæ subdo: Multa adversum me struxerunt: aiuntque me post epulas quibusdam communionem imperitisse. Hoc si feci, de episcoporum libro nomen meum expungatur, nec in orthodoxæ fidei volumine scribatur, quoniam ecce si quidquam ejusmodi perpetravi, Christus e regno suo me abjiciat. Quod si mihi obstinata mente id obijcere pergunt, Paulum etiam de dignitatis gradu dejiciant, qui cœnatus universam domum baptizavit; Domino item ipsi auctoritatem abrogent, qui Apostolis cœnam post communionem dedit.

D

1078 Eandem verbis utcumque mutatis leguntur in Homiliæ ante exsilium parte supposititia tom. III pag. 417 et 418, ubi de facto Pauli dicitur, quod post cœnam custodi carceris baptismum contulerit. Factum narratur Act. xvi, ut ad marginem quoque notatur. Verum custos ille carceris conversus est post mediam noctem, ac deinde baptizatus cum omni domo sua. Post baptismum vero 34 apposuit eis mensam. Itaque falsum est, quod allegatur de Paulo: quod vero de Christo assertur, nequit trahi in exemplum sine summa impudentia. Hæc igitur Chrysostomo attribuere non possumus, nisi Virum eruditissimum, et mitissimum, maxime in exsilio, ineptissimum simul et impudentissimum facere velimus, planeque demum sui dissimilem. Quare inimici ipsius si novas voluerunt concinnare calumnias, eidem talia scripta supponere potuerunt. Aequè a moribus Sancti aliena sunt, quæ in Epistola mox sequuntur: Quin me quoque, ait, cum muliere concubuisse criminantur. Exuite corpus meum, et membrorum meorum mortificationem reperietis. Quidquid Tillemontius aut Montfauconus dixerint, numquam mihi persuaderi sinam, verba illa esse Chrysostomi, præsertim cum scripsisset illa ad amicum, cui ipsius castitas erat nota, cumque numquam de tali crimine accusatus fuisse videatur. Non erant sane verba illa Viri sancti amicum ad patientiam instituentis; sed vani et impudentis, qui se inverecunda gloriola defendisset, ubi nulla defensio erat necessaria.

Sancti prorsus
aliena,

1079 Rursum a moribus Chrysostomi longissime abhorret, quod sanctos patres monachos ac virgines obviam venientes, auctor asserat dixisse: Satiis fuisset solem radios suos subtrahere, quam Joannis os conticere. Hæc nimirum Cappadocibus et Tauro-Cilicibus, qui forte Sanctum numquam audierant, attribuuntur verba. At si illi tanta cum exaggeratione ipsius eloquentiam laudassent, ipse potius illos reprehendisset, quam verba illa ad amicum perscripsisset, et quidem sine ulla censura, ita ut dicta videretur approbare; quod a Sancti modestia quam maxime erat alienum. Præter-

ejusque humi-
litati adver-
santia.

F

ea

A ea Arsacius in illa Epistola nominatur, et graviter perstringitur: imperatrici vero nominatim iterato attribuitur culpa exsilii. Neutrum in ulla alia Epistola fecit Chrysostomus, admirabili sane modestia et patientia a nominandis inimicis suis abstinens, quamvis alias facta adversum se generatim subinde improbet. In sola Epistola ad Pontificem nominat Theophilum Alexandrinum, ut necesse plane erat; alium nullum nomine expressum invenio; imo vix ullum durius perstrictum reperio, nedum imperatricem. In Epistola XIV ad S. Olympiadem narrat ea, quæ passus erat Cæsareæ in Cappadocia, ibique nominat Pharetrium civitatis illius episcopum, cujus culpa egredi erat coactus; sed pag. 599 bis monet Olympiadem, ne ea cuiquam enuntiet. Itaque non credidero, Chrysostomum nominatim imperatrici culpam exsilii sui attribuire voluisse, aut iis verbis Arsacium perstringere, quæ leguntur in Epistola. Quamvis enim nolim contendere, id ei fuisse illicitum; ex perpetua tamen ipsius in exsilio modestia et patientia id factum non esse puto, maxime cum Epistola aliis argumentis abunde Sancto adjudicari possit.

B
Tertio aliena
est Epistola
a methodo
Chrysostomi.

1080 Nam et tertia accedit ratio, quæ in aliis Montfaucono et Tillemontio sola frequenter sufficit. Ut recte observavit Halesius, stylus Chrysostomum non refert, nisi in illis locis, ubi Chrysostomus plane compilatur. Præterea non tales litteras ad episcopos Sanctus scribere solet, sed ad pias mulieres tam prolixas dedit Epistolus consolatorias. Nullam reperias ad episcopum Epistolam tantæ prolixitatis, iisque insartam argumentis ad consolandum, ut Homiliis magis congruant quam Epistolis. Si id pro S. Olympiade fecit Sanctus, fecit, quia querebatur se ipsius doctrina orbatam. At episcopum tam prolixis ex sacra Scriptura rationibus consolari noluisse, opinor, Chrysostomus, ne doctorem velle docere videretur. Illud tamen magis ridiculum in illa Epistola occurrit. Fingitur scribere ad episcopum exsulantem; nec ullum tamen directe profert verbum, ut ærumnas exsilii ipsius leves reddere conetur; sed aut de propriis adversis semper loquitur, aut generalia profert documenta. Quid multa? Ita scripta est Epistola, acsi Cyriacus tantum doluisset de exsilio Chrysostomi, non item de proprio. Quid, obsecro, sano iudicio magis est contrarium? Non sic egit Chrysostomus, quando scripsit ad episcopos et presbyteros carceri inclusos; sed ubique ipsorum adversa constantiamque et patientiam loquitur, nec sua ipse prædicat; uti in hac fecisset Epistola.

C
Quarto cento
est ex variis
compactus,

1081 Quapropter centonem esse existimo indocti hominis, qui non tanto valebat iudicio, ut congrua personis corradere sciret. Totum initium ex prima Epistola ad Olympiadem desumptum est, sed nonnihil contractum. Tum aliqua sequuntur ex Sermonibus ante exsilium habitis, et partim supposititiis, quæ plane inepta sunt in Epistola illa. Post alia, quæ ex variis Chrysostomi locis desumi potuerunt, rursus multa subduntur ex prima ad Olympiadem Epistola, ex qua multa in hanc translata esse fatetur ipse Montfauconus. Verum ait, frequenter eadem fere occurrere in Epistolis Chrysostomi; in hac autem omnia apte fluere. Neutrum ego in iis reperire potui. Nam frequenter de iisdem fere scribit ad varios; sed non ita, ut altera Epistola ex altera videatur composita. Adeo vero non apte omnia fluunt in Epistola ad Cyriacum, ut auctor iteratis vicibus omnino resiliat ab argumento proposito, sæpe etiam

omnino fiat ineptus, imo etiam sacre Scripturæ contrarius.

1082 Certe apte non cohæret cum præcedentibus quod pag. 668 dicitur: Monet me his verbis Apostolus: « Deus hominis personam non accipit etc. » Nam statim subditur iis, quæ dicuntur ad ostendendum vitæ calamitatis non esse timendas. Et sic plura reperiuntur, non satis cum præcedentibus connexa. Ineptum vero est illud de Epulone divite dictum pag. 669: Ubi lictores? Ubi satellites? etc. Alia nihilo aptiora mitto: videri tamen potest num. 1077 Christi exemplum ineptissime adductum. Ibitem quoque monui, Scripturæ contrarium esse, quod de Paulo proferatur. Æque contrarium est Evangelio Marci XV quod habetur pag. 670 de Petro et Paulo Apostolis: At postea (post aliquot persecutiones) omnia ipsis plana et facilia fuerunt. Contrarium liquet ex Scripturis, et ex ipso frequenter Chrysostomo. Cæterum hanc disputationem paulo prolixior feci, quia alii viri eruditi Epistolam illam pro genuina habuerunt, ex eaque sola aliqua de Chrysostomo narrarunt; cum enim Sancto suppositam eoque prorsus indignam putem; a factis in ea sola relatis constanter abstinere statui.

AUCTORE
J. S.

multaque habet
inepta.

E

§LXX. Aliquot Epistolæ scriptæ: Sanctus graviter ægrolans venit Cæsaream, ibique alias scribit Epistolas.

Jam ostendi, Chrysostomum verisimiliter Nicæa discessisse die 4 Julii. Nicæa autem, quæ urbs est Bithyniæ, versus Galatiam iter direxit. Hujus vero provinciæ metropolis erat Ancyra, cujus episcopus Leontius fortiter, ut vidimus, contra Sanctum egerat in posteriori episcoporum congregatione Constantinopoli. Itaque illum forte innuit in Epistola XIV, ubi ait: Nam cum Galata illo, qui etiam nobis mortem pene minitatus est, defuncti, jam (ex Galatia) in Cappadociam ingredi pararemus, multi nobis in via occurrunt, dicentes: Dominus Pharetrius (Cæsareensis in Cappadocia episcopus, item inimicus) te expectat, ac quaquaversum iter facit, ne tuo congressu fraudetur, nihilque non operæ ac laboris suscipit, quo te videat et complectatur, atque omne charitatis specimen tibi exhibeat. Monasteria etiam, tum virorum, tum mulierum, commovit. Ego autem hæc audiens, nihil quidem horum expectabam; verum contraria omnia animo efformabam: tamen eorum, qui mihi hæc nuntiabant, nemini quidquam horum eloquebar. Noverat nimirum Chrysostomus, Pharetrium sibi sincerum non esse amicum, nec quidquam ab illo boni expectabat. Verum, antequam reliqua illius itineris et morbi incommoda videamus, tres assignare placet Epistolas ante morbum, ut opinor, scriptas.

1084 Hisce forte occasionem dedit Epistola, quam accepit ab Arabio amico Constantinopolitano, qui de Sancti exsilio multum dolebat, et domum suam, quam Sebastie, quantum apparet, ille possidebat, aut certe in ejus vicinia, pro Sancti hospitio offerebat. Respondet Chrysostomus Arabio per Epistolam CXXI, probe sibi cognitum esse ipsius

Sanctus ex
Bithynia pro-
ficiscitur in
Galatiam:

F

Epistola CXXI
ad Arabium

AUCTORE
J. S.

ipsius dolorem ex litteris acceptis, nec antea fuisse ignotum, eumque laudat, quod tantam Ecclesiae perturbationem lugeat. Tum hortatur, ut pro Ecclesia oret, et litteras frequenter ad se mittat. Demum haec subjungit: Quoniam autem nos in domum tuam divertere jussisti, ut post profectum (imo exiens, aut egressus, Græce ἐξελθὼν) didici; scito inimicis nostris non jam placuisse, ut Sebastiam abduceremur, verum in desertissimum locum Armeniæ Cucusum, atque ob Isaurorum incursionem periculosissimum. Tibi tamen gratiam habemus, honoremque accepimus, quod etiam cum abessemus, tanta te nostri cura tenuit ut hospitium quoque nobis parares, atque, ut domi tuæ diversaremur, obsecrares. Verum, si quos Cucusi amicos habes, ad eos litteras mittas, velim. Ita Chrysostomus, quem eodem tempore dedisse Epistolam VIII, ad S. Olympiadem non dubite, cum in ea sic habeat: Quandoquidem nunc, cum carissimus dominus meus Arabius ad me scripsisset; admiratus sum te nihil ad me litterarum misisse; idque cum domina mea, ipsius uxor, valde te amet.

et octava ad
Olympiadem
ante morbum
scriptæ,

B

1085 *Utramque autem Epistolam fuisse scriptam in itinere ante morbum, quo laborare cœpit, antequam Cæsaream perveniret, colligitur ex iis quæ in octava ad Olympiadem scribit his verbis: Quod si etiam alteram consolationem quæris, nos qui tot ac tanta mala pertulimus, comoda valetudine utimur, atque in securitate degimus, varias continuasque nostras afflictiones ac calamitates atque insidias in summa quiete recensentes, earumque recordatione nos ipsos perpetua lætitia perfundentes. Hæc, inquam, ostendunt, Epistolam hanc esse scriptam, antequam in morbum incidit, et priusquam eo usque pervenisset, ut timendæ essent Isaurorum incursiones: nam neque morbo illo liberatus omnino est in itinere, neque Isaurorum incursiones timere desiit, antequam Cucusum pervenerat. Initium quoque Epistolæ huic favet conjecturæ. Quippe de occurrentibus sibi in via ita loquitur, ut verba insinuent; ipsum de iis necdum ad Olympiadem scripsisse. Hoc certe futurum erat, inquit, ut ne quidem, cum ab urbe secessissem, iis, qui animum nostrum conterunt, liberarer. Nam qui mihi in via obviam fiunt, partim ab Oriente, partim ab Armenia, partim ex alia quavis orbis parte, lacrymarum fontes profundunt, cum nos intuentur, et gemitus edunt, ac toto itinere lamentis nos prosequuntur. Hæc autem idcirco a me commemorata sunt, ut intelligatis, nos multos habere, qui in eodem, quo vos, dolore versentur. Hoc porro ad consolationem non parum momenti affert etc.*

C

non vero inter
Cæsaream et
Cucusum.

1086 Tillemontius art. 97 duas illas Epistolas figit inter Cæsaream et Cucusum, verisimiliter propter ea, quæ dicuntur de occurrentibus ab Oriente et ab Armenia. Verum inter Cæsaream et Cucusum Sanctus numquam comoda usus est valetudine, nec in securitate fuit, sed in metu perpetuo, ut videbimus. Orientalium autem et Armenorum occursum præ ceteris memorat, quia magis mirandum erat, tam multos ex provinciis satis dissitis usque in Cappadociam, aut forte etiam Galatiam occurrere. Hinc paulo post dicit, istud magnam consolationem afferre, nimirum orbem universum mœroris socium habere. Itaque tertia hæc est Epistola ex iis, quas ad Olympiadem scriptas habemus, figendaque est mense Julio, quando Sanctus erat in Galatia, aut Cappadociam non diu ingressus.

1087 *In fine meminit illius, quod ipsam monuerat in præcedenti Epistola, 3 Julii data, ita scribens: Gravem hanc mœroris sarcinam abjice, deque eo nos fac certiores, ut quemadmodum etiam ad te scripsi, cum mœrorem tuum litteris nostris levare perspectum habuero, crebrius huiusmodi pharmacum adhibeam. Lubet hic observare, quam diverso modo Sanctus tractaverit eodem tempore S. Olympiadem et Arabium, pro diversitate personarum. Nam, quia tantus erat dolor Olympiadis, ut merito timeret, ne nimio luctui succumberet, nihil non agit ad ipsius tristitiam depellendam. Contra, quia justissimam noverat esse dolendi causam, neque excessum doloris in Arabio timebat, ei scribit: Horum (luctuum) tu mercedem a benigno Deo exspecta: est enim etiam mœroris merces magna atque ampla etc. Ad Arabium quoque data est Epistola XLVIII, sed incerto tempore, et nihil habet singulare.*

1088 *Tertio Epistola, quæ forte eodem tempore, aut certe in itinere paulo citius aut serius data est, ponitur 119 ad Theophilum presbyterum. Erat ille unus ex presbyteris, qui populum Chrysostomo adherentem pro concione instituebat. Hortatur igitur ipsum, ut strenue id faciat, eaque de re crebro scribat. Monet autem, se primo scribere, ut ipsi præbeat scribendi fiduciam. Tum, Mihi litterarum, inquit, quæ de nominis tui claritate, cui quantopere faveam, non ignoras, certiores faciant, ingentem copiam mitte; nec permitte, ut mœroris tyrannis in silentium te conjiciat. Verum eam quavis araneæ tela facilius dirumpe, atque alacrem te in acie præbe, per ingentem fiduciam ac libertatem adversarios sternens. Nunc adipiscendæ gloriæ, atque ingentis quæstus faciendi tempus est... Hæc igitur ipse quoque animo complectens, nempe periculorum, lucri etiam magnæque gloriæ, ac præmi-
orum omni sermone præstantiorum, tempus esse, fac animi tui pennam excites, atque excusso mœroris pulvere, magna cum facilitate universam phalangem obeas, omnesque instruas, acuas, excites, corroborea, promptioresque ac diligentiores reddas. Atque hæc nobis per litteras tuas exponere etc. Hæc ostendunt, Sanctum suorum curam non abjecisse, nec voluisse, ut illi Arsacium agnoscerent episcopum. Mandaverat quidem ante discessum, ut, si quis omnium consensu, et sine ambitione electus esset episcopus, illi obedirent, ut dictum est num. 1021. Verum eo modo electus non erat Arsacius. Præterea Innocentius Papa cum Occidentalibus episcopis et non paucis Orientalibus omnia contra Sanctum gesta improbabat.*

1089 *Hactenus Sanctum de nulla corporis infirmitate conquerentem audivimus, nec de metu Isaurorum in via tolerato: nec dubito, quin Tillemontius art. 95 nimis cito agat de morbo Sancti, et de timore ab Isauris illato. Verum morbo jam erat correptus, quando scripsit Epistolam IX ad Olympiadem, quam ea de causa perbreve esse opinor. Nihil quidem in ea de morbo suo memorat, sed nec dicit, se in sanitate esse, ut alias semper ad ipsam scripserat. Locum scriptæ Epistolæ exprimit his verbis: Hæc cum jam Cæsarea non longe abessem, ad te scripsi. Quo autem animo populi ipsum aspicerent, simul memorat, simulque eam consolatur, ita scribens: Cum viros ac feminas magno agmine per mansiones, per urbes, sese effundentes, atque ad nostri aspectum collacrymantes intueor, quo in statu ipsi sitis animadverto. Nam cum ii, qui nunc primum nos viderunt, mœrore ita frangantur, ut*

D

Sanctus dolo-
rem Arabii
laudat; Olym-
piadem dolere
non vult.

Monet Theo-
philum pres-
byterum de
cura gregis
sui gerenda.

E

F

Epistola IX ad
Olympiadem:

ne

AUCTORE
J. P.

ne emergere quidem facile possint ; verum, cum eos rogamus et obsecramus atque admonemus, ferventiores lacrymarum fontes profundant ; dubium profecto non est, quin gravior apud vos tempestas sit. Sed quo gravior tempestas est, eo quoque ampliora præmia futura sunt, si perpetua eacum gratiarum actione sufferatis, ut etiam suffertis. *Hiscæ quædam addit ad consolandum monita.*

Sanctus dura
patitur in via:
scribit ad
Theodoram

1090 Porro multo plures Epistolas Sanctum scripsisse, priusquam Cæsaream pervenit, et non paucas esse perditas, liquet ex Epistola cxx ad Theodoram, quæ Cæsareæ scripta est. Affirmat enim, hanc esse quartam, aut. etiam quintam, quam ad ipsam miserat, cum tamen ex prioribus nullam habeamus. In illa porro luculenter declarat, quam gravia passus sit, antequam Cæsaream perveniret. Nam sic orditur: Confecti atque consumpti sumus: sexcenta mortis genera appetimus, idque accuratius ac certius narrare poterunt, quihæ litteras tibi reddent: quamvis aliqui perexiguo temporis puncto mecum fuerint. Quibuscum etiam ne tantillum quidem colloqui potui, continuis nimirum febribus dejectus: quibus cum tenerer, dies noctesque iter facere cogebam, sic videlicet, ut et æstu opprimerer, et vigiliis conficerer, et rerum necessariorum penuria, eorumque, qui mei curam gerere possent, inopia, perditæ conflictarer. Siquidem iis, qui ad metalla damnati sunt, et in vinculis tenentur, graviora et atrociora pertulimus, atque etiamnum perferimus. Tandem autem aliquando et ægre Cæsaream perveni, perinde atque a tempestate ad tranquillitatem et ad portum. Verum ne hic quidem portus eam vim habuit, ut me ex iis malis, quæ ex tempestate contraxeram, recrearet: usque adeo me, ut jam dixi, prius tempus confecerat. Sed tamen Cæsaream ingressus, animum aliquantum resumpsi, quoniam puram aquam bibi, panemque minime foetidum ac prædurum comedi: quoniam in doliorum fragmentis non ut antea (*lege*, non in doliorum fragmentis, ut antea) corpus lavi, sed balneum, qualecumque tandem illud, nactus sum: quoniam denique potestas interim mihi lecto decumbendi facta est. Plura dicere licebat; verum ne animum tuum conturbem, hic sermoni finem impono. *Ita Sanctus ad Theodoram, cui omnia sine dissimulatione exponit, fortasse ut eam pro bona causa ferventior faceret: nam in fine Epistolæ videtur ipsam modeste pungere, quod non præstaret omnia, quæ potuisset.*

et ad Olympiadem
Cæsareæ:
morbus

1091 Cæsareæ item scripsit ad S. Olympiadem Epistolam xii, quæ ad ipsam est quinta. Verum ne ipsam nimio afficeret dolore, multa dissimulat. Cum, inquit, ex eo morbo evasissem, quo in itinere laboravi, cujusque reliquias Cæsaream usque tuli, jamque ad integram valetudinem rediissem, ex ipsa Cæsareæ hæc ad te scripsi, in qua multis mihi adhibitis remediis melius habui, præstantissimos nimirum celeberrimosque medicos nactus, a quibus, non tam artis subsidiis, quam commiseratione atque amicitia curabar. Quorum etiam unus nobiscum una se profecturum spopondit: atque item alii complures ex iis, qui dignitatibus præditi sunt. *Ita quidem ibidem Chrysostomus, a febre fortasse liber eo die, quo scribebat, dicensque de sanitate sua, quantum poterat, ut Olympiadem suam non magis contristaret. Verum in duabus Epistolis, deinde Cucusi scriptis, quando revera melius habebat, abunde declarat, morbos suos non omnino cessasse Cæsareæ, licet*

utcumque ibi fuerit recreatus. In Epistola xiii fateatur, se antea noluisse mala itineris Olympiadi exponere. Nunc enim, inquit, posteaquam ea, quæ dolorem nobis afferebant, effluerunt, jam tibi ea exponimus. Nam cum in ipsis adhuc versarer, hoc facere nolui, ne te in magnum mororem conjicerem. Triginta enim propemodum dies, aut etiam amplius, cum acerbissimis febribus colluctari non destiti: atque ita longum hoc et molestum iter agebam, aliisque item gravissimis stomachi morbis obsessus.

1092 Jam quæ hinc sequerentur, considera; nempe cum nec medici præsto essent, nec balnea, nec res necessariae, nec alia commoda: ac præterea Isaurorum metus nos undique premeret, aliaque mala, quæ ex itinerum difficultate nasci consueverunt, hoc est cura, sollicitudo, animi consternatio, inopia eorum, a quibus curari possem. At nunc omnia hæc evanuerunt. *Paulo post ait:* Itineris molestiam sexcentis exsiliis graviorem esse duco. Siquidem peregrinationis hujusce difficultas ad ipsas mortis portas nos detulit. *Necdum in illa Epistola totum exponere voluit; sed plura etiam addidit in Epistola xiv, ibidem serius scripta, ubi pag. 595 sic habet:* Postquam autem tandem aliquando Cæsaream ingressus sum, labore ac macie confectus, in ipso febris ardore positus, languens atque extremos dolores perpetuens, hospitium in ultimo urbis recessu situm nactus sum, dabamque operam, ut medicos convenirem, ac fornacem illam extinguerem. Eram enim in ipso febris tertianæ ardore. Quo etiam accedebat itineris ærumna et fatigatio, corporis contritio, eorum, a quibus curarer, inopia, rerum necessariorum penuria, illudque item, quod nullum medicum præsto haberem, quodque et labore ac lassitudine, et caloris æstu, et vigiliis divexarer, ac denique pene exanimis in urbem ingressus essem.

1093 Tum vero mihi clerici omnes, populus, monachi, monachæ, medici affuerunt: a quibus perquam officiose acceptus sum, omnibus famulantibus, et omnia mihi subministrantibus. Nihilominus tamen ingenti flammæ ardore deflagrans, in extremo periculo versabar. Demum paulatim remittere ac sedari morbus cœpit. *Attamen non ita omnino morbus remisit, ut non premeret vehementer, quando coactus est Cæsareæ discedere, ut paulo post ipse affirmat. Rursum pag. 597 dicit, febre se laborasse, quando egressus est. Ubi vero pag. 598 enumerat mala, quæ jam urbe egressus, passus est, inter ea recenset, quod febris urgeret. Ex hisce liquet, triginta illis propemodum diebus, quibus se febribus laborasse dicit, annumerandum esse totum tempus, quo fuit Cæsareæ; et verisimiliter etiam tempus illud, quo Cæsareæ profectus est Cucusum: nam ibi tantum cessasse febrim existimo, cum satis aperte dicat in Epistola xiii, Cucusi morbo finem esse impositum. Ut enim, inquit pag. 593, Cucusum venimus, tum morbum omnem una cum reliquiis abjecimus. Huic quoque opinioni favet Epistola cxciii, ubi ait, se Cucusi non mediocriter ex itinere contractam infirmitatem sanare potuisse: et Epistola cxciv, in qua dicit, se morbi reliquias etiamnum circumferre.*

1094 Accedit Epistola ccxxxiv, ubi toti itineri attribuit dies ferme septuaginta, additque: Unde potest amplitudo tua colligere, quot et quanta mala passi fuerimus, cum et Isaurorum metus nos undique premeret, et cum intolerandis febribus colluctaremur. *Nam hæc mala non videtur finire ante*

Sancti in itinere,
gravis-
simaque

incommoda,
quæ cum
morbo susti-
nuit in via

F

Cucusum us-
que: itineris
chronotaxis.

AUCTORE
J. S.

ante adventum, ut clarius etiam facit in aliis epistolis. Ex allegatis porro qualiscumque chronotaxis deduci potest. Discessit Constantinopoli 20 Junii. Itaque septuaginta ferme dies ducunt ad finem propemodum Augusti, ita ut videatur Cucusum venisse circa 26 aut 28 Augusti. Febris igitur inchoata est sub finem Julii, quando ingressus erat Cappadociam, sex forte aut octo circiter diebus, antequam Cæsaream veniret, fortasse etiam paucioribus. Nam si citius morbus Sanctum corripuisset, procul dubio in urbe aliqua medicum invenisset, ibique substitisset, quemadmodum substitit Cæsareæ. Totum quoque iter hoc modo potest ordinari. Circa initium Julii venit Nicæam Bithyniæ. Inde 4 Julii discessit, ita ut Ancyram Galatiæ pervenire potuerit circa medium Julium. Discedens inde Cæsaream, in itinere correptus est febris sub finem Julii, ac Cæsaream pervenire potuit sub initium Augusti. Cæsareæ, ubi ob morbum diutius moratus est, discedere potuit circa 20 Augusti, atque intra octiduum Cucusum pervenire. Hæc sufficiunt pro qualicumque itineris illius tam difficilis idea.

Exsiliū muta-
tio ad locum
propinquiorem

B

1095 Ceterum aliqui ex amicis Chrysostomi laborabant, ut locus exsiliū ipsius mutaretur, ipseque diceretur in locum minus desertum, minusque remotum. Id ille ipse non illibenter vidisset, verisimiliter ut Constantinopolitanis suis melius posset prospicere. Certe in Epistola cxx jam laudata ad Theodoram ita scribit: Illud addam, ut tecum agam, ne eos, a quibus amamur, probris umquam insectari desistas, quod, cum tot amicos tantisque opibus et potentia præditos habeamus, haud tamen illud consequuti sumus, quod etiam scelerati homines impetrant, nempe ut in mitiore ac propinquiore aliquo loco collocaremur. Verum corpore etiam nobis jam fracto atque confecto, et Isaurorum terrore omnia obsidente, exigua quoque et vilis hæc gratia nobis negata est. Videntur hæc ipsam quoque tangere Theodoram, licet quasi de aliis scribantur. Nam in fine Epistolæ dicit: Illud me male habet, quod me ex animo tuo confestim ejecisti; ut quæ tam longo tempore unam dumtaxat Epistolam ad me miseris. Quocirca, si nihil grave ac molestum abs te petimus, hoc nobis præbe, quod tui arbitrii est tuæque potestatis. Nam de cæteris rebus nihil tibi negotii facesso; ne, præterquam quod nihil proficiam, etiam gravis et importunus tibi esse videar.

C
pro Sancto
petitu videtur,
sed non ob-
tenta.

C

1096 Hæc innuunt, Chrysostomum ante egisse cum Theodora, ut locum ope amicorum curaret mutandum. At repulsam passus, verbis mox datis hæc adjungit: Hoc quoque nomine Dei gloria prædicetur: neque enim ei propter omnia gloriam exhibere desinimus. Sit nomen ejus benedictum in sæcula. Ad amicos Theodoræ respicit, opinor, quando in duodecima ad Olympiadem scribit sequentia: Nam de loci commutatione nolim aut ipsi aut cuiquam alii negotium facessas. Beneficium accipimus: fortasse enim voluerunt, nec potuerunt. Gloria Deo propter omnia. Neque enim umquam in iis omnibus, quæ mihi contingunt, hoc verbum usurpare desinam. Esto autem, istud non potuerint. An etiam scribere non potuerunt? Tum laudat Pergamii, viri illustris jam ante memorati, sororem, quod sibi conciliasset amicitiam ducis cujusdam, qui gener erat Pergamii. Ita Sanctus prudenter amicitiam colere studebat cum viris illustribus, et amicos negligentes de officio subinde monebat, mira tamen cum modestia.

D

§ LXXI. Sanctus dolo Pharetrii Cæsareæ discedere cogitur, magnaue pericula et incommoda patitur: tandem venit Cucusum, ubi optime excipitur, et mox scribit ad varios.

Quam gravi passus sit Chrysostomus, quando Cæsareæ appropinquabat, quamque gravi morbo ibidem laborarit, jam vidimus. Quanto vero cum periculo inde coactus sit discedere, modo videbimus. Narrauit ipse omnia S. Olympiadi in Epistola xiv, quam Cucusi scripsit, postquam erant transacta. Attamen, cum omnia pharetrii episcopi culpa contigissent, sollicite monet Olympiadem, ne rem divulget Constantinopoli, addita hac ratione pag. 595: Verum hæc, quæso, nemo adhuc sciat: tametsi multi sint, qui in vulgus spargant. Significavit enim mihi dominus meus Pæanius, ipsius quoque Pharetrii presbyteros illic adesse, qui affirmarint se nobiscum communicare, nec cum adversariis commune quidquam habere, nec cum illis versari aut commercium ullum iniisse. Ne igitur eos conturbemus, cave ne quisquam hæc sciat. Siquidem perquam gravia et acerba sunt, quæ nobis acciderunt. Atque etiamsi nihil aliud molestiæ atque acerbitalis pertulissem, ea tamen, quæ illic contigerunt, ad innumeras mihi palmas conciliandas abunde sufficerent: usque adeo in vitæ quoque discrimen venimus. Te autem oro, ne quid eorum evulges: ac breviter tibi ea exponam, non ut tibi mœrorem afferam, sed ut voluptatem. Nam hæc mihi sunt quæstus occasiones, hæc meæ opes, hæc scelerum meorum consumptio, dum per hujusmodi tentationes sine ulla intermissione gradior, in easque ab iis inducor, a quibus minime exspectabam.

Chrysostomus
gravissima
Cæsareæ pas-
sus,

E

1098 Qua autem occasione Pharetrius tam male Chrysostomum excepisse videatur, declarat p. 598, ita scribens: Harum autem calamitatum, ut existimo, hæc causa fuit. Cum primum Cæsaream ingressus sum, omnes, qui magistratu fungebantur, ex vicariis, ex præsidiis, sophistæ, extribuni, plebei omnes, singulis diebus me visebant, colebant, in oculis ferebant. Hæc credo, Pharetrium pupugerunt: nec invidia ea, quæ nos Constantinopoli pepulit, hic quoque a nobis abscessit, ut quidem opinor: neque enim affirmo et assevero, sed conjicio. Sive hæc fuerit causa, sive quia Pharetrius cum inimicis Sancti occulte conspirabat; saltem nullum benevolentiae indicium Chrysostomo præbuit, ne initio quidem, quando gravissime ægrotabat. Nam, ut narrat pag. 596, dum clerici omnes, populus, monachi, monachæ, medici officiosissime ad ægrotantem accurrebant, ipse non comparuit. At interim, inquit, nusquam Pharetrius: verum discessum nostrum exspectabat. Quod cur ita ipsi visum fuisset, haud scio. Cum igitur morbum sensum remissum et sedatum esse vidissem, jam de discessu mecum ipse agitabam, ut Cucusum pervenirem, atque ab itineris calamitatibus nonnihil

quod (aliis
Sanctum colen-
tibus,) episco-
pus discessum
urgeret.

F

AUCTORE
J. S.

A nonnihil conquiescerem. *Verum hoc Sancti consilium impediverunt Isauri, de quorum incursionibus hic primum in itinere suo Sanctus meminit, ita ut existimem, ab ipsis nihil ante periculi fuisse in itinere, nisi forte prope Cæsaream.*

licet Isauri omnia circa Cæsaream haberent infesta.

1099 *Situs Isauriæ, quam incolebant Isauri, perpetuis fere deprædationibus vicinarum provinciarum famosi, id etiam persuadet. Nam Isauria, regio aspera et montana, quam hi latrones incolebant, in Tauro fere sita est inter Ciliciam et Pamphiliam. Nec longe distabat ab ea Cappadociæ parte, in qua est Cæsarea, sed longius aberat a Galatia, et ea Cappadociæ parte, quæ Galatiam attingit, et per quam Cæsaream proficiscebatur Chrysostomus. His observatis, ipsum miserias enarrantem audiamus. Cum hoc statu, inquit, res nostræ essent, subito ad nos affertur, Isauros cum infinita hominum manu Cæsariensem agrum populari, ac ingens quoddam oppidum incendisse, cum ingenti clade. Qua re audita, tribunus acceptis his militibus, quos habebat, ex urbe excessit. Timebant enim, ne urbem quoque adorirentur. Atque omnes in metu ac trepidatione erant, de ipso quoque patrio solo periclitantes: adeo ut senes etiam ipsi murorum custodiam susciperent.*

B *Nam agmen monachorum, instigante episcopo,*

1100 Cum res eo loco esset, repente sub auroram monachorum cohors, liceat enim mihi ad eorum furorem exprimendum hoc vocabulo uti, ad hanc domum, in qua eramus, accesserunt, eam incensuros, nobisque extrema quæque mala illaturos minitantes, nisi abscederemus. At nec Isaurorum metus, nec morbus tam vehementer nos premens, nec aliud quidquam humaniores eos ac moderatiores effecit: verum instabant atque urgebant, tantum furorem spirantes, ut etiam ipsi prætorii milites metu afficerentur. Nam ipsis plagas denunciabant: et gloriabantur, quod multos prætorios milites fœde verberassent. His verbis auditis, prætorii milites ad nos confugerunt, meque rogarunt atque obsecrarunt, ut etiamsi in Isaurorum manus nobis veniendum esset, tamen eos his belluis liberarem. Quod cum ad urbis præfectum allatum esset, ipse quoque domum, ut nobis opitularetur, accurrit. Verum ne ipsius quidem precibus monachi permoti sunt, sed ipse quoque elanguit. Cum igitur nullum rei exitum perspiceret, nec nobis ad perspicuam cædem exeundi auctor esset, nec rursus ob tantum illorum furorem intra urbem ut maneremus, suadere auderet, ad Pharetrium misit, precibus ab eo contendens, ut tum ob morbum, quo conflictabar, tum ob impendens periculum, paucos aliquot dies nobis concederet.

C *ipsum urbe excedere cogit ad villam vicinam:*

1101 Nectamen hinc quidquam profectum est; imo acriori etiam postridie impetu adfuerunt: nec presbyterorum ullus opem nobis atque auxilium ferre audebat; verum pudore suffusi ac rubore affecti; nam hæc de Pharetrii voluntate et sententia fieri dicebant; sese abdebant et occultabant, nec cum a nobis accerserentur, obtemperabant. Quid longa oratione opus est? Quamvis tot terrores imminerent, morsque pene certa et ante oculos posita esset, febrisque me conficeret; necdum enim hic lecticam me conjiciens, illinc excessi, universa plebe lamentante, ejulante, harum rerum auctorem execrante ac diris devovente, omnibusque plorantibus ac lugentibus. Posteaquam autem ex urbe excessi, quidam etiam clerici venientes lento gressu, lugentes nos prosequiebantur. Cumque nonnulli dicerent, Quonam

eum ad perspicuam mortem abducitis? alter ex iis, qui non plurimum amabant, ad me dicebat: Abi, obsecro: in Isauros etiam incide, modo e nobis elabaris. Nam quocumque incideris, tuto incides, dummodo manus nostras effugias. Hæc audiens ac perspicuens egregia matrona Seleucia, domini mei Rufini uxor (nam ea perquam officiosenos coluit) mecum egit, ut in ipsius suburbanam villam, quæ quinque passuum millibus ab urbe distabat, hospitii causa me conferrem, certosque homines nobiscum misit, quibuscum illuc profecti sumus.

1102 At ne illic quidem hæc adversum nos comparatæ insidiæ finem habituræ erant. Utenim Pharetrius hoc rescivit, multas ipsi, ut dicebat, minas intentavit. Cum autem me in villam suam excepisset, nihil quidem ipse harum rerum sciebam: nam ipsa ad nos egressa, hæc nos celavit, procuratori autem suo, qui illic erat, ea exposuit, ipsique mandavit, ut nobis omne officii genus impertiret, ac, si qui monachi venirent, ut nos contumeliis incesserent, aut male afficerent, ex aliis villis suis agricolas cogeret, atque ita cum monachis manum consereret. Quin me quoque rogabat, ut in domum suam, quæ arcem habebat, nec ullis viribus expugnari poterat, confugerem, ut ex episcopi ac monachorum manibus elaberet. At ut id facerem, adduci non potui: verum in villa eram, horum omnium ignarus, quæ postea in me comparabantur. Ne hoc quidem ipsis ad comprimendum suum adversum nos furorem satis fuit. Postea enim media nocte, me nihil horum sciente, (acriter enim instabat Pharetrius, graves in eam, ut ait, minas jactans, eamque cogens atque impellens, ut me etiam e suburbio ejiceret) hominis importunitatem non ferens mulier, insciente me, barbaros adesse significavit, quod scilicet vim eam, quam pateretur, dicere præ pudore minime sustineret. Atque media nocte ingressus Evethius presbyter, meque e somno excitans, magno cum clamore hæc dicebat: Surge, obsecro, adventant barbari, nec longe absunt. Hic tecum reputes velim, quonam animo eram, cum hæc audirem. Cum autem ex ipso, quid facto opus esset, quæsissem, neque enim nos in urbem confugere posse, ne graviora illic perpeteremur, quam quæ nobis Isauri illaturi essent, exire nos coegit.

deinde ex villa quoque ficto Isaurorum terrore media nocte

1103 Nox illunis erat, nox media, caliginosa, tetra: id quod etiam nos in summam consilii inopiam conjiciebat: nec quisquam nobis præsto erat, qui opem ferret: omnes enim nos reliquerant. Metu tamen compulsus, ac jamjam mortem exspectans, ærumnis confectus surrexi, ac faces accendi jussi. Verum has quoque presbyter exstingui jussit, ne barbari, aiebat, lucis splendore exciti, in nos impetum facerent. Extinctis itaque facibus, mulus, qui lecticam nostram gestabat (aspera enim admodum et ardua ac petrosa via erat) in genu lapsus, me, qui lectica inclusus eram, humi prostravit, parumque abfuit, quin interirem. Deinde exurgens, tractim ambulabam, Evethio presbytero, qui etiam ipse ex equo desilierat, manibus me tenente; atque ita manuductus, vel, ut rectius loquar, pertractus, reptabam: neque enim in tanta loci difficultate, periculosisque montibus, media nocte incedere poteram. Cogita, quæso, quid hic mihi animi esset, cum tantis malis constrictus tenerer, ac febris urgeret, nec eorum, quæ in me structa fuerant, quidquam nossem, verum barbaros timerem ac perhorrescerem, nihilque aliud exspectarem.

per magna pericula exire cogitur:

F

AUCTORE
J. S.

exspectarem, quam ut in eorum manus inciderem. An non existimas, vel has solas calamitates, etiamsi nihil aliud accidisset, multa nobis peccata obliterare, atque ingentem mihi gloriæ materiam suppeditare posse? *Hactenus Chrysostomus, qui didicerat cum apostolo Paulo, cujus erat amantissimus, in calamitatibus suis gloriari, cœlestia nimirum et æterna perpetuo cogitur, et terrena omnia nihili faciens.*

de hisce autem magnum declarat gaudium

1104 *Hinc suum de iis gaudium paulo post iterum declarat his verbis*: Et quis tandem alia, quæ nobis in via perferenda fuerunt, oratione complecti queat? timores? pericula? Quæ quidem ipse quotidie recordans, animoque circumferens, præ lætitia volito et exulto, velut ingentem thesaurum reconditum habens. Nam hoc animo atque hoc affectu præditus sum. Ob idque te obsecro, ut hoc nomine læteris, gaudeas, exsultes, Deumque, cujus beneficio hoc consequuti sumus, ut tanta perpeteremur, laudes ac celebres. Atque apud te velim hæc contineas, nec cuiquam enuncies; etiamsi aliqui prætorii (qui Chrysostomum *ducebant*) potissimum harum rerum fama universam urbem implere possunt, ut qui etiam ipsi in summum vitæ periculum venerint. Cæterum ex te nemo id resciscat: imo etiam eos, qui narrabunt, comprime. *Idem sollicite commendat Pœanio, jam memorato, in Epistola ccciv, ubi sic habet*: Quæ ad Pharetrium spectant, molesta valde sunt et tristia: verumtamen cum ejus presbyteri neque commercium et consuetudinem cum adversariis habuerint, ut ais, neque cum illis communicare statuerint, sed, ut dicunt, adhuc stent a partibus nostris, nihil horum cum illis communices; quandoquidem, quæ in nos commisit Pharetrius, nullum omnino veniam merentur. Clerus certe ipsius omnis et ægre ferebat et gemebat, ac totus in nostras partes animo transibat. Sed, ne forte in causa simus, ut hi resiliant, et asperiores reddantur, ubi cuncta ex præfecti militibus cognoveris, ea apud te contine, ac perhumaniter illos tracta.

* apud Montf. eique non recte

Novi quippe, quam prudens sis ac providus: [et*] significa, nos quoque audivisse, multum ipsum iis, quæ contigerant, indoluisse, ac paratum fuisse quidvis pati, ut omnia illa, quæ nefarie sunt patrata, sarcirentur. *Hæc verisimiliter jactaverat Pharetrius, ut persuaderet, nihil suo consilio fuisse factum. Ceterum Pœanius ille inter præcipuos erat Chrysostomi amicos, piusque et in dignitate constitutus, ut potens esset in aula.*

C
Sanctus Cucu-
sum venit,
ibique bene
excipitur.

1105 *De itinere Sancti ulteriore pauca habemus cognita. Cucusus distabat Cæsarea paucorum tantum dierum itinere, ita ut quatuor forte aut quinque diebus totum istud iter fuerit confectum, aut certe intra octiduum. Isauri in illo itinere maxime erant timendi. Verum nunquam comparuerunt, ut liquet ex variis Chrysostomi Epistolis Cucusi post adventum scriptis, et postea memorandis. At nullam in illo itinere a Sancto Epistolam scriptam existimo. Oppidum modicum fuisse Cucusum, et in loco admodum deserto situm, ibique ne forum quidem rerum venalium fuisse, docent Litteræ Chrysostomi. Mire tamen gaudebat Sanctus, quando eo pervenerat, nec volebat, ut inde temere amoveretur amicorum opera. Habemus illa ex Epistola xiii ad Olympiadem, quæ prima est ad ipsam data post adventum. Illam enim sic orditur*: Tandem aliquando respiravimus, cum Cucusum venimus, unde etiam has litteras scribimus. Tandem aliquando a fumo et variis malorum eorum, quæ nos in via invaserunt, nebu-

lis lucem aspeximus. *Et postenumerata quædam itineris incommoda.* At nunc, *inquit*, omnia hæc evanuerunt. Ut enim Cucusum venimus, tum morbum omnem una cum reliquiis abjecimus, ... tum Isaurorum metu defuncti sumus; quippe cum multi hic milites sint, et quidem paratissimo animo, ut cum ipsis confligant. Rerum quoque necessariorum copia nobis undique affluit, omnibus summa cum benevolentia nos excipientibus, etiamsi aliqui desertissimus omnino hic locus sit.

1106 At casu quodam dominus meus Dioscorus hic erat, qui etiam famulum dedita opera Cæsaream misit, rogatum atque obsecratum, ne domui suæ alteram anteferebam. Aliique item plures idem fecerunt. Verum hanc aliis præferendam necessario mihi existimavi: itaque apud eum divertimus. Atque ipse nobis quidvis est: ita ut ob ingentem ipsius liberalitatem et largitatem, qua erga nos uti cupit, perpetuo cum eo expostulemus. Quippe nostra causa etiam ex ædibus suis in villam migravit, ut nos omni officii genere complecteretur: atque insuper domum nobis ad tolerandam hiemem idoneam exstruit, pro eaque re nihil non agit ac molitur. Denique nullum omnino officii erga nos genus ab eo prætermisum est. Ad hæc plerique alii procuratores et rerum administratores, dominis id ipsis per litteras imperantibus, subinde huc accedunt, parati quavis ratione nos reficere ac recreare. Hæc autem omnia idcirco commemoravi, atque alia quidem, hoc est, priora, deflevi, alia autem, hoc est, læta et jucunda, tibi exposui, ut ne quis temere nos hinc emoveat. Nam si ii, qui nos beneficio afficere cupiunt, arbitrii hoc nostri faciant, ut quo loco velimus, nobis esse liceat, nec rursum nobis alterum locum arbitrato libituque suo assignaturi sint, hoc beneficium accipe. Sin autem nos hinc amotos in alterum locum ablegaturi sunt, nobisque rursum iter subire, ac peregrinari necesse est, mihi sane hoc longe gravius acerbiusque fuerit. Primum enim illud metuendum est, ne nos in longinquiore aut in asperiore loco ducant: deinde itineris molestiam sexcentis exsiliis graviores esse duco. Siquidem peregrinationis hujusce difficultas ad ipsas mortis portas nos detulit, nuncque, Cucusi degentes, perpetua sessione ac quiete nosmet recreamus, atque tam diuturni temporis ærumnæ, confractisque nostris ossibus, et fatigatæ carni, quietis ope ac subsidio medemur.

Convalescit,
nec locum mutare desiderat:

1107 Affuit etiam domina mea Sabiniana diaconissa eodem ipso die, quo venimus, fracta quidem ipsa et abjecta, ærumnisque affecta, utpote ea jam ætate, in qua moveri quoque difficile est: cæterum juvenili animi alacritate prædita, nihilque adversarum rerum persentiens. Paratam enim se esse dixit etiam in Scythiam proficisci, quandoquidem constans hic rumor erat, fore ut illic deportarer. Certum est autem ei, ut ait, non jam ad suos reverti, verum illic, ubi fuerimus, commorari. Atque hanc etiam perquam humane ac studiose, magnaue cum benevolentia ecclesiæ alumni exceperunt. Quin dominus quoque meus Constantius, religiosissimus presbyter, jam pridem hic erat. Nam et mecum per litteras egerat, ut ipsi huc veniendi potestatem facerem. Neque enim se citra voluntatem meam atque sententiam id facere audere, quamvis aliqui magna hujus rei cupiditate flagrantem. Addebat etiam, se ne illic quidem manere posse: nam latebras quærit, ac sese occultat.

F
Cucusum tunc etiam venerunt Sabiniana et Constantius,

1108 Itaque precibus abs te contendo, ut de loco

A loco minime aliter facias. Quod si rursus, quid ipsi in animo habeant, periclitandum ducis, tu quidem a te nihil dicas; verum pro tua prudentia, quonam me abducere constituerint, explores: id enim potes. Ac, si videris ipsis in animo esse, non longe isthinc in maritimam aliquam urbem, puta Cyzicum, aut non longe a Nicomedia, me avehere, hoc accipe. Sin autem longius hinc uspiam, aut ita procul, ut hic locus est, ne accipias. Hoc quippe mihi grave ac permolestum fuerit. Hic enim in magna quiete animique remissione versamur: ita ut etiam contractam omnem ex itinere molestiam biduo absterserimus. *Hactenus Chrysostomus, cujus ultima verba innuunt, Epistolam hanc esse datam biduo, postquam venerat Cucusum. Quod vero dicit de omni morbo depulso, non ita rigide accipiendum est, ut liquet ex aliis Epistolis. Melius habebat et febris cessabat, opinor; non item debilitas ex morbo orta. Dioscorum hospitem suum iterum laudat in Epistola xiv et in aliis. At nullibi insinuat, utrum esset dominus aliquis Constantinopolitanus, an Antiochenus potius, aut alterius civitatis. Sabiniana verisimiliter Antiochena erat.*

B 1109 Certo Antiochenus presbyter erat Constantius jam ante memoratus, qui Porphyrii episcopi causa latere cogebatur. Nescio, qua de causa Tillemontius art. 98 dubitet, utrum Constantius Cucusum venisset ante Chrysostomum, cum hic id clare edicat. Constantius ipse in Epistola ad matrem suam, quæ est inter Chrysostomi Epistolas cccxxxvii, luculenter declarat, quanti faceret Chrysostomi consuetudinem, ita scribens mense Octobri aut Novembri: Nos hic multa voluptate perfundimur, dum sanctissimi Episcopi consuetudine, ac loci hujus quiete otioque summo oblectamur. Et mox: Enimvero mirifice nos recreavit fructuosa cum sanctissimo Episcopo consuetudo, sic ut nos propemodum in alios viros mutaverit, nec ullo permiserit peregrinæ regionis sensu affici: tanta bonorum jucunditate redundamus: tot spiritualibus opibus circumfluimus, et eam ob causam Deum continue glorificare non cessamus. Ceterum ex iis, quæ scribit Chrysostomus, Constantium noluisse venire Cucusum, nisi Sancto consentiente, clare colligitur, litteras Constantii, consensum illum petentis, ad Chrysostomum perlatas esse, dum adhuc erat in Galatia, aut certe diu ante quam veniret Cæsaream: nam alias Sancti responsum Antiochiæ accipere non potuisset, ac deinde ante ipsum venire Cucusum. Hinc ulterius intelligimus, quo modo aliqui ex Oriente Sancto usque in Galatiam, aut certe usque ad partes Cappadociæ vicinas Galatiæ occurrerint, ut dictum est num. 1083: nam sicut Constantius litteras ad ipsum misit, ita facere potuerunt Sabiniana aliique amici, quos Antiochiæ habebat plurimos.

C 1110 Porro et alias litteras post adventum suum Cucusi statim scripsit Sanctus ad amicos varios. Inter has imprimis ponenda est cxxxiv ad Brisonem, virum in aula potentem, piūque et Sancto amicum, de quo dudum mentio facta est. Initium Epistolæ jam laudavimus: illud tamen huc transfero: Septuaginta ferme consumptis in itinere diebus... Cucusum totius orbis terrarum desertissimum locum tandem aliquando pervenimus. Et hæc dico non rogans, ut molesti ulli sitis, ac petatis, ut hinc transferamur: quod enim erat gravissimum, jam pertulimus, nempe viæ molestiam: sed hanc a vobis peto gratiam, ut ad nos assidue scribatis: neque propterea quod longius

a vobis relegati sumus, idcirco nos ista consolatione privetis etc. Hoc, ut frequenter ad se scribant, in singulis fere litteris amicos suos rogat. Quod vero monet, petendam non esse loci mutationem, similiter rogat in Epistola cxciii ad Pæanium. Data hæc est eodem plane tempore, ac certe non multo post. Loci vero causa, inquit, nemo ulli negotium facessat. Quamquam enim desertus locus est Cucusus, hic tamen et quiete fruimur, et non mediocriter ex itinere contractam infirmitatem sanare potuimus, ex quo cœpi-mus domi perpetuo residere. Quod si nos rursus cogere velitis loca subinde mutare, summis conflictabimur malis, præsertim cum hiems sit pro foribus. Nemo igitur importunus ulli aut molestus hac occasione sit etc.

1111 Hujus autem Epistolæ initium Pæanii simul et Chrysostomi pietatem insignem ostendit. Sic enim orditur: Magnopere me exexisti, ac summa lætitia perfudisti, quod cum tristia nuntiares, verbum adjeceris, quod omnibus, quæ acciderint, accinendum est; dixerisque: Glorificetur Deus in omnibus. Hoc verbum lethale diabolo vulnus infligit, hoc in quovis periculo securitatis et voluptatis occasionem affert. Nam simul atque illud quis protulerit, confestim mœroris nubes discutitur. Numquam igitur hoc dicere intermitte, atque alios docere: sic enim, quæ vos invasit tempestas, licet asperior fiat, in tranquillitatem mutabitur; sic, qui tempestate jactantur, majorem accipient mercedem, simulque a malis liberabuntur... Perge igitur omnibus, quæ contingunt, istud accinere. Tristia porro, quæ Pæanius nuntiaverat, illa fuisse saltem majori ex parte puto, quæ nuntiare poterat de episcopis, presbyteris et diaconis, carceri inclusis, contra quos illo tempore quæstione crudelissime exercebantur ob calumniam incensæ ecclesiæ.

1112 Itaque verisimile est, Epistolam Sancti ad præclaros istos confessores, quæ extra ordinem edita est tom. III pag. 526, eodem etiam tempore fuisse datam, præsertim cum non possit figi multo citius aut serius. Nam liberati sunt carcere 29 Augusti per legem num. 1041 datam. At liberationem illorum necdum noverat Chrysostomus, dum scribebat. Circa finem enim sic habet: Exspectate; brevi tentationum finis erit, liberatioque perfecta. Orate etiam jugiter pro nobis. Nam etsi longo viarum intervallo disjungimur, multoque tempore a vobis segregati sumus; attamen vos ut præsentis et nobiscum versantes complectimur: vestrum amicum caput exosculamur, coronatos victores vos expansis manibus excipimus etc. Quod ait de intervallo loci et temporis, quo erat ab illis separatus, satis ostendit, Epistolam Cucusi esse scriptam. At non æque certum est, inter primas inde fuisse missam, cum etiam una alterave hebdomada serius scribi potuerit. Major illius epistolæ pars recitata est num. 1034, ubi ostendi, quanta quamque constanter Confessores isti sint passi. Duas alias ad illos Epistolas jam dedi num. 1064 et 1067.

1113 Epistola cxciv ad Gemellum inter priores quoque est Cucusi scriptas. Erat Gemellus vir nobilis, sed necdum baptizatus, et postea ad magistratum promotus, ut liquet ex Epistolis deinde ad eundem scriptis. Præsentem autem ita orditur Sanctus: Desertum quidem locum habitamus Cucusum, ac totius orbis hujus nostri desertissimum. Quamvis tamen ad ipsos terræ terminos relegemur, oblivisci tuæ caritatis minime possumus; sed in extera desertaque regione dum ver-

AUCTORE
J. S.

cujus pictas ex
illa Epistola
elucet:

E

item ad suos in
carcere deten-
tos:

F

tres aliæ ejus-
dem temporis
Epistolæ.

samur

AUCTORE
J. S.

samur, et morbi reliquias etiamnum circumferimus, ac metu latronum obsidemur: neque enim abscedunt, sed itinera intercludunt, et omnia cruore complent Isauri; perpetuo te mente circumferimus, ac fortitudinem tuam, loquendi libertatem, suavem ac sinceram benevolentiam apud nos effingimus etc. *Ejusdem temporis videtur esse Epistola cxcvi ad Aetium, aliunde nobis ignotum: Nam et in hac dicit: Multa in solitudine degimus, ac metu latronum obsidemur, morboque detinemur. Reliqua solum spectant ad amicitiam Sancti cum Aetio declarandam. Eodem tempore aut non diu post, certe antequam Isauri abscesserant in regionem suam, scripta est Epistola cxliii ad Polybium, cui amicitiam quoque suam benevole declarat.*

§ LXXII. Aliae Epistolae Cucusi non diu post adventum scriptae: quae scripta est Theodoro episcopo, non est data ad Mopsuestenum, sed ad Tyanensem.

Epistole ad
Carterium Cæ-
sareæ præfec-
tum:

Multae super sunt litterae præter modo memoratas anno 404 Cucusi scriptae, In hisce autem recensendis aliquem locorum, quantum fieri poterit, aut personarum ordinem servabo. Inter primas certo sunt, quas dedit ad illos, quorum benevolentiam expertus erat Cæsareæ. Talis est 236 ad Carterium Cæsareæ præfectum, cui gratias agit, quod tumultus Cæsareæ a monachis excitatos sedare conatus esset, ita ordiens: Desertissimus quidem mirum in modum locus est Cucusus. Veruntamen haud ita nos solitudine sua contristat, ac quiete exhilarat, quodque nulla ex parte nobis negotium facessit. Quocirca tamquam ad portum quemdam ad solitudinem hanc delati sedemus, et a malis, quæ in via pertulimus, respiramus, et morbi atque malorum, quæ sustinimus, reliquias hac quiete depellimus. Hoc apud amplitudinem tuam sermone ideo utor, quod intelligam mirifice te nostra quiete lætari, quandoquidem nulla nos capere potest eorum oblivio, quæ istic a te sunt gesta, dum præposteros illos importunos tumultus sedares, et omnem lapidem moveres, ut in securitate versaremur, et quæ tuarum erant partium, omnino præstares etc. *Addit gratiarum actionem, aitque, se beneficium ejus ubique prædicare.*

ad Hymnetium
et Theodorum,
ibidem medi-
cos;

1115 *Talis etiam mihi æque ac Tillemontio art. 99 videtur Epist. lxxxvi ad Hymnetium archiatrum, quem item se apud omnes prædicare dicit, tum ut probum virum, tum ut præstantissimum medicum, tum ut eum, qui sincere amare novit. Nam cum hic, inquit, de morbo nostro sermones excitantur, in ejusmodi commemorationes tu quoque subeas necesse est; cumque ipsi eximiae tuæ peritiæ ac benevolentiae periculum fecerimus beneficia a te accepta silere non possumus etc. Ait, nolle se petere partim ab itineris difficultatem, partim ob Isaurorum motum, ut veniat Cucusus, rogatque ut ad se scribat. Epistola cccxxviii est ad Theodorum medicum, qui se ob occupationes excusaverat, quod non venisset Cucusus. Huic gratiose respondet Sanctus, et de bona ipsius voluntate gratias agit. Videtur quidem hæc Epistola paulo serius data, sed simul innuit, aliam fuisse*

ad Theodorum datam, nisi hic forsitan discedenti Cæsareæ Chrysostomo se venturum promiserit, ac postea ob negotia se excusaverit. Ceterum laudati Hymnetius et Theodorus Chrysostomum verisimillime curaverant Cæsareæ: at non medicis tantum Cæsareensibus, sed et aliis, quorum amicitia ibidem usus erat, humanissimas de adventu suo Cucusum litteras misit Chrysostomus.

1116 *Talis est Epistola lxxx ad Firminum, quem semel tantum convenerat, quia et ille ægrotabat. Huic autem post significationem amoris mutui de se hæc significat: Bona valetudine sumus: iter tuto confecimus: quiete atque otio gaudemus: magnam omnium benevolentiam obtinemus: inenarrabilem denique consolationem percipimus. Nemo hic est, qui nos exagitet, aut nobis negotium facessat etc. Talis item est Epistola lxxxii ad Cytherium, cui similia scribit de commoda valetudine sua, ac de quiete et otio. Cæsareensem vero fuisse insinuat, dum dicit: Brevis quidem nobis vobiscum istic fuit consuetudo. Talem quoque esse Epistolam lxxxiii, ad Leontium, insinuat initium, quod ita habet: Civitate quidem vestra pulsi sumus: a caritate vero tua non item pulsi. Illud enim, hoc est, ut istic maneremus, aut ejiceremur, in aliorum potestate situm erat, hoc autem in nostra. *Mox laudat ipsius amorem, studium, prudentiam, comitatem, hospitalitatem etc.; ita ut verisimile sit, Leontium illum Sancti hospitem fuisse Cæsareæ. Quæ sequitur Epistola lxxxiv ad Faustinum, illis item annumeranda est, quas scripsit ad amicos Cæsareenses, ut persuadet initium. Cucusus, inquit, incolumes venimus.... ac locum tumultibus vacuum reperimus, quietisque atque otii plenissimum, nec quemquam habentem, qui nobis molestiam exhibeat, atque infestus sit. Addit, iter quoque, quod desertissimum vocat, ac periculosum et suspectum, confectum esse sine metu et negotio. Accedunt Epistolæ clxxii ad Helladium et clxxiii ad Evethium: nam in priori asserit, suam cum Helladio amicitiam brevi tempore cohauisse, Evethium vero adventum suum docet his verbis: Ego enim, via omni tranquille ac tuto decursa, Cucusi dego, loci quietem atque otium pro deliciis habens, atque ingentem omnium observantiam et benevolentiam obtinens.**

1117 *Eodem fere tempore complures misit Epistolas ad varios episcopos, quos sibi adherentes noverat, aut certe credebatur. Inter hos maxime numerandi sunt episcopi Palæstinæ. Epist. lxxxvii est ad Eulogium episcopum Palæstinæ, ut ex ipsa Epistola colligitur. Nam in ea dicit: Quod autem, pietate tua ad hunc modum se gerente, omnes domini mei reverendissimi et religiosissimi Palæstinæ episcopi vestigiis tuis hæsure sint, minime tibi dubium esse credo. Itaque dubitandum non videtur, quin fuerit Eulogius Cæsareæ Palæstinæ episcopus, de quo meminit Palladius in Dialogo pag. 200. Verum ex laudato Palladii loco liquet, eum a partibus Chrysostomi deinde resiliisse. Eulogium tamen ut sui studiosissimum prædicat Sanctus, nec dubitandum, quin talis initio fuerit. At vel solum hoc exemplum ostendit, non omnes fuisse constantes. Epist. lxxxviii scripta est ad Joannem Hierosolymitanum episcopum, quem item ut sibi faventem laudat, et ad constantiam hortatur. Sic Epistola lxxxix celebrat Theodosium Scytopolitanum episcopum, et hortatur, ut pergat in bene cæptis. Hi tres certe erant episcopi Palæstinæ. Forte illius quoque provinciae erant aliqui ex illis, quorum se-*

scæ aliae ad
amicos Cæsa-
reenses.

E

Scribit San-
ctus ad varios
episcopos Pa-
læstinæ.

F

A des non exprimantur, sed quibus ejusdem argumenti scripsit epistolas. Ad Lucium episcopum est Epistola LXXXV, ad Marem episcopum LXXXVI, ad Moysem episcopum XC. Horum omnium studium pro bona causa, diversis tamen verbis mire commendat, eosque ad perseverantiam excitat.

et ad duos
Ciliciæ: scri-
bit et ad
Theodorum
episcopum,

1118 Similis fere præcedentibus est Epistola CCXXXV ad Porphyrium episcopum Rhosensem in Cilicia, uti et Epistola III ad Anatolium et episcopum Adanensem in eadem provincia. Attamen hosce non adeo sollicitè ad constantiam hortatur. Non multum dissimilis argumenti est Epistola CXII, Theodoro episcopo inscripta. At alii credunt, Theodorum hunc esse Thanensem in Cappadocia Secunda, alii Mopsuestenum in Cilicia. Ut autem dubitatio illa clarius tolli possit, Epistolam totam subijcio: Si fieri potuisset, ut ad te proficiscerer, coramque maxima cum voluptate caritate tua fruerer, fecissem id quidem diligenter, magnaue cum celeritate; quoniam autem id nunc arbitrii nostri minime est, per litteras hoc ipsum præstamus. Quamvis enim ad ipsos quoque orbis terræ fines relegati simus: sinceræ tamen ac germanæ minimeque fucatæ caritatis tuæ, quam et jam pridem, atque ab initio, et nunc etiam ostendisti, memoriam abjicere minime possumus. Nec vero clam me est, reverendissime ac religiosissime domine, quot quantaue nostri causa et dicere et facere studuisti. Quod si nihil hinc profectum est, at Deum tamen hujusce studii promptitudinisque animi debitorem habes, mercedemque perfectam ac numeris omnibus cumulatam. Ac nos etiam tuæ sanctitati gratiam habere, tuamque pietatem apud omnes prædicare minime desinimus; teque hortari atque obsecrare, ut eandem caritatem perpetuo vigentem refineas. Neque enim, in hac licet solitudine affixi, vulgarem consolationem capimus, cum tantum in corde thesaurum, tantasque opes reconditas habemus, hoc est vigilantis ac generosi animi tui caritatem. Hæc ad Theodorum Chrysostomus.

quem aliqui
cum Facundo
Mopsuestenum
putant.

1119 Porro jam seculo VI medio, sive tempore concilii Constantinopolitani, quod quintum est generale, aliqui voluerunt, Epistolam illam esse datam ad Theodorum Mopsuestenum. Nam in Collatione quinta illius concilii, apud Labbeum tom. V, col. 490, hæc leguntur; Præsumperunt vero Theodori defensores etiam Joannis sanctæ memoriæ episcopi Constantinopolitani Litteras proferre quasi ad Theodorum factas, laudes ejusdem Theodori continentes. At Patres concilii id falsum esse dicunt. Attamen Facundus Hermianensis episcopus, in Opusculo scripto pro defensione trium Capitulorum lib. VII, cap. VII, pag. 309 indubitanter adducit dictam Epistolam, tanquam ad Theodorum Mopsuestenum scriptum. Facundo assentiuntur Tillemontius in Nota 89, et Montfauconus in Annotatis ad Epistolam; rationemque allegant ex loco Epistolæ, quo Facundus jam fuerat abusus. Verba ipsa Montfauconi huc transfero: Duos solum Theodoros novimus, ad quos hæc epistola missa esse potuerit, Mopsuestenum nempe in Cilicia, et Tyaneum in Cappadocia. Cum Tyaneo autem nulla intercessisse videtur cum Chrysostomo consuetudo familiaritasve; cum Mopsuesteno autem a puero amicitia conjunctus fuit Chrysostomus. In hac porro Epistola magna necessitudinis familiaritatisque testimonia comparent. Hæc quidem Montfauconus: sed non omnia sunt vera, ut patebit. Ita Facundus pag. 340 ex hac Epistola probare nititur, Theodorum Mopsuestenum in juven-

tute fuisse amicum Chrysostomi. De hac utriusque amicitia in juventute constat. Verum somnia sibi fingit, si quis existimat, ex illa Epistola deduci posse, Theodorum illum, ad quem Sanctus scribit, ipsi a pueris fuisse amicum. Quin potius existimo, ex hac Epistola ostendi non posse, alterum ab altero unquam fuisse visum.

1120 At Chrysostomus de caritate Theodori: Sinceræ tamen ac germanæ minimeque fucatæ caritatis tuæ, quam et jam pridem, atque ab initio, et nunc etiam ostendisti, memoriam abjicere minime possumus. Ridiculus disputator est Facundus Hermianensis, qui ex his elicit, Theodorum fuisse Chrysostomi condiscipulum. Æque ridiculus erit, quisquis ex his colligere voluerit, magnam necessitudinem aut familiaritatem fuisse Chrysostomum inter et Theodorum illum, priusquam persecutionem illam, quæ ultra annum duraverat, dum scribebat ad Theodorum, pati cæpit Sanctus. Hic enim de nulla necessitudine aut amicitia antiqua meminit, sed charitatem Theodori celebrat; charitatem vero jam pridem et ab initio persecutionis dictæ declaratam, Hoc sensu exponenda esse verba data, liquet ex iis, quæ Chrysostomus mox subjungit, ita pergens: Nec vero (Græce γὰρ enim) clam me est, reverendissime ac religiosissime domine, quot quantaue nostri causa et dicere et facere studuisti. Probat Sanctus, charitatem Theodori sibi esse perspectam: nec alia allegat, quam dicta factaque tempore istius persecutionis, ut rursus patet ex sequentibus: Quod si nihil hinc profectum est; id est, si hæc efficere non potuerunt, ut non mitterer in exilium: at Deum tamen hujusce studii promptitudinisque animi debitorem habes etc. Nihil horum antiquam amicitiam aut familiaritatem insinuat; sed omnia designant sinecram Theodori charitatem, qua Chrysostomi causam defenderat, ac pergebat defendere.

1121 Itaque primum argumentum contra Facundi sententiam peti potest ex silentio Chrysostomi de amicitia, qua in juventute cum Theodoro Mopsuesteno fuerat conjunctus: neque enim similia in litteris suis silere solet. Secundo ex nullo Opere historico, ex nullo Chrysostomi loco, probari potest, Theodorum Mopsuestenum stetisse pro Chrysostomo, aut eidem ulla in re profuisse tempore illius persecutionis. At inter Sancti defensores celebratur Theodorus Tyanensis Cappadociæ Secundæ metropolita, et vel ex solo Palladii Dialogo probatur, omnia dicta Chrysostomi in allegata Epistola Tyanensi convenire. Nam p. 77 testatur, Theodorum Tyanensem recessisse Constantinopoli, ne inimicis Chrysostomi consentire cogeretur, et pietatis muro provinciam suam munisse, ac demum ad finem usque in communione fidelium Romanorum perseverasse. Rursus p. 200 affirmat, Theodorum illum ab ipso Chrysostomo multum fuisse laudatum, ita scribens: Ceterum laudabat, et mirabatur Secundæ Cappadociæ episcopos, ut qui plurimis cum lacrymis condoluissent exsulis episcopis, præsertim mitissimum Theodorum Tyanorum episcopum etc. Hisce optime congruunt verba Chrysostomi in Epistola: Ac nos etiam tuæ sanctitati gratiam habere, tuamque pietatem apud omnes prædicare minime desinimus. Omnia hæc insinuant, laudatam Epistolam fuisse datam ad Theodorum Tyanensem, cui etiam vicinior erat, quam Mopsuestensi, et quem in via per Cappadociam videre potuisset, si iter pro suo arbitrio direxisset, et Isaurorum incursiones non fuissent timendæ.

1122 Quod

AUCTORE
J. S.

Verum Epistola ipsa non Mopsuestenum

E

sed Tyanensem Theodorum designat:

F

AUCTORE
J. S.

nec ob stare
debet auctori-
tas Facundi,
quæ levis hic
est :

B

nec codices
duo Montfau-
coni, etiamsi
haberent, ἐν
Κιλικίᾳ,

C

de quo dubi-
tatur, contra
alios omnes se-
quendi essent :

1122 Quod spectat ad auctoritatem Facundi Hermianensis, Epistolam indubitanter referentis ad Theodorum Mopsuestenum, illam ego certe non existimo magni faciendam, quia videtur et alia, quæ ad propositum suum conducebant, temere affirmare. Quin et pag. 340 ait, Theodorum Mopsuestenum semper laudatum fuisse a Theophilo Alexandrino, aut potius Dominum Antiochemum id asserentem producit. At parum verisimile est, laudatum fuisse a Theophilo, si pro Chrysostomo steterit. Imo vero Chrysostomum, de Theodoro Mopsuesteno aliisque Ciliciæ episcopis mire fuisse sollicitum, patet ex Epistola cccv ad Pæanium, circa idem tempus data, in qua ipsum laudat, quod curam gerat Palæstinæ, Phœniciæ, Ciliciæ negotiorum. quæ, inquit, potissimum curare debes. Nam Palæstini quidem ac Phœnices, ut probe novi, hominem illum ab adversariis missum non admiserunt, Ægensis autem et Tarsensis (uterque in Cilicia) a partibus illorum stant, ut audiui. Et admonuit quemdam ex amicis nostris Castabolorum episcopus, ipsos (id est, episc. Ciliciæ, in qua etiam est civitas Castabula) a Constantinopolitanis cogi illorum iniquitati assentiri, sed interim tamen resistere. Multam igitur adhibeas sollicitudinem oportet, vigilantiam multam, ut huic quoque parti remedium afferas, et ad consobrinum tuum, dominum meum Theodorum episcopum scribas. Hic Theodorus haud dubie est Mopsuestenus, cum agatur de episcopis Ciliciæ. At non video, cur Sanctus Pæanio fuisset molestus, ut ad ipsum scriberet, nisi ipsum utcumque habuisset suspectum; aut certe, si tantum ipsi confidisset, quantum confidebat Theodoro, ad quem dedit Epistolam cxii.

1123 Restat igitur unica difficultas, quam movet et urget Montfauconus, præsertim tom. VI pag. 530, quia ibi edidit antiquam versionem illius Epistolæ ex codice Ms. Verum antiqua illo versio, quantum conicere possumus, ex ipso Facundo in cod. illum in transcripta est, aut certe a versione Facundi non differt. Itaque meo quidem iudicio illa versio nihil addit ad auctoritatem Facundi, præsertim cum non omnino exprimat omnem energiam textus Græci. Argumentum vero, quod ex illa versione sumit editor, hoc est. Ubi circa finem Chrysostomus ait, Cum tantum in corde (ἐν καρδίᾳ) thesaurum etc. Facundus pro, in corde, legit, in Cilicia. Montfauconus autem contendit, genuinam hanc videri lectionem, imo etiam dicit: Hæc itaque lectio pro asserta jam et indubitata haberi debet. Verum ipsa editio Montfauconi, annotataque editioni addita faciunt, ut iudicio isti acquiescere nequeam. Nam tom. III pag. 655 fatetur, ex quatuor codicibus Mss. quibus usus est, duos omnia verba habere, sicut ipse edidit cum Frontone Duceo et Savilio; in aliis duobus observat aliquid differentiae, sed non in vocibus ἐν καρδίᾳ in corde: nec asserit, in ullo legi ἐν Κιλικίᾳ in Cilicia, licet alias in hanc Facundi lectionem se propensum ostendat. Quisquis igitur legerit annotata ibidem a Montfaucono, indubitanter dicet, in omnibus quatuor ipsius codicibus legi ἐν καρδίᾳ, in corde. Nam, cum alias minoris momenti differentias duorum codicum studiose observet; multo magis hanc observare debuisset, si in ullo invenisset codice Græco.

1124 Quapropter non possum non dubitare, an Montfauconum codices suos iterum consuluerit, quando in Monito suo tom. VI pag. 530 asseruit, in uno codice Vaticano et in Coisliniano legi ἐν

Κιλικίᾳ, quia id mihi non videtur consonare cum Annotatis, quæ dedit, quando ipsos codices habebat præ manibus. Certe codices illos dudum deposuerat, quando ad prelum parabat tomum sextum; cumque multum festinaverit in deproperanda editione sua, potuit, non consultis ipsis codicibus, memoria labi, credereque in duobus illis codicibus, quia in aliis quibusdam a reliquis differunt, illam quoque haberi lectionis diversitatem, quam reperiēbat in Latina Epistolæ versione, Rem scire poterunt illi, qui codices illos etiamnum possident, et mihi suspicionem illam eximere. Hanc sane cito deponam, si quis codices voluerit consulere, et in iis repererit ἐν Κιλικίᾳ. At ne sic quidem concedam, lectionem illam esse veram et genuinam. Quis enim duos codices, qui etiam mendosi sunt in fine illius Epistolæ, ut liquet ex ipsius Montfauconi annotatis tom. III pag. 655, prudenter præferat reliquis omnibus, quos Fronto Duceus, Henricus Savilius et ipse Montfauconus habuerunt? Nos etiam Epistolas Chrysostomi habemus in tribus codicibus Mss., quos omnes hunc in finem consului. At in omnibus non modo reperi voces ἐν καρδίᾳ; sed omnia etiam alia, quæ sequuntur, sicut in editis sunt expressa. Itaque vitiosi sunt duo illi codices Montfauconi, in quorum altero aliquot voces sunt omissæ, in altero plures mutatæ.

1125 At, inquit, lectionem ἐν Κιλικίᾳ confirmat codex noster Sangermanensis. Respondeo, codicem illum, si quid auctoritatis addat Facundo Hermianensi, etiam produci posse ad decidendam totam controversiam. Nam titulus est: Incipit Johannis Constantinopolitani ad Theodorum Mopsuestenum episcopum. Verum, si rem totam accuratius excutiamus, Epistola illa Latina nihil faciet ad propositum nostrum, et sine jactura omitti potuisset. Etenim vel ipse titulus ostendit, Epistolam ex Opere Facundi fuisse transcriptam, idque confirmat accurata textus Latini consonantia. Cum enim Epistola nullibi in codicibus Græcis dicatur scripta ad Theodorum Mopsuestenum, id ex Facundo hausit ille, qui Epistolam exscripsit; præsertim cum non potuisset Latinum Facundi textum tam exacte reddere, nisi illum ex ipso Facundo accepisset: nam Latina interpretatio non respondet ubique exacte textui Græco. Hoc ipsum confirmari potest ex codice San-Germanensi 326, ex quo Epistolam edidit Montfauconus. Nam idem scriptor in Bibliotheca bibliothecarum tom. II pag. 1128 recensens codices San-Germanenses, exhibet omnia, quæ habentur in codice illo 326: sed nihil habetur spectans ad Chrysostomum præter illam epistolam, et mox sequuntur Gregorii Nazianzeni Epistolæ tres ad Theodorum. Varia nempe variorum Opuscula continet iste codex, et illius scriptor ea collegit, ubicumque inveniebat alicujus scriptoris Opusculum. Apud Facundum autem invenit Epistolam illam Chrysostomi, ibique et duas Nazianzeni invenire potuit, ita ut iste codex Facundo nihil addat ponderis.

1126 Quanti vero in hisce faciendus sit ipse Facundus, facile colligi potest ex epistolis Gregorii Nazianzeni, quas item ad Theodorum Mopsuestenum scriptas affirmat, videlicet Epistolam cccxx et lxxxviii. At de octogesima octava luce clarius est, datam esse ad metropolitam Secundæ Capadociæ, qui erat Theodorus Tyanensis, cum agatur de cura habenda ecclesiæ Nazianzenæ, quæ erat sub Tyanensi metropoli. Præterea ne quidem episcopus erat Mopsuestenus, quando defunctus est Nazianzenus, ut recte advertit Tillemontius tom.

D

E

Germanensis
vero codex
nihil ponderis
addit Fa-
cundo,

F

qui ipse pa-
rum fidei me-
retur ob alios
errores simi-
les.

A tom. XII in Theodoro Mopsuesteno art. 2. Numquam vero metropolita fuit, nec episcopus erat in Cappadocia, sed in Cilicia. Paucis igitur, studiosè lector, intellige acumen hominis schismatici, multa temere et sine multo delectu asserentis. Ex Epistola, quam dat pag. 313, liquet, scriptam esse ad episcopum, et ad caput provinciae, in qua erat Nazianzus, civitas Cappadociae. Vel sic tamen asserit scriptam esse ad Theodorum, qui episcopus fuit in Cilicia, quique episcopus non fuit, nisi aliquo tempore post mortem Nazianzeni, et nunquam ullius provinciae, nedum Cappadociae Secundae caput. Patres concilii quinti generalis, apud Labbeum tom. V col. 476 et seqq. multo plures Nazianzeni Epistolas recensent, quas defensores Mopsuesteni proferebant ut ad ipsum scriptas, ostenduntque id falsum esse. Quapropter ipsis quoque libentius crediderim, negantibus Epistolam Chrysostomi ad Mopsuestenum esse datam, quam Facundo id temere affirmanti, praesertim cum idoneas sententiae nostrae rationes allegaverimus.

B § LXXIII. Aliae Epistolae ad varios datae; ac praesertim ad plurimos amicos Antiochenos.

Epistolae ad
Urbicium,
Rufinum,

Praeter Epistolas modo datas, quas Sanctus ad varios dedit episcopos, ut bonam causam tueri pergerent, ad alios quoque scripsit episcopos, ut eis amicitiae suae daret testimonia. Hujus argumenti est Epistola cxxviii ad Urbicium episcopum, olim Sancto notum, verisimiliter Antiochiae. Similis quoque est cix ad Rufinum episcopum, quem sibi Antiochiae cognitum fuisse Sanctus asserit. In editione autem Savilii titulus habet Rhosi fuisse episcopum. Verum ex Epistola cxxxxv, de qua jam egimus, Porphyrius eo tempore erat Rhosi episcopus. Hinc malim credere, illud Rhosi apud Savilium redundare; nam in codicibus suis illam vocem non invenerunt Fronto Duceus et Montfauconus: nec etiam est in nostris. Tillemontius Nota 90 propendit in editionem Savilii, quia in Epistola cxxxxv Chrysostomus Porphyrio scribit: Non longe a vobis absumus. Attamen, inquit, longius aberat ab episcopo Rhosiensi, quam ab aliis Ciliciae episcopis, quibus similia non scribit. Vera est observatio: Rhosus enim sita erat ad sinum Issicum, et ad confinia Syriae et Ciliciae, ita ut ab aliis Ciliciae, ab aliis Syriae attribuatur. Vim tamen non habet allegata ratio, quia Sanctus etiam Antiochenis, longius distantibus, aliquando similia de propinquitate scribit. Omnibus certe multo propinquior erat, quam dum erat Constantinopoli, ideoque subinde aliquibus scribit se non longe abesse, etsi intervallo ab illis distaret satis longo. Itaque sequenda videtur editio Ducei et Montfauconi, quibus adstipulantur codices saltem plerique.

Bassum,
Eortium,
Magnum,
Domnum,
episcopos.

1128 Accedit ejusdem fere argumenti Epistola cx ad Bassum episcopum, quem superiori tempore et nuper Constantinopoli amicum sibi fuisse Chrysostomus agnoscit, ita ut etiam sperasset eum ad se venturum. Hi porro tres episcopi aliunde non innotescunt, nec alias habemus Epistolas ad illos datas. Has vero fuisse ex prioribus Cucusi ante hiemem scriptis, colligitur ex iis, quae in singulis dicuntur de incursionibus Isaurorum.

In Cucusum, (inquit in Epistola cix, cui aliae consonant) hoc est, in locum totius nostri orbis desertissimum, abducti sumus, ac singulis pene diebus Isaurorum incursionibus obsidemur. Similia quoque scribit in Epistola xxv ad Eortium, vel Heortium episcopum sedis item ignotae, ut et ad Magnum episcopum nihilo magis aliunde notum in Epistola xxvi, ita ut et illae Epistolae ad idem tempus sint referendae. Veterem amicitiam celebrat, et ad frequens epistolarum commercium hos antistites, uti et tres alios memoratos invitat. At incertum est, an illi in amicitia constantes fuerint, et Chrysostomo umquam responderint. Hic certe omnia fecit, ut amicos coleret sibi quoque devinceret: sed metus persecutionis non paucos, opinor, deterruit. Hic tamen, saltem initio non impedit Domnum episcopum, quo minus ad Sanctum et scriberet et presbyterum mitteret. Testatur id Chrysostomus in Epistola xxvii circa idem tempus scripta: sed ne de Domino quidem plura deinde habemus.

1129 Inter Epistolas Sancti quinque exstant Hesychio inscriptae. Erat ille vir nobilis, et verisimiliter Antiochenus, etiamsi dicat Sanctus in Epistola lxxiv, se non magno intervallo ab ipso disjunctum: neque enim magnum amico intervallo putabat inter Antiochiam et Cucusum, Tillemontius art. 100 existimat, diversos esse Hesychios, ad quos praedictae litterae sunt datae, quia in Epistola cxcviii ita intelligit Chrysostomi verba, ut credat, Hesychium sola fama Sancto fuisse notum. At Chrysostomum aliud quidpiam dicere opinor, ac loqui de fama adventuri ad se Hesychii, qua captus et excitatus ad ipsum prior scripsit. Itaque nulla est ratio, cur dicamus, non esse has quinque Epistolas ad eundem Hesychium datas. Ordo porro illarum hic videtur. Prima est Epistola cccxiii, qua dicit, se priorem scribere, ut ipsum ad frequenter scribendum excitet, ac meminit de amandatione sua ad ipsos orbis terrarum fines, ut subinde de Cucuso loquitur, quia non longe aberat a limitibus Persici imperii. Secunda vero ad Hesychium videtur esse Ep. lxxiv, qua ipsum rursum, ut ad se scribat, hortatur, ita scribens: Equidem ipse te videre cuperem, meque nec Isaurorum metus, nec corporis imbecillitas prohibere posset, si mihi licitum esset, quo vellem, proficisci. Te autem, cum alioqui id arbitrii tui sit, ne sic quidem traho, nec ut domo migres, atque ad nos accurras, te rogo. Sed quamvis id per anni tempus liceat, tuque istud iter brevi exsequi possis: neque enim magno intervallo disjuncti sumus; tamen ob Isaurorum metum huc te trahere minime velim. Verum hoc demum abs te peto, ut de tua valetudine crebro ad nos scribas etc.

1130 Tertia ad eundem est Epistola cxcviii, qua de silentio Hesychii conqueritur, ipsumque iterum ad scribendum hortatur. In hac insinuat, Hesychii adventum ex fama se sperasse, atque: Modis omnibus tibi negotium faceremus, nisi continuas ac frequentes ad nos epistolas mittas, et praesentiae voluptatem litterarum frequentia adumbrare contendas. Quarta ad Hesychium data est post acceptas ab eo litteras, ex quibus intellexit, morbum obstare, quo minus ille Cucusum excurreret. Hinc in hac Epistola, quae est xxiv, optimam ipsius voluntatem gratiose admodum laudat. Hec data est, quando hiems erat inchoata, sive quando per anni tempus non licebat iter agere. Quinta demum est Ep. clxxvi, quae data est hiemali tempore, necdum cessante Hesychii morbo.

AUCTORE
J. S.

Quinque ad
eundem
Hesychium
anno 404

E

F

scribit Epi-
stolas:

AUCTORE
J. S.

tres Epistolæ
ad Agapetum
una ad Candidianum,

B

sex Epistolæ
ad Marcianum
et Marcellinum:

C

bo. In hac rursum ipsius litteras petit. Multam in omnibus litteris ostendit familiaritatem cum Hesychio, qui forte ex eo morbo obiit. Certe plures ad eum non invenio litteras. Ultima figi debet sub finem anni 404.

1131 Agapetum ad quem exstant tres Chrysostomi Epistolæ, virum nobilem fuisse Antiochenum, persuadet Epistola LXXIII, quæ prima est ad Agapetum, et inter priores Cucusi scripta. Initium est: Etsi jam longum tempus effluxit, cum abs te sejuncti sumus etc. Sex nimirum, aut fere septem anni effluxerant, quando Antiochia discesserat Sanctus. Epistola tota tendit ad instaurandam antiquam amicitiam. Hanc secuta est Epistola XX ad eundem data, ac ejusdem plane argumenti. At insuper declarat Agapeti desiderium veniendi ad Chrysostomum, Data hæc est forte mense Octobri, et hieme instante aut ingruente. Tertia ad Agapetum est Epistola CLXXV, qua ipsi commendat Elpidium presbyterum, qui multis laboribus Amani, Ciliciæ montis, incolas ab impietate ad fidem converterat, quique ad ipsum proficiscebatur. Hæc forte data est anno 405, tempore æstatis, aut certe post hiemem. Prædictis ad Agapetum litteris jungo unicam ad Candidianum, a quo se longo tempore sejunctum fuisse ait Sanctus, ita ut et ille fuerit unus ex antiquis amicis Antiochenis. Inter priores autem Cucusi scripta est ista Epistola XLII, quando Chrysostomum affligebant intoleranda obsidio, insidiæ, latronum incursiones, aliaque præterea angustia, nimirum corporis morbus, ut ipse scribit, amicitiam cum Candidiano renovans.

1132 Inter amicos Chrysostomi Antiochenos non infimo loco erant Marcianus et Marcellinus, quos præclarum par sibi que vehementer charum dicit in Epistola CXXIX, ita ut illi videantur fratres. Sex habemus Epistolæ ad Marcianum simul et Marcellinum datas, quarum prima est CCXXIV. Scripserant illi ad Constantium presbyterum cum Chrysostomo degentem, atque indicaverunt, non audere se priores ad ipsum scribere; non posse vero ad ipsum venire ob aliqua impedimenta, quæ non exponuntur. Hanc ultimam excusationem Sanctus accepit, non item excusationem de non missis litteris; subdit tamen: Sit ita sane, atque hanc fuisse causam silentii demus: ecce et hæc ipsa nunc vobis eripitur, et litteris nostris vos lacessimus etc. Interim litteras ab ipsis accepit, iisque rescripsit per Epist. CCXXVI, quam ita orditur:

Nobis ænigma solvistis. Non enim ad defensionem suffecisse illam excusationem, quæ tum suggerebatur, vos nunc indicastis, cum, nondum acceptis litteris nostris, non lacessendos putastis. Ea quippe caritatis est natura, ut silere minime possit: verum, quamvis periculum sit, ne accusetur audaciæ, munere suo fungitur. Tum laudat eos, quod priores scripsissent, et insinuat, se multum desiderare eorum conspectum, ubi morbo fuerint liberati. Secuta est non diu post Epistola CXXIX ad eosdem: nam hæc data est, dum Sanctus assiduis prædonum incursibus vexabatur, id est, ante hiemem. Epistola LXV ad eosdem data est eodem etiam anno, verisimiliter post acceptum eorum ad primam responsum. In illa mire Sanctus laudat Marciani et Marcellini in adversis constantiam. Serius ad eosdem data est Epistola XIX, quando nimirum jam hiems erat, iterque impediēbat. Hanc demum secuta est Epistola C, sed post diuturnum silentium, ita ut hæc anno 405 data, et ultima videatur eorum, quæ Marciano simul et Marcellino inscripta sunt.

1133 Habemus insuper duas Epistolæ uni Marcellino inscriptas, et alterum soli Marciano. Hosce a prædictis alios esse, omnino est verisimile, cum quia non inscribuntur utrique simul, tum quia prior ad Marcellin., quæ est CLXXXVIII, annumeranda est prioribus Cucusi scriptis: nam inchoatur hoc modo: Nos quidem in omnium desertissimum locum Cucusum relegati sumus etc. Altera ad Marcellinum est Epistola XXXI, quæ post diuturnum silentium data dicitur, forte anno 405. Incertum etiam est, an ille Marcellinus esset Antiochenus. At cujuscumque loci fuerit, magnam in ipsum benevolentiam insinuat Chrysostomus. Ad Marcianum vero tempore hiemali data est Epistola CXXII, qua Chrysostomus viri illius virtutes, nimirum liberalitatem in pauperes ac charitatem in afflictos mire commendat. De hoc etiam Marciano incertum est, utrum Antiochenus esset an Constantinopolitanus, aut alterius cujusdam civitatis. At ex Epistola CCXI videtur tribunus fuisse, cum ibi Sanctus dicat, ad Marcianum tribunalum se scripsisse. Certe virtutes et amicitiam Marciani magni faciebat Sanctus, easque hæc Epistola fovere studebat. In hac Epistola Chrysostomus ait: Nam et Isaurici metus obsidio, et loci solitudo, et hiemis asperitas nos vehementer premit. Epistola CCXI ad Timotheum presbyterum paulo post data est. Ad Timotheum etiam scripsit, quando scribebat ad Marcianum: sed excidit illa Epistola.

1134 Antiochenæ etiam omnino apparent Chalcidia et Asyncritia, ad quas simul tres habemus Sancti Epistolæ, ad singulas vero seorsum quatuor alias. Tillemontius art. 103 suspicatur fuisse sorores Constantii presbyteri: quæ conjectura admodum est probabilis. Desideraverant illæ ad Chrysostomum venire; sed causæ non fuerant, cum prædonum et hiemis metu, tum corporis infirmitate, ut dicitur in Epistola CCXLII, quam omnium primam ad eas datam existimo. Illam ita orditur: Nihil opus est ulla excusatione utamini, quod non veneritis: nam mihi quidem animo et affectu venistis, et nihilo inferiore loco apud nos estis, quam qui huc venerunt etc. Secunda, ad utramque similiter scripta, est, opinor, Epistola XXIX, qua matronas illas pie consolatur in afflictionibus, quas patiebantur. Non alias autem has esse suspicor, quam persecutionem a Porphyrio episcopo contra Constantium presbyterum excitatam, quæ in has ipsius sorores non poterat non redundare, præsertim quia Constantius ipse latere malebat, quam Antiochiæ suam causam agere. Nihil, inquit Sanctus, ex his molestiis, quas evenire perspicitis, vos perturbet: nec densi negotiorum fluctus animis vestris tumultum afferant. Ejusmodi enim est areta illa et angusta via, complures difficultates ac multos sudores et labores habens. Verum hæc fluunt, atque una cum hac vita exstinguuntur etc.

1135 Epistola LX ostendit, Constantii causa eas fuisse afflictas: nam ibi utramque sic alloquitur: Non me fugit, crebras eas tentationes, quæ domino meo reverendissimo et religiosissimo presbytero illatæ sunt, magnam vobis perturbationem attulisse. Tum consolationem subjungit. Presbyterum autem illum esse Constantium, colligitur ex hac Epistola, collata cum LXII, in qua Constantii nomen exprimitur. Nam in utraque agitur de presbytero, qui persecutionem patiebatur, quique relicto Chrysostomo, Antiochiam redibat. Verum de reditu Constantii agam ad annum 405, quo ille contigit. Interim notasse sufficiat, Epistolam LX illo tempore

D
aliæ duæ ad
Marcellinum,
aliæ ad Mar-
cianum, aliæ
ad Timo-
theum:

E

tres ad Chal-
cidiam et
Asyncritiam,
sorores

F

verisimiliter
Constantii
presbyteri;
quatuor

A *tempore datam esse, cum Chalcidia et Asyncritia solatium habituræ dicantur per ipsius præsentiam. Porro ante hanc ultimam ad ambas datam aliæ quædam ad singulas seorsum sunt scriptæ. Earum autem quatuor, quæ ad Asyncritiam datæ sunt, hic ordo videtur esse. Prima est Ep. lxxvii, quam sic orditur: Etiam antehac illud tibi per litteras (nimirum 242) significavimus, nos te, quantum ad caritatem attinet, in eorum, qui ad nos venerunt, numero reponere: et nunc rursum istud ipsum dicimus, nimirum te animo ac voluntate venisse etc. Hæc clare evincunt, Ep. hanc lxxvii perperam figi a Tillemontio art. 104 ante Epistolam cxxlii: nam hæc ad utramque simul præcessit.*

aliæ ad Asyncritiam

1136 *Cum autem ægra esset Asyncritia, hortatur Sanctus, ut scribat, an morbum depulerit. Illud necdum sciebat, quando ad ipsam scribebat Epistolam xl, quæ brevi secuta, et eodem an. 404 data videtur, ad ipsam consolandam. Diu post secuta est Epistola xcix, qua se excusat Sanctus, quod raro ad Asyncritiam scripserit, ita ut hæc figenda videatur anno 405. Ultima, opinor, ad Asyncritiam est Epistola cvi, quæ inscribitur, Asyncritiæ ipsiusque sodalibus. In ea dicit: Litteras quidem assidue ad vos dare cuperem: verum Isaurorum metus, viis omnibus interclusis, non me nancisci sinit, qui ad eam rem nobis administram operam præbeant. Hortatur eas ad constantiam in perferendis hujus vitæ calamitatibus. In fine Asyncritiam sic alloquitur: Hæc igitur omnia tecum considerans, illudque item, res præsentis nihil a fumo et insomniis differre; florentemque hominum statum vernis foliis, quæ simul atque oriuntur statim exarescunt, nihilo præstantiorem esse, da operam, ut omnibus hujusmodi telis superiorem te præbeas. Licet enim, si modo velis, ipsam quoque vitæ pompam contemnere ac proculcare. Unum id specta, quonam pacto magno cum studio ac diligentia viam arctam, quæ ad cælum vehit, conficere queas. Hæc sanctus Exsul anno 405, ut conjicio.*

item aliæ quatuor ad Chalcidiam:

1137 *Prima ex quatuor ad solam Chalcidiam datis est Epistola xcvi, scripta anno 404, quando ipsa ægrotabat. Secuta est verisimiliter Ep. xxxix, plena benevoli affectus declaratione. In hac nulla morbi fit mentio, scriptaque potius videtur an. 405, quam 404. Certius tamen ad annum 405 revocanda est Epistola lxxvi, cum scripta sit paulo ante reditum Constantii ad sororem sive Antiochiam. Hanc Sanctus ita orditur: Equidem dominum meum reverendissimum presbyterum nobiscum esse vehementer cupio. Sin autem ipsum illuc proficisci commodum esse censes, eum periculi metu carere, atque urgente tumultu liberari, quam hic esse malo. Quamobrem ne illud existimes, ipsum a nobis prohiberi, si proficisci velit. Nobis enim eum adhuc retinendi causa ea fuit, quod negotii natura ipsius præsentiam non admodum requireret: atque item ea, quod ne in Isaurorum manus forte caderet, metueremus. Quod si eum illuc proficisci tam valde necesse est, eum et monemus et hortamur, ut iter suscipiat etc. Hæc tempore æstatis anni 405. Ultima ad Chalcidiam est Epistola cv, qua consolatur ipsam, monetque in adversis constantem se præbeat, quando ipse in multis versabatur calamitatibus. Elegans sane est consolatoria, tantoque pluris facienda, quod ostendat, quibus oculis Vir fortissimus omnia adversa, etiam sua, fuerit intuitus. Quare finem illius Epistolæ huc transfero: Quem admodum igitur viatores, sive per prata, sive per*

salebrosa et abrupta loca iter faciant, nec ullam illinc voluptatem percipiunt, nec ullam hinc molestiam sentiunt; viatores enim sunt, non cives, utraque prætereuntes, atque ad patriam suam contententes; eodem modo te rogo atque obsecro, ut nec præsentis vitæ jucunditatibus inhies, nec rursum molestarum rerum pondere deprimaris; verum hoc unum spectes, quonam pacto ad communem patriam nostram cum ingenti fiducia pervenias. Quandoquidem hoc demum fixum et constans atque immortale bonum est: cætera autem omnia, flos fœni et fumus, et si quid his vilius fingi potest, Hæc Chrysostomus verisimiliter eodem anno 405.

1138 *Ceterum præter Epistolas modo datas, apud Frontonem Ducæum etiam Asyncritiæ inscribitur Ep. cxii, quæ consolatoria est de obitu filiæ. Hinc Tillemontius art. 103, eam secutus editionem, observat, Asyncritiam fuisse mulierem maritam aut viduam. Verum Montfauconus in Annotatis ad Epist. cxii observat, in suis codicibus Mss. legi inscriptam Onysicratæ, atque ita quoque legisse Savilium. Ex codicibus nostris unus ille, quem secutus est Ducæus, habet Asyncritiæ, alii duo Onysicratæ. Quapropter omnino existimo cum Montfaucono, veram lectionem esse Onysicratæ. Hinc sponte concidit observatio de matrimonio Asyncritiæ, quod aliunde notum non est. Porro æque ignota est Onysicratia, estque hæc unica Sancti ad ipsam Epistola, ex qua minime constat, utrum Antiochena fuerit an Constantinopolitana. De tempore, qua scripta est Epistola, nihil quoque ex ea liquet. Quare hic eam memorasse sufficiet.*

AUCTORE
J. S.

aliæ ad Onysicratiam.

§ LXXIV. Venit ad Chrysostomum Libanius Antiochenus, per quem ad varios Epistolas mittit Sanctus, qui et ad alios scribit, et dona aliquorum remittit.

I nter matronas Antiochenas, quæ mira cum Chrysostomo amicitia fuerint junctæ, loco non vulgari fuit Carteria, ad quam exstant quatuor Sancti Epistolæ, omnes, ut videtur, anno 404 datæ. Desideravit illa Sanctum invisere, postquam Cucusum venerat; sed morbo impedita fuit, atque hoc ipsi per litteras significavit. Ad has ei rescripsit Chrysostomus per Epist. ccxxvii, quam exorditur hoc modo: Quid ais? Continui tibi morbi non permiserunt, ut ad nos venires? Atqui venisti, et nobiscum es, et ab animi tui affectu ac voluntate totum illud obtinuimus, nec ulla tibi hac in re excusatione est opus. Etenim ardens ac sincera caritas, quæ sic perpetuo viget, nobis sufficit ad suggerendam ingentis lætitiæ occasionem. Addit multa de sua benevolentia, et petit, ut Carteria de sua valetudine scribat. Hæc prima ad Carteriam. Secunda videtur Ep. xxxiv, qua Carteriæ gratias agit de unguento quodam transmissio, quod ipsa per se efficere voluerat. At litteras non addiderat, quas petit Sanctus, ut sciat, an ex infirmitate emersisset. Tertia ad Carteriam

F
Tres ad Carteriam scribit Epistolas ante adventum

AUCTORE
J. S.

Libanii, cui
ad eandem
tradit quar-
tam,

videtur Epistola XVIII, qua suam eidem benevo-
lentiam declarat Chrysostomus, de morbo Carteri-
ae sollicitus.

1140 Quarta demum ad Carteriam est Epis-
tola CCXXXII, quæ data est, postquam aliquot Epist.
ab ea acceperat, eaque suadente, Libanius ad Chry-
sostomum pervenerat. De eo Sanctus ita scribit :
Quod autem non litteras tantum miseris, sed
etiam domino meo, dilectissimo fratri nostro Li-
banio persuaseris, ut istinc solveret, et peregrina-
tionem istam susciperet, quantæ istud est be-
nevolentiae? quantæ sollicitudinis? De Libanio in
variis Epistolis loquitur Sanctus, semperque ma-
gnificos eidem tribuit titulos, et fratrem alibi etiam
nominat. Virum tamen ecclesiasticum fuisse non
existimo, sed secularem potius, et fortasse Sancti
consanguineum. Advenit ille Cucusum mense
Octobri aut Novembri, ut conjicio ex Epistolis
aliquot, quas infra datas videbimus mense Sep-
tembri et Octobri ante adventum Libanii. Man-
sit hic perexiguo tempore cum Chrysostomo, ut
habet Epistola CCXXX. Abiens vero multas secum
tulit Sancti Epistolas. Videtur etiam retulisse
dona Carteriae, quæ ad Chrysostomum attulerat.
Certe Sanctus ea remisit, sed mira cum humani-
tate.

B

bona trans-
missa simul
remittens

1141 Lubet totam ipsius excusationem huc trans-
ferre, ut Viri sancti comitas appareat æque ac
generosus opum contemptus. Laudatis Carteriae
virtutibus, expositaque sua de iis existimatione,
sic pergit : Quocirca te obsecramus, ut de nostra
caritate securi, minime doleas propter ea, quæ
a tua veneratione transmissa sunt, quod ea ni-
mirum remiserimus : siquidem affectu ipso et ac-
cepimus, et illis potiti sumus. Sed quoniam nulla
egestate premimur, significavimus, ut nobilitas
tua illa conservet : quod si forte premamur
egestate, videbis quanta libertate fiduciaque scri-
bemus, ut ad nos mittantur, et in hoc quoque
tuis dictis parebimus. Sic enim sub finem epi-
stolæ dixisti, Ostende, tuam pietatem nobis con-
fidere, ac rebus nostris tamquam propriis uti.
Quando igitur sic animo nos affectos esse vis, ut
procul dubio vis, et tuis rebus tamquam propriis
uti, cum ad te scripsero, tum trans mitte. Hoc
enim maximum est indicium, me illa propria
censere, si, cum voluero, tum illa mittantur, non
cum illis non indigeo.

cum humana
gratiarum
actione.

C

1142 In hoc ergo quoque sinceram tuam
ostende caritatem, et qua reverentia nos obser-
ves, quod in hac re nos toleraveris, et quamprimum
litteras mitte, quæ te minime ægre tulisse
significent. Nisi enim hoc feceris, in perpetuam
anxietatem et sollicitudinem nos conjicies. Non
enim solliciti esse desinemus, num forte molesti
fuerimus : siquidem multo studio caritatis tuæ
tenemur, et tuam nobilitatem recreandi. Post-
quam igitur excusatione usi sumus, quo pacto
illam acceperis, nobis significa. Nam ut intelli-
gere potest suavitas tua, apud alios, qui id ipsum
præstiterant, nobisque admodum cari erant,
nulla nobis utendum excusatione fuit, sed satis
fuit repudiare transmissa : verum apud tuam ve-
nerationem et excusatione utimur, et ne ægre
feras obsecramus, neque prius hæc identidem di-
cere intermitteremus, donec te nobis minime suc-
censuisses significaveris. Quod si huiusmodi litteras
obtinuerimus, duplo ac triplo ac multoties maiora,
quam quæ missa sunt, nos accepisse arbitramur.
Id enim maxime potest argumento esse, quanta
reverentia et honore nos colas. Hactenus Chry-
sostomus, quem dona sæpius repudiasset videbimus,

Plures vero ad Carteriam litteras non habemus.
Tacuit aliquamdiu Sanctus, quia illa Antiochiæ
non erat, et longam peregrinationem inierat, ut
scribit in Epistola XLIV ad Theodotum diaconum.
An in illa peregrinatione obierit, me omnino latet.

1143 Libanius etiam tulisse videtur Ep. CCXXV
ad Constantium presbyterum, cujus virtutes lau-
dat et charitatem. At conqueritur, se nullas ab
eo accepisse litteras ; Idque, inquit, cum nos haud
longe a vobis advenissemus, et mihi plurimum
colendus et clarissimus frater Libanius ad nos
pergeret. Hæc verba clare ostendunt, hunc Con-
stantium distinguendum esse a Constantio sæpe
memorato : nam hic eo tempore erat cum Chry-
sostomo. Præterea, ut alias jam monui, hic An-
tiochia dicitur non longe Cucuso abesse, nimirum
quia Constantinopolis, ubi ante fuerat Sanctus,
multo longius Antiochia distabat. Alia Epistola
Libanio commissa, quæ CCXXIX ponitur, data est
ad Severam, nunquam a Chrysostomo visam, sed
cujus zelum ac studium... pro recta fide Libanius
Sancto exposuerat. Adolæ quoque Antiochenæ
eadem occasione scripsit : sed eidem jam ante
alias miserat litteras.

Scribit ad
Constantium,
ad Severam,
ad Adoliam,

1144 Sed ad Adoliam datas habemus, earum-
que hic ordo potest assignari. Primam existimo
illam, quæ inter Epistolas est CXXXIII. Hortatur
autem Sanctus Adoliam, tum ut mundanis ne-
gotiis nuntium remittat, tum ut Cucusum veniat.
Hoc ultimum ut persuadeat, inter alia dicit :
Nam et exiguo itineris intervallo divellimur, et
anni pars ad peregrinandum perquam idonea
est, ut quæ nec frigore nec æstu molesta sit. In-
sinuant hæc verba mensem Septembrem. Hæc
quoque epocha confirmatur ex eo, quod Epistola
nihil habeat de morbo, in quem Adolia eodem
anno incidit. Quam familiariter Adoliam alloque-
retur Sanctus, quamque studeret ipsam ad me-
liora perducere, luculenter docet laudata Epistola,
cujus hoc est initium : Quid ais? Rursum insidias
luges, gravibus calamitatibus affectam te esse
inquis? Quid autem obstat, quæso, quin in tran-
quillum portum te conferas, atque his omnibus
fluctibus libereris? An non hæc tibi semper oc-
cinebam (dum erat presbyter Antiochiæ talia ipsi
monita dare potuit) nec tamen umquam mihi ob-
temperandum duxisti? Quin potius ipsa quoque
tibi ab huiusmodi negotiorum luto sexcenta mala
accersis, in cœnum perpetuo illabens ; ac nobis,
dum hæc pateris, crebros ac perpetuos mœrores
affers.

E

ad quam sex
exstant Epi-
stolæ : hanc
nitiur

1145 An me levi mœrore affici censes, cum
ea audivi, quæ ad me scripsisti, nimirum te a
propinquis, vel potius alienis, ipsis enim tuis
verbis utar, proditam esse, gravesque tragœdias
pertulisse? Quo usque fumo assides, et clarum
animi oculum turbas? Numquam me te ab hac
acerbissima servitute in libertatem vindicabis?
Quid autem impediēbat, quo minus huc venires,
nosque de his rebus consilium una caperemus
etc.? Urget eam deinde, ut veniat et subdit : Illud
autem iniquo atque acerbissimo animo fero, cum te
innumeris negotiis implicitam teneri, ac sexcen-
tas curarum huiusce vitæ sarcinas circumferre
audio. Ac nisi me exsilii necessitas tamquam com-
pedibus adstrictum teneret, tibi negotium non fa-
cesserem : verum, etiamsi graviore adhuc, quam
qua nunc sum, corporis imbecillitate laborarem,
ipse sane ad te excurrissem, neque prius quidvis
agere ac moliri destituissem, quam te ex hac tempe-
state atque innumerorum malorum cœno et collu-
vie extraxissem etc. Iterum hortatur, ut veniat ac
mundata

F

a mundanis
curis avellere :

AUCTORE
J. S.A *mundana relinquat. Omnia insinuant, hanc Epistolam sub initium Septembris esse datam.*altera ad
eamdem
aegrotantem :

1146 *Secunda ad Adoliam est Epistola LII, opinor, quæ missa est, postquam gravem ipsius morbum intellexerat.* Quod in morbum incideris, inquit, didicimus, et quidem ita gravem et acerbum, ut ad ipsas quoque mortis portas accesseris. Scimus etiam te e morbo convaluisse, ac periculo jam liberatam ad sanitatem progredi. *Mox conqueritur, se id ex aliis, non ex ipsa, didicisse; rursumque hortatur, ut scribat, aut etiam veniat. Hunc in finem dicit:* Nam et hujus regionis hiems amenissimi veris speciem hactenus imitatur, et Armenia Isauris liberata est. *Hæc innuunt mensem. Octobrem, quia non stricte de hieme intelligenda sunt verba Sancti, qui eadem fere habet in Epistola XIV ad Olympiadem. In ea scribit pag. 599:* Quod si ex initiis conjectura duci potest, mihi hoc cælum Orientale esse videtur, neque minus quam Antiochenum. Is est tepor, ea cœli temperies. *Attamen in eadem Epistola paulo post dicit:* De Isauris autem nihil est, quod posthac metuas: etenim in regionem suam se receperunt: idque ut facerent, a præfecto nihil est prætermisum. *Et mox:* Itaque de Isauris nihil metuas: etenim recesserunt, ortaque hieme domi se incluserunt, nescio, an post Pentecosten egressuri. *Utroque loco primum autumnus frigus videtur hiems vocari, fortasse quia nix jam subinde decidebat in montes. Quare has Epistolas mense Octobri scriptas opinor, et quidem potius sub initium quam sub finem illius mensis.*

B

aliæ quatuor
ad Adoliam
eodem anno
datæ.

1147 *Post memoratas Chrysostomi litteras Adolia de morbo suo ad Sanctum scripsit, aut certe hic eas litteras accepit post suas jam missas. Liqueat id ex Epistola XXXIII, quæ tertia est ad Adoliam, quaque ei ad litteras acceptas respondit, et de præcedentibus meminit. Secuta videtur post aliquot dies Epistola LVII, in qua Sanctus rursum dicit:* Isaurorum periculum penitus sublatum est: eamque ad scribendum invitatur. *Quinta, opinor, est Epistola CCXXXI Libanio perferenda tradita, quam sic inchoat:* Frequenter quidem ad pietatem tuam litteras dedimus, sed hæc frequentia nobis non sufficit: verum id agere singulis diebus cuperemus. *Conqueritur deinde, quod non scripsisset, veniente Libanio, et litteras petit. Eodem demum anno data est sexta et ultima ad Adoliam, quæ in collectione est Epistola CLXXIX. Excusat ipsam, quod non venerit*

C

propter corporis imbecillitatem, non item quod raro scripserit. Hæc autem, inquit, a me idcirco dicuntur, quod cum sextam, ut equidem arbitrator, ad te miserim hanc Epistolam, duas tantum a nobilitate tua receperim. Hanc datam esse tempore hiemis, liqueat ex his verbis: A latronibus omnino quieti sumus. *Tillemontius art. 104 ordinem harum Epistolarum mire turbatum posuit. Verum illam esse omnium primam, quam ut talem memoravi, ex hoc etiam probatur, quod in ea Adoliam aperte et vehementer urgeat, ut accedat Cucusum. In reliquis vero id aut indirecte tantum agit, aut ipsam, quod non venerit, excusat. Bis tantum scripsit Adolia, semel ante Chrysostomum de difficultatibus sibi obortis, deinde de morbo. Postea, opinor, omne litterarum commercium abruptum, quia volebat sequi consilium renuntiandi mundo, a Sancto datum, aut alia de causa nobis ignota.*

Scribit ad
Elpidium
Laodicenum
episcopum

1148 *Inter amicos antistites, qui Chrysostomum defendere conati sunt Constantinopoli, emittit Elpidius Laodicenus in Syria episcopus, ut*

videre est ex relatis § 63. Quapropter dubitandum non est, quin ad hunc datæ sint sex Sancti Epistolæ, Elpidio episcopo inscriptæ, quarum una commissæ est Libanio ad Elpidium perferenda; sed hanc alia præcessit, videlicet Epistola CXIV, quæ data videtur sub initium Octobris. Nam Sanctus, ut recenter auditam, narrat liberationem presbyterorum et aliorum, qui carcere soluti sunt per legem 29 Augusti datam. Hujus autem rei nuntius intra quinque aut sex hebdomadas pervenire Cucusum poterat æstivo tempore, cumque res esset publica, non diu poterat latere. Sanctus mire laudat studium zelumque Elpidii pro bona causa, dicitque: Nihil quippe nobis, licet tanto spatio dissitis, latet eorum, quæ ad te spectant. De suo autem statu hæc memorat: Sic habeto, nos Cucusum quidem, hoc est in desertissimum locum, relegatos esse; cæterum nullo sollicitudinis sensu affici: tanta scilicet quiete, tanta securitate fruimur, tantis omnium officiis gaudemus. Nam et morbi reliquiis precum tuarum ope atque auxilio depulsis, bene nunc valemus, et Isaurorum metu liberati sumus, atque in securitate versamur, ingentique otio nosmet oblectamus. Adsunt autem nobis reverendissimi presbyteri Constantius et Evethius, spesque est alios item brevi affuturos esse, quos scilicet hactenus vincula detinuerunt. Nunc autem omnes iisdem soluti sunt: nec dubito quin ad nos advolaturi sint. Demum preces ac litteras Elpidii flagitat, et Asyncritium presbyterum omnemque clerum salutatur.

1149 *Secunda fortasse ad Elpidium Laodicenum est Epistola XXV, per presbyteros, qui verisimiliter Laodicea Cucusum venerant, transmissa hiemali tempore. Nihil illa continet præter amicam salutationem. Tertiam Libanius tulit, nisi hæc sit secunda, et ante Epistolam XXV missa. Hanc CCXXXI ita Chrysostomus orditur: Magnam domino meo amantissimo Libanio gratiam habeo, quod et domo sua excessit, et huc venit, ac rursus ad reverentiam tuam profectus est.... Id enim omni animi contentione studeo, ut tibi ab omnibus honor obsequiumque deferatur... Gratam igitur et acceptam habens ipsius benevolentiam, domine mi reverendissime ac religiosissime, cum ab eo diligenter cuncta didiceris, quæ Antiochiæ, quæque apud nos geruntur: nam et ista narrabit, qui tametsi per exiguo tempore nobiscum versatus est, quid tamen rerum geramus didicit, lætum illum hilaremque dimitte. Deinde salutatur Asyncritium presbyterum et clerum omnem, quem, inquit, brevi temporis spatio tuum in nos amorem imitari docuisti etc. Habemus et alias Sancti Epistolas ad Elpidium sequentibus annis datas, quas suis locis memorabimus.*

E

anno 404 tres
epistolas præter
alias posteriores.

F

1150 *Forte plures Epistolas Antiochiam tulit Libanius, sed incertum id est, quia in aliis de eo non fit mentio. Certe Antiochenus etiam videtur Symmachus presbyter, ad quem data est Epistola XLV, verisimiliter anno 404 scripta. Consolatoria est elegans, cujus hoc est initium: Minime novum ac præposterum videri debet, si is, qui angustum iter tenet, premitur. Nam hæc virtutis natura est, ut laboribus et sudoribus, atque insidiis et periculis scateat etc. Namæa etiam, ad quam scripta est Epistola XLVII, Antiochena fuisse videtur, cum iter ad Sanctum suscipere non recusatura fuisset, nisi morbus obstitisset. Excusaverat illa se, quod prior scripsisset; sed illam excusationem ridet Chrysostomus, monetque, ut sæpius scribat. Non ita constat, ubi habitaret Rufinus,*

Aliæ quatuor
ad diversos
Epistolæ:

AUCTORE
J. S.

Rufinus, ad quem scripta est Epistola XLVI. At Tranquillinus, cui missa est Epistola LXIII, etiam Antiochenus fuisse videtur, quia Sanctus dicit se diuturno tempore ab eo abfuisse. At illum jam alias miserat Epistolas, quæ exciderunt. Hasce porro duas Epistolas, certa temporis nota destitutas, ad hunc annum 404 memoro, quia pleræque Epistolæ, quæ ad amicitie declarationem solum scriptæ sunt, quales hæc sunt, pertinent ad annum 404.

alia ad Hermatium, alia ad Callistratum episcopum:

1151 Eodem anno, forte mense Septembri, data est Epistola LXXV ad Hermatium, qui Sancto concesserat, ut arbitrato suo imperaret servis ipsius, in iis rebus, in quibus eorum opera indigeret. Huic autem gratias agens, ejusque litteras petens, ita loquitur: Desine, quæso, tuis hominibus imperare, ut nobis in iis rebus, quibus corpus eget, inserviant: neque enim his rebus ullo modo indigemus: quippe cum omnia nobis perinde atque a fonte affluent etc. Tum petit litteras, imo et præsentiam ipsius se petiturum fuisse ait, nisi Isaurorum metus id prohibuisset. Ad eundem quoque annum spectare videtur Epistola CC, Callistrato Isauriæ episcopo scripta. Hic per litteras significaverat, desiderare se ad Chrysostomum venire. Ipsius vero charitatis olita humanitate respondet Sanctus, se summo devinciendum beneficio, et multa lætitia complendum, si id fiat, hortaturque ad iter suscipiendum, si tempus fiat idoneum. Itaque hiemali tempore scripta est Epistola.

B

duæ ad Euthaliam, una ad Alypium:

1152 Ad annum 404 etiam referendas putem duas Epistolas Euthaliæ inscriptas. Prima est Epistola CLXXVIII, quam Chrysostomus ita orditur: Magnopere sincera et ferventi caritate conditæ fuere litteræ tuæ, vero minimeque fucato amore. Quocirca ingentes tibi gratias habemus, et quod scribas, et quod sinceræ tuæ erga nos benevolentiae maximum specimen edas. Secuta est Epistola XXXII hoc initio: Quamvis pauciores abs te epistolas accipiam, quam ad te mittam, non tamen propterea scribere desinam. Erat et illa verisimillime una ex antiquis Sancti amicis Antiochenis. Antiochenum etiam Tillemontius art. 100 credit Alypium, ad quem hoc ipso anno data est Epistola CLXXXVI. Erat ille certo ex antiquis Sancti amicis, et prior ad Chrysostomum scripserat, atque hujus libertatis excusationem addiderat. Verum Sanctus hanc excusationem benevola accusatione excipit, laudans eum, quod prior scripsisset, dicensque accusandum potius propter tarditatem. Addit, velle se quidem crebrius ad eum scribere: Sed, inquit, quoniam id nobis est difficile, qui a vobis adeo sejuncti sumus etc. Hæc verba dubium ingerunt, an revera Antiochenus esset Alypius, licet alias antiqua amicitia Antiochenum fuisse insinuet.

C

aliæ Epistolæ

1153 Antiochenus certe non fuisse videtur Procopius, ad quem Sanctus eodem verisimillime anno dedit Epist. CLXXXVII; sed eum in itinere Cucusum versus Chrysostomo innotuisse opinor. Certe id insinuat hoc Epistolæ initium: Quamquam exigua nobis tecum istie consuetudo fuit, domine plurimum suspiciende, magnum tamen sinceræ tuæ caritatis, animi quieti, sinceri ac ferventis amoris periculum fecimus. Hinc gratias agit Sanctus, ac suam benevolentiam declarat, ex tanto licet intervallo, inquit. Non erat igitur Cæsareensis Procopius iste, sed ex aliqua urbe magis Curuso dissita versus Constantinopolim, quantum apparet. Antiochum, ad quem eodem anno Chrysostomus misit Epist. CLXXXIX, quemque minis effert laudibus, nec Antiochiæ nec Constantinopoli

habitasse, insinuant hæc verba: Quocirca vel in ipsam nostri hujus orbis terrarum solitudinem, Cucusum nimirum relegati, quamvis haud facile, qui litteras perferant, nancisci queamus, omnem adhibuimus diligentiam, ut investigaremus, ac reperiremus, qui nostram hanc Epistolam ad te perferret etc. Vel hunc vel alium Antiochum Sanctus commendat in Epistola CLXXVII ad Artemidorum, ita exorditur: Magna te complexurum ipsum benevolentia dominus meus Antiochus arbitratus est, si cum litteris nostris tuæ suavitati se sisteret etc. Commendatitia est brevis, caretque certo temporis indicio. Artemidorus quoque non magis nobis est notus quam Antiochus.

1154 Nihilo notior est Malchus, cui Chrysostomus scripsit Epistolam LXXI, consolatoriam de obitu filiae ipsius; sed certa temporis nota destituta. Ignoti quoque sunt alii non pauci, quibus anno 404 videtur litteras misisse ad amicitiam instaurandam. Cum Marone presbytero et monacho, ad quem data Epistola XXXVI, caritatis quidem ac benevolentiae vinculis adstrictum se dicit Sanctus, ejusque preces ac litteras flagitat. At inde nobis non magis innotescit: neque enim, (ut suspicatur Tillemontius art. 130) videtur designari S. Maro anachoreta juxta Cyrum in Syria, de quo apud nos actum est ad 14 Februarii: nam diu ante videtur fuisse defunctus.

ad varios parum notos,

1155 Moyses presbyter, cui scripta est Epistola XCII, ad Sanctum prius litteras dederat, eumque multis laudibus ornaverat, aut potius oneraverat. Nam Vir modestissimus responsum suum orditur his verbis: Laudum earum, quas nobis litteris tuis tribuis, magnitudo tenuitatem nostram longe superat. Quamobrem, his omissis, velim, tum pro publicis ecclesiarum commodis, tum pro me vili Homunculo preces ad Deum adhibere ne desinas etc. Addit varia, ut id ei persuadeat, et litteras postulat. Severo presbytero, cui jam sæpe scripsisse se testatur, sed illæ litteræ exciderunt, ad amicitiam pristinam conservandam misit Epistolam CI. At ex ea non liquet, utrum presbyter esset Antiochenus, an Constantinopolitanus: nam utroque loco multos habuit amicos. Epistola CXXXIX inscripta est Theodoro Syriæ consulari, qui petebat Sancti litteras plures. At ille excusat se, quod præsto non haberet homines, qui ad eandem rem sibi operam navarent, rogatque, ne caritatem suam Epistolarum numero metiatur. Montio, cujus virtutes et hospitalitatem laudat, misit Epistolam CLXXI. Ex hospitalitate laudata oritur suspicio, in itinere Montium Sancto innotuisse, ejusque in domo fuisse exceptum.

E

et pleræque

1156 Acacio presbytero scripsit Chrysostomus Epistolam CCVII, postquam jam semel atque iterum litteras dederat, modo perditas, ut ipsum ad scribendum excitaret. At incertum est, utrum Antiochiæ, an Constantinopoli esset ille presbyter. Salvioni aut Galbioni (nam codices in nomine variant, teste Montfaucono, et duo ex nostris etiam habent Galbioni) scripta est Epistola CCIX tempore hierno ad instaurandam amicitiam. Erat Galbion, aut Galbion, vir maritatus, ut liquet ex Epistola, et verisimiliter Antiochenus. Ejusdem argumenti est Epistola CCXIV, ad Sebastianum presbyterum missa, uti et Epistola CCXV ad Pelagium presbyterum. De neutro ex litteris colligitur, utrum Antiochiæ habitaret, an Constantinopoli. Epistola CCXVI tempore hiemis data est ad Musonium, virum forte Antiochenum, cui jam aliam Epistolam miserat Chrysostomus, sed responsum

incerti temporis.

non

A non acceperat, quando hanc exarabat. Prior modo perditā est, et forte nunquam ad Musonium pervenit.

Invisitur
Sanctus a Se-
leuco episcopo,

1157 Eodem anno 404 ad Chrysostomum venit, inchoata hieme, Seleucus episcopus civitatis ignotæ, cujus occasione Sanctus scripsit Epistolam XXXVII ad Tranquillinum episcopum, et sequentem ad Hymnetium medicum Cæsareensem, cui jam ante scripserat, ut dictum est num. 1115. Priorem sic inchoat: Reverendissimum dominum meum episcopum Seleucum, ut relicta domo huc se conferret, nostri desiderium excitavit; ut autem hinc rursus domum rediret, tui amor. Hæc ultima non recte expressa sunt Latine. Nam domum non redibat Seleucus ad Tranquillinum accedens. Græca verba sic habent: Hinc vero (excitavit ad te) tuæ caritatis amor. Tum pergit: Nam hic eum induxit, ut et hiemem, et itineris difficultatem et gravissimum morbum contemneret.

eaque occa-
sione ipsum
gemina com-
mendat Epis-
tola.

1158 Ad Hymnetium de Seleuco habet: Reverendissimum dominum meum episcopum Seleucum ad tuas manus, non secus atque in portum transmittimus. Nam ipse gravissima tussi vexatur, quam etiam infestius anni tempus auget, gravioremque reddit etc. Hæc dubitationem ingerunt, priusne Cæsaream ad medicum proficisceretur Seleucus, an recta pergeret ad Tranquillinum episcopum, cujus episcopatus forte erat inter Cucum et Cæsaream. Verisimile est, Tranquillinum fuisse episcopum in Cappadocia Secunda, quæ tota stabat pro Chrysostomo. Forte idem est cum Tranquillo, qui Sanctum strenue defendit Constantinopoli, ut dictum est num. 983. Certe Tranquillinus Eupsychium aliquem miserat ad Chrysostomum, ut nonnulla nuntiaret, ita ut arctam cum Sancto amicitiam coluisse videatur. At Eupsychius non venerat, ut habet Epistola XXXVII.

§ LXXV. Epistolæ ad Olympiadem anno 404 datæ, quarum tres consolatoriae librorum instar prolixæ: aliæ ad Pentadiam, ad Ampruclam, et ad alios.

C

Epistolæ
consolatorie
ad S. Olym-
piadem:

I ngens Epistolarum numerus, quas Antiochiam, Cæsaream, et ad alias urbes misit Sanctus, diu nos abstraxit Constantinopoli, quo non paucas etiam anno 404 litteras destinavit. In his recensendis ordinem personarum sequar, et a S. Olympiade ducam exordium. In Epist. XIV, ad Olympiadem mense Octobri, ut videbimus, data, de præcedentibus Cucusi scriptis ita loquitur: Quomodo nullas te litteras recipere ais? Tres jam ad te Epistolas misi, unam per prætorios milites (hæc est Epist. XIII, biduo post adventum scripta, et jam memorata) alteram per Antonium, aliam per famulum tuum Anatolium, longas omnes; præsertim autem duas ejusmodi, quæ salutiferi medicamenti instar, quemlibet mœrore afflictum, atque scandalum patientem recreare, atque ad integram animi tranquillitatem revocare possint. Has igitur cum acceperis, subinde atque assidue persolvas etc. Duæ illæ prolixæ consolatoriae sunt Epistola prima et secunda, qua-

rum prima saltem missa est mense Septembri, ac verisimillime etiam secunda ante finem ejusdem mensis. De illa, quæ tertia est in collectione, paulo post subjungit: Est autem penes me tertia quoque ejusdem argumenti, quam nunc ad te mittere nolui: magno enim dolore hinc sum affectus, quod te acerbis cogitationes cumulare scribis; atque ea, quæ non sunt, effingere. Maluit nimirum Sanctus tunc tertiam interim retinere, et alterius generis consolationem submittere per Epistolam XIV. Attamen dubitandum non est, quin et Epistolam tertiam paulo post ad Olympiadem transmiserit, ita ut hæc exarata sit ante Epistolam XIV, sed post illam mense Octobri aut Novembri transmissa.

1160 Hisce de quatuor Epistolarum ordine observatis, modo de singulis paulo plura dicenda sunt. Primam Sanctus exorditur hoc modo: Age vero mœstitiæ tuæ ulcus rursum* mitigabo, atque cogitationes eas, quæ hanc nubem cogunt, discutiam. Quid enim est, quod animum tuum perturbat, cur doles, cur exercearis? An quod sæva et caliginosa est hæc tempestas, quæ ecclesias occupavit, cunctaque in obscurissimam noctem commutavit, atque in dies augetur, et acerbæ quædam naufragia parturit, orbisque terrarum interitus ingravescit? Id ego quoque perspectum habeo, nec quisquam est, qui inficias ire queat. Ac, si vis, eorum etiam, quæ fiunt, imaginem quamdam effingam, quo clariorem tibi tragediam reddam. Mare cernimus ab imis usque gurgitibus undique revulsum, nautas mortuos summa unda natantes, alios pessum euntes, navium tabulas dissolutas, perrupta et lacerata vela, malos effractos, remos e nautarum manibus elapsos, naucleros gubernaculorum loco tabulatis insidentes, manus genibus innectentes, atque in eam consilii inopiam redactos, ut tantummodo lugeant, ac gemitus et ejulatus edant; non cælum, non mare conspiciunt, sed densas atque obscuras tenebras, caliginemque tantam, ut ne propinquos quidem perspicere sinat: ingentem denique fluctuum sonitum, ac marinas belluas in eos, qui navigant, omni ex parte impetum facientes. Imo vero quo usque id persequimur, quod consequi non possumus? Quamcumque enim præsentium calamitatum effigiem exquiram, oratio vi malorum superata, pedem refert. Ita Sanctus, mali gravitatem ob oculos proponens, ut aptam subjungat consolationem.

1161 Facit hoc sane non modo aptissime, sed elegantissime etiam ac disertissime. Hoc autem ponit fundamentum: Etenim una dumtaxat res, inquit, gravis ac pertimescenda est, o Olympias, una tentatio, nempe peccatum; atque hoc verbum nunquam tibi occinere destiti: reliqua autem omnia, mera fabula; sive insidias dixeris, sive inimicitias, sive calumnias, sive maledicta, sive accusationes, sive bonorum proscriptiones, sive exsilia, sive gladios præacutos, sive mare, sive totius orbis terrarum bellum. Hæc deinde late probat, et pag. 534 finem Epistolæ imponit verbis aliquot, quæ ex Mss. primum eruit Montfauconus. Monet nimirum Sanctus, ut, si velit longiores ejusmodi epistolas accipere, moneat, se omnem animi mœrorem deposuisse, et in tranquillitate agere. Nam in hoc, inquit, situm est litterarum mearum remedium, ut tibi magnam animi lætitiā pariant etc.

1162 Secunda Epistola hoc habet exordium: Quamquam Epistola ea, quam nuper ad te misi, ad doloris tui tumorem comprimendum abunde sufficiebat:

AUCTORE
J. S.

Prima Epis-
tola mali
gravitatem
proponit,
* Vox rursum
redundat,
nec est in
Græco

E

F
ac remedium
affert con-
gruum.

Quædam ex
consolatoria
secunda

AUCTORE
J. S.

sufficiebat : tamen quia mœroris acerbitas majorem in modum te afflixit, idcirco necesse mihi esse existimavi, alteram Epistolam superiori adjungere, quo tu copiosam et uberem consolationem percipias, ac jam valetudo tua in tuto versetur. Age igitur, aliunde quoque pulverem eum, quem ex animi mœrore contraxisti, discutiam. Si quidem eum ex ulcere gravissimisque tumoribus in pulverem conversum esse existimo : verum ne sic quidem valetudinis tuæ cura deserenda est. *Hæc verba clarissime designant primam epistolam, præsertim cum in ea dixerit se ulcus ipsius mitigaturum. Quo autem animo Olympiadem mala Ecclesiæ audire vellet, paulo post exponit his verbis :* Cum ad te allatum fuerit, ecclesiarum aliam pessum iisse, aliam tempestate jactari, aliam sævis fructibus obrui, aliam etiam lupum pro pastore, aliam carnificem pro medico accepisse, doleas quidem licet : neque enim et sine doloris sensu ferre oportet : verum ita doleas, ut modum dolori imponas. *Deinde per totam Epistolam, quæ prima etiam multo prolixior est, pulcherrima tradit documenta, multasque Olympiadis admiscet laudes, ut hac etiam arte animum ejus dolore dejectum erigeret.*

B
ex qua liquet, sperasse Sanctum se aliquando rediturum :

1163 *Ubi autem pag. 538 aliquid de judicii timore breviter attigerat, mira humilitate se corrigit, his utens verbis :* Verum imprudens orationis impetu abstractus sum : atque, cum id tibi minime conveniret, hoc mihi sumpsi, ut te mœnerem : mihi enim, iisque, qui mei instar scelestorum mole depressi atque obruti sunt, necessaria est hæc oratio. *Rursum pag. 548 ait, ipsam dolere, quod a me, inquit, vili homunculo sejuncta sis, illudque lugere, atque apud omnes dicere :* Linguam illam non audimus, nec ea, qua solebamus, doctrina fruimur. *Hæc querelæ Olympiadis, ex ipsius aut aliorum litteris intellectæ impulerunt Sanctum ad scribendum Litteras tam prolixas, tamque studiose compositas, idque se facturum promittit. Quin et spem magnam de reditu suo eidem ingerit his verbis :* Quod si doctrinam nostram viva etiam voce audire cupis, fortasse hoc quoque continget, ac nos rursus, permittente Deo, visura es. Imo non fortasse, sed certo : cave dubites. *At illud certo non est in Græco ; sed solum vult, ut ipsa non dubitet. Ex his verbis, quibus similia etiam scripsit annis posterioribus, intelligimus, Sanctum spem de reditu ad ecclesiam suam nunquam abjecisse.*

C
tertiam consolationem :

1164 *In Epistola tertia, quæ eo ordine composita est, ut vidimus, sed post aliam transmissa, duarum præcedentium meminit, post breve exordium ita scribens :* Etsi mœroris tyrannidem superioribus litteris substulimus, ipsiusque arcem evertimus : tamen orationi nostræ ingenti adhuc assiduitate opus est, ut altam tibi pacem conciliet, ac deleta perturbationum omnium, quæ ex illo angore fluxerunt, memoria, candidam tibi accertam tranquillitatem ostendat, atque in magna animi alacritate te colloceat. Id enim nunc ago, atque in eo elaboro, ut non modo tristitia te liberem, verum etiam ingenti ac perpetua voluptate perfundam. *Sub finem longissime hujus Epistolæ, qua ingentia calamitatum lucra faciendo calamo exponit, Olympiadem alloquitur hoc modo :* Longiorem adhuc Epistolam facere cupiebam : sed quia hæc quoque, quæ scripsi, epistolæ modum longe superant, hic finem scribendi faciam, illud abs te petens, quod nunquam petere destiti, nempe ut mœrorem abjicias ; et, quod semper fecisti, nec facere desinis,

Dei gloriam prædicare, ac de gravibus et acerbis omnibus his rebus ipsi gratias agere ne intermittas etc. *Toties aurea ejusmodi verba sancti Exsulis calamo effluerunt, ut nefas sit dubitare, quin ex abundantia cordis profluxerint.*

1165 *Epistola XIV, quæ ante tertiam transmissa est, omnino figenda est mense Octobri, etiamsi in ea Sanctus de hieme orta mentionem faciat, imo etiam potius sub initium istius mensis, quam circa finem. Nam, dum eam scribebat Chrysostomus, nihil adhuc noverat de certaminibus Olympiadis ac Pentadiæ, quæ contigerunt ante finem Augusti, cum inquisitio de incendio ecclesiæ 29 Augusti fuerit finita. Illa tamen certamina noverat, quando eodem anno post inchoatam hiemem ad Olympiadem scripsit Epistolam XVII, inferius sub finem Octobris aut mense Novembri figendam. Poterant quidem Epistolæ, quibus illa Chrysostomo nuntiata sunt, diutius in via hærere, quod tuto perferendæ essent per homines ad id missos, qui verisimiliter non recto itinere, sed per circuitus ad ipsum tendebant. Attamen non credidero, certamina prædictarum diaconissarum ultra duos menses Chrysostomo fuisse incognita, sed ea mense Octobri eidem innotuisse per Epistolam Pentadiæ, cui æque ac Olympiadi Sanctum de iis gratulatum fuisse videbimus. Quod vero de orta hieme dicit, tam parum urget ad Epistolam mense Novembri figendam, ut ex iis verbis ne quidem certi reddamur, Epistolam esse post finem Septembris datam. Levæ enim frigoris initia, qualia jam oriuntur mense Septembri, sufficere potuerunt ad id dicendum, præsertim cum ex eo Olympiadi persuadere vellet, non amplius timendum esse ab Isauris.*

1166 *Nunc ex longa illa Epistola, ex qua ante dedimus, quæ Sanctus Cæsareæ passus est, alia quædam huc transfero. Responsum est ad querelas Olympiadis, cujus Epistolam acceperat, atque eam ipso initio sic alloquitur :* Quid luges ? Quid te ipsam tundis, easque, quas ne hostes quidem tui a te exigere potuerunt, pœnas a te ipsa expetis, ut quæ animum tuum mœroris tyrannidi usque adeo addixeris ? Etenim litteræ illæ, quas per Patricium ad nos misisti, ipsa animæ tuæ vulnera nobis declararunt.... Quid enim angeris, quod nos e Cucuso alio transferre nequivisti ? Quamquam aliquo modo nos transtulisti, dum nihil non ideo abs te tentatum atque actum est. Quod si res perfici non potuit, non tamen proinde angi oportet. Nam fortasse hac de causa Deus longiora cursuum spatia nobis proponi voluit, ut splendidiore coronas consequamur. Quid igitur ob ea in dolore versaris, ob quæ laudibus afficimur, cum contra te ob eam causam exsultare ac tripudiare, caputque corollis redimere par sit, quod divino beneficio rem tantam, ac meritis nostris longe præstantiorem rem consequuti sumus. At hujus loci solitudo tibi mœrorem affert ? Et quid tandem hac sede jucundius ? Solitudo, tranquillitas, ingens quies, corporis firmitas. Quamquam enim nec forum, nec venale quidquam hæc urbs habet : nihil tamen istud mea interest. Mihi quippe omnia tamquam e fonte affluunt. Siquidem et dominum meum hujus loci episcopum, et dominum meum Dioscorum habeo, qui nihil aliud numeris atque operæ habere videntur, quam ut me recreent. Quin præclarus quoque vir Patricius tibi narrabit, quonam pacto in animi hilaritate, in oblectatione, in multis obsequiis degamus quantum quidem ad hanc commorationem attinet. *Ita solebat*

D
Epistola XIV ad eandem mense Octobri figenda,

E

in qua Sanctus ostendit se Cucusi contentum

F

AUCTORE
J. S.

A *lebat Vir Deo dilectus cum Apostolo in ærumnis suis lætari, atque incommoda sua extenuare, ut Olympiadem consolaretur.*

scribitque de
Heraclide
carceri inclu-
so,

1167 Deinde pag. 599 ait, se jam ante ad Olympiadem scripsisse, ne conaretur efficere, ut Cucuso amoveretur. Id revera scripserat in prima Epistola Cucusi data; sed eam necdum acceperat Olympias, quando per Patricium dictam epistolam misit. Idem monuerat Sanctus in Epistola XII, Cæsareæ data, ac de ea verisimiliter loquitur. Sed hæc ipsa forte serius ad Olympiadem pervenit. Porro Sanctus pag. 600 de variis negotiis Olympiadi scribere incipit. Scripserat ipsa de iis, quæ patiebatur Heraclides episcopus Ephesinus, quem Palladius in Dialogo pag. 196 ait carceri inclusum fuisse Nicomediæ. Ad hæc Sanctus respondet hoc modo: Quoniam autem de Heraclide quoque episcopo ad me scripsisti, licet ipsi, si velit, instantiam dare, atque ita molestiis omnibus defungi: nihil enim aliud superest. Ego vero, etsi nihil admodum proficiebam, tamen dominam meam Pentadiam monui (forte ante exsilium, alias Epistola excidit) ut omnem diligentiam adhiberet, quo calamitati solatium aliquod inveni-
ret. Ambiguum est, quid verba Latina, instan-

B *tiam dare ibidem significent, et an voces Græcæ δοῦναι ἐνστάσιν recte sint expressæ: nam Montfauconus in Annotatis observat, forte legendum esse ἐκστάσιν, acsi Chrysostomus diceret, licet ipsi abdicationem dare. At non facile crediderim, Sanctum id voluisse. Certe, cum excusasset se Olympias, quod tam molesta nuntiaret, quanti illa facienda sint viro fortè et Deum amanti, declarat his verbis: Numquam igitur hoc dicere destiti, nec desistam, unam solum rem molestam esse, nempe peccatum: reliqua omnia pulveris ac fumi instar esse. Quæ molestia carcere claudi, ac catenis vinciri? Quæ molestia calamitatibus premi, cum calamitas tantarum opum causa sit? Quæ molestia, relegatio ac bonorum proscriptio? Mera verba hæc sunt rerum acerbitate vacua, verba ex mœrore profecta. Plura addit ad hæc probanda.*

de Marutha
episcopo, cujus
opera uti
cupiebat

1168 Mox offendit Sanctus, quantum cuperet ad Dei gloriam promovendam illorum etiam opera uti, quos ut calamitatis suæ auctores intueri poterat, aut certe quos inter adversarios suos noverrat locum habuisse. Maruthas episcopus Tagritensis seu Martyropolitanus in Mesopotamia inimicis Chrysostomi adhæserat in synodo ad Quercum, quod specioso prætextu deceptus esset vir alias egregius. Non videtur tamen postea Constantino-
poli cum iisdem egisse contra Chrysostomum, aut, si eo tempore ibidem contra Sanctum egit, hic in spem inductus est, virum cetera pium ad officium reduci posse. Itaque hæc de eo scribit Olympiadi: Marutham episcopum, quantum in te fuerit, omnibus officiis complecti ne desinas, ut eum e barathro extrahas. Nam ejus opera ob Persidis negotia magnopere egeo. Atque, si id a te fieri potest, ex eo intellige, quidnam illic ipsius studio atque opera perfectum sit: et cur istuc profectus sit, fac sciam, et num ei duas epistolas, quas ad eum misi, reddideris. Si ad me scribere velit, rursum scribam; sin rescribere gravetur, saltem, quid illic profectum sit, tibi exponat, et num quid rursus eodem proficiscens præstiturus sit.

ad fidem in
Perside propa-
gandam;

1169 Nam ego hac de causa ipsum convenire studebam. Utcumque sit, quidquid tuarum partium est, præsta, munusque tuum exple; etiamsi omnes prono capite in præceps ferantur. Merces enim tua numeris omnibus absoluta erit. Hæc-

nus Vir sanctus, sincera ac benigna charitate ornatus. Illustrissimus dominus Stephanus Evodius Assemanus, qui nuper Acta martyrum Orientalium et Occidentalium typis Romanis vulgavit, in præfatione generali pag. 52 aliqua de S. Marutha scribit relatis a nobis contraria. Ait nimirum, Marutham Chrysostomo fuisse charissimum, insinuatque ipsum non fuisse in concilio ad Quercum, ubi, damnatus est Sanctus, sed ante istud concilium in Mesopotamiam remeasse. Deinde pag. 54 ait, Marutham anno 404, pulso in exsilium Chrysostomo, Constantinopolim rediisse, ut quantacumque posset opera Chrysostomi partes tutaretur. Vellem sane, ut asserta illa firmare possem. At obstant allegata mox verba: neque enim video, cur e barathro extrahendus fuisset, si causam Chrysostomi fuisset tutatus. Itaque nulla est ratio, cur dicamus, Marutham non fuisse in concilio ad Quercum. An vero amicitia inter Marutham et Chrysostomum deinde cohaerit, non constat. At constat, fidem a S. Marutha egregie prædicatam fuisse in Perside, ut latius exponi poterit ad 4 Decembris, quo Sanctus ille Martyrologio Romano est insertus. Epistolæ a Chrysostomo ad ipsum scriptæ non innotuerunt.

1170 Mox Sanctus in laudata Epistola pergit ad aliud negotium, quod pertinebat ad fidei propagationem in provincia Gothorum, ita scribens: Narraverunt mihi (non coram, sed per litteras, ut videbimus) Marsi ac Gotthi monachi, apud quos Serapion episcopus perpetuo delitescebat, Moduarium diaconum venisse, illud afferentem, admirandum illum episcopum Unilam, quem non ita pridem ordinavi, atque in Gotthiam misi, multis ac magnis rebus gestis, diem suum extremum clausisse: ac regis Gothorum litteras attulisse, quibus, ut ad eos episcopus mittatur, petit. Quoniam igitur ad subversionem eam, cujus minæ nobis intentantur, depellendam, nullum aliud adjumentum conspicio, quam cunctationem ac dilationem; neque enim nunc ipsi in Bosphorum, aut in illas partes navigare possunt; da operam, ut illos tantisper ob hiemem remoreris: hæc, quæso, ne negligenter prætereas: istud enim maximi momenti est. Duo quippe sunt, quæ si contingant, quod Deus avertat, maxime me excruciant; nempe et quod ab istis creandus ille sit, qui tot mala perpetrarunt, et a quibus creari nefas est: et quod simpliciter quispiam creetur. Nam quod non hoc studeant, ut probum virum instituant, tibi quoque perspectum est. Quod si hoc fiat, quod utinam ne fiat, quæ deinceps sequentur, haud te fugit. Ac proinde, ne quid horum fiat, omni studio contende. Quod si Moduarius clam ac sine ullo strepitu ad nos excurrere posset, id operæ pretium esset. Sin autem id nequeat, fiant, ut licet, quæ fieri poterunt. Hæc Sanctus, qui hisce satis ostendit, se melius sentire de Marutha, cujus opera uti desiderat, quam de Arsacio eique adhærentibus, a quibus episcopum ad Gothos mitti non vult.

1171 Scripsit Sanctus hunc in finem duas alias Epistolas cccvi et cccvii. Hæc prior scripta est, et verisimiliter eodem tempore cum Epistola laudata ad Olympiadem. Inscribitur Monachis Gotthis, qui in Promoti agro (Græce ἐν τοῖς Προμότης quod ambiguum est) degunt. Nequeo dubitare, quin hi ipsi sint monachi, ex quibus rem totam Chrysostomus se intellexisse significat. Nam ab iis litteras acceperat, cum de persecutione, quam patiebantur, tum de rebus Gothicis. Respondens vero, primum eos pie consolatur, atque ita exorditur:

Antequam

E
de episcopo a
rege Gotho-
rum in locum
defuncti pe-
tito,

F

quem mavult
in aliis etiam
Epistolis
necdum mitti.

AUCTORE
J. S.

Antequam vestras litteras acceperissem, quantas passi fueritis afflictiones, quantas tentationes, quantas molestias, jam cognoveram; eoque nomine vos beatos admodum censeo, cum mihi veniunt in mentem coronæ, bravia, et præmia, quæ vobis parantur etc. *Ad secundum ita respondet*: Sed et gratiam vobis habeo propter id studium, quod exhibuistis, ut nullus in ecclesia Gothorum tumultus fieret, sed dilatione aliqua negotium extraheretur. Neque tantum non reprehendo, quod neminem miseritis, sed etiam laudo et suspicio. Hoc enim illo multo est optabilius, ut vos omnes in ejusmodi opus incumbatis.

quam ab Arcadio ordinari.

1172 *Hæc innuunt, monachos illos Gothos, ex quibus episcopus erat mittendus, primos fuisse dilationis auctores, remque perscripsisse ad Chrysostomum, qui illud consilium approbavit, quod speraret se ad ecclesiam suam ope Romani Pontificis atque episcoporum Occidentalium rediturum. Dilationem porro illam iterum vehementer commendat in Epistola CCVI ad Theodulum diaconum. Hanc vero paulo serius, et verisimiliter mense Decembri, aut certe sub finem Novembris, scriptam esse, liquet ex initio, quod ita habet*: Etsi gravis nunc hiemis sævit asperitas, et ad summum fastigium est evecta; neque ullum cessant movere lapidem, qui ecclesias Gothiæ labefactare conantur, dum undique discurrunt; vos tamen, quæ vestrarum sunt partium, præstare ne desinatis. *Ad hoc pluribus hortatur, uti etiam ad orandum pro pace Ecclesiæ; monetque iterum, ut negotio dilationem aliquam obtineant. Quem demum exitum res illa habuerit, nullibi invenio.*

De Hilario episcopo ex eadem Epistola XIV,

1173 *Duo amici Chrysostomi in Epistola XIV in fine memorantur, de quibus etiam Palladius meminuit. Hilario episcopo, inquit Sanctus, maximas gratias ago: per litteras enim a me petiit, ut sibi in urbem suam abeundi potestatem facerem, compositisque rebus se ad nos rediturum spopondit. Quoniam igitur ipsius præsentia non parum utilis est: nam vir pius est, constantique ac fervido animo; eum hortatus sum, ut, cum eo profectus fuerit, statim redeat. Ac proinde da operam, ut Epistola nostra et celeriter et tuto ipsi reddatur, ac non projiciatur: siquidem magna cum cupiditate ac vehementia nostras litteras postulavit, ingentemque ipsius præsentia utilitatem affert. Velim igitur eas diligenter cures, ut, nisi presbyter Helladius istic sit, per prudentem aliquem virum ac cerebro præditum amicis reddantur. Ex his liquet primo, litteras Chrysostomi ad amicos, et horum ad ipsum, caute perferendas fuisse, ne inciderent in manus inimicorum, ideoque mirandum non esse, si aliqua Constantinopoli facta serius intellexerit Chrysostomus.*

qui nulla passus: uti et de Hellatio presbytero.

1174 *Secundo non dubito, quin idem sit Hilarius, de quo Palladius in Dialogo pag. 195 hæc memorat*: Hilarius, vir sanctus et senex, in intum Pontum pulsus est, plagis concisus, non a iudice, sed a clero: qui decem et octo abhinc annis panem non gustavit, olera sola et frumentum coctum edens. *Non quidem vocatur hic episcopus, sed inter episcopos recensetur. Hilarius igitur, postquam aliquandiu latuerat, deprehensus fuerit, et in exilium ductus: eaque forte estratio, cur Epistola Chrysostomi ad ipsum sit perdita. Helladius vero presbyter, de quo Sanctus meminuit, est ille procul dubio, de quo Palladius p. 196 ita loquitur*: Helladius, presbyter palatii, in agello suo Bithyniæ vitam agit. Ille igitur

postea persecutioni se subduxit, ut fecit ipsa Olympias.

1175 *Alia anni 404 Epistola ad Olympiadem, et quinta Cucusi data, est inter omnes Epist. XVII. Hæc scripta est, postquam Sanctus intellexerat egregia Olympiadis, Pentadiæ et aliorum certamina. Tillemontius Nota 93 de anno datæ hujus Epistolæ ambigue disputat; in eam tamen partem propendit, ut datam credat anno 404, sub finem Novembris. De anno nullum mihi videtur relinquere dubium, cum data sit inchoata hieme, cumque sit prima, quæ de certaminibus S. Olympiadis mentionem facit. At non video ullam necessitatem, cur Epistolam removeamus usque ad finem fere Novembris, cum initio istius mensis dari potuerit, aut etiam ante finem Octobris, atque una alterave hebdomada post Epistolam XIV; sed hanc ipsam justo serius fixit Tillemontius, atque inde in necessitatem incidit alteram quoque serius collocandi.*

1176 Porro epocha Epistolarum serius fixa in alium errorem impulit. Nam ille prima Olympiadis certamina, quando calumnia incensæ ecclesiæ ipsi impacta est, figit in Olympiade art. 7 mense Novembri, aut paulo ante. Hac de causa in Chrysostomo art. 90, quæstionem de incendio, quæ finita erat ad relationem Studii præfecti per legem 29 Augusti ab Arcadio latam, resumptam dicit circa mensem Novembrem ob Optato, quem circa illud tempus Studii in præfectura urbis successorem facit. Verum hæc omnia dicuntur sine fundamento, et sine auctoritate ullius antiqui scriptoris, ex solis ratiociniis male deducta. Credidit Tillemontius, certamina S. Olympiadis, si contigissent ante 29 Augusti, non potuisse esse ignota Chrysostomo, quando hic scripsit Epistolam XIV; hancque ipsam Epistolam non est ausus figere ante Novembrem, quia de inchoata hieme in ea fit mentio. At utrumque illius ratiocinii fundamentum plane infirmum est. Infirmum est, quod dicitur de Epistola XIV non ante Novembrem scripta, cum hiemis mentio illud nequaquam evincat. Æque infirma nititur ratione, quod credidit Tillemontius, certamina Olympiadis et Pentadiæ, si finita fuissent ante finem Augusti, non potuisse latere Chrysostomum post medium Octobrem, aut etiam fere usque ad finem illius mensis. Nam Sanctus omnia didicit ex Epistola Pentadiæ, quæ forte tantum scripta est mense Septembri, certe post finitam inquisitionem de incendio, quæque tum cito perferri non potuit, quam ille existimat.

1177 *Primo non satis considerasse videtur differentiam regionum, eoque fere modo cogitasse de hiemis initio Cucusi, quo de Gallia loqueretur. Nam si cogitemus, Cucusum esse sitam ad septentrionem altissimi montis Tauri, non mirabimur, ibidem frigora prima incepisse ante finem Septembris, et Chrysostomum de initio hiemis loqui potuisse sub initium Octobris. Secundo æque parum considerasse videtur, quanto tempore Olympiadis Epistolæ in via esse debuerint, ut ad Chrysostomum pervenirent, cum propter itineris longitudinem, quæ quadraginta fere dierum esse potuit, tum propter cautionem adhibendam, ne interciperentur. Septuaginta fere dies itineri impendit Chrysostomus. Si ex his triginta dies quieti fuerunt dati, restant quadraginta itineri impensi. Secundum Theophilum Alexandrinum, teste Palladio pag. 62, Alexandria Constantinopoli distabat septuaginta quinque dierum itinere. Cucusus vero secundum tabulas geographicas Constantinopoli magis distare videtur, quam Alexandria, neque sita*

Epistola XVII ad Olympiadem figenda circa initium Novembris,

licet prima ejus certamina in illa memorantur:

F hæc diu ignorare potuit Sanctus:

A *situ est in via unius urbis ad alteram, ita ut necesse sit dicere, saltem quadraginta fere dierum itinere dissitam fuisse Constantinopoli. Itaque, qui a Pentadia mittebantur ad Epistolas perferendas, facile sex aut septem hebdomadis in via hærere poterant, præsertim cum non essent cursores ordinarii, et cum cogerentur iter suum celare, et consequenter minus festinare possent. Quare continere potuit, ut Chrysostomus circa medium aut sub finem Octobris tantum didicerit, quæ Olympias, Pentadia, aliique passi sunt sub finem Augusti: nam, re peracta, etiam aliquot dies impendi debuerunt scribendis Epistolis et dimittendo earum latori.*

Sanctus Olympiadi peracta certamina gratulatur,

1178 Porro, ubi Sanctus intellexerat, quid Olympias aliique passi essent Constantinopoli, varias Epistolas scripsit, interque eas Epist. XVII ad Olympiadem, cui mira alacritate gratulatur, ita ordiens: Nihil alieni ac præposteri in te contigit, quin potius quod admodum rationi consentaneum esset, nempe ut per assiduas tentationes tuas animi tui nervis plus firmitatis, plusque ad subeunda certamina alacritatis ac roboris accederet, hincque magnam voluptatem perciperes. Deinde eam ad constantiam excitat his verbis: Illud quidem precamur, ut et præsentis tentationes exstinguantur, nec aliæ insuper accedant, Dominicam scilicet legem explentes, quæ nos, ne in tentationem incidamus, precari jubet: sin autem Deus rursus exoriri sinat, de aurea tua anima, quæ hinc etiam amplissimas sibi opes aggerit, bono ac fidenti animo sumus.

eamque animat ad constantiam:

1179 Etenim quanam re terrorem tibi afferre poterunt, qui in suum caput suamque perniciem quidvis aggressi sunt? Opumme detrimento? At illud probe scio, te eas pulveris instar habere, ac quovis luto viliores existimare. An patriæ ac domus amissione? At tu amplas etiam ac frequentes urbes non secus ac solitudines incolere nosti; ut quæ in otio ac quiete omne vitæ tempus transigeris, atque hujusce vitæ pompas semper protriveris. At mortem minitantur? Tu vero antevertens nullum tempus omisisti, quin de ea cogitares etc. *Pergit eam animare, et in fine sic habet: Gaude igitur et oblectare, tum tuo nomine, tum eorum, qui beatam mortem obierunt, non in lecto, nec domi, sed in carcere et vinculis ac tormentis. Eos autem solos luge, ac lacrymis prosequere, qui hæc perpetrarunt. Nam istud quoque tua philosophia dignum est. Quoniam autem de corporis quoque nostri valetudine certior fieri cupis, nos ex eo morbo, qui nuper (in itinere scilicet et deinde) molestiam nobis exhibebat, emersimus: nuncque meliore valetudine sumus, modo ne rursus hiems stomachi nostri imbecillitatem adventu suo lædat. Nam de Isauris omni metu vacui sumus. Hæc ad Olympiadem.*

eadem gratulatur Pentadiæ et Ampruclæ.

1180 Eodem tempore ad Pentadiam diaconissam Chrysostomus scripsit Epistolam XCIV, quæ ipsi similiter obita certamina relatosque triumphos gratulatur. Nam et Pentadia ad iudicium pertracta fuerat, et rem totam per litteras Chrysostomo exposuerat. Summopere, inquit Sanctus, te laudo atque admiror, non ea dumtaxat nomine, quod ad me scripseris, sed etiam quod ea omnia, quæ contigerunt, exposueris. *Hujus Epistolæ pars magna jam data est num. 1039, ubi narravimus iudicia ob calumniam incensæ ecclesiæ habita. Sub finem de se Chrysostomus dicit: Vivimus, valemus, morbo omni liberati sumus. Pentadiam vero per totam Epistolam non solum mire laudat, sed*

Septembris Tomus IV.

simul ad nova certamina, si oriantur, excitat. Eodem etiam tempore figenda est Epistola CIII, inscripta Ampruclæ diaconissæ ejusque comitibus, quam ita exorditur Sanctus: Etsi longo itineris intervallo a vobis disjunctus sum; tamen præclara et fortia vestra facinora, non minus quam qui adsunt, cognita et explorata habeo, vehementerque vobis de hac fortitudine, patientia, constantia, atque adamantina quadam animi firmitate, loquendique libertate ac fiducia gratulor. Ita pluribus Ampruclam animat Chrysostomus; sed conqueritur, quod nullas ab ea accepisset litteras; ac præsertim, inquit, cum res ejusmodi istic contigissent, litteras ab te accipere in primis expectebam. Attamen scripserat Amprucla ante Chrysostomum, sed prima ipsius Epistola diutius hæsit in via, ut habemus ex Epistola CXCI, ad eandem non diu post data, cujus hoc initium: Secundam accepi, quam te priorem misisse scribis Epist., domina mea reverendissima et ornatissima. Et mox: Noli audaciam appellare, quod litteras ad nos prior scripseris etc. Hortatur Ampruclam ad frequenter scribendum.

1181 Restant et aliæ Epistolæ anno 404 ad Olympiadem, Pentadiam et Ampruclam diaconissas eodem verisimiliter latore datæ. Nam hæc non diu quieverunt post depulsam calumniam incensæ ecclesiæ, sed cito ad alia vocatæ sunt certamina, quod cum Arsacio nollent communicare, et fortasse etiam, quod clericis peregrinis præberent hospitium: hoc enim vetitum erat eadem lege, 29 Augusti lata, qua finita fuit inquisitio de incendio. Ubi vero nova hæc certamina intellexit Chrysostomus, ad Olympiadem scripsit Epistolam V, cujus hoc est exordium: Vestræ auctæ sunt ærumnæ, latiora rursum vobis scammata, cursumque longiora spatia constituta sunt: atque eorum, qui vobis insidias moliuntur, iracundia in majorem flammam assurgit. At minime propterea commoveri ac perturbari debetis; verum hoc ipso potissimum nomine lætari et exultare, coronisque caput redimire, ac choros agitare. Nam nisi mortiferas prius diabolo plagas intulissetis, non usque adeo fureret hæc bellua, ut ultra progredi auderet. Addit multas ad consolandum rationes, ac num. 2 ad Olympiadem iterum se vertit hoc modo: Hæc igitur, religiosissima domina mea, tum tibi ipsi, tum iis, quæ tecum præclarum hoc certamen obeunt, accinens, da operam, ut omnium animos erigas, tuamque aciem instruas, quo tibi duplex et triplex, ac multo etiam copiosior virtutis corona comparetur, tam per ea, quæ ipsa perpeteris, quam quia alios ad eadem subeunda impellis, eosque adducis, ut leviter ac placide omnia ferant, et umbras contemnunt etc. *Tota Epistola hortatur ad constantiam, quia timebat Chrysostomus, ne aliquæ urbem relinquerent.*

Alia Olympiadis certamina, ad quæ eodem anno data v:

E

1182 Certe de discessu cogitabat Pentadia, cui tunc Epistolam CIV destinavit Chrysostomus. Hanc primo coronarum nomine dicit beatam, quodque per animi magnitudinem quidvis pro veritate perferre in animum induxisset. Hortatur deinde ad constantiam, subditque sequentia: Quia autem intellexi te de discessu cogitare, atque isthinc migrare velle accepi, peto abs te, ne quidquam hujusmodi cogites, aut in animo habeas. Primum ob hoc ipsum, quod civibus tuis subsidium es, amplissimusque portus, et adminiculum, ac tutus murus iis, qui laboribus et ærumnis conficiuntur.... Deinde ne anni quidem tempus hoc te facere patitur. Neque enim, qua corporis imbecillitate sis, ignoras; neque tibi facile

ad Pentadiam quoque de discessu cogitantem Epistolam CIV,

F

AUCTORE
J. S.

esse in tanta vi frigoris atque hiemis pedem movere. Huc accedit, quod, ut rumor est, Isauro-
rum res nunc vigent etc. Ex hisce habemus, Epistolam esse scriptam hiemali tempore, ideoque anno 404, forte sub finem Novembris, aut potius mense Decembri, quo et alias Epistolas a Sancto Constantinopolim missas videbimus num. 1188. Secundo ex allatis verbis colligitur, Isauros, qui initio hiemis domum se recepisse credebantur, iterum novos intulisse terrores sub finem anni 404; idque etiam apparet ex aliis Epistolis. Ceterum exstat ad Pentadiam etiam Epistola CLXXXV, quæ tertia est ad ipsam, et verisimiliter anno 405 scripta, postquam ipsa diuturno silentio usa erat. Verisimile est, Pentadiam revera Constantinopoli discessisse, aut non diu post vixisse, quia de ipsa postmodum nulla fit mentio.

alia ad Am-
pruclam et
socias eadem
occasione
scripta.

1183 Epistola xcvi, inscripta Ampruclæ diaco-
nissæ, atque illis, quæ cum ipsa sunt, eadem oc-
casione data est, eademque celebrat certamina, ita ut et hæc referenda sit ad tempus hiemale an-
ni 404, mensemque Decembrem. Initium huc trans-
fero: Fluctus rupibus illisi, eas quidem nec tan-
tillum commovere possunt: ipsi autem sese potius ob vehementem impetum frangunt ac de medio tollunt. Quod etiam nunc in vobis, et in iis, qui vobis insidias frustra moliuntur, perspicui potest. Etenim hinc vobis, et major apud Deum fiducia, et major apud homines gloria comparatur; illis contra condemnatio et ignominia etc. Deinde consolari pergit, et ad constantiam hortari. Tillemontius art. 101 observat, Ampruclam non fuisse Græcam, idque colligitur ex Epistola ciii, ubi Chrysostomus monet, ipsi patria lingua scribendum fuisse, si nullus præsto esset, qui pro ipsa scriberet, Ulterius laudatus scriptor suspicatur, ipsam Antiochiæ potius habitasse, quam Constantinopoli. Verum ex ipso Epist. xcvi loco, quem assignat, potius colligitur, domicilium ipsius fuisse Constantinopoli. Siquidem caritatem eam, inquit Sanctus, quam nobis primum iniecisti, perpetuo vigentem retinemus; ut etiamsi nobis diutius adhuc a vobis abesse contingat, ne sic quidem tamen ipsa imbecillior effici queat. Dicit, se charitatem conservaturum, etsi oporteat diutius adhuc abesse, a Constantinopolitanis videlicet: nam Antiochiam adeundi nulla erat apparentia. Prætereā non videtur dubitandum, quin de iisdem certaminibus ad Ampruclam scribat, de quibus ad Olympiadem et Pentadiam.

C

§ LXXVI. Epistolæ aliæ Constantinopolim missæ de rebus variis: aliæ quædam ad personas locorum ignotorum.

Epistolæ ad
Pæanium

Exstant quatuor Epistolæ Chrysostomi ad Pæanium, inter amicos Constantinopolitanos ac potentes Sancto præ ceteris charum, quem, ubi Cucum venerat, de adventu suo monuit per Epistolam cxchii, rogans ut non conarentur exsilii locum mutare, ut dictum est § 71. Deinde circa initium Octobris ad Pæanium dedit Epist. cciv, in qua mentionem facit de malis Cæsareæ per Pharetrium episcopum illatis, quæ eodem tempore

narravit Olympiadi in Epistola xiv, eademque etiam in utraque memorat de integra sanitate sibi restituta, ita ut plane eodem tempore ambæ videantur datæ. Pæanium porro miris laudibus Chrysostomus prosequitur, dicitque eum civitatem corrigere universam. In Latino etiam est regere, sed vox Græca corrigere significat. Et sic paulo post dicit: Multos enim eorum, qui illic sunt, potest vel sola præsentia tua meliorem ad frugem traducere, firmare, instruere, corroborare. Addit alia his similia, et in fine sic habet: Faxit autem (Deus,) ut nos quoque jucundissimam faciem tuam intueri quam primum possimus etc. non eum invitans Cucum, opinor, sed suum declarans desiderium redeundi Constantinopolim.

1185 Tertia ad Pæanium est Epistola xcvi, quam scripsit Sanctus post auditam persecutionem Constantinopolitanam, ut liquet vel ex ipso initio, quod ita habet: Gravia sunt ea, quæ contigerunt: at non ob eos, qui passi sunt, fortiterque in acie steterunt; verum ob eos, qui ea perpetrarunt, lugendum est etc. Quarta ad Pæanium et ultima est Epistola ccxx. Hæc forte serius scripta est, videlicet anno 405: nam gratulatur Sanctus reditum ad urbem, et novam dignitatem, atque iis quidem verbis, ut innuere videatur, Pæanium urbe excedere coactum fuisse, ac deinde revocatum: Respiravimus, inquit, exsultavimus: non jam exteram aut peregrinam amplius regionem incolere nos arbitramur, cum ad eam urbem, quæ tam multa perpessa est, tua sublimitas sit reversa. Hac autem idcirco nos voluptate perfundimur, non quod dignitas tibi major obtigerit: dignitas enim tua, virtus est animæ tuæ, nec ullus ipsam tibi antea potuit auferre, neque nunc reddidit: quo enim pacto, cum ablata minime fuerit? Sed idcirco exsultamus, quod magnam consolationis occasionem attulerit tuus in urbem illam reditus iis, qui vexabantur, mactabantur, in vincula conjiciebantur, cum communis illorum protector sis, et ad te omnes illi tamquam ad latissimum portum confugiant. Utrum spei, quam de ipso conceperat Chrysostomus, deinde responderit Pæanius, defectu aliarum litterarum ignoramus.

1186 Ad Theophilum presbyterum jam in itinere scripsit Chrysostomus, ut dictum est n. 1088. Alteram ad eum dedit Epistolam cxv, postquam advenerat Cucum. In hac Epistola ostendit, se non vulgarem curam habere de commodis temporalibus Theophili, cui curam commiserat gregem suum pascendi doctrina spirituali. Cum domino meo Theodoro prætoriano, qui Cucum nos avexit, inquit, multum de hac re sermonem habuimus; et, cum ad multos scriberemus, hoc quoque ipsis per litteras mandavimus. Agit de procurandis Theophilo commodis, ut latius ibi videri potest. Verum neque Theophilus, neque Salustius presbyter, Theophili ad populum instruendum collega, satis responderunt expectationi et spei, quam de eorum diligentia habebat Sanctus. Hinc tres habemus Epistolas, quas ad negligentiam illam corrigendam anno 404 scripsit Chrysostomus. Una ex his est Epistola ccx, ad Theodorum data. Miratus sum, inquit, quid factum sit, ut ex aliis Salustii presbyteri negligentiam intelligerem. Siquidem significatum mihi est, vix eum quinque homilias Octobri mense (Græce ὡς ὁκτωβρίου μηνός id est, usque ad mensem Octobrem) habuisse: atque ipsum et Theophilum presbyterum, alterum præ pigritia, alterum præ metu, minime ad collectam venire. Sed Theophilum quidem

D

virum poten-
tem et pium.

E

Tres Epistolæ
ad excitandam
diligentiam

F

A dem per litteras vehementius increpavi, Salustii vero causa ad reverentiam tuam scribo, quod illum abs te vehementer amari sciam etc. Monet deinde, ut Salustium ad maiorem excitet diligentiam.

presbyterorum, quibus cura gregis

1187 Huic conformis est Epistola cch, ad Salustium presbyterum data, quam ita orditur: Non mediocriter dolui, cum allatum est ad me, te ac Theophilum presbyterum segiores factos esse. Scio namque unum ex vobis quinque Homilias ad Octobrem usque mensem habuisse, alterum nullam: atque id mihi gravius hac solitudine accidit. Addit monitionem gravem, ut negligentiam emendet. Eodem fere modo objurgat Theophilum in Epistola cxii, eidem inscripta. Hæ tres Epistolæ eodem tempore sunt datæ. In illa autem, quæ ad Salustium data est, variant utcumque codices in illis vocibus εως του Ὀκτωβριου, usque ad Octobrem: nam Fronto Ducæus edidit εως του Νοεμβριου, usque ad Novembrem, prout legitur in uno codice nostro, quo ille usus est, et in uno Montfauconi, ut testatur in Annotatis. Consonat etiam collectio Ms. Sambuci; sed in ea ad marginem notatur Ὀκτωβριου. Verumtamen alter codex noster cum tribus Montfauconi habet Ὀκτωβριου eamque esse veram lectionem, liquet ex Epistola ccx, quæ constanter in omnibus codicibus habet, εως του Ὀκτωβριου, usque ad Octobrem: nam de eadem re in utraque Epistola agitur.

commissa erat Constantino-
poli.

1188 Dicit igitur Sanctus, alterum ex dictis presbyteris tantum quinque Homilias habuisse toto tempore, quo abfuerat, id est, a 20 Junii, usque ad mensem Octobrem: non vero, ut male expressum est Latine, quinque Homilias mense Octobri habuisse. Ex his ulterius habemus, illam presbyterorum negligentiam ad Sanctum fuisse perscriptam sub initium Octobris; et consequenter, tres laudatas Epistolas a Sancto scriptas sub finem Novembris vel initium Decembris, verisimiliter cum ultimis ad Olympiadem, Pentadiam et Ampruclam, ac cum illa, quam ad Theodulum diaconum datam diximus num. 1172. Ceterum laudati presbyteri constanter Chrysostomo adhæserunt, coactique sunt Constantinopolim ejus gratia relinquere: nam utrumque inter presbyteros Constantinopolitanos exsilio relegatos memorat Palladius in Dialogo pag. 196, ubi sic habet: Theophilus in Paphlagonia degit. Et inferiorius. Salustium in Creta esse dicunt.

C Epistola gemina ad Cyriacum episcopum.

1189 Quemadmodum illi presbyteri non satis fecerunt incenso Sancti studio pro salute gregis sui; ita Cyriacus episcopus, alter a Cyriaco Synnadorum antistite, non tanta Chrysostomo exsuli videtur exhibuisse amicitiae indicia, quanta ab ipso exspectaverat. De Cyriaco episcopo jam conquestus erat Chrysostomus in Epistola xii, Cæsareæ ad Olympiadem scripta, quod nullas ab eo accepisset litteras. Perrexit silere Cyriacus, sive metu impeditus, sive alia de causa nobis ignota. Attamen Chrysostomus ad ipsum semel atque iterum et sæpe scripsisse se dicit in Epistola ccii. Verum non omnes illæ Epistolæ ad nos pervenerunt. Ex duabus, quæ exstant, prima videtur Epistola lxiv. Commendatitia hæc est, quam ita orditur Sanctus: Dominus meus Sopater, Armeniæ hujusce præfectus, in qua nunc inclusi tenemur, Armeniæ quidem præfuit ut pater; plus autem officii erga nos exhibuit, quam a patre postulandum videretur. Hujus autem beneficii gratia filium Sopatris, Constantinopoli litteris operam dantem, Cyriaco episcopo commendat, rogatque ut ipsi conciliet notitiam, tum eorum, inquit, qui magistra-

tu funguntur, tum tuorum familiarium etc. Figi potest hæc Epistola mense Septembri. Altera ad Cyriacum est Epistola ccii, in qua cum ipso expostulat Sanctus, quod ne semel quidem scripsisset, causamque silentii inquirat. Scripta hæc est, postquam persecutionem Constantinopolitanam Sanctus intellexerat, ideoque figenda circa mensem Novembrem.

1190 Porro Tillemontius Nota 88 inquirat, utrum Cyriacus episcopus, ad quem datæ sunt prædictæ litteræ, alius sit a Cyriaco Synnadorum episcopo, et an forte sit Cyriacus Emesenus, de quo videtur loqui Palladius in Dialogo pag. 194. Respondet autem primo, agnoscendum necessario esse Cyriacum episcopum a Synnadensi distinctum: nam Cyriacus Synnadensis in carcerem conjectus est Nicomediæ, idque non ignoravit Chrysostomus, qui ad episcopos aliosque carcere detentos tres scripsit Epistolas. Carcere liberatus Cyriacus Synnadensis, non mansit Constantinopoli; sed primo forte ad ecclesiam suam, deinde Romam profectus est. At Cyriacus, ad quem exstat Epistola ccii, Constantinopoli erat, nec quidquam fuisse passus videtur. Certe Sanctus in laudata Epistola dicit: Ex illis, qui istinc veniunt, didici te sanum esse, ac prospera frui valetudine; nec meminit de ullis illius Cyriaci adversis. Præterea jam 4 Julii scripserat ad Constantium presbyterum, ut Cyriaco episcopo, si esset Constantinopoli, commendaret res Cypri, ut videri potest in Epistola ccxxi. Necesse igitur est, ut hunc Cyriacum distinguamus a Cyriaco Synnadensi, qui tunc erat in carcere.

1191 Secundo tamen recte observat Tillemontius, non esse hunc Cyriacum habendum pro Emeseno episcopo, nec apud Palladium fieri mentionem de Cyriaco Emeseno, sed locum exsiliæ assignari, quo ductus est Cyriacus Synnadensis. Eodem loco Eulysius, qui episcopus erat Apameæ Bithyniæ, male vocatur Bostræ episcopus. Interpretes in hos incidit errores, quia non semper oculos habebat intentos in historiam Chrysostomi. Præterea Græce redundat articulus τον, ante vocem Ἐμεσης positus, et interpunctio eidem voci subjecta. Accipe, lector, verba Græca, prout scripta esse videntur. Ἐλθὼν γάρ τις συνοδεύσας αὐτοῖς διάκονος ἀπηγγέλατο, Κυριακὸν μὲν Ἐμεσης ἐνδοτέρω ὀδοήκοντα σημείων εἰς Παλμύραν, τὸ τῶν Περσῶν προύριον, εἶναι. Ubi venerat enim diaconus, qui cum ipsis iter fecerat, narravit Cyriacum quidem ultra Emesam milliaribus octoginta Palmyræ in Persarum castello esse. Hoc etiam sensu sequentia sunt exponenda: nam quatuor episcopi simul memoratur, nimirum Cyriacus Synnadensis, Eulysius Apameensis in Bithynia, Palladius Helenopolitanus, et Demetrius Pesinuntis, qui simul ex legatione ad exsiliū missi sunt, ita ut nullum relinquatur dubium, quin Cyriacus Emesenus et Eulysius Bostrensis ex sola interpretatione mendosa ortum ducant, ac delendi sint ex catalogis episcoporum Emesenorum et Bostrensiū apud Michaelē Lequien, qui illegitimos hos partus adoptavit.

1192 Epistola cxc, Brisoni qui Eudoxiæ imperatricis erat eunuuchus, et Chrysostomum ex primo exsilio in urbem reducerat, inscripta est. Brisoni jam scripserat Sanctus simul ac Cucum pervenerat; sed nullas ab eo litteras acceperat, atque id conqueritur in hac Epistola cxc. Ejusdem argumenti est Epistola xciv ad Claudianum, quem item Constantinopoli habitasse, colligo ex his verbis: An vero post discessum nostrum ex animo tuo nos ejecisti? etc. Similis querela est, in Epistola

AUCTORE
J. S.

qui alius est a
Cyriaco Syn-
nadensi,

E

nec tamen
Emesenus
fuit episcopus.

F

Epistolæ plu-
res Constan-
tinopolim

AUCTORE
J. S.

stola cccix ad Severinam et Romulam, aut certe conqueritur propter longum earum silentium, cum ipse se frequentes litteras ad illas dedisse asserat. At nulla alia exstat ad Severinam et Romulam, quas habitasse Constantinopoli suspicor, quia magnæ in eas benevolentiae indicia dat Sanctus, nec memorat aliquid, quod Antiochiam insinuet. Contrarium est in Epistola LVIII, Theodosio ex duobus, id est, qui ducis officium gesserat, scripta. Nam hanc ita inchoat: Multo melle litteras tuas condiisti, vel, ut rectius loquar, melle dulciores eas fecisti etc. Nulla mutuae amicitiae signa continet Epistola, quam potius anno 404, quam serius scriptam puto. Id tamen certum non est, sicut certo non invenio, Theodosium illum habitasse Constantinopoli. Ejusdem fere argumenti cum præcedentibus est Epistola cci ad Herculium, qui se excusaverat, et cui amicissime respondet Chrysostomus, dicens toti civitati motum fuisse, quantum ab ipso amaretur. Unde utcumque colligitur, ipsum degisse Constantinopoli.

ad varios
misce.

1193 Constantinopoli quoque erat, ibique cum aliis latebat Palladius episcopus, ad quem data est Epistola cxiii, anno 404 figenda. Ex hujus initio colligitur, Palladium prius scripsisse ad consolandum Chrysostomum. Hic vero responsum suum orditur hoc modo: Pro eo quidem statu, quo res nostræ sunt, consolatione nihil opus habemus. Siquidem ad consolationem nobis abunde est rerum, quæ contigerunt, argumentum. At vero communem ecclesiarum tempestatem, ac naufragium illud, quod terrarum orbem invasit, luctu lacrymisque prosequimur: vosque omnes obsecramus, ut precibus juvetis, quo hæc internecio tandem aliquando depellatur, cunctaque ad summam tranquillitatem redeant etc. Dubitari posest, an hæc Epistola sit scripta ad Palladium Helenopolitanum, an ad alium Palladium episcopum, Dialogi scriptorem. Epistola cxvii data est ad Theodoram, Constantinopoli habitantem, ad quam jam in itinere, et Cæsareæ scripserat Sanctus, ut dictum est § 70. Ratio scribendi erat, quod Theodora Eustatium quemdam domo sua ejecisset: nam eidem piis rationibus persuadere conatur, ut illi ignoscat, ac pristinam benevolentiam reddat. Hæc scribendi ratio facit, ut dubium sit, utrum Epistola anno 404, an 405 sit data: caret enim temporis nota. Constantinopolim quoque missa est Epistola cxcvii ad Studium præfectum urbis. Consolatoria est elegans ob mortem fratris ipsius. Illud solum observo, nullo verbo insinuari, Studium Sancto amicum fuisse aut benevolum. Et sane talis non fuisse videtur, cum ipsius auctoritate inquisitio de incendio ecclesiae crudeliter sit instituta contra amicos Chrysostomi. At Sanctus eo erat ingenio, ut sciret etiam inimicis benefacere, et pia urbanitatis officia ipsis non denegare. Adulari tamen nolebat, ut ex hac ipsa Epistola utcumque colligitur; nam ita concinnata est, ut magis instruat Studios, quam laudetur.

Tres Epistolæ
ad Valentinum,
cui virginum

1194 Valentinum, Chrysostomi amicum, ad quem tres exstant Sancti Epistolæ, habitasse etiam Constantinopoli, colligitur ex Domitiano presbytero, in uno ex illis memorato. Eadem Domitiani mentio insinuat, Epistolas illas potius ad annum 404 spectare, quam ad unum ex sequentibus, saltem duas priores. Nam Domitianus presbyter erat oeconomus ecclesiae Constantinopolitanæ, et Romam venit anno 405 non multum profecto, ut narrat Palladius pag. 28, ita ut videatur Constantinopoli discessisse hiemali tempore sub finem anni 404, aut certe prioribus mensibus anni 405.

At Chrysostomum ob gravem ac diuturnum morbum, quo laboravit initio anni 405, nullas Constantinopolim dedisse litteras ante mensem Aprilem aut Maium suo loco videbimus. Hac de causa et duæ ad Valentinum, et aliæ quædam, serius ab aliis fixæ, ad annum 404 revocandæ sunt. Prima ex tribus mihi videtur Epistola cxvi, qua novam dignitatem Valentino sic gratulatur, ut simul amicissime cum eo expostulet, quod eam non ex ipsius litteris, sed ex aliis, intellexisset. Nulla anterioris Epistolæ in hac sit mentio: sed Valentini virtutes Sanctus celebrat, paesertim liberalitatem in pauperes.

1195 Eandem in pauperes largitatem Chrysostomus laudat in Epistola cxcvii, quam secundam ad Valentinum ponimus, nisi etiam prima sit: nam de duabus prioribus dubitari potest, utra præcesserit. Laudata viri in egenos liberalitate, sic pergit: Quando igitur nobis reverendissimus presbyter Domitianus, cui viduarum ac virginum istic cura commissa est, significavit, eas propemodum fame vexari, tamquam ad portum quemdam, ad manus tuas confugimus, ut ab iis hoc famis naufragio vindicentur. Tum rationes profert ad excitandum idoneas, subditque: Nihil enim amplius est dicendum, cum ad clementissimum et benignissimum hominem scribamus: quippe qui noveris, te etiam sportulas (id est, subsidium victus) nobis debere: verumtamen si hoc præstes, quod earum nomine debes, nobis persolutum arbitramur etc. Præstitit Valentinus, quod petiit Chrysostomus, ut hic habet in Epistola xli, ad ipsum tertia, quam sic exorditur: Tertiam hanc Epistolam mitto, cum ipse a te nullam acceperim. Verum quod magna cum animi voluptate litteras nostras acceperis, eumque, qui eas reddidit, quo decebat honore affeceris, atque item id omne, quod tuarum partium erat, in iis rebus, quæ tuam opem requirebant, præstiteris, intelleximus, nec quidquam horum nobis latuit. Hæc anno 405 scripta existimo, quia tres fere menses intercedere debuerunt, antequam Sanctus resciret, quid ad preces suas Constantinopoli fecisset Valentinus; nec tamen conqueritur de hieme, sed de gravi obsidione, id est, de excursionibus Isaurorum, quæ gravissimæ erant anno 405.

1196 Ad Gemellum Chrysostomus, ut monui ante, scripsit, quando non diu erat Cucusi. Eventus is erat ad aliquem magistratum, quem ipsi Sanctus gratulatur per Epistolam cxxiv, virum illum egregiis laudibus prosequens. Hæc gratulatio figenda videtur anno 404, quia primis anni sequentis mensibus litteras non scripsit Chrysostomus. At Epistola lxxix, qua de silentio diuturno Gemelli, tunc magistratum gerentis, conqueritur, potius anno 405 videtur scripta, nisi forte loquatur Sanctus de responso non accepto ad primam Epistolam. Certius anno 405 figetur Epist. cxxxii, et ultima ad Gemellum, qui preces Sancti postulaverat, atque una declaraverat desiderium baptismi per ipsum suscipiendi. Hortatur itaque, illud ne differat. Si a nobis, inquit, mora aliqua interveniat, huic tamen rei ne mora afferatur, cura. Omnino enim, etiamsi ipsi abfuerimus, homines nobis amicissimi non defuturi sunt, qui te ad hæc mysteriorum initia deducere queant. Quod si contingat, eadem voluptate afficiemur, qua afficeremur, si cœlestis hujus beneficii largitioni administram ipsimet operam præbuissemus, quandoquidem etiam eadem est gratia.

1197 Epistola cxlvii, data ad Anthemium, qui

pauperum
curam com-
mendat San-
ctus:

aliæ ad Gemel-
lum de susci-
piendo bap-
tismo cogi-
tantem:

F

AUCTORE
J. S.

A
alia ad Anthemi-
um consu-
lem, alia ad
varios presby-
teros,

qui anno 405 consulatum gessit et praefecturam Orientis, etiam potest scripta esse sub finem anni 404. Gratulatur Anthemio consulatum et praefecturam, virique virtutes et amicitiam laudat. At id facere potuit, simul atque intellexerat consulem designatum, magisque verisimile est, id revera eo tempore factum esse, quam anno sequente, postquam Anthemius tribus aut quatuor mensibus consulatum gesserat. Sub finem ejusdem anni 404 Chrysostomus litteras dedit ad aliquos presbyteros Constantinopolitanos, persecutionis ibidem vigentis participes. Talis est Epistola cxviii ad Euthymium presbyterum, qui a schola, quam regebat, pulsus erat, et quem Sanctus consolatur, ita incipiens: Nihil vos contristet, quod a schola pulsi fueritis, sed cum animis vestris reputantes, quantam hinc etiam mercedem receperitis, et quo pacto coronae vobis augeantur, gaudete et exultate ob ejusmodi afflictiones et insidias etc. Euthymius id ipse verisimiliter ad Chrysostomum perscripserat. Nam de silentio ipsius non queritur.

Constantino-
poli

1198 At in Epistola cxiii, eodem tempore ad Philippum presbyterum data, de hujus queritum silentio, licet alias Philippum laudibus celebret, et consoletur. Licet non scribas, inquit, de rebus tuis sciscitatur, et vos didicimus a schola pulsos fuisse, cum eam loquendi libertatem, quam par erat, exhibuissetis. Hoc vobis merces, hoc celestis est negotiatio, hoc immortalis corona, hoc congeries praemiorum etc. Coactus est deinde hic Philippus Constantinopolim relinquere. Palladius enim in Dialogo pag. 196 de eo sic habet: Audivi Philippum monachum et presbyterum scholarum, in Campania aegrotare. De alio Philippo presbytero Constantinopolitano laudatus scriptor paulo ante dicit: Philippus in Ponto exul mortuus est.

persecutionem
patientes:

1199 Inter presbyteros, qui Chrysostomi partes Constantinopoli anno 404 strenue defenderunt, laudandi etiam sunt Hypatius et Daniel. Ad priorem duas habemus Sancti Epistolas, quarum prima est Epistola xcvi. Hujus tale est exordium: Nosti, domine mi reverendissime, quantam vobis calamitates eae, quae Dei causa subeuntur, mercedem, quantaque praemia, et quantas coronas ferant. Quamobrem nihil eorum, quae fiunt, te conturbet; siquidem eos demum, qui scelerate aliquid faciunt, lugere convenit etc. Altera est Epistola clxxx, in qua mire laudat Hypatium ob patientiam, fortitudinem, tolerantiam, quam, inquit, exhibuisti et exhibes in tentationibus. Id ipsum quoque prioribus tibi litteris significavi, duplicem ac triplicem horum causa te manere mercedem, dum in tanta senectute tantam pro populo persecutionem passo alacritatem animi exhibes etc. Mox quoque memorat diaconos Eusebium et Lamprotatum, qui tibi consortes ærumnarum fuerunt, inquit. Addit se difficulter scribere posse, tum propter hiernum tempus, tum propter metum praedonum, locique, in quo degimus, inquit, solitudinem. Epistola xcix ad Danielelem presbyterum, cujus patientiam, et constantiam miris etiam laudibus prosequitur, eodem tempore data est. Nam et in hac dicit: Etiam in solitudine constituti, ac metu praedonum obsessi, jamque hiemis tempore divexati, nihil istorum prae eximia vestri nominis celebritate sentimus.

lia ad Anti-
onium:

1200 Tillemontius art. 116 has Epistolas figit sub finem anni 405, quia in iis fit mentio de metu praedonum simul et hiemis. At ipse Epistolam civ, in qua item fit mentio de nobis Isaurorum incursibus, ut fatetur art. 3, figit sub

finem anni 404. Quapropter dicendum, novas quasdam Isaurorum incursiones fuisse sub finem anni 404. Nam dicta nullo modo congruunt hiemi sequenti, qua Sanctus ne quidem Cucusi consistere ausus est, sed frequenter sedes mutare coactus est, ac tandem arci se includere Arabissi, ut videbimus. Epistola ccv, inscripta Anatolio praefectiano, id est, opinor, qui praefecturam aliquam gesserat, mihi etiam referenda videtur ad annum 404, licet Tillemontius art. 112 eam referat ad annum 405. Nam gratias eidem agit Sanctus de benevolentia ipsius: Non enim nos fugit, ait, post discessum nostrum, quanta nostra causa facere ac dicere studueris. Excusat etiam se, quod sero scribat, et morbum allegat, illum videlicet, quem contraxit in itinere; non secundum, ut putat Tillemontius: nam ea frivola fuisset excusatio. Aequè est improbabile, quod suspicatur, Anatolium custodem fuisse Sancti in itinere.

1201 Restant hoc loco commemorandae quatuor Epistolae ad Diogenem, singularem Chrysostomi amicum, cujus tamen habitationem ex iis colligere certo nequeo, licet Constantinopoli videatur habitasse, cum Sanctus doleat, se ab eo sejunctum. Prima ex illis est Epistola cxxxiv, data verisimiliter mense Septembri, quando vigeat Isauricarum incursionum metus, et quando Sanctus otio atque ingenti quiete fruebatur, magna tranquillitate, ac mediocri corporis sanitate. Haec solum scripta est ad amicitiam alendam et litteras petendas. Altera ad eundem est Epist. cxliv, ad petendas quoque litteras conscripta. In hac dicit, se jam secundo scripsisse, ita ut una ad Diogenem Epistola excidisse videatur. Mire laudat viri benevolentiam et zelum; at nullas se accepisse litteras conqueritur. Tertia et quarta ad Diogenem eodem tempore ad ipsum transmissae videntur, figendaeque sunt anno 405. Sunt haec Epistolae l et li. Occasio scribendi haec erat.

1202 Miserat Diogenes Aphraatem quemdam cum muneribus ad Chrysostomum. Hic vero dona illa more suo remissurus, declarato suo in Diogenem animo, eum alloqui pergit hoc modo in priori Epistola: Quapropter eorum munerum causa, quae ad nos misisti, ne nobis succenseas. Posteaquam enim honorem eum, qui ab ipsis manabat, tamquam e vindemia quadam uvam expressimus ac percepimus, munera ipsa remisimus, non quod te aspernaremur, aut animi tui nobilitati minime consideremus, sed quod iis non indigeremus. Quod etiam in multis aliis fecimus. Nam alii quoque quam plurimi, tibi quoque nobilitate pares, ac nos ardentissime amantes, ut amplitudo tua poterit ediscere, idem istud fecerunt: atque apud eos nobis eadem haec excusatio suffecit, quam tu quoque admittas velim. Nam si in penuria versemur, majori cum animi fiducia, tamquam si nostra essent, exposcemus, idque tu re ipsa perspicies etc. Ita Sanctus.

1203 At Aphraates tam fortiter institit apud Chrysostomum, ut hic aliud sua pietate dignum consilium excogitaverit. Quid illud sit, docebit Epistola li, cujus hoc est principium: Cum superiore epistolam scripsissem, atque reverendissimum ac religiosissimum virum Aphraatem ita nobis affixum esse conspicerem, ut nec hinc abire vellet, nec litteras quidem a nobis accepturum se esse minaretur, nisi numerata ea, quae ad nos misisses, accepissem, typum, qui tuae nobilitati maxime gratus futurus, animumque tuum recreaturus sit, huic rei imposui: quem tu cum

Quatuor Epi-
stolae ad Dio-
genem,

E

qui munera
Sancto trans-
mittit:

F

at illa desti-
nat pro labo-
rantibus in
Phoenicia.

AUCTORE
J. S.

ex ipso intellexeris, eum præclari hujusce consilii administrum fieri jube. Nec enim te fugit, quanta hujus rei utilitas futura sit, tum obipsius in Phœnicia adventum, tum ob tuam liberalitatem ac munificentiam. Atque utriusque hujus rei mercedem ipse capies: ut qui erga eos, qui in Phœnicia gentiles Christianæ fidei rudimentis imbuunt, atque ecclesiarum constructioni operam impendunt, liberalitatis tuæ specimen edideris, ac præterea ejusmodi virum excitaris, ad eosque consolandos miseris: nunc præsertim cum in tanta difficultate versantur, atque a multis oppugnantur. Quamobrem considerata præclari hujusce negotii magnitudine, ne eum vel tantillum cunctari patere: verum hoc effice, ut nulla interposita mora hoc iter suscipiat. *Ita certamen hoc diremit Chrysostomus, qui plurimum adhibuit laborem, ut gentiles in Phœnicia ad fidem converterentur, sicut latius exponemus § 78.*

§ LXXVII. Gravis morbus quo Sanctus laboravit primis mensibus anni 405, : Epistolæ eodem anno ad Olympiadem et ad alios quosdam datæ.

Hieme vehementer sæviante in Armenia,

Tempore illo hiemali, quod posteriores menses anni 404 et priores anni sequentis complectitur, multa magnaque incommoda ex frigore intenso passus est Chrysostomus, ac tandem in periculosum ac gravissimum incidit morbum. De infirmitate illa breviter meminit in Ep. cxxxviii ad Elpidium episcopum, dicens a scribendo se impeditum fuisse corporis morbo, Qui, inquit, nos vehementer attrivit, et pene confecit, ac per totam hiemem lecto affixit. *Convaleuit veris tempore, et tunc primam hujus anni Epistolam scripsit ad Olympiadem, in collectione sextam, qua morbum proluxius exponit. Scriptam esse mense Aprili aut Maio, colligitur ex recitandis. Olympias ipsa quoque hiemali tempore graviter laboraverat, et melius habebat. Hæc omnia docet Epistolæ initium, quod subjungo;* Ab ipsis, inquit, mortis januis revocatus hæc ad te scribo: eoque etiam nomine pueros tuos nunc denique ad nos accessisse, vehementer gavisus sum, cum jam ad portum appelleremus. Nam si mihi, cum adhuc in mari jactarer, gravesque morbi fluctus expectarem, occurrissent, pietatem tuam fallere mihi non facile fuisset læta pro tristibus nuncianti. Hiems enim gravior, quam solebat, exorta, graviolem quoque nobis stomachi hiemem invexit: nihiloque melius ac commodius, quam qui mortem obierunt, imo etiam gravius, hos duos menses confeci.

Sanctus gravissimo morbo diu laborat;

1205 Hactenus enim lucis hujus usura fruebar, ut malorum, quibus undique cingebar, sensu afficerer; omniaque mihi noctis instar erant, hoc est tam dies, quam diluculum, atque ipsa meridies: totosque dies lecto affixus exigebam. Cumque innumeras rationes comminiscerer, contractum tamen ex acerrimo frigore detrimentum haudquaquam excutere poteram. Quamvis enim ignem etiam accenderem, et gravissimum fumum perferrem, et cubiculo inclusus tenerer, sexcen-

tisque pannis memet obvolverem, ac ne limen quidem excedere auderem, nihilominus extremos cruciatus patiebar: quippe cum vomitus subinde orirentur, capitis dolores, cibi fastidia, perpetuæque vigiliæ. Noctis ergo pelagus usque adeo longum insomnis exigebam. Verum ne commemorandis rebus molestis diutius immorans, animum tuum vexem, his omnibus nunc liberati sumus. Nam simul atque ver abfuit, atque exigua quædam aris mutatio contigit, omnia sponte sua dilapsa sunt. Attamen magna mihi adhuc in victus ratione cura opus est. Ac proinde operam do, ut levem sarcinam stomacho imponam, quo eam facile digerere queat. Illud vero non vulgari sollicitudine nos affecit, quod te extremo vitæ spiritu conflictari intelleximus. Quamquam pro ingenti meo erga te amore ac rerum tuarum cura et sollicitudine, antequam etiam litteras tuas reciperem, hac cura solutus sum. Permulti enim istine ad nos venerunt, teque commoda valetudine esse nunciarunt. Ac nunc majorem in modum lætor et gaudeo, non tantum quod morbo liberata sis, sed potissimum quod ea, quæ accidunt, adeo fortiter ac generose feras, fabulam nimirum hæc omnia vocans. *Loquitur Sanctus de persecutione, quam patiebatur S. Olympias, quod nollet communicare cum Arsacio.*

1206 Quippe in reliqua parte illius Epistolæ, quæ proluxa est, ipsius constantiam, fortitudinem ac patientiam in illa persecutione toleranda miris effert laudibus, simulque insinuat eam etiam tum Constantinopoli fuisse. Lætor, inquit pag. 580, ac voluptate perfundor, deque tua animi magnitudine crebrisque victoriis vehementer glorior, non tua dumtaxat, sed etiam magnæ illius ac numerosissimæ civitatis causa, cui etiam turris ac portus ac muri loco exstitisti etc. *Deinde et vehementiam persecutionis, et multorum lapsus variis allegoriis exponit hunc in modum p. 581:* At tu, cum sexcenti venti, cum tot immanes fluctus omni ex parte inter se collidantur, cum mare ab imis usque gurgitibus ob tempestatis acerbitem sursum erumpat, atque alii pessum ierint, alii extincti supra undas emineant, cæteri in tabula nudi ferantur; ipsa in medium malorum pelagus insiliens, omnia hæc fabulam appellas, prospero cursu in tempestate navigans etc. *Rursum pag. 582:* Hoc igitur nomine te quoque summopere admirari ac suspicere convenit, quod, cum tot viri, tot feminae, tot senes, qui maxima virtutis existimatione florebant, terga verterint, atque ante omnium oculos prostrati jaceant, non ex ingenti belli impetu, aut acri hostium conflictu, sed ante pugnam prolapsi, ante dimicationem victi ac profligati, tu contra post tot pugnas ac conflictus, non modo malorum agmine fracta confectaque non es, sed etiam majorem inde animi vigorem collegisti, ac certaminum incrementum roboris accessionem tibi affert etc.

1207 Non diu post hanc Epistolam Constantinopoli discessit S. Olympias, sive sponte Cyzicum secedens, ut vult Sozomenus lib. VIII cap. xxix, sive etiam in exsilium missa, ut magis insinuant verba Chrysostomi. Forte primo sua sponte discessit, ac deinde sententia exsilii subsequuta est. Quidquid de hisce sit verius, quando ad laudatam Epistolam humiliter respondit, jam aberat urbe, et fortasse hanc ipsam Epistolam in exilio accepit. Humilem autem fuisse Olympiadis ad tantas laudes responsionem, colligitur ex Epistola vii, qua circa medium anni 405 Chrysostomus Olympiadem

deinde vero ad Olympiadem, gravia fortiter patientem, scribit:

altera ad Olympiadem jam exsulantem,

A *piadem sic incipit alloqui*: Quid ais? tropæum non erexisti, nec præclaram victoriam obtinuisti, nec perpetuo virentem coronam adeptus es? An non hæc orbis universus affirmat, qui ubique terrarum tua recte facta decantat?... Tu vero ea auctiora reddere, ac palmas amplificare studens, eas quoque, quas animi submissio parit, coronas ipsis adjunxisti, dum te tantum ab hisce tropæis abesse asseris, quantum mortui a vivis remoti sunt. *Mox vero Olympiadis triumphos ostensurus, hæc memorat*: Patria pulsa es, domo, amicis, cognatis. In exilium missa es. Quovis die mori non desiisti: atque, quod naturæ de erat, voluntatis et animi amplitudine supplevistis etc. *Ex his liquet, Epistolam esse scriptam, postquam Sanctus intellexerat, Olympiadem discessisse Constantinopoli.*

Epistola ad ipsam animandam in adversis;

B *observat, illa a Deo permissa esse ad ampliorem mercedem et largius præmium Olympiadi conciliandum; infertque*: Quamobrem nihil est, quod perturberis actumultueris. Ecquis enim umquam animo elanguit, opibus circumfluens? Ecquis perturbatus est, ad summas dignitates ascendens?... Thesaurus enim ille, quem collegisti, furto subduci non potest; nec decus illud, quod per has calamitates tibi comparatum est, successionem novit, aut finem expectat etc. *Et mox*: Quod si etiam lugere animus est, eos, qui hæc perpetrant, luge; horum, inquam, malorum auctores etc. *Hos revera lugendos solide probat et eleganter. Et sane nemo prudenter negaverit, peccatores maxime esse lugendos, etiamsi omnia hujus mundi negotia feliciter ipsis fluere videantur, modo fidem habeat, et non solo nomine sit Christianus.*

tertia illius anni ad eandem.

C *Post hanc eodem anno 405 secuta est Epistola XVI, quæ data est, postquam Olympias jam locum exsilii sui coacta fuerat mutare. Hoc enim evincunt hæc verba Chrysostomi ipsam consolantis*: Quid enim est civitate pelli, et ex aliis locis in alia subinde migrare, atque undique exagitari et proscribi, et ad tribunalia trahi, et a militibus raptari? etc. *Hæc se passam procul dubio perscripserat Olympias, imo et illa, quæ patiebatur a servis et liberis. Sed illa omnia nihil esse, si comparentur cum gloria inde oritura, prudenter observat Sanctus. Corporis infirmitatem etiam ab Olympiade perscriptam, innuit Chrysostomus, de ea sic respondens*: At corpus tuum ob labores et ærumnas male affectum est, hostiumque insidiæ morbum adduxerunt? Nimirum ingentis alterius atque ineffabilis quæstus materiam mihi rursus commemoras. Scis enim, scis, inquam, plane, quantæ laudis sit, corporis morbum generoso animo atque cum gratiarum actione ferre. *In fine hujus Epistolæ, quæ minus prolixa est, Sanctus Olympiadem laudat, quod non modo prudenter ac fortiter in illis certaminibus se gesserit, sed etiam, quod, inquit, et litibus et negotiis, ut te dignum erat, defuncta, ejusmodi rei finem imposueris, ut nec ea ignave abjiceris, nec rursus retineris; ac tribunalibus, iisque, quæ hinc oriuntur, malis te ipsam transfixeris; verum medium iter ingressa sis, eamque, quæ tibi conveniebat, libertatem percepe-*

ris etc. *Suspicio, Chrysostomum per medium iter intelligere secessum Olympiadis ex urbe Constantinopolitana. Hactenus de Epistolis hujus anni ad Olympiadem.*

AUCTORE J. S.

1210 *Inter præcipuos Chrysostomi amicos erat, Elpidius Laodicensis in Syria episcopus, ad quem tres Epistolas anno 404 scripsit Chrysostomus, ut vidimus. Epistola cxxxviii ad eundem anno 405 data est ad fovendam amicitiam mutuam. In hac rationes, cur frequentius scribere non potuisset, allegat Sanctus his verbis*: Nam et anni tempus, et loci, in quo gravius, quam in ullo carcere, conclusi tenemur, solitudo, et eorum, qui huc veniunt, infrequentia; quodque item hos paucos non omnes sinceros ac fidos nanciscimur; ac denique corporis morbus, qui nos vehementer attrivit, et pene confecit, ac per totam hiemem lecto affixit, longum hoc silentium mihi attulit etc. *Notanda est Sancti querela, quæ hoc loco primum occurrit, de infidelitate quorundam, quibus litteras committebat. Nam comperta hæc perfidia efficere potuit, ut multo pauciores Epistolas anno 403 et sequentibus ad amicos exararet, quam scripserat anno 404. Forte etiam compererat aliquos ex iis, quos ante pro amicis habuerat, metu aut alio prætextu in transversum actos.*

Epist. cxxxviii ad Elpidium Laodicensem.

1211 *Verum ut aliqui ab amicitia Sancti resiliabant, ita aliquorum etiam auctus est amor, ex iisque nonnulli ad Sanctum accesserunt. Inter hos est Theodotus diaconus, ad quem exstant septem Chrysostomi Epistolæ, anno 404 ceptæ. Theodotum illum Cucusi apud Sanctum fuisse, liquet ex illarum secunda, quæ est Epistola lxx. Epistola vero cxxxix insinuat, hiemali tempore Theodotum venisse ad Chrysostomum. Nam hujus initium ita habet*: Nec me quidem hoc fugit, te pridem ad nos venturum fuisse, nisi Isaaurum metus vias tibi præclusisset. Nam cum omnibus frigore rigentibus, atque in tanta nivium vi huc occurrere minime dubitaris, multo sane minus exorto vere, ac cælo ingenti tranquillitate prædito, istic manere sustinuisses. *Adventum Theodoti, quem hic attingit Sanctus, Tillemontius art. 120 refert ad initium anni 406. Verum cum Epistola tempore verno illius anni data sit, illud iter Theodoti per nives contigisse putem sub finem anni 404, aut potius mense Februario aut Martio anni 405. Quis enim se verno tempore excuset, quod dudum ad aliquem non venerit, si hieme præcedente apud eundem fuit? Quapropter, cum constet Theodotum diaconum apud Chrysostomum fuisse prima hieme sive sub initium anni 405, non aliud ipsius iter per nives querendum existimo.*

Theodotus diaconus, hiemali tempore ad Sanctum profectus:

1212 *Si porro Theodotus diaconus ad Chrysostomum duxit Theodotum lectorem, Theodoti consularis filium, qui sub disciplina exsulantis Chrysostomi sacris imbuti litteris cupiebat, ne sic quidem aliud tempus querere oportet: nam certum mihi videtur, commorationem Theodoti lectoris cum Chrysostomo figendam esse anno 405, non anno 406, ad quem illam refert Tillemontius art. 120. Hæc chronotaxis lucem accipiet ex ordine Epistolarum ad tres Theodotos: nam præter Epistolas septem ad Theodotum diaconum, exstant duæ ad Theodotum lectorem, duæ item ad hujus patrem Theodotum consularem.*

apud eundem anno 405 degit Theodotus lector.

1213 *Prima ex omnibus his est Epistola XLIV ad Theodotum diaconum, qui cupiebat Chrysostomum visere; sed propter tempus hiernum necdum audebat, idque per litteras significaverat.*

Prima ad Theodotum diaconum Epistola anno 404 data, Hæc

AUCTORE
J. S.

Hæc omnia insinuat laudatæ Epistolæ initium, quod ita habet: Scio utique, te per litteras nos minime conventurum fuisse, sicorāmid licuisset. Verum, omnibus rebus omissis, ad nos te conferres, nisi et anni tempus, et negotiorum difficultas, et hujus loci solitudo quotidie ingravescentes, maximum impedimentum afferret etc. *Deinde Theodoto gratias agit, quod monuisset Sanctum de epistolis ad aliquos exarandis. Inter hos fortasse fuit Bassiana, ad quam data est Epistola XLIII, quam ita exorditur Sanctus*: Tu quidem per diu siluisti, idque, cum reverendissimum ac religiosissimum diaconum Theodotum præsto haberes, per quem facile nancisci posses, qui isthinc ad nos venirent. *Deinde suam declarat benevolentiam, monetque Bassianam, ut vicissim scribat. Porro Theodotus diaconus eodem hieme venit ad Chrysostomum, ut colligitur ex Epistola LIX, sequenti æstate scripta*: et tunc forsā cum eo venit Theodotus lector, quem discessisse a Chrysostomo videbimus ante hiemem sequentem.

secunda ad eundem, postquam fuerat Cucusi, anno 403:

B

1214 *Epistolam LIX Chrysostomus his verbis orditur*: Cito nostri oblitus es, ad ingentem eam molestiam, quam ex digressu tuo accepimus, alium ex diuturno tuo silentio mœrorem adjungens. Nec vero ad temporis angustiam tibi perfugium patet: nam dierum multitudo ingentem ad reditum facilitatem victori præbere potest. Quin ne Isauricos quidem metus causari te patiemur, quandoquidem te magnopere amamus. Multi quippe sunt, qui post discessum tuum illinc ad vos venerint etc. *Mox hortatur ad frequenter scribendum. Dicta de Isauris congruunt anno 405, sed malum eodem anno crevit. Jam vehementer increverat, quando Chrysostomus ad eundem Theodotum dedit Epistolam LXVII, non Arabissi anno 406, sed Cucusi anno 405 figendam.*

tertia et quarta ad eundem eodem an. 405 data:

C

1215 *Hujus tale est exordium*: Ipse quidem, reverendissime ac religiosissime mi domine, iis saltem malis, quibus Armenia laborat, defunctus es: nos autem præter eos tumultus, imo quotidianas mortes, quæ hic vigent, illud non vulgariter disruiat, quod a tua quoque suavitate, ac vera et sincera benevolentia divulsi sumus. Accessit etiam ad hujus mœroris cumulum diuturnum tuum silentium. Nam ex quo die hinc discessisti, secundam hanc dumtaxat epistolam accepimus. *Mox fatetur, illud attribuendum esse Isauricis incursionibus, quibus iter erat viatoribus clausum. Tum longiores epistolas pro frequentibus petit, quia pericula, inquit, quotidie ingravescunt. Hæc verisimiliter sub finem ætatis sunt scripta. Restat Epistola CXXXVII, quæ similiter illiganda videtur anno 405 sub initium hiemis. Responsum est amicum ad litteras Theodoti, qui scripserat, se frequentibus litteris excitatum ad scribendum. In illa Sanctus rursus meminit de digressu Theodoti, frequentesque postulat litteras, nisi anni tempus atque Isauricorum malorum acerbitas id prohibeat. Reliquæ ad Theodotum diaconum ad annos posteriores referendæ sunt.*

Epist. LXI ad Theodotum consulem, cui munera remittit,

1216 *Tam hiemis initium, quam ingravescentis timor Isauricarum incursionum effecerunt, ut Theodotus lector a Chrysostomo discederet, et ad Theodotum diaconum se conferret. Habemus istud ex Ep. LXI ad Theodotum consulem data, et ex altera ad ipsum Theodotum lectorem mox assignanda. Theodotum consulem laudat Chrysostomus, quod ægre non ferat, filium suum a se abesse, ut veram sapientiam profiteatur. At non prius*

dumtaxat, sed munera etiam transmiserat Theodotus consularis. Hinc Sanctus eum alloquitur hoc modo: Ob eamque causam ingentes tibi gratias habemus; atque admirati sumus, quo pacto, cum a te tantum munus, hoc est, filium habuerimus, tu tamen duxeris nos aliis quoque muneribus ornandos esse. Nos vero honorem quidem illum, qui ex muneribus missis oritur, decerpimus, munera autem ipsa remisimus: non quod te despiciamus, qui enim istud, cum a te valde amemur; verum quod supervacaneum esse censeremus earum rerum fructum consecrari, quibus minime indigemus.

1217 Sane bellum lectorem Theodotum apud nos retinere, ac fingere et erudire nobis cordi erat. Verum quoniam omnia hic cædibus, tumultibus, cruore, atque incendiis plena sunt, Isauris nimirum cuncta ferro atque igne populantibus, nosque sedes quotidie mutamus, necessarium proinde esse duximus eum hinc emittere, domino meo religiosissimo diacono Theodoto etiam atque etiam mandantes, ut ipsius curam assidue gerat etc. *Asserta sedim mutatio convenit posterioribus mensibus anni 405. Epistola vero, qua Sanctus lectorem Theodoto diacono commendavit, videtur excidisse.*

1218 *Ad Theodotum lectorem, qui Chrysostomo se excusaverat ob discessum, dedit Sanctus Epistolam CXXXVI, scriptam paulo serius, et verisimiliter anno 406, cujus hoc est initium*: Nihil est, quamobrem eo quod maturius hinc abscesseris, excusationem quæras, ac tum ad oculorum infirmitatem, tum ad vim frigoris confugas, iisque discessum tuum adscribas... Quamvis enim hiems te ab Armenia abduxerit, minime tamen ex animo nostro ejecit... Ac nisi Isaurorum bellum, interclusis omnibus itineribus, in tabellariorum penuriam nos adduxisset, frequentissimas ad te litteras misissemus. *Addit monita quedam, ut adversa fortiter ferat, omneque otium in divinarum Scripturarum lectione consumat, tantum ipsis temporis impertiens, quantum oculorum infirmitas permittit, quo videlicet, inquit, si quando occasio se offerat, ut earum quoque sensa nobilissimo animo tuo inserere commode possimus, magna cum facilitate id faciamus. Respondit deinde Theodotus lector, docuitque Sanctum, plura sibi orta esse adversa. Hinc ad ipsum rescripsit Chrysostomus in æstate anni 406 per Epistolam CII, qua ipsum pie consolatur, hortaturque, ut de oculis male affectis medicos consulat. Sub finem hæc addit*: Certe nobiscum esse te cupimus, quia tamen non hiems dumtaxat, sed etiam æstas æque tibi gravis ac molesta est, illud veriti sumus, ne te ob oculorum præsertim morbum in temperiem conjiceremus.

1219 *Eodem anno 406 data est Epistola CXLI ad Theodotum consulem, alterius patrem, qua ipsi gratias agit, quod filium benevole exceperit. Hæc autem nonnihil suspicionis ingerunt, adversa illa, quæ patiebatur Theodotus lector, eidem illata fuisse a patre minus benigno; sed filium patri reconciliatum fuisse aliis Chrysostomi litteris. Certe initium laudatæ Epistolæ ad utrumque innuit, cum Sanctus ita loquitur*: Multa tibi bona eveniant, qui tam honorifice filium exceperis. Id enim ipse nobis exposuit, nec occultavit, tum suum erga patrem affectum ostendens tum nos ingenti lætitia cumulans. Siquidem hac in re duplici nos honore affici censemus, tum quia, quidquid ille beneficii acceperit, idem nobis impensum ferimus, tum etiam quia a litteris nostris hujusmodi benevolentiae

D

et de filio scribit Sanctus:

E

Gemina ad Theodotum lectorem Epistola, an. 406 figenda:

F

alia ad Theodotum consulem.

A benevolentiae incrementum accepisse contigit. *Mox Theodotum hortatur, ut pia filii studia fo-
veat. Hactenus de litteris ad tres Theodotos datis,
quarum tres ultimae hic ob materiae connexionem
commemoratae sunt, licet spectent ad annum 406.
Tres aliae ejusdem anni ad Theodotum diaconum
rectius suo loco recensebuntur. Ceterum suspicio
est, Theodotos illos fuisse Antiochenos, etiamsi ex
nullo loco id clare evinci possit.*

1220 Antiocheni certo erant quatuor presby-
teri, Castus, Valerius, Diophantus et Cyriacus,
ad quos exstant Chrysostomi Epistolae sex, omnes
anno 405 datae, excepta fortasse prima, de qua
dubitari potest. Est haec Epistola ccxxii, forte
anno 404 scripta, et plena mutuae amicitiae signi-
ficationibus. Initium est tale: Et quod ad nos
scripseritis, et quod litteris nos lacessere volue-
ritis, ac litteras a nobis petere, modumque epi-
stolae excedere jusseritis, id argumento fuit, vos
insaturabili et insano erga nos amore flagrare etc.
Deinde charitatem tota Epistola commendat. Al-
tera, ad laudatos presbyteros data, videtur esse
Epistola lxii, qua ipsis commendatur Constanti-
us presbyter. Fuit autem Constantius Cucusi
cum Chrysostomo, illucque venit ante Sanctum,
ut vidimus suo loco: at discessit Antiochiam
anno 405 non multum profecto, quantum apparet
ex variis Chrysostomi epistolis. Haec autem, de
qua agimus, forte ab ipso Constantio perlata, aut
certe non diu post discessum ipsius missa est.

1221 Chrysostomus vero laudatos presbyteros,
Constantii amicos, de eo sic compellat: Quod re-
verendissimus ac religiosissimus presbyter Con-
stantius nos reliquerit, doleo: quod autem ad
vos se contulerit, laetor: ac magis hinc laetor,
quam illinc doleo. Neque enim mihi dubium est,
quin ad tranquillum portum, hoc est, ad vestram
caritatem appellat. Nam quamvis sexcenti tu-
multus vos undique circumstant, magnosque
fluctus excitent: tamen ejusmodi statu res ves-
trae sunt, ut ob eam, qua praediti estis, fortitudi-
nem, et constantem caritatem animique affec-
tionem, etiam in mediis procellis magna
tranquillitate fruamini. Quid porro Constantio
desideret Chrysostomus, deinde exponit, nimi-
rum ut ne ipse per injuriam vexetur, temereque
huc atque illuc circumagatur, ac per judicium
tribunalia eam ob causam distrahatur atque la-
ceretur, ob quam eum corona ornari, ac publico
praefonio celebrari par erat.

1222 Hoc fortasse laudati presbyteri initio ef-
ficere potuerunt, ut certo non diu, praevalente
Porphyrio episcopo; quocum communicare cogebantur
omnes per legem Arcadii. Secuta est ad
eosdem presbyteros Chrysostomi Epistola lxvi,
qua initio Sanctus se excusat, quod raro ad illos
scripserit defectu tabellariorum; deinde gratias
agit quod probum monachum, inquit, cum ea,
quae a vobis postulabatur, benevolentia susce-
pistis, eosque, qui importune adversus eum
rixari cupiebant, mitiores reddidistis. Per mo-
nachum illum probum non alium designat,
quam ipsum Constantium presbyterum, qui
Cucusi monasticae vitae pietatem imitatus, et
forte etiam vitam monasticam olim professus
erat, ut ipse fecerat Chrysostomus. Certe se-
quentia Epistolae verba omnino referuntur ad
Epistolam praecedentem. Sic enim pergit San-
ctus: Quare non frustra, nec adulandi studio
illud dicebam, vos etiamsi innumeri undique
fluctus excitentur, in tranquillitate tamen esse.
Nam cum ab aliis naufragia facile propulsetis,

non est dubium, quin ipsi procul a tempe-
state remoti sitis. Scripsit hanc Epistolam Chry-
sostomus, quando aerumnis, bellis, tumultibus,
perturbationibus, quotidianisque mortibus undi-
que cingebatur, prout contigit in aestate anni 405.

1223 Quarta ad Castum, Valerium, Diophantum
et Cyriacum videtur esse Epistola cxxx, in eadem
aestate, quantum videtur, scripta. Exegerant illi
litteras Chrysostomi, qui se brevi hoc temporis
spatio siluisse dicit, quod Epistolas minus neces-
sarias crederet, non vero ex aliqua suspitione de
ipsis, acsi in amicitia languerent. Deinde vero de
rebus suis haec memorat: Quoniam autem scio
magnae vobis laetitiae esse, quo statu res nostrae
sint, intelligere, scitote nos stomachi imbecilli-
tate liberatos esse atque valere, ac nec obsidione,
nec latronum incursionibus, nec loci solitudine,
nec sexcentorum casuum adversorum turba, nec
denique ullo alio hujusmodi incommodo deici et
conturbari; verum securitate, otio ac quiete
frui etc. Haec Epistola ostendit, imbecillitatem sto-
machi, quae Sancto ex morbo hiemis praecedentis
remanserat, diu durasse.

1224 Quinta ad eosdem est Epistola cxvii, data
in autumno aut hiemis initio. Laudati presbyteri
jam tum ipsi persecutionem patiebantur, ut liquet
ex tota Epistola ad ipsos consolandos composita.
Circa medium ait Sanctus: Haec non eo scripsi,
quod hac in re me magistro opus haberetis: mihi
enim prudentia vestra explorata quippe quam
rebus ipsis testatam feceritis. Nam quae nos ser-
mone nunc docuimus, haec ipsi perferendis cala-
mitatibus praedicastis. Sub finem ait: Epistolae mo-
dum forsitan excessimus: at non apud vos, a quibus
tam impense amamur. Sua vero in fine memo-
rans, meminit, et solitudinis, et famis, et pestis,
et Isauricorum bellorum, et morborum omnium,
quibus, inquit, omnibus malis nunc vexamur.
Adeo creverant vires Isaurorum, qui tota aestate
Armeniam erant depopulati.

1225 Secuta demum est hiemali tempore ultima
ad laudatos quatuor presbyteros Epistola xxii,
ad ipsos sexta: quam sic inchoat Sanctus: Quod
longam nostram epistolam brevem dixeritis, haud
equidem miror. Deinde charitatem eorum celebrat,
charitatisque praestantiam more suo eleganter
commendat, pulcherrime explicans illud Apostoli:
Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem dili-
gatis, de debito, quod semper persolvendum est,
numquam exstinguitur, quod etiamsi semper sol-
vatur, semper tamen debetur. Hiemis tempore
scriptam esse Epistolam Chrysostomus insinuat,
ubi dicit, paucos viatores esse tum propter anni
tempus, tum propter itineris difficultatem.

1226 In eadem Epistola ait: Quin religiosissimo
quoque domino meo presbytero Romano, ut jus-
sistis, scripsimus. Addit, se tunc primum scripsisse
Romano, quod ejus litteras exspectasset. Itaque
Epistola prima ad Romanum presbyterum figenda
est tempore hiemali, vergente ad finem anno 405.
Est autem Ep. xci, qua Chrysostomus suam de-
clarat benevolentiam, ac sibi de Romani amicitia
constare testatur, ejusque vicissim litteras petit.
Secutae sunt aliae duae ad Romanum presbyterum,
quae ejusdem fere sunt argumenti, et verisimiliter
pertinent ad annum 406. Sunt autem haec, Ep. xxiii
et lxxviii. At non satis liquet, utra prius sit scri-
pta aut posterius. In utraque Romani amicitiam
Sanctus multum celebrat, in utraque suam quoque
declarat, in utraque demum non modo litteras,
sed etiam preces Romani desiderat.

AUCTORE
J. S.

Quarta ad
eosdem Epi-
stola.

quinta ad
eosdem,

E

ac sexta hic-
malis tempore
scripta:

F

tres Epistolae
ad Romanum
presbyterum.

Scribit San-
ctus variis
Epistolas ad
Castum, Vale-
rium etc.

quibus com-
mendat Con-
stantium
presbyterum

deinde de co-
bene recepto
gratias agit.

AUCTORE
J. S.

§ LXXXVIII. Alia Epistolæ anno 405 scriptæ, ex quibus fere omnibus intelligitur in- signis Sancti zelus ad promo- vendæ fidei prædicationem in Phœnicia.

Sanctus de
fide in Phœ-
nicia sollici-
tus, scribit ad
monachos

Multis ante exsilium suum annis Chrysostomus varia præstitit pro conversione gentilium in Phœnicia. In itinere autem ad eam promovendam litteras dedit ad Constantium presbyterum Antiochenum, ut vidimus num. 1069. Ex his conjecturam facere licet, multo plura hunc in finem Constantinopoli a Sancto præstita, quam ad notitiam nostram pervenerunt, quia nullas fere litteras ab ipso scriptas habemus præter illas, quas in exsilio exaravit. Ardens illud studium convertendi infideles etiam effecisse videtur, ut Chrysostomus arctam ligaret amicitiam cum monachis S. Publii prope Zeugma, oppidum ad Euphratem, in Syria. Monachi illi erant partim Græci, partim Syri, et singuli separatim habebant monasterium, ac superiorem suum, prout refertur in Vita S. Publii fundatoris, quæ ex Theodoro apud nos edita est ad 25 Januarii. Ibidem quoque leguntur nomina Superiorum, qui fuerunt tempore Chrysostomi; Græcis nimirum præerat Theodotus, Syris vero Aphthonius, ab ipso Publio statutus, et senior Theodoto, qui in locum defuncti Theotegni successerat. Hæc, quæ latius videri possunt in laudata Vita, sufficiunt ad intelligendum titulos Epistolarum, quas memorabimus.

monasterii
S. Publii: al-
tera ad eos-
dem et forte
vicinos Epi-
stola.

C 1228 Ep. xciii, quæ ad illos prima est, dataque hiemali tempore, sub finem anni 404, aut forte initio veris anni 405, inscribitur Aphthonio, Theodoto, Chæreæ presbyteris et monachis, universoque vestro sodalicio. Unice scripta videtur hæc Epistola ad amicitiam cum sanctis illis monachis ineundam, et eorum preces impetrandas, quas Sanctus magno studio flagitat. Ad hasce Sancti litteras Græci saltem responderunt, ostenderuntque desiderium excurrendi ad Chrysostomum, nisi obstaret metus Isaurorum. Liqueat hoc ex Epistola cXLVI, data in æstate anni 405, inscriptaque Theodoto, Nicolao, Chæreæ, presbyteris et monachis. An hi trium monasteriorum vicinorum superiores essent, an potius tres præcipui ejusdem Græci S. Publii monasterii, non definio. Epistolam Sanctus ita orditur: Vos quidem Isaurorum incursionem atque impetum absentiae vestrae causam esse dicitis etc. Ubi hanc excusationem approbat, de se hæc memorat: Ut autem rerum quoquestrarum statu cognito lætemini, ingenti quiete atque otio fruimur, corpusque nostrum, etsi alioqui multa sint, quæ ipsius valetudinem labefactent, satis commode se habet. Quamquam enim et medicorum inopia, et rerum necessariorum penuria (nihil enim hic venale est, nec medicamenta ulla suppetunt) et cœli intemperies (neque enim æstas nobis minus quam frigus molesta est, ut quæ frigoris acrimonia in contrarium imitetur) et gravis ac perpetua obsidio, crebrique Isauricarum incursionum metus; hæc, inquam, omnia, et alia plura sunt, quæ valetudinem nostram labefactent:

nunc tamen gravi periculo, atque hujusmodi morbo liberati sumus, ac mediocrem quamdam sanitatem obtinuimus. Hæc congruunt cum aliis de sanitate sua a Sancto illa æstate scriptis.

1229 Porro Nicolaus presbyter et monachus, qui in dicta Epistola cum Theodoto ponitur et Chæreæ, idem verisimiliter est cum Nicolao presbytero, ad quem exstant tres Sancti Epistolæ. Nam in prima ex illis, quæ est Epistola cXLV, declarat, se teneri desiderio Nicolaum videndi, agnoscens tamen, id facile fieri non posse propter incursionem Isaurorum, qui terrores quotidianos inferebant. Necdum morbo plane liberatus erat, dum hanc scribebat Sanctus, ita ut figenda videatur verno tempore anni 405, certe ante jam memoratam Epistolam cXLVI. Ex illo Nicolao, qui præcipuam habebat curam de prædicatione Evangelii in Phœnicia, Chrysostomus videtur intellexisse, novam ibi contra operarios Evangelicos exortam esse anno 405 persecutionem, gentilibus in eos rursum insurgentibus. Nam illam persecutionem Nicolao innotuisse, liquet ex Epistola lIII, inferius alleganda. Forte etiam Theodotus presbyter, qui ad Chrysostomum venisse dicitur in Epist. cXXVI, ad nuntiandam persecutionem illam ad Chrysostomum excurrit, cum ad Sanctum venerit circa id tempus, quo ille persecutionem didicit, ut ex eadem Epistola colligitur.

Epistola cXLV
ad Nicolaum
presbyterum.

1230 De turbis vero illis Sanctus fuit edoctus circa mediam æstatem, et mox scripsit ea de causa Epistolam cXXVI ad Rufinum presbyterum et verisimiliter monachum, cujus hoc est exordium: Phœnicia mala rursus exarsisse, ac gentilium furorem auctum esse accepi: compluresque monachos partim vulneribus affectos esse, partim etiam mortem obiisse. Ideo majorem in modum te urgeo, ut quam celerrime te ad iter accingas, atque in acies stes. Certum enim habeo fore, ut, si preces, et lenitatem, et mansuetudinem, et tolerantiam, et patientiam, eamque, quam soles, animi fortitudinem adhibueris, vel aspectu solo adversarios in fugam conjicias, ipsorumque furorem exstinguas, atque eorum, qui nostras partes tuentur, animos recrees, multaque bona efficias. Quare ne cuncteris, nec procrastines; sed majori celeritate utaris, teque hæc, quæ a me commemorata sunt, alacriorem reddant.

Orta persecu-
tione in Phœ-
nicia, Sanctus
urget

1231 Mox urgentes addit rationes ad ejus animum excitandum, quas ita concludit: Cura, obsecro, ut tantas opes arripas, ingentique celeritate utaris: atque quam primum illuc veneris, ad nos scribas. Nam si vel hoc audierimus, te Phœnicia fines attigisse, jam sine cura erimus, requiescemus, in securitate degemus. Nam quæ hinc consequentur, scimus: nimirum ut generosus rei bellicæ peritus imperator, sic tu omnia peragrabis, jacentes excitans, stantes confirmandus et constabiliens, errantes in viam reducens, perditos requirens et inveniens, universas diaboli copias concidens. Est enim mihi perspecta, mihi, inquam, perspecta est animi tui vigilantia, mentis tuæ cura et sollicitudo, sagacitas, concinnitas, comitas, fortitudo, robur, constantia.

Rufinum
presbyterum,
ut eo proficis-
catur,
F

1232 Deinde crebras petit litteras. In magna enim, inquit, cura et solitudine sumus.... quo si res prosperum cursum teneat, gaudio ac voluptate afficiamur, sin autem impedimenta objiciantur, omni ratione ac studio ea de medio tollere nitamur. Neque enim ante conquiescemus, quam et per nos, et per alios, hoc effecerimus, etiamsi milies vel in urbem Constantinopolitanam mittere necesse sit, quo omnia tibi valde prona reddamus.

suamque
addicit operam
ad juvandos
ibi prædican-
tes.

ne

A ne id quidem facere recusabimus. Hæc igitur cum tibi nota sint, quæ tui muneris sunt, nobis præsta, vigilantiam ac diligentiam. Quod si fratres etiam mitti oportere putes, id quoque fac sciam. De sanctorum vero martyrum reliquiis sine cura esto : confestim enim religiosissimum dominum meum presbyterum Terentium ad dominum meum piissimum Otreium Arabissi episcopum misi. Nam ipse et multas, et minime dubias habet, quas paucis diebus (*id est, intra paucos dies*) in Phœniciam ad te mittemus. Quare da operam, ne officio tuo ulla ex parte desis. Nam quæ nostri muneris sunt, quanta cum animi promptitudine præstemus, vides. Festina itaque, ut ante hiemem ecclesias, quæ sine tecto sunt, perficere queas. *Hactenus Chrysostomus.*

Tempus date
Epistolæ.

1233 *Epistola figenda est circa Julium anni 405 : nam data est post Epistolam XLV, æstivo tempore scriptam, ut vidimus mm. 1228. Data quoque est tam cito, ut Rufinus, accepta hac Epistola, non modo proficisci in Phœniciam, sed ibidem etiam ante hiemem perficere posset ecclesias, eaque de causa serius figi nequit. Tillemontius Nota 95 Epistolam ad Rufinum figit anno 406. Verum eo anno Sanctus erat Arabissi, non Cucusi, ubi scripta est hæc Epistola, ut fatetur. Quod autem existimat, Chrysostomum Arabisso deinde Cucusum rediisse, caret fundamento, et suo loco refutabitur. Verum an Rufinus presbyter revera in Phœniciam profectus sit, nullibi reperimus. Si desiderio Sancti satisfecerit, profectus est satis diu ante Joannem presbyterum, de quo mox agemus.*

B

Item Gerontium presbyterum, qui ante in Phœnicia fuerat

1234 *Alter ex presbyteris, quos Chrysostomus illo tempore in Phœnicia esse desiderabat, est Gerontius presbyter, ad quem exstat Epistola. LIV, hunc in finem scripta. Illam sic orditur Sanctus : Et jam ad pietatem tuam litteras dedi (quæ exciderunt) existimans te in Phœnicia esse : et nunc item eadem, quæ prius, scribo ; nempe vobis nunc maxime quidvis agendum ac perferendum esse, ut ne segetem vestram vacuum et inanem deseratis, nec quidquam eorum, quæ recte, et cum laude gesta sunt, labefactari atque interire sinatis. Ex his habemus primo, Gerontium jam antea fuisse in Phœnicia. Secundo allegatis verbis insinuat persectio jam memorata, de qua mox iterum fit mentio. Utrum vero Gerontius ob persectiorem, an causa morbi, quo laborabat, ex Phœnicia recessisset, non constat.*

C

ut illic cito
revertatur,
hortatur,

1235 *At Chrysostomus gravissimis rationibus eum ad redeundum hortatur, et mox ita pergit : Quocirca te obsecro, ut, quo major est tempestas, et plura mala et majora impedimenta obiciuntur, pluresque sunt, qui insidias struant, eo etiam magis ipse te excites, aliosque item hortaris, ut præclaram hanc curam tecum suscipiant, illucque quam celerrime pervenire maturent... Siquidem hujusmodi peregrinationes suscipere longe præstantius atque conducibilis est, quam domi desiderare. Illic enim degens, hæc etiam habere potes, quæ nunc habes, hoc est, jejunium, vigiliæ, cæteraque Christianæ philosophiæ genera. Domi autem desidens, ea lucrari non potes, quæ, si in illa regione commoreris, adipisci potes, nimirum tot animarum salutem, periculorum mercedem, tantæque animi promptitudinis præmium...*

sumptus ibi
necessarios
suppeditaturus.

1236 *Et mox : Ne, quæso, cuncteris aut differas : verum, ubi e morbo convalesceris, mox ad iter te accinge, de rebus ad usum tuum necessariis nihil curans : siquidem reverendissimo ac religiosissimo presbytero Constantio negotium*

dedi, ut, sive ad ædium extructiones, sive ad sublevandam fratrum inopiam, impensis opus sit, large vobis ac prolixè omnia suppeditet, atque adeo nunc etiam largius ac profusius, quam ante. Cum igitur et pronos ac faciles inde sumptus habeas, et, quod caput est, rem Deo gratam facturum sis, depulsa omni cunctatione, confestim iter matures quæso, atque ex ipsa Phœnicia hoc nobis significes, ut licet in gravi ac molesta solitudine hæreamus, ingens tamen hinc solatium consequamur... Quamvis enim te quoque huc venire, ac tuo conspectu frui cupiamus : tamen, quia hoc, quod dixi, magis necessarium est, periculumque est, ne hiems iter illud tibi præcludat, propterea te urgemus, atque, ut proficisci matures, obsecramus. *Hæc Sanctus mense Augusto aut Septembri, quantum apparet ex timore ne hiems iter impediatur, si diu moretur Gerontius. Idem de Gerontio repetit in Epistola LIII ad Nicolaum presbyterum, quæ aut eodem tempore, aut paulo post data est.*

1237 *Secunda hæc est soli Nicolao presbytero inscripta, atque ita incipit : Magnopere nos existi, atque ingenti voluptate perfudisti, cum illud significasti, permagnam tibi Phœniciæ curam esse, teque, tanto licet intervallo dissitum, eos, qui illic degunt, per litteras ad pietatis studium acuere atque hortari : qua in re zelum apostolicum præstas, eaque causa te admirari ac beatum prædicare minime intermittimus, quod et monachos antea misisti, et nunc in tanta negotiorum difficultate non modo eos non abduxisti, sed etiam manere coegisti... Rem virtute tua dignam fecisti, quod, cum ægras res esse ac seditione laborare conspexisti, tum potissimum operam dedisti, ut ne ii, qui illic degunt, aciem desererent, verum remanerent, ac partes suas explerent. Tum monet, ut urgeat Gerontium presbyterum, si convalescerit, ut iter illud ineat : et ne in via longum tempus teratur, hiemsque interveniens iter ipsi intercludat. Ac significat, se nolle, ut ad se veniat.*

1238 *Continuo de alio adlegendum hæc subdit : Illudque cures, ut vir suavissimus ac mihi carissimus, Joannes presbyter, itineris comitem se ipsi adjungat. Scis enim regionis illius negotia nunc eo pluribus correctoribus indigere, quo longius serpserunt mala. Pergit excitare Nicolaum ad curam diligentem, innuitque se ejus quidem videndi desiderio teneri ; sed præferre ipsius diligentiam in illis curandis. Nam, inquit, ut nunc res sunt, etsi alioqui tui videndi atque amplectendi magna cupiditate tenemur, te tamen istic manere necessarium esse ducimus. Nec enim dubitamus, quin tu omnia facturum curaturumque sis, quo strenuis viris Phœniciam impleas, atque eos, qui illic remanserunt, magis ac magis fulcias ac corroboreas, ut ne regionis illius negotiis pedem referant : et eos, qui vicini ac propinqui sunt, exquiras, atque cum ingenti animi alacritate ac studio emittas etc. Non fefellit spem Chrysostomi Nicolaus : nam Sanctus in Ep. LXIX, sequenti anno scripta, Tibi vero, inquit, ingentem gratiam habemus, quod, cum in tot tantisque perturbationibus verseris, non parvam tamen negotiorum Phœniciæ curam geris. Joannes quoque presbyter ante hiemem iter suscepit. At de Gerontio nihil certi habemus.*

1239 *Ut vero Joannes presbyter apostolicam illam expeditionem susceperet, allaboravit etiam Alphius quidam, cui ea de re gratias egit Chrysostomus per Epistolam XXI, quam sic exorditur :*

Te

AUCTORE
J. S.

Laudat Nicolaum presbyterum de curarum Phœniciæ,
E

hortaturque
ut plures operarios, ac nominatim Joannem presbyterum mittat.

F

Alphio gratias agit de missione Joannis promota,

AUCTORE
J. S.

Te beatum ac ter beatum, atque etiam sæpius beatum, qui ejusmodi res efficis, atque ejusmodi negotiis animum adjicis, quæ ingentem in cœlis thesaurum tibi recondunt. Neque enim vulgari-ter animum nostrum erexisti, cum de domino nostro Joanne presbytero nobis illud exposuisti, te multum operæ adhibuisse, ut eum excita- res, atque in Phœniciam mitteres. Quod autem au- rum quoque ipsi dedisti, quamquam tu pro cæ- tera tua pietate hoc reticuisti, minime tamen id nobis obscurum fuit: nam id etiam compertum habuimus, ac liberalitatem eam, qua usus es. Ob eamque causam te admirari ac laudibus in cœlum ferre non desinimus, quod in his rebus dives sis, in quibus divitem te esse convenit etc. *Deinde litteras ipsius flagitat.*

eique tres alias
scribit Epi-
stolas.

1240 *Prima hæc videtur ex quatuor Epistolis ad Alphium. Non diu post ad eundem data est Epist. LXXII, quæ Alphii in egentes liberalitas commendatur: nam scripta est ante hiemem, sed quando Isaurica mala ingravescabant. Post has certo scripta est Epistola XXXV, quæ videtur tertia ad Alphium: nam data est, quando magna ex hieme ac prædonum impetu itinerum difficultas oriebatur. Gratias in hac agit Alphio, et de mu- nere ad se misso ita respondet: Quod autem te nobis misisse scribis, hoc nemo huc attulit: ve- rum, qui id afferebat, prædonum metu perter- ritus pedem retulit. Cæterum, si me amas, ne hoc facias, ne difficultates atque negotia tibi ipsi exhibeas. Quarta demum est Epistola XLIX, data, dum vigeat Isaurorum metus, et hiemis asperitas. Est amica salutatio, et excusatio de non mit- tendis ob difficultatem crebro literis.*

B

Presbyteros et
monachos in
Phœnicia lu-
borantes,

1241 *Hiscæ breviter de ordine illarum littera- rum observatis, redeamus ad curam Sancti de rebus Phœniciæ, ad quam Joannes presbyter pro- fectus est ante hiemem, forte mense Septembri aut Octobris initio. Eodem tempore Chrysostomus de- dit Epistolam CXXIII, cujus hæc est inscriptio: Phœniciæ presbyteris et monachis, gentiles in Christiana religione instituentibus. Hanc veri- similiter laudato presbytero perferendam com- misit. Dignam puto, quam huc totam transferam, ut ex illa ardentissimum Sancti studium ad ex- cidendam impietatem, et religionem Christianam propagandam, quilibet perspicere possit. Guber- natores, inquit, cum mare furore percitum et excitatum, atque ingentem tempestatem ac tur- binem cernunt, non modo navim non deserunt, sed etiam tunc majori sollicitudine ac studio ntuntur, tum ipsi vigilantes, tum alios excitan- tes: medicique rursus, cum febrim excitatam ve- hementer sævire prospiciunt, ægrotum non modo non relinquunt, verum etiam tum denique, et per se et per aliorum operam ad profligandum morbum plus studii atque operæ adhibent. Quor- sum hæc commemoro? Nimirum ut ne quis vos ob exortum tumultum in fraudem impellat, addu- catque, ut Phœniciam relinquatis, ex eaque se- cedatis: quin potius, quo plures difficultates vobis objiuntur, gravioresque fluctus ac major per- turbatio, eo quoque constantius laboretis, excu- betis, majorem animi promptitudinem adhibea- tis, ut ne præclarissima vestra substructio corruat, nec tantus vester labor fructu careat, susceptaque in animarum cultu opera deleatur.*

C

tam rationibus
quam submi-
nistrando ne-
cessaria,

1242 Potest enim Deus et hunc tumultum seda- re, et patientiæ mercedem vobis conferre. Neque enim tanta vobis merces constituta erat, cum negotia sine ulla difficultate ac molestia confi- ciebantur, quanta nunc est, cum magna diffi-

cultas proponitur, ingens perturbatio, multique offenculo sunt, Quocirca laborem eum, quem pertulistis, et ærumnam, quam sustinuistis, et ea, quæ præclare gessistis, vobiscum reputantes, illudque item, Deo favente, tantam jam impie- tatis partem a vobis exstinctam esse, Phœniciæ- que res in melius processisse, ac majorem nunc mercedem amplioremque remunerationem vobis fore, denique Deum impedimenta quoque brevi sublaturum, et multa vobis patientiæ præmia per- soluturum esse, illic quæso permanete atque con- sistite. Nam ne nunc quidem vobis quidquam dees- se potest: ego enim, ut omnia, tam in indumentis, quam in calceamentis, ac fratrum alimentis, ea- dem, qua prius, copia et affluentia vobis suppe- ditentur, imperavi. Quod si nos, cum in tanta calamitate atque acerbitate versemur, ac Cucusi solitudinem incolamus, tantam operis vestri cu- ram gerimus, multo sane magis vos etiam, cum abunde vobis omnia suppetant, quæ vestrarum partium sunt, præstare convenit.

1243 Rogo igitur, ne quis vos terreat. Nam et negotia meliorem jam spem ostendunt: idque ipsi ex litterarum, quæ a reverendissimo domi- no meo presbytero Constantio missæ sunt, exem- plis facile intelligetis. Ac si permaneatis, etiamsi sexcenta impedimenta oboriantur, omnia tamen frangetis. Nihil quippe patientiam ac tolerantiam æquare potest: rupi enim similis est; contra mo- tus ii omnes æque insidiæ, quæ adversus Ec- clesiam struuntur, fluctibus non dissimiles sunt, qui rupi illiduntur, atque in spumam abeunt. In mentem vobis veniat, quanta Apostoli, tum a suis, tum ab exteris pertulerunt: et ut omne prædicationis tempus per tentationes, per pericu- la, per insidias confecerint, nunc carcere et vin- culis, nunc exiliis, nunc flagris, nunc fame et nuditate consumpti. Et tamen, etiam cum in car- cere degerent, a munere sibi commissio non absis- tebant: verum beatus Paulus, etiam cum in vin- cula conjectus ac flagris concisus esset, et cruore diffunderet, et ligno alligatus esset, et tot malis premeretur, tamen in ipso quoque carcere anti- stitis sacri munere fungebatur, et carceris custo- dem baptizabat, eaque omnia, quæ sui muneris erant, exsequebatur.

ferenter in-
atur, ut fidem
ibi prædicare

E

1244 Hæc igitur omnia, aliaque id genus animo volventes, ut vos jam hortatus sum, firmi atque immobiles state, et a fraudibus ca- vete Dei opem atque auxilium, cui nihil par esse potest, expectantes: ac de omnibus his rebus, ut responsum a vobis feramus, curate. Hæc enim de causa etiam Joannem religiosissimum presbyterum misimus, ut vos cohortetur, nec vos a quoquam perturbari sinat. Equidem ipse, quod mei muneris erat, præstiti, tum vos sermonibus cohortans, tum consiliis erigens, tum ea, quæ opus erant, prolixè subministrans: quo nihil omnino vobis deesset. Quod si me perferre minime volueritis, verum iis potius, qui vos decipiunt, ac velut pennas vobis addunt, fidem habeatis, extra culpam ipse sum. Scitis autem, in cujus caput hæc condemnatio atque jactura cadat. Ne igitur quidquam hujusmodi contingat, vos etiam atque etiam rogo, ut me, qui vos impense amo, perferatis. De rebus vobis necessariis, vel ad nos scribite, vel, si ita lubet, hominem mittite: nec vobis quidquam omnino defuturum est. *Hactenus Chrysostomus, fervidus Christi amator, et insignis imitator S. Pauli Apostoli, cujus exemplo sua me- morat facta, ut alios ad æmulationem excitet.*

non desistant.

F

1245 Verum aliquid dubitationis hic oboriri potest.

AUCTORE
J. S.

A *potest. Nam quæret nonnemo, unde tantam pecuniæ vim haberet Chrysostomus, ut necessaria omnia procurare posset laborantibus in Phœnicia, præsertim cum dona a variis oblata passim recusaret et remitteret? Audiamus itaque Sozomenum, et ad hæc respondentem, et alia pia Sancti opera commemorantem lib. VIII cap. xxvii: Joannes vero, inquit, etiam in exsilio degens, magis inclauit. Nam cum pecuniis abundaret, quas cum alii multi adferebant, tum Olympias diaconissa ad eum mittebat, plurimos captivos ab Isauris redemit, ac suis restituit. Multis etiam egentibus necessaria subministrabat. Eos vero, quibus pecuniis opus non erat, oratione sibi conciliabat. Eratque admodum carus tum Armeniis, apud quos degebat, cum finitimis omnibus. Multi quotidie ad eum confluebant ex urbe Antiochia, et ex reliqua Syria, ac Cilicia.*

1246 Secundo quæri potest, quenam illa sint negotia, quæ meliorem spem ostendebant, ut colligebatur ex litteris a Constantio presbytero missis? Respondeo, dubitari non posse, quin Chrysostomus hic loquatur de suis et Ecclesiæ negotiis, pro quibus laborabant Innocentius Papa, Honorius imperator, et omnes passim episcopi Occidentales, qui de causa Chrysostomi erant instructi. Horum itaque conatum circa id tempus intellexit Chrysostomus ex litteris Constantii, tum Antiochiæ degentis, qui intellecta ibidem ad Sanctum perscripsit; hic vero eadem laborantibus in Phœnicia communicavit.

1247 Ad conatum Chrysostomi pro fidei propagatione in Phœnicia spectant adhuc due Epistolæ, anno item 405 figendæ. Prior est Epistola xxviii, Basilio presbytero scripta. Vix dubitari potest, quin presbyter ille in Phœnicia degeret, cum Chrysostomus eum alloquatur his verbis. Etsi nobis conspectu tuo atque congressu frui minime contigit, tamen cum de tua virtute ad nos affertur ac zelo eo, quo adversus gentiles flagras, ipsorum errorem evertens, eosque velut porrecta manu ad veritatem ducens, non secus ascî adesses, tecumque diuturnum usum ac vitæ consuetudinem habuissemus, honore ac veneratione te complectimur. Eaue de causa priores ad te scripsimus etc, Petit vicissim Basilii litteras. Hæc Epistola alicui in Phœniciam proficiscenti commissa videtur anno 405; sed incertum, quo fere mense.

1248 Altera est Epistola lv, inscripta Symeoni et Mari presbyteris, atque in Apamiensi regione monasticam vitam profitentibus. Scripta est Epistola post discessum Joannis presbyteri, et hiemali tempore. Unde liquet, scriptam esse sub finem anni 405, forte mense Novembri. Preces pro Ecclesiæ tranquillitate et litteras monachorum illorum studiose postulat Chrysostomus. Deinde hæc addit: Nos quidem certe permagna voluptate affecit vir carissimus et suavissimus Joannes presbyter, quod in tanta temporum difficultate domo excedere, atque in Phœniciam proficisci animum induxerit. Quapropter a vobis peto, ut præclari hujusce operis magnitudine animo perpensa, si quos præstantes ac generosos viros nanciscamini, qui ad egregiarum harum rerum magnitudinem auxiliarem manum afferre possint; eos magna cum animi alacritate cum eo mittatis, quantam hinc mercedem laturos sitis, cogitantes. Ita Sanctus, undequaque operarios ad vineam Domini dirigere studens.

1249 At, quando hortatur, ut cum eo, id est, cum Joanne alios mittant, in eo sensu intelligendum non putem, ut velit eos una cum Joanne pro-

ficisci, cum hic ante has litteras profectus videatur: sed desiderat, ut alii ipsum sequantur, atque una cum ipso in Phœnicia laborent. Urbs Apamea Syriæ ad Orontem, et regio Apamene, in qua habitabant monachi illi, non adeo longe distabat a Phœnicia, ita ut illi facile eo proficisci possent. Ceterum eadem hieme data est Epist. lvi, inscripta Romulo et Byzo monachis, quibuscum amicitiam jungere, et litterarum commercium inire studuit Chrysostomus, fortasse eundem in finem. Certe Epistola scripta est, quando iter erat difficile, tum ob hiemis tempus, tum ob Isaurorum metum. Nunc ad alia tantisper divertendum.

§ LXXIX. Mortuo Arsacio, Atticus consecratur episcopus: conatus Innocentii Papæ et Honorii imperatoris ad Synodum Thessaloniciæ congregandam irritus, et eorum legati ad Arcadium pessime excepti.

Vidimus, quanto studio Chrysostomus anno 405 laboraverit ad fidem dilatandam. Nunc, eo tantisper relicto, exponendum est, quid mutationis contigerit Constantinopoli, ut deinde etiam videamus, quantum laboraverint Occidentales, ut turbatum Ecclesiæ statum componerent. Socrates lib. VI cap. xx hæc scribit: Ceterum Arsacius post susceptum episcopatum non diu supervixit. Sequentem enim anno (405) id est, Stilichone iterum et Anthemio consulibus, die tertio Idus Novembris, mortem obiit. Cum autem multi episcopatum illum ambirent, eamque ob causam multum jam temporis elapsus esset, altero post anno (406) Arcadio sextum et Probo consulibus, ad episcopatum promotus est Atticus, vir religiosus. Hic ex Sebastia Armeniæ generis sui originem ducebat. Ceterum monasticum vitæ genus ab ineunte adolescentia sectatus fuerat. Ac disciplinis quidem mediocriter institutus, naturali prudentia magis valebat. Ita ille, Atticum passim laudans.

1251 Sozomenus lib. VIII cap. xxvii de illis scribit sequentia: Sed et Arsacius, cum ecclesiam Constantinopolitanam brevi temporis spatio administrasset, ex hac luce migravit. Cujus successionem cum multi essent qui ambirent, quarto post obitum illius mense ordinatus est Atticus ex presbytero cleri Constantinopolitani, qui unus fuerat ex Joannis insidiatoribus. Phura de Attico ibidem videri possunt. Palladius in Dialogo p. 94 quatuordecim menses solum attribuit cathedræ Arsacii. At præferenda videtur sententia Socratis, secundum quem defunctus est decimo septimo episcopatus mense, sive die 11 Novembris anni 405. Si ergo quarto post mense electus est Atticus, fuit hic in sedem intrusus mense Februario aut Martio anni 406. De Attici electione primis ipsius molitionibus Palladius pag. 95 hæc habet: Huic Arsacio sufficitur Atticus e presbyteris, omnium adversus Johannem molitionum artifex.

1252 Qui cum videret neminem Orientalium episcoporum secum communicare, et ne civitatis quidem populum, propter ea, quæ tam nefarie et

Defuncto Ar-
sacio; in sedem
Constantinopo-
litanaC
anno 406 in-
truditur At-
ticus,qui omnes co-
natus egerit
ad secum
communican-
dum.

AUCTORE
J. S.

et injuste in Johannem ab ipso acta erant, expers cum esset sacrarum Scripturarum, perfecit, ut imperialibus rescriptis cogerentur ii, qui cum ipso non communicabant. Rescriptum autem contra episcopos, tales minas habebat : « Si quis « episcoporum non communicat Theophilo, Porphyrio, et Attico, ecclesia quidem ejiciatur, « et a propriis facultatibus abigatur. » Hinc alii, qui bonorum onere prægravati erant, etiam inviti cum ipso communicabant : alii vero pauperiores et in fide sana infirmiores, donorum quorundam pollicitationibus ad communionem adducebantur. Alii genere et possessionibus et patria et corruptibili gloria, atque corporum vexatione insuper habitis, animi nobilitatem fuga custodiebant,.... profecti alii quidem Romam, alii ad montes, alii in ascetarum monasteria. *Addit*, preces a bonis et probis magna cum afflictatione sub dio peractas fuisse. *Hæc Palladius de initiis Attici.*

Consentientibus Innocentio et Honorio, concilium Romæ cogitur;

13

1253 *Interim Innocentius Papa, ubi intellexerat ex variis episcopis aliisque clericis exsilium Chrysostomi, et alia ejus occasione in Oriente patrata, quemadmodum expositum est § 68, serio cogitabat de remedio tot malis adhibendo. Eorum enim relatione commotus est, teste Theodoro apud Palladium pag. 28, ita ut non amplius sustinens Papa Innocentius, miserit ad pium imperatorem Honorium, sigillatim quid ferrent Epistolæ (de his rebus acceptæ) subjungens. Quibus permota ejus pietas, jubet Occidentalium synodum cogi ; et, cum unam simul sententiam tulissent, eam ad suam pietatem referre. Hæc facta videntur in æstate anni 405. At synodus tantum videtur coacta fuisse ex episcopis Italiae, ut habent sequentia, licet forte ad alias provincias quoque scripserit Innocentius, ut ibidem concilia cogerent, aut primarios aliquot aliarum provinciarum antistites consuluerit. Certe inter episcopos, quibus deinde gratias egit Chrysostomus, reperitur etiam Aurelius Carthaginensis, Africae primas.*

ibique decernitur, congregandam esse synodum generalem,

C

1254 *Quid autem episcopi Italiae, ante hiemem verisimiliter congregati, faciendum crediderint, subditur apud Palladium pag. 29 hoc modo : Qui quidem Italiae episcopi congregati, oranti imperatorem, sic scribat fratri suo et consorti imperii Arcadio, ut jubeat Thessalonicae synodum fieri, quo facilius utraque pars Orientis et Occidentis in unum accurrere possit, et synodus non in episcoporum numero, sed in pondere sententiæ perfectæ certum et indubitatum ferat judicium.*

quam etiam Honorius petit suis ad Arcadium litteris.

Honorius huic episcoporum judicio plane consensit. Nam Theodorus apud Palladium ita pergit : Quibus accensa ejus pietas, Episcopo quidem Romanæ Ecclesiæ scribit : mittat quinque episcopos, presbyteros autem Romanæ Ecclesiæ duos, et diaconum unum, qui ferant suam ad fratrem suum epistolam, cujus hæc sententia erat.

1255 Tertio jam scribo ad mansuetudinem tuam, rogans, ut quæ ex compacto contra Johannem episcopum gesta sunt, emendentur. Et, ut videtur, nondum perfectum est. Quare denuo scripsi per hosce episcopos et presbyteros, multum sollicitus de pace ecclesiastica, per quam et nostrum imperium pacem obtinet ; ut jubere digneris Orientis episcopos Thessalonicae convenire. Etenim Occidentis nostri episcopi, lectis viris adversus malum ac mendacium firmissimis, miserunt episcopos quinque, presbyteros vero duos, et diaconum unum magnæ Ecclesiæ Romanæ. Quos velim omni honore digneris : ut si persuasi fuerint, quod jure expulsus sit Johannes, doceant me ab ejus communione recedere :

aut si coarguerint sponte malignos esse Orientis episcopos, ab eorum te communione avertant. Quænam enim sit Occidentalium de Johanne episcopo sententia, ex omnibus epistolis, quæ ad me scriptæ sunt, duas subjunxi, ejusdem cum ceteris sententiæ, unam Romani, alteram Aquileiensis episcopi. Porro hoc ante omnia obsecro elementiam tuam, Theophilum, Alexandriae episcopum, etiam nolentem, sistere jubeas, qui omnium malorum maxime auctor esse dicitur ; ut episcoporum, qui adfuerint, synodus minime impedita, convenientem temporibus nostris pacem sanciat. *Ita Honorius apud Palladium. Mandata autem ipsius non videntur ante hiemem venisse Romam. Certe legati, quos Innocentius misit, non discesserunt ante annum 406. Nam quando Constantinopolim venerunt, Atticum invenerunt episcopum.*

1256 *Quapropter, cum iter per mare instituerit, et circum Græciam navigarint, ut mox patebit, verisimile non est, eos discessisse ante mensem Martium aut Aprilem. Hæc præmissa observatione, subjungo totam hujusce legationis relationem ex Palladii Dialogo pag. 30 :* Cum igitur sanctus Æmilius, Beneventi episcopus, et Cythegius et Gaudentius, una cum Valentiniano et Bonifacio presbyteris, accepissent litteras imperatoris Honorii. Innocentii, et Italicorum episcoporum, Cromatii Aquileiensis, et Venerii Mediolanensis, atque aliorum, nec non commonitorium synodi totius Occidentis, publicæ evocatione Constantinopolim profecti sunt cum Cyriaco, Demetrio, Palladio, et Eulysio episcopis. Commonitorium autem continebat, Johannem judicium ingredi non debere, nisi ipsi prius restituta fuisset et ecclesia, et communio ; ut sublata causa detrectandi judicii, sua sponte confessum iniret.

Legati cum litteris imperatoris, Papæ et concilii ad Arcadium

E

1257 Profecti igitur Constantinopolim, post quatuor menses redierunt, narrantes facinora Babylonica. Cum præter Græciam Athenas navigarem, detenti sumus ab infesto quodam tribuno militum, qui statim centurionem unum nobis adjunxit, non sinens nos Thessalanicam accedere. Illic enim propositum nobis erat litteras primum dare Anysio episcopo. Conjectos igitur nos, aiunt, in duo navigia dimisit. Ingruente postea austro vehementi, tribus diebus Ægæum mare et freta sine cibo trajecin : circa duodecimam tertii diei horam appulimus ante urbem regiam juxta suburbana Victoris. Ubi retenti ab exactoribus portuum, retro discessimus ; cujus autem jussu, ignoramus : et conclusi sumus maritimo Thraciæ castello, Athyra dicto, Romani quidem in una domuncula, in pluribus vero, qui cum Cyriaco erant, illicque vexati ; ita ut ne famulus quidem præsto esset, qui ministraret. Cum litteras petiissent, non dedimus, dicentes : Quid fieri potest, ut qui legati sumus, litteras imperatori non reddamus ? Cum autem eas non dare persisteremus ; primus venit ad nos Patricius notarius ; deinde quidam alii : postremum venit quidam Valerianus nomine e Cappadocia, præpositus unius militaris numeri : et rupto Mariani episcopi pollice, signatam Imperatoris epistolam cum reliquis abstulit.

missi, pessime excipiuntur Constantino-

F

1258 Postridie igitur miserunt ad nos, aulici imperatoris, an Atticus, nescimus, (ipse enim dicebatur ecclesiæ thronum invasisse) qui nobis tria millia numismatum dabant, orantes, ut persuasi Attico communicarem, et de Johannis judicio taceremus. Quibus non assentientes, perstitimus

frustra- que sollicitati ad communicandum cum Attico,

A perstitimus orare, cum nihil pacificum perageretur, ut sine periculo ad nostras ecclesias rediremus, visa tali inhumanitate. Idipsum variis revelationibus Servator Deus nobis declaravit, adeo ut sancti etiam Emmelii diacono Paulo, viro mitissimo et prudenti, in navi apparuerit beatus Paulus Apostolus, dicens ipsi: Videte, quomodo ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapientes: videntes, quod dies mali sunt. Significante somnio variam illorum fraudem, eamque donis et blanditiis ad adulterandam veritatem.

re infecta,
remittuntur.

1259 Instans igitur idem ipse tribunus Valerianus, conjecit nos in deterrimam navem, mercede, ut rumor ait, nauclero data, ut perderet episcopos navigantes, cum viginti militibus variorum officiorum: et statim nos Athyris expulit. Cum navigassemus stadia plurima et jamjam perituri essemus, appulimus Lampsacum; et inde mutata nave vicesimo die applicuimus Hydruntem Calabriae. Neque amplius nobis dicere potuerunt, quo in statu esset beatus Johannes episcopus, neque ubi sint Demetrius, Cyriacus, Eulysius, atque Palladius episcopi, qui cum nostris episcopis legati profecti erant. *Hactenus Theodorus diaconus, qui ea ex legatis intellexit, nisi ipse forsitan fuerit diaconus ille, qui inter legatos non nominatur. Præterea Honorius de quinque episcopis legatis meminit. At ex illis Theodorus initio tantum tres nominat, Æmilium Beneventanum, Cythegium sedis omnino ignotæ, et Gaudentium procul dubio Brixianum. Postea tamen meminit Muriani episcopi, qui etiam non est satis notus. At ex Mariano ante omisso, et deinde alia occasione nominato, intelligimus quintum eodem modo omitti potuisse, ut credendum sit, quinque episcopos Occidentales esse missos, præter quatuor Orientales, qui illis fuerunt adjuncti.*

Orientales
episcopi, qui
legatis erant
adjuncti,

1260 Quid porro Orientalibus illis accidisset, ignorabant legati, postquam reversi erant in Italiam, quia ab illis separati erant prope Constantinopolim. Deinde vero fama erat, illos mari demersos: at demum innotuit, longe in exilium deportatos fuisse. Nec dubitandum est, quin id factum sit, postquam recusaverant communicare cum Attico. Audiamus Palladium, qui de illis ita scribit pag. 194: Episcopi quidem, ut initio fama vulgavit, in mare demersi sunt; ut autem se habet veritas, in exilium longinquum pulsi sunt in barbaras regiones, ibique etiamnum a servis publicis custodiuntur. Nam cum venisset quidam diaconus, qui simul cum eis iter fecerat, retulit, Cyriacum quidem Palmyrae in Persarum castello esse, octoginta milliariibus ultra Emesam: Eulysium vero in castello Misphas dicto, Sarcenis adjacente, trium dierum itinere ultra Bostram Arabiae: Palladium in vicinia Blemmyum aut Æthiopum custodiri, in oppido, Syene dicto: Demetrium interius in Oasi, Mazicibus proxima: sunt enim et aliae Oases. *Hactenus Palladius, respondens Theodoro, qui eum interrogaverat pag. 192 hoc modo: Ubinam sunt episcopi, qui cum nostris missi sunt, Eulysius, Palladius, Cyriacus et Demetrius? Obscure quidem audivimus in exilium pulsos esse. Itaque nullum est dubium, quin agatur de quatuor episcopis, qui cum Occidentalibus missi erant Constantinopolim.*

procul in ex-
silium depor-
tatur.

1261 Hac de causa Latina Bigotii interpretatio, quæ Cyriacum facit episcopum Emesenum, et Eulysium Bostrensem, hic mutanda fuit, cum Cyriacus Emesenus et Eulysius Bostrensis ex solo interpretis errore originem traxerint, ut jam ob-

servavi cum Tillemontio num. 1191. *Palmyra, ubi fuit Cyriacus, urbs est satis nota in Syria, et metropolis illius regionis, quæ ab ea Palmyrene vocatur. Aliquando Persarum fuit, aliquando Romanorum. At Romanis parebat, dum ibi fuit Cyriacus. Bostra est urbs notissima in Arabia Petraea: at castellum Misphas, ubi fuit Eulysius, non æque notum est. Syene, ubi locatus est Palladius, urbs est Ægypti ad Nilum, prope confinia Æthiopice, nec longe a Blemmyum regione. Demetrius in Oasi, Mazicibus proxima, dicitur fuisse. Verum non invenio Oasim prope Mazices, qui locantur in Mauritania Cæsariensi, ita ut non satis constet, ubi ille locum exsilii habuerit; nisi fuisset in deserto aliquo Africae loco. Porro laudatus Palladius pag. 198 etiam refert, quantum antistites illi in itinere passi sint a militibus, qui eos deducebant; et ab aliquot episcopis, per quorum urbes transibant. Verum hæc, ut minus prope ad Chrysostomum spectantia, huc non transferam. Illud solum observo, maxime accusari episcopum Tarsi, cujus nomen certo non innotuit; Antiochiæ, ubi erat Porphyrius, Chrysostomi inimicus; et Eulogium Cæsareæ Palæstinæ, quem Sanctus ante sibi amicum credebat. Ante omnes autem, teste Palladio pag. 200, episcopus Ancyrae (Leontius,) et Ammonius Pelusii (in Ægypto,) partim donis, partim minis, deductores milites adversus eos magis exasperantes (erant) ut ne laicis quidem eos excipere volentibus id permitterent. Contra laudatur humanitas episcoporum Cappadociæ Secundæ, et Serapionis, Ostracinae in Ægypto episcopi. Ceterum aliorum multorum exsilia, quæ circa idem tempus contigerunt, videri possunt apud Palladium pag. 195 et seqq.*

1262 Lubet tamen audire Theodoretum, generatim de his loquentem lib. V cap. xxxiv: Porro quot episcopi ejus causa pulsi sint ecclesiis, et in extremos imperii Romani fines deportati; quotitem monachi eundem calamitatem perpassi sint, superfluum arbitror commemorare, et prolixam historiam texere; præsertim cum ea, quæ tristia sunt, contrahenda esse censeam, et auctorum, qui ejusdem nobiscum sunt fidei, errata obtegenda. Plerique certe eorum, qui injurias fecerant, pœnas dederunt, et per ea, quæ passi sunt, emolumentum aliis attulerunt. Ceterum hanc injustitiam præcipue detestati sunt episcopi Europæ: a communione enim eorum, qui hæc fecerant, se ipsos separarunt. Illyriciani quoque omnes eorum partibus se adjunxerunt. Orientalium vero urbium quam plurimi communionem quidem sceleris refugerunt, corpus tamen Ecclesiæ haudquaquam disciderunt. Ita ille.

1263 Ex Palladio vero utcumque colligitur, Innocentium et episcopos Italiae a communione cum inimicis Chrysostomi abstinere cœpisse, postquam intellexerant, male exceptos esse legatos, qui ad petendum concilium erant missi. Nam pag. 214 Palladius Theodoro diacono dicit: Verum ipse mihi expone Occidentalis synodi scopum ac decretum. Respondet vero Theodorus: Scopus Ecclesiæ Romanæ iste est, non communicare umquam Orientalibus episcopis, præsertim Theophilo, donec Dominus dederit locum universali synodo, quæ putrefactis membris eorum, qui hæc patrarunt, medeatur. Sozomenus lib. VIII cap. xxviii existimat, ex legatione modo relata in mentem inimicorum Chrysostomi venisse, ut curarent eum ad alium locum exsilii amandandum.

1264 Nam de re tota hæc scribit: Porro Innocentius

Post irritam
illum legatio-
nem, Innocen-
tius et Occi-
dentales

noluerunt
amplius com-
municare cum
hostibus
Chrysostomi.

E

F

AUCTORE
J. S.
*hi vero magis
inveniuntur in
Sanctum.*

nocentius Romanæ urbis Episcopus, cum, sicut antea scripserat, impense studeret, ut Joannes restitueretur; una cum episcopis, qui ex Oriente legati ad eum venerant, misit episcopos quinque et duos Ecclesiæ Romanæ presbyteros, ad Honorium et Arcadium augustos, qui synodum ejusque celebrandæ tempus ac locum postularent. Verum hi, qui apud Constantinopolim Joanni infensi erant, quasi in contumeliam Orientalis imperii hæc acta essent, calumniari cœperunt. Atque hos quidem, utpote qui externo imperatori molesti fuissent, cum ignominia dimitti curarunt: ipsum vero Joannem edicto imperatoris longius transferri ad oppidum Pityuntem perfecerunt. *Multa quidem in hac relatione deficiunt: nec translatio Chrysostomi statim secuta est. Venit tamen satis probabiliter exponitur, quo pre-textu usi sint hostes Chrysostomi apud Arcadium, ut legatis nihil concederet: nec improbabile est, ulteriorem Chrysostomi relegationem inde ortam esse. Verum, quid interim Sanctus egerit, modo videamus.*

B

§ LXXX. Sanctus ob Isauro-
rum incursiones multa pati-
tur, et Arabissum transfer-
tur: gravis ipsius morbus:
Epistolæ variæ anni 406, et
liber geminus exaratus.

*Chrysostomus
dolo inimico-
rum ad varia
transfertur
loca,*

C

Palladius in *Dialogo* pag. 96 de Chrysostomo hæc scribit: Ac beatus quidem Johannes Cucusi moratus annum unum, plurimos Armeniæ pauperes pavit, non tam pane quam verbo. Invaserat enim per id tempus magna fames regionem illam. Cum autem et ob id ipsi inviderent illi fratricidæ, Arabissum eum transferunt, variis vexationibus subjicientes, ut vitam tandem relinqueret. *Hæc ex Epistolis Sancti lucem accipere possunt: nam in quarta, anno 406 ad Olympiadem scripta, Sanctus ipse de qualicumque sanitate corporis ita loquitur: Nec vero levem hanc consolationem existimare debes, quod vivimus, quod valemus, quod cum in tantis rerum difficultatibus ac molestiis versemur, a morbo tamen et adversa valetudine liberi (potius liberati) sumus: quod quidem hostes nostros, ut comperi, non mediocri tristitia et dolore afficit. Ex his verbis verisimile est, non modo translationem illam, qua Arabissum ductus est Sanctus, sed etiam frequentes illas locorum mutationes, quas videbimus, dolo inimicorum Chrysostomi contigisse. Neque enim credibile est, custodes Sancti existimasse, illum ab incursionibus Isauro- rum tutiorem esse in silvis ac locis desertis, quam in arce Arabissi, ad quam post crebras locorum mutationes perductus est anno 406, sub finem hiemis, forte mense Februario, aut paulo ante.*

*postquam
anno uno et
aliquot men-
sibus fuerat
Cucusi;*

1266 Tot locorum mutationes hiemali tempore gravem ac diuturnum morbum Chrysostomo creaverunt, ut liquet ex variis Epistolis post hiemem scriptis, quarum verba adducam. Verum antea observandum est, non presse inherendum esse

verbis Palladii, ubi dicit, Cucusi moratus annum unum, sed adjiciendos esse tres quatuorve circiter menses, ut liquet ex epistolis sub finem anni 405, inchota jam hieme, scriptis: nam in nulla illarum ulla fit mentio de mutato exsilii loco. Tillemontius *Nota 97 de hisce ambigue disputat, creditque Chrysostomum, ubi aliquo tempore Arabissi substiterat, iterum rediisse Cucusum, ac rursus deinde Arabissum fuisse translatum. Hujusce tamen opinionis nullum aliud habet fundamentum, quam quod Epistolam cxxxvi ad Rufinum presbyterum figat anno 406. At ille error tam apertus mihi videtur, ut nullam Epistolam certius ad annum 405 pertinere existimem. Quare ex Epistolis Chrysostomi lectis sæpe relectisque, ac invicem collatis, hæc satis certa credo. Venit Sanctus Cucusum anno 404 sub finem Augusti. Mansit ibidem usque ad finem fere anni 405, saltem usque ad mensem Novembrem, ac verisimiliter usque ad Decembrem. Deinde media hieme ad varia loca circumductus est, ut modo Cucusi esset, modo Arabissi, modo in silvis locisque desertis. Post tot migrationes Arabissi sedem fixit anno 506, ibique mansit reliquo anno 406, donec anno 407 ad ultimum exsilium proficisci coactus est, ad quod nunquam pervenit, in itinere defunctus.*

1267 Nunc videamus Epistolas, in quibus incommoda Sancti latius exponuntur, et dicta confirmantur. In primas anni 406 est Epist. cxxxvii ad Polybium, qui Constantinopolitanus erat, ut colligitur ex alia ad eundem Epistola, num. 1113 memorata. Illam huc totam transfero, quia est viva imago miseriarum, quibus Sanctus illa hieme fuit expositus. Alius fortasse, inquit, intolerandum hujus regionis frigus, vastam loci solitudinem, acerbissimum denique morbum, hinc enim in morbum incidimus, luxisset ac deplorasset: ego autem, his omissis, disjunctionem vestram lugeo, quæ mihi et solitudine et morbo, et hieme est acerbior. Quam acerbiter hiems quoque mihi auxit. Nam quod unum molestissimæ disjunctionis solatium suppetebat, hoc est, ut vobiscum per litteras colloquerer, hoc quoque hiems exorta mihi ademit: ut quæ ob ingentem nivis vim vias intercluserit, ac neque aliunde quemquam huc venire, ac nobiscum congregari, neque item hinc excedere, atque ad vos proficisci sinat. Quod et ipsum haud minus, imo etiam magis, Isauro- rum terror efficit, nobisque solitudinem auget, omnes videlicet submovens, atque in fugam conjiciens, exsulesque reddens. Neque enim jam quisquam ullus est, qui domi manere audeat: verum unusquisque, relictis ædibus suis, profugit. Atque urbes quidem, parietes et tecta nunc sunt: præruptæ autem voragines et sylvæ, urbes. Quemadmodum enim truculentæ feræ, ut pardi ac leones, tutiorem urbibus solitudinem sibi esse existimant: sic etiam homines, qui Armeniam incolimus, quotidie ex aliis atque aliis locis in alia atque alia loca migrare cogimur, vitam Hamaxobiorum et Nomadum agentes, nec usquam fidenti animo consistentes: usque adeo hic omnia tumultu et perturbatione plena sunt.

1268 Etenim illi alios adventu suo jugulant, exurunt, atque ex liberis servos efficiunt: alios autem sparso rumore in fugam vertunt, atque urbibus pellunt, imo, rectius loquar, occidunt. Quotquot enim adolescentes mediis etiam plerumque noctibus, ac frigore omnia obdurante, repente domo profugere coacti sunt, metu rumoris eos fumi instar abigente; atque ad mortem oppetendam ne Isauro quidem gladio opus habuerunt,

D

E

*gravissimaque
ex hieme et
locorum
mutatione*

F

*patitur incom-
moda; ut ex
Epistolis,*

A buerunt, verum in nive obrigescientes extremum spiritum ediderunt; quæque ipsis fugiendæ mortis causa fuerat, eadem illis acerbissimæ mortis causa fuit. En quo statu res nostræ sint. Quæ quidem non diximus, ut te in mœrorem conjiciamus; scio quippe hæc tibi dolori fore; verum ut diurni silentii nostri causam aperiamus, quidque causæ fuerit, cur sero ac tarde ad te scripserimus. Ita enim ab omnibus relictus sumus, ut nec aliquem, qui istuc proficeretur, nancisci potuerimus, verum nobis presbyterum contubernalem nostrum excitare, atque ad te mittere necesse fuerit. Quapropter cum eum, ut te dignum est, exceperis, celeriter ad nos remitte, qui de tua valetudine læta nobis nunciet. Scis enim, quanto nobis studio sit hoc scire. *Hactenus Chrysostomus. At coniecit Tillemontius, presbyterum illum alia quoque de causa Constantinopolim fuisse missum. Hac autem de re agemus § 81.*

anno 406
scriptis liquet,

B 1269 Recte idem observat, eidem presbytero commissam fuisse Epistolam cxxviii ad Marinianum, qui verisimiliter etiam habitabat Constantinopoli, aut forte in via eo ducente. Nam in hac etiam dicit: Presbyterum eum, quicum mihi vitæ consuetudo est, hinc ad vos misimus etc. Ex hac porro colligitur, primo vere utramque esse scriptam, posteaquam tempus jam itinera patefecerat. Causa scribendi erat, ut Marinianus rescriberet. Mense Martio aut Aprili utraque videtur scripta. Circa idem tempus, aut paulo post, scripsit Chrysostomus Epistolam lxxix ad Nicolaum presbyterum, in qua de rebus suis hæc memorat: Nuper quidem asperrima hieme loca subinde commutantes, nunc in urbibus, nunc in terræ faucibus et silvis commorati sumus, ab Isaurorum incursibus undecumque expulsi. Tandem autem aliquando, his malis nonnihil sedatis, loca deserta relinquentes, Arabissum confugimus, quod videlicet illius oppidi arcem reliquis locis tutiorem invenissemus. Neque enim in oppido degimus, quia ne id quidem tutum est. Est autem nobis hæc sedes quovis carcere deterior. Præter id enim quod singulos in dies, ut ita dicam, pro foribus nostris mors est, Isauris omnia invadentibus, atque igni et ferro tum corpora, tum ædificia delentibus, famem etiam, quam loci angustia, et eorum, qui hac confugiunt, multitudo minatur, pertimescimus. Ac præterea diurno morbo, quem nobis hiems et perpetua fuga peperit, conflictati, etsi vim ipsius et acerbitem nunc effugimus, nonnullas tamen adhuc ipsius reliquias circumferimus. Deinde suam declarat benevolentiam, petitque ut nova de Phœnicia sibi communicet.

ex quibus et
gravem discimus
morbum
Sancti,

C 1270 Eodem tempore data est Epistola lxx ad Aphthonium, Theodotum et Chæream, presbyteros et monachos, quorum preces magno ardore flagitat. De se hæc narrat: Quamquam enim multi fluctus undecumque nos cingunt, nimirum et loci solitudo et obsidio, et Isaurorum impetus, et quotidiana mors: nam perpetuo cum morte vivimus, in hac arce non secus ac in carcere quodam inclusi, atque cum gravi corporis ægitudine coluctantes: nihilominus tamen, etiamsi multæ sint nostræ calamitates, haud parvum huiusmodi malorum solatium in caritate vestra positum habemus. Et post pauca: Ac quidem exacta hieme, atque exorto vere, gravi morbo liberati sumus: verum ipsius reliquias adhuc circumferimus, quas augent etiam Isaurici tumultus, qui nunquam intermittunt.

1271 Eodem etiam tempore data est Ep. cxxxi ad Elpidium episcopum Laodicenum, quæ Septembris Tomus IV.

omnia confirmantur. Non contemptu tui, inquit, nec incuria, superiori tempore siluimus. Verum res adversæ, quibus undique obsidemur, diuturnum hoc silentium effecerunt. Neque enim certo ullo loco defixi sumus: verum nunc Cucusum, nunc Arabissum, nunc valles, ac prærupta desertaque circumimus. Usque adeo cuncta tumultibus ac perturbatione plena sunt, flammaque et ferrum tam corpora quam ædificia omnia conficit. Ac jam etiam urbes una cum viris omnibus funditus excisæ sunt, novisque quotidie rumoribus perculsi sedes mutamus, grave quoddam ac novum exsilii genus perpetientes, mortemque in dies exspectantes. Nam ne castello quidem, perinde atque carcere, nunc inclusi, fidenti animo esse possumus: propterea quod Isauri ejusmodi arces obsidere non dubitent. Ad hæc gravis etiam morbus accessit: ejus nunc ægre acerbitate depulsa, reliquias adhuc circumferimus; et quemadmodum in insulam quamdam, non navigabili mari circumfusam, relegati, eodem modo neminem fere ulla ex parte cernere possumus, quod via omnis tumultuum metu interclusa sit etc.

1272 Habemus et tres hujus anni Epistolas ad Theodotum diaconum, ex quibus colligitur, Isauricas irruptiones per æstatem anni 406 continuatas esse, uti et infirmitatem Chrysostomi ejusque in arce Arabissicommemorationem. Ex his prima est Epistola cxi, in qua se excusat, quod frequenter non scripserit ob mala Isaurica. Exorto enim vere, inquit, illorum quoque impetus florere cœpit, ac per omnes vias effusi sunt, eas omnibus prorsus invias reddentes. Sane jam et ingenuæ matronæ captæ sunt, et viri obtruncati... Quoniam autem non dubito, quin de valetudine nostra certior fieri cupias, scito nos superiori hieme graviores in modum ægrotasse, nunc autem paulum recreatos esse. Quin etiam aeris inconstantia rursus perturbati, (nam nunc quoque hiems hic viget) tamen speramus fore, ut, cum æstas plane effulserit, morbi reliquias deponamus. Neque enim corpus nostrum ulla re æque labefactatur, ut frigore: nec rursus ulla re æque juvatur, ut æstate et caloris solatio. Ita Sanctus circa Aprilem anni 406. Nam nequit hæc Epistola referri ad annum 405, quo Theodotus hiemali tempore fuerat apud Chrysostomum.

1273 Altera ad eundem est Epistola cxxv, quæ scripta videtur mense Maio aut Junio, nam data est exorto vere, et cœlo ingenti tranquillitate prædito, imo etiam in suavi et amœna anni parte, sed quando multis bellis omnia in Armenia flagrant. Etenim, inquit, obsidio nostra in dies ingravescit: atque in hac arce (Arabissi) tamquam in laqueo desidemus. Quippe jam etiam media nocte præter spem omnem et expectationem trecentorum Isaurorum agmen oppidum percursavit, peneque nos cepit. Verum Dei manus confestim eos, nobis etiam nihil tale sentientibus, hinc avertit, ita ut non modo periculo, sed etiam metu vacui essemus, ortoque die, tum denique, quod contingerat, resciverimus. Quæ cum ita sint, gaude ac lætare, Deumque indesinenter ora, ut nos in omni securitate constituat, atque urgente morbo liberet. Quamvis enim jam extra periculum simus, tamen morbi reliquias adhuc hærent, morbi memoriam mihi perpetuo refricantes. Deinde iterato preces postulat, eique Theodotum lectorem commendat.

1274 Nihil meliorem loco res erant, quando eadem æstate ad eundem scripsit Epistolam lxxviii, tertiam

AUCTORE
J. S.
qui contra
Isauricas incursiones Arabissi se includit arci.

E
Tres Epistolæ
ad Theodotum
diaconum:
Isauri,

qui Chrysostomum fereceperunt,

F

per æstatem
graviora inferunt damna:

AUCTORE
J. S.

tertiam hujus anni et ultimam ad Theodotum diaconum. Hunc, inquit, te trahere minime jam audeamus: tot Armeniæ mala sunt, ac tempestas altera omnia exceperit. Nam quocumque tandem quispiam venerit, cruentos torrentes, cadaverum agmina, domos solo æquatas, urbes eversas perspiciet. Nos autem, tametsi periculo vacui esse videamur, in hoc præsidio, tamquam gravi quodam carcere conclusi; tamen ob quotidianos metus, ob rumores cædibus plenos, ob perpetuas Isauricarum excursionum expectationes, ob corporis denique imbecillitatem, cum qua ad hunc usque diem luctamur, tranquillitate ac securitate frui minime possumus etc. Hæc ultima est, ut monui, ad Theodotum diaconum Epistola, fortasse quia Theodotus iterum ad Chrysostomum venit, cessantibus sub finem hujus anni populationibus Isaurorum.

unde penuria
oritur, et
Sancti incom-
moda augen-
tur.

1275 *Epistola xv ad Olympiadem eodem quoque ætate scripta est eadem consolandam, sicut initio eleganter facit, deinde hæc subjungens: Quia autem scio, te de rerum nostrarum statu certior fieri cupere; siquidem diu tacui; hoc habeto, nos e gravissimo quidem morbo emersisse; cæterum morbi reliquias etiamnum circumferre. Optimos certe medicos præsto habemus: sed necessariorum rerum inopia medicinæ utilitatem labefactat. Hic enim non modo necessariorum medicamentorum penuria est, cæterarumque rerum, quibus ægrum corpus relevari potest: verum etiam fames ac pestis imminet. Atque hæc mala perpetuus latronum impetus jam parit, qui quam longissime grassantes, atque omnes undique vias intercludentes, hinc quoque non parvum iis, qui iter faciunt, periculum creant. Sane Andronicus, ut ipse ait, in eorum manus incidit: atque ab ipsis dispoliatus, ita salvus evasit. Quamobrem te rogo, ne quem posthac huc mittas. Est enim verendum, ne protectionis ad nos causa ei, qui iter hoc suscipit, necem accersat... Verum, si quem spectatæ fidei hominem nanciscaris, qui ob alia negotia huc se conferat, per eum, quo statu valetudo tua sit, fac sciam, etc. Hæc circa Marum aut Junium scripta videtur. Quare non præcessit alia de morbo hic memorato, quantum videtur: nam sic diu non siliisset.*

Sanctus li-
brum scribit
insignem, quo
probat,

1276 *Quandoquidem ex allatis Epistolis abunde vidimus, quot miseras et calamitates anno 406 sustinuerit Chrysostomus, insigni nunc exemplo videamus, quam inter illas non fuerit animo fracto aut dejecto. Nam si verba ipsius mox danda accurate consideremus, facile videbimus, Sanctum ipso illo tempore, quo in arce Arabissi reliquis morbi aliisque relatis calamitatibus pulsabatur, elaborasse eximium illum librum, cui tom. III pag. 443 titulus est: Quod, qui se ipsum non lædit, cum nemo lædere possit. Compendium breve totius libri hoc est. Nec paupertatem, nec ignominiam, nec morbum, nec exsilium, nec mortem ipsam, nec ulla denique mundi incommoda, nec ullos homines, aut alias creaturas, id efficere posse, ut quis lædatur aut damnum patiatur, modo ipse, divina adjutus gratia, omnia recte patitur, et in peccatum non labatur. Ratio petitur a fine hominis: neque enim homo creatus est, ut dives sit, honoratus, sanus, aut ut aliis ejusmodi commodis fruatur, imo neque ut diu vivat; sed unice ut recte vivat, Deoque serviat, ac vitam mereatur æternam. In hoc igitur sita est vera hominis felicitas, quam nullus invito, ac per Dei gratiam vigilantem, auferre potest.*

1277 *Hæc sensu Sanctus expressit juvenis in*

domo materna, in eremo, in diaconatu. Has veritates uberius declaravit virili ætate in utroque sacerdotio. Has demum sententias, tam scitu dignas, quam plerisque ignotas, integro libro et consueti sibi facundia prolixè declaravit in exsilio, in morbo, in assiduis angoribus, quando omnia fere expertus erat vitæ incommoda. Quemadmodum autem Salomon, qui commoda omnia experiri voluerat, Eccl. II declarat se invenisse in omnibus vanitatem; ita fortissimus ac sapientissimus Pater diserte ostendit, eum, qui se ipsum non lædat, a nemine alio lædi posse, etiamsi totus orbis grave contra illum concitet bellum. Neque enim, inquit, pag. 457, difficultas rerum, neque temporum mutationes, neque potentum injuriæ, neque insidiarum tamquam nivium imbres, neque calamitatum multitudo, neque omnium, quibus homines premuntur, malorum collectus acervus, generosum, sobrium ac vigilantem vel parum labefactare poterit etc.

1278 *Ita loquitur egregius Pauli Imitator, acsi aliis verbis declarare voluisset illud Apostoli Rom. VIII: Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: aestimati sumus, sicut oves occisionis.) Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos etc. Siquis tam ardentem Deum amaverit quam Paulus aut Chrysostomus, tantamque de Dei ope obtinuerit fiduciam, verissima esse utriusque dicta facile perspiciet. Interim observare lubet, non fortius locutum videri Chrysostomum, quam operatum. Tantis enim in Epistolis ipsius elucet Dei amor et proximi, tanta fortitudo et constantia, tanta modestia et patientia, tam concinna omnium virtutum pulchritudo, ut, sicut in reliqua vita alios plerosque homines virtutum præstantia videtur superasse; ita et priorem vivendi rationem in exsilio superasse videatur.*

1279 *Restat, ut tempus, quo liber ille scriptus est, assignemus. In Epistola IV, et ad Olympiadem ultima, pag. 576 de eo sic loquitur Sanctus secundum interpretationem Latinam: Mitto ad te id, quod nuper litteris mandavi, nempe eum, qui se ipsum non læserit, a nemine alio lædi posse. Hoc quippe contendit, atque in eo elaborat ea oratio, quam nunc ad te mitto. Quare fac eam assidue pervolvam, imo etiam, si per valetudinem licet, recites. Tillemontius art. 128 existimat, de duobus simul libris hic loqui Chrysostomum, quia Græce est ad litteram: Misi ad te, quæ scripsi nuper, eum, qui seipsum non lædat, a nemine lædi posse: et hoc certamen certavit hic sermo, quem tibi nunc misi etc. Sane hæc verba, prout Græce leguntur, omnino insinuant, alium librum, cujus titulus indicatur, ante missum, alium vero ejusdem fere argumenti missum esse cum laudata Epistola IV, atque ea etiam est sententia Montfauconi.*

1280 *Porro in hujus editione liber ille secundus non diu quærendus est, cum editus sit statim post priorem pag. 465 hoc titulo: Ad eos, qui scandalizati sunt etc. Hic liber præcedente multo est prolixior, estque pulcherrima disputatio de providentia divina. Nam initio sanctus Scriptor prolixè probat, non esse investiganda consilia Dei, cujus omnia opera bona et laudabilia esse deinde ostendit, etiamsi talia primo intuitu hominibus non appareant. Paulatim vero eo deducitur sermo, ut probis omnia esse utilia, eosque nullis malis aut scandalis lædi evincat. Hoc dum agit Chrysostomus,*

D
neminem lædi
hujus vitæ
calamitati-
bus,

nisi lædatur
a se ipso;

E

liber ille scri-
ptus Arabissi
anno 406

F

et paulo post
alius prolixior

AUCTORE
J. S.

A sostomus, pag. 502 *librum priorem clare laudat his verbis*: Noli ergo mihi eos commemorare, qui pereunt: quod enim in priore libro dixi, nullus ex iis, qui seipsos injuria non afficiunt, ab aliis lædi potest, quamvis de vita ipsa sit periculum subeundum. *Ex his colligitur, utrumque librum scriptum esse ante Epistolam IV, quam sub finem anni 406 datam, mox ostendam. Uterque igitur exaratus est anno 406, quando Sanctus debebat Arabissi, innumeris pressus calamitatibus, ut partim vidimus, et etiamnum videbimus.*

In Epistola IV
ad Olympiadem
Sanctus
docet,

1281 Porro Epistola IV, quacum ultimus liber missus est, de statu Chrysostomi varia memorat, scriptaque est hiemali tempore, sed initio hiemis, et ante finem anni 406. Initium tale est: De hiemis acrimonia, et stomachi nostri imbecillitate, atque Isauricis incursionibus, nihil est, quod nostri causa sollicita sis, curisque te conficias. Hiems quidem fuit (*Græce γέρονες* facta est) qualis in Armenia esse solet: nec enim amplius quidquam dicendum est: nos tamen haud magnopere lædit. Hoc quippe prospicientes, ad incommodum, quod hinc contrahitur, propulsandum multa molimur; nimirum et ignem perpetuo accendentes, et cubiculum, in quo commoramur, undique obsepientes, et pluribus vestibus ac stragulis utentes, et domi semper manentes. Quod etsi nobis molestum est, tamen ob lucrum, quod hinc capimus, tolerabile est. Quamdiu enim domi nos tenemus, frigore haud admodum divexamur, sin autem aliquantulum progredi, atque in externo aere versari cogamur, non parvo hinc detrimento afficimur. *Mox rogat Olympiadem similiter infirmam, ut ipsa quoque valetudinem diligenter curet, et medicamentis utatur*: Quandoquidem, *inquit*, nos etiam paucis ante diebus, cum ob aeris statum proclivis nobis ad vomitus stomachus esset, atque et aliis curationis generibus, et pharmaco eo, quod a domina mea lectissima et ornatissima Syncletio missum est, usi essemus, nec ultra tres dies illud adhibere nobis necesse fuisset, ipsius imbecillitatem correximus.

valetudinem
suam iterum
subinde ten-
tari,

1282 Haud dubie illud remedium Sancto missum est, postquam Olympias acceperat Epist. XV, in qua de medicamentorum penuria Chrysostomus querebatur. *Rogat itaque*, ut hujusmodi medicamentum ad se rursum mittatur. Nam, *inquit*, cum quamdam stomachi subversionem rursum sensissemus, eodem rursum remedii genere usi, malum omnino profligavimus. Quippe et inflammationes in imo pectore conditas sedat, et pituitam exhaurit, et mediocri calore præditum est, et vigorem haud vulgarem affert, et ciborum appetitum excitat: atque harum rerum nobis paucis diebus experimentum præbuit. Fac igitur dominus meus cumprimis venerandus Theophilus comes exoretur, ut nobis rursum idem medicamentum conficiat, atque ad nos mittat. Nec vero hoc nomine discrucieris, quod nos hic hiememus. Multo enim meliore nunc atque commodiore, quam superiori anno, valetudine sumus. *Hæc satis insinuant, hiemem non fuisse fere finitam, dum hæc scriberentur. Consequenter nescimus, an tota hieme idem Sancti status permanserit: neque enim ullam habemus Epist. anno 407 scriptam, Quapropter, si consideremus, Chrysostomum utraque hieme præcedente graviter ægrotasse, vehementer suspicabimur, ipsum ultima hac hieme nihilo melius fuisse affectum.*

se tamen de re-
ditu non de-
sperare,

1283 Quidquid tamen de hisce sit, quæ certo scire non possumus, Sanctus optimo tunc erat

animo, et spem Constantinopolim aliquando revisendi necdum abjecerat. Hinc, ubi Olympiadem eleganti et prolixa oratione consolatus erat, hæc de se ad consolationem ipsius addit pag. 575: Quod si tibi mœroris causam id affert, quod a nobis sejuncta sis, hujus etiam rei lætum finem exspecta. Atque hoc non consolandi animi tui causa nunc dico: sed quia exploratum mihi est ita fore. Nam nisi ita futurum esset, jampridem, nisi me opinio fallit, quantum quidem ad illatas mihi calamitates attinet, e vita cessissem. Ut enim etiam omnia, quæ Constantinopoli perpesus sum, præteream, quanta, posteaquam ex urbe excessi, in tam longo ac molesto itinere pertulerim, quorum multa erant ejusmodi, ut mortem afferre possent; quanta postquam huc veni, quanta postquam Cucuso migravi, quanta denique postquam Arabissi commoratus sum, intelligere tibi licet. At hæc omnia effugimus, ac nunc percommoda valetudine utimur, atque in magna securitate sumus: adeo ut Armenii ad stuporem usque mirentur, me in tam imbecilli, et gracili corpore, tam intolerandam frigoris vim perferre, ac spiritum ducere posse, cum ii etiam, qui hiemi assueti sunt, hinc non vulgarem in modum afficiantur.

1284 At nos ad hunc usque diem illæsi atque incolumes mansimus: et prædonum manus effugimus, qui sæpe in nos impetum fecerunt, et rerum necessariarum inopia laboramus, ac ne balneo quidem uti nobis licet. Atqui, cum istic degeremus, eo nobis assidue opus erat: nunc autem in eum statum atque habitum evasimus, ut ne hujusmodi quidem solatii cupiditate teneamur, verum majorem sanitatem consequuti simus, quam ut illud adhibere necesse habeamus. Ac nec cœli intemperies, nec locorum solitudo, nec rerum venalium angustia, nec eorum, a quibus curemur, inopia, nec medicorum inscitia, nec balneorum penuria, nec quod perpetuo in cubiculo tamquam ergastulo clausi teneamur, nec quod progredi nequeamus, quod quidem nobis assidue facere necesse erat, nec quod semper cum fumo atque igne simus, nec prædonum metus, nec perpetua obsidio, nec denique quidquam aliud hujusmodi nos fregit ac superavit: verum melius commodiusque, quam cum istic essemus, adhibita tamen ingenti cura, valemus. *Huc usque Chrysostomus, qui statim subjungit, quæ dedimus de gemino libro ad Olympiadem misso, eamque hortatur, ut dolorem nimium deponat; cumque ipsa confiteretur, ex illo morbum sibi esse ortum, ait, se fidem ei non habiturum de mœrore pulso, nisi ad sanitatem rediret; qua conditione promittit, litteras rursum, quæ orationis modum excedant, ad ipsam se missurum. At id facere non potuit, opinor, quia hostes ipsius, quos de qualicumque sanitate sua dolere observat, effecerunt, ut in novum ageretur exilium initio æstatis sequentis.*

E
atque optimo
esse animo:

1285 Porro in fine Epistolæ Chrysostomus hæc adjicit: De Pelagio monacho magno dolore affectus sum. Cogita igitur, quot quantisque coronis digni sint, qui forti animo in acie steterunt, cum viros, qui tam pie ac sancte tantaque cum tolerantia vixerunt, abripi atque in fraudem impelli videamus. *Ex his, quæ Eminentissimus Baronius ad annum 405 mm. 7 recitat, observat, Pelagium hæresiarcham eo tempore innotuisse: nam de lapsu Pelagii in hæresim laudatus Annalista Chrysostomum explicat. Tillemontius art. 129 non rejicit expositionem de Pelagio, qui factus est hæresiarcha.*

F

meminit et de
lapsu Pelagii,

AUCTORE
J. S.

resiarcha. At credit, dolere solum Chrysostomum quod cœpisset communicare cum inimicis suis. At hæc expositio est improbabilis, quia Pelagius erat in Occidente, ita ut verisimile non sit, eum a Chrysostomo ad ipsius inimicos transfugisse, si de hæresiarcha agatur. Verum Pelavius, Garnerius, Norisius, et post illos Pagius in Critica ad hunc annum, ac Natalis Alexander ad Sæculum v cap. III art. 2 § 2 existimant, de alio Pelagio monacho loqui Chrysostomum. At rationes, quæ ab ipsis pro sua opinione afferuntur, me potius propellunt ad contrariam.

qui videtur esse
hæresiarcha.

1286 Observant nimirum, Pelagium eo tempore fuisse Romæ, magnaque sanctitatis fama viguisse. Agnoscunt etiam, eum diutissime, et jam ante finem sæculi IV, Romæ fuisse, ibique Rufinum Pelagio fuisse errorum suorum magistrum. Hæc autem mihi persuadent, de Pelagio hæresiarcha omnino loqui Chrysostomum, præsertim cum Natalis Alexander epocham natæ hæresis Pelagianæ ita figat: Emergit Pelagiana hæresis anno Christi 401 vel 405, illamque epocham ex Epistola aliqua Pelagii utcumque probet. Etenim loquitur Chrysostomus de monacho, cujus magna fuerat sanctitatis fama. Epistola autem ejus data est sub finem anni 406, et eo ipso tempore, quo non diu ante multas ex Urbe ipsa Roma acceperat litteras, ut videbimus § seq. Præterea dubitandum non est, quin etiam S. Olympias, de restitutione Chrysostomi maxime sollicita, subinde litteras acceperit ab aliquo ex Orientalibus, qui erant Romæ. Hinc verisimillimum est, de erroribus et hæresibus Pelagii, ac præcedente sanctitatis ejus fama, litteris Romanis monitum fuisse Chrysostomum aut Olympiadem, aut utrumque: atque inde scripsisse Chrysostomum, quæ ex Epistola dedimus. Hæc omnia considerarunt viri eruditi, qui de alio agi Pelagio crediderunt. Si autem de alio agi crederem, lapsum illum non interpretarer hæresim; sed recessum a bona causa, et accessum ad inimicos Chrysostomi. Hæc breviter, quia ad Sanctum nostrum minus pertinent.

Epistola CXLII
ad Elpidium
episcopum.

1287 Restat una Epistola hoc loco recensenda, quæ item sub finem anni 406 data est ad Elpidium Laodicenum. Est Epistola CXLII, cujus initio se excusat Chrysostomus, quod raro potuerit litteras ad Elpidium mittere. Deinde de se hæc addit: Quia autem probe scio, te quoque de rebus nostris certior fieri cupere, commoda valetudine sumus, ingentique otio et quiete fruimur, atque in securitate degimus, Isauricis nimirum tumultibus liberati. Nam quod ad Armeniæ hiemem attinet, eam jam usu ipso ferre didici. Quamquam enim frigore nonnihil offendor, ut solet is, qui tam imbecilli corpore præditus sit: superior tamen exsisto, dum domi me perpetuo, cum frigus sævit, includo, raroque e limine pedem effero. Nam cæteras quidem anni partes ita jucundas ac suaves sentio, ut eum etiam morbum, quem ex hiemis asperitate contraxi, per facile depellere queam. Hæc ultima est ad Elpidium, qui Chrysostomum constanter dilexit. De eo Palladius in Dialogo p. 195 memorat sequentia: Elpidius magnus ille Laodicæ Syriæ episcopus, et Pappus (item episcopus Syriæ, ut habet pag. 10) per totum triennium de scala domus suæ non descenderunt, precationibus vacantes. Hactenus de litteris ad varios in Oriente missis.

C

§ LXXXI. Litteræ Chrysostomi ad legatos Constantinopolim missos, aliosque aliquot episcopos: aliæ deinde ad Innocentium Papam, variosque episcopos etc.

Vidimus § 79 legationem, nomine Innocentii Papæ et Honorii imperatoris totiusque episcoporum concilii missam ad Arcadium imperatorem, ut universale concilium congregaretur in causa Chrysostomi. Illum Occidentalium conatum Sanctus non ignoravit, nec partibus suis defuit. Etenim multas habemus Epistolas ad legatos istos datas. At nomina eorum in iis non exprimuntur, ita ut Sanctus ea videatur ignorasse. In omnibus vero Sanctus dicit, se misisse presbyterum, qui Epistolas ad illos perferret. Hinc dubitandum non videtur, quin idem ille presbyter, quem verno inente tempore cum litteris ad Polybium misit Chrysostomus, hasce eodem tempore Constantinopolim pertulerit, ut easdem singulis distribueret secundum inscriptiones additas. Omnium porro illarum Epistolarum idem fere est argumentum: nam in omnibus gratias agit de susceptis pro se laboribus, hortaturque ut ad finem usque pergant. Inscriptiones memorabo, eaque ex ipsis litteris huc transferam, quæ sufficere videbuntur ad intelligendum Chrysostomi in illis scribendis propositum.

Sanctus presbyterum
mittit Con-
stantinopolim

E

1289 Epistola CLVI tantum inscribitur Episcopis. Missa tamen fuit ad episcopos legatos, atque ita incipit: Clamat quidem ubique ipsa quoque rerum natura, quavis tuba luculentior vocem emittens, præclarissimum vestrum zelum, animique pro veritatis defensione alacritatem, quam non itineris longitudo, non temporis diuturnitas, non hominum insanabili morbo laborantium vesana contentio, non denique aliud quidpiam hujusmodi oppressit, aut etiam debilitavit. Mox gratias agit, desideriumque declarat eos coram videndi. Quoniam autem id, inquit, minime fieri potest, quod exsilii vinculis adstricti teneamur; idcirco dominum meum reverendissimum ac religiosissimum presbyterum nacti, per eum scribimus, vobisque debitum salutationis munus persolvimus; illud vobis significantes, vos universum Orientem vestri desiderio inflammasse, ingentemque vestri amorem ipsis attulisse, atque innumeros homines justæ hujusce ob ea flagitia, quæ perpetrata sunt, indignationis socios habere. Vos itaque hortamur, ut idem studium ad extremum usque præstetis. Tres sequentes Epistolæ eandem fere sententiam exhibent, licet diversis verbis sint exaratae. Prior ex illis, sive CLVII, inscribitur: Episcopis, qui ab Occidente venerant; duæ sequentes, iisdem. In singulis de presbytero a se misso iisdem fere verbis meminit, ac de difficultate aliquem rependi, qui litteras perferat, ob loci solitudinem.

cum variis
epistolis, ad
episcopos,

F

1290 De itinere legatorum, deque perpetua illorum benevolentia in Epistola CLVII ita orditur: Et quidem prius quoque studium vestrum, et affectum, quem ad ecclesiarum detrimenta sarcienda præstitistis, firmam etiam ac sinceram benevolentiam, fortitudinem animi, constantiam

aliosque legatos, qui Roma eo erant missi.

ac

A ac tolerantiam, quam tamdiu prae vobis tulistis, majorem in modum admirabar. Nunc autem ex ingenti animi vestri vigore stupore affectus sum; quippe qui tam longam ac marinam, laborumque et fudorum plenam peregrinationem vobis, ut Ecclesiae commodis consuleretis, suscipiendam duxeritis etc. *Hisce similis est Epistola CLX, quae inscripta legitur*, Episcopo, qui ab Occidente venerat. *Differt tamen ab aliis, quod in hac unum passim alloquatur, in aliis plures; ita ut illa videatur destinata fuisse pro illo, qui caput erat legationis. Epistola CLXI inscripta est*, Romanis presbyteris, qui cum episcopis venerant. *Hujus initium est*: Plurimum laboris ac sudoris subiistis, tam longa et marina peregrinatione suscepta etc. *Reliqua videri poterunt. In hisce porro Epistolis observari potest, nullius legati nomen in illis exprimi. Unde colligitur, ut jam monui, de legatione quidem edoctum fuisse Chrysostomum, non item de nominibus eorum, qui fuerunt ad legationem electi.*

ut et ad Orientales episcopos legatis additos:

B 1291 Noverat item Chrysostomus, antistites aliquot Orientales cum Occidentalibus mittendos. At aeque ignorabat, quinam ad id essent deputati, ut colligitur ex Epistolis CLXV, CLXVI et CLXVII, ad illos eodem tempore, et per eundem presbyterum destinatis. Prioris inscriptio est: Episcopis, qui cum Occidentalibus venerant. Altera inscribitur: Episcopis, qui cum Occidentalibus episcopis venerant; tertia, iisdem. In singulis rursum fit mentio presbyteri ad illos missi, et hic in prioribus dicitur parum firmo corpore praeditus. In singulis laudantur praecedentes illorum episcoporum labores, uti et suscepta tunc peregrinatio. Porro ad enumeratas modo Epistolas, quae eidem presbytero commissa sunt, illud observari potest, nullam forte ex illis potuisse Constantinopoli legatis trahi, cum ipsi ibidem pessime excepti fuerint, aut potius in urbem non admissi, sed aliquo tempore extra urbem quasi in carcere conservati, ac deinde remissi, ut vidimus num. 1257. Hinc dubium est, an Epistolae illae ulli illorum, ad quos datae erant, fuerint traditae. Certe verisimile non est, traditas fuisse Constantinopoli. Conservatae tamen sunt et forte etiam ab eodem illo presbytero simul Romam directae, aut postea eo missae.

ad Anysium Thessalonicensem, ad omnes simul Macedoniae episcopos:

C 1292 Quidquid de his sit, laudatus presbyter et alias Epistolas curae suae commissas habuisse videtur. Sane eam in Macedoniam quoque, Graeciam, Dalmatiam, et ulterius Aquileiam usque profectum crediderint, quia in variis Epistolis de eodem, quantum apparet, fit mentio. Intellexerat verisimiliter Chrysostomus, Thessalonicam Macedoniae metropolim pro synodo habenda designari ab Occidentalibus; nec ignorabat, Anysium Thessalonicensem episcopum sibi addictum esse. Hinc ad eum misit Epistolam CLXII, quam sic exorditur: Sero quidem ac tarde ad te scripsimus. At non sponte nostra diuturno hoc silentio usi sumus, verum ob loci, quo inclusi tenemur, solitudinem, non autem ob socordiam in te ullam ac negligentiam. Nunc quippe reverendissimum ac religiosissimum dominum meum presbyterum nacti, quam jam pridem debemus, salutationem tibi persolvimus, ingentesque pro ea contentione ac fortitudine, quae ecclesiarum causa praestitisti, gratias agimus. Deinde hortatur, ut fortiter pergat. Ejusdem fere argumenti est Epistola CLXIII, ad omnes Macedoniae episcopos eodem tempore data, cujus haec est inscriptio: Anysio, Numerio, Theodosio, Eutropio, Eustatio, Marcello, Eusebio, Maximiano, Eugenio, Gerontio et Thyrsio, at-

que omnibus Macedoniae orthodoxis episcopis. *Hos cum gratiarum actione hortatur Sanctus, ut susceptis pro Ecclesia laboribus eum etiam, quem par est, finem imponant.*

AUCTORE
J. S.

1293 Per eundem presbyterum perlata est Epistola CLXIV ad Alexandrum Corinthi episcopum, quem se amare profitetur, quemque ut amicum accusat, quod ne semel quidem scripsisset. Deinde ait, se misisse laudatum presbyterum, ac litteras petit, cum ille rediret. Rursum, ejusdem presbyteri fit mentio in Epistola CLV ad S. Chromatium Aquileiensem episcopum, cujus charitatem Chrysostomus celebrat his verbis: Clarissima ferventis tuae ac sinceræ caritatis tuba ad nos usque sonum suum diffudit, magnum quiddam ac diutissime durans ex tanto itineris intervallo spirans, atque ad extremos usque terræ fines pertingens. Nec nos, licet alioqui tam longe disjuncti, minus quam ii, qui adsunt, vehementissimam atque igne plenam caritatem, sinceramque et ingenti libertate ac fiducia perfusam linguam, atque adamantinam contentionem exploratam habemus. Deinde dicit, se presbyterum misisse, rogatque ejus litteras, cum ipse revertetur, insuperque etiam, si tabellarii occurrant. Nullius autem majori cum energiae verborum et amplissima gratiarum actione charitatem magis celebrat. Montfauconius ad hanc Epistolam notat, Chromatium litteras ad Chrysostomum dedisse, laudatque pro eo Palladium. At memoria lapsus est: nam Palladius testatur, litteras Chromatii quoque nomine datas esse ad Arcadium pro Chrysostomo, non ad Chrysostomum. Id fortasse etiam fecerit Chromatius: sed res incerta est. Nomen S. Chromatii Martyrologio Romano adscriptum est ad diem 2 Decembris.

ad Alexandrum Corinthi et ad Chromatium Aquileiensem episcopos:

1294 Dubitari potest, an eodem etiam tempore datae sint Epistolae CXLIX, CL et CLXXXIV, videlicet ad Aurelium Carthaginensem, ad Maximum episcopum, et ad S. Gaudentium Brixianensem. Si crederem, presbytero praedictarum Epistolarum latori Romam usque proficiscendum fuisse, ut suspicatur Tillemontius art. 122, illas tres Epistolas eidem quoque presbytero commissas existimarem, quia de irrita legationis successu non meminerunt. Attamen quia verisimile non est, presbyterum illum ulterius quam Aquileiam fuisse missum, cum quia redire debebat ad Chrysostomum, tum quia in aliis Epistolis de eo non fit mentio, ut fit in omnibus mox enumeratis, malim credere, tres illas fuisse serius missas cum aliis mox recensendis. Porro Epistolas modo enumeratas misit Chrysostomus, ut ex parte sua concilium promoveret, causamque suam in eo tractandam, ut sperabat. Verum post menses aliquot intellexit, conatum illum Innocentii Papae et Occidentalium episcoporum frustratum esse, eorumque legationem infelici exitu terminatam, sive id ipse Innocentius, ut satis verisimile est, ad Chrysostomum perscripserit, aut alius quispiam ex episcopis Italiae, sive id per presbyterum suum redeuntem, sive alio demum modo audiverit. Certe Sanctus in Epistola ad Innocentium, statim recitanda, satis ostendit, sibi omnia illa nota fuisse.

presbyter illarum lator non videtur longius quam Aquileiam profectus.

1295 Exitum vero legationis per litteras Italicas Chrysostomus non facile intelligere potuit ante mensem Augustum, aut potius ante Septembrem. Nam discessum legatorum ad Arcadium num. 1256 fixi circa mensem Martium aut Aprillem. Redierunt autem post quatuor menses, forte non omnino completos, ita ut reditus videatur figendus circa Julium. Nuntius vero, qui litteras

F

Sanctus infelicem legationis exitum edoctus,

Roma

AUCTORE
J. S.

Roma Arabissum perferret, duobus facile mensibus in via esse potuit, etiamsi felici navigatione uteretur. Itaque litteras Chrysostomi ad Innocentium cum aliis eodem tempore missis circa Septembrem aut Octobrem anni 406 figendas puto. De anno dubitationes minime necessarias movet sibi Tillemontius Nota 99, cum Sanctus in laudata Epistola sic loquatur : Nam et nos tertium nunc annum in exilio versantes, in fame, peste, bello, continuis obsidionibus, solitudine incredibili, quotidiana morte, et Isauricis gladiis, non mediocriter consolantur stabilis ac constans vester affectus ac fiducia, mirificeque oblectat benefica et sincera vestra caritas. Tertius exilii annus anno 406 inchoatus est a die 20 Junii, quo discessit Sanctus Constantinopoli. Eidem anno magis, quam ulli alteri, congruunt omnia illa exilii incommoda, quæ recenset.

scribit ad
Innocentium
Papam,

B

1296 *Epistolam ad Innocentium, cujus inscriptio tom. III pag. 521 talis est : Innocentio Episcopo Romæ Joannes in Domino salutem, totam huc transfero.* Corpus quidem nostrum uno tantum loco tenetur; caritatis autem alai in universo orbe circumvolitat. Proinde licet tanta itineris intercapedine separati sumus, a pietate tamen vestra non absumus, sed quotidie vobis præsentem sumus: caritatis enim oculis videmus vestram illam fortitudinem, sincerum affectum, constantiamque non mutabilem, consolationemque illam magnam, perpetuam, atque stabilem, quam nobis affertis. Quanto enim fluctus extolluntur sublimius, et plures latent scopuli, vehementioresque sunt tempestates, tanto magis vigilantia vestra augetur: neque vos tanta viæ prolixitas, neque tantum temporis intervallum, neque rerum difficultates segniores reddiderunt: sed perseveranter imitamini optimos gubernatores, qui tunc maxime vigiles sunt, cum excitari fluctus, mare intumescere et multum aquarum fragorem, profundissimamque interdiu noctem ingruere vident.

mittens Joannem
presbyterum

C

1297 Ea propter et gratias vobis habemus multas, et desideramus quidem ad vos dare crebras litteras, id quod nobis maximo foret solatio. Verum quia nobis hoc denegat solitudo hujus loci, neque facile ad nos pervenire valent, non modo, qui istuc pergunt, sed nec ii, qui in vicino habitant, tum quod longe distet, atque extremis finibus locus iste situs sit, in quo residemus, tum quod latrones vias illas undique obsideant: precamur ut diuturnum silentium nostrum efficiat, ut magis nobis condoleatis, quam ut nos reos putetis negligentiae. Quod enim non ex incuria silentium ortum sit, vel inde liquet, quod post longum temporis spatium venerabilem et dilectum Joannem presbyterum, Paulumque diaconum nacti, et scribendi et gratias vobis agendi finem non faciamus, quia paterna majorem erga nos benevolentiam declarastis. Nam quantum in vestra pietate situm fuit, jam res omnes sedatae et emendatae, et sublata omnia scandala fuissent, gauderentque ecclesiae tranquilla et sincera pace: et essent plane secunda omnia, ac contemptae leges, violataeque patrum constitutiones vindicatae forent. At quoniam reipsa nihil tale contigit, cum ii, qui priora aggressi sunt, novis ea sceleribus cumulare contendunt, nolo equidem omnia, quæ interim gesta sunt, sigillatim recensere, quandoquidem non solum epistolæ, sed et historiae modum transcenderet narratio. Caeterum vestram oro vigilantiam, ut licet illi omnia tumultibus impleverint, labo-

raverintque morbis incurabilibus, et poenitentiae non capacibus: cum tamen curare morbos illorum statueritis, malis ne cedatis, neve animum despondeatis, considerata tanti operis magnitudine.

D

1298 Certamen enim illud ferme pro toto orbe est, pro ecclesiis dejectis atque prostratis, pro populis dispersis, pro clero divexato, pro episcopis exulibus, pro constitutionibus patrum violatis. Et idcirco iterum atque iterum, et sæpius vestram oramus diligentiam, ut quanto major est tempestas, tanto majus adhibeatur studium. Expectemus quidem futurum, ut res aliquanto amplius corrigantur. Quod si minus fiet, vos vestram coronam paratam apud misericordem Deum habetis: et hi, qui injuria afficiuntur, consolationem ex fervore caritatis vestrae non parvam accipient. Nam et nos tertium nunc annum in exilio versantes, in fame, peste, bello, continuis obsidionibus, solitudine incredibili, quotidiana morte, et Isauricis gladiis, non mediocriter consolantur stabilis et constans vester affectus, ac fiducia, mirificeque oblectat benefica et sincera vestra caritas. Hinc noster murus, hæc securitas, hic portus absque fluctibus, hic innumerorum bonorum thesaurus, hæc lætitiæ mirificæque voluptatis causa est. Etsi in desolationem, quam fit iste, locum iterum abigemur, non parvam hinc habentes nostrarum afflictionum consolationem abimus. *Hactenus Chrysostomus, cujus Epistolam tulerunt Joannes presbyter et Paulus diaconus. Joannes hic primum memoratur, cupiebatque in Italiam proficisci propter persecutionem in Orientali imperio vigentem, quemadmodum et Paulus diaconus, qui etiam priorem Epistolam ad Innocentium tulit cum Cyriaco dianono.*

et Paulum diaconum:

E

1299 *Epistolam CLXXXII, quæ data est ad S. Venerium episcopum Mediolanensem, eodem tempore scriptam fuisse, abunde ostendit argumenti similitudo, licet multo sit brevior. Nam in illa quoque dicitur: Quantum in vobis fuit, omnia bene successerunt, neque ulla pars officii vestri desiderata est. Sed quoniam illi, qui turbas excitarunt et excitant, eo dementiae sunt progressi, ut non modo priora gessisse illos non pudeat, sed illis etiam graviora patrare contendunt, omnes vos simul cohortor, ut fortissimam alacritatem animi adhibeatis, neque de tanto studio quidquam remittatis, sed illud amplius etiam augeatis, licet innumeræ difficultates occurrant etc. In hac Epistola non fit mentio latorum aut latoris, quia, ut conjicio, nec Joannes presbyter, nec Paulus diaconus, decreverant Mediolanum proficisci; sed Epistolam ex Roma per alium mittere. De S. Venerio apud nos actum est ad 4 Maii. Nulla quoque latoris mentio fit in Epistolis quatuor modo recensendis, de quibus utrumque dubium est, an missæ non fuerint, quando Chrysostomus nondum noverat infelicem legationis exitum. Attamen quia in omnibus Epistolis, quas eo tempore missas satis certo novimus, mentio fit presbyteri latoris, probabilis puto, quatuor modo enumerandas post finitam legationem a Chrysostomo missas esse per Joannem presbyterum et Paulum diaconum, qui illas Romam ferre poterant, et ulterius ad episcopos laudandos destinare.*

item ad
S. Venerium
Mediolanensem,

F

1300 *Prima ex illis quatuor inscripta est Hesychio episcopo Salonensi in Dalmatia, quem Sanctus hortatur, ut ad juvandas Orientis ecclesias conveniens studium adhibeat, quia nondum sublata*

ad Hesychium
Salonensem,
ad S. Gauden-
tium Bri-
ciensem,

AUCTORE
J. S.

A sublata sunt mala, sed adhuc vigent et urgent. *Hæc autem verba hujus Epist. CLXXXIII utcumque saltem insinuant, scriptam esse post legationem finitam, qua mala sperabantur auferenda. Altera est Epist. CLXXXIV ad S. Gaudentium episcopum Brixianum, quam ita orditur Sanctus: Nihil nos latet rerum tuarum, sed tamquam præsentes probe novimus studium tuum, vigilantiam, curas, labores, quos pro veritate suscepisti, tibi que ingentes gratias agimus: neque mediocrem in tanta degentes solitudine consolationem haurimus ex tuæ caritatis ardore ac sinceritate, cujus dum hic periculum fecimus, istic quoque integram illam vigere cognovimus, nec ullo modo aut temporis diuturnitate, aut itineris longitudine debilitatam fuisse. Etc. Insinuat Sanctus, se aliquando S. Gaudentium coram vidisse. Factum id fuerit Antiochiæ circa initium presbyteratus Chrysostomi, quando S. Gaudentius ante episcopatum suum per Cappadociam et consequenter etiam per Syriam, Jerusalem pergebat. Nam id se fecisse testatur in Sermone XVII ita ut dubitandum non sit, quin eo tempore Antiochiæ fuerit, et Chrysostomum viderit, ut latius examinari poterit ad 25 Octobris, quo S. Gaudentius colitur.*

B
ad Aurelium
Carthaginen-
sem, et ad
alios quosdam:

1301 Tertia ex dictis est Epist. CXLIX, qua similiter Chrysostomus gratias agit Aurelio Carthaginensi episcopo, eumque hortatur, ut pergat in bene ceptis. De illo inter alia dicit: Siquidem caritatis tuæ ardor, eaque odoris suavitas, quæ ex tua loquendi libertate ac pietate manat, ad nos usque, qui in extremo orbis recessu collocati sumus, penetravit. Miris laudibus Maximum episcopum ornat Sanctus in Epistola CL, qua eidem gratias agit. Cum labores eos, inquit, et sudores, quos diuturno tempore subiistis, animo contempler, non vulgarem, sed amplissimam quamdam injuriarum earum, quibus per summum scelus affectus sum, consolationem capio, vestram nimirum usque adeo ardentem ac germanam caritatem, sinceram curam, acerrimamque in iis malis, quæ contigerunt, corrigendis vigilantiam, maximi solatii loco ducens etc. *Hæc Sanctus et plura in laudem Maximi, a quo se nunquam visum dicit, nec exprimit, cujus civitatis fuerit episcopus. Id nihilo magis constat de Asello episcopo, ad quem data est Epistola CLI ad gratias similes agendum. Hanc vero et sequentes post legationem peractam datas esse, varia clarius insinuant. Sequentes porro sunt Epistolæ CLII, CLIII, CLIV et CLXXXI, inscriptæ solum Episcopis. Verisimile est, destinatas fuisse episcopis Romæ congregatis, quibus Sanctus gratias agit de præstitis pro se officiis, hortaturque ut cepta proseguantur, quia necdum finita erant Ecclesiæ mala. Latores harum Epistolarum non nominantur.*

imo etiam Epi-
stolam CXLVIII
ad episcopos
quatuor,

1302 Attamen illi nominatim exprimuntur in Epistola CXLVIII, inscripta Cyriaco, Demetrio, Palladio, Eulysio, episcopis, nempe iis quatuor Orientalibus, qui cum legatis Constantinopolim profecti erant, indeque in exsilium ablegati. Nam post gratias illis desumptis laboribus actas, Chrysostomus ita proseguitur: Ac Cyriacus quidem reverendissimus diaconus nunc navigare non potuit, quod multo labore confectus esset. At vero domini mei religiosissimus presbyter Joannes, et reverendissimus diaconus Paulus, cum undique vexarentur, nec usquam consistendi aut delitescendi potestas esset, necessarium esse putarunt, ut ad caritatem vestram sese conferrent, isticque vobiscum essent etc. *Ex hisce colligitur,*

hanc Epistolam eodem tempore datam esse, quo data est Epistola ad Innocentium, per eosdem perlata. Nihilominus Tillemontius art. 106 credit, Epistolam illam non posse probabilius figi, quam sub finem anni 405, quia, ut observat Nota 99, Chrysostomus quatuor illos episcopos Romæ aut in Italia esse credebatur, quando scripsit prædictam Epistolam. Illi vero cum legatis Constantinopolim profecti sunt circa mensem Martium anni 406, ut jam vidimus.

1303 Verum ipse sibi contra opinionem illam obijcit difficultates, quas nequit tollere: neque enim ullum est dubium, quin Joannes presbyter et Paulus diaconus anno 406 Romam profecti sint, non vero sub finem anni 405. Quid igitur evincit ratio Tillemontii? Illud unum meo quidem iudicio, videlicet episcoporum illorum exsilium Chrysostomo fuisse ignotum, prout Romæ etiam erat incognitum. Noverat Sanctus, dum scribebat, Cyriacum et tres collegas ipsius cum legatis discessisse. Noverat, legatos, re infecta, rediisse. Illos similiter Romam reversos, aut ante adventum litterarum suarum reversuros, confidebat. Ipsum Epistolæ principium insinuat, iter ipsorum cum legatis non fuisse Sancto incognitum, cum eos celebret his verbis: Beati vos, ac ter beati, sæpiusque beati, ob præclaros hos sudores, certamina, et ærumnas, ac labores et pericula, quæ pro omnibus orbis terræ ecclesiis subiistis, hincque tum in terra, tum in cœlis gloriam et splendorem consequuti estis. Siquidem homines omnes, qui mentis compotes sunt, vos prædicant, ac coronis ornant, animi vestri robur, fortitudinem, tolerantiam atque constantiam ad stuporem usque mirantes etc. *Has laudes vel maxime ipsis dedisse videtur Chrysostomus ob iter cum legatis susceptum.*

ut evincitur
ex latoribus
Epistolæ:

1304 Epistola CLXVIII, inscripta Probæ matronæ, Romæ degenti, quæ est illustrissima Proba Falconia, litteris etiam S. Augustini et scriptis S. Hieronymi ornata, eosdem rursus latores exhibet Joannem presbyterum et Paulum diaconum. In ea gratias agit Probæ de sincera ejus charitate, quam certo expertus sum, inquit, iis nimirum, qui istinc ad nos veniunt, ea de te afferentibus, quæ audire cupiebam. Et mox: Virosque mihi carissimos, religiosissimum presbyterum Joannem, et ornatissimum diaconum Paulum tibi commendo etc. Fuit igitur hæc etiam Epistola eodem tempore scripta, et ad Chrysostomum aliqui tunc Roma venerant. Unum ex iis fuisse Cyriacum diaconum, supra num. 1302 memoratum, verisimile est, quia multo labore confectus dicitur. Ad idem tempus pertinet Epistola CLXIX, scripta Julianæ, et iis, quæ cum ipsa sunt. Fuit Juliana conjux Olybrii consulis, filii Probæ, quæ trium consulum fuit mater, et consequenter Probæ nurus.

ac tandem ad
Probam Fal-
toniam, ad
Julianam

1305 Julianæ similiter gratias agit Sanctus. Neque enim, inquit, nobis obscura fuit ea beneficentia, idque studium, quod et in negotio, de quo agitur, et in excipiendis benigneque complectendis iis, quos istuc misimus, præstitistis. Huic etiam Julianæ deinde scripsit Augustinus, quemadmodum et ad Italicam, nobilem quoque matronam Romanam, ad quam Chrysostomus eodem tempore dedit Epistolam CLXX, qua hortatur; ut ipsa quoque studia sua conferat ad pacem Ecclesiæ conciliandam. Hactenus de Epistolis Chrysostomi ad notitiam nostram perlatis. Inter has autem non recensui Epistolam CCXXXIII ad Episcopum Antiochenum inscripta, Porphyrium

Probæ nurus,
et ad Italicam,
nobiles matro-
nas.

AUCTORE
J. S.

rium nempe, quia potius videtur esse Constantii presbyteri, quam Chrysostomi, ut patebit attente eam legenti.

§ LXXXII. Epistola ad Cæsarium monachum, post Chrysostomi Epistolas modo edita, de qua diu disputatum, nec Calvinianis favet nec Lutheranis, sed solis Catholicis: attamen illa Epistola non est Chrysostomi.

Epistola ad Cæsarium,

Postquam de Epistolis Chrysostomi abunde egimus, excutienda est alia Epistola, quæ inter Opera sancti hujus Doctoris edita nunquam fuit, sæpius tamen scorsum excusa, donec Montfauconus in novissima editione Operum Chrysostomi illam locum habere voluit post genuinas Sancti Epistolas tom. III pag. 742, ubi talis præfigitur titulus Latinus: Incipit Epistola beati Johannis episcopi Constantinopolitani ad Cæsarium monachum tempore secundi exsilii sui. Epistola hæc nunquam reperta est Græce; sed solum fragmenta quædam Græca fuerunt collecta ex scriptoribus Græcis, qui eadem laudaverant. Latina interpretatio in uno solum codice Florentino inventa est, eaque imperfecta admodum, obscuraque et subinde mendosa. Vel sic tamen de inventa illa Epistola mire exultarunt ac triumpharunt quidam heterodoxi, acsi pro hæresi stabilienda ingens thesaurus fuisset inventus. Verum præpropere nimis ac intempestive inanes cecinerunt triumphos, gaudioque illo vel maxime declararunt, quam non contemnerent traditionem Ecclesiæ, verbis Sanctorum Patrum ad nos perlatam, si illam quacumque domum ratione hæresi suæ faventem habere possent. Utinam aliquando etiam intelligant, doctrinam Sanctorum Patrum docili potius mente sequendam, quam captanda aliquot eorum obscuriora verba ad novitios errores defendendos!

a Petro Martyre primam laudata, deinde edita

C

1307 Qua porro ratione dicta Epistola paulatim e tenebris emergerit, exponit Montfauconus in Monito prævio, ita scribens: Interpretationem ejus Latinam ex codice quodam Florentino descripserat olim Petrus Martyr Florentinus, qui a Catholica religione descivit, ac delatam secum in Angliam in Cranmeri archiepiscopi Cantuariensis bibliotheca reposuit. At post Cranmeri necem, ejus bibliotheca direpta fuit, et Epistola deinceps nusquam comparuit. Cum autem illa ab iis, qui transsubstantiationem negabant, in testimonium adducta fuisset; ab ejusdem transsubstantiationis propugnatoribus negatum est, eam uspiam exstitisse, cujus exemplar nullum proferri posset. Anno 1680 vir Cl. Emericus Bigotius interpretationem illam Latinam ex codice Florentino in bibliotheca Dominicanorum D. Marci descriptam edidit post Palladii librum de Vita Chrysostomi. At censor quispiam Epistolam jam cusam supprimendam esse putavit, ac revera suppressit cum notis Bigotii. Anno autem 1685 Stephanus le Moyne in libro, cui titulus VARIA SACRA, tom. I hanc Epistolam ad calcem edidit, ut in Ms. habetur, mul-

tis mendis respersam, et aliquot in locis deformatam, ut vix aliquis sensus elici possit. Edidit etiam V. Cl. Jacobus Basnage Roterodami anno 1687 cum parte illa præfationis Bigotianæ, quæ hanc Epistolam respiciebat, quæque cum Epistola ad Cæsarium expuncta fuerat; adjectis etiam fragmentis Græcis, quæ Bigotius collegerat. Aliæ quoque apud heterodoxos prodierunt hujus Epistolæ editiones.

1308 Demum vir eruditus Joannes Harduinus ex Societate Jesu anno 1609 eandem publicavit, remque Catholicam adversus heterodoxos, qui hanc ad sua tuenda dogmata usurpabant, strenue vindicavit. Hic iterum illam proferimus, aliquot in locis emendatam; fragmenta autem Græca, quæ ex Anastasio presbytero, ex Joanne Damasceno, et ex aliis desumpta fuerant, auctiora damus, beneficio doctissimi amicissimique viri Michaelis Lequien ex Ordine Prædicatorum, qui hæc ex Anastasio et ex Joanne Damasceno diligentius collegit. Hactenus Montfauconus, cujus ille tomus anno 1721 legitur impressus. Circa idem tempus Jacobus Basnage cogitabat laudatam Epistolam, quam ante ediderat, inserere Thesaurum monumentorum ecclesiasticorum, sive recensis et auctis Lectionibus antiquis Henrici Canisii. Id ubi intellexerat illustrissimus marchio, Scipio Maffei, vir eruditus Operibus orbi litterario notus, Epistolam illam, accurate ex codice Florentino exscriptam, ad Basnagium transmisit, addiditque Epistolam Italianam, in qua mentem suam de controversa illa Epistola eleganter solerterque exponit, ac refutat aliqua Basnagii dicta, quæ hic in Prospectu Operis sui protulerat.

1309 Hinc Basnagius in præfatione sua in Epistolam ad Cæsarium tom. I laudati Operis p. 229 ait: Observationes viri celeberrimi Maffei, ut et Harduini notas, nostris adjecimus. Attamen totam non dedit Maffei Epistolam, aut certe illa non est tota impressa in ejus præfatione: nam Opus prodit post mortem Basnagii anno 1725. Ubi porro illam vidit eruditissimus Maffei, non potuit non simul videre, observationes suas magna ex parte a Basnagio fuisse suppressas. Hac de causa Epistolam ad Cæsarium cum tota sua ad Basnagium Epistola edidit anno 1727 post Historiam diplomaticam Italice scriptam p. 263. Varias autem in præfatione allegat rationes, easque pag. 262 ita concludit: Verum quoniam ex illa (Epistola ad Basnagium) hic non retulit nisi duo fragmenta, atque observationes meas magna ex parte dissimulavit, applaudens ut antea suæ opinioni, necessitatem mihi existimo impositam et publicandi Epistolam meam, quæ a paucissimis potuerit esse visa, et adjungendi animadversiones aliquot in illa, quæ ipse ibidem scripsit. Utrumque fecit ibidem Maffei pari diligentia et moderatione. Observationes ipsius aliquot cum dictis Basnagii conferam, ubi prius exposuero, quam varia variorum fuerint judicia de Epistola ad Cæsarium.

1310 Bigotius, qui illam primus edere meditabatur, credidit genuinam esse Chrysostomi Epistolam, sed minime contrariam veræ Catholicorum fidei de præsentia Christi in Sacramento Altaris. Utrumque liquet ex ejus præfatione apud Montfauconum pag. 741. Basnagius aliique heterodoxi, cum Lutherani tum Calviniani, Epistolam Chrysostomo attribuerunt, tamquam hæresi suæ faventem, prout dudum fecerat Petrus Martyr, virosque cecinerunt triumphos: imo et Catholicos

a variis: inter posteriores sunt Jacobi Basnagii

E

et Scipionis Maffei editiones.

F

Varia variorum judicia de illo Epistola

- A *licos accusarunt ob suppressam Bigotii editionem. Basnagius certe in jam laudata præfatione suppressionem illam vocat iniquitatem publicam, et consilium iniquum. Audiamus pauca ipsius verba. Hoc Opusculum, inquit, in lucem erat proditum cum Vita Chrysostomi a Palladio scripta, et scriptis Patrum, quæ Bigotius itinerando transcripserat: sed censores librorum ei litem intenterunt circa locum superius a nobis indicatum, metuentesscilicet triumphos, quos ex verbis Doctoris Ecclesiæ vetustissimi sibi pollicebantur reformati (Calviniani), auctoritatem regiam interpellaverunt. Jussit rex Epistolam ad Cæsarium jam editam dilacerari. Et mox: Perierat ergo denuo hæc Epistola, et æterno damnata fuisset silentio, nisi nostras in manus incidisset exemplar aliquod Bigotianum, quod publici juris fecimus ab anno 1687. Ita Basnagius, mox pergens ad editionem Harduini. Verum ad ejusmodi querelas abunde respondet Maffei in suis litteris ad Basnagium, et in observationibus deinde additis. Harduinus quoque Epistolam edendo querelam illam ita refutavit, ut postmodum proferri non debuerit. Harduinus autem credidit geminum esse Chrysostomi Epistolam, sed Catholicis minime contrariam. In utroque consentientem habuit Tilemontium art. 130. Verum Michael Lequien ex Ordine Prædicatorum ante Opera S. Joannis Damasceni anno 1712 edita Dissert. III varia adduxit argumenta ad Epistolam illam Chrysostomo abjudicandum, licet Catholicis contraria non sit: atque huic sententiæ assentiuntur Montfauconus, Maffei, Ceillierus, aliique: neque enim necesse est omnes utriusque partis patronos enumerare, cum rationibus potius, quam auctoritatibus, dirimenda sit hæc controversia.*
- B *1311 Attamen cum Basnagius maluerit de Catholicis conqueri, et triumphos canere, non dicam imaginarios, sed quos sibi ne imaginari quidem potuit, si tanta valuit eruditione ac prudentia, quantam ipsi attribuit heterodoxi, verba ipsius breviter prius expendam cum Maffeo. Agnoscit Basnagius, Harduinum subtilissima dissertatione circa Sacramentum Altaris ostendere conatum, Epistolam ad Cæsarium non esse Catholicis contrariam. Mox vero ita pergit: Nos a controversia penitus alieni, hæc observaturi sumus. Primo miramur, quanta fides haberi debet iis, qui anticipatis opinionibus tenaciter addicti, nec periculis imminentibus objicere sese audentes, præfracta fronte negant, quæ verissima sunt, et metu perculsi regem ipsum adeunt, ne veritati lux aliqua possit affulgere: deinde, ubi subeundum est periculum, sententiam mutant, et interpretationibus alienis verborum usum immutare conantur, ut fidem Patris ab iis alienissimi declinare possint. Nunc indubitata est Epistola Chrysostomi, confitentibus ipsis, qui majori partium studio tenebantur. Deinde qui prima elementa linguarum norunt, confiteri debent, et apud Græcos *ἁγία*, et naturam apud interpretes Latinos significare, non accidentia, sed substantiam ipsam, sive naturam panis, quæ remanet. Denique, si Chrysostomus audiatur, elementum liberatur solummodo appellatione panis: mutatur nomen et substantia remanet. Sic penitus ruit transsubstantiatio; et consubstantiationi faveret multo potius Chrysostomus, nisi Eucharistiæ Sacramentum cum Apollinaris sententia de anima Christi, quam Divinitas absorbuerat, aliter conciliare non liceret. Ita Basnagius crassa minerva accusat disputatque. At examinans tantisper singula, videamusque,*

an allata exprobratio non magis ipsi Basnagio congruat, quam Catholicis.

AUCTORE
J. S.

prima ipsius
querela

1312 Primo ait, se a controversia penitus alienum. Nolebat nimirum cum Harduino, ejus occasione id asserit, de vera Epistolæ intelligentia manus conserere, ne mundo palam fieret, quant inutile Calvinianis sit monumentum, quod sua industria in lucem emissum gloriabatur. Mox tamen quasi ad pugnam prosilit, non examinans argumenta Harduini et aliorum Catholicorum, nedum ea refutans, quod nimis erat periculosum; sed multa temere conquerens, asserensque aperte falsa, ut vel sine pugna tropæum possit erigere, magnificosque canere triumphos. Quam clare falsa sint varia Basnagii asserta, lector, accipe. Falsum est primo, quod ait, Catholicos non fuisse ausos periculis imminentibus ex illa Epistola sese objicere. Certe Bigotius, qui primus illam Epistolam invenit, mox eandem imprimendam curavit, et in lucem publicam dare voluit cum erudita præfatione, nunc apud Montfauconum edita, in qua locum controversum de Eucharistia allegat, explicat, defendit, locosque alios quosdam Chrysostomi de Eucharistia producit, ad asserendam veram ac realem, ut vocant, Corporis Christi in Eucharistia præsentiam, claros et manifestos. Mox idem ibi hæc subjungit verba: Integrum librum conficerem, si ex Chrysostomo locos omnes exciperem, in quibus de sacratissima Eucharistia similiter loquitur. Hæc sane sunt verba hominis minime metuentis, sed ultro certamen ineuntis.

1313 Non timuisse etiam alios passim Catholicos, sed potius desiderasse, ut Epistola integra innotesceret, ac publica fieret, rursus docet Bigotius, circa initium præfationis ita scribens: Primus, qui ultimis temporibus hujus meminit Epistolæ, fuit Petrus Martyr Florentinus, qui ex ea locum quemdam protulit in locis communibus. Insolitus loquendi de Eucharistia modus, qui ex ea referebatur, a Johannis Chrysostomi phrasi ac genio prorsus alienus, lectores in diversas traxit sententias, aliis suppositam esse affirmantibus, aliis pro virili contendentibus veram esse ac genuinam: omnes integram videre summe concupivere; dolueruntque Petrum Martyrem, qui primus de ea mentionem iniecerat, minime indicasse, qua in bibliotheca exstaret codex Ms. Florentiæ delitescere omnium erat suspicio, quia Florentinus fuit Petrus Martyr, sed ubi, ab omnibus nesciebatur. Hæc, quæ scripta sunt, quando res agebatur, luculenter evincunt, Catholicos desiderasse, ut Epistola fieret publica; ipsum vero Petrum Martyrem, qui locum a contextu avulsam ex ea laudaverat, in causa fuisse, cur tanto tempore delitesceret, non indicando, ubi Epistolam illam vidisset. Itaque non Catholici aliquid mali timebant ex publicatione; sed ipse Martyr videtur noluisse, ut Epistola fieret publica: nam facile indicare poterat, ubi lateret, si id e re sua fore censebat. Rursus periculo se objicere non timuit Harduinus, qui Epistolam a Bigotio e tenebris erutam, sed tantisper suppressam, edidit cum erudita Dissertatione ad locum controversum elucidandum. Nihil magis istud certamen timuit Maffei, quando Epistolam controversam cum sua Epistola ad ipsum anno 1721 misit Basnagium. Habuit hic lucubrationes trium modo laudatorum scriptorum, qui singuli locum controversum explicabant. Vel sic tamen scribere audeat, Catholicos non fuisse ausos certamini se objicere.

ut falsa

E

F

cujus occasione
contra Catho-
licos ricatur
Basnagius:

- C *1311 Attamen cum Basnagius maluerit de Catholicis conqueri, et triumphos canere, non dicam imaginarios, sed quos sibi ne imaginari quidem potuit, si tanta valuit eruditione ac prudentia, quantam ipsi attribuit heterodoxi, verba ipsius breviter prius expendam cum Maffeo. Agnoscit Basnagius, Harduinum subtilissima dissertatione circa Sacramentum Altaris ostendere conatum, Epistolam ad Cæsarium non esse Catholicis contrariam. Mox vero ita pergit: Nos a controversia penitus alieni, hæc observaturi sumus. Primo miramur, quanta fides haberi debet iis, qui anticipatis opinionibus tenaciter addicti, nec periculis imminentibus objicere sese audentes, præfracta fronte negant, quæ verissima sunt, et metu perculsi regem ipsum adeunt, ne veritati lux aliqua possit affulgere: deinde, ubi subeundum est periculum, sententiam mutant, et interpretationibus alienis verborum usum immutare conantur, ut fidem Patris ab iis alienissimi declinare possint. Nunc indubitata est Epistola Chrysostomi, confitentibus ipsis, qui majori partium studio tenebantur. Deinde qui prima elementa linguarum norunt, confiteri debent, et apud Græcos *ἁγία*, et naturam apud interpretes Latinos significare, non accidentia, sed substantiam ipsam, sive naturam panis, quæ remanet. Denique, si Chrysostomus audiatur, elementum liberatur solummodo appellatione panis: mutatur nomen et substantia remanet. Sic penitus ruit transsubstantiatio; et consubstantiationi faveret multo potius Chrysostomus, nisi Eucharistiæ Sacramentum cum Apollinaris sententia de anima Christi, quam Divinitas absorbuerat, aliter conciliare non liceret. Ita Basnagius crassa minerva accusat disputatque. At examinans tantisper singula, videamusque,*

AUCTORE
J. S.
et inepta

1314 *Verum et occasionem falsæ illius quæ-
relæ examinemus. Si Basnagio credimus, Metu
perculsi regem ipsum adeunt, ne veritati lux ali-
qua possit affulgere. Nonne hæc ita gloriose pro-
feruntur, acsi eruditi Galli facta agmine ad
regem accepissent, deprecaturi, ne Epistola illa
videret lucem? Attamen de auctore suppressionis
Basnagius ipse sic loquitur: Pœnituit postmo-
dum D. Faure, amicum Bigotii, et tamen consi-
lii tamen iniqui auctorem. Si dominus Faure suppres-
sionis auctor erat, ut Basnagius ipse asserit, qua
æquitate Catholicos omnes accusat? Si dominum
Faure consilii sui pœnituit postmodum, ut idem
assuerit, agnovit ergo ille ipse, nihil mali metuen-
dum esse ab illa Epistola. Editio Harduini non
diu post secuta, censoribus se non opponentibus,
abunde confirmat, vanum fuisse timorem, si ex
timore ab editione illius Epistolæ censores aliqui
absterrebantur. Quid porro illi timuerint, aut qua
de causa publicationi Epistolæ se opposuerint, me
prorsus ignorare, lubens agnosco. At certe non ti-
muerunt, ne veritati lux aliqua possit affulgere.
Si enim timuerint ob locum controversum, timue-
runt ne heterodoxi more suo abuterentur loco ob-
scuro et ambiguo ad oppugnandos Catholicos et
hæresim stabiliendam.*

B
refellitur et
retorquetur:

1315 *Verum lubet observare, quantas hic tene-
bras gregalium suorum agnoscat imprudens Bas-
nagius. Habemus certa et indubitata Chrysos-
tomi Opera dudum tomis undecim, nunc tredecim
edita. In hisce Sanctus Doctor frequentissime
loquitur de Sacramento Eucharistiæ ac claris-
sime. Interim lucem aliquam, in tot lucubra-
tionibus frustra quæsitam, hæresi suæ quærere co-
guntur in Epistola Latina Doctoris Græci, cujus
lucubratio mendis adeo conspersa est ex ignoran-
tia interpretis, ut subinde intelligere nequeamus,
quid auctor dixerit, aut dicere voluerit. Lucem
illi, (imo velamen tenebrarum suarum) quærere
student in Epistola de Sacramento Eucharistiæ
non composita, in qua non nisi unica similitudo de
illa materia adfertur, quamvis habeamus tot ge-
nuina Chrysostomi Opera, in quibus prolize de
Sacramento Eucharistiæ multis locis disputatur,
et ex quibus veram de illo fidei capite lucem hau-
rire possunt. Lucem quærunt ex loco obscuro,
quem aliter exponunt Lutherani, aliter Calviniani,
aliter et recte Catholici. Sane qui ita lucem quæ-
rere se profitentur, videntur diligere tenebras ma-
gis quam lucem; magisque prætextum quærere
ad errorem defendendum, quam sententiam San-
ctorum Patrum de Eucharistiæ Sacramento ad
eam amplectendam.*

C
alia ipsius
asserta plane
falsa et in-
epta.

1316 *Secundo falsum est, quod asserit de Ca-
tholicis Basnagius, Ubi subeundum est periculum,
sententiam mutant. Etenim ab initio divisæ in eo
fuerunt opiniones, utrum Epistola esset Chrysosto-
mi, an alterius. At in eo concordēs fuerunt Ca-
tholici, eam non obesse fidei suæ de Eucharistia.
Bigotius, qui primus Epistolam edere voluit,
simulque in certamen descendere, et Epistolam
Chrysostomo attribuit, et Catholicam de Eu-
charistia fidem propugnabit. Idem fecit Hardui-
nus, et uterque eadem usus est interpretatione
verborum loci controversi, quemadmodum et
alii postmodum secuti. Hi autem interpretatio-
nibus alienis non utuntur, sed propriis, ut mox
videbimus. Tertio falsum est, quod subjungit,
Nunc indubitata est Chrysostomi Epistola etc.
Nam quando hæc scribebat Basnagius, Episto-
lam Chrysostomo multis argumentis abjudicave-
rant anno 1712 Lequien, et anno 1721 Maffei et*

*Montfauconus. Duorum certe priorum sententiam
ignorare non potuit Basnagius, cum accepisset
Maffei Epistolam. Maluit igitur gloriosa quam
vera scribere. Quarto æque falsum est, quod mox
addit, apud Græcos φύσις et naturam apud Latinos
significare substantiam; si velit, hanc unicam esse
vocum illarum significationem. Etenim Harduinus
in Dissertatione sua cap. III solide probat, Græca
voce φύσις solas proprietates naturales apud Græ-
cos Patres intelligi; eandemque esse significatio-
nem vocis naturæ apud Patres Latinos, ostendit
cap. IV. Harduini argumenta aggredi debebat
Basnagius, si causæ suæ fideret: non ad prima
elementa linguarum provocare sine ulla proba-
tione. Nam si quis modo Lexica consulere voluerit,
facile ex variâ maxime significatione vocis natura
perspiciet, quam inepte ad prima linguarum ele-
menta provocet.*

1317 *Idem statim ineptissimum agit theologum,
dum dicit: Si Chrysostomus audiatur; elemen-
tum liberatur solummodo appellatione panis:
mutatur nomen, et substantia remanet. Ita loqui
potest homo quilibet ineptus et rusticus, si satis
est multa confidenter dicere, et nihil probare. Certe
Harduinus cap. V luculenter ostendit, loco Epi-
stolæ controverso transubstantiationem clare do-
ceri. Discutienda igitur erant Harduini argumenta,
antequam hæresim suam Chrysostomo attribueret
Basnagius. Verba Epistolæ controversa hæc sunt:
Sicut enim, antequam sanctificetur panis, panem
nominamus; divina autem illum * sanctificante
gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem
ab appellatione panis; dignus autem habitus Do-
minici * Corporis appellatione, etiamsi natura
panis in ipso permansit, et non duo corpora, sed
unum * Corpus Filii prædicatur. Explicatio vero
Catholicorum huc recidit. Secundum Epistolæ au-
ctorem ante consecrationem panem nominamus,
nimirum quia panis revera est; post consecratio-
nem, liberatus est quidem appellatione panis, di-
gnus autem habitus est Dominici Corporis appel-
latione, nimirum quia substantia panis mutata
est in substantiam corporis Christi, etiamsi natura
panis, id est, panis odor, sapor, color, aliæque
proprietates naturales, in ipso (Sacramento) per-
mansit: et non duo corpora, sed unum corpus filii
prædicatur etc.; non alia rursum de causa unum
corpus Filii prædicatur, quam quia unicuique tan-
tum est corpus in Sacramento Eucharistiæ, sicut
unica tantum est Persona in Christo. Auctor uti-
tur hac similitudine, sicut in Sacramento Altaris
duo sunt, videlicet Corpus Christi et natura sive
accidentia aut proprietates naturales panis; ita
duo sunt in Christo, videlicet Divinitas et huma-
nitas. Præterea sicut in Sacramento unum solum-
modo est Corpus Christi, non duo corpora; ita
Divinitas et humanitas in Christo, licet duæ sint
naturæ, in una subsistunt Persona divina, non in
duabus.*

1318 *Jam vero breviter ostendo, adducta si-
militudine tam Calvinii quam Lutheri errorem re-
probari; approbari vero Catholicam de Eucha-
ristia sententiam. Secundum Calvinum panis
post consecrationem manet panis. Itaque, secun-
dum illam hæresim, non haberemus duo illa, quæ
in Eucharistia simul habentur; sicut duæ na-
turæ in una subsistunt Christi Persona. Luthe-
rus voluit, panem in Eucharistia manere una cum
Corpore Christi. Quare, secundum hanc hæresim,
duo in Sacramento Altaris essent corpora. At au-
ctor Epistolæ unum dumtaxat ibi corpus agnoscit;
sicut unam asserit in Christo Personam. Demum
sententia*

D

Epistola illa
Catholicæ
doctrinæ de
Eucharistia

E

* al. illud

* al. dominicæ

* al. unus

F

plane confor-
mis est, con-
trariæque hæ-
resi tam Cal-
vini quam
Lutheri.

A *sententia Catholicorum habet, in Sacramento Altaris verum esse Corpus et Sanguinem Jesu Christi una cum proprietatibus naturalibus panis et vini, atque ex ambobus simul constitui Sacramentum. Itaque Catholici cum auctore Epistolæ in Eucharistia admittunt duo diversa, sed unum tantum Christi Corpus, non duo corpora; quemadmodum duas agnoscimus in Christo naturas, at unam tantum Personam. Hæc brevis expositio nobis sufficiet, cum plura de hisce videri possint apud Harduinum.*

In gratiam
hæreticorum,
qui de illa
Epistola
triumpharunt,

1319 Audiamus tamen et triumphantem Basnagium, qui ex dictis suis, quæ omnia falsitatis convicimus, ita infert: Sic penitus ruit transsubstantiatio etc. Non repetam dicta, quibus ostendi, verba controversa Basnagio esse prorsus contraria, et consequenter iis refutari Calvinianum et Lutheranum de Sacramento Altaris errorem. Illud unum observo, tanti hic fieri auctoritatem Chrysostomi a Basnagio, quanti illam faciendam ne credunt quidem Catholici. Alii quoque heterodoxi ita triumpharunt de inventa Epistola ad Cæsarium, quam et Chrysostomi esse, et sibi faventem volebant, ut ne pauperrimus quidem magis sibi plaudere possit, invento nummo adulterato, quem aureum credit. Itaque si tanti faciunt traditionem Ecclesiæ per sanctos Patres ad nos perlatam; audiant Chrysostomum in Operibus minime dubiis. In Homilia II ad Populum Antiochenum tom. II pag. 34 sic loquitur sanctus Doctor: Helias nempe meloten discipulo reliquit: Filius autem Dei ascendens, suam nobis carnem reliquit: sed Helias quidem exutus, Christus autem et nobis reliquit, et ipsam habens ascendit. Hæc jam adduxerat Bigotius. At Basnagius tacuit. In Homilia LXXXII, alias LXXXIII, in Mattheum num. 5, Chrysostomus ita loquitur: Non parvum enim imminet supplicium iis, qui indigne communicant. Cogita, quantum contra proditorem indignaris, et contra eos, qui Christum crucifixerunt: cave ergo, ne tu ipse reus sis Corporis et Sanguinis Christi. Illi sacrum Corpus trucidarunt, tu post tot beneficia cum sordida suscipis anima. Nullum est dubium, quin verum Corpus trucidarint Judæi. Verum igitur corpus a nobis suscipi, testatur Chrysostomus.

proferuntur
aliqua loca ex
Operibus
Chrysostomi
indubitatis.

1320 Hinc amorem Dei in nos expendens, post pauca iterum sic loquitur: Quis pastor propriis sibi membris oves nutrit? Ecquid pastorem dico? Matres sæpe sunt, quæ post partum infantes aliis nutricibus dant. Ipse vero id non passus est, sed nos proprio sanguine nutrit, et per omnia sibi copulat. Matres non adhibent figuram lactis, sed lacte vero pascunt infantes, quando illud ipsæ præstant: ita igitur et vero sanguine homines pascit Christus secundum Chrysostomum. Hactenus Calvinianos tangit Sanctus, mox etiam Lutheranos his verbis: Non sunt humanæ virtutis hæc opera. Is, qui tunc in illa cœna hæc confecit, et nunc etiam operatur: nos ministrorum habemus Ordinem: qui vero illa sanctificat et transmutat, ipse est. Si Christus transmutat panem et vinum, ut asserit Chrysostomus; non manet igitur panis et vinum una cum Corpore et Sanguine Christi. Audite igitur Calviniani et Lutherani Chrysostomum, quem tanti facitis, monentem ibidem num. 4: Deo igitur ubique obsequamur, nec contradicamus ei, etiamsi id, quod dicit, rationi et intelligentiæ nostræ contrarium videatur; sed prævaleat ejus sermo rationi et intelligentiæ nostræ. Sic etiam in Mysteriis faciamus: non ea solum, quæ sub sensum cadunt,

respicientes; sed verba ejus retinentes. Verbum quippe ejus fallere nequit; sensus vero noster facile decipitur. Verbum ejus numquam excidit; sensus vero sæpe fallitur. Quoniam vero ille dixit, Hoc est Corpus meum, obtemperemus, credamus, et spiritualibus oculis ipsum respiciamus. Et mox: Quot sunt, qui modo dicunt: Vellem ejus formam, typum, vestimenta, calceamenta videre? Ecce illum vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Et tu quidem vestimenta videre cupis: ipse vero seipsum tibi dat, non videndum modo, sed tangendum, comedendum, intus accipiendum etc. Æque clara sunt Sancti verba in aliis locis, et forte etiam clariora: sed locum primo obvium statim amplexus sum; eumque satis clarum existimo, modo Chrysostomum audire velint adversarii, qui a placitis Lutheri et Calvinii cito ad veram Catholicorum fidem redibunt, simul atque Chrysostomum aliosque sanctos Patres maluerint duces sequi, quam Leonem Isauricum et Constantinum Copronymum, aliosque hæreticos, a quibus Lutherus et Calvinus errores suos mutuati sunt. Verum hæc de illis sufficiant.

1321 Nunc vero alia inchoanda est disputatio, inquirendumque, utrum Epistola ad Cæsarium revera sit Chrysostomi, prout heterodoxi passim voluerunt, et Bigotius, Harduinus, alique Catholici sine multo examine crediderunt. Laudatus ante Michael Lequien in Dissertatione tertia, in fronte Operum S. Joannis Damasceni posita, pag. 48 et seqq. inquit Montfauconus, se περί γνησιότητος Operis dubitare testificatus, hujusmodi argumenta proposuit ad eam Chrysostomo adjudicandam. Tum argumenta aliqua laudati scriptoris recenset. Verum laudatus Lequienus non solum dubitavit, ut ille ait, sed Epistolam omnino adjudicavit Chrysostomo, ideoque, priusquam rationes suas proponeret, ita locutus est. Quocirca operæ pretium me facturum existimaui, si momenta hic afferam, quibus adducor ad Epistolam hanc magno Chrysostomo adjudicandam. Argumenta Lequieni non solum Montfaucono, sed etiam Maffei persuaserunt, suppositam esse Chrysostomo Epistolam ad Cæsarium. Hinc eruditissimus marchio in Epistola ad Basnagium varia proposuit argumenta, quibus Epistolam ad Cæsarium Chrysostomo adjudicat. Mihi quoque, consideratis argumentis illorum omnium, tam certum videtur, illam non esse Chrysostomi Epistolam, ut ne dubitare quidem de suppositione possim. Verumtamen inter Lequienum et Montfauconum non convenit in omnibus de mente auctoris Epistolæ. Lequienus existimat, hominem fuisse Nestorianæ hæresi addictum, qui Eutychianos ita oppugnaverit in illa Epistola, ut et quædam doctrinæ Catholicæ capita improbare voluerit, atque illud nominatim, Deum esse passum. At Montfauconus fidem auctoris non habet suspectam, atque existimat Epistolam præcipue esse scriptam contra Apollinaristas, et contra librum quemdam Apollinaris de Incarnatione, memoratum ab Eulogio apud Photium col. 850, his verbis: Impius vero Apollinarius libro suo de Incarnatione, vide quid scribat: « O nova creatura, et divina mixtio! Deus et homo unam conficiunt naturam. » Porro, ut meam de auctore sententiam paucis aperiam, videtur ille fuisse probe Catholicus, atque Apollinaristis, Eutychianis et Nestorianis æque contrarius, ut certius ostendi posset, si exstaret ipsa Epistola Græca, et satis probabitur per decursum.

AUCTORE
J. S.

E
Epistolam il-
lam recentis-
simi scripto-
res Chryso-
stomo abjudi-
cant:

F

AUCTORE
J. S.
prima Maffei
et aliorum ra-
tio ex maxima
styli diversi-
tute:

1322 Nunc, lector studiosè, argumenta illu-
strissimè Maffei ad Epistolam Chrysostomo ab-
judicandam recensebo, eaque ex aliis nonnihil
confirmabo. Quid vero et quantum ad singula
responderit Basnagius, fideliter observabo. Maffei-
us, sicut apparet ex Epistola ejus Italica, edita
post Historiam diplomaticam, pag. 275 observat
primo, sermonem Græcum Epistolæ esse corrup-
tum et obscurum, et a stylo Chrysostomi alienum.
Hac de re Montfauconus in Monito prævio, quod
eodem fere tempore scripsit, pag. 738 ita scribit:
Stylus mirum quantum a Chrysostomi dicendi
genere alienus; quod nunc facilius deprehen-
ditur, cum ex Græcis longe plura quam antea
publicantur. Hic omnia peregrinum olent, nec
vel minimum quidpiam observatur, quod Chry-
sostomum sapiat, ita ut, qui ex aliis scriptis et
Epistolis Chrysostomi ad hanc Epistolam se con-
ferat, in alium se orbem translatus putet. Quis
apud Chrysostomum vidit τηλαυγὲς διαγορεύσαι, quis
ταῦτα καταγορεύσαι vidit hoc sensu, ILEC PREDICAN-
TUR? Ubi tam jejunus orator fuit Chrysostomus,
cum de socio olim et contubernali ad sanam
mentem reducendo ageretur? Argumentandi
genus Chrysostomi elucet in Orationibus contra
Aomænos et contra Judæos. Eas confer cum
hac Epistola, et statim conspicias, quantum sit
inter hanc et illas discrimen. Hactenus verissime
Montfauconus, cui usque adeo assentior, ut post
lectam semel Epistolam sola styli diversitas
abunde mihi persuaserit, Chrysostomi non esse
Epistolam. Tacuit ad illud Maffei argumentum
Basnagius.

alio dicit
Maffei ratio-
nes, ad quas
solas, respon-
dit Basnagius.

1323 Ille vero objecit secundo, inventum esse
integrum fragmentum Græcum, quod ad Episto-
lam spectare videtur, quodque partim tantum
reperitur in versione Latina. Ad hoc argumentum
respondet Basnagius, illud videri fragmentum
alterius Chrysostomi Epistolæ. Attamen frag-
mentum Græcum Maffei videtur aptissime cum
ceteris Epistolæ partibus coherere. Sed res illa
exigui est momenti. Objecit tertio Maffei, Epi-
stolam ad Cæsarium non esse inventam in ullo co-
dice, in quo habentur Opera S. Chrysostomi. Ad
hoc quoque argumentum ausus est respondere
Basnagius, qui pag. 229 scribit sequentia: Conjecit
vir celeberrimus Epistolam ad Cæsarium imme-
rito Chrysostomi præferre nomen, idque duplici
ratione; primo, propterea quod notissima fuerit,
et tamen cum cæteris Operibus in Mss. codicibus
non occurrit. Deinde monuit virum celeberrimum
il Signor abbas Salvini, esse diversam
plane Chrysostomi ad Cæsarium monachum
Epistolam (imo fragmentum plane diversum ejus-
dem Epistolæ credidit) in bibliotheca Lauren-
tiana cod. 37 del banco 31 quem necum commu-
nicatam hic libentissime subjicimus. Latinam
reddidimus, ut et argumenta viri clarissimi,
quippe nihil celare volumus etc. Tam vere hoc
dicit Basnagius, quam vere antea scripserat:
Nunc indubitata est Epistola Chrysostomi. Nam
duo illa argumenta Maffei, ceteris leviora, tan-
tum refutanda suscepit; reliqua, utpote graviora,
silentio præterire maluit, uti et magnam Maffei
Epistolæ partem suppressere. Adeo nihil celare
voluit Basnagius, qui Catholicis objecit, quod
ausi non fuerint periculis imminentibus sese ob-
jicere. Ceterum an duobus Maffei argumentis
satisfecerit, videri potest apud ipsum Maffei, qui
iterum respondit. Mihi satis erit, urgentiora
elucidare argumenta.

1324 Quarto itaque objecit laudatus Maffei

hæc verba, quæ ex Italicis Latina facio. Quid di-
cemus, cum in illa Epistola clare fiat mentio de
hæresi Nestorii, qui non cœpit illam disseminare,
nisi plusquam viginti annis post mortem S. Joannis
Chrysostomi? Ad hoc argumentum obmutuit Bas-
nagius. Harduinus in annotatis ad Epistolam p. 6,
et in Dissertatione cap. vi agnoscit, Nestorii erro-
rem variis locis reprehendi in laudata Epistola.
In Annotatis ita scribit: Nestoriana hæc postea
amentia fuit, cui præter Theodorum Mopsueste-
num, alii jam ante præluserant, quos Athanasius
refellit in Epistola ad Epictetum. Et mox iterum
observat, similem prorsus orationem Nestorii et a
Cyrillo refutari, et ab auctore hujus Epistolæ.
Itaque auctor Epistolæ pro Nestoriano habendus
non est, ut voluit Lequienus. Nam clarius videtur,
quam ut operose probari debeat, Nestorianos
quoque errores in hac Epistola attingi, damnari
ac refutari. Fatetur id Harduinus; sed credit,
ista dici adversus prodromos Nestorii. Ita quidem
objectioni ulcunque satisfaceret, si certis omnino
argumentis Epistola Chrysostomo adscribi posset,
cum revera aliqui viam straverint erroribus Ne-
storii. Verum cum Epistola nullo alio argumento
possit Chrysostomo attribui, quam solo titulo, qui
certo ad id non sufficit, ne cogamur innumera
scripta supposititia ob titulum in Mss. inventum
eidem adscribere; responsio Harduini non satis
fit verisimilis. Nam plerique errores, quos in
Epistola ad Epictetum reprehendit S. Athanasius,
erant Apollinaristarum. Quod vero inter illos erat
consonum cum erroribus Nestorianis, non tam
cito invaluisse videtur, aut sparsum fuisse in
vulgus, ut credibile sit, contra illos errores egisse
Chrysostomum. Etenim, etsi aliqui scriptis suis
immiscuerint errores Nestorianis similes, idque
præcipue credatur de Theodoro Mopsuesteno;
errores illi parum noti fuerunt, vivente Chryso-
stomo; sed solum in scriptis quorundam detecti
creduntur, postquam a Nestorio disseminati fue-
rant, ac damnati ab Ecclesia. Certe Chrysostomus
in Operibus aliis non reperitur disseruisse contra
errores post a Nestorio disseminatos, ita ut credi-
bile non sit, illos Chrysostomi tempore imotuisse.

1325 Præterea fatetur Harduinus, similem
Nestorii orationem et a Cyrillo refutatam esse, et
in Epistola ad Cæsarium reprehensam, dum
dicitur: Si iterum hominem dixeris, qui pertulit,
inveniris purum ædificans templum etc. Nestorius
ipse his verbis feritur. Nam ipse in Sermone
apud Garnerium pag. 5 ita loquitur: Non creavit
Deum Verbum Spiritus sanctus: sed Deo Verbo
templum fabricatus est, quod habitaret, ex Vir-
gine. An Theodorus Mopsuestenus, aliique, qui
Nestorio præluserunt, ejusmodi vocibus uti sint,
non constat. Imo probabile mihi non apparet,
ullos ante Nestorium imotuisse, qui ipsius errores
tam clare docuerint, aut ipsos errores tam ma-
nifeste fuisse cognitos ante Nestorium, quam
eos videatur cognovisse auctor Epistolæ. Hic
enim circa finem rursum contra Eutychianos
dicit: Pium et valde pium, Christum, qui morte
circumdatus est, confiteri in Divinitate per-
fectum et in humanitate perfectum, unum filium
unigenitum, non dividendum in Filiorum duali-
tatem; portantem tamen in semetipso indi-
visarum duarum naturarum inconvertibiliter
(Græce ἀσυγχύτους, id est, inconfusas) proprie-
tates: non alterum et alterum, absit; sed unum
et eundem Dominum Jesum Christum Ver-
bum, carne nostra amictum, et ipsa non inani-
mata aut irrationabili, sicut impius Apollinarius
dicit.

D
quarta Maffei
ratio, quia
Epistola vide-
tur scripta

E

post cognitos
Nestorii et
Eutychetis
errores,

F

A dicit. *Hæc verba, quibus primum Eutychni, mox Nestoriani, ac demum Apollinaristæ damnantur, mihi scripta non videntur, nisi post exortam Eutychnianorum hæresim, unam tantum Christo naturam attribuentium; ideoque annis, ut minimum, quadraginta post mortem Chrysostomi.*

imo et post Chalcedonense concilium, ut quinto observat Maffei.

1326 Quinto objecit Maffei, Epistolam ad Cæsarium post concilium Chalcedonense videri scriptam, atque ita ratiocinatur: Certe non fuit citata in illo concilio, neque in sexto contra Monothelitas, neque in Lateranensi sub Martino I: insuper non fuit laudata a Theodoro, neque a Leontio Cyzantino, neque ab Anastasio Sinaita, neque a defensoribus Nestorii, qui alios Chrysostomi locos minus efficaces adduxerunt. Idem argumentum latius prosequitur Lequienus, ita istud ordiens: Non solum vero ex his, quæ attuli, apparet, Epistolam ad Cæsarium monachum Chrysostomi obitu, imo et Nestorianæ hæresis exortu, recentiorē esse: verum et scriptam ausim affirmare post consilium Chalcedonense. Ad hoc probandum affert ex Epistola aliquot loquendi modos, ante concilium Chalcedonense minus usitatos. Ipsa quoque Maffei probatio ex Lequieno desumpta. Verum ad istud argumentum rursus nihil reposuit Basnagius, imo et partem illam Epistolæ Maffei cum omnibus sequentibus, quæ contra Calvinianos et Lutheranos disputavit laudatus scriptor, plane prætermisit in sua præfatione. Solum in fine monet, hanc Epistolæ partem, qua Maffei probare conatur verba Chrysostomi transsubstantiationi non adversari, a se prætermisam, cum, inquit, controversias non agitare polliciti simus. Ita mirabilis ille pugil Calvinianus novit ad argumenta duo leviora respondere, suppressisque silentio reliquis, acsi ad omnia respondisset, spem optimam verbis simulare, imo et triumphum canere sine pugna.

Basnagii mala fides ostenditur.

1327 Verum quis tam cæcus sit, ut non videat, Basnagium ipsum credere non potuisse, quæ tam confidenter asserit? Accepit Epistolam a Maffeo, qua Epistola ad Cæsarium Chrysostomo adjudicatur, quaque lector remittitur ad Dissertationem Michaelis Lequien, operosius probantis eam Chrysostomo esse suppositam. Audet tamen imprimenda dare hæc verba: Nunc indubitata est Chrysostomi Epistola, confitentibus ipsis, qui majori partium studio tenebantur. Quis unquam apertum magis protulit mendacium? Protulit Maffei quinque aut sex argumenta ad Epistolam Chrysostomo adjudicandam. Ille vero ait, id eum facere tentasse duplici ratione: et ad argumenta duo ceteris leviora respondet. Quid fieri potest fraudulentius? Monet iteratis vicibus nolle se controversias agere. Et tamen post pauca verba de vocibus *φύσις*, et natura imperite prolata, confidenter exclamat: Sic penitus ruit transsubstantiatio. Quid hac jactantia leve magis aut puerile? Ignoscat æquus lector, si acriori usus videar stylo contra Basnagium, consideretque, me ipsi potius respondisse ad querelas contra Catholicos acerbo calamo et sine justa ratione prolatus, quam priorem tali stylo usum esse. Accusavit ille Catholicos generatim, acsi præfracta fronte negarent, quæ verissima sunt. Quare, cum ejusmodi accusationem suis saltem persuadere vellet, eumque in finem mendaciis ac malo fide uteretur, id palam edicere et ostendere non dubitavi. Nunc demum, dimisso penitus Basnagio, ad examen redeamus Epistolæ, in qua non solum Nestorii prodromos, sed ipsum quoque Nestorium, eoque po-

steriores hæreticos improbari, jam utcumque probavimus.

1328 Porro quanto magis expendo illam Epistolam, tanto certius mihi apparet, illius auctorem non disputare præcipue contra hæresim Apollinaristarum, sed contra Eutychnianam sive Monophysitarum hæresim, qua asserebatur unam tantum in Christonatura. Nam effugia Eutychnianorum refert et refutat: Apollinaristas vero tantum memorare videtur ut hæreticos antiquiores, quorum præcipuum errorem instaurabant Eutychniani. Mentem humanam Christo negaverat Apollinaris, dicens Divinitatem ejus locum supplevisse, ideoque imperfectam Christo attribuebat humanitatem. Imperfectam quoque humanitatem Eutychnes faciebat, cum diceret, Divinitatem ac humanitatem in unam coaluisse naturam. Ambo igitur negabant perfectam Christi humanitatem. Hinc post initium auctor de libro, quo Cæsarius in errorem erat lapsus, quique prædicabat concursum essentialem et mixtionem sacram, factam ex Divinitate et carne etc. statim dicit, secundum Græcum textum: Hæc est insipientis Apollinariæ absurditas. Mox vero hæresim illam componit cum erroribus Arii, Apollinari, Sabellii, et Manetis, quatenus ex illorum erroribus sequeretur, Divinitatem esse passam. Hic Apollinaris ponitur inter antiquos hæresiarchas, quorum prava dogmata renovabantur ab iis, qui Cæsarium deceperant. Paulo post iterum ait: Doctoris enim eorum est liber, Apollinari. Et sic, ubicumque de Apollinare loquitur, loquitur tanquam de hæresiarcha, qui ut talis erat notus. Id liquet ex verbis num. 1325 datis: Sicut impius Apollinarius dicit. Ex dictis verisimile est, librum Apollinaris ab Eutychnianis datum esse Cæsario, ignoranti librum esse illius hæresiarchæ, ut illum ad hæresim Eutychnianam pertraherent.

1329 Certe, quamvis inter Apollinaristas et Eutychnianos maxima fuerit affinitas, singuli tamen diversos habuerunt hæreses suas exprimendi et defendendi modos. De perfecta Christi humanitate disputabatur adversus Apollinaristas, mentem Christo humanam negantes, ut videri potest apud S. Epiphanium in hæresi LXXVII, sive Dimœritarum, ut Apollinaristæ vocabantur. Contra Eutychnianos vero disputabatur de duabus Christi naturis, quia illi unam tantum Christo attribuebant naturam, ex utraque mixtam, indeque Monophysitæ sunt dicti. Jam vero advertamus, quid probare intendat auctor Epistolæ, ut intelligamus, contra quos disputet. Nullibi auctor ostendere conatur, Christum non caruisse mente humana, ut disputandum erat contra Apollinaristas. Hosce igitur non aggreditur, subinde tamen ferit ob affinitatem utriusque hæreseos. Verum ubique ostendere intendit, duas fuisse in Christo naturas, easque perfectas et impermixtas, quod probandum erat adversus Monophysitas. Etenim post initium, quo dixerat, illam hæresim cum antiquioribus et maxime cum hæresi Apollinaristarum coincidere; statim describit utramque naturam, asseritque utramque in Christo esse.

1330 Tum eo utitur argumento, quantum ex mendosissima interpretatione colligere possum. Christus passione sua nos redemit: habuit igitur duas naturas. Etenim natura divina pati non potuit: in ea ergo non est passus. Si vero solam Christo attribuis naturam humanam, eamque passam dixeris, inveniris purum ædificans templum (cum Nestorio) id est, passionem fingis non

AUCTORE J. S.

Auctor Epistolæ non præcipue contra Apollinaristas,

E

sed maxime contra Eutychnianos

F

de duabus Christinaturis disserit;

salis

AUCTORE
J. S.

satis efficacem ad salutem nostram. Duae ergo eidem personae, sive Christo, attribuendae sunt naturae, ut pati potuerit in natura humana, et pati-endo abunde satisfacere pro nobis et mereri Personam Divinam. Addit: Unus Filius, unus Dominus, idem ipse procul dubio unitarum naturarum unam dominationem, unam potestatem possidens, (hoc contra Nestorium) etiamsi non consubstantiales existunt (quod ferit Apollinaristas quosdam, Synusiastas dictos) et unaquæque incommixtam proprietatis conservat agnitionem, propter hoc quod inconfusa sunt dico*. Hæc ultima inferuntur contra Monophysitas. Atvertendum fuit, inconfusæ, videlicet naturæ. Deinde utitur similitudine a Sacramento Altaris, in quo proprietates naturales panis et Corpus Dominicum simul reperiuntur, ut inferat, duas naturas in una persona uniri posse. Hisce alia addit argumenta ad ostendendum duas naturas, infertque: Quod ergo infernum evomuit unam in Christo naturam dicere? Hæc omnia aptissime disputantur contra Eutychianos.

ideoque multo
posterior est
Chrysostomo.

B

1331 Post alia argumenta eodem tendentia, effugia quædam illorum hæreticorum recenset. Ex hisce priora poterant etiam Apollinaristas æque ac Eutychianis in usu fuisse. At Eutychianorum, non Apollinaristarum, hæc certe erant: Post unitatem (Græce rectius unitionem) non oportet dicere duas naturas. Et circa finem: Fugiamus (eos), qui unam naturam post unitionem prodigialiter dicunt. Hæc ne satis quidem congrua erant hæresi Apollinaris, nec unquam ab Apollinaristis videntur dicta. Nullum igitur mihi potest esse dubium, quin auctor contra Eutychianos proprie disputet, ideoque diu post Chrysostomum scripserit. Hoc ipsum colligitur ex eo, quod Apollinaristas sine ratiocinio sæpe redarguat, sicut et Nestorianos frequenter percutit, uti et Synusiastas semel iterumque. Paulo ante finem dicit, hæreticos, contra quos disserit, unam statuendo Christi naturam, in eam incidere impietatem, ut passionem Divinitati undique secundum Apollinarium excogitantes, decident a promissis bonis. Divinitatem autem esse passam, docuerunt aliqui Apollinaristæ, teste S. Epiphanius hæc. LXXVII pag. 1026, non vero ipse Apollinaris, si credimus Epiphanius. Synusiastæ certe impiam illam sequelam effugere non poterant, cum carnem Filio Dei consubstantialiorem dicerent. Attamen Theopaschitæ, qui aperte profitebantur, Divinitatem esse passam, ex Eutychianis orti sunt serius, quando Petrus Fullo, episcopus Antiocheni invasor, vergente ad finem seculo v, Trisagio adjecit hæc verba: Qui passus est pro nobis. Impietatem quidem illam subinde impugnat auctor Epistolæ. Attamen magis credo, eum agere contra Monophysitas, ex quorum dogmate id sequebatur, quam contra ipsos Theopaschitas. Verum sive priores oppugnaverit, sive posteriores, saltem posterior est Chrysostomo, cui perperam attributa est ea Epistola.

Argumenta
opinionis con-
trariæ levia
sunt,

C

1332 Ceterum breviter respondendum est ad argumenta Harduini et aliorum, qui Epistolam Chrysostomo tribuunt. Pro Epistola Chrysostomi eam laudavit S. Joannes Damascenus, Anastasius presbyter, Nicephorus Constantinopolitanus, alique posteriores, quibus accedit titulus ipse in codice Ms., qui Chrysostomum plane indicat. Fortia hæc videri poterunt argumenta, iis præsertim, qui, licet alias eximia sint eruditione, non nullum curarunt examinare Opera Chrysostomi genuina et supposititia. Verum, si quis sedulo

consideraverit, quam ingens Opusculorum numerus falso Chrysostomi nomine reperiatur inscriptus in codicibus Mss., titulo non multum movebitur, etiamsi additum legatur secundum exsilium. Imo illa ipsa additio, quæ in titulis aliarum Epistolarum non reperitur, fraudis suspicionem ingerit; cum in tota Epistola nullum sit verbum aut de exilio aut de incommodis in eo a Sancto toleratis. Quod vero spectat ad auctoritatem illorum, qui Epistolam nomine Chrysostomi laudant, illa tanta non est, ut cedere non debeat rationibus pro suppositione allatis, cum omnes illi scriptores aliquot seculis Chrysostomo sint posteriores; variaque Opuscula Sancti nomine laudata sint ab auctoribus multo antiquioribus, et vel sic inter supposititia merito habentur.

1333 Quapropter silentium eorum, qui seculis quinto, sexto et septimo floruerunt, ac contra Eutychianos egerunt aut scripserunt, quique illam Epistolam laudare in primis debuerant, si fuisset Chrysostomi, plus roboris habet ad eam Sancto abjudicandam, quam valeat laudatorum scriptorum auctoritas, ad eam Chrysostomo tribuendam; præsertim quia nihil, quod Chrysostomum sapit, in tota reperitur Epistola, non stylus ille floridus Sancto familiaris; non vis illa et ubertas in disserendo, qua præcellit; non frequentius ille locorum sacræ Scripturæ, et vel maxime Epistolarum S. Pauli usus, quibus alias abundare solet; nullus loquendi modus Chrysostomo proprius, nulla demum umbra suavissimæ ac potentissimæ illius facundiæ, qua homines ad sententiam suam perducere animosque rapere noverat disertissimus Orator. Contra, ut videre quilibet potest, tota Epistola est sicca subtilisque dissertatio theologica, qua fidei Catholicæ dogmata satis quidem asserta leguntur contra Eutychianos, Apollinaristas et Nestorianos; sed non tam solide ac prolixè ex sacris Litteris probata, quam ea stabilisset Chrysostomus, si eam suscipere potuisset aut suscepisset provinciam. Tanta igitur inter hanc et alias Chrysostomi Epistolas est styli diversitas, ut ea vel sola sufficere possit ad Epistolam Chrysostomo non attribuendam.

1334 Verumtamen ex materia, de qua in Epistola disputatur, longe efficacius ostenditur, eam non esse a Chrysostomo scriptam, ipsoque diu posteriorem esse Epistolæ auctorem, qui Nestorianos et Eutychianos redarguit ut hæreticos, Apollinaristas vero hæreticis vetustioribus annumerat. Aliud quoque argumentum ex verbis aliquot Epistolæ adduxit Montfauconus, ita scribens; Is, ad quem scribitur, est Cæsarius monachus, qui jamdiu una cum Epistolæ scriptore idem institutum vitæ tenuerat, nempe monasticum. Nam illud significat hæc verba paulo post initium Epistolæ: « Verumtamen nos recordantes tuæ nobiscum conversationis »... Quibus significatur, hujus Epistolæ scriptorem idipsum institutum vitæ tenuisse, quod Cæsarius profitebatur, nempe monasticum. Id de Chrysostomo quidem dici posset, qui juvenis inter monachos versabatur, et asceticam vitam agebat. Sed an versimile est, si cum Cæsario vitam monasticam egerit, qui Cæsarius ad usque secundum ejus exsilium superstes fuerit, ipsique litteras scribere consueverit, illius tamen nusquam mentionem habendam fore, vel in Epistolis vel in vita Chrysostomi? Hactenus Montfauconus, ex cujus observatione satis probabiliter eruitur, auctorem Epistolæ monachum fuisse, dum scribebat. Etenim non loquitur

D

si comparentur
cum nostris:

E

nec dubitan-
dum, quin
Epistola sit
supposititia.

F

de

A de conversatione, sive de instituto vitæ, quod ipse postea deseruerat, nec dicit se olim cum Cærio fuisse in eodem vitæ instituto; sed potius insinuat, se in eodem etiam instituto perseverare. Verum, qualiscumque fuerit instituti scriptor Epistolæ, satis clarum est, non fuisse Chrysostomum.

§ LXXXIII. Vita S. Gregorii Illuminatoris non habet Chrysostomum auctorem: neque hic umquam Cucusi concionatus videtur: locum exsilii mutat, in itinere multa patitur, ac tandem de obitu monitus a S. Basilisco martyre, pie moritur.

B **M**ontfauconus tom. XII Operum Chrysostomi pag. 822 edidit Latine Encomium sancti Gregorii Armenorum Illuminatoris, auctore S. Joanne Chrysostomo. Illud testatur haberi in tribus Homiliariis Armenis bibliothecæ regię Parisiensis. Titulum in secundo codice aliis antiquiore hunc *Enocmio præfixum esse observat*; Beati Joannis Chrysostomi Homilia, dicta de vita et suppliciis magi patriarchæ et martyris Gregorii Armenorum illuminatoris, pronuntiata Kokisi, quæ est Armeniæ urbs (dum erat ibi in exsilio) efflagitante quodam doctore et episcopo Armenorum, qui Dioscorus vocabatur, atque consanguineus erat martyris Gregorii; postulanti- bus quoque magno cœtu et copiosa plebe, qui ab eodem Sancto petebant, ut illuminatoris partium Orientalium in ejus die festo memoriam faceret. Idem fere titulus est in altero codice. Encomium istud ex Armena in Latinam linguam translatum esse a D. abbate de Villefroy, linguarum Orientalium peritia insigni, testatur Montfauconus. Ex allegato autem titulo, non modo scriptum a Chrysostomo esset istud Encomium, sed etiam pro concione dictum Cucusi, sive exigua nominis mutatione Kokisi, ubi ultra annum in exsilio mansit Sanctus.

C non est scriptum a Chrysostomo, nedum pro concione dictum: 1336 Inquirens porro Montfauconus, an Encomium istud Chrysostomi sit censendum, sententiam suam declarat his verbis: Exordium certe nihil habet a Chrysostomo alienum; verum in progressu tot tantaque occurrunt a Chrysostomi more atque stylo dissonantia, ut tanto Doctori nemo adscribere ausit; puteum nempe et fossam loquentem, serpentes et dracones orantes, Tiridatem regem in aprum conversum, et portenta similia; quæ tamen ipsa in Vita sancti Gregorii illuminatoris leguntur, cujus Vitæ manuscriptos duos codices vidi, alterum bibliothecæ regię, alterum Coislinianæ. Posset fortasse dici, Chrysostomum concionem in laudem sancti Gregorii illuminatoris habuisse; sed illam ab Armenis ita immutatam fuisse, ut jam Chrysostomi stylus ibi fere nusquam compareat. Hactenus Montfauconus, cui lubens assentior, Encomium tam fabulosum non posse prudenter Chrysostomo attribui. Quin imo nihilo magis credo, Chrysostomum umquam Cucusi ad concionem dixisse, cum

quod illud nullus antiquorum asseruerit, tum quod inde inimici ipsius, si id revera fecisset, novarum calumniarum occasionem arripere potuissent. At, inquit Montfauconus, Episcopus Cucusi episcopalem ipsi sedem suam concedere voluit, neque neganti facile obtemperavit. Ex hac opinione, quantum existimo, in eam inductus est, ut existimaret, Chrysostomum forte concionatum esse Cucusi. At illud ipsum, quod asserit de Cucusi episcopo, caret idoneo fundamento: nam solum legitur in Epistola CXXV, quam supposititiam, et ineptis quibusdam fœdatam ostendi § 69. Laudat Sanctus episcopum Cucusi in Epistola XIV ad Olympiadem, ut benevolam in se. At de oblato episcopatu neque ibi, nec alio loco, quidpiam dicit, cum tamen similia non facile celaret Olympiadem. Hoc igitur forsitan æque fictitum est, ac alia quædam ejusdem Epistolæ.

1337 Attamen longe apertius fabulosa videtur, quæ scripsit Georgius Alexandrinus apud Savillum pag. 235 de primis Chrysostomi gestis, postquam venerat Cucusum. Affirmat ille, paralyticum adductum esse ad Sanctum, ab eoque sanatum, quod factum per se non excedit verisimilitudinem. At mox adjungit, eo miraculo conversam ad fidem esse innumeram infidelium multitudinem; pro hisce vero a Chrysostomo consecratos septem episcopos, multosque presbyteros et diaconos. Hæc plane incredibilia sunt et aperte fabulosa, cum Cucusus esset locus desertissimus, parumque commercii haberet cum aliis civitatibus, agentibus etiam loci solitudinem perpetuis Isaurorum incursionibus. Hinc æque incredibilia sunt, quæ adduntur de exposito Armenis Psalterio, Novoque primum, ac deinde Veteri Testamento, si de publica expositione intelligantur. Privata vero expositio non est improbabilis: nam poterat Sanctus habere electos aliquot discipulos, quibus privatim sacras Litteras exponeret, sicut novimus anno 405 apud ipsum fuisse Theodotum lectorem, § 77 memoratum. Hisce observatis, ad posteriora Sancti gesta accedamus.

1338 Ex Epistolis sub finem anni 406 scriptis vidimus, Chrysostomum eo tempore fuisse tenui quidem utcumque tamen bona valeludine, idque male habuisse ipsius adversarios. Hinc tamen non recte inferemus, sanitatem Sancti tota illa hieme non fuisse ullo morbo tentatam, cum contrarium magis sit verisimile. Verisimile quoque non est, Sanctum illa hieme fuisse Cucusi. Certe Palladius non meminit de reductione ipsius Cucusum, postquam semel Arabisum dixerat perductum, et jam antea reputatæ sunt rationes, ex quibus in eam opinionem deductus est Tillemontius. Audiamus Palladium pag. 96: Cum autem, inquit, ob id (id est, ob famam Cucusi obtentam) ipsi inviderent illi fratricidæ, Arabisum eum transferunt (circa finem anni 405) variis vexationibus subijcientes, ut vitam tandem relinqueret. Et illic rursus non mediocriter virtutibus splendescens (non potest enim civitas abscondi supra montem posita, neque lucerna splendide lucens ligneo modio contegi) excitavit veluti ex ignorantia somno ad sermonis divini lucem ex omni vicina regione eos, qui gravi infidelitatis sopore oppressi erant.

1339 Porro vehementius invidiæ flamma accensi Severianus et Porphyrius, ac quidam alii episcopi Syriæ, ut ipse illinc quoque transferretur, moliuntur. Nam gravis ipsis erat non solum in prosperis, quæ putantur, rebus, sed multo magis in adversis. Ignorabant scilicet tentationum

AUCTORE
J. S.

alia de gestis
Sancti in ex-
silio asserta
improbabilia.

E

Ubi Chrysostomus Arabis-
sum etiam
virtutibus in-
clarescebat,

F

inimici ipsius
invidiam ducti
curant,

AUCTORE
J. S.

num naturam : neque meminerant divini ad Apostolum in afflictionibus oraculi : « Sufficit tibi » gratia mea : virtus enim mea in infirmitate » perficitur. » Videntes enim Antiochenam ecclesiam in Armeniam migrasse ; et illinc rursus Antiochia jucundissimam Johannis philosophiam prædicari, optabant vel vitam abrumpere, his narrationibus velut flagris torti. Hujusmodi est bonorum hostis invidia : adeo ut clerici, qui eos sequebantur, cum id viderent, mirabundi dicebant : Videte mortuum terribilem, vivos victoresque terrentem, ut pueros terrent larvæ. Pappæ! ii, qui sæcularibus potestatibus atque ecclesiasticis opibus succincti sunt cum potestate et cum rerum imperio, Sacerdotem solum, extorrem, corpore infirmum, exsulem timent, et pallent titubantes.

ut transferatur
Pityunta
prope Colchidem :

B

1340 Cum igitur non possent amplius serpentes casa conditum retinere, mittentes ad comitatum, rursus rescriptum acius obtinent cum mulcta, intra breve tempus ut transferretur Pityuntem, locum regionis Tzanorum desertissimum, ad littus Pontici maris situm. *Consentit Theodoretus lib. V cap. xxxiv, ex Armenia Pityuntem fuisse amandatum. De situ loci addit :* Oppidum est situm in extremis finibus Ponti et imperii Romani, quod accolunt crudelissimi Barbari. *Oppidum ipsum non erat in ditione Barbarorum, sed Romanorum, situmque est in confiniis Ponti et Colchidis. Pityunta fuisse in Insula, observabat Valesius in Annotatis ad Theodoretum ex Ammiano Marcellino ; sed apud alios id non invenio. Tzani, alias Sanni, Thanni, et Zanni etiam dicti ; erant fœderati Romanorum, et sub ipsis militabant. Non erant igitur illi Barbari, quibus Pityunta vicinam facit Theodoretus. At hi Lazi fuerunt, opinor, quibuscum varia bella gesserunt Romani : nam Lazi oram maritimam Colchidis incoluerunt. Itaque Chrysostomus, qui fuerat prope fines Romani imperii versus imperium Persicum, mittebatur in Septemtrionem ad extremum imperii Romani limitem, cum ut longius abesset a Syria, tum ut itineris laboribus frangeretur.*

Sanctus mire
ceatur in
tinere,

C

1341 Mandatum illud imperatoris, ubi ad inimicos Chrysostomi pervenerat, tam celeriter ac crudeliter perficiendum curarunt, ut nullum Sancto fuisse videatur otium, quo litteras ea de re ad amicos daret. Certe nullam ipsius Epistolam habemus anno 407, quo hæc contigerunt, datam. *Sozomenus lib. VIII cap. xxviii de executione mandati solum dicit :* Milites igitur confestim advenientes, edictum executioni mandarunt. *Palladius vero hisce diutius immoratur, atque ita orditur pag. 98 :* Milites autem præfecti prætorio, qui eum ducebant, per viam eum maxime urgebant, dicentes id habere se in mandatis ; tamquam, si mortuus esset in itinere, ad majores gradus evehendi. Et unus quidem ex iis, de præsentis militiam minus sollicitus, nonnihil humanitatis quodammodo furtim ostendebat. Alter autem usque adeo crudelis erat atque atrox, ut blanditias, quæ sibi ab occurrentibus fiebant, ut Sancto parceret, injurias reputaret ; illud unum curans, ut mala morte Johannes enecaretur. Cum enim imber esset vehemens, nihil curans egreditur, ita ut per dorsum et per pectus aquarum rivi decurrerent. Ingentem rursus solis æstum pro deliciis habebat, cum nosset eo beati Johannis caput, Elisæi instar calvum, vexari. Ceterum in urbe aut vico, ubi balneorum solatium erat, ne momento quidem infelix ille permittebat

Sanctum morari. In his omnibus ad menses tres difficillimum illud iter faciens Sanctus, veluti sidus coruscans perstabat, habens corpusculum, ut possumus in supremis ramis, a sole rubens..

1342 *Difficultatem hic parit tempus trium mensium, quod itineri attribuere videtur Palladius, cum urbs Comana Pontica, prope quam Sanctus obiit, non videatur tam longe Arabisso distare, ut trimestre spatium itineri impendendum fuerit. Tillemontius Nota 101 existimat, Chrysostomum primo Cucuso Arabisum fuisse translatum, indeque postea ad ulterius exilium : atque utrique itineri simul ac interjecto tempori assignari trimestre spatium. Verum conjectura illa Palladio contraria est : hic enim clare itineri soli tres attribuit menses, tantumque spatium interjicit inter utramque translationem, ut totum illud tribus mensibus concludi nequeat. Quare improbabilis omnino est illa Tillemontii conjectura : dicendumque est, aut vocem τριμηνιον, trimestre spatium, corruptam esse, aut errasse Palladium, aut demum ductores Chrysostomi non processisse recta via, sed de industria per multos circuitus Sanctum fuisse ductum, ut in via vitam finiret. Corruptio vocis mihi non satis fit verisimilis, quia easdem plane voces exscripsit Georgius Alexandrinus. Errasse Palladium etiam non existimo, quia iter fuisse videtur diuturnum : nam tota illa æstate nullam a Sancto scriptam fuisse Epistolam, minus saltem mirabimur, si credamus, ipsum perpetuo fuisse in itinere, neque Epistolarum commercium eidem fuisse permissum.*

quod trium
mensium fu-
isse dicitur,

E

1343 Sola igitur mihi placet conjectura ultima de circuitibus in itinere a militibus ultro quaesitis, ut Sanctum nimio labore non modo fatigaret, sed etiam ad finem vite perducerent. Sic, anno 408 ad finem vergente, Chrysostomum loca perpetuo mutando misere affligerunt, et in morbum gravissimum conjecerunt, cum facili negotio ipsum Cucuso Arabisum statim perducere potuissent. *Præterea trimestre spatium apud Palladium verisimiliter tantum significat menses duos, et dies aliquot excurrentes. Verba autem Palladii insinuant, iter fuisse pedestre, ita ut singulis diebus parum viæ conficere posset Sanctus, corpore tenui ac macilento debiliq; adeo valetudine, ut modico itinere fatigari nimium posset, a prolixa ambulatione impeditus. Modica itinera frequenter repetita, quæ militibus commoda erant, sufficiebant ad mortem Sancto tam debili accelerandam. Hisce omnibus consideratis, iter, quod inter Arabisum est et Comana Pontica, tam breve videri non debet, ut illi non potuerit impendi ultra duos menses, uti factum asserit Palladius, ad quem modo regredior.*

ductus fortasse
per circuitus
ad locum ex-
sili.

F

1344 Cum autem Comanis appropinquassent, *inquit*, pontis instar ea prætergressi, extra muros in martyrio, quinque aut sex millibus dis-
sitis, manserunt. Eadem ipsa nocte apparuit ei loci illius martyr, nomine Basilicus, qui episcopus Comanorum cum esset, martyrium passus est Nicomediæ in Bithynia sub Maximino (Græce Maximiano) una cum Luciano presbytero Antiocheno, dicens : Macte animo, frater Johannes : crastina enim die una erimus. Prædixerat quoque, ut aiunt, et ibi permanenti presbytero ; Para locum fratri Johanni : venit enim. *De hac apparitione Sozomenus lib. VIII cap. xxviii sic habet :* Ceterum aiunt Johannem, cum a militibus abduceretur, in itinere diem obitus sui prævidisse, apparente ipsi Basilisco martyre in oppido Armeniæ Comanis. Quo in loco cum vires

Cum venerat
circa urbem
Comana in
Ponto, ei ap-
paret

A ei ad iter faciendum deficerent, capitis enim dolore laborabat, nec solis radios perferre posset, ex morbo interiit. *Theodoretus lib. V cap. XXXIV, ubi dixerat Pitymida fuisse relegatum, subdit*: Verum clemens Dominus invictum Athletam ad hanc insulam non permisit abduci. Nam cum venisset Comana, ad vitam senii ac doloris expertem eum transtulit. Corpus vero ejus, quod egregio certamine perfunctum fuerat, juxta loculum sancti martyris Basilisci depositum est, cum id martyr in somnis apparens fieri jussisset. *De morte et sepultura mox plura dabo. At pauca prius observanda sunt de S. Basilisco.*

S. Basiliscus martyr, qui non videtur episcopus fuisse;

B 1345 *Majores nostri ad diem 3 Martii dederunt Acta S. Basilisci martyris, qui sub Galerio Maximiano passus est prope urbem Comaniam, aut Comana in Ponto, et deinde clanculum a Christianis sepultus. De ipsius episcopatu Acta nihil habent, uti nec elogia ex Græcis Menæis et Menologiis prolata. Nullus enim S. Basiliscus episcopus in Græcis reperitur Fastis. Quare recte censuerunt Majores nostri, S. Basiliscum, qui S. Chrysostomo apparuisse dicitur, non alium esse a laudato martyre; erroremque irrepsisse in Palladii Dialogum, ubi episcopus dicitur, et, ut locum aliqui intelligunt, Nicomediæ passus una cum S. Luciano presbytero Antiocheno. Verum Tillemontius, solitus a Majoribus nostris non raro sine justa ratione dissentire, hic etiam pugnat pro contraria opinione, non solum in Vita Chrysostomi, sed magis tom. V Monument. in S. Basilisco, ubi Nota 4 contendit, duos distinguendos sanctos Basiliscos, alterum militem, alterum episcopum; et hunc S. Chrysostomo apparuisse. Rationes aliquot allegat, quas fideliter referam, et examinabo.*

nam textus Græcus Palladii. cæ quo

C 1346 *Primo ait, Palladium talem esse scriptorem, ut de ipsius auctoritate dubitare non possimus. Respondeo, id minime dictum oportuisse a Tillemontio, qui a Palladio non raro dissentit in Vita Chrysostomi; hic autem dici sine judicio, cum agatur de Sancto, qui integro seculo defunctus est, antequam scripsit Palladius. Corrigere Palladium tentat Tillemontius in eo, quod dicit post annuam commorationem Cucusi, translatum fuisse Arabissum, et rursum in trimestri asserto itinere, id est, in gestis Chrysostomi recentissimis, et quidem sine justis rationibus, ut vidimus. Quia igitur ratione contendit, irrefragabilem esse auctoritatem Palladii in re toto seculo præterita? Secundo ait, qualitates admodum differentes attribui Basiliscis duobus, diversos designari martyrii socios, loca item diversa, ex quibus omnino duo videntur statuiendi. Respondeo, locum Palladii, ex quo illa colliguntur, tam vitiosum videri et mendosum, ut vix dubitare possim, quin sit corruptus.*

ipsum episcopum ferit interpres Latinus,

1347 *Verba Græca, quibus Latina non consonant, huc traduco: καὶ αὐτὴν δὲ τὴν νύκτα παρέστη αὐτῷ ὁ τοῦ τόπου ἐκείνου μάρτυς, Βασίλειος ὄνομα αὐτῷ, ὃς μαρτυρεῖ ἐπισκοπὸς ὢν Κομανῶν, ἐν Νικομηδείᾳ, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ, ἅμα Λουκιανῷ τῷ ἐν Βιθυνίᾳ πρεσβυτέρῳ ὄντι Ἀντιοχείας. Verba Latina Græcis correspondentia subjungo. Eadem nocte adstitit ipsi loci illius martyr, Basiliscus nomen ei, qui testatur episcopus existens Comanorum, Nicomediæ, sub Maximiano, una cum Luciano, qui in Bithynia presbyter est Antiochiæ. Locus certe corruptus est, et ex conjectura solum restitui potest. Biographi recentiores, quorum Opuscula edidit Savilius l. VIII, in varias abierunt opiniones. Georgius Alexandrinus pag. 247 dat illa ipsa verba cor-*

*aut martyrio coronatur in presenti
*aut erat

rupta sine ulla expositione ulteriore. Leo imperator pag. 290 locum aliter intelligit, ita scribens: Ἰδὼς αὐτῷ νύκτος Βασίλειος καὶ Λουκιανὸς οἱ μάρτυρες φαίνονται etc. Ecce ipsi noctu Basiliscus et Lucianus martyres apparent. Tacet ille de episcopatu Basilisci, eique Lucianum addit, non martyrii, sed apparitionis socium. Ipsa verba, prout modo corrupta exhibentur, hunc sensum non minus admittunt, quam expositionem Bigotii. Anonymus vero pag. 363 Basiliscum quidem facit episcopum, passumque Nicomediæ sub Maximiano: at de Luciano prorsus tacet; quemadmodum et Metaphrastes facit pag. 428.

1348 *Hosce autem biographos tantum adduxi, ut ostenderem, non modo corruptum esse locum, sed expositionem illius etiam esse obscuram et incertam. Quam porro corruptus sit, paucis ostendo. Haud dubie Palladius conjunxit Nicomediæ et Bithyniam, scripseritque Nicomediæ in Bithynia. At illa per aliarum vocum interpositionem ita distracta sunt, ut non Nicomedia, sed Antiochia videatur in Bithynia collocari. Hunc sane sensum exhibent verba, prout jacent. At noverat Bigotius hunc esse falsum, ideoque voces transpositas loco suo Latine conatus est restituere. Secundo voces sub Maximiano etiam a loco suo avulsas restituere voluit; at illas eo posuit loco, ut errorem attribuit Palladio, cum Lucianus non sub Maximiano sed sub Maximino sit passus. Hinc Latine posuit sub Maximino, quod est viri historiam scientis, non fideliter interpretantis. Tertio corruptio etiam aliqua esse videtur in illis vocibus ὃς μαρτυρεῖ qui testatur, neque eas voces exacte expressit Bigotius per voces, qui martyrium passus est, cum vox μαρτυρεῖ clare habeatur in præsentī. Quapropter interpretatio Latina solum data est ex conjecturis, quibus locum corruptum restituere conatus est Bigotius: at hic eo conatu et errorem attribuit Palladio, et historiam inducit plane fictitiam, quantum apparet.*

1349 *Etenim tam multa concurrunt, quo minus credibile fiat, S. Basiliscum, qui Chrysostomo apparuit, fuisse Comanorum episcopum, passumque cum S. Luciano Nicomediæ in Bithynia, ut errorem potius agnoscere deberemus in Palladio, quam illud pro vero admittere. De S. Luciano scripserunt varii, inter quos est Eusebius, et ipse Chrysostomus: at nullus ipsi attribuit martyrii socium Basiliscum aliquem, aut quempiam Comanorum in Ponto episcopum. Secundo Basiliscus Comanorum episcopus æque est ignotus apud historicos (modo excipiamus aliquos, corruptum Palladii locum postea secutos) ac in omnibus fastis Græcis. At, etiamsi ante minus fuisset notus, per celebrem illam apparitionem certe innotuisset, magisque fuisset cultus. Quare credibile non est, Basiliscum aliquem apud Comanos ut episcopum fuisse cultum. Hinc Theodoretus et Sozomenus martyris titulum attribuant S. Basilisco, non episcopi.*

1350 *Quarto, si Nicomediæ passus esset S. Basiliscus, corpus ipsius fuisset translatum Comana, non vero ad vicum aliquem ignobilem, quinque aut sex millibus ab urbe dissitum. Quis enim credat, incolas aut clerum et episcopum Comanorum curaturos fuisse, ut corpus sancti episcopi sui per tantum terrarum spatium, quantum est inter Nicomediæ in Bithynia et Comana in Ponto Polemoniaco, transferretur; illudque deinde sepulturæ daturus in loco ignobili quinque aut sex millibus ab urbe sua dissito? Quinto ille locus sepulturæ omnino insinuat S. Basiliscum martyrem, de quo apud nos actum est die 3 Martii: nam hic*

AUCTORE
J. S.

mire corruptus est, et plane ambiguus:

E

varie rationes persuadent, Basiliscum illum

F

non episcopum fuisse, sed martyrem prope Comana passum:

AUCTORE
J. S.

extra urbem martyrio coronatus est, corpusque quod præsens in flumen injici jussu erat, redemptum pecunia a Christianis, noctuque abductum, et in agro sepultum dicitur. Quare non capio, qua crisi dicat Tillemontius, verisimile non esse, Basiliscum, qui coronatus est Comanis, tam longe ab urbe sepultum esse; cum timor Christianorum, ne innotescerent, ipsis necessario persuadere debuerit, ut paulo longius a loco supplicii et ab urbe recederent.

nec aliud videtur voluisse ipse Palladius,

1351 Porro Palladium ipsum non locutum esse de alio Basilisco martyre, nec episcopatum ipsius a Palladio assertum, prorsus mihi persuadeo ex ipso loco corrupto. Nam primo vocatur, loci illius martyr: quibus vocibus videtur designari martyr, qui ibidem passus erat. Episcopi titulus cum hic omittitur, tum postea, ubi iterum nominatur in sepultura Chrysostomi. Secundo quæ de episcopo Comanorum subduntur, non videntur spectare ad S. Basiliscum, sed ad episcopum illo tempore viventem, qui laudatur ut testis apparitionis. Innuunt id voces ὁς μαρτυρεῖ, proprie qui testatur, pro quibus forte scriptum fuerit ὁς μαρτυρεῖ ut testatur, et tunc sensus eatenus erit perfectus, una tantum mutata littera. Minus recte de S. Basilisco explicantur illæ voces: ut enim omittam verbum μαρτυρεῖν rarius usurpatum esse pro pati martyrium; certe scriptor uti debuisset alio tempore, quod præteritum significabat, dixissetque ἐμαρτύρησε aut μαρτύρησε, si locutus fuisset de præterito Basilisci martyrio: et non de præsentis Comanorum episcopi testimonio.

B

qui Lucianum apparitionis socium dicit.

1352 Tertio voces ἡμεῖς Λουκιανῷ una cum Luciano, referendæ sunt ad apparitionem, non ad martyrium, uti retulit Leo imperator, scribens Basiliscum cum Luciano apparuisse, reliquaque missa faciens, quemadmodum et Cosmas Vestitor in Manuscripto. Hoc autem modo si exponamus Palladii verba, quæ certo transposita videntur, tria dicet Palladius, eaque verisimillima, nimirum Basiliscum, qui sub Maximiano prope Comana passus est, apparuisse Chrysostomo; id testari episcopum Comanorum; atque apparuisse simul Lucianum presbyterum Antiochenum, qui passus est Nicomedie in Bithynia. Ceterum, quidquid sit de corrupti textus expositione; vel solus locus abunde declarat, non alium quaerendum esse Basiliscum, qui Chrysostomo apparuit, quam Basiliscum martyrem, quem prope Comana in Ponto Polemoniaco passum esse scimus, ibique sepultum. Porro Comana urbs, ubi obiit Chrysostomus, non in Armenia erat, ut perperam habet Sozomenus, sed in Ponto, ubi corpus Sancti fuisse asserit S. Proclus, postea in translatione laudandus. Vicina autem erat Comana civitas Neocæsareæ, urbi satis notæ Ponti Polemoniaci, ut probatum est ad 11 Augusti in S. Alexandro Carbonario, quem primum episcopum Comanensem constituit S. Gregorius Thaumaturgus, Neocæsariensis antistes.

C

Sancti, ex itinere ad ecclesiam reducti et sacro viatico muniti pium.

1353 Hisce observatis, redeo ad Palladium, qui post relatam apparitionem pag. 100 subdit sequentia: Oraculo fidens Johannes sequenti die oravit milites, ut ad horam quintam usque ibi permanerent. Illi vero, non auditis ejus precibus, inde abscesserunt. Confectis circiter triginta stadiis, rursus ad martyrium, unde discesserant, redierunt, cum graviter ille sese haberet. Sic igitur reversus, candidas vestes, vita, quam duxerat, dignas, requirit, exutusque prioribus, eas sibi jejunos induit, omnibus ad calceamenta usque mutatis; atque reliquas præsentibus distri-

buit. Et sumptis Dominicis symbolis, coram adstantibus ultimam orationem facit. Et cum dixisset more suo GLORIA DEO PROPTER OMNIA, et ultimum AMEN obsignasset, extendit speciosos pedes, qui cucurrerunt ad salutem eorum, qui elegerant poenitentiam, et ad reprehensionem illorum, qui peccata copiose excoluerant. Quod si ejus reprehensiones nihil improbis profuerunt, causa non est imbecillitas Doctoris libere loquentis, sed impudentia hominum, qui eas non sustinuerunt.

1354 Appositus ad patres suos, et abjecto pulvere, ad Christum transiit, ut scriptum est: « Venies autem ad sepulcrum tuum, tamquam frumentum maturum, quod tempore suo metitur: » impiorum autem animæ immaturæ moriuntur. » Tanta autem multitudo virginum, monachorum, et qui sanctitatis testimonium habebant, aderat e Syria, Cilicia, Ponto atque Armenia, ut plerique putarent, quasi dato signo eos advenisse. Pollinctus igitur ad sepulturam, et festa celebritate honestatus, velut victor athleta, una cum Basilisco sepelitur in eodem martyrio. Quod autem auctor de iis, qui ex Syria, Cilicia et Armenia adfuerunt sepulturæ, exponendum videtur de illis, qui abeuntem fuerant subsecuti. Ex variis vero Ponti locis facilius accurrere poterant, morte Sancti intellecta, aut etiam ante mortem concurrere ad videndum Virum tam celebrem. Socrates l. VI cap. XXI tempus mortis declarat, ita scribens: Joannes vero in exsilium abductus, Comanis in Euxino Ponto extremum diem obiit, octavo decimo Calendas Octobres... Honorio septies et Theodosio iterum consulibus, id est, die 14 Septembris anni 407.

ac sepultura, multis præsentibus peracta.

E

§ LXXXIV. Quis fuerit ecclesiarum, et præcipuorum illius temporis virorum, sensus de Chrysostomo: elogia quædam necdum data.

Celebrem fuisse Chrysostomi post obitum famam, tum ex libris, quos scriptos reliquit, tum ex multis ærumnis, quas pertulit, agnoscit Socrates lib. VI c. II, quasi admirans, qua ratione plus honoris post obitum consecutus sit, quam dum viveret. Verum Novatianus ille scriptor non est ex illis, qui merita Chrysostomi æque lance expenderunt. S. Nilus monachus, cujus Epistolas ad Arcadium, laudibus Chrysostomi plenas, ejusque exsilium vehementer improbant, n. 1057 jam dedi, æquior de hisce est judex. Ille autem in Epistola ad Severum, verisimiliter non diu ante mortem Chrysostomi scripta, sive lib. III, Ep. cxcix, mentem suam declarat his verbis: Invidentia compulsi nonnulli episcopi ob summam, Joannis episcopi Constantinopolitani virtutem, divino metu valere jusso, Hominem entheum, vere orbis universi lumen, insidiis aggressi sunt, feceruntque, ut et imperator piissimus ac simplicissimus fraudibus eorum cederet*, et Virum divinum faceret extorrem. Cum itaque viris pestilentibus, et malignis pastoribus, non libens, sed raptus aures præbuerit, probe propheta clamabat: Extendit manum suam cum homine pestilenti. Nihilominus post Justi exsilium, pars potissima,

Socratis admiratio: S. Nili elogium, asserentis

F

* caderet mendose impressum.

A tissima, etiam eorum, qui in eum contechnati fuerant, Deo poenas persolverunt, et cum fletu et clamore confessi sunt, se vehementer in Virum sanctum deliquisse. *Nihil refert, sive hanc Epistolam ante, sive post mortem credamus exaratam: nam conceptam semel de S. Joanne estimationem nunquam deposuit S. Nilus, ut ex aliis quoque ipsius Epistolis patebit.*

cum aliis, plerosque Sancti inimicos punitos.

1356 Quod autem asserit de punitis divinitus plerisque Sancti inimicis, consonum est dictis Palladii, qui multos enumerat pag. 157 et 158, ac rursum aliquos memorat pag. 225, quos ob conspirationem in Chrysostomum, aut sedis morbis vexatos, aut morte miserabili sublato affirmat. Idem fuit Sozomeni iudicium, ut jam ante vidimus. Theodoretus hisce omnibus omnino assentitur, lib. V cap. xxxiv ita scribens: Plerique certe eorum, qui injurias fecerant, poenas dederunt, et per ea, quae passi sunt, emolumentum aliis attulerunt. Hinc factum est, ut numerus illorum, qui Sancto adversabantur, paulatim decresceret, amicorum vero ipsique devotorum multitudo augetur, quemadmodum affirmat S. Isidorus Pelusiota in Epistola ad Symmachum jam ante laudata, cujus partes aliquas dedi. Aliam

B illius partem huc transfero. Est ea lib. I Epistola clii atque hoc habet initium: Petis a me, ut divini viri Joannis tragoediam tibi exponam. At eam explicare nequeo. Mentem enim res ista superat. Tum, improbato gravissimis verbis Sancti exsilio, Epistolam claudit hoc modo: At Davidis tamen domus invalescit: domus autem Saulis, ut cernis, debilitatur: tametsi Vir ille, superata vitae tempestate, ad coelestem tranquillitatem migraverit. *Invalescebat Davidis domus, id est, pars Chrysostomo addicta, parsque ipsi adversa debilitabatur, teste S. Isidoro. Hic autem quam fortis esset in improbandis Theophili Alexandrini contra Chrysostomum gestis, liquet ex Epistola cccx lib. I ad S. Cyrillum, Theophili ex sorore nepotem ac successorem, in qua de Theophilo sic loquitur: Ut enim ille perspicuum adversum divinitus afflatum, ac Deo charum virum Joannem, furorem effudit etc.*

Occidentales omnes ab illorum communione se separant,

1357 Laudatus Theodoretus post verba mox data ad propositum nostrum subjungit sequentia: Ceterum hanc injustitiam (in Chrysostomum commissam), praecipue detestati sunt episcopi Europae: a communione enim eorum, qui haec fecerant, se ipsos separarunt. Illyriciani quoque omnes eorum partibus sese adjunxerunt. Orientalium vero urbium quamplurimi communionem quidem sceleris refugerunt: corpus tamen Ecclesiae haudquaquam disciderunt. Et post mortem magni Doctoris orbis terrarum, Occidentales episcopi episcoporum Aegypti et Orientis, et Bosphori ac Thraciae communionem non prius admiserunt, quam divini illius Viri nomen, una cum reliquis fato functis episcopis (nimirum Chrysostomi olim amicis) consignassent. Et Arsacium quidem, qui post illum ordinatus est, ne salutare quidem dignati sunt. Ita Theodoretus, de Attico aliqua subjungens, postmodum danda.

multique Orientales facta contra Sanctum improbant.

1358 Porro inter episcopos Occidentales, qui tanto studio honorem Chrysostomi tuebantur, eminebant Innocentius Romanus, Cromatius Aquileiensis, Venerius Mediolanensis, Gaudentius Briziensis, Aurelius Carthaginensis, omnes sanctitate et meritis illustres. Hisce etiam addi potest S. Augustinus Hipponensis, cujus praecellam de sanctitate et doctrina Chrysostomi estimationem elucidabo § 85. Inter illos vero, qui Theophilo sub-

erant, Chrysostomo utcumque favit Synesius Cyrenes episcopus in Epistola lxxvi ad Theophilum, ubi dicit de Sancto: Honoretur enim a nobis memoria mortui, quia omnis malevolentia cum hac vita una deponitur.

1359 S. Proclus, episcopus Constantinopolitanus, qui ab aliquibus inter discipulos Chrysostomi numeratur, eumque haud dubie juvenis cognovit, atque ipsius corpus Constantinopolim curavi transferendum, anno incerto, sed ante corporis translationem, in festivitate Sancti panegyricam de eo orationem dixit. Hujus Orationis pars, prout Latine reddita fuerat, primum edita est a Baronio, ac deinde inter Opera S. Procli pag. 567 recusa est a Vincentio Riccardo, unde totam huc transfero: Certe gratias Deo, fratres carissimi, quod modo inenarrabili in domo ejus, in qua sacra insonuit tuba, pacifice agitur sine praeliis: in qua suavissime modulante lyra, audientium spirituale replebatur spectaculum: in qua Evangelica cantavit hirundo, et floribus orthodoxiae portum adimplevit. Est facta Joannis memoria omni civitati rete, sic ut rectos fidei trahat: non enim sic pisces trahit piscatorum rete, sicut rectos fidei trahit Joannis solemnitas. O gratiam, finem, et locum, et tempus vincentem! Tempus enim superavit amor: finem autem invitis invicta fecit memoria: locus quidem non clausit sacerdotis miracula. Sed in Ponto jacet, et in Orbe terrarum laudatur; et longa manu osculans, vobis clamat: Opus meum vos estis in Domino.

1360 Iterum Joannes in verbis pretiosae praedicationis margarita: Scripturae a Deo inspiratae impolluta bibliotheca: divinus thesaurus intelligentiae: studiosis manibus adversus imperialem avaritiam acutissima falx: vehemens diluvium haereticorum: qui non blandientem praetimore potentiam, vel odio ex aviditate debacchantem pertimuit, sicut Joseph Aegyptiam. Sed paveo, ne minorem laudibus navem magnas res gestantem mergam attonitus. Nullus etenim digne laudabit Joannem, dum non sit alius Joannes. Sicut enim in undarum frequentia innumerabilis est undantium multitudo: sic et in hujus arduae industriae multitudine, ubi magisteria pia inundant, atque concursant, inibi libertatis splendescunt radii. Ab altero radietas solis conlarescit, ex altero emundatio fit erroris: ab altero idolorum perditio innotescit, ex altero orthodoxorum fit emendatio. Ab altero Synagogae nuditas lingua deprehenditur: ab altero aedificia splendescunt, ex altero morum conversiones verborum vi fiunt: ab altero tentatio invalescit in terra, ex altero e caelo corona fulgescit gratiae. O Sacerdos, cujus tantum industriae lucrum, quantum veris suavisissimi flores? O nomen non negans acta!

1361 O cognomen reddens speciem anteactae vitae! O lingua caelis ipsis altior! O magisteria Evangelica, tonitrua temperantia! Joannes ille, Joannes iste: ille praedicator, iste tuba: ille impercussus, iste sine servitute: ille sine sectis, iste singularis: ille virgo, iste castitatis defensor: ille in heremo baptizans, iste in civitate retia mittens: ille corripiebat adulterantem, iste improperabat raptos: ille capite amputatus est, iste eandem constantiam praese ferre non dubitavit: ille in carcere inclusus est, iste in exilio deportatus. Congesta sunt certamina, propter hoc et multae coronae. Ob id Joannes cum beatissimo Paulo nunc clamat: Christi bonus odor sumus Deo. Omnem enim locum ab errore liberavit.

In

AUCTORE
J. S.

S. Procli
Constantinopolitani
Oratio de
Chrysostomo,

in qua
praecellam
elegantia
Sancti,

qui cum Joanne
Baptista
aliisque
Sanctis
comparatur.

AUCTORE
J.S.

In Epheso artem Midæ nudavit. In Phrygia matrem, quæ dicebatur deorum, sine filiis fecit. In Cæsarea publicana meretricia honoris vacua despoliavit. In Syria Deum impugnantes Synagogas evacuavit. In Perside verbum pietatis seminavit: ubique orthodoxæ fidei radices deposuit. Lingua mundum Dei notitia replevit. Libros conscripsit: retia salutis expandit: cum Joanne de paterno Verbo theologizavit: cum Petro piam confessionem fundavit: cum Paulo propter orthodoxiam rete concussit. O Joannes, tua quidem vita anxia, mors autem gloriosa, sepulchrum vero beatum, merces autem copiosa, gratia, et misericordia Domini nostri Jesu Christi cum Deo Patre et Spiritu sancto, gloria, et potestas, atque magnificentia in sæcula sæculorum, Amen.

Alia ex Theodoretis Orationibus

1362 *Theodoretus, præter ea, quæ in Historia de Sancto narravit, quinque Orationes in laudem ejus composuit; sed illas non habemus, nisi in compendio, quod Photius dedit in sua Bibliotheca. Ex eo illustre Sancti elogium dedi num. 620. Alia quædam hic addo. Post data ibidem verba col. 1515 hæc sequuntur:* O egregium post mortem Ducem! O tristem etiam hostibus post sepulchram Militem! O lyram omni harmonia præditam, morte jam solutam! O theatrum tanto tibicine orbatum! O salutarem hominum sagem, in cælum raptam! O arborem in cælum jam et terram extensam, et huic quidem corpus, illi vero animam tradentem! In sepulchro Os Ecclesiæ conclusum est. Quantus ocellus pietatis hominum raptus est? Non mortuus es, sancte Pater, sed ut sol occidisti: non te ut mortuum dolemus, sed ut nobis absconditum: non te ut mortuum quærimus, sed ut in cælos elevatum. *Hæc ex tertia Oratione contraxit Photius. In quarta ibidem Sanctus vocatur, Intellectus sine malitia, Mens oculata, Evangelicæ experientiæ Liber, ὁ κρηστὸς πρὸς διαλλαγὰς εὐπλαστότερος (id est, cera facilius ad differentias se fingens, quasi diceret, facillimus ut omnibus vicissitudinibus se accommodaret.) Pelagus gratiarum, contra dolos hostium infractus, Ecclesiæ munimentum. Nullus illum hypocriseos serpens latuit. Unde tibi vis ostendamus Joannem celebrem? ab hospitalitate? Equis Joanne magis hospitalis? A gravitate in honore? Ecquæ illum potestas prostravit? A studio in Ecclesiam? Cujusnam est illa concinna modulatio Psalmorum, in hanc usque diem publice instituta? Hactenus ex Oratione quarta.*

Chrysostomi
elogia.

1363 *Ex quinta vero affert sequentia:* Da nobis, o Pater, mutuum lyram tuam, et tuum, ad tuam laudem concede plectrum. Etsi enim manus naturæ solutæ lege sunt, sed lyra per omnem terram sonat dono gratiarum. Da nobis illam immortalem linguam. Sola enim tua lingua par est ad enarrandas res tuas. Propterea Joannes Joannem antecessit, libere loquens æmulantem: qui morte reprehendit, prædicantem post mortem, deserti incola totius orbis sapientem (imo totius orbis doctorem.) Habes alias cum Apostolis cognationes: primus apud Scythas, qui... Hamaxobii dicti, aras erexisti, et barbarus vix ab equis desiliens, didicit genu flectere, et ad pavimentum incurvari, et qui captivorum lacrymis non movebatur, didicit pro peccatis flere. Quin etiam jaculatorem Persam vulnerans (Græce vulnerasti) prædicatione, et ferrei (animo) didicerunt Crucifixum adorare. Vicit tua lingua Chaldeorum et magorum imposturas, et Persarum inculta natio templa germinavit: non amplius

Babylon pietatem aversata est. Hæc te similem Apostolis fecerunt: adhuc apud non semina linguæ vigent. Quando Joannem aliquis nominat, magnus sonus exauditur. Ecclesiastica lyra antiquum plectrum cognoscit; et pro digitis sufficienti syllabæ nominis tui. Constantinopolis vidit Syrorum vela, et contempsit. Vidit lapillos Indicos, et irrisit: nec Tyri illam color purpureus delectavit. Luteam concupivit linguam, quæ immortales doctrinæ liquores distillavit. Vidit te antiqua Ephesus, et Joannem novum appellavit. Vidit et Evangelici recordata est tonitruum. *Mox aliqua de inimicis Sancti insinuat, eosque excusare conatur, ad divinam providentiam omnia referendo.* Arcana quædam providentia, inquit, ad Sanctum se dirigens, scammata tibi et certaminis locum præparavit... debuit claræ vitæ clara etiam mors addi etc.

1364 *S. Joannes Cassianus, Chrysostomi discipulus, scribens contra Nestorum, lib. VII de Incarnatione cap. xxx Sancti auctoritatem adducit hoc elogio:* Joannes Constantinopolitanorum antistitem decus, cujus sanctitas absque ulla gentilitiæ persecutionis procella ad martyrii merita pervenit, quid de Filii Dei Incarnatione senserit, ausculta.... Hujus ergo fidem atque doctrinam, etiamsi aliorum ignorabas, sequi ac tenere debueras: cujus utique amore ac desiderio te antistitem sibi plebs religiosa delegit. Quia cum de Antiochena ecclesia te sibi sumeret sacerdotem, ex qua illum ante prælegerat, recepturam se in te credidit, quidquid in illo habere desiisset. *Rursum cap. xxxi Chrysostomum celebrat, dicens se ab ipso diaconum ordinatum his verbis:* Adoptatus enim a beatissimæ memoriæ Joanne episcopo in ministerium sacrum, atque oblatum Deo, etsi corpore absum, affectu illic sum: et illi dilectissimo mihi ac venerandissimo Dei populo etsi nunc præsentia non admisceor, tamen mente conjungor.

1365 Unde obsecro ac deprecor omnes vos, ... mementote magistrorum veterum, sacerdotumque vestrorum, Gregorii * nobilis per orbem, Nectarei sanctimonia insignis, Joannis fide ac puritate mirabilis: Joannis, inquam, Joannis illius, qui vere ad similitudinem Joannis Evangelistæ et discipulus Jesu et apostolus, quasi superpectus Domini semper affectumque discubuit. Illius, inquam, mementote, illum sequimini: illius puritatem, illius fidem, illius doctrinam ac sanctimoniam cogitate. Illius mementote semper doctoris vestri ac nutritoris, in cujus quasi gremio quodammodo amplexuque crevistis: qui communis mihi ac vobis magister fuit: cujus discipuli atque institutio sumus. Illius scripta legite: illius informationem tenete: illius fidem ac meritum amplexamini. Quod etsi assequi grande est ac difficile, sequi tamen pulchrum atque sublime. Quoniam in summa rerum non adeptio tantum, sed etiam imitatio ipsa laudanda est etc. *Hactenus Cassianus. Præclarum Sancti elogium occasione librorum de Sacerdotio ex Isidoro Pelusiota, a quo vocatur, omnium ecclesiarum oculus, dedi num. 132, multaque alia ex variis per decursum Commentarii.*

1366 *S. Nilus, jam frequenter laudatus, sed fere tantum contra persecutores Chrysostomi, scripta ipsius non minoris fecit, quam Cassianus et Isidorus Pelusiota. Nam. lib. I Epist. CLXXXIV ita scribit Hierio:* Quot putas se ipsos beatos ducunt, quod divini Joannis Constantinopolitani episcopi Sermonibus uti digni habiti sunt? Eorum tu cum

D

Joannis
Cassiani

E

F

de Chrysostomo præclarum existimatio.

* Nazianzeni

S. Nilus et scripta illius et vitæ sanctitatem celebrat,

admirator

A admirator cultorque percupidus sis, nimium laudaberis judicaberisque fortunatus. *Rursum l. III Epist. XIII sic habet* : Cum mirum in modum venerandi et deiferi Joannis Constantinopolitani Sermonibus delecteris, ex illius scriptis ad ea, quæ nunc expostulasti, respondebo. *Lib. II Epist. CLXXXIII, postquam viros aliquot præclaros sui temporis memoraverat, de Chrysostomo subjungit* : His jam laudatis admirabilibus viris major a Deo mundo profluens, aureis fontibus conspicuus datus est Joannes Constantinopolitanus episcopus, cujus laudes multæ sibi sapientum linguæ dispertitæ sunt. Hic enim quam verissime carbunculus est, a tenella ætate pietatis splendore etiam in fasciis obvolutus, et in divino grano ignitarum cogitationum enutritus, et ardenti desiderio per profectum carptim incrementumque in sublime elevans flammam doctrinæ, pro qua de omni mortalium genere bene promeritus est, ab illis separatus, utensque prudentibus illis, qui antea propter virtutem in maxima omnium admiratione erant. *Posteriora sunt obscura Latine. Verum indicat auctor, Chrysostomum reliquis excellentiorem esse, usumque exemplis et scriptis veterum.*

B
ac mirabiles
Sancti in
Missæ Sacrifi-
cio visiones.

1367 *Idem lib. II in Epistola cxciv ad Anastasium episcopum alio Sanctum celebrat elogio, hisce verbis concepto* : Byzantinæ magnæ ecclesiæ, immo orbis universi lumen, Joannes admirabilis sacerdos, cum acie oculorum valeret, sæpenumero conspexit, omnibus fere horis Dominicum (*Græce domum Domini, id est templum*) angelorum curatione protectum, numquam ab illis destitutum, et potissimum tempore sacrosancti incruentique Sacrificii. Quod ille admiratione et lætitia plenus, amicorum illi spiritu conjunctorum genuinis extra turbam enarravit. Aiebat etenim ille, statim atque sacerdos sacram inciperet oblationem, plerasque derepente ex beatis potestatibus de cœlo descendentes, et splendidissimis quibusdam vestibus circumamictas, nudo pede, intentis oculis, et demissa facie altare circumeuntes, cum veneratione et multa quiete et silentio, usque ad terribilis Mysteriorum consummationem assistere : tum demum per venerandum Dominicum undique effusas, hac atque illac singulas obviis episcopis et sacerdotibus, et singulis diaconis, qui Corpus ac venerandum Sanguinem aliis dispertiunt, ministrare, auxiliari, viresque confirmare. *Hæc se narrare ait S. Nilus, ut liqueat, quanta cum reverentia assistendum sit sacrosancto Sacrificio.*

C
Savilius fri-
cola utitur
ratione ad
omnia mira-
cula negan-
dum,

1368 *Porro hoc elogium viri sancti ac synchroni facit, ut breviter saltem examinandam judicem censuram Savilii, qui in Notis ad Opera Chrysostomi tom. VIII pag. 941 levi aut potius nullo argumento omnem miraculorum gloriam Chrysostomo videtur eripere. Nam recte quidem observat, Vitas Chrysostomi posteriores non omnino authenticas videri; ultroque facile admisero, miracula in iis relata nec posse pro certis haberi, nec videri nobis etiam satis indubitata, imo aliqua etiam prorsus improbabilia. Verumtamen et argumentum, quo illud probare nititur Savilius, certo mihi falsum apparet, uti et opinio ipsa, quam asserere intendit. Quidni enim fabulosa dicam, inquit, loquens de Chrysostomi miraculis, cum ipse Chrysostomus sexcentis in locis sanationum γάργαρα et sua ætate et aliquot ante seculis decessisse testetur. Vellem ex sexcentis locis vel unum saltem allegasset Savilius, ut perspicere possemus, qua utatur dialectica ad eam sententiam Chryso-*

stomo attribuendam: neque enim ullibi in Operibus Chrysostomi reperio, nulla suo tempore facta fuisse miracula, aut gratiam sanationum ita decessisse, ut sanationes nullæ divinitus perficerentur. Variis quidem locis asserit Sanctus, rariora suo tempore fuisse miracula, quam tempore Apostolorum, at nullibi affirmat, nulla suis temporibus fuisse patrata, sed potius contrarium.

1369 *In libro de Compunctione ad Demetrium tom. I pag. 136 docet, ad æternam salutem non requiri miracula, sed vitam probam, subditque de gratia miraculorum num. 9: Itaque licet illa gratia nunc contracta sit, id nihil nobis nocebit. Contractam dicit gratiam miraculorum, non ablatam. Contra in Psalmum cx, tom. V pag. 271, perseverantem asserit gratiam miraculorum: eaque Psalmi verba, Memoriam fecit mirabilium suorum, ita explicat: Numquam, inquit, miracula facere prætermisit. Hoc enim est, MEMORIAM FECIT, non cessavit, non destitit per omnem generationem facere miracula, et per res admirabiles excitare crassiores. Hoc pluribus mor verbis declarat, et post pauca subdit: Quæ in diem usque hodiernum fiunt... Multa autem videri possunt et privatim, et in domo, et in civitatibus facta miracula. Tum publica et omnibus nota subjungit.*

1370 *Deinde Rom. XXXII, al. XXXIII, in Matthæum, tom. VII pag. 373, sanationes variorum narrat divinitus impetratas, ita loquens de ecclesia. Etenim hic majores nostræ possessiones depositæ sunt, hic spes nostra omnis. Quid enim hic non magnum, non tremendum est? Siquidem hæc mensa longe honorabilior et suavior est, quam tua; et lucerna, quam lucerna tua. Id vero sciunt, quotquot cum fide tempestive oleo uncti a morbis liberati sunt. Arca etiam hæc longe melior est, quam illa, et magis necessaria, quæ non vestes, sed eleemosynam inclusam servat etc. Clare edicit Sanctus, aliquos oleo lampadis fuisse sanatos, non naturaliter, sed miraculo, cum dicat quotquot cum fide etc. Hæc ostendunt, Chrysostomum non solum credidisse, miracula suo quoque tempore in Ecclesia fuisse facta; sed etiam verisimile faciunt, ipsius quoque inunctione ægros fuisse sanatos. Quapropter miraculorum gloria non videtur abjudicanda Chrysostomo: neque enim silentium Palladii, Socratis, Sozomeni, aliorumque cœvorum magnopere urget, cum nullus eorum gesta omnia Sancti, aut etiam pleraque enarraverit, aut enarranda suscepit.*

AUCTORE
J. S.

cum testetur
Chrysostomus,
suo etiam tem-
pore

facta fuisse
miracula, ac
forte de se
loquatur,

§ LXXXV. Chrysostomus ab Augustino mire laudatus, et ab eodem contra Julianum vindicatus : minime fuit obnoxius errori Semipelagianorum.

Pelagiani, quorum hæresis exorta est circa finem vite Chrysostomi, hunc Sanctum cum aliis non paucis, tamquam opinionis sue patronum, suisque erroribus consonum laudaverunt. Verum ostendit S. Augustinus, Chrysostomum non minus, quam alios Patres ab ipsis adductos, novellæ hæresi esse contrarium, ac sententiæ Catholicorum

Auctoritas
Chrysostomi
a Pelagianis
objecti S. Au-
gustino :

AUCTORE
J. S.

Catholicorum consentientem. Primo in Operibus Augustini locum a Pelagianis ex Chrysostomo objectum invenio in libro de Natura et Gratia cap. LXIV, ubi argumentum istud breviter tantum refellit Augustinus. Iterum deinde Chrysostomi auctoritatem contra peccatum originale allegat Julianus Pelagianus, cui uberius respondit Augustinus lib. I contra Julianum, cap. VI ita ordiens, ac Julianum alloquens: Sed quid mussites, novi. Dic jam, dic, audiamus:... « Sanctus Jo- » hannes, inquis, Constantinopolitanus negat » esse in parvulis originale peccatum ».

at hic sanctus
doctor, soluto
prius illorum
argumento,

1372 *Allatoque argumento Juliani, ita respondere incipit: Itane ista verba sancti Johannis episcopi audes tamquam e contrario tot taliumque sententiis collegarum ejus opponere, eumque ab illorum concordissima societate sejungere, et eis adversarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto Viro credere aut dicere. Absit, inquam, ut Constantinopolitanus Johannes de baptismo parvulorum, eorumque a paterno chirographo liberatione per Christum, tot tantisque coepiscopis suis, maximeque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Nazianzeno Gregorio, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Tum, exposito dogmate Catholico, subjungit: Hoc sensit, hoc credidit, hoc didicit, hoc docuit et Joannes; argumentumque Juliani prolixè solvit.*

magna cum
laude Chrysos-
tomi,

1373 *Deinde auctoritatem Chrysostomi allegaturus contra Julianum, locosque non paucos ex ejus Operibus pro peccato Originali producturus, sic rursus alloquitur adversarium. Nam vis audire, quid etiam ipse de hac re apertissime dixerit? Ecce etiam ipsum numero illi adjungo Sanctorum. Ecce inter meos testes, vel inter nostros constituo judices, quem putasti patronum tuum. Ecce et ipsum dicturus es Manichæum. Ingredere, sancte Johannes, ingredi, et conside cum fratribus tuis, a quibus te nulla ratio et nulla tentatio separavit. Opus est et tua, et maxime tua sententia: quoniam in tuis litteris iste juvenis invenisse se putat, unde tot tantorumque coepiscoporum tuorum se arbitratur percellere et evacuare sententias. Quod si vere tale aliquid invenisset, et quod ipse sentit, te sentire claruisset; numquam te unum, pace tua dixerim, tot et talibus præferre in ea causa possemus, de qua numquam fides Christiana et Ecclesia Catholica variavit. Sed absit, ut tu aliud saperes, et in ea tam præcipuus emineres. Dic ergo et tu aliquid, unde iste juvenis confundatur et revereatur, quia quærit maculam meam: et ignosce mihi, quia cum illi de hac re quid sentias, demonstravero, quæsiturus est et tuam: dicendo nimirum, Manichæam ejus esse sententiam, ut sequitur. Hinc post allata quedam ex Chrysostomo argumenta, subjungit: Dic, Juliane, dic etiam istum (quid enim jam dubitas dicere?) Manichæum etc. Et post aliud argumentum: Audisne Hominem in fide Catholica et eruditum et erudientem etc?*

ex variis
ipsius locis,

1374 *Post pauca iterum: Lege etiam, quemadmodum exponat idem ipse Vir sanctus eundem ipsum Apostoli locum etc. Rursum post plurima ex Operibus allegata: Numquid dubitare jam poteris, sanctum Johannem tam longe esse a sensu vestro, quam non recedit a sensu Catholico? Numquid in ejus disputatione, qua exponit Apostoli locum, huic quæstioni, quæ inter nos vertitur, pernessarium, ubi scriptum est, « Per » unum hominem peccatum intravit in mundum », et cætera, quæ connexa sunt, alicubi redolet,*

quod vos dicitis, propter imitationem hoc esse dictum, non propter carnalem nativitatem? Nonne illo uno peccato contaminata dicit esse omnia etc.? Et concludens argumentum, ait: Ecce cui viro, quam magno Christianæ fidei, atque hujus Catholici dogmatis defensori, voluisti vestrum dogma supponere etc. Mox vero c. VII: Quid te igitur adjuvit, quod Johannis Constantinopolitani, tamquam tibi suffragaretur, testimonium posuisti? An ut unum verbum, quasi ab eo prætermisum, velut acuta calliditate captares, et tot verborum ejus, quibus obruereris, tam ingentem tibi aggerem commoveres? in tantum improvidus et incautus, ut nec in ipsa Homilia, ubi vix unum, de quo male intellecto decepti deciperetis, testimonium reperire potuisti, adverteres sanctum Johannem Constantinopolitanum satis evidenter expressisse, omnes homines, exceptis debitis propriis, paterni esse chirographi debitores etc.

1375 *Deinde Julianum auctoritate Chrysostomi æque ac Ambrosii et Basilii urgere incipit hoc modo: Convinceris undique: luce clariora sunt testimonia tanta Sanctorum. In quorum conventum te introduxerim, conspice. Hic est Mediolanensis Ambrosius, quem magister tuus Pelagius tanta prædicatione laudavit.... Hic est et Constantinopolitanus Johannes, quem tu in numero eruditorum ac Sanctorum excellentissimum in hac ipsa tua, cui respondeo, disputatione posuisti. Hic est Basilius, cujus te verbis ad id, quod nunc agitur, non pertinentibus, putasti aliquid adjuvari. Rursum post multos Patres brevius laudatos, ad Chrysostomum redit num. 33, ex eoque plurima repetit, ita ordiens: Postremo sanctus episcopus Johannes dicit, quem tu honorabiliter commemorasti, quem tu sicut Sanctum eruditumque laudasti, quem tu testimonium et gloriam de consortio veritatis suscepisse dixisti, etiam ipse dicit etc. Et circa finem allatorum ex Chrysostomo ait: Qua sententia imitatio illa vestra, quod est novitium Pelagiani erroris machinamentum, Paulo apostolo scribente, et Johanne episcopo exponente, subvertitur etc. Rursum lib. II contra Julianum inter præcipuos Ecclesiæ doctores, quos miris prosequitur laudibus, Chrysostomum variis vicibus celebrat. Postea vero lib. VI cap. XXII observat, se satis respondisse ad locum a Juliano objectum.*

1376 *In Opere imperfecto contra Julianum lib. VI cap. VII auctoritatem Chrysostomi Juliano intorquet Augustinus his verbis: Et mihi objicis peccati primi hominis granditatem, quæ tanti mali hominum omnium exstitit causa, quasi hoc ego solus vel primus dixerim? Audi Johannem Constantinopolitanum, excellentis gloriæ sacerdotem. Tum geminum adducit Chrysostomi locum. Verba ibi allata iterum resumit cap. IX, id hisce insinuans: Ut verbis sancti Johannis utar. Porro ex allegatis S. Augustini locis clarum est, quanti fecerit Chrysostomum, quem circa finem ultimi Operis sui non modo contra Julianum bis laudat, sed etiam excellentis gloriæ Sacerdotem vocat: quem a Juliano in numero eruditorum ac Sanctorum excellentissimum dici observat, nec laudem tantum improbat. De quo ipse etiam dicit: Sed absit, ut tu aliud saperes et in ea (Ecclesia) tam præcipuus emineres; quibus verbis Chrysostomum multum in Ecclesia eminere significat.*

1377 *Observe præterea, S. Augustinum in Operibus posterioribus multo honorificentius loqui de S. Chrysostomo,*

D

peccatum Ori-
ginale contra
illos probat;

E

F
quam honorifi-
centissime de
Chrysostomo
loquitur Au-
gustinus,

A S. Chrysostomo, quam fecerat in prioribus, in quibus nec Sancti titulum eidem attribuit, nec eruditionem ipsius celebrat. Ratio est, quia antea nihil ex Operibus Chrysostomi legerat Augustinus, ut ipse fatetur in Epistola LXXXII, alias XIX, ad S. Hieronymum, circa annum 405 scripta. In lib. de Natura et gratia, scripto anno 415, etiam breviter tantum refellit objecta ex Chrysostomo, sine ullo hujus elogio, aut titulo Sancti: quia fortasse ne tunc quidem Chrysostomi Opera viderat. At ea certo acceperat, antequam anno 421 libros sex contra Julianum exararet; indeque factum, ut meritis tunc Chrysostomum laudibus celebrare cœperit, eumque in postremo etiam Opere suo quam maxime celebraverit.

Notandum hoc contra illos, qui temere crediderunt,

B Sanctum fuisse in opinionibus Semipelagianis.

Sanctum fuisse in opinionibus Semipelagianis.

Chrysostomus fidem, fideique initium attribuit Deo,

F 1378 Porro ex hisce prudenti lectori considerandum propono, quantam fidem mereantur theologinonnulli, qui crediderunt, Chrysostomum fuisse in errore Semipelagianorum. Etenim errores Semipelagianorum non ignoravit S. Augustinus, qui posterioribus vitæ suæ annis varia contra Semipelagianos scripsit Opuscula. Quis modo nisi imprudens existimet, non potuisse Augustinum invenire in Operibus Chrysostomi errores Semipelagianorum, si in illis revera legerentur; aut potuisse in laudes illius Sancti et Doctrinæ ipsius adeo profusum esse, et quidem in libris contra Pelagianos scriptis, si errores Pelagianæ hæresi affines in illis umquam reperisset?

1379 Attamen si consideremus, qualis fuerit opinio Jansenii Ippensis de hæresi Semipelagiana, minus mirabimur, quod scriptores aliqui, ipsum nimis secuti, Chrysostomum æque ac alios Patres Augustino priores, eadem cum Semipelagianis sensisse contenderint, cum notum sit ac manifestum, dogmata quædam Catholica pro erroribus Semipelagianis fuisse traducta a Jansenio. Verum magis mirandum est, quod ea de re Jansenio alii quidam consenserint, Doctoremque ab Augustino adeo laudatum utcumque de errore suspectum habuerint. Captarunt illi dicta aliqua Sancti, quæ vera quidem sunt, si recte exponantur; sed quæ in sensum Semipelagianorum torqueri forte possunt, quia Sanctus non credidit, omnia sibi semper explicanda, et liberius subinde loquebatur, necdum nata hæresi Pelagiana.

1380 At facile meo quidem judicio ostendi potest, docuisse Chrysostomum veritates Catholicas Semipelagianis erroribus directe oppositas. Primo in Epistolam ad Ephesios Hom. VI Chrysostomus clare edicit, fidem esse donum Dei, ipsumque fidei initium non homini attribuendum esse, sed Deo. Non enim, inquit, a nobis ipsis accessimus, sed ab ipso (Christo) adducti sumus. « Nam nemo, » inquit, venit ad Patrem, nisi per me. » Et rursum: « Ego sum via, veritas et vita. » Hisce verbis non solum affirmat, sed etiam probat, fidem a Deo donatam esse. Hac de causa observat, in verbis illis ad Ephesios cap. II, 18: Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem; vocem Græcam, (hanc interpretes Latini accessum expressit), Græce non esse πρόσθον accessum, sed προσαγωγήν, adductionem. Hinc paulo post, relata vocatione S. Pauli ad fidem, recitatisque verbis ipsius ad Ephesios III, 2 et 3, iterum subjungit: Hic ostendit, quod universum sit Dei, quod nihil attulimus. Quid enim, dic, quæso? Non ipse magnus ille Paulus et admirandus, qui legem didicit, qui ad pedes Gamalielis exacte fuit eruditus, gratia fuit salvus? Hic non modo gratulatur ad fidem vocatio asseritur; sed clare etiam excluduntur merita prævia. Plura

adduci possunt ex eadem Homilia; sed adducta sufficiunt, ut intelligamus, Chrysostomum longe abfuisse a præcipuo errore Semipelagianorum, quo initium fidei attribuitur homini.

AUCTORE
J. S.

1381 De interna autem vocatione per gratiam excitantem et adjuvantem loqui Chrysostomum, ex multis quoque locis ostendi potest. In Psalmum cxv, tom. V pag. 310, allatis Apostoli verbis, Habentes autem eundem spiritum fidei, etc., ita deinde scribit: Quare autem non dixit, Habentes autem eandem fidem; sed, Habentes autem eundem spiritum fidei? Tum ad propositum nostrum sic respondet: Ostendens opus esse suppeditione Spiritus ad conscendendum ad altitudinem fidei, et vilipendendam rationum imbecillitatem. Tum distinguit fidem miraculorum, et illam, perquam sumus omnes fideles. De hac vero mox subdit: Atqui hic quoque est nobis opus auxilio Spiritus. Etenim de quadam scribit Lucas*: « Aperuit cor ejus, ut attenderet ad ea, » quæ dicebantur a Paulo. » Et Christus: « Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit eum. » Idem ulterius ostendit, formans hanc objectionem contra liberum arbitrium: Si ergo hoc Dei est, quomodo peccant, qui non credunt, cum nec Spiritus opem ferat, nec Pater trahat, nec in viam deducat Filius? De seipso enim dicit: Ego sum via. Hoc autem dicit, ostendens se opus esse ad hoc, ut adducantur ad Patrem. Multo plura ad hoc propositum addit, ita ut luce clarius sit, Chrysostomum intelligere per vocationem ad fidem, gratiam internam excitantem et adjuvantem.

per gratiam internam excitantem et adjuvantem,

* Act. XVI

1382 Idem Sanctus in II Epistolam ad Timotheum Hom. VI num. 2 explicans illa verba c. II, 25, Ne quando Deus det illis poenitentiam, etc; ita loquitur: Non dixit, NE FORTE POSSINT; sed NE FORTE DET ILLIS DEUS respicere: et si quid fiat, totum Dei est. Tu plantas, tu irrigas: ille seminat, et fructus parere curat... Hoc autem non de dogmatibus tantum dicitur; sed etiam de vita. Hic Sanctus et fidei et bonorum operum initium non humanis meritis aut viribus, sed divinæ gratiæ rursus adscribit: ac directe iterum contrarius est erroribus Semipelagianorum, quemadmodum in Matthæum Hom. LXIX, al. LXX, t. VII pag. 681 paucis his verbis edicit: Vocamur autem non ex merito sed ex gratia.

sine præviis meritis

1383 Plurima afferri possunt, quibus clarissime edicit Chrysostomus, gratiam Dei nobis esse necessariam, non solum ad recte operandum, sed etiam ad pie credendum; neque modo necessariam esse gratiam adjuvantem in opere, sed etiam prævenientem et excitantem ad credendum aut bene operandum. Verumtamen plura non adducam; sed solum expendam, qua ratione factum videatur, ut subinde Chrysostomus aliqua dixerit, quæ primo intuitu non longe videantur abesse ab erroribus Semipelagianorum, nimirum libero arbitrio tribuentium.

nostris.

1384 Præcipua ratio esse videtur, quod multus esset in adhortando ad vitam piam, probam, sanctam, ad fugienda peccata, et exercenda opera bona: multus quoque in asserendo libero arbitrio contra Manichæos et alios. Cumque necdum nata esset hæresis Pelagiana aut Semipelagiana, non curabat divinæ gratiæ economiam ubique explicare, sed securius loquebatur, ut observat S. Augustinus lib. I contra Julianum cap. VI, explicans illa Chrysostomi verba: Ideo et infantes baptizamus, quarevis peccata non habentes, quæ Julianus contra peccatum originale objecerat. Intellige

At non ubique omnia explicat, sed securius subinde loquitur.

AUCTORE
J. S.

* ut, nullus

Locus Chrysos-
tomi ab aliquo
objectus,

B

facile explicari
recte potest,

C

itaque secun-
dum locos alios
omnino expli-
candus est,

tellige propria, *sive personalia peccata, inquit Augustinus*) et nulla contentio est. *Additque* : At, inquires, cur non ipse addidit propria? Cur putamus, nisi quia disputans in Catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur? Tali quaestione nullius * pulsabatur, vobis nondum litigantibus, securius loquebatur. *Itaque mirari non debemus, si in Chrysostomi Operibus inveniantur verba aliqua, quæ et sensu Catholico recte exponi possunt, et in perversum etiam sensum trahi, quod et in aliorum Patrum scriptis, et in ipsis quoque sacris Litteris contingit. Videamus igitur, an non facili negotio verba Chrysostomi exponi possint.*

1385 *Invenio, objectam a nonnimine esse Homiliam XII in Epistolam ad Hebræos. Pugnabit ibi nam.* 3 Chrysostomus pro libero hominis arbitrio, eaque occasione dicit sequentia : Oportet enim nos primum bona eligere, et cum elegerimus, tunc (Deus) affert quæ sua sunt. Non prævenit nostras voluntates, ne perdat nostrum liberum arbitrium. Quando autem nos elegerimus, tum nobis multum affert auxilium. *Et post pauca* : Nam nostrum quidem est præeligere et velle : Dei autem est perficere, et ad finem deducere. *Rursum sub finem Homiliæ ex allegatis ibi Isaie verbis sic ratiocinatur* : Vides, quod oporteat nos priores mundare, et tunc Deus mundat. Nam, cum prius dixisset (Propheta :) Lavamini, mundi estote, tunc subjunxit : Ego dealbabo. *Quid hisce omnibus vult Chrysostomus? Id unum, meo quidem judicio, nimirum actionem bonam non fieri, nisi hominis consensus accedat, sive non perfici opera bona per solam Dei gratiam sine hominis consensu. Non negat Sanctus, hominis intellectum illuminari ac voluntatem excitari, antequam in opus bonum consentiat : non negat, in illum ipsum consensum gratiam adjuvantem influere ; at solum negat, actionem perfici a sola gratia sine consensu nostro ; sive observat, bonum opus non fieri sine electione nostra, sine voluntate nostra, sine libero arbitrio nostro.*

1386 *Hoc significant illa* : Oportet nos primum bona eligere. *Et* : Nostrum quidem est præeligere et velle. *Quasi diceret* : Sine electione et voluntate nostra opus bonum non ponitur. Necessesse est, ut velimus. *Illud vero* : Non prævenit (Græce προφθάνει prævertit) nostras voluntates (Græce βουλήσεις volitiones, ut loquantur theologi) solum significat ; Non prævertit Deus consensum nostrum ponendo actionem sine volitione nostra. *Ultimus locus*, quod oporteat nos priores mundare, et tunc Deus mundat, agit de gratia justificante seu sanctificante, quam Deus adultis non infundit, nisi præcedant hominis dispositiones necessarie. At homo se non disponit ad illam gratiam sine prævia Dei gratia actuali, excitante nimirum et adjuvante. Neque id vult Chrysostomus, ut clarum est ex aliis ipsius locis, ubi dicit contrarium. Quare non negat Sanctus gratiam prævenientem, illuminantemque et excitantem ; sed solum de illa hic tacet ; ostenditque liberum hominis arbitrium non tolli a gratia Dei, quia opus non ponitur, nisi homo velit, nisi libere consentiat, nisi ipse etiam opus illud eligat : licet illa omnia homo faciat ex gratia.

1387 Porro taceri solum, non autem negari gratiam prævenientem, liquet ex aliis Chrysostomi locis, secundum quos exponenda sunt allegata verba. Scribens in Epistolam I ad Corinthios Hom. XII n. 2 ita loquitur : Non enim hæc tua, inquit, recte facta sunt, sed ex Dei gratia proveniunt :

Si fidem dixeris, ex vocatione illa venit : si remissionem peccatorum, si charismata, si doctrinæ verbum, si virtutes : omnia inde accepisti. Quid ergo habes, quæso te, quod non acceperis ; sed ex te ipso recte acquisieris? Nihil dicere possis. *Idem Sanctus Hom. I, explicans illa Pauli verba* : Paulus vocatus Apostolus etc., ita incipit : Vide, quomodo statim a principio arrogantiam dejecit, et humi stravit omnem illorum existimationem, vocatum se dicens. Neque enim inveni, inquit, id, quod dicici ; neque ex mea sapientia apprehendi ; sed cum Ecclesiam persequeretur et devastarem. Hic autem totum vocantis est, vocati nihil, ut ita dicam, nisi quod obediatur. *Et mox* : Nos enim nihil præclare egimus ; sed per voluntatem Dei salutem invenimus : et quia id ipsi placuit, vocati sumus, non quod digni essemus.

1388 *Hæc omnino ostendunt, objectis ante verbis nolle Chrysostomum dicere, electionem boni operis in nobis esse ante gratiam Dei, ad opus illud vocantem aut excitantem, sed unice dicere, electionem nostram esse necessariam, ut opus in actum exeat. Idem rursum laudata Homilia clarissime proficitur ad hæc verba* : Vocatis Sanctis. *Nam ita loquitur* : Etenim hoc ipsum, inquit, ex fide salutem consequi, non ex vobis est : non enim primi accessistis, sed vocati estis. *Et rursum* : Neque enim vos credendo prævenistis, sed vocati obedistis. *Hæc aliaque similia, quæ locis variis habet Chrysostomus, luculenter evincunt, longe eum abfuisse ab ea mente, ut crederet, electionem nostram præcedere, gratiam vero subsequi, aut solum dari eligentibus bonam viribus naturæ. Verum non omnia omni loco explicanda credidit, ideoque subinde exhortatur, ut auditores se præparent ad gratiam ac dona Dei suscipienda ; sed minime vult, ut id faciant sine gratia, licet subinde de ea taceat, tamquam de re auditoribus nota. Sic in Catechesi I, tom. II pag. 227 multum hortatur baptizandos, ut digne se præparent ; subditque* : Dignam itaque optimi hujus consilii retributionem a Deo expectate, qui præmiis obsequentiam sibi præstitam superat. Quoniam vero oportet, quæ sua sunt, conservis conferre, et nostra conferamus. *Hic iterum habuissent, quod carperent, qui Sancti Opera perscrutari voluerunt, ut nævum aliquem in præstantissimo Ecclesiæ Doctore deprehenderent ; nisi ipse mox dicta sua exposuisset, hæc subjungens* : Imo potius hæc non nostra, sed Dominica sunt : « Quid enim, inquit, habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, « quid gloriaris, quasi non acceperis? » Vult igitur Sanctus, ut sua per gratiam Dei conferant ; atque eosensu explicandus etiam est, quando illud non adjungit ; sed suos ad bona opera excitare conatur.

1389 *Secundum dicta facile poterunt exponi verba Chrysostomi, ubicunque sic loquitur, ut quis primo intuitu existimare posset, initium boni operis adscribi libero hominis arbitrio : quod sexcentis locis negat Chrysostomus. Verum Montfauconus alium locum in indice notavit, cauteque legendum monuit in lib. de Compunctione ad Demetrium num. 9, sive tom. I pag. 137. Sane locus ille est difficilior, quia de variis gratiis ibi loquitur Sanctus, nimirum de gratia miraculorum, de gratia sanctificante, et de gratia etiam actuali, ut loquuntur theologi ; sive de illa, quæ ad bene operandum excitat, et operantem adjuvat. Hinc oritur nonnulla obscuritas, ita ut incautus lector existimare posset gratiam Dei æqualiter omnibus esse propositam. Attamen non existimo, eam fuisse Sancti*

quia solum de
prævia gratia
tacet, sed illam
non negat :

F

Alius Sancti

A *Sancti mentem; sed solum voluisse, nulli deesse gratia, quæ sufficit ad rectum et accuratum vitæ institutum, ut loquitur paulo ante, sive ad imitandas Apostolorum virtutes: nam refutat prætextum illorum, qui, dum invitantur exemplo Apostolorum ad præclara eorum opera imitandum, statim dicunt: Ille Paulus erat, ille Petrus, ille Joannes. Respondet, legitimam fore excusationem, si quis miracula edere juberetur; non item, si quis jubeatur sancte vivere, et Dei mandata servare. Deinde observat, Apostolos potius admirandos ac laudandos esse propter vitæ probitatem, quam causa miraculorum; ad vitæ autem probitatem post et cum Dei gratia concurrere etiam liberam hominis electionem. Siquidem, inquit, beatos illos non ob signa miramur, nam illa ad divinam prorsus potentiam pertinent, sed quod vitam angelicam exhibuerint: hoc autem cum superno nutu (Græce ῥοπή, impulsu aut influxu) etiam illorum propositi opus est.*

locus obscurior

B *1390 Hisce observatis, facile de gratia sanctificante, cujus augmentum bonis operibus acquiritur, explicari possunt obscuriora Sancti dicta, quæ paulo post sequuntur. Nam si illi, inquit, non ex proposito suo sic mirabiles evasisent, sed per Christi gratiam tantum, quid impediatur, quo minus omnes tales efficiantur? Gratia namque, nisi operam nostram prius requireret, confertim in omnium animas effusa esset: neque enim personarum acceptor est Deus. Sed quia operam nostram requirit, ideo alios quidem sequitur, et cum illis permanet; ab aliis evolat, reliquos autem ne a principio quidem attingit. Quod vero propositum prius scrutatus, sic gratiam dederit Deus; antequam beatus ille quidpiam mirabile exhibuisset, audi, quid de illo dicat: « Vas electionis est mihi, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus et omni genere Israel. » Hæc gratia nondum præsentem testificatus est is, qui corda nostra scrutatur.*

commode exponi potest.

C *1391 Omnia illa recte intelliguntur de gratia justificante aut sanctificante, de qua loquitur Sanctus, et de qua paulo ante dicit: Tu in baptismo divina potitus es gratia. Imo et potissimum loquitur de magna illa gratia sanctificante, quam consecuti sunt Apostoli. Hæc nondum aderat, dum illa loquebatur Christus: ad hanc Paulum destinabat, post prævisa bona ipsius opera, quibus illam cum Dei gratia acquireret. Demum de gratia sanctificante et præcedentia Chrysostomi verba recte intelliguntur, videlicet quod operam nostram seu dispositionem adultorum prius requirat Deus, ut illam infundat, quod cum aliis permaneat, ab aliis abscedat, alios ne attingat quidem. Ad obtinendam quoque hanc gratiam non requirit Chrysostomus opera naturæ viribus facta, sed, ut superius loquitur, facta μετὰ τῆς ἀνωθεν ροπῆς, facta cum divino influxu, sive ex gratia actuali excitante et adjuvante, ut loquuntur Theologi. Ita intellectus locus, prout revera intelligendus videtur, nihil plane habet, quod offendant, aut sanæ theologiæ repugnet, nedum faveat hæresi Semipelagianæ.*

Unde orta videatur suspicio de affinitate

1392 Phres non adducam Chrysostomi locos, licet non ignorem phres obijci posse, si quis malit verba Sancti in praviu sensum detorquere, quam secundum traditam ab ipso multis in locis doctrinam recte exponere. Hoc tamen asserere non dubito, nullum in Chrysostomi Operibus locum deprehendere me potuisse, quem non facili negotio cum doctrina Ecclesiæ Catholice de gratia conciliari posse existimem. Quapropter non aliunde natam esse putem qualemcumque suspicionem de sententia Septembris Tomus IV.

Chrysostomi, quam quod aliqui dogmata quædam Catholica pro Semipelagianis traduxerint: nam ex illo errore dicendum consequenter erat, Semipelagianis favere Chrysostomum, imo etiam Augustinum: uterque enim docuit, Christianum pro omnibus hominibus esse mortuum: uterque sustinuit, divinam gratiam non esse talem, ut humana voluntas eidem nequeat resistere aut assensum negare. Qui certissima hæc dogmata pro Semipelagianis traduxit Jansenius, æque Augustinum accusare poterat, quam Chrysostomum, aliosque Patres Græcos.

AUCTORE
J. S.

1393 Quod spectat ad Catholicos: inter hosce ipsos non omnino convenit de erroribus Semipelagianorum, neque de mente Sancti Augustini in hac materia: ideoque mirandum non est, si ne istis quidem omnibus equaliter placuerit doctrina Chrysostomi de gratia. Demum si inter illos ipsos, qui errores Semipelagianos satis habent cognitos, nonnemo forte fuisset repertus, qui doctrinam Chrysostomi, tamquam istis affinem, haberet suspectam, tali auctoritate vehementer commoveri non deberemus. Etenim merito crederemus, Opera Chrysostomi non satis diligenter fuisse a tali theologo lecta, sermonem Græcum non fuisse intellectum, pauculas voces interpretationis Latine occasionem dare potuisse iudicio tam iniquo, quodque tantopere abhorret ab eximia illa laude, quam cum Augustino doctrinæ Chrysostomi attribuerunt passim illi ipsi, qui tempore Semipelagianorum floruerunt, ac illorum errores maxime improbarunt.

doctrinæ
Chrysostomi
cum Semipelagianis.

1394 Apud Montfauconum tom. XIII pag. 286 laudatur S. Cyrillus Alexandrinus, qui, quantumvis nepos et successor esset Theophili, indeque Chrysostomo diu, ut videbimus, contrarius, saltem doctrinam et eloquentiam Viri agnovit, quando de Nestorio, prava docere incipiente, sic loquitur rogando; Numquid eloquentior est Joanne? Ibidem mox additur locus concilii Ephesini, imo potius ejusdem S. Cyrilli, locum Chrysostomi elegantis contra Nestorium. Addi potest, quod in concilio episcoporum Orientalium, qui tempore concilii Ephesini seorsum congregabantur, jam tum laudabatur cum præcipuis Ecclesiæ doctoribus, ut videri potest tom. III Conciliorum apud Labbeum col. 739. Sed hæc minoris momenti sunt ad propositum nostrum.

Doctrinam
Chrysostomi
cum Augustino
et aliis

1395 At maxime ad hunc finem conducit auctoritas S. Cælestini Papæ, cui et Pelagiani et Semipelagiani optime fuerunt cogniti. Hic autem in Epistola ad clerum et populum Constantinopolitanum tom. III Conciliorum col. 365 illos monet, ut dogmata Nestorii respuant, et permaneant in his, quæ sermone superiorum pastorum docente didicerant, Scientes, inquit, fuisse vobis hactenus sacerdotes doctrina et sanctitate pollentes, qui numquam a paternis traditionibus deviantes, Ecclesiam Domini summa quiete rexerunt. Nam ut a recentioribus inchoemus, quid non animis vestris eruditio sanctæ memoriæ episcopi Joannis infundit, cujus sermo astruens Catholicam fidem, toto orbe diffusus est? Qui nusquam per doctrinam suam defuit, quia ubicumque lectus est, prædicavit. Illius diligenti prudentiæ constantia celebrata successit. Rexit enim sanctæ memoriæ Atticus episcopus Christianum populum Decessoris exemplo, et sacrilegos persecutus est hæreticorum furores; nempe Pelagianorum, ut idem scribit in Epistola ad Nestorium, quæ videri potest ibidem col. 353, ubi laudatur etiam Atticus, tamquam beati Joannis etiam ad

mirè laudaverunt S. Cælestinus Papa,
F

AUCTORE
J. S.

ista successor. *Ista scripsit Cælestinus eodem fere tempore, quo et ad Galliæ episcopos litteras dedit ad defendendam S. Augustini famam contra impugnationes Semipelagianorum. Videri potest hæc Epistola tom. II Concil. col. 1611. Magnificum ibi est de S. Augustini doctrina elogium : si tamen conferatur cum elogio, quod Chrysostomo attribuit Cælestinus, dubitare poterimus, utrum pluris fecerit sanctus Pontifex.*

S. Leo Papa,
aliique plu-
res,

1396 S. Leo Papa, qui vigentibus Semipelagianorum discordiis floruit, in Epistola CVI, alias LXXI, ad Anatolium Constantinopolitanum ait, optasse se talem habere consortem; ut mihi, inquit, de sanctis præcessoribus, nec Joannis spiritualem copiosamque doctrinam, nec auctoritatem Attici, nec industriam Procli, nec fidem beati Flaviani deesse sentirem. *Cum omnes illi episcopi fuissent laudabiles, in solo Chrysostomo doctrinam commendat S. Leo. Concilium Chalcedonense, sub Leone Papa habitum, inter præcipuos doctores Chrysostomum contra Eutychianos allegat tom. III col. 829 et iterum 832. Ibidem col. 911 Sebastianus episcopus ad Leonem imperatorem post Athanasium, Basilium et utrumque Gregorium laudat Chrysostomum his verbis : Et post Joannes Constantinopolitanus, verborum simul et cogitationum pelagus benedictum. Theodoretus in Dialogo I contra Eutychianos, auctoritatem Chrysostomi adducturus, de eo sic præfatur : Joannem autem, magnum orbis terrarum lumen, qui primum quidem Antiochenam ecclesiam maximo studio irrigavit, deinde regiam urbem sapienter coluit, non putas Apostolicam fidei servasse regulam? Ad hanc orthodoxi interrogationem, ex persona Eutychiani ita respondet : Valde quidem admiratione dignum eum Doctorem existimo.*

B

qui tempore
Semipelagianorum
vixerunt :

1397 Vigilius Tapsensis episcopus, qui eodem seculo v floruit, reliquis tamen est junior, lib. contra Eutychetem circa finem hortatur Eutychianos, ut malint Græcorum Patrum sententiæ, quam hæreticæ opinioni adherere, his utens verbis: Unde hortamur omnes homines,.... Gregorii potius atque Basilii, Theophili quoque, et Joannis civitatis Constantinopolitanæ opinatissimi antistitis, nec non et Cyrilli Alexandrini episcopi, et aliorum quam plurimorum... sectari doctrinam etc. Illud observo et in hoc elogio, et in verbis Sebastiani episcopi mox datis, imo etiam in S. Augustino, ac in aliis, qui Chrysostomum allegant, id passim ab ipsis fieri magna cum laude Sancti, summamque existimationem de doctrina Chrysostomi a Latinis æque ac a Græcis insinuari. Verum, prætermisissis aliis quinti aut sexti seculi scriptoribus, ex datis modo elogiis tuto inferri posse censeo, nemini de erroribus Semipelagianis suspectam fuisse doctrinam Chrysostomi, quando vivebant et errores suos defendebant Semipelagiani.

C

Semipelagiani
vero usi non
sunt auctori-
tate Chryso-
stomi.

1398 Manifestum id est ex duabus observationibus. SS. Augustinus, Cælestinus et Leo præ cæteris optime nosse poterant errores Semipelagianorum, illosque maxime aversati sunt. Hos tamen habemus inter præcipuos doctrinæ Chrysostomi præcones. Hisce autem consentiens Gelasius Papa cum episcopis concilii Romani Opuscula S. Joannis Constantinop. in Catalogo eodem, in quo Cassiani, Faustique scripta ob errores Semipelagianos reprobabat, etiam ante Augustini Hieronymique Opuscula, ut maxime probata, legenda et sequenda proposuit. Altera observatio ab ipsis petitur Semipelagianis. Cur enim hi nunquam in defensionem errorum suorum laudarent Chrysostomum

si hunc sibi faventem credebant? Certe Cassianus Chrysostomi auctoritatem adduxit in libris de Incarnatione contra Nestorium. Dubitare igitur non licet, quin scripta ipsius habuerit et legerit. Attamen nullus umquam scripsit, in materia de gratia Chrysostomi auctoritate abusos esse Semipelagianos. Hinc multis postmodum seculis nullus theologus credidit, Semipelagianis consonam fuisse illius Sancti doctrinam. Quapropter soli ignorantie imputanda videtur suspicio illa quorundam, posterioribus seculis nata, et ab hæreticis, quantum apparet, primum inventa, de affinitate opinionum Chrysostomi et Semipelagianorum. Verum hæc de istis sufficiant.

D

§ LXXXVI. Inquiritur, an S. Hieronymus de Chrysostomo male senserit; an Theophilus famosum librum scripserit contra Sanctum; illumque Latinum reddiderit Hieronymus.

E

Vidimus, quam præclare de Chrysostomo senserit Ecclesia tota Latina, tam in Europa quam in Africa. At inter Patres Latinos non infimum locum habet S. Hieronymus, qui in Palæstina degebat, quando Chrysostomus episcopatum administrabat Constantinopoli, ac deinde exsul erat in Armenia; quique aliquot annis amicitia satis arcta junctus fuit cum Theophilo, præcipuo Chrysostomi adversario. Hinc forte scriptores aliqui posterioribus seculis, iique non vulgaris eruditionis, indubitanter scripserunt, S. Hieronymum non recte sensisse de Sancto nostro propter exceptos Constantinopoli monachos de hæresi Origenistarum suspectos, attuleruntque aliqua ex Hieronymo, quibus illud multis persuaserunt. Res quidem illa magis pertinet ad Hieronymum quam ad Chrysostomum, cui alienum nequit obesse iudicium. Attamen cum hujus Sancti Vita apud nos præcedat, et dubitatio ad utrumque spectet, examinandas censui rationes, quibus in eam opinionem adducti sunt laudati scriptores, atque istam controversiam hoc loco tractandam : neque enim illorum opinioni acquiescendum existimo.

Existimant
aliqui,
S. Hieronymum

1400 Jam § 55 observavi, S. Hieronymum acriter invecum esse in monachos istos, qui Constantinopolim fugerant, ibique Theophilum accusabant. Verum ibi quoque num. 860 et seqq. refutavi opinionem Baronii, Tillemontii, et aliorum, qui credebant, Hieronymum Barnabæ nomine designasse Chrysostomum in Epistola ad Principiam, illumque graviter accusasse. Gravissima illa accusatio, quæ ibidem ab Hieronymo proferitur, tam nullo plane fundamento contra Chrysostomum probata creditur, ut ne umbram quidem probabilitatis ea opinio habeat. Vel sic tamen indubitanter asserta fuit a viris eruditissimis. Tantum potest præjudicium, quo crediderunt aliqui, Hieronymum iniquo fuisse in Chrysostomum animo, cum tamen diligenti inquisitione mihi tandem persuaserim, neque ex Operibus Hieronymi, neque ex ullo scriptore contemporaneo aut suppare, probari posse, umquam male de Chrysostomo locutum esse Hieronymum. Quare diligenter expendenda

Chrysostomo
fuisse contra-
rium : una
ratio jam re-
futata.

F

A *denda sunt, quæ afferuntur, ac severe ponderanda singula, ne temere judicemus de viro sancto.*

Facundus asse-
rit librum
scriptum a
Theophilo con-
tra Chrysosto-
mum:

1401 *Facundus Hermianensis in Opusculo pro Defensione trium Capitulorum lib. VI pag. 238 et seq. asserit, librum a Theophilo Alexandrino scriptum esse, tantis refertum calumniis, ut etiam nos, inquit, quod ea vel memoramus, sola possit necessitas excusare. Deinde pag. 260 scribit, in-normem librum, non solum contumeliis, sed ipsa quoque sæpe repetita maledictorum recapitulatione nimis horribilem, ab Hieronymo presbytero translatum. De quo, inquit, idem beatus Theophilus exspectavit, ut per ejus eloquium, qualis Joannes fuerit, Latini cognoscerent. Addit, san-tum Joannem non potuisse ex illo libro cognosci: idque recte. Quod vero spectat ad librum ipsum, quem Theophilo tanquam auctori, et Hieronymo ut interpreti attribuit Facundus, multa sane impediunt, quo minus eidem hac in re fidem indubi-tatam habere possim. Facile quidem credidero, Facundi tempore ejusmodi librum nomine Theo-phili fuisse circumlatum. At magis existimo, illum fuisse ab impostore aliquo, quam ab ipso Theophilo compositum. Præterea non inficiabor, videri apologiam aliquam a Theophilo editam, in qua rationes damnationis Chrysostomi allegare conatus est. At minime credidero, nisi solidior al-legetur ratio, quam sit auctoritas Facundi, S. Hie-ronymum illius apologiæ fuisse interpretem, ne-dum talis libri, qualem Theophilo Facundus attribuit.*

B

at ille hac de
re indubiam
fidem non me-
retur:

1402 *Quin potius miror, Hermantium et Tille-montium auctoritati scriptoris, qui annis fere centum et quinquaginta post Chrysostomum scripsit, tantum tribuisse, ut asserta ipsius improba-bilia pro oraculis habuisse videantur. Etenim, si eadem lance Facundum ponderare voluissent, qua expenderunt Georgium Alexandrinum, medio circiter seculo juniorem, deprehendere potuissent, neutricredendum fuisse sine maturo examine, Fa-cundumque, licet Georgio doctiorem, non habend-um pro teste irrefragabili in iis, quæ ad Chry-sostomum, aut ad ipsius tempora spectant. Sane § 72, ubi Facundum allegare oportuit, eum-dem quoque refutare necesse fuit, quod Epistolam Chrysostomi, quam ad Theodorum Tyanensem datam ostendi, ad Mopsuestenum datam vellet, quemadmodum et varias Gregorii Nazianzeni Epistolas. Plures Facundi lapsus observat Sirmon-dus editor in Annotatis, imo et alii possent ad-jungi, si foret operæ pretium. Verum dicta suffi-ciunt, ut perspiciat studiosus lector, non esse in dicta Facundi statim jurandum, præsertim pro rebus tam diu præteritis.*

C

licet constet,
Epistolas ali-
quas a Theo-
philo scriptas:

1403 *Porro jam observavi, aliquid scriptum vi-deri a Theophilo pro sua defensione. Nam Palla-dius pag. 124 meminit de scripto ipsius, in quo dicebat, die una sexdecim episcopos depo-sitos esse a Chrysostomo. Hoc autem scriptum forte est Epistola aliqua ad Innocentium Papam: nam Theophilum in aliqua Epistola ad Innocentium varia contra Chrysostomum scripsisse, imo et con-tra S. Olympiadem, colligitur ex Palladio pag. 150 et 151, ubi observat, Epistolas Theophili in-vicem non consonare, cum in iis S. Epiphanium Theophilus antea vituperasset, qui, inquit, postea in sua ad Innocentium Papam Epistola, vitupe-rans beatum Joannem, Epiphanium nominat san-ctissimum. Itaque certum fit ex Palladio, in una saltem et verisimiliter in pluribus Epistolis Theo-phili ad Innocentium calumnias aliquot de Chry-sostomo fuisse perscriptas. Verum, cum ipse Pal-*

ladius insinuet, calumnias illas, contra quas disse-rit in Dialogo suo, partim ex ejusmodi Epis-tolis, partim ex Actis conciliabuli ad Quercum fuisse sumptas; nihil ipse profert ad librum tan-tis refertum calumniis, quantas ex suo recitat Facundus, Theophilo adjudicandum. Quin into, cum Palladius de libro tam enormi ac virulento Theophili nuspam meminerit, potius annume-randus est aliis scriptoribus synchronis, qui de libro ejusmodi tacuerunt, et quorum silentium tanti videtur ponderis, ut loquendi post tantum tempus Facundo valeat præponderare.

1404 *Etenim, (ut missum faciam Theodoretum, similia facile omittentem) sihuit de libro illo So-erates, ad corradendum quaslibet calumnias, contra Chrysostomum sparsas, attentissimus, qui non videtur librum illum prætermisurus fuisse, si unquam suo tempore comparuisset, eum Theo-philo non minus contrarium se præstet, quam ini-quum Chrysostomo. Sihuit de illo Theophili libro Sozomenus, similia præterire minime solitus. Si-luerunt de libro illo S. Nilus et S. Isidorus Pelu-siota, licet uterque damnationem iniquam S. Chrysostomi iteratis vicibus in Epistolis suis improbet. At illi non minus improbassent librum calumniis plenum, si illum habuissent cognitum, quam sententiam injuste latam. Siluerunt de libro eodem Georgius Alexandrinus, aliique postero-res biographi, quibus ille non minus potuisset in-notescere, quam Facundo Hermianensi, si aucto-rem rêvera habuisset Theophilum. Ex horum omnium silentio credibile est, Facundo multa coacervanti pro defensione trium Capitulorum idem contigisse, quod accidit Georgio Alexandrino componenti Vitam Chrysostomi, nimirum ut inter vera monumenta etiam supposititia quædam col-ligeret ac fictitia: nam et alia sunt argumenta, quibus ille liber Theophilo abjudicandus videtur, qui neque a Gennadio in Catalogo scriptorum, ubi cap. xxxiv de Theophilo agit, neque ab aliis, qui de scriptoribus ecclesiasticis egerunt, memo-ratus fuit.*

1405 *Præterea non ignorabat Theophilus, gesta sua adversus Chrysostomum ab omnibus passim vehementer improbari; eaque erat causa, ob quam anno 404 Constantinopolim redire non audebat ad urgendam expulsionem Sancti. Itaque, quantum-vis violentum in agendo credamus et in scribendo acerbum, cum saltem prudentia humana et calli-ditate instructus esset, prævidere poterat et de-bebat, quantam orbis fere universi indignationem, quantum bonorum omnium odium, liber tantis ca-lumniis tantaque acerbitate infamis, qualem pro-feret Facundus, in se concitasset, quantoque sibi majorem illo scribendo, quam Chrysostomo creasset infamiam. Credibile igitur non est, talia scripta esse a Theophilo, famæ suæ nequaquam prodigo, qualia ne quidem contra hominem pessimum scri-bere poterat ullus sine detrimento famæ suæ. Ego sane multo facilius crediderim, ab Ariano, Ju-dæo, Gentili, aut quocumque infideli prociusum esse librum illum Theophili nomine, quam ab ullo Catholico compositum. Adeo horrenda sunt et impia, quæ ex illo producit Facundus. Idem et S. Cyrillo multa adscribit contra Chrysostomum dicta, quæ nihilo magis a S. Cyrillo prolata su-spicion. At de eo nunc non agimus.*

1406 *Sententiam nostram de libro illo confir-mat ipsa Theophili fama, qua viguit post mortem. Nam de Theophilo honorifice locuti sunt seculo v Patres concilii Ephesini, S. Vincentius Lerinensis, S. Leo Papa, aliique apud Tillemontium laudati*

art.

AUCTORE
J. S.

certe librum
illum non me-
morarunt scri-
ptores cœvi,

E

ac tam hor-
renda sunt et
impia, quæ de
illo dicit Fa-
cundus,

F

ut omnino vi-
deatur abjudi-
candus
Theophilo:

AUCTORE
J. S.

art. 21 in Theophilo. Gelasius Papacum Romano concilio, apud Labbeum tom. IV col. 1262 inter libros approbatos recenset eodem modo sine ulla exceptione Opuscula Chrysostomi et Theophili. Verum nec priores, qui Chrysostomo addicti sunt, laudibus celebrassent Theophilum, si Viri sanctissimi famam, etiam post exilium tam impiis atque enormibus calumniis lacerare voluisset, ut non posset non impius videri, qui talia protulisset. Gelasius vero multo minus Opuscula ipsius sine exceptione legenda proposuisset, si talem librum habuisset perspectum aut cognitum. Quare asserere non dubito, Facundi dicta nimis facile et sine examine ac judicio fuisse adoptata; adeoque non esse certum, librum illum impium, quem vidit Facundus, factum esse Theophili Alexandrini, ut istud omnino potius appareat improbabile.

et magis quo-
que interpreti
Hieronymo,
qui nullibi

1407 Multo etiam magis improbabile est, quod ille addit, ab Hieronymo presbytero translatum. Etenim, sive librum illum anno 404, aut saltem vivente Chrysostomo scriptum crederemus cum Tillemontio, sive post mortem Sancti cum Hermantio; nullo modo fieret probabile, quod temere asserit Facundus. Primo nullum ex Operibus S. Hieronymi verbum proferri poterit, quo de Chrysostomo male locutus est, aut famam ipsius laesit. Nullus quoque antiquorum inter adversarios Chrysostomi recensuit S. Hieronymum. Utrumque sane mirabile esset, si inimicus Chrysostomi revera fuisset. Sane Hieronymus Theophili erat amicus, durante ipsius contentione contra Chrysostomum; nec deerat occasio scribendi contra Sanctum illum, si Hieronymus partem aliquam in illa disputatione habere voluisset. In Epistola LXXXVII, ut dictum est § 55, Hieronymus carpit monachos Constantinopolim profugos; at nullum de Chrysostomo admiscet verbum. Alium Hieronymi locum, quem Baronius et Tillemontius de Chrysostomo prorsus improbabiliiter exponebant, de Rufino ejusque amicis intelligendum, ibidem probavi.

male loquitur
de Chrysosto-
mo, sed hunc
cum laude al-
legat.

1408 Contra Chrysostomum jam tum exsulantem cum laude allegat Hieronymus in Ep. LXXIV, alias LXXXIX, ad S. Augustinum, in qua tractans controversiam reprehensi a Paulo Petri Chrysostomum pro sua opinione sic laudat post alios: Quid dicam de Joanne, qui dudum in pontificali gradu Constantinopolitanam rexit ecclesiam, et proprie super hoc capitulo latissimum exaravit librum, (id est, prolixam Homiliam, de qua egi num. 458) in quo Origenis et veterum sententiam est secutus? Si igitur me reprehendis errantem, patere me, quæso, errare cum talibus etc. Mox addit, nolle se occasione virorum illustrium a rationibus proferendis abstinere. Hieronymus autem hæc scripsit circa annum 405, ut ipse agnoscit Tillemontius Nota 71 in S. Hieronymum. Quare credibile non est, eodem fere tempore Hieronymum interpretari voluisse acerbissimum librum, imo furore et insaniam plenum contra eundem Sanctum, quem ne verbo quidem unico unquam laesisse legitur. Certe non videtur novisse Augustinus, quando ad laudatam Hieronymi Epistolam respondit, male de Chrysostomo sensisse Hieronymum, nedum librum, quo fama ipsius tam atrociter lacerabatur, ab eo latinitate donatum. Neque enim tacuisset Augustinus ea de re in Epistola LXXXII (alias XIX) qua respondet ad objectam Chrysostomi et aliorum auctoritatem cap. III. Quippe ex septem scriptoribus objectis contra quatuor statim excipit, quia ab ipso reprehensi erant Hieronymo, et quidem con-

tra duos ex illis posteriores utitur his verbis: Origenem vero ac Didymum reprehensos abs te lego in recentioribus Opusculis tuis, et non mediocriter, nec de mediocribus quæstionibus quamvis Origenem mirabiliter ante laudaveris. Hæc Augustinus, qui haud dubie etiam contra Chrysostomum et duos alios, quibus Cyprianum opponit et Ambrosium, excipere potuisset, si vidisset librum a Facundo memoratum, ejusque interpretem scivisset Hieronymum; cum in illo non solum vita Chrysostomi, sed etiam doctrina, tamquam impia traduceretur et in Christum blasphema. Reposuisset sane de Chrysostomo non minus, quam de aliis quatuor: Cum iis ergo errare puto quia nec te ipse patieris. Verum librum illum nunquam, opinor, vidit Augustinus, nec ullus Hieronymi aut Augustini ætate, quantum existimo.

1409 Quin potius existimo, Hieronymum amicitie Theophili renuntiasse Chrysostomi gratia, cum non inveniam ulla post annum 404, aut saltem 405, inter illos commercii indicia. Et sane mirari non poterimus, si Theophili amicitiam deinde repudiaverit Hieronymus, si omne cum eo commercium abruperit. Etenim si consideremus Epistolam XIV, alias XVII, ad Damasum Papam, statim videbimus, quam alienus esset ab omnibus illis, quibuscum non communicabat Romana Ecclesia. Labet huc pauca transferre, quia inde alia etiam ratio habetur ad propositum nostrum. Quoniam, inquit, vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam, et desuper textam, minutatim per frusta discerpit; et Christi vineam exterminant vulpes, ut inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficile, ubi fons signatus, et hortus ille conclusus sit, possit intelligi: ideo mihi Cathedram Petri, et fidem Apostolico ore laudatam censui consulendam. Loquitur Hieronymus de divisione ecclesie Antiochenæ Meletii et Paulini tempore, cupitque ex Damaso cognoscere, quocum communicare debeat.

1410 Idem plane casus erat post damnationem Chrysostomi, quem alii Orientalis imperii antistites cum Theophilo aversabantur, alii vero sequebantur, ac Theophilum repudiabant. Hinc dubitare non possumus, quin Hieronymus in causa Chrysostomi ac Theophili Apostolicam Sedem æque sequendam crediderit, quam in causa antistitum Antiochenorum; præsertim cum eas alleget rationes, quæ æqualem in utroque casu necessitatem sequendi Romanam Ecclesiam prorsus ostendant. Ego, inquit, nullum primum, nisi Christum, sequens, Beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri, communionem consocior, super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc Domum agnum comederit, prophanus est. Si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. Hæc non minus vera erant tempore Innocentii Papæ, quam Damasi. Mox vero subjungit, nullum ex episcopis Antiochenis sequi se velle, sed solum Damasi judicium. Non novi, inquit, Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, spargit, hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.

1411 Rursum in Epistola XVI, alias LVI, cum Damasus necdum respondisset, eundem sic alloquitur: Hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat... Ego interim clamito: Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hæreret se dicunt. Possem credere, si hoc unus assereret. Nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcirco obtestor Beatitudinem

D

Longe probabi-
lius est Hie-
ronymum
occasione
Chrysostomi

E

omnino rapisse
cum Theophilo,

F

et a commercio
cum eo absti-
nuisse.

AUCTORE
J. S.

A tudinem tuam, per crucem Domini,.... ut mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est. *Hactenus S. Hieronymus, ex quo et alia multa discere potuisset Tillemontius, et quod facit solum ad propositum nostrum, clare perspicere, quam improbabilia protulerit Facundus, dum Hieronymum pessimi contra Chrysostomum libri fecit interpretem. Neque enim probabile est aut credibile, contra Chrysostomum stetisse Hieronymum, postquam Sedes Apostolica causam ipsius defendendam suscepit. Quis igitur prudenter credat, librum calumniis, furoreque ac impietate plenum, ab eo Latinum factum, ut Theophilum contra Chrysostomum, et contra iudicium Sedis Apostolicæ iuvaret. Hoc ipse non credidisset Tillemontius, nec tantum tribuisset scriptori schismatico, post centum et quinquaginta fere annos Opus suum componenti, modo tanti fecisset iudicium et communionem Ecclesiæ Romanæ, quanti eam fecit S. Hieronymus. Itaque librum illum nullus memorat ex scriptoribus synchronis, quia Hieronymi tempore exstitit nunquam; nullus ejusmodi libri interpretationem Hieronymo objecit, aut de ea dolorem suum eidem significavit; Hieronymus ipse nunquam de ea se excusavit; quia nec librum vidit, nedum interpretatus est.*

Fragmentum
Epistolæ,
quod alii
Theophilo,

1412 Restat tamen examinandum obscurum aliquod Epistolæ fragmentum, de quo editores Operum Hieronymi non minus inter se dissentiunt, quam alii scriptores. Joannes Martianay in ultima editione Parisina edidit fragmentum illud tom. IV col. 727 tamquam partem Epistolæ S. Hieronymi ad Theophilum. Contra in ultima editione Veronensi tom. I col. 750 et seqq. Epistola illa, quæ a Martiano tota Hieronymo tribuitur, in duas dividitur, ac prior pars, spectans ad Chrysostomum, Theophilo; altera vero S. Hieronymo adscribitur. Valesius quoque, Tillemontius, aliique priorem Epistolæ partem, sive fragmentum mox dandum, Theophilo attribuerunt, quam Hieronymo. Attamen Martianeus in contrarium disserit, pluribusque pugnat verbis ad asserendam Hieronymo totam, qualem in codice Ms. unico invenit, Epistolam. Accipe, lector, laudati editoris annotata. Hanc, inquit, Hieronymi Epistolam transcripsi e vetusto codice S. Theodorici antea laudati, ubi ultimo loco invenitur post Epistolam ad Pammachium et Marcellam, post tres libros, sive Epistolas Paschales Theophili, et post Epistolam S. Epiphani ad Hieronymum, quæ incipit: GENERALIS EPISTOLA etc. Ex quo intelligimus, scriptam fuisse post annum Christi 404, et obitum S. Epiphani, quem ipse Hieronymus hic sanctæ memoriæ hominem Dei appellat. *Hæc de tempore observatio nullius momenti est. Quis enim dicat, omnia ab Hieronymo scripta esse eo ordine, quo in codice aliquo reperiuntur? Recte tamen ex prima parte Epistolæ inferitur, scriptam esse post mortem S. Epiphani, mense Maio, et anno 403 defuncti.*

Martianus
vero Hiero-
nymo attri-
buit,

1413 Redeo ad Annotata Martiani: Nec quisquam miretur, inquit, quod S. Hieronymus in S. Chrysostomum acrius invehatur: quum hoc tempore innocentia et sanctitas Chrysostomi obruta criminibus et accusationibus inimicorum ejus delitesceret, et soli Deo manifesta, a paucis tureretur. Neque vero persuasum potuit esse Hieronymo, mentem et sententiam concilii triginta sex episcoporum, et patriarcharum totius Orientis, labasse in condemnatione Johannis Chrysostomi,

maxime cum notum esset omnibus, Johannem offendisse animum S. Epiphani propter susceptos Origenistas, et recusatam ab eo condemnationem Origenis. Quis reum non putasset tunc temporis Chrysostomum. et verum iudicium episcoporum Orientis? etc. Ita quidem laudatus editor, sed nequaquam accurate aut solide. Etenim pro omnibus Orientis patriarchis, quos ille concilio triginta sex episcoporum includit, unicus in illo concilio patriarcha fuit Theophilus. Quod vocat iudicium episcoporum Orientis, erat potius vocandum iudicium episcoporum Ægypti, quibus pauci alii se junxerant. Pro paucis, qui causam Chrysostomi, eo iudice, tutabantur, substituere possumus totum Occidentem, et majorem quoque Orientalis imperii partem, imo et episcopos Palestinæ, in qua degebat Hieronymus. Itaque non adeo delitescerat innocentia Chrysostomi, quam vult Martianeus, sed oppressa erat imperiali potentia; idque ipsum latere non poterat.

1414 Verum ipsum Epistolæ initium huc transfero, ut clarius pateat, illud non posse sano iudicio attribui S. Hieronymo. Inscriptio ita habet: Dilectissimo atque amantissimo papæ Theophilo episcopo, Hieronymus in Domino salutem. Quis non videat, corruptam esse hanc inscriptionem? Quis presbyter episcopum aut patriarcham vocavit dilectissimum aut amantissimum in Epistola inscriptione? Quis eundem in eadem inscriptione et papam nominavit et episcopum? Certe non ita Hieronymus, qui in omnibus Epistolis ad Theophilum habet: Beatissimo papæ Theophilo. Epistola deinde sic inchoatur: Paucis in exordio placeat iudicium veritatis: dicente autem Domino per prophetam, « Et iudicium meum quasi lux egreditur, » qui tenebrarum horrore circumdati sunt, nec naturam rerum clara mente perspiciunt, pudori operiuntur æterno, et cassos se habuisse conatus ipso fine cognoscunt. Unde et nos Johannem, qui dudum Constantinopolitanam rexit Ecclesiam, Deo placere semper optavimus; et causas perditionis ejus, in quas ferebatur improvidus, nequaquam credere volumus. Sed ille, ut cætera ejus flagitia taceam, Origenistas in suam recipiens familiaritatem, et ex his plurimos in sacerdotium provehens, atque ob hoc scelus beatæ memoriæ hominem Dei Epiphanium, qui inter episcopos clarum in orbe sidus effulsit, non parvo mœrore contristans, meruit audire: Cecidit; cecidit Babylon. Scientes ergo dictum a Salvatore. « Nolite iudicare secundum faciem; » sed iustum iudicium iudicate, » ne quoquam tardius beatitudini tuæ Latino sermone translatum librum tuum remitterem multa in medio impedimenta fecerunt etc. *Hæc omnia cum reliquis, in quibus de libro Latine reddito agitur, Hieronymo attribuantur apud Martianeum; licet connexio non reperiatur, nec pars una cum altera videatur ullo modo congruere. Epistola vero tota figitur anno 405.*

1415 Hisce expositis, Epistolam propius inspicimus, ut examinemus, an ea videatur S. Hieronymi lucubratio. Primo, ut jam ostendi, inscriptio plane ridicula est, nec quidquam habet conforme cum aliis inscriptionibus epistolarum Hieronymi ad Theophilum; imo talis est, ut duarum Epistolarum inscriptiones in unam confusæ videantur. Nam voces dilectissimo atque amantissimo congruunt et usitate sunt Theophilo ad Hieronymum scribenti. Contra vox Papæ usitata fuit Hieronymo, quando scribebat ad Theophilum. Secundo datum Epistolæ initium hominis est, qui lato contra

quodque totum
hic recitatur,congruit Theo-
philo, de iudicio

AUCTORE
J. S.

tra Chrysostomum iudicio adfuerat, aut certe contra ipsum egerat, cum se utcumque excuset, suspicionem odii a se amoveat, iudicium defendat, ac illius rationes breviter alleget. Ita congrue scribere poterat Theophilus ad Hieronymum post sententiam contra Chrysostomum latam, aut etiam anno 404 post ejectum ab ecclesia, aut ab urbe, Sanctum. Verum Hieronymi non erat rationes reddere de iudicio, cui Theophilus ipse, ad quem scribebat, praesederat: nedum causas enarrare, ob quas condemnationem meritum credidisset Chrysostomum. Verum multo etiam minus anno 405 post Quadragesimam ita scripsisset Hieronymus: neque enim eo tempore ignorare facile poterat, pro Chrysostomo stare Innocentium Papam cum toto Occidente et parte Orientis non modica.

contra Chry-
sostomum se
excusanti,

1416 Tertia exaggerationes illae aut potius mendacia, Ut caetera ejus taceam flagitia, ac, Ex his (Origenistis) plurimos in sacerdotium provehens etc., non Hieronymum, sed Theophilum insinuant scriptorem. Certe Hieronymus, quando circa annum 405 ad Augustinum scribebat verba num. 1408 data, optime sensisse videtur de Chrysostomo. Verisimile igitur non est, ipsum tam acerbè locutum esse de Viro tanto, quem magni faciebat. Quarto allegata Scripturae verba: Nolite iudicare secundum faciem; sed justum iudicium iudicate, rursus Theophilum designant scriptorem, non Hieronymum. Nam iis uti poterat, ut persuaderet, sibi in iudicando solam justitiam fuisse propositam; non famam Chrysostomi, non doctrinam aut eloquentiam, aut alias Viri magni dotes. Iis quoque uti poterat contra Hieronymum, si condemnationem Chrysostomi ab ipso improbari noverat. Sane prima Epistolae verba: Paucis in exordio placet iudicium veritatis, insinuant scribi ad aliquem, cui non placebat condemnatio Chrysostomi. Nam eo referenda videntur, ne plane sint inutilia. Quapropter dubitare nequeo, quin fragmentum illud Epistolae, quod cum Epistola item mutila Hieronymi in unam quasi Epistolam confusum habemus, Theophili sit, aut primum Hieronymo condemnationem Chrysostomi annuntiantis, aut eam defendere conantis contra iudicium Hieronymi.

eique omnino
attribuendum
videtur.

1417 Verum, dicet aliquis, quomodo duarum Epistolarum fragmenta in unam quasi Epistolam coalescere potuerunt? Respondeo, dici certo non posse, quo id casu contigerit, sed fieri potuisse modis variis. Potuit e codice excidere folium istud, quo pars posterior Epistolae Theophili continebatur ac sequentis initium. Eo casu qui codicem exscribebat, duo fragmenta coniungere poterat, nisi multo solertior fuisset, quam passim fuerint librarii. Potuit etiam negligens librarius folium jam dictum praeterire, et sic ex duobus fragmentis unam formare Epistolam. Quocumque modo contigerit, cum nulla sit connexio inter partem priorem ac posteriorem, quae certo videtur Hieronymi, cumque titulus ipse Hieronymo ad Theophilum scribenti non congruat, uti nec tota pars prior, necessario dicendum est, duorum esse Epistolam, seu duarum Epistolarum partes male fuisse connexas. Itaque fragmentum illud litterarum non minus inutile est, quam alia omnia ante allegata, ad ostendendum, S. Hieronymum de S. Chrysostomo umquam male sensisse, aut male fuisse locutum.

Nihil ergo
Hieronymus
contra Chry-
sostomum
scripsisse
scitur.

1418 In Epistola vero Hieronymi, quam cum illo fragmento coniungit Martianæus, nullum de Chrysostomo legitur verbum. Hieronymus per illam remittit Opusculum aliquod Theophilo, quod

Latinum reddiderat: at ignoramus, quale illud fuerit, nisi forte fuerit Epistola aliqua Paschalis. Gratis divinant, qui volunt, in eo male tractatum fuisse Chrysostomum. Ceterum, uti nequit ostendi, male de Chrysostomo locutum esse Hieronymum, ita quoque nequeo assentiri Martianæo verba Hieronymi de Chrysostomo interpretanti, quando in Epistola ad Ctesiphontem tom. IV col. 476 ita loquitur: Ita ille unum Joannem in ipsius libri posuit principio, quem et Catholicum et sanctum fuisse non dubium est. Etenim Hieronymus ibi loquitur de libro Evagrii Pontici de monachis, in quo multos ab eo monachos ait memoratos. Agit igitur de Joanne monacho sive eremita prope Lycopolim in Aegypto, uti jam observatum est apud nos tom. III Martii pag. 693 in S. Joanne eremita. Haec interim sufficiant de mente S. Hieronymi. Plura dici poterunt ad 30 Septembris in S. Hieronymo, si haec ad propositum non sufficere videbuntur.

§ LXXXVII. Memoria Chrysostomi ubique restituta et nomen ipsius Antiochiaë, Constantinopoli, Alexandriaë, et in toto Oriente diptychis inscriptum: hac occasione Epistolae aliquot ostenduntur supposititiae.

Sollicitum de restituendo Chrysostomo vivente fuisse S. Innocentium Papam, variis locis jam vidimus. Curam illam non fuisse depositam ab Innocentio post mortem Sancti, liquet ex verbis Theodoretum num. 1357 datis, ubi affirmat, negatam fuisse communionem ab Innocentio omnibus illis episcopis, qui nomen Chrysostomi in sacra diptycha referre nollent. Eminentissimus Baronius in Annalibus ad annum 407 num. 20 et seqq. alios quoque Innocentii conatus memorat, variasque recitat litteras tamquam ab Innocentio ad Arcadium et vicissim ab Arcadio ad Innocentium datas hunc in finem. Verum epistolae illae de suppositione admodum suspectae sunt, aut potius satis certo supposititiae. Priores habentur apud Georgium Alexandrinum, qui ea forte licentia usus est ad litteras componendas, qua historici prolixos quandoque sermones componunt, eosque attribuant personis principibus, prout secundum rerum adjuncta ipsis disserendum fuisse credunt. Certe tam manifesta in litteris illis se offerunt suppositionis indicia, ut indubium videatur, non esse scriptas ab illis, quorum nomine insigniuntur. Neque refert, litteras istas a Glyca aliisque Graecis scriptoribus adoptatas, et in aliquo etiam codice Vaticano inventas esse. Etenim dubitandum non est, quin recentiores Graeci illas hauserint ex Georgio, idemque fecerit compiler codicis illius bibliothecae Vaticanae; prout non raro reperimus codices, in quos talia monumenta ex variis scriptoribus fuerunt congesta.

Aliquae Epi-
stolae, quae
circumferun-
tur, et Inno-
centii

1420 Prima Epistola est Innocentii ad Arcadium hoc initio: Vox sanguinis fratris mei Joannis clamat ad Deum. Legitur illa apud Savi-
lium in Vita per Georgium scripta pag. 248. Eadem a Majoribus nostris adoptata fuit in Vita S. Attici ad 8 Januarii, sive tom. I pag. 476,

et aliorum,
suppositae
probantur:

et

A et ab aliis multis. Attamen non dubitamus suppositam dicere, cum in illa de Eudoxia agatur ut vivente, aliaque contineat parum verisimilia, omnibusque antiquis incognita. Altera apud Baronium est responsoria Arcadii, apud Savilium Græce pag. 250, quæ etiam apertius est fictitia; cum Eudoxiam non modo viventem faciat, sed etiam ægrotantem ex dolore de commissis contra Sanctum. Tertia est Arcadii ad Innocentium, iisdem rursum vitiis laborans, ad densque alia fabulosa de conjectis in carcerem episcopis Chrysostomi inimicis. Hanc in Georgii Vita apud Savilium non invenio. Quarta apud Baronium est Epistola Honorii ad Arcadium, apud Savilium pag. 249, in qua non tam clare de Eudoxia tamquam vivente agitur. Attamen et hæc pro supposititia habenda est, cum dicat Honorius, Arcadium fœminæ committere semetipsum: quibus verbis Eudoxiam videtur viventem designare. Stylus quoque non congruit majestati imperatoriae, acceditque præjudicium illud, quod reperiatur apud Georgium, indeque videatur ab aliis accepta.

Eudoxia augusta defuncta est

B 1421 Ceterum non acquievit Baronius epochæ mortis Eudoxiæ, quam breviter num. 1059 retuli ad annum 404. Laudatæ Epistolæ maxime, opinor, moverant Baronium, ut serius defunctam crederet. Hinc ad annum 407 num. 29 solum allegat Zonaram, multis seculis posteriorem, ex quo ait, ipsam obiisse, post obitum Joannis nondum tribus mensibus elapsis. Ad annum 404 num. 122 laudatus Baronius operosius probare contendit, Eudoxiam illo anno 404 non esse defunctam; adducitque litteras jam dictas, ac Leonem augustum, Metaphrastem, Nicephorum, Cedrenum, Zonaram, Glycam. At facile responderi potest, omnes istos scriptores, utpote nimis ab ætate Chrysostomi dissitos, et Georgio Alexandrino posteriores, nullius esse momenti in illa controversia. Addit Baronius: Si verum est, eam hoc anno (404) adeo prodigioso interitu extremum clausisse diem; quomodo Palladius, unus ex Joannis fautoribus, cum recenset seriatim omnes, qui ob persecutionem illatam Chrysostomo a Deo male mulctati sunt, de malis illatis Eudoxiæ ne verbum quidem, quæ ante omnia fuerant recensenda? Respondeo, istud argumentum alicujus ponderis videri posse iis, qui non considerarunt, quantopere honori Eudoxiæ et Arcadii pepercerit Palladius. At, cum clarum sit, eum nihil scribere voluisse, quod Arcadium offendere posset, aut famam Eudoxiæ notabiliter lædere, mirum videri non debet, mortem hujus a Palladio prætermisam.

anno 404 triennio fere ante Chrysostomum;

C 1422 Quare majoris hac in re ponderis sunt, testimonia Socratis et Sozomeni, qui eo tempore vixerunt, quo defuncta est Eudoxia. Prior l. VI cap. XIX ait, Eudoxiam obiisse quarto die post inusitatæ magnitudinis grandinem, quæ pridie Calendas Octobres anni 404 deciderat. Alter lib. VIII cap. XXVII Socrati plane consentit. Cum autem hi scriberent, imperante Theodosio Juniore cum sorore Pulcheria; quis credat, hæc de illorum matre scribere ausos, nisi certa fuissent et indubitata? Accedunt in Chronicis suis ad eundem annum 404 S. Prosper, qui eodem fere tempore floruit, et Marcellinus comes, qui saltem antiquior est scriptoribus omnibus a Baronio laudatis. Prolixius hæc disputat Tillemontius tom. V Imperatorum, Nota 30 in Arcadium, ubi pro sententia nostra adjungit Chronicon Alexandrinum vulgo dictum, et Eunapium ex Photio.

1423 Mihi sufficient auctores allegati: nam ne subsistere quidem possent controversæ illæ Epistolæ, maxime responsoriæ Arcadii, etiamsi crederemus, Eudoxiam tribus fere mensibus Chrysostomo supervivisse. Etenim cum obierit in Ponto, multum temporis requirebatur, antequam obitus Sancti Romæ posset innotescere, ob immensum terrarum et marium intervallum, quo Roma a Ponto dividitur. Quare verisimiliter intra tres menses mortis Chrysostomi nuntius Romam perlatus non est, cum et hiems propinqua esset, dum obiit, ac nullus forte adfuerit, qui recta Romam proficisci vellet eo tempore. Hinc facile quilibet perspicere poterit, non suffecisse saltem tres menses, ut mortis nuntius Romam veniret, indeque missæ ab Innocentio litteræ Constantinopolim perferentur ad Arcadium. Hic tamen fingitur, vivente Eudoxia, ad Innocentii litteras respondisse, uti et ad litteras Honorii: atque ipsa quoque Eudoxia respondisse dicitur apud Georgium. Verum satis hæc de litteris istis, quæ aliunde etiam sufficientes habent suppositionis notas. Itaque de illis Epistolis inter Innocentium et Arcadium nihil credimus. Arcadius vero anno 408, mense Maio, id est, non lotis octo mensibus post Chrysostomum, ex vita decessit.

AUCTORE J. S. Arcadius anno 408,

1424 Quid pro restituenda Chrysostomi memoria deinde egerit Innocentius, non omnino constat, nisi quod certum sit, ipsum noluisse communicare cum Theophilo Alexandrino, Porphyrio Antiocheno, Attico Constantinopolitano, aut cum episcopis ipsos sequentibus, donec nomen Chrysostomi in sacra diptycha referrent. Illi vero diu pertinaciter recusarunt id facere. Primus ex illis defunctus est Theophilus Alexandrinus anno 412, necdum inscripto diptychis Chrysostomi nomine. Videtur quidem Theophilus pacem desiderasse cum iis, qui Chrysostomi partes erant secuti: nam id colligitur ex Epistola LXVI Synesi ad Theophilum, post mortem Chrysostomi scripta, in qua Theophilus dicitur Atticum hortatus, ut sectatores Chrysostomi benigne susciperet. Verumtamen non videtur unquam cogitasse de reprobando actis suis contra Chrysostomum, nisi forte in morbo supremo.

E Theophilus anno 412:

1425 Nam eo tempore imaginem Sancti a Theophilo honoratam credit Baronius ad annum 412 num. 41, eumque secutus Sollerius noster in Historia Chronologica patriarcharum Alexandrinorum in Theophilo pag. 52. Ambo secuti sunt auctoritatem S. Joannis Damasceni, qui Orat. III de Imaginibus in editione Billii pag. 480 ita habet: Peccavit Theophilus, Joannem Chrysostomum apud Eudoxiam reginam afficiens contumelia... Theophilus ob illud peccatum non poterat animam agere, donec allata fuit imago Chrysostomi: quam ille cum adorasset, spiritum emisit. Allegat Damascenus auctorem, ex quo istud accepit, his verbis: Ex temporis descriptione Isidori diaconi. Incognitus est Isidorus ille diaconus; indeque fit, ut dicere nequeamus, quanti auctoritas ipsius valere debeat. Præterea constat, Cyrillum Theophili successorem non statim consensisse post mortem Theophili, ut nomen Chrysostomi in diptycha referretur. Hac de causa factum istud morientis Theophili pro indubitato habendum non videtur: neque pro tali, opinor, istud habuit Sollerius noster; quantumvis nullam de eo dubitationem insinuet, utpote brevissime tantum agens de Theophilo, et soli fere chronotaxi intentus.

hic dicitur imaginem Sancti ante mortem veneratus:

F

1426 Attamen verisimile est, Theophilum penitus

AUCTORE
J. S.
saltem verisimile est, ipsum
tunc penituisse

niluisse gestorum contra Chrysostomum, saltem in hora mortis. Nam apud Cotelierum in *Ecclesiæ Græcæ Monumentis* tom. I pag. 465 inter Apophthegmata seu dicta Patrum illud morituri Theophili dictum legitur: Beatus es, abba Arseni, quia hanc horam semper in memoria habebas. *Hæc sane verba scrupulum ac timorem insinuant una cum cura de æterna salute; quique ibidem præcedit prolixior Theophili Sermo, clare etiam ostendit, virum illum non ignorasse, quam terribile morientes excipiat iudicium. Verisimilis igitur est, inquam, penitentia Theophili, qui nosse poterat, se injuria oppressisse Virum sanctum, indeque etiam factum a Damasceno relatum non est improbabile. Verum, inquit Tillemontius, illo facto, si verum est, parum excusatur Theophilus; at multum accusatur S. Cyrillus ipsius nepos, qui sex septemque annis perrexit se opponere, ne fama Chrysostomi restitueretur. Respondeo, hanc observationem prima fronte speciosam videri, sed minime solidam esse. Etenim, si omnino tam diu se opposuisset, quod infra negabitur, non alia ratione melius excusari potest S. Cyrillus, quam si dicamus, in ea ipsum persuasionem fuisse, ut recte ac legitime facta crederet, quæ contra Chrysostomum erant patrata.*

B
gestorum
contra Chrysostomum.

1427 *Juvenis erat Cyrillus, quando adfuit conciliabulo, contra Chrysostomum ad Quercum habito. Præsidebat ibi Theophilus, quem procul dubio non solum mire venerabatur, sed etiam ut doctum, et pium, fideique Catholicæ vindicem suspiciebat: aderant et alii antistites magni nominis. Apud hos accusabatur, multisque calumniis impetebatur Chrysostomus verbis ac scriptis libellis, et demum condemnabatur. Nemo igitur vehementer mirari poterit, si Cyrillus legitime factum crediderit, quod faciebant tot episcopi, inter quos verisimiliter plures erant, qui ipsi nesciebant, injustam se ferre sententiam. Credamus modo, penituisse Theophilum, ejusque anxietatem et penitentiam Cyrillo fuisse notam: an illa Theophili penitentia mox adeo motura erat Cyrillum, ut præconceptam atque animo infixam opinionem penitus esset evulsura? Id ego quidem non video. Quare quanto diutius memoriæ Chrysostomi restituendæ obstitit Cyrillus, tanto probabilius apparet, ipsum ex ignorantia obstitisse; magisque credidisse Theophilo valenti et agenti, quam anxio ac morienti. Verum satis de hisce, quæ soli cordium Scrutatori nota sunt.*

C
Alexander
patriarcha
Antiochenus,
exigente id

1428 *Etenim incertum est, an Theophili mors multum conduxerit ad restituendam Sancti in Orientali ecclesia memoriam. At plurimum hunc in finem profuit mors Porphyrii episcopi Antiocheni, quæ apud nos in Historia chronologica Patriarcharum Antiochenorum figitur anno 413. Porphyrii enim successor Alexander Chrysostomi nomen primus sacris diptychis inseruit, studuitque efficere, ut et alii id facerent. Theodoretus lib. V Histor. cap. xxxv de Alexandro agit, narratque sublatam ab eo divisionem inter Eustatianos ac Meletianos, de qua sæpe mentio facienda fuit. Deinde vero hæc ad propositum nostrum subjungit: Porro hic omnium primus præstantissimi Joannis nomen ecclesiasticis tabulis inscripsit. Porro egisse id Alexandrum, petente Innocentio Papa, liquet tum ex Epistola Innocentii ad Bonifacium presbyterum, et Apostolicæ Sedis legatum apud Theodosium imperatorem, quam recitat Baronius ad annum 408; tum ex alia Bonifacii ad ipsum Alexandrum data, quæ ibidem statim subjungitur num. 35.*

1429 *Constat ex eadem, restitutos ab Alexandro fuisse episcopos qui partes Chrysostomi erant secuti, Elpidium et Pappum. Verba Innocentii ad Alexandrum hac spectantia sic habent: Libenter præterea de episcopis Helpidio atque Pappo cognovi, quod sine quæstione suas ecclesias recuperaverint. Et multum in Gestis (ut subscripta testantur) sollicitus inquisivi, utrum omnibus esset conditionibus satisfactum in causa beati et vere Deo digni sacerdotis Joannis. Et cum per singula assertio legatorum ex voto completa esse fateretur; gratias agens Domino, communionem ecclesiæ vestræ ita recepi, ut præ me feram, Apostolicæ Sedis condiscipulos primos dedisse cæteris viam pacis, in qua firmatos vos nosque Domini Christi ita benignitas amplexabitur atque communiet, ut nullo de cætero titillamento vel levi cujusquam contentione pudore pulsetur.*

1430 *Porro Alexander etiam obtinuit ab Innocentio, ut Acacium Beræensem, unum olim ex præcipuis Chrysostomi inimicis, sub iisdem conditionibus in gratiam reciperet. In laudato enim Epistola Innocentius ita proseguitur: Scripta autem Acacii episcopi quoniam cum vestris sunt porrecta, suscepimus; ne per vestram injuriam ille, qui olim a nobis suspensus fuerat, repudiaretur. Et tamen satis abunde, quæ in Actis statuimus, sicut dignanter relegere procurabis, quid in ejus persona debeat custodiri: ut si per omnia vestris consiliis actibusque tam sanctis se roga-verit esse communem, præstetur seni favore vestro, vestroque iudicio communionis atque litterarum a nobis gratia prorogata. Mox addit Baronius litteras ad ipsum Acacium ab Innocentio scriptas, sed missas ad Alexandrum, ut Acacio traderentur, ubi conditiones propositas implesset.*

1431 *Epistola talis est: Adgaudere litteris fraternitatem tuam de receptis Paulini et Evagrii episcoporum clericis populisque, et de restitutis Helpidio atque Pappo coepiscopis percensuimus, et vel sero receptæ pacis gratiam te fovere, posita omni contentione, pervidimus. Unde has ad præstantissimum fratrem et coepiscopum nostrum Alexandrum tuæ transmisimus unanimi-tati; videlicet ut, si omnis inimicitia, omnis emulatio tam de nomine S. Joannis mirandi episcopi, quam de omnibus ejusdem communionis participibus a tua animositate discessit, has nostræ societatis recipias litteras, frater carissime, modo ut omnia, quæ his Actis firmata sunt, apud mediatorem nostrum amabilem Alexandrum, ore proprio (ut communicantem convenit) fatearis. Ut enim nobis hæc unanimi-tatis charitatisque causa venerabilis est, sic inhæret sollicita, nequid obliquum aut succisivum in quoquam residere cognoscat. Hactenus Innocentius ad Acacium, cui nequaquam blanditur, ut liquet ex verbis allegatis. Implevisse Acacium omnia, quæ exigebat Innocentius, et nomen Chrysostomi ab eo in sacra diptycha relatum, observat Baronius, probatque hac ratione, quia constat, Acacium apud Atticum Constantinopolitanum episcopum laborasse, ... ut ab eo redderetur Joannis nomen in diptycha. Hæc quidem ratio ex disputandis fiet dubia; attamen de re ipsa dubitare non possumus.*

1432 *Nicephorus Callistus lib. XIV c. xxv plura narrat de laboribus Alexandri Antiocheni pro memoria Chrysostomi ubique restituenda. Alexander itaque, inquit, et vita et doctrina optimus, zelo ingenti Joannis causam fovens, primus illius nomen in ecclesiasticum retulit album: atque ad*

D
Innocentio
Papa, nomen
Chrysostomi
diptychis in-
scribit,

ac reconcilia-
tur Innocen-
tio, uti et
Acacius
Beræensis,

E

Alexandri
exemplum
secutus:

F

comitus Alex-
andri pro
nomine Chry-
sostomi.

A ad imperatorem omnesque ubique episcopos, ut idem et ipsi facerent, et ea re pacem certam et constantem Ecclesiae conciliarent, scripsit. *Exigua quidem est hujus scriptoris, utpote recentioris et minus accurati, auctoritas. Verisimilia tamen sunt, quæ de conatibus Alexandri hic scribit. Verum non æque placet Epistola, quam cap. xxv subjicit ut Epistolam Attici ad Cyrillum Alexandrinum. Ex ea spectantia ad Alexandrum huc transfero: Cum vero nonnulli nomen tantum beati Joannis mysticis tabulis inscribi vellet; beatus episcopus Alexander, Antiochenum istum dico, Constantinopolim venit, et multa ore confidenti verba fecit: vehementerque excitare populum voluit, ut vel nobis invitis, necessario ejus, quem diximus, nomen ita inscriberetur. Hæc Atticus ad Cyrillum, si revera sit Attici Epistola, at neque hoc credimus, neque ea vera esse existimamus.*

Atticus conatur etiam pacem inter cum Ecclesia Romana,

B 1433 Atticus tamen conatus est reconciliare sibi Romanum Pontificem Innocentium; at frustra, donec nomen Sancti in album episcoporum retulit. Theodoretus lib. V c. xxxiv id testatur his verbis: Et Arsacium quidem, qui post illum (Chrysostomum) ordinatus est, ne salutare quidem dignati sunt (episcopi Occidentales). Atticum vero Arsacii successorem, qui multas ad ipsos legationes miserat, et pacem cum ipsis habere postulaverat, tandem susceperunt, postquam is nomen illius in sacras tabulas retulisset. Attico patrociniatus est Maximianus, unus ex episcopis Macedoniæ, ad quos exstat Epistola clxiii Chrysostomi. Verum Innocentius in Epistola ad Maximianum, edita tom. II Conciliorum col. 1266, et apud Baronium, respondet, necdum fecisse Atticum, quæ ipsum facere oportebat, ut communionis litteras acciperet. Communio enim suspensa, inquit, restituitur demonstranti causas, quibus id acciderat, jam esse detersas, et profitenti condiciones pacis impletas. Quod neque apud vos, neque apud nos (ut prædixi) Atticus, missis aliquibus suorum, vel dicere voluit, vel demonstrare completum, quemadmodum Antiochenæ ecclesiæ frater et coepiscopus noster Alexander digna legatione et prosecutus est et probavit.... Expectamus ergo et professionem memorati (Attici) de completis omnibus conditionibus, quas diversis temporibus prædiximus, et petitionem communionis, ut recte et petenti, et probanti se eandem mereri reddamus, frater carissime. Ex hisce liquet, Atticum tardasse, nec voluisse statim conditiones sibi propositas implere.

cumque obtinet, nemine Chrysostomi diptychis inserto:

C 1434 Attamen exemplum Alexandri tandem sibi sequendum credidit Atticus, vimque sibi inferre voluit, ut pacem plane necessariam habere mereretur. Laudatus Nicephorus cap. xxv de eo sic habet: Ceterum quum Atticus quoque episcopus propter Joannitas Ecclesiam esse scissam videret, de principum sententia ipse quoque mentionem illius fieri in precationibus jussit; quemadmodum id et in aliis episcopis, qui vita excessissent, fieri solitum erat. Atque ex eo tempore pax exstitit, donec postea quoque reliquæ ejus urbi imperanti illatæ sunt. Atticus invidiam, in quam propter divinum Joannem deciderat, hoc modo magnifice abolevit. Nec ille modo id fecit: sed aliis quoque, Joannis memoriam precibus inserere recusantibus, et Cyrillo maxime Alexandriae præsuli, qui hostiliter Joannem oderat, quod ille a Theophilo patruo suo dissensisset, persuasit. Ita Nicephorus, omit-
Septembris Tomus IV.

nem cum Romana Ecclesia. Quod vero adjungit de odio Cyrilli, non aliunde videtur habere, quam ex ipsius Epistola. Hanc vero supposititiam credimus, talemque variis argumentis probare conabimur. Æque fictitiam credimus Epistolam nomine Attici ad Cyrillum ea de re scriptam.

1435 Utramque Epistolam dat Nicephorus: ex utraque Baronius aliique non vulgaris notæ historici totam fere historiam reconciliationis Attici ac Cyrilli cum Romana Ecclesia enarraverunt, ita ut in hac plurima videantur corrigenda. Personatus aut verus Atticus cap. xxvi ita orditur: Incidimus eo, quo non putaveramus: et acquiescimus necessitate in eo, quod minus ex sententia nostra processit, utilitatem justitiæ præponentes. Et cogitationibus nostris ad populi concordiam inclinati, canonibus quidem Patrum detrimentum nullum afferimus: exactæ autem verborum observationi universi orbis pacem præferimus. Hæc quidem non sunt verba damnantis gesta contra Chrysostomum, quemadmodum et tota Epistola sic est conscripta, ut nihil justitiæ aut innocentie Chrysostomi, sed omnia necessitati attribuantur. Nam ubi exposuerat, se diu restitisse, qua tandem de causa consenserit, exponit hoc modo: Ad nos ex Oriente Dei amantissimus episcopus Acacius litteras dedit, religiosissimum antistitem Antiochiæ Theodotum (anno 417 aut serius Alexandro defuncto suffectum) a populo, ut nomen Joannis in sacras tabulas referret, coactum esse, ut veniam rei ei, quam necessitate ille adductus fecisset, daremus, petens.

1436 Et tum bonus ille, qui litteras ad nos pertulit, presbyter, causam adventus sui indicans, rem hanc in vulgus magnæ urbis propalavit, et sententiam datæ ad nos epistolæ populo vulgavit; adeo ut parum abfuerit, quin tumultu plebis universæ urbs repleta sit. Ibi vero ego, ibi demum perturbatus, et de rebus maximis discrimen summum veritus, piissimum imperatorem adii, et cum eo de pace et tranquillo rerum statu egi. Atque ille nihil esse periculi aut incommodi respondit, si defuncti Viri nomen, tranquillitatis, pacis, et populi concordie gratia inscriberetur. Itaque ego ea re persuasus, nomen id in album referri jussi. Mox factum illud, quod revera laudabile erat, dissimulanter excusare nititur, veras prætermittens rationes, ne videretur improbare gesta contra Chrysostomum; frivolasque allegans aut falsas. Demum Cyrillum hortatur, ut exemplum sequatur, his utens verbis: Quam ob causam ipse quoque Ægypti ecclesiis, ecclesiarum orbis totius pacificandarum gratia, ut Mortui illius nomen inscribant, præcipe. Ita enim cum Patrum canones non transgredi, tum ecclesiarum simul omnium concordiam plurimi facies. Addidit et aliam Epistolam Atticus ad Petrum et Ædesium diaconos Alexandrinos de Joanne sacris tabulis, non ut episcopo, sed qui aliquando episcopus fuerat, inserto. Ita solum fuisse inscriptum, insinuat etiam, obscurius tamen, in laudata ad Cyrillum Epistola. Hæc præcipua sunt, quæ habentur in duabus Epistolis nomine Attici a Nicephoro datis.

1437 Epistola vero Cyrilli nomine ad Atticum responsoria factum Attici vehementer improbat, varique prioris Epistolæ capita ut falsa refutat. Ab hac refutatione auctor orditur hoc modo: Lectis, quæ a pietate tua ad me missæ sunt, litteris, Joannis nomen sacris inscriptum esse tabulis intellexi. Ubi vero eos, qui inde ad nos venere, interrogavi, non in laicorum, sed episcoporum,

DAUCTORE
J. S.

Epistola hac
de re nomine
Attici scripta,

E

in qua dicitur
id fecisse metu
tumultus popu-
laris.

F

Alia nomine
Cyrilli respon-
soria.

AUCTORE
J. S.

catalogo adscriptum esse audiui. Porro dispicienti mihi, atque in animo reputanti, an, qui hoc fecere, Nicænorum Patrum decreta sequantur, et aliquantulum mentis luminibus in magnam illorum synodum intendenti, universum sanctorum illorum Patrum collegium quibusdam veluti oculis renuere, et viribus omnibus, quo minus ad rem eam comprobendam accurram, obsistere videntur. *Deinde ostendere conatur, non fuisse restituendum nomen Chrysostomi, hortaturque Atticum, ut illud aboleat. Duo solum ad hæc observo, primo duris nimium odiosisque comparationibus uti Cyrillum; secundo neque Atticum neque Cyrillum attigisse rationem præcipuam, ob quam restituendum erat Sancti nomen, nimirum quia injuste et illegitime erat damnatus, ideoque Romanus Pontifex cum toto Occidente restitutionem illam merito exigebat.*

Epistola Attici varia habet falsa,

B

1438 Porro primum utcumque dubitavi, an laudatæ Attici et Cyrilli Epistolæ illorum revera sint; quoque eas diutius examinavi, eo magis credidi supposititias, quales habemus plures de rebus ad Chrysostomum spectantibus apud eundem Nicephorum. Rationes vero, quæ de scriptoribus illarum litterarum dubitare cogunt, hæc sunt. Primo utraque Epistola auctore, cui attribuitur, prorsus videtur indigna. Nam prior quidem ista est scripta, ut Atticus facti sui causas justas, ut facile poterat, minime alleget; sed potius frivolos timoris sui prætextus. Imo et mendacio utitur, affirmans nomen Chrysostomi non fuisse adscriptum inter episcopos, quod initio Epistolæ suæ falsum esse, statim observat verus aut personatus Cyrillus. Secundo parum verisimilia loquitur prioris Epistolæ auctor, quando narrat ex Epistola Acacii tantum Constantinopoli ortum esse tumultum, ut inde in necessitatem inciderit nomen Chrysostomi diptychis inscribendi. Id verisimile non esse, scite observatur in responso pag. 498, adducto Alexandri Antiocheni exemplo, qui præsens non poterat adeo populum commovere. Hinc reponit auctor de illa populi commotione, cui necessitas adscribitur: Quod omnino est incredibile.

incredibilia, inepta,

C

1439 Quin et magis nobis incredibile videri debet, quia Socrates, florens eo tempore Constantinopoli, lib. VII cap. xxv de illo tumultu nihil dicit, sed factum Attici narrat his verbis: Interea vero Atticus episcopus res ecclesiæ mirum in modum amplificavit, cum et singulari prudentia cuncta administraret, et prædicationibus suis populum ad studium virtutis impelleret. Cum autem Ecclesiam divisam esse cerneret, eo quod Joannitæ collectas extra illam celebrarent, Joannis mentionem in orationibus fieri, jussit, sicut aliorum quoque episcoporum, qui fato functi erant, mentio fieri solebat; hac scilicet ratione confidens, multos ad ecclesiam redituros. Si falsa narravit personatus Atticus, ut liquet ex dictis, quibus forsitan addi possunt, quæ dicuntur de gestis Alexandri Antiocheni Constantinopoli, et de coactione Theodoti successoris; si, inquam, falsa narravit; nihilo minus inepta attulit.

Atticoque videtur indigna.

1440 Talia certe hæc sunt: Nihil enim Davidi obfuit honorifica Saulis sepultura; neque Apostolis Arij impietatis sectator Eudoxius, sub eadem sanctiore sacrificii ara positus; neque Paulinus et Evagrius ecclesiæ, qui schismatis et dissidii duces in ecclesia Antiochena fuere, quod post obitum non paucis hinc ab annis propter populi pacem et concordiam mysticis tabulis sunt inscripti. Saul nihil facit ad propositum; Eudoxius Arius, si jacuisset eum Apostolis sub eodem altari,

ut habet Epistola, id sane impium fuisset, nec tolerari debebat, aut in exemplum adduci; Paulinus et Evagrius, Eustatiane partis episcopi non a multo tempore, ut Græce habet Epistola, sed ab Alexandro demum, utramque partem uniente, in tabulas totius ecclesiæ Antiochenæ communes erant relati, nec habebantur schismatici. Demum tota Epistola composita est, ut nihil detur iudicio summi Pontificis et Occidentalium episcoporum, unanimi consensu pro causa Chrysostomi stantium; sed omnis ratio a sola necessitate petatur, acsi clare ediceret: Video quidem iniqua et injusta peti a populo Constantinopolitano; sed cum resistere nequeam, cedendum est necessitati: tu idem facito. Talem Epistolam Attico indubitanter tribuere nequeo.

1441 Nihilo magis audeo alteram habere pro indubia Cyrilli Epistola. Nam in illa quidem vigor episcopalis apparet, sed nequaquam tanta moderatio, quanta sanctum decet episcopum, nec tanta veritatis cura. Non ignorabat Cyrillus pro Chrysostomo totum pugnare Occidentem, magnamque Orientis partem; ipsumque a plerisque non solum ut eloquentem et doctum, sed etiam ut Sanctum prædicari. Abstenuisset igitur ab odiosis comparationibus, nec Virum adeo celebratum comparasset cum Juda proditore, nec cum Jechonia rege rejecto, nec profanum dixisset, quantum existimo. Neque negasset, restitutionem nominis Chrysostomi esse viam ad uniendum ecclesias, et ad populum Attico conciliandum.

Epistola vero Cyrilli odiosis comparationibus,

E

1442 Constat, multos e Constantinopolitanis nolle cum Attico communicare Chrysostomi causa; qua igitur fronte Cyrillus scripsisset p. 495: Itaque quemnam ad salutem revocans, aut ad legitimos in ecclesia conventus reducens, quin omnem potius Ecclesiæ mœnibus ejiciens Ægyptum, regionem etiam Augustalem, et Arcadium, et Thebaidem, et Libyam. et Pentapolim, et tot ecclesias dolore afficis? Non ut quemquam lucrifacias: omnes namque lucrificavit gratia Salvatoris. Quam inepta hæc sunt, quam falsa, quam Cyrillo indigna! Negat aperte vera: affirmat manifeste falsa; cum certum sit, magnam ecclesiæ Constantinopolitanæ partem noluisse cum Attico conventus agere. Ambitiose enumerat provincias sibi subjectas, easque dolet abscindi ab Attico: acsi nihili faciendum esset, quod abscissæ essent ab Ecclesia Romana totoque Occidente, ab ecclesia Antiochena, Hierosolymitana, uno verbo ab omnibus totius mundi ecclesiis Alexandrinæ non subiectis. Conjungebat se Atticus ecclesiis totius orbis Christiani, idemque facere poterat Cyrillus, prout revera fecit; et vel sic in Epistola legitur p. 496 restituendo Chrysostomi nomine scindi Ecclesiam. Quare inepti declamatoris tam hanc quam præcedentem Epistolam esse existimo, non Attici, non Cyrilli.

assertisque falsis et ineptis æque indigna Cyrillo.

F

1443 Accedit et alia ratio ad hoc credendum. In utraque Epistola idem apparet stylus, declamatorius magis, quam solidus. Quomodo contigisse dicam, ut duæ illæ Epistolæ invicem stylo magis sint conformes, quam secunda congruat cum stylo S. Cyrilli, cui attribuitur? Non aliam sane invenio rationem, quam quod potius impostoris cujusdam utraque videatur, quam illorum Patrum, quorum nomine insignantur ambæ. Inscriptio prioris ita habet: Ἀττικὸς Κυρῖλλος ἐν πράττειν. Hæc autem usitata quidem fuit profanis scriptoribus. Dubito tamen, an facile reperienda sit in litteris episcoporum illius temporis. Certe S. Cyrilli Epistolæ habent passim ἐν Κύρῳ γράπειν, uti

Aliud argumentum ex stylo petitum:

et

A *et brevis Epistola ipsius Attici, relata a Socrate lib. VII cap. xxv. Præterea non videtur Atticus Cyrillo scripturus fuisse sine debitis titulis, quales reperimus in Epistolis S. Cyrilli et aliorum, quando inscriptiones fuerunt conservatæ.*

alia ex silentio
ac diversa
relatione

1444 Præter hæc omnia, quæ Epistolas illas tanto magis suspectas faciunt, quando plures alias de iisdem rebus habemus supposititias; vehementem suspicionem injicere potest non modo silentium Socratis, aliorumque scriptorum cœvorum, sed etiam relatio satis diversa de causa referendi in diptycha nomen Sancti. Nam ex Theodoretō ac Epistolis minime suspectis constat, Atticum fuisse sollicitum de impetranda communione Ecclesiæ Romanæ, quam alio modo obtinere non poterat, quam restituto Chrysostomi nomine. Socrates vero allegat curam reducendi ad Ecclesiam Joannitas. Utraque hæc causa concurrebat, atque Atticum non parum urgebat. Interim Epistola pro ratione præcipua allegat tumultum populi, ortamque inde necessitatem. Nunc, studiose lector, considera, quam multa ex solis illis Epistolis fuerint relata, de quibus nulla est mentio apud Socratem aliosve cœvos, ac ne apud biographos quidem mediæ ævi, Georgium dico Alexandrinum, Leonem imperatorem, Anonymum, Metaphrasem, aliosque plures ante nominatos.

B

scriptorum de
nomine Sancti
diptychis
inscripto,

1445 Si Litteris istis credimus, ut mittam alia jam observata, Alexander Antiochenus venit Constantinopolim, populumque ibidem excitare voluit, ut, vel invito Attico, nomen Chrysostomi restitueret. Cogita, quam parum verisimile aut credibile sit factum istud, maxime tacente Socrate: nam Atticus, qui aulam imperatoriam habebat faventem, frænos Alexandro injicere haud difficulter poterat. Theodotus Alexandri successor dicitur coactus a populo nomen Chrysostomi diptychis inscribere. At illud jam erat ab Alexandro inscriptum. Sancti igitur nomen iterum eraserat Theodotus, inquiunt neoterici. At neque hoc verisimile est: nec facile credidero, episcopum a populo fuisse coactum in rebus ejusmodi. Secundum Epistolas illas omnium maxime obstitit S. Cyrillus, ne nomen Chrysostomi restitueretur. At istud ipsum neque historici veteres tradunt, neque biographi. Quare non possum non omnia illa pro incertis habere; ipsasque Epistolas ut probabilius supposititias. Hinc æque incertasunt, quæ ex dictis Epistolis colliguntur de minus sincera consiliatōe Attici, ac de tempore initæ concordie, quam figunt aliqui post mortem Alexandri Antiocheni.

C

Constat, no-
men Sancti ab
Attico et
Cyrillo resti-
tutum,

1446 Illud interim certum videtur, Alexandrum Antiochenum fuisse ex patriarchis tribus Orientalibus primum, qui memoriam Chrysostomi restituit. Verum suspicor, idem non diu post factum esse ab Attico et Cyrillo, quod nulla alia esset ratio communionem Ecclesiæ Romanæ obtinendi. De Attico testes produxi Theodoretum et Socratem. De Cyrillo certum quoque testimonium habemus apud Garnerium in Marii Mercatoris Operibus part. II pag. 86, ubi Nestorius necdum damnatus in Sermone xii sic loquitur; Taceo de Joanne, cujus nunc cineres adorando * veneraris invitus. Hæc ait hæresiarcha ille, referens mala, quæ patriarchæ Alexandrini intulerant Antiochenis et Constantinopolitanis, ita ut minime dubium sit, quin loquatur de Chrysostomo, quem Cyrillus (nam ad hunc aut ad omnes simul Alexandrinos dirigit sermonem) eo tempore, id est, anno 430, venerabatur. Invitum Cyrillum id fecisse, non credimus hæresiarchæ et Cyrilli inimico qui illud dicere poterat, quia Cyrillus aliquando

* al. adorandos

Chrysostomum non coluerat. Ex dictis igitur certum est, tam Cyrillum quam Atticum cessisse voluntati universæ Ecclesiæ, ac debitum Chrysostomo restituisse honorem.

1447 Illud ipsum alio argumento etiam probari potest. Constat enim, Ecclesiam Romanam cum utroque communicasse. Atqui, teste Theodoretō l. V, cap. xxxiv, Occidentales episcopi restituere noluerunt communionem suspensam cum Orientalibus, nisi post restitutum Chrysostomi nomen. Hoc igitur illi restituerunt. Ex hac ratione ulterius colligitur, Sancti nomen ab illis fuisse diptychis inscriptum ante annum 418. Etenim Zozimus Papa, quando anno 418 damnaverat Cœlestium et Pelagium, damnationis sententiam tam Constantinopolim et Alexandriam misit, quam ad alias ecclesias Orientales, teste Mario Mercatore in Commonitorio cap. i et iii. Erat ergo illis ecclesiis restituta communio anno 418 circa mensem Aprilem: nam circa hunc mensem figenda est Cœlestii damnatio, ut ostendit Tillemontius t. XIII Nota 73 in S. Augustinum.

1448 Vix igitur dubitari potest, quin nomen Chrysostomi sit restitutum diptychis ante annum 418. Hinc anno 419 Patres concilii Africani in Epistola ad Bonifacium Papam, tom. II Conciliorum col. 1141 rogant, ut Bonifacius quoque scribat ad episcopos ecclesiæ Antiochenæ, Alexandrinæ et Constantinopolitanæ, ut in Africam transmittant canones Nicænos. Canones illi eodem anno missi sunt, ut liquet ex Epistolis Cyrilli et Attici, quæ ibidem sequuntur. Certissima hæc sunt indicia pacis restitutæ eodem tempore. At eam jam fuisse conciliatam sub pontificatu S. Innocentii, habemus ex Epistola xv Bonifacii Papæ ad Rufum ceterosque episcopos Macedoniae et Græciæ, edita apud Constantium in Epistolis Romanorum Pontificum, ubi col. 1043 Bonifacius ita loquitur; Ante breve tempus, id est, sub prædecessore meo beatæ recordationis Innocentio Orientalium ecclesiarum pontifices, dolentes se a beati Petri communione sejunctos, per legatos pacem, sicut caritas vestra retinet, poposcerunt. Quo tempore Apostolica Sedes omnia non difficaliter indulsit etc.

1449 Itaque, teste Bonifacio, ante mortem Innocentii, anno 417 non multum propecto defuncti, communio Romanæ Ecclesiæ restituta est non solum Alexandro Antiocheno, sed Attico etiam et Cyrillo. Hunc esse proprium ac naturalem sensum verborum Bonifacii, nemo negare poterit. Eadem verba insinuant, non diu post Alexandrum cum Innocentio etiam reconciliatos esse Atticum et Cyrillum: idque aliunde etiam est verisimile. Certe quando communio recenter erat Alexandro restituta, jam aliqui pro Attico apud Innocentium intercedebant; isque haudquaquam recusabat pacem, sed solum exigebat, ut Atticus impleret conditiones pacis, quas impleverat Alexander, ut liquet ex Epistolis xxii et xxiii Innocentii apud Constantium. Itaque reconciliatio Attici et Cyrilli ex conjectura videtur figenda circa annum 415, ac vivente Alexandro Antiocheno, cujus exemplum illi sunt secuti. Scio et fateor, me in hac chronotaxi ab omnibus passim dissentire eruditiss, atque etiam a Majoribus nostris, cum omnes post mortem Alexandri concordiam illam fixerint. At unice mihi proposita est veritatis investigatio: neque aliena auctoritas hac in re vehementer me terrere potest, cum omnes præ oculis habuerint Epistolam Attici, quam ego supposititiam existimo.

1450 Viderunt

AUCTORE
J. S.

ipsosque sic
Romanæ Eccle-
siæ reconcilia-
tos,

vivente Inno-
centio Papa,

E

verisimiliter
circa an. 415:

F

AUCTORE
J. S.

id solum fuit
negatum ex
supposititiis
litteris,

B

quæ repugnant
Epistolæ Bo-
nifacii Papæ.

C

S. Isidorus
Pelusiota di-
citur S. Cy-
rillum ad pa-
cem impulsisse:

1450 Viderunt ipsi, in quantas inciderint difficultates propter Epistolas illas Attico et Cyrillo attributas. Imo ausim dicere, illas a nemine cum laudata Bonifacii Epistola recte fuisse conciliatas. Certe Tillemontii chronotaxis nequit consistere. Nam tom. X, Nota 6 in S. Innocentium Papam, Alexandri mortem figit anno 416, circa finem, opinor; quia tom. XIII in S. Augustino art. 285 initium episcopatus Theodoti figit anno 417, quo etiam Theodoti episcopatum orditur Bosschius noster in Historia Chronologica patriarcharum Antiochenorum, ante tomum IV Julii pag. 67. Uterque agnoscit, chronotaxim suam non posse satis coherere cum reconciliatione Attici et Cyrilli cum Innocentio: nam mors Innocentii figitur anno 417, die 12 Martii, apud Tillemontium Nota 7 in Innocentium. Quo igitur modo Theodotus, anno 417 aut serius episcopus factus, primum cogi potuit Antiochiæ ad nomen Chrysostomi diptychis inscribendum: hujus rei nuntius pervenire Constantinopolim, ibique similiter cogi Atticus: ab hoc Epistola mitti Alexandriam, cui non statim acquieverit Cyrillus: ab utroque demum legati Romam destinari ad Innocentium? Quo, inquam, modo hæc omnia, quæ integrum fere annum tenere possunt, inchoari potuerunt anno 417 et ante diem 12 Martii ejusdem anni finiri? Hæc tam cito fieri non potuisse agnoscunt laudati scriptores, Bosschius aperte, Tillemontius magis verecunde in Innocentio art. 11, creduntque sub Zozimo, Innocentii successore, peractam esse reconciliationem Attici et Cyrilli. Verum expositio illa vim infert verbis Bonifacii, qui clare asserit, sub Innocentio reconciliationem esse peractam.

1451 Quapropter nequit Epistola Bonifacii conciliari cum litteris Attici et Cyrilli; indeque contra harum sinceritatem novum fuit argumentum, quod adjungi potest ad alia superius data. Nihil igitur ex illis Epistolis neque de causa neque de tempore, quo nomen Chrysostomi diptychis adscriptum est, adoptandum censeo, sed illas prorsus repudiandas. Non ignoro, aliqua ex Epistola Cyrillo attributa fuisse producta a Facundo Hermianensi: sed Facundus rebus gestis tam vicinus non est, nec scriptor tam accuratus, ut Epistolas undique labantes sua auctoritate satis fulcire possit. Nicephorus, qui præcipuam rationem, quæ Cyrillus æque ac Atticus, compulsus fuit nomen Chrysostomi diptychis inferre, omnino prætermisit, duas alias affert cap. XXVIII.

1452 Prior satis est probabilis, et facile concurrere potuit cum ratione præcipua, nimirum ut sic obtineret communionem Ecclesiæ Romanæ ac totius Occidentis. Petitur illa a crebris reprehensionibus et monitionibus S. Isidori Pelusiotæ, quem Cyrillus ut patrem colebat. Huc sane probabiliter trahi potest Epistola S. Isidori hortatoria ad Cyrillum, quæ lib. I est Epistola CCCLXX, ubi post modestam excusationem de monitione sic loquitur: Quamobrem ne et ego condemner, et tu divinum iudicium subeas, similitates ac dissidia comprime. Ne privatae ac domesticæ contumeliæ ultionem, qua tamquam ære quodam alieno a mortalibus obstrictus es, in viventem Ecclesiam deriva, atque æternam ipsi dissensionem pietatis specie atque obtentu compara. Hæc, inquam, satis verisimiliter referri possunt ad dissensionem cum Romana Ecclesia ob Chrysostomum ortam. Attamen res certa non est, cum et alias concertationes, ad quas dicta referri possunt, subiverit Cyrillus. Id certum est, satis animorum

fuisse Isidoro ad monendum Cyrillum; cumque summus fuerit Chrysostomi restimator; verisimile est, id ipsius causa ab Isidoro factum.

1453 Posterior Nicephori ratio petitur a visione, quam ita narrat: Videre namque visus est, seipsum sacris ædibus expulsum esse a Joanne, comitatu, et divino, qui circa eum erat, satellitio maxime freto: et Matrem Domini pro ipso deprecantem Joannem, atque cum multa etiam alia, tum illud præcipue, quod pro ipsius gloria plurimum ille decertarit, sicut dicitur, referentem, ut in sacra templa reciperetur, orare. Verum hæc visio videtur fictitia, quia Cyrillus dudum restituerat memoriam Chrysostomi Alexandriæ, quando cepit pro honore Sanctissimæ Dei Genetricis contra Nestorium ejusque hæresim decertare. Quare, licet Baronius et Pagijs ad annum 412 hanc visionem pro certa habeant, eamque etiam Majores nostri tom. II Januarii pag. 848 dederint ex Nicephoro sine ulteriori examine, illam nequaquam ausim pro vera admittere: neque enim auctoritas Nicephori ullius ad hoc est momenti. Quod vero ait de Cyrillo laudatus Baronius: Haud dubium divina eum oportuit visione admonitum, qui adeo se ea in re hactenus refractarium exhibuerat: solum habetur ex Epistola, quam suppositam credimus. Sane nullus antiquus scriptor inter præcipuos hostes Chrysostomi recenset Cyrillum: nullus ait, ipsum tam vehementer obstitisse, quo minus Sancti nomen in diptycha referretur; idque tanto magis notandum est, quanto plures deinde tempore concilii Ephesini adversarios habuit S. Cyrillus.

1454 Porro Nicephorus ait, Cyrillum pœnituisse contentionis adversus Chrysostomum; et subdit: Proinde diversum omnino a priore concilio faciens, synodum provincialem coegit, et Joannis nomen simul et ipse et reliqui magnarum sedium antistites in sacro albo proposuerunt. Illi vero minus recte dicere videntur, qui Cyrillum libros alios magni Patris abolevisse perhibent. Hæc et reliqua de hisce ait Nicephorus, se invenisse in arcana Nicæte Philosophi, qui et David dictus est, Historia, indeque Operi suo inseruisse. Verum Nicetas ille magnæ in hisce auctoritatis esse nequit, cum non vixerit ante sæculum IX. Itaque verisimile quidem est, synodum aliquam a Cyrillo coactam esse ad nomen Chrysostomi diptychis inscribendum. At illud ex Nicephoro nequit satis reddi certum. Ubi vero ille legerit, libros Chrysostomi a Cyrillo combustos, non edicit, nisi istud ipsum aut affirmaverit aut negaverit Nicetas. Verum, quis cumque fuerit primus auctor, res ipsa nec verisimilis est nec credibilis. Multos et vivens et defunctus hostes habuit Cyrillus, præcipuus contra Nestorianos ductor. Illi talia de viro sancto confingere potuerunt: atque etiam sæpæ memoratas Epistolas Attico ac Cyrillo supponere.

1455 Ceterum breviter examinanda est sententia Norisii, et Pagii non multum ab eo abludentis, de tempore inscripti ab Attico et Cyrillo diptychis Chrysostomi. Etenim mutarent multa ex iis, quæ disserui contra Epistolas supposititias, si vera esset eorum opinio. Norisius lib. II Historiæ Pelagianæ cap. vi recte observat ex Commonitorio Marci Mercatoris, Zozimum (Papam) ad ecclesias Alexandriæ, Antiochiæ, et Constantinopolis de Pelagianis abs se damnatis scripsisse. Unde, inquit, licet Cyrillus et Atticus id temporis nondum Chrysostomi nomen in diptycha retulissent, uti proxime dicebamus, noluit tamen Zozimus Innocentii vestigiis inhærere, sed ea dissensione

D

sed visio quæ
ipsi oblata
fertur, valde
est suspecta:

E

alia de Cyrillo
asserta dubia
et improbabili-
lia.

F

Norisi et
Pagii de his e
sententiæ

A sione omīssa, eosdem per litteras convenit. *Refutat hanc opinionem Tillemontius tom. X Nota 6 in Innocentium, tacito tamen Norisii nomine. Pagius ad annum 417 rejicit opinionem Norisii, et aliam substituit nihilo meliorem. Ait nimirum num. 14 contra Norisium: Verum Zozimus non alio modo se gessit erga episcopos Orientales memoriae Chrysostomi inimicos, quam sese Innocentius gesserat: neque pax Romanam inter Ecclesiam et Orientalem restituta ante Bonifacii pontificatum. Sed cum duae istae Ecclesiae (Romanam dicit et Orientalem generatim) schismate divisae non essent, Zozimus, damnatis Pelagianis, tractatorem suam non minus ad Orientales, quam ad Occidentales episcopos misit. Ita Pagius, qui deinde pluribus probare aut potius explicare nititur, non modo Zozimum, sed etiam Innocentium, id genus litteras misisse ad episcopos Orientales, inter quos erant Cyrillus et Atticus.*

examinantur
et refutantur.

1456 Verum uterque divinavit sine fundamento, uterque improbabili-ter, ac non modo sine auctoritate veterum, sed contra aperta contemporaneorum testimonia. In haec abrupta viros alias eruditos conjecerunt Epistolae Attici et Cyrilli, quas quanto diutius considero, tanto certius existimo supposititias. Nolle se scribere ad Atticum testatur ipse Innocentius in Epistola ad Maximianum ante laudata, quam sic ordiuntur: Miramur, prudentiam tuam scripta ad Atticum episcopum Constantinopolitanam urbis a nobis et prosecutione propria, et dato libello, qui subter annexus est, postulare; a quo nee missas ullas saltem Epistolas ad nos, vel ad vestram synodum utique pertulisti: idque non petenti tribuendum existimes, quod vides deprecantibus, discussa ratione, concessum. Loquitur de Alexandro Antiocheno aliisque episcopis, cum eo simul in gratiam receptis, docetque horum exemplum Attico sequendum esse, ut communio suspensa restituatur, sive litterarum commercium resumatur. Paruisse Atticum ceterosque Orientales episcopos tempore Innocentii, testatur Bonifacius Papa verbis num. 1448 allegatis. Itaque neque Zozimus neglexit dissensionem illam, ut divinavit Norisius; sed Pontifex est factus post pacem restitutam: neque Innocentius aut Zozimus, ut vult Pagius, litterarum commercium habuerunt cum patriarchis Orientalibus ante resarcitam concordiam, nomenque Chrysostomi diptychis inscriptum. Auctoritas Theophanis, qui hoc factum figit anno 420, parum nos commovere debet; cum chronographi, tanto tempore posteriores, quandoque ad plures etiam annos a recta chronotaxi aberrant. Multo etiam minus attentionem nostram meretur Cedrenus, qui illud refert ad annum 421. Ne mirari quidem possumus, eorum chronotaxim hic exactam non esse, cum Socrates et Theodoretus, ex quibus illi rem discere poterunt, annum non assignaverint.

B

C

§ LXXXVIII. Festivitas Sancti celebrari coepta: corpus anno 438 ex Ponto magna cum solemnitate Constantinopolim translatum.

Festivitas
Sancti insti-
tuta Constans-
tinopoli.

Hactenus egimus de nomine Chrysostomi restituto, tanquam praecleari Episcopi. At necdum locuti sumus de festivitate ipsius ut Sancti

instituta. Hanc fuisse celebratam ante annum 438, quo Sancti corpus translatum videmus, colligitur ex Oratione S. Procli jam data, in qua num. 1359 dicitur: In Ponto jacet, et in orbe terrarum laudatur. Annum etiam et diem festivitatis coeptae assignat Marcellinus comes in Chronico ad annum 428, ita scribens: Beatissimi Joannis episcopi, dudum malorum episcoporum invidia exsulati, apud comitatum coepit memoria celebrari mense Septembris die 26. Dubitari potest, an dies ille et annus inchoati cultus satis sint certi, cum quia nullibi memoria Sancti in Fastis sacris recolitur ad 26 Septembris, tum quia tanta non est auctoritas Marcellini, ut illa sola, tacentibus coevis scriptoribus, omnem auferre dubitationem possit. Verum, quidquid sit de anno et die, inchoatum saltem Sancti cultum ante corporis translationem, jam monui. Titulum Sancti diu ante annum 428 Chrysostomo attribuit Innocentius Papa, ut videre est in hujus Epistolis; item S. Augustinus, cujus verba dedi § 85.

1458 De Corporis translatione Marcellinus ad annum 438 ita habet: Reliquiae beatissimi Joannis, augustae urbis quondam episcopi, eidem redditae civitati, ibique sepultae, mense Januario die 28. Forte diem sepulturae Marcellinus his verbis designare voluit, non vero ipsum diem, quo sacrum corpus Constantinopolim advenit. Certe translatio illa apud Graecos celebrata est die 27 Januarii, eoque die translationem figit Socrates, qui eam praesens videre potuit. De anno 438 hic Marcellino consentit, lib. VII cap. XLV ita scribens; Id autem contingit sexto decimo consulatu Imperatoris Theodosii, die 6 Calendas Februarias. Quare etiam Theodorus Lector intelligendus est de solemni per urbem translatione ac depositione in templo Apostolorum, non autem de adventu in urbem, quando lib. II pag. 568 de hisce ita loquitur: Ejusdem Theodosii temporibus, Proclo patriarchatum administrante, allatae sunt reliquiae Joannis Chrysostomi, et depositae sunt in basilica sanctorum Apostolorum ante diem quintum Calendas Februarias. Haec de anno et die translationis sufficiunt.

1459 Socrates de auctore et causa translationis scribens, multa suo more nugatur, quia non nisi invido oculo vidisse videtur triumphum illum Viri, Novatianis suis olim contrarii. Audiamus tamen hominem ac corrigamus. Nec multo post, inquit, Proclus episcopus eos, qui ob depositionem Joannis sese ab Ecclesiae corpore sejunxerant, ad unitatem revocavit, eorum dolorem prudenti consilio demulcens. Qua autem ratione istud perfecit, jam dicendum est. Joannis corpus, quod Comanis sepultum erat, annuente imperatore, Constantinopolim deportavit, anno post ejus abdicationem quinto ac tricesimo. Idque solemni pompa per urbem traductum, ingenti cum honore in ecclesia Apostolorum deposuit. Hoc igitur modo pacati hi, qui Joannis causa seorsum conventus agebant, ad unitatem Ecclesiae redierunt. Dubito enimvero, an eo consilio opus fuerit Proclo ad Joannitum ad ecclesiam reducendum. Nam admodum verisimile est, omnes ferere reductos fuisse ab Attico, quando Chrysostomi nomen diptychis inscripsit. Si quos vero istud Attici consilium necdum revocaverat ad ecclesiam, uti fieri potuit, quia Atticus contra Chrysostomum egerat, et eo vivente erat ordinatus; saltem illos reducere debuerat institutio festivitatis, praesertim cum Proclus nunquam aliquid contra Chrysostomum fecisse videatur.

AUCTORE
J. S.

Anno 438,
die 27 Janua-
rii, corpus
Sancti,
E

ex Ponto
translatum,

F

AUCTORE
J. S.

videatur. Hinc Proclus ipse ait in Oratione ante translationem habita: Est facta Joannis memoria omni civitati rete: ... non enim sic pisces trahit piscatorum rete, sicut rectos fidei trahit Joannis solemnitas.

(non tamen ob
rationes a
Socrate alle-
gatas)

1460 Itaque videtur Socrates politicam translationis rationem quævisisse, ut veram, ex meritis Sancti et omnium in ipsum amore repetendam, facilius tacere posset et obtegere. Ceterum hoc dum statim subjungit sequentia: Ceterum hoc loco mirari subit, quid factum sit, ut invidiæ livor Origenem quidem mortuum appetierit, Joanni vero pepercerit. Nam ille quidem annis circiter ducentis post obitum ipsius a Theophilo excommunicatus est. Joannes vero anno post mortem quinto ac tricesimo a Proclo receptus est in communionem. Tantum discrimen fuit inter Procli mores atque Theophili. Verum hæc qua ratione facta sint et quotidie fiant, prudentes viros minime latet. Ita ineptus ille Origenistarum defensor, ac perpetuus Novatianorum præco, causam repetit a diversis moribus Procli et Theophili, acsi nulla fuisset differentia inter Chrysostomum et Origenem. Verum et Chrysostomo et Theophilo æque erat insensus, priori propter Novatianos exagitatos; alteri propter Origenistas damnatos. Hinc lib. VI cap. XIX dubitat, an Joannes non fuerit juste damnatus, eo quod olim in Asia ac Lydia constitutus, multas Novatianorum et Quartadecimanorum aliorumque ecclesias invasisset. Theophilum vero ob gesta contra Sanctum omnium suffragio damnatum dicit cap. XVII. Non minus hic sibi contradicit, dum politico stylo Sancti gloriam arroderere tentat: nam primo translationem figit quinto ac trigesimo anno post mortem Sancti, cum dicendum fuisset trigesimo primo secundum scripta ipsius Socratis. Secundo dicit, tunc Chrysostomum receptum in communionem; cum ipse narraverit cap. XXV, jam ab Attico id factum esse, qui Joannis mentionem in orationibus fieri jussit etc. Hoc autem contigit octo circiter annis post beatum Sancti obitum.

magno cum
honore defer-
tur Constanti-
nopolim.

1461 Theodoretus lib. V cap. XXXVI aliqua narrat translationis adjuncta, ex quibus colligitur, quanta fuerit populi Constantinopolitani in illa festivitate letitia. Aliquanto post, inquit, ipsæ quoque magni Doctoris reliquæ in urbem regiam translatae sunt. Atque iterum (sicut contigerat in reditu a primo exsilio) fidelis populus, mari præ navigiorum multitudine instar continentis effecto, ostium Bosphori, usque ad Propontidem situm, facibus obtexit. Hunc porro thesaurum regiæ urbi donavit is, qui nunc imperium obtinet (Theodosius,) qui avi nomen præfert, et pietatem ejus integram atque illibatam servat. Hic igitur oculos et frontem loculo admovens, pro parentibus suis supplicavit, petens ut iis, qui per imprudentiam peccassent, veniam concederet. Plura de hisce non habemus ex scriptoribus contemporaneis.

Scriptores
recentiores
fabulosa ad-
miserunt

1462 Verum translationem illam uberius narravit Cosmas Vestiarus, aut Vestitor, de quo egi num. 28. Hunc secutus est Nicephorus lib. XIV Historiæ ecclesiasticæ c. XLIII, ubi pleraque Vestarii asserta adoptavit, iisque adjunxit aut immiscuit, quæ modo ex Socrate dedimus et Theodoro. Baronius ad annum 438 num. 7 multa adoptavit ex Cosma Vestario, quem accuratum credidit in narrando; reliqua adjunxit ex Nicephoro. Hermantius in Vita lib. IX cap. XII illa etiam recitat; sed minorem scriptoribus istis adhi-

bet fidem. Tillemontius in Chrysostomo art. 134 ne digna quidem credidit, quæ recitaret; nec plane immerito. Etenim varia ostendunt, Cosmam, qui circa seculum IX vixisse creditur, ne accuratum quidem esse in iis, quæ facilius scire potuisset: qua igitur ratione exactum credemus in aliis, quæ nullus fortasse ante ipsum narraverat? Certe neminem laudat, ut mirabilia illa, quæ oratorio prosequitur stylo, utcumque confirmet. Ait, tempore Procli ecclesiam fuisse scissam, quia nomen Chrysostomi e diptychis eratejectum; et Proclo attribuit orationem huic opinioni congruam, quando ab imperatore petiit, ut corpus Sancti transferretur. At, ut jam vidimus, plus quam viginti annis nomen Sancti e diptychis recitabatur, quando facta est translatio. Quare oratio illa satis proluxa pro commentitia habenda est tota. Id unum verum est, Proclum instituisse apud imperatorem, ut fieret translatio.

1463 Mox num. 5 in Ms., Latine reddito, refert auctor, legatos ab imperatore Theodosio Comana missos; quod res ipsa persuadet. At verisimiliter ecclesiastici missi sunt, cum ipse solum dicat, nonnullos e senatu missos, qui ecclesiasticis addi potuerunt. Legatis vero apud Comanos attribuit orationem nequaquam naturalem aut verisimilem, ideoque omittendam. Ubi apertum fuit sepulcrum, corpus dicitur repertum immobile. Hoc tristes legati retulerunt imperatori. Ille vero inops consilii, preces fundit, tandemque censet supplices ad Chrysostomum, tamquam ad viventem, litteras dandas. Hasce litteras curiosus lector apud Baronium, Hermantium, et Nicephorum, videre poterit. Ego illas non dabo, quia non minus compositas a Vestario existimo, quam varias sermonationes eidem Opusculo insertas. Idem procul dubio de hisce litteris credidit Tillemontius. At si illud tam facile credere potuit de his litteris, quæ et Theodosio et Chrysostomo essent honorificæ; idem meo judicio credere debuisset de litteris Attici et Cyrilli, quæ et scribentibus probrosæ essent et Chrysostomo injuriosæ, quæque et apud eundem Nicephorum traduntur, ac pluribus argumentis tum rectæ rationi tum veræ historiæ repugnare ostenduntur, quam hæc Theodosio attributæ.

1464 Porro litteræ hæc, si lubet credere Cosmæ Vestario, pectori corporis exanimis fuerunt impositæ, ac statim corpus facile moveri potuit, capsaque pretiosæ, quam imperator transmiserat, imponi. Deinde magna cum pompa transvehuntur Chalcedonem usque reliquæ. Theodosius imperator et Proclus patriarcha Chalcedonem procedunt obviam. Hoc sane est verisimile, si sacrum corpus terrestri itinere Chalcedonem fuerit perlatum. Verum fictitia rursus et Theodoro contra videntur, quæ mox subjungit auctor de coorta ingenti tempestate, qua naves omnes fuerint dispersæ; sola vero illa navis, si fabulatori credimus, cui sacrum corpus erat impositum, sine velo aut remige Bosphorum transiit, rectaque tetendit ad fundum illius viduæ, cujus causa Chrysostomum irata Eudoxia expulisse dicitur. Inde, mari rursum ad tranquillitatem reducto, sacrum corpus delatum dicitur ad templum S. Thomæ, quod cognominatur Amantii, ibique tota nocte servatum. Multa collegit Cangius in Constantinopoli Christiani lib. IV pag. 116 de ecclesia illa. Ex iis liquet, Amantii cognomen, quod habet a conditore aut potius instauratore, tunc illi serius ecclesiæ non fuisse, cum Amantius multo floruerit, nimirum imperante Anastasio. Existimat tamen Cangius, eodem loco stetisse ædem Sa-

cram

D

in referenda
illa transla-
tione:

E

corpus primo
depositum
fertur in
S. Thomæ
ecclesia,

F

AUCTORE
J. S.

A *cram S. Thomæ, quæ tempore Leonis imperatoris, ut aliqui referunt, incendio destructa fuerit, et postmodum ab Amantio instaurata.*

deinde solemn
translatione
ad S. Irenes,

1465 In illa S. Thomæ ecclesia Theodosium pro matre deprecantem inducit Vestiarus, eique longam attribuit orationem, ex suo ingenio compositam, opinor, minimeque probabilem. Nicephorus vero in hisce dissentiens a Vestiario, varias ecclesias, quæ consequenter sacrum corpus exceperunt, ita enumerat. Eumque (Chrysostomum) primum circa Amantium magni Thomæ templum excepit: inde vero in Sanctæ Pacis* delubrum delatus: postea porro imperiali curru tumulus vectus in sanctorum Apostolorum sanum illatus est. Hic demum Theodosium exhibet Sancto supplicantem, sed modo probabili, et Theodoretis dictis congruo. Ibi imperator, inquit, sacro loculo chlamyde tecto; et fronte atque oculis urnæ impositis, communem supplex precationem pro parentibus fecit. Quod vero mox addit, rursus ex Vestiario desumptum est, et fictitium videtur: Seorsim vero pro matre quoque precatus est, ut tumuli ejus motus atque strepitus consisteret. Triginta enim et quinque annos jam is quatiabatur... Nec ille id non exoravit: confestim enim

* al. Irenes
Græco nomine
dictum.

B urna ejus constitit. Vestiarus triginta et tres annos motum tumuli durasse ait, quod rectius congruit cum tempore obitus Eudoxiæ. At motus ille antiquioribus incognitus est, et plane apparet fictitius,

ac demum ad
templum
SS. Apostolorum
defertur.

1466 Nihilo magis fidem merentur alia quædam mirabilia, quæ prolixius apud Vestiarium, brevius apud Nicephorum narrantur his verbis: Atque ubi sacer Proclus Virum sanctum in eundem secum thronum collocavit, plebs circumfusa uno ore exclamavit, Recipe, inquiens, thronum tuum, o Pater. Fertur ipse quoque tum, quæ dum clausa fuerant, labris rursus apertis, ad populum dixisse: Pax vobis, sicuti id circumstantes homines, et Proclus patriarcha, se audivisse testati sunt. Addit Vestiarus, ipsum deinde et in loculo dixisse: Hæc requies mea, et plura alia. At ejusmodi prodigia sine testibus melioribus et antiquioribus non credimus. Quare de hisce solum addo sobrius magis magisque vera Theophanis verba ad annum 437 et 438: Hoc anno sanctissimus Constantinopolitanus episcopus Proclus, permissu ab imperatore Theodosio petito, Joannis Chrysostomi reliquias a Comanis in regiam civitatem transtulit: et in sequente anno exacta nimirum annorum triginta trium periodo (ab exilio Sancti) easdem publica confertaque processione pompa deductas, imperatore et beata Pulcheria comitantibus, in Apostolorum deposuit ecclesia. Translatio nimirum inchoata est anno 437, et reliquiæ advenerunt Constantinopolim 27 Januarii anni 438, sequenti vero die, solemnibus instituta supplicatione, in templo sanctorum Apostolorum videntur depositæ. Ceterum necesse non est refutare Amrum Nestorianum seculi XIV scriptorem, qui Nestorio suo translationem corporis Chrysostomi attribuit, apud Assemanum in Bibliotheca Orientali tom. III pag. 585, ubi ipse quoque Assemanus memoria lapsus est, quando ait, Nestorium curasse, ut nomen Sancti in diptycha referretur: nam id diu ante Atticus jam fecerat. Fabulam magis insulsam de Chrysostomo ibidem pag. 563 habet Simeon, presbyter Nestorianus.

§ LXXXIX. Examinantur duæ visiones in laudem Sancti-relatæ: inquiritur a quo tempore eidem fuerit datum cognomen Chrysostomus.

Eminentissimus Baronius, multique scriptores ipsum secuti, mirabilem de S. Chrysostomo narrant visionem, quæ doctrinam Sancti multum potest commendare, modo satis videatur certa. Ipsa Baronii verba huc transfero cum scriptoribus ab eo laudatis: Illud vero, inquit, quod ad ejusdem Joannis scripta pertinet; haud ignorandum, habuisse ipsum in sacris Litteris peculiarrem doctorem sanctum Paulum apostolum, ejus immenso tenebatur amore. Fidem facit hujus rei S. Proclus, qui postea Constantinopolitanæ ecclesiæ fuit creatus episcopus, rem gestam sic narrans. *Observa, lector, laudari quidem S. Proclum, tamquam illum, qui factum vidisse creditur; non vero tamquam auctorem, qui illud scripto mandavit. Scriptor vero in margine assignatur Leo Augustus in Vita, eique adduntur Metaphrastes et alii. Græca Leonis verba videri possunt apud Savilium tom. VIII pag. 277 n. 15. Latine reddita sic ea dat Baronius:* Cum divinas Pauli apostoli Epistolas earum interpretes et expositores percurreret, erat (ut est verisimile) dubia et suspensa cogitatione, dicens: Quis scit, an Deo grata mea sit interpretatio? Hæc cogitans, rogabat, ut de ea re a Deo fieret certior. Quod etiam cito hoc modo factum est.

Secundum
posteriores
biographos.

1468 Quidam ex his, qui imperatori erant familiarissimi, offendit imperatorem: qui mortem minatur. Et mittitur, qui apud divinum Pontificem intercederet, ut noctu ad eum veniret propter metum imperatoris, et sua ei exponeret. Quibus assentiens Sanctus, per Proclum jubet, ut veniat. Nox erat, et simul etiam aderat is, qui erat supplex. Ut eum admoneat, dat operam Proclus. Deinde primum aspicit per quoddam foramen, et videt Pontificem, ut consueverat, in sede sedentem et scribentem (ea autem erat interpretatio divinarum Epistolarum.) Tunc autem ille terribili illo dignus habetur spectaculo. Videt enim Proclus divinum apostolum Paulum, inclinatum post sedem ad caput Pontificis, et os admoventem auri ejus dexteræ, et cum eo colloquentem. Proclum incessit stupor et admiratio, quam ingressus esset, quem cernebat. Ignorabat enim quis esset: et rogat hominem, ut parum exspectet. Rursus paulo post aspexit, et semel et bis, et erat idem spectaculum. Reprehenditur Proclus ab illo optimate, qui dixit: Non oportebat te, cum videres mortem, quæ mihi exspectatur, alium ad Sanctum adducere. Ille autem ei affirmat, se de eo nihil cogitasse. His adhuc dubitantibus, præco ad matutina cantica excitat ligni pulsibus. Homo itaque revertitur, in secundam noctem spem rejiciens. Accessit secunda nox et tertia, et erat rursus simile spectaculum.

E

Chrysostomo
Pauli Epistolas
interpretanti

F

1469 His obstupefactus, vix tandem sensit Proclus, nemine vidente, a Deo missum esse eum, qui loquebatur. Dicit itaque illi optimati: o optime, Deo resistente studiis omnibus, labor est inutilis: roga ergo Deum, ut tibi opem ferat. Dies aderat, et cum supplicis recordatus esset

visus est ipse
S. Paulus
scribenda sug-
gerere.

Pontifex.

AUCTORE
J. S.

Pontifex, rogavit, an accessisset. De eo ergo significat ei Proclus, qui hæc etiam dixit: Cum tu præteritis noctibus seorsum esses cum alio, statui non temere accedere. Cum sanctus autem rogasset, quisnam is esset; incipiens Proclus, verbis quidem totum prosequitur miraculum; digito autem per imaginem evidentissime probans, eum fuisse Apostolum, totam narrat seriem miraculi. Quibus cum adhibuisset mentem hic Vir divinus, aperte intellexit spectaculum; et factus certior, se suam accepisse petitionem, Deo gratias egit etc. *Hanc visionem ante Leonem prolixius narravit Georgius Alexandrinus apud Saviliū pag. 192 et seqq. Atque ex Georgio aliqua de visione illa perstrinxit S. Joannes Damascenus Orat. 1 de Imaginibus apud Billium fol. 462 pag. 2, ut probaret, imaginem S. Pauli apostoli fuisse Chrysostomo. Credidit quidem Baronius, laudari a Damasceno vitam aliquam, quæ desideratur: at ea in re errasse videtur, quia non satis intelligebat linguam Græcam: nam alias clarum est, allegata a Damasceno verba ex Georgii Opusculo fuisse desumpta. Eandem deinde visionem narraverunt Anonymus et Metaphrastes, ambo apud Saviliū editi.*

B hæc visio aliis
certa, incerta
aliis, non
recte a Savilio

1470 Eminentissimus Baronius nullam de veritate illius visionis dubitationem movet; sed conjecturam affert non satis probabilem his verbis: Contigisse autem visionem illam, cum Epistolam Pauli ad Galatas interpretaretur, in qua se ipsum superasse cognoscitur, haud improbanda opinio est. Verum ostendi § 30, expositionem Epistolæ ad Galatas compositam fuisse Antiochiæ ante episcopatum Sancti. Hæc vero visio, si vera est, contigit Constantinopoli, ut ex omnibus adjunctis liquet. Hermantius in Vita hujus apparitionis vix meminit. Attamen lib. XII cap. XIV breviter aliqua adducit ex Damasceno, quæ ex visione fuerint desumpta. Tillemontius Nota 45 totam visionem habet ut valde incertam, quia non habet testem antiquiorem, quam Georgium Alexandrinum. Savilius in Annotatis ad Georgium p. 948 ad locum, ubi dicitur Sanctus reliquas Pauli Epistolas deinde interpretatus, hæc visioni opponit verba: Atque constat ex ipsis Chrysostomi verbis, pleraque ejus in Apostolum scripta Antiochiæ elucubrata fuisse: id quod toti huic historiæ fidem detrahit. At hæc certe observatio tantam nequit vim habere, aut potius plane inepta est. Remittit Savilius ad præfationem suam in Homiliis Chrysostomi in Epistolam ad Romanos, quæ habetur pag. 226. Ibi dicit: Contra biographi Scripta in Epistolas Pauli cuncta videntur vindicare Constantinopoli. Verum ex nullo, opinor, loco Vitarum hoc assertum unquam probari poterit.

C oppugnatur:
potuit contin-
gere Constanti-
nopolim

1471 Georgius Alexandrinus pag. 192 ait, visionem contigisse, quando plerasque Pauli Epistolas interpretatus erat Sanctus, hisce utens verbis: ἐρμηνεύσας οὖν πλείστα ἐκ τῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν etc. Interpretatus, aut, si malis, Ubi interpretatus erat plurimas ex ipsius Epistolis etc. Tunc dicitur ille scrupulus Sancto obvenisse de recta interpretatione, secutaque visio, qua timor ille dissipatus est. Postea vero dicitur sine ejusmodi timore reliquas Epistolas interpretatus. At nullibi omnes Constantinopoli aut omnes consequenter exposuisse Epistolas legitur. Porro Savilius ipse ex 14 Pauli Epistolis tantum quinque Antiochiæ expositas credit, novem vero Constantinopoli. Hinc intelligat lector, quam inepta sit objectio contra Georgium. Ego quatuor tantum Epistolas Constantino-

poli explicatas credo; et vel sic eo argumento uti nequeo contra allegatam visionem. Nam si illa Sancto sit oblata, quando exponere meditabatur aut ceperat Epistolam ad Colossenses, præter hanc restabant tres aliæ exponendæ. Et sane, si visio ipsa abunde testata esset, non posset fieri aptior conjectura, quam de Epistola ad Colossenses, aut de Epistola 1 ad Thessalonicenses, deinde etiam Constantinopoli exposita. Nam primo, interruptam Epistolarum S. expositionem resumpsit Sanctus per Epistolam ad Colossenses, quæ prima est ex illis, quas Constantinopoli exposuit. Poterat igitur non sine ratione dubitare, an tam utilis Deoque grata esset futura illa expositio continua, quam essent conciones aliæ, ad mores informandos aut ad refutandos hæreticos ex locis in hos fines selectis, quales eatenus habuerat Constantinopoli. Secundo in Expositione Epistolæ ad Colossenses frequentissime Paulum celebrat, et subinde summo cum affectu per integras paginas. Certe media fere pars Homiliæ x Paulum Paulique vincula mire celebrat; ibique pag. 402 hæc leguntur verba: Si quis mihi daret optionem, malletne videre Paulum e coelo descendentem. et vocem emittentem, an ex carcere; mallet ex carcere. Eadem vincula ac lacrymas S. Pauli rursum prolixè celebrat et versat in Homilia XII. Veruntamen hæc minime sufficient ad conjecturam satis probabilem formandam; præsertim cum ipsa visio pro certa et indubitata non sit habenda.

1472 Certum quidem est et manifestum, Chrysostomum ardentissimo Pauli amore flagrasse. Æque apud eruditos constat, Epistolas S. Pauli accuratissime ab ipso fuisse expositas. Quare visio, quæ Proclo, viro Sancto, oblata dicitur, neque incredibilis est neque improbabilis, si hæc sola spectemus; neque sunt improbanda, quæ in officio Breviarii Romani de Chrysostomo leguntur his verbis expressa: Multitudinem, pietatem, ac splendorem concionum, cæterorumque ejus scriptorum, interpretandi etiam rationem, et inhærentem sententiæ sacrorum librorum explanationem, omnes admirantur, dignumque existimant, cui Paulus Apostolus, quem ille mirifice coluit, scribenti et prædicanti multa dictasse videatur. Verissima hæc esse censeo ac certissima. At visionem S. Procli de S. Paulo, in aurem Chrysostomi loquente, non æque certam aut indubiis testimoniis nixam invenio. Modus ipse, quo Proclus per foramen tribus noctibus consequenter visionem illam habuisse dicitur, habet aliquid, quod non admodum est verisimile. Silentium etiam cœvorum facit, ut visio illa saltem minus sit certa, præsertim cum quatuor biographi, qui hanc referunt, veris frequenter falsa miscuerint. Itaque prudenti lectori judicium de re tota lubens permitto. Fieri sane potest, ut similis visio contigerit, et per scriptores minus accuratos exacte non fuerit relata.

1473 Alteram de Chrysostomo jam defuncto visionem, quam Baronius et Tillemontius fictitiam existimant, narrat Joannes Moschus in Prælo Spirituali cap. CXXVIII. Factum huc transfero, prout Latine expressum est apud Rosweydam in Vitis Patrum pag. 901: Rursus idem abbas Athanasius narravit nobis de eodem episcopo Adelphio, dicens, sese venerabilem Joannam sororem ipsius ita referentem audisse. Cum sanctissimus episcopus Constantinopolitanus Joannes Chrysostomus in Cucusum in exilium missus est, in domo nostra mansit. Ex hoc igitur ingentem confidentiam et charitatem habuimus

in expositione
Epistolæ ad
Colossenses,
aut postea:
at certa non
est.

Asserta et alia
visio de in-
mensa Sancti
gloria

AUCTORE
J. S.

- A habuimus ad Deum. Dicebat ergo frater meus Adelphius: Cum in exilio mortuus esset beatissimus Joannes, dolorem pertuli incredibilem, quod talis ac tantus Vir, orbisque magister lætificans Ecclesiam Dei, a throno suo exul defunctus est. Deprecabar ergo, inquit, Deum cum multis lacrymis, ut ostendere mihi dignaretur, in quo statu esset, et an patriarchis adnumeratus esset. Cum ergo diutius orassem, in ecstasi effectus sum, aspexique virum nimis speciosum, qui tenens manum dexteram meam, adduxit me in locum quemdam illustrem et gloriosissimum, ostendebatque mihi ecclesiæ doctores. Ego vero circumspiciebam videre quærens, quem cupiebam, magnum Joannem dilectissimum meum. Cum ergo ostendisset mihi omnes, et uniuscujusque proprium nomen expressisset, rursus tenens me per manum, eduxit me foras. Ego autem sequebar illum tristis, quod non vidissem cum patribus et Ecclesiæ magistris beatum Joannem. Cum itaque egrederer, is, qui præerat januæ, apprehendens me, dixit mihi: Quid habes? cur tristis es? Nemo umquam huc ingressus, tristis exivit. Tunc dixi illi: Hæc mihi caussa mœroris est, quod amantissimum mei Joannem episcopum Constantinopolitanum una cum ceteris doctoribus non vidi. Rursum dixit mihi: Joannem dicis pœnitentiæ ducem? Aio ego: Illum sane. Respondens autem dixit mihi: Ipsum homo in carne vivens videre non potest, illic enim assistit, ubi thronus est Domini. *Hactenus Moschus, cujus narrationem ut plane certam vindicandam non suscipio.*
- B

aut Athanasio, aut ulli nominatim doctore fuisse prælatum. Nullus certe nominatur, et sicut Chrysostomus inter illos, qui ostendebantur, non fuisse dicitur, ita et alii eadem de causa illi numero deesse poterant. Tam naturalis et propria est hæc expositio, ut non auderem asserere, Chrysostomum ulli nominatim doctore in cœlesti gloria prælatum, nedum omnibus, etiamsi visio certa videretur et indubitata.

1476 Nolim tamen studiosus lector ex hac mea cautione suspicetur, meritis Chrysostomi me utcumque diffidere, aut aliorum quorundam, qui in comparisonem adducuntur, merita mihi majora videri. Adeo longe abest a me talis opinio, ut ingenue fateri non dubitem, nullius sancti Doctoris vitam me tantum in admirationem et amorem rapuisse, quantum rapuerunt vita tota, moresque et scripta Chrysostomi. Si vel levi oculo totum vitæ illius cursum perlustremus, talem ubique inuenimus in omni ætate, in omni statu, in omni officio, in omni labore, in prosperis et adversis, ut videatur Deo semper perfectissime servivisse, miroque cum contemptu rerum omnium mundanarum vice quam ardentissima charitate dilexisse Creatorem. Talis fuit juvenis, in domo materna solitariam exercens vitam; talis mox in solitudine, austerissima vivendi norma corpus castigans: talis in diaconatu, utilibus scriptis aut pietatis operibus se totum consecrans: talis in presbyteratu, talis in episcopatu, talis in exilio. In hisce sane egregius Pauli Imitator totus apparuit, ita ut fortasse cum ipso dicere potuerit: Abundantius omnibus laboravi. Certe nullus Patrum tam paucis annis tot scripta edidit, quot in lucem emisit Chrysostomus, et ante pro concione dixit, intra octodecim aut fere novemdecim presbyteratus et episcopatus annos. Et, quod caput est, in hisce Opus nullum invenias, quod non directe ad Dei gloriam tendat et animarum salutem. Fallor, nisi quilibet, modo divini Viri Homilias attente perlegere voluerit, tantam in iis reperturus sit sanctitatis fragrantiam, quantam eloquentiæ ubertatem.

1477 Si de martyrio quæritur, ne hanc quidem palmam Chrysostomo deesse videbimus. Etenim cum sedulo virtutem Christianarum exercitio in odium improborum inciderit: indeque accusatus fuerit, injusteque condemnatus, ac in exilium missus, facile videbimus Martyrem esse ac dici posse, etiamsi passus non sit pro fide nec sub principe infideli. Hinc recte meo judicio de Chrysostomo dixit Cassianus num. 1364 laudatus: Cujus sanctitas absque ulla gentilitiæ persecutionis procella ad martyrii merita pervenit. Non pauci sane in Ecclesia coluntur ut martyres, quorum martyrium aut minus clarum, aut certe clarius non est, quam sit Chrysostomi. S. Canutus Danorum rex ut martyr colitur, quia occisus est a subditis, quorum odium regnum pie administrando sibi attraxerat. Tale improborum odium Chrysostomus in se commovit piis sanctisque operibus, rectaque instructione et correctione gregis sui. S. Martinus Papa ut martyr colitur, quia in exilio ærumnis confectus obiit. Sic in exilio defunctus est Chrysostomus, et quidem morte per nimios itineris labores accelerata. Itaque Sanctus noster causam martyrii talem habuit, qualem S. Canutus martyr, aliique plures, videlicet exercitium virtutum ad fidem relatarum; mortem vero similem habuit cum S. Martino Papa martyre, et aliis quoque non paucis. Quapropter non dubitabit, opinor, de martyrio Chrysostomi,

visio non incredibile defectu meritorum Sancti,

E

cui et martyrii palma attribui posse videtur:

F

hunc plane fictitiam esse, argumenta

objecta non evincunt:

1474 Attamen lubet utcumque examinare rationes, quibus Baronius ad annum 407 num. 35, et Tillemontius Nota 103 in Chrysostomum utuntur, ad fidem toti visioni detrahendam. Objicit primo Baronius, Adelphium non fuisse Arabissi episcopum, sed Treium, in Epistola cxxvi Chrysostomi memoratum, ubi dicitur Otreius. Respondeo, id verum esse, sed nihil facere ad propositum. Otreius erat Arabissi episcopus, vivente Chrysostomo; sed nullibi asseritur, Adelphium tunc fuisse episcopum. Erat Adelphius anno 451 in concilio Chalcedonensi ut chorepiscopus, et non diu post factus erat episcopus Arabissi, ut videre est apud Leguën in Oriente Christiano tom. I pag. 445. Tillemontius vidit, illam objectionem esse inutilem, aliamque substituit nihil meliorem his verbis: Moschus asserit, Sanctum fuisse hospitatum Cucusi apud Adelphium illum Arabissi episcopum. Respondeo, id falsum esse. Dixit Adelphii soror: In domo nostra mansit. De qua domo id intelligemus, nisi de domo parentum utriusque? Forte parvuli erant Adelphius, ejusque soror Joanna, et filii illius Dioscori, qui Sanctum Cucusi hospitio exceperit et fovit; forte etiam necdum nati.

1475 Altera oblectio Baronii petitur a comparisonem Chrysostomi et aliorum doctorum. Sane quidem, inquit, et illa invidiosa nimis assertio est; omnes, qui umquam fuerunt in Ecclesia doctores, in inferiori ponere gradu, et super omnes Chrysostomum collocare: cum præsertim ex eis complures martyrio fuerint coronati, ut inter alios Hyppolytus et Methodius: ut taceam de reliquis absque sanguine vita functis Sanctis, nempe Basilio, duobus Gregoriis, Thaumaturgo atque Theologo, itemque omnibus sine invidia præferendo Magno Athanasio. Tillemontius item dolet, hac visione Chrysostomum præferri Athanasio, Cypriano, reliquisque doctoribus ante ipsum defunctis. Verum neque hæc oblectio magni ponderis mihi videtur. Neque enim video, Chrysostomum

Septembris Tomus IV.

AUCTORE
J. S.

quisquis voluerit attente perlegere, et cum Actis Chrysostomi conferre, quæ fuse et erudite de martyrio ac martyrii causa disseruit Sanctissimus Dominus noster Benedictus XIV in Opere de Servorum Dei Canonizatione lib. III cap. XI et sequentibus. Prudenter tamen martyrii titulus fuit omissus in Chrysostomo, cum ille titulus attribui non posset sine infamia multorum magnorumque virorum, et gloriam Sancti parum aut nihil augere potuerit.

Ultima Tille-
montii objectio
examinatur,

1478 Ex dictis objectionem Baronii et Tillemontii satis solutam existimo, etiamsi noluerim Sanctos invicem comparare, malimque omnes debito honore prosequi, quam disputare de eminentia unius præ altero. Eadem sufficiens ad pauca ea, quæ adjungit Baronius, simili modo diluenda. Verum Tillemontius et aliam addit objectionem. Existimat nimirum, notitiam illius visionis ad Moschum pervenire non potuisse per illas personas, quas nominat, quia Moschus non scripsit ante mortem S. Eulogii Alexandrini, quem anno 608 defunctum putat, et cujus mortem nos fiximus circa 605 aut 606. Verum, si verba scriptoris recte expendamus, illa quoque difficultas evanesceat. Moschus factum intellexit ex abbate Athanasio;

B Athanasius ex Athenogene episcopo Petreæ in Palæstina: Athenogenes ex avia sua Joanna, quæ soror erat Adelphi, cui visio oblata dicitur. Visio autem illa non asseritur contigisse statim post obitum Chrysostomi: imo neque ex Moschi verbis tuto inferre possumus, Adelphi aut Joannam ipsius sororem in vivis fuisse, quando defunctus est Sanctus. Hoc solum asseritur, Chrysostomum, quando exsul erat Cucusi, mansisse in illa domo, in qua deinde habitavit Joanna cum fratre suo Adelphi, qui factus est Arabissi episcopus inter annum 431 et 458, ut observat ipse Tillemontius. At perperam ille dicit, hac de causa partem narrationis esse deserendam, cum in tota narratione nihil habeatur, quod huic expositioni sit contrarium.

et solvitur:
visio tamen
pro certa non
habetur.

1479 Porro Joanna, quæ verisimiliter fratre suo Adelphi erat junior, facile vivere potuit usque ad finem fere seculi V, ac nepoti suo Athenogeni juveni visionem narrare. Deinde vero senex Athenogenes eandem visionem juveni Athanasio referre potuit circa medium seculi VI. Senex demum Athanasius Moscho idem factum communicare potuit sub finem seculi VI. Nulla sane in hisce est difficultas, nec ullus ex illis pervenire debuit ad ætatem incredibilem. Non quidem in allegatis verbis additur, Athanasium uti relatione Athenogenis, sed id adjungitur in facto præcedente, ubi Joanna dicitur avia Athenogenis. Itaque cum et hoc factum narraverit Joanna avia Athenogenis; satis intelligitur, illud a Joanna Athenogeni fuisse relatum; Athanasium vero Athenogenis nomine visionem narrasse Moscho. Quapropter non video, allata a Baronio et Tillemontio argumenta sufficere ad omnem assertæ visioni probabilitatem detrahendam. Refertur illa etiam a Georgio Alexandrino apud Savilium pag. 254, et ab Anonymo ibidem pag. 364. At illi non recte dixerunt, Sanctum fuisse Cucusi hospitatum apud Adelphi Arabissi episcopum; cum dicendum id tantum fuisset de domo, in qua Adelphi ante episcopatum habitavit. Ceterum nolim prudens lector ex disputatis inferat, visionem illam a me pro certa et indubitata haberi. Id solum ostendere volui, non temere habendam pro mero figmento. Nam satis verisimile est, aliquam de gloria Chrysostomi visionem Adelphi revera

fuisse oblatam; sed hanc variorum relatione non parum mutatam: dum enim ejusmodi historiæ viva variorum relatione solum ad posteros perveniunt, uti de hac asseritur, ultima relatio non parum differre solet a prima. Hactenus de visione illa.

1480 Nunc ad aliam inquisitionem transeo. Vidimus Sanctum nostrum a scriptoribus synchronis passim vocari Joannem Constantinopolitanum, ab aliis vero junioribus, Joannem Chrysostomum, quod nomen modo vulgare est ac notissimum. Nihil est dubium, quin cognomen Chrysostomus, Latine os aureum vel oris aurei, Sancto datum fuerit ab insigni atque aurea eloquentia, qua parem habuisse non videtur, Suidas in Lexico p. 1258 aliqua de Chrysostomo collegit, sed non omnia æque vera, cum et Socratis calumnias, suis locis refutatas, aliis imprudens admiscuerit. De scriptis et eloquentia huc aliqua transfero ad propositum nostrum: Cætera vero, inquit, ejus scripta numerum superant. Omnem enim Judæam et Christianam Scripturam (id est, Vetus et Novum Testamentum) Commentariis explicavit, ut alius nemo. Martyrum vero festivitates expedito dicendi genere adauxit, linguam etiam habens, quæ suo fluxu Nili catarrhactas superabat. Nullus profecto mortalium ab omni ævo tanta dicendi copia abundavit, quanta solus ille ditatus erat, et solus absque fūco illud aureum et divinum Chrysostomi nomen, ut quodam hæreditario jure consecutus est. Ejus vero scriptorum numerum recensere, non hominis est, sed Dei potius omnia cognoscentis. Hactenus Suidas, eaque de summa Sancti eloquentia est communis sententia, maxime Græcorum, qui eum omnibus aliis solent præferre. Quod vero Suidas asserit de exposita tota Scriptura sacra, stricte sumendum non est.

1481 Multis autem ante Suidam seculis usitatum fuit nomen Chrysostomus: nam eo utuntur omnes biographi ab initio seculi VII, quo floruit Georgius Alexandrinus. Eodem cognomine usus est Moschus, illi contemporaneus: atque illud jam tunc in Hispania notum erat, ut liquet ex S. Isidoro Hispalensi. Hic enim in libro de Scriptoris ecclesiasticis cap. VI elogium Chrysostomi orditur his verbis: Joannes Constantinopolitanæ sedis sanctissimus episcopus, cognomento Chrysostomus, cujus oratio et plurimam cordis compunctionem et magnam suaviloquentiam tribuit. Mittoreliqua, tum quod satis dicta sint, tum quod aliqua minus sint accurata. Unum observari potest, jam varia Sancti Opuscula Latine fuisse lecta tempore Isidori, seu initio seculi VII. Antiquior Isidoro Cassiodorus jam seculo VI usus est cognomine Chrysostomi in libro de Institutione cap. VIII ubi etiam paulo ante dicit, curasse se, ut Homiliæ Chrysostomi in Epistolam ad Hebræos in sermonem Latinum converterentur. Eundem Sancto nostro Chrysostomi titulum attribuit Ephremius Antiochenus patriarcha item seculo VI non multum provector.

1482 Quin et seculo V usitatum fuisse videtur Chrysostomi cognomen, ita ut videatur ceptum circa tempus corporis Constantinopolim translatis. Certe in concilio Chalcedonensi tom. IV Conciliorum col. 830 allegatur locus S. Joannis, eique Græce Chrysostomi cognomen tribuitur, licet hic titulus sit omissus in versione Latina. Theodoretus eodem titulo usus videtur: nam in fine Historiæ, ubi enumerat multos episcopos, ultimi Constantinopolitani ita recensentur: Joannes Chrysostomus, Arsacius, Atticus, Sisinnius. Idem Chrysostomi ti-
tulus

D

Cognomen
Chrysostomus
ob eloquentiam
Sancto datum;

E

illud jam
usitatum etiam
apud Latinos
erat seculo VII
et VI,

F

imo et seculo V
apud Græcos:

A *tulus occurrit apud Theodoretum in Dialogo II, qui dicitur Inconfusus. Prævit fortasse S. Proclus non eadem quidem utens vocē Chrysostomus, sed vocibus eandem habentibus fere significationem, dum in tractatu de Traditione divinæ Missæ Sanctum laudavit hoc modo: ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης id est, aurea præditus lingua Joannes, vel ad litteram, lingua aureus Joannes. Itaque ex dictis manifestum est, circa medium seculi v usitatum fuisse cognomen Chrysostomi apud Græcos, idemque non diu post, certe seculo VI, invaluisse apud Latinos.*

non tamen videtur viventi datum.

1483 At non satis fundatum invenio, quod ex Metaphraste adoptavit Baronius ad annum 386 num. 57 ita scribens: Rursum fertur de illo, quod, cum sublime aliquando dicendi genus arripuisset, atque ob eam causam a simplicioribus minus intelligeretur, redargutum fuisse a pia muliercula, quod ejus orationes infrugiferæ essent; ipsum vero mutasse e vestigio juvenilis animi, cujus est alta petere, institutum, dictionemque faciliorem imis auribus accommodasse. Qua ex parte illud est consecutus, ut ab omnibus facillime audiretur, atque publicis frequentibusque acclamationibus OS AUREUM diceretur. Quod perinde ad inditum divinitus nomen, veluti egregius titulus, in ejus scriptis hactenus perseverat. Hactenus ex Metaphraste Baronius. Verum Metaphrastis auctoritas modica omnino in hisce est. Præterea, licet constet de crebris acclamationibus, quibus auditores Chrysostomo dicenti applaudebant, de hoc titulo viventi dato nullus meminit scriptor cœvus. Quod vero dicitur de sublimi genere dicendi, quo usus esset initio Sanctus, falsum videtur: nam semper non minus familiariter quam eloquenter ad populum dixisset videtur. Naturalis est Sancti eloquentia, claraque et perspicua; idque in prioribus Homilis non minus apparet, quam in aliis: neque facile crediderim, ullum unquam conquestum esse, quod uteretur sublimi nimis nec satis intelligibili genere dicendi. Summus est Orator, non solum quia maxima valet vi copiaque dicendi, sed vel maxime quia claro perspicuoque disserendi modo alios omnes videtur superasse.

§ XC. Cultus Sancti, sive festivitates variæ: forma: corporis iconibus expressa: ecclesiæ eidem dicatæ corpus Romæ reliquiæ nonnullæ aliis locis.

Memoria in Fastis ad hunc diem: sed 13 Novembris

Multas S. Joannis Chrysostomi festivitates recensuit Bollandus noster in Prætermisssis ad 27 Januarii. Eas breviter solum assignabo, omissis fere elogiis, quia hæc nihil novi afferunt, et errores iis subinde inspersi suis locis jam satis sunt correcti, aut certe corrigi possunt ex disputatis. Dies beati obitus ad hunc 14 Septembris memoratur in Menæis et in Menologio Sirletiano, sed additur, dilatam esse in mensem Novembrem Sancti festivitatem ob festum Sanctæ Crucis exaltatæ. In Martyrologio Romano similiter memoria habetur de beato Sancti obitu; sed festivitas remittitur ad 27 Januarii. Consentiant Grevenus, Galesinius, et alii quidam recentiores. Itaque hac obitus die festivitatem Sancti nullam invenio. At præcipua Sancti festivitas apud Græcos celebratur

die 13 Novembris. Ad hanc diem in Menologio Sirletiano ita habetur: Natalis sancti patris nostri Joannis Chrysostomi archiepiscopi Constantino-politani. Consentiant Menæa impressa, in quibus Officium de Sancto ad eundem diem legitur, eique præfixa est effigies Chrysostomi, quod alias raro sit. Officium eadem die habetur in Anthologio Græco, quod impressum est anno 1738. Itaque præcipua festivitas dudum 13 Novembris celebrata est, et etiamnum celebratur.

1485 Quare corrigendum est Menologium Basilianum, quale impressum est Urbini anno 1727, ubi ad 13 Novembris festivitas S. Chrysostomi sic annuntiatur: Commemoratio exsilii sancti patris nostri Joannis Chrysostomi. Adjunctum elogium inchoatur hoc modo: Exsilii Chrysostomi commemoratio, non autem dormitionis ejus, nunc celebratur eam ob causam, quod hæc in idem tempus inciderit, quo pretiosæ Crucis Exaltatio recolitur. Vix crediderim, hæc ita fuisse scripta a collectore Menologii. Certe ineptissima datur ratio, cur obitus Sancti non celebretur die 13 Novembris; sed potius indicatur causa, ob quam translata fuit illa festivitas a die 14 Septembris. Itaque existimo, auctorem illius Menologii non minus quam alios Græcos ad 13 Novembris annuntiasse obitum Sancti in exilio; sed transcribentium vitio menda jam dicta irrepsisse. Certe reliquum elogium continet breve vitæ compendium, taleque omnino est, ut congruat festivitati præcipuæ, quæ in omnibus Græcorum Fastis, quos consului, eo die memoratur. Præterea constat, exsilium Sancti non incidisse in 13 Novembris: neque existimo, exsilium Chrysostomi, quod luctu potius prosequendum erat, ulla unquam festivitate fuisse honoratum.

1486 De celebritate festivitatis præcipuæ 13 Novembris hoc jam observavit Bollandus: Secundum Novellam Manuelis Comneni hic dies ob memoriam S. P. Chrysostomi ab omnibus negotiis et actionibus immunis agebatur. Moschi Græcorum festivitates passim sequentes, eodem die præcipuam Sancti festivitatem celebrant, ut videri potest in Fastis eorum figuratis, quos cum metricis Græcis dedit Papebrochius ante tom. I Maii. Coptitæ similiter in Ægypto et Æthiopia præcipuam Chrysostomi festivitatem agunt mense tertio, die 17, qui incidit cum 13 Novembris, ut habent eorum Fasti a Jobo Ludolfo editi. Ait quidem editor in Annotatis: Translatio corporis seu potius reliquiarum ejus Constantinopolim facta hoc die narratur. At hoc verum esse nequit, nisi fortasse hoc sensu, quod 13 Novembris corpus Comanis potuerit esse elevatum, atque ita translatio inchoata. Potuit sane id contingere, eaque esse ratio, ob quam præcipua festivitas die 13 Novembris potius, quam alio die sit fixa. Verum diem istius elevationis nusquam invenio, ideoque mera esset divinatio, si istud affirmaremus. Quidquid fuerit causæ, videtur dies 13 Novembris, quo Sanctus etiam est in Typico Sabæ, communi consensu ecclesiarum Orientalium præcipuæ solemnitati S. Joannis Chrysostomi assignatus.

1487 Ecclesia Romana festivitatem Chrysostomi, ut Doctoris Ecclesiæ, ritu duplici celebrat die 27 Januarii, exceptis aliquot ecclesiis, in quibus die sequente aut aliquo non impedito celebratur Officium. Dicto die in omnibus fere Martyrologiis Latinis memoria Sancti annuntiatur, exceptis tamen vetustissimis. Primus ex Latinis Chrysostomum annuntiasse videtur auctor Romani par-

AUCTORE
J. S.

præcipua
Sancti festi-
vitas apud Græ-
cos

magna solem-
nitate cele-
bratur, uti et
apud Moschos
et Ægyptios:

apud Latinos
unica est festi-
vitas 27 Ja-
nuarii,

AUCTORE
J. S.

vi, a Rosweydo editi, quem alii deinde secuti sunt. Ille breviter sic habet: Constantinopoli, Joannis Chrysostomi. Hic non exprimitur, utrum sit dies obitus, translationis, an alia quaecumque festivitas. Secuti deinde Ado, Usuardus, Notherius, et alii plurimi recentiores, quos omnes enumerare longum esset. Tres illi, quos nominavi, videntur credidisse istum esse beatæ mortis diem, cum natalem nominent. Ea tamen observatio non est omnino certa, cum natalis revera eo die celebretur in Ecclesia Latina, idque forsitan tantum insinuare voluerint. Illud certius est, proprio die natali, sive 14 Septembris, non fuisse memoratum a Latinis mediæ ævi. Præterea, ut observavit Sollerius noster in Usuardo suo ad 27 Januarii, de Chrysostomo nec Hieronymiana, nec Beda, aut ejus sequaces, nec Wandelbertus quidquam memorant. Mitto Martyrologium Romanum, aliaque recentiora, Chrysostomum eodem die certatim annuntiantia. Attamen lubet observare, eundem tamquam presbyterum a Greveno memorari apud Sollerium in Auctariis, ubi sic legitur: Item Joannis presbyteri Antiocheni, qui teste Hieronymo lib. de Viris illustribus, sanctitate et sapientia sub Theodosio seniore insigniter fulsit. Est hic ipse Joan. Chrysost., de quo in Catalogo virorum illustrium scripsit S. Hieronymus, dum ille adhuc erat presbyter Antiochenus.

quo apud
Græcos trans-
latio agitur.

1488 Ecclesia Græca, saltem Constantinopolitana, et quæ eidem subjectæ sunt, aut certe illam sequuntur, qualis est et Russorum seu Moschorum ecclesia, die 27 Januarii celebrat festivitatem translati Constantinopolim corporis S. Chrysostomi. Solemnitas hæc annuntiatur in utroque Menologio ante laudato. Sirlertianum annuntiationi addit: Celebratur autem dies festus, sicut in 13 die Novembris. Menæa quoque, aliique Græcorum Fasti recentissime recus, uti et Fasti Moschorum de hac translationis solemnitate consentiunt. Illam tamen satis clare non invenio in Fastis Coptitarum ad diem 2 mensis eorum sexti, qui respondet 27 Januarii. Notatur quidem ibidem, Abba Joannes; sed iis verbis Joannes Chrysostomus designari non videtur, nedum ipsius translatio. Verum Coptitæ in Fastis suis iterum habent S. Joannem Chrysostomum ad 12 mensis noni, id est, ad 7 Maii. Itaque nolum divinare, utrum eo die an alio translationem celebrent, an vero præter festivitatem præcipuam habeant aliam quandam secundariam.

C
alia festivitas
30 Januarii
de tribus simul
Doctoribus,

1489 Alia festivitas, quæ de tribus simul doctoribus a Græcis et Moschis celebratur, videlicet de SS. Basilio, Gregorio Nazianzeno, et Joanne Chrysostomo, annuntiatur in Menæis impressis et in Fastis Moschorum ad 30 Januarii. Occasio institutæ hujus festivitatis prolixè enarratur in Menæis, indeque Bollandus in Prætermisssis ad eundem diem de ea sic habet: Agi inde ab Alexii Comneni temporibus Constantinopoli festivitas solet, ob coortam tunc de iis contentionem, quis sanctitate et eruditione aliis præstitisset: quam sedarunt ipsimet Sancti, apparentes Joanni Eucharitarum episcopo, monentesque ut ab inutili disputatione desisterent; unum se esse apud Deum, nec invicem pugnare aut dissidere. Inde cœpta agi una omnium celebritas 30 Januarii. Historiam totam vide tom. II Junii pag. 934, ubi ex Menæis data est in S. Basilio. Hujus quoque festivitatis Officium exhibet Anthologium Græcum novissime impressum.

ordinatio
Sancti item
Fastis inserta.

1490 Demum ad 15 Decembris in Menæis, et apud Cythereum est mentio de electione aut ordi-

natione Chrysostomi, quæ illo die facta asseritur. Ordinationem fuisse peractam 26 Februarii, recte observat Bollandus. At non æque idcirco certum est, Græcos de electione loqui, cum illi in die ordinationis errare potuerint. Alias quasdam annuntiationes ex Florario Ms. apud Bollandum lector inveniet. Illas hic non repeto, cum non existimem ulla designari festivitates. Quæ vero causa reliquiarum ab aliquibus memorantur, una dantur inferius, ubi agetur de reliquiis.

1491 Porro in Officio mox dicto de SS. Basilio, Gregorio et Chrysostomo, singulorum characteres corporis et animæ describuntur. Cum autem illa relatio videatur profecta a Joanne Eucharitarum episcopo, cui primum singuli seorsum, deinde tres simul apparuisse dicuntur, elogium Chrysostomi huc transfero, prout Latine redditum est tom. II Junii pag. 935: Divinus Chrysostomus, quoad speciem corporis erat admodum brevi statura, magno elatoque capite, summa gracilitate, justo naso, deductis non indecore naribus, pallidissimo alboque vultu, oculis cavis et bulbosis. Hinc fiebat, ut ejus aspectus renideret gratiosior, etiamsi triste aliquid reliqua forma præ se ferret. Erat nuda magnaue fronte et multis perarata rugis; amplis item auribus, sed barba tenui et rarissima canisque pilis veneranda. Maxillas habebat introrsum depressas, præ rigidissima, qua se macerabat, inedia.

1492 Hoc vero necesse est de eo dicere, quod omnibus etiam Græciæ Sapientibus antecelluerit, tum scientia, tum maxime cogitandi acumine, floridoque genere dicendi; laudandus etiam, quod codices sacros tanta explanaverit claritate, quanta aliorum nemo; quodque studuerit promulgare Evangelium, ut nisi fuisset hic Sanctus (licet hoc dictum videatur confidentius) opus fuisset altero Christi in terras adventu: usque adeo et virtute, et virtutis exercitatione, et commutatione divinarum rerum præstabat ceteris. Fons etiam misericordiæ et caritatis nuncupatus fuit. Et certe, sicut fulgebat doctrina, ita etiam ardebat zelo et incredibili erga proximum caritate. Vixit annos tres supra sexaginta, et sex gubernavit Christi Ecclesiam. Hactenus auctor, cujus laudes mihi tam veræ videntur, quam ineptum illud et temerarium, quod inseritur de necessitate alterius Christi adventus, si Chrysostomus non fuisset. Ætas hic asserta cum chronotaxi nostra recte congruit.

1493 Quod spectat ad corporis formam, an descriptio omnino accurata sit, edicere nequeo. Data est ipsa figura apud nos loco allegato una cum iconibus SS. Basilii et Nazianzeni, inter quos mediùs est Sanctus noster, prout eam hic exhibeo.



Aliam Chrysostomi iconem dedit Cangius in Constantinopoli Christiana lib. IV pag. 120, ubi exhibetur mediùs inter S. Nicolaum et S. Basilium.

Hanc

D

Sancti forma
corporis,

E

ejusque elo-
gium:

F
effigies ipsius
varie expressa.

A *Hanc dedit Cangius in tabella operis Græcanici expressam... ex musæo RR. PP. Canonice regularium sanctæ Genovefæ Parisiensis. Aliam rursus dedit Montfauconus in limine Operis nuper recusi; sed ea satis diversa videtur ab aliis, vultumque exhibet pleniorē. Aliæ etiam duæ*

non omnino sunt similes. Quare, ommissa tertia, quæ ante Opera Sancti facile videri potest, aliam hic exlubeo, prout illam chalcographus noster imitari potuit. Poterit quilibet utramque considerare et conferre, ac pro arbitrio eligere.

AUCTORE
J. S.



B

E

C
Ecclesia Chrysostomi dicata
Constantinopoli.

1494 Porro non modo variis festivitibus atque imaginibus honorata est Chrysostomi memoria. sed etiam nomine ipsius ecclesiæ non paucæ Deo sunt dictæ. Illas omnes recensere majoris esset laboris, quam utilitatis. Nonnullas tamen assignabo. De ecclesia S. Joannis Chrysostomi, quæ erat Constantinopoli seculo IX, mentio fit in Vita S. Josephi Hymnographi, data ad 3 Aprilis: nam in ea num. 24 dicitur: Postquam vero jejuniis vigiliisque confectus Joannes, (discipulus S. Gregorii Decapilotæ, mox etiam memorandi) ad Deum migravit, eam sedem relinquendam sibi esse Josephus existimavit, petendumque templum, magno Joanni, quem ab aurea eloquentia Chrysostomum nominant, dicatum, sacrosanctum Gregorii ejusque asseclæ Joannis corpus, tamquam opulentissimum thesaurum transferebat. Atque inibi tam ingentes fiebant hominum concursus, ut illius oratione, quæ melle dulcior ex ore fluebat, aures animumque pascere, plane ut a loci angustiis excluderentur. Itaque licet locus undique vastus desertusque esset, inibi tamen monasterium excitatum est, magna disci-

pulorum frequentia celeberrimum, in quo, velut in tutissimo azylo, sacras D. Gregorii ejusque socii Joannis reliquias collocavit. De tempore edificatæ hujus ecclesiæ nihil invenio.

1495 Cornelius le Brun in Itinerario per Orientem, quod habemus Gallice redditum et anno 1700 impressum, caput LXX pag. 377 narrat, in insula Cypro se fuisse in monasterio Franciscanorum, quod monti impositum est, et S. Joanni Chrysostomo dicatum. Narrat auctor occasionem structi hujus monasterii per principem mulierem a Templariis sibi metuentem, et morbo, quo laborabat, mirabili modo liberatam. Si verum est, quod de Templariis dicitur, fundatio figenda erit seculo XIII aut ineunte XIV. Venetiis inter plurimas magnæ illius urbis ecclesias, reperitur parochialis aliqua S. Joanni Chrysostomo dicata, quæ edificata traditur a nobili familia Cattanea anno salutis humanæ 1080, ut habet Excellentissimus dominus Flaminio Cornelius, senator Venetus, in Opere nuperrimo de Ecclesiis Venetis, Decade III pag. 335, ubi plura de illa videri poterunt. Antonius de Cianca in Vita Hispanica S. Secundi Abulensis

F

aliæ in Cypro
et Venetiis:
altare in Hispania.

AUCTORE
J. S.

Abulensis lib. I fol. 98 narrat, exstructum esse anno 1584 altare nomini S. Joannis Chrysostomi dicatum, in Ecclesia monasterii S. Mariæ de Gratia monialium Ordinis S. Augustini, quia hæ omnes singulari beneficio in ingenti ruina monasterii manserant illæscæ, resque illa contigerat die 27 Januarii in ipsa S. Chrysostomi festiuitate. Plura non inquiri de ecclesiis aut altaribus Sancto dicatis. quia nulla diligentia sufficere potest ad omnia investiganda, et nova iterum erigi possunt annis singulis.

Corpus Sancti
Romam dicitur
translatum,

1496 *De corpore et reliquiis Chrysostomi pluscula restant dicenda. Baronius in Martyrologio Romano ad 27 Januarii geminam Chrysostomi translationem asserit hoc modo: Ejus sacrum corpus sub Theodosio Juniore hac die Constantinopolim, inde postea Romam translatus, in basilica Principis Apostolorum conditum fuit. De prima translatione in Annotatis multa adjicit Baronius; at nullum verbum de secunda. Itaque neque occasionem, neque tempus, neque modum asserit istius translationis exponit. Nihilominus multi scriptores cum Baronio affirmant, S. Joannis Chrysostomi corpus conservari in basilica Vaticana. Floravantes Martinellus in Roma sacra pag. 283 de templo Vaticano agit, corporaque ibidem deposita enumerare sic incipit: In eo corpora SS. Petri, Simonis et Thaddæi apostolorum, S. Joannis Chrysostomi, S. Gregorii Nazianzeni etc. Carolus Bartholomeus Piazza in Hemerologio sive Diario sacro ad 27 Januarii de Chrysostomo agens, scribit: Festiva et sollemnis memoria hujus sancti Doctoris peragitur in basilica Vaticana, ubi in ara chori ad ingentem Romæ felicitatem jacet venerabilissimum ipsius corpus, et exponuntur insignes ejus reliquæ. Hisce consentit Joannes Severanus in Monumentis sacris Italice scriptis pag. 136.*

ubi depositum
est in basilica
Vaticana,

1497 *Joannes Ciampinus in Opere de Sacris ædificiis cap. IV basilicam Vaticanam variaque ejus ædificia perlustrat, ibique sect. XII agit de ecclesia S. Petronillæ et sec. XIII de ecclesia S. Mariæ de Febribus, eaque occasione exponit, ubi olim servatum fuerit corpus S. Chrysostomi. Verba ipsius huc transfero: In medio autem prædicti aditus, sive transitus in Orientem (ex S. Petronillæ ad ecclesiam S. Mariæ de Febribus) ara S. Joannis Chrysostomi visebatur, quatuor columnis porphyreticis fulta, nobilique marmoreo tegmine cooperta. Sub hac ejusdem S. Joannis Constantinopoli translatus corpus maxima populi et præcipue feminarum frequentia colebatur... Corpus vero S. Joannis Chrysostomi (deinde translatus fuit) intra templum sanctæ Mariæ de Febribus. Hisce deinde addit sect. XIII: Item in hoc sacello repositum fuit, ut supra diximus, Corpus S. Joannis Chrysostomi, cui etiam altare a Julio Antonio Sanctorio S. S. E. Cardinali, tunc S. Severinæ archiepiscopo, dedicatum fuit. De tribus locis diversis basilicæ Vaticanæ, in quibus conservatum fuit Sancti corpus, ita Janningus noster tom. VII Junii pag. 157 meminit: Transeunti e templo S. Petronillæ ad S. Mariæ de Febribus, occurrit in media ista ambulatione altare, quod S. Joanni Chrysostomo sacrum fuit. Habuit columnas porphyreticas, et supra illas extensum cyborium marmoreum: subter altare vero corpus ipsius sancti Doctoris: Quod deinde translatus fuit ad vicinam ecclesiam S. Mariæ de Febribus, et repositum sub altari Sanctorum Lamberti atque Servatii: iterumque jussu Urbani VIII ad chorum novum*

canonicorum, ac sub altari Pietatis reconditum.

1498 *Quæ hactenus dicta sunt de corpore Sancti Romæ servato, luculenter ostendunt, nullam dubitationem esse Romanis de possessione sacri illius thesauri. Attamen nullibi invenio, qua occasione, quo tempore, aut quorum opera translatio fuerit peracta. Æque obscura est translatio corporis S. Gregorii Nazianzeni, quod similiter Romæ modo servatur, ut videri potest apud nos tom. II Maii pag. 455 et 456 in S. Gregorio Nazianzeno. Hoc interim novimus ex translatione, qua corpus Nazianzeni seculo X Constantinopolim fuit portatum, duos hosce sanctos Doctores aliquando in eadem Apostolorum ecclesia Constantinopoli requievisse. Nam ibidem pag. 453, ubi auctor narraverat, corpus Nazianzeni delatum fuisse ad ecclesiam Apostolorum, hæc subiungit: Oportebat non longe a patris nostri Chrysologi, doctrina sua orbem egregie illuminantis, sepulcro reponi eum, qui non multo ante hunc tempore regiam nostram civitatem præclare excoluerat, non dissimilibus tempestatibus negotiisque implicitus: par enim erat, ut illi propius nancisceretur monumentum, et communem haberet sepulturam, a cujus in tuenda pietate zelo et fervore non multum scitur abfuisse: par erat, ut, juxta magnum illum et disertum atque indefessum pœnitentiæ Doctorem et misericordiæ Præconem optimum ac benignissimum sepeliretur, qui supernæ et beatæ Trinitatis sacerdos fuit et cultor etc.*

1499 *Porro cum seculo X facta sit illa translatio, dicendum est, corpus S. Chrysostomi fuisse illo seculo adhuc Constantinopoli, deinde, cum in eadem fuerint ecclesia duo illa corpora, verisimile est, fuisse eodem tempore Romam delata. Tertio verisimile est, translationem esse factam seculo XIII, postquam Latini cœperant Constantinopolim, præsertim eo tempore, quo in summas redacti angustias, principum Latinorum ope egebant, ut se contra Græcos defenderent. Quarto verisimile est, clanculo factam esse translationem per Latinos, ne Constantinopolitani nimium exacerbarentur, ideoque non fuisse scriptis mandata. Hisce conjecturis addamus diuturnam possessionem, et non video merito dubitari posse de translatione reliquiarum S. Chrysostomi. Verum dubitandum videtur, an totum corpus aut quasi totum ita fuerit Romam delatum, ut nihil remanserit Constantinopoli. Certe Andreas Victorellus in Additionibus ad Opus Ciaconii de Romanis Pontificibus col. 16 scribit, S. Joannis Chrysostomi digitum ab Hieremia patriarcha Constantinopolitano missum esse ad Gregorium XIII Romanum Pontificem. Itaque verisimile est, partem aliquam sacrarum ossium relictam fuisse Constantinopoli, ut plerumque fieri solet in translationibus.*

1500 *Caput S. Joannis Chrysostomi multæ ecclesiæ sibi adscribunt. Octavius Cajetanus in Martyrologio Siculo ad 27 Januarii illud attribuit religiosis Messanensibus S. Salvatoris, ita scribens: Messanæ, in monasterio S. Salvatoris, translatio capitis S. Joannis Chrysostomi. Sausayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad eundem diem idem adscribit Bernardinis Parisiensibus. Lutetiæ Parisiorum, inquit, in gymnasio Bernaditarum ecclesia ostensio et veneratio pretiosi capitis S. Joannis Chrysostomi, doctoris Ecclesiæ illustrissimi. Addit Bailletus in Chrysostomo, istud in supplicatione circumferri. Papebrochius noster in Itinerario suo Ms. de Reditu*

1) Seculo X adhuc erat Constantinopoli cum corpore Nazianzeni,

E

sed seculo XIII transferri potuit per Latinos.

F

Corpus Sancti variis locis adscriptum:

A *ex Urbe in Belgium pag. 211 narrat, Florentiæ in Cartusia ostensas sibi esse quatuor grandes veteris operis hermas, quarum una integrum S. Joannis Chrysostomi caput continebat. Narrat, inquam, quid sibi fuerit dictum; sed nihil ipse affirmat. Nam et in Itinerario Ms. ex Belgio Romam pag. 31 ait, exhibitas sibi Moguntiae statuas pectorales, in quarum una dicebatur contineri caput Chrysostomi. Hoc etiam caput inter reliquias summi templi Moguntini memorat Nicolaus Serarius lib. I Moguntiacarum rerum cap. xvii. Attamen Arnoldus Rayssius in Hieroglyphylacio Belgico pag. 198, recensens thesaurum ecclesiae cathedralis Brugensis in Flandria, quæ S. Donatiano sacra est, ita habet: Cranium integrum S. Joannis archiepiscopi Constantinopolitani, propter aureum eloquentiæ flumen cognomento Chrysostomi. Quamquam asserat Nicolaus Serarius, ... Moguntiae in ecclesia metropolitana asservari.*

ita ut plures
partem illius
forte habeant.

B *1501 Ex hisce habemus, in quinque diversis provinciis caput S. Chrysostomi assignari. Itaque aut capita illa non sunt integra, aut omnia esse nequeunt S. Chrysostomi. Alterutrum est certum, et utrumque verum, quantum conjicio. Frequenter sane fit, quando agitur de reliquiis, ut pars capitis, brachii, aut alterius membri, caput vocetur aut brachium, vel nomine illius membri, cujus modica subinde est particula, liberaliter insigniatur. Contingit etiam, ut reliquiae alicujus Sancti minus celebris ad Sanctum aliquem synonymum transferantur. Utrumque hic videtur factum in allegatis Rayssii verbis. Certe Sanderus in Flandria illustrata lib. II Rerum Brugensium cap. I exhibet catalogum reliquiarum ecclesiae S. Donatiani, ex libro privilegiorum et statutorum ejusdem ecclesiae, nec tamen de integro Chrysostomi cranio meminit, sed ita habet: De capite sancti Joannis episcopi. Hisce autem verbis particula tantum cranii videtur designari, et sancti quidem Joannis episcopi; sed non nominatim Chrysostomi. At Messanenses, Parisienses, Florentini, et Moguntini nitantur solidiore fundamento, non ita facile examinare possum. Hispani etiam vindicant particulam capitis S. Joannis Chrysostomi, ostenduntque accurate, ubi eam et a quo acceperint; prout Pinius noster anno 1722 exscripsit ex Lipsanologio Ms. monasterii S. Laurentii Escorialensis. Nam illam particulam, faba paulo majorem illustrissimus Dnus Gusmanus a Silva, regis Hispaniarum apud Venetos orator, accepisse dicitur a R. D. Francisco de Gattis, paracho S. Eustachii Venetiis. Parochos S. Eustachii dat jam ante laudatus Cornelius dec. 3 pag. 391, ubi ab anno 1569 usque ad 1576 occurrit Franciscus de Gattis, simul canonicus S. Marci, ita ut hæc recte congruant. Frustulum capitis S. Joannis Chrysostomi inter reliquias ecclesiae majoris Pisciensis in Etruria recenset Ughellus in Appendice tom. IX col. 997.*

Ossa brachiorum variis
item locis servata:

C *1502 In ecclesia S. Chrysostomi, quam Venetiis esse jam monui, conservatur, teste Cornelio dec. II pag. 236, Os brachii S. Joannis Chrysostomi, argenteo brachio Græcanici operis inclusum. Hoc Veneti facilius impetrare potuerunt, quam alii plerique Occidentales, cum patriarcham Latinum habuerint Constantinopoli, et Leonardus Balbi, parochus S. Chrysostomi, fuerit ex 12 sacerdotibus deputatis ad eligendum patriarcham Constantinopolitanum, ut ibidem observat laudatus Cornelius. Brachium S. Joannis Chrysostomi præclarissimi doctoris Ecclesiae reliquias*

aliis ecclesiae metropolitanae Cameracensis B. Mariæ annumerat Rayssius pag. 334. Ægidius Gonzalez Davila in Theatro ecclesiastico de civitatibus et ecclesiis cathedralibus Hispaniæ, agens de ecclesia cathedrali Oxomensi, lib. III cap. I inter ejus reliquias numerat brachium S. Joannis Chrysostomi. Sic in Phosphoro Pragensi p. 503 reliquiis metropolitanae Pragensis annumeratur S. Joannis Chrysostomi episcopi brachium, et alia adhuc pars insuper allata per Danielem episcopum Pragensem de Italia. Hæc tamen difficultatem non patiuntur, etsi plura ostenderentur, cum os aliquod brachii pro brachio haberi soleat a plerisque id genus scriptoribus.

1503 Laudatus Rayssius pag. 452 Rutilensi Cartusiæ ad ripam Mosæ adscribit S. Joannis Chrysostomi ossicula. Idem pag. 42 ecclesiae collegiæ S. Amati Duacensis; et pag. 215 vicino cœnobio Flinensi, monialium Ordinis Cisterciensis, aliquid de S. Joanne Chrysostomo. Laurentius Beyerlinck in Theatro vitæ humanæ tom. VI ad vocem Reliquiæ pag. 302 aliquid reliquiarum S. Joannis Chrysostomi memorat inter reliquias ecclesiae S. Mariæ de Sapientia Neapoli, ac similiter pag. 304 in cœnobio S. Martini ibidem. Ita Masinus in Bononia perlustrata tom. I pag. 214 aliquid reliquiarum attribuit quatuor diversis ecclesiis, nimirum S. Domini, S. Petri, S. Francisci et S. Ignatii. Gelenius in Opere de Colonia Agrippinensis magnitudine pag. 256, describens thesaurum sacrum Carthusiæ Coloniensis, memorat inter alia os magnum de S. Joanne Chrysostomo. Idem pag. 310 aliquid de S. Joanne Chrysostomo adscribit thesauro ecclesiae B. M. V. ad Gradus. Gabriel Bucelinus in Sacratio Benedictino ad 27 Januarii monasterio monialium ordinis Benedictini insignes etiam Chrysostomi reliquias attribuit his verbis: Maxilla ejus cum dentibus in S. Basilii de Cataldo Venetiis. Verum hæc sufficiunt de reliquiis Sancti: neque enim fieri potest, ut omnes inveniamus, quas in variis urbibus ac provinciis habent aut pie habere se credunt fideles.

AUCTORE
J. S.

aliæ reliquiae
in pluribus
ecclesiis.

§ XCI. Compendium chronologicum gestorum et scriptorum secundum disputata in Commentario.

U t studiosus lector insignia Sancti gesta scriptaque breviter perlustrare possit, lubet ea, quæ fusiùs disputata sunt, compendio hic exhibere. Singulorum probationem ordine datam inveniet, paucis tamen exceptis, quæ ea de causa assignabo.

Circa annum 344 natus est S. Joannes Chrysostomus.

Circa annum 369, absolutis eloquentiæ studiis, sacras Litteras discere incipit, exponente S. Meletio episcopo, qui Joannem baptizat illo tempore. Hic deinde lector ordinatus.

Circa initium anni 372, relegato S. Meletio, Chrysostomus magistros accipit Carterium et Diodorum, ad quorum disciplinam deinde pertrahit Maximum et Theodorum.

1505 Circa annum 373 scribit duo prima Opuscula, seu Epistolam geminam ad Theodorum lapsum.

Circa annum 374 Sanctus quæritur ad episcopatum; ac se occultando evadit.

F
Compendium
chronologicum
gestorum

et scriptorum
ante diaconatum,

Sub

AUCTORE
J. S.

Sub finem anni 374, aut initium anni 375, Sanctus amplectitur vitam monasticam in solitudine.

Circa annum 375 scripti sex libri de Sacerdotio. Anno 376 scripti tres libri adversus Oppugnatores vitæ monasticæ.

Forte non diu post, ac verisimiliter in solitudine, scripta Comparatio regis et monachi.

Item in solitudine scriptus liber de Compunctione ad Demetrium: post hunc vero alter de Compunctione ad Stelechium.

Anno 377 aut 378 probabilius scripti tres libri ad consolandum Stagirium energumenum.

in diaconatu,

1506 Sub finem anni 380 aut initium anni 381 Sanctus, ob morbum ex eremo Antiocham reversus, ordinatur diaconus.

Anno 381 scriptus liber ad Viduam juniorem, ac probabilius ad eandem non diu post scriptus est liber de non iterando Conjugio.

In diaconatu probabilius exaratus est liber de Virginitate.

Circa annum 382 compositus liber in S. Babyllam contra Julianum et gentiles.

In diaconatu verisimiliter scripta Synopsis in varios sacræ Scripturæ libros: sed tota, quam edidit Montfauconus, non est Chrysostomi.

B

in presbyteratu anno primo,

1507 Circa initium anni 386 Chrysostomus ordinatur presbyter, munusque concionandi ordiens, primam habet Homiliam.

Post hanc mense Januario aut Febuario, habet Homiliam de Ozia, eam nimirum, quæ de eo argumento secunda est impressa: secutæ sunt ante Quadragesimam tres aliæ de Ozia aut de Seraphinis, videlicet tertia, quinta et sexta. De his actum est § 22.

In principio Quadragesimæ inchoati sunt Octo Sermones in Genesim, omnesque in ea Quadragesima dicti. § 18.

In eadem Quadragesima, consequenter mense Martio habitæ videntur aliæ quinque Homiliæ, nempe duæ de Prophetarum obscuritate; tertia contra Manichæos, dicentes, Demones gubernare mundum; quarta contra Ignaviam, et quinta de Diabolo tentatore. § 22 num. 303 et seqq.

Eodem anno, verisimiliter mense Maio, habita Homilia in S. Meletium. num. 240.

Eodem verisimiliter anno ægrotavit Chrysostomus, habuitque Homiliam in illud Apostoli: Hoc autem scitote etc. Num. 312 et 313.

C

Mense Augusto habita est Homilia prima contra Anomæos. Post hanc sub finem Augusti aut initium Septembris, Sanctus dicere cœpit contra Judæos, habuitque consequenter duas priores Orationes contra Judæos, et forte alias modo perditas. § 18.

Mense Novembri Sanctus resumit certamina adversus Anomæos, illoque et sequenti mense contra illos habet Homilias secundam, tertiam, quartam et quintam de Incomprehensibili. § 19.

Post tertiam dicta videtur Homilia de Anathemate.

Post Quintam vero secutæ videntur duæ aliæ nimirum de non Vulgandis fratrum peccatis, et de non desperando. § 52, num. 802 et seqq.

Die 20 Decembris Homilia in S. Philogonium habita. Num. 250.

Die 26 Decembris, habita Homilia in Natalem Domini. Num. 276.

Ante finem anni, figenda Homilia in abutentes illo Apostoli dicto: Sive per occasionem etc.

anno 287 secundo presbyteratus,

1508 Primo die anni 387, dicta Homilia in Kalendas.

Die 2 Januarii, habita Homilia 1 de Lazaro et Divite, post quam deinde secuta est secunda, ac etiam tertia mense Januario.

Die 6 Januarii verisimiliter dicta Homilia in Epiphaniam, ac postridie in S. Lucianum.

Die 24 Januarii, dicit in laudem S. Babyllæ, ac paulo post in laudem SS. Juventini et Maximini. Num. 285.

Post illas de Martyribus conciones, habet quartam Homiliam de Lazaro et Divite.

Deinde secuta Homilia in illud Apostoli: De dormientibus etc.

Mense Febuario, Chrysostomus iterum Anomæos impugnare incipit. Dictæ tunc Homiliæ quinque contra Anomæos hoc ordine, primo septima tom. I pag. 501 edita, secundo alia tom. VI, pag. 255, tum octava, nona et post aliquas forte intermedias decima contra Anomæos, tom. I impressæ.

Inter prædictas media fuit Homilia de Resurrectione mortuorum.

Forte etiam Homilia de Viduis, mense Febuario figenda.

Mense Febuario etiam figendæ, Homilia in Terræ motum, aliæque hanc secuta.

Ante Quadragesimam habita Homilia contra Quartodecimanos, alias tertia contra Judæos nominata, sive circa finem Februarii. § 20.

Circa finem Februarii aut initium Martii, dicta Homilia in illa Apostoli ad Timotheum verba: Modico vino utere etc. Num. 333.

Circa initium Martii, exorta Antiochiæ gravissima seditio, in qua dejectæ sunt Theodosii imperatoris statuæ. § 23.

Homilia prima post illam seditionem, vocata secunda de statuæ, dicta est paucis diebus ante Quadragesimam; deinde aliæ hoc ordine, Dominico ante Quadragesimam seu 14 Martii, tertia Homilia, tum quarta, quinta, sexta, septima, octava, decimaquinta, sex diebus consequentibus primæ hebdomadæ. Deinde die Lunæ sequentis hebdomadæ nona et postridie decima, post quam nimio Antiochenorum terrore cessare cogitur Sanctus. Prioribus illius hebdomadæ diebus dicta Catechesis prima. Num. 374.

Die 27 aut 28 Martii, habita est Homilia decima sexta, necdum inchoatis judiciis: post judicia vero decima septima, figenda est die 2 aut 3 Aprilis (uti et Catechesis secunda:) tum decima octava, undecima, duodecima, decimatercia, consequentibus diebus habitæ.

Deinde post unum saltem aut plures dies, dicta est decimaquarta.

Circa Dominicam Palmarum, aut in illa ipsa Dominica, 18 Aprilis, habita Homilia decima nona, post morbum Sancti.

Deinde in Hebdomada sancta, dicta vigesima, alias vigesima secunda.

In festo Paschali, 25 Aprilis, dicta Vigesima prima.

Post Pascha Sanctus Homilias quasdam habuit modo perditas, deinde mense Maio et Junio Sermones de Anna, ex quibus supersunt quinque, amissis aliis cum Homilia in Pentecoste acta.

Circa finem Junii, Sanctus morbo satis diuturno correptus est. Post morbum vero dicta Homilia de Decem millium debitore, tum tres aliæ de Davide. Non diu post habita videtur Homilia de Dilectione inimicorum.

Circa mensem Augustum editus liber contra Judæos et Gentiles ad probandam Christi Divinitatem.

Deinde

D

E

F

A Deinde mense Septembri et Octobri quinque posteriores contra Judæos Orationes dictæ. Num. 268 et seqq.

Post medium Octobrem habita Homilia in Psalmum XLI. Num. 389.

Ab Octobri fere finito usque ad Quadragesimam anni sequentis, forte habitæ sunt Homiliæ hæc quinque, primo de Eleemosyna, tum tres in locum Pauli: Habentes eundem spiritum, ac demum alia in illa Pauli Verba: Utinam sustineretis modicum quid etc. Num. 291 et seqq.

anno 388,

1509 Anno 388, die 17 Februarii, sive Dominica ante Quadragesimam, dicta Homilia prima in Genesim, sequentes vero continuis fere diebus habitæ, subinde tamen interruptæ per Homilias modo perditas. Ita priores triginta duæ consequenter dictæ, ultimaque ex illis die Mercurii, 5 Aprilis habita. Postridie in Cæna Domini, dictum de Juda proditore, tum de Cruce, ac in festivitate Paschali habita Homilia Contra ebriosos inscripta. Sequenti Dominica, 16 Aprilis, Sanctus inchoat Homilias quinque consequenter habitas in Principium Actorum. Deinde disputare incipit de Mutatione nominum, tractatque de eo verisimiliter usque ad festum Pentecostes, ita ut ultima de Mutatione nominum Homilia videatur post Pentecosten dicta. Hisce forte intercessit Homilia in Ascensionem Domini, et altera in Pentecosten. Resumpta vero Geneseos Expositio circa Junium, ac finita mense Septembri aut Octobri.

Forte sub finem anni 388, habitæ Homiliæ duæ in illud Apostoli: Salutate Priscillam et Aquilam.

anno 389 et
sequentibus,

1510 Sub finem anni 388 aut initium 389, figendum initium expositionis in Joannem, quæ intra annum videtur finita. § 28.

Deinde anno 389 aut 390, cœptæ Homiliæ in Matthæum, absolutæque anno 390 aut 391.

Anno 391, videtur exposita Epistola ad Romanos.

Circa annum 392, figenda probabiliter Expositio utriusque Epistolæ ad Corinthios.

Ab anno circiter 393 usque ad annum 397, videntur compositæ interpretationes Epistolarum S. Pauli ad Galatas, ad Ephesios, ad Philipenses, utriusque ad Timotheum, ad Titum, et verisimiliter ad Philemonem.

Item illis annis, Expositio Psalmorum composita, dictaque ad populum.

Anno 397, probabiliter figitur Interpretatio priorum aliquot capitum Isaïæ, quod ultimum videtur Opus in presbyteratu. § 32.

incerto tem-
pore.

1511 Tempore prædicationis Antiochenæ, id est, ab initio fere anni 386 usque ad posteriores anni 397 menses, et maxime quidem annis duobus prioribus, habitæ videntur sequentes Homiliæ, videlicet Homilia de reprehenso Petro. Num. 458. Homiliæ septem de laudibus S. Pauli. Homiliæ novem de Pœnitentia, majori ex parte. Homilia de Cœmeterio et cruce, quam intra dies viginti secuta est altera de SS. Martyribus Bernice, Prosdoce, et Domnina; alia de hisce Martyribus: Homiliæ de Juda proditore, de Cruce et latrone, de Ascensione. Gemina de Pentecoste est loci incerti. Homiliæ panegyricæ, incerto tempore Antiochiæ habitæ, gemina de S. Pelagia, de S. Ignatio, de S. Eustathio, de S. Romano gemina. Homilia in verba Hieremiæ: Domine, non est in homine etc. Homiliæ duæ de Machabæis præter aliam dubiam. Homilia de Sanctis Martyribus: hanc secuta est, quæ probat, non esse ad gratiam concionandum. Alia de Martyribus, de S. Juliano Anazarbeno, de S. Barlaamo: Homilia in locum Apostoli: Septembris Tomus IV.

Nolo vos ignorare, fratres: Homilia de S. Droside, de Martyribus Ægyptiis, et alia de Martyribus. Homilia post terræ motum loci magis incerti, ac variæ admodum dubiæ. Oratio in laudem Diodori Tarsensis dicta. § 33.

1512 Mortuo Nectario episcopo Constantinopolitano, Chrysostomus, clam Antiochia eductus, perductusque Constantinopolim, ibidem consecratur episcopus 26 Februarii anni 398.

Mox sanctus Constantinopoli contra hæreticos, præsertim contra Anomæos, concionatur. At prima Homilia perditæ. Secunda vero et tertia sunt, quæ tom. I inscribuntur 11 et 12 contra Anomæos. Secuta est Homilia in Paralyticum per tectum dimissum, tom. III edita; tum paulo serius alia ibidem impressa in verba Christi: Pater, si possibile est etc. Verisimile est, Sanctum deinde eodem anno cegrotasse, dictamque post morbum Homiliam in verba Apostoli: Scimus, quoniam diligentibus Deum etc.

Anno 398 item composita videntur duo Opuscula, primum contra Clericos, qui cum virginibus cohabitant; alterum contra Regulares fœminas quæ cum viris habitant, impressa tom. I.

Eodem anno Sanctus jurat S. Porphyrium ad impetrandum Arcadii edictum, quo templa idolorum clauduntur Gazæ in Palæstina.

Eodem verisimiliter anno Flavianum Antiochenum cum Ecclesia Romana et Alexandrina conciliat Sanctus.

Eodem aut sequenti anno, translata solemniter reliquiæ ad ecclesiam suburbanam, assistente Eudoxia imperatrice, et ad solemnitatem postridie veniente imperatore. Dictæ hac occasione aliquot Homiliæ, videlicet de S. Phoca martyre, et ex nuper editis apud Montfauconum tom. XII secunda et tertia.

Anno item 398, tempore æstivo, cœpta rebellio Tribigildi contra Arcadium, eaque continuata sequenti anno. § 44.

Sub finem anni 398 aut initium 399 cœpta Expositio Epistolæ ad Colossenses. § 46.

1513 Anno 399, mense Januario, Eutropius consul, omni dignitate orbatus et relegatus, ad ecclesiam fugit: quo tempore habita Homilia in Eutropium. Post aliquot dies, ubi Eutropius ecclesiam reliquerat, eaque occasione captus erat, dicta Homilia de Capto Eutropio.

Mense Febuario, habita est Homilia 1 ex ante ineditis tom. XII. Habitæ eodem verisimiliter anno quarta, quinta, sexta, septima et octava. In Paschate vero dicta Homilia contra Ludos et theatra. Deinde ex ineditis nona, ac verisimiliter decima et undecima. Eodem anno, coram Chrysostomo accusatus est Antoninus episcopus Ephesinus.

Anno eodem, mense Julio, Gainas Gothorum dux aperte contra Arcadium rebellare incipit. Ante ipsius rebellionem Chrysostomus impedit, ne Ariani ecclesiam haberent Constantinopoli. Post rebellionem ad Gainam legatus profectus est Sanctus, ac Saturninum et Aurelianum exsilio liberavit, reduxque, Homiliam habuit de Saturnini et Aureliani liberatione. § 46.

Ante prædictam legationem, habita videtur gemina Homilia de vanitate divitiarum in illud: Ne timueris, cum dives factus fuerit homo etc. Num. 711 et seq.

1514 Anno 400, circa Februarium aut Martium Sanctus proficiscitur in Asiam, ibique in concilio episcopum septuaginta Heraclidem Ephesiis ordinat episcopum, deinde varios deponit episcopos, Simoniacos,

AUCTORE
J. S.

Gesta et scripta in episcopatu an. 398,

E

anno 399;

F

anno 400, et
duobus sequen-
tibus,

AUCTORE
J. S.

Simoniacos, Quartodecimanos, Novatianos; atque æstivo tempore redit Constantinopolim. Prima Sancti Homilia post reditum statim habita. Tum controversia oritur inter Sanctum et Severianum Gabalorum episcopum, qui ob tumultum populi fugere cogitur. Verum, petente Arcadio, Chrysostomus Severiano benignum se præstat, eumque brevi oratione cum populo conciliat.

Anno item 400, verisimiliter exposita utraque Epistola S. Pauli ad Thessalonicenses, et partim saltem post iter Asiaticum.

Anno 401, mense Februario, S. Porphyrius Gazensis venit Constantinopolim, juvaturque a Chrysostomo ad obtinendum edictum imperatoris ad destruenda Gazæ templa idolorum. Eudoxia eo tempore irata erat Chrysostomo.

Eodem anno, in Paschate inchoata est Expositio libri Actorum.

Circa annum 402, Chrysostomus exponit Epistolam ad Hebreos.

scripta incerti
temporis.

1515 Homiliæ aliquot anno incerto, sed ante primum exilium, Constantinopoli habitæ, nimirum Homilia in dictum istud Apostoli, Si esurierit inimicus tuus etc. tom. III pag. 157; Homilia de Seraphim prima et quarta tom. VI: ac tres Homiliæ invicem secutæ de nuptiis et conjugio. § 52.

B

Homiliæ aliæ de quibus non constat, utrum Antiochiæ an Constantinopoli sint dictæ: videlicet Homilia de Angusta porta et oratione Dominica tom. III pag. 24: Homilia de Gloria in Tribulationibus pag. 140: alia in locum Apostoli: Oportet hæreses esse etc. pag. 240: aliam Eliam et Viduam pag. 328: Homilia de Futurorum deliciis et præsentium vanitate pag. 337: Homilia in Magnam hebdomadam tom. V pag. 525: Homilia in illud Propheticum: Ego Dominus Deus feci lumen et tenebras etc., contra Manichæos maxime dicta tom. VI pag. 145: alia de perfecta charitate, alia de Continentia, ac duæ de consolatione mortis pag. 287 et seqq. De hisce omnibus § 52.

De Homiliis aliisque scriptis dubiis agitur § 53: ubi etiam de Commentario in Daniele, et de Liturgia.

Exordia persecutionis in
Sanctum
anno 403 cæptæ;

1516 Anno 403, mense Aprili, S. Epiphanius venit Constantinopolim, indeque post aliquot dies discedit, ac mense Maio in reditu moritur. § 56.

C

Eodem anno, circa Augustum, Theophilus venit Constantinopolim: circa Septembrem inchoat conciliabulum ad Quercum, in quo condemnatur Chrysostomus, forte sub finem Septembris.

Habita a Sancto ante abductionem Homilia, tom. III pag. 415 impressa, non item alia, quæ pro supposititia habenda.

Triduo post latam in conciliabulo sententiam, Sanctus violenter urbe expellitur, et in Bithyniam ducitur: postridie vero revocatur, et post paucos dies redit in urbem.

Die ipso reditus habita Homilia brevis p. 424.

Postridie dicta altera Homilia pag. 427.

Post aliquot dies aut hebdomadas, dicta Homilia de Chananæa.

Circa mensem Decembrem, Eudoxia iterum exacerbatur contra Chrysostomum occasione ludorum, qui ad statuum ipsius agebantur: Arcadius vero in festivitate Natalis Domini cum Chrysostomo communicare detrectat. Interim episcopi rursus vocantur Constantinopolim ad judicandum.

1517 Anno 404, circa Martium, causa Sancti

iterum agitur, ac tandem sine novo examine prior sententia ab aliquot episcopis confirmatur; Sanctus vero ab Arcadio ecclesia interdicatur.

D
exilium
anno 404,

Die 16 Aprilis, in pervigilio Paschatis, et nocte sequente, clerus et populus Chrysostomo adhærens per manum militarem violenter ecclesiis ejicitur.

Non diu post, Chrysostomus litteras et legatos mittit Romam ad Innocentium Papam, cui gesta adversum se exponit, et cujus opem flagitat.

Die 20 Junii, Chrysostomus urbe expellitur in exilium, et ecclesia cum curia eodem die comburitur.

1518 Post unum alterumve diem scripta ad S. Olympiadem Epistola 11.

scripta facta-
que in itinere

Die 26 Junii Arsacius Sancto substituitur episcopus. Hinc orta persecutio contra eos, qui ejus communionem fugiebant.

Circa finem Junii aut initium Julii, scripta Epistola 118 ad episcopos et presbyteros incendii causa in carcere degentes.

Die 3 Julii, Nicææ scripta Epistola 10 ad Olympiadem.

Ibidem quoque data videtur altera ad detentos in carcere, sive Epistola 174.

Ibidem quoque aut 28 Junii, aut probabilius 4 Julii, data Epistola 221 ad Constantium presbyterum Antiochenum.

E

Mense Julio, in Galatia aut Cappadocia, scripta est Epistola 121 ad Arabum; octava ad Olympiadem, et verisimiliter Epistola 119 ad Theophilum presbyterum.

Sub finem illius mēsis, antequam Sanctus veniret Cæsaream, scripta Epistola 9 ad Olympiadem, sub initium gravis morbi, quo laboravit in via ac Cæsareæ.

Cæsareæ deinde scripta Epistola 120 ad Theodorum, et duodecima ad Olympiadem tempore morbi.

1519 Cucusum perductus Chrysostomus, sub finem Augusti aut initium Septembris, scribit Epistolam 13 ad Olympiadem, Epistolam 234 ad Brisonem, et 193 ad Pæanium: eodem forsitan tempore data Epistola tertia ad detentos in carcere, extra ordinem impressa t. III pag. 526. Eodem verisimiliter tempore, datæ Epistolæ 194 ad Gemellum, 196 ad Aetium et 143 ad Polybium.

Epistolæ Cucusi datæ circa Septembrem,

Circa idem tempus exaratæ Epistolæ 236 ad Carterium Cæsareæ præfectum; 81 ad Hymnetium et 228 ad Theodorum, medicos Cæsarienses: item 80 ad Firminum, 82 ad Cytherium, 83 ad Leontium, 84 ad Faustinum, 172 ad Helladium, 173 ad Evethium, amicos Cæsarienses.

F

Eodem fere tempore scribit ad multos episcopos, nimirum Epistolam 87 ad Eulogium Cæsareæ in Palæstina antistitem; 88 ad Joannem Hierosolymitanum; 89 ad Theodosium Scytopolitum; 85 ad Lucium, 86 ad Marim, 90 ad Moysem, episcopos: item Epistolam 235 ad Porphyrium Rhosensem; 111 ad Anatolium Adanensem, episcopos in Cilicia; atque 112 ad Theodorum Tyanensem in Cappadocia.

Non diu post adventum, verisimiliter mense Septembri, scriptæ Epistolæ 108 ad Urbicum episcopum, 109 ad Rufinum, 110 ad Bassum, 30 ad Eortium, 26 ad Magnum, 27 ad Domnum, episcopos omnes: item 223 ad Hesychium: et non diu post 74 ad eundem: item 73 ad Agapetum, 42 ad Candidianum, 224 ad Marcianum et Marcellinum, et paulo post 226 ad eosdem: 188 ad Marcellinum a priore distinctum: 242 ad Chalcidiam et Asyncritiam: non diu post 77 ad Asyncritiam solam. Item ad Adoliam data 133 et

A 115 ad Theophilum presbyterum. Mense item Septembri, data ad Carteriam Epistola 227 : ad Hermatium 75, ad Olympiadem 1, eaque admodum proluxa : item 64 ad Cyriacum episcopum et 134 ad Diogenem.

Ante finem Septembris, ut videtur, data Epistola 129 ad Marcianum et Marcellinum, 34 ad Carteriam, ad Olympiadem 2, eaque longissima.

aliæ eodem anno, et aliæ forsitan sequenti.

1520 Sub initium Octobris, data Epistola 114 ad Elpidium episcopum : item 3 et 14 ad Olympiadem, 207 ad monachos Gothos, et 204 ad Pæanium. Mense Octobri scripta 198 ad Hesychium, 20 ad Agapetum, 29 ad Chalcediam et Asyncritiam, 98 ad Chalcediam, 18 ad Carteriam, 53 ad Adoliam, ad eandem non diu post 33, et post aliquot dies 57 : ac 25 ad Elpidium episcopum. § 74.

Mense Octobri aut Novembri, scriptæ Epistolæ 232 ad Carteriam : 225 ad Constantium presbyterum, a priore alium : 229 ad Severam : 231 ad Adoliam : 230 ad Elpidium episcopum : item Epistola 17 ad Olympiadem, 94 ad Pentadiam, 103 ad Ampruclam, et non diu post 191 ad eandem : item 95 ad Pæanium.

B Circa Novembrem, data Epistola 24 ad Hesychium, 65 ad Marcianum et Marcellinum, 40 ad Asyncritiam, 179 ad Adoliam, 202 ad Cyriacum episcopum.

Sub finem anni, data ad Hesychium Epistola 179 ac 19 ad Marcianum et Marcellinum, 122 ad Marcianum alterum, paulo post 211 ad Timotheum presbyterum : item 200 ad Callistratum Isauriæ episcopum, 206 ad Theodolum diaconum : item 5 ad Olympiadem, 104 ad Pentadiam, 96 ad Ampruclam, item 210 ad Theodorum, 203 ad Salustium presbyterum, 212 ad Theophilum presbyterum, 147 ad Anthemium, 218 ad Euthymium presbyterum, 213 ad Philippum presbyterum, 97 ad Hypatium presbyterum et 180 ad eundem, 199 ad Danielelem presbyterum : item Epistola 44 ad Theodotum diaconum, et verisimiliter 43 ad Bassianam.

Anno 404 item scripta Epistola 45 ad Symmachum presbyterum, 47 ad Namæam, 178 ad Euthaliam, 32 ad eandem, 186 ad Alypium, 187 ad Procopium, 189 ad Antiochum, 36 ad Maronem presbyterum et monachum, 37 ad Tranquillinum episcopum, 38 ad Hymnetium medicum : item 190 ad Brisonem, 195 ad Claudianum, 219 ad Severinam et Romulam, 58 ad Theodosium ex ducibus, 201 ad Herculum, 113 ad Palladium episcopum, 197 ad Studium urbis præfectum, 116 et 217 ad Valentinum, 124 ad Gemellum, 205 ad Anatolium præfectianum, 144 ad Diogenem. § 76.

Anno 404 aut 405, data Epistola 39 ad Chalcediam, 220 ad Pæanium : item Epistola 222 ad Castum, Valerium, Diophantum et Cyriacum : et 93 ad Aphthonium, Theodotum et Chæream, monachos et presbyteros.

Epistolæ anno 405 datæ,

1521 Circa initium anni 405 Sanctus in gravem incidit morbum, qui usque ad tempus vernum aut initium æstatis duravit. Post morbum illum necdum omnino sublatum, circa Aprilem aut Maium, scripta Epistola 6 ad Olympiadem, deinde 7 et 16 ad eandem.

Eodem anno data Epistola 138 ad Elpidium episcopum, 59 ad Theodotum diaconum, deinde 67 et 137 ad eundem : 61 ad Theodotum consulem, 62 ad Castum, Valerium, Diophantum et Cyriacum, ac deinde 66, 130, 107, et 22

hiemali tempore data ad eosdem : 91 ad Romanum presbyterum.

Eodem anno Chrysostomus insigne ostendit studium pro conversione gentiliū in Phœnicia, eaque occasione multas scribit Epistolas.

Scripta Epistola 146 ad Theodotum, Nicolaum, Chæream, presbyteros et monachos : 145 ad Nicolaum presbyterum : 126 ad Rufinum presbyterum : 54 ad Gerontium presbyterum : 53 ad Nicolaum presbyterum : 21 ad Alphium, ac deinde 72, 35 et 49 ad eundem : 123 ad presbyteros et monachos in Phœnicia fidem prædicantes : 28 ad Basilium presbyterum : 55 ad Symeonem et Marem, presbyteros et monachos : ac 56 ad Romulum et Byzum monachos. Demum eodem anno scriptæ Epistolæ sequentes : videlicet 175 ad Agapetum, 100 ad Marcianum et Marcellinum, 31 ad alterum Marcellinum, 60 ad Chalcediam et Asyncritiam, 99 et 106 ad Asyncritiam, 76 et 105 ad Chalcediam, 185 ad Pentadiam, 41 ad Valentinum, 79 et 132 ad Gemellum, ac 50 et 51 ad Diogenem. Sub finem anni 405, Sanctus frequenter loca mutare cogitur, gravissimaque patitur.

1522 Anno 406, post varias locorum mutationes, Sanctus Arabissi habitat. § 80. Data Epistola 136 ad Theodotum lectorem, uti et 102 ad eundem : 141 ad Theodotum consulem, 23 et 78 ad Romanum presbyterum : item Epistola 127 ad Polybium, 128 ad Marinianum, 69 ad Nicolaum presbyterum, 70 ad Aphthonium, Theodotum et Chæream : 131 ad Elpidium episcopum : 140, 135 et 68 ad Theodotum diaconum, 15 ad Olympiadem. Eodem anno ad Olympiadem scriptus liber, quo ostenditur, Neminem lædi nisi a se ipso, et paulo post alius de eis, qui scandalizati sunt : item Epistola 4 ad Olympiadem : Epistola 142 ad Elpidium episcopum :

Eodem anno Sanctus ad legatos Roma Constantinopolim missos varias dat Epistolas, videlicet 156, 157, 158, 159, Episcopis inscriptas : 160 episcopo, 161 Romanis presbyteris, qui illis aderant : 165, 166, 167 ad episcopos legatis additos : item 162 ad Anysium Thessalicensem : 163 ad omnes Macedoniæ episcopos : 164 ad Alexandrum Corinthi episcopum : 155 ad Chromatium Aquileiensem. Deinde, intellecto infausto legationis exitu, scribit ad Innocentium Papam, et Epistolam 182 ad Venerium Mediolanensem : et probabiliter 183 ad Hesychium Salonensem : 184 ad Gaudentium Brixiensem : 149 ad Aurelium Carthaginiensem : 150 ad Maximum episcopum : 151 ad Asellum Episcopum : 152, 153, 154, et 181 ad episcopos : 148 ad Cyriacum, Demetrium, Palladium, Eulysium, episcopos Orientales : 168 ad Probam matronam Romanam : 169 ad Julianam, Probæ nurum : et 170 ad Italicam etiam nobilem matronam.

1523 Epistolæ temporis incerti sunt, 48 ad Arabium, 192 ad Onysicratiam, 46 ad Rufinum, 63 ad Tranquillinum, 177 ad Artemidorum, 71 ad Malchum, 92 ad Moysem presbyterum, 101 ad Severum presbyterum, 139 ad Theodorum Syriæ consulem, 171 ad Montium, 208 ad Acacium presbyterum, 209 ad Salvionem aut Galbionem, 214 ad Sebastianum presbyterum, 215 ad Pelagium presbyterum, 216 ad Musonium, 117 ad Theodoram.

1524 Anno 407, Sanctus cogitur locum exsiliū mutare, duciturque Pityumta : sed fractus itineris laboribus, in ipso itinere prope Comana in Ponto 14 Septembris moritur, ibique in ecclesia S. Basilisci martyris sepelitur.

AUCTORE
J. S.

aliæ anno 406:

E

F

aliquæ incerti temporis ;

mors Sancti, aliæque usque ad corpus translata.

Circa

AUCTORE
J. S.

Circa annum 414, nomen Chrysostomi, urgente Imocentio Papa, sacris diptychis inseritur primum ab Alexandro Antiocheno, deinde etiam ab Attico Constantinopolitano et Cyrillo Alexandrino, aliisque omnibus imperii Orientalis episcopis. § 87.

Ante annum 438 festivitas Sancti a Constantinopolitana celebrari cepta.

Anno 438, sacrum corpus Constantinopolim magno cum honore translatum. § 88.

Hæc sufficiant pro brevi chronotaxi, cum omnia fusius in Commentario sint probata. Attamen pro Epistolis non censui loca assignanda, ubi de singulis disputatum est, quia omnia facile reperientur, saltem ope indicis historici.

ptorum antiquiorum confirmatum. Attamen, postquam ultimam Operum Damasceni editionem, quæ nobis deerat, tandem accepimus, quando pars magna hujus Commentarii erat impressa, Orationem illam saltem legere volui, lectamque etiam recudere statui, ut lectores, qui prolixum Commentarium legere noluunt, ex brevi Oratione utcumque possint intelligere, qualis quantusque fuerit Chrysostomus.

2 Etenim, quamvis accurata gestorum cognitio non sit petenda ex Damasceno, hujus tamen auctoritas Sancti, qui certo inter precipuos est seculi VIII scriptores, cum doctrina tum sanctitate, aliquid ponderis habere potest in magnificis illis elogiis, quibus Chrysostomi doctrinam, virtutes, sanctitatem mire commendat. Potest, inquam, Damasceni auctoritas ad hoc valere et sufficere, ut intelligamus, quanti Chrysostomus seculo VIII fecerint Orientales, quantique ipse Damascenus faciendum crediderit communem quasi Græcorum omnium Doctorem. Elogia sane illa, cum tam vera mihi videantur, quam magnifica, maxime me impulerunt ad Orationem recudendam ex editione Lequieni, qui eam primus edidit tom. II Operum Damasceni pag. 886. Vellem et interpretationem Latinam Lequieni integram dare; at illa talis mihi non videtur, ut nulla egeat correctione. Certe multis locis obscurior est, quam ut mens scriptoris clare possit percipi: subinde etiam aliquid irrepsisse videtur, quod cum Græco contextu non satis consonat, sed id imprimentium negligentia contigerit, sive alia de causa. Quare interpretationem Lequieni solum servavi, quantum servari posse credidi, ac dictionem Latinam mutavi, ubicumque id in commodum lectorum expedire censi. Græcum vera textum nullibi mutare volui, sed malui in Annotatis aut solum in margine monere, forte aliter legendum esse, nisi clare sit mendum typographicum.

D

qua de causa, et quo modo edatur.

E

PRÆMONITIO

In Orationem sequentem.

B De Oratione panegyrica, qua S. Joannes Damascenus laudavit Chrysostomum, breviter egi in Commentario num. 27, tamquam de monumento, quod necessarium non est ad res gestas S. Joannis accurate exponendas, quia Damascenus junior est, quam ut magnam in iis auctoritatem habere possit, præsertim cum tantum scripserit Orationem panegyricam, nec videatur omnia antiquiorum scripta examinasse ad contexendam exactam gestorum omnium relationem. Vera hæc sunt et certa, eaque de causa Damasceni Orationem non credidi magnopere requirendam. Et revera mihi habet Oratio illa, quod in Commentario non sit abunde tractatum, et auctoritate scri-

Oratio panegyrica Damasceni, serius ad nos perlata,

ORATIO PANEGYRICA

AUCTORE S. JOANNE DAMASCENO

c Ex Editione Lequieni, cum ejusdem interpretatione subinde emendata. F

CAPUT PRIMUM

Ratio scribendi: generalia elogia virtutum et scriptorum Chrysostomi: ejus adolescentia, et vita monastica.

Auctor rationes allegat scribendi in laudem Sancti,

N ecesse quidem erat, o Johannes, qui totus aureus es, eos, qui laudes tuas dicere aggrederentur, auream linguam nactos, sermonem auro fluentem proferre. Imo tua ipsius voce opus foret, quippe quæ sola sui ipsius præconium digne posset exsequi, et id nunc quidem. Olim quippe, priusquam ex hac vita transires, cum inter homines telluris incolas simul viveres, tuis recte factis oblivione suppressis, in primis allo-

E dei μὲν, ὦ Ἰωάννη πάγκρυστε, τοὺς τῶν σῶν ἐγκωμίων πειρωμένους ἐφάπτεσθαι, γλώσσης χρυσῆς εὐμοιρηκῶτας, λόγον προφέρειν χρυσόρροον. Ἐπὶ δὲ τοῦτοις τὴν σὴν ἔδει παρῆναι φωνήν· μόνη γὰρ ἂν ἑαυτῆς ἀξίως τῆς εὐφημίας καταστοχάσαιτο, καὶ ταῦτά γε νῦν. α γὰρ τῷ ἐπὶ γῆς πρὸ ἐκδημίας συμβιοτεύσαντι, λήθη α τῶν κατορθουμένων ἐν πρωτολογίαις α ἑαυτῆς ὑπῆρχε κατήγορος· ἀποκρύπτται γὰρ πῶς τοῖς σοφοῖς τὰ σφῶν κατορθωμάτων, ὥς ἂν μὴ παραβῇ τὸ εἶναι τῷ οἶσθαι· ἀλλ' ἐπεὶ πατράσι φίλα καὶ τὰ τῶν παίδων ψελλισματτα,

A ματα, καὶ δύο λεπτά Θεῷ κατορθωμάτων τῶν ἀδελφῶν προσφιλέστερα· οὐ δυνάμει γάρ, προαιρέσει δὲ μάλλον κρίνειν ταῦτα πέφυκε· πρὸς δὲ καὶ φιλοθέου ἀνδρὸς προτροπὴν οὐκ ἀπωστέον· αἰδοῦς γάρ οὗτος καὶ χάριτας ὅπῃ πλείστας πρὸς ἡμῶν ὀφειλόμενος· τῶν μὲν λόγων ἐφάπτομαι· ἀλλ' οὐκ ἀνέδην, οὐδὲ συστολῆς ἄτερ, ἀλλὰ τῷ δέει μὲν συστελλόμενος, καὶ σοὶ τῶν σῶν θείων τε καὶ ἱερῶν διδαγμάτων προφέρω τὰ ἀκροθίνια. ἔσται γάρ μοι τοιαύτην ὑπόθεσιν ἀνελίττοντι, ἐγγὺς μὲν ἀξίας ἐληλυθότι, οὐκ ὁ τυχὼν ἔπαινος, ἀπολειφθέντι δὲ ταύτης, ὃ μὴ παθεῖν ἄριστον, ἀλλ' ἀμήχανον, συγγνώμῃ ἥττη δικαίᾳ καθυποκύπτει, καὶ μοι διδοὺ τὴν πυρίπνοον χάριν τοῦ πνεύματος. Χριστοῦ γάρ καὶ αὐτὸς ἐχηρμάτισας στόμα, ἐξάγων ἐξ ἀναξίου ἀξίον, οὐχ ἓνα ποῦ ἢ δύο· τοῦτο γάρ ἂν τις τυχὼν καὶ τῶν πολλῶν δράσειεν· ἀλλ' οἴκους ὅλους, καὶ δῆμους, καὶ ἄσπετα.

B

2 Ἀρξάμενος γάρ ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ σαυτὸν ὄντως Ἱερουσαλήμ κατασκευάσας πόλιν Θεοῦ ζῶντος εἰς κατοικητήριον τοῦ πνεύματος, παντάχως γῆς, εἰώας τε καὶ ἐσπερίου λήξεως, ἄρκτου τε καὶ μεσημβρίας ἐπῆλθες τῷ λόγῳ τὰ πέρατα, ὡς καὶ ἐπὶ σοὶ εὐστοργώτατα λεγέσθαι τοῦ θεοπεσίτου Δαβὶδ τὸ θεῶν προαναφώνημα· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς πᾶ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. φοιτητὴς γάρ γέγονας τῆς ὄντως αὐτοσοφίας τοῦ Χριστοῦ, τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐνυποστάτου δυνάμεως, καὶ τοῦτον ἐγγηλατήσας ὅση δύναμις, καὶ μιμητὴς Θεοῦ γενόμενος ὡς ἀνθρώπῳ δυνατόν. σὺ πέρατα γάρ τὰ τῆς φύσεως ἰσάμειρα πάσης ἀρετῆς ἰδέαν ἐπὶ τῷ βαθυτάτῳ θεμελίῳ τῆς ταπεινώσεως ὀκνοδόμησας, δι' ἧς μόνῃς καὶ Θεὸς σώζειν ἐδόκησας, καὶ ἄνθρωπος σώζεται. οὐδὲν γάρ ταύτης ἀσφαλέστερον ἔρεισμα. ἡ δὲ ταπεινώσις ὡς ἐκ πίστεως παντὶ που δῆλον. πῶς γάρ ἂν τις καθυποβάλῃ τῷ κρείττονι, μὴ πιστεύσας ὅτι κρείττων καὶ ὑψίστος;

C

3 Λόγων δὲ πλήρης ὡς Λόγου θεραπευτὴς ἐγεγονείς, δι' ὧν τὸν θεῶν Λόγον, καὶ ἐνυπόστατον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, διὰ Πνεύματος τῷ Πατρὶ ἐκάρυξας ὁμοούσιον, μονάδα σαφῶς εἰδέναι ἐν τριάδι προσκυνουμένην, καὶ τριάδα εἰς μονάδα ἀνακεφαλαίουμένην, παράδοξόν τινα φέρουσιν τὴν ἑνωσίν τε καὶ διαίρεσιν· οὐτετὸ ἐνιαῖον συγκεχυμένον, οὐτε τὸ τρισπῶν δι' ἄμπαξ διαιρούμενον· ἐν ὁματέρῳ δὲ συντηρούμενον ὁματέρον, ἐν τῇ ἐνώσει μὲν τῆς οὐσίας τῶν ὑποστάσεων τὸ ἐνιαῖόν τε καὶ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον. ταῦτα πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐδίδαξας, μίαν θεότητα τρισυπόστατον, ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ὁλικῶς ἡμῖν κοινωήσασαν. ἡ δὲ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος, ὁ ἀπαθὴς παθητῇ φύσει ἐνούμενος, καὶ ταῦτα οἰονεὶ ὑφιστάμενος, καὶ τοῦ εἶναι ἀρχόμενος, σαρκούμενός τε καὶ παχυνόμενος, καὶ ὁ ἀπλούς τῇ φύσει φύσεως προσλήψει συντιθέμενος, καὶ διφυὲς ἀληθῶς γνωριζόμενος, ὡς δύο φύσεις φέρων μετὰ τὴν ἑνωσιν, ἐξ ὧν ἓν ἐστὶν ἅπερ κηρύσσεται· τελείως ἔχουσιν ἐκάστην κατὰ τὸν ὕρον τε καὶ λόγον τὸν ἑαυτῆς, τὴν μὲν ἀναρχόν τε καὶ ἄκτιστον, τὴν δὲ ἡργμένην τε καὶ ἐκτισμένην· τὴν μὲν ἀπαθῆ, ἀύρατον, ἀναφῇ, ἀπερίγραπτον, τὴν δὲ παθητὴν τε καὶ ὁρωμένην, καὶ ἄπτην, καὶ περιγραπτὴν· θελητικὴν ἐκατέραν, καὶ αὐτεξούσιον, καὶ ἐνεργητικὴν, αὐτὸς τοῦτο καὶ κείνο τελῶν, ὁ εἷς Χριστὸς, καὶ υἱὸς, καὶ κύριος· τῆς μὲν ὁργανικῆς λειτουργησάσης, τῆς δὲ δεσποτικῆς ἐνεργησάσης· ἐκατέρας τὴν οἰκίαν ἐνεργείαν τε καὶ αὐτεξούσιον κίνησιν ἐχού-

quius ea statim sui ipsius accusatrix erat. Sic enim comparatum est, ut sapientibus viris proba sua facinora lateant, ne id, quod sunt, existimatione defluat. Quia vero ipsæ quoque balbutientium puerorum voces gratæ parentibus ipsorum accidunt, Deoque minuta duo sunt acceptiora, quam quæ opulenti magnificique homines præstant (quoniam non ex potentia, sed ex voluntate ea solet æstimare:) præterea quia religiosi erga Deum viri, qui reverentia multa dignus est, multiplicique titulo de nobis bene meritus, iussa repudianda non sunt: ad dicendum accedo, at minime licenter, nec sine contractione, sed timore orationem contrahente, tibi divinorum tuorum, sacrorumque documentorum summa capita profero. Mihi siquidem argumentum istud evolventi, si proxime ad dignitatem ejus accessero, haud parum erit laudis; sin autem ejus obtinendæ impar fuero (quod non pati eximium, sed impossibile) venia dabitur, qui justa de causa superari non recusarim. Tu ardentem mihi Spiritus gratiam impertire: nam Christi quoque os effectus es, qui ex indigno dignum fecisti, non unum alterumve hominem (quod forte vel quispam e multis præstiterit) sed et familias integras, plebesque, ac civitates.

2 Enimvero a te ipso exorsus, teipsum quoque veram Hierusalem, civitatem Dei viventis, fecisti, quo divini Spiritus domicilium evaderes; tumque adeo ubique terrarum, Orientis Occidentisque tractus, Austri item, et Septentrionis fines, verbo pervagatus es, ut de te perquam apposite pronuntiatum sit divinum illud sanctissimi Davidis effatum: In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Fuisti siquidem alumnus Christi, qui ipsa vere sapientia est, subsistens Dei et Patris virtus ejusque, quantum penes te erat, vestigia premendo, imitator factus es Dei, juxta atque homini possibile est. Tu enim terminos septaque *b* naturæ, omnis nempe virtutis ideam, struxisti in profundissimo humilitatis fundamento, per quam solam et salvare Deus voluit, et salvus fit homo. Nullum quippe fulcrum ea firmius est. Ast humilitatem ex fide originem trahere, nemini non perspicuum est. Quomodo enim divino Numini subsit aliquis, ni certo credat altissimum esse divinum Numen?

3 Atqui Verbi cultor cum esses, sermonum quoque plenus fuisti, quibus divinum subsistensque Dei et Patris Verbum, suppetias ferente Spiritu, consubstantialia esse Patri prædicasti; ut unitas adoranda in Trinitate palam innotesceret, nec non Trinitas ad unitatis summam revocata, quæ unitatem distinctionemque humano captu superiorem habet, unitate quidem confusionis, et ternario divisionis experte prorsus persistente. Quo fit ut alterum in altero sit salvum; in unitate scilicet substantiæ unio personarum, et naturæ per omnia conformitas. Hæc docuisti orbem universum, Deitatem unam in tribus hypostasibus, quæ in hypostasium suarum una plene nobis perfecteque communicata est. Hæc autem Dei Filius et Verbum est, qui cum minime pati posset, cum patibili natura copulatus fuit, unumque et idem ac ipsa veluti subsistens, et esse incipiens, assumpta carne, crassitie vestitus fuit. Unde cum natura simplex esset, naturæ susceptione compositus evasit, duplicis revera naturæ existens, quatenus naturas duas post unionem gerit, ex quibus unum ipse est, quæ esse prædicatur: ita ut utramque habeat secundum

A. S. JOANNE
DAMASCENO.

E
*cujus virtutes
supra funda-
mentum
humilitatis
erant structæ:*

*doctrina San-
cti de Trinitate
et Incarnatione
laudatur:*

F

A. S. JOANNE
DAMASCENO.

secundum utriusque definitionem et rationem ; unam quidem principii expertem et increatam, inceptam alteram et creatam : unam impatibilem, invisibilem, tangi nesciam, ac circumseribi ; alteram patibilem, adspectabilem, tractabilem et circumscriptam : utramque voluntate, arbitrii libertate, et operatione instructam, ut ipse hoc et illud exsistat, Christus unus, Filiusque et Dominus ; illa instrumenti more ministrante, hac herili potestate agente ; utraque demum propriam actionem liberumque motum exserente ; quatenus ipse unus hoc et illud exsistit, et per utrumque salutarem renovationem nostram patravit, cujus gratia seipsum commiseratione motus exinanivit.

optat auctor
gratiam sancti
Spiritus, et
opem Sancti,

B

4 Hæc cum didicisses, docuisti, ut in his quoque aureum et argenteum optimorum operum decorem extruamus, ne si stipulæ simus, ad judiciale ignem cum accedemus, consumamur ; magis vero magisque purgemur, ut, absumpto quidquid superest scoriæ, mundique cum Mundo, qui igne nos examinat et deificat, in æternum vivamus. Quis mihi linguam tribuat, quæ præconiis tuis celebrandis sit digna ? Quis me transferre valeat in pristinam illam diem, qua divinus ille ignis in linguæ speciem figuratus, in singulis Apostolis una forma ac multis modis requievit, ut unum fidei dogma multiplici lingua annuntiaretur, coactis in unum, quæ dissidebant, solutoque multifido errore, in quem conspiraverant olim turris exstructores, accepta impietatis mercede confusione linguarum, sententiarumque ex ea discidio ? Quis ejusmodi linguam Spiritus concedat mihi, qua Viri hujus Spiritu sancto pleni præcellentias natura sublimiores efferam ? Sermonum mihi oceanus utinam afflueret, abyssusque sententiarum ! Verum sermonibus non subjacet gratia Spiritus. Qui enim Spiritu vacuus, quæ Spiritus sunt eloqui voluerit, idem ille præstat, acsi sine luce intueri contendat, cum videndi ducem alium non habeat nisi tenebras. Quocirca ad eum revertor, quem nunc laudare proposui, ut accendam ex eo scientiæ lucernam, velut ex divina quadam facula, ut idem ipse et laudandi argumentum sit, et laudum ministrator.

qui simul cœ-
pit facere et
docere, et non
minus virtuti-
bus,

C

5 Ecquis quidem tam copiosæ facundiæ fuit et tam magnæ sapientiæ : quarum comparatio discerni nequit, ut obscurum sit, utra mirabilior fuerit ? Quis forma virtutum sic exstitit vel visus, ut verbis non indigeret ad docendum ? Quis verborum imbres sic unquam effudit ex actionibus consecratos, et virtutem ex illis accipientes, ut et de eo pronuntiare liceat : Quæ cœpit facere et docere : quod dicit divinus Lucas de Jesu Deo meo, a quo et esse et bene esse acceperat ? Quis ita actioni contemplationique dedit operam, cum et calcarit carnis voluptates, acsi sine carne esset, et cum Deo divina specularetur ? Quis fidei, tamquam animæ, opera, uti membra corporis, optimo ordine sic addidit subjecitque, et opera fide sic animavit vividaque reddidit ? Quorum scilicet alterum sine altero inutile nulliusque emolumenti est, tametsi quispiam antecellere fidem haud absurde prorsus concedat. Quis sic gulam procul eliminavit, heram servituti mancipans, avidamque pia ratione cohibens, ut illius dominus effectus sit, non servus ?

quam facundia
et doctrina
excelluit.

c

6 Tanta vero sobrietatis illius præstantia fuit, ut nesciret, an, quidve, aut quantum cibi cōtusque admitteret. Natura quippe fragilis est, et caro fluxa, mobilisque, ac spirituum indiga-

της· αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐνὸς τοῦτο κἀκεῖνο τελοῦντος, δι' ἀμφοῖν τὴν ἡμῶν κατεργασμένου σωτήριον ἀνακαίνισιν, ἐφ' ᾧ συμπαθῶς ἑαυτὸν κεκένωκε.

D

4 Ταῦτα μαθὼν ἐδίδαξας, καὶ τούτοις ἐποικοδομεῖν τὴν τῶν ἀρίστων ἔργων χρυσαυγὴν τε καὶ ἀργυροφειγγὴν εὐπρέπειαν. ὥς ἂν μὴ τῷ κριτικῷ πυρὶ πλησιάσαντες φρυγανῶδεις ὄντες ἀναλωθεῖμεν, πλεόν δὲ καὶ πλεόν καθαρθεῖμεν, δαπανώμενοι μὲν ὅσον κίβδηλον, καὶ καθαροὶ καθαρῷ τῷ πυροῦντι καὶ θεοῦντι συναιωνίζοντες. τίς μοι δοίη γλῶσσαν ἀξίαν τῆς εὐφημίας ; τίς με θεῇ ἀνὰ ἡμέραν τὴν ἔμπροσθεν, ὅτε ἡΰγει πῦρ θεῖον γλωσσοειδῶς τυπούμενον, ἐφ' ἑκάτερόν τε τῶν ἀποστόλων ἐνοειδῶς καὶ πολυμερῶς ἀναπαυόμενον, ὥς ἂν τὸ ἐνιαῖον δόγμα τῆς πίστεως ἐν πολυσχεδέσι γλώσσαις καταγγελλεῖται, συνάγον εἰς ἓν τὰ διεσπῶτα, καταλυθείσης τῆς πολυσχιδοῦς πλάνης, πρὸς ἣν κακῶς ὁμονόησαν οἱ παλαιοὶ πυργοποιήσαντες, καὶ μισθὸν ἔλαβον τῆς ἀσεβείας τὴν συγχυτικὴν τῆς γλώσσης, καὶ δι' αὐτῆς τῆς γνώμης διαίρεσιν ; τίς μοι ταύτης μεταδοίη τῆς γλώσσης τοῦ Πνεύματος, ὥς ἂν τὰ τοῦδε τοῦ πνευματοφόρου ἀνδρὸς τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐξαγγελίᾳ πλεονεκτήματα ; ὡκεανὸς ἐνθαῦθα παρήτω λόγων, νοημάτων τε ἄβυσσος, ἀλλ' οὐχ ὑπέκειναι λόγοις ἢ χάρις τοῦ πνεύματος. ὁ γὰρ ἄνευ τοῦ Πνεύματος βουλούμενος λέγειν τὰ τοῦ Πνεύματος, φωτὸς ἄνευ βλέπειν προαιρεῖται, καὶ σκότον ἔχει ποδηγὸν τῆς ὁράσεως. διὸ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐπάνειμι τὸν νῦν εὐφημούμενον, ἐξ αὐτοῦ ὥς θεοῦ λαμπτήρος τὸν λύχνον ἀνάπτων τῆς γνώσεως, ὥς ἂν αὐτὸς εἴη τῆς εὐφημίας ὑπόθεσις, καὶ τῶν ἐπαίνων χορηγός.

E

5 Τίς μὲν οὕτω πολὺς ἐν λόγῳ καὶ μέγας ἐν φρονήσει, ὃν ἡ σύγκρισις ἀσύγκριτος, ὥς ἄδηλον εἶναι ποτέρῳ μᾶλλον οὗτος θαυμασιώτερος ; τίς οὕτω τύπος ἀρετῆς ἦν καὶ δρώμενος, ὥς μὴ δεῖσθαι λόγου πρὸς παιδευσιν ; τίς λόγων νιψάδας ἐξέχεε τοῖς ἔργοις ἐφεπομέναις, ἐκ τούτων τε λαμβανούσας τὴν δύναμιν, ὥς καὶ ἐπὶ τούτου λέγειν, ὃν ἤρξατο ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, ὃ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ μου Λουκᾶς φησὶν ὃ θεσπέσιος, ἐξ οὗ τὸ εἶναι, ἵκαλ τὸ εἶναι κεκλήρωται ; τίς προῤῥην ἐπῆλθε καὶ θεωρεῖν, σαρκὸς τε ἡδονὰς πατήσας, ὥς ἄσαρκος, καὶ μετὰ Θεοῦ τὰ θεῖα σκεψάμενος ; τίς πίστει ὥς ψυχῇ τὰ ἔργα οἷα μέλει σώματος εὐτάκτως περιέθηκε καὶ ὑπέταξε, καὶ ἔργα πίστει ἐψύχωσε καὶ ἐζώωσεν ; ὃν θάτερον θάτερον δόξα ἀχρηστον καὶ ἀνόνητον, εἰ καὶ τῇ πίστει, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ δοίη τις τὸ πρότερον ; τίς οὕτω γαστριμαργίαν ἐξέωσε, δουλώσας τὴν δεσποιναν, καὶ φιμώσας μαιμάσσουσαν εὐσεβεῖ λογισμῷ, αὐτοκράτης, οὐ θεραπευτῆς ταύτης γενόμενος ?

F

6 Καὶ τόσον αὐτῷ τῆς ἐγκρατείας τὸ περιόν, ὥς λανθάνειν, εἰ τε καὶ ὅ τι, καὶ ὅσον προσεφέρετο βρώσεώς τε καὶ πόσεώς. ἡ μὲν γὰρ φύσις ἐπικηρος, καὶ τὸ σαρκίον βρευστὸν καὶ κινούμενον, καὶ ὥσπερ πνεύματος ἐνδεές· ἀναπνοῆς γὰρ ἄνευ ζῆν τῶν ἀμην-
χάνων,

A χάων, καὶ τῶν λοιπῶν οὕτω χρῶν ἀναπληροῦσθαι τὴν ἔνδειαν. τρία γὰρ τὰ κενούμενα, ξηρὸν, καὶ ὑγρὸν, καὶ πνεῦμα· ὧν ἑκάστου ἡ κατάλληλος ἀναπλήρωσις συνιστᾷ τὸδε τὸ σῶμα φυσικῶς πρὸς τοῦ Κτίσαντος ὥριται. ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ πνεύματος οὐκ ὑπεβαίνει φύσεως ὅροις. οὐ γὰρ ἐν ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. τίς οὕτω καθαρὸς καὶ ψυχὴν καὶ διάνοιαν πρὸς τῷ σώματι, ὡς μαρτυρεῖσθαι αὐτῷ καὶ τὸ πρὸς μίξεις ἡλίθιον; ἀλλ' οὐκ ἡλίθιον ὄντως. οὐ γὰρ ἄλογον, οὐδὲ φύσεως τὸ ἀβρώστημα, λόγου δὲ ἐπικράτεια ἡνιοχοῦντος τὸ ἄλογον, καὶ πᾶσαν τὴν ἔφειν πρὸς Θεὸν ἀνατείνοντος, ἐφ' ᾧ καὶ δεδημιούργητο, ἀποστρεφόμενου μὲν τὸ λεῖον τῆς ἡδονῆς ὡς πυρὸς ὑπέκκαυμα, προαιρουμένου καὶ τὸ τραχὺ τῆς ἀρετῆς φέρον πρὸς βασιάνην δίδειν. οὕτως ἑαυτὸν συνεθίζων ἐκ μικροῦ, προβαίνων ὡτημέραι, αἰετὶ ἐγένετο ἑαυτοῦ ἐγκρατέστερος, ἕως τὸ πάθος ἐκοίμησε τέλειον, ἀσκητικῇ τέχνῃ τιθασσέσας καὶ δράσας ὑφ' ἡνίον, εἰς ἔξιν τοῦ ἔθους τῷ χρόνῳ καὶ προβάδην εἰς φύσιν ἐλάσαντος. πόνος γὰρ θείας ἐπικουρίας τυγῶν, ἀπάθειαν χαρίζεσθαι πέφυκε.

B

7 Τίς φιλαργυρίαν τῶν κτημάτων προαπεκτήσατο, μεθ' ἧς καὶ τὰ κτήματα, οὕτω ποιήσας τὸ μὴ ἔχειν, ὡς ἕτερος τὸ ἔχειν, τῶν παθῶν τὸ ἔρεισμα, τῆς ἐλπίδος τὸ στέρημα, τῆς πίστεως τὴν ἀντίπαλον; διὸ καὶ Παῦλος ἡ θεόφθογγος λύρα τοῦ πνεύματος, τῶν ἀποστολικῶν γλωσσῶν τὸ πολύηχον στόμα, δευτέραν εἰδωλοκρατίαν ταύτην καιρίως κατονομάζει. ἀφ' οὗ γὰρ τις τῆς θείας προνοίας ἀφάψαι τῆς ἐλπίδος τὴν ἀγκυραν, τῶν χρημάτων τῇ συλλογῇ ἐπεριδεῖται, ταῦτα τιθεὶς πρὸ τοῦ κρείττονος, ὡς ἀθάνατα βιωσόμενος· καὶ ὡς θάλασσα οὐκ ἐμπιπλώμενος, κἄν ὅτι πλείστοι χυσοῦ ποταμοὶ εἰσρέωσι τε καὶ μέγιστοι· οὐχ εἴλετο τούτους ὁ νῦν εὐφημοῦμενος, ἀλλ' ἀποσάμενος ἅπαντα, αὐχεῖν ἐ πατρίδα εὐκλεῖα καὶ περίοπτον· τὴν Ἀντιόχου λέγω, καὶ τῆς ἐώας δεδεγμένην τοὺς οἴκας· γένος καὶ αἵμα περιέλεπτον, χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους πολυτελεῖς, ἐσθλὸς ὅσον μαλακὸν καὶ περιδοξὸν ἄλλοις παραχωρήσας, πρὸς δὲ καὶ λόγου κλέος καὶ δυναστείαν.

C

8 Φοιτᾷ πρὸς Μελέτιον τῆς Ἀντιοχείας ἐκκλησίας τὸν πρόεδρον, ἄνδρα πλείστοις θείοις κομῶντα χάρισμασι, βίῳ καὶ λόγῳ παντὶ περιηχοῦμενον· ὃς τοῦτον δεξιόμενος ἔτος που ὕκτω καὶ δέκατον ἄγοντα, ἐραστής τε τοῦ κάλλους τῆς αὐτοῦ καρδίας γένομενος, ὡς προβλεπτικῶς ὁμῶς τὴν τοῦ νέου θεώμενος ἐκθασιν, τοῖς τε τῆς εὐσεβείας στοιχειώσας δόγμασιν, ἥθους τε καὶ τρόπον ἱκανῶς ἀποσεμνύνας, καὶ προγράφας τὸ κάλλος τῆς ἀληθείας, οὕτω διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας μορφοῦ ἐν αὐτῷ Χριστῶν, τὸν ὡραῖον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὡς κάλλει ἐκλάμποντα τῆς θεότητος. ἐτῶν ἦν ὡς τριάκοντα, καὶ οὕτως ἅμα ἐν τῇ τελειότητι τῆς τε σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἡλικίας γενόμενος, καὶ τῶν θείων λόγων ἀναγνώστης προαγθεὶς ὁμοῦ καὶ διδάσκαλος, ῥύμηνειος ἔρωτος πρὸς τὴν ἔρημον μετανίσταται, σφιγῶσαν τὴν σάρκα καὶ φλοιδοῦσαν τοῖς πάθεσι καταμαρῶναι βουλόμενος, ὡς ἂν μὴ τὸ κρείττον δουλωθεῖ τῷ χειρόνι· ἄμφω γὰρ κατ' ἀλλήλων ἐπιθυμεῖ, καὶ ἡ φθορὰ τοῦ σκηνώματος εἰκότως τῇ ψυχῇ τὴν ἐπικράτειαν δίδωσι· καὶ τοῖς πέλας προσμιλῆσας ὕρεσιν, ὀδηγεῖται πρὸς τινὰ πρεσβύτην, Σύρον μὲν τὴν διδάσκον, τὴν δὲ γνώσιν οὐκ ἰδιωτὴν, ἄκραν φιλοσοφοῦντα ἐγκράτειαν, καὶ τούτου τὴν σκληραγωγίαν τέτρασιν ἀποσμηξάμενος ἔτεσιν, καὶ πάσης ἡδυπαθείας ῥᾶον περιγενόμενος, λόγον ἔχων τῷ πόνῳ συναμιλλώμενον, τῆς ἀθλήας γλιχόμενος, ἐσχάτης τινὸς ἐγενέτο παροικος, ἄντρον αὐγῶν καταγώγιον ὡς ἀρετῆς παλαίστραν καὶ κονιστήριον· ἐνθα πόσις μὲν ἄθλοις ὑποστάς κατὰ τὸ πλῆθος τῶν δυνάων τὴν τοῦ

Quia fieri non potest, ut sine respiratione vitam trahamus, caeterisque perinde opus est nobis, ut indigentiam suppleamus. Enimvero tria sunt, quae evacuantur, siccum, humidumque, et spiritus, quorum cujusque idonea plenitudo a Conditore rerum definita est, qua natura corporis constituatur. At vero gratia Spiritus naturae terminis subjecta non est. Non enim in solo pane vivet homo, sed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Quis sic anima cogitationeque, et non solum corpore, purus est, ut illi testimonium ferat de obtusa ad coitus indole? At nec obtusa revera erat illius indoles. Neque enim erat aliquid rationis expers, aut naturae infirmitas, sed continentia rationis, qua pars non rationalis animae frenabatur, et desiderium omne intendebatur ad Deum, propter quem erat conditus: qua voluptatis suavitatem, ceu fomitem incendii refugiebat; magisque eligebat virtutis asperitatem, qua ad tranquillitatem aeternam subveheretur. His moribus se ipse assuefaciendo a puero, et quotidie progrediendo, semper se ipso fiebat continentior, donec prava affectio omnino dormiret, ubi illam exercitationis arte cicurasset, et subjectam fecisset, consuetudine in habitum procedente tempore, et demum in naturam conversa. Labor enim, cui divinum auxilium adspirat, affectus sedare *d* natus est.

7 Quis sic avaritiae renuntiavit, unaque pecuniis, ut non habere, perinde ac alter habere, peroptaret, illi nempe, quae pravorum animi motuum fulcimentum est, extinctio spei, adversaria fidei? Unde Paulus divinarum Spiritus sancti vocum lyra, linguarum Apostolicarum os multisonum, apposite eam appellat, Idolorum servitutem. Nam si quis divinae providentiae apprehendere anchoram non curat, hic congestis divitiis nititur, quas anteponit Numini, ceu aeternum victurus; et maris instar non impletur, tametsi complura ingentiaque auri flumina in ipsum confluant. Haec non elegit ille, cujus nunc laudes celebramus; sed repulsa omni materia gloriandi, patria illustri et incluta (Antochiam dico, cujus regimini Oriens parebat) genere sanguineque conspicuo, auro, argento, pretiosis lapidibus, relictoque aliis, quidquid in vestibus est molle splendidumque, imo et elegantia vique sermonis;

8 Ad Meletium pergit Antiochenae ecclesiae antistitem, divinis compluribus nitentem donis, vita doctrinaque ubique celebrem. Qui Joannem decem et octo *f* circiter annos natum suscipit, cordisque ejus pulchritudinem amare incipiens, ceu juvenis exitum praescio contuitu cerneret, eum sinceræ pietatis documentis instituit, ac moribus ipsius ad honestatis regulas compositis, veritatis in eo pulchritudinem delineavit. Hoc modo Christum in eo per lavacrum regenerationis figurat; speciosum, inquam, illum præ filiis hominum propter effulgentem Deitatis decorem. Triginta circiter annis *g* natus, cum perfectam corporis et animi aetatem esset assequutus, ad divinorum eloquiorum lectoris *h*, imo et magisterii jam promotus gradum, divini amoris impulsu in desertum migrat, carnem prementem et affectionibus inflammantem macerare studens, ne pars potior ignobiliori subjecta fieret. Ambae siquidem adversus se invicem concupiscunt: at corruptio tabernaculi imperium recte in animam transfert. Igitur in proximis montibus cum versaretur, ad quemdam senem ducitur, qui Syra quidem dialecto utebatur, sed scientia imperitus non erat, supremæque continentiae apicem excoluerat. Hujus

A. S. JOANNE DAMASCENO

E

d
Sanctus terrena contentus,

f
ac prius lector ordinatus, in eremo austere vivit,

F

f

A. S. JOANNE
DAMASCENO.

jus austeritatem annos quatuor cum expressisset, omnique voluptate evasisset facile superior, quod ratione uteretur cum laboribus suis conspirante; latere cupiens, loci abstrusi factus est incola, antrum habere gestiens diversorium, veluti palæstram stadiumque virtutis. Quot quidem illic certaminibus perfunctus secundum multitudinem dolorum tantumdem consolationis Spiritus vicissum obtinuit? Quot vero in corde ascensiones ponens, Spiritu operabatur, de virtute in virtutem progrediens, et per utramque actionem, dico et contemplationem, omne Ægyptiacum consilium ab anima exterminans et e corpore?

et sancte:
sed ex nimio
rigore morbum
contrahit.

- 9 Cum vero, ceu Moyses alter, huicce mundo pro eximio munere datus, Ægyptum reliquisset, hanc utique vitam, quæque ad ipsam pertinent, ac modo quodam vitæ hujus exsors effectus esset; Deum vidit in hujusce sæculi asperitate, velut in rubo splendentem. Quemadmodum enim rosam ex spinis, sic ex virtutis laboribus suaveolentem plantam in Dei odorem germinare comparatum est. Abiectis itaque cogitationibus exemptus, terrenisque rebus calceamentorum instar positus, in loco Dei manet, mente sua scilicet, ubi
- 12 Deum intuetur, quantum intueri possibile est. Rursum vero in Ægyptum remeat, populum multum et innumerum ex Ægypto, et ex amara Pharaonis, principis orbis, servitute translaturus ad excelsam terram promissionis, et traducturus eos per mare rubrum aquæ divinæ et sanguinis, in deserto perturbationum vacuo versantes, et declinantes ab Amalec extensione manuum, in crucis modum elevatarum ad illum, qui nostri gratia manus expandit in cruce, ut vincendi ab illo virtutem obtineant. Duobus igitur annis in specu degens, servansque insomnem animam una cum corpore, vacans meditationi divinorum eloquiorum, acsi carnis expers esset, omnem expulit ignorantiam, veræ scientiæ lumine in semet recepto. Si vero indulgere somno opus erat, quo natura recrearetur sustentareturque, hoc officium naturæ stans præstabat, ut illo biennio, nec nocte, nec die recubaret. Hoc modo inferioris partis libidines enecantur, lumborum virtutes solvuntur, umbilici extinguitur æstus: ac ipse it ineptus ad opem sibi præstandam.

πνεύματος παράκλησιν ἀντελάμβανε; πόσας δὲ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ θέμενος τῷ πνεύματι κατειγάζετο, ἐκ δυνάμεως προβαίνων εἰς δύναν, καὶ δι' ἀμφοῖν πραξείως τε καὶ θεωρίας, ἅπαν Αἰγύπτιον νόημα τῆς ψυχῆς ἐξορρίζων καὶ σώματος;

D

9 Μωϋσῆς τις ἄλλος τῷ βίῳ δεδωρημένος, τὴν Αἰγύπτου κατελελοιπὲν τὸν τῆδε βίον, καὶ τὰ τοῦ βίου, καὶ τρόπον τινὰ ἔξω τοῦ βίου γενόμενος, εἶδε Θεὸν ὡς ἐν βᾶτῳ τῇ τραχεῖ τοῦ βίου ἐκλάμποντα· καὶ ὥσπερ ἐξ ἀκάνθης τὸ ῥόδον, οὕτως ἐκ πόνων ἀρετῆς φυτὸν εὐωδὲς εἰς ὁσμὴν τοῦ Θεοῦ φέρεσθαι πέφυκεν. οὕτω λυθεὶς τῶν χαμαιζήλων ἐννοειδῶν, καὶ ἀφελὲς δίκην πηδῶλων τὰ γήινα, ἐν τόπῳ Θεοῦ, τῷ ἰδίῳ νῷ γίνεται, καὶ ὁρᾷ Θεὸν ὡς ἰδεῖν δυνατόν· καὶ πάλιν εἰς Αἴγυπτον παραγίνεται, πλήθῃ πολλά τε καὶ ἄπειρα ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τῆς πικρᾶς τυραννίδος Φαραὼ τοῦ κλοσυκράτορος, καὶ πρὸς τὴν ἄνω γῆν τῆς ἐπαγγελίας μετασπινόμενός τε, καὶ μεταστήσων διὰ θαλλάττης ἐρουθρᾶς τοῦ Θεοῦ ὕδατός τε καὶ αἵματος, ἐν ἐρήμῳ τῶν παλῶν πολιτευσαμένους, καὶ Ἀμαλὴν ἐκκλίναντας χειρῶν ἐκτάσει ἐπαιρομένους σταυροειδῶς πρὸς τὸν ἐν σταυρῷ τὰς χεῖρας δι' ἡμᾶς ἐκτείναντα, ἐξ αὐτοῦ τε τὴν τροπαιοῦχον δεδεγμένους δύνανται. ἐν τῷ σπηλαίῳ τοίνυν διττον ἔτος διατρέψας, καὶ ἄγρυπνον τὴν ψυχὴν ἅμα καὶ τὸ σῶμα διαφυλάξας, οἷον ἄσαρκος τῇ μελετῇ τῶν Θεῶν λογίων ἐνασχολούμενος, πᾶσαν ἐξωστράκισεν ἄγνοιαν, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας εἰσοικισάμενος γνώσεως, εἰ δὲ καὶ ὕπνου μεταλαχρεῖν ἔδει πρὸς τὴν τῆς φύσεως ἀνάκτησιν καὶ ἀνάρθρωσιν, ἐστὼς τὴν λειτουργίαν ἐτέλει τῆς φύσεως, ὡς τὸ διττὸν ἔτος οὐδ' ὕλως ἀνακλιθεῖναι, οὐ νύκτωρ, οὐ μεθ' ἡμέραν. οὕτω νεκροῦται τὰ ὑπογάστρια, καὶ τῶν νεφρῶν τὰς δυνάμεις ἐκλύεται, καὶ τῶν ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρὸς τὴν πύρωσιν παρασθέννυται, καὶ ἄτονος πρὸς τὸ ἑαυτοῦ χρησιμεύειν γίνεται.

E

ANNOTATA.

- C a Forte c textu Græco hic excidit vox πάλαι olim, aut alia similis.
- b Vox γόειρα Phœnicibus usitata est, idemque apud ipsos significat ac περιφράγματα aut septa, ut legitur in Lexico Græco Roberti Constantini. Dictio tota aliquid obscuritatis habet. At auctor videtur dicere, tam præclaram omnis virtutis ideam, ut natura ulterius non progrediatur, iisque septis circumscribatur, fuisse conceptam a Chrysostomo, structamque supra fundamentum humilitatis.
- c Virtutes, quas hactenus laudavit Damascenus, nimirum humilitatem num. 2 memoratam, castitatem, sobrietatem, ac generatim excellentiam in agendo, contemplando et docendo, variis locis in Commentario nostro ita confirmatas lector inveniet, ut nequaquam dicendum sit, exaggeratione usum esse Damascenum.
- d Vox Græca ἀπόθεια videtur plusculum significare, quam significant voces Latine affectus sedare. At in rigore ea vox accipienda non est. Facile tamen crediderim, eam gratiam fuisse datam Chrysostomo, qui in domo materna, et in solitudine fortiter expugnavit libidinem, ut nec caro nec concupiscentia ipsi postmodum fuerit molesta.
- e Vox αἰχρὴν forte mendosa est, ac magis verisimiliter legi poterit αἰχρὴν gloriationem, aut quid simile. Certe ex dictione Græca, etiamsi credamus genuinam, extundi nequit, quod dedit Lequienus, patriam exornat. Nam agitur de Sancto omnia relinquire, interque hæc etiam patria ponitur. Mirum forte alicui videri poterit, quod Sanctus dicatur reliquisse elegantiam vimque sermonis. Attamen id vere dicitur, cum ea uti noluerit, ut nomen sibi faceret; sed postea solum eadem sit usus ad gloriam Dei et ad hominum salutem promovendam.
- f De institutione Chrysostomi per Meletium actum est § 4 et 5. At fortasse plures annos, quam octodecim habebat, quando Meletium frequentare cœpit, nisi jam illum subinde adiverit, quando adhuc audiebat Libanum. Vide dictatum. 46.

F

A g *Hæc ætas optime congruit cum chronotaxi nostra tota.*

h *Lector jam duobus aut tribus annis erat, quando in solitudinem abiit. At magister non erat, nisi privatus, ob Epistolas ad Theodorum lapsum scriptas. Quæsitus tamen fuerat ad episcopatus cathedram; sed eam dignitatem fugerat.*

A. S. JOANNE
DAMASCENO.

CAPUT II

Sanctus in Patriam reversus, fit presbyter ac deinde episcopus:
præclare docet: exsilio relegatur, revocatusque
iterum pellitur: mors, sepultura, corpus Constantinopolim
relatum.

A ὁ δὲ τε πρὸς τὴν πατρίδα παλινოსτήσας, καὶ τῆς ἐκκλη-
σίας ἐν πρεσβυτέρου τάξει γινόμενος, καὶ ταύτῃ ὡς εὐγ-
νόμων παῖς τῇ τιμῇ μητρὶ ἀποτίσας τὰ θρόντρα, θεῖα προ-
νοία πρὸς τὴν ἀλουργίδα τῶν πόλεων μετατάσσεται, καὶ τὴν
θυγατέρα τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως νυμφεύεται. οὐ γὰρ ὑπὸ μὸδιόν
κρύπτεσθαι ὅσιον φωστῆρα τοιόνδε, ἐφ' ᾧ τὸ ἄχρονον καὶ ἀίδιον
φῶς ἀναπέπαιται, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίαν ὑψηλὴν καὶ περιστοπτον ἀνα-
τίθεσθαι, ἣν' ὡς ἐξ ἀπόπτου καὶ μεσαιτάτης περιωτῆς σάλπιγξ
οἷα χρυσήλατος πάντα περιγύρησιν τὰ πέριτα. τίς οὕτως ἐκκλη-
σίαν ἰθύνει τε καὶ ἑταίρει, καὶ χλαμαλὸν ἐπεδεύξασθαι φρόνημα ἐν
ὑψηλῇ τοῦ ἀξιωματικῆς προτερείᾳ; τίς οὕτως ὀργὴν καὶ θυμὸν
ἡνιόγησεν, ὡς ἔννομον πραότητα κτήσασθαι, ἀποστουγῶσαν
μὲν πᾶν ὅ, τι τῆς ἀρετῆς ἀντίθετον, καὶ διεκδικουῶσαν δὲ ἐξ
ἀδίκων τὸν δίκαιον; τίς ἀγάπην τοσοῦτος, ἐξ ἧς ἔλεος φύεται,
οὗ τῆς ἀρετῆς μέχρι νῦν ἔμψυχοι στήλαι τὰ συμβόλα φεροῦσι;
λόγος γὰρ πᾶς αὐτῷ ἔλεος ὑπῆρχεν ὑπόθεσις, ὡς εἰς ἕξιν ἐληλα-
κέναι συμπαθείας καὶ μεταδόσεως τοὺς τῶν ἐκείνου ἐπαιόντας
λόγων. ἔπεισε γὰρ Θεῷ τὰ οἰκεῖα κίχρᾱν, φθαρτὰ διδόντας καὶ
βέοντα, ἀντιμετρέειν τὰ ἐστώτα καὶ ἀφθάρτα, καὶ ὁθσαυρίζειν ἐν
οὐρανοῖς τῆς συμπαθείας τὸν ἔρανον, οὐ δαπανώμενον, οὐδὲ
κλέπτῃ σὺλῶμενον, ἐλεημοσύναις τὰς ἀμαρτίας καθαίρειν, καὶ
τὰς ἀδικίας ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων· πεινῶσι διαθρύπτειν τὸν
ἄρτον εὐαγγελικῶς, καὶ διψῶσι διδόναι ποτήριον· γυμνῶν περι-
στελλεῖν τὴν γυμνωσιν, καὶ ἀμυρᾶζειν ἀνείμονας, καὶ ἀστέγους
ὑπαιθρούς σκέπειν· ποιεῖσθαι νοσοῦντων ἐπισκεψιν, καὶ πρὸς
φρουρὰν τὸν πόδα πρὸς εἶσθαι, καρποῦσθαι, τῷ ἐλέῳ τὸν ἔλεον.

I n patriam itaque rediens, presbyterii gradum *Sanctus ordi-*
accipit. Cumque tamquam gratus filius, nutrice *natus episco-*
matri nutritionis præmia rependisset, Deo pro- *pus, charita-*
vidente ad urbem principem transfertur, magni- *tem docet,*
que pontificis filiam ducit uxorem. *a*
Æquum a si- *a*
quidem non erat, ut insignis adeo religionis
lucerna, in qua Lumen tempori nullo obnoxium
et æternum requiescebat, sub modio occultaretur, sed super candelabrum excelsum omnibus-
que conspicuum statueretur, ut ex alta positaque *E*
in meditullio specula, ceu Tuba ex auro ductili,
ad universi extrema quæque personaret. Quis
ecclesiam sic rexit ordinavitque, et humilem
nihilominus sensum præ se tulit in excelso digni-
tatis gradu? Quis iram animique vehementiam
sic compescuit, ut mansuetudinem ad justitiæ
leges exactam consequutus esset, qua coerceret,
quidquid obstabat virtuti, justumque ab injustis
vindicaret? Quis tantus fuit caritate, ex qua mi-
sericordia nascitur, cujus virtutis indicia anima-
tæ columnæ ὁ hodieque gestant? Omnis sermo *b*
illius de misericordia erat, quique eum verba
facientem audiebant, ad habitum continuum com-
miserationis liberalitatisque provehebantur. Sua-
debat sua Deo fœnerari, corruptibilia et caduca
largiendo illi, qui permanentia et incorrupta
vicissim daret, ac recondere in cœlis miserationis
symbolam, non consumendam, nec furto
auferendam; peccata eleemosynis purgare, et
iniquitates misericordia erga egenos; frangere
pauperibus panem secundum præscriptum Evan-
gelii, sitientibusque potum dare; nudorum te-
gere nuditatem, vestibus destitutos induere, sub
dio agentes colligere, visitare infirmos, carceres
visere, et misericordia misericordiam impetrare. *F*

C 11 Μῆνιν δὲ τίς ἀπόσαστο, καὶ ἀπωθεῖσθαι τὸ ποίμνιον
πέπεικε, τὴν τὰ θεῖα σπλάγχνα τῶν οἰκτιρῶν τοῖς ἔχουσι
κλείουσιν; ὡς γὰρ ἐποίησας, ἔστω σοί, φησιν· ὃ μέτρω
μετρίεις, ἀντιμετρηθσομένη, ἀφέντι γὰρ ἀφελήσεται. καὶ
ἔμπαλιν ἀκολουθία περὶ φρόνησιν· οὐκ ἀφελήσεται γὰρ οὐκ ἀφέντι.
τίς φρόνον, καὶ βασκανίαν κατέκρινε, καὶ κατάρκισιν διδάσας; τὸ
φθονεῖσθαι ἄριστον· ἀγαθὸν γὰρ ἅπαν ἐπιφθονον. αὐτοκατά-
κριτον δὲ πρὸς τῷ αἰσχύιστῳ τὸ βάσκανον, τὸ πάντων τῶν
παθῶν ἀδικώτατον καὶ εἰκαιώτατον, τὸ τοῦ ἐλέους ἀντίπαλον·
εἴπερ ἔλεος μὲν ἀλλοτρίοις κακοῖς ἐπαγγύνεσθαι, ἀγαθοῖς δὲ τὸ
βάσκανον· οὐκ ἑαυτοῦ ἕνεκα, τοῦ πάσχοντος· καὶ ἀύχισιν
ποιεῖσθαι τῆς ἑαυτοῦ τῶν ἀλλοτρίων καλῶν τὴν ἐπαύξησιν, τὸν
κεκτημένον ἀμυνόμενον πρότερον. καὶ παιδεύσας μὴ κρίνειν τὸν
σύνδουλον, ὡς ἂν μὴ κρίθειμεν δικαίους σταθμοῖς τοῦ μόνου
κριτοῦ, τὴν δίκην ἡμῖν ταλαντεύοντος, μηδὲ ἀρπάζειν τὸ τοῦ
δεσπότου ἄξιωμα. εἰς γὰρ κριτῆς, ὅς οὐ κρίνεσθαι πέφυκεν, ὡς
μόνος ἀμαρτίας ἐλευθερός, δεσπόζων, οὐ δεσποζόμενος, ἄφετε
εὐαγγελικῶς ἐδόξα, καὶ ἀφελήσασθε. τίς λύπην ἀπόσαστο τὴν
πρὸς θάνατον ἀγούσαν, καὶ λύπην ἐδόξαζε τὴν θυμηδίας πρό-
ξενον; ὣν ἡ μὲν, ὡς πένθος τῆς ἐκ Θεοῦ ἀμαρτίας, σωτήριος·
εἴπερ ἀμαρτάνειν τὸ ἀποτυγχάνειν οἱ ταῦτα δεινοὶ διελήφασιν·

Septembris Tomus IV.

Iracundiam,
temeraria^a ju-
dicia, accediam
impugnat:

A. S. JOANNE
DAMASCENO

dignitatem : unus enim est judex, qui nequit judicari, qui dominatur, nec alieno subest domio. Dimittite, Evangelico more clamabat, et dimittetur vobis. Quis dolorem, qui ad mortem ducit, sic repulit; ac dolorem docuit, quo gignitur lætitia? Quorum hic quidem salutaris est, ut dolor de peccato, quia peccare [a Deo] excidere est, quemadmodum harum rerum periti produnt. Ille vero qui oritur ex privatione voluptatum, conficit animum, estque prorsus illaudabilis. Nullo quippe pacto fieri possit, ut mœror oriatur, nisi frustrato desiderio. Cujusmodi itaque desiderium est, ejusmodi quoque mœror non obtentæ rei desideratæ: quæ si bona est, is est optimus: sin aliter habeat, ad genus alterum spectat. Desideriorum unum optimum est, quod ad illud vergit, quod solum optimum est. Contrariorum porro desideria opposita quoque sunt. Acediæ vero torporem nonne recordatione mortis intendit, docens illam, quæ ipsius animæ vires enervat, excidere; ac ejus loco inducens divinum timorem, populumque ardentem excitans, ut precibus vacaret, desidiam fortiter animis excuteret, et omnibus viribus custodiret cor suum, ne per sensus, velut per fenestras, in illud mors ascenderet?

B
Scripturas
sine inani
gloriapraclare
exponit;

12 Scrutari Scripturas docuit, harum enarrator doctorque factus, et prophetico spiritu arcanas Spiritus profunditates rimatus, scisso literæ velo, reconditam elegantiam exprompsit: atque istæc omnia modesto, et alieno a vana gloria sensu. Noverat siquidem, noverat, inanem gloriam proculcare, qua laborum pretium supprimitur, et virtutum marcescit decor. Solet enim virtutum conceptaculum haud secus atque dolium perforare, influxumque effluxu excipiens, vās nihilominus vacuum relinquit, sudores præbens lucro carentes, et laborem nullius fructus participem. Noverat enim, gloriam omnem sublimitatemque Deo deberi, homini vero humilitatem, quæ via est viro optimo ut exaltetur, quæque Israelis scala, qua homo attollatur ad Deum, Deumque in corde suo inhabitantem habeat.

amatorque
virtutum, vi-
tia omnia
aversatur.

C

13 Creaturæ omni propter Dominum Creatorem humilitate se subiciebat, nisi solummodo, ubi honori Christi derogabatur, seu divina lex spernebatur, aut pessumdabatur. Superbum omne et torvum, arrogansque supercilium procul a se amandaverat. Secum loquentes blando recreabat aspectu, verbis benignis ac divinis sale conditis. Mores quidem ipsius erant gratiosi, et risus in vultu placidus, non in dissolutum effusus cachinnus. Nam quia exploratum habebat, vitia cum virtutibus proxime conjuncta esse et vicina, morem gerens ei, qui optima quæque præcipit, in seipsum attento animo erat, trapezita sagax factus, qui spuriam monetam repelleret, drachamque regis imagine inscriptam admitteret: qui omnem malitiæ speciem, tamquam pulverem, divini Spiritus impulsu ex corde suo ejiceret, oppositarumque vitii virtutum irrigatione pinguescens, velut oliva fructifera in domo Dei, virentibus semper foliis conspicuus, præstantissimum fructum offerret Deo, multitudinem eorum, qui illius opera compotes salutis facti sunt. Vel etiam erat tanquam palma aliqua optimorum monitorum aculeis instructa, quibus rectissime arguebat illos, qui domos domibus jungunt, et vineam Naboth rapere contendunt, acsi non esset Elias ad redarguendum paratus. At enim Eliam denuo Spiritus sanctus suscitavit, qui, cum lubenter in justorum animis mancat, per

hæc tibi stergeret tūm hēdonōn epistumbalīnousa, θυμόφθορος ὄντως καὶ ἄρδην εὐδόκιμος· οὐ γὰρ ἐστὶν, οὐκ ἐστὶ λύπην συμβῆναι, ἢ ἐπὶ στερήσει ἐφέσεως. οἷα τοίνυν ἡ ἐφείσεις, τοιάδε καὶ τῆς ἀστοχίας ἡ λύπη· ἀγαθῆς μὲν ἀρίστη, ἄλλως δὲ ἐχούσης ἄλλως ἔχουσα. ἀρίστη δὲ τῶν ἐφέσεων μία πρὸς τὸ μόνον ἄριστον νεύουσα. τῶν ἐναντίων δὲ καὶ αἱ ἐφέσεις ἀντίθετοι· ἀκηδίας δὲ τὸ ἄτονον οὐκ ἐτόνωσε μνήμη θανάτου, διδάξας αὐτῆς τῆς ψυχῆς νευροτομοῦσαν τὴν δύναμιν ἀποσελεσθαι, καὶ ταύτην ἀντεισοικίσας θεῖον φόβον, καὶ πόθῳ τὸν λαὸν παροτρύνας πρὸς εὐχάς, καὶ βαθυμίαν ἄρδην τῶν ψυχῶν ἐκτινάττεσθαι, καὶ παντὶ σθένει τὰς ἑαυτῶν καρδίας τηρεῖν, ὡς ἂν μὴ, ὡς διὰ θυρίδων τινῶν τῶν αἰσθήσεων ἀνάδη θάνατος ἐπ' αὐτάς;

D
lege ἀδόκιμος

12 Ερευνᾶν τὰς γραφὰς ἐδίδασκεν, ἐξηγητὴς καὶ παιδευτὴς τοῦτων γενόμενος, καὶ προφητικῷ πνεύματι τὰ κεκρυμμένα βάθῃ διερευνήσας τοῦ πνεύματος, καὶ διαβρίχσας τοῦ γράμματος τὸ προκάλυμμα, καὶ τὸ κάλλος δημοσιεύσας τὸ ἐναπόθετον· καὶ ταῦτα πάντα ἀτύφῳ, καὶ ἀκενοδόξῳ τῷ φρονήματι. ᾗδαι γὰρ, ᾗδαι καταπατεῖν τὸ κενὸν δοξάριον, τὸ κενὸν τῶν πόνων ἀνάλωμα, τὸ τῶν ἀρετῶν λήϊον λυμαινόμενον. τιμᾶν γὰρ οἶδεν, οἷα πίθον, τὸ ψυχικὸν δοχεῖον τῶν ἀρετῶν, καὶ τῇ ἐκροῇ εἰσροὴν ἐκλαμβάνουσα, οὐδὲν ἤττον κενὸν τὸ δοχεῖον καθίστησιν, ἀκερδεῖς ἰδρῶτας χαρίζομένη, καὶ πόνον προξενουῖσα ἐπικαρπίας ἀμέτοχον. πρέπειν γὰρ ᾗδαι Θεῷ μὲν πᾶν κλέος καὶ ἔπαρμα, ἀνθρώπῳ δὲ τὴν ταπείνωσιν, ὅδον ἀρίστῃ γινομένην ὑψώσεως, καὶ Ἰσραὴλ κλίμακα, πρὸς Θεὸν μὲν ἀναβιβάζουσιν ἀνθρώπων, καὶ Θεὸν καρδίας τελοῦσαν ἐφέστιον.

13 Εταπεινοῦτο πάσῃ τῇ κτίσει διὰ τὸν κτίσαντα κύριον, ᾗ μόνον οὐ Χριστὸς ἡτιμάζετο, καὶ νόμος θεοῦ παρεωράτο καὶ ἀντερέπετο. ἀπηνήνατο σοβαρὸν ἅπαν καὶ βλοσυρὸν, καὶ ὑπεροφρυδλέφαρον· μελίχιον μὲν τὸ ὄμμα τοῖς ὁμιλοῦσι διδοὺς, λόγον δὲ ἥπιον καὶ θεῖον ἡρτυμένον ἄλατι. τὸ ἦθος μὲν χάριεν, ἀστεῖον δὲ τὸ τοῦ προσώπου μεδίμα, οὐ πρὸς ἐκλυτον διαχεόμενον γέλωτα. εἰδὼς γὰρ ὡς ταῖς ἀρεταῖς αἱ κακίαι παραπεπτήγασαι, καὶ εἰς πῶς ἀγγίθυροι, τῷ ἁρίστα διακελευομένῳ πειθόμενος, προσεῖχεν ἑαυτῷ, τραπέζιτης εὐκρινὲς γινόμενος· κίβδηλον μὲν ἅπαν ἀποπεμπόμενος χάραγμα, τῆς δὲ βασιλικῆς εἰκόνης τὴν δραχμὴν προσιέμενος, κακίας μὲν ἅπαν εἶδος, ὡς χοῦν ἐκρίπτων τῆς ἑαυτοῦ καρδίας βύμη θεοῦ πνεύματος, ταῖς ἀντιθέτοις δὲ τῶν κακιῶν ἀρεταῖς ἀρδευόμενος τε καὶ παινόμενος, καὶ ὥσπερ ἐλαία κατάκαρπος ἐν οἴκῳ Θεοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀειθαλὲς γινωσκόμενος, καὶ Θεῷ φέρων καρπὸν ὥραϊον, τὴν τῶν δι' αὐτοῦ σωζομένων πληθύν· ἢ ὡς φοῖνιξ τις τῶν ἀρίστων ἐλέγγων σφραττιζόμενος σκόλοφι, καὶ διελέγγων ἁρίστα τοὺς οἰκίαν πρὸς οἰκίαν συνάπτοντας, καὶ Ναβουθαὶ διαρπάξαι ἐπειγομένους τὸν ἀμπελῶνα, ὡς οὐκ ὄντος Ἡλιοῦ τοῦ διελέγγαντος. ἀλλ' ἡγεῖρεν αὐτὸς Ἡλὶαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐμφιλοχωροῦν ἐν δικαίων ψυχαῖς, κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν προφήτας ἀνιστῆσι, ζηλωτὰς ἔργων ἀγαθῶν, ἀποστυγοῦντας μὲν δ, τι ἀδὸν καὶ ἀτοπον, εἰσοικιζομένους δὲ καὶ ἀντεισάγοντας πᾶν ἔννομόν τε καὶ δίκαιον.

E

F

A

14 Οὕτως οὗτος ὁ θεὸς ἀνὴρ κριτὴς τῆς ἀδικίας ἐγίνετο· οὐ ταύτη κρίνων, ἀπαγε· πῶς γάρ; ἀλλὰ κατακρίνων, καὶ δεικνὺς ταύτην ἀπόβλητον, καὶ τῶν θείων περιβόλων ἀπεργῶν ποιούντας τὰ ἄδικα. γῆρα γὰρ αὐτὸν ὑπεπίαζε θαμινὰ παρενοχλοῦσα, τρυχομένη τὴν καρδίαν τῷ ἀδικήματι, καταφύγιον ὥσπερ ὀχυρὸν τι καὶ ἀκαθάρετον τουτονὶ καταλαμβάνει τὸν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπων, ἀσφαλῶς οὐχ ἥμιστα βεβουλομένη. τίνα γὰρ ἂν ἕτερον εὖρατο τοῦ πάτους ἀντιλήψομενον; ἄρχοντα; ἀλλ' ἦρχε τῶν ἀρχόντων ἡ ταῦτα ἐπηρεάζουσα. βασιλέα; ἀλλ' τῇ τοῦ μέλους προσπαθείᾳ τὴν γνώμην κατεθλύνετο. σὰρξ γὰρ ἦν ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ὁστοῦν αὐτοῦ κεχηρμάτιεν ἡ δρῶσα τὸ βιαῖον. καὶ ἦν ἔδει τοὺς ἀδικούντας ἐπιστομίζειν, ἀδικεῖν ἡπείγετο. τί δρᾶς ὃ παράνομον γυναικὸν; αλουργία περικεῖσαι, οἷα νόμου φύλαξ προβεβλημένη, καὶ νόμον καταπατεῖς; ὡ τῆς ἀββήτου σοφίας τοῦ φήσαντος. μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μὴδὲ ῥίπτετε τοὺς μαργαρίτας ἐμπροσθεν τῶν χοίρων. ἔστω γὰρ τὸν θεῖον νόμον καταπατήσασα τὸν ἅγιον, τὸν μαργαρίτην δηλαδὴ τὸν πολύτιμον, στραφεῖσα τὴν πενιγρὰν χήραν ἐββήξε, τὴν ταύτης ἐφήμερον βιοτὴν διαρπάσασα. τί πράττεις, ὡ ἀπληστον καὶ ἀκάριστον γυναικὸν; γῆν τε καὶ θάλασσαν δωροφοροῦσαν ἔχουσα, χήρας ἀπόρου κατατρέχεις τοῦ πονηροῦ κτήματος, ἧς σε δίκαιον ἦν ἀνταλλάξασθαι βίον; λόγῳ δὲ βεβαιούσα τὸν νόμον, ἔργῳ τοῦτον δρᾶς ἀποκήρυκτον; οὐκ ἠδέσθης τὸν πατέρα τῶν ὀρφάνων καὶ κριτὴν τῶν χηρῶν; ἀλλ' ἔχουσεν ὄντως ὁ τοῖς θείοις λόγοις δεῖ τρεφόμενος τῆς θεοπνεύστου ρήσεως· κρίνατε ὀρφανον, καὶ δικαιώσατε χήραν· καὶ Ἠλὶαν ἔχων τοῦ ζήλου ποδηγὸν τὸν πυρίπνοον, Ἰωάννου μιμεῖται τὴν παβήρησιν, οὐκ ἔξεστί σοι, λέγων, ἔχειν τὸν ἀμπελῶνα τῆς ἀδελφῆς σου. οἷε γὰρ τὴν φύσιν ἐκδεθκέναι, εἰ καὶ τὴν ἀξίαν ὑπερέδης τῷ τυραννικῷ ἀξιωματι ἀρχὴ γὰρ νόμῳ τυπομένη βασιλεία καθίσταται, παρανομία δὲ στοιχειομένη, τυραννὶς οὐκ ἀδίκως κατονομαζεται. οὐκ ἀνέγνως Ἰεζαβὲλ τὸ δραματοῦργημα; τί τουτονὶ τὸν θεῖον εἰσέρχῃ σιγὴν; ἀπαγε πόρρω τῶν θείων ἀνακτόρων. λουτὴρ ὑπάρχει ὁ θεὸς ναὸς, ἀποβρίπτων τὰ ἁμαρτήματα. οὐ τελωνῆς τὸν Ἰησοῦν ἐφέστιον εἰσδεξάμενος καλῶς διεσκόρπισεν, ἃ κακῶς ἐτελῶνῃσε; καὶ σὺ θυγάτερ· ἔτι γὰρ σε μέλος οὔσαν, εἰ καὶ δύσχερστον περιέδω* ἐλπίδι τῆς σωτηρίας, σωτηρία δὲ μετανοίας δόξα τῶν ἀνυπάρχτων καθέστηκεν· ἀπόδος καλῶς, ἃ κακῶς διήρπασας.

singulas ætates Prophetas identidem excitat, bonorum operum æmulatores, qui aversantur illud omne, quod malum perversumque est, vindicant vero et introducunt, quidquid legibus et justitiæ est conforme.

14 Hac ratione divinus ille Vir injustitiæ evasit judex, non ut in ejus gratiam judicaret; absit: quonam enim modo? sed illam condemnans, et abjiciendam ostendens, eosque, qui injusta faciunt, divinis arcendo septis. Vidua *d* siquidem eum premebat et frequenter molestiam exhibebat, quæ ob illatam sibi injuriam corde excruciabatur. Hunc porro Hominem Deiprehendit, ceu validum et inexpugnabile perfugium, tuto plane certoque consilio. Ecquem enim nacta alterum fuisset injuriæ vindicem? Ex principibus aliquem? At principibus illa imperabat, quæ injusta hæc perpetrabat. Imperatorem? At ille affectu nimio in membrum suum erat animo prorsus effeminato. Quæ enim vim illam afferebat, caro erat ex carne ipsius et os ipsius vocabatur. Illa vero, quæ iniq̃ua patrantes cohibere debuisset, ipsa totis studiis in iniquitatem rapiebatur. Quid agis injusta femina? Purpura vestiris, velut ad leges custodiendas eo usque provecta; tu vero legem pedibus proteris? O inexplicabilem sapientiam illius, qui dixit: Nolite dare sancta canibus: neque projiciatis margaritas ante porcos. Hæc enim, sancta Dei lege proculcata, pretiosissima scilicet illa margarita, pauperem viduam conversa diffregit, in quotidianum victum ejus invadendo. Quid agis, o insatiabilis ingrataque mulier? Tu, cui terra et mare munera afferunt, in egentis viduæ pauperculam possessionem irruis, cujus vitæ institutum cum tuo te permutare justum esset? Nonne tu, quæ verbis legem firmas, hanc actione tua irritam facis? Non reverita es Patrem orphanorum, judicemque viduarum? Verum audivit omnino, qui Verbo Dei perpetuo alebatur, hanc vocem a Deo inspiratam: Judicate pupillo, et viduam justifyte. Ac Eliam igne spirantem zeli ducem habens, Joannis libertatem æmulatur. Non licet tibi, inquit, sororis tuæ vineam habere. Videris tibi naturæ terminos excessisse, quia tyrannico apparatu dignitatem ejus exsuperasti. Nam principatus, qui lege formatur, imperium est: qui vero injustitia instituitur, is non immerito tyrannis appelletur. An non legisti, quæ circa Jesabelem gesta sunt? Curnam divinum istud delubrum ingrederis? Esto procul a sacris istis ædibus. Dei templum lavacrum est, quo peccata eluuntur. Nonne publicanus, qui Jesum hospitio suscepit, rite dispersit, quæ telonio male lucratus erat? Tu vero, filia: (nam te etiamnum ut membrum, quamlibet inutile, non despiciam spe salutis: sed salus absque pœnitentia obtineri nequit) redde bene, quæ male rapuisti.

15 Hæc autem cum diceret, nihil suadebat. Illa siquidem tamquam aspis aures obturaverat, ne religiosi sapientisque Incantatoris vocem exaudiret. Quamobrem, cum sanari morbum non posse perspicere, sacro eam thalamo pellit, quæ nuptialem vestem non haberet. Deinde vero quid? Jesabel iterum contra Prophetam insurgit. Ast nequaquam fugit veritatis Præco; neque custodiæ mancipatur, veluti vox clamantis*; sed mulctatur exsilio. O malesanum consilium! Denovo serpentis illecebra Ecclesia pellere hominem Dei conatur: nec optatis excidit. Regia civitate exulare Vir sanctus cogitur, divino oculo aliquantulum quasi patienter dormitante, imo potius providentia

Sanctus propter vineam viduæ ablatam objurgat Eudoxiam.

d

E

F

C

15 Ταῦτα λέγων, οὐκ ἔπειθεν. ἔδωκε γὰρ τὴν ἀκοὴν ὥσει ἀσπίς, οὐκ ἐπαίονσα τοῦ φιλοθέως καὶ σοφῶς φαρμακεύοντος. ἐπεὶ δὲ τὸ πάθος ἐώρα πάμπαν ἀνίατον, ἐξωθεῖ τοῦ ἱεροῦ θαλάμου τὴν ἐνδυμα γάμου μὴ ἔχουσαν. εἶτα τί; ἡ Ἰεζαβὲλ πάλιν τοῦ προφήτου κατεξάνισταται, καὶ φεύγει μὲν οὐδαμῶς ὁ κήρυξ τῆς ἀληθείας, οὐδὲ φρουρᾷ παραδίδεται, οἷα φωνὴ βοῶντος, ἀλλ' ὑπερορίαν καταδικάζεται. ὡ τοῦ ἀτόπου προφήματος. πάλιν τὸ τοῦ ὄψεως θέλητρον τῆς ἐκκλησίας τὸν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπων ἐξορρίζει ἐπείγεται, καὶ τῆς ἐφέσεως οὐ διήμαρτε. μικρὸν ὅσον τοῦ θεοῦ μακροθύμως ἐπινυστάξαντος βλέματος, τοῦ βασιλικῷ ἐξορρίζεται ἀστεος, μᾶλλον δὲ προμηθείᾳ Θεοῦ τοῦ τριαμβεύσαντος τῶν αὐτοῦ φίλων θεραπευτῶν τὸ ἀββενωπὸν φρόνημα, καὶ πᾶσαν Θεοῦ οἷα Θεοῦ ὦν ἐν αὐτῷ, καὶ σὺν αὐτῷ περιτρεῖ, σὺν Αἰθαίᾳ πρὸς ἀλλοδαπὴν καλούμενος,

sed frustra: illa vero Sanctum exsilio,

* Joannes Baptista

* forte περιέχω

A. S. JOANNE
DAMASCENO.

e

assentientibus
aliquot episco-
pis, relegat,

f

g

B

summo cum
luctu honorum
omnium.

C

Revocatus
Sanctus, ite-
rum expelli-
tur,

providentia Dei, qui in servis sibi dilectis triumphare facit virile mentis robur, omnemque e Dei, ut qui Dei esset, seu in quo, et quocum adesset Deus, cum Abraham ad extraneam regionem vocatus: regis aedibus cum Moyse expulsus, cum Elia in antrum Horeb excurrrens, cum Jesu Deo in Aegyptum fugiens, ut in certaminibus fortitudo ejus comperta fieret, meritaque consequeretur præmia: ut Jobum modo quodam imitaretur, seu Deus his ipsum verbis compelleret: Non putas me alia de causa tibi respondisse, nisi ut justus appareas? Quinimo, ut aliis etiam prædicaret Evangelium.

16 Tametsi vero quidam etiam alii injusto huicce exsilio suffragati sint; silentio rem transigere lubet, propter honorem patrum f, ne Chami muletæ fiamus obnoxii, illudendo patribus. Multifarie siquidem narrantur ista; quod nempe episcoporum quidem alii nequissimo huic facinori assensi sint; alii autem penitus abnuerint ac imperatricem condemnarint, minitantem gentilium fanorum, quæ pridem eversa erant, instaurationem g, nisi simul omnes concordessent fierent ad Virum sanctum persequendum. Vincat itaque illud, quo melius famæ consulitur.

Haudquaquam enim Patres inter se comparare expedit, ne nostra auctoritate eorum nos judices constituamus.

17 Sive itaque hoc, sive alio modo res gesta sit, ecclesia Præsul avellitur, caput a corpore, grexque viduatur optimo pastore, qui Christum æmulandi studio animam semper suam pro ovibus posuit. Ecclesia desiderabat Concionatorem, oves Pastorem et Fistulam, Christi satellites ordinis sui Ductorem et Tubam hostes spirituales territantem, viduæ Protectorem, Patrem pupilli, ægri Curatorem, peregrini Susceptorem, civitatum regina Aurum sincerum, quo decorabatur; eum, inquam, qui imperium temperabat sacerdotio, sceptrumque et diadema paternæ venustati restituebat; religiosæ aures requirebant sermonem Osque aureum. Quinimo, nisi audaciuscule loqui videar, una cum illo exhibat Christus, quem in se manentem gestabat. O quæ ratione siccis oculis acerbissimam hanc calamitatem enarravero? Nam ne cor quidem saxeum temperare a lacrymis possit: cum et petra, virga Moysis percussa, latices effuderit: atque ex corde, quantumlibet durum sit, si tragica hac narratione verberatur, ob immanitatem facinoris largi lacrymarum fontes emittuntur.

18 At vero repentino motu regia quatitur: et Pharao rursus eum, qui divino conspectu donatur, clamoribus accessit, ut inflictam plagam compescat: id quod statim evenit. Simul acenim Joannes imperatoris jussu pedem refert, cessavit tremor. Sic nempe Deus novit eos honorare, qui sunt ipsius. Vivo enim ego, ait Dominus, quia illos, qui me glorificant, glorificabo. Rursum igitur in lætitia est grex Christi. Omnibus siquidem restituitur, qui omnibus omnia factus erat, lætaturque universa plebs Christo subdita, pinguescit, in optima cordis terra Joannis sermones, uti semen spiritus excipiens. At infligitur diabolo vulnus, iterumque more suo contra Præconem exsurgit. Infirmus molitur validum Ecclesiæ Propugnaculum dissolvere, et diripere opes raptoribus impervias. Accepit quidem in corpus illius potestatem, ut quondam in Job, ille, qui prius nec indignationis ejus nutum ferre poterat. Iterum tollitur Justus: Sponsus e thalamo extru-

son Μωϋσῆ τῶν βασιλείων φυγαδεύμενος, σὺν Ἠλῖα πρὸς τὸ ἄντρον Χωρὲβ ἀποτρέγων, σὺν Ἰησοῦ τῷ Θεῷ φεύγων εἰς Αἴγυπτον, ὡς ἂν ἐν τοῖς ἄλλοις ἢ ἀνδρεία γνωσθείη, καὶ κατάλληλα τὰ ἐπαθλα θείῃτο, ὡς ἂν τρόπον τινὰ τὸν Ἰῶδ ἐκμιμήσῃται, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔρεῖ Θεός· ἢ οἶει με ἄλλως κερηματοκέναι σοι, ἢ ἵνα δίκαιος ἀναφανῇς, ὡς ἂν καὶ ἄλλοις κηρύξῃ τὸ εὐαγγέλιον.

16 Εἰ δὲ καὶ τινες ἕτεροι τῆς παρανόμου ταύτης ὑπερορίας συλλήπτορες γέγονασιν, σιγῇ τιμῶμεν αἰδοῖ τῶν πατέρων, ὡς ἂν μὴ τοῦ Χάμ ἀπενεγκόμεθα πρόστιμον, τοῖς πατράσιν ἐπιτιμῶντες. πολὺτροπος γὰρ ἡ περὶ τοῦτου διήγησις, τῶν μὲν ἐπισκόπων ἐπιχρόντων τὸ ἄτοπον, τῶν δὲ τοῦτῃ πάντῃ ἀπειναινομένων, καὶ τῆς βασιλίδος καταψηφισμένων, ἀπειλουσῆς τὴν τῶν ἑλληνικῶν τημένων ἀνακαίνισιν, ἥδη καθαιρεθέντων ἄρτι, εἴ γε μὴ σύμφηχοι πρὸς τὴν θεοῦ ἀνδρὸς γένειντο δῶξιν. καὶ νεκάτω τὸ ευφημον· οὐκ ἀγαθὸν γὰρ πατέρας συγχρίνειν, ὡς ἂν μὴ τούτων ὑφ' ἐαυτῶν κριταὶ καταστατήμεν.

17 Εἴτε οὖν οὕτως, εἴτε ἐκείνως, ἀφαιρεῖται τῆς ἐκκλησίας ὁ πρόεδρος, ἡ κεφαλὴ τε τοῦ σώματος, καὶ χηρεύει τὸ ποιμνιον τοῦ καλοῦ ποιμένου, τοῦ χριστομιμήτως αἰετὴν ψυχὴν τιθέντος τὴν ἑαυτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων. καὶ ἐπόθει ἡ ἐκκλησία τὸν κήρυκα, τὸν νομέα τὰ πρόβατα καὶ τὴν συρίγγα· οἱ τοῦ Χριστοῦ ὑπερασπισταὶ τὸν ταξιάρχον καὶ τὴν σάλπιγγα κατ' ἐχθρῶν νοητῶν ταραττούσαν, τὸν προασπιστὴν αἱ χῆραι, οἱ ὄρφανοι τὸν πατέρα, οἱ νοσοῦντες τὸν κομιστὴν, οἱ ξένοι ξεναγωγόν· ἡ τῶν πύλειων ἀλουργὶς τὸν χρυσὸν τὸν ἀκλόνηλον κοσμοῦντα δι' ἑαυτοῦ, καὶ ἱπικιρῶντα τὴν βασιλείαν τῇ ἱερουσύνῃ, καὶ τῇ τοῦ πατρὸς ὥρᾳ χαριτοῦντα τὸ σκήπτρον καὶ τὸ διάδημα· αἱ φιλόθεοι ἀκοαὶ τὸν χρυσολόγον καὶ χρυσόστομον, καὶ εἰ μὴ τοιμηρὸν φάναι, συνεξῆκει Χριστός, ὃν ἔφερον ἐνοιστον. ὦ πῶς ἀδακρυτὴ τὴν ἀνήκεστον ἐτραγωδήσαιμι συμφοράν; οὐδὲ λίθινῃ γὰρ καρδίᾳ μὴ δακρύειν ἐπὶ ταύτῃ θυνήσεται, ἐπεὶ καὶ λίθος βράδωρ Μωσαϊκῇ βαπτιζομένη ἐξέχεε νάματα, καὶ καρδίᾳ στερεῇ τῷ μεγέθει πληγεῖσα τῆς τραγωδίας, ποταμηδὸν ἐχεῖ δακρυῶν κρουνοὺς.

18 Ἄλλ' ἄφνω τὰ βασίλεια θραύεται, καὶ Φαραὼ πάλιν τὸν θεόπτην ἐπιβοᾷ τὰ πρὸς τὴν μάστιγος ἀμύναν· ὁ δὲ καὶ γίνεται. ἅμα γὰρ Ἰωάννης βασιλικῶ παλιννοστεῖ προσταγμάτι, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραύσις. οὕτως οἶδε Θεὸς τιμᾶν τοὺς ὄντας αὐτοῦ. ζῶ γὰρ ἐγὼ λέγει Κύριος, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς μου δοξάζω. πάλιν τοῖνυν ἐν εὐθυμίᾳ τὸ Χριστοῦ ποιμνιον. πᾶσι γὰρ ἀποδίδεται ὁ τὰ πάντα πᾶσε γενόμενος, καὶ χαίρει μὲν ἅπαν Χριστοῦ τὸ ὑπήκοον, καὶ πιαίνεται, καὶ αὖξει ἐν ἀγαθῇ γῇ τῆς καρδίας, ὡς σπόρον τοῦ πνεύματος, τοὺς Ἰωάννου λόγους δεχόμενος. ὁ δὲ διάβολος θραυματίζεται, καὶ πάλιν τοῦ κήρυκος συνήθως κατεξανίσταται, καὶ ἐξαιτεῖται ὁ ἀδρανὴς τὸν ἀνδρεῖον τῆς ἐκκλησίας πρόβολον, καταλύειν πειρώμενος, καὶ τὸν πλοῦτον λαφυραγωγεῖν τὸν ἀσύλητον· καὶ λαμβάνει μὲν τὴν ἐξουσίαν τοῦ σώματος, ὡς ποτὲ τοῦ Ἰῶδ ὁ τούτου μὴ φέρων τὸ ἐμβρίμμημα. καὶ πάλιν ὁ δίκαιος αἵρεται, ὁ νομφίος τῶν θαλάμων ἐξοστρακίζεται, καὶ τὸν νομφικὸν ἡ ἐκκλησία περαιοῖται κόσμον καὶ τὴν κεφαλὴν περικεῖται, τοῦτον οὐκ ἔχουσα. πῦρ γὰρ ἐκ τοῦ θρόνου, οἷα σκηπτὸς θεήλατος τὴν ἐκκλησίαν ἅμα καὶ τὴν σύγκλητον κατανέμεται. καὶ πάλιν οἰμωγαὶ τε καὶ δάκρυα, συνεκδημῶν πληθους ἡ ἐνδημῶν ἐφριμένου, καὶ ἦν αὐτοῖς ὁ θάνατος αἰρετώτερος τῆς Ἰωάννου

A Iωάννου στερήσεως. ἀλλὰ ἡ φευκτῶν κακῶν Θεοῦ παραχω-
 h ρούντος ἐπικρατούντων, οἷς ἐπίσταται κρίμασιν.

i 19 Ωῦτω γὰρ πάλιν ἀμέθων ἐξ ἀστεως, ἐκ χώρας εἰς χώραν
 μεθιστάμενος, ὃν ἐπόθει διώξας κατέλαβε, τὸ ζῆς χρηστὸν ἰ
 λογισάμενος, καὶ κέδρος τὸν θάνατον, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν
 ἀγωνισάμενος, τὴν πίστιν τηρήσας, καὶ τὸν δρόμον τελέσας,
 καὶ κομισάμενος τῶν ἄθλων τὰ ἔπαθλα, τῆς δικαιοσύνης τὸν
 στέφανον. ἀλλ' οὐκ εἴασε καὶ θανάτῳ τὴν νόμφην τὴν ἑαυτοῦ ὁ
 φιλούμενος, φιλόνημος, καὶ φιλότεκνος, οὔτε μὴν τοὺς παῖδας
 τοὺς ἑαυτοῦ τῆς οἰκείας ἐστέρημένους χάριτος, ἀλλὰ θεῶν
 προνοίᾳ καὶ κρίσει καταλλήλως πρὸς τὰ βασιλεία φέρεται, τὸ
 μὲν σῶμα πρὸς τὰ ὁρώμενα, τὸ δὲ πνεῦμα πρὸς τὰ ἀθέατα· καὶ
 κήρυξ τῶν θείων λογίων διαμένει, μέχρις Χριστὸς αὐτῷ παραγε-
 νῆσεται, μεθ' οὗ δοξασθήσεται, τῆς αὐτοῦ κατατροφῶν χαρᾶς
 τε καὶ ὑπαυτίτητος. ταῦτά μοι, ὦ πάτερ πατέρων, πρὸς σε τὰ
 ψελλίσματα· ἀλλ' ἐποπτεύοις ἡμᾶς τοὺς ὁμωνύμους, καὶ ἀντι-
 δοίης τῆς πρὸς τὸν κτίστην οἰκείωσιν, ὅς ἐστι Χριστὸς, ευφρο-
 σύνη αἰώνιος· ὃ ἡ θόξα, καὶ τὸ κράτος, πάντοτε, νῦν, καὶ
 B εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ditur : nuptiali ornatu ecclesia spoliatur, capil-
 litio capitis nudatur, illum non habens. Ignis
 enim de throno fulmitis instar emissus, eccle-
 siam curiamque absumit. Rursum ejulatus et
 lacrymæ; populo cupiente potius cum illo exū-
 lare, quam in urbe versari, eisque mors accep-
 tabilior erat, quam Joanne privari. Verum intole-
 randa mala magis invalescebant, Deo permittente,
 novit ipse, quo iudicio.

19 Hoc enim pacto iterum egressus urbe, e
 regione in regionem migrans, illum, quem per-
 sequendo desiderabat, apprehendit. Reputabat
 enim vivere sibi Christum esse, et mori lucrum.
 Quocirca, quia bonum certamen certaverat,
 fidem servaverat, cursumque consummaverat,
 certaminum præmia, justitiæ scilicet coronam
 retulit. Cæterum, nec ille suis dilectissimus, et
 sponsæ ac liberorum amantissimus, moriendo
 sponsam deseruit, nec filios suos benevolentia
 suæ favore privatos voluit; sed divina providen-
 tia iudicioque pro votis ad regiam urbem reducitur;
 corpore quidem, ad ea, quæ sub aspectum
 cadunt, spiritu vero ad invisibilia. Quin et elo-
 quiorum divinorum Præco k perseverat, donec
 Christus iterum venerit, quocum honore et glo-
 ria afficietur lætitiæ et pulchritudinis ejus deli-
 ciis affluens. Mæ sunt istæ, Pater patrum, ad
 te balbutientis voces. Tu vero ad nos respicias
 rogo, qui tui cognomines sumus, vicissimque lar-
 gire, ut familiares evadamus Creatoris, qui est
 Christus, sempiterna illa lætitia; cui gloria, et
 imperium, ubique, nunc et semper, et in perpe-
 tua sæcula sæculorum. Amen.

A. S. JOANNE
 DAMASCENO.

et moritur in
 ensilio: corpus
 ad urbem rela-
 tum.

b

E

ANNOTATA.

a *Vox Græca, quæ respondet verbis æquum erat, non invenitur, nisi pro ἑσίων legendum sit ὅτιον τε.*

b *Scripta Sancti designat: nam ex illis huc usque liquet, quanta Chrysostomus fuerit charitate et misericordia.*

c *Voces ex Θεοῦ, ex Deo, quæ adduntur in Græco, videntur a loco suo avulsæ, ponendæque eo loco, ubi eas Latine uncis inclusas dedi.*

d *De Historia hujus viduæ, quam ex Georgio Alexandrino haurire potuit Damascenus, egi in Com-
 mentario num. 766 et 767, ibique ostendi, factum istud, si verum est, multis certe fabulosis adjunctis
 deturpatum esse. Quæ hic ea de re perstringuntur, vera esse possunt; licet non facile crediderim,
 tanta verborum asperitate apud Eudoxiam usum esse Chrysostomum, quantam attribuerunt ipsi scri-
 ptiores mediæ ævi, aut ingressu in Ecclesiam imperatricem fuisse prohibitam. Certe id coævi non tradi-
 derunt.*

e *Hic aliquid in Græcis deest, quo sensus redditur imperfectus, ut notavit editor.*

f *At episcopi, qui Chrysostomo præ reliquis inimici fuerunt, aliunde satis innotuerunt.*

g *Istud minatam fuisse Eudox. non facile credidero, cum de minis istis tacuerint scriptores coævi.*

h *Hic rursum aliquid in Græcis deesse videtur.*

C i *Clare alludit auctor ad verba Apostoli: Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. Quare legen- F
 dum putem Χριστὸν, non χρηστὸν, ut legit Lequienus.*

k *In libris videlicet suis prædicat, et divina semper prædicabit Chrysostomus.*

DE S. NOTBURGA ANCILLA VIRG.

IN ARCE ROTTENBURGICA COMITATUS TYROLENSIS

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§ I. Sanctæ, apud vulgatos ante seculum xvii scriptores parum notæ, gestorum Synopsis et hujus antiquitas.

Silentium de
 Sancta apud
 auctores vul-
 gatos

Q uanto certior est antiquus et non in-
 terruptus ad nostra usque tempora
 sanctæ hujus Virginis cultus, quanto-
 que illustrior erga eam populi Tyrolensis
 atque vicinarum partium veneratio, tanto mira-

bilius est de ea illiusve gestis in vulgatis per scri-
 ptores Germanos usque ad seculum xvii lucubra-
 tionibus silentium. Unde factum est, ut non modo
 scriptoribus exteris ignota remanserit usque ad
 dictum seculum, verum etiam post idem vel pau-
 cis

ante seculum
 xvii hodierni
 Tyrolenses

AUCTORE
J. P.

cis innotuerit, vel saltem neglecta aut prætermissa fuerit ab ipsismet, qui Sanctorum ac Beatorum utriusque sexus undequaque collectorum conflarunt amplissimos catalogos, Ferrario, Castellano et similibus. Unde tandem occurrit Arturus a Monasterio, qui ipsam titulo Beatæ dignatus sit, ac cum elogio in Gynæceum suam transtulerit ad diem 26 mensis Novembris, et hunc quidem elegit, ut opinor, quod apud Matthæum Raderum mox laudandum S. Notburgæ Acta, unde elogium contraxit, proxime subjecta perspiceret Actis S. Leopoldi Marchionis Austriæ, cujus annua memoria recurrit in Fastis ad diem 15 Novembris, quodque documenta deficerent, unde diem Sanctæ nostræ apud Tyrolenses festivum perscreret.

2 Verum Deus, qui Ancillæ suæ sanctitatem variis ante et post mortem prodigiis patefecerat, tot ejus splendorem hoc seculo XVIII miraculis, totque concessis ad Sanctæ invocationem beneficiis auxit, ut iis excitati hodierni Tyrolenses certatim nuper laborarint, et felici plane successu laborare pergant ad resarciendum majorum suorum qualemcumque neglectum, et eandem, quæ modo apud ipsos immensum excrevit erga Popularem suam veneratio, cum exteris nationibus communicandam. Singula hæc patebunt, tum in commentario hoc prævio, tum in tractatu de Gloria Sanctæ posthuma Actis subjiciendo, ubi per decursum recenserebimus scripta recens edita, et producemus instrumenta Mss. aliæque ad cultum antiquum ac hodiernum probandum necessaria subsidia, insigni benevolentia et sollicito studio nobis illinc transmissa.

post Raderum
et paucos alios
resarciunt.

3 Laudatus num. 1 Matthæus Raderus, patria Inichinensis in Tyroli, et Societatis nostræ sacerdos, omnium, quos novi, primus S. Notburgæ aut Nuppurgæ, vel, ut scribunt alii, Notburgis Vitam publici juris fecit tom. III Bavaricæ Sanctæ, typis edito sub annum 1627, collectam, uti loco duplci indicat, ex Francisci Gosenii et Hippolyti Guarinonii monumentis, de quorum ætate atque auctoritate inferius agendum est. Subsecutus est deinde Andreas Brunnerus, patria Halensis item in Tyroli, et ejusdem Societatis sacerdos, qui parte tertia Annalium Boicorum, prelo vulgata anno 1637, Vitæ compendium dedit desumptum ex Radero. Idem præstitit Joannes Adlzreitter, arcani Concilii Bavarici cancellarius, in nova Annalium Boicorum collectione, edita sub annum 1662.

C Præter hactenus nominatos nullos noveramus scriptores, qui nobis ad elucidanda Sanctæ Acta adjumento essent, nec ulla suppetebant instrumenta Mss. ad eundem finem idonea.

Plura instru-
menta nobis
inde submissa,

4 Donec tandem ad annum 1736 vir clarissimus Antonius Roschmannus, Juris utriusque licentiat, sacræ Cæsareæ ac Regiæ Majestatis bibliothecæ publicæ præfectus, et sanctioris tabularii procustos, Oeniponto ad nos destinavit Relationem, Teutonico idiomate impressam, de elevatione sacri corporis peracta anno 1735, pluribus deinde exponenda. In litteris autem relationi adjunctis spem faciebat fore, ut post perscrutata archiva chartas plurimas, et antiqua ac recentia documenta subministraret, tum ad vitam elucidandam, tum ad Gloriam posthumam describendam perutilia. Quod quam plenissime exsecutus est; utpote cujus humanitas tanta exstitit, ut non suffecerit ipsi nuda dumtaxat transmittere documenta bene multa; verum insuper illis doctas observationes præmittere dignatus sit, non pauca, alio idiomate concinnata, Latina facere; pleraque historicis,

geographicis, diplomaticis ac criticis Annotatis illustrare. Nos quidem ea non damus hic unico non interrupto tractu, quia aliud nobis ordinem præfiximus; ita tamen viri clarissimi studiis ac laboribus uti conabimur more nostro, ut facile dispiciat lector, quæ illius sint, quæ nostra; quantumvis et hæc libenter ipsi accepta referamus; cum etiam in hisce facem nobis ubique prætulerit.

5 Inter jam memorata instrumenta primum locum sibi postulat Vitæ synopsis, quam, ut a laudato Roschmanno Latine transmissa est, prius excudendam hic integram censui, quam de loco unde desumpta est, de ætate ejus et auctoritate dissererem. Sic habet: Erat aliquando nobilis vir; hic habebat Deum timentem piam famulam, quæ nomine suo vocabatur Notburga: hæc erat sua chara coqua, et dabat pauperibus valde libenter sine damno domini sui cibos de mensa reliquos; hoc dominæ bilem valde movit, jubenti has reliquias haræ pascendis porcis inferre. Notburgæ cibos secum accipienti, ac domum egenorum accedere paranti obviam fit herus interrogans: Notburga quid gestas? Ubi respondit illa ex timore: Schidia fero: cum inspexisset ille, non aliter res ipsi apparuit, Notburga domum redux pessime a domina excipiebatur.

ac primo Vitæ
synopsis,

6 Postea moriebatur hera, et veniebat singulis noctibus in haram, et gruniebat instar suis, tunc dominus exorcismos adhiberi voluit: postea respondit illa, potenter peccavi, quia cibos proluviei porcinae misceri præcepi et indigissubtraxi. Posthæc Notburga operam suam locabat rustico, sibi expresse reservans, die protesto ante vesperum labore abstinere; et accidit, ut die Sabbathi triticum demeterent in agro, cum feriæ vespertinæ essent. Suspendebat Notburga falcem, et discedebat, orabat, et peragebat laborem suum domesticum sicuti prius; ubi discessit a rustico deficiebat is corpore et bonis.

E
mox a Sanctæ
obitu,

7 Postea ducebat nobilis aliam conjugem, et conducebat iterum Notburgam, et dicit ad illam: Notburga, quod prius fecisti, idem adhuc facito. Dein rogabat Notburga herum suum, ut quando moreretur, boves duos currui jungeret, cadaver ipsius eidem imponeret, hosque abire, quo vellent, sineret, quoque ipsam traheret; et ubi subsisterent, ibi sepulturæ traderetur: cum obiisset, factum id est. Tunc bini boves per Oenum et supra excelsum montem corpus avehebant, et subsistebant; ibi sepeliebatur: et nobilis ille templum ad laudem Dei omnipotentis sub nomine sanctæ Notburgæ de substantia sua construi curavit. RENOVATUM per Joannem Walck oriundum ex dynastia Kueffstain, et hoc tempore dicographiæ provinciali Rattenbergicæ inseruiens, qui hoc honorabili huic templo in honorem S. Notburgæ obtulit anno domini 1615.

ut creditur,

8. Hanc vitæ Synopsim, tabellæ inscriptam, primis jam ab obitu S. Notburgæ temporibus in ejus templo appensam omnium patuisse oculis, notat Roschmannus in Notitiis Mss., et paucis interjectis sic pergit: Licet ea tabella sæpius etiam ex devotione (ut ex ultimo apographo apparet) transcripta, ac in quibusdam verbis, fortasse antiquatis, non nihil mutata fuerit, res tamen illa præcipuas haud dubie, licet brevitate sua non semel laborantes involutasque, complexa fuit. Interim tamen non aspernanda videtur hæc notitia, præcipue cum haudquaquam dissona sit Actis plenioribus. Dein post pauca, quæ inferius referemus, non repugnare ait primis a Sanctæ sepultura temporibus stylum tabellæ vernaculum, Germanicum

tabellæ inscri-
pta et aræ
suffixa.

AUCTORE
J. P.

A manicum puta, quo exarata est idiomate, et quo etiam pro majori fide, ut loquitur, illam, sicut die 21 Aprilis anni 1735 in membrana descriptam invenit, huc transmisit, una cum jam data interpretatione Latina, stylo Germanico simpliciori accommodata.

Difficultas
contra tantum
tabulae anti-
quitatem,

9 Non attingimus hic res singulas in tabella enarratas et juxta laudatum auctorem brevitate sua non semel laborantes involutasque; eae enim ex dicendis per decursum paulatim sua sponte evolvuntur. Attamen cum de ejus antiquitate et auctoritate potissimum sermo sit, breve aliquod examen postulat postrema ejusdem periodus: Nobilis ille (Henricus is fuit, dynasta Rottenburgicus, de quo plura etiam per decursum) templum ad laudem Dei omnipotentis sub nomine sanctae Notburgae de substantia sua construi curavit, ad annum scilicet 1313, qui passim Sanctae emortalis statuitur, vel saltem paulo post dictum annum. In hac enim periodo, manifestum errorem cubare existimat Guarinonius, auctor Vitae longioris § proximo memorandae, et contra tantam tabellae antiquitatem ex eadem periodo format argumentum, quod ut recte percipias, duo obiter observanda sunt.

a non nemine
formata,
exponitur,

B 10 Primum est, idque juxta ipsum Guarinonium, juxta Raderum, Roschmannum aliosque omnes certissimum, quod Henricus dynasta Rottenburgicus in arce sua, mox ab obitu sanctae Virginis, sacellum construi curaverit ipso in loco, quo ante steterat illius cubiculum. Secundum est, nec juxta eosdem minus certum, quod sacellum Ebenense (hoc nomine compellatur locus, ubi Sancta trans Oenum sepulta fuit, et ubi appensa est tabella) consecratum esset S. Ruperto Salisburgensi antistiti, cujus valde angusti structurae nihil immutatum fuisse voluit usque ad seculum xv, quando extinctis jam dynastis omnibus Rottenburgensibus, verba sunt Guarinonii, ære piorum, ut litterae autographae, quæ supersunt, commonstrant, constructum fuit novum templum, et S. Notburgæ memorie, mutato nomine, dedicatum anno 1434, Feria 6 infra Octavas Assumptionis Mariæ, ut expresse legitur in litteris consecrationis, quas dabimus integras et examinabimus, quando de Gloria Posthuma disseremus; sufficient ista ad rem præsentem.

examinatur,

C 11 Hisce ita positis, primum recte monet Guarinonius, verba tabellae intelligi non posse de templo S. Notburgæ Ebenensi; sed ulterius deinde procedens sic concludit: Ex quo patet, scripturam hanc in novo templo primum suffixam, ac post hujus structuram, examine non satis curato, confectam fuisse: exstructum enim in arce sua a Rottenburgico dynasta sacellum cum ædicula S. Ruperti confudit (auctor) seu unum pro altero sumpsit scripsitque. Primum Guarinonii monitum adoptavit, ut debuit, clarissimus Roschmannus, in Observationibus suis; at alteri ejus clausulae, quæ alioqui tabulae antiquitati et auctoritati haud parum adversaretur, assentiri se non posse asserit, censetque ab ejus postrema periodo abesse omnem confusionem, et auctorem in illa vere designare voluisse, non Ebenense S. Notburgæ templum, licet hujus arce suffixa sit tabula, sed sacellum Rottenburgicum.

et latis

12 Et sane nullam in data periodo particulamprehendo, unde necessario colligam, auctori sermonem fuisse de templo Ebenensi: nullam quidem etiam, unde probem designari sacellum Rottenburgicum; verum dum suppono cum Roschmanno, appensam fuisse tabulam Rupertino sacello primis a Sanctae sepultura temporibus, non

video, quid necesse fuisset auctori hujusmodi particulam adjicere, quoniam populo notissimum erat, quod exstisset Rupertinum sacellum ante Sanctae obitum, quodque sacellum Rottenburgicum in arce, haud ita longe dissita, erectum esset a dynasta in honorem Dei et S. Notburgæ. Nec prævidere debuit idem auctor fore, ut post seculum integrum angusta S. Ruperti ædicula transiret in templum, amplum indueretque nomen S. Notburgæ, atque sic post alia duo secula non nemini videretur sermo esse in tabula de novo templo, acsi hoc indicaretur constructum a dynasta Rottenburgico.

13 Sed, inquis, vox ipsa templum Guarinonii conjecturam confirmat. Respondeo, legi in apographo Germanico, hic unice consulendo, ein Gottshaus, quæ vox proprie ædem Deo sacram sonat, quæque sicut pro majori templo, sic de minori seu sacello sumi potuit, et hic præsertim, si tale fuerit sacellum Rottenburgicum, quale id describit ipse Guarinonius apud Roschmannum, ita inquit: Henricus quippe Rottenburgicus, mora omni remota, post sepulturam cubiculum illud, ubi Dei Famula dormire solita, atque defuncta fuit, purgari, superius pavementum ligneum tolli, fornicem elegantem seu concamerationem exstrui, in sacellum ornari, aram et fenestram oblongam, quæ talia loca decet, atque hodieum superest, construi, atque in turri campanam, quæ ad divina ibi celebranda populum vocaret, erigi jussit. Præterea particula ein, voci Gottshaus præposita (quæ si efferatur Latine hunc sensum faciet: Nobilis ille unam seu potius aliquam ædem Deo sacram.... construi curavit) utcumque innuit, auctorem noluisse indigitare ædem sacram, cui tabellam appendit, alioqui aptius scripturus fuisset dieses vel diess Gottshaus, hanc ædem sacram.

verisimilioribus

14 Denique, his etiam omnibus sepositis, ipsa rationibus tabella, unde nostrum apographum a Roschmanno transcriptum fuit anno 1735, Guarinonii conjecturam minus verisimilem facit; ea etenim ibidem jam tum conservata fuerat annis omnino centum supra viginti, renovata scilicet anno 1615. Igitur ante istam exstiterat altera, quæ tempore detrita haud dubie renovatione indiguerit: quamdiu autem hæc ibidem conservata fuerit antea, non liquet; verumtamen nihil vetat, quominus ei totidem annos attribuamus; atque ita mox perveniamus ad finem seculi xv, quo eodem seculo templum Ebenense erectum fuit. Supponamus ergo tantisper, affixam fuisse tabellam circa annum 1500, templumque absolutum et perfectum circa 1430. Estne satis verisimile, auctorem aliquem usque adeo rerum fuisse ignarum et incurium, ut Rottenburgico dynastæ, tum ultra annos centum quinquaginta defuncto, adscriberet structuram templi ab annis circiter septuaginta ædificati, idque notaret in tabula eidem templo affixa et omnium oculis exposita? Nam, ut mittam litteras autographas, quas suo tempore superstites fuisse testatur Guarinonius, et in quibus dicebatur exstructum templum ære piorum, nonne tabellæ auctor melius edoceri potuisset ac debuisset ab hominibus etiam tum viventibus, qui in juventute sua ejusdem templi primordia conspexisse potuerant, vel certe intellexisse a suis parentibus.

15 Conspirant ista omnia, ut concedentes in clarissimi Roschmanni opinionem, nullum hoc saltem loco in Vitæ synopsi, tabellæ inscripta, errorem, nullam sacrarum ædium confusionem agnoscamus ab ejusdem auctore profectam, utque multo probabilius nobis appareat, appensam fuisse dictam

E

F

diluitur.

AUCTORE
J. P.

dictam tabellam veteri sacello S. Ruperti; antequam seculo xv illud ampliatum fuit, seu constructum Ebenense S. Notburgæ templum, cujus aræ tam vetus monumentum denuo suffixum fuerit. Nec a vero absimile est, ipsam plus semel fuisse renovatam, indeque factum esse, ut non modo voces aliquæ fuerint immutatae, sed nonnullæ per incuriam prætermittæ; prout observat laudatus Roschmannus: verba dabimus in annotatis ad Acta per ipsum Guarinonium collecta, uti mox dicitur.

§ II. Enumerantur auctores, qui seu in Mss., seu impressis libris gesta Sanctæ literis consignarunt; Acta hic danda.

Francisci
Gozenii seu
Geznerii,

B

Clarissimus Roschmannus in notitiis suis Mss., quas semper intellige, quotiescumque ipsum laudabimus, recensens ætatis ordine scriptores, qui de gestis S. Notburgæ aliquid litteris consignarunt, orditur in hunc modum: Primus, qui de Diva nostra mentionem, testibus Guarinonio et Radero, ingerit, Franciscus Gozenius est, ita a Radero et sequacibus compellatus. Guarinonius ansam dedit, dum Franciscum a Gozens ob nobilitatem compellat, sed Geznerum se scripsit cum fratre suo. *Huic auctori nomen fuisse Geznero, non Gozenio, pergit dein probare pluribus; allegat primo a se visum instrumentum autographum anni 1514, in quo cum fratre Joanne Gezner comparet Franciscus Gezner, et in quo illorum cognatus vocatur Sigismundus Krippius, quod notandum monet, quia apud hanc familiam Guarinonius Francisci codicem invenit. Præter illud instrumentum, alterum similiter a se conspectum fuisse ait, quod anno 1497 confectum fuit pro nobili virgine Magdalena Geznerin.*

seculo xv

C

17 *Secundo advertit, non abluere tempus, quo floruit Franciscus Gezner, et quo Franciscum Gozenium suum scripsisse aiunt Raderus et Guarinonius: hic enim in præfatione ad Vitam Sanctæ editam anno 1646 Gozenii monumenta citat, ante annos centum quinquaginta octo conscripta; ille ad calcem Vitæ ejusdem Sanctæ, ad annum 1627 prelo vulgatæ, eadem Gozenii monumenta conscripta indicat ante annos admodum centum et amplius triginta; ita ut uterque perveniat ad finem seculi xv, quo juxta Roschmanni testimonia floruisse debuit Geznerus. Idem Raderus Gozenium suum titulo equestris ordinis insignit; Guarinonius loco citato nobilem (et alio loco nobilem, strenuum ac doctissimum equitem) appellat, cujus uti et majorum suorum nominibus inscriptam elegantemque fornecem sepulchralem Halensis ad sanctum Nicolaum parochia adhuc servat. Consonant et tituli et locus; nam laudatus Roschmannus adductis Matthiæ Burgklehneri et Maximiliani comitis de Mohr scriptorum Tyrolensium, Guarinonio coævorum, testimoniis, probat tertio, gentem Geznerianam nobilitate illustrem exstitisse sub idem tempus Halæ ad Oenum fluvium, qua in civitate apud Krippios Geznerianæ familie sanguine conjunctos, monumenta reperit Guarinonius, ut supra observatum est.*

18 *Post hæc fusius exposita, tandem concludit*

Roschmannus: Nobilis ergo hujus gentis homo Franciscus Geznerus illustria avitæ prosapiæ stemmata, insigniaque provinciæ Tyrolensis collegit; dumque præcellentis Rottenburgicorum dynastarum stirpis, una et sanctæ hujus Virginis tamquam ejusdem famulæ, brevi sed fundato elogio, meminit; eo majori dignus fide, quod a parentibus proavisque Halæ commorantibus et hinc vix ultra dimidium diei a rerum gestarum loco (Ebenensi templo sicut et arce Rottenburgica) remotis, ista haurire potuerit, qui id omne ab iis intellexere, qui vel præsentibus aderant, aut ab his ipsis perceperant, aut forte in templo Rupertino depicta viderant. Sed cum tam parum a loco remotus esset auctor, satis credibile est, ipsummet aliquando invisisse templum istud, ac legisse Vitæ synopsis inscriptam tabellæ; unde deprompserit, quæ de gestis Sanctæ Operi suo inseruit: hæc enim paucissima sunt, nec dissona ejusdem tabellæ verbis.

19 *Paucissima, inquam, si nempe plura non scripserit, quam quæ ex ipso refert Guarinonius, libellum suum anno 1646 Germanice impressum ita claudens: Sequitur nobilis, strenui ac doctissimi equitis Francisci de Gozens, artium liberalium et philosophiæ magistri de S. Notburga Rottenburgica conscriptum ante annos 131 manu propria insigne in Stematologia sua Tyrolensi fol. 85 testimonium, in hæc verba idiomate Germanico expressum: « Sancta Notburg, quæ se- » pulta est in Ebem in via regia versus Achen, » dicitur coqua fuisse domini de Rottenburg in » arce Rottenburg, et in hac obiisse, a duobus » inde bobus ad dictum Eben, ut sepeliretur, » tracta fuit etc. SANCTA NOTBURGIS ORA PRO » NOBIS. Isthæc Notburg sancta virgo in universa » regione comitatus Tyrolensis, et Bavaria cele- » bris præcipue per miracula, quæ apud illius » templum, in quo tumultata esse traditur, illis » omnibus, qui eam in necessitatibus invocant, » variis modis obvenerunt, præter sanctitatem » et divinam vitam, præprimis clementiam erga » pauperes, in vivis exhibuit, » Videri hic posset in verbis Gezneriano elogio præmissis secum ipse pugnare Guarinonius, quibus illius testimonium conscriptum ait ante annos 131: cum tamen, ut monui num. 17. in præfatione sua ad Vitam citet ejusdem Gezneri monumenta ante annos centum et quinquaginta octo conscripta: sed ne inutili digressionem filum abruptam, nodum dissolutum vide in Annotatis nostris ad cap. III Vitæ lit. o.*

20 *Præter hæc itaque nihil ex Mss. Gozenii seu Geznerii monumentis habemus, propriis saltem ipsius verbis conceptum: quo autem ista devenerint, postquam iis usi sunt Guarinonius et Raderus, veluti loquitur Roschmannus, ubi terrarum hodie sint nemo facile dixerit; longe tamen plura ad hanc materiam spectantia a Geznero litteris mandata fuisse existimat idem vir clarissimus, doletque, quod Guarinonius, ingenti historiæ damno, post verba a duobus bobus ad dictum Eben, ut sepeliretur, tracta fuit, narrationem abruperit per clausulam et cetera. Certe indicat clausula ista, prætermittæ esse nonnulla, quæ sepulchram subsecuta sunt, an similiter quæ hanc præcesserant, prorsus dubium est: quandoquidem Guarinonius in præfatione sua dicat, in Opere Gozenii brevem esse mentionem S. Notburgæ, atque sic, paucis licet, ejus servatam esse memoriam.*

21 *Post Geznerum ætate proximus sequitur Marcus Sittius liber Baro de Wolkenstain etc., qui exiunte seculo xvi et ineunte xvii Historiam antiquam*

D
prænobilis
scriptoris,

elegium de
Sancta

E

F
ex Mss. jam
deperditis.

Simile a
Marco Sittio
conscriptum
seculo xvi.

A antiquam et res partium istarum præcipuas libris quatuordecim complexus est. Laudatus Roschmanus ex Ms. isto Opere, quod plurimum commendat, quodque pro parte potiori exstare ait hodie apud Marci nepotem, excellentissimum dominum Dominicum comitem a Wolkenstein etc. transcripsit nobis elogium S. Notburgæ, cui, licet tam parum differat a Gezneri de Sancta elogio, ut vix dubitem, quin ex ipso depromptum sit, visum est tamen hic locum concedere. Sancta Notburga, quæ sepulta est in loco Eben, in via regia versus Achen, dicitur coqua fuisse unius ex dominis de Rottenburg in arce Rottenburg. ubi et mortua fuit. Inde per duos boves tracta fuit in memoratum locum Eben. Sancta hæc virgo Notburgis celebris est per totam Tyrolim, tum ob vitæ sanctimoniam, tum ob beneficentiam in pauperes, unde et singularia prodigia facta sunt, et fiunt omnibus illam in suis necessitatibus invocantibus in templo illo, ubi tumultata esse dicitur.

Guarini-
primus Vita
Germanica

B 22 Succedit tandem sæpe laudatus Hippolytus Guarini; fuit is patria Tridentinus, familia nobilis, professione artium et medicinæ doctor, ab ipsa Cæsarea Majestate honorario archiatri titulo condecoratus, atque ad annum 1607 serenissimis archiducibus Mariæ Christiernæ et Eleonoræ, Ferdinandi postea imperatoris II sororibus, sicut et toti regio parthenoni Halensi, cui religiosissimæ istæ principes se adscripserant, datus medicus. Cum hoc munere destitueretur, anno 1619 nactus est apud Joannem Jacobum Krippium, in Halensi civitate præcipuæ nobilitatis virum, memorati Francisci Gezneri codicem Ms., in quo sub Rottenburgicorum dynastiarum titulo brevis occurrebat de eorundem sancta famula Notburga mentio. Ea occasione animum subiit, Acta ejusdem Sanctæ, quantum liceret, integra colligere reddereque, quod hactenus a nemine præstitum fuerat; rem aggressus est stimulantibus etiam serenissimis ac piissimis archiducibus Maria Christierna et Eleonora, in eamque per triennium circiter summo studio incubuit, prout latius ipse enarrat in præfatione ad Vitam impressam.

ex variis docu-
mentis colle-
ctor,

C 23 In dicta præfatione exponit similiter, quibus adjumentis Opus suum confecerit; ac primo quidem præter tabulam Ebenensem et elogium Geznerianum laudat reverendissimum dominum Hieronymum Agricolam, tum temporis principis ac episcopi Brixinensis vicarium generalem, et dein in ipso episcopatu successorem, cujus singulari favore et auxilio se suffultum fuisse profitetur; secundo allegat autographa instrumenta ex tabulario celebris asceterii San-Georgiani, milliario circiter distantis ab arce Rottenburgica, quæ Halam usque fidei suæ concredita fuerunt. Tertio citat alia instrumenta ad familiam Rottenburgicam spectantia, eaque præsertim, quæ ex voluntate ac desiderio serenissimarum archiducum ex tabulario archiducali Oenipontano collegerat, Halamque transmiserat Mathias Burgklehnerus nobilis historicus. In ipso denuum libello impresso, num. 28 Annales memorat, nescio quos.

ob integritatem ac pietatem

24 Hæc nos eum in finem præmittenda judicavimus, ne lector, dum biographum producimus ultra annos trecentos rebus gestis posteriorem, suspicetur, obtrudi sibi Vitam pro magna parte, puta in adjunctis, quæ nec ex tabella Ebenensi eruantur, nec ex Opere Gezneri, nixam levibus conjecturis, aut traditionibus non sat fundatis et discussis. Sed neque per hæc contendimus, quod auctor omnia ac singula ex instrumentis hauserit, Septembris Tomus IV.

nihil quidquam concesserit conjecturis, nihil ex solis traditionibus protulerit; quandoquidem ipse in edito libello non semel expresse suas conjecturas indicet his particulis: Quantum conjecturæ locus est: Credere fas est etc. In fragmentis autem Mss., ex quibus libellum istum contractum fuisse dicemus, sæpe provocat ad concordem traditionem populi et nobilium, atque ad testimonia senum, qui id a majoribus suis didicerant, ipsique narraverant; ut vel sic eluceat ejus ingenuitas et fides in aliis.

25 Præterea talem prædicant Guarini suum Tyrolenses, ut fidem ejus vel in dubium vocare nefas videatur. Habes breve ejus elogium in Opere nostro, tom. III Julii in Commentario Historico de B. Andrea, puero Rimensi a Judæis trucidato, pag. 463, quod accepimus anno 1722 ex celebri Ordinis Præmonstratensis canonicorum abbatis Wilthinensi in Tyroli. Accipe aliud ex clarissimi Roschmanni Notitiis Mss. Vir fuit Guarini, eruendis Sanctorum Tyrolensium Actis natus factusque, et ipse jamjam inter Venerabiles illos Tyrolenses, qui nempe magna pietatis fama decesserant, a scriptoribus, non uno ex titulo positus, hac prærogativa, nisi me omnia fallant, dignissimus. Hinc pergit eum laudare, a sincera ac ferventi pietate, Germano candore, zelo religionis, aliisque virtutibus, quas spirant ubique conscripta ab ipso et a se perlecta Opera, et propter quas etiam meritis sit, non semel in summis vitæ periculis mirabiliter conservari.

26 Amplioribus laudum encomiis eundem Guarinum celebrat R. D. Adrianus Kempter, prædictæ abbatis Wilthinensis canonicus, in Opere nuper edito de Actis nominati B. Andreae, ubi a pag. 18 usque ad 37 Vitam Guarinii describitur eodem pene modo præludit: Innocentissimos ejus mores et vitæ sanctimoniam viri graves suis litteris commendarunt et omnis fama celebrat, ut etiam inter venerabiles ac singulari pietate conspicuas patriæ nostræ personas locum consecutus sit. Post hæc virtutes a Roschmanno recensitas aliasque complures fuse enarrat, et adductus cœvorum testimoniis confirmat, iisque immiscet casus aliquot, qui Guarinio eidem obtigerunt, plane mirabiles ac prodigiosos; ac demum concludens; Hæc fusius, inquit, prosecuti sumus, ut civi de patria optime merito etiam apud posteros auctoritatem conciliemus, ejus Historiam de S. Andrea puero, ... calci nostri Operis subijcimus. Quæ verba nos adoptavimus, quia non alia de causa ista elogia de eodem Guarinio S. Notburgæ biographo hic perstrinximus.

27 Superest, ut quæ et qua ratione scripserit Guarini, paucis indicemus. Ab anno 1619, uti dictum est, corrasis undecumque posset monumentis, ingenium et calamum applicuit ad Acta S. Notburgæ, iisque impigre insudavit per annos circiter tres: Opus valde diffusum, quantum conjicio ex fragmentis, distinxit in partes septem, partesque singulas in plura capita: sed rudi dumtaxat et confuso ordine. Nam præterquam quod nonnulla iis immiscuerit, quæ parum aut nihil ad Sanctam pertinebant, vel quæ saltem paucioribus verbis exprimi potuerant, repetit subinde ad longum in una parte, quod in altera etiam late exposuerat. Id factum credo, quia successu temporis alias aliasque notitias adepto mens erat totum Opus ad limam revocare et rescindere superfluum, priusquam id publici juris fieret, seu prelo committeretur.

28 Sed cum verisimiliter alia tunc negotia urgerent,

AUCTORE
J. P.

multis laudum
encomiis

E

celebratur
apud scripto-
res Tyrolen-
ses.

F

Is primo Opus
imperfectum
reliquit,

AUCTORE
J. P.
inde contra-
xit Raderus
Vitam Latine
editam
anno 1627

gerent, atque id temporis Raderus noster vacaret componendo tomo III Bavarie Sanctæ, illi sua et Gezneri Mss. communicavit, qui inde selegit quidquid ad bene ordinatam Historiam conducere, et ex Germanica lingua in Latinam vertit; prout ipse testatur dicto tomo III, pag. 169 ad calcem Vitæ S. Notburgæ verbis sequentibus: Hæc ex Francisci Gozenii, ordinis equestris, monumentis autographis ante annos admodum centum et amplius triginta; et Hippolyti Guarinonii, nobilis medici calamo excerpti et Latio donavi. Adeo ut Acta Sanctæ Latine prodierint anno 1627, annis omnino novemdecim, antequam primus collector Guarinonius ea Germanice divulgavit anno 1646. Imo, quod observatu dignum est, etiam triennio ante, anno scilicet 1643, comparuere in Belgio nostro cura et labore R. D. Gabrielis Jakemini, presbyteri, canonici ecclesiæ collegiæ S. Petri Casleti in Flandria Occidentali, qui ea ex Radero Flandrico idiomate donata, sub hoc titulo: Mirabilis Vita S. Notburgæ virginis, inseruit libello, quem Solatium pie famulantium inscripsit, cujusque apographum, prelo eleganti excusum Brugis in Flandria, servamus in bibliotheca majori domus nostræ.

B
et ipse tan-
dem Guarini-
onius Germa-
nice vulgatam
anno 1646.

29 Denique Guarinonius ipse, haud dubie perspicuus, se neque per Latinam Raderi editionem, neque per Jakemini Flandro-Belgicam (si tamen hanc viderit umquam) intentum finem esse consecutum, quippe qui Vitam Germanice meditatus fuerat, ut ab indigenis omnibus ac vicinis populis perlegi posset, laborem resumpsit, et Raderum imitatus ex fusioribus suis Historicis monumentis Acta Sanctæ præcipua contraxit, ac patrio idiomate in lucem edidit anno 1646. Verum etiam hic libellus Germanicus, sive quod pauciora exemplaria excusa fuerint, seu quod continuæ lectionis usu detrita deperierint pene omnia, adeo rarus est hodie, ut affirmet Roschmannus, se, licet multoties quæsierit et ultra viginti bibliothecas excusserit, non nisi unum exemplar, titulo destitutum, invenire potuisse, in quod, bono quodam genio ductus, inciderit apud nobilem matronam de Kleblsperg, ex nobili admodum Krippiorum domo progenitam.

Hanc a Rosch-
manno
Latine reddi-
tam

30 Vitam istam Germanicam laudatus laborum nostrorum officiosissimus adjutor jam Latinam fecerat, et uberioribus annotationibus instruxerat, quando prodire tandem, inquit ipse, fragmenta hujus Historiæ Notburgicæ, a Guarinonio conscriptæ, uberis omnino, sed nescio quo facto, mutilæ in pluribus, atque a muribus arrosæ. Dum enim anno 1745 bibliothecam publicam adornare decrevisset Augustissima Domina nostra Maria Theresia, atque libros suos ex arce Ameracensi et aulica hujate clementissime indulsisset, hoc exemplo incitati illustres complures magnis beneficiis illam (bibliothecam Oenipontanam) affecerunt; atque inter hos illustrissimus dominus Carolus comes de Welsperg in Primor et Langenstein hæreditarius prov. Tyrol. stabuli ac culinæ præfectus, S. C. M. a cubiculis et consiliis etc., quatuor ingentes tomos autographorum venerabilis Guarinonii bibliothecæ dono dedit; horum quartus anecdota continet, et fragmenta Actorum de B. Notburga nostra.

cum aliquot
fragmentis
fusioris Vitæ
hic datus.

31 Ex septem dicti Operis Ms. partibus sola fortasse illæsa est septima; certo desiderantur priores tres integræ, quartæ desunt capita tria, et sextæ sex priora. Hæsi aliquamdiu dubius, an consultum esset illis hic locum concedere: ut cederem impellebant me rationes sequentes: prima

erat, quia advertebam, id in votis esse eruditissimis Tyrolensibus atque in primis clarissimo Roschmanno, qui ea, ut thesaurum feliciter repertum, descripta, Latine reddita, et annotationibus suis elucidata huc destinavit; secunda, quia ex iisdem plenius edocendus erat lector, quæ de illorum auctore et hujus scribendi ratione prælibavi hoc et præcedente §: tertia autem, quia in his nonnulla continentur, quæ brevitatis causa in altera Historia fuerunt prætermissa. Verumtamen cum Opus adeo confusum, majori parte mutilum ac multis relationibus, huc minime pertinentibus, refertum perspicerem, etiam lectorum tedio consulendum sensui. Quapropter ut utriusque quadamtenus fiat satis, dicta fragmenta breviori Vitæ subjiciam, sumpto exordio a cap. VII partis VI; quia hinc narratio incipit utcumque esse ordinata; reliquis utar in Annotatis ad eandem breviorē Vitam, sicubi majore elucidatione egeat.

32 Raderi autem elegantissimæ Lucubrationi supersedebo, tum quod Bavaria ejus sancta satis vulgata sit et obvia, ut curioso lectori facilis ad eam pateat aditus; tum quod parum admodum differat quoad substantiam rerum narratarum a jam dicta breviori Vita Guarinonii, præter cujus, et Gezneri Mss., nulla videtur consuluisse Raderus. Sicubi tamen notabile discrimen occurrat, monebo lectorem; sed neque negligam doctas observationes, quas Radero adjecit clarissimus Roschmannus, cum tales sint, ut rebus a Guarinonio narratis aliisque in hoc Commentario discutiendis plurimum lucis afferre queant.

33 Post Guarinonium et Raderum in serie biographorum locum postulat R. D. Mathias Platner Brixinensis, ecclesiæ S. Notburgæ Ebenensis curatus, qui circa eadem tempora Vitam Sanctæ, in una tabella æri incisam, exhibuit distinctis icunculis et illustrissimo ac reverendissimo domino Joanni episcopo Brixinensi, S. R. J. principi dedicatam voluit. Porro ex dedicationis titulo tabellæ ætatem eruit Roschmannus verbis sequentibus: Rexit autem hic episcopus Joannes Plazgumer... ecclesiam Brixinensem, ut catalogi bini Mss., qui mihi ad manum sunt (ac tertius, qui insertus est tomo VIII Spicilegii Germanici) edocent, ab anno 1641 ad 1647, a doctrina, moribus, vigilantia, ac zelo omnium ore commendatus. Ante annos igitur circiter centum hæc series rerum, quæ divam Notburgam attinent, æri incisa fuit. Proinde ejus auctor, ut mox innuebam Guarinonio ac Radero æqualis erat.

34 Tabellæ exemplar, curante eodem Roschmanno, illinc accepimus, dignumque reputavimus, quod hic denuo in æs incisum ac recusum Actis præfigatur, tum quod his ætate vix cedat, tum quod sub unum quasi aspectum proponat, quæ ibidem ad longum referuntur, imo etiam aliqua, quæ in Actis brevioribus prætermissa fortasse sunt, atque ex longioribus Guarinonianæ Historiæ fragmentis, modo deperditis, accepta. Eorum præcipua sunt, quæ representantur in icunculis 1, 2, 3 et 18. Ceterum in novo tabellæ ectypo servare jussus est sculptor eandem antiquioris formam et eundem icuncularum ordinem ac situm: sed inscriptiones, quæ singulis, præterquam mediæ, Germanico idiomate subjungebantur, Latine dedimus, pene ut clarissimus Roschmannus eas interpretatus est in sæpe dictis Notitiis suis.

35 Supersunt auctores tres, qui gesta S. Notburgæ prelo commiserunt: eorum primus est P. Georgius Seysers Societatis nostræ sacerdos, sed cujus Lucubratio neque ad manus nostras pervenit,

D

collatam cum
Radero, et
illustratam
annotatis.

E

lis omnibus
præmittimus
Vitam sub
idem tempus

F

æri incisam,

Reliquorum
biographorum

A venit, neque, ut perveniret, laboravimus ob rationes per Roschmannum in Notitiis allegatas, atque sic ejusdem verbis in compendium contractas: R. P. Georgius Seysers S. J. edidit (Germanice) complurium Tyrolensium Sanctorum vivendi synopsis, stylo brevi, libello tenui, Oeniponti 1661 publicatam, atque serenissimo Sigismundo Francisco archiduci Austriæ dedicatam, qui cum sua ex Gozenio et Guarinonio (quem auctor hic Oeniponti degens tamquam Halensis collegii medicum, viventemque utique de facie noverit) sese contraxisse asserat, adjeci ex his suo loco, quæ singularia videbantur, quod notasse sufficiat. Vide inferius Annotata ad cap. I Vitæ lit. f.

notitia.

B 36 Alter, cui nomen Silvestro a Plan, scriptor Germanus quoque est, sed cujus conditionis aut ætatis vir, incompertum. Quandoquidem in ejus notitiam devenimus dumtaxat ex auctore Italo anonymo, qui inter prædictos tertius nobis est, quique in epistola ad lectorem ita præludit: Vitam S. Notburgæ virginis Tyrolensis per Silvestrum a Plan Germanice exaratam, et Italice redditam, typis commendamus etc. Verum hæc Italica interpretatio, quam pervolvi, et de qua, propter subnexa illi miracula seu beneficia quædam, opitulante S. Notburga, divinitus obtenta, uberior sermo instituetur parte II Gloriæ posthumæ § 1 et 2; hæc, inquam, Italica interpretatio talis est, ut non dubitarim, quin et Germanus auctor vel Guarinonium vel Raderum præ oculis habuerit, atque idcirco in ipsum aut ipsius librum ulterius indagare, operæ pretium non judicarim.

§ III. De loco natali et emortuali S. Notburgæ.

Ex affinitate nominum Rattenberg

C Priusquam Acta excudamus, discutienda sunt nonnulla, quæ ampliorem expositionem requirunt, quam ut commode inseri possint Annotatis nostris. Primo se offert difficultas quoad locum Sanctæ natalem et emortualem, inde orta, quod historici plerique et geographi bina loca confuderint et locorum dominos. Notandum est igitur, quod ætate S. Notburgæ, civitas esset in illis partibus et arx, quarum nomina haud multum discrepabant. Civitati nomen erat Rattenberg seu Radenberg compositum ex voce Germanica Rad Latine Rota et Berg, Mons; significationi congruunt civitatis insignia, teste Roschmanno, rotam monti impositam repræsentantia. Exstat etiam hodie cum munimento non ignobili, ad Oenum flumen inter Suazium et Kuefstainium civitates, pertinuitque olim ad Bavariam, nunc Tyrolensi comitatui adnexa est.

et Rottenburg

38 Tribus hinc horis Snazium versus, distabat arx, dicta Rottenburg, conflato nomine ex Germanico Rot, Rubrum, et Burg, Castrum seu Arx. Hæc autem in Tyrolensium principum, verba sunt Roschmanni, territorio semper fuit, nec ullo umquam tempore ad Boicam pertinuit. Ejusdem dynastæ in omnibus diplomatis, qualia se vidisse plurima testatur idem Roschmannus, domini de Rottenburg tantum audiunt, nequaquam de Rattenberg, et denominationi consonant eorumdem insignia gentilitia, referentia in clypeo candido castrum coloris rubri. Nunc audiamus, quid de loco natali S. Notburgæ prodant scriptores antiqui et neoterici. De eo silent tabella Ebenensis recitata num. 5, Franciscus Ge-

znerus et Marcus Sittius supra laudati. Parentibus probis et civibus natam, ait Guarinonius; at civitatis nomen subticet, saltem in libello impresso: quid in fusiore Vita tradiderit, ignoramus, cum pars ejus prior deperierit.

39 Raderus in Bavaria sancta ad Vitem Sanctæ præfatur in hunc modum: Cum B. Notburga Rottenburgica, modesta Christi ancilla et virgo, centum et nonaginta annis, eoque amplius Rotenburgianæ vixerit, quam Rotenburgum, Kopfsteinum et Kizpuhel e Bavarica ditione eximerentur, aut Tirolis accenserentur, quod post annum demum 1504 a Maximiliano I Augusto est factum, jure suo B. Notburga in censum Baviariæ sanctæ relata est; cum illa tempestate, qua inter mortales fuit, in solo Bavarico nata et denata sit. Ita ille; qui mox de nativitatis loco idem repetens, Notburga, inquit, Rotenburgi id temporis in Boica, nunc Teriolis, nata. Brunnerus part. III Annalium Boicorum lib. V sic scribit: Nota (S. Notburga) Ratenburgi, Boica olim urbe, nunc Tirolensibus addita, operam dynastis, quibus ab urbe nomen, addixit. Brunnerum secutus est Boicarum rerum annalista alter Joannes Adlzreitter part. I cap. xxv. Martinus Zeillerus in Topographia Tyrolis, edita per Matthæum Merianum, pag. 148 de civitate Rattenburgica, quam etiam communiter Rotenburgum appellari significat, in rem nostram adjicit sequentia e Germanico Latine exposita, ubi nata est sancta virgo Notburgis. Hinc abunde liquet, satis convenisse inter auctores de ipso loco nativitatis, quantumvis diverso modo eum expresserint et erraverint in aliis, omnesque, dum Virginem nostram Rottenburgi vel Ratenburgi mundo editam scripserunt, respexisse non ad arcem Rottenburgicam, sed ad civitatem Rattenbergam.

40 Et vere Rattenbergæ natam esse, confirmat Roschmannus ex traditione ac testimoniis ibidem acceptis. En tibi ipsius verba: Accessi locum ipsum anno 1738, quid rei subsit indagaturus: confirmabant vero idem superiores, præcipue ecclesiastici, fide sacerdotali, manu propria, ac sigillis suis; et quidem bini ex magistratu civico etiam. Seculares autem seniores aliquot jurejurando, se a parentibus suis maxime senibus id accepisse. testati sunt: nempe fuisse natam ex parentibus civicis in domo Stetneriana angulari ad forum publicum, patre pileorum artifice. Imo consonam quoque populi vocem hanc esse uterque Magistratus affirmare non dubitaverat. Domus quoque isthæc mihi ostensa est, quæ tantis natalibus nobilitata: et consul urbis, ejus possessor, profunde sitam ob frequentes Oeni alluviones asseruit, dumque anno 1731 illam ornari curasset. deprehendisse vestigia antiquæ officinæ, ad fabricandos pileos requisitæ. Ita vir clarissimus, qui dein inter instrumenta Notitiis suis subjunxit num. 8 sequens testimonium producit, a tribus sacerdotibus subscriptum, et eorum in ora marginali sigillis munitum.

41 Ad requisitionem domini Roschmanni, notarii Apostolici in causa translationis D. Notburgæ deputati, attestamur nos infrascripti sub fide sacerdotali, eo quod vox populi vox Dei, qui vigore traditionum, ab omni tempore per senes habitum (licet propter magnam antiquitatem nullæ probationes ex libris baptismalibus et mortuorum, quales nullos ultra ducentos annos possidemus, adsint) Filia pileorum artifice in ædibus Stetnerianis Rattenbergæ nata fuerit. Datum in parochia Reit, Kundl, et Rattenberg.

Magister

AUCTORE
J. P.

orta est confusio et error de loco natali.

E

Proferuntur
variorum,

F

tum ecclesiasticorum,

AUCTORE
J. P.

Magister Joannes Georgius Schmid ætatis quinquaginta annorum, et sexennis loci parochus, nec non plus 20 annis in his canonis expositus curatus, attestor, ut supra. Ego Joannes Paulus Reichartinger, natus Oenipontanus, 25 annis vicarius parochialis in Kundl, et antecessor 6 annis vicarius in Rattenberg, ætatis 69 annorum, testor ut supra. Ego Joannes Baptista Waldherr, ætatis 43 annorum, ultra sex annos loci vicarius, nec non ante 16 annos cooperator hic, similiter attestor. *Accipe et aliorum, supra a Roschmanno memoratorum, testimonia.*

tum secula-
rium

42 Actum Rattenbergæ 17 Septembris 1738. Coram prænobili ac clarissimo domino Antonio Roschmanno, Juris utriusque licentiatu, S. C. ac R. C. M. superioris Austriæ universitatis secretario, tamquam in causa S. Notburgæ notario Apostolico et actuario etc. Assessoriibus et testibus requisitis illustri domino Christophoro Frolich de Frolichspurg, provinciali Tyrolensi S. C. ac R. M. Telonii, cambii ac urbarii judicis; ac prænobili ac excell. domino Andrea Micheler, medicinæ doctore ac physico Rattenbergensi: Actuante Josepho Angerer senatus ibidem civici dicographo; requisitus juratus comparet dominus Simon Stettner, Rattenbergæ nunc consul regens, et producit diploma originale insignium Ferdinandi I Romanorum regis, datum Oeniponti 7 Octobris 1555, et litteras emptio- nis ædium suarum, datas 25 Februarii 1643 cum alia scriptura fide digna, quod Stettneri consules fuerint ab anno 1529 usque 1553; et deponit ulterius, se bene recordari, quod circa annum 1693 aut 1694, pater ipsius Wolfgangus Stettner sibi deponenti tamquam parvulo narravit, quod in ædibus suis ex fama publica universali nata S. Notburga fuerit ex patre pileorum confectore. Id ipsum repetiisse sæpius patrem suum circa annum 1710, quo deponens contraxit matrimonium, quodque ipse- met frequenter hoc audierit: addidit ulterius hic testis, invenisse se etiam vestigia officinæ pileatoris, cum domum hanc suam anno 1731 restaurari et exonari curasset; fundamenta etiam profunda omnino, quæ tamen allambens Oenus allata arena oppleverit, ex quo deduci possit, ædes per antiquas esse. Relecta confirmavit et se subscripsit

C

civorum

(L. S.) Simon Stettner.

43 Requisitus juratus dominus Joannes Georgius Saltzburger, civis ab anno 1701, nunc consilii interioris civici et ex-dicographus ætatis 68, quod statim post adventum suum in variis occasionibus, ac præcipue a domino patre moderni domini consulis, Wolfgango Stettner inaudierit, quod S. Notburga in ædibus Stettnerianis nata et pileatoris filia fuerit. Interrogatus, cum dicographus fuerit, an nihil in scriptis inveniret, respondit, se antiquiora prothocol- la quam ab anno 1400 non invenisse; cum autem sciat, locum longe antiquiorem esse, hæc periisse credi posse asseruit. Relecta confirmavit et se subscripsit.

(L. S.) Joannes Georgius Saltzburger.

testimonia,

44 Requisitus et juratus Christophorus Lenderer, civis, et in stanno fundendo artifex Rattenbergæ, deponit, quod a patre 75 annos, et a matre 92 annos natis, sæpius narrari audierit, quod S. Notburga, civis ac pileatoris filia, et in domo Stettneriana progenita fuerit: idem se audisse, addidit, ab ædituo vicariatus hujus,

80 annorum viro et in his rebus admodum perito, nato Rattenbergensi, aliisque viris tum ecclesiasticis tum sæcularibus per omnem vitam. Quapropter et deponens, cum cive alio Kellenberg, singulari affectus fuerit lætitia, dum præ- sentes anno 1718 fuissent elevationi sacri corporis, eo quod Civis Rattenbergica fuerit, quam sæpius processione quoque supplici ex civitate hac publica (Ernutzgang) deducta in locum Eben venerati fuissent. Relecta confirmavit etc.

(L. S.) Christoph. Lenderer.

45 N. B. Domini assessores manu propria hæc adjecerunt: Quod personæ prius nominatæ, ci- ves nempe nostri, in nostra quoque præsentia juramentum deposuerint, bonæ famæ ac rerum periti sint, præsentibus requisiti testamur. Actum ut supra.

juramento con-
firmata, unde
colligitur,

(L. S.) Joannes Christophorus Frolich de Frolichspurch, urbarii judex, et præpositus ad vectigal principis primarium in Rattenberg.

(L. S.) Andreas Micheler, philosophiæ et medicinæ doctor, civitatis et di- strictus judicialis physicus ibidem.

Concordat cum prothocollo autographo, atque sigillis suis rite munito, de verbo ad verbum. Ita testor facta collatione

E

Antonius Roschmannus, qui supra.

46 *Constat itaque, quantum in tanta veterum documentorum penuria constare potest, natam esse Sanctam in civitate Rattenbergica, quæ civitas, verisimiliter post destructum castrum Rottenburgicum, paulatim corrupto nomine compellari coepit Rattenburg, Rottenberg et Rottenburg. Corrupto, inquam, nomine, nam si loci insignia num. 37 exposita, veram nominis etymologiam adumbrent, de quo mihi dubium non est, vocari debuit Rattenberg; quomodo etiam vocatur in jam recitato instrumento. Ista nominis corruptio confusionem peperit apud auctores, et primo tantam apud Raderum nostrum, ut nequaquam assequar, quid sibi voluerit, dum ex eo, quod Rottenburgum, uti ipse scribit, Kopfsteinium et Kizpuhel e Bavarica ditione adjuncta fuerint Tyrolensi comitatui sub annum dumtaxat 1504 concludit, quod Sancta in solo Bavarico nata et denata sit.*

natam esse in
civitate Rat-
tenbergica.

47 *Nam per Rottenburgum certe intelligere debuit civitatem Rattenbergicam, cum subdat, id temporis in Boica fuisse, nunc Teriolis; atque sic tantum sequitur natam esse in Bavaria seu Boica; non item in eadem denatam esse. Neque enim Rattenbergæ, ubi nata est, etiam denata est; sed in arce Rottenburgica, prout ipsemet post Geznerum, Marcum Sittum et Guarinonium tradit in Vita: sed arcem Rottenburgicam semper ad Tyrolim pertinuisse, contendit Roschmannus, nec putem facile ostensum iri contrarium. Hoc sane nemo inficiabitur, dynastas Rottenburgicos, apud quos famulata ac defuncta est S. Notburga, nobilibus Tyrolensibus adnumeratos fuisse, inter illustris- simos ejusdem provinciæ proceres locum obtinuisse, et curiæ magisterio seu præfectura fuisse insignitos. Hoc etenim Guarinoneus, Raderus ipse, Burglehnerus aliique rerum Tyrolensium et illustrissimæ Rottenburgicæ familiæ scriptores, a Roschmanno citati, unanimi consensu testantur: imo hoc manifestum faciunt varia diplomata autographa ab eodem allegata, et quantum huc spectant, recitata. Unius dumtaxat brevitatis gratia textum huc transcribo. Otto comes Tyrolis et Carinthiæ dux in diplomate anni 1303 Halensi op- pido*

Mortua est in
arce Rotten-
burgica.

F

ILLVS TRISSIMO ET REVERENDISSIMO PRINCIPI ACDOMINO DOMINO IOANNI DEI GRAT: EPISCOPO
BRIXINENSI. S. R. I. PRINCIPI DOMINO SVO CLEMENTISSIMO.



A *pido jus civitatis concedens, inter testes sic appellat Henricum Sanctæ nostræ herum et hujus fratrem aut cognatum: Fidelis noster Henricus de Rottenburg, magister nostræ curiæ, et Sigfridus de Rottenburg, judex in Hallis.*

Corrigendi,
qui secus
scripserunt.

48 Brunerus num. 39 laudatus locum Sanctæ emortualem non prodit aperte; attamen ita scribit, ut suspiceris, putasse ipsum, quod in ipsa urbe Rattenberg famulata sit ac demortua, quoniam dicit, eam famulatam esse dynastis, quibus ab urbe nomen; in quo certo corrigendus: ab arce Rottenburg illis nomen erat, non ab urbe Rattenberg, ut et ex ante dictis colligitur. Corrigendus similiter Adlzreiterus, ubi Henricum Sanctæ herum vocat Ratenburgium. Illis item jungendus Martinus Zeillerus in Tractatu de decem circulis imperii Romano-Germanici, edito Ulmæ ad annum 1660, dum pag. 67 sic habet Germanice: Est et Rottenburgum in Tyroli, quod ad Bavariam pertinuit, priusquam ad annum 1504 Maximilianus Imperator illud una cum Kopfssteinio et Kizpuhel Tyroli adjunxit: et hic coqua fuit Notburga, quæ de egenis optime meruit, et vivere desiit anno 13 3. Nam præter ea, quæ ad Raderum observavimus, anno 660 ex arce Rottenburgica non nisi rudera supererant; igitur de civitate Rattenburgica illi auctori sermo est, ubi nec coqua fuisse legitur S. Notburga, nec certe vivere desiit.

B

dominum Joannem Jacobum Krippium etc. pie defunctum, in librum incidit pervetustum, fumosas Tyrolensium provincialium ceras, titulos et insignia pingentem, quem auctor genere, doctrina et laurea philosophiæ nobilis Franciscus de Gozens d (cujus uti et majorum suorum nominibus inscriptam elegantemque fornecem sepulchralem Halensis ad S. Nicolaum parochia adhucdum servat) ante annos centum et quinquaginta octo conscripserat. In hoc, cum suus quoque enarrandæ illustrissimæ Rottenburgicorum familiæ locus fuisset, mentio etiam brevis, quæ tamen omnem fidem faceret, de eadem sancta gentis hujus nobilissimæ (Economæ commodum injecta, atque sic, paucis licet, ejus servata est memoria.

3 Idem igitur, quem diximus, officialis, pie etiam a predictis serenissimis archiducibus animatus, insuperque singulari favore reverendissimi quondam, atque litteratissimi viri DD. Hieronymi Ottonis, tunc temporis celsissimi principis ac episcopi Brixinensis vicarii generalis, ac dein in ipso episcopatu successoris elementissimi P. M., ac singulari auxilio suffultus non sine intimo pectoris sensu, alacri animo et omni studio in id per triennium circiter incubuit, ut Acta divæ Virginis, quantum liceret, integra colligeret, redderetque, idque omne partim ope autographorum, quæ in tabulario celebris asceterii S. Georgiani e (inter ejus religiosos Ordinis S. Benedicti viros et dynastas Rottenburgenses arcta intercesserat familiaritas) accurate domino Christophoro, postea reverendissimo præsule, reperta, fideique ejusdem hagiographi Halam usque concredita sunt.

4 Accessere his etiam alia, eosdem satrapas spectantia, instrumenta: uti et illa omnia, quæ ex voluntate ac desiderio Serenissimarum prænobilis ac excellentissimus dominus Mathias Burgklehnerus, excels. regiminis superioris Austriæ vice cancellarius, insignis historicus ex tabulario Archiducum Oenipontano indefessa contentione eruderavit, et in ordinem redacta his principibus 14 Id. Octobris 1619 transmisit: stemma nimirum et conjugum Rottenburgicorum ab anno 1219 usque ad ultimum familiæ surculum Henricum f, cui bina conjux, Agnes utraque et comes, prima Kirchbergia, altera Wertenbergica fuerat, cuique ob perduellionis crimen muleta annuorum reddituum 20 aureorum milium a Friderico Austriæ duce dicta fuerat g.

5 His igitur instructus subsidiis distinctam rerum ac temporum notitiam auctor (qui se devotis legentium precibus impense commendat) se consecutum ratus, ut piis clientum ac peregrinantium desideriis consulere, comperta hæc singula pluribus executus est anno 1646 h.

ANNOTATA.

a *Gloriosissimus imperator iste, ejus encomia heroicis virtutibus plenissima, apud scriptores plurimos obvia sunt, obiit anno 1291.*

b *Verba ista in Annotatis suis sic excipit Roschmannus: Antiquiorem igitur mea (quæ, utpote anno 1615 descripta, illi utique recens esse debuisset) vidit Guarinonius; imo ut videtur fusiorem: ætatem enim, locum, herum in mea desidero. Utinam Guarinonius hanc tabulam descripsisset.*

c *Seipsum designat auctor Guarinonius, de quo ac plerisque hic subjunctis fuse egimus in Commentario prævio.*

d *Adi*

VITA

Auctore Hippolyto Guarinonio
Germanice impressa
anno 1646, et Latine reddita

Interprete clariss. viro Antonio
Roschmanno, in alma uni-
versitate Oenipontana J. U.
Licentiato, etc.

PRÆFATIO

C *Quamquam ab eo, quo diva hæc Virgo ad superos transiit tempore (sub Rudolpho quippe primo imperatore Austriaco a vixisse fertur) ejus memoria semper celebris, cultus ac per ege adventantium numerus ob concessa ad ejus tumulum divinitus, ipsa intercedente, beneficia in annos usque frequentior fuerit; temporum tamen illorum ruditas atque tepor nullum, quod rite fidem faceret, monumentum, litteris consignatum (si exiguam detritamque tabellam pleraque, dum viveret, notatu digna, ætatem nempe, locum, herum, ac famulatum ejus, complexam b excipiamus) nobis hætenus indulserat, usque dum annus verteretur a reparata Salute post millesimum sexcentesium decimus nonus.*

2 Hoc enim currente, ductu haud dubie providi Numinis, contigit, ut vir c quidam Halæ ad Oenum in servitiis serenissimarum olim archiducum Mariæ Christiænæ, et Eleonoræ Ferdinandi II imperatoris sororum P. M., regio ibidem parthenoni adscriptarum constitutus, forte fortuna apud insignem avitæ prosapiæ virum

Majorum
incuriam de-
plorans

a

b

auctor, quo-
modo ad scri-
bendum

c

A. HIPPOLYTO
GUARINONIO

inductus fue-
rit

E

et quibus ad-
jutus instru-
mentis

f

g
expromit.

h

A. HIPPOLYTO
GUARINONIO

d *Adi Comment. prævium num. 16 et seqq.*
e *Monasterium hoc milliari circiter distat a castro Rottenburgico, ac multa, inquit Roschmannus, Rottenburgicorum diplomata servat, quæ vidi autographa omnia, et ex singulari prorsus favore, atque in Divam hanc devotione reverendissi domini præsulis Lamberti descripta accepi, contulique cum originalibus ibidem asservatis ac magna cura merito custoditis.*

f *Veneno sublatus is est anno 1411, si recte notavit Vitus Arenpeckius scriptor Bavarus, qui eodem seculo floruit et chronicum Austriacum, nuper typis mandatum ab Hieronymo Pez tom. I de scriptoribus rerum Austriacarum, concinnavit, uti patet ex verbis, quæ ibidem leguntur col. 1262. Vide sequentem annotationem.*

g *Historiam hanc a brevitate sua subobscuram fuse enarrat laudatus Arenpeckius col. 1275 et seqq. His igitur temporibus, inquit, degebat ille fortis athleta et baro provincie Athesinæ præpotens Hainricus, Hainrici de Ratenberg filius, qui alio nomine communiter dicebatur capitaneus de Chaltaren ac magister curiæ, 24 castra bona cum dominiis eorum habens infra limites ejusdem comitatus, variosque census et redditus pro ipsis annuatim, cum aliis bonis ad ea pertinentibus, proventuum 20 millium ducatorum singulis annis. Pergit dein pluribus exponere, perduellionis occasionem ac modum; et quomodo tandem a principe suo Frederico, Austriæ duce ac Tyrolis comite, bello victus et captus obtinuerit, ut duello decertaret contra omnes ac singulos, qui ejusdem perduellionis accusati, labem omnem in ipsum unum conjecerant. Verum cum horum primum ac pugnacissimum superasset Henricus, reliqui ejus fortitudinem veriti, clam ipsi venenum propinandum curarunt, ex quo post parvum temporis spatium defunctus est. Mortuo autem Hainrico, verba auctoris sunt, dux Fridericus mox omnia castra, dominia, ac bona sua relicta sibi usurpavit, eaque in possessionem recepit absque lite et magno impedimento, tum quia in comitatu ducis omnia sita erant, tum quia Hainricus hæredes et cognatos nullos habuit. Acta hæc sunt anno Domini 1411.*

h *Consule, quæ super hoc anno observavimus in Commentario prævio num. 19.*

CAPUT I

Sanctæ famulitium apud dynastas Rottenburgicos: liberalitas ejus in pauperes prodigio et morte heræ durioris comprobata.

Apud illustres
Rottenburgicos

a

o

I nter illustres Tyrolensium familias circa annum millesimum ducentessim octuagesimum stirps Rottenburgica nulli facile secundas cesserat. Henricus a quippe ejusdem gentis dynasta summa inter provinciales auctoritate aulæ præfecti munere apud principem Meinhardum, Tyrolis comitem et Carinthiæ ducem, fungebatur. Locus huic natalis, sedes, et familiæ titulus constructa a majoribus suis arx Rottenburgica fuerat; præter quam illi etiam Rettenbergica, Fridbergica b, Matrejensis c et complures aliæ

dynastiæ hereditate obvenerant; imo ultimus hujus prosapiæ viginti quatuor dynastiarum dominus, Frederici Austriæ ducis ævo, jure audierat d.

7 Illustri viro illi Henrico famula erat parentibus probis et civibus e circa annum salutis millesimum ducentessim sexagesimum quintum f nata, Notburga nomine, quæ anno dein octuagesimo tertio g a Gutta h conjugæ ad rem culinariam cibariamque seu Oeconomicam curandam conductæ, animo in miseros prono, citra facultatum tamen heri sui dispendium; imo nec invitis ipsis conjugibus, mensæ reliquias pauperibus, ad arcis fores a prandio accurrentibus, alacriter elargiens, salutaribus una monitis etiam animos pascebat.

8 Commorabatur autem in hac arce patri etiam filius i, matrimonio junctus Ottiliæ k avaræ in paucis feminæ, minimeque probante, dapum micas indigis cedere; soceri tamen et socrus auctoritatem reverita, dum illi vixere, contieuit. His tamen post sexennium elatis l, sicque rebus administrandis jam ipsa admota, omne interdixit egentibus subsidium, ac quidquid cibi residuum saginandis porcis impendere jussit Oeconomam. Hæc vero genium suum defraudans, cibos sibi detractos et ratam vini portionem mendicis porrigit, diebus Veneris præcipue singulis pane tantum et aqua refocillata.

9 Hoc tamen Famulæ jejunium stomachum movit heræ, atque eapropter reduci semel ex aula marito (nam patri apud principem in dignitate successerat, ac regiam de more sæpius frequentabat) querelas ingeminat, Notburgam liberalitate sua infimis hominibus, ac erronibus ansam dare, qua facili negotio castrum absentis domini calamitosus turbo posset convellere; quapropter hujus rei periculum facere ipse herus secum constituit.

10 Neque defuit paulo post Henrico occasio; equiti enim ex aula principis cum famulitio redeunti Notburga fit obviam m, viam petens regiam, cibus et potu suo misellos arce exclusos recreatura. Compellata igitur ab hero, quid ferret, illa dominæ interdictum a morte parentum, utpote, qui in afflictos animi fuissent admodum propensi, Henrico repetens, destinatam sibi escæ ac vini portionem pauperibus se elargiri, palam profitebatur; præcinctorium simul explicans, carniū ac panis frustula exhibet n.

11 Sed glaucoma homini coelum obduxit, ramenta lignea, ciborum loco lignei ac sicci pectoris indices adumbrans. Tum vinum degustanti, acetum o immisit. Ludos igitur se fieri ratus Rottenburgius, dissimulata silentio injuria, ad uxorem properat, hanc rei gestæ seriem pluribus edocturus. Notburga interim omnium ignara, reculis suis cibariis vinariisque exilarabat in via pauperculos. In castrum dein reducem impotens excipit Ottilia, severe improperans, unde devotula didicisset, ramenta pro cibus, acetum pro vino hero obtrudere. Effusis igitur exprobrationibus obrutam, conjugæ haud inscio, e servitio dimittit. Ad hæc nec verbum innocens Virgo, sed, re Superis commendata, operam suam simplici rusticello in loco Eben ad oppositas arcis Rottenburgicæ Alpes condixit p.

12 Nec multum interea effluxit temporis, cum gravi morbo conflictata est Ottilia, cui illico tulit opem Notburga, nervos omnes intendens, ut animam curaret, ejusdemque sordes sacra Exomologesi elueret heræ, ac æternitati se pararet,

D

d

famulatur
Sancta
anno 1283

e f

g h

Ejus in pauperes liberalitas,

i k

l

E

quam damnat
hera avarior

divinitus

m

n

comprobat
F

o

p

et heræ danties

A pararet, donec præmatura morte, relicto filio unico Henrico *g*, erepta fuerit. Sed en vindicem Numinis iram. Ad haram et porcos suos seurper de noctu allata hera Ottilia, adeo grunitu et rixis sues reliquos divexabat, ut reboans per amplam castrì aream sonitus, in cubicula ipsa relatus, horribili omnibus terrore somnum excusserit.

graviter puni-
tur.

13 Cui malo medelam allaturus arcis dominus religiosus e San-Georgiano asceterio virum advocat, qui spectrum ex ritu Ecclesiæ adjurans, conjugem Henrici esse comperit, distincte profitentem, haud gravius se quidquam in vita peccasse, quam ubi negatas æumnosis dapum reliquias haræ inferri jussisset. Damnum igitur indigentibus illatum, ut vir resarcire, animamque precibus adjuvare haud gravaretur, vehementer rogabat, nec miseræ adeo maritæ conjux defuit, ut pluribus inferius exequar.

ANNOTATA.

a Inter diplomata, quæ tom. II *Genealogiæ Augustæ Gentis Habsburgicæ* inseruit Marquardus Hergott, unum exstat ad annum 1268 *Germanice exaratum desumptumque ea archivo archiducali Oenipontano sub hoc titulo*: Rudolphus comes de Habsburg et Meinhardus comes Tyrolis sibi invicem fidejussores constituunt. *Inter nobiles autem, qui a parte Meinhardi constituuntur, comparet Heinrich von Rotenburch, Henricus de Rottenburg. Roschmannus in Notitiis vidisse se testatur autographum diploma foundationis monasterii Stambensis in Tyrolì de anno 1275, ubi inter testes comparet Henricus de Rottenburg; ut dubitare nequeam, quin is ipse sit Henricus, de quo loquitur hic Guarinonius. Ceterum sub ista tempora dynastas Rottenburgicos curiæ magistros fuisse, ostensum est in Commentario prævio num. 47.*

b Notat hoc loco sequentia Roschmannus: Dicamus bona Guarinonii venia, Fridbergum castrum, non dynastiam esse, situmque hoc est in ipsa Rettenbergensi dynastia: hæc tamen arx tum ad principem pertinuit; a Meinhardo enim nostro oppignoratam fuit anno 1295 ecclesiæ Tridentinæ, ut ejusdem apographa docent; et anno 1306 ab Henrico rege (*Meinhardi filio, qui aliquamdiu Bohemiæ regnum tenuit*) in securitatem dotis conjugis suæ, ut ex Burgklehnero docet Brandisius comes part. II pag. 167, primumque, teste hoc auctore, post annum 1356 ad Rottenburgicos delatum est.

c Hic denuo Roschmannus: De Matreiensi dynastia pariter hi authores (*Burgklehnerus et Brandisius comes*) testantur, primum ad principem, ad equites dein de Matray, atque ab his ad illustrissimos Trautsonios non interrupta serie pertinuisse, et ad duos dumtaxat alios per intervallum venisse; eo tamen tempore Rottenburgici jam diu extincti erant. Ita ille. *Latet hodie dum, ipso teste, Gezneri Stematographia; Burgklehneri Commentarius de genealogia et successu dominorum de Rottenburg confectus interiit; nec ad manum nobis est Brandisii comitis lucubratio, ut dijudicare possimus, an hic dilucide ostendat, dynastiam istam devolutam non esse ad Rottenburgicos. Certe Burgklehnerus in altero Opere, ad lit. h laudando, Henrico eidem conjugem attribuit ex Matreiensi familia, et Henricus de Rottenburg ejusdem Henrici nepos in diplomate inferius sæpe memorando, pro fundatione diei anniversarii*

aliorumque piorum operum designat primo prædium in Tyenzens in parochia Matrayensi. Matreium, vulgo Matray, ita describit Baudrandus: Castrum comitatus Tirolis in Germania ad radices Alpium et juxta amnem Ultz duobus milliaribus Germanicis ab Oeniponte distans in Meridiem Brixinonem versus.

d *Adi Annotata ad præfationem lit. f et g. Porro Raderus silentio suppressit, quæcumque hoc numero habet Guarinonius.*

e *Rattenbergicis, prout ostensum est in Commentario prævio § 11.*

f *Raderus: sub annum Christi ducentesimum sexagesimum septimum supra millesimum. Quod mirum; cum præ oculis habuerit Mss. fusiora Guarinonii. Fortasse in numeris erravit, ut facile contingit; forte etiam ipse Guarinonius, post melius instructus, mutavit calculos. Sed exigui momenti discrimen est; neque ullo modo rerum gestarum seriem perturbat: prout fieret, si audiendus hic esset Seyserus, qui, teste Roschmanno, Sanctæ natalem assignat annum 1227. Verum is errorem suum sufficienter prodit, dum sua ex Gozenio et Guarinonio se contraxisse asserit. Adi Commentarium prævium num. 35.*

g *Annos igitur nata octodecim, quod diserte expressit Raderus verbis mox citatis subdens sequentia: Octavo decimo post anno, rerum potente Rodolpho Austrii nominis primo, a Rotenburgicis id temporis florentissimis et nobilissimis provinciæ proceribus conductâ, culinam, cujus peritissima habebatur, curare jussa est. Sed sic incidit in annum 1285.*

h *Eodem nomine Henrici conjugem compellat etiam Raderus. Burgklehnerus tamen, ad lit. c laudatus, in Opere Ms., quo quatuor vastis tomis res Tyrolenses et nobiles familias mira, ut scribit Roschmannus, diplomatum fide complexus est, aliud ipsi nomen tribuit. Verba recitat in Notitiis suis idem Roschmannus ex tom. II, qui cum tribus aliis asservatur hodie in tabulario sanctionis consilii Oenipontani Cæsareo-Regii, atque sic habent: Dominus Henricus de Rottenburg rector curiæ Tyrolensis 1286. Hujus uxor Reichze Matrayerin. Si ostendi posset, ibidem tum temporis usitatum fuisse, ut nomina duplicarentur in Baptismo, suspicarer, ei nomen fuisse Reichzæ Gut-tæ: sed exempla mihi non occurrerunt. Roschmannus suspicatur, binas Henrico fuisse conjuges. quod et ego crederem, nisi eodem præcise tempore Henricus compareret cum Reichze apud Burgklehnerum, quo apud Guarinonium et Raderum cum Gutta. Sed quid si Burgklehneri Reichze nomen proprium non sit? Certe vox Germanica Reiche divitem sonat, Reichste ditissimam; Matrayerin autem Matreiensem; adeo ut in instrumento Germanico Burgklehneri nihil aliud forte indice-tur, quam quod Henrico uxor fuerit dives aut ditissima Matreiensis familiæ femina.*

i *Is similiter Henricus vocabatur, atque ex bina conjunge prolem suscepit; ex priore filium unicum, cui Henrici item nomen indicit; ex altera, præter duas filias, filios tres, quorum natu majorem etiam Henricum compellavit: Hæsitque, inquit Roschmannus, hoc nomen semper illi ex familia, cui hereditarium magistri curiæ officium fuit, quemadmodum ex diplomatibus certum fit; ut adeo confusa satis hujus gentis historia sit. Diplomata ista, ubi opus fuerit, allegabimus; sed aictæ confusionis minuendæ gratia sic statuimus in antecessum. Henricus Gut-tæ maritus nobis erit Henricus I: horum filius,*

A. HIPPOLYTO
GUARINONIO.

E

F

A. HIPPOLYTO
GUARINONIO.

filius, Henricus II; hujus ex prima conjugē filius, Henricus III; nati major ex secunda conjugē Henricus IV; is denique, in quo stirps ista desinit sub annum 1411, Henricus ultimus.

k *Primam Henri II uxorem sic appellatam fuisse, constat ex diplomate anni 1335, quod infra post fragmenta Vitæ fusioris dabo integrum.*

l *Itaque juxta Guarinonium anno circiter 1289; Raderus spatium temporis non determinans dicit eos paucis post annis functos esse.*

m *Auctor noster in fusiore Historia inferius part. II num. 11 dicit, quod de industria obvium se fecerit Henricus, ut, quid ferret, experiretur. Raderus rem sic enarrat: Voluit ergo herus illius ipse in rem præsentem venire, et coram Notburgæ studia in egentes explorare. Cum igitur illa certo die sportulam suam ex arce in publicam viam, ubi elephantiaci stipem illius expectabant, deferret, nam propius ad castrum aspirare nulli amplius miserorum licebat, Henricus descendenti occurrit, et quid in sinu ferat stomachabundus quærit, deprehensa illa exhibet mensæ suæ crustula, quæ, mirum! Deus repente vel in assulas et schidia mutavit, vel oculis ejus fascinatiis objecit, ut qualem animum in pauperes gereret, talem videret cibum. Cum et hydriam a Notburga peteret, libaretque vinum, lixivium sibi gustare videbatur, idque ab Ancilla ex composito in suam contumeliam factum interpretatus, graves apud conjugem domi adversus Ancillam querelas deposuit, cum tamen illa nec factam a Deo metamorphorsin cognovisset, nec omnino sciret, quid domino usu venisset. Hæc Raderus: quæ, licet parum aut nihil in substantia differant a Guarinonii textu, huc transtuli obsequentem annotationem.*

n *Guarinonio et Raderi prorsus hic dissonat tabula Ebenensis, factum ita exponeus: Notburgæ cibos secum accipienti, ac domum egenorum accedere paranti obviam fit herus interrogans: Notburga, quid gestas? Ubi respondit illa ex timore: Schidia fero: cum inspexisset ille, non aliter res ipsi apparuit. Quid suspicemur in tanta relationum oppositione? An pium Guarinonium deterritum fuisse qualicumque specie mendacii tabulæ verbis involuta, et hanc correxisse modo tam ingenuæ Virgini magis congruo? Vel reipsa, sicut retulit, ita legisse in veteri ac detrita tabula, adeo ut omnis oppositio processerit ab iis, qui anno 1615 tabellam innovarunt et hinc inde immutarunt?*

C *Postremum hoc non caret verisimilitudine. Demus tamen, primum esse verum, non erit mendacio locus. Quippe merito præsumi potest; anxiam Virginem, post patratum ipsa inscia miraculum, divino instinctu respondisse: Schidia fero, quomodo S. Nicolaus Tolentinus simili omnino casu rosas se ferre dixit, teste Baptista Mantuano in Vita ejus metrica, sic canente:*

Sua namque solebat

Prandia partiri in miseros et porgere egenti
Clandestina manu poterat quæ dona pienti.
Hoc animadvertens, penoris cui cura, ferentem
Triticeas aliquando dapes deprendere lecto
Tempore constituit. Cum candida bruma per
Alpes

Hybernabat
Occurrens, igitur, gremio, quid ferret onusto
Postulat; ille rosas (spiravit in illius ora
Hæc dicenda Deus) dixit se ferre rerentes;
Et gremium solvens, roseos (mirabile!) flores

Protulit exemplo. . .

o *Lixivium dicit Raderus. Tabula Ebenensis de potu silet.*

p *Tabula Ebenensis pactum hoc cum rustico ponit dumtaxat post Ottiliæ obitum. Assentitur Raderus: Mirata, inquit, Christi Famula heræ suæ intemperiem et rabiem, cum neque ullius in herum contumeliæ sibi conscia esset, nec ulli se culpæ affinem, cœpit convasare, suasque reculas colligere, ut emigraret. Sed ecce tibi cœleste numen Ancillam suam vindicaturum, heram in gravem morbum conjicit, e quo illa decessit, prius elata, quam Notburga pedem ex arce efferret. Dein pluribus prosecutus, quæ noster habet binis sequentibus numeris, subdit tandem: Notburga vero alium interim patremfamilias quæsivit splendidasque aulas exosa ad agrestium simplicitatem se contulit; aulaque in caulam mutata, maluit in stabulo innocuum pecus curare, quam aulicas delicias sectari. Quamvis enim multæ nobiles fæminæ famulitium illius, propter virtutis odorem, quem late sparserat, ambirent, illa tamen agresti colono suam operam in agris, qui millibus passuum quinque Rotenburgum distabat, addixit. Oportet igitur ut alterutro loco rerum gestarum ordo inversus sit; vel totum negotium sic peractum, ut Notburga, accepto abeundi mandato, mox egerit cum rustico, sed antequam, collecta jam supellectile, supremum arci valediceret, morbus oppresserit Ottiliam, cui ad mortem usque adstiterit, ut sequenti numero noster ipse significat et in fusiore Historia num. 12 hisce verbis: Sed domina ante discessum Famulæ suæ inopina morte sublata, atque ex arce ad tumultum perlata fuit.*

q *Id est, quem Henricum tertium compellavimus ad lit. I.*

CAPUT II

Sanctæ famulatus apud rusticum; falcis in aere suspensio; reditus ad Rottenburgicum, et hujus inde prosperitas.

Dum igitur operam rusticello Ebenensi, ut dictum antea, non procul a D. Ruperti sacello, cujus ambitus hodie chori spatium in sacræ divæ Virginis æde complectitur, locaret Notburga, conceptissimis sibi verbis pacta, ut a penso servili liberæ tum precibus vacare sibi liceret, cum de more diebus profestis ab opere cessaretur a. Accidit autem, ut messis tempore die quodam Sabbati colligendis manipulis ultra conductam prius horam operas urgeret agricola, preces a Notburga omissum iri postulans. Sed illa: Pacti legitimi judicem falcem meam volo, inquit; hisque dictis in altum elatam in aere, velut ex clavo suspendit, pendulamque ita lancem, messorum oculos animosque salubriter perstringentem, post moras iterum retraxit Virgo b, statas ad preces suum in sacellum dimissa: minime ceteroquin infima quæque servitia, inter quæ animalium curam numeramus, detrectans; atque ea propter a sancto obitu in publicis rei pecuariæ necessitatibus singulariter culpa et propitia c.

F
Apud rusticum famulantis religio miraculo illustratur,

a

b

A 15 Graves interim Deo vindici poenas uxoriæ conniventiae Henricus dedit, a Notburgæ discessu non uno cum malo conflictatus. Sub annum quippe millesimum ducentessim nonagesimum, quo ad plures abiit Ottilia, belli calamitas Oeni vallem non leviter afflixit, fratresque Henricum et Sigefridum internecinis odiis commisit. Henricus enim aulæ Tyrolensis præfectus a partibus sui principis stetit, Sigefridus adversariorum Ottonis Bavariae ducis et Conradi Salisburgensium signa secutus *d*, dynastias Rottenburgicam, Trazbergensem *e* Rettenbergensem *f* atque Fridbergicam *g* misere devastabat, adeo ut fere ad incitas redactus Henricus, errore tamen agnito *h*, sibi tandem restitutus, Superis vota fecerit paulo post uberius enarranda *i*.

Notburgam *denuo* cond-
cit;
k l
m
n
B 16 Alpes igitur et casam rusticam equo petiit Henricus, servulam iterum Notburgam futuræ conjugii Margarithæ virgini Hohenekia *k*, archiepiscopi Rudolphi Hohenekii *l*, olim Rudolphi imp. I a libellis, paulo ante e vivis sublatis *m*, aut sorori aut affini proximæ conciliaturus; expectatissimoque annutu recreatus, lætus domum repetiit *n*. In castrum igitur redux Notburga, et suum illud solenne tenere iussa, mox ab hero expetit, ut, si quando illam mori contingeret, cadaver suum curui imponi, huic jugales boves jungi, libere hos abire, atque ubicumque demum cessarent, exuvias terræ mandari curaret *o*.

divitiis auctus
p
17 Infelix interim agricola damna non modica rei familiaris passus, paulatim phthisi consumebatur, quem tamen (quantum conjecturæ locus est) invisens diva Virgo pie mori edocuit. Rottenburgicus e diverso cœlum adeo sibi sensit propitium, ut intra quinquenni spatium bona sua, belli calamitatibus attrita, non tantum in integrum restituta senserit, verum etiam insigniter adaucta: idque ex eo præcipue tempore, quo Famulæ suæ curam œconomiae, et pauperum, ea propter summopere exultantium, indulgentissime commisit; quod per annos subin octodecim *p*, quos Henrico et conjugii Margaritæ Hohenekia fideliter impendit Notburga, strenue factitatum est.

annuas pauperibus eleemosynas constituit,
q
C
r
s
t
u
18 Hinc etiam dynasta, promissi sui et conjugis defunctæ memor, anno 1298 sacra pro hac, atque se ipso rite quotannis celebranda, simulque quingentos pauperes pane ac carne, aut carnis loco, caseo pascendos, quotannis semel in San-Georgiano cœnobio instituit *q*: satisfactumque piæ fundantis voluntati tamdiu, quamdiu temporum ratio permiserat *r*. Pressere patris vestigia ambo filii, alter ex Ottilia filius *s*, alter ex Hohenekia relictus, piissime a Notburga instituti, atque in miserorum solatia educati *t*, stipem hanc annuam mille omnino egenis porrigi, eandemque in proximis quibusque sacris aedibus, Dominicis binis præcedentibus, e cathedra promulgari jubentes *u*: ut adeo etiam Henricus pater immitem, quem sub priori conjugis in egenos induerat animum, eximie emendaverit, et immensum compensaverit.

bona et dignitates in filium transfert.
x y
z
19 Ipse interim non minus bonis, quam dignitatibus cumulatus est; demortuo enim anno 1305 Mainhardo patri *x*, Tyrolensium principi, successit filius Henricus *y*, anno proximo in regem a Bohemis electus *z*, qui Henricum nostrum aulæ suæ jam regiæ atque insuper ad Athesim præfectum dixit. Verum quietis appetens pater, et animam curaturus regiæ valedixit, filio, quem Ottilia susceperat, annuente rege, dignitati substituto. In arcem igitur Rottenburgicam

redux, salutis negotium præprimis acturus, religiosos montis sancti Georgii, quibus semper familiariter usus erat, frequenter adhibuit.

ANNOTATA.

a *Notat hic Roschmannus sequentia*; Dies profestos adhuc dum celebrant ibidem rustici, aiuntque, istud ex voto a majoribus edito fieri, quod cum aliquod tempus neglectum fuisset, grandine per continuum septennium vapulasse, atque ex hoc tempore religiosus ad horam vacationis attendi.

b *Prodigium istud, quod eodem modo, sed alia ac fusiore phrasi recitat Raderus, non explicat tabula Edenensis, in qua leguntur tantum ista*: Notburga operam suam locabat rustico, sibi expresse reservans, die profesto ante vesperum labore abstinere; et accidit, ut die Sabbathi triticum demeterent in agro, cum feriæ vespertinæ essent. Suspendebat Notburga falcem, et discedebat, orabat, et peragebat laborem suum sicuti prius. *Unde nihil discimus, quam quod isto die citius quam aliis diebus laborem abruperit, ut sanctum propositum religiose servaret: atque ita ceteros neglectæ piæ consuetudinis tacite coarctaverit. Censet Roschmannus, a posteriore tabulae descriptore neglectam fuisse voculam aliquam, qua S. Notburga falcem in aere suspendisse indicabatur: nec immerito: quippe Guarinonius, qui antiquam tabulam vidit, vir fuit, in quem tantæ fictionis suspicio non cadat, nec cadere hic possit sine justa causa, maxime cum abunde liqueat, antiquam tabellam in aliis diversam fuisse ab hodierna. Accedit ad prodigii confirmationem non interrupta traditio, qua, teste Roschmanno, in statuis et picturis omnis ætatis et memoriæ per totius Tyrolensis provinciæ ambitum Sancta exhibetur cum falce in manu, quod ipse propter hoc prodigium factum asserit, quodque, meo iudicio, plus aliquid portendit quam simplicem piæ consuetudinis religiosam observantiam. Ager, in quo prodigium accidit, inquit idem Roschmannus. hodie dum monstratur et vocatur, Ager domus canonicæ.*

c *Quam vera ista sint, demonstrabitur in Gloria posthuma.*

d *Bellem istud eidem anno innectitur in Chronico Salisburgensi, quod seculo XII per canonicum Salisburgensem scribi cœptum, deinde per coætaneos ad annum usque 1398, ubi desinit, continuatum fuisse, allatis textibus præmonet editor Hieronymus Pez tom. I de Scriptoribus Austriacis. Verba autem Chronici hæc sunt*: 1290. Cum Albertus dux Austriae cum Chunrado Salzburgensi archiepiscopo discordaret, et ex utraque parte sibi damna gravia intulisset, idem archiepiscopus confœderavit sibi Ottonem ducem Barbariae et una cum prædicto duce Karinthiam est ingressus, fiduciatus ab incolis, quod posset terram Styriae obtinere, sed tandem eos redire infecto negotio densitas nivium compellebat. Sequenti vero tempore prædictus archiepiscopus cepit filium ducis Karinthiae, cujus liberatio magna occasio fuit, quod pax inter ipsos exstitit reformata. *Memorati hoc loco Carinthiae ducis Meinhardi filiam Elizabetham habebat uxorem Albertus dux Austriae. ac postea imperator ejus nominis primus. Quod autem hic de fratribus Rottenburgicis refertur, litteris mandatum non reperi apud scriptores antiquos. Guarinonius, cujus hic fragmenta incipiunt, unum producit Gezne-*

A. HIPPOLYTO
GUARINONIO.

E

F

A. HIPPOLYTO
GUARINONIO.

rum ita scribentem: Duo fratres Rottenburgici eodem tempore notabilia sibi damna intulere: horum enim unus Boicæ domui, alter comitatu Tyrolensi adhæsit. *Geznero addit Roschmannus Marcum Sittium, qui ex monumentis a se visis inter genealogica stirpis Rottenburgicæ notat sequentia*: Erant olim uno tempore vel duo cognati vel fratres; unus adhæsit Bavariæ et alter Tyroli, hinc bellum gestum est. *Vide Commentarium nostrum num. 47, ubi nomen utriusque seu fratris seu cognati insertum leges instrumento anni 1303.*

e *Roschmannus in Notitiis*: Adverto Trazbergium dynastiam non esse, sed dumtaxat castrum, cujus dimidia pars in Rottenburgensi, altera in Freundspurgensi dynastia sita est, quod nonnihil ultra dimidium horæ Suazio distat.

f *Raderus Latine Rettemontium appellat*: *Loci autem istius juxta Roschmannum* fines sunt, pagus Volders, hora ab oppido Halensi distans versus Occidentem; et versus Orientem pagus Colsass, sesquihora Suazio distans.

g *Adi annotata ad cap. i lit. b.*

h *In fusiore Historia id S. Notburgæ precibus adscribi posse, credens Guarinonius, sic scribit*: Neque latuisse hæc morantem in opposita, sed multum altiori ac solitaria nonnihil, vicinia Notburgam, hisque domini miseriis indoluisse nec a precibus cessasse, donec ad se totus Henricus rediisset, satis credibile est.

i *Prætermissa hic sunt, quæ in fusiore Historia his verbis retulerat*: Propriis igitur miseriis edoctus Henricus, prioremque cum præsentī fortunam pensitans, ac quantum, curante penum ac cellam Notburga, abundarit; rursumque quam angusta domi res, hac discedente, illi, atque copiosa jam rustico sit, Virginem Taumaturgam (*Matris dolorosæ imaginem*) sub tiliā in Monte S. Georgii veneratur, simulque asceterii illius præsulē, conscientiæ suæ arbitrum, consulit: singularis enim cum his viris religiosis illi intercesserat confidentia, cujus documenta complura hujus scriptionis author ibidem se deprehendisse affirmare potest. Suasit autem ibidem abbas dynastæ, ut ante omnia reditum ad servitiū Notburgæ procuraret.

k *Ita vocitatum fuisse secundam ejus conjugem, videbimus in diplomate filii eorum natu majoris, subnectendo Fragmentis Vitæ fusioris.*

l *Chronicum Satisburgense, cujus notitiam dedimus ad lit d, sic habet*: 1284. Fridericus Salzbургensis archiepiscopus obiit; cui successit Rudolffus, Romanorum regis vice-cancellarius.

m *Chronicum mox citatum mortem ejus illigat anno 1290 his virbis*: Eodem anno 3 Non. Augusti mortuus est dominus Rudolffus Salzburgensis archiepiscopus... deputavit autem (*Pontifex Nicolaus IV*) in archiepiscopum ejusdem ecclesiæ Chunradum Laventinum episcopum. *Juxta quæ bellum, ad lit. d relatum, verisimilius inchoatum fuit dumtaxat exeunte anno 1290; uti expresse etiam significat Guarinonius in Fragmentis dicens, deservisse belli calamitatem a fine anni 1290 usque ad initium anni 1293.*

n *Pluribus ista exponit auctor in Fragmentis*: Orbū se conjuge ac fideli Famula, fratri infensum, aulæ multum dissitæ negotiis implicatum, atque unico tantum decenni filio prospectum sibi videns Henricus, de ducenda iterum conjuge cogitat; antea tamen, teste scriptura in ecclesia suffixa, Notburgam ipsemet accessit venationis ibidem institutæ obtentu, expositisque calamitatibus, ac ducendi illustrem prosapia ac virtutibus

virginem Salisburgensem de Hochenek proposito, Notburgam ad rei domesticæ curam vehementer invitat, oblata libera pauperibus elargiendi superflua ciborum potestate. Paucis hæc innuit Historia in templo suffixa: « Et accepit nobilis « aliam conjugem, et iterum conducit Notburgam. » Rem composuit cum rustico herus, ne, ipso prorsus invito, Famula discederet.

o *Hinc colligit auctor in Fragmentis, revelatum fuisse Sanctæ tempus mortis et locum sepulturæ. Sed et aliud ejus cum hero quasi pactum, hic omissum, ibidem memorat in hunc modum*: Concors tum populi tum nobilium traditio, admonitum fuisse ardentibus precibus ab Oeconomia herum, ne ulterius cum fratre dissideret; sed, nisi discessum suum e servitio mavelit, de hoc sibi conciliando eo magis sit sollicitus, cum et ipsi principes pacem inter se inierint. Facile id persuasit Henrico Notburga. Is igitur, ut negotium hoc omni sollicitudine ac cautela curaret, vehementer rogat Famulam ejusque arbitrio totum relinquit. Id egit ac peregit egregie Notburga: qua autem ratione hodie dum latet.

p *Crediderim, annos octodecim hic expressos inchoari per auctorem a nuptiis Henrici cum Hochenekia, fortasse uno alterove anno initis post reditum S. Notburgæ qui, ut diserte scribit Raderus et noster satis innuit, illigatur anno 1293, et a quo usque ad annum 1313, juxta omnes Sanctæ nostræ emortuale, plures intercessissent.*

q *Pleraque ista dilucide explicata vide in diplomate, sæpe memorato.*

r *Ad hæc Roschmannus*: An imminutus sit numerus nescio. Interim hæc eleemosyna adhuc singulis annis largiter præbetur in Quadragesima, ut testis oculatus sum, qui ideo de industria Oeniponto accessi.

s *De eo sic in Fragmentis fusioris Historiæ*: Filius ille unicus Henricus, ubi in virum evasit, tamquam cæteris natu major patri in officio aulæ magisterii successit, qua tamen dignitate diu gavisus non est, utpote anno ætatis suæ quadragesimo primo e vivis sublatus, *verisimiliter sub annum Christi 1324; etenim ad annum circiter 1293, puer erat annorum decem, ut colliges ex annotatis supra ad litt. m et n. Ejus jam defuncti meminuit frater Henricus IV in diplomate anni 1329, cujus initium ex autographo apud San-Georgianos servato recitat Roschmannus in hæc verba*: Ego Henricus de Rottenburg junior, curiæ magister, vigore præsentium notum facio pro me, et omnibus hæredibus meis, hisce literis, omnibus nunc præsentibus et futuris, quod plena deliberatione ac voluntate et consensu omnium hæredum meorum legaverim pro animabus tum ipsorum, tum chari fratris mei Henrici de Rottenburg quondam curiæ magistri, quibus Deus propitius sit, Missam perpetuam, singulis diebus celebrandam, in monasterio Montis S. Georgii in Oeni-valle Ordinis S. Benedicti, diocesis Brixinensis etc.

t *Reliquam Henrici II et Hochenekie prolem ita enumerat in Fragmentis*: Illi peperit educavitque conjux hæc altera, in afflictos propensior, Hochenekia mares scilicet tres, filias duas: Henricum, Gebhardum, Nicolaum, Elisabetham et Guttam.... Omnes ad provectiorem ætatem pervenere. Natu ex his major fratri in officio successit: duo germani reliqui etiam eximios honores sortiti sunt. Ex duabus filiabus Elisabetha domino de Schroffenstain, altera domino de Freindsperg nupsit: hique liberi omnes, defunctis parentibus,

A rentibus, anno 1335 superstites fuere. Nec mirum, crevere in virtute a teneris duce Notburga; quid mirum, quod in bonis animi ac fortunæ profecerint. *Vide diploma subnexum Fragmentis, et annotata ibidem ad lit. k*

u *Hæc et alia constant ex jam dicto diplomate, quod habuisse se testatur in Fragmentis auctor noster.*

x *Roschmannus ad hunc locum corrigit Guarinonium dicens: Errat hic optimus vir: teste enim Burgklehnero tom. I, lib. XIII, cap. v; Chronico Stambsensu Gayano, et Mortilogio, imo ipso epitaphio hujus principis ibidem, mortuus est 1295. Burgklehneri Opus non habemus, sicut nec Pauli Gaii Chronicum nec Mortilogium, nisi sit mox citandum breve Chronicum; sed aliunde tot suppetunt scriptorum testimonia, ut de Guarinonii errore prudenter dubitare nequeam. Nam ut ceteros sileam, Meinhardi obitum affigunt anno 1295 apud Hieronymum Pez tom. I anonymus Leobensis chronista et Vitus Arenpechius chronista Austriacus: tom. II apud eundem Pezium auctor anonymus brevis Chronici Stambsens ab anno 1253 usque ad 1496 producti, quod vidisse potuit Paulus Catus, quodque ita habet:*

B anno 1295 in Vigilia omnium Sanctorum obiit Meinhardus dux Carinthiæ, comes Tyrolis et Goritiæ, Aquilegensis, Tridentinæ et Brixinensis ecclesiarum advocatus, fundator noster, vir spectabilis et præclarus, hic tumulatus. *Epitaphium autem mox memoratum hisce versiculis eundem annum indicet:*

Bis quingentos annos deciesque vicenos
Et nonagenos jungas, medios quoque denos
Post ortum Christi, tunc lux hæc tollitur isti,

y *Meo iudicio cubat hic error alter: nam Meinhardo quatuor filios, Ottonem natu majorem, Albertum, Ludovicum et Henricum natu minorem tribuant auctor brevis Chronici Stambsens, Arenpechius et alii passim, quibus de ipsius genealogia sermo est. Albertus juxta jam assignatos chronistas fato cessit anno 1292; Ludovicus anno 1305; Anno autem 1310 (verba sunt Stambsens Chronici brevis) in die S. Urbani Papæ obiit illustris dux Otto, primogenitus fundatoris nostri, hic tumulatus. Huic demum successisse potuit Henricus; nisi quis velit, non solum primogenitum mox patri successisse; sed una cum ipso ambos juniores fratres. Joannes de Rubeis in Monumentis ecclesiæ Aquileiensis part. I, c. 738 diploma producit, datum ab Ottone anno domini 1302 die 26 Novembris, Indictione quintadecima; quo Synticensis Ordinis Cisterciensis monasterii privilegia pro se et pro fratribus confirmat et auget. Diplomatis initium hoc est: Nos Otto, Dei gratia dux Carinthiæ, Comes Tyrolis et Goritiæ, Aquilegensis, Tridentinæ et Brixinensis ecclesiarum advocatus, pro nobis et fratribus nostris carissimis, Ludovico et Hainrico profitemur etc.*

z *Uxorem acceperat Annam, natu majorem sororem Wenceslai Bohemorum regis septimi; quo modo autem huic, sub annum 1306 e vivis erepto, a Bohemis successor electus sit, quamque varia usus fortuna, videre est apud historicos.*

CAPUT III

Sanctæ obitus; mirabilis sepultura; cultus mox inchoatus; templum et sacella ipsi erecta.

Correpta demum sub annum redempti orbis millesimum trecentiesimum decimum tertium a supremo morbo Notburga, sacrosanctis munita Mysteriis, Henrico prius de sepultura admonito, tabescentibus mœrore universis, et pauperibus, si unquam, hic certo luctu incredibili squalidis, e diversorio mortalitatis pientissime simul ac felicissime ab beatam immortalitatem transiit.

21 Apparatur igitur currus funebris, junguntur boves, impositisque sacris corporis exuviis, apertis castri valvis, liber discessus panditur; ubi alacres hi in viam regiam se dedere. Sacrum hoc funus post sacerdotem (quem religiosum fuisse Benedictum ex sacro divi Georgii monte, credere fas est) Henricus pater et filius b equis vecti, domestici reliqui pedites comitabantur. Delatos in viam publicam plangor et ululatus mendicorum, dolori suo gregatim indulgentium, excepit, qui per omne itineris spatium suspiriis interpolatus triste intuentibus spectaculum præbuit. Longe tamen magis attonitos boves reddidere, qui illico rectum callem deserentes transversum Oeni fluminis ripas petebant: nec ponte tum junctum erat litus adversum, trajectory vero ipsum et navicula et nautæ in opposito margine moram trahentes inhibuerant.

22 Verum obstupescite prodigium et opus dexterae Excelsi! Non deterrebat boves fluminis rapacissimi impetus, auctis tum etiam undis c (circa festum Virginis natæ diem d id quippe accidit) multum ferocior. Dissiliunt igitur fluctus, et sicut olim mare rubrum Israelitis, et Jordanis fluentia Arcae Fdæeris, ita hic Oenus tumbæ Virginæ, ejusque vectoribus siccum præbuit transitum e.

23 In pagum deinde Yenbachium f feruntur juveni, in cujus medio velut expectaturi funeris comites, ope primum naviculæ trajiciendos, quietem captant. Locum hodie SERAM, ob arcem sacellulog circumstructo ad oblationes divæ huic Virgini, ob rei hic gestæ memoriam, offerri solitas recipiendas, probe custoditam vocitant. Comitibus paulo post admotis per viam campestram ad torrentem, cui a caseo h nomen, properant,

24 Arduum dein iter usque ad planitiem superiorem emensi, rursumque versus sacram divo Ruperto ædiculam sub prægrandis coryli umbra, muro sacelli adnatæ, quiescunt. Jamque omnia funeri ritu Christiano ducendo, præcedente Crucis signo, et insequente mysta, parabantur, cum nemine advertente boves cum funere ex improviso in templum irruunt. Accurrentibus proximis quibusque, illi jamjam a sacello reduces, deposito ad aram sacro onere, præ foribus erant, singulis iterum prodigii novitatem stupentibus; cum tantillo spatio Divi ædes circumscriberentur,

quod

Obit Sancta;

a

corpus a binis
bobus ingenti
prodigio

E

b

per Oenum
flumen trans-
vehitur;

c d

F

e

et post brevem
moram novo
prodigio

f

g

h

ad aram sa-
celli S. Ru-
perti deponitur
sepiendum.

A. HIPPOLYTO GUARINONIO quod flectendo boum jugo curruque haud ferme sufficeret.

Duplex sacellum ei conditur; 25 Novissimis hisce intimo commotus animi sensu Rottenburgensium satrapa, in reditu locum illum in pago medium, ubi primum jumenta respirarunt delignari, et arcam, quæ piam offerentium liberalitatem pro ædícula Rupertina exciperet, murosque, qui arcam tegerent, e vestigio construi; cubiculum vero, e quo Diva cælum petiit, in sacellum mutari, ac Sacris celebrandis inservire jussit, quemadmodum in arce hac hodie cernimus.

et, vulgato ejus cultu, 26 Rerum autem gestarum, et beneficiorum statim ab obitu, per ipsius preces concessorum, magnitudo longe lateque vulgata, e remotioribus etiam, ne dicam e vicinis regionibus, clientes confertim, teste Historia primigenia i, acciverat. Quare et oblata prolixè munera, agros et census, et post centum ac viginti a beato excessu annos etiam ampliorem templi rubro e marmore fabricam, divi Ruperti facello chori dumtaxat spatium (ut ex pavimento antiqui fornicis colligitur) occupante, conciliaverant, cui nova quoque turris accessit.

etiam templum; B 27 Recens hoc equidem templum sine arcubus concameratis anno dati Redemptoris 1434 absolutum reverendissimus pro-episcopus Brixinensis Atbertus solenni ritu divæ Virginis memoriæ sacrum esse jussit. Fornicem denique, ædificium omne complexum, post annos octuaginta et unum Maximilianus I imperator Austriacus et reverendissimus Brixinensium præsul Christophorus Schroffenstainius imponi curarunt k.

k beneficiis inclarescit; 28 Nec defuere unquam post hæc res supra naturæ vim et ordinem a Notburga effectæ, aut magni etiam nominis clientes vel devotioni vel gratitudini, ut fusius Annales l perhibent. Stirps autem Rottemburgica, succolante hac sancta Oeconoma, in eum gloriæ apicem elata est ut ultimus familiæ huic ferendæ impar, Superum munificentiae immemor ac fortuna ebrius, cum Frederico Austriæ archiduce bello contendere sit ausus, annuos viginti millium florenorum redditus (hanc enim summam illi viginti quatuor, quibus imperitabat, dynastiæ intra hoc tempus pendebant) victoris ærario transcribere jussus est m.

m sacellum bis ab incendio servatur. 29 Denique xenodochium Caldariense construi curavit, proventibus a se necessariis dotatum. Binis erat junctus uxoribus, ac sub annum dein reparatæ salutis 1416 fatis concessit, ut in pleniori Historia edocemur n. Arx ista Rottenburgica bis incendio fere tota consumpta est, ut vel hodie intuentibus patet. Non ausæ tamen in sacra Virginis cubiculum, utut ex omni parte ligno constructum, peccare flammæ, intactum nobis in hunc diem servarunt.

Auctoris conclusio per testimonium Gezneri. n 30 Sequitur nobilis, strenui ac doctissimi equitis Francisci de Gozens, artium liberalium et philosophiæ magistri, de S. Notburga Rottenburgica conscriptum ante annos 131 o manu propria insigne in stemmatologia sua tyrolensi fol. 85 testimonium, in hæc verba idiomate Germanico expressum. » Sancta Notburg, quæ se- » pulta est in Eben in via regia versus Achen, » dicitur coqua fuisse domini de Rottenburg, in » arce Rottenburg et in hac obiisse : a duobus inde » bobus ad dictum Eben, ut sepeliretur, tracta » fuit.... SANCTA NOTBURGIS, ORA PRO NOBIS.... IS- » thæc Notburg sancta virgo in universa regione » comitatus Tyrolensis et Bavaria celebris, præci- » pue per miracula, quæ apud illius templum, in

D » quo tumultata esse traditur, illis omnibus, qui » eam in necessitatibus invocant, variis modis ob- » venerunt : præter sanctitatem et divinam vitam » præprimis clementiam erga pauperes, in vivis » exhibuit p. »

ANNOTATA.

a Nullus Guarinonio et Raderi antiquior annum exprimit; hunc tamen cum neotericis scriptoribus omnibus retinendum putamus; quia Guarinonius in præfatione testatur, Sanctæ ætatem in detrimento suo tempore tabula Ebenensi fuisse expressam, et quia non credimus eum, qui alias sæpe, præsertim in fusiore Historia, indicat, quid ex conjecturis tantum referat, tam absolute nativitatis, inchoati et dimissi atque iterum recepti famulatus, obitus denique annos et tempora fixurum fuisse; nisi unam saltem epocham ibidem expresse notatam invenisset, unde, aliis adjutus monumentis, reliquam Vitæ seriem deduceret.

b Neque ex hoc loco, neque ex fusiore Historia, utpote in qua pars ista desideratur, discimus, an nominatus hic Henricus filius fuerit ejus nominis tertius, an quartus. Quartum fuisse innuit E Raderi verba sequentia : Henricus cum natu majore filio, qui id ætatis sextum decimum annum agebat etc. Nam licet Henricus tertius certo omnium Henrici secundi filiorum natu major esset, obstat tamen adjuncta ætas, quominus ipsum designatum intelligamus; quippe cujus parens Ottilia jam ab annis 23 (sub annum 1290) vivere desierat, quique, ut diserte dicit Guarinonius in fusiore Historia, decennis erat, cum pater de secundis nuptiis cogitare cœpit. Vocavit igitur Raderus Henricum IV, natu majorem filium respiciendo ad progeniem Henrici II et Margaritæ Hochenekie : convenit et assignata ætas; illorum enim nuptie, juxta observata ad cap. II lit. p, statuuntur circa annum 1295, ac proin Henricus IV, Hochenekie primogenitus, anno 1313 numerare potuit ætatis annos sedecim.

c Indulsit aliquid (Roschmanni hæc animadversio est) piæ cogitationi Guarinonius, hoc enim tempore auctis undis rarius solet hoc flumen intumescere : interim tamen sua rapiditate exesis scrobibus infidus et periculosus satis.

d Asseri hic potuisset (altera ejusdem est animadversio) dies 14 Septembris, quo festum divæ Notburgæ colitur; hoc enim ad Superos delatam ex perpetua traditione et cultu et concursu, hac die solito majori, ad nos propagari potuit. F

e De hoc prodigio plura videdimus in fragmentis fusioris Historiæ, part. II.

f Locum sic describit Roschmannus : Pagus est liquandis metallis hodie celebris, ad Oeni ripas Rottenburgo obversas seu sinistras positus.

g De isto sacellulo amplior sermo redibit alibi, præsertim ubi de Gloria posthuma : interim ejus, prout hodie existit, situm intueri in adjuncta tabula.

h Casbach vocatur ab indigenis, decurritque per vallem ad lævam viæ regiæ in Bavariam ducentis, uti monet Roschmannus.

i Suam verisimiliter fusioem indigitat; nam de his nihil in tabula Ebenensi.

k Templo hic descripto novum successit, absolutum et consecratum anno 1738, prout fuse edocemur in Historia translationis eodem anno factæ. Plura autem, hoc capite alioqui observanda

A vanda aut elucidanda, præterimus; quia similiter plenior eorum expositio recurret sive in *Historia fusiore*, sive in *Gloria posthuma*.

l Quos hic *Annales* citet, *incompertum nobis est*.

m Si recte notavit *Arenpeckius*, auctor *suppar*, transcripta sunt ista victoris ærario, seu potius dux *Fredericus* omnia (*Henrici ultimi Rottenburgici*) castra, dominia ac bona... in possessionem recepit, statim post mortem dicti *Henrici*. Vide *Annotata ad præfationem lit. f et g*.

n Deperiit pars ista plenioris *Historiæ*: Hoc tamen dicendum, inquit *Roschmannus*, omnia probe dixisse *Guarinomium*, ut præter nostros codices etiam *fundationis Caldariensis diploma*, epitaphium (in quo integra tamen *chronologia* non adscripta est, fortasse ipso vivente lapide parato) et reliqua confirmant; in solo anno mortuali 1416, de quo multi tacent, mendum cubare. Illustrissimus enim *Brandisius* baro in *Opere sæpius laudato de Præfecto provinciæ*, illum anno 1411 decessisse ait, cui adstipulatur *Troyerus* in *Chronica Bulsanensi*, qui ejus se testamentum vidisse affirmat. Annum 1411 signant similiter *Arenpeckius* et *Adlzreitterus*. Porro *Caldarium*, ubi *xenodochium* ab *Henrico* fundatum fuisse dicitur, idem verisimillime locus est *Athesinæ provinciæ*, unde agnomen capitanei a *Chaltaren* adeptus fuit; uti habemus ex *chronico Arenpeckii*, laudati in *annotatis ad præfationem lit. f*. Nomina autem utriusque hic quoque memoratæ ejusdem *Henrici uxoris* expressa sunt in ipsa præfatione num. 4. Denique quod subdit *Guarinonius* de combusta bis arce *Rottenburgica*, illæso *Sanctæ cubiculo* seu *sacello*, fusius explicabitur in *Gloria posthuma*.

o Idem auctor noster in præfatione ante annos centum et quinquaginta octo conscriptum asserit. Quæ sic conciliabis: *Franciscus de Gozens* seu *Geznerus* Opus suum exaravit annos aliquot ante finem seculi xv; atque hinc *Guarinonius*, qui *Historiam Sanctæ*, anno 1619 inchoatam, complevit post elapsam triennium, illud Opus conscriptum dixit ante annos 131. Sed idem *Guarinonius* anno 1646 dictam *Historiam* in *Compendium* redactam typis vulgavit eidemque præfationem affixit in qua consequenter monuit, *Gezneri* Opus ante annos centum et quinquaginta octo fuisse conscriptum.

p Ita brevior Vitam concludit *Guarinonius*, varia supprimens ad cultum *Sanctæ* præsertim pertinentia, et exposita prolixè in *Historia longiore*, uti videbimus in *Gloria posthuma*, ubi pleraque recitabimus, et in *Fragmentis*, quæ hic subijcimus eo modo ac ordine, quo diximus in *Commentario prævio* num. 31. Divisimus ea in partes binas, titulosque more nostro illis præfiximus.

A. HIPPOLYTO
GUARINONIO.

FRAGMENTA.

VITÆ FUSIORIS

AUCT. HIPPOLYTO GUARINONIO

Ex Mss. autographis bibliothecæ publicæ Augustæ Theresinæ Oeniponti descripta, et ex Germanico sermone in Latinum translata, interprete Clarissimo domino Antonio Roschmanno.

F

PARS I

Mirabilis boum sacrum Demortuæ corpus devehentium per Oenum transitus; reliquus itineris ordo ac sepultura.

Attonitus interea populus in littore boves cum Defunctæ cadavere Oeno jam jam immingere, imo eundem ingredi, et transversim superare ingenti stupore confixus intuetur. Quo anni tempore hoc perpetratum prodigium fuerit, ex scriptis laud constat. Circa Virginis natæ tempus id contigisse tum umbra tilia, tum trajectio fluminis, qua usi dynastæ a ac populus funeris comites, argumento est. Umbras tilia exhibent, si foliis abundant, adulto nimirum vere, æstate et autumno adhuc medio: trajectio autem utroque veris et æstatis tempore plerumque usui non est: cum Oenus, liquefactis calore solis nivibus, hæc littora egredi soleat; interim tamen etiam autumnī tempore viri mensuram profunditate hoc in loco sua facile bis superat b.

Boves, per
Oenum

a

F

b

devecto corpore

2 Constat insuper ex testimonio senum in loco ad radices collis, cui arx *Rottenburgica* superstructa est, suo et *Rottholz* dicto, a me interrogatorum, illos a majoribus suis audivisse, boves in medio Oeno interquievisse paululum, ac deinde alacres adversum littus, nullo, ut hodie, tum aggere munitum, ac pago *Yenbachio* proximum petisse. Hoc emensi, nulla interposita mora, pagum prædictum petunt, et usque ad *Crucem* in bivio positam, quod per campum ad rivum *Kasbach* ducit, pergunt, ibique quietem captant, donec funeris comites advenirent, qui certo sibi, his visis, persuaserant, hujus pagi cœmeterium sibi elegisse *Divam* nostram. Non est hic omitendum, quod multi hujus *Historiæ* scriptori unanimi ore retulere, traditum a proavis esse, Oeni

A. HIPPOLYTO
GUARINONIO.

c
quiescunt
semel,

iterum

d e

B

f

ac tertio de-
mum ad
sacellum

g

S. Ruperti in
Eben,

C

* al. Geznerus

h

ubi corpus
ante aram
* supple intel-
lexit

Oeni aquas, sicut olim Jordanis, ex utraque Oeni parte recessisse, liberumque transitum præbuisse bobus, sacras exuvias ducentibus c.

3 Pagi Yenbachensis incolæ, ubi solos sine duce boves conspexere, non immerito attoniti, quid hoc sibi funus velit; atque unde allatum sit, quæritantes, dimidium horæ effluxisse tradunt, donec comites advenerint. Nec enim tam prompte herus cum comitibus transvehi navicula poterant. Interim ubi ex oculis Henrici Rottenburgici tali modo funus evasit, ille statim ac transvectus fuerat, equum insilit, et citato cursu insecutus boves, uti diximus, magna accurrentium copia circumdatos, loco descripto invenit, mirantesque totius rei seriem edocet. Adventantibus interea et comitibus reliquis, visum est, hunc locum pro quiete sibi destinasse sanctam Virginem, Yenbachensibus aliunde pernotam; ast dum de deponendo funere consultant, boves derepente alacriter iter versus Septentrionem ad rivum Kasbach properantes arripiunt.

4 Iter hoc via regia est in vallem Achensem d, vicinam Bavariam, atque ad monasterium Tegernseense e: via ipsa ultra horam satis ardua est, villis ac rusticorum casis hinc inde adstis, hincetaccurrentium numerum crevisse haud mirum. Medium ubi iter confecere, iterum interquiescere per horæ quadrantem animalia. Tum mox sursum sacra lypsana ducentia, hanc tandem altitudinem emensa sunt. Sinistra hic in Bavariam iter est; sed boves viam regiam deserentes, iter dextrum versus Eben f, ab amœna sic dictum planitie, ingrediuntur.

5 Nota erat Diva nostra in hac dudum, ut audivimus, vicinia g; concursus dein magnum factum esse, satis est evidens. Elegisse hunc locum sanctam hanc Famulam, vel eo ex capite credit Henricus, quod ex arce sua oculo recto sæpius hanc sacram ædiculam prospexerit, salutaverit ac valde dilexerit Notburga: nec procul inde tanta demissionis reliquerit apud rusticum exempla, totiesque hac ipsa ædicula ad intensissimæ pietatis exercitia usa sit.

6 Quæ de insperato hactenus boum itinere executi sumus pluribus in Historia, e diverso in tabula in templo publice suffixa, leviter omnino et his dumtaxat verbis inepte comprehensa sunt: « Et cum moreretur, fiebat, ut petiit, et boves » illam per Oenum ac per excelsum montem » sursum trahebant, tum quieti stabant, et illa » tumulabatur. » Et quamvis via hæc, mons, locus, omnes essent notissimi, hic tamen scriptor singula neglexit, supplevit tamen alter nobilis historicus Gozenius*, ac constans in posteris memoria. Ille igitur de felici transitu ac tumulo ita scribit: « Et ibi obiit: inde per boves duos in » memoratum locum Eben ad sepulturam suam » ducta fuit h. »

7 Circa hanc sepulturam plura a senioribus. loci hujus indagare non omisit hujus Historiæ scriptor. Inter alia * boves ante sacelli divi Ruperti ambitum ad corylum fessos iterum perstis, donec pararentur omnia. Vir quidam nobilis ac senio admodum gravis auctori narravit, se a majoribus suis (utpote qui originem nobilitatis suæ fere ad tempora hujus Divæ referunt) audivisse, boves ex improvise sacellum cum sacro funere intrasse, quod cum advertissent, qui aderant, templumque accederent, obvii his ad fores cum exonerato jam curru boves fiunt, sacro funere ad pedem altaris deposito. Manifestum hoc prodigium erat, cum sacellum tam angustum

fuerit, ut vertendo currui non dederit spatium i.

8 Voluit igitur Deus, ut sacræ hæ exuviae, quæ nulla humana ope non sine prodigio ad hunc locum venere, usque ad tumulum ipsum pervenirent. Cæremoniis igitur ex more Ecclesiæ peractis, ibi ante aram terræ mandatæ fuerunt: die postera justa funebria persoluta, quibus peractis non sine lachrymis a piissima Famula sua, cui seipsum ac domum universam toto pectore commendavit, discessit herus Henricus.

9 Cum redux a sepultura et exequiis ad intervallum secundum seu locum illum, ubi altera vice sub umbra arborum ac dumorum quiescere boves, provenisset, locum signare tiliamque plantare præcepit, quæ ad nostra usque tempora semper conservatur, futurisque etiam custodietur temporis k. Ubi vero ad primum intervallum in pago Yenbachensi pervenit, in media via parvulum sacellum cum pictura prodigiosi per Oenum transitus cum arcula obserata pro oblationibus exstrui curavit. Sacellum hoc longe equidem tempore totum exolevit; remansit vero in hodiernum diem arcula cum nomine: ARCA SANCTÆ NOTBURGÆ, et quidquid ibi offertur, ejus templo in Eben cedit: sperandum haud dubie etiam sacellum cum tempore extruendum iterum esse l. Atque hic finit author sextam partem et Vitam hujus certo magnæ sanctitatis Dei Famulæ, atque ad tumulum ejus mente ac pectore paululum dimoratur.

ANNOTATA.

a Henricus Rottenburgicus pater et filius.

b Interpretis nostri animadversiones ad hunc locum dedimus in annotatis ad cap. ultimum Vitæ lit. c et d.

c Monet Roschmannus, deesse hic lineas tres a muribus derosas.

d Idem Roschmannus in brevi descriptione Tyrolis, Germanice edita Oeniponti anno 1740, Valis est, inquit, domini Rottenburgici in inferiore Oeni-Valle.

e Gabriel Bucelinus part. II Germaniæ sacræ: Potentissimum esse ait, atque amplissimum superioris Bavariæ monasterium intra Isaram et Oenum in faucibus Alpium prope lacum Tigurinum.

f Eben Latine planum sonat.

g In ea quippe rustico famulata erat, et prodigio falcis in aere suspensæ inclaruerat.

h Nisi plura, quam recitata sunt, scripto reliquerit Geznerus, explicatius, meo judicio, res enarratur in tabula. Exprimit ille quidem Eben locum sepulturæ; sed nihil addit, unde prodigiosum Oeni transitum intelligas.

i Juxta Roschmannum, latum erat tres tantum orgyas et dimidiam; longum vero septem ac dimidiam.

k Tilia ista, teste Roschmanno, post Guarinonii tempora vicinarum ædium incendio consumpta fuit: Eidem tamen ad conservandam rei gestæ memoriam supplantata est alia, quæ paulatim crescens in altum assurgit.

l Consule super his examinanda inferius parte I, § 1, num. 2 et seqq. in Gloria posthuma.

D

i
prodigiose
depositum
sepelitur.

Conditur sa-
cellum in pago
Tembach.

k

E

l

F

A

PARS II

Prodigiorum in vita, morte ac sepultura patratorum repetitio.

Repetit auctor

Triplicis generis sunt miracula seu honores, quibus Deus ter optimus maximus famulos suos orbi notos ac honorabiles reddit in vita, obitu, sepultura et postea ulterius. Et quamquam quidquid in vita ipsius peractum sit, jam narraverimus, ordine tamen suo adhucdum omnia repetenda sunt. Et inprimis quidem constat, quod ibi, ubi in servitiis morata est hæc Dei Famula, omnia bona corporis et animæ simul allata ac commorata fuerint: e diverso si e loco quodam discesserit, etiam hæc bona simul omnia evanuerint, quod pluribus in ipsa narravimus præcedente Historia.

B prodigia,

11 Prodigium durante ejus vita alterum fuit excæcatio oculorum heri et famuli sui: dum enim cibos sibi detractos, potumque ad pauperes deferret Notburga, de industria obvium se fecit Henricus, ut, quid ferret, experiretur: dum itaque escam gustat *a*, visa ea illi est, ac si schidia essent; vinumque delibatum illi visum esse acetum ex rationibus in Historia allatis*.

a
" adde liquet
quæ in vita

12 Tertium, mors insperata heræ suæ Ottiliæ, quæ Famulam suam propter eleemosynas e servitio dimisit; sed domina adhuc ante discessum Famulæ suæ inopina morte sublata, atque exarce ad tumultum perlata fuit. Omnes etenim in miseros duri, ob allatas in Historia causas, longævi haud futuri sunt. Quartum, terribilis apparitio prædictæ Ottiliæ in hara inter sues, utpote quibus reliquias ciborum libentius, quam pauperibus indulsit. Sic Numen ultum est gravem injuriam, quam hera Dei Famulæ intulit.

S. Notburgæ,

13 Quintum, admiranda falcis in aere suspensio, quæ tot inspectantibus personis peracta fuit. Sextum, prædictio futurorum, utpote, quæ ex scientia, se in arce hac morituram, ac quid secum post fata fieri velit, cum hero suo pacta fuit; licet posthac annis adhuc octodecim in ipsius morata fuerit servitio. Neque dubito, quin plura adhuc alia acciderint, quæ aut perillorum temporum somnolentiam, aut forte etiam iterato incendio *b* periire.

b
morte, ac sepultura

14 Et inprimis *c* quidem dominum suum in morbo ultimo promissi admonuit; quid nempe post mortem cum cadavere suo faciendum sit. Secundo, ductus proprius ac liber boum, qui tam rectus, commodus ac prudens fuit, ut is omnem hominum prudentiam ac intellectum superet. Tertio, admirandus boum per Oenum cum sacro pignore transitus, ab uno nempe littore ad aliud e diverso objectum; nam et senes in illa vicinia adhuc viventes scriptori affirmarunt, se aliud non audivisse, nisi quod sacrum cadaver, currus et boves nullatenus humentes, sed omnes sicci in continentem emerserint. Quod ego in Historia silui, hic autem prætereundum non est; aliqui super undas incessisse boves affirmarunt: alii ac potiores, inter quos aliqui summe pii, et a Deo etiam miraculis honorati, scriptori hac ipsa hora, cum has lineas scriberet, ad ejus domum de-

lati confirmarunt; aquas nempe instar maris rubri olim divisas siccum iter præbuisse bobus; cui assertioni proin communis fama, siccum fuisse transitum, innititur.

contigerunt.

15 Quarto, scientia remoti et ignoti loci sepulturæ suæ, ad quem stupidi boves ita processere et ascenderunt, ut numquam, ad erroneas licet vias delati, impediri se sint passi, certis indiciis, sacras exuvias bovesque angelorum ductu *d* ac comitatu in locum hunc delatas esse. Quinto intervalla certis locis de industria, præsertim in medio Yenbachensis pagi, facta, a Domino Deo hunc in finem disposita, ut per hæc perpetuis temporibus memoria tam prodigiosæ sepulturæ remanere, populusque in posteris suis testis fidelissimus esse possit. Sexto, mirabilis templi introitus et versio boum currusque in tam angusto sacello, quod chori spatium in hodierna e eleganti ecclesia conficit; simul ac depositio funeris ante aram et loco illo, in quo hodie colitur *f*.

d

e

f

ANNOTATA.

a Gustatam fuisse escam ab hero. nec auctor ipse dicit in contractiore Vitu, nec Raderus, nec tabula Ebenensis, nec demum verisimile mihi est. Quis enim credat, hominem, cui per prodigium visus representabat schidia, recurrisse ad gustum?

E

b De eo redibit sermo in Gloria posthuma.

c Huic et sequentibus numeris is titulus præfixus est in Mss. Prodigia in morte ac sepultura.

d Piam auctoris conjecturam adumbrat etiam tabella Matthiæ Platneri excusa, quam dedimus ad Calcem Commentarii prævii.

e Vide Annotata ad cap. Vitæ ultimum lit. k.

f Subdit his auctor nonnulla antiqui cultus indicia ac testimonia, quæ in Gloriam posthumam reservamus.

MONITUM

Diplomatis hic subnexi, uti alias verbo insinuavi, autographum possident in tabulario suo religiosi Ordinis S. Benedicti in Monte S. Georgii, illudque et alia hinc inde memorata exhibuit mihi (verba sunt clarissimi Roschmanni) et communicavit reverendissimus, perillustris et amplissimus dominus Lambertus ibidem abbas, universitatis archiepiscopalis Salisburgensis assistens, vir doctus et divæ Notburgæ singularis cultor. Nulla quidem hujus Sanctæ in eo fit mentio, visum tamen est, id dare integrum prout ex Germanica lingua Latine redditum transmisit laudatus Roschmannus; quia post tabellam Ebenensem solidissimum est Actorum fundamentum, et non dubium indicium de fide, qua ista fuerunt exarata. Nam per hoc diploma liquido probantur pleraque, quæ in Actis seu fusioribus seu contractis enarrat Guarinonius de antiquo stirpis Rottenburgicæ splendore, dignitate ac potentia, de dynastis eorumque conjugibus ac liberis, deque piis foundationibus et in pauperes beneficentia. Diplomati annotata subjiciam, sed brevissima, eaque fere dumtaxat, unde quod jam monui confirmetur, vel errores corrigantur, qui in illud irrepsisse videntur.

F

A. HENRICO
DYNASTA.

DIPLOMA

Henrici dynastæ Rottenburgici
anno 1335 conscriptum.

Ex tabulario San-Georgiano.

*Foundationem
piam in Monte
S. Georgii,*

B
a

b

olim sub certis

C

d

conditionibus,

Ego Henricus de Rottenburg junior, curiæ magister, notum facio pro me et pro omnibus meis hæredibus, ac successoribus cunctis, has patentes litteras inspecturis, lecturis vel legi audituris, quod ego ad honorabilem cœtum Conradi abbatis ecclesiæ ad Montem S. Georgii, et omnem conventum ibidem ad monasterium illorum venerim, et illis exhibuerim, ostenderim et probaverim pura conscientia et testimonio litteras ac sigillum illorum antecessoris abbatis Ruperti P. M. et conventus, cum testimonio ac litteris reverendi domini episcopi Landolphi a tunc temporis episcopi Brixinensis et capituli ibidem, datis anno a Nativitate Christi millesimo ducentesimo nonagesimo octavo b proxima die Solis ante festum S. Georgii: quod dominus Henricus de Rottenburg senior, curiæ magister, pater meus P. M. ipsorum monasterio dedisset 20 marcas Veronensium, et ut omnibus diebus in capella S. Joannis perpetua ipsi Missa legatur, et post mortem suam anniversarius celebretur cunctis annis octo diebus ante festum S. Andreæ vel octo diebus post illud cum commemoratione, Missis, Vigiliis ac eleemosynis et aliis bonis operibus, posterius annotatis.

2 Intuentes igitur ac agnoscentes magna et fidelia beneficia ac favores a dicto patre meo monasterio illorum præstita, et a me Henrico suo filio adhucdum præstanda, bona voluntate ac consilio renovarunt et confirmarunt omnia promissa ac sancita, sicuti posterius annotantur; Primo dicti patris mei domini Henrici de Rottenburg, uxoris primæ dominæ Ottiliæ, et dominæ Margarethæ de Hochenegg secundæ uxoris, matris meæ c anniversarium cum Missis, commemoratione et Vigiliis celebrent, et eodem die quingentis circiter hominibus in eleemosynam dent caseum et panem, vel carnes et panem, quod commodius haberi potest. Et si in hac die anniversarii ex prædicto numero aliquid deesset, in sequenti alio tali anniversario et distributione in ea summa, quæ inferius notata est, in totum suppleri debeat. Sine omni dolo et omissione: omnibus etiam annis bina hæc distributio duobus proximis diebus festis, has binas anniversarii dies antecedentibus, publicetur, ut pauperes hanc elemosynam quærant d.

3 Conventui etiam mane et vespere detur integra portio, et quisque sacerdotum eadem die paratus sit ad Missam pro defuncto legendam; et si hunc anniversarium celebrare velint, hoc ad Rottenburg et Rettenberg notificare debeant, ut quatuor meorum officialium et servorum adsint, cum hinc anniversarius celebratur. Et sic ipsi ac omnes successores perpetuo hanc diem celebrent, Omnibus insuper diebus in capella S. Joannis ternam Missam legant; die Solis de sanctissima Trinitate; Sabbati de beata Virgine, et cæteris

diebus Lunæ, Veneris, Jovis et Mercurii Missam defunctorum legant per suam ac omnium suorum honorabilium antecessorum et successorum animarum salutem, et omnium fidelium defunctorum auxilium et solatium. In festo vero Sancti illius, in cujus honorem ecclesia consecrata est, Missam legere possunt de Sancto illo, et prædictarum animarum reminiscantur cum collecta: omnia fideliter prout e..... et sacerdoti hanc Missam legenti cunctis diebus mensura vini in meliorationem pensionis suæ detur.

4 Si vero, quod Deus avertat, hanc prædictam obligationem suam non firmiter observarent, ego, mei hæredes vel officiales mei ipsos hujus obligationis admoneant, et adhortentur in ipsorum monasterio, ut illam adimpleant, uti superius scriptum est. Si proximis dein quatuordecim diebus non adimpleverint, tandiu, sine omni admonitione a superioribus suis eapropter expectanda, omni officio divino in eorum monasterio careant, donec hæc omnia cum præscriptis articulis in totum adimpleverint, et, quod omisum compensarint; et si hoc fecerint et impleverint, iterum officium divinum celebrare possunt, ut prius.

5 Si autem id quatuor septimanis omiserint, et infra tempus, quo deberent, sese, quod Deus avertat, non melioraverint, ego, mei hæredes vel successores plenam potestatem habeamus viginti libras f pecuniæ in binis illorum urbaniis, in Mieders 14 libras pecuniæ, et in Clapfs sex libras ad aliam ecclesiam vel monasterium dandi, ubicumque nobis magis placuerit, pro viginti marcis, quas dictus pater meus huic monasterio dedit; et si hæc pecunia ad aliud monasterium vel ecclesiam daretur, divina non celebrent secundum episcopi sui voluntatem et consilium, donec mihi et meis hæredibus satisfacerint.

6 Insuperque dicti patris mei filius P. M. dominus Henricus de Rottenburg g, qui post illum mortuus est, frater meus ipsorum ecclesiæ quinquaginta libras pecuniæ dedit in meliorationem in bonis infrascriptis, ut dictam obligationem eo magis exequantur et adimpleant h. Et sunt hæc bona: Primo in Wulenpack viginti septem libras pecuniæ, pro canone unam sepem raparum, 151 ova, et sex pullos gallinaceos; in Cholpach, 17 libras pecuniæ; quod bonum Hadmarus colit decem libras pecuniæ, pro canone 30 ova, unum agnum et 4 pullos gallinaceos; in Albethal 6 libras pecuniæ pro canone duos pullos gallinaceos, 30 ova et quartam partem vervecis; et dictis bonis utantur ac fruantur ut propriis sine omni vinculo.

7 Ulterius sciendum, quod si dictus abbas Cunradus, ejus conventus et cuncti illorum successores præscripta negligerent et ea non impleant, ego, mei hæredes vel successores plenam potestatem habeant cum quindecim i libris pecuniæ discedendi, prout superius scriptum est, pro viginti libris pecuniæ omni ea ratione ac opinione, qua jam prænotatum. Ulterius sciendum, quod sæpe dictus abbas et ejus conventus pro omnibus illorum successoribus cum bono consilio et voluntate mihi denominarint et confirmarint altare S. Stephani, in illorum ecclesia situm, in quo pro me, meis fratribus Henrico, domino Gebhardo, domino Nicolao et domina Elisabetha Gernstainia, et domina Gutta Freundspergia k et dicti mei fratris l uxore domina Elisabetha de Eremusio et domina

D

e

et panis

E

in casu negligentiae, factum a patre

f

et a fratre auctum,

g

h

F

renovat; atque etiam aliam instituens

i

k

A domina Elisabetha Leschavia, et omnibuseorum hæredibus et successoribus perpetua Missa legatur sine omni intermissione, et illud altare nulla ratione mutemus, et ibi Missa legatur die Solis de sanctissima Trinitate, Mercurii de S. Nicolao, et die Sabbati de beata Virgine, cæteris autem diebus Missam defunctorum legant per suæ, suorum hæredum et omnium successorum suorum animarum salutem et omnium antecessorum, suorum reminiscantur in auxilium et solatium omnium fidelium defunctorum per illorum animæ salutem.

pia opera
quotannis

8 Si autem Sancti illius, in cuius honorem dictum altare consecratum est, festa dies celebretur, tunc de Sancto illo Missam legant et prædictarum animarum reminiscantur cum collecta, omnia fideliter, prout alias. Devote insuper Deo supplicent pro mea ac meæ uxoris dominæ Trautbergicæ, dum vivimus, salute, et si nostrum alteruter vel bini ex hac vita discesserimus, fideliter nostrarum et antecessorum animarum reminiscantur, et cuivis sacerdoti hanc Missam apud S. Stephanum legenti cunctis diebus tres denarii currentis monetæ Meranensis dentur.

præstanda
determinat,

B

9 Postea dictorum dominorum ac dominarum et omnium eorum hæredum anniversarium celebrent quovis anno octo diebus ante festum beatissimæ Virginis in cælum assumptæ cum Missis, commemoratione ac Vigilis; eadem etiam die quingentis circiter, ut supra notatum est, hominibus in eleemosynam dent caseum et panem, vel carnes et panem, quod commodius haberi potest: et hac ipsa die quisquis sacerdotum paratus sit ad Missam defunctorum legendam, et pro hac ab abbate vicenarium habeat: et universo conventui mane et vesperi integra portio detur; et si hunc anniversarium celebrare velint, hoc Rottenburgi et Rettenbergæ notificare debeant, ut quatuor meorum officialium aut servorum adsint, cum hic anniversarius celebratur: et idcirco ipsis et ipsorum ecclesiæ 15 marcas pecuniæ dedi ex bonis inferius notandis, ut has Missas legant, et dictorum cognatorum meorum ac successorum suorum anniversarium celebrent omni ex ratione, qua præscriptum. Et sunt hæc bona:

fundos,
m
n

C

10 Primo prædium in Tyenzens in parochia Matrayensi *m*, quod Omersael colit, pendet duas (sic dictas) *n* Gallung hordei, et duas libras, et pro canone duos humeros, sex panes, tres pullos gallinaceos et capreolum, 30 ova: dein prædium in Pfons, quod nunc Zundius Conradi gener de Pulle colit, et pendet 10 mutas, partim siliginis partim hordei; et 11 modios betarum, libras duas et asses 30 pro dimidio porco, duos humeros, ..., panes, sex pullos gallinaceos, quinquaginta ova. Prædium in Paz, quod Pazer colit, pendet 6 modios siliginis, 6 hordei, 6 avenæ, libras duas, humerum unum, panes duos, duos pullos gallinaceos. 30 ova. In Ellenpogen unum prædium, quod Guldeinerius colit, pendet 5 libras, et sex vicenarios pro canone; et unum prædium, quod Marcus colit, pendet tres et dimidiam libram, duos panes, humerum unum, unum pullum gallinaceum et 15 ova; et unum prædium, quod colit Conradus Gast, pendet 18 libras, humeros duos, binos panes, unum capreolum, 11 ova; et unum prædium in Multhal pendet 5 libras, 4 panes, humeros duos, 4 pullos gallinaceos, 60 ova.

designat,

11 Una curtis in Ramsan pendet 24 libras, 20 majores panes, 10 caseos, centum ova, 10 pullos

Septembris Tomus IV.

gallinaceos, unam libram pro dimidio porco, 10 minores panes, 4 pernas, et dimidium caput porci: et unum prædium in Vorph pendet 12 libras, 12 modios siliginis, humeros duos, 4 pullos gallinaceos, 60 ova: et una curtis in Obergasteyg pendet 13 libras, 12 modios siliginis, humeros duos, 4 pullos gallinaceos, centum ova. Et si prædicta bona plus quam 14 o marcas ferant, hoc illis in meliorationem concessum sit: et omnium dictorum bonorum ego et omnes mei hæredes illis et illorum monasterio evictionem præstabimus ad normam Statuti Tyrolensis.

12 Si vero ipsi aut illorum successores præscripta negligerent, aut non implerent, poenam 15 marcarum luant eo modo, quo superius scriptum, de 20 marcis pecuniæ *p*. Si autem, quod Deus avertat, contingeret, quod ipsorum etiam monasterium magna calamitas provincie aut incendium affligeret, prædictas Missas celebrent ac eleemosynas dent, prout possunt, fideliter sine omni dolo. Si autem postea mei hæredes vel cognati aut servi mei illos admonuerint, ut præscripta iterum observent et impleant; tunc illud facere penitus obligati sint omni modo, quo superius scriptum et fundatum est.

13 Dictæ hujus rei testes sunt: D. Henricus Prior, D. Petrus, D. Ludovicus, D. Cunradus, D. Dietericus, D. Fridericus, D. Bercholdus, D. Nicolaus, D. Otto, D. Ludovicus, D. Henricus, omnes de conventu. D. Bertholdus de Friendsperg, D. Fridericus de Rottenburg.... de Caltern, Henricus iudex de Rettenberg, Seyfridus de Horlachen, Henricus Wurtel, Ulricus Specht, Seybothus Mayr, Nicolaus Probst, Henricus de Reuffenegg, Ulricus de Zoehing, Dietelinus Ulricus illorum præpositus, et complures alii honesti viri. Et ut hæc compositio ab ipsis et illorum successoribus perpetuo ac firmiter observetur, has litteras domini Wilhelmi de Gerensstain *q* et meo appenso sigillo munitas dedi: Actum anno a Nativitate Christi millesimo trecentesimo trigésimo quinto, die Solis, post festum S. Nicolai.

(L. S.) (L. S.)

ANNOTATA.

a De eo sic scribit Hundius in Metropoli Salisburgensi; Landolphus episcopus Brixinensis anno 1296, 1297, 1300. Catalogus hunc Mediolanensem fuisse dicit, medicinæ apprime expertum, a ministerialibus occisum.

b Eundem annum signat Guarinonius in Vita num. 18.

c En tibi Henricum secundum cum duabus uxoribus, in Vita memoratis, et Henricum IV, illius et Hochemmekia filium diplomatis auctorem.

d Hec confer cum narratis in Vita num. 18.

e Voces hic pauculæ omissæ sunt, quia in autographo verisimiliter legi nequeunt; idemque censendum, quotiescumque simile spatium punctis denotatum recurrerit.

f Vide annotata inferius ad lit. p.

g Ejus nominis tertius et Ottilie filius.

h Hinc constat, ambos filios pressisse patris vestigia, ut narrat biographus dicto num. 18.

i Consule iterum annotata inferius ad lit. p.

k Habes hic integram Henrici secundi ex binis conjugibus susceptam sobolem, quam iisdem nominibus eodemque ordine dedimus ex Guarinonii Fragmentis in annotatis ad cap. II Vita lit. t. Nam quod una filiarum hic vocetur Gernstaina,

92

altera

A. HENRICO
DYNASTA

et sub simili-
bus conditio-
nibus ac pænis
p

E
actum conclu-
dit.

q

F

A. HENRICO
DYNASTA.

altera Friendspergia, ideo factum haud dubie, quia hæc nupta erat domino de Friendsger, ut loco citato asserit Guarinonius; illa domino de Gernstain. Atque inde conjicio mendum irrepsisse in laudatum Guarinonii locum, ubi dicitur Elisabetha nupsisse domino de Schroffenstain. Nam Elisabetham nuptam fuisse Gernstainio confirmatur his Burglehneri verbis, quæ Roschmannus, alia tamen de causa, recitat in suis notitiis. Elisabeth de Rottenburg, uxor domini Henrici de Gerenstain anno 1324.

l Interpretatus hæc est de Henrico tertio Guarinonius, monens in Fragmentis, binas illi conjuges fuisse, Elisabetham de Ramiz, et Elisabetham de Leschau, nec legi, quod ex alterutra prolem sustulerit.

m Super his pauca annotavimus ad cap. i Vitæ lit. c.

n Verisimiliter verba uncis inclusæ interpretis sunt, qui non invenit vocem Latinam, ut sequentem Germanicam exponeret.

o Legendum credo 15 marcas, totidem enim se dedisse ait supra fundator; et defectu observationis totidem repetendas esse subdit num seq.

B p Marcam unam pluribus libris valuisse, non est quod moneam; cum num. præcedente, neglectis aliis, enumerentur libræ 90 integræ ad conflandas marcas 15; sed hinc adverto, binos errores irrepsisse in apographum nostrum. Nam dicitur hic, quod in pœnam negligentiae, refundendæ sint marcæ 15, id est, integra summa, profundatione assignata, idque eo modo, quo superius scriptum de 20 marcis pecuniæ. Itaque superius num. 5 ad lit. f pro viginti libras legendum viginti marcas; et num. 7 ad lit. i pro quindecim libris legendum quinquaginta libris: tales enim erant summæ pro fundatione ac melioratione statutæ, talesque proinrepedende in pœnam negligentiae, ut perspicuum est.

q Elisabethæ Rottenburgicæ hic socer erat verisimiliter aut levir; nam, si recte mariti nomen expressit Burglehmerus cit. lit. k, is Henricus vocabatur.

tam in propinquis quam multum remotis populis excitavit per peregrinationes ex Tyroliet Bavaria statim post ipsius mortem ad sepulchrum ipsius institutas, per ipsius intercessionem multis gratiis remuneratus est. Cujus rei tota posteritas, et præterea memoratus paulo ante nobilis scriptor... testis est. Franciscum Geznerum innuit, ejusdemque verba, data a nobis in Commentario prævio, num. 19, ex parte subjungit. At vero quod Guarinonius eumque secuti paucioribus ac generalibus dumtaxat verbis complexi sunt, visum est nobis plenioribus explicare, et, servato, quantum licuerit, ordine chronologico, antiquum nec umquam interruptum ad hæc nostra tempora commonstrare cultum per monumenta et scriptorum testimonia.

2 Præcipuum inchoati mox ab obitu cultus ac venerationis argumentum est sacellum Yenbachense, cujus meminit Guarinonius in Vita contractiore, atque iterum in Fragmentis Vitæ fusioris in hunc modum; Ubi vero ad primum intervallum in pago Yenbachensi pervenit (Henricus Rottenburgicus a sepultura seu exsequiis sanctæ Famulæ domum rediens) in media via parvulum sacellum cum pictura prodigiosi per Oenum transitus cum arcua obserata pro oblationibus extrui curavit. Sacellum hoc longe equidem tempore totum exolevit; remansit vero in hodiernum diem arcua cum nomine: ARCA SANCTÆ NOTBURGÆ, et quidquid ibi offertur, ejus templo in Eben cedit: sperandum haud dubie, etiam sacellum cum tempore exstruendum iterum esse. Verba ista, licet ante recitata, hoc loco repetenda judicavi; quia paululum discrepant ab hodierna pagum incolentium traditione.

3 Clarissimus Roschmannus in sæpe laudatis Notitiis de eodem sacello sermonem instituit loco duplici: Hoc statim a morte sanctissimæ Virginis, inquit primo loco, a Rottenburgico dynasta in memoriam primæ post siccum Oeni transitum quietis sub tilia a bobus captæ, exstructum fuisse, tum constans traditio perhibet, tum ratio ipsa suadet; situm est enim hoc sacellum in pago Yenbach, cujus equidem pagi ac templi parochialis ibidem patronus divus Wolfgangus est; nisi igitur singularis quædam et extraordinaria causa adfuisset, arcam in pago publice constitui alii cuidam Sancto, quam loci patrono, haud puto licuisse umquam: minus oblationes (quas ibi et ego inveni, lapidum nempe aliquot mineralium a fossoribus metallicis, cum arcua murata ac clausa) alio pertinere, quam ad illius loci templum; sicuti istæ, quæ omnes omnino ad templum S. Notburgæ deferuntur. Hoc sacellum anno 1735, 22 Aprilis ex officio, dum qua notarius Apostolicus a superioribus ecclesiasticis instrumentum solitum ante extraditionem sacri corporis, ut conficerem, requisitus fueram, accessi, et inveni ibi pictam imaginem divæ Notburgæ, ad quam lapides, quos dixi minerales, appositi erant, ibique ad partem sinistram inveni arculam oclusam lateritiam pro oblationibus nummorum. Ectypon memorati hic sacelli habes in adjuncta tabella.

4 Exsistit igitur etiam nunc sacellum eodem loco, ubi sua ætate totum expletum fuisse testatur Guarinonius, ac remansisse tantum arculam. An, uti speraverat ipse, deinde iterum exstructum fuit? Refragari videtur incolarum traditio. Audi Roschmannum eam alibi clarius exponentem: Superest vel hodie hoc sacellum, et in hoc divæ Notburgæ imago depicta cernitur, et ad hanc plerumque

D

testantur sacella mox post Sanctæ obitum

E

exstructa; alterum in Yenbach,

F

quod usque nunc exstare creditur;

GLORIA POSTHUMA

C

PARS I

Cultus antiquus et hodiernus in Eben et hujus vicinia.

§ I. Monumenta cultus ab ipso Sanctæ obitu inchoati.

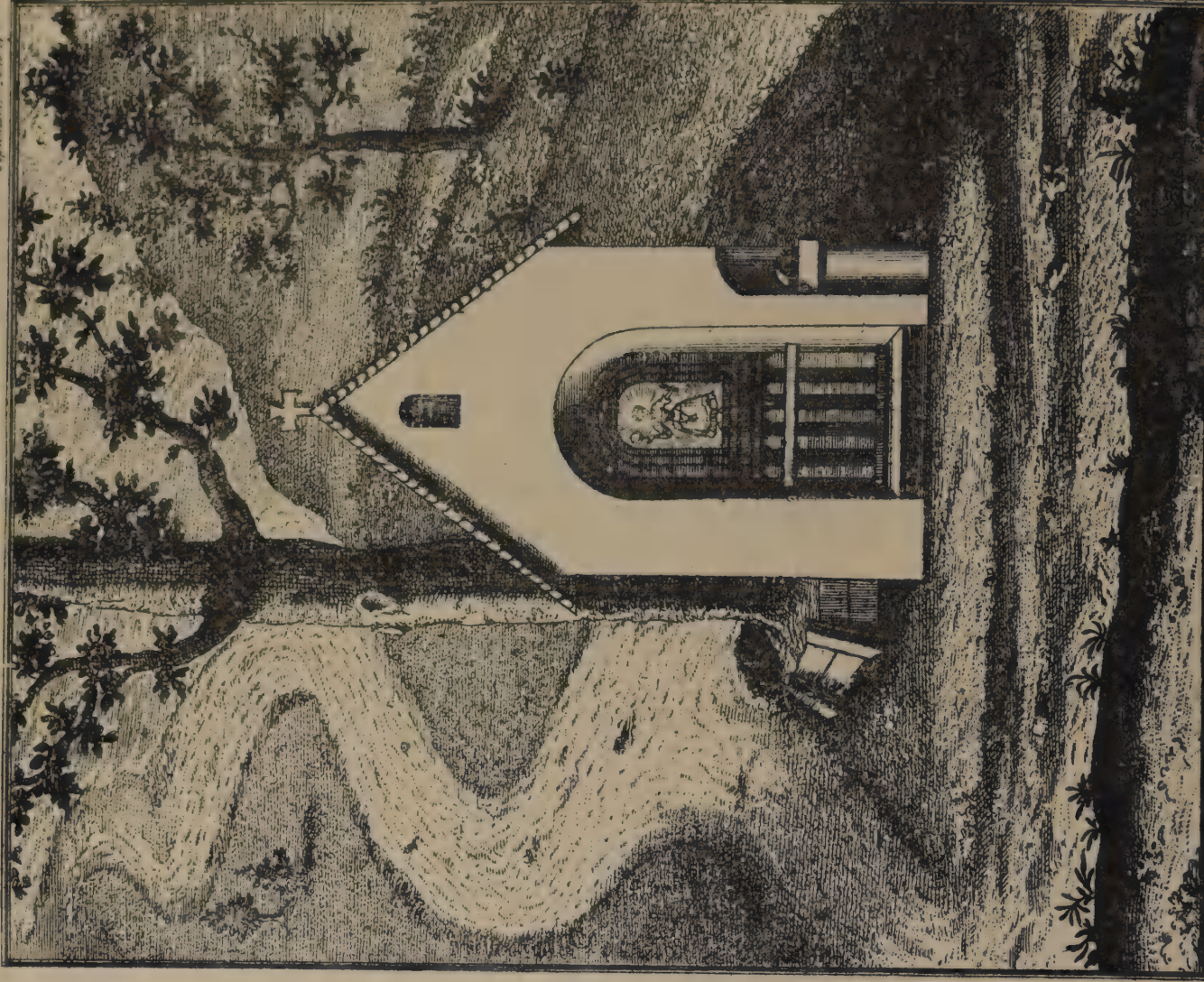
Antiquum cultum præter alia

Dum prodigia, quibus omnipotens Deus vitam, mortem et sepulturam dilectæ Ancillæ suæ illustrare dignatus est, recolligimus, non possumus non profiteri, haud inanem esse Tyrolensium traditionem, qua cultus ejus primordia repetunt ab ipsis ejusdem obitus temporibus. Traditionem ita refert Guarinonius in Fragmentis fusioris Historiæ: Devotionem igitur, quam Deus



A Sacellum parvum in pago Yenbach cum Arca Oblationum ad Tiliam, ubi boves expectantur funeris comites.
 2 Via Regia in Bavariam, quæ etiam ducit in locum Eben, et per quam boves S. Corpus traxere.

Oriens



Sacellum parvum in Yenbach cum Arca oblationum.

Septentrionio

Mendies

AUCTORE
J. P.

A plerumque oblatis aliquot lapilli minerales, quos fossores metallici in gratiarum actionem offerunt, si Sanctæ hujus ope divites in montibus venas sortiantur. Ex parte sinistra hujus sacelliarcula oclusa lateritia, seu Gazophylacium prius dictum, pro oblationibus pecuniariis occurrit. Sacellum hoc, ut a viris ibi senioribus accepi, ab omni hominum memoria ibidem in veneratione ac cultu fuit, crediturque idem esse, quod post obitum Dei Famulæ statim est conditum.

sed verisimilius ex veteris ruderibus renovatum est,

5 *Equidem, cum æquum non sit negare fidem Guarinonio, qui partes illas ipse perlustravit, tum dicta illius, tum incolarum traditionem sensu accommo accipiendi existimo, atque in hunc modum componenda: dum igitur Guarinonius sacellum sua ætate totum exoletum fuisse scripsit, et ex opposito remansisse arculam; illud ita destructum indicare voluit, ut, licet superessent parietes aut parietum rudera ac fundamenta, facile refici non posset, sed de novo et integro esset exstruendum. Incolæ vero sacellum hodiedum existens, idem esse reputant cum eo, quod post obitum Sanctæ statim conditum fuit, quia eo ipso loco, supra eadem fundamenta, atque etiam adhibitis antiquioris sacelli reliquiis ædificatum fuit; vivente forsitan adhuc, imo et instigante ac promovente Guarinonio. Id suspicor primo, quia in contractione Vita, ultra annos viginti typis edita post conscriptam fusioem, de sacello ita loquitur num. 23, acsi tum temporis exstaret; secundo quia ipsum in hujusmodi opera magnopere affectum fuisse legimus. Audiatur Adrianus Kembter laudatus in Commentario prævio: Hic enim est ille Guarinonius., qui plurium patriæ nostræ venerabilium personarum, Sanctorum, singulariter autem S. Notburgæ virginis et S. Andreæ martyris Rinnensis Historiam immenso labore restituit, cultum provexit, et ejus (S. Andreæ) ecclesiam constituta dote ditavit, qui denique S. Carolo Borromæo insigne templum, quamvis divitiis minime abundaret, excitavit. Imo iis adeo delectatus est, ut non tantum sedulum ageret architectum, et pictorem... verum etiam fabrum murarium, uti scribit ac probat idem Kembterus.*

alterum in arce Rottenburg,

6 *Succedit modo sacellum arcis Rottenburgicæ, de quo ita disserimus in Commentario prævio ad Vitam occasione tabulæ Ebenensis, ut necesse non sit, pluribus hic ostendere, exstructum id fuisse, juxta scriptorum testimonia ibidem allata, eodem tempore eodemque curante, quo sacellum Yenbachense, ac proin alterum esse et præclarum vetustissimi Sanctæ nostræ cultus monumentum. Monumentum inquam; nam licet hodie dirutum sit, visuntur tamen ejus reliquiae, supereratque integrum Guarinonii temporibus, ut conjicimus ex ejus verbis, recitatis in dicto Commentario nostro num. 13. Accipe alia ex Fragmentis: Sacellum hoc (in quæ scriptor industrie inquisivit) sæpius renovatum, et digne usque ad annos nuper elapsos circiter viginti habitum fuit. Donec hominum quidam, genio seculi obsessi, aram ex sacello et arce alio removerunt, et elegantem locum misere devastatum in cellam penuariam commutarunt; quod ægre ferens hujus Historiæ author cum sociis suis manum admovit, penum removit, locum purgavit, aram ac sacram supellectilem restituit, donec res in meliorem statum deveniat.*

quod bis in medio incendio servatum fuit;

7 Conservata quoque fuit hujus sanctæ Virginis capella in bino jam incendio, quod arcem omnem foris et intus corripuit. Narravit scriptori

hujus arcis colonus, vir probus et Deum timens, quod nocte illa, quæ diem, quo ara cum reliquis e sacello remota fuit, insecuta fuit, in illa ipsa scala, per quam hæc trahebantur, ingens exortus tumulus a se suisque non sine tremore auditus fuerit: luculento indicio, hanc irreverentiam, loco sacro illatam, Superis certo displicuisse. Præter sacellum ab incendio immunis etiam remansit culina et hypocaustum famulitii, licet totum tabulatum et fornix ipse ex ligno fuerint constructa, et adhucdum supersint cum cistis a tempore S. Notburgæ residuis: quæ omnia absque singulari ope divina, utpote furentibus et omnia consumentibus circumquaque flammis, servari non potuissent; quæ ipse non sine motu iterato conspexi.

8 *Eo statu erat cum sacello arce Rottenburgicæ sub annum circiter 1620, quando ista scripsit Guarinonius. Statum hodiernum exhibet adjuncta tabula, eundemque describit clarissimus Roschmannus, testis item oculatus, cujus verba hic similiter transfero: Eodem pariter tempore ac die (22 Aprilis anni 1735) accessi ipsum castrum Rottenburgicum, ibique monstrari mihi curabam cubiculum, quod per tria et ultra secula inter tot temporum hominumque injurias, diruta ac collapsa tota arce, remansit, atque ante annos adhuc non multos integrum perstitit, a peregrinantibus (ut ex vivis testibus audieram) inter preces et lacrymas visitatum. Ingressus sum per ingentem acervum ruderum adhuc per januam illam, quæ cubiculo seu sacello propria erat: verum præter parietes primarios omnia diruta offendi. Apud colonum tamen loci aram ligneam cum integumento lineo, atque antependio, ut vocant, tabulamque aræ impositam inveni; accepi iterum pro illustrissimo domino dynasta afferendas statuas ligneas tres duorum circiter palmorum, antiqui et trium ad minimum seculorum operis, SS. Augustini, Wolfgangi et Hedwigis Meraniæ ducillæ, quam ultimam ob singularem antiquitatem et vestitum, non invito domino, bibliothecæ nostræ publicæ intuli, quam omnes, qui viderunt adhuc, admirati sunt. Hæc ille. Alibi autem iisdem fere repetitis subjungit ista: Verum Divæ nostræ statua, Suazium jam olim ad reficiendam allata, restituta non fuit amplius, quam tamen perantiquam videre sumopere gestiebam. Successit autem hodie in locum antiqui cubuli ad pedem arcis ex ligno sacellum aliud, magna pariter devotione cultum, ubi inter oblationes lapidem mineralem tam grandem spectavi, ut ejus magnitudinis nullum ipsum templum Ebenense possit ostendere. Assignatis jam duobus antiquissimæ venerationis monumentis, subdi deberet hic tertium, tabella nimirum Vitam compendio complectens, et primis ab obitu S. Notburgæ temporibus, secundum verisimilem Roschmanni conjecturam, ejus templo appensa. Ast integram recitavimus in Commentario prævio, sensumque nostrum super ipsius antiquitate abunde aperuimus: sequitur ergo, ut quæ de ipso templo comperta nobis sunt, proferamus.*

sed hodie destructo successit novum extra arcem.

E

F

AUCTORE
J. P.

§ II. Sacello S. Ruperti in Eben succedit seculo xv templum S. Notburgæ nomine insigni- tum; continuati cultus argu- menta alia.

Ex amplis
visitantium
Sanctæ sepul-
crum

Setisse olim in Eben sacellum humile et angustum, S. Ruperti nomine insignitum, in quo S. Notburgæ sacræ exuvie terre demandatæ fuerunt, ex antedictis sufficienter notum est. Dictum quoque est in Vita mon. 26, qualem ibidem mox cultum obtinuerit; sed istum Vitæ textum hic juvat repetere, ut, quæ ejus elucidationi ac confirmationi subserviunt, commodius et magis ordinate adjiciamus. Rerum autem gestarum, et beneficiorum statim ab obitu, per ipsius preces concessorum, magnitudo longe lateque vulgata, e remotioribus etiam, ne dicam e vicinis, regionibus clientes confertim, teste Historia primigenia, acciverat, Quare et oblata prolixè munera, agros et census et post centum ac viginti a beato excessu annos etiam ampliorem templi rubro e marmore fabricam, divi Ruperti sacello chori dumtaxat spatium (ut ex pavimento antiqui fornicis colligitur) occupante, conciliaverant, cui nova quoque turris accessit. Recens hoc equidem templum sine arcubus concameratis, anno nati Redemptoris 1434 absolutum, reverendissimus pro-episcopus Brixinensis Albertus solenni ritu divæ Virginis memoriæ sacrum esse jussit.

muneribus ex-
struitur novum
templum,

10 Non suppetunt nobis testimonia cœvorum, quibus certum faciamus quidquid hic et alibi generatim asserit biographus de tot peregrinationibus ad sepulcrum Sanctæ institutis, de obtentis ibidem beneficiis, et oblatiis donis ac muneribus intra annum emortualem, et annum 1434, constructi et S. Notburgæ dedicati templi epocham. Merito etiam dubitamus, an ipsimet biographo ad manum fuerint similia testimonia; cum in Fragmentis asserti sui testem appellet dumtaxat posteritatem una cum Francisco Geznero, scriptore seculi xv expirantis. Utut res se habeat, assertum Guarinonii nobis omnino credibile fit ex dictis præcedente §, imo et indubium ex ipsa novi templi constructione: neque enim videmus, cur in valle non multum, ut apparet, ante Sanctæ obitum frequentata, nec ab hominibus divitibus habitata, exiguo sacello substitutum fuisset templum, ac veteri patrono S. Ruperto subrogata vel saltem adjuncta S. Notburga, nisi occasionem præbuisset insolitè primum, ac dein constanter continuatus populi, beneficiis illecti, ad sepulcrum concursus, contulisset vires ac facultatem copia donorum multo tempore collectorum.

quod anno
1434

11 Ceterum absoluti et consecrati templi epocham Guarinonius et hunc secuti Raderus aliique statuunt annum 1434 ex autographis litteris, quas servat Ebenense tabularium, quasque, ut a clarissimo Roschmanno transcriptas accepimus, hic exhibemus. Albertus Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Salonensis constare volumus universis Christi fidelibus præsentibus litteras inspecturis, quod anno Domini 1434 feria 6 infra Octavas assumptionis Mariæ humiliter et devote consecravimus capellam S. Notburgis in valle,

quæ nuncupabatur Eben, altare vero et prædictam capellam in honore sanctorum Ruperti et aliorum multorum Sanctorum, quorum reliquie sunt per nos inclusæ et reconditæ: quorum dedicationem ordinavimus solemnissimum et peragendum amodo futuris temporibus Dominica proxima ante festum S. Bartholomæi.

12 Cupientes igitur, ut prædicta capella et altare majoribus honoribus ac devotionibus frequententur, et ut dein a Christi fidelibus jugiter venerentur, omnibus vere pœnitentibus, confessis et contritis, qui prædictam capellam in dedicatione seu patrociniis visitaverint, nec non in subscriptis festivitatibus; videlicet in festo Nativitatis Domini, et tribus diebus sequentibus, Circumcisionis Domini, Epiphaniæ Domini, in die Cœnæ, Parasceve, die sancto Paschæ, et tribus diebus sequentibus, Joannis Baptistæ, Petri et Pauli et omnium Apostolorum, in festivitatibus B. V. Mariæ, in festivitatibus S. Michaelis et omnium angelorum, et Commemoratione omnium fidelium animarum, nec non singulis diebus Dominicis per curriculum anni, et quando de mane aut serotina pulsatione ter AVE MARIA oraverint, seu ad fabricam dictæ capellæ, ornamenta seu alia necessaria manus suas porrexerint adjutrices, et eidem sacram elemosynam, quocumque nomine seu conditione existat, dimiserint, et pro omnibus fidelibus defunctis suas orationes, et alia opera pietatis, impenderint devotas; quoties hujusmodi cum devotione fecerint, nos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum apostolorum Petri et Pauli, et ejus auctoritate confisi, quadraginta dies criminalium et annum venialium de injunctis sibi pœnitentiis in Domino misericorditer relaxamus, in cujus rei et evidens testimonium, sigillum nostrum pontificale duximus appendendum. Datum et actum anno, die et loco, quibus ut supra.

(L. S.)

13 Ædes sacra, quam litteræ capellam tantum S. Notburgis compellant, atque cum altari etiam in honore S. Ruperti ac Sanctorum aliorum dedicatam fuisse innuunt, constanter templum S. Notburgæ scribitur in multis instrumentis, quæ citat vel recitat Roschmannus. Majorem eorundem partem conficiunt litteræ autographæ emptiorum pro eodem templo factarum seculo xv et xvi, unde non modo colligas, solum S. Notburgæ nomen ipsi deinceps adhæsisse; verum etiam certo cognoscas, perseverasse semper et accrevisse populi, illuc ad Sanctæ sepulchrum accurrentis ac dona afferentis, multitudinem. Primum omniumque vetustissimum instrumentum, anno scilicet 1467 exaratum, sunt litteræ, ut scribit Roschmannus, venditorum census ac reddituum, quos habuere in Achensi valle viri illustrissimi fratres de Freintspurg, et de Monte S. Petri equites. Emptores fuere Leonardus Walch ab Eben, et Sigismundus Well in Perlsau, oekonomi templi S. Notburgæ in Eben etc. Alterum instrumentum annum præfert 1470, quo iidem (œconomi emerunt) aliud feudum eidem templo.

14 Tertii autem summa est, notabilis emptio (verba sunt rursus laudati Roschmanni) aræ pro domo habitaturi ex nunc et in perpetuum sacerdotis ad templum S. Notburgæ, facta ab ejus œconomo Joanne Blaser anno 1474. Sane notabilis est, quia per eam discimus quandam ecclesia ista habere cœperit proprium sacerdotem.

proprium sacerdotem obtinet,

AUCTORE
J. P.

A *cerdotem. Sed non minus notabiles sunt litteræ anno proxime subsequenti conscriptæ, quibus quatuor S. R. E. Cardinales indulgentias in eodem templo lucrandas concesserunt, populumque ad devotionem et piam liberalitatem cohortati sunt. Litteras istas Roschmannus dignas censuit, quas integras transcriberet, nos quas prelo committeremus. Ita sonant.*

et indulgentiis 15 Stephanus titulo S. Adriani, Ausias titulo S. Vitalis, Joannes titulo SS. Nerei et Achillei, et Joannes Baptista titulo S. Balbinæ, presbyteri, miseratione divina sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, universis et singulis Christi fidelibus præsentibus litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Quanto ferventius fidelium mentes ad opera devotionis inducimus, tanto salubrius animarum saluti providemus. Cupientes igitur, ut filialis ecclesia S. Notburgæ aufn Eben, parochialis ecclesiæ B. Virginis Mariæ in Munster, Brixinensis diœcesis, congruis frequentetur honoribus, et in suis structuris et ædificiis debite reparetur, ac calicibus, luminaribus, libris et aliis ornamentis ecclesiasticis, divino cultui necessariis, augmentetur, conservetur et manuteneatur, fidelesque ipsi eo libentius devotionis causa confluant et ad eandem reparationem, conservationem et manutentionem hujusmodi manus promptius porrigant adiutrices, quo ex hoc ibidem dono cœlestis gratiæ uberius conspexerint se refectos.

Roma transmissis, 16 De omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus autoritate confisi, omnibus et singulis Christi fidelibus utriusque sexus vere pœnitentibus et confessis, qui dictam ecclesiam in S. Ruperti et S. Sigismundi, ac SS. Joannis et Pauli, nec non S. Augustini, et ipsius ecclesiæ dedicationis festivitibus et diebus a primis Vesperis usque ad secundas Vesperas inclusive, et devote visitaverint annuatim, et ad præmissa manus, ut præfertur, porrexerint adiutrices, nos Cardinales præfati, et quilibet nostrum per se pro singulis festivitibus et diebus hujusmodi, quibus id fecerint, centum dies de injunctis ejus* pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus, prioribus, præsentibus, futuris temporibus duraturis. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium, ad humilem supplicationem dilectorum nobis in Christo parochianorum dictæ ecclesiæ, præsentibus litteras fieri, nostrorumque solitorum sigillorum jussibus et fecimus appensione communiri. Datum Romæ in domibus nostris anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, die vero vicesima tertia mensis Xbris, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Sixti divina providentia quarti anno quinto. H. Brunus.

(L. S. ((L. S.) (L. S.) L. S.)

bonisque seu donatione 17 Sixtus IV, teste Panvinio et aliis passim, Pontifex Maximus renunciatus est anno 1471, 5 Idus Augusti, et anno 1473 Nonis Maii purpura ornavit cum expressis supra titulis Stephanum Nardinum, archiepiscopum Mediolanensem; Auxiam de Podio, archiepiscopum Montis regalis in Sicilia; Joannem Arcimboldum, episcopum Novariensem, et Joannem Baptistam Cibo, episcopum Melfitensem, qui demortuo Sixto IV in Sedem Apostolicam successit, et Innocentius VIII appellatus est. Hæc sufficiunt ad litterarum, quas recitavimus, elucidationem. Redeo ad monumenta

tabularii Ebenensis. Diploma in membrana, inquit Roschmannus, possidet eadem ecclesia Ebenensis de anno 1482 autographum, ac sigillo principis (Sigismundi Archiducis Austriæ) mihi bene perspecto, atque integro munitum, quo jus feudale, sibi debitum in certis fundis remittit pro ecclesia ab ejus œconomis emptis. Hujus apographum dabo sequenti §.

18 Adsunt quoque, pergit idem, de anno 1482 litteræ venditionis cujusdam feudi in pago Munster, salvo jure Sigismundi Archiducis Austriæ, pro œconomis ecclesiæ S. Notburgæ Leonardo Kandlinger et Udalrico Velderer. Anno 1488: similes litteræ de empto censu annuo trium librarum Veronensium « Venerabili ecclesiæ S. Notburgæ ». Præter jam allegata memorat generatim instrumenta authentica annorum 1468, 1482, 1510, 1516, 1518, 1523 et 1537, quibus emptiones aut donationes eidem ecclesiæ factæ notantur. Atque his abunde confirmantur dicta a nobis num. 13 de perseverantia et incremento cultus ac piæ populi confluentis ad sepulcrum liberalitatis.

seu emptione
acquisitis di-
tatur.

§ III. Virorum principum, maxime ex Augustissima Domo Austriaca, in Sanctam pietas ac munificentia, seculo xv et xvi; cultus usque ad nostra tempora continuatus et auctus.

E

Quæ hoc titulo præferuntur, ita complexus est Guarinonius in Fragmentis: Ingens illa reverentia ac devotio, qua principes in hanc Sanctam ferebantur Virginem, omni tempore fuit eximia. Maximilianus primus imperator fornicem seu concamerationem templi, qua per 80 annos caruit, cum suffraganeo Brixinensi de Schroffenstain erigi curavit. Sigismundus Archidux Austriæ magni habuit hanc Divam. Verbis istis Fragmentorum ultimis subjungit sequentia Roschmannus: Cætera omnia desunt; ut saltem suspicari liceat, alia ejusdem generis ab auctore collecta et annotata fuisse: ac temporum iniquitate deperisse; accedit, quod in Vita contractiore num. 28 asserat, numquam defuisse magni etiam nominis clientes vel devotioni vel gratitudini, ut fusius Annales perhibent. Ignorare nos, quos hic Annales indiget, jam monuimus in Annotatis ad eundem textum.

Summi prin-
cipes

20 Asserta autem a Guarinonio veneratio Sigismundi Archiducis erga S. Notburgam elucet in diplomate, quod allegavimus num. 17, et nunc proferimus integrum: Nos Sigismundus Dei Gratia Archidux Austriæ, Carinthiæ et Carniolæ, comes Tyrolis, fidem facimus. Cum œconomus templi sanctæ Notpurgæ in nostra dynastia Rottenburg sibi mox describenda bona, quæ nobis et Domui nostræ Austriacæ jure feudi subjecta sunt, cum licentia nostra pro prædicto templo emerit, quæ nos amore Dei et singulari propensione, qua ferimur in memoratum templum, mox designanda bona eidem templo appropriavimus et tamquam allodia ac propria de-

nominatim
Sigismundus

F

AUCTORE
J. P.

archidux
Austriæ

dimus. Damus et appropriamus] hæc etiam tam nomine nostro quam hæredum et successorum nostrorum ex certa scientia atque harum tenore litterarum.

21 Ita quidem, ut templum illud seu illius præpositus, quicumque illi futuri sint, pro se ex nunc et semper jure proprietatis loco illius ecclesiæ tenere, possidere, uti, frui, commutare, vendere aut quocumque alio modo agere debeant ac possint; sicuti cum aliis bonis propriis illius ecclesiæ absque nostra, aut ullius nostri nomine facienda, interruptione, impedimento, aut contradictione; salvo tamen cujuscumque jure alio. Nam nos jure feudi et omni alio plenarie abdicavimus fideliter, et fraude omni submota. Ii autem sunt fundi et agri: Primo ager in Lindenfeld; item ager in Eggarten; item ager in Kurzenfeld; item ager in Creizfeld; item ager in Obernfeld, item ager in Arbeitsplunt. Rursus pratum parvum sepe clausum; item area pro horreo. Hæc bona proveniunt a seniori Leitgeb. Rursus quoque in Creizfeld agri quatuor, in Lindfeld unus, atque iterum ager in Eggarten in angulo, in Oberfeld quatuor agri, terram unam occatam, et aliud hortum, agrum in Arbeitsplint, et parvulam harum testimonio litterarum. Datum Oenipotenti die Mercurii post Dominicam EXAUDI, post Nativitatem Domini 1482 anno.

(L. S.) D. D. per se ipsum in Conf.

Vitia scriptiōis, quæ in diplomatis parte præsertim posteriore lectorem mox feriunt, nec corrigo, nec quomodo corrigi debeant, satis perspicio. Credideram primum, attribuenda ea esse describentium incuriæ; at super iisdem consultus clarissimus Roschmannus, rescripsit his verbis: Usus sum ipso diplomate, inspexi quoque ejus matricem in tabulario nostro, nec aliter ibi verba sonant.

et Maximilianus
Cæsar,
qui in Tyrol

22 *Maximiliani Cæsaris in S. Notburgam pietatem ac munificentiam celebrant post Guarinonium scriptores omnes pene, qui Sanctæ nostræ gesta litteris consignarunt. Atque in primis Raderus in Vita, ita inquit: Hæc (ecclesia S. Notburgæ) post annos unum et octoginta a Maximiliano primo Austrio Augusto et pro-episcopo Schroffenstainio perfecta et ornata fuit. Brunnerus in Annalibus Boicis: Illic, inquit, cum tumulum aræ proximum Notburgis accepisset, ne sic quidem pro dignitate sitam mortales arbitrati, templum augustius e porphyretico lapide adjunxerunt, cui Maximilianus, primus eo nomine imperator, ultimam manum imposuit, et illam olim Servam, Augustus Patronam salutavit. Brunnerum secutus est Adlzreiterus; nuperimus vero Vitæ Italicæ auctor anonymus, laudatus num. 36 Commentarii prævii, singulorum jam nominatorum dicta collegit, cap. vi scribens in hunc modum: Augustissimus monarcha Maximilianus I huic sanctæ Virgini genua tunc submisit, quando sua sacra Cæsarea majestas cum illustrissimo Christophoro Schroffenstainio, episcopo Brixinensi, fornicem ejusdem templi extrui curavit, pluribus illud pretiosis muneribus dotavit, Sanctamque elegit in patronam peculiarem ac protectricem: quod pii monarchæ exemplum imitati principes et magnates alii eam venerati sunt semper.*

sæpius venando
animum
recreavit.

23 *Roschmannus in Notitiis pronum esse ait, suspicari, sæpius huc delatum fuisse piissimum et in sacras ædes munificentissimum principem*

Maximilianum occasione venationum et piscationum in vicina lacu Achensi celebratissimarum. Venationi aptissimas esse partes istas satis constat; audiatur tamen iterum Roschmannus in Dissertatione academica de regno animali, vegetabili et minerali medico Tyrolensi, edita anno 1738: Regnum quoque animale, inquit pag. 12, non tantum per Germaniam, sed nec per Europam ullibi felicius: animalia quippe alpestris et sylvestris præcipue, quotquot Europa nostra progignit, et in provincias suas alias sparsim dividit, conjuncta sola Tyrolis producit... Novit hæc perbene Germaniæ et litterarum restaurator, atque antiquitatum Tyrolensium conservator Augustus Maximilianus I, qui venationum suarum in hac patria nostra, ut nusquam alibi tot monumenta reliquit, tot pericula adiit evasitque, ut in Valle Halensi, inferiori Oenana, Stainacensi, ad arcem Tyrolis, et Rupem denique D. Martini hodieum celeberrimam. Secuti sunt hunc principem Archiduces nostri complures, Ferdinandus senior, Ferdinandus Carolus, et Sigismundus Franciscus etc. Horum verisimiliter Archiducum aliquot designare voluit Guarinonius in Vita, ubi, postquam meminisset Maximiliani Cæsaris, mox subjunxit, numquam defuisse magni nominis clientes vel devotioni vel gratitudini erga S. Notburgam, vel certe anonymus num. præcedente laudatus, dum asseruit, Maximiliani exemplum imitatos fuisse principes alios.

24 *Ad hujusmodi conjecturas recurrendum non esset, si modo ad manum essent Annales, quos adducit Guarinonius, vel saltem exstarent illustria testimonia, quæ e templo subducta fuere aliquot annis, antequam scriberet, uti discimus ex ejus Fragmentis, quæ sic habent: Servabatur olim in templo certum genus (vox prætermissa est) cujus fila propriis, dum viveret, manibus confecerat Notburga, monstrabaturque pie ad ejus tumulum peregrinantibus, quemadmodum rei hujus viri aliquot, nobilitate ac senio venerandi, probe meminerunt. Subducta tamen hæc sunt una cum aliis illustribus testimoniis ante annos circiter quadraginta vel quinquaginta tum ab his, quos illati in hanc provinciam impii ac perditii libri perverterunt, tum a tepidis illo tempore sacerdotibus. Constat enim, insignibus ac magnis anathematibus ornatum, ac plenum fere totum templum fuisse, quemadmodum ex testimonio nobilis equitis Gozenii abunde patet. Ista etenim illustria testimonia atque insignia ac magna anathemata aliquas haud dubie notas præferabant, unde et tempus et personas usque adeo in Sanctam munificas propius et distinctius novissemus.*

25 *Talia testimonia de Maximiliani Cæsaris et illustrissimi Schroffenstainii pio in sanctam Virginem studio ad nostram usque ætatem conservata ibidem fuere, et non semel a Roschmanno visa, uti ipse affirmat, utriusque scilicet insignia cum anno 1515 in choro ecclesiæ depicta. Atque hinc, subdit, iterum Guarinonii assertum firmatur, primum templum Rupertino sacello succedens, quod nomen a diva Notburga sortitum est, octoginta annis sine tecto seu fornice fuisse, et ad hæc observat, moris fuisse ante Maximiliani ævum, ut tabulata dumtaxat adhererentur, talesque structuræ illorum temporum se per Tyrolim conspexisse multas. Denique eadem occasione ex notato anno 1515, qui a templi constructione seu consecratione octogesimus primus est, corrigit Raderi*

E

pii erga Sanctam

F

ac liberales
existere;

A *Raderi errorem, attribuentis illustrissimo Schroffenstainio solum titulum pro-episcopi.*

episcopus item
Brixinensis
Christophorus,

26 Sed is qualiscumque error a Guarinonio primum profectus est, in cuius fusiore Historia, uti ex textu num. 19 recitato manifestum est, legerat Raderus, quod Maximilianus imperator cum suffraganeo Brixinensi de Schroffenstain fornicem erigi curasset; neque viderat idem Raderus Guarinonii opus contractius, annis circiter 20 post Bavarie sanctae editionem promulgatum, in quo titulos mutavit auctor, et Christophorum Schroffenstainium appellavit reverendissimum Brixinensium praesulem. Et recte quidem: etenim ut sileam catalogos Brixinensium antistitum, in quibus Schroffenstainius mox substituitur Melchiori a Meckaw S. R. E. Cardinali, sub annum 1509 ex hac Vita evocato, exstat in Spicilegio ecclesiastico Germaniae part. II pag. 1091 diploma, unde certo cognoscitur episcopatum tenuisse anno 1511. Wiguleus Hundius ejusdem seculi xvi scriptor Metropoli suae Salisburgensi sequens viri elogium inseruit. Christophorus, primus hujus nominis, a Schrouenstain, filius Oswaldi equitis aurati, ac Praxedis baronissae a Wolkenstain etc. coadjutor Brixinensis ac Tridentinensis summae ecclesiae praepositus etc. fit episcopus Brixinensis anno 1510: vir genere, eruditione ac morum gravitate celeberrimus.... Praefuit... Brixinensi ecclesiae annis 12. Obiit anno 1521, 4 Calend. Aprilis.

B

aliaeque per-
sonae illustris-
simae:

27 Inter illustres Sanctae nostrae cultores seu cultus promotores haud immerito hic recenseri possent quatuor S. R. E. Cardinales, et Albertus Salonensis episcopus ac juxta Guarinonium proepiscopus Brixinensis; sed de his jam actum est eorumque productae sunt litterae praecedente §. Nec profecto praetereunda piissima juxta ac serenissima Archiduces Austriae Maria Christierna et Eleonora Ferdinandi secundi imperatoris sorores, quibus pie stimulantibus, Guarinonius ad Acta Sanctae colligenda animum adjecit, et favente reverendissimo Hieronymo Ottone, postea celsissimo principe et episcopo Brixinensi feliciter exsecutus est, uti in ipsiusmet praefatione legimus. Servata temporum serie memorandus similiter esset illustrissimus Jesse Perkofer, sub medium proxime elapsi seculi episcopus Belinensis, suffraganeus Brixinensis; sed de eo recurret sermo inferius part. II Gloriae posthumae § 1.

C

eminet hodie
Caspari Igna-
tii Brixinensis
antistitis

28 Eadem de causa praeterimus hic personas currentis seculi seu ecclesiastica dignitate, seu stirpis nobilitate conspicuas et ob promotum auctumque cultus splendorem de S. Notburga optime meritas; quas inter praeter ceteris sane commendandi venirent tum celsissimus ac reverendissimus S. R. J. princeps episcopus Brixinensis Casparus Ignatius ex comitibus de Kinigle; tum illustrissimus comes Josephus Ignatius de Tannenberg dominus dynastiarum Rottenburgi ad Oenum, Trazberg etc. una cum hujus illustrissima parente Elisabetha Helena L. B. de Risenfels atque illustrissimis sororibus Maria Anna et Elisabetha de Tannenberg; sed eorum aliorumque pietas ac munificentia in Sanctam adeo elucet in relatione a clarissimo Roschmanno composita, et a nobis excudenda, ut de iis hic fusiolem sermonem instituere, sit immittere falcem in messem alienam.

et nobilissimae
domus Tan-
nenbergicae
pietas.

29 Unum tamen idque ad nos proxime pertinens, silere nec volumus nec possumus; benignam videlicet et prorsus singularem pro Actis sanctae Ancillae Operi nostro inserendis memorati mox illustrissimi comitis curam, et ad eadem exornan-

da liberalitatem; utpote qui non tantum antea clarissimo Roschmanno (uti hic ipsemet scribit in litteris Oeniponto ad nos destinatis tertio Idus Martias 1736) in mandatis dedit, ut Acta Sanctae compilaret et suo etiam nomine ad nos submitteret, verum etiam loca ac aedificia praecipua, in Actis jam memorata et dein memoranda, delineari ac depingi, tabulis aeneis incidi, totque e singulis ectypa, quot ad nongenta tomum IV Septembris exemplaria requiruntur, sine ullis Musei nostri sumptibus transmitti curavit anno 1751.

30 Longius excurri, ac temporum seriem paululum perturbavi, ut quidquid de illustrioribus Sanctae cultoribus annotandum veniret, absque intermissione absolverem. Redeo ad derelictum tantisper enarrationis filum. Viguisse toto saeculo xv populi in eam studium sat certis ac multis argumentis probatum est § 2. Addi illis potuisset saepe citati Francisci Gezneri testimonium, asserentis, eam celebrem fuisse sua aetate, praecipue per miracula, quae apud illius templum, in quo tumultata esse traditur, illis omnibus, qui eam in necessitatibus invocant, obvenirent. Verum auctor iste adeo propinquus fuit saeculo xvi, ut ab illo dictum seculum inchoare visum sit. Consonat Geznero Marcus Sittius laudatus in Commentario praevio num. 21: Sancta haec virgo Notburgis, inquit, celebris est per totam Tyrolum tum ob vitae sanctimoniam, tum ob beneficentiam in pauperes, unde et singularia prodigia facta sunt, et fiunt omnibus illam in suis necessitatibus invocantibus in templo illo, ubi tumultata esse dicitur.

31 Porro sicut saeculo xv ingens peregrinantium confluentia, causa fuit, ut angusto prius sacello successerit templum amplum ac domus destinata, assignatique sufficientes redditus fuerint sacerdoti, illic deinceps et in perpetuum habitaturo atque peracturo officia divina; ita ob eandem ac forte majorem peregrinorum frequentiam factum esse credo, ut saeculo xvi locus ipse, auctus paulatim domorum juxta templum et incolarum numero, pagi formam induerit; ac tandem eidem ecclesiae tum sepulturae tum alia jura paræciis propria fuerint concessa. Concessa autem haec eodem illo saeculo fuisse, et verisimiliter sub idem tempus, sub quod fornix ecclesiae per Maximiliani Caesaris et Christophori Brivinensium antistitis pietatem absolutus fuit, discimus ex instrumento anni 1516, quod legit Roschmannus in tabulario Ebenensi, cuiusque compendium sic proponit: Sententia est seu arbitramentum Leonardi abbatis Montis S. Georgii, Andreae Gewolff parochi in Munster, Lamperti Pagll et aliorum item oeconomorum ecclesiae S. Notburgae, propter sepulturam, jura parochialia et alias res, quibus indigent aedes S. Notburgae, ac quid eapropter pendi debeat provisorii ejusdem cooperatori in Wising. Confectum scilicet fuit hoc instrumentum haud dudum postquam praedicta jura templo annexa fuissent, ad tollendas et praecedendas difficultates, quae ex similibus inmutationibus non raro oriuntur.

32 Quo propius accedimus ad nostra tempora, eo accrescit magis numerus scriptorum, cultum sui temporis attestantium. Pro saeculo xvii, ut mitam Guarinonium, Raderum, Platnerum biographos, habemus Burgklehnerum, qui citatis aliquoties Mss. ista inseruit: S. Notburga in dynastia Rottenburg ad Oenum in satis excelso monte in Eben magna devotione in ipsius templo ibidem colitur: Brunnerum in Annalibus Boicis ita scribentem: Fervent etiam hodie populi studia suam

AUCTORE
J. P.

Magnum
fuisse saeculo
xv et seqq.

E

peregrinan-
tium in Eben
confluxum

F

coaeorum te-
stimonis

et

AUCTORE
J. P.

et ægri pecoris salutem numquam vanis votis ab illius manu reposcentis: *Adlzreitterum denique, qui in Annalibus item Boicis hæc notavit: Colitur hodieque peregrinorum frequentia, quisuam illi pecorisque salutem non sine conspicuo beneficentiæ experimento commendant. Huc spectat etiam et jam relata scriptorum verba plurimum confirmat, quod in Notitiis suis monet Roschmannus, inspexisse se nimirum in tabulario Ebenensi tria volumina bene magna in folio (ut vocant) ab anno 1610 ad nostra tempora continuata, in quibus ratio redditur oblationum perpetuo fieri solitarum; addit insuper, exstare quantum hujusmodi volumen ceteris antiquius; verum id a se visum non fuisse, quoniam tum missum fuerat Brixinam, quando causa de elevando S. Notburgæ corpore pertractabatur.*

aliisque monumentis constat.

B

33 *Ceterum oblationes voluminibus istis inscriptæ constant, ut ipsiusmet verbis utar, lapidibus mineralibus, vitulis, agnis, hædis, pellibus vitulorum, lino, ac præcipue butyro, cujus oblata fuisse notat, singulis annis, ultra centenaria quatuor. Nihil his addo de tabulis votivis templo appensis, nihil de statu simulilibusque impetratorum beneficiorum monumentis, nihil de supplicationibus illuc constanter institutis ex variis ac remotioribus etiam partibus; nihil demum de hodierni cultus splendore, de annuæ festivitatis solemnitatem, de templo cum altaribus nuper constructo; quia hæc et hujusmodi alia sufficienter lustrata sunt in relatione, quam confecit clarissimus Roschmannus testis oculatus, et in causa inventionis ac elevationis sacrorum ossium notarius Apostolicus.*

RELATIO

Inventi hoc seculo xviii, examinati, solemniter translati, ac publice expositi sacri corporis, et nonnullorum prodigiorum.

C

Auctore clarissimo viro Antonio Roschmanno, in eadem causa notario Apostolico.

CAPUT I.

Ossa S. Notburgæ e terra elevantur anno 1718.

Facultate ab
antistite Brixinensi

L atuerunt hactenus a sancto divæ Virginis excessu per secula omnino quatuor altum in Rupertini sacelli ambitu humata ossa ejusdem divæ Virginis; cum communitas Ebenensis, una cum loci dynasta perillustri ac generoso domino Josepho L. B. de Tannenberg, S. R. J. principi ac episcopo Brixinensi Casparo Ignatio ex comitibus de Kinigle ordinario suo supplex facta est,

ut pro potestate, ipsi tamquam summo hic locorum pastori concessa, licentiam impertiretur, iis, quibus decet, inspectantibus, sepulchro aperto, cultum ab ipso Dei Famulæ obitu cadaver exhumandi virgineum, quod dein suis ritibus extradi, ornari, atque sic (venerationem dumtaxat antiquam continuando) omnium conspectui pro tantis fidelium desideriis exponi posset.

2 Annuebat piis supplicantium votis celsissimus, constituitque in re tam ardua commissarium reverendissimum ac illustrem dominum Josephum Antonium Piazza de comitibus, decanum hic locorum, ut vocant, ruralem seu forensem, qui in testes assumpsit admodum reverendum dominum Joannem Sebastianum Azwanger parochum in Munster, et reverendum dominum Franciscum Xaverium Sprong, curatum in Eben.

3 Datur igitur per trinos fossores (quorum unus ab ipso celsissimo designatus erat) initium; quæruntur muri antiqui sacelli ambituque illorum circumquaque lustrato, atque ex omni parte detecto, tandem spatium interius sacelli antiqui ex quatuor partibus omnino et perfecte clausum, atque ab ipsius hodierni templi muris notabili remotum distantia, inventum est, latumque orgias tres et dimidiam, longum septem et dimidiam: murus Orientem versus sub ipsa, quæ vel hodie superest, ara sortiebatur initium, atque hic frustraneus erat fodientium labor; cum hunc locum in antiquo sacello ara cum gradu et clathris necessario occupare debuerit; sacrumque corpus, teste Historia, ante gradum prodigiose depositum, ibique conditum fuerit.

4 Facessebat fossoribus (ut postea hoc et omne reliquum jurato constitit) multum negotii terra compacta et solida prorsus, ut adeo ubique, et ab omni ævo intacta sit visa ab omnibus, nec ab ullo umquam instrumento penetrata; muri quoque ex omni parte depicti comparuere, adeo tamen nigredine obducti fuerant, ut nihil amplius discerni potuerit. Egesta igitur tam profunde humo, ut altitudinem viri cum dimidio facile superaret, lustratoque spatio sic prorsus omni, septimo tandem die post prandium, præsentibus, quos supra dixi, reverendissimo commissario ac testibus descriptis, inventum est corpus unicum, integrum, situm nonnihil ex parte Epistolæ prope scamna virorum, atque pedibus circiter duodecim a muri initio remotum, zonula coriacea muliebri tenui (quæ postea contactu in minima frustula abiit) in medio circumdatum, una cum vestis muliebris particula, in tres plicas pro more reflexæ.

5 Exultavere reperto hoc thesauro merito universi, et pars in jubilos, pars in preces et gratiarum actiones conversa, hæc sacra lipsana tamquam ipsum divæ virginis Notburnæ corpus piissime vel ea ex ratione quoque moti devenerebantur, cum ex immemoriali et constanti traditione, continuato ab ejus obitu, nullibi alias usitato cultu, frequentissimo etiam remotissimorum peregrinorum accessu, communi fama, atque ipsa etiam terra, in qua sepulta credebatur, in morbis animalium pro medicina ex hoc loco adhibita, semper dictum creditumque ac communi historicorum ac monumentorum consensu firmatum sit, intra ambitum hujus sepultam esse sanctam hanc famulam; insuperque hoc in loco, antiqui nempe sacelli spatio, nullum aliud membrum, imo ne ossicula quidem, præter hoc corpus

accepta, coram idoneis testibus

aperitur locus

E

sepulturæ; sacra ossa

E

ingenti gaudio

A corpus fœminum repertum fuerit, imo nec reperriri potuerit; cum certis testimoniis sciatur, nullum adfuisse cœmeterium, nullum lapidem sepulchralem, memoriam ac documentum nullum, alium quempiam fuisse sepultum, nisi sanctam Notburgam nostram. Quæ omnia ita se habuisse, etiam postea jurejurando munita prothocola, quæ mihi ad manum sunt, abunde testantur.

reperta 6 Hæ igitur sacri corporis reliquiæ suo loco relictæ, ne offusa rursum terra aut confundi aut etiam offendi possent, firmo assere superimposito custodiæ, ac prius egesta, nunc iterum injecta gleba, jussu reverendissimi domini commissarii iterum tandiu contumulatæ sunt, donec modico post intervallo ipse reverendissimus ac celsissimus S. R. J. princeps ac episcopus hunc locum sua dignatus est præsentia, et omnia auctoritate sua corroboravit.

ab ipso episcopo examinantur, ac cistæ 7 Die enim 21 Septembris 1718 ad locum hunc Eben cum multo delatus comitatu, in quo etiam reverendissimus dominus commissarius Piazza fuit assumptoque secum non ignobili chirurgo R. fratre Vitale Wagner, Ordinis S. Benedicti in antiquissimo monasterio Montis S. Georgii professo, ipsum iterum tumultum aperiri jussit, ossa ac vestis particulam diligenter examinavit, ac dein munda sindone involuta ossa omnia, sacrum prius caput reverenter deosculatus, cistæ lignæ in hunc finem confectæ, tribus seris et sex sigillis oclusæ inseruit, ac iterum terræ mandari jussit.

inclusa tuto loco reponuntur. 8 Dum autem post aliquod tempus sic in humo recondita arca lignea ob humorem ac putredinem vitium facere timeretur, eodem reverendissimo domino commissario jubente, sepulchrum tertia vice apertum, arcula illæsis sigillis reperta, elata, ac in antiquum tabernaculum vacuum, in latere dextero parietis exstructum, ac ferreis clathris probe munitum, reposita fuit.

CAPUT II

Post iterata examina super cultus antiquitate, corporis identitate, et obtentis beneficiis, publica reliquiarum expositio decernitur.

In examine super Sancta ejusque reliquiis C um igitur venerandæ divæ Virginis exuviæ decenti, quam diximus, custodiæ fuerint inclusæ, examina de identitate instituta, ac cum reliquis Actis Brixinam missa, plurimum reverendus ac clarissimus P. Antonius Soll S. J. sacræ Theologiæ ac sacrorum canonum doctor, antea in universitatibus Oenipontana, Ingolstadiensis, ac Dilingana sacræ Theologiæ et sacrorum canonum professor, a communitate Ebenensi ac illustrissimo ejus dynasta constitutus procurator, tria præcipue examinanda ac probanda in se recepit: quod singulari scripto egregie præstitit. I Utrum constet de cultu immemorabili hujus beatæ Virginis. 2 Utrum constet de identitate corporis. 3 Quod si de utroque constet, qua auctoritate, et qua juris solemnitate, præmissa ossa reperta publico cultui exponi valeant.

10 Ad primum ex autoribus, qui ex instituto Septembris Tomus IV.

hoc argumentum tractant, fuse probavit, quod cultus publicus ex spontaneo concursu, libera veneratione cum oblatione tabellarum, celebratione Missæ Beati vel Beatæ, ex cultu imaginum cum nimbo publice expositarum a tempore immemorabili, ex sanctitatis fama, nomine etc. probetur. At nihil horum hic desiderari pro cultu S. Notburgæ immemoriali mox ostendit: id constare quippe ex retentione similium tabularum votivarum a tempore immemoriali, de quarum visu ac certa scientia a tempore suæ recordationis, ac de auditu ex suis majoribus et senioribus testes adsunt omni exceptione majores.

11 Item ex epitaphiis et inscriptionibus, ex immemorialis, immemorabili assidueque ad sepulchrum concursu, ex celebratione Missæ, ex communi ac publica voce, et fama sanctitatis atque miraculorum, orta in vita et statim ab obitu continuata. Hæc autem omnia insuper probari ex templo consecrato, ex titulo Sanctæ in litteris authenticis ante plus quam ducentos annos, et libris oblationum addito: ex celebratione Missæ tam in choro, quam in foro, et quidem sub ritu duplici primæ classis cum translatione festi in illum diem incidentis Exaltationis sanctæ Crucis; item in sacello Stolfensi prope Sterzingam, alia tamen die a: ex testimoniis historicorum Gozneri, Guarinonii, Mancini, Rassleri etc. et sic absolvit punctum primum.

12 Quoad punctum secundum ita præter alia scripsit: Hic sepultam esse Divam nostram habemus per traditionem constantem, per 400 et ultra annos continuatam; nullus est alius locus, ecclesia aut cœmeterium, in quo cineres hujus Virginis celebrantur; nullus populus, qui hoc unquam in dubium vocasset, aut asseruisset, illius corpus ibi fuisse sepultum, aut asservari; nulla ecclesia aut cœmeterium, aut locus, qui sibi ejusdem reliquias vindicaret: unde semper mansit ac manet prior traditio in sua numquam turbata possessione.

13 Addatur insuper consensus historicorum, identitas, concursus ad sepulchrum, reperta sola ossa probabilissime fœminæ in antiqui sacelli spatio clauso, quod ex toto perfossum est. Nulla de translatis ossibus suspicio vel memoria: quod etiam neque clam, neque invito populo fieri potuisset. Rebus his omnibus per testes juramento confirmatis, conclusit iterum per auctoritates doctorum, declarationes congregationum Tridentini concilii (in omnibus tribus punctis, his allegationibus usus est vir consultissimus) id sibi videri sufficienter probatum, quod episcopus ex argumentis tam multis, solitis ac ad eundem finem tendentibus, possit pronuntiare pro identitate hujus sacri corporis.

14 Ad tertium concludit ex Tridentino sacro concilio Sess. xxv de invoc. vener. et reliq. Sanctorum statuente: « Nulla admittenda esse nova » miracula, nec novas reliquias recipiendas, nisi » eodem recognoscente et approbante episcopo, » qui, simulatque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium theologis et aliis » piis viris, ea faciat, quæ veritati et pietati consentanea judicaverit. » Addit doctrinam communem canonistarum, etiam post Tridentinum docentium, reliquias de novo inventas alicujus Sancti auctoritate episcopi publicæ venerationi exponi posse.

15 Poterit ergo episcopus, inquit, a fortiori publicam reliquiarum expositionem

A. ANTOEIO
ROSCHMANNO.
probatur cultus

E
a

corporis

F

et ostenditur
permitti posse

publicam reliquiarum
expositionem

A. ANTONIO
ROSCHMANN.

su cultas, pro majori ejusdem devotione in altiori et commodiori loco collocare in eadem ecclesia; cum autoritas Sanctorum reliquias transferendi etiam ab uno loco in alium concessa sit episcopo. Non enim in nostro hoc casu et quæstione agitur de quadam canonizationis aut beatificationis forma; sed præcise de ossibus cujusdam Beatæ, in eodem loco ab immemoriali tempore cultis, ibidem proponendis, et antiquo cultu honorandis, de qua re nec in autoribus, nec in jure certa forma præscripta est. Et ita finit inclytus hic, atque ab editis Operibus canonicis celebris, juris-consultus.

Auctor qua
notarius apo-
stolicus,

16 Occasione motæ hujus controversiæ etiam mihi sors ter optata obtigit inutilem laborem meum pro honore Divæ nostræ præstandi. Quærebatur enim notarius Apostolicus, qui in sequentia indaget. 1 In tabellas miracula divæ Virginis continentes, et votivas alias in ejus templo appensas. 3 In cultus et sepulturæ traditionem per testes probandam. 3 Ad vetus tabernaculum an non sit possibilis penetratio, illæsis sigillis, et quot sigillis illud sit munitum.

B

ad id rite
constitutus,
templum
Ebenense

17 Requisitus igitur a reverendissimo, prænobili ac excellentissimo domino Petro Josepho Ramblmayr de aurea valle sacrae Theologiæ doctore, reverendissimi ac celsissimi principis et episcopi Brixinensis consiliario ecclesiastico actuali, insignis collegiatae ecclesiæ Inticensis canonico, nec non decano ac paroco in Figen (utpote, qui jussu celsissimi in commissarii munere in hac causa, uti et officio suo, defuncto haud pridem reverendissimo domino decano de Piazzia, successit) me ad hunc reverendissimum contuli, et die dein 21 et 22 Aprilis in templo D. Notburgæ in loco Eben et Schwazii rem desideratam, ac desuper instrumentum confeci, ex quo hic addam, quæ nondum in his Actis retuli.

invisit, mo-
numenta cul-
tus examinat,

18 Et primum, quod tabellas, miracula continentes, attinet, inveni unam de anno 1587, in qua præter alia prodigia depictum fuerat illud, quomodo boves sarcophagum, cui inscriptum erat S. NOTBURG, per Oenum flumen traxerint; similesque picturas binas vexillorum sacrorum de anno 1630 et 1652. Ibi quoque inveni tabellam illam, quam his Actis præfixi et Ebenensem compellavi. Tabulas votivas autem numeravi 26, quarum ætas tamen ad sesqui seculum non ascendit; binas e ligno statuas, signa in ora taurina, bovina, ac vitulina et unum equi, singula ex ferro sedecim; ex ligno novemdecim, et ex cera viginti: cereos item duos prægrandes; frustra lapidum mineralium viginti; et ad fenestram latusque Epistolæ cornua vera juveni, ante sexennium ad templum tracti atque oblati; septem denique sindones baptismales, indusiola, ut vocant, sacri Chrimatis

C

testimonia se-
rum de cultus
antiquitate,

19 Ad secundum. Testes adhibiti hoc affirmarunt. Primus 80 annorum jurato deposuit, terram ex tumulo divæ Virginis per 70 annos ablatam, pecoribus et hominibus fuisse salutarem: unico anno oblatos butyri centenarios 14; juvenem supra dictum oblatum fuisse a pago Vompp.; peregrinos quam plurimos etiam ex Bavaria adventitare. Secundus 74 annos natus asseruit, se audivisse a patre sexagenario, et ab avo (nam et reliquos majores suos hoc in loco ultra duo et dimidium seculum habitasse) perpetuo hic cultam fuisse: confirmavit etiam dicta testis primi de bove adducto et peregrinantibus Boicis.

20 Tertius 62 annorum repetiit ea de terra salutifera, hancque sibi ipsi febre laboranti subitam attulisse medelam, neque ab eo hoc malo afflictum fuisse, unquam. Semel oconomum se hujus templi fuisse, et uno anno tredecim supplicationes publicationes publicas cum sacris vexillis huc institutas fuisse: Kundlenses fere diei itinere remotos singulis trienniis id repetere: Pinzgavienses etiam frequenter huc peregrinatum adventare: Prantenbergenses autem famulos, lignis cædendis scriptos, singulis annis die profesto salutatae Virginis Sacrum solenne fieri curare.

21 Bavarum quoque se præsentem palam fassum fuisse, quod præsentissimam divæ Virginis opem in lue pecorum senserit, quæ vicino suo jam tria absumpsisset animalia, salva sua et intacta mansisse; factitatumque id alias sæpius, sic se, sic patrem scire: verbo, fuisse commune asylum omnibus et in omnibus hanc Divam suam. Hic idem testis attulit una ex templo par calceorum, ligneum unum, coriaceum alterum, addens, se ex ædituo intellexisse, parvulum quemdam retortis pedibus post preces ibi effusas exauditum, restitutum, et recta postea incessisse, hosque calceos anathematis loco reliquisse. Testis quartus confirmavit fere omnia, quæ primus de processionibus et oblationibus retulit.

22 Quoad tertium punctum, inveni impossibilem esse penetrationem illæsis sigillis. Ubi celsissimi et reliqua sigilla appressa non tantum integra et illæsa reperi, sed etiam ea ipsissima esse, quæ olim appressa fuere, evidenti demonstratione comperi; dum duorum præsentium propria sigilla mihi extradi petii, atque in horum præsentia et conspectu sigilla sigillationibus, antehac ab his ipsis arculæ impressis, imposui, et ad omnem apicem quadrare, omnibus commonstravi.

23 Hoc instrumentum 3 Junii 1735 per reverendissimum dominum decanum Figensem ipsi reverendissimo ac celsissimo principi et episcopo Brixinensi traditum fuit. Quinta dein hujus ipse primum dictus reverendissimus mihi retulit, hanc rem totam post reditum suum se confecturum fore, sibi promisisse celsissimum. Brixinam igitur redux celsissimus causamque aggressus, ad preces procuratoris supra memorati constituit imprimis promotorem fiscalem, tresque canonicos cathedrales, viros virtute, genere et doctrina illustres in arbitros cum actuario suo, qui rem accurate expenderent, ac rite examinerent.

24 Tandem 27 et 28 Julii 1735 in binis sessionibus, coram ipso episcopo institutis, idem celsissimus decrevit, reliquias dictas in ecclesia in Eben publice exponi, atque eodem, quo hactenus ipsa beata virgo Notburga ibidem consuevit, cultu affici posse permisit, ut decretum desuper 29 ejusdem mensis et anni confectum, sigillo et subscriptione ipsius rursum episcopi firmatum, fusius omnia continet, quod proin ex ipso autographo hic sub numero 7 afferrimus b.

a Die 22 Octobris, ut videbimus parte II Gloriæ posthumæ, ubi de loco isto et cultu S. Notburgæ agetur pluribus.

ANNOTATA

b. Decretum hoc sub finem Notitiarum suarum auctor inter instrumenta probantia collocaverat, nos ad majus legentium commodum ipsimet relationi inserimus et sequenti capiti præfigimus.

CAPUT

D
continuazione,
magno peregrinorum
concursu,

et obtentis
beneficiis excipit,

E

lipsanthece
sigilla perustrat,

ac de singulis
ad episcopum
refert;

F

decernitur
reliquiarum
expositio publica.

b

A

CAPUT III

Decreta, quibus Brixinensis antistes reliquias publice exponi, atque prævie Schwazium in ædibus illustrissimi comitis Tannenbergici exornandas transferri permittit.

Decretum, quo Brixinensis antistes,

a

B

expositis rationibus

C

ad id se moventibus,

b

c

Ad perpetuam rei memoriam. Nos Casparus Ignatius, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus, et S. R. I. princeps Brixinensis etc. omnibus et singulis præsentibus nostras visuris et lecturis salutem a Domino, et gratiam nostram. Notum sit omnibus, quod cum communitas loci in Eben, diocesis nostræ Brixinensis, cum toparcha suo perillustri Josepho Antonio Ignatio L. B. a de Tannenberg, superioris Austriæ cameræ consiliario, ossa sanctæ virginis Notburgæ publico cultui exponi ardentibus ac continuis votis desideravit, atque per venerabilem ac religiosum patrem Antonium Soll S. J., sacræ Theologiæ et sacrorum Canonum doctorem, procuratorem a se in hunc finem constitutum, humillimas preces nobis porrexerit,

26 Nos eorum votis piis ac desideriis favere, cultumque memoratæ beatæ Virginis promovere, attamen in tam sancto maximique momenti negotio debita cum cautela (ut par est) procedere volentes, imprimis venerabilem ac nobilem Franciscum Georgium Peintner, U. J. licentiatum, collegiatæ ecclesiæ Inticensis canonicum, consiliarium nostrum ecclesiasticum et parochum in Albeins, pro hac causa promotorem fiscalem, qui Acta diligenter perlustravit, tum tres alios, timoratos et doctos viros, videlicet perillustrem ac rev. Joannem Philippum Carolum comitem Fieger, cathedralis ecclesiæ Brixinensis canonicum et summum pœnitentiarium; illustrem ac rev. Joannem Jacobum Carolum de Recordin et Nein, canonicum cathedralis ecclesiæ Ratisbonensis, curiæ nostræ ecclesiasticæ vice-præsidentem ad decanum et parochum Stilffensem; nec non prænobilem et rev. dominum Joannem Sebastianum Benedictum a Pach in Hansenheim, cathedralis ecclesiæ Curiensis canonicum et parochum Brixinensem, consiliarios nostros ecclesiasticos, arduæ hujus causæ arbitros, et venerabilem Joannem Georgium Spillmann, curiæ nostræ ecclesiasticæ secretarium, in actuarium constituimus.

27 Coram nobis proin, ac hisce præsentibus in residentia nostra hic Brixinæ, diebus 27 et 28 mensis Julii anno 1735, comparuit præfatus promotor causæ, et cultum immemorabilem a 300 b et amplius annis constanter vigentem ex historiarum antiquarum et recentium monumentis, fama continuata, traditione senum, testimonio, concursu populi, celebratione c, authenticis instrumentis, simulque beati corporis identitate exjurato ac solenni, tum fossorum, tum medicorum tum plurium sacerdotum ac ipsius notarii publici testimonio demonstravit, nec non procuratori fiscali objecta, nostro et præfatorum consiliariorum nostrorum judicio, satis superque dissolvit.

28 Nos, cum ad publicam canonizationem, sive ad universalem illius in Ecclesia cultum non age-

retur, neque causa hæc umquam ad Sedem Apostolicam delata fuerit; insuper cultus immemoralis ante decreta Urbani VIII, hac de re edita, demonstratus sit, auditis prædictorum consiliariorum nostrorum, tum aliorum piorum ac in Theologia et jure canonico versatorum, sententiis, potestate nostra episcopali, vi sacri concilii Tridentini nobis concessa, tenore præsentium, reliquias dictas in ecclesia in Eben publice exponi, atque eodem, quo hactenus ipsa beata virgo Notburga ibidem consuevit, cultu affici permittimus, ac permittendum esse in Domino duximus, non dubitantes, quin cultus hic ad honorem Dei et multiplex supplicantium solatium cessurus sit, in quorum fidem etc. Datum in residentia nostra episcopali Brixinæ, die 29 mensis Julii anno 1735. Casp. Ig. episcopus Brix. Ad mandatum celsissimi et reverendissimi D. D. episcopi ac principis Brix. proprium: Joann. Georg. Spillmann secret. consist.

29 Lætissimo hoc nuntio exhilarata tam communitas Ebenensis, ac omnis circumque vicinia, quam tota illustrissimi dynastæ domus, nihil aliud jam quam de ornandis sacris exuviis cogitabat. Implevit hæc pia desiderantium vota, imo occupavit illustrissima ac generosa domina Maria Anna Elisabeth Helena libera baronissa de Tannenberg vidua, nata libera baronissa de Risenfels, ac se ad mundanda hæc sacra ossa, in ordinem anatomicum disponenda, ac eleganter suis sumptibus exornanda obtulit.

30 Retulit hæc proin sæpe dictus procurator ac postulator in causa, plurimum rev. pater Soll reverendissimo ordinario prima Octobris anni jam dicti, qui insigni liberalitate commotus, decima dein ejusdem mensis et anni hanc rem reverendissimo et illustrissimo domino domino Ferdinando Gabrieli comiti de Sarenthein pro episcopo Brixinensi, ac vicario suo in spiritualibus generali etc. committere dignatus est d.

31 Caspar Ignatius D. G. episcopus et S. R. J. princeps Brixinensis. Præmissa salute. Plurimum reverende, illustrissime ac dilectissime amice. Postquam ad humiles preces R. in Christo patris Antonii Soll S. J. sacerdotis, tamquam in causa, autoritate nostra constituti postulitoris, ossa illa, quæ in ecclesia S. Notburgæ in loco Eben ex nostra dispositione, et respective in nostra præsentia e terra elevata, et hucusque in antiquo tabernaculo prædicti templi, nostro etiam sigillo custodita, clausa et asservata fuerunt, post accuratissimam indagationem, et examen multipliciter allatorum documentorum, nec minus post maturam deliberationem cum viris in Theologia peritis ac conscientiosis, confisi potestate illa et autoritate a sacro Tridentino concilio nobis concessa, pro illis ipsis agnovimus et declaravimus, in quibus beata anima hujus piæ et a seculis plus quam quatuor tamquam sanctæ et magnæ Patronæ tam a Tyrolensibus quam exteris celebratæ ac cultæ Dei famulæ virginis Notburgis, dum viveret, habitavit, et consequenter, quod expositio et cultus magno fervori, devotioni ac fiduciæ Christi fidelium concedi debeat.

32 Ideo nobis præfatus pater postulator sub prima hujus currentis mensis ulterius obsequiose significavit, quatenus perillustri Maria Elisabetha Helena L. B. de Tannenberg, nata L. B. de Risenfels in hunc finem se obtulerit, ac se resolverit, prædicta ossa mundare, involvere, et suis sumptibus eleganter ornare. Cum igitur hæc pia oblatio

A. ANTONIO ROSCHMANNO. publicam reliquiarum expositionem concedit.

Offerente se domina de Tannenberg

E

ad exornandas reliquias,

d

idem antistes per aliud decretum

F

pro-episcopo suo curam committit

A. ANTONIO
ROSCHMANNO .
transferendi
cas Schwazium
ad aedes Tan-
nenbergicas,

oblatio nobis summo opere placeat, hunc pretio-
sum thesaurum illi confidere non formidamus.

33 Cum vero etiam ordo ille, a sacris Canoni-
bus præscriptus, et cautio debita observanda sit
nobisque eo magis incumbat; cum harum omis-
sio honori hujus sanctæ Virginis damnum irre-
parabile suo tempore foret paritura: nos hac in
re fiduciam nostram in vestra amicitia collocare
et laborem imponere volumus, ut eadem in præ-
dictum locum Eben, quam primum fieri possit,
in persona se conferre, et una cum aliquibus sa-
cerdotibus tamquam testibus sanctas reliquias
ex tabernaculo (ad quod clavem tradimus) tollere
et ante omnia nostra sigilla bene recognoscere,
et si in his nulla, consideratione digna, læsio aut
violatio appareat, illas Suazium in mundum et
ab aliis profanis usibus saltem pro tempore libe-
rum conclave in ædibus lib. B. Tannenbergi
transferre possit et curare, ne eadem perillus-
tris lib. baronissa de Tannenberg intuitu, quod
major Dei et Sanctorum gloria hic versetur, re-
cuset cum suis binis perillustribus domicellis fi-
liabus *e* simul cum una vel altera, approbante
amicitia vestra, adhibenda adjutrice coram ipsa
juramentum deponere.

c
et quæ circa
illas servari
debeant,

B

34 Nempe 1 quod de prædictis ossibus nullum
subtrahere; 2 nullum aliud, hoc est, alienum his
commiscere velit; 3 eadem ossa etiam ab aliorum
subtractione vel irreverentia sollicitè custodire;
4 et tandem, post exantlatum tam laudibilem la-
borem, ad nostram ulteriorem ordinationem ac
dispositionem, ut ad locum suum iterum perfe-
rantur, restituere velit. Præter hæc nostra mens
foret ulterius, ut illo conclavi, ubi et quamdiu
Sanctæ ibi custodiuntur reliquiæ, lampas perpe-
tuo arderet, et præter seram ordinariam una al-
terave adhuc sera pensilis adhiberetur, quarum
claves illo tempore, quo nemo in illo moratur cu-
biculo, ad manus sacerdotis, in illis ædibus
aliunde commorantis, Scalfi *f* deponendæ sunt;
qui pariter circa articulos paulo ante recensitos
juramento se obstringere non recusabit.

f
proponit.

C

35 Nos igitur una ab amicitia vestra relatio-
nem, quam primum id commodo vestro fieri pos-
sit, simul cum prothocollo super omnia et singula
conficiendo expectemus, prudentiæ et discretioni
vestræ relinquentes, e re nata unum alterumve,
etiam hic non insertum, ad intentum finem ordi-
nandi: et perennamus eidem amico ac bene-
volo animo probe addicti. Datum in nostra resi-
dentia Brixinæ 10 Octobris 1735. Caspar Ignatius
episcopus.

ANNOTATA.

a A tempore dati hujus diplomatis, ab aula
Viennensi comitis titulo exornatus est vir illu-
strissimus; uti ex Roschmanno didicimus.

b Mendum scriptiois haud dubie hic irrepsit;
legendum 400: ut infra num. 31.

c Vox Missæ, quam additam fuisse credimus,
in apographo nostro prætermissa est.

d Litteras in eum finem, ad dictum illustrissi-
mum destinatas, etiam ad calcem retulerat Rosch-
mannus, nos commodius hic inserendas arbitrati
sumus.

e Nomina perillustrium illustrissimi comitis
sororum habes infra num. 49.

f Vide num. 50.

CAPUT IV

Sacra ossa ex Ebenensi ecclesia Schwazium deportata illu- strissime familiæ Tannenber- gicæ fidei committuntur.

In hunc igitur finem hic ipse reverendissimus
dominus pro-episcopus cum comitatu suo 18
mensis Octobris Schwazium *a*, et die insequenti
19 in locum Eben *b* se contulit, in quo a potiori
parte venerabilis cleri totius hujus decanatus
Figensis decentissime exceptus fuit, moxque in
sacrasse divæ Notburgæ aedes contulit: sacrum
ipsemet in ara summa huic sanctæ Virgini dedi-
cata fecit, ac dein huic actui rite se accinxit, qui
in hunc modum peractus est.

Pro-episcopus
seu vicarius
Brixinensis in
templo Ebe-
nensi,
a b

E

37 Occupabat nempe idem reverendissimus
ad aram et latus Evangelii locatam sellam, et
ante omnia decretum clementissimum episcopale
de concredita sibi commissione etc., de quo prius
dictum, et cujus tenor hic sub num. 6 ad finem
c legendus est, exhibuit. Dein comparuit pluri-
mum Rev. P. Soll tamquam procurator in causa
ad Acta legitimatus et demississime institit pro
recognitione sigillorum *d* arculæ, in qua inclusæ
sunt reliquiæ B. V. Notburgæ, atque ut testes
desuper, præmisso juramento, servatisque ser-
vandis, adhiberentur, ac demum procederetur
ad actualem extraditionem, et reliqua omnia,
quæ videbuntur ad hunc finem et actum neces-
saria et opportuna.

rogante procu-
ratore ad id
constituto,

c

d

38 Hac petitione percepta, electisque duobus
assessoribus, reverendissimo, perillustri ac am-
plissimo domino domino Lamberto, antiquissimi
monasterii San-Georgiani *e* Prælato et abbate
infulato, ac jam supra nominato reverendissimo
domino decano Ramblmayr, impositum fuit mihi
Antonio Roschmanno tamquam notario Aposto-
lico, ad hunc actum specialiter requisito, jura-
mentum, quod omnia fideliter, uti geruntur
notare, ac prothocollo inserere velim; quod
etiam ante aram flexis genibus ad sancta Evan-
gelia, eadem exosculatus, præstiti.

coram assesso-
ribus, notario
Apostolico,
e

F

39 Idem eodem modo dein juramentum tam-
quam testes rogati et adhibiti deposuere reve-
rendissimus et illustrissimus dominus dominus
Josephus Leopoldus S. R. J. comes de Sarentheim,
dominus in Kellerburg, Rottenburg et Kranzl-
stain, feudatarius in Reinegg etc. ecclesiæ cathed-
ralis Brixinensis canonicus; illustrissimus do-
minus dominus Godefridus S. R. I. comes de
Sarentheim, dominus in Kellerburg, Rottenburg,
Kranzlstain, dynasta feudatarius dynasti Rei-
negg, sacræ Cæsareæ ac Regiæ Cath. Majestatis
cubicularius actualis, et excelsæ cameræ superi-
oris Austriæ vice-præses.

ac illustribus
testibus

40 Perillustris ac generosus dominus dominus
Joannes Georgius L. B. de Sternbach in Stock,
Angerburg et Windeck, dominus dynastiarum
superioris Falkenstein et Groppenstain, item
Grafendorff et Rosenberg et Meltheur, sac. Cæs. et
Reg. Cathol. Majestatis excelsæ cameræ superi-
oris

juramento
obstrictis,

A. ANTONIO
ROSCHMANNO.reliquias eo-
rum fidei
committit.

ara, atque ex templo parochiali per chorum, et accessum domesticum, comitantibus heri achodie præsentibus cum cereis in manibus accensis, in palatium Tannenbergiacum ac proprium huic rei destinatum hypocaustum deferebantur.

51 Ubi in arcula ligamina sigillata a reverendissimo pro-episcopo dissoluta, clavis ad hanc admodum reverendo domino Scalfi, tamquam custodi, concredita fuit; minutioresque et vix notabiles particulæ quædam sacrorum ossium a reverendissimo donatæ, ac prius sigillo suo episcopali pro more munitæ; notabilis vero celsissimo domino ordinario, minus notabiles consiliariis et promotoribus causæ; major perillustri domui Tannenbergiacæ, et demum insignis reverendissimo et amplissimo domino prælato Lamberto ad Montem S. Georgii ad enixas ejus preces, et cum diva Notburga nostra in vivis his tamquam patribus spiritualibus et curatis ejus parochiæ, cui Rottenburgum suberat n, familiariter usa fuerit, atque ut de diva hac Virgine cum toto suo monasterio Officium et horas celebrare possit, perbenigne concessa. Et sic congratulantibus universis perillustri domui de commissio ejus fidei, pietati, liberalitati et custodiæ tanto thesauro tam sanctæ Oeconomæ, hic actus finitus fuit.

ANNOTATA.

a Schwasium seu, ut scribit subinde Roschmannus Suazium, alii Sebatum vel Sevatum, vulgo autem Schwatz, pagus est ad Oenum flumen, qui non modo mineris celebris est, verum etiam qui, teste eodem Roschmanno in *Brevi Tyrolensis comitatus descriptione Germanica*, hujus regionis civitates et oppida, paucis admodum exceptis, pulchritudine sua superat. Prospectum ejus habes num. 7 adjunctæ tabulæ, quæ, ut supra memini, illustrissimi domini comitis Tannenbergiaci munificentia, delineata est, depicta, in æs incisa et excusa atque ad nos transmissa, quamque hoc loco dandam arbitratus sum, quia hoc potissimum capite loca plurima occurrunt, quorum ipsa situm exhibet. Porro Schwazensis pagi descriptio fusior dabitur cap. VI hujus Relationis num. 64.

b Inspice tabulam num. 1.

c Inter instrumenta probantia scilicet; totum decretum dedimus præcedente capite a num. 31.

d Sigilla ista thecæ appressa fuerant anno 1718, quando sacra ossa e terra elevata sunt. Vide cap. I, num. 7.

e Vide infra lit. m.

f Consule iterum, si lubet, cap. 8 num. 8.

g Torrentis hujus brevem notitiam dedimus in annotatis ad caput ultimum Vitæ. Est etiam via eodem nomine appellata, ut liquet ex annexa tabula num. 6.

h Parte prima Fragmentorum Guarinonii num. 9.

i De pago Yenbach actum in annotatis ad cap. ultimum Vitæ lit. f; de sacello etiam illic in honorem Sanctæ erecto, tum in dictis annotatis tum fusius parte I Gloriæ posthumæ cap. I n. 2. Situs loci ostenditur in adjuncta tabula num. 6.

k Habes et hujus situm in dicta tabula n. 17.

l Inspice iterum tabulam eandem num. 20.

m Asceterii hujus mentio facta est in Commentario prævio num. 23, et in annotatis ad Præfationem Vitæ lit. e. Roschmannus tamen, cujus ibidem verbis uti sumus, ampliorem ejus notitiam suppeditat in Notis suis ad caput I Vitæ, ubi sic

scribit: Lubet hic præter jam superius allata brevem aptamque ejus (*asceterii*) descriptionem ex comite de Mohr afferre, ita asserente: « Si- » tum est hoc monasterium in inferiori Oeni » valle in dynastia Freindsberg » (*arcem Freinaspergicam exhibet tabula num. 8*) « a tergo pagi » Stans in faucibus versus Septentrionem rupi » superstructum, Alpibus undique circumda- » tum, ad rupis pedem duo torrentes sibi occur- » runt. » Et ita situm conspexi ipse. *His subdit auctores alios; apud quos dicti asceterii sermo est, ac dein* Hodie, inquit, restaurato paulisper ex incendio hoc asceterio ac templo pro pauculis religiosi, monasterium ipsum translatus est Viechtium Suazio oppositum. *Utriusque, veteris nempe ac novi, monasterii conspectum præbet tabula nam 18 et 19.*

n Consona hæc sunt conjecturæ Guarinonii, indicatæ semel et iterum in Vita, nominatim cap. III, num. 21; ubi agens de sacerdote, qui S. Notburgæ sacrum funus ad sepulturam comitatus fuit, sic habet: Religiosum fuisse Benedictum ex sacro divi Georgii Monte credere fas est.

CAPUT V

Templum Ebenense de novo exstruitur et munifice decoratur; episcopus ac princeps Brixinensis Schwazii examen instituit super custodia et ornatu reliquiarum.

Traditis igitur illustrissimæ familiæ Tannenbergiacæ sacris lipsanis, cogitavit idem illustrissimus dominus comes, ad stipulantibus conferentibusque tum ecclesiæ æconomo seu ærario templi, tum vicinia Ebenensi, de loco extruendo tanta Hospite digno: dilatata navi in longitudine per passus 25, in latitudine per passus novem. Potissimam ergo partem sumptuum idem illustrissimus contulit pro tota navi ecclesiæ e fundamentis erigenda; addidit his trina altaria totamque ecclesiam intus opere vermiculato ex gypso, picturisque, ut apographum docet a, decentissime ornari curavit. Paramenta, ut vocant, pro tribus his altaribus et vasa sacra inaurata et argentea suppeditante ipsius illustrissima domina parente, nata lib. baron. de Risenfels, illa ipsa, quæ sacrum corpus ornavit.

53 Dum hæc agerentur in Ebenensi templo, strenue interim Schwazii adlaboratum in erigendo toto secundum ostiologiæ regulas sacro divæ Virginis corpore; præstitit hæc omnia suis potissimum expensis eadem illustrissima domina mater superius memorata, una cum illustrissimis suis binis filiabus, sororibus nempe germanis ejusdem illustrissimi domini comitis, D. D. Maria Anna et Maria Elisabetha. Sacra ossa vestibus pretiosissimis, quæ virginem civicam, qualis diva Notburga fuit, decent, reticulato opere, ut perspicua essent, et margaritis undique et gemmis elegantissime contexta fuere b.

54 Exstructo interim, ut diximus, templo, fenestrisque

Decoratis mu-
nifice templo
EbenensiF
aac sacris Not-
burgæ
reliquiis,



1. Templum, et Vicinia Ebenensis, ubi sacra ossa D. Notburgæ publicæ Venerationi exposita sũt.
Cadaver S. Virginis à bobus per Oemum tractum fuit. 5. Arx Thurneggia. 6. Pagus Yenbach, per
spurgia. 9. Locus ad S. Margaritam dictus. 10. Pagus Straß. 11. Arx Kropfbergia. 12. Arx Liec
Charta Arnomis Brillech. 15. Rattenberga Civitas. 16. Pagus Wifing. 17. Arx Traßbergia. 18. Antiq
recens erectum Ord. S. Benedicti in loco Viecht dicto. 20. Pagus Stans. 21. Locus Minerarum Arg



nt. 2. Arx Rottenburgica, cujus Dynastis à servitiis fuit S. Notburga. 3. Oenus fluvius. 4. Vicinia, ubi
quem via, vulgo der Kasbach, in Eben ducit. 7. Pagus Schwaz mineris celeberrimus. 8. Arx Freinde
htwehr. 13. Arx Matzia: probabilius Matiacum in itinere Antonini Veldidenam. 14. Pagus Brixlegg, in
uum Monasterium Ord. S. Benedicti in Monte S. Georgii Metello Tegerensi memoratum. 19. Monasterium
renti et Cupri vulgo Falckenstain dicto. 22. Locus aliq. similium minerarum, vulgo der Ringe wechsel dicto.

Episcopus ac princeps Brixinensis Schwazium adventat,

fenestrisque lucidissimis illustrato, picturis ac trinis elegantissimis altaribus ornato, sacrisque exuviis decentissime compositis, visum est ipsum reverendissimum ac celsissimum S. R. I. principem ac episcopum Brixinensem pro singulari, quo in sacram hanc Virginem ferebatur cultu, ad solennem restituendarum ecclesiae Ebenensi sacrarum reliquiarum pompam invitare. Nec defuit ardentissimis his votis pientissimus hic princeps sed anno 1738, die 13 mensis Septembris, una cum perillustri ac reverendissimo domino Francisco Christophoro Franzin de Mareit et Zinnenberg, ecclesiae cathedralis Brixinensis canonico capitulari, decano et parocho ad S. Laurentium in Valle Pustrissa, uti et reverendissimo ac illustrissimo domino Antonio Felice comite Troyer etc. de Gisbach, Strasfrid, et Troyenstain, ecclesiae cathedralis Brixinensis canonico capitulari, decano et parocho in Imbst superioris Oena-Vallis, fratre Eminentissimi Cardinalis episcopi Olmucensis hodierni, aliisque officialibus Schwazium delatus, illo vespere, num omnia rite parata sint, sedulo indagavit.

55 Hisque pro rei gravitate examinatis, proxima die Dominica, 14 nempe Septembris, postquam sacrum corpus exornatum ex aedibus Tanenbergicis rite ac solenniter in proximam parochialem ecclesiam fuisset deductum, ac in summa ara collocatum in eodem templo publico parochiali, proxime ad aram sanctae Crucis, inspectante toto confertissimo hospitum ex omni vicinia delectu ac populo universo, coram eodem reverendissimo ac celsissimo S. R. J. principe ac episcopo Brixinensi, ac reverendissimis et illustrissimis duobus dominis canonicis cathedralibus primum memoratis, assessoribus reverendissimo ac perillustri domino Lamberto, infulato praesule Montis S. Georgii etc., uti et plurimum reverendo praenobili ac excellentissimo domino Petro Josepho Ramblmayr de Goldbach, decano rurali ac parocho in Figen; testibus rogatis ac requisitis perillustri ac generoso domino Joanne Georgio L. B. de Sternbach, excelsae camerae superioris Austriae consiliario actuali; praenobili domino Felice Jacobo de Graben excelsae camerae superioris Austriae in bellicis secretario; actuante me Antonio Roschmanno J. U. licentiate, universitatis Oenipontanae notario, ad priores et hunc actum tamquam notario Apostolico rogato et requisito.

56 Tum fecit propositionem plurimum reverendus ac clarissimus pater promotor Antonius Soll S. J. referens se ad priora, ac, quid actum hactenus in hac re fuerit, pluribus enarrans, grates maximas eidem celsissimo principi referens pro insignibus laboribus, quos in eruendis, examinandis exponendisque sacris exuviis divae virginis Notburgae hactenus insumpsit idem reverendissimus episcopus, hasque ecclesiae suae in Eben restitui demississime rogans.

57 His peractis, juramentum stipulata manu, omnia fideliter nempe acta esse et nunc peragenda, reverendissimus ac celsissimus dominus princeps episcopus a dominis assessoribus, testibus et notario exegit: quod praestitum publice ab omnibus et singulis in manus ejusdem celsissimi, uti etiam a procuratore illustrissimae Tannenbergicae familiae, praenobili ac excellentissimo domino Leopoldo de Eyberg in Wertenegg, Schwarzenhorn, et Aichperg, praefecto dynastiae Suazensis.

58 Hic igitur se omnium primo tam nomine il-

lustrissimi domini comitis Ignatii de Tannenberg, ejusdem illustrissimae matris Elisabethae, natae L. B. de Risenfels, ac illustrissimarum sororum Mariae Annae, ac Mariae Elisabethae, atque praenobilis dominae Mariae Annae Burgklehneriae, natae Saillerin, mandatis propria manu subscriptis, ac sigillis cuique propriis firmatis, fidem eidem celsissimo fecit, se omnes et singulos secundum juramenta anno 1735, 19 Octobris deposita rite peregissee, nihil de sacris ossibus subtraxisse, religiose custodiisse, nullumque aliud substituuisse etc. quam fidem de clavibus sibi traditis ac custoditis, tum plurimum reverendus ac clarissimus dominus Scalfi, ac admodum reverendus dominus Maximilianus Wagner jam antea celsissimo ac reverendissimo domino episcopo fecerant.

59 His igitur praemissis, atque ordine praescripto peractis, rogavit idem plur. R. P. promotor eundem celsissimum ac reverendissimum dominum episcopum, ut licentiam impertiri dignaretur, sacra ossa publico et antiquo cultui exponendi; quod et benignissime indulxit idem reverendissimus ac celsissimus S. R. I. princeps ac episcopus, uti et omnes supra memoratos sese propria manu prothocollo inscribere; quod etiam e vestigio factum est.

A. ANTONIO ROSCHMANNO. juramento obstrictas, indagat, atque

ulterioris cultus licentiam confirmat.

A N N O T A T A.

a *Exteriolem templi formam exhibet adjecta tabella, interiores vero formae specimen praehibet novi altaris ectypum, capiti sequenti inserendum. Adverte interim hic munificentissimam domus Tannenbergicae pietatem erga Sanctam nostram.*

b *Adi mox memoratum novi altaris ectypum, in ejusdem medio Virginis formam, prout hic describitur, excusam intuebere.*

CAPUT VI

Sanctae ossa, Schwazii summo splendore honorata, ad Ebenense templum reducuntur.

Solenni igitur deductioni seu processioni per amplissimum pagum Suazensem hoc ordine datum est initium, eademque feliciter peracta est. Praeuntibus igitur tubis ac tympanis, inter perpetuas campanarum ac mortariorum fragores agmen equitum cataphractorum primus duxit, qui speciem Henrici a, equitis de Rottenburg, praebat. Mox incessere singula artificum corpora, quibus sua cuique figura ex sacra veteris Testamenti historia rei nostrae conveniens, ferculumque, ut vocant, interpositum fuerat, quorum numero undecim vitam divae virginis Notburgae exhibentia insecuta sunt.

61 Spectatu praeter ceteris dignum erat corpus fossorum metallicorum cum suis baculis ac magistratus insignibus ac peculiari vestitu montano. Ante currum triumphalem iterum agmen equitum desultoriorum duxit, qui Maximilianum I b imperatorem referebat. Currum praecedebant genii octo, in pulvinaribus insignia divae Notburgae, sertum nempe virgineum, liliun, falcem, vasculum vinarium, rosarium, claves ac panem praeferebant. Currum ducebant equi sex, cui caelesti

E

F

Sacra exuviae

a

triumphali

b

et in principe templo, an omnia circa reliquias,

B

in Eben referendas,

C

vite servata sint, apud personas

A. ANTONIO
ROSCIMANNO.

lesti lumine ac gloria circumdata insidebat diva Notburga; adstabant autem supplices quatuor provinciae Tyrolensis Ordines, illam in patronam patriae eligentes.

pampa

62 Ferculis demum adhuc quatuor aliis tria SS. Prothi ac Æmilii, ut et S. Illuminatae corpora, ad RR. PP. Ordinis S. Francisci strictioris observantiae fratres Reformatos spectantia, tum RR. PP. Ordinis S. Benedicti e vicino monasterio Fiecht e varia ac celebres Sanctorum reliquiae, decentissime ornatae, portabantur. Hæc comitabantur primum dicti RR. PP. Franciscani, tum musici superpelliceis induti, ac totus venerabilis clerus cereis accensus instructi, quorum agmen clauserat reverendissimus ac perillustis dominus canonicus supra memoratus cath., Franciscus Christophorus de Franzin etc. Ante sacrum corpus incedebat sacrum iudicium, notarius Apostolicus tamquam actuarius, domini testes supra memorati, plur. R. P. promotor causæ etc.

deducitur

63 Ipsum sacrum divæ Virginis corpus stans erectum, vestituque et plurimis margaritis, gemmis, auri et argenti filis tenuissimis splendidissimo tralucidoque, ita ut ubique sanctorum ossium structura anatomica discerni posset, indutum annulisque pretiosis ornatum, cum falce ac vasculo ex argento elaboratis d, eleganti cistæ ubique perviæ, ac vitris ingentibus munitæ, inclusum ab octo vel decem sacerdotibus portabatur: pueris Hispanice inditis, facesque accensas tenentibus, ex omni latere illud comitantibus. Post sacrum corpus incedebant illustrium familiarum complures etiam Oeniponto e delati hospites, atque innumerabilis omnium ordinum frequentia.

per Schwazensem pagum;

64 Ducebatur hæc sacra pompa, seu potius triumphus, longo itinere per amplum pagum Suazensem (quem merito scriptores plerique multis civitatibus præferunt, utpote valde notabili amplitudinesua, ædium elegantium multitudine, duobus monasteriis ac templo parochiali, per totam Tyrolim maximo, satis insignem.) Inter spectatores innumerabiles ex omni etiam late dissita multorum milliarius seu vicinia seu distantia: atque iterum in templum reducebatur, suoque in ara summa loco restituebatur, ut antea.

dein ad populum dicit
abbas, ac celebrat episcopus:

C

65 Tum cathedram conscendebat reverendissimus, perillustis, ac amplissimus dominus præsul Lambertus, Montis S. Georgii abbas, inter assistentes hactenus in nostris memoratus, et ad confertissimam hospitum juxta ac Suazensium concionem verba actui, quem descripsimus, solenni fecit aptissima, ac plausu unanimi recepta. Finito hoc sermone sacro, ipse reverendissimus ac celsissimus S. R. I. princeps ac episcopus Brixinensis solennissimum Missæ pontificalis officium fecit, legente Evangelium reverendissimo ac perillustri domino canonico de Franzin, Epistolam reverendissimo ac illustrissimo domino comite Troyero, paulo ante memorato. Post prandium, illustri ad vesperum fere toto templo parochiali, solennes Litanie Lauretanæ decantatæ finem fecere festivissimæ huic luci.

huiusmodi piæ
ac festivæ cæ-
remonie

66 Altero itidem die, Lunæ nempe, sacrum oratorem ingenti animorum motu egit reverendissimus ac illustrissimus dominus comes ac canonicus Troyerus; officiatoris vero in ara summa coram sacris reliquiis munere functus est reverendissimus, perillustis ac amplissimus dominus præsul Montis S. Georgii. A prandio a reverendissimo ac celsissimo S. R. I. principe ac Brixinensi præsule, hospitibusque illustrissimis, reve-

rendissimis aliisque innumeris omnis ordinis ac conditionis hominibus spectati ludi theatrales in orchestra huic loco Suazensi propria, et jam ab uno alterove seculo solis his usibus extracta. Thema erat: » D. NOTBURGA in arce Rottenburg, sancta, famula, pauperum mater, juven- » tutis nobilis magistra, auxiliatrix omnium, et » exemplar eorum, qui a servitiis sunt, in gratam » memoriam moræ triennalis Suazii. » Pius certe comicus Acta D. Notburgæ non sine spectantium commotione et plausu in scenam dedit, et modulis musicis apte dolorem expressit, quo Suazium, tantæ Hospitis mora recreatum, ægre a se tantum thesaurum in locum Eben avelli patitur: continuati sunt sacri hi ludi die Martis Mercuriique sequentibus.

67 Decima sexta hujus mensis Sacrum solenne fecit reverendissimus ac perillustis dominus canonicus de Franzin: ad populum vero dixit admodum reverendus pater concionator regii parthenonis Halensis fe societate Jesu. Die insequenti decima septima, in ara summa Sacris operatus est reverendissimus ac illustrissimus dominus comes de Troyer: e cathedra vero dixit plurimum R. P. Theophilus Perckhofer, conventus RR. PP. Franciscanorum hujus loci Guardianus.

68 Die tandem ultima, decima octava, Sacrum ad aram summam peregit sæpius laudatus reverendissimus, perillustis ac amplissimus dominus prælatus Montis S. Georgii abbas, qui, peracto Sacro, infula ac pastoralis suo ornatus, sacra lipsana una cum venerabili clero, illustrissimis quibusque ac confertissimo populo ad Oeniponto deduxit. Hic iterum Oeno commissæ sunt sacra exuviae, secundoque flumine, consonantibus ad utrumque littus templorum campanis, mortariorum tonitruis, sacris hymnis et precibus, Yenbachium perlata sunt.

69 Exonerata sacro hoc pignore et comitatu devotissimo navi, præsto fuit agmen equitem desultoriorum, qui duce illustrissimo domino comite de Starnberg has Divæ mortales reliquias ad locum usque Eben deduxit. Jamque templo Ebenensi quod eodem die una cum tribus altaribus consecrare dignatus est idem reverendissimus ac celsissimus episcopus Brixinensis, propinqui eramus; cum his obviam per notabile itineris spatium processit idem celsissimus, quo ac ceteris comitantibus in recens extractum ac decentissime ornatum Ebenense templum deportatæ, atque in ara summa (ut typus fert) g perpetuis futuris temporibus ex utraque patre spectabiles, collocatæ sunt.

70 In hujus rei memoriam perpetuo duraturam prævia exhortatione plurimum reverendi ac clarissimi patris promotoris Antonii Soll S. J. (qua gratias eidem celsissimo pro tot impensis conatibus illustrissimæ familiæ Tannenbergiæ pro tot sumptibus et curis, ceterisque omnibus perimpense egit) rogavit una præsentem reverendissimum dominum præsulem San-Georgianum, reverendissimos ac illustrissimos dominos canonicos, ac plurimum reverendum, prænobilem ac excellentissimum dominum decanum in Figen Petrum Josephum Ramblmayr, sacrae Theologiæ doctorem tamquam assessores; uti et testes requisitos perillustrem ac generosum dominum Joannem Georgium L. B. de Sternbach, ac admodum R. D. Franciscum Fluri parochum in Münster, ut prothocollum meum, cui hæc omnia peracta inserebantur, subscriberent: ac ut desuper instrumentum

D

continuantur
diebus aliquot.

f

E

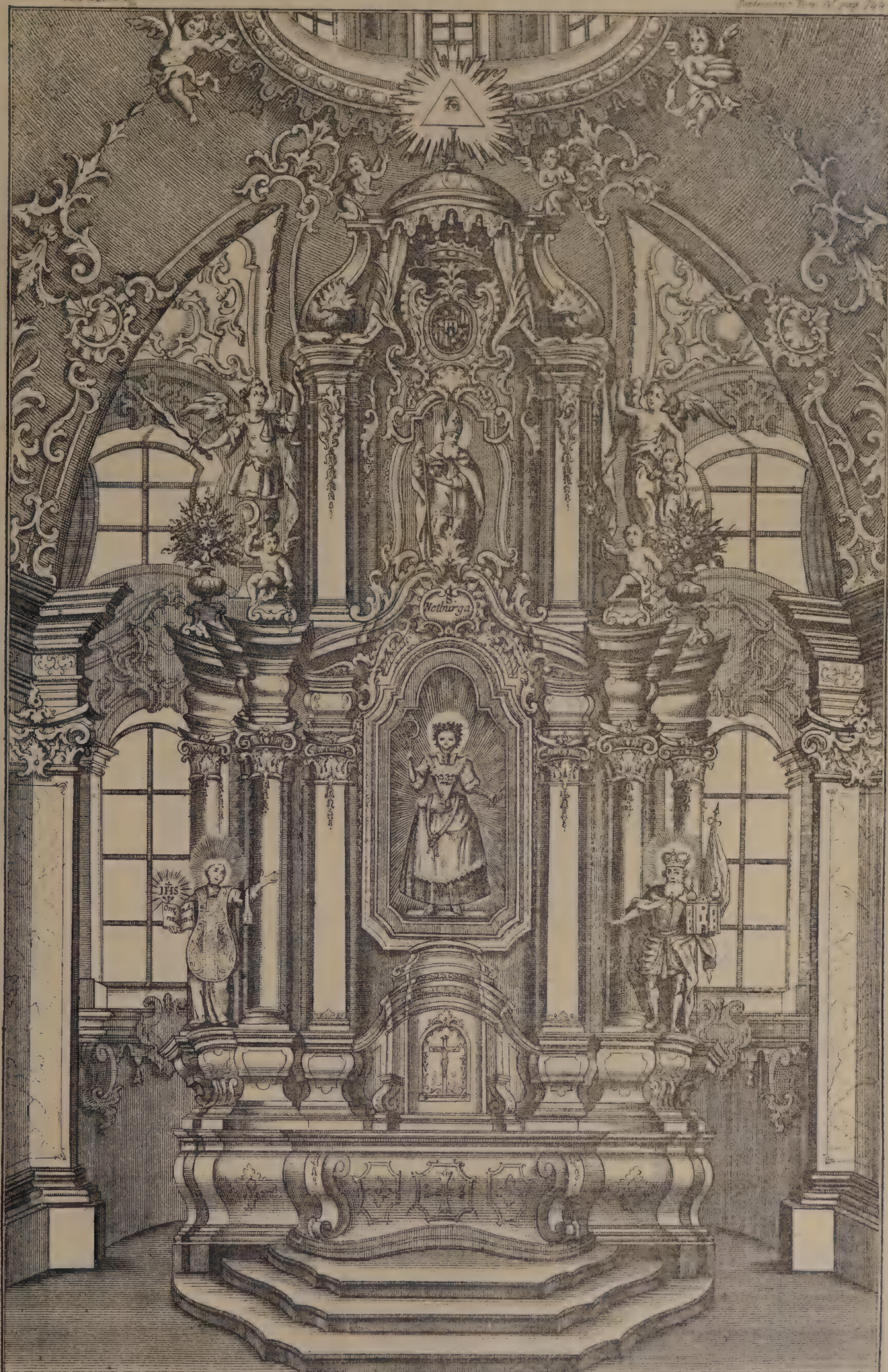
Reducuntur
sacra ossa ad
templum

Ebenense, in
ara principe
collocantur,

F

g

et cum exhortatione clauditur festivitas.



A instrumentum publicum erigeretur instanter repetiit.

ANNOTATA.

a Apud quem nimirum famulata est olim Sancta nostra.

b Maximiliani imperatoris pietatem in S. Notburgam, et munificentiam in templum Ebenense exposuimus in hac parte I Glorie posthumæ § 3.

c Supra Viecht scribitur novum monasterium de qua nonnulla annotavimus capite precedente lit. m.

d Vide corporis ornati formam in subnexa tabella.

e Ænipontum alias Ænipons, indigenis Inspruck, civitas est Germaniæ, comitatus Tyrolensis caput, ad Ænum fluvium.

f Hala oppidum est etiam comitatus Tyrolensis in Æni-valle, vulgo Hall in Inthal.

g Cernitur in medio hujus magnifici altaris S. Notburgæ sacrum corpus eo ornatum, quo descriptum fuit supra num. 63. Imago superius collocata representat, quantum conjicio, S. Rupertum, episcopum Salisburgensem, antiqui Ebenensis sacelli patronum; Acta ejus apud nos illustrata sunt ad diem 27 Martii. Paulo altius conspiciuntur insignia illustrissimæ atque in hoc templum munificentissimæ familie Tannenbergiæ. Imagines vero laterales exhibent S. Ignatium Societatis Jesu fundatorem, cujus nomen gerit comes Tannenbergius, et S. Leopoldum, marchionem Austriæ, de cujus similiter nomine, uti scripsit ad nos Roschmannus, appellatur dicti comitis conjux, illustrissima domina Maria Anna Leopoldina, comitissa de Tannenberg, domina in Nazeradez, nata comitissa de Starenberg, ex familia illa celeberrima, quæ tot heroes Augustæ Domui peperit.

B Ebenensis sacelli patronum; Acta ejus apud nos illustrata sunt ad diem 27 Martii. Paulo altius conspiciuntur insignia illustrissimæ atque in hoc templum munificentissimæ familie Tannenbergiæ. Imagines vero laterales exhibent S. Ignatium Societatis Jesu fundatorem, cujus nomen gerit comes Tannenbergius, et S. Leopoldum, marchionem Austriæ, de cujus similiter nomine, uti scripsit ad nos Roschmannus, appellatur dicti comitis conjux, illustrissima domina Maria Anna Leopoldina, comitissa de Tannenberg, domina in Nazeradez, nata comitissa de Starenberg, ex familia illa celeberrima, quæ tot heroes Augustæ Domui peperit.

CAPUT VII

Eximia principum personarum aliorumque liberalitas in novum templum S. Notburgæ hujus quoque in clientes munificentia beneficiis probata.

C Sed jam de beneficiis a diva hac Virgine post translationem suam collatis, et una insignibus quibusdam donis, eidem a cultoribus suis in grati animi memoriam oblatis, sermo nobis faciendus est. Inter dona etiam id unum ex præcipuis est, quod sæpe memoratus celsissimus princeps ipse hoc, quem primum descripsimus, ipso translationis die, Thaumaturgæ nostræ obtulit, duo millia nempe florenorum Rhenensium, apud ærarium provinciæ deposita, ut præter reverendum dominum curatum loci alius adhuc sacerdos in perpetuum ali possit.

72 Ærarium quoque templi, licet ad fabricam etiam non pauca attulerit, ita brevi auctum est ut elegans domus canonica, trium ad minimum sacerdotum capax, ex fundamentis erigi potuerit. Sic et pavementum templi ex nigro candido-

Septembris Tomus IV.

que marmore brevi non levibus expensis eleganter sternetur. Ipsa quoque templi supellex sacra ab hoc tempore mirum aucta est; dono enim submissa est lampas argentea, thuribulum argenteum, casula seu vestis cruciata elegans a serenissima Holsteiniæ ducissa: calix pretiose inauratus ab excellentissimo L. B. de Firmian Salisburgo allatus; nec non a pluribus aliis illustribus personis calices complures, et eleganter confectæ casulæ.

73 Exhibet autem præcipue se propitiam S. Notburga nostra omni beneficiorum genere; præprimis autem in periculis partus difficilis, in bonis fortunæ, adeo ut etiam eripuerit quosdam ad extremam paupertatem redactos. Plurima autem beneficia etiam hactenus præstitit in anxietatibus animi, adeo (quod aliqui in sacra Confessione ingenue fassi sunt) ut interdum multo tempore excitentur, nequietiremancant, donec se divæ huic Virgini in Eben sistant.

74 Ceterum ut palam fiat, quænam fides his beneficiis habenda, afferam instrumenta, quæ mihi submisit admodum reverendus dominus curatus eodem sermone, quousisunt attestantes, tantumque ex vernaculo in sermonem transferam Latinum; si sigilla appressa his sint, addam eorum signa; si apographa submisit, reddam sine sigilli signo; si ipsemet dominus curatus quædam mihi testatussit, monebo iterum, solo ordine chronologico, qui meus tantum præter interpretationem labor est, addito.

75 Georgius Goriub ex pago Damschall, malo pecorum contagioso indies crescente, remediisque naturalibus incassum adhibitis, divæ Notburgæ in Ebensfeld a fit supplex, atque in testimonium devotionis suæ etiam munus offert, et pecora sua, omni periculo submoto, sanitati restituta sunt. Jacobus Gregoritsch seu Bollar cum eodem conflictabatur infortunio, jamque infecto tumulato bove, alter periculo proximus erat; sed medelam attulit D. Notburga, lecto in ejus honorem Sacro, ac firma invocata fiducia, et pecus omne iterum a malo hoc epidemico liberatum est.

76 Michaeli Vaupetschick seu Mobasser binæ jam vaccæ perierant, ac pecus reliquum cibum jam biduo capere renuebat. Tum ille ad vespere ante somnum D. Notburgam invocavit: dumque mane armentum visitat, integrum ac incolume invenit, pabulumque omne, jam ante dies aliquot appositum, consumptum videt; quo lætus beneficio, in gratiarum actionem Sacrum peragi curat, et munus divæ Virgini in Ebensfeld offert.

77 Copia attestationis beneficiorum quorundam, quæ infra scripti per intercessionem D. Notburgæ (quæ primum in Carniolia innotuit) acceperunt, ac de his a subscripto in fine domino cooperatore loci rigore examinati etiam cum testibus fideliter deposuerunt. « Anno hoc « 1737 divinum Numen contagiosam luem pecorum nobis immisit, quo malo vehementer « etiam parochia nostra Manspurgensis afflicta « fuit. Supplices parochiani opem non sine singulari auxilio S. Notburgæ implorarunt, præcipue in templo filiali SS. Hermagore et Fontunitati in Ebensfeld, loco ad illustrissimum « dominum Franciscum Bernardum comitem de « Lamberg spectante. Ut gratias alias ac complures taceam, tres tantum afferam, quæ « authenticè testibus firmatæ sunt, nempe Casparo Kherschetsch et Francisco Klebnig. Dabam

A. ANTONIO ROSCHMANNO.

Beneficia varia

instrumentis etiam authenticis probata;

E

ægra

a

pecora

F

sanantur;

b

c

Eximia episcopi ac principis Brünensis, et

aliorum in templum Ebenense liberalitas.

A. ANTONIO] « bam Manspurgi, 1 Decembris 1737, Raymun-
ROSCIMANNO. « dus Dietrich coop. loci.

Terra sepulcri 78 « Instrumentum de anno millesimo septin-
ejus « gesimo trigesimo sexto. Cum anno 1736
« periculose ad mortem usque per hebdomades
« omnino 21 decumberem, nihilque omnino
« subsidii ars medica afferre posset; adeo ac-
« crevit denique malum, ut in vehementissimis
« stomachi torminibus, nemo consilium opemve
« afferre potuerit. Tandem illustrissima domina
« parens mea ad S. Notburgam plena fiducia
« confugit, aliquid terræ de ejus sepulchro aquæ
« miscuit, mihiq; præbuit inscio. Vix potui eram
« usus, jam dolores remittere etc. Cumque quid
« immiscuisset mihi domina parens revelasset,
« ingenti et ipse accensus fiducia, altera vice
« potum repetiit, et cum paululum quietem cepis-
« sem, omnes remisere dolores adeo, ut totus
« simul ac semel respiraverim, adeo quidem ut
« ipse languor, ex hoc diuturno morbo contrac-
« tus, in horas singulas cessaverit, et ego inte-
« græ sanitati restitutus fuero.

viro prænobili 79 « Quod ingens beneficium post Deum ter
sanitatem « Optimum Maximum nemini alteri, quam huic
affert, « magnæ Evergetæ adscribere possum et debeo.
B « Quapropter ad commonstrandam summam,
« quam illi debeo, gratitudinem, et ad ulterius
« incrementum honoris ac gloriæ divinæ in San-
« ctis suis singulis, hoc instrumento id notum
« facere constitui, atque in fidem horum omnium
« illud propria manu subscripsi et sigillum gen-
« tilitium apposui. Datum Cniponti 1 Maii 1739.
« Sacræ Cæsareæ ac Catholicæ Majestatis Came-
« rarius, excelsæ cameræ superioris Austriæ
« consiliarius, L. B. in Kelburg, et Authofen,
« dominus in Singen et Megdberg etc.

(L. S.) « Franciscus Carolus L. B. de Rost. »

et pecorum 80 « Ego infra scriptus vigore præsentium te-
« stor, quod cum anno præterito in loco Zecho-
« witz, atque in armentis Regio Bohemico ca-
« meralibus inhæreret lues boaria, quæ multa
« ex his jam neci dederat; ego vero a nobili
« viro Kiliano Josepho Kaliwoda, rei forestalis
« præfecto regio in Brandeis d, pauxillum terræ
d « de tumulo D. Notburgæ accepissem, hanc in
« potui ego et alii plenus spei adhibui, et statim
C « auxiliarem manum divæ Virginis expertus
« sum. Datum in regis cursus publici ædibus
e « Zechowitz e 27 Martii 1744.

(L. S.) « Joannes Buren Postarum Præf. »

luem 81 « De hac terra sepulchrali S. Notburgæ
« meis pecoribus adhibita idem testor. Ex domo
« canonica parochiali Zechowitz 27 Martii 1744.
« (L. S.) P. Samuel Ignatius Vodhlon curatus
« Zechovici. Idem et mihi contigit, caula mea
« jam ad ultimum pecus exacuata, et salvum
« evasit. Zechowitz 27 Martii 1744.

(L. S.) « Joannes Ignatius Sladerk
« civis in Zechowitz. »

extinguit. 82 « Ego infra scriptus testor in conscientia,
« quod cum lues epidemica, hic locorum longe
« lateque grassata, pleraque extinxisset anima-
« lia, et ego huic malo remedium allaturus, ter-
« ram de sepulchro divæ Notburgæ, mihi a meo

« domino affine admodum R. P. Francisco Ti- D
« motheo Ramblmayr ex Tyroli submissam, in
« potui animalibus exhibuissem, per hujus Sanctæ
« intercessionem (Deo sint laudes maximæ) salva
« et immunia omnia conservata sint: quod et
« amicis meis circa sua pecora contigit, quibus-
« cum hanc terram communicavi. Actum in re-
« gia domo venatoria Albi - Bunzlarr apud
« Brandeis ad Albim 27 Martii 1744.

(L. S.) « Kilianus Josephus Kaliowoda,
« rei forestalis præfectus regius. »

83 « Ego infra scriptus præsentium tenore
« fidem facio, quod Jacobus Schmosteck, in Pil-
« stain ex Styria natus, non solum anno elapso
« 1745 in hujate templo beatæ Virginis in insula
« Werth seu Mariæ lacu dicto, sed etiam præ-
« senti hoc anno 1746 decima nona hujus men-
« sis Junii, tertia nempe Dominica post Pente-
« costen, iterum peregrinationem ac devotionem
« suam peracturus, totus claudus ac miser, pede
« nempe unico inutili furculis alaribus subnixum
« se stiterit; ubi in preces ac genua, durante
« sacro, ante aram dixæ Notburgæ effuso per
« intercessionem beatissimæ Virginis ac S. Not- E
« burgæ, inspectantibus ac attonitis multis præ-
« sentium, ac satis numeroso peregrinantium
« affluxu, sub Missæ benedictionem ultimam
« homini furculæ alares insolito fragore confra-
« ctæ excidunt; ille vero salvus, sanus et ere-
« ctus, nullo remanente vestigio vel impedi-
« mento, e templo discessit, postquam ante,
« gratiis utraque Auxiliatrici peractis, in per-
« petuam rei memoriam prædictas furculas ala-
« res ibi reliquisset. In fidem sigillum apposui,
« Datum Mariæ See in Carniolia superiori
« 20 Junii 1746. Thomas Wallock capellanus
« loci. » Hoc prodigium esse verissimum, nuper
admodum mihi viri nobiles, qui a præsentibus
istud audierant, Brixinæ (ad quam ecclesiam
locus iste in Carniolia spectat) tamquam rem ipsi
celsissimo defuncto, ac nunc regenti celsissimo
ac officialibus pluribus notissimam testati sunt:
nec dubitarunt instrumentum solennius, si ne-
cessarium, a consilio aulico Bixinensi præsto
futurum.

84 Ex litteris admodum reverendi domini
curati Ebenensis Andreæ Mantinger. « Dominæ
« Josephæ Veldnerin, archigrammatæi Rastaten-
« sis f uxori, polypus in naso crescere incepit,
« septies equidem filo serico a spiraculis sub-
« ligatus ac remotus: sed ita demum nasum
« implevit, ut sectio inevitabilis foret; jamque
« dies operationis dicta fuerat, cum vespere præ-
« cedenti amicus opem implorandam D. Notbur-
« gæ suasit; impositæ capiti sacre hujus Virgi-
« nis reliquiæ, et nasus aqua, cui terra de Sanctæ
« sepulchro injecta, madefactus est: altero die
« polypus ita recessit, ut facile religari potuerit.
« Verum adhibitis iterum ex consilio medicorum
« rebus præservantibus, crescere periculum
« sensit: in sola igitur, relictis his omnibus,
« D. Notburga spem omnem misera posuit; po-
« tum terra sepulchrali mixtum repetiit, naso
« aspersit, ac demum evanescente polypo con-
« valuit ex integro. Post anni dimidium, die
« nempe 24 Septembris anno 1749, locum Ebe-
« nensem peregrina accessit, nasum argenteum
« tanti beneficii testem gratissimo animo obtu-
« lit, reique totius seriem oretenus aperuit. »

85 « Virgo Catharina Jellin Viennensis Au-
« striaca

Claudus ad
aram Sanctæ
usum pedum
recuperat.

Polypus
F

et apostema
curantur.

« striaca apostemate in collo tam periculose de-
« cumbebat, ut actum de vita medici denuntia-
« rent. Ægram curabant moniales Elisabethinæ,
« suaserantque cultum per 9 dies D. Notburgæ
« coram hujus imagine. Die nona, cum coram
« hac imago surgeret, apostema feliciter erupit.
« Hinc in gratitudinem argenteum anathema
« submisit.

Grandines
frequentes
cessant;

86 « Vicinia Scheffauensis in inferiori Oeni
« Valle die 9 Maii 1750 grato animo testata
« est, quod a decennio, licet antea incredibili
« damno per grandines continuo affecta fuerit,
« a quo nempe annis singulis saltem semel voto
« facto aliqui ex vicinia peregrinatum accessis-
« sent, ac Sacrum decantari curassent, nullam
« amplius grandinem agros suos afflxisse. »

pecora, gras-
sante lue, ser-
vantur.

87 Apographum attestati autographi mihi
nuperrime submissi. LAUDATE DOMINUM IN
« SANCTIS SUIS. Grassante non multis abhinc
« annis horrenda in circumvicinia nostra anima-
« lium lue, pro avertendo a limitibus nostris tam
« grandi malo unicam post Deum spem et fidu-
« ciam in patrociniū divæ virginis Notburgæ
« posuimus. Eapropter ex voto præter erogatam
« in honorem hujus Thaumaturgæ spectabilis
« eandem exhibens pictura a nobis in ecclesia
« publicæ venerationi fuit exposita, et coram ea
« per octiduum ardentes fusæ sunt preces. Nec
« frustrato, sed optato effectū; siquidem, ut pie
« credimus, per validam hujus Auxiliatricis in-
« tercessionem nos ab imminente periculo libe-
« rati, et animalia nostra ad unum omnia (Deo
« propitio) ab omni contagio sana et salva con-
« servata fuerunt. In quorum fidem, et D. Not-
« burgæ debitum honorem et devotionem dila-
« tandam, manum et sigillum abbatiale proprium
« appono. Ex præpositura collegii Novacellensis
« canonicorum regularium Lateranensium S. Au-
« gustini, diocesis Brixinensis, comitatus Tyro-
« lensis, die 1 Novembris 1750.

(L. S.) « Antonius abbas Lateranensis, præ-
« positus insulatus, steurarum com-
« promissarius, et statuum deputatus
« intimus. »

Monialis vehe-
menti capitis
dolore libera-
tur.

88 « Omnia ad majorem Dei gloriam. Cum
« anno 1729 una sororum in conventu nostro
« Viennensi professorum (cujus nomen ex animi
« demissione siletur) probabiliter ob servitium
« ægræ cuidam, quæ ex morbo, qui elephantiasi
« non multum absimilis erat, decumbebat,
« impensum, ingentem corruptionem in massa
« sanguinis, qui putridæ materiæ, quam sanguini
« similior erat, atque sic continuum capitis
« dolorem sibi contraxisset, durassetque hoc
« malum ab anno 1729 usque ad annum 1733,
« omnibus medicorum auxiliis, votis ac pere-
« grinatoribus, per alias personas obitis, om-
« nino irritis, medici cum consensu ægræ ad
« trepanizationem procedere voluere, sola reni-
« tentetunc temporis superiore conventus. Ægra
« hoc in articulo constituta, filiali fiducia opem
« sanctæ Tyrolensis famulæ, divæ Notburgæ im-
« plorat, liberationem vel a malo vel a corpore.
« Visum dein medicis novam, uti vocant, cu-
« ram inchoare; cumque secundam dosim die
« 19 Novembris, festo divæ Elisabethæ, sancti
« Ordinis patronæ, sumpsisset, intolerabilis ite-
« rum capitis dolor miseram per horas aliquot
« ex cruciavit; postea vero penitus desiit, nec am-
« plius rediit; cum tamen doses adhuc undecim
« absumendæ fuissent: ut adeo fateri medicus

« coactus fuerit, quod tam promptam sanitatem
« nequiquam pharmacis, sed majori ac superna-
« turali vi adscribere debeat. Confessa dein hanc
« collocatam in diva Notburga fiduciam fuit hæc
« soror, adscribitque in hodiernam diem recupe-
« ratam salutem, qua modo, utut provectionis
« ætatis, ea integra utitur. Hæc in fidem ad ma-
« jorem honorem ac gloriam Dei et famulæ
« ejus D. Notburgæ, atque in humillimam gra-
« tiarum actionem testari debui. Viennæ 5 Ju-
« nii 1752.

(L. S.) « Maria Aloysia Blumin, Tertie
« Regulæ S. Francisci, Ordinis
« S. Elisabethæ P. T. Superior g.»

A. ANTONIO
ROSCHMANNO

9

ANNOTATA.

a *Locus est in ducatu Carniolie, ubi insignem cultum habet S. Notburga, uti patebit in parte secunda Glorie posthumæ.*

b *Etiā loci hujus, in Carniolia siti, frequens mentio recurret in eadem secunda parte.*

c *Tres gratiæ hic memoratæ, non ex iis sunt, quæ subduntur, sed eadem, quæ testificationi jam præmissæ sunt a num. 75, ut manifestum fiet ex memorata parte secunda Glorie posthumæ, ubi inter plurima beneficia in Ebensfeld et per integrum Carniolie ducatum Sanctæ nostræ patrocinio impetrata, redibit hæc ipsa testificatio cum iisdem tribus gratiis paulo fusiis expositis.*

d *Brundisium seu Brandisium oppidum regni Bohemiæ ad fluvium Albim, teste Baudrandot vix tribus milliaribus Germanicis distat Praga.*

e *Alter haud dubie hic Bohemiæ locus est, at quem non reperio; nisi fortasse ex iis unus sit, sic scriptis haud procul Brundusio: Czakowitz, Czwrtehowitz, Czelakowitz.*

f *Ratstatum, incolis Ratstadt, et Rastat, teste Baudrando, oppidum est Germaniæ in Suevia et in marchionatu Badensi superiori.*

g *Hujus testimonii autographum, Vienna Austriæ in Tyrolim ad ecclesiam S. Notburgæ destinatum, describi curavit, et ex Germanico Latine a se redditum nobiscum communicavit clarissimus Roschmannus, datis litteris Oeniponto die 13 Julii anno 1752: in hisce autem monet, se ex aliis jam prius intellexisse, quod ipsa hodierni memorati conventus superior Maria Aloysia Blumin, nata scilicet Schwazii in Tyrol, eadem sit soror, cujus in relatione, tecto nomine, fit mentio, quæque insperatam olim tam cito sanitatis recuperationem S. Notburgæ patrocinio attribuit etiam hodie: nec profecto id illa obscure insinuat, dum scribit, se hæc in humillimam gratiarum actionem testari debuisse.*

E

F

AUCTORE
J. P.

GLORIÆ POSTHUMÆ

PARS ALTERA

CULTUS IN ALIAS REGIONES DIFFUSUS

§ I. Altaria Sanctæ exstructa in Tyroli, Istria et Carniolia, in quibus aliisque regionibus peculiariter colitur.

Sanctæ cultus
peculiaris
locis variis.

Prodigia, quibus Deus Ancillam suam decoravit in Eben, et beneficia, quæ præstitit ipsam invocantibus, non modo causa fuerunt, ut celebre evaserit ejusdem Sanctæ nomen per Tyrolim universam et finitimas regiones, utque ad dictum locum conflueret magna piorum peregrinantium copia, uti ex relatis patuit; verum etiam, quemadmodum fieri assolet, dum Sanctus aliquis beneficium se præbet erga clientes, ut et in Tyroli et in aliis Germaniæ partibus cultum specialem obtinuerit, electa fuerit in patronam, exstructa vel ejus tutelæ devota fuerint sacella et ædes sacræ, erecta altaria, effigies publicæ venerationi expositæ, et in privatis domibus summo honore asservatæ ac cultæ; nec sine ingenti hominum cum infirmitatibus aut adversitatibus conflictantium emolumento. Non habemus quidem documenta seu impressa seu manuscripta, quibus singula speciatim ac fuse probemus de singulis regionibus, per quas cultus ejus longe lateque dispersus est, Austria, Bavaria, Bohemia, Carinthia, Croatia, Goritia, Stiria, Suevia; attamen de nonnullis ea jam nunc colligi potuerunt ex relatione beneficiorum per clarissimum Roschmannum adornata; de reliquis vero colligi eadem poterunt ex relationibus et documentis, quæ ex Tyroli, Istria et præsertim Carniolia nobis submissa sunt.

C In Stilfes, loco Tyrolensis comitatus

2 De Tyroli quæ speciatim novimus, accepta denuo referimus laudato Roschmanno, qui in annotatis ad Vitam S. Notburgæ, per Guarinoniam collectam, scribit in hæc verba: Cæterum non tantum Gezneri, verum et Guarinonii, Raderi ac Brunneri temporibus, non tantum eximie culta, sed et benefica fuit Beata nostra, imo tam celebris ejus veneratio evasit, ut etiam ejus honoribus sacellum perquam elegans non procul Sterzinga in parochia Stilfes, loco non multum ultra quatuor horas a Brixima distante, extructum fuerit, cujus ara S. Notburgæ imaginem et omnes circum muri Divæ gesta tam artificioso egregii cujusdam in hac arte viri depicta sunt penicillo, ut nullibi alias de Diva hac elegantius quid viderim. Ipsum sacellum pro-episcopus Brixinensis (anno) 1651 sanctæ Thaumaturgæ nostræ honoribus rite consecravimus, ut litteræ autographæ, a me inspectæ, et dein authenticæ mihi jam 1737 submissæ, pluribus enarrant. Memoratas litteras ipse in finem Notitiarum suarum conjecerat, nos hic subnectimus.

altare ejus
nomini conse-
cratur,

3 Jesse Perkoser, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Belinensis, suffraganeus Brixinensis etc., universis et singulis Christi fidelibus

præsentibus et futuris salutem in Domino sempiternam. Recognoscimus per præsentem, quod anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo, die vero decima octava mensis Julii in capella existenti in cœmeterio prope ecclesiam parochialem sanctorum Petri et Pauli apostolorum loci Stilfes, Brixinensis diœcesis, altare ad nomen et honorem S. Notburgæ virginis consecravimus, et dedicavimus, ac in eo reliquias SS. Joannis Baptistæ, Simonis et Judæ apostolorum, Fortis martyris, Celsi martyris, unius martyris ex cœmeterio Calixti, unius martyris ex cœmeterio Prætextati, Pirminii confessoris, Tertulæ martyris ex cœmeterio Calixti, Vincentiæ martyris ex cœmeterio Prætextati inclusimus, recondimus et sepelivimus.

4 Instituentes festum anniversarium dedicationis et consecrationis hujusmodi die Dominica ante festum S. Cassiani episcopi et martyris quotannis ac perpetuis futuris temporibus celebrandum, cupientes præterea, ut dictum altare debitis colatur honoribus, ac a Christiano populo jugiter et devote frequentetur, omnibus et singulis Christi fidelibus, qui prædicta die Dominica ante festum S. Cassiani episcopi et martyris devotionis causa eandem capellam et altare visiterint, ac in ea pro exaltatione sanctæ matris Ecclesiæ, hæresum extirpatione, aliisque tam publicis quam privatis propriis, seu proximi necessitatibus, vel prout devotio iis suggesserit, preces ad Deum pie effuderint, de Omnipotentis Dei misericordia, beatorumque Petri et Pauli apostolorum confisi suffragiis, quadraginta dies de vera indulgentia, in forma Ecclesiæ consueta, misericorditer in Domino concessimus*et relaxavimus, prout harum testimonio litterarum, manus nostræ subscriptione et sigilli nostri pontificalis appensione munitarum, concedimus et relaxamus. Datæ in Stilfes die decima octava mensis Julii anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo. Jesse episcopus, ut supra.

5 Præter festum dedicationis in litteris præscriptum, habent etiam ibidem festum peculiare Sanctæ nostræ die 22 mensis Octobris, prout discimus ex duplici testimonio, quod, teste Roschmanno, litteris additum fuit ex Calendario ibidem ecclesiastico a binis plurimum reverendis dominis decanis ruralibus, ut vocant, quodque hic transcribimus. Primum sic habet: Post festum S. Ursulæ die immediate sequenti celebratur festum S. Notburgæ cum officio de Communi Virginum in ejusdem sacello. Alterum sic: Post festum S. Ursulæ die immediate sequenti celebratur festum S. Notburgæ cum officio de Communi Virginum in ejusdem capella, et communiter etiam habitus fuit sermo ante altare S. Notburgæ, tamquam singularis patronæ hujus parochiæ, confluenta etiam multo peregrino populo. Hinc in Carnioliam progredimur.

6 Magnus est Sanctæ nostræ cultus in omnibus hujusce provinciæ partibus; at nullibi major quam in Ebensfeld, qui locus subjectus est paræciæ Manspurgensi haud procul a Savo fluvio. De beneficiis ibidem obtentis prælibata sunt nonnulla in collectione clarissimi Roschmanni c. VII, sed fusa insuper communicata nobiscum fuit Relatio historica Ms., in qua cultus anno 1736 inchoati occasio et modus, progressus ejus et hodiernus splendor, constructio altaris, translatio reliquiarum et ingens beneficiorum numerus tam plene explicata sunt, ut ei quidquam superaddere necesse haud sit. Conscripta

et præscribitur
festum dedi-
cationi annum:

E

festum ejus
peculiare ibi-
dem celebratur
die 22 Octo-
bris.

F

Cultus insignis
in Carniolia,
præsertim in
Ebensfeld.

AUCTORE
J. P.

A *pta autem et huc transmissa est dicta Historia Germanico idiomate, ac proin, ut prelo committeretur, in Latinum fuit transferenda.*

de quo dabitur Historica relatio;

7 *Sed, ut verum fatear, non exiguum molestiam creantur primo character Germanicus obscurus et implicitus, dein voces hinc inde occurrentes et in illis haud dubie partibus usitatae, sed nobis ac ipsismet Lexicis Germanicis incognitae, adeo ut pro quarundam interpretatione recurrendum fuerit ad alios ejus linguae peritiores, et, his etiam determinatam significationem ignorantibus, nonnullae fuerint omittendae, ut videbitur in annotatis, ubi passim indicabimus, si quid vel omissum vel dubitanter positum sit. Nihil tamen hinc passa est rerum narratarum substantia, ad quam, uti etiam videbitur, fere nihil faciunt voces omissae, vel sub dubio expressae. More nostro divisimus Historiam in capita ac numeros, et singulis suos titulos affiximus; in reliquis autem tum enarrationis modo tum stylo Germanico, quantum licuit, adhesimus, nec multum curavimus nitorem Latinum, ut fideiorem inveniremur. Ceterum cum valde proliza sit memorata Relatio historica, collocavimus eam ad calcem hujus secundae partis Glorïae posthumae: necesse autem erat, paucis ista hoc loco praebare, quia cultus Ebensfeldiani splendor, et beneficiorum illic impetratorum copia, incitamentum videtur fuisse praecipuum ad promovendam S. Notburgae gloriam aliis etiam locis, de quibus agendum restat.*

Pisini item in Istria,

B 8 *Prodiit anno 1744 typis Labacensibus in Carniolia libellus, ab anonymo S. Notburgae cultore Italice exaratus, sub isto titulo: Compendium prodigiosae vitae ac mortis S. Notburgae virginis Tyrolensis, lucidissimi speculi et exemplaris famulantium puellarum, quae ob famam sanctitatis et miraculorum per Tyrolim, Bavariam, Austriam, Stiriam, Carinthiam, Carnioliam nuper celebris, beneficiorum splendore illustris, et tamquam peculiaris pauperum ac pecorum patrona etATRIX honorata, hodie dum novis in clientes suos gratis collatis clarescit in comitatu Pisinensi in ecclesia RR. PP. Franciscanorum reformatorum. Opusculum suum divisit auctor in octo capita, quorum sex prioribus complexus est vitae seriem, mortem et hujus adjuncta, aliaque, quae ex diversis documentis nos hactenus protulimus. Capite tandem septimo exponit cultum, quem habet Sancta in ecclesia dictorum patrum Franciscanorum Pisini, civitate Istriae ad Nauporium (il Quietum) fluvium, priscis Pucinum dicta, Blavio et aliis Pisin novo.*

ubi ad exemplar aliorum locorum

C 9 *Exorditur autem a rationibus, quibus moti patres isti honorem S. Notburgae in Istria promovendum censuerunt. Primam fuisse significat exemplum datum in Ebensfeld, ubi Sanctae, simulac fama ejus, tamquam peculiaris pauperum ac pecorum patronae a Deo constituta et beneficiis variis decorata, in Carnioliam pervenerat, extructum fuit altare et honor exhibitus plane singularis. Alteram item fuisse indicat exemplum RR. PP. Augustinianorum discalceatorum prope Labacum, quae Carnioliae civitas est episcopalis, pertinensque ad Augustissimam Domum Austriacam, Italica Lubiana, Germanis Laubach: quod, quia alibi ejus mentio non recurrit; ipsiusmet auctoris verbis Latine redditus hic expromo: Idem, quod Ebensfeldiae factum fuerat, fecerunt etiam RR. PP. Augustiniani discalceati in ecclesia sua, S. Josepho dedicata, extra civitatem Labacensem, ubi de consensu illustrissimi principis dioeceseos antistitis aedificatum est sacellum et altare conse-*

cratum in honorem Sanctae: eo in loco Deus per merita Ancillae suae quotidie beneficia confert iis, qui in suis calamitatibus vera cum fiducia ejus opem implorant.

10 *Hisce subnectit tamquam rationem tertiam, et priores duas confirmantem, beneficia quaedam collata iis, qui Ebensfeldiae S. Notburgae patrocinium invocaverant; ea non transcribo, quia jam partim data sunt a clarissimo Roschmano, partim dabuntur in Historia Ebensfeldiana. Post haec sic pergit auctor Italice: Hisce de causis RR. PP. Franciscani reformati cultum Servae Dei altissimi promoveri cupientes in sua ecclesia beatae Mariae de aurifodina, dicta de Visitatione, quae monasterio juncta est, et anno Domini 1481, Sixto IV Pontifice Maximo, et Frederico IV imperatore, primordia accepit, altare erexerunt in udo tectorio depictum, atque in medio pala Sanctae posita est. Italice habetur: al mezzo la pala della Sancta. Pala autem Italica aequae ac Latinae instrumentum rusticum est; si ferreum sit, ad fodiendam terram, si ligneum, ad invertenda frumenta, aut purganda stabula destinatum.*

S. Notburgae altare

11 *Factum id est, verba auctoris sunt Latine versa, die 4 Junii anno 1743, Feria tertia Pentecostes. Praevie tamen ad solennes caeremonias invitati fuere reverendi domini parochi locorum adjacentium, qui solito suo ardore et studio, ut veri pastores, oves sibi commissas ad devotionem S. Notburgae incitarunt. Aduit ingens hominum multitudo. At potissimum eminuit ardor R. D. Andreae Mattich, rectoris ecclesiae Vermensis (Vermo notatur in tabulis ad fluvium Nauporium supra laudatum haud procul Pisino) qui comitantibus duobus aliis venerabilibus sacerdotibus, et numeroso populo, supplicantium ritu incedente, comparuit. Ut autem solemnibus plus splendoris accederet, sub meridiem Feriae antecedentis e turri aeris campani sonitu signum datum fuit eo ritu, quo dari solet in canonizatione vel beatificatione Sanctorum Ordinis. Sic incensa magis populi veneratione erga Notburgam, quam NOVÆ SANCTÆ titulo ibidem appellant; tantus insequenti die fuit concursus, ut altera videretur festa dies consecrationis ecclesiae beatae Mariae de Portiuncula, laetantibus plurimum dictis patribus ac Deum in Sancta sua collaudantibus, quod ejusdem cultus jacta fundamenta conspicerent coram tanta multitudine hominum: horum devotio accensa est amplius post auditam orationem panegyricam Illyrica lingua recitatam per ejusdem monasterii virum religiosum, propagatorem cultus S. Notburgae, ad cujus aram cum solemnibus decantatum fuit sacrum Missae officium.*

summo apparatu erigitur, E

§ II. Beneficia S. Notburgae Pisini in Istria honoratae adscripta.

Auctor, precedente § laudatus, capite VIII asserit, mox post erectum altare collata fuisse beneficia iis, qui firma cum fiducia opem S. Notburgae invocaverant, assertumque suum probat sequentium enarratione. Die tertia, postquam erectum esset altare, mensis Junii septima, Joachimum filium domini Antonii Pucich, comitatus Pisinensis (nomen officii Italicum contraserivano interpretatus

Bini fratres,

AUCTORE
J. P.

interpretatus non sum, quod lateret, quomodo Latine exponendum esset) subita pleuritis cum continuo aestu corripuit, eoque deduxit, ut de salute ejus ambigeretur. Anxii parentes, quibus puer propter indolis probitatem multum carus erat, humanis remediis usi sunt: tertio itaque illi aperta fuit vena. Sed monente medico, imminere periculum, ac videri sibi, diem quartum puero fore ultimum, ad coelestem medicinam recurrerunt, ad opem, inquam, S. Notburgæ, jussuruntque ad ipsius aram Sacrum celebrari die 9 mensis ejusdem.

quorum alter
pleuritide,

13 Distulit tamen beneficium Sancta, ut liqueret, sanitatem divinitus concessam fuisse. Itaque die mensis decimo, qui erat ægritudinis quartus et juxta præsagium lethalis, usque adeo mali vehementia æger oppressus fuit, ut sensibus destitutus luctari cum morte videretur. Non deposuit spem in S. Notburga positam pius genitor; ad ædem sacram RR. PP. Franciscanorum reformatorum se festinanter contulit, ibidemque firma cum fiducia ante Sanctæ aram prostratus, pueri sanitatem flagitavit; nec diutius distulit illa exaudire humiles preces: concessit gratiam.

B Etenim domum reversus meliore loco et ab omni periculo liberum invenit filium, qui postmodum Servatrici suæ gratias acturus venit, et ad ejus aram Missam celebrari voluit.

alter gravi
febri laborat,
sanantur.

14 Die 14 Septembris anno 1743, præfatus dominus (*Antonius Pucich*) non minus beneficium obtinuit alteri filio suo Josepho. Hic sub initium dicti mensis Tergestæ (*civitas est Istriae, incolis Trieste*) morbo afflictus est, et, licet tum venæ incisio, tum remedia alia adhibita fuissent, acuta febris in eum statum perductus, ut reliqui juvenes, studiis illic operam dantes, cum tempus revisendæ patriæ advenisset, pristinam vultus formam in ipso non denotarent. Hunc tristem nuntium Pisinum appulsi ad parentes detulere, affirmantes, se credere, quod jam tum vita functus esset. Gravissimo dolore percussis parentibus in memoriam rediit collatum nuper a Sancta beneficium alteri filio; itaque die 14 dicti mensis Sacrum ad illius aram fieri curarunt, firmiter confisi fore, ut et illum sanum reciperent. Nec spe sua frustrati sunt: quippe paucis post diebus allatus est nuntius, quod melius esset filio; is itaque ab ipsis domum revocatus est, sanus Pisinum advenit, et rogatus, quo die melius se habuisset, respondit factum id esse die festa inter Nativitatem beatæ Mariæ Virginis, et sequentem proxime diem Dominicam, quæ ipsa fuit dies sacra Exaltationi sanctæ Crucis, quando celebratur festiva Sanctæ memoria. Ipse autem, ceteris fratribus comitantibus, hic comparuit grates relaturus Patronæ suæ, et Missæ sacrificium fieri jussit.

C

Mutus ex
gravi morbo
sanitatem et
loquelam reci-
pit;

15 Sub initium mensis Julii anno eodem, Laurentius Ivula e parœcia Lindaro (*locus est item Istriae haud procul Vermo, de quo supra*) ex ægritudine ad statum tam miserum redactus erat, ut mortuo similis esset; jamque sanctissimis Sacramentis munitus, non solum cum diuturno malo conflictabatur, sed præterea loquelam prorsus amiserat, ingenio tamen præsentissimus. Quapropter ad S. Notburgam se convertens promisit fore, ut Pisini ejus altare inviseret, et Missam procuraret. Facto voto, sanitatem consecutus est, non tamen simul loquelam. Sperans nihilominus etiam hanc consecuturum se, assumpto socio, interprete signorum, quibus sensa animi indicare coge-

batur, Pisinum contendit, ubi sacerdoti, cui signis monasterium demonstrabat, modo junctis manibus modo extensis desiderium suum, ut ibidem Sacrum fieret, aperuit. Huic ille interfuit devotissime, sed absque loquendi facultate. Absoluto autem Sacro, templo exiens cum prædicto sacerdote loqui cœpit. Quod prodigium, per insignia S. Notburgæ merita obtentum, ubi divulgatum est, multum auxit venerationem ergo Sanctam, maxime apud illos, qui ipsum ante mutum cognoverant, postea vero loquentem audiebant.

16 Gasparina, uxor Andreae Petkovich, die 5 mensis Julii anni 1743, jam sexto mense gravida, infelici casu e supremo scalarum culmine ad solum usque delapsa est, atque in abortus periculo constituta. Monita per matronam, quæ istuc in ejus auxilium accurrerat, ut se S. Notburgæ commendaret, votum nuncupavit recitandi, quamdiu viveret, diebus singulis semel orationem Dominicam et Angelicam salutationem, si fœtum gestaret usque ad consuetum tempus. Adhæc addidit, inducturam se prolem, quam eniteretur, ut Sanctæ simile tributum penderet. Emissa voto, defuncta est periculo. Deinde, cum pariendi tempus adesset, triduo parturivit, et nihil juvantibus remediis per obstetrecem adhibitis, prius emissum votum confirmavit, atque atque alterum adjecit, procurandi Sacrum ad aram Sanctæ, si modo prolem vivam, quæ salutaribus Baptismi undis ablui posset, mundo ederet. Potinus feliciter peperit die 21 Septembris, atque infans usque nunc vivit, ipsa vero votum persolvit.

prægnans
abortus peri-
culo, et dif-
ficili partu
liberatur;

17 Joannes Vodopia, incola civitatis Pisinensis, jam per dies septem morbo triplici, ardente scilicet febris, dysenteria, ac pleuritide laborans, die 26 mensis Julii ad extremam vitæ periodum perductus erat, munitus ergo sanctissimis Ecclesiæ Catholicæ Sacramentis, ad transitum ex hac vita in alteram parabat sese. Misera ipsius conjux auditis gratiis, quas Omnipotens per magna S. Notburgæ merita indulget omnibus, ad eam vera cum fiducia recurrentibus, aliquem dicto die ad Sacrarium delegavit, ut sine cunctatione Res divina perageretur ad altare S. Notburgæ pro persona in agone constituta; quo tempore ipsa assistens moribundo marito, ferventibus suspiriis invocavit Sanctæ patrociniū: ipso monumento rectius valere cœpit ille, et sanitatem recuperavit.

moribundi

18 Laurentius Aisner urente febris ita correptus fuit, ut post tertium et quartum diem longioris vitæ spem deponeret: tandem die 8 Augusti anno 1743 pectoris ipsius pars inferior glaciei instar frigescibat, superior vero ardebat instar ignis. Quapropter, cum se sanctis Ecclesiæ Sacramentis muniri curasset, advertens, nihil quicquam prodesse humana medicamina, confugit ad coelestia; conversus itaque ad imaginem S. Notburgæ, quam penes se servabat, ejusque patrociniū implorans oravit, ut sui, conjugis suæ, ac parvulorum infantium miseresceret. Votum adjecit recitandi per novem dies continentes quotidie in ejus honorem novies Orationem Dominicam et Angelicam salutationem, ac procurandi insuper sacro-sanctum Missæ sacrificium ad illius aram. Exaudivit benigna miserorum patrona clientem suum Notburga, optatam illi sanitatem contulit, et ipse die postero receptis viribus voti executionem exorsus est.

subito sanan-
tur,

19 Catharina, uxor Josephi Ivich, præclaris

*ægre partu-
rienti subve-
nitur.*

A ris S. Notburgæ meritis adscribit felicem exitum partus sui, qui contigit anno 1743 die 8 mensis Novembris, prout sequitur. Conflictabatur illa cum acerbissimi partus doloribus a tempore matutino usque ad vespertinum, nihil proficientibus humanis remediis, per obstetricem suppeditatis. *Interjicit hic auctor nonnulla, ex quibus discimus, adhibitas ei etiam fuisse res sacras, aquam benedictam, ac pulverem, nescio quem; sed preli vitio omissæ vel mutilæ sunt voces aliquæ, ut integrum non fuerit illa transcribere: ita autem proseguitur:* Videnti illud marito, et, quo ad sublevandam conjugem se verteret, ignaro in mentem venit, esse penes se imaginem S. Notburgæ, quam firma fiducia pectori mulieris admovens, Sanctæ opem invocavit. Et ecce prodigium! Vixdum laborantis pectus attigerat Sanctæ imago, quin mox absque doloris sensu proles in lucem edita sit.

*Matres pro
ægra sobole
orantes*

B 20 *Paucis hic narrationis seriem interrumpens auctor lectori innuit, Sanctam nostram, quæ vivens imitata fuerat Christum Dominum dicentem apud Marcum Evangelistam cap. x: Sinite parvulos venire ad me, peculiarem esse Patronam parvulorum, idque exemplo duarum matrum, quæ pro infantibus suis opem ejus expetierant, ostendit.* Prima est, inquit, prænobilis domina Catharina Millosich de Middenhof, quæ binas gratias consecuta est filiolæ suæ, opitulante Sancta: unam mense Octobri, quando eidem filiolæ, mensibus octo natæ, atque in animi deliquio constitutæ, nescia quid opis afferret, in subsidium advocavit S. Notburgam, et infantis ori applicuit ejusdem effigiem, quo facto, illa ocellos aperuit, respiravit et vagitus edidit. Alteram mense Martio anni 1244 modo decurrentis: quando eadem (*infans*) gutturi dolore et gingivarum inflatione laboravit, illam enim (*mater*) Sanctæ commendans ad ejus altare Missam celebrari jussit, et optatum sanationis beneficium infanti exoravit.

exaudiuntur.

C 21 Secunda est domina Margarita, conjux Simonis Durinich, quæ prolem suam, lethiferis symptomatis bis afflictam, Sanctæ patrocinio devovens et utraque vice Rem divinam ad ejus aram faciendam curans, quidquid expeteret, a Patrona nostra obtinuit; prout ipsamet retulit collectori hujus Operis die 29 Septembris anno 1743. *Finem hic enarrationi beneficiorum imponens auctor, plura superesse ait, quæ prætermisit, quia plenam cum omnibus adjunctis eorum notitiam adeptus non erat, quæque in tempe oportunitatem typis servantur. Dein præmissa brevi oratione, qua fideles ad colendam, in suisque calamitatibus invocandam S. Notburgam, novam Istriæ patronam exstimulat, caput octavum et ultimum libelli sui claudit hisce versiculis quos a choro Sanctæ decantari significat.*

*Hymnus in
honorem Sanctæ.*

22 O Notburga virgo salve,
Digna coli omni laude,
Pauperum auxilium.
Gaude decus Tyrolense,
Refugium Pisinense,
Tutrix animalium.
Tuo aer atque ignis
In prodigiis et signis
Obedit imperio,
Lumen cæcis reparatur,
Vita mortuis donatur
Tuo patrocinio.
Tibi Hennis viam stravit,

Quia manus tua pavit
Pauperes innumeros:
Plaustrum boves sine duce
Tua fulti clara luce
Ad montana advehunt.
Egenorum Procuratrix
Esto et Auxiliatrix
Pacis nunc Christiadam:
Preces ergo nostras audi,
O Notburga, et exaudi
Vota tibi supplicium.

AUCTORE
J. P.

Accipe modo Historicam relationem, cujus præviam notitiam dedimus § 1 num. 6. Titulus ei præfixus ad auctorem pertinet, at qui numeris et capitibus affiguntur, a nobis adjecti sunt, ut mox loco mox citato.

DILUCIDA HISTORIA

De origine et progressu cultus S. Notburgæ Tyrolensis ancillæ in ecclesia filiali SS. Hermagoræ et Fortunati in Ebensfeld prope pontem fluvii Feistriz, sub parœcia Manspurgensi, cum annexa relatione de quibusdam præclaris ac declaratis beneficiis.

Ex Ms. Germanico Latine reddita.

CAPUT I

Innotescit Sancta in Ebensfeld; altare ei erigitur; reliquiæ exponuntur; confluunt undique peregrini; cultus late diffunditur per totam Carnioliam et finitimas regiones.

Si unquam Sanctorum aliquis in peregrina regione, ut primum cognitus esset, mox avide in patronum assumptus sit, ejusque cultus longe lateque proventus, id profecto totum in ducatu Carniolæ nuper accidit S. Notburgæ ancillæ Tyrolensi, antea plane incognitæ. Adeo ut ibidem ante hæc nihil quidquam compertum esset de vita ejus pie instituta, nec facile per integram regionem reperire imaginem sanctæ hujus Tyrolensis. Paucis vero abhinc annis in tantum innotuit eximia ejus sanctitas, ut in universa provincia Carniolæ ne parvuli quidem pene pueri reperiantur, qui totam ejus Vitæ seriem non noverint vel accurate enarrare, vel Germanico patriæ sermone decantare. Quam autem avide Sancta per universam Carnioliam adoptata sit in patronam, elucet ex sequenti enarratione.

Sanctæ in Carniolia ante ignotæ

Ex Ms.
imago Ebens-
feldiæ in
templo colloca-
tur,

2 Eximius S. Notburgæ cultor, cui nulla ante ejusdem fuerat notitia, pictam dono accepit imaginem sanctæ hujus Ancillæ, vestitu Tyrolensibus rusticis proprio adumbratæ, atque mendicis et vario pecudum armentorumque genere circumcinctæ cum ista subscriptione Latina: SANCTA NOTBURGA PAUPERUM ET ANIMALIUM PATRONA. Hanc ille effigiem, marginibus auro purissimo circumlitis inclusam, Ebensfeldiæ in supra memorata ecclesia filiali SS. Hermagoræ et Fortunati, annuentibus ecclesiasticis superioribus, primum exponi et e vacuo pariete suspendi curavit anno 1736.

et ejus tutelam
experiuntur
incola, et ac-
colæ magno
concursu

3 Haud ita dudum post, benignissimus Deus, qui sanctorum etiam Patrum scriptis mirabilis semper in operibus suis celebratur, in eum fortasse finem, ut Sanctam istam hic gentium notam et celebrem redderet, permisit, ut per Carnioliam, ac præsertim per territorium, Ebensfeldiæ circumjacens, dire grassaretur pecuaria lues; in ipso autem loco Ebensfeld tamquam in meditullio cornigerum pecus illo eodem tempore apud suam nuper expositam Patronam integrum servaretur ac sanum. Cum interea temporis ad manus venisset ejusdem S. Notburgæ Vitæ descriptio, tradita illa est perlegenda reverendis dominis curatoribus, et ab his universæ communitati enarrata. Hinc in tam urgente necessitate coeperunt ad ejusdem S. Notburgæ patrocinium confugere, ac pio erga eam ardore et fiducia affici: adeo ut integræ pagorum communitates cum deputatis clericis Ebensfeldiam confluerent, et sacro sancta Missæ sacrificia pro avertendo malo in honorem S. Notburgæ celebrari curarent in altari proximo (nam sub initium, ut supra dictum est, ejus effigies appensa erat dumtaxat vacuo parieti in ante memorata filiali ecclesia, neque altari fuerat imposita.) Interveniens autem S. Notburga, exauditæ sunt a Deo istæ peregrinantium preces, et solatio refecti domum reversi sunt.

illuc peregrinantes. Altare ipsi erigitur;

4 Cum autem postmodum Missæ sacrificia ingenti numero ibidem celebranda offerrentur, et insignem plebis rusticæ erga hanc Sanctam nemo non posset advertere pietatem, insequenti mox anno, ante accepta ab ecclesiasticis superioribus facultate, laboratum est, ut pro loci ac situs opportunitate exiguum altare erigeretur in prædicta filiali ecclesia Ebensfeldiensi eodem in loco, ubi ante effigies e vacuo pariete pependerat.

C

5 Eapropter haud difficile etiam Roma impetratæ sunt binæ Bullæ Pontificiæ, quarum altera indulgentiæ plenariæ conceduntur in festivitate S. Notburgæ, incidente in diem 14 Septembris, sacrum quoque Exaltationis sanctæ Crucis, altera vero privilegium annectitur supra memorato altari S. Notburgæ in Ebensfeld ad liberandas animas in igne purgatorio detentas singulis Feriis sextis hebdomadæ per totum anni decursum, et singulis diebus per octavam Commemorationis omnium fidelium defunctorum,

obtinentur
Roma indulgentiæ,

6 Cum autem Brixina aliquæ sacrorum S. Notburgæ ossium reliquiæ cum annexis ordi-

narii litteris authenticis transmissæ essent, atque a nostro ordinario examinatæ fuissent et approbatæ, eadem ex nostra Manspurgensi parœcia per hujus dominum rectorem, assistentibus ejusdem curatoribus et comitantibus supplicantium ritu tum loci incolis universis, tum quatuor vicinarum parœciarum longo ordine communitatibus, ad sæpe dictam filialem ecclesiam in Ebensfeld translatae et primum publice expositæ sunt. Tum vero in eminenti ara, ob populi multitudinem ad templi valvas erecta, cuique imposita erat S. Notburgæ effigies, solemne Officium decantatum est. Dein ab extraneo paracho recitata est oratio in honorem S. Notburgæ eleganter composita; postremum sacræ reliquiæ, pio osculo venerandæ, porrectæ sunt devoto populo, et sic huic actui magna prorsus celebritate impositus finis.

7 Non ea tantum tempestate, verum etiam ante ac post narratam translationem sæpe e remotis partibus ad S. Notburgam in Ebensfeld integræ parœciarum communitates cum suis sacerdotibus, supplicantium riti instituto agmine, peregrinatæ sunt, seu ad advertendam pecorum luem, seu ad exorandum imbrem fructiferum, seu ad poscendum auxilium in aliis id genus calamitatibus; et preces earum exauditæ sunt semper. Quanta autem deinceps incrementa cepit S. Notburgæ cultus, non alii testari debent, quam nostri artifices, pictores ac statuarii; utpote quibus per aliquot jam annos continuos vix vires successerint effingendis imaginibus extruendisque altaribus. Hinc si quis singulas Carniolæ partes perlustret, nullam sane reperiat, in qua elegantia hinc et splendide exornata altaria non fuerint erecta, ac magnifica ædificata sacella in honorem S. Notburgæ.

8 Ad eum gradum per universam Carnioliam ascendit pietas, devotio atque fiducia in S. Notburgam, ut seu in civitatibus seu ruri vix ullum occurrat templum, domicilium, aut tuguriolum, ubi saltem D. Notburgæ effigiem chartæ impressam viderenonsit. Unde jam nunc quidem multa ejusmodi imaginum millia in Ebensfeld distributa fuerunt; at nullus tamen distribuendarum finis est aut modus. Nec intra solos Carniolæ nostræ fines contineri potuit tanta in S. Notburgam devotio; verum etiam diffudit sese per integras regiones finitimas, Carinthiam, Stiriam, comitatum Mitterburgensem*, Goritiam et Croaticam, ubi certatim ejus cultus promotus est, exstructa sunt jam nunc aliquot S. Notburgæ altaria, ipsaque magna Sancta plurimis inclaruit beneficiis.

9. In Ebensfeld autem, tanquam apud fontem, ubi, sicut dictum est supra, S. Notburga primum exposita fuit, in variis necessitatibus seu hominum pecorumve ægritudinibus ejuscumque status, conditionis aut ætatis homines, religiosi et seculares, divites et pauperes, seniores oc juvenes, qui firma cum fiducia ibidem cœleste auxilium implorarunt, plura ac ingentia per potentem mirabilis hujus Sanctæ intercessionem a Deo consecuti sunt beneficia; quibus hactenus multa repleti potuissent volumina; si modo vigili cura collecta fuissent, aut in promptu fuisset vir religiosus, qui singula examinasset atque diligenter adnotasset, verum utrumque sæpe neglectum est. Quam ob rem sequuntur hic ea dumtaxat impetrata beneficia, quæ ab ipso cultus exordio, et subsequentibus aliquot annis, data opportunitate, relata et concredita sunt dominis curatoribus,

et Brixinæ reliquiæ, quæ solemniter exponuntur.

Accrescit
cultus et lute
extenditur

E

per Carnio-
liam ac finiti-
mas regiones
omnes.

F

* in Istria

Beneficia
plurima impe-
trantur.

A curatoribus, ac potissimum ejusdem Sanctæ cultori cuidam perquam studioso, ex quorum conscriptis beneficiis pauca ista excerpta sunt.

CAPUT II

**Febris, capitis et laterum dolor,
epilepsia sublata; puerpera
periculoso partu levata, pe-
cora interitus discrimini sub-
ducta.**

Mulier febricitans sanatur

a

B

Anno 1738. Alenka a Moschinkha e pago Demschall per integros quatuordecim dies continuos valida febris correpta fuit; cumque in publicis concionibus de diva Notburga multum inaudiisset, ad illam animo conversa est; stauitque in ejus honorem uno die Veneris jejuna in solo pane et aqua. Nec mora, febris cam prorsus deseruit, ipsaque die secunda Novembris anni 1738, qua scilicet etiam in Ebensfeldt solita quotannis officia ecclesiastica, habito ad populum sermone, peraguntur, coram eadem Sancta gratiarum actionem persolvit, rogavitque, ut obtentum a se beneficium e cathedra promulgaretur; parata quoque fuit, quando-cumque exigeretur, jurejurando testari, se ad avertendam febrem nulla prorsus humanæ medicinæ subsidia adhibuisse.

proles mortua vitæ redditur, et baptizatur,

C
capitis

11 Die 16 Junii 1739. Margarita Kertschaukha obstetrix Labacensis huc peregrinationem instituit, acsequentem narravit historiam. Prægnans quædam mulier textrix in suburbio Labacensi, nomine Maria Anna Merlakin, per dies omnino quatuordecim acutis laterum doloribus ac vehementi aestu vexata fuerat, donec tandem die secunda Junii sub vesperam inter gravissimos dolores, ac duodecima quidem ante diem hebdomade, enixa est prolem mortuam, quam excepit mox nominata obstetrix; hæc primum, ut simili in casu fieri assolet, immaturi foetus statum exploravit secundo ac tertio insufflando; at nullum vitæ indicium apparuit. Denique divæ Notburgæ recordata est obstetrix, obtulit ei ac devovit prolem, atque huic leniter insufflavit, quæ ita se movit, ut mox ad divi Petri parœciam salutaribus undis abluenda deportari potuerit, et die tantum tertio e vita discesserit.

c

12 Andreas Oclea Munkendorffensis parthenonis.... c e parœcia Stermizwatsher vehementi capitis dolore cruciabatur adeo, ut penitus deficeret; urgebat insuper lis, cui implicatus erat. Quapropter ab uxore ei suasum est, ut sese novæ Sanctæ, quæ in Manspurgensi parœcia colitur, committeret: huic ille consilio obsecutus, vovit, huc peregrinaturum sese, ac dici curaturum sacro-sanctum Missæ sacrificium. Sub hæc incidit in placidum somnum, et (sicut ipsemet non sine lacrymis retulit reverendo domino curatori Manspurgensi) aura suaviter refrigerante perfusus est. Expergefactus dein se salvum et incolumem ac plane vegetum comperit usque adeo, ut die proxime subsequenti absque incommodo ac periculo Locopolim d litis antedictæ ergo discedere potuerit, quod illic ejus præsentia non tantum fuisset ante necessaria, verum etiam

d

Septembris Tomus IV.

tunc illuxisset dies ultima ac decretoria.

13 Causa demum, in qua de centum florenis agebatur, feliciter quoque ipsi adjudicata fuit. Notandum, quod memoratus Oclea precibus suis tantum effecerit apud reverendum Manspurgensis parœciæ rectorem, ut ipsemet hic in gratiarum actionem sacro-sanctum Missæ sacrificium celebrarit. Paucis post diebus morbo etiam correpta fuit ejusdem uxor, ac per tres dies cum acerbis laterum compunctionibus conflictata; at post promissum sacrificium Missæ hic celebrandum ipsa similiter cœpit convalescere.

14 Anno 1738, exeunte mense Octobri, forte e pago Tepallah ad hanc ecclesiam venit Achatius Fingrot, adolescens rusticus annos natus circiter viginti, qui ante per biennium integrum epilepsia laboraverat; quam ob causam a Labacensi pellione, cui artis addiscendæ gratia commissus fuerat, dimissus fuit. Verum Carnioburgi e in virum incidit, qui morbum abegit, ab eoque liber fuit per annum unum; at hoc elapso, ad pristinum malum rediit, a quo per aliud biennium singulis diebus semel iterumque prostratus fuit. Cum igitur, ut dictum est, ecclesiam hanc ingressus esset, innotuissetque misera ipsius constitutio, monitus est incitatusque, ut ad hujus Sanctæ patrocinium confugeret, quod ipse plane stupidus ac mente perturbatus facturum se adpromisit. Sacro dein interfuit, quod opportune faciebat ad aram divæ Notburgæ P. Wolfgangus Oetl, Ordinis S. Francisci religiosus in Stain f; sed mox post panis et vini in Christi Corpus ac Sanguinem conversionem miser in templo ante ipsam aram tam misere in terram prolapsus est, ut omnes, qui aderant, terrore perstringerentur, atque aliqui commiseratione moti, promissis etiam Missæ sacrificiis, eo ferventius miserum Sanctæ commendarent.

15 Nec absque felici exitu: nam acsi hunc lapsum permisisset Omnipotens, ut per illum indicaret ac coram ipsa Sancta testaretur, se unicuique notum velle, quod ea miseri hominis tutelam admisisset, probavit eventus, quod hac vice postremum mali assultum passus sit, quodque mentis stupiditas ac perturbatio paulatim evanuerit, adeo ut paucis post tempore prorsus sanus ac hilaris professus sit, postea die sibi sat virium fuisse, ad terenda frumenta, idque reipsa a se factum. Circa diem vero Christo natalem in pago Tshernuts apud aurigam famulatum adiit. Recolit autem quotidie brevi oratiuncula optime meritæ de se Virginis memoriam, ac frequenter hiemali tempore huc Rei divinæ interfuturus advenit lætus et alacer. Visum est porro operæ pretium, insigne istud beneficium, in tabula votiva depictum, juxta aram e pariete suspendere.

16 Anna 1739 die tertia Junii huc perscripsit vir multum eruditus dominus doctor Weinizer, accepisse se ex Graffenweg prædio suo litteras ab uxore, hisce verbis conceptas: « Hora post tuum hinc discessum tertia, cum major vacca, « nescio quid, deglutiisset, subito in terram « corruit, atque intra quartam horæ partem « supra modum intumuit; adhibui equidem quid- « quid utile cognoveram; at nihil quidquam ad- « jumento fuit: simulatque tamen pollicita sum, « futurum, ut Missam in honorem S. Notburgæ « dici curarem, illico omnis tumor subsedit. Illa « mihi vere hanc vivam servavit. » Expetitur quoque in gratiarum actionem Missæ sacrificium mox peractum est.

17 Die 24 Junii anni 1739. Jera Rodecim ex

95

Dem-

Ex Mss.
et laterum
dolores per-
sanati;

epilepsia

E

a'lacla,

F

vacca morbus
sublatus:

Ex Mss.
periclitanti
puerperæ felix
partus con-
cessus.

Demschall anno proxime elapso in festivitate Sanctorum omnium summo mane in partus labores incidit, nec toto isto die eniti potuit. Credebant omnes, nullam spem superesse; actum esse de vita matris ac prolis. Ancilla ipsius forte imaginem S. Notburgæ mensæ imposuerat, quam parturiens conspexit, manibus apprehendit, piissime deosculata est frequenter, ac simul alta voce se ipsam S. Notburgæ commendans cereum ei donum sponndit: quod ubi inaudivit præ foribus cubiculi exspectans maritus, ipsam in hac fiducia ut perseveraret, quo potuit, efficacius adhortatus est per fenestram, in eundemque finem se quoque preces suas additurum ad S. Notburgam, pollicitus est. Post hæc orans ingressus est pomarium: sed cum inde domum rediret (erat enim tum hora noctis undecima) infantis vagitum percepit. Nam conjux ejus interim facili prorsus ac felici partu enixa erat puerulum robustum; post partum vero mater cum prole valetudine fruebatur plena ac prospera, et præfato die promissum domum afferens grates persolvit.

Mulier, post
liberatam
mortis peri-
culo vaccam

B

18 Die 23 Junii 1789. Alexius Clemen ex pago Demschali vaccæ ad tempus usque quadragesimalis jejunii, ut sæpius assolent rustici, porrexerat rapa cubica; sed his illa jam pene suffocabatur: accurrunt una omnes, quilibet, quæ poterat ac noverat, animali remedia et auxilia suppeditat, rictus diducitur, ut bolus eam suffocans evellatur. Sed neque hoc perfici potuit: vacca respirare nequies jam immensum intumescebat, nec spes erat fore, ut evaderet. Rustici uxor eo casu plurimum perturbata ac tristis, secum reputare cœpit, solere sæpius Deum exaudire preces parvulorum. Quapropter binos, quos habebat, ad se vocavit, atque hisce verbis allocuta est: En parvuli mei anno superiore abstulit nobis Omnipotens dilectum pecus, jam vero idem amittendæ vaccæ nostræ periculum ob oculos versatur.

voti exsecutio-
nem differenti,
apparere
visa est Sancta.

C

19 Quam ob causam vos mecum pueri S. Notburgam invoke, ut per ejus intercessionem Deus nobis vaccam conservet. Mox una cum illis in cubili suo se projecit in genua ante Sanctæ imaginem, et orare cœpit. Inter preces auditus est vaccæ mugitus, respexit per fenestram parens, vaccam stabulo egredientem conspexit, citato gressu cubile deseruit, vicinos convocavit, ac læti omnes experti sunt, vaccam, de cujus vita ante desperatum fuerat, prorsus incolumem esse ac vegetam. Cum autem mulier pollicita esset, fore ut ad S. Notburgam in gratiarum actionem aut votivam tabellam afferret, aut Missæ sacrificium celebrari curaret, visa sibi est sæpius, cum vesperi cubitum concederet, intueri S. Notburgam humana specie adstantem, quod ei semper sacrum timorem incussit cogitanti, æquum non esse, tamdiu voti solutionem differre: donec tandem die 23 Junii hic Sacrum fieri curavit ac cereum anathema obtulit.

Sacerdoti pe-
riculose de-
cumbenti sa-
nitas restitui-
tur.

20 Reverendus dominus Joannes Pauluscha, sacellanus domesticus apud illustrissimum dominum Carolum ab Hohenwarth in Gerlachstain, aliquo ibidem tempore æger decubuit: inviciteum aliquando sub vesperam illustrissima arcis domina, sed sensibus destitutum offendit et linguam ejus crebris morsibus cruentatam. Unde illustrissima matrona ex commiserationis affectu vovit nomine exanimi ac miseri hominis huc peregrinationem; nec sine felici successu, quandoquidem æger die mox insequenti ad eum statum redierit, ut sacra confessione animum purgaret, et post

octo alios pristinae sanitati fuerit restitutus: D
mox vero religiose per densissimos etiam imbres equo vectus huc properavit, ac debitas grates per Missæ sacrificium S. Notburgæ devotissime exsolvit.

ANNOTATA.

a *Nomen istud proprium aliaque personarum et locorum subinde occurrentium, quorum vera interpretatio me latebat, nec facile colligi poterat ex adjunctis, retuli, ut in Germanico exemplari expressa sunt, ne divinando corrumperem vel confunderem.*

b Labacum, Germanis Laubach et Laybach, Italis Lubiana, civitas est primaria ducatus Carniolæ, sita ad fluvium cognominem.

c Munkendorff seu Minkendorf, teste Zeillero, parthenon est Carniolæ, quarta horæ parte distans ab oppido Stain. Porro omisi hic vocem unam, ita Germanice expressam: Suppan; quia similem non reperi in ullis Lexicis: suspicor tamen ea designari officium, quo in dicto parthenoneungebatur vir iste.

d Adamus Kirschi in Lexico Germanico sic vertit nomen oppidi in Carniolia ad Zeyram fluvium, vulgo Bischofslack, quod Lazius putat esse Antonini Prætorium Latonicorum, Japodum municipium; Baudrandus Lakium appellat.

e Germanis Craynburg, oppidum in Carniolia ad Savum fluvium, distans, teste Baudrando, quinque milliaribus Germanicis Labaco.

f Oppidum quoque est in Carniolia ad Veistricem amnem.

E

CAPUT III

Jumenta præsentī periculo erepta, amens rationi redditus; varii variis doloribus, morbis et defectibus liberati.

Die 24 Junii 1739. Michael Zegan ex Demschall tribus abhinc hebdomadibus, cum duobus plaustrisequo instructis trans Feistricem (fluvium) ad montes perrexerat, illic plaustris stramentum imposuerat, et jam cum ita oneratis domum repetebat. Sed in summo montis cacumine incidit in angustum callem, juxta quem grande ad præaltum imminerebat præcipitium: contigit interea, ut ex improvisa allisione extra orbitam agerentur currus, atque alter eorum una cum equo eversus præceps abiret in subjectam frondosamque vallem, cujus profunditas æquiparari potest altitudini turris Ebensfeldianæ. Alter equus allisione forsan perterrefactus sese lateralibus loris prorsus expedit, ac sine curru præcipitem egit. Hæc conspiciens rusticus, de equis suis certo actum esse, credebatur; quapropter extremo dolore percussus est. Divæ Notburgæ tamen recordatus, rem Deo ac Sanctæ ferventi devotione commendavit, votumque addidit, si casus ille, de quo desperaverat, infortunio caruisset, venturum se huc et in gratiarum actionem allaturum cereum munus.

F
Rusticus,
invocata
S. Notburgæ
duos equos

*ex præsentis-
simo periculo
illosos recipit,*

22 Quo facto, confestim accingit sese, ut tunc tam per abrupta viam reperiens exploret, quæ tandem sors obtigisset equis. Et ecce unum e fruticibus, avis instar laqueo captæ, capistro pendentem deprehendit; hinc attonitus certo strangulatum esse reputavit: adrepsit tamen, extricare conatus est, ac feliciter exemit. Alter equus multo profundius jacebat inter virgulta, implicatis ad eum modum pedibus, ut neque dubitaret, quin ejus crura ut minimum diffracta essent; verum non sine stupore hunc similiter illæsum erexit; atque utrumque jumentum, sine nocumento aut damno, nec sine ingenti gaudio domum reduxit sanum et integrum: hodie vero gratias cum promisso anathemate retulit.

*alter vaccæ
sanitatem im-
petrat.*

23 Die 25 Junii 1739. Georgius Gariup ex Demschall abhinc diebus aliquot vaccam eo ægritudinis redactam habebat, ut spirandi difficultate laborare inciperet; malum istud originem duxerat ex lacte: hoc quippe, quod dabat etiam parcissime, nec purum erat nec sapidum; cumque igni apponeretur mox in serum abibat. Inhibebant autem vicini, quominus illa cum reliquosano pecore ad pascua duceretur, credentes nempe futurum, ut per illam revivisceret extincta lues pecuaria; quod non mediocri rusticum ac conjugem mœrore afflixit: at simulatque, ut et ante annum fecerant, se voto obstrinxerunt in honorem divæ Notburgæ curandi Missæ sacrificii, vacca cœpit convalescere.

*Amens ad ra-
tionis usum
redit.*

24 Die 4 Julii 1739. Josephus Killer ex Bruckla sub parœcia Commenda, per dies quatuor alienari mente cœperat, quod animadversum ex eo, quod homines torvo ac atroci vultu intueretur. Cum interim die quadam cum servo vicias messuisset, laqueum ex iis sibi contexuit, eoque instructus in sylvam abscurrit, suspensio vitæ finem quæsiturus. At, qui aderant, insecti eum sunt, deprehensumque domum reduxerunt. Mox pater eum Steinium devexit; ubi quinque simul ei apertæ sunt venæ; duæ nimirum medianæ in fronte, sub lingua, et in pedibus. Adhæc pater huc ad S. Notburgam cum filio peregrinationem vovit; eum in finem conducto illius loci sacerdote domino Mathia Reshen huc cum impotenti filio advenit, ac die I Julii sacro Missæ sacrificio adfuit; quo finito, filius ad patris exemplum nudis genibus ac summa pietate terram perrepens, altaris circumlatus, et præfato die supra nominatus sacerdos denuo ad aram fecit, declaravitque, quod memoratus Josephus Killer se plene restitutum comperiret, qui et ipse testatus est, quod sub Missam mox a sacræ Hostiæ consecratione leni ac jucundo vento sibi visus eeset aflari, ac deinde liberior et lucidior sibi sensus rediisset.

*Equæ sanitas
redditur.*

25 Die 12 Julii 1739. Antonius Tremesh ex Vodiz, die sacra SS. Petro et Paulo mane, antequam se ad parœciam suam Sacro interfuturus contulisset, equam suam in stabulo plena sanitate reliquerat; redux autem a Sacro ex ægritudine humi projectam offendit. Hærebant inscius, unde tam subita mutatio esset exorta; sed istis cogitationibus haud dudum inhærens, uxorem suam huc statim direxit cum dono pecuniario, eo ipso tempore, quo ex Manspurgensi parœcia huc supplicatio instituta fuerat. Cum mulier, peractis ad S. Notburgam precibus, domum rediisset, equam prorsus sanam adinvenit. Quare et præfato die ejus maritus huc properavit, et in gratiarum actionem Missæ sacrificium fieri jussit.

26 Cum die 28 Junii anno 1739 universa communitas parœciæ Zirklach huc ad S. Notburgam supplicabunda ad vesperam advenisset, agmen ducente domino Urbano Hieronymo ejusdem cooperatore; fuit inter plurimos poenitentes persona, quæ apud eundem in sacra Confessione se accusavit, quod eadem die, erat nempe Dominica, non adstitisset sacrosancto Missæ sacrificio; quoniam vehementibus pedum doloribus correpta e lecto surgere non potuerat. Cum autem a meridie ad indictam supplicationem signum ære campano datum fuisset, vehementis affectus flagransque desiderium incessit ipsam peregrinandi cum aliis ad S. Notburgam. Subhæc surrexit e lecto, minutos pedum dolores persensit, se mox reliquæ parœciæ communitati conjunxit, et absque ullo incommodo, difficultate, aut ulteriore doloris sensu peregrinationem et una pro accepto beneficio gratias explevit.

27 Die 12 Julii anni 1739. Præfatus dominus Urbanus Hieronymo cooperator in Zirklach huc accessit ad S. Notburgam Rem divinam peracturus, idque pro ingenua parœciæ suæ virguncula annorum septemdecim, quæ diuturno languore afflicta fuerat, ac demum graviore ægritudine lecto affixa; adeo ut ipse sacerdos, ingravescente malo, eam haud supervivere posse opinaretur. Die 10 mensis ejusdem ex Christiana charitate invisens ipsam sacerdos nominatus, spiritali solatio recreavit, persuasitque ipsi, ut in S. Notburga spem collocaret. Ipsa, utpote quæ etiam ante magna devotione Sanctam venerata fuerat, obstrinxit se voto huc veniendi curandique, ut Missæ sacrificium celebraretur, quod ipse dictus sacerdos memorato die 12 Julii se peracturum spondit, et mox recte valere cœpit, adeo ut eodem ipso die capax esset, quæ pedes, sicut etiam desiderabat, huc peregrinationem persolveret, nisi obstitisset ille, suasissetque differre hujusmodi peregrinationem in tempus aliud, quo paulo plus virium comparasset; sicque idem sacerdos sine ipsa huc iter arripuit, et votivum Sacrum ad S. Notburgam celebravit.

28 Die 6 Julii 1739. Joannes Cosou... a periculosi monasterii in Michelstetten b, gravi morbo æger decumbebat. Quapropter uxor ejus S. Judoco aliisque in his partibus Sanctis vota fecerat. Ita demum viribus debilitari cœpit, ut jam oculi frangerentur ac obrigerent, atque idcirco sacer cereus ei in manus daretur, nec dubium superesset, quin illico animam esset exhalaturus. Interea temporis moniales ex Michelstetten uxorem ejus moneri curarunt, ut ad S. Notburgæ auxilium recurreret, voveretque huc peregrinationem. Non modo placuit ei consilium: sed etiam statim una cum convocatis, quos plures habebat, liberis, S. Notburgæ opem invocavit, atque in ejus honorem preces fudit. Dum mulier ac pueri elata voce orabant, maritus rigentes antea oculos movit, circumspexit, erexit sese, indiesque deinde convaluit. Eapropter ipsemet cum uxore sua supra scripto die huc gratias acturus advenit.

29 Die 6 Julii anno 1739. Venerabilis domina Maria Theresia, nata de Petteneckh, præclari parthenonis in Michelstetten professa, in sinistra manu rubram maculam instar mentagræ primum contraxerat, quæ magis ac magis sese dilatans et excrescens in ingens demum apostema evasit, idque atrum, lividum et aspectu horridum. Chirurgus nihil intentatum reliquit, emplastra applicuit, incisiones fecit; nihil egit: ingravescebat

*Ex Ms.
Pedum dolo-
res,*

morbi

E

F

aliaque

Ex Ms. ingravescerebat malum adeo, ut spem omnem abjiciens brevi futurum crederet, ut ipsi amputandum esset brachium. Illa interim votum concepit curandi hic celebrationem Missæ (quam etiam illico peregit R. D. Josephus Schuffrer ejusdem parthenonis quondam sacellanus) emisso voto destitit malum serpere ulterius, brachii amputandi consilium deposuit chirurgus, illud de die in diem melius se habuit, ac plena tandem feliciter subsecuta est sanitas. Ipsa vero admodum venerabilis domina Theresia in gratiarum actionem novum suis manibus Corporale *c* confecit ac per ejusdem parthenonis pistorem *d* S. Notburgæ dono misit.

incommoda 30 Die 29 Junii 1739. Antonio Prodnig ex Nodgoritz sub Manspurgensi parœcia triennis erat filiora, cui distinctum ac notabile struma excresebat in gutture; quamobrem hic ad S. Notburgam Missæ sacrificium promisit, quo finito, puellæ struma diminutum est, imo prorsus evanuit. Votivum Sacrum R. D. Raymundus Dietrich cooperator jam a multo tempore celebraverat; at vero obtentum beneficium laudatus Prodnig notato jam die primum declaravit.

tolluntur. B 31. Die 14 Julii anno 1739. Antonius Jermon ex S. Luciae apud Koruzhene sub parœcia Vodix, conditione faber lignarius, jam elapsis quatuor hebdomadis, haud procul Labaco operam provinciæ fabricæ impendens, adierat infortunium; quippe ponderosa trabs in manum ejus sinistram delapsa erat, atque auricularem digitum læserat miserum in modum. Adhæc manus ejus alte intumuit, ut neque laborem continuare potuerit, neque præ dolore quiescere aut captare somnum. Usque dum heri nota ipsi mulier ex Vodiz persuasit, ut voveret huc peregrinationem. Haud neglexit consilium: illico enim in genua provolutus ter Orationem Dominicam ac toties Angelicam Salutationem recitavit. Quo facto, proximam noctem placidissimo somno transegit; hodie vero mane comperit, omnem recessisse manus tumorem, atque, licet adhuc dum læso digito, peregrinationem explevit firma cum fiducia fore, ut per incessionem magnæ, et nuperrime tantum sibi cognitæ, S. Notburgæ, brevi pristinos labores resumeret.

ANNOTATA.

C *a Germanice lego:* Ein closter pockh, quæ voces certe indicant domesticum seu officialem monasterii, sed veram tertiæ vocis significationem non assequor: qua tamen infra num. 29 scribitur boch; suspicor pistorem designari; nam Germani non tantum in pronuntiatione sæpe, verum et in scriptione aliquando confundunt litteras b et p, c et o: pistor autem dicitur beck aut becker.

b Locum istum collocant in Carniolia superiore Blavius et Merianus, sed hic Michlstein scribit.

c Sic vocant scriptores ecclesiastici sacrum lin-teum, quo utimur in officiis divinis, et cui superponitur sanctissimum Domini nostri Corpus.

d Voces Germanicas durch dassigen closter bocken, sic interpretatus sum ex conjectura ad lit. a indicata.

CAPUT IV

Junioribus et infantibus varia beneficia collata; morbi a pecoribus abacti.

D ie 24 Augusti. Puella annorum 19 nomine Ursula, filia Marci Grum ex pago Heruschze haud procul Labaco ad Sanctum Sepulcrum, præter alias infirmitates acutissimos in sinistro oculo dolores perpessa fuerat ab ineunte quadragesimali jejuniis usque ad proximam S. Jacobi festivitatem: jamque obducta oculo membranula visum prohibebat. Mater ipsius Maruscha* adhortata illam est, ut firmam fiduciam conciperet in novam Sanctam Ebenseldianam, et una vovit illuc peregrinationem ac Missæ sacrificium. Die igitur 15 Julii in eum finem Labaci comparavit cereum oculum pro filia offerendum: et protinus cepit melius ac melius esse oculo: usque adeo ut die 19 Julii ipsa Ursula cum parente sanis oculis peregrinatum huc venerit, promissum Sacrum institui curaverit, ac donum in gratiam actionem pie obtulerit.

33 Die 27 ejusdem mensis Julii exierat dicta puella, ut triticum demeteret; sed infelici casu accidit, ut in oculos ejus vento adacta fuerit acuta tritici spica, quæ oculi sinistri, olim male affecti, pupillam eum in modum dilaceravit, ut sanguis guttatim diffunderet, ac misera jam amisum, ut rebatur, oculum multis lamentis deploraret. Mater modo, quo potuit, meliore ipsam consolata, suasit, ut denuo ad S. Notburgæ patrociniū refugeret; memor itaque nuper accepti beneficii votum huc veniendi renovavit, ac tertio post die oculum consecuta integrum ac sanum cum eadem matre iter huc suscepit.

34 Die 24 Augusti an. 1739. Ursulæ Weslaikæ viduæ ex Stepana-Vass apud S. Sepulcrum haud procul Labaco, tres vaccæ infelicitate deperierant; quarta item jam morbum contraxerat, et quinta eodem tempore pastum cœperat respuere. Suasit autem Ursulæ Weslaikæ ante nominata Maruscha Grumauka, ut spem suam reponeret in S. Notburga. Interea supervenientes vicini, monabant sedulo, ut vaccam, quæ prius tempore laboraverat, e bovili educeret, ac juxta aquam ad arborem alligaret; ne saltem (utpote de cujus valetudine spes nulla superat) reliquæ perirent, malumve se latius extenderet. Dictis obtemperavit afflicta mulier, ægrum animal ad aquam deduxit; at interim vovit S. Notburgæ peregrinationem huc et Missæ sacrificium, prout persuasum ipsi fuerat a præfata muliere.

35 Sub vesperam ab agricultura domum redeuntibus famulis, inter cognititas suorum voces vaccæ simul mugitum percepit, nec mora foras prosiliens magna cum admiratione comperit, editum fuisse mugitum a vacca, quam paulo ante ægram arbori prope aquam alligaverat, ut ibidem interiret: sed assequi non potuit, quo pacto soluta esset. Animo recreata illi extemplo recens gramen porrexit, quod et hæc avido ore arripuit

D

Oculus male affectus

* forte Maria Ursula

E

semel et iterum restitutus;

pecorum

F

morbi

A arripuit et comedit. Quapropter eam in stabulum coegit, atque alteri similiter antea languidæ recens gramen obtulit, nec minus avide id ipsa devoravit. Suscepit igitur promissam peregrinationem, et voti fidem cum gratiarum actione implevit. Divulgatum hoc beneficium plures e vicina permovit, ut pro conservatione pecoris huc vicissim peregrinati sint.

et incommoda
sublata.

36 Die 21 Septembris anni 1739. Alenkæ Stebin ex Terstein infelicitèr obtigit, ut pullus equinus, approperans ad equam, transiliret palum seu sepimentum; verum sub pectore ad utrumque crus antèrè tam graviter sese contudit, ut miserum animal pedibus consistere nequens in terram corrueret. Cum autem mulier pro ipso votum huc veniendi emisisset, intra biduum convaluit, atque idcirco illa hodie cum promisso dono gratias egit.

Infantes pedum
doloribus
ac ciborum
nausea,

37 Die 27 Septembris anno 1739. Marietha Vastersa ex parœcia ac pago Manspurg filiolum novennem habebat, ex ægritudine per integram hebdomadam lecto affixum; tantis quippe in utroque pede doloribus tantaque debilitate tenebatur, ut nec illis uti, nec e lecto se erigere valeret, quibus accesserat omnis alimenti fastidium. Simulatque autem mater puerulum, addito voto, commendavit S. Notburgæ, esurire cœpit, cibos expetiit ac ingenti aviditate comedit, summo omnium adstantium stupore. Deinde e lectulo prosiliit, pristino etiam pedum usui restitutus; pro qua repentina sanitate debitas illa hic gratiarum actiones peregit.

et suffocationis
periculo
liberati;

38 Die 3 Decembris anno 1739. Ansche Wida ex Jarsche sub Manspurgensi parœcia infantem habebat, cui necdum superanti mensem ætatis decimum octavum, atque etiam tum sægenti ubera, hoc obtigit infortunium. Septennis puella infantis (cui nomen Mizeka) custodiæ relicta, præludebat ipsi annuli fragmento, quod infans, tenellis manibus apprehendens, ori demum admovit et ad guttur dimisit, quo infelix infans suffocari cœpit, toto corpore atrum livorem contrahere atque plorandi facultatem amittere; ita ut puella ad matrem præforibus agentem accurreret, eamque in auxilium advocaret. Cum mater omnino consternata comperisset, infanti ne flendi quidem superesse potentiam, mox nudis genibus se projecit in terram, ferventissimas ac devotissimas preces ad S. Notburgam effudit, votumque addidit, si per potentem ejus apud Deum intercessionem proles præsentis vitæ periculo eriperetur, se cum illa, ubi frigus aliquantum remisisset, huc peregrinaturam ac donum animatum simul allaturam. Nuncupato vix voto, infans, annulo ad stomachum dimisso, ploratus edere cœpit, atque ipsa hilari animo ubera porrexit, unde plena sanitas illi rediit, præsertim cum paulo post annulum cum sordibus emisit feliciter. Res digna fuit, cujus integra series nitide in tabella exprimeretur, et una cum ipso met annulo suspenderetur juxta altare ad publicam cujuslibet admirationem.

aliæ

39 Die 4 Januarii 1740. Alenka Mekethouka, alias juxta mariti nomen, appellata etiam Zeganka, ex Damschall die prænotato enarravit bina sequentia beneficia a se obtenta. Die festo S. Alexii proxime elapsi anni 1739, domi vaccam habebat, quæ jam a duobus diebus omne lac recusaverat; postquam autem hic Missæ sacrificio assistens, S. Notburgæ illam devotissime commendasset, die eodem ad consuetum mulgendi tempus ex ipsa quoque lac elicere pertentavit, et non sine

stupore tantum unica vice obtinuit, quantum si vaccæ nihil umquam defuisset.

40 Die Dominica post assumptæ in cœlum Mariæ Virginis festivitatem anni item superioris, septennis ejusdem filiolus quatuordecim diebus non interruptis tam gravi infestabatur dysenteria, ut demum ex ea simul cum torrente æstu prostratus, nullos cibos admitteret, sed indesinenter potum expeteret. Cum autem miserta illius quædam e vicinia mulier aptum ægris edulium destinasset, attingere illud nolebat puer, potum continuo ac impatienter ingeminans. Interea temporis mater huc ad Sacrum venit, ac simul ad S. Notburgam pro filii incolumitate preces dirigit. Post absolutum Sacrum matri domum reversæ puer læto ore enarrat, quod, dum abfuisset, cibus, quem ante attingere noluerat, tantum sibi sapuisset, ut nihil esset reliquum. Deseruerat eum quoque ardens sitis, atque sic indies melius habuit.

41 Die 11 Novembris 1739. Reverendo domino ab Isenhausen, rectori parœciæ Manspurgensis infelicitèr accidit, ut vacca ejus omnium pulcherrima et electissima in congestarum herbarum acervum inciderit, ac sese iis ubertim impleverit; at avide comedentis faucibus inhæsit caulis oblongus, quem neque ad stomachum dimittere valuit, neque foras ejicere: atque mox adeo ei spirandi meatus omnis interclusus est, ut in terram corrueret, nec dubitaret quisquam, quin actum esset de vacca, sic certo suffocanda. Nihil tamen minus adhibitus est conatus omnis ad detrudendum per fauces caulem: sed frustra. Simulatque autem denuo promissum fuit sacrosanctum Missæ sacrificium, erupit vacca in tussim vehementem, et caulis procul e faucibus exsiliit. Sic malum evasit vacca, et postero die supradictus reverendus dominus parochus in gratiarum actionem hic Sacrum celebravit.

42 Die 2 Augusti 1739. Huc peregrinatum venit Maria Anna Merlakin civis et texitrix Labacensis, idque ut gratias ageret pro accepto duplici beneficio, ac primo quidem pro beneficio, quod illi obtigit proxime præteritis festis diebus Pentecostes, quando urente æstu ægrotans, decima a ante tempus hebdomade fœtum emortuum protulerat, et immaturo isti fructui (postquam obstetrix, quæ et ipsa huc peregrinata die 14 Junii gratias egit, illum S. Notburgæ patrocinio commisisset) vita demum concessa fuerat, ut in parœciali ecclesia S. Petri rite baptizari potuerit, nec obierit ante diem sequentem b.

43 Secundo pro eo, quod accidit sexenni ejus filiolæ, quæ cum diuturno morbo graviter conflictata, demum sub finem mensis Julii ad extrema deducta fuerat, ut exigua vitæ indicia superessent, et jam animam agentis manibus sacer cereus imponendus fuisset. Quaprimo vero mater Deo ac S. Notburgæ filiam ardentissime commendasset, melius habere cœpit, et intra paucos dies omnino sibi restituta fuit, ac notato superius die 9 Augusti c in gratiarum actionem adimplere potuit peregrinationem.

44 Die 2 Septembris anno 1739 Maria Anna Mekuscherin, civis Labacensis, cum septenni filiolo, cui nomen Francisco, huc peregrinata est; quod interventu S. Notburgæ præfatus ejus filiolus visum, in variolis amissum, recuperasset.

ab infantibus

ac jumentis
depulsæ

E

infirmittates, et
abacta

a

b

pericula,

c

puero visus
restitutus,

Ex Ms.

ANNOTATA.

a *Supra num. 11, ubi idem beneficium ex obstetricis relatione descriptum est, dicitur peperisse duodecima ante diem hebdomade.*

b *Loco mox citato die tantum tertio e vita discessisse scribitur.*

c *Notatur superius dies 2 Augusti; latet igitur alterutro loco describentis error.*

CAPUT V.

Armentorum lues depulsa; oculis, auribus aliisque hominum membris pessime affectis integritas impetrata.

B

Lues

Die 1 Decembris anno 1737. Reverendus dominus Raymundus Dietrich, cooperator in Manspurg, tria subnexa beneficia annotavit, coram infrascriptis testibus homines, qui impetrata beneficia declarabant, rite examinavit, eademque dein fide summa communicavit in hæc verba: Hoc a anno 1737 visitavit nos Omnipotens lue pecudum atrocissima, quæ per Manspurgensem parœciam haud modicum grassata est; quam ob rem parœciæ communitas magno cum fructu confugit ad peculiarem in simili calamitate patronam D. Notburgam, quæ colitur Ebensfeldiæ in filiali ecclesia SS. Hermagoræ et Fortunati. Ut pluribus beneficiis supersedeam, ego infrascriptus tria dumtaxat sequentia in medium adducere constitui, eaque rite comprobata per testes, Gasparem nimirum Kherseth et Franciscum Shlebing b. Raymundus Dietrich cooperator loci. M. P. c

a

b

c

ab armentis

C

46 Georgius Gariub ex pago Demschall (uti lues eadem dirum in modum invaluerat) nullis remediis malo subveniri perspiciens, celesti medicina usus est, ac per collegam meum, dominum Michaellem Wreng, Missam celebrari curavit in honorem S. Michaelis archangeli. Verum, cum neque sic profecisset quidquam, seposito deinceps omni alio remedio, spem omnem in S. Notburga reposuit, atque summa devotione huc donum attulit: ex quo ægrum pecus confestim sanum et incolume evasit, ac periculo ereptum est. Contigit hoc die festa S. Ægidio. Testatus est postea idem vir utique honestus, nihil, quantum sciret, sibi subsidio fuisse, præterquam solum S. Notburgæ potens patrocinium.

etiam morti proximis

47 Item Jacobus Gregoritsch seu Dollar d, lugebat similiter calamitatem, quam experiri jam coeperant pecora sua cornigera, quorum unum jam injecta terra tumulatum erat, alterum interitus periculo proximum. His in angustiis constituti animum subiit magna auxiliatrix S. Notburga. Quapropter plena cum fiducia in ejus honorem Sacrum celebrari jussit, et illico ægrum jumentum ad sanitatem rediit; cetera vero omnia a præsentissimo periculo præservata sunt. Interroget eum, quicumque voluerit, quis ei

opem tulerit: S. Notburga (reponet) pauperum D
atque pecudum patrona.

48 Item Michael Vaupetsch, dictus alias Klobassar e, idem infortunium passus est: quippe binæ jam ei vaccæ deperierant; quando sic animo cogitare cœpit: Res ista si ita ulterius procedat, quæritandi sunt mihi apud Deum intercessores. Accessit interim, ut universum ejus pecus per duos dies continuos nihil nutrimenti sumeret, adeoque sic evidentissimo versaretur in discrimine intereundi, sicut priores duæ vaccæ. Verum quod mireris, miser rusticus sub vesperam cubitum secedens, firmam ante fiduciam concepit in S. Notburgam, invocavit eam ferventi prece, eique pecus suum devotissime commendavit. Mane haud parum sollicitus ad stabulum perrexit, et non modo omne armentum sanum offendit, verum etiam (quod equidem audiens præ gaudio lacrymas non tenebam) præter spem omnem nutrimentum, quod ab aliquot diebus appositum non comederant, tum plane consumptum. Ipse illico gratus hic Missam fieri voluit, ingentique cum lætitia donum obtulit. Tria hæc beneficia, ut supra dictum est, coram E
nominatis testibus examinata fuerunt.

49 Die 28 Septembris anno 1739. Reverendus D. Joannes Sigismundus Reyh audiendi sensum amiserat, quam ob rem varia remedia, ut suum ipsi fuerat, diligenter adhibuit, sed nullum ei profuit. Sic patienter per octo integras hebdomadas in auditus orbitate perdurandum ei fuit: donec recordatus D. Notburgæ, sacrum Missæ sacrificium illi vovit; quo facto, statim aurium usum recepit, ac notato die votivum Sacrum hic peregit.

Surdo auditus restituitur.

50 Die 11 Junii an. 1740. Declaravit Meta Korshka, matrimonio juncta civi Labacensi, quod ab ipso prægnationis suæ exordio afflicta fuisset gravibus et assiduis in utroque ubere doloribus, quodque, cum die tertia Aprilis mundo dedisset filiolarum, ne tum quidem remisissent pristini dolores, sed majori continuo atrocitate invaluissent adeo, ut se sex omnino cava ulcera manifestarent, quæ ei tam acres dolorum morsus crearent, ut ex eorum vehementia perparum ei lactis esset, idque infanti primum rarissime, deinde numquam sine ingenti cruciatu præbere posset; neque tamen indigenti negare sustineret. Donec tandem ex intimo corde promisit fore, ut peregrinationem huc institueret: illico enim cessavit dolor omnis, sanata sunt ulcera, unico excepto dumtaxat, quod tamen et ipsum jam sanari incipiebat.

Ubera pessime affecta curantur.

F

51 Die 26 Junii anno 1740. Venit in Ebensfeld de obtentis beneficiis gratias persolutura Margarita Wisiagkin ex parœcia Moraitsch pago Ribitsch (vicinitatis S. Nicolai episcopi.) f Huic anno proxime elapso circa festivitatem S. Michaelis in messe... g tam misere graviterque doluerunt oculi, ut colorem nullum, nullasve agrorum fruges valeret discernere; cum autem opportune Manspurgenses aliquot lini mercatores apud ipsam pernœtassent, persuasissentque, ut ea in calamitate confugeret ad S. Notburgam, de qua miserorum patrona nihil hactenus inaudierat, vovit Sacrum, et mox subsecutum est quidem beneficium; at non tam celeriter adimpletum votum; gratam se exhibere eo in casu neglexit.]

Mulieris oculi sanantur; sed grates agere negligentis f

g

52 Postmodum vero Martinus, ejusdem quindecim annorum filius, malo tam horribili percussus

A cussus est in et circa partes verendas, ut undecumque computrescerent, et carbuncularent. Rediit matri in memoriam beneficium per S. Notburgam sibi ante præstitum; votum pro illo emisit; iterato convaluit. Filius alter Matthæus, annum ætatis agens vigesimum quartum, incepit *h* delirare, pœne etiam punitiones ad desperandum expertus; ast facto voto ad Notburgam, vegetus existit altera mox die; quare perceptis his gratiis, superius notato die comparuit cum suis prolibus gratias actura. Celebravit Raymundus Dietrich Sacrum votivum,

*Vacca ægro-
tans subito
convalescit;*

B 53 Die 9 Julii anno 1740. Miza Pernethin ex Lagkh sub Manspurgensi parœcia vaccam habebat præterito anno, quæ sub initium mensis Augusti subito morbo correpta nutrimentum omne fastidiebat, indies minus lactis præbebat, ac tandem omnino deficiebat. Suaserat illi sæpius maritus, ut vaccam, omnium iudicio certo perituram, mactari juberet; sic saltem ex ipsa referri posse carnem fumo siccandam. At præfata Pernethin de mactanda vacca sermonem haberi renuebat; sed spem suam in S. Notburga reprensens, vovit Missæ sacrificium. Cum autem Manspurgum perrexisset, sacerdotem, qui Missam faceret, rogatura, exorassetque R. D. Josephum Schuffrer, redeunti occurrit bubulcus lætum nuntium afferens, quod vaccæ jam tum medius esset, quodque jam cœpisset comedere; atque intra triduum post celebratam Missam, ita restituta est vacca, acsi non laborasset ante.

*mulier brachii
usum recupera-*

54 Die 9 Julii anno 1740. Prædictæ Mizæ Pernethin in Natalis Domini proxime transactis subito enervatum est brachium dexterum. Erat illud omnino gravidum, manusque, quæ semper frigescibat, neque ad laborandum extendi poterat, neque ad comedendum labiis admoveri. Ita misere afflicta ab aliis consilium et auxilium expetebat. Suasum est illi ab universis, ut, quandoquidem paralyticus esse crederetur, brachium vino adusto perliniret; sed nihil id profuit. Donec rursus vovit peregrinationem et Missam, quæ celebrata est festo die S. Achatii. Illico enim abiit debilitas et eodem ipso die integrum ei fuit supra caput elevare brachium.

*vir gravi oculi
malo liberatur*

C 55 Die 9 Julii 1740. Valentinus Gouz ex Lagkh sub Manspurgensi parœcia, a triduo tam acutos in oculo dextero cruciatus persensit ac si quis eum cultellis conscidisset. Accessit brevi post pterygium et membranula alba, quæ ei videndi usum ademit. Suadentibus autem multis ut in statu tam misero in S. Notburga spem collocaret, atque hic auxilium exposceret, heri etiam tum oculo captus statuit hoc, superius notato, die peregrinationem huc suspicere, et eodem die disparuit cum membranula pterygium, visus ipsi rediit, atque remansit dumtaxat rubor quidam cum tolerabili dolore. Sic hodie peregrinationem peregit, et, oblato cereo dono, gratias persolvit.

ANNOTATA.

a Sequentia usque ad num. 49 habuimus etiam in relatione clarissimi Roschmanni, subnexa parti primæ Gloriæ posthumæ, sed aliis ac paucioribus hinc inde verbis.

b In relatione Roschmanni legitur Kleibnich.

c Apud Roschmannum testimonium hoc cum subscriptis testibus postponitur relationi trium beneficiorum; ut ibidem observatum est.

d Ibidem legitur Bollar.

e Ibid. Vaupetschick et Mobassar.

f Voces hisce uncis inclusæ sic Latine scriptæ sunt in exemplari Germanico.

g Germanice habetur in haiden schnitt. Schitt certe hic messem sonat; at incertum mihi est, quam interpretationem exigat vox altera. In uno dumtaxat lexico haid invenio, redditur Latine campus: in aliis heide seu heiden kraut legitur Latine erica: in aliis demum heidel seu heid-Korn. Latine panicum, quod quia species est frumenti, verisimilius hoc loco designatur.

h Ab hac voce usque ad finem numeri, Latina sunt omnia in exemplari nostro.

Ex Ms.

CAPUT VI

Hominibus et jumentis ad extrema deductis sanitas concessa; pedum dolores ac vulnera curata.

E

Die 12 Julii anno 1740. Mathias Merkhun, ex Lagkh sub Manspurgensi parœcia, hoc die mane taurum ad pascua coegerat; sed hic subito in terram corruit; erectus est statim, porrectumque ei recens extractum gramen, quo ne olfacto quidem, iterum ac tertio in terram abiit. Infelix homo de vita jumenti conclamatum esse et lanionem, qui id absque mora mactaret, arcessendum arbitratur. Supervenit tandem uxor ejus, quæ hæc perspiciebat hujusmodi verbis maritum aggressa est: Stolidè, quid usque adeo hic angeris de jumento? Nonne potuit voveri Missæ sacrificium in Ebensfeld? Hæc ille verbis non impari comitate conceptis excipiens, Stolidè, infit, cum tales tibi cogitationes incidant, quin meo loco statim id executioni mandas? Demum animo paululum sedato, quoniam et antea statuerat Ebensfeldiam ad Sacrum contendere, votum extemplo istuc eundi ac sacrum Missæ sacrificium ad S. Notburgam procurandi adjecit; vix hoc votum adstantibus patefecerat, quin erexerit sese in pedes taurus, et, quasi ante nil mali expertus, carpserit gramina. Ille autem, ut promiserat, confestim huc se contulit et Sacrum procuravit.

Taurus subito morbo correptus;

F

57 Die 12 Julii anno 1740. Anno elapso in festività S. Bartholomæi morbus invasit Thomam Hunzl, cultorem horti ordinarium apud PP. Franciscanos in Stain, ejusque vis tantum indies per septem hebdomadas continuas ingravescebat, ut tandem extremis Ecclesiæ Sacramentis munitus, rationis usum amitteret, nec, ut opinio ferebat omnium, periculum esset evasurus; licet desumptis ex medicamentaria officina PP. Franciscanorum, ac transmissis illuc per venerabiles dominas in Munkendorff remediis variis et subsidiis, a publico medico in Stain ipsi adhibitis, pro ejus sanitate plurimum laboratum sit. Cum ad eum modum decumberet, nihilque præter obitum exspectaretur, incidit uxori ejus cogitatio commendandi ipsum S. Notburgæ; quapropter, relicta ejus cura alteri mulieri, huc festinavit; ubi ex animi sententia eodem tempore occasionem nacta audiendi Sacrum, sapienter oravit,

vir ad extrema deductus;

ut

Ex Ms.

ut per intercessionem S. Notburgæ intra breve tempus res exitum sortiretur conformem divinæ voluntati. Posthæc celeriter domum repetens, non sine stupore maritum suum, quem rationis usu destitutum ac semianimem reliquerat, in lecto sedentem, et paulo ante magno cum sapore refectum juscule invenit, qui deinde indies convalescens, atque haud ita dudum post plene restitutus, simul cum ipsa supra scripta die peregrinationem et gratiarum actionem hic explevit.

puellæ pes
curru bis pro-
tritus

58 Die 20 Julii anno 1740. Marjethæ Starbekoukæ ex pago Depallach filiola erat quinquennis nomine Mizeka, quæ abhinc anno uno triticeæ messis tempore, cum frater vespere demessum triticum domum deveheret plaustro tam graviter onusto, ut equus validus ei protrahendo vix sufficeret, cursitabat per agrum juxta plaustrium; nec defuit infortunium. Nam cum currus ille prægravidus extra agrum jam deductus ad sulcum quemdam inflectendus esset, infelix infans, haud tempestive inde dimota, solo prostrata est, non advertente fratre, qui partem alteram tenebat. Ita lapsæ puellæ pes dexter onusto curru protritus est tam misere, ut præ intolerabili cruciatu inniti illo non tantum non valeret, accitusque pater brachiis susceptam deportare domum debuerit; verum etiam ea in parte, quam rota pertransierat, atra macula ad trium digitorum latitudinem comperta sit, atque omnes judicarent fore, ut numquam infans integro pedum usui restitueretur.

B

integritati re-
stituitur.

59 Viso infortunio mater, tota nocte subsequenti ex commiserationis affectu oculos somno aptare nequiens, inter assidua suspiria et planctus enixissimas ac devotissimas preces fudit, et commendans miseram puellam S. Notburgæ, promisit, se in ejus honorem proximo mane curaturam Missæ sacrificium in Ebensfeld. Cum advenisset surgendi tempus, accessit ad filiolarum mater, quam etiam tum dulci somno sopitam alloquitur, et submissa voce compellat: Mizeka, non cupis lectulo surgere? Quæ eodem temporis momento evigilans respondit: Etiam mater mea, mox surgam: et re ipsa statim, obstupescente matre, non tantum pede fixo surrexit, sed nec atra macula dignosci amplius ullo modo potuit. Sed cum mater promissum Sacrum diutius distulisset, accidit denuo, ut currus vacuus, quo in agrum devecta fuerant ad colendum hoc anno milium necessaria, eundem puellæ pedem protriverit, ac nonnihil dilaceraverit. Simulac vero mater huc peregrinationem et Missæ sacrificium rursus vovisset, protinus ita sanatus est pes, acsi nil mali ipsi obvenisset. Prænotato die veniens huc mater cum filiola unam ex voto Missam fieri tum curavit, et alteram alio tempore faciendam condixit.

C

Vacca mortuæ
proxima,

60 Die 25 Julii 1740. Marjetha Reparsa ex DemschaU declaravit, se quatuor, intercedente S. Notburga in Ebensfeld, beneficia obtinuisse. Ac primo quidem vacca ejus hoc anno ante festivitatem Pentecostes e pascuis die quadam domum rediit immensum inflata, et accrescente indies tumore, pastum omnem respuebat, caput in terram demittere incipiebat, atque e naribus emittere fœdum liquorem, videbaturque mox disrumpenda. Cum itaque de vita ejus plane desperatum esset, ceteris abeuntibus, in tam sollicito negotio sola domi relicta est cum vacca mulier; quæ tamen spem omnem minime deposuit: verum firma cum fiducia votum fecit huc ad S. Noiburgam peregrinandi, in ejusque hono-

rem procurandi Missæ sacrificium. Subsedit continuo tumor, pabulum cœpit appetere vacca, ipsa mulier huc interim advolavit ad Sacrum, et domum reversa vaccam in stabulo plene sanatam reperit.

D

61 Secundo. Mariti ipsius matrem, cui nomen Nescha Resparza, affligebat malum ingens in pede sinistro adeo, ut a festo purificatæ Mariæ Virginis usque ad diem S. Marco sacrum ecclesiam frequentare non posset; donec tandem ipsa cum prædicta nuru sua Marjetha Reparza spondit fore, ut huc ad S. Notburgam proficisceretur et Missæ sacrificium procuraret. E vestigio malum, de cujus curatione ante misera desperaverat, sanari cœpit, relicta dumtaxat levi cicatrice.

mulier, cui pes
infirmus,

62 Tertio. Cum ejus maritus terram araret (quod contigit hebdomade proxime elapsa) equa semel et iterum in agro prolapsa est, ut ipse a laboribus desistere coactus fuerit, et ægre illam domum reducere potuerit. Suadentetamen uxore, bis cum equa circulum perfecit Crucis magnæ, quæ est extra DemschaU; sed ad stabulum deducta equa tertio retrorsum lapsa est tam subito et tam graviter, ac si fulmine percussa esset, neque ullum deinceps vitæ indicium edebat. Hinc homo, de equa jam actum esse ratus, præ dolore domo se proripuit. Mulier vero firmam de S. Notburgæ auxilio spem concipiens, profectionem huc et Missam pollicita est. Sub hæc corpus nonnihil agitavit equa: mulier vero protinus excurrens, domum revocavit conjugem, qui illam denuo corpus agitantem conspexit. Paulo post pastum agressa est et integro vigori restituta.

jumentum, de
cujus vita de-
sperabatur,

E

63 Quarto. Novem abhinc hebdomadis soror ejus Ursula Dimka ex Stude, altera post partum hebdomada, per integros dies quatuordecim correpta fuit pleuritide ac dolore colico ideo vehementi, ut omnium judicio, par non esset tolerandis diutius torminibus et acerrimis cruciatibus. Et quamvis ex variis partibus petita fuissent diversa magno numero medicamina, nihil adjumenti ea afferebant; contra vero incrementum capiebant tormina; ut sæpe præ doloris vehementia e lecto se præcipitem daret et humi vermis instar se volutaret. Liberi interea summa animi perturbatione discurrebant absque ordine, clamitantes, ejulantes, et, Mater moritur, mater moritur, ingeminantes. Et re vera cœperat misera mulier debilitari adeo viribus, ut ipsamet de salute desperaret. Quapropter oravit, quam potuit enixissime, prædictam sororem suam Marjetham, ut post obitum suum liberorum curam susceperet: hæc consolata illam pro viribus, de S. Notburga, ut potente ac mirifica apud Deum patrona, sermonem intulit, quo animus ei ita permotus est, ut firma cum fiducia iter huc et Missæ sacrificium voverit: nec mora, recessit dolor omnis, et intra quatrimum prorsus convaluit.

mulier ad ex-
trema reducta,

F

64 Die 26 Julii anno 1740. Retulit Antonius Wrinouz ex DemschaU, quod Feria sexta ante festivitatem Pentecostes, quando una cum famulo in agro terram serendo milio præparabat, sub horam secundam postmeridianam subito vocatus fuerit ad communia prope Feistricem amen; pascua, ubi magno cum animi sensu procumbentem humi comperit vaccam suam, adeo turgidam, ut simile quid numquam se conspexisse professus sit. Absque mora pellium advulso-rem advocari jussit, qui mox aures ei incidit, omniaque

et vacca ob
morbum jam-
jam

A omniaque remedia, quæ noverat, adhibuit; sed nihil quidquam effectum est. Jacebat vacca sine respiratione aut motu exanimis. Itaque vir afflictus corio tandem exuendam illi tradidit, ea conditione, ut detractam pellem ad se domum referret; et funem collo detrahens multum anxius ac tristis abscessit. Sed in via incidit ei D. Notburgæ recordatio, cui inhærens pervenit ad castrum Ebensfeldianum, ubi via est recta ad templum ducens: mox ante ipsum castrum versus templum in genua provolutus sub dio S. Notburgæ calamitatem suam exposuit, ejusque intimis precibus opem implorans, sacrum hic Missæ sacrificium vovit.

mactanda sanantur.

B 65 Sub hæc venit in mentem cogitatio redeundi ad pascua; sed illic vaccam, magna circumstante hominum multitudine, prorsus, ut ante, exanimem reperit. In una tamen ejus vena vitæ aliquod indicium advertit, et paulo post sinistrum pedem attrahentis motum; quo viso, accessit propius, et capitis situm aliquantum immutavit; quando iterato attraxit pedem, et post breve temporis intervallum, non sine summo adstantium stupore, sese sponte sua erexit, atque ad alias ibidem depascentes vaccas gestiens accurrit. Insecutus eam vir, mœrore jam in lætitiâ converso, ac brevi assecutus, meliora ei pascua concessit; ad pratum quippe, quod pone domum suam habebat in Demschall, deductæ copiam fecit exsatiandæ famis recenti gramine. Atque hoc pacto vacca, juxta priorem opinionem deperdita, penitus integra ac sana in stabulum reducta est, ac die postero mane lac, sicut ante semper, nullatenus vitiatum protulit.

CAPUT VII

Dolores oculorum, capitis ac dentium; ulcera, oris corruptio, et febres sanata; ægra pecora servata.

C

Mulieris vehemens dolor oculorum,

D ie 10 Augusti anno 1740. Jerne Premek ex Perau.....prope Stain, huc hodie cum uxore, Spela nomine, peregrinatum advenit, gratiasque apud S. Notburgam persolvit pro beneficio impetrato dictæ uxori suæ Spelæ, quæ elapsa hieme dolorem sæpissime experta fuerat in oculis; post Pascha vero per quatuor hebdomadas cæcutiebat et vehementes capitis ac oculorum cruciatus fuerat perpessa. Rubebant multum inflatæ palpebræ et utrique pupillæ obducta erat membrana, ut misera mulier ac tristis maritus certo crederent, numquam restitutum iri visum. Tandem S. Notburgæ recordati, ad eamque conversi, iter huc et Missam promiserunt: quo facto, statim non tantum dolor delinitus est, membrana, rubor ac tumor evanuerunt, rediit recte videndi facultas, sed præterea disparuit verruca, quæ ei, dum continuis oculorum doloribus agebatur, supra nasum inter utrumque oculum media excreverat, cujus usque nunc leve dumtaxat indicium videri potest.

Septembris Tomus IV,

67 Die 14 Augusti anno 1740. Georgius Pogatzar ex pago Depallach, anno præcedente autumnî tempore equæ suæ infortunium doluit, hujus quippe coxendix suppurare cœperat: ea de causa accitus veterinarius variis incisionibus infectam carnem amoverat adeo, ut crudum os et nervi oculis paterent. Equæ ad hunc modum concisæ in stabulo decumbere necesse fuit; neque enim pedibus consistere facultas ei erat, nec spes cuiquam magna supererat fore, ut curaretur. Tandem rustici uxor consilium cepit recurrendi ad spiritualem medicinam. Huc itaque iter suscepit, et in via repetitis precibus induxit reverendum dominum parœciæ rectorem, ut Sacrum celebraret, eodem ipso die, quo ex parœcia S. Viti prope Labacum supplicatio huc instituta est. Post absolutum dicto die Sacrum magna cum fiducia domum reversa mulier, rogavit maritum, ut equam e stabulo ad pomarium deduceret. Et revera jumentum magno utriusque stupore plenam incedendi facultatem jam receperat, cumque se recenti gramine abunde exsatiasset, tertio exinde die plane vegetum ad graves agri labores applicari potuit.

Ex Mss.
et equæ immedicabile malum curatur.

68 Die 2 Septembris 1740. Ursula Dolnizherin virgo ex Nagdoritz longo jam tempore singulis mensibus gravissimo capitis dolore laboraverat, qui tamen ad invocationem S. Notburgæ mox imminutus est, aut potius omnino extinctus. Verum anno posteriore sub festum S. Andreae prodidit se aperte malum cum intolerabili capitis cruciatu. Cœpit caput vehementer intumescere, paulo post in una parte colli apparuit apostema, eoque demum disrupto, alterum se manifestavit in parte alia, et sic sæpius aliud alteri successit. Perseveravit ista infirmitas a festo S. Andreae usque ad Feriam tertiam sequentis Paschatis; quo tempore jam per integram hebdomadam ne aquam quidem calidam sorbere, nedum aliud quidpiam introsumere potis fuerat, nec per mensem item integrum præ doloris vehementia vel oculum claudere vel quietem captare. Adhæc horrendum in modum disrupta undequaque tum interius tum exterius apostemata, tam foetidum odorem exhalabant, ut ab omnibus derelicta sit. Eo denique miseriarum redacta fuit, ut verbis ad commiserationem sat compositis ipsamet explicare nequiverit.

E
Virgo atroci cruciatu ac fœdis ulceribus

69 Extremis Ecclesiæ sacramentis præmunitam reverendus dominus cooperator, quoniam spes nulla relucebat, hortabatur sollicitè, ut et patienter toleraret calamitatem, et sese ad proximum e vita decessum compararet. Ipsa vero libenti animo divinæ voluntati se totam subjiciens, piissima ac sæpe repetita suspiria ad Deum dirigebat. Sanctam quoque Notburgam orabat ferventissime, ut, si saluti animæ expediret, sanitatem sibi a Deo impetraret. Sic autem ad Sanctam illa conversa majus robur adipiscebatur ad tolerandos forti et æquo animo dolores qualescumque. Quadam vice, nam in S. Notburgam semper ejus erat intenta cogitatio, visa sibi est illam humana forma præsentem intueri in somnio, monentemque, ut hic auxilium quæreretur. Nec inane fuit somnium, cum brevi tempore ita convalesceret, ut intra dies quatuordecim omnes dolores omniaque apostemata abscesserint, atque notata superius FERIA tertia Paschatis ecclesiam primum frequentare ipsi licuerit. Prosperiore exin valetudine donata est, quam umquam ante se habuisse meminisset: sed et dein tanta pietate tantoque amore in D. Notburgam accen-

F
liberatur, mortisque periculo eripitur.

- Ex. Ms. sa est, ut nihil æque optaret ac desideraret, quam ut honor ejus et cultus magis magisque extenderetur. Quapropter etiam speciatim expectiit, ut præsens beneficium publice annuntiaretur.
- Ægris 70 Die 3 Septembris 1740. Annsche Strassar ex Goldenfeldt, pago spectante ad Aich, binas habebat vaccas eodem morbo simul prostratas adeo, ut intra paucos dies earum una reipsa interierit. Sub hæc adventabat istuc forte pullo- rum gallinaceorum venditor, an quid e re sua esset, exploraturus, et eum, quæ valeret, inter- rogabat. Is subtristis jacturam vaccæ unius conquestus est, et alteram brevi similiter inter- ituram, exposuit. Consolatus ipsum pullorum venditor, suasit, ut huc se converteret. Placuit homini misero consilium; moxque fusa ad S. Notburgam brevi oratione, promisit iter huc, et Missæ sacrificium. Eodem tempore vaccæ an- tea desperatæ melius fuit, die postero comedere cœpit, atque indies convalescens, intra octi- dum plenam sanitatem adeptæ est. Ipse vero reverendum dominum Joannem Baptistam Wro- mati, sacerdotem in principali arce Egkh prope Potpetsch, precibus induxit, ut in gratiarum actionem Sacrum hic perageret; quod factum est die 7 Julii, atque idem sacerdos sese ob- strinxit ad testandam tempore quolibet rei veri- tatem.
- pecoribus 71 Die 4 Septembris anno 1740. Ursula Rotmantza ex vicinia S. Stephani sub parœcia Vodiz, insigni pietate erga hanc Sanctam incen- sa, diutius silentio premere non potuit, quod nudiustertius, Feria sexta scilicet (contigerat.) Vacca ejus, cui ante nihil quidquam defuerat, mane vix deducta ad pascua, derepente pastu abstinere ac strepitare cœpit: idcirco domum reducta ad stabulum, in terram prolapsa est etiam subito, non secus acsi jam expiratura. Mulier interim eam aqua lustrali aspersit et pro- nuntiata hac precatione: Deo simul ac S. Not- burgæ commissa esto, stabulum oclussit, tristis- que campum et operarios suos repetiit. Sub meridiem domum reversa, puerum suum recens fœnum gestantem conspexit, eumque compel- lans, quo statu esset vacca, exquisivit: reposuit is, secundo se jam comedenti deferre pabulum:
- C quod cum verum esse comperisset, impar sibi visa est ad dignas Deo et S. Notburgæ agendas gratias de restituta pristinae sanitati vacca. Cum autem in agro coram operariis obstrinxisset se, si vacca convalesceret, huc peregrinandi voto, cui libenter vel Missam addidisset vel cereum munus, dummodo per facultates id sibi licuisset, prænotato die gratias actura advenit.
- anitas 72 Die 21 Septembris anno 1740. Præ- terito die Sabbati, notati mensis 17, equus pertinens ad Anshe Meruez, habitantem in pa- rœcia inferioris Vodiz, vesperi post adaquatio- nem vegetus domum reductus est, ac stabulo repositus. Verum hic ille perstitit erectus, pabu- lum respuit, denique ex ista positione dimovere non quivit, in qua proinde relictus est per to- tam noctem, atque in eadem repertus mane se- quentis diei Dominicæ. Hinc bonus senex valde contristatus, tandem aliis consulentibus, vovit hic Missæ sacrificium: deinde experimenti gratia jussus est puer nonnihil circumducere equum. Et vere duci se passus est, sed lente ac pedetentim, usque ad proximum Crucis signum; hic autem pabulum cœpit appetere, et subsequenti die Lu- næ integræ sanitati redditus est. Porro superius nominata die, sacra S. Matthæo, senex huc eum deduxit, promissum Sacrum fieri jussit, et debi- tas apud Sanctam gratias egit.
- 73 Die 20 Septembris anno 1740. Nesha Gre- gorizhin ex Demschall fassa est, se a triennio, dum primum hic innotuerat S. Notburga, ejusque imago nondum in altari, sed in prædicto tantum pariete exposita erat, habuisse vaccam, quæ per dies quatuordecim usque adeo ægrotaverat, ut certissimus interitus unica esset expectatio: hinc a reliquo pecore segregata, remoto ac vacuo stabulo inclusa fuit. Et ne die Dominico operibus servilibus vacare necesse foret, maritus ejus Sabbato vesperi scrobem præparaverat ipsi postridie inhumandæ; firmiter quippe credebat fore, ut ista nocte periret: tam misero constituta erat loco vacca. Ingemiscebat interea continuo mulier super imminenti jactura: convertit sese tandem ad sanctam nostram Notburgam, quam de nomine necdum noverat, et ex animo vovit hic Missæ sacrificium. Et profecto eadem ipsa nocte vacca cœpit comedere, atque omnibus, qui eam exanimatam se reperturos opinabantur, ingentem stuporem injecit. Sic illi melius ac me- lius esse perrexit, atque intra triduum plena sa- nitas rediit. Cum autem id temporis necdum ara erecta esset in honorem Sanctæ, ut supra insi- nuatum est, ad proximam S. Andreae dedicatam celebratum fuit promissum Sacrum.
- 74 Anno 1740. Hoc anno post festum Purifi- catæ B. M. Virginis prædicta Nesha Gregorizhin contraxit tumorem ad sinistram colli partem, qui magis magisque excrescens atrocibus jam dolori- bus afflixit, ut neque caput movere dei integrum fuerit, neque de nocte quietem captare præ il- lorum vehementia. Hinc plurimum contristata pertimuit, ne, cum ulcus rumperetur, vel si contra putrida sanies tardius maturesceret, in graviore molestias, imo in præsens vitæ pericu- lum conjiceretur; præsertim quia semen, quod, suadentibus quibusdam, collo et ulceri applica- tum fuerat, effectum nullum sortiebatur. Itaque decrevit tandem cœleste remedium adhibere, et hic apud S. Notburgam cereum domum pollicita est. Eadem ipsa nocte placidissime et quiete dormivit, quod ipsam ita sublevavit, ut mane evigilans, id aliis cum gaudio indicaret, atque una anhelaret ad tempus, quo ulcus inspiceretur; quandoquidem dolores sentiret multo tolerabi- liores ac ante. Et sane non absque admiratione tum compertum est, ulcus notabiliter esse dimi- nutum; quod autem admiratione dignius est, omnis tumor nec ruptus nec ad maturitatem pro- ductus, brevi disparuit, ipsaque intra biduum incolumis evasit.
- 75 Anno 1740. Haud ita dudum post, eodem ipso anno, die decima quarta ante quadagesi- male jejuniū, filius ejus nomine Georgius, ætate annorum sedecim, gravibus dentium et capitis doloribus torquebatur, adeo ut ejus facies immensum intumesceret; undique conquisita fuerant remedia, et a viris præcipuis petita con- silia. At magno animorum luctu observatum est, prævaluisse jam tum oris putredinem, et in- gens subesse periculum, ne, prout ante annum puero e vicinia contigerat, omnis juveni gingiva computresceret, quasi cancro corroderetur lin- gua, atque ita misere ad interitum pergeret. Sæ- pius memorata mater ejus Nesha Gregorizhin miseriam illam perpendens, eum, promisso ite- rum Missæ sacrificio, S. Notburgæ commenda- vit, et ut firmam in hac sancta Thaumaturga fiduciam conciperet, admonuit. Quo facto, intra paucos

Ingens mulie-
ris ulcus
sponte minui-
tur ac dispa-
ret.

Dentium dolor
et oris cor-
ruptio cessant.

A paucos dies melius habere cœpit ac brevi persanatus est ; præterquam quod ex malo binos dentes amiserit, quorum jacturam ipse, perspectis doloribus, anxietate et periculo habitis, libenti animo pertulit. Atque hinc præfata Gregorizhin habet, quod sibi applaudat et lætetur de triplici per S. Notburgam obtento beneficio.

Febris exstinguitur

76 Die 22 Septembris anno 1740. Joannes Schos, faber clavarius ex Stain oppido, præterita die Exaltationi sanctæ Crucis consecrata in morbum incidit, una cum quatuordecim annorum filia, nomine Alenka. Alternis diebus invadebat ipsum febris valida, conjuncta cum intolerabili capitis dolore : utque consolationem nullam admitteret, faciebat magnus liberorum numerus, cui per laborem suum prospicere ac mereri victum non poterat. Jam ternos sustinuerat paroxysmos vehementes, quibus ipse pariter ac filia adeo debilitati sunt, ut lectum tenere cogerebantur. At vero ut primum de vicinorum consilio S. Notburgæ promississet hic Missæ sacrificium, et in genua provolutus cum filia ante S. Notburgæ imaginem fudisset ferventem orationem, robustior factus cœnare potuit. Eadem vero nocte reliquit utrumque debilitas omnis et dolor capitis, adeo ut sub horam secundam noctis ejusdem plane vegetus in officinam se conferre et gravem laborem cum ponderoso malleo resumere valeret. Cum autem alias remaneat semper ex febris ingens debilitas et languor, atque ipse tamen tam cito post nuncupatum votum toti vigori restitutus sit, mirari id satis non potest vir bonus (Joannes) Schos, nec laudes S. Notburgæ sufficienter impertire ac referre gratias.

B

CAPUT VIII

Cæcæ oculorum et surdo aurium usus restitutus ; jumenta, vel amissa vel ablata furto, inventa ; infanti mortuo vita, aliis alia beneficia concessa.

C

Cæca

D ie 25 Septembris anno 1740. Jera Musseshka ex Terstain anno præterito die Sabbati infra hebdomadam Pentecostes sana omnino agrum lolio purgaverat, cum tanta illam subito percussit cæcitas, ut sequenti die Lunæ a labore abstinere fuerit coacta. Perseveravit malum per octo hebdomadas continuas, quo temporis intervallo ea caligine offusi fuerunt oculi, ut noctem a die discernere non valeret, et nihil præter murum album observari sibi videretur. At cum ante annum in pervigilio SS. Petri et Pauli communitas parœciæ Zurkhach supplicabunda huc ad S. Notburgam advenisset ; id ipsi post domi expositum est, atque inter alia relatum, quod in sermone, ad concionem habito, S. Notburga proposita fuisset tamquam peculiaris in variis calamitatibus patrona, idque relatione quo-

rumdam mirabilium beneficiorum fuisset confirmatum. Statuit igitur memorata Jera Musseshka hic quoque subsidium quærere, et propositum concepit, recitandi quotidie per sex dies coronam Marianam in honorem S. Notburgæ, ut per ejus intercessionem, nisi id animæ saluti obseset, pristinum oculorum usum recuperaret.

Ex Ms.

78 Hoc facto, a puero huc ad templum se duci voluit. Dum autem domum repeteret, aliquid pristini luminis recipit, et intra paucos dies, nullo duce, huc migrare valuit. Adepta ergo post octo hebdomadas aliqualem oculorum usum, atque ingenti gaudio affecta, uni alterive incumberebatur operi domestico. Verum cum aliquando lignum fidisset ac per incuriam seposuisset securim loco postmodum ignoto, explosa est ab aliis ut cæca, non sine ingenti animi sensu ; statuit idcirco per octiduum recitare diebus singulis in honorem S. Notburgæ quinies Orationem Dominicam, ac toties Angelicam Salutationem, ut et securim redipisceretur, et deinceps similibus non lacesseretur conviciis. Tantum ei profuit ista devotio, ut securis demum reperta sit in horreo, quod ipsa soli S. Notburgæ acceptum retulit.

oculorum usui restituitur ;

79 Die 29 Septembris anno 1740. Hoc anno die 5 Septembris, incidente in Feriam secundam, Nicolaus Urm, natus in Lagkh, equum amiserat sub vesperam in pascuis publicis : cumque præter morem post diem integrum domum non redisset jumentum, cœpit perlustrare singula totius pagi stabula, sed nec reperit, nec, ubi esset, potuit edoceri. Quare et ipse summo dolore affectus est, et pariter uxor ejus, quam Ebensfeldiam abire jussit, ibidemque in honorem S. Notburgæ procurare Missæ sacrificium. Sed quoniam ei celebrando nullus ista die supererat sacerdos, in proximam diem Jovis sub horam septimam matutinam redire jussa est. Cum autem comitantibus binis filiis circa horam tantum nonam, ac proinde serius iterum redisset, ipsi (quæ jam minus de equo sollicita erat ac tristis quam de marito ; is quippe postmodum longe domo abscurerat, nec quo significaverat) persuasum est, ut cum insontibus puerulis ad S. Notburgam devotas interim preces funderet, promissumque fore, ut crastina die Veneris juxta ejus intensionem procul omni dubio sub horam septimam Sacrum fieret, sive ipsa præsens esset sive absens. Ad hæc expresse monebatur, ut accurate adnotans horam ac diem, qua celebrandum erat Sacrum, adverteret, an non eadem fortasse inveniendus esset equus. Et vere ita contigit.

E
equus furto ablatus

80 Etenim vir bonus, postquam jam dudum investigasset, ac ulterius semper processisset, tandem in rustici cujusdam pomario, multis miliaribus ab ædibus suis remoto, puta in Wohain longe ultra Locopolim, pascentem equum deprehendit. Quapropter hominem adortus intellexit, equum furto ablatum fuisse e pascuis, et illis divenditum nummis a duodecim. At ipse fugitans litium, redditis sex nummis, maluit rem cum rustico amice componere. Cum ergo equum sic recuperatum magno uxoris gaudio domum reduxisset, ex habitis utrimque sermonibus patuit, quod eodem ipso tempore, quo hic ad dictam intensionem celebrata erat Missa, repertus istic fuisset equus. Hoc ipse, sicut et quod ad illum locum deductus fuerit, soli adscribit S. Notburgæ. Sed post breve tempus ad eum modum ægrotavit idem equus, ut loco moveri non posset. Hoc etiam in casu denuo S. Notburgæ auxilium

F

mirabiliter reperiitur,

a

lium

Ex Ms.
Mortuo infanti

lium implorant, et brevi ille sanitatem recuperat.
81 Die 16 Octobris 1740. Alenka, uxor Michaelis Zierer ex Terstein, difficillimo partu sub horam decimam matutinam mundo protulerat emortuum foetum, eo situ corporis, ut contra naturalem nascentium ordinem, ambo pedes ad caput usque distorti essent. Advenerat illuc Ursula Ershaika obstetrix, quæ, memor beneficii ad intercessionem S. Notburgæ marito suo collati, cœlesti quoque remedio succurrere parturienti meditata est. Ipsi ergo, jam tum antequam eniteretur, livescentibus labiis in aperto vitæ discrimine versanti, elata voce in aurem inclamavit, ut firmam in S. Notburga fiduciam conciperet, voveretque in ipsius honorem Missæ sacrificium. Sumpsit illa animos et ratum sibi esse votum, capitis inclinatione significavit.

vita

B

82 Paulo post prodiit foetus, ut ante dictum est, summo cum discrimine, et cum eum tollere vellent, pedes infantis demortui statim subsederunt. Advenerat etiam mater ejus (puerperæ) Nesha Shupanka, futura testis editi pueruli defuncti. Post elapsam horam cum puero jam tertium abluto umbilicus ligaretur, ante memorata Ursula Ershaika aliquem ad infantis ilia motum percepit; hinc, ut una omnes ad S. Notburgam preces dirigerent, incitavit; mox vere cœpit vivere ac se movere puer, ut statim post meridiem ad salutares Baptismi undas deportatus fuerit, et Lucas appellatus. Nunc post expletum votum ac peractum sacrum Missæ sacrificium, optime valet cum infante puerpera, et præfata Ursula Ershaika paratam se exhibet, ut in veritatis confirmationem juramentum reverenter edat quolibet tempore requisita.

et surdo seni
auditus conceditur.

C

83 Die 17 Julii anno 1741. Alesch Reshey, pulorum gallinaceorum venditor, annorum septuaginta senex ex Terstein, edixit, se per annos octo ita destitutum fuisse audiendi facultate, ut, licet juxta templum existens æris campani ac hujus mallei motum oculis perciperet, sonitum tamen nullum exciperet auribus. Duobus abhinc annis vovit, huc profecturum se festo die SS. Hermagoræ et Fortunati, quo nempe recurrit hic illorum patrocinii celebritas, oravit Deum ardentem, ut per intercessionem S. Notburgæ ac duorum martyrum donum auditus reciperet. Et sane gratiam obtinuit vir bonus, quandoquidem, finito Missæ sacrificio, quadamtenus saltem sermonem ad concionem habitum potuerit intelligere, et post expleta pietatis exercitia cum vicinis domum rediens, distincte audiverit verba tum unius e comitibus interrogantis vicinam, quo projecisset aut ubi humasset ægram olim vaccam, tum illius respondentis, vaccam, ut omnes rebantur, minime interiisse; verum, post emissum a se votum procurandi Sacrum in honorem S. Northurgæ, convalescere; nunc autem domi suæ pasci plane vegetam. Miratus ista est laudatus Reshey, tamque apte sermonem prosecutus, ut, qui aderant, facile judicarent, quod narrata audivisset ac simul concepisset senex. Hinc invicem contuiti dixerunt: Ecce, ecce surdus noster senex auditum recipit. Dicta confirmavit ipse; sicque turba ista inter multas gratiarum actiones et laudum Sanctæ hujus prædicationes domum perrexit.

84 Die vigesimo uno Julii anno 1741. Michael Schorman, lanio prope S. Petrum de Commenda, Labaci in nundinis die consecrata commemorationi conversionis S. Pauli par boum emerat, animo ipsos mactandi. Hos post meridiem domum

deducturus, nusquam reperire potuit, utpote ab alio subductos. Quam ob causam plenus curarum, quid consilii caperet, ignorabat. Denique incidit de S. Notburga cogitatio, vovit Missæ sacrificium, et, juxta ipsius testimonium, tranquillior ei animus rediit, multumque abscessit anxietatis. Itaque dimisso aliquo, qui iter versus Carnioburgum institueret, ipse ad Savi pontem contendit, ardentibus interea ad S. Notburgam precibus insistens. Vix pontem attigerat, quin homo, in viam Carnioburgensem dimissus, versus ipsum cogeret boves antea deperditos, et a se in Schishka prope Labacum apprehensos. Quapropter hic hodie grates persolvit, et promissum Sacrum fieri curavit.

Boves deperditos
inveniuntur,

85 Die 22 Julii anno 1741. Die festo S. Alexii præterito circa meridiem huc ad templum advenerat Sacro interfutura Jera Poushouka ex Stop; quia ea tempestate sub meridiem statutum fiebat Sacrum diebus singulis coram nobilissimis dominis loci. Sed quoniam eo ipso die aberant nobilissimi domini, et mane propter semi-festum huc ad sacrum confluisset ingens multitudo hominum, in horum gratiam ad horam octavam celebravit sacerdos dynastæ domesticus, ut, eo Sacro finito, quisque ad labores reverteretur. Neque alius deinde advenit sacerdos, et sic præfata Poushouka Missam hic nancisci haud potuit. Hinc subirata quærit ex vicina sua, ut quid huc ad Sacrum veniendi sibi datum esset consilium, ubi nulla ejus audiendi superesset copia. Attamen eo adduci se passa est, ut templum ingrederetur, atque aliquamdiu coram S. Notburga precaretur. Posthæc domum redux, illico ad agrum properavit demessura triticum. Sed infelici casu in oculum ejus dexterum involavit spica triticea, quæ tantum ei doloris attulit, quantum si pupilla prunis ardentibus et novaculis excrucietur. Quocirca altiore voce lamentans, oculum deperditum existimabat. Verum melioris consilii recordata elatiore sono erupit in hæc verba: O S. Notburga libera me hac calamitate. Quo dicto, adstantem laboris sociam rogavit, ut spicam evelleret; quod ipsa tam facile ac feliciter executæ est, ut non modo omnis procul dolor ab ea recesserit, verum etiam nulla oculo adhæserit macula, et eo ipsa tam recte usa fuerit, acsi læsus non fuisset antea.

læsus oculus
sanatur;

86 Die 23 Julii anno 1741. Francisca Kushnerza, virgo nata in Stain, præterita die Jovis vesperi infantulum gestabat brachiis, ludentem ossiculo, quod tenebat manibus: ignorabat autem, an ipsamet halitu suo attraxisset ad se ossiculum, an vero ab infante in os sibi fuisset intrusum; inhæsit certe guturi ejus magno cum dolore usque in hodiernum diem. Porro votum fecit huc ad S. Notburgam peregrinandi, quam primum offerret sese opportunitas; venit hodie, atque ad S. Notburgam ferventem orationem fudit; quando mox ossiculum fauces pertransivit et ipsa melius se habuit. Quapropter grati animi ergo mox etiam id palam declaravit, devote conscientie maculas confessione abstersit, et ad cœleste Epulum accessit. Eadem, dies quatuordecim ante elapsam proxime quadragesimale jejunium, periculoso malo laboraverat per tres hebdomadas, quo similiter liberata fuit per solam S. Notburgæ intercessionem.

ossiculum gutturi
inhærens sponte
decidit;
F

87 Die 23 Julii anno 1741. Ursula Dollnitscherza, virgo ex Nadgoritz, nuperrimo die Veneris sub meridiem vehementes adeo alvi cruciatus et capitis dolores persenserat, ut animo caderet

atroces alvi et
capitis dolores
extinguuntur

A caderet, maxime quia parentes ætate et corpore fracti erant, ipsaque illo in statu minime idonea perficiendis necessariis rei domesticæ laboribus. Attamen dicto die et sequenti Sabbato vim sibi inferens, opus necessarium, quamvis ægre admodum, explevit. Die vero Dominica ob festivam commemorationem B. Mariæ virginis de monte Carmelo Labacum se contulit perceptura sanctissima Sacramenta. Ubi vero domum reversa est, usque adeo accreverunt alvi et capitis dolores, ut præ eorum vehementia die Lunæ proxima lecto surgere haud valuerit. Hinc mœrore perfusa, ita secum cogitavit : Deus bone, an isthæc fortasse admonitionis causa mihi obveniunt ; quia erga S. Notburgam, per quam utique ego, multis peccatis obnoxia et nil tale merita, tot beneficiis cumulata sum præsertim anno elapso c, hactenus me non sat gratam exhibui ? Volo itaque, o S Notburga, te deinceps, ut par est, diligentius honorare, et tuam in me benevolentiam numquam dare oblivioni. Hujusmodi suspiriis sub vesperam indormivit, ac sequenti die Martis mane primo diluculo matrona somnianti apparuit, quæ leniter ei frontem inungebat, quamquam sibi visa est affari in hunc modum :

B Mitte me, nec per molestam illam inunctionem mihi caput conturba, quod usque adeo me excruciat. Cui contra matrona : Noli timere, filia, excellens etenim et salutifera hæc inunctio est. Post hæc evigilans, ita omnes intestinorum et capitis dolores recessisse persensit, acsi numquam ei ante caput doluisset. Idcirco hic hodie noxarum confessionem vere pœnitens instituit, simulque propositum renovavit colendi in posterum diligentius ac sine intermissione sanctam hanc Patronam.

ANNOTATA.

a *Germanice habetur für 12 sibzente : sed motæ hujus nomen Latinum ac valorem ignorans, vocem genericam substitui.*

b *Sic haud dubie appellant dies, quibus fas est quidem opera serviha exercere, sed obligatio audiendi Sacri.*

c *Vide cap. VII hujus relationis mem. 68 et 69. Cognomen virginis utroque loco scripsi, prout in exemplari Germanico reperi.*

CAPUT IX

Pecudum morbi abacti ; læsiones, phrenesis, calculus, febres, apostemata sanata ; infans opinione mortuus vitæ, et vir morti proximus sanitati redditus.

Vacca cum
fœtu periculo
eripitur ;

D ie 28 Julii anno 1741. Jacobus Mukolitsch ex minore Manspurg vaccam habebat fœtu gravidam, quæ circa festum S. Geor-

gii nuper præteritum ægrotabat, et, dum tempus advenerat, fœtum edere haud valebat. (Ille primum solus, dein cum alio istuc accito homine, vi adhibita evellere conatus est ; aderat et uxor ejus, quæ mœsta et anxia, ne ex remedii violentia et vituli et vaccæ jacturam faceret, S. Notburgæ patrociniū inelamans, Missam vovit, resque ex animi sententia successit ; servata est cum vitulo vacca a.) Hoc ipsa mulier ad majorem Sanctæ venerationem et honorem hic hodie declaravit ; at promissum Sacrum jam dudum ante persolvi curaverat.

89 Die 7 Augusti anno 1740. Anno superiore, assignato die, huc peregrinatum advenit Gregorius Goriantz e vicinia S. Stephani sub parœcia Vodiz. Autumno præterito, cum uxor ejus prægrandem ollam, aqua ebulliente plenam, ad proximum usum collocasset in foci angulo, Metha quadriennis eorum filiola, mane necdum dissipatis tenebris ad matrem accurrens, inscia in ollam impexit, et ejus subversæ aqua misere undecumque perfusa, tam horrendum in modum adusta est, ut non modo plures et ingentes pustulæ exsurgerent in cute, verum etiam huic dissolutæ succederet foetida sanies, et inde mox progignerentur vermes. De vita infantis tam misere constitutæ penitus desperatum esse, credebant omnes. Cum tamen parentes huc veniendi cum puella votum nuncupassent, illico cœpit convalescere ; et, uti voverant, supra dicto die peregrinationem, comitante filia, ambo expleverunt.

90 Die 25 Julii anno 1741. Maria Anna Fadin virgo, soror germana hodierni parochi in Kraxen, atque in temporis janitrix in Habbach, integro vere elapso torquebatur vehementi capitis dolore, cui sublevando varia remedia, nominatim alvi purgatio ac venæ incisio, adhibita sunt, sed frustra. Denique ei facies altum intumuit ; accessit et ingens apostema in ore, ac vehemens dolor dentium. Dentem quidem evelli sibi peroptasset, si modo corruptum determinate assignare potuisset ; omnes etenim æque magnum dolorem afferebant. Triduo post festum S. Joannis voto se obstrinxerat huc peregrinandi et offerendi exilis muneris. Eadem nocte disruptum est oris apostema, ipsa nesciente, nec percipiente, quomodo fieri potuerit, ut tam mirabiliter tamque celeriter integrum ulcus ac dolor omnis abscesserit : quandoquidem in ore foramen nullum aut vulnus, per quod eruptio facta fuerat, adverti posset. Sic cogitans ac cogitans, sedentis in modum corpus composuit, et caput in manus inclinavit ; cum ex ore ejus humor, aquæ non absimilis, magna vi effluxit. Hodie autem debitas grates persolvens, animam noxis pia confessione expurgavit, ac sacrum Missæ sacrificium fieri voluit.

91 Die 30 Julii anno 1741. Martinus Hebian ex Terstain præterita die sacra conversioni S. Pauli, brumali tempore sub vesperam filium annorum tredecim, Martinum item nomine, ad stabulum dimiserat, qui pabulum pecori porrigeret : cui operi dum hic incumbibat, accidit, ut inopinato corruens, terræ affixus remaneret exanimis. Pater ac mater diu ejus reditum præstolati, ad stabulum perrexere, exploraturi, quæ causa esset moræ adeo diuturnæ. At præter omnem expectationem reperiunt humi prostratum ac demortuo similem. Hinc vir et mulier oppido percussi illum ex parte una in alteram inverasant, at neque sic spiritus revocabatur. Denique

Ex Ms.

infans misere
adusta cura-
tur,

E

virgo,

F

et puer,

Ex. Ms. mariti opinio erat, apoplexia haud dubie tac-
tum esse puerum, quandoquidem ante omnino
sanus exstisset ac vegetus; sed fortiter se illi
opponebat uxor.

variis malis 92 Sic illis inter se altercantibus, respiravit
puer, suspexit, ac, ut e stabulo deportaretur,
expetivit, quandoquidem hic plurimum sibi ti-
meret. Causam sciscitantibus respondit, quod
labori intentus re quadam oppressus fuisset,
tantaque vi in terram afflictus, ac si integra
mundi moles in ipsum corruisset. Itaque a pa-
rentibus e stabulo ad focum delatus est; sed
istic animi deliquia sibi continuo succedentia
passus, plurimum anxari se indicavit gestibus.
Convocati istuc vicini arcessendum esse sacer-
dotem monuerunt, quod et ipse desiderabat
æger, at exsequi id prætermisit pater ob aeris
inclementiam et magnam nivium copiam, eodem
ipso tempore decidentem. Mulier interim multis
precibus ac suspiriis filium S. Notburgæ com-
mendans Missam vovit, et statim puer sibi me-
lius esse persensit, inciditque in placidum som-
num. Post binas horas expergefactus, ante
omnia ad matrem inclamavit, esurire se.

liberantur; B 93 Sic meliore continuo valetudine usus est
usque ad diem tertium, sed hoc ipso phrenitide
correptus est, quæ ipsum sæpissime et miserum
in modum vexabat. Mater, Jera nomine, nun-
cupati voti recordata, persuasit marito, ut huc
cum filio ad promissum Sacrum properaret, ad
quod celebrandum jam tum conductus erat sa-
cerdos. Sed utrique, viro scilicet ac mulieri, mul-
tum negotii puer facessivit; donec huc perven-
tum esset: quippe per viam bis eum phrenesis
incesserat. Postquam vero Sacro interfuissent,
in reditu alterum ejus sed postremum impe-
tum subivit, ac deinceps plena sanitate gavi-
sus est.

vitulus agro- 94 Anno item præterito in festis Natalitiis,
tans sanatur. die sacra S. Stephano, supra dicti vir et mulier
vitulum suum, binis dumtaxat diebus natum,
morbo affectum compererunt, cujus vis in tan-
tum denique invaluit, ut nec pedibus insistere
nec nutrimentum sumere valeret, et expiranti
similis procumberet. Utrumque vero mulier
Missam denuo in honorem S. Notburgæ promi-
sisset, convaluit etiam vitulus.

Febris, C 95 Die 4 Augusti anno 1741. Primas Smrekhar
ex Depallah declaravit hodie, quod abhinc annis
duobus vehementi feбри correptus fuerit, idque
per annum integrum, scilicet usque ad ineun-
tem autumnum anni proxime elapsi. Adeo ut
ex temporis diuturnitate, et ex eo, quod a ne-
cessaria agricultura arceretur, animum despon-
deret. Quoniam autem per impatientiam nihil
proficiebat, saniora cepit consilia: votum fecit
fore, ut si quando vires suppeterent, huc veniret
et Missæ sacrificium procuraret. Die proxime
subsequenti votum istud, deseruit ipsum febris
et omnis ægritudo.

scabies et apo- 96 Circa nuperrimam nativitatis Domini festi-
stema, vitatem, malam ejus dexteram infecit scabies, ex
qua, per dies quatuordecim continuos accrescen-
te, natum ipsi est apostema ejusmodi, ut per
triduum dextero oculo cæcutiret. Ita constitutus
cogitare cœpit, ac recordari S. Notburgæ: fate-
batur quidem, se deliquisse in eo, quod nimium
distulisset promissum prima vice Sacrum, verum
cum ad illud media deficerent, renovavit propo-
situm procurandi Missam, ut primum unius cele-
brandæ stipendio pecunia sufficeret. Adhæc de-
vote ad S. Notburgam suspirans, instanter oravit,

ut per ejus apud Deum intercessionem brevi li-
beraretur miserabili isto malo. Mox die postera
instatum oculum aperire, eoque uti valuit, at-
que haud ita dudum post, decidente scabie, per-
sanatus est.

97 Post festa Pentecostes diebus jejunii, quod
recurrat quatuor anni tempestatibus, in tertiam
calamitatem incidit; quando scilicet per tres dies
vehementibus torminibus colicis, et atrocibus do-
loribus affectus fuit. Quapropter primo conce-
ptum votum tertio renovavit, simulque S. Not-
burgæ exiguum tritici portionem adpromisit:
sed et mirabili prorsus modo mox omnes doloris
morsus, omniaque tormina unico momento tempo-
ris desierunt. Hinc ipse tandem hodie voto satis-
fecit, et promissum munusculum obtulit.

98 Die 15 Octobris anno 1741. Michaelis Per-
paula, nati in Lagkh, uxor prægnans die tan-
dem 7 nuper transacti mensis Septembris par-
tum enixa est: non sine magna mariti et obste-
triciis ægitudine; quoniam infantem protulit
toto corpore lividum, omni motu destitutum, et,
omnium judicio, jam tum demortuum. Nihilo
minus vir mœstus pollicitus est hic Missæ sacri-
ficium in honorem S. Notburgæ, addens præter-
ea fore, ut, si feliciter S. Notburgæ patrocinio
puer vivus evaderet, mater cum puero huc pere-
grinationem susciperet. Hoc emisso voto, motum
aliquem in puero advertit obstetrix, et confestim
aqua tinctum Baptismo, in necessitate conferri
solito, munivit. Cum autem quolibet temporis
momento majorem albedinem indueret, ac plura
vitæ indicia præberet, corpus ejus de more lavit
obstetrix, et ad parœciam Manspurgensem de-
portatus est rite baptizandus, ubi Michael no-
men ei inditum. Hodie vero vir ac mulier cum
puero promissam peregrinationem instituerunt,
Missam procurarunt, et grates persolverunt.

99 Die 1 Novembris anno 1741. Declara-
vit uxor Matthæi Hebian ex Tepallah, quod fi-
liolus suus vix sex mensibus natus, nomine Mi-
chael, sæpissime, dum urina emittenda erat, ma-
gnos dolores perpessus esset, ac frequenter etiam
fuisset ipsi urinæ præclusus transitus; unde sin-
gulis vicibus infelix puer se torqueret, et in gemi-
tus altosque vagitus erumperet. Mater, quæ ho-
rum causa esset, ignara, suadentibus vicinis, in-
fantis ventriculum variis rebus non semel obleve-
rat. Sed misero infanti ea calamitas toleranda fuit
usque ad bimatum suum, quo tandem expleto,
observatum est, quod sæpe cum urina arenam
emitteret. Afflicta mater varios consuluit, quo-
modo puero subveniri posset. Alii quarumdam
aquarum usum proponebant, alii puerum depor-
tari volebant ad Labacensem.... 6 alterumve
chirurgum, ut seu sectione seu remedio alio cu-
raretur: quoniam id temporis præ cruciatuum
vehementia miseri infantis corpus ita extenua-
tum erat, ut nihil ei superesset præter ossa et
cutem, ac mortui potius quam vivi speciem præ-
ferret.

100 Mater tamen ad sequendum hujusmodi
consilium induci non potuit: sed ejus loco hic in
honorem S. Notburgæ ex vero corde promisit,
curaturam se Missæ sacrificium, quamprimum
tantum pecuniæ suppeteret, quantum ad ejus
stipendium persolvendum opus erat. Cum mater
votum istud nuncupasset hoc anno, diebus ali-
quot ante festivitatem Pentecostes, miserum in-
fantem die supra notalo sub vesperam placidus
somnia inavit: quod non mirari aliquid non
potuit mater: denique evigilans puer lamentari
cœpit

D

aliaque mala
depelluntur.

Infanti mor-
tuo, ut crede-
batur, vita

E

et puero, sum-
mis

F

e calculo dolo-
ribus affecto,
sanitas obtine-
tur.

A cœpit per breve temporis intervallum, quo scilicet eodem tres lapillos emiserat, ac denuo quievit, cœpitque indies convalescere. Mater vero statim sollicita, ne tantum beneficium tamque conducens ad majorem hujusce magnæ Patronæ honorem, diutius lateret, attulit huc tres dictos lapillos, totamque rei seriem enarravit addens, quod revera post Deum hoc beneficium acceptum referre non posset alteri quam S. Notburgæ. Sed et puer, qui jam ætatis est duorum annorum et medii, alios jam nunc etiam pueros novit adhortari, ut et sanctissimam Dei Parentem et S. Notburgam diligenter colant, ne simili morbo, quo ipse antea, affligantur.

*Vir e febris
hectica mortis
proximus con-
valescit.*

101 Supra nominatus Matthæus Hebiam infantis pater præterita hieme inciderat in morbum, cui superveniens febris hectica ipsum per quinque hebdomadas tam misere lecto affixit, ut tandem extremis morientium Sacramentis munendus fuerit, asserente ipso domino sacellano, qui illi assistebat tum temporis, brevi ex hac vita discessurum. Et vero frequens vomitus, cui immixtus erat semper sanguis, summum omnibus de conservatione injiciebat dubium. Consilium tamen quorundam priorum e vicinia hominum, suadentium, ut se dono aliquo, conditioni suæ consentaneo, hic ex animo obstringeret S. Notburgæ, quoniam sic plures alii hoc loco beneficium sanationis consecuti fuerant, complexus est tandem æger, extractumque e marsupio nummum mensæ, lecto proximæ, imposuit, et S. Notburgæ Missæ sacrificium, exiguum istud munus, ac peregrinationem vovit ex animo. Quo facto, melius se habuit et post paucos dies, licet subdebilis adhuc dum, destinatum nummum huc dono attulit, promissum Sacrum fieri jussit, ac deinceps integra valetudine gavisus est.

ANNOTATA.

a *Quæ hic uncis inclusa sunt, non transtuli ex Germanica lingua de verbo ad verbum, ut aiunt; displicebant etenim adjuncta quædam nimis rustice exposita. Habes tamen integram rei narratæ substantiam.*

b *Vocem unam prætermisi, Germanice Freyman, quod non constaret de determinata significatione: ex adjunctis tamen vix dubito, quin chirurgus aliquis primarius designetur, qui ob eximiam in arte peritiam, vel immunis est a communibus vectigalibus et oneribus loci, vel etiam donatur mercede annua, ut pauperibus liber sit ad eum accessus. Frey autem liberum sonat, man virum.*

CAPUT X

Pedum defectus sublatus; hydrops curatus; morbus comitialis exstinctus; moribundis sanitas obtenta; morbi a pecoribus depulsi.

Puella incedendi potentiam

D ie 3 Novembris anno 1741. Testatus est Andreas Kollada, ex Podgariz sub Manspurgensi parœcia, filiolum suam, tum annis quinque natam, primum a nativitate, prout

infantibus omnibus fieri assolet, fasciis sollicitè involutam fuisse; sed, cum post medium annum pedibus eam humi collocare tentassent, comperit fuisse, quod ambo pedes defectu articulorum essent rigidi. Sic igitur ætate crescens, absque eo quod umquam valeret inniti pedibus, trunco persimilibus, continenter lecto affixa fuit misera infans. Adhibita sunt varia balnea et remedia plurima, ut ad rectum incedendi usum perduceretur; sed supervacaneus fuit conatus omnis. Demum hoc anno mater ejus ad S. Notburgam votum emisit, et desectos filiæ capillos cum cerea mulieris imagine hic obtulit die 16 Julii, in quem nuper incidebat annua templi consecrati festivitas. Postridie mane advertērunt parentes, quod puella, lectulo innixa, se sponte sua nonnihil erigeret: at rigescentibus etiam tum pedibus, lecto, sicut ante, inhærere coacta fuit.

Ex Ms.

103 Cum hoc eodem anno ante diem S. Michaeli sacram reverendus dominus Michael Wrekh, sacellanus in Manspurg, ibidem de more triticum collegisset, invisit dictam puellam, et illi summa ejus commiseratione tacto exposuerunt non sine dolore parentes totam sigillatim status ipsius seriem. Desiderium illis quidem erat vovendi Sacrum S. Notburgæ in Ebensfeld, sed facultas deerat persolvendo Missæ stipendio: si tamen (subdebant) ipse dominus sacellanus pecuniæ loco in stipendium Sacri illic celebrandi admittere dignaretur mensuras aliquot tritici, sic commode obtineri posse, ut promissum Sacrum perageretur. Facilem ille conditioni assensum præbuit, et diem tertium ipsis indixit, illo, nisi alioqui necessaria et non prævisa excursionem præpediretur, certo in honorem S. Notburgæ pro dicta puella Rem divinam facturum. Adfuerunt præfinito tempore parentes, advecta etiam filiola: sed, dicto domino sacellano, quominus huc veniret, præpedito, uti advenerant, etiam cum impotente filia domum reversi sunt parentes. Die tandem quarto Sacrum hic peregit dominus sacellanus, eodemque die post absolutum Sacrum quinquennis ista infans ultro se erexit, e lecto absque alterius adminiculo egressa est, et deinceps, summo omnium stupore, articulatis pedibus incessus usum retinuit.

adipiscitur,

E

104 Hydropisim humano ex corpore expelli sine ullo naturali remedio, res inaudita est omnemque naturæ vim superat, non item magnam S. Notburgæ potentiam. Id re ipsa experta est Maria Kosmarin, nata Labaci. Hæc etenim festo assumptæ in cœlum Virginis anno 1741, vehementi febris vexabatur; quando ea tandem degeneravit in Hydropem tam gravem, ut quilibet, etiam ipse medicus, ob ingentem tumoris altitudinem de vita ejus desperaret. Sed quod malorum summum erat, eodem anno fructum conceperat, ut merito censeretur, de matre æque ac prole brevi actum fore. Quocirca de confessarii consilio se extremis Ecclesiæ Sacramentis præmuniendam curavit. Die quadam, cum ad summum mali apicem perducta esset, animum plena cum fiducia ad S. Notburgam convertit; nec ejus auxilio frustrata est. Quippe sub mediam noctem, dum confessarius animam ejus ad æternitatis iter emigraturam existimabat, visa sibi est refrigerante aura perflari, et postea in placidum somnum incidit. Die autem postera evigilans usque adeo delinitos sibi esse dolores persensit, ut ausa sit obambulare cubiculum, unico fulcro sustentata

hydrops absque humano remedio evanescit;

Ex Ms.

stentata, et intra breve tempus ita tumore liberata est, ut ipsamet sine adminiculo hic in Ebensfeld, de recuperata sanitate se gratam præstitura, comparuerit die 19 Augusti anno 1742.

vacca deperdita reperitur;

105 Agnes Polakhin, nata in Lagkh, veris tempore vaccam amiserat in pascuis publicis, quæ cum post diem integrum de more domum non redisset, putabat illa, quod ad alienum stabulum divertisset, et integrum pagum perlustravit; sed nec eam reperire nec quidquam de ea rescire potuit. Hinc multum contristata est mulier. Die tertio plena mœroris ad montem perrexit promittens interim Missæ sacrificium, si, patrocinate S. Notburga, sibi vacca restitueretur. Hisce cogitationibus intenta strepitum in monte percepit, et viam ulterius prosecuta, vaccam impetuoso mugitu discurrentem conspexit, atque eam ipsam esse cognovit, quam a triduo amiserat. Montem igitur festinanter ascendit, et vaccam in viridi prato gramina carpentem assecuta, magno cum animi gaudio domum reduxit. Quia autem præfata mulier defectu pecuniæ promissum Sacrum citius procurare non poterat, stitit sese hic die secunda Septembris, et juxta votum Missam fieri curavit.

B

mulier moribunda,

106 Lucia Sellekkha in pago Nargarze ex morbo periculosissimo decumbebat, ita quidem ut jam mortua potius videretur, quam viva, et nec medico nec chirurgo de sanatione ejus spes ulla affulgeret. Sepositis ergo omnibus humanæ industriæ remediis, monita est, ut sese S. Notburgæ commendaret. Etsane, simulatque S. Notburgæ opem invocasset, melius se habuit, ac tertio post die, 11 nimirum Junii, anni 1745, ipsamet coram S. Notburga pro accepto beneficio grates persolutura adfuit. Testis est Josephus Schifrer sac.

et altera comitiali morbo laborans sanantur.

107 Margarita Deuzin ex parœcia S. Martini in inferiori Carniolia, sex continenter annos, tertio quoque die, correpta fuerat morbo comitiali. Sed anno 1743 diebus quatuordecim ante festa Domini Natalitia, quotidie ejusdem insultum passa est. Variis quidem in locis sanitatis gratiam quæsierat, sed apud S. Notburgam denique illam assecuta est adeo, ut nullum plane diuturni mali impetum, nullum vestigium experta fuerit. Quapropter die 13 Septembris anni 1743 hic gratam sese exhibuit *a*.

a

C

Vitulis

108 Die 10 Augusti anno 1743. Martinus Anschin ex pago Stobenim testatus est, duo se beneficia impetrasse, intercedente S. Notburga. Primum est, quod tribus abhinc annis, cum duo ex ejus vitulis ad eum modum morbo infecti essent, ut spes de eorum persanatione nulla superesset, voverit procurare Missam ad majorem honorem S. Notburgæ, et mox voti sui effectum sortitus sit, pecoribus brevi post tempore plene restitutis.

ac bovi sanitas obtinetur.

109 Secundum, quod præfatus Martinus magnam ac potentem S. Notburgæ intercessionem expertus sit in bove, qui in Nativitatis Domini feriis morbum contraxit, et post inspectionem atque examen judicatus est habere in capite ulcus ingens, tabo ac sanguine permistum, et lingua eorum patria Schabiza vocitatum. Non prætermisit quidem vir afflictus applicare omnia ma-

lo depellendo remedia: ad cœlestem tamen medicinam recurrendum fuit. Quippe, simulac vir idem pollicitus esset fore, ut juberet Sacrum fieri, malo subventum est, et bos eodem ipso die absque ullo ulterius remedii adminiculo sanus exstitit ac vegetus.

D

110 Die 6 Octobris anno 1743. Adfuit hic Jera Kompalza ex pago Kompalla, et præclarum hoc a benefica S. Notburgæ manu obtentum beneficium testificata est. Maritus ejua biennem equum emerat agriculturæ laboribus perficiendis, et postquam collegisset panicum maritus ejus *b* die secunda hujus mensis triticum seminaverat: quapropter, ut moris est, occari terram mox voluit, et hunc laborem pater filio, annis sedecim nato, exsequendum demandavit. Morem gerit adolescens, domum properat, equum instruit et rastrum jungit. Sic ad agros reverso equi ducendi ipsi cura incubuit, ancillæ vero gubernandi rastri. Verum ita ipsis agrum colentibus, supervenit pater duos boves condu- cens; quos ut conspexit equus, freni impatiens ferocire cœpit: impetum cohibere conatus est quidem adolescens, sed a furioso jumento raptatus est usque ad hortum paternum; ubi equus tandem substitit.

Juvenis ex vulnere

b

111 At vero adolescens in dorsi spina læsus erat adeo dente uno rastri, ut intestina (quemadmodum ipsa retulit) facile detegerentur. Infelix casus mox renunciatus est matri, et hæc miserabili aspectu plurimum perculsa. Adolescens interim domum deportatus lecto impositus est, ejusque extremus spiritus exspectabatur in momenta singula. Quippe jam in ipso apparebat luridus expirantium color. Ambo tamen parentes, cum in sermone ad concionem habito festa die S. Notburgæ multiplicia ejusdem prodigia didicissent, fiducia pleni filium ei commendarunt, addito voto procurandi Sacri, et ad lectum accedens mœsta mater adhortata illum est, ut magnos istos dolores ex amore Domini Crucifixi patienter ferret. Ad hanc admonitionem somnus obrepsit adolescenti; et ecce post applicata exigui momenti remedia domestica, tertia die, quinta nimirum hujus mensis, absque fulcrorum subsidio cubile obambulare cœpit.

E ad extrema deductus convalescit.

ANNOTATA.

F

a Nisi auctor anni initium fixerit intra diem 13 Septembris et 13 Decembris, quod verisimile non est, latet hic error: neque enim intelligi potest, quod anno 1743 diebus quatuordecim ante Christi nati festivitatem, aucto morbo, primum, ut patet ex contextu, confugerit ad S. Notburgam, et die 13 Septembris anni ejusdem eidem Sanctæ gratias egerit propter obtentam sanitatem.

b Aptiorem interpretationem non invenio huic subobscuri sensui Germanico: Da ihr eheman den Heyden gefeset: putem enim poni hic gefeset pro gefasset, seu potius zusammen gefasset, a verbo fassen seu zusammen fassen, colligere, in fasciculos colligare: heyden vero pro heyden-korn, quod frumenti genus Latine panicum dicitur. Vide annotata ad cap. v lit. g.

APPENDIX

AD DIEM DECIMAM QUARTAM SEPTEMBRIS

DE

SS. CORNELII ET CYPRIANI MART.

B

RELIQUIIS AC MIRACULIS

IN ABBATIA NINOVIENSI IN FLANDRIA

E

§ I. Monumenta quædam Ninovia accepta, partim edenda :
SS. Cornelii et Cypriani cultus et
reliquiæ ibidem seculo XII, præsertim prioris Lipsanoteca.

Post Commen-
tarios de
SS. Cornelio
et Cypriano

De S. Cornelio Pontifice martyre, sancto-
que Cypriano Carthaginensi in Africa epis-
copo et pariter martyre, ad diem 14 hujus
mensis cum Romano Martyrologio egimus,
ibidemque in Commentario historico de prioris gestis,
initio § 46, et in posterioris Gloria posthuma, n. 43
meminimus de eorumdem reliquiis in S. Cornelii ab-
batia, Ordinis Præmonstratensis, prope Ninoviam in
Flandria Austriaca et archidiocesi Mechliniensi sita,
jam ab aliquot seculis magna in veneratione habitis. Ve-
rum utroque loco non nisi breviter ob defectum instru-
mentorum, ex quibus vetustum illum cultum miraculis
illustratum latius exponeremus. Hinc priori loco duo
tantummodo testimonia produximus; unum ex Anna-
libus Præmonstratensibus, tom. II, col. 380, ubi reve-
rendissimus dominus Carolus Ludovicus Hugo epis-
copus Ptolemaidis et Stigaviensis abbas, eorumdem
auctor sic scribit: Insignes SS. Cornelii et Cypriani
reliquias possidet Ninovia, multis curationum gene-
ribus, crebrisque peregrinorum votis famosissimas.
Alterum testimonium est pars Officii ibidem die 5 No-
vemberis de Translatione earundem reliquiarum reci-
tari soliti.

a nobis editos,
quædam ad
eos spectan-
tia

2 Neque plura in S. Cypriani Gloria posthuma,
loco citato dicenda habuimus, præter incertam de
translationis tempore conjecturam, et item aliud testi-
monium Cornelii van Gestel in ejusdem Historia sacra
et profana archiepiscopatus Mechliniensis, tom. II,
pag. 499 et seq., quod juverit etiam hic repetisse. A
pluribus, inquit, seculis ad ecclesiam abbatialem
frequentissimus semper fuit, et hodie perseverat
concursus epilepticorum, seu morbo caduco et aliis
infirmis laborantium qui ad reliquias sanctorum
martyrum atque pontificum Cornelii et Cypriani,
ut authentice probant testimonia, integram sanitatem

Septembris Tomus IV.

consecuti sunt, et consequuntur. Hisce addo Au-
bertum Miræum, qui in Chronico Præmonstratensi,
ad annum Christi 1137, pag. 104 ad propositum nos-
trum hæc habet: Asservantur in hac abbazia reli-
quiæ S. Cornelii martyris, ad hunc usque diem mi-
raculis celeberrimæ; de quibus ibidem exstat liber
vetus manuscriptus in pergamento, quem ipsi vidi-
mus: solentque morbo caduco laborantes, eo po-
tissimum confluere.

3 Ex hoc porro libro, quædam transcripta, uti et
nonnulla alia huc spectantia, accepi humanitate ac be-
nevolentia reverendissimi domini Ferdinandi vander
Hagen, 46 ejus loci abbatis; sed tum primum, cum
utriusque Sancti Acta typis edita a nobis jam essent,
ita ut suo loco ea dari non potuerint. Quod itaque sus-
pererat, faciendum credidi, scilicet, ut in tom. calce
per modum appendicis ad utriusque Sancti gesta exhi-
berentur, ne Sanctos gloria, quam beneficia apud mor-
tales ipsis conciliant, et ne lectorem hagiophilum hac
quoque parte fraudem. Antequam id aggrediar, præ-
mittenda est prædicti Ms. libri auctoris, et temporis,
quo is floruit, notitia. De hisce Ninoviensis abbatiæ
canonicus Præmonstratensis, qui curam colligendi in-
strumenta, ad nos transmittenda, habuit, § 2 sequentia
observat: Exstat in abbazia vetus quadringentorum
ut minus annorum codex membranaceus, manu
scriptus a quodam domino ejusdem abbatiæ cano-
nico, qui primis prologi verbis sic ait « Quia per
« multos annos in ecclesia Ninivensi S. Cornelio
« ministravi, multa signa et prodigia per merita
« ejus fieri, sæpius annotavi, quæ ipsius fretus ad-
« jutorio, ad utilitatem eum diligentium utcumque
« scribere temptabo, ad hoc etiam precibus et obe-
« dientia provocatus. »

accepimus
Ninovia;
præcipue ex
codice

F

4 Post hæc idem Præmonstratensis adjutor noster
de ejusdem

cujusdam ano-
nyni Præmon-
stratensis

AUCTORE
C. S.

de ejusdem scriptoris ætate subdit : Auctor vixit sub Gerardo abbate, qui regere cœpit anno 1142 ; idque ex ipsius anonymi libri folio 19 probat, verbis, quæ sub jicio, inde recensitis : « De consilio abbatum, « qui forte advenerant, in electionem domini Gerardi « Laudunensis canonici omnes unanimiter consen- « serunt, qui anno Gratiae 1142 in abbatem pro- « motus, morum honestate præcipuus, ut fidelis « servus et prudens in amministrazione sua annis « 44 strenue militavit... Hic autem de Brabantiae « finibus insigni prosapia oriundus, tam vere- « cundam et quodammodo angelicam videbatur ha- « bere faciem, ut in omni tam staturæ, quam for- « mæ elegantia vix aliquam me recolam similem ei « aliquando vidisse personam. » *Hactenus ex prædicto libro membranaceo, laudatus canonicus Præmonstratensis, qui mox denuo progreditur in hunc modum : Interfuit (anonymus libri auctor) et lugubri fratrum, in summa angustia cum sacris reliquiis, persecutoribus suis obviare parantium actioni ; de qua vide infra num. 11. Denique supervixit etiam Gerardo (Grimbergensi) persecutori ; nam verbis infra citandis expresse asserit, se de filiorum ejus amicitia gaudere. Verba illa ex anonymo refert § 7 sub finem secundum suam partitionem.*

canonici Ni-
novienses se-
culi XII

B

§ Quo anno Gerardus, Grimbergensis nec non per Mathildem uxorem suam etiam Ninoviensis dominus, obierit, non constat mihi ; sed cum Gerardus Ninoviensis abbas ex dictis isti abbatiae, cui anno 1142 præesse cœperat, annis 44 præ sederit, consequens fit ut hic anno 1186 decesserit, uti etiam habet laudatus anonymus, qui et diem 28 Septembris addit ; qua in re unico anno discrepat a Catalogo abbatum ejusdem loci apud Gestelium supra citatum edito, ubi annus 1185 assignatur. Verum ea discrepantia ad propositum nostrum nil refert, cum anonymi ætas, quam inquirimus, sic satis manifesta sit. Ad hæc observat Præmonstratensis adjutor noster : Cum autem abbatia tantum cœperit anno 1137, liquet authorem ejus primordia videre potuisse, atque adeo testem esse synchronum, et tanto magis irrefragabilem quanto postea apparebit, virum fuisse doctissimum et piissimum. Ita ipse : ego certe pietatem in illo et sinceritatem in iis, quæ ex ipsius libro transcripta habeo, libens agnosco.

quæ partim
excudemus.

C

6 Porro Ms. istud ex eodem desumptum, et ad me transmissum duas veluti partes continet ; quarum prima quedam abbatiae primordia, suscitatasque ipsi persecutiones, quibus tandem feliciter emersit ; nec non ædificiorum molitiones, et cetera huc spectantia continet ; altera miracula ac beneficia S. Cornelii præsertim invocatione et reliquiis impetrata recenset. Ex prima parte ea tantum perstringam, quæ ad Sanctos nostros propius spectant. Secundam integram dabo, præmissis § 2 nonnullis aliis, quæ dudum post anonymi ætatem contigere, et ab aliis annotata sunt, Tria præterea hic observanda sunt : primum est miracula illa non eodem ordine nobis descripta esse, quo a laudato anonymo annotata fuere. Id autem colligo ex locis anonymi, ex quibus deprompta sunt, in margine nostri Ms. hoc modo et ordine citatis : Fol. 22, fol. 25, fol. 15. verso, fol. 13, fol. 13. Alterum est, quod non omnia ab anonymo annotata miracula nostrum Ms. contineat ; cum descriptor ipse testetur, ea nonnullis etiam omissis, ex sæpe citato anonymo fideliter exscripta esse. Tertium denique est, quod in miraculorum, quæ dabimus, narratione sæpe hæc signa... occurrant, quibus indicatur aliquid omissum esse. Cur autem quedam omissa sint, in Ms. nostro non observatur.

Occasio, qua
Ninovienses
Sanctorum
reliquias

7 Ninovienses SS. Cornelii et Cypriani reliquias donatas sibi fuisse censent, dum eæ ex Indensi prope

Aquisgranum abbatia Rothnacum, quod hodiernæ Flandriae Austriacæ in antiquo Brachbanto oppidum est, transferrentur ; ea quippe occasione, dum Ninoviam latores pertransirent, aliquam ex iis partem ibidem relictam esse. De translatione hac mentem nostram in Commentario historico de S. Cornelio, § 15 explicavimus ; ad Ninovienses redeamus. In horum gemino antiquo, ut ipsi aiunt, Officio inter cetera hæc leguntur : Postquam (SS. Cornelii ac Cypriani reliquiae) ad aliquod tempus in eo monasterio (Indensi) quieverunt, loci abbas, factus dominus territorii Rothnacensis, Deo aliquid melius ordinante, jussit ex illo deferri beatissimas dictorum Martyrum reliquias, quarum magnam partem in transitu apud Ninovienses esse relictam, antiqua attestatur traditio, confirmat a pluribus annorum centuriis confluentis undique peregrinorum multitudo, illustrat luculentius crebra miraculorum patratio, fidem irrefragabilem facit translationis in populo festivitas, ac secunda die Pentecostes celeberrima per urbem Ninoviensem, vicinosque agros cum sacris lipsanis translatio. *Hactenus Officium.*

8 In Commentario historico de S. Cornelio num. 304, et in Gloria posthuma S. Cypriani, num. 45 ex Jacobi Mejeri Annalibus Flandriae, ad annum Christi 1160 sequentia recitavimus : Translatum eodem anno Calend. Junii Rothornaci corpus divi Cypriani episcopi et martyris, cui interfuit translationi Arnulphus abbas Einhamensis. *Hinc ibidem dubitavimus, utrum hic forsitan translatio ex Indensi abbatia Rothnacum facta signaretur. Sed, ut ex transmissis Mss. modo intelligo, Ninovienses credunt, suas SS. Cornelii et Cypriani reliquias diu ante illum annum, imo etiam ante abbatiae exordia, quæ ex dictis ad annum Christi 1137 referunt, Ninoviae in paræciali S. Mariae Virginis ecclesia jam quievisse. Pro hac sententia citant anonymum Ninoviensem supra dictum, qui Amelricum avum, et Amelricum patrem Gerardi fundatoris abbatiae laudans, eorundem felices bellicas expeditiones pietati eorum in S. Cornelium et Cyprianum adscribit, et horum Sanctorum reliquias ibidem tum honoratas fuisse non obscure insinuat. Juvet hic aliqua anonymi dicta retulisse. Principes, inquit, Ninivenses Amelricus, et filius ejus Amelricus, viri quidem generosi et dignitate famosi, ecclesiam (paræcialem B. M. Virginis) primitus Ninive exaltare cœperunt, et eam summo studio Sanctorum pignoribus decorantes, tres canonicos sacerdotes, qui inibi deservirent, statuerunt.*

9 Deinde post laudatam eorundem piam munificentiam, bellicasque laudes, ita proseguitur. Et merito tunc vicerunt ; quia in Domino spem suam omnimodo posuerunt, ut vix umquam ad dimicandum contra hostes exirent, nisi prius ecclesiam causa orationis petiissent, et inde aliquid de Sanctorum reliquiis ob certitudinem victoriae secum detulissent... Sic sæpe triumphaverunt ; quia Dei auxilio per SS. Cornelii et Cypriani merita muniri meruerunt. *Hactenus anonymus, qui dum ait, viros illos Sanctorum reliquias secum detulisse ad prælia, et horum prosperum successum SS. Cornelio et Cypriano attribuit, haud dubie indicat laudatas reliquias horum Sanctorum fuisse, De eorundem insigni in prædicta ecclesia cultu idem anonymus fol. 16 verso sic denuo habet : Illudque non prætereundum, quod in patrocinii SS. Cornelii et Cypriani tam principes, quam populi Ninivensium tantam habebant fiduciam et devotionem, ut quotiens eos hostibus obviam exire contingerit, ecclesiam intrantes, et Sanctorum se orationibus committentes, in signum et securitatem futuræ victoriae vexilla ecclesiae secum devota consuetudine deferrent. Hæc ibi, ex quibus Præmonstra-*

D

sibi datas cen-
sent : hæc
seculo XII

E

F

ante erectam
abbatiam, in
ecclesia pa-
ræciali

tensis

A tensis adjutor noster non inaniter colligit, eas Sanctorum reliquias initio seculi XII Ninoviae fuisse, observatque easdem ab alterutro Amelrico, potenti utique viro, facile impetrari potuisse, dum ex Indensi abbazia Rothnacum transferrentur.

jam colebantur. Eodem seculo ibidem lipsanoteca S. Cornelii

10 Porro Cornelius van Gestel tom. II Historiæ sacræ et profanæ archiepiscopatus Mechliniensis, pag. 196 et seqq. quædam diplomata exhibet, ex quibus discimus, veterem illam paræcialem ecclesiam S. Mariæ Virgini, sanctisque Cornelio ac Cypriano sacram fuisse, licet id non eodem modo in omnibus exprimitur. In horum primo, quod Nicolai episcopi Cameraensis est, datumque signatur anno 1138, ecclesia beatorum martyrum Christi Cornelii et Cypriani vocatur. Alterum instrumentum est Eugenii III PP. Bulla, in qua ecclesia B. Cornelii simpliciter dicitur. Tertium denique est Theodorici Alsatii, Flandriæ comitis, diploma, in quo is illam abbatiam (in eam quippe jam erecta fuerat) in honore sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, et sanctorum martyrum Cornelii et Cypriani institutam ait. Sed ad Sanctorum reliquias redeamus. Anonymus noster Ninoviensis de solius S. Cornelii reliquiis suo tempore, id est circa medium seculi XII, et sub abbate Gerardo ibidem servatis fol. 9 verso diserte meminit. Ibi enim agens de vexationibus, quas Præmonstratenses post Gerardi fundatoris, anno 1144 defuncti, mortem ab hujus heredibus passos affirmat, inter cetera habet: Plaustra nostra segetibus onerata tempore messis violenter abstulerunt, et ad castrum duci fecerunt; nec pro reverentia scrinii S. Cornelii, a fratribus ante plaustra in via positi, dimittere voluerunt. Tunc unus servorum scrinium pede suo a via dimovit, nec diu supervixit.

apud Præmonstratenses.

11 De eodem S. Cornelii scrinio, sive lipsanoteca idem deinde denuo meminit, dum aliam iterum vexationem referens, ait: Clangentes autem buccina adjuutores suos convocaverunt, et ut officinas ecclesiæ cum pomerio absunderent et publicarent, statuerunt. Unde nos pavore perterriti, et quid nobis contingeret, expectantes, discalceati et superpelliceis induti, scrinium S. Cornelii paravimus, ut illis intra septa claustrum venientibus, veniam deprecaturi cum reliquiis obviaremus. Sed illi, mutato proposito, claustrum et circumjacentia circumierunt, et pratorum nostrorum sepes detrahentes, et pecora intromittentes, redierunt etc. In margine autem Ms. nostri ex recentiori Chronico, quod collector noster alibi conscriptum dicit ab amplissimo domino Joanne Nevio ejusdem loci abbate 42, annotatur annus Christi 1161, quo ea contingere debuerunt. In miraculis quoque infra dandis recurrit ejusdem scrinii mentio; sed miror, de S. Cypriano nihil tale occurrere.

§ II. Ninoviensis ecclesia Præmonstratensibus tradita, a quibus nova cum monasterio ædificata, in qua SS. Cornelii et Cypriani reliquiæ repositæ: aliquot miracula seculo XVII et XVI ibidem impetrata: sodalitium erectum, nova ecclesia condita.

Quæ præcedenti § retulimus, ad SS. Cornelii et Cypriani cultum in veteri paræciali ecclesia Ninoviensi, eorumque reliquias in illa asservatas spectant nunc de earundem innovam ecclesiam abbatialem translatione, cultuque, quo ibidem gaudere perseverarunt, aliquæ dicenda sunt. Gerardus Ninoviae dominus ecclesiam Ninoviensem cum præbendis suis, novisque redditibus adjunctis anno 1137 Præmonstratensibus tradiderat, sicque abbatiam ipsis fundaverat, quam acciti ex Parchensi in agro Lovaniensi abbatia canonici primi incoluerunt, Gilberto, Laudunensis abbatiæ canonico, primo abbate ipsis præposito. Huic deinde cedenti successus est Gilbertus alter, Parchensis, cui etiam post admodum breve regimen Parchum reverso successit Gerardus, Laudunensis item canonicus Præmonstratensis, qui novam ecclesiam ac monasterium inchoavit perfectique, quemadmodum ex Ninoviensi anonymo enarrare nunc aggredimur. Is fol. 10 ad propositum nostrum scribit sequentia: Sedato modicum turbine adversitatis, et multiplicato numero fratrum, templum, in quo primum collocati fuerant, eos pariter cum parochia capere non poterat: quapropter aliud majus seorsum cum cæteris ædificiis claustralibus constituere cœperunt; in qua ædificatione præ nimio et sumptuoso labore fratres citius defecissent, nisi eos maxime virtus divina juvisset.

Præmonstratenses Ninoviam advocati, E

13 Nam dum lapides foderentur, visum est in sompnis domino Arnolde ejusdem ecclesiæ Priori (postea abbati 4), quod S. Cornelius in fovea cum fratribus adstaret, et lapides magna virtute ejiceret. Hæc visio fratres ad laborandum nimium confortavit. Dum autem arcus, qui chorum et sanctuarium dividit, ante quem lampades pendent, a cementariis consummatus esset, duo canonici, Alardus sacerdos, frater prioris, et alter diaconus, Peinerus dictus, ascenderunt, ut sustentacula lignorum de sub arcu deponerent. Deposita magna congerie lignorum, etiam immensa pondera lapidum totius arcus secuta, et fratres pariter ab alto corruerunt. Tanto fragore attoniti cæteri fratres concurrerunt, ut carorum fratrum suorum saltem collisa membra colligerent; et venientes ad confusum acervum lignorum et lapidum, invenerunt viventes, quos putaverant mortuos; qui cito incolumitati et solito operi redditi sunt. Res mira, et inusitata; sed S. Cornelii dignitati congrua: qui enim multotiens immeritos salvat, cur sæpe meritos famulos suos in tali periculo non servaret, ne de interitu eorum gauderet inimicus, et opus sancti ædificii impediretur. Hæc anonymus, a quo eadem alio in loco repet

F novam ecclesiam, non sine prodigio,

notat

AUCTORE
C. S.

notat collector noster, observatque, de lapsis ibidem clarius dici: Reperti sunt sani et incolumes et nihil mali habentes.

SS. Mariæ et
Cornelio ac
Cypriano ædi-
ficant;

14 Balduinus diaconus Ninoviensis in Chronico primum hujus ecclesiæ fundamentum anno 1157 positum esse scribit; quod si ita est, oportet, ut opus istud admodum tarde processerit, prout ex dicendis apparebit: at credibile est hujus moræ causam recreationes dedisse. Anno 1172 Nonas Julii consecrata est ecclesia nostra a domino Eschillo, archiepiscopo Lundensi, Daniæ et Sueciæ primate, et Apostolicæ Sedis legato; inquit idem Balduinus in Chronico t. II. Sacrarum antiquitatum edito ab Hugone. At adjutor noster Ninoviensis canonicus ex eodem Chronico, quod apud ipsos Ms. servatur, legit Anno Domini 1174. Nonas Julii etc. monetque, id etiam vitio amanuensis adscribendum sibi videri, legendumque, 1171. Nonas Julii etc. Rationem allegat, quod in recentiori Chronico, per Joannem Nevium 42 abbatem collecto, SS. Cornelii et Cypriani reliquiæ in nova ista ecclesia jam ab anno 1171 depositæ fuisse dicantur. Quidquid sit de errore isto, qui ex male interpunctis cyfris facile potuit irrepere, a ipsaqueque vox Nonas irrepsisse insinuat, ecclesiam illam Sanctissimæ Virginis Mariæ, Sanctisque Cornelio ac Cypriano dicatam fuisse, idem Præmonstratensis canonicus observat ex istius seculi Pontificum Bullis ac nominatim ex Alexandri III Bulla, anno 1178 data, cujus hoc initium recitat: Dilectis filiis, Gerardo abbati S. Mariæ, sanctorumque martyrum Cornelii et Cypriani, et universis fratribus etc.

in qua horum
reliquiæ repo-
nuntur.

15 De reliquiis in eam ecclesiam illatis hæc habet mox laudatus Nevius in Ms. nostro relatus: Anno 1171 repositæ sunt reliquiæ SS. Cornelii et Cypriani cum diversis aliis reliquiis, ab Amelrico avo, et Amelrico patre fundatoris nostri, e Terra sancta allatis, in nova ecclesia abbatali. Unde tamen hæc didicerit Nevius, non exprimitur. Porro varia miracula, quæ miseris ad hasce sacras reliquias confugientibus divina Bonitas contulit, anonymus Ninoviensis sæpe laudatus in unum librum membranaceum, qui etiam exstat, conguessit. Dabimus ea, ut diximus et annotatis illustrabimus; sed quia nonnulla etiam alia post anonymi ætatem impetrata Ninoviensis canonicus, humanissime nobis transmisit, visum est ea hic referre, ne quid pius lector desideret. De hisce ipse sic loquitur: Sequentibus autem sæculis non desiere populi fideles ad S. Cornelium pro sua, suorumve animalium curatione confluere, et seu miracula, seu beneficia ingentia obtinuerunt, quæ religiosi domini sacristiæ præpositi aut non judicarunt annotanda, aut si notaverunt, temporis lapsu oblitterata fuere, præterquam quæ anno 1639 et sequentibus usque ad annum 1670 annotavit dominus Petrus vander Hagen tum sacrista, varias referens puerorum ab epilepsia curationes.

Quidam, præ-
sertim pueri,
Seculo XVII

16 Quæ autem hæc seu miracula, seu beneficia fuerint, præmiserat his [verbis: Decima quarta Maii 1659 coram protonotario Apostolico, domino Martino de Clerck deposuit Judocus vander Guchte, villicus in Erpe prope Alostum (oppidum Belgii, et Flandriæ imperialis caput) quod duo filii sui gemini, Jacobus et Joannes duos et medium annos nati, diu jacuerint crebrius morbo caduco afflicti; quodque visitata ecclesia abbatali, et persolutis omnibus requisitis, subito convalescerint; et quidem Judocus in ipsa ecclesia ad Elevationem Missæ, quam pro eo pater devote orans audiebat: quodque deinceps neuter in eundem morbum relapsus sit. Vigesima tertia Februarii 1662 coram eodem notario declaravit Henricus de Buver nomine Judoci Robeyns, villici in Meldert (pagus est uno milliari cum

quadrante Alosto dissitus) quod Margarita Robeyns, prædicti Judoci filia circiter septennis 19 Januarii et sequentibus usque ad 23 morbo caduco terribiliter affecta fuerit; sed post tertiam peregrinationem ad S. Cornelium ab eo morbo immunis evaserit.

17 Duodecima Februarii 1662 comparuit coram notario Petrus Huygens, operarius in Pamele, declarans se a simili morbo bis recurrente, peractis omnibus ad S. Cornelium Ninoviæ requisitis, subito sanatum fuisse. Porro præter Pamellam vulgo Pamele Aldenardæ ad Scaldim fluvium, quo ab eo oppido dividitur, adjacentem, ejus quoque nominis pagus est; cum vetusta arce ac dynastia ad Teneram fluvium, nec procul Ninovia dissitus, quem propter hanc locorum viciniam hic indicari credibile est. Laudatus Ninoviensis canonicus hic interserit ea, quæ num. 15 de miraculis vel beneficiis a reverendo domino Petro vander Haghen retulimus, ac mox de pueris epilepsia liberatis ita pergit: Inter cetera (refert prædictus Petrus curationem) ejusdam Joannis D'haubi septem annos nati, cujus parentes adhibitis pluribus medicis et chirurgis, insanabilem judicantibus, multis quoque peregrinationibus ad loca pia in vanum obitis, Ninoviam tandem ad S. Cornelium venientes, et magna fide atque devotione puerum offerentes, plenam illi sanitatem obtinuerunt, uti parentes fideliter attestati sunt, et coram testibus signarunt 8 Aprilis 1662.

18 Similiter anno 1662 et sequenti Petrus et Arnoldus, filii Stephani Muylders et Annæ Kins; item Guilielmus vanden Eynden, filius Nicolai et Barbaræ Jacmaer, ab eodem caduco morbo meritis S. Cornelii ita curati fuerunt, ut quatuor annorum spatio, quando parentum attestatio data est, postea non recurrerit. Hactenus Ninoviensis amicus noster de miraculis vel beneficiis a domino Petro vander Haghen, quantum apparet, annotatis; dubito tamen, an omnia recensuerit, cum nullum hic occurrat serius quam anno 1663 impetratum, et nihilominus superius dixerit, ea, quæ ab anno 1639 usque ad 1670 facta fuerant, a laudato sacrista annotata esse; itaque vel aliqua, forsitan quia minoris momenti videbantur, vel ne eadem sæpius repetendo tedium pareret, hic prætermisit; aut in anno 1670 error admissus est. Alterum denique insigne beneficium, amplissimo domino Adriano Waesteels, Ninoviensium olim abbati concessum, ac nonnulla alia S. Cornelii cultum spectantia subjungit, quæ ejusdem verbis hic pariter subjicio.

19 Neque hic prætereundum, inquit; quod anno 1592 prodigiose accidit amplissimo domino Adriano Waesteels, Ninivensi abbati 36, qui ab hæreticis conquisitus, gravi captivitate et litro mulctandus (uti jam plurimos dominos canonicos abduxerant) jamque ab iis ita cinctus, ut humana industria vel ope eorum rabiem evadere se posse diffideret, prostratus in genua, divinam misericordiam, et SS. Cornelii et Cypriani patrocinium implorare cœpit, solita antiphona; SANCTI DEI SUBVENITE etc. Et ecce quasi nube obumbratus, hostibus coram se currentibus invisibilis redditus est, et ab eorum furore divinitus protectus. Ita Chronicon Joannis Nevii, fol. 46, ex ejusdem Adriani abbatis in mortis conflictu constituti, declaratione. Hujusce admirabilis evasionis meminit etiam Cornelius van Gestel tom. II Historiæ sacræ et profanæ archiepiscopatus Mechliniensis, pag. 202, ubi in serie abbatum Ninoviensium sequens ipsi elogium tenet. 36 Adrianus Wasteels Ninivita, vere inter tot ærumnas vir desideriorum, et ad stuporem erga Deum, Divosque pius, specialiter SS. Cornelium et Cyprianum ecclesiæ suæ patronos, quorum ope miracu-

D

epilepsia afflicti,

E

ibidem sanati.

F

Abbas hæreticorum manibus subductus.



Arca et cornu Reliquiarum SS: Martijrū Cornelij
et Cypriani Ninovia

A losa (ut in extremis fassus) a prædonibus est libera-
tus. Ad Ninoviensem canonicum redeamus.

Sodalitium
institutum,
nova ecclesia
erstructa.

20 Movit ea miraculorum, inquit, beneficiorum
et affluentium peregrinorum frequentia amplissi-
mum dominum Joannem David, ecclesie hujus ab-
batem 39, ut in honorem SS. Cornelii et Cypriani
fraternitatem institueret, quam anno 1628 Urbanus VIII Pontifex Maximus plurimis indulgentiis,
a confratribus lucrificandis confirmavit. Neque
hodieum desinit assiduus fidelium, præsertim ruri-
colarum, tum pro salute sua, tum pro animalium
infirmorum curatione vota huc sua deferentium
concursus; nec absque fructu. Quibus omnibus per-
mota pietas reverendissimi domini Ferdinandi van-
der Haegen (qui nobis hæc omnia suppeditari huma-
nissime curavit) abbatis 46 magnificam ingentemque
basilicam crexit super fundamentis a sæculo præ-
jactis, atque sumptuum procurandorum despera-
tione a tot intermediis abbatibus derelictis, Deo
fretus contra spem in spem credens, templum ador-
sus est anno 1716, ad culmen perductum benedixit
anno 1723; demum ab Eminentissimo domino
Thoma Philippo S. R. E. Cardinali Alsatio, archi-
episcopo Mechliniensi, anno 1727 consecratum,
pario totum lapide constravit, sacris altaribus
quinque, mausoleis, organo, cathedra concionato-
ria et confessionum sedilibus, variisque per utrum-
que ambitum cimeliis, singulis mira arte confectis,
exornavit. Basilicæ huic spectandæ multi etiam-
num confluunt, quos optaremus pietate magis, ut
olim, quam curiositate adduci. Benedictus in San-
ctis suis Deus. *Hactenus Præmonstratensis canonicus
Ninoviensis in Ms. ad nos transmissio.*

Thecareliquia-
rum, quarum
ulterior notitia
datur,

21 Porro Ms. hoc, tanta humanitate nobiscum com-
municatum, occasio fuit, ut ulteriorem notitiam super
reliquiis præsertim utriusque Sancti expetierimus,
eamque consecuti sumus per litteras officii plenissimas,
ab admodum reverendo domino Norberto Hendrickx,
ejusdem abbatiæ canonico, et oppidi Ninoviensis vice-
parrocho, die 3 mensis Septembris anno 1752 ad nos
destinatas, dignasque, quas pro majori parte hic reci-
temus. Sic habent: Reverendissimus dominus abbas
noster lipsano-theam 11 Augusti (dicti anni 1752)
aperiri jussit, in qua sanctorum Cornelii et Cypriani
exuvie reverenter asservantur, quæ statuto die,
seu feria secunda Pentecostes, per oppidum circum-
feruntur, atque per octavam publice exponuntur;
uti et sexta Novembris et sequentibus octo diebus,
quando celebratur translatio sacrarum reliquiarum.

C In ea theca præter plura, eaque insigniora marty-
rum Thebæorum aliorumque Sanctorum ossa, in-
venta est arcula argentea, decem circiter digitos
oblonga, tres lata, quinque alta, lamina argentea
in medio interstineta, in cujus una parte repertum
est os S. Cornelii, Papæ et martyris, ad longitudi-
nem quatuor fere digitorum, crassitiem digiti et
medii diametralis: in altera vero parte os S. Cy-
priani martyris, et episcopi Carthaginensis; uti ex-
presse notat dominus Roelofs, nostri monasterii
abbas anno 1646: os autem istud tribus facile di-
gitis longum est; at non nisi unius digiti crassitudi-
nem habet.

æri incisa et
ad nos dono
transmissa.

22 Involutæ sunt utræque reliquie separatim
panno serico, ac desuper bysso mundissima. Hæc
involucra non dissolvimus, ne infringeretur sigil-
lum Eminentissimi domini Cardinalis, archiepiscopi
Mechliniensis, qui anno 1747 die 26 Aprilis eas re-
cognovit. Utriusque reliquiis affixa est respective
lamina argentea cum cælato Sancti utriusque no-
mine. In prima: RELIQUIÆ S. CORNELII P. M. In
secunda: RELIQUIÆ S. CYPRIANI EPISC. ET M.
Hactenus vir admodum reverendus jussu, uti expresse

indicat, reverendissimi abbatis sui, num. 20 nominati;
subdens dein, curaturum eundem reverendissimum, ut
major illa theca cum cornu, quod omni die adventan-
tibus exhibetur, et in cujus medietullo utriusque sancti
Martyris et Pontificis prostant pariter reliquie, piis
fidelium osculis honorandæ, in lamina ænea cæletur,
ac tot excusæ imagines nobis suppeditentur, quot tom-
i nostri IV Septembris imprimenda sunt exemplaria; id-
que piissimi erga Sanctos suos et benevolentissimi in
Opus nostrum antistitis munificentia perfectum est.
Imaginem habes in adjuncta tabula. Nunc miracula,
ex memorato superius Ms. anonymi ejusdem abbatiæ
seculo XII canonici libro membranaceo descripta, sub-
necto, mutata capitum partitione, quam in Annotatis
recensebo.

AUCTORE
C. S.

MIRACULA

E

Auctore anonymo Ninoviensis
ecclesie Canonico Præmon-
stratensi, sub finem se-
culi XII, ex Ms. codice mem-
branaceo Ninoviensi.

CAPUT I

Ecclesia Ninoviensis ab igne
servata: varii morbi depulsi:
lipsanoteca S. Cornelii fa-
cta, qua incendium exstingui-
tur: brachium aridum vigori
restitutum: Ninovia immu-
nis igne judiciali: multi eo la-
borantes, ibidem sanati.

F

P ræmissis a his, quæ pro tutela vel vindicta ec-
clesiæ per merita S. Cornelii operatus est
Deus in medio nostrum b, ad signa sanitatum, quæ
visu vel aliorum fidei narratione didici, scribenda
me convertito. Quodam tempore domibus circa ar-
dentibus, ignis super ecclesiam S. Cornelii volavit,
ex quo jam ardere incipiebat. Unde cum despera-
rent omnes, eum posse exstingui, conturbatus do-
minus Oitus c, ejusdem ecclesiæ sacerdos, dixit:
Sancte Corneli, si sinas domum tuam exuri, juro
tibi, quod omnes Sanctorum, tuæque reliquie non
effrentur, sed simul comburendæ intus relinquen-
tur d. Mox divinitus ille ignis exstinguebatur. Pro
quo miraculo virtus Christi, meritumque S. Corneli
juste laudabatur.

a
Ecclesia ab
incendio ser-
vata;

b

c

d

A. ANONYMO.
cæca illumi-
nata: altera
judiciali igne

f

g

puer morbo
comitiali
h

B

i

k

domum

l

alia mulier
gravi infirmi-
tate, liberati.
puniti, et de-
mum saniti.
m

C

Contractæ ma-
nus restitutæ:

n

Lipsanoteca
S. Cornelii
facta, qua ignis
extinguitur.

2 Quædam mulier de Ramsbecca *e*, excæcata jussit sibi candelam præparari, ut ecclesiam S. Cornelii adiret, et pro cæcitate sua ejus auxilium postularet; sed, sicut audiui, priusquam candelâ perficeretur, visum recepit, et mox cum gaudio ad ecclesiam veniens, pro receptione luminis meritis S. Cornelii gratias egit. Puella quædam igne judiciali *f* cruciata, ob recuperandam sanitatem altari S. Cornelii se obtulit, et statim sine æsione de illa infirmitate convaluit. Ut autem ad nobiles annos pervenit, et more sæcularium superbiret, negligens aut erubescens aliquod monumentum præteritæ infirmitatis in se remansisse, annualem censum, quo se redemerat *g*; Benefactori retinuit; igne autem tabifico redeunte, iterum cruciatur, donec reatum suum cognoscens, satisfacit, et, ut prius, convaluit.

3 Puerum *h* quemdam in villa Ninivensi caduco morbo ægotantem parentes S. Cornelio obtulerunt; et quamdiu censum solvit, liber ab infirmitate permansit. Qui adolescens factus, et quid puer passus fuerit, non reminiscens, annualem censum retinuit. Quid plura? Infirmitas rediens, contemptum Benefactoris vindicavit, et *i*... per aliquot dies torquendo, semivivum detinuit... Nos vocati, ut illum communicarem *k*, nequivimus; quia præ nimietate et assiduitate caducæ infirmitatis morsu lingua ejus sic intumuerat, ut nec loqui, nec glutire aliquid valeret. Tunc nos ad ecclesiam redeuntes sequuntur parentes, illum portantes seminecem, et altari S. Cornelii iterum cum oblatione obtulerunt; et sic domi *l* retulerunt. In spatio autem illius noctis tantum convaluit, ut sequenti die loqui et communicari posset. Sequenti vero nocte ammonitus est in sompnis, quatenus ad satisfaciendum cum fornice et scopâ *l* ad ecclesiam properaret, et sic sanitatem recuperaret. Quod sic fecit, et omnino convaluit, et ob gratiarum actionem tritico se ponderavit, et benefactori obtulit.

4 Quædam *m* mulier de propinqua villa mihi dixit, quod meritis S. Cornelii, cui se tradiderat, liberata fuisset a quadam magna infirmitate; sed quamdiu censum, quem voverat, solvit. Nam dum eundem censum retinuit, eadem infirmitas rediit. Tunc mulier recurrens, censum restituit, et infirmitas aufugit. Hæc mihi confitebatur, cum postea febricitans, iterum auxilium supra dicti sancti Patroni postularet. Talia multotiens de multis compemus; sed aliis ista sufficiant, ut Benefactori benefacta rependere discant.

5 Quadam *n* Dominica die puella quædam, Beatrix dicta, in villa Ninivensi contractione manuum cruciatur: pro qua re nos vocati a parentibus ad consolandum eos, consilium eis dedimus, ut quanto citius puellam ad ecclesiam portarent, sanctoque Cornelio offerrent; quod post vesperras fecerunt, et cum eadem in ecclesia pernoctaverunt. Sed puella passionem non sufferens, nos in ecclesia dormientes fletibus et clamoribus inquietavit, et patrem, ut ei manum abscinderet, præ anxietate rogavit... Ego patrem ad fidem hortabar, et in proximo, si crederet, ei a Deo subveniri promisi; quod ita contigit. Nam nocte fugata, et die terris reddita, circa horam tertiam reliquiis Sanctorum manus ejus tetigi, quæ erectæ priori officio restituebantur. Hinc exhilarati, signa ecclesiæ pulsavimus, clerum et populum convocavimus, et Dominum, qui facit mirabilia magna solus, unusquisque lingua sua laudavimus.

6 Protinus isto et multis aliis miraculis nos omnes lætificati, scrinium S. Cornelii condecens fabricare decrevimus; quod ipsius adjutorio, et sine

mendica postulatione honorifice consummatum est. Post hæc *o* non longe ab ecclesia accidit incendium domorum, et exaltata flamma periculum domibus in ordine positâ minabatur, ... et vis ignis hominum vires superasset, nisi pietas Domini in necessitate juvisset. Nam cum scrinium S. Cornelii circumferretur, et illi super tectum stantes, et miserabili voce clamantes, auxilium de cælo petiissent, subito flamma, quasi vim desuper pateretur, in seipsam recolligebatur. Sedato autem igne per divinam potentiam, scrinium ad ecclesiam cum honore retulerunt, etc.

7 Frater Lambertus, laicus nostræ religionis de cœnobio Floreffia *p*, ... curiam de Herleymont regens, nostris in Reynisart plurimum consolationis et adjutorii præstiterat. Accidit, ut ejus brachium præ nimia infirmitate mortuum, sine ullo officio corpori adhæreret. Cumque dimidio anno hoc sustinisset, quadam nocte in sompnis visum est ei, quod abbas noster ei diceret: Veni ad patronum nostrum S. Cornelium; et sanitatem recipies. Venit nocte Purificationis ad Ninivensem ecclesiam; et cum matutinis Horis interesset cum cæteris fratribus, Deum cœpit rogare per merita suæ Genitricis, et convertens se ad S. Cornelium, cum lacrymis inquit: O sancte Corneli, per merita fidelium tuorum hic tibi famulantium te contestor, ut, sicut in visione mihi promissum est, misericorditer restituas mihi brachium.

8 Continuo tantus fragor ejus capiti incidit, ut illud findi medium putaret, et mente excedens, quid sibi evenisset, ignoraret. In se autem reversus, sensit brachium suum esse sanatum. Unde quantum exultavit, quantas in corde Deo gratias egit, nondum voce, sed profusis lacrymis demonstravit; quia tacendi tempus interrompere nolens, tempus loquendi expectavit. Completis vero matutinis Laudibus, hospitalis frater *q* nescius, quid ei contigerat, ad lectum eum ut hospitem reduxit. Mane autem facto, Prior noster pro eo in oratione sollicitus, et facti in eo tanti beneficii nescius, ut infirmum visitavit, ducturus ad locum reliquias continentem, gratia impetrandæ sanitatis. Tunc ille Priori ad pedes corruit, et se esse sanatum indicavit. Ductus est ad capitulum, sanum fratribus ostendit brachium etc....

9 Quodam tempore plaga ignis judicialis *r*, Dei, ut credo, justo judicio contigit in provincia nostra, ita ut multi, membris amissis, alios, ne talia paterentur, formidare facerent. Hic quippe vastator ignis putridas carnes, et ad omnium nauseam fœtentes, etiam cum ossibus paulatim consumit, et non humana, sed divina medicina compescitur. Ninivenses perterriti, consilio sacerdotis sui patrocínio S. Cornelii se omnes a minimo usque ad maximum tradentes, annuatim ei censumolvere voverunt, si meritis ipsius ab hac horrenda passione liberarentur. Et sicut sæpe probatum est, quod Deus omnem villam S. Cornelio dicatam a tempestate et ab omni infortunio servat liberam, ita nunc ab hac pestifera clade custodivit illasam.

10 Eo tempore allati sunt multi ab aliis villis ad ecclesiam nostram hoc igne tabifico ardentes, qui fletibus et clamoribus omnes præsentis, etiam inimicos, ad lacrymas commovere possent... Et ego dolore tactus, dixi, quod talium passio magis me læderet, quam sanatio lætificaret, et malle me abesse, quam istis, dum paterentur, interesse. Sanata est eo tempore mulier quædam de Oltem *f* ambobus pedibus desperabiliter infectis, quæ S. Cornelii meritis pedes sanitati restitutos accepit. Puer etiam de eadem villa ipsa die, qua venit,

D

Brachium
marcidum
p

E

pristino vigori
restitutum.

q

Ninovia judi-
ciali igne im-
munis servata:
r

F

varii eo morbo
arrepti.

f

est

A est sanatus. Alii duo ejusdem villæ similiter. Mulier de Ramsbecca ad ecclesiam nostram veniens, liberatur : domum rediens, cruciatur; ecclesiam iterum repetens, relaxatur, et post dimidium fere annum, excepto, quod perdiderit articulum pedis, integre est sanata *t*; uti et duo alii ejusdem villæ.

t
per S. Cornelium

u

x

y

z

aa

bb

Ninoviæ
sanati.

cc

B

11 Juvenis de Ockengem *u*, in B. Mariæ ecclesia non sanatus, volente beata Virgine, S. Cornelio servatur; antequam ad ecclesiam pervenit, voto materteræ sanatur. Puella quædam de Steenbuysen *x*, cujus ecclesia miraculis S. Mariæ assidue decorata est, per quatuordecim dies nullam ibi sanitatem recipiens, tandem Niniven advehitur, tanquam a Dei Genitrice missa ad ministrum suum Cornelium; ob cujus reverentiam sanatur. Quidam vir de Oltra *y*, mulier de Haletra *z*, mulier de Pollar *aa*, puella de Merbeca *bb*, ad ecclesiam nostram ardentem venerunt, et meritis sanctissimi Cornelii convalescerunt. Hæc et alia multa beneficia fere infra dimidium annum in ecclesia Ninivensi, nobis cernentibus, contigerunt.

12 Quidam adolescens, Ingelbertus nomine, de Holtem *cc*, eodem igne usque ad mortem maceratus, ... vectus est ad ecclesiam Ninivensem... Veniens igitur ad ecclesiam in vespera Sabbathi, clamorem miserabili et fœtore intolerabili totum habitaculum implevit. Nocte autem transacta, Dominica die Dominus ob B. Cornelium ignem sævientem compescuit, et quem cito moriturum putavimus, contra spem nostram vitæ donavit; excepto, quod virgam virilem, ne plus peccaret in ea, amisit.

ANNOTATA.

a In codice Ms. membranaceo, ex quo hæc omnia descripta accepimus, fol. 22 sequens titulus generalis miraculis præfixus est : Incipiunt miracula, quæ per merita S. Cornelii Ninive contigerunt. Ninive autem hic, ut sæpe alias, antiquo nomine pro Ninovia scribitur. Observandum quoque est, quod, quemadmodum solius S. Cornelii in titulo fiat mentio, nulla vero S. Cypriani; ita subsequenter miracula S. Cornelio, non S. Cypriano, saltem exprese, adscribantur. Post generalem titulum sequitur peculiaris : De igne extincto.

b Exempla aliquot tutelæ et ultionis, quæ anonymus noster Deo accepta refert, in Ms. nostro ex illo relata habeo; verum cum ea ad historiam abbatiæ Ninoviensis potius, quam ad SS. Cornelium aut Cyprianum spectent, prætermittenda putavi; unum tamen et alterum supra attigimus.

C

c Oitus hic, quem Balduinus Ninoviensis in Chronico, et post hunc Cornelius van Gestel parte II Historiæ sacræ et profanæ archiepiscopatus Mechliniensis, pag. 195 Oitum appellat, fuit canonicus secularis Ninoviensis, quando auctore Balduino Wala, altero ejusdem loci canonico, in eam ecclesiam Præmonstratenses a Gerardo Ninoviensi advocato seu dynasta introducti fuere. Factum id est anno Christi 1137 ejus Ordinis canonicis e Parchensi prope Lovanium abbatiæ accitis, et Gilberto Laudunensis abbatiæ canonico usdem præfecto.

d Hæc dicta ob viri simplicitatem ignoscenda sunt.

e Locus hic, qui Ninoviæ vicinus fuisse videtur, in Tabulis, quas consului, mihi non occurrit, neque opere pretium visum fuit eum pluribus indagare. Ceterum huic miraculo is titulus præfixus est : De muliere excæcata.

f In Ms. nostro hic titulus præmittitur : De puella igne judiciali cruciata. Est autem ignis hic, qui etiam sacer, et infernalis, aliisque præterea nomini-

bus appellatur, teterrimus morbus, carnem atque ipsa ossa exedens, et factoris pessimi, quem sub finem seculi XI in Flandria vehementer exarsisse, videre est tom. II Januarii in S. Antonio Magno eremita, pag. 156, ubi etiam horrendos ejusdem effectus addisces, quos et anonymus noster intra referet. Ex Vita quoque S. Hugonis Lincolnensis episcopi, quæ in Museo nostro Ms. existat, ad diem 17 Novembris danda, lib. V, cap. XIII, liquet eundem morbum ea ipsa ætate, de qua anonymus noster loquitur, in Galliis viguisse; cum laudati Hugonis biographus ibidem testetur, multos a se visos eo laborantes apud S. Antonii eremitorum corpus in archicænobio ejus in Delphinatu liberari.

g Solebant scilicet beneficii a Sanctis impetrandi gratia sese eorum obsequiis mancipare, ac censu quodam quotannis pendendo redimere, sicque se eorum servos profiteri; quod postremum hæc mulier præstare erubescibat, ne pristini morbi memoriam refricaret.

h In Ms. præmittitur : De juvene caduco.

i Hæc puncta aliquid omisum indicant : quid autem, aut cur omisum fuerit, in Ms. nostro annotatum non est. Eadem signa etiam infra sæpe recurrent; sed æque incertum, qua de causa : quod suffecerit hic semel monuisse.

k Est enim paræcia Ninoviensis abbatiæ annexa, et etiam hodieum ab aliquo ex ejusdem alumnis administratur.

l Nempe ut hisce instrumentis servum se S. Cornelii publice profiteretur.

m Pro titulo hic legitur : Aliud quoque miraculum simile narrabo.

n Hujus titulus est : De puella contracta et sanata; et de scrinio Cornelii.

o Item hic præmittitur : De incendio per scrinium extincto.

p Floressia est Ordinis Præmonstratensis abbatia inter Belgicas honore et antiquitate prima, et totius Ordinis tertia; condita est ad fluvium Sabim duobus circiter miliaribus Namurco dissita. Porro huic miraculo is titulus præfixus legitur : De Fr. Lambertini brachio sanato.

q Id est, cui cura hospitum demandata erat.

r Titulus subsequentibus miraculis ad finem usque hujus capituli, in Ms. est talis : De plurimis ab igne judiciali sanatis. De hoc autem igne seu morbo vide dicta superius ad litteram f.

s Neque hic locus mihi notus est, nisi forte sit Hautem S. Livini, pagus medio fere itinere Gandavum inter et Ninoviam situs, quem Cornelius van Gestel parte II, pag. 278, in diplomatibus Holthem appellatum affirmat.

E

F

t Nescio, an hæc ita intelligenda sint, ut dicatur mulier post medium annum ab adita S. Cornelii ecclesia, an vero statim post iteratum ad eam ecclesiam accessum, elapso jam a contracto morbo fere semestri spatio, sanata fuisse. Si primum, multum sane beneficio decedit; quod ut minimum hinc dubium redditur; si secundum, de eo prudenter dubitari non potest.

u Okegem exiguus pagus, seu vicus est medio circiter milliari Ninovia dissitus ad Teneram fluvium. Ecclesiam paræcialem sanctissimæ Dei Genitricis sacram habet, de qua mox meminuit anonymus noster.

x Steenhuyse pagus est, principatus titulo insignitus, uno circiter cum dimidio milliari Ninovia distans versus Aldenardam.

y Pagus est comitatus Alostani, nunc Anltre et Oultre dictus; distatque medium circiter milliare Ninovia.

z Vulgo Haeltert seu Aelttert, prædicti comitatus pagus est, uno circiter milliari Alostæ dissitus.

aa Situs hic pagus est ad Teneram fluvium medio milliari Ninovia, Gerardi-Montem versus.

bb Vulgo

- A. ANONYMO. bb *Vulgo Meerbek municipium cum pago est in finibus Brabantiae prope Ninoviam, a qua medio miliari distat.*
cc *Vide dicta ad litteram f.*

CAPUT II

Varii alii morbi per ejusdem Sancti patrocinium prodigiose sublati.

Visus et membrorum debilitas sublata.

a b

B

A qua a etiam sanctarum reliquiarum intinctione sanctificata quantam medicinam variis languentibus, et eam cum fide prægustantibus [contulerit b.] magis semper mirari potui, quam ad scribendum memoriae retinere. Quidam laicus frater noster Witgerus, vir bene religiosus lumine oculorum pene amisso, fere inutilis effectus est, baculo viam temptans. Quadam die dum staret in ecclesia ubi presbyter parochianus, nomine Balduinus c, reliquias S. Cornelii ad medelam languentium aquis intingeret, ipse cum devotione accedens, de eadem aqua libavit, et oculi ejus ex ea liniti sunt. Abscessit, et qui omnimodo debilis antea fuerat, jam visu et omnibus sensibus corporis sui validus redditus, baculum etiam debilitatis suae abiecit, et toto corpore incolumis postea vixit.

Morbo comitiali laborantes,

d

14 Experimento d didicimus, quod non solum ad ecclesiam eum quærentibus magnus Cornelius subvenit, sed ubicumque in necessitate invocatus, si fides promeretur, nihilominus pius Adjutor existit. Nam multi ex villis remotis filios suos, caduco vel alio morbo infirmantes, S. Cornelio tradere voverunt : et statim licet ecclesiae absentes, domi convalescerent. Mulier quædam de portu Gandendi e duos liberos habuit, caduco morbo miserabiliter ægrotantes, quos ipsa domi S. Cornelio obtulit, ejus crebra miracula, fama volante, dudum cognoverat ; et qui nusquam deest in necessitate se invocantibus, meritis præfati Martyris optatæ sanitati eos restituit. Hæc per matrem cognovi, cum in ecclesia nostra pro filiis absentibus solveret oblationem, et pro incolumitate eorum gratiarum Deo redderet actionem.

invocato S. Cornelio votoque ipsifacto,

f

g

15 In Flandria etiam, in urbe nomine Vurnis f, a Priore loci illius fratres nostri audierunt, quod filius ejusdam militis caduco morbo ibi valide infirmaretur, et quod ad invocationem S. Cornelii subito convalesceret. Mulier quædam propectæ ætatis de Alost g cum oblatione et gratiarum actione venit ad sanctum altare nostrum ; quia caduco morbo quinquies una die, graviter cruciabatur, sed S. Cornelium invocando, meritis ipsius liberabatur. Mulier et juvenis quidam de Flandria ad ecclesiam Ninivensem simul venerunt, et votum, quod S. Cornelio voverant, reddiderunt. Infirmitas autem caduco morbo in sua patria, sed audito rumore miraculorum S. Cornelii, ipsius auxilium invocaverat, et statim convalescere.

sanati : mulieri auditus redditus.

h

16 Ava uxor Hugonis de Okengem h penitus auditum amiserat... Habuit et filiam, quæ ita caduco morbo ægrotaverat, ut tribus continuo diebus et

totidem noctibus sine intermissione vexata... particulam linguae suæ dentibus sibi absciderit... Vocavit mater eam, et quidquid ex ea proveniret, S. Cornelio, si ei subveniret : et mirum in modum semianimis puella, Geillewigis vocata, repente caput elevans resedit... Mater recordata tam celeriter recuperatæ sanitatis, cum lacrymis taliter inquit : O sancte Corneli, sicut reddidisti mihi filiam desperatam, ita antequam crastina dies advesperascet, amissum mihi restituas auditum ; ut hoc signo patenter agnoscam, quod non casu, sed tuo beneficio reddita sim sanitati ; et sicut dedi filiam, ita meipsam tuæ tradam servituti. Orationem sequitur effectus, et infra terminum constitutum integrum recepit auditum. Hæc, matre sæpius narrante, quia vicina et nota nobis erat, et aliis referentibus, vera esse cognovimus.

17 Mulier quædam in villa nostra filium habuit, qui caducum morbum patiebatur, et filiam parvulam, quæ cruribus ita contrahebatur, ut calces ejus natibus, genua vero pectori ejus jungerentur. Sed filium S. Cornelio offerens, statim incolumem recepit ; filiam sine spe sanationis domi retinuit... Consilium ei dedi, ut hanc etiam S. Cornelio offerret, promittens ei per Sancti meritum, aut subitam sanitatem, aut mortem obventuram ; quod de aliis hic oblati evenisse probaveram : ideo huic sanitatem, et tamen plus mortem promisi i. Mulier vero meis consiliis acquiescens, puellulam ita contractam attulit, et scrinio S. Cornelii obtulit, consumptis carnibus, pellem tantummodo ossibus adhærentem habentem. Talem dum vidimus, spem nullam sanationis ejus habuimus ; sed dum reportaretur, subito erectis cruribus, contra spem omnium, qui eam noverant, jam ambulasset, si vires habuisset ; quod in brevi fecit, postquam vires recuperavit. Quod ego a matre audiens, vix credidi, nisi illuc issem, et oculis meis vidissem.

Puer morbo comitiali liberatus ; contracta erigitur :

E

i

18 Homo quidam de Volensella k tres liberos suos caduco morbo pariter ægrotantes ad ecclesiam Ninivensem attulit, et S. Cornelio obtulit. Post oblationem in spe cum eisdem rediit domum, et duobus sanatis, tertius adhuc infirmus remansit, et ex his, quos domi incolumes reliquerat, alius etiam ægrotare cepit. Pater vero cum his duobus S. Cornelium adiit, et ponens eos in ecclesia, promittit se de sanctuario non recessurum, nisi sanatis filiis suis, aut omnino mortuis. Et ibi manens paucis diebus, omnibus, qui aderant, præbebat spectaculum lamentabile... Fateor, de salute eorum desperavi, quos semineces quotidie aspexi, et mortem eis tam diu protelari ægre tuli... Sed omnipotens Deus... contra spem omnium nostrum morti proximos convalescere fecit. Nec frustra Deus curationem illorum distulit ; quia probata perseverantia patris, tandem importunitate precum excitari voluit. Non enim dilatio quidquam obfuit, imo multum eis profuit ; quia quod cum labore acquiritur, carius possidetur...

alii morbo comitiali graviter afflicti,

k

19 Quodam tempore homo quidam, coquus domini Walteri de Tenremont, caduco morbo tam valide infirmabatur, ut omnis, qui eum videret, de vita ejus desperaret... Promisit, se S. Cornelio servitutum, et convaleuit ; et vota solvens, ecclesiam Ninivensem petiit, et servitio S. Cornelii censualiter se mancipavit. Ego eum alloquens, ut emendatius viveret, enixe rogavi ; fuerat enim non legitime sociatus fornicariæ : promisit, et ad propria revertens, a nobis discessit. Homo l quidam de Cathem, Willelmus nomine, filium habuit parvulum Gerardum, utraque parte ruptum... Parentes ejus pro salute pueri vota vovebant, promittentes censualiter eum

similiter sanati : hernia curata.

A eum tradere S. Cornelio famulaturum. Puer miserabiliter ruptus, inguine scilicet usque ad genua fere pendente, dormitum collocatur. Mane puer surrexit incolumis, et sine signo ruptionis.

Amissi corporis
sensu, et contractis
membris

20 Filiam ejusdam Ingelberti, vicini nostri de Holthem m, omnibus corporis sensibus amissis n, et tamen tanta fortitudo in ea remanserat, ut vinculis stricta vix adhuc viribus patris teneri posset. Sic autem aliquantis diebus sine sensu jacebat. Tunc parentes ejus S. Cornelio eam offerre voverunt, et mox incolumem receperunt; qui simul cum filia sanata ad ecclesiam venientes, Auxiliatori gratias egerunt, et narrantes, quid eis contigerit, nos omnes lætificaverunt. Filius mulieris ejusdam de Fli-dersele o circiter annorum novem, contractione omnium membrorum suorum per aliquot dies laborabat... Tunc parentes S. Cornelio hunc voverunt offerre, si meritis ejus incolumem mererentur recipere. Mox infra duarum horarum spatium adest ille Medicus, qui transcendit omne spatium, et meritis sibi dilecti Pontificis amovit omnem dolorem infirmitatis... Tunc mater, assumpto filio, ad sanctam venit ecclesiam, et solvens S. Cornelio, quod voverat, dixit, quod sibi contigerat. Hinc exhilarati populi convenerunt et clerici, et sonoris vocibus Te Deum laudamus.

B

membrorum
usus redditus:
hydropicus
sanatus.

21 Post hæc autem brevi intervallo ejusdam Theodoricus parochiani nostri filia, simili infirmitate præventa, in ulnis patris ad ecclesiam portabatur; et intra tres dies sensibus, quos amiserat, resumptis, sanitati pristinae est reddita. O Sancte, qui tot miraculis Deo probaris amabilis, tuis nos instamus laudibus, tuis adjuvemur precibus! Homo quidam de Lebecca p, ut nobis videbatur, hydropicus et morti proximus, desiderio salutis oratorium petiit S. Cornelii, Ninivensis medici. Quem dum vidimus nec etiam manducare posse audivimus, de vita illius desperavimus. Aliquantum vero diei jacens in ecclesia, paululum soporatus est, et expergefactus sedatum ventrem simul et esuriem sensit... Oblatis ergo cibis, gustavit, confortatus discessit, et in brevi tempore (Laus tibi Christe) convaluit.

p

alter manuum
contractione,
mulier infirmitate
liberatur
* forte oblatus

22 Puer quidam de Ramsbecca contractione manuum, quibus nihil facere valebat, molestabatur. Parentes S. Cornelio puerum se oblaturum* decreverunt, promittentes etiam, ut, si filius convalesceret, propriis manibus spicas in messe colligeret, ex quibus triticum excuteret, quod pro pondere corporis sui Sancto offerret. Eadem hora puer convaluit, et manus, quas cum tormento gesserat, per virtutem S. Cornelii ad usum deinceps possidebat. Vir quidam de Goika q narravit cuidam fratri nostro sacerdoti, etiam me audiente, quod uxor ejus nimia infirmitate detenta, per dimidium annum de lecto surgere non valuisset. Post hæc eidem mulieri per sompnum videbatur, quod S. Cornelio candelam ad mensuram suæ longitudinis offerre deberet, et optatam sanitatem reciperet. Paratam candelam

C

per manum viri sui S. Cornelio mittens, obtulit: ille A. ANONYMO. vero, peracta oblatione, reversus, uxorem suam incolumem recepit r.

r

ANNOTATA.

a *Titulus huic miraculo præfixus is est: De aqua sanctarum reliquiarum tactu sanctificata.*

b *Voculam hanc uncis inclusam addidi, ut huiusmodi periodum implerem.*

c *Ninoviensis canonicus, qui, ut sæpe diximus, nobis hæc descripsit, observat, hunc Balduinum eundem esse canonicum, cujus consilio ea abbatia a Gerardo fundata est. Consule Annotata ad caput 1, littera c.*

d *Hicce titulus præmittitur: De sanatis a morbo caduco.*

e *Existimo, hic eum locum designari, qui hodie Sassum Gandavense, vulgo het Sas van Gendt, appellatur.*

f *Furnæ incolis Veurne, Belgii Austriaci oppidum est in occiduo Flandriae tractu. Est in eo vetus abbatia S. Nicolai Ordinis Præmonstratensis, de cujus Priore anonymus noster mox loquitur.*

g *Alostum Flandriae Aelst, oppidum Belgii est in Flandria imperiali, cujus caput est.*

E

h *Vide dicta ad caput 1, littera u.*

i *Satis mirabilis est hæc promissio, quæ tamen ex commiserationis affectu nata videtur, ne scilicet puella diutius cruciaretur.*

k *Vollesele pagum in limite archiepiscopatus Mechliniensis, qua Cameracensi adjacet, ac duobus circiter, aut paulo minus, milliariibus Gerardimontio dissitus in Tabula prædicti archiepiscopatus reperio.*

l *Postremus hic denique titulus præmittitur: Aliæ infirmitates miraculose sublatae.*

m *Consule Annotato ad cap. 1, littera f. Sed cum Ingelbertus vicinus hic dicatur, et pagus Holthem, de quo ibidem egimus, plus quam duobus milliariibus distet Ninovia, facile potest aliquis alius ejus nominis locus hic designari.*

n *Vitiosa hæc est periodus, quam ut emendes, lege: Omnes Corporis sensus amiserat etc.*

o *Hodiedum Vliedervele, in diplomatibus Flitersele vel Flitherzele, pagus est duobus circiter milliariibus, aut paulo minus, Alosto dissitus.*

p *In Tabula archiepiscopatus Mechliniensis non procul Ninovia Sacellum Lebbecke reperio: hunc, an alium locum anonymus designet, inexploratum mihi est, nec necesse est pluribus inquirere.*

q *In laudata Tabula pagus Goycke uno circiter cum dimidio milliari Ninovia dissitus exhibitur.*

F

r *In Ms. nostro subduntur hic aliquot alia seu miracula seu beneficia multo recentiora, et ab aliis annotata, quæ nos supra § 2 recensuimus. Monet etiam Ninoviensis amicus noster, prædicta miracula, quæ duobus capitibus dedimus, nonnullis etiam omissis, ex sæpe citato anonymo Ms. fideliter exscripta esse.*

DE S. PULCHERIA IMPERAT. VIRG.

J. P.

APPENDIX AD TOMUM III SEPTEMBRIS.

Ratio, cur huic
tomo ista sub-
nectantur.

B

Fuse et operose disseruerat in assignato tomo a pag. 304 Stilingus noster de gestis sanctæ hujus Virginis imperatricis, et non sine quodam animi sensu insinuaverat § 1 Commentarii historici, non assequi se, quid causæ fuerit, cur illa, quam scriptores Latini et Græci summis passim extollunt laudibus ac elogiis celebrant præstantissimis, cultum non habuerit tam celebrem, quam mereri videntur eximie virtutes, quibus eam floruisse omnes consentiunt. Hæc ille, inquam, insinuaverat, quando non ita dudum post tacitis ejus votis ac piis aliorum supplicationibus annuit Sanctissimus Dominus noster Benedictus XIV Pontifex undecumque Maximus, pro suo ad promovendam Sanctorum venerationem studio vere singulari, datis Litteris in forma Brevis benignissime concedens, ut augustæ ac de Ecclesia Romanamemeritissimæ Virginis memoria festo annuo recolatur tum apud Canonicos regulares in Lusitania, tum apud sacerdotes Societatis nostræ, ubique terrarum degentes. Solebamus quidem fere novas notitias, post edita Sanctorum Acta nobiscum communicatas, seponere atque in supplementa toti Operi deinde subjicienda reservare, ne justo frequentior recurreret studiorum et statuti ordinis intermissio; at vero quoniam tomus tertius Septembris, Acta S. Pulcheriæ complectens, præcedit proximè, ac proin huic quodammodo connexus est, dictum ordinem haud multum invertendum esse existimavimus, imo piis lectoribus rem gratam nos facturos confisi sumus, si Litteras istas, quas ipse Sanctissimus Dominus pro benevola sua, novisque continuo declarata beneficiis, erga humilitatem nostram animi propensione, splendide compactas Antverpiam destinari voluit, hic ad calcem annexeremus.

C

SANCTISSIMI IN CHRISTO

PATRIS ET D. N.

DOMINI

BENEDICTI

DIVINA PROVIDENTIA PP. XIV

Sanctissimus
Dominus Be-
neditus PP.
XIV

LITTERÆ APOSTOLICÆ, IN FORMA BREVIS, in quibus Officium et Missa propria S. Pulcheriæ virginis imperatricis die 7 Julii sub ritu duplici majori pro Canonicis regularibus in Lusitania, exten-

ditur ad omnes sacerdotes Societatis Jesu, simulque ad collegiales et seminariorum alumnos, cum ipsis conviventes, Missa vero etiam ad omnes sacerdotes in eorum ecclesiis celebrantes.

BENEDICTUS PP. XIV E

Ad perpetuam rei memo-
riam.

Religiosum Sanctorum cultum, quos in triumphanti Ecclesia cum Christo duce regnantes, quoties pio fidelique corde a militantis Ecclesiæ civibus invocati fuerint, opportunam salutareque porrectis precibus opem accommodare credimus, Catholica Ecclesia, a Spiritu sancto edocta, ea potissimum ratione promovere ac præcipere studuit et contendit, ut Christi fideles non solum præclara heroicarum virtutum exempla ab illis relictis assidue imitari, verum etiam suis in angustiis præsentissimum eorumdem Sanctorum præsidium implorare satagerent et adniterentur.

2 Atque ad eorum præsertim Domesticorum Dei et beatæ patriæ Civium venerationem magis magisque provehendam propagandamque incubuit, qui non tam eximiis Christianæ pietatis operibus et assiduis Christianæ poenitentiae exercitationibus addicti sese dignos ac participes æternæ felicitatis reddiderunt, quam incredibili studio, ardenti zelo et laboribus nunquam intermissis curarunt, ut divini honoris cultus adaugeretur, Catholica fides sarta tectaque servaretur, ac propagaretur, suprema Apostolicæ hujus Sanctæ Sedis auctoritas ac reverentia ubique terrarum maximi fieret, debitaque obedientia coleretur, atque filialis erga Beatissimam Virginem Dei Genitricem Mariam pietas et amor in omnium Christi fidelium cordibus excitaretur et exardesceret.

3 Nos autem, qui in illustrandis Sanctorum tam recentium quam antiquorum Actibus, eorumque cultu promovendo, per omnem fere vitæ nostræ ætatem adlaborare, ac tot volumina eapropter edere non omisimus, sæpe mirabamur (quemadmodum deinceps observavimus, ipsos quoque Bollandistas Societatis Jesu presbyteros, de Beatorum Sanctorumque gestis Actibusque in lucem emittendis, vindicandis, condignoque honore habendis meritis, et Apostolicæ etiam prædicationis encomiis laudandos, mirari) Romanam Ecclesiam, quæ

promovendæ
Sanctorum glo-
rie

F

peculiariter
intentus, et de
S. Pulcheriæ

quæ quamplurimos Orientalis ecclesiæ Sanctos Officio et Missa etiam solemnibus recolere consuevit, sanctæ Æliæ Pulcheriæ virginis augustæ imperatricis memoriam in Martyrologio Romano dumtaxat recitandam mandasse.

in Ecclesiam Romanam meritis plene instructus,

4 Illa enim in regia Constantinopolitana aula educata, asceticæ vitæ institutum inter ipsos aulae luxus ac delicias et continua gravissimaque totius fere orbis negotia, sive vivente germano fratre Theodosio adolescente imperatore, sive cum Marciano (a se in imperatorem suumque conjugem, servata tamen castitate, adlectum) ita sectata fuit, ut universis summæ admirationi esset, summisque laudibus celebraretur ab omnibus bonis, sanctisque Patribus, atque ab ipsis in primis Apostolicæ hujus Sanctæ Sedis Pontificibus, qui eam veluti firmissimum Catholicæ fidei adversus hæreses columnen ac præsidium, et luculentissimum Christianarum virtutum omnibus utriusque sexus hominibus ac principibus exemplar a bonorum omnium largitore Deo in aspera illorum temporum conditione datam prædicarent. Eapropter Nobis in sublimi hac sacrosancti Apostolatus Cathedra constitutis perquam maxime gratum accidit, cum primum quidem Nobis oblatus fuit supplex libellus tenoris, qui sequitur :

oblato libello supplicii,

5 « BEATISSIME PATER. Sancta imperatrix Pulcheria tam a sanctis Patribus quam a synchronis scriptoribus maxime celebratur, tum ex privata vivendi ratione, tum maxime ob Catholicæ fidei zelum, quam inconcussam servare, tempore quamvis difficillimo, conata est summo studio. Non modo enim perpetuam vovit ipsa virginitatem, quam etiam in conjugio incontaminatam servavit; verum et auctrix fuit, ut sorores suæ virginitatem, pariter voverent : scilicet ut ipsa sanctam religionem fortius tutaretur; sorores vero per conjugia imperium religionemque in aliquod periculum adducere non possent. Fratrem præterea imperatorem opere et consilio adeo prospere adjuvit, ut imperii felicitas vel cum ipsa ab aula exulare, vel cum ipsa in aulam redire videretur. Deo autem in primis ita inservire studuit, ut noctu etiam, ad laudes eidem canendas una cum augustæ familiæ principibus, sacrosque Libros legendos, alacriter surgeret.

in quo expositis iisdem Sanctæ meritis,

C

6 « Hæc ex Annalibus Ven. Cardinalis Baronii, ex Actis Sanctorum per continuatores Bollandianos editis, atque ex luculentissimis aliorum plurimum scriptorum testimoniis delibata sunt. Verum præclariora sunt, quæ sanctissima ac fortissima Mulier, zelo Dei æstuans pro Catholica fide gestit : quæ ut amplius innotescerent, fecit Sanctitas Vestra, dum conciliorum studia instituit, atque in dies promovet, fovetque amantissime. Percurrentibus quippe posteriora duo ex quatuor illis prioribus generalibus conciliis, quæ sanctus Gregorius Magnus, Prædecessor Sanctitatis Vestræ, veluti quatuor Evangelia venerabatur, Ephesium videlicet et Chalcedonense, quid occurrit, quod in maximam sanctæ Imperatricis laudem non vergat? Id tantum innuere sat erit, teste S. Leone Magno, Sanctitatis Vestræ itidem Prædecessore, et ab illa omnes hæreses fuisse profligatas, et utrumque laudatum concilium invictè defensum, in quorum altero Divina Maternitas, in altero duplex in Unitate Personæ Christi natura statuta est : quare idem S. Leo eidem epistolam, exultationis et gratulationis, totius Ecclesiæ nomine, plenam dedit.

canonici Lusitani, et aliquot sacerdotes Societatis

7 « Ad augendum itaque cultum sanctæ Pulcheriæ virginis, de Deipara Virgine Catholicaque Ecclesia optime meritæ, et per omnes mundi

« partes, in quibus Domini Evangelium prædicatur, celebratæ, Canonico regularium S. Augustini in Lusitania reformatore pro ipsis cæterisque, qui ex concessione Apostolica Calendario eorum utuntur, nec non patres Societatis Jesu Panormi, et in Romano tyrocinio sancti Andreae degentes, humillime Sanctitatem Vestram exorant, ut facultatem eisdem concedere dignetur recitandi Officium de sancta Pulcheria singulis annis, ritu duplici majori, die septima Julii, quo mense probabilius videtur eadem obiisse, quamquam dies certo non constat; iisdemque oratoribus aliisque sacerdotibus, ad illorum ecclesias confluentibus, facultatem eadem die celebrandi Missam de prædicta sancta Pulcheria. Officium vero et Missam hic humillime exhibent Sanctitati Vestræ. Et Deus etc. »

BULLA S. D. N. BENEDICTI XIV.

8 Officium autem et Missa sunt tenoris sequentis. Die 7 Julii in festo S. Pulcheriæ virginis imperatricis sub ritu duplici majori etc. Officium et Missa de communi VV. primo loco, exceptis his, quæ hic habentur propria. ORATIO. Deus, qui B. Pulcheriam virginem tuam singulari castitatis prærogativa decorasti, quique illi, ad defendendam Ecclesiam tuam, summum fidei amorem tribuere voluisti, concede, ut ejus intercessionem Tibi puris mentibus inhærentes, ab omnium hostium insidiis misericorditer liberemur. Per Dominum etc. LECTIOES primi Nocturni de Epist. S. Pauli : De virginibus præceptum Domini non habeo etc.

facultatem recitandi Officii

E

9 IN SECUNDO NOCTURNO. LECT. IV. « Ælia Pulcheria augusta, avo, fratre atque viro Romano imperatoribus maxime nobilis, profligatis sua præsertim opera hæreticorum erroribus, et Catholico dogmate circa Incarnationis Mysteriorum et Divinam Maternitatem constituto, multo nobilior, ab ipsa pueritia tanta sapientia divinitus prædita fuit, ut ii, quibus post Arcadii patris obitum imperii procuratio, dum Theodosius adulesceret, commissa fuerat, ejus arbitratu omnia facerent, essetque constans opinio, unius Puellulæ virtute ac sapientia, quæ instare atque ingruere videbantur, pericula discussa et felicitatem imperio constitutam. Domi assidua disciplinæ exactrix, eam vivendi formam induxit, ut illa jam non aula imperatorum, sed asceterium vulgo diceretur. Theodosium fratrem, Eudoxiam, quam illi matrimonio jungendam curavit, Flaccillam Arcadium Marinam sorores ita imbuebat bonis moribus, exercebatque ad virtutem, ut, quibus ætate non multum præstabat, eorum moderatrix ac propemodum mater esse videretur. Quæ institutione sorores quantum profecerint, vel ex hoc uno intelligi potest, quod Pulcheriam imitaturæ, se suamque virginitatem Deo devoverunt : utque augusta Virgo ea, quæ decreverat, amplius confirmaret omnesque voluntatis suæ testes haberet, ex auro et pretiosis lapidibus sacram mensam in ecclesia Constantinopolitana pro virginitate sua, et fratris imperio dedicavit; et in fronte ipsius mensæ hæc eadem inscripsit.

cum lectionibus 2 Nocturni

F

10 « LECT. V. Potior autem ejus in Theodosio instituendo eluxit cura; eumque, ubi opus esset, mira quadam dexteritate corripiebat : qui quidem talis est effectus, ut absolutissimum optimi verique Christiani principis exemplar fuerit, dum Pulcheriæ consiliis est obsequutus. Post diuturnam cum fratre concordiam, turbis malevolorum fraude atque obtreptione in aula excitatis, tempus nacta, quo sibi jam uni, Deoque vacare posset, secessit in Hebdomum, locum Byzantio suburbanum

ex ejusdem Vita

BULLA S. D.
N. BENEDICTI
XIV.

« urbanum, ibique vitam agens pene monasticam
« aliquandiu se continuit : cum vero felicitas impe-
« rii una cum ea exularet, a fratre accersita, ubi
« deesse vidit, qui praelia Domini pugnaret, Debo-
« ram imitata, fide, ac religione armata processit,
« et missis in omnem partem epistolis, hortando,
« monendo, minitendo, non pecuniæ, non laboribus
« parcens, digna effecta est, quam Patres consilii
« Chalcedonensis una omnium voce atque præconio
« custodem fidei, pacis conciliatricem, expultricem
« hæreticorum, piam, orthodoxam, novam Hele-
« nam (sicut Marcianum tunc imperatorem, novum
« Constantinum) consalutarent; cuique S. Leo to-
« tius Romanæ Ecclesiæ nomine plurimum gratu-
« laretur, ejusque causa exultare se diceret, ac
« digna Deo vota persolvere, quod de Nestoriana
« primum impietate, mox de nefario Eutychetis er-
« rore perempto duplicem illi et palmam contulerat
« et coronam.

collectis,

11 « LECT. VI. Atque hæc tantæ curarum moles,
« quas præsertim in Ephesino ac Chalcedonensi
« conciliis, Romanorum Pontificum auctoritate
« convocatis, necessario suscepit, nihilo illam
« ad cætera Christianæ pietatis officia obeunda
« fecere segniorem. Assidue cœlestium rerum con-
« templatione, sacrorum Librorum lectione, corpo-
« ris afflictationibus sponte susceptis se exercebat.
« Psalmos de nocte surgens una cum regiæ familiæ
« principibus decantabat, Dei ac Sanctorum (quo-
« rum et colloquio non semel dignata est) cultrix
« eximia, quæ etiam summopere semper contendit,
« ut erga eorum reliquias cultus augeretur. Dei-
« param in primis coluit, cui hanc ipsam Deiparæ
« appellationem contra Nestorianorum blasphemias
« asseruit : voluit namque summa sapientiæ suæ
« dispositione divina providentia, ut per Virginem
« summa Virginis dignitas inoffensa penitus serva-
« retur : quam etiam est imitata servando perpe-
« tuam in ipso conjugio virginitatem : ejus deni-
« que cultui amplificando complura templa regali
« plane magnificentia excitavit, donariis auxit, re-
« ditibus locupletavit. In placanda divina justitia
« mira pietate enituit. Fuit erga pauperes miseri-
« cordia plane singulari, quos et materna quadam
« caritate complexa est, quoad vixit, et moriens
« eorum, quæ assidua effusissimaque liberalitas re-
« liqua fecerat, scripsit hæredes. Quod cautum ab
« ipsa testamento fuit, diligenter curavit Marcianus
« quem pari religionis studio rebusque omnibus
« imperio dignissimum ipsa evexerat ad imperium,
« sibi hanc ipsam ob causam, salva, quam Deo
« voverat, virginitate, conjugem delegerat. Obiit
« anno quadragesimo quinquagesimo tertio, ma-
« gno omnium luctu, maximisque sanctorum Pa-
« trum cæterorumque ejus ævi scriptorum laudibus
« celebrata.

et tertii No-
cturni ex
Homilia

12 « IN TERTIO NOCTURNO, LECTIO S. EVANGELII
« SECUNDUM JOANNEM. C. XVII, 3. In illo tempore
« dixit Jesus : Hæc est autem vita æterna, ut co-
« gnoscant te solum Deum verum, et quem misisti
« Jesum Christum. Et reliqua. HOMILIA S. Cyrilli
« episcopi Alexandrini. De Fide ad Pulcheriam, et
« sorores reginas. LECT. VII. Sane vos sacras, cas-
« tissimasque Christi omnium nostrum Salvatoris
« sponsas, religiosissimæ ac Deo dilectissimæ
« Imperatrices, orbis terrarum ornamentum, sanc-
« tissimarumque ecclesiarum decus optimo jure quis-
« quis appellaverit, in quibus nimirum omne virtu-
« tum genus, omnisque ornatus Divinæ Majestatis
« oculis gratus acceptusque mirifice splendet. Ne-
« que his opibus contentæ, omnem quoque curam,
« omneque studium adhibetis, quo fide recta, nul-

« lamque in partem vacillante, excellatis. Neque
« Christi regnum capessere, et ea, quæ illi grata
« sunt, facere, et sentire omittitis, partim quidem
« præclaris actionibus, partim rursus cum vestras,
« tum principum quoque vestrorum aulas virginita-
« tis gloria condecorantes, partim denique sump-
« tuosissima templa Christo Domino excitantes;
« nam et hoc quoque pietatis studium inter cætera
« ille sanctis vestris animis impertitus est.

13 « LECT. VIII. Igitur ex sacris Litteris vobis
« vere sanctis Christi Sponsis (quamquam ad quod-
« vis opus bonum abunde instructæ videamini) ali-
« quid depromam. Hinc etenim, et Emmanuelum
« verum ac naturalem Deum, et Virginem Matrem,
« quæ eum peperit, veram per ipsum Deiparam
« esse, planum fiet. Ait Christus : Hæc est vita
« æterna, ut cognoscant te solum Deum verum,
« et quem misisti Jesum Christum. Si cum solius
« verique Dei cognitione, Jesu Christi cognitionem
« necessariam, consociatamque esse oportet, et
« hoc ipsum æternam vitam conciliat; cui obscurum
« esse potest, Christum verum esse Deum? Verbum
« sane caro factum est, sed mansit interim Ver-
« bum.

14 « LECT. IX. Et ego claritatem, quam dedisti
« mihi, dedi eis; ut sint unum, sicut et nos unum
« sumus. Qualem itaque gloriam Filius a Patre ac-
« cepisse se narrat, quam nobis deinde communem
« fecerit? Sane ipse ab hac quæstione nos liberat,
« dum ait : Ut unum sint, sicut et nos unum sumus.
« Nam etsi Dei Patris Verbum, secundum propriam
« hypostasim, alius a Patre esse dignoscatur, natu-
« rali tamen identitate unum plane, et idem est
« cum illo. At quo pacto Verbum illud, unum quo-
« que nobiscum factum est? Ad eundem omnino
« modum, puta secundum essentialem, et natura-
« lem identitatem. At cum divina natura tanto a
« creatura distet intervallo, ut secundum essentiam
« cum ea coire nequaquam valeat; Eequo, inquis,
« modo secundum naturam unum ille factus est
« nobiscum, qui omnem omnino creaturam excellit?
« Verbum factus est homo : ut quemadmodum in
« Deitate unum et idem est cum Patre; ita secun-
« dum naturæ humanæ habitudinem sit unum quoque
« nobiscum.

15 « Die 7 Julii in Festo S. Pulcheriæ Virginis
« Imperatricis duplex pro omnibus Sacerdotibus in
« hoc templo celebrantibus. MISSA. INTROITUS.
« PSALM. XLIV. Vultum tuum deprecabuntur omnes
« divites plebis : adducentur Regi virgines post
« eam : proximæ ejus adducentur tibi in lætitia et
« exultatione. PSALM. ibid. Eructavit cor meum
« verbum bonum : dico ego opera mea Regi. ♯ Glo-
« ria Patri. ORATIO. Deus, qui Beatam Pulcheriam
« Virginem tuam singulari castitatis prærogativa
« decorasti, quique illi ad defendendam Ecclesiam
« tuam summum fidei amorem tribuere voluisti :
« concede, ut ejus intercessionem Tibi puris menti-
« bus inherentes, ab omnium hostium insidiis mi-
« sericorditer liberemur. Per Dominum etc. LECTIO
« Epistolæ beati Pauli Apostoli ad Corinthios. I
« Cor. VII. d. Fratres, De virginibus præceptum Do-
« mini non habeo : consilium autem do, tamquam
« misericordiam consecutus a Domino, ut sim fide-
« lis. Existimo ergo hoc bonum esse propter in-
« stantem necessitatem : quoniam bonum est homini
« sic esse. Alligatus es uxori? noli quærere solu-
« tionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxo-
« rem. Si autem acceperis uxorem, non peccasti.
« Et si nupserit virgo, non peccavit. Tribulationem
« tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem
« vobis parco. Hoc itaque dico, fratres : tempus
« breve

D

S. Cyrilli
Alexandrini

desumptis;
E

Missæ item
proprie

A « breve est. Reliquum est, ut et qui habent uxores, « tamquam non habentes sint. GRAD. Ps. XLIV. « Specie tua et pulchritudine tua : intende, pros- « pere procede, et regna. Ÿ. Propter veritatem, et « mansuetudinem et justitiam : et deducet te mira- « biliter dextera tua. Alleluia, alleluia. Ÿ. Filiae re- « gum in honore tuo, astitit regina a dextris tuis « in vestitu deaurato, circumdata varietate. Alle- « luia.

die 7 Julii
celebranda

16 † « SEQUENTIA S. EVANGELII SECUNDUM JO-
ANNEM. Cap. XVII, 3. In illo tempore dixit
« Jesus : Hæc est autem vita æterna, ut cognos-
« cant te solum Deum verum, et quem misisti Je-
« sum Christum. Ego te clarificavi super terram,
« opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam.
« Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum
« claritate, quam habui, prius quam mundus esset,
« apud te. Manifestavi nomen tuum hominibus,
« quos dedisti mihi de mundo : tui erant, et mihi
« eos dedisti, et sermonem tuum servaverunt. Nunc
« cognoverunt, quia omnia, quæ dedisti mihi, abs-
« te sunt : quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis,
« et ipsi acceperunt, et cognoverunt vere, quia a
« te exivi, et crediderunt, quia tu me misisti. Or-
B « FERTORIUM. Judith xv, 10. Tu gloria Hierusalem
« tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri ;
« quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum,
« eo quod castitatem amaveris. SECRETA. Accepta
« tibi sit, Domine, sacratæ plebis oblatio pro tuo-
« rum honore Sanctorum, quarum se meritis de
« tribulatione percepisse cognoscit auxilium Per
« Dominum. COMMUNIO. Sap. iv, 1. O quam pulchra
« est casta generatio cum claritate ; immortalis
« est enim memoria illius : quoniam et apud Deum
« nota est, et apud homines. POSTCOMMUNIO. Sa-
« tiasti, Domine, familiam tuam muneribus sacris :
« ejus, quæsumus, semper interventione nos refove,
« cujus solemnia celebramus. Per Dominum. »

humillime ro-
gant. Lenigæ
annuit :

17 Postquam vero de Officio et Missa hujusmodi
ad Nos retulit dilectus Filius noster Fortunatus Ti-
tuli S. Matthæi in Merulana Presbyter S. R. E.
Cardinalis Tamburinus nuncupatus, Congregationis
Sacris Ritibus propositæ præfectus, edidit decre-
tum, quod sequitur. « Ordinis Canonicorum regula-
« rium S. Augustini in Lusitania. Ad humillimas
« preces SS. D. N. Benedicto PP. XIV porrectas
« per P. Gasparem ab Incarnatione Reformatorem
« et Visitatorem Apostolicum Canonicorum regula-
« rium S. Augustini in Lusitania, Sanctitas Sua
C « benigne concessit, ut Officium S. Pulcheriæ vir-
« ginis imperatricis de Communis Virg. sub ritu du-
« plicis majoris cum suprascriptis Lectionibus se-
« cundi ac tertii Nocturni, Oratione, ac Missa, re-
« citari, ac respective celebrari possit die septima
« Julii a Canonicis regularibus in Lusitania, et ab
« aliis, qui eorum Calendario ex concessione Apos-
« tolica ibidem utuntur, nec non a patribus Socie-
« tatis Jesu in civitate Panormi, et in tyrocinio
« Romano S. Adriæ degentibus, eandemque Mis-
« sam etiam a sacerdotibus exteris ad eorum præ-
« fatas ecclesias confluentibus celebrari posse
« concessit. Die 31 Januarii 1752. D. F. Card.
« Tamburinus Præf. M. Marefusus Sac. Rituum
« Congregationis Secr.

Loco † Sigilli. »

18 Deinde vero haud minori lætitia affecti su-
mus, cum dilectus filius Ignatius Vicecomes ejus-
dem Soc. Jesu Præpositus Generalis, qui maxime
profuturum confidens religiosæ suæ Societatis
alumnis, ubique terrarum degentibus, atque iis præ-
sertim, qui laborioso sacrarum missionum ministe-
rio per Græciam, ubi sancta Ælia Pulcheria virgo
nata continuo suavem sanctarum virtutum odorem
per regiones illas diffudit, addicti ad Orthodoxam
fidem a Mahumetis erroribus, ab hæresum sordibus
et schismatum dissidiis vindicandam, puramque
edocendam, non sine maximo animarum profectu,
et sui nominis ac Societatis laude adlaborant, si
Officium et Missa hujusmodi ad universos suæ Soc.
Jesu alumnos extenderentur : eapropter Nobis hu-
militer supplicari fecit, ut in præmissis de benigni-
tate et auctoritate Apostolica indulgere digna-
remur.

19 Nos itaque memoratum Ignatium Vicecomi-
tem Præpositum Generalem, quem propter religio-
sas virtutes plurimi facimus, magnoque in pretio
habemus, specialibus gratiarum favoribus prosequi
volentes, et a quibusvis excommunicationis, sus-
pensionis, et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sen-
tentiis, censuris, et pœnis, a jure, vel ab homine
quavis occasione vel causa latis, si quibus quomo-
dolibet innodatus existit, ad effectum præsentium
dumtaxat consequendum harum serie absolventes,
et absolutum fore censentes, hujusmodi supplicatio-
nibus, atque etiam desiderio, quod laudati Bollandi-
stæ hac in re ostendunt, inclinati, Apostolica
auctoritate tenore præsentium præinsertum Offi-
cium, et præinsertam Missam extendimus, atque
concedimus, ut ab omnibus ejusdem Societatis
alumnis ubique terrarum degentibus, nec non colle-
gialibus, et seminaristis in eorundem collegiis, sive
seminariis, sive domibus conviventibus, qui ad ho-
ras canonicas recitandas tenentur, Officium; et
Missa ab iis omnibus sacerdotibus in dictæ Socie-
tatis Jesu ecclesiis, oratoriisque celebrantibus juxta
præinsertum decretum subiisdem modo et forma
quotannis die septima mensis Julii recitari, et ce-
lebrari possit.

20 Decernentes, præsentis Litteras et in eis con-
tenta quæcumque semper firma valida et efficacia
existere et fore, suosque plenarios et integros
effectus sortiri et obtinere debere, sicque et non
aliter in præmissis per quoscumque judices ordina-
rios et delegatos, etiam causarum palatii Apostolici
auditores, et S. R. E. Cardinales judicari et definiri
debere, ac irritum et inane, si secus super his a
quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter
contigerit attentari. Non obstantibus Constitutioni-
bus et Ordinationibus Apostolicis, cæterisque
contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut ea-
rumdem præsentium litterarum transumptis seu
exemplis etiam impressis, manu alicujus notarii
publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate
ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus
fides adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhibere-
tur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ
apud Sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris
die 2 Februarii anno 1752, Pontificatus Nostri
anno duodecimo,

CAJETANUS AMATUS.

BULLA S. D.
N. BENEDICTI
XIV.
eandem facultatem, suppli-
cante

Præpositi
Generali Socie-
tatis Jesu,

ad omnes hu-
jus alumnos
extendit.

F

INDEX HISTORICUS

IN TOMUM IV SEPTEMBRIS

A

- A**aron *Persarum rex* 340 b d f
 Abilinus *episcopus in Gallia* 98 d
 † Abraham *patriarcha a S. Joanne Chrysostomo laudatus* 505 f, *eundem patriarcham idem Sanctus imitatus est* 707 f
 Abramius *Alexandrinus* 92 f
 Abrunculus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
 Acacius *episcopus Berææ* 516 e, 528 d e f, 575 d e f, 576 a b, 577 e, 578 c et seqq., 579, 580 a, 583 b, 586 d, 591 d e, 594 b c d e f, 595 b c d, 596 e, 597 b c, 601 d e, 603 e, 604 b, 607 b, 680 d e f, 681 d, 682 b
 Acacius *presbyter S. Joannis Chrysostomi* 628 f
 Acacius *presbyter in conciliabulo ad Quercum* 582 a, 584 a
 Acacius *diaconus Constantinopolitanus* 579 e
 Acephali *hæretici Eutychiani* 86 f
 † Adalbalduſ *maritus S. Rictrudis* 127 e, 129 b', 131 a
 † Adalsendis *filia S. Rictrudis* 129 b, 131 a
 Adamus *Cathenensis in Scotia episcopus, inter Prætermisſos* 51 d
 Adelbero *episcopus Trevirensis* 396 c
 Adelbertus *monachus et scholasticus S. Mathiæ Treviris* 358 d
 Adelmuſ *episcopus Regii Lepidi* 444 f
 † Adelphuſ *abbas Habendensis* 95 b, 96 b, 100 d e, 101 c d e f, 102 a
 Adelphuſ *episcopus Arabissi* 688 f, 689 a b c. 690 a b c
 Ademarſ *abbas Cluniacensis, inter Prætermisſos* 4 e
 Adolia *Antiochena, S. Joanni Chrysostomo addicta* 626 d e f, 627 a b c
 Adrianus II *Papa* 61 f
 Adrianus *comes Theodori, nominati episcopi Cantuariensis* 124 f
 Adventiuſ *episcopus Metensis* 383 d f
 † Adulphuſ *abbas confessor, inter Prætermisſos* 50 c
 Ædesiuſ *diaconus Alexandrinus* 681 f
 Ægidiuſ *Aureæ-Tallis monachus, scripsit de rebus Tungrensibus etc.* 360 c d
 Æmilianuſ *imperator* 178 e, 291 f
 † Æmiliuſ 744 a
 Æmiliuſ *episcopus Beneventanus, Occidentalium legatus pro causa S. Joannis Chrysostomi* 645 e f, 647 a b
 † Æneas Unifaber, *martyrologus Hibernus* 26 e
 Æneas *rex in Hibernia. Vide Ængusuſ.*
 Ængusuſ *rex in Hibernia* 30 b c d
 Aëtiuſ *amicuſ S. Joannis Chrysostomi* 620 a
 Agapetuſ *vir nobiliſ, amicuſ S. Joannis Chrysostomi* 624 a b
 † Agatho *Papa* 89 d, 113 e
 Agatho *abbas, inter Prætermisſos* 50 c
 Agnoitæ *monachi hæretici* 88 b, 92 c d e f
 Agobarduſ *episcopus Lugdunensis* 340 a b
 Agrestinuſ *vel Agrestiuſ monachus discoluſ Habendensis* 97 a et seqq., 98 a et seqq., 99 b
 Agricola (*Hieronymuſ*) *episcopus et princeps Brixinensis* 713 b, 717 d, 735 b
 † Agricolaſ *episcopus Trajectensis* 387 e
 † Agrippinuſ *episcopus Augustodunensis* 60 a c
 Agrippinuſ *episcopus Carthaginensis* 204 f, 205 a, 296 b c d e, 298 d, 299 e f, 300 b c
 † Agritiuſ *episcopus Trevirensis* 190 d, 364 e, 365 c d, 366 a b d e, 367 f, 368 a c e, 373 d e, 374 d e, 378 f, 379 a d, 387 f, 394 d, 396 c, 400 f
 Ahymnuſ *episcopus incertæ sedis* 270 c d
 Aimo *abbas S. Joannis Baptistæ et S. Cyprian* 24 a b c
 Alarduſ *sacerdos, monachus Ninoviensis* 771 f
 Alaricuſ *Gothorum rex* 500 e, 572 a b
 † Albertuſ *patriarcha Hierosolymitanuſ, inter Prætermisſos* 140 c
 Albertuſ

- Albertus *pro-episcopus Brixinensis* 724 b, 732 b c, 733 b
 Albertus *dux Austrice, postea imperator* 721 e
 Albertus *marchio Brandenburgicus* 393 d
 Albertus *Meinhardi comitis Tyrolensis filius* 723 b
 † Alexander *Acæmetorum fundator* 107 e
 † Alexander *Carbonarius episcopus Comanus in Ponto* 666 c
 † Alexander *martyr in agro Tridentino, ejusque reliquie Constantinopolim translate* 530 c
 Alexander III *Papa* 772 b
 Alexander IV *Papa* 81 b
 Alexander *episcopus Antiochenus, nomen S. Chrysostomi Diptychis inseruit, ab aliis inseri curavit* 680 c d e f, 681 a b, 682 b c, 683 a b c f 683 b
 Alexander *episcopus Corinthi* 653 d
 Alexander *diaconus Alexandrinus* 94 d
 Alexander *imperator* 307 a
 Alexandrini *martyres octingenti, inter Prætermis- sos* 2 d
 Allericus *decanus de Lens interfuit translationi corporis S. Amati Senonensis* 133 a
 Alphius *S. Joannis Chrysostomi amicus, de conversione Phœnicum sollicitus* 643 f, 644 a b
 A'ypius *S. Joannis Chrysostomi amicus* 628 b c
 Amachius *præses in Phrygia seculo quarto* 20 b d e f, 21 a
 † Amandus *episcopus Rhedonensis, inter Prætermis- sos* 52 a, 142 f
 † Amandus *episcopus Trajectensis* 126 e, 127 b e, 129 b, 131 a b, 187 c
 Amantius *acolythus ecclesiæ Carthaginensis* 320 c f
 Amantius *conditor vel instaurator ecclesiæ Constantinopoli* 686 f
 Amantius *cubicularius Eudociæ imperatricis* 554 f, 552 a b c e
 † Amatus *Sedunensis episcopus perperam creditus* 99 f, 100 a, 122 e f, 123 a et seqq., 124 a b c d
 † Amatus *episcopus Senonensis* 99 e f
 † Amatus *abbas martyr, inter Prætermis- sos* 50 f
 † Amatus *abbas Habendensis* 123 d e f, 124 c d
 Ambatius, *inter Prætermis- sos* 141 c d
 † Ambrosius *episcopus Mediolanensis* 66 c d, 79 f, 547 e f, 579 d, 593 b, 670 b d e
 Ambrosius *episcopus Senensis* 353 e
 Amelricus *avus Gerardi, fundatoris abbatiæ Ninoviensis* 770 e, 771 a, 772 b
 Amelricus *pater Gerardi, fundatoris abbatiæ Ninoviensis* 770 e, 771 a, 772 b
 Ammatas *frater Gelimeris, Vandalorum regis in Africa* 337 d
 Ammo *Ægyptius, episcopus metropolita in Thracia* 543 c
 Ammonius *episcopus Laodiceus in Pisidia* 594 b c e
 Ammonius *episcopus Pelusii in Ægypto, S. Joannes Chrysostomi inimicus* 647 e
 Ammonius *monachus in Ægypto* 567 d e f, 568, 569 570, 574 a b, 578 e f, 580 f
 Amprucla *diaconissa, S. Joanni Chrysostomo addicta* 605 f, 606 a, 633 d e, 634 a b c, 635 b
 † Anastasius *confessor, inter Prætermis- sos* 2 a
 † Anastasius *Persa martyr, inter Prætermis- sos* 140 c
 Anastasius *episcopus Antiochenus* 90 b d
 Anastasius *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c
 Anastasius I *imperator* 16 d, 48 c, 49 e
 Anastasius *monachus Regiensis* 115 b
 Anatolius *episcopus Adanensis in Cilicia, amicus S. Joannis Chrysostomi* 621 a
 Anatolius *episcopus Constantinopolitanus* 674 a
 Anatolius *diaconus, S. Gregorii I Papæ apocrisiarius Constantinopoli* 92 d f, 93 b c
 Anatolius *præfectianus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 637 d
 Anatolius *famulus S. Olympiadis diaconissæ* 629 c
 Andragathius *philosophus, S. Joannis Chrysostomi præceptor* 410 b e f, 411 a
 † Andreas *puer, a Judæis occisus* 713 c d, 731 b
 Andreas *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c
 Andronicus *ad Chrysostomum missus* 650 b
 Angela de Arena, *virgo Carmelitana, inter Prætermis- sos* 54 b
 Angerer (Josephus) *vir primarius Rattenbergæ in Ty- roli* 716 a
 Angli *ad Christianam religionem conversi* 91 d e f
 † Anianus, *inter Prætermis- sos* 52 a b
 Anianus *Pelagianus, S. Joannis Chrysostomi Homi- lias in Mattheum primus Latine reddidit* 489 f, 502 e
 Anna ab Assumptione *virgo, Ordinis S. Claræ, in- ter Prætermis- sos* 3 f
 Anna *filia Wenceslai, Bohemiæ regis* 723 c
 Anomœi *sive Eunomiani a S. Joanne Chrysostomo refutati* 450 d, 451, 452, 453, 463 e f, 488 b c, 494 d, 499 f, 500 a, 512, 513, 527 a b c, 529 b
 † Ansanus *Senensium patronus* 352 a
 † Ansberti *episcopi Rotomagensis translatio, inter Prætermis- sos* 140 c
 Anselmus *canonicus Leodiensis, scripsit de rebus Tungrensibus etc.* 360 c
 Anthemius *præfectus et consul in Oriente* 636 f, 637 a
 † Antherus *Papa martyr* 147 d
 Anthusa *mater S. Joannis Chrysostomi* 408 b c, 410 a b c, 413 c, 420 b c d e f, 426 d
 Antifredus *episcopus Senonensis* 352 a, 353 e
 Antiochus *episcopus Ptolemaidis in Phœnicia* 548 d e, 575 d e f, 576 a b, 577 c, 578 c et seqq., 579 b, 583 b, 591 d e f, 594 d e f, 595 b c d, 596 a e 597 b, 601 d e, 603 e, 604 b, 607 b
 Antiochus *S. Joannis Chrysostomi amicus* 628 c d
 Antiolius *episcopus ignotæ sedis* 82 b
 Antonianus *episcopus incertæ sedis* 145 f, 146 a b c, 159 b c f, 162 f, 163 a f, 164 a e, 168 d e, 170 a e f, 172 e f, 254 e f, 256 f, 257 c d, 258 a b c, 265 e f, 266 a et seqq., 267 a b c
 Antoninus *episcopus Ephesinus* 403 b, 536 c, 539 d, 543 b c d e f, 544, 545, 546 a d e f, 547 a b c
 Antoninus *Pius imperator* 367 e
 † Antonius *Magnus abbas* 148 a b c, 775 c
 † Antonius *monachus Lerinensis* 82 b c
 Antonius *episcopus forte idem cum cognomine Sancto Carpenteractensi* 82 e f
 Antonius *a S. Joanne Chrysostomo episcopus ordi- natus* 579 c
 Antonius *episcopus Carpenteractensis, forte idem cum Sancto cognomine* 82 a
 Antonius *abbas Lateranensis, testatus est beneficium S. Notburgæ* 747 b
 Antonius *lator litterarum S. Joannis Chrysostomi* 629 c
 Anysius *episcopus Thessalonicensis, S. Joannis Chry- sostomi amicus* 607 a, 646 e, 653 c
 Aphraates *a Diogene ad S. Joannem Chrysostomum ersulem missus* 637 c f, 638 a
 Aphthonius *abbas monachorum S. Publii in Syria* 642 b, 649 c
 Apollinaris *episcopus Alexandrinus* 85 b c d
 Apollinaris *episcopus Regiensis* 114 c d e f, 119 b, 120 d
 Apol-

- Apollinaristæ hæretici 660 ef, 661 a de, 662 a b e
 Apollinarius hæresiarcha 457 e f, 458 a
 Apollonius episcopus Lunensis 413 e
 Apothemius episcopus Andegavensis 69 a e f
 † Aquilinus secundum aliquos episcopus Coloniensis 370 a
 Aquilinus diaconus Cæsareæ Palestinæ 580 d
 Arabianus episcopus metropolita in Galatia 543 c
 Arabius Constantinopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi 613 f, 614 a d
 Arbus, ut fertur, tyrannus in pago Arduumensi, ad frugem conversus 389 c
 Arcadia Arcadii imperatoris filia 553 c
 Arcadius imperator Orientis 402 e, 466 ef, 467 ab, 495 f, 510 bcd f, 511 e, 518 ab, 527 a c d e f, 528 f, 529 b f, 530 a d e f, 531, 533 c d, 534, 535, 536 a d e f, 537 a, 538 c d e f, 539 a b c, 545 d, 550 b c d e, 552 a b, 571 b, 574 f, 575 a, 576 e, 577 e, 581 e, 583 d e, 584 a et seqq., 585 f, 587 a d e, 589 c d, 591 d e f, 592 c, 594 a b, 595 b c d e, 596 a b e, 597 b d, 598 f, 599 d e, 601 d e f, 602 a, 606 a b c f, 608 d e f, 609 a, 632 e, 641 c, 646 a b c, 648 a, 652 d, 653 e f, 666 f, 678 e f, 679 a b c d, 779 e
 Archanaudus diaconus Turonensis 65 d
 Archelaus nobilis Antiochenus 435 a
 Arcimboldus. Vide Joannes Arcimboldus.
 † Ardo discipulus S. Benedicti, primi abbatis Indensis 185 f
 Arianæ repressi a S. Joanne Chrysostomo et imperatore Arcadio 518 a b c
 Arius hæresiarcha 661 e
 Arnoldus abbas Bonæ-callis 317 b
 Arnoldus Prior Ninoviensis, postea abbas 774 f
 Arnulfredus civis Vezzaniensis 112 f
 † Arnulphus episcopus Metensis, deinde monachus Habendensis 98 f, 99 a b c, 101 b
 Arnulphus abbas Einhamensis 188 a, 343 a, 770 e
 Arnulphus Flandriæ comes 121 a, 132 c
 Arsacius archipresbyter, deinde episcopus Constantinopolitanus intrusus 582 a, 584 a, 603 e f, 604 a et seqq., 605 b c, 506 b c d e f, 607 c, 613 a, 614 e, 631 f, 633 e, 645 e f, 667 c, 681 a
 Artemidorus amicus S. Joannis Chrysostomi 628 d
 Asellus episcopus, amicus S. Joannis Chrysostomi 655 b
 Aspasius Paternus proconsul Africæ 192 b, 193 a c, 318 b c d, 321 b, 323 c, 330 c, 331 f, 332 d e f 333 a
 Asterius comes Orientis sub Arcadio imperatore 510 d
 Asyncritia Antiochena S. Joanni Chrysostomo ad dicta 624 e, 625 a b d f
 Asyncritius presbyter Laodicensis, S. Joannis Chrysostomi amicus 627 e f
 Athalaricus Ostrogothorum in Italia rex 338 c
 Athanagildus Visigothorum in Hispania rex 334 c
 † Athanasius episcopus Alexandrinus 370 d, 444 e f, 445 b, 446 c d e f, 447 a b c d e, 593 f, 595 a b d 660 d e, 674 a
 Athanasius abbas 688 f, 690 a b
 Athenogenes episcopus Petræ in Palestina 690 a b c
 † Atticus presbyter, deinde episcopus Constantinopolitanus 582 a, 584 a, 645 e f, 646 a d f, 647 a b, 673 f, 674 a, 679 c, 680 f, 681 a et seqq., 682, 683, 684 a b e f, 685 a b f, 686 b e
 Atticus consul 69 b
 † Auctæ virginis et martyris translatio, inter Prætermisos 4 f
 † Auctor I secundum aliquos episcopus Trevirensis 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 373 d e f, 374 a
 Auctor episcopus Trevirensis 366 f
 Augendus confessor 165 b c, 250 f
 Augendus diaconus, Novatiani antipapæ legatus 161 d, 162 d, 164 f, 165 a, 261 b et seqq.
 Augendus schismaticus in Africa 248 f, 249 c, 250 b c e f
 † Augustini episcopi Hipponensis sententia de dissensione S. Cypriani à S. Stephano Papa 300 e f, 302 a b c d e, 304 e f, 308 a et seqq., 309 a et seqq., 310 a et seqq., 311 a et seqq., 312 a b c d f, 314 a d
 † Augustinus episcopus Hipponensis 334 c, 335 d e f 336 a b c d, 338 b, 445 b, 579 d, 669 et seqq., 671 a b f, 672 a, 673 d f, 674 a b c, 676 b c, 781 e
 † Augustinus episcopus Cantuariensis 51 d e f
 Augustus imperator 440 e
 † Aurelianus episcopus Arelatensis 33 f
 Aurelianus præfectus prætorio et consul in Oriente sub Arcadio imperatore 535 a c, 536 e f 537, 538 a l
 † Aurelius Carthaginensis episcopus 646 b, 653 c 655 b, 667 c
 † Aurelius episcopus, inter Prætermisos 442 e f
 Aurelius bis confessor, ecclesiæ Carthaginensis lector 214 f, 218 e, 236 b, 238 b, 243 e f, 244 a b c d e
 Aurelius adolescens, confessor Carthaginensis 227 b
 † Auspicius secundum aliquos episcopus Trevirensis 359 e, 364 e, 365 a et seqq., 366 a b c, 368 a c d, 369 d e, 373 d e f
 Austriacæ Augustissimæ domus principes erga S. Notburgam devoti, et in ejus templum liberales 733 e f, 734, 735 b
 Auxias de Podio, archiepiscopus Montis regalis, S. R. E. Cardinalis S. Vitalis 733 a c
 Auxilius an episcopus Andegavensis? 69 a c
 Aymarus abbas Cluniacensis. Vide Aderamus.
 Azwanger (Joannes Sebastianus) parochus in Munster adfuit inventioni S. Notburgæ 736 d

B.

- Babilas episcopus Antiochenus martyr 439 a et seqq., 440, 441, 442 a b. Ejus festum Antiochia 460 a b. Ejusdem translatio 498 e, 557 c
 Bacquerel (Ægidius) decanus capituli Rotnacensis 189 c
 Baïnus episcopus Teruanensis 121 f, 130 e, 131 c
 Balbi (Leonardus) parochus Venetiis 695 c
 Balduinus archiepiscopus Trevirensis 384 d
 Balduinus diaconus Ninoviensis 772 a, 777 e
 Balduinus Constantinopolitanus imperator, Flandriæ comes 132 b
 † Barbaræ virginis martyris reliquiæ in Hispania 399 c
 Bardattus (Stanislaus) Societatis Jesu presbyter, de Museo nostro bene meritis 135 b
 † Barlaam mart. a S. Joanne Chrysostomo laudatus 505 a b
 † Barnabæ apostoli capitis et cinerum translatio, inter Prætermisos 440 e f
 † Barsanophius abbas, inter Prætermisos 49 c
 † Barsanorius abbas, fortè idem cum Barsanophio, inter Prætermisos 49 c f 50 a
 Basilides episcopus Hispanus, in persecutione lapsus 169 a, 206 e f, 217 b c, 259 b c, 293 d e f, 294 a b c, 302 d, 316 e, 317 c d e
 Basilina Juliani apostatæ imperatoris mater 543 d
 † Basiliscus martyr 664 f, 665, 666 a b c d 99 Basiliscus

- Basilicus episcopus Comanus, non admittendus 665
et seqq.
- † Basilius episcopus Cæsarensis in Cappadocia 445
b, 425 d, 429 b c, 565 d, 670 a d e, 674 a b
- † Basilius episcopus Lunensis 112 b
- Basilius episcopus Bibli in Phœnicia 425 f
- Basilius episcopus Seleuciensis 425 e
- Basilius S. Joannis Chrysostomi sodalis, deinde episcopus, forte Raphanensis 408 d, 409 f, 412 a b c
d e, 413 b c, 420 b, 421 d e f, 422, 423, 424,
425, 426 a b, 428 d e f
- Basilius Prior Regensis 113 b
- Basilius presbyter, S. Joannis Chrysostomi amicus, Evangelium in Phœnicia prædicat 645 b
- Basilius Macedo imperator 530 b
- Basilius Porphyrogenitus imperator 52 c
- Basilius consul 85 c
- Basilius Protothronus, scripsit de S. Joanne Chrysostomo 406 f
- † Basinus episcopus Trevirensis 366 e f, 400 f
- Basnage (Jacobus) refutatus 656 d e f, 657 et
seqq.
- Bassiana S. Joanni Chrysostomo addicta 640 a
- † Bassus episcopus martyr, a S. Joanne Chrysostomo laudatus 505 f
- Bassus episcopus, S. Joannis Chrysostomi amicus 623 c
- Bassus consul Romanus 323 c, 333 a
- † Batheneus confessor, inter Prætermisos 50 a
- Baudry (Petrus) Prior monasterii S. Gislei in Hanonia 366 c d
- Bauters (Jacobus) diaconus ecclesiæ Pamellensis, subscriptus instrumento de reliquiis SS. Cornelii, Cypriani etc. 189 d
- † Bedæ sententia de S. Cypriani dissensione a S. Stephano Papa 312 d e
- Belisarius Justiniani I exercituum dux 337 b c d
- † Benedictus primus abbas Indensis 185 f
- Benedictus VII Papa 364 b
- Benedictus XIV Papa 150 a, 363 e, 689 f, 778 b, erga Opus nostrum munificentissimâ benevolentia affectus ibid. c
- Benenatus episcopus Curbitanus 319 c
- Bercarius comes in Italia 118 d
- Bercholdus religiosus monasterii Montis S. Georgii in Tyroli 729 e
- Berinus monachus Aganensis 103 e
- † Bernardus episcopus in Gallia, inter Prætermisos 1 c
- † Bernardus confessor, inter Prætermisos 142 d
- † Bernice virgo martyr, a S. Joanne Chrysostomo laudata 503 e
- † Bertiliæ virginis elevatio, inter Prætermisos 140 b
- Bertolfus episcopus Trevirensis 366 e, 400 f
- Blaser (Joannes) œconomus templi S. Notburgæ in Eben 732 f
- † Blasii episcopi martyris reliquiæ in Hispania 399 d
- Bleekerius (Jacobus) decanus Christianitatis Rotnacensis 189 a b d
- Blumin (Maria Aloysia) superior monialium Viennæ 747 d f
- Bona virgo, inter Prætermisos 4 a b
- Bona mulier Afra, ad sacrificandum idolis invita vi adducta, et pro fide extorris 235 f
- † Bonifacius archiepiscopus Moguntinus, martyr 363 a
- Bonifacius I Papa 683 d e f, 684 a b f, 685 b
- Bonifacius presbyter, Apostolicæ Sedis legatus apud Theodosium II imperatorem 680 c
- Bonifacius presbyter, Occidentalium legatus pro causa S. Joannis Chrysostomi 646 e
- Bonifacius diaconus, S. Gregorii I Papæ apocrisarius Constantinopoli 94 a d
- Bonosius episcopus Trevirensis 366 e, 400 f
- Brandisius comes nobilis scriptor 719 b c
- Brantes (Josephus Antonius de) ecclesiæ Avenionensis thesaurarius et pœnitentiarius, de Museo nostro optimè meritis 81 b, 82 b
- Bresleanus martyrologus Hibernus 26 e
- Breythbach (Otto a) archidiaconus Trevirensis 395 e
- † Briceius episcopus Turonensis 61 f
- Briceius presbyter Carthaginensis 218 c d, 252 f
- Briso episcopus Philippensis in Thracia 594 b c
- Briso Eudoxiæ imperatricis cubicularius 518 b c, 587 e, 588 b c. Amicus S. Joannis Chrysostomi 619 c, 635 f
- Britonius episcopus Trevirensis 368 c
- Britto episcopus Trevirensis 366 e, 400 f
- Bruno I archiepiscopus Coloniensis 383 b c, 384 a b, 390 c
- Buren (Joannes) scripsit testimonium de beneficio S. Notburgæ 746 b c
- Burgklehnerin (Maria Anna) 741 f 743 d
- Burgklehnerus (Mathias) nobilis scriptor Tyrolensis 712 b, 713 b, 716 f, 717 e, 719 c e, 723 a, 735 f
- † Burgundofora abbatisa 97 e
- Bynius (Simon) pastor Etichoviensis, subscriptus instrumento de reliquiis SS. Cornelii, Cypriani etc. 189 d
- Byzo monachus, ad quem scripsit S. Joannes Chrysostomus 645 d

C.

- † Cæciliæ virginis reliquiæ Duaci 132 c, ejusdem corpus translatum 182 b
- † Cæcilia abatissa Habendensis 101 b, 102 e
- Cæcilianus episcopus Carthaginensis 309 d, 314 a b
371 c d e f, 372 a b c
- † Cæcilius presbyter Carthaginensis, S. Cypriani in fide magister 195 c, 196 b c d, 197 a, 198 e, 200 f
201 b, 326 e f, 327 e f
- Cæcilius episcopus in Africa 209 f, 274 a c d
- Cæcilius rhetor, Diadumeni imperatoris præceptor 196 b c
- † Cælestini corpus Rotnaci 187 d, 188 b c d e f, 189 a, 342 f
- † Cælestinus I Papa 29 a, 188 e, 292 c, 673 e f, 674 c
- Cælestius hæreticus 683 d
- Cæsar Estensis dux Regii et Mutinæ 115 a
- Cæsarius consul 69 b
- Cæsarius seditionis Antiochenæ judex a Theodosio Magno datus 472 f, 473 a c f, 474, 475, 478 e
- Cæsarius monachus; epistola, quæ ad hunc exstat, non est S. Joannis Chrysostomi 656 et seqq.
- Caldonius episcopus in Africa 154 f, 159 f, 160 a b, 161 e, 162 a b d c, 163 b e f, 164 d, 170 a, 218 d e
223 e, 235 e f, 236 a, 247 f, 249 a b c, 250 a e b
seqq., 260 c d e, 261 a c d
- Callistratus Isauriæ episcopus, S. Joannis Chrysostomi amicus 628 a b
- Callitrope vidua Alexandrina 554 b
- Calori (Alchimena) matrona Mutinensis 137 e 138 d
- Calvinistæ in sacra impij 22 d, 24 d, 35 d, 36 d,
62 a, 81 f, 188 f, 189 a b c
- Candida

- Candida in persecutione Decii lapsa 227 c
 Capito episcopus Donatista 374 d
 Cappello (Marius Ambrosius) episcopus Antverpiensis 450 b
 Carmundica. Vide, Bona virgo
 † Carolus Borromæus 731 b
 Carolus Magnus imperator 114 f, 182 e, 183 ab, 185 c d e f, 186 a, 340 a b c d f, 341 a e, 342 c d, 343 b
 Carolus IV imperator 384 c d e f, 399 b
 Carolus Calvus Francorum rex et imperator 63 a b, 121 a, 182 b c d e f, 183 a b c d f, 184 a b, 185 a d e, 186 a, 341 b d e f, 342 a b c e
 Carolus Crassus imperator 353 e
 Carolus Simplex Francorum rex 182 d, 184 b, 341 f
 Carteria Antiochena, S. Joanni Chrysostomo favens 625 f, 626 a b c d
 Carterius Cæsareæ in Cappadocia præfectus, amicus S. Joannis Chrysostomi 620 b c
 Carterius monachus magister S. Joannis Chrysostomi 415 c d e, 419 f, 420 a 421 d
 Carus imperator 440 b
 Casimirus marchio Brandenburgensis 395 d
 † Cassianus episcopus martyr 748 d e
 Cassianus secundum aliquos episcopus Trevirensis 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c
 Cassianus diaconus, S. Joannis Chrysostomi amicus 607 b e
 Cassii martyris inventio, inter Prætermisssos 51 f
 Cassiodorus senator, deinde monachus 559 c
 Castinus pater S. Cornelii Papæ et martyris 150 c d
 † Castoris corpus translatum 376 a, 400 c
 Castorius presbyter Habendensis 106 f
 Castricia mulier, inimica S. Joannis Chrysostomi 575 d
 Castus presbyter Antiochenus, amicus S. Joannis Chrysostomi 641 a et seqq.
 Cathari hæretici Novatiani 168 b
 Catharina Flisca Adurna, inter Prætermisssos 142 b
 † Celerina martyr 243 f, 244 a
 † Celerinus confessor, ecclesiæ Carthaginensis lector 218 e, 220 c, 227 c, 236 d, 238 b, 243 e f, 244 a et seqq.
 Celerinus lector ecclesiæ Carthaginensis 144 a, 238 b
 † Celsus martyr 748 d
 † Celsus secundum aliquos episcopus Trevirensis, 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 368 a c, 373 e f
 Celsus monachus Regiensis 115 b
 Celsus vetustus scriptor Christianus 347 d
 Cencius (Thomas) Ordinis Prædicatorum lector Mutinæ 135 d, 136 f, 137 b f
 † Censurinus martyr 176 d
 Cervania (Francisca) matrona Mutinensis 138 b d
 Chabot (Joannes) abbas Angeriensis Calvinista 25 d
 Chærea presbyter monachus S. Publii in Syria 642 b c d, 649 c
 Chalcidia Antiochena, S. Joanni Chrysostomo addicta 624 e, 625 a b c d
 Cham filius Noë 708 f
 Charentinus secundum aliquos episcopus Coloniensis 370 a
 Charpinus (Stephanus) presbyter Lugdunensis 342 d
 Chiffletius (Petrus Franciscus) Societatis Jesu presbyter, de Museo nostro optime meritis 95 c, 101 f
 Childebertus I Francorum rex 32 d f, 33 a c e f, 34 a d e
 Childericus II Francorum rex 129 a, 130
 Chilpericus I Francorum rex 72 b c
 Christierna. Vide Maria Christierna.
 Christophorus abbas Montis S. Georgii in Tyrolis 717 e
 Christophorus marchio Badensis 395 d
 † Chromatius episcopus Aquileiensis 572 d e, 600 e, 646 e, 653 d e, 667 c
 Chrysogonellus comes Andegavorum 63 b
 Cibo. Vide Joannes Baptista Cibo.
 † Clara abbatissa Habendensis. Vide S. Cæcilia
 Claudianus Constantinopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi 635 f
 Claudius episcopus Massiliensis, legatus regis Franciæ 395 d
 Claudius monachus Regiensis 115 b
 Clavi Domini festività Catanæ, inter Prætermisssos 141 c
 † Clemens I Papa et martyr 29 b
 † Clemens primus episcopus Metensis 376 f, 383 d e f
 † Clemens secundum aliquos episcopus Trevirensis 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 373 d e f
 Clemens II Papa 29 b
 Clemens V Papa 23 a
 Clemens VIII Papa 6 e, 114 f, 115 a
 Clemens XII Papa 27 a, 142 b
 Clementianus in persecutione lapsus, pœnitens 168 f, 170 b c, 256 b c d, 270 c d e f
 Clerck (Martinus de) protonotarius Apostolicus 772 c d
 Clido forte abbas Habendensis 69 b, 103 b
 Clodoveus I Francorum rex 34 a
 Clodoveus II Francorum rex 130 c
 † Clodulphus episcopus Metensis 383 e
 Clotarius II Francorum rex 72 b c, 96 c d
 Clotarius III Francorum rex 124 f, 129 a, 130 f
 † Clotsendis filia S. Rictrudis 129 b, 131 a
 Coënburga virgo. Vide Quimburga.
 Coens (Petrus) canonicus ecclesiæ cathedralis Antverpiæ 149 e
 Colloredus (Leander) S. R. E. Cardinalis 363 e
 † Columbanus abbas Bobiensis 96 c d, 97 a b c d e, 98 c d
 Columbinus abbas Lutrensis, inter Prætermisssos 52 b d
 † Comminus Concrethensis episcopus 26 f
 Conradus archiepiscopus Salisburgensis 721 a f, 722 c
 Conradus abbas Montis S. Georgii in Tyrolis 728 a f
 Constans imperator 62 a b, 370 d, 408 d e, 409 c
 Constantia Roberti Franciæ regis uxor 184 e f, 341 f
 Constantinopolitanorum conatus pro S. Joanne Chrysostomo retinendo 584 d e f, 585 a et seqq., 586 e f, 587, 588 b c e f, 589 a b c d
 Constantinus presbyter Antiochenus, forte idem cum Constantio 558 f
 Constantinus Magnus imperator 16 d, 18 a, 353 e 371 c d e, 372 a b c, 376 e, 378 f, 385 e, 387 e 408 e f, 409 a b, 440 e, 493 b
 Constantinus II imperator 62 a
 Constantinus junior imperator 62 a, 408 e f, 409 c
 Constantinus Porphyrogenitus imperator Orientis 406 f, 407 a
 Constantius episcopus Mediolanensis 111 c
 Constantius presbyter Antiochenus, amicus S. Joannis Chrysostomi 604 b, 611 a b c, 618 f, 619 b c 624 b e f, 625 a c, 626 d, 627 d, 635 d, 641 b c, 642 a, 643 d, 644 d, 645 a b
 Constantiu

- Constantius *presbyter Antiochenus, alter S. Joannis Chrysostomi amicus* 626 d
- Constantius *Chlorus cæsar, deinde augustus* 377 e f, 378 a b c d e
- Constantius *imperator* 16 d, 20 e, 62 a, 370 d, 408 e, 409 c d, 415 a, 435 d, 528 b
- † Convallus *monachus, inter Prætermisos* 142 c
- † Cornelius *Papa martyr* 193 d, 204 e f, 205 b, 255 d, 256 f, 257 d, 259 b e f, 260 a e t seqq., 261 a b c d f, 262 a b c e f, 263 a, 264 b d, 265 a b e f, 266 e f, 268 b e, 276 d e f, 277 a e t seqq., 278 a e t seqq., 279 e f, 280 e f, 281 a e t seqq., 282 a, 283 c, 293 c, 294 a, 315 d e, 316 f, 317 a b, 337 b, 338 d e, 339 a, 341 e f, 342 b e e f, 343 a b d, 346 c, 348 a d
- † Cornelius *centurio, inter Prætermisos* 49 c
- Cornelius (*Flaminius*) *senator Venetus, de Museo nostro optime meritis* 6 e, 7 d, 58 b c
- Cornelius *hospes S. Antonini martyris* 15 f, 16 a, 17 d e
- Cosmas *Ægyptius, scriptor rejectus* 444 c d e f, 445 a b
- Cosmas *diaconus ecclesiæ Apostolorum tempore S. Chrysostomi* 406 b
- Cosmas *Vestitor, scripsit de relatione corporis S. Joannis Chrysostomi* 406 c
- Cremenius *subdiaconus Carthaginensis* 218 f, 219 a b f, 220 b c d, 233 a
- † Crescens *primus episcopus Viennensis in Gallia* 355 a
- Crescens *episcopus Cirtensis, interfuit concilio III Carthaginensi de Baptismo hæreticorum* 298 a, 301 e
- † Crescentianus *martyr in Africa* 325 d
- † Crispi *presbyteri martyris translatio, inter Prætermisos* 50 a
- † Crispinianus *martyr* 376 f,
- † Crispinus *martyr* 376 f,
- Crispio *archidiaconus S. Epiphani* 573 f
- Crispus *cæsar* 408 f, 409 a b
- Croy (*Robertus*) *archiepiscopus Cameracensis* 134 d
- † Crucis *exaltatio, inter Prætermisos* 141 c
- Cubo (*Dominicus de*) *Ordinis Prædicatorum, inter Prætermisos* 142 b
- Cunradus *religiosus Montis S. Georgii in Tyroli* 729 e
- Cuperus (*Martinus*) *coepiscopus Cameracensis* 134 d
- † Cyprianus *episcopus Carthaginensis et martyr* 143 c e, 144 a d e, 145 f, 146 a b f, 147 f, 150 f, 151 c, 152 a b c, 155 b f, 156 a, 157 d e f, 158 d, 159 b e t seqq., 160 a b, 161 d e f, 162 b e t seqq., 163 a e t seqq., 164 a e t seqq., 165 a e t seqq., 166 a b c d, 167 a b c d e, 168 a b c d e f, 169 f, 170 a b c e, 171 d e f, 172 a e t seqq., 173 d e f, 174 a b c d e, 175 c d e f, 176 a b c, 177 d e, 179 d e f, 180 a b c e, 182 e, 184 e, 185 d, 187 c d e, 188 a e t seqq., 189 a e t seqq., 190 a c e f, 348 b c e f, 670 a
- † Cyprianus *martyr Nicomediensis, perperam confusus cum cognomine sancto episcopo martyre Carthaginensis* 193 e f, 194 e f, 195 f, 201 a, 318 f, 339 d e, 343 d e, 347 b f
- Cyriacus *episcopus Constantinopolitanus* 90 d, 93 b
- Cyriacus *Synadensis in Phrygia episcopus* 402 e, 603 b, 606 f, 607 a, 608 c, 611 e f, 635 c d e f, 646 e f, 647 a b c d, 655 c
- Cyriacus *alter episcopus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 611 c f, 635 c d e
- Cyriacus *catalago episcoporum Emesenorum perperam insertus* 635 d e f, 647 c d
- Cyriacus *presbyter Antiochenus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 641 a e t seqq.
- Cyriacus *diaconus Constantinopolitanus* 598 f, 600 f, 654 e, 655 c f
- † Cyrillus *episcopus Alexandrinus* 89 d, 406 b, 586 d e, 660 d e, 667 b, 673 e, 674 b, 675 f, 679 f, 680 a b, 681 a c d e f, 682, 683, 684, 685 a b
- † Cyrillus *Hierosolymitanus* 444 f, 445 b
- Cyrinus *episcopus Chalcedonensis* 575 a b c, 578 b e t seqq., 579 b, 591 e, 594 d, 595 b, 601 d e, 609 b
- Cyrius *episcopus in concilio Constantinopolitano sub Chrysostomo* 544 f
- Cythegius *episcopus ignotæ sedis, Occidentalium legatus pro causa S. Joannis Chrysostomi* 646 e f, 647 a b
- Cytherius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 620 d

D.

- Daganus *abbas in Hibernia, inter Prætermisos* 50 d
- Dagobertus I *Francorum rex* 103 c, 104 b, 128 f, 130 c
- Dagobertus II *Austrasiæ rex* 126 b
- Dagobertus II *Francorum rex* 99 f
- † Damasus *Papa* 147 d, 153 a b, 676 d e f
- Daniel, *inter Prætermisos* 2 f
- Daniel *episcopus Pragensis* 695 d
- Daniel *presbyter Constantinopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 637 b c
- Danorum *irruptiones* 120 f, 121 a, 131 e
- † Dativus *episcopus in Africa, ad metalla damnatus* 192 f, 349 a b, 320 f
- † David *propheta regius* 701 e
- David (*Joannes*) *abbas Ninoviensis* 773 a
- Debora *prophetissa* 780 a
- Decentius *episcopus Eugubinus* 376 d
- Decius *imperator* 144 a b c, 145 e f, 146 a c d e, 150 e, 151 b e, 152 e f, 153 a e t seqq., 154 a b c, 174 f, 175 a, 177 f, 211 d, 212 c d, 267 c d e f, 268 a b c, 330 a b, 356 f, 439 d, 440 b, 441 f, 442 a b
- Decius *filius imperator* 145 e, 146 d e, 151 e, 152 f, 153 a b c, 177 f, 267 d,
- Decius (*Hostilianus*) *Cæsar* 146 d e, 175 b
- † Declanus *episcopus Hibernus* 29 b c d, 30 a b c d e
- † Defendentis *martyris translatio, inter Prætermisos* 140 b
- Defensor *episcopus Andegavensis* 68 c, 69 a c e
- Delzoy (*Joannes Baptista*) *decanus capituli Rotnacensis* 188 c d f, 189 e
- † Demetrianus *episcopus Antiochenus* 173 b
- Demetrianus *gentilis magistratus in Africa* 284 b c d e f, 286 e, 288 a e t seqq., 289 a b c d e
- Demetrius *episcopus Pesinuntis, S. Joannis Chrysostomi amicus* 402 e, 582 f, 583 a c d, 598 e f, 599 c, 607 c, 608 c, 635 f, 646 d e f, 647 a b c d, 655 c
- Demetrius *monachus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 431 e f, 432 a b c
- Deodoricus *episcopus Trevirensis* 400 f
- Dido *Vide Clido*
- Didymus *Alexandrinus* 444 e, 676 c
- Dietericus *religiosus monasterii Montis S. Georgii in Tyroli* 729 e
- Dietrich (*Raymundus*) *sacerdos, collegit aliqua beneficia S. Notburgæ* 746 a, 758 a b
- Difredus *abbas S. Victoris Massiliensis, inter Prætermisos* 3 e
- Dignus

- Dignus *episcopus Donatista* 371 d
 Diocletianus *imperator* 16 c, 17 d, 193 e f, 351 b c e
 352 c f, 353 a b, 377 e f 378 b
 Diodorus *praeceptor S. Joannis Chrysostomi, postea*
episcopus Tarsensis 415 c d e, 419 d e f, 420 a,
 421 d, 506 a b
 Dioga *episcopus Septimagnensis* 301 d
 Diogenes, *singularis amicus S. Joannis Chrysostomi,*
 637 d e f, 638 a
 † Dionysius *Papa, inter Prætermisos* 52 e
 † Dionysius *Papa* 142 f
 † Dionysius *Ecclesiae Romanae presbyter, deinde*
Papa 311 b c f, 313 b
 † Dionysius *episcopus Alexandrinus* 142 f, 143 a d,
 164 e, 167 e, 173 a b c, 214 b, 296 f, 306 c,
 311 a b c f, 313 b c d
 † Dionysius *episcopus Mediolanensis* 66 f
 † Dionysius *episcopus Parisiensis* 381 d
 Dionysius *inter Prætermisos* 141 f, 142 f
 Dionysius *legatus Novatiani* 163 a b e, 166 b, 172
 a b c, 264 f,
 Diophantus *presbyter Antiochenus, S. Joannis Chry-*
sostomi amicus 641 a et seqq.
 Dioscorus *episcopus in Lybia* 582 e
 Dioscorus *monachus, deinde episcopus Hermanopolita-*
nus 567 d e f, 568, 569, 570 a e, 573 b f, 578
 e f
 Dioscorus, *in cujus domo Cucusi hospitatus est*
S. Joannes Chrysostomus 618 d, 619 a, 689 c
 Dominicus *episcopus Carthaginensis* 337 e
 Domitianus *episcopus Melitenensis* 86 e, 87 e f
 Domitianus *presbyter Constantinopolitanus, S. Joan-*
nis Chrysostomi amicus 606 a, 607 c, 636 c
 Domitianus *subdiaconus* 381 d
 Domitianus *imperator* 367 e
 † Domnina *mater SS. Bernices et Prosdoces, a*
S. Joanne Chrysostomo laudata 503 e
 † Domnini *diaconi corpus Placentiae in Italia* 80 b c d
 Dominus *episcopus, S. Joannis Chrysostomi amicus*
 623 d
 Donatianus *diaconus* 381 d
 Donatistae *haeretici* 302 d e, 304 e, 309 b c d e f,
 314 a b c d, 371 c d e f, 372 a
 Donatulus *episcopus incertae sedis* 270 c d
 Donatus *episcopus Carthaginensis* 204 e f, 270 f
 Donatus *episcopus Cibalianus* 202 c
 Donatus *presbyter Carthaginensis* 208 b, 246 c,
 252 a b
 Donatus *amicus S. Cypriani episcopi Carthaginensis*
 196 d e f, 198 a b, 202 a et seqq.
 Donatus *Donatistarum auctor* 314 a, 371 c d e f,
 372 a b c
 Donatus *schismaticus episcopus Carthaginensis* 309
 d e, 314 a b
 Dorotheus *Arianorum episcopus Antiochie* 421 c
 Dositheani *haeretici* 88 d e f
 Dositheus *vetus heresiarcha* 88 e
 Dosthes *seu Dositheus Samaritanus impostor* 88 d e
 f, 89 a
 Drogo *episcopus Tullensis* 101 e
 † Drosis *martyr, a S. Joanne Chrysostomo laudata*
 505 b. *Ejus reliquiae prope Antiochiam* ibid.
- E.
 † Eanswida *virgo abbatissa in Anglia, inter Præ-*
termisos 2 d
 Eberhardus *episcopus Trevirensis* 367 b, 400 f
 Eberhardus *monachus et scholasticus S. Mathiae Tre-*
viris 358 e f, 359 a e
 Ebontius, *inter Prætermisos* 2 f
 Ebroinus *Theodorici III Francorum regis majordo-*
mus 99 e, 121 c, 123 d, 124 e, 125 d e f, 126 a-
 130 f
 Eckbertus *episcopus Trevirensis* 367 a, 400 f
 Edaphius *diaconus Constantinopolitanus* 579 e
 † Edippa *virgo inter Prætermisos* 4 d
 Effrem *abbas Placentiae* 80 b c d
 † Egbertus *episcopus Trevirensis* 383 c, 384 a b,
 383 a, 394 b c
 Egilbertus *episcopus Trevirensis* 367 a b, 400 f
 Egilwardus *episcopus Wirceburgensis* 343 b
 † Egnatius *vel Ignatius martyr* 243 f, 244 a
 Einricus *civis Vezzaniensis* 112 f
 Elaphius *vir primarius Constantinopoli* 571 b
 Eleazarus *Veteris Legis martyr* 217 f
 Eleonora *archidux Austriae* 713 a, 717 c, 735 b
 † Elias *a S. Joanne Chrysostomo laudatus* 505 f.
Eundem prophetam idem Sanctus imitatus est 706
 c, 707 e f
 † Elifii *corpus translatum* 383 b
 † Elisabeth 747 d
 Elisabeth *Alberti I imperatoris conjux* 721 f
 Elisabetha *de Eremusio uxor Henrici III dynastæ*
Rottenburgici 728 f, 730 a
 Elisabetha *filia Henrici II dynastæ Rottenburgici*
 722 f, 728 f, 730 a b
 Elisabetha *Leschavia uxor Henrici III dynastæ Rot-*
tenburgici 729 a, 730 a
 Elpidius *episcopus Laodiceus in Syria, S. Joannis*
Chrysostomi amicus 595 b c d e, 627 c d e f, 638
 b, 639 d, 649 d, 652 b c, 680 c d e
 Elpidius *presbyter vir apostolicus, S. Joannis Chry-*
sostomi amicus 624 a
 Elpidius *presbyter in conciliabulo ad Quercum* 582 a,
 584 a, 598 a b
 † Emanus *martyr* 60 c d e
 Emerus *episcopus Trevirensis* 366 c, 400 f
 † Emmo *episcopus Senonensis* 122 d, 124 f, 125 a,
 128 e, 130 e
 Enarrandus *monachus Claræ-Vallensis, inter Præter-*
missos 51 e
 † Engelbertus *episcopus Coloniensis* 396 f
 Eortius *episcopus, S. Joannis Chrysostomi amicus*
 623 d
 Eparchius *episcopus Arvernensis* 140 f, 141 a
 Eparchius *Engolismensis* 141 a b
 † Epareus *vel Eparchius episcopus, inter Præter-*
missos 140 f, 141 a
 † Ephrem *Syrius* 445 b
 Epictetus *Assuritanus forte episcopus* 273 a c
 † Epigmenius *presbyter* 351 e, 352 b e, 353 d
 † Epiphanius *episcopus Salaminae* 404 d e, 516 d,
 568 a d, 569 d e, 570 b c f, 571 a, 572 e f, 573.
 574, 577 b c, 579 d, 580 e f, 582 a, 677 b c e
 Epiphanius *diaconus S. Gregorii I Papæ* 94 d
 Ernestus *marchio Badensis* 395 d
 Eshillus *archiepiscopus Lundensis, ecclesiam Nino-*
viensem consecravit 772 a
 Espinosa

- Espinosa *episcopus Dertusensis, S. R. E. Cardinalis* 351 f
- † Ethelberti *regis translatio, inter Prætermisos* 2 b
- Evagrius *episcopus Antiochenus* 435 f, 436 a, 448 b, 457 e, 490 f, 491 a, 495 a b c, 528 c c, 682 c
- Evagrius *Ponticus* 404 c
- Evaristus *episcopus schismaticus* 161 a b, 165 a b d e, 166 a b, 172 a b c, 264 f, 265 a b
- † Eucharius *episcopus Trevirensis* 354 b, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366 a b c d e, 367 d e f, 368, 369, 373 a b c e, 375 a b, 376 c d e f, 377 a c, 378 e, 379 b e f, 380 a et seqq., 381 a et seqq., 382 a et seqq., 383 e, 384 b, 385 a b, 392 b c, 394 c d e, 396 c, 400 a e f
- Euchratus *forte episcopus Thenensis in provincia Byzacena* 209 c d e
- Euclia *mulier primaria* 510 a
- Eudæmon *in conciliabulo ad Quercum* 584 a
- Eudocia *imperatrix* 193 e f, 201 a, 779 f
- Eudoxia *imperatrix Arcadii uxor* 528 f, 529 b c d e f, 530 e, 531 c d f, 535 a b c, 545 d, 547 f, 548 d, 550 a b, 551 c d f, 552 a b e f, 553 a e f, 554 a b c d e, 571 b, 573 f, 574 a, 576 e, 577 a b c d, 581 a, 583 d, 584 a b c d, 587 d e f, 588 a b c, 589 d e f, 591 e, 592 c d e f, 593, 594 a c, 596 e, 609 b c, 678 f, 679 a b c d f, 709 a b
- Eudoxius *episcopus Constantinopolitanus, Arianus* 415 a, 682 c
- Eudoxius *presbyter inter Prætermisos* 441 e f
- Eudoxius *hæreticus Arianus* 90 d, 91 d f 415 a
- † Evergisilus *episcopus Coloniensis et martyr, inter Prætermisos* 142 e
- Evergisilus *episcopus Coloniensis* 370 e, 372 d
- Everius *episcopus Catanensis* 5 d
- Evethius *presbyter, amicus S. Joannis Chrysostomi* 617 e f, 627 e
- Evethius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 620 e
- † Eugenia *virgo martyr* 52 c f, 53 a b c d e f, 54 a
- Eugenius II *Papa* 113 e
- Eugenius III *Papa* 396 b, 771 a
- Eugenius *episcopus in Phrygia, S. Joannis Chrysostomi amicus* 598 e f
- Eugenius *presbyter, deinde episcopus Heracleensis* 583 e
- Eugenius *episcopus in Macedonia* 653 d
- Eugenius *tyrannus a Theodosio Magno devictus* 495 c, 541 a
- Eugnomonius *episcopus, a S. Joanne Chrysostomo depositus* 548 a, 578 d, 584 a
- Eugraphia *mulier, inimica S. Joannis Chrysostomi* 575 d, 577 e
- † Evinus *abbas S. Albani in Hibernia* 27 b c
- Eulalius *puer domesticus Joannis diaconi Constantinopolitani* 579 c
- † Eulogius *episcopus Alexandrinus* 690 a
- Eulogius *Cæsareæ in Palestina episcopus, aliquamdiu amicus S. Joannis Chrysostomi* 620 f, 647 e
- Eulogius *Philadelphie episcopus* 89 a
- Eulysius *episcopus Apameensis, S. Joannis Chrysostomi amicus* 402 e, 582 d f, 583 d, 599 c, 603 b, 607 a b, 608 c, 635 e f, 646 d e f, 647 a b c d, 655 c
- Eulysius *catalogo episcoporum Bostrensiū perperam insertus* 635 e f, 647 d
- Euphratas *episcopus Coloniensis* 370 a b c d e, 372 e 392 a
- † Euphrosyna *virgo, inter Prætermisos* 4 f
- † Euplus, *inter Prætermisos* 2 c, *Item* 5 a b c e f, 6 a
- Eupsychius *a Tranquillino ad S. Joannem Chrysostomum missus* 296 b
- † Eusebia *filia S. Rictrudis* 127 c d e f, 129 b, 131 a. *Ejus reliquie* 132 b f
- † Eusebius *episcopus Mediolanensis* 79 e
- † Eusebius *episcopus, inter Prætermisos* 2 c
- Eusebius *episcopus in Macedonia* 653 c d
- Eusebius *episcopus Valentinopolitanus* 543 c d e f, 544 a b c d, 545 f, 546 d e
- Eusebius *diaconus Constantinopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 637 c
- Eusebius *diaconus Constantinopolitanus* 598 d e
- Eusebius *monachus in Ægypto* 567 d e f, 568, 569, 570, 580 f
- † Eustasius *abbas Luxoviensis* 96 c d f, 97 a b c d f, 98 a c, 99 b, 102 c, 104 f, 105 f, 123 f
- Eustasius *episcopus Massiliensis* 82 e
- Eustathiani *Antiochiæ* 457 e, 495 a b c d e, 528 b c d e, 680 c e
- † Eustathius *episcopus Antiochenus, a S. Joanne Chrysostomo laudatus* 504 a c
- Eustathius *questor Constantinopolitanus* 607 b
- Eustatius *episcopus in Macedonia* 653 c
- Eustatius *Primi, scripsit de S. Joanne Chrysostomo* 406 f
- Eustatius, *pro quo intercessit S. Joannes Chrysostomus* 636 b
- Eustochius *episcopus Turonensis* 61 f
- Euthalia *verisimiliter Antiochena, S. Joanni Chrysostomo addicta* 628 b
- † Euthymius *pater S. Crescentis martyris* 351 b c, 352 c d, 353 d
- Euthymius *presbyter et scholasticus Constantinopolitanus* 637 a
- Euthymius *monachus in Ægypto* 567 d e f, 568, 569 570, 580 f
- † Eutropius *martyr, amicus S. Joannis Chrysostomi* 605 a
- Eutropius *episcopus Arausicanus* 82 f
- Eutropius *episcopus in Macedonia* 653 c d
- Eutropius *episcopus Santonensis* 354 f
- Eutropius *eunuchus Arcadii imperatoris* 510 c d, 541 c d, 527 f, 528 a, 530 d e f, 531, 532, 533, 534, 535, 539 e f, 540 b c d e, 580 a
- Eutyches *hæresiarcha* 780 b
- Eutychiani *hæretici* 660 f, 661 a d e f, 662 a b c e, 674 a b
- Eutychianus *præfectus prætorio in Oriente* 541 d, 606 c, 607 b
- † Exuperius *episcopus Bajocensis* 22 b f, 23 b c e f, Eynatten (*Hermannus van*) *abbas Indensis* 187 a
- Eyperg (*Leopoldus*) *nobilis Tyrolensis* 743 c

F.

- Fabianus *Papa martyr* 143 b, 147 d, 150 e, 151 d e, 152 a d e, 153 e f, 154 d, 156 b, 157 a, 179 b c f, 180 a, 181 e, 204 f, 212 c, 213 b c d e, 219 b, 220 b, 270 f, 440 d
- Fabius *episcopus Antiochenus* 154 f, 156 c, 160 d, 168 b, 169 d, 172 f, 173 a b, 180 b c
- Facundus *Hermianensis refutatus* 621 c d e f, 622, 674 f, 675, 676, 677
- Favorinus *acolythus ecclesiæ Carthaginensis* 238 a
- Fausta *imperatrix Constantini Magni uxor* 408 f, 409 a b
- Faustinus *episcopus Lugdunensis* 292 f, 293 a
- Faustinus *episcopus, a S. Joanne Chrysostomo depositus* 548 a, 578 d, 548 e
- Faustinus *amicus S. Joannis Chrysostomi* 620 e
- † Faustus

- † Faustus, *inter Prætermisos* 2 d
 Faustus *Regiensis episcopus* 82 f, 674 c
 † Felicianus *episcopus, inter Prætermisos* 51 d
 Felicianus *acolythus* 174 d, 271 c d, 276 d e
 † Felicitas *Papæ martyris corpus translatum* 182 a
 † Felicitas *episcopi reliquæ in Hispania* 399 e
 † Felicissimus *confessor Carthaginæ* 224 b e f
 Felicissimus *schismatis Africani antesignanus* 157 d
 e f, 158 a d, 173 e f, 174 a et seqq., 204 b, 206
 b, 242 e, 247 f, 248 a et seqq., 249 a et seqq.,
 250 a et seqq., 251 a b d, 252 a d e f, 253 c e,
 255 c, 258 d, 259 e f, 260 a, 262 b, 263 c, 275
 d e f, 276 e f, 277 a et seqq., 278 a et seqq., 279
 a et seqq., 315 e, 330 c, 346 c
 † Felix *Papa martyr* 147 d
 † Felix *episcopus in Africa, ad metalla damnatus* 319
 a b, 320
 † Felix *alter episcopus in Africa, ad metalla damna-*
tus 320 f
 † Felix *episcopus Trevirensis* 359 c e, 366 e, 368 c
 400 f
 † Felix *alter secundum aliquos episcopus Trevirensis*
 364 e, 373 d e f, 374 a
 † Felix *confessor ad metalla damnatus* 192 f
 Felix *episcopus Apungitanus* 371 c
 Felix *episcopus Curbitanus* 319 c
 Felix *episcopus forte Cæsar augustanus in Hispania*
 293 f
 Felix *episcopus incertæ sedis* 270 c d
 Felix *forte episcopus in Hispania* 293 e f
 Felix *presbyter Afer, in persecutione lapsus, deinde*
pro fide extorris 235 e f
 Felix *presbyter Legionensis* 293 f, 294 a
 Felix *exorcista Trevirensis, subscripsit concilio Are-*
latensi I 374 e
 Felix *inter Prætermisos* 144 f
 Felix *pseudo-episcopus in Africa* 270 f, 275 d e f
 Ferdinandus *episcopus et princeps Leodiensis* 398 e
 Ferdinandus *Bassacius Ordinis S. Francisci, inter*
Prætermisos 144 f, 142 a
 Ferdinandus II *imperator* 713 a, 717 c, 735 b
 Ferdinandus *de Toletto Albæ dux, Belgii gubernator*
 189 c
 Fernandez Pacheco (Joannes) *regis Catholici apud*
Paulum V Papam orator 149 c
 Fibicius *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
 Fidentius *episcopus Donatista* 371
 Fidus *episcopus in Africa* 271 f, 272 a b c d
 Fieger (Joannes Philippus Carolus) *consiliarius eccle-*
siasticus episcopi Brixinensis, in causa elevationis
reliquiarum S. Notburgæ arbiter 739 b
 Firmian (liber baro de) *munificus in templum S. Not-*
burgæ 745 d
 Firmilianus *episcopus Cæsareensis in Cappadocia*
 173 b, 296 b, 299 b e f, 303 a f, 304 a c d e f,
 305 b et seqq., 306 a et seqq., 307 a, 311 b c d e
 314 c, 315 f
 † Firminus *episcopus Ucetiensis* 34 a b
 Firminus *amicus S. Joannis Chrysostomi* 620 d
 Flaccilla *Theodosii Magni imperatoris conjux* 465 f
 † Flavianus *episcopus Constantinopolitanus* 84 b,
 85 f, 98 d, 107 b, 108 d, 674 a
 † Flavianus *martyr in Africa* 325 c, 334 f, 335 b
 Flavianus *presbyter, postea episcopus Antiochenus*
 449 d, 428 c, 435 e f, 436 a b, 447 f, 448 b c d,
 452 f, 457 e, 463 a, 465 c f, 466 a b c d, 467 e,
 470 b c f, 473 c, 478 a d e, 479 a, 491 d e, 495 a,
 503 b, 504 b c d e, 507 f, 528 b et seqq., 604 b,
 606 c
 † Fledericus *presbyter, inter Prætermisos* 144 b
 Florbertus *monachus S. Mathæ Treviris, scripsit de*
excidio Trevirorum 358 e
 † Florentii *martyris inventio, inter Prætermisos* 54 f
 † Florentius *episcopus Viennensis, martyr* 181 b
 Florentius *secundum aliquos episcopus Trevirensis*
 364 e, 368 f
 Florentius *vel Florentinus pater S. Nicetii Lugdu-*
nensis episcopi 32 c
 Florentius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 449 a
 Florentius *Pupianus S. Cypriani obtrectator* 294 c
 d e f, 295 a et seqq.
 Florianus *episcopus Placentinus in Italia* 79 e f
 Florus *in persecutione lapsus, pœnitens* 168 f, 170
 b c, 256 b e d, 270 c d e f
 Fluri (Franciscus) *parochus in Münster loco Tyrolis*
 741 a
 Folmarus *episcopus Coloniensis* 383 c
 Folcuinus *abbas Lobiensis* 358 b
 Fontana (Alexander) *pater B. Margaritæ Fontanæ*
virginis 136 b
 Fontana (Daniel) *munificus in B. Margaritam Fon-*
tanam 139 f
 Fontana (Hercules) *consanguineus B. Margaritæ*
Fontanæ virginis 135 b
 Fontana (Jacobus) *religiosus* 138 d
 Fontana (Innocentius) *Societatis Jesu, consangui-*
neus B. Margaritæ Fontanæ 135 c d, 139 f
 Fontana (Nicolaus) *medicus Mutinensis* 138 f
 Fonteius *episcopus Vasionensis* 82 e
 † Fortis *martyr* 748 d
 Fortunatianus *episcopus Assuritanus, lapsus in per-*
secutione 169 b, 272 e f, 273 a b c d, 302 d
 † Fortunatus 745 f, 751 d, 752 a
 † Fortunatus *secundum aliquos episcopus Trevirensis*
 364 e, 368 c d e, 373 d e f, 374 a
 Fortunatus *episcopus in Africa* 154 f, 159 f, 160 a
 b, 161 e, 162 a b d e, 163 b c f, 164 d, 171 a,
 260 d e, 261 a c d
 Fortunatus *episcopus incertæ sedis* 270 c d
 Fortunatus *episcopus Tuchaborensis* 318 a b
 Fortunatus *presbyter, a nonnullis creditus Vitam*
S. Maurilii Andegavensis scripsisse 64 d e f, 65 a
 e f, 66 a b
 Fortunatus *ex presbytero pseudo-episcopus schisma-*
ticorum in Africa 173 f, 174 a d, 208 b, 246 c,
 252 a b, 270 f, 271 c, 275 d e f, 276 a d e, 278 a
 b c d, 279 a et seqq., 316 b f, 317 a b c
 Fortunatus *hypodiaconus ecclesiæ Carthaginensis*
 238 a b c
 Franciscus Titelmanus *Ordinis Capucinatorum, inter*
Prætermisos 4 b c d
 Franco *secundus abbas Affligemiensis, inter Præter-*
misos 51 e
 Franzin (Franciscus Christophorus) *canonicus Brix-*
inensis 743 a, 744 a c
 Fravita *dux exercitus sub Arcadio imperatore* 535
 e f, 536 a b
 Fredericus *dux Austriæ et comes Tyrolis* 717 f, 718 b
 Fredericus *Bavarie dux* 395 b
 Fredericus *marchio de Brandenburg* 395 b
 Frederuna *Caroli Simplicis Francorum regis uxor*
 184 b
 Freündsperg (Bertholdus de) 729 c
 Freündspergia (Gutta) *filia Henrici II dynastæ Rot-*
tenburgici 728 f
 Fridericus *archiepiscopus Salisburgensis* 722 c
 Fridericus *religiosus Montis S. Georgii in Tyrolis* 729 e
 Frolich (Christophorus de Frolichspurg) *vir nobilis in*
Tyrolis 715 f, 716 d
 † Fronto *episcopus Petrocoriorum* 381 e
 Frotmundus *nobilis Gallus* 341 a b
 Fullo (Petrus) *episcopus Antiochenus, hæreticus* 662 c
 Funerius *an episcopus Andegavensis?* 69 a e
 Futurus *hæreticus in Africa* 241 b, 271 a

G.

- Gaius *episcopus Alexandrinus, hæreticus* 87 a
- Gaius *Gothorum dux* 526 d e, 531 c e, 533 c, 534 b c e, 535 a c d e f, 536, 537, 538, 539 a b c, 542 e f, 543 a, 545 f, 553 b.
- Gajus *presbyter Diddensis* 228 e f, 237 f, 252 b
- Galerius Maximus *proconsul Africae* 192 b e, 198 f, 318 e, 321 b c, 322 c d e f, 323 b e d e, 324 c d e, 325 a b, 331 f, 332 a c f, 333 a b c d
- Gallienus *imperator* 178 e, 181 b, 182 b, 193 a b e, 283 d, 318 c d, 324 e, 330 c, 332 d e f, 333 b c d, 334 b
- Gallus *imperator* 145 c, 146 a e, 148 d, 151 e, 170 a b, 174 f, 175 a b c, 176 d e, 177 c d f, 178 c d e f, 181 b, 193 b, 233 d, 267 d f, 269 f, 271 a b, 280 b, 282 a e f, 283 a et seqq., 284 a et seqq., 285 a et seqq., 286 a b, 291 f
- Gallus *caesar* 408 e, 409 c
- Gamans (Joannes) *Societatis Jesu presbyter, de Museo nostro bene meritis* 64 b, 71 d, 185 d, 392 f
- Garichramnus *abbas Habendensis* 96 b
- Gaspar *ab Incarnatione reformator Canonicorum regularium in Lusitania* 781 c
- † Gatianus *episcopus Turonensis* 61 e f
- † Gattis (Franciscus de) *parochus Venetiis* 695 b c
- † Gaudentius *episcopus Brixianus, Occidentaliū legatus pro causa S. Joannis Chrysostomi* 646 e f, 647 a b, 653 e, 655 a, 667 c
- † Gebetrudis *abbatissa Habendensis* 101 e f
- Gebhardus *filius Henrici II dynastæ Rottenburgici* 722 f, 728 f
- † Gegoberga *abbatissa Habendensis. Vide S. Cæcilia*
- † Gelasii *pueri corpus Placentiæ* 80 a b
- † Gelasius I *Papa* 144 d, 196 a, 344 a b c d, 674 c, 675 f, 676 a
- Gelimer *Vandalorum in Africa rex* 337 b d
- Gemellus *vir nobilis, amicus S. Joannis Chrysostomi* 619 f, 636 e f
- Geminianus *monachus Regiensis* 115 b
- Geminus Faustinus *presbyter Furnensis in Africa proconsulari* 210 f, 211 a c
- Germinius Victor *Afer* 210 f, 211 a b c
- † Generalis *martyr in Africa* 323 d
- Gensericus *Vandalorum rex* 336 d e f, 337 e
- Gentiles a S. Joanne Chrysostomo *oppugnati* 440 et seqq.
- † Georgius *episcopus Velamorum* 381 e
- Georgius *patriarcha Alexandrinus, scripsit Vitam S. Joannis Chrysostomi* 401 f, 406 b c 407 e f, 408 a
- Georgius *episcopus Bambergensis* 395 d
- Cerardus *episcopus Catalaunensis, adstitit elevationi corporis S. Amati Senonensis* 131 f, 132 a et seqq.
- Gerardus II *episcopus Cameracensis* 38 e f, 39 b, 40 b c d, 46 e f, 131 e, 132 a
- Gerardus *abbas Bodeffensis* 399 f
- Gerardus *abbas Clare-rallensis* 382 a b c d e
- Gerardus *Laudunensis, abbas Ninoviensis* 769 f, 770 a, 771 b, 772 b
- Gerardus *fundator abbatiæ Ninoviensis* 770 e, 771 b e, 775 d
- Gerardus *Grimbergensis, Ninoviensis abbatiæ adversarius* 770 a
- Gerardus *civis Vezzaniensis* 112 f
- Gerberga *Lamberti II Loraniensis comitis uxor* 39 c
- † Germanus *episcopus Autissiodorensis* 58 c
- † Germanus *episcopus Parisiensis* 59 c f, 60 a b, 64 d e f, 65 a b c
- Germanus *presbyter, S. Joannis Chrysostomi amicus* 582 f, 583 a d, 599 c, 607 b e
- Gernstain (Henricus de) 730 a
- Gernstain (Wilhelmus de) 721 e
- Gernstainia (Elisabetha) *filia Henrici II dynastæ Rottenburgici* 728 f, 730 a
- Gerontius *episcopus in Macedonia* 653 d
- Gerontius *episcopus Nicomediensis, a S. Joanne Chrysostomo depositus* 547 c d e f, 548 a, 578 d, 584 a
- Gerontius *presbyter, ad conversionem Phanicum a S. Joanne Chrysostomo incitatus* 643 b c d e f,
- † Gertrudis *vidua* 127 c d 9
- Gewolff (Andreas) *parochus in Munster, loca Tyrolis* 735 f
- Gezner (Franciscus) *nobilis Tyrolensis, primus scripsit de S. Notburga* 712 a
- Gezner (Joannes) *nobilis Tyrolensis* 712 a
- Geznerin (Magdalena) *virgo nobilis Tyrolensis* 712 a
- Ghisonius (Stephanus) *notarius Regiensis* 115 b
- Gilbertus *Laudunensis, primus abbas Ninoviensis* 771 e, 775 d
- Giselinus *decanus de Sognies, interfuit translationi corporis S. Amati Senonensis* 133 a
- Godefridus *præpositus ecclesiæ S. Amati Duaci* 132 b
- Godefridus Sygerus *archidiaconus Cameracensis, interfuit translationi corporis S. Amati Senonensis* 133 a
- Godefridus *Normannorum rex* 359 b
- Goldscherus *monachus Trevirensis, scriptor gestorum SS. Eucharîi, Valerîi et Materni* 358 b c d e f, 359 a
- Gordianus *imperator* 439 d e, 440 a c d
- Gordius *presbyter Carthaginensis* 208 b, 246 c, 252 a b
- Goswinus *episcopus Tornacensis, adstitit elevationi corporis S. Amati Senonensis* 131 f, 132 a b c d e
- Gothi 437 a b, 500 c, 502 c, 526 c d e f, 535 d e f, 536. *Eorum conversioni S. Joannes Chrysostomus allaborat* 631 e f, 632 a b
- Gozbaldus *presbyter, Ludovici I Germaniæ regis archicancellarius, deinde episcopus Wirceburgensis* 343 c
- Gozbaldus *presbyter Ochsenfurtensis* 343 c
- Gozens (Franciscus) *proprie vocandus Gezne. Vide Gezner*
- Graben (Felix de) *vir nobilis in Tyrolis* 741 a, 743 b
- Grafeus *subscriptus instrumento de reliquiis, Treviris in Hispaniam missis* 399 f
- Grando *insolite magnitudinis Constantinopoli* 609 b c
- Gratianus *imperator* 408 e, 409 d, 411 e, 429 e, 495 f, 502 c
- Gratus *consul Romanus* 152 f, 153 c, 180 d, 356 f
- † Gregorii *corpus translatum* 383 b
- † Gregorius I *Papa* 65 c f, 85 f, 86 a, 90 a et seqq., 91 a et seqq., 92 a et seqq., 93 a et seqq., 94 a et seqq., 111 b c e f, 116 a, 117 b c, 144 d, 337 e, 338 f, 339 a, 779 c
- † Gregorius *episcopus Lingonensis* 21 e
- † Gregorius *Illuminator episcopus Armeniæ* 663 a b c d
- † Gregorius *Nazianzenus* 435 d e, 444 f, 445 b, 622 f, 623 a, 668 e, 670 b, 674 a *Ejus corpus Roma* d 694
- † Gregorius

- † Gregorius *Nyssenus* 674 a
† Gregorius *Thaumaturgus episcopus Neocæsariensis* 666 c
† Gregorius *Turonensis* 64 d e f, 63 a et seq. q, 66 a b d e
† Gregorius *Decapoliæ* 693 c
Gregorius II *Papa* 363 a
Gregorius IV *Papa* 397 d
Gregorius VII *Papa* 132b
Gregorius XII *Papa* 141 d
Gregorius XIII *Papa* 363 e f, 694 f
Gregorius *protosyncellus, deinde patriarcha Alexandrinus* 89 f, 90 a
Guarionius (*Hippolytus*) *vir pietate ac virtutibus spectabilis, multa collegit de gestis S. Notburgæ* 710 et seqq., 713 et seqq.
Guaza *matrona Vezzaniensis* 112 f
† Gudulæ *virginis corpus translatum* 40 c d. *Item inter Prætermisos* 140 c
Guido *pastor Begginarum Nivellensium in Brabantia, inter Prætermisos* 3 c
Guido *comes Flandriæ* 187 e f, 190 b
† Guidonis *abbatis Pomposiani corpus translatum* 41 a
Guilibertus *toparcha in Hem, promotor cultus SS. Cornelii et Cypriani* 190 c
Guilielmus II *episcopus Andegavensis* 63 e f
† Gumbertus *episcopus Senonensis* 102 f
Gundericus *episcopus Trevirensis* 400 f
Guntelinus *monachus, inter Prætermisos* 51 e
Gutta *filia Henrici II dynastæ Rottenburgici*, 722 f, 728 f
Gutta *uxor Henrici I dynastæ Rottenburgici benigna erga S. Notburgam, famulam suam* 718 d, 719 e f
Gymnasius *episcopus in conciliabulo ad Quercum* 548 a
- H.
- † **H**adrianus I *Papa* 181 f, 182 a
Hadrianus *imperator* 367 e
Hagen (*Ferdinandus vander*) *abbas Ninoviensis, de Opere nostro optime meritis* 769 e, 773 b c d e
Hagen (*Petrus vander*), *sacrista Ninoviensis* 772 c e
Hanelanus *vel Hamelarius episcopus Trevirensis* 366 f, 368 e
Haiduinus (*Joannes S. J.*) *edidit epistolam ad Cæsarem et illustravit* 656 e, 657 a b c f, 658 et seqq.
Harnatius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 628 a
Harnenus *scriptor miraculorum S. Maurilii Andegavensis* 66 a b, 68 c, 76 c, 78 f
Hartheim (*Josephus*) *Societatis Jesu, doctor sacræ Theologiæ Coloniae, scripsit dissertationem de initio fidei in Germania secunda* 355 e, 356 b c
† Hedwigis *Meraniæ dux* 731 f
Heiserberg (*Fredericus de*) *abbas S. Mathiæ Trevirensis* 394 c
Helena *inter Prætermisos* 50 b
Helenus *episcopus Tarsensis* 173 b, 299 b f, 311 b c
Helinus *fundator canonicorum S. Materni Leodii* 398 a
Heliodorus *pater S. Amati abbatis Habendensis* 96 b c, 103 c, 104 c
Helladius *Cæsarensis in Cappadocia episcopus* 547 f
Helladius *preshbyter, amicus S. Joannis Chrysostomi* 632 b c d
Helladius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 620 c
Hellebichus *seditionis Antiochenis iudex a Theodosio Magno datus* 472 f, 473 a c f, 474
Hendrickx (*Norbertus*) *vice-parochus Ninoviensis, de Opere nostro bene meritis* 773 c d
Henricus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
Henricus *Prior monasterii Montis S. Georgii in Tyroli* 729 e
Henricus *religiosus monasterii Montis S. Georgii in Tyroli* 729 e
Henricus III *imperator* 41 a
Henricus IV *imperator* 364 b, 400 d
Henricus VII *imperator* 384 f
Henricus *rex Bohemiæ* 719 b, 721 c, 723 c
Henricus *dictus primus, dynasta Rottenburgicus, aula Tyrolensis præfectus, S. Notburgæ herus* 718 c, 719 b e f
Henricus II *dynasta Rottenburgicus, curiæ Tyrolensis magister, S. Notburgæ herus* 710 f, 711 a, 717 f, 718 e, 719 f, 720 a, 721 a b c, 722 e, 723 d, 724 d e, 726 a, 727 b, 728 b c, 729 f
Henricus III *dynasta Rottenburgicus, curiæ Tyrolensis magister* 719 f, 720 f, 722 f, 728 ef
Henricus IV *dynasta Rottenburgicus, curiæ Tyrolensis magister* 719 f, 720 a 722 e f, 724 e, 728 a b, 729 f
Henricus *ultimus dynasta Rottenburgicus, curiæ Tyrolensis magister* 717 e, 718 a, 720 a, 725 a
Heraclia *inter Prætermisos* 51 e
Heraclides *Ephesinus episcopus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 546 b c d, 547 c, 579 c, 580 d e f, 581 f, 584 b, 588 d e, 589 a, 607 e, 631 a
Herculanus *episcopus in Africa* 218 d, 247 f, 249 a b c, 250 a et seqq.
Herculius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 636 a
Herennianus *hypodiaconus ecclesiæ Carthaginensis* 320 c f, 321 a
Herigerus *abbas Lobienensis* 358 b f, 359 a, 360 c d
† Hermagoræ *episcopi Aquileiensis translatio, inter Prætermisos* 2 b
† Hermagoras 745 f, 751 d, 752 a
Hermant (*Theodorus*) *scripsit Vitam S. Joannis Chrysostomi* 407 e
† Hermetis *martyris corpus Rotnaci* 187 c, 188 f, 189 a et seqq.
Hessel (*Jacobus*) *eques auratus, Catholicæ majestatis consiliarius* 399 f
Hesychius *episcopus Parii* 544 c
Hesychius *episcopus Salonensis in Dalmatica* 654 f, 655 a
Hesychius *monachus prope Antiochiam* 426 d, 435 a
Hesychius *vir nobilis, amicus S. Joannis Chrysostomi* 623 d e f, 624 a
Hetti *episcopus Trevirensis* 366 e f, 376 a, 400 b f
Hidulfus *episcopus Trevirensis* 366 f
Hierax *Monachus in Ægypto* 579 a
Hieremias *patriarcha Constantinopolitanus* 694 e
Hierius *amans Operum S. Joannis Chrysostomi* 668 f, 669 a
† Hieronymus *Ecclesiæ doctor* 147 d, 153 a b, 445 b, 567 f, 568 a c, 569 d e, 570 b c, 571 c d e f, 572 a b c d e, 573 d e. *Non sensit male de S. Joanne Chrysostomo, nec Theophili epistolam vertit* 674 e f, 675, 676, 677, 678 a b c d
† Hilarius *episcopus Arelatensis* 670 b
† Hilarius *Pictaviensis* 318 b
Hilarius *episcopus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 607 d e, 632 b c
Hilarius *monachus Regiensis* 115 b
Hilarius *subadjuba sub Arcadio imperatore* 527 f, 528 a
400 † Hilarius

- † Hilarius *Papa* 29 c d f, 82 d e
 Hilduinus *abbas San-Dionysianus* 143 b c d
 † Hippolytus *martyr* 339 b
 Hoehenekia (*Margareta*) *Henrici II dynastæ Rottenburgici uxor et S. Notburgæ hera benignior* 721 a b, 722 d e, 724 e, 728 c, 729 f
 Hoehenekius (*Rudolphus*) *archiepiscopus Salisburgensis* 721 a
 Holsteinia *serenissima dux, in templum S. Notburgæ munifica* 743 d
 Honoratus *episcopus in Numidia* 286 f, 287 a et seqq.
 Honorius *imperator Occidentis* 402 e, 511, d, 608 c d e, 609 a, 643 a, 646 b c d e f, 647 b, 648 a, 652 d, 679 a d
 Honsum (*Zegerus van*) *canonicus et pœnitentiarius ecclesiæ cathedralis Antverpiæ* 149 e
 Hontheim (*Joannes ab*) *episcopus suffraganeus Trevirensis, scripsit Historiam diplomaticam ejusdem archidiœcesis* 353 e, 400 c d
 Horlachen (*Seyfridus de*) 729 e
 † Hugo *episcopus Lincolnensis* 775 e
 Hugo *episcopus Bisonticensis* 101 e
 Hugo *episcopus Tullensis* 395 d
 Hugo *abbas S. Petri de Chant, interfuit translationi corporis S. Amati Senonensis* 133 a
 Humbertus *episcopus Wirceburgensis* 343 b c
 Humericus *Vandalorum in Africa rex* 336 f, 337 c
 Hungari *in Lotharingiam irrumpunt* 101 e
 Hunni *Romanorum provincias vastant* 502 c
 Hymnetius *archiater, S. Joannis Chrysostomi amicus* 620 c d, 629 a b
 Hypatius *presbyter Constantinopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 637 b c

I.

- Jacobi *fratris Domini reliquæ* 132 c
 Jacobus *archiepiscopus Trevirensis et elector* 399 c d e
 Jacobus *monachus Regiensis* 115 b
 Jacobus *vir illustris, reliquias SS. Sisinii, Alexandri et Martyrii detulit Constantinopolim* 530 c
 † Jader *episcopus in Africa, ad metalla damnatus* 320 f
 Jakemin (*Gabriel*) *canonicus Casleti in Flandria, edidit Vitam S. Notburgæ* 713 f
 Jamnecius *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
 Jansenius (*Cornelius*) *episcopus Iprensis* 671 b 672 d
 Januarius *episcopus in Numidia* 286 f, 287 a et seqq.
 † Jason *martyr, inter Prætermisos* 52 d e
 † Ibarus *episcopus Hibernus* 30 a b
 Idolorum *templa, curantibus SS. Joanne Chrysostomo et Porphyrio diruta* 527 c d e f, 551 e f, 552, 553 a
 Jesabel *regina Israël* 707 e f
 † Ignatius *episcopus Antiochenus martyr, a S. Joanne Chrysostomo laudatus* 504 a
 † Ignatius *fundator Societatis Jesu* 543 b
 † Illuminata 744 a
 Ingenuus *episcopus Ebredunensis* 82 e
 Ingofredus *abbas Lucoviensis* 99 e
 † Innocentii *Papæ corpus translatum* 182 a
 † Innocentius I *Papa* 376 d, 402 e, 404 d, 576 f, 579 b, 586 a, 591 d e, 595 d, 598 c d e f, 599, 600, 601 a b c, 603 d e, 604 c, 607 b c e f, 608 a b c, 614 f, 643 a, 646 a et seqq., 647 f, 648 a, 652 d, 653 f, 654 a, 655 d, 667 e, 670 a, 675 c, 678 a e f, 679 a d e, 680 c d e f, 681 a b, 682 a, 683 d e f, 684 a f, 685 a b d
 Innocentius III *Papa* 132 b
 Innocentius VI *Papa* 186 c d e, 187 a, 384 c
 Innocentius VIII *Papa* 733 c
 Joanna *soror Adelpii episcopi Arabissi* 688 f, 669 c, 690 a b c
 † Joannes Baptista 707 e, 748 d
 Joannes Baptista *Cibo episcopus Melfitensis, S. R. E. Cardinalis S. Balbinæ, postea Innocentius VIII PP.* 733 a c
 † Joannes *Damascenus* 406 d
 † Joannes *Eleemosynarius episcopus Alexandrinus* 83 b, 83 b c d, 406 c
 † Joannes Cassianus 668 d e f
 † Joannes *discipulus S. Materni* 388 c d
 † Joannes *eremita juxta Lycopolim* 678 d
 Joannes VIII *Papa* 183 e
 Joannes XIII *Papa* 364 b c
 Joannes XIX *Papa* 24 d
 Joannes Arcimboldus *episcopus Novariensis, S. R. E. Cardinalis SS. Nerei et Achillei* 733 a c
 Joannes *Euchaitarum metropolita* 407 d, 692 c d
 Joannes I *archiepiscopus Trevirensis* 393 a b c, 396 a
 Joannes *episcopus Alexandrinus* 85 b
 Joannes Michael *episcopus Andegavensis, inter Prætermisos* 3 e f
 Joannes III *episcopus Andegavensis* 63 f
 Joannes *episcopus Cæsarensis in Palestina* 551 e f, 552, 553
 Joannes I *episcopus Cameracensis* 121 a, 131 e, 132 a b
 Joannes *Jejunator episcopus Constantinopolitanus* 90 b d
 Joannes *episcopus Ephesi* 580 d
 Joannes *episcopus Hierosolymitanus* 404 d e, 620 f
 Joannes *decanus Andegavensis* 63 f
 Joannes *decanus Atrebatensis, interfuit translationi corporis S. Amati Senonensis* 133 a
 Joannes *presbyter, ad propagandam in Phœnicia fidem a S. Joanne Chrysostomo excitatus* 643 b e f, 644 a b f, 645 b c d
 Joannes *presbyter, lator epistolæ S. Joannis Chrysostomi ad S. Innocentium Papam* 634 c e f, 555 c d e
 Joannes *diaconus Constantinopolitanus* 579 e
 Joannes *diaconus Constantinopolitanus, S. Joannis Chrysostomi accusator* 523 e f, 579 c d e f, 580, 581 f, 582 a
 Joannes *monachus, S. Joannis Chrysostomi accusator* 579 c d, 580 d e, 581 f
 Joannes *comes Constantinopoli* 579 e
 Joannes *comes thesaurorum Constantinopoli* 607 b
 Joannes *marchio Brandenburgensis* 315 d
 Joannes *discipulus S. Georgii Decapolitæ* 693 c f
 Joannes *filius Publie diaconissæ* 408 c
 Joannes *unus ex excubitoribus Anastasii imperatoris* 18 b c
 † Job *propheta* 707 a, 708 b
 Jobinus *diaconus abbas in Portu Veneris* 111 b c f
 † Jonatus *abbas Marchianensis* 127 c
 Jongny (*Jacobus du*) *dominus Pamellæ* 189 a
 † Josephus *Hymnographus* 693 c
 Jotapianus *tyrannus tempore Philippi imperatoris* 442 a
 Jovianus *imperator* 408 c, 409 c, 413 a
 Jovinus *episcopus in Africa, lapsus in persecutione et schismaticus* 239 f, 271 a, 275 d e f
 † Irenæus

- † Irenæus episcopus Lugdunensis 355 f, 356 a b, 357 d, 444 e
 Irene mulier schismatica Carthagine 250 c f
 Isaacius ignotæ sedis episcopus, S Joannis Chrysostomi adversarius 523 a, 578 c et seqq., 580 d e f, 581 a b c
 Isaacius Syriacus, fortè idem cum præcedenti 575 f, 576 b c, 580 d e, 583 e, 588 c,
 Isaurorum incursiones 603 c, 609 b, 612 c, 614 f, 615 d f, 616 b, 617, 618, 619, 620 a c, 623 c d e f, 624 e, 625 e, 627 a b c d, 628 a, 633 c, 634 a, 636 e 637 c d e, 639 e, 640 b c d e, 641 d e, 642 c d, 644 a b, 645 a d, 648 c et seqq., 649, 650, 651, 652 a b c, 654 a b c d
 † Isidorus presbyter Alexandrinus 510 e f, 511 a b c, 528 d e, 567 a b c d e, 568 b, 569 c, 570 e, 581 e
 † Isidorus Pelusiota 404 e f, 406 b, 568 a b, 586 e, 667 b, 675 d, 684 b c
 † Isidorus diaconus S. Eulogii episcopi Alexandrini 90 c, 94 d
 Isidorus diaconus, incertæ notæ scriptor 679 f
 Italica nobilis matrona Romana 655 f
 Jubajanus episcopus ignotæ sedis 296 c d, 298 c d e f, 299 a, 301 d e, 305 f
 † Jucundæ virginis reliquiæ Regii Lepidi 114 c
 Judæi et Judaizantes a S. Joanne Chrysostomo impugnati 450 e f, 451, 452 et seqq., 463 e f, 480 e f, 481 a b, 483 b c, 486 e f, 491 b c, 494 d e, 496 d e, 499 f, 500 a, 501 a b c
 † Judas apostolus 748 d
 Juliana Olybrii consulis uxor 655 f
 † Juliani martyris exceptio reliquiarum, inter Prætermis-
 missos 50 b
 † Julianus Anazarbenus martyr, a S. Joanne Chrysostomo laudatus 505 a
 † Julianus martyr 84 a b c
 † Julianus martyr in Africa 335 a
 † Julianus martyr, inter Prætermis-
 missos 4 d
 † Julianus Brivatensis 58 c
 Julianus archidiaconus S. Eulogii episcopi Alexandrini 83 f, 84 a
 Julianus presbyter ecclesiæ Carthaginensis 333 c
 Julianus subdiaconus ecclesiæ Carthaginensis 333 c, 334 e
 Julianus apostata imperator 20 b e, 66 c d, 72 c, 408 e, 409 c, 411 e, 413 f, 415 a, 438 e f, 439 a, 456 c, 460 b, 498 d e f, 557 c
 Julianus avunculus Juliani apostatæ imperatoris 498 e f
 Julianus Pelagianus verbis S. Joannis Chrysostomi datus 493 a, 670 a et seqq., 671 a f
 Julianus questor Juliani apostatæ imperatoris 498 e f
 † Julius I Papa 595 d
 † Julius martyr 56 a
 Julius Valens usurpator imperii 154 b, 268 a
 † Justina virgo martyr Nicomediensis 193 c 194 e, 195 f
 Justinianus I imperator 84 e f, 337 b
 Justinus I imperator 15 c, 18 e, 19 c
 Justinus consul, postea imperator ejus nominis secundus 34 e f, 35 a
 Justus presbyter, scripsit de gestis S. Maurili episcopi Andegavensis 64 b, 65 d, 66 c, 72 a
 Juverius presbyter in Hispania, inter Prætermis-
 missos 3 a b c
 † Juventini martyris festum Antiochiæ 460 a b
 † Juventius Ticinensis, inter Prætermis-
 missos 1 c, 4 f

K.

- K aliwoda (Kilianus Josephus) vir nobilis, testimonium dedit de beneficio S. Notburgæ 746 b d
 Kandlinger (Leonardus) æconomus templi S. Notburgæ 733 d
 Kempter (Adrianus) canonicus Wilthinensis abbatiæ in Tyrolî 713 d
 † Kiaranus episcopus Hibernus 30 a b
 Kinigle (Caspar Ignatius ex comitibus de) S. R. I. princeps, episcopus Brixinensis, pius et munificus in S. Notburgam 735 c, 736 c, 737 a, 739 d e, 743 a et seqq., 744 c d e, 745 c
 Kirchbergia (Agnes) uxor Henrici ultimi dynastæ Rottenburgici 717 e
 Krippius (Joannes Jacobus) nobilis Tyrolensis 713 a, 717 c
 Krippius (Sigismundus) nobilis Tyrolensis 712 a
 † Kunialdus, inter Prætermis-
 missos 4 e

L.

- L ælius diaconus Emeritensis 293 f, 294 a
 † Lætus pastor ovium, inter Prætermis-
 missos 142 e
 Lamberg (Franciscus Bernardus comes de) 745 f
 † Lamberti episcopi reliquiæ Leodii 397 e
 Lambertus abbas Montis S. Georgii in Tyrolî, operam contulit ad colligenda Acta S. Notburgæ 718 a, 727 f, 742 a, 743 b, 744 c e f
 Lambertus II comes Lovaniensis 39 d, 40 d
 Lamprotatus diaconus Constantinopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi 637 c
 Landeberta monialis Eboriacensis, inter Prætermis-
 missos 51 b
 Landebertus episcopus Senonensis 126 a b
 Landolphus Brixinensium antistes 728 b e
 † Laurentius seu Laurentinus martyr 243 f, 244 a
 Lazarus episcopus Lunensis 112 b, 116 a b c
 Lazi gens barbara 664 b
 † Legontius episcopus Trevirensis 366 e f, 400 f
 Leidradus episcopus Lugdunensis 33 a, 340 a c d f
 Lenderer (Christophorus) civis Rattenbergensis, testimonium dedit pro patria S. Notburgæ 716 b c
 † Leo I Papa 83 b, 84 a b c d, 85 f, 86 a, 98 d, 107 b, 108 d, 144 d, 145 d, 147 f, 148 e, 181 f, 182 b, 674 a c, 779 c, 780 a b
 † Leo IX Papa 101 e f, 102 a, 184 f, 185 a, 342 e, 364 b
 Leo IV Papa 177 c
 Leo X Papa 395 f
 Leo I imperator 674 a
 Leo Sapiens imperator Orientis 406 e f, 407 e
 Leo dux exercitus sub Arcadio imperatore 534 c d e
 † Leodegarius episcopus Augustodunensis martyr 130 d
 Leodegarius episcopus Bituricensis 190 f
 Leonardus abbas monasterii Montis S. Georgii in Tyrolî 735 f
 † Leontinus episcopus Augustodunensis 21 e
 Leontius

- eontius *episcopus Ancyrae* 526 e, 594 b c d e, 593 b f, 596 a b, 613 e, 647 e
- Leontius *episcopus Antiochenus Arianus* 440 b, 444 f
- Leontius *episcopus Arelatensis* 82 d e
- Leontius *hospes S. Joannis Chrysostomi* 620 d e
- † Leopoldus *marchio Austriae* 709 f
- Leotheccarius *episcopus Lunensis*. Vide Lintecarius.
- Leudelberta *monialis Eboriacensis, inter Prætermis-*
sos 51 b
- Leudemundus *episcopus Sedunensis* 104 a b d
- Leudolfus *episcopus Trevirensis* 400 f
- Libanius *vir Antiochenus, S. Joannis Chrysostomi*
amicus 626 a b c d, 627 b d e f
- Libanius *rhetor gentilis, S. Joannis Chrysostomi*
præceptor 440 b d e f, 444 a b c d e, 445 e, 449
e f, 438 e, 439 a, 466 c, 467 a b c d e, 704 c
- Libellatici *in Africa qui dicti fuerint* 215 f, 216 a et
seqq., 217 a et seqq., 218 a b, 254 e. *Hi ad*
pacem admissi in concilio Carthaginensi 255 c d,
257 b et seqq., 258 a et seqq., 259 a b
- Libelli *martyrum et confessorum lapsis dati* 226 f,
227 a et seqq., 228 a et seqq., 229 a et seqq.,
235 b c d, 259 c
- Liberalis *episcopus in Africa* 160 b, 261 a
- Liberius *Papa* 595 d
- † Liborius *episcopus Cenomanensis* 70 a
- † Licinius *episcopus Andegavensis* 78 a, 79 a d
- Licinius *imperator* 46 d, 54 b, 55 a e f, 371 e
- Licontius *episcopus Lugdunensis* 32 d e
- † Lidorius *episcopus Turonensis* 60 f
- Lietbertus *episcopus Cameracensis* 38 e
- Ligneville (*Philippus de*) *præpositus S. Deodati,*
transulit corpora SS. Amati et Adelphi 101 f
- Lintecarius *episcopus Lunensis* 109 e f, 113 b c e,
118 c d
- † Liutwinus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
- Longinus *legatus Novatiani antipapæ* 161 d, 164 f,
165 a b, 261 b et seqq., 264 f
- Lotharius I *imperator* 114 b, 145 b c, 188 d
- Lotharius *Lotharingie rex* 383 d
- † Lucas *evangelista* 702 b
- † Lucas *monachus Ordinis S. Basilii, inter Præter-*
missos 52 a
- Luciana *matrona Romana*. Vide Lucina.
- † Lucianus *presbyter Antiochenus martyr, a S. Joanne*
Chrysostomo laudatus 460 e, 665 b c d f, 666
a b
- Lucianus *episcopus Donatista* 371 d
- Lucianus *confessor Carthaginensis* 226 c, 227 a b c,
335 b c d, 336 d
- Lucianus *presbyter in Mauritania* 297 d
- Lucianus *acolytus ecclesiæ Carthaginensis* 320 c f,
321 a
- Lucifer *Calaritanus, Apostolicæ Sedis legatus* 435 e
- Lucina *matrona Romana* 444 e, 445 d, 147 a
- † Lucius *Papa martyr* 148 d, 163 d, 168 e, 176 c d,
177 d f, 178 e f, 179 a c, 281 f, 282 a b c d, 28
b c, 292 e, 293 c
- † Lucius *episcopus in Africa, ad metalla damnatus*
320 f
- † Lucius *martyr in Africa* 335 a
- Lucius *episcopus, amicus S. Joannis Chrysostomi*
621 a
- Lucius *episcopus Lunensis* 109 b, 110 b, 112 b c d e
f, 113 a b, 117 b, 118 b
- Lucius *Afer in persecutione lapsus, deinde pro fide*
extorris 235 f
- Lucius *Priscus tyrannus* 452 a b, 268 a
- Lucius *rector scutariorum sub Arcadio imperatore*
597 b c, 602 a
- Ludolfus *forte episcopus Trevirensis* 367 a b
- Ludovicus *religiosus monasterii S. Georgii in Ty-*
rol 729 e
- Ludovicus *Pius imperator* 401 d, 114 a b c d e f,
119 b, 183 d f, 187 e
- Ludovicus II *imperator* 183 b, 187 c d e, 188 d
- Ludovicus II *Italiæ rex, deinde imperator* 114 b
- Ludovicus I *Germaniæ rex* 343 c
- Ludovicus *Transmarinus Francorum rex* 344 f
- Ludovicus *comes Palatinus cis Rhenum* 395 d
- Ludovicus *Meinhardi comitis Tyrolensis filius* 723
b c
- † Lupicinus *episcopus Viennensis* 180 e f, 181 a b
- Lupicinus *episcopus Apiariæ, S. Joannis Chrysostomi*
amicus 582 f, 583 a d, 599 c
- † Lupus *episcopus Senonensis* 122 d, 124 f

M.

- Macarius *episcopus Magnesiæ* 578 c et seqq.,
579 c
- † Machabæi *martyres, a S. Joanne Chrysostomo*
laudati 504 d
- Machæus *legatus Novatiani antipapæ* 161 d, 164 f,
165 a b, 261 b et seqq., 264 f
- Macharius *confessor Romanus, schismati aliquandiu*
addictus 158 e, 160 d, 163 e f, 166 a et seqq.,
167 a b c d e, 264 b c d
- Macrinus *diaconus Agrippinensis, interfuit concilio*
Arelatensi I 372 b
- † Macrobius *martyr* 54 f
- Mactefledis *prima abbatissa Habendensis* 105 d e
106 b
- † Madelbertæ *virginis abbatisse reliquie Leodi*
397 b
- Maffei (scipio, marchio) *edidit epistolam ad Cæsa-*
rium et illustravit 656 e f, 657 et seqq.
- Magentius *tyrannus* 408 e
- † Magnericus *episcopus Trevirensis* 400 f
- † Magnobodus *episcopus Andegavensis, scriptor Vitæ*
S. Maurilii ejusdem sedis episcopi 64 b, 65 d e,
68 b c, 72 et seqq.
- † Magnus, *inter Prætermis-* 2 c
- Magnus *episcopus, S. Joannis Chrysostomi amicus*
623 d
- Magnus *Christianus, forte clericus in Africa* 307 b
c d e
- Majoranus *episcopus Placentinus in Italia* 79 e f
- Majorinus *episcopus schismaticus Carthaginensis* 309
d e, 371 c
- Malchus *S. Joannis Chrysostomi amicus* 628 d
- Malderus (*Joannes*) *episcopus Antverpiensis* 149
d e f
- Mamertinus *orator sub Maximiano imperatore* 377
c d
- † Mamertus *episcopus Viennensis* 82 d
- Mamilianus, *inter Prætermis-* 51 f
- Manasses *archiepiscopus Remensis* 132 b
- Manes *heresiarcha* 661 e
- Manichæi *refutati a S. Joanne Chrysostomo* 463 f,
464, 465 a b, 483 a, 494 d, 504 c, 512 a, 513 a
561 f
- † Mansuetus *episcopus Tullensis* 354 f, 376 f
- † Mansuetus *secundum aliquos episcopus Trevirensis*
364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 373 d e f
- Mantiger (*Andreas*) *curatus templi Ebeneris in Ty-*
rol 746 f
- Manzulus (*Lucas*) *ex Ordine Humiliatorum episcopus*
Fesulanus et S. R. E. Cardinalis, inter Præter-
missos 144 d
- † Mappalius

- † Mappalicus *martyr Carthaginensis* 226 b d 227 b
 Marbodus *episcopus Redonensis* 64 f
 † Marcella *Romana vidua* 572 a b
 † Marcellinus *episcopus, inter Prætermisos* 3 c
 Marcellinus *Antiochenus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 624 b c
 Marcellinus *verisimiliter alius, amicus S. Joannis Chrysostomi* 624 d
 † Marcellus *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 368 c f, 373 d ef, 374 a
 Marcellus *episcopus Galata* 395 d
 Marcellus *episcopus in Macedonia* 653 c d
 Marchettus (*Hieronymus*) *notarius Romanus* 149 c
 Marcianus *episcopus Arelatensis, Novatianus* 163 d e 173 d, 233 e f, 292 f, 293 a b c d, 298 b, 302 d 316 e, 317 e
 Marcianus *imperator* 89 a b, 779 a, 780 c
 Marcianus *Antiochenus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 624 b c
 Marcianus *verisimiliter alius, amicus S. Joannis Chrysostomi* 624 d
 Marcianus *persecutionis sub Valeriano auctor* 317 f
 Marcionistæ a S. Joanne Chrysostomo *impugnati* 483 a, 494 d, 512 a, 513 a, 527 c. *Eorundem conversioni idem Sanctus allaborat* 527 a, 611 c
 † Marcus *evangelista* 391 c
 Marcus *episcopus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 624 f,
 Marcus *episcopus Aurelianensis* 33 e a
 Marcus *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e 365 a et seqq., 366 a b c
 Marcus *diaconus et biographus S. Porphyrii episcopi Gazensis* 527 e, 528 a, 551 ef, 552, 553
 Marcus Aurelius *imperator* 356 e f
 † Mariæ *Virginis SS. Nominis Commemoratio, inter Prætermisos* 2 e. *Ejus capilli Duaci* 132 c
 Maria Theresia *augustissima imperatrix regina nostra* 714 b
 Maria *Blanca Maximiliani I imperatoris conjux* 395 c
 Maria Christierna *archiduc Austriae* 713 a, 717 c 735 b
 Maria *diaconissa seculo quarto in Bithynia* 18 a
 Maria a S. Paulo *virgo Clarissa, inter Prætermisos* 141 f
 † Marianus *martyr* 335 b c d
 † Marianus Gormanus *abbas Collis Apostolorum* 26 e
 Marianus *episcopus ignotæ sedis, Occidentalium legatus pro causa S. Joannis Chrysostomi* 646 f, 647 a b
 Marinianus *amicus S. Chrysostomi* 649 a b
 Marinus *episcopus Arelatensis* 371 d e f, 372 b c
 Maris *presbyter et monachus in Apamene* 643 b c d
 Mariscotti (*Elisabetha*) *matrona Mutinensis* 137 f, 138 a d
 † Maro *anachoreta* 628 d
 Maro *presbyter monachus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 628 d
 Marsa *mulier inimica S. Joannis Chrysostomi* 575 d
 † Martialis *episcopus Lemovicensis* 354 f, 355 a 362 f, 363 a, 381 e
 Martialis *episcopus Hispanus, in persecutione lapsus* 169 a, 206 e, 217 b c, 259 b c, 293 d e f, 294 a b c, 302 d, 316 e, 317 c d e,
 † Martini *reliquiæ Duaci* 132 c
 † Martinus *Papa martyr* 689 f
 † Martinus *episcopus Turonensis* 61 e f, 62 a, 66 c d, 68 c d e f, 69 a et seqq., 70 a et seqq., 71 a et seqq., 72 c d, 73 e f, 356 d
 Martinus I *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 368 f
 Martinus II *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c
 Martinus *præpositus generalis Ordinis Camaldulensis, inter Prætermisos* 50 f, 51 a
 Martinus *abbas Angeriensis* 24 b
 Martinus *monachus Regiensis* 115 b
 † Martyrius *martyr in agro Tridentino, ejusque reliquiæ Constantinopolim translatae* 530 c
 Martyrius *patriarcha Antiochenus* 406 d
 Martyrius *archidiaconus Constantinopolitanus* 523 f, 580 b
 Martyrius *diaconus Constantinopolitanus* 601 b
 † Marus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f. *Ejus reliquiæ in Hispania* 399 e
 † Maruthas *Mesopotamiæ episcopus* 575 b, 578 c et seqq., 631 c d e f
 † Maternus *episcopus, inter Prætermisos* 51 f
 † Mathiæ *apostoli reliquiæ in Hispania* 399 d
 Mathildis *domina Ninoviensis, uxor Gerardi Grimbergensis* 770 a
 Matthæus *episcopus Gurtzensis* 395 d
 Matthæus *Camariota* 407 d
 Mattich (*Andreas*) *parochus Vermensis in Istria* 749 e
 Maucouvent (*Jacobus*) *presbyter Pamellensis, collegit reliquias SS. Cornelii, Cypriani et Cælestini* 189 a b c d
 † Maurilius *episcopus Andegavensis* 60 f
 Maurilius *archiepiscopus Rotomagensis, inter Prætermisos* 50 e
 † Maurilus *episcopus martyr, inter Prætermisos* 50 a
 † Mauritius I *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 374 a
 Mauritius *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
 Mauritius *imperator* 88 c f, 89 a b
 † Maurontus *abbas Broylensis* 120 c e f, 121 e, 126 e f, 127 a et seqq., 128 a b c, 129 b et seqq., 130 a b c d e, 131 a b c. *Ejus reliquiæ* 131 e
 † Maurus *martyr, inter Prætermisos* 52 d e
 Maurus *monachus Regiensis* 115 b
 † Maximi *corpus translatum* 182 b
 † Maximi *episcopi inventio, inter Prætermisos* 52 d
 Maximianus *episcopus in Macedonia* 653 d, 681 a b, 685 a
 Maximianus *episcopus Trevirensis* 366 f, 400 f
 Maximianus *Galerius imperator* 13 f, 377 e f, 378 c
 Maximianus *Herculius imperator* 351 e, 352 c e f, 353 a, 377 c d e f, 378 b c
 Maximilianus I *imperator* 395 b c *munificus in templum S. Notburgæ* 715 c, 717 a, 724 b, 733 e, 734 b et seqq., 735 a e, 743 f, 745 a
 † Maximini *martyris festum Antiochiæ* 460 a b
 † Maximinus *episcopus Trevirensis, inter Prætermisos* 2 b, 50 a
 † Maximinus *episcopus Trevirensis* 366 e, 368 a c e, 394 c d, 400 f
 † Maximinus *episcopus Tungrens, inter Prætermisos* 50 a
 Maximinus *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 et a seqq., 366 a b c, 368 f, 374 a
 Maximinus II *imperator* 13 f, 16 b
 † Maximus *episcopus, inter Prætermisos* 52 d
 Maximus *episcopus, forte Seleuciensis* 560 a
 Maximus *episcopus, ad quem scripsit S. Joannes Chrysostomus* 653 e, 655 b
 Maximus *episcopus in Numidia* 286 f, 287 a et seqq.
 Maximus *sodalis S. Joannis Chrysostomi, deinde episcopus Seleuciensis* 415 e f, 425 d e, 560 a
 Maximus *episcopus, in persecutione lapsus et schismaticus in Africa* 259 f, 271 a, 275 d e f
 Maximus

Maximus *presbyter Romanus, confessor* 150 e, 151 c, 152 a, 156 f, 158 e, 160 d, 164 f, 165 c e f, 166 a et seqq., 167 a b c d e, 212 c, 213 b c d e, 236 e, 240 a d e, 24 e f, 262 d e f, 264 b c d, 265 a, 266 c, 345 c b

Maximus *presbyter schismaticus, Novatiani antipapae legatus* 161 d, 162 d, 164 f, 165 a b, 167 d, 172 c d e, 261 b et seqq., 264 f, 265 d, 276 c d e, 278 b

Maximus *acolythus ecclesiae Carthaginensis* 320 c f, 321 a

Maximus *consul Romanus* 178 c d f, 180 d

Maximus *per tyrannidem imperium affectat* 467 e f, 489 c, 502 c, 510 f, 511 a b, 541 a

Maximus *praeses Tomitanus* 55 f, 56 a

Maximus *philosophus gentilis, de magia suspectus* 413 f

Mayr (*Seybottus*) 729 e

Meckaw (*Melchior a*) *S. R. E. Cardinalis, episcopus Brixinensis* 735 a

Meingaudus *episcopus Trevirensis* 367 b, 400 f

Meinhardus *comes Tyrolis et Carinthiae dux* 718 c, 719 b, 721 c, 723 a b

† Melchiades *Papa* 314 a b, 371 d e f

Meletiani *qui dicti Antiochiae* 457 e. *Eorum cum Eustatianis dissensio composita* 680 c e

† Meletius *patriarcha Antiochenus* 408 d, 410 d e, 411 a, 412 e f, 413 a b, 415 a b c, 419 d e, 421 d, 428 c, 435 c d e, 436 a, 450 e, 457 e, 528 b, 676 e f, 703 e, 704 c

† Memmius *episcopus Catalaunensis* 354 f, 376 f, 381 d, 388 d e

Memnon *ignotae conditionis vir Constantinopoli* 580 b

Memorialis *episcopus Diniensis* 82 f

Menas *abbas Tugarensis* 83 e, 85 f,

Mensurius *episcopus Carthaginensis* 371 c

Meroeles *episcopus Mediolanensis* 371 e f, 372 b

Metaphrates, *scripsit Vitam S. Joannis Chrysostomi* 407 b e

† Methodius *episcopus Patarensis, martyr* 360 e f

Methodius *episcopus et scriptor, ignotae sedis et temporis, forte fictitius* 360 d e f, 361 a

Metropolis *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 368 c f

Mettius *hypodiatonus Carthaginensis* 164 f, 262 b e f, 263 a

Michaël *Comnenus imperator Orientis* 691 e

Micheler (*Andreas*) *nobilis Rattenbergensis* 716 a d

Miletus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f

Milo *episcopus Trevirensis* 366 e f, 400 f

† Modesti *episcopi Trevirensis reliquiae in Hispania* 399 d

Modestus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f

Modianus *episcopus in Numidia* 286 f, 287 a et seqq.,

† Modoaldus *episcopus Trevirensis* 359 c d, 366 e, 399 e, 400 f

Moduarius *diaconus in Oriente* 526 f, 631 e f

Mohr (*Maximilianus de*) *nobilis scriptor* 712 b

Molassius *abbas Damhinsensis et episcopus, inter Praetermissos* 2 a

Monachi *pro seditiosis Antiochenis fortiter et feliciter intercedunt* 474 c d e f

Monachi *de Origenismo accusati et expulsi* 567 c d e f, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 578 d e, 674 e f, 676 b, 677 c e

† Monica *S. Augustini mater* 336 a b

Monophysitae *Euthychiani haeretici* 93 c b

Montanistae *lege imperatoria coerciti* 527 a

† Montanus *martyr in Africa* 334 f, 335 a

Monthbrun (*de*) *Calvinistarum ductor* 81 f

Montfaucon (*Bernardus de*) *scripsit Vitam S. Joannis Chrysostomi* 407 e

Montius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 628 e f

† Monulphus *episcopus Trajectensis* 387 c d e

† Morandus *abbas Broylensis. Vide S. Maurontus.*

Morani (*Francisca*) *mater B. Margaritae Fontane virginis* 136 c e

† Moyses *propheta* 445 f, 704 a, 707 f, 708 b

† Moyse *presbyter Romanus martyr* 150 e, 151 c f, 152 a et seqq., 153 f, 156 f, 157 a c, 158 a b c d, 165 c, 168 a, 212 c, 213 b c d e, 236 b e, 239 d, 240 a d e, 244 e f, 265 a, 266 d, 345 b c

Moyses *episcopus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 621 a

Moyses *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c

Moyses *presbyter, amicus S. Joannis Chrysostomi* 628 e

Mundicorda. *Vide Bona virgo*

Musonius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 628 f

Mutianus *scholasticus* 559 c

Mutius Vitellescus *praepositus generalis Societatis Jesu* 331 f

N.

Naboth *Jezebelita* 706 c

Namæa *mulier, verisimiliter Antiochen a S. Joanni Chrysostomo addicta* 627 f,

Namatius *episcopus Arvernensis* 140 f, 141 a

Nampulus *episcopus in Numidia* 286 f, 287 a et seqq.

Nardinus. *Vide Stephanus Nardinus.*

Naricus *acolythus ecclesiae Carthaginensis* 247 b

Nassutius *episcopus Donatista* 371 b

Natalis *episcopus Oeanus, interfuit concilio Carthaginensi III de baptismo haeticorum* 301 d

† Navitus *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e, 367 c, 368 b c f, 369 a b c d e

† Nectarius *forte episcopus Augustodunensis alter ab illo, cujus gesta habentur* 59 f, 60 a et seqq., 61 a d

Nectarius *episcopus, inter Praetermissos* 51 e

Nectarius *episcopus Constantinopolitanus* 540 b c, 546 e, 547 f, 579 d, 603 f, 604 a b, 668 e

Nefingus *episcopus Andegavensis* 63 b c, 76 e f, 77 a b, 78 f

† Nemesianus *episcopus in Africa, ad metalla damnatus* 319 a b c, 320 f

† Nemesianus *confessor, ad metalla damnatus* 192 f

Nemesianus *episcopus in Numidia* 286 f, 287 a et seqq.

Nerius *monachus, inter Praetermissos* 141 f

Nero *imperator* 367 e, 440 e

Nestoriana *haeresis* 660 d e f, 661 a, 662 a b e, 780 b

Nestoriani *haeretici* 780 b

Nestorius *haeresiarcha* 673 e f, 683 c, 684 d

Nevius (*Joannes*) *abbas Ninoviensis* 771 c, 772 a b

† Nicarete *nobilis virgo, S. Joanni Chrysostomo ad dicta* 604 f

Nicephorus *acolythus* 165 e, 166 a b c, 167 b, 172 b, 262 b, 264 b, 265 b

† Nicetas *Gothus, martyr* 6 c

Nicetas *custos sacrorum vasorum, scripsit de S. Joanne Chrysostomo* 406 f

Nicetas *Paphlago, scripsit de S. Joanne Chrysostomo* 406 f

Nicetas *philosophus* 684 e

† Nicetius

- † Nicetius *episcopus Lugdunensis* 32 c d, 34 b d e, 35 a b d
 Nicetius *episcopus Trevirensis* 366 e f, 400 f
 Nicetius, *inter Prætermisos* 51 e
 † Nicolaus *Tolentinas* 720 c
 Nicolaus IV *Pontifex* 722 c
 Nicolaus V *Papa* 443 c
 Nicolaus *episcopus Cameracensis* 771 a
 Nicolaus a *Salodio abbas Regiensis* 443 b
 Nicolaus *archidiaconus Cameracensis, interfuit translationi corporis S. Amatis Senonensis* 433 a
 Nicolaus *presbyter monachus in Syria* 642 c d, 643 d e f, 649 b
 Nicolaus *religiosus monasterii Montis S. Georgii in Tyrol* 729 e
 Nicolaus *Cabasilas* 407 d
 Nicostratus *diaconus Romanus confessor, deinde schismaticus pseudo-episcopus* 150 e, 151 c, 152 a, 156 f, 158 e, 164 f, 165 a b c d e, 166 a b, 172 a b c e, 212 c, 243 b c d e, 236 b e, 240 a d c, 262 d e f, 264 f, 265 a b, 276 d, 345 b c
 † Nilus *Magnus* 406 b, 576 b c, 586 e f, 592 f, 593 a, 608 f, 609 a, 666 f, 668 f, 675 d
 † Ninianus *episcopus in Scotia, inter Prætermisos* 442 b
 Ninus *in persecutione lapsus, pœnitens* 168 f, 170 b c, 256 b c d, 270 c d e f
 Nizo *abbas Prumiensis* 400 d
 Noderbertus *episcopus Regii Lepidi* 444 f
 Normanni *Trevirim, aliasque civitates vastant* 358 e, 359 a b d e
 Normannorum *irruptio* 418 e f, 419 f, 420 a
 Notkerus *episcopus Leodiensis* 359 a
 Novatiani a *S. Joanne Chrysostomo impugnati* 522 a et seqq., 524, 527 c, 541 a, 547 d, 609 c
 Novatianus *presbyter Romanus, deinde hæreticus antipapa* 86 a b c d, 146 b c, 152 a, 154 f, 155 a b c d e, 156 a et seqq., 157 a et seqq., 158 a et seqq., 159 a et seqq., 160 c d e f, 161 a et seqq., 162 a et seqq., 163 a et seqq., 164 a e f, 165 a et seqq., 166 c d, 167 d e f, 168 a b c d, 169 b c d e f, 170 a d e f, 171 a b c, 172 a d e, 173 b c, 176 f, 177 a, 179 d e, 180 b, 204 b, 207 e, 239 d e, 251 b, 256 f, 257 e f, 258 c d, 260 b et seqq., 261 a et seqq., 262 a f, 263 c, 264 e f, 265 a b d e f, 266 a d, 267 a b, 276 d, 293 a b, 298 d, 307 b c d e, 313 b c, 316 a, 330 c, 346 a b c d e, 348 a
 Novatus *presbyter Carthaginensis, Novatiani schismaticis impulsor* 152 a, 155 a, 156 c d e f, 157 a et seqq., 158 a d e, 165 a b c d e, 166 a b, 172 a b c, 173 e, 246 c, 248 a b c d e, 251 a et seqq., 252 a et seqq., 253 c e, 259 e f, 260 b, 262 f, 264 f, 265 a b c
 Numeria *in persecutione Decii lapsa* 227 c
 Numerianus *episcopus Trevirensis* 366 e f, 400 f
 Numerianus *imperator* 444 f
 Numerius *episcopus in Macedonia* 653 c d
 † Numidicus *presbyter martyr, in clerum Carthaginensem cooptatus* 243 e, 245 a b c d, 247 f, 249 a b c, 250 a et seqq., 252 f
 † Numidicus *presbyter Carthaginensis et confessor* 218 b

O.

- Oceanus *martyr, inter prætermisos* 2 d
 Oda *abbatissa Habendensis* 401 e
 Odardus *episcopus Cameracensis* 38 e f, 39 b, 40 c d e, 48 e f
 Odilardus *episcopus Namnetensis, inter Prætermisos* 441 e
 Odo *episcopus Comeracensis. Vide Odardus*
 Oitus vel Oiotus *canonicus secularis Ninoviensis* 774 a, 775 d
 O-ligbai *episcopus Imelacensis* 31 d
 Olybrius *consul* 655 f
 † Olympias *diaconissa Constantinopolitana* 516 b c, 569 b, 576 d, 602 b, 605 a b c d, 607 c, 609 e f, 610 a c d e, 613 a b, 614 a c d f, 615 c d, 616 d, 618 c, 627 a b, 629 b c d e f, 630, 631, 632 d e f, 633 a b c e f, 634 d, 635 b c, 638 b c d e f, 639 a b c d, 645 a, 648 c, 650 a b e, 651 b c d, 652 b, 663 d, 675 c
 Onesimus *in conciliabulo ad Quercum* 584 a
 Onysieratia *S. Joanni Chrysostomo addicta* 625 d e
 Opisus *de Ardesione* 412 f
 Optatus *episcopus incertæ sedis* 270 c d
 Optatus *hypodiaconus ecclesiæ Carthaginensis* 236 c f, 237 a c.
 Optatus *præfectus urbis Constantinopolitanæ sub Arcadio imperatore* 602 e, 606 d e, 607 c, 632 e
 Origenes 676 c, 677 c, 686 a
 Origenistæ, *vel de Origenis dogmate suspecti, exagitati* 567 d e f, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574
 † Otgerus *diaconus, inter Prætermisos* 2 e
 Otgherus *diaconus Leodiensis* 397 c f
 Otreius *episcopus Arabissi* 643 a, 689 b
 Ottilia *dynastæ Rottenburgici uxor, dura in famulam suam S. Notburgam* 718 d f, 719 a, 720 d e, 727 b
 Otto *religiosus monasterii Montis S. Georgii in Tyrol* 729 e
 Otto *Bavariæ dux* 721 a f
 Otto *comes Tyrolis et Carinthiæ dux* 746 f
 Otto *Meinhardi comitis Tyrolensis filius* 723 b c
 Ozias *rex Juda* 463 c d

P.

- Pach (Joannes Sebastianus Benedictus a) *arbiter in causa elevationis reliquiarum S. Notburgæ* 739 c
 Pænius *vir illustris et pius, amicus S. Joannis Chrysostomi* 616 e, 618 b, 619 d e, 622 a b, 634 c d e
 Pagll (Lampertus) *æconomus ecclesiæ S. Notburgæ in Tyrol* 735 f
 † Palladius *Scotorum apostolus* 28 f, 29 a b
 Palladius *episcopus Helenopolitanus, alius est ab auctore Dialogi de gestis S. Joannis Chrysostomi* 402 c d e f. *Ejusdem Sancti partes tuetur, et propterea exulat ibid.*, 403 a, 607 a b, 608 c, 635 f, 626 a b, 646 d e f, 647 a b c d. *Non fuit Origenista* 404 a et seqq.
 Palladius

- Palladius *Helenopolitanus* deinde *Asponensis* episcopus alius ab auctore *Dialogi de gestis S. Joannis Chrysostomi* 402 c d e f. *Non videtur fuisse Origenista* 404 a et seqq., 405 a b c d, 544 b c f, 545 f 580 d f, 655 c
- Palladius episcopus amicus *S. Joannis Chrysostomi*, et auctor *Dialogi de ejusdem Sancti gestis* 401 c e f, 402 a b. *Alius est a cognomine episcopo Helenopolitano* ibid. c d e f, 403 a. *Ejus gesta pro ejusdem Sancti causa* ibid. c d e f. *Non fuit Origenista* 404 a et seqq., 405 d. *Ejus scripta et gesta in causa praelaudati Sancti* 408 a, 582 b et seqq., 636 a b
- Palladius episcopus tempore *S. Epiphani* 404 e
- Palladius diaconus, a *S. Epiphani* reprehensus 404 e f, 405 a
- Palladius subdiaconus tempore *S. Epiphani* 404 f
- Palladius lector tempore *S. Epiphani* 404 f
- Palladius galata, *Origenista* 404 d e
- Palladius haereticus tempore *S. Hieronymi* 404
- † Palmatus *Trevirensis* martyr cum sociis 377 b
- Paloni (*Desiderius*) *Ordinis Prædicatorum*, translulit corpus *B. Margaritæ Fontanæ* 435 c d
- Palude (*Henricus de*) presbyter *Bruxellensis* 399 f
- Pansophius episcopus *Nicomediensis*, a *S. Joanne Chrysostomo* ordinatus 547 f, 548 a
- Pansophius episcopus *Pisidiæ* 543 e, 598 e f
- † Pantaleonis martyris reliquie translate 340 b c e f, 341 a c
- † Papas martyr, inter *Prætermisos* 140 c
- Pappus episcopus *Syriæ* 598 e f, 652 c, 680 c d e
- Pascal (*Joannes Ludovicus de*) thesaurarius et cantor capituli *Rotnacensis* 488 c d f, 189 e
- † Paschalis I Papa 482 a b
- Paternus presbyter *Constantinopolitanus*, inimicus *S. Joannis Chrysostomi* 603 d e
- † Patiens episcopus *Lugdunensis*, inter *Prætermisos* 2 e
- † Patricius *Hiberniæ* apostolus 28 f, 27 a b d e, 30 d
- † Patricius junior. Vide *Sen-Patricius*
- Patricius lator litterarum *S. Olympiadis* 630 e f, 631 a
- Patricius notarius *Athyræ* 646 f
- Patricius notarius *Constantinopoli* 601 e
- † Patrocli corpus translatum 383 b
- † Paula vidua *Romana* 404 f, 405 a b
- Paula mulier schismatica *Carthaginæ* 250 c f
- Paulacius *Ægypti* præfectus sub *Arcadio* imperatore 554 b
- † Pauli apostoli corpus translatum 144 c, 147 a b
- † Paulinus episcopus *Trevirensis* 366 c, 368 a c, 394 d, 400 f, *Ejus reliquie in Hispania* 399 e
- † Paulinus martyr secundum aliquos episcopus *Coloniensis* 370 a
- Paulinus episcopus *Antiochenus* 435 d e f, 457 e f, 458 a, 490 f, 528 b c d, 676 e f, 682 c
- † Paulus apostolus 308 a, 312 b, a *S. Joanne Chrysostomo* laudatus 458 e f, 459 a b, 492 b c e f, 493 et seqq., 502 d e, 506 e f, 507 a b c d, 519 f, 540 a, 551 a, 562 a, 612 e, 703 d, 748 d
- † Paulus episcopus *Constantinopolitanus*, martyr 612 b
- † Paulus primus eremita 448 a b c
- Paulus IV Papa 489 e
- Paulus V Papa 449 e e, 490 c
- Paulus episcopus *Cratiæ*, *S. Joannis Chrysostomi* amicus 596 e
- Paulus episcopus *Heracleensis* 543 e, 544 f, 545 f, 578 c et seqq., 584 a, 593 f
- Paulus episcopus in *Lybia* 582 e
- Paulus episcopus inimicus *S. Joannis Chrysostomi* 593 f, 603 e
- Paulus diaconus *Constantinopolitanus* 598 f, 654 c e f 655 c d e
- Paulus diaconus, legatus pro causa *S. Joannis Chrysostomi* 647 a
- Paulus lector *Constantinopolitanus* 582 e
- Paulus confessor *Carthaginensis* 227 b c
- Peinerus diaconus, monachus *Ninoviensis* 771 f
- Peitner (*Franciscus Georgius*) promotor fiscalis in causa elevationis reliquiarum *S. Notburgæ* 739 b
- † Pelagia virgo *Antiochena* martyr, a *S. Joanne Chrysostomo* laudata 503 f, 504 a
- Pelagiani haeretici 669 f, 670 et seqq., 684 f, 685 a
- Pelagius II Papa 86 a, 87 b c, 89 c
- Pelagius presbyter amicus *S. Joannis Chrysostomi* 628 f
- Pelagius hæresiarcha 204 d, 651 f, 652 a b, 683 d
- Pentadia *Timasii* consulis vidua, diaconissa 531 a, 602 b, 605 e f, 607 c, 630 d e, 631 a, 632 d e, 633 a c d e f, 634 a, 635 b
- Perckhofer (*Theophilus*) sacerdos ex ordine *S. Francisci* 744 e
- Peregrinus episcopus *Curubitanus* 349 d
- Perennius præses gentilis 9 c, 10 d
- Perez (*Beatriæ*) inter *Prætermisos* 141 f
- Pergameus vir nobilis, amicus *S. Joannis Chrysostomi* 609 f, 610 d
- Perkofer (*Jesse*) episcopus *Belinensis* 735 b, 748 c e
- Perpetua abbatissa *Montis S. Romarici*, inter *Prætermisos* 3 d
- † Perpetuus episcopus *Turonensis* 61 c f
- Peruerius miles comitis *Bercarii* in Italia 418 d
- † Petri apostoli corpus translatum 144 c, 147 a b
- Ejus baculus* 383 a et seqq., 384 a et seqq., 385 a, 395 f, 396 e
- Petroaldus episcopus *Lunensis* 413 e f
- † Petrus apostolus 308 a b, 312 b, 314 f, 315 a et seqq., a *S. Paulo* reprehensus 494 e f, 748 d
- † Petrus archiepiscopus *Tarantasiensis*, inter *Prætermisos* 140 e
- † Petrus confessor, inter *Prætermisos* 51 e
- † Petrus de Arbues martyr, inter *Prætermisos* 142 b
- Petrus Mongus episcopus *Alexandrinus*, *Eutychianus* 86 f
- Petrus præpositus *S. Petri Duaci*, interfuit translationi corporis *S. Amati Senonensis* 432 f
- Petrus presbyter *Theophili Alexandrini* 601 a
- Petrus diaconus *Alexandrinus* 681 f
- Petrus subdiaconus in *Sicilia* 338 f, 339 a
- Petrus religiosus monasterii *Montis S. Georgii* in *Tyrol* 729 e
- Petrus monachus *Moreolæ*, inter *Prætermisos* 51 e
- Petrus monachus *Regiensi* 415 b
- Petrus conversus ordinis *Cisterciensis* 442 a
- Petrus Maria monachus *Hegiensis* 415 b
- Pezer (*Joannes*) sacerdos 741 a
- Pharetrius episcopus *Cæsareensis* in *Cappadocia* 594 c d, 613 f, 616 d e f, 617, 618 a b, 634 c d
- Philemon *Ecclesiæ Romanæ* presbyter 311 b c f, 31 b
- † Philibertus episcopus confessor, inter *Prætermisos* 50 b
- † Philippi apostoli reliquie in *Hispania* 399 b
- Philippus archiepiscopus *Coloniensis* 395 d
- Philippus presbyter *Constantinopolitanus*, amicus *S. Joannis Chrysostomi* 637 a b
- Philippus presbyter *Constantinopolitanus* 547 e
- Philippus alter presbyter, *S. Joannis Chrysostomi* amicus, exsul 637 b
- Philippus senior imperator 450 e, 452 f, 208 c, 211 b d, 439 d e f, 440 a b c d, 441 f, 442 a
- Philippus junior imperator 450 e, 208 c, 211 b d, 440 a
- Philippus

Philippus I *Francie rex* 132 b
 Philippus II *Francie rex* 132 b
 Philippus II *Hispaniarum rex* 399 c d
 Philippus *marchio Badensis* 393 d
 † Philogonius *episcopus Antiochenus a S. Chrysostomo laudatus* 432 c
 Philotheus *patriarcha Constantinopolitanus* 407 d
 Philumenus *hypodiaconus ecclesie Carthaginensis* 238 a
 † Phocas *martyr a S. Joanne Chrysostomo laudatus* 505 c. *Ejus reliquie ad eandem Sanctum translate* 529 a et seqq., 530 a b c
 Phocas *imperator* 93 f, 94 a, 116 a, 117 b c
 Phœnicum *conversionem urget S. Joannes Chrysostomus* 642 a et seqq., 643, 644, 645 a b c d
 Piazza (*Josephus Antonius de comitibus*) *præfuit inventioni corporis S. Notburgæ* 736 d, 737 a
 † Pirminius *confessor* 748 d
 Pius IV *Papa* 189 e
 Placilla *Theodosii Magni uxor, inter Prætermisos* 142 c d
 Plan (*Silvester a*) *Vitam scripsit S. Notburgæ* 714 f
 Platner (*Mathias*) *sacerdos, gesta S. Notburgæ æri incidenda curavit* 714 d, 727 e, 735 f
 Plazgumer (*Joannes*) *princeps et episcopus Brixinensis* 714 d
 Pœmenes *episcopus, inimicus S. Joannis Chrysostomi* 593 f
 † Polianus *episcopus in Africa, ad metalla damnatus* 320 f
 Polybius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 620 a, 648 e f, 652 e
 Polycarpus *episcopus Hadrumetinus* 160 a b c, 261 a
 Pompeius *episcopus in Africa* 154 e, 161 c, 162 a b d e, 163 b f, 164 d, 261 d
 Pompeius *episcopus Sabratensis* 300 e, 301 d
 Pomponius *episcopus, probabiliter Dionisianensis* 209 e f, 210 a
 Pont (*du*) *Prior et parochus Malemortensis* 81 e
 † Pontiani *Papæ martyris corpus translatum* 181 e
 † Pontianus *Papa martyr* 147 d
 † Pontius *diaconus et biographus S. Cypriani episcopi Carthaginensis* 191 c e f, 192 a b c d e, 193 b, 319 e f, 320 a, 324 c, 325 et seqq.
 † Pontius *martyr Cimellanus* 191 e, 193 d
 Pontius *archidiaconus Atrebatensis, interfuit translationi corporis S. Amati Senonensis* 133 a
 Poppo *episcopus Trevirensis* 367 b, 394 c, 395 a, 400 f
 † Porphyrius *episcopus Gazensis* 527 d e f, 528 a, 545 c d, 551 d e f, 552, 553
 † Porphyrius *episcopus Antiochenus, inimicus S. Joannis Chrysostomi* 604 b c, 606 c d f, 607 c, 611 a, 619 b, 641 c, 646 a, 647 e, 655 f, 663 f, 679 e, 680 b c
 Porphyrius *episcopus Rhosensis, amicus S. Joannis Chrysostomi* 621 a, 623 b c, 624 e f
 Porphyrius *presbyter Constantinopolitanus* 580 a b
 Porphyrius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 419 a
 Possidius *poeta et historicus Hibernus* 26 f
 Posthumianus *Sulpitii Severi* 568 b c, 573 c d
 Postumianus *sepulcrum S. Cypriani inuisit* 336 b c
 † Pothinus *episcopus Lugdunensis* 337 d
 Presbyteri *Antiocheni pro seditiosis intercedunt* 474 d e
 Primitivus *presbyter* 160 a b, 161 f, 164 b, 261 c e f, 262 c
 Primus *legatus Novatiani antipapæ* 165 a b c, 166 b, 172 b d, 264 f
 Principius *episcopus Suessionensis* 28 b

Priolus (*Laurentius*) *S. R. E. Cardinalis, patriarcha Venetus* 6 e
 † Priscus *episcopus Lugdunensis* 35 a
 Priscus *philosophus gentilis, de magia suspectus* 413 f
 † Privati *corpus translatum* 383 b
 Privatianus *episcopus incertæ sedis* 270 c d
 Privatus *Lambesitanus episcopus, hæreticus* 204 f, 241 a b c d, 270 e f, 271 a c, 275 d e f
 Prroæresius *Lyciæ episcopus, a S. Joanne Chrysostomo depositus* 548 a, 580 b
 Proba *Faltonia illustris matrona* 655 e f
 Probst (*Nicolaus*) 721
 Procla *diaconissa* 602 b
 † Proclus *patriarcha Constantinopolitanus* 406 b, 667 d e f, 674 a, 685 c d e f, 686 a d e, 687 a b d e f, 688 a c f, 690 f
 † Procopius *anachoreta in insula Rhodo* 551 f, 552 f
 Procopius *S. Joannis Chrysostomi amicus* 628 c
 Procopius *tyrannidem arripit* 413 f
 Proculus *episcopus in Numidia* 286 f, 287 a et seqq.
 † Prosdoce *virgo martyr, a S. Joanne Chrysostomo laudata* 503 e
 Prosper *episcopus Andegavensis* 69 a e f, 73 d, 76 b
 Prospermonachus *Regiensis* 115 b
 † Prosperi *episcopi Regii Lepidi corpus* 114 c, 115 a
 Proterius *episcopus Capuanus, interfuit concilio Arelatensi I* 372 b
 † Prothus 744 a
 † Prothus, *inter Prætermisos* 2 e f
 † Publia *diaconissa Constantinopolitana* 408 c
 † Publius *abbas monachorum in Syria* 642 b
 † Pulcheria *imperatrix* 535 a b, 687 b

Q.

Quadragesima *sex tantum hebdomadis constabat Antiochiæ tempore S. Joannis Chrysostomi* 468 a et seqq., 469 a b
 Quartodecimani *a S. Joanne Chrysostomo impugnati* 453 d e f, 454, 455, 527 c, 547 d, 609 c
 Quimburga *virgo, inter Prætermisos* 4 d e
 Quintus *episcopus in Mauritania* 297 d e f, 298 e
 Quintus *presbyter in Africa* 265 f
 Quirillus *episcopus Trevirensis* 366 e f, 400 f
 Quirinus *amicus S. Cypriani episcopi Carthaginensis* 204 b c d e
 Quirinus *Christianus in Africa* 320 f, 321 a
 † Quodvultdeus *episcopus Carthaginensis* 336 e

R.

Radbodus *episcopus Trevirensis* 366 c, 400 f
 † Radegundis *regina Franciæ* 356 d
 Raderus (*P. Matthæus*) *Societatis Jesu, Acta S. Notburgæ, Latine conscripta, omnium primus edidit* 709 f, 710 a, 713 f, 714, 715, 716, 719 et seqq.,
 Radulphus *episcopus Atrebatensis, adstitit elevationi corporis S. Amati Senonensis* 131 f, 132 a b c d e f
 † Ragnobertus *episcopus Bajocensis* 23 c d e
 Rainaldus *monachus, deinde abbas Angeriacensis* 24 a b
 Raino *episcopus Andegavensis* 65 c d, 66 a

- Ramblmayr (*P. Franciscus Timotheus*) 746 d
 Ramblmayr (*Petrus Josephus*) *praefectus examini de reliquiis et cultu S. Notburgae* 739 b, 740 e, 743 b, 744 f
 Recordin (*Joannes Jacobus Carolus de*) *in causa elevationis reliquiarum S. Notburgae constitutus arbiter* 739 b
 † Regina *virgo, inter Praetermissos* 2 d
 Reichartinger (*Paulus*) *sacerdos testimonium dedit pro patria S. Notburgae* 715 f
 Reineck (*Christophorus a*) *canonicus Trevirensis* 395 e
 Reinoldus *vel* Rainardus *abbas Indensis* 187 f
 Remarus *praepositus ecclesiae S. Amati Duaci* 132 b
 Remigius *abbas Mediolanensis, scripsit canticum de SS. Eucharis, Valerio et Materno* 358 d
 † Renatus *episcopus Andegavensis* 65 b, 67 d e f, 68 a b, 72 f, 73 a, 76 a
 Repostus *episcopus Suturnicensis, in persecutione lapsus et schismaticus* 250 f, 275 d e f
 Repostus *schismaticus Carthage* 250 b c f
 Reticus *vel* Reticius *episcopus Augustodunensis* 371 d e f, 372 b
 Reverentianus *monachus, inter Praetermissos* 3 c
 Reuffenegg (*Henricus de*) 729 e
 Richardus *archiepiscopus Trevirensis* 394 f, 395 b c d f
 Richardus II *episcopus Bituricensis* 190 f
 Rictius Varus *praeses in Gallia* 377 a b
 † Rictrudis *abbatissa Marchianensis* 127 a b c e, 129 b e f, 131 a. *Ejus reliquiae* 132 b f
 Rimbodus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
 Roa (*Antonius de*) *presbyter Ordinis S. Augustini, inter Praetermissos* 142 a
 Robertus *Franciae rex* 184 e f, 341
 Robertus I *Flandriae comes* 132 b
 Roelofs *abbas Ninoviensis* 773 d
 † Rogatianus *presbyter Carthaginensis et confessor* 218 d, 223 e f, 224 a et seqq., 245 f, 246 c d, 247 b c d f, 249 a, 250 b c d, 252 f
 Rogatianus *episcopus, forte Novensis* 210 c d
 Rogatianus *ecclesiae Carthaginensis diaconus* 304 a b 306 a d
 Romanae ecclesiae sollicitudo, *fides et laus* 150 f, 151 a b c d, 173 f, 174 a, 175 f, 176 a b c, 218 f, 219 a et seqq., 220 a b c d, 236 b c d, 238 e f, 239 a b c d, 240 d e, 241 a b c
 † Romanus *martyr Antiochenus, a S. Joanne Chrysostomo laudatus* 441 e, 504 a b c
 Romanus *presbyter, S. Joannis Chrysostomi amicus* 641 f
 † Romaricus *fundator monasterii Habendensis* 95 b, 96 d e f, 97 a b c d e, 98 a et seqq., 99 a b c d, 100 f, 101 b c d e f, 102 a c e, 105 a b c f, 106 a 107 d f, 108 a
 † Romualdus *abbas Camaldulensis* 111 d
 Romula *S. Joanni Chrysostomo addicta* 636 a
 Romulus *monachus, ad quem scripsit S. Joannes Chrysostomus* 645 d
 Roschmannus (*Antonius*) *scriptor Tyrolensis, de studiis nostris optime meritis, collegit, illustravit et ad nos transmisit monumenta, quae habemus, pene omnia de Actis S. Notburgae. Vitam ejus Germanicam Latine interpretatus est; corporis inventionem, translationem, elevationem aliaque huc spectantia, tanquam notarius Apostolicus promovit et fusc descripsit* 710 et seqq. per totum Commentarium, Annota etc.
 Rost (*Franciscus Carolus lib. baro de*) 746 b
 † Rosula *martyr in Africa* 325 d
 Rotgerus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
 Rottenburg (*Fridericus de*) 729 e
 Rottenburg (*Sigfridus de*) 716 f, 721 a
 Rottenburgici *dynastae, olim curiae Tyrolensis magistri, passim Henricus vocabantur* 719 f. *Vide Henricus.*
 Rubert *episcopus Trevirensis* 366 f, 367 a
 Rudolphus *archiepiscopus Salisburgensis* 721 a, 722 c
 Rudolphus *episcopus Trevirensis* 375 e
 Rudolphus I *imperator* 717 c f, 719 b e, 721 a
 Rufina *nobilis matrona Romana* 339 e
 Rufinus *Aquileiensis* 347 d
 Rufinus *episcopus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 623 b c
 Rufinus *presbyter Aquileiensis* 571 e f, 572 a b c d e 652 a
 Rufinus *presbyter, ad Phaenicum conversionem a S. Joanne Chrysostomo excitatus* 642 e f, 643 a b
 Rufinus *diaconus Romanus, confessor* 240 a d e
 Rufinus *monachus S. Sabini* 80 c d
 Rufinus *amicus S. Joannis Chrysostomi* 627 f
 Rufinus *vir consularis Chalcedone* 578 a b
 Rufus *episcopus Macedoniae* 683 d e
 Ruothbertus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
 Rupertus *episcopus Salisburgensis, sacellum olim habuit in Eben, loco Tyrolis, ubi nunc templum est S. Notburgae* 711 b c d, 720 f, 723 f, 724 a, 732 a c, 745 b
 Rupertus *abbas Montis S. Georgii in Tyroli* 728 b
 † Rusticus I *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 374 a
 Rusticus *episcopus Trevirensis* 366 e f, 400 f
- S.
- S abaudus *episcopus Trevirensis* 400 f
 Sabellius *haesiarcha* 661 e
 Sabiniana *diaconissa, Cucusum venit ad S. Joannem Chrysostomum* 618 f, 619 a c
 † Sabinianus *Senonensis episcopus* 381 d
 Sabinianus *diaconus S. Gregorii I Papae* 90 b
 † Sabinus *episcopus Placentinus in Italia* 79 b c e f, 80 a b c d e
 Sabinus *episcopus in Hispania* 206 f, 293 e f, 294 a, 317 d
 † Sacerdotis *episcopi Lemovicensis reliquiae* 35 e f, 36 a d
 Saffaracus *episcopus Parisiensis* 34 a b
 † Salarius *vel* Solorius *episcopus Lunensis* 112 b
 Saltzburger (*Joannes Georgius*) *vir primarius Rattenbergae in Tyroli, testimonium dedit pro patria S. Notburgae* 716 b
 † Salvatoris *reliquiae* 132 c
 † Salvini *Veronensis episcopi corpus Veronae* 25 f
 Salvion *amicus S. Joannis Chrysostomi* 628 f
 Salustius *presbyter Constantinopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 634 f, 635 a b
 Samaritani *haeretici* 88 b
 Sambatius *episcopus Metensis* 141 c
 Sanctorius (*Julius Antonius*) *S. R. E. Cardinalis, archiepiscopus S. Severinae* 694 c
 † Santinus *inter Praetermissos* 2 e f
 Sapor *Persarum rex* 440 d
 Saracenorum *incursiones* 113 c d f, 114 a b, 118 c, 119 b, 120 a d
 Sarentheim (*Ferdinandus Gabriel comes de*) *proepiscopus Brixinensis, exanimat reliquias S. Notburgae* 739 e, 740 et seqq.
 Sarentheim (*Godefridus S. R. I. comes de*) 740 f
 Sarentheim

- Sarenthein (*Josephus Leopoldus S. R. I. comes de*)
canonicus Brixinensis 740 f, 741 d
† Saturnini *martyris translatio, inter Prætermisos*
2 f, 3 a
† Saturninus *primus episcopus Tolosanus* 356 f, 357 d
Saturninus *confessor Carthaginensis* 227 b, 236 b
Saturninus *vir consularis Constantinopoli* 536 e f,
537, 538 a b c
† Saturus *vel Saturninus* 143 b c
Saturus *acolythus Ecclesiae Romanae* 174 a, 277 b
Saturus *lector ecclesiae Carthaginensis* 205 c d, 236
e f, 237 a, 238 c, 240 f
† Savinus *Senensium patronus* 352 a
Scalfi (*Josephus*) *sacellanus domesticus comitis de*
Tannenberg, curam habet custodiæ reliquiarum
S. Notburgæ 740 b, 741 f, 742 a, 743 d
Sceva *principis sacerdotum filii* 493 d
Scharenborg *secretarius regius Brucecellis* 399 f
Schiferer (*Josephus*) *sacerdos* 768 b
Schmid (*Joannes Georgius*) *sacerdos, testimonium de-*
dii pro patria S. Notburgæ 745 f
Schroffenstainius (*Christophorus*) *Brixinensium anti-*
stes, munificus in templum S. Notburgæ 724 b, 733
f, 734 b f, 735 a e
Schroffenstainius (*Oswaldus*) *eques auratus* 735 a
† Sebastiani *reliquiæ Ochsenfurti* 343 c
Sebastianus *episcopus* 674 a b
Sebastianus *presbyter, amicus S. Joannis Chrysosto-*
mi 628 f
† Secundinus, *inter Prætermisos* 2 c
† Secundinus, *inter Prætermisos* 4 d
Secundus *pater S. Joannis Chrysostomi* 408 b c,
410 a b
Sedatus *episcopus in Africa* 209 f
Seditio *Antiochena* 465 e f, 466, 467, 468, 469 c d e
f, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 477 f, 478 a b c d
Seleucia *matrona Cæsarensis in Cappadocia favens*
S. Joanni Chrysostomo 617 d e
Seleucus *episcopus, amicus S. Joannis Chrysostomi*
629 a b
Semipelagianismum *numquam docuit S. Joannes*
Chrysostomus 671 a et seqq., 672, 673, 674 a b
c d
Senecius *episcopus Senonensis* 122 c, 124 f
† Sen-Patricius *archiepiscopus Armachanus* 29 d e,
30 a b c d e
† Serapion *episcopus, inter Prætermisos* 2 c
Serapion *Ostracinae in Ægypto episcopus, S. Joanni*
Chrysostomo favens 674 e
Serapion *diaconus S. Joanni Chrysostomi, deinde*
presbyter, denique episcopus Heracleæ 525 c d e,
526 f, 548 e f, 549 c d e f, 573 c, 580 a, 582 e,
592 a, 607 d, 631 e
Serapion *Alexandrinus, in persecutione lapsus* 231
d e f
Sergius II *Papa* 114 b
Serlo *monachus Maibrosiensis, inter Prætermisos*
51 d
† Servatius *episcopus Trajectensis* 368 f, 369 b, 373
d e, 374 a b c, 386 f, 387 a b d e f, 389 a
Severa *mulier pia et S. Joanni Chrysostomo addicta*
626 d
Severianus *Gabalorum episcopus, S. Joanni Chrysos-*
tomi inimicus 444 a, 525 d, 545 e, 548 c d e f, 549
b c d e f, 550 a et seqq., 575 d e f, 576 a b, 577
b c e, 578 c et seqq., 579 b e, 583 b, 585 f, 586
b et seqq., 588 e, 591 d e f, 594 d, 595 b d, 597
b, 601 d e, 603 e, 604 b, 607 b, 663 f
Severianus *Asiæ vel Achaïæ proconsul seculo quar-*
to 16 d
Severianus *Alexandriæ Troadis præses, forte idem*
cum priore 16 d, 18 a b, 19 c
Severina *S. Joanni Chrysostomo addicta* 636 a
† Severinæ *virginis martyris translatio* 2 f 3 a
† Severinus *episcopus Coloniensis* 370 a b e f, 371
a, 372 a, 389 f
† Severinus *secundum aliquos episcopus Trevirensis*
364 e f, 365 a et seqq., 366 a b c, 368 e f,
373 d e f
Severinus *episcopus Catanensis* 5 d
† Severus *episcopus Trevirensis* 366 c t, 368 a
400 f
Severus *episcopus Lunensis* 113 c
Severus *presbyter, cui scripsit S. Joannes Chrysos-*
tomus 628 e
Severus *presbyter, S. Joannis Chrysostomi amicus*
582 f, 583 a d, 599 c
Severus *hæreticus, pseudo-episcopus Antiochnus*
86 e f
Seyfers (*P. Georgius*) *Societatis Jesu, gesta S. Not-*
burgæ edidit 714 f, 719 d
† Sidonius *Apollinaris episcopus Arvernensis* 82 b,
140 f
Sidonius *confessor Romanus, aliquandiu schismati*
addictus 158 e, 160 d, 165 e f, 166 a et seqq.,
167 a b c d e, 264 b c d
† Siffredi *reliquiæ Carpentoracte* 81 c
Sifredus *abbas S. Victoris Massiliensis, inter Præ-*
termisos 3 e
Sigefridus *Normannorum rex* 359 b
Sigehardus *monachus S. Maximini Treviris seculo*
x, 359 e
Sigericus *filius S. Sigismundi Burgundiæ regis*
107 f
Sigismunda *uxor Jacobi Fontanæ* 136 f
† Sigismundus *rex Burgundiæ* 107 e f
Sigismundus *archidux Austriæ, pius et munificus*
erga S. Notburgam 733 d f
Silva (*Gusmanus a*) *regis catholici apud Venetos*
orator 695 b c
† Silvester I *Papa* 314 b, 372 e, 379 a
Silvina *Nebridii vidua* 602 b
† Simon *apostolus* 748 d
Simon *magus* 88 d
Simona *vidua, inter Prætermisos* 51 b
Simoniaci *Alexandriæ* 93 d e f
† Simplicius *episcopus Augustodinensis* 21 e f
Sinicius *episcopus Suessionensis* 354 f, 376 e f, 377
a b, 381 d
Sinusiastæ *hæretici* 662 a b
† Sisinnius *martyr in agro Tridentino, ejusque reli-*
quiæ Constantinopolim translate 530 c
Sisinnius *episcopus Novatianorum Constantinopoli*
522 d e f
† Sixtus II *Papa martyr* 294 c, 311 a b c, 313 b
c d e, 321 d f, 322 a b, 330 e, 331 f
† Sixtus *episcopus Remensis* 354 f, 376 f, 377 a b,
381 d
Sixtus IV *Papa* 733 c
Sladerk (*Joannes Ignatius*) *scripsit testimonium de*
beneficio S. Notburgæ 746 c
Socrates *scriptor Novatianis addictus* 169 d e f, 170
a b c, in *S. Joannem Chrysostomum sæpe iniquus*
405 e f, 522 a et seqq., 523 a f, 524 e f, 525
c d e f
Soliassus *schismaticus Carthagine* 250 e f
Solinus *episcopus Coloniensis* 372 d
Soll (*P. Antonius*) *Societatis Jesu, procurator con-*
stitutus ad elevationem reliquiarum S. Notburgæ
737 c, 739 b e, 740 e, 743 c, 744 f
Sopater *præfectus Armeniæ, S. Joannis Chrysostomi*
amicus 635 c
† Sophronius *episcopus Hierosolymitanus* 89 d,
406 d
Sophronius

Sophronius *schismaticus Carthagine* 250 b c f
 Sorcius (*Mattheus*) *notarius Capitolinus* 149 c
 Sosthenes *princeps synagogæ Corinthi* 493 d
 Sozomenus *scriptor gestorum S. Joannis Chrysostomi*
 405 e f, 406 a
 † Sperati *Scillitani martyris reliquæ traditæ* 340
 b c d e f, 341 a
 Spillman (*Joannes Georgius*) *episcopo Bricinensi a*
secretis 739 c d
 Sprong (*Franciscus Xaverius*) *curatus in Eben, ad-*
fuit inventioni corporis S. Notburgæ 736 d
 Stagirus *monachus energumenus* 432 f, 433, 434 a
 et seqq.
 Starenberg (*comes de*) 744 e
 Starenberg (*Maria Anna Leopoldina comitissa de*)
uxor comitis de Tannenberg 745 b
 Stelechiu *amicus S. Joannis Chrysostomi* 432 c d
 e f
 † Stephani *protomartyris translatio, inter Prætermis-*
missos 4 f
 † Stephanus I *Papa martyr* 155 f, 156 a, 163 d, 168
 e, 173 c d, 178 e f, 179 a c, 180 e, 233 f, 282 a,
 292 e f, 293 a b c d e, 294 a b c, 296 a b e f, 297
 e f, 298 a c, 299 a et seqq., 300 d e f, 301 c e f,
 302 a b d, 303 a f, 304 a et seqq., 305 a et seqq.,
 306 a et seqq., 307 a e f, 309 a et seqq., 310 a et
 seqq., 311 a et seqq., 312 e f, 313 a b c d, 315 e
 f, 316 d e, 317 d e
 Stephanus IV *Papa* 397 c d
 Stephanus V *Papa* 353 e
 Stephanus IX, *alias X, Papa* 352 a, 353 e
 Stephanus *episcopus in Africa* 154 e, 161 e, 162 a b
 d e, 163 b f, 164 d, 261 d
 Stephanus *abbas S. Jacobi Leodiensis, scripsit Vitam*
S. Modoaldi episcopi Trevirensis 359 c d
 Stephanus *monachus, lator epistolarum Romanorum*
ad Constantinopolitanos pro causa S. Joannis Chry-
sostomi 608 c
 Sternbach (*Joannes Georgius lib. baro de*) 740 f, 743
 b, 744 f
 Stettner (*Simon*) *consul Rattenbergæ in Tyrol*
 716 b
 Stettner (*Wolfgangus*) *pater Simonis* 716 a b
 Studius *præfectus urbis Constantinopolitanæ sub Ar-*
cadio imperatore 606 a b d e, 607 b, 632 d e,
 636 b e
 Successus *episcopus in Africa* 321 d e f, 331 f
 Sulpicius Severus *discipulus et biographus S. Mar-*
tini Turonensis 69 c d f
 Superius *episcopus in Africa* 170 b
 Superius *episcopus incertæ sedis* 270 c
 † Syagrius *episcopus Augustodunensis* 60 b e
 Symeon *presbyter monachus in Apamene* 643 b c d
 Symmachus *presbyter, forte Antiochenus, amicus*
S. Joannis Chrysostomi 627 f
 Symposius *episcopus Seleuciensis in Isauria* 425 e
 Syncretius *metropolita Trajanopolis* 544 b c
 Synesius *episcopus Ptolemaidis aut Cyrenes in Lybia*
 557 f, 667 d
 † Syrus *episcopus Genuensis* 117 b
 † Syrus *primus episcopus Ticinensis, inter Prætermis-*
sos 1 f, 4 f, item 13 d

T.

T abitha, *inter Prætermissos* 52 a
 Talassius *episcopus Andegavensis* 68 e
 Tamburinus (*Fortunatus*) *S. R. E. Cardinalis* 781 c
 Tannenberg (*Anna Maria Elisabetha Helena de*) *L.*
B. de Risenfels, pia admodum et munifica erga
S. Notburgam, mater comitis de Tannenberg 735
 c, 739 e f, 741 e, 742 e, 743 d
 Tannenberg (*Josephus Antonius Ignatius de*) *comes*
S. R. I., de Opere nostro optime meritis; cultui
S. Notburgæ plurimum addictus et in ejus templum
munificentissimus 735 c, 736 c, 739 a, 741 e f, 742
 e, 743 d, 745 b
 Tannenberg (*Maria Anna Leopoldina de*) *Comitissa*
de Starenberg, uxor comitis de Tannenberg 745 b
 Tannenberg (*Maria Anna de*) *cultui S. Notburgæ ad-*
dicta, soror comitis de Tannenberg 735 c, 741 f,
 742 f, 743 d
 Tannenberg (*Maria Elisabeth de*) *cultui S. Notburgæ*
addicta, soror comitis de Tannenberg 735 c, 741 f,
 742 f, 743 d
 Tecla *mulier Constantinopolitana* 579 f
 Tenremont (*Walterus de*) 777 a
 Terentius *presbyter, S. Joannis Chrysostomi amicus*
 643 a
 Terræ motus *Antiochiæ* 461 d e. *Constantinopoli et*
alibi 539 d e f, 557 f, 587 e f
 Tertullus *episcopus in Africa* 209 f
 Tertullus *presbyter, ut apparet, in Africa* 218 d, 222
 d e, 223 c, 243 d, 245 f, 246 a
 Teutonium *abbas Fossatensis, inter Prætermissos*
 51 c
 Thebæorum *martyrum reliquæ in Hispania* 399 e
 † Thecla *virgo martyr, a S. Joanne Chrysostomo*
laudata 505 f
 Theocles *martyr, inter Prætermissos* 141 c
 Theodistus *episcopus in Palestina* 173 b
 † Theodardi *reliquæ Leodi* 397 e
 Theodinus *episcopus Leodiensis* 388 a b
 † Theodolus *episcopus martyr* xi a b
 Theodora *Constantinopolitana, favens S. Joanni*
Chrysostomo 615 a b, 616 b c, 636 b
 Theodoretus *scriptor gestorum S. Joannis Chrysosto-*
mi 405 e, 406 a
 Theodoricus *archiepiscopus Trevirensis* 364 c
 Theodoricus *archidiaconus Tornacensis, interfuit*
translationi corporis S. Amati Senonensis 433 a
 Theodoricus III *Francorum in Neustria et Burgundia*
rex 99 e, 120 c, 121 c d, 122 e, 123 b d, 124 a b
 c e, 125 a et seqq., 126 a b e, 128 a b c f, 129 a b,
 130 d e f, 131 c
 Theodoricus *Alsatus, comes Flandriæ* 771 a
 Theodoricus *vir patricius Constantinopolitanus* 554 a
 † Theodorus *episcopus in Ægypto* 56 f
 Theodorus *patriarcha Alexandrinus seculo octavo*
 xi e
 Theodorus *Seribo episcopus Alexandrinus* 85 b
 Theodorus *episcopus Cantuariensis nominatus* 124 f
 Theodorus *episcopus Darnensis in Lybia* 84 a
 Theodorus *episcopus Tyanensis in Cappadocia Se-*
cunda, amicus S. Joannis Chrysostomi 594 c, 621 a
 et seqq., 622, 623 a
 Theodorus *Trimithuntis episcopus* 402 a, 407 b c
 Theodorus

- Theodorus *sodalis S. Joannis Chrysostomi, postea episcopus Mopsuestenus* 445 e f, 446 a et seqq., 447, 448, 449, 420 a, 565 e, 621 a et seqq., 622, 623 a, 660 d e f, 704 c
- Theodorus *Romanæ ecclesiæ diaconus seculo quinto* 401 c e f
- Theodorus *monachus, præfectus scholæ S. Mathiæ Treviris* 358 c d
- Theodorus *consul* 335 b
- Theodorus *Syriæ consularis* 628 e
- Theodorus *medicus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 620 c d
- Theodorus *notarius tyrannidem affectat* 443 e f
- Theodorus *Metochita* 407 d
- Theodorus *vir Constantinopolitanus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 634 f
- Theodorus *prætorianus, qui S. Joannem Chrysostomum duxit Cucum* 634 f
- Theodorus *Prodromus* 407 d
- Theodosius *episcopus Alexandrinus, hæreticus* 86 f, 87 a
- Theodosius *episcopus in Macedonia* 653 c
- Theodosius *episcopus Scytopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 620 f
- Theodosius *Magnus imperator* 405 a, 408 e, 409 e, 436 f, 437 a b, 431 c, 465 f, 466, 467, 470 f, 471 a, 472 e f, 473 a b c, 477 f, 478 a d e, 489 c, 495 c f, 496 a, 500 c, 502 c, 510 f, 511 a b, 518 a, 538 d, 541 a, 593 b
- Theodosius II *imperator* 545 d e, 550 a b, 551 f, 552 e f, 553 a c f, 557 f, 685 d e, 686 b d e f, 687 a b, 779 a e f, 780 a et seqq.
- Theodosius *officio ducis functus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 636 a
- Theodotus *episcopus Antiochenus* 681 d, 682 c, 683 b f, 684 a
- Theodotus *abbas monachorum S. Publii in Syria* 642 b c d, 649 c
- Theodotus *diaconus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 639 f, 640 a b c d e, 641 a, 649 e, 650 a
- Theodotus *lector, S. Joannis Chrysostomi discipulus* 639 f, 640 a c d e f, 641 a, 650, 663 e
- Theodotus *vir consularis, S. Joannis Chrysostomi amicus* 639 f, 640 c d f, 641 a
- Theodulus *diaconus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 632 a b, 635 b
- Theognostes *senator Constantinopoli* 554 c
- Theopaschitæ *hæretici* 662 c
- Theophilus *episcopus Alexandrinus* 510 e f, 511 a b c d, 528 c d e, 546 f, 547 a b c d, 566 f, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576 b et seqq., 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585 f, 586 b et seqq., 587 a, 588 d e f, 589 a b, 590 f, 591 a et seqq., 593 f, 594 a c d e f, 595, 598 c d e f, 599, 600, 601 a b c, 603 a, 606 c d f, 607 b, 622 a, 646 a d, 647 f, 667 b, 673 e, 674 e f, 675, 676, 677, 678 a b c d, 679 e f, 680 a b, 681 c, 686 a
- Theophilus *presbyter Constantinopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 614 d e, 634 e f, 635 a b
- Theophilus *presbyter Ordinis Prædicatorum, inter Prætermisos* 51 c
- Theophilus *Ephesius, amicus S. Joannis Chrysostomi* 433 b
- Theophilus *comes* 651 c
- Theotecnus *abbas monachorum S. Publii in Syria* 642 b
- Theotecnus *presbyter Constantinopolitanus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 603 d
- † Theotimus *episcopus metropolita in Scythia* 543 c, 573 a b c d
- Therapius *episcopus in Africa* 255 f, 256 a, 271 f, 272 a
- Therasii *viduæ liber scriptus a S. Joanne Chrysostomo* 436 f, 437 a et seqq.
- † Thesaurus *abbas generalis Ordinis Vallis-Umbrosæ S. R. E. Cardinalis et martyr, inter Prætermisos* 2 b
- Thomas *episcopus Regii Lepidi* 414 c
- Thomas *Philippus de Alsatia S. R. E. Cardinalis, archiepiscopus Mechliniensis, templum Ninoviense consecrat* 773 b, reliquias SS. Cornelii et Cypriani *Ninoviæ servatas, recognoscit* ibid. d
- Thyrus *episcopus in Macedonia* 653 d
- Tiberius *imperator* 440 e
- † Tiburtii *corpus translatum* 482 b
- Tietgaudus *episcopus Trevirensis* 400 f
- † Tigris *presbyter Constantinopolitanus, martyr* 582 e, 605 a
- Timasius *magister militiæ sub Arcadio imperatore* 531 a
- † Timotheus *martyr Antiochiæ, inter Prætermisos* 2 d, 50 b
- Timotheus *Ælurus intrusus patriarcha Alexandrinus, hæreticus* 86 e
- Timotheus *presbyter, amicus S. Joannis Chrysostomi* 624 e
- Tiridates *rex Armenia* 663 c
- Tirinus *(Jacobus) Societatis Jesu presbyter* 449 d
- † Tirsus *martyr e Thebæa legione cum sociis* 377 b
- Titelmanus *(Franciscus) Vide Franciscus.*
- Titus *imperator* 440 e
- Tollenare *(Joannes de) præpositus domus professorum Societatis Jesu Antverpiæ* 449 d e
- Trajanus *imperator* 367 e
- Tranquillinus *episcopus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 629 a
- Tranquillus *verisimiliter Antiochenus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 627 f, 628 a
- Tranquillus *favens S. Chrysostomo* 595 b c
- Tribigildus *Gruthungorum dux* 531 c e, 534, 535 a c, 536 c d, 553 b
- † Trophimus *primus episcopus Arelatensis* 355 a
- Trophimus *episcopus in Africa* 461 a b
- Trophimus, *verisimiliter episcopus, lapsus in persecutione, penitens* 461 a b, 471 d e f, 265 f, 266 f
- Troyer *(Antonius Felix comes) canonicus Brixinensis frater eminentissimi Cardinalis episcopi Olomucensis* 743 a, 744 c d
- Troyerus *auctor chronici Bulsanensis* 725 a
- † Trudo 383 c
- Turingus *presbyter discolus, deinde penitens* 448 f, 449 a
- Turpilius *vel Turpius præses gentilis Perusiæ* 351 b c, 352 d e f, 353 a
- Tuscanus *consul Romanus* 323 c, 333 a e f

V.

- Valens *imperator* 408 e, 409 a c, 411 e, 413 e f, 414 a, 415 a b c, 429 a et seqq., 430 a et seqq., 435 c, 436 f, 437 a, 467 c d, 495 f, 496 a, 502 c
- Valentiniani *hæretici, a S. Joanne Chrysostomo impugnat* 483 a, 512 a, 513 a
- Valentinianus *presbyter, Occidentaliū legatus pro causa S. Joannis Chrysostomi* 646 e
- Valentinianus I *imperator* 408 e, 409 c d, 411 d e, 413 f, 429 b
- Valentinianus

- Valentinianus II *imperator* 409 e, 467 f, 495 c
 Valentinus *secundum aliquos episcopus Trevirensis* 364 e, 368 c f
 Valentinus *Constantinopolitanus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 636 c d e
 Valentinus *militum ductor sub Arcadio imperatore* 534 c
 † Valeriani *martyris corpus translatum* 182 b
 Valerianus *caesar* 324 e, 333 b c, 334 b
 Valerianus *ensor Romanus, deinde imperator* 146 d, 178 e, 193 a b c d, 283 e f, 286 a, 291 f, 317 f, 318 a c d, 319 a, 321 d e f, 322 a, 324 e, 330 c, 331 f, 332 d e f, 333 b c d, 334 b
 Valerianus *præpositus militaris in Oriente* 646 f, 647 a
 Valerianus *puer, inter Prætermisssos* 141 b
 † Valerius *episcopus Trevirensis* 354 b, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366 a b c d e, 367 d e f, 368, 369 c, 373 a b c d e, 374 d e, 375 a b, 376 c d e f, 377 a c, 378 e f, 379 b c, 381 a et seqq., 382 a b, 385 a b, 392 b e, 394 c d, 396 c, 400 a e f
 Valerius *presbyter Antiochenus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 641 a et seqq.
 Valerius *amicus S. Joannis Chrysostomi* 419 a
 Vallagas *presbyter Nisibenus, amicus S. Joannis Chrysostomi* 607 c
 Vandali *Ariani in Africa* 336 e f, 337 b c d
 Vardæus (*Hugo*) *Minorita Hibernus* 26 e f, 27 b
 Udo *episcopus Trevirensis* 367 b, 400 f
 Udo *primicerius Tullensis, deinde episcopus* 101 e
 † Vedasti *reliquie Duaci* 132 c
 Velderer (*Udalricus*) *æconomus templi S. Notburgæ* 733 d
 † Venantius *episcopus Lunensis* 111 b, 112 b
 † Venerius *episcopus Mediolanensis* 600 e, 646 e, 654 e f, 667 c
 Venerius *presbyter Constantinopoli* 580 b
 Venerius *eremita Tiburtinus* 110 d, 111 d
 Venerius *Tiburtinus monachus, inter Prætermisssos* 51 c
 † Veranus *Venciensis* 82 e
 Veronica *virgo Ordinis S. Claræ, inter Prætermisssos* 51 b c
 Vespasianus *imperator* 440 e
 Vicecomes (*Ignatius*) *præpositus generalis Societatis Jesu* 781 d e
 † Victor *episcopus in Africa, ad metalla damnatus* 319 a b, 320 f
 † Victor *primus episcopus Placentinus in Italia* 79 f
 † Victor *vel Victurus, episcopus Cenomanensis* 69 f, 70 a b
 † Victor *confessor, ad metalla damnatus* 192 f
 † Victor *martyr in Africa* 325 d
 † Victor *Senensium patronus* 352 a
 Victor II *Papa* 350 a
 Victor III *Papa* 350 a
 Victor *Assuritanus episcopus* 273 a
 Victor *episcopus Curubitanus* 319 c d
 Victor *episcopus in Africa* 218 d, 250 c d e
 Victor *episcopus in Numidia* 286 f, 287 a et seqq.
 Victor *presbyter in Africa, lapsus in persecutione, pœnitens* 255 f, 256 a b, 271 b d e f, 272 a
 Victor *ecclesiæ Carthaginensis diaconus* 218 e, 223 f, 224 a, 246 b
 † Victoria *soror S. Sabini episcopi Placentini* 80 b c d e
 Victoria *mulier Afra, in persecutione lapsa, deinde pro fide extorris* 235 f
 † Victoris *diaconi corpus Placentiæ in Italia* 80 a b c
 Vigilus *Papa* 419 b
 Vigilus *episcopus Tapsensis* 674 b
 Vigilus *episcopus Tridentinus* 530 c
 Vignole (*Joannes de la*) *Andegavensis capituli decanus, reliquias S. Maurilii pretiosiori thecæ includit* 63 f
 Villena (*marchio de*) *orator regis Hispaniarum apud Romanum Pontificem* 190 d
 † Vincentia *martyr* 748 d
 † Vincentius *abbas et martyr, inter Prætermisssos* 11 f
 Vincentius *episcopus Capuanus* 370 d
 Vincentius *episcopus Tibaritanus* 280 b
 Vitalis *episcopus Apollinaristarum Antiochiæ* 457 e f, 676 f
 Vitalis *episcopus Regii Lepidi* 114 d f
 † Ulganii *confessoris reliquie* 132 b, 133 a
 Ulricus *dux Wirtembergensis* 395 d
 † Ultanus *abbas Peronensis* 120 c, 123 b, 124 b e, 125 c d e, 126 b c d, 129 a b, 131 a
 Ultrogottha *Childeberti I Francorum regis conjux* 33 a c
 Unila *Gothis episcopus ordinatus a S. Joanne Chrysostomo* 526 f, 631 e
 Vodhlon (*Samuel Ignatius*) *sacerdos, scripsit testimonium de beneficio S. Notburgæ* 746 c
 Volusianus *episcopus Trevirensis* 366 e, 400 f
 Volusianus *imperator* 145 e, 146 a, 148 d, 151 e, 174 f, 175 a b c, 177 f, 178 c d e f, 181 b, 193 b, 271 b, 273 a b, 286 b, 291 f
 † Urbani *Papæ martyris translatio, inter Prætermisssos* 50 a
 † Urbani *corpus translatum* 182 b
 Urbanus VIII *Papa* 115 a, 117 b, 134 f, 135 a, 142 a, 187 a, 351 f, 694 c, 739 d, 773 a
 Urbanus *confessor Romanus, aliquamdiu schismati addictus* 158 e, 160 d, 165 e f, 166 a et seqq., 167 a b c d e, 264 b c d
 Urbicius *episcopus, S. Joannis Chrysostomi amicus* 623 b
 Uriel *archiepiscopus Moguntinus* 395 d
 † Ursula 748 f
 Ursus *episcopus Senecensis* 82 f
 Vuiomadus *episcopus Trevirensis* 366 e f, 400 f
 Vuizo *episcopus Trevirensis* 366 e f, 400 f

W.

- Wachtendonck (*Joannes de*) *abbas Indensis prope Aquisgranum* 185 d e, 186 a b
 Waesteels (*Adrianus*) *abbas Ninoviensis* 772 f, 773 a
 Wagner (*Maximilianus*) *parochus Schwazensis in Tyroli* 741 f, 743 d
 Wagner (*Vitalis*) *religiosus Montis S. Georgii in Tyroli, examinat ossa S. Notburgæ* 737 a
 Wahart (*Franciscus*) *parochus in Mehon* 142 e
 Wala (*Balduinue*) *canonicus Ninoviensis* 775 d
 Walch (*Leonardus*) *æconomus templi S. Notburgæ, in Tyroli* 732 f
 Walek (*Joannes*) *renovavit synopsis Vitæ S. Notburgæ, tabulæ inscriptam* 710 e
 † Waldebertus *abbas Luxoviensis* 99 d e
 Waldher (*Joannes Baptista*) *testimonium dedit pro patria S. Notburgæ* 715 f
 Waleranus *abbas Ursi-Campi, inter Prætermisssos*
 Wallock (*Thomas*) *sacerdos, testimonium scripsit de beneficio S. Notburgæ* 746 e
 Walterus *abbas S. Foillani, interfuit translationi corporis S. Amati Senonensis* 133 a
 Walterus

Walterus castellanus, in *S. Amatum Senonensem munificus* 131 e, 132 b
 Warinus archiepiscopus *Trevirensis* 383 c, 384 a b
 Waso episcopus *Lodiensis* 388 b
 Well (*Sigismundus*) *æconomus templi S. Notburgæ in Tyrol*i 732 f
 Welsperg (*Carolus de*) comes in *Tyrol*i 744 b
 Wenceslaus *Bohemorum rex* 723 b
 Wermus abbas de *Castro de Moretagne*, interfuit translationi corporis *S. Amati Senonensis* 133 a
 Wertenbergica (*Agnes*) uxor *Henrici ultimi* dynastæ *Rottenburgici* 717 e
 Wifredus abbas *S. Victoris Massiliensis*, inter *Prætermissos* 3 e
 Wilcarius episcopus *Suduenis* 124 c
 † Wilfrida abbatissa, inter *Prætermissos* 50 c, 141 b
 Wilhelmus episcopus *Argentinensis* 395 d
 Willelmus cognomento *Caput-stapæ*, *Aquitanorum dux et Pictavorum comes* 24 a b d
 Willelmus cognomento *Longaspata*, *Normanniæ dux* 24 b c d
 † Winandus non satis cognitus 40 e f, 41 a
 Winghene (*Ludovicus de*) præpositus capituli *Rotnæcensis* 189 c
 † Wolfgangus 730 e, 731 e
 Wolkenstain (*Dominicus comes a*) 712 f
 Wolkenstain (*Marcus Sittius de*) nobilis scriptor, habet *elogium de S. Notburgæ* 712 e f
 Wolkenstain (*Prædis a*) 735 b
 Wonedulphus decanus *Anderlacensis* in *Brabantia*, inter *Prætermissos* 3 a. Item 39 e f, 43 b c d e f, 44 a d e

Wrekh (*Michaël*) sacerdos in *Carniolia* 767 d
 Wromati (*Joannes Baptista*) sacerdos in *Carniolia* 762 a
 Wurtel (*Henricus*) 729 e

Y.

Y polytus, inter *Prætermissos* 2 e f

Z.

Z eiller (*Martinus*) meminit *S. Notburgæ* in *Typographia Tyrolensi et in Tractatu de decem Circulis* 715 d, 717 a
 Zeno episcopus *Hierosolymitanus* 442 f, 443 a
 Zeno episcopus *Majunæ* 443 a
 Zeno episcopus *Tyri* 443 a b
 Zeno imperator 16 d, 86 f
 Zetus incertæ sedis episcopus 165 b, 181 d
 Zoehing (*Ulricus de*) 729 e
 Zoilus episcopus *Alexandrinus* 830
 Zozimus Papa 683 d, 684 a f, 685 a b
 Zwichen (*Viglius a*) præpositus ecclesiæ *S. Bavonis Gandavi* 399 f

INDEX TOPOGRAPHICUS

A.

- A**bbir Germaniciana, civitas Africae 321 d
 Achen, locus Tyrolis 712 d f, 724 c
 Achensis vallis 726 a, 732 f
 Ægæum mare 646 f
 Ægyptus 404 c, 405 a, 468 e, 469 b, 305 c, 528 d, 568 a et seqq., 570 e, 599 c, 647 d, 667 c, 677 d, 682 e. *In Ægypto cultus S. Joannis Chrysostomi* 691 e
 Ælia, sic vocabatur olim Hierosolyma 568 e
 Æmilia, Italiæ regio 134 c
 Æthiopia 403 a, 647 d. *Cultus S. Joannis Chrysostomi* 691 e
 Affligemiensis abbatia in Belgio 51 e
 Africa. *S. Cyprianus episc. martyr* 191 et seqq. *SS. Crescentianus, Victor, Rosula, et Generalis* 348 b c e f
 Africanum concilium, anno 419 683 d
 Agaunense cœnobium in Vallesia. *Incoluit S. Amatus abbas Habendensis* 96 c, 99 f. 104 f, *An etiam Amatus alter, qui dein episcopus Sedunensis creatus est?* 122, 123
 Agrippinense concilium, anno 346 370 d
 Aich, locus Carniolæ 762 a
 † Albani monasterium in Lagenia, provincia Hiberniæ 27 b
 Albis, fluvius Germaniæ 747 e
 Aldenarda, oppidum Belgii in Flandria 187 c, 188 a f, 189 a, 772 d, 776 a
 Alegia. *Vide* Elegia.
 Alexandria, urbs Ægypti. *S. Theodorus martyr* 10 b. *Hujus episcopus non fuit idem Theodorus* 11 a. *SS. Cronides aut Hieronides diaconus, Leontius, Serapion etc. MM.* 13 c f. *S. Philippus martyr, is tamen istius urbis episcopus haud fuit* 52 c f, 53 e f, *S. Theodolus episc. mart.* 56 b c e f. *S. Eulogius episc.* 83 et seqq. *Alexandria a Persis occupata* 85 b c. *Alexandria* 568 a b c, 571 b, 574 f, 575 a, 576 b, 579 b, 583 b, 588 d, 591 b, 607 b, 646 d
 Alexandria, urbs Troadis, provinciæ in Asia Minori 19 c
 Alostum (*Aelst*) oppidum in Flandria imperiali 133 b c e f, 772 c d, 776 d, 777 e f
 Alpes 718 f, 719 d, 721 a, 726 e
 Alsatia 357 f, 381 f, 382 e. *Ecclesias hic crevisse traditur S. Maternus episc.* 385 f, 386 a b, 393 f
 Amandopolis, oppidum cum abbatia in Belgio, 127 e, 131 a
 Amanus, mons Ciliciæ 624 b
 Ambianum (*Amiens*) urbs Galliæ in Picardia 120 c
 Anaphum, suburbanum prope Constantinopolim 588 c
 Ancyra, urbs Galatiæ. *S. Julianus presb. mart.* 54 b c e f. *SS. Seleucus et Valerianus MM.* 56 b d. *Ancyra* 594 b e, 613 e, 616 a, 647 e
 Andaniū, nunc ad S. Hubertum (*S. Hubert*) oppidulum et celebris abbatia in Arduenna 388 f
 Andegavum, civitas Galliæ. *S. Maurilius episc.* 62 e seqq.
 Andensis provincia in Gallia 62 b
 Anderlacum, aliis Anderlechtum, vicus Brabantiae prope Bruxellas. *S. Gnido conf.* 36 et seqq. *Sacellum supra hujus Sancti sepulcrum illic primo constructum, dein templum, in quo ejus corpus hodie dum servatur* 40 b d e, 45 b
 Angeliacense monasterium. *Vide* Angeriaceense.
 Angeriac, villa. *Habuit ecclesiam dicatam S. Reverentio* 22 f, 23 a
 Angeriaceense, in Santonia, Galliæ provincia oppidum et monasterium Ordinis S. Benedicti 22 f, 24 b d e
 Anglia 656 c
 Antaradum, oppidum Syriæ 426 a
 Antiochenum concilium, seculo III, 170 a, 173 a b c. *Antiochenum Arianorum concilium, anno* 341 594 f, 595 a b
 Antiochia, urbs Syriæ. *In synodo damnatur Novatianus* 173 a b c. *Antiochia patria S. Joannis Chrysostomi* 408 b, 411 a b, 412 et seqq. *Hic diaconus ordinatus est idem Sanctus* 435 d e f. *Presbyter consecratus* 447 f. *Antiochiæ seditio exoritur* 465 f, 466 a et seqq. *Antiochia ad episcopatum Constantinopolitanum evocatur S. Joannes Chrysostomus* 510 et seqq. *Antiochiæ concilium ab Arianis celebratum* 594 f, 595 a. *Antiochiæ episcopus statuitur Porphyrius, inimicus S. Joannis Chrysostomi* 604 b c, 606 c d. *Antiochiæ plures amicos habuit idem Sanctus* 619 et seqq. *Antiochiæ nomen S. Joannes Chrysostomi diptychis inseritur* 680 c, 681 d e, 683 c
 Antitaurus, Mons Cappadociæ 612 a
 † Antonii, archicœnobium in Delphinatu 775 e
 Antverpia, civitas Belgii. *Corpora SS. Fortunati, Cyrini, Innocentii et Cerealis MM.* 149 b et seqq., 150 a b
 Anyeliach. *Vide* Cliach.
 Apamea, urbs Asiæ minoris 544 f, 582 d, 583 d, 599 c, 607 a, 635 e, 645
 Apamene, rugio in Syria 645 d
 Apostoleum, ecclesia prope Chalcedonem 578 b
 Appiaria, urbs Asiæ minoris 599 b
 Apulia. *SS. Felicissimus et Secundinus MM.* 57 a b d e
 Aquileia, urbs Italiæ 600 e, 653 c d e f
 Aquileiense concilium, anno 381 79 e
 Aquisgranum, urbs Germaniæ inferioris 183 a b, 185 c, 186 c, 187 e, 770 c
 Aquitania, Galliæ regio 394 d
 Arabissus, urbs et arx Armeniæ 643 a, 648 b c d e. *In hac exsulavit S. Joannes Chrysostomus* 649 b, 651 d, 663 e f. *Arabisso alio deducitur sanctus Exsul* 664 a et seqq. *Arabissus urbs episcopalis* 689 b, 690 c
 Arcadia

Arcadia, regio Peloponnesi	682 e	Bithynia, Minoris Asiæ provincia. <i>S. Autonomus</i>	
Arduenna, sylva ampla Galliae et Belgii	388 f	<i>mart.</i> 14 c, 15 f, 19 b. Bithynia 534 c, 536 d, 547	
Areæ Macrobiani Candidiani, prope Carthaginem.		e, 575 a, 583 d. <i>Huc in exsilium ductus S. Joannes</i>	
<i>Locus sepulture S. Cypriani episc. mart.</i> 325 a,		<i>Chrysostomus</i> 586 a, 587 e, 588 b c, 602 a c, 603	
333 d. <i>Templum hic eidem Sancto erectum fuit</i>		b, 613 e, 616 a, 664 f, 665 b et seqq.; 666 b	
	336 a	Bituricensis ducatus in Gallia	62 b
Arelate, urbs Galliae 118 e, 119 f. <i>Devastata seculo</i>		Blemmyum regio in Æthiopia	647 d
<i>viii a Saracenis</i> 120 a. <i>Hic olim depositum fuit cor-</i>		Bobienae monasterium in Italia	96 e
<i>pus S. Cypriani episc. mart. ex Africa delatum</i>		Bohemia	747 e
340 a et seqq. <i>Arelate in concilio causa Donatista-</i>		Bonavallis, abbatia in diœcesi Carnutensi	347 b
<i>rum examinata</i>	372 a b	Bona, <i>al.</i> Bunna, civitas Germaniæ a Normannis	
<i>Arelatense concilium I,</i> 313 f, 314 a b, 372 a b c,	374 b e	<i>combusta</i> 359 b, 382 c. <i>Templum hic olim constru-</i>	
Argentanum, oppidum in Brutiis	349 b e	<i>xisse creditur S. Maternus episc.</i>	390 e
Argentoratum, Argentina, civitas Germaniæ in Al-		Bononia, urbs Italiæ. <i>Reliquiæ S. Joannis Chrysos-</i>	
satia	386 b	<i>tomi</i>	695 d
Argeus, mons Cappadociæ	594 c	Bosphorus, fretum angustum prope Constantinopo-	
Armenia, regio Asiæ 603 c, 610 c, 612 a b c, 614 a		lim 466 d, 534 c, 539 e, 578 b, 587 e, 602 c, 631	
b c, 627 a, 635 c d, 640 b e, 641 e, 645 b, 648 b.		e, 667 e, 686 b f	
<i>In Armenia exsul multa patitur S. Joannes Chry-</i>		Bostra, urbs Arabiæ Petrææ	635 f, 647 c d
<i>sostomus</i> 649, 650, 651, 665 a, 666 d e, 674 e		Brabantia, Belgii provincia 36 et seqq., 770 a,	
Asia. <i>SS. Diafolus, Matrona, Tecla, et Heraclia</i> 12		776 b	
c f. <i>In Asia aliquot episcopos deponit S. Joannes</i>		Brachbantum antiquum, tractus Belgii	770 c
<i>Chrysostomus</i>	546, 547	Brandisium, <i>alias</i> Brundisium (<i>vulgo</i> Brandeis) op-	
Aspona, civitas in Galatia	402 b, 404 d.	pidum Bohemiæ	747 e
Assuræ, civitas Africæ	272 e f, 273 a	Brixina, <i>alias</i> Brixio et Brixinum, civitas Tyrolis	
Asta, civitas Italiæ	52 a b	736 a, 737 c, 738 e, 739 c d, 740 c, 746 e, 752 c	
Astacenus, <i>al.</i> Nicomediensis sinus in Bithynia 15		Broylus seu Broylense monasterium, Mervillæ in	
f, 19 b		Flandria Occidentali. <i>Hic exsulavit et obiit</i>	
Asturica, urbs Hispaniæ	293 d f	<i>S. Amatus episc. Senonensis</i> 120 et seqq. usque ad	
Athenæ, urbs Græciæ	411 f, 646 e	132	
Athesina provincia	725 b	Brugæ, civitas Belgii in Flandria. <i>Reliquiæ S. Joann-</i>	
Athyra, castellum in Thracia	646 f	<i>is Chrysostomi</i>	695 a, 714 a
Atrebatum, civitas Belgii	132 a	Bruxellæ, urbs Brabantiae in Belgio 36 et seqq.,	
Avenio, civitas in Gallia	186 e, 187 a	44 d	
Augustodunum, urbs in Gallia. <i>S. Evantius episc.</i>		Bulgaria	56 a
21 a et seqq.		Bulla, civitas Africæ	272 a
Augustoritum, urbs Galliae	69 d	Byzacena provincia in Africa 209 c f, 215 a, 270 c	
Aure, amnis in Gallia	22 a	Byzantium 492 b. <i>Vide</i> Constantinopolis.	
Aurelianense concilium III, anno 538 21 e. Au-			
relianense IV, anno 541. Aurelianense v, anno			
549. <i>Interfuit S. Sacerdos, Lugdunensium antistes</i>			
31 e, 33 f, 34 a, 60 e			
Austria. <i>Cultus S. Notburgæ</i>	748 b		

B.

Babylon, urbs in Asia	668 d, 677 e
Badensis marchionatus	747 e
Bajocæ (<i>Bajeux</i>) civitas Galliae episcopalis in Normannia inferiori. <i>S. Reverentius presb. conf.</i> 22 a et seqq., 23 a et seqq.	
Barenensis ducatus in Gallia	184 a
Bavaria, regio Germaniæ. <i>Cultus S. Notburgæ</i> 712 d, 724 e	
Baveghem, locus Belgii	134 d
Beduinum (<i>Bedoin</i>) vicus in Gallia. <i>Cultus S. Antonii vel Antonini, episcopi, ut creditur, Carpentoracensis</i> 81 a et seqq.	
Belgium 36 et seqq. <i>Plures hic ecclesias erexisse traditur S. Maternus</i> 385 et seqq.	
Belsia, Galliae provincia	76 b
Beneventum, urbs in regno Neapolitano	646 e
Beroea, urbs Syriae 528 d e f, 575 e f, 579 b, 594 b, 607 b	
Bethleem, urbs Palæstinae	405 b, 456 b

Septembris Tomus IV.

C.

Cadurencensis provincia in Gallia	343 c
Cælii seu Cœli Mons, monasterium Hispaniæ in Coriana diœcesi	353 b
Cæsarea, urbs Cappadociæ 299 b, 303 a, 305 b, 306 a c, 425 d, 547 f, 594 c, 611 f, 613 a f, 614 b c. <i>Cæsareæ aliquamdiu æger substitit S. Joannes Chrysostomus, cum ad exsilium tenderet</i> 615 a et seqq., 616 a et seqq. <i>Cæsarea excedere cogitur idem Sanctus cum summo ab Isauris, vicina loca infestantibus, periculo</i> 617 a et seqq. <i>Cæsaream ad amicos scribit S. Joannes Chrysostomus</i> 620 b c d e, 629 a b c	
Cæsarea, urbs Palæstinae 551 e, 580 d, 620 f, 647 e	
Calabria citerior, provincia regni Neapolitani 349 a b c d e, 350 d e	
Calcaria, civitas Germaniæ	393 e
Calonna, vicus in Gallia 63 b. <i>In eo habitasse creditur S. Maurilius episcopus</i> 66 f, 67 a, 71 d, 72 d, 73 ab, 76 a	
Cameracensis ager in Belgio	190 c
Cameracum, civitas Belgii 120 c, 126 e, 129 c, 131 b. <i>Reliquiæ S. Chrysostomi</i>	695 c
Campania, Galliae provincia	184 a
Campania, Italiæ provincia	637 b
Cana Galilææ	137 f
Canusium, civitas in Apulia	40 e f

102 Cappadocia

- Cappadocia, regio Minoris Asiae 173 b, 311 b, 490 c, 594 a c, 611 f, 612 b c, 613 a f, 614 c, 616 a, 617 a, 619 c, 621 a c e f, 623 a, 646 f, 655 a
- Capsa, civitas Africae 215 a, 270 c
- Caria, regio 546 b, 607 c, 608 c, 609 b
- Carinthia. *Cultus S. Notburgae* 748 b, 752 f
- Carnioburgum (*vulgo* Craynburg) oppidum Carnioliae 753 d, 754 e
- Carniolia, ducatus. *Cultus Insignis S. Notburgae* 745 f, 747 d e, 751 et seqq.
- Carnutensis tractus in Gallia 76 b
- Carpentoracte, civitas Galliae 81 a et seqq., 82 a et seqq.
- Carthaginense concilium primum de lapsis sub *S. Cypriano* 168 a c d e, 170 f, 171 b, 254 c d e f, 255 a et seqq., 256 a et seqq., 257 a et seqq., 258 a et seqq., 259 a et seqq., 260 a. Carthaginense secundum de lapsis sub *S. Cypriano* 175 d, 271 a et seqq., 280 e f, 281 a b c d. Carthaginensis synodus Idibus Maii anno 252 habita diversa a praecedenti concilio 270 c d e f, 271 a et seqq., 272 a b c d. Carthaginense concilium primum de baptis-
mate haeticorum 296 e f, 297 d; secundum 297 d e, 298 a e, 299 a b c; tertium 299 d. 300 d, 301 c d e f, 302 a et seqq., 303 b f, 305 a et seqq.
- Carthago, urbs Africae. *Hic S. Cyprianus et episcopi Africani, rejectis schismaticis legatis, S. Cornelium Romanum Pontificem legitime electum agnoscunt* 161 et seqq. Carthagine probabiliter natus *S. Cyprianus episc. mart.* 195 c d. *Ad Carthaginensem cathedram evectus idem Sanctus, et quando* 205 et seqq. Carthagine persecutio excitata a *Decio* 212 et seqq., 213, 214. Carthagine schisma movetur contra *S. Cyprianum* 247 et seqq. Carthaginem e secessu suo redit *S. Cyprianus* 253 d e f. *Prope Carthaginem martyrium subiit idem Sanctus* 323 et seqq.
- Casae nigrae, civitas in Africa 372 a
- Cashach, torrens in Tyroli 724 f, 725 f, 726 a, 744 a
- Casletanus ager in Flandria Occidentali 131 b
- Casletum, oppidum Flandriae Occidentalis 713 f
- Casselia, civitas Hiberniae 26 a b
- Castabula, civitas in Cilicia 622 a
- Castrum Petrae in Gallia 74 d
- Catalaunum, civitas Galliae 376 f
- Catana, urbs Siciliae episcopalis. *S. Serapion episc. mart. et Socii forte addendi* 5 a et seqq.
- Cathem, locus in Belgio 777 b
- Caucasus, mons Asiae 534 e
- Cennacum, oppidum Leodiensis ditionis. *Ecclesiam extruxisse traditur S. Maternus episc.* 388 e
- Cenomanum, civitas Galliae 74 e, 76 b
- Centumcellae, urbs Hetruriae, *S. Cornelius PP. martyr* 143 a, 144 f, 145 e. *Hic exsulavit et probabiliter obiit idem Pontifex* 146, 147, 177, 179, 180
- Chalcedon, urbs Asiae Minoris in Bithynia 534 a, 535 c, 536 d e, 537 f, 539 e, 550 a, 575 a. *Prope Chalcedonem conciliabulum instituitur contra S. Joannem Chrysostomum* 578, 579, 580, 581, 582. *In eo deponitur idem sanctus Episcopus* 584 a et seqq. Chalcedone multi ejus sectatores in carcerem conjiciuntur 604 d, 611 c
- Chalcedonense concilium 661 a, 779 c, 780 b
- Chersonesus 535 e f
- Cilicia, regio Minoris Asiae 173 b, 311 b, 415 f, 416 a, 490 c, 612 a b c, 617 a, 621 a c, 622 a b c d, 623 a c, 624 b, 666 d e
- Cimella, oppidum in Alpibus maritimis 491 e
- Civitas vetus (*Civita vecchia*) urbs Hetruriae 177 d
- Claravallis, abbatia in Gallia 382 a
- Claudiopolis, civitas in Honoriade, provincia Minoris Asiae. *Ubi Evangelium praedicasse dicitur S. Autonomus M.* 16 a, 17 e, 19 b
- Cliach, regio Hiberniae. *In hac, ut fertur, natus est S. Albeus seu Ailbeus episcopus* 27 c
- Coele-Syria, regio, 527 d
- Colchis, regio Asiae 664 b
- Colonia Agrippina. *S. Maternus episc.* 354 a. *De initis ejus ecclesiae disputant eruditi* 335 et seqq. Colonia Agrippina a Normannis comburitur 359 b. *Hic servatur pars baculi S. Petri, quo S. Maternus a morte suscitatus creditur* 384 a et seqq. *Varias Coloniae et per universam diocesim ecclesias construxisse creditur S. Maternus* 389 d e f, 390 a et seqq. Coloniae verisimilius mortuus est idem Sanctus 392 d e f, 393 a et seqq. *Reliquiae et cultus S. Materni* 396 e f, 397 a
- Coloniensis Cartusia. *Reliquiae S. Joannis Chrysostomi* 695 e
- Colsass, pagus in Tyroli 722 a
- Comana, urbs in Ponto, Asiae regione, *prope quam mortuus est S. Joannes Chrysostomus* 401 a, 664 d e f, 665 a et seqq. 666 a et seqq. Comanis transfertur Constantinopolim corpus ejusdem Sancti 685 e f, 691 e
- Commonicus, pagus in Gallia 74 d
- Compendiense caenobium 182 d e, 183, 184, 185
- Compendium, oppidum in insula Franciae. *Huc translatus fuit olim corpus S. Cornelii PP.* 182 b et seqq., 183, 184, 186. *Item corpus S. Cypriani episc. mart.* 341 e f, 342 a et seqq.
- Concordia, oppidum Italiae 201 a
- Confluentia, urbs Germaniae 376 a
- Consentia, civitas in Calabria citeriori 349 e
- Constantinopolis 401 c, 402 c, 404 b, 406 b f, 407 b, 466 c d, 468 e, 473 c, 490 b c, 491 a, 492 a b, 493 b, 496 c d e f, 497 a b f, 498 f, 499 a b, 500 d. Constantinopoli episcopus consecratur *S. Joannes Chrysostomus* 511 c d e. Constantinopoli nosocomia aedificat idem *S. Joannes* 517 c d. Constantinopoli contra eundem Sanctum varias machinationes instruunt ejus inimici 575, 576, 577. *In conciliabulo depositus idem sanctus Episcopus Constantinopolitanam sedem deserere cogitur, et in exsilium ducitur* 584, 585. *Oritur seditio Constantinopoli* 586, et urbs terrae motu concutitur 587. *Revocatur Sanctus ac ecclesiam Constantinopolitanam denuo gubernat* 588 et seqq. Constantinopoli alia synodus habetur, in qua depositionis sententia declaratur irrita 592 a b. *Novum Constantinopoli ab adversariis Sancti conciliabulum cogitur* 594, 595, in hoc iterum damnatus *Joannes Chrysostomus ecclesia expellitur* 596 b, et urbe Constantinopolitana 601 d e f, 602 a. *Eodem die ecclesia comburitur* ibid. d e f, 603 a et seqq. Constantinopoli alter episcopus substituitur *S. Joanni*, et gravis persecutio oritur in hujus sectatores 604, 605, 606. Constantinopolim ad clerum scribit *S. Innocentius PP.* 607 e f. *Honorius item imp. et S. Nilus ad Arcadium imp. pro S. Joanne* 608 d e f. Constantinopoli multa mala illata 609 a b c. Constantinopolim ad amicos varias in exilio scribit litteras *S. Joannes Chrysostomus* 629 et seqq. Constantinopoli gravem persecutionem patiuntur sancti *Exsulis amici* 633 et seqq. Constantinopolim litteras ad amicos mittit idem Sanctus 652 d e f. Constantinopoli nomen *S. Joannis Chrysostomi diptychis inscribitur* 681 a b c, 683 c. Constantinopoli festivitas ejusdem Sancti instituitur 685 c d, ejusque corpus illuc transfertur ibid. e f, 686 b et seqq., 687 a b c, 691 e. *Ecclesia olim eidem Sancto dicata Constantinopoli* 693 c
- Constantinopolitanum concilium sub *S. Joanne Chrysostomo in causa Antiochiae episcopi Ephesini* 543 c d e f,

d e f, 544 a b c d, 545 f. Constantinopolitanum pro S. Joanne Chrysostomo 591 f, 592 a. Aliud contra S. Joannem Chrysostomum 593 f, 594 et seq. Constantinopolitanum concilium anno 381 425 f. Quintum generale 621 b c. Constantinopolitanum sextum 407 b

Coria, civitas Hispaniae episcopalis 352 b

Corinthus, urbs Peloponnesi 493 c d, 653 d

Corneliacum (*Cornilly le Contres*) monasterium in Gallia 190 c f, 443 d

† Cornelii abbatia Ordinis Præmonstratensis in Flandria. *Insignis cultus, reliquiae et ecclesia SS. Cornelii et Cypriani* 769 et seqq. Vide Noviensis abbatia.

† Cornelii Monasterium (*Cornelis-Munster*) prope Aquisgranum. *Reliquiae, cultus et miracula S. Cornelii PP.* 185, 186, 187

Corsica insula 412 d e, 417 c

Cratia, urbs Bithyniae 596 e

Creta, insula 635 b

Crineo, locus prope Ancyram in Galatia 54 f

Caoatia, regio. *Cultus S. Notburgae* 748 b, 752 c

† Crucis cœnobium in diœcesi Ebroicensi in Normannia 49 c f

Cucusus, oppidum Armeniae. *Hic diu exsulavit S. Joannes Chrysostomus* 603 c d, 609 d. 610 c, 611 b f, 612 a b, 614 a b c, 615 c f, 616 a d e. Cucusi, loco admodum deserto, excipitur Sanctus 618 c et seqq. *Inde varias epistolas ad amicos scribit* 619 et seqq. usque ad 645. Cucuso ad alia loca Armeniae transfertur sanctus *Exsul* 648 d e, 651 d. Cucusi non videtur concionatus fuisse S. Joannes 663 b c d

Cularo seu Cularona, ita appellata quondam fuit Gratianopolis, civitas Delphinatus 404 c

Curubis, civites Africae. *Hic exsulavit S. Cyprianus episc. mart.* 493 a c, 318 d, 319 c et seqq., 321 a b c, 329 c, 330 c, 332 e f

Cyprus, insula 402 a, 407 b, 531 e, 553 f, 534 a, 570 e, 572 a, 574 b c d, 591 b, 611 c. *Ecclesia monasterii Franciscanorum in Cypro S. Joann. Chrysostomo sacra* 693 f

Cyrene, civitas in Africa 667 d

Cyrnus, insula mediterranei maris. *Latinis* Corsica 116 d, 417 c

Cyrus, urbs in Syria 628 d

Cyzicus, urbs Mysiae 603 c, 619 a, 638 f

D.

Dacia, regio 357 a b

Dalmascorb, parœcia in Lagenia, Hiberniae provincia 50 c

Dalmatia, regio 653 c, 654

Damascus, urbs Syriae 205 f, 485 d, 527 d

Daphne, suburbium Antiochenae civitatis 496 c, 505 f

Darna, civitas in Libya 84 a

Decimum, locus in Africa 337 b c d

Delphinatus, Galliae provincia 96 b, 404 b, 775 c

Demschall, locus Carnioliae 745 e, 753 a, 754 a b f, 755 a, 757 c, 758 b, 760 c d f, 762 d

† Deodati (*Saint-Diey*) oppidum Lotharingiae 401 f

Dertusa, civitas Hispaniae Tarraconensis. *Reliquiae S. Crescentii M* 351 f

Dionantum, al. Dinantum, oppidum Leodiensis diocesis. *Ecclesiam extruxisse traditur S. Maternus episc.* 388 d e

Dionysiana, civitas Africae 209 f

† Dominici ecclesia Bononiae in Italia. *Reliquiae S. Joannis Chrysostomi* 695 d

Drypia, locus haud procul Constantinopoli. *Illic ad ecclesiam, S. Thomae apostolo consecratam reliquias Sanctorum transtulit S. Joannes Chrysostomus* 529 a et seqq., 530 a

Duacum, urbs Belgii. *Corpus, ecclesia et cultus S. Amati episc.* 120 b f, 121 a b c, 123 b, 131 a e

E.

Eben, locus Tyrolis, ubi sepulta est, et insigniter colitur S. Notburga 712 d f, 724 b, 732 a et seqq., 742 e f

Ebensfeld, locus Carnioliae, cultu S. Notburgae celebris 745 e, 747 d e, 748 f, 749 c d, 751 et seqq.

Eboracensis diœcesis in Anglia 49 f

Ebosius, locus prope Treviros 394 d

Ebroicensis diœcesis Normannia 49 c

Egkh, locus Carnioliae 762 a

Einhamum, abbatia in Belgio 188 a

Elegia, al. Alegia, Legiacum, Hellum, et Helellum, olim civitas, nunc pagus in Alsatia. *Hic, ut fertur baculo S. Petri apostoli a morte suscitatus est S. Maternus* 381 a f, 382 e, 393 c

Elno, nunc Amandopolis, monasterium in Belgio 127 e

Emerita, urbs Hispaniae 293 d, 294 a

Emesa, urbs Syriae 635 e f, 647 c

Engeriacense monasterium. Vide Angeriacense.

Engloz, locus Belgii in agro Insulensi. *Reliquiae et cultus S. Cornelii PP.* 490 c

Ephesinum concilium 779 c, 780 b

Ephesus, urbs Asiae Minoris in Ionia 493 d e, 544 f. Ephesi in concilio deponit aliquot episcopos, novosque ordinat S. Joannes Chrysostomus 546 et seqq., 668 a d

Erpe, vicus Brabantiae in Belgio 48 a c

Etona, locus in Anglia 401 b

Etruria. Vide Hetruria.

Euphrates, fluvius 440 d, 642 a

F.

Feistriz, fluvius 751 e, 754 f

Niecht. Vide Viecht.

Figen, locus Tyrolis 738 b, 743 b

Flandria, Belgii provincia 120 et seqq., 133 b, 695 a, 713 f, 769 b, 770 c, 775 e, 776 d 777 e

Fliedersele. Vide Vliederzele.

Flinense cœnobium monialium in Belgio. *Reliquiae S. Joannis Chrysostomi* 695 d

Florentia, civitas Italiae in Hetruria 657 f. *Reliquiae S. Joannis Chrysostomi* 694 f, 695 b

Floressia, abbatia Ordinis Præmonstratensis in Belgio 774 e, 775 f

Forum Flaminii, urbs Umbriae 478 e

† Francisci ecclesia Bononiae in Italia. *Reliquiae S. Joannis Chrysostomi* 695 d

Freundsperg, dynastia in Tyroli 722 a, 741 e

Fridberg, castrum in Tyroli 718 c, 719 b, 721 a

Frigidus mons, monasterium Ordinis Cisterciensis in Gallia 370 b

Furnae (*Veurne*) oppidum Flandriae 776 d, 777 e

Furnensis civitas episcopalis in Africa 210 f, 211 a b c

G.

- Gabala, urbs Syriae 548 c d, 576 a, 579 b, 607 b
 Gaesbecanus tractus in Belgio 46 c
 Galata, oppidum, seu suburbium Constantinopoleos
 trans portum 530 b
 Galatia, provincia Asiae Minoris 402 b, 404 d, 543
 c, 594 b, 608 c, 613 e, 614 c, 616 a, 617 a, 619 c
 Gallia. *Antiquus cultus SS. Cornelii et Cypriani* 339
 c. *De fundatis variarum Galliae civitatum ecclesiis*
inter eruditos controversia 354 et seqq.
 Gallinaria, insula in Italia 69 d
 Gandavum, civitas Belgii, caput Flandriae 433 c,
 776 a
 Gandensis portus, idem locus verisimiliter, qui ho-
 die Gandavense Sassum dicitur, vulgo het Sas
 van Gendt 776 d, 777 e
 Gaza, civitas in Palaestina 49 c, 526 b, 527 d e f
 Genuensis ditio 419 e
 † Georgii monasterium. *Vide* Mons S. Georgii.
 Gerardimontium seu Gerardi-mons, oppidum Belgii
 776 b, 777 f
 Gerciacum vel Gerciacus, villa in Gallia 74 f
 Germania *Controversia eruditorum de fundatis in*
Germania ecclesiis 354 et seqq.
 Giffensis abbatia virginum Ordinis S. Benedicti in
 diocesi Parisiensi 22 c, 24 e
 † Gisleni monasterium in Hannonia 366 c, 367 a b,
 400 e
 Glason, flumen in Hibernia 26 b
 Goika (vulgo Goyke) pagus in Belgio 777 d, 778 a
 Goldenfeldt, locus in Carniolia 762 a
 Goritia. *Cultus S. Notburgae* 748 b, 752 f
 Gothia, regio 632 b
 Graecia 492 b, 500 c, 546 d e, 653 c. Graecia *Mahu-*
metis erroribus infecta 781 e
 Gratianopolis (Grenoble) civitas Galliae in Delphina-
 tu, in cujus suburbio natus creditur S. Amatus
 abbas 96 b, 103 c, 104 b c
 Grienburg, dynastia 741 e

H.

- Habendense monasterium in Lotharingia, cui
primus abbas praefuit S. Amatus 95 a et seqq.
Ejusdem etiam prima fundamenta jecit idem Ama-
tus cum S. Romarico 96 f, 97 a b, 105 c
 Hadrumetum, urbs Africae 261 a
 Hala, oppidum Tyrolis ad Oenum flumen 712 b c,
 713 b, 716 f, 717 c e, 722 a, 744 d, 745 a
 Haletra (Haeltert seu Aelttert) pagus in Belgio 775 b,
 776 b
 Hammaticum, caenobium Gallo-Flandriae 126 d f,
 127 a b d, 129 e f, 131 b
 Hannonia, Belgii provincia 490 c
 Hasteria, antiquum caenobium Ordinis S. Benedicti
 in comitatu Namureno. *Ecclesiam hic constru-*
xisse traditur S. Maternus episc. 389 b c
 Hautem S. Livini, pagus in Flandria 776 a
 Hauthem, locus Belgii 434 d
 Hebdomum, locus Byzantio suburbanus. *In hunc se-*
cessit S. Pulcheria imp. virg. 780 a
 Heisterbacensis, abbatia Ordinis Cisterciensis
 382 c
 Helenopolis, civitas in Bithynia 402 b et seqq., 544
 b, 580 d, 607 a

- Hellespontus provincia Asiae minoris 535 e f,
 536 a
 Hellum seu Helellum. *Vide* Elegia
 Hem: locus Belgii in agro Insulensi. *Reliquiae et*
cultus S. Cornelii PP. 190 b c, 343 d
 Heraclea, urbs Thraciae 525 d, 592 a, 607 d
 Herleymont, villa in Belgio 774 e
 Hermopolis, civitas Aegypti 567 e
 Heruchze, locus Carnioliae 756 d
 Hetruria, Italiae regio 695 c
 Hibernia 50 c d
 Hierosolyma. *Eo peregrinatus est S. Guido* 43 a b
 c. Hierosolyma 481 c, 557 c, 569 a, 655 a
 Hippon, civitas Africae 336 d
 Hispania. *Cultus antiquus S. Cypriani episc. mart.*
 339 b, *Reliquiae S. Materni episc.* 399 c d e f,
 Holtem, forte Hautem S. Livini, pagus in Flandria
 775 b, 776 a, 777 b f
 Honorias, provincia, olim pars Bithyniae. *Evange-*
lium hic praedicasse creditur S. Autonomus M. 46
 a, 49 b
 Hoyum, al. Hujonum, Hujonium et Huum, oppidum
 ditionis Leodiensis. *Hic ecclesiam edificasse tra-*
ditur S. Maternus episc. 388 a b c d
 Hur, Silva in Gallia 482 f
 Hydruntum, urbs Calabriae 647 a
 Hypae, urbs Lydiae 544 b

I.

- Icauna, fluvius Galliae 421 a
 Iconiense concilium 299 f, 304 b c
 Iconium, urbs Lycaoniae. S. Cornutus vel Curnutus
sacerdos martyr 9 b c e f
 Jerusalem. *Vide* Hierosolyma,
 † Ignatii ecclesia Bononiae in Italia. *Reliquiae S. Jo-*
annis Chrysostomi 695 d
 Igniacum, locus Galliae 382 d
 Imbst, locus Tyrolis 743 a
 Imelaca (Emely) olim urbs, nunc vicus in Momonia,
 Hiberniae provincia. S. Albeus seu Ailbeus episc.
 26 et seqq.
 Inbher-daoile, monasterium in Hibernia 50 d
 Inda et Indensis abbatia, alias Monasterium S. Cor-
 nelii (Cornelis-Munster) prope Aquisgranum. *Re-*
liquiae, cultus et miracula S. Cornelii PP. 185, 186,
 187, 343 e, 770 c d e, 771 a
 Insulensis ager in Belgio 190 a b, 343 d
 Interamna, urbs Umbriae 478 e
 Isara, fluvius Galliae 104 b, 726 e
 Isauria, regio Asiae. *Ubi Evangelium praedicasse cre-*
ditur S. Autonomus M. 46 a, 17 d, 49 b. Isauriae
incolae latrones olim vicinis suis infesti 617 a et
 seqq., 620 a c, 623 c et seqq., 624 c e, 625 b c,
 627 a et seqq., 634 a, 636 e, 637 c d e, 639 e,
 640 b c e, 641 e, 642 c d, 644 a b. *Multa ob Iso-*
rorum incursiones patitur exsul S. Joannes Chrysos-
tomus 648, 649, 650, 651, 654 d
 Issicus Sinus prope oram Syriae et Ciliciae 623 c
 Ister, fluvius 526 e, 535 f, 536 b, 609 b
 Istria, Italiae provincia. *Cultus S. Notburgae* 748 b,
 749 c
 Italia. *Cultus antiquus S. Cypriani episc. mart.*
 338 c
 Italica synodus seculo tertio 469 c d
 Justinianorum monasterium vel ecclesia Antiochia
Praefuit S. Eulogius episc. Alexandrinus 84 e f
 K

K.

K arinthia. *Vide* Carinthia

Kasbach. *Vide* Casbach.

Kizpugel, oppidum in Tyroli 745 c, 746 e, 747 a
Klingenbrunn, dynastia 744 f
Kompalla, pagus 768 d
Koruzhene, locus Carnioliae 756 b
Kueffstain, dynastia in Tyroli 740 e, 745 b, 746 e
747 a
Kundl, locus in Tyroli 745 f, 738 d

L.

L abacum, civitas Carnioliae 749 c, 753 b d, 754 d e, 756 b d e, 757 e f, 761 d, 764 c d, 765 a, 767 f,
Laea, vicus prope Bruxellas in Brabantia, cultu beatissimae Virginis celeberrimus. *Hujus ecclesiae custos fuit S. Guido* 39 b, 42 a et seqq., 43 b, 44 b c
Lædus (*Le Loir*) fluvius Galliae 76 b c
Lagenia, provincia Hiberniae 27 b
Lagkh, locus Carnioliae 759 a b e, 763 e, 766 d
Lambesitana Colonia in Numidia 270 f
Lampsacum, *al.* Lampsacus, urbs Asiae minoris in Mysia 536 d, 647 a
Laodicea, civitas in Pisidia 594 b e
Laodicea, urbs Syriae 595 b, 627 e, 652 c
Laodicense concilium seculo quarto 444 f, 445 f
Laranda, civitas Lycaoniae 440 c
Lateranense concilium sub Martino I Papa 661 a
Lavaerum Constantinianum, locus Constantinopoli 596 d, 597 a
Lavallium, civitas Galliae 76 c
† Laurentii monasterium in Hispania. *Reliquiae S. Materni episc.* 399 c et seqq., *S. Joannis Chrysostomi* 695 b
† Laurentii monasterium virginum Venetiis. *Reliquiae et cultus S. Lagorii mart.* 57 f, 58 b et seqq., 59 a d
Lebecca, locus in Belgio 777 c f
Ledus (*le Lez*) Galliae amnis 76 b
Leffia, abbatia Ordinis Præmonstratensis in ditione Leodiensi. *Ecclesiam extruxisse traditur S. Maternus episc.* 388 e
Leffia, fluvius 388 e
Legia. *Vide* Lisa
Legiacum. *Vide* Elegia
Legio, urbs Hispaniae 293 d f
Leia. *Vide* Lisa.
Leodium, urbs Germaniae. *De hujus seu potius Tun- grensis ecclesiae primordiis controversia inter erudi- tos* 334 et seqq. *Leodium a Normannis incendio devastatur* 339 b. *In diocesi Leodiensi varias ec- clesias erexisse traditur S. Maternus episc.* 388 et seqq. *Reliquiae et cultus S. Materni* 397 b et seqq. 398 a et seqq.
Lerinense celebre monasterium 81 f
Levenburgica praefectura in Germania 393 e
Libya, regio Africae 682 e
Liebeneich, dynastia 741 e
Ligeris, flumen Galliae 62 c, 72 d, 76 a
Ligniacum S. Martini in Belgio 46 c

Ligniacum S. Quintini in Belgio 46 c
Liguria 408 c, 419 c
Ligusticum mare 408 b, 419 e
Lindaro, locus Istriae 750 c
Lisa, Legia et Leia, flumen Belgii 420 e
Locopolis (*Bischoflack*) oppidum Carnioliae 753 c, 754 e, 763 f
Longa-Sura, villa in Germania 394 b
Lovaniensis ager in Brabantia 774 e
Lovanium, civitas Brabantiae 775 d
Lucania, Italiae regio, *Cultus S. Cypriani episc. mart.* 338 c
Lugdunum (*Lyon*) urbs in Gallia. *Hic episcopus fuit S. Sacerdos* 31 et seqq., *Templum S. Pauli ex- struxit, et forte etiam monasterium puellare SS. Georgii et Eulaliae* 32 e f, 33 a b, *Lugduni olim depositum fuit corpus S. Cypriani* 340, 344
Luna, urbs olim Hetruriae 408 e f, 413 f, 444 b et seqq., 418 e, 420 a
Lunensis ager 444 a b c
Lunensis portus 408 c
Lusitania. *Cultus S. Pulcheriae imperatricis virginis* 778 b d, 779 d, 781 c d
Lutetia Parisiorum. *Caput seu Potius pars capitis S. Joannis Chrysostomi* 694 f, 695 b
Luxemburgum, urbs Belgii 392 e, 396 c
Luxoviense monasterium in commitatu Burgundiae 50 f *Incoluit S. Amatus, abbas Habendensis* 96 d. *Non fuit tamen habas Luxovii* 99 d c. *Eo deductus fuit a S. Eustasio* 404 f, 405 f. *An etiam Amatus alter, qui Sedunensis episcopus fuisse creditur?* 423 f, 424 c
Lycaonia, Minoris Asiae regio. *Evangelium hic præ- dicasse creditur S. Autonomus M.* 16 a, 17 d, 49 b
Lycia, regio 547 c, 548 a, 575 a, 580 b, 583 b
Lycopolis, urbs in Egypto 678 d
Lydia, regio 546 b, 686 a

M.

M acedonia, regio 466 b, 492 b, 500 c, 653 c d, 681 b
Maceriae, civitas in Campania Gallica 442 e
Macra, fluvius Italiae 413 a b c, 418 d, 419 e, 420 a
Magnesia, urbs Joniae 578 c, 579 c
Malemort, vicus in Gallia. *Cultus et sacellum S. An- tonii de Beduino* 81 b c
Mansolacense concilium anno 665, 424 f,
Manspurg, locus Carnioliae 745 f, 748 f, 751 e 755 c, 756 a, 757 a b d, 758 b, 759 a b e, 767 c d
Mantinium, civitas Paphlagoniae. *Evangelium hic prædicasse creditur S. Autonomus M* 16 a, 17 e, 49 b
Mantuanum concilium anno 824, 114 f
Mappalia, locus prope Carthaginem. *Hic sepultus est et templum habuit S. Cyprianus episc. mart.* 336 a e
Mappaliensis via prope Carthaginem 336 a
Marchianense monasterium in Gallo-Flandria 427 b d, 429 b, 431 a
† Marci civitas in Calabria citeriore. *SS. Senator, Viator, Cassiodorus, eorumque mater Dominatu MM.* 349a et seqq., 350 c
† Mariae ecclesia Ninoviae in Flandria 770 e, 771 a
Mariae

- † Mariæ Virginis ad Gradus ecclesia Coloniae. *Reliquiæ S. Joannis Chrysostomi* 693 e
- † Mariæ monasterium Compendii in insula Franciæ 483 a
- † Mariæ monasterium vel ecclesia Antiochiæ. *Præfuit S. Eulogius Alexandrinus episc.* 84 e f
- † Mariæ monasterium in Tyro majore, maris Ligustici insula 412 f
- † Mariæ Munsteriense monasterium Luxemburgi 392 e, 396 c
- † Mariæ de Gratia monasterium monialium Ordinis S. Augustini in Hispania. *Altare S. Joanni Chrysostomo dicatum* 693 f, 694 a
- † Mariæ Montis Oliveti monasterium Neapoli 349 f
- † Mariæ de Sapientia ecclesia Neapoli 695 d
- Mariæ lacus, in Carniolia 746 d e
- Marianæ suburbanum prope Constantinopolim 588 c
- Marlacensis conventus 426 a b
- † Martini cœnobium Neapoli. *Reliquiæ S. Joannis Chrysostomi* 695 d
- † Martini parœcia in Carniolia 786 b
- † Mathiæ cœnobium prope Treviros 358 b c *Hic primum sepultus fuisse creditur S. Maternus episc.* 394 a et seqq. *Reliquiæ S. Materni* 396 b c
- Matisconense concilium secundum 334 a b; *tertium, circa annum 623,* 97 c, 99 b
- Matreium (*Matray*) castrum in Tyroli 748 c, 719 e d
- Matrona, fluvius Galliæ 182 f, 184 a b
- Mauritania, Africæ provincia 208 b, 297 d f, 300 d, 306 d
- Mauritania Cæsariensis 647 d
- † Mauritii Agaunense monasterium 96 c, 103 c, 104 c. *Vide Agaunense monasterium.*
- Mauronti Villa. *Vide Mervilla.*
- Mazices, populi Mauritanie Cæsareensis 647 d
- Meander, fluvius Asiæ 579 c
- Mechlinia, civitas Belgii archiepiscopalis 489 e
- Mechliniensis archiepiscopatus in Belgio 433 b, 769 b, 770 c
- Medianum monasterium in Lotharingia 366 f
- Mediolanense concilium anno 451 79 e
- Mediolanum, urbs Italiæ. *Patria S. Maurilii episc.* 72 c. Mediolanum 600 e, 654 f
- Mediomatricum civitas in Gallia Belgica 359 b. *Vide Metæ.*
- Meduana, fluvius Galliæ. 76 c
- Meduana, urbs Galliæ 76 c
- Mehon, vicus prope Macerias in Campania Gallica 442 c
- Meldert, pagus haud procul Alosto, Belgii oppido 772 d
- Menapensis pagus in Flandria Occidentali 429 e, 434 b
- Mendæ, urbs Siciliæ 54 f
- Menrivila. *Vide Mervilla.*
- Merbeca (*vulgo Meerbeck*) pagus in finibus Brabantie 775 b, 776 b
- Mervilla, Minor Villa, Morandi Villa, Mauronti Villa (*Merville Gallis, Belgis Merghem*) oppidum Flandriæ 420 c e f. *Ecclesia, cultus et miracula S. Amati Senonensis episc.* 421 d e f
- Merus, oppidulum Phrygiæ Salutaris. *SS. Macedonius, Theodulus et Tatianus MM.* 20 a et seqq.
- Mesopotamia, regio Asiæ 575 b, 578 c, 634 c d
- Messana, urbs Siciliæ 349 f. *Caput seu potius pars capitis S. Joannis Chrysostomi* 694 f, 695 b
- Metæ, civitas in Gallia Belgica 383 c d f
- Michelstetten, monasterium in Carniolia 755 e f, 756 c
- Milvius pons, prope urbem Romanam 353 a d
- Minariacum, locus Flandriæ, nunc Strega appellatus 420 c e
- Minor Villa. *Vide Mervilla.*
- Misphas, castellum in Asia 647 c
- Mitterburgensis comitatus. *Cultus S. Notburgæ* 752 f
- Mœnus, fluvius Germaniæ 343 c
- Mœsia, regio 442 a
- Moguntia, civitas Germaniæ 384 d. *Reliquiæ S. Joannis Chrysostomi* 695 a b
- Moissacum, oppidum Galliæ in Cadurcensi provincia 343 c
- Molsheimium, oppidum Germaniæ. *Ecclesiam hic exersisse traditur S. Maternus episc.* 386 a
- Momonina, Hiberniæ provincia. *S. Albeus seu Ailbeus episcopus Imelacensis* 26 a b, 27, et seqq.
- Monasteriolum S. Austrebertæ, parthenon Ordinis S. Benedicti in diœcesi Ambianensi 343 d
- Mons-Major, abbatia in diœcesi Arelatensi 81 b
- Mons S. Georgii, celebre asceterium in Tyroli 713 b, 717 e f, 718 a, 719 a, 721 b, 722 b f, 723 e, 727 e, 728 a, 735 f, 744 c e, 742 a c d, 744 c e f
- Mons S. Romarici. *Vide Romarici-Mons.*
- Mons Sanctus in Vosago. *Vide Habendense monasterium.*
- Montensis ducatus in Germania 393 e
- Montes Hannoniæ, civitas in Belgio 375 c
- Mopsuestia, urbs Ciliciæ 445 f, 446 a
- Morandi Villa. *Vide Mervilla.*
- Mosa, fluvius 388 a d e, 389 c
- Mosella, amnis 95 b, 390 e
- Münkendorff, parthenon in Carniolia 753 c, 754 d, 759 f
- Münster, locus Brixinensis diœcesis in Tyroli 733 a d, 736 d, 744 f
- Munsteriense B. Mariæ monasterium Luxemburgi 392 e, 396 c
- Mutina, civitas Italiæ. *B. Margarita Fontana virg.* 434 b c. *Hic nata est eadem Beata* 436 b
- Mutinensis ducatus in Italia 409 c, 444 a

N.

- Nacolia, urbs Phrygiæ 534 b
- Namurcensis comitatus in Belgio. *Varias in eo ecclesias exersisse creditur S. Maternus episc.* 389 b c
- Namurcum, civitas Belgii 379 f. *Ecclesiam hic exersisse creditur S. Maternus episc.* 388 f, 389 a. Namurcum 775 f
- Nargaze, pagus 768 b
- Nauportus, fluvius 749 c e
- Nazianzum, urbs Cappadociæ 339 c d
- Neapolis, urbs Italiæ. *Reliquiæ S. Joannis Chrysostomi* 695 d
- Neocæsareense concilium seculo iv, 455 e, 422 b
- Neuhaus, dynastia 741 c
- Nicæa, urbs Bithyniæ 640 a c d e, 641 a b, 613 e, 616 a
- † Nicolai abbatia Ordinis Præmonstratensis in Flandria 777 e
- Nicomedia. *Hic natus fertur et passus S. Nicetas M.* 6 b, 7 b. *Sanctus Ammon martyr et forsan lector* 42 a b d e. Nicomedia, Bithyniæ metropolis 49 b, 493 e f, 535 c. 607 e, 619 a, 634 a, 664 f, 665 b et seqq., 666 b
- Nicomediensis, *al.* Astacenus sinus in Bithynia 45 f. 47 d, 49 b
- Niepensis

Niepensis sylva in Flandriæ comitatu 120 f, 275 e
f. 276 f
Nilus, fluvius 647 d
Ninive, sic olim vocabatur Ninovia, oppidum Belgii
in Flandria 775 c
Ninivensis ecclesia. *Vide* Ninoviensis abbatia.
Ninovia, oppidum in Flandria Austriaca 769 b et
seqq., 770, 771, 772 et seqq.
Ninoviensis abbatia in Flandria. *Cultus insignis, reli-
quiae et ecclesia SS. Cornelii et Cypriani* 190 a,
343 a, 769, 770, 771, 772, 773 et seqq.
Nitria, mons Ægypti 567 c
Nitria, solitudo Ægypti 54 a
Nodgoritz, locus Carnioliae 756 a
Normannia 49 c
Nova, civitas Africae 210 d
Novacellense collegium canonicorum regularium
S. Augustini in diœcesi Brixinensi. *Cultus S. Not-
burgæ* 747 b
Novesium, oppidum Germaniæ, a *Normannis com-
bustum* 359 b
Nucastrum (*Noatre*) in Turonia, Galliæ provincia
22 b, 24 a
Nuis. *Vide* Novesium.
Numidia, Africae provincia 173 e, 208 b, 270 c f,
286 f, 287 a, 296 e f, 297 d e f, 300 c d, 306 d, 320 c

O.

Oases, variæ 647 c
Oasis, locus Ægypti 531 a
Oasis, locus exsilii Demetrii episcopi 647 c d
Occidentale concilium sub S. Innocentio I Papa, de
causa S. Joannis Chrysostomi 402 e, 646 b c e
Ochsenfurtum, oppidum Germaniæ 343 b c
Oekengem, vicus haud procul Ninovia, Flandriæ
oppido 775 b, 776 a d
Oenipontum (*Inspruck*) caput Tyrolensis comitatus
710 b, 714 f, 719 d, 744 b, 745 a, 747 e
Oeni-Vallis in Tyroli 743 a, 745, 747 a
Oenus, flumen 710 d, 711 a, 712 b, 715 b e, 716 a,
717 c, 723 e, 725 e f, 726 e f, 727 c, 735 f, 744 e,
745 a
Oltem, locus in Belgio 775 a. *Vide* Holtem.
Oltra, (*vulgo* Aultre et Oultre) pagus in Flandria
775 b, 776 b
Orontes, fluvius Syriæ 441 b, 426 a. 645 d
Ostracina, urbs Ægypti 647 e

P.

Palaestina, Asiae regio 173 b, 405 a b, 468 e, 469
b, 526 c, 568 e f, 620 e f, 674 e, 690 a
Palmaria, aliis Palmacia, insula maris Ligustici.
Patria verisimilius S. Venerii presb. eremite 108
c. *Hic nec mortuus, nec sepultus est idem Sanctus*
109 b. *Distinguenda a Palmaria maris Tyrrheni*
insula 111 e f
Palmaria, insula in mari Tyrrheno 111 e
Palmyra, urbs Syriæ 635 e, 647 c
Palmyrene, regio in Syria 647 d
Pamele, pagus haud procul Nivonia, Flandriæ op-
pido 772 d
Pamella (*Pamele*) locus adjacens Aldenardæ, Flan-
driæ oppido 772 d
Pamellensis arx in Flandria 188 f, 189 a d

Pamphilia, Minoris Asiae provincia. *Probabilius hic
passus S. Syrus M.* 13 a b d e. *Item* 534 c,
647 a
Pannonia, regio 442 a
Panormus, urbs Siciliae 779 d, 781 d
Pantichium, locus Bithyniae 535 b
Papua, *al.* Ticinum, urbs Italiae 13 d, 379 f
Paphlagonia, Minoris Asiae provincia 19 b, 635 b
Parchensis abbatia in Brabantia 771 e. 775 d
Parisiense concilium secundum 34 a, *quantum anno*
575, 35 a, *sectum* 155 e
Parisi. *Hic obiit S. Sacerdos Lugdunensis episcopus*
34 d e. *Vide* Lutetia.
Parium, oppidum Mysiae 544 b
Parmensis ducatus in Italia 119 e
Pelusium, urbs Ægypti 608 c, 647 e
Penbrochiensis Angliæ comitatus 26 c e
Perona, oppidum Galliæ in Picardia 120 b. *Exsu-
lavit hic S. Amatus Senonensis episc.* 123 b, 124 e,
125 a et seqq., 126 c d e, 129 a b
Persis, Asiae regio 631 c d, 668 a
Pertensis pagus in Gallia 184 a b
Perticensis provincia in Gallia 76 b
Perusia, civitas Italiae 351 b c e f, 352 d, 353 d
Pesinus, urbs Galatiæ 583 c, 599 c, 607 c, 688 c,
635 f
Petra, urbs Palaestinae 690 a
† Petri ecclesia Bononiae in Italia. *Reliquiae S.*
Joannis Chrysostomi 695 d
Phasis, fluvius 534 c
Phrygia, regio Asiae minoris 534 b c, 536 d, 547 c,
548 b, 594 a, 598 e, 606 f, 668 a
Phrygia Salutaris, provincia Phrygiae Magnae 20 c
Philadelphia, urbs in Arabia Petraea 89 a
Philippi, urbs in Thracia 594 b
Phoenicia, Asiae regio 425 f., 468 e, 490 c, 526 c,
527 d, 576 a, 609 b, 611 b c. 638 a. *Multum la-
borat S. Joannes Chrysostomus ad promoven-
dam in hac regione fidem Catholicam* 642, 643,
644, 645
Picardia, Galliæ provincia 120 b
Pictaviense S. Radegundis monasterium 22 c, 23
a, 24 a
Pictaviensis S. Cypriani abbatia 23 f, 24 a
Pilstain, locus in Styria 746 d
Piscia, oppidum Italiae in Hetruria. *Reliquiae S.*
Joannis Chrysostomi 695 c
Pisidia, regio Asiae minoris 534 c, 594 b, 598 e
Pisinum, oppidum in Istria. *Cultus S. Notburgæ*
740 c f, 750 c
Pittacia, locus urbis Constantinopolitanae 592 e
Pityus, oppidum situm in confiniis Ponti et Col-
chidis. *Huc Arabisso in exsilium ducitur S. Joan-
nes Chrysostomus* 664 b c, 665 a
Placentia, Italiae civitas, S. Maurus episc. 79 a et
seqq.
Pociacensis villa in Gallia 72 e
Podgariz, locus Carnioliae 767 c
Pollar, pagus in Flandria 775 b, 776 b
Ponticum mare 664 a
Pontigonis villa in Gallia 184 a b
Pontus Euxinus 17 e, 56 a, 530 b, 588 c, 666 e
Pontus, provincia, medio ævo Scythia fuit dicta,
nunc pars est Bulgariae 56 a
Pontus, regio Asiae minoris 594 a, 610 c, 632 c,
637 b, 664 b, 665 a f, 666 c d e, 667 e, 679 d
Portus venerii, seu Veneris. *Cultus S. Venerii presb.*
eremite 109 b. *De loci nomine varia variorum sen-
tentia* 410 f, 111 a b c
Potpetsch, locus in Carniolia 762 b
Prænetum, urbs Bithyniae 584 d. *Hic exsulavit*
S. Joannes Chrysostomus 587 e, 588 b
Praga

Praga, urbs Bohemiae. *Pars baculi S. Petri apostoli quo S. Maternus à morte suscitatus creditur* 384 b et seqq. *Reliquiae et cultus S. Materni* 399 a b. *S. Chrysostomi* 693 d
 Prisciapus, collis in Gallia 63 b, 73 a
 Proconnesus, insula Asiae minoris 344 f
 Projecti ager in Gothia 631 f
 Propontis, mare inter Europam et Asiam Minorem 686 b
 Prumiensis abbatia 400 c d
 Ptolemais, urbs Phoeniciae 376 a, 379 b, 607 b
 † Publii monasterium in Syria 642 a b c

Q.

Quercus, locus prope Chalcedonem. *Conciliabulum hic instituitur contra S. Joannem Chrysostomum* 578, 579, 580, 581, 582. *In eodem conciliabulo depositus est idem sanctus Episcopus* 584 a et seqq. *Interfuit isti conciliabulo S. Maruthas epic.* 631 c d

R.

Rambsbecca, locus in Belgio 774 a, 775 d, 776 a, 777 d
 † Raphaëlis ecclesia Venetiis. *Corpus S. Nicetae M.* 6 c et seqq.
 Raphana, civitas in Syria 426 a
 Ratstatum (*Ratstadt*) oppidum Germaniae 747 e
 Rattenberg, civitas Tyrolis, *non confundenda cum castro Rottenburgico, patria est S. Notburgae* 745 b c d f, 746 a b c d e, 747 a
 Regium, urbs Italiae. *Cultus et corpus S. Venerii presb. eremite* 408 f, 409 b c d, 414 a. *Huc delatum corpus miraculis claret* 419 c
 Reilling, dynastia 744 f
 Reit locus in Tyroli 745 f
 Remense concilium sub *S. Leone IX Papa* 484 f, 342 e
 Remi, urbs Galliae 82 b, 484 f, 485 a, 376 f
 Rettenberg, dynastia in Tyroli 748 c, 749 b
 Rhenus, fluvius 390 e, 393 e
 Rhorbach, dynastia 744 f
 Rhosus, urbs ad confinia Syriae et Ciliciae 623 b c
 Riseneegg, dynastia 744 f
 Rivus-altus, pars urbis Venetae 7 f, 9 d
 Rodericopolis, seu Roderici civitas in Hispania 352 b
 Roma. *Illuc peregrinatus est S. Guido* 43 a. Romae *SS. Cerealis et Salustia cum 21 Sociis martyrium passi* 143 a f, 144 a b c, *cultus antiquus S. Cornelii PP.* ibid. d e. Romae *passum esse S. Cornelium non probatur* 147 c d e f, 148 a et seqq.; *natus tamen Romae est dictus Pontifex* 150 c d. *Contra eundem Romae schisma suscitant Novatus et Novatianus* 155 et seqq. Romae *synodus habita contra Novatianos* 468 b c d, 470 d e f, 471 a et seqq. *Oritur persecutio contra Ecclesiam et S. Cornelium* 175 e f. Romam *primum translatus fuit corpus S. Cornelii, et basilica ipsi exstructa* 181 e f. Romae *cultus antiquus S. Cypriani episc. mart.* 338 d e f. Romae *S. Crescentius M.* 351 b et seqq., 352 e f, 353 a et seqq. Roma 598 c d. Romae *improbat S. Innocentius PP., quae gesta fuerant Constantino- poli contra S. Joannem Chrysostomum* 600 f, 601

a b c, 603 d e. *Romanse recipiunt multi sectatores S. Joannis* 606 f, 607 a et seqq., 608 c. Romae *concilium cogit S. Innocentius PP. de causa S. Joannis Chrysostomi* 646 a b. Roma *Constantinopolim legatos mittit idem Pontifex, ut cogatur synodus generalis, in qua causa ista decidatur* ibid. c d e f, 647 a et seqq., 648 a. Romam *ad Innocentium PP. scribit S. Joannes* 654 a. *Item ad amicos Romae degentes* 655 c et seqq. Romae *corpus Sancti ejusdem hodie servari creditur* 694 a et seqq. Romanum *concilium sub S. Cornelio Papa* 466 c d, 468 a b c d e, 469 b c, 470 c d e f, 471 a b c, 259 f, 360 a, *Sub S. Melchiade Papa* 314 a, 371 d e f, 372 a. *Sub S. Agathone anno 680, 113 e. Sub Eugenio II Papa anno 826* ibid.
 Romarici-Mons (*Remiremont*) civitas cum nobilissimo Canoniarum collegio in Lotharingia 93 b. *Corpus et insignis cultus S. Amati abbatis* 101 f, 102 a et seqq. 124 c
 Rombech, mons. *Vide Romarici-Mons*
 Roterodamum, civitas Hollandiae 636 d
 Rothnacum, Rotnacum, Roturnacum (*Ronse*) oppidum in Flandria. *Reliquiae SS. Cornelii et Cypriani* 187 c, 188, 189, 342 f, 343 a, 770 c d e, 771 a
 Rothornacum. *Vide Rothnacum.*
 Rottenburg, dynastia et arx in Tyroli. *Hic famulata et mortua est S. Notburga* 741 a b c, 742 c f, 745 b d, 746 d, 748 c, 721 a, 724 a b, 731 b d f, 733 f
 Rottholz, locus in Tyroli 725 f
 Ruhenkirche, Rudenkirche, Rodenkirche, locus haud procul Colonia Agrippina. *Reliquiae et cultus S. Materni episc.* 392 e, 393 d e
 † Ruperti sacellum, nunc templum S. Notburgae in Tyroli 741 b c e, 720 f, 723 f, 724 a, 732 a b, 745 b
 Rutilensis cartusia ad ripam Mosae. *Reliquiae S. Joannis Chrysostomi* 695 d

S.

Sabis, fluvius 775 f
 Sabrata, oppidum Africae in provincia Tripolitana 300 e
 Salamina, civitas in Cypro insula 404 e, 614 c
 Salona, urbs Dalmatiae 654 f
 Saltus (*Saut*) fluvius in Gallia 484 a b
 † Salvatoris monasterium Messanae in Sicilia 349 f. *Caput seu potius pars capitis S. Joannis Chrysostomi* 694 f, 695 b
 Salutaria, platea prope Carthaginem 323 c, 333 a, 334 a
 Saponaria, vicus in Gallia 75 b
 Sardicense concilium anno 347, 370 d, 374 b, 595 d e
 Sardinia, insula 417 c, 350 b
 Sarmatia, regio 357 a b
 Sarta, fluvius Galliae 76 b c
 Sarzana, civitas in ditione Genuensi 113 a b c d e f, 117 b. *Ecclesia recipiendo corpori S. Venerii exstruitur* 113 c, 118 d
 Saturni vicus prope Carthaginem 323 e, 333 a
 Saum, fluvius 482 f
 Savus, fluvius 748 f, 754 e
 Scaldis, flumen 187 c, 188 a, 776 d
 Scarpus, fluvius Belgii 431 a
 Scetis, locus in Aegypto, quondam caenobitis frequens 567 d
 Schonwort

Schonwort, dynastia	741 e
Schwazium, celebris Tyrolensis comitatus locus	
722 a, 731 e, 738 b, 740 a d, 741 b c e f, 742 b	
e f. 743 a c f, 744 b c	
Schwend, dynastia	741 f
Scythia, regio	543 c, 573 a c, 618 f
Scytopolis, urbs Palæstiniæ	569 a
Sebastia, quæ aliis Ponti, aliis Armeniæ minoris	
civitas est	610 c, 611 b, 613 f
Sedunum, urbs Galliæ in Vallesia. <i>An hic episcopus</i>	
<i>fuit S. Amatus?</i>	122, 123, 124
Seguntia, urbs Hispaniæ episcopalis. <i>Hic non</i>	
<i>præfuit episcopus S. Sacerdos Ludgdunensium an-</i>	
<i>tistes</i>	32 a b, 34 c d
Selestadium, civitas in Alsatia	382 e
Seleucia, civitas in Isauria	415 f, 425 e
Seleucia, civitas in Syria	425 e
Senæ, civitas Hetruriæ. <i>Reliquiæ S. Crescentii M.</i>	
	352 a, 353 c f
Senna, flumen in Belgio	42 e, 44 d
Senonensis abbatia in Vosagi montibus	102 f
Senones, civitas Galliæ archiepiscopalis. <i>Episco-</i>	
<i>pum habuit S. Amatum</i>	121 a, 122 c et seqq.,
	123, 124, 128 e f
Septimum, locus haud procul Constantinopoli	
	573 a
Sexti ager prope Carthaginem. <i>Hic martyrio coro-</i>	
<i>natus S. Cyprianus episc.</i>	323 e f, 324 f, 325 a,
	332 c, 333 a b c. <i>Templum et altare hic construc-</i>
<i>tum, Mensa Cypriani appellatum</i>	335 e f
Sicilia 5 a et seqq. Sicilia nonnullis Trinacria ap-	
<i>pellata</i>	572 a
Sicima, urbs Palæstina	445 f
Siguentia metalla in Africa	320 c f
Smyrna, urbs Asiæ minoris	544 b
Somona, fluvius Galliæ	120 b
Sorei, locus Bithyniæ, <i>ubi passus creditur S. Auto-</i>	
<i>nomus M.</i>	16 a, 17 e f
Spoletum, civitas Italiæ in Umbria	190 d
Stain, oppidum Carniolæ 753 e, 759 f, 761 c, 763	
	a, 764 f
Stambsense monasterium in Tyroli	719 b
Stambsensis pagus in Tyroli	741 b
Steenhuysen, pagus principatus titulo ornatus in	
Flandria	675 b, 776 a
Stegra et Stegrensis comitatus in Flandria	120 c e
Stenum. <i>sic olim appellatum fuit fretum, quod</i>	
<i>est inter Constantinopolim et Pontum Euxinum</i>	
	530 b
Stepana-Vass, locus Carniolæ	756 e
Stermitzwatsher, locus in Carniolia	753 c
Sterzinga, oppidum Tyrolis	737 e, 748 b
Stilfes, locus Tyrolis. <i>Cultus insignis S. Notburgæ</i>	
	737 e, 739 c, 748 c d e
Stiria 721 f, 746 d. <i>Cultus S. Notburgæ</i>	748 b,
	752 f
Stobenim, pagus	768
Stop, locus in Carniolia	764 d
Suazium. <i>Vide Schwazium.</i>	
Suessiones, urbs Galliæ	82 b, 376 f
Suevia. <i>Cultus S. Notburgæ</i>	748 b
Syene, oppidum prope Æthiopiam	402 f, 403 a,
	647 d
Synnada, urbs Phrygiæ	606 f, 611 c e f, 635 c
Synnadense concilium	299 f, 304 c
Synticense Ordinis Cisterciensis monasterium	723 e
Syria, Asiæ regio 425 e f, 426 a b. <i>Valens imp.</i>	
<i>monachos persequitur in Syria</i>	429 b et seqq.,
	505 c

T.

Tarricina, urbs Italiæ	411 e f
Tarsus, urbs Ciliciæ	173 b
Tauro-Cilicia, ignota regio	611 f, 612 a b c
Taurus, mons Asiæ minoris	425 e, 612 a b c, 632 f
Tegernseense monasterium in Bavaria	726 c e
Temesa seu Tempsa, civitas in Calabria citeriori	
	349 e
Tempsa. <i>Vide Temesa.</i>	
Tenera, flumen Belgii	47 b, 772 d, 776 a b
Tepallah, locus Carniolæ	753 d f
Tergeste (<i>Trieste</i>) civitas Istriæ	750 b
Terstain, locus Carniolæ	757 a, 763 c, 764 a b,
	765 f
Thebais, Ægypti regio	148 b c, 682 e
Thenæ, civitas Africæ episcopalis	209 c
Thessalia, regio	500 c
Thessalonica, urbs Macedoniæ	466 b, 607 a, 646 b
	c e, 653 c
Thracia, regio	500 c, 525 d, 526 b, 535 e f, 536 a b,
	537 f, 539 a b c, 543 c, 588 c, 594 b, 599 c Thra-
<i>cia ab Hunnis vastata</i>	609 b
Thyrrhenum mare	111 e, 119 e
Ticinum, <i>al. Papia</i> , urbs Italiæ	13 d, 190 c
Tigris, fluvius Asiæ	502 b
Tigurinus lacus	726 e
Tineto, <i>Vide Tyrus minor.</i>	
Tinno. <i>Vide Tyrus major.</i>	
Tipperariensis comitatus in Momonia, Hiberniæ	
provincia	26 b
Tolbiacum, <i>al. Tulpiacum</i> , oppidum Germaniæ a	
<i>Normannis combustum</i>	359 b
Tolosa, civitas Galliæ	356 f, 357 d
Tomi, <i>alias Tomis</i> , metropolis Ponti provinciæ	
	56 a
Tornacensis ager in Belgio	190 c
Tornacum civitas Belgii in Flandria	187 c
Trajanopolis, urbs Thraciæ	544 b
Trajectum castrum, <i>nunc</i> civitas Brabantiae ad Mo-	
sam fluvium, a <i>Normannis incenditur</i>	359 b, <i>Ec-</i>
<i>clesias hic contraxisse traditur S. Maternus episc.</i>	
	386 e f, 387 a et seqq. <i>Cultus ejusdem Santi</i>
	398 c
Trazbergium, castrum Tyrolis	721 a, 722 a, 735 c,
	741 b e
Trevirensis civitas a <i>Normannis occupata et devas-</i>	
<i>tata</i>	359 b c d e
Treviri, urbs Germaniæ. <i>De initiis hujus ecclesie dis-</i>	
<i>putant eruditi</i>	354 et seqq. <i>Hic servatur pars baculi</i>
<i>S. Petri, quo S. Maternus e morte suscitatus cre-</i>	
<i>ditur</i>	384 a et seqq. <i>Corpus ejusdem S. Materni</i>
<i>in ecclesia metropolitana, reliquiæ in aliis ecclesiis.</i>	
<i>cultus insignis</i>	395 et seqq.
Tridentinum concilium	737 f, 739 d
Trimithus, civitas in Cypro insula	402 a, 407 b
Trinacria, <i>sic a quibusdam dicta</i> Sicilia	572 a
Tripolitana provincia in Africa	300 e
Troas, provincia Asiæ Minoris	19 c
Tullum Leucorum, civitas Galliæ	376 f
Tungrens civitas a <i>Normannis incenditur</i>	359 b
Tungri, urbs Germaniæ. <i>Eruditorum controversia</i>	
<i>de hujus ecclesie primordiis</i>	354 et seqq. <i>Hic eccle-</i>
<i>siam B. Mariæ Virgini exstruxisse creditur S. Ma-</i>	
<i>ternus episc.</i>	386 c d e, <i>Reliquiæ S. Materni</i>
	397
a b. <i>Cultus ejusdem Sancti</i>	398 b et seqq.
Turones, urbs in Gallia. <i>S. Lidorii cultus et reliquiæ</i>	
	61 a et seqq.
	103 Turonia

Turonia (*Touraine*) provincia Galliae 22 b
 Tuscia, regio Italiae. *S. Felix et Socii MM.* 350 c f,
 354 a d
 Tyenzens, locus in Tyroli 719 c, 729 b
 Tyranum S. Venerii monasterium. *Vide* Tyrus ma-
 jor.
 Tyrolis comitatus. *Cultus celebris S. Notburgæ* 709
 c f. 712 c d f, 724 a b, 735 e. 738 b c d, 748 a
 et seqq.
 Tyrolus. *Vide* Tyrus minor.
 Tyrus major, maris Ligustici insula, *aliis* Tino ap-
 pellata. *S. Venerius presbyter eremita* 108 c, 111
 c d. *Ad ejus hic demortui sepulcrum exstructa est*
ecclesia cum monasterio 112 d e f, 113 b d, 118 c
 Tyrus minor, insula maris Ligustici, *aliis* Tineto et
 Tyrolus 108 c
 Tyrus, urbs Syriae 413 a, 668 d

V.

Vallis Gratiae, parthenon Ordinis S. Benedicti
 Parisiis 343 c
 Veneria, platea prope Carthaginem 323 e, 333 a,
 334 a
 † Venerii monasterium in Tyro majore, maris Li-
 gustici insula 112 f, 113 a
 Venetiae urbs Italiae. *Corpus S. Nicetae M. in eccle-*
sia S. Raphaelis 6 c et seqq. *Reliquiae et cultus*
S. Ligorii mart. in monasterio S. Laurentii 59 et
 seqq. *Item reliquiae (ut creditur) S. Cypriani episc.*
mart. 343 b. *Ecclesia S. Joanni Chrysostomo con-*
secrata 693 f. *Reliquiae ejusdem Sancti* 695 c
 Vermo, locus in Istria 749 e, 750 c
 Verona, civitas Italia. *S. Silvinus vel Sylvinus episc.*
conf. 25 a et seqq.
 Vezzano, locus ditionis Genuensis 113 a
 Viecht, novum monasterium S. Georgii in Tyroli
 741 c, 742 d, 744 a, 745 a
 Vienna Austriae 747 d e
 Vilipiacum, locus Germaniae 359 b
 Villa nova, in Avenionensi diocesi 186 e, 187 a
 Vimma, Artesiae vicus 52 d
 Vindascinus comitatus in Gallia 81 a b, 82 b c
 † Viti parœcia in Carniolia 761 d
 Vluderzele, *alias* Vliederzele, Flidersele, Flitersele
 et Flitherzele, vicus agri Alostani in Belgio.
S. Fledericus presb. conf. 133 b e f, 134 b d. *Item*
 777 c f

Ultz, amnis in Germania 719 d
 Umbria, Italiae provincia 190 d
 Vodiz, locus Carnioliae 755 c, 756 b, 762 c, 765 d
 Volders, pagus in Tyroli 722 a
 Volesella (*vulgo* Volleseele) pagus in Belgio 776 f
 Vosagus, mons, eremus et saltus 102 f, 104 f
 105 c
 Utica, civitas Africae 322 c d e f, 323 b, 334 f
 Vultumna, fluvius Galliae 24 b
 Vurnae. *Vide* Furnae.

W.

Walurcia, oppidum in comitatu Namurcensi.
Ecclesiam hic erexisse traditur S. Maternus
episc. 389 c
 Wallia, seu Vallia, pars Angliae 26 e
 Wambeka, locus Belgii 47 e
 Weingartense monasterium Ordinis S. Benedicti
 in Suevia 384 f
 Werth, locus Carnioliae 746 d
 Wilthinensis celebris abbatia in Tyroli 716 c

Y.

Yenbachium, pagus in Tyroli. *Cultus et sacellum*
S. Notburgæ, ab ipso ejus obitu exstructum
 723 f, 724 f, 725 f, 726 d, 730 e f, 742 c,
 744 e

Z.

Zechowitz, locus Bohemiae 746 b c
 Zeugitana provincia in Africa 319 c
 Zeugma, oppidum Syriae ad Euphratem 642 a
 Zeyra, fluvius Carnioliae 754 e
 Zirklach, locus Carnioliae 755 d, 763 c

INDEX ONOMASTICUS

A.

A celamari, *advocari* 183 f
 Ambasiatores, *legati* 395 d e
 Analogius, *suggestum* 337 e
 Anomœi, *heretici, cur ita appellati* 453 d
 Atrium Sauciolum, *locus, in quo rei damnantur* 333 b, 334 a b
 Attitulare memoriæ, *imprimere memoriæ* 182 c 183 e
 Audientes, *catechumeni* 232 f

B.

B aronus, *princeps* 9 a, 395 d
 Benedictio, *donum* 90 c f, 91 b
 Birrum, Byrrum, Byrrhum, *virilis vestimenti genus* 333 c, 334 b c

C.

C æmeteria, *cryptæ subterraneæ* 332 f, 333 e
 Cæremoniari, *cultu exteriori colere, adorare* 333 b
 Camera, *cubiculum* 8 b
 Capulum, *theca* 184 f
 Casale, *vicus* 8 e
 Castra, *aula* 474 e
 Catharus, *mundus, parus* 168 b, 522 b c
 Clenica, *lecto affixa* 77 b
 Colatum, *potio quedam* 90 f, 91 a
 Comitatus, *aula imperatoris* 479 a, 568 f
 Commentarii et Commentarienses, *carcerum custodes* 322 d f
 Conscientiatus, *religiose vivens* 8 b
 Contrata, *vicus aut platea urbis* 7 f, 9 d
 Corban et Corbona, *thesaurus oblationum* 292 c d
 Curia, *villa seu prædium* 774 e
 Curtes, *prædia* 394 b

D.

D almatica, *vestimenti genus, primum in Dalmatia (ut fertur) repertum* 333 c, 334 d
 Digladiabile, *atrox crudele* 183 f
 Dominicum, *aliquando ecclesia seu templum, aliquando do sacrificium* 292 c d
 Domus culta, *villa* 182 a

E.

E quistrator, *qui dominum suum in equum ascendentem levare solet* 333 a f
 Eulogiæ, *munera* 94 e

F.

F alanx, *Phalanx* 181 a
 Filiolus, *filius spiritualis ob susceptionem e sacro fonte* 100 d
 Frumentarii, *milites, qui omnia per provincias explorabant* 322 d

G.

G lans, *tumor seu carbunculus pestilens* 8 c

I.

I gnis judicialis (*dictus etiam sacer et infernalis*) *morbus teterrimus est* 774 a, 775 e 776 a
 Infirmans, *infirmus* 776 c
 Innotescere, *notum facere* 90 f
 Intimare, *indicare* 183 e
 Juritheim seu Viritheim, *potio quedam* 90 f, 91 a

L.

L egatio, *legatus* 395 d
 Libellatici, *quinam olim in Africa appellati sint* 215 f, 216, 217, 218 a b, 254 e

M.

M anualia, *sudaria* 333 c, 334 d
 Martyrium, *ecclesia martyrum* 134 c
 Memoriae Martyrum, *loca, ubi servabantur martyrum corpora* 336 b
 Mensurna divisio, *stipendium menstruum* 238 b
 Mercatum, *nundinæ publicæ* 7 f, 9 d
 Migrare, *mittere* 106 c, 108 a b

N.

N egare, *submergere* 119 b, 120 d
 de Novo, *recenter* 183 e

O.

O bservantiæ funerales, <i>exsequiæ</i>	395 c
Orarium, <i>verisimiliter stola sacerdotalis</i>	90 f
Orti, <i>Horti</i>	493 c

P.

P ræbenda, <i>portio</i>	184 a
Parlamentum, <i>supremum Angliæ concilium</i>	26 b
Patrioticus, <i>patrius</i>	67 b
Pœnosa ebdomada, <i>Hebdomada sancta</i>	396 a
Presbyterium, <i>conventus presbyterorum</i>	466 f

R.

R ecommittere, <i>committere</i>	8 a
Regere, <i>cogi</i>	42 e
Reliquiaria, <i>thecæ reliquiarum</i>	489 d
Retulens, <i>referens</i>	8 b
Ructus, <i>arbitrium</i>	331 a, 332 b

S.

S acrificati, <i>quinam in Africa appellati olim sint</i>	245 e, 254 e
Sauciolum atrium, <i>locus, in quo rei damnantur</i>	333 b, 334 a b
Scholaces, <i>vel Scolaces, funalia seu faces</i>	333 d, 334 e
Scrinium, <i>lipsanoteca</i>	771 b, 774 d
Sequestrare, <i>segregare</i>	441 b
Sommata, <i>reliquiæ seu corpus</i>	63 c, 77 a
Synaxes, <i>conventus</i>	477 d

T.

T entatio, <i>fidei desertio</i>	233 b
Tesserarius, <i>Miles, qui tesseram; seu præceptum ducis per contubernia militum nuntiat</i>	331 b, 332 b
Thurificati, <i>quinam in Africa appellati olim sint</i>	245 e

V.

V entilatur, <i>agitur</i>	484 d
Viritheum, <i>seu Juritheum, potio quædam</i>	90 f, 91 a

INDEX MORALIS

A.

Abortus periculum sublatum ope *S. Notburgæ* 750 d
 Abstinencia mirabilis *S. Maurilii, vilissimis semper cibis contenti* 75 b, item *S. Amati Habendensis crebris jejuniis conjuncta* 403 d e f. Abstinencia a deliciis commendatur 459 e. Abstinencia *S. Joannis Chrysostomi, sæpe non ante vesperam cibum sumentis* 514 b, 702 c. Abstinencia *S. Notburgæ* 748 d
 Acediam, *qua animæ vires enervantur, impugnat S. Joannes Chrysostomus* 706 a
 Adversitates homini obvenientes divinæ benignitatis sunt testimonia 291 c d. Adversitates, quas alium pati videmus amicitiam augent, odium extinguunt 433 b c. Adversitates homini immittuntur a Deo ad hominis bonum 590 b. Ex Adversitatibus crevit solatium *S. Joanni Chrysostomo* 609 e f. Adversitates hujus vitæ floccipendendæ sunt 629 e f. Ad tolerandas fortiter Adversitates *S. Olympiadem et Pentadiam hortatur S. Joannes Chrysostomus* 633 b c e f. Adversitas nulla gravis accidere potest homini, si modo recte vivat 650 c d e f. Omnibus hujus vitæ Adversitatibus et ærumnis excelsiorem se exhibuit *S. Joannes Chrysostomus* 651 e f

Adulatoribus minime credendum est 530 f. Adulatores fortunas sequuntur, et ex amicis subito inimici fiunt 531 d, 538 a
 Ægri sanati invocato *S. Nicetæ nomine* 7 e. Item bibentes de aqua, sub altari ejusdem Sancti scaturiente, sanitati restituntur 8 b. Ægri varii ad sepulcrum *S. Guidonis* sanantur 45 b. Uctione et oratione *S. Maurilii* curatur subito multorum annorum ægritudo 73 d, item alius 28 annorum Æger in ejusdem Sancti sepultura sanitatem obtinet 75 f. Ægri sanantur attactu ferri, quod *S. Amatus Senonensis* vivens collo appensum gestarat 430 c. Ægri curantur ope aquæ, cui intinctæ fuerant reliquiæ *S. Cornelii PP.* 776 e
 Æternorum tum præmiorum, tum suppliciorum consideratio ostendit vitæ hujus incommoda gratanter suscipienda, voluptates contra fugiendas esse 418 b c d. Æterna tantum præmia inquirenti nocere nil potest 437 c
 Affectiones animi praviæ continuum homini bellum inferunt 291 b. Affectiones praviæ quomodo excindendæ sint 421 b c. Illarum nutrimenta ibid. Imperium in illas gloriosum 559 d e. Affectiones animi praviæ qui rationi subjeit, vere magistratum gerere dicendus est 561 a. Quam feliciter Affectiones praviæ

- nas compresserit *S. Joannes Chrysostomus* 702 b c, 703 d e f
- Afflictationes corporis suspectæ a *S. Maurilio* 75 b, a *S. Amato Habendensi* 103 d e f, 104 e, item a *S. Amato Senonensi* 130 a, a *B. Margarita Fontana* 136 e f, a *S. Joanne Chrysostomo* 426 c, 703 f, item a *S. Pulcheria* 780 b
- Afflictionum hujus vitæ utilitas 434 b c, 441 a. Afflictionum præteritarum memoria ad exhibendum gratum animum conservanda 475 d. Afflictiones fortiter ferendæ sunt 560 e. Afflictiones pro pietate toleratæ coronarum instar habendæ sunt 605 d
- In Agone mortis constituti. Vide Moribundi.
- Alacritas animi *S. Cypriani ad Martyrium prope- rantis* 330 f, item *fidelium, cum ipso mori deside- rantium* 331 d e, 333 c. Alacritas audientium con- ciones *S. Joannis Chrysostomi* 542 d e
- Altaris et ecclesiæ Lacensis nitore invigilat *S. Guido* 42 c. Altare in Hispania erectum honori *S. Joannis Chrysostomi* 694 a, item *Romæ in basilica Vaticana et aliud in templo S. Mariæ de Febribus* ibid. b c. Altaria *S. Notburgæ erecta* 748 a b d, 749 b c d, 752 b c e
- Alvi dolores sublati patrociniis *S. Notburgæ* 765 a b
- Amans in amati ruina non potest non dolere 254 b, in ejus gloria non potest non gaudere 320 d e. Amans ab amato avelli non potest 507 f, 508 a b c
- Ambitio Novatianum impulit ad scindendam Eccle- siam 156 e f. Ambitio primorum confessuum gran- dia mala progenerat 490 f
- Amentes rationis usu donati patrociniis *S. Notburgæ* 755 b, 759 a
- Amor perfectus non est, nisi ad inimicos etiam extendatur 328 e f. Amor filialis *S. Materni erga beatissimam Virginem* 389. Amor satiari non potest 480 a. Amor *S. Joannis Chrysos- tomi erga populum, patri se comparantis* 496 b e, item *Amor ejusdem Sancti unice studentis auditorum utilitati* 497 d e. Amor in Deum ardentissimus ejus- dem Sancti vincula et contumelias pro Christo exop- tantis 506 e f, 507 a b c d. Amor ejusdem Sancti plane singularis, subditorum salutem et profectum modis omnibus promovere conantis 520 c d e. Amor ejusdem Sancti, vulgari prohibentis mala a Phare- trio sibi illata 616 e. Amore Dei perfectissimo tota emicuit *S. Joannis Chrysostomi vita* 689 d e
- Anathematis vinculo ligat *S. Cyprianus illos, qui lapsi sine prævia penitentia pacem et Eucharistiam indulserint* 229 a. Anathematis vinculo a *S. Ste- phano Papa S. Cyprianus numquam fuit innodatus* 309 a b et seqq., 310 a b et seqq. Anathematis ecclesiastici vincula minime contemnenda esse, docet *S. Joannes Chrysostomus* 520 b, 559 b
- Angeli aratrum ducunt vice *S. Guidonis* 37 c. Ange- lorum frequenti familiarique colloquio fruitur *S. A- matus Senonensis* 128 f. Angelo ductore de alio in alium locum dissitum eodem die translatus dicitur *S. Maternus* 391 a. Angeli Missæ sacrificio reve- renter assistentes nostram in tremendis Mysteriis tepiditatem incusant 669 b c
- Animæ pretium extollit *S. Joannes Chrysostomus* 417 e. Animæ vel unius salus studiose querenda est 461 f
- Animi anxietates. Vide Anxietates.
- Anxietates animi tollit *S. Notburga* 745 d
- Apostemata sublata ope *S. Notburgæ* 747 a, 755 f, 756 a, 761 e f
- Apparitiones. Apparet *S. Nicetas Christine cuidam prædicens obventuras tribulationes* 7 f. Apparet idem Sanctus mulieri alteri, eique membrorum vi- gorem reddit 8 a, item *presbytero cuidam, eumque a peste sanat* ibid. c. Apparet militi *S. Autonomus præcipiens, ut tabernaculum in loco isto, in quo ve- natus fuerat, exstruat* 18 c, item *suas istic reliquias quiescere indicat idem Sanctus* ibid. Apparet senex quidam militi surdo eum monens, ut luminaria de- ferat ad sepulcrum *S. Guidonis* e. Apparet *S. Li- gorius martyr puero languenti, ei sanitatem spon- dens, jubensque diem passionis Sanctis propalare* 57 f, 58 c d. Columba super caput *S. Maurilii* Ap- paret in ipsius ad episcopatum electione 73 f. Stella miræ magnitudinis videtur a moniali quadam egre- di de monasterio *Habendensi, moriente venerabili Mactoflede* 105 e. Apparet *S. Amatus Habendensis non diu post mortem* 107 d e. Apparet Dominus Agrestio cuidam, monens, ut *S. Venerium* invisat 115 d, item *Lucio episcopo Lunensi, ut super tumulo ejusdem Sancti ecclesiam exstruat* 118 b. Episcopo longiorem vitam desideranti Apparet juvenis qui- dam, eumque increpat 291 e f. Apparet *S. Cy- prianus S. Montano, eique inhærentem animæ ma- culam discordiæ exhibet* 335 a. Apparuisse dicuntur *Gerardo abbati Clarævallensi SS. Eucharis, Va- lerius et Maternus* 382 a b c. *S. Materno feruntur Apparuisse SS. Eucharis et Valerius, prænun- ciantes illi mortis diem et perennem in cælo gloriam* 392 b c. Apparet *S. Maternus episcopo Trevirensi, eumque de transferendo S. Castoris corpore monet* 400 b c. Apparuisse dicitur angelus *Flaviano illum monens, ut S. Joannem Chrysosto- mum ordinet sacerdotem* 448 d, item *ipsi Chrysos- tomo ne dignitatem illam detrectet* ibid. Columba super caput *S. Joannis Chrysostomi in ordinatione fertur visa* ibid. Apparet *S. Joanni Chrysostomo S. Basiliscus, eique laborum terminum prædicat* 664 f. Apparet *Joanni Euchaitarum episcopo SS. Basilis, Gregorius Nazianzenus et Chrysosto- mus, et inutilem contentionem sedant* 692 c
- Aqua sub altari *S. Nicetæ scaturiens varios morbos sanat* 8 b d e. Varii variis languoribus vexati bi- bentes de Aqua, qua *S. Guidonis ossa abluta fue- rant, sanantur* 46 c, 47 f. Eadem Aqua militi febres auget, hydropicam sanat, aliamque calculi doloribus et filium ejus febre liberat ibid. e f, 48 a. Aqua de saxo, baculo *S. Amati Habendensis per- cussio, mirabiliter profuit* 103 f. Aqua infra eccle- siam *S. Venerii scaturiens febricitantes sanat* 118 c. Aqua intinctione reliquiarum *S. Cornelii PP. sanctifica morbos depellit* 776 c
- Arceæ Noe, animalia recipientis, cum Ecclesia, pecca- tores invitante, comparatio, et hujus supra illam præstantia 523 f, 524 a
- Ardor Catholicæ fidei defendendæ eximius in *S. Pul- cherin* 779 c
- Arrogantia Novatianorum, puros sese jactantium 168 b, illam retundit *S. Joannes Chrysostomus* 522 c, item *S. Augustinus* 524 d e
- Asylum ecclesiasticum suo damno violat *Eutropius eunuchus* 531 a b. Asyli ecclesiastici immuni- tatem fortiter tuetur *S. Joannes Chrysostomus* 533 a b
- Avari tetra imago 509 b. Avaros graviter increpat *S. Joannes Chrysostomus* ibid. c d. Avari insa- tiabiles sunt 520 e. Avarorum inconstans fortuna 540 c d
- Avaritia cur dicatur idolorum servitus 703 d e
- Auditum recuperant surdi invocantes *S. Guidonis auxilium* 45 e f, *Auditus surdo restitutus, patrocini- ante S. Notburga* 758 e, item *mulieri surdæ me- ritis S. Cornelii PP.* 776 e
- Aula Constantinopolitana per *S. Pulcheriam asceteriis virginum similis effecta* 779 f
- Auspiciis Divæ Virginis operibus suis utilitatem quæ- rit *S. Maternus* 389 a
- Austeritas

Austeritas vitæ S. Maurili corporis robori minime adversa 75 b. Austera et parsimonia amans ejusdem Sancti vita, ibid. c d. Vita S. Amati Habendensis perquam Austera 103 d e f, 104 e, item S. Amati Senonensis 130 a, eadem post ejus mortem detecta ibid. c. Austeritas vitæ B. Margaritæ Fontanæ, maxime in cubando 136 e f. Austeritas vitæ S. Joannis Chrysostomi in domo matris 420 f. Austeram sub rigido sene in meremo vit ducit idem Sanctus 426 c, 703 f

B.

Baculus S. Guidonis terræ infixus viret, et in altissimam arborem excrescit 37 d
 Baculus S. Petri, cujus attactu, ut fertur, ad vitam revocatus fuit S. Maternus 381 a b c, in veneratione habitus Coloniae, Treviris et alibi 484 a b et seqq.
 Baptismus infantibus recens natis conferendus est 272 b c d
 Bellum spirituale non contra hominem, sed contra vitia geritur, ejus utilitas 527 b
 Benedicendum Deo tam in adversis, quam in prosperis 589 f, 590 a
 Beneficentia S. Maurili in pessime de se meritum 73 c d. Beneficentia admirabilis S. Cypriani erga carnificem, a quo mox capite truncandus erat 324 b. Beneficentia S. Joannis Chrysostomi erga sicarium, conatum Sancto necem inferre 501 f, 508 a
 Beneficia varia impetrata meritis S. Nicetæ 7 f, 8 a et seqq., item S. Guidonis 45 d et seqq. Puero languenti sanitatem spondet S. Ligorius 57 f. Mulieri sterili filium impetrat S. Maurilius 72 f. Prædo a demone correptus Sancti ejusdem Beneficio liberatur 73 c. Mira frugum copia exstitit tempore episcopatus S. Maurili 74 c. Cæcus visum recuperat, votum S. Antonino nuncupans 81 c d. Beneficium geminum a S. Venerio impetratum 115 e f. Beneficia varia impetrata venerantibus S. Cornelii PP. reliquias 186 d e, 190 a b. Beneficio gemino oculis animæ et corporis aperit mulieri cuidam S. Crescentius 353 a, Beneficia plurima memorantur impetrata patrociniis S. Materni 400 a b. Beneficio S. Joannis Chrysostomi dysenteria fertur curata 510 a. Ejusdem Sancti Beneficio mulier morbo liberata et aditur 693 f. item moniales in ingenti monasterii ruina illæse conservantur 694 a. Beneficia multa S. Notburgæ patrociniis obtenta 745 et seqq., 749 et seqq., 753 et seqq. Beneficio S. Cornelii sub ingenti arcus, recenter structi, ruina collabentes, illæsi servantur 771 f, 772 a, morbo epileptico laborantes curati ibid. c et seqq., multi igne judiciali liberati, alii ab eo immunes servati, varique morbi alii sanati 774, 775, 776, 777
 Beneficii accepti memoria conservanda 47 c. Beneficia Dei grato animo recolenda sunt 560 e
 Benevolentia S. Cypriani admiranda in obtrectatores suos 206 d
 Benignitas Christi, ovem unam querentis, sacrilegam Novatiani impietatem condemnat 258 d e. De Dei Benignitate numquam desperandum est 289 d. Benignitas Dei elucet etiam tunc, cum adversitates homini immittuntur 291 c d. Benignitas Dei in recipiendo peccatore, etsi sæpius lapsus 523 f, 524 a. Benignitatem Dei commendat latro e cruce 524 b c

Blasphemia punienda 469 e. Blasphemia non puniata quæ domna intulerit Antiochenis ibid. f
 Bona sua, ad indigentes sublevandos, divendit S. Cyprianus 326 b c
 Boni cum malis communicantes non propterea coinquinantur 309 c d e
 Bovæ demortuæ S. Notburgæ corpus mirabiliter ad sepulturam vehunt 710 d, 712 d f, 723 e f, 725 e f, 726 a et seqq., 727 c. Bovæ deperditi inveniuntur, invocata S. Notburga 764 d
 Brachium male affectum curatur ope S. Notburgæ 759 b. Brachium marcidum pristino rigori restituitur meritis S. Cornelii PP. 774 d e

C

Cæci duo ad sepulcrum Wonedulphi illuminantur 43 e, item puer Cæcus ad tumulum S. Guidonis 45 d. 46 a, item mulier Cæca 47 a, item Cæcus alius, sed accepti beneficii immemor iterum cæcitate percutitur ibid. b c, at poenitens demum visu donatur ibid. d. Cæcum ab utero signo Crucis illuminat S. Maurilius 74 a, alius vestem Sancti ejusdem tangens visum recuperat ibid. c, item alii duo in ejusdem Sancti sepultura 75 c, item alius ad ejusdem Sancti tumulum indesinenter orans 77 f, 78 a b c. Rusticus cæcitate percussus, quia lapides oratorii S. Antonii abstulerat, Sancto eidem nuncupato voto, liberatur 81 c d. Cæci in exsequiis S. Amati Senonensis curantur 130 c. Cæci tres ad tumulum S. Cornelii PP. 184 c. Cæcam illuminat S. Crescentius 353 a. Cæci visum recuperant, patrocinate S. Notburga 757 f, 763 c d. Cæca visu donatur meritis S. Cornelii PP. 774 a b
 Cælestia tantum querenda 437 c, terrenis præferenda 560 d
 Cæremoniarum Judæarum post adventum Christi inutilitas 486 f
 Calculi doloribus liberatur mulier, bibens de aqua, qua abluta fuerant S. Guidonis ossa 47 f, 48 a. Calculo liberatur puer beneficio S. Notburgæ 766 e f
 Calumniis impetens S. Guidonem confunditur 37 b c d. Calumnias in viros probos spargenti non facile credendum 256 b. Calumnias contemnere docet nos S. Cyprianus, nisi cum vergunt in Christiani nominis dedecus 288 e f. Calumniis tum vivens, tum mortuus impetitus fuit S. Joannes Chrysostomus 519 d. Calumniam incensæ Constantinopolitane ecclesiæ a se amolitur S. Olympius 605 b c
 Candor S. Nili, Arcadium imperatorem libere reprehendentis ob expulsum S. Joannem Chrysostomum 608 f
 Capitis tumor sublatus meritis S. Nicetæ 8 c. Capitis dolor sanatus ope S. Notburgæ 747 c d, 753 c, 761 c, 763 a b
 Captivus ingenti prodigio liberatus fertur, invocato S. Nicetæ 9 a. Captivi duo vinculis liberati meritis S. Guidonis 48 d. Captivus e servitute ereptus ope S. Maurili 73 b. Captivos fideles de barbarorum potestate redimendos curat S. Cyprianus 287 a b et seqq. Eodem Sancto iudice, qui illos redimit, Christum redimit ibid. Captivus hæreticorum manibus subductus patrociniis SS. Cornelii et Cypriani 772 f, 773 a
 Castimoniarum studio convivia aliena non frequentat S. Joannes Chrysostomus, nec suæ mensæ convivas adhibet 515 a
 Castitatis

- Castitatis servandæ studium singulare in *S. Pulcheria* 779 a b. *Ad Castitatem servandam sorores suas inducit eadem Sancta* ibid. b f. *Pro Castitatis suæ tutela opulenta dona largitur eadem Sancta ecclesiæ Constantinopolitanæ* 779
- Catenis *S. Pauli nihil est beatius* 506 f, 507 a b c
- Catholicæ doctrinæ contra errores defensionem egregie suscepit *S. Pulcheria* 779 e, 780 b c
- Cella, in qua moritur *S. Amatus Senonensis*, suavi frugrat odore 430 c
- Censuram ecclesiasticam tollere potest etiam diaconus ab episcopo delegatus 234 c d
- Censurandi alios inconsulta levitas reprehensa a *S. Joanne Chrysostomo* 457 e f
- Census ecclesiæ suæ non sibi, sed egentibus impendit *S. Joannes Chrysostomus* 516 a b
- Charitas insignis *S. Albei* erga pauperes 26 f. *Charitas S. Guidonis* in parentes 37 c. *Vera Charitas locorum distantia separari non potest* 93 a. *Charitas S. Cypriani* dolentis, se ob schismaticorum fraudee suorum necessitatibus coram prospicere non possit 253 a. *item lapsorum ruinas tamquam vulnera sua reputantis* 254 b. *Admiranda ejusdem Sancti. Charitas tempore grassantis pestilentiae* 286 d e f, *item Christianorum Carthaginiensium. Præsulis sui verbis exemplisque incitatorum* ibid. *Ejusdem Sancti Charitas ad redimendum e barbarorum potestate captivos* 287 a b et seqq. *Charitas ejusdem Sancti in exsilio res pauperum disponentis, et confessores missa liberaliter pecunia juvantis* 320 b c d e. *Charitas Christianorum Carthaginiensium. S. Cypriano commori volentium* 324 f. *Charitas S. Cypriani erga peste infectos, S. Tobie* *Charitate admirabilior fuit* 328 f, 329 a. *Charitas S. Joannis Chrysostomi Anomæorum hæresim excisam cupientis* 452 b, *item male affecta valetudine conciones habentis* 465 d. *Charitas ejusdem Sancti, lugentis Antiochenorum miserias, eosque in summo periculo consolantis* 469 f, 470 a b. *Charitas Flaviani episcopi, pro seditiosis Antiochenis arduum iter suscipientis* ibid. c. *Apostolorum Charitas admirabilis* 494 e. *Insignis Charitas S. Joannis Chrysostomi, vulnera et plagas sibi optantis, ne amplius scindatur Ecclesia* 495 d e. *Teneritudinem Charitatis suæ erga Antiochenos variis exemplis exponit idem Sanctus* 507 f, 508 a b c. *Charitas ejusdem Sancti fortiter, at suaviter, increpantis* 508 d, *item redditus ecclesiæ suæ in egenos effundentis* 516 a. *Charitas ejusdem Sancti in omnes omnino indigentes mirabiliter diffusa* 526 a b, *ad plures etiam provincias extensa* ibid. *Pro Gothorum conversione miro zelo et Charitate multa molitur idem Sanctus* 526 c e f. *Ejusdem Sancti non peccatorem, sed peccata insectantis Charitas* 527 b, *item non tantum lapsos erigentis, sed et stantes roborantis* 537 d e. *Mutua Charitas populi Constantino-politani in S. Joannem Chrysostomum* 597 d e. *Charitas ejusdem Sancti in Deum, nulla adversitate a Deo arelli potuit* 650 c d e f. *Tota ejusdem Sancti vita non fuit nisi unicum perfectissimæ Charitatis exercitium* 689 d e.
- Christianæ religioni extrema metuenda esse asserit *S. Cyprianus*, si episcopi perditorum minas reformident 174 b c. *Christiani nominis dignitas et confessionis gloria dignis moribus sustinenda* 246 c d e. *Christiani omnes unum corpus sunt et se mutuo juvare debent* 287 b. *Christianos captivos redimens Christum redimit* ibid. c
- Ciborum fastidium sublaturum beneficio *S. Notburgæ* 757 a b d
- Claudi tres ad sepulcrum venerabilis Wonedulphi gressum recipiunt 43 e, *item puer utroque pede Claudus ad tumulum S. Guidonis* 45 b c. *Gressu donantur*
- Claudi tres ad tumulum *S. Cornelii PP.* 184 c. *Claudus intercessione Sanctissimæ Virginis Mariæ et S. Notburgæ gressum obtinet* 746 d e
- Cogitationes et secreta cordis alieni inspicit *S. Amatus Habendensis* 406 d
- Cognitio veri Dei conciliat vitam æternam 780 d e
- Cohabitatio clericorum cum subintroducitis, id est, extraneis virginibus, periculosa est 516 f, 517 a
- Colici dolores cessant, patrocicante *S. Notburga* 766 d
- Colloquio Sanctorum non semel gavisa est *S. Pulcheria* 780 b
- Comitali morbo laborantes meritis *S. Cornelii PP. sanati* 774 b c, 776 c d f, 777 a
- Commoda corporis aspernatur *S. Joannes Chrysostomus* 545 f
- Compunctio cordis animum mundat, et advocata secularibus desideriis 431 e f
- Conciliorum studium in Ecclesiæ utilitatem institutum promotumque a *Benedicto XIV Papa* 779 c
- Concionatores sine personarum acceptione vitia increpent, sed cum lenitate 508 f, 509 a b. *Idem plausum ne querant* 508 e f
- Concionum fructus sit audita sæpe repetere et aliis communicare 450 b. *Conciones sacræ assidue frequentandæ sunt* 460 d e. *Conciones sæpe auditæ appetitum sui exacuunt* 464 a b c. *Conciones exemplo S. Joannis Chrysostomi unice dirigendæ sunt ad utilitatem auditorum* 497 d e. *Concionum S. Joannis Chrysostomi mirus fructus* 518 f, 519 a, 561 e
- Concordiæ et pacis studium in *S. Cypriano* enituit 298 f, 299 a, 308 d e f. *Concordia cum Ecclesia consuetudini antiquæ præferenda* 455 d e. *Concordiam in celebrando Natali Domini stabilire conatur S. Joannes Chrysostomus* 458 b c. *Concordiæ et pacis amator egregius fuit idem Sanctus* 550 c d e
- Concupiscentiam carnis domet, qui veritatis luce vult perfundi 498 d e
- Confitenti nomen Christi, et ob id exsuli, nihil deesse potest 329 c
- Conjugium non iterare viduis suadet *S. Joannes Chrysostomus* 437 c, non tamen præcipit ibid. f
- Conniventia damnabilis in lapsis sine pœnitentia ad pacem admittendis 473 e
- Conscientia bona magnum in adversis solatium 601 a
- Constantia viro gravi necessaria est 266 a. *Constantia fidei Christianæ immissis calamitatibus ne frangatur* 290 e e f. *Constantia S. Cypriani, Christum intrepide confitentis* 318 c, aliis salubari exemplo fuit 319 b c. *Constantia S. Crescentii in confitendo Christum* 352 e, 353 a b. *Constantia S. Joannis Chrysostomi, hominum judicia contemnens, et soli Deo placere cupientis* 515 e f. *Constantia amicorum ejusdem Sancti in ferendis adversitatibus* 604 d e f, *item S. Olympiadis* 633 b c, 638 e f, 639 a b
- Consuetudo mala omni studio deponenda est 455 d e
- Contemplationis altissimæ dono excelluit *S. Joannes Chrysostomus* 704 a. *Contemplationi assidue dedita fuit S. Pulcheria* 780 b
- Contemptus rerum temporalium generosus *S. Maurilii* 72 c, *S. Mauri* 80 a, *S. Amati Habendensis* 404 b, *B. Margaritæ Fontanæ* 436 c d, *S. Cypriani* 202 e. *Contemptus rerum mundanarum veram felicitatem conciliat* ibid. *Contemptus rerum mundanarum insignis in S. Joanne Chrysostomo enituit* 414 f, *Opum in eodem Sancto Contemptus* 626 b c, *item rerum corpori necessariarum* 628 a
- Contentio inter sacerdotes periculosa est 568 e
- Continentiam perpetuam sub ipsum conversionis exordium amplectitur *S. Cyprianus* 198 d e, 326 b.
- Continentia *S. Joannis Chrysostomi* admiranda 702

- 702 b c, 703 d. *Continentia perpetua S. Pulcheriæ in matrimonio* 780 c
- Contracta membrorum vigorem recuperat meritis S. Nicetæ 8 a, item puer Contractus meritis S. Guidonis 45 d, et S. Maurilii 74 e. *Puella membrorum usu destituta in translatione corporis ejusdem Sancti curatur* 77 b c. Contractus S. Amati Habendensis precibus sanatur 105 e d. Contractæ manus restituntur meritis S. Cornelii PP. 774 e d. Contracta membrorum, et alter Contractus manuum usudonati meritis ejusdem Sancti 777 e d
- Contumelias pro Christo pati gloriosissimum est 506 f, 507 a b c. Contumeliæ unice propter Christum appendentæ ibid. d
- Conversio mirabilis hæreticæ cujusdam 519 b
- Conversus ad fidem fertur ope S. Joannis Chrysostomi Marcionista quidam cum conjuge, postquam illam dysenteria liberarat 510 a
- Corpus S. Autonomi ducentis a morte annis incorruptum repertum 15 e d, 49 d. S. Maurilii quatuor ab obitu seculis 63 e d. Corpus ejusdem Sancti suavissimo fragrat odore 76 f. Corpus S. Venerii divinitus repertum 118 b. Corpus S. Cornelii PP. gravi prius pondere immobile, postea facile defertur 183 f, 184 d. Corpus S. Materni ingenti prodigio translatum fertur, navi sine remige impositum 392 e. Corpus S. Notburgæ ad sepulturæ locum boves mirabiliter devehunt 710 d, 712 d f, 723 e f, 725 e f, 726 et seqq.
- Correctionem peccatorum per inflictas pœnas intendit Deus 501 a
- Creaturæ omnes, præter peccatorem, invitantur ad laudandum Deum 462 d e
- Crimen alienum non fecit peccatorem innocentem 571 d e
- Crucis signum vim magnam habet contra tentationes demonis 137 a
- Crudelitas Novati in patrem et uxorem gravidam, aliaque ejus scelera 156 e d, 159 d e, 251 e d. Crudelitas persequentium Christianos a S. Cypriano exposita 281 b c. Crudelitas adversariorum S. Chrysostomi in Serapionem aliosque 607 d e, 608 e, 617 b c d e f, in legatos pro pace missos 646 e f, 647 a b c f, in ipsum S. Joannem Chrysostomum, crebra exsilii mutatione ac variis ærumnis mortem Sancto accelerare desiderantium 648 d, 649 d, 663 f. Crudelitas militum in itinere eundem Sanctum ferociter vexantium 664 e d
- Cubiculum S. Notburgæ in sacellum mutatur, et in duplici incendio illæsum remanet, 711 a b c, 724 a b c
- Cultus S. Cypriani per totum orbem diffusi, et ab ipsis Ecclesiæ hostibus agniti, causas dant SS. Augustinus et Maximus, 338 a b. Cultum Sanctorum promovet Ecclesiæ, ut fideles obtineant præsidium Sanctorum, et eorum virtutes imitentur 778 e. Sanctorum et præcipue Sanctissimæ Virginis Cultum promovit S. Pulcheria 780 b c
- D.
- D**æmonis insidiæ ad convellendam sanctitatem S. Guidonis 42 d. Dæmones in aere ulutantes clamant, se ubique a S. Maurilio fugari 73 a. Dæmonem e furibunda vitula ejicit idem Sanctus 74 f. Dæmones Crucis signo abigit S. Amatus Senonensis 128 f. Dæmon variis modis vexans B. Margaritam Fontanam ab ea superatur 136 f, 137 a, eadem Beata terribilis est spiritus immundis 138 c. Dæmon veros Dei servos impugnat, improbos vero intactos præterit, utpote jam suos 177 a. A Dæmone correpta mulier, quæ Christum sponte ejuraverat, linguam dentibus dilaniat, et viscerum dolore cruciata deficit 215 e. Dæmon rebelles in episcopum suscitatur, ut, rectore sublato, facilius membra Christi discerpatur 228 a. Dæmones Ecclesiæ exorcismis adacti veritatem Christianæ religionis vel inviti commonstrant 289 c, iidem palam profitentur infesta sibi esse Sanctorum corpora 394 d. Dæmon neminem vincit, nisi volentem 464 e f. Dæmonis post admissum peccatum, pudorem in penitentia incutientis, fallacia 524 b. Dæmonis molitiones ad pacem frangendam 550 f
- Debilitas visus et membrorum curata meritis S. Cornelii Papæ 776 e
- Defendit se S. Olympias contra impactum sibi incensæ ecclesiæ Constantinopolitanæ crimen 605 b
- Dei nutui obediunt omnia 563 e f
- Dentium dolores sublato patrocinate S. Notburga 762 f, 763 a
- Desiderium pro Christo patiendi ingens S. Joannis Chrysostomi 507 a b. Ejusdem Sancti ardens salutis animarum Desiderium 520 c d e
- Diligentes Deum norunt, quam sit suave et gloriosum adversa pro Christo pati 506 f, 507 a b
- Disciplinæ Ecclesiasticæ observantiam infringi ob metum humanum, iniquum esse probat S. Cyprianus 210 a b, 277 c d e, 279 c d e
- Discordiæ fautores divinitus puniti 97 e f. Discordia S. Montani cum Juliano in visione a S. Cypriano reprehensa 335 a
- Displicere hominibus non timuit S. Joannes Chrysostomus, modo Deum non offenderet 521 b c
- Dispositio ad suscipiendam Baptismi gratiam adulto necessaria 155 d e
- Dissensiones hæreticorum ostendunt veram esse Ecclesiæ Catholicæ sententiam 88 a. Dissensionem a S. Stephano non laudavit S. Augustinus in S. Cypriano, sed amorem unitatis et pacis 308 d e f
- Dissimulatio quandoque laude digna 423 a b. Dissimulatio S. Joannis Chrysostomi et Ecclesiæ et Basilii profuit ibid. d
- Divinitas Christi a S. Joanne Chrysostomo probata 456 b
- Divites immisericordes graviter increpat S. Cyprianus 292 c d. Eosdem vehementer redarguit S. Joannes Chrysostomus 509 e. Divitibus salutaria dat monita, eosque modeste agere docet idem Sanctus 518 e
- Divitiarum servus est, illas qui possidet 105 a b. Divitias veras habet, qui omnia despicit 430 f. Divitiarum amor nocivus 540 e d f, illarum inanitas et inconstans possessio 542 f, 543 a
- Doctrinam Catholicam adversus errores invictè defendit S. Pulcheria 779 e, 780 b c
- Documenta

Documenta utilia alte animo infigenda sunt 460 c
 Dolum vacuum, divinitus vino repletum 437 e f
 Dolor S. Cypriani, ob multorum in persecutione lapsorum ignaviam, ex ipsius in gregem suam amore profectus 254 b c. Dolor S. Joannis Chrysostomi ob iniquitatem monachos persequentiam 429 d e f. Dolor ejusdem Sancti ob exiguum suorum profectum 521 e. Dolor de peccato salutaris est, qui vero oritur ex voluptatum privatione, vituperio dignus 706 a
 Dolores calculi sublatis ope aquæ, qua S. Guidonis ossa fuerant abluta, 47 f, 48 a. Dolor capitis ingens curatus auxilio S. Notburgæ 747 c d, 753 c d, 761 c, 763 a b, 765 a b. Dolores laterum 753 d, pedum 755 d, 757 a b, oculorum 761 c, dentium 762 f, 763 a, item alvi invocatione ejusdem Sanctæ ablati 765 a b
 Domesticorum prius, quam externorum cura habenda est 450 e
 Dominicum diem violans divinitus punitur 74 b
 Duritia gentilium tempore grassantis pestilentie a SS. Cypriano et Pontio sugillata 286 b c d. Populo furenti Duritiem cordis exprobrat S. Joannes Chrysostomus et ad commiserationem hortatur 532 d e. Durities erga pauperes punita 710 c d, 718 f, 719 a
 Dysenteria corripuntur temere comburentes ramos deciduos de quercu, S. Guidonis nomine insignita 37 d. Dysenteria fertur curata meritis S. Joannis Chrysostomi 510 a. Dysenteria sanata patrocinio S. Notburgæ 750 e, 757 d

E.

Ebrietas non a vino, quod creatura Dei est, sed a mala voluntate oritur 484 e
 Ecclesia Catholica non nisi una est 167 c. Ecclesiæ tum ob martyrum lauros, tum ob fidelium gloriosam confessionem insignis triumphus 226 e, 253 f, 254 a. Ecclesia perseverat, etsi in ea probis admixti sint reprobi 309 c d e f. Ecclesiam scindere est Christum discerpere 495 d e. Ecclesia mater est misericors, et potestatem habet omnia peccata dimittendi 524 d e
 Ecclesiam S. Paulo, et alteram S. Eulaliæ condidit S. Sacerdos 32 e f, utramque molitionem promovet Childebertus rex cum Ultrogottha regina 33 a. Primam Christiano ritu Ecclesiam in civitate Turonensi statuit S. Lidorius 62 a. Ecclesiam fidelibus ædificat S. Maurilius eo loco, quo ante steterat idolorum fanum, igne cælitus impetrato, in cineres redactum 72 d. Sanctæ Dei Genitrici idem Sanctus Ecclesiam erigit in rupe, a superstitionum sordibus purgata 74 d. Ecclesia supra S. Venerii sepulcrum a Lunensi episcopo in Tyro majore erecta dicitur 109 b, 112 d e, 118 b c. Memrivillæ Ecclesiam condidit S. Maurontus sacram Virgini Dei Parenti et S. Amato Senonensi 121 c f. S. Cornelio PP. Ecclesiam extruit Romæ S. Leo I 181 f. Gemina prope Carthaginem extructa Ecclesia memoriam S. Cypriani venerantur fideles 335 e f, 336 a b c, utriusque violatio a Vandalis, divinitus punita ibid. Ecclesias complures fundasse traditur S. Maternus in Alsatia 386 a b, item Tungris ibid. c d, Trajecti ad Mosam ibid e f, item Hoi, Dionanti, Lessiæ, Cennaci, Audaini et in civitate ac comitatu Namurcensi 388 a b et seqq., 389 a b c. Ecclesiæ plures, quas idem Sanctus constituisse dicitur Colonia 389 e f, 390 a b c, unam Septembris Tomus IV.

item Bonnæ ædificasse traditur ibid. d e. Ecclesia S. Materno erecta in eo loco, quo navicula, sacrum corpus devehens, cursum stitisse fertur 393 d e. Eidem Sancto Ecclesia Treviris erecta 394 b. Ecclesiam qui dehonorat, miserabili morte exstinguitur 498 f. Ecclesiam Constantinopoli violat Theophilus 586 f, 587 a b. Ecclesia S. Joanni Chrysostomo dicata Constantinopoli 693 c, alie in Cypro et Venetiis ibid. f. Ecclesiæ erectæ in honorem S. Notburgæ 724 b, 732 a et seqq., 742 e f, 744 e. Ecclesia SS. Cornelio et Cypriano ædificatur Ninoviæ 773 b. Ecclesias complures Christo Domino et Sanctissimæ Virgini Mariæ erexit S. Pulcheria 780 c d
 Egenis sublevandis villam pretio emit S. Maurilius et ecclesiæ suæ addit 74 f. In Egenorum usus prædia sua dividit S. Cyprianus, adhuc catechumenus 498 e f, 326 b c. Egenis impendit S. Joannes Chrysostomus redditus ecclesiæ suæ 517 a, omni modo opem iis fert idem Sanctus 626 a b. Illos et vivens et moriens eximia liberalitate sustentavit S. Pulcheria 780 c
 Eleemosynas libenter largitur S. Silvius 25 c, S. Guido 44 f, B. Margarita Fontana 437 c d
 Eloquentia gravitate temperanda est, cum verbum Dei prædicatur 201 d e. Eloquentia evadit potentior, si comitem habeat vitæ integritatem 509 f. Admiranda et efficacissima S. Joannis Chrysostomi Eloquentia Oris Aurei cognomen ipsi peperit 690 d e. Eloquentiæ ejusdem Sancti, operibus animatæ, virtus admirabilis 702 b c
 Emendationi gregis sibi commissi statim ab adito episcopatu solerter prospicit S. Cyprianus 208 e. Emendationem vitæ ab auditoribus suis unice debent exigere concionatores 508 e f. Ecclesiæ Constantinopolitanæ Emendatio a S. Joanne Chrysostomo feliciter suscepta 518 e. De obtenta per conciones suas morum Emendatione mirum in modum exsultat idem Sanctus 556 e f
 Energumena meritis S. Nicetæ liberata 6 f, 7 d, Energumenam cæcam deserit diabolus, simul ac S. Maurilio offertur, eaque ab omni infirmitate convalescit 72 e. Energumenam liberat S. Amatus Habendensis 105 d, S. Venerius 119 a. Energumeni in exsequiis S. Amati Senonensis liberati 130 c. In translatione S. Maximini Energumena ab immundo spiritu curatur 394 d
 Epilepsia curata beneficio S. Notburgæ 753 e f. Multi Epilepsia laborantes patrocinio S. Cornelii Papæ, Ninoviæ culti, sanantur 772 c d e, 774 b c, 776 c d e f, 777 a b
 Epileptico morbo medetur S. Cornelius Papa 185 e, 186 d, 187 a, 190 b, 772, 774 et seqq.
 Episcopatum, quo indignum se habebat, S. Joannes Chrysostomus fuga declinat 422 d e. Ad Episcopatum abreptum se dolet Basilius, ejusdem Sancti sodalis 422 f. Indigni Episcopatum ambientes populum contra se commovent 510 c
 Episcopo metuendas non esse improborum minas, docet S. Cyprianus 174 b, Episcopus potestatem gubernandi Ecclesiam a Deo habet ibid. c. Episcopus de vigore disciplinæ Ecclesiasticæ nil remittat 277 c d e. Episcopi munus præcipuum est gregem suum recte instituere et collapsum erigere 515 c Episcopi honorandi sunt a fidelibus 540 b
 Epularum sumptus inutiles devitat S. Joannes Chrysostomus, ut amplius gregi suo prosit 514 c. Epulis instruendis non est episcopo quærenda hominum gratia 514 d. Epulæ S. Joanni Chrysostomo visæ sunt pretiosi temporis jactura 514 f, 515 f
 104 Equus

Equus furto ablati reperitur, invocata S. Notburga 763 e f
 Errorem suum, ex zelo contra hæreticos et fragilitate humana ortum, eluit S. Cyprianus 308 a, imo verisimillime expresse revocavit 312 a b et seqq., 313 a b et seqq.
 Erubescere Christum quam sit damnable in homine Christiano 216 a b
 Eucharistia vires subministrat contra hostes animæ 175 e. Eucharistiam profanat, qui illam indignis ministrat, et illis dat, quod est in eorum perniciem 227 e f. Eucharistiam indigne sumentes puniti 269 c d e. Mulier hæretica Eucharistiam fidei suscipiens punitur 519 b
 Exorcismi Ecclesiæ et imperium in dæmones Christianæ religionis veritatem probant 289 c
 Exsilium a S. Cornelio PP. aliisque fortiter susceptum multis laudibus celebrat S. Cyprianus 175 f, 176 a b c. Exsilium Christiano grave non est 194 c, 329 b c. Exsilium forti animo suscipit S. Joannes Chrysostomus, non suam ejectionem, sed Ecclesiæ desolationem lugens 602 a b. Exsilium ultro subeunt aliquot amici S. Joannis Chrysostomi 604 f, 606 f, 607 a b c. Exsilium ejusdem Sancti divinitus punitum creditur 609 a b c. Pulso in Exsilium S. Joanne Chrysostomo, boni omnes et ordo omnis merito luxerunt 708 a b

F.

Falx S. Notburgæ prodigiose in aere suspenditur 720 f, 721 d e, 727 b
 Febri liberatus ope aquæ, qua S. Guidonis ossa abluta fuerant 48 a, aqua eadem militi Febres auget ibid. Febribus ad extrema pene deductum oratione sua sanat S. Maurilius 67 a. Diuturna Febri laborantem curat idem Sanctus 73 a b. Febris vehemens ad tumultum S. Venerii depulsa 119 c, 120 d. Febri liberatus fertur meritis S. Joannis Chrysostomi Euclæ filius 510 a. Febres sanatur beneficio S. Notburgæ 750 b f, 753 a b, 763 a b, 766 c, 767 a
 Felicitatem in hac vita conciliat generosus rerum mundanarum contemptus 202 e. Felicitas hujus vitæ vera est soli Deo servire 650 c d. Felicitas imperii cum S. Pulcheria exulare visa est 780 a
 Ferrum, quod e collo gestarat S. Amatus Senonensis, post illius mortem ægris salutare 130 c
 Fides in Deum miraculo remunerata 103 e. Fidei vis miranda a S. Cypriano laudata 198 c. Fidei in S. Cypriano recens converso ingentia incrementa 203 e. Fidem hominis probant immissæ a Deo calamitates 290 c. Ex Fidei defectu oriuntur querelæ de rebus adversis et horror mortis ibid. e f, 294 a, Fide instructus David Goliathum armis et robore munitum debellat 511 f. Fidem populi Constantinopolitani de molitionibus adversariorum suorum triumphanter celebrat S. Joannes Chrysostomus 587 b c. Ex Fide originem trahit humilitas 701 e. Fides sine operibus inutilis est, et opera sine Fide 702 c. Fidei Catholice defendendæ ardor singularis in S. Pulcheria 779 e
 Fiduciam in Deum abjicere non debet peccator 524 a c. Fiducia in Deum armatus S. Joannes Chrysostomus adversi nihil reformidandum sibi esse ostendit 587 c, 650 c d e f

Fœtor maximus egreditur de loco, e quo dæmones fugat S. Maurilius 74 d
 Fontem e saxo elicit S. Amatus Habendensis 103 f
 Forensia negotia volubili eloquentiæ ambitione tractanda, non sic verbum Dei 201 e
 Fortitudo SS. Macedonii, Theoduli et Tatiani, post dejectas idolorum statuas, ultro præsi se sistendum, ne alii punirentur 20 f, eorundem in tormentis Fortitudo admiranda 21 a. Fortitudo S. Burgundofaræ, impium veteratorem virili animo repellentis 97 e. Fortitudo S. Amati Senonensis, ad adversa quævis toleranda se offerentis 129 d. Fortitudinem S. Cornelii PP. celebrat S. Cyprianus 145 f. Fortitudo S. Cypriani improborum minas contemnentis 174 c d. Fortitudo S. Cornelii PP, aliis feliciter exemplo fuit 176 a e. Fortitudo S. Cypriani in defendenda Ecclesiæ disciplina cum insigni moderatione conjuncta 237 d e. Fortitudo S. Numidici in suis uxorisque suæ cruciatibus 245 a. Fortitudo egregia S. Babylæ martyris 441 b, item S. Joannis Chrysostomi, peccatores manifestos sine ulla personarum acceptione arceri cupientis a Sacra Mensa 490 d, 509 c. Aliud Fortitudinis ejusdem Sancti specimen ibid. d. Mira Fortitudo ejusdem Sancti, defendentis jura ecclesiastici azyli 533 a b, item Arcadium imperatorem deterrentis a concedenda Arianis ecclesia 538 e f, 539 a. Idem Sanctus imperterrita Fortitudine ultro se militibus offert, ut in exsilium auferatur 585 f. Fortitudo animi S. Olympiadis, cum Arsacio, utpote intruso, communicare nolentis 605 b c, item Pentadiæ diaconissæ ibid. e f. Fortitudinem in ferendis pro Christo vinculis mirifice extollit S. Joannes Chrysostomus 610 a b, ad illam suos hortatur ibid. e f. Ejusdem Sancti Fortitudo ærumnis omnibus excelsior stetit 651 e f
 Fraudes dæmonis vigilanti nocere non possunt 464 d e f
 Frugum mira abundantia fuit toto tempore episcopatus S. Maurilii 74 c. Ob Frugum periculum supplicationes instituit S. Joannes Chrysostomus 541 b
 Fulmen subito erumpens insolito fragore discordiæ fautores percellit 97 f. Fulmine subrutum templum Apollinis 498 e
 Funeribus adhiberi præficas, seu mulieres ad laniandum conductas, vetat S. Joannes Chrysostomus 559 a b
 Furtum divinitus punitum 73 c

G.

Gaudium populi Romani ob eorum, qui in schisma prolapsi fuerant, reditum ad Ecclesiam 167 a, item S. Cypriani ibid. c. Ejusdem Sancti Gaudium ob gloriosam S. Cornelii PP. aliorumque confessionem 175 f, 176 a b c. Gaudium S. Joannis Chrysostomi de emendatione morum gregis sui, compararatum Gaudio imperatoris triumphantis 556 e. Ejusdem Sancti Gaudium in tribulationibus 618 a
 Gingivarum inflatio sublata beneficio S. Notburgæ 751 b
 Gloriam Dei in omnibus querere, quam sit utile et gloriosum 619 c. Gloriam Deo canere propter

ter omnia solebat *S. Joannes Chrysostomus* 666 d. *Vanae Gloriæ ingentia damna* 703 a b, *ab illa immunis fuit S. Joannes Chrysostomus* ibid.

Grando *insolitæ magnitudinis Constantinopoli decedit non diu post S. Joannis Chrysostomi exsilium, in istius, ut creditum est, punitionem* 609 b c. *Grandines frequentes cessant, invocata S. Notburgæ* 747 a

Gratiam Baptismi ad finem vitæ usque conservavit *S. Maurilius* 75 e. *Gratia Dei facile redditur, quod caro putat insuperabile* 196 e f, *illius vis admiranda in S. Cypriano, omnia divinæ Gratiæ adscribente* 198 a b c d, 199 d. *Gratiam majorem qui habuerunt, gravius puniuntur* 501 b c

Gratiarum actio a *S. Cypriano illis præstita, qui occasionem ipsi obtulerant de aliis bene merendi* 287 e. *Gratiæ Deo agendæ sunt tam in adversis quam in prosperis, exemplo S. Joannis Chrysostomi* 589 f, 590 a

Gressu donantur claudi tres ad sepulcrum venerabilis *Wonedulphi* 43 e, *item puer utroque pede claudus ad tumultum S. Guidonis* 45 b c. *Gressum recuperat, qui incedere diu non potuerat, meritis ejusdem Sancti* ibid., *item claudi tres ad sepulcrum S. Cornelii PP.* 184 e. *Gressum obtinet claudus, invocato Sanctissimæ Virginis et S. Notburgæ auxilio* 746 a b c

Gula multos in lapsus fœdissimos inducit 273 c. *Gulam fugiendam esse, ejusque damna ostendit S. Joannes Chrysostomus* 517 b

Gutturis dolor sanatus beneficio *S. Notburgæ* 751 b

H.

Hæreses omnes zelo *S. Pulcheriæ profligatæ* 779 c

Hæreticorum in sacras reliquias impietas 62 a, 188 f, 189 c. *Hæreticorum mendacia detecta illorum partes imminunt* 276 b. *Hæreticos confundit illorum a persecutione immunitas* 283 c. *Hæreticorum fallacia, ad novitios errores propugnandos obscuriora alicujus sancti Patris verba allegantium, clarissima prætereuntium* 656 b c, 659 a b c d

Hernia curata meritis *S. Cornelii Papæ* 777 b

Histrioniciæ artis professio Ecclesiam dedecorat, *judice S. Cypriano* 209 d, *animarum ruina* ibid. e

Honor impertiendus est iis, qui pro Christo in carceribus moriuntur 243 d. *Honoris et reverentiæ, episcopis debitæ, Pupianum commonet S. Cyprianus* 295 a. *Honor deferendus est episcopis, tamquam legatis Christi* 540 b

Hospitalitas virtus est necessaria 516 c d. *Eam utiliter exercuit S. Joannes Chrysostomus* ibid.

Humanitas et beneficentia Constantii Chloriga Christianos 378 a b c. *Humanitas S. Joannis Chrysostomi, secum loquentes blande excipientis* 706 b

Humilitas insignis *S. Gregorii Magni* 92 a b, *S. Romarici* 96 e, *S. Amati Habendensis* 105 c, 107 c, *S. Mauronti* 129 c d f, *S. Cornelii Papæ* 151 d, *S. Cypriani, episcopatu indignum se habentis* 205 e f. *Humilitas ejusdem Sancti, nihil sine cleri ac populi consilio decernentis* 208 b, *suas preces aliorum orationibus impares agnoscentis* 244 f. *Humilitatem S. Cypriani laudat S. Augustinus* 302 a

c. *Humilitas S. Joannis Chrysostomi virtutes suas occultantis* 420 f, 421 a b, *episcopatu indignum se habentis* 423 d e, 424 d e f, 425 b c d, *pectoris sui frigus incusantis* 432 d e, *pro concione primum dicentis et tenuitatem suam ac peccatorum multitudinem extolentis* 449 a b. *Humilitas virtus est Christianis perquam necessaria* 506 c d. *Veræ Humilitatis tessera* ibid. e, *ejus elogia* 519 e. *Humilitas S. Joannis Chrysostomi, subditorum suorum preces pro se flagitantis* 519 f, 628 e, *laudes detrectantis* ibid., *peccatorem se agnoscentis* 630 b. *Humilitas in S. Joanne Chrysostomo virtutum omnium fundamentum fuit* 701 e. *Humilitas scala est, qua ascendamus ad Deum* 706 b

Hydropicam sanat aqua, quâ ablutâ fuerunt ossa *S. Guidonis* 47 f

Hydropisis depulsa patrocínio *S. Notburgæ* 767 f. *Ex Hydropisi mortis proximus judicatus convalescit invocato S. Cornelio Papa* 777 c d

Hymnorum sacrorum jugis psalmodia in cænobio *Habendensi* instituta 106 c. *Cantus sacrorum Hymnorum Constantinopoli floret cura S. Joannis Chrysostomi* 518 c d

I.

Idolorum simulacra destruit *S. Maurilius* 73 a. *Idolorum inanitatem demonstrat S. Cyprianus* 284 b c. *Idolorum templa, curantibus SS. Joanne Chrysostomo et Porphyrio, partim clauduntur, partim diruuntur* 527 c d e f, 551 e f, 552, 553 a

Jejunium in deliciis habet *S. Silvinus* 25 c. *Jejunia sua diaboli fraude augeri gaudet S. Amatus Habendensis, et Dei providentia adscribit* 103 c. *Jejunia et festa Judæorum Christianis cavenda* 450 e f. *Eadem Jejunia impia sunt et voluntati Dei contraria* 456 c. *Jejunium quadragesimale institutum ad digne frequentandum sacra Mysteria* 468 b. *Illius fructus est animæ puritas* 477 d

Ignis tabifico (quem judicalem vocant) puella liberata meritis *S. Cornelii Papæ, beneficii immemor eo iterum corripitur, ac denuo sanatur* 774 a b. *Ab eodem Ignem, patrocinate eodem Sancto immunis servata Ninovia* 774 f, 775 a. *Varii hujus Ignis morbo correpti et Ninoviam ducti ad S. Cornelii Papæ reliquias curantur* ibid. b c. *Laborantes eo morbo liberantur ad sepulcrum S. Antonii eremitæ* ibid. e

Ignis, absumpta *S. Venerii ecclesia, custodi corporis sacri non nocet* 118 e f. *Ignis e fundamentis exsiliens templi Judaici restorationem impedit* 498 e. *Ignem divinitus, ut creditur, immisso deflagrat ecclesia Constantinopolitana* 602 f, 603 a b c

Illæsi servantur collapsis ubi ruinis arcus ingentis beneficio *S. Cornelii Papæ* 771 f, 772 a

Illudentes *S. Guidoni luctuosum vite exitum sortuntur* 45 a

Imago *S. Notburgæ ægris salutifera* 751 a. *Imagines ejusdem Sanctæ magno numero et multis locis honoratæ* 752 a b d e

Immanitas persecutionis Decianæ, modis omnibus cogentis ad Christo renuntiandum 215 a b

Imperium hominis in pravæ affectiones regio solio honorificentius est 559 d e

Impurus presbyter a dæmone correptus meritis *S. Venerii liberatur* 118 f, 119 a

Incendium ecclesiæ et curiæ Constantinopolitanæ divinitus inmissum creditur ob expulsam *S. Joannem*

- annem Chrysostomum 602 f, 603 a b c. In Incendio bis illæsum servatur sacellum S. Notburgæ sacrum 724 c. Ecclesia Ninoviensis ab Incendio prodigiose servata 774 a, circumlati S. Cornelii Papæ reliquiis, domus multæ, jam igne attactæ, ab Incendio præservantur ibid. d e
- Incorrupta Sanctorum corpora reperta. S. Automi ducentis a morte annis 15 c d, 19 d. S. Maurilii quatuor ab obitu seculis 63 c d. S. Venerii corpus Incorruptum et intactum invenitur 118 b.
- Incredulitas Zachariæ sacerdotis divinitus punita 329 f
- Incurios tantum vincit diabolus 464 d
- Inedia et laboribus corpus suum extenuat S. Guido 43 a
- Infantium preces Deo gratæ 754 b
- Infirmas diuturna et gravis sublata meritis S. Cornelii Papæ 777 d e
- Ingratus Carthaginensium animus erga S. Cyprianum 318 f, 329 a
- Inguen miserabiliter ruptum, invocato S. Cornelii Papæ auxilio, curatur 777 b
- Inhumanitas Novatiani, lapsis omnem spem veniæ præcedentis 168 b, 169 b. Illam gravi oratione perstringit S. Cyprianus ibid. f, 170 a, peccatoribus patrocinantem judicavit synodus Antiochena 173 c. Contra Inhumanitatem istam cautelam adhibuit synodus Carthaginensis 258 c d. Inhumanitas gentilium erga suos peste infectos 328 d e. Inhumanitas adversariorum, S. Joanni Chrysostomo mortem accelerare volentium 663 f. Item militum, Sanctum eundem in itinere ferociter vexantium 664 c d
- Inimicis et persecutoribus gentilibus benefacere suos docet S. Cyprianus 286 d e f. Dei ipsis etiam Inimicis bene mereri Christiana charitas præcipit 328 e f. Inimicis ignoscendum est et pro iis orandum 484 c, eorumdem miserendum est 532 d e. Pro Inimicis suos cum fructu orare docet S. Joannes Chrysostomus 561 e. Inimicum liberari curat idem Sanctus, postquam vitam Sancto nefarie studuisset eripere 597 f, 598 a
- Injuriarum toleratarum oblivio admiranda in S. Cypriano 206 d, 237 e, 327 a. Injuriarum non recordari suos docet S. Joannes Chrysostomus, exemplo Davidis 480 b c
- Insidiæ adversariorum S. Joannis Chrysostomi gloriam auxerunt 590 a
- Integritas vitæ S. Joannis Chrysostomi apud Antiochenos in nullo redargui potuit 510 a, 576 b
- Intentione metiendæ sunt hominum actiones 569 d, 700 c, 701 d
- Invidentia omnium pravarum affectionum nequissima est 705 f
- Invidia schismatis Novatiani causa fuit 156 d e. Invidiam S. Joanni Chrysostomo suscitavit vita sobria et solitaria 515 c d. Invidia excæcati aliorum virtutem ferre non possunt 566 f, aliorum commoda ferre nequit Invidia 616 f. Fama virtutum S. Joannis Chrysostomi exulis adversariorum Invidiam provocavit, ad magis ei nocendum 663 f, 664 a. Invidiæ adscribit S. Nilus exsilium et ærumnas S. Joanni Chrysostomo illatas 666 f. Invidiæ omne bonum obnoxium est 705 f
- Jocos et facetias aspernatur S. Joannes Chrysostomus 414 c
- Iracundiam, etiam justam, mox compescit S. Joannes Chrysostomus 421 a b. Ad eam cumprimendam suos hortatur idem Sanctus 480 b c
- Irreverentia in S. Guidonis sepulcrum divinitus punita 36 f, 44 f, 45 a. Irreverentia erga reliquias S. Cornelii Papæ castigata creditur 771 b
- Judicia Dei homo ne investiget 47 d e. Judicium de sacerdotibus populus ferre non debet 496 a. Judicium ferre nos oportet de peccatis propriis, non de alienis 496 b. Judicia Dei a Judiciis hominum magnopere differunt 506 a b. Hominum Judicia parvipendenda sunt 515 e f. In Judiciis non est præcipitanter agendum 543 d e f. Judicium de rebus ecclesiasticis ad episcopos pertinere, non ad potestatem laicam, asserit Honorius imperator 608 d. Judicia Dei in omnibus operibus ejus laudanda sunt 650 f, 651 a
- Jumenta periculo erepta beneficio S. Notburgæ 754 f, 755 a
- Juramenta maximarum calamitatum causæ 477 a
- Jurandi consuetudo quo medio tollenda 472 a b. Jurantes invicem corrigere jubet S. Joannes Chrysostomus multo cum fructu 478 d. Jurandi consuetudinem abolere studet idem Sanctus, etiam excommunicationem minitans 556 b c

L.

- Laica potestas de rebus ecclesiasticis judicare non debet, judice Honorio imperatore 608 d
- Lapis in panem miraculo insigni conversus 37 c
- Largitiones piæ fidelium ad destruenda idolorum templa 527 d
- Laterum dolores sanati ope S. Notburgæ 753 d
- Laudari ab hominibus nihil cuiquam prodesse potest 506 a b
- Laudibus affligitur S. Joannes Chrysostomus 506 a b
- Lenitas S. Joannis Chrysostomi 414 c. Lenitas ejusdem Sancti in condonando pœnitentibus, inique reprehensa 522 e f, 523 b
- Leprosos, stipem poscentes, mundat S. Maurilius 74 b
- Lex contra anomæos ab Arcadio lata, suadente verisimiliter S. Joanne Chrysostomo 527 a. Legem contra asylum Ecclesiæ ab Arcadio impetrat Eutropius 531 a b
- Liberi in judicio parentum ignavorum accusatores erunt 215 d. Liberi parentum defectus ne proपालent 708 a
- Libertas S. Joannis Chrysostomi in reprehendendo Theophilum Alexandrinum movisse fertur, ne illius in episcopum ordinationi consentiret 511 b. Libertas ejusdem Sancti in redarguendo, ex solo zelo orta 520 f, 521 a b. Libertas illa in isto Sancto, aliisque Dei servis laudabilis 525 a b c. Libertas S. Joannis Chrysostomi, prohibentis ludos ad Eudoxiæ statuum, imperatricis odium in Sanctum excitavit 592 c d e. Libertas illa a S. Nilo laudata 593 a. Libertas S. Nili, Arcadium ad agendam pœnitentiam de gestis in S. Joannem Chrysostomum hortantis 608 f
- Liberum est homini arbitrium, et non ex necessitate, sed mala voluntate peccat 464 d e f
- Lignum manibus S. Guidonis mirabiliter adhæret 42 f
- Linguam

Linguam mulier, quæ vel pasta impie, vel locuta sacrilege fuerat de Christo, dentibus discerpit 215 e
 Livoris et invidiæ parens diabolus est 301 a b
 Loquela donantur muti tres ad sepulcrum S. Cornelii PP. 184 c. Loquelam amittit, qui Christo sponte renuntiaverat 214 d. item Zacharias sacerdos in pœnam incredulitatis 329 f. Loquela reddita ope S. Notburgæ 750 a d
 Lucta S. Cypriani ante Baptismum, qua Christianæ perfectionis integritatem impossibilem sibi reputabat 496 e f. Luctam carnis fortiter superat S. Joannes Chrysostomus 426 d e
 Luctum Christianorum, gentili ritu mortuos flentium, improbat S. Cyprianus 290 b d. Luctus hic gentilibus ansam præbet Christianos calumniandi ibid. Luctus Christianorum in obitu propinquorum ordinatus esse debet 460 f, 559 a b
 Ludos ad Eudoxiæ statuam prohibet S. Joannes Chrysostomus 592 c d e
 Lues pecorum sublata patrocínio S. Notburgæ 738 d, 745 e f, 746 b c, 747 a b, 752 a, 758 b c d
 Lumine cælesti coruscat domus, in qua moritur S. Guido 44 a
 Lupi rabidi duos fautores discordiæ misere dilacerant 97 e
 Lux divina, qua in errore versantes corrigamur, non deerit nobis, si ex charitate operemur 312 d

M.

Magistratum gerere is vere dicendus est, qui passionem animi rationi subdidit 561 a
 Magnanimitas S. Cypriani, minas, fustes ac gladios perditorum contemnens 277 c d e, 279 b c d e, absque penitentia neminem ad Ecclesiæ pacem admittendum constanter prædicantis ibid. Magnanimitas S. Joannis Chrysostomi, nolentis Ecclesiam pro se scindi, mortemque præoptantis 582 b c d. Magnanimitas ejusdem Sancti terrena omnia, imo et mortem ipsam contemnens 585 a b, item millies pro grege suo mori cupientis ibid. d, item exsilii ærumnas fortiter tolerantis 609 e f.
 Mala scabia infecta sanatur, patrocínante S. Notburga 766 c
 Maledicentia hæreticorum in probos quosque, conviciantibus ipsis nociva 278 e. Maledicentiam Demetriani, calamitates Christianis imputantis, retundit S. Cyprianus 288 e f
 Maledicentibus sibi pacem optare solebat S. Joannes Chrysostomus 508 c
 Mancipium servitute et venditione liberat S. Maurilius 67 a, 73 b
 Mansuetudo S. Cornilii, lapsos penitentes clementer recipientis, laude digna 467 b, uberrimos fructus protulit Mansuetudo ista S. Cornelii aliorumque Catholicorum antistitem 170 a b. Illum a calumniis vindicat S. Cyprianus 171 e f. Admiranda S. Joannis Chrysostomi Mansuetudo 597 f, 598 a
 Manus aridas, Crucis signo super his facto, sanat S. Maurilius 72 e. Manus, in pœnam violati diei Dominici ad usum inutiles redditas, restituit idem Sanctus 74 b. Manus Moysis extense fuerunt figura Crucis 445 f. Ma-

nus cum brachio amputanda, curatur meritis S. Notburgæ 755 f, 756 a. Manus tumor sublatus ejusdem Sanctæ patrocínio 756 b. Manus contractæ ad usum habiles redditæ ope S. Cornelii Papæ 774 c d, 776 f, 777 d
 Mariæ SS. Virginis nomine olim celebre Lugduni xenodochium condidit Childebertus rex vel Ultrogottha regina 33 c, Supra sepulcrum S. Guidonis Anderlaci erigitur sacellum, titulo Mariæ insignitum 45 b. Mariæ invocationi templum constituit S. Maurilius in rupe a superstitionum sordibus ante purgata 74 d. B. V. Mariæ in Romaricensi monte oratorium conditum a S. Amato Habendensi 100 f. Ecclesiæ Beatissimæ Virgini sacram Mervillæ extruit S. Maurontus 121 e, 130 e. Ecclesiæ omnes, quas edificavit, SS. Virgini Mariæ consecratas voluisse dicitur S. Maternus 386 d. Aedes Mariæ sacras posuit Hungris 386 c. Trajecti ad Mosam ibid. d. Hoi, Dionanti, Walcuriæ 386 e f, 388 a b c e, et aliis pluribus locis aliis idem Sanctus constituit 389 c f. Imago Mariæ Virginis, in ejus templo Lesiæ miraculis inclita, manibus S. Materni facta creditur 388 e. Mariam filiali amore idem Sanctus prosecutus est 389 a, omnem laborum suorum felicem successum Mariæ auspiciis et auxilio quesivit ibid. Miraculum Mariæ Virginis, sine corruptione parientis, religioso potius silentio venerandum, quam curiose investigandum esse, docet S. Joannes Chrysostomus 563 e f. Intercessione S. Mariæ claudus gressu donatur 746 d e. Deiparæ cultum modis omnibus promovit S. Pulcheria 779 c d. Maximam Mariæ dignitatem, divinam scilicet maternitatem, contra errores stabiliri curavit insigni zelo eadem Sancta 779 c, 780 b e. Tempia plura amplificando Mariæ cultui excitavit eadem Sancta, Integerrimæ Matris virginitatem æmulata ibid.
 Martyr dici nequit, qui separatus ab unitate Ecclesiæ Catholicæ, a tyranno occiditur 310 a b
 Martyrium votis omnibus concupiscit S. Cyprianus, ad illudque tum se tum alios præparat 320 e, 321 f, 322 a b c, illud Carthagine subire desiderat, ut gregi suo ad confitendum Christum exemplo sit 322 f, 323 a. Martyrium pro Christo toleratum felicitatem et gloriam quantam conciliat 345 c d e
 Matrimonii incommoda explicat S. Joannes Chrysostomus 448 e
 Medela vulnere reperta est, si cognoscitur vulneris causa 211 e. Medela morbis gravioribus sine dilatione adhibenda 450 f
 Medicus animæ verus quis sit 521 c. Medicus animæ prudentissimus fuit S. Joannes Chrysostomus 524 d
 Membrorum pulsa debilitas et vigor restitutus 776 c. 777 c
 Memoriae beneficiorum Dei utilitas 443 d
 Mentis in cælum elevatio magnam conciliat gloriam 445 e
 Mercaturæ animum applicans S. Guido divina castigatione ad prius vitæ institutum revocatur 42 e f. Mercatura vix sine crimine exerceri potest, at, si fideliter agitur, a Deo non damnatur ibid.
 ob Messis periculum supplicationes habitæ 541 b
 Metu persecutionis presbyterum se negat Novatianus 456 e
 Miracula a Sanctis perpetrata in gloriam Dei referenda sunt 76 d. Miraculo insigni translatum

- tum dicitur corpus S. Materni 392 d e. Miraculo insigni conversa mulier quædam sectæ Macedonianæ 519 b
- Miseriæ vitæ mortalis gravissimæ 291 b. Miseria vitæ nulla gravis accidere potest homini, modo recte vivat 650 c d e f. Miseriis et calamitatibus omnibus excelsior fuit S. Joannis Chrysostomi animus 654 e f
- Misericordia Christi, orem unam querentis, Novatiani hæresim condemnat 258 d e. Misericordia et gratia Dei nemini deneganda est 272 b c. De Dei Misericordia nunquam diffidendum est 289 d
- Misericordia S. Albei in pauperes eximia 26 f, item S. Guidonis 41 f, 42 c. Misericordia Wonculphi in pauperes, divinitus remunerata 43 e f. Munifica S. Amati Senonensis in egen-tes Misericordia 128 f, item B. Margaritæ Fontanæ 137 c d. Misericordia S. Cypriani in ipsos etiam inimicos gentiles, peste infectos 286 d e f, erga fideles captivos 287 a b et seqq. Misericordiam et eleemosynarum largitionem suis inculcat idem Sanctus 292 c d. Misericordiæ operibus idem Sanctus unicuique subvenit 326 e, item S. Joannes Chrysostomus 705 e, S. Notburga 749 b, S. Pulcheria 780 e
- Missæ Sacrificium vocatur Pascha Christianorum 454 e. Quam reverenter Missæ Sacrificio assistere nos oporteat 669 b c
- Moderatio S. Cypriani cum insigni fortitudine conjuncta 237 e. Moderatio S. Joannis Chrysostomi admiranda 575 f, 597 f, 598 a
- Modeste de se sentiunt Sancti 448 e f. Modestia S. Joannis Chrysostomi, preces in auxilium tenuitatis suæ postulantis 449 c d. Ejusdem Sancti, comparantis se nautis inexpertis 463 e. item plausus auditorum suorum prohibentis 470 b, ingemiscntis ob laudes de se in concione sparsas a S. Diodoro Tarsensi 506 a b. Modestia viduis necessaria est 517 d e. Modestia Eudociæ imperatricis, a S. Joanne Chrysostomo laudata 529 c
- Monachorum humilitas, charitas, pœnitentia, et perpetua in operibus piis exercitatio commendata 427 b c e f, 448 a. Monachi regibus feliciores 431 a b c
- Monasterium constituit S. Maurilius in loco ante dæmonibus sacro 73 a. Monasterium Habendense fundant SS. Romaricus et Amatus 95 b c, 96 f, 105 c. Monasterium in Tyro majore ædificatum ab episcopo Lunensi 112 e f, 113 a
- Monasticæ vitæ, cum seculari comparatæ, laudes 426 f, 427 a
- Morbos varios precibus suis curat S. Maurilius 74 a. Morbos animæ et corporis curandi gratia S. Cypriano sub initium conversionis videtur concessa 198 c d. Morbi S. Notburgæ meritis sublati 745 et seqq., 750, 751, 755 et seqq., 760 et seqq., 765 et seqq., item patrocinio S. Cornelii Papæ 774, 775, 776, 777
- Moribundus sanitatem recuperat ad sepulcrum S. Guidonis 48 a b, item alius precibus S. Maurilii 74 a. Moribundus, pacem Ecclesiæ enixe flagitans, tandiu in vita servatus, donec sacro Epulo refici potuit 231 d e. Moribundi sanati intercessione S. Notburgæ 750 a e f, 755 e f, 757 f, 759 f, 760 a, 761 f, 767 a b, 768 b. Moribundus meritis S. Cornelii Papæ curatus 777 c d
- Mors homini credenti in Christum non reformidanda, sed potius expetenda est 290 e f, 291 a, infideli merito horrorem incutit ibid. Mors miseris et difficili pugna liberat ibid. b. Mors stupenda Juliani apostatæ 498 e. Arunculi ejusdem Juliani, et alterius, qui ecclesiam deshonorarat, Mors miserabilis ibid. Mors luctuosa Cyrini Chalcedonensis, S. Joannem Chrysostomum maledictis acerbè persecuti 575 b e. Mortem pro grege suo obire, quam sit pastori gloriosum 585 d
- Mortuum suis precibus suscitatur S. Maurilius 75 c. Mortuos tres ad vitam revocasse fertur S. Venerius 415 f, 416 d e, 417 f. Mortuum S. Maternum suscitatur S. Eucharis, baculo a S. Petro accepto, ut fertur 381 a b c. Mortuis quinque vitam reddidisse dicitur S. Maternus 388 f. Mortua proles, invocata S. Notburga, vivit et baptizatur 753 b, 757 e f, 764 a b, 766 d e
- Morum correctioni studere debet episcopus, suosque magis verbo pascere, quam epulis recreare 515 c
- Muli pertranseuntes sepulcrum S. Autonomi immobiles, votum nuncupante Severiano de extruendo Sancti memoriæ oratorio, alacres progrediuntur 18 a b
- Mundanarum rerum egregius contemptor fuit S. Maurus 80 a, item S. Cyprianus 202 e. Mundanarum rerum aspernator fuit S. Joannes Chrysostomus 414 f, illarum inanitatem et damna idem Sanctus exponit 418 b c d e, 475 b, 521 e. Vanitatem illarum comprobatur lapsus Eutropii eunuchi 530 d e. A Mundanarum rerum cura animos avellere nititur S. Joannes Chrysostomus 626 f
- Munificentia vere Christiana S. Cypriani erga car-nificem, a quo decollandus erat 324 b
- Mutabilitas animi viro gravi indigna est 266 a
- Muti tres loquelam recuperant ad sepulcrum S. Cornelii Papæ 184 c. Mutus subito redditur qui Christum sponte negaverat 214 d. Mutus factus est Zacharias sacerdos ob incredulitatem 329 f. Mutus ex gravi morbo sanitate et lo-quela donatus ope S. Notburgæ 750 c d
- Mysteria divina pollutis corde et manibus tractare, quantum sit sacrilegium 273 b. In My-steriis divinis constanter retinendum, quod Christus fecit et docuit 274 a b et seqq. Tremendis Mysteriis quam reverenter assistere nos oporteat, docent angeli 669 b c

N.

- Nævis, ex humana fragilitate ortis, viri etiam sanctissima immunes non sunt 308 a b
- In Nativitate Christi civitas Betleem cælum imitata est 563 e
- Natura Dei incomprehensibilis est 457 d. Naturæ ordo cedit voluntati Dei 563 e f. Natura Dei im-mutabilis est 563 f.
- Naufragio per iclitantes precibus suis servatur S. Mau-rius 73 c
- Navi sine remige ad eum adducta flumen trajicit S. Maurilius 74 e f. Navim ventis actam et sine remige precibus suis ad littus applicat S. Venerius 415 f. Corpus S. Materni, Navi sine remige im-positum, prodigio insigni transfertur 392 d e
- Neglectus salutis animæ quam sit luctu et lamentis dignus 521 e
- Nix, utcumque copiosa defluat, sepulcrum S. Servati non attingit 387 b c

Nocturnarum

Nocturnarum precum commendatio 517 e f
 Nosocomia hospitibus et infirmis ædificat S. Joannes Chrysostomus ex sumptibus, proprio usui subtractis 517 c
 Nox non est tota somno et otio danda 517 e f.
 Noctis partem cum sororibus suis S. Pulcheria divinis laudibus impendit 779 b, 780 b

O.

Oblectamenta hujus vitæ ab umbris non differunt 418 c d
 Observantia et gratus animus S. Cypriani erga Cæcilium, cujus ope ad Christum conversus fuerat 195 c, 196 c d. Observantia S. Joannis Chrysostomi erga episcopum suum 507 f
 Observationes legales post adventum Christi inutiles 486 f
 Obtrectatores S. Cypriani divinitus puniti 206 c
 Occidi præoptat S. Joannes Chrysostomus, quam Eucharistiam indigno ministrare 490 d
 Oculus loco suo evulsus mirabiliter restitutus, ope S. Nicetæ 8 b. Oculi præ senio caligantes illuminati meritis S. Guidonis 46 b. Oculum læsum subito sanat B. Margarita Fontana 138 a b, Oculi male affecti curantur beneficio S. Notburgæ 756 d e, 757 f, 758 f, 759 c, 761 c, 764 d e. Oculorum debilitas meritis S. Cornelii Papæ curata 776 c
 Odium Eudoxiæ incurrit S. Joannes Chrysostomus, quia ludos ad imperatricis statuum prohibebat, quos in contemptum Ecclesiæ exhiberi putabat 592 c d e f
 Odore suavissimo fragrat corpus S. Maurilii quarto ab obitu seculo 76 f, item S. Venerii multis ab excessu annis 118 b. Suavi Odore perfunditur cella, in qua moritur S. Amatus Habendensis 130 c. Odorem suavem efflat sepulcrum B. Margaritæ Fontanæ 139 a
 Officiosos erga se milites laudat S. Joannes Chrysostomus 609 f
 Officium divinum tribus in locis, inter se admodum dissitis, celebrasse fertur S. Maternus uno die 391 a
 Oleum e tumulo S. Venerii profluens infirmis omnibus salutare 418 b
 Opera bona humilitate debent niti 458 d e
 Opera servilia exercens die Dominico punitur divinitus 74 b, item alius, per servos suos ea fieri imperans, cæcitate percussus ibid.
 Orandi studium singulare enituit in S. Silvino 25 c. Similis Orandi fervor in S. Guidone 41 f, item in B. Margarita Fontana 136 e. In Orando cavenda discordia et oscitantia 241 f, 242 a b c.
 Orandi studio elucet S. Pulcheria 779 b
 Oratio ad perseverandum necessaria est 177 e, 281 f. Orationum Ecclesiæ vis magna 449 f.
 Orationis nocturnæ studium suis inculcat S. Joannes Chrysostomus 517 e f. Oratio fervens quantus sit thesaurus 561 c
 Oratores sacri eloquentiam Christiania gravitate temperent, exemplo S. Cypriani 201 c d e.
 Oratores sacri ob aliquorum dicta non debent a vitiis increpandis desistere 459 c d e. Idem, etsi pauci auscultent, monere non desinant 461 f.
 Orator medicus est, vulnera secare debet, sed dolorem suaviter lenire 462 a b.
 Oratoris cum pastore ovium comparatio 480 f, item cum medico 481 e.
 Oratores sacri confidenter loqui debent, ne se et alios perdant, querendo auditorum voluptatem 504 f.
 Oratoris est fru-

ctum et emendationem auditorum unice spectare cum S. Joanne Chrysostomo 508 e f. Oratoris vita ejus doctrinæ congrua sit oportet 509 f
 Oratorium S. Autonomo erectum eo loco, quo Sanctus sepultus fuerat 18 b, item priore destructo, alterum prope mare ibid. Aliud supra Sancti ejusdem sepulcrum ab Anastasio imperatore ædificatum, et a Justino dedicatum ibid. c. Oratoria septem in monte Habendensi a S. Amato Habendensi erecta creduntur 100 f, alia septem, et inter hæc unum SS. Amato et Romarico sacrum, eriguntur ibid., 101 a b c
 Originali peccato solo infecti baptizandi sunt 272 b c d
 Ornatum muliebrem immoderatum acriter perstringit S. Joannes Chrysostomus 501 b c. Eundem in viduis maxime improbat idem Sanctus 517 d e
 Ossiculum gutturi inhaerens sponte decedit, invocata S. Notburga 764 f

P.

Panis pauperibus destinatus, hiberno tempore in rosas conversus 137 c d
 Paralyticæ duæ, nuncupato S. Guidoni voto, curantur 48 c. Paralytica membrorum usum recuperat in translatione corporis S. Maurilii 63 d, 77 b c, alius ad ejusdem Sancti tumulum 78 d e f. Paralyticus locum, in quo S. Amati Senonensis corpus jacebat, tangens curatur 130 c. Paralytici multi ad tumulum S. Cornelii PP. sanantur 184 c. Paralyticus juxta piscinam multas nos virtutes docet 512 d. Paralyticum sanasse traditur S. Joannes Chrysostomus 663 d
 Parasceves die sancto habita spectacula gravi oratione perstringit S. Joannes Chrysostomus 541 c d
 Partu difficili laborantibus succurrit S. Notburga 745 d, 750 d e f, 751 a, 754 a, 764 a
 Parturienti sua præsentia subvenit B. Margarita Fontana 138 b
 Parvulorum peculiaris patrona S. Notburga 751 a. Parvulorum preces Deo acceptæ 754 b
 Pascha non possunt Catholici celebrare cum Judæis, neque eodem tempore 454 f, 455 a b c
 Patientia amicorum S. Joannis Chrysostomi in tolerandis carcerum incommodis aliisque calamitatibus, ob Sancti defensionem inflicta 604 d e f, 605 a b et seqq. Patientia ejusdem Sancti in perferendis exiliis et itinerum laboribus ac ærumnis 618 a b, 629 e f, 630 e f
 Pauperes lubenter juvat S. Silvius 25 c. Pauperum insignis patronus S. Albeus 26 f. Pauperibus opitulatur S. Guido 41 f. Sublevandis Pauperibus villam emit S. Maurilius 74 f. Munificus erga Pauperes fuit S. Amatus Senonensis 128 f, item B. Margarita Fontana 137 c d. Pauperum curam suis sepiissime commendat S. Cyprianus 225 d, missis etiam pecuniis e secessu suo illis subvenit idem Sanctus 246 a b, 247 a b. Ad sublevandos Pauperes prædia sua S. Cyprianus, adhuc catechumenus, vendit 326 b c. Duritiam erga Pauperes graviter increpat S. Joannes Chrysostomus 509 c, illos ex sumptibus proprio usui subtractis alit idem Sanctus 517 c d. Pauperibus et afflictis omnibus mira charitate subvenit idem Sanctus 526

- 526 a b, eorundem curam commendat et habitam laudat 636 d e. Pauperum patrona S. Notburga 749 b. Pauperes et vivens et moriens eximia charitate complexa est S. Pulcheria 780 c
- Paupertatis voluntariæ lucra 72 b. Illam summo opere coluit S. Amatus Habendensis 404 b
- Pax ope S. Joannis Chrysostomi conciliata ecclesiæ Antiochenæ post diuturnum schisma 528 d e. Pacem quanto studio quesierit et suis inculcarit idem Sanctus 550 d e f. Pacis amore, illata sibi mala a Pharetio episcopo, vulgari cetat S. Joannes Chrysostomus 616 e
- Peccata leviora multis lacrymis eluere satagit S. Guido 42 c. Peccata omnia non sunt æqualia 258 b. Peccata, utut occulta, pœnitentia expianda sunt 259 a b. Peccati intra se morsum non sentire summa peccatoris malitia est 430 d. Ob solum Peccatum homini merito dolendum est 471 b. Inquirenda sunt Peccata propria, non aliena 496 b. Peccantem non excusant aliena Peccata 574 d. Peccata per hujus vitæ afflictiones abolentur 648 a. Peccatum solum pertimescendum est 629 f, solum illud molestum accidere debet 634 b
- Peccatores manifesti a sacra mensa repellendi 490 d. Peccatores ii magis puniuntur, qui majorem habuerunt gratiam 501 b c. Peccatores in periculo ad Deum recurrunt, sed illo liberati ad vomitum redeunt 557 f, 585 a
- Pecora sumata vel periculo erepta, patrocinante S. Notburga 738 c d, 745 f, 746 b c d, 747 a b, 752 a, 753 f, 754 b, 755 a b c, 756 f, 757 a e, 758 b c d, 759 a b e, 760 c d e f, 761 a b d, 762 a b c d, 763 f, 764 a, 765 d, 766 b, 768 c d
- Pecunias, vel invito relictas, constanter repudiât S. Amatus Habendensis 104 b. Pecuniarum cupiditas causa lapsus multorum 273 c. Pecuniarum instabilis possessio est 540 c d f. Illarum nocivus amor virtutes de cordibus expellit 703 d e
- Pedes torti ad naturalem situm reducti, patrocinante S. Notburga 738 d. Pedum dolores sublati ejusdem Sanctæ meritis 755 d, 757 a b, 760 d, defectus item ingens Pedum 767 c d e. Pes etiam pessime affectus integritati restitutus 760 a b. Pedes, igne judiciali miserabiliter infecti, ope S. Cornelii Papæ sanati 775 a b
- Peregrinatio ad limina Apostolorum et Terram Sanctam suscepta a S. Guidone 43 a, item a venerabili Wonedulpho et sociis, quibuscum iterum Hierosolymam visit S. Guido ibid. b c. Peregrinationes votivæ ad S. Cornelii Papæ reliquias in abbatiâ Indensi, cum fructu peractæ a laborantibus morbo epileptico 186 d. Peregrinationes ad loca quedam alia, ejusdem Sancti reliquiis nobilitata 190 a b. Peregrinationes ad Ebenense S. Notburgæ templum 732 a b, 735 e f. Peregrinationes Ninoviam ad S. Cornelium Papam 774 c d e, 775 b c, 776 777
- Perfectionis desiderium singulare S. Guidonis 42 a b, S. Amati Senonensis 128 d e f. Perfectionis apicem sub ipsa Christianæ vitæ exordia conscendit S. Cyprianus 326 b c
- Periculum unius animæ magis dolendum, quam amissio multorum auri talentorum 448 f, 449 a
- Persecutionem ad aliorum utilitatem declinat S. Autonomus 46 c. De Persecutione sibi illata gaudet S. Amatus Senonensis 129 a. Persecutio Christianorum imperio Romano nocuit 475 a. Inimunes a Persecutione Novatianos, vel hoc ipso docet S. Cyprianus extra Ecclesiam fuisse 177 a, 283 c. Persecutionem a Decio motam fidelium delictis adscribit S. Cyprianus 214 e f, 212 a b, illi fuga se subducit idem Sanctus, non ex formidine, sed ad majorem populi sui utilitatem 213 f, 214 a b. Persecutio non patientibus, sed illam inferentibus noxia est 429 b c, 430 d. Ex Persecutione crevit gloria S. Joannis Chrysostomi 590 d. Persecutionem inferentes similes sunt fluctibus marinis, qui rupibus illisi seipsos frangunt 634 b
- Perseverantia sola coronatur 246 d. Perseverantia orationis adminiculo obtinenda 281 f. Perseverantiam orantis probat Deus 777 a
- Peste infectus ab apparente S. Niceta sanatus 8 c
- Pestilentia a Deo immissa velut Dei munus amplectenda est 294 c d. Pestilentia Carthagine grassante, S. Cyprianus et ab eo excitati fideles charitatem suam mirabiliter exercent 328 d e f, gentiles contra etiam in suos inhumani ibid.
- Philosophia spiritualis omnium optima 476 f
- Phrenitide liberatus puer, invocata S. Notburga 766 b
- Pietas Theodosii I imperatoris, carcere detentos in gratiam festivitatis Paschalis dimittentis 474 a. Pietas monachorum et sacerdotum pro Antiochenis perorantium, et capita sua deponere volentium 474 d e. Pietas Eudoxiæ imperatricis, translationi reliquiarum S. Martyris Phocæ assistentis, a S. Joanne Chrysostomo laudata 529 c d e f. Pietas ejusdem Sancti, docentis Deum in omnibus glorificandum esse 619 e. Pietas Honorii imperatoris, Arcadium hortantis ad conciliandam Ecclesiæ pacem 646 c d. Pietas S. Notburgæ erga pauperes prodigio comprobata 710 c, 718 d e f, 727 b
- Pleuritis sanata patrocinio S. Notburgæ 750 a e, 760 e
- Pœna contemptus et irreverentiæ erga S. Guidonem 43 a. Immemor accepti a S. Guidone beneficii rursus cæcitate percutitur 47 c. In furti Pœnam a demone corripitur, qui asellum surripuerat, quo S. Maurilius uti solebat 73 c. Pœna violatoribus diei Dominici irrogata 74 b. Cæcitate punitur, qui lapides de sacello S. Autonomi abstulerat 81 c. Pœna discordiæ fautoribus irrogata 97 e f. Tempestas oritur nautis in Pœnam repulsi S. Venerii 117 e f. Ob relaxatam disciplinam et delicta fidelium persecutio contra Christianos excitatur 214 e f, 212 a Pœnæ divinitus inflictæ aliis in persecutione Decii ignaviter lapsis 215 d e. Tormenta in eadem persecutione adhibita fuisse scribit S. Cyprianus ob immodestos aliquorum mores et arrogantiam 226 a b. Indigne sumentibus Eucharistiam Pœnæ divinitus immissæ 269 c d e, respicientibus pœnitentiam ibid. e f. Vandalis ecclesiæ S. Cypriani profanantibus 337 a b c. Pœnas a Theodosio ob seditionem Antiochenis inflictas utiles fuisse docet S. Joannes Chrysostomus 473 b. Pœnas nonnullas, quibus sua ætate in peccantes exarsit ira Dei, enumerat idem Sanctus 498 c. Pœna temerantis sacra vasa, et alterius, qui injuriam ecclesiæ intulerat, horrenda ibid. f. Pœnis ad peccatorum correctionem utilis Deus 504

- 304 a. Pœna mulieris hæreticæ, ob Eucharistiam fide susceptam 319 b c. Pœna Cyrini Charcedonensis, qui S. Joannem Chrysostomum probris et convitiis onerarat 375 b c. Pœnis gravibus urbem Constantinopolitanam afflicxit Deus ob expulsum S. Joannem Chrysostomum 608 f, 609 a b c, 667 a b. Pœna duritiei erga pauperes 710 c, 718 f, 719 a, 727 b. Pœna neglecti voti 721 d, 738 f, 739 a, 760 b c. Pœna ingratæ quibusdam inflata, detrectantibus persolvere id, quo se obstrinxerant benefactori suo, S. Cornelio Papæ 774 b c
- Pœnitentia S. Amati Habendensis admiranda 106 f, 107 a. Pœnitentia a Theodorico rege acta ob injuste expulsum S. Amatam Senonensem 130 d. Pœnitentiæ vis salutaris ad aliorum animos ab errore revocandos 167 c d e. Pœnitentiæ remedio fovendi sunt lapsi 168 b. Pœnitentia eos, qui prius ceciderant, fortiores reddit 176 c. Pœnitentiam agere respicientes puniti 269 e f. Pœnitentia nulla sera est, dum adhuc in vita sumus 289 d. Ad Pœnitentiam et frequentem peccatorum confessionem suos hortatur S. Joannes Chrysostomus 523 c. Conditiones ad iteratæ Pœnitentiæ fructus percipiendos necessariæ 523 e. S. Nilus Arcadium imperatorem excitat ad agendam Pœnitentiam de molitionibus suis in S. Joannem Chrysostomum 608 f. Pœnitentiam verisimiliter egit Theophilus Alexandrinus de suis in eundem Sanctum gestis 679 e f, 680 a
- Polypus abactus ope S. Notburgæ 746 f
- Potestas Clavium solis episcopis et presbyteris concessa 231 a b
- Prædicationes S. Joannis Chrysostomi ingenti concursu frequentatæ 512 b c
- Prædictio. Instantem vitæ suæ finem Prædicat venerab. Wonedulphus S. Guidoni 43 d. Mortem suam Prædicat S. Amatus Habendensis 106 f. Imminentem a Gallo persecutionem Prædicat S. Cyprianus 280 c d. Prædicatur in visione Sancto eidem martyrium suum 319 f, 329 d e f. S. Joanni Chrysostomo in visione Prædicatur instans vitæ exitus 664 f
- Præficæ funeribus non sunt adhibendæ. Vide Funera,
- Precibus, tamquam deliciis, vacare solebat S. Silvius 25 c. Preces pro se humillime postulat S. Cyprianus 244 f, item S. Joannes Chrysostomus 519 f, 551 a b c, 628 e. Preces parvulorum Deo acceptæ 734 b
- Primatum Ecclesiæ Romanæ reverenter agnoscit S. Eulogius 90 c. item S. Cyprianus 314 f, 315 a b et seqq., 316 a. Illam nunquam negavit idem Sanctus 316 a b et seqq., 317 a b et seqq
- Probitate vitæ magis quam verbis auditores suos ad bonum excitent oratores, exemplo S. Joannis Chrysostomi 509 f
- Prodigia in vita, morte ac sepultura S. Notburgæ 727 a b c d e
- Profanatio templi S. Cypriani, verisimiliter ex specie religionis orta inhibetur 336 c d
- Promissiones Sanctis factæ servandæ sunt. Vide Votum Pœna.
- Proprietatis vitium, quo laborabat monachus quidam corrigit S. Amatus Habendensis 106 d
- Providentiæ Dei dispositio in conversione S. Cypriani 196 a b. Eidem Providentiæ idem Sanctus adscribit persecutionem, ad peccatorum emendationem 211 e, 212 a. Providentiæ
- divinæ idem Sanctus acceptam refert S. Numidici conservationem 215 b, item persecutionem in Christianos motam eidem Providentiæ adscribit, ad confundendos hæreticos 283. Ex Dei Providentiâ in errorem lapsum fuisse S. Cyprianum, credidit S. Augustinus; ut alii pacis et unitatis Catholicæ amorem ex ipso discerent 308 d e f. Providentiâ Dei ad aliorum eruditionem præservavit S. Cyprianum a furente persecutione Decii 328 b c d. Providentiæ Dei Eudoxia imperatrix pie se submittit 573 f. Providentiæ divinæ committit S. Joannes Chrysostomus se suæque omnia 587 c, eandem in omnibus laudat idem Sanctus 589 f, 590 a, 666 d
- Prudentia S. Pulcheriæ aulæ Constantinopolitanæ totique imperio felicitatem attulit 779 b
- Pudicitiam suam contru impudentem puellam defendisse traditur S. Nicetas, linguam, morsu præcisam, in faciem ejus exspuens 7 b c. Pudicitie conservandæ studium insignis cujusdam matronæ 597 e
- Pudor damnabilis Christianorum quorundam, in persecutione Christum confiteri erubescendum 215 f, 216 a b c. Pudor a committendo peccato detertere nos debet, non a pœnitendo de eo 524 b
- Puella misere adusta curatur beneficio S. Notburgæ 765 d e
- Puerpera. Vide Partus, Parturiens.
- Puritas animi sacro oratori necessaria 449 b, Puritas animi quomodo acquirenda 522 c
- Pusillanimitas Christianorum quorundam, qui solo timore et pene sponte Christum negant 215 b c, vidinitus punita ibid. d e

Q.

Quadragesimalis jejunii finis 78 a, 523 d Quercus altissima enata traditur ex sicco S. Guidonis baculo, terræ infixio 37 d. Deciduos de eadem Quereu ramos temere comburentes dysenteria correpti ibid.

Quies firma et placida in hac vita est renuntiare seculo et adhærere Deo 202 e

R.

Radii solis cucullum et manicas S. Amati Senonensis sustentant 126 f, 129 c

Rationem unusquisque reddet pro subditis 450 b. Rationem de unoquoque suæ curæ commisso reddere episcopus debet 551 a b

Religiosam vitam deserere, quam sit periculosum 417 e f, idem adulterio comparatum a S. Joanne Chrysostomo 418 a b

Reliquias Sanctorum impie aversantur et profanant hæretici 62 a, 188 f, 189 b. Quaslibet Sanctorum Reliquias maximi olim semper fecerint Christiani fideles 324 d, 332 c, 334 d. Eudoxia imperatrix, martyrum Reliquias demisse venerata, S. Joanne Chrysostomo laudatur 529 d e f, item Arcadius imperator 530 a. Reliquiæ SS. Cornelii et Cypriani miraculis illustres 769 c

Reprehensiones cum gaudio suscipiendæ 486 a

Respectus humani gratia Christum erubescere nefas est 274 d e

Retractasse S. Cyprianum errorem suum, verisimillimum censet S. Augustinus 312 b c. Be-

da vero indubitanter asserti ibid. d
 Revelatio. S. Autonomus militi cuidam Revelat locum, quo sacrae suae exsuviae reconditae essent 18 c. Puero languenti Revelatur dies passionis S. Ligorii 57 f, 58 c d. S. Germano Autissiodorensi Revelatus fuit dies martyrii S. Juliani Brivatenses ibid. S. Amatus Habendensis Revelat, sua sibi remissa esse peccata, seque in conspectum Dei admissum 107 d. Revelatur cuidam fratri, Sancti ejusdem corpus alio transferendum esse ibid. e. Locus sepulturae S. Venerii divinitus Revelatur 118 b. Persecutio Decii diu ante Revelata fuit, verisimiliter S. Cypriano 212 b c. Propinqua Ecclesiae pax eidem Sancto Revelatur 241 e. Crebris revelationibus eundem Sanctum dignatur Deus 242 b. Maestis ob profanationem ecclesiarum S. Cypriani Carthaginensibus Revelat idem Sanctus, violatores puniendos 337 b. Adelphio Arabissi episcopo dicitur Revelata fuisse immensa S. Joannis Chrysostomi in caelo gloria 688 f, 699 a b
 Ritus profani, Kalendis Januarii exerceri soliti, a S. Joanne Chrysostomo gravi oratione perstringuntur 459 c
 Romana D. Petri Cathedra. Illius primatum reverenter agnoscit S. Eulogius 90 e. Ab illa profuit unitas sacerdotalis in Ecclesia Catholica 174 a. Ab ejus unitate et communione segregatus salvari non potest 263 b e. Romanae Sedis traditionem deserere, quanto sit obnoxium periculo 296 a. Communionem cum Romana Ecclesia numquam rupit S. Cyprianus 300 f, 301 b. Sancti hujus pacis et unitatis studium aliis exemplo esse debet 308 d e f. Numquam ab ea per S. Stephanum PP. separatus fuit S. Cyprianus 309 a b et seqq., 310 a b et seqq. Romanae Cathedrae supra omnes alias ecclesias primatum admisit S. Cyprianus 314 f, 315 a b et seqq., 316 a. Illum numquam negavit idem Sanctus 316 a b et seqq., 317 a b et seqq. Romanae Sedis judicium maximi semper fecit S. Hieronymus, omnem extra eam communionem respuens 676 d e f
 Ruinae aliorum cautos nos debent reddere 418 e
 Rupem a demonibus inhabitatam mundat S. Maurilius 74 d

S.

Sacellum sub nomine Beatissimae Virginis erectum supra sepulchrum S. Guidonis 45 b
 Sacellum, olim Porta Caeli, nunc S. Servatii dictum, Coloniae 390 a. Sacella S. Notburgae extracta 711 a b c, 724 a c, 726 d, 730 d e f, 731 a b c d e f, 748 c, 749 c, 752 e. Sacellum eidem Sanctae sacrum bis in incendio illesum servatur 724 b c. 731 d
 Sacerdotis cor arcae Testamenti comparatum 92 a. Sacerdos ab ecclesiae et altaris ministerio ne avocetur ob secularia negotia 210 f, 214 a. Sacerdotes improbos comparat S. Cyprianus cum presbyteris, Susannae pudorem labefactare conatis, eosque vitari jubet 252 e. Sacerdotes judicare ad populum non pertinet 496 a. Sacerdotis, peccata remittentis, potestas regia major dicitur a S. Joanne Chrysostomo 524 c
 Sacerdotium res veneranda et accessu difficilis 429 a
 Sacramentum Calicis sola aqua constitui non po-

test 273 f. Aqua vino in Calice admiscenda, ut populus cum Christo conjunctus significetur 274 d
 Sacrilegio assecclas suos sibi adstringit Novatianus 461 b c
 Sacrilegis fortiter pro dignitate sacerdotali resistendum esse, docet S. Cyprianus 279 c d e, item S. Joannes Chrysostomus 490 d, 509 c
 Salutem animarum ardentissime desiderat S. Joannes Chrysostomus 520 c d e. Vide Amor, Charitas, Zelus
 Sanationes. Vide Morbi, Moribundi, Lues, Pestis
 Sancti per virtutum eorum imitationem maxime laudandi 41 d. Viri, utcumque Sancti, suam etiam aliquando integritatem levioribus noxiis commaculant 308 a b. Sanctorum exemplis perpetuo insistere decernit S. Cyprianus 326 d e. Sanctorum cultum promovet Ecclesia, ut eorum praesidium impetrent et virtutes imitentur fideles 778 e. Sanctorum colloquio frequenter gavisus S. Pulcheria, ut erga eorum reliquias cultus augetetur, enixe contendit 780 b c
 Sanctimonialis sine licentia pomum comedens a demone vexatur 105 d. Sanctimoniales obedientiam docet S. Amatus Habendensis 106 e
 Sanctitas S. Guidonis triplici miraculo declarata 37 b c d. Item S. Amati Senonensis Sanctitas ingenti prodigio patefacta 126 f, 129 c d.
 Saxum grande; cellae suae ruinam illaturum, Crucis signo sistit S. Amatus Habendensis 104 a
 Scabies depulsa patrocinio S. Notburgae 766 c
 Scandalum prudenter praecavet S. Cyprianus 159 e. Quam graviter delinquat, qui Scandalo est aliis, cum deberet esse exemplo 273 b
 Schismaticus salvari non potest 263 b c, non secus ac pestis vitandus est ibid. Schismaticus Christum discerpit ejusque membra dilacerat 495 d e
 Schismatis damna, suumque ob id dolorem exponit S. Cyprianus 262 e. Schisma non minus malum est, quam haeresis 495 a. Schisma Antiochenum ope S. Joannis Chrysostomi sublatum 527 d e. Schisma Ecclesiae suo exilio devitat idem Sanctus 587 e
 Secessus S. Cypriani ab omni suspitione immunis, in eoque omnes veri pastores partes impletas 213 f, 214 e f, 218 et seqq.
 Sensus corporis amissi restituntur meritis S. Cornelii Papae 777 b c
 Sententiam falsam mutare laudabile est 313 a
 Sepulcrum S. Maurilii suavissimum odorem efflat 76 f. Sepulcrum S. Venetii divinitus repertum suavi odore adstantes perfundit 118 b. Sepulcrum B. Margaritae Fontanae aperire volens ad mortuum in eo condendum, terrore imnisso ab incepto revocatur 138 f, idem suavem odorem emittit 139 a. Sepulcrum S. Servatii, locis vicinis densa nive obsitis, ab ea immune 387 b c
 Severitas erga lapsos salubri moderatione temperanda 168 d e. Severitas nimia in desperationem inducit ibid., 254 f. Severitas S. Cypriani, lapsis ante actam poenitentiam pacem recusantis, laude digna 238 f. Severitas nimia divinae clementiae contraria est 236 e, 257 a, 280 f. 281 a b, 293 b. Severitatis nimiae injuste accusatum fuisse S. Joannem Chrysostomum, ostenditur 525 a b
 Simoniaca haereseos, damna 93 f, ad eandem Alexandria

- Alexandriae fundatis evellendam S. Eulogium hortatur S. Gregorius Magnus* ibid, c f. *Simoniace ordinatos episcopos sex deponit S. Joannes Chrysostomus* 546 e f.
- Simulatio libellaticorum impia et illicita fuit* 217 e. *Mors præferenda est Simulationi, quæ in negotio fidei aliis offendiculo sit* ibid. f.
- Simultatis et invidiæ damna* 501 a b. *Simultates et inimicitia improborum pastoribus animarum non sunt metuendæ* 521 b c
- Sinceritas S. Cypriani a S. Augustino laudata* 302 b c
- Sitientibus fons aquæ promanat infra ecclesiam S. Venerii* 118 e
- Sobrietas S. Joannis Chrysostomi* 514 b e, *ea displicuit mundi amatoribus* 515 c d *Sobrietas ejusdem Sancti quam fuerit admirabilis* 702 e
- Sodalitium Ninoviæ institutum in honorem SS. Cornelii et Cypriani* 773 a b
- Solitariae vitæ studio flagrat S. Guido* 42 a, *S. Maurilius* 66 d e, 72 d. *Solitariam vitam amplectitur S. Amatus Habendensis, et perquam austere vivit* 103 d. *Solitariam vitam in domo matris agit S. Joannes Chrysostomus* 421 a b. *In episcopatu Solus cibum sumit idem Sanctus, cujus consuetudinis multas, easque justissimas, habebat rationes* 514 b c d e f, 515 a b et seqq.
- Sollicitudo et industria S. Joannis Chrysostomi ad excindendos pravos animi affectus* 421 a b c. *Sollicitudo Macedoniani cujusdam, ope S. Joannis Chrysostomi ad fidem conversi, ut conjugem quoque ad fidem perducatur* 519 b
- Somnia sæpe repræsentant id, quod amamus* 508 b
- Spectaculum Christiano dignum est hujus universi fabricam intueri* 344 f. *Spectaculorum turpitudinem animæque ex iis periculum gravi oratione perstringit S. Joannes Chrysostomus* 541 c d e f
- Spei in Deum pretium* 512 d
- Speluncæ ultro inclusus annos duos vivit S. Joannes Chrysostomus* 426 c f
- Spirituales patres qui vere sint dicendi* 520 d. *Omnes muneris istius partes explevit S. Joannes Chrysostomus* ibid, d e f. *Vide Amor, Charitas, Zelus*
- Sterilibus parentibus filius concessus meritis S. Nicetæ* 8 f. *Filium suis precibus matri Sterili impetrat S. Maurilius* 67 d f, 72
- Stomachi dolores sanati ope S. Notburgæ* 746 a
- Struma in gutture excreescens, invocata S. Notburgæ, evanescit* 756 a
- Submersus ad vitam mirabiliter revocatus meritis S. Nicetæ* 7 f
- Suffocationis periculo erepta puella, subsidio S. Notburgæ* 757 b c
- Superbiæ et arrogantia arguit S. Cyprianus Pupianum, utpote volentem sine auctoritate legitima de episcopo judicium ferre* 295 b c
- Supplicationes ob messis periculum instituit S. Joannes Chrysostomus* 541 b
- Surdastros curat S. Fledericus* 133 c, 134 a
- Surdi auditum recuperant, invocato S. Guidonis auxilio* 45 e f. *Surdis auditus redditus, patrocinante S. Notburgæ* 758 e, 764 b c. *Surda curatur beneficio S. Cornelii Papæ* 776 e
- Symptomata lethifera cessant beneficio S. Notburgæ* 751 b
- T.
- T**emeraria judicia ex Scripturarum neglectu oriuntur 496 b
- Temeritatem sacrilegam aliquorum, qui lapsis sine prævia pœnitentia pacem et communionem largiebantur, acriter perstringit S. Cyprianus* 227 a b et seqq. 228, 229, *Ecclesiæ nocivam esse et ipsis lapsis docet clerus Romanus* 239 a, *illam damnat concilium Carthaginense* 255 c. *Temeritas sacrilega Felicissimi in admit-tendis sine pœnitentia lapsis quousque processerit* 278 d
- Temperantia insignis Hilarii episcopi* 607 e
- Tempestatem precibus suis sedat S. Maurilius* 73 c *aliam injecto in fluctus oleo* 74 a. *Tempestatem sedat S. Venerius* 147 f
- Templum S. Paulo et aliud S. Eulaliæ sacrum erexit S. Sacerdos auxilio Childeberti regis et Ultrogotthæ reginæ* 32 e f, 33 a. *Primum Christianis Templum conditum Turonibus a S. Lidorio* 62 a. *Subverso idolorum fano, Templum Christi constituit S. Maurilius* 72 d, *aliud SS. Virgini Mariæ consecrat idem Sanctus in rupe, e qua dæmones fugarat* 74 d. *Lunensis episcopus Templum supra sepulcrum S. Venerii in Tyro majore ædificasse dicitur* 109 b, 112 d e, 118 b c. *Beatissimæ Virgini et S. Amato Senonensi Templum dicatum Men-rivillæ a S. Mauronto* 121 e f. *S. Leo I PP. Templum Romæ erigit S. Cornelio PP.* 181 f. *Duo prope Carthaginem. Tempia condita S. Cypriano* 335 e f, 336 a b c, *utrumque violent Vandali et puniuntur* ibid. *Tempia multa in Germania Secunda constituisse traditur S. Maternus* 385 c d e f, 388 a b et seqq., 389 a b c e f, 390 a b c d e. *Templum eidem Sancto ædificatum eo loco, quo cursum stitisse creditur navis, devehens sacrum corpus* 393 d e, *aliud eidem Sancto consecratum Treviris* 394 b. *Templum Apollinis fulmine dejectum* 498 e. *Templi Judaici frustra tentata restauratio* ibid. *Tempia idolorum clausa Gazæ, curantibus SS. Joanne Chrysostomo et Porphyrio* 527 e f, *deinde etiam diruta* 551 e f, 552, 553. *Tempia Constantinopoli, in Cypro et Venetiis S. Joanni Chrysostomo ædificata* 693 c f. *Tempia erecta S. Notburgæ* 724 b, 732 a et seqq., 742 e f, 744 e. *Ninoviæ Templum splendidissimum SS. Cornelio et Cypriano conditum* 773 b. *Augendo Christi Domini et Mariæ cultui Tempia multa excitavit S. Pulcheria* 780 c d
- Tentationes dæmonis superat B. Margarita Fontana* 136 f, 137 a. *Tentationes homini generoso metuendæ non sunt* 590 b
- Terra sepulcri S. Notburgæ multis salutifera* 738 c d, 746 a b c f
- Testimonium Dei solum sufficit ad gloriam* 226 e
- Tibia ulcerata, et jamjam resecanda, ope S. Nicetæ sanata* 8 d e
- Tormina vehementia cessant, patrocinante S. Notburgæ* 746 a, 766 d
- Trabem breviorē oratione sua auget S. Amatus Habendensis* 103 e
- Traditionem Ecclesiæ Romanæ deserere, quam sit periculosum* 296 a
- Tranquillitas diuturna homines reddit incurios* 208
- Tribulationes hujus vitæ floccipendendæ sunt* 129 b. Tri-

b Tribulationibus gloriatur S. Joannes Chrysostomus 616, e, 618 a b, eadem peccata delent ibid. Tribulationes hujus vitæ ad breve tempus durant 624 f. Ob toleratas Tribulationes gaudendum esse docet S. Joannes Chrysostomus 637 a b c

Tribunal supremi judicis continuo memoriæ observari debet 418 e

Tristitia ob solum peccatum a Deo immittitur

V.

Vacca deperdita reperitur, invocata S. Notburga 768 a. Vaccæ sanatur Vide Pecora

Vanitas rerum mundanarum eleganti oratione proposita a S. Joanne Chrysostomo 418 b c, 532 b c, 533 e, 537 e, 539 f, 560 d, 625 b

Vasa sacra temerantis mors miseranda 498 f

Ubera pessime affecta curantur, patrocinante S. Notburga 738 e f

Vecordia Novationi, periclitantibus in persecutione subvenire recusantis 458 b, 169 b

Venia peccatori etiam in exitu vitæ Deo non negatur 289 d

Verecundia S. Joannis Chrysostomi 444 c

Vermibus exesus interit, qui vasa sacra temeraverat 498 f

Via virtutis ardua est et difficilis 627 f

Viator est homo in terra, ad patriam unice aspirare debet 625 d

Victoriam de adversariis suis referunt SS. Cornelii et Cypriani reliquias pie venerati 770 f

Viduis modestiam inculcat S. Joannes Chrysostomus 517 d e

Viduitatis incommoda commemorat S. Joannis Chrysostomi mater 420 b c

Vigilantia et sollicitudo pastoralis S. Cyprianum impulit ad petendas martyrii inducias ad unum diem 330 a

Vincula S. Pauli regio diademate gloriosiora 458 e f, eadem omni alteri bono præferenda sunt 506 f, 507 a b c. Vinculis et carcere pro Christo nihil illustrius 610 a b, ad illa fortiter pro Deo toleranda suos hortatur S. Joannes Chrysostomus ibid. e f.

Vindicta divina in Eutropium, leges honori Ecclesiæ contrarias ab Arcadio extorquentem 531 a b. Vindicta divina ob exsilium S. Joannis Chrysostomi 609 a b c 667 a

Vinum a S. Notburga ad pauperes delatum, illius hero acetum aut lixivium apparet 718 f, 720 b, 727 b

Violatio ecclesiæ S. Venerii, a Saracenis inferenda, divinitus prohibetur 448 c

Violatorem diei Dominici, divinitus punitum, S. Maurilius pena liberat 74 b. Vandali Violatores ecclesiarum S. Cypriani divinitus puniti 337 b c

Violentia Arianorum, Catholicis insultantium, repressa 518 a b. Violentia adversariorum S. Joannis Chrysostomi 596 f, 597 b c d e f, 605 f, 606 b c

Viperæ morsum saliva oris sui curat S. Maurilius 72 f

Virginalis continentie insignes tituli 208 e. Virginalium statum quanta deceat modestia 208 d, 209 b

Virgines Deo dicatæ castæ perseverare debent; da-

tum Deo fidem fallentes, quam graviter delinquant 210 a b c. Virginum periclitanti pudicitie prospicit S. Cyprianus 287 e, curam ejusdem Sancti de Virginum pudicitia, habitam sub ictum mortis, celebrat S. Augustinus 324 a b

Virginitatem Deiparæ unitata est S. Pulcheria, perpetuum serrans in matrimonio continentiam 780 c

Virtutes suas occultare studuit S. Maurilius 75 d. Virtutes ejusdem Sancti eximie ibid., item S. Amati Habendensis 404 f, 405 a, B. Margaritæ Fontanæ 136 e f. Virtutes præclare quibus in administrando episcopatu fulsit S. Cyprianus 207 f, 327 a b, item S. Maternus 391 f, 392 a. Virtutes omnes humilitate debent niti 506 e d. Ob assiduum in Virtutis studio contentionem ægritudinem contrahit S. Joannes Chrysostomus 515 d. Virtutem Sanctorum venerantur ipsi illorum adversarii 539 b. Virtutes admirabilemque S. Joannis Chrysostomi sanctitatem celebrat S. Proclus, eumque cum S. Joanne Baptista comparat 667 e f, 668 a, item Theodoretus, Cassianus aliique 668 b et seqq., 669 a, S. Damascenus 701 d e, 702 b c. Virtutes omnes tum verbis tum factis docuit S. Joannes Chrysostomus 705 e f

Vis persuadendi Mira S. Joannis Chrysostomi Theodorum Mopsuestenum ad sanctius vitæ institutum reducit 446 b f. Vis ista movendi animos ex illius Sancti actionum integritate promanabat 702 b

Viscerum dolore exstinguitur mulier, quæ sponte Christum negarat 215 e

Visio mirabilis, quæ S. S. Eulogio obtigisse narratur 83 e f. Visio altera de SS. Eulogio et Leone oblata 84 b c. Persecutio Decii mirabili Visione diu ante declarata 212 b. Celerinus cælesti Visione monetur, ne sacros ordines detrectet 244 b c. Imminens a Gallo persecutio crebris Visionibus S. Cypriano ostensa 281 c d. Martyrium a S. Cypriano subeundum admirabili Visione ipsi prædicitur 319 f, 329 d e f. Visio, qua S. Cyprianus S. Montano exhibet sordes animæ, quas creat discordia 335 a, Gemina alia Visio qua a S. Cypriano ad martyrium excitantur SS. Flavianus et Marianus 335 b c d. Visiones crebræ, quibus mæstis Carthaginensibus promittit S. Cyprianus, profanationem ecclesiarum suarum vindicandam 337 b. Columnam igneam in somnis Videt S. Servatius et eo loco sacellum exstruit 390 a. Mirabiles S. Joannis Chrysostomi Visiones in Missæ sacrificio 669 b. Visio oblata S. Proclo, in qua Paulus Apostolus S. Joanni Chrysostomo scribenti multa dictasse visus est 687 e f. 688 a e. Visio altera de immensa S. Joannis Chrysostomi gloria oblata traditur Adelphio Arabissi episcopo 688 f. 699 a b. Mulier voti executionem differens in Visione a S. Notburga moneri se putat 754 b c. Visio oblata Arnoldo Priori Nimoviensi, in qua S. Cornelius Papa monasterium Nimoviensis ædificationem laborando promovere visus 771 f. Visio altera, qua monetur infirmus pro sanitate recuperanda adire ecclesiam ejusdem Sancti 774 c

Visus ex morbo amissus, invocata S. Notburga, curatur 757 f. Visus debilitas sublata patrocinio S. Cornelii Papæ 776 c

Vitæ longioris desiderium divinitus increpitum 291 e f. Vita S. Joannis Chrysostomi insidiis appetita 597 f, 598 a b. Ejusdem Sancti Vita

ta omnis non fuit nisi unicum perfectissimi amoris
præclarissimarumque virtutum exercitium 689 d e,
Vita infantibus, qui mortui credebantur, concessa
meritis S. Notburgæ 753 b, 757 e f, 764 a b,
766 d e
Vitia acriter reprehendat concionator, sed cum leni-
tate exemplo S. Joannis Chrysostomi 508 f,
509 a b
Ulcera sanata auxilio S. Notburgæ 758 f, 761 e f,
762 e f, 765 f
Unitatis sacerdotalis in Ecclesia Catholica origo
a Romana S. Petri Cathedra repetenda 174 a,
Ab Unitate Ecclesiæ Catholice, super S. Pe-
trum fundatæ, segregato salus speranda non
est 263 b c. In Unitate Ecclesiæ cum S. Ste-
phano PP. contra quem disputabat, remansit
S. Cyprianus 300 f, 301 b. Unitatis Ca-
tholicæ studium, quo flagavit S. Cyprianus,
aliis exemplo esse debet 308 d e f. Extra
Unitatem Ecclesiæ Catholice nemo martyrio co-
ronari dici potest 310 a b. Unitati Ecclesiæ
Romanæ communicare studuit S. Hieronymus,
omnem extra eam communionem respuens 676
d e f
Voce cœlitus delapsa ad æterna præmia evocatur
S. Guido 44 b, item S. Maternus 392 c
Voluntatem dantis, non dona ipsa, Deus et Sancti
respiciunt 700 c, 701 d,
Voluptas carnis superanda est volentibus veritatis
luce illustrari 198 d e. Voluptatem carnis edo-
muit S. Cyprianus ibid. Eandem ita compescuit
S. Joannes Chrysostomus, acsi homo sine carne
fuisset 702 b, 703 d
Votum nuncupat presbyter quidam jejunandi in
pervigilio S. Nicetæ, in gratiarum actionem pro
sanitate Sancti meritis recuperata 8 d. Votum
S. Antonino nuncupans cæcitate liberatur 81 c d.
Voti neglecti pœna 721 d, 758 f, 759 a, 760 c.
Voti executionem differenti apparere visa S. Not-
burga 754 b c
Vulnus ingens curatum beneficio S. Notburgæ
768 d e

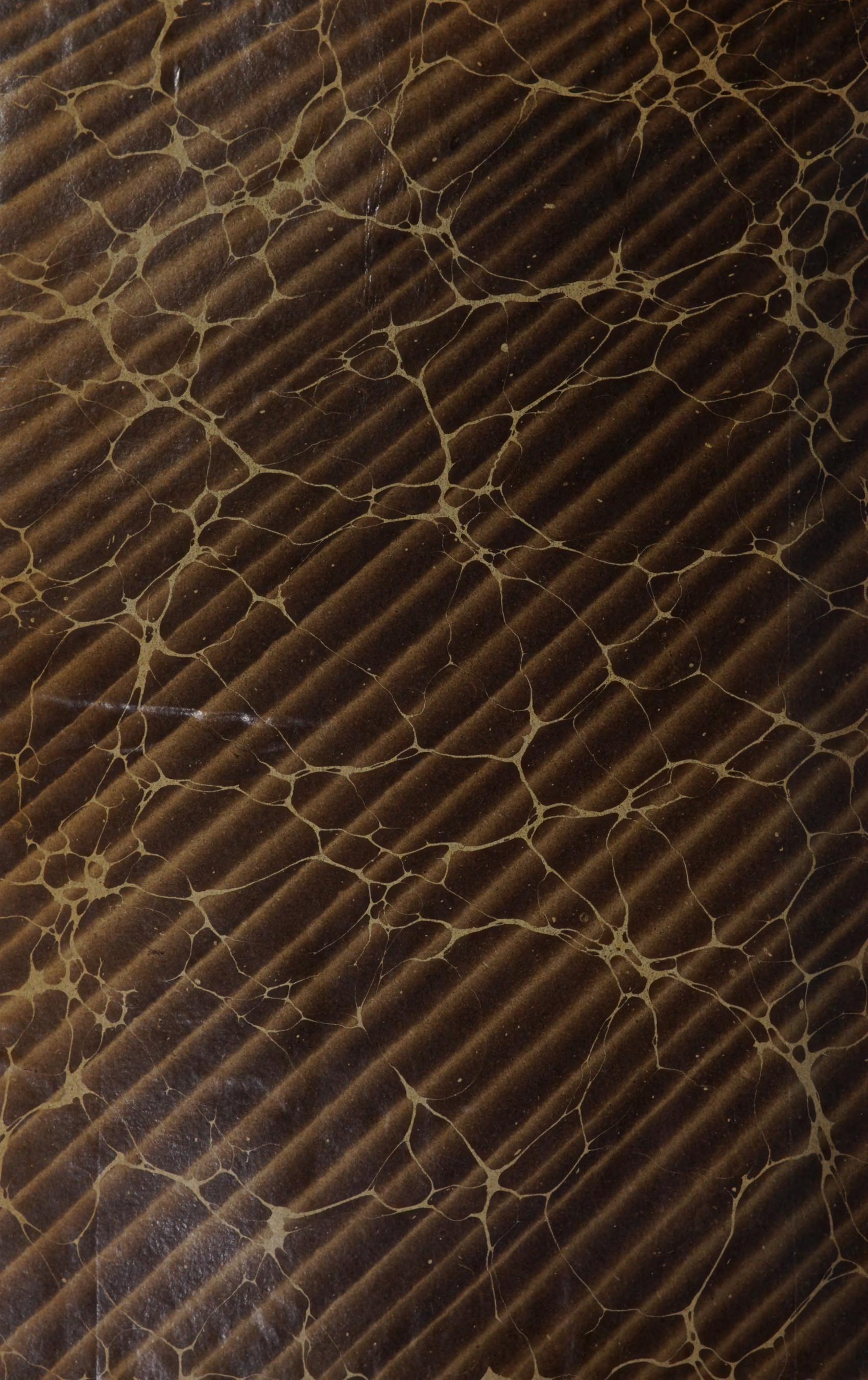
X.

Xenodochium Lugduni erectum a Childeberto
rege vel uxore ejus Ultrogottha 33 c. Xenodo-
chia infirmis et peregrinis Constantinopoli condit
S. Joannes Chrysostomus 517 c d

Z.

Zelus Christianorum quorundam, idolorum
simulacra dejicientium 17 f, 19 f. Item

SS. Macedonii, Theoduli et Tatiani idolorum
statuas confringentium 20 f. Zelus S. Eulogii
Alexandrini contra Novatianos 86 a b c. contra
Eutychianos ibid. e f, contra Theodosianos et Gai-
anitas 87 a b. Ejusdem Sancti Zelum contra hære-
ticos laudat S. Gregorius PP. 90 e. Zeli istius
fructus fuit multorum conversio 91 e. Zelus cleri
Romani, partes omnes veri pastoris adimplentis
150 f, 151 a b, S. Cypriani obolare conantis schis-
ma Novatiani 164 c d et seqq., 165 a. Zelum
prudentia temperandum esse, docet idem Sanctus
225 f, 246 f, 247 a. Zelus S. Joannis Chrysostomi
adhuc juvenis 417 e, diaconi cujusdam ignorantes
instruentis 436 e. Zelus S. Joannis Chrysostomi
prohibentis, ne mulier Christiana ad Judæorum
festa trahatur 451 a. Zelus ejusdem Sancti contra
Quartodecimanos, jejunium inchoantes ante Catho-
licos 454 c d e, contra jurantes 477 d, prohibentis
plausus, concionibus suis præberi solitos, et audi-
torum profectum desiderantis 486 d. Insignis
S. Joannis Chrysostomi Zelus ad abolendum
schisma Antiochenum 495 b d e, item clerum et
populum corrigere studentis 518 e f. Zelus ejusdem
Sancti insatiabilis 520 e f. Ex ingenti Zelo luget
idem Sanctum exiguum profectum subditorum,
animæ salutem negligentium 520 e, Zelus S. Joan-
nis Chrysostomi, pro Gothorum conversione
multa molientis, ad varias extensus provincias 526
b c e f, item idolorum templa destruentis et idolo-
latræ exstirpantis 527 d e f. Zelus ejusdem
Sancti, ludos et spectacula sub excommunicatione
prohibentis 541 e f. Eundem Sanctum Zelus suus
excitat, ut ad res Asiæ disponendas infirma valetu-
dine arduum iter capescat 544 e f. Zelus ejusdem
Sancti ad promovendam in Phœnicia fidem 642 e f,
643 c d e f. Zelum apostolicum eleganti oratione
commendat idem Sanctus 644 c d e f. Zelus legato-
rum pro causa S. Joannis Chrysostomi, ab eodem
Sancto laudatus 652 e f. Zelus S. Joannis Chryso-
stomi celebratus a S. Proclo, eum comparante cum
Joanne Baptista 667 e f, 668 a. Zelus Alexandri
patriarchæ Antiocheni ad referendum in sacra
diptycha S. Joannis Chrysostomi nomen, pacemque
Ecclesiæ conciliandam 680 c f, item S. Innocentii
PP. 681 a b. Zelus S. Pulcheriæ contra errores
multum Ecclesiæ profuit turbulentis temporibus
779 a b. Hæreses omnes ejusdem Sanctæ Zelus
profligavit 779 c, doctrinam Catholicam defendit
ibid. e



11660

P
BX
4655
A2
v44

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

